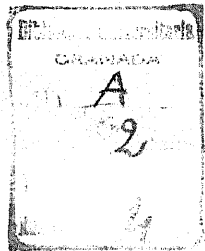

3-a-1-6

24 A

ALPHONSI

OSTATI

HISPANI

EPISCOPI AVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGO,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, nec non
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi.

COMMENTARIA IN LEVITICVM:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

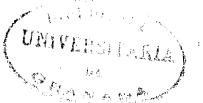
CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

VENETIIS. M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Selsam, fratres

Permission de los señores
Inquisidores conregi este
libro conforme al ex-
gatorio del año 1632.
en Granada 27. de Abril
1632. H. de medrano

Del Colegio de la Compañía de Jesús de Granada 835
P-11034

ALPHONSI TOSTATI

HISPANI.

EPISCOPI AVLENSIS,
PHILOSOPHI, THEOLOGO,

Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, nec non
linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi.

COMMENTARIA IN LEVITICVM:

Mendis nunc fanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

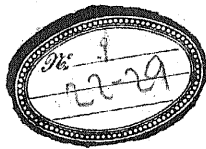
Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum
Hispaniarum, & Indiarum Regem.

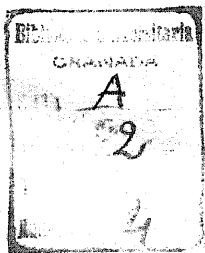
Permisión de los señores
doctores de la corte
del libro conju me alexum
gatorio del año 1632.
en Granada el 27 de Abril
1632. M. de medrano

VENETIIS. M D XCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Selsam, fratres

3-a-1-6

271 A

ALPHONSI
 TOSTATI
 EPISCOPI ABVLENSIS.
 COMMENTARIORVM
 InLeuiticum.

P R A E F A T I O.

SECUNDUM Hebræos liber iste, quem nos Leuiticum, Græcè à Leuitis, Latinè Offertorium, vel Sacerdotalem dicimus, tanquam ad eorum officium specialiter pertinentem, tertia est distinctio magni libri Moysi, quem ipsi thorah, vel homas, nos Pentateuchum dicere consueuimus. Deus ergo volens hunc populum sibi facere peculiarem ex cunctis populis terræ, vt Exod. 19. cap. cum alii populi generali creationis, & gubernationis beneficio sui essent, hunc debuit donis specialibus prædotare, vt à gente sancta, & non contaminata in spurcitiâ idolorum Messias futurus Christus Iesus nasceretur. Et quia tota hominis vita est quædam ordinatio ad finem vitæ æternæ, dedit eis legem sine aliquo errore ad finem optatum regulantem. Et quia homo ordinatur ad Deum, & proximum, data sunt præcepta ceremonialia, quæ ad specialem Dei cultû pertinent, in quibus propriè fundatur fœdus eius ad illos, vt sint peculiaris populus eius. Et hæc ceremonialia vocantur, & sunt quæcunq; Sacerdotes agunt ad Dei cultum, vt oblationes, & sacrificia: & quæcunque populus agit, vel patitur in ordine ad Sacerdotes, vt mundatio lepræ, & iudicium de illa, siue in homine, siue in vestibus, aut domo: & de punitione, & mundatione ab aliis peccatis, vel maculis, siue irregularitatibus, vt de viro spermatico, & blasphemo, & muliere menstruata, vel quæcunque totus populus agit immediatè in ordine ad Deum, vt abstinere à carnibus immundis, & morticiniis: multa quoque alia, quæ in Deum solum ordinant, inter quæ, quia principatum obtinent sacrificia, per quæ fit magis expressa manifestatio cultus interioris, qui in fide, & spe, & charitate consistit iuxta

Quare Deus dedit præcepta ceremonialia.

Quæ sunt præcepta ceremonialia.

Alph. Tost. super Leuit.

A August.

Cur liber iste offer-
torius, sine
Leuiticus
appellatur

August. in Enchiridio; ideo liber iste Offertorius, siue Leuiticus dicitur; agēs de qualitate oblationum, & sacrificiorum, & Sacerdotum dispositione, & de habitudine offerentium, & de quibusdam iuribus Leuitarum. Alia autem, quæ nos ad proximum ordinant, aliam habent locum.

Sacrificia
eius insti-
ta sunt.

Sed quia sacrificia non ex seipsis, sed ex offerentium deuotione propter eum, qui mandabat, accepta erant: fuerunt quatuor principalia inductiua, quare instituta sunt. Primum autem, vt per hoc laus quædam Deo tribueretur: vt cultus, qui in cordis medulla latebat, cunctis extra pateret: & per exteriores operationes ab interiori cultu imperatas interior habitus ad magis merendum fortior redderetur. Secundum verò huiusmodi inductiuum fuit, quia Iudæi erant proni, vt idolis immolarent: maluit ergo eos Deus sibi quàm idolis immolare. Tertium quidem sacrificiorum inductiuum fuit, vt per occupationes variorum sacrificiorum & cæremonialium obseruationum otiositas tolleretur, quæ multis malis initium tribuit, & fomentum. Quartum quippe sacrificiorum incitatuum fuit, vt per hæc umbratica sacrificia Agni immolati veritas signaretur, quoniam iuxta Apostolum 1. ad Corinth. 10. cap. omnia in figura contingebant illis. Prima igitur pars, quæ de offerendis sacrificijs agit vsque ad 8. capitulum tendit: secunda verò, quæ de offerentibus est vsque ad 23. capitulum extenditur: tertia autem, quæ de temporibus offerendi est, in capitulo 27. consummatur: quarta verò, quæ de votorum redemptionibus agit, cum ipso fine libri concluditur. Nunc verò adhuc vltius considerandum est de nomine, & causa huius libri. Et quoniam liber iste, sicut, & ceteri sacre Scripturæ canonicæ in tribus linguis, scilicet, Hebræa, Latina, Græca receptus est, ideo in triplici idiomate congruum nomen sortitus est. Primo autem apud Hebræos liber iste (vaijra elmo-se) dicitur, quod quidem non est vnicum, atque speciale nomen libri aliquid: sed est quædam complexa oratio, quæ signat. (Et vocauit Moyses.) hoc autem, quoniam apud Hebræos, vt plurimum moris est libros suos ab exordijs appellare. Et quoniam libri huius principium in Latino, & Hebræo sic est, ideo eum mos Hebraicus sic nuncupauit. Apud Græcos autem liber iste Leuiticus dicitur, quod quidem nomen à Leuitis est.

Diuisio li-
bri.

De causa,
& nomine
huius libri
in tribus
linguis.

Iuxta quod animaduertendum est, quod Leuita duo significat, scilicet, interdum progeniem, interdum verò officij nomen est. Genus quidem significat, vt cum eos Leuitas dicimus, qui à viro Leui originem trahunt: Tunc officium Leuita signat, cum illos Leuitas appellamus, qui cuidam speciali ministerio, quod dicitur Leuitarum, applicati sunt.

Leuita duo
significat.

Iuxta hæc autem nunc inquirendum est, cum à Leuitis liber iste Leuiticus nuncupetur, in qua duarum significationum prædictarum Leuitæ assumantur. Nec quidem quisquam astruere poterit Leuiticum à Leuitis prout officiales specialiter sunt, dici, quoniam de eorum officijs, aut rarissimè, aut nunquam hic agitur, sed potius in 3. 4. 7. & 8. capitulo libri Numerorum eorum distincta officia iuxta ætatem, & familias continentur. Adhuc autem vt his plenior detur intellectus, animaduertendum est, quod tota Leuitarum tribus in quatuor principales familias distributa est, scilicet, in Amramitas,

Tribus Le-
uitarum di-
uisio.

&

& Caathitas, & Meraritas, & Gersonitas, vt habetur Numeri 3. cap. Familia autem Amramitarum erat pro sacerdotibus separata, licet aliqui de illa alia minora officia haberent. De hac autem familia erat Aaron, qui summum Pontificatum gerebat, erant etiam filij sui, qui etiam vt minores ministrabant Sacerdotes. Ad hos autem pertinebat omnis ministratio, quæ fiebat in sanctuario tam intra sancta Sanctorum, quod pertinebat ad summum Sacerdotem, quàm in secunda parte tabernaculi, quæ vocabatur sanctum, in qua erat ministratio in altari thymiamatum, & in candelabro, & mensa propositionis, quàm etiam extra tabernaculum in atrio in offerendo victimas super altare holocaustorum. Ad has autem ministraciones, nemo accedere præsumebat, nisi Aaron, & filij sui, & si quisquam extraneorum accederet, moreretur, vt patet Numeri 4. & 18. cap. Secunda familia Leuitarum erat cognatio Caathitarum, ad hos autem pertinebat, vt portarent arcam testimonij cum propitiatorio, Cherubin, & altare holocaustorum, & thymiamatum, & candelabrum, & mensam propositionis, & similia supellectilia, vt patet Numeri 3. & 4. capit. Tertia familia Leuitarum erat Meraritarum cognatio, ad hos autem pertinebat portare cortinas tabernaculi, & operimentum de sagis, & de pellibus rubricatis, atque de pellibus hyacinthinis, & velum, quod pendebat ante sancta Sanctorum, & velum, quod pendebat in introitu tabernaculi, omnia quoque tentoria, quæ in totius atrij circuitu posita erant. Fiebat autem ista portatio, cum castra mouenda erant, & cum rursus figerentur castra, atque erigeretur tabernaculum, disponebant ista tentoria, & omnia velamenta sicut ad necessitatem, & pulchritudinem tabernaculi competebat. De his Numeri, quarto capit. Quarta Leuitarum cognatio erat familia Gersonitarum, ad hos vero pertinebat, vt cum castra mouenda forent portarent columnas atrij, & tabernaculi, capita, & bases, & vniuersas tabulas tabernaculi cum vectibus, & basibus suis, & cum rursus tabernaculum erigendum erat, isti figebant tabulas & columnas; vniuersa iuxta exigentiam ministerij sui. In hoc autem omnium Leuitarum ministeria, quæ a principio fuerunt, consummantur. Et quamuis omnes istæ familiæ secundum originem Leuitæ essent, tamen secundum officium non omnes Leuitæ vocabantur, quoniam niam qui ad primam familiam harum, scilicet Amramitarum pertinebant, vt Aaron, & posterij sui, nunquam Leuitæ, sed Sacerdotes appellabantur: alij autem de alijs tribus familijs, scilicet Caathitarum, & Meraritarum, atque Gersonitarum in sacra Scriptura Leuitæ communi nomine appellantur, quoniam officium eis assignatum sic illos specialiter vocari facit.

Dicitur iter
Leuitas, &
Sacerdo-
tes.

Nunc igitur si Leuitas ab officio nuncupemus, satis liquebit Leuiticum librum ab eis minimè dici, quoniam hoc pacto oportebit, vt præcipua, aut omnia, quæ iste liber Leuiticus ageret, ad istorum Leuitarum specialia officia tenderentur, sed hoc idem consistere non potest, quoniam aut nunquam, aut rarissimè de aliquo, quod ad Leuitarum officia specialiter pertineat, hic agitur, nequaquam igitur ab officio Leuitarum liber iste Leuiticus debuit nominari. Aliam autem Leuitarum attendentibus significationem, scilicet prout Leuita originem notat, inquirendum erit an ab hoc modo Leuitarum liber

iste Leuiticus appelletur. Cui respondendum est hoc modo Leuiticum librū à Leuitis nominari non posse, quoniam Leuitis, vte rat vna tribus, non correspondebat aliquod speciale ministerium, aut operatio, quod in libro isto, vel alio tradi deberet. Et si adhuc vellemus omnes Leuitas accipere, ad quos diuersæ ministrationses, & officia pertinent, eosque omnes velut in massam vnā redigere, tamen liber iste ab eis hoc modo Leuiticus vocari non poterat, quoniam cum omnibus Leuitis à viro Leui originem trahentibus aliqua specialis ministratio circa opera sanctuarii pertineret, oportebat, vt omnium illarum hic describerentur ministrationses, quod minimè verum est, quoniā & si Aarō, & filiorum eius, qui de Amramitarum familia erant hic ministrationses ex parte describantur, Caathitarum tamen, Gersonitarum, atque Meraritarum nulla ponitur ministratio: cum ergo relictis officiis trium partium Leuitarum, solius quartę partis ministrationses describantur, à Leuitis, vt Leuita originem notat, liber iste appellari non poterit. Concludentibus igitur nobis dicendum est, quod proprie sumpto vocabulo Leuitarum in nulla eius significatione liber iste Leuiticus dicitur: sed est quidam alius modus accipiendi Leuitas, vt soli illi Leuitæ dicantur, quos sacra Scriptura vsitato nomine semper Sacerdotes appellat. & hoc modo necessarium est solum Aaron, & posteros eius Leuitas dici: quoniam hi soli in veteri testamento Sacerdotale ministerium assumpserunt, Igitur dicendum erit librum hunc Leuiticum à Leuitis hoc modo tertio sumptis appellari, quoniam in hoc licet multa, quę ad singulares personas, multa quoque, quę ad Israel totam pertinent, scribantur; præcipuus tamen in eo labor est, vt ea, quę ad Sacerdotem, ministeria pertinent, differantur, & hos in hoc tertio modo solos Leuitas nuncupamus. In Latino autem idiomate quamquam huius libri nomen apud nos, aut abolitum, aut inusitatum sit, Offertorius, aut Sacrificatorius dicitur, & rectè quidem, quoniam licet quædam alia hic dicantur, quę ad sacrificia non pertineant, præcipua tamen occupatio est, vt de sacrificiis, & de his, quę homines ordinant ad conuenientem ritum sacrificiorum, leges apponantur.

ALPHONSI
TOSTATI
EPISCOPI ABLVENSIS.
IN LEVITICVM

Commentaria.

CAPITVLVM PRIMVM.

Ritus holocaustorum de pecoribus.

Exo. 29. in fra 3. & in fra 4.

VOCAVIT autem Moy sen, & locutus est ei Dominus de Tabernaculo testimonij, dicens: Loquere filiis Israel; & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus, & ouibus offerens victimas, si holocaustum fuerit eius oblatio, ac de armento, masculum immaculatum offerret ad ostiū Tabernaculi testimonij, ad placandum sibi Dominum: ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiatione eius proficiens: immolabitque vitulum coram Dño, & offerent filij Aarō Sacerdotes sanguinem eius, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium Tabernaculi. Detrahaq; pelle hostiæ, artus incrusta concident, & subijcient in altari ignem, strue lignorum ante compositæ & membra, quæ sunt caesa, desuper omniates, caput videlicet, & cuncta, quæ adhærent iecori, intestinis, & pedibus: is aqua: adolebitque ea Sacerdos super altare in holocaustū, & suauem odorem Domino.

Per qua præcepta, Deus sibi magis vnuit populum Iudæorum. Quest. I.

VOCAVIT. Intendebat Deus dare legem Moysi, per quā populus Israelitarū in eū ordinaret: ideo, vt hæc conuenienter fierent vocauit eum, vt has leges reciperet. Sciendum autē, quod Deus voluit facere sibi populum Alph. Tost. super Leuit.

Iudæorum peculiare de cunctis populis terræ, vt hñ Exo. 19. & Deut. 7. c. id inuit eū eis scilicet, per quod ipsi spāliter populus Dei eēt. Et licet oia præcepta, quæ Deus Iudæis dedit, p̄tinerēt ad vnā legem: tñ tria gñā præceptorū erāt, quorū prima moralia erāt. scilicet præcepta Decalogi: secunda autē iudicialia: tertia verò ceremonialia, siue legalia dicitur. Per quodlibet autē horum trium gñum Deus vnuit sibi populū Iudæorū: spāliter tñ per quædam illorum. Vñ dicendum est, quod quāuis Deus vnierit sibi populū Hebræorū dando sibi præcepta Decalogi: montē Sinai, quæ nulli alij genti dedit, nec demonstrauit eis vocē suā, vt hñ Deut. 5. ca. tñ. nō ita p̄tē Deus pepigit fœdus cum Israelitis, dando eis præcepta Decalogi, sicut cum iudicialia, & ceremonialia præcepta tribueret. Cuius rō est, quoniam in eo Deus vnibat sibi spāliter Iudæicum populū, in quo a ceteris populis differēbat, sed magis Iudæi ab alijs gentibus per ceremonialia, ac iudicialia distinguebantur: præcepta, quæ per Decalogi præcepta, quæ moralia, & naturalia erant: ideo specialius fœdus Dei, & Hebræorum in præceptis ceremonialibus, & iudicialibus, quā in præceptis Decalogi incitum est. Antecedens patet, scilicet, quod specialius se haberet Deus ad Israelitas per præcepta iudicialia, & ceremonialia, quā in præceptis Decalogi: quoniam licet Deus Hebræorum genti Decalogi præcepta in voce tube tribuerit, quod ad nullam alteram gentem factum est: tamē antequam ista præcepta darentur, Iudæi ad illorum obseruationem obligati erāt, quoniam naturalia sunt, & insunt nobis in principijs rationis practicę. Solum ergo differēbant Iudæi ab alijs gentibus in præceptis Decalogi, quod illa Deus Iudæis in voce dedisset: aliarum autem gentium nulli.

De differētia præceptorū moralium à iudicialibus & ceremonialibus. Obligatio tamē istorum præceptorum apud Iudæos, & ceteras gentes nihil differēbat: quoniam si cut Iudæi ad ista, ita & alię gentes obligatę erant: quoniam, vt p̄libatum est, naturalia sunt. Hęc igitur a sculis omniēs gentes ad sui obseruationem obligauerunt. In præceptis autem ceremonialibus, & iudicialibus magis inter Iudæos, & alias gentes differēbat, quia ceremonialia, & iudicialia Hebræorum populo data sunt, aliarum autem gentium nulli. Item quoniam præcepta ceremonialia, & iudicialia licet post sui dationem Hebræis ad obseruationem obligauerint:

A 3 ante

Iudei magis vniebatur Deo p præcepta ceremonialia, q̄ iudicialia.

Duo erant in iudicialibus præceptis.

Deo fecit libri spale de peptis ceremonialibus nō est de iudicialibus. Nihil ita deitatis expressiuum est sicut sacrificium.

ante tamen q̄ darentur nullatenus obligabant, sicut præcepta Decalogi ante sui dationem a sæculi exordio obligationem inducebant. Item quoniam præcepta ceremonialia, atque iudicialia solos Iudeorum populos obligauerunt, Gentilium neminem vnquam obligabāt, q̄ trio tñ de præceptis Decalogi dicebatur, magis igitur Deus sibi Iudæos per ceremonialia, & iudicialia vniuit præcepta, quàm per decalogum datum. Amplius autem considerandum est, quòd quamuis cære monialia, atque iudicialia præcepta Israelitas specialiter Deo in peculiarem populum unierint, non tamen equaliter hoc faciebant, magis quippe Israelitæ ceremonialibus, quàm iudicialibus vniueri erant. Huius autem ratio manifesta est, quoniam id nos magis Deo vniuit, per quod specialius in eum dirigimur, sed Iudæi quodammodo magis in Deum per ceremonialia, quàm iudicialia dirigebatur, magis ergo illi ceremonialibus quàm iudicialibus iunctus erat. Quòd autem ceremonialia directius Israelitas in Deum quàm iudicialia ordinarent, ex hoc apparet, quia iudicialia erant quædam præcepta directius Hebræorum, prout vnus in alterum dirigebatur, ne vnus alteri noceret, & qualiter ei proficiendo bene se haberet. Erant igitur duo in præceptis iudicialibus, scilicet quòd alicui proficeretur, & quòd legislatori dicenti obediretur, vnum autem horum solum in Deum ordinabatur, scilicet quòd cum aliquis Hebræorum præcepta iudicialia custodiret, Deum honorabat, qui legem istam tribueret, alterum vero, scilicet quæ prouenit ex obseruatione legis in Deum dirigere non poterat, sed solum in proximum, cum aliquis iudeus istas iudiciales leges obseruando alteri proficeret, aut saltem noceretur, quod ei alias infligi poterat, auferret. In ceremonialibus autem præceptis sic non erat, quoniam sicut in iudicialibus præceptis duo sunt, scilicet obedientia ad legislatorem, & utilitas, quæ prouenit ex lege obseruata, ita est in ceremonialibus, tamen in iudicialibus solum vnum horum, scilicet obedientia ad legislatorem in Deum dirigebatur, alterum vero, scilicet utilitas obseruare legis non ad Deum, sed ad proximum erat. In ceremonialibus tamen vtrumque in Deum dirigitur, quod apparet quoniam cum aliquis præcepto ceremoniali obediret, Deum honorat, qui tribuit illam legem. Secundum vero, scilicet utilitas legis obseruare in ceremonialibus ad Deum solum est, quoniam cum aliquis obseruat præceptum de sacrificando, vel de festiuitate, & similibus in hoc sibi nihil prodest, quoniam potius quandoque seipsum depauperat, sed hæc directe tendunt ad laudem, & gloriam Dei. Necessario igitur concludentes, dicemus, quòd quamuis populus Iudeorum Deo, tam per præcepta iudicialia quàm ceremonialia peculiare efficeretur, magis tamen ei vniebatur ceremonialibus, quàm iudicialibus.

Ex hoc autem sequitur, quod in hoc Leuitico manifestum est, quòd Deus fecit aliquem specialem librum de ceremonialibus præceptis, de iudicialibus autem nullum, sed ea sparsim alijs libris inseruit. Item quod plura fecerit præcepta ceremonialia quàm iudicialia, causa est, quia iudicialia tendebant in proximum, & ceremonialia vero in Deum solum dirigebant. Et quoniam inter omnia ceremonialia præcepta nullum est, quod directius in Deum ordinet, nec deitatis ita manifestatiuum signum sit, sicut oblatio, & sacrificia ei facta, quoniam ab antiquo hoc seruatur est, vt quæ vnus alius reuerentia, & obsequia hominibus exhibentur, sacrificium tamen nulli vnquam inferentium est nisi ei, qui Deus verus erat, aut quem Deum verum rudis estimasset antiquitas, ideo inter cetera ceremonialia præcepta sacrificiorum institutum præcipua fuit, & de hac in hoc Leuitico vberius, que distinctius agitur.

Primum igitur huius Leuitici. c. de sacrificijs agit, & diuiditur in duo: quia primo agit de sacrificiorum, & oblationum actu. Secundo de eorum usu in c. 6. *Hæc est lex sacrificij.* In quo sciendum est, quod aliqua offerrebatur interpolatè, aliqua vero quotidie: de secundis agit infra in princ. 6. c. Item sciendum aliqua offerri ex mera deuotione, alia verò, p beneficij impetratione, alia autem pro peccatorum, & delictorum remissione, de primis agit in hoc 1. 2. & 3. capitulis: de tertijs in 4. c. Circa hoc adhuc sciendum est, quod aliqui fiebat immolatio de animalibus, quæ vocatur sacrificium, & aliqui de non viventibus, vt de pane, & farina, & ista vocatur oblatio. De prima agit hic: de secunda in c. 2. prima in duas, quia primo agit de oblatione maiorum animalium: secundo de oblatione minorum, secunda ibi. *Quis de pecoribus.* Circa primum dicitur. *Vocauit autem.* In quo sciendum, quod cū Deus daret legem Moyse de sacrificijs, & alijs ceremonijs, & non daret eam publicè toto populo audiente, sicut cū dedit legem decem præceptorum, vt habetur Exo. 19. oportebat, quod daret eam per aliquem ministrum, qui ferret eam, & recitaret coram populo, iste autem erat Moyses, quæ ad hoc Deus specialiter elegerat, & quia Moyses nesciebat, quoniam Deus vellet dare leges, vel an vellet eas dare: oportebat, vt cum Deo beneplacitum esset, leges populo imponere, vocaret Moysen eas auditurum, & eisdem populo relaturum, & sic dicitur hic, quòd Deus vocauit Moysen, & subintelligendum est, quòd vocauerit eum ad dandum leges ceremoniales, q̄ in hoc libro continentur.

In quo loco Deus vocauerit Moysen. Quæst. I I.

Circa hoc considerandum est, cū Deus vocauerit Moysen, in quo loco eum vocauerit. Et sciendum loca tria tradita esse in sacra scriptura, in quibus Deus Moyse loqui solitus foret. Primus locus erat intra sancta Sanctorum super propitiatorium inter duo Cherubim, vt h̄r Exo. 25. cap. ideo quicunq; Moyses aliquid a Deo inquitum esset, intrabat in sancta Sanctorum, & audiebat de propitiatorio vox ei loquens, & ad inquisita respondens, vt h̄r Num. 7. c. Secundus locus, in quo Deus Moyse loqui solitus foret, erat ad ostium tabernaculi apud altare holocaustorum, & ibi ei frequenter ad inquisita respondens, & alia qua non inquisita precipiebat, vt habetur Exo. 29. Er cum Deus loqueret Moyse apud introitum tabernaculi loquebat in columna nubis, & illa nubes inclinabatur super terram, vt loq̄ posset Moyse in secreto, sic habetur Num. 12. c. cum dicit: Egredimini vos tatum tres ad tabernaculum fœderis, cumq; fuissent egressi descendit dñs in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron, & Mariam, sic habetur Et Exo. 33. c. Tertius locus, in quo Deus Moyse solitum loq̄ accepimus, erat in columna nubis vbiq; illa foret, vnde quoniam Moyses extrahit tabernaculum paruum extra castra, loquebat ei ad ostium illius tabernaculi patui in columna nubis, vt patet Exo. 33. c. cū dicit: Ingresso autem illo tabernaculo fœderis descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, & loquebaturq; cum Moyse conuersus vnueris. Nunc igitur cum in his tribus locis Deus loqui solitum sciamus Moyse: inquirendum est in quo horum trium eum nunc vocauerit. Fortassis autem aliquis respondebit, quod vocauerit eum extra castra in columna nubis, sicut ei solitus loqui erat, & hoc vt secretius loqueretur. Vel fortassis diceret, quòd ista ei in monte Sinai dixerit, sicut ei ibidem de constituto tabernaculo præcepta dedit, & de faceret eorum consecratione, sicut patet Exod. a cap. 25. vsq; ad 31.

Oblatio multiplex.

Deia inter sacrificij, & oblationem.

Huic

Huic autem respondendum est Deum non dedisse ista præcepta Moyse in monte Sinai, scilicet in vertice montis vbi duas tabulas dedit, nec etiam alibi extra castra dedisse, cum in principio huius capit. litera dicat, quòd vocauit Moysen Deus, & locutus est ei de Tabernaculo testimonij. Necessarium igitur est ista præcepta in Tabernaculo, & non alibi data fore. Sed cū in Tabernaculo accepimus duo loca esse, in quibus Moyse Deus loqueretur, scilicet in introitu tabernaculi, & super propitiatorium, vt in præcedentibus prelibatum est, dubium adhuc manet, de quo illorum duorum locorum Moyse nunc Deus locutus sit. Cui respondendum est in hac parte sententiam dari non posse, quia cum in tabernaculo, tam introitus tabernaculi quàm propitiatorij sint, & de nullo horum specialius litera dicat, nos quoque nō poterimus distinguere, siue propitiatorium, siue introitus tabernaculi fuerit: nihil enim differt, quid horum fuerit, cum constet in tabernaculo fuisse. *Vocauit autem Moysen.* Nicolaus dicit, quòd Moyses dicit se vocatum fuisse à Deo ad recipiendum has leges, ne populus sibi imponeret, quod ipse confinxerit has leges de corde suo, & ob hoc recipere nollent. Sed hoc stare non potest, quia aut populus volebat credere Moyse, quod accepisset has leges à Deo, & hoc sine aliqua probatione, aut expectabat ad hoc aliquam probationem: si forte dicas, quod Moyses recipiebatur à populo in omnibus dictis suis sine aliqua probatione, non oportebat, vt diceret se vocatum fuisse à Deo ad recipiendas has leges, vt ei saltem sic populus crederet, sed qualitercunq; proponeret, crederetur. Si autem dicas, ideo proposuisse Moysen se fuisse à Deo vocatum, vt ei crederetur, quia aliàs non reciperetur dictum suum, non potest stare, quoniam non inducebatur in hoc aliqua sufficiens, aut saltem apparens probatio: nam sicut Moyses poterat confingere de corde suo se habere leges à Deo accepisse, si nullam earum accepisset, conformiter poterat se à Deo vocatum fingere ad has leges acceptandas, neutrum ergo horum altero probabilius erat, sed vtrumque equaliter dubium, nō igitur poterat vnum in alterius probationem legitime adduci.

Hoc autem constat ex similibus: sic enim Numa Pompilius Romanorum Legislator finxit, sic etiam & Lycurgus Lacedæmoniorum Legislator finxit. Nam cum Numa Pompilius Romanorum rex secūdus videret Romanorum gentem armis assuetam, & legibus insolitam legibus subijci non valere, vt auctoritatem legibus imponeret, dixit se nocturnis collocationibus à Nympha Aegeria leges accipere. Vocauit autem Nympham Aegeriam aquam, quia de terræ cauernis egeritur: cum aqua autem nocturnas collocaiones habebat; quoniam per artem Hydromanticam, quæ in aqua fit, demonum effigies in vndis apparere faciebat, à quibus Inquisitorum obtinebat responsum. Existimantes autem rudes adhuc illi Romani aliquem Deum has leges sibi indicere, pro auctoritate, & veneratione illius assuebant. De hoc Aug. 3. de ciuitate Dei ca. vltimo. Lycurgus quoque Lacedæmoniorum Rex, & Legislator cum gentem illam adhuc barbaram, & legibus repugnantem videret, vt alicuius saltem Dei auctoritate eos ad leges acceptandas induceret, dixit se omnia, quæ legibus conseruebat à Deo Apolline suscepisse, quo illi permoti leges, quas Lycurgus tulerat, suscepit. Sicut igitur hi de corde suo se à dijs leges suscepisse finxerunt, cū tamen nihil fuisset, poterat, & Moyses similia confingere, scilicet se à Deo vocatum ad has leges acceptandas, non igitur Moyses dixit se à Deo vocatum, vt hoc in probationem duceret, quòd ab eo leges accepisset.

Numa dicebat se leges recepisse ab Aegeria.

Nympha Aegeria Numa contra commones expositiones Livij.

Lycurgus dicebat se leges recepisse ab Apolline.

Alph. Toft. super Leuit.

Dicendum igitur Moysen posuisse, se à Deo fuisse vocatum, non tanquam probationem alicuius, quod intenderet, sed tanquam veritatem rei gestæ. Erat. n. Moyses tanquam historiographus ea, quæ à Deo fiebant, aut dicebantur, stylo describens: cum ergo sic fieret, quòd ad accipiendam hanc institutionem ceremonialium præceptorum à Deo vocatus fuerit, scribit se à Deo vocatum. *Vocauit autem Moysen.*

An Moyses hunc librum scripserit. Quæst. III.

Aliquis fortassis ex hoc diceret Moysen non scripserit hunc librum, quoniam si scripserit, non faceret de se mentionem in tertia persona dicens: Vocauit autem Moysen, sed potius in prima persona loqueretur dicens: vocauit autem me Dominus. Huic respondetur ex hoc nihil inferri, quia hos quinque libros, qui Pentateuchus dicuntur constat à Moyse scriptos: in eis tamen frequentissimè de Moyse in tertia persona agitur mentio. Item si fortassis aliquis negare vellet aliquem horum quinque librorum à Moyse fuisse conscriptum: librum tamen Deuteronomij, qui inter hos quintus est, negari non poterit à Moyse fuisse conscriptum, & omnia verba eius ab eodem coram toto Israel fuisse recitata. Quòd enim omnia verba Deuteronomij ipse locutus fuerit patet Deuteronomij 1. cap. cum dicitur: Hæc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem in solitudine campestri. Quod autem Moyses omnia verba Deuteronomij scripserit habetur Deuteronomij 31. cum dicitur: scripsit itaque Moyses legem hanc, & tradidit eam Sacerdotibus filijs Leui, qui portabant arcam: in libro tamen Deuteronomij frequenter fit mentio de Moyse in tertia persona, vt habetur Deuteronomij 29. capitu. cum dicitur: Hæc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moyse, vt feriret cum filijs Israel, & Deuteronomij 31. dicitur: Abijt itaque Moyses, & locutus est omnia verba hæc: Et in eodem ca. dicitur: vocauit ergo Moyses Iosue, & dixit ei, & sic frequenter in eodem cap. & in multis alijs. non ergo concluditur librum hunc à Moyse non fuisse conscriptum, quia de eo fit mentio in tertia persona. Dicendum igitur erit, quod Moyses hunc Leuiticum librum scripsit cum alijs, qui Pentateuchum faciunt, & eos à Moyse fuisse conscriptos totius Ecclesiæ auctoritas tradit: hoc etiam tota Hebræorum Synagoga approbat. Sic namque habetur Malachie 3. cap. vbi Deus dicit: Mementote legis ferui mei, vbi legem Moyse totum Pentateuchum vocat. Moyses tamen ideo de se in tertia persona, & non in prima mentionem agit, quoniam ipse non est tanquam simplex verborum relator, sed tanquam verborum Dei fidelis historiographus, & hoc quippe non vt intellectus eius scribendum diceret, sed vt diuina voluntas eum ad scribendum impelleret. Erat namque Moyses propheta, & hunc Pentateuchum prophetico spiritu afflatus scripsit; Prophetæ autem cum loquuntur, non vt ipsi volunt, loquuntur, sed sicut Deus dat eloqui illis. sic enim dicit Christus per Matth. 10. ca. Nō estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, & iterum Luc. 21. dicitur: Ponite in cordibus vestris non præmeditari qualiter respondetis: ego enim dabo vobis os, & sapientiam. Et non solum Prophetæ loquebantur id quod eis Deus dictabat, sed et dato, quod vellet loqui aliquid alterum, quam quod Deus mandaret, non poterant. Sic fuit de Propheta Balaam, qui dixit nuncijs regis Balac, se non posse dicere aliud quod Deus mandaret, vt habetur Num. 22. cum dicitur. Respondit Balaam: si dederit mihi

Docto. expositio.

Responsio ad quæst.

Prophetae quomodo loquuntur.

A 4 Balac

Balac domum suam plenam argenti, & auri, non potero mutare verbū Domini Dei mei, vt vel plus, vel minus loquar. Et cum iterum conquereretur rex Balac, q̄ vocauisset Balaam ad maledicendum Iſraelitis, & ipse è contrario benediceret, respondit Balaam: Nonne nuncijs tuis, quos misisti ad me, dixi, si dederit mihi Balac domum suam plenam argenti, & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo? sed quicquid Dominus dixerit hoc loquar. Cum ergo Moyſes hoc spiritum prophetico loqueretur, non poterat immutare sermonem Dñi, sed sicut Deus ei dabat ita loquebatur. Et quia mouebat eum ad referendum in tertia persona, non tanquam cōcionatorem, sed tanquam verum historiographum: oportet eum in tertia persona de se facere mentionem. Quia autē ad ista Moyſes à Deo impelleretur, apparet ex alijs, quę Moyſes de se scripsit, qui si libertati suę relictus foret, non sic scripsisset: nam cum non pertineat ad viros humiles, & verè viuos de se aliqua magna iactare: immo nec illa libenter audire, & Moyſes erat verè virtuosus, non scripsisset de se magna præconia, hoc n̄ fecit, vt habetur Num. 12. cap. cum dicitur: Erat enim Moyſes vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra. Patet igitur, q̄ Moyſes ista de se libenter non scripsisset: sed spiritu prophetico afflatus ad hæc dicenda, & similia compulſus est: Et sic in præſenti dicendum erit Moyſem ideo de se in tertia persona retulisse, quia ad sic faciendum propheticus eum spiritus afflauerat. *Et locutus est ei.* Postquam Dominus vocauit Moyſem ad suscipiendas leges ceremoniales, incepit eas eidem proponere.

Moyſes se laudat.

Quomodo Deus hæc dixerit Moyſi an in auditu reali, vel imaginario. Quæst. IIII.

De* dupliciter apparere, & loqui Prophetis.

IN hoc autem aliquis inquireret, an in visione imaginaria, & auditu imaginario Deus Moyſi ista protulerit, vel an in voce ei enunciauerit. Fundamentum autem huius dubitationis est, quia Deus conſueuit dupliciter apparere, & loqui Prophetis: aliquando enim in visione reali, & vera locutione, aliquando autē in visione imaginaria. Prima est cum aliquis Angelus loco Dei accipit aliquod corpus, & in illo alicui Prophetę apparet, & in eodem voces, quas Deus disposuit, format: sicut fuit de isto Moyſe cum super montem Sinai Deus ei demonstrasset quoddam corpus lucidum existente eo in foramine petreæ, & clamauit Angelus, qui mouebat illud corpus coram Moyſe, de quo Exo. 33. cap. Eodem modo habetur, quod Deus descenderit in columna nubis ad ostium Tabernaculi, & incepit ibi loqui ad Mariam, & Aaron redarguens eos, q̄ obiurgati fuissent contra Moyſem: simile autem in multis alijs locis habetur. Alia autem est visio, vel auditio imaginaria in prophetis, & hoc est cum eis in somno existentibus Deus incitat species existentes in phantasia eorum, vel aliquas nouas apponit, & illas illustrat supernaturaliter componendo, & diuidendo, & videtur tunc prophetę existenti in somno, quod aliquid verè videat, aut verè audiat, & iste est cōmunis modus in omnibus prophetis, & vocatur ista visio imaginaria, vel in spiritu: & non est in re extra. Sic enim fuit de beato Ioanne, cui reuelatio prophetica facta est, vt patet Apoca. 1. cap. & dicitur ibidem: Ego Ioānes fui in spiritu in dominica die, & audiui post me vocem magnam tamquam tubę, sed de hoc ad rem extra beatus Ioannes nihil audiuit. Poterat igitur sic dubitari de Moyſe, an ipse primo modo, scilicet in visione reali, & locutione, an secundo modo, scilicet in imaginaria locutione, & visione.

Beat* Ioānes in Apoca. nihil realiter vidit, aut audiuit.

F à Deo leges istas receperit. Huic autem respondendum est, quod Moyſes realiter ista audierit. Et forte aliquis dicit hoc patere, quia hic in litera dicitur, q̄ locutus est ad eum Dominus; sed hoc nihil est, quia in multis alijs locis habetur, quomodo Deus alicui prophete locutus fuerit, vel ei apparuerit: illa tamen locutio, & visio de imaginaria, & non de reali intelligebatur, sic habetur Apocalip. 1. cap. vbi dicitur de beato Ioanne: Audiui post me vocem magnam tamquam tubę dicentis: & tamen ista vox, & visiones, quę ibi sequuntur, non fuerunt in re, sed in imagine, quia dicitur ibidem: Fui in spiritu in Dominica die: non igitur ex hoc aliquid probari potest.

G Dicendum tamen est, quod Deus Moyſi hic realiter apparuerit, & locutus fuerit, & non in aliqua imagine, quoniam ista erat differentia inter Moyſem, & alios, quibus Deus apparebat, & loquebatur per somnium: Moyſi autem facie ad faciem loquebatur. Sic habetur Num. 12. cum dicitur: Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum, at non talis seruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fidelissimus est: ore enim ad os loquor ei, & palam, & non per enigmata, & figuras Deum videt. Igitur dicendum est Moyſi Deum apparuisse, & in voce ei proposuisse ista, & non per somnium in visione imaginaria.

H Item hic assignatur locus, in quo Deus Moyſi apparuerit, & locutus fuerit, quod dicitur, quod locutus fuerit ei de Tabernaculo testimonij, ergo necessarium est, quod ista vox audiretur in Tabernaculo testimonij, & ibidem formaretur: aliàs falsum erat, quod Deus locutus fuisset ei de tabernaculo, in visione autem imaginaria non fit aliqua vox, vel apparitio realiter, ideo non potest dici, quod fiat de aliquo loco, cū non sit: hic tamen assignatur locus, in quo formata fuit ista vox, quia in Tabernaculo testimonij, sicut apparet in litera. Necessarium est igitur dici Moyſem accepisse ista præcepta ceremonialia non in visione imaginaria, & locutione, sed in vera locutione, & visione.

I Pro hoc autem considerandum est, quod sicut dictum fuit Exod. 25. super propitiatorium inter duos Cherubim erat vnus Angelus, qui inter alas Cherubin in corpore de aere assumpto latebat, & ibi veras voces formabat, in quibus respondebatur Moyſi, cū intraret in sancta Sanctorum, & Sacerdoti magno, cum illuc intraret semel in anno. Iste tamen Angelus non videbatur in corpore illo assumpto, quia ad hunc occultatum expandebant Cherubin alas suas, & propter hoc etiam non erat aliquod candelabrum, nec fenestra, intra sancta Sanctorum, ne Angelus latens videri posset. Et cum Sacerdos intrabat illuc, ponebat Thymiam super prunas, vt fumo crasso inde exhalante impleretur tota domus, & non posset Sacerdos magnus videre id, quod latebat inter alas Cherubin: sic habetur infra. 16. cap. Si igitur locutio facta fuit ad Moyſem de propitiatorio inter Cherubim, cū ibi verè voces formarentur: necessarium erat legem datam fuisse Moyſi in locutione reali, & non in imaginaria. Eodem modo si dicamus Moyſem ista audiuisse in Tabernaculo testimonij ad ostium eius, necessarium erat veram fuisse vocem, quia ibi Dominus descendebat in columna nubis, & multotiens loquebatur Moyſi, vt patet Exod. 29. & non solum ibidem Moyſi loquebatur, sed etiam aliquibus alijs, vt habetur Num. 12. cap. cum locutus fuit Deus Aaron, & Marię descendente columna nubis ad ostium Tabernaculi. Conclusio igitur ex superioribus manet, Moyſem in veris, & realibus vocibus huius Leuitici præcepta accepisse, & non in imaginaria locutione.

Locutio Dei ad Moyſem.

Quare

Quare hæc præcepta Moyſes, non accepit scripta in tabulis lapideis sicut Decalogum. Quæst. V.

AD huc autem ulterius inquirendum est, cū hic dicitur Moyſem accepisse a Deo ista præcepta in voce, quare non accepit ea scripta in aliquibus tabulis lapideis, sicut accepit præcepta Decalogi, vt habetur Exodi. 32. & 34. Et factis videbitur alicui rationabile, quia debuissent ista præcepta in tabulis describi lapideis, quoniam scriptura in tabulis ad duo proficiebat, scilicet vt memoriam non effugeret: secundo vt in certum testimonium data legis a Deo maneret. Sicut igitur Decalogus in duabus tabulis lapideis propter ista duo scriptus est: ita debuisset Leuiticus iste in lapidibus describi. Fortassis autē hic aliquis conabitur respondere, quod ideo Leuiticus in tabulis lapideis scriptus non est, quoniam laboriosum valde erat tãtam scripturam in lapidibus sculpte: nec est simile de scriptura duarum tabularum Decalogi, quoniam ibi decem præcepta posita sunt, hic autē valde multa, ita vt porteret, vltra quinquaginta tabulas lapideas, scilicet scriptura Leuitici impleri.

B Sed hoc stare non potest, quoniam licet scriptura hæc superabundet ad Decalogum, in scribendo tamē labor nullus fuisset, quoniam opere Angelorum omnia hæc velociter in lapidibus sculptentur, sicut fuit de primis, & secundis tabulis, quarum vtriusque a Deo scriptas, opere Angelico scriptura sacra signat, vt patet Exod. 32. & 34. Item si forte opere humano adhuc scriptura ista fieri debuisset, non erat aliquid difficillimum in lapidibus sculpti, maior namq; scriptura quã sit Leuiticus mandato Dei in lapidibus posita est, sicut patet de Deuteronomio, qui maior liber quã Leuiticus est, totus tamen scriptus fuit in lapidibus: sic habetur Deuteronom. 27. cum dicitur. Et epulaberis corã domino Deo tuo, & scribes super lapides omnia verba legis huius planè & lucidè. & sicut ibi mandauit Deus scribi Deuteronomium super lapides, ita postea Iosue scribi fecit in transitu terrę promissionis vltra Iordanem, vt habetur Iosue 8. cap. cum dicitur, Immolauit que pacificas victimas, & scripsit super lapides Deuteronomium legis Moyſi, quod ille digesserat coram filijs Israel: non igitur ob hæc causam Leuiticus in lapidibus scriptus non est. Dicit autem aliquis aliam fuisse causam, scilicet quoniam si totus Leuiticus in lapidibus sculpteretur, oportebat ad hoc multos lapides occupari, & fieret pòdus quasi importabile, nec aliqua arca fœderis sufficeret ad hos lapides ferendos, sicut ad Decalogum duabus lapideis tabulis scriptum arca fœderis sufficiebat. Item quoniam hoc videbatur adhuc maius concludere inconueniens; quoniam si Leuiticus, quia præcepta Dei continebat, lapideis tabulis scribi debuisset, conformiter oportebat, & Exodum, & librum Numerorum, & Deuteronomium, & omnes libros legales tabulis lapideis describi, quod non solum importabile pondus foret, sed etiam prorsus inutile. Quamuis hæc, aliqualem colorem habeat, fundamentalis tamen ratio, quare Leuiticus in lapidibus scriptus non est, non fuit hæc, quæ assignata est, sed consistit in hoc fundamentum, quoniam iuxta Aristotelin. 1. Politicorum, Deus & natura nihil frustra operantur, si igitur superuacuum erat Leuiticum in lapidibus describi, Deus illum nec describi faceret, nec describi maderet, sed hoc in lapidibus describi frustra erat, non ergo scriptum est. Quod vero frustra foret Leuiticum in lapidibus describi, sic apparet: quoniam libri conuenientius in Pergameno, aut Papyro, quã in lapidibus conscribuntur, nec vnquam in lapidibus scribi debent, nisi ad hoc aliqua virgens causa præfuerit, quæ in Leuitico nullatenus fuit: quoniam si

Doct. rñd. ad q̄stum. libro 1. de celo. text. 32. & lib. 2. tex. 59.

A ad solam memoriam Leuiticus in lapidibus sculptus erat, hoc non requirebatur, quoniam in Pergameno, aut alijs scriptus ad memoriam posterorū profuisset, & non solum ad quantamcūque memoriam, sed etiam ad memoriam æternam. Sic enim patet de lib. Deuteronomij, quem Deus voluit conseruari ad memoriam æternam filiorum Israel reconditum in arca fœderis, & manu Moyſi scriptum, ille tamen non in lapidibus, sed in communi materia librorū descriptus est sic, vt habetur Deuteronom. 31. cum dicitur: Postquam ergo scripsit Moyſes verba Legis huius in volumine, atque compleuit, præcepit Leuitis, qui portabant arcam fœderis, dicens: Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcę fœderis, vt sit ibi contra te in testimonium. Item non debebat Leuiticus describi in lapidibus, etiam si maneret in testimonium contra posteros, quoniam Deuteronomius Moyſi non solum in memoriam, sed magis in testimonium cōtra Iſraelitas positus est, cum dicitur Deuteronomij 31. Ponite eum in latere arcę fœderis, vt sit ibi in testimonium contra te, non tamē scriptum fuit in lapidibus, sed in materia communi librorū. Item si diceremus Leuiticum in tabulis debere scribi, & ille tabulæ lapideæ in arca recondentur, vt maneret in testimonium, quod Deus dedisset legem Iſraelitis, non erat hoc necessarium; quoniam satis erat duas lapideas tabulas Decalogi manere in arca in testimonium, nec magis probaret legem a Deo datam fuisse Leuiticus scriptus in tabulis, & in arca reconditus, quã si solus Decalogus in tabulis ibi repositus esset. Item fundamentalis ratio huius dubitationis est; quoniam dato, quod vellemus Leuiticum in lapideis tabulis scribi debuisset, vt maneret in testimonium, quod Deus Iudeis legem illam dedisset: tamen hoc non conueniebat, quia Iudæi ex illo solum conuinci debebant, quod ipsi susceperant, sed non susceperant a Deo immediate leges Leuitici, sed Moyſes eas populo recitauit, sēper ergo negare possent se a Deo istas recepisse, solum igitur illud in lapidibus in testimonium contra Iſraelitas manere debebat, quod ipsi a Deo immediate susceperunt, & ista fuit fundamētalis causa, quare in duabus tabulis lapideis, quas Deus tradidit Moyſi, solus Decalogus præceptorum scriptus erat, quoniam solum decem præcepta, populus audiuit a Deo in monte Sinai in voce tubę: omnia autē alia Moyſes a Deo recepit, & populo recitauit, nullum igitur aliorum in tabulis lapideis scribi debuit in testimonium contra Iſraelitas, & sic de Leuitico est.

An omnia hæc præcepta Leuitici Deus simul dixerit Moyſi, vel interpolatè. Quæst. VI.

VLTERIVS autem circa literam istã quaeritur, cum hic dicitur Deum locutus fuisse Moyſi præcepta, quæ in hoc Leuitico continebantur, an omnia ista simul dixerit, vel interpolatè, ita vt nunc daret vnum præceptum, dein de verò alterum. Huic autem respondendum est, q̄ non omnia verba huius Leuitici Deus Moyſi simul dixit, quoniam nec etiam omnia dixit: sunt enim aliqua in hoc Leuitico, quæ Deus nō dixit, sed Moyſes, quia historiographus erat, illa retulit, sicut patet de cōsecratione Sacerdotum, quam Moyſes refert fuisse factam, quomodo Sacerdotes ministrauerunt; patet infra 8. & 9. cap. refert etiam quomodo Nadab, & Abin offeretes ignem alienum a Domino combusti sunt, de quo infra 10. capit. Refert etiam de filio hominis Aegyptij, qui blasphemauit nomen Domini, & lapidatus est, hoc autem manifestum est Deum non dixisse, sed Moyſem tanquam historiographum conscripsisse,

psisse, non igitur dixit Deus omnia verba Leuitici.

Cum autem quaeritur de his, quae in Leuitico sunt nullam concernentia historiam, sed pure praecipitua an Deus illa dixerit simul: aliquis respondebit, quod non omnia simul dicta sunt, sed interpolatè, ita quod aliquando daret unum praecipitum, deinde vero alterum: hoc autè conabitur probare, quia frequenter in hoc Leuitico dicitur locutus est dñs ad Moysen: aliàs. n. superflue dictum videret toties: Locutus est dominus &c. Adhuc autem respondendum est, quod ex litera libri huius non apparet sufficenter an omnia haec praecipitua simul, vel in diuersis temporibus data sint. Satis tamen rationabiliter dici potest ea non simul, sed interpolatè fuisse tradita, quia Deus simul Moysen tot praecipitis non oneraret. Si tamen aliquis dicat pertinaciter omnia haec simul data fuisse, non multum insisto: illa tamen ratio, qua dicebatur, ideo haec inrerpolatè data fuisse, patere, quia sepe dicitur: Locutus est dominus ad Moysen, non tenet, quia nō ideo replicatur illa oratio, vt appareat multas fuisse locutiones Dei, sed vt illud ponatur tanquam caput; & principium alicuius materiae. Et ideo quoadcunque Moyses scribit haec praecipitua, quae pertinent ad eandem materiam, ponit ea sub vno capite, & contextu, cum vero transit ad scribendum praecipitua, pertinentia ad aliam materiam, & personam, incipit tanquam ab alio capite, & dicit iterum: Locutus est dominus ad Moysen. Non igitur cōuenienter ex hoc arguitur pluribus vicibus Deum Moysi locutum, quia pluries illa clausula, scilicet locutus est, apponatur

Deus vbi dixit haec praecipitua Moysi. Quaest. VII.

Quaeritur autem aliquis, vbi dixerit Deus Moysi ista praecipitua, & licet non possit dubitari, quin in tabernaculo dixerit, quoniam litera sic exprimit, dubitaretur tamen, in qua mansione deserti dicta sint. Aliquis autem patet Exo. 19. steterunt autem in eodem monte, vsque ad secundum annum exitus de Aegypto, recedentes inde anno secundo, die vigesima mensis, vt patet Nume. 10. Si autem recessissent de monte Sinai, die primo, mensis tertij, anni secundi exitus de Aegypto, fuisset mansio in monte illo annus integer. Quod patet, quia d primo, mensis tertij, anni secundi recedebant, sed litera dicit eos recessisse decem diebus ante, s. vigesima die, mensis secundi exitus de Aegypto, ergo illi decem dies, qui deficiunt a completionem mensis, deficiunt de completionem anni integri, quo Israelitae manserunt in monte Sinai. Est igitur nunc dubium, in qua parte huius anni Moyses recepit praecipitua Leuitici huius a Deo. Fortassis aliquis diceret, quod Moyses recepit praecipitua ista immediatè, vt accessit ad montem Sinai, quia immediatè, vt Israelitae accesserunt ad montem illi, Moyses ascendit in montem, & locutus est cum eo Deus, vt patet Exodi 19. capit. ibi igitur potuisset in monte a Deo ista praecipitua recipere. Ad hoc autem dicendum est hanc responsionem stare non posse, quia Exo. 19. solum dicitur, quomodo Deus dixerit Moysi verba per sua ora, vt acciperet legem: & postea subiungitur quomodo Israelitae consenserunt, & post hoc in cap. 20. sequitur lex praecipitorum Decalogi data a Deo. Qualiter igitur Deus daret Moysi ista praecipitua, cum nondum constaret Israelitae velle a Deo aliquam legem recipere? Item dato, quod constaret Israelitae velle leges recipere a Deo, quia ipsi verbo suo expressissent: cum tamen datum esset eis Decalogum praecipitorum, non conueniebat vllatenus eis prius dare praecipitua caeremonialia Leuitici. Ratio huius est, quia praecipitua caeremonialia, & iudicialia sunt, quaedam deter-

struere tabernaculum, vt patet Exo. 35. cap. Et sic existantibus Iudaeis in mansione Sinai fabricatum est tabernaculum. Magis tamen adhuc hoc apparet, quia Nume. 10. cap. dicitur quomodo recesserunt Israelitae de monte Sinai secundo die mensis secundi, anno secundo, & tunc fit mentio, quomodo eleuata fuit nubis desuper tabernaculum, & qualiter Leuitae portabant tabernaculum. Non potest ergo dici, quod ista verba Leuitici dicta fuerunt antequam accederent Iudaei ad montem Sinai cum in tabernaculo dicta sint. Nunc autem fortassis aliquis dicit ista verba dicta fuisse Moysi circa introitum terrae promissionis, vel in aliqua mansione deserti vltra montem Sinai, & hoc quia non videbatur ex litera, vbi dicta fuerint. Ad hoc respondendum est, quod omnia verba, quae continentur in toto Leuitico dicta sunt Moysi in monte Sinai: sic habetur infra 26. cap. in fine, cum dicitur: Haec sunt praecipitua atque iudicia, & leges, quas dominus inter se, & filios Israel dedit in monte Sinai per manum Moysi. Et infra 27. cap. dicitur: Haec sunt praecipitua, quae mandauit dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai. Necessarium est igitur confiteri omnia praecipitua Leuitici in monte Sinai data fuisse.

Quo tempore data sint haec praecipitua Leuitici, & an solum sit vnus annus in quo dari potuerunt, scilicet a mense tertio primi anni, vsque ad mensem tertium, secundi anni.

Quaest. VII.

Ad hoc autem aliquis inquirat, quo tempore data sint ista praecipitua Leuitici: quia licet de superioribus constet Israelitae stetit in monte Sinai, & tunc accepisse Moysen haec praecipitua, non tamen ex hoc determinatur tempus, quia in monte Sinai manserunt Israelitae magno tempore, fuit autem tota mansio in monte illo, vnus annus demptis decem diebus, quod sic apparet: quia Israelitae venerunt in montem Sinai anno primo exitus de Aegypto in prima die mensis tertij, vt patet Exo. 19. steterunt autem in eodem monte, vsque ad secundum annum exitus de Aegypto, recedentes inde anno secundo, die vigesima mensis, vt patet Nume. 10. Si autem recessissent de monte Sinai, die primo, mensis tertij, anni secundi exitus de Aegypto, fuisset mansio in monte illo annus integer. Quod patet, quia d primo, mensis tertij, anni secundi recedebant, sed litera dicit eos recessisse decem diebus ante, s. vigesima die, mensis secundi exitus de Aegypto, ergo illi decem dies, qui deficiunt a completionem mensis, deficiunt de completionem anni integri, quo Israelitae manserunt in monte Sinai. Est igitur nunc dubium, in qua parte huius anni Moyses recepit praecipitua Leuitici huius a Deo. Fortassis aliquis diceret, quod Moyses recepit praecipitua ista immediatè, vt accessit ad montem Sinai, quia immediatè, vt Israelitae accesserunt ad montem illi, Moyses ascendit in montem, & locutus est cum eo Deus, vt patet Exodi 19. capit. ibi igitur potuisset in monte a Deo ista praecipitua recipere. Ad hoc autem dicendum est hanc responsionem stare non posse, quia Exo. 19. solum dicitur, quomodo Deus dixerit Moysi verba per sua ora, vt acciperet legem: & postea subiungitur quomodo Israelitae consenserunt, & post hoc in cap. 20. sequitur lex praecipitorum Decalogi data a Deo. Qualiter igitur Deus daret Moysi ista praecipitua, cum nondum constaret Israelitae velle a Deo aliquam legem recipere? Item dato, quod constaret Israelitae velle leges recipere a Deo, quia ipsi verbo suo expressissent: cum tamen datum esset eis Decalogum praecipitorum, non conueniebat vllatenus eis prius dare praecipitua caeremonialia Leuitici. Ratio huius est, quia praecipitua caeremonialia, & iudicialia sunt, quaedam deter-

Cuiusmodi ratio ad quaestum.

Alia ratio ad quaestum.

Quid Moyses egerit in 40. diebus, quibus in monte mansit.

rationationes praecipitorum Decalogi, cum caeremonialia sint determinationes praecipitorum secundae tabulae: & quoniam potest dari determinatio ante id, quod est determinabile, cum illud necessario praesupponat, non poterant dari praecipitua huius Leuitici, antequam daretur praecipitua Decalogi: non igitur potest vllatenus dici, quod praecipitua Leuitici data fuerint cum primo Moyses ascendit in montem Sinai. Dicit autem fortassis aliquis, quod Moyses accepit ista praecipitua Leuitici a Deo, cum ascendit in montem Sinai ad accipiendas tabulas: & stetit ibi bis quadraginta diebus, vt patet Exod. 32. & 34. & tunc non potest obijci de eo, quod supra obijciatur, scilicet, quod Israelitae nondum consenserunt, aut non constaret de eorum consensu ad accipiendam legem; quoniam licet hoc fuerit, quando primo ascendit Moyses in montem: quando tamen ascendit pro tabulis, iam confessi fuerant Israelitae se libenter suscepturos quocumque Deus mandaret, vt patet Exo. 24. Non potest etiam stare aliud, quod obijciatur supra, s. quod non debebant dari praecipitua caeremonialia ante Decalogum, quoniam licet cum Moyses ascendit in montem Sinai prima vice, non erat datus Decalogus; cum tamen ascendit pro tabulis, iam datus erat, & sic videbitur alicui conuenienter dici Moysen accepisse a Deo praecipitua huius Leuitici, quando ascendit pro tabulis. Et sic aliqui respondent cum quaeritur ab eis, quid faceret Moyses quadraginta diebus in monte cum domino? Dicunt, quod ab eo eruditus est in multis quaestionibus legis, & quod accepit ab eo ipsa praecipitua Leuitici. Sed hoc stare non potest, quia ista praecipitua Leuitici data sunt in tabernaculo foederis, sicut dicitur hic in litera, sed in vertice montis Sinai non erat tabernaculum, sed magis in castris. Item quando Moyses ascendit pro tabulis Decalogi prima vice, & cum rursus rediit pro secundis, nondum erat factum tabernaculum, nec inceptum, sed cum ipse descendit de monte congregati sunt ad eum filii Israel, & obtulerunt, quod Deus mandauerat, atque inchoata est fabricatio tabernaculi, vt colligitur Exod. ex fine ca. 34. & iuncto c. 35. Non igitur dici poterat Moysen accepisse leges caeremoniales Leuitici, quando ascendit in montem Sinai pro tabulis. Aliquis autem dicit necessarium esse, quod praecipitua ista fuerint data ante fabricationem tabernaculi, quoniam non poterat fieri aliqua caeremonia sacrificiorum, nisi essent leges istae datae per quas dirigereatur offerentes in sacrificijs, sed in prima die, qua erectum est tabernaculum, facta fuerunt aliqua sacrificia, sicut patet in consecratione Aaron, & filiorum eius: ergo oportuit, quod ante primam diem erectionis tabernaculi data fuissent ista praecipitua, & sic non poterant dari in tabernaculo. Quod autem non potuisset fieri aliquod sacrificium, vel consecratio in tabernaculo antequam darentur ista praecipitua, patet, quia hic datur regula de modo offerendi, ante ergo quam daretur, nescirent Hebraei qualiter deberent offerre, & sic nihil offerrent, quod autem fuerit facta aliqua oblatio caeremonialis, & inchoata sacerdotum consecratio in die, qua erectum fuit tabernaculum, apparet Exo. 40. cap. cum dicitur: Et posuit altare aureum sub recto testimonij cōtra velum, & adoleuit super eo incensum aromaticum, sicut iusserat dominus: eodem modo in die, qua positum fuit altare holocaustorum in tabernaculo, fuit facta oblatio super illud, cum dicitur Exo. 40. Posuit, & altare holocausti in vestibulo testimonij offerens in eo holocaustum & sacrificia, vt dominus imperarat. Item eo die Aaron, & filij sui inceptorum consecrari: & patet quia die, quo positum fuit tabernaculum in sanctuario, ipsi lauerunt se in eo ad faciendum aliquas ministraciones, vt dicitur in praedicta c. 40. labrum quoque; statuit inter tabernaculum &

testimonij, & altare implens illud aqua, laueruntque Moyses, & Aaron, ac filij eius manus suas, ac pedes cum ingrederentur testum foederis, & accederent ad altare, sicut praeeperat dominus. Apparet igitur ante erectionem tabernaculi fuisse data ista praecipitua Leuitici de sanctificando; & consequenter non fuisse data in tabernaculo foederis. Huic respondendum est praecipitua, huius Leuitici fuisse data in tabernaculo foederis, cum vero obijciatur, quod in tabernaculo non poterat fieri aliquod sacrificium, vel administratio priusquam Deus in ea erudiret Israelitae, concedendum est hoc, & cum dicitur, quod sacrificia, & ministraciones, quae facta sunt in prima die erectionis tabernaculi oportet, vt fuisse facta per aliquam regulam, secundum legem a Deo datam ante constitutionem tabernaculi, concedendum: & cum concludunt leges huius Leuitici, in quibus agitur de ritibus omnium sacrificiorum debuisse necessario dari ante constitutionem tabernaculi, negatur consequentia: quoniam ille leges secundum quas ministrauerunt, & obtulerunt sacrificia Israelitae in prima die erectionis tabernaculi datae fuerunt ante constructionem templi, & erectionem, & non sunt de his, quae dantur in hoc Leuitico. Et patet quoniam Exo. 40. dicitur, quod in die, quo erectum est tabernaculum, adoleuit Moyses incensum aromaticum super illud, sed ad hoc non oportebat, vt daretur aliqua lex in Leuitico; quoniam iam data fuerat lex Exod. 30. c. vbi dicitur: Ponesque altare contra velum, & adolebit incensum super eo Aaron suae fragrans, mane quado componet lucernas incendet illud, & quando collocat eas ad vesperum, vret thymiam sempiternum coram domino. Sed obijciat, quia in prima die erectionis tabernaculi incepta consecratio sacerdotum, & tamen lex de consecratione sacerdotum datur infra 8. cap. ergo oportebat, quod ante daretur ista lex Leuitici, quam consecrarentur sacerdotes, & antequam erigeretur tabernaculum, & ante aliquam fabricationem, sed non est illa, quae habetur Leuitici 8. cap. sed magis illa, quae habetur Exo. 29. cap. in quo agit, de omnibus ritibus consecrationis sacerdotum per septem dies, & illa lex data fuit in monte Sinai, quando Deus dabat regulam Moysi de modo fabricationis tabernaculi. Et cum obijciat, quod infra 8. c. ponitur lex de ritu consecrationis sacerdotum: dicendum est illam legem poni ibi per recapitulationem, quia prius data fuerat in Exodo, deinde hic recapitulata est, sicut patet de similibus, quae Exo. di 27. dicitur de positione olei in lucernis candelabri, quod pertinebat ad Aaron, & filios eius cum dicitur: Praecipe filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron, & filij eius. Ista tamen caeremonialis obseruatio, quae per eadem verba recapitulata est infra 24. cap. in principio, & sic multa alia recapitulantur hic, quae alibi dicta sunt. Causa autem huius recapitulationis est, quia iste liber totus est de caeremonialibus obseruationibus, vt ergo ponantur hic omnes caeremoniae Iudaicae praecipue illae, quae ad sacrificiorum ritus pertinent, ea quae alibi dispersa posita sunt, hic recapitulantur, vt sic ex omnibus liber vnus fiat continens omnes Iudaicas caeremonias. Sed adhuc aliquis obijciat, necessarium leges huius libri traditas fuisse ante erectionem tabernaculi, quoniam die prima, qua erectum est tabernaculum, & consecratum principes Israelitarum inceptorum facere sacrificia, & duravit oblatio eorum per 12. dies continuos, sicut dicitur Num. 7. cap. factum est autem in die, qua compleuit Moyses tabernaculum, & erexit illud, obtulerunt principes Israel, & capita familiarum, &c. & tamen non poterant isti habere modum in offerendo, nisi accepissent a Deo prius legem de ritibus sacrificiorum.

Necessaria.

Doct. rñ.

Doct. rñ. ad quaestum.

Obiectio ni rñdēt.

Obiectio alia remouetur.

Necessarium est igitur leges huius Leuitici, quae de sacrificiis agunt, fuisse datas ante erectionem tabernaculi, & sic non in tabernaculo federis. Ad haec autem respondendum est, quod principes Israelitarum inceperunt offerre in prima die, qua tabernaculum erectum est, tamen lex, per quam regulabantur in offerendo, nondum fuerat data in hoc Leuitico, sed etiam sicut pro sacerdotibus fiebant sacrificia holocaustorum, & victimarum pacificarum, & pro peccato, ita, & in eodem ritu obseruasset Moyses in sacrificiis principum; vel sicut eum in monte Sinai facta fuerunt holocausta, & victimae pacificae in confirmatione legis, ut patet Exod. 24. ita in eodem ritu poterat facere Moyses in oblatione principum, non igitur cogimur confiteri leges huius Leuitici fuisse datas ante erectionem tabernaculi. Sed nunc magis accedentes ad inquisitionem de tempore, quo datae sunt leges huius Leuitici, necessarium est, ut dicamus eas fuisse datas in secundo anno ab exitu de Aegypto, & hoc in mense primo, vel in mense secundo ante diem 20. mensis eiusdem. Nec potest assignari aliquod aliud tempus, in quo potuissent dari leges Leuitici. Prima pars huius loci patet, quia Leuiticus iste datus fuit Moyse in tabernaculo federis, ut patet hic in littera, sed tabernaculum federis nunquam erectum fuit usque ad primam diem anni secundi ab exitu de Aegypto, ut patet Exod. 40. c. ergo non potuit dari ante principium secundi anni. Quod autem fuerit datus in primo mense huius secundi anni, vel in mense secundo, usque ad diem 20. patet, quia omnia verba Leuitici data fuerunt in monte Sinai, ut patet infra 26. & 27. cap. Sed Israelitae recesserunt de monte Sinai die 20. mensis secundi anni ab exitu de Aegypto; ergo non potuerunt dari precepta huius Leuitici post diem 20. mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto. Ex quibus inferitur, quod solum 49. aut quinquaginta dies fuerunt, in quibus potuissent dari Leuiticus iste Moyse. s. 30. dies mensis primi, anni formabatur illa de Aegypto, & 20. dies mensis sequentis. Sic igitur patet quando, & ubi Leuitici leges datae sunt. *Et locutus est ei dominus.* Dicitur autem, quod dominus locutus fuerit Moyse dando istas leges Leuitici, non tamen intelligendum est, quod Deus per seipsum loquatur, quoniam Deus secundum seipsum non est animal, nec habet organa uocatiua, per qua loqui possit.

Quo tempore datae sunt leges huius Leuitici.

Soli fuerunt 49. vel 50. dies in quibus dari potuerunt istae leges.

Voci repugnare quod creetur in instanti.

Et si dicas, quod poterat assumere aliquod corpus ex aere formato in quo loqueretur sicut Angeli, & demones interdum facere soliti sunt: respondendum est, quod repugnat Deo aliquam uocem formare, eo quod omnis actio Dei est in instanti, & non potest aliquo modo operari per successionem, quia hoc repugnat infinitae suae perfectioni, quoniam operatio successiua conuenit rei habenti esse limitatum, & quae non habet totum esse suum simul, sed Deus habet essentiam infinitam, & illimitatam, & totum esse simul eo, quod est aeternus, sicut concludit Boetius de consolatione lib. 5. Prosa vlti. id non potest operari per successionem. Et si dicas, quod Deus non formet aliquam uocem in instrumentis per successionem, sicut formant Angeli, sed quod eam creet in instanti, sicut alias creauit res: respondendum est hoc esse impossibile, quia licet Deo non repugnet creare quicquid est creabile in instanti, tamen repugnat voci, quod creetur in instanti, quia sicut motus & tempus de natura sua dicunt fluxum, & successionem, & non potest aliquis abstrahere successionem, & fluxum a tempore, & motu, quia includit contradictionem, ita nec poterit uoci tollere suam successionem, & ordinem, consistit namque essentia uocis in ordine litterarum, & syllabarum sibi connexarum, quo ordine sublato, & successione, impossibile est manere uocis essentia. Non igitur est uox creabilis, non quidem quod repugnet

Deo uocem creare, sed quia formaliter uoci repugnat creari. De his autem diffusius dictum est Exodi 23. & 25. c. Concluditur igitur, quod Deus non poterat aliquam uocem in corpore assumpto formare, nec etiam poterat eam creare, nullo ergo modo Deus per se potest loqui. Si autem aliquis obijciat de Christo, quod loquebatur, & tamen erat uerus Deus: responsum est Exo. 23. c. Dicendum, ergo quod Angelus erat, qui ista loquebatur, & erat in tabernaculo, atque sumebat corpus aereum, in quo uoces formaret, nec repugnabat aliquo modo formare uocem in successione sicut repugnabat Deo, quia essentia Angeli non est infinita, nec est totum suum esse simul. Iste autem Angelus, qui uocatus loquebatur uocabatur Deus, quia sic est consuetudo ueteris testamenti, ut Angeli uocentur Deus, ut patet Exodi 3. c. & 20. & in plerisque alijs locis. Aliquando autem Angeli uocantur Angeli nomine suo, sicut patet sepe in libro Genes. ca. 16. & alibi. Causa autem quare aliquando nomine suo, & aliquando nomine Dei uocentur, expressa fuit Exodi 19. cap. Hic autem cum Angelus esset, qui loquebatur, uocauit eum scriptura Deus, & non Angelum, quoniam dabat leges loco Dei, & si fortassis rustica illa gens Hebraeorum audiuiisset, quod Angelus erat qui eis legem ferebat, putarent se ei obligatos atque ei cultum offerret sicut Deo suo, qui super eos ferendi leges potestatem haberet. Ne ergo in docta multitudo in hoc erraret colens illum Deum, qui non erat, sacra Scriptura non inuise Angelum hic Deum uocauit. *De tabernaculo testimonij.* Id est, quod ista uerba locutus fuit Deus, siue ille Angelus Moyse de tabernaculo testimonij, id est existens in tabernaculo testimonij, quia sicut supra dictum est, duo loca erant in tabernaculo, in quibus Deus Moyse loqui solitus erat, scilicet propitiatorium intra sancta sanctorum, & columna nubis ad ostium tabernaculi. In quocumque ergo horum Angelus loqueretur Moyse, dicebatur esse locutio de tabernaculo testimonij, quia formabatur illa uox, uel procedebat de tabernaculo testimonij. Quare autem uocetur tabernaculum testimonij, causa est, quia in eo erat arca in qua erant duae tabulae legis, quae uocabantur testimonium, quia manebant in testimonium posteris, quod Deus dedit legem Israelitis, ut patet Exo. 25. *Dicens loquere filiis Israel.* Quoniam Deus istas leges nunc Moyse in secreto traderet, erant tamen postea recitandae filiis Israel, ut ipsi per eas in operantibus ceremonialibus dirigerentur: ideo mandabat Deus Moyse congregare filios Israel, quibus ista referret.

Angelus uocatur Deus in sacris scripturis.

Loca tabernaculi in quibus Angelus loquebatur.

Quare Deus non dedit haec precepta Israelitis in monte Sinai. Quaestio. I X.

Si quereret aliquis quare Deus non dedit Israelitis in monte Sinai ista precepta, sicut dedit precepta Decalogi in uoce tubae audiente tota multitudine. Ad hoc late responsum est Exo. 20. c. quoniam non conueniebant alia precepta dari a Deo immediatè toti multitudini praeter Decalogi precepta, quae tunc data sunt, alia uero, quae postea danda essent, oportebat per interpositam dari personam, & sic fuit de preceptis huius Leuitici, quae Israelitis per Moysem data sunt filiis Israel.

An Moyses congregauerit omnes filios Israel ad hanc Leuitici legem audiendam. Quaest. X.

Quaerit aliquis, an Moyses congregauerit omnes filios Israel ad audiendam legem huius Leuitici. Et fortassis aliquis respondet, quod non poterat tanta multitudo Israelitarum, & Aegyptiorum ascendentium cum eis congregari

gregari ad audiendum uocem alicuius uiri, quoniam essent omnes plures quam bis milles millia, quonia soli uiri Israelitae potentes procedere ad bellum, non connumerata tribu Leuitica, erant sexcenta tria millia uirorum, & quingenti, & quinquaginta, ut patet Num. 1. cap. & non computabatur hic uulgus promiscuum Aegyptiorum ascendentium cum Iudaeis, quod erat infinita multitudinis, ut habetur Exo. 12. cap. Non computabatur etiam uiri, qui erant ultra annum. 60. ut putatur, & infra annum 20. nec computabantur mulieres, ut patet Num. 1. cap. quoniam si omnes computarentur, essent ultra bis milles millia. Quomodo igitur tanta, & tam discors multitudo ad audiendum uocem unius uiri congregari potuerit? Nec ualet si aliquis arguat, quod omnes isti congregati sunt in die, qua dominus dedit legem in monte Sinai, ut patet Exodi 19. & 20. & Deutero. 5. cap. quoniam tunc audierunt in uoce Domini tanquam in uoce tubae, & non solum tota illa multitudo poterat audire uocem Domini, sed etiam si esset decupla multitudo, quia illa uox sonans, ita erat terribilis, quod non poterat eam sustinere, & clamabant se mortuos esse, si amplius uocem Domini audirent, ideo petierat a Moyse, ut non loqueretur Deus illis, sed Moyse, ut patet Exodi 20. & Deuter. 5. cap. Dicendum est, quod tota multitudo Hebraeorum, & Aegyptiorum ascendentium cum eis simul congregata poterat audire uocem Moyse, quoniam licet Moyses non sufficeret secundum tenorem uocis suae, ita ut audiretur a tanta multitudine, tamen Deus supernaturaliter confortabat uocem eius, & eam claram ac sonantem efficiebat, ita ut a tota multitudine facilliter audiretur, nam bis Moyses locutus est ad totam multitudinem Israelitarum: primo in confirmatione legis, ut habetur Exod. 24. c. cum dicitur: Venit Moyses, & narrauit plebi omnia uerba Domini, responditque cunctus populus una uoce, omnia, quae praecipit dominus faciemus, cum ergo totus populus respondit, necessarium est, ut totus populus audierit. Item secundo Moyses locutus fuit toti congregationi Israelitarum cum esset propinquus morti recitans eis totum Deuteronomium, ut patet Deuteron. 1. ca. cum dicitur: Haec sunt uerba, quae locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem. Item patet Deuteron. 29. c. ubi dicitur, quod omnes de congregatione illa erant praesentes Moyse recitanti uerba illa, praeter lignorum caelo, & comportantes aquas. Cum igitur Moyses a tota multitudine auditus fuerit, poterat & nunc audiri. Dicit aliquis, quod quamuis potuisset tota multitudo Israelitarum audire Moysem ista loquentem, tamen non congregauit Moyses ad hoc totam multitudinem, sed solum eos, qui erant principales in populo, ut postea per hos diuulgaretur ad totam multitudinem. Et si aliquis obijciat contra hoc, quia dicitur hic: Loquere filiis Israel, ergo uidebatur, quod haberet Moyses loqui toti Israel.

Bis locutus est Moyses toti multitudini.

conuenienter coniungi omnes, quoniam hoc cognosceretur ab Aegyptijs, & impedirent recessum eorum, sed hic non erat aliquod inconueniens, quia erant Israelitae in deserto, ubi nullus impediabat eos, satis igitur dicendum uidetur, quod Israelitae congregati fuerint ad audiendum omnia precepta Leuitici. *Filij Israel.* Aliquando filij Israel uocantur omnes, qui descendunt de Iacob, aliquando autem uocatur totus populus Hebraeorum filij Israel exceptis Leuitis, qui non computantur inter filios Israel. Pro omnibus descendentibus de Iacob etiam cum ipso Leui habetur Exo. 1. c. cum dicitur: Haec sunt nomina filiorum Israel qui ingressi sunt in Aegyptum, Ruben, Simeon, Leui, Iuda & c. Ecce qualiter appellatione filiorum Israel comprehenduntur etiam Leuitae. Quandoque etiam non comprehenduntur appellatione filiorum Israel, sicut habetur Num. 1. c. cum dicitur, Veniuntque omnes filij Israel per domos, & familias sexcenta tria millia uirorum. Leuitae autem in tribu familiarum suarum non sunt numerati cum eis, sicut patet etiam in mediato e. in eo. c. cum dicitur: Locutusque est dominus ad Moysem dicens: tribu Leui non numerare, nec ponas inuicem eorum, cum filiis Israel. Cum igitur hic dicatur, quod Moyses loqueretur ista filiis Israel, dubium est, an accipiantur filij Israel, ut comprehenduntur Leuitae, uel pro alijs tribubus sine Leuitis.

Qui filij Israel dicantur.

Respondendum est hic nomine filiorum Israel intelligi Leuitas. Et ad sciendum, quando nomine filiorum Israel accipiantur Leuitae, uel quando non: aduertendum est, quod quando cum; fit mentio de filiis Israel, aut fit mentio quantum ad aliquid, quod est pure temporale, aut quantum ad aliquid quod est spirituale. Cum uero agitur de aliquo temporali nomine filiorum Israel non intelliguntur Leuitae, & sic quando computantur filij Israel ad eundem ad bellum, non computantur inter eos filij Leui, sicut patet Num. 1. c. ubi in omnibus familijs, & tribubus computantur bellatores, in tribu Leuitica mandauit Deus, ne aliqui computarentur. Idem erat in diuisione sortium terrae promissionis, quia accipere sortem possessionis erat aliquid temporale, ideo cum diceretur, quod diuideretur terra promissionis inter filios Israel, ut habetur Numeri 34. c. non intelligebantur Leuitae, quoniam isti nullam partem accipiebant fortialem, ut habetur Num. 18. & 35. cap. cum autem erat aliquid negotium spirituale, & nominabantur filij Israel, intelligebantur etiam Leuitae, sicut habetur Deut. 27. c. ubi mandauit, quod medietas filiorum Israel poneretur ad benedicendum super montem Garizim, & medietas staret supra montem Hebal ad maledicendum in his intelligebantur Leuitae, ut patet in eodem 27. ca. Item quando beatus Ioannes in Apocalypsi faceret mentionem de omnibus tribubus Israel, quantum ad conuersionem ad Christum: posuit ibi etiam Leuitas nominando Leui esse unam tribum, ut habetur Apocal. 7. c. Ex hoc autem potest cognosci ueritas huius opinionis, nam cum hic filij Israel uocari debebant, non uocabantur ad aliquid temporale, sed ad aliquid spirituale, scilicet ut audirent legem, ergo oportebat, quod ad audiendam istam legem congregarentur etiam hic filij Leui, quia ita pertinebat ad eos obseruare legem, sicut ad omnes alios, & sic nomine filiorum Israel comprehenduntur Leuitae. *Filij Israel.* In isto Leuitico cum Deus dat leges, aliquando mandat Moyse, quod loquatur filiis Israel, & aliquando mandat, quod loquatur Aaron, de primo patet hic, & infra 4. cap. & in multis alijs de secundo patet infra 6. ca. cum dicitur, Praecepta Aaron, & filijs eius, & iterum in eodem ca. Loquere Aaron, & filijs eius: hic autem dicitur, quod Moyses loqueretur filiis Israel. Est autem ratio differentiae, quia aliqua precepta istorum pertinebant ad

Qui Leuitae computantur nomine filiorum Israel, & quoniam non.

ad totum populum, & tunc dicebat Deus Moysi: Lo-
quere filiis Israel. Alia autem erant, quæ pertinebant
ad solos sacerdotes, & in istis mandabat Deus Moysi,
quod loqueretur ad Aaron, & filios eius, & quia præ-
cepta, quæ ponuntur in isto cap. pertinebant ad totum
Israel, ideo dixit Deus: Loquere filiis Israel. *Homo qui
obtulit.* Hic intelligit Deus de spontaneis oblationi-
bus. Erant enim duplices oblationes, quedam necessa-
ria, aliæ autem voluntaria, necessaria oblationes erant
tres, scilicet oblatio primogenitorum, & oblatio vo-
torum, & hostia pro peccato. De oblatione primoge-
nitorum apparet Exo. 22. cum dicitur primogenitum
filiorum tuorum dabis, de bobus quoque, & ouibus
similiter facias. 7. diebus sit cum matre sua, die 8. reddes
illum mihi. Idem habetur Exo. 34. De oblatione autem
votorum habetur Exodi 27. cap. ista autem, quia erant
de necessitate, non poterant transferri ad alium mo-
dum vsus, vel oblationis, sicut habetur infra 27. c. cum
dicitur primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo
sanctificare poterit, & vouere: de sacrificijs autem, &
oblationibus pro peccato habetur infra 4. & 5. cap. &
ista sacrificia erant necessaria, quoniam illi, qui pecca-
bant secundum diuersa genera peccatorum, aut deli-
ctorum tenebantur ad illa sacrificia, alia autem erant
sacrificia, vel oblationes, quæ sponte fiebant, & ista ali-
quando erant de rebus non uiuentibus, quæ vocaban-
tur oblatio, aliæ autem erant oblationes de rebus ui-
uentibus, & ista vocabantur sacrificia. De primis habe-
tur infra 2. ca. de secundis habetur hic. *Ex vobis hostiam.*
Ex hoc patet, quod accipiuntur Israelitæ non solum pro
his, qui descendebant de genere Iacob, sed etiam pro
Aegyptijs, qui ascenderant cum eis, quoniam cum il-
li essent conuersi ad Iudaismum, licebat eis facere om-
nes ceremonias, quas faciebant Hebræi ex genere, im-
mo compellebantur ad quasdam illarum, sed hic ista
verba dicuntur ad filios Israel, cum dicitur: Loquere
filiis Israel, ergo nomine filiorum Israel intelligeban-
tur Aegyptij conuersi ad Iudaismum, & non solum
Aegyptij, sed etiam omnes alij Gentiles quicumque, con-
uerterentur ad Iudaicos ritus. *Hostiam Domino.* Hostia
ppriè dicitur sacrificium factum de animalibus, & dicitur
hostiæ more antiquo, quia cum Gentiles adinuicem
compugnarent, & alteri eorum hostes deuincerent,
pro hostium victoria sacrificia dijs suis offerebant, & il-
la sacrificia hostias vocabant, quasi pro hostili victoria fa-
ctas. Latinarum tamen vsus obtinuit, ut quodlibet sa-
crificium hostia diceretur: & accipitur hic hostia vniuer-
saliter non determinando, an sit sacrificium holocausto-
rum, aut victimarum pacificarum, aut hostiarum pro
peccato. Et patet quoniam hic dicitur, quod hostia aliquan-
do poterat esse holocaustum, aliquando in alijs modis.
Domino. Hostia erat offerenda Domino, quoniam cum
quis licet offerret, domino soli offerre debet. & hoc
antiquorum auctoritas obtinuit, quod licet secula illa ru-
dia fuerint, nulli tamen hostias obtulere, nisi ei qui ve-
rus Deus esset, aut antiquitatis errore Deus putaretur.
De pecoribus. Idest de bobus, & ouibus, hic autem de-
terminat se legislator ad ea, quæ offerenda erant.

Duplices
erant obla-
tiones.

Hostia quæ
fit.

Quare tenemur Deo naturaliter ad cultum, & ad quem cultum.
Quæstio. X I.

PRo quo notandum est, quod secundum ordinem
naturæ cum Deus sit summum bonum, & pri-
ma causa, a qua omnia procedunt per causa-
tionem, & in quam omnia tendunt, ut in suum
bonum completiuntur per affectionem, & inclinatio-
nem, ab hac etiã causa omnia recipiunt continuè con-
seruationem. Nam si Deus cessaret a conseruatione
sua, qua omnes res cõseruat, necessarium esset omnia

rectore destituta in nihilum labi. Cum igitur hoc a
Deo nos recipere cognoscamus, intellectus naturali-
ter iudicat ei seruendum esse, & quoniam Deus spiri-
tus est, cultus, qui ei debetur, in spiritu consistit, sicut ha-
betur Ioan. 4. ca. Deus spiritus est, & eos qui eum ado-
rant, oportet in spiritu adorare. Hoc idem dicit Aug.
in Enchiridio: Spe, Fide, & Charitate colitur Deus.
Consistit igitur cultus Dei principaliter in opere in-
teriori animæ nostræ: ea autem, quæ exterius sunt ad cul-
tum Dei minimè pertinent, nisi secundum quod ab in-
terioribus viribus ordinantur. Cui tamen nos a Deo cum-
cta recipimus, ei cuncta debemus, & quia non solum
vires nostræ sunt spirituales, sicut intellectus, & voluntas,
sed etiã quasdam aliæ vires corporales executiue sub-
ordinatæ viribus rationalibus, ideo non solum cultum
interiorem, qui in viribus rationalibus consistit, Deo
reddere debemus, sed etiam cultum in viribus extero-
ribus. Si igitur Deo in solo cultu interiori seruiremus;
non ex omnibus viribus eum coleremus; sed solum
ex rationalibus, quod erat principaliter colere, ideo ad
perfectum cultum Dei faciendum oportet vires ra-
tionales præcedere atque dirigere, vires autem execu-
tiuas corporales subsequi, & exequi, & ob hoc non so-
lum a natura secundum principia rationis præctice ob-
ligabamur, ut Deum in actu solo interiori coleremus;
sed etiam, ut aliqua obsequia exteriora præstaremus,
& sicut erat peccatum Deum in actu interiori non col-
lere; ita & peccatum erat ei aliquas exteriores ceremo-
nias non exhibere, & sicut cultus interior in affectu cor-
dis est de iure naturali, (quod a legis ius Gentium ap-
pellatur, eo quod soli homines eo vtantur, ut habetur
ff. de iustitia, & iur. l. 1.) ita & cultus Dei in actu extero-
ri de iure naturali est (& ab ipsis de iure gentium esse
dicitur, ut habetur ff. de iust. & iure in l. veluti.) Sed de-
terminatio ad ceremonias exteriores, s. quas ceremonias
Deo impendere debeamus, non erat a natura diffi-
nita, sed hoc humana iura, & diuina distinxerunt,
inter ea tamen, quæ a Deo in actu exteriori exhiben-
tur nihil erat, quod magis Deo conueniret atque Dei-
tatis significatiuum esset, quam sacrificiorum exhibi-
tio, ideo apud omnes gentes, tam prudentes quam ru-
des conformi quasi a natura sententia diffinitum est
eos, quos in Deos habebant, sacrificiorum oblatio-
nibus honorare. Hoc autem manifestatur in primis ho-
minibus, quoniam mox ut Adam duos filios genuit,
atque ipsi ad adultam ætatem peruenerunt, quasi pro
singulari munere Deo offerre ceperunt, quilibet iux-
ta genus officij sui. Cain autem cum agricola esset de
fructibus terræ munera Deo obtulit. Abel autem, qui
pastor erat de primogenitis gregis sui domino offerre
bat adipem, ut habetur Gen. 4. c. Sic etiam de iure natu-
rali sacrificium esse diffiniri videtur ab Arist. 5. Ethico-
rum. cum dicitur, quod legale est, quod non est ex se ipso
determinatum, nec differt sic, vel sic fieri antequam po-
natur. differt autem cum positum fuerit, ut sacrificare
vnam capram, sed non duas oues. In quo inquit sacri-
ficium simpliciter de iure naturali esse, determinatio
autem ad animalia immolabilia, & ad modum sacri-
ficandi ex sola lege est. In hoc autem aduertendum est,
quod cum modus, & determinatio sacrificiorum a con-
suetudine, & lege penderet humana, non eodem mo-
do apud omnes gentes sacrificiorum ritus erant. Nam
quidam porcum Cereri immolabant, alij vero equum
Phæbo offerebant, alij vero anserem Dianæ dabant, non
nulli autem asinum Priapo immolabant, quidam au-
tem turpissimè agætes canina viscera Hecaturæ immo-
labant. Multi, & alij sunt modi, de quibus Ouidius in
1. libro Fastorum, ubi ponit menses Romanorum, &
omnia festa illorum mensium, & sacrificia festorum,
atque ritus, & causas eorum, & quæ singulis diebus
astra

Ius Gentiū
quare sic
appellat.

Sacrificiū
fm Arist.
est de iure
naturali,
sed deter-
minatio
ai aliis est
de iure po-
sitio.

Sola decem
pecorami
da erant apud
Iudæos.

Cum Deo
quidam ani-
malia deter-
minata sunt
in sacrifici-
um.

Alij dant
aliam, &
quartam
causam de
qua inf. q.
20.

astra orientur. vnde inceperit.
Tempora cum causis Latium digesta per orbem.
Alij vero ex diuersis ritibus Sylluano Deo syluatum
fac offerebant, sic refert Horatius, dicens
Tellurem porco, Sylluanum lacte piabant.
Multe quoque obsequitates in ritibus Gentilium ad
Deos suos fuerunt, vnde cum Deus sacrificiorum le-
ges imponeret, ritus Gentilium deuittauit.

*Quare Deus de pecoribus sola tria genera sibi immolari facie-
bat, de auibus autem solum duo, de piscibus nullum.*
Quæstio. X I I.

NON enim autem inquirendum est, quare Deus
de pecoribus sola tria sibi immolari facie-
bat, s. boues, & oues, & capras, in auibus au-
tem duo genera solum, s. turtures, & pul-
los columbarum. In quo sciendum est, quod cum leges
sacrificiorum non essent a natura determinata, Iudæi
poterant quodcumque voluissent, & qualiter voluissent
offerre, nisi Deus illos aliqua lege coereret: patet
enim in primis hominibus, quorum alter dño primoge-
nita pecorum obtulit, alius vero spicas. Sed deinde
in principio secundæ ætatis sacrificia ad animalia munda
determinata sunt, quoniam de immundis nihil Deus sibi
immolari volebat. vocantur autem animalia munda
omnia, quæ ad usum hominis pertinent, quibus ve-
ro velfi apud homines confuetum non est, immunda
vocantur, ideo Deus distinguens illa dixit Noë, quod
peteret secum in arca de animalibus mundis septena, &
septena, de immundis vero bina & bina, ut habet
Gen. 6. & 7. c. deinde cum Noë a diluuiio liberatus esset
cum in gratiarum actionem pro tanto beneficio Deo
sacrificare vellet, de solis animalibus mundis tam vo-
lucris quam pecoribus obtulit, ut habetur Gen. 8.
cap. & placuit istud sacrificium Deo, quia ut ibidem
habetur, odoratus est dominus odorem suauitatis. Po-
stea vero apud Hebræos, magis sacrificia, & animalia
munda determinata sunt, quoniam cum prius omnia
illa animalia munda essent, quibus homines vesceren-
tur: Deus fecit Iudæis sola decem pecora munda esse,
ut habetur Deuter. 14. ca. cum dicitur. hoc est animal,
quod comedere debetis, bouem, & ouem, & capram,
ceruum, & capream, bubalum, tragelaphum, pygar-
gum, orygem, chamelopardalum. Et licet ista anima-
lia quantum ad usum Iudæis munda forent, offerri ta-
men de omnibus eis non licebat, vnde Deus determi-
nauit omnia sacrificia ad tria pecora, s. bouem, ouem,
& capram, ut habetur hic, & non solum hic, sed etiam
ex eo tempore, quo Deus coepit vnire sibi Abraham,
& semine eius in populum, sibi determinauit istos mo-
dos sacrificiorum. Nam cum institueret fedus suum cum
Abraham, mandauit ei offerre vaccam, capram, arie-
tem, turturem, & columbam, ut habetur Gen. 15. cap.
Quare autem ista magis, quam alia a Deo determina-
ta sunt, causa est ipsorum mundicia, inter alia quippe
animalia nulla istis mundiora sunt, quam ab omnibus im-
mundicijs in cibo abstinent. Est etiam alia causa, quo-
niam Deus volebat sacrificia sua de animalibus illis
fieri, quæ communiter in vsu haberentur, & quia nul-
la communius, quam prædicta haberentur, instituit
Deus de his solis sacrificium sibi fieri. Alia autem cau-
sa est significatio horum animalium, quoniam cum om-
nia sacrificia veteris testamenti precipuè fierent ad re-
presantationem pleni, atque veri sacrificij, s. corporis
Dominici in nouo testamento: oportebat, ut illa ani-
malia immolarentur, quæ magis ad significationem
Christi immolandi pertinerent, & quoniam in his quæ
sunt, s. tribus pecoribus, & duabus volucris potissi-
ma significatio reperitur; illa sola offerri decuit. De

Ad adaptatione autem significationis horum ad Christum
immolandum, dictum fuit latè Gen. 15. cap.

Quare non immolabantur pisces. *Quæst. XIII.*

DE piscibus autem aliquis inquit, quare non
immolabantur, sicut pecora, & aues. Ad
quod quidam respondent, ideo eos non im-
molari, quia a quibusdam idolarris immo-
labantur. Hoc quidem verum est, sicut patet ex aucto-
ritate quorundam poetarum, nec tamen ex hoc con-
cluditur, quoniam eodem modo apud Gentes oues,
& boues immolabantur, sicut patet per Ouidium in
libris Fastorum, & in libris Metamorph. Deus tamen
mandabat ista sibi offerri, sicut hic patet, immo præci-
puè ista debebat facere sibi offerri, quoniam hæc a quibusdam
gentibus in Deos colebantur: colebant namque
Aegyptij taurum, & ouem, & capram: ideo Deus
præcepit illa sibi immolari, ut quidam volunt, ut intel-
ligerent Hebræi, quod illa non erant dii, cum ipse fa-
ceret illa occidi: sic enim habetur Exo. 8. ca. cum dicitur:
Si mastrauerimus ea, quæ Aegyptij colunt coram
eis, lapidibus nos obruent. De hoc etiam & Iuuenalis
in Satyra, quæ incipit: Quis nescit Volusci. cum dicit.

*O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortis
Numina, læuatis animalibus abstinet omnis
mensa, nefas illic factum iugulare capellæ.*

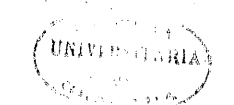
Sicut ergo Aegyptij colebant ista animalia, & per hoc
dicitur a quibusdam Deum mandauisse illa sibi offer-
ri. Item cum Aegyptij colant canes, & pisces, debuif-
set Deus mandare sibi offerri canes, & pisces, de quo-
libet autem istorum habetur per Lucanum in fine 6.
libri, De bello plusquam ciuili Iulij Cæsaris, & Põpeiij,
habetur etiam per Iuuenalem in Satyra penultima,
quæ incipit:

*Quis nescit Volusci bithynice qualia demens
Aegyptus portenta colat, crocodilon adorat
Illic cæruleos, illic pisces fluminis, illic
Oppida tota carnem venerantur, nemo Dianam.*

Deus autem non mandauit sibi aliquid de istis offer-
ri, sed potius prohibuit. De cane patet Deuter. 23. ca.
cum dicitur non offeres precium canis, de piscibus
autem licet non inueniatur expressè prohibitum, quia
tamen Deus posuit regulam, ad quæ nihil addere de-
beant, ut habetur Deuter. 4. c. satis intelligitur esse, pro-
hibitum. Non est igitur causa quare Deo non offeren-
tur pisces, quia Gentiles illos dijs suis offerebant, sed
potius colebant, ut patet de delphine, quem in celo
posuerunt, & pro Deo colunt, ut declarat Ouidius in
2. lib. Fastorum: Causa autem est, quoniam Deus illa
vult offerri a nobis, quæ in potestate nostra sunt, & in
vsu cõi possidentur, ut habetur Paralip. 1. 29. c. cum di-
citur, Tua sunt oia, quæ de manu tua accepimus, dedi-
mus tibi. & quia ista animalia memorata in hoc ca. in
possessione hominum cõiter sunt, pisces autem a no-
bis semoti sunt, non decuit eos precipi immolari. Itẽ
quia ea, quæ dño offerebantur in animalibus viuentia
esse debebant, & quia pisces raro adduci poterant vi-
uentes ad dñm, ideo non decebat de illis offerri. Ma-
nent igitur quinq; species animalium, de quibus dño
offerri licitum erat, s. de bobus, ouibus, capris, turturi-
bus, & colubis, de quibus omnibus habetur in hoc ca.
De pecoribus. Inter pecora, & pecudes Græmatici hoc
differre dicunt, quod pecora animalia magna sunt, ut bo-
ues, & cameli, pecudes autem parua animalia sunt, ut
oues, & capræ: hoc tamen in sacra Scriptura non obser-
uatur, quoniam tam magna quam parua animalia pecora nomi-
nantur, pecudes autem raro noiat. Sed adhuc inter pe-
cora, & armenta sacra Scriptura dñi facit, quoniam armen-
ta magnorum animalium congregationes esse dicit, ut boues
& ca.

Propter
quod Deus
iussit sibi
offerri tan-
tum ouem
& capræ.

Pecora, &
pecudes,
& armenta
differunt.

& camelorum, pecora autem minora animalia dicit. Sic obseruatur Deutero. 14. cap. cum dicitur, decimam frumenti, & vini, & olei, & primogenita de armentis, & ouibus tuis offeres. fecit enim ibi differre armenta, & oues, per armenta vaccas intelligens, quae maiora animalia sunt. Et iterum in eodem cap. dicitur, Ex eadem pecunia emes quidquid tibi placuerit, siue de armentis, siue ex ouibus. Hic tamen in principio huius cap. non obseruatur aliqua differentia, quoniam peccata, tam pro magnis quam paruis animalibus sumpsit, cum dicitur, de pecoribus, id est de bobus, & ouibus, utrunque nomine pecoris designans infra tamen in hoc cap. obseruauit differentiam dicens: Si de pecoribus oblatio est, de bouibus, siue de capris, &c. ibi quidem sola minora animalia nuncupauit. *De bobus, & ouibus.*

Quare Deus non posuit hic capras. Quest. XIII.

QVAERET aliquis, cum liceret victimas offerri Deo de ouibus, bobus, & capris, quare non posuit hic capras. Fortassis aliquis respondit, quod Deus agebat hic de sacrificio holocaustorum, & in holocaustis soli boues, & oues offerri debent, ideo de capris subtrahit. Ad hoc dicendum est non posse stare, quoniam infra, quod declaratur regula holocaustorum, ponitur, quod aliquis potest offerre de ouibus, & capris, non igitur ob hoc subtrahitur de capris. Item non potest stare illa responsio, cum dicitur quod Deus agebat hic de holocaustis; quoniam licet in hoc cap. agatur de holocaustis, in principio tamen eius uniuersaliter locutus est, tam de pacificis victimis, quam de holocaustis, & de hostijs pro peccato. Pater hoc ex punctuatione literarum cum dicitur, Homo qui obrulerit ex vobis hostiam Deo de pecoribus, id est de bobus, & ouibus offerens victimas, si holocaustum fuerit &c. manifestum est, quod si in principio huius cap. cum dicitur: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam, intelligitur solum de holocaustis, non subiungeretur: Si holocaustum fuerit, sed tamen hic distinguitur, an illa hostia sit holocaustum, vel non, ideo necesse est intelligi principium ca. de hostia uniuersaliter sumpta. Dicendum igitur est, quod Deus non expressit hic de capris, non tanquam exprimi deberet, sed quia satis, expressis ouibus, intelligebantur caprae, & iste modus loquendi est vulgatus in sacra Scriptura, quoniam cum sepe Deus agat de oblatione bouum, ouium, & caprarum, solum exprimit armenta, & oues, per armenta solos boues intelligens, per oues autem, capras etiam designat. Sic habetur Deutero. 14. cap. *Offerens victimas.* Signat enim victima aliquid quod ferro occiditur, & ideo si animalia uiuentia offerrentur, non ad hoc, quod Domino immolarentur, sed ad aliquid alium vitium, non offererentur victimae. De hoc Ebrardus ait,

Victima, quae cecidit ferro victrice vocatur

Hostibus a domitis hostia nomen habet.

Si holocaustum fuerit. Supra loquebatur legislator de sacrificijs uniuersaliter, non se determinans ad aliquam speciem eorum, in ista parte ponit de eorum diuersitate, & varijs ritibus.

Notanda literale. In quo aduertendum est sola tria genera sacrificiorum sacre Scripturae tradita fuisse, scilicet holocaustum, & victimas pacificas, & hostiam pro peccato, de quibus omnibus secundum ritus suos tractat legislator in hoc Leuitico. De primo in primo, & secundo cap. de victima pacifica, in cap. 3. de hostijs pro peccato, in 4. 5. & 6. Est autem holocaustum cum aliquod animal masculini sexus Deo offereretur principaliter ad laudem Dei non inducere alia causa obligationis, aut petitionis, aut gratiarum actionis, & tunc ani-

Victima quid sit.

Holocaustum quid sit.

Fmalia decoriabantur, & lotis intestinis, & capite, & pedibus uniuersa comburebantur super altare Dei, sola pelle animalis manere, quae in ius sacerdotis offerentis cedebat, ut patet infra 7. cap. cum dicitur: Sacerdos, qui holocaustum obtulerit, habebit pellem eius, nihil autem de carnibus istius sacrificij popularibus offerentibus, aut sacerdotibus ministeria agentibus dabatur, cum carnes coram Domino incenderentur, unde ob hoc holocaustum in Greco idiomate dictum est, scilicet ab *ελορ*, quod est torum, & *καυμα*, quod est incendium, quasi totum incensum.

Secundum sacrificium erat victima pacifica, & ista licet ad laudem Dei fieret, sicut omnes ceremoniales actus, causa tamen inductua eius non erat laus Dei, sed aut alicuius rei peritio, aut gratiarum actio pro susceptis. Pro quo sciendum est, quod omnia, quae nos recipimus, a Deo suscipimus, nec aliquid eo inuito habere possumus. Si igitur Deus nobis iratus est, licet frequenter petierimus, nihil dabit, placatus autem nobis omnia, quae petimus largitur, aut saltem ea, quae nobis petentibus profutura esse cognoscit: ideo cum aliquid petere volumus, Deum placatum nobis efficere debemus: alioquin enim frustra conamur. Et quia sacrificia pacifica dicuntur a pace, scilicet a pace obtinenda: ideo cum aliquis a Deo quidquam petere volebat, victimas pacificas offerere, ut Deum sibi sic placatum efficere. Cum vero aliquis quae a Deo petierat, suscepisset, pro susceptis in gratiarum actionem victimas offerere. Et quoniam nihil Deus nobis, nisi aliquo modo placatus dedisset, victimas pacificas, scilicet pro pace habita eas scriptura appellat. Sunt igitur victimae pacificae, aut pro pace habita, aut habenda. Erat autem ritus sacrificiorum pacificorum, ut animalia illa, siue masculina, siue foemina decoriarentur, & tollerentur inde adipes, & aruine, & renes, & duo renunculi, qui simul comburebantur coram domino. Sacerdotes autem qui ista sacrificia faciebant, accipiebant pedunculum, & armum dextrum, omnes autem aliae carnes, & intestina, & pellis animalis in ius offerentium cedebant. De parte, quae proueniebat Deo habetur infra 3. cap. de eo autem, quod ad sacerdotes, & populares offerentes pertinebat, habetur infra 8. cap.

I Tertium sacrificium dicitur hostia pro peccato, & hoc differt ab holocaustis, & victimis pacificis, quoniam illa spontanea sunt, sacrificium autem pro peccato nunquam, aut raro spontaneum, sed propter legem cogentem erat, cum aliquis in aliqua delicta incidisset. Haec autem sacrificia pro peccato distinguebantur, quantum ad ritus, quia aliter offererentur sacrificium pro sacerdote magno, & pro populo toto, aliter autem pro principe, & personis singularibus: quoniam sacrificia facta pro peccato sacerdotis magni, & totius populi totaliter cremabantur extra castra, & solus sanguis accipiebatur ad liniendum cornua altaris: in alijs autem sacrificijs pro personis priuatis, & principe populi non cremabantur sacrificia extra castra. De hoc infra 4. & 5. ca. Aliud etiam obseruabatur in sacrificio pro peccato sacerdotum quorumcunque, & aliud in sacrificio pro peccato popularium, ut patet infra 6. ca. Sacrificium autem pro delicto simile est ad sacrificium pro peccato, in paucis enim differt. De quo infra 6. ca. omnia autem alia sacrificia quaecumque sunt, reducuntur ad ista, quod dico propter sacrificium agni paschalis, & vitulae rufae, quoniam nullum istorum proprie erat sacrificium, cum non obseruentur in eis mores alicuius sacrificij, habent tamen aliquam similitudinem cum istis tribus generibus sacrificiorum, quia agnus paschalis reducitur ad sacrificium pacificarum hostiarum, & vitula rufa reducitur ad sacrificium pro peccato. De ritu autem immolationis agni paschalis habetur

Victima pacifica quid.

Vide supra quae i.

Hostia pro peccato & holocaustum, & victima differunt.

In quadru pedibus, nisi quae aliquod femininum offerunt.

Duo erant sacrificia voluntaria.

habetur Exodi 12. cap. & Nume. 9. cap. de ritu autem vitulae rufae habetur Numeri 19. Hic autem legislator dat solum regulam de holocaustis. *Si holocaustum fuerit eius oblatio.* Oblatio dicitur quantum ad offerentem holocaustum vero quantum ad sacerdotem occidentem, & cremantem. In quo considerandum oblationem dupliciter dici, scilicet generaliter, & tunc omnia, quae offeruntur siue viuentia, siue non viuentia oblationes dicuntur, & sic omnia genera sacrificiorum sunt oblationes. Alio modo accipitur oblatio specialiter, & tunc denotat spontaneam dationem rerum non viuentium. Primus modus accipitur hic in litera, cum dicitur: Si holocaustum fuerit eius oblatio. Secundus modus accipitur infra secundo cap. cum dicitur: Anima cum obtulerit oblationem sacrificij domino: similia eius oblatio erit. Hic autem in litera holocaustum oblatio dicitur non, quod de rebus inanimatis sit, sed quia quantum ad offerentem omne, quod offertur oblatio est, nec etiam possunt distinguere tria genera sacrificiorum ex parte offerentis, sed ex parte sacerdotis illa cremantis, quia in offerendo non est aliqua diuersitas rituum, quae requiritur ad distinctionem sacrificiorum, sed in facerote immolante, & ministrante, qui in varijs sacrificijs varios ritus obseruat. *Ac de armento.* Non mandat hic Deus de armento offerri semper in holocaustis, quasi nunquam de gregibus offerri possit, sed quia duo membra sunt holocaustorum, scilicet aliquando de armentis, & aliquando de gregibus, ideo profertur hic primo ritum holocaustorum, quae sunt de armentis, posterius vero de holocaustis agit, quae de gregibus sunt infra. *Quod si de pecoribus.* Considerandum autem est inter armentum, & greges hoc differre, quia armenta semper magna animalia signant, ut boues, & camelos: greges autem parua animalia, ut oues & capras. cum autem hic dixit de armento esse immolandum de solis bobus intellexit, cum nulla alia animalia magna immolabilia sint. *Masculum.* Mandat hic Deus sibi masculinum offerri, quoniam in holocaustis de quadrupedibus, nunquam aliquid foemininum offertur.

In quo considerandum est, quod sacrificiorum quaedam spontanea sunt, quaedam coacta, in sacrificijs ex necessitate oportet dari ea, quae mandat lex, sunt autem principaliter duo sacrificia coacta, scilicet sacrificium ex voto, & sacrificium primogenitorum, in sacrificijs autem ex voto nihil erat determinatum, sed quod aliquis uouisset, hoc tenebatur soluere, ut patet infra 27. cap. In sacrificijs autem primogenitorum semper tenebatur offerre masculinum, ut patet Exodi 13. c. & 34. Causa autem huius erat, quia primogenita offererentur pro liberatione Israelitarum de Aegypto, cum occidit Dominus omnia primogenita Aegyptiorum, tam in hominibus quam in iumentis, & seruauit primogenita Israelitarum, ut patet Exodi 13. & quia in occisione illa solum perierunt primogenita masculina, ut late declaratum est Exod. 34. in primogenitis sola masculina offerri decuit.

Sacrificium autem pro peccato, ex necessitate est, sed in illo non determinatur magis masculus, quam foemina, sed in quibusdam masculus offertur, in quibusdam vero foemina, ut patet infra quarto, & quinto cap. Erant autem duo sacrificia voluntaria, scilicet holocaustum, & victima pacifica, in holocausto autem solus masculus offerri debebat, in victimis autem pacificis, siue foemina, siue masculus. De primo patet hic: de secundo patet infra 3. cap. Causa autem diuersitatis est, quia licet utrunque sacrificium spontaneum sit, holocaustum tamen directe ad laudem Dei est, victima autem pacifica non est, ita ad laudem Dei, sed magis ad actionem gratiarum pro pace habita, vel ha-

Alph. Toft. super Leuit.

Abenda. Et quia Deus cum perfectus sit, & opera sua perfecta, ut patet Deuteronom. 32. capit. debebat sibi dari id, quod perfectum erat, & quia sexus masculinus perfectior est sexu foeminino, cum foemina iuxta Aristotel. vir occasionatus sit, in his, quae ad Deum proprie pertinebant, masculus solus dari debebat. Hoc erant in holocaustis. Sacrificia autem pacifica non erant directe ad Deum, ideo non oportebat semper masculos offerri. Et si forte alicui ratio ista non placet, dicendum est, quod in quibusdam praecipuis praecipue in caeremonialibus ratio exactissima reddi non potest, cum in eis voluntas principis ferentis legem pro ratione sit, quoniam quod principi placuit legis habet vigorem. ff. de constitut. princip. l. 1. Nec etiam oportet in omnibus, quae constituta sunt rationem inquiri, quoniam non omnium, quae a maioribus tradita sunt, ratio reddi potest, ut habetur. ff. de leg. l. non omnium, quia si rationes omnium inquirerentur, multa certissima statuta destruerentur, ut patet eodem titu. l. sequenti.

Immaculatum. Immaculatus dupliciter dicitur, sicut macula duo significat. Primo modo immaculatus dicitur, qui non habet varietates colorum, sed sincerus ei color est, aut pure niger, aut pure albus.

Alio modo immaculatus dicitur qui caret maculis, id est quibusdam deformitatibus corporis, ut caecitate, aut mutilatione membrorum.

Primus modus, scilicet diuersitas in vellere non tollebat quin animalia immolarentur, nec hoc modo scriptura vocat immaculatum, ut patet Deuteronom. 12. cum dicitur: Occide, & comede iuxta benedictionem Dei tui siue immundum fuerit, hoc est maculatum, & debile, siue mundum, hoc est integrum & sine macula, quod offerri licet. Ecce qualiter vocauit mundum quod integrum est, id est quod non est truncatum, vel deficiens in aliqua parte corporis.

Considerandum tamen est in hoc, quod aliter accipiebantur animalia esse munda ad cibum, & alio modo ad sacrificium, quoniam ad cibum erant decem species animalium munde, ut patet Deuteronom. 14. cap. Ad sacrificium autem sola tres species, scilicet bouum, ouium, & caprarum munda erant, sicut in hoc cap. supra determinatum est. Rursum autem ex accidenti animalia maculari poterant, ita quod non essent licita ad immolandum, ad vescendum tamen licita erant. Maculae autem, quae verabant sacrificium fieri habentur infra 22. capit. cum dicitur: Homo, qui obrulerit victimam pacificorum domino vota soluens, vel sponte offerens tam de bobus, quam de ouibus, immaculatum offeret, ut sit acceptabile, omnis macula non erit in eo, si caecum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, si papulas, vel scabiem, vel impetiginem, non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare.

Erat autem alia macula, si animal immolandum haberet abscessos testiculos, vel contritos, de quo eodem capitulo, dicitur: Omne animal, quod vel contritis, vel tunsis, vel sectis, ablatisque testiculis est, non offeretis Domino.

Differere tamen quantum ad hoc, quia aliquae maculae erant, quae faciebant animalia non posse offerri pro voto, non tollebant tamen, quin spontanea offerri possent, sicut amputatio aurium, & caudae, quoniam si aliquis uouisset se oblaturum vnum animal Domino, non poterat illud offerre amputata cauda, vel auribus: poterat tamen illud in sacrificium dare, de quo Leuitic. 22. dicitur, bonem, & ouem, aure, & cauda amputatis voluntarie offerre potes, votum autem ex his solui non potest. Si autem aliquis uellet offerre animal maculatum, nihil merebatur apud Deum.

De Gnat. animalium. c. 3 lib. 2. & ca. 6. lib. 4.

Animalia munda ad cibum & ad sacrificium.

Quae maculae impediunt sacrificari.

B Sic

Sic habetur eodem cap. cum dicitur: Si maculam habuerit non offeretis, nec erit acceptabile. Offeret ad ostium tabernaculi. Idest, quod ille, qui volebat offerre aliquod animal in holocaustum, debebat illud portare intra atrium tabernaculi, circa altare ad ostium tabernaculi.

An offerretur animalia ingrediatur tabernaculum.

Aliqui autem errant in hoc existimantes, quod animalia offerrebantur sacerdotibus apud ostium tabernaculi, & quod non intrabant vulgares intra atrium tabernaculi, sed falsum est, quoniam cum vulgares offerrent victimas pacificas intrabant intra atrium tabernaculi, & ibi comedebant partem victimarum suarum secundum, quod saepe apparet in hoc Leuitico, & in Deuteronomio, in quibus mandatur offerentibus, quod comedant de victimis suis coram Domino. Comedere autem de victimis coram Domino erat, quod illas comederent coram altari holocaustorum, oportebat igitur eos illuc intrare.

Item non est aliquod inconueniens, quod vulgares introirent ad ostium tabernaculi, quoniam introire tabernaculum vulgaribus, & leuitis interdictum erat, solis autem sacerdotibus ministrantibus hoc licebat, quod igitur introirent usque ad ostium tabernaculi populares, cum non esset ire intra tabernaculum, illicitum non erat.

Item conueniebat vulgares introire usque ad ostium tabernaculi, cum sacrificia offerre deberent, quia animalia immolanda in altari holocaustorum cremabantur, illud autem apud ostium tabernaculi erat, ut patet Exodi 29. c. ideo vulgares offerre volentes usque ad hoc animalia sua ferre debebant, & ibi sacerdotes eadem suscipiebant.

Causa autem, quare ad ostium tabernaculi populares accedere iubebantur, cum oblaturi sint, non est, quia aliquid ipsi facturi sint in tabernaculo vel in ostio eius, sed quia id quod populares offerunt ad altare holocaustorum pertinet, altare autem apud ostium tabernaculi est, ideo ipsi ad ostium tabernaculi accedere iubebantur, vnde cum dicitur: Offeret ad ostium tabernaculi, tantum est ac si diceretur, offeret apud altare holocaustorum. Ad placandum sibi Dominum. Hic ponitur, quid proficiant holocausta, & dicitur, quod per ea nobis Deum placamus auertentes iram eius a nobis.

In quo considerandum est, quod placare Deum non est finis holocaustorum, quia holocausta proprie dantur ad laudem Dei, sed magis hostiae pacifice dantur ad placandum Deum, vnde ex hoc dicitur pacifice quasi pro pace data, holocausta tamen cum principaliter sint ad laudem Dei, dicuntur esse ad expiandum, vel placandum Deum, quia ex consequenti hoc addunt. Nam qui recto animo holocausta offerrebant, ut in hoc Deo laudes impenderent, Deus propitiatus eis peccata remittebat auertens iram suam ab eis: laus igitur Dei in holocausto per se est, placatio autem Dei ex consequenti est. Et quando dicitur hic ad placandum, non denotatur causa finalis, tanquam sacrificium istud ad placandum Deum praecipue fiat, sed denotatur coniectio, ut cum dicitur, ad placandum sibi dominum, id est, & placabitur sibi dominus. Ponetque super hostiae caput. Aliqui dicunt, quod hic debet dici, ponetque, ita quod referatur ad sacerdotem, qui debebat ponere manus super animal oblatum. Sed falsum est, quia in omnibus alijs sacrificijs dicitur, quod ipse offerens debebat ponere manus super caput animalis. Erat autem modus iste, quia cum aliquis vulgares ferret aliquod animal ad holocaustum, ducebat usque ad altare holocaustorum, & ibi ponens vtramque manum extensam super caput eius, relinquebat illud sacerdotibus ad immolandum.

Quare fiebat ista manuum impositio super caput animalis oblatae. Quasi. XV.

Quare fiebat ista manuum impositio super caput animalis oblatae.

Quare et aliquis quare fiebat ista manuum impositio super caput animalis oblatae. Et respondetur, quod fiebat ad duo, aut ad alterum eorum, scilicet ad proprietatem illius animalis renunciandum, & ad peccata sua super caput illius imprecandum. De primo dicendum est, quod cum aliquis offereret animal, erat in potestate ipsius, cum vero obtulisset, exhibet eius potestatem, & ad hoc, quod notaretur offerentem excludere illud animal a iure suo, ponebat manus extensas super caput illius, quasi illud iam non retineret in rebus, sed libenter Deo concederet. Eodem modo videtur esse in seruitutibus, nam cum aliquis feruus alterius erat manui eius suppositus erat, id est sub iure eius constitutus, cum vero in libertatem emittitur, a manu Domini liberatur, ideo qui seruilem conditionem exeit manumissi dicuntur, quasi a manu domini emissi, utpote si eos dominus in potestate sua tenere nollet, de his ff. de Institu. & iure. l. manumissiones.

Alio modo intelligi potest, quod impositio manuum offerentis super caput animalis oblatae erat ad imprecandum penas peccatorum suorum super caput illius animalis, scilicet, quod sicut Deus occisurus erat illum hominem pro peccatis suis, ita occideret illud animal loco eius, & in hoc magna erat pietas Dei, quia sicut sanguis cuiuslibet peccantis effundendus esset ad satisfaciendum Deo, ita recipiebat effusionem sanguinis animalis oblatae loco sanguinis humani. Simile autem habetur in precatioe peccatorum infra decimosexto cap. cum enim in die propitiationis deberet Deus facere remissionem peccatorum, mandabat, ut sacerdos magnus acciperet vnum hircum viuentem, & ponebat manus super caput eius confitens peccata populi, & precabatur, ut Deus daret penas omnium peccatorum Israel super illum hircum, & tunc mittebatur in solitudinem. Patet cum dicitur eodem, decimosexto cap. tunc offeret hircum viuentem, & posita vtraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atque peccata eorum, quae imprecans capiti eius mittet eum per hominem paratum in desertum. Cum autem istae duae expositiones satis congruant littere, conuenientior tamen ista est, scilicet ad imprecationem peccatorum manus poni super caput holocausti. Et patet hoc ex littera, cum subiungitur, ponetque sub hostiae caput manus, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiet, in quo notatur illam impositionem manuum ad peccatorum remissionem proficere debere, nihil tamen proficeret, nisi illa impositio ad imprecationem peccatorum super caput animalis esset, quoniam si dicamus, ideo manus imponi, ut proprietati animalis renunciaretur non ex hoc sequetur expiatio peccatorum, quia renunciare proprietati non directe agit ad peccatorum expiationem, sed magis imprecatio ipsa peccatorum.

Et acceptabilis erit. Hoc referri potest ad oblationem, vel ad offerentem, ad oblationem autem refertur, quod supra dicebatur immolandum esse masculum immaculatum. Nunc autem subiungit, quod ille masculus oblatus acceptabilis erit, id est placebit Domino tale sacrificium, quando fuerint manus posita super caput animalis, hoc autem erat, quia ista impositio manuum erat ceremonia a Deo instituta, & cum aliquis obseruabat eam obediens Deo, placebat ei ex obedientia, & erat sacrificium sic acceptabile.

Si

Si autem non obseruaretur ista ceremonia, non erat sacrificium acceptabile, quia mittebatur ordo a Deo institutus. Aliter potest intelligi referendo hoc ad offerentem, id est, quod acceptabilis erit, id est, quod Deus acceptabit preces eius, cum obseruauit istam impositionem manuum imprecando peccata sua super caput animalis oblatae. Erat autem acceptatio Dei, quia, sicut iste orabat peccata sua transferri in caput illius animalis, ita Deus acceptaret, & hoc fiebat cum offerens manum imponebat imprecando peccata sua super caput hostiae, quia tunc orabat peccata sua transferri in illud animal. Si autem non imponeret manus capiti eius facies illam imprecationem, non erat acceptabilis, id est, non acceptabat dominus, quod peccata huius transferrentur in caput hostiae, cum offerens talia non imprecaretur imponendo manus. Aque in expiationem eius proficiens. Idest, quod illa victima proficiebat ad expiationem, id est ad emundationem peccatorum offerentis. Refertur ad superiora, scilicet, quod secundum preces offerentis Deus transferebat penas peccatorum suorum in caput hostiae, & sic offerens manebat expiatus a peccatis.

An per sacrificia veteris testamenti remitterentur peccata, & in quo sacramenta noui ac veteris testamenti differant, quantum ad efficaciam. Quasi. XVI.

D. Tho. op. positum op. natur in 3. par. q. 69. a. 9. & 10. & q. 86. a. vlt.

Considerandum autem est in hoc, quod per sacrificia veteris testamenti non remittuntur peccata, id est non auferbatur culpa: quoniam ablatio culpae non est per aliquam operationem sacramentalem, sed per solam actionem cordis hominis contriti, nam hoc generale est in veteri, & nouo testamento in omnibus sacramentis, quod nullum sacramentum tollere possit culpam, nisi accedens ad sacramentum prius culpa fuerit emundatus. Dico autem hoc quantum ad adultos, quoniam non est aliquid quod sacramentum in nouo testamento, per quod adultus mortaliter peccans a culpa emundari possit, nisi conteratur. Cum autem conteritur, tunc a culpa ab solutus est, etiam ante perceptionem sacramentalem. Patet hoc de penitentia, nam si aliquis non contritus de peccatis sacramentum penitentiae suscipiat, a nullo crimine absolutus est. Si vero conteratur in ipsa contritione sine aliqua perceptione iam absolutus est. Hoc idem patet in baptismo, nam si aliquis adultus, qui iam saepe mortaliter peccauisset, baptizaretur, peccatorum veniam non susciperet, nisi contereretur, licet non requireretur, quod pro eis corporalem penitentiam ageret, sicut qui penitentiae sacramentum suscipiunt, & satisfactio eis pro criminibus semper iniungitur. Est tamen in hoc differentia, quod licet culpae peccatorum per contritionem soluantur sine aliqua perceptione sacramentali, noui autem veteris testamenti, in nouo tamen testamento requiritur propositum percipiendi sacramenta necessitatis, in veteri autem non, scilicet, quod quamuis aliquis non baptizatus sola contritione in mortis articulo saluari potest, ista tamen contritio non sufficit, nisi cum proposito baptismatis suscipiendi. Eodem modo si quis de peccato doleret, hoc solo absolutus esset, non tamen ille dolor sufficeret, nisi cum proposito confitendi esset. Sacramentales ergo perceptiones per se culpam non diluunt, sed contritio hoc facit, contritio tamen ad perceptionem sacramentalem referenda est. Et tamen sacramentum penitentiae extendit se ad culpam, in quantum est sacramentum in proposito, licet non in actu. In actu quoque prodest ad remissionem culpae si aliquis non existente contritione sufficiente aut debita, accedit ad confessionem, & se subijcit clauibus, ex viribus sacramenti disponit.

Alph. Toft. super Leuit.

tunt saepe, ut habeat perfectam contritionem, & ita remittuntur peccata. In veteri autem testamento non sic erat, quoniam dato, quod aliquis solum conterere tur de peccatis dolens, & non proponeret facere aliqua sacrificia, a peccatorum culpa immunis erat, in quo sacramenta noui testamenti magis necessaria sunt, & magis habent naturam sacramenti quam sacramenta veteris legis. Quicquid tamen illud sit, culpa directe, & totaliter contritione abstergitur, & non perceptioe sacramentali, quoniam si sacramentum secundum se esset necessarium ad culpae abolitionem, impossibile esset quouis modo culpam aboleri sine sacramentum, in multis tamen tam sine baptismali, quam sine penitentiali perceptione absolutio fit a crimine, quod non est contemptus religionis, sed articulus necessitatis sacramenti perceptionem exclusit, ut patet extra. de cleric. non bapt. in cap. 2. & 3. Contritio tamen quia secundum se necessaria est ad peccati deletionem, & si aliquando tollatur, impossibile est culpam deleti, nam quouis modo aliquis se habeat vix impeditus, siue non, siue sanę mentis, siue non, si de peccato non conteritur, impossibile est aliquatenus culpam dilui, multoties tamen sine sacramentali perceptione absolutio fit de crimine, ergo sola contritio per se necessaria est ad peccati deletionem. Sacramentalis autem perceptio habet necessitatem indirectam ex sola lege ad hoc cogente. Huius signum est, quia contritio ad peccatorum deletionem omni tempore necessaria fuit ab ipso primordio seculorum sine aliqua lege data. Sacramentalis autem perceptio solum conueniens, & salubris fuit postquam a lege inducta est. Ex quo inferitur contritionem esse de iure naturali in ipsis principijs rationis practicae, nullo dicente, aut docente fundatam, sacramentorum autem perceptionem a sola lege inductam. Haec autem de peccatis actualibus dicta sunt, quoniam originalis peccati macula sine sacramenti perceptione non abstergitur, sicut in pueris, qui baptizantur, in quibus nulla contritio est, & eodem modo erat in eis, qui circumcidebantur in veteri testamento, quoniam cum in tenerrima aetate ista sacramenta susciperent, carentes adhuc actu rationis conteri non poterant. Nec etiam dici potest, quod parentes istorum paruulorum, aut Ecclesia loco eorum conteratur, quoniam isti fidem loco paruulorum suscipiunt, de peccato tamen nihil dolent, scilicet, quia cum aliquis paruulus baptizandus est, parentes sui, aut illi, qui faciunt eum baptizari, certissime existimant, quod baptismus ei confert vitam aeternam, ideoque eum baptizari faciunt, quod si fortassis in baptismo existimarent nihil conferri, non eum facerent baptizari. Ecclesia etiam in hac fide fundata paruulos baptizat credens per hoc eis futuram vitam aeternam.

Et si forte ex parte Ecclesiae, aut ex parte eorum, qui puerum faciunt baptizari, ista fides in vniuersali, aut in particulari deficeret, baptismus nihil conferret, sicut qui baptizari intendens ludere, & non baptizare. Dolendum tamen de peccatis istorum paruulorum non est, nec Ecclesia dolet, aut parentibus dolendum suadet, quamuis maculas originales paruulorum non est, nec Ecclesia dolet, aut parentibus dolere debet de eo, quod nequiter egit, ut poeniteat eum fecisse, & nollet aliquatenus hoc egisse. De eo tamen quod nos non agimus, sed nobis totaliter inuolutarium est, nullam nobis occasionem praestantibus, conterendum, aut plangendum non est. Sic etiam de originali peccato in nobis est, quoniam originalis macula a nobis non agitur, sed conteritur, nec voluntas ad hoc operatur, sed seminalis deriuatio illam causat.

In v. ref. sola contritio mura peccata de lebat.

Contritio sola ad peccati deletionem necessaria.

Sacrament. bapt. vt ne cessarium est.

Si partes aut adduceres puerum ad baptismum si de non hnt baptismus nihil prodeat.

B 2 causat.

causat, non igitur paruulis plangendum est, quia originaliter peccauerunt, quoniam non ipsi quasi ex se peccauerunt, sed peccatum in eos deriuatum est, ideo rationaliter statutum est, vt sola sacrali perceptione originalis macula deleteret, sicut in baptisate, & in circuncisione, quando vires habuit salutiferas, si tamē in paruulis esset aliquod actuale peccatum, de quo ipsi dolere non possent, necessarium esset, vt parētes loco eorum pro peccato dolerent, & si non dolerent, impossibile esset per baptismatis sacramentum, aut per circuncisionem tempore suo aliqua peccata fuisse deleta, nam sicut cum aliquis baptizatur, requiritur fides ex parte Ecclesie baptizantis, ita ex parte paruuli baptizati, vt proficiat sacramentum. Si autem ecclesia crederet nihil conferri in baptisate, & paruulus, vel illi, qui eum baptizandum offerunt, crederent se in hoc nihil suscipere, non proficeret ille baptisatus. Sic igitur in offerentibus puerum ad baptismum requiritur fides, sine qua impossibile est sacramentum proficere, & requireretur ista fides in baptizato si ipse eam habere posset, ita esset de peccato actuali, si quod in paruulo esset, de quo perfectē conteri non posset, quoniam tunc necessarium esset parentes, & ecclesia loco eius de peccato dolere, alioquin impossibile esset, vt baptismus quicquam proficeret. Nunc autem de sacrificijs veteris testamenti dicendum est, qd cum ipsa non sint digniora, nec aequaliter digna sacramētis noui testamenti, quod cum per sacramenta noui testamenti non aboleatur directē culpa, sed per contritionem, multo minus per sacrificia, & cæremoniales obseruationes veteris testamenti aboleri poterit.

Ratio ad
ut. quæst.

Proverb.
cap. 15.

Cum igitur dicitur hic, quod holocaustum proficit ad expiationem offerentis, non est hoc intelligendum de emundatione culparum, sed potius de ablatione peccati: vnde si aliquis offerebat holocaustum in mortali peccato existens, sacrificium illud non erat Deo placabile, sed potius ex hoc indignabatur Deus, quoniam victimę stultorum abominabiles Deo sunt, iuxta Salomonem. Et sic licet Cain obtulisset domino sacrificium de frugibus suis, quia tamen in peccato erat, non acceptabat dominus oblationem illam, vt habetur Gen. 4. cum dicitur: Ad Cain autem, & ad munera eius non respexit. Ideo cum aliquis offerre debebat, si congruē vellet offerre prius de peccatis doleret, & tunc victimas offerre poterat acceptabiles domino, id igitur quod propter holocausta expiatur, non erat aliqua culpa, sed pena debita pro culpa, quoniam postquam aliquis a culpa absolutus est, adhuc manet sustinenda pena pro peccato, & sacrificia illa proficiebant, vel ad ablationem poenarum inferendarum, aut ad aliquam partem earum.

In quo sacramenta noui ac veteris testamenti differunt, quo ad efficaciam. Quæst. XVII.

Nunc autem inquit aliquis, cum non diluatur culpa per sacramenta noui, aut veteris testamenti directē loquendo de culpa actuali, & per ipsa sacrificia, & cæremoniales obseruationes peccatorum poenæ tollantur, in quo differunt quantum ad efficaciam sacra noui, & veteris testamenti? Nam si dicamus hæc differre, quia per sacra veteris testamenti culpa non emundatur, per sacramenta autem noui testamenti emundatur, stare non potest, cum dictū sit, quod culpa directē per contritionem, & non per aliquid alterum aboletur. Si autem dicamus ea differre, quantum ad ablationem poenarum, s. qd per sacrificia, & obseruationes veteris testamenti poena peccatorum non tollatur, & per sacramenta noui testamenti remittantur poenæ peccatorum

falsum est, quoniam etiam per sacrificia veteris testamenti idem fit. Ad hoc autem respondendum est esse magnam differentiam in efficacia sacramentorum noui, & veteris testamenti. Prima est, qd licet sacramenta noui, & veteris testamenti directē non habeant ad remissionem culpæ, tamen indirectē sacramenta noui testamenti sunt necessaria ad culparum abolitionē, ita qd sine eorum actuali perceptione, aut sine proposito percipiendi culpa nulla tolli valet, sicut supra declaratum est quantum ad baptismum, & penitentiam. In veteri autem testamento non se habet aliqua sacramenta aut sacrificia, vel cæremonia sic ad culpæ remissionem, ita qd sine eorum actuali susceptione, vel suscipiendi proposito culpa non auferantur, nisi in circuncisione, sine qua paruuli moriebantur in originali macula. Hæc tamen non pertinet propriè ad verum testamentum, cum ante ipsum testamentum tradita sit.

Prima differētia.

Item differunt in efficacia sacramenta noui & veteris testamenti, quia obseruationes cæremoniales veteris testamenti non proficiebant directē ad deletionem poenæ debite pro peccato, tanquam essent satisfactionis, sed solum ad emundationem quarundam irregularitatum, & immunditiarum corporalium, quæ arcebant ab introitu, & accessu ad tabernaculum, sicut satis patet per Apostolum in epistola ad Hebræos. Sacramenta autem noui testamenti, nunquam dantur ad emundationem alicuius corporalis maculæ, aut irregularitatis, sed semper ad tollendum directē, vel indirectē aliquam culpam venialem, vel mortalem, aut ad gratiam conferendam, vel existentem augmentandā, sicut patet cuilibet discurrenti per omnia sacramenta noui testamenti, inquirēdo quid in quolibet illorum conferatur. Item differunt sacramenta noui, & veteris testamenti, quia per sacramenta noui testamenti semper remittitur ex natura sacramenti poena debita pro peccato in totum, aut in partem, & sic ipsum sacrum confert partem satisfactionis. Sacra autem, siue cæremoniales obseruationes veteris testamenti non faciunt directē ad remissionem poenarum debitarum pro peccato, sed faciunt indirectē, s. qd si Israelitæ non facerent cæremonias, & sacrificia eis a lege iniuncta, peccatum, & poenam incurrerent, si autem hæc oia obseruarent nulla eis poena infligeretur, & sic tollebat poena ista, quam incurrere debebant si non obseruaret legē, non tñ per istas cæremonias, & sacrificia euadebat poenas aliquorum peccatorum, quæ iam commississent, quasi essent iste cæremonie satisfactorie peccatorum, aut pars satisfactionis, & super hoc proficiebant, quia obseruantibus temporalis prosperitas, pueniebat, & auferēbatur gladius hostilis, sic patet j. 18. c. cum dicitur: Custodite leges meas atq; iudicia, qd faciens homo uiuet in eis, i. qd si aliquis cõpleuerit obseruationes legales pro eas merebit, vt non occidatur a Deo, sed vt ei vita detur ad vltreius illas obseruationes cõplendum. Sic etiam dicit Apostolus ad Rom. 10. Moyse. n. scripsit qm iustitiam, qd ex lege est, qd fecerit, hõ uiuet in ea, i. per hoc qd aliquis faceret ea, qd mandabant in lege, merebat, vt ei daretur tps ad magis viuendū in lege. Item differunt sacramenta noui, & veteris testamenti, quia sacramenta noui testamenti proficiebant ex intentione eius, qd suscipiebat illa, s. si erat in charitate; & hoc generale est, quia in oī opere, quod ab aliquo existente in charitate efficitur dirigēdo illum in rectum finem, meritū est. Sed præter hoc in sacramentis noui testamenti erat alia efficacia, quia nõ solum merebatur aliquis ex eo, qd in charitate suscipiebat illa, sed etiam ex hoc, qd ipsa sacra ex natura sua ei aliquid conferebant, nisi obicem poneret, in sacramētis autem, & obseruationibus cæremonialibus veteris testamenti non erat sic, qm solū conferebant si aliq; illa ex seruire deuotionis efficeret,

alias

Alias autem nihil. Sunt autem, & præter hæc alie differētiæ in efficacia sacramentorum noui, & veteris testamenti, de quibus ad præsens non oportet magis dilatare sermonem. De holocaustis istis, quæ hic ponuntur esse ad expiationem, dicendū est, quod non erant ad expiationem culpæ, sicut supra declaratur, nec etiã erant directē ad tollendum poenam aliquorum peccatorum præteritorum, sed solum proficiebant in quantum iste offerens ex deuotione merebatur, & tunc poterat hoc esse per accidens ad remissionem alicuius poenæ peccatorum præteritorum, vel ad augmentationē gratiæ, sed nihil horum per se ex natura holocausti, aut alterius sacrificij agebatur. *Immolabitque vitulum.* Hic ponitur quid fieri deberet animali postquam offerretur, & dicitur, quod deberet immolari, id est iugulari, vel occidi, ante hoc tamen siue offerens, siue ipsi sacerdotes, qui in hoc magis experti erant, inquirere debebant, an animal esset conueniens ad immolandū vel non, cognito autem, quod esset conueniens, immolari debebat, dicitur autem: immolabitque vitulum, referendo ad sacerdotem, & non ad eum, qui offerebat, quoniam laici offerentes non debebant aliquid immolare, aut facere quod pertineret ad ministracionem sacerdotalem, quoniam si aliquid faceret morerentur. Etiam Leuitæ si acciperent ministrare in eo, quod pertinebat ad sacerdotes, moriebantur: ideo mandauit Deus Aaron, & filijs suis, vt ipsi soli ministrarent, & non permitterent aliquem alium in sacerdotio ministrare, alias oriretur magna indignatio Dei super totum populum, quia tunc Leuitæ morerentur attentantes ministrare in loco sacerdotum. Habetur Num. 16. c. vbi Core, & Datan, & Abiron cum 250. viris insurrexerunt ad ministrandum in officio sacerdotali, & tunc combusti sunt, & terra absorbit eos. Quod autem laici tentantes ministrare in officio sacerdotum morerentur, aut magnam poenam incurrerent, patet in rege Ozia, qui alias vocabatur Azarias, qui cum accepisset thuribulum ad ministrandum coram domino, tanquam sacerdos, percussit eum dominus Lepra in fronte, & fuit leprosus vsque ad mortē suam, regnauitque pro eo filius suus, tanquam ipse uiuens mortuus esset, vt habetur 4. Regum 15. ca. Mandatur igitur hic, quod immolet vitulum, scilicet sacerdos, ad quem pertinet ista immolatio, & non laicus qd offerebat, & ponebat manus super caput hostiæ, quæuis hic ex contextu literæ videretur referendum ad ipsum laicum offerentem, cum omnia ponantur in terra persona sine aliquo expresso supposito, & sic accipiendum foret, nisi alia loca scripturæ hoc prohiberent. *Immolabitque vitulum.* Mandatur hic vitulus immolari in holocaustum, non quod liceret solum vitulum offerri, sed quia hic distinguebatur, an holocaustum fieret de armento, an de gregibus. Cum autem fieret de armento, solum vitulus immolandus erat, quia non erant alia animalia immolabilia, quæ inter armenta computarentur, nisi boues, & mandatur vitulus, quia licet aliquis de bobus offerret holocaustum, non deberet bouem veterem, aut quatuor vel quinque annorum offerre; sed vitulum, quia tener erat. *Coram domino.* Scilicet iugulandum erat ille vitulus coram Domino. Accipitur hic propriè coram Domino, quia cū Deus vbique sit, vbicunq; aliquid faciamus coram Deo facimus, quoniam nemo potest locorum recessibus a Deo separari, nec locorum accessibus eidem appropinquare, dicitur tamen Deus in aliquibus locis specialius esse, quàm in alijs, quia ibi facit singulares operationes, sicut Deus specialius est in celo empyreo, vbi est gloria beatorum quàm in alijs locis, & specialius est in hostia consecrata quàm in alibi, ideo cū aliquid agimus coram locis illis, in quibus Deus spalius

Quo coram
Deo opere
nra fieri
dicantur.

Alph. T. off. super Leuit.

Est coram Deo agere dicimus, & sic qui aliquid agit coram hostia consecrata, quia ibi specialiter Deus est, coram illo illud agere dicit, & quia sic erat in sanctuario, qd Deus erat specialiter in tabernaculo intra propitiatorium, & etiam super altare holocaustorum, cum ei ibi sacrificia offerrentur, qui aliquid ageret coram altari holocaustorum, coram domino agere diceretur, & quia immolationes fiebant ad latas altaris apud ostium tabernaculi, vt patet infra i. litera, qm aliquis immolabat aliquod animal, coram Deo immolare dicebatur. Si autem accipiebatur largè aliquid coram domino, vbicunq; existeremus aliquid facientes, coram Deo illud ageremus, sic dicit Boetius, de consolatio. lib. 5. Prosa 5. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis. *Et offerent filij Aaron sacerdotis sanguinem.* Postquam iugulatus esset vitulus, filij Aaron accipiebant sanguinem illius in aliquo vase, & offerebant sacerdoti facienti sacrificia, vt effunderet illum per parietes altaris in circuitu.

Quomodo animalia hæc immolabantur. Quæst. XVIII.

Circa hoc quæretur quomodo animalia ista immolabantur, san iugularentur super altare, vel infra. Aliqui putant, quod animalia iugularentur super parietes altaris, & sic decurreret sanguis super altare. Sed hoc stare non potest: primo, quia cum totum altare igne plenum esset, nõ posset ponere sacerdos animal immolabile super illud, nec ibidem iugulare, qm combureretur, totumque ignem altaris dissiparet, quod non conueniebat. Item si super parietes altaris iugularetur animalia, flueret sanguis super ignem extinguens illum, & accipi non posset ad litiendum parietes altaris, vel si fortassis in ipsa iugulatione sanguis per parietes altaris decurreret, nõ posset illum accipere sacerdotes, vt offerrent ipsi sacerdoti ministranti, hic tñ mandat, qd filij Aaron offerant sanguinem ad fundendum per parietes altaris. Itē quia infra dicitur qd animalia deberēt iugulari circa latus aquilonare altaris. Ad hoc respondendum est, qd nullum animal oblatū iugulabatur super altare, sed apud latus altaris, & ibi ponebantur aliqua vasa, in quæ sanguis deflueret, & tunc accipiebant illa sacerdotes filij Aaron, & offerebant ipsi sacerdoti facienti sacrificia, qui effundebat illum sanguinem per circuitū altaris.

An semper Aaron, vel alij sacerdotes magni deberent facere sacrificia, vel aliquando possent sacerdotes minores illa efficere. Quæstio. XIX.

Circa hoc autem aliquis quæret, an semper Aaron, vel alij sacerdotes magni deberent facere sacrificia, vel aliqui possent sacerdotes minores illa efficere. Dicit aliquis ex hoc sequi qd sacerdos magnus semper deberet ista sacrificia facere, & nemo alius, quia dicitur, qd sacerdos immolabit vitulum, & filij Aaron, & sacerdotes minores offerent sanguinem, & sic videtur, quod ad sacerdotes minores solum pertineret offerre sanguinē, & non immolare vel facere sacrificium.

Ad hoc respondendum est, quod ministeria sacerdotum erant quatuor. Primum erat intrare in sancta Sanctorum ad expiandum in sanguine, vt habetur j. 16. c. Scdm ministerium sacerdotum erat, qd incendebat incensas candelabri in tabernaculo, vt patet Exo. 27. & 30. & j. 24. Tertium ministeriū erat ptinens ad sacerdotes offerre thymiama coram dño, vt hñ Exo. 30. Quarta ministratio erat sacerdoti facere sacrificia, vt patet in toto hoc Leuitico. Prima autē ministratio, qd

Quatuor erant ministeria sacerdoti.

B 3 erat

Manus p-
cipuū sum-
mi sacer-
dotis.

erat introire in sancta Sanctorum pertinebat ad solū sacerdotem magnum, & non poterat aliquis de minoribus solum, vel cum eo illic intrare, vt patet infra 16. ca. & ad Hebr. 9. Alia autem tria ministeria non solum pertinebant ad sacerdotem magnum, sed etiam ad sacerdotes minores. De incensione candelarum, q̄ pertineat ad sacerdotes minores, habetur Exod. 27. cū dicitur, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocabunt eam Aaron, & filij eius. de incensione thymiamatis habetur infra 10. ca. quod pertineat ad minores sacerdotes, quia filij Aaron, qui erant sacerdotes minores, acceperunt thuribula ad incendendum thymiamata, vt habetur 10. ca. Item patet hoc, quia Zacharias pater beati Ioannis non erat de sacerdotibus magnis, & tamen ipse obtulit thymiamata coram domino, vt habetur Luca: 1. cap. Quod autem oblatio victimarum pertineat ad sacerdotem magnū, & etiam ad minores, patet infra 7. cap. cum dicitur, q̄ qui obtulerit & adoleuerit sacrificium, habebit armū dextrum de hostia pacificorum. Si tamē sacerdos magnus solus deberet offerre, & adolere carnes super altare, non diceretur, q̄ armus dexter pertineret ad sacerdotem, qui offerret victimas, sed diceretur, q̄ pertineret ad sacerdotem magnum, cum nullus alius hoc facere posset. Item 7. c. cum dicitur: Qui obtulerit holocaustum habebit pellem eius, si tamen solus sacerdos summus faceret holocaustum, diceretur, quod pelles omnium holocaustorum essent sacerdotis magni, eo de in modo dicitur ibidem, q̄ quicquid in craticula, vel in sartagine preparatur ad illum sacerdotem pertinebat, a quo offerebatur, non solum ergo sacerdos magnus faceret ista sacrificia, sed etiam sacerdotes minores. Item quia si solus sacerdos magnus ista deberet facere non sufficeret, quia interdum valde multa sacrificia fiebant, sicut Salomon obtulit semel mille hostias, non ergo poterat sacerdos magnus omnes illas per se facere. Necessarium igitur est non solum sacrificia fieri per sacerdotem summum, sed etiam a sacerdotibus minoribus. Et quando hic dicitur, quod sacerdos immolabit vitulū, & quod filij Aaron offerrent sanguinem, non est intelligendum, quod ad summum sacerdotem solum pertinerent sacrificia, & ad minores, qui vocabantur filij Aaron pertineret solum offerre sanguinem, sed quod ad alium sacerdotem pertinebat ipsa ministratio sacrificiorum in immolando & adolendo, & ad alios sacerdotes, qui ista tunc non facerent, pertinebat, quod offerret sanguinem illi sacerdoti ministranti. *Filij Aaron sacerdotis.* Vocatur hic Aaron sacerdos ad differentiam aliorum sic vocatorum, qui non erant sacerdotes, & sic vocatur Aaron Leuita ad differentiam aliorum, qui non erant Leuita, vt patet Exodi 7. cap. Vel potest vocari Aaron sacerdos per excellentiam, id est, magnus sacerdos, quia tunc solus ipse erat summus sacerdos. Alij autē erant minores sacerdotes. *Sanguinem eius fundentes per altaris circuitum.* Id est quod isti sacerdotes minores, qui offerebant sanguinem in vasis illis, effundebat eum per circuitum altaris, & non sacerdos qui ministrabat faciens sacrificium.

De modo
effusionis
istius san-
guinis, &
cā per circui-
tū altaris.

Circa quod sciendum est de modo & causa effusionis istius sanguinis per circuitum altaris. Rabbi Salomon dicit, quod iste sanguis non effundebatur per parietes altaris, sed solum tangebantur duo cornua altaris, quæ erant opposita per diametrum quadrati, totus alius sanguis fundebatur in aliquibus fossis, circa altare. Et quando dicitur in litera, quod erat fundendus sanguis per circuitū altaris, dicit quod tingi duo cornua altari opposita per diametrum erat effundi sanguinem per circuitum altaris.

Sed hoc falsum est, quia non solum tangebantur

cornua, sed oportebat sanguinem effundi per parietes altaris in circuitu, vt patet infra in litera, cum dicitur, de sacrificio volatiliū, quod sacerdos deberet facere decurrere sanguinem super crepidinem altaris, & hoc non erat tingi cornua altaris, sed effundi sanguinem. De tinctione cornuum altaris non erat generale in omnibus sacrificijs, sed solum erat in sacrificijs pro peccato, vt patet infra 4. & 5. cap. in illis quippe sacrificijs assumpto sanguine in vasis, accipiebatur aliqua particula eius, qua tangebantur cornua altaris, reliquus autem sanguis effundebatur per circuitum altaris, & hoc præter sanguinem, qui introducebatur ad expiandum intra sancta Sanctorum, & præter sanguinē, qui aliquando ponebatur super cornua altaris thymiamatum, de quibus infra 4. cap. & 5. cap. In alijs autem sacrificijs solum aspergebatur sanguis, aut effundebatur per parietes altaris.

Causa autem horum est, quia omnia sacrificia, licet non directē fierent ad remissionem peccatorum, tamen aliquo modo proderant in remissionem, & quia peccata efficiebant nos dignos morte, fundebatur sanguis animalium ex acceptatione Dei pro sanguine humano. Et quia si Deus haberet hostem cuius sanguis funderetur coram ipso placaretur, ita sanguinem animalium, qui ad peccatorum nostrorum abluitionem proficiebat, in parietibus altaris, quod loco Dei ponitur, aspergi decebat. Simile autem factum est in confirmatione legis, quando initum est fedus inter Deū, & Israelitas, quoniam tunc aspersus est sanguis super Israelitas pro dimidia parte sacrificiorum; alia autem medietas aspergenda erat super Deum, qui inibat pactum, sed quia Deus sanguinem super se suscipere nō poterat, cū incorporeus foret, loco ipsius super altare aspersus est, de quo Exodi 24. cap. In sacrificijs autē pro peccato fiebat specialis expiatio peccatorum; & cum ista sacrificia ad peccatorum expiationem directē fierent, ideo in sacrificijs pro peccato fiebant plures asperisiones, & tinctiones sanguinis, quam in alijs sacrificijs pacificis, & holocaustis. Nam i holocausto, & pacifica victima solū fundebatur sanguis super parietes altaris in sacrificijs pro peccato aliquando septies aspergebatur intra sancta Sanctorum contra propitiatorium, & tangebantur cornua altaris thymiamatum, & aliquando fundebatur super parietes altaris holocaustorum, & ad basim, vt patet infra 4. cap. Et quia in alijs non fiebat specialis expiatio, ideo non debebant fieri tot tinctiones, vel asperisiones. *Per altaris circuitum.* Sanguis fundebatur per circuitum altaris, id est per parietes altaris in circuitu eius.

Aliqui autem volunt, quod solū funderetur in circuitu altaris, & in quibusdam fontibus, quæ erant apud basim altaris, & non per parietes ne macularentur. Sed hoc non potest stare quoniam ista duo erant necessaria aliquando, scilicet effundere sanguinem per parietes altaris, & ponere sanguinem in basim altaris, vt habetur infra 5. capit. cum dicitur de pullis columbarum, quod effunderetur sanguis eorum per parietem altaris partim, & aliud residuum eiusdem poneretur in basi altaris, cum dicitur, Et asperget de sanguine eius per parietem altaris, quicquid autem reliquum fuerit faciet distillare ad fundamentum eius.

Item ista distinguuntur, quia alius sanguis est qui ponitur in cornibus, & in parietibus altaris, alius qui fundebatur ad basim, sic enim declaratur infra quarto capitulo, cum dicitur, quod deberet de sanguine vituli offerri intra sancta Sanctorum ad aspergendum contra propitiatorium, & de eodem tingenda erant cornua altaris thymiamatum: reliquum autem dicit fundendum esse ad basim altaris, & sic facit differentiam scriptura inter fundere ad basim altaris,

&

& fundere per circuitum eius: quoniam fundere ad basim est fundere in aliqua specu ad radicem altaris, fundere per circuitum altaris est fundi per parietes altaris, qui sunt in circuitu altaris.

Vbi projicietur sanguis hostiarum, quæ quotidie offeruntur. *Quæst. X X.*

Hic autem dubitabit aliquis, vbi projicietur sanguis hostiarum, quæ quotidie offeruntur, nam totum mandat, aut ad basim altaris, aut per parietes facere decurrere, & sic videbatur, quod si sanguis per planiciem funderetur totum atrium macularetur, & pedibus ambulantium calcatus vestes sordidas efficeret, atque in fetidam putredinem conuerteretur.

Si fortassis diceretur esse ibi aliquam fossam, in qua sanguis vniuersus, simul deflueret, aut per partes altaris circumiens ad illam conflueret, ne sic ambulantium pedes, & vestes macularentur, non poterit stare, quoniam cum frequentes quotidie hostiæ offerrentur, necessarium erat velociter fossam illam sanguine repleri atque exundare, & per totum tabernaculi atrium circumaque defluere. ex quo eadem inconuenientia, quæ prius, sequebatur, identidem cum sanguis ille a multis diebus maneret, necessarium erat computrescere, & ex fossa illa horrendum exhalare vaporem, qui circumstantibus pestem non paruum iniungeret.

Non igitur dicendum est aliquem istorum modorum fuisse, siue puteus ibi quisquam fuerit, siue per fossam planum sanguis ille deflueret: quoniam ad vtrumque inconueniens sequebatur, sed quod sanguis ille subito in nihilum conuertebatur, aut inuisibiliter in materiam aeream cederet, aut quicquam aliud inde gigneretur, nec manebat ibi ille sanguis, quia quocumque modo inconueniens magnum erat. & hoc satis congruebat ad laudem sacrificiorum diuinorum, & ad signationem Dei veri, quod sanguis ille mox cadens inde efferretur, sicut quædam alia faciebat, de hoc diximus Exodi 19. & 30. cap. *Quod est ante osium tabernaculi.* Ad altare holocaustorum refertur, quod erat ad ostium tabernaculi ad partem Meridianam, & ibi fiebant omnia ista. *Detrahaque pelle hostia.* Priusquam vitulus, aut alia animalia offererentur, & immolabantur, detrahebantur sibi pelles, id est decoriabantur.

Animalia,
quare i al-
tari cū pel-
libus suis
non edebu-
rantur.

Quare autem animalia non comburebantur in altari cum pellibus suis, causa erat, quia Deus volebat pro se id, quod homines pro cibo suo volunt; sed ad cibum hominum pelles animalis incepta est, ideo nec Deus sibi hanc in altari comburi volebat. Quod autē Deus vellet in animalibus id, quod nos pro nobis volumus, patet, quia sicut nos animalia munda volumus, ita, & ipse animalia munda volebat, nō quidem quia magis Deo proficeret in immolatione, & sacrificio, suo animal immundum quam mundum; sed quia Deus volebat in sacrificijs suis esse reuerentiam. Si autem offerrentur ea, quæ essent immunda, essent contemptibilia sacrificia Dei, quod Deus fugiebat, vt patet Malach. primo ca. cum dicitur: ad vos sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis in quo despectimus nomen tuum? offeritis super altare meum pollutum panem, & dicitis: in quo polluimus te? in eo quod dicitis, mens Domini despecta est. Et sicut magnis dominis propter eorum reuerentiam tribuuntur aliqua dona nimis notabilia, licet eis non proffit magis illa sic esse quam aliā, tamen si quæ aliqua immunda tribuerentur, videretur eorum contempta auctoritas, ideo semper sibi volunt excellentia offerri. Sic etiam quamuis Deo nihil magis proffit in sacrificio suo ani-

malia maculata quam immaculata offerri, tamē quæ eius contemneretur auctoritas, si vilia sibi offererentur, sicut contemnitur auctoritas principum, vult sacrificia munda esse, & in hoc comparat se ducibus, & alijs temporalibus dominis, vt habetur Malach. 1. ca. cum dicitur: Si offeratis cæcum ad immolandum nonne malum est? si offeratis claudum, & languidum nonne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut susceperit faciem tuam, dicit dominus exercituum, & nunc deprecamini vultum domini, vt misereatur vestri? Cum igitur pellis animalis sit, quæ dā immundicia in animali non debebat offerri, nec comburi super altare.

Quare in sacrificio pro peccato comburebatur pelles animalis, & cornua. *Quæstio. X X I.*

Sed quare aliquis, quare in sacrificio pro peccato comburebatur pelles animalis, & simus, & cornua, vt habetur infra 4. c. cum ista essent maxime immunditia.

Ad hoc respondendum est, quod in omnibus sacrificijs mūditiā obseruari debet, & in sacrificio pro peccato mūditiā obseruatur, sed istud sacrificium, in quo comburebatur carnes cum pelle, & simo, & cornibus extra castra, non erat totaliter sacrificium Dei, sed ex aliqua parte, nam sanguis eius aspergebatur intra sanctuarium, aliquando intra sancta Sanctorum, & super altare thymiamatum, & aliquando super cornua altaris holocaustorum, & ad basim eius, & in hoc sacrificium erat saltem largē dictum, ideo in sanguine illo aspergendo, & effundendo munditia seruabatur. De eodem quoque animali immolato accipiebatur tota pinguedo interior cum renunculis, & comburebatur super altare holocaustorum, & hoc cū magna mūditiā fiebat, quia erat propriē sacrificium, deinde autem pelles, & carnes, & caput, & pedes, & simus, & cornua animalis comburebantur extra castra, & in hoc non erat munditia, quia ex illa combustione foetor exhalabat. Cætera autem, quæ ante hoc in sanctuario de hoc animali facta fuerant ad sacrificiū pertinebant, & ideo munda erant, ideo dicendum est generaliter, quod in sacrificio pro peccato ea, quæ sūt, & comburantur in sanctuario ad sacrificium pertinent, ea autē quæ extra sunt, & comburantur non pertinent ad sacrificium, ideo non differret an ibi munditia, vel immunditiā comburantur, quia ad sacrificium non pertinent. Et si dicas, quare igitur carnes illius animalis cum simo, pelle, & cornibus extra castra comburebantur? Respondendum est hoc fieri ad magnam detestationem peccatorum, & signum huius est, quia pro magnis peccatis, s. pro peccatis summi sacerdotis, & totius populi comburebantur sacrificia totaliter extra castra, in minoribus autem peccatis, s. personarum priuatarum, & peccatis principum non comburebantur sacrificia extra castra, sed sacerdotes illa comedebant. De hoc patet infra 4. & 5. c. de sacrificio vitule ruse modo dicendum est, quia licet illa ex mandato Dei combureretur pro aquis lustrationis, vt patet Nume. 19. tamen sacrificium non erat, quoniam nec aliquid de sanguine eius aspergebatur, vel effundebatur intra sanctuarium, nec etiam pinguedo eius cremabatur, sicut in alijs sacrificijs fieri solebat, nec aliquid de carnibus eius super altare holocaustorum ponebatur, sed tota cū sanguine & pinguedine, carnibus, pelle, simo, pedibus, & cornibus, extra castra comburebatur, & sic nihil in ea ad sacrificium pertinebat, ideo mirandum non est, q̄ in ea omnia immūda fierent, cum ibi nihil ad Dei sacrificium pertineat. Solum autem poterat dici aliquo modo pertinere ad Deū vitula rufa, quia

B 4 Deus

Alph. Post. super Leuit.

Deus mandabat illam comburi, vt ex cineribus eius fierent aque lustrationis, vt habetur Numeri 19.

Artus in frustra cadent. Postquam animal cremandum in altari decoratum erat, debebat diuidi in plura frustra, quoniam non ponebatur sic totum simul, vt arderet in altari, quoniam sic conuenienter cremari non posset, sed omnibus partibus concisis totum quicquid eius erat super ignem altaris ponebatur. Et subijcient in altari ignem. Hic est ordo preposterus, quoniam primo debebat poni ignis in altari, quam ponerentur ibidem carnes: subijcere tamen ignem est, quando ipsis carnisbus positus, & ordinatis in altari ponebatur ignis sub eis. sed hoc non erat, quoniam sic conuenienter fieri non posset.

An ponebat nouiter, tunc ignis in altari.

Item sciendum est, quod non ponebatur tunc nouiter ignis in altari cum holocausta cremanda erant, sed semper erat ignis in altari, nec vnquam extinguiebatur, sed potius sacerdos quotidie fouebat ignem illum subijciens ligna, vt habetur infra sexto cap. cum dicitur: Ignis autem in altari meo semper ardebit, quem nutrit sacerdos subijciens mane ligna per singulos dies. Stupe lignorum ante posita. Hic redit ad ordinem relictum, scilicet, quod prius ponendus erat ignis, quam sacrificia ponerentur desuper, & illa ligna ordinabantur in magnam, vel parua quantitate secundum exigentiam imponendorum sacrificiorum, sicut patet aliquando multa, interdum vero pauca poni necesse erat. Et membra, que sunt caesa desuper ordinantes. Cum enim omnia membra animalis diuisa essent, ponebantur super ignem altaris in ordine conuenienti, ita vt ignis illa conuenienter consumere possit. Et sciendum, quod carnes istorum holocaustorum in altari simul ponebantur; nec tamen in eundem cumulum ordinabantur, hoc autem erat, vt simul arderet. Nec vero hoc referendum est ad omnia holocausta, sed solum ad illa, que fiebant spontanea populo, quoniam erant quedam, que regulariter quotidie fieri debebant, scilicet duo, quorum alterum vocatur sacrificium matutinum, & aliud sacrificium vespertinum, de quibus Exodi 29. & infra 9. c. & Numeri 28. In istis enim quotidianis non sic ordinabantur carnes, nec cremabantur sicut in alijs: quoniam non ponebantur omnia frustra simul, sed successiue, ita vt holocaustum illud duraret per totam noctem, & per totum diem, vt habetur infra 6. cap. cum dicitur: Hec est lex holocausti, cremabitur in altari tota nocte vsque mane. Caput & cuncta, que adherent iecori. Hic ponit ea, que erant comburenda de animali; quoniam aliquis crederet, cum caput, & pedes animalis inter carnes eius non computentur, non esse ista in altari iure holocaustorum cremanda. Subdit igitur, quod caput etiam cremandum est. Et cuncta, que adherent iecori. Intestina enim & ea, que iecori adherent, licet carnes sint, communi tamen appellatione inter carnes non computantur, ideo mandat illa expressè adoleri super altare, tota namque pinguedo animalis immolati comburi debebat super altare, quia hoc erat potissimum, quod Deus volebat in omnibus sacrificijs, quoniam in quibusdam sacrificijs, nihil de ipsis carnisbus animalium offerebatur, nisi interior pinguedo, sicut patet in sacrificio pro peccato, quoniam vitulus immolabatur, & comburebatur extra castra, quoniam tunc solum aspergebatur sanguis eius coram propitiatorio, & tingebantur cornua altaris thymiamatum, & reliquus sanguis effundebatur ad basin altaris: carnes autem omnes extra castra comburebantur cum pelle, cornibus, & fimo præter renunculos, & pinguedinem interiorum, quoniam hæc super altare cremabantur, vt patet infra quarto cap. Intestinis, & pedibus lotis aqua. Aliæ partes animalis laudandæ non erant, vt in holocaustum ponerentur, sed sola intestina, que sordibus plena sunt, & pedes, qui rerum vilium tactu maculari erant, nec sic debebant pedes simpliciter comburi, sed prius pellis detrahebatur, & carnes vnquæ, quoniam alias viderentur comburi carnes cum pelle, cum tamen prius mandauerit hostiæ pellem detrahi. Adolebitque ea sacerdos. Id est postquam omnia ista essent super altare ordinata, sacerdos debebat ea adoleri, id est comburere applicando eis ignem, & ordinando eodem modo, quo debebat, ne carnes indecenter cremarentur, ideo dum holocaustum cremabatur, semper sacerdos assistere debebat carnes ordinans. Vnde cum sacrificium vespertinum tota nocte combureretur, sacerdos assistere debebat ad comburendum illud, sicut patet infra sexto ca. Et iste sacerdos erat, cui tunc contingebat facere sacrificium, nam aliquis sacerdos iugulabat animal, & ipse cadebat in frustra, decoriabat atque ponebat carnes concisas super altare, alij autem sacerdotes offerebant ibi sanguinem animalis, & iste solus sacerdos, qui posuerat partes carnis super altare dicebatur facere holocaustum, alij autem non, licet ei ministrarent, sicut patet infra sexto cap. cum dicitur: Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius, ibi enim de vno sacerdote loquitur. Manifestum est, tamen quod multi sacerdotes erant, qui holocaustum administrabant, sicut patet hic, quia quidam iugulabant, alij autem sanguinem offerebant. Eo modo patet infra septimo cap. vbi dicitur, quod sacerdos, qui offert victimas pacificas habebit de eis armum dextrum: iste autem sacerdos solus erat, qui disponere debebat carnes holocaustorum super altare, alij autem ad hoc minime accedebant.

Quis sacerdos debebat facere sacrificium.

De penit. dif. 2. c. li. beretur.

Quis ritus obseruandus est, cum holocausta de gregibus offerenda sunt.

Quo intelligitur, quod de aliquo odoratur.

Ca. 5. tex. 96. & c. Cap. 5.

Quæ sint de animalibus comburenda.

In holocaustum, & suauem odorem. Ista omnia dicebantur offerri in holocaustum, quoniam omnia, que in animali erant comburebantur, nullo penitus relicto, sicut in alijs sacrificijs fieri solebat, vt patet in pacificis hostijs, & victimis pro peccato, quoniam ibi partes quedam cremabantur, & aliæ non, sicut patet infra tertio & quarto cap. Et suauem odorem Domino. Id est odor exhalans de istis carnisbus holocaustorum erat valde suavis, & delectabilis Domino.

In quo considerandum est, quod si hoc ad literam accipiatur, falsum est, quoniam impossibile est Deum aliquid odorare, quoniam non habet potentiam odorandi, vt membra organica assignata potentij sensitij, quoniam ista conueniunt solis animalibus, vt patet per Aristotelem, secundum de Anima, & in libro de Sensu & sensato, quoniam esse sensibile, id est sensitiuum est, per quod animalia ab omnibus alijs rebus differunt, sacra tamen scriptura fingit eum ad modum hominis, & sicut homines odorantur in rebus quid suauis, aut quid fetidum sit, ita de Deo dicit, quod odoratur suauitatem odoris carnis holocausti. Est autem ista descriptio ad incitandum corda virorum ad faciendum holocausta: quoniam cum audirent, quod Deus delectabatur, & suscipiebat gratias odorem holocaustorum, incitarentur ad hæc faciendum, cum scirent se Deo placituros.

Est tamen considerandum, quod si fortassis Deus odoraretur odorem holocaustorum, non est sibi ille odor suavis, quoniam odor carnis combustarum est valde grauis, & cuiuslibet animalis sat contrarius, sicut patet cum aliquando carnes comburuntur, & potissimum, quia hic adipis, & tota pinguedo comburebantur, que solent abominabilem odorem causare. Vnde dicendum est Deum, nec in illo odore delectatum fuisse, nec potuisse delectari, & si fortassis perciperet, ille sibi grauis esset, nisi eum a naturali qualitate mutaret.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Quis sacerdos debebat facere sacrificium.

De penit. dif. 2. c. li. beretur.

Quis ritus obseruandus est, cum holocausta de gregibus offerenda sunt.

Quo intelligitur, quod de aliquo odoratur.

Ca. 5. tex. 96. & c. Cap. 5.

Quæ sint de animalibus comburenda.

Quo intelligitur, quod de aliquo odoratur.

Ca. 5. tex. 96. & c. Cap. 5.

Quæ sint de animalibus comburenda.

Quo intelligitur, quod de aliquo odoratur.

Ca. 5. tex. 96. & c. Cap. 5.

Quæ sint de animalibus comburenda.

Quo intelligitur, quod de aliquo odoratur.

Ca. 5. tex. 96. & c. Cap. 5.

Quæ sint de animalibus comburenda.

Quomodo sacerdos poterant tati, & ita quotidianum fetorem sacrificiorum tolerare.

De co. dif. 5. c. 1. i. gl. dif. 2. c. no oportet.

De penit. dif. 2. c. li. beretur.

Quis ritus obseruandus est, cum holocausta de gregibus offerenda sunt.

Crederent tamen est, quod Deus totum fetorem, quem ex illis sacrificijs exhalaturum foret, aut totaliter abstulerit, aut in suauem odorem conuerterit: quoniam alias nullus tantum, & tam quotidianum fetorem tolerare posset, præsertim quia ex hoc diuina sacrificia nimis vilescerent. Nec obstat si aliquis thura apponeret ad fetorem illum excludendum: quoniam nullo modo aliqua thuris quantitas ad tantum fetorem, & tam quotidianum abolendum sufficeret, de quo latius dictum est Exo. 30. & 29. cap.

Quod si de pecoribus oblatio est, de ouibus, siue de capris holocaustum, masculinum absque macula offeret: immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino. sanguinem vero illius fundent super altare filij Aaron per circuitum: diuidentque membra, caput, & omnia, que adhærent iecori: & imponent super ligna, quibus subijciendus est ignis: intestina vero, & pedes lauabunt aqua. Et oblata omnia adolebit Sacerdos super Altare in holocaustum, & odorem suauissimum Domino.

Quis ritus obseruandus est, cum holocausta de gregibus offerenda sunt.

Quod si de pecoribus. Posuerat supra Legislator vnam regulam, scilicet quando holocaustum fit de armentis, quis modus teneri debeat in eius ritibus: nunc vero secundam subijcit, scilicet, quis ritus obseruandus sit cum holocausta de gregibus, scilicet, de minoribus animalibus offerenda sint, & ista regula eadem, quasi est in ritibus cum superiori, licet animalia immolata differant. Quod si de pecoribus. Hic accipit pecora strictè, & non eo modo, quo supra in precedenti cap. huius assumpserat, quoniam ibi boues, & oues, & capras pecora appellabat. hic autem sola animalia minora pecora vocat, scilicet capras, & oues, vnde distinguit hic pecora, & armenta sicut solet distinguere armenta, & greges: quoniam armata semper magna animalia signant, greges aut parua. Et cum dicitur hic, quod si de pecoribus idem est, ac si diceret, de gregibus. Si de pecoribus oblatio est. Quamuis pecora in holocaustum offerentur: tamen non erat istud holocaustum, cum a principio afferebatur, sed prout ab ipso offerente est, qui animal viuum offert, oblatio dicitur: prout autem a sacerdote accipitur, qui animalia immolat & comburit, holocaustum est. Cum igitur dicitur hic: si de pecoribus oblatio est, idem est, ac si dicitur: si oblatu fuerit aliquod pecus de parujs, vt ex illo holocaustum offeratis. De ouibus siue de capris. Declarat hic, quid nomine pecorum intelligatur, & dicit solus duo, scilicet oues, & capras intelligi: quoniam boues, qui etiam pecora nominantur computati sunt, inter armenta. hic aut sola minora pecora, scilicet oues, & capras assumi oportet. Holocaustum agnum anniculum. Id est si oblatio illa de capris, & ouibus fit in holocaustum, & hoc debet continuari cum tota litera superiori, dicendo: Si de pecoribus oblatio est, de ouibus, siue capris holocaustum fiet: Cum dicitur, agnum anniculum, incipit ponere regulam, de quo fieri debet istud sacrificium, & dicit, quod si de capris, vel de ouibus fuerit holocaustum, debet accipi agnus anniculus.

An semper debeat accipi agnus anniculus in holocaustis. Quæst. XXII.

Non tamen est intelligendum, quod semper acciperetur agnus anniculus, quoniam impossibile est, quod fiat oblatio de capris, offeratur agnus anniculus, quia necessarium est tunc hædum offerri. Sed sic dicitur, quod debet offerri agnus anniculus referendo ad oblationem, que fit de ouibus, ita intelligendum est, quod cum de capris oblatio fiat, offerendus est hædus anniculus, i. vnus anni. Nec tamen putandum est, quod ista animalia deberent esse præcisè vnus anni, ita, quod nec haberent aliquos dies vltra, nec citra: quoniam hoc difficile erat, sed vocatur agnus anniculus. i. non habens perfectum vnum annum, sed est in vno anno, & in toto illo anno offerri poterat in holocaustum, postquam compleisset octo dies a natiuitate sua, ante octauam autem die offerri nunquam poterat. Sic habetur infra cap. 22. cum dicitur: Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter facies; septem diebus sit cum matre sua, die octaua reddes illum mihi. Sic hæc et ibidem cum dicitur bos, ovis, & capra cum genita fuerint, septem diebus erunt sub vberibus matris sue, die autem octaua, & deinceps offerri poterit domino. Causa autem quare mandatur agnus anniculus offerri, & non arietes trium, vel quatuor annorum, est, quia Deus vult ea, que hostes præligunt sibi, scilicet carnes teneras precipue in filijs caprarum; ideo mandabat infra annum, vel vsque, ad completionem vnus anni sibi illa animalia offerri: aliquid tamen in alijs sacrificijs permittebat arietes, & oues, & capras mature ætatis offerri, & hoc quia non obseruabantur ceremonie ista strictè in alijs sacrificijs, sicut in holocaustis, cum ista directius tendant in Deum, quod omnia alia, quia alia licet aliquo modo non sint ad laudem diuinam, tamen precipue sunt pro alijs causis. Ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem. Hic determinatur locus, in quo sacrificium istud immolari debebat, & dicitur, quod erit immolandum ad latus Altaris. Ex quo conuincitur erronea illorum positio, quod dicebant debere immolari semper a latus super altare, quin potius apud Altare immolanda erant, & ibi defluebat sanguis super aliquam aquam, vt sic offerri possit sacerdoti ad tangendum parietes Altaris, & dicitur, quod hoc fieri debebat iuxta latus Altaris, quod est ad Aquilonem; quoniam Altare holocaustorum erat tabernaculum ad ostium eius ad partem Meridianam ostij, & sic latus Aquilonare Altaris erat apud ostium tabernaculi, & cum animalia immolarentur iuxta latus Aquilonare altaris, iugulabatur circa ostium tabernaculi. Si vero ad Meridianum latus Altaris iugularentur, esset ista immolatio seiuncta ab ostio tabernaculi, & tamen intentio Legislatoris erat fieri istam immolationem ad ostium tabernaculi, vt videretur fieri coram Domino, qui erat in tra tabernaculum, & precipue intra sancta Sanctorum propitiatorium, & ista causa subiungitur immediate in litera, cum dicitur, coram Domino, id est, quod ista immolatio fiebat ad latus Aquilonare Altaris, vt fieret coram Domino. i. coram ostio tabernaculi, in quo erat Deus, qualiter autem coram Domino fieri dicitur supra declaratum est. Sanguinem vero fundent super Altare. Sicut in superiori holocausto accipiebatur sanguis animalis immolati, vt funderet per parietes Altaris: ita, & hic accipiebatur, & in omnibus sacrificijs hoc erat generale, quod siue carnes ille comburerentur in Sanctuario, siue non comburerentur semper accipiebatur sanguis, siue ad aspergendum intra sancta Sanctorum coram propitiatorio, vel ad tangendum cornua Altaris thymiamatum, vel ad fundendum per parietes Altaris holocaustorum, vt patet hic, & infra 3. & 4. & 5. c. Et in hoc conuincitur error illorum, qui dicebant solum in Altari tingi duo cornua eius opposita sanguine, & reliquum fundi ad basin Altaris, quoniam hic dicitur, quod sanguis fundendus erat super Altare, constat tamen, quod tingere cornua non erat fundere sanguinem super altare, sed potius linere: ideo necessario dicendum est, quod Sacerdotes habebat sanguinem illum in vasis fundebat per parietes altaris.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Crederent.

Agnos anniculos offerri mandatur.

ris. Et cum dicitur hic, quod sanguis fundendus erat super altare, non est intelligendum, quod funderetur intra ipsam altare, quia hoc erat fundere sanguinem super ignem, qui erat in altari, & super carnes in altari positas, quoniam totum in altari, aut pro maiori parte ignis occupabat, qui tot partes holocaustorum voturus erat. Sed cum dicitur sanguinem sic effundendum intelligendum est, quod sanguis fundebatur per parietes altaris solum, & sic decurrebat versus ad basim. Hoc patet in litera, cum dicitur: Sanguinem verò fundent super altare filij Aaron per circuitum, quoniam non solum dixit super altare, sed in circuitu. scilicet super solos parietes. Causa autem qua sanguis iste super altare fundebatur, & quomodo ad expiationem proficiebat, supra declarata est: hic autem sanguis cum flueret per parietes altaris inquinabat aliquo modo ipsum altare: quoniam congelabatur in parietibus eius, sed postea Sacerdotes illum sanguinem concreta mundabant abstergentes ne aliquid maneret. Et hoc idem facile erat, quia cooperitura altaris in parietibus cinea erat, quae facillime a qualibet macula abstergi potest, quod autem mundaretur altare, apparet Exo. 29. ca. cum dicitur: Mundabis altare cum immolaueris expiationis hostiam, & vnges illud in sanctificationem. *Filij Aaron.* Mandabatur, quod sanguis iste funderetur per filios Aaron, non quidem quali essent alij, qui deberent, aut potest aliquam ministracionem facere in sacrificijs praeferri filios Aaron: quoniam si aliquis ramus de Leuitis de populis, hoc attentaret, moreretur, ut patet Num. 16. & 18. cap. Vocantur tamen filij Aaron illi Sacerdotes, qui ministrabant principaliter in sacrificio illo, sed qui ministrabant Sacerdoti facienti holocaustum, & sic ipse Sacerdos, qui faciebat holocaustum, quod esset de minoribus Sacerdotibus, quia tamen ministrabat principaliter, videbat habere locum summi Sacerdotis, sive Aaron: alij autem, qui subministrabant ibi videbantur habere locum minorum Sacerdotum, & quia filij Aaron erant minores Sacerdotes, ideo isti, qui ministrabant illi Sacerdoti faciendo holocaustum, non offerendo sanguinem, vocabantur conuenienter filij Aaron, quamuis tam isti, qui sanguinem offerebant subministrantes, quam ille, qui principaliter sacrificium faciebat, essent eiusdem gradus Sacerdotalis. scilicet utriusque essent Sacerdotes minores. Similis modus est in Sacerdotibus nostris, quia cum solenniter Missa celebratur, adiuncto Diacono, & Subdiacono, quod isti Sacerdotes sunt habentes ordinem presbyteralem, sicut, & ipse, qui Missam celebrat, tamen quia administrant ibi in minori officio, non sunt ibi tanquam Sacerdotes, sed in quodam minori gradu. *Per circuitum.* Denotat qualiter sanguis fundi deberet super altare, scilicet non funderetur in medio eius, nec in aliquo latere sed in circuitu. scilicet per parietes altaris: ita, ut intra altare nihil flueret, sed extra per latera altaris. *Diuidentque membra.* Non solum membra diuidenda erant, sed ante hoc erat pellis detrahenda: hic tamen Legislator ista non enumerat, quoniam in superioribus, cum ageretur de vituli immolatione, enarrata sunt. Et dicitur hic, quod diuident membra, quoniam siue hodus, siue agnus offerretur, membra eius in partes secunda erant, & ordinanda super ignem eo modo, quo supra dictum est. *Caput & omnia, quae adhaerent iecori.* Sicut in immolatione vituli offerebantur super altare caput, & pedes, & tota pinguedo in sacrificio ouium, & caprarum caput, & pedes cremabantur, praeter hoc et omnia, quae adhaerent iecori, id est epas, & splen, & tota pinguedo interior cum renunculis offerri debebat. *Et imponent super ligna.* Id est, quod partes istorum animalium concisae poni debebant super quendam cumulum lignorum positum in altari, & erant congruenti ordine aptandae, ut sic congruentius vrentur. *Quibus subicitus est ignis.* Refertur ad ligna, quibus ignis subiectus

Filij Aaron, qui vocentur.

erat: ordo autem erat iste, quia in altari semper erat ignis, & cum fieri deberent sacrificia, ponebantur ligna super ignem praexistentem, ut patet infra 6. c. & super illa ligna ponebantur partes animalis cremandae. Ordo iste designatur infra 6. c. cum dicitur: Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutrit Sacerdos subijciens mane ligna per singulos dies, & imposito holocausto desuper adipes adolebit. Et cum dicitur hic: quibus subijciendus est ignis: non est intelligendum, quod tunc, quoniam holocausta, aut alia sacrificia fieri deberent, adducerentur ligna, & nouiter poneretur ignis in altari: quia ignis semper erat in altari: patet infra 6. ca. cum dicitur: Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutrit Sacerdos, & postea subiungitur: ignis iste est perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Sed dicitur hic: Quibus subijciendus est ignis, quoniam ignis, qui erat in altari, semper erat in ipsa ligna, quae ponebantur cum fiebat holocausta, & sic ignis subiectus erat. Nec potest dici, quod subijciendus erat ignis in altari tpe sacrificiorum. scilicet praeter ignem praexistentem adduceretur alius ignis, in aliquibus lignis incensis, quoniam hoc veritum erat: cum solum ille ignis, qui erat in altari, quem Deus miraculose a principio causerat, ad omnes vltus Sanctuarij accipi debebat. Sic dicitur infra 6. cap. Ignis ex eodem altari erit. Ignis, qui profuit ad faciendam sacrificia, debebat esse de ipso altari, & non debebat aliunde adduci: unde si quispiam in aliquo ministerio Sanctuarij veller alium ignem accipere, moriebatur. Sic patet de duobus filijs Aaron. scilicet Nadab, & Abiu, qui cum vellēt ministrare coram Domino accipientes ignem alienum a Domino combusti sunt, ut patet j. 10. ca. *Intestina verò, & pedes lauabunt aqua.* Sicut in immolatione vituli ista, quae immunda erant lauabatur antequam in altari cremarentur: ita, & in holocausto facto de ouibus, & capris, causa autem erat, quia intestina, & pedes sordibus plena sunt: ideo, ut Domino nihil immundum, aut turpe offeratur, lauanda erant: licet in sacrificio pro peccato, quod comburebatur extra castra, non lauabantur intestina, ut cremarentur: sed sic sordibus plena cremabant. Hoc autem erat, quia illa combustio non pertinebat ad diuinum sacrificium, sicut 3. q. 21. declaratum est, ideo nihil magis referebat illa immunda comburi, quam lauari, & postea comburi: immo conuenientius erat intestina illa sic sordibus plena cum pelle, & cornibus comburi quam prius emundari, quoniam ad maiorem esset peccatorum detestationem, quam alias si mundarentur, & postea cremarentur, sicut in sacrificijs, quae fiebant ad laudem Dei, & non pro aliquo peccato. *Oblata omnia adolebit Sacerdos.* Dicebat Sacerdos debere omnia ista oblata sibi comburere super altare: quoniam, cum animal secabatur in partes, non accipiebat Sacerdos ministrans illas partes concisas ad ponendum in altari, sed alij Sacerdotes, qui astabant sibi subministrantes accipiebant partes illas in aliquibus vasis, & offerebant illi Sacerdoti, qui principaliter ministrabat faciens holocaustum: ipse autem assumens illas partes animalis de manibus eorum imponebat super ligna, quae erant in altari, & sic cremabat. Sic autem patet de sanguine, quoniam sic dicebat, quod filij Aaron. i. Sacerdotes minores, vel subministrantes deberent accipere sanguinem, & fundere super altare, & non ipse Sacerdos, qui principaliter offerebat: sed isti Sacerdotes, qui astabant Sacerdoti ministranti principaliter offerebant ei ista, sicut Diaconi, & Subdiaconi astant presbytero, & subministrant ei in quibusdam similes leges Ecclesiae. Cum autem dicitur hic: *Oblata omnia adolebit Sacerdos.* est sensus, quod Sacerdotes astantes isti Sacerdoti principaliter ministranti offerebant sibi omnes partes concisas animalis, & ipse accipiens ab eis ista oblata adolebat super altare. *Adolebit Sacerdos.* Non accipit hic Sacerdos spualiter pro Sacerdote magno, quoniam non solum pertinebat ad ipsum immolationem,

Notandum literale.

Duo filij Aaron igne combusti sunt.

Quis vocetur hic Sacerdos.

Cap. 6. tex. 29.

Holocaustum de auiibus.

latio, & ministratio omnium sacrificiorum, sed etiam ad Sacerdotes minores sicut s. declaratum est. Vocatur autem hic Sacerdos quilibet, qui ministrabat faciendo principaliter ipsum sacrificium, siue esset Sacerdos magnus, siue de minoribus, vocatur tamen Sacerdos quasi specialiter eo quod distinguitur a ceteris aliis astantibus sibi ministrando, qui quamuis eiusdem gradus sacerdotalis essent, quia tamen principaliter non ministrabant, sed ministranti subseruiebant, solus alius principaliter ministrans Sacerdos inter eos vocabatur, quasi nullus illorum Sacerdos esset. *Super Altare in holocaustum.* Id est, quod omnes ille partes concisae animalis imponebantur super altare, ut cremarentur, dicebantur autem poni in holocaustum. i. ad totalem incensionem, quoniam nihil de illis in combustum manere debebat, nec aliquam partem illarum carnum Sacerdotes, aut Laici offerentes habituri erant, sola autem animalis pellis cedebat in ius Sacerdotis ministrantis. *Et odorem suauissimum Domino.* Id est, quod ista, quae comburebantur in altari erant ad suauem odorem Dei. scilicet Deus delebatur in illis, non quidem quod aliqua realis delectatio inde Deo pueniret, quoniam impossibile est, ut s. c. precedere probatum fuit, potissimum cum Deus in seipso delectetur, nec recipit aliqua gratia exteriora, quoniam tunc aliqua perfectio diuina ab extrinseco adiaceret, & sic Deus esset in potentia ad illam delectationem suscipiendam, quod esset, Deum imperfedum esse, quia tunc necessarium erat id, quod Deum perficeret, cauendo in eo delectationem, perfectius esset illo, quod ab omnibus negatur, ideo Arist. 1. 2. Meta. cum ponit proprietates primae intelligentiae quam nos Deum appellamus, dicit eam esse summe gaudiosam, & in seipso delectari. Hic tamen quod dicitur ordo holocaustorum erat suauissimus Domino, non est sensus quod aliqua delectatio causeretur in Deo ex illis sacrificijs, sed quod ipse acceptabat ea, tanquam essent aliqua delectabilia nimis, non quidem in se quicquam habentia, propter quod a Deo acceptari deberent, sed quia ex voluntate, & ardore deuotionis offerentium Deus illa acceptabat.

Si autem de auiibus, holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, & pullis columbarum, offeret eam Sacerdos ad Altare, & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinam Altaris: vesiculam verò gutturis, & plumas projiciet prope Altare ad orientalem plagam, in loco, in quo cineres effundi solent. Confringetque ascellas eius, & non secabit, neque ferro diuidet eam, & adolebit super Altare, lignis igne supposito. Holocaustum est, & oblatio suauissimi odoris Domino.

Si autem de auiibus. Hic ponitur tertia regula de modo holocaustorum, & sunt holocausta, quae pertinent ad volatilia, quoniam sicut Deus voluit de armentis, & gregebis aliqua sibi offerri, sic, & de volatilibus aliqua elegit. *Si de auiibus holocausti oblatio fuerit.* Id est si fuerit facta aliqua oblatio auium ad faciendum holocaustum. *De turturibus, & pullis columbarum.* Id est quod fuerit facta oblatio volatilium, non poterit offerri aliqua alia auis ab his duabus.

Quare de turturibus, ac pullis columbarum solum holocausta Domino fiebant, & non de alijs auiibus. *Quest. XXI.*

Quare autem aliquis quare de alijs auiibus non fiebant holocausta Domino. Cui responderi potest, quod cum omnia sacrificia veteris legis fierent in quan-

dam figuram futurorum, iuxta illud Apostoli 1. ad Corin. 10. c. Omnia in figura contingebant illis: oportebat, ut talia gratia auium assumerentur ad immolationem, quae significationi conuenirent, quam Legislator intendebat inducere, & quoniam inter aues, quaedam sunt rapaces non laboribus intendentes, sed viribus, & iniurijs escas querentes, sicut Aquila, & Struthiones, & accipitres, ac milui non decuit ex illis sacrificium fieri, quoniam Deus non acceptat sacrificium de rapina, quoniam potius quaedam animalia istorum sunt, quae ab Altaribus carnes sacrificiorum rapiebant: sicut apud Gentiles sacrificia fiebant in locis publicis, & ponebantur intestina animalum super altare. Fiebat autem aliquis, ut milui descendentes veloci impetu ea raperent; & vñ bomolochi apud Graecos nuncupantur: & ob hoc dicuntur tanquam raptores intestinorum, quod proprie bomolochus signat. Quaedam autem sunt immunde valde propter cibos, quos sumunt, & propter quosdam actus, sicut ciconiae Aegypti, quae immisso rostro per posteriora alium purgant. De similibus autem, quoniam vilia sunt, non oportebat aliquid Domino offerri, cum sibi soli non solum munda, sed in extremo mundissima offerri oporteat. Quidam autem ad hoc respondet dicitur non immolari alias aues Deo: quoniam ipse intendebat vitare idolatriam, sed quaedam auium erant assignatae dijs Gentilium, id est ipsi sacrificia fieri non debebat, sicut patet de aquila, quae armiger Iouis ab omnibus poetis appellatur, & fulmina in pedibus ferre dicitur, quae ad Iouem pertinet. Sic patet de paonibus, qui Iunoni Deae consecrati erant, ut fatua poetarum finxit auctoritas, & in hunc modum de multis alijs auiibus, non licuit igitur de his offerri Deo, quoniam ad Deos Gentilium pertinebant.

Sed hoc stare non valet, quoniam potius ex opposito inferretur, quod Deus debuisset mandare omnia illa gratia volatilia sibi offerri, quae dijs Gentilium consecrata erant. Haec enim ratio a quibusdam coeter reddidit, cum quaeritur cur Deus mandauerit immolari sibi boues, onas, & hircos. Respondent hoc factum fore ad euitationem idolatrie: & quoniam in Aegypto Iudaei viderunt colli inter Deos apud boues, qui est magnus deus Aegyptiorum, ne cum putarent esse Deum, mandauerit boues sibi immolari, & quia ibidem colebatur Hamon cuius caput erat habens cornua arietis, reliqua corporis pars humanam preterdebat effigiem, mandauit arietes immolari, ne eos Deos esse crederent. Et quia interdum demones, qui ab Aegyptijs colebantur, in hircorum specie apparebant, mandauit quoque sibi hircos immolari. Haec enim coeter assignatio est quae istas tres species pecorum sibi immolari mandauerit. Cum igitur haec ad vitandam idolatriam fierent, deberent ille quoque aues Deo immolari, quas Gentilium fatuitas dijs suis consecratas, ac per hoc quasi diuinas esse arbitrata est. Et tunc argueretur, quod potius debuissent immolari aquile, & paoues, & corui, & noctuae, quoniam iste aues dijs consecratae erant. Aquile Iouis, paoues Iunoni, cornu Phobos, noctua Palladi; turtures autem immolari non debebant, quoniam nulli deorum apud Gentiles consecratae videbantur. Item deficit fundamentum istorum, quoniam dicitur ad euitandam idolatriam non deberi immolari Deo volatilia, quae dijs Gentilium consecrata erant: quoniam tunc columbae immolari non debuissent, cum Veneri deae Gentilium consecratae essent, sicut frequenter declarat Ouidius in lib. Metamorphoseos. Hic tamen mandat Deus offerri pullos columbarum, non igitur ob hanc causam haec volatilia sola Deo offerri debuerunt. Dicendum igitur duas esse causas principaliter, quare Deus haec sola volatilia sibi offerre mandauerit. Prima est quoniam Deus volebat in sacrificijs incitare deuotionem omnium populatum tam diuitum quam pauperum: non debuit igitur consistere oblationem

Aquila armiger Iouis.

Quare istas tres species pecorum Deus sibi immolari mandauit.

De auiibus diuersis dijs consecratis.

Doc. vera ad quosdam resp. isto.

tionem in rebus, que magni valoris essent, quoniam tunc pauperes habere non possent, nec eum sic colerent. Et quia si Deus mandasset aliqua volatilia sibi offerri, quare rarissimè in usu essent in terra promissionis, necessarium fuisset, ut illa magni precij essent, ideo mandauit solum sibi immolari de volatilibus, quare cõiter, & in magna abundantia habebantur in terra promissionis, huiusmodi aut sunt iste duæ species volatiliũ. scilicet turtures, & columbe. Alia ratio est, quia scilicet præsupponebat, & aliquantulum inductũ est, sacrificia, que fiebant in testamento veteri, erant ut signa aliquarũ rerũ, que erant in nouo, & potissimum quantum ad significationem Christi immolandi in cruce; & quoniam iste duæ aues magis conueniunt ad significationem Christi, sicut ait beatus Petrus in prima Canonica, & in ca. 3. turtur aut signum ficit Christi gemitũ in passione, quoniam turtur semper gemit: alij aut aues non habent aliam significationem conformem Christo, ideo non decuit eas immolari. *De turturibus, & pullis columbarum.*

Quare Deus iussit offerri sibi turtures, ac filios columbarum, & non ipsas columbas, vel filios turturum. Quest. XXI III.

QUARE ET aliquis quare nõ mandauit Deus offerri turtures, & columbas, vel offerri filios turturum, & filios columbarum; sed iussit offerri turtures, & filios columbarum. Respondendum est, quod cum Deus in sacrificijs suis magnam reuerentiam haberi uellet, præcepit ea sibi immolari, quoniam meliora erant, & quoniam in turturibus ipsi turtures maiores meliores sunt quam pulli turturum, non pullos turturum, sed ipsos turtures immolari iussit, in columbis aut ipsi filij columbarum pinguiores, & sapidiores sunt quam columbe, id nõ columba, sed pulli columbarum offeruntur. *Offerret eam Sacerdos.* Refertur ad oblationem, scilicet Sacerdos offerret eam ad altare, id est offerret illam oblationem volatiliũ, quam populares fecerunt. Erat autem modus iste, quia cum populares adducerent aliqua volatilia offerrebant ea Sacerdoti; Sacerdos autem suscipiens de manibus eorũ applicabat illa ad altare, & retorquebat capita illorũ volatiliũ atque rumpebat pelliculam gutturis uingue faciens distillare sanguinem eorum super parietes altaris. *Offerret eam Sacerdos.* Iste Sacerdos, qui hic dicitur, erat ille, qui ministrabat faciens sacrificia in altari, siue esset de Sacerdotibus minoribus, siue magnus Sacerdos, quoniam, & ipsi minores Sacerdotes offerrebant holocausta, & faciebant alias ministraciones in altari, ut patet, seq. c. hinc tñ Sacerdoti, qui faciebat holocaustum de volatilibus non abstabant aliqui minores Sacerdotes ministrantes in aliquo, sicut cum fiebat holocaustum de armentis, vel gregibus; quoniam tunc Sacerdotes alij sibi assistantes subscribebant in duobus; primo offerentes sanguinem, & effundentes per parietes altaris: secundo accipientes partes concisas animalis immolati, & offerentes eas Sacerdoti ministranti, ut adoleret super altare. De his duobus hñ s. in litera. Cum autem fiebat holocaustum de turturibus, aut pullis columbarum, non ponitur aliquid, in quo possent subscribere Sacerdotes minores Sacerdoti principaliter ministranti; ideo non oportebat eos sic adesse, sicut aderant in ministracione holocaustorum de armentis, & gregibus. *Offerret eam Sacerdos ad Altare.* Id est, quod Sacerdos ministrans applicaret ista volatilia ad altare, scilicet ad parietes altaris, quoniam super illos sanguis effundendus erat. *Et reporto ad collum capite.* Hic ponitur modus quo volatilia deberent occidi, quoniam sacrificarent, quia non debe-

Quomodo volatilia occidi deberent quoniam sacrificarentur.

Fiebant iugulari gladio, aut diuidi in partes diuersas, ut patet, sed torquebatur caput ad collum. id est torquebatur in circuiu, ut sic volatilia morentur. *Ac rupto vulnere loco.* Id est, quod non debebat fieri aliquod vulnus gladio, vel aliqua alia re percutiente, sed solum retorquebatur caput ad collum, & ut sanguis effluere possit, rumpebat collum uingue, & sic effluebat, atque ruptura illa erat loco vulneris. *Decurrere faciet sanguinem super crepidinem Altaris.* Id est postquam Sacerdos rumpebat uingue collum volatilis, debebat ponere super parietem altaris, ut per parietem ipsum sanguis distillaret, & hoc quia in holocausto volatiliũ debebat sanguis super altare effundi, sicut in oibus alijs holocaustis, quia oia holocausta fiebant ad expiandum, sicut patet s. cum dicitur: Poneque super hostiæ caput manus, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens: sed oes expiationes sine legem fiebant in sanguine. Sic ait Apostolus ad Hebr. 9. cum dicitur: Et sine sanguinis effusione nõ fit remissio peccatorum, & oia penè in sanguine sine legem mudant. Oportebat igitur in hoc holocausto volatiliũ ad expiationem sanguinem per altare decurrere. *Super crepidinem Altaris.* Non dixit hic super altare, quia si sanguis volatiliũ intra ipsum altare fundendus esset; sed super crepidinem, scilicet super locũ præruptũ altaris, scilicet super parietem. Est autem crepido summa ras alicuius rei prærupta, a qua ad oes partes eaus est. Simile hñ Exo. 2. ca. cum dicitur: Puellæ eius gradiebantur per crepidinem aluci. Vocabatur autem crepido aluci aliquis tumor terre præruptus apud cõcauitatẽ suam nis, & sic in altari vocabatur crepido altitudinis parietis altaris: siue potius summitas altitudinis, quoniam ab illo loco erat casus ad oes partes, cum altare non esset planum, sed cauum, & inane repletum terra non usque ad summitatem parietum, sed usque ad aliquam partem illius, & Sacerdos faciebat fluere sanguinem super summitatem parietum altaris. *Vesiculam uero gutturis, & plumas projiciet.* Sicut in armetis, & minoribus pecoribus quoniam immolabatur aliquod tollebatur immundum ne simul cum alijs cremaretur. scilicet pellicula, & cornua, & sordes intestinorum: ita in volatilibus tollebat vesicula gutturis, & plumæ. De vesicula autem quare tolleretur causa est, quia illa erat immunda habens intra sordes, Deus autem nolebat sordes immolari sibi.

Quare Deus non mandabat excludi intestina, ac iecur, in quibus sunt immundicia. Quest. XXV.

SEDE queres quare non mandabat excludi intestina, & iecur, in quibus etiã immundicie sunt. Forte rñderi poterit, quod non poterant illa educi de volatili, quia non debebat ferro aperiri, aut aliqua pars eius secari, nec in partes diuidi: loca autem illa ad educationem intestinorũ sine aliqua apertione nõ diuiduntur. Sed hæc nõ est plena causa, quoniam sicut guttur poterat rumpi sine ferro, ita, & pars, per quam intestina educunt nullo secante ferro poterant aperiri licet non ita decenter. De plumis autem quare eijciebantur, ne cremarentur in altare cum corpore volatilis? Dicitur Ra. Sal. eam fuisse, quia volatilia ad segetes non suas plumis volant, nisi eis plumæ rapiendi infra sunt, Deo autem non placent oblationes de rapina. Sed ista causa si sticia est, quoniam eodem modo oportet dari aliquam spãlẽ eam, quare pelles pecorũ, & simus nõ cremarentur in altari. Sed dicendũ est Deũ uoluisse in sacrificijs ea, quæ pertinebant ad ipsa animalia immolata: plumæ tñ ad volatiliũ carnes non pertinent, nec aliqs eas comedit. Item quia in sacrificijs suis Deus immunda nõ recipit; plumæ autem immundum aliquid sunt, conuenienter ergo ista a sacrificijs projici debuerunt. *Projiciet prope altare ad orientalem plagam.* Assignat locũ in quo projici debebant

Nota hoc dictũ quoniam an habere columbaria sit contra cõsuetudinẽ.

Plaga qd.

Opi. erronea refellitur.

Dec. rñ.

debebant plumæ, & vesicæ volatiliũ, & dicit esse locum orientalem, id est contra partem Orientis: plaga enim regionem siue partem mundi significat. Projiciebantur autem plumæ ad partem Orientalem, quoniam intra atrium erat positum tabernaculum versus partem occidentalem atrij. Ad ostium autem tabernaculi, quod erat versus partem Orientalem atrij ponebatur altare holocaustorum, sicut patet Exod. 26. & 27. & hic. Si igitur projicerentur plumæ volatiliũ prope altare holocaustorum versus partem Occidentalem, necessarium erat, ut projicerentur prope parietem tabernaculi inter altare & tabernaculum, sed hoc non conueniebat, quia omnis immundicia separari debebat a loco sancto, & quia tabernaculum erat pars sanctior quoniam atrium, non debebant plumæ, & alia immunda prope tabernaculi parietem poni, ideo ad Orientalem partem ista poni decuit, ut sic separata essent a tabernaculo. *In quo cineres effundi solent.* Id est locus ille, in quo projiciebantur plumæ, & vesicæ volatiliũ, erat locus, in quo projiciebantur cineres, qui de altari accipiebantur. In quo eliditur quorundam erronea opinio. scilicet quod cum in altari holocaustorum esset ignis cœlestis, oia cõsumeret, ne relinqueret aliquem cinerem rerum apposituram. Sed hic manifestè contrarium liquet, quoniam dicitur, quod erat aliquis locus, in quo cineres effunderentur, & loquitur de cineribus altaris, quoniam locus iste cinerum erat intra atrium. Et non est dicendum, quod de foris aliqui cineres ducerentur ponendi intra atrium, cum mandetur, quod nulla contaminatio filiorum Israel accederet ad sanctuarium, & ob hoc Leuiticè ponebantur excubantes in circuiu atrij, ne aliquæ immundiciæ atrio adhererent, ut habetur Nume. 2. c. nec etiam dici potest, quod isti cineres, qui fundebantur intra atrium erant cineres lignorum, quare cremabantur ad administrationem carniũ pacificarum pro popularibus, & sacerdotibus, quoniam illi cineres non erant sacri, cum non pertinerent, nec tetigissent aliquam rem sacrã, ideo magis dicendum est de istis, quod projicerentur extra atrium, cineres igitur, de quibus dicitur, erant qui accipiebantur de altari holocaustorum, & sic flare nõ poterit, quod dicebatur, scilicet, quod ignis cœlestis, qui erat in altari, omnia penitus deuoraret, nullum relinquens cinerem. Dicendum autem magis est, quod cum in altari esset ignis sempiternus, qui nunquam exstinguebatur, & sacerdotis quotidie subsiciebat ei ligna, ut patet infra 6. c. & quotidie fierent multa sacrificia, quoniam saltem duo fiebant, scilicet holocaustum matutinum, & uespertinum, quare ex nulla occasione cessare debebant, ut patet Nume. 28. necessè erat multos cineres resultare: hos autem tollebat sacerdos de altari, cum uideret fore opportunum, id est quolibet die ad solis ortum, quia tunc mundandum erat altare pro holocausto, & ponebat intra sanctuarium in loco mudo. De hoc autem intelligi potest, quod dicitur Exo. 29. (mundabis altare, abstrahes cinerem ab eo, ubi autem cineres isti erant projiciebantur plumæ volatiliũ, & vesicæ.

Quare hi cineres sumpti de altare projiciebantur intra atrium. Questio. XXVII.

QUARE ET autem aliquis, quare isti cineres qui sumebantur de altari projiciebantur intra atrium, quia cum essent aliquid immundum potius foris projici debuissent. Ad hoc respondendum est, quod cineres isti, qui de altari sumebantur, non debebant poni extra sanctuarium, cum ipsi ad res sacras pertinerent, id enim quod nullatenus ad res sacras esse debebat. Cineres autem aliquo modo sacri erant. Et hoc dupliciter, scilicet quia de rebus sacris resoluti erant, & quia res istas sacras contigerant, quod apparet, quoniam in al-

Atari holocaustorum cremabantur carnes sacrificiorũ, & ipse carnes sacre erant: non debebant igitur in loco immundo cineres inde soluti poni, quoniam sicut & ipse carnes sacre erant, ita & cineres resoluti ab ipsis sacri erant. Secundo cineres isti sacri erant ex cõtactu rerũ sacrarum, quoniam in altari holocaustorum carnes sacrificiorũ ponebantur super ligna, & ex illo cõtactu ligna sanctificata habebant, & cineres inde soluti eodẽ modo ad res sacras pertinebant, quod autem ex cõtactu carniũ sacrarũ aliquid sanctũ esset, apparet infra 6. c. cum agitur de carniibus sacrificij pro peccato, & dicitur: Quicquid tetigerit carnes eius sanctificabit, si de sanguine illius uessis fuerit aspersa lauabitur in loco sancto. Vas autem fictile, in quo cõcta est, cõfringetur: quia si vas eneũ fuerit, defricabit, & lauabitur aqua. Non decebat, ergo cineres hos ex duplici causa sanctificatos, imò potius sanctos extra atrium cum rebus profanis collocari. De plumis autem & vesiculis volatiliũ, quare mandantur poni in loco cinerũ, dicendũ est, quod non solũ ponebantur ibi, sed appositio igne cremabatur, ut usque in cineres soluerebantur, ne sic manentes foetores, & horrore in loco gignerent, & tunc uenerfa illa cineres erant, sed tandem isti cineres extra castra projiciebantur in loco mundo, ut dicitur infra 6. c. & ibi declarabitur. *Confringetque ascellas.* Postquam volatilia depulmata forent sacerdos frangebat alas eorũ quæ erant ad posteriora, quasi ad torrendũ pararet, & sic imponebat super ignem altaris. Causa autem quare ascelle frangebantur ex fundamento Rab. Sal. dari possent, ideo hic fieri, quoniam volatilia mediantibus aliis ad fruges non suas deustandas aduolarũ, ideo in huius detestacione alq frangebantur, sicut ipse dixerat, ideo plumas tolli a volatilibus, quia eis mediantibus ad aliena uolauerat, sed sicut fundũ improbatum est, ita & nõ ista, quare ex similitudine procedit, pariformiter improbatum est. Dicendum igitur non esse eam literalem, quare ascelle volatiliũ frangerent, sed est quidã apparatus, quem nos in volatilibus torredis facinus cõuertentes ad posteriora earum, ut sic aptius torreant, quia si fortassis aliqua specialis causa in his trahi deberet, necessarium esset eã ad allegoriã, vel ad analogiã magis reduci quã ad literalem significationem. *Et non secabit, nec ferro diuidet eam.* Hic ponitur ceremonia, quare obseruari debebat in frangendis ascellis, quoniam putaret aliqs illas ferro esse abscindendas, aut saltem aliquo alio modo a volatili tollendas: dicit neutro modo hoc fieri debere, cum ponit, quod non diuidet eam ferro, id est non præcindet ascellas ferro, & quia hoc uetito adhuc aliquis putaret licitũ esse aliquo alio modo ascellas tolli, sicut erat de gutture uolucris, quod ferro quidem scindendũ non erat: rumpebatur tñ uingue erat: hic autem dicitur excludendo hoc, quod non secabit, sed permittet in animali illas manere: cõfringet tamen eas confringendo ossa, continuatis tamen eisdem ad reliquas corporis partes.

Quare volatiliũ alq frangebantur & non scindebantur. Questio. XXVII.

ET si queratur de causa allegorica, quare in volatilibus non scindebantur alæ, sed frangebantur. Respondendum est per uolatilia significari hoies vitam degentes contemplatiua: in his autem alæ sunt, quare eos in diuersa ferunt. Iquedã naturales passionis, sicut in ceteris hoibus, quare eos in altitudine contemplationis tranquillios esse non sinunt. Cum autem isti in sacrificium se offerant holocausti, scilicet totam vitam suam, & actiones dño cõmendantes, & pariter offerentes alas illas, id est passionalia incitamenta cõfringere debent sibi totaliter subsiciendo ne ferantur in illicita: eas tamen ferro abscindere, aut totaliter secare non debent, quoniam cum homines sumus, necessarium est nobis aliquas inesse passionis, & qui eas a se prorsus

Quare ascelle frangebantur. Fictio Ra. Salomon.

Ceremonia quæ obseruabatur in frangendis ascellis.

Notent uiri casti, & contemplatiua uacantes.

profus abscindere vult humanitatem quoque cum eis exuere desiderat, quod quidem in sacrificio faciendum non est, quoniam quantum ad mortales in hac vita mortali sumus nos Domino offerentes mortalitatis conditiones non bis inesse, tolerare, & non abscindere oportet.

Quare Deus mandauerit volatilia in holocaustum oblata ferro non secari. *Quest. XXVIII.*

Quare Deus mandauerit volatilia in holocaustum oblata ferro non secari. Cui aliquis respondere debet hoc id fieri, quoniam ferri scissio hereticorum ab Ecclesia designat abscisiones, quod in sacrificijs Domini esse non debet, quoniam qui recte offerre vult, in nullo profus debet ab Ecclesia discordare: id dicebat Cyprianus, sacrificia illa, que extra Ecclesiam fiunt, penitus immunda esse, quia ab ecclesiastica unitate abscissa sunt, nec etiam Deo talia placent. Sic dicebat Aug. sicut videndum est, quid offeras, & cui offeras, ita et considerandum est, ubi offeras, quia veri sacrificij extra catholicam Ecclesiam non est locus, id dicebat Prosper in lib. Epigramatum.

Sic tamen, ut norit, qui reddidit vota Tonanti, *Vnum d' uinis cultibus esse locum:*

In toto mundo vera Ecclesia prebet, & sine quo nullum iustitie meritum. Sed hoc obijciat quoniam si id Deo iubeat in volatilibus non scindi alas, quoniam nollet in Ecclesia sua aliqua fore scissionem, conformiter iubere debuisset, ut et in alijs sacrificijs nihil scinderet: hoc tamen falsum est, quoniam si in litera, eum fundaret regula de ritibus holocausti, de armento dictum est, quod vitulus detracta pelle deberet in frustra secari, & pont super altare. Idem de holocausto pecorum in ouibus, & capris dictum est, ut supra patet, & in litera. Cum etiam Deus iniurer sedus cum Abraham mandauit ei offerre arietem trinum, & vaccam trinam, & oia diuidi per medium iussit, partesque eorum altrinfecus poni, ut hinc Gen. 15. cap. Dicendum igitur est non mandasse Deum ob hanc causam de volatilibus nihil secari, aut ferro diuidi: sed notauit duo genera humane vite per duos modos sacrificiorum, quoniam qui in holocaustum se offerunt, hi aut vitam contemplatiuam, aut actiuam gerunt. Qui autem actiue vite laboribus vacantes, se tamen Domino toto pectore faciant, ei omnes actiones, & affectiones offerendo, de peccatis, aut armentis holocausta offerre debent. Sed qui in actiua occupatione se in Deum totum ordinant plura Deo donat, de armentis sacrificium holocausti offert, quoniam arma in maioribus sacrificijs sunt. Qui vero actionibus implicitus se Deo totum offert, hic tamen parua dare potest, agnum anniculum, aut hedum anniculum in holocaustum offerre debet: quoniam ista de minoribus holocaustis sunt. Qui vero penitus omni actiue vite occupatione seclusa soli Deo intendentes, eique toto pectore inhiantes, ita ut iam cupiant dissolui, & esse cum Christo, iuxta Apostoli voluntatem, si in hymnis, & canticis Deo vacent, holocaustum de volatilibus Deo offerunt, quoniam omni profus terrene actionis occupatione sublata toto pectore super astra volant. Nunc autem licet, utriusque tam agentes, quam contemplationi vacantes corpus suum Deo in holocaustum prebeant: hi tamen in frustra diuidi debent: alios autem ex nulla parte scissionem pati oportet, quoniam qui de armento, & gregibus holocaustum Deo offerunt, actiue occupationi vacat: hos igitur per plura distrahi, atque in pleraque diuidi partes ipsius occupata vite perditio cogit. Qui vero toto corde anhelantes, omni occupatione remota, in solum Deum tendunt eique soli coniungi desiderant, nec diuisi sunt, nec aliqua eos conuenit sustinere scissuram. Designauit autem Dominus has duas humane vite conditiones, atque holocaustorum duas Luc. 10. cum ad Martham, quare vitae actiue nimium insisteret elocutus est, dicens: Mar-

Responsio

Varia hominum genera in sacrificijs se Deo offerunt.

tha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima: porro unum est necessarium. Nec tamen aliquis putet hunc ritum de non secandis auibus, nec aliquatenus ferro scindendis a casu, aut sine aliqua causa introductum fore, quoniam nullibi Deus aues offerri iubens in frustra secari mandauit. Nam, & ante legis datationem, cum sedus iniuret cum Abraham, eique capram, & arietem, & vaccam, & turtures, & pullos columbarum offerre iussisset, subiunxit, quod vaccam, capram, arietemque diuideret, aues autem profus in diuisas relinqueret, ut dicitur Gen. 15. c. Hanc igitur allegoricam, aut tropologicam causam in his alium oportet cum literalis defecere videret: licet quidam non iniuste hanc literalem astruere auster, cum fortassis hoc significare fuerit Legislatoris intentio. Et adolebit super altare. In omnibus sacrificijs hoc generale est, ut nihil extra altare cremetur, sed vniuersa in holocaustorum altari vorantur: & cum Deus hic, aut alibi iubet sacrificia aliqua super altare adoleri, non designat, quod altare illud sit, quoniam cum vnicum sit connotatione distinguente non indiget. erat namque vnicum sacrificiorum altare: quoniam in toto Sanctuario nullus alius locus sacrificiorum erat, nec et in tota terra promissionis, ut eis, qui tunc rudes erant in unitate loci sacrificiorum unitas Dei cuius sacrificabat innotesceret. Vnde si quis conaretur preter illud altare aliud ad faciendum sacrificia constitueret, hereticus profus habebatur, atque tota Iudeorum turba super eum ad delectionem imperii factura erat, sicut patuit in duabus tribubus, & dimidia. Rubenitis, & Gaaditis, & dimidia tribu Manasse, quoniam cum transierunt Iordanem versus terram suam, recedentes a noue tribubus, & dimidia constituerunt altare mire magnitudinis apud tumulos Iordanis, quod cum innotuisset relique multitudi in Israel, puocato corde noue tribus, & dimidia in bellum illas se parauerunt, easque deleturæ erant, nisi causam quare hoc fecissent eas excusasset, ut hinc Iosue 22. *Lignum igne supposito.* Id est, quod in hoc cultu volatilibus, sicut in ceteris holocaustis ponebant corpora earum super ligna altaris, sub lignis autem ignis subijciendus erat. id est erat posite sub eis antequam holocausta fierent. *Holocaustum est oblatio suauissimi odoris Domino.* Hic redditur causa superiorum, quare illa volatilia deberent poni integra super ligna altaris, nullo penitus deiecto preter plumas gutturis, & vesiculam, quod quia hoc holocaustum erat, oportebat ista simul poni nullo inde abiecto. Si tamen fuisset sacrificium alterius generis, debuissent inde aliquas partes, aut pro Sacerdotibus, aut pro offerentibus separari. Et oblatio suauissimi odoris Domino. Id est, quod in ista oblatione holocausti Deus suauissimum odorabatur odorem. Qualiter autem ista intelligantur, dictum est, vocat tamen holocaustum oblatio suauissimi odoris, quia licet in omnibus sacrificijs, quare ex offerentium deuotione fiebat, esset Dominus odor suauissimus, in holocausto tamen erat suauissimus odor, diuersitatis causa est, quia holocaustum ad solam Dei laudem fiebat: cetera autem sacrificia licet generaliter ad Dei laudem fierent, alias tamen spirituales causas habebant. hostie pacifice pro pace habita vel habenda: victimæ autem pro peccato ad peccatorum quaedam remissionem. Cum autem aliquis ordinat in Deum solum aliquos actus abundantius eum colit, quam si aliqd faciat in eum ordinando, & in aliqua alia causa: sic, ait Aug. Dominus minus te amat, qui cum alio te amat. Iuste igitur in holocaustis odor suauissimus erat, in alijs autem sacrificijs odor suauis, licet aliqui in alijs suauissimus dica-

tha, Martha sollicita es, & turbaris erga plurima: porro unum est necessarium. Nec tamen aliquis putet hunc ritum de non secandis auibus, nec aliquatenus ferro scindendis a casu, aut sine aliqua causa introductum fore, quoniam nullibi Deus aues offerri iubens in frustra secari mandauit. Nam, & ante legis datationem, cum sedus iniuret cum Abraham, eique capram, & arietem, & vaccam, & turtures, & pullos columbarum offerre iussisset, subiunxit, quod vaccam, capram, arietemque diuideret, aues autem profus in diuisas relinqueret, ut dicitur Gen. 15. c. Hanc igitur allegoricam, aut tropologicam causam in his alium oportet cum literalis defecere videret: licet quidam non iniuste hanc literalem astruere auster, cum fortassis hoc significare fuerit Legislatoris intentio. Et adolebit super altare. In omnibus sacrificijs hoc generale est, ut nihil extra altare cremetur, sed vniuersa in holocaustorum altari vorantur: & cum Deus hic, aut alibi iubet sacrificia aliqua super altare adoleri, non designat, quod altare illud sit, quoniam cum vnicum sit connotatione distinguente non indiget. erat namque vnicum sacrificiorum altare: quoniam in toto Sanctuario nullus alius locus sacrificiorum erat, nec et in tota terra promissionis, ut eis, qui tunc rudes erant in unitate loci sacrificiorum unitas Dei cuius sacrificabat innotesceret. Vnde si quis conaretur preter illud altare aliud ad faciendum sacrificia constitueret, hereticus profus habebatur, atque tota Iudeorum turba super eum ad delectionem imperii factura erat, sicut patuit in duabus tribubus, & dimidia. Rubenitis, & Gaaditis, & dimidia tribu Manasse, quoniam cum transierunt Iordanem versus terram suam, recedentes a noue tribubus, & dimidia constituerunt altare mire magnitudinis apud tumulos Iordanis, quod cum innotuisset relique multitudi in Israel, puocato corde noue tribus, & dimidia in bellum illas se parauerunt, easque deleturæ erant, nisi causam quare hoc fecissent eas excusasset, ut hinc Iosue 22. *Lignum igne supposito.* Id est, quod in hoc cultu volatilibus, sicut in ceteris holocaustis ponebant corpora earum super ligna altaris, sub lignis autem ignis subijciendus erat. id est erat posite sub eis antequam holocausta fierent. *Holocaustum est oblatio suauissimi odoris Domino.* Hic redditur causa superiorum, quare illa volatilia deberent poni integra super ligna altaris, nullo penitus deiecto preter plumas gutturis, & vesiculam, quod quia hoc holocaustum erat, oportebat ista simul poni nullo inde abiecto. Si tamen fuisset sacrificium alterius generis, debuissent inde aliquas partes, aut pro Sacerdotibus, aut pro offerentibus separari. Et oblatio suauissimi odoris Domino. Id est, quod in ista oblatione holocausti Deus suauissimum odorabatur odorem. Qualiter autem ista intelligantur, dictum est, vocat tamen holocaustum oblatio suauissimi odoris, quia licet in omnibus sacrificijs, quare ex offerentium deuotione fiebat, esset Dominus odor suauissimus, in holocausto tamen erat suauissimus odor, diuersitatis causa est, quia holocaustum ad solam Dei laudem fiebat: cetera autem sacrificia licet generaliter ad Dei laudem fierent, alias tamen spirituales causas habebant. hostie pacifice pro pace habita vel habenda: victimæ autem pro peccato ad peccatorum quaedam remissionem. Cum autem aliquis ordinat in Deum solum aliquos actus abundantius eum colit, quam si aliqd faciat in eum ordinando, & in aliqua alia causa: sic, ait Aug. Dominus minus te amat, qui cum alio te amat. Iuste igitur in holocaustis odor suauissimus erat, in alijs autem sacrificijs odor suauis, licet aliqui in alijs suauissimus dica-

C A P. II.

ANIMA, cum obtulerit oblationem sacrificij Domino, similia erit eius oblatio. Fundetque super eam oleum, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron Sacerdotis;

Nota contra schismaticos plures Ecclesias constituentes.

Connexio capituli.

Diuisio.

erdotis: quorum vnus tollet pugillum plenum simile, & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimum Domino. Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron, & filiorum eius, sanctum Sanctorum de oblationibus Domini. Cum autem obtuleris sacrificium coctum in clibano de simila, panes. s. absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita. Si oblatio tua fuerit de sartagine, simile consperse oleo, & absque fermento, diuides eam minutatim, & fundes super eam oleum. Si autem de craticula fuerit sacrificium, eque simila oleo conspergetur, quam offerens Domino trades manibus Sacerdotis. Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis Domino. Quicquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorum eius, sanctum Sanctorum de oblationibus Domini.

ANIMA. In superioribus dixerat Legislator de sacrificio rerum viuientium, hic autem agitur de oblatione rerum non viuientium. s. cum offerretur farina, aut panes cocti, aut lagana, sive aliquid in sartagine, vel craticula coctum, & facit hic Legislator interpositionem, quoniam cum sine peccato dicere de sacrificijs, que fiebant de carnibus animalium tractans de holocaustis, & nondum perregisset de victimis pacificis, & de sacrificijs pro peccatis, que omnia sunt in carnibus animalium: interseruit hic de quibusdam oblationibus, que sunt in solis rebus non viuientibus. s. in pane, & in panis materia. Et diuidit in duas partes, quoniam primo agitur de oblatione farine crude, secundo de oblatione coctæ. Cum obtuleris. Item: prima in tres, quoniam primo agitur de his, que fiebant in clibano: secundo de his, que fiebant in sartagine, tertio de his, que fiebant in craticula, secunda ibi. *Cum obtuleris.* Et ibi. *Omnis oblatio.* tertia ibi. *Si autem obtuleris.*

Quare Deus dederit hoc genus oblationis, quod est in solo pane, & ad quod genus sacrificiorum pertineat huiusmodi oblatio. *Quest. I.*

CIRCA primum inquirendum est quare Deus dederit istud genus oblationis quod est in solo pane, & materia eius. Cui respondendum est, quod cum omnia sacrificia fierent ad incitationem mentis in Deum, & Deus intendebat ad se accendere omnes tam diuites, quam pauperimos: id oportuit talia sacrificia dari, ad que possent omnes sufficere, & quoniam sacrificia sunt, data fiebant in animalibus, & ad illa aliqua non sufficiebant illi, qui pauperissimi erant: ideo oportuit dari aliquod sacrificium, in quo omnes quantumcumque pauperes essent, sufficerent, huiusmodi autem fuit sacrificium, quod fit in sola farina, & panibus, ut quilibet etiam in suo gradu pauper habeat aliquid, quod offerre possit cum panem, aut farinam habuerit. Est autem talia causa adhuc potissima, quare ponitur hic sacrificium, quod fit in panibus, & farina, nam sicut ponuntur sacrificia, que sunt principalia, ita oportet poni ea, que sunt tantum ad ista sacrificia, sed offerri panes, vel lagana, aut aliquid coctum in sartagine, & craticula sunt tantum ad sacrificia, que fiebant de carnibus animalium, ideo debuerunt hic subiungi. Pro quo sciendum est, quod oblationes, de quibus dicitur in isto cap. dupliciter considerantur, quia autem

Huius capituli oblationes dupliciter considerantur.

se, vel ut sunt quedam tantum ad sacrificia de carnibus animalium. Si autem considerantur secundum se solum, obseruantur in eis ista ritus, qui hic ponuntur, & sunt proprie sacrificia pauperum in defectum aliorum. Alio modo considerantur, ut sunt quedam tantum ad sacrificia, que fiebant de carnibus animalium: nam in omni sacrificio animalis, sive holocausto, sive victima pacifica, aut in votis non solum offerebantur ipsæ carnes animalium, sed etiam oportebat offerri cum eo aliquam partem simile, que farina est, & partem vini, & partem olei, ut hinc Num. 15. c. cum dicitur: Cum feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam pacificam, vota soluentes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolentes odorem suauitatis Domino de bobus, sive de ouibus, offeret quicumque; immolauerit victimam, sacrificium simile decimam partem ephi, consperse oleo, quod habeat quartam partem hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mensure. Et ibidem ponitur quantum de simila, & oleo; & vino in quolibet sacrificio offerri deberet: nam differere quantitas horum secundum varietates animalium immolatorum. Alia autem causa est, quare Deus mandauerit farinam, & panes, & similia offerri, quoniam volebat Deus sacrificium suum esse, sicut cibum humanum, & ob hoc vocat altare suum, ubi ponuntur sacrificia, mensam, sicut ubi ponuntur cibi humani, sicut patet Malach. 1. ca. cum dicitur: Mensa Domini polluta est, & sicut in cibis humanis ad cognuam sustentationem corporis non sufficiunt carnes, sed necessarius est panis, & vinum: ita Deus in sacrificijs suis voluit omnia ista poni, sed si solum posuisset sacrificia holocaustorum, & pacificarum victimarum, atque hostiarum pro peccato, solum posuisset carnes in sacrificijs, oportuit ergo subiungi ea, que in isto cap. continentur, in quod de pane, & oleo sacrificiorum agit. Alia autem causa est, quare Deus mandauerit in sacrificijs suis poni vinum, & panem, & fortassis hec est potissima. s. quia Deus volebat de sacrificijs suis sustentare Sacerdotes, ut patet Num. 18. & Deut. 18. in quibus segregantur ea, que pertinebant ad Sacerdotes de quolibet sacrificio, & ista sibi dabant pro seruitio, quod faciebant Deo ministrando in sacrificijs. Si tamen non mandauisset Deus offerri panem, & vinum, solum haberent Sacerdotes partes quaedam carniū sacrificiorum, ex quibus solum congrue sustentari non poterant, debuissent igitur offerri panis, & vinum, de quo sibi partem sumerent Sacerdotes ad sustentationem. Hanc autem fuisse causam huius instituti apparet in hoc cap. quoniam de sacrificijs factis de pane maior pars Sacerdotibus proueniebat, quam super altare cremaretur.

Circa ea, que in hoc cap. de sacrificijs simile, & panum coctorum ponuntur, aliquis dubitabit, cum nos dicamus tria sacrificiorum genera fuisse. s. holocaustum, victimam pacificam, & hostiam pro peccato, ad quod horum trium generum pertineant oblationes panis, & farine, de quibus in hoc cap. Quibus responderi poterit, quod ad nullum horum trium generum pertinet, quoniam in quolibet eorum animalia viuientia offerebantur, ut patet s. 1. & 3. & 4. & 5. cap. hic autem non offeruntur aliqua animalia, sed solum panis, & farina. Item in omnibus sacrificijs illorum trium generum obseruantur aliquæ spirituales ceremonie, ut patet in pallegato cap. quarum nulla obseruat in his oblationibus panis, & farine: sicut obseruat in hoc cap. Ad hoc autem fortasse aliquis respondebit, quod ista sacrificia panis, & farine ad diuinam oblationem non pertinent, id non est necessarium ea reduci ad aliquod trium generum sacrificiorum: patet autem hoc ex simili. s. in vitula rufa, & in cadauere bouis immolati pro peccato, quod cremabat extra castra, nam vitula rufa cum tota immundicia sua extra castra cremabat, nec adducebatur de sanguine eius, aut de adipibus intra Sanctuarium: sicut in alijs sacrificijs, nec

Oblatio panis, & similia ad quodnam sacrificium generis reducantur.

nec est aliq̄ ceremonie in ea cremada obseruabant, que in alijs sacrificijs seruari solent, ideo superiori c. q. 24. determinauimus ista nullo modo pertinere ad Dei sacrificia, vel oblationes, nisi inquit Deus mandabat illam immolari. De boue, q̄ pro peccato immolatus extra castra cremabatur, dicebamus, q̄ non totaliter ad sacrificium Dei pertinebat, q̄m licet quantum ad sanguinem, q̄ in Sanctuario partim effundebatur, & partim aspergebat, esset sacrificium Dei, t̄m quantum ad cadauer, quod extra castra cremabatur, non pertinebat ad diuina sacrificia; q̄m non cremabatur in loco sacro, sicut ea, q̄ sunt uere sacrificia, nec et tollebantur immundicie eius, lotis intestinis, & pedibus, sicut in alijs sacrificijs fiebat, sed cum intestinis, & sordibus cremabatur, ut patet j. 4. ca. Quantum igitur ad hoc non poterat vocari sacrificium Dñi. Cōformiter dicit aliquis in istis oblationibus panis, & farine esse, quia licet a Deo imperate sint, sicut vitula rufa a Deo cremari iubebatur, & bos immolatus pro peccato a Deo extra castra cremari mandabatur: neutrum t̄m sacrificium Dñi erat. Ad hoc autem respondendum est stare non posse, q̄m si cut holocaustum, & uictima pacifica atq; pro peccato erant sacrificia Dei, ita & oblationes panis, & farine oblationes Dei uocantur. Patet hoc in princ. huius c. cū dicitur: Anima cū obrulerit oblationem sacrificij Dñi, similia eius oblatio erit. Item in vitula rufa, q̄ non erat sacrificium Dñi, & in cadauere bouis immolati pro peccato non assumebatur aliquid inde, ut poneretur super altare Dei nec in Sanctuario introducebatur. De cadauere bouis patet j. 4. c. De vitula rufa patet Num. 19. De oblationibus autem panis, & farine non erat sic, q̄m aliq̄ partes ponebantur super altare, ut patet hic in litera cū dicitur: Quorum vnus tollit pugillum plenum simile, & olei, ac totum thus, & ponet memorialia super altare. Itē de vitula rufa, & cadauere bouis immolati pro peccato nihil assumebatur Sacerdotes in parte sua, ut comederent, q̄m hec cū carnibus, pellibus, cornibus, pedibus, intestinis, & fimo cremabantur. De boue patet j. 4. c. & de vitula h̄ Num. 19. de oblatione t̄m panis, & farine multū proueniebat Sacerdotibus. Simaior ipsius pars, ut patet hic in litera: nā cū dictū fuisse, q̄ deberet tolli vnus pugillus simile, & olei ad ponendum in altari, subiungit. Quod autem reliquū fuerit de sacrificio, erit Aaron, & filiorum eius. Itē quicunq; aliquid immolabat, aut pertinebat, proprie ad sacrificium Dñi, si illud cremaret, dicebat cedere in odorem suauitatis Dñi, de boue t̄m pro peccato immolato, & de vitula rufa sic non dicitur, aut ista potius dicantur ad quedam fetore pertinere, & cū omnibus immundicijs comburunt. de oblationibus t̄m panis, & farine dicitur, q̄ pertinent ad odorem suauitatis Dñi, sicut hic dicitur in litera: Qui cū obrulerit eam, tollit memorialia de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suauitatis Dñi, non igitur dicitur pro oblationibus panis, & farine non pertinere ad Deū, q̄m necessarium est eas esse sacrificia Dei, sicut omnia alia sacrificia. Ad huius igitur dubij enodationem considerandum est, q̄ oblatio panis, & farine, & aliorū, de quibus in hoc c. dicitur dupliciter considerant, q̄m aut per se assumunt, & tūc dicitur ea esse quedam ḡna oblationis, que non pertinent ad holocaustū, aut uictimam pacificam, vel hostiam pro peccato, sed est quidam modus oblationis distinctus ab illis. Et cū arguitur, q̄ oīa sacrificia sunt tria, vel reducuntur ad ea, respondendum est oblationes istas nec directe pertinere ad sacrificia tria, nec reduci ad illa, & q̄m distinguit sacrificium in tria, uerū est accipiēdo pro sacrificio, quod fit de carnibus animalium, quia tūc necessarium est, q̄ omnis imolatio alicuius animalis facta Deo reducat ad aliquod istorum trium generū, aut sit in eis, & tūc non comprehendit in his tribus ḡnibus oblatio panis, & farine, cū non sit inter carnes animalium. Et uerum est, q̄ sacrificia sunt tria, non t̄m omnia, que offeruntur Deo pertinent ad sacrificia, sed aliq̄ sunt obla-

Auctoris decisio.

tionem, & non sacrificia. Si autem uoluerimus distinguere oblationem comprehendendo oīa, q̄ Deo offerbantur, necessarium est dici, q̄ oblationū quatuor sunt ḡna, scilicet holocaustum, & uictima pacifica, & hostia pro peccato, & oblatio panis, & farine. Alio modo potest accipi istę oblationes de quibus dicitur in hoc c. prout sunt quedam ḡntia, siue partes sacrificiorum: nā ut h̄ Num. 15. in oībus holocaustis, & uotis, & uictimis pacificis cū immolabantur animalia, necessarium erat apponi certam partem farine, & uini, & olei secundum diuersitatem animalium immolatorum, & tūc istę oblationes non sunt aliqua pars distincta a tribus ḡnibus sacrificiorum, q̄m necessarium est coincidere cum quolibet illorum, quia in quolibet istę oblationes fiunt, & sicut non potest distingui pars a toto, ita ut ponatur in numerū, sic non potest istę oblationes distinguere ab holocaustis, & uictimis pacificis, & hostijs pro peccato, q̄m cuiuslibet illorum partes sunt. Et t̄m quod dicitur ad quod genus istorum sacrificiorum pertinent oblationes panis, & farina. Respondendum est, q̄ non pertinet determinate ad aliquod genus illorum, cum non sit determinata in holocaustis, q̄ uictimis pacificis, q̄ hostijs pro peccato. Sed dicendum est, q̄ cum istę oblationes fiunt in holocaustis, sunt holocausta, aut potius partes holocaustorum, cū uero fiunt in uictimis pacificis sunt partes illarum uictimarum: si autem fiunt in hostijs pro peccato, partes erunt illarum hostiarum. Et sic respondendum erit ad hoc quesitum. scilicet ad quod genus sacrificiorum pertineat istę oblationes, uel an ad aliquod genus uel pertineant horū trium. Anima cum obrulerit. Nicolaus dicit, q̄ hic ponitur anima, quia hic agit de oblatione pauperum, & q̄m pauperes offerunt aliquid, quia modicum h̄nt vnus offerre totū quod habet, & sic animam suam quoq; offerre uidentur. Sic dixit Christus de illa uidua paupere, q̄ obtulit Dño era minuta in gazophylacium, de qua Christus testimonium protulit, quod plus omnibus obtulisset, ut h̄ Luc. c. 21. Sed hoc stare non potest, q̄m anima non signat hic aliquid speciale, sed solum significat personam, siue illa sit diues, siue pauper, patet j. 5. ca. cum agit de peccato tā diuitū q̄ pauperū, & dicitur: Si peccauerit anima, & audierit uocem iuratis, & iterū in eodē: Anima, q̄ tetigerit aliquid immundum, & frequenter in eodē cap. Sic et in alijs locis sacre Scripture dicendum est, q̄ accipit hic anima pro persona, uel homine. Sic dicitur de filijs Iacob, q̄ introierunt in Aegyptum, septuaginta aīe, ut h̄ Genes. 46. Etia quia iste modus cōis est in locutione uulgari, q̄m uocamus animam ipsum hominem, dicentes: Triginta aīe sunt hic. Inoleuit autem ista locutio ex quodā naturali fundamento, q̄m oīa a digniori nominari debent, & cum homo corpore, & anima cōstet, quorū anima dignior est, ab anima rationale fuit illū notari. Fortassis aliquis dicit sacram Scripturam ponere animam pro homine, quia forte astruit Platonica positionem: nā ut Plato uult, homo non est aliquid ens cōpositū ex corpore, & anima, sed ipsa sola anima per se est homo, & cum Plato distinguat hominē, non dicit, q̄ est animal ex corpore, & anima rationali cōstans: sed dicit, q̄ hō est anima in corpore uiuens, & ipsum corpus mouens ac regens, & q̄m loquitur de unione anime ad corp⁹ non dicit animam uniri corpori tanq̄ formam materię, aut perfectionem perfectibili p̄ intrinsecū, aut q̄ ipsa anima sit inclinata ad eē in corpore, ut ibi tanq̄ in aliqua parte sibi connaturali speciei perfectionem reciperet constituēdo cū ipso corpore hominē, & cum corpus uniebat animę non dicebat illud uniri tāquā partē materiale parti formali, a qua esse specificū reciperet. Sed dicebat animam esse ens perfectū cōtinēs in se totā substantiā speciei humane, corpus et esse ens perfectum continens in se totā rationē specificā alterius generis, & cum ista coniungantur, non uniebat duo tanq̄ perfectiōnes perfectibili, sed tanq̄ perfectum perfectio, sicut

Nicolaus expositio in probatur.

Anima pro persona, & ita pars a toto.

An sacra Scriptura accipiat hominem pro anima ita, q̄ sola anima homo sit, ut placuit Platoni. Hōis distinctio a Platone assignata.

Anima corpori tripliciter unis.

sicut cū dicimus uniri motore in mobili: quorū utrumque suę speciei rationē perfectā continet, & neutrum aliquādo aliq̄ essentialiter impartitur, sed ab extrinseco illud mouet. Ita enim de anima dicebat ipsam corpori uniri, tanq̄ nauatā naui, quorū naua ens perfectum est, nauis quoq; idēndem, nauis tamē seipsam mouere non potest, & nescit, naua uero illā mouet. Cōformiter dicit de anima, & corpore, q̄ corpus ens perfectū sit in sua specie, seipsū tamen mouere nequit, & nescit, ideo anima sibi unitur, ut moueat. Ad hęc autem positionem sequerentur aliqua absurda: primum est, q̄ istud nomen homo non significaret nobis aliquid ens per se, sed per accidens, & q̄ in nullo Prædicamento poneretur, & patet hoc quoniam per istud nomen homo nos corpus, & animā intelligimus, sed cū corpus, & anima ex Platonica positione non faciūt vnus ens per se, quia uniuertur ut forma materię, sed faciūt ens per accidens, quia aduenit perfectum perfectio, hō igitur, quod ista duo coniuncta signat, uō signat aliq̄ per se, sed per accidens, & ex hoc sequitur, q̄ ex hoc nomine homo non ponatur in aliquo Prædicamento, quia per accidens non ponuntur in aliquo Prædicamento, iuxta Aristotelis doctrinam, sicut tunica, & uelutis, quia ergo homo calcatus, aut homo albus non ponitur in aliquo Prædicamento, quia dicitur res duorum Prædicamentorum sibi accidentaliter unitas, ita cum corpus, & anima ex Platonica positione coniungantur sibi per accidens, quia ut perfectū perfectio, necesse est hoc nomen homo, quod ista duplicatio significat, non poni in aliquo Prædicamento. Itē sequeretur aliquod inconueniens in contrariū oīum positionum, scilicet q̄ quilibet homo esset immortalis, quod patet, quia homo solum est anima iuxta positionē Platonis, sed anima rationalis ab oībus, qui aliq̄ in uera Philosophia cognouerunt, immortalis asseritur, ergo homo erit immortalis, q̄ oēs negant, & per se falsitas patet. Alia quoq; multa inconuenientia ex hoc fundamento induci possent, de quibus in presenti non oportet speculari. Ista positionem tangit S. Th. super quest. de anima. in prima questione, quę incipit: An anima sit forma, & hoc aliq̄, & super 3. Senen. dist. 5. art. qui incipit: An anima separata sit persona. Arist. autem, & oēs Peripatetici, & Catholici dicunt animam non esse hominem, sed esse partē hoīs, & q̄m aduenit corpori non aduenit, ut perfectū perfectio, sed ut perfectū perfectibili, & ut forma materię, q̄ ambo simul hominem constituunt, & non dicit uniri animam corpori solū, ut motore mobili astruēs, q̄ Plato uult, sed animam corpori uniri, ut nauatā naui. Sed dicit animam corpori tripliciter uniri, scilicet ut formam materię, ut motorem mobili, & finē ei, q̄ est ad finē, ut h̄ in tertio de Anima. Ex hac autem positione non sequitur aliq̄ inconueniens de his, que s. inferebantur ad Platonica positionem. Sic. n. renet Catholica fides cum Arist. animam non esse hominem, sed esse partem hoīs. Et q̄m hic dicitur: Anima si obrulerit, non dicit tanq̄ ipsa anima sit persona, sed dicit accipiēdo in modo uulgari partem a toto. Quod autem sacra Scriptura cum dicit animam, non accipiat eā, ut sit persona, sed accipiat animam pro corpore, & anima patet Gen. 46. & cum dicitur, q̄ egressi sunt de femore Iacob septuaginta anime, q̄ ingressi sunt in Aegyptū, constat t̄m animam non egredi de femore alicuius, q̄m non deriuant animę a partibus pro propagatione seminali, sicut deriuat substantia corporea. non ergo poterit concludi ex aliquo loco sacre Scripture, q̄ ipsa teneat intentionem Platonica quantū ad propositū de anima, sed potius a contrario, ut h̄ Genes. 2. cum dicitur, q̄ Deus formauit Adam de limo terre, & sic accipit ibi formatio pro formatione corporis eius, non ut diceret Deus formasse Adam formando corpus, nisi corpus pertineret ad hominem tanq̄ pars substantialis. Itē quia

Alph. Toit. super Leuit.

ad in eodē cap. q̄ cum Deus formauerit corpus Adę ex limo terre, & inspirauerit ei in facie spiraculū uitę factus est Adam in animā uiuentem, i. habuit Adam animam uiuentē, si t̄m sacra Scriptura iuxta Platonica positionē diceret animam esse ipsūm hominem, non diceret, q̄ factus est Adam in animā uiuentē, uel q̄ habuit Adam animam uiuentem; sed factus est Adam anima uiuens, uel fuit Adam anima uiuens, q̄m non dicit de anima, q̄ ipsa habet animā uiuentē, sed q̄ ipsa est anima uiuens. Idem patet Genes. 3. cap. cum dicitur: donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia puluis es, & in puluerem reuerteris, q̄ de Adam dictum est. Si igitur Adam esset ipsa anima, & corpus non pertineret ad eū tanq̄ pars substantialis, quāquam corpus in puluerem solueret, non diceret de Adam q̄ puluis erat, & in puluerē reuerteretur, q̄m anima que esset Adę, nec sumpta fuerat ex puluere, nec in puluerē conuertēda erat. Ex his autem locis, & pluribus alijs sacre Scripture apparet eā non accipere hominem pro anima tanq̄ ipsa anima sola hō sit, sed ex utroque compositum hominē dicit. Non ergo Platonica, sed Aristotelica Peripateticorū positionem tenet circa modum loquendi de anima. Anima cum obrulerit oblationem. Hic notat euidenter, q̄ ista sacrificia panis, & farine, de quibus hic dicitur non pertinent ad tria genera sacrificiorū, de quibus s. dicebatur, sed uocantur uniuersaliter oblationes, q̄m tam ad ipsum offerentē, q̄ ad ipsum sacerdotem suscipientē oblationes dicuntur. Patet quia dicitur: cum obrulerit oblationē, ga obtulerit ponit quantum ad ipsum, q̄ offert, & oblatio nem quantum ad sacerdotē q̄ suscipit. In alijs autem tribus generibus sacrificiorū, licet diceret oblatio quantum ad ipsum offerentē, non t̄m quantum ad sacerdotē, ideo non dicebat, si aliquis obtulerit oblationem, sed si aliquis obrulerit holocaustū, uel si obrulerit uictimam pacificorū, q̄m ex parte sacerdotis suscipientis, holocaustū, aut uictima pacifica erat: hic autem ex parte utriusq; oblatio dicitur, q̄m non de carnibus, sed in pane, aut farina fit. Oblationem sacrificij Domino. Hic accipit sacrificiū large non solum pro sacrificijs, q̄ ex carnibus fiunt, sed et pro oblationibus panis, & farine: patet quia subiungit. Similia erit oblatio eius. Et sic similia uocat sacrificium, q̄ est cōtra modum cōem loquendi scripture, q̄ sacrificiū de animalibus factū appellat. Potest autem aliquis dicere non accipi hic sacrificiū pro ipsa oblatione panis, & farine, q̄ non dicitur hic: Anima cū obrulerit sacrificiū, sed: anima cum obrulerit oblationē sacrificij, in quo multū differt: nam poterit hic accipi sacrificiū pro sacrificijs holocaustorū uictimarū, pacificarū, & hostiarum pro peccato iuxta ea, q̄ s. dicta sunt, scilicet quicunq; offerrebat holocaustum, aut pacificam uictimam, aut pro peccato, necessarium erat apponi oblationē simile, & uini, & olei, & sic ista oblatio non uocaretur sacrificium, sed oblatio sacrificij, i. oblatio, que fiebat cum sacrificio, de his Num. 15. cap. Sed hoc non potest stare, quia Num. 15. solū ponitur, q̄ debeat in quolibet sacrificiorū de carnibus animalium apponi similia, & uinum, & oleū, & de nullo alio agit. Si igitur uocentur istę oblationes sacrificiorum, quia cum sacrificijs offeruntur, cū alię oblationes, que fiebant de pane, ut de craticula, & de sartagine, & de clibano, non ponerentur cum sacrificijs carniū, non deberent uocari oblatio sacrificij, hic tamen in litera uocat eas sacrificia, ut patet infra. Item non potest stare ista oblatio sacrificiorum in aliquo tanq̄ aliq̄, quod offeratur cum sacrificijs, quia etiam uocant sacrificia in uino, patet Num. 15. cum dicitur, q̄ qui obtulerit Dño holocaustum, aut uictimam pacificam offerat simul sacrificium simile cum uino, & oleo: ipsa igitur similia uocat sacrificiū: idem apparet hic in litera, quia non solum oblatio simile, & uini, & olei uocat sacrificiū, sed et cum aliquid offert de sartagine clibani, & craticula,

Determinatio.

Literę expositio.

Sacrificiū solū sic de animalibus.

C ut pa-

vt patet hic in litera, cum dicitur: Qui cum obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolbit sup altare: hoc aut referet ad oblationem de craticula, & clibano, & sartagine, vt patet ex discursu litere. Simila eius oblatio erit. Aliqui voluerunt, qd hic accipiatur simila, p pane facto ex farina delicatissima. Sed hoc stare non potest, quia j. subiungitur, qd vnus de filiis Aaron tollet pugillum plenum simile, si tñ simila esset panis, nō diceretur, qd tollet pugillum plenum; sed qd tollet vnū fragmentum simile. Item quia j. dicitur de sacrificijs, quæ sūt in clibano, & craticula, & sartagine, & distinguuntur ista j. sacrificium simile. Si tñ simila esset panis, nō posset differre ab illis, aut ab altero eorum, qm supposito simillam esse panem, necessarium esset eam aqua conspersam fore, & coctam, & tunc aut coqueret in clibano, & sic non differret a sacrificijs, qd sūt in clibano: si aut coqueretur in craticula, nō differret a sacrificio craticule, si aut coqueret, siue frigeretur in sartagine, non differret a sacrificijs, quæ in sartagine sūt, sed hic ponitur simila tanq differens a sacrificijs, quæ de clibano, & craticula, atque sartagine sunt, ergo necessarium est simillam esse farinā, nec conspersam aqua, nec igne coctam. Considerandum aut est, qd quāuis simila hic, & in alijs locis scripturæ accipiat, p farina, tñ ipsa in vsu cōi loquendi dupliciter accipitur, s. primo modo, vt est farina delicata, qd alijs vocat adeps frumēti, de quo sepe in sacra Scriptura sermo est. Alio modo accipit, p pane facto ex farina delicatissima, & isto modo accipit Gregorius in Moralibus, dicens: Ego nutritus in tugurio rusticano nunc simila & mella fastidio, vbi dicit se fastidiare panē factū ex delicatissima farina, & mel postq assumptus est in summū pontificatū. Considerandum est, qd cum Deus agat hic de sacrificijs, qd ex farina, & pane sūt, posuit oēs modos sacrificiorū, quot modi sūt conficiendi panem, vt in oibus modis panis, & farine possent hoies offerēdo Deo famulari. Vnde aut consideratur farina, prout non est conspersa nec igne cocta, aut prout est decocta: si primo modo est primū genus oblationis, cū dicitur: Simila; de quo hic in principio huius c. Si aut farina est cocta, tot modi pnt esse sacrificiorum, quot sunt modi coquēdi farinā: sūt aut tres modi farinā conspersam decoquēdi: primus modus est, qd in clibano coquat, & istud est sm genus sacrificij: secundus modus est, qd coquatur, siue frigat farina in sartagine, & iste est tertius modus sacrificij, & vocat de sartagine: tertius modus coquendi, vel potius torrendi farinā conspersam est sup craticulam, sicut carnes confueuimus torrere: & iste est quartus modus sacrificiorū de pane, qd vocat sacrificia de craticula. Et hec sunt, de qbus tractat in hoc c. Simila eius oblatio erit. Non est sensus, qd quotiescūque anima, siue homo obtulerit oblationē sacrificij Dño debeat offerre simillam; qm tunc nunq aliq offerret sacrificium de clibano, aut sartagine, aut craticula, aut saltem ista simul necessario offerret; sed intelligit, qd simila erit eius oblatio, i. qd poterit offerre simillam, & cum hoc poterit offerre alias oblationes panis, vel nō offerendo simillam offerre de alijs oblationibus. *Unde dicitur super eam oleum.* Ponitur hic cetera, qd obseruari debent in similla offerenda: & dicitur, qd deberet conspergi oleo, s. qd offerens acciperet illam delicatissimam, & effunderet super eam oleum aspergendo, & tunc ferret ad sacerdotem non commiscendo illā farinam, sicut commiscetur ad conficiendos panes.

Simila qd et.

Simila dupliciter accipitur.

Farina in sacrificijs dupliciter considerat.

Quare ponebatur oleum in similla, quæ offerretur. Quæst. I. I.

Quare ponebatur oleum in similla, quæ offerretur. Quæst. I. I.

cia sibi facta refutat, tamē allegorijs, & tropologijs insistere non institui; magis ergo ista ad literalem rationem quatenus referri possunt, reducenda sunt. Vnde quia supra dicebamus, qd sacrificium Dñi est tāquam cibus humanus, & altare suum mēsa vocatur; iō sicut humanum nutrimentum non consistit in vnica re, sed pluribus constat, ita & sacrificium Dei ex pluribus institui debuit. Et sicut nos in cibis nostris ea, quæ deliciaiora, & sapidiora sunt, inquirimus, ita & Deus volebat sibi eadem offerri, sicut in prelibatis diffinitū est. Et quia oleum est quoddam cōe condimentū saporis caulatiuum, ideo voluit Deus sibi illud offerri; & sicut panis coctus cum oleo panibus simpliciter coctis sapidior est: ita & farina, qd oleo cōspērgitur, gratior est. Voluit ergo sibi Deus oleū in sacrificijs tanq quoddā saporis condimentum apponi. Hoc aut adhuc magis inducitur, qm nihil est, qd magis sit conditiuū, & saporis caulatiuum, qd sal, & hoc semper Deus in oī sacrificio apponi iussit, vt patet cū j. dicitur: Quicquid obtuleris sacrificij sale condies, ne causeres sal fēderis Dñi Dei tui de sacrificio tuo: in omni oblatione offeres sal. *Et ihu: ponet, atque deferet.* Scilicet, qd cum aliquis offerret simillam deberet eā cōspērgere oleo, sicut dictū est: & deinde ponebat thus quantum volebat super illā simillā, & ferebat ad sacerdotes in Sanctuariū. Hic non ponit quantum thus, aut olei poni deberet in sacrificio simile, & dicendū est, qd de thus non erat aliqua quantitas determinata, in qua fieret oblatio, sed quantum vellet offerens: de oleo aut ponitur certa mensura Num. 15, qm qm aliquis offerebat sacrificiū de bobus, dabat dimidium mensurę hin de oleo. Cum vero offerebat sacrificiū de ouibus, & capris nō offerebat tñ, sed tertiam partē mensurę hin: hic aut nihil horū significat, ex quo dicendū est, qd ista sacrificia panis, & farine, quæ hic ponuntur, magis pertinent ad oblationē, quæ solitarie fiebat, qd ad eam, quæ fiebat cum sacrificijs holocaustorum, & aliarum victimarum, qm in alia determinat quantitas olei, hic autē non. Etiam quia in alia mandat apponi vinum certę mensurę per singula sacrificia, hic autē nullum. Item quia in oblationibus, qd fiebant cū sacrificijs holocaustorū, & aliarū victimarū solum ponebat simillā, quæ est farina, hic aut ponuntur panes cocti in clibano, & in sartagine, & craticula.

Quare thus in oblatione simile ponebatur. Quæst. III.

Quare thus in oblatione simile ponebatur. Quæst. III.

sacerdotem; sed et ad sacerdotes minores. Nam istæ oblationes panis, & simile partim sup altare cremabant, & imponebant eas sacerdotes minores, sicut ergo quantum ad istas oblationes poterat ministrare super altare holocaustorum, ita quantum ad oīa genera sacrificiorum, qd fieret de carnibus animalium. *Aaron ipse solus summus sacerdos erat, alij autem minores. Quorum vnus tollet pugillum plenum.* Cum offerens deferret simillam cum oleo, & thure, veniebat ad sacerdotes minores, & aliquis eorum suscipiebat illud sacrificiū, qm non magis differbat, qd vnus offerret, qd alius, nisi cum factus est ordo inter eos, qui deberent ministrare, & quibus temporibus: & qm David distinxit omnes sacerdotes in viginti quatuor sortes, & quilibet illarum seruebat tempore suo, vt apparet i. Paral. 24. cap. Et tunc cum alicui diuisioni veniebat fors, vt ministraret certo tēpore, ponebatur fors, qd ministraret inter oēs, qui pertinebant ad illam sortē, sic patet Luc. 1. cap. vbi dicitur de patre Beati Ioānis, s. de Zacharia, qd sorte ministrauerit, & posuerit incensum in tēpore, quo ei angelus apparuit, cum dicitur: Factum est autē eum sacerdotio iungeretur Zacharias in ordine vicis sue ante Deum sm consuetudinem sacerdotij, sorte exiit, vt incensum poneret. Tempore tñ, quo datę sunt istę leges sacrificiorum, non fuit facta talis distributio inter sacerdotes ad ministracionem, quia pauci erant: multiplicatis aut illis in magnū numerū David diuisit eos in 24. sortes, vt supra dictum est. *Tollet pugillū plenum simile, & olei.* Licet quis offerens ferret valde magnam quantitatem simile consperse oleo, non tollebat inde sacerdos magnam partem ad cremandū super altare, sed solum pugillum plenum inde tollēs cremabat super altare: omnia aut alia manebant in cibum pro sacerdotibus. Et sic est regula, qd quicūq; offerretur simila, nihil magis ponebat super altare de magna oblatione, qd de parua, qm de vtraque pugillus plenus tollendus erat, & qd dicitur hic, qd sacerdos tollet pugillum plenum simile & olei, nō est sensus, qd impleter pugillum simila, & deinde poneret oleum ibidem; sed qd simila erat conspersa oleo, qd offerebat effusio oleo super illam, & tunc cum sacerdos tollet pugillum plenum simile, qm ipsa commixta erat oleo, dicebat tollere pugillum plenum olei, & simile. *Ac totum thus.* Id est, qd sacerdotes tollerent de similla oblata solū, vnū pugillum, & tñ tollet totum thus, qd offerebatur. Et ponitur hoc, qm cum dictū fuerit, qd de similla oblata solum vnus pugillus tollendus erat, & ponēdus super altare, & reliquum manebat sacerdotibus, putaret aliquis sic debere fieri de thure, qd non totū offerret, sed pars: dicit tñ totum offerēdum esse. Et causa est, quia simila poterat proficere, & proficiebat ad cibos sacerdotum, quia inde sustentabant; iō volebat Deus aliquid de similla sibi offerri, & aliquid sacerdotibus manere, thus autem nullo modo ad sacerdotum cibos, aut alias necessitates pderat, nō ergo erat aliquid de illo relinquendū sacerdotibus: potissimū quia thus honorem diuinum designat, de quo nihil sacerdotibus, sed totū sibi impēdendū erat. *Et ponet memoriale super altare.* Hoc refertur ad pugillum plenum similla, qm illud super altare poni deberet: & sic dicitur hic: Ponet memoriale, i. qd sacerdos ponet illum pugillū plenum similla ad memoriale. Est aut sensus, qd in oblatione facta de similla cōsperso oleo maior pars, & quasi tota oblatio sacerdotibus pueniebat; vt tñ videretur, qd illa oblatio fiebat Deo, ponebat pugillum simile in memoriale, i. in memoriam, vel signum, qd illa oblatio fiebat Deo, & sicut Alph. Toft. super Leuit.

Quare dicitur accipiatur Aaron sacerdos.

Regula de oblatione simile.

poneretur illa particula in memoriale, i. ad signum, vel memoriam, qd ista oblatio fiebat Deo, putaretur solū factū esse sacerdotibus. *Super altare in odorem suauissimum Domino.* Id est, qd pugillum simile ponebat super altare, vt cremaretur ibi; sicut cremabatur sacrificia facta de carnibus, & erat hoc ad suauissimum odorem Dñi, i. qd Deus delectaretur in odore illo suauissimo. *Quo aut intelligendum sit odorem sacrificiorum esse suauissimum, & delectabilem Deo, qui nihil in his rebus delectatur, pcedenti c. diffinitum est.* Dicendū tñ est de isto odore simile cōbuste, qd nō esset suauissimus, sed potius fetidus, vel grauis, sicut apparet, cum cōburitur frumentum, aut farina. Refertur tñ ista suauitas ad bonitatem, & deuotionem offerentium, quorum meritis sacrificia accepta erant. *Quod autem reliquū fuerit de sacrificio.* Ecce qualiter vocat hic simillā cōspersam oleo non solum esse oblationem sacrificij, sed et ipsam esse sacrificium, quia dicitur hic, qd reliquum fuerit de sacrificio, & nō potest accipi nisi pro similla, de qua assumebatur pugillus plenus ad ponendum in altari, & oīa alia relinquebant. *Erit Aaron, & filiorum eius.* Id est, qd totum, qd relinquebatur de oblatione simile dempro pugillo eius, qui ponebat super altare pertinebat ad Aaron, & filios eius, s. qd oēs sacerdotes partem illius sortirentur. Pro quo sciendum est, qd cum aliquid offerretur, cuius pars cederet in ius sacerdotum, aliquid proueniebat inde oibus sacerdotibus generaliter, & diuidebatur inter oēs sacerdotes, alia aut erant, quæ pertinebant specialiter ad aliquem sacerdotē ministrantem, sicut patet de pelle holocaustorū, qm illa pertinebat ad solum sacerdotem, qd offerebat holocaustū. Eodem modo patet de armo dextro pacificarū victimarum, qd cedebat in ius eius sacerdotis, qui faciebat victimas pacificas. De pelle holocaustorū hī infra 6. c. cum dicitur: Sacerdos, qui offert holocausti victimam habebit pellem eius. De armo dextro sacrificiorū pacificorum hī j. 7. c. cum dicitur: Armus quoque dexter de pacificorum hostijs cedet in primitias sacerdotis, qui obtulerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron, ipse habebit armum dextrū in portionem suam. Alia aut erant, quæ pertinebant ad omnes sacerdotes equaliter cuius modi erat pectusculum pacificarum victimarū, qd equaliter oibus diuidebatur, vt patet j. c. 7. cum dicitur: Pectusculum aut erit Aaron, & filiorum eius. Eodem modo in sacrificijs pro peccato erat, qd venci solitum erat, qm ad oēs sacerdotes, & filios sacerdotum sexus masculini pertinebat comedere de illo sacrificio, vt hī infra 6. c. cum dicitur: Omnis mascululus de genere sacerdotali in loco Sancto vescetur his carnibus, qm Sanctū Sāctorū est. Nec valet si obijciat, qd dicitur in eodem c. Sacerdos qui offert eam, comedet in loco Sancto in atrio tabernaculi, qm non per hoc tollitur ad alios primæ: quis tamen modus sit, quo pertineat hostia pro peccato ad sacerdotem, qui eam offert, & quō ad alios cōmuniceretur, infra magis 6. c. declarabitur. Erant etiam alia, quæ pertinebant ad oēs sacerdotes, siue ipsi ministrarent, siue non, scilicet similla oblata & panes, qm non solum dicitur, qd offerens, siue ministrans haberet istam partem simile, sed qd esset Aaron, & filiorū eius, vt patet hic in litera. Et si obijcias, quia infra 6. c. dicitur: Et omne sacrificium simile, quod coquitur in clibano, & quicquid in craticula, vel sartagine præparat, eius erit sacerdotis, a quo offeritur, siue oleo cōspersa, siue arida fuerint, quoniam infra dicitur, quomodo diuidēda essent istæ oblationes inter sacerdotes tam ministrantes, quam non ministrantes, cum dicitur in eodē c. Siue oleo conspersa, siue arida fuerint, cunctis filiis Aaron equa mensura per singulos diuidetur. *Sanctum Sanctorum de oblationibus Domino.* Hoc intelligi potest dupliciter, vno modo, qd ista pars simile relinqui pertinebat

Quomodo odor farina combuste erat suauis.

Quæ pars oblationis veniebat in usum sacerdotum & quorū sacerdotū.

Quibus licebat comedere de partibus sacrificiorum, que proprie debebant sacerdotibus.

ad Aaron, & filios eius, & erat Sanctum Sanctorum, id est erat aliquid valde sanctum pertinens ad Aaron, & filios eius, & vocatur sanctum, quoniam non erat iste cibus, sicut alij cibi prophani, de quibus licebat edere oibus hominibus, quoniam de his cibis, qui offeruntur domino, ut de simila non licebat edere alijs, nisi sacerdotibus, & filijs atque filiabus eorum, & seruis emptitijs, & vernaculis suis. In quo considerandum est, quod eorum, que offeruntur domino, & cedebant in partem sacerdotum, non erat eadem regula quantum ad eos, quibus licebat comedere de illis, sed in quibusdam licebat pluribus, in quibusdam autem paucioribus. Hoc autem generaliter dicendum est, quod nulli extra familiam sacerdotum licebat comedere de sanctificatis domino qualiacumque illa essent, & si forte aliquis comederet scienter valde peccabat, & merebatur mortem. Si autem per ignorantiam hoc egisset soluebat sacerdoti, tantum quantum comidisset, & insuper partem quintam, ut patet infra 2. cap. Est alia regula, quod nulli de familia sacerdotum licebat comedere de sanctificatis domino, nisi ille descenderet de genere sacerdotum, aut esset seruis emptitijs, siue vernaculis eorum, quia isti pertinebant ad eos. Si autem esset mercenarius, aut inquilinus comedere non poterat, ut patet infra 22. c. Est alia regula, quod si filia sacerdotis nubere alteri sacerdoti, poterat vesci sanctificatis, si autem nubere alteri non sacerdoti, non poterat vesci illis, quia iam transferat in familiam alienigenarum. Si tamen illa defuncto marito rediret ad patrem suum sacerdotem, poterat licite comedere de sanctificatis, sicut licebat ei antequam nubere, de quo infra 22. c. Est alia regula, quod inter ea, que proueniebant sacerdotibus de sacrificio, peccato, & de hostia pacifica, & de simila, & panibus erat differentia, quoniam alijs licebat comedere de sacrificio pacifico, & simila, quibus non licebat comedere de sacrificio pro peccato, de quo infra 22. cap. Et considerandum est ad hoc, quod eos, quibus licebat comedere de sanctificatis domino, oportebat esse mundos a lepra, & fluxu feminis, & immunditia, que causatur ex contactu mortui, & ex contactu viri semine fluxus, & ex contactu alicuius animalis immundi: nam qui leprosi erant, aut fluxu feminis patientes, donec curarentur, a sanctificatione abstinere: qui autem immundi erant alijs immunditijs supra dictis lauabant carnem suam, & erant tota die illi immundi vsque ad solis occasum, nec licebat eis de sanctificatione vesci, cum vero occubisset sol poterant licite comedere, quia iam mundati erant, ut patet infra 22. cap. Si tamen aliqui haberent aliquam deformitatem corporis, que macula dicitur ut esse cecum, vel claudum, vel paruum, vel gradum, & torto naso, vel fracto pede, vel manu, aut si gibbus, vel lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel si est herniosus licebat eis vesci panibus, & carnibus sanctificatis, dum tamen non accederent ad ministrandum ad altare, nec intrarent aliquo modo ad ministrandum ad altare in sanctuarium, ut patet infra 21. cap. Est autem alia regula, quod si sacrificia pro peccato offerrentur, pars illa, que cederet in ius sacerdotum a solis masculis de genere sacerdotali comedenda erant, ut patet infra 6. cap. cum dicitur: Omnis masculus de genere sacerdotali in loco sancto vescet his carnibus, quia Sanctum Sanctorum est. Si tamen esset pars, que cedebat in ius sacerdotum de hostijs pacificis, vel de simila, & panibus oblati ab omnibus tam masculis, quam feminis de familia sacerdotis secundum conditiones supra dictas comedi licebat, De holocaustis autem nihil cedebat in ius sacerdotum, quod comedi posset, cum omnes carnes, & caput, & pedes, & intestina lota cremarentur, ut patet precedenti cap. sola autem pellis holocausti pertinebat ad sacerdotem offerentem, ut patet infra 7. cap. & isto modo accipitur hic Sanctum

Sanctorum, id est valde sanctum, ita quod distinguere tur ista oblatio ab alijs in sanctitate, quoniam alij cibi prophani erant, hec autem erat sancta. Hoc modo accipitur infra 6. cap. cum dicitur, quod sacrificium pro peccato debeat comedi in sanctuarium, & reddatur ibi cauta, cum habetur omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum Sanctorum est, id est propter hoc debet comedi in loco sancto, quia sunt sancta. Alio modo potest accipi hic Sanctum Sanctorum, id est separatum, & erit sensus, quod ista pars similia est Sanctum Sanctorum filijs Aaron de oblationibus Domini, id est est separata pro Aaron, & filijs eius de oblationibus: & iste modus accipiendi esset frequentatus in sacra Scriptura, ut cum dicitur Exod. 13. & 24. cap. Sanctifica michi omne masculinum, quod aperit vuluam, id est separa pro me: sic dicitur Exo. 20. cap. Memento, ut die Sabbati sanctifices, id est, ut separem diem Sabbati ad cultum Dei. Et quoniam primus modus intelligendi conueniens esset, conuenientior tamen est iste secundus, quoniam litera hoc innuit, cum dicit: Erit Aaron & filiorum eius Sanctum Sanctorum de oblationibus Domini, id est erit separatum pro Aaron & filijs eius de oblationibus, quod fiunt ad Deum. Si autem acciperetur primus modus intelligendi, scilicet, quod ista oblatio esset Sanctum Sanctorum, non oportebat, quod diceretur Aaron, & filiorum eius de oblationibus domino, quoniam ista connotatio de oblationibus designat quandam separationem. Cum autem obtulerit. Hic ponitur modus oblationis eorum, que in pane, & farina sunt. Et iste est de panibus, qui coquuntur in clibano simpliciter, ut alij panes non obseruata ceremonia, preterquam quod isti panes erant de simila, & nunquam de farina rudi, & non habebant fermentum, sicut ceteri panes, & deinde oleo conspergebantur. Cum autem obtulerit sacrificium coctum in clibano. Dicit sacrificium in clibano ad differentiam similia, que non erat cocta, & ad differentiam eorum, que in sartagine, & que in craticula coquebantur. Vocatur autem ista oblatio panum sacrificium large sumptum, sicut supra dicebatur, quia non est de carnibus. De simila panes. Ponitur connotatio, & differentia illorum panum a reliquis panibus communibus, quia communiter possunt fieri panes de rudi farina, vel de simila, hic autem poterat fieri de simila. Absque fermento. Ista est alia connotatio istorum panum a reliquis, quoniam Iudaei vesciebantur communiter panibus fermentatis; quoniam panes azymi sunt grauis saporis, & male digestionis, ideo non canitur panes afflictionis, ut patet Deutero. 16. cum dicitur: Non comedes in eo panem fermentatum, septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem; quoniam in paucore egressus es de Aegypto. Solum igitur comedebant Iudaei panes azymos in aliquibus festis, quoniam de eis a Deo mandabatur: aliam autem semper vesciebantur panibus fermentatis: isti tamen panes, de quibus hic dicitur semper erant azymi, quoniam Deus prohibuerat aliquid fermentatum sibi offerri, ut patet infra, cum dicitur: Omnis oblatio, que offertur Domino absque fermento fiet, nec quicquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Quare autem non offeratur Deo aliquid fermentatum, infra dicitur. Considerandum autem est, quod preter istos panes, qui hic ponuntur alij offeruntur sacerdotibus, qui non pertinebant ad oblationem Domini, & illi erant fermentati, de quibus vesciebantur populares: erat enim consuetum apud Iudaeos, quod quando in aliqua domo coqueretur panis, acciperetur inde vnus panis saltem, & offerretur sacerdotibus, de hoc autem habetur Nume. 15. cum dicitur: Cum veneritis in terram, quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius separabi-

Secundus modus oblationis in clibano.

Conspergere dupliciter similit.

Lagana quid.

Tertius modus oblationis de sartagine.

Sacrificium de sartagine. Domino, quare nihil de farina rudi offeratur.

Tripliciter olei ponitur in sacrificio de sartagine.

separabitis primitias domino de cibis vestris, sicut de areis primitias separabitur, ita & de pulmentis dabitur primitia domino. Isti autem panes non offeruntur in altari, quia erant fermentati, sed dabatur sacerdotibus in cibum, & hoc erat offerre primitias. De hoc habetur infra in litera, cum dicitur: Nec quicquam fermenti, aut mellis adolebitur in sacrificio domini, primitias tamen eorum offeretis, ac muna: super altare vero non imponentur in odorem suauitatis. Panes tamen isti, de quibus hic dicitur in litera non erant fermentati, & offeruntur in altari. Conspergos oleo. Conspergere similitudinem proprietate istius dictionis duo significare potest, vno modo conspergere, id est aspergere, & tunc erit sensus, quod panes postquam cocti essent, & educti de clibano, perfunderentur oleo desuper iactato. Alio modo potest intelligi conspergio, id est mixtio, ut pote quod commisceretur farina cum oleo, & sic dicitur farina conspersa, quoniam commixta est aqua, ad hoc quod ex ea fiat panes, sic dicitur Exo. 12. quod Hebrei tulerunt farinam conspersam, an teque fermentaret ligates in pallijs, & imponentes super humeros, quoniam de Aegypto exierunt. Et sic accipitur hic, quod erant isti panes conspersi oleo, id est non debebant commisceri, ut poneretur oleum permixtum, sicut permiscetur aqua, & tales panes sunt, qui apud nos fiunt, interdum mixto oleo, & vocantur, osomogari. Et quia isti panes delicatiores sunt, id est madabat Deus illos panes conspergos esse, id est mixtos cum oleo. Et lagana azyma. Erant autem lagana facta in modum panum, id est quadam pasta de farina conspersa aqua, & coquebatur in aqua, & deinde linebatur oleo in superficie, nos tamen vulgari nomine lagana vocamus ea, que in sartagine fruguntur, hic tamen non accipiuntur sic, quoniam tunc pertinerent ad sacrificium, quod fit de sartagine, de quo j. habetur; hic tamen dicitur, quod ista lagana magis pertinent ad sacrificium de clibano. Duo lita. Id est quod ista lagana postquam coquerentur in aqua, debebant perfundi oleo in superficie. Si oblatio tua fuerit de sartagine. Hic ponitur tertius modus oblationis de panibus, qui in sartagine frugebantur, accipiebatur namque aliqua pars massae, & illa permisceretur aqua, & deinde in sartagine frugebatur in oleo in magnam, & longam, & tenuissimam pastam, & cum perfixa esset, & desiccata, confringebatur in partes minutas, & fundebatur super eam oleum, & sic offerrebat. De hac autem ponebatur aliquid super altare, ut cremaretur, & reliqua pars cedebat in cibos sacerdotum. Idem fiebat de panibus, qui in clibano coquebantur, quod de laganis. Si autem oblatio tua fuerit in sartagine. Id est si id quod volueris offerre, fixum fuerit in sartagine, supple debet offerri modus iste, qui hic continetur in litera. Similia conspersa oleo. Omnia, que offerrebantur domino in panibus, semper esse debebant de simila, de farina autem rudi nihil domino offerrebat; causa autem est, quia sicut in cibis nostris nos eligimus ea, que meliora, & delicatiora sunt, sic Deus in sacrificijs suis: huiusmodi autem est simila, que est delicatissima farina, debebat autem hec esse conspersa oleo, id est quod permisceretur ad faciendum pastam, funderebatur ibi oleum, sicut funditur aqua in conspergione aliarum pastarum. Non tamen hoc signatur hac pasta totaliter oleo commisceri debere, quoniam poterat fortassis ibi aliquid de aqua poni. Unde considerandum est, quod in sacrificijs de sartagine tripliciter oleum ponebatur: primo in commixtione ipsius farinae, que conspergio vocatur, secundo in fritione in sartagine, tertio in perfusione cum de sartagine educebantur illa pasta, quoniam desuper oleum fundi debebat. Absque fermento. Ista est alia conditio in sacrificio de sartagine, & est generalis ad omnia sacrificia, que de pane fiebant, quoniam in nullo eorum fermentum ponebatur, sed quod infra dicitur: causa autem huius infra subiungetur. Diuides eam minutatim. Id est, quod in sartagine frugebatur quadam pasta, & illa duriciem ex fritione inducebat, & sic dicitur Alph. Toft. super Leuit.

audi poterat in particulas, & fiebat ista diuisio, ut oleo, quod supfunderebatur melius imbibi posset apertis poris fractionum, & ut aliqua illarum particularum ponerentur super altare, & alia relinquerentur in cibos sacerdotum. Effundes super eam oleum. Ista erat tertia perfusio olei, quando iam pasta fixa in sartagine diuidebatur, & tunc iam offerenda erat, quare autem in his oblationibus ponatur oleum, supra declaratum est. Sin autem de craticula. Hic ponitur quartum sacrificium de panibus, & erat ista oblatio de craticula. Est autem craticula ferreum instrumentum, in quo carnes, aut pisces torrentur, in hac autem fiebat sacrificium, de quo hic. Nemo tamen existimet hoc fuisse sacrificium de carnibus, quia hic dicitur de craticula esse, quoniam et super craticulam farina in pasta redacta decoquitur, aut affari potest, sicut facimus subcinericios panes, & de his offerrebantur partes aliqua domino, & quoniam non erant plures modi coquendi, aut conficiendi panes, non positi fuerunt plures modi faciendi sacrificia de panibus. Si autem de craticula sacrificium. Vocat hic sacrificium, sicut in superioribus id, quod de ipso pane solo fiebat large sacrificio sumptum. Etiam simila conspergetur oleo. Id est sicut cum fiebant sacrificia in sartagine similia, de qua fiebant, fundebatur oleo, ita etiam in sacrificio de craticula ipsa simila, ex qua fiebant illi panes aqua, id est eo modo, vel aequaliter oleo conspergebatur. Quoniam offerens domino tradet in manibus sacerdotis. Id est cum aliquis vellet offerre sacrificium de craticula, solum debebat illud permisceri oleo, quoniam efficeretur panis. Deinde de cocto pane super craticula sacerdotibus portabatur, ponendo in manibus eorum, ut offerrent domino super altare, & hoc erat ipsum offerentem, siue dantem panes offerre domino, quia offerretur sacerdoti loco Dei, cum ipse non posset ponere in altari per se, quia vetitum erat. Qui cum obtulerit eam. Hoc potest referri ad sacerdotem, vel ad ipsum offerentem laicum secundum litteram, que sequitur. Si referatur ad laicum est sensus, quod postquam offerret laicus oblationem de craticula sacerdoti tollet memoriale inde ad ponendum coram domino, & tolletur de illo sacrificio quadam particulam ad cremandum super altare. Alio modo est sensus, quod hoc referatur ad sacerdotem, & tunc dicitur quod postquam sacerdos offerret illud sacrificium coram domino, tolletur inde memoriale, id est acciperet quadam partem illius ad ponendum super altare. Modus autem, quo diceretur offerre holocaustum iste, huiusmodi erat, quod tolletur eam de manibus laici offerentis, & ipse presentaret totam eleuandam coram altari, & hoc erat offerre, deinde sacerdos ille accipiens inde quadam particulam, poneret super altare ad cremandum in memoriale domino, & ceterum de illa oblatione sibi acciperet. Iste autem modus conuenientior est, quoniam ille, qui assignatus est: litera enim magis hunc significat, quia istae due orationes referuntur ad eundem, id est obtulerit eam, & tollet memoriale, cum vtrunque ponatur in tertia persona non expresso aliquo supposito. Videtur ergo referentem ad idem, cum dicitur: Qui cum obtulerit eam, id est cum sacerdos obtulerit eam eleuando coram domino totam oblationem tollet memoriale, id est ipsemet sacerdos tollet inde particulam ad cremandum in altari, que erat in memoriam, vel signum, quod esset illud sacrificium, vel oblatio facta domino. Et adolebit super altare. Non referatur hoc ad totam oblationem, quam sacerdos semel eleuare debebat coram altari totam eam offerens, sed referatur ad illam particulam, que inde tollebatur. Et vocatur memoriale, quoniam hoc solum cremabatur coram domino, & sic tota oblatio coram domino offerrebat, non tamen tota coram eo cremabatur, sed solum id, quod memoriale erat. Hoc autem quod hic dicitur de ponendo super altare non referatur solum ad immediatam, sed ad sacrificium de craticula, sed etiam referatur ad omnia supposita, C 3 prapostita,

Quartus modus oblationis de craticula. Craticula quid.

Sensus tertia.

præposita, scilicet oblationem de cibano, & fartagine, & craticula, & non fuit de quolibet istorum per se specialiter dictum, quoniam sacra Scriptura insequitur moderatam breuitatem, quoniam sufficiebat cum illa tria supra dicta similia essent, ea sub vna clausula concludi sufficiens erat, nec oportebat de quolibet illorum per se hanc iterari orationem. *In odorem suauitatis.* Id est ista tria sacrificia, de quibus hic dicitur, quod ponebantur partes eorum super altare, erant in odorem suauitatis, multum Deus acceptabat illa. Hoc erat ad signandum, quod ista erant sacrificia eius: nam non dicitur hoc de cadauere bouis, quod extra castra pro peccato comburebatur, nec de vitula rufa, que cremabatur totaliter, ut inde fierent cineres, per aquas lustrationis, quoniam de nullo istorum erat verum, quod esset sacrificium Dei, ut supra declaratum est. *Quicquid autem reliquum est erit Aaron.* Sicut dicebatur supra de similia, quod cum offerrebat, deberet pugillus plenus tolli, & poni super altare, ut cremaretur, & reliquum, quod supererat, proueniebat Aaron, & filijs eius, ita in sacrificio de cibano, & de fartagine, & craticula offerrebat quædam particula illorum panum super altare, quod reliquum erat eodem iure relinquebatur Aaron, & filijs suis, quoniam de his generibus oblationum Deus cibari voluit ipsos sacerdotes. *Aaron & filiorum eius.* Hoc intelligendum est, sicut supra dicebamus de similia, quod proueniebat in ius sacerdotum, quoniam licet vnus sacerdos solus illam coram Domino offerret, non tamen pertinebat ad eum solum, sed inter omnes alios diuidebatur, sic patet infra 6. c. cum dicitur: Siue oleo conspersa, siue arida, cum oleo filijs Aaron mensura aqua per singulos diuidetur. *Sanctum sanctorum de oblationibus Domino.* Id est ista pars, que accipiebatur a sacerdotibus de sacrificijs istis, erat Sanctum Sanctorum, id est aliquid multum separatum Aaron & filijs eius, id est ius & versus Aaron & filiorum eius: de oblationibus Domino, id est de oblationibus factis Deo,

Fermentum & mel non ponitur in sacrificio, 27. dist. c. legimus.

Omnia sacrificia sale conduntur. De casti. di. 4. c. sal. Oblatio primitiæ ium.

Omnis oblatio, que offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini. Primitias tantum eorum offeretis ac munera: super altare verò non imponentur in odore suauitatis. Quidquid obtuleris sacrificij, sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal. Si autem obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc viuentibus, torrebis eas igni, & confringens in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino, fundens supra oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est. De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris parte farris fracti, & olei, ac totum thus.

Omnis oblatio. Posuit supra legislator quatuor genera oblationis de panibus, & farina, que erant quidam modi offerendi speciales: hic ponit quasdam generales conditiones, que obseruantur in omnibus oblationibus, scilicet nunquam poneretur fermentum, aut mel in aliqua oblatione. *Omnis oblatio.* Refertur hic ad oblationem, que erat de panibus, & farina, quoniam in sacrificijs, que erant de carnibus animalium satis liquidum erat, non debere poni mel, aut fermentum, quoniam tamen aliquis offerrebat sacrificium panis de cibano, aut fartagine, aut craticula, poterant panes illi esse fermentati, ideo vetuit idem de melle, quoniam cum isti panes iuren-

tur oleo, ut supra dictum est, poterat aliquis eos similitur melle delinire. *Vetuit ergo Deus mel ibi apponi. Absque fermento fiet.* Vetat Deus poni fermentum in sacrificijs suis, in quo innuit necesse esse omnia, que sibi offeruntur, azyma fore.

Quare fermentum tollebatur ab omni oblatione. Quæst. I I I I.

Quare fermentum tollebatur ab omni oblatione. Aliquis respondere poterit hoc fieri ad detestationem idolatriæ, quoniam aliqui idolatre offerrebat panes fermentatos, sed hoc nihil valet, quoniam dato quod idolatre sic facerent, non est ex hoc sufficiens ratio, unde nascebatur, ut Deus fermentum prohiberet, quoniam multa cetera erant sacrificio Dei, & sacrificijs demonum, scilicet quia Deo boues, & oues offerrebat, demonibus autem eadem dabantur, ut patet inquirendo libros rituum gentilitatis potissimum per Ouidium in libris Fastorum. Multa quoque alia, ut ceremonia, thuris impositio, & festorum obseruatio cultui Dei, & demonum cetera erant, ut eodem modo patet, non tamen Deus vetuit hæc sibi fieri, quoniam demonum cultui similia foret. Aliter igitur dicendum est, & fortassis aliquis reducere causalitatem huius ad ea, que supra dicebantur de alijs sacrificijs, scilicet quod Deus volebat pro sacrificijs ea, que meliora, & delicatiora erant, sicut patet de similia, & de panibus factis de similia, & de turribus, & filijs columbarum, & agnis anniculis, quoniam hæc omnia inter cetera ad cibos conuenientiora erant: hic tamen sic esse non potest, quoniam panis fermentatus conuenientior est ad vsum ciborum, quoniam saporosior est, etiam stomacho salubrior est, quia magis digestus est pro calore, & subtilitate fermenti digerentis. Signum est quia panes fermentati post paululum tempus antequam coquantur, leuiore sunt, & exurgentes in maiorem tumorem, quoniam panes non fermentati, vnde non iniuste panes fermentatos vocat scriptura panes afflictionis, ut patet Deutero, 16. cap. Dicendum igitur est aliam in hoc esse causam, & forte dici posset, quod Deus volebat in omnibus oblationibus suis nullum fermentum esse, ut per hoc recordarentur Israelite de exitu de Aegypto, in quo comederunt panes non fermentatos, ut patet Exod. 12. Et quoniam Deus volebat Israelitas semper recordari, quoniam Deus eduxerit eos de Aegypto, quia hoc erat maximum de beneficijs temporalibus, quod eis prestitisset, ut hinc Deute. 16. c. cum dicitur, ut memineris diei egressionis tue de Aegypto oibus diebus vite tue, & quia non videbatur ad hæc quotidianam memoriam sufficere comedere semel in anno azyma septem diebus, ut patet Deut. 16. c. satis conueniens est, ut in sacrificijs panis, qui quotidiana erant, oporteret fermentum auferret, ut sic esset memoria quotidiana exitus de Aegypto. Hoc autem satis rationabile, quoniam sacrificia, & festiuitates, que fiebant in veteri testamento erant ad laudem Dei, & precipue in memoriam beneficiorum Iudæis a Deo prelatorum, & quia hoc, scilicet eduxisset de Aegypto maximam inter illa erat, debebat quotidianis sacrificijs recolere, quoniam aut solennitates, & sacrificia in memoriam aliquorum beneficiorum essent, satis patet discurrenti de quolibet processum Pentateuchi, & precipue in Exodo, Leuitico, & Deuteronomio, *Nec quicquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio Domini.* Vetat etiam hic Deus mel apponi in sacrificio suo, scilicet quod vetuit fermentum: & dicit quod non adolebantur super altare in sacrificio eius, non tamen vetat, quin ista offerrent, & eleuarentur coram altari, & tunc de istis nihil cedebat in partem Dei, ut cremaretur super altare, sed omnia sacerdotibus proueniebant. Sic declarat immedie cum subiungit, primitias tamen eorum offeretis ac munera, super altare verò non imponentur in odore suauitatis.

Doc. r. h. ad quæst. tum.

Vide aliam causam quæst. seq.

Quare

Ab ecclesiasticis, & Dei ministris libido & adulatio abesse debet.

Improbatur opinio Rabbi Salomon.

Determinatio quæst.

Superiorum preceptorum determinatio.

Quare mel prohibuit Deus in sacrificio. Quæst. V.

Quare mel prohibuit Deus in sacrificio. **Q**UARE ET autem aliquis, quare mel prohibuitur fuerit in sacrificio Dei. Ad quod quis respondere posset, sicut supra dicebatur hoc prohiberi, quia demonibus sacrificia mellis offerrebat. Sed hoc nihil, ut supra declarauimus, est. Reducendum est ergo ad aliam causam, & non vnde hic aliqua causa literalis, sed magis vnde referendum ad quandam tropologiam, & tunc dicendum est mel signare dulcedinem in illicitis actibus libidinum, quos Deus vult longe discedere ab his, qui ministerio suo astant. Signat etiam mel dulcedinem verborum in adulantibus, quod Deo valde odibile est: ideo sacrificijs suis distare oportet. Dicit autem Rabbi. Sa. nomine mellis intelligi omnes fructus dulcedinem mellis habentes, quia de his dicit aliquid non debere offerri Domino. Huic autem dicendum est, quod si accipiat oblatio quantum ad eam, in qua ponebatur, & cremabatur aliquid super altare, verum est, quod fructus dulces non offerrebantur Domino, & non solum fructus dulces, immo nulli fructus, quoniam supra posuit Deus quod sibi offerri deberet, & cremari, & hoc solum est in sacrificijs carniū, & in similia, & panibus, & cibano, & thure. Vinum quoque his adicitur, quod in quolibet sacrificio ponebatur, ut hinc Num. 15. præter hæc offerrebat farina de spicis viuentibus que torrebant, & frangebatur in modum farris, ut patet 7. in litera, & 7. 23. c. de alijs autem nihil omnino ponebat super altare ad cremandum. Si autem accipitur oblatio pro eo, quod sacerdotibus dabatur sine impositione aliqua in altari, dicendum est, quod omnes fructus poterat offerri: sic enim Deus constituerat, ut quoniam intraret Israelite terram promissionis, & plantaret arbores, fructus qui in primo, secundo, & tertio anno prouenirent tollerent: nec tamen comederentur, nec offerrentur. Omnis autem fructus quem quarto anno arbores proualissent Domino offerendus erat pro cibo sacerdotum, & quinto anno esset licitum vesci de fructibus arborum omni populo. De hoc 7. 19. c. & tunc non vnde conuenienter stare dictum Rabbi Salomonis, quoniam si primo modo accipiat oblatio non solum fructus dulces, sed etiam poticos, aut stipticos, vel amaros, aut cuiuscumque saporis non licebat offerri, nec erat tunc speciale de dulcibus, & non dulcibus. Si autem accipitur secundum modo oblatio pro eo, quod solum sacerdotibus proueniebat, non solum fructus dulces offerri licebat, sed etiam omnes alios, quoniam de omnibus arboribus generaliter regula datur infra 19. c. Nunc autem sicut de melle tropologicam tribuimus causam, quare non offerretur, poterimus similiter de vetito fermento tropologicam causam tribuere, scilicet quod fermentum peccati corruptionem signat iuxta illud Apost. 1. Cor. 5. Modicum fermentum totam massam corrumpit. Corruptionem autem peccatorum Deus longe a sacrificijs suis abesse vult: non igitur quicquam fermentatum offerendum est: magis tamen in his ad literalem causam recurrendum est cum haberi possit. *Primitias tantum eorum offeretis.* Ista est determinatio superiorum preceptorum. Dicitur fuerat non debere mel, & fermentum offerri Domino, per quod fortassis intelligeretur, nullo modo debere offerri, nec apponendum super altare, nec ad hoc, ut sacerdotibus tribueret, Deus tamen limitat ad vnum casum, scilicet quod deberet fieri oblatio de melle, & fermento, non ad hoc, quod poneretur, & cremaretur in altari, sed ad hoc quod totaliter cederet in ius sacerdotum, & dicit esse de his primitias offerendas, quod isto modo offerunt, & primo quantum ad fermentum non est intelligendum, quod fermentum offerat, sed aliquid fermentatum, id est panes, aut farina fermentata. Et tunc quoniam Iudæi comederant panes in domibus suis ad versus suos, qui erant fermentati mitrebat ad sacerdotes saltem vnum panem, qui dabatur loco primitiarum, quoniam ille prius dabatur, quam aliquid de eis comederet. De Alph. Toft. super Leuit.

A hoc Num. 15. dicitur: Cum veneritis in terram, quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabis primitias de cibis vestris, sicut de areis primitias separabis, ita & de pulmentis dabis primitias Domino. De melle autem sic primitias dabant, ut cum educeretur faui mellis de aluuario, dabantur alique partes mellis sacerdotibus antequam reliquum mel ad versus conuerteret humanos, & illud pro primitijs erat, quia ante omnia alia Deo dabatur: nec tamen ponebatur aliquid eius super altare, sed totum sacerdotibus proueniebat. *Ac munera.* id est de fermento, & melle offerrebat. Et munera. Distinguebantur munera, & primitias, quod de fermentato, & melle offerrebat, quoniam primitias panis fermentati erant quoniam aliqui de panibus coctis offerrebat Domino antequam de alijs quicquam comederetur: & dicitur ille panis primitias, quia primus erat antequam alij comederent. De melle etiam primitias dicebantur quoniam a principio antequam aliquid de melle pro humanis versus sumeret, offerrebat pars Deo, munera autem de his dicebantur, ut cum aliqui de panibus fermentatis comedisset vellet tamen aliquid de illis offerre sacerdotibus, aut cum mel deductum esset ad versus humanos, & aliquid de illo ad offerendum sumeret: ista non possunt dici primitias, quoniam iam illa, de quibus offerrebat primo deducta fuerant ad versus humanos. Aliter tamen possunt primitias, & munera distingui, ut primitias vocentur omne, quod melius, & electius est de rebus nostris. Donum autem, vel in unum dicitur quicquid donatur licet non sit de optimis, & electis, & de utroque aliquid Deo dandum erat. Et sic accipiunt primitias aliqui in scriptura, ut Exo. 25. c. ubi Deus iussit offerendas sibi primitias de auro, argento, ferro cre, & lapidibus preciosis, & Israelite illud fecerunt Exo. 35. & tamen non possunt ibi primitias dici de rebus primis, quia que primo nascuntur, vel primo veniunt, quia sic primitias solum sunt in terra nascuntibus, ut in fructibus, & animalibus: in auro autem & argento, & lapidibus preciosis non possunt sic accipi, sed primitias vocantur id, quod de his rebus optimi, & electi est. Et dicuntur primitias de primis, ut significat, primus, optimi, vel electi. Sic accipitur 1. Ren. 4. c. Filij Sion inclyti, & amici auro primo, i. auro puriori, & optimo. Et sic possunt accipi primitias, & distinguuntur munera, ut non sunt sic electa. Potest etiam dici, quod munera, & primitias non distinguuntur, sed ponuntur pro eodem, & ponuntur, & pro, id est expostiuue, sicut infra dicitur: Si autem obtuleris munus primitiarum, id est primitias, que sunt quoddam munus. *Super altare vero non imponentur in odorem suauitatis.* id est istis primitijs, aut muneribus oblati de melle, & fermentato nihil ponebat ad cremandum super altare, sed totum cedebat in ius sacerdotum: causa autem horum supra expressa est. Vnde sciendum, quod siue oblatio in altari totaliter cremaret, siue sola pars eius non poterat illa oblatio esse fermentata, & quod amplius est, si aliquid de similia oblata Domino cuius pars cremaret in altari alia partes prouenirent sacerdotibus, licet faceret panes ex illis, non tamen poterant illos fermentare, quoniam cum ista similia, que cedebat in ius sacerdotum, fuisset pars illius similia, que oblata est cuius pars in altari combusta est, non debebat fermento admisceri. Hec causa reddunt 7. 6. cum agitur de similia conspersa oleo, & dicitur: A dolebit; illud in altari in monumentum odoris suauissimi Deo: reliquum autem partem similia comedit Aaron cum filijs suis absque fermento, & comedit in loco sancto atrij tabernaculi; id autem non fermentabitur, quia pars eius in Domino incensum offerretur. *Quicquid obtuleris sacrificij sale condies.* Hic ponitur aliud genus preceptorum pro omnibus sacrificijs, & oblationibus, scilicet quod semper ponebatur sal in omnibus sacrificijs, & referendum est hoc non solum ad sacrificia, que de carnibus fiebant, sed etiam ad sacrificia, que de panibus. Cum enim quisquam offerret holocaustum super ipsas carnes, que cremabant, ponebat sal: id est in sacrificio victimæ pacifice, id est & in sacrificijs pro peccato, eodem modo in

Quomodo munera, & primitias de fermentato & melle differunt.

Vnde primitias dicitur.

C 4 sacrificijs

facrificijs de panibus, quoniam si offerretur simila, sal ei commiscebatur. Si autem panes de clibano, vel laganas, aut aliquid de sartagine, vel craticula offerretur in commixtione, vel conspersione pastarum, ex quibus panes conficiebantur, sal ponebatur, ita quod nihil omnino maneret de sacrificijs, quod sale non condiretur.

Quare sal in omnibus sacrificijs ponebatur. *Quaest. VI.*

Responsio ad quaestum. I. Rō est tropologica.

QVAERET autem aliquis, quare sal ponebat in omnibus sacrificijs. Et cōiter causa redditur referendo ad tropologiam, s. q. signat discretionem. Discretionem autem, quam philosophorū more loquētes prudentiā appellamus, omni virtuti viam praebeat, omnibusq; actibus interesse debet, qm̄ sine illa virtus moralis nulla esse potest, & cū illa fuerit, necessarii est morales virtutes inesse iuxta Aristotelis doctrinam in sine 6. Ethico. ideo nostra, aut actio, aut locutio sine discretionem esse nō debet, alias qualitercūque fiat, illicita est. Sic enim dicebat Apost. ad Colof. 4. cap. Omnis vester sermo in gratia semper sit sale conditus, i. in omni locutione prudentia adesse debet. Iussit ergo sacrificium suū Deus cum sale semper fieri, qm̄ sacrificia, quae irrationabilia sunt Deo displicent, quā ob rē admonēbat Apostolus sacrificia corporis nostri ad Deum rationabilia esse ad Rom. 11. cum dicit: Obsecro itaque vos fratres per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viuētem, sanctam, Deo placentem, rōnabile obsequiū vestrum, i. omnia obsequia, quae ad Deum egeritis, rōne disponantur. Alia autē a quibusdam rō reddi de sale, quā sal a corruptione cōseruat, sicut patet in carnibus, quae sale perfunduntur; quoniam sic a putredine conseruantur; corruptionē autem peccatorum sacrificio suo Deus appropinquare non vult; ideo sal in omni sacrificio offerri iussit. Hae tñ tropologicę causae sunt, ideo ad litteralem recurrēdum est, cum haberi potest. Vnde sciendum causam, quare Deus iusserit sal in oī sacrificio apponi, hanc esse, qm̄ vt ex pralibatis liquet, sacrificium Domini tanquam cibus humanus est, & altare eius tanq̄ mēsa. Sicut ergo in cibis humanis ponuntur quaedā vt materia ciborū, quaedā sunt, vt cōdimentā eorum, ita in sacrificio Dei fieri decuit, & qm̄ in cibis nostris quaedam sunt condimenta generalia, quae in oībus apponuntur cibis, quaedā verō ad quosdā specialiter pertinent, ita ergo & in sacrificio Dei futurum erat: in cibis nostris generale cōdimentum sal est, oēs nanque cibi, siue in decoctione, siue in asatione, aut aliās, sale perfundunt prius q̄ eis vescamur, vnde & panes ipsi sine sale in pastam non cōficiuntur: carniū quoque decoctio, vt quid saporis induat, sale indiget. Sic igitur in oībus sacrificijs Dei tam de solis panibus, quā de solis carnibus, aut simul, sal ponit; iō vniuersaliter dixit in omni sacrificio sal esse ponendū. Alia autē sunt condimenta ciborum nostrorū, quae non sunt generalia, sed solum ad quaedā profunt sicut oleū, qd̄ cū pani admisceatur illum lapidum reddit. in decoctione tñ carniū, oleum non apponitur, qm̄ illarum cōdimentum non est. Hoc autem obseruauit Deus, quoniam in oībus sacrificijs, quae de farina, & pane erāt, iussit poni oleum, qm̄ mandauit simillam oleo conspergi, & panes de clibano oleo conspersos esse. laganas quoque oleo litas fore. De his autē, quae in sartagine frangebantur satis patet, qm̄ triplex olei perfusio fiebat. In his quoque panibus, qui in craticula fiebant conspersio olei erat. De omnibus his patet hic in litera. In sacrificio tñ carniū oleum poninunquā iussit, qm̄ oleum carniū condimentum non est. Hanc igitur oportet pro causa assignari, quare sal & oleum in sacrificijs ponerentur, nec redire decet ad solas tropologicas. Patet autē hāc

a. Ratio.

Literalis ratio quae sit.

fuisse causam ex litera, quia dicitur: Quicquid obtuleris sacrificij sale condies, id est quodcumque illud sacrificium fuerit, deberet condiri, & saporem recipere a sale. Condiri proprie ad causationem saporis pertinet, ad hunc ergo saporē sal poni iubebatur. *Nec auferas sal foederis Dei tui.* Hic est replicatio eiusdem sententiae, quae sit in sacra Scriptura ad magis confirmandum aliquam sententiam, sicut Deus saepe Prophetis, aut somnatoribus idem bis signat, vt maior firmitas rei notaretur. Sic dixit Ioseph ad regem Pharaonem, qm̄ declarauit ei omnia duo: & dixit secundum pertinere ad id, ad quod primum, sed posita fuisse duo, vt maior firmitas rei venturę notaretur, cum dicitur: quod autem vidisti secundo ad eandem rem pertines somnium firmitatis indicium est eo, qd̄ fiat sermo Domini, & velocius compleatur, vt habetur Gen. 41. *Federis Dei tui.* Sal dicebatur esse ex foedere Dei, id est ex cōpositione, s. q. Deus composuerat cum Israel, vt ei semper poneret sal in sacrificijs, & sic omnes aliae compositiones, vel leges, quae ex pacto quodam inter Deum, & Israelitas conuentae sunt foedera vocantur. De hoc patet in tabulis legis, quae vocantur tabulae federis, quae continebant decem praecepta, quae erant federa, & sic tam lex illa, quam Deus per se Israelitis tribuit, quam ea, quae referente Moyse populo data est, foedera vocantur, vt patet Deute. 29. cum dicitur: Hae sunt verba foederis, quod praecepit Dominus Moysi, vt feriret cum filiis Israel in terra Moab. praeter illud foedus, qd̄ cum eis pepigit in Oreb. *De sacrificio tuo.* Id est in sacrificio, quod tu obtuleris. Quodlibet sacrificium vocatur sacrificium Dei, & sacrificium ipsius offerentis dicitur sacrificium Dei, quia ipsi, & pro ipso offertur. Dicitur sacrificiū offerentis, quia ab ipso offertur. *In omni oblatione offeres sal.* Repetitio frequens superioris sententiae est ex causa iam assignata. Posset tamen hic fortassis magis exprimi, qm̄ in superioribus, quoniam oblatio secundum suam significationem generalior est, quoniam sacrificiū proprie pro carnibus oblati accipitur: oblatio autē tam pro panibus, q̄ pro carnibus. Cū igitur supra iussisset in omni sacrificio ponendū esse sal, fortasse aliquis intelligere solum vellet, de sacrificijs carniū. Quando autem hic dicitur in omni oblatione sal ponendum: oportet intelligi tam de carniū, quam de panum oblatione. *Si autem obtuleris.* Supra agebatur de oblationibus farinae, & panis cum omnia ex similia: hic autem ponit modum oblationis farinae, qm̄ ipsa de spicis virentibus fiebat, quoniam ista non erat similia: tunc enim accipiebatur manipulus spicarum virentium, quasi ad maturitatem peruenientium, & comburebatur in sanctuario, atque grana in hunc modum torrebantur, & exsiccabantur: deinde vero terebatur in mola, & inde rudis farina fiebat, de qua aliquid offerebatur Domino, & aliud cedebat in ius sacerdotum, sicut supra de similia dictum est. *Si autem obtuleris munus primitiarum.* Id est si obtuleris primitias, quae non sunt decimae. *Frugum tuarum.* De frugibus existentibus in spica. Fiebat autem hoc solum in festo azymorum, quod erat in mense Martij, vel Aprilis, & tempore illo in terra Chanaan, quam possidebant Iudaei, quae erat satis calida, erant fruges maturae, scilicet ordeaceae, & tunc de illis colligebatur, & portabatur ad sanctuarium, ita quod quilibet antequā aliquid acciperet, aut meteret pro se, de frugibus ordeaceis tollebat illum manipulum, & offerebat sacerdotibus, vt habetur infra 24. cap. sed an vnus tantum manipulus offerretur pro toto Israel, vel quilibet de agris suis vnum manipulum offerret, dicitur infra 23. cap. Modus tamē, quomodo istae spicae oblate conuerterentur in sacrificium, & in vnum sacerdotalem ibidem non ponitur, sed in hoc c. in quo de omnibus cetero-

Sai erat ex Dei foedere.

Sacrificiū, & oblatio quid proprie sit.

De modo oblationis spicarū, & ritu eius.

ceremonijs panis, aut farinae oblate agitur. Sed verum est, quod alia primitia sunt, de quibus principaliter loquetur litera, licet de his posset aequaliter accipi, vt infra declaratur. Offerebantur etiam in festo Penthecostes, panes facti de noua farina frugum triticarum, & isti erant in primitiis, nec licebat alicui comedere de noua farina, antequam offerrentur isti panes, vt habetur infra 23. cap. De his tamen non dicitur hic, quoniam solum agitur de spicis oblati. *De spicis adhuc virentibus.* Intelligendum est de spicis ordeaceis, quoniam de hoc iubebatur fieri oblationem in festo azymorum, vt patet infra 23. cap. Si autem id vellet facere de spicis triticis, non videbatur esse prohibitum, & tenebatur modus in offerendo, qui hic ponitur. *Adhuc virentibus.* Non est intelligendum spicas esse totaliter virides, quae offerri deberent, quoniam tempore messis ordeacea ista oblatio fiebat, & iam spicae deuenerant ad maturitatem, cum autem spicae maturae sunt, non virides, sed flauae, aut albae sunt, sicut dicebat Christus: Aspiciete quoniam regiones albae sunt ad messem, id est iam tempus est merendi, quia regiones albae sunt, vt patet Ioan. 4. Sed hic spicae maturae erant, cum offerebantur: ergo non erant virides. Dicendum igitur non accipi proprie virides pro colore illo, sed magis pro colore flauo, & declinante ad imperfectam albedinem. *Torrebis eas igni.* Id est istas spicas adducti manipuli, comburere debebat offerens. Nec putare debet aliquis quod comburi deberent istae spicae super altare holocaustorum, quoniam quod ibi semel ponebatur, cremabatur ad honorem Dei, & non tollebatur aliquid inde ad alios vsus. De his tamen spicis aliter fiebat, quoniam cum torreretur auferantur grana, & terebantur in modum farris, vt fieret inde farina, & pars eius cremaretur coram Domino: reliquum autem cederet sacerdotibus, non igitur cremabantur istae spicae in altari holocaustorum. Nec etiam existimandum est, quod sacerdotes istas spicas cremarent in sanctuario, in aliquo igne profano, & non in altari holocaustorum, & deinde grana excutientes contererent in modum farris, quoniam hic dicitur, quod qui offerret spicas virentes, torreret eas: deinde contereret in farinam, & postea offerret. Non ergo pertinebat ista combustio, & fractio granorum ad sacerdotes, sed ad laicos offerentes. Et consequenter patet, quod non fiebat combustio ista in sanctuario, quoniam in sanctuario laici ministracionem nullam habebant. Dicendum igitur hunc fuisse modum oblationis, quod populares tollerent manipulos spicarum de agris suis, & quilibet in domo sua combureret illas spicas, atque inde grana excussa in farinam, contereret fundens oleum super illam farinam, sicut fundebatur super simillam cum offerretur, & imponens thus, & haec sic ferens sacerdotibus in sanctuario offerebat, qui eleuabat eam coram Domino apud altare, vt esset acceptabilis, & partem eius assumentes, atque super altare incendentes, reliquum sibi sumebant, ponentes tamen totum thus super altare. Haec autem oblatio ab oblatione similiae nihil differre videbatur, nisi quia similia farina vetus, siue noua erat, haec autem, de qua hic dicitur, erat facta de spicis. Item quia similia erat farina delicata, a partibus sursuris separata: haec autem, de qua hic dicitur, rudis farina erat, vt infra declaratur. Ista primitia non erant manipulus, qui aliās offerebatur, quia omnes ceremoniae circa illam fiebant per sacerdotes, licet non cremarentur spicae in altari holocaustorum, sed in alio igne profano, qui tamen erat in sanctuario: primitia autem istae spicarum, de quibus intelligitur litera, non ferebantur in manipulo a laicis, ad sacerdotes, sed laicus in domo torrebat spicas, &

frangebat grana in farinam, & consparsam eam sacerdotibus offerebat, & ita accipitur hic litera. *Et confringes in morem farris.* Ad laicum offerentem refertur, & non ad sacerdotem, scilicet quod ipse grana excussa de spicis combustis, contereret inter duos lapides molares, aut contereretur, sicut far conterebatur ad farinam faciendam, licet non poterat sic perfecte conteri, quoniam ista grana erant humida, & calida, cum non essent sic mature exsiccata. Vnde non poterat in farinam tenuissimam redigi, sed necessarium erat redigi in partes grossas, & qualitercūque, & sic offerebatur. *Et sic offeres primitias tuas Domino.* Dicebantur istae primitiae, quae primo offerebantur, quam aliquid assumeretur de frugibus illis in vsus humanos.

Duplices erant primitiae de segetibus. *Quaest. VII.*

CIRCA istas primitias de segetibus est intelligendum, quod duplices erant primitiae, quaedam erant, quae dabantur in modum decimarum, scilicet collectis frugibus dabatur in grano certa mensura, vnde sicut decimae dabantur collectis frugibus, & trituratis, & erat decima pars vna de decem omnium fructuum, qui dabantur in ius Leuitarum, ita primitiae erant quaedam portio frugum collectarum, & triturarum, quae pars dabatur sacerdotibus minoribus, Numeri 18. cap. Sed non erat determinata ista pars, immo vt Hieronymus dicit super Ezechielem, & habetur extra, de deci. cap. 1. Quis plus habebant, dabant de quadraginta vnum, qui minus de sexaginta vnum. Tales autem primitiae non offerebantur Deo, vt ponerentur de eis in altari, sed totaliter dabantur sacerdotibus, sicut decimae totaliter dabantur Leuitis, & nihil de eis cedebat Deo, & de istis primitijs non agitur hic. Aliter accipiuntur primitiae pro muneribus, quae primo offeruntur ex segetibus, & dicendum quod istae erant duplices, quaedam ex necessitate, aliae spontaneae, ex necessitate erant, quae erant toti populo appositae, & istae erant vnum manipulus spicarum, quia a toto populo offerebatur, non est enim intelligendum, quod quilibet de agris suis ferret vnum manipulum, quia nō esset possibile, cum esset vnicum templum in tota terra Iudaeorū, vbi offerretur, & hoc litera innuit infra 23. cap. Et ille vnus manipulus torrebat, postquam eleuaretur coram Domino a sacerdotibus, & fiebat ceremonie, quae hic dicitur, vt reduceretur in farinam. Et iste manipulus a populo offerebatur sacerdotibus, & vnus illorum eleuabat illum coram Domino, & postea nunquam redibat ad manus laicorum. Sed ceterae ceremonie torredi, & terendi, vel frangendi grana, & conspergendi farinam fracta a solis sacerdotibus fiebant. Aliae autem primitiae spontaneae erant ex frugibus, & istae erant, quādo post festum azymorum, & eleuationem illius manipuli, qui pro toto populo offerebatur volebat quis de spicis agrorum suorum offerre Domino oblationem: nam tunc fiebant ceremoniae, quae dicuntur hic, & fiebant per laicum offerentem. Nam non offerebatur hic aliquis manipulus Domino, qui eleuaretur coram eo, quia si semel hoc fieret, non rediret postea manipulus ille ad manus laicorum, sed laicus offerre volens, sumebat de spicis, quantum volebat, & torrebat eas igne, & frangebat coltas, & farinam inde factam, conspergebat oleo, & cum thure offerebat sacerdotibus. Et ista est ceremonia sola, de qua litera intelligitur, & est quartum genus primitiarum de illis, quae infra tanguntur. Verum est autem quod manipulus spicarum, qui offerebatur in festo azymorum, secundum istas ceremonias disponebatur, sed non loquitur Deus hic de illo, sed solum de primitijs

primitijs quas offerebant sponte laici, & quilibet per se eas offerebat, & huic sententia concordat valde litera, in quantum dicit. *Si obtuleris munus primitiarum.* Id est, si obtuleris primitias, quae sunt munera. Quasi dicit, sunt quaedam primitiae, quae non sunt munera, quia non dantur sponte, sed ex necessitate, vel ex lege, sicut tria genera, quae infra ponuntur, quae s. 12. Scilicet manipulus spicarum in festo azymorum, & panes in Penthecoste, & aliae primitiae in grano, in festo tabernaculorum. Iste ergo vocatur primitiae, simpliciter, & non munera: vocatur autem quaedam primitiae ex industria. *Si obtuleris munus primitiarum.* Id est, primitias, quae sunt munus. Quasi dicit, aliae primitiae non sunt munus, & ideo non offerebantur, sed reddebantur, vel solvebantur, dabantur quippe sacerdotibus. Iste autem primitiae, de quibus hic, non dabantur a laicis, etiam si vellent, quousque ferretur manipulus in festo azymorum. Et ratio est, primo quia Leuit. 18. cap. dicitur, quod cum acciperetur quicquam ex legere, nec inde pulres, aut polenta sumerentur, aut manducaretur aliquid, quousque manipulus iste offerretur, & nec mitteret quis falcem in segetem, & tamen hic mittebatur falx, & aliquid faciebatur, ideo non erat hoc licitum quousque offerretur manipulus. Secundo, quia manipulus ille a toto populo offerebatur, & nomine totius Israel. Iste autem primitiae, de quibus dictum est, offerebantur a priuatis personis, ideo non licebat eis offerre haec quousque pro toto populo oblati essent manipulus, & hoc verum esset, etiam si manipuli multi essent, qui offerrentur, scilicet quilibet vnum, de quo dicitur infra 23. cap.

Ter in anno offerebantur primitiae per tria festa. Quaes. VII.

VND E sciendum est, quod ter in anno primitiae offerebantur, scilicet in festo azymorum, & in festo Penthecostes, & in festo tabernaculorum. In festo azymorum offerebatur manipulus frugum combustis spicis, & redactis in farinam per sacerdotes, sicut hic dicitur. In festo Penthecostes offerebantur aliae primitiae, quae erant de panibus, scilicet quod fieret de noua farina duo panes triticeae, & quilibet contineret vnam decimam simile fermentatae, quae coquebatur, & offerebatur duo. De his tamen nihil ponebatur super altare, quia fermentati erant, vt patet infra 23. cap. & de his non agitur hic. Tertium genus primitiarum erat in festo tabernaculorum, & tunc offerebantur partes frugum, siue triticeae, siue ordeaceae, & de oleo, & vino, & generaliter de omnibus terrae nascentibus, haec autem primitiae ad solos sacerdotes pertinebant, nihilque super altare offerebatur, de his dicit Exo. 23. Primitias frugum terrae tuae deferes in domum Domini Dei tui, de his est Exo. 34. hoc autem solum genus primitiarum in ecclesia manet, quod collectis frugibus, & ceteris in terra nascentibus dantur partes quaedam ministris ecclesiae, praeter ius decimarum: de modo autem solutionis istarum primitiarum apud Hebraeos, & in ecclesia dictum fuit, Exo. 23. & 34. Etiam erat alterum quartum genus, de quo dicitur est. Cum autem hic dicitur, sic offeres primitias tuas, solum refertur ad primitias primi generis, quae offerebantur in festo azymorum, & maxime ad primitias quarti generis. Quod patet, quia primitiae, quae offerebantur in festo Penthecostes, non conterebantur in modum farinis, vt fieret simila, & perfunderetur oleo, sicut hic dicitur, sed fiebant duo panes, vt habetur infra 23. cap. Non potest etiam intelligi de primitijs, quae offerebantur in festo tabernaculorum, collectis omnibus frugibus, quoniam ille erant de omnibus terrae nascentibus, iste autem de quibus hic, erant solum de spicis. Iste

F quia primitiae, quae dabantur in festo tabernaculorum, totaliter in ius sacerdotum cedebant, ille autem, de quibus hic, partim Deo, & partim sacerdotibus proueniebant. *Fundens super ea oleum.* Id est, quando illa grana spicarum combustarum, essent contrita in modum farinis, deberet fundi oleum super illa, sicut consuevit erant fundi super simulam, quae offerretur: de causa autem oblationis olei supra dictum est. *Et thus imponens.* Id est, quod super illam farinam, factam de spici, poni debebat thus, sicut in sacrificio simile. Hoc autem ad bonum odorem ponebatur. *Quia oblatio Domini est.* Hic subditur causa duorum superiorum, scilicet quare ponebatur oleum in illa farina, & quare thus. Dicit autem hoc esse, quia erat oblatio Domini, & non oblatio Dei, requirebat specialiter ista duo, scilicet thus ad bonum odorem, & oleum ad condendum saporis. Et quoniam hic dicitur solum de oleo, & thure, quod poni deberent in hoc sacrificio farinae, tamen est intelligendum est de sale, licet non exprimitur, quoniam in omni sacrificio sal offerendum erat, sicut supra praecipitum est, & ponitur hic casualitas, quia oblatio est, id est, si non fuisset ista oblatio facta Deo, non imponeretur in ea oleum, & thus, vt patet de boue combusto extra castra, de vitula rufa, quoniam in istis non ponebatur oleum, vel thus, cum non essent sacrificia Domini. *De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farinis.* Id est, quod de illa farina conspersa oleo, quae offerebatur sacerdotibus, deberet ponere sacerdos vnam partem super altare, vt cremaretur. Vocatur autem sacerdos hic quilibet, qui offerret coram Domino illam simulam assumptam ponendo partem super altare. *In memoriam muneris.* Id est, quod ista particula farinae, quae ponebatur super altare in memoriam, quod esset illa oblatio facta Deo: nam maior pars huius oblationis dabatur sacerdotibus: si autem de illa nihil daretur Deo, necessarium erat, vt videretur illam oblationem non pertinere ad Deum. Cum ergo dabatur minima pars, illud erat in memoriam muneris, id est, illud erat in signum, vel memoriam, quod ista farina, quae offerebatur, in reuerentiam Dei, & munus eius dabatur. *Partem farinis fractis, & olei.* Hoc erat quod sacerdos offerre debebat super altare, scilicet partem farinis fracti, id est, farinae, & vocatur far fractum, & non farina, quia non bene erat fractum, ita vt esset farina. Huius causa erat, quia grana erant tenera, & humida, cum essent de spicis virentibus, & non poterant bene frangi, sed in partem quandam, & partes grossas redigi: vnde magis far fractum, quam farina videbatur. *Actotum thus.* Id est, quod quando offerebatur ista farina de granis spicarum, cum ea simul thus offerebatur, & licet pars farinae solum Deo traderetur, & pars sacerdotibus, de thure tamen non erat eadem diuisio, sed solum Deo dabatur: causa autem huius expressa est.

De quibus rebus fieri poterat aliqua oblatio Deo, & quae erant illa, quae offerebantur Domino, & quae offerebantur ministris, & an esset aequale meritum vtrobiusque. Quaes. IX.

NVNC autem considerandum est, quae erant illa, de quibus aliqua oblatio Deo fieri poterat, & considerandum est, quae omnia, quae incedebantur super altare, & quae cedebant in partem sacerdotum, vel ea, quae totaliter sacerdotibus proueniebant nullo de eis combusto, super altare Deo offerebantur, quoniam quaecumque, aliquid offerret, propter Deum offerebat, si autem postea ipse Deus, illa ministris suis dabat, vel pro se accipiebat, nihil attinebat ad ipsum offerentem. Vnde nihil minus merebatur ille, qui offerebat aliqua, quam solis sacerdotibus offerenda erant, sicut mel, & panes fermentati, & fructus arborum, quae ille, qui offerebat ea, quae soli Deo proueniebant, sicut erat holocaustum, quod totaliter cremabatur in altari, vel quae ille, qui offerebat

Oleum, & thus, quare ponebatur in farina.

Far fracta quid vocatur.

Duplex oblatio, quae ad Deum, alia ad solos sacerdotes.

Sacrificia in duobus consistunt.

Quinque erant species animalium immolatorum.

Arum, & non de columbis maioribus. Appareret igitur, quod in oblatione carniuum, solum erant licitae quinque species, scilicet tres in gressibilibus, vt puta bos, aries, & capra, & duae in volatilibus, scilicet columba, & turtur. Si autem ea, quae Domino offerri possent, sint de terrae nascentibus, aut illa sunt principaliter sacrificia, aut condimenta sacrificiorum. Si autem sunt sacrificia, aut per modum cibi, aut per modum potus, si per modum cibi, sicut sunt sacrificia de pane, & farina, & ista dupliciter, quia aut offerebantur in pane confecto, aut in farina non confecta. Si autem offerrentur in pane, sicut sunt triplicia genera, scilicet panes de clibano, conspersi oleo cum laganis oleo litis. Secundum genus est de panibus, qui in saragine fringuntur. Tertium genus est de panibus, qui coquantur in craticula. Si autem sit oblatio in farina non confecta, aut comixta aqua conspersa tamen oleo, erant duo genera, quoniam aliqui fiebat oblatio de farina veteri, quae vocatur simila superfuso oleo: aliqui autem oblatio fiebat de farina comminuta ex spicis virentibus combustis, & fractis. De his omnibus sex modis, aut quinque si strictius loquamur, scilicet de tribus modis panum, & duobus modis farinae offerendae, habetur in hoc cap. Si autem sacrificium de terrae nascentibus sit per modum potus, sicut erat oblatio vini, quae fiebat cum omnibus sacrificijs carniuum, vt habetur Numeri 15. vbi determinatur quantum in quolibet sacrificio de vino apponi deberet. Si autem ea, quae Domino offeruntur, non sunt principaliter sacrificia, sed sacrificiorum condimenta, distinguendum est, aut ista condimenta erant generalia ad omnia sacrificia, aut ad quaedam solum. Si autem ad omnia sic erat oblatio salis, quod ponebatur cum omni sacrificio, siue carniuum, siue panum, quoniam sal tam panibus, quam carniuum condimenta saporis praebet. Si autem condimentum sit speciale ad quaedam sacrificia: dicendum est hoc esse oleum, quod solum est condimentum panis, & carniuum, ideo in omnibus sacrificijs tam panis quam farinae, oleum adhibetur: in carniuum autem non. De his duobus patet in hoc cap. quoniam iubetur in omni sacrificio debere apponi sal, & cum particulariter agatur de oblationibus panis, in qualibet dicitur ponendum esse oleum. Et si obijcias, quod oleum debere poni in sacrificijs carniuum, quia Numeri 15. dicitur, in holocaustis, & victimis pacificis, & votis debere poni oleum per singulos boues, & agnos, aut hircos, ista autem carniuum sacrificia sunt: respondendum est in sacrificijs carniuum solum se, nunquam debere poni oleum: si autem aliqui ponatur, hoc est quoniam ad sacrificium carniuum comitatur sacrificium farinae, in quo oleum semper ponendum est, hoc patet Numeri 15. vbi cum sacrificijs carniuum ponitur iubeatur simila, cum simila autem quaedam pars olei. Aliud autem est quod ad sacrificia pertinet, tanquam accessorium, nec tamen vt condimentum, sed quoddam odoris suscitatorium: nam in perfecto conuiuio non solum oportet esse saporem, sed etiam odoris irritamenta poni, & quoniam thuris odor suauis est, iussit Deus in sacrificijs sibi poni. Est autem, & alia causa, quoniam thus significat quandam ascensionem mentis in Deum, vt sicut ipsum thus fumum in coelestia exhalat, ita & orationem nostram in coelestia peruenire optemus, dicitur David Psal. 139. Dirigatur Domine oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. Cum igitur sacrificia ex mentis deuotione fuerint, congruit eis thus continere, & ob hoc cum aliquod sacrificium, non ex deuotione, sed ex mentis turbatione fiebat, non offerebatur thus, sicut in oblatione inuestigande zelotypiae, quam vir faciebat aduersum suspicans de vxore, de hoc habetur Numeri 5. cap. Item offerebatur thus in sacrificijs Dei, quia maxime attestabatur perfectionem deitatis cum solis eis, quos Deos putauit, antiqua hoc obtulisset gentilitas. Patet igitur ex praedictis quid Deo offerri liceret, assumendo oblationem, siue largam, siue strictam ad solum Deum, & in toto, vel in parte ei quod quae offerebat, &c.

Oblatio multiplex de terrae nascentibus.

Cap. 2.

Quare in sacrificijs ponitur thus.

CAPITVLVM III.

Hostia pacificorum

Q UOD si hostia pacificorum fuerit eius oblatio, & de bobus voluerit offerre, marem, siue foeminam, immaculata offeret coram Domino. Ponetque manum super caput victimae suae, quae immolabitur in introitu tabernaculi testimonij, fundentque filij Aaron sacerdotis sanguinem per altaris circuitum. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, adipem qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus. duos renes cum adipe, quo teguntur ilia, & reticulum iecoris cum renunculis. Adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito, in oblationem suavissimi odoris Domino. Si vero de ouibus fuerit eius oblatio, & pacificorum hostia, siue masculum obtulerit, siue foeminam, immaculata erunt. Si agnum obtulerit coram Domino, ponet manum suam super caput victimae suae, quae immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonij: fundentque filij Aaron sanguinem eius per circuitum altaris. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino, adipem, & caudam totam cum renibus, & pinguedinem, quae operit ventrem, atque vniuersa vitalia, & vtrumque renunculum cum adipe, qui est iuxta ilia, reticulumque iecoris cum renunculis. Et adolebit ea sacerdos super altare in pabulum ignis, & oblationis Domini.

Infra co. Exo. 29.

est. dist. 2. 1. 1.

Sup. eo & infra eod.

Connexio capituli.

Diuisio.

Quod si inceptor legislator a principio huius libri agere de sacrificiorum diuisione, quae praecipue est de sacrificijs, quae in carnibus consistunt, dixeratque de sacrificio holocaustorum in 1. cap. & cum immediate subiungere debuisset de sacrificijs carnis residuis, scilicet pacifica hostia, & pro peccato, interposuit de caeremonijs oblationum in pane, & farina, cap. praecedenti, nunc vero redit ad prosequendum de sacrificijs carnis, de quibus inceptor tractans in hoc cap. de hostia pacifica: & diuidit in duas partes, primo agit de pacifica hostia, secundo de peccati victima, cap. seq. Prima in tres sicut contingit de tribus speciebus animalium fieri hostias, Primo de bobus, secundo de ouibus, tertio de capris, secunda ibi. Si vero de ouibus, tertia ibi. Si capra fuerit. Prima autem iterum in duo diuiditur, quoniam primo agit de immolatione animalium, secundo de ritu adipum, secunda ibi. Omnis adeps.

Quare victima pacifica non poterat fieri de ouibus, sicut holocaustum, sed tantum de tribus generibus animalium gressibilium, scilicet boue, oue, & capra. Quae. 1.

Idcirco primum considerandum est, quod sicut holocaustum est sacrificium de carnibus, ita & victima pacifica, non poterat tamen fieri victima de tot generibus animalium, sicut

fit holocaustum, quoniam holocaustum fit de quinque speciebus animalium, scilicet tribus gressibilibus, & duabus volatilibus, ut patet supra 1. cap. Victimam autem pacificam in solis tribus gressibilibus constat, scilicet boue, oue, & capra, ut patet in hoc cap. ubi dicitur, quod si aliquis voluerit facere hostias pacificas, debet facere, aut de bobus, aut de ouibus, aut capris, & sic nullum aliud oblationis pacificae relinquitur genus. Dicit autem Nicolaus causam huius esse, quoniam in sacrificio pacificorum oportebat quasdam partes Deo offerri, quasdam vero sacerdotibus tribui, alias vero in offerentium iura cedere, ut patet infra 7. cap. sed volatilia non diuidebantur, ergo non debebat fieri victima pacifica de volatilibus, hoc autem probatur Genes. 15. cap. ubi Deus Abraham iussit aues non diuidere, sed vaccam, arietem, & capram. Possent autem adhuc hoc probari supra 1. cap. ubi cum cetera animalia diuidi Deus iussit, mandauit volatilia non secari, nec ferro diuidi. Sed ista ratio non potest stare, quoniam probationes Nicolai militant de sacrificio holocaustorum, quoniam verum est, quod in holocaustis volatilia diuidi non debebant, ut patet supra 1. cap. Et hoc idem fuit in sacrificio Abraham, quoniam illud ad holocaustum pertinebat. Nec valet aliquo modo iste modus arguendi, scilicet Deus mandauit Abraham in sacrificio, quod ei fecit non diuidere volatilia, ergo quandoque fuerint oblata volatilia, nunquam diuidi debent, quoniam sic sequeretur, Deus iussit in sacrificio holocaustorum omnes carnes bouis, & ouis, & caprae cremari super altare, ergo quandoque offerantur bos, ouis, & capra debent totaliter in altari cremari, quoniam hoc factum est: nam in alijs sacrificijs offeruntur ista, sed non totaliter cremantur in altari. De sacrificio autem Abraham similiter dicendum erat, quod ipsum est in modum holocausti, & quod aues non diuidentur in eo, sicut non diuidentur in alijs holocaustis, non tamen ex hoc sequeretur, quod in alijs holocaustis, seu sacrificijs, si offerrentur volatilia non deberent diuidi, quoniam eodem modo argueretur in alijs sacrificijs debere obseruari omnes caeremonias holocaustorum. Sed fortassis aliquis respondebit, quod praedictae redargutiones non stant, quia sacrificium quod fecit Abraham non fuit holocaustum, sed simpliciter mandatum est, quod aues in sacrificijs non diuidentur. Ad hoc autem dicendum est stare non posse, quoniam praesupposito, quod ex caeremonijs sacrificij Abraham arguatur oblatio in alijs sacrificijs, inquiramus an sacrificium quod fecit Abraham, pertinebat ad aliquod genus trium sacrificiorum, quae in hoc Leuitico iussa sunt, & tunc cum ex illo arguatur ad alia, necessarium est, ut si sacrificium Abraham fuit holocaustum, id est ritus obseruetur in omnibus holocaustis, qui obseruatus fuit in oblatione Abraham. Sed cum Abraham obtulit illa animalia, diuisit ea per mediam partes alterutrum ponens, ut habet Genes. 15. ergo in holocaustis debent diuidi animalia in duas medietates, & partes alterutrum poni. Sed falsum est, quoniam in holocaustis diuiduntur carnes animalium in multas partes, & ponuntur super altare. Si autem fuisset oblatio Abraham victima pacifica, & ex illa liceret argui ad alias, eodem modo oportebat in hostijs pacificis diuidi animalia in duas medietates. Sed falsum est, quoniam ad minus tres partes fieri oportet, scilicet, quandam partem Deo, ut apparet hic, aliam vero sacerdotibus, aliam autem offerentibus, ut apparet infra 7. cap. & quilibet harum in plures particulas secabatur. Si forte sacrificium Abraham fuisset pro peccato, & ex illo argueretur, erat necessarium in omnibus sacrificijs pro peccato teneri modum diuisionis, quae fuit in sacrificio Abraham. Sed hoc non stat, quoniam quasdam sacrificia pro peccato totaliter conburuntur, in alijs autem aliae caeremoniae obseruantur, ut patet infra 4. & 5. cap. Si autem diceremus sacrificium Abraham non fuisse in aliquo genere trium sacrificiorum legalium, liceret ex illo argui quod oporteret in omnibus sacri-

Nico. opi.

Improba.

Falsitas argumenti Nicolai.

Doct. opi. Sacrificium Abraham fuerit holocaustum.

Deus iniuit foedus in monte Sinai cum Iudeis.

Quare Deus voluit aues in hostias pacificas offerri.

Ritus sacrificij pacifici de bobus.

sacrificijs sic fieri, sicut in sacrificio Abraham. Sed adhuc hoc magis falsum est, quia tunc necessarium erat omnes ritus sacrificiorum holocausti, & victimae pacificae, & hostiae pro peccato eandem fuisse conformando ad sacrificium Abraham, quod manifeste est falsum, ut apparet ex discursu huius Leuitici. Dicendum igitur necessarium quod non licet arguere in aliquo sacrificio ex caeremonijs, quae obseruatae sunt in sacrificio Abraham, non enim valet: Abraham diuisit omnia pecora in duas medietates, ergo in omnibus sacrificijs, vel aliquo omnium hic modus seruari debet. Nec valet, Abraham non diuisit volatilia in sacrificio suo, ergo nec in alijs diuidi debent, quoniam, ut probatum est, in nullo sacrificio obseruantur ritus, quos Abraham in suo sacrificio obseruauit. Errant igitur, & non mediocriter qui ex sacrificio Abraham ad aliqua alia sacrificia arguendum putant. Dicendum autem quod licet sacrificium Abraham aequaliter dici possit holocaustum, quia Abraham totum illud Deo obtulit non obseruans pro se aliquam partem, sicut fit in victimis pacificis, nec etiam pro aliquo peccato fiebat hoc sacrificium: videbatur igitur pertinere ad modum holocaustorum, non tamen est proprie holocaustum, quia non obseruantur in eo caeremoniae holocaustorum, nec pertinet ad aliquod aliorum duorum generum sacrificij. Sed est quidam modus sacrificij differens ab omnibus tribus speciebus sacrificij legalis. Nec enim aliquod sacrificium postea simile in caeremonijs huic factum est, nec pro simili causa, quoniam istud factum fuit ad iniungendum, & confirmandum foedus inter Deum, & Abraham, ut patet Genes. 15. Postea vero fuerunt facta sacrificia ad confirmationem legis datae, ut patet Exo. 24. Non tamen fuerunt conformes ritus, nec totaliter causa eadem, quoniam cum Deus iniuit foedus cum Abraham, fuit hoc de danda posteritati feminis eius terra decem gentium, quae sunt inter flumen Euphratem, & flumen Aegypti, ut patet Genes. 15. Cum vero iniuit foedus in monte Sinai cum Iudeis, fuit ad confirmandam legem datam. Non ergo conuenienter argui potest ex sacrificio Abraham ad aliquod alterum ad similitudinem caeremoniarum, cum nullum postea fuerit sacrificium pro simili causa, aut eisdem caeremonijs celebratum: si igitur ex vno sacrificio ad alterum argui liceret, conuenientius argueretur de quolibet sacrificio ad alterum, quod de sacrificio Abraham. Reduendo ergo ad propositum, dicendum videtur quod Deus voluit aues offerri in hostias pacificas pro causa, quae superius tangebatur, quia in victima pacifica quadam pars dabatur Deo, & quadam sacerdotibus, & quadam offerentibus, ut haberent quid manducarent, & in quo gauderent epulando, ut patet Deuter. 12. cap. Et tamen aues, quae offerebantur, erant paruae, struures, & pulli columbarum, in quibus non poterant tales diuisiones fieri, & si fierent nihil prodesse partes diuise propter paruitatem: secus in bobus, capris, & ouibus, quia sunt maiora animalia, ideo non debuerunt aues in victima pacifica offerri, offeruntur autem in holocaustum, supra 1. cap. Vbi non diuiduntur, sed totaliter cremantur super altare, etiam offeruntur pro peccato, & hac pro pauperibus, qui aliam victimam offerre non possunt, infra 5. & 12. cap. Et ibi quoque non diuiduntur, quia hostia pro peccato ad sacerdotem pertinet, & ipse eam comedere debet, ut patet infra 6. cap. Quod si hostia pacificorum. Istud dependet ex superioribus, & est membrum diuisionis, sic cum aliquis facit aliquam magnam diuisionem plures ponens particulas subdivisionum. Incepit autem ista diuisio supra in principio 1. cap. cum dixit: Homo qui obtulerit hostiam de pecoribus, si holocaustum fuerit, &c. id est si aliquis vult offerre de pecoribus, aut illud sacrificium erat holocaustum, aut victima pacifica, aut pro peccato, si autem fue-

rit pro peccato, profectus fuit legislator supra istud membrum per aliquas diuisiones in 1. cap. Nunc redit ad secundum membrum, dicens. Quod si hostia pacificorum fuerit. Id est quod si illud sacrificium, quod offertur, fuerit pacificum, & istam particulam profectur in hoc cap. per tres diuisiones. Vocatur autem hostia pacificorum, i. hostia pacifica, siue quae pro pace offertur. Est autem pax quaedam tranquillitas, quae dicitur completionem desiderii, cum igitur aliquis profectur aliquid, quod optauerat, in pace erat, i. in completo desiderio, & ei sacrificia pacifica conueniebant. Erat autem hoc sacrificium dupliciter, i. aliquando pro pace obtenta, & aliquando pro pace obtinenda, dicitur autem pro pace obtenta, quando docet; aliquis sacrificat pro bono, quod olim desiderabat, nunc iam illud adeptus est, quia cum omnium bonorum elargitio a diuina prouidentia descenderat, necessarium est aliquo modo Deum nobis pacificatum esse cum bona, quae petimus prouenerint: Deus namque inuitus aliquid dare nescit. Aliquando autem sacrificia, ista pro pace obtinenda fiunt, ut cum quis aliquid impetrare cupit, quod se nisi per Deum obtinere non posse cognoscat, pro pace sacrificia offert, sicut ei Deus placetur, & quod petit concedat. Primus autem modus pacificorum sacrificiorum gratiarum actio dicitur: secundus vero petitio. Hi tamen licet ex causis differant in caeremonijs, tamen nihil distant, idem enim in omnibus sacrificijs pacificis hic generaliter fieri iubetur. Quod si hostia pacificorum fuerit eius oblatio. Id est si ille homo, qui sponte offert, voluerit offerre hostiam pacificam. Et de bobus voluerit offerre. Ponit hic legislator vnam speciem pacifici sacrificij, scilicet quando offertur de bobus, & dicitur si voluerit offerre de bobus, quoniam in electione offerentis erat, an bouem, an ouem, aut capram offerre mallet: cum hic tres species pacifici sacrificij ponantur, & non erat magis obligatus ad vnam, quam ad alteram, sicut in sacrificijs pro peccato, quoniam ibi sibi sibi diuersitate personarum peccantium, & peccatorum, erant obligati ad diuersa sacrificia, ita quod non possent alia praeter illa offerri. Sciedum autem est, quod in hoc sacrificio pacifico de quacumque specie animalis semper erat diuisio in tres partes, quoniam quadam pars Deo incendebatur, alia vero sacerdotibus proueniebat, tertia autem ad offerentium iura pertinebat, de quibus aequaliter patet hic, iuncto 7. cap. Marem siue foeminam. Cum aliquis offerebat de bobus, poterat aut vaccam, aut taurum offerre, in quo differet sacrificium pacificum ab holocausto, quoniam in holocausto, solum masculus offerebatur, ut patet supra 1. cap. Cum dicitur immolabit vitulum masculum immaculatum offeret, & infra 22. dicitur: Quidquid illud obtulerit in holocaustum domini, ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit.

Pax quid sit.

Sacrificium pacificum erat duplex.

Gratiarum actio, & petitio.

De sacrificio pacifico fiebant tres partes.

Quare in sacrificio holocausti masculus licebat offerre, in pacifica autem hostia femina etiam immolabatur. Quae. 11.

Quare autem aliquis, quare in sacrificio holocausti masculus licebat offerre, in pacifica autem hostia, foemina etiam poterat immolari. Respondendum est, quod Deus in sacrificijs suis vult ea, quae perfectiora sunt, & quia masculinus sex perfectior est, de masculis sibi Deus offerri iubet. Differunt tamen in hoc, quia sacrificiorum quadam sunt, quae ad Deum directe pertinent, alia vero non ita directe. In his autem, quae directe Deo offeruntur, strictior modus obseruatur, quam in his, quae non directe offeruntur, holocausta autem directe offeruntur Deo, sed laudem eius, ideo in his strictiorem modum seruat, quam in alijs. Sacrificia autem pacifica non ita directe Deo offeruntur, ideo non obseruantur ita strictus modus, sicut in holocaustis. Strictio autem

tem maior in sacrificijs holocaustorum, quam in pacificis victimis patet in tribus: primo in eo quod omnes carnes holocaustorum cremabantur coram Domino, & nihil inde proueniebat offerentibus, aut sacerdotibus ministrantibus, ut patet supra 1. cap. In sacrificijs autem pacificis maxima portio carniū oblatari cede-
 debat in ius offerentium, ut patet infra 7. cap. Secunda strictio in holocausto est, quoniam in holocausto solū masculus offerri debebat de pecoribus, ut patet supra 1. cap. In pacificis autem tam masculum, quā foeminam offerri licebat, ut apparet hic: esse autē ad strictum ad solum masculum offerendū strictior obseruantia est, quā in pacificis, vel foeminam offerre. Erat autē differētia tertia strictionis in sacrificio holocausti, quoniam munditia requirebatur maior in sacrificijs holocaustorum, quā in sacrificijs pacificis. Patet ergo ex his, quia cū in sacrificijs pacificis nō esset stricta obseruantia, cum non essent directē in Deum, sicut holocausta, non de-
 cuit esse obligationem ad offerendum masculū, sicut in holocaustis. *Immaculatam offeret.* In sacrificijs requi-
 rebatur munditia, & idem vocatur animal immundū quod maculatum, erat tamen immunditia, quantum ad duo, quoniam quaedam animalia erant immunda ad cibū, & sacrificium, alia autem erant immunda ad sacrificium, & non ad cibum. Est autē generale, quod oīa animalia immunda ad cibum, erant immunda ad sacrificiū, sed non conuertitur regula, quoniam aliqua erant ad sacrificiū immunda, quae licebat comedi. Vnde sciendum, quod de pecoribus erant Iudeis ad cibos munda decem species, ut patet Deuteronomij 14. cum dicitur: Hoc est animal quod comedere debetis: bouem, ouem, caprā, ceruum, tragelaphum, pygargum, oryge, camelopardum. Alia autē animalia gressibilia eis comedere non licebat, ad immolandum tamen non erant omnia ista munda, sed solum tria, scilicet, bouis, ouis, & capra: praeter haec autem de animalibus gressibilibus, nullum Deo offerri licebat, quoniam immunda erant secundum speciem suā, in his tñ tribus speciebus pecorum adhuc immunditia esse poterat ex accidenti, sicut maculas, & tunc non licebat offerri. De his maculis habetur j. 22. cap. cum dicitur: Omnis macula non crit in eo, si cecū fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, vel impetiginem nō offeretis ex Domino, neque adolebitis ex eis super altare Domino, omne animal, quod vel coneritis, vel tunsis, vel scēbis, ablatisque testiculis est, non offeretis Domino. Omnia enim haec immunda erant, & praeter has immunditias erant aliae immunditiae, scilicet si animal quod offerri debebat, erat contaminatum tactu alicuius rei mortuae, aut in similibus, quae pollutionem inferre solēt. In hac tamen immunditia erat differentia, quantum ad duas maculas, scilicet quantum ad amputationem auricularum animalis, aut quantum ad amputationem caudae: nam amputatio istōrum membrorum non faciebat animalia esse illicita ad offerendum, faciebat tamen ea immunda ad soluendum votum, ut habetur infra 22. cap. cum dicitur: Bouem, & ouem, aure & cauda amputatis voluntariē offerre potes, votum autem ex his solui non potest. *Offeret coram Domino.* Hoc refertur ad laicum offerentem. Accipiebat enim animal illud, & ferebat ad atrium tabernaculi coram altari, ut offerret sacerdotibus, & ibi dicebatur offerre coram Domino, quia offerebat coram altari, siue coram tabernaculo, in quo erat Deus. *Ponetque manum super caput victimae.* Refertur hoc ad offerentem, qui ponebat manum super animal, quod immolabat; sacerdotes autem non ponebant manus super victimam. Fiebat autem ista impositio manuum ex duplici causa, scilicet renunciādum proprietati, quam habebat offerens in isto animali, & ad imprecandum poenas peccatorum super illud animal, scilicet Deus tran-

Regula generalis de immunditia animalium. Decē spēs pecorum erāt mūde ad cibū, & tres tātum ad sacrificiū.

De differētia immunditiae animalium.

ferret poenas, quas in sacrificijs erat offerenti, in caput animalis. De his dictum fuit supra 1. cap. quae. 21. *Qua immolabitur in introitu tabernaculi testimonij.* Id est illa victima pacifica immolabatur, id est iugulabatur in introitu tabernaculi, id est ad ostium tabernaculi. Nec tamē intelligendum est, quod aliqua animalia iugularentur in ipso introitu tabernaculi, quoniam iugulabatur apud altare holocaustorum in latere eius Aquilonari, ut patet supra 1. cap. cū dicitur: Si de pecoribus fuerit oblatio, offeret ad latus altaris, quod respicit Aquilonem coram Domino. Et quoniam istud latus Aquilonare altaris, erat prope introitum tabernaculi, dicebatur immolari hostia in introitu tabernaculi. *Fundentque filij Aaron sacerdotis sanguinem.* Cum iugulabatur animal ad victimas pacificas suscipiebatur sanguis eius in aliqua vasa, scilicet in crateras, ut posset offerri coram altari, sic patet Exodi 24. cap. Cum dicitur, quod Moyses accepit sanguinem holocaustorum, & victimarum in crateras, & partem dimidiam fudit super altare, aliam vero medietatem fudit super populum aspergendo, in immolatione autem sacrificiorum, & acceptione sanguinis non erat aliqua differētia, quoniam in oībus sacrificijs accipiebatur sanguis ad fundēdum super altare, aut aliud aspergēdum intra sancta sanctorum, ideo necesse erat in quolibet sacrificio accipi sanguinem victimarum in crateris, ut inde sumeretur ad vltimū, quem Deus iussisset. Istum sanguinem fundebant filij Aaron, scilicet sacerdotes, qui assistant ministrantes sacerdoti, qui principaliter ministrabat, in quolibet enim sacrificio erat vnus sacerdos, qui principaliter ministrabat, & dicebatur facere illud sacrificium, alii autē sacerdotes sibi assistantes ministrabant in quibusdā, vnde ille sacerdos, qui principaliter ministrabat, vocatur sacerdos, tanquam ille solus sacerdos sit, alii autem sibi assistantes, quamquam sacerdotes essent, tamē sacerdotes non vocantur, sed dicitur filij Aaron, quasi minores sacerdotes, vel quasi in minoribus ministrantes, ille autem sacerdos, qui principaliter ministrabat, iugulabat animal: alii autem assistantes, seu ministrantes sibi accipiebant sanguinem, qui in crateras defluerat, & effundebant super altare, quoniam illa administratio erat minor, sicut se habet Diaconorum ad presbyteros celebrantes.

Quare in omnibus sacrificijs sit generale, quod sanguis super altare fundatur. Quae. III.

Quare autem aliquis, quare in omnibus sacrificijs hoc sit generale, quod sanguis fundatur super altare, siue super cornua, siue in circuitu, cum aliae caeremoniae carniū offerendarum, & crematarum non sint eadem in oībus sacrificijs. Respondendum est, quod licet sacrificia diuersas causas motiuas specialiter habeant: vnū tñ eis cōmune est, habent enim sacrificia causas diuersas, quae holocaustū principaliter erat ad laudem Dei, & haec erat causa sua specialis: victima pacifica erat ad aliqd obtinendum, vel ad redditionem gratiarū pro obtentis: sacrificium autem pro peccato erat specialiter ad tollendam aliquam poenam peccati, intelligendo eo modo, quo supra in primo cap. declaratum est. Erat tamen in omnibus sacrificijs hoc commune, quod proficerent ad aliquam expiationem peccatorum, siue ex se, siue ex offerentis intentione, & quoniam oīs expiatio in sanguine fit, sicut patet j. 17. cap. cum dicitur, quod anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, ut super altare meum expietis pro animabus vestris, & sanguis pro anima piaculo est. Erat igitur valde hoc conueniens, quoniam peccatū quodlibet faciebat nos dignos morte, debebat igitur ad rectā compensationem tribui vita nostra

Regula generalis in expiationibus.

pro quolibet peccato ad expiandum illud, & quia Deus ex benignitate immensa recipiebat vitam pecoris pro vita hominis, scilicet ut moreretur vnū pecus loco hominis, oportebat ut illud poneretur ad expiandum coram Deo, in quo erat vita pecoris, sed vita omnium pecorum, & generaliter omnium animalium, quam sacra scriptura animā vocat, est in sanguine: ergo oportebat offerri sanguinem ad expiandum super altare. Hoc patet infra 17. c. Anima enim oīs carnis in sanguine est, vnde dixi filijs Israel: sanguinem vnuerse carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est. De hoc est Deuteronom. 12. cap. dicitur: Hoc solū caue ne sanguinē comedas, sanguis eorū pro anima est. Ideo regula generalis erat in Veteri testamento, quod fere oīs expiatio, quae fieri deberet in sanguine celebraretur. Sic ait Apostolus ad Hebræos 9. cap. Oīa penē in sanguine secundum legē mundantur, & sine sanguinis effusione nō fit remissio peccatorum. Quoniam igitur generale est, quod in oībus sacrificijs fiat expiatio quadam pro peccato, necesse est in oībus sacrificijs sanguinem offerri, licet in oblatione carniū non concordent, modus autē oblationis sanguinis non est idem in oībus sacrificijs, quoniam in holocaustis, & victimis pacificis sola simplex effusio sanguinis fit super parietes altaris in circuitu, in sacrificio autē pro peccato interdū fiebat aspersio sanguinis intra sancta sanctorum, & delinitio super cornua altaris thymiamatum, in altari quoque holocaustorum alie caeremoniae seruabatur. Causa huius est, quoniam licet in oībus sacrificijs generale sit fieri expiationē quadā pro peccato, quia tamē sacrificiū pro peccato directius erat ad peccati expiationem, quā cetera, oportebat aliquas caeremonias in sanguinis effusione, & aspersione in eo specialiter obseruari. Si autē quares, quare ista expiatio in sanguine fiebat super altare: dicēdum est expiationem hanc fieri ad Deū, scilicet in effusione huius sanguinis peccata nostra remissa esse viderentur coram eo. Sed Deus specialiter representabat in altari, in quo fiebat ei oīa sacrificia, ergo in altari debet fieri sanguinis expiatio. *Per altaris circuitum.* Id est quod ille sanguis, quem sumebat sacerdos de hostia pacifica in crateris, debebat fundi per circuitum altaris. Nec tamen intelligēdum est, quod deberet fundi extra altare in circuitu eius, quoniam hoc erat fundi ad basim altaris, sed scriptura sacra facit differētiam inter fundi sanguinē in circuitu altaris, & in basi altaris, quia fundi in circuitu altaris est fundi super altare: fundi autē ad basim altaris est fundi extra altare, dicitur tamen fundi in circuitu, ne quispiam fortassis existimaret sanguinem fundendū intra ipsum altare super ignem, aut carnes sacrificiorum, si diceretur fundēdus sanguis super altare, cum autem dicitur in circuitu altaris, intelligi non potest, quia funderetur intra ipsum altare, sed per parietes eius, qui dicuntur esse in circuitu. Aliquando tñ scriptura ad notandū, quod effundi sanguinē super altare, sit idem quod effundi per circuitū, dicit sanguinem fundendū esse super altare, ut patet s. i. cap. cum dicitur: Sanguinem vero illius fundēt super altare filij Aaron per circuitum. Ecce manifestē innuit idem esse super altare fundi, & per circuitum altaris. Idem patet j. 17. cum dicitur: Anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, ut super altare meum expietis pro animabus vestris, & sanguis pro anima piaculo sit. *Et offerent de hostia pacificorum.* Primum quod in oībus sacrificijs offerendū erat ad expiandum, erat sanguis, qui mox ut effusus esset in crateris per altaris circuitum effundebatur: dein de carnes secundum genus sacrificii illius offerebantur. Cum igitur hic dixerit Deo offerēdum sanguinem, subiicit de partibus carniū offerendis. *In oblationem Domino adipem, qui operit vitalia.* De partibus carniū animalis primum quod offerendū erat, oportebat esse ipsum adipem, qui est pinguedo interior in viscerebus animalis.

A Circa quod cōsiderandum est, quod sicut diximus generale esse in oībus sacrificijs offerri debere sanguinem, ita generale est in oībus sacrificijs offerri debere adipē Dño, quoniam sicut sanguis ad expiationem erat, ita adeps ad suauissimum odorem Dñi. Quod autem in holocaustis offerretur adeps patet, quia de eo, quod erat in animalibus, nihil tollebat, nisi pelles & cornua, & fordes intestinorum: cetera autem cremabantur in altari. In sacrificio autem pacificorum etiam ponebatur adeps, ut patet hic, licet non ponerentur carnes oēs. In sacrificio autem pro peccato, cuius carnes a sacerdotibus comedebantur, offerebatur adeps, ut patet infra 6. cap. In sacrificio etiam pro peccato, in quo nihil de carniibus offerebatur Dño, nec sacerdotibus aliquid proueniebat, sed totum cremabatur, etiam offerebatur adeps, & tota pinguedo interior, ut patet j. 4. cap. De bobus, qui offerebantur pro peccato, & comburebatur cum pelle, & carniibus, & fimo extra castra. Duo ergo haec generalia erant in omni sacrificio, qualescūque esset, scilicet sanguinis oblatio, & crematio adipis: in illo autē sacrificio, in quo non offerebatur sanguis, non cremabatur adeps, & è contrario, sicut patet de vitula rufa, quae cremabatur extra castra, & nō ferebatur sanguis eius ad sanctorum, nec adeps, sed totū cremabatur extra castra, ut patet Numeri 19. Ob hoc autem vetuit Deus, ne aliquis comederet de adipibus animalium immolabilium, & de sanguine eorū, quoniam volebat adipem ad cremandum coram se in altari, & sanguinem ad expiandum super altare. Si autē aliquis de his duobus comederet moriebatur, quia comederat ea, quae erant Deo specialiter dicata. De comedētibus adipem habetur in fine istius c. cum dicitur: Omnis adeps Domini erit iure perpetuo in generationibus, & habitaculis vestris, & ibi etiā subiicitur de sanguine animalium, cum dicitur: Nec sanguinem, nec adipē omnino comedetis, in quo innuit ista duo esse specialiter separata. De hoc infra patet etiam 7. cap. cum dicitur: Adipem ouis, & bouis, & capre non comedetis, sanguinē quoque omnis animalis nō sumetis in cibo tam de auibus, quā de pecoribus. omnis anima, quae ederet sanguinem, peribit de populo suo. Ibi etiam de adipe dicitur: Siquis adipem, qui offerri debet in incensum Domini comederit, peribit de populo suo. Causa autem, quare sanguis non comedatur, est quoniam sanguis est ad expiandum, scilicet determinatus, ut in illo expiet, & est loco animae in omnibus pecoribus, & volucribus. Exprimi infra 17. cap. & Deut. 12. de hoc plene. *Qui operit vitalia.* Hic declaratur quis debeat esse ille adeps, qui debet comburi. Et sciēdum est, quod tota pinguedo, quae est intra animal nō sit de carniibus eius: exprimit tamē istas pinguedines nominibus specialibus, sicut sunt plures pinguedines in diuersis locis determinatis intra viscera. Vocatur autem pinguedo operiens vitalia quadam pinguedo, quae est apud cor, & apud membra coniuncta, & ista vocantur vitalia, quia in istis consistit vita: magis enim est vita animalis in istis membris, quā in alijs; ideo si modicum ledantur ista membra, necessarium est animal mori, quod non fit si ledantur alia membra, ut pedes, & manus: illa enim pinguedo apud illa membra latens debebat comburi. Aliqui autem vocant pinguedine operientem vitalia, id est operientem in testina, vel omasos, sed hoc nihil est, quoniam hoc modo multa alia membra vocarentur vitalia, quod esse falsum. Dicendum igitur vitalia esse, sicut declarauimus. *Et quicquid pinguedinis intri infecus est.* Hoc potest intelligi dupliciter: vno modo quod intelligatur hoc vnuerfaliter, non solum pinguedinem operientem vitalia debere cremari, sed et omnem pinguedinem, quae est intra viscera animalis. Alio modo intelligitur, quod nō accipiatur

Duo erant generalia in omni sacrificio, scilicet sanguinis oblatio, & crematio adipis.

Duo erant in omni sacrificio.

Sanguis quare non comedatur

Pinguedo vitalium quid.

ciatur vniuersaliter, sed solum pro pinguedine, que est intra membra vitalia, & hoc conuenientius. Quod patet ex duobus: primo quia supra dixerat debere comburi pinguedinem operientem membra, & quia aliqua pinguedo est etiam intra membra vitalia, oportet illam comburi, si enim dixisset hic debere comburi pinguedinem membrorum vitalium, intelligeretur tam pro operiente, quam pro ea, quae intrinsecus est, cum tamen dictum fuerit debere comburi pinguedinem, quae est operiens membra vitalia, oportet subiungi de ea pinguedine, quae intra membra vitalia est, & nisi forte de illa aliquid exprimitur, intelligitur quod non deberet comburi, quod falsum est. Dicendum igitur hoc debere reduci ad pinguedinem, quae est intra membra vitalia, & non ad omnem pinguedinem generaliter. Item quia dicitur immediate debere comburi duos renes cum adipe, quo teguntur illa, & reticulum iecoris. Si tamen acciperetur hic generaliter quidquid pinguedinis est intrinsecus, non subiungeretur de reticulo iecoris, nec de pinguedine operiente illa, quoniam pars non connumeratur contra suum totum. Erit ergo intelligenda ista particula de pinguedine, quae est intra ipsa membra vitalia, scilicet inter cor, & praecordia, & membra sibi coniuncta, quoniam dae istae pinguedines sunt in vitalibus, scilicet vna, quae circuit omnia membra vitalia ad modum reticuli, & per hanc diuiduntur vitalia ab hepate, alia autem est inter ipsa membra vitalia lateris. *Duos renes.* Idest oportebat etiam offerri duos renes, idest duos renunculos, quoniam isti sunt inter pinguedinem operientem illa. Sciendum autem, quod renes non proprie significant renunculos, hic tamen accipiuntur improprie pro renunculis, qui dependent a renibus intra pinguedinem illum. Aliqui autem volunt, quod accipitur hic renes proprie pro lumbis, & sit sensus quod deberent etiam duo lumbi educi de animali immolato, vt comburerentur coram Domino, & probant hoc, quonia infra subditur de renunculis, cum dicitur: Et reticulum iecoris cum renunculis. Sed hoc non potest stare, quoniam littera Hebraica repugnat, ponens hic renunculos, vbi nos renes ponimus. *Cum adipe, quo teguntur illa.* Illa vocantur hic lumbi, & super lumbos a parte interiori est magna pinguedo, intra quam latent renunculi, & illam oportebat separari ab animali. *Et adoleri super altare, & reticulum iecoris.* Iecur secundum significationem, quam vulgariter accipimus, ad volatilia pertinet, & non ad pecora: Est autem vas, in quo sordes recipiuntur. Accipitur autem hic iecur pro hepate, & pinguedo illa, quae circumdat hepar, comburenda erat super altare. Haec autem vocatur reticulum, quoniam in modum retis perforati facta est, quoniam alicubi densa, & alicubi diaphana, tanquam rete. *Cum renunculis.* Repetit hic de renunculis, quoniam isti comburi debebant cum tota alia pinguedine, quia intra pinguedinem latebant, & idem sunt, qui vocantur hic renunculi, & vocabantur supra renes: repetitur tamen hic renunculi, sicut alias fit in sacra scriptura. Nec ob hoc oportet dici differre renunculos, & renes, qui hic ponuntur, idem enim sunt, & comburebantur cum omnibus superioribus pinguedinibus. *Adolebuntque ea super altare.* Refertur hoc ad sacerdotes principaliter ministrantes, qui ista cremabant super altare, ad alios autem, qui ibi astabant hoc nullatenus pertinebat. Et cum dicitur hic adolebunt, non est intelligendum quod plures sacerdotes simul ministrarent in adolendo istas carnes, quoniam vnus faciebat hoc, tamen refertur ad multa sacrificia, quae diuersis temporibus fierent, quoniam vnum fiebat ab vno sacerdote, al-

Renes qd sunt proprie.

Iecur quid sit.

terum vero ab altero. *In holocaustum.* Idest quod omnes istae pinguedines cum renunculis debent cremari in holocausto. Non tamen est intelligendum, quod esset ista crematio holocaustum, quoniam sacrificium istud erat hostia pacifica, quod ab holocausto distinguitur, vocatur tamen holocaustum, quantum ad istas pinguedines, quae comburebantur super altare, licet totum ipsum sacrificium in se non esset holocaustum. Ratio huius est, quia aliquod sacrificium vocatur holocaustum, quando totum comburitur super altare, & quia omnes istae pinguedines cremabantur, nulla earum parte prorsus relicta, vocabatur illa crematio holocaustum. Ipsum tamen sacrificium totum, quod non cremabatur super altare, sed quaedam partes sacerdotibus, & aliae vulgaribus offerentibus proueniebant, vocatur hostia pacifica. *Lignis igne supposito.* Idest quando cremarentur supradictae carnes hostiarum pacificarum, debebat poni ignis infra ligna, non quidem quod in altari tunc nouiter poneretur ignis, quoniam ignis perpetuus erat in altari, nec aliqua occasione poterat, aut debebat extinguui, quoniam sacerdotes eum continuè fouebant in aurora lignis appositis, vt patet infra 6. cap. Quoniam tamen dicitur hic, quod deberet subijci ignis, intelligitur quod deberet esse iam subiectus, antequam sacrificiorum carnes ponerentur, cum semper subiectus esset: vel potest intelligi, quod deberet ignis subijci lignis tempore sacrificij, quia licet non poneretur nouiter ignis tempore sacrificij, ponebantur tamen nouiter ligna, cum deberet aliquod sacrificium fieri, potissimè si erat magnum, & sic incipiebat ille ignis altaris subijci lignis, non quidem per aliquam mutationem factam in se, sed per mutationem factam in lignis. *In oblationem suauissimi odoris Domino.* Idest, ad oblationem suavis odoris. Ponit autem littera duas proprietates istorum pacificarum adipum crematorum super altare, prima quod essent holocaustum, secunda quod essent oblatio, quantum ad primum referuntur isti adipes ad seiplos, scilicet quod erant holocaustum, quia omnes adipes cremabantur. Quantum ad secundum referuntur ad Deum, quia in eo quod cremabantur isti adipes, erat suavis odor Domino, idest quod acceptabat Deus illam cremationem adipum, tanquam si esset suauissimi odoris. Hoc autem non ex seipso, quoniam ista crematio ex seipso magis grauis, & fetida esse debebat, quam suauem emittens odorem, sicut apparet nobis cum adipes, aut sepum alicuius animalis crematur, potissimè si illi adipes recentes sunt, vel nondum perfectè deficeati, quod fiebat in adipibus, qui Domino cremabantur, quoniam mox, vt de visceribus pecorum educi forent, cremabantur super altare: Deus tamen faciebat, vt non esset aliquis fetor exhalans ex illis cremationibus, quoniam alias sacrificia sua contemptibilia forent. de quo magis dictum fuit, Exodi 30. & 29. *Si vero de ouibus.* Hic ponitur secundum, scilicet ritus faciendi sacrificium pacificum de ouibus. Et non signat hic ouis sexum, sed speciem, quoniam non solum ipsa ouis, quae foemina est, offerri potest in hostias pacificas, sed etiam arietes, & agni, omniaque pertinentia ad speciem ouis. Est sciendum, quod plures observationes fiebant in oblatione sacrificij pacifici de ouibus, quam de bobus, quoniam plures partes cremabantur in altari de ouibus, quam de bobus, de quibus nihil cremabatur praeter adipes, & renunculos, vt supra patuit. In sacrificio autem pacifico ouium cremabatur cauda, & duo renes, vt patet hic. *Si vero de ouibus fuerit eius oblatio, & pacificarum hostias.* Idest si aliquis voluerit offerre hostias pacificas de ouibus. Erat namque in offerentium electione

Notandum literale.

Ignis in altari perpetuus erat.

Duae proprietates pacificarum adipum crematorum super altare.

Ritus faciendi sacrificij pacifici de ouibus.

quid offerre mallet, cum ista sacrificia totaliter spontanea fiat. *Sive masculinum, sive foeminam.* Sicut in bobus erat in electione offerentis an masculinum, an foeminam offerretur, & in ouibus offerenti eadem manebat libertas. Non fiebat autem sic in holocausto: quoniam si de ouibus holocaustum obtulisset, cogebatur offerre agnum anniculum, sicut supra primo capitulo patuit. Causa autem diuersitatis est, quia holocaustum erat sacrificium magis directum in Deum, ideo maioris obseruationis erat. Pacifica autem oblatio non erat ita directè in Deum, non igitur erat tanta ceremonia astrictio. De quo sup. hoc cap. dictum est. Est autem praeter tres differentias maioris, & minoris distinctionis inter holocaustum, & victimas pacificas supra assignatas, adhuc alia dicitur, scilicet in atare imolandi animalium, quonia si quis holocaustum obtulisset de bobus cogebatur offerre vitulum, qui tenere etatis esset, vt patet supra primo cap. Nec poterat bouem trium, aut quatuor annorum offerre. Idem idem si de ouibus, vel capris aliquis offerret holocaustum, tenebatur agnum anniculum, aut hadium anniculum in oblationem dare, vt patet supra primo capitulo: in sacrificijs autem pacificis si quis bouem offerre vellet, non magis vitulum quam bouem decem annorum offerre cogebatur: de ouibus autem idem erat modus. Causa autem obseruationis huius est, quae supra assignata fuit. *Immaculata erunt.* Sive cum masculus, sive foemina de ouibus offerrentur, immaculata esse debebant. Sunt autem maculae illae, quae supra declaratae sunt, cum diceretur de bobus immaculatis, & habetur de his infra 22. cap. *Si agnum obtulerit coram domino.* Non dicit hoc tanquam illi, qui de ouibus pacificas victimas facerent, tenerentur agnum anniculum semper immolare, quoniam licitum erat eis, quod libitum erat, vt dictum est, sed ponitur de agno anniculo, quia ista communior erat oblatio: Eadem tamen ceremoniam obseruabantur in oblatione pacificarum, cum essent de agno anniculo, aut cum de arietibus, vel bobus matura etatis fieret. *Ponet manum super caput victimae suae.* Ista caeremonia generalis erat ad omnia animalia offerenda, & ad omne genus sacrificiorum, seu holocaustorum, sive pacificarum, sive pro peccato.

Quare manus offerens imponebat super hostiam. Quastio. IIII.

RATIO autem est quonia causa huius manualis impositionis subsistit in omnibus sacrificijs: nam vt supra primo cap. latius declaratum est, duae sunt causae huius impositionis manualis: prima autem est abrenunciatio proprietatis, quam habebat in animali immolato. Hoc autem ad omnia sacrificia extendi debebat, quia in omnibus sacrificijs oportebat abrenunciari proprietati, quam offerens habebat in animali, alias non immolaretur: secunda causa, & potissima huius manualis impositionis erat imprecatio delictorum offerentis super caput animalis oblato: hoc autem identidem ad omnia sacrificia extendi debebat, quia in omnibus sacrificijs fiebat aliquo modo expiatio peccatorum, sicut supra primo cap. probatum est, & ab hoc in omnibus sacrificijs offerebatur sanguis ad expiandum. Oportebat igitur in omnibus sacrificijs imprecationem fieri peccatorum super caput hostiae, quod erat per manu impositionem, ideo oportebat ad omnia sacrificia manualium impositionem fieri. *Ponetque manum super caput.* Hoc refertur ad ipsum offerentem, & non ad sacerdotem, quoniam nullam supradictarum causarum subsistebat in sacerdote, propter quam ipse manum super victimam impositorum esset. Patet etiam, quia dicitur immolare super caput. *Alph. Tost. super Leuit.*

diatè, super caput victimae suae, tamen victima non pertinebat ad sacerdotem, sed ad ipsum immolantem. *Victima sua.* Refertur ad offerentem, cuius erat ista victima sive oblatio. Vocatur etiam ista victima Dei, quoniam offerebatur Deo. dicebatur etiam ista victima offerentis, secundum quod pertinebat ad offerentem, antequam offerret, vel quia ab ipso offerebatur. *Qua immolabitur in vestibulo tabernaculi.* Immolare enim iugulare est: immolabantur autem iste victimae in vestibulo tabernaculi, idest ante aliquod spatium quod erat ante ostium tabernaculi. Vocatur autem vestibulum sive latinam originem locus, in quo aliqui vestiuntur a vestiendo dictus: hic tamen vestibulum dicitur quoddam spatium, quod erat ante ostium tabernaculi, & sic conuetum est vocari vestibula domorum nostrarum quaedam spatia relicta ad introitum domorum ante portas: potissimum cum illa spatia tectum habeant. Hoc autem vestibulum, de quo hic dicitur, erat locus inter altare, & ostium tabernaculi, sicut totum illud spatium intermedium. De hoc autem dicit Propheta: Inter vestibulum, & altare plorabant sacerdotes, idest in vestibulo, quod est inter altare, & ostium tabernaculi. Et patet veritas huius quod dictum est, quoniam supra primo cap. dicebatur, quod deberet victima immolari ad latus aquilonare altaris: istud autem latus erat inter altare, & introitum tabernaculi. Errant autem in hoc qui existimabant vestibulum tabernaculi esse aliquam partem in tabernaculo, quoniam intra tabernaculum nulla prorsus fiebat oblatio, aut crematio carni, nec aliqua bananfa ministratio. *Findentque filij Aaron sanguinem.* Iste sanguis hostiae pacificae, sicut dictum est recipiebatur in crateras, & postea sacerdotes fundebant sanguinem ibi sumptum per circuitum altaris, & isti non erant sacerdotes principaliter ministrantes, sed sacerdotes astantes, ideo vocantur solum filij Aaron, sicut supra dictum est. *Per circuitum altaris.* i. per parietes altaris in circuitu eius super ipsum altare, sicut declaratum est. *Et offerent de pacificarum hostia sacrificium.* Sanguis erat, qui inter omnia primus offerebatur sive causam supra assignatam, quia illud semper erat generale offerre: hic autem ponitur de partibus carni, quae proueniebat Deo in sacrificio pacifico: non enim fiebat sic aliqua diuisio partium animalis in holocausto cum totum proueniret Deo: hic autem aliquid Deo, & aliquid offerentibus, & aliquid sacerdotibus ministrantibus proueniebat. De partibus autem quae Deo proueniunt habetur in hoc cap. de his autem, quae in iura offerentium cedebant, & sacerdotum habetur infra 7. cap. Ponuntur autem hic hostia pacifica & sacrificium hostiae pacificae: vocatur autem hostia pacifica totum ipsum animal, quod in hac victima offerebatur, sacrificium autem vocatur in hostia pacifica id, quod in ipsa hostia cremabatur coram domino. Partes enim in ius sacerdotum, & offerentium venientes, hostia quidem pacifica vocantur, sacrificium autem non: habent enim se ista, vt totum enim particula, quod patet ex contextu littere, cum dicitur: Offerent de pacificarum hostia sacrificium domino adipem, & caudam totam: & sic necessarium est poni sacrificium partem hostiae, cum dicatur fieri de hostia. Etiam quia subditur, quod sacrificium sit adeps, & cauda tota, & caetera pinguedo, quae sunt partes hostiae pacificae. *Adipem & caudam totam.* Adeps enim pinguedinem signat, & non quamlibet, quoniam quaedam pinguedo est, quae cum ipsis carnibus computatur, & est pars ipsarum carni non pinguium, & haec non vocatur adeps, quoniam tunc cum totus adeps domino cremari deberet, oportebat totum animal particulatim subindidi, vt partes

Immolare quid sit.

Hostia pacifica quomodo differat a sacrificio hostiae pacificae.

Adeps quid sit.

D pinguis

pingues a macris tollerentur. Hoc tamen falsum est: quonia nec Deus hoc iusserat, nec aliquo modo fieri debebat: quoniam tunc manerent omnes carnes animalis inutiliter subdiuita vsque ad paruas particulas. Etiam hoc erat contra Dei iussu, qm mandabat Deus quasdam particulas dari sacerdotibus de sacrificio pacifico, scilicet armum dextrum, & pectusculum: patet infra 7. cap. Si tamen adeps significaret omnem pinguedinem, oportebat et partes illas particulatim subdiuidi, vt tolleretur inde omnis pinguedo, quo facto non cederent in ius sacerdotum armus dexter, & pectusculum: alia aut pinguedo erat, quae non erat ipsarum carni, sed adhaerebat carnibus, & sine aliqua sectione carni separari poterat. Sic apparet in pinguedine, quae est intra viscera animalium, & iste pinguedines vocantur adipēs, & de his agitur hic. Sciendum tñ, adipē dupliciter sumi: vno modo generaliter pro omni pinguedine existente intra viscera animalis, & adhaerenti carnibus eius: secundo modo specialiter sumitur pro pinguedine illa, quae operit lumbos, intra quam renunculi latent. Hic aut non potest sumi generaliter adeps, quia tñ cū expressum foret adipem, debere cremari coram dño non debebat subiungi de adipe operiente vitalia, & operiente ventrem: hic tñ exprimitur ista. Dicendum igit accipi hic adipem pro pinguedine sola operiente lumbos cum renunculis, qm alia interiorēs pinguedines particulatim exprimuntur. *Et caudam totam cum renibus.* Offerantur dño quedam partes carniū in hostia pacifica praeter adipēs, & hoc non erat in omnibus sacrificijs pacificis, qm in immolatione bouis pacifici, & caprē non tollebantur carnes, sed solum adipēs, vt patet in hoc cap. & ponuntur duae partes carniū, quae comburebantur coram dño, cum offerretur sacrificium pacificum. De one autē, & arietē, aut agno anniculo offerantur tota cauda, & lumbi: sunt. n. ista duo membra coniuncta, qm vbi cauda desinit lumbi incipiunt: extrahebantur istae partes simul de animali, & cremabantur, & ponebantur istae duae, qm istae meliores ac sapidiores in toto arietis corpore videntur. Vocat autem hic renēs ipsos lumbos, supra tamē, cum agebatur de boue pacifico, vocauit renēs ipsos renunculos, sed est abusus dictionis contra communem Latinorum loquendi modum. *Et pinguedinem, quae operit ventrem.* Intra cutem cuiuslibet pecoris est quadam magna pellis continens intestina omnia, & illa vocatur venter: huic autem peli adhaerent quadam partes pinguedinis operientis eum, cum pecus aliquatenus pingue est: Hanc aut pinguedinem Deus tolli iubet, vt cremetur super altare. Nec tamē de hac solum intelligendum est, sed etiam de ea, quae inter circumfusos sibi omasos latet, qm haec etiam auferebatur, vt cremaretur. *Atque vniuersa vitalia.* Non refert hoc ad verbum superius, s. offerent, quia tñ esset sensus, qd vitalia animalis offerri deberent, s. cor, & pectoria, quae sunt membra sibi vnita, & oia, quae a medicis vitalia membra dicuntur, falsum tñ est, qm soli adipēs cremabantur: membra aut vitalia ad adipēs non pertinent, ideo referenda est ista particula. s. vniuersa vitalia ad illud membrum immediatum. s. operit, & est sensus, qd sicut offerrebat pinguedo, quae operiebat ventrem: ita offerenda erat pinguedo, quae operiebat vniuersa vitalia: est. n. quadam pinguedo tenuis superflua cordi, & alijs membris vitalibus diuidēs ab hepate, & alijs membris: hanc aut offerendam dicit, & non solum hanc, sed et pinguedinem, quae inter praecordia est, quamuis hic non exprimat, qm supra, cum ageretur de boue pacifico, hoc expressum est, cum dicebat, Et offerent de hostia pacificorum in oblationem dño adipem, qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis intrinsecus est. Sicut aut intelligendum est hic, quamuis

Adeps dupliciter accipitur.

Venter dicitur.

non exprimat, qm sacra scriptura in quibusdam breuitati studens non curat facere frequentes repetitiones, cum aliquid ex supra positis intelligi queat. *Et vtrumque renunculum.* Praeter hoc iubet renunculos offerri, qm isti intra adipē continentur, & magis ad pinguedinem qd ad carnes pertinere videntur. *Cum adipe, qui est iuxta vitalia.* i. oportebat et assumi adipēs exitentes circa vitalia. Et potest hic intelligi dupliciter de pinguedine, quae est iuxta vitalia, qm vno modo potest intelligi, qd sit eiusdem sententiae repetitio, cum supra dictum fuerit offerendum adipem, qui vitalia tegit, hic autem iterum dicitur, similis modus erat supra, cū dicebatur de boue pacifico, qm dictum fuit offerendos esse duos renēs: iterum aut subdidit, offerendum est reticulum iecoris cum renunculis, & pro eodem ibi renēs & renunculi sumebantur. Alio modo intelligi potest, qd non vocentur hic vitalia ea membra, quae supra vitalia vocabantur, sed generaliter omnia intestina vitalia vocentur, qm ipsa ad vitam multum conferunt, & tunc erit sensus adolendam esse pinguedinem, quae est iuxta vitalia, i. omnem pinguedinem, quae coniuncta est omasis. Vtrumque aut horum satis teneri potest, qm vtrumque esse verum necessarium est: quid tñ illorum litera velit non plene patet, sed forte dici poterit conuenientius accipi in secundo modo, qd in primo: qm cū supra dixit de pinguedine vitalium, expressit de pinguedine operiente vitalia. Hic aut dicit de pinguedine, quae est iuxta vitalia, & sic non videtur esse eadem pinguedo; qm aliqua pinguedo est, quae iuxta vitalia est, tñ non operit, quodcūque tñ horum ponatur, nihil differt. *Reticulumque iecoris cum renunculis.* Haec est duo in pacificorum hostia offerenda erant. Et accipit hic reticulum iecoris pro quadam pinguedine circumfusā iecori, & extensā super illud cooperiēs in modum membranae reticulatae. Vocat autem hic iecur hepar, qm iecur secundum eōm significationem in solis voluminibus est: tollebatur aut ista pinguedo, & cremabatur super altare: hepar tñ & vitalia non comburebantur. Renunculi etiam, qui intra adipem latent, comburi debent. Nec coincidunt hic renunculi, & renēs, sicut coincidebāt supra in boue pacifico, qm hic vtrumque offertur, s. renēs, qui lumbi sunt, & renunculi, qui in pinguedine latent. *Et adolebit eas sacerdos.* Refertur hoc ad omnia supradicta, i. caudam, & renēs cum omnibus pinguedinibus, & renunculis: haec enim sacerdos offerrebat, s. ille, qui ministrabat principaliter immolans sacrificium; quoniam iste ponebat ea super ignem altaris, & ibi disponebat ea, vt comburerentur, & sic ipse comburere ea dicebatur. *Super altare in pabulum ignis.* Id est haec omnia ponebantur super altare in pabulum ignis, id est in fomentum, vel nutritionem ipsius. Hoc dicit, quoniam ignis iste ita cibatur in materia apposita, sicut animalia in cibis sumptis: nam sicut animalia sine cibo esse nequeunt, ita & ignis sine aliqua materia esse non potest, sicut igitur ea, quae animalibus dantur ne deficient, cibi vocantur: ita & illa, quae apponuntur, vt ignis permaneat, eius fomenta, aut pabula dicuntur. Differt tamē, quoniam, licet animalia ad permanendum cibo egeant, possunt tamen aliquandiu sine cibo manere, nec necessario mors infligitur, cum alicui animalis cibi ad aliquantum tempus abstrahitur: in igne autem e contrario est: quoniam etiam in minimo tempore si dari queat, sine materia fomenti manere non potest.

Quare ignis semper alimento indigeat. Quaesitio. V.

CAUSA autem quare ignis semper indigeat alimento non est conditio ipsius ignis, quae quens naturā ignis, sed est quaedam proprietās ignis

Esse in materia non est propria ignis.

An elementum ignis in sphaera sua habet materiam.

a. Ratio.

ignis extra propriam regionem permanentis: nam si naturalis conditio ignis foret, ut in materia esse deberet, in sphaera ignis necessario poneretur materia, sed hoc falsum est, quoniam ibi ignis purus est, cum illa sphaera sit locus corporum subtilissimorum, qm & leuitas aerea ad tantam subtilitatem non accedit, vt in sphaera illa esse possit. Si tñ daretur aliqua materia in fomentum ignis in sphaera ignea, necessarium foret, illam grossam materiā esse, qm in leuissimis materijs ignis non sustinetur, aut breuissimē permanet: in fomentis vero grossis diutius manet, sicut in lignis, qd sunt solidae & corporeae substantiae, & tunc si talē materiam in sphaera ignea poneremus, necessarium esset illā cadere ad locū ponderosiorē, non poterē se in loco leuissimorum corporū cōseruare. Si aut daretur, qd materia illa, quam ignis in sphaera sua haberet, esset leuis: non poterat tñ tanta leuitatis esse, quanta substantia ignis, qm iam esset in specie ignis, & tunc data hac disparitate in leuitate ignis, & materiae eius, sequeretur necessario, qd materia ignis non posset stare in loco sphaerae, sed descenderet ad locū sibi cōnaturalē, tunc sequeretur, qd descenderet ignis totus, qui est in sphaera sua cum materia infra sphaeram igneā: nullo profus manente corpore in sphaera illa, qd necessario vacuū induceret in vniuerso qd toti naturae repugnat. Consequenter aut patet: nam sicut cum nos hic ignē in materia habemus, si aliquis iaceat a turre alta deorsum aliqua ligna ardentia, necessarium est ignem deorsum ferri cōsequenter ligna tanquā materiā, quamuis hoc naturae ignis repugnet: ita igitur si ignis in sphaera sua materiā haberet, necessarium esset, vt illa materia descendēte deorsum, ignis quoque descenderet, qd incōueniens non mediocriter esset. Item si ignis in sphaera sua aliqua haberet materiā, aut illa leuis esset, & substantia delicata, aut solida, & compacta natura. Si vero eam leuē, & tenuem asseramus necessariū erat eam breuiter cōsumi, sic patet in igne, qui est in stupa, & capillis, qui velocissime deficit propter esse materiā desiccātam, & tunc data tali materia pro fomento ignis in sphaera sua illa breuiter defecisset, & iam ignis sine materia maneret. Si aut eam materiā solidā, & cōpactā asseramus, poterat quidem aliquandiu manere, sed tanto tpe non mansisset, qm quaecūque materia apponatur isti igni nostro non poterit permanere per multum tps: ergo et quaecūque grossa & cōpacta materia foret, quae pabulum ignis esset in sphaera sua, necessariū esset eam iam defecisse, & illum ignē sine materia manere. Item sequeretur aliud incōueniens, qm si daretur aliqua materia solida, aut qualiscūque illa esset, in qua oēs partes illius ignis in sphaera sua fomentaretur, necessarium esset cōburi illam materiā, & resoluī vsq; ad cineres. Aliquam aut aliam resolutionē vltiorem esse naturaliter impossibile est, qm cinis cōburi non potest, sicut in igne nostro videmus, qui licet ligna comburat, cinerē tñ comburere nullatenus valet. Foret igitur sic in igne illo manente in sphaera sua, qd materiam suam vsq; ad cineres resolveret, vltius autem resolutionē facere non posset, & tunc illi cineres necessariō caderent non subtilitati a calore igneo incluso in eis, & sic magna moles cinerū quotidie, & cōtinue a sphaera ignis super terrā deflueret, ita vt oia aut occuparet, aut defecaret, sed hoc nullatenus videtur, ergo non potest poni aliqua materia, in qua ignis ille sphaericus fomentetur. Praedicta aut patet, qm si ignis ille cineres per resolutionē materiā causaret, cum in tanta quantitate per totam sphaeram suam diffusus sit, necessarium esset, vt in valde magna quantitate continerentur cineres, qui oia occuparent elementa: & quod deterius est, ille ignis oēm fertilitatem terrae auferret, qm ille natura valde calidus & siccus est, cum

Alph. Toft. super Leuit.

ergo caderet super terram, cuius fertilitas fundatur in humido, & calido, necessarium esset eam penitus defecere. Patet hoc Deute. 29. vbi cum Deus cōminaret Iudaeis se ablatum eis oēm terrae fertilitatē propter peccata sua, dixit mittendos cineres, & fluere puluerē de celo vsquequo cōtererentur, cū ait: Det dñs hymebrem terrae tuae puluerem, & de celo descendat super te cinis, donec cōteraris. Item sequeretur aliud peius incōueniens, s. qd ille cinis propter suam siccitatem, & caliditatem, cum caderet super sphaeram aereā, totū aerem inficeret, & oēs attrahentes illum aerem intra praecordia inficerentur, ac consumerentur peste; qm pestis in hoibus ex aeris sequitur infectione, hoc tñ non est verum. Item sequeretur aliud incōueniens, qm si cinis ille de ignea sphaera fluens caderet super terram, necessarium esset, vt caderet super hoies & pecora, & propter caliditatem illius opereretur, vt causarentur in cute oium animalium vesicae turgentes, quae postea contracta cum cute rumperentur, carne rubea & deformata prorsus, ac corrupta apparere, quod tñ non fit: non ergo cadunt cineres de sphaera ignea. Praedicta probantur, qm sic factum est in quadam plaga Aegypti: Moyses nāque iussu Dei sumpit cineres de camino ignis, & sparsit coram Pharaone, & factus fuit puluis super hoies, & iumenta in toto Aegypto, ex quo vesicae & vlcera turgētia causata sunt, vt apparet Exodi 9. Ad hoc tñ respondet quipiam dicens non valere consequētiam, qm illa plaga supernaturaliter data est, si aut cineres caderēt de sphaera ignis naturaliter fluere, ideo non sequitur idem nocuentū ex vtriusque causari. Huic tñ dēdum est non posse stare, qm licet in raculosum fuerit aliquid in ista plaga, non tñ tota ipsa penitus miraculosa fuit, fuit nāq; miraculum, qd Moyses spargente manus suas plenas cinens coram Pharaone tota terra Aegypti cinere repleteret. Quid tñ cinis ille postea cadens super animalia causaret in illis praecalore suo turgentes vesicas, nullatenus miraculosum, sed prorsus naturale erat, sicut si Deus mitteret ignem de celo super hoies ad cremandum eos, qd ille ignis mitteretur de celo miraculosum esset, qd tñ ille ignis missus combureret, supernaturale non esset, sed prorsus a natura: nam sicut nullum miraculū assignamus, qd iste noster ignis cōburat, ita nec aliqđ miraculum est cineres calidos super cutem animalium cadentes vesicas causare turgentes. Fuit ergo plaga illa cinerum quantū ad aliquid naturalis, sic quippe in alijs plagis erat: nam qd Deus mitteret grandines & lapides grandes super Aegyptum miraculum erat, qd illi cadentes terrae nascētia destruerēt, & animalia vniuerarent, naturale erat: idem patet de plaga palpabilium tenebrarum, & de ceteris. Dicendum ergo, qd si cinis de sphaera ignea super terram caderet, euitari nequibat quin in animalibus turgentes vesicae causaretur. Item non poterat poni ignis in materia in sua sphaera, qm cum ignis, qui in materia fouetur ad appositionē materiae crescit, ad subtractionem decrescit, necessarium esset, vt cum ille ignis sphaericus semper in materia suam ageret, illa diminueretur, diminuta aut illa ignē sphaericum in minori quantitate continuē esse opereretur, & sic sequeretur vacuitas aliqua in sphaera ignea, cum iam ignis non posset totam occupare sphaeram, quod incōueniens est. Item cum ignis, qui in materia fouetur, materia subtracta, aut penitus resoluta deficiat, & ille ignis a tanto tempore in materia agar, necessarium est, vt iam eam penitus consumpsisset, & ipse totaliter cum ea defecisset, nec esset aliqđ ignis in sphaera illa, quod magnum incōueniens est. Haec autem illationes necessariae sunt, nisi forassis dicas, qd Deus ponit ibi aliquos Angelos, qui semper, & vniuersaliter illi igni ministrarent, vt non deficeret, aut au

D 2 geretur

geretur status illius ignis. Hoc autem ridiculum esset apponere angelos sic facientes: potissimum, quia naturales non concederent aliquam talem ministracionem angelorum: ipsi tamen ponunt statum illius ignis perpetuum. Ita inconueniens esset ponere aliquam talem ministracionem ad conseruationem ignis, esse necessariam: quoniam tunc defectus esset in creatione, scilicet quod aliqua res talis conditionis naturalis creata foret, ut in seipsa manere non posset, sed continuo alterius rei adiumento indigeret. Ideo necessario dicendum est, ignem in sphaera sua nullam habere materiam, sed prorsus in natura sua sic manet. Non est igitur ex conditione naturali ignis, quod materiam exigat fouentem, cum sphericus ille ignis materiam nullam habeat, sed ignis iste inferior materiam exigit, causa autem, quare ignis iste inferior sine materia esse non potest, est, quoniam ipse de ista materia inferiori genitus est, ideo sicut esse a materia recipit, ita & sine fomento eius conseruari non potest: quoniam hoc naturale est, ut res ex eisdem generentur & conseruentur: ille autem coelestis & sphericus ignis ex materia ista inferiori non gignitur, ideo sine ea naturaliter subsistere potest, nec diuturnius, aut perfectius manebit ignis ille sphericus, si materiam habeat quam nullam prorsus. Si tamen ille ignis sphericus in istis inferioribus aliquo modo poneretur, non haberet tantum vigorem, ad permanendum, quantum in sua sphaera habet: quoniam locus naturalis facit ad conseruationem rei, sicut facit ad generationem. Sed nec ex hoc sequeretur, quod hic existens coexisteret aliquam materiam ad permanentiam suam, sicut ignis, qui ex terrestri materia concussione genitus est, sed tamen non semper maneret hic, sed manet in sphaera sua, quoniam per actionem contrariarum qualitatum terrae & aquae & aeris deficere necesse est. Si tamen posset quouis modo ille ignis coelestis in istis inferioribus poni in aliquo loco, ubi nulla esset contraria eius qualitas, permaneret in aeternum, nec esset in hoc aliquod miraculum. Ignis autem, qui ex materia ista terrestri concussione elicitus est dato, quod in aliquo loco poneretur, ubi nulla esset ei repugnans qualitas, tamen si fomentum subtraheretur manere impossibile esset naturaliter, sicut naturaliter animalia sine cibo manere diu nequeunt. Eodem modo si ignis iste, qui apud nos ex terrestri materia gignitur, in sphaera ignis coelestis poneretur, quae proprius locus & connaturalis igni est, non posset permanere, si materia ei subtrahatur, sed ita ibi periret, sicut hic deficit. Nec est existimandum est, quod cum iste ignis sursum naturaliter feratur, ideo sursum ferri, quasi in sphaera ignis manere desideret, in qua conseruari possit, sed leuitas sua naturalis eum sursum effert: quoniam loca corporum subtilium hic non sunt. Sed adhuc intelligendum est, quod istius ignis nostri non est locus proprius sphaera ignis coelestis existente igne isto in ea conditione, in qua existit: quoniam iste ignis non est purus ignis, sed est fumosus attrahens partes subtilissimas, quae sunt in materia combustibili, & non est multum substantiae rarae, sed habet quandam densitatem ex conditione partium fumosarum, quae, cum sint de natura terrea, impossibile est, ut habeant suum gradum leuitatis: sphaera tamen ignis coelestis est locus corporum leuissimorum in ultimo gradu, ergo non posset iste ignis noster sub ista conditione, sub qua nunc est, manere in sphaera ignis coelestis, sed exigeret aliquem locum minoris leuitatis, quem admodum est aliqua pars sphaerae aereae, & in illa permanere. Si autem vellet aliquis eum eleuare ultra ad mediam regionem sphaerae igneae, faceret conditionem leuitatis corporis istius. Patet igitur ex superioribus, quod ignis non potest stare hic sine materia, quoniam ex materia gignitur, & quod ignis in sphaera sua permanet sine materia, quia non est excussus ex aliqua materia: quidquid igitur huic igni inferiori apponitur, in

Ignis in sphaera sua nullam habet materiam.

Ignis sphericus hic potissimum non haberet tantum vigorem.

Sphaera ignis non est locus ignis nostri.

quo permaneat, cibus eius vocatur, vel pabuli, & quia adeps cremabatur super altare, erat pabulum ignis altaris. Quod autem dictum est de igne in sphaera, quod materiam non habeat, verum est indubitanter, sed intelligitur de materia extranea, quae est pabulum, & non de materia vite intrinseca, quae est pars: nam omnis ignis habet materiam, cum sit corpus propositum: ignis hic habet materiam intrinsecam, & extrinsecam, quae est fomentum. Causa autem vera, quare ignis in sphaera sua materiam extrinsecam non habet, est, quia est in loco naturali: nam res non indiget ad manendum, nisi his, quae sunt partes naturae suae sicut aqua & terra per materiam & formam, quae sunt partes naturae suae manent, & aliquo extrinseco non indigent, & ideo videtur, quod ignis, si alicubi manere poterit in principijs naturae suae, hoc erit in proprio loco, qui est sphaera sua: ignis autem apud nos non potest manere sine materia: non quasi indigeat ea ad manendum, si aliquid maneret, sed quia ignis apud nos nunquam manet per quantumcumque breue tempus, sed solum est in generari, & hoc est in instanti, sed quia continuo fit generatio, videtur manere aliquodiu ignis: nulla tamen pars ignis data est, quae possit durare per quantumcumque breue tempus, & quia non fit generatio, nisi si ex alio, est necesse semper appositio pabuli, sed non est pabulum ad permanentiam ignis generati, sed ad continuam generationem ignis non dum generati: ignis autem iste nullo modo potest poni in sphaera ignis, quia non est nisi in igni, & mox genitus deficit, nec habet tempus durationis, & tamen si ibi posset poni iste ignis genitus, sine materia, maneret, quasi esset in loco naturali. Nam ille ignis, qui est hic corruptus, & gignitur ex materia, & hoc fit est in contiguo ad sphaeram aeris, quia ibi elementa agunt, & patiuntur, & fit generatio & corruptio, aliam essentiam passibilia, & incorruptibilia sunt partes, quae negant omnes philosophi, ideo ille ignis generabilis & incorruptibilis est, & corruptur, & gignitur, & tamen quod diu manet non indiget materia aliena, & si apponeret non noceret, & quod ex aere gignitur ignis in sphaera sua in consilio non est aer materia extrinseca, vel pabulum ignis, sed materia intrinseca, quia definit esse aer, & materia eius incipit esse sub forma ignis, cum sit vera generatio naturalis, sicut in alijs rebus: ille tamen ignis sphaerae si ponetur hic non posset manere, nec cum materia, nec sine materia, quia non est suus locus naturalis, licet aliqui quorundam putauerint, sicut nec iste noster ignis manet hic in materia, quia non est verum, quod aliqua pars ignis signata maneat hic per duo instantia quantumcumque coniuncta, quia si posset per duo instantia, vel paruulum tempus manere, posset per magnum. Unde materia non facit hic ad permanendum ignem, sed ad continuam generationem ignis, & ita dum manet hic ignis per hoc, quod diu continuatur continuatio eius, ideo qui putat aliquam partem signatam ignis manere, quod diu manet materia, in qua est, errat: si enim posset aliquandiu manere ignis semel genitus in materia, quod est pabulum, posset et sine illa aliquodiu manere, & tamen nec in materia manet, ut dictum est. Quod vero dictum est de motu istius ignis ad sphaeram ignis, verum est, quod non est ille locus naturalis, quia hic non est ignis purus, sed potius est materia ignita, quae alienatur per calorem ignis, & illa materia non est pars ignis, ideo est minoris raritatis, ideo si sicut tale esset, contingeret, quod locus ille esset infra sphaeram ignis. De hac materia plenius dicitur Marth. 25. c. ubi agitur de inferni igne. Scriptura tamen sacra sequitur modum vulgarem loquendi, dicens ligna esse pabulum ignis: non per hoc, quod ignis genitus in eis conseruetur, sicut in pabulo, sed quod ex eis gignatur. Putant tamen vulgares ignem verum manere, ideo exteriora vocant pabulum potius quam materiam generationis. In pabulum ignis. Hic intelligendum est, quod adipem quando ponebantur super altare erant pabulum ignis, quia ignis fouebatur in eis. non tamen erant in pabulum ignis, id est ad pabulum ignis, scilicet

Limitatio conclusio nis, quod ignis in sphaera sua non habet materiam. Materia ignis intrinseca & extrinseca.

Infra eo.

Infra 4.

Ritus faciendi sacrificium pacificum de capris.

Ignis noster manet solum per unicum in stans.

Hic non habemus ignem purum.

Ligna non sunt pabulum ignis.

hoc, quod ad hoc ponerentur, ut essent pabulum ignis, quoniam ligna solum ponebantur ad pabulum ignis, ut patet infra 6. cap. cum dicitur: Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutrit sacerdos subiciens mane ligna per singulos dies. In oblationibus domino. Id est quicquid fieret aliqua oblatio domino semper poni debet adipem super altare, si autem esset aliquod sacrificium, quod non esset sacrificium Dei, non ponebantur ibi adipem, sicut patet de vitula rufa, cuius adeps non comburebatur in altari, sed tota ipsa cremabatur extra castra, ut patet Nu. 19.

Si capra fuerit eius oblatio, & obtulerit eam domino, ponet manum suam super caput eius: immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonij. Et fundent filij Aaron sanguinem eius per altaris circuitum. Tollentque ex ea in partem ignis Domini adipem, qui operit ventrem, & qui tegit vniuersa vitalia: duos renunculos cum reticulo, quod est super eos iuxta ilia, & aruinam iecoris cum renunculis: adolebitque ea super altare sacerdos in alimoniam ignis, & suauissimi odoris. Omnis adeps domini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris, nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis.

Si capra fuerit eius oblatio. Hic ponitur tertia species pacificorum sacrificiorum, & fiebat ex capris tam ex masculis quam ex foeminis, parum aetatis quam magna aetatis, sicut supra dicebatur de oue, & boue, quod non fiebat dicitur in illis quantum ad sexum & etatem in hostijs pacificis, sicut in holocaustis: causa autem supra posita fuit. (Et obtulerit eam domino.) Scapram cuiuscumque sexus, & aetatis dicebatur eam offerre domino, quae presentabat eam sacerdotibus, ut offerret immolantes, & cremantes coram domino, quoniam immolatio, quae fiebat sacerdotibus propter Deum fiebat. Ponet manum suam super caput eius. In omnibus sacrificijs hoc generale erat, caule autem huius supra assignata sunt in boue, & oue. Immolabitque eam in introitu tabernaculi. i. iugulabit eam apud ostium tabernaculi. s. in latere aquilonari altaris, quod latus erat apud ostium tabernaculi. Fundent filij Aaron sanguinem eius. s. quod sanguis illius animalis fundebatur in iugulatione super crateras quasdam, & ibi sacerdotes minores subministrantes illi sacerdoti, qui ministrabat principaliter, sumebat sanguinem, & ipsi fundebant eum super altare, eo modo, quo supra dicebatur. Per altaris circuitum. i. per parietes altaris super ipsum altare, quoniam cum fundebatur sanguis per parietes altaris, non fundebatur in parte inferiori altaris, sed supra, quoniam parietes altaris erant altiores quam ipsa arua altaris, quoniam planities quadam intra concavitatem altaris, usque ad quam altare repletum erat terra, & sanguis iste fundebatur super extremitates altitudinis tabularum altaris, ideo supra primo capitulo, cum dicitur de ista effusione sanguinis, dixit debere sanguinem decurrere super crepidinem altaris: crepidem tamen summam rei est a qua ad vtramque partem est casus. Tollentque ex ea in partem. Hic loquitur de illis, quae cremari deberent super altare de capra immolata in hostijs pacificas, & dicitur tollent ex ea. i. ex capra immolata. In partem ignis Domini. i. ex capra immolata debebat tolli id, quod sequitur, & hoc erat in partem ignis Domini. i. ad hoc, quod ignis ille, qui erat in altari, qui vocabatur Dominicus, fomentaretur, sic dicebatur

supra quod ponerentur adipem in pabulum ignis, & verum est, quod ista erant in partem, quia quae ista ponebantur in altari, ignis pascebatur in eis, quia conseruabatur in eis, sicut in materia sua.

Quare ignis altaris vocetur ignis Dominicus. Quest. 71.

VOCATUR autem ignis, Dominicus propter duo: primo quia erat pro solo Deo. i. solum seruiebat ad cultum Dei, quoniam in illo igne in altari nihil ponebatur, nisi quod Deo consecratum erat, ut adoleretur in honorem eius; res autem prophane, nunquam ibi comburebantur, & sicut aliquae vestes vocabantur diuinae, quia ad cultum Dei culti erant, ita iste ignis vocabatur diuinus, quia ad cultum Dei proficiebat. Alio modo potest dici istum ignem esse Dominicum, quia a Deo datus est: nam quoniam prima posita sunt holocausta super altare, nullo ibi existente igne, Deus misit ignem de caelo, qui combussit omnia illa oblata: mansit autem ille ignis in altari toto tempore quo Iudei permanserunt in caeremonijs suis, scilicet a tempore, quo in monte Sinai combustum est primum sacrificium in eo usque, post mortem Christi, & iste ignis manebat in altari cum lignis. Et dicunt aliqui, quod dato quod ligna separarentur, manebat ille ignis in altari, & quando mouenda erant castra per desertum excubebatur totus cinis, & tota terra de altari, manente igne solitario, qui inuoluebatur in pannis purpureis intra altare. Cum iterum castra locarentur & tabernaculum, ponebantur ligna in altari, & rursum ardebat ille ignis in eis, cum autem accesserunt Israelitae ad terram promissionis mansit ille ignis in loco, ubi manebat sanctuarium. Et erat talis conditionis, quod quantumcumque omnis flamma transiret super illum, non extingueretur. Hoc modo mansit ille ignis usque ad captiuitatem Babylonicam in altari in templo Salomonis. Cum autem Iudaei transirent de Babylonia in Babylonem, acceperunt istum ignem, qui erat in altari, & posuerunt in puteo, mansitque ibi 70. annis dum Israelitae fuerunt in terram Babyloniae, cum autem reuersi sunt in Iudaeam venerunt ad puteum illum ad inquirendum ignem, & non inueniunt ignem, sed aquam crassam, quam iussit Nehemias princeps educi, & posita est super sacrificia, & inde exurrexit magnus ignis comburens sacrificia, & ligna supposita sacrificijs. de hoc habetur secundo Macha. 2. cap. deinde autem non fuit facta aliqua mutatio Iudeorum de terra sua, mansitque ignis iste in altari usque quo manserunt caeremoniae Iudeorum post mortem Christi, donec Ierusalem destructa est. De hoc autem aliquid conuincitur infra 6. cap. cum dicitur: Ignis ex eodem altari erit, id est ille ignis, quo sacrificia cremabantur, non erat genitus in lignis, vel ex lapidibus excussus, sed ex eodem altari erat, scilicet a Deo datus: iuste igitur iste ignis Dominicus vocabatur.

Hoc quod dictum est de igne, quod manebat sine materia, & portabatur in altari inuolutus pannis purpureis creditum fuit a Iudeis, & habet aliqualem colorem ex eo quod dicitur de Nehemie temporibus, & posset aliquatenus credi, sed non est necesse sic teneri, immo rationabilius videtur, quod ignis a principio supernaturaliter venit super altare in die prima ministracionis Aaron, & filiorum eius infra nono cap. & mansit ibi fomentatus in lignis, cum autem recesserunt de monte Sinai non legitur fecisse caeremonias sacrificiorum in toto deserto per quadraginta annos, quousque post mortem Moyse transitio Iordane locatum fuit alicubi sanctuarium & inceperunt exerceri caeremoniae: hoc autem tempore medio portabat altare holocaustorum vacuum, & nullus ignis erat in eo nec ligna, cum autem redierit ad caeremonias sacrificio-

Opin. Iudeorum, quod mansit ille ignis in altari, & quando mouenda erant castra per desertum excubebatur totus cinis, & tota terra de altari, manente igne solitario, qui inuoluebatur in pannis purpureis intra altare. Cum iterum castra locarentur & tabernaculum, ponebantur ligna in altari, & rursum ardebat ille ignis in eis, cum autem accesserunt Israelitae ad terram promissionis mansit ille ignis in loco, ubi manebat sanctuarium. Et erat talis conditionis, quod quantumcumque omnis flamma transiret super illum, non extingueretur. Hoc modo mansit ille ignis usque ad captiuitatem Babylonicam in altari in templo Salomonis. Cum autem Iudaei transirent de Babylonia in Babylonem, acceperunt istum ignem, qui erat in altari, & posuerunt in puteo, mansitque ibi 70. annis dum Israelitae fuerunt in terram Babyloniae, cum autem reuersi sunt in Iudaeam venerunt ad puteum illum ad inquirendum ignem, & non inueniunt ignem, sed aquam crassam, quam iussit Nehemias princeps educi, & posita est super sacrificia, & inde exurrexit magnus ignis comburens sacrificia, & ligna supposita sacrificijs. de hoc habetur secundo Macha. 2. cap. deinde autem non fuit facta aliqua mutatio Iudeorum de terra sua, mansitque ignis iste in altari usque quo manserunt caeremoniae Iudeorum post mortem Christi, donec Ierusalem destructa est. De hoc autem aliquid conuincitur infra 6. cap. cum dicitur: Ignis ex eodem altari erit, id est ille ignis, quo sacrificia cremabantur, non erat genitus in lignis, vel ex lapidibus excussus, sed ex eodem altari erat, scilicet a Deo datus: iuste igitur iste ignis Dominicus vocabatur.

rum in terram Chanaan, coepit esse in altare ignis, si-
ue iste rursus missus sit super ligna posita, siue excu-
sus fuerit de lapidibus, aut aliunde sumptus, & tunc
mansit ibi, vsque ad transfumum in Babylonē per noctē
& diem nunquā extinctus. Sed q̄t si flumina transi-
rent super illum ignē non exstinguēt illi consequēs
est ad id, qđ illi asserunt. s̄q̄ portabat in deserto inuo-
lutus in pānis, vtrunq; aut videtur superius negatū. Pri-
mū quidē miracula duo p̄supponebat, vnū est, qđ apud
nos maneat ignis, qui tñ non manet, sed est in cōtinua
gñatione, qđ sine materia aliena nō fit: Si aut ignis, si-
ne extrinseca materia detur, non cōsistit in gñari, sed
in permanere, qđ supra negatū est. Aliud est miraculū
qđ ignis manens inuolutus in vestibus purpureis nō le-
deret eas: ista aut non sunt satis credenda. Nam cum
sunt altissima miracula, si tale quid fuisset, narraffet il-
lud scriptura in laudē Dei, & honorē diuini sacrificij,
tñ non dixit aliquid de hoc, cum tñ quaedam minora
expresserit, sicut de tribus pueris, quorū vestes in for-
nace ignis exulte non sunt. Dan. 3. c. Maximē si tanto
tpe ista res durasset. Scđm qđ dicunt ēt est miraculū,
qđ ignis non exstinguat ab aquis, sed viuat inter illas,
& hoc accipiunt ex eo, qđ mansit iste ignis absconditus
in puteo. Videtur aut dicendū, qđ iste ignis erat ignis
extinguibilis, sicut v̄, quia erat in gñatione ex
materia, & si cessaret ligna apponi, exstingueret ignis,
& hoc apparet, quia Deus iubebat apponi continue li-
gna in altari ad nutriendum istum ignem per singulos
dies, inf. 6. c. & tñ si per se manere posset inuolutus in
vestibus purpureis, non apponerent ei ligna, & esset
maior laus Dei. Non ergo poterat manere, sed extingue-
batur nō appositis lignis. Quod, n. probāt de igne
inuento in puteo nihil facit, quia ibi non probat, sicut
isti volunt, qđ ignis ille non exstingueret in aquis, quia
licet in puteo positus est, non hēbat ille puteus aquā,
sed erat altus, & sicus, vt patet 2. Macha. 1. c. Secundo
quia ignis non mansit ibi toto illo tpe, sed extinctus est
consumpta materia, & post multum tps cum sacerdo-
res illum quærerent, nō inuenerunt ignē, sed aquam
crassam, & ita ignis defecerat, sicut quilibet alius, sed
ex illa aqua orātibus sacerdotibus suscitatus est ignis,
& illud fuit miraculum, sed ita potuisset suscitari de a-
qua, quā non fuisset de illo puteo. *Adipem qui operit v̄
v̄rem.* ista sunt, quæ sumebantur de capra oblata in victi-
mas pacificas, l. adeps, qui operit v̄rem. Erat aut iste
adeps quēdā pinguedo super ipsam pellem ventris, q̄
semper ibi est, qm̄ animal pingue est. Hanc aut primo
oportebat tolli ab ipsa pelle, vt cremaretur super altare.
Et qui tegit vniuersa vitalia. Ponitur hic alia pars pin-
guedinis, quæ sumebatur ad cremandū super altare.
Erat aut pinguedo operiens oīa vitalia. s̄ oīa membra,
quæ sunt apud ipsum cor, qm̄ super ipsa & super cor
est quēdā pinguedo cooperiens: hanc aut iubet tolli,
& non solum eam, quæ erat super vitalia circundans
ea, sed etiā illa, quæ erat inter ipsa vitalia. *Duos renuncu-
los,* Iubet ēt poni super altare renunculos caprarum,
qm̄ isti magis pertinent ad pinguedinem q̄ ad carnes.
Cum reticulo, quod est super eos iuxta ilia. Iubet ēt cremari
reticulum. i. pinguedinem quandam, quæ in modum
retis super renunculos est, & ista nō est proprie reticu-
lum, sicut illa, quæ circundat epar, qm̄ est magna pin-
guedo densata in cumulum, & est iuxta ilia, id est ex-
pansa est, & adherens super partes lumborum & illū,
Et aruinam iecoris. De aruina gñaliter pinguedo, & voca-
tur aruina iecoris ea, quæ aliās vocatur reticulum, qm̄
est pinguedo superfula epari in modum retis illud cir-
cundans: hic tñ nomine gñali eam aruinā uocauit,
Cum renunculis. i. ēt renunculos: hic fit repetitio mani-
festa superiorum, qm̄ sup. dixit duos renunculos debe-
re offerri, hic iterum subdit de eis dē renunculis. offe-

ultima re-
solutio au-
toris.

rendis. *Adolebitq; ea super altare sacerdos,* i. oīa prædicta
deberet sacerdos iungere, & offerre sup altare ad cre-
mandum, nec dicitur hic, qđ filij Aaron adolerent ista,
sicut dicebatur sup. qđ filij Aaron offerrent sanguinē p̄
circuitum altaris, qm̄ ministratio sanguinis oibus sa-
cerdotibus data erat & principaliter eis, qui ministra-
bant tanq̄ minores sacerdotes subministrantes princi-
pali sacerdoti, adolere aut super altare ea, q̄ dicta sunt
erat ministratio sacerdotis principaliter ministrantis,
ideo cum de hac agitur, non d̄r, qđ filij Aaron adole-
bant, qm̄ illi accipiuntur pro subministrantibus, sed il-
le qui principaliter ministrabat. *In alimoniam ignis.* i. po-
nebantur ista ad alēdum vel nutriendū ignem, qm̄ cū
ista posita essent in igne, fouebat in eis ignis. *Et suauissi-
mi odoris.* i. qđ ponebantur isti adipes ad odorem Dei
suauem in colendo eo modo, quo dictum est ad offe-
rentium deuotionē referendus, qm̄ s̄m se non erat ille
odor suauis, sed potius fetidus, aut grauis. *Omnis adeps
domini erit iure perpetuo.* In ista parte ponit regulā de adi-
pibus, quoniam sup. dicebatur in omnibus sacrificijs,
qđ deberent adipes cremari in altari, & quia forte non
putaret aliquis esse hoc gñale, sed aliquos casus esse, in
quibus nō teneret, ideo data fuit regula, qđ nunq̄ erat
aliquod sacrificium, in quo non cremaretur adeps. & si
forte aliquis vellet comedere adipē, valde peccabat,
& merebatur mortē, vt patet infra 7. c. hic aut cum di-
cit: Oīs adeps erit dñi, non est intelligendū vniuersali-
ter, qm̄ soli illi adipes erant dñi, qui Deo super altari
cremabant, sed multi adipes erant, quos nō licebat ad
altare offerre, nec cremare, ergo non erant oēs adipes
Dei iure perpetuo. Patet hoc, quia aīalia ista, quæ erāt
immunda ad esum, non poterant aliquo mō immola-
ri in honorē Dei, nec adipes illorū ad Deum pertine-
rent. Item adhuc de aīalibus, quæ licebat comedere,
quædā erant, quæ non licebat offerri, qm̄ decē genera,
vel modi aīalium erant, q̄ Iudeis licebat comedere,
vt h̄r Deute. 14. non tñ licebat oīa ista immolari, & cōtē
q̄ter nō licebat sumi adipē de eis, & poni in incēsum
coram altari, qm̄ non erat magis mundus adeps, q̄ ip-
sę carnes aīalis. Cum ergo de carnibus non liceret of-
ferri, nec ēt licebat de adipibus aliquid cremari. Item
q̄ infra 7. c. d̄r de adipibus cadauerū morticinorū, &
aīalium captorū a bestijs, qđ deberet Iudeis succedere
ad varios vsus, ergo non licebat de illis aliqd cremari
coram dño, & sic necessarium est, qđ intelligat de adi-
pibus solū, qui pertinebant ad aīalia immolata dño.
Omnis adeps Domini erit iure perpetuo. s̄ oīs adeps, qui per-
tinet ad aīalia, q̄ immolabant Deo, erit dñi. iure perpe-
tuo, i. qđ semper pertinebit ad Deū. s̄ qđ nullū tps erit,
vel nullus casus, in quo adeps animalis immolati non
offeratur, & cremetur coram dño. Hoc autē dicit ad
dñiam carniū sacrificiorū, qm̄ non erat gñale in sa-
crificijs, qđ semper carnes darentur dño, sed aliqñ da-
batur pars earum, & aliqñ omnes, & aliqñ nulla: de
adipe autem non erat sic, qm̄ semper offerebatur co-
ram domino. *Iure perpetuo in generationibus vestris.*

Lex uni-
uersalis de
adipe cre-
mando.

An sint 2:
dipes per-
tinetes ad
Deum in
omnibus
adipibus.

Quomodo ista lex de cremandis adipibus dicitur durasse in æter-
num, & quomodo aliqua lex dicitur æterna. *Quæst. VII.*

Ista æternitas iuris non significat simpliciter om-
ne tempus, sed solum signat tempus illud, in quo
ceremonie durarent sacrificiorum, non. n. erant
duratura sacrificia in æternum, quoniam adueniē-
te euangelica lege abolenda erant, nec ergo ritus iste
de immolatione & adipibus cremandis poterat serua-
ri in æternū. Satis tñ potest dici ista lex æterna, aut saltē
perpetua eo mō, quo aliqua lex perpetua dici pot̄: nā
leges sunt directiue actū, & negotiorū humanorū.
Si igit aliqua lex det de aliquo gñe actū humanorū,
& per-

Generale
præceptū
de adipi-
bus & san-
guine.

& permaneat tand. u. q̄din permanent illi actus huma-
ni, s̄r p̄petua: nam dato qđ illi actus aliquo tpe cessent,
& tunc ex consequenti cesset lex, quæ est de illis acti-
bus. Si tñ illi actus manerēt in æternum, maneret quo-
que lex eis cōtēna facta, & isto mō nihil magis dif-
ferat ad esse legem æternā, qđ illa aliquo tpe cesset quā
qđ nunq̄ cesset. Si aut cesset solū cessantibus illis acti-
bus, quorū ipsa lex est principū directiui, leges æter-
nas esse, postq̄ data sunt, necessarium est nisi abolean-
tur. Aboletur aut tūc aliqua lex, cum in eo gñe nego-
cij, cuius ipsa regula erat, alia ponit ipsi repugnans, ad
quod necessarium est priore fore abolitā. Si tñ nulla
alia lex huic derogās poneret, ēt si modicū tps mane-
ret, tñ æterna diceretur, qm̄ non ipsa deficeret, sed ge-
nus negotij de quo est. In hoc aut applicantes sic dice-
re poterimus, qđ ista lex de cremandis adipibus sacri-
ficiorum super altare mansit iure æterno, qm̄ ipsa non
abolita est, cū nulla ei derogans lex poneret, sed cum
ipsa sacrificia, de quibus erat regula directiua abolita
sunt. (Nō. n. aīa sacrificia in nouo testō, sicut in veteri.)
Impossibile est ex natura rei obseruari cōmōnias sa-
crificiorū in nouo testō, sicut in veteri. Si tñ sacrificia
mansissent in nouo testō, quæ in veteri fieri solita e-
rant, mansissent quoq; cōmōnias & modi sacrificio-
rum, & sic leges de modis sacrificiorum essent perpe-
tuæ, nunc aut oīa sacrificia vetera, & quibus ista lex,
& similes data erant cessauerūt. Istas igitur leges ces-
sare necesse erat. Quantū ergo ad hoc dicendū est, qđ
in aduentu noui testī abolitæ sunt leges iubentes fieri
sacrificia, cum nouum testm̄ illa fieri inhibuerit, ideo
illa leges perpetuæ non erant. Legibus tñ de ritu sacri-
ficiorum non directē repugnatum est, sed solum ces-
sauerunt, quia earum materia abolita fuit, ideo leges
hæ perpetuæ fuerunt. Ad hoc aut, vt leges de ritibus
sacrificiorum non essent perpetuæ oportebat, vt ma-
nentibus ipsis sacrificijs, tollerentur leges, alijs dero-
gantibus inductis, vt puta manente sacrificio holo-
caustorum, & victimarum pacificarum, ac pro pecca-
to dictum fuisset, vt nemo adipes illos super altare cre-
maret, sed cōuerterentur ad alios vsus, nulla tñ lex vn-
quam introducta est, dum sacrificia ipsa permanserūt,
iure igitur æterno ista lex permanet. *In cunctis genera-
tionibus, & habitaculis vestris.* i. ista lex de adipibus cre-
mandis durabit quādiu durauerit gñationes vestre,
i. succedentes vobis, & erit in cunctis tabernaculis ve-
stris. i. obseruabitur in oibus modis vestris, s̄ qđ non
esset aliqua domus priuilegiata, quæ posset offerre sa-
crificia, & non cremare adipes, sed vel eos comedere,
vel ad aliquos vsus referre. In oibus quidem domi-
bus lex ista seruabatur, ideo dicebatur manere lex ista
iure perpetuo in tabernaculis oīum Iudeorum. *Nec
sanguinem, nec adipem omnino comedetis.* Hic ponitur præce-
ptum gñale de adipibus, & sanguine, qm̄, sup. poneba-
tur solum de adipe, & qm̄ ista sunt gñalia in oibus sa-
crificijs, vt semper debeant offerri, ideo iussit Deus de
neuro eorum sanguine. s̄ adipe comedere debere: iu-
bet aut hic Deus duo. s̄ nō esse comedendū sanguinē,
nec adipē. Quantū ad primā de comestione sāguinis,
gñale erat qđ nullus de illo comederet, qm̄ si quisq̄ co-
mederet, mori dēbat, vt patet inf. 7. c. cū d̄r sanguinē
quoque oīs animalis nō sumetis in cibum tam de qui-
bus quam de pecoribus, omnis anima, quæ edegit san-
guinē peribit de populo suo infra ēt 7. cap. dicitur. ne-
minem debere comedere sanguinē. s̄ hō quilibet de
domo Israel & de aduenis si comederit sanguinē, ob-
firmabo faciem meam contra eam illius, & disperdā
eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est.
Erat autem obseruandum in sanguine, qđ cum aliqua
animalia iugularentur, si illa immolabantur dño san-
guis pertinebat ad effusionem, & asperfusionem, quæ fieri
Alph. Toft. super Leuit.

deberent in arrio, & intra tabernaculum, vt patet sup.
1. c. & hic, & seq. nihilq; de sanguine illo, aut in cibos
sumi poterat, aut conuerti ad alios vsus. Si aut esset san-
guis alicuius animalis, quod non immolaret dño, aut
erat de aīalibus, quæ licebat comedi, & offerri, vt de
capra, boue, & oue, tunc debebat sanguis illorum ef-
fundi super terram, vt patet Deuter. 12. c. cum dicitur:
Hoc solum caue ne sanguinē comedas, sed super ter-
ram fundes quasi aquam, vt sit tibi bene & filijs tuis
post te, cum feceris quod placet in conspectu dñi. Si
aut animalia iugularentur, de quibus nō licebat offer-
ri, sed licitus erat esus carniū illorum, sicut aīalia, q̄
venatu, & aucupio accipiebantur, sanguis eorū effusa-
dendus erat, & cooperiendus terra, nihilq; de illo, aut
comedendum aut in alios vsus referendū. Sic dicit
infra 17. c. homo quicumque de filijs Israel, siue vena-
tione, siue aucupio cepit feram, vel auem, quibus
vesci licitum est, fundat sanguinē, & operiet illū terra.

Quare sanguis, & adeps non comedebantur in veteri lege.
Quæstio. VIII.

DE causa aut quare sanguis non comedebat
aliqui dubitant. Et dicendum est hanc esse
bipartitam, qm̄ sanguis qui pertinebat ad
sacrificia, habebat quandā causam specia-
lem, sanguis aut aliorum aīalium non immolatorum
alteram habebat. Causa. n. quare sanguis animalis im-
molati coram dño non deberet comedi, erat qm̄ san-
guis ille erat ad expiandum pro peccatis, sicut supra di-
ctum est. Si aut comederetur, non poterat fieri aliqua
expiatio. Quod aut sanguis ad expiationē esset, habet
ad Hebr. 9. c. cum d̄r. Omnia penē in sanguine s̄m le-
gem mundantur, & sine sanguinis effusione nō fit re-
missio peccatorū, idem patet infra 17. c. Quod aut ex
ista causa iussisset Deus sanguinē sacrificiorū nō co-
medi, patet infra 17. c. cum d̄r: Hō quilibet de domo
Israel si comederit sanguinē, obfirmabo faciem meā
q̄ animam illius, & disperdam eam de populo suo, q̄
aīa carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt
super altare meum expletis pro aīabus vestris & san-
guis pro aīe piaculo sit, ideo dixi filijs Israel: Oīs ani-
ma ex vobis non comedet sanguinē. Si aut accipitur
D sanguis animalij, quæ nō offerebantur, sed comede-
bantur. Dicendū est, qđ non debebat sanguis istorū co-
medi, q̄ Deus volebat per hoc incitare Iudeos ad pie-
tatem quandam inter se, habentes in alterutū visce-
ra pietatis: erudiuit aut illos ad hanc pietatem iubēdo
fieri quandam pietatis obseruationem in animalibus,
& qm̄ anima, & vita pecorum, & vniuersorū anima-
lium est in sanguine, si aliquis comederet sanguinē,
videbatur comedere vitam & aīam ipsius animalis,
hoc aut nimis crudele videbatur, qm̄ qđ aliquis carnes
animalium in cibos sumat, non est aliquid crudelitas
ipsius, qm̄ iam ille carnes exanimatę, & vitæ vita
earentes sunt: comedere tñ animam, quæ vita est, cru-
dele quid videtur, velut si quispiā animal viuēs mor-
sibus dilaniaret, atq; comederet, qđ profecto horren-
dum nature est. Et qm̄ anima animalis in sanguine ef-
se constat, iussit Deus sanguinē nō comedi, sed humo
cooperiri, in quo pietatis cuiusdam genus exhiberi
videbatur, velut cum quis cadauer humanum inferat
in sepulchrū. Quod aut ista fuerit causa, ob quā Deus
iussit sanguinem non comedi habetur infra 16. ca. cū
dicitur: Homo de domo Israel si comederit sangui-
nē, obfirmabo faciem meam q̄ illum, & disperdā ani-
mam illius de populo suo, q̄ anima carnis in sangui-
ne est, ideo dixi filijs Israel: omnis anima ex vobis nō
comedet sanguinem. Idem patet Deuteronom. 12. cum
dicitur: Hoc solū caue, ne sanguinē comedas: sanguis
D 4 eorum

Leuit. Ca-
pit. 17.

eorum pro anima est, & idcirco non debes animam comedere cum carnibus, ut bene sit tibi, & filiis tuis post te. Quod autem Deus iuberet aliquam pietatem obseruari in animalibus brutis ad eruditionem pietatis in natura humana patet Deuter. 22. c. ubi dicitur: vadens per viam si inueniret nidum in arbore, vel terra, & inueniret matrem incubantem pullos non deberet accipere matrem & pullos, sed accipere pullos dimissa matre, aut assumpta matre pullos relinquere, & dicit quod obseruantibus hoc bonum esset, & vite diuturnitas.

Secunda pars quae de adipe.

Nunc autem considerandum de secundo quod hic ponitur, scilicet non comedere adipem, & dicendum est, quod non patet sic manifestum documentum, sicut de comestione sanguinis, quoniam infra 7. cap. vniuersaliter fuit mandatum, ne quis comederet de sanguine alicuius animalis, aut volucris: de adipe autem non patet sic, quoniam quamuis dicatur hic vniuersaliter, quod non comederetur omnino alicuius animalis adeps, tamen non constat, an de animalibus immolatiis solum loquatur, an extendatur ad animalia omnia alia, quandoquidem non subditur alia regula, magis specialiter determinans, sicut de sanguine dicebatur. Et potest aliquis dicere, quod solum loquebatur hic Deus de adipe immolatorum, quoniam supra dicebatur, quod omnis adeps domini esset iure perpetuo, & illud probatum est intelligi debere de solis adipibus animalium immolatorum. Sic igitur dicitur, quod loquitur hic de sanguine, & adipe quantum ad ea, quae immolabantur. Circa hoc an liceret aliquo modo comedi de adipibus animalium varie positiones sunt: quidam, n. dixerunt istam litteram solum debere intelligi de adipibus animalium immolatorum. S. de boue, & oue, & capra, & hoc siue ista immolaretur, siue non immolaretur. Si autem immolarentur satis manifestum est non licere comedi adipem eorum, cum dicitur hic: Omnis adeps domini erit iure perpetuo. & infra 7. c. cum dicitur: Siquis adipem, qui offerri debet in incensum domini, comederit peribit de populo suo. Etiam si ista animalia non immolarentur non licebat comedi adipem eorum, ut patet in fra 7. cap. ubi generaliter vetatur ois comestio adipis bouis, ouis, & caprae non exprimendo de immolatis, vel non immolatis, cum dicitur: Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est habebitis in varios usus: adipem bouis, ouis, & caprae non comedetis. De alijs autem adipibus dicitur, quod si essent animalium morticinorum, siue captarum a bestiis, siue illa animalia essent boues, oues, & caprae, siue essent alia animalia quibus vesci liceret, tamen non licebat ea immolari, sed accipiebantur illos adipem ad varios usus, non tamen comedebant. De hoc infra 7. cap. dicitur: Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est habebitis in varios usus. Dicitur tamen, quod si essent adipes animalium, quibus vesci licebat, nec tamen poterant immolari si non capra essent a bestiis, aut morticina: poterant adipem comedere quod probant ex eo quod dicitur infra 17. c. scilicet, quod cum quis acciperet feram de aucupio, aut venatione, comedebat carnes eius prius fusio sanguine, & sic omnia, quae in ipso animali erant ad cibum licita videbantur, praeter sanguinem, ergo adipem comedi licebat in his. Item adhuc probant hoc ex usu Iudeorum modernorum, quoniam accipiunt adipem animalium, quibus licitum est vesci & non immolari, & ex illis comedunt, si autem sit adeps ouis, bouis, & caprae non comedunt. Alij autem contrario volunt, scilicet quod non liceret comedi adipem alicuius animalis, sicut nec licebat vilo modo comedi sanguinem, quod inducit ex hac littera, quoniam hic paria ea fecit, dicens: nec sanguinem, nec adipem omnino comedetis. nullo modo comedetis, & quoniam alij probant, quod licebat comedi adipem alicuius animalis, quoniam de feris captis aucupio, vel venatione solum iubebatur sanguinem proijci, cetera au-

An liceret aliquo modo comedi de adipibus animalium.

Opinio dicens adipem comestione esse generaliter prohibitam.

tem ad esum permittere videbatur, dicunt quod hoc nihil probat de his, quae Iudei volunt, quoniam licet ibi non exprimat debere dimitti adipem, tamen intelligitur, cum hic iustum sit generaliter, nullum adipem comedi debere. Nam ex hoc modo arguendi induceretur inconueniens contra ea, quae hic dicuntur: si enim ideo liceret comedi adipem animalium non immolatorum, quibus tamen vesci licitum erat, quia non expresse vetitus fuit infra 7. cap. eius adipis, sequeretur quod cum aliquis occidisset ouem, bouem, aut capram in cibum suum, quod posset comedere adipem illius, quoniam Deuter. 12. dicitur, quod si aliquis vellet comedere carnes, siue erunt maculae, siue non maculae, poterit occidere, & comedere nulla obseruata ceremoniam, etiam si illa animalia essent immolati, sed fieret in eis, sicut in ceruo, & capra: hoc autem excludi deberet solum, quod non comederetur sanguis cum carnibus. Videtur igitur ex hoc, quod licebat comedi adipem bouis, ouis, & caprae, quod isti negant, & manifeste repugnat litterae infra 7. cap. Cum autem arguunt ex consuetudine modernorum Iudeorum, quod Iudei moderni sic obseruant, ut quorundam animalium adipem comedant. Respondendum est ex hoc non valere, quoniam Iudei moderni multa destruxerunt de ceremonijs antiquorum Iudeorum post mortem Christi, in quibusdam relaxantes, in alijs vero restringentes: hoc autem tam intentione repugnandi Christianis in aliquo, quam executione intellectus in exponenda lege, quoniam cecitas ex parte contingit in Israel, ut ait Apostolus ad Ro. 11. & hoc non solum in credendo, de quo praedicta auctoritas loquitur, sed etiam quantum ad intentionem sacrarum scripturarum: quoniam, ut ait Apostolus. 2. Corin. 3. cap. hebrei habent usque hodie obtusos sensus, & velamen, quod Moyses ante oculos suos ponebat, manet in ipsis in lectione veteris testamenti: nam cum legit Moyses velamen super cor eorum positum est. Isti igitur Iudei non credentes dicunt nullo modo licere comedi de adipibus aliquorum animalium accipientes ex hac littera fundamentum. Siquis tamen contraria velit tenere positionem dicit istam litteram intelligi solum de adipibus animalium immolatorum: quoniam de illis comedi nihil licebat. Quod autem de his intelligatur patet ex contextu, quoniam supra immediate dixerat: Omnis adeps domini erit iure perpetuo, & intelligebatur de illis adipibus animalium, quae immolabantur, quos cremari super altari oportebat. Dubitatur autem quid horum verius sit, & fortassis dicendum erit magis comedere quosdam adipem a cibo vetitos esse, alijs autem licere vesci, iuxta positionem eorum. Nec tamen suam approbo rationem, qua hoc confirmant, scilicet quod assumpta aliqua fera de aucupio, vel venatione deberet sanguis effundi, & deinde fera comedi, in quo putant oia, quae in fera sunt, eis ad esum permitti: nam fortius argueretur Deuter. 12. debere et adipem bouis, & ouis, & caprae comedi: quoniam infra 17. c. cum dicitur debere feram, qua vesci licitum est, comedi, effuso prius sanguine, non dicitur, quod solum deberet sanguis effundi & operiri terra, & tamen Deuter. 12. cum agitur de comestione bouis, ouis, & caprae, & ceterorum animalium tam immolati, quam non immolati: dicitur quod deberent iugulare, & comedere de illis Iudei nulla ceremoniam obseruata, nisi quod solum sanguinem effunderent, & tamen manifestum est, quod praeter sanguinis effusionem adhuc debebant tolli adipem, quoniam iustum fuerat adipem bouis, ouis, & caprae non comedi, ut patet infra 7. c. ideo illa lex, quae erat in Deuter. iubens nihil debere tolli de animalibus, nisi sanguinem, reducenda erat ad istam legem, quae habetur infra 7. cap. quoniam haec prior est. Nam licet generale sit posterioribus legibus maiore esse vigorem quam primis quoniam contrariae sunt, si tamen non sunt totaliter

Iudei post mortem Christi multa destruxerunt de ceremonijs.

Volentes licitum esse comedere de quibusdam adipibus quibusque argumentis hoc probare debent.

Quando lex posterior reuocat priorē

ter contraria, & lex antiquior magis declarat quam lex posterior, reducenda est lex posterior ad intellectum legis antiquioris. Sic patet ff. de legi. l. sed & posteriores. ubi dicitur quod quamuis priores leges debeant reduci ad posteriores, tamen etiam posteriores aliquando reduci debent ad priores, ut priores magis declarerent, & hoc nisi contrariae sint. Erat autem sic in isto casu, quoniam quamuis lex, quae habetur Deuter. 12. esset posterior ea, quae habetur 7. cap. quia tamen ista magis declarat quam illa, necessarium est illam reduci ad intellectum istius. Quod si quispiam obiecit non debere reduci legem illam Deuter. ad intellectum eius, quae habetur infra 7. cap. quoniam contrariae sunt, & in contrarietate legum semper debet stari posteriori, ut apparet in l. praedicta, sed & posteriores, ff. de legi. Respondendum est has leges non esse contrarias: quoniam in sacra scriptura nihil est, quod alteri obuiet: cum in veritate omnia consonent, iuxta Arist. 1. Ethic. tota autem sacra scriptura solidissima veritate subnixata est, nec oportet aliquas duas leges contrarias esse asserere propter quamlibet repugnantiam, quae in eis superficialiter appareat: quoniam ad probandum aliquam legem alteri contrariam esse, oportet multa, & solida argumenta fieri: leuis autem probatio non sufficit ad probandum contrarietatem in legibus, ut patet in praedicta l. sed & posteriores. ff. de legi. cum tamen dicitur, nisi contrariae sint id quod multis argumentis appareat, id est ad hoc quod duae leges contrariae iudicentur, oportet esse multas probationes, & solidas, quae vocat legem argumenta: sic autem non erat hic, quoniam licet inter eam legem de adipibus, quae habetur infra 7. cap. & illam, quae habetur Deuter. 12. cap. qualescunque videatur repugnantia in verbis, non tamen inducitur solida probatio contrarietatis.

Volentibus tamen praedictam defendere positionem, scilicet, quod liceret quosdam adipem comedi, arguendum est ex eo quod habetur infra 7. cap. Nam sanguis & adeps erant duo, quae se inuariabiliter consequebantur in sacrificijs: de sanguine autem Deus determinat legem tunc non esse comedendum vitale sanguinem, cum dicitur eod. cap. Sanguinem quoque omnis animalis non iumentis in cibo tam de aibus, quam de pecoribus: omnis anima, quae ederit sanguinem peribit de populo suo. Si igitur voluisset Deus eodem modo non licere comedi aliquem adipem, cum in eod. cap. ponat legem de non comedendis adipibus, generaliter dixisset, nullius animalis adipem omnino comedetis: non tamen sic tulit legem, sed ait: adipem ouis, & bouis, & caprae non comedetis, de alijs autem nihil intulit: & sic videbatur hos adipem solos vetare, qui cremandi erant, aut cremari poterant super altare: alios autem non interdixit. Et cum subditur in eadem littera, adipem cadaueris morticini & eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios usus, nihil ad hoc agit: quoniam adipem istorum non erant liciti ad cremandum super altare, cum non liceret carnes talium animalium offerre, ideo nec etiam comedere, ut patet Exod. 22. & infra 21. cap. Et quia aliquis dubitaret quid fieri deberet de adipibus animalium morticinorum & captorum a bestiis, cum non liceret comedere eos, quia non licebat comedere ipsorum animalium carnes, dicitur quod acciperent Iudei illos adipem ad varios usus, scilicet ad faciendas lucernas, & vntiones, & similia. De animalibus autem, quibus vesci licebat, & non erant immolati, non expressit aliquam legem, quasi innuens quod liceret eorum adipem comedere: quoniam omnia permissa nobis videntur, quae aliqua lege prohibita non sunt. Nam si Deus voluisset non comedi adipem animalium licitorum ad esum non immolabilium, expressisset non

debere illos comedi, cum expresserit non debere comedi adipem bouis, & ouis, & caprae. Erat enim magna necessitas huius legis, quoniam cum Iudei scirent sibi licitum esse his animalibus vesci, non haberent aliquam rationem suspicandi adipem esse ad esum illicitos, nisi lege aliqua caueretur, sed non cauerit, cum de solis bobus, ouibus, & capris lege diffinitum sit, ergo adipem horum ad esum illicitum non sunt. Confirmatur autem hoc, quoniam cum Deus expresserit hic de adipe animalis morticini, & capti a bestia, hoc fuit, quia non licebat comedere ista animalia, ut patet Exod. 21. & infra 22. cap. & quoniam sic putaret aliquis horum animalium adipem vetitos esse, ideo lege diffinitum est, quod Iudei accipere possent horum animalium adipem ad varios usus. Et quando obiecitur de dicto huius legis, scilicet sanguinem & adipem omnino non comedetis. Respondendum est istam legem esse vniuersalem secundum terminos: non tamen secundum significationem: quoniam ista coarctatur ex adiuncto alterius superioris, cui connexa est, in qua dicitur omnis adeps domini erit iure perpetuo, quod de adipibus immolatorum animalium duntaxat intelligitur. Sic ergo & ista vniuersalitas ad solos immolatorum animalium adipem restringenda est. Adhuc tamen praeter adipem immolatorum animalium sunt alij, quibus vesci non licet, scilicet adipem bouis, & ouis, & caprae, etiam si non offerantur: hoc tamen non vetatur hac lege, sed ea, quae habetur infra 7. cap. cum dicitur: Adipem ouis, bouis, & caprae non comedetis. In conclusione igitur dicendum est, quod non licebat Iudeis comedere, nec accipere ad aliquos usus adipem illorum animalium, quae ad esum secundum speciem suam illicita erant. & ista erant omnia animalia praeter decem species pecorum, de quibus habetur Deuter. 14. De adipibus autem animalium harum decem specierum dicendum est, quod aut illa animalia erant bos, ouis, & capra, & tunc iure immolarentur domino, siue non, nullo modo licebat vesci illis, ut habetur infra 7. cap. Si autem essent adipem aliorum animalium septem specierum, de quorum carnibus licitum erat vesci, & non immolari, dicendum est, quod aut illa animalia occidebantur ab hominibus, aut moriebantur per se, vel capiebantur a bestiis, & occidebantur, aut saltem vulnerabatur. Si autem per se morerentur, aut a bestiis caperentur, vel vulnerarentur: non licebat comedere adipem illorum, tamen accipiebant Iudei ad varios usus illos adipem. sed lucernas faciendas, & vntiones, ut patet infra 7. cap. Si autem animalia istorum septem specierum ab homine occiderentur antequam ab aliqua bestia praegustata essent, licebat comedere adipem illorum, quoniam nulla lege vetitum est. Septem autem species istorum animalium, quorum adipem comedi licitum erat, sunt haec, scilicet ceruus, caprea, bubalus, tragelaphus, pygargon, siue pygargus, orix, Camelopardus.

Necessitas huius legis.

Veritas & resolutio totius q.

Deuts. 14.

Quare adipem a cibo prohibiti sunt. Quaes. I. X.

Non vno autem subijciendum est de causis istorum; & quidam dicunt prohibitum esse comedere adipem, quoniam Gentiles comedebant in sacrificijs suis adipem, sicut patet Deuter. 32. cum dicitur: De quorum victimis adipem comedebant: Deus autem vult tollere imitationem ad idolatriam; ideo interdixit cibum ex adipibus, sic etiam de sanguine dicitur, quod non licet sanguinem comedere, quia Gentiles quidam eum in sacrificijs comedebant. Sed in his causis nullatenus instandum est, quoniam saepe supra fuit inductum, quod non vetabat Deus ea, quae inter dicebat, ut non esset similitudo suorum sacrificiorum ad ritus idolatarum, quoniam

Opinio quorundam.

quoniam ea, quæ potissimum sibi Deus offerri iussit a Gentilibus immolantur. Item adhuc patet hoc magis specialiter de sanguine, quoniam si non vetuisset sanguinem comedi, quia eum Gentiles in sacrificijs suis comedebant, solum debuisset interdici sanguinem animalium immolatorum; in alijs autem, quæ non immolantur non oportebat ex hac causâ prohiberi: de omni tamen sanguine generaliter veritum est, vt patet infra 7. cap. quoniam etiam quando aliquis fumebat feras, quæ immolaticia non erant, iubebatur eorum sanguinem effundi super terram, vt habetur infra 17. cap. ergo non erat ista causâ. Dicendum igitur de sanguine tam animalium immolatorum Deo, quam non immolatorum cibum interdictum esse ex causis, quas supra assignauimus, quas manifestè litera sacra expressit. De adipibus autem dicendum est eodem modo non posse hanc causam subsistere; quoniam cum idolatræ in sacrificijs vesceretur, debuisset Deus duntaxat lege cauere, ne quis oblatorum animalium adipem in cibum sumeret, præter hos: tamen vetuit aliorum animalium adipem, quoniam nōquam licet onis, bouis, & capræ adipibus vesci, etiam si non immolentur Deo, vt patet supra 7. cap. Item auctoritas illa Deuter. 32. cap. non inducitur tanquam ratio prohibitionis de sumendis adipibus in cibum, sed vult innuere dissimilitudinem sacrificiorum diuinorum a sacrificijs idolatrarum: & notat in duobus, scilicet in adipibus immolatorum animalium, & in vino libamentorum: vtraque enim Gentiles in cibum fumebant tollentes ea de sacrificijs deorum suorum, vt notatur eadem auctoritate, cum dicitur: de quorum victimis comedebant adipem, & bibebant vinum libaminum. Dicendum igitur est causam prohibitionis de adipibus comedendis dependere ex his, quæ supra declarabamus: quoniam Deus vult in sacrificijs suis ea, quæ potiora & delicatiora sunt, sicut nos in cibis nostris volumus, sed id quod in animali teneris est, est ipsa pinguedo adipum; ideo volebat illa Deus vniuersaliter in omnibus sacrificijs. Item ea, quæ ponebantur super altare, erant in partem ignis diuini, vt patet supra in litera: sed nihil est in animali quod congruentius sit fomētum ignis, quam ipsi adipem: quoniam de pinguedine adipum lucernæ fiunt, & in usu nostro conseruatur ignis in seipso: ideo de adipibus animalium præcipue debuit sibi iubere fieri incensionem super altare. Sed hoc necessario inducebat non debere illos adipem comedi, quia si comederentur non cremarentur. Inhibuit ergo est ne quisquam adipem immolaticiorum animalium in cibum sumeret. Sed dicit aliquis hoc stare quantum ad adipem omnium animalium, quæ immolabantur domino: cum tamē capra, bos, & ouis non immolabantur domino, quare non licebat comedi adipem? Ad hoc respondendum est, quod ista tria animalia erant immolaticia, & quando immolabantur omnes adipem dabatur domino: in reuerentiam ergo huius oblationis mādabatur Deus, quod etiam quando non immolarentur domino nō comederentur potissimum, quia in hoc tollebatur iudæis magnum incentiuum ad peccandum, quoniam si aliquando liceret comedere adipem istorum animalium, essent inclinati iudæi ad comedendum illos, & quando contingeret eis sacrificia facere de istis animalibus, accideret inclinare illos ad esum adipum, ex quo aliquando peccatum sequeretur: fuit igitur conueniens inhibere simpliciter, ne talia comederentur. Alij autem reddunt talem causam, scilicet, quod illa Deo reddere debemus, quæ apud nos potissima sunt, & maxime innuunt aliquam perfectionem. Sic autem erat de sanguine, quia in sanguine anima omnis carnis est, & de adipem conformem est; quoniam causa

Causa vera prohibitionis d' adipibus.

Quare nō liceret comedere adipem bouis, ouis, & capræ etiam non immolare.

Fitur ex abundantia nutrimenti, in quo vita conseruatur: iustum ergo est, vt hæc duo tanquam præcipua in animalibus Deo redderentur. Alij autem assignant in his aliam causam, scilicet, quod Deus interdixit elum adipem, & sanguinem: quia Deus volebat iudæos prouocare ad aliquam mutuam pietatem, ne inuicem sanguinem funderet humanum, & quia hoc aliquatim induceretur facta inhibitione comestionis sanguinis: inhibuit igitur sanguinem. Volebat identidē iudæos ad luxuriam pronos ab eadem reuocare: & quoniam adipem sunt pinguedinis causatiui, & prouocant libidinem, cum venter saginatus cito despumet in luxuriam, iussit adipem non comedi. Sed hæc causæ aut nullæ, aut leues sunt, quoniam instantiæ supra factæ contra alias positiones militat contra istas: & potissimum cōtra hanc positionem de adipem non comedendo, quoniam eodem modo ob vitandam luxuriam omnium adipem, inhibuisset comestionem: quod tamen falsum est, vt supra deducit fuit. Recurrendum igitur est ad eas, quas supra assignauimus causas, quæ ex ipsa litera euidentissimè patent, &c.

C A P. III.

L OCVTVS QVE est dominus ad Moysen; dicens: Loquere filijs Israël: Anima, quæ peccauerit per ignorantiam, & de vniuersis mandatis Domini, quæ præcepit vt nō fierent, quippiam fecerit: si sacerdos, qui vnctus est, peccauerit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino: & adducet illum ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino, ponetque manum super caput eius, & immolabit eum Domino. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferes illum in tabernaculum testimonij. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum Sanctuarij. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonij. Omnem autem reliquum sanguinem funder in basin altaris holocausti in introitu tabernaculi, Et adipem vituli offeret pro peccato, tam eum, qui vitalia operit, quam omnia, quæ intrinsecus sunt: duos renunculos & reticulum, quod est super eos iuxta ilia, & adipem iecoris cum renunculis, sicut offerretur de vitulo hostiæ pacificorum; & adolebit ea super altare holocausti. Pellem verò, & omnes carnes cum capite, & pedibus, & intestinis, & fimo, & reliquo corpore efferet extra castra in locum mundum, vbi cineres effundi solent: incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur.

Expiatio peccati igno- rantia facti.

De voto c. magnæ 12. q. 4. c. præcipue supra 1. 3. infra eod.

Lex de hostia p peccato.

L OCVTVS QVE est. In superioribus egerat legislator de duobus generibus sacrificiorum. holocaustis, & victimis pacificis, hic consequenter agit de sacrificijs pro peccato.

De tribus originibus peccatorum, scilicet ex malitia, ex passione, & ex negligentia siue ignorantia, & quid sit vnumquodque eorum, & quare sic appellentur, & quomodo censentur. Quest. 1.

C I R C A hoc aduertendum est, quod peccatorum diuersæ sunt origines: quædam enim peccata sunt, quæ ex malitia oriuntur: alia verò quæ ex passione, & impotentia resistendi: alia autem, quæ per ignorantiam, & negligentiam. In hoc autem aliqui nimis errant illa peccata ex malitia esse arbitantes, quæ ex mala voluntate & perfecto consensu oriuntur. Sed hoc falsum est, quoniam hoc modo si de peccatis actualibus mortalibus loqueremur, nullum esset peccatum, quod per malitiam factum non diceretur; quoniam omne peccatum actuale voluntarium est: & si non est voluntarium, peccatum non est: & ceteris paribus peruersa actio, quæ magis voluntaria est, grauius peccatum est: quæ verò de voluntario minus habet, de culpa quoque minus hēt. Oīa igitur peccata, quæ nobis mortalia reputantur voluntaria necessario sunt, & a deliberatione procedunt. Nam de his, quæ per malitiam sunt, quoniam voluntaria ac profus deliberata sunt, nemo ambigit. De his autem, quæ per passionem siue impotentiam resistendi sunt, patet esse voluntaria: quoniam tunc aliquis dicitur peccare per passionem, quando esse incontinens, & est egressus ab opinione iuxta Arist. 7. Ethic. cap. 2. & tunc antequam adueniat passio iudicat ille malum fore id, ad quod passio inclinauerit. Cum verò passio aduenierit aequaliter repugnat, sed parum inualecente autem passione penitus succumbit, & iudicat bonum esse agere id, ad quod secundum passionem inclinatur, & illud eligit. Patet igitur peccantes ex passione siue ex impotentia resistendi agere secundum deliberationem quandam, & voluntariam in eis esse actionem. De his autem, quæ ex negligentia, aut omissione in aliquo deliquerint, identidem patet, quoniam ipsi sciunt se aliquid facturos, & illud facere non curant: aut cupidine oculi, aut fuga laboris. Volunt ergo hi malum, quod agunt, & deliberatè illud agunt. De his autem, qui secundum ignorantiam agunt, idem patet; quoniam aliqua ignorantia est, quæ hominem a peccato excusat, & in ea non oportet assignare rationem voluntarij, quia ratio voluntarij necessario meritum, vel demeritum inducit. Alia autem ignorantia sunt, quæ nunquam excusant a peccato: cum omnes qualitercūque peccantes per ignorantiam agant iuxta Arist. 3. Ethic. In alijs etiā, quæ propter ignorantiam agunt, id est quibus ipsa ignorantia agendi principium quoddam occasionale est; patet etiam esse ibi voluntarium nō sic directè, & immediate ad illum actum, quem propter ignorantiam agere dicimur: est tamen ad aliquem alium actum, qui præcedit eum, in quo peccamus, qui magis infra differretur cum de peccato ex ignorantia aliquid diceretur. Apparet igitur nullius speciei peccatum actuale esse posse quod voluntarium non sit. Hoc autem euidentius apparet ex Arist. sententia in principio 3. Ethic. vbi dicit voluntaria ad laudes & vituperia pertinere, inuoluntaria autem esse digna venia, nec aliquatenus punienda, cum inquit: & in voluntarijs quidem laudibus, & vituperijs factis; in inuoluntarijs autem venia, quandoque autem & misericordia. Dicendum igitur non sic differre peccatum per malitiam ab alijs

Nota qd peccatum pp ignorantiam etiā reducitur ad negligentiam, quæ negligit homo scire quæ tenetur: ideo non sunt nisi tres origines peccatorum

Cap. 1.

Ista magis declaratur infra q. 6.

peccatis, vt ipsum solum voluntarium sit, atque deliberatum, alia vero sine deliberante voluntate sunt: sed potius in hoc consistit peccatum ex malitia, cum aliquis peccat, & ideo peccat vt alteri malum agat: & si quis alteri inuideat, ut cum aut bona sua demoliri conetur: in similibus autem eodem modo. Peccata autem, quæ non facimus, vt alijs noceamus, sed vt nobis aliquod bonum acquiramus ex malitia fieri non dicuntur: veluti si quis fornicetur, quoniam venereas passionem refrenare non sufficit: aut repugnando nimis affligitur, aut si quis rei familiaris necessitate coactus, ad subleuandum inopiam, res alterius furto subtrahit: quoniam hic non ideo res alterius subtrahit, vt ei noceret, sed vt sibi ipsi proficeret. Et qui cum aliqua ex passione coniuuit, licet ei infamiam intulerit, non tamen ex malitia egit, quoniam non vt infamaret, sed vt libidinem expleret, hoc actum est. Secus autem si quis ad aliquam feminam ob hoc solum carnaliter accederet, vt aut eam aut parentes eius infamaret: quoniam hoc non ex passione sed ex malitia factum esse dicitur. Aliter autem & aequaliter strictius assignare possumus quid sit peccatum ex malitia. Et dicendum est, quod isto modo peccatum ex malitia accipitur secundum quod differt a peccato secundum ignorantiam, & a peccato secundum passionem. Oportet igitur quod ad hoc, quod aliquod peccatum secundum malitiam factum esse dicatur sit illud ab omni ignorantia semotum: nam qui aliquo modo ignorat, in eo in quo ignorat, secundum malitiam peccare non potest. Differt etiam a peccato per passionem factum: ideo oportet, vt cum aliquis secundum malitiam peccat, quod non sit ibi aliquod incitamentum passionale, sed pura voluntas seclusa omni ignorantia, & passione: ideo danda est regula generalis, quod in peccato secundum malitiam solū sunt duo principia, scilicet intellectus & voluntas, & non præcedit aliquid alterum ad mouendum ista. Si enim aliquis fornicetur ideo, quia vehementer passione sunt principia huiusmodi actus, quoniam iste & iudicat fornicandum esse, & eligit fornicari: tamen non sunt hæc solitaria principia, quoniam alterum præuenit principium, scilicet ipsa passio commouens intellectum ad prauè iudicandum, & voluntatem ad male eligendum: non igitur vocabitur hoc peccatum secundum malitiam; quoniam ibi tria principia actus sunt. In peccato autem secundum malitiam solum fuit principium intellectus, & voluntas: vt si quis aliqua lege coactus, aut potestatis iussu, vt contra hostes pugnet, & timore mortis pauens actum deserens hostes fugiat, nō ex malitia sed ex passione agit: quoniam hic iam tria principaliter operatiua sunt, scilicet intellectus, & voluntas, & timiditas: intellexit enim quid esset actum deserere, & deserendam fore iudicauit: voluit quoque eam deserere, & deseruit: non tamē ista duo solitaria fuere principia. Sed aliud fortius præuenit, scilicet timiditas, quæ intellectum ad prauè iudicandum illexit, & voluntatem ad male eligendum: non igitur vocabitur hoc peccatum secundum malitiam, sed ex passione, quia passio primariū fuit principium: & sic dicendum est, quod in peccato secundum malitiam duo sunt principia sola, scilicet intellectus & voluntas. Ex quo sequitur quod quamuis omne peccatum voluntarium sit, nullum tamen ita voluntarium sit, sicut peccatum per malitiam: quoniam in peccato secundum malitiam solum operatur aliquid per intellectum & voluntatem, vt supra dictum est; ideo voluntas ibi liberrima est. In peccato autem quod est secundum passionem quamuis intellectus & voluntas duo principia eius sint, tamē nō ipsa

Quid sit proprie peccatum secundum malitiam.

Secundus modus assignandi peccatum ex malitia.

Intellectus & voluntas in peccato secundum malitiam sunt.

Nullū peccatum est ita voluntarium sicut factum per malitiam.

ipsa solitaria sunt: sed passio prænem, quæ aliquo modo turbat & frangit intellectum, nec finit perfecte iudicari: & quantum intellectus deficit a libertate iudicandi; tantum voluntas deficit a libertate eligendi: quamobrem non erit ita iste actus deliberatus, quem præcessit passio, sicut iste, quæ nulla passio præcessit. Sequitur autem ex hoc aliud corollarium quod nullum peccatum cæteris paribus æquale est peccato quod est secundum malitiam: patet hoc quoniam quanto aliquod peccatum magis voluntarium est, tanto magis malum est. Sed probatum est peccatum per passionem non esse ita voluntarium, sicut peccatum ex malitia. De peccato etiam secundum ignorantiam idem patet, quia ignorantia causat inuoluntarium secundum Arist. 3. Ethic. ergo non erat ita liberum sicut peccatum quod ex malitia est, & consequenter non erit aliquod peccatum ita malum, sicut peccatum per malitiam.

Cap. I.

Peccatum secundum passionem quid proprie est. Quæst. II.

DE peccato autem secundum passionem dicendum est, quod non est, sicut aliqui putauerunt existimantes peccatum per passionem esse, quod a sola passione est: nam a sola passione non cauatur aliquod peccatum, cum omne peccatum sit voluntarium; id autem quod a sola passione est, non est voluntarium: quoniam voluntarium a voluntate principiat. Item patet hoc, quia peccatum est actio humana, sicut actus virtutis. Actiones autem humanæ sunt illæ solum, quæ causantur a principijs humanis. Sed principia actuum humanorum, & dominatiua eorum sunt duo, scilicet intellectus & voluntas, licet ponatur aliud tertium, quod tamen nullum actum inchoat iuxta Arist. 6. Ethic. 1. c. Sed peccatum concessum est esse humanam actionem: ergo per intellectum erit, aut voluntatem: impossibile igitur est aliquod peccatum esse sola passione esse. Itæ impossibile est, quod aliquis homo agat aliquid ex sola passione siue illud peccatum sit, siue non: quoniam cum homo sit unum ens per se, aut oportet in eo esse unicum principium operatum: aut si plura sint reduci omnia ad unum primum, quod est simpliciter principium: nam si plura principia æque primo darentur in aliquo homine nullam inter se subordinationem habentia, unus homo simul, & æqualiter intenderet pluribus operationibus, & esset unus homo multi homines; quæ omnia inconuenientia sunt: oportet igitur reduci omnia principia ad unum primum, hoc autem in homine est ipse intellectus; ideo necessarium est, ut quicquid homo faciat, per intellectum faciat siue bene, siue male illud iudicet: non ergo erit possibile dari in homine aliquam actionem, quæ solum sit a passione: quoniam iam illa non esset ab intellectu inchoante. Ex quo sequitur quod non vocatur peccatum secundum passionem id, quod a sola passione est, ut quidam imperiti existimabāt, cum nihil tale sit: sed dicendum est peccatum secundum passionem esse illud, quod quamuis ex intellectu, & voluntate principietur, passionem tamen habet pro quodam principio; ut si quis fornicetur, quia frequenter affligitur, & vehementer a passione venerea, iste iudicatur esse fornicandus urgente passione venerea, eligit etiam fornicari; & sic intellectus & voluntas sunt principia eius. Præter hæc tamē est aliud principium, scilicet libido ad hunc actum aut impellens, aut alliciens: & in hoc differt peccatum secundum passionem ab eo, quod est secundum malitiam: quoniam in peccato quod secundum malitiam est, intellectus, & voluntas sola principia sunt: in peccato autem secundum passionem præter hæc

Quid sit peccatum secundum passionem

Peccatum secundum passionem ac secundum malitiam differunt.

F adhuc passio ista principium est. Dicendum etiam quod peccatum secundum malitiam est magis voluntarium, & peius ipsò peccato quod est secundum passionem, quoniam quanto aliquid minus impeditur, tanto liberius est, sed in peccato ex malitia non est aliquod impedimentum intellectus, & voluntatis in eligendo & intellectu in iudicando manet. In peccato quidem secundum passionem hoc non est, quoniam quamuis passio non cogat intellectum & voluntatem, nec directe posset diminuire illorum libertatem; potest tamen diminuire indirecte in quantum ad instantiam passionis urgentis intellectus excutatur, & prauè iudicat: consequenter autem voluntas prauam intellectus determinationem peruersè eligit: & sic non erit æqua libertas in operante secundum passionem, sicut in eo, qui secundum nullam passionem operatur.

Quare peccatum secundum passionem cum in eo sit voluntas, & intellectus, magis vocatur peccatum secundum passionem quam secundum voluntatem, vel intellectum. Quæst. III.

QUÆRIT autem aliquis cum in peccato secundum passionem sit voluntas, & intellectus tanquam principia: quare magis vocatur peccatum secundum passionem quam secundum voluntatem, vel intellectum, cum potius deberet nominari ab intellectu & voluntate, quia ista excellentiora principia sunt. Respondendum est quod quis in aliqua actione multa principia sint, non tamen denominatur illi actus ab omnibus illis principijs aut ab eorum quolibet indifferenter, sed ab eo quod maxime principium est: illud autem maxime principium est, a quo incipit causalitas rei, cum omnia alia principia ab illo virtutem fortiantur, & respectu illius principij omnia alia principia sunt tanquam causata: & ob hoc quando diffinitus efficiens causam, dicimus efficiens illud esse, a quo primus est motus; tanquam id, a quo primus est motus, solum efficiat principia, alia autem non: & hoc modo dicitur de prima causa in tota concatenatione naturæ: quia prima causa plus influit in effectum quam causæ secundarie. Hoc patet ex prima propositione libri de causis: sic igitur in quolibet actu habente plura principia subordinata, illud dicemus esse principium, quod primum est. Applicantes igitur ad propositum dicemus quod in peccato secundum passionem tria sunt principia. Intellectus, & voluntas, & passio: & quis intellectus, & voluntas excellentiora sunt: quia tamen non sunt ista priora, sed passio præcedit ista: necessarium erit denominari peccatum a passione, & non a voluntate, nec ab intellectu. Est enim verius & proprius principium in peccato secundum passionem ipsa passio, quam intellectus, & voluntas: quoniam ipsa prius mouet, quam intellectus & voluntas. Etiam dicendum est, quod in peccato secundum passionem quamuis intellectus & voluntas sint principia; tamen non sunt principia, nisi secundum quod recipiunt causalitatem ab ipsa passione: nam si passio non moueret primò, intellectus, & voluntas non mouerentur. Hoc patet ex sententia Aristot. in 7. Ethic. ubi dicit de incontinentibus peccatis secundum passionem, quod isti sunt egressiui ab opinione. Iam tunc passio adueniat, iudicatur esse agendum secundum inclinationem rationis, & sic eligunt: cum verò passio aduenit, & increuerit, iudicatur intellectus, sicut passio inclinauit, & non solum recipiunt intellectus & voluntas causalitatem a passione in his peccatis, sed etiam inducuntur ad hoc quod recipiant: quoniam cum primò passio aduenit, aequaliter intellectus incontinentis repugnat contraria iudicando: & sic non assentit causalitati, quæ est ab ipsa passione: cum tamen passio magis persistit, vincitur intellectus, & sic recipit causalitatem ad peccatum secundum passionem: cuius

Tria sunt principia in peccato secundum passionem

Passiones sunt causæ peccatorum per negligentiam.

cuius primum principium est ipsa passio. Patet igitur ex superioribus quare passio denominet peccatum, quod secundum passionem dicitur.

Tertium peccatum secundum negligentiam aut ignorantiam quid sit. Quæst. IIII.

ALIVD autem est peccatum quod dicitur secundum negligentiam, & istud oportet dicere esse voluntarium, sicut alia duo diximus: nam cum aliquis ex negligentia agit, scit quid sit illud, quod agere debet; & scit quando omittit, & iudicat omittendum, atque eligi omittit. Reducitur ergo istud peccatum aliquo modo ad peccatum, quod est secundum passionem: nam sicut ille, qui agit secundum passionem, scit quid agit & eligit; tamen hoc non facit, nisi quia passio impellit. Hoc autem in peccato secundum negligentiam patet: quoniam qui negligit ideo negligit, quia facere sibi afflictiuum est, & isti vocantur molles secundum Arist. in 7. Ethic. mollicies autem quædam passio est sicut incontinentia: quoniam vtranque Arist. simul ponit: & sicut peccant incontinentes per incontinentiam: ita & peccant molles per mollicitatem: sed peccantes per incontinentiam dicuntur peccare secundum passionem, ita & peccantes secundum mollicitatem dicuntur secundum passionem peccare, & sic peccare secundum mollicitatem reducitur ad peccatum secundum passionem; & ponemus in peccato secundum negligentiam tria principia intellectum, voluntatem, & passionem, sicut ponebamus in peccato, quod erat secundum passionem. Etiam dicendum est, quod voluntarium accipitur æqualiter in peccato secundum negligentiam, & in peccato secundum passionem: quoniam vtraque reducitur ad idem. Et ex hoc patet quod sicut peccatum secundum passionem est minus voluntarium quam peccatum secundum malitiam: ita & peccatum secundum negligentiam est minus voluntarium peccato secundum malitiam, & consequenter est minoris grauitatis, ideo in imponendis penis peccatorum maior imponitur pena peccato secundum malitiam, quam peccato secundum negligentiam.

Cap. 7.

Quare peccatum secundum negligentiam non vocatur peccatum secundum passionem. Quæst. V.

QUÆRIT autem aliquis cum peccatum secundum negligentiam reducatur ad peccatum secundum passionem, & sit secundum passionem, quare non vocatur peccatum secundum passionem? Respondendum est, quod peccata secundum passionem sunt illa, quæ sunt ex commotione & inuestigatione passionis ad aliquos actus suos: est enim qualibet passio quidam affectus animi, vel motus determinans sibi aliquod genus actionis: sicut determinat sibi habitus vitio si & virtuosus. Oportet igitur quod quicumque mouetur secundum aliquam passionem, moueatur ad actus illius passionis; & quoniam negligentia non est sic, quia peccans per negligentiam non peccat in agendo aliquid, sed in omittendo illud facere; ideo poterit denominari ab aliqua passione, quæ sibi actum determinat. Iuste igitur peccata, quæ in omissione sunt dicuntur secundum negligentiam, quia illa non dicit aliquem actum sed priuationem. Quilibet autem passio aliquem actum sibi determinat, passiones tamen sunt causa peccatorum per negligentiam: non quod directe ipsi negligere aut dimittere sit actus alicuius passionis; sed quia ipsa passio inducit nos indirecte ad omittendum id, quod facere debemus. Ut si aliquis sit passio-natus secundum libidinem, actus istius passionis determinati sunt. Coire: & quantum ad hoc non cauatur peccatum secundum negligentiam, sed peccatum commisionis, quod dicitur secundum passionem. Si tamen aliquis per insistere delectationibus libidinis omittat orare, aut aliquid alterum

facere, quod aliàs facturus esset, si non haberet illam passionem, & illud non repugnat directe; dicitur tunc peccare per negligentiam, & non per passionem, quia non est ibi actus passionis. Dicendum autem, quod tam peccantes secundum passionem, quam secundum negligentiam dicuntur peccare ex aliqua passione: peccatum tamen quod est secundum passionem, sit directe ab ipsa passione, & est actus ipsius passionis: peccatum verò quod secundum negligentiam sit, non est directe ab ipsa passione, nec est actus passionis.

Peccantes per negligentiam peccant indirecte per passionem

Quomodo peccatum secundum ignorantiam est duplex: per ignorantiam, & propter ignorantiam: & de ignorantia præcedenti & concomitante: & quomodo omne peccatum est per ignorantiam: & qualiter cauatur hæc ignorantia. Quæst. VI.

DE peccatis autem, quæ secundum ignorantiam dicuntur, ut perfecte inquiramus, an voluntaria vel inuoluntaria sint, & de eorum conditione, est præmittendum breuiter quoniam ignorantia peccatum causat. In quo considerandum est secundum Arist. in 3. Ethic. quod peccatum secundum ignorantiam est duplex. quoddam est peccatum per ignorantiam, aliud est peccatum propter ignorantiam. Peccatum per ignorantiam dicitur, quoniam ipsa ignorantia non se habet, vel causa, vel occasio actus prauis, sed ut concomitans ipsum actum prauum: peccatum igitur propter ignorantiam dicitur, cum ipsa ignorantia aut causa, aut occasio peccati est: quoniam, propter, inducit habitudinem casualitatis. De ignorantia autem, quæ est concomitans actum prauum, de qua dicitur, quod agimus per ignorantiam, dicendum est quod illa est in omni peccato, & impossibile est aliquod peccatum esse, quod non sit per ignorantiam. Quod patet quoniam in omni peccato, secundum quod supra dictum est, intellectus & voluntas sunt principia, cum peccatum sit actio humana; sed peccatum malum est; ergo si nulla ignorantia in peccante esset, totaliter malum eligeret voluntarie. Eligendo malum sub ratione mali: hoc autem impossibile est, quoniam potest naturaliter feruntur in sua obiecta, & non est possibile transgredi illa obiecta; sicut visiva potentia naturaliter determinata est ad lucem, & colorem, & est impossibile illam habere aliquem actum, nisi circa lucem & colorem; nam visiva potentia nunquam voces videt, aut odores. De potentia autem auditiva, & cæteris dicendum idem est: quoniam qualibet determinata est ad suum obiectum, & illud transgredi impossibile est. Sic igitur voluntas est, quoniam ipsa est quædam potentia; oportet igitur eam habere determinationem obiecti, nec posse transgredi illud obiectum. Et quamuis voluntas potentia libera sit, non consistit in hoc sua libertas quod ultra obiectum velle possit. Possit velle malum: sed dicitur libertas eius in eo, quod propositis partibus obiecti sui, id est quibusdam indiuiduis subsistentibus sub ratione vniuersali obiectali, non cogitur se determinare ad aliquod illorum, aut ad quodlibet. In alijs autem potentijs hoc semper est, ut proposito aliquo indiuiduo sub ratione cõi obiecti sui, semper moueatur ad illud, ut si potest visiva: aliquis apponatur color qualiscunque ille sit, necessarium est ipsam potentiam visivam moueri ab illo, etiam si nolit. Sic enim ait Aug. non est in potestate nostra quibus visis tangamur. De potestati autem intellectuiva idem est, quoniam proposito sibi aliquo intelligibili necessarium est circa illud versari, etiam si sibi tristet sit, & ob hoc vocat Arist. intellectum potentiam cecam: quia non mouetur nisi ad id, ad quod obiectum mouerit, sicut cecus mouetur ad eam partem, versus quam quispiam eum mouerit. Patet ergo libertatem voluntatis non esse in hoc quod ipsa libere posset excedere suum obiectum: sed quia propositis sibi indiuiduis sub ratione cõi sui obiecti, non cogitur determinari ad quodlibet,

Cap. I.

Peccatum secundum ignorantiam est duplex.

Ignorantia concomitans quid.

Impossibile est voluntatem ferri in malum cognitum.

Libertas voluntatis non est velle malum.

quodlibet, nec ad aliquod illorum. Habet autem voluntas obiectum, & ipsum ponitur esse bonum, ut patet in 2. Metaphy. & in principio Ethicorum, bonum est quod omnia appetunt: non ergo potest voluntas ferri in aliquid, quod non sit bonum: quia illud est extra naturam obiecti sui. Tantum enim inconueniens est, quod voluntas feratur in aliquid ultra bonum quod est ipsum malum, quantum quod ipsa potentia visiva audiat, & auditiva videat: sed aliquando videmus voluntatem malum eligere: ergo necessarium est dici voluntatem non cognoscere illud esse malum, & eligere illud tanquam bonum: sed in omni peccato sic est, quod malum eligitur, cum ipsum peccatum malum sit: ergo in omni peccato est ignorantia. Patet ergo quod inducitur quod hoc, quod est agere per ignorantiam in omni peccato est: cum in quolibet peccato necessarium sit aliqua ignorantia. Et sic dicit Arist. 3. Ethic. omnis malus est ignorans. i. homo malus dum malum agit ignorans est. Sic isto modo quoniam licet aliquis actus sit suus se manifestissime malus, sicut occidere patrem aut parentes, vel similia; cum tamen aliquis agit aliquid istorum, videntur sibi esse bona: quoniam aliqua passio insurgens mouet intellectum excedendo circa agibile particulare, ut ait Arist. in 6. & 7. Ethic. & tunc intellectus qui ante iudicabat, & sciebat manifestissime malum esse occidere patrem, iudicat bonum esse patrem occidere: & hoc sine simplicitate bonum, siue bonum in istud tempus. Peccato autem intellectu cum voluntas naturaliter consequatur iudicium intellectus non poterit aliquid eligere, nisi quod intellectus eligendum iudicat, & illud malum est: ergo malum eligimus: sed illud non eligimus tanquam malum, sed quoniam bonum esse tunc putamus. De hac autem ignorantia dicendum est, quod non tollit voluntarium: quoniam, cum in omni peccato talis ignorantia sit, omne peccatum inuoluntarium esset, quod falsissimum apparet. Et hoc modo dicimus ipsum peccatum, quod fit in malitia, esse per ignorantiam: quoniam tunc quod facere eligimus, bonum illud iudicamus. Magis tamen adhuc est ista ignorantia in peccato secundum passionem, quam in ceteris, quae secundum malitiam, aut negligentiam dicuntur. De ista ignorantia, quae est concomitans peccatum, dicendum est, quod nec aliquo modo tollit peccatum, nec diminuit: cum omne peccatum per ignorantiam fieri necesse sit, omne peccatum aut diminueretur de ratione peccati, quod non est intelligibile, cum non possit dari aliquod peccatum, in quo nulla sit diminutio: quia illud tunc non esset per ignorantiam; aut tolleretur totaliter peccatum, quod falsum est: non ergo aliquid facit ista ignorantia ad excusandum peccantem. De ista ignorantia solus Arist. & alij philosophi naturam actionum acutius speculantes locuti sunt: iura tamen humana, & sacra scriptura nihil de hac ignorantia discunt: quoniam solum de ea dicitur quod aliquo modo excusatur peccatum, aut quantitatatem peccati aliquam: aut saltem excusare posse videtur: quod in hoc genere ignorantia nullo modo est. si aliqua iura humana aut sacra scriptura dicant aliquid factum esse per ignorantiam, non intelligunt proprie per ignorantiam, sed dicunt per ignorantiam, i. propter ignorantiam. Sic habetur Act. 2. c. scio quod propter ignorantiam fecistis vos, & principes vestri. Alia autem est ignorantia secundum da, & ista habet se tanquam causa, vel occasio peccati: ut si fortassis aliquis nollet occidere patrem suum, sed hostem: & cum qui pater suus erat hoste esse putauit, atque occidit, habuit ignorantiam quandam: & ista fuit quaedam causa, aut occasio occidendi: cum si aliquo modo ante actum cognouisset illum esse patrem suum, non occidisset. Sic si aliquis velit ieiunare in ea die, qua ab ecclesia constitutum est, & nesciens quando est illa dies, carnibus

Cap. 2. t. 8. Ca. 1. & 4. lib. 1.

Ois peccans est ignorans vere.

Cap. 1.

Ex hoc ego infero corollarium, quod si peccator post peccatum sentiret & iudicaret id, quod iudicat, dum peccat: ois peccator esset hereticus. Patet quia dum peccat, sentit, & iudicat fornicationem, seu occidere non esse peccatum immo quod bonum: ergo post passionem hoc iudicaret, haereticus esset, quia contra legem Dei sentit.

Ignorantia precedes quid.

F vesctur, ignorantia quadam in hoc est: & ista est causa quadam huius actus: quoniam cum iste proponeret ieiunare ea die, qua ab ecclesia cautum erat, ieiunasset: ignorauit tamen, & ob hoc carnes in cibum sumpsit. Differetia inter ignorantiam precedentem, & concomitantem.

Differetia inter ignorantiam precedentem, & concomitantem.

Cap. 2.

G videretur, ignorantia quadam in hoc est: & ista est causa quadam huius actus: quoniam cum iste proponeret ieiunare ea die, qua ab ecclesia cautum erat, ieiunasset: ignorauit tamen, & ob hoc carnes in cibum sumpsit. Differetia inter ignorantiam precedentem, & concomitantem.

Quando ignorantia tollat peccatum: Eius quod confert est minus loquendi Aristor. 3. Ethic. c. 1. Hinc ratione quare peccatum propter ignorantiam reducit ad negligentiam quae est negligentia eorum quae quis scire tenetur.

H ius ab opinione. i. quia egrediuntur ab ea sententia, quam ante tenuerunt: & ex hoc ignorantia illa non est causa, nec habet aliquam rationem ad excusandum peccatum in toto vel in parte. Illa autem, de qua nunc dictum est, habent causalitatem ad actionem, & aliquam radicem ad excusandum peccatum in toto vel in parte. Nunc autem dicendum est quod agentes secundum istam ignorantiam dicuntur agere propter ignorantiam; quia propter dicitur aequalitatem, & ista est in hac ignorantia; quoniam illi, qui sic agunt, agunt quia ignorant, & si scirent facturi non erant. Considerandum autem in hoc est quod agere propter ignorantiam tollat peccatum, aut quoniam non sciendum quod quoniam aliquis ignorat id, quod scire tenebat, quamuis ignoret, non tollitur poena seu peccatum; quoniam tunc est ignorantia eius quod confert: talis autem secundum Arist. in 3. Ethic. non causat inuoluntarium: ideo non tollit peccatum, aut actionem esse peccatum, quamuis non ita grauiter delinquere videtur qui agit sine aliqua ignorantia, sicut ille qui agit cum ignorantia eius, quod scire tenebatur: quoniam non est utrobique aequale voluntarium. Aliqui aliquis peccat propter ignorantiam eius, quod non tenebatur scire, nec aliquo modo videbatur opinabile ipsum posse scire, & in hoc nisi aliquis illicita rei operam daret, totaliter excusaretur. Si autem illicita rei operam det, hoc eum indirecte peccare facit: quoniam est ibi aliquod voluntarium in malum, licet non directe in id, quod inductum est: causa tamen hac per accidens imputatur hic causa. In ignorantia autem eius quod confert. i. eius quod aliquis tenetur scire, multiplices differentiae sunt. s. propter sexum, propter aetatem, propter conuersationem, & sic de similibus, in quibus interdum istae conditiones peccatum tollunt, interdum diminunt, interdum vero nihil. In ignorantia autem eius, quod aliquis non tenebatur scire, etiam multiplices differentiae sunt: unde distinguuntur secundum iura: ignorantia crassa, & ignorantia affectata, & ignorantia inuincibilis, & ignorantia probabilis: & quidam alij modo di adhuc magis particulares, de quibus vulgares determinationes tam in iuribus quam apud theologos sunt.

Qualiter ignorantia. quae est quando quis facit per ignorantiam attineat ad voluntarium. Quaest. VII.

N VNC autem querendum est qualiter ista ignorantia, quae est quando aliquis dicitur facere propter ignorantiam pertineat ad voluntarium. Et respondendum est quod in actionibus, quae propter ignorantiam sunt, quaedam sunt totaliter inuoluntariae, in quibus non est aliquod peccatum: & de his inquiri non oportet: alia autem sunt actiones propter ignorantiam, in quibus non excusatur ratio peccati, licet diminuat: & in his oportet assignare voluntarium: non tamen est voluntarium directe, sed indirecte: quoniam qui propter ignorantiam agit aliquid: ideo illud agit, quia ignorat: si autem sciret, non ageret, & sic non vult agere ignorans id, quod agit, sed vult agere aliquid alterum, ad quod sequitur ignorare. Ex quo apparet voluntarium esse directe

directe ad actum precedentem, & esse indirecte ad actum subsequenter, in quo dicuntur peccare propter ignorantiam, utpote si aliquis ignorans ea, quae tenebatur scire, peccauit propter illam ignorantiam, ille actus, quem ignorantia fecit, non est directe voluntarium: tamen ignorare id, quod scire tenebatur fuit voluntarium directe: quoniam iste non curauit scire id, quod tenebatur scire. De hoc peccato propter ignorantiam dicendum est, quod non est ita voluntarium sicut peccatum per malitiam, & per passionem: quoniam quanto voluntas & intellectus minus disturbantur, tanto liberiore sunt, & actus elicitus & imperatus voluntarius est. Cum autem aliquo modo intellectus & voluntas aliquibus obstantibus impediuntur, actus sui non sunt perfecte liberi: quoniam intellectus, & voluntas non ex seipsis agunt totum quod agunt, sed ab alijs aliquo modo aut impelluntur, aut alliciuntur. Sed inter haec nihil est quod magis disturbet intellectum quam ignorantia, quae directe repugnat intellectui, ergo nullum peccatum minus voluntarium erit, quam peccatum propter ignorantiam. Ex hoc autem inducitur inter peccata nullum esse minus de grauitate habens quam peccatum ignorantiam: nam peccatum est malum, cum sit voluntarium: & quanto magis de voluntario habens, tanto magis de ratione peccati. Sed inter omnia peccata nullum est minus voluntarium quam peccatum propter ignorantiam, ut supra inductum est: ergo nullum erit minus de grauitate habens.

Peccatum per ignorantiam est minus grauitatis.

Cum in peccato quod fit per ignorantiam, intellectus ignoret & voluntas necessario consequatur determinationem intellectus, quare peccare dicimur. Quaest. VII.

P OSTREMO autem inquitendum est, quoniam aliquis dicit, quod in omni peccato, quod fit per ignorantiam, quae est concomitans intellectus, fiat ignorantia, & necessarium sit voluntatem sequi determinationem intellectus, quare dicimur peccare quia agimus ea, quae nullatenus possumus evitare, nec esse vlla libertas voluntati post perfectam determinationem intellectus? Respondendum est verum esse intellectum fieri ignorantem in omni peccato & necessarium esse voluntatem sequi determinationem intellectus, & si nihil aliud praecessisset, non erat possibile vllum peccatum in nobis causari, praecessit tamen aliquid quod fecit illam ignorantiam esse voluntariam: nam cum passio resurgit inclinans ad id, quod malum est, aut ipsum obiectum malum incipit nobis ex aliqua causa bonum videri, scit intellectus illud esse malum, cum nondum sit excecatus, & poterat tunc firmiter iudicare non esse illud eligendum; voluntas quoque poterat imperare intellectui bene indicare circa illum actum: neuter tamen eorum fecit quod debuit, sed vterque neglexit permittens se a passione catenari. Cum autem intellectus a passione excecatus est, impossibile est quod bene iudicet circa actus illius passionis: & quamuis voluntas libera sit, impossibile est quod tunc bene eligat. Sic enim ait Arist. 7. Ethic. quod aliquod tempus est in quo impossibile est dirigere actionem: hoc est cum passio inualuerit. nec tamen aliquid inconueniens est dici voluntatem non posse bene eligere pro tunc: quoniam quamuis aliquis homo fortissimus sit potens alios sibi subijcere: si tamen semel permiserit se totaliter colligari, erit ei impossibile aliquem sibi subijcere, sed eum omnibus subiectum esse necesse erit. Simile autem de intellectu, & voluntate est: quoniam cum liberum eis foret quamlibet excludere passionem: aut id, per quod ignorantiam inducenda erat, noluerunt illud excludere: sibi igitur imputandum est, tanquam si nulla ignorantia in peccato intercederet. Ex hoc autem

A infertur, quod omne peccatum quaeque sit secundum originem suam est peccatum omissionis, quod patet, quoniam intellectus nunquam male iudicaret, nec voluntas male eligeret, nisi a principio insurgente passione omittitur ea excludere, quod facere tenebantur. Nos tamen cum peccata per commissionem & omissionem distinguimus non respicimus originem peccatorum, sed id in quo consummat actio peccati: & quia quis omne peccatum originem accipiat per omissionem, consummat tamen per commissionem, & aliquid per omissionem; ideo aliqua peccata committendo & aliqua omittendo facere dicimur. Praedicta vera sunt, nisi in peccato propter ignorantiam: quia ibi nulla ommissio est in ipso actu, sed fuit in alio, qui fuit causa ignorandi, ut supra tactum est. Hac autem de peccato secundum malitiam & passionem & negligentiam & ignorantiam dicta sunt quantum ad eorum differentias, & qualiter in eis magis aut minus voluntarium reperitur: quae ideo dicta sunt, quoniam hic in litera de omnibus istis speciebus peccatorum agitur. Circa quod considerata est quod hic agitur de omnibus istis speciebus peccatorum, & diuiditur in tres partes, quoniam primo agit de peccato per ignorantiam: secundo de peccato per passionem, vel negligentiam: tertio de peccato per malitiam. Secunda in principio sequentis cap. Tertia circa finem eiusdem, cum dicitur. *Locutusque est Dominus*. Prima diuiditur in tres partes, secundum quod agit de statu personarum peccantium. Primo agit de peccato sacerdotum summi: secundo de peccato totius populi: tertio de peccato principis magni. Secunda ibi. *Quia si omnis turba*. Tertia ibi. *Si peccauerit principes*. Circa primum. *Locutus est Dominus ad Moysen*. Dicitur Deus locutus, quoniam ista praecpta, de quibus hic agitur in locutione data sunt: & non in imaginaria, sed in vera locutione reali, ut probatum est supra in principio 1. cap.

Vbi locutio ista facta sit ad Moysen. Quaest. I X.

Q V AER ET autem aliquis vbi ista locutio facta fuit ad Moysen: & respondendum est quod fuit facta in monte Sinai, quia omnes leges, quae dicitur in hoc Leuitico, datae sunt in monte Sinai, ut patet infra 26. & 27. c. & magis probatum fuit supra 1. cap. Sed adhuc quaerit aliquis magis in speciali, quis fuit locus determinatus, in quo ista praecpta data sunt. Et respondetur in tabernaculo testimonij in monte Sinai, & ibi loquebatur Deus ad Moysen de propitiatorio inter Cherubim, aut apud ostium tabernaculi ista, quae continentur, ut patet supra 1. cap.

An hoc praecptum de sacrificijs pro peccato sit datum cum fuerunt data illa, quae continentur in principio huius libri vsque huc. Quaest. X.

Q V AER ET autem aliquis an istud praecptum de sacrificijs pro peccato datum est cum fuerunt data praecpta, quae continentur in principio huius libri vsque huc. Et forte aliquis dicit oia superiora data fuisse Moysi in vna colloctione ad Deum: quia oia continentur sub eodem contextu: haec autem, quae de peccatis data sunt, fuerunt alia vice data: quia ponitur hic caput rationis, cum dicitur. *Locutusque est*. Hinc respondendum est quod oia praecpta, quae in hoc libro traduntur in eadem colloctione, vel in multis traditionibus, non tenet: quoniam ista capita rationis magis data sunt ad distinguendum marenas quam ad monstrandum ipsorum praecptorum interpolatas fuisse lationes. De hoc tamen quicquid tenere voluerimus, nihil differt.

Omne peccatum est peccatum omissionis secundum originem suam. Diuisio peccatorum actualium non est secundum originem, sed secundum id in quo consummatur peccatum.

fert. De hoc supra 1. cap. dictum est. *Ad Moysen.* Per solum Moysen Deus loquebatur ad populum, qm̄ ipsum constituerat specialem ministrum huius legislationis, & nunquam Deus m̄dauit aliquem ferre legē ad populum, quamuis alij essent prophete uiuente ipso: nam Aaron & Maria soror eius prophete erant. De Maria apparet Exo. 16. de Aaron colligitur 1. Reg. cap. 2. de utroque autem simul colligitur Num. 12. nā non dignabatur Deus ad tantum ministerium aliquem alium prater Moysen acceptare. *Loquere filiis Israel.* Postquam Deus in secreto loquebatur Moyli ipse recitabat in publico Iudais leges à Deo datas. Ad istam autem recitationem receptarum legū an oīs populus cōueniret, vel soli principes nosse totius populi supra 1. cap. in principio determinatum est. *Anima cū peccauerit per ignorantiam.* Hic agitur de illa specie peccatorū, quae dicuntur per ignorantiam: & non accipit hic scriptura proprie peccare per ignorantiam: qm̄ oēs peccati, qualecūque illud sit & quantumcūque uoluntatiū, semper est per ignorantiam: qm̄ autē peccat oīs hō ignorans est sicut supra probatum est: ista tñ ignorantia non est cā peccati nec aliquod excusat: ideo de hac non loquitur sacra scriptura. Et pater hoc manifestissimē, qm̄ leges iste distinguūt peccatum per ignorantiam ab alijs peccatis. Sed accipiendo proprie peccatum per ignorantiam s̄m q̄ accipit Arist. & supra declaratum est, oēs peccati est per ignorantiam: ergo nō accipit hic, nec in aliquo loco sacra scriptura aut leges humanae proprie peccare per ignorantiam, sed pro eo q̄ est peccare pp ignorantiam, vt ignorantia est cā peccati, & pater hoc per ea, quae subiunguntur. s̄ q̄ fecerit aliquid de his, quae Deus mandauit, vt non fierent: & sic ignorauit ignorando legem, qm̄ tenebatur scire illam: & sic uocatur peccati per ignorantiam eius quod confert, s̄m modū loquendi Arist. in 3. Ethi. leges autē humanae uocant istam ignorantiam crassam, qm̄ tenebat iste peccās scire legem. *Anima cum peccauerit.* Accipit hic aīa pro hoīe s̄m modū loquendi uulgarē, quē saepe sequitur sacra scriptura: nec tñ ponit aīam solā esse: hō minē iuxta Platoniam positionem, de qua late dictū fuit supra in princ. 2. cap. Fortē autē dicit aliquis hic accipi aīam pro ipsa aīa solā, qm̄ licet ipsa non sit persona aut hō: tñ actus, qui ipsa hic, s̄ peccare satis pertinet ad ipsam solā: sicut dicimus q̄ aīa uult, & desiderat & intelligit & alias actiones similes ei attribuimus. Ad hoc autē r̄ndendū est nō posse stare: qm̄ aīa cum esset coniuncta corpori non est ens per se perfectum & subsistens, cui r̄ndeat aliqua actio, sed solum est forma corporis: ideo competit sibi, vt ipsa non sit operans, sed vt sit principiu oīum actionū ipsius compositi iuxta Arist. sent. in 2. de Aīa: actiones tñ nō cōpetunt partibus indiuiduorum: qm̄ sunt entia imperfecta: sed entibus perfectis, quae sūt supposita, aut personae, aut hypostasēs. Sic enim ait Arist. Ethic. 2. quod actiones sunt suppositorum, siue in singularibus: aīa autē non est suppositum, vel persona: ideo non poterit sibi cōpetere q̄ ipsa agat, sed q̄ sit actionis principiu: vñ nō poterit ipsa peccare, vel bñ agere, sed erit principium peccati, vel bñ agendi. Itē pater hoc qm̄ cū pena rectē distribuunt debent tenere peccatorū auctores. Sed qm̄ dantur penae à legislatoribus, & iudicibus non dantur aīae, sed ipsi homini: ergo non est aīa, quae peccauit, sed hō, ipsa autē principiu fuit. Ad hoc alijs r̄ndebit ex hoc nihil probari: qm̄ qm̄ legislatores & iudices dant penas, quae aīa sola peccauerit, tñ ipsi non possunt punire solā aīam: tum quia aīa spiritalis est, hoīes autē non habent potestatem super ea, quae sunt pure spūalia; qm̄ oēs actiones humanae sunt per corporalia instrumenta, actio autē alicuius corporis non potest inscipi in aliquā rem pure spiritalē, etiam si ipsa res

pati uelit, quod naturaliter intelligendū est. Hoc late probatū fuit Exo. 23. Item non possunt agere in aīam solam, quia aīa coniuncta est corpori, dum hō uiuit: nō potēs legislatores punire aīam quāuis ipsa peccauerit, puniunt hominem, cuius ipsa pars est. Ad hoc respōndendū est q̄ quāuis iudices possent punire aīam solam pro aliquo crimine, tñ eam punire non deberent, sed ipsū hoīem. Hoc patet ex iustissimis punitionibus à Deo factis: nullus enim ita iuste punit sicut Deus, sed Deus in inferno non solum pro peccatis punit aīam, sed potius ipsos hoīes, cū anima fuerit corpori reunita post generale resurrectionē: ergo non solum anima peccauit, aut uerius anima non peccauit, sed hō est, qui peccauit: aīa autē non peccauit, sed fuit peccandi principium. Et cum arguebatur posse dici de aīa q̄ ipsa peccauit, sicut dī q̄ uult, desiderat, & intelligit. R̄ndendum est q̄ non proprie dī aīam uelle aut intelligere aut desiderare. Sed q̄ intellectus ipsius animae est, quo intelligimus & uoluntas est qua uolumus, & sic de ceteris: hō autē est, qui uult, & qui intelligit, & quem denomināt oēs alię operationes, quae in ipso sunt, sicut declarat Arist. in 3. de Anima: in quibz in nobis esse intellectū possibilem, quo est oīa fieri: & intellectū agētē quo est omnia facere. Ecce enim nō uocauit intellectum esse id quod agat, sed quo aliquis agat. Si tamen dicamus aliqui aīam uelle aut intelligere: hoc est per abusum locutionis uulgaris: hęc tamē à sapientibus dici non debēt, licet sacra scriptura interdum utatur his locutionibus. Sic patet ad Gala. c. 5. spiritus concupiscit aduersus carnē, & caro aduersus spiritum: ubi aīa actionem per se tribuit, & carni per se: qualiter tñ ista auctoritas intelligenda sit Deuter. 12. cap. late declarabimus. Concludendū est ergo hic nō accipi animā pro anima, sed pro hoīe: & aīam non posse peccare, sed hominē; ipsam uero duntaxat esse principium operandi. *De uiniuersis mandatis domini, quae praecepit, vt non fierent quicquam fecerit.* Hic dī de peccato cum aliquis peccat q̄ aliquam legem, in qua uerbatur aliquid fieri, & nos illud egimus: & sic Iudaei dicunt q̄ intelligatur istud mandatum de faciendo ista sacrificia qm̄ solum peccaremus contra aliquam legē uerantē aliquid fieri. Et dicendū est, q̄ si attendantur uerba istius legis, solum ipsa loquitur qm̄ agimus cōtra praecepta negatiua siue cērimonialia, siue iudicialia, & non cum agitur q̄ praecepta affirmatiua: necessario tamen intelligenda est etiam de peccatis contra legē affirmatiua: nam tñ qm̄ aliquis ageret cōtra aliquē peccatum affirmatiuum omittendo illud & faciendo aliquid alterum, nō poneretur sibi aliqua pena, nec cogeretur ad sacrificia hęc. Hoc tñ incōueniens est: qm̄ tā praecepta affirmatiua q̄ negatiua aequalis obligationis sunt: & q̄ quodlibet eorum egisse culpa est. Ideo in utrisque pena imponi debet; tamen non datur aliqua alia regula de sacrificando, cum aliquis peccauerit contra praecepta affirmatiua: reducenda est ergo ista lex ad utraque praecepta q̄ de solis negatiuis intelligatur. Et iste est modus legum humanarum, qm̄ quando est aliqua materia, in qua sint plures articuli, si in vna lege cautum est, & non in alijs, & alia sunt similes illi, illa lex ad eos extendenda est, vt patet ff. de legi. l. in singulis articulis cum l. sequenti: ideo si aliquis sic istam legem obseruandā diceret, vt solum referret ad peccata facta contra praecepta negatiua, in alijs non ponēs aliquam punitionem, manifestum est ipsum agere in fraudem istius legis: tunc enim in fraudem quis contra legem agit, quando obseruans uerba ipsius legis agit contra uoluntatem legis, vt habetur ff. de legi. in l. contra legem. & in l. fraus. Reducendum igitur est, quod intelligatur ista lex tam de praeceptis affirmatiuis quā negatiuis.

Quaest. 6.

De peccato pp ignorantiam.

Cap. 1.

An aīa sola peccare possit.

Tex. 36.

Cap. 7.

Anima est actiois principiu.

Obiectio nis istius.

Tex. 18.

Anima nō pro anima accipitur, sed pro homine: & anima peccare neg.

An pec.

An peccatum per ignorantiam de quo hic, sit per ignorantiam A
praeceptorum decalogi. Quaest. XI.

CONSIDERANDVM autem est quod quando hic dicitur debere obseruari caremonias sacrificiorum, quae infra sequuntur, cum aliquis peccaret per ignorantiam contra ea, quae in lege Domini statuta erant, non intelligebatur si peccaret cōtra praecepta decalogi negatiua, vel affirmatiua, quod patet quia dicitur hic: Si peccauerit anima per ignorantiam, sed nullus poterat ignorare praecepta decalogi, si mentis suae compos esset, tum quia ista consistunt in decem uerbis, quae cuilibet scire facile est, tum quia uulgatissima erāt apud omnes, tum & potissimum, quia ista erant de iure naturali, & sunt scripta in mentibus nostris, vt patet ad Rom. 2. c. ideo dato, q̄ nūquam fuissent ista praecepta data a Deo, nullus poterat ea ignorare. Item patet, quod non intelligatur de his, quoniam dicitur hic: Si peccauerit sacerdos magnus, & si peccauerit totus populus, manifestū tamen est, quod quāuis aliqua persona priuata posset ignorare ista praecepta, aut eorum aliquod, non tamen contingeret hoc in summo sacerdote, qui uir sapiens erat, maximē autem, & in toto populo, s̄ q̄ omnes de populo ignorarent, ergo non est intelligendū de his. Item nō potest intelligi de istis praeceptis, quoniam ponitur hic, q̄ aliquando populus ignoraret, & sic faceret contra aliquod de istis praeceptis; tamen non contingit facere totum populum contra aliquod praeceptum de istis, praeceptū contra negatiua, de quibus principaliter intelligitur ista lex, ergo non est accipiendū de praeceptis decalogi: assumptum patet, quia non poterat totus populus unum hominem occidere, aut unum falsum testimonium dicere, aut totus populus aliquid furari, vel totus mechari, aut uxorem alicuius & rem concupiscere, aut si fortassis ex natura non repugnet, tamen nunquam factum esset, nec fieri contingit, non sunt ergo ista peccata, quae populus faceret, de quibus hic dicitur. Item quia dato, q̄ per ignorantiam sacerdos magnus, aut totus populus cōtra aliquid horum facere posset, tamen non poterat mundari per istas caremonias sacrificiorum, quae hic ponitur, istae autem caremoniae imponuntur in poenam alicuius peccati cum nulla alia poena ponatur. Si quis tamen peccaret contra praecepta decalogi, cogebatur sustinere aliam poenam, s̄ interdictam poenam mortis, & interdum aliam, ergo non poterat applicari ista lex ad peccantes contra praecepta decalogi. Assumptum patet, quia si aliquis peccaret occidens alium, non offerebat ad emundationem suam sacrificium, sed moriebatur nulla facta cēmonia, vt patet Numeri 25. & Deuter. 19. & si quis contra alium falsum deponeret, non offerebat sacrificia, sed subibat poenam, quam ille, contra quem deponebat subiturus erat, vt patet Deuter. 19. de eo autē, qui mechabatur patet, q̄ moriebatur, nec expiebatur per sacrificia, vt patet infra 20. c. qui autem furabatur sustinebant penas, quae habentur Exo. 22. & sic in omnibus alijs transgressionibus praeceptorū decalogi poenae determinatae erant, nec aliquis expiabatur a peccato per immolationem sacrificiorū: hic autem soluuntur poenae peccatorum per immolationem sacrificiorum, ergo non potest referri ista lex ad transgressionem praeceptorum decalogi. Item nō potest intelligi ista lex de transgressionibus praeceptorum iudicialium, quoniam praecepta iudicialia poterant dupliciter a Iudaeis infringi, s̄ aut a iudicibus, aut a personis priuatis, si infringerebantur a iudicibus, vt pote, quia male iudicabant condemnantes aliquem cōtra legē, siue in causis merē criminalibus, siue in ciuilibus, patiebantur eandem poenam, quā intulerant ei, quē con-

demnabant, sicut nunc fit apud nos, qm̄ iudex, qui male iudicat, tenetur partim ad oīa damna, nec poterat expiari iudex ab isto peccato per sacrificiorū oblationem, sed oportebat, vt parti, quāuis leserat satisficeret, nec oportebat, tunc aliqua sacrificia, esse ad remissionem peccatorum. Si autē transgressio praeceptorum iudicialium esset a personis singularibus patiebātur easdem penas, quae legibus illis expressē erant, cōtra quas peccabant, siue de furto, siue de percussione, siue de commodatione, aut uirginum defloratione transgressio esset, nec aliquis sic transgrediens expiari poterat a peccato per sacrificia, sed cogebatur subire penas illarum legum iudicialium, quas infregerat. Non igit potest dici intelligi istam legem, qm̄ peccatum aliquod per ignorantiam esset q̄ praecepta iudicialia. Dicendum igitur crit solum intelligi hanc legem, qm̄ fiebat transgressio contra aliqua praecepta cērimonialia, & in his stāt omnia supra dicta, nec sequitur ad hanc positionē aliquid inueniens, sicut sequebatur ponendo hanc legem dari de praeceptis decalogi, aut de praeceptis iudicialibus, in his namq; poterat sacerdos magnus aliqui errare per ignorantiam, quia praecepta cērimonialia multa erant, & diuersē obseruantiē, & aliquando poterat sacerdos magnus errare non faciendo aliquam cērimoniam, quam facere tenebatur, aut q̄riam faciēdo, vtputa in sacrificijs, & oblationibus; quae multas ualde cērimonias requirunt: poterat ēt interdum errare totus populus per ignorantiam in cērimonialibus praeceptis, quia multae erant caremoniae obseruandi se ab immunditijs, & purgationes rerum immundarum. In aliqua autem istarum poterat errare totus populus, de quibus ponitur infra in princ. cap. 17. vsq; ad 16. & Num. 5. & 19. & Deuter. 14. Erant quoque multae caremoniae obseruationum in festiuitatibus quinque, q̄ directē pertinebant ad populum, & poterat totus populus errare omittendo aliquam istarum ex ignorantia, vel inaduerentia, poterat etiam persona priuata in his errare, qm̄ ista multa erant, & nō poterant esse, ita cognita, sicut praecepta decalogi, aut iudicialia, etiā quia in praeceptis decalogi, & iudicialibus aliquo modo apparet ipsa natura; in cērimonialibus autem non sic apparet ratio debiti, cum magis dependat ex uoluntate conditoris legis, ideo facilius q̄ hoc peccari poterat quā contra alia. Considerandum etiam est, q̄ ista pena, quae hic ponitur, directē conueniebat peccato, quod fit contra aliquam legem cērimonialē, & non peccatis factis contra praecepta decalogi, & iudicialia, nā in praeceptis decalogi offendebat proximum, vt cōiter, s̄ in septem praeceptis illorum, & tunc cū offensa ei fieret, debebat eidem satisfactio fieri, sacrificia autē sunt ad Deū; ergo non erat directā satisfactio. Cū autē erraret in alijs praeceptis decalogi faciēdo q̄ Deū tantum, erat peccatū, quod non poterat per sacrificia deleri, sed mortē merebatur, vt quia ageret q̄ primū praeceptum colendo idola: qm̄ siue ille hō esset, siue tota ciuitas perire debebat, vt patet Deut. 13. c. aut si ageret q̄ obseruationē sabbati, quod erat q̄ Deum moriebatur, vt patet Exo. 35. & Num. 15. In praeceptis autē iudicialibus tota offensa directā fit proximo, iō satisfactio ei fieri debebat, nec erat cōueniens eum, qui peccaret in proximum, absolui a crimine per oblationem, nulla alia penali, aut purgatoria solutione facta, qm̄ sic alijs furaret, aut occideret alterum, & offerendo ouem, vel bouē absolueretur ab omni satisfactioe, quam facere deberet, hoc namque pertinebat ad ordinem iniurissimum, ideo nō debebat poni talis lex. In cērimonialibus autē ualde conueniebat hoc, qm̄ cērimonialia sunt directē ad Deū, iō non oportebat p̄ transgressioe earum fieri proximo aliquam satisfactioe, sed solum Deo, & quia non erant ista tanta peccata pp quae deberet

Doct̄ sn̄a penes hanc legem datā a legislatore.

E deberet

Alph. Tost. super Leuit.

deberet aliquis mortem subire, iubebat ei, vt faceret aliqua sacrificia: nā transgressio istorum præceptorū ceremoniarum, quæ erant ad Deum, non erat ita grauis, sicut idolatria, quæ ad præcepta Decalogi pertinebat: ideo non deberet pro his imponi mors, sicut imponebatur pro idolatria, & pro violatione sabbati. Et iustum valde erat, vt violatio præceptorum ceremoniarum tolleretur per sacrificia: nam in ceremoniis cū transgrediebant illa, omittuntur aliquæ ceremoniæ, quæ fieri deberent: nullo ergo modo iustius satisfieri poterat, quā vt loco omittarum ceremoniarum, aut actuum, fierent aliqua sacrificia, in quibus obseruarentur ceremoniæ, vtpote si aliquis omiserat aliquas leges immundicie non abstinendo ab immundicia, aut omisit aliquas ceremonias in obseruatione festorum, satisfaciebat obseruando alias ceremonias in oblatione sacrificiorum: erat igitur iustissima compensatio. Patet igitur hanc legem de sacrificijs pro peccato dari pro solis transgressionibus, quæ erant contra præcepta ceremoniarum: pro transgressione, autem præceptorum Decalogi, & iudicialium non fiebant aliqua sacrificia, sed erant determinata quedam genera peccatorum. *Si Sacerdos, qui est vnctus peccauerit.* Hic ponitur de sacrificio, quod fiebat pro peccato Sacerdotis magni: & ponitur distinctum sacrificium in magnitudine hostiæ, & ceremoniarum oblationis a sacrificijs, quæ fiebant pro personis singularibus, & pro Principe populi, & æquatur sacrificio, quod fiebat pro peccato totius populi.

Quare peccatum Sacerdotis magni maius est quam peccatum totius populi, & principis, ac personarum priuararum. Quest. XII.

IN quo sciendum est sacrificia poni maiora secundum, quod ipsa peccata, pro quibus fiebant erant maiora: accipiendo autem in eodem genere peccati maius est semper peccatum Sacerdotis magni quā peccatum Principis populi, & quā peccatum totius populi: ideo peccatum summi Sacerdotis exigit maximum sacrificium excellens alia sacrificia pro peccato, aut saltem æquum maximis sacrificijs. Accipitur autem magnitudo peccati dupliciter, scilicet intensiue, & extensiue. Accipitur magnitudo peccati intensiue secundum, quod est in se ipso magis, aut minus voluntarium, vel secundum quod est includens maiorem deformitatem circumstantiarum, & maiorem, aut minorem ingratitudinem: dicitur autem peccatum aliquod magis, aut minus malum extensiue secundum, quod ad plures peccatum illud extenditur, vel secundum, quod pluribus ex eo damna inferuntur. Ex consideratione horum liquet, peccatum Sacerdotis magni esse maius peccato, cuiuslibet personæ priuatae, peccato Principis, & peccato totius populi, quod apparet primo comparando peccatum summi Sacerdotis ad peccata personarum priuararum: nam si summus Sacerdos peccat, aliquam legem sciens ipse esset magis ingratus Deo, quā quælibet personæ priuatae, quia cum in maiori statu constituitur est grauius peccat, quia tenebatur se habere honestius quā ceteri se habeant. Si autem peccet per ignorantiam summus Sacerdos, peccatum suum erit maius intensiue quā peccatum personæ priuatae, quia magis tenebatur Sacerdos scire legem quā personæ priuatae: nam personæ priuatae a Sacerdotibus legem inquirere debent, & ipsi Sacerdotes tenent eis respondere. Sicut hinc Aggei 2. ca. cū ait: Labia n. Sacerdotis custodient scientiam, & legem de ore eius exquirent, quā Angelus Domini exercituum est. Sic n. mandat Deus per Aggei in cap. 2. quod debeat lex requiri de ore Sacerdotum. Et ob hoc Hieron. in Prologo quōdam librorū Scripturæ, qui est Epistola ad Pau-

Flinum dixit, Sacerdotibus esse necessariū habere scientiam legis inquitens: Sacerdotis officium est interrogatū respondere de lege. Vulgares autem non tenent ad ista, ideo cum peccauerint Sacerdotes ex ignorantia legis, peccatum grauius est, quā si vulgares ex ignorantia peccent. Item peccatum summi Sacerdotis est maius extensiue quā peccatum alicuius personæ priuatae: nam cū Sacerdos magnus peccat, exemplo eius populares ad similia pertrahunt: sicut patet in hac littera cum dicitur: Si Sacerdos, qui vnctus est, peccauerit faciens delinquere populum. quod dicitur quod cum Sacerdos peccat, delinquitur. Si autem aliqua persona priuata delinqueret non sequeretur, quod exemplo eius alij ad peccandum inducerentur, cum non habeat auctoritatem magisterij, aut prælationis: summus autem Sacerdos est totius populi eruditor: ideo cum per omnem modum peccatum summi Sacerdotis sit grauius peccatis popularium, oportet, vt pro illo fierent maiora sacrificia quam pro peccatis popularium, & sic obseruabatur: quoniam pro peccato summi Sacerdotis offerebatur vitulus, & cremabatur extra castra: in peccato autem personarum priuararum offerebatur capra, vt patet in sequenti cap. Adhuc autem peccatum summi Sacerdotis erat maius peccato Principis populi intensiue, & extensiue: patet primo, quod sit maius intensiue: quoniam hic agit de peccato per ignorantiam: ignorantia tamen in Sacerdotibus valde est fugienda potissime in summo sacerdote, quoniam ipse tenetur scire totam legem, & respondere ad omnes quæstiones legis; & sic beatus Petrus in Canonica sua prima ca. 3. Estote parati reddere rationem omni poscenti vos de ea fide, & spe, quæ in vobis est. Quod ad Sacerdotes, & maxime ad Episcopos refertur, qui excellentiorem sapientiæ gradum ceteris habere debent: Rex tamen populi non tenebatur scire totam legem, nec omnes quæstiones legis, sed solum tenebatur scire Deuteronomium legis, vt patet Deutero. 17. vbi dicitur, quod cum Rex subleuaretur in thronum regni sui faceret scribere sibi Deuteronomium legis, & sepe legeret in eo, vt eruditur timere Deum. Si igitur erraret Rex ignorans aliquid, quod non erat in Deuteronomio, aut culpa illa nulla erat, aut leuis. Sacerdos autem magnus quacumque peccaret ignorans, semper erat graue delictum, cum teneretur omnia scire, vt dictum est. Patet igitur peccatum summi Sacerdotis per ignorantiam esse grauius intensiue quā peccatum principis populi. Item peccatum summi Sacerdotis erat maius peccato principis extensiue, quia peccante Sacerdote magno ad plures extendebatur peccandi occasio, & exemplū, quā si princeps peccaret, quoniam vulgus Sacerdotem magnum habet, vt Principem in spiritualibus, & vt magistrū in omni eruditione virtutum: Principem autem non existimat magistrum, aut eruditorem in agendis: ideo cū summus Sacerdos errauerit, eius exemplo ceteri trahuntur, velut quadam imagine bene operandi: princeps autem peccante nemo pro hoc exemplum peccandi sumit, nisi fortassis sic princeps fieri iubeat, aut facientibus fauorem exhibeat: hoc autem, quia populus existimat principem sicut & ceteros ignorare.

Adhuc autem patet de peccato isto principis, quod sit minus peccatum summi Sacerdotis, tamen intensiue, quā peccatum summi Sacerdotis, quoniam peccatum illud intensiue, & extensiue grauius est alio, in quo plurium circumstantiarum, & grauiorū transgressione peccatur, summus tamen Sacerdos ad plura est obligatus in quolibet genere obligationis: ergo cū peccauerit plures circumstantias insurgit, & sic grauius est. harū autem quædam faciunt peccatum intensiue, quædam autem extensiue.

Ex hoc autem sequitur differentia in oblatione facta pro peccato summi Sacerdotis, & pro peccato Principis: nam pro peccato summi Sacerdotis offerre-

Peccatum summi Sacerdotis erat maius principis intensiue, ac extensiue.

Peccatum summi Sacerdotis erat maius & est peccato totius populi.

Sacerdos summus, & minor differet.

offerebatur vitulus, qui ad maximum sacrificium pertinet, & hoc extra castra: in peccato autem principis hircus immolabatur, nec cremabatur extra castra, vt patet. Adhuc autem apparet maius esse peccatum summi Sacerdotis quā totius populi peccantis, quoniam princeps Sacerdotum, qui dicitur summus Sacerdos plura tenetur scire in lege Dei quā omnis populus, cum omnes de populo ad eum concurrant inquirentes de quæstionibus legis, vt patet Mala. 2. & Aggei. 2. Ideo quoniam peccat per ignorantiam grauius delinquit quā populus, quoniam plura scire tenetur. Si autem accipiatur peccatum summi Sacerdotis extensiue est æquale peccato totius populi, nec potest esse maius: quoniam non potest aliquis exemplo suo plures ad peccatum inducere, quā vt totus populus peccet: ergo non poterit extendi plus peccatum Sacerdotis summi quā totius populi: & in hoc æqualia videntur, nisi forte quis obijciat peccatum summi Sacerdotis esse maius extensiue peccato totius populi, quoniam peccante summo Sacerdote totus populus cum eo ad peccandum inducitur, & ipse cum cibus peccat: peccante autem populo non inducitur Sacerdos summus ad peccandum, quoniam non sequitur ignorantia ipsius ex ignorantia populi: sicut ignorantia populi ex ignorantia summi Sacerdotis. Patet igitur peccatum summi Sacerdotis esse maius peccato populi, quoniam licet ambo sint equalia aliquo modo extensiue: peccatum tamen summi Sacerdotis est maius intensiue. Non tamen ponebat differentia in sacrificio, quod fiebat pro peccato populi, & pro peccato Sacerdotis siue in animali, quod immolabatur, siue in ritu immolandi: nec ponebatur hostiæ maxima pro peccato Sacerdotis, & pro peccato populi, in quo differre possent: nā si poneretur hostiæ maior pro peccato totius populi, quā pro peccato summi Sacerdotis coincideret, peccatum populi cum peccato Principis in grauitate equalitate, aut cū peccato vnus personæ priuatae, & quā peccatum totius populi sit inter peccatum summi Sacerdotis, & peccatum Principis quasi medium, cum omnia sint per ignorantiam: magis tamen assimilatur peccato summi Sacerdotis quā peccato principis, aut vnus personæ priuatae. *Qui vnctus est peccauerit.* Id est si peccauerit summus Sacerdos: erat enim differentia inter Sacerdotem summum, & Sacerdotes minores, quia Sacerdos summus in consecratione sua recipiebat diuersas vnctiones, tamen in corpore suo quæ in vestibus; præcipue autem in capite, quoniam fundebatur oleum consecrationis super caput eius in signum potestatis, & istud oleum fluerebat in vestimenta, vt patet Psalm. 132. Sicut vnctus in capite, quod descendit in barbâ, barbâ Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. in Sacerdotibus autem minoribus non erat talis vnctio, sicut declaratum est Exo. 29. ideo quoniam sit differentia inter Sacerdotem magnum, & minores, ponitur hoc ad cognoscendum. Et erat quædam vnctio facta in manibus, vt patet 1. 2. 1. cap. cum dicitur: Pontifex. i. Sacerdos magnus inter fratres suos super caput cuius fufum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecrate sunt, &c. dicitur autem hic de Sacerdote qui vnctus est: quoniam si peccaret aliquis de minoribus Sacerdotibus non fierent pro eo sacrificia, quæ hic ponuntur, sed alia minora sicut pro personis priuatis. *Delinquere faciens populum.* Ista littera poterat intelligi dupliciter: vno modo posset aliquis dicere intelligi eam, quod Sacerdos esset faciens delinquere populum. id est ipse taliter doceret, quod velle populum ducere ad errorem; sed tamen non potest stare, quoniam repugnat litteræ, in qua dicitur, quod peccauerit per ignorantiam. Item quoniam si iste velle decipere populum præter hoc, quod non erat ignorans, sed voluntarie agens, adhuc erat quoddam alterum malum, scilicet ipse hæreticus erat: & tunc non expiaretur his sacrificijs, sed debebat lapidari, aut comburi: sicut patet Deuteronom. 13. de illo, qui dicit aliqua tanquam

Alpha. Tot. super Leuit.

A prophetica, vt inducat homines ad colendum idola: & de illo qui aliquibus alijs verbis sollicitat menses hominum ad colendos Deos alienos, vt habetur Deuteronom. 17. Debet igitur necessario ista littera exponi non, quod Sacerdos velit decipere populum sua doctrina: sed quia per ignorantiam aliquid docuit, quod non erat conueniens legi: & tunc potest intelligi hoc dupliciter: Vno modo delinquere faciens populum, id est, quod doctrina ipsius summi Sacerdotis totus populus erret aliquid faciendo contra legem, aut quod errare possit, quoniam illa doctrina est inducitur ad errorem, licet non erret. Primus modus est grauior istorum, quocumque modo tamen horum duorum dicitur Sacerdos summus faciens delinquere populum, & vtroque modo oportebat pro summo Sacerdote offerri ea, quæ hic iubentur. *Offerret pro peccato vitulum.* Id est quia peccauit ignorando, & faciens populum delinquere offerat vitulum. Hæc autem oblatio qualiter pro peccato proficiat, an tollatur per eam directe pena aliqua debita peccato, aut culpa, aut qua liter nobis proficit. s. 1. cap. de claratum est. *Vitulum immaculatum Domino.* Iussit immolari vitulum, quia erat de sacrificijs maximis, & in peccato maximo, quale erat peccatum summi Sacerdotis, tale debebat fieri oblationem.

An possit offerre Sacerdos vaccam feminam. Quest. XIII.

CONSIDERANDUM etiā est, quod hic non licebat summo Sacerdoti offerre vaccam feminam, quia sacrificiū pro peccato penale erat: ideo non dabatur libertas offerenti offere quod voluisset, sed tenebatur offerre determinatum a lege: sacrificium autem pacificum non erat penale, sed pure spontaneum: ideo erat in libertate offerentis offerre masculinum, aut feminam sicut voluisset; de sacrificio autem holocausti, cum sit spontaneum tenebantur offerentes dare solum masculinos, vt præcedenti capitulo dictum est. Erat autem vitulus iste immaculatus, id est, quod non esset in eo aliqua immundicia, vel imperfectio faciens illum ineptum ad oblationem. De immundicijs autem, quæ vtebantur offerri sacrificia animalium, infra 22. cap. dicitur. *Et adducet illum ad ostium Tabernaculi.* Id est Sacerdos magnus: quoniam hic peccauerat tanquam vnus de popularibus offerre pro se ipsum vitulum: & adducebat eum ad ostium tabernaculi, quia ibi fiebat immolatio. *Ponetque manus super caput eius.* Sacerdos magnus offerrebat hic vitulum, ideo obseruabat ceremonias, quas populares obseruabant, scilicet imponendo manus. Causa autem, quare manus imponebantur super caput animalium oblatores duplex erat, de qua supra 1. cap. & præcedenti capitulo dictum est, quare in omnibus sacrificijs obseruetur. *Immolabitque eum Domino.* Id est iugulabit illum vitulum coram Domino, scilicet coram ostio tabernaculi, in quo erat Deus, aut potius Sacerdos faceret iugulare vitulum, quia per se non debebat hoc facere.

An summus Sacerdos, qui offerrebat vitulum faceret ceremonias in sacrificijs obseruatas. Quest. XIII.

QVAERET autem aliquis an Sacerdos magnus qui offerrebat istū vitulum, iugularet eum, & faceret ceremonias, quæ obseruabantur in sacrificijs. Et forte dicitur aliquis, quod non, quoniam solus offerrebat, & non immolabat, nec alias ceremonias faciebat, quoniam

E 2 quoniam

qm̄ hoc relinquebatur Sacerdotibus ministrantibus, sed Sacerdos magnus offerebat pro peccato suo, ergo nō debebat ipse immolare, nec ceremonias ministrantum facere. Ad hoc respondebit aliquis non concludere, qm̄ alij offerentes erant vulgares, & ideo non conueniebat eis ministrare aliqua in sacrificijs; summus autē Sacerdos non erat vulgaris, sed Sacerdos sicut alij: ergo ipse poterat ministrare immolando, & faciendo alias ceremonias. Item patet hoc, qm̄ litera hoc significat, cum dicat, qd Sacerdos immolaret pro peccato suo, & hauriret sanguinē, & aspergeret v̄ velum Sanctuarij, & super cornua altaris thymiamatū, & qd offerret pinguedinem super altare: oēs igitur ceremonie sacrificij illius dantur hic summo Sacerdoti, sicut ipsa oblatio: quod non fit offerentibus populis. & patet hoc s. 1. & 3. cap. qm̄ quāuis dicitur ibi de ipso offerente, qd ipse offerret sacrificium suum: tñ subiungitur de alijs ceremonijs qm̄ fieri deberent p̄ Sacerdotes, cū dī. Fundēt sanguinem eius filij Aarō, & qd adoleret Sacerdos adipem super altare; hic autē omnia referuntur ad Sacerdotem magnum offerentem.

Quod faceret ceremonias. Primum argumentū.

Secundum argumentū.

Tertium argumentū.

Responsio ad questū.

Ad primum argumentū.

Ad secundum argumentū.

Item non videbatur aliquod inconueniens, qd Sacerdos magnus offerret pro peccato suo, & qd ipse faceret ceremonias sacrificij: qm̄ sic habetur infra 16. cap. vbi cum Sacerdos oblaturus esset pro peccato totius populi, primò offerebat sacrificium pro peccato suo, & domus suae, & ipse faciebat omnes ceremonias, vt patet ibidem: videtur ergo alicui dicendum, quòd Sacerdos magnus offerret hostiam pro peccato suo, & ipse ceremonias totius sacrificij expleret.

Respondendum autem est, quòd Sacerdos magnus cum peccaret, vt dicitur hic, & pro peccato suo offerret, non explebat ipse ceremonias aliquas sacrificij, sed solum offerebat sicut aliquis de vulgaribus, & causa est, quoniam semper differre debebat offerens, & ille cui offerebatur, vel qui oblationes suscipiebat: sed Sacerdos magnus erat hic offerens, ergo non pertinebat ad eum explere aliquas ceremonias sacrificij. Ad argumentum primum quando dicebatur, quòd verum est in alijs offerentibus hoc obseruari, scilicet vt offerentes solum offerrent, & non ministrarent sacrificando: Sacerdos tamen magnus ex quo erat Sacerdos, poterat vtrunque facere.

Respondetur, quòd non potest stare, quoniam quamquam summus Sacerdos ex ordine ministerij sui posset victimarum ceremonias facere: quia tamē erat hic offerens pertinebat ad eum offerre solum, & non ministrare, cum persona offerētis, & ministrantis semper differre debeat.

Ad argumentum secundum cum dicebatur, quòd ista litera innuit Sacerdotem magnum debere explere istas ceremonias. Respondetur, qd quamquam videatur hoc totum referri ad Sacerdotem summum, quia totum ponitur in tertia persona, & in eodem contextu; non tamen ex hoc sequitur, quoniam simile modum habet loquendi saepe Scriptura, vt patet supra. 1. cap. cum dicitur de homine volente offerre holocaustum, quòd offerret ad ostium tabernaculi, & immolabit vitulum corā Domino, & sic patet, quòd sub eodem contextu ponatur offerre, & immolare, & ad eandem personam referri videatur; tñ non est verum, qd offerre solum ad offerentem pertinebat, immolatio autē ad solum Sacerdotem. Item non sequitur quod inducebatur, qm̄ eodem modo dī, j. qd offeret istum vitulum extra castra, & cremabit eum in loco, vbi solent cremari cineres: & tñ manifestum est, qd summus Sacerdos non offerebat cadaver vituli extra castra, nec comburebat ipse p̄ se, qm̄ si ista faceret immundus esset, quod non conueniebat sum-

mo Sacerdoti, sed intelligitur, qd ipse offerret vitulum extra castra. i. qd faceret de ferri, & qd cremaret id est, qd faceret cremari: ita autē intelligendum erit, qd Sacerdos magnus immolaret, id est, faceret immolari, & nō immolaret ipse per se: & sic exponendum est de omnibus alijs ceremonijs, quae videntur referri ad ipsum summum Sacerdotem. Ad tertium argumentum respondetur, qd non potest stare, quia non est aliquo modo simile: nam in die expiationis Sacerdos magnus non solum offerebat pro se, sed etiam pro tota domo sua, scilicet, qd offerebat pro omnibus peccatis in generali, & nō offerebat in speciali pro aliquo, qm̄ si aliqua specialia essent, debebat pro eis fieri speciale sacrificium s̄m leges, quae traduntur hic: ibi tñ fiebat solum in generali pro eis, de quibus non constabat: tñ intelligebat se Sacerdos, & domum suam esse reos, cum Deus sic iuberet. hic autem fiebat sacrificiū specialiter pro aliquo peccato determinato ipsius Sacerdotis magni: ideo quamquam non esset inconueniens eum explere ceremonias sacrificiorū pro peccato suo, & aliorū: tñ erat inconueniens, qd sacrificium faceret, qm̄ pro peccato suo solum offerebat: sic autem erat hic: ergo non debebat Sacerdos magnus facere sacrificium de quo dī hic, sed alij Sacerdotes. Item quia qm̄ in die expiationis offerebatur sacrificium pro peccato, offerebat pro peccatis omnium Iudeorum, qm̄ non erat aliq̄ Iudaeus, qui nō peccaret iuxta illud Salomonis. 3. Reg. ca. 8. Non est homo, qui faciat bonū, & non peccet. & iuxta illud. 1. Ioan. cap. 1. Si dixerimus, qd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. ideo primo fiebat sacrificium pro oībus Sacerdotibus: & hoc intelligitur cum dī, j. 16. cap. qd in die expiationis Aaron. i. Sacerdos magnus offerret primò pro se, & pro domo sua. i. pro omnibus Sacerdotibus minoribus, qui pertinebant ad domum suam. i. ad familiam eius, & deinde iubebatur offerre pro peccato totius populi: nullus erat tunc, qui a peccato mūdus esse decerneretur, cum pro peccato omnium orare tur: iō siue Sacerdos magnus, siue aliquis alius sacrificium faceret, necessarium erat, vt ille quoque pro peccato suo oraret, cum ille etiam peccauisset: iō tunc conueniens erat summū Sacerdotē orare, & sacrificium facere pro peccato suo, & oīum populariū: qm̄ non reperiebat aliquis, qui facere posset sacrificia, qm̄ tenebat etiā pro peccato suo facere sacrificia. Hic autē non erat simile, quia Sacerdos magnus faciebat oblationē pro peccato aliquo sp̄ali, & alij Sacerdotes minores erant immunes a peccato illo: ideo iustius erat, vt ille, qui non peccauerat, faceret sacrificiū pro eo, qui peccauerat: q̄q̄ ille, qui peccauerat ministraret: sic erat hic: non ergo debebat Sacerdos magnus facere ceremonias sacrificij sui, sed alij Sacerdotes. Si tñ cōtingeret, vt aliqui Sacerdotes in eodem sp̄aliter peccarent, & deberet pro illo peccato sacrificium fieri: conuenientiū erat, vt Sacerdos summus faceret quā in aliquis alius: nam dato quocūque minorum Sacerdotū ad faciendum tale sacrificium, necessarium erat, vt ille pro peccato suo sacrificium faceret, sicut pro peccato aliorum: & sic sacrificia, de quibus hic dicitur, non solum offerrentur ab eo, qui peccauerat, sed etiam ab eodem fierent, & tunc erat similitudo ad sacrificia, quae sunt in die propitiationis, de quibus infra 16. capitu. *Immolabi que eum Domino.* Non refertur hoc ad Sacerdotem magnum, quia ipse solum offerebat, & non immolabat: sed refert ad aliquem alium de Sacerdotibus minoribus: vel si referatur ad Sacerdotem magnum, intelligendum est, quòd ipse immolabit, id est, immolari faciet per aliquem alium Sacerdotem istum vitulum, quem offerret. *Hauriet quoque de sanguine vituli.* Hoc refertur

Ad tertium argumentum.

refertur ad illum Sacerdotem minorem, qui explebat ceremonias huius sacrificij: qm̄ iste faciebat fluere sanguinem vituli super crateras, cum eum immolabat, & de sanguine illo hauriebat aliquid. i. accipiebat ad introducendum intra tabernaculum, & ponendum super cornua altaris thymiamatum. *Inferens illum in Tabernaculum testimonij.* Id est, qd illum sanguinē, quem lumeret Sacerdos, inferret in tabernaculum, id est, introduceret illum. Nec tñ intelligendum est, qd totum sanguinem vituli immolati introduceret in tabernaculum, quia dī hic: De sanguine eius; & sic pariter quandam signat, & non totum, sed de sanguine totum vituli immolati aslumbatur pars in craterula, & introducebatur in tabernaculum, vt de ea aspergeretur, & funderetur super altaris cornua. *Cumque intinxerit digitum in sanguinem.* Ex hoc innuitur, qd Sacerdos ferebat sanguinem illum quantum ad aliquam eius partem in eius craterula, in qua possit intingere digitum mittendo in sanguinem. *Asperget eum septies coram Domino.* Id est, qd Sacerdos septem vicibus mitteret digitum in sanguinem craterule, & toties aspergeret coram Domino in modum aspersonē aque.

Quare fieret talis sanguinis aspersio pro peccato summi Sacerdotis. *Quasi. XV.*

QVAERET autē aliquis, quare fieret talis aspersio sanguinis pro peccato summi Sacerdotis. Et respondendum est, qd sanguis in omnibus sacrificijs fundebatur, aut aspergebatur, quia sanguis erat ad expiationem peccatorum, & omnia in lege per sanguinem mundabantur, vt patet ad Hebr. 9. ca. & cum in omni sacrificio fieret quaedam expiatio pro peccato, necessarium erat, vt sanguis in oī sacrificio, aut funderetur, aut aspergeretur. In sacrificio tñ pro peccato fiebat sp̄alis expiatio peccatorum q̄ in omnibus alijs, cum directus esset pro peccato: alia autē s̄m accidens: ideo decuit, vt sp̄aliores ceremonie obseruarent in sanguine pro peccato, quae non obseruarent in aliorum sacrificiorum sanguine: & tñ ad huc in sanguine sacrificij pro peccato differrebat, qm̄ non fiebat eodem ceremonie in sanguine quantum ad oīa sacrificia. Nam in sacrificijs pro peccato Principis, & pro peccato personarum priuatarum non introducebatur sanguis intra tabernaculum, nec ponebatur super cornua altaris thymiamatum, vt patet j. in litera, & sequen. ca. In sacrificijs autē pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi fundebatur sanguis super cornua altaris thymiamatis, & aspergebat coram velo Sanctuarij. Differrebat tñ ceremonia sanguinis in sacrificio pro peccato personarum priuatarū, & principis à ceremonijs factis in holocaustis, & victimis pacificis: quia in quocunq; sacrificio pro peccato ponebatur sanguis super cornua altaris, & fundebatur ad basim: in sacrificio autē holocaustorum, & hostiarum pacificarum nunquā tingeantur cornua altaris. Causa autem quare in sacrificio pro peccato principis, & personarum priuatarum nō ponebatur sanguis intra Sanctuariū, sicut in sacrificio pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi, est quia sicut sacrificium quod libet pro peccato quātuncunq; paruum esset, differrebat in ceremonia effusionis sanguinis à sacrificijs, q̄ non erant pro peccato: ita sacrificia magna deberent differre in ceremonijs sanguinis à sacrificijs factis pro minoribus peccatis, sed p̄t̄m summi Sacerdotis, & peccatum totius populi erant maiora oībus alijs peccatis, ergo debebat esse in eis diuersus ritus in sanguine: hoc autē erat, qd in sanguine pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi sanguis introducebatur in tabernaculum, & aspergeret coram velo, atq; tingerent

In sacrificio pro peccato principis, ac priuatarū personarū quare non ponebatur sanguis in tra Sanctuarium sicut in sacrificio pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi.

atur cornua altaris thymiamatum: & in sacrificio pro peccato Principis, & personarū priuatarum nō introducebatur sanguis intra Sanctuarium tabernaculi. Hoc autem eodem modo obseruandum est in ipsis carnib⁹, qm̄ vitulus, qui offerebatur pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi, cremabatur extra castra: & nulla pars de carnibus eius incendebatur super altare, nec comedebatur, vt patet hic, & j. 6. c. de carnib⁹ autē sacrificiorum oblatorum pro peccato principis, aut personarum priuatarum aliquod cremabatur super altare, & aliquod proveniebat Sacerdotib⁹, vt patet hic, & j. 6. cap. *Contra velum Sanctuarij.* Id est, qd fundendus erat iste sanguis aspergendo digito contra velum, qd p̄debat ante sancta Sanctorum. Nec potest hic accipi sanctuarium pro ipso tabernaculo, & velū sanctuarij pro velo quod p̄debat in introitu tabernaculi: qm̄ prius introducendus erat iste sanguis in tabernaculum, q̄ aspergeret coram velo sanctuarij. Necessario ergo pro velo quod p̄debat ante sancta Sanctorum accipitur hic velum Sanctuarij: nam & aliqui vocant velum templi, vt patet Matth. 27. cum dī: Velum templi scissum esse in duas partes a summo vsque ad deorsum, quod fuit in passione Christi.

Quare septies fiebat aspersio corā velo Sanctuarij. *Quasi. XVI.*

QVAERET autē aliquis quare septies fiebat aspersio coram velo sanctuarij. Et dicendum est, qd ista ceremonia erat ad notandum perfectam expiationem, septennarium autem vniversitatem significat, qm̄ oīa, q̄ a Deo facta sunt, vsque ad septem dies completa sunt, tota est vita nra p̄ septem dierum circuitus agitur: vt ergo signet nobis dimitti in sacrificio pro peccato omnia, quae in tota vita peccamus, septies aspersio sanguinis fit. Item alio modo qm̄ peccata, a quibus nos expiandi sumus, sunt septem mortalia peccata, & iō, vt ab oībus septē expiati esse videamur, septies aspersio sanguinis fit. Item aspersio ista sanguinis fit ad tollendum oīa peccata, quae per totam vitam committimus, sed vita nostra septem planetarū motum vegetat iuxta Arist. in lib. de Generatione, & Corruptione, dicentem s̄m accessum, & recessum Solis in circulo obliquo sunt gnationes, & corruptiones in terra: ideo septies ad istorum septem planetarum significationē aspersio fit: primi tñ duo modi conuenientiores sunt. *Contra velum Sanctuarij.* Ex hoc demonstrantur errare illi, qui dicunt, qd qm̄ Sacerdos offerebat holocaustum pro peccato summi Sacerdotis, & totius populi, introibat in sancta Sanctorum ad aspergendum sanguinem coram propitiatorio: nā hic dicitur, qd aspergebat contra velum, ergo dicendum est, qd erat extra velum Sanctuarij, & sic non poterat esse intra sancta Sanctorum. Item non poterat hoc stare, quoniam tunc sequerentur duo inconuenientia: primum est, quòd aliquis preter summum Sacerdotē posset intrare in sancta Sanctorum: hoc tamen falsum est, quia summus Sacerdos introibat in sancta Sanctorum, vt patet ad Hebr. 9. c. cum dī: In secundo autē semel in anno solus Pontifex nō sine sanguine, quem offerret pro sua, & populi ignorātia: si autem quando sacrificium offerebatur pro peccato summi Sacerdotis aspergeretur in sancta Sanctorum: necessarium erat, vt Sacerdotes minores illuc intrarent: quoniam, sicut supra probatum fuit, cū offerebat sacrificiū pro peccato summi Sacerdotis, nō faciebat ceremonias ipse summus Sacerdos, sed minores: ergo ipsi introibant in sancta Sanctorum. Secundum inconueniens est, quòd sequebatur summum Sacerdotem introire plus q̄ semel in sancta Sanctorum: nam cum multoties fierent sacrificia pro peccato

Error quorundam.

populi, aut etiam si non multoties fierent, & tamen aliquando fierent, & Sacerdos magnus illa faceret, in troiet in sancta Satorum: tñ hoc factum est, quia solū semel in anno introibatur, vt patet J. 16. & ad Hebræ. 9. cap. *Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis.* Postquam Sacerdos aspergebat septies de sanguine illo contra velum Sanctuarij, accipiebat de eodem sanguine, & tingeat cornua altaris thymiamatis: erat autem hoc altare intra tabernaculum testi monij: & fiebat ista tinctio ad expiandum pro peccatis filiorum Israel, vt patet Exo. 30. cap. vbi dicitur, qd expiaretur super illud in sanguine pro peccato filiorū Israel. Et si aliquis arguat, qd Exo. 30. c. dicit, qd semel per annum expiaretur in sanguine super altare thymiamatum: ideo qd non poneretur ibi sanguis pro peccato, qm offerretur pro Sacerdote magno, & pro toto populo, & sic litera ista sit tria illi. Rñdendum est, qd venit Deus fieri sacrificia aliqua, & sanguinem poni super altare thymiamatum sicut fiebat in altari holocaustorum: voluit tñ, qd ibi expiaretur semel in anno pro peccatis filiorum Israel, non quidem, qd excluderentur omnes alię expiationes in sanguine, quę fieri deberent super altare illud, expressit tñ de illa expiatio ne, qd principalior erat, & illa fiebat in die propitiatio nis. Quod autem illa lex sic intelligi debeat, patet ex hoc, quia ista lex, quę posterior est sic expressit: nec tñ ex hoc sunt trię, sed limitatur prior per posteriorem sñ cōem modum iuris humani, de hoc ff. de legi. l. nō est nouum, maxime, quia ibi dicit: Pro peccato filiorū Israel, & intelligitur pro peccato omnium, & hoc verum est de lege cōi, & necessaria, sed accidentaliter poterat ibi sepius fieri emundatio, siue peccante Sacerdote summo, siue toto populo. *Gratissimi Domino.* Refertur ad altare thymiamatis, quod vocatur gratissimum Dño, quia in eo quoridie offerrebat thymia ma quod Deo valde gratum erat, vt patet Exo. 30. *Quod est in tabernaculo testimonij.* Determinat hic locus huius altaris, s. qd altare thymiamatis erat intra taber culum, & ponitur ad dñam altaris holocaustorum, quod erat extra tabernaculum in atrio eius. Cause au tem propter quas non ponebatur altare holocausto rum intra tabernaculum declarata sunt Exo. 27. cap. Cause etiam propter quas decebat altare thymiamatis poni intra tabernaculum assignate sunt Exo. 30. c. *Omnes autem reliquum sanguinem.* Hoc dicit quia qm Sacerdos aspergebat in hoc sacrificio septies 7 velū San ctuarij, & tingeat cornua altaris thymiamatum, non expendebat in hoc totum sanguinem hostię immo late, sed partem eius: ideo ponit hic, quid de reli quo fieri deberet. *Fundet in basim altaris holocausti.* San guis erat ad expiationem: ideo nunquam fundi debe bat extra Sanctuarium, sed apud altaria: & quia non decebat totum fundi intra tabernaculū, quia ista erat ministratio banau sa, oportuit, vt ad altare holocausto rum funderetur: & non dicitur hic, qd tingeretur cor nua altaris holocaustorum, sicut tingebantur in sacri ficio pro peccato Principis, & personarum priuata rum: & ratio est, quia iam fuerat facta tinctio in corni bus altaris thymiamatum. *In introitu tabernaculi.* Non refertur ad sanguinis effusionem, s. qd funderetur in ostio tabernaculi, qm fundēdus erat ad basim altaris, sed refertur ad altare holocaustorum determinando locum eius: qm dictum fuerat, quod funderetur san guis ad basim altaris holocaustorum: nunc subdit in introitu tabernaculi, s. quod erat illud altare in introi tu tabernaculi, nec tamen intelligendum est illud al tare fuisse in ipso introitu tabernaculi, sed erat apud introitum. *Adipem vituli offeret pro peccato.* Dicit de sanguine, subiungitur hic de oblatione adipum, quo niam generalia erant ista duo in omnibus sacrificijs,

Situs altaris thymiamatis.

Altare thymiamatis, quare vocatur gratissimum.

De adipi oblatione

E Dicit autem offerendum esse adipem pro peccato, quoniam totum ipsum sacrificium pro peccato erat: hac tamē particula magis ad sacrificium pertinebat, cum alię partes non cremarentur in altari, sed extra castra. *Tam eum, qui vitalia operit.* Declaratur hic de pinguedine offerenda, & ponuntur partes eius. erat autem primum quod offerebatur pinguedo, quę operit vitalia, id est membra, quę vocantur vitalia, scilicet cor, & p̄cordia: est namque illis quaedam superfusa pinguedo. *Quam omnia, que intrinsecus sunt.* Potest hoc dupliciter intelligi, vno modo, quod offerrentur omnia, quę erant intrinsecus, id est, quę erant intra ipsum animal, scilicet, omnia viscera, quod falsum est, quoniam omnia ista cremanda erant extra castra, solis adipibus eductis, sed ista viscera non pertinent ad adipem. Est autem alius sensus, in quo dupliciter intelligi potest: vno mō, quod omnia, quę intrinsecus sunt, offerri debeant, scilicet tota pinguedo, quę est intra viscera: & hoc verum est, quoniam tota illa pinguedo offerebatur, & cremabatur in altari: alio modo intelligebatur, quod etiā omnia quę intrinsecus sunt, id est non solum pinguedo, quę super vitalia erat, offe renda erat: sed etiam ea, quę intrinsecus sunt, id est, pinguedo, quę est inter vitalia. Quilibet istorum duorum satis literę adaptari posset, sed forte magis secundus modus. *Duos renunculos.* Renunculi sunt intra adipem, id magis ad adipem, quā ad carnes pertinebat, & cum ipsis adipibus cremabantur: & denominatione generali adipum possunt etiam comprehendere renunculi. *Et reticulum quod est supra eos iuxta ilia.* Istud est alterū quod ad adipem pertinet, & hec est maior pinguedo, quę in animali reperitur, scilicet super renunculos, & iuxta ilia. Vocatur autem ista pinguedo reticulum, id est facta in modum retis, sed magis hoc pertinet ad pinguedinem, quę est circumdans epas. Hac autem, quę renunculos operit densior est, nec est ita reticulata: & dicitur esse ista iuxta ilia, quoniam super lumbos posita est, non tanquam pars, sed tanquam adherens eis: quoniam in hoc adipem ab alijs pinguedinibus differunt, quia alię pinguedines sunt partes carniū: adipem autem adherent eis, & non sunt partes. *Et adipem iecoris cum renunculis.* Adeps iecoris est quedam pinguedo circumfusa epati, quę hic vocatur iecur, & illa solet vocari reticulum, quia in modum retis facta est. Dicit enim cum renunculis esse adipē offerendum, quod ad repetitionem pertinet: nam supra de renunculis dixerat. *Sicut offertur de vitulo hostia pacificorum.* De hostijs pacificis p̄ceden. cap. dictum est, vbi ponebantur tres modi secundum tria genera animalium immolatorum: primum autem genus erat cum offerebatur vitulus: & ibi posuit ceremonias, quę fieri deberent in eo. & iubet solos adipem de eo offerēdos super altare fore: hic autem dicit, quod faciendum est sicut faciebat in vitulo hostię pacifico rum, id est in vitulo, qui offerebatur pro hostijs pacificis.

Nec tamen intelligendum est, ea, quę fiebant in vitulo hostię pacificorum, debere taliter obseruari in sacrificio pro peccato simpliciter, sed quantum ad ali quid: nam in sacrificio pacifico quaedam partes carniū proueniebant Sacerdotibus, alię autem ipsi offerentibus, in vitulo tamen oblato pro peccato nullę carnes comedebantur, sed omnes comburebantur, vt patet infra 6. cap. Item quando dicitur hic de vitulo hostię pacificę non intelligitur pertinens semper ad vitulos, qm nō erat determinatū an boues parue gratis offerri deberent, an magne, sed in electio ne offerentium erat qualiter offerre voluissent. Et quod supra dicebatur de similitudine sacrificij bouis pro peccato ad vitulum pacificorum solū intelligendum

Maiores pinguedo in animali.

Adeps iecoris quid sit.

Deus qui iubet in testina cū stercore suo comburi.

Quare omnes carnes, & pellis, & alia, que in vitulo erant, cremabantur. *Quest. XV II.*

QUARE ET autem aliquis de hoc quare omnes carnes, & pellis, & cetera, quę in vitulo erant, cremabant. Ra. Sal. & Nicolaus rñdet hoc fieri ad signandū, qd tam ipsum peccatū qd oēs circūstantię peccati cremari, & aboleri debent. Sed hoc non potest stare, qm cum non solum peccatum summi Sacerdotis, & populi peccatū cum suis circūstantijs fugienda, & abolenda erant, sed et ipsū peccatū Principis populi, & cuiuslibet personę priuatę. Sed pro peccato Principis, & personarum priuatarū non cremantur totaliter carnes, immo nihil earum extra castra crematur, sicut fiebat de hoc vitulo: ideo satis apparet, qd non fiebat ad hanc significationem. Dicendum igitur hec fieri ad demonstrandum horrorem peccati, qm maiora peccata maiori horrore haberi debent, sed nullum peccatū ita magnum est sicut peccatū summi Sacerdotis, & peccatū totius populi: ideo in his ad horrorem peccati debuerunt cremari oēs carnes, & pellis, & simus extra castra. In sacrificijs autē p̄ peccato Principis, & popularium non debuerunt seruari cere monię quę tantum horrorem signarent. *Cum capite, pedibus, & intestinis.* Volebat Deus totum vitulum p̄ter sanguinem, & adipem cremari extra castra, & quia dixerat esse cremandas carnes, & pellem, & nomine eorum non intelligunt oēs partes, aut oīa, quę sunt in vitulo, subiunxerat istas duas. s. caput, & pedes. *Et intestinis & simo.* Et debent comburi intestina cum simo, i. cum stercore suo. Expressum autē fuit hoc, quia s. in sacrificio holocaustorum dictum fuerat debere intestina lauari, & poni super altare: si autē hic iussisset intestina cōburi nihil alterum iubens, aliquis intelligeret debere illa lauari, sicut fiebat in holocaustis: iubet tñ cum stercore suo comburi. Causa huius est, qd lotio intestinorum ad quandam mundiciam pertinet, hec autē obseruari debet in sacrificiū Dei: sed carnes illius vituli in quantum offerebant extra castra nō pertinebāt ad sacrificiū Dei: ideo nō oportebat in eis obseruari mundiciam, sicut in diuinis sacrificijs, immo non erat decens, qd mundicia obseruaret, sed, qd magis sic comburentur intestina qd lota, quia sic ad maiorem horrorem erant qd si aliter cremarent. *Et reliquo corpore.* Id est et omnia alia, quę erant in corpore vituli p̄ter ista, quę dicta sunt comburi debebant. *Efferet extra castra.* Id est vitulus ille immolabatur in Sanctuario & ibi accipiebatur sanguis eius, & accipiebantur adipem sicut supra dictum est: quibus factis, cum iam non pertineret ille vitulus ad sacrificiū Dei, portabatur extra castra, & comburebatur, vt supra dictum est.

Quare hec combustio extra castra fiebat. *Quest. XV III.*

QUARE ET aliquis quare ista combustio fiebat extra castra. Respondendum est, qd non pertinebat ad sacrificiū Dei demptis adipem, & sanguine: ideo in Sanctuario cremari non debebat, quia ibi solum cremabantur ea, quę per

Quare ista combustio fiebat in loco mundo cum ipsum, quod comburebatur erat immundum. *Quest. XVI.*

ALIOVIS autem quere quare fiebat ista combustio in loco mundo, cū ipsum, quod comburebatur, erat immundum, sicut s. patuit, cum dicitur, qd deberent comburi in testina cum simo. Respondendum, qd quoniam peccatum vitulus sic immundē cremaretur ad horrorem peccatorum, tñ quia de illo datum est Deo. s. adipem, & sanguis, aliquo modo pertinebat ad quandam reuerentiam: ideo nō debebat rebus prophanis commiseri: nam tunc non videretur aliquo modo ad res diuinas, aut pertinere, aut pertinuisse, iure ergo locus mūdus pro hac combustione eligi debebat, vt non acciperet homines aliquid de cineribus illis in conculcatione, quod ad irreuerentiam sacrificiorum pertineret, quod tamen Deus fugiebat, nam licet ad horrorem extra castra talis crematio fieret, nolebat tñ aliquid illorū despectui hñe. Sed aliq. arguet qd ea, quę dicta sunt, s. qd cineres extra castra in loco mūdo cremationis vituli effundi debebant, quod referē necessario ad cineres, qui fuerunt in altari holocaustorum, qm non intelligit de cineribus ipsius vituli cremati, cū dicit, qd deberet vitulus cremari in loco, in quo cineres effundi solēt, s. in 1. cap. dicebat, qd cineres effundebant prope altare ad plagam orientalem: & hoc erat intra tabernaculi atriū, ergo non poterant effundi extra castra: & ibidem posite sunt cause quare non poterant nec debebant cineres fundi extra atrium. Cum autem hic dicitur esse cineres fundendos extra castra: respondendum est cineres esse duplices, scilicet quosdam esse cineres, qui accipiebantur de altari, & isti pertinebāt ad res sacras, quoniam fuerunt soluti de caribus istorum sacrificiorum, aut saltem contigerant ipsa sa

A finebant ad Dei sacrificium, debebat igit comburi extra Sanctuarium, non poterat autem intra castra comburi, quia ad cremandum hunc vitulum oportebat eligi locum mundum, qui separatus esset a sordibus, & oibus cōtaminationibus, cuius modi sunt loca extra castra: nam ibi mundicia esse poterat, quia erant sequestrata ab humana cōtatione, & accessu animalū. Motuum huius patet in litera cum dicitur efferet extra castra in locum mundum, qui non poterat inueniri in castris. Item huius causa potest esse ad magnum horrorem peccati, qm multum fugiēdum notabatur esse peccatū, cuius sacrificium non erat dignum comburi in sanctuario, nec in castris, sed extra castra. Alia autē causa potest esse literalis, licet videatur alicui allegorica, sed nō est, qm sacra Scriptura sic instituta est propter illam. s. qd vitulus pro peccato totius populi, & Sacerdotis magno cremaretur extra castra, vt signaret Christus, qui pro totius populi. i. generis humani peccatis passus erat, & extra castra moriturus: nam extra ciuitate Ierusalem vbi dicitur Caluarie locus passus est, vt patet Matthi 27. Hanc causam huius ceremonie dicit fuisse Apostolus ad Hebr. 13. cap. cum ait: Quorum enim animalium inferitur sanguis in sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra, p̄pter quod, & Iesus, vt sanctificaret, per suum sanguinem populum, extra portam passus est: exeamus ergo ad eum extra castra impropetium eius portantes. *In loco mundo.* Id est, qd locus, in quo cremari debent partes istius vituli, erat mūdus, id est sequestratus a sordibus, & communicatione humana, ne esset ibi conculcatio hominum, & iumentorum sicut est in castris. *Vbi cineres effundi solent.* Id est, qd locus ille ad cremandum vitulos pro peccato erat deputatus, in quo cineres effundebantur.

Quare ista combustio fiebat in loco mundo cum ipsum, quod comburebatur erat immundum. Quest. XVI.

Duplex cineris sacrificiorum.

crificia, quorum utroque modo sancti efficiebantur, & hos non licebat effundi extra castra, sed prope alta re holocaustorum ad plagam orientalem, ut patet supra 1. cap. Alij erant cineres in Sanctuario, qui non erant de ipsis rebus sacris sicut cineres soluti de lignis succensis ad coquendum carnes sacrificiorum pacifi corum, hi autem nullo modo sacri erant, quoniam nec soluti erant de carnibus sacrificiorum nec etiã contigerant ipsas res sacras, hos autem licebat educi extra castra, & poni in loco mundo, quia in sanctua rio fuerant, & ad quandam reuerentiam pertinebant, de his autem secundis cineribus dicitur hic, quod ef funderentur extra castra: de primis autem dicitur su pra 1. cap. Alio modo alij respondent, quod omnes ci neres sacrificiorum, & qualitercunque in Sanctuario fuissent, educerentur extra castra. Et quando supra 1. cap. dicitur: Cineres prope altare ad plagam orienta lem: dicunt, quod cineres, qui accipiebantur de altari pri mo ponebantur intra atrium tabernaculi, vbi & effundebantur vesicule, & plume volucrum cremata rum coram Deo, & ibi rursus illi cineres cremaban tur vsquequo resolubiles non essent, & tunc nihil sa crum videbatur in eis permanere, sed educerentur extra castra in locum mundum. Primus tamen solu tionis modus conuenientior creditus est à quibusdã, sed falsum est: nã cinis, & si aliquando poneretur iux ta altare ad Orientem, tamen tandem extra castra tra hebatur, & faciebat hoc quotidie Sacerdos in matuti no, & ibi eos cremabat, ut patet infra 6. cap. *Incendatq; ea super lignorum struem.* Id est omnes partes vituli edu cti extra castra comburebantur ponendo eas super li gna incensa. *Que in loco effusorum cinerum cremabantur.* Id est, q vitulus iste cõi omnibus suis partibus crema retur in loco, vbi solebant effundi cineres, qui effun debantur de Sanctuario. Qui autem cineres sunt hi supra dictum est.

Quod si omnis turba Israel ignorauerit, & per imperitiam fecerit quod contra man datum Domini est, & postea intellexerit pec catum suum, offeret pro peccato suo vitu lum, adducetque eum ad ostium Taber naculi, Et ponent seniores populi ma nus su per caput eius coram Domino. Immolato que vitulo in conspectu Domini, inferet Sa cerdos, qui vinctus est, de sanguine eius in ta bernaculum testimonij, tincto digito asper gens septies contra velum. Ponetque de eo dem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonij; reliquum autem sanguine fundet iuxta ba sim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonij. Omnem eius adipẽ K tollet, & adolebit super altare: sic faciens, & de hoc vitulo, quomodo fecit & prius. Et ro gante pro eis Sacerdote: propitiu erit eis Do minus. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut, & priorem vi tulum, quia est pro peccato multitudinis. *Quod si omnis turba.* Hic ponitur secundum, scilicet modus sacrificij pro peccato totius populi, & ponitur hic ceremonie sicut supra ponebatur in sacri

Supra eo.

Supra 3. & infra eo.

Modus sa crificij pro peccato to tius popu li.

ficio facto pro peccato summi Sacerdotis. *Ignorauerit & per imperitiam fecerit.* Id est si populus ignoraret ali qua mandata Dei, utpote quia in eis imperitus erat, scilicet, quod nunquam scierat, aut forte aliquando oblitus fuerat, debebat facere, que sequuntur. *Quod contra mandatum Domini est.* Sicut supra declaratum fuit non potest hoc intelligi de præceptis Decalogi, nec etiam de præceptis iudicialibus, quoniam in his, aut nunquam contingeret totum populum errare, aut si contingeret, non faceret hoc per ignorantiam, quo niam non poterant talia ignorari, sed intelligitur de mandatis ceremonialibus, quoniam in his interdum ex ignorantia, aut ex inaduerentia peccare poterant omittendo aliquam ceremoniam, quã obseruari de beret siue in solennitatibus, siue in similibus.

Quando dicebatur peccare tota turba per ignoran tiam. *Quest. XX.*

Q V A E R E T autem aliquis quãdo dicebatur peccare tota turba per ignorantiam. Et re spondetur, quod tunc tota turba peccat, quando aliqua ceremonia erat, que à to to populo seruari debebat, & nullus de populo illam obseruabat, ut si omnes reliquissent aliquam obser uantiam alicuius solennitatis, aut alterius ceremonie. Alio modo dicebatur errare tota turba, quando illi, qui principales sunt in populo, & plures peccant, ut si maior pars populi erraret omittendo in aliquo præcepto ceremoniali, quoniam nomine maioris par tis populi totus populus continetur. Item dicebatur peccare tota turba, quando omnes illi, qui prærant populo, & rectores, & seniores de populo, & viri magne auctoritatis simul errarent; sicut enim nomine populi etiam maior pars accipitur, ita, & ipsi maiores de populo aliquando populus nominatur, quoniam populum continent eminenter. *Postea intellexerit pec catum suum.* Siue hoc intellexerit, quia Sacerdos ali quis declarauit eos peccasse, siue quia aliquis eorum hoc intellexit, tenebantur facere ista sacrificia, de qui bus hic, & si populus cognoscens se peccauisse nol let offerre ea, que iusta erant, incurrebat magnam iram Dei, & pro hoc magna erat eis euentura calamitas, quia tunc repugnantia erat eis intentione. de hoc patet infra 26. cap. *Offeret pro peccato suo vitulum.* Quã nis omnes de populo peccauissent, non tamen singu li, offerrebant aliqua sacrificia pro peccatis suis; sed p peccato omnium dabatur vnus vitulus, quoniam istud pec catum erat quasi vnus, ideo debebat solui vnicum sa crificium, quasi vna persona peccasset. Considerandũ aut est circa dationem penarum, quoniã aliter se hnt leges humane, & aliter se habet Deus. Dico aut de pe nis, que inferuntur vni populo, vel cõitati, nã quãtũ ad penas, que singularibus personis inferuntur, quan do singulariter peccant, magis similitudo est inter Deum, & leges humanas: nã cum aliquis totus popu lus peccat, aut Principes, qui præsent, leges humane non imponunt penam singulis de populo tanquam singulariter peccauissent, sed aut nullam penam im ponunt, aut imponunt aliquam penam valde gnalem, que magis ad cõitatem, q ad singulos pertinet: quod enim cõitati, aut multitudini peccanti interdum lex totaliter parcat, patet extra de cleri. excom. aut de po ministran. capit. latores. vbi si peccantes fuerint vltra quadraginta non imponitur pena, si autem pauciores puniuntur. Aliquando autem pro aliquo peccato populi imponitur pena, sed parua est. Idem autem Principes faciunt, qui delinquentes populos etiam si criminaliter delinquant, non puniunt capitaliter, sed in pecunijs, Deus tamen non tenet istum modum

Lib. 5. De cret.

Quem pu niendi mo dum Deus feruet.

Deus qua re iussit se niores su per caput vituli ma num im ponere.

Qui voca tur senio res.

Quare so lus summus sacerdos offerret hoc sacrifi cium, & nõ minores.

modum, sed siue vna persona priuata peccauerit, A siue totus populus, semper punit peccatum in de linquente. Est tamen in hoc differentia; quia aliter punit Deus hic, & aliter in futuro. In presenti autem, quando punit per legem datam, habet se aliquo mo do ad legem punitionis legum humanarum, quia sicut populo peccanti secundum leges humanas, aut nul la, aut parua infligitur poena per leges humanas, sic & Deus hic cum de peccato totius populi ageret, non potuit poenam singulis de populo, ita vt singuli offer re tenerentur, sed imposuit eis poenam, tanquam vni viro mandã offerre vnus vitulum, sicut summus sa cerdos pro suo peccato offerebat. Si tamen Deus puni ret hic, & non per legem, tunc aliquando punit ipsas communitates tanquam singulares personas, & hoc quando peccata valde graua sunt, sicut quinque, siue potius quatuor ciuitates Sodomorum, simul igne cõ lesti deluit, & delatas subuertit, & sic quilibet de populo ibi passus est, tanquam si vnus homo solus pro suo peccato puniretur. De hoc Gen. 19. cap. In futuro autem seculo vniuersaliter Deus habet vnus modũ puniendi, quoniam siue personę singulares, siue totus populus peccauerit, quilibet punitur quantum pecca uit, & in hoc non distinguitur de peccato populi, an sit paruum, vel magnum, quoniam quantumcunque illud fuerit, punietur populus pro illo, & quilibet de populo, qui peccauit, hic autẽ non obseruat Deus talẽ modum, quoniam prius tempus magis emendationis, quã punitionis est. *Adducesque eum ad ostium taber naculi.* Id est tota multitudo Israelitarum, quã peccauerit, faciet pro se adduci vnus bouem ad ostium taber naculi, vt ibi pro omnibus immoletur. *Et ponent senio res populi manus super caput eius.* Impositio manuum ge neralis erat ad omnia sacrificia, quoniam duã causa propter quas fiebat ista manuum impositio, erant ad omnia sacrificia, vt declaratum fuit supra 1. cap. iussit autem, quod seniores manuum imponerẽt, quia cum omnes de populo peccauissent, & non possent omnes ad ostium tabernaculi ponere manus super caput vituli, quia magna multitudo in turba erat, ponebant il li soli, qui erant principales in populo, & maioris aucto ritatis, quoniam hi totum populum eminenter conti nebant. Nec enim vocantur seniores, qui maiores eta tis in populo erant, quoniam tunc quidam rusticissi mi præferrentur vni magne auctoritatis, cum maio res essent etate, sed vocantur seniores, qui prudentia, & auctoritate, & honore ceteris maiores sunt, & in eate matura positi sunt. *Super caput eius coram Domino.* Id est ista impositio manuum, quã fiebat super caput erat corã Domino, id est coram tabernaculo in ostio eius, in quo Deus esse dicebatur. *Immolabitque vitulum in conspectu Domini.* Ista immolatio ad sacerdotes per tinebat, quoniam populares non poterant aliquas ce remonias sacrificiorum explere. *Inferet sacerdos, qui vinctus est, ex sanguine eius in tabernaculum.* Quando fiebat immolatio pro peccato totius populi, non faciebat istas ceremonias aliquis de minoribus sacerdotibus, sed maiores, & isti sunt, qui vocantur vincti, & de his dicitur, q soli deberent facere hoc sacrificium, & non aliquis de sacerdotibus minoribus. Causa est, quia si cut peccatum totius populi valde magnũ erat, ita sum mus sacerdos pro illo sacrificium offerebat. Fuit autẽ alia causa, quare solus summus sacerdos offerret istud sacrificium, quoniam intendebat sacra Scriptura per hã immolationem factam pro toto populo designare immolationem Christi in cruce, qui passus est pro toto genere humano, & quoniam Christus summus sacerdos erat, debuit summus sacerdos solus pro toto populo sacrificium immolare. De hoc Apostolus ad He bra. 12. ca. ait: *Quorum enim animalium inferitur san*

quis pro peccato in sancta per pontificem horum cor pora cremantur extra castra, propter quod, & Iesus, vt sanctificaretur per suum sanguinem populum, extra portam passus est. *Tincto digito aspergens septies contra ve lum.* Sunt intelligenda ista ceremonie secundũ mo dum, quem supra posuimus, t. q sanguis rotius vituli immolati funderetur in crateras, cum iugulabatur, & manente cratera apud altare cum sanguine, assumebat de sanguine illo aliquid modicum in craterula, & introducebatur in tabernaculum, in quo sacerdos mit rebat digitum suum intingens, & aspergebat contra velum sancti Sanctorum. Quare autem septies fie bat ista aspergio supra declaratum est. *Ponetque de eodem sanguine.* Id est de sanguine, quem habet in crate rula, quam introduxerat in tabernaculum, ponebat su per cornua altaris. *In cornibus altaris.* Loquitur de al tari thymiamatum, cuius cornua nunc sanguine tinge bantur, altare autem holocaustorum extra taberna culũ manebat, & non tingebatur in hoc sacrificio cor nua eius, sed solum cornua altaris thymiamatum, qa nunquam in eo fiebat aliqua immolatio, nec effusio sanguinis, nisi in die propitiationis, vt habetur Exodi 30. c. & quando offerebatur sacrificium summi sacer dotis, & totius populi, de quibus hic dicitur. *Quod est coram domino in tabernaculo testimonij.* Hic determinatur differentia in situ altaris thymiamatum, & holocau storum, & dicitur, quod altare thymiamatum erat in tra tabernaculum; altare holocaustorum erat extra, & dicitur esse istud altare coram Domino, quia erat coram sancto Sanctorum, in quo erat Deus. *Reliquum autem sanguinem fundet iuxta basim altaris holocaustorum.* Su mebatur de toto sanguine vituli immolati, quedam particula ad tingendum cornua altaris thymiamati, & vt aspergeretur coram velo sancti Sanctorum, ma nebat autem totus alius sanguis, & ille funderetur ad basim altaris holocaustorum ex causis supra assigna tis, quoniam vtrobiq; fiebat expiatio pro peccato. *Quod est in ostio tabernaculi testimonij.* Refertur ad altare holocaustorum, quod erat in ostio tabernaculi testi monij, id est apud ostium eius. *Omnemque eius adipem tol let.* Tota pinguedo, que intra viscera vituli erat siue su per vitalia, siue intra, siue reticulũ iccoris, siue pingue do super renunculos, & illa, erat cremanda, hic tamen non ponitur specialiter. *Et adolebit super altare.* Id est cremabit. Hoc generale erat in omnibus sacrificijs. *Sic faciet de hoc vitulo, quomodo fecit prius.* Refertur hoc ad ceremonias tollendi adipem de visceribus vituli immo lari pro peccato sacerdotis summi, quia sicut fiebat in cremando adipem illius ita fieret in hoc. *Et rogante pro eis sacerdote.* Scilicet sacerdote magno, quoniam solus sacerdos magnus faciebat ista sacrificia, quã per tinebant ad peccatum totius populi. *Propitiu erit Do minus.* Id est, quando sacerdos magnus faceret sacrifici um pro peccato totius populi orabat, vt dimitteret eis Deus, & tunc propitiabatur Deus, id est misereba tur, & non inferebat penam, quam illis illaturus foret. Quid proficerent ista sacrificia, aut quid delerent su pra 1. cap. declaratum est. *Ipsam autem vitulum efferet extra castra.* Id est q sicut vitulus, qui immolabatur pro summo sacerdote cremabatur extra castra, ita & vitu lus, qui cremabatur pro peccato populi. Causa autem huius est, quam supra assignauimus, quare combure retur vitulus extra castra, qui pro summo sacerdote im molatus erat, atque comburere. *Sicut & priorem vitu lum.* Refert se ad ceremonias superiores, ne cogatur eadem sæpe repetere, non tamen vocat vitulum supe riorem aliquem, qui primo fuisset combustus pro pec cato multitudinis, sed eum qui combustus fuerat pro peccato summi sacerdotis, de quo supra dictum est. *Quia est pro peccato multitudinis.* Hic redditur causa, qua re com

In q. 16.

Altare thy miamati, & holocau stori istu differunt.

Iste vitulus
quae extra
castra
combure-
batur.

re combureretur iste vitulus extra castra, & hoc dicit esse, quia erat pro peccato multitudinis, id est totius populi, in qua duae differentie notari possunt, secundum quas ista causalitas reddatur. Prima est differentia, quam habet sacrificium istud pro peccato ad holocaustum, & hostiam pacificam, & tunc est sensus istius literae, quia pro peccato multitudinis est, ideo iste vitulus cremabatur extra castra, quia erat pro peccato multitudinis, quasi dicat, si fuisset holocaustum, aut vitulina pacifica, non cremaretur extra castra, sed quia erat pro peccato multitudinis, comburebatur extra castra. Alia est differentia huius sacrificij pro peccato multitudinis a sacrificijs pro peccato principis, aut personae priuatae, & tunc est sensus, quia pro peccato multitudinis erat, quasi dicat, si fuisset pro peccato principis, aut alicuius personae priuatae non cremaretur extra castra, quia tamen erat pro peccato multitudinis, cremabatur extra.

Si peccauerit princeps, & fecerit vnum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, & postea intellexerit peccatum suum, offeret hostiam coram Domino hircum de captis immaculatum: ponetque manum suam super caput eius, cumque immolauerit eum in loco, vbi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiae pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim eius. Adipem vero adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet; rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

De pe. dist.
3. c. inter
hac.

Modus sacrificij
pro peccato
principis.

Si peccauerit princeps. Hic ponitur tertium genus sacrificij pro peccato principis, & erat, quod offerebatur pro peccato principis populi, non erat autem hoc tantum peccatum, quantum peccatum multitudinis, aut peccatum summi sacerdotis, ideo non offerebatur tale sacrificium pro peccato principis, sicut pro peccato sacerdotis summi, & peccato totius populi. Quomodo autem ista peccata non sunt aequalia, & quae gratiora sint, & an extensiuè, vel intensiuè supra declaratum est.

Quomodo peccatum Principis est maius peccato cuiuslibet personae extensiuè. Quasi. XXI.

FACTUM autem adhuc hic differentiam legislator in sacrificio facto pro peccato principis, & in sacrificio pro peccato cuiuslibet personae priuatae, quoniam de peccato personarum priuatarum infra agitur. Et ratio huius est, quia peccatum principis est maius peccato cuiuslibet personae singulae, nisi sit summus sacerdos, cuius peccatum maximum est, & ille etiam non proprie vocatur persona priuata, sed publica sicut rex, qui omnibus praest, hoc autem peccatum non est maius peccato cuiuslibet personae priuatae intensiuè, sed extensiuè. Patet hoc, quia peccatum dicitur esse maius intensiuè, secundum quod in eo infringuntur plures circumstantiae, sed potest aliquid quando persona aliqua priuata infringere plures circumstantias in actu suo, quam princeps populi, ideo intensiuè maius erit peccatum illius personae priuatae,

extensiuè tamen peccatum principis maius est, quia illum plures imitantur. Aliqui enim quoniam licitum esse putant cum princeps illud agat, alij autem ut principii adulentur, imitantur actum eius sic putantes ei se magis placere: interdum autem alij hoc imitantur, quia vbi sic non fecerunt existimant sibi indignationem principis asuturam, & quod deterius est interdum, quod princeps illicite agit, ut ius esse videatur, lege constituit. Sic habetur de Semiramide regina Babiloniorum vxore regis Nini, quae mortuo viro suo, ut regia potestate non careret si filius eius aliam sibi acciperet in vxorem, sollicitauit eum, ut eam haberet in vxorem, quod & matris frequentibus monitis atque adulationibus factum est, & ut tantum nefas quouis modo tegi posset, lege constituit, ut omnibus feminis liceret filios suos in matrimonium accipere. De hoc Paulus Orosius lib. 1. de Ormesta mundi, Sed haec iniquissima legum infelices habuit exitus, quonia filius Semiramidis, tantum facinus fastidius matrem, quae est in incestum perduxerat, iugulauit. De hoc vbi supra. Estigitur his modis, pluribusque alijs peccatum principis maius extensiuè peccato cuiuslibet personae priuatae, quod verum est, quando publicum est; alias autem minimè. Iustè igitur differre debuit sacrificium pro peccato principis a sacrificio pro peccatis personarum priuatarum. Si peccauerit princeps. Hoc intelligitur de rege, vel de alio, qui esset magnus dominus habens sub potestate sua aliquam prouinciam. Et fecerit vnum ex pluribus per ignorantiam. Id est si fecerit aliquod peccatum per ignorantiam de multis peccatis, quae fieri possunt, vel contra aliquod de praecipis datis in lege, contra quae aliquis peccare potest. Et dicit: Si fecerit vnum ex pluribus, quia quando aliquis peccat in vno praecipio quantum ad esse peccatum, nihil magis differt, quod sit vnum, quam quod sit alterum, quoniam in omnibus peccatum est. Per ignorantiam. Loquitur autem hic de peccatis secundum ignorantiam, quoniam si aliquis peccasset sciens, non imponebatur ista poena, sed alia, ut habetur infra sequ. c. maior namque erat iniquitas cum aliquis peccabat per passionem, vel cum peccabat per superbiam sciens. Poterat autem princeps peccare per ignorantiam, ut si esset aliqua caeremonia legis, quam non cognosceret, & non obseruaret illam: tunc enim per ignorantiam peccabat, & tenebatur facere ista, de quibus hic dicitur. Quod Dei lege prohibetur. Id est si fecerat contra vnum de his praecipis, quae prohibentur in lege, id est contra aliquod de praecipis negatiuis, quoniam tunc tenebatur facere ista, quae hic dicuntur: Non tamen solum intelligendum est literam hanc accipi debere de praecipis negatiuis, sed etiam de affirmatiuis, quoniam equalis obligationis sunt, & contra quemcunque peccet, debet puniri sicut supra probatum est. Offeret hostiam coram Domino. Id est iste princeps faciet pro se offerre hostiam, & ista hostia dicitur esse animal, quod immolabatur, & dicebatur offerre coram Domino, id est coram ostio tabernaculi apud altare holocaustorum, in quo fiebat omnes oblationes, & ibi dicebatur esse Deus, quonia intra tabernaculum specialiter Deus erat. Hircum de capris. Tenebatur offerre princeps pro peccato suo hircum. Significat hic hircus nomen sexus, & non speciei, quoniam non poterat offerri capra pro peccato principis, sed pro peccato personarum priuatarum, ideo subiungitur hic de capris, quia capra signat hic speciem, & hircus significat sexum masculinum. Immolatum. Dicebatur hircus immolatus, in quo non erat aliqua macula de his, quae habentur infra 22. cap. licet seruaretur maior mundicia in eis, quae offerebantur ex necessitate, quam in his, quae offerebantur sponte, ut patet infra 22. ca. Ponetque manus suas super caput eius.

De scandalo
supcrio
rum.

Cap. r.

Hoc erat generale in omnibus sacrificijs, quod offerens imponeret manum. Causa autem supra 1. cap. expressa est. Cuiusque immolauerit eum. Hoc refertur ad sacerdotem, quoniam princeps ex eo, quod laicus erat non poterat ministrare in aliquo sacrificio aut simili ministracione, & si forte ministrare vellet moreretur, sicut patet de rege Azaria, quae beatus Matthaeus vocat Oziam, qui cum vellet ministrare coram Domino ponens incensum, percussus fuit in fronte, & mansit sic vsque ad diem mortis suae. De hoc habetur 4. Reg. c. 15. Sacerdotes autem omnia ista efficiebant. In loco vbi solet mactari holocaustum. Iste erat locus apud ostium tabernaculi in latere altaris ad partem aquilonarem eius, & ibi omnia holocausta, & alia sacrificia immolabantur. Denominabatur autem hic a sacrificijs holocaustorum, quonia istud sacrificium comunius erat omnibus alijs cum quotidie fieret. Coram Domino. Supra expositum est, scilicet coram tabernaculo, quia ibi specialiter Deus erat. Quia pro peccato est, tinget in sanguine sacerdos digitum hostiae pro peccato. Hic ponitur ritus, qui fiebat in sanguine istius sacrificij pro peccato principis, scilicet, quod tingeretur digitus sacerdotis in sanguine hostiae ad tingendum cornua altaris holocaustorum. Dicit hoc fieri, quia erat sacrificium pro peccato, quia si dicat, si non fuisset sacrificium pro peccato, sed holocaustum, aut victima pacifica non tingeretur digitus ad tingendum cornua altaris, sed quia erat pro peccato, tangebatur digitus in sanguine ad altaris cornua tingenda. Ponitur hic bis pro peccato, & primo significat causalitatem, quod debet tingi digitus in sanguine hostiae, quia illa est pro peccato. Secundo determinat significationem ipsius hostiae, scilicet quod ipsa hostia erat pro peccato. Tangens cornua altaris holocausti. Non tangebatur hic altare thymiamatum sicut tangebatur in sacrificio pro peccato summi sacerdotis, & totius populi, quoniam ibi obseruabantur plures caeremoniae quam hic in sanguine pro causa supra assignata.

Quomodo in quolibet sacrificio pro peccato tangebantur cornua altaris. Quasi. XXI.

EST sciendum, quod in quolibet sacrificio pro peccato tangebantur cornua altaris, sed differt, quoniam in quibusdam peccatis tangebatur altare holocaustorum, & in quibusdam tangebantur cornua altaris thymiamatum: in sacrificijs enim pro peccato summi sacerdotis, & totius populi tangebantur cornua altaris thymiamatum, quia erat illa tinctio specialior, in peccatis autem principis populi, & personarum priuatarum tangebantur cornua altaris holocaustorum, quoniam ista erant minora peccata, & non fiebat tam specialis tinctio. Reliquum fundens ad basim eius. Id est postquam sacerdos in tincto digito in sanguine craterem tangebatur cornua altaris, manebat multus sanguis in cratera, & totus ille fundebatur ad basim altaris illius, & non fiebat hic, sicut in holocaustis, vel hostijs pacificis, quia ibi fundebatur sanguis per circuitum altaris, scilicet super ipsos parietes altaris, in sacrificio autem pro peccato, nihil fundebatur per circuitum altaris, sed per cornua, & ad basim, & hoc, quia in diuersis sacrificijs oportebat esse diuersas caeremonias. Adipem vero adolebit. Supra ponebatur superius de ritu sanguinis, hic ponitur de ritu adipis, & dicitur, quod adipe adolendum erat supra, scilicet supra altare holocaustorum, quia hoc erat generale in omnibus sacrificijs. Sicut in victimis pacificorum fieri solet. Posuerat supra in alijs sacrificijs de ritu adipis adolendi, & ne hic cogatur saepe eadem inuoluntate repetere, subiungitur, quod obseruari deberet ritus in isto adipe immolando, sicut in adipibus hostiarum pacificarum, quonia

ibi totus adipe cremabatur. Rogabitque pro eo, & pro peccato eius, ut dimittatur ei. Scilicet, quod cum sacerdos faceret caeremonias huius sacrificij pro principis peccato, rogabit pro eo, & pro peccato suo, & hoc ut dimittatur illi. Erant autem istae duae orationes, una quae fiebat pro peccato principis, & alia, quae fiebat pro ipso principe. Pro peccato principis fiebat deprecatio, ut Deus remitteret illud peccatum principi, nec infligeretur aliqua poena propter hoc. Rogare pro ipso principe erat, quod Deus conseruaret principem, ne incideret in aliqua peccata, & quod conseruaret eum ab infortunijs, & ut erigeretur in virtutem, & prosperitatem. Erant autem ista diuersa, quoniam vnum tenebat ad malum tollendum, alterum ad bonum consequendum.

Quod si peccauerit anima per ignorantiam, de populo terrae, ut faciat quicquam de his, quae Domini lege prohibentur, atque delinquat, & cognouerit peccatum suum, offeret capram immaculatam. Ponetque manus super caput hostiae, quae pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti. Tolleque sacerdos de sanguine in digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suauitatis Domino, rogabitque pro eo, & dimittetur ei. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ouem, scilicet immaculatam, ponet manum super caput eius, & immolabit eam in loco, vbi solent caedi holocaustorum hostiae. Sumetque sacerdos de sanguine eius digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim eius. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adipe arietis, qui immolatur pro pacificis, cremabit super altare incensum Domini, rogabitque pro eo, & pro peccato eius, & dimittetur ei.

Quod si peccauerit anima. Supra agebatur de sacrificio pro peccato principis, hic agitur de sacrificio pro peccato cuiuslibet priuati hominis, & est istud quartum genus sacrificiorum pro peccato, quoniam hic obseruabatur diuersus ritus in animali immolando secundum, quod erat diuersum peccati ab omnibus alijs supra positis. Quod si anima peccauerit. Hic anima significat hominem sicut supra 2. cap. dicebatur, & hic in litera. Et non solum signat hominem, sed etiam hominem priuatum non habentem aliquam dignitatem, nec excellentiam propter quam sit magis quam homo, & ideo isti vocantur homines solum, illi autem, qui in magnis dignitatibus constituti sunt, ut reges, & alij domini non solum sunt homines, sed etiam plures quam homines, qui autem sunt personae priuatae, non habentes gradum excellentiae specialis homines solum sunt, ideo vocat eos hic animas, nihil magis determinando ac si diceret, si peccauerit homo per ignorantiam. De populo terrae. Id est si aliqua anima, vel ho-

Supra 3.
& sup. eo.
& inf. eo.

Supra 3.
& sup. eo.

De sacrificio
pro peccato
cuiuslibet
priuati
hois.

Alia signifi-
cat hoisem
priuatum.

Hoc

mo de populo terra, idest de popularibus peccauerit per ignorantiam. In hoc autem quod dixit de populo terra, designauit hoc intelligi de omnibus popularibus non habentibus excellentiam. Et dicitur hic peccare per ignorantiam, s. quod peccaret aliquis de hominibus priuatis contra aliquod præceptum de ceremonialibus, nam non potest hoc intelligi de eo, qui ignorauit in præceptis decalogi, nam hic non recipit aliqua ignorantia, nec etiam accipitur de eo, qui peccauit in præceptis iudicialibus, quoniam ibi eodẽ modo, nec accipitur talis ignorantia, nec talis purgatio p. sacrificia, sed eo modo, quo supra probatum fuit. *Et fecerit de his, quæ lege Domini prohibentur.* Istud præceptum secundum radicem literæ, videtur solum intelligi de præceptis negatiuis, quia illa solum dicitur prohibere, affirmatiua autem non prohibent, sed potius iubent: intelligendum tamen est de omnibus, tamen negatiuis quàm affirmatiuis, quoniam in omnibus æquaratio peccati est. Etiam ex litera ista aliquo modo videtur, quod intelligatur de præceptis affirmatiuis: nam dicitur, quod ista debet aliquis agere, si fecerit aliquid de his, quæ lege Domini prohibentur, sed in lege Domini nõ solum prohibetur, quod aliquis agat contra præcepta negatiua, sed etiam contra præcepta affirmatiua, cum v. trobique peccatum sit vetitum a lege Dei; ergo quali tercuque homo peccet, si est persona priuata, tenetur hac lege. *Atque delinquat, et cognouerit peccatum suum.* Hoc quod dicitur hic de delinquendo vno modo potest intelligi, quod sit idem cum superiori, s. quod faciat aliquid contra ea, quæ prohibentur in lege Dei. *Et delinquat.* Idest, quod illud facere contra legem sit ipsum delictum, & tunc nihil addit hic delinquere, sed est expositio superioris. Alio modo potest intelligi delinquere esse aliquid distinctum a superioribus, & tunc designabuntur hic duo genera peccatorum, scilicet peccatum p. commissionem, quod est directè contra præcepta negatiua, & hoc significatur supra, cum dicitur, fecerit quicquam de his, quæ lege Domini prohibentur. Aliud genus peccatorum vetatur hic, s. peccatum per omissionem, quod est contra præcepta affirmatiua, & hoc notatur cum dicitur delinquat, quoniam delinquere omittente signat, & tunc patet, quomodo non solum agentes contra hanc legem tenentur in præceptis affirmatiuis, & negatiuis offerre sacrificium quocunque illorum modorum peccauerit. sed litera magis se conformat primo modo quàm secundo, quia non ponitur hic distinctiua, sed copulatiua, quæ designat ista duo esse simul, s. facere contra aliquid, quod lege Domini prohibetur, non tamen contingit, quod aliquis in eodem actu peccet contra præcepta affirmatiua & negatiua. *Et cognouerit peccatum suum.* Quando cunque cognoscit, siue per seipsum, vt quia fortè in lege studuit, siue per cognitionem ab altero declaratam, tenetur facere ea, quæ mandantur hic, & si resisteret facere postquam sciret, peccatum per ignorantiam est iam peccatum per malitiam. *Offeret capram immaculatam.* In hoc differt sacrificium pro peccato cuiuslibet priuata psonæ a sacrificio pro peccato principis, quoniam pro peccato principis offerebatur maiculus siue vitulus, hic autem iubetur femina, quia dicitur capram. Nec valet si aliquis arguat, quod capra, & ouis, & similia nomina aliquando supponunt pro sexu, & aliquando pro specie, ita vt possit intelligi tam maiculus quàm femina. Dicendum est non posse hoc stare, quoniam quamquam ista nomina per se posita non limitarentur ad supponendum pro sexu, sed stant indifferenter pro specie, tamen hic non potest stare, quia ex adiuuato fit determinatio ad sexum, cum dicitur capram immaculatam, capra autem immaculata non potest supponere, nisi pro femella. De maiculis autè,

Sacrificium pro peccato cuiuslibet priuatae differt ab illo pro peccato principis.

quibus carere debeat ista capra, dictum est in superioribus, quoniam equalis immundicia in omnibus offerendis animalibus obseruari debet; ideo de ea habetur infra 22. cap. *Ponetque super caput hostiæ, quæ pro peccato est, manum.* Hoc refertur ad peccantem, & offerentem animal ad immolandum, qui ponere debebat manum suam super caput hostiæ, idest super caput animalis, quod offertur in hostiam. De causa huius impositionis supra 1. cap. dictum est. *Et immolabit eam in holocausto.* Idest ista capra debebat immolari, idest iugulari ad hoc, quod esset holocaustum de ea. Contra hoc arguet aliquis, quoniam sacrificia pro peccato sunt distincta secundum speciem a sacrificijs holocaustorum. Quod ergo est sacrificium pro peccato, non est holocaustum, sed hic dicitur, quod offeret ista capra, quæ erat pro peccato in holocaustum. Ad hoc respondetur, quod holocaustum dupliciter accipitur: vno modo holocaustum quantum ad ipsum animal, quod offertur: alio modo quantum ad aliquas partes ipsius animalis quæ cremantur. Accipiendum primo modo holocaustum differt secundum speciem ab holocausto pacifico, & sacrificio pro peccato, & tunc non est verum, quod capra, de qua hic dicitur, offertur in holocaustum, sed solum offertur pro peccato, quoniam si holocaustum foret, totum animal combureretur, hic tamen non comburitur præter ea, quæ ponuntur hic, & infra 6. c. aliquid alterum, sed cetera sacerdotibus cedunt, vt patet infra sexto cap. Item si holocaustum esset, offerretur ad laudem Dei, & non specialiter pro aliquo peccato, hic tamen fit oblatio pro peccato personæ priuatae, ergo nõ fit holocaustum isto primo modo. Secundo modo accipitur holocaustum quantum ad partes animalis, quoniam holocaustum dicitur, quando aliquid totaliter comburitur, si igitur aliqua pars animalis acciperetur, & illa totaliter cremaretur, erat holocaustum quantum ad partem illam, & isto modo non differt holocaustum ab alijs speciebus sacrificiorum, sed necessarium est in omni sacrificio esse holocaustum, cum nõ sit aliquid sacrificium, in quo non cremetur aliquid de ipso animali immolato, & sic sacrificium istud, quod erat pro peccato, efficiebatur holocaustum, quia aliqua pars eius, s. adeps cremabatur. Et cum dicitur hic. *Et immolabit eam in holocausto.* refertur ad sacerdotem, qui solus immolare poterat, & non ad ipsos vulgares offerentes. *Tolletque sacerdos de sanguine in digito suo.* Cum animali immolato defluxisset sanguis in crateras, mittebat sacerdos digitum in crateram tingens sanguine, vt sic tingeret cornua altaris. Iste autè sacerdos de quo hic dicitur poterat esse quilibet sacerdos siue magnus, siue de minoribus, quoniam hoc indifferens erat: cum tamen pro peccato totius populi offerretur sacrificium, solus summus sacerdos illud faciebat, vt patet supra, cum dicitur, sacerdos, qui vnctus est. *Et tangens cornua altaris holocausti.* Digito tincto i sanguine sacerdos tingebat quatuor cornua altaris holocaustorum liniens faciendõ ibi aliquas figuras, & non fiebat in hoc sacrificio tinctio cornuum altaris thymiamatum, quia illud solum tingebatur in peccatis magnis, quæ admodum erant peccatum summi sacerdotis, & peccatum totius populi, in paruis autem sacrificijs, s. pro peccato principis, & personarum priuatarum solum tingebatur cornua altaris holocaustorum. Huius causa supra posita est. *Reliquum fundet ad basim eius.* Idest totum alium sanguinem, qui manebat in cratera, præter modicum illum, qui in digito tollebatur ad tingendum cornua altaris, debebat fundi ad basim altaris, idest ad fundamentum eius. Quid autem de sanguine isto effusio fieret, ne totam domum sua cõtatione macularet, aut foetore, & putredine exhalarie inficeret, supra 1. cap. dictum est. *Omnem autem adipem auferet.* Scilicet sacerdos,

Regula de ritu cremandi adipis.

cerdos, qui immolabat debebat decoriare, & educere omnes adipem tam eum, qui super vitalia erat, quàm eum qui hepar operit, & quàm pinguedinem magnam adhaerentem ilibus, & regentem renuculos, ceterum quoque pinguedinis, quod super ventrem ac super omalos est. *Sicut auferri solet de victimis pacificorum.* Datur hic regula breuis de ritu cremandi adipis, ne cogatur hic repetere legislator sapere idem, & sicut supra ponebatur in victima pacificorum distinctè de ritu adipis, ita in omnibus his faciendum est, sicut ibi. *Adolebit super altare in odorem suauitatis Domino.* Idest iste sacerdos adolebit Domino hunc adipem, vt sit odor suauitatis. Qualiter autem vocetur suauis odor iste supra 1. cap. declaratum est. *Rogabitque pro eo, & dimittetur ei.* Idest, quod sacerdos faciens sacrificium p. aliqua persona priuata debebat offerre preces domino pro illa. Et sic generaliter dicendum est in omnibus sacrificijs pro peccato, scilicet, quod sacerdotes deprecarentur pro illis, pro quibus sacrificium offerunt, & hoc vt nõ eueniat aliqua pœna ei, qui peccauit, etiam vt ille conseruetur, ne amplius peccet, sicut supra rogabatur pro peccato principis, & pro ipso principe, & sic intelligendum est, quod debet rogari pro peccato cuiuslibet personæ priuatae, & pro ipsa persona priuata. *Si autem de pecoribus obtulerit victimam.* Hic ponitur alius modus sacrificij pro peccato, qui non distinguitur a superioribus, quantum ad personam, pro cuius peccato offertur, sed quantum ad animal, quod offertur, & erat speciale in sacrificio pro peccato priuatae personæ, quoniam poterat offerri capra sicut supra dictum est. hic autem subiungitur, quod etiam poterat offerri ouis. In alijs autem sacrificijs pro peccato solum offerebatur de vna specie animalis, nec poterat offerri aliquid alterum, sed in peccato summi sacerdotis, & in peccato totius populi offerebatur solum vitulus, & in peccato principis offerebatur solum hircus. In peccato autem personarum priuatarum poterat offerri capra, vel ouis. *Si autem de pecoribus.* Accipiuntur hic pecora pro solis ouibus, quod patet, quia supra dicebatur, quod offerretur capra pro peccato, hic autè subiungitur, si voluerit offerens offerre de pecoribus, idest de ouibus, patet etiam, quia dicitur ouem immaculatam.

In sacris literis pecora tripliciter accipiuntur. Quæstio. XXXIII.

CONSIDERANDUM autem, quod in sacra Scriptura pecora accipiuntur tripliciter. Primo modo pecora pro omnibus animalibus magnis comestibilibus, & hoc modo vocantur boues, & oues, & capræ, pecora. Sic accipitur supra 1. cap. cum dicitur: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Deo de pecoribus, idest de bobus, & ouibus, & capris, vt ibi subditur. Secundo modo accipiuntur pecora pro solis capris & ouibus, & hoc modo accipiuntur supra eo. cap. 1. cum dicitur, quod si de pecoribus oblatio est, de ouibus siue de capris, & non potest ibi intelligi aliquid de bobus, cum superius eo. c. positum fuisset, & postea subiungitur aliud membrum de solis capris, & ouibus. Tertio modo accipiuntur pecora pro solis ouibus, & sic accipitur hic cum supra dixerit de capris, & hic subiunxit de solis ouibus. *Victimam pro peccato.* Idest si voluerit offerre victimam, idest sacrificium pro peccato de solis ouibus. *Ouem, scilicet immaculatam.* Idest debet offerre ouem immaculatam, & in hoc erat minor restrictio in hoc sacrificio pro peccato personarum priuatarum quàm in alijs, quia poterat peccans, siue de ouibus, siue de capris offerre. Etiam notatur differentia inter magnitudinem istius

peccati ab alijs peccatis supra enarratis, pro quibus aliquid offerebatur; quoniam in alijs semper offerebatur maiculus siue vitulus, siue hircus, hic autem siue de capris, siue de ouibus offerretur, semper femella offerebatur, quoniam feminam minoritatem signat, & in minori sacrificio offertur. Quod autem dicitur debere esse ouem immaculatam accipitur secundum illas maculas, quæ habentur infra 22. ca. *Ponet manum super caput eius.* Scilicet, quod offerens, quando presentaret hostiam pro peccato sacerdotibus, ponebat manum super eam ad faciendum ea, quæ dicta sunt, scilicet vt imprecaretur peccatum suum capiti illius animalis, & vt ab renunciaret proprietati illius. *Et immolabit eam.* Scilicet ouem ipse sacerdos, quia suscipiebat eam de manu laici offerentis. *Vbi solent cedi holocaustorum hostiæ.* Idest locus immolationis huius ouis erat, vbi solebat immolari holocausta: non enim differebat locus immolationis diuersorum sacrificiorum, sed vbi offerebatur vnum, ibi & alterum. Locus autem immolationis holocaustorum erat in latere aquilonari altaris holocaustorum, s. apud ostium tabernaculi. *Sumetque sacerdos de sanguine eius digito suo.* Idem modus ceremoniarum seruatur in sacrificio istius ouis, sicut in sacrificio capræ, & sic fundebatur sanguis in crateras, & tingebat sacerdos ibi digitum ad liniendum cornua altaris. *Et tangens cornua altaris holocaustorum.* Faciens aliqua signa in cornibus illis liniendo digito suo. *Reliquum fundet ad basim eius.* Idest omnem alium sanguinem, qui manebat in cratera fundebat sacerdos ad pedes altaris, & tam ille sanguis, qui linebatur in cornibus quod ille, qui fundebatur ad basim, proficiebat ad expiationem pro peccato. *Omnem quoque auferens adipem.* Idest iugulata, & decoriata oue illa sacerdos accipiebat omnem pinguedinem, quæ erat in visceribus eius, intelligendo de illa pinguedine, quæ est adherens visceribus, & non est pars carni, quæ proprie vocatur adeps. *Sicut auferri solet adeps arietis, qui immolabatur pro pacificis.* Idest qui immolatur tãquam hostia pacifica. Dicitur hic de adipe arietis pro hostia pacifica, non intelligendo, quod in hostijs pacificis solum offerretur aries, quod offerebatur etiam bos, & capra: & etiam accipiendum de genere ouium non semper offerebatur aries, sed aliquando offerebatur ouis femella, cū non esset maior restrictio ad offerendum maiculum quàm feminam in hostijs pacificis, vt patet supra præceden. c. Sed hic accipitur aries nõ solum pro ipso ariete maiculo, sed etiam pro oue femella, & est sensus debere fieri sic in adipe ouis pro peccato, sicut fiebat in adipe arietis pro pacificis, idest in ariete vel oue, quæ offerebatur in hostiam pacificam. *Et cremabit super altare incensum Deo.* Aliquis in hoc errabit intelligens, quod cum crematur adeps istius sacrificij pro peccato, debeat poni thus super altare, & quod hic iubetur, sed non iubetur hic aliquid tale, sed est sensus: Et cremabit super altare incensum Domini, idest cremabit illum adipem super altare faciens esse incensum Domini, & sic est ibi exponens, & expositum. Vel potest intelligi, cremabit super altare incensum Domini, idest cremabit istum adipem, tanquam si cremaret incensum Domini. Sed primus sensus est, quem litera facit. *Rogabitque pro eo, & pro peccato eius.* Idest, quod sacerdos recipiens oblationem ab aliquo offerente pro peccato suo tenetur rogare pro peccato illius offerentis, & pro ipso offerente. Vnde si quis de sacerdotibus recipiat elemosinam aliquam in modum oblationis, vt roget pro peccato alicuius, tenetur ex iure diuino rogare specialiter pro illo, quod si non facit, peccat mortaliter, & nimis grauius, quoniam peccat contra ius naturale, cum sit ibi oblatio causa quædam obligatio per modum appositum in datione rei, cum dicitur: do tibi hoc, vt ores Deum pro me.

Anquid cremabitur super altare incensum Deo.

Sacerdos recipiens elemosinam tenetur orare pro benefactoribus.

Ius natura
le quid sic.
Cap. 7.

me. Si autem illud infringat, agit contra iustum conuentum inter partes, quod est agere contra ius naturale, nam cum quis agit contra ea, quae sunt determinata a principiis ipsius rationis practice etiam nulla lege existente, contra ius naturale agere dicitur, quia ius naturale secundum Aristot. in 5. Ethic. est quod dependet ex principiis rationis practice, in quo differt aliter vel aliter fieri, etiam antequam de hoc lege aliqua caueatur. Sic autem est de conuentis iustis inter partes, quoniam ratio dicitur debere illud obseruari, etiam nulla lege existente, immo leges positae ex hoc vigorem assumpserunt, nam etiam secundum leges humanas omnes obligationes, & contractus assumpserunt originem ex iure gentium, praeter paucas obligationes, quae inductae sunt a iure positivo. De hoc ff. de iust. & iure. l. ex hoc iure. ius autem gentium est apud legistas, quod apud Aristot. in 5. Ethic. est quod potissima naturalis iuris est. Obligationes igitur de iure naturali sunt, & sic faciens contra obligationes inductas inter partes, sine aliqua lege, agit contra ius naturale, huiusmodi autem est hic in eo, qui recepit oblationem, vt oraret pro peccatis alicuius, & non orauit, innata est obligatio quaedam naturalis, cum etiam ibi sit quidam contractus in nominatus per modum illum appositum, cum ergo contra fecerit peccat contra ius naturale. Item peccat contra ius diuinum, quoniam iure diuino dicitur hic, vt sacerdotes orent Deum pro peccatis illorum, pro quibus oblationes accipiunt, cum ergo contra faciant infringunt ius diuinum. Quomodo autem sacerdotes teneantur orare pro peccatis mortuorum, & vnde obligentur, magis declaratum est Exodi 29. *Rogabitque pro eo, & pro peccato eius.* Duae orationes erant hic, s. vna pro ipso offerente, & alia pro peccato eius, pro offerente erat deprecatio, vt Deus eriperet eum ab aduersitatibus huius saeculi, & conseruaret ne incidere in alia peccata, propter quae mereretur alias poenas, deprecatio autem, quae sicut pro peccato offerentis erat, vt Deus remitteret peccatum illius, nec imputaret ei ad aliquam poenam, ac si nunquam peccauisset. *Et dimittetur ei.* Scilicet remitteretur peccanti poena, cum hic fierent duae orationes, & quaelibet earum proficeret, necessarium erat, vt cuiuslibet earum corresponderet aliquis effectus, hic tamen solum ponitur vnus effectus s. remissio poenae ipsius peccati, quod pertinebat ad secundam orationem. De prima autem oratione, s. pro ipsa persona priuata non ponitur hic effectus. Sed intelligendum est, quod aliquid consequeretur offerens per illam oblationem, s. qd non tantum esset pronus ad peccandum, & a multis eum Deus aduersitatibus liberaret, nec permetteret ita tentari sicut eos, qui ista sacrificia nunquam offererent. Secunda autem orationis effectus ponitur, scilicet, quod peccatum remitteretur, ita quod non daretur aliqua poena in presenti pro illo peccato, sicut alias forte infligenda foret.

An ex deuotione offerentium tolleretur poena peccatorum. *Questio. XXIII.*

VTRVM autem pro poena correspondenti isti peccato, pro quo offerebatur sacrificium deberet peccans tolerare aliquid in purgatorio, aut in presenti saeculo satisficere? Respondendum est, qd ista sacrificia veteris testamenti ex seipsis etiam ad delationes poenarum non sufficiebant nec proderant, sed ex deuotione offerentium. & tunc si offerens deuote offerret propter deuotionem illam merebatur, vt tolleretur poena debita peccato, aut in toto, ut in parte, etiam si deuotio magna foret tota poena abolita erat, & interdum plus merebatur delationem poenae: si autem deuotio tepida esset, for-

De duobus effectibus orationis pro peccato.

te non merebatur totam poenae delationem, sed eius quandam particulam. Si tamen ista sacrificia in seipsis accipiantur non habebant aliquem vigorem, vt per ea remitteret aliqua pars poenae debita peccato, & in hoc differunt sacrificia veteris testamenti a sacramentis, vel sacrificijs noui testamenti, quoniam ad sacramenta noui testamenti contritio requiritur, & deuotio, & in his ipsa deuotio, & contritio naturaliter ex seipsis sine aliqua sacramentali operatione sunt promeritoriae remittendae culpae, & delendae poenae, siue in totum, siue in partem, & in hoc non est differentia nouae legis a statu veteris testamenti, & a tempore legis naturalis, quoniam in earum qualibet merebantur aliquam culpam totaliter delere, poenam autem vel in totum, vel in partem. Sed in hoc differunt quoniam sacramenta noui testamenti ex seipsis habent quandam virtutem delendi poenas, etiam praeter id, quod per contritionem meremur, nam in sacramento poenitentiae ex contritione, quae de iure naturali est, culpa nobis deletur, ex auctoritate vero clauis, quae per ministerium Ecclesiae sunt, id est Christi conferentis eas Ecclesiae, deletur nobis aliqua pars poenae debite peccatis. Quod autem per contritionem praeter delationem ipsius culpae nullum, aut parum de ipsa poena deletur, non est hoc ex virtute, quam Christus contulerit sacramento poenitentiae a se instituto, sed ex conditione contritionis, quae seorsum hunc vigorem habuit. Cum ergo dicitur hic, quod orante sacerdote pro ipso offerente remitteretur ei, non intelligitur, quod remitteretur ex conditione sacrificiorum, sed quod offerens deuote illud offereret, & quia merita orationis sacerdotalis ad remissionem multum valebant, cum frequenter orationibus vnus alius totaliter a poena solueretur.

Sacrificia veteris, ac noui testamenti differunt.

Per contritionem tollitur culpa, poena vero per virtutem clauis, & est per contritionem.

C A P. V.

SI peccauerit anima, & audierit vocem iurantis, testisque fuerit, quod aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam. Anima, quae tetigerit aliquid immundum, sicut quod occisum a bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile, & oblita fuerit immunditiae suae, rea est, & deliquit, & si tetigerit quicquam de immunditia hominis iuxta omnem impuritatem, qua pollui solet, oblitaque cognouerit postea, subiacet delicto. Anima, quae iurauerit, & protulerit labijs suis, vt vel inale quid faceret, vel bene, & id ipsum iuramento, & sermone firmauerit, oblitaque postea intellexerit delictum suum, agat poenitentiam pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue capram, orabitque, pro ea sacerdos & pro peccatis eius: si autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, dabitque eos sacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquetur caput eius ad pennulas, ita vt collo adherat,

De peccatis qd accidunt in conuentu hominum.

Deuter. 14. Luc. 22.

De peccatis qd accidunt in conuentu hominum. *Quaestio. I.*

An distinguantur sacrificia in peccantibus ex malitia, vel negligentia per qualitates personarum, sicut in sacrificijs pro peccato, vel ex genere peccatorum.

CONSIDERANDVM autem est quoniam in superiori capit. quando agebatur de peccato per ignorantiam distincta sunt sacrificia personarum offerentium, ita quod secundum diuersos gradus personarum acciperentur diuersa animalia immolanda. Hic autem non fit aliqua distinctio in personis offerentibus pro peccato suo, cum ex passione, aut negligentia, vel malitia peccauerit, nam siue sacerdos magnus, siue totus populus, siue princeps siue persona priuata peccauerit, non ponitur distinctio sacrificiorum. Causa autem huius est, quoniam sacrificium ponitur maius, vel minus pro aliquo peccato secundum quod peccatum illud maius aut minus est, & quia peccata secundum ignorantiam determinata sunt secundum magnitudinem, & paruitatem in diuersis personis, ideo semper fuerunt determinata diuersa genera animalium immolandum secundum diuersitatem peccantium. In sacrificijs autem, quae pro peccatis ex passione, & malitia fiunt, non est eadem determinatio secundum magnitudinem & paruitatem, ideo non sunt distincta diuersa sacrificia, sed eadem omnibus personis offerenda imponuntur. Et vt clarius dic-

atur, est sensus, quod in peccato per ignorantiam semper est manifestum, quod peccatum summi sacerdotis, & peccatum totius populi est maius peccato principis, & peccato cuiuslibet personae priuatae, ideo semper per determinatum erat, qd sacrificium pro peccato summi sacerdotis, & peccato totius populi esset maius sacrificio pro peccato principis, & personarum priuatarum. Nam pro summo sacerdote peccante vitulus offerebatur, pro peccato autem populi idem, in peccato autem principis hircus offerebatur: in peccato enim personae priuatae capra, aut ouis. De his praecedenti c. In peccatis autem secundum passionem, negligentiam, aut malitiam non constat ista diuersitas semper determinata, quoniam interdum peccatum personae priuatae est maius peccato principis, & peccato summi sacerdotis. Interdum etiam peccatum principis est maius quam peccatum summi sacerdotis, & minus, quam peccatum personae priuatae, ideo non poterat hic dari determinata diuersitas in animalibus offerendis, sed datus fuit idem obligationis modus. Haec autem probantur, quoniam quocumque summus sacerdos peccat per ignorantiam, peccatum suum est maius peccato totius populi, & peccato principis, & peccato personarum priuatarum, cuius ratio est, quia summus sacerdos tenetur plura scire in lege Dei, quam omnes de populo, & quam ipse princeps, & plus qualibet persona priuata, vt probatum fuit praecedenti cap. peccatum etiam totius populi secundum ignorantiam erat maius peccato cuiuslibet personae priuatae ex causa assignata praecedenti capi. In peccatis autem secundum malitiam non fit distinctio ista semper sic determinata, quoniam interdum peccatum personae priuatae secundum malitiam est maius peccato principis, & summi sacerdotis, quia in opere maioris mali peccat, vt si sacerdos magnus peccet ex malitia in aliquo peccato paruo, & persona priuata peccet ex malitia in aliquo opere valde magno: erunt enim haec peccata disparia: vel si in eodem genere peccati summus sacerdos, & aliqua priuata persona peccet, & priuata persona ex maiori feratur malitia quam sacerdos magnus. Nam tunc necessarium erit summi sacerdotis peccatum minus esse peccato personae priuatae, non ergo debuerit distingui hic diuersa animalia immolanda secundum differentiam personarum peccantium sicut praecedenti cap. distinguebatur. Item alia causa est, quoniam licet contingat secundum ignorantiam peccare summum sacerdotem, & totum populum, & principem, atque quemlibet de personis priuatis, non contingit tamen quantum ad omnes istos euenire peccatum secundum passionem, aut secundum malitiam, aut si possibile esset euenire secundum naturam, rarissime tamen eueniet. Nam populus totus nunquam simul peccat per passionem, sicut peccat vna persona priuata, nec eodem modo per malitiam, aut per negligentiam: peccat tamen per ignorantiam sicut praecedenti c. declarabatur. Non ergo debuit poni hic diuersitas determinata animalium immolandum, sed eadem pro omnibus poni debuerunt. *Si peccauerit anima. i. si peccauerit homo, siue sit sacerdos magnus, siue princeps, siue persona priuata, quoniam omnibus non dispar iudicium est: & non accipitur hic anima pro homine, qui solum homo est, i. qui non habet aliquam dignitatem ultra esse hominem, sed pro omnibus, siue homines solum sint, siue habeant aliquid ultra hominem.* Et audierit vocem iurantis. Hic agitur de peccato secundum passionem, quod tamen verius est secundum malitiam, & consistit in hoc si aliquis vidit, aut audiuit aliquam rem, pro qua in testimonium ducitur, & inquisitus a iudice non vult respondere totum, quod vidit aut audiuit, & si iuret alicui de partibus peccat, & debet sibi imponi in poenam, qd faciat sacrificium de quo infra dicitur.

Peccatum per ignorantiam summi sacerdotis & populi est maius peccato principis, & personarum priuatarum.

Summus sacerdos lege Dei plura scire tenetur.

Circa

Cum quis in testem producit, an ita peccet subdicendo veritatem, sicut exprimendo falsitatem. Quasi. II.

CIRCA quod considerandum est, quod in iudicio iudicare veritatem cum aliquis in testem productus est, ita peccatum est, sicut falsitatem exprimere, quia aequale damnum ex utroque inducitur: nam etiam si interdum maius damnum in exprimendo falsitatem eueniret, tamen quandoque in subdicendo veritatem aequalia subsequuntur mala, ut si quis in causa criminali in testem producatur, & contra eum falsè deponat, expressio ista falsitatis mortis illatua est, sed rursus si aliquis alterum capitaliter accusauerit, & ad falsionem se inscripserit, & reus iustè accusetur, & testis productus, quo actor intentionem suam probaturus erat, veritatem subiceat, faciet, ut accusator capitaliter puniatur. Quid igitur differt, quod aliquis veritatem subdicendo accusatorem iniuste puniri capitaliter faciat, an quod falsitatem exprimendo faciat iniuste accusatum puniri? Nihil quidem differt. Subdicere igitur veritatem in iudicio par peccatum est ei, quod est falsitatem exprimere. Hic autem dicitur de eo, qui adductus in testem veritatem subicit, & per hoc nocuit producenti eum in testem: Et dicitur hoc peccatum secundum aliquos esse per passionem, quoniam qui veritatem in iudicio subtrahit, aut propter amorem alicuius fecit, ut ei prodesset, aut propter odium alterius, ut ei noceret, amor autem & odium passionem sunt; id est qui propter ista veritatem subicit, per passionem peccare dicitur. Sed nec iste modus valde conueniens est, quoniam hoc modo omnia peccata nostra per passionem facta esse dicerentur, quoniam quotiescumque peccauerimus aliquid simile his nobis est, quod nos ad agendum mouet, quo concessio non relinqueretur aliquid, secundum quod per malitiam peccare diceremur, distinguuntur tamen peccatum per malitiam ab alijs. Considerandum ergo est, quod non dicimus peccare per passionem quotiescumque aliqua passio in peccato nostro interuenit, aut ipsum actum præcedit, hoc autem falsum est, quoniam tunc cum peccatum per malitiam a peccato secundum passionem distinguatur, solum esset peccatum per malitiam, quod per intellectum, & voluntatem nulla alia affectione interueniente fit. Sed hoc non potest stare, quoniam intellectus & voluntas, secundum seipsam nunquam inclinarentur ad peccandum, cum intellectus, & ratio semper ad optima sunt iuxta Aristot. in 2. Ethic. Dicendum ergo est nullum peccatum esse in nobis, nisi id per ignorantiam fiat præter illa, quæ cum aliquo motu partis affectiuæ sunt. & sic dicendum est generaliter esse peccatum fieri cum aliqua passione, nisi id quod secundum ignorantiam est, non tamen vocantur peccata, secundum passionem omnia, quæ per aliquam passionem sunt, sed illa, quæ per passionem fortiter commouentem explentur. Vnde communitè duas passiones ponimus, quæ fortes, & impetuosæ sunt, scilicet iram, & delectationem: delectationem autem dico siue eam, quæ in tactu, siue eam, quæ in gustu est. hæc enim fortiter impellunt & commouent, ita ut videatur nobis aliquis velut iducta necessitas, ideo cum aliquis per has duas passionales affectiones agit, per passionem agere dicitur. & cum hæc duæ sint, duo sunt genera peccatorum, quæ per passionem sunt, scilicet peccata per iram, & alia per libidinem, & intemperantiam ciborum, cetera autem licet per quosdam affectus passionales fiant, non tamen dicuntur peccata secundum passionem; & ideo cum aliquis cupiditate pecuniarum malum agit, non dicitur esse peccatum secundum passionem, quamquam cupiditas ipsa passio quedam sit. Etiam peccata illa, quæ per passionem facta esse dicuntur, sunt per aliquos motus passionales, qui actualiter

Insurgunt, & impediunt rectam rationem perfecte deliberare, & secundum hoc dimittuntur aliquoties grauitas peccati. Si tamen sint aliquæ passiones, quæ non sint motus subito insurgentes, sed inueteratae sint, & quietæ, qui per eas agit non dicitur peccare secundum passionem, sed magis secundum malitiam. Vnde quia odium passio est, & tamen inueterata est, qui per odium aliquid egerit, non dicitur agere secundum passionem, sed per malitiam. Ira autem est quidam motus subito factus per commotionem sanguinis: unde qui secundum iram peccat, per passionem agere dicitur. Ratio autem diuersitatis est, quoniam ira motus subitaneus, & violentus est, odium est aliquid quietum ex antiquo manens. Conformeriter autem dicendum est de eo, qui amore, qui secundum libidinem, & de eo, qui cupiditate possidendarum rerum malum aliquod agit, quia iste non agit per motum aliquem in eo nouiter insurgentem, sed per aliquid quietum, & manens, nam libido interdum surgit, interdum residet: cupiditas autem aequaliter immanet, ideo qui malum aliquod agit cupiditate ductus possidendarum rerum, non per passionem, sed per malitiam agere dicitur, ideo generaliter dicendum est, quod quamuis in omni peccato fiat aliqua passio, tamen non vocantur omnia peccata secundum passionem, sed ea solum, quæ aut per iram, aut per delectationem tactus & gustus fiunt. Cum ergo dicitur hic, quod ille, qui adductus in testem subicit veritatem in iudicio amore ductus, ut alicui proficeret, aut odio illectus, ut alteri noceret, agit, secundum passionem non potest stare: sed dicendum est eum facere secundum malitiam, & sic principium huius cap. de illis, qui peccant secundum malitiam: deinde autem de his, qui secundum negligentiam peccant, agit. Et audierit vocem iurantem. Id est audierit a iudice mandatum tibi, quod ipse iuret, nam non potest intelligi, quod ipse audierit aliquem alium iurantem, cum dicatur, quod ipse debeat esse testis, iuramentum autem ad testes pertinet, & ideo litera Hebraica hic clarior est, quæ dicit. Et audierit vocem iuramentum. Id est si audierit anima istam vocem iuramenti, id est audierit vocem iudicis, in qua iudex mandat sibi iurare. Alio modo intelligi potest ista litera, quod accipiatur sicut iacet, scilicet si audierit vocem iurantem. Et erit casus iste, aliquis vidit duos contendentes super aliqua re, & vnus eorum iurauit alteri se daturum aliquam pecuniam, qui cum dare nolit accusatur ab alio, cum quo contractus factus erat iuramento firmatus, & allegatur ab eo, quod ipse iurauerit se daturum, tunc si iste neget, & producatur in testem ille, qui audiuit, & deponat super aliqua parte negotij, & nolit deponere super iuramento, nec super tota veritate causæ, peccat, & nocet ei, a quo in testem producitur, & debet facere sacrificia, de quibus infra dicitur, & tunc applicatur litera. Si peccauerit anima, & audierit vocem iurantem. Id est si aliquis homo audiuit vocem iurantem, id est quomodo vnus de contrahentibus iuramento firmauit se aliquid alteri daturum, & postea in testem productus non vult reuelare, & per hoc peccauerit, portabit iniquitatem suam. Et sciendum, quod hic est ordo commutatus, quoniam primo deberet dici, si anima audierit vocem iurantem testisque fuerit, quod ipse audierit aut conscius est, nisi indicauerit, peccauit, & sic deberent hic in fine poni peccauerit, & non a principio, quoniam primo aliquis audiuit, & in iudicio productus veritatem celat quam peccet. Testisque fuerit, quod ipse vidit aut conscius est. Hoc poterat intelligi dupliciter. Vno modo, testisque fuerit, id est si fuerit inductus in testem. Alio modo testisque fuerit, id est, quod iste potest esse testis in causa, scilicet, quia cognoscit veritatem causæ, & iste secundus modus est sensus literæ, scilicet testisque fuerit, quod ipse vidit, aut conscius est, id est, quod ista anima audiuit vocem alicuius

Qui per odium agit, sed malitiam agit, qui vero per iram secundum passionem agit.

Quid sit per passionem peccare.

In of peccato peccat aliquo passio, nisi in peccato propter ignorantiam.

Primus intellectus, & in hoc sedet auditor.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Alicuius iurantis in faciendo aliquem contractum: & hoc testis est. potest esse testis, vel deponere in causa hac. Et subiungitur quomodo iste potest esse testis, & dicitur quod ipse vidit aut conscius est. ideo iste potest esse testis, quia vidit. scilicet quia vidit factum illud, vel conscius est. cognoscit aliquo alio modo quod per visum, qui modus sit sufficiens ad inducendum probationem. Nisi indicauerit. Hoc est verum in iudicio, quoniam si in testem producatur, & veritatem occultet, ita peccat sicut ille, qui falsitatem exprimit, ut supra probatum est. Extra iudicium tamen non peccat aliquis in non in dicendo veritatem: quia tunc teneret aliquis omnia, quæ fieri vidit alteri denunciare, quod absurdum est. Hoc autem verum est nisi aliqui per aliquam legem cogant, ut cum viderint talia, vel talia fieri, denuncient prelato, aut alicui alteri: quoniam tunc quis extra iudicium sit, si tamen veritatem non reuelaret prelati reus est: hic tamen solum de iudicio dicitur, quoniam in testem aliquis productus est & veritatem indicare non vult. Portabit iniquitatem suam. Id est iste, qui inquisitum veritatem subicit, portabit iniquitatem suam. id est tolerabit penam pro illo peccato quod agit in subdicendo veritatem. Hic autem ponitur portare pro sustinere, quoniam qui aliquid portat super se illud tenet, & sic portare iniquitatem dicitur, qui penas pro iniquitate super se recipit.

An subdicentibus veritatem in iudicio pena imponenda sit, vel possit hoc deleri per sacrificia. Quasi. III.

CONSIDERANDUM autem quod quibus hic ponatur de isto qui peccat non declarando veritatem, cum in testem producitur: tamen non ponitur aliqua pena eius nec sacrificium quod facere deberet pro illa culpa, sed solum dicitur quod portabit iniquitatem suam. id est quod sustinebit penam pro iniquitate sua. Et in hoc potest dari duplex intellectus: vno modo quod dicamus istum, qui sic peccauit, non expiari per aliqua sacrificia sicut eos, qui per ignorantiam aliquid fecerunt aut per negligentiam, sed iste punietur alio modo. scilicet si cognitum est iudici, quod ipse veritatem occultat, puniatur eum pena falsi testis: falsis testibus autem imponebatur pena talionis, ut patet Deuter. 19. cap. sic igitur iste, qui veritatem occultat. Et hoc modo videtur dici Num. 35. quoniam cum ponantur aliqua sacrificia pro illis, qui peccauerunt per ignorantiam subiungitur de eo, qui peccauit per superbiam, & dicitur: Atia verò, quæ per superbiam aliquid peccati commiserit siue cuius, siue peregrinatus sit, & sic innuitur quod peccantibus ex malitia non pateat aliqua expiatio per sacrificia, sed debet suscipere penas, quas meruere secundum iudicium humanum, vel diuinum. Alio modo intelligi potest quod hic non ponatur aliquod sacrificium quod facere deberet iste, qui veritatem occultat in iudicio: tamen intelligitur, quod debet facere ista sacrificia, de quibus infra dicitur: & hoc forte quia scriptura sacra non vult idem repetere: & cum infra dictura esset, noluit hic dicere. Et etiam poterit hoc probari, quoniam in casu, qui immediate exprimitur, scilicet de illo homine, qui tetigit aliquid immundum, ut morticinum, vel reptile & similia, in quibus homines coinquinari possunt, non ponitur de illo aliquod sacrificium: & tamen intelligitur quod debet facere sacrificia, de quibus infra: quoniam non potest dici, quod pro hoc peccato immunditiæ aliquis deberet mori, aut pati aliam penam corporalem, siue qualitercumque temporalem, sed solum sacrificia, quæ proprie erant ad emundationes talium irregularitatum corporalium, sicut ait Apostolus ad Hebr. 9. cap. Ergo sic in isto casu quibus non exprimitur aliquid, quod fieri deberet in sacrificijs, per quod expiaretur per illas ceremonias sacrificiorum, de quibus infra. Item patet quod hoc peccatum per sacrificia expiari possit: nam alia peccata grauiora per sacrificia expiantur.

Apiantur, sicut patet infra 6. cap. ubi agitur de peccato, quod est per malitiam, contempto Deo, & dato aliquo damno vel facta fraude proximo: & tamen per sacrificia illa peccata delentur, ut habetur ibidem. Item si non deberet aliquod sacrificium poni pro isto peccato de subdicente veritatem in iudicio, frustra hic poneretur, quoniam hic agitur de diuersitate sacrificiorum ad expiationem peccatorum. Frustra igitur poneret peccatum illud, quod nullo sacrificio expiandum erat: ut igitur quod hic non exprimat modus sacrificij pro peccato isto, tamen sit sacrificium expiationum huius illud, quod infra ponitur. Dicendum autem est secundum veritatem, quod quando aliquis audies, vel videns aliquos facientes contractus, & iurantes in eisdem, si produceretur in testem, & veritatem subiceret, erat sibi imponenda pena à iudice, quæ est pena falsi testis, sicut si falsitatem expressisset, & non poterat expiari hoc peccatum per aliquod sacrificium, sed tolerando penam iniustam a lege. Et hoc est quod dicitur in litera. Portabit iniquitatem suam. Id est cum sic deliquerit, non fiet pro eo aliquod sacrificium, sed sustineat penam, quam meretur siue corporalem, siue pecuniariam. Nam hoc generale est, quoniam illa peccata, quæ erant directe contra proximum, nunquam expiabantur per aliquod sacrificium, sed satisfactione facta proximo, quia tunc aliquis occideret alterum, aut percuteret, aut res eius furto subtraheret, & oblato aliquo sacrificio expiaretur, nec teneretur ad aliquam satisfactionem proximo faciendam: hæc tamen iniquissima lex erat. In his igitur peccatis, quæ contra proximum directe sunt, nunquam fiet expiatio per sacrificia, sed per tolerationem penarum. Illorum autem peccatorum, quæ contra Deum fiebant, quædam erant, quæ non poterant per sacrificia expiari, ut quia magna peccata erant, sicut peccatum idolatriæ & violationis sabbati; quoniam in his peccans moriebatur. De idolatria patet Deuter. 17. & 19. cap. de violatione sabbati patet Exo. 35. cap. & Num. 15. Hoc autem peccatum, de quo hic dicitur, erat directe in proximum, ideo nullo sacrificio expiandum erat, sed sola toleratione penæ: peccatum autem quod est in Deum solum, & non est valde magnum, per sacrificium aboleri potest: sicut cum sit violatio alicuius ceremoniæ obseruanda siue cum aliquod peccatum partim est contra Deum, & partim contra proximum. Pro ea parte qua contra proximum est, satisfactione delentur: in quantum vero contra Deum est per aliqua sacrificia tollitur, sicut patet sequenti cap. Nunc autem secundum hæc responderi potest ad quatuor argumenta, quæ pro contraria parte fiebant. Ad primum quando dicebatur, quod quamuis non exprimeretur hic aliquod sacrificium debere fieri, tamen subintelligitur, quia noluit hic scriptura ponere cum infra positura esset, ne cogatur idem sæpe repetere. Et dicendum non posse stare, quia si facta scriptura vellet euitare frequentem repetitionem eiusdem rei: & ob hoc pluribus casibus positus subiungat pro omnibus illis eandem ceremonias, non debuit sic facere, sed hic in isto primo casu posuisset sacrificium illud, quod fieri debebat, & cum subiungeret alios casus non repeteret, quod semel dictum erat, sed referret illos ad supradictas ceremonias: sicut patet præcedenti cap. ubi primo cum ponerentur completae ceremoniæ sacrificij pro peccato summi sacerdotis, & deinde agatur de sacrificio pro peccato populi, referuntur ceremoniæ huius ad ceremonias sacrificij superioris. Idem tamen cum in eodem cap. fiat mentio de crematione adipis in sacrificio pro peccato principis, & pro peccato personarum priuatarum, fit remissio ad ceremonias sacrificiorum, de quibus supra. Item patet quod hoc peccatum per sacrificia expiari possit: nam alia peccata grauiora per sacrificia expiantur.

Quarta ratio.

Determinatio auditoris.

Nullum peccatum quod est contra proximum delentur peccata, sed per penas satisfactionis.

In idolatria & sabbati violatione peccans moriebatur.

Ad primam rationem.

Et deinde

deinde in tertio apponitur sacrificium: ergo non est intelligendum quod peccatum, de quo hic in principio dicitur expiatur per sacrificium de quo agitur infra. Ad secundum respondendum est cum dicitur, quod in casu inferiori immediato non ponitur aliquod sacrificium quod fieri deberet pro illo peccato, & tamen manifestum est, quod illud expiari debeat per sacrificium, & non per aliquam penam temporalem: ergo sic erit in isto casu: & dicitur est non tenere illud argumentum propter duo. Primo quia ista duo peccata non sunt similia: nam peccatum, de quo hic agitur, est peccatum & malitia & in proximum, ideo indiget temporali satisfactione aut punitione: peccatum autem, de quo in casu sequenti, non est ex malitia, sed ex quadam negligentia: & illud est non contra proximum, sed contra quasdam ceremonias munditiae a lege positas: ideo in illo rationabile erat, quod fieret expiatio per aliquod sacrificium, licet non ponatur, in hoc autem non est rationabile expiari per sacrificium, quoniam dissimiles casus sunt, sed oportet esse per penam temporalem. Alio modo potest respondere ad hoc, quod non debet fieri sacrificium ad expiandum peccatum, de quo hic: & debeat fieri ad expiandum sacrificium de peccato, de quo infra: nam in isto casu assignatur pena temporalis, cum dicitur: Portabit iniquitatem suam. i. tolerabit penam pro iniquitate, quam fecit: in sequenti autem casu declaratur, quod debeat fieri expiatio per sacrificia, cum dicitur: subiacebit delicto. i. anima, quae peccauerit taliter se contaminando subiacebit delicto. i. erit subiecta, vel obligata ad penam pro delicto. Ponuntur autem pro delicto penae in observatione aliquarum ceremoniarum legalium in sacrificiis sicut patet infra sequen. cap. ergo cum dicitur aliquis subiectus delicto nihil aliud est dicere, quam ut dicamus eum obligatum ad faciendum ceremonias pro delicto, quod autem aliquis portet iniquitatem suam, longe aliud est. Ad tertium argumentum quando supra dicebatur quod maius peccatum est illud, quod fit per malitiam quam quod fit per passionem, sed peccatum per malitiam expiatur per sacrificia, ut patet seq. cap. ergo & peccatum per passionem, de quo hic. Dicendum est istam operationem non procedere propter duo: primum quoniam istud peccatum, de quo hic dicitur, non vocatur proprie per passionem, sed per malitiam sicut supra probatum fuit: ideo oportet argui de peccato per malitiam ad peccatum per malitiam. Secundo quia quod dicitur peccatum per malitiam expiari per sacrificia, non est verum simpliciter: sed distinguendum est: quia ille, qui peccat per malitiam aut peccabat contra Deum, aut contra proximum: si contra Deum peccaret nolens obedire legi, sed contemnens Deum directe non poterat expiari per aliquod sacrificium, nec Deus dabat pro talibus peccatis aliquas legales expiationes, sed quod ille qui taliter peccaret, moreretur; sicut patet Num. 15. c. cum dicitur: Anima vero, quae per superbiam aliquid peccati commiserit quam aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo: verbum. n. Dominus contempsit. i. praecceptum illius fecit irritum: idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam. Si autem aliquis contra Deum peccaret, & non ex superbia, sed ex ignorantia, aut negligentia, & hoc in quibusdam ceremoniis legis, expiatio fiebat per sacrificia. Cum autem aliquis peccaret contra proximum, quia in peccato isto includebatur etiam peccatum contra Deum, cum fecisset contra legem a Deo datam, aliquando iubebat Deus, ut fieret satisfactio ipsi proximo, & fieret sacrificium Deo pro peccato, quod hic dicitur ipsum erat: aliquando autem solum iubebat fieri temporalem satisfactionem ipsi proximo, vel legi non imperans sibi aliqua sacrificia fieri. De primo patet exemplum sequen. cap. ubi agitur de illis, qui scienter negant proximo suo aliquid depositum, vel aliquid ab eo extorquent: aut calumniam faciunt: &

Ad secundam rationem.

Ad tertiam rationem.

Hac comparatio non procedit prima ratio.

Secunda ratio.

tunc iubetur, ut ei cui facta est iniuria, vel damnum restitatur quod ablatum est, & insuper quinta pars: & quia istud peccatum etiam tendit contra Deum, iubetur, ut peccans offerat arietem Domino. De secundo patet hic exemplum, quia peccatum erat contra proximum directe cum laederetur, eo quod testis nolebat deponere veritatem in causa eius. Etiam erat contra Deum, solum tamen imponitur pena temporalis. Ut portet iniquitatem suam. i. quod puniatur secundum legem, & nihil offert. Ad quartum arg. quod dicebatur hic agi de expiatione peccatorum per sacrificia, & hic ponitur peccatum subiectis veritatem: ergo oportet dare aliquam expiationem sacrificij pro illo, alioquin superfluum videbitur. Dicendum quod quis ponat hic diuersi ritus sacrificiorum ad expiationes peccatorum: tunc hoc peccatum, de quo hic non ponitur, ut aliqua expiatio fiat pro illo, sed solum, ut tollatur dubium: quoniam cum hic dicitur de multis peccatis quod per sacrificia expientur, crederet aliquis hoc posse fieri in omnibus peccatis, quod erat valde iniustum: ideo dicitur quod non sicut aliqua sacrificia pro eo, sed sed quod taliter egerit, portabit iniquitatem suam non imposito aliquo legali expiativo. Concluditur igitur quod iste casus de subiectis veritatem in iudicio non debet referri ad casus inferiores, in quibus aliquod sacrificium fit; sed solum ponitur ad distinguendum ab alijs, scilicet, quod in eo nullum sacrificium fiat, sed imponatur pena temporalis. Anima, quae tetigerit. Hic agitur de peccatis secundum negligentiam: & vocantur peccata per negligentiam hic quando aliquis peccat & non curauit expiare peccatum, & postea recordatur peccati sui: quoniam tunc debet fieri quod hic dicitur: & quia istud peccatum est contra quasdam ceremonias legis, & per hoc quod non est valde magnum, non imponitur quod peccans portet iniquitatem suam sicut supra, sed quod expietur per aliqua sacrificia. Anima, quae tetigerit aliquid immundum. Iudei erant populus Dei, & populus sanctus, ideo iusserat Deus, ut abstinerent ab omni immunditia, & sic vetabat multa animalia comedi tam de auiibus, quam de pecoribus, ut patet infra 11. cap. & non solum in cibo hoc faciebatur, sed etiam in tactu; quoniam si aliter tangeret aliquid morticinum, aut cadauer illorum animalium, quae ad esum venia erant, immundus erat, ut patet infra 11. cap. & si quis tetigisset leprosum, aut ipse leprosus esset, immundus erat, ut infra 14. cap. idem de viris fluentibus semine, & de tangentibus eos & lectum eorum, & loca, in quibus sederint, & de mulieribus patientibus fluxum sanguinis, & de mulieribus menstruatis, & de tangentibus omnia ista, erat enim per hoc immundus, ut patet infra 15. cap. & de tangentibus cadauera hominum mortuorum, aut ossa sparsa in agro, aut sepulchra, vel intrantibus in domos, in quibus aliquis mortuus staret: quoniam in omnibus his causabatur immunditia, ut patet Num. 19. & cum incidebat homo in istas immunditias debebat obseruare leges purificationum, de quibus infra 11. & 18. cap. & Num. 5. & 19. quod si forte aliquis non obseruaret istas ceremonias & obliuisceretur peccati sui, deinde recordaretur eius, tenebatur hac lege. Aliquid immundum. Potest accipi immundum large, scilicet pro omni, quod aliquo modo immundum est, & isto modo dicendum est ea, quae sequuntur esse exempla huius, scilicet particulae contentae sub immundo vniuersaliter dicto. Alio modo potest accipi immundum pro eo, quod totaliter & per se immundum est. Sine quod occisum a bestia est. Animalia enim, quae occidebantur a bestiis quae aliam mundam essent, tunc efficiebantur sic immunda, & non licebat vesci carnibus eorum, ut patet Exo. 22. c. etiam patet 7. 22. c. & non solum non licebat comedere istas carnes animalium occisorum a bestiis, sed etiam non licebat tangere, & hoc dato quod illa ani-

Ad quartam rationem.

De peccato per negligentiam, & quid sit illud.

Quae erant immunda, per quorum contactum homines efficiebantur immundi.

Immunditia duplex est.

illa animalia secundum speciem suam essent munda, ut bos, capra, ovis, cervus, bubalus, & similia. Aut per se mortuum. Animalia quoque quae per se moriebantur comedere non licebat, quoniam infecta erant: nec etiam tangere illa licebat: quocumque enim modo incurrebat immunditia, ut patet infra 11. & ibi ponitur expiatio pro hoc. Aut quodlibet aliud reptile. Omnia reptalia immunda erant, nullumque eorum licebat comedi nec tangi, ut patet infra 11. cap. cum dicitur: Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumet in cibum: nolite contaminare animas vestras, ne tangatis quicquam eorum ne immundi sitis. Et oblita fuerit immunditia sua. Id est si aliquis tetigit ista, quae dicta sunt aut eorum aliquid, & per hoc incidit in immunditiam, nec immediate curauit expiari, & postea oblitus est immunditiam: si iterum recordetur, teneatur ad penam delicti. Rea est & deliquit. Id est anima ista quae sic se contaminauit rea est. i. quia contaminata est: etiam si nunquam oblita fuisset iniquitatis suae; & dicitur quod deliquit in quantum omisit se expiare eo tempore, quo expiari poterat: & sic sunt duo. scilicet ream esse & delinquere: quorum alterum refertur ad peccatum ipsum, quod sit simpliciter, & est teneri ad penam: alterum. scilicet delinquere est solum omittere tempus expiationis, quoniam in his immunditijs tenebatur aliquis immediate expiari per regulas datas: & si non expiatur, in hoc peccabat, & erat alterum peccatum super ipsum, quod erat primo peccauisse: unde si aliquis peccaret in his contaminationibus, & immediate expiaretur reus erat, sed non delinquebat: qui autem non immediate expiatur reus erat, & delinquebat: & ob hoc magis tenebatur aliquis, cum reus erat & delinquebat: quod solum reus esset: nam si solum immunditia reus esset, expiatur per cineres lustrationis, aut per quasdam ablutiones in aquis: de quibus infra 11. & 14. & 15. cap. & Num. 19. Si reus esset aliquis immunditiae & delinqueret, non expiatur illis ablutionibus, sed delicto subiacebat, ut hic dicitur, id est tenebatur facere sacrificium pro delicto, de quo seq. cap. Et si tetigerit quicquam de immunditia hominis. Tangendo immunditiam hominis efficitur aliquis immundus: erat autem immunditia hominis stercoreus, quod nemo contingere deberet: & si contigisset, debebat expiari quibusdam ablutionibus, de quibus Num. 19. & ne homines contaminarent in his iubebatur, ut haberent locum extra castra ad purganda secreta naturae, ut patet Deuter. 22. alio modo accipitur immunditia hominis omne illud, in quo homo immundus esse solet, sicut fluxus feminis siue in coitu, siue alias: hic autem accipitur de omni immunditia hominis generaliter comprehendendo. Iuxta omnem impunitatem qua pollui solet. Id est si tetigerit aliquam immunditiam de omnibus illis, in quibus homines pollui solent. Considerandum autem est hic quod solum agitur expresse de immunditia, quae aliquis incurrit tangendo, sed non solum intelligendum est de hac, sed etiam de alijs immunditijs: nam si aliquis ex eo quod tangebat hominem fluentem semine, aut mulierem menstruatam immundus erat: & si omitteret expiationem tenebatur hac lege, potius teneretur ille, qui semine fluebat, & mulier menstruata: lex tamen expresse locuta fuit hic de immunditijs, quae causantur per contactum: quoniam istae sunt minime immunditiae: & cum imponatur his pena, a fortiori intelligeretur alijs maioribus pena imposita. Oblitaque cognouerit. Id est si cognouerit se incidisse in illam immunditiam postquam oblita est se peccasse, erit quod sequitur. Subiacebit delicto. Id est ista anima, quae sic commaculata est non tenebitur ad expiationem, quae fiebat per istas immunditias si immediate expiatur, sed subiacebat delicto, id est tenebatur ad penam, quae datur pro delicto. Pena autem pro delictis est quaedam sacrificiorum oblatio, de qua sequen. cap. nec intelligitur hic delictum large pro

Quid sit ream esse ac delinquere.

Si aliquis inci teret immunditiam & non expiaret quid faceret.

Pena pro delictis quod sit.

omni peccato, quia tunc non erat aliqua certa pena imposita, sed delictum dicitur a delinquendo. i. omitendo, scilicet quando aliquis omittebat facere expiationem pro peccato, ad quam immediate tenebatur. Anima, quae iurauerit. Hic ponitur alius casus, in quo homines solent committere peccare. scilicet aliquis iurat ex impetu alicuius passionis se aliquid malum facturum, & postea non committit, & fuerit oblitus illius iuramenti, ut faceret aliquid de eo, quod infra dicitur. Et dicitur protulerit labijs: quoniam si aliquis in corde suo horum aliquid proposuit, & non fecit, nec tamen illud ore protulit, non tenebitur hac lege: quoniam necessaria est verborum expressio.

Casus in quo homines committere peccata solent.

Si aliquis intra se Deo aliquid promissit, etiam si verbis non proferat est obligatus: non tamen proximo nisi verbis proferat. Quest. IIII.

Secundo ad hoc aduertendum est, quoniam aliud est cum aliquid apud proximos agimus & aliud cum apud Deum. Si autem apud proximos agamus, cum eis intentio nostra, nisi per verba plene patere non potest, non tenebitur nisi locuti fuerimus: unde si aliquis apud se determinauit proximo suo se aliquid donaturum, non tamen verbo illi expressit, non tenebitur aliquid dare: si tamen verbo illi protulisset, teneretur. Apud Deum autem aliud est, quoniam ita Deo intentio nostra cognita est, sicut ipsa verba: & cum verba data sint ad interpretationem eorum, quae conceptus sunt iuxta Aristot. in primo Perihermenias cum ait: sunt ea, quae sunt in voce eorum, quae in anima passionum notae: quando de voluntate constituerit, superuacuum est ad verba recurrere: sed Deo voluntas nostra plenissime patet: ergo non attendit verba, sed ex ipsa plena mentis deliberatione nos obligatos, aut non obligatos iudicabit. Quare cum aliquis apud se determinauerit aliquid ad Deum se facturum ita teneretur, ac si verbo protulisset: ut si quis intra se vouerit ieiunaturum, aut religionem intraturum nullo verbo expresso, tenebitur Deo ad intrandum religionem, vel ieiunandum, quod si non fecerit, infringit votum: nec oportet, ut aliquid verbo proferatur. Etiam tamen in foro iudiciali de his, quae in sola mente concipiuntur nulla iudicatur obligatio fore: non quidem quia negat in solo actu interiori obligationem posse causari, sed quia non potest sibi constare de illa iudicialiter. Si tamen in foro penitentiali aliquis de se consteatur, quod intra se vouerit se religionem intraturum, aut aliquid alterum facturum, iudicabitur teneri ad illud. Hic autem dicitur oportere esse prolationem verbalem. Et hoc propter duo: primo quia quae hic iurantur ad proximum pertinent: secundo quia licet ad Deum pertinerent: tamen agitur hic de impositione penali, quae quia odiosa est restringitur. Ut vel male quod faceret vel bene. Id est quod ista anima, quae iurauerit promissit se facturum aliquid bonum vel malum. Iudei autem dicunt hoc intelligi cum aliquis iurauit se facturum aliquid malum, scilicet sibi ipsi promittendo macerare carnem suam ieiunans atque vigilans: quoniam tunc si non compleuerit, teneretur hac lege. Alij dicunt quod intelligitur hoc de malo quod alicui alteri infligendum esset, scilicet, quia iurauit aliquem occidere, vel percutere, aut similia alia infligere: quoniam tunc non teneretur illa facere, sed obligatur ad sacrificium, de quo hic. Sed ista non est plena expositio: quoniam non solum dicitur hic de eo, qui iurauit se facturum malum, sed etiam si iurauerit

F 2 ritus

Expositio
maioris.

rit se facere bonum; in his tamen expositionibus so-
lum dicitur de eo, qui iurauit malū facere. Vnde scien-
dum est istā literam intelligi posse dupliciter: aut de
his, quæ ad Deum pertinent, & ad proximum: aut de
his, quæ ad solum proximum. Si aut accipiatur de his,
quæ ad Deum pertinent est notum: vt si quis aliquid
promisit se facturum ad Deum, & illud iuramento fir-
mauit, & tunc intelligi potest dupliciter: qm̄ aut iste,
qui sic iurauit erat sanæ mentis, & deliberato animo
egit, aut cū quodam impetu motus est. Si aut primo
modo votum emisit, obligabitur illud complere: &
tunc quamuis immediate non compleat & obliuiscatur,
& iterum recorderet, non tolleretur ob hoc obliga-
tio causata in voto, sed semper tenebitur illud adim-
plere: posset tamen ista litera ad hunc casum applica-
ri. q̄ iste, qui sic vouit & oblitus est, quando recorda-
tus fuerit, tenebitur complere votum suum: quia ta-
men eo tempore, quo impleturus agere, non impleuit,
tenebitur de negligentia: & vltra completionem vo-
ti, qua nunquam soluitur, tenebitur offerre sacrifici-
um pro negligentia omissionis. Alio modo accipi
potest q̄ iste, qui iurauit & emisit votum, fecit motus
quodam impetu passionali: & tunc nō obligatur vo-
to, quia iuramentum nunquam ligat nisi deliberan-
tem: id est quamuis iste obliuiscatur, & postea recor-
detur huius iuramenti, non tenebitur ad completio-
nem voti, quia nullum fuit: sed quia incaute iurauit,
teneretur ad offerendum sacrificium s̄m q̄ hic dicitur.
Si autem iste locutiones & iuramenta fiant ad proxi-
mū, tunc aut aliquis promisit alicui se quicquam da-
turum, & iurauit, atque alteri obligatio causata est: si
iste nō reddat & postea obliuiscatur promissi, iterūq;
recorderetur promissi, non tenebitur solum ad istud sa-
crificium, sed obligatur soluere semper id quod pro-
misi: quoniam obligatio illa non perditur q̄ solutio
differatur. Si autē aliquis aliquo impetu motus pro-
misiit proximo suo aliquid se donaturum, nec tamen
alius obligationem suscepit, & iste non compleuit
& obliuiscatur, atque postea recordatur iuramenti, nō
tenebitur complere promissum: sed quia incaute iu-
rauit tenetur offerre domino sacrificium. Idem au-
tem si aliquis dixit se malum facturum proximo suo,
& illud iuramento firmavit: quoniam tunc siue deli-
berate, siue ex passione agat, nunquam tenebitur ad
completionem voti, quia inhonestum est: sed quia
peccauit sic iurans, tenebitur ad sacrificium: de hoc
hic. Istæ enim sunt communes regulæ in iure, quod
si quis iracundiæ calore motus, aut alia passione non
deliberate aliquid se facturum iurauit, non ligatur iu-
ramento, sed tenetur agere poenitentiam, quia sic iu-
rauit: nec tamen ex hoc periturus dicitur: quia iur̄m
illud non habuit vires obligandi. Si autem aliquid il-
licitū iuretur, & illud etiam deliberatē fiat, non tene-
bitur, nec debet iurans illud complere: immo si com-
pleret peccaret, debet tamen poenitere quod sic iura-
uerit. & hic potest dici iurās magis periturus quā in
casu superiori: nā licet hoc quod hic promittitur te-
nendum non sit, tamen iurans quātum ex se fuit obli-
gatus est, quia deliberato animo iurauit. *Et non fecerit.*
Si aliquis aliquid bonum vel malum iurasset, & fecisset,
q̄q̄ aliq̄ in hoc bonū ageret, & aliq̄ malum: tñ
non tenebāt per hanc legē, si tñ nō cōpleisset, tenebāt
hac lege. *Et idipsū iuramento firmauerit.* Hoc autē ex-
primitur, qm̄ si aliquis promississet aliquid & non iu-
rasset q̄q̄ non completeret, non tenebatur hac lege: nisi
forte illud esset aliquid, in quo causaret obligatio: qm̄
tunc sine iuramento tenebatur ipse, qui s̄ponderat
complevere: hic tamē cū imponitur ista p̄na sacrificij,
non imponitur ob hoc, nisi quia iuramentum cōtem-
ptum est, in quo diuina attestatio fit: & ex hoc Deus

Si quis im-
petu motus
aliquid iu-
rauit Deo
facere: nō
tenebitur
ad illud.

F aliquo mō contēni videtur, si verba promissionis obli-
gationē aliquā causent, vel non, nihil attinet ad istā p̄-
nam. *Oblitæque postea intellexerit delictum suum.* Id est si
aliquis sic iurans oblitus fuerit iuramenti sui, & nō fe-
cerit aliquam satisfactionem pro eo. Et dicitur intel-
lexerit delictum suum & non peccatum, quoniam pec-
catum est cum aliquis illicitē iurat. Quod autem im-
mediate nō satisfecerit sed obliuiscatur, omisso quæ-
dam est, quæ vocatur delictum: & pro hac satisfaciē-
dum sibi erat: & quis solum dicitur hic de delicto:
tamen non solum imponebatur ista pena faciēdi sa-
crificium pro delicto, s̄ quia omiserat immediate pro
illicito iuramento satisfacere, sed et pro peccato erat:
nam vtrumque hic aboleri videbatur. q̄ illicitē iura-
uerit, & q̄ omisit immediate satisfacere. *Agat poe-
nitentiam de peccato.* Ista est pena præter sacrificium. q̄
illicitē iurans ageret poenitentiam. id est doleret, quia illici-
tē iurauit quod est poenitentiam agere. Et si forte vel-
let aliquam facere satisfactionem ieiunando, aut aliter
quid faciendo: & si non præmitteretur ista poe-
nitentia, quæ erat in dolendo pro peccato, non valebat
aliquod sacrificium: quoniam, sicut sepe supra dictū
est, sacrificia veteris testamenti non proficiebāt ex se-
ipsis, sed ex deuotione offerentium: & quia si nō præ-
mitteretur poenitentia pro peccato, nō erat aliqua de-
uotio, non poterat proficere ipsum sacrificium. Et q̄
in alijs sacrificijs quæ pro peccato fiunt non dicitur q̄
debet poenitere, sed q̄ offerat aliquod sacrificiū, tamē
intelligitur q̄ debet poenitere: nam sine poenitētia pec-
catum nullum aboleri potest. Quod verū est de his,
quæ sunt verē peccata: secus autem cum aliquis inci-
debat sine culpa sua in aliquas immunditias, de quib-
us supra dictum est, & habetur infra 11. & 14. & 15. c.
& Nume. 19. quoniam tunc quamuis deberent fieri
expiationes, sicut in eisdem cap. continetur: tamē nō
oportebat q̄ ipse, qui expiabat, doleret quasi p̄ pec-
cato, quoniam peccatum non erat: immo aliquando
peccatum erat, nisi aliquis subiret istas immunditias.
Quod patet quia accedere ad mortuum vel intrare in
domum eius, aut astare funeri, & exequijs immundi-
tia quædam erat: & qui in eam incidisset, tenebatur
expiari, vt patet infra 21. & magis Nume. 19. tamen si
aliquis accederet ad cadauera, vt illa sepeliret merebāt
in hoc: & tamen incidebat in immunditiam, a qua
debebat expiari per aquas lustrationis, vt patet Nume.
19. cap. & si aliquis moreretur, filij eius, & vxor tene-
bantur astare funeri, & ministrare in illis. Quod si
non facerent, peccabant: & tamen faciēdo in cidebāt
in immunditiam, a qua oportebat eos aquis lustratio-
nis purgari: cum tamen isti purgarentur, non debe-
bant dolere tanquam pro peccato, sed magis gaude-
re, quod per illam immunditiam fecissent aliquod bo-
num opus, secundum quod vere mererentur. Hic autē
erat vere peccatum. q̄ aliquis iurauisset incaute, aut
illicitē: ideo debebat pro illo dolere, alioquin non re-
mitteretur per sacrificia. *Et offerant de gregibus agnam
siue capram.* Ista offerebantur pro remissione aliquali
penę, qm̄ ipsa culpa deleta erat per poenitētiā. Et dicit
offerre de gregibus, qm̄ greges solum signāt aīalia par-
ua, s̄ capras, & oues; armēta autē aīalibus magnis perti-
nent. s̄ bobus, & camelis; ideo in hoc sacrificio nō po-
terat offerri bos, sed solum agna, aut capra. Dī autē agna,
qm̄ est in parua ætate: in quo notat nō posse offerētes
tribuere ouē, q̄ esset magnæ ætatis: de capra autē secus
erat, quia ponit capra; in qua nō determinat aliqua
certitudo ætatis. *Orabitque pro eo sacerdos, & pro peccatis
suis.* Hoc gñale erat vt sacerdotes faciētes sacrificia o-
rarēt. p̄ illis, quorū sacrificia offerebāt: & ponunt duæ
orōnes, s̄ orare, p̄ ipso peccatē, & orare p̄ peccatis; orare
autē p̄ peccatē erat q̄ Deus cōseruaret eū, ne incidere

Delictum
quid sit.

Sine poe-
nitētia pec-
catum nul-
lum abo-
leri potest.

Quādo q̄
non tene-
batur poe-
nitere seu
dolere.

Duæ ora-
tiones in
sacrificio
habebant.

in alia

Quare in-
bentur of-
ferri duo
pulli & nō
duæ colū-
bæ.

Modus de
effusione
sanguinis
ipsius vo-
lantis pro
peccato.

in alia peccata. & q̄ cōseruaretur in prosperis. Orare
autem pro peccato est orare, vt ipsa peccata soluantur
quantum ad peccatū nō Deus nō hōi: aliquid malū pec-
cātū pp̄ illa. *Si autem non potuerit offerre pecora.* Deus pro-
uidit necessitati hōi: & quia peccatum de quo hic
dī per iuramentū incautum, vel illicitū, est cōe ad oēs
hōies, debuit poni aliquod sacrificiū, quod oēs hōies
facere possent: sed nō poterāt oēs offerre pecora, da-
tum fuit aliud sacrificiū minoris pretij in volatilibus.
Offerat duos turtures vel pullos columbarum Domino. Man-
dabat Deus hęc volatilia offerri, quia nulla alia licebat
offerri, sicut supra 1. cap. declaratum est. Et manda-
bantur offerri duo pulli columbarum & non duæ col-
umbæ, quia meliores sunt quā columbæ: & turtu-
res mandabant offerri, & nō pulli turturum, quia me-
liores sunt turtures, quā pulli earū. Causa est, quia
columbæ libidini vacant: ideo in parua ætate qm̄ pul-
li sunt, & non vacant libidini, pingues sunt, & lapidi:
cum verō maiores fuerint præ abundantia libidinis
nec ita lapide, nec pingues carnes eorum sunt: in tur-
turbus autem ē contrario cūenit, quia non vacant li-
bidini, ideo pinguius turtures quā pulli earū sunt.
Num pro peccato, & alterum in holocaustum. Non offere-
bantur ista duo volatilia pro eadē causa, sed vnum of-
ferebatur in sacrificium holocausti, quod est directē
pro laude Dei: alterū autem volatile erat pro pecca-
to, & differebant ista volatilia quantum ad ritus im-
molationis suæ, & totius sacrificij: vnde pro cōmuni-
onis volatilis pro peccato subditur hic regula, pro cō-
muniōnis autem alterius quod pro peccato offereba-
tur, non datur aliqua regula; quia supra 1. cap. de hoc
dictū est, & cū hic iusserit Deus offerri duo volatilia,
non dixit simpliciter q̄ offerrentur duo volatilia, sed
q̄ offerrentur vnum pro peccato, & alterum in holocau-
stū. cuius distinctionis causa fuit propter diuersitatē
rituum; qm̄ non idem modus seruandus erat in vtro-
que. *Dabitque eos sacerdoti.* Id est offerens tollet duos
pillos columbarum aut duas turtures, & offeret eas sa-
cerdoti apud ostium tabernaculi, vbi offerri solebant
alia sacrificia. *Qui primum offerens pro peccato.* Id est sa-
cerdos debebat offerre ista duo volatilia, sed primum
debebat facere cōmuniōnis illius quod erat in ho-
locaustum. Causa huius est, quia holocaustum fuit
ad laudem Dei, & quia non est speciosa laus in ore pec-
catoris, testante sacra scriptura, debebat vt prius alicui
peccatum dimissum esset, q̄ faceret holocausta, vt sic
acceptabilia forent, & quia peccatū totaliter dimissum
non erat, donec offerretur sacrificium pro eo, nō lice-
bat offerri holocaustum ante sacrificiū pro peccato,
sed potius eōtrario. *Retorquebit caput eius ad pennulas.*
Hic ponit modus de effusione sanguinis ipsius volati-
lis pro peccato. Nā vt sepe dictum est in omni sacrificio
sanguis offerri debebat: & dī q̄ non deberet volatile
iugulari ferro, aut aliquo modo secari, sed retorqueri
caput eius ad collum, & ita moreretur, atque sanguis
fluere. Nec tamen ponuntur hic oēs cōmuniōnis in
effundēdo sanguinem volatilis, sed refertur ad ea, quæ
dicta sunt supra 1. cap. Nam obseruatis solis his cōmuni-
ōnis, quæ hic ponuntur, non poterat conuenienter
effundi sanguis volatiliū, sed oportebat, vt, retorto
collo ad pennulas, rumperetur vulneris locus. q̄ se-
caret vngue pellicula gutturis, vt sic sanguis efflueret,
sicut ponebatur supra 1. cap. ita vt collo adhereret &
non penitus abrumptur. Traditur inde q̄to deberet
sanguis effundi: nam cum dictum fuerit, quod debe-
ret retorqueri caput volatilis ad pēnulas, id est ad alas,
putaret aliquis tandiu debere retorqueri quousq; ef-
flueret; & sic collum a capite secaretur. Dicit autem
quod quamuis torqueatur caput, tamen debet ita le-

Alph. Tost. super Leuit.

A uiter torqueri, vt collo adherat, id est, vt maneat ca-
put continuatum collo, & non penitus abrumptur,
id est vt non cogatur per nimiam retorisionem cutis
colli abrumpi. *Et asperget de sanguine eius parietem altaris.*
Ponitur hic modus expiationis in sanguine volatilis
pro peccato. & in hoc iam differt istud sacrificium ab
holocausto: qm̄ in holocausto rupro vulneris loco
in collo volatilis distillabat totus sanguis super crepi-
dinem altaris, id est super summam partem parietis altaris,
vt patet supra 1. cap. hic autem aliqua guttæ sanguinis
consparguntur super parietem altaris: reliquis vero
fluit ad basim altaris. Causa huius est, quia in omni-
bus sacrificijs pro peccato, cum specialiter fiat expia-
tio peccatorum, debent speciales cōmuniōnis obser-
uari in sanguine: & sic debuit cōmuniōnis effusio
huius sanguinis differre ab effusione sanguinis huius
holocausti; & sic in ceteris sacrificijs pro peccato rin-
gebantur cornua altaris, & aspergebatur reliquis san-
guis ad basim eius: ita hic loco intinctionis digiti in
sanguine, & intinctionis cornuum altaris fiebat asper-
sio quædam ad parietem, & deinde fundebatur reli-
quus sanguis ad basim. *Quidquid autem reliquum fuerit
faciet distillare ad fundamentum eius.* Id est præter paucas
guttas sanguinis, quæ aspergebantur ad parietem alta-
ris, reliquus sanguis fundebatur in fundamentum alta-
ris, id est apud pedes eius. *Quia pro peccato est.* Hic
redditur causa, quare ista cōmuniōnis sic obseruentur:
& dicitur hoc esse, quia pro peccato fiunt, quasi dicat
sacrificium pro peccato requirit sibi istas cōmuni-
ōnis: si tamen holocaustum esset, non sic fieret de san-
guine, sed sicut dictum fuit supra 1. cap. hic autem di-
ctū fuit de cōmuniōnis huius volatilis pro peccato quā-
tum ad sanguinis effusionem, & non quantum ad cō-
muniōnis carniū: quoniam de his dicitur sequē. cap.
q̄ omnis hostia, quæ pro peccato esset, sine delicto de-
beret comedi a sacerdotibus, nisi esset bos immolatus
pro peccato, de quo nihil comedebatur, sed oīa, quæ
in eo erant cremabantur extra castra. Sic de volatili,
qui pro peccato immolabatur, dicendū est, q̄ sacerdotes
illum comederent, & nulla pars carniū daretur Deo.
Alterum vero adolebit in holocaustum. Expleta sanguinis
effusione primi volatilis in altari fiebat cōmuniōnis
secundi volatilis, quod in holocaustum erat. q̄ fun-
deretur sanguis eius super crepidinē altaris, & carnes
totaliter cremarentur ab altari plumis, & vesicula gut-
turis, vt habetur supra 1. cap. *Vt fieri solet.* Tollit hic
dubium qm̄ iusserat Deus offerri vñ istorū volatiliū
in holocaustū: & quia offerebatur hic holocaustum
cum sacrificio pro peccato, putaret aliquis, q̄ deberēt
mutari cōmuniōnis holocausti, quæ fieri consueta erāt,
de quibus supra 1. cap. ideo r̄fidetur q̄ nihil mutabitur
sicut fieri solet. *Quasi non quierit manus eius offerre duos
turtures.* Aliqñ cōtingebat ita pauperem esse offeren-
tem q̄ nō posset offerre turtures, nec pullos colum-
barū: ideo subditur hic quid facere deberet: q̄ si non
quierit manus eius duos offerre turtures, id est si nō
potuerit ipse offerens offerre duos turtures, vel duos
pillos columbarum. *Offerat pro peccato suo simile partem
ephi decimam.* Ista oblatio, quæ erat de pane farinæ,
erat omnibus alijs oblationibus facilior: quoniam
quilibet posset habere farinam: pecora tamen, & vo-
lucres non possent omnes semper habere. Ephi est Ephi quid
quædam mensura rerum aridarum, s̄ seminum, sicut
erat hinc mensura rerum liquidarū. vini & olei, sicut
patet Nume. 15. vbi mensuratur simila per mēsuram,
quæ vocatur ephi: & vinum & oleum per mēsuram
quæ dicitur hin. Hæc autem mensura erat satis ma-
gna, & continebat in se decē mēsuras minoras, quarū
quælibet vocat gomor, vt patet Exo. 16. cū dī. Gomor
aut decima pars est ephi: & cum hic dicitur, q̄ nō po-

Modus ex-
piationis
in sangui-
ne volati-
lis pro pec-
cato.

Dubij
ablatio.

Ephi quid
sicut

Gomor
quid sit.

tens offerre turtures offeret de simila decimam partē ephi: tantum est ac si d. cerer; offerat vnum gomor de simila. Erat autem gomor tantę quantitatē mensura, quantā aliquis possēt quotidie panem comedere, aut farinā delicatissimā, quod patet quia Exo. 15. cum daretur mensura de accipiendo manna dictum fuit, quōd acciperetur gomor per singula capita, idest quōd pro quolibet homine acciperetur vñ gomor, & tantum poterat quilibet quotidie comedere.

Nunquid hec simila esset farina vel panis. Quest. V.

CIRCA hoc dubitabit aliquis de ista simila an esset farina vel panis: quoniam aliquando simila significat farinam tenuissimā, aliquando autem significat panem iam confectum: quod significat panem patet ex dicto Gregorij, cum ait: ego nutritus in tugurio rusticano nūc simila, & mella fastidio. Dubitaretur igitur ab aliquo qualiter hic sumeretur: & respondendum est accipi similitam pro farina, & non pro pane iam confecto, quod patet, quia hic dicitur, quōd dabit decimam partem similitę ephi, ergo illa simila mensurabatur in ephi; sed panes iam cocti non possunt mensurari in ephi; nec in aliqua alia mensura, sed magis ponderantur: ergo accipitur hic pro farina. Item patet hoc, quia dicitur quōd sacerdos accipiet pugillū ex illa plenum, & cremabit super altare: sed manifestum est quōd de pane cocto nō potest sumi pugillus plenus, sed aliqua fragmina, ergo accipitur pro farina. *Non mittet oleum in illam.* Idest quando obtulerit istam farinam de simila non ponet in ea oleum, & dicitur hoc quoniam alias cum aliquis solebat offerre similitam ponebat cū ea oleum fundens super eam aliquas guttas olei, vel totam eam perfundens: sicut fit in cōmixtione aquę ad farinam, de hoc patet supra 2. cap. vbi dicitur quōd cum simila offerretur, deberet conspergi oleo, & superponi thus; ideo iubet Deus hic tollens dubium, ne ponatur oleum in ipsa simila.

Quare non ponebatur oleū in ista simila quę offerebatur. Q. V. P. I.

QUÆRIT aliquis quare nō ponebatur oleū in ista simila, quę offerebatur. Rab. Salom. responder quōd oleum decorat ea, in quibus ponitur, cum color suus sit nitidus, & cum simila oleo perfunditur, nitidior atque pulchrior est, Deus autem non vult in sacrificio pro peccato esse hanc pulchritudinē, ideo vetuit offerri oleum cum simila. Alio modo responderi possēt quōd Deus fecit hoc ad distinguendum ritus sacrificiorum, & quia cum offerebatur per se simila, vel cum dabatur in holocaustum aut in sacrificio pacifico, ponebatur oleum in ea: ideo hic nō debuit poni oleum. Aliam causam assignant doctores nostri, quoniam oleum in sacra scriptura significat pietatem Dei, secundum quam remissio fit peccatorum: & quia peccatores licet penituerint non debent esse securi de remissione sibi facta, sed potius timere: ideo oleum, quod pietatem signat, ibi poni non debuit. Si autem aliquis contra hoc arguat esse contra fidem catholicam, quia quacunque hora ingemuerit peccator Deus remittet ei peccata: si ergo aliquis ingemiscat; & tamen non credat, aut saltem dubitet, an peccata sibi remissa sint, detrahit contritionem, per quam non credit infallibiliter peccata aboleri, detrahit etiam bonitati Dei, quoniam nō credit tantam esse bonitatem Dei, vt eo dolente Deus ei immediate remittat. Respondendum est, quōd non est securum de remissione peccati, quamuis aliquis contritus fuerit, nō repugnat fidei catholice, nec quibus;

An illeg. d. peccatis suis doluit debet esse certus de remissione vel dubitare.

Fquam detrahit contritioni, aut diuinę bonitati: nam ille, qui non est securus de remissione peccatorū postquam contritus est, non dicit contritionem non sufficere ad remissionem peccatorum plenarię, nec bonitati Dei dimittit: sed constituit Deum tantę bonitatis esse, vt nobis gementibus ignoscat, & contritionē dicit tantę virtutis esse, vt per eam omnia vitia plenē abstergantur. Dubitat tamē an ipse plenariam habuit contritionem, vt deberet fieri remissio peccatorū, vel an posuerit obicem gratię Dei: igitur securitas de remissione nō est valde laudabilis, qm̄ vt pertinere ad quandam presumptionem, sed melius est subditum esse in timore, etiam dubitare an pp̄ imperfectionem suam Deus gratiam remissionis perfecte non apposuerit; & ista dubietas gratiam non tollit, nec meritū dimittit: sed potius adauget. *Nec thuris aliquid imponet.* Cōsuetum erat, qm̄ simila offerbatur, poni thus, vt patet supra 2. cap. Crederet igitur aliquis sic debere fieri hic: & tollitur dubiū, cum dicitur quod nihil de thure poneret. Causa huius est fm̄ Rab. Sa. q. thus odoriferum est. peccati autem odor bonus nō est, ideo in sacrificio pro peccato thus poni non debet. Alia cā est fm̄ quod supra dicebatur ad differentiam aliorum sacrificiorum, qm̄ in alijs cum simila ponitur thus: ideo hic non debuit poni. Alio mō dici pōt, quod thus quia boni odoris est, significat diuinam acceptationem: peccatum autē, pro quo sacrificium fit, non est Deo acceptū sed abominabile: vel qui sacrificium pro peccato offert, non debet securus esse de acceptatione sicut in alijs sacrificijs. Hęc autē aliquales rōnes sunt, nec tñ totaliter concludunt, qm̄ si ob hoc Deus veruisset poni thus, quia odoriferum est, & significat diuinam acceptationem: non vocauisset sacrificium pro peccato odorem suauitatis: dixit tamen in sacrificio pro peccato esse sibi odorem suauitatis, vt patet præcedē. cap. ergo non ob hoc vetitum est thus. Et sic dicendum est quod quis ista causę sint: tamē non sunt totaliter: nam in ipsis ceremonijs non pōt dari plena rō, cum voluntas legislatoris potissimū pro rōne habeat. *Quia pro peccato est.* Ista est causa superiorū. Quare nō ponebat thus, nec oleū. & dicitur hoc quia istud sacrificium pro peccato determinat sibi istas ceremonias: ideo cum pro peccato offeratur nō debet poni thus nec oleū. *Tradet que eam sacerdoti.* Idest istam similitam nō cōspersam oleo ducet offerens ad atrium tabernaculi in ostio eius, & ibi dabit eam sacerdoti. *Qui plenum ex ea pugillum bauriens.* idest sacerdos mittet manū suam in vas illud in quo farina portatur, & accipiet pugillum plenum: hanc autē partem cremabat coram dño: reliquum autē manebat pro sacerdotibus in cibos. *Cremabit super altare.* Idest ponet sacerdos illā particulā farinę super altare holocaustorū, vt cōburat. *In monumentū eius, qui obtulerit.* Idest in memoriā eius, qui obtulerit. offerētis. q. d. ideo ponebatur ista farina pauca super altare, vt Deus recordaretur offerentis: nam pro reliqua parte farinę, quę manebat sacerdotibus non dicebatur Deus recordari offerentium cum illa pars non ad Deū, sed ad sacerdotes pertineret. Hoc autē quod super altare ponebat ad Deū specialiter pertinebat: monumentū autē memoria dñi, quasi mouēs mētē: sicut aliquarū rerum recordamur p̄ quędā signa apposita. *Rogans pro illo, & expians.* Idest sacerdos qm̄ imposuerit illā particulā sup̄ altare de simila, rogabit p̄ offerētē, & expiabit. i. p̄ istā oblationē & cremationē peccati auferebatur qđ erat expiari. *Reliqua vero parte habebit in munere.* i. totū illud de decima parte similitę ephi p̄ter pugillū, pueniebat sacerdotibus;

Quare nihil de thure ponebatur i sacrificio p peccato.

In ceremonijs nō potest dari ratio.

Monimentum unde dictum.

dotibus: hoc autem pro munere. i. dabatur sibi pro labore, vel ministracione, quam habebant in sanctuario: & isto modo omnes alie partes aliorum sacrificiorū, quę dabantur eis, erant pro ministracione, & labore: quoniam nullam aliam partem habebant sacerdotes in possessione israelitarum, vt patet Numeri 18. cap. & Deuteron. 18. cap.

Locutusque est Dominus ad Moysem dicens: Anima si prauaricans ceremonias per errorem in his, quę Domino sunt sanctificata peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pondus sanctuarij: ipsumque; quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet supra, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei. Anima, quę peccauerit per ignorantiam, feceritque vnum ex his, quę Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.

Locutusque est. Hic loquitur de peccatis, quę contingunt in abusu sacrorum. i. quod homines laici tractent res sacras, ad quas accedere non licet. Erat enim quędam sacra, quibus non debebant sacerdotes vt nec laici: & hoc erat in thymiamate, quod fiebat ad cremandum coram Domino: & in oleo vnctionis, quod erat ad consecrandum sacerdotes, & vngendum sanctuarium cum rebus suis. Si autem aliquis his rebus vteretur ad seipsum, & hoc sciens faceret, moriebatur, sicut patet Exod. 30. cap. Si autem hoc per errorem fecisset non moriebatur, sed debebat facere aliqua sacrificia de quibus hic: & hoc tam sacerdos quam laicus: qm̄ vtrique vetitus erat vsus thymiamatis, & olei vnctionis: & quamuis ista litera clare non videatur de hoc loqui: tamen reducendum est ad literam cum pro illo errore aliqua pena imponi debeat. Aliqui autem dicunt hoc intelligi de decimis, & primitijs, scilicet, si aliquis vsurparet sibi aliquam partem de decimis, & primitijs: quoniam ista tenebantur sacerdotibus specialiter obligata: & qui de illis aliquam partem sibi retineret, peccabat, & tenebatur hanc restituere, & insuper quintam: & pro peccato sacrificium faciebat. Sed hoc non totaliter conuenit, quoniam hic dicitur de his, quę sanctificata sunt: sed decimę & primitię non erant sanctificata cum apud ipsos vulgares tenebantur. Sed referendum est magis ad alia, scilicet, quod quedam res sacrę erant, quibus abuti poterant vulgares, scilicet quedam partes sacrificiorum, quę proueniebant sacerdotibus solis sicut in peccatorum sacrificio, & in sacrificijs pacificis: de illis autem si vulgares comederent, & hoc facerent scientes, valde peccabant & moriebantur. Si autem facerent per ignorantiam restituebant quantum comederant, vt satis faceret sacerdotibus, vt patet infra 22. cap. cum dicitur: omnis alienigena comedendi ex eis non habeat potestatem: qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cū eo, quod comederit, & dabit sacerdoti. Præter hoc autem hic ponitur alia Alph. T. ost. super Leuit.

A pena pro ipso peccato. scilicet quod offeratur sacrificium. est autem peccatum cum vulgares comedunt de partibus sacrificiorū: quia per hoc sacrificia contaminantur, & dehonestantur vt patet infra 22. cū dicitur: nec contaminabunt sanctificata filiorum israel, quę offerunt Domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui cum sanctificata comederint. *Locutusque est Dominus ad Moysem.* Hic est caput orationis: quoniam supra dicebatur de his, quę pertinebant ad peccata in vsu hominum, hic autem de abusu sacrificiorum: ideo ponitur hic locutusque est tanquam caput orationis: & non ponebatur hoc in alijs casibus superioribus. Siquis dicat quod hic est interpolatio orationis. scilicet quod ea, quę supra dicta sunt, fuerint semel dicta: ea autem, quę hic subiunguntur fuerunt dicta Moyse alia vice non erit de hoc curandum: quoniam supra 1. cap. q. 4. de hoc diffinitum est. *Anima si prauaricans ceremonias.* Animam hominem vocat sicut supra declaratum est. Præuaricare ceremonias est peruertere morem sacrorum datum in lege, vt si lex diffiniat certam partem sacrificij pertinere ad sacerdotem, & illam sibi laicus vsurpet, prauaricatur ceremonias, vel si de holocausto, de quo nihil attinebat ad laicum, ipse aliquam particulam sumeret, prauaricatio ceremoniarum est: & qđ dicitur aliquis prauaricari ceremonias quādāmodum que contra aliquam legem ceremoniale agit: hic tamen precise accipitur, cum aliquis agit contra leges sacrificiorum, quibus distinguuntur alique partes pro sacerdotibus aut Deo, & illas sibi vulgares vsurpant, quod patet. quia infra dicitur quod isti sic peccantes restituant damnum, & quintam insuper partem. Sed in obseruationibus ceremonialibus in quibus nihil accipitur non potest restitui damnum: sicut si aliquis infringeret sabbatum, vel non obseruaret alias solemnitates: ergo solum intelligitur de prauaricatione ceremonialium sacrificiorum: maxime quia litera dicit in his, quę Domino sanctificata sunt: tamen non pōt aliquis accipere res sanctificatas, nisi sint partes sacrificiorum aut similia. *Per errorem.* Sicut in similibus imponebantur sacrificia his, qui per ignorantiam aut negligentiam faciebant: ita hic eis qui per errorem, quod ad ignorantiam pertinet. nam si aliquis prauaricaretur has ceremonias sciens. obseruare nolens mortem merebatur, & ponebatur aliquod sacrificium expiantium pro his. De hoc Nume. 15. cap. anima quę per superbiam aliquod peccatū cōmiserit, quoniam aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo: verbum enim Domini contempserit, & precepit illius fecit irritum: iccirco delebitur, & portabit iniquitatem suam: sic videtur infra 22. cap. vbi ponitur de comedentibus sanctificata si laici sint: quoniam si nesciant restituent damnum, & quintam partem: si autem alijs, portabunt iniquitatem delicti sui: & sic videtur quod tunc non imponitur aliquod sacrificiū faciendum, sed mors infligitur. *In his, quę sunt Domino sanctificata peccauerit.* Idest in sacrificijs, siue in animalibus, de quibus sunt facta sacrificia: quoniam illa iam Deo sacrificata sunt, & ab humanis vsibus sequestrata. vsurpare sibi igitur aliquid de illis sacrilegium est: sicut si laici contenderent celebrare solennia missarum, sicut sacerdotes. Alio modo accipiuntur sanctificata Deo pro his, quę sunt in decimis, & primitijs secundum quod hic dicebatur. Item potest assumi pro abusu thymiamatis vel olei vnctionis: sed magis ad sacrificia pertinet, vt supra declaratum est. *Offeret pro delicto suo arietem.* Nō accipitur hic delictū ipsum malū quod sacerdotibus eueniebat, cum aliquis de laicis vsurpabat partes sacrificiorum: qm̄ pro hoc solvebat tñ, & quintā partē insuper: sed p̄ ipso malo qđ est in ausu vsurpadi sibi res sacras: qm̄ p̄ter malū qđ intulit

Præuaricare ceremonias qđ sit.

ad hoc in culpa fuit: hæc autē culpa ad Deum solum referretur: & fiebat ut ille, qui transgressus fuerat ceremonias legis vsu pando sibi aliquid fieri faceret alias ceremonias offerendo sacrificia. *Arietem immaculatum de gregibus.* Quare autem deberet esse aries immaculatus, habetur infra 22. cap. ubi enarrantur omnes immunditiae potentes impedire sacrificia. Dicitur esse aries de gregibus, quoniam greges ad parua animalia pertinent ut capras, oves, & porcos: armenta vero ad magna ut boues, & camelos. *Qui emi potest duobus siclis.* Hic determinatur pretium arietis offerendi pro peccato: quoniam aliquis sciens se ad hoc teneri, vellet offerre aliquem arietem valde parui pretij. Sparuum aut macilentum: iubet ergo Deus quod ille sit certi valoris. duorum siclorum, aut quasi. Ex quo innuitur siclum esse monetam nō valde magni pretij: quā in terra promissionis valebat communiter aries vnus de mediocribus duobus siclos, & in terra illa erat maxima copia in gregibus, ergo non essent ibi in magno valore, sed valebat aries vnus duos siclos: ergo paruum erat pretium siclorum, *iuxta pondus sanctuarij.* Determinatur hic certitudo siclorum: duplices namque sicli erant apud Iudæos. sicli secundum mensuram sanctuarij, & sicli secundum mensuram vulgarem: siclus autem sanctuarij maior erat, & de hoc iubetur hic solui. nam omnia, quæ ad sanctuarium pertinebant si in pecunia soluerentur, semper mensuranda erant siclis sanctuarij: ex hoc patet siclos esse monetam auream, vel argenteam, quoniam in pondere accipitur. Aliæ autem monetæ characteribus distinguuntur. Pretia tamen eorum pondere non æquantur: monetæ autem argentea & aurea non solum characterē veræ esse conuincitur, sed etiam pondere: ad valorem autem eius vtrumque inspicitur: cuius causā est, quoniam monetæ aurea & argentea non solum habet valorem ab imponente characterem, sed etiam ex conditione materiae, quia à nobis cōiter æstimatur etiā si characterem nullum habeat. De siclo autē quod pondere mensuraretur, habetur infra 27. cap. cum dicitur, siclus 20. obolos continet. *Ipsūque quod intulit dānū restituet.* Tunc enim pro peccato conuenienter satisficitur, cū pro omnibus, quæ in peccato sunt satisfactio imponitur: & quia in hoc peccato erant duo. peruersitas & damnum, ideo pro vtroque satisfieri debebat: peruersitas autē erat dupliciter: quā quædam erat ad Deū, & alia ad proximum: ideo imponuntur hic tres penæ. vna pro dāno, & alia pro peruersitate in sacerdote. Pro dāno imponitur ꝑ passum. s. æqualitas in solutione: ita ut quantum de dāno intulerit, tantū dē restituat: ut si qs quartā partem arietis sanctificati sibi vsurpasset, quartam partem arietis reddebat. Pro peruersitate facta in Deum imponitur sacrificium. Pro peruersitate facta in sacerdotē imponitur quinta pars rei, quæ vsurpata fuerat super ipsum æquale, quod restituitur. De offensa & peruersitate in Deum manifestum est ꝑ in hoc peccato sit: & hoc ex duplici capite: primo, quia Deus condiderat leges has de sacrificijs: cū igitur aliquis ꝑ aliq̄ earū faceret Deo offensionē offerebat, cuius vis pendebat præcepta. Secūdo erat offensio Dei in hac præuarificatione ceremoniarum: quā in his, quæ sanctificata erant Deo, vel sacerdotibus, vulgares partes non habebant, quā Deo & sacerdotibus pertinebant: & cum hæc per oblationem ad Deum sanctificationē accipiebant, qui illi sanctificata vsurpabat Deo offensus erat, a quo sanctificatio causabatur: de præuaricatione autē, quæ in sacerdotem erat offerendo eis partem sacrificiorū, quæ eis proueniebat, satis manifestū est. Nam cum quis bona alterius rapit dupl. reum ledit: primo, quia dānū infert cū res eius diminuat: secūdo quia quādam offensionem facit eo ꝑ audeat cōtractare res

Pretium arietis offerendi ꝑ peccato.

Duplices erant sicli apud Iudæos.

In peccato sunt peruersitas & dānum ideo imponunt tres penæ.

alienas dño non iubente: ideo pro vtroque pena imponi debet: & sic leges humane iustæ quæ loquuntur de satisfactioe, quæ in furto est, nunq̄ ponunt solum æquilitatem rei ablata restituendam: sed etiā aliquid vltra: quā restitutio æqualitatis ad satisfactioē dāni pertinet: pro offensione igitur illata in contractando res alienas dño non iubente, sed in iuro, debet poni aliqua alia pena supra æqualitatem: in sacerdotibus autē hmoi erat: quā cum sibi aliquid de sanctificatis, quod in eorum ius cederet, auferebatur, ledēbantur dupl. s. in damno rei ablata, quā tantum bona eorū diminuebantur quanta erat res ablata. Secūdo ledēbantur, quia res eorum inuitis eis cōtractabantur a laicis. Pro primo igitur imponebatur hic restitutio æqualitatis: pro secūdo autē intulitur insuper solutio quintæ partis rei. Sed adhuc dicit aliquis ista conuenienter se habere cū laici abstulerunt aliquod de sanctificatis, quæ ad sacerdotē pertinebat: sed quid sciendum erit cum ea, quæ ablata sunt cedebant in solum ius Dei: ut si forte esset holocaustū aut tolleretur aliquid de adipibus, quā in his oīa ad Deum pertinent? Rōndendum est ꝑ etiam hic eodem modo conuenit ista triplex pena. Primo. n. conuenit satisfactio damni, quā siue de his, quæ in sacerdotum iura cedunt, siue de his, quæ ad Deum pertinent aliquid ablatum sit, semper erat tantum damnum, quanta erat ipsa res ablata. Itē si hæc, quæ a laicis tollebantur Deo soli pertinerent: adhuc erat ibi offensio Dei, quā ipse cōsiderat legem & repugnando legi repugnabat ipsi: ideo ob hoc debebat imponi aliqua pena: & ista erat ꝑ solueretur vnus aries Deo in sacrificium. Etiam ista, quæ sanctificata erant a Deo sanctificabantur: vsurpando igitur quæ ipsi sanctificata erant peccatum erat: & hoc cadit cum superioribus. ꝑ teneretur soluere peccans vnus arietem. Præter hæc autem habitudinem generalem Dei ad sacrificia, erat quedā habitudo specialior ad ipsas partes sacrificiorū ipsius Dei: nam sicut ꝑ comparatur Deus ad sacrificia, ut legislator in eis, & ut ab ipso oīa sanctificata erant, erat generalis habitudo: quā non solum ipse legē dederat de partibus sacrificiorum, quæ sibi pertinebant: sed etiā de partibus illis, quæ in ius sacerdotum & ipsorum offerentium cedebant. Etiam sanctificatio in his sacrificijs tam ad partes prouenientes Deo, quā ad partes prouenientes sacerdotibus a Deo causabatur. Erat tamen quædam habitudo spālis Dei ad partes illas sacrificiorum, quæ in ius suum cedebant: nam ad eas comparatur, ut persona priuata sicut comparatur sacerdos ad partes sibi prouenientes: ideo præter offensionem illam in abusu sacrificiorum, quæ erat Dei in quantum ipse habebat generalem habitudinem ad res sanctificatas, erat ista offensio in quantum erat persona priuata cui deberetur specialiter iste partes, ideo sic ꝑ illa offensione dabatur supra aries in sacrificiū: ita & pro hac erat danda quinta pars rei ablata super æqualitatem. *Ipsūque quod intulit damni restituet.* Siue illud damnum sit in rebus sanctificatis, quæ ad Deum solum pertinent, siue in partibus, quæ proueniunt sacerdotibus. *Et quintam partem ponet supra.* Ista quinta pars dabatur pro offensione, quæ erat facta ipsi ad quæ pertinebant hæc, quæ ablata sunt, siue sacerdos esset, siue Deus.

Quomodo ista quinta pars solueretur. Quest. VII.

DE hac quinta parte aliquis quæret quomodo solueretur. Et respondendum est ꝑ si ista pars ablata pertinebat sacerdotibus, leue est scire quomodo quinta pars solueretur: quā ipsa quinta pars, quæ soluebatur solis sacerdotibus soluenda erat: & tunc siue solueretur in materia illa

Laici abstulentes sanctificatis offēdebāt dupliciter sacerdotes

Pœna pro rebus Deo dicitis a laicis ablati.

Deter. q.

De peccato in transgressione ceremonie alicuius legis.

in qua oblata fuerat, siue non, non erat magna difficultas, ut pote si fuerit aliquis pro hostia pacifica immolatus, de quo proueniebant sacerdoti duæ partibus. Iam dextera, & pectusculum eleuationis. Si autē de his laici abstulisset aliquam partem, ut quia forte abstulisset pectusculum arietis, tenebatur reddere quintam partem pectusculi & ipsum pectusculum insuper, vel poterat hæc solutio fieri in pecunia iudicando quantum pectusculum, & quinta pars valerent. Si autē istud quod oblatum est ad solum Deum pertinebat, difficilius erat facere solutionem: nam non videbatur posse fieri in eadem materia, ut si quis per errorem comedisset de adipibus, qui coram Deo cremari debebant, quā tunc non poterat tantundem de adipibus, cū quinta parte insuper soluere, quā omnes adipes, qui immolati poterant iure cedebant in partem dñi, & sic illos cremando non fiebat aliqua solutio, cum lex obligasset ad cremandum adipes dño, ut patet supra 3. cap. cū dicitur: omnis adeps dñi erit iure perpetuo. Idem dē si abstulisset laicus aliquid de holocausti carnibus, & comedisset per ignorantiam, tenebatur tñ ad quintā partem restituere, & tunc non poterat restituere conuenienter in eadem materia, quia non poterat domino offerri, neque aliquid genus sacrificij particula alicuius animalis, sed oportebat totum ipsum animal offerri, quia difficile erat, ut pro cetera parte animalis totum animal offerretur. Dicendum ergo, ꝑ sanctificata a laicis vsurpata ad Deum pertinent, & non debebant tradi in eadem specie ad hoc, ꝑ Deo offerrentur, sed soluebantur in pecunia, & illa ad sacerdotum iura pertinebat, quod aliquāter patet ex litera, cum dicitur: ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam insuper partem tradens sacerdoti, & non dicitur de eis, quæ offeruntur dño: solum enim dño aries offerebatur. *Qui rogabit pro eo offerens arietem.* Ista cerdos suscipiet de manu offerentis arietem & immolabit, & faciens ceremonias eius rogabit pro offerente. *Et dimittetur ei.* Deus remittet pœnam quam daturus erat ei, qui per errorem comederat sanctificata propter deuotionem ipsius offerentis & propter preces sacerdotis. *Anima, quæ peccauerit per ignorantiam.* Hic agitur de alio casu, in quo homines peccabant, & hoc circa sacra. Et aliqui dicunt, ꝑ hoc erat in abusu decimarum, ut si aliquis de laicis partem decimarum sibi retineret, quā tunc si fecisset hoc per ignorantiam tenebatur reus hæc lege. Sed hoc non videtur conuenienter dictum, quā decimæ antequam transirent in potestatem sacerdotum, & Leuitarum nō erāt sacra, ideo non p̄ctabat res sacras, qui eas detinebat, sed solum inferebat damnum sacerdotibus, & Leuitis quibus iste dare tenebatur. Sed præter hoc non videtur intelligi posse de decimis, quā qui decimæ retinet cū sit obligatus ad illas soluendas, non solum teneretur offerre arietem sicut ꝑ hic dicitur, sed teneretur restituere quantum apud se detinisset de illis, sicut dicebat supra, de his, qui comedebant sanctificata, ꝑ tenerentur restituere damnum, & quintam insuper partem. hic tñ non dicitur de restitutione alicuius rei, sed solum de oblatione arietis. Et si forte aliquis vellet intelligere de retentione decimarum & primitiarum, diuider illam literam, quæ infra habetur, cum dicitur: offeret arietem immaculatum de gregibus iuxta mensuram æstimationemque peccati. i. soluet arietem, & dabit iuxta mensuram peccati, s. tantum quantum de decimis aut primitijs sibi retinuerit. Sed adhuc non videtur conuenienter dici, quā si hic ageretur de peccato in ablatione, vel retentione alicuius partis primitiarum, vel decimarum non solū iuberebatur restituere æstimationē, sed et aliquid vltra sicut supra dicebatur de illo, qui vsurpauit res sanctificatas, ꝑ soluere damnum, & quintam partē insuper

per. Dicendum igitur est intelligi istam legem de eo, qui peccabat in transgressione ceremonie alicuius legis, in qua nihil tollebat, nec erat necessaria restitutio, sed solum erat transgressio alicuius obseruantie, & tunc pro peccato isto offerendum erat aries, & nihil aliud dandum. *Anima, quæ peccauerit.* i. cum aliquis hō quicumque ille sit peccauerit. *Feceritque vnus ex his, quæ lege domini prohibentur.* i. si peccauerit transgrediens aliquam ceremoniam, de qua iubetur in lege dñi, ꝑ fieret, & nō facta est, vel alia p̄ria facta est, si hæc per ignorantiam facta est, tenebitur hæc lege. Qui autē per superbiam contempto Deo quantūcūque ceremoniam transgrederebatur moriebatur, ut patet Numeri 15. c. *Et peccati rea intellexerit iniquitatem suam.* i. cum anima exultans rea peccati. i. obligata ad aliquam pœnam propter peccatum, quod commiserat, si postea intelligit peccatum suum aliquo modo, siue per seipsum, siue alio docente, tenebitur ad ea, quæ in hæc lege dicuntur. *Offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti.* Hic non ponitur, sicut supra quantitas precij arietis offerendi, ut aliqui putant, & tñ ponitur, quia dñi infra iuxta mensuram, æstimationemque peccati. i. ꝑ deberet esse ille aries in tanto valore, & æstimatione, sicut requirebatur in ariete immolando pro peccato: dñi hic arietem immaculatum, quā generale est, ꝑ in oībus sacrificijs solum animalia immunda offerrentur. De immundicijs habetur infra 22. c. *iuxta mensuram æstimationemque peccati.* Aliqui exponunt, ꝑ deberet esse istud sacrificium sicut æstimationem peccati. i. sicut magnitudinem eius. Sed hoc non potest stare, quā illud peccatum, pro quo fieret ista immolatio, aut esset peccatum, in quo deberet fieri restitutio aliqua, aut non. Si autē esset tale, in quo deberet fieri restitutio, quæratur an iste aries, qui offerendus erat cōpararetur in partem restitutionis, aut non: si dicas non computari, sicut in casu superiori, in quo restituitur damnum addita quinta parte & aries pro peccato, non potest stare: quā hic dicitur, ꝑ deberet offerri aries iuxta mensuram æstimationemque peccati, in quo necessarium est, ut aries tota satisfactio sit, aut in partē satisfactiois computetur. Concessio autem, ꝑ debeat computari aries in satisfactioe, non potest stare ista sententia, quia cum dicatur hic offerri iuxta mensuram, & æstimationem peccati, si aliquo modo satisfactio facienda minoris valoris esset quā vnus aries, nō posset offerri aries, sed fallum est, cum iubeatur hic arietem offerri. Si autem esset satisfactio magna quantitas, ut quia detinisset sibi magnam partem decimarum, aut primitiarum, teneretur offerre multos arietes quousque accederetur ad quantitatem satisfactiois faciendam, ita ut interdū contingeret offerri 20. arietes. Sed hoc non consonat literæ, cum litera solum iubeat offerri arietem. Item hoc adhuc concessio, erat magnū inconueniens, quā primitiæ, & decimæ ad iura sacerdotum totaliter pertinent: habetur Numeri 17. cap. Si igitur aliquis retinens sibi magnam partem decimarum, teneretur postea illam offerre Deo in arietibus, lederentur sacerdotes, quia id quod sibi proueniebat tollebat ab eis, & dabatur Deo, quod non erat conueniens, quā eodem modo aliquis furaretur aut publica latrocinia exerceret, & offerendo dño aliquā, remitterent ei peccata latrocinij, nullo profus restituito eis, quibus ablata fuerant, quod magnā inconuenientiam facit in lege. Ad hoc autem aliquis respondet, ꝑ quāvis decimæ soluerentur in arietibus offerendo dño pro peccato retinentis eas, tñ non ledēbantur sacerdotes, quā sicut aliis habitum essent eas: ita & haberent in sacrificijs pro peccato, quā totum ipsum sacrificiū pro peccato a sacerdotibus comedebatur, ut patet sequē. cap. demptis solis adipibus. Ad hoc rōndendum est istam præcedentem rōsionem procedere ex erroneo fundamento

An deberet offerri aries pro peccato iuxta æstimationem & mensuram peccati.

Decimæ non pertinebant ad sacerdotes, sed Leuitas.

mento: existimant enim decimas sacerdotibus esse de his, quod tñ falsum est, qm sacerdotes nihil de decimis habebant, sed ad Leuitas pertinebat, qui decimam decimam suę soli sacerdoti magno tribuebant, vt habetur Num. 18. cap. Item quamuis decimę solis sacerdotibus in ius cederent, tñ laudarentur per istum modum solutionis in sacrificijs pro peccato, qm maioris valoris erat accipere viginti arietes viuentes loco decimarum, quàm accipere viginti arietes mortuos in sacrificijs pro peccato, qm viuentes arietes proficiebant ad gregem, & prolem generandã, & tonsones lanarum, atq; alias vtilitates, ad quas mortui nō proficiunt. Maxime, quia de arietibus pro peccato immolatis non licebat comedere, nisi solis masculis de genere sacerdotali, vt patet seq. cap. de his autem arietibus, qui decimarum loco assumpti essent, licebat sacerdotibus facere, quod vellent, nō ergo erat iustum ea, quæ de decimis, aut primitijs a laicis retenta forent solui, conuertendo in arietes offerendos pro peccato. Si autē dicas, qd imponebatur ista pena iuxta mensuram peccati in illis peccatis, in quibus non fiebat vlla restitutio, non pōt stare, qm tunc non posset sciri, quod erat peccatum, cuius estimatio & mensura esset offerre vnū arietem, nisi poneretur expresse, quod nulla lex fecit. & dato, qd signaretur illud peccatum, cuius estimatio esset vnus arietis, tñ nesciretur de alijs quantum estimari deberent, an duobus, vel tribus, vel quinque arietibus, qm patet nobis interdum excessus in delictis, tñ non patet determinatus excessus eorum, ideo distinguere nesciremus in singulis peccatis, quot arietes offerri deberent, nisi lex hoc determinaret; quod non facit. Ideo dicendum, non posse intelligi qd offerretur aries iuxta estimationem peccati. i. qd fm, qd peccatum est maius, vel minus ita plures, aut pauciores arietes offerentes. Sed dicendum est in hac littera solū de signari precium arietis offerendi cum dicitur. *Iuxta mensuram estimationemque peccati.* i. qd tantus erit valor istius arietis, qui offertur quanta estimatio, vel mensura posita in ariete pro peccato, nam supra dicebatur, qd aries, qui offerretur pro peccato, deberet valere duos ficos: hic autem dicitur, qd illa estimatio tenenda est. *Qui orabit pro eo.* s. sacerdos offerens arietem orabit pro illo offerente. s. qd orabit pro eo, & pro peccato suo, fm modum, quem supra declarauimus. *Quia nesciens fecerit.* Potest hic teneri, quia causaliter. s. qd ideo rogat sacerdos pro peccato istius, quia nesciens fecit. q. d. si fecisset sciens non rogaret pro eo, quia illud erat orare pro eo, qui per superbiam peccabat. huic autē non erat aliqua expiatio in sacrificijs, sed moriebatur, vt patet Num. 15. cap. nam fecisse per ignorantiam valde prodest ad remissionem peccati. Et sic ait Apostolus ad Gala. 2. c. misericordiam merui, qm ignorās feci. Alio modo potest accipi, quia non causaliter, & tunc referat ad formam orationis, s. qd sacerdos qm oraret, deberet Deo dicere: Domine remitte isti, quia ignorans fecit. Melius tamen refertur ad primum modum, sicut patet in littera sequenti, cum dicitur, quia per errorē deliquit in domino. *Et dimittetur ei.* s. qd cum sacerdos orauerit pro peccato istius offerentis, Deus remittet ei penam, nec infliget aliquid, sicut alijs inflicturus est. *Quia per errorem deliquit in domino.*

Deus quare peccata pro quibus sunt oblationes remittat. Questio. VIII.

Cap. 1.

Hic ponitur causa, quare Deus remittat peccata, pro quibus fiunt oblationes. s. quia illa per errorem facta sunt, quod autem per errorem factum est, nō est voluntarium, sed vocatur inuoluntarium per ignorantiam iuxta Arist. 2. Ethicorum: in inuoluntarijs autem pena non im-

ponitur, nec laus, sed interdum venia, interdum autē misericordia digna sunt iuxta eundem. in 1. c. 3. Ethicorum. Nec tamen in hoc innuitur, qd peccata, quæ sunt per malitiam, non remittantur a Deo, quoniam qualiacunque & quantacunque; facinorosa fuerint ad vnicum gemitum omnia delibantur teste Ezechiel. c. 3. peccata tñ, quæ per ignorantiam sunt, lenius remittuntur, cum non habeant in se tantam grauitatem peccati: nullum tamen penitus peccatum irremissibile est: plura quidem in infinitū peccata Deus remittere potest qd totus mundus, cū demonibus facere possent, & si illa actualiter essent vnico gemitu oia delerent.

In finita peccata Deus pōt remittere.

Nec valet si dicas obijciens de eo qd habetur Matthei. 12. s. si aliquis peccauerit in patrem remittetur ei, si autē peccauerit in Spiritum Sanctum, nec in hoc seculo, nec in futuro remittetur ei. Quoniam peccatū in Spiritum sanctum si propriissimè assumatur excludit omnem contritionem, & dolorem de peccatis, & istud est vnicum. s. finalis impenitentia: nam tunc impossibile est, qd remittatur, quia sine dolore nulla fit remissio peccatorum, sed ille, qui finaliter sine penitentia diem claudit, dolorem nullum habuit de commissis, ergo impossibile est, qd sibi remittantur. Hac autem finalis impenitentia proprie vocatur peccatū in Spiritum sanctum: non quidem, qd aliquid peccatum sit contra Spiritum sanctum, quod non sit cōtra filium, & cōtra patrē, cum he tres personæ vnica substantia individualis (vt ita loquamur) & natura sint; sed dicitur peccatum in Spiritum sanctum fm attributionem; qm quedam perfectiones sunt attributales in diuinis, quæ quanquam in singulis personis diuinis, & in ipsa essentia sint, cuidam tñ personæ attribuntur, & non reliquis, sicut potentia patri attribuitur, & nō alijs, qm ipse est potentia filij, & Spiritus sancti. Sapientia autem filio attribuitur, & non patri, nec Spiritui sancto, qm ipse vtriusque sapientia est, quod se patet cognoscit, & Spiritus sanctus. Bonitas autē Spiritui sancto attribuitur, & non patri, nec filio; qm ipse est, per quem pater & filius se amant. Cum ergo aliquis repugnat Deo faciens per impotētiam dē peccare in patrem cui potentia attribuitur: Cum autē per ignorantiam peccat: qd filium peccare dē, cui datur sapientia in diuinis. Si autē per puram malitiam peccet, dē peccare in Spiritum sanctum, quia qd bonitatem, quæ ei attribuitur agit; & qm nulla maior malitia est, quā diminueret diuinam bonitatem iudicando non esse in Deo tantam bonitatem, vt penitentibus & pro remissione exorantibus gratis remittere velit, ideo qui sic estimat, peccat in Spiritum sanctum. Sed adhuc istud peccatū in Spiritu sancto non est cōsummatū, nisi per totā vitā hęc positionē quispiam tenuerit, & in ea diē cluserit: super hanc autē maior malitia esse non pōt, nec directius repugnās bonitati diuinę, quę Spiritui sancto attribuitur, ideo de hoc peccato verū est, qd peccanti in Spiritum sanctum nunquā remittet in hoc seculo, nec in futuro: qm illā malitiā tenuit in hoc seculo, & in futuro non dolens de peccatis: ita vt existimaret ex immensitate diuinę largitatis sibi remittēda fore. Et si de hoc intelligant verba Christi Matthei. 12. c. debent iacere ad literā sine aliqua expositione, qm qui sic in Spiritum sanctum peccat, impossibile est, qd remissionem accipiat. Christus tamen non loquebatur de hoc precisē ibidem; quoniam dixit, quōd blasphemans peccabat in Spiritum sanctum, & ideo non remittitur.

Peccatū in Spiritu sanctum quid sit.

Quomodo peccatum in Spiritum sanctum dicitur irremissibile.

Non pōt esse maior malitia & repugnantia Spiritui sancto quam finalis impenitentia.

Quomodo peccata in Spiritum sanctum sunt remissibilia. *Questio. IX.*

Pro quo sciendum, qd accipiendo peccata in Spiritum sanctum, quæ fiunt ex pura malitia, & directē repugnant bonitati diuinę, tñ nō sunt consummata

mata peccata, ideo licet difficulter remittantur, tamē remitti possunt, & multotiens remittuntur, sicut est blasphemia in Deū, qm ista pura malitia est Deo maledicere, qui bonitas pura est. Sic etiam est inuidia charitatis fraternę, vt si aliquis inuideret fratri suo, quia habet charitatem, & velle qd Deus non diligeret eū, qm directissime repugnat charitati diuinę, quæ ista bona communicat. Idem autem est de repugnantia veritatis cognitę, vt si aliquis pertinaciter repugnat alicui veritati, quam cognoscit, potissimū cum illa veritas est circa ea, quæ ad fidem pertinet. Sic etiam sunt quedam alia peccata, quæ maiorem repugnantiam ad bonitatem diuinam habent quàm ea, quæ communiter fiunt. De his autem peccatis per Spiritum sanctum cum non fiat consummata per finalem impenitentiam, aut desperationem: dicendum est, qd quamuis difficulter remissibilia sint, tamen remittuntur. Si autem consummentur ista peccata per desperationem, & finalem impenitentiam, non est possibile ea remitti. Accipiendo igitur strictissime nullus est in peccato contra Spiritum sanctum, nisi quando mortuus est, aut moritur: nam antequam moriatur, cum facultas liberi arbitrij ei in sit, poterit de peccatis dolere, & tunc cessabit finalis impenitentia, & fiet plena remissio.

Solum est aliquis peccatū in Spiritu sancto quando mortuus est, vel moritur.

Cum autem Christus dixit, qd qui peccat in Spiritu sancto, nec in hoc seculo, nec in futuro remittetur ei, intellexit non solum de peccato propriissimè in Spiritum sanctum, sed etiam de peccato in Spiritum sanctum largius dicto, & tunc est sensus, qd qui peccat in Spiritum sanctum, non recipiet remissionem in hoc seculo, nec in futuro, id est difficiliter ei remittetur qd alijs, qui aliter peccant. Circa quod considerandum est, qd cum dicitur peccatum in Spiritum sanctum difficiliter remitti quàm cetera peccata: non est intelligendum hoc ex parte Dei, sed ex parte nostra. Nam si ex parte Dei difficiliter remittentur peccata in Spiritu sanctum quàm alia peccata, cum in alijs peccatis fiat remissio, quando cūque homo conuerterit, non fieret remissio in peccatis in Spiritum sanctum, qm aliquis solum semel conuerteretur, sed oportebit multotiens conteri, & dolere. In hoc autem magna inconuenientia sunt, primo quia tunc non staret dictum. 18. cap. Ezechiel. s. quacunque hora conuersus fuerit homo a via sua mala, & genuerit, peccati non memor ero: & tamen si peccata in Spiritum sanctum non delerent per primam cōtritionem, daretur hora, in qua homo conuerteretur a via sua mala, & tamē Deus adhuc recordaretur peccati, & non remitteret, donec sequeretur iteratę contritiones. Item si hoc existeret, daretur magnum inconueniens contra ordinationem Dei. s. qd homine agente quantum in se est, non posset habere remissionem peccatorum, ad quod sequeretur nos a Deo iniuste damnari. Quod probatur; ponamus. n. aliquem blasphemasse Deum, aut inuidisse charitati fraternę & immediate de hoc contritum fuisse, & cito post hoc moreretur, manifestum est, qd iste non poterat ulterius agere, quia quandiu vivebat tandiu de peccato dolebat, & tamen iste non saluabatur, quia ex presumptione hac oportebat istū habere multas iteratas contritiones, & dolores ad hoc, vt peccatum illud remitteretur, quas habere non potuit morte præuentus: magna igitur in hoc esset Dei iniustitia, cum nobis de peccato quantum possemus dolentibus, nō remitteret. Item sequeretur Deum non esse maximū bonum, quia remittere iniurias ad bonitatem remittentis pertinet; ad maximam igitur bonitatem remittentis pertinet remissio omnium iniuriarū, & tunc sicut ad bonitatem magnam pertinet cito remittere iniurias, ita ad maximam bonitatem pertinet citissime eas remittere, sed Deo maximam bonitatem attribui-

mus, ergo ipsi pertinet citissime iniurias remittere, sed si aliqua peccata essent, quæ dolentibus nobis, & humiliter p remissione exorantibus, Deus in primo actu non remitteret, non esset remissio citissima, ergo necessarium est, qd ad primum actum cōtritionis, qui in nobis fuerit, Deus remittat oia peccata quacunque; habuerimus. & sic dicendum est, qd peccata in Spiritum sanctum non requirunt plures actus contritionis, & sæpius iteratos dolores ad remissionem quàm oia alia peccata. Vnde danda est regula, qd peccatum nullum est, etiam si minimum sit, quod possit deleri, nisi per vnum actum contritionis ad minus, & nō est aliquid peccatum, etiam si maximū sit, quod ad sui remissionem requirat plusq; vnum actum cōtritionis. Ex quo inducitur, qd Deus æque velociter oia peccata remittit, siue magna, siue parua sint, nec oportet morari plus in vno, qm in altero. Patet igitur qd intendebamus. s. qd non remittitur difficiliter peccata, quæ sunt in Spiritum sanctum, quæ peccata quacunque; alia, quantum est ex parte Dei. Sed cū dicitur cōter a sacris scriptoribus exponentibus verba Christi, qd difficiliter remittuntur peccata in Spiritum sanctum quæ alia. Dicendum est hoc intelligi ex parte nostra. s. qd cum quis peccat in Spiritum sanctum, difficiliter mouetur ad cōtritionem, & ad supplicandum Deo pro remissione peccatorum quæ si fecisset alia parua peccata: nā peccatū diuinitus tollere non possit: s. qd cum aliquis mortaliter peccat, causatur in eo quedam grauitas, quæ impedit, ne possit moueri ita faciliter ad bonum, sicut si non haberet aliqd peccatū, & tunc necessarium est, vt quātocunque; vnum peccatū in altero maius fuerit: tantō in eo maiorem grauitatem causet impediētē, ne in bonū moueatur. Et cum peccatum in Spiritum sanctum sit de maximis peccatis, necessarium est, vt maiorē grauitatem causet in peccato, & sic difficiliter poterit moueri ad cōtritionem quā qui alio modo peccat. Et quāuis gratia Dei pulsatiua, quæ semper hominem tangit, cōtinuē impellat ad contritionem, cum tñ fuerit in homine maxima grauitas causata, qualis est in peccatis qd Spiritu sanctum, non mouebit eum faciliter gratia pulsatiua Dei, sicut si incurrisset paruā grauitatē pp alia peccata: & hoc est propter qd dē, qd peccatū in Spiritu sanctum difficiliter remittit. s. quia tardius nos ad orandū pro eius remissione mouemur. Et hoc satis cōuenienter dictū est, qm sicut Deus ad remissionem agit, ita & nos: nā sicut peccatū nunquā posset remitti, nisi Deus remitteret, ita nunquā posset remitti, nisi nos ad orandū, & dolendū, p eius remissione moueremur, sed si Deus tarde peccatū in Spiritu sanctum remitteret, diceret illud esse difficulter remissibile: ita si nos cito ad dolendū pro hoc peccato, sicut in ceteris moueri nō possemus, diceret hoc peccatū difficulter remissibile. Et istam difficultatē remissionis Christus Mat. 12. dixit esse irremissibilitatē. Patet ergo qd supra dicebamus. s. qd oia peccata tam per ignorantiam quàm p malitiam, vel quocunque; alio modo remissibilia sunt, si dolor illorū ad sit. Et auctoritates scripturę sacrę, qd videntur dicere peccata p ignorantiam esse remissibilia: peccata autē per malitiā nō remitti, non sunt sic intelligenda, sed est sensus, qd peccata p ignorantiam faciliter sunt remissibilia intelligēdo, vt supra dictū est: peccata autē per malitiā difficulter remittunt, & sic intelligit hic littera, cum dē: & remittetur ei, quia per errorē deliquit in dño. i. quamuis quocunque; modo peccatū remitteret, & tñ facilius remittit isti, qui peccauit per errorē, i. per ignorantiam, sic et intelligit dictū. A postulo Gal. 5. c. Misericordiam merui, quia ignorans feci. i. quamquā Deus remitteret mihi psequenti Ecclesię, et si ex malitia fecissem: tñ facilius remittit, quia ex ignorantia feci.

Ad nullius peccati remissionem requiruntur plures actus contritionis, sed vnus tantum.

Deus æque velociter oia peccata remittit, siue magna, siue parua sint, nec oportet morari plus in vno, qm in altero.

C A P. VI.

Expiatio peccati p contentum.

LOCUTVS QVE est Dominus ad Moysem, dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto domino, negauerit proximo suo depositum, quod fidei eius creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit, siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines, conuicta de liciti, reddet omnia, quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti iuxta æstimationem, mensuramque delicti: qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis, quæ faciendo peccauit.

LOCUTVS QVE est dominus ad Moysem. Hic incipit capitulum s'm quosdam, sed s'm veritatem incipit infra. Locutus est dominus ad Moysem. Vbi agitur de sacrificijs quotidianis. Hic autem cū superius tractauerit legislator de peccato s'm ignorantiam, agit de peccato secundum malitiam.

De quo peccato hic agatur specialiter. Quæstio. X.

De peccato secundum malitiam.

NEO tamen intelligendum est, quod hic solum agatur de peccato s'm malitiam, & supra non ageretur de eodem, quoniam si illud peccatum, quod erat supra subtrahendo veritatem in iudicio, dicatur peccatum s'm passionem, quod est propter amorem, vel odium: eodem modo dicitur istud, de quo hic agitur, esse peccatum s'm passionem, quoniam quicumque proximo suo depositum non reddit, aut quicumque calumniatur, aut aliquid extorquet, aut facit, quia cupiditas rerum vtilium illum mouet, hæc autem cupiditas passio quadam est. Si autem dicamus, quod istud peccatum, de quo hic agitur, sit s'm puram malitiam: ita peccatum, de quo supra agitur, s'm proximo subtrahere veritatem in iudicio peccatum secundum malitiam est, ut cum verè loquamur dicimus illud peccatum, quod erat in subtrahenda veritate esse s'm malitiam, & hoc de quo hic dicitur esse s'm malitiam. Anima, quæ peccauerit, & contempto Deo negauerit proximo suo depositum. Ista littera non proprie assumitur s'm quod ipsa signat: nam cum hic ponatur copulatiua, significantur copulari duo actus, ita quod alius actus sit peccare, & alius sit negare depositum: hoc tamen falsum est, quoniam solum est hic vnus peccatus, s'm negare depositum, ideo illa copulatiua, & non est assumenda in vim copulatiuæ, sed assumenda est tanquam expositiua, ut dicamus: anima, quæ peccauerit, & contempto Deo &c. anima, quæ peccauerit, & contempto Deo. i. & peccando contempsit Deum, & depositum negauit: ita quod nihil aliud sit peccare quod negare depositum proximo. Et contempto Deo. Ponitur ista particula ad designationem grauis culpe in negate depositum, quoniam significatur quod iste, qui depositum accepit, non accepit presentibus testibus, quibus probari possit depositum, sed solus erat Deus, qui ista videret: negando ergo depositum repugnabatur Deo, qui testis erat: nam sicut si presentibus testibus aliquis accepisset depositum, & negaret, contemnebat testes:

ita qui solo Deo presente aliquid recepit, & negat, Deum contemnit, ideo quamuis in omnibus alijs peccatis Deus contemnatur: specialiter tamen contemnitur, cum veritas rerum eo solo presente gestarum negatur, quoniam si deponens res suas penes alium testes haberet presentes, consideret quod propter illos testes non negaret sibi depositum. Ita cum aliquis quidpiam penes alium deposuerit solo Deo presente confidit, quod propter reuerentiam presentie diuine depositarius erubescet depositum inficiari, & sic iusta causa querelæ est ad Deum quicumque; alijs alteri depositum dedit seruandum, & postea negatur. De hoc ponit quasdam exclamaciones Iuuenalis in satyra, quæ incipit.

Exemplo quodcumque malo committitur ipsi.

Sic etiam apud alios poetas modus est, ut quotiescunque inter aliquas personas aliqua facta narrentur, quæ altera earum propter non affuisse testes dicitur, sit exclamatio ad omnes Deos tam superos quam inferos. Negauerit proximo suo depositum. Hoc quidem magnum peccatum est, quoniam contra ius naturale est, quod legisse ius gentium vocantur nam sicut depositiones fieri penes aliquem de iure naturali est: ita depositum reddi ab eodem iure provenit: illud autem inficiari naturali repugnat æquitati. Quod fidei eius creditum fuerat, i. quod commendatum fuerat in bona fide eius. s. quod fideliter custodiret, & fideliter reduceret ad depositorem, cum peteretur. Potest etiam intelligi, quia erat creditum fidei illius depositoris. i. quod non solum dimisit in bona fide illius ad conferuandum, sed etiam nullis testibus presentibus ei tribuit confidens bonæ fidei illius. s. credens, quod non negaret. Vel vi aliquid extorserit. i. si aliquis peccauerit in extorquendo aliquas res ab alio palam eo inuito, quoniam hoc ad rapinam vel latrocinia pertinet, hoc rursus magnum peccatum est. Aut calumniam fecerit. Calumniari dicitur aliquis dupliciter, aut cum quicumque alteri quod indebitum est, per fraudes extorquet, aut cum facit fraudulenter aliquid alteri debitum esse, quod aliàs non deberetur. De primo satis patet exemplum, cum multæ fraudes communiter fiunt: de secundo est exemplum, ut si aliqua lex penalis sit, & aliquis non incideret in illam, sed alius ab intentione infidiatur ei, & laborat ut inducat ad faciendum contra illam legem, ut recipiat ab eo pœnam legis, calumniari dicitur, quoniam iste, qui inciderebat in pœnam istius legis, tenebatur ad soluendum eam: tamen calumnia erat in quantum alius inducebat eum ad peccandum contra aliam legem, & ideo non poterat recipere licite pœnam pœnæ istius legis, ideo si recipisset, quocumque modo restituere tenebatur. Siue rem perditam inuenerit, & inficians insuper peierauerit. Iste est alius casus, in quo homo peccat per malitiam. s. si aliquis inueniat magnam pecuniam, & dominus inquirens ab eo, an inuenerit, non recipit isto negante se inuenisse, & cū postea super hoc in ius deducatur, iurat se non inuenisse: hæc enim magna peccata sunt. Tunc autem debet facere ea, quæ hic sequuntur, sed cum hic dicitur, cum aliquis inuenerit pecuniam, & negauerit, & postea iurauerit, non est intelligendum, quod solum teneatur ad ea, quæ hic dicuntur, quando ista omnia facit: nam dato quod aliquando non iuret, si tamen aliquid inuenerit & negauerit, vel inuenerit & non negauit, quia non fuit ab eo inquisitum an inuenisset, tenebitur facere ea, quæ hic dicuntur: magis tamen peccat si inuenerit, & negauerit, & iuramento firmauerit. Et quodlibet aliud ex pluribus fecerit in quibus peccare solent homines. Id est si non solum fecerit ista, sed aliquid de alijs peccatis, quæ possunt homines facere, in quibus communiter peccant. Et ponitur ista clausula generalis, quia non poterat legislator comprehendere

Calumniari quid sit.

Distinctio peccatorum, quæ in proximo sunt.

In peccatis in solo actu interiori contentibus non fit restitutio.

Peccata enarrari non possunt propter multitudinem s'm speciem.

hic omnes modos peccatorum: sunt enim valde multi, sicut ait Virgilius in 6. Aeneidos

Non mihi si lingua centum sint, oraque centum: Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere formas. Omnia penarum percurrere nomina possem.

Non poterat ergo legislator hic illa enarrare, sed sub generali clausula posuit.

Sciendum autem, quod cum hic legislator dicit, quod in omnibus peccatis, in quibus homines peccare solent, debeat fieri quod hic dicitur, non est intelligendum simpliciter quantum ad omnia peccata: nam manifestum est, quod quamuis homines peccare soleant in peccatis s'm ignorantiam, tamen pro illis non debet fieri id quod infra dicitur, cum hoc sit in peccatis, quod sicut ex malitia. Item adhuc in peccatis, quæ hominibus scientibus fiunt, non tenet vniuersaliter ista regula, quoniam si peccata sint erga Deum qualicumque illa sint, siue sint contra præcepta tria decalogi, siue contra alia præcepta ceremonialia, non ponitur pœna, quæ hic. Quod patet, quia in præceptis decalogi si aliquis contra illa sciens ageret, moreretur. De colledo Deo: alienos patet Deuterono. 13. & 17. cap. de blasphemia, quæ est s'm præceptum patet infra 24. cap. vbi lapidatur contra blasphemus. De violatione sabbati, quæ erat contra tertium, patet Nume. 15. cap. vbi lapidatur vir colligens ligna in sabbato. De peccatis autem, quæ fiebant contra præcepta ceremonialia, si fierent per superbiam infligebatur mors, ut patet Nume. 15. hic tamen non infligebatur mors. Item in peccatis, de quibus hic dicitur, fiebat restitutio aliquorum damnorum, sed in peccatis, quæ fiunt contra Deum non fit restitutio aliquorum damnorum, nisi cum quis de sanctificatis comederit, ut supra in littera dictum est, ergo non potest intelligi de peccatis, quæ sunt contra Deum. Dicendum igitur debere intelligi istam clausulam de solis peccatis, quæ fiunt contra proximum, sed tamen non est intelligendum generaliter, quod in omnibus peccatis, quæ sunt contra proximum teneatur ista regula. Sed distinguendum est, quod peccatorum, quæ in proximo sunt, quedam consistunt in sola affectione: quadam vero in actu exteriori: in primis autem, ut cum aliquis proponebat nocere proximo, vel habebat eum exosum, & nihil ultra ageret, tunc quanquam Deum offenderet, & ei teneretur, proximum tamen non ledere, ideo non tenebatur ei ad aliquid agendum, vel restituendum. Ex quo inferitur intelligi hanc regulam de his peccatis, quoniam in his, de quibus hic fit restitutio: in peccatis tamen in solo actu interiori contentibus, non fit aliqua restitutio. Amplius autem eorum peccatorum, quæ sunt in actu exteriori, quedam sunt in sola voce, quedam autem in rebus: de primis ut maledicere proximo, detrahere, infamare. Et de his dicendum est, quod hæc regula non teneatur de eis, quoniam in omnibus, de quibus hic fit restitutio, debet esse damnus, in verbali autem offensione non fit aliquod damnum, secus dum quod restitutio fieri posset, quanquam si aliquis in verbo iniuriatus alium ageret actione iniuriarum ad condemnationem in pecunijs secundum leges humanas, iniurias ad aliquam pecuniæ summam condempnabitur: apud Hebræos autem tales leges non erant, quia non fuerat ipsis perfecta legislatio assignata, circa contractus, & actiones humanas, sicut legibus humanis postea distinctum est. Etiam quia dato, quod apud eos essent actiones iniuriarum, tamen non potest intelligi littera ista de tali actione, cum agatur de damnificante, vel subtrahente res. Eorum autem peccatorum, quæ consistunt in rebus, quedam sunt, quæ pertinent ad ipsas personas, quedam autem ad res personarum: ad personas autem pertinent peccata hæc. s. percussio, & vulneratio, ut scilicet, quod aliquis occidat aliquem,

aut filium eius, vel uxorem, & in istis non tenetur hæc lex, quoniam ibi non fit aliqua restitutio, sicut hic fieri iubetur. Item quoniam in similibus nihil est, quod restitui possit, etiam si aliquis restituere vellet, sed tenende sunt leges, quæ habentur Exodi 21. cap. de percussio, & vulneratio. Et si obijcias, quod in percussio non moriente fit solutio expensarum, non tenet istud argumentum, quoniam ista non est propria restitutio, cum nihil ablatum fuerit, sed est aliquid datum in pœnam. Sunt autem alia peccata, quæ consistunt circa personas coniunctas, ut cum aliquis adulteretur cum uxore alterius, & in hoc non debebat fieri aliqua restitutio, cum nihil tale esset, sed magis adulter & adultera morentur, ut patet infra 20. cap. Alij erant actus circa res personarum. s. quod aliquis subtraheret bona alterius, aut quouis modo eum in bonis suis damnificaret, & in his est proprie inferre damnum, & competit restitutio directe. huiusmodi sunt exempla, quæ ponuntur in littera. s. si aliquis depositum negauerit, si quis per violentiam, aut per calumniam aliquid extorserit, vel rem perditam inuenerit, & inficiatus fuerit: in his. n. omnibus res alicuius diminuitur quod est proprie damnum, & cum Deus posuerit hic vniuersalem clausulam dicens, hoc debere fieri in omnibus, in quibus homines peccare solent: solum reducendum est ad peccata contra proximum, in quibus res eius deperduntur. Sed præter exempla, quæ hic ponuntur multa alia sunt, ut puta si iudex contra aliquem male iudicauit in pecunijs condemnando quod de condemnato non constat: tenebitur ipse iudex restituere hæc, & facere sacrificium de hoc. Item si aliquis occultè ouem, aut bouem occidit, aut debilitauit, tenebitur ad ea, de quibus hic. Item si precario, vel commutato aliquid recepit, & postea inficiatus fuerit, tenebitur sicut in casu superiori de negante depositum. Multi alij similes casus sunt, in quibus homines aduersus proximum peccare solent, & tenentur rei hæc lege. Conuicta delicti. i. quod ille, qui sic peccat in aliquo superiorum debet conuinci iudicialiter de illo, de quo hic dicitur ad hoc, quod soluit. Sed ista littera non videtur conuenienter posita, quoniam in littera hebraica non habetur ista clausula, sed videtur introducta per errorem scriptorum, qui reperiunt interlineares glossas, & nescientes distinguere inter textum, & glossam fortè propter concordiam & identitatem sententia, ea quæ interlinearia erant, textui miscerunt. Sed magis dicendum est, quod ista particula non videatur debere hic poni. Nam quicumque aliquis in iudicio conuincitur, contra eum pure iudicialiter agitur, ideo cum illius actionis damnum vel utilitas ad proximum spectet, præcisè condemnatio fieri debebat ad proximum, & non ad Deum: hic tamen condemnatur peccans in sacrificijs. Item non potest stare, quoniam si aliquis respiciat eas leges, quæ habentur de disceptatione iudiciali in Exodo, & in libris Numerorum, & Deuterono. & hic, nunquam reperiet, quod in aliqua earum mandetur fieri condemnatio alicuius litigatorum ad aliqua sacrificia Dei, sed hic fit condemnatio, ergo non tenet lex ista in ordine iudiciali, vbi aliquis conuinci debeat. Item si aliquis conuinci deberetur de violentia illata rebus, aut fraude, aut periurio super res, non solum condemnaretur ad condemnationem rerum. i. solutionem cum quinta parte, sed interdum in duplo, aliqui in quadruplo, & quintuplo: nunquid vero minus quod in duplo, ut patet Exodi 22. cap. hic tamen non imponitur duplum, ergo non videtur agi iudicialiter, ut aliquis condemnetur. Sed dicendum est istam legem tenere cum aliquis depositum negauit, aut aliquid violentè, vel per calumniam extorsit, & sic de similibus, & apud se conteritur de iniurijs commissis, & vult proximo satisfacere, tunc tenetur hac lege, & quis teneretur iste

In littera nostra scriptorum est addita vna particula hic, s. conuicta delicti.

ad

ad maiorem solutionem, si iudicialiter ageretur, quia tamen peccans sponte ad sati-faciendū conuertitur, solum imponitur: simplum, & quinta pars. *Reddet omnia que per fraudem voluit obtinere integra.* i. debet restituere omnia, quæ voluit tenere iniuste de bonis proximi sui. Et non est intelligendum, q̄ si aliquis concupiscit rem proximi sui, & illam per fraudem, vel aliàs obtinere voluit, q̄ teneatur un̄ proximo restituere, quantum voluit accipere de bonis eius: nam istud est peccatum in solo actu interiori, & pro his non tenemur proximis ad aliquid, sed est sensus q̄ aliquis suscepit de bonis proximi sui iniuste, & illa tenuit aliquandiu, & voluit obtinere. i. determinabat pro se illa tenere tanquā sua, & tunc cum redierit ad cor penitens de eo, quod egit, reddet vniuersa, quæ voluit obtinere. i. quæ aliquis tenuit, & voluit semper tenere. Sciendum est, q̄ ista lex non solum imponitur, cum quisquam accepit de bonis proximi sui, & aliquid apud se tenet, sed et cum bona eius læsit, aut dimittit apud se nihil tenens, vt si occidit bouem eius, vel ouem, aut commodato, vel precario recipiens illum perdidit, qm̄ licet tunc nihil maneat apud istum damnificatorem, quia tñ ille, cuius res læsa est, ita damnificatur re p̄dita, sicut si apud damnificatorem permaneret, tenebitur semper inferens damnum tñ illi restituere, quantum aut tenet, aut dimittit. *Omnia que per fraudem voluit obtinere.* Non est intelligendum istam legem teneri solum quantum ad ea, quæ per fraudem obtenta sunt, aut obtineri cupiebantur: nam in lege hac exprimitur de eo, qui per violentiam aliquid extorsit. Ea et quæ clam dño inuito auferuntur, hac comprehenduntur lege: illa tñ nō dicuntur per fraudem, sed furto abstracta, sed intelligendum est fraudem nō accipi hic proprie, sed large, vt includit oēm illicitum modum acquisitionis, & sic violentia, rapina, & latrocinia fraudis noie cōtinent. *Et quintam in super partem domino, cui damnum intulerat.* Duo soluuntur hic ei cui res ablata est. i. aequalitas rei, & quinta in super pars: equalitas soluitur pro damno illato in abstractione rei, quinta aut̄ pars pro offensa datur, vel saltem in partē damni illati dño propter absentiam rei suæ, sed in his mitius iudicatur, q̄ si iudicialiter ageretur. *Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum.* Dicitur hic offerre arietē pro peccato in eo, q̄ iste accipiens res proximi sui, offenderat Deum infringens leges eius, & vt satisfaceret, imponebatur, q̄ offerret arietem.

Quare cum aliquis condemnatur reus alicuius peccati non imponebatur semper, quod ageret aliquod sacrificium. Quest. XI.

QUÆRET aliquis, cum in omni peccato fiat Deo offensus, quare, cum aliquis condemnabatur reus alicuius peccati, non imponebatur semper, q̄ ageret aliquod sacrificium? Nam cum aliquis in iudicio condemnaretur, nunquam imponebatur aliqua pœna in offerendo, q̄nis peccata, de quibus contra aliquem iudicialiter agitur, interdum maiora sint quā ea, quæ aliquis sponte confitetur sine iudicio. Rñdendum est, q̄ pœna debet imponi s̄m̄ genus fori, in quo agitur. erant. n. duo fori, iudicium diuinum, & temporale, sicut nunc distinguimus forum conscientie, & forum contentiosum. In his aut̄ pro iisdem delictis non eodē pœnæ dantur: nam aliter punietur qui conuincitur, aut sponte confiteatur occidisse hominem coram iudice, q̄ qui id sacerdoti in cōfessione protulerit, & generaliter quantum ad oēs actus sunt diuersa genera pœnarum in diuersis foris. S c̄ aut̄ erat in veteri testamento, qm̄ cum iudicialiter agebatur, pertinebat ad temporalem iudicialitatem, cum vero aliquis sponte proximo suo con-

fiteretur, q̄ ei nocuerat, pertinebat ad forum diuinū, ideo non debebāt poni eadem genera pœnarum, sed in diuino foro ponebantur pœnæ partim sp̄iales, partim temporales. i. q̄ peccans in quantum proximum leserat satisfaceret, & aliquam pœnam sp̄ialem subiret: hec autem erat in exhibitione alicuius sacrificij: in iudiciali autem pure temporali debebāt imponi pœnæ pure temporales, ideo nunquā sacrificium imponi debuit, sed pure pœna pecuniaria, aut corporalis. *Offeret pro peccato suo arietem.* In hoc videt̄ innui, q̄ iste subtrahēs res alienas vi aut fraude solum peccaret in Deum, & non in proximum, quia iubetur pro peccato offerri arietem: constat tñ arietis oblationem non ad proximum, sed ad Deum solum pertinere. Rñdendum est, q̄ non solum aliquis peccat in Deum, sed et peccat in proximum, qm̄ omnis actus, qui deordinatus est per carētiā debitam circumstantiarū p̄t̄m̄ est, sed contingit huic ad Deum esse, sicut ad proximum, ergo nō solum dicitur aliquis peccare in Deū, sed etiam aliquis in proximum, & cum hic iste actus dirigatur in proximum, quia ei res subtrahuntur, p̄t̄m̄ erit in proximum. Sed dicendum est scripturam accepisse hic proprie p̄t̄m̄: nam licet actio illa, quæ p̄t̄m̄ est interdum contra proximum fit, non tñ est contra eum in quantum p̄t̄m̄ est: nam in actione consideratur duo, primum est carentia debitam circumstantiarum, ad quas tenebatur peccans ex lege Dei. Secundum est quedam offensus proniens ex illa actione, quæ aliquis damnum est, aliqñ autem iniuria. Actio aut̄ peccati quantum ad primum vocatur proprie p̄t̄m̄ vel culpa: quantum vero ad s̄m̄ vocatur offensa, aut damnum, vel iniuria. Nunc autem constata actionem peccati primo modo nihil atinere ad proximum, qm̄ siue actus noster circumstantijs careat, siue eas habeat ad proximum nihil pertinet, dum tñ iniuria vel damnum inde non sequatur, nec imputat illam priuationem circumstantiarum ad aliquam pœnam. Secundū autem quod est iniuria, vel damnum ad eum directē pertinet, & qm̄ isto secundo modo non dicitur actio esse p̄t̄m̄, sed primo modo, ideo p̄t̄m̄ non est in proximum, sed offensus, damnum, vel iniuria, & quia primum is modus, qui est carere debitis circumstantijs a Deo consideratur, & imputatur nobis ad pœnam, dicitur p̄t̄m̄ ad solum Deum pertinere, & hoc satis distinxit hic litera ponens damnum ad proximum, & p̄t̄m̄ ad Deum, cum dicitur: *Reddet oia, quæ per fraudem voluit obtinere integra, & quintam in super partem domino, cui damnum intulerat.* *Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege.* Arietis semper de grege est, licet de gregibus non accipiatur, qm̄ ad iuniora animalia pertinet, in quibus greges assignantur. Dicit̄ aut̄ immaculatus, quia non debet in eo esse aliqua macula, quæ impediat eum offerri, de quibus infra 22. c. *Et dabit eum sacerdoti.* i. q̄ peccans daret istum arietem sacerdoti. Nec tñ intelligitur, q̄ daret ei ad conuertendum in v̄sus suos, sed vt dño immolaret pro peccato. *Iuxta estimationem mensuramque delicti.* De hoc dicendū est, q̄ exponi debet sicut in superiori lege eandē partem culam exposuimus: nam nō pōt̄ dici, q̄ offerri debeat iste aries iuxta estimationem peccati. i. s̄m̄ magnitudinem peccati, qm̄ estimatio magnitudinis peccati iā facta erat, cum soluebatur patienti damnum tñ quantum eidem illatum fuerat, & in super quinta pars: nūc autem solum manebat, vt Deo aries offerretur, ergo non debebat in hoc fieri aliqua mensura, vel estimatio peccati: nam oia inconuenientia, quæ in superiori particula proposita legis proponebantur, sequerentur hic, & adhuc fortius quā ibi, quia hic facta fuit proximo estimatio damni & soluta, ibi autem nihil, ergo non manebat alia mensura, vel estimatio faciendā.

Duo t̄ peccati actio- ne cōsiderantur.

Quæ p̄t̄m̄ tollentur per h̄m̄ sacrificia.

De cōse. dist. 1. c. 1.

Ignis in altari semp̄ ardebat.

De celeb. mis. c. 11.

Dicendum ergo, quod intelligitur hoc de valore arietis, quod iste aries, qui offerri debebat, deberet tantę mensurę, & estimationis esse in quanta iubentur offerri arietes pro peccato. i. quod quilibet illorum deberet valere duos siclos, vt patet supra, nec poterat aliquid arietem minoris valoris offerre. *Qui rogabit pro eo coram domino.* Idest sacerdos accipiens istum arietē de manu peccantis orabit pro eo, qm̄ immolabit arietem coram domino. i. coram ostio tabernaculi, & explebit alias ceremonias. *Et dimittetur illi.* Idest quia sacerdos rogabat pro isto, & ipse deuotē offerebat, remittebatur pœna debita pro peccato. *Pro singulis, quę faciendo peccauit.* Idest quod iste, qui peccauerat & offerebat arietem, recipiebat remissionem omnium illorum, in quibus peccauerat. Et ponitur hoc ad tollendum dubium, quoniam ponebantur supra aliqui casus, in quibus erant multiplicia peccata, sicut in illo, qui depositum negauerat, & postea iurauerat se non recepisse: ibi enim duo peccata erant: etiam de illo, qui rem perditam inueniebat, & inuenisse negabat, & post hęc non inuenisse iurabat. Erant enim ibi tria peccata, ideo quando aliquis offerret sacrificium, qd̄ hic iubetur, & remitteretur ei peccatum, existimaret solum sibi remitti vnum peccatum manentibus alijs, ideo dicitur in litera, quod singula, quæ peccauit remittuntur. i. si circa illos actus, in quibus peccauit erāt tria vel quatuor peccata, omnia illa remittebantur. Nec tamen ex hac litera intelligendum est, q̄ quando aliquis offerret sacrificium in his casibus, de quibus hic & in similibus, q̄ tollerentur omnia peccata huius. Sed solum est sensus, q̄ tollebantur omnia peccata, quæ atinēbant ad illam materiam, in qua peccabat, non autem peccata, quæ aliàs egisset, quia pro illis alia erat remissio.

Locutusque est dominus ad Moysen, dicens: Præcipe Aaron & filijs eius: Hęc est lex holocausti: cremabitur in altari tota nocte vsque mane: ignis ex eodem altari erit. Vestietur tunica sacerdos & feminalibus lineis: tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, & ponens iuxta altare, spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque alijs, efferet eos extra castra, & in loco mundissimo vsque ad fauillam consumi faciet. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto, desuper adipes adolebit pacificorum: ignis est iste perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.

Locutusque est. In superioribus legislator posuerat normam de sacrificijs, quę fiebant interpolatē, hic subdit de his, quæ fiebant continē, scilicet de holocaustis quibusdam in mane & vespere, & diuiditur in duas partes, quoniam primo agitur de ritu horū holocaustorum, secundo de ceremonijs sacrificij pacificorum sequenti cap. Prima in duas, quoniam primo agitur de sacrificijs holocaustorum in animalibus, secundo de eorum libamentis ceremonialibus: secunda ibi. *Hęc est lex pacifici.* Secunda in duas, quia primo agitur de libamento: secundo de sacrificio pro peccato: secunda ibi. *Locutus est dominus.* Secunda in duas: primo agitur de sacrificio pro peccato sacerdotum: secundo de ritu sacrificij pro peccato vulga-

Dicen-

rium: secunda ibi. *Locutus est autem.* Secunda in duas, quoniam primo agitur de ceremonijs sacrificiorum pro peccato: secundo ponuntur quedam regulę de his, quæ veniebant in sacerdotum partem: secunda ibi. *Ad sacerdotem.* Circa primum. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hic ponitur istud caput rationis, vt fiat interpolatio a superioribus: quoniam hic non agitur de eis, de quibus supra dicebatur, sed transitur ad alia. *Præcipe Aaron & filijs eius.*

Quare iubetur hic loqui ad Aaron & filios eius, & non ad filios israel. Questio. I.

IN alijs quando Deus loquebatur ad Moysen dicebat ei, quod loqueretur ad filios Israel, hic autem dicitur, quod loquatur ad Aaron & filios eius: Ratio diuersitatis est, quia in legibus, quæ dabantur, quædam pertinebant ad totum populum: quædam autem ad solos sacerdotes. Cum autem lex alia pertineret ad totum populū dicebat Deus Moysi: loquere filijs Israel, cum vero lex pertinebat ad solos sacerdotes, dicebatur Moysi, quod loqueretur ad Aaron & filios eius, & quia lex ista, quæ hic datur de holocaustis iugis sacrificij ad solos sacerdotes pertinebat, iussit vt solis eis loqueretur. Et non iussit, vt loqueretur ad totam tribum Leui: quoniam in tribu Leui præter familiam sacerdotum, quæ vocabatur familia Amramitarum, erant alie tres familie, de quibus diximus in prologo huius libri: ad has autem tres familias nihil pertinebat de oblatione, & ceremonijs sacrificiorum, quoniam isti Leuitæ vocabantur: ad eos autem qui sacerdotes erant, pertinebat omnia ista facere, ideo non dixit hic Deus loquere ad totam tribum Leui, quoniam solum pertinebat ad sacerdotes, qui erant filij Aaron. Non enim est intelligendum, quod nomine filiorum Aaron accipiantur omnes Leuitæ, sed soli sacerdotes, qui erant filij Aaron. Aliqui autem dicunt, quod Deus iussit Moysi, vt loqueretur Aaron & filijs eius, quia holocausta, de quibus hic dicitur pertinebat ad eos, scilicet, quia ipsi de expensis suis facerent quotidie holocaustum matutinum, & vespertinum. Sed hoc falsum est, quoniam cum ista sacrificia fierent pro communitate, non erat iustum, vt de sacerdotum soluerentur expensis, sed quod magis ipsa communitas solueret. Item patet hoc, quia Exodi. 30. cap. cum agitur de numeratione populi dicitur, q̄ quilibet trāsiens ad nomen solueret dimidiū siclum, & ista pecunia conuertebatur in v̄sus sanctuarij, sed v̄sus præcipuus sanctuarij erat in oblatione iugis sacrificij matutini, & vespertini, ergo ad expensas horum sacrificiorum conuertebatur, & non offerebant sacerdotes precium eorum animalium offerendorum. *Hęc est lex holocausti.* Non est intelligendū, quod loquatur hic Deus volens dare regulam simpliciter de holocaustis, quoniam iā de eis regulam tribuit supra primo cap. sed hic loquitur de solis holocaustis iugibus, scilicet vespertino, & matutino, quoniam licet in immolando, & offerendo haberent eandem legem cum omnibus alijs; tamen in crematione non erat idem modus, sicut hic patet, ideo de hoc solo datur hic regula, & non datur de modo immolationis, & effusionis sanguinis, & aspersiois sanguinis, & locutionis carniū super altare: quoniam hæc omnia tenebantur, sicut supra primo cap. dicebatur. *Cremabitur in altare tota nocte vsque mane.* Loquitur hic de sacrificio holocausti vespertini: quoniam quotidie iubebat sibi Deus fieri duo holocausta, vnum in mane, & aliud in vespere: de hoc Num. 28. cum dicitur: Hęc sunt sacrificia, quæ offerre debetis: agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocaustum sempiternum,

Deritu holum holocausti.

Deus non iussit loqui ad totam tribum Leui, sed ad sacerdotes solum.

De vespertino, ac matutino holocausto.

De crema-
tione ma-
tutini, &
vespertini

ternum, vnum offeretis mane & alterum ad vespertinum. Hic autem non datur regula de modo cremationis sacrificij matutini, sed vespertini, cum dicatur, quod rota nocte: de matutino autem nihil dicit, quia illud cremabatur secundum consuetudinem aliorum holocaustorum, scilicet quod ponebatur omnes partes holocausti simul super altare, & sic cremabantur, sicut patet supra primo cap. ista autem crematio velociter fiebat, cum omnes partes simul ponerentur: illa autem, que fiebat in sacrificio vespertino, non erat ita velox crematio, quoniam durabat per totam noctem, ideo oportebat, vt partes successiue ponerentur ad cremandum super altare, alioquin simul positae non poterat per totam noctem durare sacrificium. Ad hoc igitur oportebat aliquem de sacerdotibus astare per noctem vigilando in sanctuario, vt successiue poneret in altari partes holocausti & disponderet illas. Durabat autem istud holocaustum per noctem integram, quoniam ponebatur ante solis occasum, & durabat vsque ad solis ortum, quod patet ex litera cum dicit: cremabitur tota nocte vsque ad mane. *Ignis ex eodem altari erit.* Hic ponitur ritus circa ignem, quo cremabantur holocausta: nam non debebat apponi aliquis ignis alienus ad cremandum sacrificia, sed erat ille ignis ex altari, id est ibi natus, & non causatus ex aliqua materia modo naturali, sed Deus ad honorandum sacrificia sua, vt distinguerentur a sacrificijs aliarum gentium, fecit descendere ignem de caelo, & cremare sacrificia illa, atque ibidem manere in perpetuum: nam postea ille ignis nunquam cessauit de altari. Et quantum moueretur altare per diuersas mansiones, tamen ibi manebat ignis sine aliqua materia, quae esset fomentum eius inuolutus panno rubeo, & cum rursus altare collocandum erat, ponebantur ligna & cremabantur sacrificia. Mansit autem iste ignis apud Iudaeos ad sacrificiorum cremationem vsque quo post mortem Christi templum, & omnia quae erant in eo Ierosolymis destructa sunt per Romanos per eum modum quem posuimus supra tertio cap. *Vestitur tunica sacerdos, & feminalibus lineis.* Hic ponitur de ritu sacerdotis in efferendo cineres extra sanctuarium, & dicitur, quod debebat esse iste sacerdos indutus tunica, & foeminalibus. Iste sacerdos, de quo hic dicitur non erat sacerdos magnus, sed quilibet alius hoc facere poterat, cum ista esset ministratio infimae dignitatis, & videtur pertinere ad banafas, vocatur autem hic tunica sacerdotis vnum de ornamentis eius, de quibus habetur Exodi. 28.

Ritus pene igne quo cremabantur holocausta.

Ritus sacerdotis in oblatione cinerum extra sanctuarium.

Tunica quid.

Quaerant feminalia sacerdotum. Quaest. II.

PONUNTUR autem hic duo ornamenta, scilicet foeminalia & tunica. Foeminalia autem erat prima vestis, & non erat aliquod ministerium, quod sine illis fieret, quia ad honestatem magnam pertinebant, & erat hoc minimum ornamentum, quod non solum ad ministrationem rerum sacrarum pertinet, sed etiam quilibet homo honeste se habens illis semper vt debet. Hac autem foeminalia, de quibus hic dicitur, non erant illa, de quibus sacerdotibus in alijs prophanis operationibus, & ad quotidianum vsum utebantur, sed feminalia sacra coputantur inter ornamenta sacerdotalia, & quibus solui utebantur sacerdotes, cum in sacris ministrarent. Erat secunda vestis harum tunica, & ista erat quadam vestis facta de lino, & stricta pertinet tam ad sacerdotes minores quam ad magnum, & habebat sim locum in vestibus sacerdotalibus; haec duo sola ornamenta sacerdotes accipiebant, cum cineres efferre deberent de loco sacro, *Tolle que cineres quos vorans ignis exussit.*

F Quotidie sacerdotes accipiebant cineres de altari, & effundere debebant extra castra, quoniam cremabantur multa ligna & sacrificia in altari, quae faciebant cinerem magnae quantitatis, & nisi efferrentur foras, altare repleret, & effluerent cineres, ne possent conuenienter aptari sacrificia in altari. Ad efferendos autem hos cineres sacerdotes primo inducebantur feminalia, deinde tunica lineae, & accedentes ad altare assumebant lebetes, in quibus suscipiebant cineres, & tunc deponebant illos cineres apud altare in lebetibus, & exuebant vestes sacras, quas induerant, vt exirent extra sanctuarium sine vestibus sacris, & accipientes lebetes cineribus plenos ferebant in locum mundum extra castra, & ibi effundebant. *Quos vorans ignis exussit.* Ignis dicitur vorare eo, quod omnia, quae ei apponuntur consumit tanquam si voraret: nos. n. & cetera animalia vorare dicimur, quoniam illud trahimus mittentes ad stomachum, & de illo iam nihil apparet, ita ignis cum oia sibi apposita destruat, quasi in nihilum redire faciens, vorare dicitur. *Et ponet iuxta altare expoliabitur prioribus vestimentis.* Assumebat sacerdos antequam accederet ad altare ablatus cineres vestes suas sacras. s. feminalia & lineam tunicam, & hoc quia accedere ad altare erat quaedam sacra ministratio: sacrae autem ministrationes sine vestibus sacerdotalibus fieri nunquam debebant, & tamen non efferebat hos cineres extra castra sacerdos indutus his vestibus sacris, quia extra loca sancta non licebat vt vestibus sanctis, praecipue cum ista ministratio iam non esset sancta: nam licet quantum ad hoc, quod erat accedere ad altare, & sumere inde cineres, ministratio erat sacra: tamen quantum ad hoc, quod erat educere eos extra castra, ministratio erat banafusa, ideo non debebat sacerdos vt vestibus sacris, cum hoc faceret, & ob hoc cum assumpsisset cineres de altari, deponebat eos in lebeate apud altare, & exuebat vestes illas sacras, relinquens in sanctuario, & exibat extra castra indutus vestibus suis vulgaribus. *Indutusque alius extra castra efferet eos.* Id est sacerdos relinquet vestes sacras, quas assumpsisset, & accipiet alias, scilicet vulgares, quibus ipse semper vti solet, ibi extra castra effusus cineres. *Et in loco mundissimo usque ad fauillam consumi faceret.* Postquam sacerdos tulisset cineres extra castra cremabat eos ibi resoluens vsque ad vitimum in quod resoluere possent, & hoc erat consumere eos usque ad fauillam, id est vt non maneret ibi aliqua pars materiae combustibilis, sed sola fauilla, quae erat purus cinis.

Ignis quare vorare dicitur.

Extra loca sancta non licebat vt vestibus sacris vti.

Quare cineres projiciebantur extra castra, & cremabantur in loco mundo vsque ad fauillam. Quaest. III.

CIRCA hoc primo inquirendum est, quare cineres effundebantur extra castra. Cui respondendum est hoc fieri propter duo: primo quia nisi excluderentur, impediabant: secundo quia ad res sacras non attinebant. Quantum ad primum patet, quoniam cum multi quotidie cineres soluerentur de lignis holocaustorum, & de carnibus: oportebat ut magnum cumulum facerent, ita vt totum altare paucis diebus repleteret, & superfluerent cadentes in pauimentum, & omnia pollutentes, nec sacrificia congrue aptari permitterentes. Quod si fortassis aliquis diceret debere illos tolli ab altari, & poni in sanctuario in aliquo loco separato, non potest stare, quoniam cum multi cineres quotidie in altari holocaustorum ex combustis lignis & sacrificijs soluerentur, si ponerentur in aliquo loco intra sanctuarium, & nunquam inde educerentur, necessarium esset repleri sanctuarium cinere & deturpari: oportet igitur, vt diceretur aliquando cineres effundi debere de sanctuario, & ferri extra castra.

Secunda

Quare iubeatur cineres in loco mundo effundi.

Quare iubeantur cineres isti comburi vsque ad fauillam.

Positio ceremoniarum de igne.

Tex. 40. & 41.

De quo sacerdos intelligitur quod debet nutrire ignem.

Secunda causa propter quam cineres fundebantur extra castra erat, quia cineres ad res sacras non pertinebant: nam carnes sacrificiorum sacrae erant, cum autem soluta essent in cineres, nec sacrae erant, nec aliquid erant, ideo superfluum erat cineres illos non pertinentes ad res sacras in sanctuario custodiri, sed extra castra poni decebat. Sed adhuc quaeritur, quare iubeatur, quod in loco mundo effunderentur? Respondendum est hoc fieri ad reuerentiam cultus diuini. nam oia, quae ad Deum colendum pertinent, aut pertinuerunt vltatenus debent haberi in maiori reuerentia, quam res profanae: cineres autem isti, quoniam nunc ad res sacras non pertinerent, tamen de rebus sacris solati fuerant, easque contigerant, ideo debebant haberi in maiori reuerentia, quam res vulgares. Quamobrem decuit, vt in loco mundo ponerentur, ne viderentur esse tanquam cineres vulgares, quibus nullus dabatur honor, & ne mixti rebus profanis in vilipendium conculcarentur, quod aliquo modo redundabat in contemptum cultus diuini. Cum vero isti cineres in loco mundo positi essent non conculcabantur, nec vilipendi poterant. Sed adhuc quaerit aliquis, quare iubeantur cineres isti comburi vsque ad fauillam. Cui respondetur hoc fieri, quia nisi cineres non comburerentur perfecte vsque ad fauillam contingeret, ibi esse aliquam rem sacram, vt aliquam partem ossium animalis non combustorum, & ista ad res sacras pertinebant, aut esse aliquam partem lignorum non resolutorum, & ista identidem sacra erant, quia res sacras contingerat. Si autem soluerentur vsque ad fauillam, agente igne in illa dicebantur non manere ibi aliqua sacra, quare decuit vt omnia, quae offerbantur de sanctuario vsque ad cineres cremarentur. *Ignis autem in altari semper ardebit.* Hic conuertitur legislator ad ponendum ceremonias de igne, quem dixerat esse ex ipso altari. Dicitur autem, quod iste ignis semper ardebit in altari holocaustorum, s. sacerdos apponeret sibi fomentum, vt semper arderet, ignis quippe semper continuatur, & crescit in vltimus appositis fomentis, sicut ait Aristot. 2. de Anima. Iste tamen ignis semper manebit in altari, dato quod non ponerentur aliqua ligna, sicut cum portabatur de loco ad locum inuolutus panno rubeo intra altaris concauitatem, cum mouebantur castra, nec poterat extingui aliquibus insipientibus in eum, saqua, vel aere. Et potest intelligi propositio ista dupliciter, scilicet indicatiue, & imperatiue. Si intelligatur modo indicatiue, est quadam praenunciatio futurorum, in qua Deus declarat Iudeis, quod ignis ille, qui in altari erat, nullo casu extingui poterat, sed ad omnem euentum maneret. Si autem intelligatur imperatiue, est sensus, ignis in altari semper ardebit, i. mando vobis, vt faciat ignem semper ardere in altari. Iste secundus sensus est, quem intendit litera, quod patet ex adiuncto, s. quod sacerdos nutriet illum ignem apponens ligna. *Quem nutriet sacerdos.* Quamuis ille ignis possit manere sine lignis, sicut declaratum est, tamen iubeat Deus ligna poni, vt in eis conuenientius maneret. Et ista lignorum appositio vocatur nutritio, quoniam sicut animalia cibis nutriunt, & cibis ablatis deficiunt, ita ignis nutritur in apposis lignis, & aliis fomentis, & illis ablati deficit. Cum autem dicitur hic de sacerdote, quod comburet istos cineres, & quod subiceret ligna, & quod nutriet ignem, non est intelligendum de sacerdote magno, quoniam quis ponatur hic sacerdos sine aliqua alia connotatione. Sed intelligendum est de illo sacerdote, qui faciebat holocausta quicumque ille esset: nam sicut supra dictum est oportebat saltem adesse vnum sacerdotem in qualibet nocte ad cremandum holocaustum per totam ipsam noctem, & iste in aurora efferret cineres extra castra, sicut supra dictum est, & ponebat ligna ad faciendum illud holocaustum, quod vocatur holocaustum matutinum. *Subiciens mane ligna per singulos dies.* Dicitur Alph. I est. super Leuit.

A Iosephus, quod solum apponebant quotidie duo ligna parua, quia dicitur hic quod apponerentur ligna, & hoc erat, vt obseruaretur praecipuum: nam sine appositione lignorum ignis ille conseruari poterat, sicut s. dictum est. De hoc autem quod dicit Iosephus, signem illum posse conseruari, sine lignorum appositione verum est, quoniam sic conseruabatur, quando mouebantur castra, & manebat ignis absconditus in vestimento rubeo intra altare. De hoc autem, quod dicit solum duo parua ligna apponi quotidie in altari ad impletionem praecipui, non videtur esse verum, quoniam supra cap. 1. Dicebatur quod cum deberet fieri holocaustum, primo ponebatur stipes lignorum, & super illam ordinabantur omnes partes holocausti, sed manifestum est, quod stipes lignorum non potest dici de duobus paruis lignis, sed oportet esse multa, & potissimum quia dicitur, quod omnes partes holocausti deberent ordinari, & simul poni super illa ligna, sed manifestum est, quod cum vnus aries secaretur in frustra, non poterant omnes partes eius cum capite, & pedibus poni super duo ligna parua, praefertim cum fieret holocaustum de vitulo, quia ille diuisus in partes non posset ordinari simul super duo ligna, sed valde multa exigebat. Item patet hoc, quoniam si quotidie sola duo parua ligna super altare ponerentur, paucis lignis opus esset ad vsum Sanctuarii, & sic non deberent institui multi, qui ligna scinderent, & portarent ad Sanctuarium, & tamen multi ad hoc erant ordinati, ergo multis lignis opus erat ad vsum tabernaculi in altare. Patet hoc, quoniam quando Iosue deprehendit fraudem Gabaonitarum, & altarium ciuitatum, ita quod in dolo fecissent pacem cum Iudaeis, dicentes se esse de terra longinqua, subiecit eos ex consensu totius populi Israel in seruitutem perpetuam, vt portarent aquas, & scinderent ligna ad vsum Sanctuarii, vt patet Iosue 9. cap. Tamen manifestum est, quod si paucis lignis indiguisset Sanctuarii ministratio, non statueretur tanta multitudo populi ad eadem, & portanda ligna. *Per singulos dies.* Id est in quolibet die in aurora ponerentur ligna in altari ad faciendum sacrificium holocaustorum, & aliorum sacrificiorum si forte fieri contingeret. *Et imposito holocausto desuper.* Debat poni prius stipes lignorum, & super illam collocabantur ipsorum holocaustorum carnes, & si fortassis contingeret eadem die multa sacrificia fieri, primum quod erat inter omnia ista, oportebat esse ipsum holocaustum, quod vocatur sacrificium matutinum, post haec fiebant omnia alia sacrificia, quae libenter populares offerre vellent, & ista poterant durare vsque ad noctem, tunc autem offerebatur sacrificium quod vocatur vespertinum, & istud durabat vsque ad auroram, comburendo successiue, sicut supra dictum est. Et iterum in mane post ortum Solis, sacerdos accipiebat cineres de altari, efferens extra castra, & ponebat ligna in altari ad faciendum holocaustum, sicut supra narratum est, & sic iterum continuabantur in eodem die sacrificia incipiendo a sacrificio matutino vsque ad vespertinum: & quamquam multa sacrificia quotidie fierent, primum tamen inter omnia erat sacrificium matutinum, & vltimum erat sacrificium vespertinum, & ob hoc vocabatur ista sacrificia sic. *Desuper adipem adolebit pacificorum.* Hic notat quod modus deberet esse in cremationibus, quae fiebant super altare, & dicendum, quod erat generale quotidie offerri holocausta, & poni super altare: offerri autem hostias pacificas, vel pro peccato non erat generale, sed interdum fiebat, interdum vero non, & tamen datur regula de istis sacrificijs pacificis, s. quoniam fierent quod primo ordinantur stipes lignorum super altare, & imponerentur super ea omnes carnes holocausti, & tunc si esset aliquod hostiae pacifice, accipiebantur adipem earum, & illi ponebantur super carnes sacrificiorum,

Author s. bimet aduersat hic, & cap. 3. quat. 6.

Quis modus esse deberet in cremationibus quae fiebant super altare.

G VI

vt ibi cremarentur. Dicit autem hic de adipibus sacrificiorum pro pacificis exprimendo aliquod alterum, quoniam non erat idem modus in hostia pacifica, & in holocausto: in holocausto quidem omnia cremabantur, in pacificis autem non. Nec tamen intelligendum est, qd de sacrificijs pacificis solum cremarentur adipis, qm̄ et cremabantur renes, vt patet supra 3. cap. Et in quibusdā sacrificijs aliæ partes, vt ibidē: hic tñ solum facit mentionē de adipibus, qd hoc erat principale in sacrificijs pacificis. *Ignis iste est perpetuus, qui nunquam deficiet in altari.* Loquitur de igne altaris holocaustorū, qui semper erat in eo, & dicitur hoc ne putaretur, qd solum deberet esse ignis in altari, quando fierent sacrificia, & postea extingueretur, sicut fit in nostris operationibus ciborum: & in hoc dat intelligi non debere nouiter apponi ignem, quando fierent sacrificia, quoniam iam ibi debebat præexistere, sed non altari apponebantur ligna. Et dicitur hoc ad duo, vno modo dñ exhortando ipsos sacerdotes, lignis perpetuus erit, qui nunquam deficiet in altari, i. faciat, qd iste ignis sit perpetuus, & nūquam deficiat in altari, quod adaptatur ad id, quod superius dicebatur, scilicet quē nutrit sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies. Alio modo potest dici hoc ad notandum conditionē istius ignis, scilicet qd iste ignis non erat extinguibilis, sed semper maneret in altari in perpetuum, quod verum est eo modo, quo supra declarauimus.

Ignis altaris holocaustorum erat perpetuus.

Vide superius cap. 3. quæst. 6.

Hæc est lex sacrificij, & libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram Domino, & coram altari. Tolle sacerdos pugillum simillæ, quæ conspersa est oleo, & totum thus, quod super simillam positum est: adolebitque illud in altari in monumentum odoris suauissimi Domino: reliquam autem partē simile comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento, & comedet in loco sancto atrij tabernaculi. Ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato, atque delicto. Marēs tantum stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificijs Domini. Omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur.

Hæc est lex sacrificij. In ista parte ponit legislator ritus libamentorum, quæ fiebant in sacrificijs, & libamentis.

De libaminibus, quæ fiebant cum sacrificijs carniū, & quid in eis obseruari deberet. Quæst. 1111.

IN quo notandum est, qd cum ipsi sacrificijs carniū fiebant quædam aliæ oblationes in pane, & oleo, & thure, & istorum quædam vocantur libamenta, vel libamina, alia vocantur sacrificia, illud enim, quod de pane fiebat, erat sacrificium, sic enim vocatur sacrificium de simila, supra 2. cap. & Numeri 15. Oblatio autem vini, & olei vocatur libamen, vel libamentum, quoniam libamen a libando, vel delibando dicitur, delibare autē bibere est, ideo illa, quæ sunt humida, delibari dicuntur, sicut vinum, & oleum, quæ autem sicca sunt, non delibantur, nec vocantur libamina. De his autem libamentis, & sacrificijs panis cō-

Fsiderandum est, qd aliquando offerebantur per se, ita qd offerretur simila, vel panes de clibano, & lagana, aut aliquid de craticula, vel sartagine. Et cū ea offerebatur oleum, & thus, sicut patet supra 2. cap. Aliquando accipiebantur ista libamina, & sacrificia, prout offerebatur pro sacrificijs carniū, & de his habetur Numeri 15. Quomocunq; autem ista assumantur, debebant sumi, & comedi, fm̄ legē, quæ hic traditur, in qua ponitur qd ad Deū pertineat, & qd ad sacerdotes. *Hæc est lex sacrificij, & libamentorum eius.* Idest ista est lex de oblatione panis, quæ vocatur sacrificiū, & de oblatione vini, & olei, quæ vocantur libamēta. *Quæ offerent filij Aaron.* Dicuntur filij Aaron offerre libamenta, & sacrificia, non qd isti offerrent ista pro seipsis, sed qd accipiebant ea ab offerentibus laicis, & præsentabant coram altari, & hoc erat offerre. *Coram Domino, & coram altari.* Idem erat offerre coram Domino, & coram altari, qd in altari erat Deus, sed expressit hic ista ad magis declarandum, qm̄ offerre coram altari erat, quia ipsi filij Aaron accipiebant a laicis ista sacrificia, & libamenta, & præsentabant ea coram altari ad cremandū aliquid de eis. Erat hoc offerre coram Domino, inquantū fiebat ista oblatio coram ostio tabernaculi, in quo erat Deus. *Tolle sacerdos pugillum simila.* Hic ponitur quid deberent accipere sacerdotes de simila illa in ius suū, & quid Deo cedebat. Pro quo considerandum est, qd ista simila, quæ offerebatur cum oleo, aut offerebatur per se, aut cum sacrificijs carnis: Si autem offerretur cum sacrificijs carnis, erat determinata mensura, in qua offerri debebat, quoniam alia mensura offerebatur in bobus, & alia in ouibus, vt patet Numeri 15. cap. Si autem simila per se offerretur, non erat determinata quantitas, sed offerebat quantum vellet offerens, & quocunq; modo se ista haberent, erat regula generalis, quod nunquam deberet sumi pro sacrificijs Dei de simila, vt cremaretur super altare, nisi vnus pugillus: reliquum autem cedebat in ius sacerdotum. Superiora sunt vera, nisi in sacrificio pro peccato eius, qui per errorem deliquerat in rebus sacris, quoniam si non posset offerre agnam, nec caprā, nec turtures, aut pullos columbarū, offerebat decimā partem simillæ ephi, & nihil aliud cum ea, vt patet præcedenti cap. *Quæ conspersa est oleo.* Dicitur simila conspersa oleo, quando permiscebatur ipsi oleum, sicut solet aqua farinæ permisceri, & ista conspersio olei generalis erat, quoniam nunq̄ offerebatur, nisi oleo conspersa, vt patet supra 2. cap. vbi declaratum est, ista tamen aspersio non fiebat in sacrificio pro peccato, quoniam mandatur præcedenti cap. offerri simila nō conspersam oleo, nec habentem thus. *Et totum thus quod super simillam positum est.* Idest debebat accipi ad cremandum super altare totum thus, quod erat oblatum super ipsam simillam: erat enim modus offerendi iste, vt simila conspergeretur oleo, & posita in aliquo vase, ferretur ad Sanctuarium ad offerendum, & super illam simillam poneretur thus in aliquo vasculo, vel papyro. Et cum sacerdos acciperet de manu offerentis simillam, tollebat thus, & ponebat totum super altare ad cremandum, de simila autem solum tollebat vnum pugillum, sicut dictum est. Et ponitur, quod tolleretur totum thus, quoniā putaret aliquis, quod sicut simila non tollebat tota ad cremandum, sed eius particula, ita de thure aliquid tolleretur, & non totum: expressit igitur Deus totum debere tolli. Causa autem quare totum thus tollebat, & non tota simila duplex est: prima quia simila pertinebat ad alimenta sacerdotum: nolebat igitur Deus eam sibi totam sumere, vt aliquid in sacerdotum cibos remaneret: thus autē non pertinet aliquo modo ad alimenta sacerdotum, ideo non erat conueniens, qd aliquod eius

Ritus sacrificiorū, ac libamento rum.

Regula generalis de simila.

Nomine Aaron, intelligitur sacerdotes maiores, nomine filiorū eius intelliguntur minores.

De oblatione simila.

Panes fermentati saporiosiores sunt alijs.

Totū thus quare tollebat, & nō tota simila.

eius pro sacerdotibus maneret. Secūda causa est, quia thus directē pertinebat ad Deum, cum signet deitatē, simila autem non pertinet specialiter ad Deum magis quā alia res, ideo iustum erat aliquid de simila sacerdotibus remanere, & non aliquid de thure. Quāuis hic agatur de simila offerenda; tamen non agitur de ea, quæ offerebatur in sacrificio pro peccato: nam hic dicitur de simila conspersa oleo, cui imponebatur thus, tamen in simila pro peccato nullum thus, nec oleum ponebatur, vt patet præcedenti cap. *Adolebitque in altari.* Hoc refertur ad pugillum simila, quem tollebat sacerdos de simila oblata, & ad thus, quod imponebatur, quia ista duo cremari debebant in altari. *In monumentum odoris suauissimi Domino.* Idest ista pars simile, & thus ponebatur ad memoriā offerentis coram Domino, scilicet vt esset recordatio istius coram Deo propter illud, quod adolebat in altari, & erat etiam in suauissimum odorem Domino, quia proficiebat, vt ex ista combustione exhalaret odor suauis. Vel dicitur in monumentum odoris suauissimi, idest in memoriā odoris suauissimi. Quomodo autem iste odor diceretur suauissimus, supra 1. cap. declaratum est. *Reliquam autem partem simila comedet Aaron, cum filiis suis.* Ponitur hic de eo, quod proueniebat sacerdotibus, & erat totum illud, quod delinquebatur de simila oblata, præter pugillum, qui ponebatur super altare, & dicebatur pertinere ad Aaron, & filios eius, idest ad omnes sacerdotes tam ad maiorē, quā ad minorem, quoniam nomine Aaron intelliguntur sacerdotes maiores futuri post eum, & nomine filiorum eius omnes minores sacerdotes accipiuntur, ad hos autem omnes pertinebat ista simila oblata, quia diuidebatur inter oēs æqualiter, non magis ad vnum, quā ad alterum pertinens. Sic patet in fine huius cap. cum dicitur: Eius erit sacerdotis, a quo offertur siue oleo conspersa, siue arida fuerit cum dñis filiis Aaron, mensura æqua per singulos diuidetur. Alia autem erant, quæ proueniebant Aaron, & filiis eius, tamen non proueniebant æqualiter, nec diuidebantur inter eos, sed alicui eorum specialiter pertinebant, sicut pellis holocausti erat illius sacerdotis, a quo fiebat holocaustum, vt patet infra in litera, & armus dexter de hostijs pacificorum cedebat in ius sacerdotis offerentis solius, vt patet infra 7. cap. *Abque fermento.* Dicitur hic, quod illa simila, quæ offerebatur, & comedebatur a sacerdotibus, deberet comediri absque fermento. Pro quo sciendum est, quod cum offerebatur simila, non erat fermentata, quoniā erat farina simplex, & nunq̄ fermentatur farina, quouisque sit commixta aqua. Etiam quia iusserat Dominus supra 2. cap. De melle, & fermentatis nihil offerri sibi, ideo non poterat offerri simila fermentata, sed cū sacerdotes eam susciperent, faciebant ex ea panes commiscentes aqua, sicut aliās solent panes confici ex farina, & sicut alios panes vulgares fermentabant, & comedebant, ita putauissent licere sibi fermentare panes, quos facerent ex hac simila. Inducerentur autem ad fermentandum, quoniam panes fermentati saporiosiores, & saniores sunt panibus non fermentatis, cum panes non fermentati sint graues, & indigesti carentes digestionē, quæ causatur ex fermento, ideo sunt nocui stomacho, & mali saporis, & cum difficultate assumentur in cibum, quam obrem sacra scriptura vocat eos panes afflictionis, vt patet Deuter. 16. cap. Desiderarent igitur sacerdotes magis comedere panes ex simila fermentatos, q̄ azymos. Veruit igitur Deus ex hoc fieri de simila panes fermentatos, cuius causa in litera subditur, quia dicitur qd ista simila proueniens sacerdotibus erat pars illius totius simillæ, quæ oblata fuerat Dño, & qd illa sine fermento oblata est, de cuius

A vt hæc quoque minime fermentaretur. *Et comedet in loco sancto atrij tabernaculi.* Cum determinauit qualiter deberet ista simila comedi, hic subdit vti debuerit comedi, & dicit qd in loco sancto atrij tabernaculi, ibi enim sacerdotes conspergebant hanc simillam in modum alterius farinæ communis, & faciebant panes ex ea, atque ibidem coquebantur, nec licebat sacerdoti de illis panibus educere aliquid foras Sanctuarium ad comedendum, sed intra atrium tabernaculi comedebatur.

Quis deberet comedere de panibus, qui debebant in ius sacerdotum, & de cæteris, quæ pertinebant ad eos. Quæstio. P.

Nunc autem sciendum est, quis deberet comedere de istis panibus. Et sciendum est qd ea, quæ sanctificata erant pertinebant ad sacerdotes, & ipsi comedebant ea, & qui erant in familia sua. Sed in hoc distinguendum est, quia quidam erant de sacerdotum genere, qui erant maculati, vel grandi, vel parui, vel torto naso, vel habentes impetiginem, vel albuginem in oculo, vel iugem scabiem, aut pedem, vel manum fractos habebant, aut erant cæci, vel claudi, vel herniosi, & his non licebat offerre sacrificia, nec accedere ad aliquam aliam administrationem, licebat tamen eis comedere de rebus sanctificatis, nisi aliquid aliud obstatet. Sed adhuc distinguendum est ad omnes alios, qui erant de genere sacerdotum, quia aut erant contaminati aliqua pollutione per tactum, vt si tetigerant aliquem mortuum, vel reptile, aut mulierem menstruatam, aut virum fluentem semine, aut leprosum, vel aliquid alterum, aut ipsi habebant aliquid horum, & tunc nō licebat eis comedere de sanctificatis, quousque mundi essent, vt patet infra 22. cap. Si autem mundi erant, aut sacrificia illa erant pro peccato, aut pro aliis oblationibus, si autem pro peccato essent, soli masculi de genere sacerdotali comedere debebant de illis, vt patet infra in litera. Si autem essent aliæ res sanctificatæ, licitum erat omnibus descendentibus de genere sacerdotum, tam masculis quā feminis comedere de illis, etiam licebat ipsis feruis empticis Iudaorum comedere de eisdem, vt patet infra 22. cap. Si tamen filia alicuius sacerdotis esset, quæ accepisset virum alterius tribus, non poterat comedere de sanctificatis, quoniam illa iam transfuerat ad aliam tribum, cum sequatur leges viri. Si tamen defuncto viro ad domum patris reuerteretur, licebat eis comedere de sanctificatis, sicut licuerat cum esset in puellari ætate. De his infra 22. cap. Et omnes isti de progenie sacerdotum cum comederent istas res sanctificatas, conueniebant in Sanctuarium, vt ibi comederent, quoniam nō licebat extra Sanctuarium illa offerri, sicut patet in litera. *Ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini incensum offertur.* Hic reddit cām eius, quod supra dixerat, si quare non fermentetur ista pars, q̄ proueniebat sacerdotibus de simila, & nō dē hoc esse, qd pars eius oblata est in sacrificiū, & est sensus, qd nō poterat offerri in sacrificiū simila fermentata: cum ergo ista, quæ proueniebat sacerdotibus, eēt pars illius totius, q̄ oblata fuerat Dño, non debebat fermentari, quoniam debent partes iura totius sequi, sed totū fermentatum non erat, ergo nec partes. Hic autem dñ, qd ista simila non fermentabatur, quia pars eius fuerat oblata in sacrificium Domini. Non est tamen intelligendum, referendo ad istam simillam, quam comedebant sacerdotes, quoniam nulla pars istius fuerat Domino oblata, sed refertur ad illam totam, quæ oblata fuerat sacerdotibus, de qua pugillus pos-

Genus sacerdotum erat multiplex.

Simila ad sacerdotes attinens, quare non fermentet.

us fuerat coram Domino, & reliqua pars fuit in partem sacerdotum cedens. Etiam quoniam non poterat ista similia cedens in ius sacerdotum aliquid consequi, sed solum comparatur ad illam partem simile, que offerrebat, quoniam cum ista sic se haberent quod neutra esset pars alterius, nec aliquo modo a seipsis dependerent (nisi forte aliquid esset, quod conueneret his duobus) non poterat unum alterius iura consequi: fuit autem id, in quo due partes communicabant ipsa tota similia, que oblata fuit primo sacerdotibus, quae in duas partes diuisa est, & ab illa oportuit, ut illae duae partes legem traherent, & sicut illa non erant fermentata, ita nec debuit aliqua pars sua fermentari, quamquam ista similia tota ideo uerita est fermentari, quoniam pars eius in altari cremanda erat: nam si solum sacerdotibus cedere debuisset, poterat esse fermentata, cum ipsis liceret uelci panibus fermentatis, & his offerrebantur primitiae fermentatorum, ut patet supra 2. cap. Offerrebantur etiam panes fermentati, cum nouiter cocti essent, ut patet Numeri 15. Facit autem hic Deus aliquam reuerentiam exhiberi sacrificio suo: nam quamquam id, quod sacerdotibus cedit, non est sacrificium, quia tamen fuit pars eius, quod Domino oblatum est, & quod dicitur ut non fermentetur, sicut nec totum ipsum sacrificium. *Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato, atque delicto.* Id est, ista pars similia, quae sacerdotibus proueniebat de sacrificijs Domini, erit sanctum sanctorum, id est erit multum separata pro sacerdotibus, ut ad nullum alium possit pertinere, nisi ad eos. Et accipitur sanctum, id est separatum, & sic est modus communis sacrae scripturae, ut cum dicitur: Requies sabbati sanctificata est Domino, id est separata est pro Deo, ut patet Exodi 16. Et sanctifica mihi omne masculinum, quod aperit vuluam, id est separa pro me omnem primogenitum masculinum. Iste modus accipiendi etiam erat supra, ut patet supra 2. cap. cum dixit: Partes similia esse separatas in ius sacerdotum, & dixit: Sanctum sanctorum erit Aaron, & filijs eius de oblationibus Domini, id est separatum erit hoc pro Aaron, & pro filijs eius. *Sicut pro peccato, atque delicto.* Est sensus, quod cum offerretur similia in sacrificijs pro peccato, pars eius prouenire debebat in ius sacerdotum: ita etiam cum offerretur pro delicto. Et fit differentia inter peccatum, & delictum, atque oblationes pro peccato, & delicto, quoniam peccatum est id, in quo aliquando quis agebat contra legem Domini, & hoc sciens egit, quoniam tunc erat quidam modus malitiae, sicut in negante depositum, aut subtrahente vi, aut clam, de quo in fine praecedentis cap. Alia autem, quae aliquis agebat in legem Dei, cum ommitteret id, quod iubebatur fieri, & hoc ex ignorantia, vel incidisset per errorem in aliquam immunditiam, quoniam in his, & similibus delictum dicebatur, quoniam non sponte, aut ex malitia, sed errore, vel in aduertentia factum erat, quod delinquere dicitur. In utroque autem offerrebantur sacrificia, sicut praecedenti cap. dictum est. Et cum his ponebatur similia, & aliquando solitaria, siue illa pro peccato essent, siue pro delicto. Idem ius erat, quoniam pars istis similiae semper sacerdotibus proueniebat. Nec solum intelligendum est hoc in sacrificijs pro peccato, & delicto, quoniam et cum offerretur similia in holocaustis, & in pacificis hostijs pars eius cedebat sacerdotibus, cum solum pugillus unus offerri deberet super altare. Quod autem in holocaustis, & pacificis hostijs offerretur similia, habetur Numeri 15. cap. Adhuc autem non solum similia, quae cum sacrificijs carniuum, partim offerrebantur in sacerdotum iura cedere debebat, sed etiam similia, quae sine carniuum offerrebantur, ut cum offerretur similia solum, vel panes de clibano, aut lagana, aut aliquid de craticula,

Sanctum quod sibi uelud in sacris litteris.

Peccati, ac delicti differunt.

vel sartagine, ut patet supra 2. cap. *Mares tantum stirpis Aaron, comedent illud.* Hoc refertur ad similia, de qua nunc dicebatur, scilicet quod haec pertinebat ad cibum sacerdotum, tamen non licebat omnibus de genere sacerdotali comedere de illa, foeminis namque hoc non licebat. Et sciendum est, quod non ponitur hic generaliter lex de omnibus partibus similiae prouenientibus sacerdotibus, sed de solis illis, quae pro peccato, aut delicto offerrebantur, ut in litera patet. Nam hic erat speciale quoddam, ut ad solos mascululos pertineret: in omnibus autem alijs, siue de partibus carniuum, siue de panibus cedentibus in sacerdotum iura, omnibus tamen tam mascululis, quam foeminis de genere sacerdotali comedere licebat. Et sicut in his partibus sacrificiorum pro peccato, & delicto non licebat foeminis comedere, ita nec licebat seruis empticijs sacerdotum, quamuis mares essent, cum dicitur: Mares tantum stirpis Aaron comedent illud, serui tamen non erant de stirpe Aaron. *Legitimum, ac sempiternum erit in generationibus uestris de sacrificijs Domini.* Refertur ad omnia superiora, scilicet quod sacerdotes accipiant partem similiae oblatae pro peccato, & delicto, & quod eam non fermentent, & quod soli mascululi de genere Aaron comedebant de illis, erit legitimum sempiternum, id est erit lex, quae obseruabitur in aeternum inter me, & vos: & hoc in generationibus uestris, id est quoadiu durauerint generationes uestrae. Hoc autem sanius intelligendum est: nam non semper quoadiu durarent generationes Hebraeorum, duraturi erant isti ritus, cum nunc Hebraei durent, nec tamen ritus sunt huiusmodi in eis, sed intelligendum est in tempore, in quo duraret uetus testamentum, quoniam tunc solum licitum erat his sacrificijs uti, postea uero nequaquam. *De sacrificijs Domini.* Hoc autem non est intelligendum, quantum ad omnia sacrificia, quia non seruabatur iste modus in omnibus sacrificijs: nam in quibusdam similia oblata, non solum a maribus, sed etiam a foeminis comedebatur, sed refertur ad sacrificia Domini, quae sunt pro peccato, & pro delicto, in his enim solis ista lex obseruabatur. *Omnis, qui tetigerit illam, sanctificabitur.* Ista litera potest intelligi dupliciter: uno modo, quod illi, qui tractare deberent, & tangere ista sanctificata ad cibum suum, sanctificabuntur, id est quod deberent sanctificari, vel mundari, antequam tangant, alijs illicite tangerent: unde si aliquis quouis modo contaminatus esset per contactum alicuius rei immundae, aut alijs, non licebat ei comedere de sanctificatis, sicut patet infra 22. cap. Et tunc ponitur ista litera imperatiue, scilicet Omnis, qui tetigerit, sanctificabitur, i. mandando quod omnes, qui tangere debuissent ista sanctificata, prius emundentur. Alio modo potest intelligi ista litera iudicatiue, & tunc declarat Deus proprietates rerum sanctificarum, scilicet quod omnis, qui tetigerit illa, sanctificabitur, i. quicumque homo accesserit ad istas res sanctificatas per hoc ipse quoque sanctificabitur. Inducitur autem hoc aliquo modo, ut per ea, quae infra dicuntur, scilicet si sacrificium pro peccato coqueretur in aliqua olla aenea defricanda erat, ut patet in litera, hoc tamen non fiebat pro aliquo altero, nisi quia ex contactu illarum rerum sacrarum sanctificabatur id, quod contingebat illa. Sicut autem uidebatur posse referri ad viros, qui sanctificarentur per contactum illarum carniuum sacrarum. Sed non tamen est sensus iste, non enim oportebat, ut oes, quod tangerent ipsas res sacras, sanctificarentur, quoniam tunc bestia tangens res sanctificatas sancta fuisset, quod absurdum est, nec est alia res contingens carnem sacrificiorum efficiebantur ex hoc sacra, ut patet Aggei 2. cap. cum dicitur: Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora uestimenti sui, & tetigerit de summitate eius panem, aut pulmentum, aut uinum, aut oleum, aut omnem cibum,

Quid pertinebat ad sacerdotis masculos.

Oblatio in uinctione sacerdotum.

Hostia pro peccato.

Inf. 11. 15.

De sacrificijs sacerdotum.

annquid sanctificabitur? Respondentes sacerdotes dixerunt, non. Inducitur ergo non sanctificari quolibet res ex contactu rerum sacrarum, Cum dicitur de olla fictili, & aenea cofricandis, aut cofringendis, dicendum est non fieri hoc propter solum contactum alicuius sanctificati, sed quia etiam ibi maneret aliquid de carniuum, aut succo sanctificatis, & in olla aenea, quae poterat plene defricari, quodlibet de re sacra adhuc abstergendum erat, in fictili autem quoniam non poterat defricari plene, ne rediret ad profanos usus habens aliquod sanctificatum cofringenda erat. Dicendum igitur sensum huius literae esse primum, scilicet quod omnis, qui tangere deberet ista sacra, primo mundaretur. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Haec est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent Domino in die uinctionis suae. Decimam partem ephi offerent similia in sacrificio sempiterno, medium eius mane, & medium eius uespere, quae in sartagine oleo conspersa friget. Offeret autem eam calidam in odorem suauissimum Domino sacerdos, qui iure patri successerit, & tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedit ex eo. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: Loquere Aaron, & filijs eius: Ista est lex hostiae pro peccato: in loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est. Sacerdos qui offeret, comedit eam in loco sancto, in atrio tabernaculi: Quidquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius uestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto. Vas autem fictile, in quo cocta est, cofringetur. Quod si uas aeneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali uescetur de carniuum eius, quia sanctum sanctorum est. Hostia enim, quae deditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiandum, in sanctuario non comedetur, sed comburetur igni. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Hic agitur de sacrificijs sacerdotum, scilicet de his, quae offerrebantur sacerdotes pro seipsis in consecratione sua. Et considerandum est, quod datur hic lex de sacrificijs, quae fieri deberent specialiter in consecratione Aaron, & filiorum eius, quoniam iam de eis dictum fuerat Exo. 29. Etiam quia hic in litera innuitur debere hoc magis intelligi de successoribus Aaron cum dicitur: Sacerdos qui iure patri successerit, offeret eam calidam, sed solum ponitur hic quaedam lex de modo oblationis, quae fieri deberet in uinctionibus omnium sacerdotum. *Haec est oblatio Aaron, & filiorum eius.* Non intelligitur hic de sacrificijs carniuum, quas offerre debent isti sacerdotes in consecratione sua, sed de solis sacrificijs simile, quod patet quoniam non fit hic mentio, nisi de sola similia, in qua fiebat proprie oblatio, in carniuum autem

magis sacrificium, quam oblatio erat. Causa autem quare de solo sacrificio similia agatur, & non de carniuum, est, quia de sacrificio carniuum plene dictum fuerat Exo. 29. cap. De oblatione autem simile non fuerat facta plena expressio, ideo decuit hic interponi, quod patet quoniam Exo. 29. cap. non exprimitur omnia quae hic. Item fuit alia causa, quoniam hic inceperat dicere de ritu similiae offerenda in uulgaribus, ideo subiungit de similia offerenda pro sacerdotibus. *Haec est oblatio Aaron, & filiorum eius, quam offerre debent Domino in die uinctionis suae.* Non est intelligendum, quod pro uinctione ipsius Aaron, & filiorum eius haec regula detur, quoniam prius ipsi consecrati sunt, quam darentur istae leges, ut probatum fuit supra in principio 1. cap. sed dicitur Aaron, & filiorum eius, id est omnium sacerdotum magnorum, & minorum, omnes enim hac lege obseruata consecrabantur. Iste modus patet saepe ex superioribus, & etiam infra: nam cum agatur de iuribus prouenientibus sacerdotibus dicitur: Hoc erit Aaron, & filiorum eius, id est sacerdotis magni, & minorum. Ponitur ibi persona pro dignitatibus personarum. *In die uinctionis suae.* Solennitas uinctionis Aaron, & filiorum eius, & consequenter omnium sacerdotum magnorum durabat per septem dies, ut patet Exo. 29. cum dicitur: Septem diebus cofsecrabis manus eorum, & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. In omnibus autem istis septem diebus fiebant aliquae ministraciones, & oblationes pro sacerdotum consecratione, dies tamen consecrationis, uel uinctionis principaliter uocatur ipse dies primus, in quo ista fiebant. Et cum hic dicitur, quod ista offerri deberent in die uinctionis Aaron, & filiorum eius, intelligi potest de prima die, quae specialiter uocatur dies uinctionis, satis tamen potest reduci ad omnes septem dies consecrationis, scilicet in quolibet illorum offerretur ea, quae hic dicuntur, cum in quolibet eorum fieret consecratio quaedam in sacerdotibus ipsis, & alia aliqua oblatio pro eis, ut patet Exodi 29. cap.

Solennitas Aaron, ac filiorum eius.

Quomodo textus iste intelligi debeat. Quast. VI.

DICTUR hic, quod ista oblatio erat Aaron, & filiorum eius, i. sacerdotis magni, & minorum in die, qua ungerentur, propter quod aliquis dubitaret, an intelligi deberet, quando sacerdotes magni solum consecrabantur cum sacerdotibus minoribus, uel cum consecrabantur sacerdotes magni per se, & minores per se: nam si ista litera intelligatur, ut illa copulatiua, & teneatur de copulato extremo erit sensus, quod ista sacrificia obseruabatur, quoniam sacerdotes magni cum minoribus simul consecrabantur, & si sacerdos magnus per se consecraretur, aut minores per se, non obseruarentur idem, quod si teneatur ista dictio, & copulatiue, erit sensus, quod siue sacerdotes magni cum minoribus consecrarentur, siue magni per se, & minores per se, semper teneatur ista regula oblationum. Et dicendum est hunc secundum sensum esse uerum: nam cum contingebat semper consecrari simul sacerdotes magnos, & minores, sic fuit factum in consecratione Aaron, & filiorum eius, quae fuit prima consecratio, id est cum contingeret aliquem sacerdotem magnum solum debere consecrari, obseruabatur iste ritus. Et si contingeret minores sacerdotes per se consecrari, eodem modo iste ritus seruandus erat, quoniam quantum ad quaedam alia differrebat solennitas consecrationis summi sacerdotis, & solennitas in minoribus, scilicet quantum ad uestes, quae diuersae erant, & quantum ad consecrationes varias. De his omnibus dictum fuit Exo. 29. & dicitur infra 8. cap. *Decimam partem ephi offerent similia in sacrificio sempiterno.* Loquitur hic de similia, quae offerenda erat in consecratione

Alph. Tost. super Leuit.

re sacerdotum, & differbat ista cœremonia a cœremonia omnium aliarum oblationum de simila, cum in aliis aliquid daretur sacerdotibus, & aliquid cremaretur, hic autem totum cremabatur, & dicitur offerrent sacerdotes decimam partem ephi de simila in die cœsecrationis suae, & erat hoc vnum gomor, quia non solum totum offerebatur, sed quaedam eius pars in mane, & quaedam in vespere, vt patet infra. *In sacrificio sempiterno.* Non est intelligendū, q̄ istud sacrificium de simila fieret quotidie a sacerdotibus, & duraret in æternum, sed dicitur in sacrificio sempiternum, i. q̄ semper quandoocunque aliquis sacerdos consecraretur, obseruarentur ista cœremonia. *Medium eius mane, & medium eius vespere.* Designantur tempora oblationis, quoniam qualibet die consecrationis sacerdotalis offerebatur decima pars simila ephi, sed accipiebatur dimidium, vt offerretur in sacrificium matutinum. *Quæ in sartagine oleo conspersa frigitur.* Designat conditionem similitæ offerendæ: nam aliquando offerebatur in farina solum conspersa oleo, aliquando autem in panibus coctis in clibano, aliquando in laganis, aliquando in sartagine frigebatur, interdum vero in craticula. De his modis habetur supra 2. cap. De quibus determinatur hic vnus modus, scilicet q̄ in sartagine frigeatur. Pro quo sciendum est, q̄ ista simila, quæ in sartagine frigebatur erat cœpersa oleo, & suscipiebatur tres conspersiones, quarum prima erat quando ipsa farina commiscebatur, sicut cum aspergitur aqua. Secunda conspersio erat, quando ponebatur in sartagine, & ibi frigebatur in oleo. Tertia conspersio erat, postquameducta erat simila de sartagine, & effundebatur super eam oleum. De his tribus habetur supra 2. cap. cum dicitur: Si oblatio tua fuerit de sartagine simila conspersa oleo, & absque fermento, diuides eam in minutâ, & fundes desuper oleū. Fiebat autem isto modo, q̄m quando farina non erat conspersa, fundebatur super eam oleum, & commiscebatur in pastam habentem multum de humore, & tunc ponebatur in sartagine habente oleum, atque ibidem frigebatur. Cum vero indeeducta foret, quia ampla erat, comminuebatur in partes, vt patet supra 2. cap. *Offeret autem eam calidam in odorem suauitatis Domino.* Refertur ad similitam in sartagine fixam, quam offerre debebat sacerdos super altare in odorem suauitatis. Et pertinebat ista oblatio ad sacerdotes, qui consecrabant, & dicitur quod deberet eam offerre calidam, quoniam intra atrium tabernaculi commiscebatur ista simila, & frigebatur, & cum de sartagine educeretur, iterum oleo perfusa, atque calida ponebatur super altare, vt cremaretur. Si autem ista simila deberet commisceri, & frigi extra sanctuarium, & confrigi oleo, non poterat conuenienter duci in sanctuarium, ita vt calida poneatur super altare.

Tempora oblationis.

Simila, q̄ in sartagine frigebatur.

An sacerdotes minores solum in die octauo offerant similitam. *Quest. VII.*

DE hoc autem dicit Rabbi Salo. q̄ fiebat solum in die octauo, in quo sacerdotes iam consecrati existentes poterant ministrare, sed ante hoc ministrabāt, dicit autē q̄ in illa octaua die sacerdotes minores obrulerunt similitam conspersam oleo, & sacerdos magnus obtulit adipem fm genium ministerii sui. Sed hoc non potest stare, quantum ad primum quando dicitur, q̄ solum offerebatur in die octauo, nam repugnat literæ, quia hic dicitur, q̄ offerebatur ista simila in die consecrationis; durabat autem consecratio per septem dies, necessarium igitur erat, quod fieret ista oblatio, aut in prima die, quæ vocabatur principaliter consecrationis dies, aut in quo-

libet aliorum septem dierum, in quibus etiam fiebat consecratio: Dies autem octauus totaliter erat extra omnem solennitatem consecrationis, non potest igitur intelligi de illo die: tunc enim sacerdotes non consecrabantur, sed consecrati erant. Item patet, quod ista oblatio similitæ magis intelligatur de diebus septem consecrationis, quàm de die octauo. Nam Exodi 29. Cum poneretur ritus sacrificii in septem diebus consecrationis, dicitur de simila conspergenda oleo, ergo pertinebat ad dies septem consecrationis. Item quando obiicitur, quod in octauo die solum ista offerrent, quia tunc solum poterant ministrare cum consecrati essent, dicendum est hoc non procedere, quia aut ille, qui in die consecrationis suæ offerebat similitam, erat sacerdos magnus, aut minor. Si autem in magnum sacerdotem consecraretur, poterat offerre quæcunque sacrificia, quoniam iam sacerdos minor fuerat. Si autem esset minor sacerdos, etiam poterat facere ista sacrificia, cum facta essent in eodem die quædam cœremonia consecrationis. Item errat Rabbi Salo. cum dicit, quod in die octauo sacerdotes minores offerebant similitam, quoniam manifestum est qualibet die consecrationis solum posse in aurora offerri dimidium gomor similitæ, & in vespere tantundem, vt patet hic in litera, non poterant igitur omnes sacerdotes simul hoc offerre. Item errat cum dicit, q̄ ipsi sacerdotes minores soli offerebāt similitam, & sacerdos magnus adipem; quoniam de sacerdote magno dicitur hic in litera, q̄ offerret eam calidam in odorem suauitatis Domino: quare non potest stare vltatenus positio Rabbi Salomo. Dicendum ergo est, q̄ ista oblatio de simila fiebat in prima die, & in aliis sex subsequentibus ab eo, qui consecratur, siue sacerdos magnus, siue minor esset, hic tamen solum fit mētio de sacerdote magno, quoniam agitur principaliter de cœsecratione istius, & cum iste consecraretur, & alii sacerdotes minores cum eo, pertinebat oblatio similitæ ad istum, sicut hic dicitur. Si tamen sacerdos consecraretur, ipse similitam offerebat, cum solus consecratur. *In odorem suauitatis Domino.* Qualiter autem odor sacrificiorum Domino esset suauis supra primo, & tertio cap. declaratum est. *Sacerdos qui iure patri successerit.* Id est sacerdos magnus, qui legitime succederet patri suo, offerebat istam similitam. Iste namque sacerdos magnus suscipiebat a patre suo hæreditariè vestes pontificales, & in eis consecratur per septē dies, & ministrabat. De hoc dicitur Exo: 29. cap. Vestem autem sanctā, qua vtetur Aaron, habebunt filii eius post eum, vt vngantur, & consecrentur manus eorum, septem diebus vtetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis eius.

An in sacerdotibus magnis primogeniti succedebant parentibus. *Quest. VIII.*

SVCCEDEBAT autē in filiis sacerdotis magni, ipse primogenitus ad pontificatū, nisi aliqd haberet propter quod ad sacerdotiū inhabilitaretur, vt si haberet aliquā maculā, si esset cœcus, aut claudus, vel paruus, aut grādi, & torto naso, aut fracto pede, vel manu, aut si gibbus, vel lippus, aut albuginē habens in oculo, vel si iugem scabiē, vel imperiginē, vel si est herniosus: quodlibet enim horū impediebat, ne aliqs sacerdos esse posset, & nullo modo ad ministrandū accederet, sed solū comederet de sanctificatis, vt patet 7. 21. Si autem horum nihil impediret oportebat primogenitum succedere in pontificatu, & ista erat iuridica successio, quod si minor, aut non primogenitus aspiraret ad summum pōtificatum, iniusta successio erat. Considerādum autem, q̄ in sacerdotibus

Error Rabbi Salom.

Doct. opi.

In ecclesia filij nō succedunt parentibus clericis.

Fallit hoc tñ in infula Maiorica Hispaniarū, vbi minor natus succedit, & non primogenitus.

Iudæorum sacerdotia tpe Christi erāt venalia.

dotibus magnis valde iustum erat, vt filij parentibus succederent: nam in dignitatibus secularibus (nisi sint dignitates eligibiles) filij parentibus succedunt, cum sint de legitimo matrimonio procreati, sed in sacerdotibus summis, sic erat quod vxores licite ducebant, & legitimos liberos procreabant: conueniebat igitur, vt filij parentibus succederent in pontificatu. Quod si autem obiiciatur, quod sanctuarium Dei, iure hæreditario possideri non debet. Respondendum est in Ecclesia non esse iustam causam successionis: nam sacerdotes secundum Ecclesiæ instituta vxores ducere non possunt, quare quæcunque ex eis procreatas proles illegitimas fore necesse est: illegitimis autem successio non competit, quoniam etiam in ipsis dignitatibus secularibus illegitimi repelluntur, quanto validius in Ecclesia fieri debuit: nulla igitur in Ecclesia Dei, successio hæreditaria esse potest, quoniam legitimam nullo modo prolem ibidem esse necesse est, secus autem de veteri testamento, vbi sacerdotibus licitum erat, immo quasi necessarium vxores accipere, ideo proles legitime esse poterant, quare & ad successionem habiles esse censebantur. Nunc autem considerandum est, quod cum permitteretur, & lege sancitum est in veteri testamento patribus filios succedere, iustus erat, vt primogeniti succederent, quàm minores: nam sicut in secularibus dignitatibus hoc generaliter obseruatur, vt successio soli primogenito debeatur, in hæreditate quoque paternam idem, vt plurimum est, sic debuit in successione ad pontificatum fieri, vt primogenitus succederet. A sacculis enim hoc fuit, & quædam ipsius naturæ ratione dictante factum est, vt primogeniti in successione paterna, & habitudine ad patrem viuentem potiora mererentur. In sacerdotibus ergo magnis sic erat, vt filij primogeniti, patre mortuo in pontifices sumerentur, sic enim mortuo Aarō, Eleazarus primogenitus eius, pontifex vnctus est: mortuo autem Eleazaro, summo pontificatum assumpsit Phinees filius eius, vt habetur Machab. 2. cap. De Eleazaro autem habetur Numeri 20. cap. Si autem contingeret sacerdotem magnum decedere sine liberis, illi qui eis propinquiores cognatione erant, vt fratres, aut alij consequentes in sacerdotium sumebantur, quamquam de hoc in litera nihil agatur, sed necessarium erat dici, sicut in alijs successioneibus mutabantur, mutabantur aliquando lineæ successionum istorum pontificum: nam cum esset sacerdos summus Heli, mortui sunt filij eius, & fecit Dominus, ne aliquis succederet ei, sed translatum fuit sacerdotium ad domum Sadoe, & Abiathar, sicut habetur 1. Regum 2. cap. Tempore autem, quo Romani præsidebant paulo ante aduentum Christi sacerdotia mutabantur, quoniam a regibus finitimis accipiebant sacerdotia venalia, vt habetur in libro 1. & 2. Machab. Romani quoq; duces aliquando precijs datis, sacerdotes magnos instituerunt, & deposuerunt, vt patet per Iosephum in libris Antiquitatum. Sed hæc ad consequentiam trahenda non sunt, quoniam omni subuerso iure fiebant, & tales successiones reprobabat Deus, quia rectè non fiunt. Hic autem dicitur de sacerdote, qui successerat patri suo, quod debet facere ista sacrificia. Nec tamen exprimit, an ille sacerdos magnus, aut de minoribus esse debeat, satis tamen constat, q̄ diceretur solum de sacerdote magno, quia dicitur de sacerdote, qui succedebat patri suo, sed nō dicitur specialiter de aliquo sacerdote, q̄ patri suo succederet, nisi de sacerdote magno. Ad eum igitur ista iure referenda sunt: nam in alijs sacerdotibus minoribus non fiebat aliqua differentia, quin omnes patribus succederent, ita vt sicut patres erant sacerdotes, sic & filij sui. Item dicitur hic de sacerdote, qui ritè succedebat,

Alph. Toft. super Leuit.

A in quo innuitur aliquem sacerdotē esse posse, qui ritè nō succederet, sed hoc in sacerdotibus minoribus impossibile est, cum omnes æqualiter in sacerdotio succedant, ergo non est intelligendum de istis, sed solum de sacerdote magno. Item non poterat proprie dici, q̄ sacerdotes minores alicui succederēt: nam succedere est in aliquo iure speciali alicuius eo deficere locum habere, sed sacerdotes minores nō succedebant, quantum ad aliqua iura specialia, sed solum erant sacerdotes, ergo non intelligitur de eis, sacerdos autē magnus dicitur succedere proprie, quia summus pontificatus erat aliqua specialis dignitas, quam aliqui de filijs parentibus mortuis assumebant. Item nō potest hoc intelligi de minoribus sacerdotibus, quia tunc nō diceretur sacerdos, qui iure patri successerit, sed diceretur sacerdotes in plurali, quoniam sacerdotes minores plures erant, sed intelligit de summo pontifice, qui vnus erat. *Et tota cremabitur in altari.* Ad similitam de qua supra dicebatur, refertur, quoniam ista tota cremari debebat in altari, & in hoc differt ab aliis oblationibus de simila, factis pro aliis causis, quoniam in omnibus illis assumebatur pugillus, & cremabatur super altare, siue esset de sartagine, vel craticula, aut laganis, vel panibus de clibano, quædam horum particula cremabatur super altare: ceterum vero sacerdotibus in ius cedebat, hic autem nihil cedebat eis, quoniam ista oblationes pro eis fiebant.

Quare cremabatur totum sacrificium sacerdotum de simila, & nihil proueniebat alicui, sicut in alijs. *Quest. IX.*

QVÆRET autem aliquis, quare cremabatur totum sacrificium sacerdotum de simila, & cum pro aliis offerretur non totum cremabatur. Aliquis respōdebit ideo hoc fieri, q̄m alia sacrificia fiebant pro popularibus, & ipsi sacerdotes erant, quibus ista offerebatur, ideo pars horum relinquebatur, vt in ius sacerdotum cederet. In hac autē simila, de qua hic dicitur non erat fcs, q̄m ipsa offerebatur pro sacerdotibus, & nō erant ipsi quibus offerebatur, sed pro quibus offerebatur, ideo sicut vulgaribus non licebat comedere de his, quæ offerebant; ita nec licebat sacerdotibus. Sed contra hoc obiicitur, quoniam ipsis sacerdotibus licebat comedere de sacrificijs, quæ pro se offerebantur, vt patet Exo. 29. vbi dicitur, quod panes, quos obtulerant ipsi sacerdotes, comederantur ab eis in sanctuario, & partes carnum cuiusdam arietis immolati. Item saluum est, quod præsupponebatur, scilicet q̄ non liceret popularibus comedere de sacrificijs, quæ obtulissent: nam in sacrificijs pacificis quædam pars sacrificiorum, & maxima cedebat in ius offerentium, vt patet sequenti cap. & Deuteron. 12. & 16. cap. vbi dicitur, q̄ Israelitæ coram Deo epularentur de carnibus sacrificiorum suorum, non est igitur hoc verum. Sed respondendum est, q̄ sacerdotes non poterant comedere de hac simila, quam offerebant, poterant tamen de quibusdam alijs, nec est maior ratio in sacerdotibus offerentibus pro se, q̄ in popularibus eodem modo offerentibus. Erat namque generale, quod si popularis offerret holocaustum, nihil de illo comedere posset, & si sacrificium pro peccato obtulisset nihil sibi cedebat. Si tamen offerret hostiam pacificam, licebat sibi quædam eius partes comedere: de simila autem nunq̄ exprimitur licuisse popularibus, vt aliquid comederent, cum offerrent. Ita igitur de sacerdotibus dicendum est, cum ipsi pro se offerunt, vt in consecratione sua; nam tunc popularium vice funguntur. Quamobrem cum ipsi holocaustum pro se offerebant, nihil inde in eorum ius cedebat. Cū verò sacrificiū pro peccato, nihil quoq; eis

Respons. aucto.

G 4 proae.

Tria genera sacrificiorum.

proueniebat, sed totum cremabatur, cum autem obtulissent victimas pacificas quaedam eis inde pars cedebat, sicut popularibus prouenire solitum erat. De his patet Exo. 29. Vbi cum ponantur tria genera sacrificiorum de primo genere, quod pro peccato est, nihil Aaron, & filijs eius dari iustum est, sed totum cremabatur, vt patet ibidem; sacrificium autem secundum, scilicet holocaustum non cedebat eis, quantum ad aliquid, sed cremabatur totus aries. de secundo autem ariete, qui ibidem esse ponitur in hostias pacificas, dabatur Aaron, & filijs eius partes, quas comederent in sanctuario. De similia autem nihil eis proueniebat, sicut nec vulgaribus de oblata similia vesicilicium erat, in quo plenissime patet, quare sacerdotes de quibusdam eorum, quae offerunt, non sumant partes in cibum, de alijs autem sic. Et tota cremabitur in altari. Id est similia illa, quae offertur in mane, siue in vespere comburi debebat super altare nullo penitus relicto eis. Nam sicut in oblatione popularium non licebat eis comedere quicquam de similia oblata, ita nec licuisset sacerdotibus, cum pro se offerrent, & tunc cum nulli possint prouenire illae partes, quae non cremarentur, iubetur, vt tota similia, quae pro sacerdotibus offerebatur cremaretur in altari. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur. Refert se ad superiora, scilicet quod cum non liceret sacerdotibus comedere de similia, quam offerebant oportebat, vt eam totam cremarent.

An aliquando liceret sacerdotibus comedere de sacrificijs, quae offerebant pro se, vel deberent semper cremari. Quaestio. X.

ET cum dicitur: Omne sacrificium sacerdotum igne consumetur, non refert ad omnia sacrificia: nam sacrificia, quae offerebantur a sacerdotibus pro seipsis in hostias pacificas, non cremabantur totaliter, sed quadam eis partes proueniebant, quas ipsi comedebant in loco sancto, vt patet de ariete consecrationis suae, qui erat in victimis pacificis: nam carnes huius ipsi sacerdotes coquebant in sanctuario, & comedebant tempore consecrationis, vt patet Exo. 29. cum dicitur: Arietem autem consecrationis tolles, & coques carnes eius in loco sancto, quibus vescetur Aaron, & filij eius. Idem quoque est de panibus, quos offerebant in canistro, cum dicitur ibidem: Panes quoque, qui sunt in canistro in vestibulo tabernaculi testimonij comedent, vt sit placabile sacrificium, vt sacrificetur offerentium manus. Item cum sacerdotes laicorum vice fungantur cum pro seipsis offerunt, non debebant magis a sacris separari, quam laici, sed laicis licitum erat de hostijs pacificis, quas offerrent partem comedere, idem igitur sacerdotibus ius esset, & sic non cremaretur omne quod sacerdotes offerebant, sed aliquid de illo proueniebat eis. Et cum dicitur hic omne sacrificium, nomine sacrificij non intelliguntur sacrificia, quae fiebant de carnibus, sed sacrificia de pane, quoniam similia oblata vocabatur sacrificij, vt patet supra 2. cap. vbi dicitur sacrificium simile. Idem patet Numeri 15. cap. Hic quoque sic habetur cum supra dictum fuit: Haec est lex sacrificij, & libamentorum eius, & vocatur sacrificium similia, libamenta autem ea, quae cum similia offeruntur, & sic refertur hic ad solam similia. Nam cum dictum fuerat supra, quod sacerdos offerret similia calidam in altari, & tota cremabitur, subiungitur sententia vniuersalis, quod omne sacrificium sacerdotum, id est oblatio de similia, quae pro eis fit qualitercumque, & quocumque fiat igne consumetur. Nicolaus autem dicit, quod omnia sacrificia sacerdotum cremabantur in igne, & inducit

Nic. opinio confirmatur.

Ex superioribus dicens, quod similia oblata pro sacerdotibus tota cremabatur, & non solum similia, sed etiam omnia sacrificia, quae pro sacerdotibus offerebantur, cum dicitur: Omne sacrificium sacerdotum igne consumetur, sed Nicolaus in hoc decipitur, quoniam vt supra probatum est, carnes sacrificiorum oblatorum pro sacerdotibus non cremabantur totaliter, sed cedebant in ius eorum. Decipiendi autem occasio ei est propter non posse accipere significatum huius termini sacrificium, quod frequentissime nullam carnis oblationem signat, sed aliquid de pane, vt patet supra 2. cap. & Numeri 15. cap. & hic cum dicitur de lege sacrificij, & libamentorum, & de sacrificio similia, in quibus manifestum est impossibile esse accipi sacrificium pro carnibus alicuius animalis immolati, sed pro pane solum. Putauit autem Nicolaus, quod sacrificium semper assumeretur pro carnibus animalium: vnde & in hoc satis decipitur. Nec quisquam comedit ex eo. Id est nullus comedit de sacrificio oblato pro sacerdotibus, scilicet de similia, quoniam cum non liceret ipsis sacerdotibus comedere de hac similia, cum eam pro se offerrent, non poterant aliqui alij eam comedere cum non fungerentur vice sacerdotum, nulli ergo comedendi eam ius erat. Locutus est autem Dominus ad Moysen. Hic agitur de ritibus, & iuribus hostiae pro peccato, & pro delicto, scilicet quid de illa ad sacerdotes pertineat, & quid ad Deum, & ponitur hic locutus est tanquam orationis caput, cum de alia materia agatur hic, quam supra actum sit. Loquere Aaron, & filijs eius. Aliquando in legibus datus iubet Deus, vt loquatur Moyses filiis Israel, & aliquando iubet, vt loquatur Aaron, & filijs eius: nam si lex ad totum populum pertineat, dicebatur quod Moyses loqueretur filiis Israel. Si vero pertineret ad solos sacerdotes, dicebatur quod loqueretur Moyses Aaron, & filijs eius. hoc autem, quod hic dicitur ad solos sacerdotes pertinet, scilicet de sacrificio pro peccato, & delicto agere. Nam quamquam ipsi soli non offerrent sacrificium pro peccato, & delicto, quoniam potius ista vulgares faciebant, tamen pertinebat ad sacerdotes, inquam ipsi soli ministrabant in eo, & ad eos dumtaxat pertinebat fumere partes de carnibus eius, & hoc exprimitur hic in litera cum agatur de partibus cedentibus in ius Dei, & de partibus quas assequerentur sacerdotes. Ista est lex hostiae pro peccato. Non agitur hic de sacrificijs pro peccato sacerdotum, sed potius de sacrificijs pro peccato saecularium: nam sacrificia pro peccatis sacerdotum incensa totaliter cremabantur, vt patet Exo. 29. vbi cum agitur de sacrificio pro peccato sacerdotum, in consecratione sua iubetur, vt totaliter cremetur extra castra; hic autem dicitur quaedam partes sacrificij pro peccato in ius cedere sacerdotum, non est igitur hoc intelligendum de sacrificio pro peccato sacerdotum, sed popularium. Ista est lex hostiae pro peccato. Non est intelligendum, quod ponatur hic lex hostiae pro peccato, scilicet pro quibus peccatis offerri debeat, vel de quibus pecoribus, quoniam de hoc supra 4. & 5. cap. dictum est, sed intelligitur poni hic legem hostiae pro peccato, quantum ad locum immolationis, & comestionis, & quantum ad iura eorum, quibus cedebat. In loco vbi offertur holocaustum coram Domino. Tollit hic dubium, putaret aliquis, sicut sunt diuersa genera sacrificiorum, ita esse diuersa loca immolationis eorum. Sed respondetur hoc non stare, quin potius vbi holocaustum immolatur, ibi debent sacrificia ista immolari, animalia autem tradita in holocaustum immolabantur ad partem Septentrionalem altaris holocaustorum circa ostium tabernaculi, vt habetur supra primo cap. & ibidem omnia alia animalia in quocumque genus sacrificij oblata offerri

De ritibus & iuribus hostiae pro peccato, ac pro delicto.

Quid significat sanctum.

Ad quem hostia pro peccato attinere deberet.

Determinatio auctoritatis.

offerri deberent, dicitur autem de loco holocausti, eo quod istud sacrificium erat communis, cum quotidie fieret, & ob hoc notius, poterantque pro ipsum omnia alia cognosci. Dicitur autem immolari coram Domino, quoniam in ostio tabernaculi fiebat immolatio, in quo erat specialiter Deus. Quia sanctum sanctorum est. Id est valde sanctus: Sanctum enim aliquando significat aliquid separatum ab alijs, sicut dicebatur supra de similia cedere in ius sacerdotum, Sanctum Sanctorum erit Aaron, & filijs eius, id est, quod illae partes essent separate Aaron, & filijs suis. Hic autem accipitur sanctum aliter, quoniam non potest dici separatum, sed vocatur sanctum, id est applicatum ad Deum, & tunc redditur hic causa superiorum, cum dictum sit, quod offerretur hostia pro peccato in loco, in quo offertur holocaustum. Huius autem causam dicit esse, quia Sanctum Sanctorum est, id est, quia valde sanctum est, quasi dicat, iustum est offerri, & immolari hostiam pro peccato in loco, in quo immolatur holocaustum, quia sicut holocaustum sanctum est, ita & sacrificium pro peccato sanctum est. Sacerdos qui offert eam comedit eam in loco Sancto. Ponitur hic ad quem deberet pertinere hostia pro peccato, & dicitur, quod pertinerent carnes eius ad sacerdotes, qui offerrent illam. Non tamen est intelligendum, quod tota hostia pro peccato sacerdotibus proueniret, quoniam adipes eius semper dabatur Domino, sicut adipes omnium aliorum sacrificiorum, vt patet supra 3. c. f. Omnis adeps Domini erit iure perpetuo. Cremabatur et cauda animalis cum partibus, quae adhererent lumbis: nam sic in sacrificio pro delicto offert, vt patet infra, sed sacrificij pro delicto, & pro peccato eadem lex imponit: ergo deberet de hostia pro peccato tolli cauda cum alijs partibus carnis, quae adhererent lumbis, vt cremaretur coram Domino: dicitur autem, quod sacerdos comedit eam, id est partes istius hostiae, quae ei proueniebant. Nam totum, quod in ipsa hostia pro peccato erat tam pellis, quam carnes sacerdotibus proueniebat, praeter adipes, renunculos, & caudam. Sacerdos qui offert eam comedit. In hoc videtur innui ad solum sacerdotem offerentem, & expentem caeremonias hostiae pro peccato pertinere carnes: sic enim in quibusdam alijs fiebat: nam sacerdos, qui obrulisset holocaustum habebat pellera eius, vt patet infra, & sacerdos qui obrulisset hostiam pacificam accipiebat armum dextrum, vt patet sequenti cap. ita autem, & hic videbitur. Sed forte dicendum erit, quod non pertineret ista hostia pro peccato ad solum sacerdotem, qui offerret eam, sed etiam ad omnes sacerdotes: quoniam dicitur infra: omnis masculus de genere sacerdotali vescetur carnibus eius. Dicit autem aliquis hoc non tenere, sed potius ad solum sacerdotem offerentem pertinere: quoniam dicitur, quod deberet comedi ista hostia in loco Sancto, non tamen poterant omnes sacerdotes simul conuenire ad comedendum eam in loco sancto, vt igitur ad solum sacerdotem, qui offerret hoc pertinere. Sed non stat istud argumens, quoniam eodem modo nullum ius esset de sacrificijs, quod omnibus sacerdotibus conueniret, quoniam omnia sacrificia comedebantur in loco sacro, sicut patet hic, & sequenti cap. tamen aliqua erant, quae omnibus sacerdotibus conueniebant, sicut patet infra de similia oblata, de qua dicitur, quod diuiderentur equaliter inter omnes filios Aaron. Dicendum tamen est his non obstantibus, quod hostia pro peccato ad solum sacerdotem offerentem pertinebat, & nullus alius de sacerdotibus in ea ius aliquod habere poterat, sicut hic dicitur: Sed sacerdos, qui offert eam comedit, id est ad solum sacerdotem, qui offerebat, pertinebat comedere eam. Si enim non esset hic sensus, nihil speciale operaretur ista clausula, sed deberet dici, quod hostia pro peccato cederet in ius sacerdotum: dicitur tamen specialiter, quod cedat in ius sacerdotis offerentis, ergo oportet ad eum solum pertinere. Itē

quia dicitur infra de hostia pro delicto ad sacerdotem, qui eam obrulerit, pertinebit, sed manifestum est, quod si omnibus sacerdotibus indifferenter pertineret istud ius, non diceretur specialiter pertinere ad sacerdotem, qui eam offerret, ergo oportet dicere pertinere istam hostiam pro peccato ad solum sacerdotem offerentem. Cum autem obijciatur de eo, quod dicitur infra. f. quod omnis masculus de genere sacerdotali comedit eam in loco Sancto, non est intelligendum, quod ad omnes pertineret sacerdotes, sed solum ad eos, qui erant de genere istius sacerdotis offerentis, & sic quamuis intelligeret de omnibus sacerdotibus, & omnibus descendentes de genere suo, tamen non erat sensus, quod ius cuiuslibet hostiae pro peccato pertineret ad omnes sacerdotes, sed magis erat sensus, quod licitum erat omnibus masculis de genere sacerdotali comedere de hostijs pro peccato, & non ad aliquem alium de alio genere, nec ad aliquam feminam sacerdotalis generis, & tunc satis stat, quod quamuis oibus masculis de genere sacerdotali licitum est comedere de hostijs pro peccato, tamen non poterant omnes comedere de qualibet hostia pro peccato, sed de ea, quae eis in ius cedebat, sicut ipsi, aut eorum parentes offerrent, & complerent caeremonias pro peccato. In loco Sancto atrij tabernaculi. Cum essent ista sacrificia sacra in omnibus, debebat obseruari in eis reuerentia quaedam, & haec erant, vt a personis sacris comederetur, vt patet infra, & etiam in loco sacro, sicut in loco tabernaculi, vt hic dicitur: non enim erat licitum sacerdotibus comedere intra tabernaculum, quia ille locus sanctior erat, sed solum in tabernaculi atrio, ibi etiam soliti erant comedere populares, cum offerrent hostias pacificas, vt patet Deute. 12. & 16. cap. Quicquid tetigerit carnes eius sanctificabitur.

Quomodo per contactum rei sanctificat res contrahunt munditiam. Quaestio. XI.

ALII enim referunt hoc ad sacerdotes tanquam gentes ista sacrificia, quoniam eis sanctificatio, id est munditia inesse debebat, quam obrere si aliquis eorum quouis modo immundus esset, non erat ei ius de sanctificatis comedere, vt habetur supra 22. cap. Sed ista solutio non conuenit, quoniam tunc non diceretur in litera: Quicquid tetigerit carnes eius: sed, quicunque tetigerit: quoniam iste tactus solum pertinebat ad hoies, cum nihil aliud sit, quod mundari debeat, aut possit ad tangendum res sacras, nisi homo. Cum igitur in neutro protulerit, de inanimatis rebus, & non de hoie intelligi dedit. Nam aliam masculinam proferri debuisset. Item patet in sequenti, cum dicitur: si tetigerit vestis carnis sanctificatae, quod deberet lauari, & si in olla coqueretur deberet interdum abstergi, & interdum frangi, sed hic non fit mentio de hoie, ergo non est sensus, quod quicunque tetigerit res sacras hoc ipso sanctificabit, id est contrahet inde aliquid, sicut quod dicebatur sanctificata, cum ante sanctificata non esset. Nec tamen intelligendum est, quod iste res, quae per tactum alicuius carnis sanctae sanctificabitur, efficerentur ita sanctae, quod iam nequaquam liceret eas conuerti ad vsum humanum, sed solum dicebantur sanctae, id est contrahentes quandam qualitatem, sicut quod dicerentur sanctae, quod ante eis non inerant, quod patet cum dicitur infra de veste, quod si tangeret carnem sanctam, deberet lauari: si tamen ipsa totaliter sanctificaretur non poterat conuerti ad vsum humanos, sicut non licebat conuerti carnes sacras, aut vestes sanctas in prophanos vsus. Idem de olla anea patet cum in ea coqueretur carnes pro peccato, abstergebatur naque, & iterum humanis actionibus proficiebat. Sed dicendum est, quod consecratio ista, quam acquirebat res inanimata per contactum alicuius

Quomo- do res fan- tificatur.

alicuius carnis sanctae erat imperfecta. Pro quo danda est regula, q res per applicationem ad diuinum cultu contrahebant perfectam sanctificationem, res tamen, quae contrahebant sanctificationem per contactum rerum sacrarum non contrahebant perfectam sanctificationem. prima pars patet, quonia si aliqua res immolaretur Deo, illa non poterat conuerti ad vsus profanos, sed vel cremabatur cora Dno, vel comedebatur a sacerdotibus. Eodem modo vestes ille, quae applicabantur ad ministracionem diuinam, vt vestes pontificales Aaron, & filioru eius non poterant conuerti vilo modo ad vsus humanos. Idem patet de vasis sanctae ministracionis: nam no licebat ministrare in eis, nisi coram Dno: haec autem perfecta sanctificatio erat. Vocatur aut imperfecta sanctificatio, qn aliqua res contrahebat aliquam sanctificationem, no tamen propter hoc vsibus humanis subtrahebat, sicut patet de veste, quae sanctificabatur per contactum rerum sacrarum: nam illa conuerti poterat ad vsus humanos, tñ aliquo tpe sanctificata erat, in quo illicitum erat conuerti illam ad vsus humanos, santeq lauaretur: nam postq vestis contigisset carnes sacras, erat sanctificata vsuequo lauaretur, & eo tempore vsibus humanis applicanda non erat: identidem autem de olla aenea, in qua coquebantur carnes sacrificij pro peccato: nam illa sanctificata erat toto tempore, quo non esset defricata, & tunc nefas erat in ea aliquid de vulgaribus cibis coquere, aut eam ad quamuis laicalem transferre administracionem. Cu vero defricata esset, iam non manebat ei vlla sanctificatio, sed licebat ad quoslibet humanos couerti vsus. Ex his patet secunda particula praeposita quaestionis, scilicet quod res, quae contrahebant sanctificationem per contactum rerum sacraru, non contrahebant plenam sanctificationem. Patet fundamentum huius: na vestis, quae contingeret carnes sacras non abstraheretur simpliciter ab vsibus humanis, sed solu vsuequo lauaretur. De olla autem aenea identidem erat, quonia aliquando ius erat ea humanis administracionibus applicari, scilicet cum defricata foret, iste autem vocatur sanctificationem imperfectam, quia non simpliciter, sed ad paruum tempus sanctificabatur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur. Sanguis hostiae pro peccato, & omnium aliarum hostiarum sacerdotis erat, qm in omnibus sacrificijs sanguis offerebatur ad expiandu, sicut adipis comburi generale erat. ideo quodcuq tangeret sanguinem sacrificij pro peccato contigebat aliquam rem sacram, ex cuius contactu necessariu erat sanctificari ipsam rem contingentem, & ob hoc lauabatur. Et non solu intelligendu est si aliquid contigisset sanguinem sacrificioru, sed et si contigisset carnes sacras, qn erat cocta, vel cum essent in olla, eode enim modo vtraq; sacra erant. Et quamquam hic no exprimitur, tñ exprimit Aggei 2. c. cu dr: Interroga sacerdotes legē, dicens: si tulerit homo carnē sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate eius panem, aut fermentum, aut vinum, aut oleum, aut oem cibum, nunqd sanctificabitur? Respondentes sacerdotes, dixerunt non. In quo innuitur vestē sanctificatam esse ex tactu carniū sacraru. Item sciendum est, q quis contingentes immediatē res sacras sanctificabatur, tñ si ipsae res sanctificatae per contactu iterum tangerent alias res, non sanctificabantur ille res, qm sic processus esset in infinitu in sanctificatione reru per contactu, & nesciretur quid deberet abstergi, vel cōstringi propter sanctificationē, quod non conuenit. Considerandum autē est q per contactu reru sacrarum id quod contingebat eas, sacrum efficiebatur, sed non erat hoc gñale, qm aliqñ contingendo res sacras, nulla inducebatur sanctificatio in re tangente, sicut si aliqua res tangeret pellē ipsius aialis immolati, aut si tangeret altare holo-

De sangui- ne, & car- nibus cui- uslibet hostiae quomodo per conta- ctum ipso- rum res tan- gēs, efficie- batur san- ctas.

caustoru, vel aliquod de vasis sacrae administracionis: nam si vestis humana, vel aliquod vas pertines ad ministraciones profanas tangeret ipsum altare holocaustorum, vel aliam rem sacram in sanctuario, no ex hoc contrahebat aliqua sanctificatio in veste, aut vase, sed nulla precedente lotione rursus humanis vsibus applicanda erat. Si tamen vestis, vel aliqua res pertinens ad humanas, & profanas ministraciones sanguine sacro aspergeretur, aut contingeret carnes sacras cum coctae essent in olla, sanctificationem ex hoc contrahebant. Pro quo danda est regula, q si res sacra, quae contingeretur talis erat, vt per contactum aliqua pars adhaereret rei tangenti, oportebat rem contingentem sanctificari, & ob hoc aut lauari, aut confringi: si autem res sacra, quae contingeretur per contactum no adhaereret aequaliter rei tangenti, non contrahebat res tangens aliquam sanctificationem, nec oportebat eam confringi, aut lauari; ideo cum aliqua res contingeret altare holocaustorum, aut vestes sacras Pontificis, vel sacerdotum minorum, quoniam illae non erant talis conditionis, vt per contactum adhaereret aequaliter pars illorum rei tangenti, non acquirerebatur res contingens aliquam sanctificationem. Cum tamen aliquid aspersum esset de sanguine hostiarum, adhaerebat ipse sanguis totus vestis, & si carnes coctas tetigisset vestis, adhaerebat aliqua carniū, aut humoris earum pars vestis; ideo oportebat ipsis res contingentes consequi aliquam sanctificationē, & ob hoc lauari, aut confringi. Patet enim de veste in cuius ora carnes sanctificatae adhaeserunt, vt habetur Aggei 2. cap. & quāquam de carniū & sanguine idem ius foret, tamen potior causa in sanguine erat: nam cum sanguis totus esset humor, tenacius adhaerebat, & totus vestis, aut alteri rei: carnes autem sacrae, quamquam in decoctione haberent humiditatem aliquam, & de earum substantia partes tenerē in humores soluerentur: quia tamē solidioris naturae sunt, non poterant ita conringi, & coherere, sicut in humore sanguineo patet. Item quāquā hic de sanguine hostiae pro peccato dicitur, de omnibus sacrificijs idem, erat cum subsisteret eadem ratio sacer erat. Vnde oportebat res inde, aut perfulas, aut asperfas quandā contrahere sanctitatem, sed non fuit expressum de ceteris sacrificijs: quoniam satis existimauit legislator hanc regulam ad aliam extēdi debere, notum esse. De carniū quoque idem iuris patet: nam sicut ollae, in quibus coquebantur sacrificia pro peccato, non poterant ad vsus humanos, nisi prius lotae forent, conuerti; ita & in vasis, in quibus coquerentur carnes sacrificiorum pacificorum. De veste quoque idem est: nam sicut vestis contingens carnes coctas sacrificij pro peccato lauanda erat; ita & si contigisset carnes pacificorum hostiarum. Lauabitur in loco sancto. Id est, q vestis ista perfusa sanguine, cum lauaretur, non erat extra sanctuarium lauanda, cuius causa est, quia cum lauaretur vestis, humor sanguineus ibi existens humori a quo commixtus defluebat, vnde illicitum erat in loco immundo sacrum illum humorem sanguineu fundi: locus autē iste sacer, in quo lotio fieri debebat, erat atriu tabernaculi: nam intra tabernaculu no fiebat aliqua talis ministratio, cum mūda foret, atriu autē locus sacer vocabatur. Vas autem fictile, in quo cocta fuerit, confringetur. Vasa fictilia vocantur vasa testea de luto facta, & dicuntur fictilia a fingendo, quia fingere est opus figulorum, vnde ipsi a fingendo noia simpliciterunt: fictilia autē vasa per fictionē figulorum fabricantur. Ista autem cōstringenda erant cū in eis coquerentur carnes sacrificiorum, cuius causa est, qm per contactum illum aliqua partes tenerē ipsarū carniū in humores resolutae vasis adhaerere fictilibus,

In rebus fa- cris, q ad- haerere po- terant tan- genti, cau- sabat san- ctificatio, cum tan- gentur.

Quare va- sa fictilia confrin- gantur.

Vbi eneo- rum valo- rum lotio fieri debet

Aenea va- sa quare non confrin- gantur.

Quibus li- citum erat de sacrifi- ciorū car- nibus co- medere.

bus, propter quod humanae ministracioni illicita sunt quouique omne, quod eis sacrum adhaeret ablatu fuerit, sed a vasis fictilibus auferri quidquid eis in carniū decoctione adhaerit difficillimum est, tum quia vasa fictilia partes aliquas porosas habent, quae in decoctione sua igne agente caustae sunt: illas verò liquidus ac tenuis intrat humor de substantia carniū resolutus, a quibus defricatione nulla auferri potest, tum quia si quisquam ea valide defricare conetur, citius ea pfringer, quā defricauerit, cum testea materia, & fictilis robur paruum habeat, & ad fortem defricationē confringi necesse est. Oportuit ergo q illa vasa fictilia cōfringerentur, ne quouis modo amplius humanis seruient ministracionibus. Cum verò confringerentur ista vasa, dicendum est non ea in quolibet loco effundi, sed in loco mundo extra castra; quoniam ista aliquid sacrum sibi retinere videntur, propter quod inter res immundas conculcari non debent, sed in loco mundo a prophanis cōtaminationibus sequestrari. Simile patet de cineribus altaris, illi namque cum effunderent extra castra in loco mundo ponebantur, quia ad res sacras pertinerunt. De hoc supra 4. & 5. cap. Quod si vas aeneum fuerit defricabitur & lauabitur aqua. Ista lotio eneorum valorum in atrio tabernaculi fieri debere videt; quoniam sicut cum vestis sanguine aspersa lauanda foret, in atrio tabernaculi lauabatur, vt in loco mundo sacer ille sanguineus humor deflueret, ita & cum vas aeneum lauandum, atque defricandum foret, oportebat, vt intra atrium tabernaculi hoc fieret, vt humor de carniū resolutus aeneo adhaerens vasi, aut particula quadam tenus inde elicirē, quae de carniū fue- rant, in locū mundum decurrerēt. Causa autē, quare vasa aenea non confringebantur, cum in eis sacrum carniū fuisset facta decoctio, est, quia ideo vasa confrin- gebantur, quia non poterant inde partes sacrarum carniū totaliter abstergi, in vasis autē aeneis poterat plena fieri abstergio, ideo non oportebat confringi: nam causa illae, quae in fictilibus ponebantur vasis, pp quas perfecte defricari non possent, a vasis aeneis non consistunt. Prima quidem, qm licet vasa propter ignem decoquerent porositates quasdam assequantur, in vasis tamē aeneis porositates nulla est, sed potius partes sibi compactissimae, & materia valde solida, & terrea, ppter quod gra polita naturae specularis sunt. Secunda etiam causa in his non consistit: nā qd vasa testea, & vniuersaliter omnis materia fictilis magnam non sustineret defricationem ex infirmitate sua; vasa tñ aenea solida valde sunt, ideo qualitercunque defricent, non pereūt sicut fictilia; non igitur fuit cōueniens vasa metallina confringi, sicut fictilia, cum in eis sacrarum carniū decoctio facta est. Sciendum autem est, q id quod hic dr de vasis aeneis, de omnibus vasis metallinis intelligē dum foret: eodem nāque cause, ppter quas vasa aenea non confringuntur, subsistunt in omnibus metallinis vasis: quamuis igitur non exprimat de eis litera intelligenda est. Potest autem & aliter dici, q vasa aenea non dicuntur hic specialiter vasa alicuius metalli condistincti ad alia metalla, sed accipitur generaliter vas aeneum pro quocunque metallino vase, quod depēdet ex significatione huius nominis es, quod aliquando quoddam speciale metallum designat: interdum autē omnia metalla gra vocantur, vnde conuertuntur ista duo, & metalli, & tñ lex ista generaliter ponitur de omnibus metallinis vasis. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur carnis eius. Hic ponit regula de his, quibus licitū erat comedere de carniū sacrificiorū. Et quāquam hic nihil aliud exprimat, tamen intelligendum est, q ille, qui comedere deberet de carniū sacrificij huius mundi esset: immundus autē non licebat comedere aliquam rē sanctificatam, neque eā

Vasa ficti- lia quid, & vnde sunt.

tangere, siue sacerdotes essent, siue alij quicunque, vt patet j. 22. cap. ista tñ regula non distinguit personarū conditiones, sed ipsas personas, quantum autē ad conditionem personarum refertur ad eam legem, quae hī j. 21. & 22. cap. ponitur hica aut aliquid speciale in carniū sacrificij pro peccato. Nam cum aliqua partes sacrificiorum pacificorum, aut de oblata similia sacerdotibus proueniebāt, licitum erat omnibus de genere sacerdotali, siue masculis, siue feminis illis vesci, dum tñ mūdi essent: idem quoque licebat seruis emptitijs Hebraeorum sacerdotum, vt patet j. 22. cap. h. c. autem solis masculis carniū sacris sacrificij pro peccato vesci licitum est, qm speciale aliquid erat in sacrificio p peccato, & p pacificis hostijs. In hostia nāque pacifica ius erat sacerdoti aliquid comedere; laicis quoque aliqua partes pertinebant quibus vescerentur, ideo omnibus de familia sacerdotum ius quoque esse videbat, vt de partibus illis sacrificiorum pacificorum degustarent; in sacrificio autem pro peccato no licebat quicq laico offerenti ad comedendum contingere, vnde ex parte sacerdotum aliquid speciale esse debebat. svt soli masculi de genere sacerdotum comederēt; filijs autem eorum hoc non liceret, nec etiam seruis emptitijs masculini sexus, quibus alijs partibus sacrificiorum vesci ius erat. Sciendum autem, q sicut in carniū sacrificij p peccato aliquid speciale erat, quod solis masculis degustare liceret, ita & in similia oblata p peccato sanctum erat, vt solis masculis de genere sacerdotū ea vesci liceret, vt habetur infra, cum dicitur: Mares tñ tum stirpis Aaron comedent illud. Quia sanctum sātorum est. Redditur causa superiorum, & q no liceret alijs degustare carnes sacras, nisi masculis de genere sacerdotum, quia sancte sanctoū sunt, i. quia sunt multum sancte, & quamuis carnes sanctas feminis de stirpe sacerdotum, & seruis emptitijs degustare liceat; tñ non licet degustare carnes sanctas sanctoū, i. est valde separatum, quasi dicat, aliq carnes sacras, vt in hostijs pacificis separatae sunt, sa vulgariū degustatione, & tñ ab his, qui sunt de familia sacerdotum, siue masculi, siue femine, siue serui emptitijs, carnes tamen sacrificij pro peccato non solum sancte sunt, i. separatae, sed sanctae sanctoū, i. valde separatae, ideo non licet ē omnibus de sacerdotum familia illis vesci. Hostia enim que ceditur pro peccato. Hic agitur de alio genere sacrificij p peccato, de quo nullatenus cuiquam hominum degustare licebat, sed totaliter igne cremandū erat, & illud sacrificium pro peccato erat, quod offerebatur in cōsecratione sacerdotum, vt patet Exo. 29. cap. & p peccato sacerdotis magni, vt patet supra 4. cap. & pro peccato totius populi, vt patet supra 4. cap. in hoc autē no obseruabantur ceremonie, quae in alijs, & aliqua pars cremaretur ante Deum, & alia daretur sacerdotibus, quoniam totū, quod in ipso animali erat pter adipem cremabatur extra castra. Hostia enim que pro peccato ceditur. Id est, quae occiditur pro peccato totius populi, & sacerdotis magni solius, & in consecratione sacerdotum, quoniam pro alijs peccatis non occidebatur tale sacrificium quale hic. Cuius sanguis infertur in tabernaculu testimonij. Hic ponitur differentia huius sacrificij ab omnibus alijs, quoniam in nullo alio sacrificio pro peccato offerebatur sanguis intra tabernaculum nisi in isto, quoniam in ceteris fundebatur sanguis ad basim altaris holocaustorum, & tingebatur cornua eius: in hoc autem, quod hic dr, inducebatur sanguis intra tabernaculum, & aspergebatur septies contra velum Sancti Sanctorum, & tingebantur cornua altaris thymiamatum, qd erat intra Sanctuarium, vt patet supra 4. ca. dr autē hic, q infertur sanguis in tabernaculu testimonij ad diam sanguinis, qui inferebatur intra Sancta Sanctorum: nā in die expiationis semel per annum sacerdos magnus

Per dicitio- nem su- periorum.

magnus

Magnus introducebat sanguinem in Sancta Sanctorum, ut patet infra 16. cap. hic autem non inferebatur intra Sancta Sanctorum, sed solum intra Sanctuarium. *Ad expiandum in Sanctuario.* i. q. iste sanguis introducebatur intra tabernaculum, ut expiaretur intra illud. Erat autem ista expiatio quedam peccatorum expurgatio, que fiebat per ceremonias quasdam factas in sanguine, vnde aspersio septemnaria, que fiebat contra velum Sancti Sanctorum, & delinitio cornuum altaris erant expiationes pro peccato in Sanctuario, i. in tabernaculo, accipiendo stricte Sanctuarium, qm omnes expiationes fiebant in Sanctuario, tamē non fiebant omnes in tabernaculo, sed rarissime in tabernaculo fiebant. *Non comedetur sed comburetur igni.* Quare autem non comedetur iste carnes, & quare cremabantur totaliter in igne extra castra, supra 4. cap. dictum est.

C A P. VII.

De ritu sacrificiorum pro delicto.

Mac quoque est lex hostiæ pro delicto, sancta sanctorum est: idcirco vbi immolabitur holocaustum, mactabitur, & victima pro delicto, sanguis eius per gyrum altaris fundetur. Offeret ex ea caudam, & adipem, qui operit vitalia: duos renunculos, & pinguedinem, quæ iuxta ilia est, reticulumque iecoris cum renunculis. Et adolebit ea sacerdos super altare: incensum est Domini pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur his carnibus, quia sanctum Sanctorum est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto: vtriusque hostiæ lex vna erit: ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit. Sacerdos, qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius. Et omne sacrificium simile, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in sartagine preparatur, eius erit sacerdotis, a quo offertur, siue oleo conspersa, siue arida fuerit, cunctis filiis Aaron mensura æqua per singulos diuidetur.

Hæc quoque est lex hostiæ pro delicto. Supra agebatur de sacrificio pro peccato, hic autē agitur de ritu sacrificiorum pro delicto.

Quomodo peccatum, ac delictum differunt, & sacrificia pro peccato, & pro delicto. *Quest. XII.*

Dicuntur autem sacrificia pro delicto differre a sacrificiis pro peccato, sicut peccatum, & delictum differunt. Est autem diffinitio ista, qm peccatum consistit in commissione, siue voluntaria, siue per ignorantiam: delictum autē consistit in omissione: vnde peccatum est cum aliquis agit contra aliquam legem positam, delictum verò cum omittit facere, qd. lex mandauit fieri. Etiam delictum dicitur, quando aliquis peccauit per commissionem, & debuisset immediate secundum aliqua precepta posita in lege mundari, & non curauit mundari, quia tunc non solum peccatum est in hoc, qd fuit contra aliquam legem factam, sed et in hoc, qd iste omisit illo tempore mundari,

Fquo mundandus erat. De vtroque genere delicti patent exempla precedenti cap. & sic dicitur ibidem de illo, qui tetigit aliquid inmundum, & non curans se expiare oblitus fuit immunditatem, deinde recordatus est, dicitur, quod subiacebit delicto, & pro his delictis sacrificia offerenda erant, sicut hic dicitur. Et quia modicum differret a delicto, pauca, aut nulla dicitur in ritibus sacrificij pro peccato, & sacrificij pro delicto: subiunxit tamen Legislator de sacrificio pro delicto, ne illud pratermittens dubitandi causam impenderet. *Sancta Sanctorum est.* Id est multum sancta, vel multum segregata a prophanis rebus; sicut dicebatur supra de hostia pro peccato, quod sancta Sanctorum est: equa enim sibi sunt sacrificia pro peccato, & pro delicto: ideo sicut in sacrificijs pro peccato non erat licitum alicui vesci carnibus sanctificatis nisi masculis de genere sacerdotali, ut s. declaratum est, ita, & hic eisdem solis licet. Patet quia quæquam hoc hic non exprimat, tñ subiungitur infra generaliter, quod eadem lex esset hostiæ pro peccato, & pro delicto. Omnia igitur, quæ hic non exprimitur, debent trahi ad similitudinem illius quod supra dictum est de sacrificio pro peccato. *Idcirco vbi immolabitur holocaustum mactabitur victima pro delicto.* Ponitur hic locus, in quo victima pro peccato erat iugulanda: & dicitur, quod in loco vbi holocaustum iugulabatur, & reddi causa ex superioribus, quia dicebatur s. qd ista victima pro delicto sancta Sanctorum est. i. multum sancta: iam debebat iugulari in loco, in quo holocaustum iugulabatur, q. d. qd si victima pro peccato fuisset aliquid prophanium, non iugularetur in loco vbi iugulabatur holocaustum: quia tñ erat sancta Sanctorum. i. multum sancta conueniens erat, ut immolaretur in loco, in quo immolabatur holocaustum. *Sanguis eius per gyrum altaris fundetur.* Quamquam non esset aliqua dicitur inter hostiam pro peccato, & pro delicto quantum ad carnium ceremonias; erat tñ quantum ad expiationem, quæ fiebat in sanguine. Nam in sacrificijs pro peccato quando cremabatur totum cadaver animalis extra castra, sanguis aspergebatur intra tabernaculum ante velum, & tingebatur cornua altaris thymiamatum, & reliquus sanguis fundebatur ad basim altaris holocaustorum, ut patet s. 4. cap. in alijs autem sacrificijs pro peccato sanguis fundebatur ad basim altaris holocaustorum, & tingebatur cornua eius, ut patet eo. cap. In sacrificio autem pro delicto ut hic dicitur fundebatur sanguis per gyrum altaris. i. super parietes altaris per circuitum eius, in quo habebat aliquid simile sacrificio pro delicto cum sacrificio holocaustorum, & victimarum pacificarum: nam in illis sanguis fundebatur super parietes altaris per circuitum, ut patet s. 1. et 3. cap.

Quare erat differentia inter hic, in effusione sanguinis. *Quest. XIII.*

Causa autem quare non fiebat simul expiatio in sacrificio pro peccato, & in sacrificio pro delicto, cum vtrumque videatur pro peccato, fortassis alicui dubia erit. Et dicendum, qd non debuit poni eadem ceremonia in sanguine vtriusque sacrificij, qm per sanguinem fit expiatio peccatorum sicut legem, ut hñ ad Hebr. 9. c. & quia ad diuersa peccata oportet fieri diuersas expiationes, conueniens fuit, ut sicut diuersitatem peccatorum ita fieret diuersitas expiationis: pp quod cum in sacrificio pro peccato spalius fiat expiatio qm in oibus alijs sacrificijs, posita fuerunt spales ceremonie in aspersione sanguinis in sacrificio pro peccato, & in alijs sacrificijs: nam in alijs semper super parietes altaris funditur sanguis, in sacrificio autem pro peccato fiunt tinctiones cornuum altaris, & quædam alie aspersiones: & rursus, quoniam peccatum summi Sacerdotis,

Quo in loco victima pro delicto erat iugulanda.

Gyrus altaris quid sit.

Quæ sunt membra vitalia.

Iecur quid sit.

Acerdotis, & totius populi sunt maiora peccatis personarum in primatum, sunt speciales quedam ceremonie in aspersione sanguinis in sacrificijs factis pro illis peccatis, quam in alijs sacrificijs. Nam in his aspergebatur sanguis coram velo sancti Sanctorum, & coram altari thymiamatum: in alijs autem solum fiebant expiationes super altare holocaustorum. Quoniam igitur peccatum, & delictum inæqualia sunt, quia peccatum sicut magis est, qd delictum, oportuit, ut distingueret istorum quantitas in expiatione facta in sanguine. Et cum maius sit peccatum, qd delictum, debuerunt fieri plures ceremonie in sanguine sacrificij pro peccato, quam in sanguine sacrificij pro delicto, propter quod deductum fuit sacrificium pro delicto ad modos expiationis sanguinis in alijs sacrificijs. *Sanguis eius per gyrum altaris fundetur.* Non vocatur gyrus altaris basis, vel fundamentum altaris, sed summitas parietum, & in illo gyro super summities tabularum altaris, quæ sunt in circuitu, vel in gyro altaris, fundebatur sanguis. *Offerent ex ea caudam.* Istud solum erat, quod de carnibus ipsius hostiæ pro delicto offerebatur Domino: omnia namque alia, quæ in carnibus computantur, cedebant in ius sacerdotum, sicut erat in hostia pro peccato, ut patet infra. *Et adipem, qui operit vitalia.* Adeps operiens vitalia est quedam pinguedo existens super cor, & precordia, quæ sunt membra sibi coniuncta. Est etiam quedam pinguedo inter ipsa membra vitalia, & ista educebatur de membris illis, & cremabatur coram Domino. Vocantur autem ista membra vitalia ex eo, quod in eis precipue consistit virtus: nam quamuis anima, sicut forma sit essentialiter vnita toti corpori, & non magis determinet sibi vnã partem, quã aliam, nec magis vni esse, quã ceteris tribuat iuxta Arist. in 3. de Anima: tñ secundum qd anima vnitur corpori, ut motor quibusdam partibus magis comunicat virtutem suam, quã alijs, & iste sunt illæ, in quibus potior totius corporis motus apparet, & a quibus ceteræ corporis partes influxum virtutem trahunt: & quoniam animalia viuere dicuntur secundum quandam virtutem influxum corpori ab anima, illa membra, in quibus principalius ista virtus apparet, membra vitalia nunc vocantur: huiusmodi autem est cor, & precordia, qm in his principalior mouentis anime virtus apparet. *Duos renunculos, & pinguedinem, quæ iuxta ilia est.* Generale erat, qd in omnibus sacrificijs tota pinguedo Deo offerretur, que non mine adipis comprehenditur, siue de illis sacrificijs alia quæ carnes cremarentur coram Deo siue non: renunculi autem quamuis proprie adipem non sint, quoniam tamen inter adipem nutriuntur, magis ad naturam adipum, qd carniem pertinent. Nomine igitur adipum dato qd non exprimerentur renunculi intelligebantur, ideo in omnibus sacrificijs cremabatur, pinguedo autem, quæ iuxta ilia est, dicitur esse maxima pinguedo intra viscera animalis, & est adhaerens lumbis, in qua regitur renunculi, & hæc aliquando vocatur reticulum, qd proprie non sit. *Reticulumque iecoris cum renunculis.* Reticulum iecoris dicitur esse quædam pinguedo, quæ est super hepar, & vocatur reticulum, qm ad modum retis facta est: vocat autem hic improprie iecur ipsum hepar, qm in quadrupedibus non assignamus iecur, sed in volatilibus: hic tamen frequentissime accipitur iecur, & funditur per hepatem. Istud reticulum iecoris cremabatur cum alia pinguedine interiori, ipsum autem hepar, & cor, & membra vitalia omnia non cremabantur, nisi forte esset holocaustum, aut pro peccato, & cremaretur extra castra, quia ista non ad pinguedinem, sed ad carnes pertinent. *Cum renunculis.* Id est etiam renunculi cremabantur. Ista est repetitio superiorum, quoniam supra dictum est de ipsius renunculis, qd cremarentur, sed modus factus Scripturæ est aliqua interdum repetere. *Adolebit*

Aea sacerdos super altare. Refertur ad omnia superiora, quæ vocantur adipem: quoniam ipsa cremanda erant super altare. *Incensum est Domini pro delicto.* Id est omnia superiora debebant incendi coram Domino pro peccato, & potest esse sensus, qd sit causa superiorum, quia dictum fuit adolebit ea super altare. Hic redditur causa, sicut sensus est Domini, ideo debent ista cremari super altare, quia incensum Domini sunt pro peccato. De autem incensum non thus, sed aliquid ad incendendum ordinatum, & sic erant adipem, qui ad sacrificia separati erant. Et dicitur pro delicto, quoniam cum expiaretur delictum oportebat ista incendi. *Omnis masculus de sacerdotali genere in loco Sancto vescetur his carnibus.* Hic ponitur peritona, ad quam pertinent carnes istorum sacrificiorum, & dicitur, quod pertinebant ad sacerdotes, & solum ad mascululos, nec tamen intelligendum est ad eos solos, quia iam sacerdotes erant, hoc pertinere, sed ad omnes etiam filios sacerdotum, quantumcunque parua ætatis, & non consecratos in sacerdotem, nec ministrantes: ad feminas autem de sacerdotali genere degustare de his carnibus non erat, nec etiam feruis empticij, quibus alijs licebat vesci rebus sanctificatis. Causa autem quare hoc fuit, supra expressa est. Et cum hic dicitur, quod omnis masculus de genere sacerdotali comederet de his carnibus, non est sensus, quod de carnibus cuiuslibet hostiæ pro peccato comederent omnes sacerdotes, aut quod de qualibet eius pars proveniret, quoniam supra probatum est, & etiam infra habetur in litera, quod victima pro peccato pertinebat ad illum sacerdotem, qui immolabat eam. Sed est sensus quod omnis masculus de genere sacerdotali comederet de his carnibus, id est, quod licitum erat eis comedere, de his, tamen non conueniebat, ut de qualibet comederet, sed solum de illa, quam ipse immolaret, quoniam ipsa ad illum, & ad omnes de familia eius pertinebat, & sic cuiuslibet masculo de genere sacerdotali de his carnibus vesci licitum erat, quoniam si ille, cui iure proveniebant, cuiuslibet masculo de genere sacerdotali tribueret eas degustandas, licite voraret: si tamen tribueret vellet alicui femine de familia sua, vel alterius sacerdotis eas degustandas tradere, non licebat: id quod si alicui empticio seruo illas comedendas approposuisse, quoniam minime licebat, sed solis masculis de genere sacerdotali. Alio modo potest hoc intelligi, quod omnibus masculis de genere sacerdotali licitum erat vesci his carnibus, quoniam quæquam simul non cõtingeret illos omnes non habere ius ad aliquas carnes oblatas pro peccato; successiue tamen omnibus licebat, quoniam nunc licebat sacerdoti immolari, & toti familiae suæ degustare carnes illas pro peccato, & erant eis debite: deinde conueniebant alia carnes oblatæ pro peccato alteri sacerdoti, & familiae eius, & sic successiue veniebat, ut omnibus masculis de genere sacerdotali contingeret ius esse ad carnes pro peccato, & ponitur hic regula eadem, quæ erat in sacrificio pro peccato, sicut hñ infra. *In loco Sancto vescetur his carnibus.* Determinatur locus ad esum istarum carnium oblatarum, sicut in loco Sancto, id est in atrio tabernaculi comederentur, & tunc tota familia masculorum sacerdotis illius, qui immolabat illud sacrificium conueniebat ad atrium tabernaculi, & ibi comedeabant: non enim licebat extra atrium educere eas carnes, qm non erant prophana: nam si de sacrificijs pacificis, quæ minus pertinebant ad res sacras cum liceret vulgaribus de illis aliquid comedere sanctum erat, ut intra tabernaculum atrium comederent, cum dicerent comedi coram domino, a fortiori institui debuit, ut carnes sacrificij pro peccato, atque delicto intra Sanctuarium comederentur. *Quia sanctum Sanctorum est.* Hic redditur causa, quare comederetur sacrificium pro peccato intra Sanctuarium: & dicitur,

Quare comedere sacrificium pro peccato intra Sa-
duarium.

dicitur, quia erat sanctum Sanctorum, i. qd erat valde
sanctum, si aut non fuisset aliquid sanctum, sed ad res
prophanas pertinens, non comedere intra Sanctuariū.
Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto. Supra di-
xeramus peccatum, & delictum, quasi ad idē pertinere,
ideo ceremonie sacrificiorū ipsorum similes esse de-
buerunt, & sic datur regula hic, qd sicut offertur hostia
pro peccato, ita & pro delicto, eadem obseruatiō ce-
rimonialis erit in vtriusq; , quod patet ex superioribus,
quoniam in nullo dissonant, nisi in sanguinis effundē-
di modo. *Triusque hostia lex vna erit.* Hic diffinitur vni-
uersaliter, qd eadem regula erit de sacrificio p peccato,
& pro delicto, ex quo inferitur qd omnia, quæ non sunt
expressa de ceremonijs sacrificij p delicto, debēt fieri
sicut in sacrificio pro peccato, & iste est conueniens
modus decurtandi sententias, ne cogatur de singulis
idem repetere. *Ad sacerdotem, qui eam obtulerit pertinebit.*

Quatuor regulæ de ritibus sacrificiorum distinguentes iura
sacerdotum. *Quest. XIII.*

Hic ponuntur quatuor regulæ de ritibus sa-
cificiorum distinguentes iura sacerdotū,
& prima est de iure huius sacrificij pro pec-
cato, ad quem pertineat carnes eius, & dñ,
qd pertinent ad sacerdotē, qui offert illud. Offerre autē
sacrificium pro peccato dupliciter fit: primo modo,
qd datur aliqd animal ad immolādū, & istud prinebat
ad vulgares. Secundo modo dñ aliquis offerre, i. facere
ceremonias in animali oblato, s. immolare illud corā
Dño, & decoriare, atque adipēs ex oīum viscerū parte
collectos super altare cremare, & ista oblatio solis sa-
cerdotibus conuenit, qm ipsi ministrabant soli in San-
ctuariō: qui autē primo modo offerebant, s. dantes ani-
mal ad immolādū, nihil in ius habebant de carnibus
illius animalis: vnde si aliqs de sacerdotibus peccasset
per ignorantiam, aut aliās, ita vt offerre teneretur ani-
mal ad immolandum s. m. d. n. leges, ipse nihil inde
habebat, sed alij sacerdotes, qui immolabant, & exple-
bant ceremonias illius sacrificij, carnes in ius habebāt:
qui autē obtulisset, nihil consequeretur, cum non cō-
peteret ei per se ceremonias facere, cum pro eius pec-
cato immolaretur. Dñ ista hostia pertinere ad sacerdotem,
qui eam immolauerit, qm in ius suum, & familie
sue cedebat: aliorum autem nemini inde aliquid assu-
mere erat: & dñ hic de ista hostia referendo ad id, qd
immediatum erat, s. ad hostiam pro delicto, intelligē-
dum rñ est idem esse de hostia p peccato: nā vtriusq;
lex vnica erat, vt s. dñ: etiam s. ponebatur de carnibus
hostiæ pro peccato, qm ad ipsum sacerdotē ministrā-
tem pertinerent. *Sacerdos, qui offert holocausti victimam.*
Hic ponitur secunda regula de pertinetibus ad ius sa-
cerdotum, & tangit materiam holocaustorum, s. quid
de ipso holocausto ad sacerdotes pertineret, & dñ, qd
sacerdos, qui explet ceremonias sacrificij pro holo-
causto haberet in ius suum pellem eius, in quo innuit,
qd nihil vltius de sacrificijs holocaustorū pertinebat
ad sacerdotes. Nam holocaustum, vt nominis origo
prodit, totum incensum dicitur: eo qd omnes carnes
eius incendātur: nam vt dicebatur s. i. cap. immolato
animali pro holocausto sanguis eius fundebatur per
gyrum altaris super parietes ad expiandum, qd ad alia
sacrificia generale est, deinde autē detracta pelle ani-
malis adipēs vniuersi, qui intra viscera erant, in vnum
collecti super altare cremabantur: post autem vniuer-
sa animalis membra cedebantur in frusta, & ponebā-
tur super altare ad cremandum. De capite quoque, &
pedibus idem erat. Intestina verō quoniam sordibus
plena sunt, lauabant, & cum ceteris super altare pone-
bant cremanda: post hęc autē nihil de animali reliquū

Regula.

Holocaustum quid sit.

Ferat, nisi pellis, cñ in ius Sacerdotis offerentis cedere
hic iubetur. *Habebit pellem eius.* In isto sacrificio holo-
caustorum, quia nihil aliud erat quod Sacerdotibus
cedere posset, ipsa pellis cedere iussa est: laicis autem
offerentibus nihil prorsus cedebat de holocausto: in
quo inquirendum est, qd in sacrificio holocaustorum
Sacerdoti nihil prater pellem proueniebat, laicis au-
tem nihil. In sacrificio autem pro peccato diuersum
erat, qm si esset sacrificiū pro peccato summi Sacer-
dotis, & pro peccato totius populi nihil cedebat in ius
offerentis, nihil quoq; in ius laicorum, aut Sacerdotis
impendentium animal ad immolandum, qm omnes
carnes eius cum pelle, & simo extra castra cremaban-
tur, vt patet s. 4. cap. Si autē esset sacrificium pro pec-
cato, vel delicto aliarum personarum, ipsis quidem lai-
cis offerentibus nihil prorsus cedebat: Sacerdotibus
autem explentibus ceremonias sacrificiorum cede-
bant omnes carnes animalis, & pellis, cum Deo solū
adipēs, & cauda tribueretur ad cremandum: in sacrifi-
cij autem pacificis diuersum ab his erat, qm Deo ali-
quod proueniebat: Sacerdotibus quoque, & laicis of-
ferentibus: nam Deo adipēs dabant, vt patet s. 3. c. Sa-
cerdotibus vero armus dexter, & pectusculum: laicis
autē omnia alia tam carnes, quam pelles pertinebant:
igitur pelles holocaustorum, & sacrificiorū pro pec-
cato ad Sacerdotem, pelles autē pacificarū hostiarum
ad laicos offerentes: idem in Sacerdote si pro se offer-
ret pacificas hostias. *Et omne sacrificium simile, quod coquitur
in clibano.* Hic ponitur tertia regula de simila obla-
ta, ad quem pertineret, & dñ, quod pertinet ad Sacer-
dotem, qui offeret eam. nam sicut contingebat offer-
ri sacrificium carniū, ita & de simila: ideo de vtrif-
que regula danda erat, & dñ, qd Sacerdotes habebant
sibi omne sacrificium de simila: quod non est intelli-
gendum sic, vt iacet: sed referendum est ad superiora:
qm sacrificium de simila conspersa oleo, si esset in cō-
secratione Sacerdotum non comedebat aliquis de il-
lo, sed cremabatur, vt patet s. in litera. Si autē esset simi-
la oblata a laicis quocunq; offerretur, accipiebatur
vnius pugillus eius, & ponebāt super altare ad creman-
dum: reliquum autē cedebat in ius Sacerdotum: & cñ
hic dñ, qd omne sacrificium de simila pertineret ad Sa-
cerdotes intelligendum est detractō illo pugillo, qd
cremabāt super altare. Et cum dñ: oē sacrificiū simile
referat ad quatuor spēs offerendi panem, qm oībus il-
lis quatuor modis offerebatur, & proueniebat aliqd
Sacerdotibus. *Et omne sacrificium simile, quod coquitur in
clibano, & quicquid in craticula, vel in sartagine preparatur.*
Hic vult litera ponere quatuor modos panis offeren-
di. Primus modus erat in simila, quæ erat pura farina,
& conspergebatur oleo, & sic offerebatur. Secundus
modus erat in panibus cōfectis de simila sine fermento
in clibano cōctis, & de laganis azymis oleo litis.
Tertius modus erat de simila, quæ frigebatur in sarta-
gine. Quartus modus de simila, quæ coquebatur in
craticula. In omnibus namque his aliquid Sacerdoti-
bus proueniebat cum offerentur. De his s. 2. cap. *Eius
erit Sacerdotis, a quo offertur.* Id est, qd tota ista simila quo-
cunq; horū quatuor modorum offeratur, pertine-
bat ad Sacerdotem offerentem: subintelligendo sem-
per, vt aliqua particula inde tolleretur ad cremādū
coram Dño: nam sicut in simila conspersa tollebat
pugillus ad cremandum: ita, & in panibus oblati de
clibano, & laganis aliqua frangebatur particula, & po-
nebatur super altare. In simila quoque, quæ in sar-
tagine frigebatur, cum minutatim diuideretur, vt su-
pra 2. capitu. dicitur, aliqua particula cremabatur. in
simila quoque de craticula idem est. *Sine oleo consper-
sa, sine arida fuerint.* Diffinitur generaliter, vt qualiter
cunq; simila offerretur proueniret in ius Sacerdo-
tum

3. regu.

Quatuor
modis pa-
nis offer-
batur.

Hostia pa-
cificorum.

4. Regula.

rum, & dicitur sine arida, siue conspersa fuerit, quia
simila aliquando offerebatur conspersa oleo, & aliqd
arida, s. sine oleo. In primo modo oblationis simile,
quando offerebatur pura farina conspergebatur oleo:
in tertio autem modo cum de sartagine simila offer-
retur, conspersio fiebat in oleo, & triplex quidem. In
quarto modo cum de craticula aliquid offerretur idem
oleo conspergebatur. In secundo modo cū of-
ferebantur panes de clibano non fiebat conspersio in
oleo, sed sicci offerebantur, nisi forte cum eis lagana
poneretur: quoniam ista semper erant oleo lita, vt pa-
teret supra 2. cap. *Cumctis filijs Aaron.* Hic ponitur quarta
regula, & vltima de iure sacerdotum, & est de habitu-
dine mutua inter se ipsos, s. quomodo diuiderentur ista
sacrificia. Nam dicebatur supra, siue in sacrificijs simi-
le, siue in sacrificijs carniū, qd ille sacerdos, qui offer-
ret illa haberet in partem suam: & quia posset ex hoc
ori contradictione in sacerdotibus propter cupiditatē
lucris: quilibet enim veller sacrificia facere, vt sibi soli
in ius proueniret. Deus igitur distinxit quomodo ista
fierent, s. qd diuiderentur æqualiter per sacerdotes, ita
qd vnus offerret vna die, vnum sacrificium pro pec-
cato, & alius altera die, & sic successiuē quantum ad om-
nes, & hoc modo equarentur, quantum ad prouentus
sacrificiorum pro peccato. In sacrificijs autem pro deli-
cto eodem modo erat. De illis verō sacrificijs, quæ
erant in holocaustum sic diffiniebat, vt vnus sacerdos,
vna die faceret, & haberet pellem eius: alius autē alia
die, & eodem modo pelles ei cedebat: sic autē de om-
nibus alijs sacerdotibus fiebat successiuē, & sic equa-
bantur in iure holocaustorum: de pacificis autem sa-
cificijs fiebat eodem modo, vt offerēs vnus esset vna
die, & alius alia. Hoc modo habita æqualitate in iure
oblationum, non sequebatur aliqua dñctio, & mur-
mur sacerdotum. Aliqui autem errauerunt circa istā
literam existimantes, qd hic iuberetur diuidi simila ob-
lata inter filios omnes Aaron æqualiter, ita qd quotidie
quidquid de simila proueniret diuidēdum foret inter
omnes, siue secundum æqualitatē Arithmeticam, siue
secundum æqualitatē Geometricam. Sed hoc non
potest stare, cum supra dicatur quamlibet illarum ob-
lationum ad illum sacerdotem pertinere, qui offerret
eam: potissimum quia non videbatur esse aliquis mo-
dus conueniens, quo diuidi posset ista sacrificia quo-
tidie. Dicēdum igitur est, qd hic ponit regula de diui-
sione æquali ministratiōis sacrificiorū, vt inde equa-
liter sacerdotes iura consequerent. *Cumctis filijs Aaron.*
Dicit autem hic fieri diuisionis æqualitatis inter filios
Aaron, i. inter sacerdotes minores: quoniam ipse Aaron
nō suscipiebat æqualitatem partitionis cum alijs, licet
quædam iura maiora omnibus alijs habebat cñ ponti-
fex esset, quod eodem modo alijs pontificibus proue-
niebat. *Mensura aqua per singulos diuidetur.* Id est æqualis
ministratio in omnibus sacerdotibus minoribus esse
debebat, nec permittebatur alicui plus ministrare, quā
cæteris, qm consequeretur potiora iura, qd alij, & si ille
volebat abundantius, & pluries offerre sacrificia, quā
alij non faciebat hoc, vt Deo obsequeretur, sed vt ali-
quid inde lucraretur, vt hñ Malac. i. cap. cum dñ: *Quis
est in vobis, qui claudat ostia mea, & incendat altare
meum gratuito? Ne igitur causaretur aliqua dissensio
propter velle sacrificare, seu propter iura inde conse-
quentia, distribuatur certus ordo, secundum quem
sacerdotes sacrificare deberent.*

Etiamque simlam, & collyridas olei admix-
tione consperlas: panes quoque fermentatos
cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro
pacificis, ex quibus vnus pro primitijs offer-
tur Domino, & erit sacerdotis, qui fundet
hostiæ sanguinem. Cuius carnes eadem co-
medentur die, nec remanebit ex eis quid-
quam vsque mane. Si voto, vel sponte quis-
piam obtulerit hostiam, eadem similiter ede-
tur die: sed & si quid in crastinum remanse-
rit, vesci licitum est: quidquid autem tertius
inuenerit dies, ignis absumet. Siquis de car-
nibus victimæ pacificorum die tertio com-
derit, irrita fiet eius oblatio, nec proderit of-
ferenti: quin potius quæcunq; anima tali
se edulio cōtaminauerit, præuaricationis rea
erit. Caro, quæ aliquid tetigerit immun-
dum, non comedetur, sed comburetur igni:
qui fuerit mundus, vescetur ex ea. Anima
polluta, quæ ediderit de carnibus hostiæ paci-
ficorum, quæ oblata est Domino, peribit de
populis suis. Et quæ tetigerit immunditiam
hominis, vel iumentum, siue omnis rei, quæ pol-
luere potest, & comederit de huiuscemodi
carnibus, interibit de populis suis.

Hæc est lex. Superius actum est de ritu sacrificio-
rum pro peccato. Consequenter agitur de sacrificio
pacifico, in quo terminatur totus sacrificiorum ritus,
quantum ad iura sacerdotum, & offerentium, & Dei.
Diuiditur autem in duas partes, quoniam primò agitur
de hostia pacificorum: secundò sit quedam recapitu-
latio ritus, qui obseruatus est in cōsecratione sacerdo-
tum sequenti cap. Prima in tres, quoniam primò deter-
minatur offerendi vsus: secundò oblationis modus:
tertiò de consecratione sacerdotali ponitur quiddā epi-
logus. Secunda ibi. *Locutusque est Dominus.* Tertia ibi.
Hæc est vntio. Prima in duas, quoniam in prima ponit-
ur ipsius vsus sacrificandi determinatè, secundò sub-
ditur ex parte rei comestibilis alia connotatio. Secūda
ibi. *Caro quæ aliquid tetigerit.* Circa primum de ipsis sa-
cificijs pacificis dicendum est, quod sint in tertio ge-
nere sacrificiorum: quare autem vocentur sacrificia
pro parte dictum fuit supra 3. cap.

De oblatione sacrificij pacificorum, a quibus offereba-
tur. *Quest. I.*

SCIENTVM aut est, qd ista sacrificia aliquando
offerebantur a sacerdotibus, & aliqd a popula-
ribus, non quidē quantum ad ministratiōem,
quia ista nunq; competebar vulgaribus. Sed ad
hoc, qd tribuerent animal immolādū, & patet hoc ex
causis sacrificiorum pacificorū: nam ista aut pro pace
habita, aut habenda offerebātur, & interdum tanq; ad
petitiones, interdum autē ad gratiarū actiones. Iste autē
duæ causæ equaliter in sacerdotibus, & laicis subsistūt,
iō vtrifque licebat pacificas hostias offerre. *Hæc est lex
hostia pacificorum, quæ offerretur Domino.* Id est omnia ista,
quæ hic ponuntur, pertinent ad directiones sacrificij
pacificorum; qd autem dñ istud sacrificiū offerri Dño
generale est; nullum namque sacrificium licitū erat,
nisi

nisi Deo fieret. *Si pro gratiarum actione fieret oblatio.* Hic solum agitur de sacrificiis pacificis. Sed distinguntur ista, quoniam quedam sunt pacifica pro gratiarum actione: alia autem ad petitiones alienius rei, & ista sunt secundum duos status: nam pacificum a pace dicitur, quia pro ipsa pace offertur: unde contingit aliquando quod aliquis exoret aliqua a Deo recipere, quae non potest habere, nisi ipso pacificato, tunc si sacrificium offerat, ut Deus sibi pacificus sit ad gratis petita concedendum, sacrificium pro pace habenda esse dicitur, & istud aliquando volumus dicitur: ut si quis spondeat se oblatum Deo hostias pacificas, si ei quod petit, concesserit. Aliquando autem aliquis, quae petierat assecutus est, si pro hac assecutione victimam offerre velit, illa pacifica dicitur, quoniam pro pace habita est: nam nisi Deus cum isto pacem habuisset, nequiuisset vultenus accipere, quod assecutus est, & vocatur istud sacrificium pro gratiarum actione: quoniam ibi Deo gratias referimus, quia quod petebamus assequi, elargitus est. In alijs autem duobus modis sunt diuersi ritus sacrificiorum, cum sint diuersae obligationes: liberior namque est oblatio pro gratiarum actione, quam votiuam est pro futura impetratione. Agitur autem hic de illa, quae est pro gratiarum actione: de alia autem infra dicitur. *Offerent panes absque fermento.* Isti pertinent ad secundum modum oblationis simile, scilicet fieret de simila panes in clibano cocti, & offererentur cum carnibus, de quibus postea dicitur. *Absque fermento conspersos oleo.* Isti panes debebant esse absque fermento, quoniam non offererentur Domino aliquid fermentatum ad hoc, ut cremaretur super altare: nam mel & fermentum nunquam offererentur, ut patet 2. cap. dabatur tamen aliquid fermentatum sacerdotibus pro se ipsis, ut non offererent illud super altare, ut patet de panibus coctis, quos iubebat Deus tradi sacerdotibus in primitiis pulmentorum, ut patet Numeri 15. Isti panes conspergebantur oleo in sua commixtione, sicut commiseri solent aqua: non tamen intelligendum est, quod post decoctionem funderetur super eos oleum. *Et lagana azyma uncta oleo.* Ista est lagana, quae pertinebat ad secundum modum oblationis simile, ut patet supra 2. cap. Sed differrebat a panibus coctis in clibano, quoniam illi solum erant conspersi oleo in sua commixtione; non tamen funderetur super eos, cum cocti essent: super lagana autem cum facta erat oleum funderetur, ideo dicitur uncta oleo, quae alias dicitur oleo lita. Vtrumque enim ad superficiem pertinet: unde scriptura distinguit inter ista vocans quaedam oleo conspersa, alia autem uncta oleo, vel oleo lita: nam conspersio ad interiora est cum farina permiscet oleo, vngere, vel delinire ad superficiem solum spectat, & non ad aliquam permixtionem. De laganis autem quid sint supra 2. dicitur. Vocatur autem azyma, quia non licebat ea fermentari, cum Domino offerenda essent super altare. Alij tamen azymi panes hic offerri iubentur, ut patet infra. *Coctamque simlam.* Istud est aliud genus oblationis de pane, scilicet acciperet simla commixta in pasta, & non solidata in panes, & poneretur in craticula, vbi coquebatur. Et forte alicui videbitur hoc ridiculum, cum distinguatur simila cocta a panibus coctis: nam nihil aliud est de farina cocta, quam panis coctus. Sed dicendum est, quod ista differunt secundum diuersos modos decoctionis: nam panes vocantur, qui in clibano decocti erant. Simila autem cocta vocatur pasta de simila conspersa, quae postea in craticula coquebatur, & hoc pertinebat ad quartam speciem decoctionis, & oblationis simile. *Et collyridas olei admixtione conspersas.* Hic ponitur aliud genus simile oblatum, quae vocatur collyrida. Fiebat autem isto modo collyrida, ut simila conspergeretur oleo, & fierent quaedam petacia longa, & subtilia, quae postea in sartagine frigebantur, & iterum cum de sartagine educta sint, oleo conspergunt. Pertinent autem istae collyridae ad tertium modum oblationis simile. Ad ea, quae frigebantur in sartagine, ut patet 2. c.

Collyrida quid sit.

Lagana azyma, & panes in clibano cocti differre bant.

Sacrificia pacifica sunt duplicia.

Vocantur istae collyridae conspersae admixtione olei quoniam cum ipse conspergebantur, in commixtione sua ponebatur oleum, & quamuis de simila cocta & collyridis non dicatur, quod essent azymae: tamen intelligendum est eas sine fermento fuisse: nihil namque fermentatum offerebatur, ut supra dictum est. Sciendum autem, quod cum quatuor sint genera offerendi simlam, ut patet supra 2. capit. tres illorum modorum offerendi erant in sacrificio pacifico, & ponuntur hic isti modi in litera: nam cum dicitur de panibus azymis, & laganis offerendis, ponuntur ea, quae ad secundum modum pertinent: cum autem dicitur de simila cocta, intelligitur quartus modus, scilicet sacrificium de craticula, cum dicitur collyridas conspergione olei mixtas, pertinet ad tertium modum, scilicet, ad ea, quae in sartagine frigebantur. *Panes quoque fermentatos.* Praeter panes azymos, qui supra ponebantur, iubentur hic offerri alij fermentati. Propter quod aliquis objiciebat, non debere offerri panes fermentatos, cum dicitur supra 2. cap. Fermentum, & mel non esse offerenda. Respondendum est secundum quod hic patet in litera, scilicet, quod non licebat offerre panes fermentatos ad ponendum super altare; sed bene licebat offerre sacerdotibus ad comedendum: hic autem sic intelligendum est, quoniam offeruntur isti panes azymi ad hoc ut populares comederent de illis, quando offerrentur istas hostias pacificas: nam pars illarum cedebat eis, ut patet infra. Hanc comedere debebant in Sanctuario, & cum hac comederent panes fermentatos. Alij autem, qui azymi erant dabatur, ut de eis aliquid possit poni super altare ad cremandum. *Cum hostia gratiae, qua immolatur pro pacificis.* Idest istis panes fermentati offeruntur cum hostia pacifica. Vocatur autem ista hostia gratiae, quoniam pro gratiarum actione offertur, ut supra dicebatur, & dicitur esse pro pacificis id est pro pace obtenta sicut supra declaratur. Et ista duo ad idem pertinent, scilicet esse hostiam pro gratia, & pro pacificis: nam hostia pro his esse dicebatur, quia erat pro gratiarum actione de pace habita. *Ex quibus vnus pro primitiis offertur Domino.* Secundum istam literam refertur ad panes fermentatos, de quibus hic immediate dicebatur. Erat autem de his duabus vnus panis Domino in primitiis, id est, quod daretur prius iste panis Domino, antequam comederentur alij panes: iste tamen non offereretur super altare: quoniam non licebat aliquid fermentatum poni super altare, ut patet supra 2. cap. sed dabatur sacerdoti, ut ipse comederet. sic patet hic cum dicitur: Et erit sacerdotis, id est pertinebit ad ius sacerdotis offerentis. In Hebraeo dicitur. *Ex omnibus vnus.* Diuersus sensus est iste ab illo, quem facit litera nostra: nam cum litera nostra dicat. Ex quibus vnus pro primitiis offertur Domino: refertur solum ad panes fermentatos, de quibus immediate dicebatur: hic tamen secundum literam Hebraeam refertur ad oes panes superiores, cum dicat: Ex omnibus vnus, id est de qualibet specie oblatorum panum daretur vnus in primitiis Domino. Sed litera ista debet intelligi secundum literam nostram. Et quod dicat ex omnibus vnus, tamen non debet intelligi de omnibus modis oblatae panis, sed solum de fermentatis: & tunc est sensus, quod offereretur ex omnibus vnus, id est quamuis multi panes offererentur, de omnibus tamen illis solum vnus offereretur. Et patet quia non posset aliter intelligi, quoniam cum dicitur ex omnibus vnus: necessarium est hoc ad panes referri: sed in simila oblata, quae erat cocta, & in collyridis oleo conspersis non erant panes, ergo non poterat dici quod de eis vnus offereretur. Item non potest hoc stare, quoniam cum dicitur ex omnibus vnus oportet id ad quod refertur ad pluralitatem habere: sed non datur hoc in simila, quia non dicitur, quod essent

Quatuor genera oblationum simlae.

Hostia hic quare gratiae hostia vocetur.

Literae latine expositione.

Literae Hebraeae expositione.

essent plures simila cocta, sed solum simila cocta, ergo non potest intelligi de hac ex omnibus vnus. Item non potest hoc stare, quoniam dicitur, quod deberet offerri vnus ex omnibus, & ille traderetur sacerdoti, sed non conuenit quantum ad panes azymos & simlam coctam, & collyridas, quoniam hic quod dabatur de eis Deo, non cedebat totaliter in ius sacerdotum, sed pars eius cremabatur super altare, & pars dabatur sacerdoti: hoc autem de quo hic dicitur, significatur ad sacerdotem totum pertinere.

Item quoniam dicitur hunc panem, qui domino offereretur, dari in primitiis, quod manifeste norat pertinere ad panes fermentatos: nam de fermento dicebatur dari primitia, de non fermentatis autem fiebat proprie oblatio, ut patet supra secundo capitulo. cum dicitur: Omnis oblatio, quae offertur domino absque fermento erit, nec quidquam fermenti, ac mellis adolebitur in sacrificio domini: primitias tamen eorum offeretis ac munera. sed hic dicitur huc panem offerendum esse in primitiis, ergo iste panis de fermentatis erat. Haec autem inspiciens Hieronymus acutissimus Bibliae translator sententiam hebraicam literae non mutauit, sed apertiori quodam modo conscripsit, dicens: Ex quibus vnus pro primitiis offertur domino: quoniam sic nullum dubium esse referri hoc ad solos panes fermentatos. Cum autem secundum literam hebraicam dicitur, ex omnibus vnus, necessario reducendum est ad panes solos fermentatos, cum ipsa litera secundum se ambigua sit.

Et erit sacerdotis qui fundet hostiam sanguinem. Ad sacerdotes, qui faciebant sacrificia pertinebant iura illorum, & quia ille, qui offerrebat sanguinem hostiae pacificae, explebat omnes ceremonias huius sacrificij, ergo debebat iure esse panis, & alia iura huius sacrificij. De asperione autem sanguinis in sacrificio peccato, qualiter fieret, declaratum fuit supra tertio capitulo. quod funderetur per circuitum parietis altaris.

Cuius carnes eadem comedentur die. Ponit hic ritum de comestione carnis huius sacrificij, nam in sacrificio pro peccato solum offererentur adipis animalis, & si esset sacrificium de oue, vel arietem offerretur cauda vel renes, ut patet supra tertio capitulo. manebant igitur omnes carnes comedendae, vel ipsi sacerdotibus, vel popularibus: quaedam namque partes popularibus, & aliae sacerdotibus proueniebant, & in his oportebat, ut quilibet comederet partes suas die, quae offerretur, nec poterat dimittere eas.

Nec remanebit ex eis quidquam usque mane. Non enim poterat aliquid de illis carnibus reponi ad comedendum ad alteram diem, sed in eadem comedenda penitus erant. Et si forte aliquid de eis in comestum maneret, comburi debebat, ne maneret in altera die, sicut mandatur infra de carnibus pacificis spontaneis, vel votiuis. Sed in hoc differt, quoniam carnes sacrificij pacifici pro gratiarum actione, de quibus hic dicitur, debebant eadem die comedi, nec poterant quouis modo manere in sequentem diem. Carnes autem sacrificij pacifici spontanei, vel votiuu poterant manere in secundo die. Si autem ad tertium relinquerentur, iam cremandae erant, ut patet supra. *Si uoto vel sponte quispiam obtulerit.*

Secundus modus hostiae pacificorum. Quest. II.

Hic agitur de secundo modo hostiae pacificorum, quae est pro pace habenda, siue ad petitiones, & uocatur hostia uotiuua, vel spontanea: nam illa hostia, quam aliquis offerrebat ad aliquid impetrandum, aut erat simpliciter oblata cum intentione, ut Deus ipsum offereret.

Alph. Test. super Leuit.

tem acceptaret ad conferendum ei, quod desiderabat, aut fiebat cum aliqua apposita obligatione. Illae namque, quae fiebant primo modo, erant ante ipsam assecutionem rei, & simpliciter dicebantur ad consequendum, vel obrinendum. Eae autem quae fiebant secundo modo, fiebant cum quodam voto, scilicet, quod offerens dicebat: ego uoueo offerre Deo hostiam pacificam, si concesserit mihi assequi istam rem, quam desidero, & completio huius ueniebat, post ipsam assecutionem rei, non tamen dicebatur esse pro gratiarum actione, sed factum est ex voto. Unde isti duo modi primi distinguebantur, quia vnus dicebatur spontaneus, secundus dicebatur uotiuus, quoniam primus sine conditione erat, secundus autem adiecta conditione.

Considerandum autem cum hic dicit, quod si aliquis obtulerit hostiam pacificam sponte, vel ex voto, nam non intelligitur votum ad hostias pacificas, immo nec ad aliquod alterum genus proprie sacrificiorum; quia cum aliquod animal uoueretur, tenebatur uouens illud sine aliqua commutatione dare, ut patet infra vigesimo septimo capitulo. & illud non cedebatur in holocaustum, nec pro peccato, nec in hostias pacificas, sed totaliter ad ius sacerdotum pertinebat, sicut ea, quae ex decimis, & primitiis proueniebant, ita quod nihil inde Deo daretur, ut patet Numeri, decimo octauo capitulo. Omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Non igitur potest intelligi, quod ista oblatio uotiuua esset proprie sumpto voto.

Sed dicendum, quod animal uoueri poterat dupliciter, aut simpliciter, aut cum expressione alicuius connotationis, aut modi, uerbi gratia, aliud est si quis dicat, uoueo vnus bonem Deo, aliud si dicat, uoueo bouem, vel ouem in holocaustum, nam primo modo est simpliciter votum, secundo autem modo non est simpliciter votum, quamuis uocetur oblatio uotiuua. Nam cum dicitur: uoueo Deo ouem, non erat faciendum aliquod sacrificium ex eo pro ipso offerente, sed cedebat totaliter ille bos in ius sacerdotis: & sic intelligitur, quod dicitur Numeri, decimo octauo capitulo. omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. In hoc igitur voto non fit pacifica oblatio, sicut dicitur hic. Si autem fieret votum animalis cum connotatione, scilicet, quod diceretur: uoueo animal istud in holocaustum, non erat iam animal pertinens ad ius sacerdotum, sed compleri debebat ritus sacrificij, ad quod faciendum offerens uouisset: nam si diceret uoueo bouem ad holocaustum, ibi oportebat holocaustum teneri ritum, & prouenirent sacerdotibus iura, quae ex solis holocaustis prouenire solita erant. Si uero dixisset uouens, uoueo istud animal ad hostias pacificas; oportebat, ut in eo ritus pacificarum hostiarum teneretur, & prouenirent Deo partes suae. Sacerdoti autem similiter, & ipsi laico ex voto offerenti, sicut in alijs sacrificijs pacificis fieri solitum erat. Et sic intelligitur hic, ut fieret oblatio uotiuua, & in ea liceret uouenti comedere de carnibus animalis immolati, cum esset hostia pacifica. Hoc autem modo erat votum indeterminate ad holocaustum, & victimam pacificam, & hostiam pro peccato, sed determinatio fiebat per expressionem uerborum offerentis.

Eadem similiter edetur die. Idest, sicut in hostia pacifica pro gratiarum actione iubebatur, ut eodem die carnes ederentur, ita & in hostia uotiuua, vel spontanea pacifica, quamquam in ista, de qua nunc, obseruatio laxior est, quantum ad ritum comedendi, ut patet immediate.

Sed et si quid in crastinum remanserit uesci licitum est. Honestum erat, ut comederentur carnes hostiae pacificae.

Votum dupliciter fieri potest.

Hic

ficę votię, vel spontaneę eadem die, qua offerbatur victima. Si tamen maneret aliqua pars comedenda ad secundum diem, adhuc licitum erat vesci. *Quidquid autem tertius inuenerit dies ignis consumet.* Quamuis in hac victima pacifica votiua, præter conditionē aliarum victimarum pacificarum, permitteretur comedi in secundo die ex indulgentia quadam, in die tamen tertio, etiam si pars eius maneret, comedenda non erat, sed comburebatur igne. Fiebat autem ista combustio, ne ea quę sanctificata erant Deo, perirent per immunditiam, vt patet, quia si non comedendi illa, oportebat, vel vt daretur canibus aut alijs feris, quod erat in contemptum diuini sacrificij, aut maneret in putredinem conuertenda, quod identidem ad vilipendium diuini cultus pertinebat. Cum vero in die tertia cremarentur carnes istę residuę, non vilipendebatur sacrificium, cum ea combustio, quę in igne fiebat ad diuinum sacrificium rursus pertinere videretur.

Siquis de carnibus victima pacificorum die tertio comederit. Cum iustum foret solis primo, & secundo diebus licere vesci carnibus sanctificatis, poena erat ei, qui in tertium diem aliquid de eis ad comedendum reseruaret, atque comederet. Et ponuntur duę poenę scilicet, quod sacrificium non prosit, & quod faciens ob hoc poenam incurrat.

Vanum quid sit.

Irrita fiet eius oblatio, nec proderit offerenti. Ista erat prima poena, vt oblatio irrita diceretur, idest vana, nam vanum illud est quod in se nihil continet. Sic enim est de rebus, quę suo sine carent, nam cum quis tendat in finem, totum bonum suum finis ipse est. Si autem eam sine suo frustrari contingat, toto bono suo frustratur, ac penitus nihil habere dicitur, quod est esse vanum, vel irritum. Quare proprie dicitur illas actiones vanas esse, quę finem suum non consequuntur. In hostia autem pacifica, vt in die tertio comederetur, sic erat, quod carebat effectu, qui eam comedisset, & propter hoc incurrebat peccatum, fiebat, namque hostia pacifica, de qua hic, ad aliquid consequendum; sed cum aliquis die tertio comederet de illa, Deus iratus ei non concedebat, quod petebatur, & hoc erat quod intendebat hostia pacifica. Et si præter hoc ipse offerens propter deuotionem, quam habuisset in offerendo aliquid apud Deum meruisset, & in gratia eius existeret, per hoc malum, quod in lege Dei fiebat, perdebatur diuina acceptatio ad ipsum offerentem.

Si aliquis comederit carnibus hostię, tertio die nō tollebat, quia a principio aliquid meruisset.

Considerandum autem est, quod ista, quę hic dicitur non debent sic taliter intelligi, nam ea, quę priora sunt non tolluntur per posteriora, scilicet, quod si aliquis nunc per bonum actum aliquid meruerit, quamuis post aliquos dies peccaturus sit, non tollitur, quin iste pro bono actu nunc apud Deum mereatur, & aliquid ab eo assequatur: nam hoc non concessio sequeretur, quod nos nunquam aliquid mereremur, & ideo quamuis nos nunc secundum charitatem operaremur dirigentes in Deum actiones nostras, quia tamen aliquo tempore peccabimus, etiam si post multos annos illud sit, nunc non mereremur aliquid apud Deum, nec esse in gratia eius, quod absurdissimum est, & contra omnem catholicam positionem: eo namque tempore, quo aliquis in Deum corde sincero fertur, in gratia eius est, & apud eum meretur. Sic etiam in sacrificio pacificorum, nam cum aliquis offereret hostias pacificas prima die, qua offerbat, immo etiam cum offerre proponeret, apud Deum merebatur ex deuotionis fundamento. Si autem postea die tertio comederet de carnibus hostię pacificorum nō tollebat, quin ipse a principio me-

ruiisset, quamuis nunc peccaret, cum posteriora nō possent tollere priora, & sic non fuit proflus irrita, aut superuacua oblatio eius, qui die tertio comedit de carnibus pacificorum, quoniam a principio meruit antequam peccaret. Sed est sensus, quod oblatio irrita fiet, idest, quod iste, qui obtulit perdidit gratiam, quam apud Deum assecutus fuerat, cum deuote primo obtulit, & impeditur effectus, ad quem erat oblatio, ideo a principio oblatio non fuit irrita, quoniam promeruit, quod intendebat: sed postea per peccatum superueniens tollitur meritum præcedens, & sic oblatio illa est labor inutilis, quoniam offerens de pauperatur, & nihil assequitur.

Quin potius quacunq; anima tali se edulio contaminauerit prauaricationis rea erit. Hic ponitur alia poena, scilicet, quod præter damnum, quod aliquis sustinebat in eo, quod oblatio sua irrita erat, adhuc incidebat in poenam, quod esset præuaricator legis, & pro hoc puniretur tanquam præuaricator. Dicitur autem, qui se tali contaminauerit edulio, idest cibo, quoniam edulium ab edendo dicitur. Hic erat contaminatio, nam sicut si quisquam aliquid immundum comedisset erat contaminatus, ita cum comestio hostię pacificorum, die tertio esset a lege prohibita, qui taliter comederet per hoc maculatus esse videretur.

Præuaricationis rea erit. Idest anima ista, vel homo, qui talem cibum sumeret, esset reus præuaricationis, idest obligatus ad poenam præuaricationis, siue pro præuaricatione, aut dicitur rea præuaricationis, idest damnata de præuaricatione. Hic autem non exprimitur vltior poena, tamen sciendum est, quod ille, qui talia faceret in contemptum legis Dei, moriebatur, vt patet infra 19. capit. cum dicitur: Siquis post biuum comederit de hostia pacificorum, prophanus erit, & impietatis reus, portabitq; iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit de populo suo. *Caro, qua aliquid tetigerit.* Hic describitur vsus rei comestibilis ex parte ipsius hostię, quę immolatur, & ex parte eorum, qui illa vesci debent, & primo de ipsa hostia, nam si oblatum fuisset aliquid animal, & post consecrationem, & immolationem suam partes carniū, quę sacerdotibus proueniebant, aut vulgaribus, aliquo modo pollui contingeret, non comedebantur.

Descriptio vsus rei comestibilis.

Pro quo sciendum aliter iudicari de carnibus, quę comedebantur in vsu vulgari, & aliter de carnibus sacrificiorum, nam si carnes decoratę ad vsus vulgares aliquo modo polluerentur per aliquem contactum, non vetabantur propter hoc comedi cum de illis nihil exprimat, sed de carnibus in sacrificium oblati hoc intelligitur. Quod si aliquis dicat istam litteram, nihil magis expressisse de carnibus prophanis, quam de carnibus sanctificatis: respondendum est satis patere ex litera, quod debeat intelligi de sanctificatis, cum dicatur immediate, qui fuerit mundus vescetur ex ea, sed in carnibus ad vsus vulgares, non solum erat licitum mundis degustare, sed etiam immundis, vt habetur Deuteronomij, duodecimo cap. cum dicitur, de comestione carniū vulgarium, scilicet, quod mundus, & immundus in commune vescuntur, idest, quod non magis differt, quod sit homo mundus ad comedendum, quam immundus. In carnibus autem sacrificiorum dicendum est, quod si contingeret ea aliquo casu pollui, antequam expleantur ceremonię sacrificiorum, aut antequam ab illis, quibus in ius cedebat, comederentur, pollui contingeret, non debebant cremari in sacrificium, nec comedi a sacerdotibus, vel offerentibus, vt puta, si postquam detracta esset pellis carniū holocausti, & carnes cederentur in frusta, contingeret ipsas

ipsas carnes aliquo contactu pollui, non cremabantur super altare.

Obiectio. nis istius.

Et si aliquis obijciat, quod de hoc nihil hic exprimit: respondendum est, quod cum hic caueatur, ne quis comedat de carnibus sanctificatis, erat illicitum in altari cremari, nam maior munditia obseruanda erat in his, quę Deo cremabantur, quam in his, quę a sacerdotibus comedebantur, sed has carnes sic contaminatas oportebat comburi igne, nec apponi in holocausto Domini.

Sed dicit aliquis; quomodo hoc stare poterit nam totum animal, cum mundum esset, in holocaustum cremabatur. Si igitur quando immundum esset, scilicet, quod carnes eius ex accidenti fuissent contaminatę, deberent igne cremari, nihil inter mundas carnes, & immundas differret.

Dicendum est, quod cum contingeret alicuius holocausti carnes contactu alicuius rei immundę pollui, non debebant cremari super altare in igne sacro, sed cremabantur quodam igne alieno, & illud non erat holocaustum, nec aliquid sacrificium; sed fiebat ista crematio, vt non conuerterentur istę carnes ad prophanos vsus. Debebat autem fieri ista combustio in loco sacro, scilicet in atrio, cum istę carnes ad res sanctificatas pertinerent, quia semel oblata fuerant. Si autem extra atrium tabernaculi cremarentur, tota liter viderentur ad prophanos vsus pertinere. Cineres autem huius combustionis extra castra efferebantur, atque ponebantur in loco mundo, vbi consueuerant poni alij cineres, qui de altari efferebantur. Si autem carnes istę, quę polluebantur, essent victimarum pacificarum, aut polluebantur post detractionem pellis, antequam aliquid Domino de adipibus cremaretur, aut postquam cremarentur adipēs. Si vero ante adipum cremationem hoc contingeret, non offerbatur aliquid Domino super altare ad cremandum, nec sacerdotibus, aut popularibus comedere licitum erat, sed cremabantur quodam igne alieno intra atrium tabernaculi, & ferebantur cineres extra castra, sicut de carnibus holocausti supra dicebatur.

Si autem postquam cremarentur adipēs, contingeret carnes animalis pollui, non comedebant sacerdotibus partem, quę eis proueniebat de hostia pacifica, nec offerentes eam, quę in ius eorum cedebat, sed cremabantur igne, sicut hic dicitur.

An carnes sanctificate debeant dari alijs, quibus licebat mundis, & immundis vesci. Quęst. III.

Sed dicit aliquis, cum istę carnes sanctificatę essent immundę per contactum, & non liceret eas comedere sacerdotibus, nec laicis offerentibus, an deberent dari alijs vulgaribus, quibus licebat mundis, & immundis vesci.

Respondendum est, quod si istę carnes, quę per contactum contaminatę sunt, fuissent occisę ad vsus vulgares, non impediisset illa immunditia leuis superueniens earum comestionem. In rebus tamen sanctificatis, in quibus maior debet obseruari immunditia, non licebat eis vesci. Quia tamen istę carnes per hoc, quod semel Deo sanctificatę sunt, acquisierunt quandam sanctitatem, non contingeat eas conuertere ad vulgares vsus sine diuini cultus præiudicio, non igitur debebant tradi comedendę vulgaribus, sicut dicebatur supra de carnibus hostię pacificę reseruatis in tertium diem, quarum iam nemini esus licitus erat, ne contemerentur.

Si autem esset sacrificium pro peccato distinguendum est eo modo, quo supra, quoniam si ante immolationem adipum carnes immundę cederentur, Alph. Tost. super Leuit.

nec adipēs offerri licebat, nec carnes a sacerdotibus in quorum ius cedebant, comedi, sed fiebat crematio earum eo modo, quo supra dicebatur: si autem post crematos adipēs carnes immundę redderentur, sacerdotibus non licebat comedere illas, sed cremabantur igne. Hoc autem fallit in sacrificio summi sacerdotis, & totius populi: nam si hic ante adipēs crematos carnes immundę fierent, non poterat fieri sacrificium de illo animali.

Si autem post crematos adipēs hoc contingeret, nihil magis differebat carnes immundas, quam mundas esse, nam cum pelle, & fimo vniuersa extra castra cremanda erant, in quo non requirebatur aliqua munditia, cum talis cremationis modus banatus esset.

Quid si contingeret animal fieri immundum dum portaretur ad sacrificandum. Quęst. IIII.

Sed quæret aliquis, quid si contingeret animal fieri immundum, dum portaretur ad sacrificandum?

Respondendum est, quod sacerdotes antequam reciperent animal ad immolandum, inquirebant de eius munditia, vel immunditia, quod si immundum illud reperissent, abijciebant ne offerretur. Si autem immundum erat post ipsam susceptionem a sacerdotibus, vt pote, quia intra ipsum atrium tabernaculi contingeret illud fieri immundum aliquo casu, etiam non offerbatur, dato quod iam sacerdos illud vellet gladio iugulare, & iste qui offerbat animal conuerteret illud ad se trāsferre potens in quoslibet vsus, & aliud loco illius offerere. Si ex voto oblatio fuisset, nec illi primo animali, quod offerendum tractum est vsque ad altare holocaustorum, acquisita fuit aliqua sanctificatio, propter quam in vsus humanos conuertere non posset: sed ita licebat illud ad quoslibet vertere vsus, ac si niquam fuisset oblatum. Secus autem cum animal iugulatum fuit, & immediate sanctificationem contraxit, quoniam dato, quod postea pollutatur, non poterit conuertere ad vsus humanos. Hic autem Deus dedit legem pro aliquibus causis, nam contingeat interdum, vt partes illas sacrificiorum, quę proueniebant sacerdotibus de hostijs pacificis, aut pro peccato, antequam coquerentur, aut post decoctionem aliquo casu immundę fierent, & tunc non licebat comedi illas, nec transferri ad alios vsus vulgarium, sed cremari igne, vt supra diffinitum est. Idem quoque si contingeret immunditia in partibus carniū, quę cedebant in ius vulgarium, cum offerrent hostias pacificas.

Non comedetur. Scilicet ab aliquo vulgari, vel sacerdote; nec alicui bestię ad comedendum dabitur, nec ad aliquem vsum transferendum erit.

Sed comburetur igni. Scilicet in igne alieno, & non in igne altaris, quoniam in igne altaris, qui sacer erat nihil, nisi sacrum, & mundum cremabatur, & sicut præuaricatio legis erat aliquid sacrificium cremari aliquo igne, nisi igne altaris, & qui hoc faceret, mortem incurrebat, vt patet de Nadab, & Abiu, qui obtulerunt ignem alienum, & combusti sunt coram Domino, vt patet infra decimo capitu. ita qui vellet cremare aliquid immundum super altare holocaustorum, cremaretur a Deo, sed sicut facta igne sacro cremabantur, ita & prophana igne prophano cremanda tradebantur.

Qui fuerit mundus vescetur ex ea. Hoc refertur ad hostiam pacificam, quę munda erat, quia tunc solis mundis licebat ea vesci. Proueniebat autem hostia pacifica, partim sacerdotibus, partim popularibus,

Hostia pacifica, ad quos attinebat.

& omnes debebant esse mundi. De sacerdotibus autem manifestum est, quod non licebat eis vesci carnis pacificis vel aliorum sacrificiorum, cum immundi essent, ut patet infra vigesimo secundo capitulo. cum dicitur: Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum sanguinis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur, qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus, & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus est fordidus, immundus erit usque ad vespertinum, & non vescetur his, quæ sanctificata sunt mihi, sed cum lauerit carnem suam aqua, & occubuerit Sol, tunc mundatus, vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est, quod si aliquis de stirpe sacerdotum sciens se in aliquo pollutum comederet de rebus sanctificatis, moriebatur, ut patet infra vigesimo secundo capitulo. Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt, & obtulerunt filij Israel Domino, in quo est immunditia: peribit coram Domino. De laicis autem offerentibus identidem erat, quoniam non licebat eis comedere de carnis pacificarum hostiarum, quæ eis iure proueniebant, nisi mundi essent: ideo quamuis cum quispiam offerret hostiam pacificam, licitum erat sibi, & toti familiæ suæ manducare. Si tamen aliquis eorum immundus esset, non admittebatur ad comedendum de his carnis, & si comedere tentaret, incurrebat mortem, sicut fuit dictum de sacerdotibus. Eadem quippe utriusque lex in hoc erat. Si autem ipse Dominus familiae immundus esset, non solum illicitum erat ei comedere de carnis pacificis, sed etiam non licebat ei offerre: quoniam ad offerendum debebat introire in sanctuarium, quod hominibus immundis nefas erat.

Libri aliqui habebant hic, quod qui immundus est, vescetur ex ea: Sed hoc nullo modo potest stare, quoniam contradicit literæ sequenti, scilicet, anima polluta, quæ ederet de carnis hostiæ pacificorum, peribit de populis suis, sed fuit per imperitiam scriptorum, cum in hoc facilis esset error. In Hebræo enim habetur sic.

Solis mundis carnes pacificorum licite erant.

Omnis mundus vescetur ex ea. In quo innuitur carnes pacificorum omnibus esse licitas, dum tamen mundi essent. De sacerdotibus autem satis notum est, quoniam vnus poterat alteri tribuere partem sacrificiorum, quæ eis in ius cedebat. De laicis autem patet etiam, quia cum offerrent sacrificia pacifica, tota domus sua, tam filij quam filia, & famuli, & ancilla de sacrificijs comedebant, præter hoc autem iubebat Deus, vt ad cibos illos vocarentur Leuitæ pauperes, & alij laici egeni, & inopes, vt habetur Deuter. 12. c. & magis 16. capitulo. cum dicitur: Oblationem spontaneam, offeres iuxta benedictionem Domini Dei tui, & epulaberis coram Domino tu, & filius tuus, & filia tua, & seruus tuus, & ancilla: & Leuitæ, qui est intra portas tuas, & advena, atque pupillus, & vidua, qui morantur vobiscum. Sicut autem omnes istos ex misericordia vocari Deus iubebat ad cibum de hostijs pacificis, ita ipse qui offerebat poterat vocare amicos suos diuites, & quoscunque vellet, dum tamen mundi essent. Munditia autem, quæ requirebatur in laicis erat illa, quæ observabatur in sacerdotibus, de qua habetur infra 22. capitulo.

Pena comediti carnes pacificas cum immundi sunt.

Anima polluta, quæ ederet de carnis pacificorum. Hic ponitur poena comedentium carnes pacificas, cum immundi sint, & accipitur hic anima pro homine, sicut in sacra Scriptura solitum est, & supra declaratum fuit, & dicitur, quod ista anima peribit de populis suis, id est quod mortietur. In quo considerandum est, quod ille, qui comedebat de carnis pacificis

hostiæ existens immundus aut sciebat se immundum, aut non: si autem nesciebat se immundum, utpote, quia aliis inciderat immunditiam, & oblitus est eius, nec vnquam fuit expiatus, & post carnium pacificarum esum recoleret se immundum esse, non peribat de populis suis, sed tenebatur reus delicti, sicut habetur supra quinto capitulo. & obligabatur offerre hostiam pro delicto suo, sicut habetur præcedenti capitulo. Si autem comedens carnes pacificorum sciret immundum esse, & comederet, incurrebat mortem. Et de his dicitur hic, quod peribit de populis suis: nam in eis qui taliter peccabant non recipiebatur aliqua expiatio, sed moriebatur, quia per superbiam egerat, ut patet Numeri 15. capitulo.

Peribit de populis suis. Perire autem de populo mori est, nam tunc aliquis de populo perit, quando nec in populo est, nec esse potest, huiusmodi autem in morientibus est.

Sciendum tamen, quod non iubet Deus hic, vt iudices populi occiderent illos, quos sciret comedisse de carnis pacificis, cum immundi essent: sed prænuñciat, quod morientur, scilicet, quod ipse Deus occideret illos tradens in manus bestiarum, vel hostium, vel in alia inopinata pericula, sicut Deus punire malos solitus est: nam omnia talia quæ nobis inferuntur, potissimum illa, quæ non sunt hominum voluntate a Deo nobis sunt, vt si aliquando domus cadens hominem opprimat, aut in aliquas terræ voragine prolabatur, aut altissimo maris gurgite demersus sit, multa quoque inenarrabilia huiusmodi discrimina: omnia enim a Deo sunt, & vniuersa ipso agente proueniunt, sicut habetur Amos, tertio capitulo. Non est malum in ciuitate, quod Deus non faciat: sic etiam Exodi 21. capitulo. vbi de homine a casu occiso agitur, dicitur, Deus tradidit illum in manus eius, id est Deus fecit, quod ille homo occideretur. Cum igitur aliquis contempta lege Dei pollutus existens comederet de carnis pacificis, Deus faciebat illum perire de populis suis tradens illum in aliquod genus periculi, ita vt moreretur.

Quo Deus puniat legis transgressores, non per iudices, sed per seipsos in hoc modo.

Est autem intelligendum, quod multum differt cū dicitur in sacra Scriptura peribit de populis, aut cum dicitur, occidetur, vel occidatur, quamquam vtrumque mortem designat. Nam cum dicitur, peribit de populis suis, designatur, quod homo ille, qui peccauit, morietur, tamen non occidetur a iudicibus, sed Deus tradet illum in aliquod genus mortis, sicut de Nadab, & Abiu, qui cum obtulissent ignem alienum, perierunt de populis suis, non tamen per sententiam iudicis, sed cremante illos Deo, vt patet infra decimo capitulo. Cum autem dicitur in aliqua lege, occidetur, vel, occidatur, pertinet ista poenæ inflictio ad iudices, vt patet de violatione sabbati, cum dicitur Exodi, trigesimo quinto capitulo. septimus dies erit vobis sabbatus sabbatum, & requies Domini, qui fecerit opus in eo occidetur. ista autem occisio a iudicibus inferebatur, vt patet Numeri, decimo quinto capitulo. vbi dicitur de illo viro, qui colligebat ligna in sabbato, & a toto populo lapidatus est.

Perire de populis, ac occidere in sacris literis distinguitur.

Et qui tetigerit immunditiam hominis, vel iumentum. Hic superaddit de alia immunditia. Et hoc potest intelligi dupliciter: vno modo, quod supra posita fuerat regula de polluto comedente vniuersaliter, hic autem applicatur ad particulare, cum dicitur de tangente immunditiam hominis, vel iumentum, alio modo potest intelligi, quod istæ sint duæ regulæ de diuersis immunditijs, scilicet, quod quadam sunt immunditiæ, quas homo incurrit ab intrinseco, aliæ autem sunt, quas incurrit per contactum.

De varietate immunditiarum.

Primus modus est, vt si aliquis sit leprosus, aut fluens

fluens semine, aut aliqua mulier sit menstruata, aut sanguinis fluxus extra tempora menstruorum ei acciderit, quoniam hæc immunditiæ ex contactu non sunt, aliæ autem erant per contactum, vt si aliquis pollueretur tangendo cadaver, aut reptile, aut animalia morticina, aut mulierem menstruata, aut virum fluentem semine, & sic de cæteris, quorum tactus immundus est. Istæ autem non sunt æquales immunditiæ, quando ea, quæ ab intrinseco est, maior est, quæ autem ab extra est per contactum, minor est; ideo de eis ponuntur duæ regulæ hic, ea quæ supra ponebatur erat de pollutione ab intra. Ista autem, quæ hic est de pollutione ab extra, & sic ponuntur distinctæ regulæ. De his infra 20. cap. de prima dicitur: Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum feminis, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt donec sanetur, de secunda pollutione ponitur alia regula, scilicet qui tetigerit immundum super mortuo &c.

Qui tetigerit immunditiam hominis, vel iumentum. Hic accipitur immunditia hominis pro stercore humano, & immunditia iumentum pro stercore iumentorum, quamquam in homine aliæ immunditiæ præter has sint, vt si fluat semine, quoniam tangens illum, aut lectum eius, aut vestes, aut scabellum, in quo sedissent, immundus erat, vt patet infra 15. capitulo. In iumento autem, dum viuunt, nulla alia immunditia est, nam tangere illum non causat immunditiam, sed tactus reptilium, vt patet infra 11. & 22. Accipitur tamen hic immunditia hominis pro solo stercore, & immunditia iumentum pro eodem, nam aliæ immunditiæ sub vniuersali clausula, quæ adiungitur, assumuntur.

Sine omnis rei, quæ polluere potest. Id est si tetigerit aliquis quamcumque rem, cuius tactus fordidus est causans in homine immunditiam. De his autem rebus habetur supra quinto capitulo. & magis infra 11. 14. 15. & 22. **Et comederit ex huiusmodi carnis interibit de populis suis.** Intelligitur si volens, & sciens egisset, nam qui ignorat se immundum esse, non peribit de populis suis, sed tenetur offerre sacrificium pro delicto, sicut supra diximus.

Supra 30. dist. c. si quis, in cap. 17.

Sanguine Hebræi edere non possunt, nec adipem.

Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel: Adipem ouis, & bouis, & capræ non comedetis. Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si quis adipem, qui offerri debet incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de auibus quam de pecoribus. Omnis anima, quæ ederet sanguinem, peribit de populis suis. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul & sacrificium, id est libamenta eius. Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum: cumque ambo oblata Domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius. Armus quoque dexter de

pacificorum hostijs cederet in primitias sacerdotis. Qui obtulerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron, ipse habebit, & armum dextrum in portione sua. Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tuli a filijs Israel de hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & filijs eius lege perpetua, ab omni populo Israel. Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius in cærimonijs Domini die, quo obtulit eos Moyses, vt sacerdotio fungerentur, & quæ præcepit eis dari Dominus a filijs Israel religione perpetua in generationibus suis. Ista est lex holocausti, & sacrificij pro peccato, atque delicto, & pro consecratione, & pacificorum victimis, quam constituit Dominus Moyse in monte Sinai, quando mandauit filijs Israel, vt offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

Locutusque est Dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet offerendi modus.

Modus offerendi in sacrificio pacifico.

Loquere filiis Israel. Hic iussit Deus Moysen loqui ad filios Israel, id est ad totum populum: & non dixit, quod loqueretur ad Aaron & filios eius, sicut supra aliquando dixerat, & causa est quia leges, quæ aliquando supra dabantur ad solos sacerdotes pertinebant, ideo ipsis solis ferendæ erant, nec oportebat ad hoc congregari Israelitas, ista tamē lex de qua dicitur hic pertinebat ad omnes de populo, quia hic dicitur de non comedendo adipem. Hoc autem erat, in quo quilibet de populo errare posset. **Adipem ouis, & bouis, & capræ non comedetis.** De comestione autē adipum, quos adipem liceret comedere, & qui vetiti essent, dictum fuit latè supra 3. cap.

Adipem erant duplices, & qui erant prohibiti, & qui non. *Questio. V.*

Sed hic in summa colligendum est, quod adipem, aut erant aliquorum animalium, quæ secundum legem esui conueniebant, aut aliquorum, quæ non conueniebant esui: si autem essent adipem aliquorum animalium immundorum, non licebat comedere illos, sicut nec licebat comedere ipsas animalium carnes, nec permissum erat, vt eis ad diuersa ministeria vteremur, quia talia animalia, nec ad aliquem vsum occidenda erant, nec etiam si occiderentur, postea tangi deberent. Si autem essent animalia, quibus nobis vesci ius erat, & ista sunt in decem speciebus, sicut habetur Deuteronomij. 14. capitulo. & istorum quadam ad sacrificium conuenientia erant, & quadam non, nam tres species, scilicet bos, ouis, & capra ad sacrificium conueniebant, cætera autem immunda erant. De his autem, quæ erant immolabilia dicendum est, quod nunquam comederentur eorum adipem, siue ipsa animalia immolarentur Deo, siue non, & de hoc dicitur hic: **Adipem bouis, ouis, & capræ non comedetis.** Stantem essent animalia de alijs septem speciebus, quibus vesci ius erat, dicendum est, quod aut illa occidebantur a nobis, aut occidebantur a bestijs, vel vulnerabantur ad mortem,

si autem a bestiis occiderentur, aut vulnerarentur, non licebat comedere adipem illorum, sed accipiebatur ad varios vsus, scilicet ad faciendas lucernas, & ad componendas vnctiones, & de hoc dicitur hic: Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si autem ista animalia non essent capta a bestiis, sed ab hominibus occiderentur, licitum erat comedere adipem illorum cum non reperiantur prohibita.

Quare ouis bouis, & capre adipem comedi vetabatur.

Sed quare aliquis, quare vetabatur comedi adipem ouis, & bouis, & capre? Respondendum est, quod inter animalia gressibilia ista sola erant immolabilia; & quia de immolationibus precipue Deus volebat adipem, cum iuberet illos semper offerri, & dicebat illum odorem sibi esse suauissimum, ideo non conueniebat, vt aliquis de illis adipibus comederet.

Sed aliquis dicit hoc satis stare, eum immolatur aliquid animal Domino, quia tunc debent adipem cremari super altare: si vero non offeratur animal, sed ab hominibus comedatur, non videtur quare deberet vetari eius illius. Respondendum est, quod hoc fiebat ad reuerentiam diuini sacrificij: nam sicut, cum offerantur ista tria animalia Domino, volebat Deus sibi semper adipem, & nulli vnquam licebat de illo comedere, quamquam ius esset comedere aliquando de carnis immolatis, sicut in hostijs pacificis, & pro peccato, ita volebat, vt cum a nobis ista animalia comederentur, manerent adipem, tanquam aliquid sacrum ad quod non esset ius accedere, & hoc pertinebat ad magnam reuerentiam cultus diuini. Adipem cadaueris morticini. Ponit hic regulam de quibusdam adipibus, qui bus non licebat vesci, nec tamen prorsus ab vsu hominum vetabantur, & isti sunt adipem animalium mundorum ad esum, & immundorum ad sacrificium, & erant septem species, scilicet bubalus, & ceruus, capra, tragelaphus, pygargus, oryx, camelopardus, nam in his cum a nobis occiderentur licitum erat vesci eorum carnibus, & eorum adipibus. Ponit tamen hic regulam cum ista animalia a bestiis occidebantur, quare lacerabantur, nam tunc non licebat comedere eorum adipem, nec etiam carnes, quia alias licitum erat comedere. De hoc Exodi 22. Viti sancti eritis mihi, carnem, quare a bestiis prægustata fuerit, non comedetis. Idem infra 22. capit. Adipem cadaueris morticini. Vocatur cadauer morticinum, quod per se moritur nullo cadente, vnde dicitur morticinum, quasi mortuum cadens. Est autem morticinum faciebat animalia esse illicita ad cibum, & ad immolationem, vt patet infra vndecimo cap. & sic illud animal, cuius carnes, & adipem, alias ad vsum humanum pertinebant, propter esse morticinum ab eisdem secluditur. Et eius animalis, quod a bestia captum est. Id est quando accipiebantur animalia a bestiis, siue in venatione, vt si canes apprehenderent ceruum, vel capram, vel si ab aliqua fera laceraretur animal, quod comedi licebat, & capi. Non solum signat hic, quod animal occidatur, & laceretur a feris, sed etiam quod capiatur ab eis, & non occidatur, sed homo postea occidat, vt si canes cursu ceruum apprehenderent eum moribus laniarent, & non occiso eo superueniente homine captus occideretur, tunc etiam non licebat comedere de carnibus eius, aut adipibus, quoniam illa caro a bestiis prægustata erat; carnes autem prægustate a bestiis non erant licite ad esum, vt habetur Exodi 22. ca. tunc enim caro prægustata a bestiis dicitur, cum aliquid de carnibus, aut pelle a bestiis moribus distrahatur, sicut cum canes leporem apprehenderint, aut capream, vel ceruum, quoniam aliquid de carnibus morfu dilanantes euellunt. Habebitis in vsu varios. Id est, quod adipem istorum morticinorum animalium, & captorum a bestiis non erant ad esum,

Regula de adipibus quibus vesci non licebat.

Cadauer morticini quid sit.

sed ad alios vsus, & vt. litates humanas, vt ad lucernas & vnctiones, & confectiones alias. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini comederit. Replicatur hic regula superior de non comedendis adipibus bouis, capre, & ouis, & hoc vt subiungatur poena, scilicet, quod moreretur, qui talia faceret. Et dicitur hoc solum de adipe, qui adolendus erat, qui soli erant tres adipem trifi animalium sape dictorum, cum alios adipem non liceret offerre. Et non intelligitur solum de his adipibus, quando animalium carnes offerbantur Domino in aliquo sacrificio, sed cum ad vsus nostros conuerterentur, quoniam dicitur, adipem, qui offerri debet, id est, adipem, qui licitus est offerri. Et hoc pertinet semper ad omnes adipem bouum, ouium, & caprarum: nam quamuis sibi esse suauissimum, ideo non conueniebat, tamen ad oblationem liciti sunt.

Et sciendum, quod licet simpliciter prohibeatur esus adipem istorum animalium, maius tamen peccatum est si nos comedamus adipem, cum ipsa animalia Domino offeruntur, quam cum non offeruntur, nam per ipsam oblationem totum, quod est in ipso animali, quandam sanctificationem acquirit. Si quis adipem qui offerri debet. Id est, qui offerri licitus est, quamuis non sit necessarium illa offerri, secundum quod designat istud verbum debet. In incensum Domini. Id est ad incensandum coram Domino super altare. Comederit. Siue per se comederit, siue tradiderit alicui animali, ad comedendum: æquum enim in vtroque peccatum erat. Peribit de populo suo. Perire de populo mori est, sed hoc non per aliquod mandatum, aut iurisdictionem humanam, sed per diuinam voluntatem, scilicet, quod Deus moueret istum hominem in pericula, vt moreretur, secundum quod supra dictum est. Nec ponitur ibi ista clausula, vt per hoc iudices Hebræorum aliquid facerent: nam dato, quod eis constaret aliquem comedisse adipem, immolandum animalium non inferebant ei aliquam poenam: sed Deo hæc vltio seruabatur: ponitur tamen ad terrorem, & prouidentiam futurorum, vt omnes scirent super se diuinam indignationem, ac mortem aduenturam si in talia auderent. & ob hoc timore ducti ab illicitis absterent. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de auibus quam de pecoribus. Hic ponitur regula de sanguine non comedendo: ista enim duo semper se conuectantur, scilicet sanguis, & adeps, ita vt cuiuscunque animalis sanguis Domino offerretur, adipem quoque offerri necesse esset. Et ponitur hic regula vniuersalis de sanguine, scilicet, quod nullo modo liceret sanguinem comedere, nec fit aliqua distinctio sicut in adipe, quare autem sanguis non comedatur satis late supra 3. cap. declaratum est.

Perire de populo quid.

Regula de sanguine non comedendo.

An sanguis piscium, & locustarum possit comedi. Quæst. VII.

Dei autem Rabbi Salomon, quod licitum erat Iudæis comedere sanguinem piscium & locustarum, quoniam de eis non fit mentio hic, cum dicitur infra, tam de auibus, quam de pecoribus, sed hoc non valde conuenit, quoniam hic dictum est sanguinem omnis animalis non comedetis. Sed in generalitate animalium comprehenduntur pisces, & locustæ.

Item quia ratio prohibitionis sanguinis, ita est in piscibus, & locustis, sicut in omnibus alijs animalibus, quoniam dicitur infra decimo septimo capitulo. Anima carnis in sanguine est: erit igitur anima piscium, & locustarum in sanguine, sicut anima reliquorum animalium. Item quia eodem decimo septimo capitulo vniuersaliter iubetur non comedi sanguinem, non

non igitur intelligeretur de quibusdam animalibus potius quam de alijs.

Pisces sicut carnes.

Et si aliquis obijciat, quod infra 17. cap. dicitur: Sanguinem vniuersæ carnis non comedetis, in quo solum videtur prohibita comestio in sanguine animalis gressibilis, & volatilis, in piscibus autem non, quia carnem non habent. Hoc falsum est, quoniam pisces, secundum sacram Scripturam, caro appellantur, vt habetur 1. ad Corinth. 11. ca. cum dicitur: Non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia autem volucrum, alia autem piscium. Dicitur igitur sanguinem piscium, & locustarum non esse comedendum, sicut nec omnium aliorum animalium. Et quando dicitur, quod habetur immediate, tam de auibus, quam de pecoribus, nihil probat, quoniam ibi non dicitur in solis auibus, & pecoribus, non esse comedendum sanguinem, sed ponuntur ista tanquam exempla, cum autem aliqua exempla ponuntur, non oportet, vt illa sufficienter habeant naturam regulæ vniuersalis, & sicut dixit ista, ita potuisset ponere & alia. Etiam si velimus extendere significationem istorum terminorum, non erit prohibitus sanguis omnium quadrupedum, cum solum ponantur hic aues, & pecora, pecora autem non signant omnia quadrupedia, quoniam serpentes, & leones, & similia nomine pecorum non importantur. Omnis anima, quæ edurit sanguinem peribit de populo suo. Supra posita fuerat regula prohibens, hic subiungitur poena retrahens, scilicet, quod comedentes sanguinem morerentur. Ex hoc etiam videtur, quod supra dicebatur, scilicet, quod omnis sanguis generaliter prohibitus foret, cum dicitur: Omnis anima, quæ edurit sanguinem, nihil excipiens. Peribit de populo suo. Sicut pro comestione adipum vitæ peribat aliquis de populis suis, ita per comestione sanguinis, nam vtrumque equaliter sacrifici erat, & equaliter ad Dei cultum applicabatur. Erat autem magna indignatio Dei contra eum, qui sanguinem comedisset, sicut habetur infra 17. cap. cum dicitur: Homo qui libet de domo Israel, & de aduenis, qui peregrinatur inter vos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eum de populo suo, quia anima carnis in sanguine est. Quomodo autem Deus facit perire aliquem de populis suis supra dictum est. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Hic superadditur alia regula de ritu sacrificiorum pacificorum, in qua agitur de eo quod offerentes dare debent, & de eo quod sacerdotes in ius habere debebant. Loquere filiis Israel. Iubet Deus vt loquatur ad filios Israel, quoniam ista lex ad Israelitas omnes pertinebat cum omnibus liceret offerre hostias pacificas, sicut in principio huius capiti. declaratum est, immo potius pertinebat ad Israelitas quam ad sacerdotes, cum magis Israelite offerrent, quam sacerdotes. Qui offert victimam pacificorum. Hoc intelligendum est vniuersaliter de omnibus victimis pacificis, tam de illis, quæ dicuntur pro gratiarum actione, quam de illis, quæ sunt ad petitiones, & vocatur spontaneæ, vel votivæ.

Pena auctori comestioni sanguinem.

Regula de ritu sacrificiorum pacificorum.

Quo hic accipitur sacrificium.

Offerat simul, & sacrificium. Vocatur hic sacrificium non ipsum animal viuens, nec mortuum, quoniam hoc vocatur victima, & si acciperetur sacrificium pro ipso animali mortuo, vel viuento, non diceretur, quod qui offert victimam, offerat & sacrificium, quoniam vtrumque idem esset, sed ponuntur ista hic tanquam duo. Dicitur igitur, quod accipitur sacrificium pro ipso panibus de simila, qui offeruntur, nam simila sacrificium dicitur, vt habetur supra secundo capitulo. & Numeri decimo quinto, & exponitur hic istud nomen cum dicitur.

Offerat simul sacrificium, id est libamenta eius. Dicit enim Alph. Test. super Leuit.

idem esse sacrificium, & libamenta, & totum hoc siue sacrificium, siue libamentum accipitur pro illis panibus azymis de simila, & pro laganis oleo litis, & pro collyridis conspersis oleo, & pro simila cocta: omnia enim ista erant accessoria in sacrificio pacifico ad ipsas carnes animalis oblatas.

Communiter tamen accipitur aliter istud nomen, scilicet, quod sacrificium dicitur esse de rebus vinentibus, scilicet de animalibus immolatijs, oblatio fit de rebus aridis, vt de pane, & farina: libamentum autem, vel libamen de rebus liquidis, vt de vino, & oleo, & tamen non accipit istud nomen oblatio inter hæc. Sacrificium signat ipsam simillam oblatam, & omnia, quæ de pane fiunt, vt patet supra secundo capitulo. Libamentum autem ad res liquidas pertinet. Hic tamen libamentum non proprie accipitur, cum pro ipso pane oblato sumatur, nisi dicamus hoc fieri, quia illi panes sunt conspersi oleo: oleum autem libamentum est. Erat autem vinum aliud libamentum, vt patet Numeri, decimo quinto capitulo. de quo non exprimitur hic.

Intelligendum tamen est, quod simul offeratur: non enim licebat holocaustum, & victimas pacificas offerre sine sacrificio simila, & oleo, & vino, tanquam libamentis, vt habetur Numeri, 15. capitulo. hic autem datur regula de eorum concomitantibus, scilicet, quod qui offert victimam pacificorum offerat simul, & sacrificium, id est quicunque obtulerit aliquod animal in hostias pacificas non offerat illud solum, sed offerat cum eo sacrificium libamentorum, id est offerat panes, qui vocantur hic sacrificium, aut libamentum. Et dicitur, offerat libamenta eius, id est libamenta, quæ sunt debita huic victimæ, quasi dicat, quod aliqua libamenta sunt specialiter debita isti pacificæ victimæ, & sunt diuersitates panum factorum de simila, de quibus supra dicitur in litera. Tenebit manibus adipem, & pectusculum. Hoc refertur ad ipsum offerentem, qui deberet super manus suas ponere adipem hostiæ pacificorum, & pectusculum eius, & eleuare coram Domino. Et patet, quia ista sententia est suspensiuæ ex superioribus, & refertur tota ad laicum offerentem.

Sed dicit aliquis hoc non posse stare, quoniam ad laicum solum pertinebat tribuere ipsum animal immolandum, & libamentum cum eo, eleuare autem carnes coram Domino, & adipem ceremonia quedam sacerdotalis videtur, sicut in alijs sacrificijs patet. Ad ea uerò, quæ sacerdotalis officij, aut dignitatis erant laici nullatenus se ingererent, quoniam morerentur.

Sed dicendum est, quod hoc adhuc de laico intelligitur, nam litera sequens hoc declarat, scilicet, quæ ambo oblata Domino consecrauerit, tradet sacerdoti, qui adolebit adipem super altare. ex quo necessario apparet, quod antequam laicus tribueret sacerdoti ista, debebat ea coram Domino eleuare, quod erat offerre, & consecrare. Et cum obijcis ista esse sacerdotalis ministerij.

Respondendum est, quod in alijs sacrificijs, quæ sunt strictioris obseruationis istæ ceremoniæ ad solum sacerdotem pertinent, victima autem pacifica laxioris est obseruationis, ideo non videtur irrationabile, vt id quod in alijs sacrificijs ad solum sacerdotem pertinebat, in hoc sacrificio ad laicos etiam extendatur, quod magis demonstratur, nam in alijs sacrificijs laicorum nemini, de carnibus sanctificationis quidquam degustare licebat, quod si degustasset, mortem merebatur, in hostia tamen pacifica magna pars carniū consecratarum in ius laicorum offerentium cedebat. Non est igitur absolum aliquid quoque de ceremonijs, quæ alias ad solos sacerdotes pertinebant, ad laicos hic extendi. Modus autem, per quem

ista fiebant iste est, nā primo ipse offerens laicus presentabat animal sacerdotibus intra sanctorum cum libamentis suis, sacerdotes autem ex more percutientes, an illud animal ad immolandum aptum esset suscipiebant de manibus eorum, & corā altari immolabant, ipsi quoque pellem detrahebant, & vniuersos adipēs de visceribus colligebant, atque carnes in frustra, sicut inustum erat, secabant, & accipiebant pectusculum animalis occisi, & adipēs eius ponebāt super manus laici offerentis, & ipse eleuabat corā domino istas partes, quę eleuatio dicitur consecratio. Post hæc autem tradebat sacerdoti pectusculum, & adipēs, quos manibus suis susceperat, qui adolebat illos super altare, totis autem iste modus factis ex litera colligitur, quamquam ipsa breuiter ponat. *Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum.* Id est ipse sacerdos dabit laico istas partes, scilicet adipem, & pectusculum, & ipse tenebit eas super manum suam. *Cumque ambo oblata domino consecrauerit.* Refertur ad ipsum laicum, qui eleuans coram Domino ista dicebatur ea consecrare, & offerre, offerebat autem ex eo, quod presentabat ad hoc, quod Domino cremaretur. Dicebatur autem consecrare eo, quod per illam eleuationem pertinebant illas partes eleuatę ad dominum specialiter, quod significat consecratio. *Tradet sacerdoti.* Id est postquam laicus eleuabat coram Domino istas particulas, tradebat eas sacerdoti, scilicet illi sacerdoti, qui faciebat ceremonias huius pacificę hostię: nam, vt dictum est supra 6. cap. ministratio sacrificiorum erat distributa per ipsos sacerdotes, vt vnus vna die ministraret, & alius alia, vt sic partes aequales prouenirent eis de iuribus sacrificiorum, & tradebat laicus sacerdoti illas partes, quoniam postquam coram Domino eleuasset eas, nō manebant vllę ceremonię, quę per ipsum expleri deberent, sed omnia sacerdotalis officij iam erant. *Qui adolebit adipēs super altare.* Ista erat ministratio proprię sacerdotalis, quoniam accedere ad altare nulli preterquam ipsis sacerdotibus licebat, & ibi offerebatur adeps, quoniam de omnibus sacrificijs adeps pertinebat ad dominum, vt patet supra 3. capit. scilicet omnis adeps Domini erit iure perpetuo. *Pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius.*

Ad pectusculum, & armus hostiarum pacificarum pertinet simul ad sacerdotem immolantem. Quęst. VII.

ALII in ista litera errauerunt, quia hic dicitur, quod pectusculum de hostia pacificorum pertinet ad Aaron, & filios eius, & postea subiungitur de armu dextro hostię pacificorum, quod pertinet ad ipsum sacerdotem ministrantem, vnde existimauerunt pectusculum diuidi inter sacerdotem magnum, & minores: armum autem specialiter pertinere ad sacerdotem illum, qui ministrabat. Sed hoc falsum est, quoniam quidquid de hostia pacificorum in ius sacerdotum prouenit, ei totaliter cedebat, qui ministrasset in sacrificio illo, & non fiebat aliqua diuisio inter eum, & alios, sicut supra est dictum in fine precedentis cap. quoniam ista non fuisset possibilis conuenienter. Sed inter sacerdotes diuidebantur dies ad ministrandum, & ipsa sacrificia, & quicumque sacerdos in aliquo sacrificio ministrasset omnia iura illius cosequebatur. Sed pectusculum, & armus dexter de hostia pacificorum cedebant in ius sacerdotum, sicut hic patet. Necessarium igitur est, vt vtrunque ad ministrantem sacerdotem pertineat, & quando dicitur hic, quod pectusculum erit Aaron, & filiorum eius, non est sensus, quod deberet quodlibet pectusculum hostię pacificę diuidi inter Aaron, & filios eius, sed quod pertinebat ad illos, quo-

F nam ad vnum pertinebat vna die, quando ministrasset, & ad alterum altera die ministracionis sue. De armu quoque dextro idem dici potuisset, scilicet, quod erit Aaron, & filiorum eius, id est, quod pertinebat ad eos, non ad omnes simul, sed ad illum, qui de eis ministrauerit, ideo non est differentia aliqua in sententia, quamquam verba literę videantur hic varię prolata, nam sicut dixit, quod armus dexter de hostia pacificorum erat sacerdos, qui expleuisset istud sacrificium, ita potuisset dicere, quod pectusculum esset illius sacerdotis, qui ministrasset in hoc sacrificio.

Sed quęres, quare dicitur hic pectusculum erit Aaron, & filiorum eius. Et dicendum, quod refertur ad superiora. nam dictū fuerat, quod laicus teneret manu sua pectusculum, & adipem eleuando coram Domino secundum modum, quem ponit Rab. Salom. scilicet sacerdos poneret manus suas sub manibus laici offerentis, & impositis adipibus, & pectusculo, eleuaret sacerdos manus laici ad quatuor partes mundi eleuando, & deprimendo, vt signaret Deum esse omnium quatuor mundi plagarum dominum. Cum ergo hæc duo eleuarentur coram Domino, & per hoc consecrata essent, vt in litera dicitur, & adeps eleuatus cremaretur, crederet etiam aliquis pectusculum quoque cremandum, quia vtrunque coram Domino eleuabatur, ideo ad hanc ambiguitatem tollendam subditur in litera: Pectusculum autem erit Aaron, & filiorum eius, id est quamuis pectusculum eleuetur coram Domino, sicut adipēs, tamē non cremabitur, sed erit Aaron, & filiorum eius, id est cedet eis in iura. Intelligendo autem non, quod esset Aaron, & filiorum eius, quoniam hoc non conuenit, sicut supra probatum est, sed pertinebat ad illum sacerdotem, qui offerebat, & ministrabat coram Domino. Dicitur tamen Aaron, & filiorum eius, quia cuiuslibet eorum prouenire poterat, licet non omnibus proueniret simul, sed successiue, scilicet vni vna die, & alij altera.

Armus quoque dexter de pacificorum hostijs. Hic etiam probatur, quod supra dicebamus, scilicet, quod tam pectusculum, quam armus pertineret ad sacerdotem, cum dicitur: Armus quoque, quasi dicat, armus etiā pertinebit ad sacerdotem. Sed non potest dici ista dictio, quę additionem signat, nisi superiora ad hoc pertinere intelligantur: oportet igitur, quod sicut armus ad sacerdotem ministrantem pertinet, ita & pectusculum pertineat, & si aliquid alterum esset, quod in ius proueniret sacerdotum, illud itidem sacerdoti ministranti dandum erat. Dicitur armus dexter spatula dextra animalis: istę enim duę partes, scilicet pectusculum, & armus dexter pertinebant ad ius sacerdotum in hostijs pacificis, cum subditur: Cedet in primitias sacerdotis, id est etiam armus dexter, sicut & pectusculum pertinebit ad ius sacerdotis ministrantis. Dicitur autem non solum ei in ius cedere, sed etiam in primitias, quoniam primitię illud dicitur, quod de aliqua re primo sumitur, sed de hostia pacifica cuius maior pars ad laicos offerentes pertinebat, ista duo dabantur sacerdoti, antequam aliquid inde laici sumerent pro seipsis.

Quare de ista hostia pacifica duę partes, scilicet armus, & pectusculum ad Aaron, & eius filios attinebant potius quam alie partes. Quęst. VIII.

QUARET aliquis, quare de ista hostia pacifica pertinebant hæc duę partes ad Aaron, & ad filios eius. Cui respondendum est hoc ex duplici causa fieri. Primo quia Deus aliqua sacrificia sibi specialissimę elegerat, alia autem non ita specialiter, quod autem erat

Quare Deo sibi specialiter holocaustum elegit.

Holocaustum directus est in Deo alijs sacrificijs.

erat specialiter electum, holocaustum dicitur: & in hoc omnia ad Deum pertinebant nulla eius parte, aut Sacerdotibus, aut laicis proueniente. Alia erant sacrificia, quę non ita specialiter elegerat, scilicet sacrificiū pro peccato, & sacrificium pacificarum hostiarum: ideo in his duobus nō debuit Deus accipere sibi omnes partes, sed aliquod alijs relinquere. Alioquin omnia hæc specialiter electa viderentur: ideo in sacrificio pro peccato Sacerdotibus ius dedit: in sacrificio autē pacificarum hostiarum quaedam particulas Sacerdotibus: alias autem laicis contulit. Vnde hæc duę particule, scilicet armus dexter, & pectusculum in Sacerdotibus iura perueniunt. Et si quęret aliquis, quare Deus elegit sibi specialiter holocaustum, alia autem sacrificia non eque specialiter. Respondendum est hoc rationabiliter factum fuisse, quoniam illa sacrificia Deus specialiter acceptare debuit, quę propter ipsum specialiter fiebant; sed inter sacrificia ipsum holocaustum in Deum specialiter dirigetur: magis ergo illud acceptare debuit. Quod apparet quoniam quęquam in omni sacrificio ista duo vniuersaliter fiat, scilicet laus Dei, & expiatio pro peccato, vt patuit supra 1. cap. tamen in quibusdam laus Dei est principalior: & expiatio est causa secundaria. In alijs vero expiatio peccatorum, aut aliqua alia causa est specialiter mouens: laus vero Dei solum vniuersaliter mouet: propter quod necessarium est, vt illa sacrificia magis in Deum directa sint acceptabilia eidem, quę primo in laudem eius tendunt, secundario autem ad alias causas. Sic etiam est de holocausto, quod ipsum est principaliter ad diuinam laudem: secundario autē ad quandam expiationem proficit; vt declaratum fuit supra 1. cap. Hostia autē, quę pro peccato dicitur habet pro causa speciali, & principaliter mouente ipsam expiationem peccati, quare & ab ea pro peccato dicitur. Pro causa autem vniuersali habet ipsam diuinam laudem in eo, quod est quidam ceremonialis actus in diuinam proficiens laudem aequaliter: hostia autem pacifica pro causa speciali, & principaliter motiua habet ipsam gratiarum actionem pro susceptis beneficijs, aut desiderium pacificandi Deum sibi, ad aliquid impetrandum; vt in principio huius capituli dictum est, & supra 3. cap. Causa autem vniuersalis huius sacrificij est quoddam diuinum obsequium: sicut omnes alij ceremoniales actus in lege mandati ad diuinum cultum proficiunt. Inducitur ergo ex superioribus holocaustum directius esse in Deum, quam omnia alia sacrificia, & ob hoc necessarium est, vt ipsum sit magis acceptabile Deo. Ex quo infert, quod dicebamus, scilicet, quod Deus rationabiliter debuit tollere, pro se omnes partes sacrificij holocausti, & nō debuit accipere omnes partes sacrificij pro peccato, nec hostia pacificorum. Vnde illę, quę manerent, necessarium erat, vt aut in ius Sacerdotum, aut laicorum prouenirent: inter quas de sacrificio pacifico istę duę particule, scilicet pectusculum, & armus dexter Sacerdotibus prouenerunt.

Secunda causa quare ista in ius Sacerdotum cedere debet, quoniam Sacerdotes cultui diuino vacabāt, alia officia, & partes possessionum non habentes inter filios Israel, ideo debebat, vt Deus cui totaliter ex iussu suo vacabant, eos faceret in necessarijs ad vitę humanam abundare. Sic habetur Num. 18. capit. & Deuter. 18. vbi Deus dixit se ista iura dedidisse Sacerdotibus pro ministerio, quod coram eo exercent, cum non habeant aliquid aliud inter filios Israel, & quoniam Sacerdotes indigebant carnibus ad quotidianum esum, dedit eis in ius has duas particulas de hostia pacificarum.

Quare Deus has duas particulas specialius Sacerdotibus contulerit. Quęst. IX.

SEQUERET tunc aliquis, quare Deus istas duas particulas specialius Sacerdotibus contulerit, & non crura animalis, vel alias partes.

Respondendum est ad hoc non esse aliquam specialem rationem: ideo nec posse esse, sed solam legislatoris voluntatem; nam in quibusdam determinatissimam rationem reddi non solum non contingit; sed etiam non est possibile: nam si in omnibus ratio redderet, aut saltem reddi posset, nihil voluntati Legislatoris concederetur: sed oportet, vt interdum ea, quę a Legislatore volita sunt, legis obtrineant firmitatem: sic habetur. ff. de consti. prin. l. 1. Vnde si forte aliquis vellet hic dare specialem rationem, quare istę duę particule in Sacerdotum iura cesserunt, cum Deus potuisset mādare eis crura, aut lēbos, aut armū sinistrum hostię pacificorū, oporteret, vt de his quę rationem redderet. & sic ratio in eadem re esset ad opposita, scilicet, quod redderet ratio, quare istę partes Sacerdotibus prouenirent, & rursum redderet ratio, quare non istę, sed alię prouenire deberent, quod impossibile est. Quia si forte dicas debere dari rationem, quare Deus istas partes specialiter concessit Sacerdotibus, & non alias, & si iussisset, alias partes dari, quod non oportebat dari rationem, sequeretur, quod has solas rationabiliter Deus dare potuit, & nullas alias. Sed hoc falsum est, quoniam sicut has, ita & ceteras dari iussisset potuisset. In legibus autem humanis identidem sc̄i habet, quoniam quędam sunt, in quibus nec ratio redditur, nec vllate nus reddi potest, sicut cum assignantur 10. annis ad prescribendum inter presentes. & 20. inter absentes: ita potuissent poni nouem vel 11. ad prescribendum inter presentes: nec est porior ratio, quare 10. ponantur quam nouem. Idem de vicenaria prescripione inter absentes, quoniam ita potuisset poni prescripicio 25. annorum, aut pauciorum. Sic etiam de vlucapioni bus, & de ceteris est. Non est igitur conandum alicui in talibus reddere rationem. *Qui obtulerit sanguinem, & adipem filiorum Aaron ipse habebit armum dextrum.* Ista duo de sacrificijs pacificis solum Deo offererantur, scilicet sanguis, & adeps, cetera vero Sacerdotibus, & laicis proueniebant: nisi cum quis obtulisset pacificam hostiam de ouibus, quoniam tunc renes quoque offerendi erant, vt patet supra 3. Qui igitur de Sacerdotibus offerebat sanguinem, & adipem, faciebat omnes ceremonias huius sacrificij, & ad eum pertinebat istud ius armu, & pectusculi. *Ipsa habebit armum dextrum in portione sua.* Id est, quod ad istum Sacerdotem solum qui ministrabat pertinebat iste armus, & non diuidebatur inter omnes Sacerdotes. De pectusculo, aut idem probatum est supra. *Pectusculum enim eleuationis, & armus separationis tuli a filijs Israel.* Hic dicit Deus, quod istas duas partes tulit a filijs Israel de sacrificijs suis pacificis, & dedit Aaron, & filijs eius: dicitur autem tollere, quoniam tota oblatio pacifica preter adipēs, & sanguinem ad ipsos laicos offerentes pertinet. & quoniam Deus separauit has particulas in ius Sacerdotum, dicebat eas tollere ab Israelitis. *Pectusculum eleuationis.* Vocatur pectusculum istud eleuationis, quoniam eleuabatur coram Domino cum adipe: nam postquam hostia pacifica cederetur, & de tracta pelle adipēs tollerentur, sumebatur pectusculum cum adipibus, & ponebatur super manus laici offerentis, quas Sacerdos mouebat ad omnes sex partes positionis, scilicet ante, & retro, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum. Hęc enim sunt sex partes positionis, & quicquid rerum est, in his sex partibus est;

Quid sit eleuationis pectusculum.

est; & ob hoc fiebat eleuatio, vt videretur factum sacrificium in reuerentiam illius, qui omnibus dominabatur. Armus autem dexter non eleuabatur coram Domino: ideo non vocabatur armus eleuationis, sicut pectusculum eleuationis. *Et armus separationis.* Dicitur armus separationis, quia separabatur a Deo a reliquis partibus hostiæ pacificæ, vt cederet in ius Sacerdotum. *A filijs Israel de hostijs eorum pacificis.* Id est iste dux partes ablatæ sunt a filijs Israel, quoniã ad eorum iura pertinere videbantur, cum tora hostia pacifica eis cederet præter adipem, & sanguinẽ: vocat hic filios Israel non vniuersaliter omnes, qui descenderunt de genere Iacob, qui alio nomine appellatur Israel, vt habetur Gen. 22. & 25. cap. sed soli illi, qui erant de genere eius, & non erant Sacerdotes: quoniam distinguuntur hic filij Israel, & Aaron, & filij sui, qui erant de tribu Leuitica cum dicitur: Tuli a filijs Israel, & dedi Aaron, & filijs eius. *De hostijs eorum pacificis.* Dicitur hostiæ pacificæ filiorum Israel, quoniam ipsi offerebant eas: vel dicuntur sue, quia ad eos pertinebant, scilicet, quod deberent cedere in ius eorum, nisi Deus ab eis auferens Sacerdotibus contulisset. *Et dedi Aaron, & filijs eius.* Id est, quod istæ duæ partes cedebant in iura Sacerdotum, qui sunt Aarõ, & filij eius, scilicet Sacerdos magnus, & Sacerdotes minores. Ex hoc etiam clare probatur, quod supra dicebamus, scilicet, quod non solum pertineret armus dexter ad Sacerdotem offerentem, & ministrantem in hostia pacifica, sed etiam pectusculum: quoniam quamuis supra diceretur de pectusculo, quod erat traditum Aaron, & filijs eius, & de armu dextro, quod cederet in primitias Sacerdotis ministrantis, non tamen potest intelligi, quod istæ duæ particule hostiæ pacificæ ad diuersos referantur, & pertineant: cum hic eodem modo dicatur de ambobus, quod Deus dedit pectusculum, & armum dextrum Aaron, & filijs eius: ergo oportet, vel, quod ambæ particule diuidantur inter omnes Sacerdotes, vel quod ambæ ad solum Sacerdotem ministrantem pertineant, quod patet, quoniam de vtroque eadem sententia datur, sed armus dexter non potest pertinere ad omnes Sacerdotes, sed solum ad Deum, qui offert istud sacrificium: cum dicatur supra, quod armus dexter cedet in portionem Sacerdotis offerentis sanguinem, & adipem: ergo tam pectusculum, quam armus dexter ad Sacerdotem offerentem solum pertinent. *Lege perpetua.* Id est, quod istud ius recipiendi partes sacrificiorum pertineret semper ad Sacerdotes in hostijs pacificis, nec aliquis debeat vllatenus illud obseruandum infringere. Vnde si aliquis assumeret sibi interdum de hostijs pacificis armum dextrum, aut pectusculum, aut partes aliquas istorum, si illud ex superbia sciens ageret moriebatur, nec poterat aliqua expiatione purgari, sic habetur Numeri 15. capit. Si autẽ ex ignorantia aliquis comidisset de his duabus partibus, quæ Sacerdotibus proueniebant, reddebat tantidem Sacerdoti, & insuper partem quintam, vt patet supra 5. & 7. c. cum dicitur: Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam addet quintam partem de eo, quod comederit. Offerebat etiam insuper pro peccato suo aricem, vt patet supra 5. cap. Dicitur hoc durare lege perpetua: non quidem, vt ad semper dureret: sed quod tandiu hoc durauit quandiu sacrificia permanerunt, scilicet vsquequo Iudæi de Ierosolymis per Romanos bello capti expulsi sunt: tunc enim omnes ceremonie sacrificiorum cessauerunt, cum solũ liceret eas celebrari in loco, quẽ elegisset Dominus ad ponendum ibi nomen suum: ita vt esset ibi tabernaculum, & Sacerdotum congregatio. De hoc Deuterono. 12. *Ab omni populo Israel.* Id est hoc suscipere

Armus separationis

debet Aaron, & filij sui ab omni populo Israel de sacrificijs pacificis, ita, quod quotiescunque aliquis Israelitarum offerret hostiam pacificam, cedebant Aaron, & filijs eius iste dux particule. De his aut partibus, quare specialiter Deo darentur magis quã aliæ particule dictum est, supra, quod non poterat reddi ratio. Nicolaus tamen dicit ideo armum dextrum tolli ab Israelitis, & dari filijs Aaron, ne præberetur popularibus occasio faciendi quasdam ceremonias idolatrarum: nam dicit idolatras obseruare aliquas ceremonias in spatulis animalium: quod si permitteretur vulgaribus, ipsi forte obseruarent illa maleficia. Idem dicit de pectusculo, quod in ossibus pectusculi fiebat quaedam incantationes, quæ vt totaliter tollerentur à popularibus, iussit Deus cedere duas has particulas in ius Sacerdotum. Sed hoc non existit, nec habet apparentiam: quoniam eodem modo debuisset interdici, ne aliquis de popularibus acciperet sibi armum dextrum, nec pectusculum alicuius animalis: cum eodẽ modo in quolibet animali siue consecrato Deo, siue nõ, posset fieri ista maleficorum obseruatio. Sed hoc falsum est, quoniam licebat popularibus comedere pectusculum, & armum de omnibus animalibus mĩdis, quando non immolabantur Domino etiam si essent animalia immolantia, vt patet Deute. 12. Si autẽ dicas, quod iste obseruaciones maleficorum solum fiebant in animalibus oblati Deo: ideo solum debuerit prohiberi popularibus pectusculum, & armus animalium immolatorum consecratorum. Dicendum etiam hoc non posse stare: nam dato, quod non acciperent vulgares pectusculum, & armum in partem suam: tamen poterant habere ossa istarum duarum partium postquam Sacerdotes comedissent illas: & in eis fieret maleficium. Item si popularibus magna maleficiorum esset cupiditas, possent ipsi offerre, & immolare demonibus hostias, sicut idolatras faciebant, & in spatulis, & pectusculis eorum fieri possent ista maleficia: non est igitur aliqua talis causa reddenda. Sed dicendum est, sicut supra determinatum fuit. *Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius.* Hic ponitur omnium supradictorum epilogus. Ista litera vsque ad principium 8. cap. variè intelligitur a quibusdam, quidam namque faciunt eam esse epilogum istorum omnium supra positorum a principio huius libri vsque huc. Alij autem dicunt eam esse quandam breuẽ præfationem, aut prologum ad ea, quæ in sequen. ca. dicenda sunt: & isti secundi sic probant, quoniam sequenti cap. agitur de consecratione Aaron, & filiorum eius in speciali, ponendo singula, quæ facta sunt: hic autem ponitur tamquam eius titulus in vniuersa li loquendo, scilicet hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius. Sed hoc non potest stare, quoniam hic dicitur, quod agitur de his, quæ dari debent Sacerdotibus a filijs Israel, & tamen ista non habentur in sequenti cap. cum solum agatur ibi de consecratione Sacerdotum, ad quam ipsi populares nihil intendebant. Etia quia dicitur hic fieri de sacrificio pro delicto, & pro peccato, & de ceremonijs holocaustorum, & pacificarum hostiarum, sed de his non agitur sequenti cap. Dicendum est igitur, quod iste est epilogus præcedentium, & est sentus, quod in isto Leuitico intendebat Deus agere de ceremonijs Israelitarum ad ipsum, in ter quas principalis ceremonia erat in oblationibus, & sacrificijs, de quibus à principio libri vsque nunc tractauit, consummato autem hic tractatu isto, volens Legislator se ad alia conuertere, epilogat ea, quæ supra dicta sunt: non tamen epilogat eo ordine, quo supra enarrabatur: nã primò dicit de vnctioe Aarõ, & filiorum eius: primò tamen enarratum est de ceremonijs holocaustorum: sed in hoc non multum refert.

Opinio Nt col. quare armus dexter, & pectusculum dabant Sacerdotibus.

Doct. opi.

refert. *Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius in cæremonijs Domini.* Id est istæ sunt cæremonie, quæ obseruatae sunt ad Deum in consecratione Aaron, quando consecraretur: pauca tamen ibi narrata sunt, sed latius Exodi 29. & sequenti cap. *Hæc est vnctio Aaron, & filiorum eius.* Scilicet summi Sacerdotis, & minorũ, quia non solum per illum ritum consecratus fuit Aaron cum filijs suis, sed etiam omnes alij Sacerdotes futuri consecrari debebant: sic iubetur Exodi 29. *In cæremonijs Domini.* Cæremonia quæ obseruabatur in consecratione Sacerdotum, dicuntur cæremonie Domini, quia obseruabantur propter mandatum Domini, vel in cultum eius, & sic omnes cæremonie legales vocantur cæremonie Domini, quia istas duas habitudines ad Deum habent. *Die quo obrulit eos Moyses, vt sacerdotio fungerentur.* Id est istæ cæremonie, quæ supra posita fuerunt in vnctioe Aaron, & filiorum eius in die, in quo obrulit eos Moyses coram Domino, vt efficerentur Sacerdotes. Dicitur autem Moyses obrulisse Aaron, & filios eius, quia ipsi non accesserunt ad ostium sanctuarij petentes se fieri in Sacerdotes, quoniam tunc viderentur ambitiosi honoris, & reddituum, propter quod abiiciendi erant, cum se ingererent, & sic in die illa consecrationis accepit Moyses Aaron, & filios eius, & duxit eos ad ostium tabernaculi præsentans eos Domino, vt sic videretur ipsi nõ se ingessisse, sed alterius iussu fuisse ductos, sic dicitur Exodi 29. cap. & Aaron ac filios eius applicabis ad ostium tabernaculi: & hoc offerre erat. *Vt sacerdotio fungerentur.* Ideo obrulit Moyses Aaron, & filios, vt sic consecrarentur in Sacerdotes & possent fungi ministerio Sacerdotali. Nam priusquam Aaron, & filij sui consecrati essent, non erat eis ius fungendi officio sacerdotali: sicut nemo potest consecrari ante quam in presbyterum ordinatus sit. *Et quæ præcepit eis dari a filijs Israel.* Id est ista sunt, quæ iussit Deus, vt reciperent Sacerdotes ab Israelitis, cõtinentur autem hæc sub præcedenti cap. & in hoc. Nam præcedenti cap. dicitur quantum de holocausto Israelitarum Sacerdotibus proueniat, scilicet sola pellis, & quid de sacrificio pro peccato atque pro delicto proueniat, scilicet omnia, quæ erant in ipso animali præter adipem, & sanguinem, & caudam. Docuit etiam quid de similia oblata, & panibus in sartagine, & craticula, ac laganis habituri essent de oblationibus Israelitarum. De hoc 2. & 6. cap. Docuit etiam qualiter de pacifico sacrificio armum dextrum, & pectusculum habituri erant, & quid de libamenti eius. De hoc in isto cap. *Religione perpetua.* Id est obseruatione perpetua. Religio proprie dicitur aliqua ceremonialis obseruatio in solum Deum tendens, cum autem ad proximos aliquas cæremonias obseruamus religionis actus non sunt: & ob hoc iste leges sacrificiorum religio dicuntur, cum ad Dei cultum ceremonialiter extendatur, sic etiam, & fides Christiana cum obseruationibus suis religio dicitur, quia ipsa secundum se ad Deum est, & ob hoc quidam modi speciales viuendi quorundam Christianorum, qui strictiorem cæteris vitam elegerunt, religiones appellantur, sicut in monachis, & fratribus est. Dicitur hic religione perpetua, quia ista obseruantia de iuribus sacerdotalibus exhibendis ad semper erat. *In generationibus vestris.* Idem signat quod superior clausula, scilicet, quod obseruaretur ista iura Sacerdotũ in omnibus generationibus, Hebræorum, scilicet illæ durarent, quod intelligendum est non quandiu Hebræi durarent viuentes, sed quandiu durarent sacrificia offerentes: nunc quippe viuunt, sed nec sacrificia offerunt, ideo Sacerdotibus nulla iura proueniunt, sed quandiu sacrificia durauerunt, eis iura sua illæsa seruata sunt. *Ista est lex holocaustorum.*

Religio quid sit.

Cur religio forum ordines Religioes appellantur, & monachi religiosi.

Id est ista lex, quæ supra posita fuit, est, quæ debet obseruari in omnibus holocaustis. fuit autem posita hæc lex supra 1. cap. *Et sacrificij pro peccato.* Id est ista est lex sacrificij pro peccato, quæ debet obseruari in omnibus sacrificijs pro peccato, de qua dictum fuit supra 3. et 5. capit. in quarto de illis peccatis, quæ sunt per ignorantiam: in quinto de illis, quæ sunt per negligentiam, aut aliquam malitiam. *Atque delicto.* Id est ista est lex sacrificij pro delicto. alia enim sunt delicta, & alia peccata sicut declaratum fuit supra 5. capit. & alia sacrificia offeruntur pro delicto, & alia pro peccato, sicut alia cæremonie fiunt in his quantum ad aliquid, quàm in illis, quæ pro peccato. De his habet supra 6. *Et pro consecratione.* Id est ista est lex quantum ad ea, quæ dabantur in consecratione Aaron, & filiorum eius, & aliorum Sacerdotum maiorum, atque minorum. De his habetur præcedenti cap. *Et pacifico rum victimis.* Id est ista est lex de victimis pacificis, scilicet qualiter fieri debeant, & quid Sacerdotibus inde proueniat. De hoc habetur, supra 3. cap. quantum ad cæremonias sacrificij, & partem, quæ Deo prouenit habetur supra 3. cap. quantum ad partes, quæ Sacerdotibus proueniunt habetur in isto cap. *Quam constituit Dominus Moysi.* Ad legem refertur, quam dedit Dominus Moysi: nam sicut alia leges cæremoniales, & iudiciales datæ fuerunt à Deo per Moysen: ita, & leges iste de sacrificijs datæ sunt populo, & Sacerdotibus a Deo per Moysen: quoniam, vt dictum fuit in principio primi cap. ista dicebantur primo Moysi a Deo in tabernaculo testimonij, deinde ipse referebat ea ad totum populum, vel ad Sacerdotes solos secundum, quod Dominus in qualibet lege iussisset. nam in quibusdam dicitur, quod loqueretur Moyses ad filios Israel, in alijs autem, quod loqueret ad Aarõ, & filios eius. *In monte Sinai.* Omnes leges, quæ in toto isto libro datæ sunt, fuerunt ordinate in monte Sinai, quia ibi fixa erant castra filiorum Israel. quoniam Deus ista instituit, vt habetur infra 26. & 27. ca. *Quando mandauit filijs Israel, vt offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.* Id est istæ leges datæ sunt in monte Sinai, quando primo Deus mandauit Israelitis, vt offerrent sibi aliqua sacrificia. Et hoc in monte Sinai. Nam ante illam mansionem Deus nihil mandauerat Israelitis sibi sacrificare, quod fuit in ipsa consecratione Aaron, & filiorum eius, nam ante hoc nõ iusserat ipse alia, quamquam ista facta fuerant, scilicet holocausta, & pacificæ hostiæ in confirmatione legis, vt habetur Exod. 24. nam de sacrificijs, quæ facta sunt in consecratione Aaron, & filiorum eius habetur mandatum Exo. 29. de sacrificijs tamen, quæ facta sunt in confirmatione legis non est aliquis locus in sacra Scriptura, vbi Deus illa fieri mandauerit. Etia mandauit Deus in monte Sinai modos sacrificandi Israelitarum: nam omnes leges, quæ habentur de sacrificijs ibi tradite sunt. *In deserto Sinai.* Aliquando vocat Sinai desertum, & aliquando montem, & vtrumque est, nam vocatur mons, quia locus altus est, vocatur autem desertum, quia nulla hominum ibi habitatio est, sed magnæ Arabicæ solitudines: nam & Exo. 3. cap. dictum est, quod mons Sinai erat in partibus interioribus deserti.

Lex sacrificij pro peccato, ac pro delicto.

In monte Sinai datæ fuerunt istæ leges.

Quare vocatur desertum Sinai.

C A P. VIII.

OCVTVS QVE est Dominus ad Moysen, dicens: Tolle Aaron cum filijs suis, vesteque eorum, & vnctiois oleum, vitulum pro peccato, duos

Nume 17. 21. di. ca. 1. 50. di. ca. 11. post. 8. q. 1. c. in scripturis.

duos arietes, canistrum cum azymis, & cōgregabis omnem cētum Israel ad ostium tabernaculi. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi, ait: Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri. Statimq; obtulit Aarō, & filios eius. Fecit Moyses, vt Dominus imperauerat. Cumque lauisset eos, vestiuit Pontificem subucula linea, accingens eum baltheo, & induēs eum tunica hyacinthina, & desuper humerale imposuit, quod astringens cingulo aptauit rationali, in quo erat doctrina, & veritas. Cidari quoque textit caput: & super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut praeceperat ei Dominus. Tulit, & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum cum omni suppellectili sua. Cumque sanctificas aspersisset altare septem vicibus, vnxit illud, & omnia vasa eius, labrumq; cū basi sua sanctificauit oleo. Quod fundens super caput Aaron, vnxit eum, & consecrauit.

26. di. c. ec.

De consecratione Aaron.

Tractatus de consecratione Sacerdotum

Ritus consecrationis Aaron, & filiorum eius

LOCUTVS QVÆ. In isto libro intendebat Legislator tradere modos ceremoniarum, quæ ad Deum fiunt, inter quæ principalis est sacrificiorum oblatio: ideo illa expleta incipit hic alias ceremonias pertractare: & post ipsa sacrificia agit de personis offerentibus sacrificia. Et hoc erat dupliciter, quoniam quidam offerrebant sacrificia ratione ministerij: alij autem ratione religionis, & fidei. Primi sunt Sacerdotes, quibus ex ministerio sacerdotali offerre comperit: secundi autem populares, quibus ex religione, & ratione fidei offerre conuenit. Agitur autem de dispositione omnium istorum ad offerendum. De dispositione vulgarium habetur infra 11. & vltra: de dispositione autem Sacerdotum habetur hic. Et diuiditur in tres partes, quoniam primò ponitur consecrationis ritus: secundo consecratorum vnus: tertio eorundem casus: secunda in principio noni capit. tertia in 14. Prima in quatuor partes, primò ponitur necessarium ad consecrationem propositio: secundo consecrationis executio: tertio, quæ ad solum Pontificem pertinebant patratio: quarto ad ea, quæ communia sunt summo Sacerdoti, & minoribus, sit quedam reuerfio. Secunda ibi. Statimque. Tertia ibi. Filios quoque eius. Quarta ibi. Obtulit, & vitulum pro peccato. Circa primum dicitur. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Ponit hic istud tanquam caput orationis: quoniam iam incipit hic alius tractatus distinctus a superiori: nam cū debeat hic agi de executione sacrificiorum cuius leges supra positæ fuerant, oportuit, quod poneret de titulo, quem habebant Sacerdotes ad ministrandum: hoc autem erat, quia erant consecrati, vt sacerdotio fungerentur: ideo exprimitur hic modus, quo ista consecratio facta est.

Quare lex de consecratione Aaron, & filiorum suorum ponitur hic per recapitulationem. Quest. 1.

ET sciendum, quod non ponitur hic modus consecrationis Aaron, & filiorum eius tanquam nominiter hic traderetur regula ad consecrandum eos post

ea, quæ dicta sunt supra: nam lex consecrationis data fuit Exo. 29. nunc autem fit recapitulatio: nam si hic fieret consecratis ordinis collocatio, oporteret, vt post leges, quæ supra positæ sunt, traderetur regula de consecratione Aaron, & filiorum eius, & quod post omnia illa fuissent isti consecrati. Sed falsum est, vt declarauimus supra cap. 7. nam consecratio Sacerdotum inchoata est primà die, qua erectum fuit tabernaculum: iste autem leges sacrificiorum datæ sunt in ipso tabernaculo, vt patet supra 1. cap. & sic necessarium est quod postquam inchoauit Sacerdotum consecratio, fuerint datæ istæ leges, hic tamen fit recapitulatio, quæ est quocumque aliquid describitur fieri postquam factum est, & non tenetur ordo naturalis: fuit tamen satis conueniens causa ad faciendum istam recapitulationem, quia in hoc libro tradebatur doctrina omnium ceremoniarum tam in sacrificio, quam præter sacrificia: & quia consecratio Sacerdotum potissimum pertinebat ad sacrificia: post ipsum tractatum de sacrificijs adiunctus fuit hic ritus de consecratione Sacerdotum. Tolle Aaron cum filijs suis. Hoc refertur ad ea, quæ præmittentur in Sacerdotum consecratione: nam cum ipsi deberent consecrari in Sanctuario, oportebat, vel quod ipsi venirent ad pendendam consecrationem, vel quod aliquis eos duceret ad consecrandum. Hic autem ponitur qualiter iussu Dei Moyses tulit illos ad consecrandum, & hoc fuit conuenientissimum. nam nõ decebat, vt Aaron, & filij sui peterent sacerdotium: nam sacerdotium dicit quædam dignitatē, & honorem, & redditus: si autem aliquis ista peteret esset ambitiosus, & non se haberet conuenienter in prelatione sua, sed nos non permitimus dominari hominem, sed rationem, id est, nõ permitimus, quod homo dominetur iuxta desideria sua, sed secundum rationem, vt ait Aristot. 5. Ethico. ergo ille, qui dignitatem petit indignus est, & merito repellendus. In dignitatibus quoque secularibus hoc obseruatur, vt qui in dignitatem se constituit petit ad dignitatem nullam admittatur, vnde & aliq; leges aliquorum populorum valde iustas habent, vt eo ipso quod pro aliquo ad dignitatem fuerit rogatum; fiat inhabilis ad illam: nec quantuncunque alias dignus sit, ad illam recipi possit, cum non proficiendi, sed præsidendi animo eam ambire videatur. Erat igitur valde iniustum, quod Aaron, & filij sui appeterent sacerdotium, cum quandam dignitatem, & honorem dicar; ac redditus: hæc autem optanda non sunt, multo autem fortius petenda non erunt: si autem Aaron, & filij sui ista petissent inhabiles reddebantur: Deus autem nolebat istos esse inhabiles, ideo iussit, vt Moyses illos ferret ad consecrandum, & ipsum mādaturum Dei fuit eis causa iusta ad recipiendum sacerdotij dignitatem. Sic habetur ad Hebr. 5. cap. cum dicitur: Nemo sibi indifferenter honorem sumat, sed qui vocatus est a Deo tanquam Aaron. Et quamquam ibi dicat Apostolus solum de Aaron, quia erat principalis: tamē intelligitur etiam de omnibus alijs filijs suis, cum hic iubeat Deus vocari filios Aarō, sicut & ipsum Aarō.

Aaron, & filij sui nõ peterunt se consecrari in Sacerdotes.

Qui petit honorem quæsitique dignitatem in se inuisibilem.

Fuerunt autem quatuor filij Aaron, qui cum ipso consecrati sunt, scilicet, Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar, vt habetur Exodi 29. Vestes eorum, & vnctionis oleum. Iuber Deus, quod Moyses tollat ista ad Sanctuarium, vbi consecrati debebant filij Aaron cum patre: nam in consecratione induebantur Sacerdotes minores vestimentis suis, scilicet feminalibus, & tunica byssina, & baltheo, ac cidari. Sumus Sacerdos induebatur omnibus decem vestibus suis, scilicet, his quatuor supra dictis, & tunica hyacinthina, & rationali, ac superhumerali, & cingulo, ac lamina aurea, & thiarâ hyacinthina, de his omnibus habet Exo. 29. ca. ducendę

Decem vestibus summus Sacerdos induebatur.

Hæc sacrificia quare fierent.

ducendę igitur erant vestes iste Sacerdotum ad ostium tabernaculi, vt Sacerdotes induiti illis consecrarentur. Iuberet etiam duci oleum vnctionis. Istud erat aliqd compositum ex pluribus speciebus mixto oleo oliuarum, & fiebat confectio illa liquida, ita vt aliquater fluere posset. De modo autem huius consecrationis habetur Exodi 30. cap. Erat enim istud oleum ad vngendum Aaron, & filios eius, & vestes suas, & ipsum tabernaculum cum vasis. Erat autem ita sacratissimū, vt nulli hominum liceret quærere illud in vsus suos. De hoc infra in litera, & Exo. 30. cap. Vitulum pro peccato. Id est, quod deberet ducere Moyses ad ostium tabernaculi vnium vitulum, qui immolaretur pro peccato Sacerdotum, iste vitulus dabatur de expensis Sacerdotum, quoniam ista consecratio ad eos pertinebat, & non ad populum: ideo quamuis in alijs sacrificijs offerrentur expensæ a populo, quia ipsa sacrificia dabantur pro populo: tamen hic solum offerrebat expensarum copia ab Aaron, & filijs suis. Duos arietes. Offerrebatur isti duo arietes, vt vnus esset ad hostias pacificas, & alius in holocaustum: nam in sacra Sacerdotum vnctione omne genus sacrificiorum erat, scilicet, tam pro peccato, quam in holocaustum, quam ad victimas pacificas. De ritu autem immolationis horum habetur Exodi 29. & ibi ponitur causa, quare ista sacrificia fierent. de hoc etiam habetur infra in litera, & pertinent ista sacrificia ad primum diem consecrationis Sacerdotum. De alijs autem diebus, an ista fierent, non exprimitur, sed habetur Exodi 29. quod in illis septem diebus quotidie fieret consecratio, & immolatio vituli pro peccato, cum dicitur: Septem diebus cōsecrabis manus eorum, & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum, Canistrum enim azymis. Iubeat etiam Deus in hac prima die adduci panes azymos, & crustulam absque fermento oleo aspersam, & lagana azyma oleo lita. Omnia autem hæc de triticea similia fiebant, quæ posita in holocausto offerrebatur coram altari holocaustorum, vt patet Exodi 29. Et congregabis omnem cætum filiorum Israel ad ostium tabernaculi.

De tribus causis quare omnes Iudei vocati sunt, quando Aarō & filij sui consecrati sunt. Quest. 11.

CVM fieri debuit consecratio Aaron, & filiorum eius, publica esse debuit: ad quam omnis cætus filiorum Israel vocari debuit, quia proficiebat ad multa. Primo quia ista consecratio, quæ magne solennitatis erat, fieret cum honore, quod non couingeret, nisi congregarentur filij Israel ad videndum illam, & honorandum. Secundo facta fuit congregatio, vt viderent omnes Israelite Aaron, & filios eius antequam consecrarentur, vt si forte aliquis obijcere veller aliqua crimina in illos, propter quæ a consecratione repellerentur. Sic enim fit cum matrimonia copulari debent, quod publicè contractus fiat, vt si forte aliquis velit obijcere vinculum consanguinitatis, vel aliud impedimentum propter quod impediatur contractus. Tertio fieri debuit ista congregatio Israelitarum, quoniam Aaron, & filij eius in consecratione acquirebant quandam honorem super populum, & iurisdictionem quandam, cū deberent distinguere, & iudicare inter causam, & causam, & sanguinem, & sanguinem, & lepram, & lepram, atque arbitrari quid mundum, & immundum, vt habetur Deutero. 17. cap. & extra qui filij sunt legi. cap. per venerabilem. Consequerentur etiam Sacerdotes super populum redditus quosdam, cum reciperent primitias, & partes decimarum, & vota atque sacrificiorum partes; multa quoque alia iura, de quibus ha-

betur Numeri 18. cap. Conueniens ergo erat, vt populus, cui præficiantur Sacerdotes per consecrationem suam, & a quo receptum erant iura, vocarentur ad consecrationem Sacerdotum, per quam tota ista potestas tribuebatur, & sic viderentur consentire illi consecrationi, & iurisdictioni Sacerdotum in ipsos, qui ex hac consequerentur, ne postea esset occasio aliquibus Israelitis ad repugnandum Aaron, & filijs consecratis: nam cum publicum fieret, erat ibi cuiuslibet ius opponendi contra illam consecrationem. Si autem subiticeret, consensisse videbatur, nec manebat ei ius postea obijcendi in consecrationem: nam si ista consecratio publicè facta non fuisset, in cōuenientia multa sequi poterant: cum Core, & Dathan, & Abiron, atque alij complices sui insurrexerint contra Aaron, & Moysen, & filios Aaron, dicentes, quod ipsi vsurpauerunt sibi dominium super totum populum, & postea perierunt, quidam igne combusti, alios autem terra absorbit, vt patet Num. 16. cap. quanto magis insurgere potuissent, atque coloratam occasionem habuissent, si consecratio ista facta fuisset, nullo vocato? Debit ergo vocari totus cætus filiorum Israel. Item quæ aliqua, quæ honesta sunt fiunt, non erubescimus illa in publico facere, cum verò illa in tenebris agimus ex hoc ipso illa de iniquitate suspecta reddimus: nã qui malè agit odit lucem, iuxta dictum Ioannis cap. 3. & habetur extra de offi. dele. cap. consuluit. sic enim Iob ait: Oculus adulteri obseruat caliginem, & dicit, quare me videbit? Si autem ista consecratio in tenebris, aut nullo vidente facta fuisset, ex hoc ipso dabatur occasio præsumendi ipsam aliquid turpitudinis, vel fraudis continere: Deus autem voluit tollere omnes istas suspciones, ideo iussit congregata multitudine Israel hanc celebrari consecrationem. Ad ostium tabernaculi. Intrauerunt isti Israelite vocati a Moysen intra altarium conuenientes ad ostium tabernaculi: quoniam ibi apud altare ista consecratio fieri debebat, vt ipsi eam viderent. Nec tamen intelligendum est omnes Israelitas conuenisse intra atrium ad ostium tabernaculi, nam non posset ibi capi tota illa multitudo cum esset vltra mille millia virorum; immo vltra ter mille millia computatis omnibus Leuitis, & viris aliarum tribuum, & Aegyptijs, qui accesserunt cum ipsis, & hoc tam senibus quam iuuenibus, quos scriptura magne multitudinis esse ait: sed aliqui intrauerunt intra Sanctuarium atrij, scilicet digniores totius populi, & ceteri, qui capi potuerunt interius: reliqua autem multitudo circumfusa mansit in atrio tabernaculi. nam per cortinas reticulatas, quæ erant in atrij gyro videre poterant, qui exterius manebant. Fecit Moyses, vt Dominus imperauerat. Ad omnia superiora refertur istud cap. quod adduxit Aaron, & filios eius ad ostium tabernaculi, vestes eorum, & oleum vnctionis, & vitulum ad offerendum pro peccato, & duos arietes, & canistrum azymorum cum panibus: vocauitque vnuersum cætum filiorum Israel ad videndum consecrationem. Congregataque omni turba ante fores tabernaculi ait. Non est intelligendum, vt supra dicebamus omnem Israelitarum turbam intra atrium conuenisse, cum non caperent, sed quidam interius, alij verò exterius circumfusi manebant, omnes tamen congregati dicebantur ad fores tabernaculi, quia in circuitu eius circumfusi erant singuli prout appropinquare valebant. Iste est sermo, quem Dominus iussit fieri. Dicit Iosephus, quod populus volebat facere Moysen Sacerdotem magnum, cum ipse cunctis melior videretur: sed ipse animauit eos, vt assumerent Aarō dicens se esse multum occupatum circa Domini collucationem, nec vacare posse omnibus ministerijs Sacerdotalibus sanctuarij: Aaron autem conuenienter hoc facere posset: quoniam

Que oculi sunt in specula suis.

Cap. 24.

An omnes Israelite intrauerunt in atrium tabernaculi ad ostium consecrationis

quoniam nulla erat occupatione impeditus. Itē suadebat hoc dicens, quod Dominus iudicauerat ad hoc conuenientiore esse Aaron, quam Moysen: ideo dicit Moyses. *Iste est sermo, quem iussit Dominus fieri.* Id est, hoc est quod Dominus mandauit, scilicet Aaron, & filios suos prescribi in Sacerdotes, ideo nolite me inquietare in Sacerdotem assumere volentes. *Iste est sermo, quem Dominus iussit fieri.* Non accipitur hic proprie sermo, quoniam sermo non fit, nec iubet Deus eum fieri. Sed accipitur sermo pro ipsa re facta, scilicet iste est sermo, quem iussit Dominus fieri, id est ista est res, vel opus quod Dominus fieri mandauit, & sic accipitur multoties in sacra Scriptura, ut verbum dicitur ipsa res, quae fit: sic habetur 1. Reg. 3. cap. Ego faciam verbum in Israel, quod quicumque audierit, tinnient aures eius, id est, ego faciam rem mirabilem, quam omnes audientes stupebunt; sic etiam dicitur 2. Reg. 1. cap. quod est verbum, quod factum est in castris. *Statimque.* Hic ponitur secundum, scilicet, operis executio, & diuiditur in quatuor partes, quoniam primo ponuntur ea, quae erant communia Aaron, & filiis eius circa eorum consecrationem. Secundo ea, quae pertinebant ad solum Pontificem. Tertio ea, quae ad solos minores Sacerdotes pertinebant. Quarto designantur ea, quae communia erant. Secunda ibi. *Obtulit & vitulum.* Circa primum. *Statimque obtulit Aaron, & filios eius.* Antequam Moyses vocaret totam multitudinem Israelitarum, nihil fecerat in consecratione Aaron, & filiorum suorum. Cum autem vniuersus populus congregatus esset, praesentauit illos coram ostio tabernaculi: erat enim ista praesentatio aliquid praecedens, & dispositiuum ad consecrationem. *Cum lauisset eos.* Id est Moyses lauit Aaron, & filios suos, nec tamen dicitur hic an lauerit manus, vel pedes, vel an totum corpus lauerit: nam cum deberent ministrare quotidie lauabant manus suas, & pedes in libro aeneo: nec ullam ministracionem, non praemissa hac lotionem, facere poterant; ut patet Exo. 30. cap. intelligendum tamen magis est, quod Moyses lauerit Aaron, & filios suos in toto corpore, cum scriptura non dicat hic, quod lauit manus, aut pedes eorum: sed simpliciter, quod lauit eos, quae lotio totum denominare videtur, & videtur esse ad hoc ratio secundum tropologiam: nam lotio significat sordium absterisionem; qui autem in sacerdotium assumitur ab omnibus inquinamentis mundus esse debet: ut ergo omnibus veteris vitae conuersationibus, & erroribus, qui in Sacerdotibus assumebantur abrenunciassent viderentur, toto corpore lauandi erant: in quotidianis autem ministracionibus non lauabantur toto corpore, sed in manibus, & pedibus dumtaxat: nam qui semel in sacerdotium assumptus erat ab omnibus prioris vitae actibus iam recesserat, nec quotidie sibi recedendum erat: quare nec toto corpore ad huius significationem lauandus erat: sufficiens namque erat si manibus, & pedibus laueretur.

Sermo capitur saepe & verbum pro re facta.

Operis executio, ac eius diuisio.

Cum Aaron, & filij sui consecrati voluerit, lauent manus, & pedes, & totum corpus.

Duplex causa lotionis Moysi in Aaron, & eius filios. *Quaestio. III.*

CAUSA autem huius lotionis duplex erat, scilicet secundum litteram, & secundum tropologiam: quantum ad litteram ratio erat, quoniam his duabus partibus corporis Sacerdos sacra contingeat, scilicet manibus, & pedibus: manus, quidem quoniam hostias immolabat, pelles detrahebat, carnes in frusta secabat, adipem quoque, & vniuersa, quae de carnibus in ius Domini cedebat, creanda altari imponebat. Alia quoque huiusmodi,

quae ad similem ministracionem pertinebant, manibus contrahebatur: pedes autem lauari debebant, quoniam Sacerdos ministrans sacrum tabernaculi, & atrij pavementum illis contingeat: nam cum Sacerdos ministrare ad altare holocaustorum accedebat, ubi locus sanctus erat: ingrediebatur etiam intra ipsum tabernaculum quotidie ad componendum lucernas in mane, & vespere, ut arderent coram Domino. Sic habetur Exo. 27. cap. & infra 24. cap. ingrediebantur etiam in illud, ut offerrent quotidie in mane, & in vespere thymiama coram Domino, ut patet Exo. 30. cap. cum dicitur: Et adolebit incensum super eo Aaron suauis flagrans mane, quando componet lucernas, incendet illud, & quando collocat eas ad vespere, ut thymiama sempiternum. Haec autem loca sacratissima erant. Nec videtur, quod Sacerdotes illa tangerent pedibus calcatis, sed solvebant calciamenta de pedibus suis cum illic accederent. Sicut patet Exo. 3. cap. cum Deus locutus fuit Moysi de rubo, qui ardebat, & non comburebatur, & ait: Solue calciamenta de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est. Cum ergo tabernaculum esset terra valde sancta, non licebat a Sacerdotibus tangi, nisi pedibus nudis, & tunc cum pedes essent aequaliter immundi ex prophanarum rerum conculcatione, oportebat, ut lauerentur ad contingendum loca sacra. Secunda causa huius est secundum tropologiam: nam ablutio istarum partium significat aliquid, quod Sacerdotibus semper conuenit, & est quoddam dispositiuum ad omnem ministracionem manuum: namque ablutio munditiam in operibus signat, per manus autem omnis operatio fit, cum manus dicatur organum organorum, ut ait Aristot. 2. de Anima, & quia ad omnem ministracionem munditia operum requiritur conueniebat manus lauari: pedes autem affectiones signant: nam sicut pedibus in aliqua tendimus, ita, & affectionibus in bona aut mala progredimur. Ad diuinam autem operationem non solum ministraciones, sed etiam affectiones mundas esse oportet. pedibus igitur ac manibus lotis Sacerdotes ministrare debebant. hoc autem ad quotidianam pertinebat ministracionem. In prima autem cum consecrari debuerunt totum corpus lauatum est ex causa supra posita. Ista lotio fieri debebat intra Sanctuarium, scilicet inter altare, & ostium tabernaculi, quoniam ibi erat labrum aeneum, in quo aqua fundebatur ad lotionem Sacerdotum, ut patet Exodi 30. *Vestiuit Pontificem.*

Sacerdotes tabernaculi de positis calciamentis ingrediebant, & quare.

De partamentalium Cap. 10.

Vestes summi Sacerdotis, quae erant 10. quomodo appellabantur. *Quaest. IIII.*

HIC ponitur secundum, quod pertinebat ad solum summum Sacerdotem, & erat de vestimentis suis qualiter eum Moyses induit, in quibus, nec nimis immorandum est: cum de his dictum fuerit Exodi 29. cap. *Vestiuit Pontificem.* Scilicet Aaron, ipse namque solus in Pontificem, scilicet Sacerdotem magnum assumptus est, filij autem eius in Sacerdotes minores. *Subucula linea.* Subucula dicitur esse quaedam vestis linea byssina, quam accipiebant Sacerdotes, tam Pontifex, quam minores: & vocatur Exodi 28. cap. linea stricta, vel byssina vestis: hanc autem accipiebat primo Sacerdos. Nec tamen intelligendum est, quod ante hoc nullum sacerdotale ornamentum haberent: nam ante omnia quilibet Sacerdos habeat feminalia linea, quae sacra erant per tingentia usque ad renes: nemo enim sine his ministrare debebat, alioquin moreretur, ut patet Exo. 28. cap. Erat autem ordo iste, ut Sacerdos introiens in Sanctuarium deponeret calciamenta de pedibus suis,

Subucula quid sit.

Sacerdos quomodo in Sanctuarium introibat.

Baltheum quid sit.

Tunica hyacinthina quid sit.

Super humerale quid sit.

siqua gerebat, & lauaret pedes ac manus: deinde depositis femoralibus, quae in usus eius semper erant, sumebat feminalia sacra, quae erant in sanctuario: post haec autem in ducebat subuculam siue vestem lineam de qua hic dicitur. *Accingens eum Baltheo.* Id est ista tunica cingebatur baltheo superposito. Est autem baltheum, secundum quosdam, dimidia vestis proueniens a zona usque ad pedes cooperiens hominem per gyrum. Sed hoc multis rationibus falsum esse Exo. 18. cap. conuicimus. Secundum Iosephum baltheus est quoddam cingulum latitudine quatuor digitorum factum ex auro, & purpura, & hyacintho, coccoque bis tincto, & bysso retorta, eratque ad cingendum Sacerdotem; quod hic apparet, cum dicitur accingens eum baltheo, id est, quod ista tunica stringebatur ne laxa flueret, & corpori Sacerdotis non coaptaretur. Id autem, quo stringebatur erat baltheus. *Et induens tunica hyacinthina.* Id est induit Moyses Aaron tunicam hyacinthinam. Erat autem tunica hyacinthina, quae vocatur Exodi 28. cap. tota hyacinthina facta de sola hyacintho, scilicet de filis celestis coloris, siue azurini, qui alias hyacinthinus dicitur. Et ista vestis habebat in extremitate sua per gyrum tintinabula aurea, & mala punica de filis facta, atque ad solum summum Sacerdotem pertinebat, ut patet Exo. 28. cap. quid autem ista vestis significaret, & quare eam assumeret Sacerdos magnus, & non minores eo. cap. late dictum est. *Et desuper humerale imposuit.* Superhumeralis erat quaedam vestis solius Sacerdotis magni: & ista non operiebat totum corpus, sed erat quadrangula, altera parte longior habens aperturam per quam Sacerdos magnus caput immitebat, atque pendeat a parte posteriori usque ad zonam, atque erant Sacerdotis scapulas: in parte autem anteriori pendeat identidem usque ad zonam habens quoque foramen magnum in pectore quadratum ad magnitudinem vnus palmi, in quo ponebatur rationale, quod erat in magnitudine palmi vnus, ut cum eodem ligaretur catenulis, & vincinis, & vitta hyacinthina. Habebat autem istud humerale latitudinem, ita ut super humeros pendens tegeter illos: habebat etiam condylos in partibus lateris, ut posset pars parti per condylos cohaerere, & vnum latus illius sub vno brachio Sacerdotis per condylos ligabatur. Aliud autem latus alio modo sub altero brachio Sacerdotis simili condylo nexu cohaerebat. Cuius figuram aliquis assumere poterit, si diploidem mediam acciperet peruenientem solum usque ad zonam, quae non habebat manicas, nec in anteriori parte dimidij pectoris condylo nexu cohaerere, sed fuit vtroque laterum vnam haberet condylaturam. Hoc autem ornamentum pontificale superhumeralis dicitur, quia super humeros positum pendeat in parte anteriori, & posteriori usque ad zonam. Vocatur autem aliquando ephod, quod ei nomen in Hebraeo est. Erat autem istud ornamentum factum de auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, quod habebat in duabus summatibus suis super humeros Sacerdotis duos lapides onychinos, in quorum quolibet erant sculpta sex nomina filiorum Israel. De figura autem huius superhumeralis, & varijs dispositionibus circa illud, & de causa quare factum est, atque ministeria eius Exo. 28. cap. dictum est. *Quod adstringens cingulo aptauit rationale.* Id est Moyses strinxit illud superhumeralis cingulo quodam, & composuit rationale ipso superhumerali, ut decenti habitudine cohaereret. In hoc autem apparet veritas positionis Iosephi, qui praeter baltheum posuit aliud cingulum: ita ut essent 10. ornamenta Sacerdotis magna. *Quod Rabi Abraham, Aben, Ezra, & Rabi Salomon negant* nam supra dicebatur tunica esse in-

Superhumeralis, & ephod id est.

gendam baltheo; hic autem dicit superhumeralis iungendum cum cingulo; & sic distinguuntur baltheus & cingulum. Dicit hic rationale coniungi superhumerali. In quo sciendum rationale esse vnum de ornamentis summi Sacerdotis: erat enim paruum magnitudinem habens palmi vnus, & figura quadrata: atque duplicatum, scilicet, ut pannus simplex non esset, erat autem factum ex filis auri, & hyacintho, purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta pulchra varietate compositum, in quo ponebantur 12. lapides preciosi diuersarum specierum in quatuor versibus; habebantque isti duodecim lapides nomina 12. filiorum Israel. In primo versu erant tres lapides tria nomina continentes, in secundo totidem, in 3. ac 4. totidem. Habebat autem istud rationale quatuor angulos, siue quatuor anulos aureos, qui correspondebant alijs quatuor anulis aureis ex opposito in superhumerali: habebat etiam catenulas aureas, & vincinos, & in apertura quadrata vnus palmi, quae erat in Sacerdotis pectore in ipso superhumerali ponebatur rationale claudens illam aperturam, ita ut illa vestis continuata superhumeralis, & rationale viderentur. Colligabantur autem mutuo ductis hyacinthinis vittis per quatuor anulos aureos rationalis, & totidem ex aduerso positos in ipso superhumerali: faciebant quoque ad istud catenulae aureae cum vincinis suis duo ista ornamenta copulantes. Et hanc vocat hic litera a pratione superhumeralis cum rationali. Vocatur autem istud ornamentum rationale, quia iusserat Deus, ut Aaron portaret in pectore suo rationem, vel iudicium filiorum Israel. Secundum Hebraeos tamen vocatur pectorale, quia super Sacerdotis pectus ponebatur. De materia autem, & figura huius rationalis, & de mysterio eius, & causa, quare factum est, abundantius dictum fuit Exodi 38. c. tam in litera, quam in commento. *Quod adstringens cingulo aptauit rationale.* Non est autem intelligendum, quod superhumeralis, & rationale inter se stringeretur cingulo: quoniam ut habetur Exo. 28. cap. colligabantur mutuo per quatuor anulos existentes in vtroque ductis per eos vittis hyacinthinis, & per carenulas, & vincinos aureos. Erat autem ista colligatio perpetua, ut nunquam superhumeralis segregaretur a rationali, sed quicquid vnum sumeret, alterum quoque acciperet. Refertur tamen hic stringere ad solum superhumeralis, quod super Sacerdotis humeros existens pendeat in anteriori parte usque ad zonam, & in posteriori eodem modo, quod si non stringeretur ad corpus Sacerdotis aliquo cingulo, laxum flueret, & inepte corpori Sacerdotis cohaerere. Et hoc satis exprimit litera, cum dicit, quod stringens cingulo, id est superhumeralis strinxit cingulo colligans illud corpori. Cum autem subiungitur. *Aptauit rationale ad illud pertinet, scilicet, quod coniunxit rationale superhumerali per illas ligaturas, quae habentur Exodi 28. cap. In quo erat doctrina, & veritas.* Dicitur autem doctrina, & veritas in rationali, quia secundum quosdam erant in duplicitate eius quaedam laminae aureae sculptae nominibus Dei, in quibus ad inquisitionem de rebus ambiguis veritas patefiebatur. An iste laminae essent factae ad modum astrolabiorum, ut vult Rabbi Abraham, Aben, Ezra, & an ex figura istarum laminarum assumpserint Gentiles modum astrolabiorum suorum Exo. 28. cap. late dictum est. Dicendum tamen iudicium, & veritatem rationalis esse, quia fulgor lapidum rationalis monstrabat veritates inquisitionum rerum, sicut Iosephus ait. Quo autem tempore cessauerit fulgor istorum lapidum, & duorum onychinorum existentium in superhumerali Exo. 28. cap. dictum est. Vel dicendum doctrinae, vel veritatem esse in rationali, quia appositio rationali respon-

An ornamenta Sacerdotis magni essent, vel 10. Rationale quid sit.

De colligatione qua habebatur per humerale cum rationali.

Doctrina, ac veritas in rationali quare dicitur.

respondebat Deus ad inquisitiones factas a Sacerdote, de quo habetur 1. Reg. 23. cap. De his autem questionibus, an proponerentur in scripto, vel in voce Exodi 28. cap. dictum est. Dicebatur autem hoc esse doctrina, & veritas, quoniam per hoc manifestabatur veritas rerum, & quam per doctrinam. In Hebraeo autem habetur. *Vrim & tumim*. Idest lucas, & integritates, quod in litera nostra signatur per doctrinam, & veritatem, & est congruens adaptatio: nam lux manifestatiua est rerum, sic & doctrina manifestatiua est veritatum: & sicut integritas, vel perfectio totalitatis dicitur; ita, & veritas integritatem quandam habet: nam sicut bonum secundum Dionysium constat ex integra causa, malum vero ex defectibus singularibus: ita, & verum integritatem quandam exigit, falsum autem ex quibuslibet defectibus est. De his autem omnibus latissime dictum est Exodi 28. cap. *Cidaris quoque textit caput*. Istud est aliud ornamentum, quod pertinebat, tam ad Sacerdotes minores, quam ad Sacerdotem magnum. Erat autem cidaris quoddam ornamentum capitis de bysso factum, & rotundum ad modum cucurbitae, vel birreti, & acuebatur in conum super caput, ita vt non plene rotundum esset: hoc autem solum portabant minores Sacerdotes: maiores autem portabant istam cidaris, & desuper illam mitram hyacinthinam. *Et super eam contra frontem posuit laminam auream*. Ista lamina aurea erat quoddam pertinens ad summum Sacerdotem; & erat in hunc modum facta, vt esset de auro purissimo, atque non esset penitus circumdans caput, sed a parte frontis existens perueniebat vsque ad utranque aurem: erat in modum semicirculi cuiusdam, & postea religabatur vitta hyacinthina ad mitram hyacinthinam, vt teneri posset semper in fronte Sacerdotis: erat autem in ea scriptum hoc, scilicet Sanctitas Domini. Hac enim gerebat semper Sacerdos magnus, cum ministraret coram Domino, vt habetur Exodi 28. cap. Dicebatur ista esse super cidaris, quia cidaris cooperiebat quandam partem frontis Sacerdotis, & super cidaris ponebatur lamina aurea, ne immediate cohereret fronti: quoniam non poterat esse conueniens habitudo, si lamina immediate copularetur fronti: nam durum super durum non conuenienter fideret. Dicebatur esse contra frontem; quia non erat penitus lamina super frontem, sed super aliquam partem capillorum, & tangebatur cooperiens aliquid de fronte Sacerdotis. *Consecratam in sanctificationem*. Dicitur ista lamina consecrata, quoniam ipsa fuerat lita oleo vnctionis sicut cetera vtenilia Sanctuarij, & Sacerdotales vestes. Dicitur in sanctificationem: id est ad sanctificationem, scilicet, quia ista lamina solum erat in fronte Sacerdotis ad vsus sanctos, quando appareret coram Domino: aliam autem nunquam eam gerebat in fronte. Vel dicitur lamina consecrata in consecrationem, vel sanctificationem, id est lamina designata ad solos vsus sanctificationis, id est verum de qualibet veste Sacerdotali, quia illa erat consecrata in sanctificationem id est ordinata ad hoc, quod in ea fierent vsus sancti. *Sicut preceperat ei Dominus*. Idest Moyses vestiuit Aaron omnibus vestibus Sacerdotalibus, quae supra posita sunt, quia supra sic ei mandauerat Dominus. Sed intelligendum est, quod non ponuntur hic omnes vestes Sacerdotales, quoniam ipse erant 10. scilicet feminalia, & linea stricta, & baltheus, tunica hyacinthina, cingulum, rationale, super humerale, lamina aurea, cidaris, & mitra hyacinthina, de quibus habetur Exo. 28. capitu. hic autem sola octo exprimuntur, & subticentur duo, scilicet feminalia, & tiara hyacinthina: & quamquam hic non expresserit scriptura, tamen Deus iussit, vt indueretur omnibus his vestibus, cum dicitur, quod omnes ve-

Vrim, & Tumim quid.

Cidaris quid sit.

Quare dicitur lamina consecrata.

Non ponuntur hic omnes vestes sacerdotales sed tantum 8.

stes Sacerdotales debere habere in consecratione sua Sacerdos. *Tulit & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculum*. Quale autem esset istud oleum vnctionis habetur Exo. 30. capitu. tollebat autem Moyses istud oleum ad vngendum Aaron, & filios eius, & vestes eorum sicut infra patet. Vocatur autem oleum vnctionis, id est dicatum ad vnctionem faciendam in tabernaculo, & vasis eius, & hoc ad differentiam alterius cuiuslibet olei: nam oleum simplex de arboribus, ad istam vnctionem non proficibat, cum solum esset: erat enim istud oleum in modum vnguenti crassum, quia ex materia solida factum erat. *Quo liniuit tabernaculum cum omni supellestili sua*. Moyses liniuit tabernaculum, & vasa eius, vngens isto oleo vnctionis, quoniam ista erant ad specialem cultum Dei, propter quod debebat fieri in eis aliqua caeremonia; propter quam a prophanis vsibus segregata diuino cultui mandata erant. & hoc erat in vnctione olei: quia nulla alia res vngenda erat, nec ad aliquos humanos vsus applicabatur, vt habetur Exo. 30. cap. vnde qui tale vnguentum conficeret, aut confectum ad alios vsus applicaret, moriebatur. Non est autem intelligendum, quod totum tabernaculum hoc oleo sancto liniuitur, quoniam quantitas illa, quae ponitur Exo. 30. ca. non sufficeret etiam ad partem centesimam, nec centesimam Sanctuarij. Vnde aliquis dicit, quod hic non facta fuit litura in tabernaculo, & rebus eius, sed quaedam aspersio guttatim super ipsum tabernaculum. Sed etiam hoc non potest stare, quia litera dicit, quod Moyses liniuit tabernaculum: linere autem ab aspergendo multum distinguitur, aspersio namque sine contactu ad rem, quae aspergitur est, litura vero per contactum est: ideo dicendum est, quod Moyses linebat Sanctuarium cum supellestilibus, quia intingebat digitum in vnguento illo, aut aliquid alterum, & linebat aliquid in partibus ipsius Sanctuarij, faciendos aliquas figuras, sicut moris est in Ecclesiarum nostrarum consecratione, quae per oleum sanctum fit; nam non liniuit tota ipsa Ecclesia, sed in quibusdam angulis crucebus, & quaedam vnctiones. *Cum omni supellestili sua*. Vocatur supellex Sanctuarij quodcumque vas, aut instrumentum ad aliquam ministracionem determinatum in Sanctuario, sicut arca foederis, & propitiatorium, & altare thymiamatis, & candelabrum, ac mensa propositionis, & altare holocaustorum, & cetera in hunc modum, de quibus j. d. In istis autem supellestilibus fiebat al. quo modo vnctio, & aliquo modo aspersio, vt patet de altari holocaustorum, de quo immediate dicitur. *Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus*. Omnia vasa Sanctuarij Moyses liniuit, & sanctificauit, sed in altari holocaustorum fecit aliquid speciale, quia liniuit illud, & asperit: primo namque asperit illud septem vicibus, scilicet accipiens de oleo illo vnctionis in digito suo, & aspergens septies contra ipsum altare, vel accipiebat aliquod aliud aspersorium, & intingens illud in oleo vnctionis aspergebat septies contra ipsum altare, ita tamen ne guttae illius in terram fluerent, quoniam sanctae sanctorum sunt. Sed magis dicendum videtur, quod mittens digitum in vnguentum illud aspergeret ipsos parietes altaris, sicut dicebatur supra 4. cap. de Sacerdote aspergente sanguinem contra velum Sanctuarij, qui digito immisso in sanguine aspergebat. Haec enim aspersio fiebat per septem dies ita, quod quotidie iteraretur, vt habetur Exo. 29. cum dicitur: *Mundabisque altare cum immolaueris expiationis hostiam, & vnges illud in sanctificationem, septem diebus expiabis altare, & sanctificabis.*

Oleum vnctionis.

Quid sit supellex Sanctuarij.

Al. his sanctorum quid sit.

Quae erant vasa altaris & de eorum vsu.

Vncinus quid sit.

Labrum quid sit.

Altare quare septies aspergebatur. Quae. V.

CAVS A autem, quare aspergebatur altare septies, erat ad expiationem; nam in nullo alio vtenili Sanctuarij hoc fiebat: erat enim expiatio in solo altari, cum in illo funderebatur sanguis, in quo expiatio fiebat. Et quamuis tunc non esset factum aliquod peccatum, nec esset coinquatum altare propter aliquas iniquitates filiorum Israel; tamen disponebatur per istas aspersiones, vt esset aptum ad faciendum in eo expiationem. Quod patet, quia quando fiebat expiatio pro peccato, ista in sanguine erat, vt ait Apostolus ad Hebr. 9. capitu. Omnia penes secundum legem in sanguine mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio peccatorum: nunc autem non aspergebatur sanguis contra altare, sed oleum: ideo non fiebat expiatio pro aliquo peccato, sed sicut cetera vtenilia disponebantur ad vsus sanctos per consecrationem in oleo; ita & altare disponebatur, vt in eo fieret expiatio pro peccato in septenaria olei aspersione: fiebat tamen septies ista aspersio, vt signaretur quod altare illud disponebatur, vt in eo fieret expiatio pro omnibus peccatis, quae septenario numero comprehenduntur; cum septenarius rerum designet vniuersitatem. Vel fiebat septenaria aspersio, vt in illa septem peccata mortalia expiarentur, vel vt quidquid in tota vita peccatum, quae per septem diebus circum am trahitur, ibi remitteretur: postquam vero ista specialis aspersio septenaria fiebat in Altari, linebatur sicut cetera linebantur: & hoc notatur, cum subditur: *Cum aspersisset altare septem vicibus vnxit illud: vnctio enim lenimentum signat: maxime, quia post asperisionem vnctio facta est, & notantur hic ista duo differre, cum dicitur.*

Cumque sanctificans aspersisset altare. Est sensus, quod Moyses simul aspergebat altare, & linebat illud, quoniam nihil aliud erat sanctificatio altaris, quam aspersio facta in eo. Dicebatur tamen sanctificatio, id est, applicatio ad cultum Dei, quoniam per asperisionem istam applicabantur istae res ad Dei cultum.

Vnxit illud, & omnia vasa eius. Idest, vnxit Altare holocaustorum faciendum in eo aliquas lituras: vnxit etiam vasa sua consimiliter faciendos aliquas tinctoras in eis. Dicuntur autem vasa altaris holocaustorum lebetes, & forcipes, & ignium receptacula, & fuscinulae, vt habetur Exod. 27. Preter haec autem, & vncini erant, vt habetur Exod. 38. capitu. Lebetes autem dicuntur quaedam vasa ampla ad recipiendos cineres, & efferendos extra castra. Forcipes sunt tenaculae ad tenendum carbones, & disponendum in igne, ne Sacerdotes cogantur eos manibus suis tractare: fuscinulae sunt instrumenta ampla ferrea, quae nos ad vsus carniuum in olla disponendarum accipimus. Vncinus dicitur esse quoddam instrumentum ferreum ad extrahendum carnes de olla. Ignium receptacula sunt quaedam vasa, in quibus recipiebantur carbones ardentes de altari holocaustorum, & portabantur ad Altare thymiamatum, vt ibi cremaretur incensum. In his omnibus fiebant quaedam liturae cum oleo vnctionis, per quas consecrabantur omnia instrumenta Domino: & hoc erat vngere omnia vasa Altaris.

Labrumque cum basi sua sanctificauit oleo. Istud erat Alph. Toit. super Leuit.

A aliud vas ad vsus Sanctuarij, & erat in atrio eius apud Altare holocaustorum: erat autem factum istud labrum, vt quoddam vas quantitatis capacis, in quo ponebatur aqua: & erat factum de laminis aeneis, quod fundabatur super quendam stipitem, & fiebant in eo quidam alvei, seu canales, per quos aqua defluere possit ad lauandum pedes Sacerdotum, & manus, & erat positum in alto, ne cogerentur sacerdotes inclinare manus suas ad pauimentum, cum lauarentur. Defluebat autem ista aqua per canales ipsius labri in quoddam vas capacitatis quantitatis, quod erat in pauimento: & super hoc innitebatur pes, siue stipes ipsius labri, & ideo vocatur istud vas basis, id est, fundamentum labri aenei. Erat autem positum istud vas ad pedes labri propter duo: primo ne cum aqua efflueret de labro per canales ad lauandum manus Sacerdotum, cadens in pauimentum totam domum in lutum verteret, & contaminaret.

Secundo propter lotionem pedum Sacerdotum: nam Sacerdotes cum ministrarent debebant lauare pedes, & manus, vt habetur Exodi trigesimo capitulo.

Si tamen non esset aliquod vas in pauimento, in quo pedes ponerent, lotio congruenter fieri non posset. Oportuit igitur esse basim labri aenei, in quam aqua deflueret. De figura autem huius labri aenei, & basis suae late diximus Exodi trigesimo capitulo, hoc autem labrum sanctificatum est per oleum, quia facta sunt in eo quaedam liturae, per quas applicabatur ad vsus sanctos.

Quod fundens super caput Aaron vnxit eum, & consecrauit. Idest Moyses accepit oleum vnctionis in aliquo vase, & effudit super caput Aaron non faciendo aliquas lituras, sed simpliciter faciendo effluere super caput eius: & cum in satis magna quantitate fuisset oleum effusum super illud decurrebat in barbam, & in vestes, vsque ad partes inferiores vestium: sic habetur Psalmo centesimo trigesimo secundo. Sicut vnguentum in capite eius, quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius.

Per istam vnctionem Aaron fuit consecratus in summum Sacerdotem, quod patet cum dicitur *Per qua vnctione Aaron fuit consecratus*.

Nam licet omnes aliae caeremoniae septem dierum facerent ad consecrationem summi Sacerdotis: tamen id propter quod ipse potissimum consecrabatur, erat effusio olei super caput eius. Et in hoc differt Sacerdos magnus a Sacerdotibus minoribus: quoniam alij non consecrabantur fuso oleo super caput eorum, sed factis quibusdam vnctionibus in sanguinem sacrificij, admixto oleo, aspergendo super eos, & vestes suas.

Et cum aliquando sacra Scriptura vult facere differentiam inter summum Sacerdotem, & alios minores, dicit summum Sacerdotem esse vnctum oleo, quasi alij vncti non sint, vt patet supra quarto capitulo, cum dicitur. si Sacerdos, qui est vnctus, peccauerit, scilicet, Sacerdos magnus. & infra vigesimo primo capitulo, dicitur, Pontifex, id est Sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fufum est vnctionis oleum, & cuius manus in Sacerdotio consecratae sunt &c. Quamuis autem Aaron fuerit consecratus in manibus, sicut in capite: tamen solum dicitur hic de consecratione capitis; cuius causa est quoniam, quamquam manibus.

Basis quare ad labri pedes posita erat.

Per qua vnctione Aaron fuit consecratus.

Quo differat consecratio summi Sacerdotis a minoribus.

mus consecrata fuerint, non fuerunt consecratae per effusionem olei super illas, sed per quandam tinctionem de sanguine in pollicibus manuum, & pedum, vt patet infra.

Filios quoque eius oblatos, vestiuitque tunicis lincis, & cinxit baltheis, imposuitque mitras, vt iusserat Dominus. Oblit, & vitulum pro peccato. Cumque super caput eius posuisset Aaron, & filij eius manus suas, immolauit eum, hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit cornua Altaris per gyrum. Quo expiato, & sacrificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius. Adipem vero, qui erat super vitalia, & reticulum iccoris, duosque renunculos, cum aruinulis suis adoleuit super altare: vitulum cum pelle, & carnibus, & fimo, cremans extra castra, sicut praeceperat Dominus. Oblit, & arietem in holocaustum: super cuius caput cum imposuissent Aaron, & filij eius manus suas, immolauit eum, & fudit sanguinem eius per circuitum altaris. Ipsumque arietem in frustra concidens, caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni, lotis prius intestinis, & pedibus. Totumque simul arietem incendit super Altare, eo quod esset holocaustum suauissimi odoris Domino: sicut praeceperat ei. Oblit, & arietem secundum, in consecrationem Sacerdotum: posueruntque super caput eius Aaron, & filij eius manus suas. Quem cum immolasset Moyses, sumens de sanguine eius, tetigit extremum auriculae dextrae Aaron, & pollicem manus eius dextrae similiter, & pedis. Oblit, & filios Aaron: Cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculae singulorum dextrae, & pollices manus ac dextri pedis, reliquum fudit super Altare per circuitum. Adipem vero, & caudam, omnemque pinguedinem, quae operit intestina, reticulumque iccoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separauit. Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino, panem absque fermento, & collyridam conspersam oleo, laganumque posuit super adipem, & arum dextrum, tra-

dens simul omnia Aaron, & filij eius. Qui postquam leuauerunt ea coram Domino, rursus suscepta de manibus eorum, adoleuit super Altare holocausti, eo quod consecrationis esset oblatio, in odorem suauitatis, sacrificij Domino. Tulitque pectusculum eleuans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut praeceperat ei Dominus.

Filios quoque eius. Hic ponuntur ea, quae pertinent specialiter ad consecrationem minorum Sacerdotum: quamuis enim tam maiores, quam minores Sacerdotes consecrarentur; tamen non erat eadem consecratio vtrorumque: & ratio erat, quoniam sicut differrebant Sacerdotes in gradu; ita oportebat differre in modo consecrationis. Erat etiam differentia in vestibus, quoniam aliae vestes pertinebant ad summum Sacerdotem, aliae ad minores, quoniam Sacerdotes summi habebant decem ornamenta: minores autem sola quatuor. *Filios quoque eius oblatos consecrauit.* Id est Moyses obrulit minores coram ostio tabernaculi, & consecrauit eos: consecratio autem in hoc modo qui infra sequitur, erat. *Vestiuitque tunicis lincis.*

Attinentia ad minorum sacerdotum consecrationem.

Qua erant ornamenta minorum Sacerdotum. Questio. VI.

Primum ornamentum quod hic imposuit fuit tunica linea: quid autem ista tunica linea sit, supra dictum est. Sed sciendum, quod non erat istud primum ornamentum, quod Sacerdotes minores induebant. Primo namque feminalia linea accipiebant, vt patet Exo. 28. nulla namque sine eis ministratio fieri poterat, sed subiicit hic: quoniam appositis alijs vestibus maioribus minores semper intelliguntur. *Et cinxit baltheis.* Baltheus est cingulum quoddam factum de filis quinque colorum, sicut supra dictum est, erat ad cingendum tunicam lineam, ne laxa flueret, & ineptis Sacerdotis corpori cohaereret: super istam tunicam lineam, non habebant Sacerdotes minores aliam tunicam: sicut si quis indueret albam Sacerdotalem stringens illam cingulo, & nihil ultra poneret. Sacerdotes autem magnum super tunicam lineam habebant tunicam totam hyacinthinam: velut cum sacerdotes super albam imponunt casulam diuina officia celebraturi. *Imposuitque mitras vt iusserat Dominus.* Mitra Sacerdotum minorum est, quae alias vocari solet cidaris in formam rotundam, & acutam in conum, factam de bysso sicut supra dictum est. Est autem hoc ornamentum velut si quis faciat birretum de lino, & cacuet illud super caput. Differunt autem istae mitrae a mitris Sacerdotalibus, quoniam illae erant totae hyacinthinae, ista autem erat linea, & aliae erant altae, ista autem erat, quasi rotunda in modum birreti.

Mitra sacerdotum minorum, quid sit, & quo differat a mitra maioris sacerdotis.

Vt iusserat Dominus. Id est Moyses induit Sacerdotes minores vestibus suis, sicut Deus mandauerat: erant autem vestes Sacerdotum minorum quatuor, scilicet feminalia linea, & tunica, & baltheus, & cidaris.

Oblit, & vitulum pro peccato. Ista sunt quae pertinent ad solennitatem consecrationis tam Sacerdotum maiorum, quam

quam minorum, scilicet oblationes, de quibus hic subditur, nam nihil magis ista sacrificia pertinebant ad consecrationem sacerdotum maiorum, quam minorum. Erant autem tria sacrificia, scilicet, pro peccato, & in holocaustum, & in hostia pacifica: de istis autem omnibus ponitur hic, & primo de sacrificio pro peccato vitulus oblatus est. Quare autem magis vitulus pro peccato sacerdotum oblarus fuerit quam aliquod aliud animal Exo. 29. cap. dictum est. *Cumque super caput eius posuissent Aaron, & filij eius manus suas.* Id est super istum vitulum, quem debuit immolare Aaron, & filij eius, imposuerunt manum: erant enim quinque, & quilibet manum imponebat, & si forte mille consecrarentur, oportebat quemlibet eorum manus imponere super vitulum.

Obiectio tollitur.

Et si obijcias de vitulo, qui offerebatur pro peccato totius populi; nam super illum soli seniores populi manus imponebant, etiam si non solum pro peccato illorum, sed pro peccato totius populi victima offerretur, quoniam illi personam totius populi putabant: ita, & in Sacerdotibus consecrandis fieri debuisse videbatur, vt aliquis qui maior esset aliorum vicem gerens pro omnibus, manus imponeret: vt si solus Aaron, qui maior erat, & in sacerdotem summum consecrandus erat, hoc ageret.

Respondendum est non esse idem in sacrificio pro peccato Sacerdotum: nam cum offerretur sacrificium pro toto populo, non oportet, quod offeratur specialiter pro quolibet de populo: nam non omnes de populo peccant quaecumque populus dicitur peccare, ideo non oportet, vt omnes manus ponant super sacrificium tanquam omnium culpa expianda sit. Si tamen quodocumque populus dicitur peccare, omnes de populo peccant nullo profus manente: oportebat vt singuli de populo specialiter super caput hostiae manus ponerent. Sic autem in Sacerdotibus erat, quoniam cum ipsi consecrandi erant, pro peccato cuiuslibet eorum offerebatur sacrificium: nam quamquam non offerretur hic pro aliquo speciali peccato, tamen certum erat quemlibet de Sacerdotibus aliquando peccauisse, ideo pro quolibet specialiter expiandum erat, & sic quilibet eorum manus deberet imponere. Causa autem quare fiebat impositio manuum super capita omnium hostiarum, duplex erat, quae habita fuit supra 1. & 3. cap. *Immolauit eum.* Id est ingulauit istum vitulum: refertur ad Moysen; quoniam ipse faciebat omnia ista sacrificia in septem diebus consecrationis, sacerdotes autem nihil adhuc ministrabant. Nam potestas ministrandi inducebatur in eis per consecrationem. Consecratio autem septem diebus durauit, vt patet infra in litera, id in omnibus istis non poterant sacerdotes aliquid ministrare, sed Moyses expleuit ceremonias omnium istorum septem dierum, quibus finitis Aaron, & filij sui ministrare ceperunt, vt patet sequenti capitulo dicitur: Et facta octaua die vocauit Moyses Aaron, & filios, & iussit, quod immolarent victimas, sicut ibi habetur. Moyses autem in omnibus istis septem diebus expleuit ceremonias sacrificiorum pacificorum, quoniam ipse sacerdotes ipsos consecrabat, & non erat ipse Sacerdos magnus, aut minor, sed Deus illi ad hoc potestatem tribuerat; quoniam erat sacerdos vnctus oleo inuisibili. Cum autem isti consecrati sunt, & ministrare ceperunt, non licuit ei ministrare, cum ipse in defectum aliorum ministraret: nunc autem alij, qui ministrarent, legitime subrogati sunt.

Hauriens sanguinem, & tincto digito tetigit cornua altaris. Id est Moyses haurit de sanguine illius vituli, quoniam cum iugularetur, effluxit sanguis eius in crate. **Alph. Test. super Leuit.**

ras, sicut in alijs sacrificijs solitum erat, & inde extraxit modicum de sanguine in digito ad tingendum cornua altaris. Non est autem istud altare thymiamatum, sed holocaustorum: nam non fuit facta aliqua aspersio vel tinctio altaris thymiamatum nunc, nec fiebat aliqua aspersio contra velum templi sancti Sacerdotum, sicut in quibusdam alijs sacrificijs fiebat.

Quare non fiebat eadem observatio caeremoniarum in sacrificio pro consecratione Sacerdotum, sicut in sacrificio pro peccato sacerdotis magni. Questio. VII.

Quare non fiebat tunc observatio earundem caeremoniarum, quae obseruabantur in sacrificijs pro peccato Sacerdotis magni, vt patet supra 4. capitulo. nam ibi dicitur, quod sacerdos tingeret cornua altaris thymiamatum de sanguine illo, & aspergeret septies contra velum templi sancti Sacerdotum: hic autem solum dicitur, quod tingerentur cornua altaris holocaustorum.

Respondendum est, quod secundum peccatorum inaequalitatem ita fiebat diuersitas in caeremonijs sanguinis: nam in sanguine sacrificiorum fit semper expiatio, vt habetur infra 17. capitulo. anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare meum expietis pro animabus vestris: & sanguis pro anima piaculo sit. Simile habetur ad Hebraeos 9. capitulo. & quia secundum quantitatem peccatorum oportebat esse maiorem expiationem, vel maiorem expiationem, oportebat, quod in sanguine aliae, & aliae caeremoniae seruarentur. Sic autem erat in istis duabus oblationibus: nam quamuis nunc offerretur pro peccato sacerdotum, & supra 4. capitulo dicitur de oblatione pro peccato summi Sacerdotis: tamen non erat aequalitas peccatum, quoniam illi offerebatur pro aliquo speciali peccato, cum sacerdos magnus peccasset per ignorantiam faciens delinquere populum: hic autem non agitur de expiatione pro aliquo peccato speciali: sed si cognitum erat, quod sacerdotes aliquando peccauissent, offerebatur pro eis sacrificium, maior autem expiatio necessaria est, cum sit pro aliquo peccato determinato, quam cum sit in generali. ideo non debebat hic esse tanta observatio in caeremonijs sanguinis sicut ibi: differentia autem in hoc esse debebat, vt introduceretur sanguis in tabernaculum ad aspergendum coram velo sancti Sacerdotum, & ad tingendum cornua altaris thymiamatum, cum fiebat expiatio pro aliquo peccato determinato. Cum autem fiebat in generali non pro aliquibus specialibus peccatis, non deberet introduci sanguis intra tabernaculum ad aspergendum contra velum, & tingendum cornua altaris.

Obiectio remouet.

Sed obijcias, quare in die expiationis fiebat expiatio peccatorum, & non expiatur specialiter pro aliquo peccato, sed pro omnibus peccatis quaecumque illa essent; & tamen sacerdos introducebat sanguinem vituli immolati pro peccato in tabernaculo, & etiam intra sancta Sacerdotum, vt aspergeret septies coram propitiatorium, vt habetur infra 16. capitulo.

Respondendum est, quod ibi fiebat sacrificium pro peccato totius populi, & omnium sacerdotum, tam pontificis, quam minorum sacerdotum, nulla autem poterat esse maior expiatio quam ista, ideo conueniebat, vt specialissime caeremoniae in ea seruarentur: hoc autem erat, vt introduceretur sanguis intra sancta Sacerdotum: etiam fiebat hoc, quia ipsius remissio peccatorum fiebat in die propitiationis cum illa dies a Deo

si quis esset duntaxat ad peccatum expiationem. Adversus autem fortassis respondebit nullum esse argumentum, quod fiebat de expiatione pro peccato sacerdotum, de qua habetur supra ca. 4. nam ibi soluta debet expiatio pro peccato summi Sacerdotis, hic autem fit pro consecratione tam maioris, quam minorum Sacerdotum. Sed in hoc nulla visio est, quia potius contrarium sequitur: nam hic offerebatur pro peccato summi Sacerdotis, & minorum, cum omnes cōsecrarentur, supra autem 4. capitu. offerebatur solum pro peccato summi sacerdotis; maius autem peccatum est, quod est summi sacerdotis, & minorum Sacerdotum simul, quam peccatum solius summi Sacerdotis; ideo in eo maior expiatio necessaria est: sic plures caeremonie deberent obseruari hic quam supra 4. cap. quod ex opposito accidit: ideo isti nihil sentiunt. Sed dicendum est, ut supra dicebatur. *Tetigit cornua altaris per gyrum.* Idest, Moyses intinxit digitum in sanguine, & tetigit quatuor cornua altaris faciendo in quolibet eorum vnam lituram sicut fiebat in alijs communibus expiationibus. Dicebatur autē esse ista tinctio per gyrum, quoniam cornua altaris, quae tingebantur erant in circuitu altaris, scilicet, per quatuor latera eius, *Quo expiato & sanctificato fudit reliquum sanguinem.* Idest Moyses sanctificauit & expiavit altare contingendo cornua eius sanguine. Et non erat hic proprie expiatio: quoniam istud altare nondum fuerat aliquod sacrum quod per peccatum filiorum Israel contaminari potuisset. Sed dicitur de altari thymiamatum, quod illud expiatur a sordibus filiorum Israel, vt infra 16. cap. cum dicitur, vt aspergat ex regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & a preuaricationibus eorum cum istisque peccatis. Si autem istud altare holocaustorum longe ante hoc fuisset ad diuinum cultum applicatum, poterat contaminari per iniquitates filiorum Israel, & deberet expiari, sed nunc nouiter ad Dei cultum applicabatur: ideo exponi potest, quo expiatio id est facta expiatione pro peccato in illo. & hoc verum est quoniam, cum tunc offerretur pro peccato sacerdotum, fiebat expiatio pro illo, vel poterat hic accipi expiatio pro ipsa sanctificatione: nam altare, ut antequam fieret in eo illa expiatio, non erat conueniens ad ministrandum: per illam autem conueniens effectum est. Tunc ista duo ad idem pertinent, scilicet, expiare, & sanctificare, ita quod nihil aliud fuit expiationem fieri in altari, quam ipsum sanctificari, id est applicari ad cultum diuinum. *Fudit reliquum sanguinem ad fundamenta eius.* Idest totus sanguis præter modicum illud, quod sumptum est ad tangendum cornua altaris, fuit effusus ad pedes altaris: hoc enim generale erat in omnibus sacrificijs pro peccato. *Adipem vero, qui erat super vitula.* Ponitur hic de crematione omnium adipum istius vituli immolati: nam quamquam pro peccato offerretur, & cremarentur carnes eius extra castra: adipem tamen coram Domino cremabantur super altare, & hoc generale erat in omnibus sacrificijs: nam qualitercunque ista offerretur, adipem ad Dominum pertinebat. Vocatur autem hic adipem operiens vitalia pinguedo, quae erat super membra, quae vocantur vitalia, vt cor, & sibi coniuncta: est enim super ista quaedam pinguedo seipungens illa ab omnibus alijs membris. Et sciendum, quod quandoeunque iubetur adipem alicuius sacrificij Domino offerri, intelligendum est de omnibus adipibus, qui sunt intra viscera animalis: & siue illi exprimantur facta mentione de quolibet, vel solum dicatur in vniuersali, aut si forte exprimat solum vna pars adipum, semper tamen intelligendum est de omnibus adipibus: quoniam supra 3. capitu. dictum

Quo expiatur altare antequam fieret in eo aliquod sacrificium.

Crematio omni adipi huius vituli immolati.

fuerat omnis adeps Domini erit iure perpetuo, & supra 7. capitu. iubebatur ne quis comederet de adipem, qui offerri debebat: necessarium igitur erat, vt in omnibus hostijs totus adeps Domini offerretur, quamquam non offerri mandetur expressè, nisi de vna particula: ideo nihil magis differt quod in his exprimat totus adeps quam quod aliqua pars. *Et reticulum iecoris.* Ista est quaedam pars adipum, & vocatur reticulum quaedam quasi pellicula pinguedinis superfusa hepati, quod hic vocatur iecur. Et dicitur reticulum, quia in modum retis perforata est: vocatur autem hoc iecur ipsum hepar, quoniam iecur non est solum in quadrupedibus, sed in solis volatilibus.

Duosque renunculos. Idest, etiam obtulit Moyses cum ista pinguedine duos renunculos, quoniam cum ipsi intra pinguedinem sint, ad eam pertinent vident. *Cum aruinulis suis.* Aruinula diminutiui est de aruina. Significat aut aruina pinguedinem, quae non est pars carni, sicut de adipem dicitur. Dicuntur aut aruinulae renunculorum partes pinguedinis existentes super ipsos renunculos. Ista enim aruinulae cum ipsis renunculis cremabantur. *Adolebit super altare.* Idest omnia ista combussit, quoniam de isto sacrificio vituli nihil aliud ad Deum pertinebat. *Vitulum cum pelle, carnis, & simo cremans extra castra.* Quandoeunque vitulus offerebatur pro peccato cremabantur carnes eius extra castra, quamquam non fuerit sic data regula supra 6. capitu. sed quod hostia cuius sanguis inferretur in Sanctuarium, non comederetur, sed cremaretur igne. De sanguine autem huius nihil extra Sanctuarium introductum fuerat, sed totus fuit sulcus ad basim altaris holocaustorum præter modicum, de quo altaris cornua tincta sunt.

In illis tamen Deus comburi istum vitulum extra castra, quoniam voluit facere aliquam differentiam inter sacrificium pro peccato Sacerdotum, & sacrificium pro peccato popularium. In sacrificijs autem pro peccato secularium, qui erant personae priuatae carnes non comburebantur extra castra: hic autem voluit, quod cremarentur. Erat autem adhuc alia ratio, quoniam si ista carnes pro peccato non cremarentur extra castra, pertinebant ad Sacerdotes, vt patet supra 6. capitu. cum dicitur hostiam pro peccato, & pro delicto ad Sacerdotum iura pertinere, sed Sacerdotes non poterant nunc aliquid tanquam Sacerdotes percipere: ideo non debuit cedere eis, sed cremari extra castra.

Si autem obijcias, quod Sacerdotes quando consecrabantur, comedeant de carnis sanctificationis, scilicet de ariete pacifico, vt habetur Exo. 29. cap. & infra in litera.

Respondendum est, non esse idem ius de hostijs pacificis, & de hostijs pro peccato, quoniam hostia pro peccato cum prouenirent Sacerdotibus, proueniebant eis, quasi sacerdotibus ex iure suo Sacerdotali: ideo non poterant accipere aliquid de his hostijs, nisi cum essent Sacerdotes. Sed ante expletam consecrationem, quae durauit per septem dies non fuerunt Sacerdotes, ergo non potuerunt eis prouenire hostia pro peccato, quae tanquam Sacerdotibus eueniunt. Partes autem hostiarum pacificarum non eueniunt aliquibus quam Sacerdotibus, quoniam populares non comedunt de hostijs pacificis, cum eas obtulerint: nam tota hostia pacifica præter adipem, qui coram domino cremantur, & pectusculum, & armum dextrum, quae Sacerdotibus cedebant, erant ipsorum laicorum offerentium. Sic autem Aaron, & filij sui comedentes in consecratione sua de carnis pacificarum hostiarum non functi sunt officio sacerdotali, sed iure laicorum: quod adhuc patet, quoniam

Aruina quid sit.

Quare Deus extra castra comburi iussit vitulum oblati in consecratione sacerdotis.

quoniam de hostia pacifica tollebatur in ius Sacerdotum pectusculum, & armus dexter, vt patet præcedenti capitu. Sic autem factum est hic, quoniam de ariete pacifico, quem pro se Sacerdotes obtulerunt iussit Deus, vt Moyses, qui consecrabat Aaron, & filios suos, acciperet pectusculum, vt habetur Exo. di. 29. capitu. cum dicitur: sumeque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, & sanctificabis illud eleuatum coram Domino, & ceder in partem tuam. Si autem Aaron, & filij sui comedentes carnes sacrificiorum hostiarum pacificarum in consecratione sua fingerent iure Sacerdotum, totam victimam comedisent præter adipem, qui Domino cedebant. Sed comederunt partes, quas laici in his sacrificijs comedunt. Non comederunt ergo iure sacerdotum. Pater igitur, quod non debuit aliqua pars vituli immolari pro peccato sacerdotum comedi, sed comburi extra castra, & hoc cum pelle, & simo, & cornibus cæterisque, quæ alias in boue pro peccato immolato cremabantur. *Sicut præceperat Dominus.*

Secundum sacrificium erat holocausti in consecratione sacerdotum.

In omnibus ponitur, sicut præceperat Dominus, vt non videatur Moyses fecisse ista ex corde suo. *Obtulit & arietem in holocaustum.* Hic ponitur secundum genus sacrificij, quod fiebat in sacerdotum consecratione, & erat holocaustum, in quo obseruabatur omnes leges, quae in alijs holocaustis obseruari solitum erat. *Super cuius caput cum posuissent Aaron, & filij eius manus suas.* Primo fuerunt expletæ caeremonie vituli pro peccato, scilicet, quod immolaretur, & funderetur sanguis apud altare, & cremarentur carnes extra castra: deinde obtulerunt Aaron, & filij sui arietem primum coram Domino imponentes singuli manus suas super caput eius, quem Moyses suscepit de manibus eorum, & immolauit: quare autem imponentur manus super caput huius arietis ex eisdem causis sit, ex quibus in omnibus alijs sacrificijs. Quare autem Aaron, & omnes filij sui manus imponentur supra de vitulo declaratum est. Cum autem dicitur hic, obtulit arietem, ad Moysen refertur: nam cum Aaron, & filij sui imposuissent manus super caput huius arietis suscepit eum Moyses, & presentauit coram altari ad immolandum: hæc autem presentatio dicitur oblatio. *Immolauit eum.* Scilicet Moyses, quoniam alij non erant Sacerdotes, nec poterant aliquatenus ministrare.

Queretur autem, quomodo Moyses potuit consecrare istos Sacerdotes cum ipse non esset pontifex, nec sacerdos minor, sed simplex leuita.

Queretur etiam quomodo Sacerdotes minores, & maiores post tempora Moysi consecrati sunt.

Queretur etiam de consecratione Eleazari secundi pontificis Hebræorum: & an obseruatae sint illæ omnes caeremonie consecrationis, de quibus omnibus latè disseruimus Exodi 29. *Et fudit sanguinem eius per circuitum altaris holocaustorum.* Nam iste aries erat pro peccato immolatus: & in sacrificijs holocaustorum, non introducebatur sanguis intra tabernaculum, vt aspergeretur coram velo sancti Sanctorum, vel vt tingerentur cornua altaris thymiamatum: nec etiam tincta sunt de hoc sanguine cornua altaris holocaustorum. Nam tinctio cornuum ad sacrificium pro peccato pertinebat, sed simpliciter fundebatur sanguis totus super parietes altaris in circuitu eius, & ita fuebatur ad basim altaris. *Ipsaque arietem in frustra coniciens.* Idest Moyses diuisit totum illum arietem in partes, quoniam post immolationem primò detraxit pellem eius, & deinde diuisit in partes secundum diuersas membrorum sectiones: nam non debebant

hoc arietem poni integræ carnes holocausti super altare, vt patet supra 1. cap. In isto ariete non fit mentio de adipibus

cremandis sicut supra in vitulo, & causa est, quoniam de adipibus quamuis in isto, sicut in ceteris, cremarentur adipem super altare: tamen non ita patebat de alijs, sicut de hoc: nam istud erat holocaustum: in holocausto autem omnes partes animalis præter pellem cremabantur iuxta significationem huius nominis holocaustum: ideo satis innotecebat adipem comburi debere. In vitulo autem pro peccato, de quo supra dicebatur, omnes carnes cremabantur extra castra: ideo sic aliquatenus dubitari non posset an adipem extra castra cremaretur. ideo ibi expressit de adipibus hic autem nihil. *Caput eius, & artus, & adipem adoleuit igni.* Exprimuntur hic partes, & vocantur artus omnes partes carnis, & apponitur præter hoc caput, quoniam non comprehenditur nomine carniū. Dicitur etiam de adipem, non quidem exprimeudo partes eius ex causa supra dicta, sed generaliter adipem nominauit: hæc autem omnia super altare cremata sunt. *Lotis prius intestinis, & pedibus.* Intestina, quæ sunt omnia in sacrificio holocausti cremabantur, sed detrahebatur totus simus per eorum lotionem: quoniam coram Domino non oportebat aliquid immundum, vel bananum offerri: pedes etiam lauabantur, quoniam immundi erant conculcando fordes. Nec solum quidem existimandum est pedes debuisse lauari ad cremandum, sed etiam primo detrahebatur pellex eorum, & vngulæ, quoniam pellex ad naturam carnis non pertinet, vngulæ autem de natura cornea sunt.

Totumque simul arietem incendit super altare. Repetitio superiorum est, scilicet, quod totus aries diuisus in partes cremaretur super altare. *Et quod esset holocaustum suauissimum Domino.* Redditur causa superioris dicti, scilicet quare cremaretur totus aries super altare, nulla parte cedente in ius offerentis, vel sacerdotum. Et dicitur hoc esse, quia erat holocaustum, id est, quod in nullo alio sacrificio fieret, & tamen quia istud holocaustum erat, debebat in eo fieri, cum significatio huius nominis holocaustum sic exposcat. *Sicut præceperat ei.* Idest sicut præceperat Deus Moysi, quod additur ex causa supra apposta, scilicet, ne videatur Moyses ista voluisse obseruare ex corde suo. *Obtulit, & arietem secundum.* Hic agitur de tertio genere sacrificij, quod erat in consecratione Sacerdotum, & erat hostia pacifica: offerebatur autem vnus aries, & cremabantur in eo omnes caeremonie, quæ in ceteris sacrificijs pacificis. Et dicitur obtulit arietem, scilicet Moyses, quoniam ipse accepit illum de manibus Aaron, & filiorum suorum, & presentauit coram altari ad immolandum, & hoc erat offerri. Dicitur autem iste aries secundus, quoniam alius aries fuerat primo oblati ante eum, scilicet aries holocausti, & expleto vsu caeremoniarum illius arietis holocausti inceperunt caeremonie huius arietis in hostias pacificas. *In consecrationem Sacerdotum.* Dicitur fuisse iste aries in consecratione Sacerdotum, id est, ad hoc, quod consecrarentur Sacerdotes. Erat autem consecratio Sacerdotum per vnctionem, quandam, & asperionem quandam, & ista fiebat de sanguine huius arietis: quoniam tollebat Moyses in digito suo de sanguine huius arietis, & tangebatur extremitatem auriculæ dexterae cuiuslibet Sacerdotis, & pollicem manus dextræ, & pedis dextri. Præter hoc autem fiebant asperiones quædam, tam super Sacerdotem magnum, quam super minores de isto sanguine, commixto sibi oleo vnctionis. De sanguine autem vituli nihil ad hoc sumebatur, cum totus funderetur ad basim altaris præter modicum, de quo altaris cornua tingebantur: de sanguine autem arietis primi identidem nihil sumebatur ad hoc, sed totum per circuitum altaris fundebatur. *Recte*

Hostia pacifica.

igitur dicitur, quod iste sanguis erat ad consecrandum.

Aliqui autem accipiunt, quod iste aries erat in consecratione Sacerdotum, id est, quod offerebatur in solennitate consecrationis Sacerdotum. Sed hoc nihil est quoniam eodem modo offerebatur vitulus pro peccato in solennitate consecrationis Sacerdotum: idem etiam de ariete, qui offerebatur in holocaustu. Sed de nullo istoru dicitur, quod offerretur in consecratione Sacerdotu, nisi de secundo ariete, id exponendum est, ut diximus. *Posueruntque super caput eius Aaron & filij eius manus suas.* Cum offerrent Aaron, & filij sui istum secundum arietem pacificum hostiarum, imposuerunt singuli manus suas super caput eius, & tunc suscepit Moyses ab eis: quoniam ante impositionem manuum offerentis super caput victimae suae non licebat Sacerdoti accipere illam ad immolandum. Huius autem impositionis cause sunt, quae in alijs assignabantur sacrificijs. *Quem cum immolasset Moyses.* Id est Moyses accepit hunc arietem, & immolauit eum, quoniam omnium sacrificiorum ceremonias ipse expleturus esset, cum nullus alius esset, qui hoc facere posset nondum Sacerdotibus consecratis. *Sumens de sanguine tetigit extremum auriculae dexterae Aaron.* Erat sicut sanguis huius arietis in cratera sicut in alijs sacrificijs fiebat, & ibi intingebat Moyses digitum suum, ut tangeret extremitatem auriculae dexterae Aaron. Tria autem hic sanguine tingebantur, scilicet auricula dextera, & pollex manus dexterae, & pollex pedis dextri. Causa autem horum est, quia Sacerdotes applicabantur ad ministracionem diuinam; ideo debebat in eis aliquid apparere, per quod viderentur applicati ad cultum Dei: & sicut vasa Sanctuarij linebantur oleo vnctionis ad hoc, quod applicarentur ad cultum Dei; ita in Sacerdotibus aliqua consecratio, vel litura fieri debebat, & ista erat in sanguine; quoniam per sanguinem sanctificatio fit, & expiatio peccatorum, ut habetur ad Hebreos 9. cap.

Quare magis tres istae particulae, scilicet auris & pollices in manu, & pedo Sacerdotis linebantur, quam aliqua alia. *Quaest. V III.*

QUARE magis aliquis quare magis istae tres particulae in corpore Sacerdotis linebantur, quam aliqua alia. Respondendum est, quod in agentibus secundum rationem omnia, quae sunt ad finem proportionantur secundum conditionem ipsius finis. Sed partes aliquae Sacerdotum tingebantur ad hoc, ut illi applicarentur ad cultum Dei, sicut supra dictum est, oportebat igitur, quod tales particulae sanguine tingerentur, secundum quas potior applicatio ad cultum Dei est, sed inter omnes partes Sacerdotis non est aliqua, quae magis conueniat ad cultum Dei, quam istae tres, quas nominauimus; conueniebat igitur, ut istae tres consecrarentur, quod apparet, quoniam homo applicatur ad cultum Dei per duo, scilicet obediendo mandatis eius, & illa opere complendo. Obediunt autem mandatis Dei in voluntate est, secundum quam alicui assentimus eligendo, vel non eligendo. Sed quia voluntas non est aliquid corporeum, quod tingi possit, ideo oportuit, ut aliqua alia pars corporis tingeretur, quae maiorem haberet approximationem ad intellectum, & voluntatem: nihil autem tale est in corpore praeter auditum, quoniam ea, quae nobis praecipuntur per solum auditum recipimus. Vnde obedire quasi obaudire dicitur, ab audiendo deriuatum: ut ergo viderentur Sacerdotes applicati cultui diuino quantum ad hoc, quod erat obedire mandatis diu-

nis conueniebat, ut auriculae eorum sanguine tingerentur. Secundum autem, in quo Sacerdotes diuino cultui applicandi erant, erat mandata Dei complere. Completo autem pertinet ad partes executiuas, haec autem duae sunt, scilicet manus, quibus aliquid operamur, & pedes, quibus ad aliquid operandum tendimus. Omnis autem Sacerdotum ministratio tam in sacrificando, quam thymiama incendendo, & candelas disponendo, & panes propositionis in mensa collocando ad manus pertinebat: ideo manus sanguine tingenda erant. Pedes vero licet directi ad ministracionem non pertineant, quia tamen ad ministracionem accedere non possumus, nisi illuc pedibus gradiamur, conueniens etiam fuit in pedibus aliquam fieri Sacerdotalem ministracionem. Patet igitur quare haec tres particulae vngentur. In toto autem corpore Sacerdotis nullae aliae partes erant, quae ad ministracionem diuini cultus ita applicarentur, nullas igitur praeter has decuit sanguine tingi.

Adhuc autem quaerit aliquis, cum aures, & pollices manuum, & pedum sanguine tingerentur, quare magis tingebantur aures dexterae, & pollices dexterae, quam sinistri?

Cui respondendum est in quibusdam plene causam reddi non posse, cum pure ceremonialia sint, & si fortassis sic responderetur, hic non esset error. Sed dicendum videtur hoc fieri propter maiorem reuerentiam: nam cum opera Dei perfecta sint, ut habetur Deuteronom. 12. capitu. oportet, ut in eis, quae ad Deum sunt, quae perfectiora in nobis sunt apponantur: sed dextrum in omnibus animalibus perfectius est, & a parte dextra in omnibus rebus motus causatur, quoniam, & in ipso coelo pars dextra nobilior est, decuit ut in sacrificiorum consecratione ea, quae dextra sunt apponerentur tam in auribus, quam in pollicibus. *Tetigit extremum dexterae auriculae Aaron.* Non tetigit totam aurem, quoniam cum hoc fieret ad solam ceremoniam, & significacionem, & ista sanguinis vnctio secundum se non proficeret ad aliquid naturaliter efficiendum, tamen sufficiebat tantum totam aurem tingi, quantum particulam eius. *Et pollicem manus eius dexterae similiter, & pedis.* Has duas particulas tetigit liniens de sanguine illo, qui effusus fuerat de ariete pacifico.

Et si dicatur quare non fuit totus pes dexter sanguine tinctus eodem modo de manu dextera, cum tota manus ad ministracionem pertineat, & totus pes.

Respondendum est sicut supra dicebatur de extremitate auriculae, scilicet, quod ista vnctio sanguinis non erat naturaliter efficax alicuius, quod in Sacerdotibus induci deberet, sed solum propter quandam significacionem. Si enim naturaliter sanguinis vnctio aliquid efficeret maior vnctio magis efficeret, & maxima maxime ageret iuxta regulam Aristot. 2. Topico. si simpliciter ad simpliciter, & magis ac maxime: sed ista vnctio naturaliter nihil faciebat, nisi iuxta tum erat quaedam ceremonia significatiua, ideo nihil magis proderat totam manum tingere quam vnum digitum. De pede quoque idem est.

Quaerit autem adhuc aliquis, cum digiti vnus vnctio sufficeret ad consecrationem, quare magis tingebatur pollex, quam aliquis alius digitus? nam eadem significatio teneretur quocumque digito intincto quam si pollex intingatur. Cui aliquis poterit respondere in his voluntatem Legislatoris esse causam, cum sint pure ceremonialia, cum autem aliquod praecipuum totaliter morale est, habet causam manifestissimam. Si vero partim ceremoniale, & partim morale sit, pro ea parte, qua morale est, manifestam

Quare potius aures dexterae, & pollices tingebantur, quam sinistri.

Cap. 4.

Quare tingebatur potius pollex quam aliquis alius digitus.

Dignitas pollicis.

Tincta vna parte totius, totum tingebatur, & consecratur.

manifestam causam habet: pro ea vero, qua ceremoniale est, modicam habet causam. Si autem praecipuum purissimum ceremoniale sit, nullam habet causam, sed Legislatoris voluntas ei pro causa est.

Sed adhuc responderi potest in hoc praecipuo aliqua causam esse, quare magis pollices, quam alij digiti consecratur, nam ut dictum fuit supra. Deo perfectiora reddenda sunt: sed inter digitos pollex perfectior est ceteris; hunc igitur debuit consecrari. Hunc autem alijs perfectiorem esse nomen suum monstrat. Nam pollex a pollendo dicitur, id est excellendo, & sic pollex alios digitos excellit. Patet etiam ex motu, quia principium motus omnium digitorum in pollice est, principium autem motus ceteris excellentius est. Patet etiam hoc ex vtilitate eius: nam tantum vtilis est nobis digitus iste, sicut omnes alij quatuor, & ipse dimidium manus nostrae esse videtur. Patet hoc etiam ex robore, quoniam digitus est ceteris robustior. Hunc ergo consecrari decuit, & non aliquem aliorum.

Sciendum tamen, quod quamuis solus digitus pollex tingeretur; tamen per hanc vnctionem tota manus consecrata esse dicebatur, & non solum manus dextera, cuius pollex tingebatur, sed etiam vtraque manus, ut patet 7. 21. cap. cum dicitur: Pontifex, id est Sacerdos magnus inter fratres suos, super caput cuius fufum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratae sunt: ecce enim manus consecratae dicit, cum vnus vnus digitus sanguine tinctus sit. *Obtulit, & filios Aaron.* Id est primo moyses fecit ceremonias vnctionis in Aaron quam in filijs suis, quoniam ipse tam ex dignitate pontificatus, quam assumebat, quam ex parte, & paternitate alijs excellentior erat. Post ipsum autem applicuit filios suos ad tingendum eos sanguine, & hoc est quod dicitur: *Obtulit, & filios Aaron.* Id est applicuit eos coram Domino ad tingendum eos sanguine, & ista oblatio est alia ab ea, quae supra dicitur: statimque obtulit Aaron, & filios eius, quoniam ibi obtulit tam patrem, quam filios, non ad tingendum eos sanguine, sed ad laudandum, quae erat prima dispositio communis ad consecrationem: nunc autem iterum obtulit eis sigillatim complens in quolibet eorum ceremonias vnctionis sanguinis: ideo postquam ibi posuit de presentatione Aaron ad tingendum cum sanguine, hic agitur de oblatione ipsorum filiorum suorum. *Cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculae dexterae singulorum.* Id est Moyses tetigit extremitates auricularum filiorum Aaron ad consecrandum eos, sicut in patre tetigerat. Et eadem causa est quare hic tetigerit extremitatem auriculae, sicut, & in Aaron tetigit. *Et pollices manus, ac dextri pedis.* Id est etiam tetigit in quolibet filiorum Aaron pollicem manus dexterae, & pollicem dextri pedis: eadem namque in filijs Aaron fiebat quantum ad vnctionem sanguinis, quae in alijs Sacerdotibus magnis, ut in Aaron: nam quamquam differret Aaron in consecratione sua, quia ipse vngebatur oleo Sancto in capite, & non Sacerdotes minores: tamen quantum ad vnctionem sanguinis, eadem illis erant. *Reliquum fudit super altare per circuitum.* Id est reliquum sanguinem illius arietis immolati: nam de sanguine arietis immolati pro hostijs pacificis accepit Moyses in digito suo ad consecrandum aures, & pollices Aaron, & filiorum suorum: totum autem de sanguine, quod mansit praeter illam consecrationem, fudit Moyses per circuitum altaris. Non dicitur hic, quod Moyses fuderit ad basim altaris, & ratio est quoniam sanguis, qui ad basim altaris funditur, est pro peccato: iste autem, quem nunc fudit Moyses, non erat pro peccato, sed in hostias pacificas: ideo tenebatur eadem lex in eo, quae in alijs sacrificijs pacificis, & holocaustis, scilicet, quod fundere-

Alph. Tost. super Leuit.

tur sanguis super altare in circuitu. *Adipem vero, & caudam.* Hic ponitur de ritu circa carnes illius animalis, cum dictum fuerit de sanguine. & iubetur, quod adeps offerretur Domino de illo ariete pacifico, quoniam hoc ad omnia sacrificia generale erat: iussit etiam caudam cremari, quamquam in alijs pacificis hostijs soli adipem cremarentur. Causa autem est, quia supra 3. cap. vbi agebatur de ritu pacificarum hostiarum dictum est, cum offerretur bos, aut capra, debere solos adipem cremari, cum vero de ouibus pacifica hostia fieret, cremabatur totus adeps, & cauda. Hoc autem huiusmodi fuit, quoniam pacifica hostia de ariete facta est. *Omnemque pinguedinem, quae operit intestina.* Pinguedo operiens in intestina duplex est, quaedam, quae est intra cutem super ventriculum adherens pelliculae ventris in superficie, alia autem est, quae intermixta, & circumligata omassis, quae intestina dicuntur: hanc autem iubet hic cremari. *Reticulum iecoris.* Ista quaedam alia pinguedo est, quae est super hepate circumfusa cooperiens illud in modum retis. *Et duos renunculos cum adipibus suis.* Dicuntur autem renunculi ad adipem pertinere, & cum ipsis cremari in quolibet sacrificio, adipem etiam sui cremantur, & dicuntur adipem renuncolorum pinguedo, quae est super lumbos ac ilia, in qua latent renunculi. *Et armo dextro separauit.* Id est, omnia superiora cum ipso armo dextro separauit Moyses ad hoc, quod cremarentur coram Domino. Et fuit hic aliquid specialius, quam in alijs sacrificijs pacificis. nam in alijs solum adipem cremabantur, armus vero dexter cum ipso pectusculo de sacrificijs pacificorum ad Sacerdotem pertinebat. Sed hic factum fuit hoc, quoniam Aaron, & filij sui nondum erant Sacerdotes, & non poterant habere aliquid de iuribus sacerdotalibus, sed comedebant de carnis pacificis sicut Laici. Moyses quoque quamuis consecraret Sacerdotes, tamen non erat ipse Sacerdos: ideo volebat Deus, ut ei integra iura sacerdotalia prouenirent: Sacerdotibus autem quando immolabant hostias pacificas, cedebant in ius armus dexter, & pectusculum: Moyse autem solum dari Deus voluit pectusculum in partem suam, ut habetur Exo. 29. & hic infra. Et quoniam armus dexter, qui alias pertineret ad partem Sacerdotum immolantium, nunquam poterat comedi a vulgaribus, & Aaron, & filij sui fungebantur hic lege laicorum, ideo non poterant comedere: & sic manebat, ut cremaretur coram Domino in nullo tamen alio sacrificio pacifico hoc aliquando factum est.

Tollens autem de canistro azymorum quod erat coram Domino panem absque fermento. Hic adduntur libamenta, & oblationes factae cum sacrificijs. Dixerat enim Deus praecedenti. capit. quod cum offerret aliquis pacificas hostias, offerret simul panes azymos, & collyridas, & coctam similam, & lagana: ideo in sacrificio isto pacifico, quod obtulerunt Sacerdotes consecrandi, posita fuerunt ista, scilicet panes azymi, & crustula absque fermento oleo aspersa, & lagana azyma oleo lita, ut habetur Exo. 29. capitu. De his autem quaedam cremabantur super altare, quaedam autem comedenda relinquebantur Sacerdotibus: ista autem omnia erant in canistro, quoniam in eo fuerant deportata ad Sanctuarium, & dicebantur esse coram Domino, quando posita fuerant coram altari, in quo erat Deus. *Panem absque fermento.* Quia multi erant panes azymi, qui offerebantur: de eis tamen solum vnus oblatus est, alij vero manebant pro Sacerdotibus, & sic dicitur Exo. 29. capitu. debere super altare cremari tortam panis vnus. *Et collyridam aspersam oleo.* Offerebat super altare et vna collyrida ad cremandum. Nec non plures oblati fuerant: & ista collyrida est quaedam panis valde tenuis, & extentus in longum, postea autem oleo

Ritus penes carnes arietis pacifici.

Duplex est pinguedo intestina operiens.

Oblationes cum sacrificijs factae.

Collyrida quid sit.

fixus, & vocatur crustula, vt habetur Exo. 29. quonia...

Lagana quid sint.

Laganaeque posuit super adipem. Omnia ista posuit Moyfes...

Deinde autem Moyfes assumens illa de manibus eorum...

Quid ad Moysem atque quid ad sacerdotale ius.

Assumensque unguentum, & sanguinem, qui erat in altari...

totaliter cedere sacerdotalia iura, sed partem eorum...

Notandum literaliter.

Nec tamen ex hoc intelligendum est, quod solus Moyfes...

Assumensque unguentum, & sanguinem, qui erat in altari...

tur consecratio: sicut in praesentiarum factum est...

Alia caeremonia consecrationis Aaron, & filiorum eius.

Assumensque unguentum, & sanguinem, qui erat in altari...

De quatuor differentiis, quae erant inter unctiorem summisacerdotis...

Differunt autem ista superior tinctio, quae fiebat in sanguine...

Quare iterum fuit facta haec sanguinis, & olei unctiorem aspersio...

Sed quare aliquis cum Aaron, & filij sui, ante hoc fuerunt consecrati...

In quo consideranda sunt duo: primum, quod quamuis fierent diuersae tinctiones...

Quare plures tinctiones non inducebantur plures consecrationes.

Necessarium fuit plures tinctiones fieri in consecratione sacerdotum.

Secundum vero est, quod opportunitum fuit fieri plures aspersiones...

Sed tunc dices, cum vestes deberent sanctificari ad faciendum ministerium...

Respondendum est, quod vestes sacerdotales, & reliqua vasa...

vt sa.

vt sacerdos haberet aliquam dispositionem ad ministrandum, secundum quam iam est magis propinquus ministratori, & quantum ad hoc debebat fieri in eo aliqua consecratio, prout est in vestibus suis, quia tunc ipse vestes, cum sacerdote specialiter ad diuinum ministerium applicantur, & sic decuit duas in quolibet sacerdote fieri tinctiones, vel asperiones, de quibus hic dictum est. Considerandum autem est, quod non eodem fiebant vnctiones in sacerdote magno, & minoribus, in minoribus quippe duae fiebant vnctiones, quarum prima erat tinctio: secunda autem asperio. Prima fiebat in solo sanguine super extremitates auricularum, & pollicum dextrorum: secunda autem in sanguine, & oleo vnctionis super sacerdotes, cum vestibus suis. In sacerdote autem magno fiebant tres vnctiones: Prima erat effusio solius olei vnctionis super caput eius, quod fluebat in barbani, & vestes eius, de qua primo dictum est. Erat etiam alie duae tinctiones, quarum altera fiebat in solo sanguine super aurem, & pollices manus, & pedis dextri summi sacerdotis. Altera autem erat in oleo vnctionis mixto sanguine, & fiebat super sacerdotem, & vestes eius. Prima vnctio erat propria summi sacerdotis: secunda autem tam summo sacerdoti, quam minoribus conueniebat: id est de tertia, ideo prima ponebatur ad differentiam summi sacerdotis ab alijs sacerdotibus, vt sicut in gradu sacerdotij differrebant, ita & in modo consecrationis differrent. Sic enim obseruat Ecclesia, vt alie vnctiones fiant in consecratione episcoporum, quam in ordinatione sacerdotum. Pater autem istam vnctionem fieri ad differentiam summi sacerdotis ab alijs, nam ideo in capite est facta, alie autem vnctiones non sunt in capite, quod proprie conuenit summo sacerdoti, nam caput potestatem designat, vnctio igitur in capite designabit etiam potestatem, hac autem apud summum sacerdotem est. In minoribus autem sacerdotibus magis ministerium quam potestas inest, quod si aliqua est, illa a sacerdote magno deriuatur. Hoc etiam patet in Ecclesia in introductum esse, nam cum omnes episcopi consecrantur, in capite vnctur: sacerdotes autem in solis manibus: sic enim habetur extra: de sacramento vnctionis, ca. vncio. hoc autem quoniam in episcopis potestas est, in sacerdotibus autem ministerium. Hoc etiam in regibus videtur iure diuino introductum, quoniam in lege veteri iubebat Deus reges vnigi in capite oleo sancto, vt patet de Saule 1. Regum, 9. cap. & 10. vbi vnxit eum Samuel Propheta effundens super illum lenticulam olei. Idem autem de Dauid, quod vnctus fuit in Bethlechem, vt habetur 1. Regum 16. Sic quoque de alijs regibus factum est ex eo, quod potestas totius populi apud reges erat, & ipsi a populo multa iura suscipiebant, sic patet 1. Regum, 8. cap. *(umque sanctificasset eos in vestitu suo.* Id est Moyses asperlit sanguinem cum oleo super sacerdotes, & hoc erat sanctificare eos. Dicitur autem sanctificauisse in vestitu suo, id est, cum vestitu, s. cum asperlit Moyses sacerdotes oleo vnctionis, & sanguine erant induti vestibus suis, quoniam super eos, & vestes eorum fusus est sanguis. Ista autem fusio dicebatur sanctificatio, quia erat quaedam applicatio ad cultum Dei. *Præcepit eis, dicens: coquite carnes ante fores tabernaculi.* Id est Moyses mandauit Aaron, & filijs suis ista, quæ sequuntur postquam sanctificauit eos in vestitu suo, s. quod coquerent carnes, & comederent. Loquitur autem hic Moyses de carnibus arietis pacifici, nam carnes vituli proferuntur cremabantur extra castra, vt dictum est, ideo de eis nihil domino, nec sacerdotibus proueniebat, de ariete autem primo, qui offerebatur in holocaustum, nihil sacerdotibus proueniebat, quoniam omnes carnes eius, & interestina, & adipis igne vorabantur, vt supra patet. **S**

De minoribus autem magnum sacerdotum vnctionibus, & in quo differant.

Esse quoque vnctur.

Vnctio regis quare in capite fit.

la igitur arietis pacifici carnes erant, quas sacerdotibus comedere licitum erat, & de quibus hic agitur, tota namque arietis caro prouenit Aaron, & filijs suis, præter adipem, & armum dextrum, quæ coram Domino cremabantur, & pectusculum, quod cecisset in parrem Moysi, p ministerio, quod faciebat, ideo illas residuas carnes coquere, ac comedere debebant. *Coquite carnes ante fores tabernaculi.* Iussit ante fores tabernaculi carnes istas comedi, quia erant sanctæ, & non licebat eas offerri extra sanctuarium, & erat locus, in quo coquebantur apud altare holocaustorum, & apud fores tabernaculi, cum ipsum altare apud tabernaculi ostium esset. De carnibus istis, & alijs pacificis, quæ coquebantur in Sanctuario a plebeis offerentibus, an coquerentur in aliquibus vasis pertinentibus ad Sanctuarium, vel ipsi, qui istas carnes coquebant, ducerent extra Sanctuarium vasa prophana dictum fuit Exodi 27. cap. & habetur 1. Regum 2. cap. Cum autem dicitur carnes istas coquendas esse ante fores tabernaculi, non est ob hoc intelligendum, quod acciperetur ignis de altari ad cremandum, & coquendum, quoniam ignis ille facer erat, & solum seruire debebat ad Dei cultum cremando ea, quæ ponebantur super altare, & sic qui voluisset accipere de igne altaris ad coquendum ista, peccabat, & vorabatur a Domino, nam sicut qui ad diuinum ministerium alium igne assumebat, quæ iam igne altaris, peccabat, & a Domino vorabatur, ita & qui de illo igne altaris ad alium vsum, quæ ad diuinum ministerium assumeret, cremabatur a Deo. Simile namque in vtroque est. *Et comedite ibi eas.* Id est, quod sacerdotes istas carnes comederent intra Sanctuarium apud fores tabernaculi: non enim licebat eis extra Sanctuarium illas comedere, cuius causa duplex erat. Prima, quia carnes sacræ erant, & non licebat illas in locis prophanis degustari. Secunda, quoniam dato, quod essent illic carnes prophane, non possent sacerdotes tempore consecrationis sue illas degustare, quoniam non licebat eis extra Sanctuarium exire septem diebus, qui bus durabat ista consecratio, vt patet infra. *Panes quoque consecrationis edite.* Iussit Deus, quod sacerdotes in consecratione sua, cum carnibus sacræ vescerentur panibus sacræ. Erant autem panes sacræ, quos adduxerant in canistro offerendos Domino: erant etiam panes azymi, & collyrida, & lagana. De collyrida autem nihil sacerdotes comedebant, quoniam cremabantur super altare cum adipibus. De laganis autem forte etiam aliquis dicet, nihil relinquere sacerdotibus, quoniam omnia cremabantur super altare, cum dicitur hic, quod posuit panem, & collyridam, & lagana super adipem, & armum dextrum, & combussit omnia coram Domino. Alij autem dicent, quod aliqua lagana manebant sacerdotibus, quoniam non omnia cremata erant, sed vnus sicut dicitur Exodi 29. capit. lagana de canistro azymorum, id est, quod illud cremaretur cum adipibus. Magis tamen dicendum est, quod omnia lagana cremarentur, cum dicitur hic, quod etiam lagana cum adipibus sumpsit Moyses de manu Aaron, & filiorum suorum, & cremavit super altare. Sic igitur diffiniendum est, quod de crustula de laganis solū fuit facta ministratio Deo, nullo manente sacerdotibus. Maserunt autem panes azymi, quoniam multi panes oblati sunt in canistro, vt patet Exodi 29. capit. & hic, de omnibus tamen illis iussum est offerri vnum, vt habetur hic, & Exod. 29. c. dicitur, quod offerretur torta panis vnius. Reliqui igitur panes, qui manebant, sacerdotibus cedebant, vt vescerentur illis in die consecrationis, & panes isti panes consecrationis vocantur largè: quoniam pertinebant ad solennitatem consecrationis: & sic omnes carnes animalium oblatorum in consecratione sacerdotum, poterant vocari carnes consecrationis, quoniam tamea

An sumeretur ignis de altari ad coquendam carnes.

Illas carnes extra Sanctuarii sacerdotibus comedere non licebat propter duo.

De quibus panibus oblati habebant sacerdotibus comedere.

specia-

specialius de illis loquitur scriptura, solum vocauit carnes arietis pacifici, carnes consecrationis, vt patet supra in litera. *Qui positi sunt in canistro.* Id est, quod panes isti consecrationis, quibus vesci debebant, qui consecrabantur in sacerdotes, referuari erant in canistrum coram altari, nam in illo canistro deportata fuerant omnia facta de simila, quæ Deus iusserat, & de illis assumpta fuerat collyrida, & lagana, vt cremarentur coram Domino cum vno pane azymo: ceteri autem panes manebant in canistro, & de his poterant comedere sacerdotes cum carnibus sacræ. *Sicut præcepit mihi Deus dicens: Aaron & filij eius comedent eos.* Id est, quod Aaron, & filij eius comederent de istis panibus, quia sic mandauerat dominus ipsi Moysi, quod dicit, vt non videatur loqui de corde suo. *Quidquid autem reliquum fuerit de carne, & panibus ignis absumet.* Id est, quod si maneret aliqua pars de istis panibus, vel carnibus, quam non possent comedere Aaron, & filij sui, cremaretur igne. Hoc autem, quod isti panes sacræ, & carnes in eadem die, qua offerebantur comedi debebant, & si aliquid maneret in crastinum, non erat comedendum, sed cremabatur in igne, patet, quoniam in nullis carnibus sacrificiorum licebat eas relinquere comedendas ad alterum diem oblationis, sed in ipsa die comedebantur, præterquam si offerrentur hostiæ pacificæ spontanea, vel pro voto, in omnibus autem alijs carnibus hostiarum pacificarum, & sacrificiorum pro peccato in eadem die comedi oportebat. Hic autem istæ carnes erant hostiæ pacificæ: tamen non erant spontanea, nec votua, sed cogebant sacerdotes dare illas ex lege consecrationis, cum iussum esset in consecratione semper offerri de re hostias pacificas, ideo necesse erat, vt istæ carnes eadem, qua immolabantur, die comederentur, & si aliquid de eis maneret, ignis consumeret.

Quare comburebatur igne pars carnum, & panum non comestorum die oblationis sue. Quæst. XI.

QUARE ET autem aliquis, quare comburebatur igne pars carnum, & panum non comestorum die oblationis sue. Et respondendum est, quod non licebat vesci his carnibus, vel panibus in aliqua die post oblationem, quoniam qui sic vesceretur illis, faceret irritam oblationem suam, vt habetur præcedenti cap. & infra 19. cap. & præter hoc esset reus iniquitatis magne, oportebat ergo, quod vel illic carnes, vel panes traderentur alicui bestiæ in cibum, vel putredini relinquerentur, aut consumerentur igne, sed dare eas in cibum alicui bestiæ valde vergebat in dispedium cultus diuini, cū Deus valde ex hoc vilipenderetur: quod etiam panes, & carnes putredini dimitterentur, erat idētidem magna iniuria diuini cultus, cum res putridas abominemur, atque bestias calcandas tradamus: restabat igitur, vt igne cremarent ea, quæ comedi non poterant, quoniam sic nullum vilipendium diuini cultus erat, quoniam potius videbantur istæ carnes redire in sacrificiū domini, quoniam ea, quæ sibi specialiter Deus sumebat, faciebat cremari super altari, hæ autē residuæ carnes, cum cremarentur, videbantur rursus redire in diuinum cultum, ideo conueniens erat eas cremari.

Quomodo igne illa carnes cremarentur. Quæst. XII.

SED quæret aliquis, quo igne illic carnes cremarentur. Respondendum est, quod non poterant cremari in igne altaris holocaustorum, quoniam ea, quæ ibi cremabantur carnes erant, quæ pertinebant ad vnum de tribus generibus sacrificiorum: sed hic non potuit ista caro combusta pertinere ad ali-

quod cibum trium generum, ergo non erat cremanda super altare, quoniam non erat hic holocaustum, cum in holocausto carnes totius animalis cremarentur, hic autem non crematur aliquid totum animal: ergo non est holocaustum. Eodem modo non potest vocari hostia pacifica, quia de illa nihil cremabat Deo præter adipem & caudā, cum esset vltima de ouibus. Istæ autem carnes non erant adipem, nec cauda de arietibus, ergo non erat hostia pacifica, nec etiam hostia pro peccato, vel pro delicto, quoniam non fiebat pro alio peccato. Etiam quia in sacrificijs pro peccato solum carnes cedebant sacerdotibus, adipem autem Deo, vt patet supra 6. cap. hic autem cremabantur carnes residue, ergo non erat hostia pro peccato. Item nihil, quod ab homine in partem cibi fuisset, Deo consecrabatur, quoniam iam homo deuorauerat partem illius, & per hoc cōterreat in vltus humanos, ea autem, quæ cremabantur super altare, ad Deum purè pertinebant, sed istæ carnes residue relictæ fuerant de cibis sacerdotum, ergo non poterant cremari super altare.

Sed dicendum est, quod cremabantur istæ carnes, & panes in aliquo igne prophano ducto in Sanctuarium de foris, sicut fiebat in decoctione carnum pacificarum, quoniam non fumebatur de igne altaris, sed de igne plebeio. Cum autem comburentur istæ carnes & panes relictæ, fiebat combustio in Sanctuario, quoniam quamuis istæ carnes non cremarentur in altari, tamen aliquo modo pertinebant ad res sacræ, cum essent de arietē illo, qui coram Domino immolatus fuerat. Facta autem combustione educebatur istæ carnes solutæ in cineres extra castra ad locum mundum, vbi consueuerant poni alij cineres altaris. *De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus.* Hic ponitur præceptum ad sacerdotes consecrandos de manendo in Sanctuario, & iubetur, quod per septem dies manerent in Sanctuario, quoniam durabat consecratio his septem diebus, & tunc non licebat sacerdotibus exire de Sanctuario, ne distraherentur ad alios actus prophanos, cum deberent esse multū attentū Deo his diebus consecrationis suæ. Præcipuè autem, quoniam si exiret Sanctuarium, & conuerterentur ad vltus prophanos, aut in re, aut locutione contingeret eos prauum operari, quod valde fugiendum erat in consecrandis. Ex quo patet, quod sacerdotes in his diebus, quibus consecrabantur, non accedebant ad uxores suas. Nam non exibant per septem dies a Sanctuario, in eo autem talis actus non licebat. dicitur autem hic, quod non exiret de Sanctuario, id est de hostio tabernaculi, accipiendo largè tabernaculum pro toto Sanctuario, nam non potest intelligi si assumatur hic tabernaculū strictè, quoniam exibant extra tabernaculum, ideo non erant in eo, sed foris in atrio, quoniam dicitur supra, quod coquebant carnes apud fores tabernaculi, & ibi comederant eas. Sed manifestū est, quod non intelligitur hoc esse intra tabernaculum, quoniam ibi nulla talis fiebat ignis accensus, quoniam ibi nulla talis fiebat tabernaculi, quæ valde pulchre erant, cremaret aut saltem fumus exhalans omnino cremaret, seu inficeret, & cū istam tabernaculi pulchritudinem verteret in fuscas, atque fumosas imagines. Et ista fuit causa, quare altare holocaustorum non fuit positum intra tabernaculum, ne cuncta, aut combureret, aut fuscâ redderet, vt declarauimus Exo. 27. coquebant ergo Aaron, & filij sui carnes in atrio tabernaculi, & comederant eas ibi, atque manebant, ideo cum hic dicitur non debere illos exire de ostio tabernaculi, intelligendum est, quod non exirent de atrio.

Determinatio auctoris.

Præceptū ad sacerdotes consecrandos de manendo in Sanctuario.

Quare

Quare dicebat, quod starent Aaron, & eius filij intra Sanctuarium in his septem diebus. Quæst. XIII.

SEd quæret aliquis, quare dicebatur, quod starent Aaron, & filij sui intra Sanctuarium in his septem diebus, cum ex hoc videatur sequi aliquid contra munditiam ipsius Sanctuarij, nam oportebat in his septem diebus sacerdotes ad requisita natura procedere, quæ totaliter repugnabant munditiae Sanctuarii, cum etiam iste, qui illa tetigisset, & lauter non posset intrare Sanctuarium, utique quo mundus esset, post solis occiduum, ut habetur infra 11. cap. & supra 7. cap. Aliquis fortassis respondebit, quod sacerdotes hoc facere poterant in atrio tabernaculi, quoniam ibi locus amplius vacabat. Sed hoc nullo modo stare poterat, cum etiam in ipso atrio tabernaculi nullus introire posset, nisi mundus esset, sed ista magna immunditia est, ergo nullatenus fieret in Sanctuario. Item patet quoniam maiorem munditiam requirebat Sanctuarium quam ipsa castra, sed in castris non licebat alicui ventrem releuare, sed ad requisita nature exendum erat extra castra, ergo multo magis hoc fas esset in Sanctuario. Item cum aliquis extra castra ventrem releuasset pro tanta immunditia, ut reputabatur humanum sterces, iubebatur ne dimitteretur Soli patens, sed prius aliquis foderet in terra, & deinde operiret id quo releuatus erat, id est humanum sterces, ne solarem splendorem offenderet. Si igitur tanta hac erat immunditia, ut nullo modo extra castra in aperto permitti liceret, quanto magis illicitum esset hoc in Sanctuario fieri? De his duobus habetur Deuteronomo. 23. capit. cum dicitur: Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita nature gerens paxillum in baltheo, cumque sederis fodies per circuitum, & egesta humo operies, quo releuatus es (dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum.) Non ergo dici potest, quod sacerdotes intra Sanctuarium in atrio ventrem releuarent.

Doct. rñ. ad quid.

Sed respondendum est sacerdotibus habuisse in Sanctuario vala huius immundi ministerij, in quibus recipi poterant sordes eorum, & efferi extra castra, sicut Deus iusserat, nec in hoc fieri videbatur aliqua immunditia, potissimum cum isti ex mandato diuino ad persistendum in tabernaculo cogentur. Aliqui enim dicunt, quod poterant exire sacerdotes extra Sanctuarium ad secreta nature, tamen non conuenit cum in litera caueatur, ne nocte, aut die exeat Sanctuarium. Usque ad diem, quo implebitur tempus consecrationis vestre. Id est semper manebitis in sanctuario, quousque consecratio vestra finita sit. Durabat autem consecratio per septem dies, id est, quod in omnibus illis diebus fiebat ceremonie ad sacerdotum consecrationem tam in oblationibus, quam in expiationibus altaris, & non erat perfectè consecratus sacerdos, donec transiret septem dies in his ceremonijs, nam non poterant in aliquo horum dierum ministrare, quod pertinebat ad sacerdotem iam consecratum.

Quid conseruabat consecratio consecratio.

Et dicendum est de hac consecratione, quod ipsa inducebat quandam potestatem in consecrato, per quam ius esset ei ministrare, quod ante non licebat. Ista autem potestas, vel erat character, sicut in quibusdam sacramentorum nostrorum, & in omnibus ordinibus inducitur, aut aliquid simile characteri, qualiter autem potestatem istam nominauerimus nihil differt, quoniam ipsa conditionem characteris sequitur, quia sicut character aliquid indelebile est, & qui semel secutum characterem aliquid factus est, impossibile est, quod perdat illud, sicut per characterem baptismalem aliquis suscipit esse Christianum, id est impossibile est, quod aliquo tempore sit non Christianus, etiam si in infer-

no sit, quoniam adhuc ibi anima baptismalem characterem retinet. Idem autem de ordine diaconatus, aut presbyterij, quoniam qui suscipit hos ordines indelebiter eos habet, nec unquam perdere poterit, ideo ubi cunque sit semper diaconus, aut presbyter erit. Sic autem erat de ista potestate sacerdotum veteris testamenti ad ministrandum, nam postquam semel consecrati erant, in æternum manebat eis ministrandi potestas. Et tamen in sacerdotibus veteris testamenti non erat aliquis character, ut declarabitur Matth. 3. ca. sed tamen per consecrationem dabatur eis quadam potestas ministrandi, quæ semper eis manebat. Nec ob id, quod aliquando impediatur ista potestas alicuius superioris mandato, sicut est in depositis, & degradatis perditur, quoniam quamquam eis non liceat ministrare habent tamen characterem omnium ordinum, ideo si aliquo depositos, & solenniter degradatos contingeret Ecclesie reconciliari ad ministrandum in ordinibus, quibus ante ministrabant, non oportebit, ut iterum ordinentur, sed quod eis permitteretur ministrare, sicut prius: ergo ordines manerant indelebiter istis degradatis, alioquin oporteret, ut si rursus ad ministrandum reciperentur, iterum a principio ordinarerentur, hoc autem falsum est. Ista autem potestas ministrandi non dabatur sacerdotibus consecratis in veteri testamento ante octauum diem, ideo omnes istæ ceremonie præcedentes dicebantur esse actus consecrationis, & non poterat aliquis de sacerdotibus consecratis ante octauum diem ministrare, quamquam si ministraret, ministratio facta erat, sed ministrans peccabat, in quibusdam tamen ministerijs noui testamenti, qui non est ordinatus, etiam si ministrat, nihil efficit, sicut in consecrationibus Eucharistiam: nullus enim hoc facit, nisi presbyterij ordinem susceperit. Septem diebus finitur consecratio. Id est septem diebus durat cetera omnia consecrationis. Sicut in presentiarum factum est. Id est, sicut nunc factum est. In presentiarum, una dicitio est, & est aduerbium temporis designans idem, quod nunc, vel in presenti, & sunt ista verba Moysi, scilicet, quod ritus consecrationis quando cunque fuerit semper durabit septem diebus, sicut nunc factum est. Consecratione Aaron, & filiorum suorum. Et ritus sacrificij compleretur. Accipitur sacrificij ritus, id est ritus consecrationis, quoniam non erat aliquid sacrificium, quod his septem diebus duraret, cum quodlibet una die expleretur, sed consecratio septem diebus durabat, & vocatur ipsa sacrificium, quasi sacramentum factum, quia in ipsa consecratione aliquid sacrum efficiebatur, & inducebatur potestas ministrandi in rebus sacris. Die autem nocte manebitis in tabernaculo. Ad istos septem dies refertur. In quibus manendum erat sibi iugiter in Sanctuario, & accipitur hic tabernaculum largè pro toto Sanctuario, nam non stabat Aaron cum filiis suis intra tabernaculum, sed in atrio eius, sicut supra probatum est. Dicitur autem hic, quod manerent die, & nocte in Sanctuario, quoniam forte crederent isti sacerdotes, quod quamuis per diem non liceret eis exire extra Sanctuarium, ne viderentur ab alijs hominibus, & haberent locum ad peccandum insistentes humanis colloquijs, per noctem autem putarent hoc sibi licere, quoniam non erat tunc aliqua occasio ad peccandum, cum non viderentur ab alijs hominibus, sed utriusque temporis exitus interdicitur, ut totaliter separati essent a prophanis, siue secundum rem, siue secundum apparentiam. Observantes custodias Domini. Id est tenentes custodiam septem dierum, quam vobis mandauit Dominus. Ne moriamini. Communitur eis mortem, si contrarium fecerint, putaret namque aliquis de sacerdotibus, qui consecrabantur, quod infringere istud præceptum de permanendo septem diebus in Sanctua-

Character semper manet et in inferno.

Degradatus & depositus habet characterem.

Sacrificij ritus quid sit.

Non nullo rñ opinio penes litam.

rio aliquid paruum erat, & qui transgredere impunitus esset, ne autem hoc existimantes audeant illas custodias infringere, prædixit, quod morentur, si infringere. Nam in quibusdam alijs, quæ fortassis alicui parua viderentur, Deus mortem inducebat, sicut in sacerdotibus nouiter consecratis, qui assumpserunt ignem alienum, ut offerret coram Domino, & egressus ignis a Domino deuorauit eos, ut patet infra 11. capitu. Sic enim mihi præceptum est. Ista sunt verba Moysi comminantes sacerdotes, ut obseruent custodias Domini per septem dies, dicens, quod sic Deus ei mandauit, ideo si aliquis contra ista egerit, morietur.

De quadam moralitate significata per septem dies, quibus recludebantur sacerdotes consecrandi. Quæst. XIII.

QUAMQUAM autem non fuerit, nec existat intentio allegorij, aut tropologij, aut alicui alij sensui præterquam literali intendere, breuiter tamen istorum septem dierum tropologicam interpretationem apponendam duxi. Sacerdos enim nouiter consecratus septem diebus recludi debet in custodijs Domini, octaua autem die ministrare: quoniam septem sunt, a quibus pontifices, & alij sacerdotes consecrati abstinere debent. Prolixitas dormitionis, voluptas comestationis, inutilitas actionis, multiplicitas distractionis, vanitas confabulationis, varietas fictionis, vilitas affectionis: a quibus septem cum se recludentes abstraxerint, octaua die, id est post hæc ministrare possunt Domino ea, quæ sequenti dicuntur, scilicet rigorem poenitentiae, & austeritatis, quæ signatur per vitulum pro peccato extra castra combustum, vigorem patientiae, & soliditatis, quæ designatur per vitulum in holocaustum, decorem innocentie, & simplicitatis, quæ signatur per agnum anniculum, laborem industrie, & sedulitatis per bouem, splendorem prouidentiae, & perspicacitatis per arietem pro pacificis, nitorem conscientiae, & puritatis per similam, dulcorem lætitiæ, & suauitatis per oleum, quo conuersa est. Revertuntur ad superiora, scilicet ad oblationem sacrificiorum, & ad custodiam septem dierum in Sanctuario, quoniam nemo eorum inde egressus est in ipsis septem diebus. Per manum Moysi. Id est, quod Deus mandauit ista fieri per manum Moysi. Non est autem intelligendum, quod mandauisset per manum Moysi, quoniam hoc nullo modo est opinabile, nec quicquam concipiet, cum manus non sit organum expressiuum, & interpretatiuum sicut lingua. Sed est sensus, quod locutus fuit Deus ista per manum, id est ipsum Moysen. Iga Moyses erat minister Dei ad istas locutiones, & sic cõter loquimur, dicentes: oia ista sicut per manum vestram, id est expediantur per vos, nam cum ipsa manus sit organum organorum, iuxta Arist. 2. de Anima. omnes operationes nostras manui attribuimus, & sic locutio aliquando dicitur fieri per manum, & est locutio ista frequens in sacra Scriptura.

Per manum loquitur signetur.

De partibus animalis lib. 4. c. 10.

Capit. IX.

ACTO autem octauo die, vocauit Moyses Aaron, & filios eius, ac maiores natu Israel, dixitque ad Aaron: Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, vtrunque immaculatum, & offer illos coram Domi-

no. Et ad filios Israel loqueris: Tollite hircum pro peccato, & vitulum, atque agnum anniculos, & sine macula in holocaustum, bouem & arietem pro pacificis, & immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum simillam conspersam oleo offerentes. Hodie enim Dominus apparebit vobis.

6. dist. ca. 1. hista. 3. q. 1. cap. li qua.

FALSO autem. In superioribus dictum fuit de potestatis traditione, hic consequenter agitur de prima ipsius executione, quoniam supra dicebatur de consecratione sacerdotum, in qua tribuebatur potestas ad ministrandum, hic autem dicitur, quomodo sacerdotes inceperunt ministrare post consecrationem suam, in die octauo. Et diuiditur in duas partes: quoniam primo ponitur ministratio sacerdotalis primus usus: secundo adiungitur ipsorum ministrantium subitus occasus sequenti. cap. Prima in tres, secundum quod hic ponuntur tria: primo ponitur diuina iussio: secundo eiusdem executio: tertio a Deo facta approbatio. Secunda ibi. Tulerunt ergo. Tertia ibi. Apparuitque gloria Domini. Circa primum. Fallo autem octauo die. In septem diebus superioribus sacerdotes obseruauerant ritum consecrationis sue, & in nullo horum poterant ministrare, quia nondum erat completa consecratio, per quam inducebatur potestas ministrandi, ideo in nullo illorum septem dierum ministrare potuerunt, completa autem consecratione, iussit Dominus, ut ministrarent, quoniam ob hoc consecrati fuerant, ut ministrarent. Prima autem dies post completam ministratiorem fuit dies octaua, in qua iussit Deus, ut sacerdotes inciperent ministrare, & secundum quod fuerat magna solennitas facta die prima, qua consecratio incepta est conuocato toto populo, ita & in prima die ministratiorem consecratorum sacerdotum fuit facta magna celebritas conuenientibus omnibus filiis Israel, ut patet infra.

Ministratiorem factio alis prim' vs'.

Qua die inceperunt ministrare sacerdotes consecrati scilicet, an in principio anni secundi exitus de Aegypto, vel post. Quæstio. I.

DICTO autem, quod die octaua fuit facta ista noua ministratio, de qua dubitatur, qua die san fuerit in principio anni secundi exitus de Aegypto, vel post: nam ante non potuit cum non esset factum Sanctuarium, in quo consecratio sacerdotum fieri debebat, ut patet Exodi 40. capit. Rabbi Salom. dicit, quod prima die, mensis primi, anni secundi exitus de Aegypto, inceperunt ministrare sacerdotes, cuius motiuum est, quoniam oblatio principum duodecim tribuum Israel cepit, die primo mensis primi, anni secundi exitus de Aegypto, quoniam inceperunt in die, quo erectum est tabernaculum, ut habetur Num. 7. cap. iste tamen dies, erat dies primus, anni secundi exitus de Aegypto, ut habetur Exo. 40. c. & tamen quando isti principes inceperunt offerre, videtur quod Aaron erat iam consecratus, ut ipse faceret omnia sacrificia, quæ principes obtulerunt, sed Aaron non poterat ministrare usque ad octauam diem, quia illa erat prima dies post consecrationem; ergo videtur, quod ad minus ista dies octaua consecrationis fuerit, prima dies, mensis primi, anni secundi exitus de Aegypto. Aliquis autem fortassis obijciat contra Rabbi Salom. quod ipse includat contradictionem in verbis suis ad literam hanc, quoniam dicit, quod dies octauus fuit dies prima, mensis primi; hoc autem manifestè falsum.

Op. Rab. Sal. expen dicit.

falsum est. Respondetur, quod hoc nihil est, quoniam non computatur hic octaua dies a principio mensis, vel anni, cum hic nihil dictum fuerit de anno, vel mense, sed dicitur octaua dies computando a principio consecrationis. Fuit enim facta consecratio per septem dies, vt patet precedenti cap. dies autem sequens post consecrationem erat dies octaua, in qua Deus iussit ista fieri, nec tamen ob hoc tollitur, quin ista octaua dies sit prima dies anni secundi, quoniam potuit consecratio sacerdotum incipere septem diebus ante finem, anni primi, & tunc octaua dies succedens in ordine, esset prima dies, anni secundi; & sic nihil obstat hoc positioni Rabbi Salomō. Sed adhuc dicendum est, non posse stare positionem Rabbi Salom. quoniam consecratio sacerdotum facta fuit in Sanctuario, vt patet precedenti cap. quod quando volebat Deus consecrari Aaron, & filios eius, iussit vt applicarentur ad os suum tabernaculi; ergo iam tabernaculum fabricatum fuerat. Item iussit, vt septem diebus consecrationis manerent in Sanctuario: si autem octaua dies, de qua hic dicitur, est prima dies, mensis primi, anni secundi exitus de Aegypto, necessarium esset, vt per septem dies ante ad minus eleuatum fuisset tabernaculum, sed ipsum eleuatum est in prima die, mensis primi, anni secundi, ergo non potuit esse ista dies octaua, prima dies, mensis primi, anni secundi; sed ad plus fuit octaua dies mensis primi, anni secundi; quoniam consecratio sacerdotum, non potuit incipere ante primam diem, anni secundi; cum in eadem die, primo erectum fuerit tabernaculum, & tunc si eadem die inceperit octaua dies a primordio consecrationis, erit octaua dies, mensis primi, anni secundi. Si autem consecratio sacerdotalis non coeperit prima die, anni secundi; ista dies octaua, de qua hic dicitur, erit post octauam diem, mensis primi, anni secundi, quamquam non determinet quantum postea fuerit. Sed dicendum est, quod ista octaua dies, de qua hic dicitur, fuit octaua dies, mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, quoniam eadem die incepit consecratio, sicut dictum fuit supra 1. cap. & Exo. 40. c. Ad fundamentum autem Rab. Sal. satis patet solutio; quoniam ipse intendit, quod Aaron erat consecratus, & poterat ministrare, quando principes tribuum obtulerunt sacrificia, quod incepit prima die mensis primi, quādo erectum est tabernaculum: hoc enim manifeste repugnat litera huic, & precedenti cap. nam cum sacerdotes fuerint consecrati in Sanctuario, & principes obtulerunt incipientes a prima die erectionis tabernaculi, necessarium erat, vt sacerdotes non essent tunc consecrati, sed potuerunt ipsi consecrati esse in die octaua, quando obtulit Gamaliel princeps filiorum Manasse, qui fuit octauus in principibus offerentibus, & obtulit octaua die, vt patet Nume. 7. c. huius autem oblationem potuerunt sacerdotes consecrari suscipere, & ministrare facientes sacrificium. In oblationibus autem aliorum septem principum precedentium non potuerunt sacerdotes ministrare, quia nondum consecrati erant. Et cum dicitur, quod oportebat sacerdotes consecratos esse ad faciendum omnia sacrificia, quae principes obtulerunt, non stat, quoniam Moyles potuit facere ista sacrificia, sicut fecit sacrificia in consecratione sacerdotum, nam in septem diebus consecrationis, nemo de sacerdotibus ministravit, cum nondum essent consecrati, sed solus Moyles faciebat haec, & ipse suscipiebat iura sacerdotalia, vt patet precedenti cap. & Exo. 29. vbi dicitur, quod suscepit Moyles in partem suam pedunculum de arietem consecrationis, qui oblatas erat in hostias pacificas. Etiam satis innuitur ex litera Num. 7. ca. q. Moyles fecerit sacrificia oblata principibus, quoniam ibi loquitur Deus ad eum, q. suscipiat boues, & plaustra, q. obtulerunt prin-

Gamaliel princeps filiorum Manasse.

F cipes, & ibi subijcitur, quomodo ipse suscepit. Si tamen consecratus fuisset Aarō, & filij sui, nullo modo Moyles illa sacrificia fecisset, aut de manibus principum offerentium suscepisset, quoniam hoc Aarō, & filij sui facerent, sicut post consecrationem eorum, nunquam aliquando legitur, q. Moyles ministraciones sacerdotales exercuisset. De his autem adhuc dicitur Nume. 7. cap. Vocauit Moyles Aaron, & filios suos. Dicitur autem Moyles vocauit Aaron, & filios suos, quoniam debebat eis notificare aliquid ex parte Dei, s. q. facerent sacrificia, de quibus habetur immediate. Vel potest dici, quod vocauerit eos, quoniam iam non erant congregati, sicut ante. In precedentibus enim septem diebus fuerant in Sanctuario non exeuntes inde per diem nec per noctem, iuxta Domini iussionem, vt patet precedenti cap. ideo cum Moyles eis aliquid loqui vellet, non oportebat, quod eos inquireret, quia in Sanctuario reperiret: in octaua autem die erat finita consecratio, & ipsi poterant ire extra Sanctuarium, & sic fortassis factum est, s. q. isti exirent extra Sanctuarium, & cum Moyles vellet ista, quae sequitur, dicere vocauit eos, sicut ipsos populares vocauit. Quidquid tamen sit, siue in Sanctuario manserint, siue extra exierint, non multum refert, quoniam quocumque modo vocari poterant. Et maiores natu Israel. Id est vocauit etiam Moyles illos, qui erant de maiori genere, & excellentiores. Potest autem aliquis dici maior natu dupliciter, s. q. senior est in aetate magis prouectus, aut q. generosior est, & vterque modus satis conuenit significationi huius nominis, quoniam senior dicitur maior natu, quia a pluribus diebus natus est, dicitur etiam generosior maior natu, quia de maioribus natalibus, siue prosapia ortus est, vterque autem modus satis est frequentatus in sacra Scriptura. Causa autem, quare Deus fecit vocari maiores natu Israel ista octaua die, fuit duplex: Prima ad honorandum Aaron, & filios eius, nam sicut in die prima consecrationis suae fuit honoratus Aaron a toto populo conueniente, vt habetur precedenti cap. ita & in prima die, qua ministravit debuit honorari, nam magna celebritas, & nimia exultatio erat in prima die ministracionis summi sacerdotis, & filiorum suorum, quamquam eis postea in fletu & amaritudinem versa est combustis a Domino duobus filiis eius, s. Nadab, & Abiu, vt patet sequenti c. Sic autem apud nos in solitum est, vt magna celebritas fiat cum aliquis noniter Missam cantat, populus autem ad istum honorem, & celebritatem rationabiliter debuit conuenire, quoniam Aaron illorum pontifex erat. Secunda ratio quare conuocatus fuit populus est, quia offerre debebat pro se holocaustum, & hostiam pro peccato, vt patet infra, & solui debebat illud sacrificium de expensis populi, ideo ad hoc necessarium erat, vt vocaretur. Dixitque ad Aaron. Non dixit ista ad populum, quoniam haec, quae immediate ponuntur, ad populum non pertinebant, sed ad Aaron, quia hic dicitur de sacrificio, quod ipse pro se oblaturus erat, postea autem dicitur de sacrificio populi. Et quamquam Deus vocari iusserit Aaron, & filios suos, & eos Moyles vocauerit, tamen non locutus fuit, nisi ad Aaron, cuius ratio est, quia ipse caput erat filiorum suorum. Tolle de armento vitulum. Iussit Deus, vt offerret Aaron vitulum ad offerendum pro seipso, scilicet pro peccato suo, & filiorum suorum, & dicit debere hunc offerri de armento, non quidem, quod esset necessitas precepti adducere de armento, quoniam poterat quemcunque asferre, sed dicitur de armento, quoniam vitulus quicunque ad armentum pertinet, cum vitulus sit de maioribus animalibus, quae armenta vocantur, minora autem ad greges pertinent. Pro peccato, id est duces hunc vitulum ad offerendum pro peccato.

Aliquis dicit maior natu dupliciter.

Fit celebritas, dicitur prius mo. alig. Missam cantat, quia sic et factum est in veteri lege.

Decisio quaest.

Laudabile est, q. quis sepe et de peccatis mel. cōfess. et poenitent.

Quare

Quare iubetur hic, quod Aaron pro peccato suo vitulum offerret. Quaest. I I.

SEd quare aliquis, quomodo iubebatur hic, q. Aaron offerret vitulum pro peccato suo, cum in die consecrationis obtulerit, vt patet precedenti cap. Fortē aliquis dicet, quod fiebat ista oblatio pro peccatis, quae Aaron, & filij sui fecerunt post diem primam consecrationis. Nam quamquam sacrificium factum pro peccato die prima consecrationis suffecisset ad expiationem pro omnibus peccatis, quae fuerant ante consecrationem Aaron, & filiorum eius: tamen oportebat aliud sacrificium pro peccato esse ad tollendum ea, in quibus post primum diem consecrationis peccauerant. Et si aliquis dicat, q. Aaron, & filij sui, non peccabant in his septem diebus consecrationis suae, cum reclusi essent in Sanctuario, nec vacarent prophanis actibus, vt patet precedenti cap.

Respondendum est non sufficienter in his argui, quoniam quamquam non peccaret Aaron, & filij sui in actibus popularis conuersationis in his septem diebus cum a populo sequestrati essent, tamē peccare poterant in quibusdam alijs vocalibus atque realibus, vt liquet intuitu, pro his igitur conueniens erat offerri aliqua sacrificia. Sed non potest istud stare, quoniam presupponit falsum, scilicet quod inter primam diem consecrationis, in qua fuit facta oblatio pro peccato, & vltimam diem exclusiue, quae est ista octaua, non fuit oblata aliqua hostia pro peccato sacerdotum. Sed falsum est, quoniam in quolibet horum septem diebus offerrebat vitulum pro peccato, vt patet Exodi 29. ca. cum dicitur: Septem diebus consecrabis manus eorum, & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum, non igitur dici potest, quod offerretur istud sacrificium pro peccato, de quo hic, pro peccatis sacerdotum, quae gefissent inter primum diem consecrationis, & octauam, cum quotidie fieret expiatio. Etiam quia si fieret istud sacrificium pro solis peccatis, quae fecissent sacerdotes inter primum diem consecrationis, & octauam, fieret pro aliquibus peccatis determinatis. Sed hoc non stat, quin potius dicendum est, quod non fieret pro determinatis, quia tunc exprimerentur hic, sed vniuersaliter non respiciendo ad aliquod scilicet pro omnibus, quae facta fuissent: sic enim fiebat sacrificium pro peccato, quod factum est in prima die consecrationis, nam illud non fiebat specialiter pro aliquo peccato, sed pro omnibus, quae fecissent Aarō, & filij sui a principio.

Dicendum igitur est, quod istud sacrificium pro peccato, non fuit mandatum specialiter fieri pro aliquo peccato, nec etiam generaliter pro peccatis, quae fecisset Aarō, & filij sui, in septem vel octo diebus, vel in aliqua parte temporis determinata; sed fiebat sacrificium istud pro peccato simpliciter, quoniam quamquam Deus remittat peccata, nos tamen de remissione illa securi esse non debemus, sed continuē pro peccatorum nostrorum exorare remissione. Vnde, & laudabile est, quod quamuis aliquis de peccatis semel cōteratur, & confiteatur iniunctamque peragat poenitentiam, frequentius post haec pro peccatis illis dolēs a Deo remissionem imploret, nec tamen in hoc diuinae bonitati quidquā subtrahimus, nec ei quouis modo derogamus, quoniam certi sumus, quod nisi obicem posuerimus indulgentiam peccatorum, quam certitudine venia in peccatis, an licita sit, vel vituperabilis, late dictum est supra 5. cap. Sacrificia autem huiusmodi sunt, quoniam ipsa sunt quaedam expiationes pro peccato; ideo crebro faciendae sunt, ne nobis certam remissionem delictorum promittere videamur: qui enim semel tantū pro peccato offerens amplius offerre recusat, certam sibi delictorum, pro quibus obtulit, remissionem spondet, aut si non spondet pro eis, quae remissa esse dubitat, offerre negligit. Instum igitur est, vt pro peccato sapius offeramus, ne in presumptae remissionis incidamus crimen. Hoc autē Deus innuere vult, cum sepe sacrificia pro peccatis offerenda iubet. Et arietem in holocaustum. Ista duo sacrificia pro se sacerdotes offerre iubebantur, & erant de expensis suis, debebat autem in hoc holocausto obseruari lex, quae in alijs holocaustis, de qua supra 1. capit. Vtrumque immaculatum. Quamuis hic non exprimeretur, tamen sic intelligendum erat, nihil namque, quod immundum erat, aut maculatum, Domino offerri licebat. Munditia autē requisita in his animalibus erat, quod ipsa essent licita ad esum, nam de his, quae non licebat comedere nunquam offerri ius erat. propter hoc autem reiciebatur immunditia illa, quae haberetur infra 22. c. De his autem animalibus, quae infra ponuntur immolanda, quamquam non exprimitur, q. debeant esse immaculata, tamen subintelligendum est. Et offer eos coram Domino. Scilicet vitulum, & arietem, nam quamuis non simul expererentur caeremoniae horum duorum sacrificiorum, tamen simul offerebantur coram Domino, id est praesentabantur coram altari holocaustorum ista duo animalia, & post haec immolabantur vnū, & explebantur caeremoniae eius: deinde autem reliquum. Et ad filios Israel loqueris. Nam loquebatur hic Moyles ad Israelitas, sicut ante loqui consueuerat, sed iussit, vt alloqueretur Aaron, cuius causa est quoniam hic loquebatur de oblatione sacerdotum: Aaron autem erat iam effectus Dominus sacrificiorum, cum esset summus pontifex, Moyles vero nihil in his poterat, quoniam esset simplex Leuita, & cessauerat ministerium suum, quod fuerat in defectu non existentium sacerdotum. Ante istam autem octauam diem Aaron, nihil vnquā locutus est Israelitis iubens, quoniam nondum fuerat factus eorum pontifex, per quem mandandi auctoritatem acciperet. Prima igitur iussio, quam ad Israelitas fecit ista fuit, quoniam ante hoc sacerdos non erat, nunc autem primo summi sacerdotis dignitatem assecutus est. Sed dicit aliquis, quid differt, quod Aaron loqueretur ad Israelitas, cum tamen Moyles iuberet ipsi Aaron? potuisset ergo immediate mandare ipsis Israelitis. Respondendum est, quod auctoritas mandandi quantum ad sacrificia, non manebat iam penes Moysem, sed penes Aaron, cum ipse esset sacerdos magnus, & ideo directe non poterat Moyles iubere aliquid de sacrificijs Israelitis, sed iuberet hoc Aaron. Et cum dicitur, q. Moyles iubebat hic aliquid Aaron, non est intelligendum, q. hoc iuberet, tanquam Moyles, sed tanquam Propheta referens ea, quae a Domino dicebantur; & hoc modo maior erat propheta quolibet alio homine, cum gereret personam Dei. Si tamen aliās loqueretur Moyles, non poterat aliquid iubere Aaron, & sic manebat semper, q. Aaron deberet loqui ad populum, & non Moyles, vt iam videretur ipse habere auctoritatem mandandi.

Tollite hircum pro peccato. Post sacrificium, quod fiebat pro sacerdotibus, ponitur hic sacrificium, quod fiebat pro saecularibus, & iussit Deus fieri hoc sacrificium pro popularibus, & non iussit supra in principio consecrationis Aaron. Cuius causa est, quoniam supra solum agebatur de dispositione sacerdotum ad ministrandum, & non agebatur de executione ministracionis, ad dispositionem autem sacerdotis, requirebatur sacrificium, ideo illud solum fieri sufficiebat; nunc autē iam agitur de ipsis sacerdotibus ministrare poteribus, & ministracionem exercentibus, & quoniam ministratio sacerdotalis non fuerat introducta propter illos sacerdotes, sed

Quare iussit Deus, q. Aaron loqueret ad Israelitas in 8. die, & non Moyles.

Quare dicitur finita consecratione, & non in principio consecrationis, iussit offerri hircum cum pro peccato.

sed magis propter totum populum, ideo in principio executionis sacerdotalis ministerij conueniens fuit, vt ipsi populi pro se hostias offerendas darent, & quoniam in deserto quando ibi Israelitae manserunt, non fuit executio sacrificiorum, cum non fuerit aliqua dispositio, tam ex parte continui motus, quam ex parte defectus eorum, quae necessaria erant ad sacrificia, tamen in principio ministratio, quae fuit in monte Sinai, debuit esse pro popularibus facta oblatio. Et quoniam de omnibus generibus sacrificiorum offerendis susceperant sacerdotes potestatem, & hoc propter populum, conueniens erat, quod de omnibus illis generibus sacrificiorum, nunc pro popularibus offerretur, & sic factum est, secundum quod patet infra.

Quare cum mandetur hic offerri pro peccato populi, iubetur hircum offerri. Quasi. III.

VS SIT autem offerri hircum pro peccato, de quo aliquis fortassis inquireret, quare cum mandetur hic offerri pro peccato populi, iubetur offerri hircum, nam pro peccato populi debebat vitulus offerri, sicut patet supra 4. capit. vbi dicitur, quod si totus populus peccaret, debebat offerri vitulum. Aliquis respondet ad hoc, quod supra 4. ca. agitur de peccato populi, quoniam illud erat propter ignorantiam, hic autem agitur de peccatis, quae alio modo fiebant, vt propter secundum malitiam, vel per passionem. Ad hoc autem respondendum est, quod non potest stare, quoniam sicut contingit aliqui peccare totum populum per ignorantiam, non contingit, ita peccare per malitiam, aut per passionem, & si forte possibile hoc esset, rarissime tamen erit, ideo de hoc lex non ponitur, sed magis ea, quae sunt peccata totius populi, dicuntur esse per ignorantiam, ideo quia hic dicitur offerendum esse hircum pro peccato populi, videtur dici pro peccato secundum ignorantiam. Item dato, quod populus totus aliquando dicatur peccare per passionem, & aliquando per ignorantiam, tamen quia peccatum per passionem maius est, quam id quod secundum ignorantiam. Idem etiam de peccato secundum malitiam. Ideo necessarium erat, vt darentur maiores poenae in peccato secundum malitiam, vel passionem, quam in peccato secundum ignorantiam, sed supra 4. c. pro peccato secundum ignorantiam totius populi mandabatur, quod offerretur hircus, ergo in peccato per passionem, & malitiam mandabatur, quod offerretur maius, quam hircus: contrarium tamen appareret hic, cum supra 4. c. iubetur offerri vitulum, & hic iubetur offerri hircum. Item quoniam in peccatis per malitiam non dabatur poena istorum sacrificiorum, sed qui peccaret, occidebatur, sicut apparet Num. 15. c. anima, quae per superbiam aliquid egerit, peribit de populis suis. Dicendum igitur est, quod hic mandauit Deus offerri hircum pro peccato populi, non quidem pro aliquo peccato speciali, sed generaliter pro omnibus peccatis suis, cum autem fiebant oblationes pro peccatis indeterminatis, non fiebat tanta strictio, quanta cum offerretur pro aliquo peccato determinato. Supra autem 4. c. cum iubetur offerri vitulum pro peccato populi, quamuis illud, quia per ignorantiam erat, minus erat omnibus alijs, quia tamen erat peccatum determinatum, fiebat maior strictio in sacrificio, quod cum esset peccatum indeterminatum, hic autem fiebat sacrificium pro peccato populi, quod erat indeterminatum, ideo debuit offerri hircus, qui erat minor hostia, & non vitulus. Et vitulum atque agnum animalium sine macula in holocaustum. Ponitur hic secundum genus sacrificij, quod deberet facere populus, scilicet holocaustum, & pro hoc iubebantur offerri duo animalia, scilicet vitulum, & agnum anniculum. Causa huius esse potest, quia populus est maior quodam modo, ideo sacri-

Ratio ad quodam.

Quare in holocausto pro peccato populi, iussit Deus offerre duo animalia.

ficiu suum debebat esse excellentius sacrificio cuiuslibet alterius hois; alij autem offerrebat vnum animal, populus autem offerrebat duo. Et non est intelligendum, quod in hac die, qua Deus iussit offerri a populo ista sacrificia, solum offerrentur haec, quoniam praeter haec offerre batur iuge sacrificium, scilicet agnus anniculus in vespere, nam quaecumque sacrificia fierent, semper ista duo regularia erant, sicut habetur Exo. 29. & hic, & Num. 28. c. fiebant etiam alia sacrificia a popularibus. Nam ista fuit octaua dies a principio consecrationis sacerdotum, & oblationis principum. 12. filiorum Israel. quilibet enim sua die obtulit, & in hac octaua die obtulit Gamaliel princeps filiorum Manasse bouem vnum, & arietem vnum, & agnum anniculum in holocaustum, & hircum pro peccato, & in hostias pacificorum boues duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. De hoc habetur Num. 8. c. fuit igitur maior oblatio principis, qui obtulit in hac octaua die, quam oblatio populi in eadem die, fuit tamen oblatio populi ex necessitate imposta, oblatio autem principum fuit voluntaria, in necessarijs autem Deus non vult granare nimis, in spontaneis vero potest homo seipsum, quantum voluerit premere. Dicuntur autem ista duo animalia esse sine macula, quoniam oportebat in illis obseruari munditiam, sicut in omnibus alijs, quae autem ista sic habetur infra 22. c. *Bouem & arietem pro pacificis*. Hic ponitur tertium genus sacrificij, quoniam de quolibet offerre iubebatur populus, vt plena esset oblatio sua, potissimum quia ista erat prima oblatio, quam populus faciebat, in hac autem iustum est, vt populus offerret Domino animalia, sicut in praecedenti, causa autem istius dupliciter oblationis eadem est quae in superioribus. *Et immolate eos coram Domino*. Verba sunt Aaron loquentis ad totam plebem, & tunc est sensus, immolate eas coram Domino, id est adducite ad me, vt immolem coram Domino, quoniam laici non licebat facere aliquam immolationem, quod si fecissent morentur, vt patet Num. 1. c. & 18. vel incurreret aliqua plagam perpetuam & miserabilem, quod fuit in rege Ozia, qui aliter vocabatur Azarias, qui cum vellet explorare ministeria sacerdotum, sumpto thuribulo & prunis, percussus fuit a Domino lepra in fronte, & mansit sic vsque ad diem mortis suae, vt habetur 4. Reg. 15. c. Alio modo potest intelligi, quod ista sunt verba Moysi ad Aaron: dicebat enim Moyses ad Aaron, quod diceret filijs Israel, vt tollerent hircum pro peccato, & c. & tunc dicitur: *Et immolate eos coram Domino, i. tu, & filij tui, immolate coram Domino*. Et sic hic conuersio ad Aaron & filios suos, qui debebant facere ista sacrificia, & iocquitur ad eos, dicens hoc, quoniam ante tempus istud nunquam Aaron, & filij sui immolauerant aliquod, quoniam prius non erat eis data potestas ministrandi. Et si forte nunc non dixisset eis Moyses, quod immolarerent coram Domino, putassent, quod sicut Moyses antea solitus erat facere ista sacrificia, ita nunc facere deberet, & ipsi nihil facerent. Mandauit igitur Moyses, quod ipsi immolarent. *Coram Domino*. id est ista immolatio fieret coram altari holocaustorum, siue coram ostio tabernaculi, in quorum utroque Deus esse dicebatur, nam fiebat ois immolatio coram ostio tabernaculi, quod erat ad latus aglonare altaris, vt habetur supra 1. c. & 3. & 4. *In sacrificijs singulorum similes oleo consperjam offerentes*. Id est cum quolibet illorum animalium offerretur sacrificium de similia. Vocatur autem hic similia farina oblata, & ipsa dicebatur sacrificium, sicut patet supra 2. c. & Num. 15. c. quoniam sacrificium proprie de animalibus, & non de pane fit. Et ponitur hic, in pro vel, seu ad, id est, quod similia offerretur in sacrificio singulorum, id est pro pacifico singulorum sacrificio, vel tanquam sacrificium, siue ad sacrificium. Et non est hic sacrificium ipsum animal, sed similia ob-

G

H

I

K

Verba Aaron loquentis ad totam plebem.

Iata, & est sensus, quod in sacrificio singulorum offerretur similia. id est cum quolibet istorum animalium daretur aliqua pars similia, & sic cum hircus pro peccato dabatur similia, & cum vitulo pro holocausto, alia pars similia cum ariete: alia etiam pars cum agno anniculo, vt habetur Num. 15. cap. vbi de mensuris istorum agitur. scilicet quantum cum vitulo, & quantum cum hircus, & quantum cum ariete, & agno anniculo: hic autem non ponit mensura, quoniam refertur ad ea, quae ibi dicuntur. Et sciendum quod non solum in istis sacrificijs offerre batur similia, sed etiam vinum & oleum: vinum enim in omnibus sacrificijs offerre batur, tanquam libamentum, vt habetur Num. 15. c. quare autem ista offerre bantur cum sacrificijs, causa redditae sunt supra 2. c. dicitur autem similia ista conspersa oleo, quia erat farina non cocta, & fundebatur super eam oleum, sicut cum farina permiscetur aqua. De ista autem similia perueniebat pars Deo. quantum caperet sacerdos in pugillo, reliqua autem cedebat in ius sacerdotum, sicut habetur supra 2. cap. & Numeri 15. c. *Hodie enim dominus apparebit vobis*. Ista est quaedam pronuntiatio facta Aaron & filijs suis de igne, qui apparuit in altari: nam quoniam sacrificia posuerunt in altare, surrexit ignis de lignis, qui ibi non erat. Vel melius, venit ignis super ligna & combussit sacrificium. Haec autem erat gloria domini: quoniam dominus demonstrabat in hoc magnitudinem suam & virtutem, faciens venire ignem super sacrificia: erat enim ista operatio miraculosa: Omnes autem miraculose actiones valde laudabiles sunt. Quia autem iste ignis venerit super sacrificia & combussit, & non semper ibi fuisset, vel nunc nouiter veniret, magis infra declarabitur.

Pronuntiatio facta Aaron & filijs eius de igne qui visus est in altari.

Quare Moyses pronunciauit sacerdotibus, & popularibus, quod gloria Domini apparitura erat in sacrificijs, & quomodo aliquando naturaliter apparent faculae veri ignis apud patibula, & in caemeterijs, & in nauibus, & de modo causationis istarum flammaram. Quasi. IIII.

PRAEVNCIABAT autem hoc Moyses Aaron, & etiam cunctis Israelitis propter duo: primo vt ipsi scirent illud a Deo esse, quoniam si non dictum fuisset de igne illo apparituro, & voraturo sacrificia, cum veniret, dubitaret, an a Deo fuisset, vel a casu. Poterant namque aliqui interpretari illud fuisse factum ex aliqua causa naturali, quoniam interdum ignis sic naturaliter gignitur, & est impressio meteorica secundum Aristotelem, & hoc fit ex actione contrariarum qualitatum, vt cum est aliqua substantia pinguis, & leuis & cito inflammabilis habens in se incorporatum calorem, si circumdatur a frigido contingente & agere per antiperistasis inflammabitur illa substantia, & erit verus ignis, sic aliqui fit apud patibula & in caemeterijs, & super naues, quoniam interdum videtur aliquibus, quod sint ibi faculae ignis ardentis, nihil tamen est aliud, nisi substantia pinguis, & leuis cito inflammabilis per actionem frigidam circumstantis, & ideo ista fiunt per noctem solum: per diem autem nunquam fiunt tales apparitiones, quoniam per radios solis incidentes & reflexos super terram aer calefit, & non potest circumdari substantia illa a frigido aereo, vt per antiperistasis inflammatur. Vnde ista fiunt apud patibula, quia de cadaueribus suspensis pinguedo quaedam fluit cum corpore resoluta, quae ad furcatum basim cadit, cum autem radij solis calefecerint partes illas pinguis patibulis per actionem suam subtiliando, eleuant pinguedinem illam aliquantulum in aere, & incorporat calor in illa pinguedine, cum nullum sit maius fomentum, & conuenientius calori, quam pinguedo. Quod patet, quoniam de pinguedine sepi, & olei lucernas facimus, in quibus ignis fouetur: superueniente autem frigore noctis, calor ille, qui erat in pinguedine illa incorporatus in se recludit, & fugiens a frigore circumstanti in se multum con-

Alph. T. ost. super Leuit.

gitur, & fortificatur per antiperistasis: ita quod per magnam vim inductam in ipso calore incipit inflammari, & ardet atque videtur esse lucerna: propter quod aliqui existimant miraculum esse factum, quod Deus ibi ardentem faculam posuerit, sed ex natura ipsa fit, tanquam si ignis ligna cremaret. In caemeterijs autem videtur hoc modo interdum accidere, vt appareant per noctem supra sepulchra mortuorum quasi faculae ardentis, quod fit quoniam calor solis penetrat vsque ad ipsa cadauera in humo recondita, quae cum sint pinguis dissoluetur de eis quaedam tabida pinguedo: haec autem agente sole & subtilitate eleuabitur, & ascendet per porosas partes sepulchri vsque, quo eleuetur super terram superficiem, & consistat in aere, existente autem incorporato calore solis in pinguedine illa, ac superueniente frigore noctis circumdat, & coangustatur calor in materia illa reclusus, & per antiperistasis fortificatur, ita vt potens sit materiam illam inflammare, & inflammatur atque apparet ibi facula ardens, ita vt interdum valde magna appareat flamma magnitudinem materiam inflammabilis, aliqui autem parua est propter materiam paruitatem, & aliqui vna apparet, & aliqui multae, vt si contingat illam pinguedinem inflammabilem in multas partes diuisam esse, si autem tota coiuncta fit, vna ardens facula apparebit. Est autem commune in his apparitionibus ardentium facularum, quod nunquam videtur multum eleuata a terra, sed quasi in superficie terrae, cuius causa est, quoniam quia pinguedo illa inflammabilis per calorem solis incorporatum eleuetur, adueniente tamen in frigore & humiditate noctis condensatur illa materia, & grauior effecta cadit vsque ad terram superficiem, & ibi apparet. Sunt autem aliae proprietates harum ardentium facularum: prima quod istae nunquam apparent per diem, sed per noctem, quoniam per diem licet sint radij solis incorporati illi materiae & eleuent eam, tamen non est aliquod frigidum in aere circumstantis, quod comprimendo calorem reclusum in pinguedine illa fortificet eum per antiperistasis, & faciat inflammari: nam per diem existentibus radijs solis super terram aer propinquus terrae calefit incidentia & reflexione radiorum solarium. Secunda proprietates ardentium facularum est, quod nunquam apparent tempore frigiditate hyemis, aut pluuiarum magnarum, sed tempore veris, aut magis tempore aestatis, cuius causa est, quoniam ad hoc, quod istae inflammationes fiant, requirebatur, quod esset calor solaris eleuans pinguedinem illam de abscondito sepulchrorum, & incorporatus illi materiae inflammabili, deinde frigidum circumstantis quod comprimat illam materiam, tempore autem hyemis magna, & valde frigida ista duo non sunt: nam etsi magnus frigus in aere sit potest circumstanti inflammare quilibet tale materia, non est tamen calor diurnus & eleuans: nam ad hoc quod pinguedo recondita in sepulchris eleuetur a calore solis, atque educatur supra terram per tenuissimas terrae aperturas, non qualiscumque calor sufficit, sed satis magnus. In hyeme autem hoc non est, quoniam quoniam radij solis in hyeme incidentant super terram, incidentia tamen valde obliqua est, cum sol modicum eleuetur, & reflexio radiorum valde debilis in vigore est, nec potest penetrare vsque ad abscondita sepulchrorum, & si aliquando penetrat, non tamen est tantus, vt sufficiat educere pinguedinem reconditam, ideo non fiet in magna hyeme in aestate autem hoc conuenienter fit: nam incidentia radiorum solarium multum directae est, eleuato sole quasi ad perpendiculararem. Reflexio quoque radiorum fortis est, ideo fit penetratio vsque ad viscera terrae, & sufficiens est calor ille ad educendam pinguedinem reconditam in sepulchris: per noctem autem quamquam frigus magnum non fit, est tamen quodcumque, & hoc sufficit ad inflammationem constringendo, & fortificando materiam illam per antiperistasis;

Super sepulchra mortuorum quare nocte quasi faculae ardentis videntur.

B

C

D

E

Proprietates facularum ardentium super sepulchra mortuorum.

Quare calor solis in hyeme est parua actiuitatis.

K

riffa sunt; ideo tunc tales inflammationes euenient. Tertia proprietates ardentium facularum est, quod non sunt tempore magnarum pluuarum, cum terra aquis cooperta sit, cuius causa duplex est: prima quoniam aqua frigida & non permittit radios solis multum penetrare in visceribus terrae, ut pinguedo illa educi possit. Secunda causa est, quoniam cum materia illa educitur de visceribus terrae, necessarium est poros terrae esse apertos, aqua autem existens supra superficiem terrae terram compactam esse facit, & poros eius obstruit, ita ut nullus aditus pateat materiam inflammabili exire volenti. Quarta proprietates, quod istae faculae ardent non possunt fieri super quilibet sepulchra quorumlibet mortuorum, sed super sepulchra illorum, qui aequaliter pingues & carnosissimi sunt, & si aliquod cadauer in terra reconditum fuerit minus debilitatum, ita ut solis ossibus curis adherere videatur non sicut super tale sepulchrum faculae ardent: quoniam ibi deficit materia inflammabilis, quae est pinguedo subtilis resoluta de cadauere, in qua solaris calor fomentatur: ibi namque solum est materia quasi terrea, quae cum resoluta fuerit, aut soluetur in fumos tenues & siccos, aut in partes terreas, quorum neutrum inflammabile est non manente ibi pinguedine, quae est ignis fomentum. Fit igitur ista inflammatio facularum maxime super sepulchra iuuenum, qui cum pingues & carnosissimi sint, habent materiam inflammabilem, quae cum resoluta fuerit, & eleuata per calorem solis, sicut supra dictum est, inflammabitur, & apparebit facula ardens super sepulchrum. Ex quo sequitur corollarium, quod istae faculae ardent maxime apparent, quae magna pestis. Etiam tunc frequenter apparent, cuius causa est, quoniam tunc ita contingit mori iuuenes, & adhuc potius quam senes, qui carnosissimi sunt, & pingues: potissimum quia aegritudo illa velociter homines morte conficit, ita ut corpora eorum, nondum resoluta sint, sed postea in sepulchris condita resoluantur. Vnde est ibi multitudo & magnitudo materiae combustibilis, ita ut multae faculae apparere possint, quod verum est, si pestes istae vernales, aut aestiuo tempore acciderint. Ex quo rursus vulgus maiorem admirationis causam habet: quoniam cum coangustante morte attonitum sit, admiratur ista, credens a Deo esse, & eo magis timet: quoniam in maiori peste haec eueniunt. Existimat enim ista futurorum malorum signa esse, vnde grandi timore concutitur, sed haec ipsa sola natura facit. Apparent quoque sepius in magnis pestibus istae ardentis faculae, quoniam multa tunc cadauera terra conduntur, ex quibus plurimas materiae inflammabilis partes exhalare necesse est. Quinta proprietates ardentium facularum est, quod non in quibuslibet sepulchris apparere possunt, sed in eis, in quibus a paruo tempore cadauera condita sunt: in illis autem, in quibus post annum, vel duos annos, aut plures cadauera sepulta sunt apparere non possunt, cuius causa est, quoniam ista inflammatio fit de pinguedine resoluta a cadaueribus fluente: ista autem breui tempore consumitur. Cum autem aliquantum sepulchrorum cadaueris tempus transierit, tota materia inflammabilis, ac tenera resoluta ac penitus consumpta est: vnde nihil manet quo inflammationes ardentium facularum fieri possint. Fit igitur ista apparitio dumtaxat in sepulchris, in quibus cadauera recenter tumulata sunt. Adhuc autem in nauibus istas ardentis faculas apparere contingit: nam ibi multae pinguedines ex varijs, & immundis rebus commixtionibus resoluuntur, quae cum aliquo qualiter reseruentur incorporato calore solis frequenter circumstante frigore noctis incenduntur. Vnde interdum apparet vna facula, interdum vero plures, quod ignari naturalium causarum nauis ad quoddam alterum pertinere existimant, miraculum fore arbitrantes. Nec tamen ex hoc diffiteri volo interdum nauis faculas ardentis coelitus apparere: tanquam si eis in ex-

Faculae ardentis super sepulchra mortuorum tempore magna pestis maxime videntur.

In nauibus ardentis faculae videntur, & an semper naturaliter accidat, vel per miraculum, & in quo distinguantur.

tremam vite desperatione locatis collisum procellarum remedium aliquis de superis allaturus euenient. Iste autem inflammationes cum naturaliter eueniunt, paruo durare tempore necesse est: nam nec per duas, aut tres horas, nec per vnam tales ardentis faculae permanet: nam cito apparentes velociter etiam deficiunt. cuius causa est, quoniam tandem ignis durat quandiu materia combustibilis permanet, sed pinguedo illa, exilis ac delicata materia est, ideo non potest diutius sustinere: velut si quis stuppis flammam apposuerit, ignis ille quasi ad momentum perdurabit, non poterit materia illa diuturnam igni fomentationem praebere. Est autem, & aliud in his ardentibus faculis, quod ignis ille ad comburendum efficax non est: vnde si quis ei manum apponeret, quasi nullatenus lederetur, cuius causa est, quoniam ignis in calore intensior est, sicut quod solidior atque compactior materiam habet, quo fit ut ignis in ferro ardentior sit quam in ligno. In lignis autem adhuc differenter ignis est: quoniam ardentior in iunipero, & ilice, ac quercubus, quam in materia pinea est, quod euenit ex diuersa soliditate lignorum. In omnibus autem lignis ignis ardentior est, quam in stipulis: in stipulis autem adhuc calidior quam in stuppis, vel capillis, quae omnia ex diuersa materiae combustibilis soliditate proueniunt, sed pinguedo illa de cadaueribus resoluta, atque in aere eleuata delicatissime materiae est plus adhuc, quam stipule, vel capilli: necessarium igitur est, ut debilior sit ignis, sic in faculis ardentibus, quam si quis stuppas exhausserit, & sic quamquam aliquis manum, aut pedem illi apposuerit igni, equaliter calefiet, sed non legetur. Ex hoc autem corollarium inducitur, quod si in die octaua, de qua in hoc c. d. apparuisset ignis super sacrificia & combustisset ea, necessario inducebatur illum ignem non esse aliquam meteoricam impressionem, quae facula ardens dicitur, sed a Deo factus esset. Quod patet, quoniam, ut dictum est ignis ardentium facularum valde debilis est, & non sufficit aliquid inflammare, nisi sit debilissimum, quod autem carnes positae super altare, & ligna sacrificij subito cremarentur, ad ignem valde ardentem pertinebat, existimandum igitur erat a Deo illam inflammationem causatam fuisse, quia tamen vulgus rude rerum causas perfecte non inspicit, arbitrari posset illam inflammationem naturaliter euenisse, sicut olim ipsi vidisse potuissent ardentis faculas sola natura agere causatas. Conueniens ergo fuit praenunciari istam inflammationem, ut a Deo processisse crederetur.

Quando cognoscitur in nauibus, quoniam istae faculae naturaliter accidunt, vel per miraculum.

Causa secunda cur Deus praenunciauerit futurum ignem in sacrificio.

Secunda huius causa est, ut sacerdotes intelligerent istam inflammationem factam fuisse ad acceptandum eorum sacrificium: nam quamquam ipsi viderent carnes sacrificij subito inflammari, & hoc a Deo factum arbitrarentur: plene tamen non crederent hoc ad acceptationem sacrificij eorum factum fuisse, cum autem praediceretur eis, quod in eadem die monstraret eis dominus gloriam suam, satis innotescebat, quod ad acceptationem oblatorum sacrificiorum hoc fecisset.

Tulerunt ergo cuncta, quae iusserat Moyses ad ostium tabernaculi: vbi cum omnis multitudo affaret, ait Moyses: Iste est sermo, quem praecipit Dominus: facite, & apparebit vobis gloria eius. Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo; offer holocaustum, & deprecare pro te, & pro populo. Cumque mactaueris hostiam populi, ora pro eis, sicut praecipit Dominus. Statimque Aaron accedens

De pe. di. j. c. quae pertinent.

dens ad altare, immolauit vitulum pro peccato suo, cuius sanguinem obrulerunt ei filij sui: in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit residuum ad basim eius. Adipemque & renunculos, ac reticulum iecoris, quae sunt pro peccato, adoleuit super altare, sicut praeeperat Dominus Moyses: carnes vero & pellem eius extra castra combussit igni. Immolauit & holocausti victimam: obtuleruntque ei filij sui sanguinem eius, quem fudit per altaris circuitum. Ipsam etiam hostiam in frustra concisam, cum capite & membris singulis obtulerunt. Quae omnia super altare cremauit igni, lotis aqua prius intestinis, & pedibus. Et pro peccato populi offerens, mactauit hircum: expiatoque altari, fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenta, quae pariter offeruntur, & adolens ea super altare, absque caeremonijs holocausti matutini. Immolauit & bouem, atque arietem, hostias pacificas populi: obtuleruntque ei filij sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitu. Adipem autem bouis, & caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, & reticulum iecoris posuerunt super pectora. Cumque cremati essent adipes super altare, pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron, eleuans coram Domino, sicut praeeperat Moyses. Et extendens manus ad populum, benedixit ei. Sicque completis hostijs pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit. Ingressi autem Moyses, & Aaron in tabernaculum testimonij, & deinceps egressi benedixerunt populo. Apparuitque gloria Domini omni multitudini: & ecce egressus ignis a Domino, deuorauit holocaustum, & adipem, qui erant super altare. Quod cum vidissent turbae, laudauerunt Dominum, tuentes in facies suas.

Tulerunt ergo cuncta, quae iusserat Moyses. Refertur ad ea, quae mandauit Moyses offerre sacerdotibus, & ad ea, quae iussit Aaron offerre popularibus: omnia namque adducta sunt & oblata. Dicitur tamen quod adducta sunt omnia, quae iussit Moyses, quoniam tam ea, quae a populo oblata sunt, quam ea, quae a sacerdotibus, Moyses offerri iussit, sed ipse immediate mandauit ea, quae a sacerdotibus oblata sunt, ea vero, quae a populo data sunt, mediante Aaron dixit: fuit namque Aaron locutus ad populum, ut supra dictum est, & non Moyses. Ad ostium tabernaculi. Idest tulerunt omnia supradicta ad ostium tabernaculi. Alpha. T. ost. super Leuit.

li; quoniam ibi offerbantur omnia animalia, & immolabantur: & cum offerentes aliquid in sacrificij offerre vellent, ad ostium tabernaculi praesentabant. Vbi cum omnis multitudo affaret ait Moyses. Congregatus fuit populus ferens animalia offerenda pro se, quae iusserat Deus, & stetit ad ostium tabernaculi, vbi Moyses locutus fuit ad eos ista, quae sequuntur. Dicitur autem quod omnis multitudo conuenit ad ostium tabernaculi, supra tamen dicit, quod loqueretur Aaron ad filios Israel, scilicet ad maiores natu, id est ad eos, qui erant nobiliores & excellentiores in populo. Cui respondendum est, quod ad ista sacrificia conuenit tota multitudo Israelitarum. Huius causa est, quoniam ista sacrificia erant pro toto populo. Erant etiam prima quae pro ipsis oblata sunt, vnde valde rationabile erat totum populum ad hoc conuenire. Cum autem dicitur, quod maiores natu vocati sunt, non ex hoc tollitur totum populum vocatum fuisse: nam nomine principum, vel maiorum populi interdum intelligitur totus populus, & nomine totius populi solum si seniores intelliguntur, & nobiliores in populo, sicut patet Exod. 12. capitulo. cum in principio eius dicit Deus ad Moysen, & ad Aaron. loquimini ad vniuersum caetum filiorum Israel, & post hoc circiter medium eiusdem cap. dicitur. vocauit Moyses omnes seniores filiorum Israel: ipse tamen compleuit, quae iusserat Dominus. Nomine igitur populi, vel vniuersi caetus Deus solos seniores populi intellexit. Dicitur autem hic, quod omnis multitudo filiorum Israel stetit ad ostium tabernaculi, quod non est sic intelligendum; quoniam non poterat omnis populus recipi intra atrium, ut posset stare ad atrium tabernaculi, sed introibant in atrium, qui capiebantur, reliqua autem turba circumfusa manebat arrio, ut inde aliquid videret per cortinas reticulatas. Iste est sermo, quem praecipit Dominus. Idest ista est res, quam dominus fieri iussit. Accipitur enim hic sermo pro ipsa re, sicut frequenter accipitur in sacra scriptura, & declaratum fuit in praecedenti.

Quare Moyses locutus fuit hic ad plebem de sacrificiorum immolatione, cum hoc videatur pertinere ad Aaron. Questio. V.

Quare autem aliquid quare Moyses locutus fuit hic ad plebem de sacrificiorum immolatione, cum ista ad sacerdotem magnum pertineant, qui sacrificiorum princeps est, Moyses autem non erat sacerdos magnus, nec de minoribus, sed simplex Leuita. Respondendum est, quod consecrato Aaron nullum ius manebat Moyse dicendi aliquid de sacrificijs: hic tamen cum de illis dixit, non dixit tanquam ius habens ex aliqua prelatione, seu tanquam nuncius Dei, quoniam propheta erat: & ea, quae a Deo dicebantur, referebat. Sed dicit aliquis quomodo dicitur supra, quod Aaron loqueretur ad filios Israel, & hic dicitur, quod Moyses locutus est? Aliquis dicit, quod Moyses locutus fuit, & non Aaron, quod litera videtur velle. Sed dicendum, quod non stat, quia dicitur in litera, quod dixit Moyses ad Aaron: ad filios Israel loqueris: tollite hircum &c. Aliquis dicit, quod Moyses dixit ad Aaron, quod loqueretur ad filios Israel, tamen postea superueniente aliqua causa, non factum est, sed locutus fuit Moyses. Sed dicendum, quod istud non stat, quia cum ista mandauit Moyses a Deo inspiratus, non frustrarentur, ita quod superueniente noua causa non impleverit, quia hoc pertinet ad humana consilia, quae sunt incerta rebus nouis superuenientibus. Itaque si hoc mandatum fuisset, & postea non esset factum, Moyses non

K 2 scripserit

scripsisset illud hic: cum ea, quæ in hoc libro sunt multo prius facta fuerint, q̄ scripta. Et tñ scripsit illud Moyſes, ergo factum est. Ideo dicendum, q̄ vterq; locutus est. I. Moyſes, & Aaron, & non locuti fuerunt idem, sed est ordo, q̄ Aaron locutus fuit prius, & deinde Moyſes, fuit aut̄ Aaron locutus ea, quæ dixit Moyſes ei. I. q̄ diceret filiis Israel tollite hircum pro peccato, & vitulum &c. & hoc dixit Aaron senioribus, vel Israelitis cōgregatis, & tunc nihil loquebatur Moyſes, & Israelita audientes obediunt ipsi Aaron faciētes, quod dixerat, vt dicitur in litera. I. tulerunt ergo cuncta &c. post hoc aut̄ adductis omnibus illis, & p̄ntē multitudine locutus est Moyſes, dicēs: Iste est sermo, quem præcepit Dñs faciētis & apparebit vobis. Sed dicitur, cum Aaron locutus esset, ad quid Moyſes et̄ locutus est: quia sufficiebat alterū eorum loqui, cū cadē sit res, quā dixerunt. Rñdendum q̄ fuit conueniens, q̄ vterq; loqueretur: de Aarō patet, quia ipse erat factus summus sacerdos, & ad eū pertinebat mandare super sacrificijs. Ideo conueniens erat, q̄ ipse mandaret nūc populo quid oblaturus esset. Secundo vt acciperet aliqñ Aaron auctoritatem iubendi: nam cōsecratus erat ad magnam dignitatem, in qua imperare debebat, ad qđ requiritur auctoritas quadam, & veneratio: nunq̄ aut̄ ante hoc Aaron mandauerat quicq̄, quia nondū erat cōsecratus: nunc verò in principio noui sacerdotij debuit sibi Deus dare magnā auctoritatē iubendi, vt postea ei populus obediret, & iō voluit, q̄ cōgregato populo deberet Aaron loqui de sacrificijs, qđ ad ipsum spectabat. De Moyſe aut̄ fuit conueniens, q̄ loqueretur et̄ nunc ad populū, & hoc ad cōfirmationē verbi Aaron. Nam ante hoc non cōsueuerat Aaron loq̄ ad populū, & aliquis putaret, q̄ forte Aaron loquebat̄ ista ex corde suo, vt sibi dñium vsurparet, aut aliqd lucri faceret, iō vt non esset dubiū de sermone suo, debuit Moyſes postea loqui ad cōfirmationē verbi Aarō quia tunc non dubitaret̄ de eo, cum Moyſes esset coram toto populo cognitus, vt p̄pheta dñi. Et ista fuit causa, quare debuit loqui Aaron ante Moyſen, quia si prius loqueretur ipse Moyſes, non erat postea conueniens sermo Aaron, cum ex verbo Moyſi sufficienter populus admoneretur ad faciendū hoc, qđ agendum erat. Item quia si postea loqueretur Aaron, non esset certus sermo, cum non sequeretur verbū Moyſi ad cōfirmationē. Sed adhuc obijcietur, q̄ Aaron nihil locutus fuerit, quia si aliquid loqueretur, esset illud. I. tollite hircum pro pctō &c. quia hoc est, qđ ei iussit loqui Moyſes, vt dñ in litera, q̄ dixit Moyſes ad Aarō: Ad filios Israel loqueris, tollite hircum pro pctō &c. & tñ illa verba non dixit Aaron ad populū, sed Moyſes, quia dñ statim: Tulerūt ergo cuncta, q̄ iussit Moyſes ad ostiū tabernaculi, & sic non iusserat illud Aarō, sed Moyſes. Dicendū q̄ uerè illa locutus est Aaron, & tñ dicitur, q̄ iusserat illa Moyſes propter tria: primo quia Moyſes dixerat ipsi Aaron, q̄ diceret hec populo, & quia Aaron dixit illa iubente Moyſe, videtur q̄ Moyſes illa dixerit, quia is agit, cuius nomine aliqd agitur. Secundo quia fortè postquam illa dixit Aarō, repetiuit ea Moyſes, vt ea verbo suo confirmaret, & quia populus potius ista egit, quia dixit illa Moyſes, quam quia dixerat illa Aaron, dicitur q̄ tulerunt, qđ iusserat Moyſes. Tertiò potest intelligi, & fortè melius q̄ Aaron dixit ista ad populū, & Moyſes non dixit illa, nec repetiuit, sed dicitur quòd tulerunt ea, quæ iusserat Moyſes: non quidem quòd iusserat ipse populo, sed quòd iusserat ad Aaron, vt ipse Aaron diceret ea populo iubendo. *Facite & apparebit vobis gloria eius.* Verba sunt Moyſi commententis populū ad faciendū sacrificia, & dicit facite, idest offerre ista sacrificia, quæ vobis præcepta sunt a Deo, & appare-

Dicisso quærit.

Aarō quare an Moyſen loqui debuit.

bit vobis gloria eius. i. apparebit magnitudo, & laus sua mittendo ignem ad sacrificiorum combustionē. *Et dixit ad Aaron: accede ad altare.* Scilicet loquebatur Moyſes ad totum populū, & ad ipsum Aaron. Hic autem ad solum Aaron loquitur: habet enim Aaron vicem duorum. I. offerētis & immolant̄, vt enim sacrificia offerit tanquam popularis reputatur, cum ad laicos offerre pertineat. Hoc apparet, quoniam ita iussit Aaron, vt offerret, sicut popularibus. Secundo Aaron gerit personam immolantis, & in hoc sacerdos reputatur, cum autem Aaron offerētis vicem gerit loquitur ad eum Moyſes in cōmunitate aliorum popularium nomine non expresso, cum vero gerit personam immolantis loquitur ad eum singulariter, sicut habetur hic, cum dicitur. *Et dixit ad Aaron: accede ad altare, & immola pro peccato tuo.* Ad altare accedere iussit: quoniam apud altare omnes immolationes fiebant, scilicet ad latus aquilonare holocaustorum, vt patet supra primo cap. Et cum Aaron immolaturus esset pro se, & pro populo, primo pro peccato suo immolare iussus est. Cuius causa est, quoniam ipse rogaturus erat pro remissione peccati populi, cum offerret sacrificium pro peccato populi, vt patet infra in litera, sed non admittitur aliquis rogans pro alio, nisi ipse mundus sit, ideo oportebat sacerdotem primo a peccatis mundum esse, & reconciliandum Deo offerendo sacrificia pro peccato suo, vt postea sacrificia agens pro peccatis populi exaudiretur, quoniam scimus quòd peccatores Deus non exaudit, vt habetur. Ioan. 9. cap. Alia autem causa est, quare prius offerret sacrificium pro peccato, quàm alia sacrificia: nam ad hoc, quòd sacrificia nostra Deo grata, & acceptabilia sint, oportet quandam dispositionem in nobis præcedere: erat autem sacrificium pro peccato tanquam quadam dispositio in ipso immolante, vt cetera sacrificia, quæ sequebantur acceptabilia essent, ideo præponi debuit alijs, quoniam vt ait Salomon; iustus in principio sermonis accusator est sui. Sacrificia autem pro peccato sunt quadam attestaciones reales, tanquam si verbotenus protestaremur nos peccatores esse, & sicut si verbaliter atque ex corde nos peccatores confiteamur, peccatorum remissio fit: ita cum sacrificia pro peccato offeruntur, si ad hoc cordis consonantia habeatur, peccata remittuntur. *Offer holocaustum.* Istud erat aliud sacrificium, quod iubebat Deus tunc offerri, & offerrebat post sacrificium pro peccato, & causis supra assignatis. *Et deprecare pro te, & pro populo.* Scilicet, quòd quando Aaron immolaret, & faceret ceteras ceremonias sacrificij pro peccato, rogabat faciens aliquas orationes, vt dimitteretur peccatum suum, & peccatum populi: fiebant namq; istæ orationes, de quibus nunc dicitur, cum Aaron offerret sacrificium pro peccato suo, & holocaustum pro se. nam offerrebat Aaron duo holocausta, & duo sacrificia pro peccato, scilicet vnum pro se, & aliud pro populo: primo tamen faciebat ceremonias sacrificij pro peccato suo, & holocausti sui; deinde autem pro populo vtrunque faciebat, vt patet in litera.

Cumque mactaueris hostiam populū, ora pro eis, sicut præcepit dominus. Post oblationem & ceremonias sacrificij pro peccato & holocausti pro sacerdote offerrebat Aaron pro populo hostias, sicut infra habetur, & istæ vocantur hostiæ populi, quia populus illas offerrebat; & tunc orabat Aaron specialiter pro populo, & non pro se, in sacrificio autem, quod faciebat pro se, orabat tam pro se, quàm pro populo: hoc dicit Moyſes præceptum esse a Deo, vt faciendo ceremonias oraret. *Statimque Aaron accedens ad altare immolauit vitulum pro peccato suo.* Hic ponitur executio: nam cum ista, quæ supra dicta sunt, loqueret̄ Moyſes

Aarō quare primo pro suo pctō immolare iussus est.

Sacerdotis peccatum ceteris paribus maius est peccato laico.

Moyſes ad Israelitas, omnia, quæ iusserat, parata erant, ideo nihil restabat, nisi ipsa immolatio sacrificiorum, ideo dicitur q̄ statim accessit ad altare, & obrulit. *Immolauit vitulum pro peccato suo.* Sic enim iusserat Deus, vt vitulum immolaret: dicitur autem hic pro peccato immolasse suo, non quidem q̄ solum immolaret pro pctō suo, quia etiam immolabat pro pctō aliorū sacerdotum, sed accipitur generaliter pctm̄ suum pro pctō suo, vel suorū. *Cuius sanguinem obtulerunt ei filij sui.* Aaron iugulauit vitulum pro pctō, & ipse expleuit ceremonias eius, cum autem iugularerit cecidit sanguis in crateram magnam, quæ apposita erat, quā filij sui assumpserunt, & presentauerunt ei apud altare existenti, de quo hauriens Aaron basim digito suo cornua altaris, reliquum fundens ad basim eius. Hoc autem dicebatur offerre sanguinem, & pertinebat ad sacerdotes minores istud ministerium, quia erat parua ministratio. *In quo tingens digitum tetigit cornua altaris.* Cum filij Aaron presentauerunt sanguinem, ipse immisit digitum in crateram sanguinis, atque ibi tingens tetigit cornua altaris. Non est autem ex hoc intelligendum, quòd filij Aaron solum possent offerre sanguinem, quoniam ipsi poterant principaliter ministrare in altari immolantes, & adolentes adipes, sicut in superioribus declaratum est: tamen hic fungebatur isti filij Aaron ministerio minori, quasi non essent sacerdotes. Sicut se habent Diaconi aut subdiaconi ad presbyteros celebrantes, & ita poterat esse de ipsis ad seipſos, quia quidam sacerdos de minoribus offerrebat principaliter sacrificia, & alij subministrabant ei. Causa autem quare tingantur cornua altaris est, quia istud sacrificium erat pro pctō, & in omnibus illis generale erat, quòd tingentur cornua altaris, siue enim sanguis sacrificij introduceretur intra tabernaculum, siue non, semper tingebantur cornua altaris: quoniam aliquando tingebantur cornua altaris holocaustorum, & aliquando cornua altaris thymiamatarum. Quare autem in sacrificijs pro peccato iste tingentes sunt, declaratum fuit supra primo cap. & 4. *Et fudit residuum ad basim eius.* Idest omnem alium sanguinem, qui relictus est præter eum, quo tincta sunt cornua altaris effudit Aaron ad basim illius, quod intelligitur de ipso altari holocaustorum: nam ad basim altaris thymiamatum nullus vnquam fundebatur sanguis.

Quare non introducebatur sanguis vituli immolati pro peccato ad aspergendum coram velo sancti sanctorum &c. Quæstio. VII.

QUARE autem aliquis, cum carnes istius vituli immolati pro peccato cremarentur extra castra, quare non introducebatur sanguis eius ad aspergendum coram velo sancti sanctorum, & super cornua altaris thymiamatum. Cui respondendum est, q̄ expiationes pro peccato fiebant in sanguine, & quanto aliquod peccatum maius erat, expiatio fieri debebat maior: esse autē maiores, vel minores expiationes prouenit ex pluralitate ceremoniarum factarum in sanguine, oportebat igitur, vt tunc pauciores ceremoniæ fierent: quoniam pctm̄ minus esset, cum verò magnum, maiores erant ceremoniæ. Et qm̄ pctm̄ sacerdotum maius est pctō laicorū ceteris paribus: pro pctō sacerdotum offeruntur maiora sacrificia. I. sacrificium in vitulo: pro laicis aut̄ in ovis vel hircis. Rursus aut̄ cum peccata determinata sunt, maior expiatio fieri debet, q̄ cum generaliter pro peccatis offerretur, ideo plures ceremoniæ in sanguine obseruari debent, cū sit expiatio pro pctō determinato, q̄ cum pro pctō in generali, sed cum pro peccatis de-

Alph. I. ost. super Leuit.

terminatis offerrebat sacrificium, si esset pctm̄ sacerdotis magni, vel totius populi introducebat̄ sanguis ad aspergendum septies coram velo sancti sanctorū, ergo cum fieret pro peccatis istorum sacrificium inde terminatē, non erant tot ceremoniæ obseruandę in sanguine, q̄ introduceretur ad aspergendum coram velo sancti sanctorum, & q̄ tingentur cornua altaris thymiamatum, sed sufficiebat, q̄ tingentur cornua altaris holocaustorum, sicut in alijs sacrificijs pro pctō. *Adipem & renunculos.* Hic ponitur quid erat cremandum de boue immolato ad altare pro pctō, & dñ q̄ erant cremandi adipes & renunculi; & nō ponitur hic adeps generaliter, quanq̄ istud nomen adeps generaliter significat oēs adipes, quod patet, quia infra ponitur expressio specialis facta de aliquibus partibus adipum, cum dicitur reticulū iecoris, qm̄ reticulum quedam pars adipum est. dñ etiam q̄ offerrebat̄ renunculi ad cremandum, quoniam isti ad adipem etiam pertinent. *Ad reticulū iecoris.* i. etiam offerrebat̄ pinguedo illa circumfula hepatis, quæ vocatur reticulū, quoniam in modum retis facta est, & supra adeps significat omnem pinguedinem, quæ est intra viscera animalis præter reticulū, quod expressè ponitur. De caula autem, quare adipes cremabantur in omnibus sacrificijs, dictum fuit supra primo. & 3. c. *Quæ sunt pro peccato.* i. isti adipes & renunculi erant pro peccato. I. ad cremandum pro peccato, quoniam nihil aliud de isto vitulo immolato præter adipes, & renunculos cremabatur, & non dicuntur ista esse pro peccato tanquam ad solum sacrificium pro peccato pertineret crematio adipum, quoniam in omnibus sacrificijs hoc fiebat, vt patet supra tertio cap. cum dicitur: omnis adeps domini erit iure perpetuo, sed dicitur q̄ ista sunt pro peccato, idest q̄ ista solum offeruntur & cremantur pro peccato. *Adolebit super altare, sicut præcepit dominus Moyſi.* Adolere autem cremare est, & oia ista supraddicta cremabantur, quia dominus sic iusserat Moyſi, cum loqueretur ei de istis sacrificijs. Addit autem Moyſes istam clausulam, ne videatur de eo de suo aliquid finxisse. *Carnes vero, & pellem eius extra castra combussit igni.* Hoc generale erat, vt omnis vitulus, qui pro peccato offerretur, cremaret̄ extra castra, nec aliquis comederat de carnibus eius: in alijs autem sacrificijs pro pctō carnes proueniebant in ius sacerdotū, vt habetur sup. 6. c. causa autem, quare cremabatur vitulus extra castra dictum fuit sup. 4. c. *Immolauit, & holocausti victimam.* Hic ponitur secundum sacrificium, quod fecit Aaron pro se, & domo sua. Holocaustum, & ista duo facta sunt antequam fieret aliquod de sacrificijs pro populo: erat enim istud animal aries, vt habetur supra, & ipse Aaron immolauit illum coram altari: fuerunt autem obseruatę in eo ceremoniæ, quæ infra habentur, quæ in alijs holocaustis obseruari solēt.

Quare Aaron faciebat sacrificia explens ceremonias. Quæstio. VII.

SED quæret aliquis, quare Aaron faciebat sacrificia explens ceremonias, cum semper offerēs & immolans distinguere debeant, vt alius sit qui immolat, & alius pro quo immolatur: hoc autem patet ex eis, quæ habentur supra quarto cap. Nam cum agatur ibi de sacrificio pro peccato summi sacerdotis, non immolat ipse, nec explet ceremonias, sed alius illud agit. Rñdetur q̄ conueniens valde est, vt offerens & immolans semper distinguant, cum distinguant, cum autem repugnat obseruari talem distinctionē, non obseruatur ibi dñia offerentis & immolantis, cū popularibus immolare non liceat. Cum verò offeratur victima a sacerdotibus, quanq̄ ille, q̄ offert, immola-

Quid de boue immolato ad altare pro peccato cremanda erat.

K 3 re po-

re potest: tamen obseruatur differentia immolantis, & offerentis: ita quod vnus sacerdos offerens tradat victimam suam alteri sacerdoti, qui eius caeremonias expleat. Hic autem non obseruatur, quia cum Aaron offerat pro peccato suo, ipse tamen caeremonias explet. Causa est quoniam non potest obseruari hic differentia immolantis & offerentis, quoniam istud sacrificium offerebatur pro peccato omnium sacerdotum, & sic nullus erat, pro quo hic non offerretur, ideo quicumque de sacerdotibus immolaret, & expleret caeremonias huius sacrificij, necessarium fuisset, vt pro se immolaret, atque esset eadem persona offerentis & immolantis: quo existente conuenientius erat, vt ipse Aaron hoc faceret, quam aliquis alius, quia ipse excellentior cunctis erat. Etiam quia nunc ministratio noua incipiebat. Cum autem obijcitur de eo, quod habetur supra 4. cap. f. quod peccante summo sacerdote non offerebat ipse pro se sacrificium, sed alij sacerdotes. Respondendum est, quod ibi alia causa subsistit: nam ibi offerebatur pro solo peccato summi sacerdotis, ideo conueniens erat, vt alij minores sacerdotes, qui in hoc non peccauerant, offerent pro illo explentes caeremonias. Hic autem indifferenter offerebatur pro peccato omnium sacerdotum, ideo necessarium erat, vt eadem esset persona offerentis & immolantis. *Obtuleruntque ei filij sui sanguinem eius.* Loquitur hic de holocausto arietis, quem iugulauerat Aaron. Filij autem sui accipientes sanguinem eius in crateris obtulerunt Aaron patri suo, & ipse intinxit ibi digitum suum. Dicuntur autem obtulisse, quoniam oblatio illa nihil aliud est, nisi presentare sanguinem coram altari. *Quem fudit per altaris circuitum.* Scilicet quod Aaron fudit hunc sanguinem, qui mansit in crateris per circuitum altaris non tingens cornua altaris, nec fundens ad basim, sicut in sacrificio pro peccato fiebat, cuius causa est, quia istud erat holocaustum; in holocaustis autem non fiebat tinctio in cornibus altaris, sed simpliciter fundebatur sanguis per gyrum. s. super summitates parietum altaris. *Ipsam etiam hostiam in frustra concisam.* i. arietes iste, qui vocatur hostia, quod nomen generale est ad omnia sacrificia fuit percussus in multas partes, in omnibus. n. holocaustis hoc fiebat, vt habetur supra 1. cap. quod corpus animalis diuideretur in partes, & ipsae ponerentur super altare. *Cum capite & membris singulis obtulerunt.* i. filij Aaron obtulerunt omnes partes istius arietis super altare, quoniam ista ministratio satis pertinebat ad eos, qui non gerebant vicem sacerdotis, cremare autem super altare ad solum ipsum sacerdotem ministrantem pertinebat, & non ad subministrantes sibi, ideo quoniam hic dicatur de filiis Aaron, quod obtulerunt partes istas concisas ad cremandum, non tamen dicitur, quod ipsi cremauerunt eas, sed quod Aaron cremauit, cum subditur infra, qui omnia super altare cremauit igni, quod ad vnum solum sacerdotem pertinet. scilicet Aaron. Fuit autem motus iste, quod Aaron iugulauit arietem illum, qui oblatus est in holocaustum, cuius sanguis fluxit in crateram: posuitque se Aaron apud altare, tunc filij sui accipientes crateram sanguinis praesentauerunt ei tanquam subministrantes, quam ipse de manibus eorum sumens fudit totum sanguinem per circuitum altaris: post hoc filij Aaron detraxerunt pellem arietis, & in frustra vniuersas conciderunt carnes, pedes, & intestina lauantes, quae vniuersa Aaron existenti apud altare obtulerunt: ipse autem de manibus eorum partes illas suscipiens cremauit super altare. *Quae omnia super altare cremauit igni.* Scilicet Aaron accepit omnes partes carnum arietis, & posuit super altare cremans, quoniam ista ministratio ad eum pertinebat. Quomodo autem Aaron ista cremauerit. Dicendum est, quod posuit Moyses istas partes carnum super altare disponens ignem, vt conuenientius cremaretur, quod dicebatur cremare eas, nam ille homo

alium cremare dicitur, qui in eum ignem facit. *Lotis prius intestinis, & pedibus.* Iste partes cremabantur, sicut aliae, & simul ponebantur, cum eis super altare, in cum mulu. Sed quia sordes continebant intestina, & pedes per contactum sordidarum rerum immundi erant, lauabantur, & deinde cum alijs cremabantur. Caput est animalis cremabatur in holocaustum, cum decoratum esset, & non connumeratur inter carnes, sed pedes, & intestina, & caput per se ponuntur, vt habetur supra 1. cap. postquam expresserunt omnes partes carnum. Hic tamen non nominauit Moyses caput, quia solum exprimere voluit ea, quae lauabantur ad cremandum, & ista erant duo. scilicet intestina, & pedes, caput autem quia immundum non est, non lauatur ad cremandum super altare. *Et pro peccato populi offerens mastrauit hircum.* Supra egit de sacrificijs, quod obtulit pro se & Aaron: Hic agit de eis, quae obtulit pro populo: quanquam non omnia, quae pro se Aaron oblaturus erat, adhuc obtulerat: nam hostias pacificas pro se offerre iussus est, vt patet supra in litera, non dicitur tamen pro se ista obtulit, sed solum sacrificium pro peccato, & in holocaustum: deinde cum obtulisset pro populo hostiam pro peccato, & in holocaustum, obtulit victimas pacificas pro se.

De oblationibus pro populo.

Quare Aaron potius pro seipso prius obtulit, quam pro populo. *Questio. VIII.*

QUARE ET aliquis quare prius obtulit Aaron pro seipso, quam pro toto populo, cum totus populus honoratior sit, quam Aaron. Respondendum est, quod Aaron obtulit pro toto populo, & operatur vt ea, quae pro populo faciebat Deo accepta essent, & quoniam ea, quae ad Deum nos facimus accepta non sunt, nisi cum dispositi sumus, praecipue cum pro alio oramus, aut aliquid agimus, ideo debuit Aaron disponi ad faciendum sacrificia populi: ista autem dispositio fuit in sacrificijs, quae pro se obtulit: nam per haec Deo acceptus fiebat, & tunc reductus in gratiam Dei, acceptabiliter pro toto populo potuit exorare: de cuius igitur, vt sacrificia primo pro se Aaron faceret, quam pro toto populo.

Quare prius obtulit sacrificium pro peccato populi Aaron, quam holocaustum populi. *Questio. IX.*

QUARE ET autem aliquis, quare prius obtulit sacrificium pro peccato populi Aaron, quam holocaustum populi. Et responderi debet eodem modo, quo supra respondebatur in sacrificio pro peccato Aaron, & holocausto eius. nam sicut Aaron Deo offensus erat, ita & populus in Deum peccauerat, & sicut dicitur, quod Aaron, immo pro se offerebat sacrificium pro peccato protestans se in hoc realiter esse peccatorem, vt a Deo sic exaudiretur, sic & pro populo facere debuit, vt prius eum confiteretur peccatorem offerendo pro illo sacrificium pro peccato & implorans misericordiam, vt sic reconciliatio facta holocaustum populi Deo acceptum esset. Obtulit autem hic Aaron hircum pro peccato populi, cuius quae causa fuerit supra declaratum est. *Expiatioque altari fecit holocaustum.* i. Aaron expiauit altare, & post hoc obtulit holocaustum: expiatio altaris refertur ad sacrificium pro peccato, quoniam de sanguine sacrificij pro peccato expiatur altare tingendo cornua altaris sanguine, & fundendo ad basim, & quando in omnibus sacrificijs fieret expiatio: tamen hic specialiter dicebatur fieri expiatio: quoniam hoc sacrificium erat specialiter ad tollendum peccatum: facta autem ista expiatione in sanguine obtulit holocaustum. Et sciendum est, quod quoniam hic dicitur expiatio altari, quod immediate fecerit holocaustum, non est sic intelligendum;

autem: cum tunc de illo hircu, qui oblatus est pro peccato populi nihil Deo proueniret, nisi sanguis. Sed hoc falsum est, quoniam in omnibus sacrificijs adipos ad dominum pertinebant, sicut habetur supra 4. cap. omnis adeps domini erit iure perpetuo. Dicendum est, quod in sacrificio isto pro peccato populi expiatum fuit altare de sanguine tingendo cornua altaris, deinde fundendo reliquum ad basim post hoc educerentur omnes adipos hirci cum renunculis; & cremabantur super altare: omnes autem carnes & pelles proueniebant in ius sacerdotis offerentis, ut habetur supra 6. cap. hic tamen de hoc nihil dixit, quia sufficiens regula data fuerat de hoc 6. cap. *Adde in sacrificia libamenta.* Et obtulit Aaron super altare libamenta, quae sacrificia dicuntur super istas carnes, quae ad cremandum ponebantur: hic enim dixit offerendum esse sacrificium, & non expressit nomen animalis. Intelligendum est, quod erant duo animalia. scilicet vitulus & agnus anniculus, sicut supra dicitur, cum his autem dicit esse oblara libamenta: vocauit autem libamenta & sacrificia partem similem, & olei, & vini, quae datur cum quolibet horum animalium: nam cum vitulo dabatur quarta pars mensurae hinc de vino, & tantundem de oleo: de simila autem dabatur tres decimae, & sperse illo oleo supradicto. Cum autem offerretur agnus anniculus, dabatur decima pars similem ephi, & sperse oleo continente quartam partem mensurae hinc, & vinum eiusdem mensurae, vt patet Num. 15. cap. Et de ista simila solum cremabatur super altare vnus pugillus, cetera autem cedebat in ius sacerdotis offerentis, vt habetur supra 2. & 6. c. De mensura autem similem, & olei, & vini in his sacrificijs hic non exprimitur: quoniam omnia ista referuntur ad omnia, quae habentur Num. 15. capit. vbi de hoc ponitur regula specialiter. *Adde in sacrificio libamenta.* Id est non solum obtulit carnes istorum holocaustorum, sed etiam adiunxit libamenta in sacrificio, id est libamenta, quae sunt sacrificia: pro eodem enim supponuntur hic libamenta, & sacrificia, scilicet pro illa parte similem, & olei, & vini, quae dabantur cum carnibus oblati. Ista autem vocantur libamenta, ex eo quod liquida sunt, quoniam libamentum a libando dicitur, quod est bibere vel degustare: oleum autem & vinum liquida sunt. Sacrificia dicitur propterea quod sunt sicca, vt similia. *Quae pariter offeruntur.* Id est offeruntur libamenta, quae solent simul offerri, cum carnibus sacrificiorum. Haec duo sunt partes illae similem vini, & olei, quae in sacrificijs apponi iubentur: de quibus Num. 15. ca. Ex hoc autem sequitur quod ea, quae in hoc cap. recitantur, non eodem modo a Deo dicta sunt Moysi, quo hic habentur, quoniam si sic dixisset, cum hic non exprimentur illa, quae de vino, & oleo, & similia erant, nesciret Moyses quantum, vel quid oblatum esset de his, ideo necessarium est intelligi, quod ista regula, quae habetur Num. 15. cap. de simila, & oleo, & vino offerendis tradita fuerit Moysi ante hoc; sed non ponitur hic, quoniam sacra scriptura non obseruat in hoc ordinem naturalem, sed artificialem, quoniam si ordo naturalis obseruaretur, oporteret multotiens eadem repeti, & inculcari multis imperfectis narrationibus factis. Quanquam ergo illa regula de libamentis pertineret ad oblationes istas: tamen non ponitur eam hic, sed referuntur ad librum Numerorum. *Et adolens ea super altare.* Id est cremauit ista sacrificia libamentorum, cum holocaustis & adipibus sacrificij pro peccato super altare holocaustorum. *Abique caeremonijs holocausti matutini.* Id est quod per istas oblationes, quae fiebant in hac octaua die non impediretur sacrificium matutinum, & vespertinum. Erant enim duo sacrificia, quae omni die offerri debebant, & ex nulla causa cessabant, & vocabantur iugia. Erat vnum sacrificium, quod vocabatur matutinum, & offereretur

Quid sint libamenta.

Libare quod significet.

Duo erant sacrificia, quae quod die offerri debebant.

tur in aurora, cum oriretur sol, in quo offerebatur agnus anniculus in holocaustum, & cum eo decima pars ephi similem habens quartam partem hinc de oleo, & tantundem de vino. In vespere autem offerebatur aliud sacrificium holocausti, quod vocabatur vespertinum a tempore denominatum, in quo offerebatur agnus anniculus, & tantundem de simila, & oleo, & vino quantum in sacrificio matutino: in sabbato autem duplicabatur sacrificium, quoniam offerbantur in mane pro sacrificio matutino, duo agni anniculi cum duabus decimis ephi similem, & cum duabus hinc de oleo ad conspergendam simila, & vocabatur hoc sacrificium matutinum. In vespere autem offerbantur alij duo agni anniculi, cum eadem mensura similem, & vini, & olei. Et vocabatur hoc sacrificium vespertinum sabbati. Habebant se ista duo sacrificia sic: quoniam sacrificium matutinum fiebat hoc modo, vt sacerdos surgeret ad ortum solis, & indutus vestibus sanctis accipiebat cineres de altari holocaustorum, emundans illud, quos ponebat in lebeo apud altare, & rursus exutus vestibus sacris efferebat cineres istos extra castra in locum mundum ad hoc destinatum, & ibi comburebat illos vsque ad fauillam, & erat iste ritus perpetuus quotidie. Post hoc autem sacerdos veniens ad sanctuarium ponebat ligna super altare, & immolato agno anniculo sanguinem eius fundebat per girum altaris. Deinde concisas carnes super altare ad cremandum ponebat, & sic consummabatur ritus sacrificij matutini, vt habetur supra 6. cap. Sacrificium autem vespertinum a tempore dicebatur, quoniam fiebat in vespere, quia post solis occasum fiebat, & immolabatur tunc agnus anniculus effuso sanguine eius per gyrum altaris: carnes autem concisas ponebat sacerdos super altare, sed non eo modo, quo fiebat in sacrificio matutino: nam in sacrificio matutino carnes concisas holocausti ponebantur simul super struem lignorum, & ardebat simul: in sacrificio autem vespertino non ponebantur omnes carnes simul, sed successiue: ita vt combustio illarum duraret per totam noctem; vnde sacerdos manebat per totam noctem apud altare vigilans, & complens holocaustum, apponens particulas successiue, quod durabat vsque ad auroram orto sole, cum iterum suscipiendam erat sacrificium matutinum: de his omnibus habetur supra 6. cap. Haec duo sacrificia sic se habebant, quod matutinum prius erat omnibus. Sacrificium autem vespertinum erat posterius. Inter haec autem explebantur caeremoniae omnium sacrificiorum aliorum, & alia erant quasi accidentalia: vespertinum autem, & matutinum erant pertinentia ad quotidianum. Nec ex aliqua causa illa rolli continebat, quando aliqua die mille hostias similes offerri contingeret. Sic autem factum est hic: nam cum in hac die octauo iussisset Deus offerre populum, & sacerdotes: putaret fortassis Moyses debere cessare sacrificium matutinum, cum hic offerrent sacrificium agni anniculi sacerdotes in holocaustum. Dicit tamen, quod haec omnia debent esse absque caeremonijs holocausti matutini. id est prius fiet holocaustum matutinum, deinde omnia sacrificia iussu explete sacerdotibus pro se, & pro populo. Et quoniam Moyses solum expresserit hic de sacrificio matutino intelligi tamen debuit de sacrificio vespertino: nam quanquam fierent praedicta sacrificia, & pleraque alia, nunquam tamen sacrificium vespertinum omittendum erat: expressit tamen de sacrificio matutino, quoniam de hoc fuit rationabilis dubitandi causa, & non de vespertino: nam satis apparebat sacrificium matutinum, aut vespertinum nunquam cessatura, nisi alia similia eis spontanea a populo, vel sacerdotibus offerrentur. Cum autem alia similia offererentur adhuc pe-

De ordine totius ministratiois sacerdotum per diem & noctem.

Alph. Tost. super Leuit.

K 4

debat

debat in dubium, an pro his cessare deberent matutinum, ac vespertinum sacrificium. De vespertino autē dubitandi origo nulla extitit, quoniam in vespere nō erat aliquid offerendum de his, quae Deus iusserat hic offerri a sacerdotibus populo, & sic nihil erat, per quē tolleretur per sacrificium vespertinum. maius autem de sacrificio matutino dubitandi motium erat, quoniam oīa ista, quae hic offerri iussa sunt, oblata sunt in aurora, inter quae aliquid erat, quod totaliter erat simile sacrificio matutino, scilicet agni anniculi pro holocausto sacerdotum. De caeremonijs igitur matutini sacrificij solum expressit. *Immolauit bouem atque arietem hostias pacificas populi.* Id est Aaron iugulauit arietem, & bouem pro hostijs pacificis populi: ista namque duo animalia pro sacrificijs pacificis populi offerre Deus iusserat, Aaron autem iugulauit ea, sicut in caeris facere solitus erat. Dicit autem istas fuisse hostias pacificas, quoniam ita populus obtulit hic bouem, & arietem sicut caeremonias pacificarum hostiarum, sicut offerunt populares pro se sigillatim hostias pacificas. De his autem sicut legem pacificarum hostiarum aliquid datum est Deo, aliquid autem sacerdotibus proueniebat, caetera vero popularibus tradita sunt: vnde de illis carnibus comedit populus omnes, quae eis proueniebant, nam sicut cū aliquis de populo specialiter obtulisset hostias pacificas, ipse, & omnes de familia, & caeteri, quos ipse conuocare voluisset comedebant de carnibus illis, quae in ius cedebat eorū, ita & hic cū aries, & vitulus in pacificas hostias oblari sunt a populo, carnes eorū prouenire debebant toti populo: ita ut oēs populares de carnibus illis comederent, vel quibus hoc contigisset. *Obtuleruntque ei filij sui sanguinem.* Hic ponitur de ritu sacrificiorum pacificorum populi; & dicitur, quod filij Aaron obtulerunt sanguinem, scilicet, quod ipsi acceperunt crateram sanguinis harum hostiarum praesentantes Aaron, quam de manibus eorum ipse sumens, fudit sicut solitus erat. *Fudit per altaris circuitum.* Scilicet, quod fudit sanguinem istum super summitates parietum altaris, & fluebant ad basim eius. *Adipem autem bouis.* Ponitur hic de his, quae proueniebant Deo de hostijs pacificis populi; & dicit de boue tollendum esse adipem, quoniam hoc ad omne sacrificium generale erat; nec enim de boue pacificis aliud tollebatur, nisi adipem, & renunculi, ut patet supra tertio cap. *Et cauda arietis.* De ariete pacifico loquitur, de quo proueniebat Deo cauda ad cremandum super altare, & erat magis speciale, quam in alijs pacificis sacrificijs: nam cum offerretur bos aut capra in hostias pacificas soli adipem & renunculi cremabantur. Cum vero offerretur ovis, aut aliquid pertinens ad speciem eius, adipem, & renunculi & cauda offerebantur, ut patet eod. cap. *Renunculos cum adipibus suis.* Hoc pertinet tam ad vitulum, quam ad arietem, quoniam de utroque renunculi & adipem cremabantur, cum esset pacifica hostia. *Et reticulum iecoris.* Quaedam pars pinguedinis est iusa super iecur animalis, & in omnibus sacrificijs ad Deum pertinebat. *Posuerunt super pectora.* Hic est aequiuocatio saltem apparens pro eis, qui ignorant, scilicet, quoniam aliqui putant, quod hic accipiuntur pectora pro pectoribus sacerdotum, scilicet, quod ipsi eleuarent adipem coram domino, sicut in alijs pacificis holocaustis fieri solitum erat, & in ista eleuatione ponerent super pectora sua, quoniam eleuabant manus super pectora, & super caput. Sed iste sensus non potest stare, quoniam immediate subiungitur ibi quomodo sacerdotes separauerunt sibi pectora, & armos dextros. Sed manifestum est, quod ibi pectora accipiuntur pro pectoribus immolatorum animalium. Sic autem dicendum est hic, quod Aaron, & filij sui posuerunt adipem super pectora.

Ritus sacrificiorum pacificorum populi.

F separauerunt de quolibet animali pacifico pectusculum, quod in eorum ius cedebat, & super illa pectora posuerunt adipem, quos de animalibus immolatis eduxerant. Nec tamen ex hoc intelligendum est, quod pectora istorum animalium pacificorum separarentur ad cremandum coram dño, sicut adipem separantur, quoniam pectusculum cū armo dextro de omnibus victimis pacificis sacerdotes accipiunt, ut patet sup. 7. c. praesertim cum hic in litera subiungitur, quod separauerunt sibi sacerdotes pectora, & armos dextros de illis animalibus immolatis. *Cumque cremati essent adipem super altare.* Refert hoc ad adipem istorum duorum animalium pacificorum, quorum adipem cremati sunt super altare. Et quis omnes adipem super dextros sacrificiorum cremarentur: tamen hic solum intelligitur de adipibus sacrificiorum pacificorum, cum de illis immediate dictum fuerit. Et sciendum est, quod ista ponuntur hic per anticipationem de combustione adipum, & et ea quae super dicuntur de combustione holocaustorum sacerdotum, & popularium, & de adipibus sacrificiorum pro pectō, & pro pacificis. Nam quamquam de singulis dictum sit, quod cremata fuerint: tamen dicitur, quod cremata fuerant, quoniam omnia ista cremata sunt ab igne, quae Deus suscitauit, & combussit omnia, quae erant in altari. De hoc autem igne nondum dictum est, sed infra habetur: non erant adhuc igitur ista cremata: potissimum cum infra dicitur, quod egressus ignis a domino deuorauit holocaustum, & adipem, qui erant super altare, sed non erat aliud holocaustum, quam ista duo, de quibus supra dictum est, scilicet holocaustum pro sacerdotibus, & holocaustum pro popularibus. Igitur aut neutrum eorum combustum erat, aut saltem unum manebat, cum infra dicitur, quod combustum erat holocaustum ab igne exeunte de altari. Sed supra dicitur specialiter de quolibet eorum, quod combustum fuerit, ergo ibi fit anticipatio; & sic etiam est hic, quoniam dicitur, quod cremati fuerunt adipem: tamen infra dicitur, quod ignis egressus a dño combussit illos. *Pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron.* Refertur hoc ad sola ista duo animalia pacifica, de quibus hic dictum est: nam in alijs non separabantur pectora, & armos, cum hoc solum pertineret ad sacrificia pacifica. De autem separauisse istas duas partes, quoniam oēs carnes victimarum pacificorum ad offerentes pertinet, a quibus istae duae particulae separantur, ut in iura sacerdotum cedant. *Eleuans coram domino, sicut praecipit Moyses.* i. Aaron eleuauit istas duas particulas coram dño. i. coram altari, in quo dabat quendam modum oblationis. Nam istae particulae sibi cedebant, & quia de eis nihil cremabatur coram dño, eleuabat eas, ut ista eleuatio esset quidam cultus impensus Deo, vel dicebatur hoc esse tanquam in redditionem gratiarum, quoniam sacerdotes suscipiebant ista iura Deo dante illis. Cum ergo reciperent, deberent gratias agere Deo eleuantes illas particulas. Hoc autem dicitur praecipisse Moyses, quoniam ipse omnia, quae de sacrificijs hic ponuntur, Aaron ex parte Dei referebat. *Et extendens manus ad populum benedixit ei.* De Aaron hoc dicitur: nam Aaron pontifex erat, & sacrificia faciebat, ideo benedicere populo ad ipsum pertinebat, nec in praesentia eius ius erat Moyli benedicere populo.

An in temporalibus Moyses maior erat Aaron vel econtra. *Questio. X.*

SCIENDUM autem, quod in temporalibus Moyses maior erat Aaron, quoniam ipse totum populum iudicabat, ut habetur Exod. 18. cap. & iubebat populo ea, quae facere debebat. In spiritualibus tamen Aaron simpliciter maior erat Moyses: nam Aaron pontifex erat: Moyses autem unus de simplicibus Leuitis. Etiam

Saepe maiores consecretur a minoribus.

Sacerdos quomodo benedicebat populum.

Psal. 33. Psal. 104.

Dan. c. 3.

Etiam quia Aaron directē habebat ius ministrandi: Aaron autem solum habebat hoc in defectu sacerdotum; non tamen competeat sibi ex aliquo ordine. Et si dicitur quod Moyses erat maior Aaron, quoniam iubebat ei facere ista sacrificia, & quaecunque faceret. Respondendum est ex hoc non inferri, quoniam non iubebat ista Moyses ideo, quasi auctoritatem iubendi haberet ex aliqua pralatione, aut ordine, sed quia Dei nuntius erat referens ea, quae Deus iussisset: vnde non proprie dicitur quod Moyses iuberet, sed quod iussa fieri enarraret. Si autem obijciat adhuc maiorē esse Moysen ipso Aaron, quoniam Moyses consecrauit Aaron. Respondendum est ex hoc non induci: nam ideo Moyses consecrauit Aaron, quia non erat aliquis summus sacerdos, qui eum consecrare posset, ideo nec etiam minores tunc, quippe tam ipse pontifex quam minores sacerdotes consecrati sunt, & tamen ad hoc ista consequentia non valet, iste consecrator illi: ergo est maior ipso. Nam Papa consecratur a Cardinali Episcopo Hostien. qui minor est illo, & post consecrationem suam imperat ipsi consecrati, sic etiam de summis sacerdotibus in veteri testamento factum est. Nam praeter consecrationem Aaron, quae facta est per Moysen, qui non erat sacerdos, & praeter consecrationem Eleazar, quae sine aliquibus caeremonijs facta est sicut late induximus Exo. 19. cap. omnes consecrationes posteriores summorum sacerdotum factae sunt a minoribus sacerdotibus, non igitur Moyses maior erat, quoniam consecrauit Aaron, sed maior erat Aaron, & quia ut ait Apost. ad Hebr. 7. cap. semper minor a maiori benedicitur, decuit ut benedictio super populum ab Aaron fieret, & non a Moyse. Fuit autem ista benedictio facta per extensionem manuum forte eas dilatando super populum: nam sicut sacerdos in die expiationis ponebat manus suas super hircum emissarium imprecans delicta vniuersi populi super caput eius, & offerentes quodcumque tradebant hostiam sacerdotibus ponebat manus super caput eius ad imprecandum peccata sua super illam, ita & cum sacerdos benediceret populo exiebat manum super populum ad imprecandum bona populo, nam benedicere quod ad homines pertinet, nihil aliud est quam bona imprecari.

Quomodo benedictio aliquando pertinet ad Deum, aliquando ad homines. *Questio. XI.*

PRO quo sciendum est, quod in scriptura sacra benedicere aliquando pertinet ad Deum, aliquando ad homines respectu aliorum inferiorum, aliquando hominibus inferioribus respectu superiorum. Quod autem inferiores benedicant maiores, patet de Iacob, qui benedixit Pharaoni, cum tamen Pharaon rex esset; ut habetur Gen. 47. c. cum dicitur: Post haec introduxit Ioseph patrem suum ad regem, & statuit eum coram eo, qui benedicens illi interrogatus ab eo. Et in eod. cap. dicitur: Et benedictio rege egressus est foras: sic etiam nos frequenter Deo benedicimus, cum scriptura dicat: Benedicant Dominum in omni tempore: & alibi: Benedicamus patri & filium cum sancto spiritu: & alibi: Benedicite mea Domino, & in canticum trium puerorum intra clibanum in igne ludentium omnes creaturae ad benedicendum Deo inducuntur, cum dicitur: Benedicite omnia opera Domini Domino &c. eiusdem canticum verba de quibus Danielis 3. cap. & isto modo benedicere nihil aliud est nisi bona optare, & alicui imprecari: quaequam ad hoc benedicentes ex auctoritate sua, aut eis tradita conferent potestatem eorum, quae imprecantur, nullam habent. Vnde cum regibus bene-

dicimus, nihil aliud est nisi imprecari, quod Deo adaugeat regnum eorum, & gloriam ampliorem, & quod thronus eorum maneat in aeternum. Sic autem alijs hominibus maioribus nobis benedicimus cuiuslibet imprecantes iuxta statum, & conditionem suam: cum etiam Deo benedicimus bona illi imprecantur, ut cum dicimus: Gloria patri, & filio, & spiritui sancto, &c. & cum in hymnis nostris: Sit salus Deo decus atque virtus, & similia. Iste modus benedicendi habetur Apoc. 7. cap. cum dicitur: Benedictio & claritas & gratiarum actio &c. Hoc tamen interest inter benedictionem, qua Deo benedicimus, & benedictionem, qua hominibus benedicimus: nam cum hominibus benedicimus eis bona imprecamus, quae non habent, cum vero Deo benedicimus nullum bonum ei imprecamus, quod ei non insit, nam si gloriam imprecamus, gloriosus est; si perpetuitatem, aeternus est; si vero infinitatem, immensus est quoque, nihil igitur nos ei imprecari possumus, quod in eo perfectius non sit, quam nos imprecemur.

Ad quid Deo benedicimus ei bona imprecantes, cum habeat eminenter omnia bona, quae nos ei imprecamus. *Questio. XI I.*

SED inquit tunc aliquis, ad quid Deo benedicimus ei bona imprecantes, si ea, quae nos imprecamus ei iam abundantiora quam nos exoptamus insint. Cui respondendum est multum nos mereri, cum Deo benedicimus si hoc ex animo protulerimus: nam cum Deus iuxta sententiam Dauid bonorum nostrorum non indigeat, affectiones tamen nostras, aut potius sinceram electionem vehementer exoptat, ac expolcit, quas cum ad eum integras, ut nobis possibile est direxerimus, nimis apud Deum promeremur. Deus enim honestissimis amicis iniustior non est, sed ipsi secundum electionem virtuosam se iniucem gratificant, Deus igitur nos sibi per sinceram, & intensam in eum boni affectionem nimis acceptauit, de amicis autem honestissimis hoc liquet, nam quaequā viles, & delectabiles amici, qui perfectam ac permanentem amicitiam nō habent secundum reū aequalitatem beneficia commensurant. sicut bene passus benefactori tantum reddat, quantum ab eo adiutus est: illi tamen qui honestissimi amici sunt, quibus perfecta, ac diuturna amicitia inest, non secundum aequalitatem beneficia commensurant (aequalitatem autē dico in rebus) sed ex electione, ac sinceri cordis electione aequale, vel inaequale in beneficijs commensurant: vnde si quis magnum secundum res beneficium suscepit, & beneficiatori amico nō aequa secundum res acceptas impenderit, sed tamen aequam affectionem ad retribuendum amico, atque ei bona procurandum habuerit, rebus non suppetentibus ad aequalitatem quantitatis retribuendam non inaequale beneficium retribuisset dicitur, sed aequale atque interdum maius, nam inter honestissimos amicorum non inspicitur quid dederis, sed quo animo dederis. Potest enim quisquam in rebus quidem amico magna contulisse: beneficium tamen fecisse nullum, quoniam benefactoris affectio defuit. Si quis autem in rebus quidem parua, ad animi autem affectionem magna contulerit amico, laudabile beneficium impendisse dicitur: in moralibus enim non ad res ipsas, sed ad electionem attenditur, quoniam principalis ista est. De quo Aristo. Ethico. lib. 8. dicit: In his autem, quae secundum virtutem acculationes quidem non sunt: mentura autem assimilatur operantis electio: virtutis enim, & moris in electione principale. Eandem autem sententiam Arist. ponit Ethico. lib. 9. & explicatius, cum ait: In quibus au-

Benedictio qua Deo benedicimus, & qua hominibus differunt.

Amicitia vera quid.

Inter amicos honestissimos non quid dederis inspicitur, sed quo animo.

Cap. 13.

Cap. 1.

tem non fit propter confessionem ministracionis, hi quidem propter seipfos autē dantes dictum est: quoniam inaccessibiles: talis enim secundum virtutem amicitia, & retribucionem faciendum secundum electionem: hoc enim amici & virtutis, sic autem videtur, & philosophiam communicantibus: non enim ad pecunias dignitas mensuratur, pretiumque æquiponderans non vti que fiet, quemadmodum ad Deos, & parentibus contingens. Sicut igitur amici honestissimi acceptant ea, quæ ab amicis secundum electionem æqualia redduntur: quamquam in rebus magna inæqualitas sit, ita & Deus acceptabit affectionem nostram de bono suo, tãquam ei æqualia; nec aliquo modo proportionabilia in rebus rependere possibile est. Hoc autem potissimum quoniam Deus amicus noster esse dicitur, vt ipse confessus est Ioan. 15. cap. Vos amici mei estis si feceritis, quæ ego præcipio vobis &c. & in eodē dicitur: Vos amicos dixi, quia omnia, q̄ audiui a patre meo, nota feci vobis. Hoc quodque Aristot. sententia confirmatur Ethico. lib. 8. cum dicitur: est autem ad parentes quidem amicitia, & hominibus ad Deos, vt ad bonum superexcellens: sicut ergo interdum amicis retribuere æquale secundum rem est impossibile, quodcumque tamen rependatur acceptant, ita & Deus acceptabit nos diligentes bona eius: quamquam nihil efficere possibile sit. Hæc est sententia Arist. Ethic. lib. 8. cū dicitur: possibile enim amicitia requirit: quod enim secundum dignitatem nec est in omnibus, quemadmodum & in his, qui ad Deos honoribus, & parentes: nullus enim secundum dignitatem aliquando vti que retribuet: in potentia autem famulans probus esse videtur. Deus igitur valde acceptabile habet benedictionem nostram, cum ei benedicimus imprecantes bona: quoniam quamquam ei in hoc nihil proficiamus, nos tamen sinceram affectionem impendimus. Alia autem benedictio est, qua vtuntur maiores ad minores: & ista est, que regulariter benedictio vocatur, de qua Apostolus ad Hebr. 7. cap. ait: sine vlla autem contradictione, quod minus est a meliore benedicitur. In hac autem benedictione sicut in superiori maiores minoribus bona imprecantur, vt cum dicitur: Benedicat vos pater, & filius, & spiritus sanctus, & similia, quæ episcopi & sacerdotes benedicentes nobis imprecantur. Sciendum autem est, quod quamquam ista benedictio sit minoribus a maioribus data virtutem tamen efficiendi non habet, quod patet quoniam Deus solus est, qui efficit: cum in eo tota efficiendi virtus consistet, homines verò solum oprant. Quod apparet etiam ex forma benedictionis: nam cum prelati subditis benedicunt non concedentis, sed imprecantis vicem habent. Sed adhuc in hoc inquirendum est, cum benedictio ista, quæ est minoribus a maioribus data medium teneat inter benedictionem, quæ est minoribus ad maiores, & inter benedictionem, quæ est Dei ad homines, inquirendum est, quomodo ab eis differat. Et dicendum quod benedictio ista differt a benedictione, quæ est minoribus ad maiores, quoniam cum minores maioribus benedicunt, nihil conferunt, quia homines sunt: nihil etiam ex auctoritate habent, vt benedicere possint, quoniam gradus superioritatis auctoritatem quandam confert: cum autem maiores minoribus benedicunt, quamquam nihil conferant de eo, quod ipsi imprecantur, benedicendi tamen auctoritatem habent: quoniam qui prelati sunt, eis ex ordine, aut gradu attributum est, vt alijs benedicere possint. Confert autē aliquid ista benedictio, quamquam nihil de eo, quod imprecatur, & hoc quia Deus vult, vt ex auctoritate superioritatis aliquid conferat, sicut patet in benedictione episcopali, quam re-

Cap. 14.

Cap. vii.

Quæ sit benedictio qua vtuntur maiores in minores.

ciplentes a peccatis venialibus absoluuntur, benedictio autem sacerdotalis, quamquam minor sit, aliquid tamen prodest: differt autem ista benedictio, qua maiores benedicunt minoribus a benedictione, qua Deus nos benedicit: nam benedicere Dei aliquod bonum conferre est: benedicere autem, quod homines faciunt, etiam maiores respectu minorum solum est imprecari, vel inuocare bonum super eos, quibus benedicunt: hæc differentia clare habetur Nume. 6. cap. cum dicitur: inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis, quasi dicat sacerdos benedicentes nihil faciunt, nisi inuocare nomē meum, ego tamen sum, qui benedico.

Alia est benedictio qua Deus benedicit homines, de qua saepe in sacra scriptura, vt cum dicitur: Benedicam nos Dominus Deus noster: & alibi: Benedixisti Domine terram tuam. Multa autem similia sunt, & ista est benedictio perfecta, quoniam nō solum exprimit, sed etiam efficit: immo non exprimit, sed causat, & hoc a sacra scriptura proprie benedictio appellatur: sic habetur Num. 5. cap. cum dicitur: Inuocabunt nomen meum super filios Israel, & ego benedicam eis, quasi dicat non sunt ipsi, qui benedicunt, sed ego. Si tamen benedictio proprie secundum nominis originem attendatur, pertinet proprie ad homines inter seipfos, siue a maioribus ad minores siue e contra: hominibus etiam ad Deum hoc pertinet: Deo tamen ad homines non conuenit. Nam benedicere bona dicere, vel loqui est, quod homines ad seipfos & ad Deum faciunt: Deus tamen hominibus non benedicit, sed beneficit: unde non benedictio, sed benefactio magis appellari meretur: scriptura tamē interdum vocabulorum origines non obseruat. Fiebat igitur ista benedictio Aaron ad populum extendendo manum super eum ad imprecationem bonorum: quoniam quamquam pontifex esset, bona conferre non poterat, sed imprecari. Vel dicebatur Aaron extendisse manus suas fortē eleuando eas ad Deum, vt inde super populum benedictio proveniret. Sed hoc fortē non multum videbitur verisimile: quoniam tunc non dixisset, quod extendit manus Aaron, sed quod eleuauit eas: in hoc tamen non multum refert, quoniam aliquando eleuatio extensio dicitur, vt patet Exod. 9. & 10. cap. cum dicitur: Extende manum tuā in cælum, & in eisdem cap. ista locutio frequentatur: extendere tamen ibi eleuare est. Vel fortē dici potest, quod Moyses extendit manus suas ad faciendum aliqua signa super populum, sicut episcopi, & sacerdotes simplices, cum benedicunt, faciunt signum crucis super populum inuocantes diuinam benedictionem per istam significationem: sic etiam potuit esse in veteri testamento aliqua figura, quæ faceret super populum sacerdotes, cum benedicerent.

Quando Aaron benedicebat populum quibus verbis utebatur. Quæst. XIII.

Sed adhuc quæret aliquis de forma huius benedictionis: quomodo, aut quid proferebat Aaron super populum, cum benedicebat. Fortē aliquis dicet quod nihil proferebat, sed solum extendebat manum, cum hic nihil exprimitur. Sed hoc falsum est: quoniam benedicere bona dicere, vel imprecari est. Item si solum manus extenderet Aaron super populum, nihil aliud exprimeret, esset hoc aliud valde indecens, & imperfectum nihil rationale proferens, aut significans: quod non conueniebat. Item ex litera patet quod aliquid dicebatur: quoniam hic dicitur quod Aaron extendit manus, & benedixit: ergo benedicere distinctum est a manuum extensione.

Benedictio est a peccatis venialibus absoluuntur.

Psal. 66. Psal. 84.

Benedicere quid significet.

Respon-

Respondendum est igitur, quod Aaron benedicens A populo aliquid proferebat, forma autem verborum prolatorum super populum offerentem est illa, quæ habetur Nume. 6. cap. cum dicitur: Loquere Aaron & filijs eius: sic benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi Dominus, & custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui: conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacē. Istam benedictionem dedit Aaron populo finitis sacrificijs cum iam ipse omnes caeremonias expleuisset, sicut patet immediate, cum dicitur: sicque completis hostijs pro peccato & holocaustis pacificis descendit. Et iste est modus inolitus: vt sacerdotes expletis missarum caeremonijs astantem sibi populum benedicant. Episcopi quoque quando diuinis officijs astant completis illis populo benedicant, quod valde conueniens est magis in expletione celebritatum, quam in exordijs earum fieri: nam expletis caeremonijs cultus diuini populus in propria reueat: vt ergo gaudentes recedere possint, tunc eis potius quam a principio danda est. Sicque completis hostijs pro peccato & holocaustis pacificis descendit. Idest postquam Aaron expleuit omnes caeremonias tam sacrificiorū pro peccato, quam holocaustorum, & quam pacificarū victimarum, descendit de altari: quoniam finitis istis, non erat aliqd, propter quod sacerdos ad altare stare deberet. Dicit autem quod Aaron expleuit ista sacrificia, antequam descenderet ab altari: quod quidem intelligendum est, quantum ad immolationem, quam ipse faciebat, & quantum ad positionem adipum & carniū super altare, non tamen simpliciter, quā non erant totaliter expleta ista sacrificia, cū nondum essent cremata, quia non descenderat adhuc ignis de cælo ad cremandum hæc. Dicebantur tamen expleta quantum ad ipsum sacerdotē, quia postq̄ ipse fecerat oia, quæ supra dicta sunt, nihil sibi peragendum restabat: ad ignem enim reliqua pertinebant, & quia Aaron immolabat sacrificia pro peccato, & victimas pacificas atq; holocausta, nihil sibi faciendum manebat, sed totū ad ignem pertinebat, & sic dicebatur expleuisset istas caeremonias. Dicitur autē qd descendit de altari Aaron expletis his: quā altare erat in loco eminenti. & cum aliquis ab altari eueniret descendere dicebat. Quod si aliquis obijciat non potuisset Aaron descendere ab altari, quia ad altare non poterat ascendere: ergo nec poterat inde descendere, quod patet Exod. 20. cap. Non ascendes ad altare meum per gradus. Cui respondendum est qd quamuis non accēderetur altare per gradus, non tamē vetuit simpliciter non ascendere ad altare, ideo poterat esse ascēsus alio modo q̄ per gradus, vt si esset ascēsus continuus terre sine gradibus. Vel aliter dici pot, quod d quamuis non esset ascēsus aliquis ad altare, tamen quādo sacerdos ministrabat, quia altare erat aliquo altum, ponebatur quoddam scabellum sub pedibus sacerdotis. Cum autem compleisset ministeria sua, descendebat inde. Sed quid horum sit verum, fortē non patet, sed magis dicendum est, qd esset quidā ascēsus continuus, q̄ qd poneretur aliquod scabellū sub pedibus sacerdotis, quā altare non erat magnæ altitudinis, ita vt scabello indigeret. Erat nanque altare trium cubitorum in altitudine, vt habetur Exo. 27. ca. ad tres autem cubitos nemo scabello indigeret, nisi statura pusillus esset. Ingressi autem Moyses & Aaron tabernaculum testimonij. Idest postquam compleuit Aaron sacrificium super altare, & inde descendit, ipse, & Moyses introierunt in tabernaculum: nam ante erant in atrio, in quo sacrificia fiebant, quia altare holocaustorum extra tabernaculum est ad ostium eius, vt patet ferē in omnibus precedentibus cap. hic autem non ponitur ad quid ingressi sunt Moyses, & Aaron intra

Forma verborum benedictionis a Deo data.

Quare esset in fine missæ benedictio.

Offo potuit Aaron descendere de altari cum non essent gradus.

tabernaculum. Sed dicendum est, quod ingressi sunt ad orandum: nam Deus dixerat, quod monstraret eis gloriam suam, quæ consistebat in igne emittendo ad cremanda sacrificia, & quoniam Aaron finierat ministerium suum, & nō miserat Deus adhuc ignem ad cremanda sacrificia, introierunt ad orandum pro igne mittendo. Deinceps egressi benedixerunt populo. Idest postquam intrauerunt Sanctuarium, orauerūt, & exierunt inde ad populum, dicitur autem quod benedixerunt populo in exitu suo. Potest autem accipi dupliciter ista benedictio: vno modo quod sit imprecatio quedam alicuius futuri boni, sicut imprecantur homines inuicem. Alio modo quod sit benedictio, i. prænnunciatio de aliquo bono euenturo, & isto modo pertinet benedictio ad prophetas, quoniam bonum aliquod nobis ex Deo prænnunciant: bonum autem, quod isti prænnunciabant, est, quod Deus cito demonstraret eis gloriam suam. Apparuitque gloria Domini omni multitudini. Quæ autē sit ista gloria Domini, subiungitur immediate, cum dicitur: Et ecce ignis egressus a Domino deuorauit holocaustum & adipem. Dicebatur autem hæc esse gloria Domini, quoniam ignis infurrexit, qui ibi nullo modo erat, & combussit victimas & ligna: hoc enim supernaturale erat, ideo gloriam Domini demonstrabat. Dicit autem quod apparuit omni multitudini: quoniam omnes erant conuenientes ad ministerium illud, quidam intra tabernaculum sanctuarij, alij autē in circuitu eius: oēs tamen videbant ea, quæ fiebant secundum modos supra assignatos, scilicet, quia cortina antej erant reticulata. Fuit autem rationale, quod appareret istud miraculum toti populo propter duo, scilicet propter Deum, & propter populum: propter Deum quidem quoniam miraculum istud fiebat ad laudem Dei, quæ patet cum dicitur: Apparebit gloria Domini: sed maior gloria erat, quod omnes de populo hæc viderent, quam quod aliqui solum; ideo debuit apparere toti multitudini. Secunda causa est propter ipsum populum: nam populus confirmabatur in cultu Dei, & in credulitate eius per miraculum. Si autem quibusdam de populo apparuisset istud miraculum, quibusdam solum confirmatio esset; vt ergo in omnibus cōsummaretur cultus Dei, & in maiori reuerentia haberetur, voluit Deus monstrare coram toto populo. Patet enim ex his, quæ sequuntur: quoniam cum populus vidisset istud miraculum, ruerunt in facies suas laudantes Deum. Ruerunt autem in facies ad magnam reuerentiam pertinet: potissimum cum dicitur ibi, quod laudauerunt Dominum. Et ecce egressus ignis a Domino. Idest exiit ignis ad cremandum sacrificia. Non est intelligendum quod ista egressio ignis sit aliud a gloria Domini apparente: quoniam in idem redeunt, sed est expositio: quoniam si diceretur solum, quod apparuit gloria Domini non intelligeretur, qd esset illa gloria Dñi. & subiungitur qd ista fuit, quia fuit egressus ignis a Dño, & deuorauit sacrificia. Dñi autem egressus ignis, quā non præerat ibi ante. Dñi autē egressus a Dño. i. egressus, Dño faciente, q. d. Deus solus facere potuit qd ille ignis infurgeret ad cremanda sacrificia. Sed aliquis intelligeret qd hic dñ ignis egressus a Dño. i. ignis egressus de loco, in quo erat Deus, i. de altari vbi erat specialiter Deus. Dicendum tamen qd nō potest sic intelligi: nam quis seq. cap. possit intelligi qd ignis egressus est a Deo ad cremandū Nadab, & Abiu, quæ tūc erat ignis in altari, & poterat inde exire: tñ nūc nō potest intelligi qd egrederet a Dño. i. ab altari, quā nō erat nunc in altari: nā si in altari præfuisset, non esset aliqd miraculū, qd cremarent sacrificia, vel dicerem⁹ qd quotidie esset miraculū, cū cōburerent sacrificia extincte igne in altari, qd nemo pcedit nec est cōcedēdū.

Quæ gloria Dñi apparuit.

Quare

Quare Deus ostendit hic eius gloriam mittendo ignem ad cremanda sacrificia, & de statu & conditione illius ignis perpetui. Quæst. XIII.

QUARE ET autem aliquis quare Deus demonstravit hic gloriam suam mittendo ignem ad cremanda sacrificia. Respondendum est duas esse causas. I. propter Aaron, & propter populum: primo quidem propter Aaron: nam fuerat Aaron consecratus in summum sacerdotem, cuius actus principalis erat facere sacrificia, & quia nunc nouiter incipiebat ministrare, de cuius ut Deus demonstraret aliquid propter quod intelligerentur sacrificia esse accepta Deo, & quod non erat frustratorius iste labor, & expense: impendebat enim Aaron totam vitam suam in usu sacrificiorum. Si ergo ista non essent vtilia, nec alicuius reuerentia, in vanum consumebat dies suos, sed hoc non decebat, ideo monstravit Deus ista sacrificia esse magnæ utilitatis, in quantum ipse acceptabat ea. Sed tunc argues quod eodem modo deberet in consecratione cuiuslibet sacerdotis magni monstrari tale miraculum, ut apparet ministerium esse charum Deo: sed hoc falsum est: nam non legitur in consecratione, aut ministrante alicuius alterius sacerdotis ignem apparuisse ad cremandum sacrificia. Cui respondendum est, non esse necessarium, nec valde conueniens, ut in consecratione cuiuslibet sacerdotis magni veniret ignis de celo ad cremandum sacrificia: nam non fiebat principaliter emissio ignis cremantis sacrificia à Deo propter approbationem personæ consecratæ & ministrantis, sed magis propter ipsum ministerium sacrificij. A principio autem quando Aaron ministrare incepit, nondum fuerat aliquis summus sacerdos, nec minor, qui sacrificia fecisset, ideo ut videretur ministerium istud a Deo approbatum, debuit in sua origine aliquo miraculo confirmari, quod fuit veniente igne a Domino ad cremandum sacrificia consecrato, & ministrante Aaron. Cum autem alij sacerdotes consecrabantur, erat iam confirmatum sacerdotale ministerium a principio in Aaron, ideo non oportebat ut iterum approbaretur in eis factum aliquo miraculo. Sic autem est de miraculis factis in lege noua, nam a principio in Ecclesia primitiua ipsi, qui conuertebantur, faciebant miracula, & in ipsa sua conuersione apparebant aliqua signa, & super ipsos qui baptizabantur apparebat Spiritus sanctus descendens in columbæ specie. De hoc autem habentur aliqua in Actibus Apostolorum. Nunc autem miracula non sunt in conuersione, nec Spiritus sanctus descendere videtur super baptizatos, sicut tunc videbatur. Causa enim est, quoniam in principio non erat fides euangelica consolidata in mentibus credentium, sicut nunc, & pauci in Christum credebant, ut ergo haberetur aliquid, per quod conuertetur gens ad Christum, persuasa eis euangelica fide conueniens fuit dari miracula, cum non esset aliquod aliud per quod veritas huius doctrinæ comprobari posset: nam humana traditione, aut aliquo speculatiuo documento comprobari non potuit, cum articuli fidei non sint demonstrabiles, quidam enim, quia non habent alteram causam nisi voluntatem diuinam, ut quod Deus creauerit mundum, & quod nos redemerit. Alij autem quamquam non dependant ex voluntate Dei, nec alicuius alterius: non tamen habent aliquam causam à priori, per quam demonstrantur: sicut quod est Deus trinus & vnus, & quod genuit filium. Solo igitur miraculo ista comprobari poterunt, ac sic comprobanda fuerunt. In primitiua ergo ecclesia fuerunt ista necessaria ad introducendam fidem euangelij, nunc autem, quia sufficienter introducta est, non oportet miracula vlla esse. Sed adhuc

Quare in Ecclesia primitiua fiebant miracula & nunc nulla sunt.

F dicet aliquis, si ista inflammatio, quæ erat a Deo facta solum ad approbationem sacrificiorum, & ministerij, non oportebat, ut aliquo modo fieret propter Aaron, sed solum propter populares, quia sacrificia eorum erant, vel si fieret etiam propter Aaron, non fieret pro eo in quantum erat sacerdos, sed in quantum erat vnus de popularibus, offerens hic sacrificia, sicut ceteri. Dictum tamen est, quod ista inflammatio facta est à Deo propter Aaron, & propter populares. Huic respondendum est, quod ista inflammatio aliquo modo fuit facta propter Aaron, non tamen in quantum erat singularis persona, nec ad confirmandum specialiter sacrificia ab eo oblata, sed ad confirmandum in eo ordinem, & ministerium sacerdotale: nam nunquam ante fuerat aliquis summus sacerdos, nec habuerat aliquis talem administrationem, ut ordinatus in sacerdotem, ut ergo ordo sacerdotalis, & ministerium eius approbatum esset, conueniens erat fieri aliquam inflammationem ad probandum ministerium illud: unde ibi non fuit facta principaliter approbatio personæ Aaron, sed magis approbatio ministerij & ordinis sacerdotalis; cum autem alij consecrabantur in summos sacerdotes, non videbatur vlla necessitas huius miraculose inflammationis sacrificiorum, quoniam iam approbatio facta fuerat in Aaron. Secunda causa propter quam fuit facta ista miraculosa inflammatio est propter populum: nam populus Israelitarum ante nunquam sacrificia fecerat quasi ex iussu Dei: quoniam cum in monte Sinai facta sunt sacrificia ad confirmationem legis data, & effusus fuit sanguis super populum, non videtur specialiter illud a Deo iussu fuisse, sed illud fecit Moyses ad modum fœderis confirmandi, ut habetur Exod. 24. cap. Nunc autem, quia populus primum sacrificium faciebat ex speciali iussu Dei datis legibus de sacrificando, ut populus intelligeret illa sacrificia esse aliquid Deo gratum, conueniens erat fieri aliquam miraculosam inflammationem sacrificiorum: sic enim totus populus vberius incitaretur ad hanc religionem cultus diuini in sacrificijs.

An hac sacrificia cremarentur igne de celo misso vel alio igne. Quæst. XV.

QUARE ET autem aliquis quomodo dicitur hic apparuisse gloriam Domini, & exiuisse ignem ad cremanda sacrificia a Deo: nam videtur, quod iste ignis ante fuerat, quod patet quoniam in septem diebus prioribus consecrationis sacerdotum facta sunt sacrificia: de prima die habetur precedenti cap. de omnibus alijs sex habetur Exodi 29. cap. quod quotidie immolaretur vitulus pro peccato: potissimum cum in quolibet illorum septem dierum videantur facta omnia sacrificia, quæ fiebant in prima die, tunc autem quæretur, an ista sacrificia cremarentur igne de celo misso, aut aliquo igne vulgari: non est autem credendum illa fuisse cremata prophano igne: quoniam tunc sacrificia consecrationis Aaron & filiorum eius essent imperfectiora omnibus sacrificijs, quæ postea facta sunt: cum omnia posteriora cremata fuerint ab illo igne coelesti manente in altari, ut quibusdam videtur: hoc autem non est dicendum; ideo ignis coelestis præfuerat in septem diebus prioribus ad cremandum sacrificia in consecratione Aaron, & tunc quæritur an ignis ille quotidie mitteretur a Deo cœlitus, an postquam semper fuisset missus maneret semper in altari. Quocumque autem modo dicatur, non videtur fuisse factum hic aliquod speciale miraculum, propter quod diceretur apparuisse gloria Domini, & populus in faciem

ruisse

ruisse laudantes Deum: nam si quotidie ignis de celo mitteretur, cum hoc idem factum fuisset in hac die octaua, nihil à prioribus differebat. Si autem dicamus ignem diuinum in prima die fuisse missum, & mansisse postea in altari religione perpetua, non erat eodem modo miraculum combustionis huius: quoniam appositis carnibus in altari immediate cremarentur, quæ ponebantur. Item satis apparet, quod iste ignis a principio fuerat in altari: nam cum Deus traderet supra 6. cap. leges holocaustorum cremandorum, quod videtur fuisse à principio omnium sacrificiorum, dixit quod ignis in altari, quo sacrificia cremanda erant, esset ex eodem altari, id est quod non apponeretur aliquis ignis extraneus, ergo a principio fuit ignis sacer in altari, quo cremarentur sacrificia, & non videbitur aliquis modus, per quem gloria Dei in hac octaua die apparuerit.

Ad hoc respondendum est, quod sacrificia, quæ fecit Moyses in consecratione sacerdotum a prima die vsque ad octauam, fuerunt cremata in sacro igne, qui fuit prima dies sacrificiorum de celo datus, quæquam de hoc non fiat tam celebris mentio, sicut ibi, cum agitur de consecratione sacrificij sacerdotum, & popularium. Et videtur de isto igne, qui in prima die datus est, haberi testimonium Exod. 29. cap. vbi, cum diceretur de sacrificijs, quæ fieri debebant in prima die consecrationis Aaron, & filiorum eius, subiugitur: & sanctificabitur altare in gloria mea, id est apparebit gloria mea super altare, quod ad ignem apparentem pertinet: nam non potest hoc dici de consecratione altaris, sicut ceterarum rerum sanctuarij, quæ erat per sanguinem: quoniam de illo immediate subditur. Sanctificabo & tabernaculum testimonij cum altare, & Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.

Quomodo diceretur Dei gloriam super altare apparuisse ad cremanda sacrificia in octaua die. Quæst. XVI.

HOC autem consisto inquireretur, quis fuerit modus, per quem diceretur apparuisse gloriam Domini super altare ad cremanda sacrificia in octaua die, cum ante ibi fuerit. Respondendum est, quod quamquam ignis, qui a Deo datus est in prima die consecrationis Aaron manserit: tamen non cremavit ipse sacrificia, sed alius ignis, qui de celo nouiter descendit: nec tamen defecit ignis, qui erat in altari aut extinctus est: quoniam iste erat perpetuus; sic habetur supra 6. cap. cum dicitur: Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens mane ligna per singulos dies, ignis iste sit perpetuus, qui nunquam deficiet in altari. Sed dicendum quod sacerdotes abstulerunt illum ignem de altari, & videtur fuisse modus iste oblationis, scilicet quod Deus volebat ista octaua die monstrare specialiter gloriam suam coram omni populo ad eius consolationem, & incitationem ad cæremonias cultus, & quod si ille ignis, qui in altari erat, cremaret ista sacrificia, non videbatur esse aliquod miraculum, cum iste perstitisset a septem prioribus diebus, & foueretur lignis suppositis in altari, ut habetur supra sexto cap. Voluit ergo Deus quod sacerdotes tollerent ignem de altari, & supponerent ligna, & carnes sacrificiorum, quæ nullo modo incendi poterant, nisi igne a Deo misso, & nunc aspiciente toto populo, venit ignis super ligna & combussit sacrificia, cum lignis. Similis modus inflammationis & apparitionis gloriæ Domini habetur tertio Regum decimo octauo cap. cum agitur de sacrificio, quod fecit Elias super montem Carmeli coram sacerdotibus Baal. Nam posito

sacrificio super altare de lapidibus fecit aquam multam effundi super carnes, & altare, ut difficilius ad incendendum esset. hoc autem tribus vicibus fecit, deinde autem inuocato nomine Domini, venit ignis super sacrificium, & combussit sacrificium, & altare, & aquam, & puluerem terræ.

Quomodo tolli potuit ignis de altari holocaustorum quin ibi deficeret. Quæst. XVII.

SED adhuc quæret aliquis, quomodo potuit tolli ignis de altari holocaustorum, quin ibi deficeret. Respondendum est hunc esse modum: sacerdotes namque quotidie in aurora, cum deberet immolari holocaustum, tollebant cineres de altari induti vestibus sacris, & ponebant eos apud altare in aliquo lebeti, & deinde relictis vestibus sacris educebant eos extra castra: sic igitur auferebant tunc sacerdotes ligna, quæ erant in altari, & omnes prunas ponentes in lebetibus apud altare: & hoc factum est in aurora diei ad ortum solis tempore, quo solebant cineres efferi de altari, scilicet inter consummationem sacrificij vespertini, & principium sacrificij matutini, & tunc fuerunt posita ligna non incensa super altare, & desuper sacrificiorum, carnes, & adipis: ita ut nullatenus cremari possent illa sacrificia, nisi igne de celo misso. Sic autem factum est, quando apparuit gloria Domini toti populo, & ignis egressus à Domino, id est à Deo concitatus, & succensus deuorauit carnes, adipis, & ligna: post hoc autem ligna ardentia & pruna, quæ fuerant ablata de altari reductæ sunt ad altare cum prioribus lignis: ita ut iam esset vnicus ignis sacrificia vorans. Et non potuit iste deficere, sicut habetur supra sexto cap. Scilicet, quod esset ignis perpetuus, & nunquam deficeret in altari.

Conclusio quæst. precedentium. An opinio communis doctorum tam Catholicorum, quam Hebræorum de qua supra sit vera. Quæst. XVIIII.

HABC autem, quæ dicta sunt in precedentibus quatuor quæstionibus, tenentur communiter, & sunt satis verisimilia, & intentio eorum stat in hoc, quod sacrificia sacerdotum in veteri testamento semper combusta fuerunt igne cœlesti, & quod ille ignis semper durauit in altari, & non poterat extinguere aquis etiam si flumina incidere in illum, & quod non indigebat nutrimento, quia sine illo seruaretur à Deo miraculose: & tamē volebat Deus, quod sacerdos nutrire illum subiiciens ligna per singulos dies. Prædicta videntur adinuari ex duobus. primo, quia hic habetur quod ignis egressus a Domino combussit sacrificia. Secundo quod sacerdotes tempore translationis in Babylonem absconderunt ignem in puteo, & post multos annos in puteo tempore Neemæ inuenta aqua crassa surrexit inde ignis secundo Machab. primo cap. & ita dicunt quod ignis iste, nunquam extinguebatur. Etiam quando portabatur altare, & totum tabernaculum de loco ad locum per desertum, sed voluit quod portabatur ille ignis absconditus sine lignis inter vestimenta purpurea, quæ erant operimenta altaris Name. quarto cap. & ita dicunt, quod sicut istud sacrificium nunc crematum est igne diuino, ita & omnia post istud, quia semper ille ignis idem mansit, & quia non voluit minoris dignitatis fuisse sacrificia, quæ facta fuerunt in septem diebus consecrationis sacerdotum: dicunt illa quoque cremata fuisse cœlesti igne, & tamen quod de illo non dicitur, quia illa sacrificia

crificia non fiebant p[re]sente populo, & ita non viderunt an ille ignis fuisset diuinus. Nunc vero quia congregato populo facta sunt huius octauae diei sacrificia, descendit ignis a domino videntibus illis. & ita voluit quod nullum vnquam sacrificium fuerit Deo rite factum, quod non fuerit crematum igne diuino. De his factis est supra sexto cap. Dicendum tamen quod haec licet a multis teneantur non videntur esse omnino vera, nec ex sacra scriptura ista communicantur, sed veritas videtur fuisse, quod omnia sacrificia facta ante octauam diem, qui fuit primus dies ministracionis Aaron cremabantur igne naturali suscitato de lignis, & non misso a Deo: licet ille ignis erat in altari holocaustorum & non alibi, & iudicabatur ignis ille sacer, quia erat ad cremandas res sacras, & erat in loco sacro, & non liceret in alio loco, vel igne cremari sacrificia, quod si fieret, periret faciens, sicut fuit de Nadab, & Abiu sequenti cap. Die autem octaua voluit Deus speciale miraculum facere ad ostendendum dignitatem sacrificiorum suorum, scilicet, quod misit ignem diuinitus, qui cremaret sacrificia, & postea hoc non est factum, nisi aliquando multum specialiter, & non in Sanctuario sed foris, vt cum descendit ignis de caelo super sacrificia, quae fecit Elias in monte Carmelo tertio Regum 18. Et dicendum de isto igne, quod non continuatus fuerit, vt maneret semper in altari nec per se, nec cum nutrimento, sed extinctus fuit; & post multa tempora subrogatus est ei alius ignis naturalis, qui ex lignis suscitatus est. Et hoc patet, quia ista sacrificia facta sunt nunc in consecratione sacerdotum in deserto Sinai in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, vt dictum est p[re]ceden. cap. & in isto, & postea in quadraginta annis, quibus manserunt Israelitae in deserto, non fuerunt facta sacrificia, tum quia non habebant de quo facerent cum essent in terra, in qua non erat homo, Hiere. secundo cap. & sic non erat aliquid de necessarijs ad sacrificia: tum & p[re]cipue propter motum, & castrametationem incertam, quia quacunque hora moueretur columna, quae erat super tabernaculum siue per diem, siue per noctem, mouebant Israelitae castra Numeri 9. cap. & Exo. 40. & ideo nec scirent an possent complere sacrificia, propter quod nec inchoabant illa. Et hoc apparet maxime cum circuncisio erat Iudaeis magis necessaria, quam omnia caeremonialia & iudicialia legis, cum fuerit prius data, scilicet Abraham, & cum multa astrictione seruandi eam Genes. decimo septimo cap. & tamen circuncisionem non seruauerunt Israelitae in deserto, quia nullus eorum, qui nati sunt in deserto, per quadraginta annos circuncisus est, sed post transitum Iordanis omnes circuncisi sunt in Galgala, Iosue quinto cap. & hoc fuit propter incertitudinem motus in deserto, vt ibi colligitur. Ergo ex eadem ratione non fierent sacrificia aliqua in deserto. Hoc etiam significauit Moyses Deuterono. duodecimo cap. dicens, quod in deserto non seruabantur p[re]cepta legis, sed quilibet faciebat quod sibi placebat, & quod quando venirent in terram, quam promiserat Deus, obseruarent ibi omnia & facerent ibi sacrificium in locum, quem Deus elegisset, & sic apparet quod in deserto per quadraginta annos non facta fuerunt sacrificia, sed postea in terra Chanaan, & consequenter toto illo tempore non esset ignis in altari, nec ligna, quia frustra istud esset, cum certum esset, quod non debebant offerri nec cremari aliqua sacrificia; & ideo esset altare vacuum sine igne, & consequenter, quando moueretur de loco ad locum, non inuolueretur ignis in operimentis purpureis, cum nullus ignis portandus esset, & iste fuit modus per totam viam deserti. In terram autem Chanaan locauerunt sanctuarium primo

Veritas auctoritas.

In deserto non fuerunt facta sacrificia.

F in Galgalis deinde in Silo, Iosue decimo octauo cap. & ibi iam fiebant sacrificia secundum legem; sed ignis non descendebat tunc de caelo, sed excusso igne de lapidibus incensa sunt ligna in altari, & tunc continuatus est ibi ignis per appositionem lignorum, quando mansit in Silo Sanctuarium: cum autem translatum est in Nobe & postea in Gabaon, & deinde in Ierusalem in templum Salomonis, transferrebat altare vacuum igne & lignis, & ita extinguebatur ille ignis, qui postea suscitabatur de nouo in loco, vbi locaretur altare, & ibi continuabatur ignis per iugem appositionem lignorum: iste fuit status illius ignis. Hoc modo plane ponuntur omnia, & sine miraculo, & satisfacimus scripturae, quae non cogit nos ad aliquid aliud. Cum autem dicebatur quod ille ignis erat diuinus, quo cremabantur omnia sacrificia, & quod non poterat extingui aquis, neque indigebat alimento. Videretur rem non satis rationalem dicere. Primo quod asserunt aliquid quod ex scripturis non habent, & talia sunt leuia. Secundo quia ponunt miraculum sine necessitate, quod inter sapientes erroneum est. Tertio quia asserunt aliquid contra naturam sine causa, scilicet, quod ignis posset manere sine nutrimento, & quod non extingueretur irruentibus in eum fluminibus. Quarto quia ponunt multa superuacua, scilicet portare ignem absconditum inter vestes purpureas, & quod non laderentur vestes, quod etiam miraculum est. Quinto quia motiua eorum non sunt conuenientia: nam dicunt illum ignem semper durare, & non posse extingui, nec indigere nutritione, quia dicitur supra sexto cap. ignis iste est perpetuus, qui nunquam deficit in altari, & tamen non dicitur hoc indicatiue, quasi dicatur, quod ille ignis ex sua natura esset perpetuus, sed ponitur imperatiue, scilicet, quod sacerdotes facerent illum esse perpetuum per continuam appositionem lignorum, & apparet quod iste sit sensus, quia dicitur ibi: Ignis in altari semper erit, quem nutriet sacerdos subiiciens ligna mane per singulos dies. Ex hoc etiam apparet irrationabile esse quod dicitur, id est quod posset ille ignis sine nutrimento manere, quia tunc Deus ad quid cum tanta diligentia eum foueri inberet apponendo quotidie ligna, & faciendo tot expensas in lignorum caesores & portiores? nam ad hoc Gabaonitae separati sunt Iosue nono cap. & secundo Regum 21. maxime quia si posset manere ille ignis sine nutrimentis, inberet eum Dominus sic manere, quia maior laus eius esset, & maior honor, & dignitas sacrificiorum suorum. Quod vero dicunt non extingui illum ignem ab aqua per id, quod habetur supra secundo Machabeorum primo cap. non est conueniens probatio, quia ibi non dicitur, quod ignis qui absconditus fuit mansit in puteo, sed quod non inuenerunt ibi ignem, sed aquam crassam, & illam hauserunt, quae non erat ignis, & postea cum ligna & sacrificia perfusa essent aqua illa, orante Neemia accensus est ignis. Et sic non erat ibi ignis, sed miraculose per orationem Neemiae suscitatus est: immo ex illo loco magis apparet contra eos, qui dicunt hunc ignem esse inextinguibilem, quia perijt in puteo cum non inuetus fuerit ibi ignis, sed aqua crassa. Quod vero dicunt, quod portabatur ille ignis de loco ad locum motis castris inter vestes purpureas; non dicunt moti ab aliqua scriptura, nec quasi sit conueniens dici, sed quia est eis necessarium: cum enim asserant illum ignem semel a Deo missum fuisse perpetuum, necesse erat, quod portaretur a Iudaeis de loco ad locum, in quo multae difficultates sunt: etiam quia oportebat tunc foueri ignis per singulos dies cum Deus ita iusserit. Dicendum ergo sicut supra quod ista falsa sunt: immo ille ignis non mansit nisi diebus

Ad argumentum communis opinionis responsio.

Miracula non sunt ponenda sine necessitate

diebus consecrationis sacerdotum in monte Sinai. A Statim autem permixtus est extingui non appositis lignis, & portatum fuit altare vacuum sine igne per omnes mansiones deserti. Cum autem dicunt, quod etiam in septem diebus consecrationis fuerit ignis a Deo datus: dicendum quod falsum est, sed fuit ignis naturalis, quia nihil aliud scriptura dicit, & tamen si talia miracula tam grandia accidissent, scriptura non taceret illa: & motiuum non est conueniens, scilicet ne sacrificia illorum septem dierum essent minoris dignitatis, quam caetera, quia talia fuerunt omnia alia: nunquam enim cremata sunt in templo igne caelesti sacrificia nisi bis: semel in die prima ministracionis Aaron: & iterum tempore Neemiae secundo Machabeorum primo cap. ideo falsa videtur ista, & tenendum est quod diximus. Et ecce egressus ignis a Domino. Id est quod Deus caesauit quendam ignem ad cremanda sacrificia, qui dicitur egressus ab illo: quoniam ipse solus illum fecit. Deuorauit holocaustum, & adipem, qui erant super altare. In hoc autem sciendum est, quod omnia sacrificia, quae supra Aaron fecisse enarratur, simul combusta sunt, & ipsa vocantur hic holocaustum & adipem. Erant autem ista sacrificia a populo, & a sacerdotibus oblata: nam sacerdotes obrulerunt arietem in holocaustum, & vitulum pro peccato: populus autem obtulit hircum pro peccato, & vitulum atque agnum anniculum in holocaustum, & bouem & arietem in pacificas hostias. Haec autem comprehenduntur nomine adipum, & holocausti: nam aries oblatum a sacerdotibus holocaustum erat, & agnus anniculus ac vitulus pro popularibus immolati holocaustum dicebantur: & ista tria animalia holocausti nomine assumuntur, tanquam vnum esset holocaustum. Obtulit etiam populus pro peccato hircum, de quo nihil Deo proueniebat praeter adipem: carnes autem, & pellis in sacerdotum ius cedebant. Obtulit etiam populus bouem & arietem in victimas pacificas, de quibus nihil Deo proueniebat praeter adipem cum arietis cauda, vt patet supra 3. cap. Obtulit etiam Aaron sacrificium pro peccato, scilicet vitulum, de quo nihil Deo proueniebat praeter adipem: carnes namque extra castra crematae sunt. Pertinebant ergo sacrificia pro peccato sacerdotum, & pro peccato populi ad solos adipem: quoniam de eis nihil praeter adipem oblatum est, vt patet ex praedictis. Dicitur autem tunc ignis ille combussisse haec omnia, quoniam erat simul posita super altare: nam holocaustum pro peccato sacerdotum positum est super altare in ipsis lignis: & super illud locati sunt adipem sacrificij pro peccatis sacerdotum: deinde locatae sunt carnes holocausti populi, & adipem victimarum pacificarum, atque sacrificij pro peccato: omnia enim in vnum aggerem super altare locata sunt: & tunc ignis egressus a Domino omnia ista simul combussit. Et quamquam sacrificia pro sacerdotibus fuerint facta priusquam sacrificia pro popularibus: non tamen fuerunt prius combusta, sed vtraque simul ignis a Deo missus exussit. Quod cum vidissent turba laudauerunt Dominum. Id est quod populus vidit istud mirabile, quod acciderat in emissionem ignis a Deo, & cremationem sacrificiorum: & sciens quoniam hoc a Deo erat, laudauit Dominum pro impenso beneficio, quod voluerit eis monstrare gloriam suam acceptans eorum sacrificia. sic autem quasi factum est secundo Machab. 1. cap. vbi cum tempore Neemiae inquireret Iudaei ignem, quem reliquerant in puteo quodam euntes in Babylonem, reperierunt aquam crassam, quam cum apposuissent super sacrificia, & altare, incensus est ignis cremans sacrificia. Ruentes in facies suas. Id est viso tanto miraculo conuerserunt ante Dominum super facies suas, sci-

Hac de re vide superius cap. 3. q. 6. & c. 6. q. 1.

licet ponentes os super terram. Sciendum autem quod hoc poterat dupliciter euenire vel ex timore, aut ex reuerentia magna: ex timore autem, vt cum aliquando nos aliqua terribilia videntes destituti colabimur: sed hoc ad malum quoddam pertinere videtur nobis in poenam inflatum. Alio modo ruere in faciem dicitur esse ex reuerentia, vt cum Deus ad aliquem loquitur, & ipse ex reuerentia se inclinat coram eo, sicut apparet de Abraham, vt habetur Genes. decimo septimo cap. cum Deus dixit ei, quod multiplicaret semen eius vehementer nimis: cecidit Abraham pronus in faciem suam. Simile habetur Genes. decimo octauo cap. & multoties alibi: turbae autem, quae hic ruerunt in facies suas, non fecerunt ex timore: quoniam non videbatur inferendum eis in hoc aliquid malum. Item quoniam populares praecognouerant descensurum istum ignem de caelo ad cremandum sacrificia, quia supra dixerat eis Moyses: Iste est sermo, quem praecipit Dominus, facite & apparebit vobis. Ex hoc igitur existentes securi de gloria Domini apparitura non poterant timere cum appareret. Item quia hic dicitur, quod turbae videntes istum signum factum a Deo laudauerunt Dominum ruentes in facies suas, sed manifestum est, quod si ex timore Deum laudantes esse debuissent, & corruerent in terram, corruissent quidem certissime, sed laudare non possent, quoniam laus attentionem exigit, quae in attonitis non est. Dicendum ergo quod populus ruit in facies suas ex reuerentia, non ex timore.

Ruere in faciem duplici de causa fit.

C A P. X.

ARREPTIS QVE Nadab, & Abiu filij Aaron thuribus, imposuerunt ignem, & incensum defu- per, offerentes coram Domino ignem alienum: quod eis p[re]ceptum non erat. Egressusque ignis a Domino, deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est quod locutus est Dominus: Sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron. Vocatis autem Moyses Misaele, & Elifapham filijs Oziel patruum Aaron, ait ad eos: Ite & tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarij, & asportate extra castra. Confestimque pergentes, tulerunt eos, sicut iacebant vestitos lineis tunicis, & eiecerunt foras, vt sibi fuerat imperatum.

Infra 6. Num. 3. 26.

Psal. 107.

Filij Aaron occidunt.

ARREPTIS QVE. Dicitur de sacerdotum consecratione, & officij administratione, agitur de quorundam sacerdotum perditione, scilicet de Nadab, & Abiu morte, & tanguntur tria: primo euentus combustionis; secundo actus correctionis: tertio in sacrificijs defectus comestionis. Secunda ibi. Dixitque Moyses. Tertia ibi. Locutusque est.

Quomodo

Quomodo ministratio thymiamatis fuit concessa duobus filiis Aaron & quare combusti sunt. Quest. I.

CIRCA primum ad euidenciam eorum, quae in hoc cap. continentur, sciendum est qd ista dies octaua, de qua in praecedenti cap. dicitur. fuit prima dies, in qua sacerdotes consecrati ministraverunt: nam per dies septem praecedentes ducerat consecrationis ritus. In ista autem octaua die Aaron ministravit facies omnia sacrificia: filij autem sui, qui etiam consecrati erant in sacerdotes, decebat, ut aliqua ministeria facerent: unde praecedenti cap. dicitur, quod filij Aaron obtulerunt ei sanguinem hostiarum apud altare: obtulerunt quoque carnes confisas ad disponendum in altari super lignorum struem: alia quoque ministeria eidem relicta sunt. Et quia cremare thymiamata super altare thymiamatum, & disponere lucernas erat ministratio quotidiana semel in aurora, & semel ad vespertum, ut habetur Exodi 30. cap. fuit ista ministratio tradita filiis Aaron in eadem die, & quia ista ministratio erat aliquantae dignitatis, fuit concessa maioribus filiis Aaron, scilicet Nadab, & Abiu. duo autem minores, Eleazar, & Ithamar non ministraverunt, ideo illi duo primi solum combusti sunt, cum errassent in ministrando.

Quare agatur hic de Nadab & Abiu sacerdotum perditione. Quest. I I.

FVIT autem iste casus hic positus, quamvis non pertineat directe ad legem sacrificiorum. Sunt tamen duae causae propter quas hic ponitur. Prima fuit quoniam istud fuit incidens eadem die, in qua facta sunt ea, quae enarrantur praecedenti cap. Etiam fuit in illis de quorum consecratione supra actum est: fuit etiam aliquo modo pertinens ad ritum sacrificiorum quamquam indirecte: cum hic dicitur, quod sacerdotes isti combusti sunt, quia obtulerunt ignem alienum: ex quo insurgit quoddam documentum affirmativum, scilicet, quod in sanctuario debet solum ministrari in igne sacro, qui est super altare holocaustorum, nullo prophano igne apposito.

Secunda causa huius est, quoniam Deus volebat mouere Israelitas ad cultum suum, & erant mouendi per timorem, quia erant viri imperfecti, ideo conueniens fuit enarrare hic aliquem casum, & magnam poenam inflictam peccantibus, ut sic audientes timerent, & a similibus erroribus abstinere: verba namque enarratiua inflictarum poenarum audientibus timorem incutiunt, ut habetur primo Regum tertio cap. cum dicitur: Ego faciam verbum, & quicumque audierit tinnient ambae aures eius. Enarratio autem istius horrendae poenae inflictae sacerdotibus male ministrantibus omnes posteros ad custodiam diligentem caeremoniarum Dei incitaret. Deceus ergo fuit, ut poneretur hic ista percussio.

Arreptisque Nadab, & Abiu filij Aaron thuribus. Id est Nadab & Abiu filij Aaron arreperunt thuribula: isti enim acceperunt illa ad ministrandum.

Pro quo sciendum est, quod ministerium quoddam erat perpetuum in altari thymiamatum, scilicet, quod quotidie incenderetur thymiamata super altare in mane, & in vespere, ut habetur Exodi trigesimo cap. fiebat autem hoc modo, scilicet, quod in altari holocaustorum erant quinque genera vasorum, scilicet lebetes, & fuscinae, & vicini, & forcipes, & ignium receptacula, de quibus omnibus dictum fuit Exodi vigesimo septimo & trigesimo octavo cap. omnia autem ista quatuor utensilia pertinebant ad

vsus altaris holocaustorum; quintum autem eorum, scilicet ignium receptaculum pertinebat ad altare thymiamatum. nam nullus vsus eius erat in altari holocaustorum, ideo pendeat istud receptaculum ignis de cornibus altaris holocaustorum inter caetera vasa. Et quamquam dicamus vnum receptaculum ignis: tamen plura erant, quonia etiam ipsa litera Exodi vigesimo septimo cap. dicit esse ignium receptacula unde plura sunt. Erant autem ista ignium receptacula quaedam vasa aenea capacia, & concaua ad ponendum prunas: sacerdotes autem in aurora accipiebant thuribula ista siue ignium receptacula, & ponebant in eis prunas de altari holocaustorum, atque thymiamata: & introducunt imponebant altari thymiamatum; cumque exustum fuisset thymiamata, reducebatur illud vas ablatum de altari thymiamatum cum cineribus suis ad altare holocaustorum: ibique conseruabatur vsque ad vespertum, ut iterum similis fieret ministratio. Erat namque in qualibet die ministratio haec ad mane, & ad vespertum, ut habetur Exodi trigesimo cap. Ista autem vasa, in quibus fiebat haec ministratio, quoniam suscipiebatur in eis thus, thuribula vocabantur; de quibus hic dicitur, quod arreperunt thuribula Nadab, & Abiu, & posuerunt desuper incensum. Dicitur autem hic arreptis, quoniam arripere quandam impetuositatem significat: sic habetur Genes. trigesimo quarto, cum dicitur: Arreptis duo Iacob filij Simeon, & Leui fratres Dinae gladijs ingressi sunt urbem: ibi enim impetus irati hominis ad pugnam designatur: sic etiam Exodi trigesimo secundo cap. dicitur: Arripiens vitulum, quem fecerant, combussit, & contriuit vsque ad puluerem, vbi etiam impetus valde irati hominis designatur: quoniam Moyses magna indignatione permotus contriuit vitulum, & combussit. Hic autem dicuntur isti arreperisse, quoniam per quandam contemptum, siue per passionem fecerunt: unde in hoc fuit quaedam pars culpa eorum, ut comburi mererentur. De hoc tamen magis infra dicitur: nam vt quidam volunt isti ebrii erant cum ministraverunt: impetus autem ebrietatis turbulento motu, atque incomposito homines trahit. Quidquid autem sit, isti videntur ex aliquo impetu, vel cum irreuerentia thuribula assumpsisse, quod hic arripere signat.

Nadab & Abiu filij Aaron. Praeter hos erant alij duo filij Eleazar, & Ithamar: isti tamen non ministraverunt offerentes incensum, cuius causa est, quoniam ministerium istud erat magni honoris, ideo tribui debebat viris magis honoratis: sic autem Nadab, & Abiu, cum essent maiores filij Aaron. Item pater eos fuisse honorabiliores: quoniam cum Deus iussisset ascendere Aaron & septuaginta seniores cum Moyse ad montem Sinai, mandauit quoque vt ascenderent illuc Nadab, & Abiu: non tamen ascenderunt alij duo minores filij, scilicet Eleazar, & Ithamar, ut habetur Exodi vigesimo quarto cap. cum dicitur: Moyse quoque dixit ascende ad dominum tuum & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta seniores Israel, & adorabitis procul.

Imposuerunt ignem, & incensum desuper. Id est acceperunt isti duo thuribula duo, quae pendebant de cornibus altaris holocaustorum: & super illa posuerunt prunas, quae non erant de igne altaris holocaustorum, sed de igne prophano, & desuper posuerunt incensum, vt introducerent ad cremandum coram Domino in altare thymiamatum. Erat autem istud altare thymiamatum intra tabernaculum, ut habetur Exodi trigesimo cap. incensum autem, de quo hic dicitur non erat simplex incensum, quod thus appellatur, sed erat alterius modi, scilicet compositum ex multis speciebus, ut habetur Exodi trigesimo cap. de cuius compositione

Quid ignium receptacula sit

Thuribula unde sic dictum.

Eleazar & Ithamar filij Aaron quare non offeriebant incensum.

ne ibi agitur. Offerentes coram Domino ignem alienum. Scilicet, quod isti duo sacerdotes offerebant coram Domino de igne alieno. Nec tamen intelligendum est, quod ipsi iam essent offerentes ignem alienum, quando a Domino combusti sunt: nam ministratio ista fiebat in altari thymiamatum, quod erat intra tabernaculum, isti autem sacerdotes combusti sunt coram altari holocaustorum; nam inde exiit ignis a Domino, qui combussit eos, sed dicuntur isti offerentes ignem alienum, non quod cum actualiter offerrent, sed quod iam in thuribus posuerant offerre parantes, nisi morte preoccuparentur. Fuerunt autem a Domino combusti antequam offerrent. Dicitur quod isti offerebant ignem alienum, quoniam ad omnes ministraciones erat ignis sacer, ipsi autem ignem prophanum assumpserunt, quod quidem satis magnum peccatum erat, & contemptus Dei, sicut si quis Deo animalia immunda offerret.

Quomodo sacerdotes isti poterant ignem alienum coram Domino offerre. Quest. III.

SEd quare aliquis quomodo sacerdotes isti poterat offerre ignem alienum coram Domino: nam erant in atrio tabernaculi, in hoc autem non videbatur esse aliquis ignis alienus.

Respondendum est, quod in atrio tabernaculi erat ignis sacer, qui dicitur ignis in altari, erat etiam ignis prophanus, & iste erat, qui proficiebat ad coquendum carnes sacrificiorum pro peccato, & victimas pacificas: nam vt patuit supra 8. cap. in omnibus illis diebus, quibus fuit consecratio facta, manebant sacerdotes in atrio tabernaculi, & ibi coquebant carnes apud ostium tabernaculi. Sed hoc manifestum est, quod non erat super altare, sic autem in sacrificijs pro peccato patet: nam intra sancta sanctorum sacerdotes coquebant carnes illas, & comedebant, vt habetur supra sexto cap. de hoc ergo igne, qui erat in Sanctuario poterant Nadab, & Abiu accipere ad offerendum coram Domino. Sed dicit aliquis, quod forte illa die non erat ibi ignis prophanus; ideo non videtur, unde potuissent accipere ignem alienum. Cui respondendum est, qd in hac octaua die, in qua Nadab, & Abiu combusti sunt, & obtulerunt ignem alienum, erat ignis prophanus in Sanctuario: nam necessarius erat ea die ad sacrificiorum carnes coquendum, quae proueniebant sacerdotibus: nam ea die sacerdotes habuerunt partes victimarum pacificarum populi, s. de agno anniculo, & de boue: habuerunt etiam totum hircum pro peccato, qui cedebat eis in iura sua, vt patet infra, cum dicitur, qd Moyses conquestus est de Aaron reperiens hircum pro peccato combustum, quare non comedis illud. Ad has igitur carnes sacrificiorum coquendas necessarius est, vt eadem die fuisset ibi ignis prophanus, de quo Nadab, & Abiu assumpserunt.

Quomodo Nadab, & Abiu ad ignem alienum offerendum moti fuerunt. Quest. IIII.

SEd adhuc queret aliquis, quod fuit motuum istorum ad offerendum ignem alienum, cum haberent ibi ignem altaris, de quo poterant offerre. Aliqui dicunt, qd hoc fecerunt turbati mente propter ebrietatem, vt volunt Iudei: non poterat ergo discernere quid eis agendum esset, an de igne sacro, vel prophano offerrent, sed de hac ebrietate an fuerit in sacerdotibus infra dicitur. Poterat autem forte fieri ex contemptu caeremoniarum diuinarum non curantes an de sacro, vel prophano offerret, nihil in hoc existimantes differre, poterat quoque fieri ex quadam inaduerentia

Alph. Tost. super Leuit.

caeremoniarum, & ad hoc suffragabatur, quod isti non erant in ministrando, nunquam enim ante hoc ministrauerant, quia vt dictum fuit supra, ista erat octaua dies a principio consecrationis, in qua ipsi ministrare inciperunt, non mirum igitur si indocti adhuc erant, & haec videtur esse conuenientior ratio atque motuum ipsorum. Quod eis preceptum non erat. Id est non fuerat eis mandatum, quod offerrent de igne alieno, sed de eo, qui erat in altari, quamquam vbi hoc mandatum fuerit non satis patet, quia tamen hic dicitur, qd eis non mandatum fuit offerre de igne alieno, satis manifestum fuit, quod alibi mandatum fuerit esse non exprimitur.

Sciendum tamen est, quod secundum veritatem huius literae non inferebatur, quod Deus iuste occiderit Nadab, & Abiu, quonia dicitur, quod non precepit eis Dominus offerre de igne alieno, ex hoc tamen non sequitur, quod peccauerint, si obtulerunt, quoniam quamuis Deus non precepit sacerdotibus offerre de igne alieno, tamen non ex hoc obligabatur ad non offerendum de igne alieno, sed cum venisset, na id quod non positum est in lege, nihil obligat, & sic si Deus non iussisset, de quo igne offerret coram ipso in altari thymiamatum, sed simpliciter prouulisset, quod offerrent ignem, & incensum super altare thymiamatum, quamuis offerrent de igne alieno non peccarent, erat namque eis indifferens offerre, de quo vel lent, sed est sentus, quod Deus non precepit sacerdotibus offerre de igne alieno, id est, quod venisset offerri de illo. Egressisque ignis a Domino deuorauit eos.

Id est Deus multum ignem, qui cremaret istos sacerdotes, erat autem iste ignis, qui erat super altare holocaustorum, & dicebatur egredi a Domino, id est ab altari, in quo erat Deus, vel egredi ab eo, quonia Deus illum egredi faciebat: nam naturaliter non poterat ille ignis egredi in transversum ad cremandum illos duos sacerdotes: est enim motus ignis naturalis transversum ad locum leuitatis, motus autem iste fuit lateralis, potissimum, quia directe fuit ignis egressus a sacerdotibus istis, & non ad aliquam aliam partem sanctuarii.

Fuit autem iste modus sic factus, sacerdotes enim acceperunt prunas in thuribus de igne alieno, qui cum intraturi essent per ostium tabernaculi ad ponendam thuribula super altare thymiamatum, egressus est ignis ab altari, quod erat prope ostium tabernaculi, & deuorauit sacerdotes, sic videtur in litera infra cum dicitur: Ite, & tollite fratres vestros de conspectu sanctuarii, & asportate extra castra. Et sic dicitur, quod isti erant mortui iacentes in conspectu sanctuarii. Vocat autem sanctuarium ipsum Tabernaculum: non enim potest accipi pro atrio, & toto sanctuario, quia tunc iacerent isti extra atrium ad hoc, quod essent in conspectu sanctuarii, sed falsum est. dicuntur ergo fuisse in conspectu sanctuarii, id est ante ostium tabernaculi. Fuit autem iuste factum, vt isti cremarentur ab igne, qui erat in altari, nam per quae qs peccat, in his torqueri debet: hi autem peccauerunt igne altaris, ergo debebant puniri in igne altaris. Hoc autem patet, quia isti debebant suscipere de igne altaris ad cremandum incensum coram Domino, acceperunt autem de igne alieno, id debuit ignis altaris eos punire. Sic n. puniuit, quia egressus est ab altare ignis, & cremavit sacerdotes.

Quare Deus Nadab, & Abiu sacerdotes cremauerit, & propter quid alienum ignem acceperunt. Quest. V.

CIRCA hoc autem aliquis inquireret, quare fuit causa quare Deus cremauerit istos sacerdotes. In quo aliqui respondent, qd fuerunt cremati propter malum, quod fecerunt in monte Synai, quando viderunt Dominum, & comederunt atque biberunt,

Modus egressus ignis.

Quare isti sacerdotes puniti sunt igne.

biberūt, vt habetur Exod. 24. nam dicit ibi Rabbi Sal. quod omnes illi, qui viderunt ibi Dominum, & comederunt, atque biberunt, peccauerunt, & per hoc punitionem in eis facte sunt: punitionem autem dicit factam in Nadab, & Abiu, quando cremati sunt hic, De senioribus autem septuaginta, & de omnibus alijs dicit alibi fuisse, factas punitiones. De hoc tamen an isti peccauerint videndo Deum, & postea comedēdo, laudatum est Exod. 24. cap. & conclusum, qd non peccauerunt; quamquam tamē daretur, qd peccassent, nō sequeretur, qd ppter hoc puniti sunt hic: nam hic exprimitur causa specialis, propter quam puniti sunt, si quia ignem alienum obtulerūt: non igitur potest stare, qd fuerunt combusti, nisi qd obtulerunt ignem alienum, & ista est positio communis, & est necessaria secundum litteram. Quomodo tamen isti alienum ignē obtulerint, multi dubitant. Dicit autē Rabbi Salomon, & Rabbi Moy. & Rabbi Simeon, qd isti erant ebrij; iō nescierunt quid offerrent, sicut ebrius in luce titubat. Quod fundat per id, quod habetur in principio literę, sarrēptis Nadab, & Abiu thuribus posuerunt de super incensum, arripere autem impetuositate quandam, & passionem perturbate mentis notat, qd ebrietati satis conuenit. Secundo probant, quia infra habet præceptum Domini, ne sacerdotes bibant vinum, aut aliquid, quod inebriare potest eo tempore, quo ministrant, vt habeant sciētiam discernendi, sed hoc immediate ponitur post istorū interitum: videtur igitur ob hoc dictum, quasi isti inebriati fuerunt, & ob hoc non habuerint vim discernendi de bono, & malo, & igne sacro, & non sacro. Sed non multum videtur, quod isti inebriati essent. Primo quia tunc erat satis diluculo, scilicet, quādo isti venerunt ad Sanctuarium ad ministrandum coram patre suo, quoniam necessarium est, quod isti venissent ad cęrimonias sacrificij matutini. Sacrificium autem istud fiebat in ortu solis. De hoc patet, quia præcedenti cap. dictum fuerat, qd ista cęrimoniam sacrificiorum deberent fieri absque cęrimonijs matutini sacrificij, sed cum soli quatuor essent filij Aaron sacerdotes, & ipse Aaron cum eis, non videtur posse fieri, quod aliquis eorum veniret sine alijs: præcipue, quia isti venerunt omnes simul ad ista sacrificia, cum Moyses vocauerit tam patrem, quā filios: quia ergo diluculo venerant non videtur, quod iam ebrij essent, cum homines alicuius honoris, vel bonitatis, etiam si aliquando inebriantur, non tamen diluculo inebriari soliti sunt. Sic igitur non essent in aurora Nadab, & Abiu ebrij cum venissent ad Sanctuarium. Et ista conueniens ratio est: nam simili ratione vitur beatus Petrus in actibus Apostolorum cap. 2. cum Hebræi dicerent Apostolis, quod ebrij essent, quando loquebantur varijs linguis adueniente super eos Spiritu Sancto: non enim sicut vos existimatis hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Si igitur dici poterat rationabiliter in argumentatione, quod Apostoli non erant ebrij, nec erat verisimile eos esse ebrios, quia tunc erat hora diei tertia, sic & dissimilius veritati erat istos esse ebrios, cum venerint ad ministrandum in Sanctuarium in hora prima diei, scilicet ortu solis. Item non est satis conueniens, quod isti eo tempore ebrij essent: quoniam ista erat prima dies, in qua ministraturi erant in Sanctuario, & hoc eis prædictum fuerat: non ergo conueniens erat dici istos esse ebrios: nam dato qd isti viri vilissimi essent, cum tamen scirent istam esse primam diem ministratiōis suę, & totum populum illuc cōgregandum, saltem honoris quodam per motu desiderio attente se habere coram toto populo laborarent, ne in derisum ab hominibus haberentur. Itē si isti propter ebrietatem fecissent, cum istud vitium valde turpe sit, increpisset Deus istorum prauitatem, postquā

Dabium multorum Iudæorū.

Quod Nadab, & Abiu sacerdotes non esset ebrij.

F mortui sunt, sed de hoc nihil habetur, ergo non est verisimile. Item si isti ita ebrij essent, vt nescirent quis esset ignis sacer, vel ignis prophanus, aut de quo igne sibi lumendum erat, esset in eis magna mentis perturbatio, hęc autem exterioribus indicijs satis facile colligi erat, sicut in hominibus, qui nimis ebrij sunt, ebrietatis signa facilliter deprehenduntur: deprehendisset igitur Moyses, vel Aaron, aut Eleazar, vel Ithamar ebrietatem Nadab, & Abiu, & tunc veraret eis ne ministrarent. hoc tamen non factum est, ergo non videtur, qd essent ebrij. Item prius filij Aaron obtulerunt sanguinem victimarū Aaron existentium apud altare, & decurauerunt pecora immolata, atque conciderunt in frusta partes ipsas super altare offerentes Aaron, hanc autem ministratiōem, vel isti soli fecerunt, vel ipsi principaliter, quoniam maiores filij Aaron erant, & in omnibus sacrificijs principaliores esse debebant. Si autem hi ebrij essent, apparuisset in his ministratiōibus, qd difficilioris erant, quā accipere ignem, sed nō apparuit, ergo non erant ebrij. Dicendum autem est, quod hi non acceperunt ignem alienum, quasi mente perturbati propter ebrietatē, quoniam, vt dictum est, non erat verisimile esse in illis tūc. Sed fecerunt hoc ex cōtēptu quodā, vel, quod verisimilius est, fecerunt hoc ex quadam inaduertentia, & ignorantia: nam hoc facile satis erat, quia isti noui in ministratiōe erant, cū nunquam ante ministrasset: incipientibus autem aliquā ministratiōem facile est errores contingere, nec possunt ita cautē operari sicut illi, qui ex habitu operantur, nec erat difficile eos ignorare ea, quę dicta fuerat sibi de offerendo ignem sacrum super altare, quoniam incipientes aliquas res nouiter exequi, frequenter stupefiunt propter non habere habitum, qui hominem habilitat, & agit, vt facilliter operetur, vt patet per Arist. 2. Ethicorum. Contingit igitur multotiens, vt illi, qd noua opera incipiunt, etiam circa quadam notissima perturbentur, & errent. Quicquid tamen fuerit, oportet, quod hic acciderit aliqua negligentia: alius enim non puniretur vltimo supplicio. Ad rationes autem Rabbi Salomonis satis facilliter responderet. Ad primam cum dicitur, quod hic ponitur arripere, quod signat quandam impetuositatem. Dicendum est, qd quāuis secundum vim huius dictionis impetus quidam designetur, tamen in sacra Scriptura non semper obseruatur proprietas vocum, sicut in plerisque patet locis, sic hic quoque non fuisse seruatum proprietatem vocis dici potest: potissimum cum litera Hebraica, a qua arguendum est, non faciat aliquam differentiam hic in virtute huius dictionis, sed simpliciter capere, vel sumere dixit, translator autem noster arripere posuit, quod ex virtute Latini idiomatis impetum quandam signat, non tamen semper vocum proprietas obseruatur, vt dictum est.

Propter qd Nadab & Abiu alicui ignē acceperunt

Ad argumenta Iudæorum. Ad primū.

Ad secundum.

An moys Nadab, & Abiu iuste inflicta sit. Et quare poena inflicta a Deo maiores sunt, quā poenę inflicta a legislatoribus. Quęst. V I.

N V n c autem inquirēdum est de ista morte Nadab, & Abiu an iuste inflicta sit: quoniam fortassis alicui videbitur pro paruo delicto vltima fore illata supplicia.

Ad

Ad qd dicendum est istam mortem satis iuste illatā fuisse; nam tūc aliquis iuste puniri dicitur, quādo culpa maior est quā poena, aut salte æquatur, ita vt culpa grauitas a poenā quāritate non excedatur. Sed hic fuit illata poena minor adhuc quā culpa, ergo mors ista iuste illata est. Quod apparet quā pro quolibet peccato mortali quantūcunq; illud paruū sit, infernalis poena debita est: sic etiam infligit, sed ipsa maior est, quā quælibet poena tēporalis, etiam qd omnes simul: ergo p quocūq; peccato mortali mors tēporalis iuste infligit quantūcunq; illud paruū sit. Nos tñ in his fortē admiramur, quoniam respicimus conditionē legalium poenarum: in legibus namque humanis nūquā capitalis poena imponit, nisi pro maximis criminibus: cum ergo nos videamus aliqua peccata, quę ad maxima pertinere nō vident, existimamus iniustā fieri punitionē, si pro illis tēporalis mors infligat. Sed in hoc considerandum est non fieri conuenientem comparationem in inflictione poenarum de legibus humanis ad leges diuinas; & hoc propter tria. Primō quoniam leges humanę puniunt ad corrigendum, Deus autem in statu morientium, magis punit ad cruciandum, vel vlsciscendum. Quod patet quoniam illi, qui in inferno sunt puniuntur non, vt emendentur sed, vt in aeternum cruciantur. Aliquis autē arguet de his, qd in purgatorio sunt, qm a Deo puniuntur, tamen non aeternaliter cruciantur, ideo dicitur ad corrigendum, non ad vlsciscendum factum. Respondendum est eos, qui in purgatorio sunt, non puniri ad emēdationem, sed vlscionem, quoniam soli illi puniuntur, vt corrigantur, qui mali esse possunt, illi tamen qui in purgatorio sunt, non possunt esse mali, quia iam non sunt in statu merendi, nec demerendi, sed in statu recipiendi premium pro merito, vel demerito, & pertinent ad cōfirmationem in gratia, sicut illi, qui sunt in Paradiso, ergo nō poterunt peccare, nec propter aliquam emēdationē puniuntur, sed propter vlscionem. Item punitio ad correctionē solum datur illis, qui mali sunt, vt boni fiant, sed illi qui sunt in purgatorio mali non sunt, ergo non puniuntur ad correctionem. Patet antecedens, qm si alii quā mali puniretur ad correctionem, diceremus bonos puniri, & sic contingeret eos, qui in vita aeterna sunt, & boni sunt puniri, hoc tamen falsum est. Quod autem illi, qui sunt in purgatorio boni sunt, manifestum est, quoniam in charitate decesserunt, nullus enim in purgatorio est, aut esse potest, qui non in charitate decesserit, huiusmodi autem omnes boni sunt. Necessarium igitur est, vt punitio illa non ad emēdationem, sed ad vlscionem sit. Est autem hoc modo ad vlscionem, quoniam isti, qui in purgatorio sunt, peccauerunt, & quamquam Deus eis veniam dederit petentibus, mansit tñ pro peccato expiandum aliquid, & quā hoc in vita homo in se nō vltus est, Deus in eum post mortem vlsciscitur. Est igitur generale, qd omnes poenę inflictę hominibus a Deo in statu morientium sunt ad vlscionem, & non ad emēdationem, quoniam post mortem emendatio nulla, sed cruciatio, aut gloriatio restat. In punitionibus autem legum humanarum dicendum est, qd omnes infligantur propter correctionem, nō enim intendit legislator homines destruere, sed eos ad communionem politicam bonos efficere, ista enim tam legum, quā legislatorum intentio est, vt ciues boni efficiantur. Sic enim ait Aristot. Ethic. lib. I. dicens. Intentio legislatoris est facere ciues bonos, & obauditores legum, ideo non oportet, vt poenę, quę infliguntur, maiores sint, quā vt ad correctionem sufficiant. Ad hanc autem non requiritur tātā fueritas quanta ad ipsam directam vlscionem. Sed adhuc argues, qd non sint omnes inflictiones poenarū legalium ad emēdationem, sed quędam sint ad vlscionem.

Triplici de causa non fit in poena inflictio de legibus humanis ad diuinas conueniens comparatio.

An illi qui sunt in purgatorio puniuntur ad vlscionem, vel ad emēdationem.

Cap. 14.

A nem, quod apparet in eis, qui ob maleficia sua vltimo plectuntur supplicio: nam in eis correctionis nulla ratio haberi potest, cum non superuiuant. Respondendum est, qd in his a legislatoribus poenę infliguntur ad correctionē: nā & si istos, qui vltimo affliguntur cruciatu corrigi nō cōtingat, qm iam non sunt, corriguntur tñ omnes manentes metu poenarum inflictarum his, quod res publica intēdit inducere, satis enim est, vt hi, qui pestilentes sunt politicam cōtationē valde disturbantes ab ea extirpentur, & ceteris per hoc ciuibus, in quibus ad bonum spes est, correctio superueniat. Cū igitur constet omnes poenas a lege inflictas directē ad correctionē dari, ad vlscionem autem nullam, poenas quoque quę a Deo in statu morientium infliguntur directē omnes ad vlscionem esse, ad emēdationem autem nequaquam, necessarium erit, vt maiores sint poenę, quās Deus peccantibus in statu morientium infligit, quā illas, quę a legibus humanis inferuntur, cum ad emēdationem nō oporteat esse tantam rigoris seueritatem, quanta in vlscione exigēda requiritur. Nam vltio totalem vitiorum punitionem, & extirpationē dicit, correctio autem solum in futurum cauet, scilicet non curans quod crimina facta fuerint, sed sollicitē agens, ne in futuro similia quis agat. Vltio autem directē futurum non respicit, sed quare peccatum sit præteritorum malorum, poenas expetit. Secunda causa, propter quam non debet esse comparatio inflictarum poenarum a lege humana ad inflictiones poenarum, secundum diuinum arbitrium, est quoniam poenę cum iuste inferuntur, iuxta commensurationem culparum sunt, sed in humana conditione apud legislatores non reperiuntur tantę poenarum diuersitates, si pro peccatis quibuslibet ea, quę quis meruit, infligerentur, quod contingit reperi in punitionibus a Deo factis, ergo maiores debent esse punitiones a Deo inflictę in statu morientium saltem, cuius in viuētib; interdum inchoatur modus, quā in eas, quę a legislatoribus inferuntur, quod apertius dicitur: Oportet enim si iuste poenas imponimus peccatis, vt secundum diuersitatem inæqualitatis, ita poenarum diuersitatem in magnitudine applicemus, sed in communicatione humana sunt varię communicationum species in quantitate differentes, oportet ergo poenas in quantitate differre, sic vt maxima poena pro solis maximis peccatis detur, media pro medijs, & sic de ceteris. Sed in humana communicatione maior poena esse non potest, quā mortis inflictio, quamquam in modo inferendi satis differ, ergo non debet dari mortis cruciatus, nisi pro maximis delictis, alia autem, quę minora sunt, & quęcunq; minima, quamquam fortassis secundum seipsā mortem infligendam expererent, quia tamen illa poenarum ciuiliū maxima est, quę pro maximis delictis dumtaxat infligi debeat, minorem exigunt poenam, ergo oportet pro his minorem decerni cruciatum, cum ista maximis peccatis æqualia non sint. In punitionibus autem a Deo factis, quamquam hoc generale sit, quod secundum diuersitatem magnitudinis culpe, poenę diuersa inflictio sit, tamen poenę distinctiores sunt, quā apud leges humanas, quoniam legislatores quamquam aliquando velint vitia æqua punire mensura, eis tamen possibile non est, vt si quis hominem occiderit, lege humana occidendus est, si autem decem millia virorū interemerit, solus quoq; occiditur. Huius tamen peccatum decies millies peccato alterius, qui vnum tantum virum occidit, maius esse necessarium est: ad iustam ergo poenarum distributionem conueniebat, vt huic decies millies maior infligatur poena, sed hoc apud legislatores reperi impossibile est, quoniam cū mortem intulerint, nihil

L 2 amplius

Alph. Toft. super Leuit.

Minima peccatum apud Deum collatum est maior poena, quam legistatores infligunt.

amplius quid agant habet: sic enim ait Christus Mattheo. 10. cap. quod homines corpus occidere possunt, & amplius nihil agere: Deus tamen adhuc praeter ista habet alias inflictiones poenaru: nam ipse decies milles maiorem infligit poenam ei, qui decem milia virorum occiderit, quam ei, qui vnum tantum: habet enim Deus tot genera poenarum, quot sunt diuersitates peccatorum, quoniam leges humanae hominem mortalem existentem poenis afficiunt, & ob hoc mortem vltimum supplicium vocant: quoniam post hoc homo, in quem legislatores possunt, non manet, Deus autem ipsam animam separatam punit in infernalibus, vel purgatorijs mancipatam supplicijs, aut ipsum hominem affliget post resurrectionem. Horum autem vtrunque incorruptibile est; ideo quatacunque in eis seueritas exerceri potest, praesertim cum tota ipsa reru natura Deo iubenti obediat, & cum in punitionem nostram eam mutare voluerit, ad hoc tota conuertetur. Sic habetur Sapient. 5. cap. Pugnabit pro eo orbis terrarum contra infensatos. Et iterum. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam in vltionem inimicorum. Potest igitur Deus omnia supplicia hominibus peccatoribus infligere, quae agentibus elementis, & tota rerum natura produci possunt. Praeter hoc autem ea, quae apud legislatores, & iudices poenarum est maxima, apud Deum minima est; ideo nec ad quantitatem minima poena accedit: nam apud legislatores poenarum maxima mortis inflictio est, sed apud Deum minima poenarum hac valde maior est; quoniam pro minimo peccato mortali Deus aeternam infligit poenam, sed haec incomparabiliter morti temporali maior est, quantum tempus ab aeternitate distat, sed adhuc ista aeterna mors poenarum maxima apud Deum non est; quoniam praeter ipsam aeternitatem cruciatus habet aliud, quod agat: nam & si supra aeternitatem, aut perpetuitatem a parte post nihil, quod addatur secundum durationem, esse potest, ad intentionem tamen poenarum multum addi potest. Nam poterit aliqua poena in viginti gradibus cruciatus esse, alia autem in decem millibus, & vtrunque aeterna esse contingit, velut si duo ignes essent; vnus inter se ardens, & alius remisse calidus: vterque tamen poneretur esse aeternus. In his autem, quamquam quilibet in aeternum cruciari possit, vnus tamen quam alius acerbius cruciaret: nequaquam igitur humanarum poenaru a lege inflictarum ad eas, quae a Deo infliguntur, collatio vlla aequalitatis esse poterit. Tertia causa, propter quam poene inflictae a legibus humanis non aequantur inflictionibus poenarum a Deo factis, est, quoniam poena aequaliter debet culpe correspondere, sed maximum, quod a iudicibus, & legislatoribus puniendum est, minus est minimo peccato, pro quo Deus poenam infligit, oportet ergo minimam poenam inflictionem, & pro minimo peccato a Deo factam maiorem esse omnibus poenis, quae pro maximis peccatis a legislatoribus infliguntur; nec tamen in hoc quisquam existimet nos distinguere voluisse peccata, pro quibus a Deo poena infligit, & ea, quae a legislatoribus punienda committuntur. Nam quodcumque peccatum a legislatore puniendum est, a Deo quoque puniri debet, quamquam non conuertantur conuentio, sicut quodcumque a Deo puniendum sit, legislatoribus punire liceat: multa namque vitia sunt, quorum apud legislatores poena nulla est, vt de his, quae in sola conceptione sunt praeter omnem exteriorum actum: de quibusdam etiam, quae in actu exteriori consistunt, quia tamen in proximum, aut in rempublicam non militant, de his nulla datur seueritas, apud Deum autem nihil iniquum factum impunitum elabitur. Causa autem huius est, quoniam qualitercunque quis peccet, in Deum peccat, quoniam ipse

F omnis iusti, & bonitatis est origo, cum tamen peccamus, non semper in rempublicam, aut in proximos iniquum agimus. non igitur semper nobis peccantibus aliqua poena seueritas a legislatore infligenda est. Quod adhuc apparet, quoniam Deus totius boni auctor, & origo est: qualitercunque igitur contra bonitatem quis agat, in Deum militat, & quia in omni peccato contra bonum agitur, necessarium est, vt in omni peccato Deo quandam offensionem irrogemus, eum igitur omnium peccatorum, quantumcunque paruorum vltorem esse ius est. Nunc autem considerandum est, quod minima peccatorum, quae in Deum fiunt, maximis peccatis, quae contra legislatores fiunt, maiora sunt. Quod apparet, nam leges positae sunt, vt directiuam communicationum Politicarum, attendunt igitur principaliter publicam vtilitatem, & statum, & consequenter concernunt vtilitates, & iura priuatorum. Solum igitur aliquis tantum peccat contra leges humanas, quanta offensio statui publico, aut iuribus personarum priuatorum illata est. Maxima autem offensio, quae in rempublicam est, aut in statum priuatorum, est illa, quae maximo cruciatu secundum leges humanas vindicanda est: in Deum autem peccatum tantum est, quanta offensio ei irrogatur, sed minima offensio in Deum maior est, quam quilibet in rempublicam, cum Deus infinitum bonum sit, & quocunque offensio ei irrogetur inestimabiliter magna est; res autem publica, aut quilibet priuata persona bonum quoddam paruum est, ideo quacunque ei offensio irrogetur, valde magna esse non potest. Sic etiam apud leges humanas in eodem actu secundum personarum inaequalitatem maior, aut minor iniuria infligitur: maius enim valde peccatum, & iniuria est, si quis regem percusserit, aut iudicem pro Tribunali existentem, quam frusticum quempiam verberauerit. Vnde secundum Aristot. 5. Ethicorum non oportet esse in his iustitiam per contrarium: nam si quis regem percusserit, non solum reperiendus, sed occidendus est. Si rex aliquis percusserit, non oportet, vt reperiatur: non enim aequalitas in his esset, sed magis proculdubio regi irrogaretur offensio, cum reperiatur, quam ipse inferebat, cum prior aliquem percussisset. De his autem latissime Exod. 21. ventilatum est. Sic enim inter Deum, & rempublicam constat: quoniam cum Deus a quolibet bono tam publico, quam priuato in infinitum distet, necessarium est, vt quilibet in eum irrogata iniuria maior sit, quam quilibet, quae alicui alteri infligatur. Iustum ergo est, quod pro minima offensione, secundum quod in Deum est, seuerior exerceatur vltima dicta, quam pro maxima, quae in quemlibet alterum fieri potest: patet ergo quod inter debet, sicut punitiones a Deo inflictas, & eas, quae humana lege irrogantur, nullam similitudinis esse aequalitatem. Adhuc autem praeter hoc dicendum est ex hoc falli eos, qui estimant poenas a Deo inflictas aequari debere punitionibus a lege humana datis, cum videamus aliquando Deum in quibusdam acerbius punire, quam leges humanae punirent. Nam si ista offensio, pro qua Deus hic mortem infligit, a lege humana punienda foret, tate seueritatis non fuisset. Dicendum autem est praeter hoc istam poenam iuste inflictam fuisse. Nam pro minoribus peccatis aliae poenae iuste inflictae iudicantur. Constat enim peccatum originale minus esse quolibet actuali peccato, cum originale inuoluntarium contrahatur, omnia autem actualia voluntaria sunt: pro originali tamen peccato infligitur mors aeterna consistens in priuatione diuinae visionis, quae maior est quolibet temporali cruciatu, & illam poenam iuste illatam esse asserimus: cum ergo pro peccato, quantumcunque paruo actuali mors a Deo inflicta fuerit, istam fuisse inflictionem censendum est.

Minima peccata, quae in Deum fiunt sunt maxima peccatis, quae sunt in rempublicam.

Cap. 5.

Ridet ad formam questionis. Peccatum originale minus est quolibet peccato actuali.

Adhuc

Adhuc autem mirius, & quasi legalius secundum humanorum iurium conditionem in his loquentibus dicendum erit, quoniam peccatum istorum Nadab, & Abiu in oblatione ignis alieni, aut fuit ex contemptu directum, aut ex negligentia magna, aut qualitercunque, vel ex quadam ignorantia. Qualitercunque autem in his dicatur peccatum istud morte dignum erat: nam si ex superbia, & contemptu directum factum est, nulli dubium est, quin mortem, aut quodlibet aliud morte seuerius istis mererentur: nam, vt de Deo taceamus, etiam si quis principis mandata directem contempserit, secundum leges humanas, & diuinas extreme supplicio afficiendus est. Quanto magis ergo in Deo hoc erit, cum valde grauius sit aeternam, quam temporalem ledere maiestatem, vt habetur extra de here. ca. vergentis. Si autem ex negligentia magna hoc in Deum fuisse commissum dicatur, eodem modo morte puniendum erit: quoniam magna negligentia industria quadam patrandi mali videtur, quia secundum leges humanas lata culpa in quibusdam dolo comparatur: qui igitur sic circa ea, quae Dei sunt, contemnendum putaret, satis morte dignus videretur dicente Propheta. Maledictus, qui agit opus Domini negligenter. Nam & in principibus temporalibus hoc esse iustum videtur, vt si quis ministrorum suorum ex valde magna negligentia contra praeccepta Domini in ministracione eius errauerit, aut morte, aut quodam valde magno supplicio dignus sit. Quanto autem differentius ista in Deo reperiri debeant, nulli dubium est. Mortem igitur istis non indignam passi sunt, si ex magna negligentia in ministracione Domini contra eius praeccepta errauerunt. Si autem dicatur hoc ex parua negligentia accidisse, aut ex ignorantia quadam, adhuc mors istorum non indigna fuit. Nam sicut in ministracione principum valde magna negligentia morte punienda est, ita & in ministracione Dei parua quilibet morte puniatur: nam inter Deum, & principes, cum infinita distantia sit, quocunque offensio, etiam si maxima illata principibus minor est, minima quilibet offensione, quae in Deum irrogatur, vt ex praebitis patet. Sicut igitur pro valde magna offensione negligentia facta in principem mors infligitur, ita pro parua negligentia in ministracione diuina mors iusta infligitur. Si autem isti dicantur ex quadam fecisse ignorantia adhuc culpa satis graui non carent: quoniam in his, quae ad Deum erant debuissent diligenter valde se habere, ita vt nihil omitterent eorum, quae dicebantur: cum tamen istis dictum fuerit debere offerre de igne sacro, satis videtur ista ignorantia in eis crassa, nec videbantur habere aliquid, quod eam in eis quasi inuitabiliter induceret. A peccato igitur non excusantur, iuxta Arist. 3. Ethic. Conclusio igitur ex praedictis patet mortem, quae Nadab, & Abiu inflicta fuit, iuste fuisse irrogatam.

Dato quod Nadab, & Abiu mererentur mortem, an conueniens fuit quod Deus sic illis illam infligeret. Quae. VII.

Nunc autem post praedicta inquirendum est, an decuit mortem istam Nadab, & Abiu infligi. Nam quod ipsa iusta fuerit, dubium nullum est, cum ex praebitis demonstratum sit, nec tamen semper omnia, quae morte digna sunt, Deus morte punit: sic enim nihil iam in vniuerso maneret de humano genere, quoniam cum quotidie in aliquo Deum offendamus, quotidie moriendum esset, Deus tamen non semper homines morte punit, quod perire digni sint; sed cum decet hoc solum agere. Non tamen semper expediret, vt eos, qui morte digni sunt, Deus morte affliciat, non irrationabiliter igitur queri potest, an decuisset Nadab, & Abiu morte puniri, quod eos dignos morte ambigere.

Alph. Toit. super Leuit.

dum esset nullatenus. Cui respondendum est multum decuisse, vt pro isto peccato in errore ministracionis Nadab, & Abiu morerentur, quamquam alia maiora peccata a Deo in praesenti impunita relinquuntur. Fundamentum huius est, quoniam Deus nouiter nunc tradiderat sacrificiorum ministracionem, & sacerdotale gradum: in his autem volebat Iudaeos ei magnam reuerentiam exhibere: & quoniam illi ad ista nimis imperfecti erant, expediebat, vt poenarum comminationibus, & inflictionibus ad bonum traherentur, & quoniam si a principio traditam ministracionem contempnerent, atque in ea delinquentes non puniret, omnes alij contemnendum putarent: decuit, vt in principijs traditae ministracionis sacerdotalis magne delinquentium exercerentur vindictae, & amplius puniendū erat, paruum etiam peccatum in principijs ministracionis, quam magnum cum iam ministratio in solita sit: paruum namque in principio contemptus maioris mali occasio est; quam magnus in prosecutione rerum.

Ob hoc igitur multum a principio in qualibet operatione attendendum esse Arist. noster admonuit dicens non modicum differre ex pueritia iuuenem sic, quam sic assuetudine: nam in primordijs, quoniam susceptiuum tenerum est, conueniens susceptio dici potest: tractu autem temporis induratur, nec ita conuenienter suscipitur disciplina. Deus autem hoc semper obseruauit in cuiuslibet rei principijs. Sic enim nascere mundo factum est: quoniam cum in prima aetate homines ad malum vniuersaliter declinassent, induxit Deus aquas diluuij super terram, quae non solum peccatores deleerat, sed etiam omnia animalia tollerent super faciem terrae. Magnum enim hoc fuit seueritatis indicium, quod posteriorum memoriam nunquam effugeret in principio nascentis seculi inflicti supplicium: postea tamen alia aequae mala in orbe facta sunt, aut forte maiora omnibus hominibus ad idolatriam declinantibus, nec tamen vniuersale diluuium, aut aliqua generalis poena inflicta est. Cuius causa est, quoniam tunc orbis, vt puer erat, & facilius corrigibilis: nunc autem viro, & adhuc sene successiuè facta, & penè ad extremum senium deducto disciplina conuenienter suscipere non potest; ideo nec decens est vniuersalem ei pro peccatis cladem infligi. Sic quoque in exordijs Ecclesiae primitiue factum est, vt in eis, qui ad fidem conuertebantur, delicta nimis seueriter punirentur, vt posteris exemplum esset: nam Ananias, & Saphira vxor sua, cum solum Beato Petro mementi sunt coram ipso mortui corruerunt, occultantes quandam partem precij agri venditi; vt habetur Act. 5. cap. Postea tamen quamquam multa mendacia in Christianis sint, non tamen ita seueriter vindicantur: quoniam non expedit nunc, vt in principio nascentis Ecclesiae, acriter delicta punire. Idem autem modus in principio nascentis sacerdotij apud legem veterem esse debuit, vt qui in ministracione delinquerent, grauius afficerentur poenis delictorum suorum posteris magna exempla daturi, procedente autem ministracione, non ita grauius oportuit fieri punitionem: sed Nadab, & Abiu fuerunt, qui primo in ministracione deliquerunt: oportuit igitur, vt ipsi grauissime punirentur.

Amplius autem quoniam inter omnes ceremonias, quae ad Deum fiebant, nulla tantae auctoritatis, nec ita in Deum directa erat, sicut ista, quae consistit in ritibus sacrificiorum: vnde qui in hac errauerit, grauius puniri debet. Nadab autem, & Abiu ita fecerunt: decuit igitur illos morte puniri. Egredis que ignis a Domino deuorauit eos. Id est exiit ignis de altari, & combussit istos sacerdotes. Dicitur autem deuorasse eos, quoniam occidit illos: nec tamen proprie accipitur.

Lib. 2. Ethic. ca. 3.

Prima peccata quae liber lege valde puniuntur ne posteris detur contemneri diuinitas.

Cur Deus peccata omnium diluuijs puniuit nisi ut eos etiam maiora non ita grauius puniat.

L 3 hic

hic deuorare: pertinet namque deuorare ad animalia, quæ cibos acceptos transgreduntur: ignis autem secundum metaphoram dicitur deuorare, eo quod consumit ea, quæ cremat resoluendo penitus in aliam speciem, scilicet usque ad cineres. Hic tamen non potest dici hoc modo quod ignis deuorauerit Nadab, & Abiu, quoniam non consumpsit eos, sed occidit nihil de eis cremans, nec capillos, nec etiam tenuissimas vestes. Erant namque induti tunicis lineis sacris, & adhuc istæ non combusta sunt. Et patet cum dicitur infra. Ire & tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarij, & postea sequitur: Tulerunt eos, sicut iacebatur vestitos lineis tunicis, ergo nec lineæ tunice crematæ sunt. Ad hoc autem posset aliquis dicere, quod tunice lineæ non combusta sunt, tamen combusta sunt corpora sacerdotum interius, sicut dicitur de centum octoginta quinque millibus Assyriorum, qui venerunt cum Sennacherib, qui vniuersi ab Angelo combusti sunt versis corporibus in cineres, arma tamen & vestes (vt fertur) sine ulla lesione manserunt, de quibus habetur 4. Regum 19. & Isai. 28. cap. Ad hoc autem dicendum est, quod non fuit factum, sicut in sacerdotibus; nam sicut vestes eorum non fuerunt combusta, ita nec corpora, vt patet infra, cum dicitur: Tollite fratres vestros de conspectu domini; & tam si combusta fuissent corpora eorum, non potuissent dici, quod tollerent fratres suos, quia iam nihil de fratribus restisset. Item quia dicitur immediate: Tulerunt eos sicut erant vestiti lineis tunicis de conspectu Domini: si tamen essent combusta corpora eorum, non diceret, quod tollebant eos, sed quod tollebant vestes eorum, aut cineres resolutos de corporibus suis. Dicendum ergo, quod ignis non deuorauit eos, ita quod ipsos consumeret in cineres reducendo, sed solum occidit illos, quia forte penetravit vsque ad viscera eorum, sicut fulmina penetrant occidendo, nihil tamen comburendo, quod fit ex subtilitate illius ignis pertransuentis materias porosas sine ulla contractione, aut combustione. Ignis igitur ille, qui in altari erat, nature valde subtilis erat, cum a Deo specialiter causatus esset; ideo prater conditionem aliorum ignium poterat occidere, nihil cremando, faciendū precipue quoniam iste motus ignis a Deo specialiter fuit, vt supra dictum est, quoniam ipse naturaliter ad hoc moueri non poterat. *Et mortui sunt coram Domino.* Idest isti duo Nadab, & Abiu mortui sunt igne cremante eos, & hoc coram Domino, idest coram ostio tabernaculi: tunc enim ingrediebantur in Sanctuariū, & ignis egressus de altari occidit illos, ibique manserunt iacentes vestiti, sicut erant, vt habetur infra. *Dixitque Moyses ad Aaron.* Hic ponitur quid super mortem sacerdotum factum sit, & est secundum, scilicet correctionis actus, & diuiditur in duo: quoniam primo ponitur correctio Moysi: secundo ponitur correctio Dei, ibi. *Dixitque Dominus.* Hic autem in principio videns Moyses perisse eos, qui ministrauerant in thuribus de filiis Aaron, volens consolari Aaron patrem ipsorum dixit hæc a Domino prænuñciata fuisse, quasi mitius toleraret Aaron, quod acciderat. *Hoc est quod locutus est Dominus.* Idest istud quod vides, scilicet, quod filij tui mortui sunt, a Domino dictum fuerat, quasi dicat, non intelligas illud a casu euenisse. Ex hoc enim Aaron mitius toleraret sciens, quod Deus illos occidere voluisset propter non esse eorum perfecte mundam ministracionem. *Et sanctificabor in his, qui appropinquant mihi.* Idest Deus dixit, quod ipse sanctificaretur in eis, qui appropinquant sibi, idest in sacerdotibus, qui maxime accedunt ad Dominum per ministracionem. Et est sensus dupliciter: vno modo sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, idest ego volo apparere mundus, vel sanctus in his, qui appropin-

Ignis occidit Nadab, & Abiu nihil, nec ea pillis quibus cremantibus.

Quia mundum esse debent sacerdotum.

quant mihi, idest in sacerdotibus, quasi dicat, ego volo quod omnes sacerdotes, qui mihi ministrant intelligant me esse sanctum, & mundum, & ob hoc, quod ipsi sancti & munde exerceant ministracionem meas: & quia isti non munde exerceuerunt ministracionem meam, iuste comburi debuerunt. Alio modo est sensus, quod Deus sanctificabitur in his, qui appropinquant sibi, idest apparebit sanctus, vel mirabilis, aut terribilis in his, qui appropinquant sibi, sicut in sacerdotibus. Intendit enim quod Deus punit peccata, & in puniendo apparet nobis mirabilis, & iustus, in quo a nobis glorificari dicit: sed non facit ipse, sicut principes terreni: quoniam quamuis aliquo modo appareat mirabilis puniendo eos, qui ad illos non pertinent: tamen cum deliquerint illi, qui eis specialiter adherent non puniunt eos in hoc fauorem obseruantes. Deus tamen dicit se sic non facturum, quoniam glorificabitur, aut sanctificabitur in his, qui appropinquant sibi, idest etiam punit pro peccatis illos, qui sunt sibi coniuncti, sicut eos, qui nullo modo accedunt. In quo monstrat se iudicem iustum esse nullatenus aliquo fauore addito, agentem. *Et in conspectu omnis populi glorificabor.* Idest ego volo apparere gloriose coram toto populo puniendo eos, qui mihi appropinquant, cum deliquerint. apparet etiam gloriosus Deus coram populo in eo, quod per punitionem hanc ipsi arcentur a similibus perpetratis, atque ab omni alia offensione, & cum dicit hic Moyses, quod Deus dixerat: Sanctificabor in his, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor, non apparet hic vbi dicitur fuerit. Sed aliqui volunt, quod ista sint verba Dei, quæ habentur Exo. 29. cum dicitur: Et sanctificabor in gloria mea, & sanctificabo tabernaculum cum altari. Hoc tamen ad aliud longe distans refertur, quoniam sanctificatio altaris in gloria Domini pertinet ad ignem, quod a Domino missus est super altare, sanctificatio autem Sanctuarij & sacerdotum pertinet ad consecrationem factam in sanguine, & in oleo vñctionis, sicut ibidem declaratum est. Dicendum ergo, quod quoniam notum sit Deum hoc dixisse, vbi tamen dixerit non apparet. *Quod audiens tacuit Aaron.* Idest cum Aaron audiuit verba Moysi patienter sustinuit ea, quæ Dominus fecerat comburendo filios suos, quia Moyses iustam ei mortis eorum causam dedit, scilicet, quod Dominus prædixisset ea, quæ dicta sunt. *Vocatis autem Moyses Misael, & Elisapham.* Cum enim mortui fuissent isti sacerdotes in Sanctuario, non decebat eos ibi mortuos permanere, cum non liceret eos ibi sepeliri, sicut nunc in Ecclesia sacerdotes sepeliuntur, de quo 7. magis dicitur. Vocauit ergo aliquos de Leuitis, qui educerent corpora istorum extra castra, & isti fuerunt duo, scilicet Misael, & Elisapham viri honorabiles de Leuitis, de familia Caathitarū: erant enim isti multum attinentes ad Aaron; ideo eis potius iussit, quod adducerent extra castra istos sacerdotes mortuos, quam aliquibus alijs.

Ad quos attinebat executio funeris Nadab, & Abiu. Questio. V I I I.

Sed aliquis queret cum essent alij magis attinentes in cognatione his duobus sacerdotibus mortuis, quare non adduxerunt illos extra castra, sed Elisapham, & Misael: patet enim quod dicitur: Nam Aaron erat pater Nadab, & Abiu, Eleazar autem, & Ithamar erant fratres eorum: magis ergo ad hos pertinere debuisset complere exequias illorum, quam aliquibus alijs. Respondendum est, quod de iure cõi magis ad hos pertinere deberet executio, atque ceremoniarum plangendi, quam ad aliquem alium: repugnabat tamen illis ex cõditione, & statu personarum. Nam Aaron erat summus sacerdos, nullus autem de summis sacerdotibus poterat facere exequias alicuius mortui, vel ad stare funeri, vel tagere cadaver,

vt.

vt habetur infra 21. cap. cum dicitur: Pontifex, i. sacerdos maximus inter fratres suos caput suum non discoperiet, & vestimenta non scindet, & ad oem mortuum non ingredietur omnino: super patre quoque suo, & matre non contaminabit, nec egredietur de sanctis. Sacerdotes autem minores, scilicet Eleazar, & Ithamar fratres Nadab, & Abiu satis poterant facere exequias horum mortuorum, sed repugnabat eis nunc ex conditione status, & temporis: nam si non esset nunc tempus consecrationis noue ipsorum potuissent facere exequias funeris fratrum suorum. Sic habetur infra 22. cap. cum dicitur: Ne contaminet sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantum in sanguine, atque propinquis, idest super patrem, & matrem, & filium, & filiam, fratrem quoque, & sororem virginem. Vt igitur, quod licitum erat vniuersaliter sacerdotibus minoribus interesse mortibus, & funeribus fratrum suorum: nunc autem non licebat, quoniam non erat magnum tempus, quo consecrati fuerant: nam tunc erat octaua dies a principio consecrationis sue, & etiam in die precedenti, scilicet septima consecrati fuerant: nam in quolibet horum septem dierum iterabatur consecratio sacerdotum, vt habetur Exo. 29. & ista causa redditur infra, cum loquitur Moyses ad Aaron, & Eleazar, & Ithamar: Capita nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini: oleum quippe sanctæ vñctionis est super vos, scilicet nunc nouiter super vos fuit fufum oleum. *Filij Oziel patris Aaron.* Idest, quod isti duo, scilicet Misael, & Misael erant filij Oziel. Erant autem Oziel patruus Aaron, i. quod erat frater patris sui. Amram erat pater Aaron, & ipse habebat fratrem, qui dicebatur Oziel, vt habetur Exo. 6. cap. cum dicitur: Filij Caath, Amram, & Ithamar, & Hebron, & Oziel. Postea autem subiugit, quod Amram accepit uxorem Locabed, que peperit ei Aaron, & Moysen. *Ite & tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarij.* Idest accipite corpora Nadab, & Abiu mortuos de conspectu altaris. Dixit autem istos esse fratres suos, quia erant de eadem cognatione, cum essent cognati Aaron in secundo gradu: frater autem cognationis nomen est, & non semper significat eos, qui immediate ab eodem patre geniti sunt. Dicitur autem, quod tulerunt eos de conspectu Sanctuarij, idest ante faciem tabernaculi in ostio eius: nam mortui sunt in ostio tabernaculi: cum enim irent, vt intrarent ad offerendum thymiam intra tabernaculum, egressus fuit ignis de altari, & combusti sunt, corrueruntque ante ostium tabernaculi, & de loco ipso tulerunt eos Misael, & Elisapham. Neutrum autem tulissent de conspectu Sanctuarij, quia accipitur Sanctuarium strictè pro solo tabernaculo: nam non potest accipi pro toto Sanctuario: tunc enim esset sensus, quod iacebant in conspectu Sanctuarij, idest ante Sanctuarium, scilicet atrium. Hoc tamen falsum est, quoniam intra atrium mortui sunt coram ostio tabernaculi, *Et asportate eos extra castra.* Iussit, vt portarent eos extra castra, quia non licebat illos sepeliri intra Sanctuarium.

Oziel quid sit, & Amram.

Indei, & Gentiles in quibus locis sepeliebantur. Questio. I X.

Nunc enim intra Ecclesiam, & in camerarijs Ecclesiarum sacerdotes, & alij Christiani sepeliuntur: tempore autem veteris testamenti non sepeliebatur aliquis intra Sanctuarium, quoniam ipsa cadavera hominum quedam cõtaminatiua erant, & qui illa retigisset, nisi prius mundaretur aquis lustrationis, & quicunque accedebat ad mortuum, in qua aliquis mortuus erat, vel iret ad plangendum eum, immundus erat, & non poterat tangere Sanctuarium, vel intrare in illud, donec lustraretur aquis, vt habetur Nume. 19. quomodo igitur permitteretur, vt aliquis intra Sanctuarium sepeli-

Alph. Toft. super Leuit.

retur? erat enim causa huius obseruatio ipsius ceremonialis mundicie. Etiam dicitur, quod isti reducerentur extra castra, idest, quod non sepelirentur in castris inter domos habitacionum. Causa autem huius erat duplex. Prima quoniam ipsa cadavera resoluuntur in pestiferas exhalationes inficietes aerem, ex quibus frequenter pestes inducuntur. Quod patet quoniam manere inter monumenta cadaverum nouiter sepulchorum pestem inducit, si autem in castris sepelirentur, forrassis aerem inficerent, & nocuum mentum viuētibz irrogarent. Decuit igitur magis eos sepeliri extra castra, quam in castris; quoniam extra castra existentia nullam pestem inferrent. Secunda causa est, quoniam sepulchra hominum habentur in quadam veneratione, quoniam ibi caro humana condita est. vnde in legibus humanis loca ipsa sepulchrorum sacra nominantur, & si quis in aliquem fundum aliquid cadaver sepeliendum intulerit, locus sacer efficitur, & non licet applicare illum fundum ad vsus humanos. Si autem sepulchra hominum intra castra fuissent, necesse erat omnia castra esse sacra propter cõtractum cadaverum, quod non licebat: quoniam tunc nemini fas esset aliquid agere in castris, quod ad ministraciones immundas pertineret, cum ista iam loca sacra essent, sed hoc erat impossibile. sequebatur etiam ex opposito, quod loca sepulchrorum non essent loca sacra, quia in locis sacris non sunt banauæ ministraciones: cum ob hoc sacra dicantur, quia ab omni communicatione sequestrata esse debeant, sed in castris necessarium erat fieri omnes ministraciones banauas, cum sine eis non possit esse conuictus humanus. Etiam oporteret sepulchra conculcari pedibus hominum, & iumentorum, & super ea immunditas stercorem, & alias abominaciones fieri, quæ omnem reuerentiam sacrorum locorum excludunt. Extra castra autem in locis separatis hæc non contingunt, cum ibi conuictus humanus nullus sit, & si aliquando ibi aliquas ministraciones commaculatiuas reuerentie locorum fieri nobis vile esset, tamen eas non facimus, quia scimus loca illa sacra: possumus quoque cuitare illas ministraciones cum maneat nobis alia loca, in quibus stant, si tamen intra castra sepulchrorum locus esset, non sic faciliter contingeret posse nos excusare ministraciones, quas in locis sacris facere debeamus: fuit ergo rationabilius sepulchra extra castra fieri, quam in castris.

Apud Gentiles autem idem fuit modus, quoniam in templis deorum suorum neminem sepeliebant, nec in vrbbibus quoque, sed in locis separatis ab vrbbibus, scilicet in montium cacuminibus, & in fundis suis: eligebar enim quilibet aliquem fundum de suis in sepulchrum suum, & suorum, & ibi sepeliebatur tota cognatio, quod patet ex historijs Gentilium. Patet etiam in Ephron Etheo, qui vendidit Abraham sepulchrum suum, scilicet speluncam duplicem cum agro, & arboribus, quæ erat extra ciuitatem Hebron, quæ alio nomine vocatur Arbe. Postea autem Abraham, & posteri sui ibi sepulti sunt, scilicet Sara vxor eius, Isaac, Rebecca, Iacob, & Lia. De his habetur Gene. 23. cap. & 49. ex eisdem autem causis Gentiles sepeliebant cadavera extra vrbes, ex quibus Iudæi, vt supra tactum est, scilicet, propter locorum sanctificationem, vt sepulchra sacra essent, & vt cadavera pestiferis exhalationibus vrbbium loca non inficerent. Erat tamen apud Gentiles alius ritus cadaverum: nam cum aliquis moreretur, non cõdebatur humo, sicut apud Iudæos erat, & apud Christianos semper est, sed cremabatur cadaver vsquequo perfecte cineres remaneret: hos autem in sepulchris cõdebant, sicut cadavera condimus. Erat autem hoc, vt tolleretur omnis infectiua exhalationum multitudo, quæ ex

Quibus locis Gentiles cadauera sepeliebant.

Ritus cremationum cadaverum apud Gentiles.

L 4 cadaueri

Christiani in locis sacris cadauera sepe sepeliunt.

Quo respicitur ad rationes propter quas Iudei sepe habebant mortuos extra urbem.

cadaveribus insurgens viventibus pestem inferret. Cum autem cremarentur, nihil tale remanebat, cum ignis inquinamentorum, & putidarum substantiarum depuratiuus sit. Apud Christianos autem ritus iste valde dissonans a prioribus seculis est: nam ex quo Ecclesie primitiue tempus incepit, cadauera nunquam combusta sunt, sed humata. Etiam non extra vrbes, & oppida, sed intra Ecclesiarum loca, & in adiacentibus locis, sicut ceteris tumularum, in quo nihil de antiquis seruat. Primo quidem quonia non tenetur munditia illa, que obseruabatur in Sanctuario veteris testamenti, sicut intra illud nullum cadauer tumularetur, & quod amplius est, nec aliquis, qui cadauera tetigisset, aut cadauerum loca Sanctuarium intrare poterat, nisi prius aquis lustrationis expiaretur, ut habetur Num. 19. cap. Non seruat etiam incolumitas populorum, quoniam cum cadauera intra habitationum loca tumulantur in urbibus ex multitudine cadauerum sepulchrorum frequenter infecto aere pestis quedam generatur, ita ut ipsi mortui viuentes occidant. Non seruat etiam sanctitas loci, quoniam & si intra Ecclesiam locus sacer sit, tamen in ceteris non potest tolli, quin humanae ministraciones fiant, & animalium pertransiciones, atque consulationes, que sanctitati loci non modicum detrahunt. Ad primum autem de munditia, que obseruatur in Sanctuario veteris testamenti, & nunc non obseruatur in Ecclesia nostra: Respondendum est non oportuisse seruari istam munditiam in Ecclesia fidelium, quoniam si munditia cadauera tumulata sepulchrorum loca non inficiunt, nisi referatur ad pestiferas exhalationes, que interdum inde procedunt, sed ex sola opinione nostra sepulchrorum loca immunda iudicantur, quoniam potius sacra sunt, & quadam reuerentia digna. Unde non immerito antiquitas illa sacra esse decreuit: in veteri tamen testamento decebat obseruari quasdam ceremonias munditiarum, que quoniam se non tollerent aliquas immunditias, cum ille immunditia non essent, ut plagere mortuum, & accedere ad domum eius, aut tangere vasa illius, tamen conueniens erat, quod ista & pleraque alia obseruarentur ad reuerentiam cultus diuini. Nam ceremonie sacrificiorum, & quaecumque sacramenta dicuntur in veteri testamento, illa in se nihil solum continebant effectiuum salutis, ut igitur non contemnerent approposuit Deus multas ceremonias reuerentiae, sicut illi, qui accedere deberent ad sacra veteris testamenti, deberent esse mundati ab omnibus etiam parujs immunditijs. Cum autem videret populus tantam dispositionem necessariam esse ad accedendum ad sacra, existimabat illa esse valde magnae reuerentiae, & reuerentibus, ac timebat: hoc autem volebat Deus in eis inducere, nam si non timerent, & reuererentur valde ceremonias eius omnia contemnerentur; ideo mandabat Deus, ut Israelitae timerent ceremonias eius, & Sanctuarium, ut habetur infra 26. cap. cum dicitur: Ego sum Dominus Deus vester: custodite Sabbata mea, & panete ad Sanctuarium meum. In nouo autem testamento non deuit sic fieri propter duo. Primo quoniam ipsa sacramenta noui testamenti, & aliae ceremonie ex se sanctificationem quandam magnam habent, & sunt vere effectiua salutis nostrae, atque ex se habent reuerentiam; ideo non oportet, ut ab exteriori tantus eis reuerentiae impendatur cultus. Sic enim in natura ipsa videtur: ea enim, quae naturaliter pulchra sunt per se sola splendescunt, nullo exterius quaesito colore, quod si tamen eis naturale defuerit decor, ut luceant, necesse est quosdam adiungi fucos: sic enim & in sacra Scriptura, & ceteris auctenticijs, atque in poematibus speculamur. Nam sacra Scriptura ex firmitudine veritatis, & ipsarum rerum dignitate, de quibus sermonem agit, auctoritatem sortitur, ita ut colorum rhetoricorum medicatis floribus minime egeat per se satis lucens. Poemata autem quoniam in seipsis in superficie saltem nullius veritatis soliditate firmata sunt, ut aliquid auditu dignum esse mereantur mendicatis coloribus, & artificioso ingenio hoc efficiunt. Sic autem in nouo, & veteri testamento res se habet, quoniam ipsa, quae in nouo testamento sunt, quoniam ex seipsis dignitatem, atque auctoritatem solidam habent, non oportet ut per exteriorum ceremoniarum multiplicitates inuiles eis reuerentia mendicetur. Sacra autem veteris testamenti, quoniam ex seipsis horum nihil habent, necesse est, ut si quandam reuerentiam assequi debeant, multiplicium ceremoniarum apparatu hoc eis proueniat. Factum est igitur, ut veteri testamento multiplicitas obseruationum ad munditiam conueniret: statui autem noui testamenti hoc necessarium nullatenus fuerit: Ad alia autem duo, propter quae apud Gentiles, & Iudeos cadauera extra castra sepeliebantur, scilicet propter mundificationem castrorum ab infectiuis exhalationibus, & ut loca sacra sepulchrorum essent semota ab omni sece banauisaram operationum, respondendum est. Ad primum quidem, quoniam & si aliqua inconuenientia ex tumulatione cadauerum in ecclesijs, & ceteris occurrerit, maius bonum est, quod ex hoc sepeliendi modo consequitur, quam quod inde prouenit damnum: totus enim status Christianorum future in nobis vitae post resurrectionem imago quadam, & via est; ideo potius lucra animarum, quam corporum curat: cadauera autem in Ecclesijs, ac ceteris sepeliri intra urbium loca nimis ad animarum salutem confert. Nam cum nos pia affectione ad diuina ministeria Ecclesias frequentamus, obijciuntur oculis nostris progenitorum nostrorum, ac propinquorum sepulchra, pro quibus quonia eos tenera affectione dileximus ad orandum commouemur, orare autem pro mortuis sacrum valde est. Sic habetur 2. Macha. cap. 6. Sacrum ac religiosum est orare pro mortuis, ut a peccatis soluantur. Si charorum nostrorum sepulchra oculis nostris obiecta non essent, frequenter illorum obliui pro eis non oraremus. Coniungitur igitur valde, ut mortuorum sepulchra ibi essent, ubi nos potius ad orandum conuenire debeamus: nullus autem ad hoc locus accommodatissimus esse potuit, sicut Ecclesiae, in quibus ad sacra audienda conuenimus; valde igitur conueniens fuit, ut in Ecclesijs, atque adiacentibus ceteris humarentur. Ad aliud autem, quod de sanctitate sepulchrorum dicebatur, satis patet responsio, quoniam quantum ad id, in quo proprie consistit sanctitas, magis cetera nostra sacra sunt, quam sepulchra antiquorum: nam sicut loca Ecclesiarum benedicta sunt a fundatoribus, ita & ceterorum loca, potissimum cum eis, qui in ceteris sepeliuntur, quedam penarum pars auctoritate maiorum remitti dicatur. Nunquam autem hoc Gentilibus sepulchra meruere, & si fortassis a concolatione hominum, & iumentorum cetera nostra non ita sequestrata sunt; sicut Gentilibus quondam sepulchra, melius tamen nobis est ea coram oculis nostris concolari, quam ut in remotissimis existentia locis mentem nostram ad defunctorum pietatem promoueamus: iustissimum igitur factum est, ut sepulchrorum nostrorum loca, non ut olim Gentilibus, aut Iudeis extra castra sepelire in olivum erat, constituta sint, sed in ecclesijs, atque in adiacentibus locis, que cetera appellamus, locarent. *Conferimusque pergentes tulerunt eos.* Id est isti duo Misael, & Elisaphan ad mandatum Moyse eduxerunt illos de conspectu Sanctuarij. *Tulerunt eos, sicut iacebant vestitos lineis purpurae.* Id est, quod sacerdotes isti Nadab, & Abia cum vltimis suis mortui ceciderunt, & isti Elisaphan, & Misael sic acceperunt eos, & eduxerunt extra castra cum vestibus. Iacebant

Sacra Scriptura non dicitur coloribus, nec subdit regibus donati. vide Gregorij in prolog. mora.

Solutio ad 2. vltimas rationes Iudeorum, & Gentilium.

Ecclesia mater nostra: curat lucra animarum, & non corporum.

Christiani in locis sacris cadauera sepe sepeliunt.

Iacebant enim isti cum vestibus, quoniam quaquam ignis eos occiderit, non tamen combussit corpora eorum, nec capillos, nec vestes, sed omnia integra remanserunt eis solis pereunibus. Modus autem huius supra dictus est, scilicet quod fuerunt combusti, & decisi, sicut homines occiduntur igne fulminis, quoniam quaquam occidat, non tamen corpora in cineres soluit, nec vestes.

Quare Nadab, & Abiu non incinerati sunt ab igne, saltem ex aliqua parte, sicut qui cremantur, in cineres resoluuntur. Quest. X.

Quare Nadab, & Abiu non incinerati sunt ab igne, sicut ceteri, qui cremantur in cineres resoluuntur. Ad hoc aliquis respondebit hoc fuisse ex conditione illius ignis: nam ille ignis erat multum spiritalis, quia erat a Deo datus, ut apparet praecedenti cap. Ideo pertinabat corpora nihil cremans, sed solum occidens, & hoc quia nihil illi igni resistebat propter subtilitatem suam, si autem aliquid resisteret, cremaret illud. Sic patet de igne fulminis, quoniam si terigerit fulmen enssem positum in vagina, enssem quidem resoluat in cineres, vaginam tamen nihil laedit. Cuius causa est, quoniam vagina, quia materiae pellicea est porosa est, ideo ignis ille, qui valde subtilis est, penetrat porositates illas nihil comburens, quoniam nihil resistens habet; ensis autem compactissimae materiae est, ideo eum fulminis imperus transire non potest, cum nulla in eo porositas sit, resistit ergo fulmini, quare necessarium est, ut ab eo dissoluitur in cineres. Idem autem in bursa, quae a fulmine tangitur, apparet, quoniam ipsa quidem non laeditur, materia tamen metallina, sicut aurum, siue argentea, vel qualiscumque sit liquefiet, atque in cineres resoluatur. De igne autem nostro, qui grossior, atque materialior est, ex hoc impotentior est. Contrarium enim videmus: nam vaginam, quidem exurit, enssem tamen non incinerat. De bursa tamen, & moneta identidem patet. Sic igitur de illo igne arbitrantur quidam, quod non potuisset comburere corpora sacerdotum, nec vestes, quoniam ista tanquam nihil consistentia penetraret. Sed hoc quidem nequaquam subsistit, primo quoniam quoniam ignis iste a Deo missus sit, tamen res teneras, & quantumque porosas cremabat: ad hoc namque traditus fuerat, non ut durissima, sicut lapides, & ferrum incineraret, sed ut ea, quae mollia erant, aut satis porosa, quod apparet de carnibus, & adipibus, quae cremabantur super altare: nam ibi adipes, & carnes, & intestina, cum ipsis ignis cremabantur, quod patet quoniam quotidie tollebantur cineres de altari, sicut habetur supra 6. cap. Non igitur erant meliores carnes sacerdotum, ut cremari non possint. Poterant ergo cremari, sicut carnes, quae in altari adolebantur. Item probatur hoc ex alia radice, quoniam ignis iste comburens Nadab, & Abiu, non egit naturaliter, sed a Deo motus, quod apparet, quia motus ignis non est in dextrum, & sinistram, sed in sursum: fuit tamen hic iste ignis lateraliter ad cremandum sacerdotes, erat ergo supra naturam. Sicut igitur concedimus supranaturaliter ignem istum combussisse Nadab, & Abiu: ita conuenienter dicere poterimus, quod non fuit hic obseruata conditio eius, sed quod quaquam moueretur ad agendum secundum naturam suam, sicut pertransiret corpora illa, & non cremaret, quia tamen ibi mouebatur specialiter a Deo, oportet quod ageret, ita ignis ageret. Unde quod non fuerit incinerati isti sacerdotes, qui combusti sunt, non potest dici, quod ex conditione illius ignis proueniret, cum iam ille non ageret,

secundum conditionem suam, sed secundum quod a Deo mouebatur. Dicendum igitur est, quod iste ignis cremando illos sacerdotes, non egit secundum naturam suam, ut superius probatum est, sed egit secundum voluntatem Dei mouentis. Et dato, quod ignis ille a Deo fuisset motus lateraliter contra conditionem suam, tamen si secundum naturam suam agere permetteretur, aut non occidisset, aut aliquam eorum partem cremauisset, Deus tamen hoc egit, ut habetur infra cum dicitur, Fratres vestri, & omnis domus Israel plangent incendium, quod Dominus suscitauit: ita & modum agendi ipse dedit, sicut occideret, & non exureret. Sed quare, quare Deus fecit, quod isti sacerdotes cremarentur, & non exurerentur ipsi, nec vestes eorum? Respondendum est, quod Deus dat punitiones secundum peccatorum diuersitates, & quoniam si peccatum istud Nadab, & Abiu fuisset valde magnum, debebat totaliter destrui, quia tamen non fuit valde ingens, non decuit, ut totaliter consumerentur. In quo sciendum est, quod quantum ad eum, qui moritur equale est, quod post mortem incineretur, vel quod illeus permaneat, quantum ad eos tamen, qui superiunt, & occisionem vident, multum differt: nam inaequalis poena est, quod aliquis simpliciter occidatur, vel quod post occisionem cadauer eius multa inferantur opprobria, ut si quis pro aliquo scelere a lege simpliciter occidatur, non inducitur tanta poena, velut si occidi iuberetur, & post mortem corpus eius per terram trahatur super lutum, & sordes, & hoc inhumatum feris, ac volatilibus lacerandum relinquantur. Hanc enim viuentes magnam existimant poenam, quia profecto naturam humanam valde dehonestat: leges quoque illam pro valde magna culpa insignunt. Sic igitur apud Deum est, quoniam quis aliquos ad aliorum terrorem pro suis occidat sceleribus, si tamen scelera illa magna sint, praeter mortem aliquid alterum infligit, si autem peccatum illud paruus fuerit, mortem solum infligit. Hoc enim patet exemplis sacrae scripturae. Core enim, & Dathan, & Abiron, alij quoque qui cum eis in conspirationem contra Aarō, & Moysen insurrexerunt, quoniam repugnantes Domino ex proposito erant, occidit illos Deus, & praeter hoc a terra absorpti sunt, plurimi quoque de eis cremati sunt, ut habetur Numeri 16. cap. Illi autem, qui modicum peccant, nec directe ex intentione in Deum agunt, quaquam a Deo occiduntur, praeter occisionem tamen nullum eis superaddit malum. Sic patet de Propheta Dhi, qui erat sanctus, & iustus, missusque est a Deo contra regem Ieroboam, ut predicaret quandam destructionem: mandatumque illi est, ne comederet in loco ipso, postea autem deceptus a quodam alio Propheta idolatrarum comedit, & bibit, propter quod Dominus ei praedixit, quod in sepulchris patrum suorum non sepeliretur: deinde autem cum pergeret itinere suo, occurrens leo occidit eum, nec tamen lacerauit, aut comedit carnes eius, nec asinum ipsius terigit, sed potius quasi a Deo missus, mansit apud cadauer conseruans illud, ne aliqua fera illud laceraret, mansitque, ibi quousque venirent filij Prophetae illius, qui seduxerat eum, deportaturi eum in sepulchrum, quibus nec etiam leo nocuit. De hoc autem viro constat, quod vir bonus esset, quoniam scriptura sacra semper eum vocat virum Dei: Deus tamen, quia aliquo modo in eum deliquit, ad timorem aliorum Prophetarum occidit eum, nec tamen magne seueritatis in illo iudicia exercuit, post mortem malum nullum inferens, quoniam peccatum eius satis paruus fuerat. Sic autem de Nadab, & Abiu factum est, quoniam ipsi, quia peccauerunt, a Deo occisi sunt, quoniam si decebat in primordio, nascens sacerdotum delicta in ministracione seueriter vindicare, ut posterius inquisito timore, quae ad Deum erant, diligentissime exercerent,

Determinat quare.

Quare Deus hos sacerdotes sic cremari fecerit.

Notet non istum sacerdotem, & Dei minister, quare bene obseruans ceremonias suas.

exerere, post mortem tamen nullum istis grauitatis infligit iudicium, vt ex eo notum esset, peccatum istorum, valde graue non fuisse. Sunt igitur isti occisi, sed eorum nihil crematum est, nec etiam ipse tunicae lineae desuper existentes, quas comburere facile satis erat. *Sicut iacebant vestitos lineis tunicis.* Eduxerunt istos duos sacerdotes, mortuos extra castra cum tunicis suis. Pro quo sciendum est, quod isti duo sacerdotes tunc accesserant ad ministrandum, ministrabant autem in vestimentis sacerdotibus, quoniam alias illicitum erat, vestes autem sacerdotales istorum quatuor erant, quia fungebantur officio sacerdotum minorum, scilicet foeminalia linea, tunica byssina, & baltheus, atque cidaris, his enim quatuor induti sunt ad consecrationem suam, vt habetur Exo. 29. cap. & supra 8. cap. In his quoque ministrauerunt, tunc autem cum mortui sunt, ista quatuor habebant, quia nullum eorum ignis exusserat, & cum omnibus his educti sunt Nadab, & Abiu extra castra, fit tamen mentio solum de tunicis lineis, quoniam iste erant vestes perfectae, cidaris autem, & baltheus, & linea foeminalia non sunt vestes, sed quasi vestium partes, aut aliquid ad vestes accessorium, ideo non oportuit exprimi illa, quoniam cum dicitur quod isti sacerdotes habebant tunicas lineas, satis intelligitur quod haberent baltheum, & foeminalia, & cidarim, ista enim ad ministracionem se consequntur, ideo cum vestes, seu tunicas lineas sacerdotes habent, satis de aliis intelligi dabatur.

An sit conueniens, quod ministri Ecclesiae nunc sepeliantur in vestibus sui ordinis, & an sic fiebat in veteri testamento. Quae. XI.

SCIENTIUM autem, quod isti sacerdotes educti sunt de Sanctuario, cum omnibus his vestibus, quas tunc habebant cum mortui sunt, & in eisdem sepulti sunt extra castra: nam si in eis non sepelirentur, fuissent exuri in Sanctuario, & educerentur ad sepeliendum in vestibus profanis: falsum tamen est, quia in litera dicitur, quod eduxerunt eos vestitos lineis tunicis, sicut iacebant, in quo Deus voluit monstrare sacerdotes in vestibus sacerdotibus sepeliendos fore, quoniam hoc iuris sic sepeliri. Et rationale est, quod sicut laici morientes, vulgaribus vestibus induuntur, ita & sacerdotes in morte sui ministerii insignia secum ducant, & ob hoc in Ecclesia inolitum est, vt cum aliqui sacerdotes sepeliuntur, in vestibus conuenientibus suo ministerio tumulentur. Sed forsassis aliquis dicit, ideo sepultos fuisse Nadab, & Abiu, in vestibus sacris, quoniam sic fieri debuisset, nec illud Deus iuberet, sed quia istae vestes pollutae erant, & inhabiles iam effectae ad ministracionem, quoniam in eis sacerdotes mortui sunt; nam cum aliquis moriebatur non solum vestes, quibus indutus erat immundae fiebant, sed etiam tota ipsa domus, & ipsa vasa, quae intra erant, vt habetur Numeri 19. cap. Quanto rationabilius igitur vestes illae, quibus tunc induti erant sacerdotes, qui mortui sunt, ex contactu cadauerum polluerentur, non igitur licebat in eis ministrare Deo, & ob hoc conueniebat, vt cum ipsis cadaueribus humarentur. Ad hoc respondendum est non posse consistere, primo quoniam istae vestes in morte Nadab, & Abiu pollui non potuerunt, nihil enim aliquatenus immundum tetigerunt, ibi enim ignis egressus a Domino, tetigit vestes illas, & sacerdotes, quos occidit, nec tamen in hoc pollui potuerunt, quoniam ignis ille sacer erat, & nihil eius contactu polluebatur, sed potius ea, quae ignis ille tangere debuisset, sacra esse oportebat. Item non potuerunt pollui vestes istae contactu cadauerum Nadab, & Abiu: nam si isti ambo, aut illato vulnere con-

Fcidissent, pollui vestes eorum satis conuenienter diceretur, quia tamen Deus illos miraculose occidere voluit non videtur, quod debuissent ob hoc eorum contaminari vestes. Item non videtur aliquo modo eas fuisse contaminatas: nam cum aliquis moritur, non solum vestes eius contaminatae sunt, sed etiam ea, quae sunt in domo, vt habetur Numeri 19. cap. Et omnes qui ingrediuntur tentorium, vel domum, in qua aliquis mortuus iacet, immundi sunt. Si igitur in morte sacerdotum istorum fuissent vestes pollutae, non solum ipse, sed etiam omnia, quae in Sanctuario erant polluta essent, scilicet altaria, & vasa, & candelabrum, & mensa, & cetera vrensilia. Sed hoc falsum est, ergo non debet dici, quod fuerint vestes pollutae. Pater hoc quoniam si Sanctuarium fuisset pollutum, & ea, quae intra erant, non potuissent fieri aliqua ministratio in Sanctuario vsque ad septem dies, vt habetur Numeri 19. cap. cum dicitur: Omnes qui ingrediuntur tentorium, in quo aliquis homo moritur, & vniuersa vasa, quae ibi sunt, polluta erunt septem diebus. Si ergo pollutum fuisset Sanctuarium, per septem dies cessasset ministratio in eo, quod falsum est, quoniam non habetur, quod aliqua die cessauerit, sed in omnibus diebus facta sunt sacrificia, ergo non fuerunt vestes pollutae. Item si forte Sanctuarium, & ea, quae intra erant, incurrisset aliquam immunditiam, aut pollutionem propter mortem Nadab, & Abiu, non potuissent esse mundum, donec mundificaretur per aquas lustrationis, sed hoc falsum est: ergo non fuit contaminatum, patet antecedens per ea, quae habentur Numeri 19. cum dicitur: Tollentque de cineribus combustionis, atque peccati, & mittent super aquas viuas, in quibus cum homo mundus tinxerit hyssopum, asperget ex eo omne tentorium, & cunctam suppellectilem, & homines huiusmodi contagione pollutos: talis autem aspergio non fuit facta super Sanctuarium, aut res eius, ergo non fuit pollutum, non igitur potest dici, quod vestes sacerdotum fuerint pollutae, ideo quoniam postquam mortui sunt, exuerentur vestibus illis, manerent ipse sine aliqua contaminatione conuenientes ad ministrandum. Item etiam si daretur, quod istae vestes essent pollutae, non poterant mundari aqua lustrationis, sicut Numeri 19. cap. habetur, & tunc essent conuenientes ad ministrandum, sicut ante, sed non manserunt, ergo non videretur quod hac causa sacerdotes tumulati sint cum vestibus, si quod ipsae immundae erant, & ineptae, sed quod conueniens erat sacerdotibus in suis vestibus sepeliri. Sed in hoc considerandum est, quod siue dicamus, quod sacerdotes sepeliebantur in vestibus suis generaliter, siue non, tamen de summo sacerdote dicendum est, quod non sepeliebatur in vestibus suis, in quibus ministrasset. Sic habetur de Aaron, qui quando mortuus est super verticem montis Hor, exutus fuit vestibus suis, & indutus fuit eis Eleazarus filius eius, vt habetur Numeri 20. cap. Sed forte aliquis dicit, quod in Aaron speciale factum est, scilicet quod filius suus, coram eo indutus est vestibus eius, vt ipse laetaretur videns filium suum succedere sibi in summo sacerdotio, sed in aliis non factum est sic, quin potius quilibet sepeliebatur in vestibus ministracionis suae. Sed hoc falsum est, quoniam vt habetur Exodi 29. cap. Filii Aaron deberent succedere in veste, qua induebatur ipse Aaron, & filii filiorum, & sic in aeternum in omnibus sacerdotibus, cum dicitur: Vestem sanctam Aaron, qua vtetur Aaron, habebunt filii eius post eum, vt vngantur in ea, & consecrentur manus eorum, septem diebus vtetur illa, qui pontifex pro eo fuerit constitutus, id est de filiis eius. Simile habetur supra 6. cap. Dicendum ergo est, quod summi sacerdotes non sepeliebantur in vestibus, in quibus ministrabant. An vero alii sacer-

Summus sacerdos, quomodo sepeliebatur.

tes minores in vestibus suis sepelirentur, non constat. De his tamen duobus notum est, quod ipsi in vestibus sacerdotibus, sicut mortui sunt, tumulati fuerunt. *Et eiecerunt foras, vt sibi fuerat imperatum.* Id est isti duo, scilicet Mitael, & Elitapham excluderunt istos sacerdotes de Sanctuario tumulantes extra castra, quia sic praeeperat eis Moyses.

Sacerdotes non prohibentur, sed per funera contaminantur.

Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius: Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, ne forte moriamini, & super omnem cetum orietur indignatio. Fratres vestri, & omnis domus Israel plangent incendium, quod Dominus suscitauit: vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippe sanctae vntionis est super vos. Qui fecerunt omnia iuxta praecipitum Moysi. Dixitque Dominus ad Aaron: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu, & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini, quia praecipitum sempiternum est in generationes vestras. Et vt habeatis scientiam discernendi inter sanctum, & profanum, inter pollutum, & mundum: doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quae locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

Sacerdotes sacrificaturum vinum non bibent, vt sciatur bene iudicare.

Ceremonie plangendi charorum suorum funera.

Antiqua consuetudo in scissione vestium.

Locutusque est Moyses ad Aaron. Hic ponitur correctio Moysi, quae erat cautela quadam, vt sacerdotes non morerentur, quoniam cum mortui fuissent duo filii Aaron forte fratres vellet exire ad plangendum illos, & faciendum exequias funeri. Datur autem hic cautela quadam, ne exeant, quoniam morientur. *Ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius.* Ad hos tres locutus est, quoniam hi soli tres relictii erant de sacerdotibus combustis aliis duobus. *Capita vestra nolite nudare.* Iste sunt ceremoniae plangentium funera charorum suorum, scilicet scindere vestes, & nudare caput. Dicit autem nudare caput, tollere capillos, quoniam sicut vestes corporis nuditatem auferunt, ita & capilli tollunt capitis nuditatem, cum autem aliquis capillos abstulerit caput nudare dicitur, hoc illicitum erat sacerdotibus, & non solum nunc, quia nouiter consecrati erant, sed etiam omni tempore: nam & ipsis vulgaribus illicitum erat depilare se super mortuo, quamuis eis liceret facere alias exequias mortuorum, vt habetur Deuteronomio 14. Cum dicitur: Non vos incidetis, nec facietis caluicium super mortuo, quoniam populus sanctus es Domino: Dicitur autem facere caluicium super mortuo ille, qui tollit partem priorum capillorum in capite suo. *Et vestimenta nolite scindere.* Hoc autem sacerdotibus illicitum erat, quoniam popularibus liceret: nam modus erat antiquis etiam ipsis Iudaeis cum aliquis moriebatur, vel in magni doloris expressione scindere vestes, sic habetur 2. Regum, cap. 1. De homine illo, qui venit de castris Israel scissa veste, & aspersus caput puluere, sic etiam in poenitentiam alicuius delicti ad significandam magnam contritionem, consuetum erat Iudaeis vestes scindere, sic habetur Iob 2. cap. cum dicitur:

A Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, in quo innuitur quod ad exprimendum tantum dolorem, quantum ipsi ibi expressuri erant, consuetum erat vestes scindere, sic quoque ipsis consuetum erat, cum audirent aliquam blasphemiam magnam Dei, propter quam dolendum erat, scindere vestes, sic habetur Matth. 26. cap. de summo Sacerdote, qui cum audisset Iesum dixisse se videndum a dextris Dei, scidit vestimenta sua dicens, blasphemauit. Hoc autem quoniam doloris expressiuum esset, non licebat tamen sacerdotibus illud agere, quia sacerdotes ceteris honestiores esse debent, & maiorem demonstrare tranquillitatem in opere suo, scindere autem vestes ex quodam valde turbulento, atque furioso motu animi est. Item sacerdotibus non conuenit scindere vestes, nec monstrare signa magni doloris in morte propinquorum suorum, quoniam quantum eis dolendum sit, non tamen valde multum, aliis autem magis dolendum est. Cuius causa est, quoniam illi amarissime dolent de morte charorum suorum, si eos sibi in aeternum ablatos putant: alii tamen qui existimant aliquando se cum illis sociandos, & hoc in meliori statu, non ita acriter lugent, quia non est sibi plorandum, tanquam pro morientibus, sed tanquam pro peregrinantibus, nunc quidem a nobis recedentibus, sed aliquando redituros. Item illi plorant vsque ad extremam amaritudinem pro mortuis, qui eos, quos aliquando dilexerunt, totaliter defecisse putant, qui tamen sciunt, aut credunt eos non totaliter periisse, sed in melius commutatos pro his non amare lugent, sed naturae compassione impendant. Hac autem dependent ex eo, quod homines credunt resurrectionem mortuorum, aut de ea dubitant, quia qui mortuos resurrecturos putant, pro eis nimis lugendum non existimant, qui autem totaliter defecisse credunt, hi amarissimo quoque dolore mortuos prosequuntur. Et ob hoc Apostolus increpabat Thessalonicenses, quoniam nimis pro morte charorum tristabantur, in quo videbantur non habere spem resurrectionis eorum. De hoc ad Thessalonicenses 1. cap. 4. Nolumus autem vos ignorare fratres de dormitantibus, vt non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent, quasi dicat, quod illi, qui non habent spem resurrectionis, multum pro morientibus contristantur, & sic subdit infra: Itaque consolamini in verbis istis, quasi dicat, ista verba, quae sunt de resurrectione mortuorum, sunt ad magnam consolationem vestram. Sacerdotibus autem certior debet esse spes resurrectionis, quam omnibus aliis, quoniam ipsi clarius cognoscunt veritatem sacrae scripturae, quam omnes alii, iuxta illud Malach. 2. cap. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent ex ore eius, quoniam Angelus Domini exercituum est, cum igitur huic sit certior cognitio de resurrectione, debet esse minor tristitia in charorum morte, & quia vestes scindere quoddam magnae tristitiae signum est sacerdotibus non conueniebat hoc facere. Potissimum autem summo sacerdoti, qui erat caput omnium, & cui clarior cognitio omnibus aliis inesse debebat, & per hoc certior spes de resurrectione ei futura erat, ideo ceteris sacerdotibus prohibitum erat, vt non contaminarentur in mortibus aliquorum plangendo, aut faciendo aliquas exequias fune-

Sacerdotibus non conuenit monstrare signa magni doloris in morte charorum.

Nic. opin. rejicitur.

eiendo ceremonias exequiarum, fuit ad tollendum morem idolatrarum, quoniam sacerdotes idolorum vtebantur in ritibus, & maleficiis suis ossibus, & carnibus mortuorum, vt autē ab his maleficiis sacerdotes immunēs essent, noluit Deus eos interesse exequiis mortuorum. Sed istud nullam habet apparentiam, quoniam dicere omnia introducta esse in ceremoniis Dei ad euitandos Gentilium ritus, defectus quidam magnus singularium causarum est. Et deficit istud dictum in duobus: primo, quia non inducit quod intendit: nam quoniam sacerdotes non comitentur exequias mortuorum, nec plangentium ceremonias expleant, non tollitur sibi quin ritibus idolatrarum vtan- tur, si velint assumptis carnibus, vel ossibus mortuorum, & econtrario dato quod sacerdotes funeri assent, & deplangent ceteros complentes ritus, non ex magis apti sunt, vel inclinati ad maleficos ritus idolatrarum, quos fieri dicit assumptis carnibus, vel ossibus mortuorum, quam aliis. Hoc namque aliquam posset soliditatem habere, si eius cadaueris, quod comitantur, aut plangunt, carnes, vel ossa accepturi essent, sed hoc nullus facit, nihil igitur magis differt funeribus interesse, vt aliquis vtatur carnibus, vel ossibus mortuorum in ceremoniis suis, vt a quibusdam asseritur, quam quod non interficiat. Secundo deficit dictum istud, quoniam falsum est: nam hoc apud Hebræos quosdam satis ignaros ortum habuit, qui ceremoniarum Gentilium inscii, quod sibi dicendum videtur, confingunt. Sic enim Rabbi Salomon multa per imperitiam confinxit. Sequitur autem istos Nicolaus, vnde & cum eis deficere cogitur. Causam igitur huius prohibitionis, de non exeundo ad funera, nequaquam esse hanc, sed eam quam supra assignauimus, patet.

Quare Moyses interdixit Aaron, & Eleazar, & Ithamar, plangentibus exequias facere, cum quibusdam eorum hoc liceat. Quæst. XII.

N VNC autem quæret aliquis, quare Moyses interdixit Aaron, & Eleazar, & Ithamar, plangentibus exequias facere, cum quibusdam eorum hoc liceat. Nam quam summo sacerdoti, super mortuo se contaminare fas non sit, siue ille pater, siue mater sit, & fortius de omnibus aliis, vt habetur infra 21. cap. Minoribus tamen sacerdotibus, hoc non vniuersaliter interdictum erat. Nam in mortibus patrum, & matrum, fratrum, & sororum virginum contaminare se in planctibus, & cæteris funerum exequiis ius erat, vt habetur infra 21. Sic autem hic erat, quoniam Nadab, & Abiu, fratres erant Eleazar, & Ithamar. Licebat ergo eis eorum funera comitari, quoniam non esset licitum Aaron patri eorum, qui pontifex erat. Ad hoc respondendum est, quod Aaron non licebat simpliciter aliquo tempore morientibus interesse, aut mortuorum exequias facere, ideo quoniam isti duo filii eius, multo post tempore morerentur, non erat ei ius eorum altare funeri, nec plangentium ritus explere. De Eleazar, & Ithamar, fratribus eorum, dicendum est, quoniam nunc non licuit eis, quia erant nouiter consecrati, licuisset tamen alio tempore. Multa namque propter recentem consecrationem vitari debebant, quæ postea facere licebat, nunc autem filii Aaron nouiter consecrati fuerant, quoniam precedenti die ante mortem Nadab, & Abiu, completa est consecratio eorum, sic enim infra expressit Moyses causam huius prohibitionis, dicens: Oleum quippe sanctæ vnctionis, super vos est, id est nunc nouiter oleum sanctum, fuit

super vos aspersum. Non licebat igitur, vt in mortibus aliquorum polluerentur: errant tamen illi, qui existimant simpliciter interdictum esse sacerdotibus veteris testamenti mortuos plangere, aut plangentibus interesse, quoniam infra 21. cap. permissum est. *Ne forte moriamini.* Id est si capita vestra nudaueritis, aut vestimenta scideritis, siue cætera plura gentium ceremonialia impenderitis, forte moriamini. Nec enim sic sub dubio intelligendum est, quoniam si dicenti Moyfi, non obtemperantes ad exequias Nadab, & Abiu exiissent, certissimè morerentur, & tamen iste est modus loquendi in sacra scriptura, vt aliquando fortè, & forassis, in manifestissimis apponantur. *Et super omnem catum oriatur indignatio.* Id est si vos exhibitis ad plangendum mortuos, non solum moriamini, sed etiam populus percutietur, & hoc quia fortè populares in hoc eis non repugnarent, vel quia propter peccata sacerdotum, tanquam prælatorum, populus quoque puniendus erat, sicut pro peccato Principis, populus interdum punitur. Sic habetur de Dauid, numerante populum, quoniam pro hoc magna pars populi, peste consumpta est, vt habetur 2. Regum, cap. vltimo. Ideo quando de peccato sacerdotum hic agitur, & in aliis libris, non solum dicitur, quod ipsi punientur, sed etiam oriatur indignatio, super totum populum, vt habetur Numeri 1. cap. & 18. vbi dicitur: Si Sacerdotes, & Leuitæ non custodierint castrametationes suas in circuitu tabernaculi, & si sacerdotes non obseruauerint cultum tabernaculi pro seipsis solis, ipsi soli peribunt, & super totum populum indignatio oriatur, cum autem peccant populares, eodem modo videtur retorquendum peccatum esse in sacerdotes, si propter eorum negligentiam peccant, quoniam Deus posuit sacerdotes, tanquam speculatores, vt videant quid alii agunt, & malum, vel bonum denuncient, quod si non denunciauerint, ipsi quoque cum aliis peccatoribus morientur, vt habetur Ezechielis 3. cap. cum dicitur: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel, & audies de ore meo verbum, & annuncabis eis ex me, si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris, vt auertatur a via sua impia, & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, & sanguinem eius de manu tua requiram, si fortè sacerdos exhortaretur populum, vt a malo recederet, populus autem totaliter repugnaret, sacerdotes ab omni culpa immunes erant, sic enim dicitur in eodem cap. Ezechielis. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & a via sua impia, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberaasti. *Frates vestri, & omnis domus Israel plangent.* Hic ponit Moyses rationem dicti sui, siue eius quoddam fulcimentum. Nam cum dictum sit, quod Aaron, & filii sui non exirent ad plangendum Nadab, & Abiu, videbatur esse quoddam irrationabile valde, quoniam tunc manerent indeplorati, & non factis exequiis, duo illi sacerdotes morientes, quod irrationabile erat: nam nulli sepulchri honor denegandus est. Respondet ad hoc Moyses, quod ipsi non debent exire, sed exhibent alii ad plangendum, scilicet omnes de cognatione Aaron præter ipsum, & filios eius, & omnes alios de Israel. Vocat autem hic fratres eius, qui pertinent ad cognationem Aaron, scilicet ad tribum Leuiticam, de quibus erant Misael, & Elisapham, ad quos pertinebat ex generis propinquitate, exequias morientium Nadab, & Abiu explere, & hi duo eduxerunt extra castra: ad omnem autem domum Israel, scilicet ad omnes, qui erant in duodecim tribubus, quæ vocantur domus Israel, pertinebat plangere mortu-

Pro peccato sacerdotum super populum, & econtra.

Ad quid Deus sacerdos instituit.

rem istorum sacerdotum, quoniam isti quodammodo erant prælati populi cum essent vncti in sacerdotes, ad subditos autem pertinet prælatorum suorum funera honorare. *Plangent incendium, quod Dominus suscitauit.* Id est isti plangent super Nadab, & Abiu, quia Dominus suscitauit incendium, cremando eos. Debent autem isti plangere incendium illud, quoniam quamquam ipsi sciant Deum inflisisse mortem illam agentem a proposito, tamen dolere debent, quod illi miserabiles perierint, sic enim pro parentibus, & charis lugemus. Nam & si nobis cognitum sit Deum voluisse illos occidere, pietatis tamen viscera neganda non sunt. Quinimmo si aliquis funera patris, aut fratrum deplorare nollit, nec eis quicquam condolere, quoniam nonit a Deo inflisita fore, nimis in hoc peccat, non enim aliquis Deo repugnat, quia mortem aliquibus ab eo inflisitam deplorat. Nam non ideo pro morientibus lugemus, tanquam factum Dei improbemus asserentes, aut opinantes Deum in hoc male egisse, velut de hostibus dicere soliti sumus, sed eorum, qui defecerunt, miseriam deploramus. Nec enim ideo lugemus, quoniam mors a Deo inflisita est, sed quoniam isti miserabiles, hoc a Deo meruerunt, vt eis mors, aut alia cruciatio inferrentur. Licetum ergo est pro mortuis deplorare, ita vt in hoc natura pietatis viscera impendamus, nec tamen tanquam de penitus deficiētibz desperemus, quoniam hoc spem resurrectionis abrogat. *Quod Dominus suscitauit.* Deus dicitur suscitasse istud incendium, quoniam ignis ille non naturaliter, sed eo mouente sacerdotes exussit, vt in prioribus probatum est. *Vos autem non egrediemini fores tabernaculi.* Sed magis in atrio eius, quinimmo nunquam in tabernaculo isti manebant, nisi cum illud ad ministrandum introirent, quod breuiter efficebatur, scilicet cremando thymiam super altare thymiamatum, & disponendo lucernas in candelabro, & panes in mensa propositionis ordinando, reliquo autem tempore in atrio manebant, vt probatum fuit supra 8. & 9. cap. Iuber autem Moyses, quod Aaron, & filii sui non egrediantur extra fores tabernaculi, nõ quidem tanquam illicitum eis esset exire de illa extra Sæctuarium, quoniam solum veritum erat eis exire Sæctuarium in septem diebus consecrationis suæ, isti autem iam transierant, quoniam erat octauus dies, sed iussit ne exirent extra fores tabernaculi, scilicet ad plangendum, quoniam quamquam non essent tunc in Sæctuario, sed extra in tentoriis suis, non licuisset eis exire ad plangendum cadauera, cum nouiter consecrati essent. *Alioquin peribitis.* Id est moriamini certissimè, quia de honestatis in vobis sacram Deo vnctionem in mortibus aliquorum vos contaminantes. Hic patet, quod supra dicebatur, scilicet quod non ponitur, fortè, dubitatiuè, cum dicitur: Ne forte moriamini: nam hic ponitur affirmatiuè, scilicet alioquin peribitis. Oportet igitur reduci illam sententiã superiorem ad istam, scilicet quod fortè nullam ibi dubitationem inducat. *Oleum quippe sanctæ vnctionis super vos est.* Hic redditur cautã, quare isti non deberent exire ad plangenda funera, scilicet quia in eis erat oleum vnctionis, nec est tamen sic intelligendum, quoniam si ideo non possent aliqua funera deplorare, quia super eos oleum vnctionis erat, nullo tempore deplorare possent, quoniam semper erant vncti oleo sacro quousque morerentur: sed est sensus: Oleum sanctæ vnctionis super vos est, id est oleum sanctum nouiter super vos aspersum est, & in reuerentiam huius nouæ consecrationis, ab omnibus inquinamentis abstinerere debebant. Dicitur autem hic, quod oleum vnctionis est super istos sacerdotes, quod intelligendum

Quare Aaron, & Eleazar, & Ithamar, nõ debent exire ad funera plangenda.

est non per effusionem, sed per asperisionem: nam solus Aaron erat, super cuius caput oleum vnctionis fufum est, vt probatum est supra 8. cap. & habetur infra 21. cap. Super alios vero sacerdotes minores, non effundebatur oleum vnctionis per se, nec etiam aspergebatur, sed fiebat quædam commixtio olei vnctionis cum sanguine, & de illa accipiens Moyses asperfit super Aaron, & vestes eius, & super filios eius, & vestes eorum, vt habetur Exodi 29. cap. & supra 8. cap. dicitur. Istud oleum sanctæ vnctionis, quia ex eo solum vngebantur res sacræ, scilicet tabernaculum, & vasa, & sacerdotes, & vestes eorum, *Qui fecit omnia iuxta præceptum Moysi.* Ad Aaron refertur, qui fecit iuxta præceptum Moysi, scilicet non exeundo de Sæctuario, nec plangendo filios suos mortuos, & quæquam Moyses ista locutus fuisset ad Aaron, & filios eius, tamen solum dicitur hic de Aaron, quod fecit præceptum Moysi, de filiis nihil exprimens, quoniam cum ipse esset caput filiorum suorum, ipso obediēte præcepto Moysi satis notum erat, quod filii obedirent, non oportuit ergo exprimi de filiis Aaron, quod compleuerint præceptum Moysi.

An Nadab, & Abiu, salui, vel condemnati sint. Quæst. XII.

N VNC autem inquirendum est de statu Nadab, & Abiu, scilicet, an salui, vel condemnati sint. Aliquis autem respondet eos condemnatos esse, quoniam peccauerunt contra Dominum, & ab eo sic maximè mortui sunt. Sed ad hoc dicendum est hoc sustineri non probari, quoniam si Nadab, & Abiu peccauerunt, satis puniti sunt, vt patet in eorum morte. Peccatum autem non valde magnum fuit, vt ex superioribus declaratum est, ideo mors illa sufficere debuisset, ita vt nihil eis post illam mortem pro peccatis præteritis luendum maneret. Hæc namque est iustissimi Dei conditio, vt cum aliquem pro peccato semel punierit, aliam punitionem non repetat, iuxta illud Naum 1. cap. Non iudicabit Dominus bis in id ipsum, vel secundum aliam translationem. Non insurgat duplex tribulatio. Semel ergo istis pro peccatis suis, temporalis morte tolerata, non maneret aliquid in posterum eluendum. Sed dicit aliquis, quod fortè ista poena non sufficeret, ideo quod in perpetuum adhuc eis poena manet. Sed hoc non videtur posse stare, primò quoniam poena temporalis, & aeterna (maximè quando datur ea, quæ in temporalibus potissima est) nunquam pro eodem delicto dantur, sed ad aliud, & aliud, sed istis pro peccato suo inflisita est poena, ergo non debebat infligi aeterna. Si autem obicias, quod aliqui in aeternum perituri, hic incipiunt poenas suas, sicut Sancti Doctores dicunt de Pharaone, qui mortuus est in mari rubro, vt habetur Exodi 14. cap. & de Antiocho sacrilego, de quo habetur 2. Machabæorum, cap. 9. & de Herode gerenti se, tanquam Deum, de quo Actuum 12. cap. Respondendum est, quod illis non fuerunt datae poenæ temporales, & aeternæ pro eisdem, sed ad aliud, & aliud, quoniam temporaliter puniti sunt, quia temporaliter peccauerunt: in aeternum autem cruciantur, quia morientes malorum suorum, non poenauerunt. In his autem non videtur aliquid tale esse, ideo sufficit sibi temporaliter mori, nec oportet, vt poenitentia aeternaliter perijisset. Item patet hoc, quoniam quandoque aliqua poena pro peccato alicui hic infligitur, si illa non sufficiat, adicietur alia poena, non quidem in inferno, sed in igne purgatorio, sicut in poenitentibus patet, qui si non compleant hic pro peccatis

Pœna temporalis, & aeterna, nõ datur pro eodem delicto.

Quid sit alicuius peccati poena, hic incipere poenas suas

peccatis satisfactionem, in futuro seculo in igne purgatorio usque ad completionem cruciantur, infernali tamen nullus carceri mancipatur, sed isti puniti sunt hic pro peccato, quod in Deum egerant: vel ergo punitio illa sufficiens fuit, aut non, si enim sufficiens fuit, nihil in futuro seculo, nec etiam in ipso igne purgatorio patientur, si autem sufficiens poena non fuit, quia tamen hic incepta est, non in inferno, sed purgatorio igne complenda erat, non ergo dici poterit ex hoc Nadab, & Abiu, aeternaliter perierunt. Item si Nadab, & Abiu, dicantur sufficientem sustulisse poenam pro peccato, tamen quia in peccato mortui sunt, aeternaliter perierunt, stare non potest, quoniam si in peccato mortui fuissent, Moyses quasi ex ore Domini non mandasset illos sepeliri, & deplangi, sed iussit utrunque, ut supra patet, eorum non videntur perierunt aeternaliter. Item dato, quod Deus iussisset istos sepeliri, si in peccato mortui fuissent, tamen non iussisset in vestibus sacerdotalibus tumulari, sed potius tanquam male meriti, & reprobis omni sacerdotali priuarentur honore, sed non est sic factum, ergo non videtur quod aeternaliter perierint. Item si isti in peccato mortui, infernali manciparentur sedi, non solum Deus eis ista inflixisset, sed & eos exussisset, sicut ignis eos naturaliter exustus esset, sed fecit eos mori, non tamen ab igne comburi, atque in cineres solui, sicut aliis ab igne pereuntibus assolet euenire, ergo non perierunt aeternaliter, sed ista poena, quae eis in moriendo inflata est, pro eorum peccato sufficit: nam & si non sufficisset, non solum morerentur, sed incinerarentur ab igne, & alia eis inferrentur grauiora, sicut patet de Dathan, & Abiron, & Core, qui non solum morte perierunt, sed etiam eos terra absorbit, plurimis quoque eorum combustis, vt habetur Numeri 16. cap. Quando tamen mors sola sufficit, nihil aliud praeter mortem infligitur, immo, & auferuntur quaedam grauitates, quae alias mortem consequi solent, sicut patet de Propheta Domini, qui ex eo quod comedit, & bibit in loco, in quo Deus vteretur, sed quia peccatum huius, satis paruum erat, non laceravit leo carnes eius, nec illius asinum tetigit, quin potius conseruauit apud cadauer manens, quousque aliqui tumulari venirent, ne superuenientes aliae ferae lacerarent illud, vt habetur 4. Regum 14. cap. De hoc tamen constat, quod non perierit aeternaliter, cum etiam post mortem sacra scriptura, eum virum Dei appelleret, sic autem de Nadab, & Abiu, dici potest, quoniam ipsi aeternaliter non perierunt, quia quamquam mors eis inflata fuerit, tamen praeter mortem nihil actum videtur. Aliud tamen effici potuisset, si istorum culpa exigeret. Aliquis autem fortassis dicet, quod Nadab, & Abiu, aequam poenam culpae suae pertulerunt, aeternaliter tamen perierunt, quoniam in peccato mortali defecerunt, patet autem hoc, quoniam cum ipsi peccauerunt, & tunc a morte praecipitati sunt, nec in ipsa vllum spatium datum est, in quo conteri possent, vt sic aeternam mortem effugerent, vnde quamquam poena, quam pertulerunt, culpa suae aequa esset, quia tamen per contritionem culpa abolita non est, necessarium fuit, eos aeternis mancipatos esse poenis. Ad hoc respondendum est, quod quamquam subitanea morte praeventi sunt, in ipso tamen minimo mortis spatio conteri potuerunt, contritio namque diuturnas moras non exigit, sed indissolubile quoddam est, quamquam igitur in ipso actu peccati, morte praecipitentur, potuerunt tamen in ipsa minimi temporis particula, sufficienter de peccato conteri, & per hoc ab aeterna superuentura ira liberari. Simile enim factum narrat B. Bernardus 2. lib. Speculi vir-

Contritio potest fieri in instanti.

ginalis de clerico, qui amore impudico cuiusdam mortalis stimulatus dormitorium earum, latenter intravit, & super lectum sanctimonialis, dum ipsa matutinis laudibus insisteret, ipse accubans a daemone, praefocatus est. De quo dicit ibi Beatus Bernardus, quod postea reuelatione compertum est animam illius ad perennis vitae gaudia transisse, ille enim quamquam in ipso actu peccati, super lectum accubans sanctimonialis suffocaretur a daemone, tamen in ipso subitaneo suffocationis actu, de male ceptis dolens peccatorum suorum veniam habere promeruit. Tantum igitur istis relictum est, vt conteri possent, quantum huic, qui a daemone suffocatus est, sed isti contritionis locus fuit, sic igitur de Nadab, & Abiu, diffinire licet, quod conteri potuerunt, atque contri sunt. Aliquis autem forsitan dicere poterit, quod Nadab, & Abiu, tempus habuerunt satis magnum ad conterendum de peccato, etiam antequam cremarentur, quoniam peccatum ipsorum fuit accipiendo ignem alienum, & supponendo thuribulis ad incendendum coram Domino, sed inter ipsam appositionem, & combustionem eorum, tempus aliquod intercessit, quoniam ipsi acceperunt ignem profanum de loco, in quo coquebantur carnes pacificorum sacrificiorum, deinde ipsi venientibus, vt intrarent tabernaculum ad ponendum thymiamam super altare thymiamatum, egressus est ignis de altari holocaustorum, quod est apud ostium tabernaculi, & ibi combusti sunt: in tempore ergo medio inter acceptionem ignis profani, & cremationem ipsam conteri potuerunt etiam ante mortem, in quo tempore liberius erat eis dolere de peccato, quam cum ab igne vorarentur. Sed dicendum est, quod isti non contri fuerunt, antequam ab igne cremarentur, sed in ipsa mortis infictione, quae etiam si subitanea erat, tamen quia aliquantulum durauit, contri sunt, quod patet, quoniam quando aliquis conteritur, peccatum deserit, sed isti usque ad mortis infictionem in ipso peccati actu fuerunt, ergo nunquam contri sunt, usquequo mors eis infligebatur. Secunda pars antecedentis apparet, quoniam peccatum istorum erat offerre ignem alienum coram Domino, hoc autem non solum consistebat in hoc quod acciperent profanum ignem, ponentes in thuribulis, sed etiam in apportatione ignis ad altare thymiamatum, & impositione super ipsum altare. Quodcumque igitur horum facerent, dicebantur esse in actu peccati, sicut de illo, qui fornicatur si semel deliberat fornicandum esse, & incipit tendere ad locum illum, in quo fornicabitur, & postea fornicatur: quomodo cumque eum mors praecipiet a tempore illo, quo fornicare deliberauit, usquequo fornicationis actu fruatur, siue in ipsa mentis deliberatione, siue in itinere, quo ad fornicandum pergatur, siue cum fornicationi insisteret, a morte praecipietur, in ipso actu peccati dicetur, si tamen, postquam fornicari desierit, eum mors inueniat, in peccato a morte occupari dicitur, sed non in actu peccati, quoniam iam actus transit, sola macula, & reatu manentibus. De Nadab autem, & Abiu, sic fuit, quoniam in toto tempore illo, quod fuit, ex quo alienum ignem thuribulis superposuerunt usque ad ipsam actualem mortis infictionem, semper in peccato manserunt: nam tunc ad ponendum thuribula, cum igne profano super altare properabant, sed hoc actus peccati erat, & ob hoc non destiterunt, quousque illos inflata occupauit mors, ergo in toto isto tempore non conterebantur, sed tunc de peccato doluerunt, cum actum peccati dimittere inceperunt, quod fuit in ipsa mortis infictione, tunc enim, quia sic egerant, doluerunt. Solum igitur dici potest, quod Nadab, & Abiu, de peccato

Nemo potest dolere de peccato, cum in illo perma-

Quid de Nadab, & Abiu damnatione, vel saluatione tenendum est.

Nadab, & Abiu non senserunt magnam dolorem in igne.

cato contri sunt in mortis infictione, & non aliquo tempore ante. Item ea, quae supraposita sunt, adhuc magis probantur, quoniam si isti in peccato suo morerentur, Deus exercuisset in eis grauiorem vltionem, sed non exercuit, quoniam etiam vestes eorum intactas reliquit, ergo non mortui sunt in peccato, hoc patet, quoniam sicut Propheta ille Domini a leone occisus est, quia tamen in peccato mortuus non fuit, sed semper vir Dei dicitur, carnes eius a leone lacerate non sunt, ita & in Nadab, & Abiu, factum est, quoniam vestes eorum ab igne crematae non fuerunt, nec incinerata corpora, ergo videtur quod in peccato mortui non sunt. Sed aliquis contra hoc arguet, quoniam sicut in Assyris factum est, cum enim occidisset Angelus centum octoginta, & quinque millia, vestes eorum, & arma ab igne illaesa manserunt, eorum corporibus incineratis, constat tamen quod isti nequissimi fuerunt, & in peccato mortui sunt, vestes tamen illorum illaesa manserunt, non ergo arguitur sufficienter Nadab, & Abiu, etiam aeternaliter non perierunt, quoniam vestes eorum combustae non sunt. Ad hoc est respondendum, quod non est simile de morte Assyriorum, & Nadab, & Abiu, quoniam quamuis Assyriorum vestes, & arma, illaesa manserunt, corpora tamen in signum malitiae ipsorum intra vestes, & arma incinerata sunt, in sacerdotibus autem istis non sic accidit: nam sicut vestes eorum ab igne illaesa manserunt, ita & corpora eorum cremata non sunt, quod signum est Deum noluisse eos grauibus poenis afficere. Item cum vestes, & arma Assyriorum morientibus ipsis, illaesa manserunt, non ad aliquam eorum probationem factum est, sed vt Iudaei inde arma, & vestes illas consequerentur, magnum enim precium erat in vestibus, & armis centum, & octoginta quinque milium virorum, praecipue cum Iudaei nimis indigerent armis ad defensionem ab hostibus. In his autem sacerdotibus morientibus non sic factum est, quoniam non relictae sunt vestes eorum ad aliquam futuram utilitatem cum in eis sepulti fuerint, sed magis ad demonstrandum excellentiam Dei punientis, qui eos usque in id solum punire voluit, quantum promeriti erant. De morte autem Nadab, & Abiu, hoc sentiendum est, quod ipsi merito prauaricationis illius in offerendo ignem alienum mortui sunt, atque in ipsa mortis infictione, de peccato dolentes ab aeternis cruciatibus liberati sunt, & quod ista mors tanta poenalaris fuit, quantum eorum prauaricatio merebatur, & quod non fuerunt cremata corpora eorum, nec vestes, quoniam ad quendam gradum supplicii attinebant. Voluit autem Deus hoc non inferri, quia quantitatem prauaricationis suae, inflata poena transcendere, in quo, & eos in bono fuisse approbavit. Est autem, & adhuc aliud in morte Nadab, & Abiu, quoniam quamuis igne exurent, combusti sunt, satis tamen probabiliter dicendum est, eos non sustinuisse valde magnum dolorem in illa combustione, sicut aliis hominibus euenire solet, & hoc satis facile, atque solitum Deo est. Nam in ipsis inferni suppliciis, omnes ab eodem exurunt igne, sed quidam grauissimos, alii autem minores perferunt cruciatu, sic quoque est futurum de igne conflagrationis, qui ante diem iudicii adueniet, aut vt verius dicamus, in ipso die iudicii purgaturus omnia elementa, & omnia animalia, atque ipsos homines combusturus, vt sic ad iudicium preparatio quaedam sit. De hoc Beatus Petrus in Canonica sua 2. cap. 3. constat tamen, quod in illa conflagratione non omnes aequaliter punientur, quoniam illi, qui valde boni sunt, & supplicia non merentur, iniuste valde tanto premerentur cruciatu. Item quia iniustum valde erat aequalem men-

suram dolorum bonis, & nequissimis esse, praesertim in tempore illo, in quo ipsa aeterna supplicia, aut aeterna beatitudo incipit. Dicant ergo omnes Sancti Doctores, & sic necessarium est, secundum Dei iustitiam iudicantis, vt illi qui valde boni sunt, in conflagratione vniuersali acerrimos dolores exurentis ignis non sentiant, sed quasi sopore detenti, mortem ipsam degustent. De aliis autem hominibus dicendum est, quod illius conflagrationis, & mortis inaequales patientur dolores, gradualiter differentes, sicut ipsa peccatorum suorum, onera inaequalia sunt. Sic ergo de Nadab, & Abiu, dicendum est, quod in hac quae inflata eis est morte, non acerrime cruciati sunt, quia non valde multum peccauerant, quod manifestatur, quoniam in hoc cruciatu eorum corpora incinerata non sunt. Dixit quoque Dominus ad Aaron. Hic ponitur correctio Dei ad Aaron, & est quoddam preceptum directiuum sacerdotum, quantum ad magnam temperantiam, quae obseruanda est tempore ministrations, scilicet vinum non bibant, & ista locutus fuit Dominus per se ad Aaron, & non mediante Moyse, sicut in quibusdam aliis locis fieri solet. Nam cum Deus loquitur ad Aaron mediante Moyse, dicitur: Locutus est Dominus ad Moysem: Loquere ad Aaron, &c. sed hic non dicitur, quod Moyse loqueretur ad Aaron, sed per se locutus est cum dicitur: Dixit Dominus ad Aaron. Ex hoc autem inducitur, quod Aaron fuerit Propheta, quia illi Prophetae dicebantur, quibus Deus loquebatur, in hoc autem sic factum est, quoniam hic patet quod locutus fuerit ei, & Numeri 12. cap. dicitur, quod Deus locutus est ad Mariam, & Aaron in ostio tabernaculi, declarat hoc Deus 1. Regum, cap. 2. quod ad Aaron locutus fuerit, & quod eum assumpserit in sacerdotem, cum dicitur: Nunquid non aperte reuelatus sum domui patris tui, cum essem in Aegypto in domo Pharaonis, & elegi eum ex omnibus tribubus Israel, mihi in sacerdotem? Vinum, & omne, quod inebriare potest non biberis. Istud est documentum ad Aaron, & filios eius pro tempore ministrations suae. Ex hoc aliqui dicunt, quod Nadab, & Abiu, mortui sunt propter ebrietatem, quia hic subiungitur, ne sacerdotes, cum ministrant vinum bibant. Sed de hoc supra satis ventilatum est, & dicendum non esse hanc sufficientem probationem, quia ista incidentaliter posita sunt, sicut interdum consueuerunt multa alia precepta incidentaliter poni ad historiam. Et satis conuenienter fuit positum hic istud preceptum, quamquam Nadab, & Abiu, non fuerint mortui in ebrietate, quia hic incipit ministratio sacerdotum. Decuit ergo poni ista precepta, quae eis conuenientia erant. Erat autem valde conueniens hoc preceptum de non bibendo vinum tempore ministrations, ideo satis opportunum fuit inseri hic ad hanc sacerdotum cremationem, dicitur autem, quod non debent bibere vinum sacerdotes, aut aliquid quod inebriare potest tempore ministrations, est autem intentio, vt nihil sumerent, quo inebriati perderent actum discernendi, & quia nihil est, quod magis ad hoc efficiat, quam vinum, expressum fuit specialiter vinum. Sunt autem alia praeter vinum, quae inebriant, sicut ficera, quaedam quoque confectiones sunt, quae inebriantiam vim habent. Ab omnibus istis debebant sacerdotes abstinere, quia eadem causa erat in omnibus, cum dicitur hic, quod non biberent sacerdotes aliquid quod inebriare possit. Eodem modo intelligendum est de comestione, si aliquid est quod comeditur, quod ebrietatem faciat, sunt enim aliqui cibi, qui comesti hominem, sensibus priuant, ac si penitus ebrius esset, sic est fructus palmarum Aegyptiarum, quoniam si accipiantur isti fructus, antequam maturescant, cum lingue apponuntur sitim tollunt, si autem, postquam maturi sunt, comedantur, causant ebrietatem, & hoc Solinus in Polistor, cap. de

Aaron ppheta fuit.

Præter vinum alia sunt, quae inebriant.

de Aegypto ait: Palma Aegyptia si priuquam maturuit, decerpatur, gustata ardet sitim: nam si matura sumatur, sensum intercipit, gressum praepedit, linguam retardat, obfessisque officis mētis, & corporis, vitium ebrietatis imitatur. Sicut ergo sacerdotes curare debebant in bibendo omne, quod inebriare potest, ita & in comedendo, si aliquid inebriare potest, ideo non debent comedere fructum Aegyptiarum palmarum, cum matura est, dicitur tamē, ne bibant aliquid quod inebriare potest, quoniam ebrietatē frequētius causatur in bibendo, quam in comedendo. *Non bibetis tu, & filij tui, quando intratis tabernaculum testimonij.* Hoc praecipit dabatur ad Aaron, & omnes posteros suos, quia nulli eorum licebat comedere aliquid quod inebriare posset, vel bibere, & hoc erat solum in temporibus, quibus ministrabant in Sanctuario: nam aliis temporibus licitum erat comedere, & bibere, quicquid vellet, sicut aliis hominibus licebat. Arguet ex hoc aliquis, quod nunquam liceret sacerdotibus bibere vinum, aut degustare aliquid inebriatum, quoniam ministratio fiebat in Sanctuario omni tempore, eis autem non licebat bibere vinum, cum ministrarent, ergo nunquam deberent bibere vinum. Ad hoc respondetur, quod sacerdotibus interdictum erat, solum bibere vinum, cum ministrarent, hoc autem modicum tempus erat, quoniam non ministrabant omnes sacerdotes quotidie, immo nec poterant ministrare, quoniam sacerdotes valde multi erant, locus autem, in quo ministrabatur erat vnus, scilicet solum ipsum Sanctuarium, quod fecit Moyses in deserto, & postea templum Salomonis, in quo positum fuit tabernaculum, quod Moyses fecerat in deserto, & quia isti sacerdotes erant valde multi, diuisi sunt in viginti quatuor partes, quae vocantur viginti quatuor sortes. Et hoc tempore Dauid, habetur 1. Paralipomenon 24. cap. Isti autem sic ministrabant, vt illi qui erant in vna sorte, ministrarent vno tempore, & qui in alia sorte, ministrabant alio tempore, & cum essent viginti quatuor sortes, diuidebatur annus in viginti quatuor partes, & qualibet fors ministrabat in particula sua, dum autem illi, qui erant in vna sorte, ministrarent, omnes de aliis sortibus, poterant bibere vinum, & facere omnia alia, quae alii homines faciunt, & rursus omnes, qui sunt in sorte illa, cui competit ministratio, non ministrant, sed solum aliqui eorum, & fiebat isto modo, quoniam, cum qualibet fors istarum viginti quatuor esset satis magna, quando proueniebat illa ministratio, mittebatur fors inter omnes sacerdotes, qui erant in illa sorte, vel distributione, & cui fors euenisset, ille erat ministrans. Sic apparet Luc. 1. cap. cum dicitur de Zacharia, patre Beati Ioannis, quod ipse erat sacerdos de vice Abia, quae erat septima fors, & postea dicitur: Et factum est, vt cum sortesungeretur Zacharias in ordine vicis suae ante Deum, secundum consuetudinem sacerdotij, sorte exiit, vt incensum poneret, & sic innuitur ibi, quod erat consuetudo apud sacerdotes, quod sorte diuideretur quis eorum ministraret. Et tunc quando ministratio fieret in aliqua sorte sacerdotum, ille solus, cui proueniret fors ministrandi, abstinere a vino, & ab omni alio, quod inebriare potest. Caeteri autem libere poterant bibere quicquid vellet, atque comedere, & sic non proueniret cuilibet sacerdoti in eodem anno, quod multis diebus abstinere a vino, sed forte abstinere vno, vel duobus, aut satis paucis, & aliquando esse poterat, quod alicui sacerdoti non eueniret in vno anno, vel in duobus, quod abstinere a vino, quoniam sortes raro eueniebant, ideo satis apparet quomodo sacerdotes, vt communiter bibebant vinum, & modicum tempus erat, in quo abstinere deberent. Sed di-

Sacerdos paucis diebus tenebatur abstinere a vino.

De diuisione sacerdotum ad ministrandum.

feret aliquis, quod hoc fuit verum post tempora Dauid Regis, quoniam tunc facta sunt omnes diuisiones sacerdotum in viginti quatuor partes, & diuisiones Leuitarum in cantores, & ianitores, & alia officia, vt habetur 1. Paralipomenon cap. 23. & 4. & 5. Ante Dauid autem non erant facta istae diuisiones, ideo videtur quod sacerdotes omnes, simul ministrabant, & omnes simul tunc a vino abstinere. Adhuc dicendum est, quod ante tempora Dauid quamquam non essent factae certae distributiones, sicut ipse fecit in viginti quatuor partes, tamen non omnes simul ministrabant, sed aliqui vna die, aliqui autem alia, vt habetur ex his, quae dicimus supra 6. cap. Ideo tunc sacerdos, qui illa die ministraret, non poterat tunc vino vti, aut alius portionibus inebriationis, oēs tamen alij sacerdotes poterant vinum, & quicquid vellet bibere, ideo semper manet, quod sacerdotibus non esset vetitum bibere vinum: nam maiori tempore cuilibet eorum licebat, quod illicitum esset. *Quando intratis tabernaculum testimonij.* Per hoc signat ministratorem, scilicet non bibent vinum, quando ministrarent. Dicitur tamen hic de ministratore, quae fiebat in tabernaculo testimonij, non enim de ea sola, quae ibi fiebat, sed de omni ministratore, quae erat intra Sanctuarium, siue esset in atrio, siue intra tabernaculum. Nam sicut illicitum erat bibere vinum, aut aliquid inebriatum sacerdoti, cum intraret ad ministrandum extra tabernaculum, ita illicitum erat cum intraret ad ministrandum intra atrium solum super altare. Nam si solum vetitum esset bibere vinum sacerdoti, qui intraret intra Sanctuarium, non esset prohibitum bibere, cum sacrificaret in altari holocaustorum, quia illud non erat ministrare intra tabernaculum, sed hoc falsum est, quoniam potissima ministratio totius Sanctuarij erat in sacrificando: ergo qui sacrificarent deberent multum a vino abstinere, ideo dicitur quod dicitur vocatur hic tabernaculum testimonij large pro tota ipsa domo Sanctuarij, sic enim accipitur supra in litera, cum dicitur. Non exibitis fores tabernaculi, alioquin peribitis, tamē ibi probatum est, quod intelligatur de toto Sanctuario. Alio modo potest dici, quod accipitur hic tabernaculum testimonij proprie, scilicet, quod solum esset vetitum bibere vinum quando sacerdos intraret ad tabernaculum Sanctuarij, sed tunc ista coincidunt, quia ad eisdem pertinet sacerdotes: nam illi qui ministrabant intra tabernaculum ministrabant extra in atrio, ideo siue dicitur de ministratore, quae erat in tabernaculo, siue de illa, quae erat in atrio eius non differt, quoniam iste dicitur te cōse quantur, & qui ministrabat in vna ministrabat in alia sufficienter ergo dictum est, quod abstinere a vino cum intrarent in tabernaculum testimonij: quoniam per hoc intelliguntur omnes ministratores, quae erant in toto Sanctuario. Erant autem quatuor in toto Sanctuario ministratores. Prima erat in atrio tabernaculi in sacrificijs diuersorum generum super altare holocaustorum. Secunda ministratio erat in mensa propositionis, quia ponebantur ibi panes duodecim in memoria duodecim filiorum Israel, vt habetur j. 24. c. Tertia ministratio erat in candelabro, scilicet quod quod die sacerdos in aurora, & in vespere incendebat, & disponebant lucernas, vt habetur Exo. 27. cap. & infra 24. cap. Quarta ministratio erat in altari thymiamatum, secundum quam sacerdotes quotidie in aurora cremabant thymiamata, & in vespere iterum, vt habetur Exod. 30. cap. Istarum autem quatuor ministratorum tres erant quotidianae, vna autem non. Prima enim, quae est in oblatione sacrificiorum quotidiana erat, quoniam quotidie offerebatur vnus agnus anniculus in aurora, quod vocatur sacrificium matutinum, & alius agnus anniculus in vespere, quod vocatur sacrificium vespertinum. Haec autem ex nulla causa omittentur, vt patet Num. 28. c. id vocatur istud iuge

Sanctuarij tabernaculum est duplex.

Sacerdotes, quare a vino abstinere iubeantur.

Vinum si sumat moderatè potius est salutius quod obest.

iuge sacrificium. Alia ministratio, quae erat in candelabro quotidiana erat, nam quotidie in aurora, & in vespere sacerdos disponebat lucernas in candelabro, quasdam extinguens, & alias incendens. De hoc Exo. 27. & 30. cap. Alia ministratio, quae erat in altari thymiamatum, quotidiana erat, nam quotidie in mane, & in vespere cremabatur, vt habetur Exo. 30. cap. Vltima harum ministratorum non erat quotidiana, sed dispositio panum super mensam propositionis, nam non ponebantur quotidie panes super mensam, sed per dies sabbati, accipiebantur enim 12. panes, & illi ponebantur super mensam propositionis recentes in sabbato, manebantque ibi vsque ad alterum sabbatum, & tunc auferebantur priores duodecim, & ponebantur alij duo decim recentes. Sic erat cultus iste perpetuus in filiis Israel. De hoc habetur infra 24. ca. ad has autem ministratores ingrediebantur sacerdotes in tabernaculum federis, vel in ipsum atrium. *Ne moriamini.* Idest non bibatis vinum, vel aliquid inebriatum diebus ministratores vestrae, quoniam moriamini: hoc erat, quia si sacerdotes imperio diuino repugnabant, & Deus occideret illos, sicut supra dicitur occidisse Nadab, & Abiu, quamquam non ex causa factae ebrietatis, sed ex aliquo altero, vt supra declaratum est, sed in hoc nihil refert, quia quomodo cumque peccarent contra praecipitum Domini, morientur. *Quia praecipitum est sempiternum.* Idest ritum istum de non bibendo vinum, vel aliquid inebriatum temporibus ministratores, ideo obseruare debetis, quia praecipitum est sempiternum. Nec debet tamen intelligi, quod Deus poneret hoc pro causa obseruationis, nam tunc esset sensus, quod tunc ob hoc Deus mandabat abstinere a vino temporibus ministratores sacerdotales, quia hoc erat praecipitum sempiternum, & sic antequam Deus hoc daret esse praecipitum. Falsum tamen est, ideo non ponit ibi, quia, tanquam reddidit causam, sed magis tanquam expositionem, scilicet quia praecipitum sempiternum est, id est, & iste ritus de non bibendo vinum erit praecipitum ad semper. Vel potest intelligi pro causa, scilicet non bibatis, ne moriamini, quia praecipitum sempiternum est, id est illud non est temporale, vel ad vnam diem obligans tantum, sed sempiternum est, id est obligans ad semper, licet non ex semper, ideo quandoque, contra feceritis semper peccabitis, quia semper manet obligatio ad obseruationem huius praecipiti, cum sit sempiternum. *In generationes vestras.* Idest tandiu durabit iste ritus abstinendi a vino tempore ministratores sacerdotales, quandiu durauerint generationes vestrae. *Vt habeatis scientiam discernendi.* Ista est causa, propter quam iubeantur abstinere a vino, scilicet vt haberent scientiam discernendi, id est haberent libertatem in iudicando, & non impedirentur a vino, aut ab alio, quod inebriatum est. Vinum autem secundum se non tollit scientiam discernendi, vel vsum discretionis, sed solum cum immoderate bibitur, tamen si sumatur in debita quantitate, potius confert quam laedit. Vt etiam hic vinum totaliter, & non in aliqua parte, quoniam si daretur facultas sacerdotibus, quod biberent vinum tempore ministratores suae, difficile esset eis tolli, quin aliquando biberent immoderate. Cum autem nullo modo bibunt, facile est non excedere, est enim hoc de his, quae euitantur, non tanquam mala, sed tanquam periculosa, sic enim iuramentum fugere iubemur, non quidem quoniam ipsum malum sit, sed quoniam ex frequentatione iurationis periculum induci solitum est, iuxta illud: *Vir multum iurans replebitur iniquitate, & non recedet a domo eius plaga:* sic enim dicit Apostolus: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, non quidem, quod ipsum malum sit, sed quia ex eius frequentatione, luxuria inducitur.* De his extra, de iureiuranti, cap. & si

Alph. Tost. super Leuit.

Christus dicitur enim: vinum, vel aliud inebriatum tollere scientiam discernendi, non quidem scientiam, quae est ipse habitus, quoniam haec per ebrietatem non cessat, sed scientiam vocat ipsum actum sciendi, aut actualiter speculandi, vel discernendi, cuius causa est, quoniam vinum bibitum resoluitur in magnam partem fumorum, qui ascendunt a stomacho ad cerebrum, & cum fuerint in magna quantitate totam cellulam phantasticam replent, & perturbant indisponentes species, quae ibi sunt, quo facto necessarium est tolli omnem actualem speculationem. Cuius causa est, quoniam quamuis intellectus non sit aliqua potentia vt organo in suo actu, nec consequens corporis complexionem, praesupponit tamen ad actum suum, actum organorum, & actus quorundam organorum praesupponit iam existisse, aliorum autem organorum actus praesupponit existere. Sic etiam est de actu potentiae phantasticae, nam tunc oportet, vt aliquis actualiter se conuertat super phantasmata, cum debet intelligere actualiter, iuxta illud Aristoteli in 3. de Anima. oportet intelligentem phantasmata speculari, id est, quod ille, qui actualiter intelligit, debet habere actualem conuersionem, & speculationem super phantasmata, iste tamen species phantasticae sunt nimis indispontae, & valde laesa repleta cellula phantastica fumis insurgentibus ex resolutione vini, ideo cum aliquis ebrius est, impossibile est, quod aliquid intelligat, vel parum, & distorret valde, ideo status ebrietatis ei, qui vult attingere aliquem gradum in speculationibus, valde repugnans est. Ob hoc autem cum Salomon loqueretur de vanitatibus Ecclesiastici cap. 2. de desiderio sciendi subiungit: *Abstinui carnem meam a vino, vt animam meam transferrem ad sapientiam.* In quo videtur, quod ablatio vini ad speculationem facit, non quidem, quod directe vinum speculationem tollat, sed per accidens, cum in magna quantitate bibitur est. *Inier sanctum, & prophanum.* Inter pollutum, & mundum, in quibus sacerdotes distinguere debebant cum ministrabant, scilicet quid esset sanctum, & quid prophanum. Dicitur enim aliquid sanctum, quia ad vsum Dei applicatum est, quod sanctificare est, vocatur autem prophanum id, quod sequestratum est a rebus sacris, vel potest fieri in eo aliqua ministratio coram Domino, vnde prophanum dicitur, quasi procul a sano, id est separatum a Sanctuario. & hoc est distinguere, quae sunt vasa sancta, in quibus licet ministrare, & quae sunt prophana, in quibus non licet, vel quis est ignis sacer, quo ministratores Sanctuarij fieri debent, & quis est prophanus, qui illas tangere non debet. In hoc autem errauerunt Nadab, & Abiu, quoniam non iudicauerunt inter sanctum, & prophanum, id est non fecerunt aliquam differentiam inter ignem sacrum, vel non sacrum, an oporteret magis vt illo, quam illo ad ministratores Sanctuarij. Etiam debebant ipsi distinguere inter mundum, & immundum, scilicet, quid erat mundum ad offerendum, & quid immundum, quod potissimum fit in animalibus, quorum quaedam ad immolationem immunda erant, alia autem minimè, & hoc siue secundum immunditiam, quae accipitur ex parte speciei, siue secundum eam, quae est ex aliquo casu, vel ex aliqua conditione indiuidui, omnia namque debet respicere sacerdos ministrans, vt nihil immundum offerret. Etiam accipitur hoc in pane, vino, & oleo, in quibus ad hoc, quod offerantur, oportet esse munditiam, de qua indicare ad sacerdotes, qui ea ab offerentibus recipiunt, pertinebat. Si autem illi ebrii essent, non possent iudicare in his, quod mundum, vel immundum esset. Haec autem dicebat Deus necessaria esse discretioni sacerdotum, quae verum est pro tempore, quo ministrabant, alia tamen propria erant, in quibus requirebatur alia prudentia

Quo vii tollit actu sciendi scientiam.

Tex. 30. & 39.

Sacerdotes distinguere debent sanctum & prophanum.

Quid est sanctum & quid prophanum.

M sicut

ficut distinguere inter causam & causam, & sanguine & sanguinem, lepram & lepram; quoniam ad sacerdotes iudicantes ista pertinebant, vt habetur Deute. 17. cap. cum dicitur: Si difficile, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram, & iudiciu videris intra portas tuas variari, surge, & ascende ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Necessaria igitur erat in sacerdotibus alia dispositio preter eam, qua hic ponitur, sed illa erat ad iudicandum in causis hominum, ista autem, de qua hic, erat ad discernendum in ministracione diuina, ideo ad aliam discretiorem non ponitur, quod sacerdotes debeant abstinere a vino, in ea tamen, quae est ad sacerdotalem ministracionem, iubeatur abstinere a vino, cuius causa duplex est. Prima quia periculosior, & maior offensio est, cum aliquis peccat in diuina ministracione, quam si peccaret in iudicio humano, ideo cautius fieri oportet, circa diuinam ministracionem, quam circa actus humanos, & litigia diffinienda. Secunda causa est, quoniam si sacerdotibus vetitum esset bibere vinum omni tempore, quo iudicant, esset satis magna difficultas cum iudicium quotidianum sit, & deberent quotidie abstinere a vino. Si tamen in ministracionibus sacerdotibus solum abstinerent, illud leue esset, quia cuiilibet sacerdoti pauci dies ministracionis in toto anno proueniebant. *Docceatisque filios Israel omnia legitima mea.* Id est debetis habere discretiorem, vt possitis docere filios Israel ea, quae pertinent ad legem. Et non vocantur hic legitima omnia, quae in lege sunt, sed solum ea, quae caeremonialia sunt, & vocantur pure legalia, siue caeremonialia, nam lex proprie consistit in eo, quod a legislatore est per eius potestatem deriuatum, & hoc magis conuenit ad illa praecpta, quae praeferunt voluntatem legislatoris, non videntur habere aliam causam, alia autem praecpta, quae ratione habere videntur, cum dependant ex principijs intellectus practici, magis videntur esse a natura, quam a legislatore, ideo non vocantur ita proprie leges. Sic autem accipit hic legitima sua, id est, leges caeremoniales de rebus offerendis, & ritibus oblationum. Haec enim pertinebant specialiter ad sacerdotes ministrantes: debebant enim erudire filios Israel, quid deberent offerre, & quando, & qualiter, & de solennitatibus, & modo obseruationum, alia autem praecpta, quae erant iudicialia, & ea quae moralia erant, non pertinebant directe ad sacerdotes ministrantes, sed magis ad eos, qui erant quasi praedicatores inter illos. Erat enim iudaeis solitum per sabbata in Synagogis suis praedicantes audire, qui docebant de lege, quantum ad omnia. De hoc habetur Lucae 4. cap. & aliqua liter colligitur Actuum 14. cap. Sacerdotes tamen de quibus hic dicitur solum ministrabant, ideo pertinebat ad eos solos docere Israelitas in eis, quae ad illas ministraciones attinebant, *Quae locutus est dominus ad eos per manum Moysi.* Id est doceatis filios Israel, omnia quae locutus fuit Deus ad illos, scilicet omnia praecpta caeremonialia, & hoc per manum Moysi, id est per Moysen. Et est sensus, quod Deus protulit omnia praecpta caeremonialia ad filios Israel, & hoc non immediate, sed per Moysen, vt apparet in hoc Leuitico, cum saepissime dicatur: Locutus est Dominus ad Moysen: Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Per se autem Deus non fuit locutus Israel, nisi super montem Sinai, cum dedit praecpta decalogi. Dicitur autem loqui per manum Moysi, id est per Moysen, quia per manum non fit aliqua locutio, cum non sit organum formatiuum vocis, aut expressiuum, dicitur tamen per manum Moysi, id est per os, ponitur autem manus pro omni-

Iudicare de offensis, & in causis pertinebat ad sacerdotem.

In quo lex consistit.

Munus educationis etiam, apud Hebraeos exercebatur.

bus organis: quia ipsa est organum organorum, iuxta Aristot. 2. de Anima.

De partib. animalium lib. 4. c. 10.

Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctum Sancto rum est. Comedatis autem in loco sancto, quod datum est tibi, & filijs tuis, de oblationibus Domini, sicut praecptum est mihi.

31. dist. c. tenere ibi, q. 2. & alia. 82. di. c. p. poluisti. & cap. plurimos. 32. q. 4. c. recur. rat.

Pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu, & filij tui, & filiae tuae tecum. Tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostijs salutaribus filiorum Israel, eo quod armum, & pectus, & adipem, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua, sicut praecpit Dominus. Inter haec hircum, qui oblatum fuerat pro peccato, cum quaereret Moyses, exustum reperit: iratusque contra Eleazar, & Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait: Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, quae sancta Sancto rum est, & data vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini, praesertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, & comedere debueratis eam in Sanctuario, sicut praecptum est mihi? Respondit Aaron: Oblata est hodie victima pro peccato, & holocaustum coram Domino, mihi autem accidit, quod vides. Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in caeremonijs mente lugubri? Quod cum audisset Moyses, recepit satisfactionem.

De pe. di. 3. ca. inter haec hircum & filij gl.

Locutusque est Moyses. Hic describitur tertium principale, si defectus comestitionis. Et diuidit in duo, quoniam primo agitur de comestitione retardatione: secundo de eius totali omissione: secunda ibi. *Inter haec hircum.* Circa primum dicitur hic. *Locutusque est Moyses ad Aaron & Eleazar, & Ithamar.* Ad hos tres locutus est, quoniam hi soli sacerdotes erant alij duobus mortuibus. *Filios eius, qui residui erant.* Id est, quamuis filij Aaron essent quatuor: tamen de illis iam soli duo residui essent, scilicet Eleazar, & Ithamar, quoniam alij duo, scilicet Nadab, & Abiu mortui erant. *Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini.* Hic Moyses conuocat sacerdotes ad comedendum illas partes sacrificiorum, quae eis proueniebant, & dicitur, quod tollant sacrificium, quod remansit de oblatione dñi, id est multa animalia Deo oblata sunt, & illorum quaedam cremata sunt in se tota, sicut animalia, quae in holocausto sacerdotum, & in holocausto totius populi data sunt: alia autem sunt cremata sunt, sicut animalia pro hostijs pacificis, & pro peccato populi.

Comestio nis retardatio.

De

De omnibus his animalibus accipiebant sacerdotes, & aliquid proueniebat domino, nam de hostijs pacificis pectusculum, & armus dexter cedebant in ius sacerdotum. De hostia autem pro peccato populi omnes carnes in ius sacerdotum cedebant, & quia ista omnia domino oblata fuerant, & cedebant istae partes in ius sacerdotum, dicebantur eis relictae de oblatione Domini: habebant enim sacerdotes hic partem de tribus animalibus, scilicet de boue, & arietem pacifico, qui oblatus sunt a populo, & de hircu pro peccato populi, de boue, & oue habebant armum dextrum, & pectusculum, vt habetur supra 7. c. de hircu pro peccato habebant omnes carnes, & pellem, vt habetur supra 6. cap. ideo haec omnia comedere debebant. Cum autem dicitur hic, quod tollerent id quod remanebat de oblatione Domini, non est sensus, quod istud mansisset quasi ex obliuione non combustum, vel quia non potuit comburi, aut ex aliqua alia occasione, sed quod istud remanebat eis de oblatione Domini, id est cedebat in iura eorum de oblatione, sicut domino cedebant partes suae, quae coram eo cremabantur. *Et comedite illud absque fermento.* Id est partes sacrificiorum coquebant sacerdotes intra atrium tabernaculi, & ibi comedebant eas, quamquam in hoc differentia erat, quoniam de pectusculo, & armo, quae proueniebant de hostijs pacificis, licebat sacerdotibus, & omnibus de familia sua comedere iuxta ea, quae declarauimus supra 6. c. & colliguntur in litera infra 22. cap. de carnibus autem hostiarum pro peccato, non licebat comedere omnibus de familia sacerdotum, sed solum masculis de genere sacerdotali, vt habetur supra 6. c. dicitur autem, quod deberent comedere istas partes sacrificiorum absque fermento, quoniam erant specialia ista sacrificia.

An erat necessarium sacerdotes azymos panes comedere. Quae. XIII.

Pro quo sciendum est, quod sacerdotibus non erat ex necessitate comedere panes azymos, cum partibus sacrificiorum, nam & panes fermentatos comedere poterant, ideo illos non azymos comedebant. Sic habetur supra 7. ca. vbi Deus iussit eos, qui offerrent hostiam pacificam offerre simul fermentatos panes, & de illis dicebat prouenire vnum sacerdoti. comedebat igitur fermentatos panes. Cum autem dicitur hic, quod comedere partes illas sacrificiorum cum azymis, siue absque fermento, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quod hoc referatur ad similitudinem, quae eis proueniebat, nam quolibet horum sacrificiorum offerrebat certa pars similia, vt habetur Nume. 15. c. & de illo solum tollebat sacerdos pugillum, atque ponebat super altare, reliquum autem cedebat in ius eius, vt supra 2. c. de istis autem partibus, quae cedebant in ius sacerdotum de similia diffinitum erat, vt comederentur sine fermento, quoniam illa erat pars similia, quae oblata est Domino, & pars eius fuerat cremata super altare, vt habetur supra 6. c. & quia cum his sacrificijs, quae obtulerat populus fuerat datae partes similia, de illis prouenit maxima pars sacerdotibus, quam comedere debebant absque fermento. Potest igitur intelligi de ista similia, quod Deus mandauisset sacerdotibus, vt cum partibus sacrificiorum, quae sibi proueniebant de oblatione populi, comederent similia oblata a populo sine fermento. Alio modo intelligi potest, quod Deus iussit sacerdotibus comedere aliquos panes non fermentatos cum istis partibus sacrificiorum, & quamquam aliam liceret eis comedere panem fermentatum cum sacrificijs, tamen Deus iussit, quod hic comederent sine fermento, quia erat aliquid speciale in his sacrificijs. *Iuxta altare. Id est, quod deberent comedi istae carnes cum panibus,*

Alph. Tost. super Leuit.

circa altare holocaustorum. Nam mandatum erat, quod coquerentur carnes sacrae iuxta altare, & postea ibidem comederentur, quia non licebat eas educi de Sanctuario. *Quia sanctum Sanctorum est.* Ista est causa superiorum, & potest referri ad quodlibet duorum supradictorum, cum dicitur, quod comederentur istae carnes sine fermento, vel quod comederentur iuxta altare. Si autem ad primum referatur, est sensus, quod ideo comedi debebant istae carnes sine fermento, quia sanctum Sanctorum sunt, id est, quia sunt multum sancta, & debent in eis obseruari plures caeremoniae, quam in alijs carnibus vulgaribus. Si referatur ad secundum est sensus, quod comederent istas carnes iuxta altare, quia sanctum Sanctorum est, id est, quia istae carnes sunt multum sanctae per consecrationem factam Deo, non debebant comedi in quolibet loco, sed solum circa altare. *Comedatis autem in loco sancto, quod datum est tibi, & filijs tuis de oblationibus Domini.* Repetitur sententia superioris est, sed nec est inutilis, quoniam si fuit facta determinatio specialiter de carnibus his, quas sacerdotes acciperent in hac die prima ministracionis suae, hic autem subditur generalis sententia de omnibus carnibus, & panibus, quae proueniunt sacerdotibus ex oblationibus factis ad Deum, quoniam illa omnia deberent comedere in loco sancto, scilicet altare holocaustorum. Dicitur hic, quod datum est tibi, & filijs tuis, quoniam omnia, quae separauerat Deus de sacrificijs, pertinebant ad sacerdotem summum, & minores. *Sicut praecptum est mihi.* Id est ista facies, quam sic mandauit mihi Deus, vt faceretis. Dicit hoc Moyses, quoniam omnia praecpta, quae dabantur de ritu sacerdotali ipsi Moysi, primo dicebantur a Deo: deinde ipse referebat Aaron, vt satis patet ex superioribus. *Pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est edetis in loco mundissimo.* Hic ponitur, quaedam declaratio superiorum, & non est additio, quoniam litera videatur hoc signare, cum dicat: Pectusculum quoque, quia ista dictio, quoque, additio est, non potest tamen hic esse additio, quia supra dictum fuit, quod omnia, quae darentur Aaron, & filijs eius, comederent in loco sancto. hic autem dicitur, quod pectusculum, & armus dexter comedantur in loco mundissimo, tamen pectusculum, & armus dexter erant de eis, quae dabantur sacerdotibus de oblationibus Domini: ponuntur tamen hic ista ad exponendum, ne tamen frustra sint, quoniam ex hoc fit differentia de his partibus duabus ad omnia alia, quae proueniebant sacerdotibus de sacrificijs Domini, erat namque regula, scilicet quod supra positum de carnibus, quae cedebant in ius sacerdotum, quae si illae essent de carnibus pacificarum hostiarum, licitum erat sacerdotibus, & omnibus de familia eorum vesci illis. Si autem essent carnes de sacrificijs pro peccato, solum masculis de genere sacerdotali vesci illis licitum erat, sicut habetur supra 6. cap. istam autem differentiam vult assignare hic Deus, ponens pectusculum, & armum dextrum, quae de sacrificijs pacificis proueniebant, & postea subiungit, quod de hoc comedent filij, & filiae suae. *Pectusculum quoque, quod oblatum est.* Id est, etiam pectusculum, & armus dexter, quae proueniunt vobis, comedentur in loco sacro. dicit autem pectusculum esse oblatum, & non armum. Quamquam in hoc aliquis ibi obijciat, quod vtrunque oblatum sit, nam totum animal coram Deo offerrebat, oblatum autem animal necessarium erat, tam pectusculum, quam armum dextrum, & caetera, quae in animali essent, oblata esse. Ad hoc respondendum est, quod duae erant oblationes, in quolibet animali, quod Domino offerrebat. Prima oblatio erat, quia ipsum animal totum offerebatur Domino, & hoc erat cum praesentabatur coram Domino viues apud altare, & suscipiebant illud sacerdotes, & in hac oblatione dicebatur offerri ipsum animal, & non aliqua pars eius, ita quod

Repetitio superio. haud inu. est.

Superiori declaratio quaedam.

In quolibet anima si oblato fiebant duplices oblationes.

M 2 non

non possemus dicere esse oblatum pectusculum, vel armum dextrum, aut aliquid alterum. Secunda oblatio erat, quia specialiter offerebatur aliqua partes animalis, & isto modo dicebamus offerri adipem sacrificiorum, quoniam ipsi semper offerebantur super altare, & cremabantur, & quantum adhuc modum pectusculum dicebatur oblatum esse, quia quamuis non cremaretur in altari, in oblatione hostiarum pacificarum, tamen fiebant quedam caeremonie in ipso, s. q. sacerdos educeret adipem animalis immolati in hostias pacificas, & separaret ipsum pectusculum animalis vtrinque imponens super manus laici offerentis, qui eleuabat ista duo coram Domino sursum, & deorsum, ante & retro, dextrorsum, & sinistrorsum, & tunc accipiebat sacerdos ista de manu laici, & cremabat adipem super altare, pectusculum autem sibi referuabat, vt habetur supra 7. ca. de armo autem dextro animalis non fiebat sic, nec de aliqua alia parte, ideo pectusculum specialiter eleuatum dicebatur, & oblatum coram Domino. Sed hoc non erat in omnibus sacrificijs, na in i. ostijs pro peccato nihil tale erat, nec in holocaustis, sed in solis pacificis, ideo in alijs non dicebatur pectusculum oblatum. *Et armum, qui separatus est.* Dicitur armum separatum, quia de omnibus hostijs pacificis ille separabatur in ius sacerdotum cum pectusculo, vt habetur supra 7. c. & vocatur iste armus aliquando armus separationis ex causa supradicta, vt patet supra 7. cap. cum dicitur: Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tui a filijs Israel de hostijs eorum pacificis. *Edeis in loco mundissimo.* Vocatur locus mundissimus apud altare holocaustorum, quia ille locus erat sequestratus ab omni immunditia vulgari, cum esset locus sacer, & quantum ad hoc, q. comederentur armus, & pectusculum in loco mundissimo nihil differrebat ab omnibus alijs carnibus sacrificiorum, quia omnes in eodem loco comedeantur, nec propter hoc appositum fuit hic, sed propter differentiam personarum comedentium, sicut habetur immediate. *Tu, & filij tui, ac filij tecum.* Id est omnes iste personae poterunt comedere de pectusculo & armo.

Locus mū
dissimus
apud alta-
re holocausto-
rum, quia
re dicat.

Quibus licebat comedere de partibus sacrificiorum.
Questio. XV.

CIRCA hoc autem quibus personis comedere liceat de carnibus sacrificiorum, & quid i eis requiratur, vt licite comedant satis declarauimus supra 6. ca. Sed breuiter dicendum est, q. ad hoc, vt aliquis licite comederet de partibus sacrificiorum, quae proueniebant in ius sacerdotum oportebat, vt mundus esset, quae autem immunditiae sint, a quibus cauere deberet, habetur infra 22. c. Quasi autem ab illis emundari deberet, habetur eo. ca. & Numeri 19. Deinde autem distinguendum est ad personas, quibus licebat comedere de partibus sacrificiorum, quae proueniebant sacerdotibus. Et dicendum, q. de holocaustis nullae carnes proueniebant in iura sacerdotum, quoniam omnes cremabantur coram Domino, sic enim holocaustum dicitur, quasi totum combustum. Manebant autem duo sacrificia de quibus sacerdotes partes habere poterant, s. sacrificium pacificum, & pro peccato. De sacrificio autem pacifico proueniebant solum pectusculum, & armus dexter, vt habetur supra 7. cap. de sacrificio autem pro peccato omnes carnes pertinebant ad sacerdotes, nisi esset sacrificium pro peccato, cuius carnes cremarentur extra castra. In sacrificio autem pro delicto eadem lex erat, praeterquam quod offerebatur, & cremabatur coram Domino cauda eius, vt patet supra 6. c. De his autem sacrificijs pro peccato, vel pro delicto est regula generalis, q. so-

lis masculis de genere sacerdotali licebat vesci illis, vt habetur supra 6. cap. Si autem essent partes sacrificiorum pacificorum, tam filij, quam filiae sacerdotum comedere poterant, vt habetur hic. Praeter hoc etiam licitum erat seruis empticis, & vernaculis sacerdotum vesci illis, vt habetur supra 22. capi. Inquilina autem & mercenarij, atq; omnes alienigenae non habebant ius comedendi de his, vt habetur infra eo. 22. cap. Et cum hic dicitur, quod licitum erat filijs, & filiabus Aaron, & aliorum sacerdotum comedere de pectusculo, & armo dextro hostiarum pacificarum, intelligendum est cum illa filiae non sunt traditae in uxores viris alterius tribus, quam Leuitarum, nam tunc non liceret eis comedere de sanctificatis, quia cum vxor fortiatu familiam viri, talis femina non dicebatur iam de familia sacerdotum, sed de aliqua alia. Non liceret ergo ei, quod licebat alijs foeminis de genere sacerdotum, vt habetur infra 22. cap. Si tamen mortuo viro ista femina rediret in domum patris sui sacerdotis, ius erat ei comedere de carnibus sanctificatis, sicut a principio, cum puella esset, licuerat, vt habetur infra 22. ca. Nulli autem de Leuitis, tam viro, quam foeminae licebat comedere de sanctificatis, quia non erant de familia sacerdotum. *Tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostijs salutaribus filiorum Israel.* Hic datur ius sacerdotibus accipere istas carnes hostiarum pacificarum, cum dicitur q. ista sunt reposita tibi, & filijs tuis, & loquitur de armo, & pectusculo, de quibus immediate dixerat. Cui autem dicitur, quod ista sunt referuata Aaron, & filijs eius, potest intelligi dupliciter: vno modo, q. dicantur hic liberi Aaron, tam filij, quam filiae eius, & erit sensus, q. Aaron, & filijs, & filiabus eius referuatae sunt istae partes, vt comedat eas, quoniam omnibus illis comedere licet, sicut supra immediate dictum est, s. edetis tu, & filij tui, & filiae tuae tecum. Alio modo intelligi potest, q. solum nomine liberorum intelligantur filij Aaron masculi, qui in sacrificijs ministrant, & tunc est sensus, q. ista sunt referuata Aaron, & filijs eius, ita q. cedunt eis in ius, quoniam nullus habebat ius percipiendi ista, nisi sacerdos ministrans. Et quamquam est filiabus Aaron, & posterorum suorum licitum esset comedere de his carnibus sacris, tamen nullus habebat ius ad percipiendum istas carnes, nisi ille, qui ministrabat, & iste erat Aaron, & filij sui facti sacerdotes, & hunc sensum intelligit hic litera, quamquam si ponatur sensus superius non repugnabit. *De hostijs salutaribus filiorum Israel.* Id est, quod istae partes, quae hic dicitur esse separatae in ius sacerdotum erant de hostijs salutaribus, id est de hostijs pacificis: vocantur enim hostiae pacificae salutes, quoniam salutes a salute dicitur, & sic dicuntur salutes, quoniam pro salute habita, vel habenda offerebantur. Sic autem de pacificis hostijs dicimus, quoniam ipsae sunt pro pace habenda, vel pro habita, id est, vt nobis pacificetur, vel quia iam pacificatus est. Fiunt autem potissimum istae hostiae pacificae pro salute impetranda, vel cum aliquis salutem impetrasset, illas offerebat, nihil ergo refert vocare istas hostias pacificas, vel salutes: ad idem enim vtrinque pertinet. *Eo quod armum, & pectus, & adipem, qui cremantur in altari eleuauerunt coram Domino.* Id est datur hic causa, quare ista duo pertinerent ad sacerdotes de hostia pacificorum, & redditur causa, scilicet, quod ista eleuauerunt coram Domino, ideo cedent in ius sacerdotum.

Ius sacerdotibus datur ad accipiendas carnes hostiarum pacificarum.

Quare hostiae pacificae vocantur salutes.

An causa que datur in textu sit conueniens.

Respon.

Respondendum est, quod ista est conueniens castitas superiorum, nam hoc est generale fundamentum in hostia pacifica, quod tota hostia pacifica pertinebat ad offerentes laicos, & ideo quidquid tolleretur de illa hostia, dicebatur auferri ipsis vulgariibus, tanquam de suo tolleretur. Sic habetur supra 7. ca. cum dicitur: Pectusculum enim eleuationis, & armum separationis tui a filijs Israel de hostijs eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti ac filijs eius. Cum ergo ista hostia pertineret ad laicos offerentes, quamquam ipsa offerretur Domino, quoniam immolata est, per illam tamen generalem immolationem, atque oblationem nihil consequeretur Deus, nec sacerdotes, nisi specialiter applicaretur eis quedam alia caeremoniali oblatione, per quam videretur ius Deo, vel sacerdotibus acquisitum: & quia in tota hostia pacifica non fiebat hoc, nisi in adipibus, & pectusculo, & armo dextro, ideo ista tria pertinebant solum ad Deum, & sacerdotes de hostia pacifica. Et cum dicitur hic, quod pectusculum, & armus dexter pertinet ad sacerdotes, quia eleuauerunt armum dextrum, & adipem, & pectusculum ipsi populi lares coram Domino, conueniens causalitas redditur, nam de tota hostia pacifica per oblationem generalem nihil pertinebat ad Deum, vel sacerdotes, nisi aliqua specialis applicatio postea fieret. Sed ista tria, scilicet adipem, armus dexter, & pectusculum fuerunt eleuata specialiter coram Domino in manibus ipsorum offerentium, ergo ista ei specialiter applicabantur, non autem applicarentur, nisi eleuarentur coram Domino. Et quamquam ista tria per eleuationem speciale coram Domino pertinerent ad Deum, tamen Deus non faciebat illa cremari coram se, sed solum adipem, tradens alia duo sacerdotibus in partem suam, vt habetur supra 7. capit.

Quomodo dicitur hic, quod adipem, & dexter armus, & pectusculum coram Domino eleuantur. Questio. XVI.

SED adhuc quaeret aliquis, quomodo dicitur hic quod adipem, & armus dexter, & pectusculum eleuantur coram Domino cum supra 7. cap. dicitur solum de adipibus, & de pectusculo. Fortè aliquis responderet, quod ista tria eleuabantur, & istud argumentum nullum est, quoniam aliquando sacra Scriptura omittit aliqua in vno loco, quae supplet in alio, sicut in duobus libris Paralip. recitantur ea, quae omissa fuerant in Genesi, & Iudicibus, & quatuor libris Regum. Idem autem est de duobus libris Machabeorum, quoniam liber secundus nihil aliud continet, nisi suppletiones eorum, q. in primo libr. omissa sunt. sic autem hic, quamquam supra 7. ca. solum fuerit positum de adipibus, & pectusculo, q. eleuarentur coram Domino, tamen hic suppletur de armo dextro, quod est eleuaretur coram Domino. Ad hoc respondendum est, quod adipem, & pectusculum eleuabantur coram Domino solum, & sic ponitur supra 7. c. Cum autem dicitur, quod non valet argumentum, q. potuerunt omitti supra 7. cap. ea quae hic suppleuntur. Dicendum est, quod non fuit factum per aliquam omissionem; quoniam sibi expresso de adipibus, & pectusculo per omissionem subiceretur de armo dextro, non diceretur specialiter de his duobus, quod haec consecrata sunt. Dicitur tamen de his solis expresso numero, ergo haec sola duo oblata sunt, quod patet cum dicitur: Tenebit manus adipem hostiae, & pectusculum, cumque ambo oblata domino consecrauerit, tradet sacerdoti: & sic dicitur, quod ambo consecrabantur, & sic sola duo erant, nec poterat ibi intelligi ommissio facta, quia tunc non exprimeretur numerus dicendo: Cumque ambo oblata Domino consecrauerit, sed diceretur sic.

Alph. Tost. super Leuit.

Ane numero, cumque illa oblata consecrauerit, ambo enim dici non potest, nisi de duobus solis. Item patet adhuc, quod solum pectusculum cum adipibus eleuatum est, & non armus dexter, quod patet ex nomine eius, nam sacra Scriptura vocat pectusculum eleuationis, & armum separationis, vt habetur supra 7. c. si tamen ambo eleuata fuissent, nullum eorum diceretur pectusculum eleuationis, vel armus eleuationis, aut ambo sic nominarentur, scilicet pectusculum eleuationis, & armus eleuationis, sed sic nominatur pectusculum, & non armus, ergo videtur, quod solum pectusculum eleuatum fuerit.

Si autem obiecias, quod supra 7. c. dicitur pectusculum eleuationis, & non armus, quia ibi solum expressum est de pectusculo, q. eleuaretur, & non de armo: hic tamen exprimitur, quod armus eleuatus est, sicut adipem, & pectusculum, ergo vocari poterit armus eleuationis. Respondendum est non stare hoc, quoniam sicut supra 7. cap. dicebatur esse pectusculum eleuationis, & non armus, ita hic ponitur aliquid, quod signat specialiter illud esse pectusculum eleuatum, & non armum, cum supra dicatur: Pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum, qui separatus est, & sic dicitur specialiter pectusculum oblatum, quod non dicitur, q. armo: oblatum autem esse, & eleuatum, id est est, sicut patet supra 7. cap. cum dicitur: Adipem & pectusculum eleuari, & per hoc offerri. Ideo dicendum est, q. sola illa duo, s. pectusculum, & adipem eleuabantur in manibus laicorum offerentium, armus autem non. Sed cum hic dicitur, quod armus, & pectusculum, & adipem eleuari sunt coram Domino. Respondendum est, q. ista eleuatio armi non erat cum eleuatione adipum, & pectusculi, nec sub similibus caeremonijs, sed erat quedam alia eleuatio simplex, & per se sine caeremonijs, & quantum ad hoc omnia tria eleuata sunt, sed non eadem, nec similibus eleuatione. *Eo quod armum, & pectus, & adipem, qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino.* Dicitur hic de adipibus, q. cremantur super altare, quoniam cum omnia ista tria per eleuationem specialiter applicarentur Deo, non videbatur esse, q. aliquid istorum pertineret ad sacerdotes, sed omnia ad Deum, exprimitur tamen, q. isti adipem cremabantur in altari ad signandum, quod quamuis omnes istae tres res ad Deum pertinerent, soli tamen adipem erant, qui cremabantur pectusculo, & armo cedentibus in iura sacerdotum. *Et pertineant ad te, & ad filios tuos lege perpetua.* Id est ista duo, armus, & pectusculum pertinebant ad Aaron, & filios suos de hostijs pacificis. Vocantur autem hic filij Aaron, non omnes masculi de genere Aaron, sed soli illi, qui erant sacerdotes, quoniam pertinebat ius dicit. Nullum tamen ius erat percipiendi istas partes sacrificiorum filijs Aaron, non sacerdotibus, cum dicitur supra 7. cap. q. armus dexter, & pectusculum de pacificorum hostijs cedebant in ius sacerdotis, qui offerebat sanguinem, & faciebat sacrificium pacificum dicebantur pertinere lege perpetua, quoniam quamdiu durarent ista sacrificia, duraret ista lex de particulis duabus prouenientibus sacerdotibus. *Sicut precepit dominus.* s. q. haberent sacerdotes istas partes, vt habetur supra 7. c. vbi dicitur preceptum est. *Inter haec hircum, qui oblatum fuerat pro peccato, cum quaereret Moyses exustum reperit.* Hic agitur de totali omissione confessionis, scilicet, q. non comedissent hircum pro peccato, quem comedere debebant, sed reliquerunt in igne, & combustus est. In hoc autem sacerdos satis peccabant grauius, & puniendi fuissent, vnde Moyses eos increpat, sicut infra patet. Fuerunt autem liberati a poena, quia propter magnam turbationem Nadab, & Abiu non fecerunt, sicut facere debebant non potentes aduertere.

De adipibus qui fuerunt per altare cremantur.

Comestio nis totalis omisso.

Quis hircus erat iste, quem offerebat hic Aaron &c. Quæst. XVI.

QVAERITVR, quis hircus erat iste, quem offerebat hic Aaron, & quem comedere debebat ipse cum filiis suis. Rab. Salo. dicit, qd erant tres hirci illa die immolati, & comestio cuiuslibet pertinebat ad sacerdotes, dicit namq; qd vnus hircus fuit immolatus a Naafon principe tribus Iuda, quia ista erat prima dies oblationis principii, & in prima die obtulit Naafon princeps filiorum Iuda, & præter alia sacrificia obtulit vnum hircum pro pctõ, vt habetur Num. 7. c. dicit autem fuisse secundum hircum, quia ille erat primus dies mensis. in hoc autem offerebantur multa sacrificia, cum quibus offerebatur vnus hircus pro pctõ, vt habetur Num. 28. ca. Tertius hircus erat pro solennitate consecrationis, & istam dicit octauam fuisse diem consecrationis sacerdotum. Sed ista stare non possunt quantum ad primũ, in quo dicitur, qd obtulit Naafon filius Aminadab, princeps filiorum Iuda, hircum vnũ in die ista, & qd ista fuit prima dies oblationis principum, falsum est, nam principes inceperunt offerre prima die, qua erectum fuit tabernaculum, vt hñ Num. 7. c. in principio, sed ista dies, que hic dicitur non fuit prima dies erectionis tabernaculi, ergo non incepit in hac die oblatio principum, nec consequenter obtulit Naafon. Hoc patet, quia ista erat octaua dies a principio consecrationis sacerdotum, sed prima dies, qua fuit incepta consecratio sacerdotum, erat post erectionem tabernaculi, ergo dies ista octaua consecrationis sacerdotum ad minus erat 8. dies post erectionem tabernaculi. Antecedens patet, quia quãdo incepserunt sacerdotes consecrari, adducti sunt ad ostium tabernaculi, vt habetur Exo. 29. c. & supra 8. c. ergo iam erat tabernaculum: satis ergo patet qd in ista 8. die nõ obtulit sacrificium Naafon princeps filiorum Iuda, qui erat primus in principibus, sed magis dicendum est, qd obtulit Gamaliel princeps filiorum Manasse cuius oblatio fuit in octaua die, vt habetur Num. 7. c. Secundum autem, quod dicit Rab. Sal. etiam non potest stare, qd offerretur secundus hircus pro solennitate primi diei mensis, quia ista dies, in qua coepit ministrare Aaron fuit prima dies mensis, nam necessarium erat dici, qd ista fuerit dies ad minus octaua mensis, cum facta sunt ista sacrificia, quod patet, qd tabernaculum erectum est in prima die, mensis primi, anni secundi, & ita fuit octauus dies a principio consecrationis sacerdotum, ergo cum fuerit incepta ministratio, & consecratio erecto tabernaculo oportebat, qd ad minus octo dies transissent post erectionem tabernaculi, & cũ erectio tabernaculi fuerit in prima die mensis, necessarium esset, vt post principium mensis ad minus octo dies transierint vsq; ad istam diem, in qua Aaron ministravit, & combustus sunt Nadab, & Abiu: ergo non fuit ista prima dies mensis, nec fuit oblatus hircus pro solennitate calendarum, sicut dicit Rab. Salo. Similiter autem non potest stare tertium dictum Ra. Sal. qd fuerit oblatus tertius hircus pro solennitate consecrationis sacerdotum, nam ista erat octaua dies a principio consecrationis, sinebatur autem consecratio in septem diebus, vt hñ Exo. 29. sic est supra 8. c. de ostio tabernaculi non exhibitis septē diebus vsque ad diem, quo implebitur ipis consecrationis vestra: septem enim diebus finit consecratio, non igitur poterat fieri in octaua die aliquod sacrificium, ad solennitatem consecrationis, nullatenus ergo dicitur Rab. Sal. tenet. Sed dicendum est, qd ista fuit dies octaua, mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, sicut probauimus supra præceden. c. in principio, & in hac die non obtulit Naafon, nec fuerit oblati tres hirci pro pctõ; sed duo, scilicet vnus hircus, quem obtulit pro

Debetur, quæstio.

F pctõ Gamaliel princeps filiorum Manasse, cũ oblatio fuit in ista die, & alius hircus, quem obtulerunt filij Israel, scilicet tota multitudo, & non erat hoc ad solennitatem consecrationis sacerdotum, quia illa finita fuerat in se prima die, sed fuit oblatus ad incipiendum ceremonias oblationum, quia ante hoc sacerdotes nunquam ministrabant, cum non essent consecrati, nunc autem incepserunt ministrare, & populus debuit offerre sibi ea, qd declarata sunt præced. c. Sed dicit aliquis, quõ dñ hic, qd Moyses inquirebat hircum pro peccato, & reperit combustum, cum duo essent hirci, qui eadem die immolati sunt: Rñderi potest dupliciter: vno modo, qd sacerdotes acceperunt vnum illorum hircorum, & fecerunt de eo sibi ceremonias debitas, alium autem præ turbatione reliquerunt in incendio, & combustus est, & hunc inquirebat nunc Moyses. Alio modo dici potest, qd vtrunque hircum reliquerunt sacerdotes in incendio, & vterq; combustus est, sed hic accipit singulare pro plurali dicens, qd quæ fuit Moyses hircũ, i. hircos, sed infra ponitur veritas. Inter hęc hircum qui oblatus fuerat pro peccato, cum quæreret Moyses. Idem dñ ista fierent, qd loquebatur Moyses ad Aaron de partibus, quæ proveniebant eis ex sacrificio, & iubebat eas comedi, inci pit etiam quærere hircum, qui oblatus fuerat pro pctõ, cuius ratio est, quia sicut armus dexter, & pectusculũ, de quibus supra loquebatur Moyses ad Aarõ, pertinebant ad sacerdotes, vt comederent illa, ita hostia pro peccato erat ad cibos sacerdotum, sicut habetur supra 6. cap. & hic, ideo si iussisset, quõd comederent pectusculum, & armum de hostijs pacificis, voluit iubere, vt comederent hircum, qui erat oblatus pro peccato, & cum quæreret illum inuenit combustum. De isto hircõ dicendum, quõd erat hircus oblatus pro peccato populi, & a tota ipsa multitudo, & erat vnus hircus, & quando diximus supra, qd poterat intelligi ista combustio hirci de ambobus hircis, quãuis exprimat hircus singulariter, vel qd potest intelligi, quõd vnus hircus oblatus fuisset secundum ceremonias conuenientes, & alius fuit combustus contra ceremonias imperatas a Domino, quamquam autem hoc satis consistere possit, magis est dicendum, qd ibi loquatur de vno hircõ, & quõd ille esset hircus oblatus a populo. Et apparet in hoc quia dicitur, qd dum quæreret hircũ reperit eum combustum, de vno igitur dici videbatur maxime, quia relatiuum singulariter positum est, nã quamquam nomina substantiua aliquando ponantur singulariter, & significant pluralitatem, tamen si ponuntur cum relatiuis suis singulariter prolatis, non ita possunt significare pluralitatem, & hoc supposito dicendum est, qd iste erat hircus oblatus a populo, quod apparet primo, quia dicitur hic: hircum, qui oblatus fuerat pro pctõ, nihil magis exprimens. Si autem fuisset hoc dictum de hircõ oblato pro peccato Gamalielis, principis filiorum Manasse, cuius fuit oblatio in octaua die, non diceretur simpliciter sacrificium pro pctõ, sed pro peccato Gamalielis, aut aliàs: hic tamẽ vnuer saliter scriptura locuta est, ergo videtur, quõd loquatur de hircõ oblato pro pctõ populi, quod peccatum est generale. Item patet hoc magis, quoniam præcedenti cap. iussisset Deus, quõd offerret populus pro se hircum pro peccato, & agnum anniculum, & vitulum in holocaustum, & bouem, & arietem in hostias pacificas. De carnibus autem holocaustorum dictum fuit præcedenti c. scilicet, quõd ignis exussit omnia illa de partibus, quæ proveniebant Aaron, & filiis suis, de hostijs pacificis populi, scilicet de arietem, & bouem dictum fuit in hoc cap. scilicet, quõd comederet Aaron, & filij sui armum, & pectusculum de hostijs pacificis, quæ eis consecrata erant, solum ergo manet sacrificium pro peccato populi, de quo nondum dixerat Moyses: hic

Dubium tollitur.

Doct. sibi de hircõ isto oblato.

1. Rñso.

2. Rñso.

hic autem dicit de hircõ oblato pro pctõ; ergo videtur, qd debet intelligi solum de hircõ oblato pro populo, & non de hircõ oblato a Gamaliel principe filiorum Manasse. Item patet hoc euidentius, quoniam dicitur. Cur non comedistis hostiam pro pctõ, quæ data est vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini? Videtur ergo, qd pro multitudine oblata fuerat ista hostia pro pctõ, qd erat hircus. De hircõ autem oblato pro peccato Gamalielis principis filiorum Manasse, & de reliqua oblatione ista dicendum est, qd non fuit simul oblata cũ sacrificio populi, sed quamquam in eadem die fuit, tamen non in eodem tempore, vnde in ea omnes ceremoniæ recte factæ sunt, ideo nõ dicitur de aliquo hircõ combusto in oblatione illa, nec de aliquo alio peruersè facto contra ceremonias. Exultum reperit, idest Moyses cum inquireret hircum pro peccato, reperit, quõd fuerat exultus.

Quomodo potuit esse exultus hircus oblatus pro peccato. Quæstio. XVII.

Sed dicit aliquis, quomodo potuit esse exultus hircus oblatus pro pctõ? Nam si debuisset poni totus hircus super ignem, & deinde auferri totus, vel aliqua pars eius, & sacerdotes viderent mortem Nadab, & Abiu, perturbati mente poterant relinquere super ignem, & sic cremarentur, tamen nõ videbatur posse fieri, quoniam super ignem altaris nõ debebat apponi tota hostia pro peccato, ideo nec aliquid eius, nisi adipem, ideo postius adipibus super altare quamais sacerdotibus turbati concurreret: ad mortem Nadab, & Abiu, tamen non cremarentur carnes hirci pro peccato, sed solum adipem, qui manebat super altare. Ad hoc responderi potest dupliciter: vno modo, quõd isti sacerdotes ponebant super altare adipem hostiæ pro pctõ, & cum audirent, aut potius viderent mortem Nadab, & Abiu turbati mente non respexerunt quid faciebant, & cum deberent solos adipem ponere, posuerunt quoque carnes, & cum redijt Moyses inuenit eas combustas apud altare. Hoc enim satis videtur rationale, sed aliquo modo repugnat eis, quæ habentur rationabile, sed aliquo modo repugnat eis, quæ habentur in hoc cap. scilicet holocaustum, & adipem aliorum sacrificiorum simul positi sunt super altare, & egressus ignis a Domino deuorauit ea simul. Cum igitur adipem sacrificij pro pctõ fuerint positi super altare antequam ignis esset in altari, & ante mortem Nadab, & Abiu, nõ videtur posse existere, quõd dictum est, scilicet qd cum deberent ponere solos adipem posuerunt adipem, & carnes simul, & combustæ sunt, quoniam hoc præsupponit carnes istas, & adipem fuisse in altari positas, postquam ignis incensus est. Sed falsum est, quoniam prius fuerunt omnes adipem in altari, & carnes holocaustorum, antequam veniret ignis a Domino, vt patet præced. c. Alio modo, & conuenientius intelligendũ est, qd isti sacerdotes reliquerunt carnes hirci pro pctõ in igne prophano, & combustæ sunt. Erat autem modus, quia carnes sacrificiorum pro pctõ debebant coqui in Sanctuario in igne prophano in vasis fictilibus, vel æneis, sicut patet sup. 6. c. sacerdotes autem turbati morte Nadab, & Abiu, reliquerunt carnes illas apud ignem prophanum, & combustæ sunt totaliter, debuissent tamen eas coquere, vt ipsi comederent. Si autem isti nõ fuissent turbati, non reliquissent carnes, ita vt cremarentur, & hæc fuit quedam excusatio eorum, Aaron tamen aliter videtur respondisse, cũ dicat infra: Quomodo potui comedere eam, aut placere Domino in ceremonijs mente lugubri? in quo videtur innuere, quõd ipse voluntariè eam combustit, quia non poterat eam comedere cũ esset in tristitia magna, sed hoc

Alph. Toss. super Leuit.

magis reducendum est ad sensum, quõd diximus, scilicet qd ex perturbatione factum sit, & tamen dato, quõd mansisset illa hostia, non poterant eam comedere contumeliter Aaron, & filij sui, quia tunc inerat eis tristitia magna, & non poterant comedere cum gaudio, sicut conueniens erat in ceremonijs Domini. Iratusque contra Eleazar, & Ithamar filios Aaron, qui remanserant. Moyses erat princeps ceremoniarum cum per eum dedisset Deus illas sacerdotibus, & quia vidit, qd contra ritum ceremoniarum sacerdotalium ipsi reliquerunt comburi carnes hirci pro pctõ, vel voluntariè combusserunt, iratus fuit nimis contra eos, quoniam merebatur mortem sicut Nadab, & Abiu, sicut illi facientes contra ceremonias oblationum mortui sunt, ita & isti fecerunt contra ceremonias cremãdo hircum pro peccato.

An Deus voluit occidere Nadab, & Abiu pro peccato, in monte Sinai. Quæst. XIX.

ET dicit Rab. Salo. qd Deus voluit occidere Aaron, & filios eius hic pro pctõ vituli, & cum rogauit pro eis Moyses liberari sunt, vt habet Deuter. 9. cap. cum dicitur: Aduersus quoque Aaron vehementer iratus voluit eum contere, sed pro illo simuliter deprecatus sum. Sed hoc nõ potest stare quoniam illud dictum fuit, quando Aaron fabricauit vitulum, & Deus voluit eum delstruere, & tamẽ precibus Moysi liberatus est, nũc autem nihil tale manebat, propter quod deberent occidi isti sacerdotes, nisi alia noua causa insurgeret. Ideo dicendum est, quõd isti merebantur mortem transgrediendo ceremonias sacerdotales, tamen Deus non occidit illos, quia habuerunt aliquam causam excusatiuam. De Nadab, & Abiu non fuit sic, quoniam licet ipsi non valde grauiter peccauerint, quia tamen non habuerunt aliquã rationabilem præcedentem perturbationem, que eos excusaret, mortui sunt. Alij autem sacerdotes manentes videbantur habere aliquam causam excusatiuam, scilicet perturbationem magnam prouenientem de morte Nadab, & Abiu, ideo non occisi sunt. Iratusque contra Eleazar, & Ithamar. Non dicitur, qd iratus fuit Moyses contra Aaron directè, nam quamquam ipse reprehendens Eleazar, & Ithamar, reprehendebat quoq; Aaron, cũ ad omnes pertineret iste error, tamen directè locutus fuit Moyses solum contra Eleazar, & Ithamar. Causa est, quia Moyses vidit Aaron nimis afflictum esse de morte duorum filiorum suorum, & noluit eum ulterius contristari. Contra Eleazar autem, & Ithamar conuertit in eam rationabilis erat. Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto? Aaron, & filij sui debebant sibi ritum ceremoniarum sacerdotium comedere carnes sacrificij pro pctõ, & non comederunt, quia exultati sunt, ideo iustam causam irascendi habuit qd eos. Nec enim dixit Moyses, quare combustistis, aut comburi permistis hircum pro pctõ; sed dixit, quare nõ comedistis? Causa est, quia uoluit Moyses arguere, Eleazar, & Ithamar in eo, in quo vere peccatum erat, quia eorum pccatũ consistebat in hoc, qd non comederunt carnes pro pctõ, quas comedere tenebantur: arguit qd non comedisent carnes, dicens: Quare non comedistis hostiam pro pctõ, comburere autem hostiam illam non erat peccatum sibi se, nisi sibi qd tollebat pro hoc, nõ possent comedere illam sacerdotes. In loco sancto. Scilicet, apud altare holocaustorum; ibi. n. locus erat, in quo oēs hostiæ, & carnes debite sacerdotibus comederentur, sic patet s. cum dñ, Comedestis autem in loco sancto, quõd datum est tibi, & filiis tuis. Quia sancta Sanctorum est. Hoc est causa reditiuè eius, quõd dictum est, qd debuissent comedere sacerdotes hostiam pro pctõ, quæ erat Sancta

Redditio causæ super hircum.

M 4 Sancto-

Sanctorum, idest quia erat nimis sancta, & ob hoc non debebant committere eam sine ceremonijs suis. *Data vobis, vt portetis iniquitatem multitudinis.* Idest ista hostia pro peccato, quam vos comedere reliquistis data est vobis, vt oratis pro peccato multitudinis, quasi accipiens do illud super vos, quod est portare iniquitatem alterius: sic enim omnes sacerdotes aliquid oblatum recipientes super se portant iniquitatem eorum, qui obtulerunt, vt habetur Exodi 28. capi. & dicuntur sacerdotes comedere peccata illorum, qui obtulerunt, cum comedant eorum oblationes pro peccatis datas; vt habetur Amos 4. capit. peccatum populi mei comedent, ex hoc enim concluditur, quod supra dicebamus, quod iste hircus, qui combustus est fuerat oblatum pro peccato populi, cum dicitur hic, quod data est ista hostia, vt isti sacerdotes portant iniquitatem multitudinis, & orarent pro ea. *Et rogetis pro ea in conspectu Domini.* Cum enim sacerdotes isti recipientes hostias a popularibus, quas in usus suos conuertebant, tenebantur eis naturaliter ad aliquid, potissimum cum iste oblationes fuissent datae cum modo apposito, vt orarent sacerdotes pro offerentibus. Et quamquam iste modus non exprimeretur ab offerentibus semper tamen subintelligendus erat cum sit de lege oblationum, & a sacra Scriptura exprimitur. Dicitur autem, quod rogetur in conspectu Domini, scilicet coram altari, & ostio tabernaculi, in quo erat Deus. Refertur autem hoc ad tempus oblationis, quia cum sacerdotes reciperent oblationem de manu laicorum ante ostium tabernaculi, tenebantur ibi immediate orare pro eis, dum explebant ceremonias istorum duorum sacrorum, & nisi orarent ibi immediate pro eis peccarent mortaliter, quia determinabat eis a lege certus locus ad orandum, velut si alicui determinatur dies aliqua ad recitandum, sicut nunc fit in ordinatis ad sacros ordines, & in beneficiatis, ubi determinatur, quod quotidie recitent horas canonicas, in quacunque autem die omiserint recitationem omnium horarum, vel alicuius ipsarum, peccant mortaliter, quoniam in qualibet die specialiter recitare obligati sunt. Sic etiam in his sacerdotibus erat assignatio loci, & temporis ad orandum pro offerentibus hostias, scilicet tunc, quando offerrent, & in loco oblationis, scilicet in conspectu Domini. Tunc ergo omittentes peccabant mortaliter. *Præsertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta.* Idest vos debuistis comedere istam hostiam pro peccato, quia non fuit illatus sanguis eius intra Sanctuarium tabernaculi, quasi dicitur, si fuisset deportatus sanguis intra tabernaculum non debebant comedi carnes illius hostiae, quia tamen non fuit illatus sanguis intra sancta, debebant comedi carnes. Est enim regula supra 6. cap. de hostia pro peccato, quod aut sanguis illius infertur intra tabernaculum, aut non, si infertur intra tabernaculum, nullus debet comedere de illis carnibus, sed cremabantur extra castra, si autem non inferretur sanguis intra tabernaculum, sed linirentur cornua altaris holocaustorum, comedebantur carnes illa a sacerdotibus. Horum cause supra 4. & 6. cap. assignatae sunt: hic autem non fuit illatum de sanguine huius hostiae pro peccato intra tabernaculum, quia fuit oblatum hircus. De sanguine autem hircorum, nunquam inferebatur intra tabernaculum, hic autem hircus oblatum est, ideo non debuit inferri sanguis in tabernaculum. Nec valet, si obijcias de sanguine hirci, quo tingebantur cornua altaris thymiamatum in die propitiationis, vt habetur infra 16. cap. Altare tamen thymiamatum intra Sanctuarium tabernaculi erat. Respondendum est, quod sanguis hirci, nunquam solus ferebatur intra Sanctuarium tabernaculi, sed quando ferebatur cum sanguine vituli, & sic erat in die propitiationis, vt habetur infra 16. c. Sanguis autem vituli p-

Vbi & qd sacerdotes tenebantur orare pro laicis.

Regula de hostia pro peccato.

ferri poterat quotidie, & introduci in tabernaculum. Sciendum autem, quod ista dictio (præsertim) quæ hic habetur, non habet aliquam vim, nam tunc esset sensus, quod de carnibus hostiae pacifice licebat comedere semper sacerdotibus, præcipue cum esset hostia, cuius sanguis non esset illatus intra Sanctuarium. Sed hoc falsum est, quoniam de carnibus hostie, cuius sanguis illatus est intra Sanctuarium, non poterat quicquam comedi, de hostia autem sola, cuius sanguis non inferebatur intra Sanctuarium carnes comedebantur, sed ista dictio præsertim significat id, quod maxime tenetur semper comparatiue, ideo non potest stare hic in vi sua, quia tunc significaretur, quod poterat comedi caro hostiae pro peccato, cuius sanguis inferebatur in tabernaculum, & et caro illius, cuius sanguis non inferebatur, sed falsum est. Dicendum ergo, quod non habet ista dictio aliquam vim, sed ponitur ac si non poneretur. *Et comedere eam debueritis in Sanctuario, sicut præceptum est mihi.* Idest ex causis suprapositis tenebantur sacerdotes comedere istam hostiam, quia sic Dominus præceperat Moyfi. Cum autem dicitur hic, quod debuerit comedere, necessitatem importat, nam si non obligati fuissent sacerdotes ad comedendum istam hostiam, non peccassent omittendo eam comedere, nec Moyfes irasceretur eis, peccauerunt tamen, unde et dicendum est, quod non poterant isti sacerdotes dare partes sacrificij pro peccato eis pronientes alicui alteri, ipsi namque, cum solis masculis stirpis suae comedere poterant, vt habetur supra 6. c. Cum autem dicitur supra, quod de sanguine istius non fuit illatum intra Sancta, non est intelligendum de sancta Sanctorum, sed de tabernaculo, nam intra Sancta Sanctorum non inferebatur sanguis villo tempore, nisi in die propitiationis, in quo fiebat specialis expiatio, vt habetur infra 16. c. in alijs autem diebus quocumque offerretur vitulus pro peccato, inferebatur sanguis intra tabernaculum ad aspergendum coram velo sancti sanctorum, & tingendum cornua altaris thymiamatum, & nunquam intra sancta Sanctorum sanguis introducebatur, vt habetur supra 4. & 6. c. *Respondit Aaron.* Quamuis Aaron videret, quod Moyfes argueret contra filios, & non contra eum, quia tamen ille actus, pro quo arguebatur, tangebatur Aaron, sicut filios eius, videbatur ipse reprehendi, sicut & alij, ideo respondit pro se, & filijs suis. *Oblata est hodie victima pro peccato, & holocaustum coram Domino, mihi autem accidit, quod vides.* Idest respondit Aaron, dicens, hodie fuit oblata hostia pro peccato, quasi dicit, & ego tenebar complere ceremonias horum, mihi tamen accidit, quod vides, idest mihi accidit mors duorum filiorum, ideo quamuis teneret ista facere, tamen non potui. Dicitur hic, quod oblata est victima pro peccato, & holocaustum: non quidem, quod ista duo solum oblata essent, quoniam fuerat etiam oblatum sacrificij pacificum, vt patet supra 9. c. vbi dicitur, quod obtulit populus bouem, & arietem: non fecit tamen mentionem de hostia pacifica, quia expressa hostia pro peccato satis intelligebatur hostia pacifica, præcipue cum referatur hoc ad superiora, supra autem de omnibus istis sacrificijs dictum est. Etiam non facit mentionem de hostia pacifica, quoniam arguebatur supra 3. filios Aaron, quod peccassent in caeremonijs sacrificij, & quia non peccauerant in sacrificio pacifico, sed solum in sacrificio pro peccato dimittentes comburi hircum, non oportuit, quod mentio fieret de hostia pacifica. *Mihi autem accidit, quod vides.* Idest verum est, quod ego, & filij mei eramus in caeremonijs huius sacrificij, tamen non oportet, quod nos exprimamus tibi causam, propter quam excusamur, quoniam tu vides quid accidit mihi, idest tu vides quod duo filij mei mortui sunt, & quod fuerit hoc satis causa sufficiens perturbationis meae, vt non possem explere, qualiter oportebat caeremonias.

Nicolaus

Nicolaus expositio improbat.

Nicolaus autem aliter intelligit, scilicet, quod Aaron responderet hic pro filijs suis, dicens: mihi accidit quod vides, id est iste error, qui factus est in combustione hirci pro peccato mihi accidit, idest ego feci, ideo non debes arguere contra filios meos sed contra me. Sed iste sensus non conuenit propter duo: primo quia dicitur: mihi accidit quod vides, accidere autem est de his quæ nobis nihil agentibus eueniunt, quod a quadam alia causa fiant, & sicut in his non est peccatum, nec bene agere, cum ex nobis causam non suscipiant, ergo videtur, quod illud, de quo hic loquitur Aaron, dicens, quod sibi acciderit, non fuit omisso comestione hirci, quoniam illa ab illis fieri dici deberet, & non ipsis accidere, quia ad hoc ipsi causalitatem tribuerunt, deberet ergo dicere Aaron, quod si hoc intenderet, a me autem quid factum sit vides, vel quid ego fecerim vides, & non dixit mihi autem, quid acciderit vides. Referendum est igitur hoc ad aliquid, quod proprie accideret. tale autem erat, quod mortui fuissent duo filij Aaron, quoniam hoc proprie accidere videbatur, cum ab ipso non haberet aliquam causalitatem, sed a Deo, quod est agens intrinsecum. Secundo non potest stare, quia non concordat littera inferiori, cum dicitur, quomodo potui comedere eam, aut placere Deo in caeremonijs mente lugubri. Illa littera dependet ex hac, & tamen si intelligatur ista de errore, quem fecit Aaron omittendo comburi hircum pro peccato, nihil ista littera signat. Si enim dicit Aaron, iste error, qui factus est in omittendo comestione hirci mihi accidit, idest a me factum est, id quod sequitur, scilicet quomodo potui placere Deo in caeremonijs mente lugubri, non potest consistere, quia istud præsupponit aliquem casum tristem, super quem questio fit. Necessario igitur referenda est ista littera ad mortem Nadab, & Abiu, vt dicitur: mihi autem quid acciderit vides, idest tu vides, quomodo mortui fuerunt duo filij mei. Et tunc sequitur conuenienter, quomodo potui comedere eam, aut placere Deo in caeremonijs mente lugubri, cum mortui fuissent duo filij mei, qualiter delectari poteram, aut exequi caeremonias sacrificiorum cum steru? Tertio adhuc argui potest, quod non est conueniens illa expositio, quia etiam non concordat illi litteræ inferiori, cum dicitur: Quod cum audisset Moyfes recepit satisfactionem, idest quando audiuit ea, quæ locutus fuit Aaron, quod illud, quod locutus fuit Aaron, tale esset, de quo deberet Moyfes contentari. Si autem exponatur secū dum Nicolaus, scilicet mihi accidit, quod vides, idest iste error qui accidit non fuit a filijs meis, sed a me, non conuenit, quia ex hoc Moyfes reciperet satisfactionem: quia in hoc non dabatur aliqua causa excusatiua peccati sui. Oportet ergo, quod exponatur aliter, vt sit conueniens satisfactio, & hoc est exponendo, sicut diximus, scilicet mihi autem accidit, quod vides, idest tu vides, quomodo sunt duo filij mei, ideo non est admirandum, quod ego omiserim caeremonias, & videns Moyfes, quod iuste loqueretur Aaron recepit satisfactionem. *Quomodo potui comedere eam.* Scilicet hostiam pro peccato. Videtur Aaron in hoc declarare se voluntarie permisisse cremari hircum, quia dicit, quomodo potui comedere eam, quasi dicat, istud erat iustum, quod ego non comedere eam, sed potius cremarem, quia non poteram placere Deo in tanta cordis amaritudine. Si autem propter voluntatem Aaron combustum fuisset, non debebat dicere, quomodo potui comedere eam, aut placere Deo. Sed dixisset non potui complere caeremonias istas superueniente mihi filiorum meorum morte, alioquin complerem. Dicendum est, quod Aaron non respondit se omisisse hoc voluntarie, sed quod non potuit illud complere, nam si ipse voluntarie hoc omi-

Deest. Iste expositio.

sisset, quasi diceret, quod non esset conueniens eum comedere hostiam illam, cum haberet mentem lugubrem peccasset voluntarie, & mortem mereretur, sed fuit liberatus a morte, ergo videtur, quod non se excusauit sic, sed potius dicens se non potuisse complere, quia fuerat perturbatus, quod probatur, nam si respondisset Aaron non compleuisse caeremonias hostiae pro peccato, quia erat in magna amaritudine, & quod propter hoc non esset conueniens illa facere, eodem modo fecisset de partibus hostiarum pacificarum, scilicet de armo dextro, & pectusculo, quoniam mente lugubri non posset Deo placere in hoc, sed compleuit caeremonias hostie pacificarum comedendo carnes illas, cum non accusetur de non comestione illarum carnum sicut accusatur de hostia pro peccato non comesta, ergo non omisit comestione carnum pro peccato tanquam videtur ei, quod non posset Deo placere mente lugubri, sed omisit, quia perturbatus duorum filiorum suorum subitanea morte non potuit complere, quod voluerat, & sic applicat littera, scilicet quomodo potui comedere eam, quamuis ego vellem, quomodo possem comedere istam hostiam pro peccato, quasi dicat, non potui, quia tantum eram tristitia absorptus, quod attendere nequii ad caeremonias hostie pro peccato. *Aut placere Deo in caeremonijs mente lugubri.* Idest, quomodo ego potui placere Deo complendo caeremonias eius cum haberem mentem lugubrem, idest absorptam tristitia? Potest intelligi duobus modis ista littera. Vno modo quomodo potui placere Deo in caeremonijs mente lugubri, idest, cum ego haberem tantam amaritudinem in corde meo, etiam si comedissem hostiam pro peccato, non poteram Deo placere, ideo omisi comedere.

An illi qui sunt tristes placeant Deo in caeremonijs. Quæst. XX.

Et verum est, quod illi, qui in amaritudine cordis sunt, non placent Deo in caeremonijs, quia Deus hominem hilarē vult in operibus suis, iuxta Apostolum. unde res diuina non debent applicari ad sterum. sic habetur Deuter. 26. cap. cum dicitur, non comedi ex eis in iustu meo, nec separaui ea in qualibet immunditia, nec expendi in eis quodquam in re funebri, & loquitur ibi de primitijs, quæ Domino offeruntur, de quibus nihil applicari debebat ad iustum, vel ad exequias mortuorum. Et quamquam hoc verum sit, quod non placet homo Deo in caeremonijs mente lugubri, tamen Aaron non respondit ob hoc se reliquisse istam hostiam pro peccato, quod habebat mentem lugubrem, nam quamquam Deo non placeret, sicut si hilaris attenderet caeremonias eius, tamen debebat illam comedere, quia tenebatur ad hoc. Alio modo intelligitur ista littera, non potui Deo placere, &c. idest, quod quamuis ego vellem placere Deo in caeremonijs, scilicet complendo caeremonias ab eo imperatas, tamen non potui, quia impediuit me mens lugubris, & sic quamquam iustum esset me comedisse hostiam, & placuisse Deo, tamen non potui propter mentem lugubrem, idest, quia mens mea tristata erat, & tristitia me fecit, nihil intelligere in eo, quod facere debebam. *Placere Deo in caeremonijs.* Dicitur aliquis placere Deo in caeremonijs in quantum agit ea, quæ Deus iubet, Aaron autem placere debebat in caeremonijs, idest in caeremonijs istius hostiae pro peccato, quoniam vna de caeremonijs erat, quod sacerdotes comederent totam hostiam pro peccato præter adipem, qui coram Domino cremabantur, hanc autem caeremoniam non expleuit Aaron, cum dimiserit hircum comburi, & in hoc displicebat Deo, sicut in qualibet alia omisa caeremonia. *Quod cum audisset Moyfes, recepit satisfactionem.* Idest

Quid sit Deo placere in caeremonijs.

Idest cum Moyſes audiuit rationabilem cauſam, quã propoſuit Aaron recepit ſatiſfactionem, non arguẽs vltra eum. & hoc quia cum Aaron tanta pertuliſſet mala, tamen patienter reſpondit, & humiliter. Item quamquã Aaron non reſpondiſſet valde rationabiliter, tamen Moyſes hic tolerare debebat cum videret eum tãtis oppreſſum anguſtijs, quoniam afflictiſ aſſiſctio danda non eſt. Item quamuis Aaron propter aliquod malum corrigendus foret: tunc tamen corrigendus non erat, ſed differenda erat correctio ſicut in hominibus paſſionis: in patientibus namq; magnos dolores parua onera magna videntur, propter hebetudinem rationis paſſionibus commora; ſicut in paſſionis magni motus rationem impediunt, nec ſunt perfecte iudicare.

C A P. XI.

Animalia terreſtria, quã comedi poſſunt. Leuit. 11.

LOCUTVS QVE eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens: Dicitẽ filijs Iſrael: Hęc ſunt animalia, quã comedere debetis de cunctis animalibus terrę: omne quod habet diuiſam vngulam, & ruminat in pecoribus, comedetis. Quidquid autem ruminat, & habet vngulam, ſed non diuidit eam, ſicut camelus, & cetera, non comedetis illud, & inter immunda reputabit. Cærogyllus ruminat, vngulamque non diuidit, immundus eſt: lepꝛus quoque: nam & ipſe ruminat, ſed vngulam non diuidit. Et ſus, qui cum vngulam diuidat, non ruminat. Horum carnibus nõ veſcemini, nec cadauera cõtingetis, quia immunda ſunt vobis.

32. q. 1. ca. nuptie in 11. glo.

Offerentes ſunt dupli ces.

Munditia in duobus eõdetur.

LOCUTVS QVE. In ſuperioribus dicto de qualitate ſacerdotum, hic agitur de ritu, & diſpoſitione aliorum. Continuatur nanque hic de offerentibus: iſti autem ſunt duplices, ſcilicet quidam ex miniſterio, & ordine, alij autem ex ſola fidei profeſſione. Primo modo ſacerdotes offerunt; quia eis miniſtratio offerenda ex ordine conuenit. Secundo modo offerunt populares, quoniam ipſis quam non conueniat aliquis miniſtrationis gradus, quoniam tamẽ vnus Dei fidem habebãt, in cultum eius offerẽbant. Superius autem dictum eſt de ſola diſpoſitione ſacerdotum miniſtrantium: hic autẽ agitur de quadã diſpoſitione eõm uni tam ſacerdotum quam vulgariũ: & agitur de quadã munditia, quę requirebatur in omnibus offerentibus, ſine qua nec aliquid offerre Deo, nec ad Sanctuarium accedere ſinebantur. Et diuiditur in duas partes: quoniam primo agitur de conſeruatione munditię: ſecundo agitur de ordinatione vite infra 17. ca. Sciendum autem eſt, quod munditia conſideratur in duobus: primo ſecundum, quod aliquis vitat, ne incurrat immunditiã: ſecundo cum ab ea immunditia, quã iam eſt, purgatio inducitur, & hoc ſine quantum ad omnes perſonas, ſiue quantum ad aliquas. Et ſic diuiditur in duo; quoniam primo agitur de purgatione aliquarum perſonarum ſingulariter: ſecundo agitur de expiatione totius populi vniuerſaliter, ſcilicet de illa expiatione,

F quã fit pro toto populo in die propitiationis. De ſecunda infra 17. capit. Prima in duas: quoniam primõ agitur de illa immunditia, quę prouenit ab extrinſeco: ſecundo de illa, quã ab intrinſeco cauſata eſt: ſecunda ibi. 12. ca. Iterum prima in duas, quoniam primo offeritur, quid debeat mundum, vel immundum iudicari: ſecundo precipitur immundum quod licet euitari: ſecunda ibi. Nolite contaminare. Iterum prima in duas, quoniam primõ agitur de immunditia cauſata ex greſſibilibus, & volatilibus: ſecundo de immunditia cauſata ex reptilibus: ſecunda ibi. Omne quod reptat. Prima in duas, quoniam primõ verantur ſupra dicta per comparationem ad eum: ſecundo per comparationem ad tactum, quoniam in vtroque immunditia eſt: ſecunda ibi. Quidquid ex volueribus. Prima diuiditur in tres partes: quoniam primo agitur de munditia, & immunditia circa greſſibilia: ſecundo circa aquatilia: tertio circa volatilia. ſecunda ibi. Hęc ſunt, quę gignuntur in aquis. tertia ibi. Hęc ſunt, quę de auibus. Prima in duas, quia primo ponitur quedã generalis admonitio: ſecundo ponitur ſpecialis eruditio: ſecunda ibi. Hęc ſunt animalia. Circa primum dicitur. Locutus eſt Dominus ad Moyſen, & Aaron. Iſta locutio fuit facta poſtquam Aaron fuit conſecratus in ſacerdotem. Et fuit valde conueniens iſtam eruditionem tradi poſt datum ſacerdotium, quoniam ſacerdotium datum eſt ad offerendum, oblationes autẽ ab immundis fieri non debebant: ideo decuit, vt immediatẽ darentur regulę de munditia, & immunditia, vt ſciretur quid offerentes euitare deberent, vt eõrum hoſtię eſſent acceptabiles: in prima autem oblatione, quã fuit facta a populo iuſſu Dei, non fuerunt obſeruata iſta, quoniam tunc non erat data aliqua regula de munditia, & immunditia.

Quare Deus locutus hic fuit ad Moyſen, & Aaron ſimul. Queſt. 1.

QUARE autem aliquis cum in omnibus ſuperioribus Deus ad Moyſen loqueretur, quare locutus fuit hic ad Moyſen, & Aaron Cui reſponderi poteſt, quod eã, quã hiciu- bantur, ad Moyſen, & Aaron pertinebant: ad Moyſen quidem tanquam ad Prophetam, ad Aaron autẽ tanquam ad ſacerdotem: quia Deus ſemper loquebatur iſta alicui prophete, & Moyſes habebat hic locũ prophete, quęcũque locutio fieret ſemper fiebat per Moyſen, niſi rariſſime, cum contingeret, quod loqueretur ad ſolum Aaron, vt patet præcedenti capit. eum dedit ei legem, ne ſacerdotes biberent quid inebriati uini tempore miniſtrationis ſuã, aliã autem ſemper ad Moyſen ſolum, vel cum alio locutio fit. Quod autem aliquando ad Aaron fiat locutio cũ ipſo Moyſe erat; quia eã, quã dicebantur, ad Aaron pertinebant ratione miniſterij ſui. Sic etiam erat de his, quę infra ſubduntur, ſcilicet de his, per quã homo fiebat immundus, vel mundatus: nam ad ſolum ſummum ſacerdotem pertinebat iudicare de his, & ad alios minores, ſcilicet an aliquid mundum, vel immundum foret. Sic habetur præcedenti cap. Vinum, & omne quod inebriare pot, nõ bibetis tu, & filij tui, vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum, & prophanum; inter pollutum, & mundum. Sic etiam patet eſſe infra 14. cap. de leproſis, ſcilicet, quod ad ſacerdotem pertinebat inquirere, an domus eſſet leproſa, vel munda: & ſic de veſte, & de homine; & quã iudicaretur a ſacerdote eſſe immundus, habebatur tanquam pollutus; qui autem mundus iudicaretur, inter mundos recipiebatur. Conueniebat ergo, vt iſta dicerentur Aaron, quamquã hoc non conuertatur, quia interdum

Dubium tollitur.

interdum aliqua, quã videbantur pertinere ad Aaron, non dicebantur ei, ſed ſoli Moyſi, vt patet infra 14. & 16. capit. Dicit aliquis quare cum ea, quę ſupra poſita ſunt, eſſent de ſacrificijs, & pertinerent ad Aaron, nullum eorum dictum eſt Aaron, ſed omnia ſolum Moyſi? Reſpondetur, quod quamuis ea, quã ſupra dicta ſunt, pertinerent ad ritus ſacrificiorum: tamen cum illa dicta ſunt, Moyſes erat propheta: ſed Aaron nondum erat ſacerdos, ideo nihil poterat ei attinere ratione ſacerdotij. Nunc autem Aaron nouiter ſacerdos effectus eſt; ideo iam ei competebat aliquid ratione miniſterij propter quod Deus ſibi loqui deberet. Dicitẽ filijs Iſrael. Ambo loqui iubebant, ſcilicet Moyſes, & Aaron: non tamen loquebantur ambo ad populum, ſed vnus eorum, quoniam ſi ambo loquerentur: aut ſimul loquerentur, aut vnus poſt alterum, ſi autẽ ambo ſimul, vnus alterum impediret, & vnus ſuperſtius eſſet: ſi autem ſucceſſiue loquerentur, vnus quę alius dixerat, repeteret: ſed nullum horum conueniebat, ſed dicebat Deus illis, quod diceret iſta filijs Iſrael, ſcilicet, quod vnus eorum diceret, & alius dicenti aſſentiret, tanquam ſi verba amborum ore proferrentur.

Non quid Moyſes, vel Aaron loqueretur hic pronuncians hæc populo. Queſt. 1. I.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Reſponſo ad primã rationem.

SE D quaret aliquis, quis eorum loqueretur hic, Moyſes an Aaron pronuncians hæc populo. Aliquis forte reſpondebit, quod Aaron iſta loqueretur: & hoc quoniam Aaron conſueuerat eſſe proferens loco Moyſi, cum in Aegypto loqueretur ad Pharaonem, vt habetur Exo. 4. ca. cum dicitur: Frater tuus Leuites ipſe loquetur pro te ad populũ, & tu eris ei in eis, quã ad Deum pertinet, ſic etiam habetur Exo. 7. ca. cum dicitur: Ego conſtitui te Deũ Pharaonis, & Aaron frater tuus erit propheta tuus: tu loqueris ei omnia, quę mandabo tibi, ille loquetur ad Pharaonem, vt dimittat filios Iſrael. Aliquis autem dicet contra hoc, ſcilicet, quod non loqueretur nunc Aaron, ſed Moyſes: quoniam ea, quę habentur in Exodo ſunt de locutione, quã fiebat ad Pharaonem, in qua loquebatur Aaron, quoniam Moyſes impedita linguã erat, vt habetur Exo. 4. cap. & coram Rege requirebatur homo eloquens ne contemneretur: ſecus autem coram populo, cum dicitur: Aaron frater tuus Leuites ſcio, quod eloquens fit, & ipſe loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. Non ſolum igitur loquebatur Aaron ad Pharaonem pro Moyſe, ſed etiam coram toto populo. Item ſi Aaron cũ nullam habebat dignitatem ſummi ſacerdotij loquebatur ad populum pro Moyſe, quanto magis debuiffet hic loqui cum iam haberet auctoritatem ſummi ſacerdotij: ſed videtur dicendum, quod Aaron non loqueretur hic, ſed Moyſes, quoniam ipſe erat propheta Domini, & interpres, atque legifer. Nec valet cum arguitur, quod Aaron loquebatur pro Moyſe ad Pharaonem, & populum Iſraeliticum in Aegypto: nam ad Pharaonem ſatis rationabile erat, quod loqueretur Aaron, & non Moyſes, quoniam Moyſes erat impedita linguã, vt habetur Exo. cap. 4. & legatio Dei non bene reciperetur, ſi homo balbus, vel impedita linguã eam proponeret, vt habetur Exo. cap. 4. ad populum quoque Iſraeliticum non decuit, vt Moyſes a principio loqueretur, quia cum ipſe eloquens non eſſet, & populus nondum recepiſſet eum in aliqua reuerentia, non eſſet conueniens locutio eius ad populum, ideo loquebatur Aaron, ſed poſtquam Moyſes per prodigia, & oſtenta apud Iſraelitas clarus extitit, etiam ſi impedita linguã eſſet, tamen recipiebatur

verbum eius in magna reuerentia: ideo poſt exitum de Aegypto nunquam legitur in toto Exodo, vel in iſto Leuitico, quod loqueretur Aaron pro Moyſe, ſed loquebatur ipſe Moyſes. Sic igitur hic eſſe debuit, quod non loqueretur Aaron loco Moyſi, ſed p pro Moyſe. Cum autem obijciatur, quod Aaron erat magna dignitatis, quia erat ſacerdos magnus, & pertinebat ad eum loqui ſicut ad Moyſen. Reſpondetur, quod quamuis competeret Aaron proponere iſta coram populo, quia erat ſummus ſacerdos, magis tamen competebat Moyſi, quia erat propheta Dei, & magis propinquus ei. Dicendum ergo eſt probabile videri Moyſen iſta fuiſſe locutum ad populum, & Aaron tanquam conſentientem ſibi aſſiſſe. Cuſtodite omnia, quã dixi vobis. Iſta ſunt prima verba, quã loqui deberet Moyſes, & Aaron ad populum, & eſt quedã admonitio, & epilogus præcedentium, & quadã eruditio futurorum, ſcilicet, quod diligenter obſeruent ea, quã eis dicta fuerant. Vt ſim veſter Deus. Idest oportet vt faciatis omnia, quã ego mandauĩ vobis, ſi vultis, quod ego ſim Deus veſter. Quafi dicat, aliter non ero Deus veſter. Contra hoc aliquis arguet, quod Deus non poſſet dici Deus Hebræorum, vel alterius gentis, quoniam ille dicitur alicuius eſſe, qui dicitur ſecundum relationem quandã: hæc autem non eõpetunt niſi nominibus relatiuis; Deus autem nomen abſolutum eſt. Item dato, quod Deus nomen relatiuum eſſet, ſicut iſtud nomen Dominus non diceretur Deus alicuius gentis, ſed omnium: ſicut non dicitur Dominus ſpecialiter aliquorum hominum, ſed totius mundi. Deus igitur dicitur omnium: nam Deus ſecundum eſſentiam ſua Deus eſt, & quia eſſentia ſua non magis refertur ad vnã gentem, quã ad alteram, non poteſt magis dici Deus vnus gẽtis quã alterius. Reſpondendum eſt, quod Deus ſecundum ſe nomen abſolutum eſt, & dato, quod diceretur ſecundum relationem non magis diceretur ad vnã gentem, quã ad alias. Accipiuntur tamen in Deo, quidã modi ſpeciales, ſecundum quos poteſt referri ad vnã gentem, & nõ ad alteram: & vna gens poteſt referri in Deum, & non alia. Accipiendo enim Deum ſecundum ſe, neceſſarium eſt, vt ipſe ſit Deus omnium gentium, quia nullus Deus eſt in omnibus gentibus, niſi ipſe. Neceſſarium quoque eſt, vt omnes gentes ſint eius: nec eſt nobis liberum, quod nos ſimus illius Dei, nec etiam ipſi Deo liberum eſt, vt ſit Deus noſter, ſed nobis neceſſarium eſt, vt ſimus eius, & ipſi neceſſarium eſt vt ſit Deus noſter. Alio modo accipitur Deus per comparationem ad aliquã gentem: Dei nanque eſt, vt benefaciat, cum igitur Deus alicui genti ſpecialiter benefaciat, dicitur eſſe Deus illius gentis, quia illi, & non alijs ſic benefacit. Dicitur etiam aliquis populus ſpecialiter habere aliquem ſibi in Deum, quoniam hominibus hoc pertinet, vt Deum colant. Cum autem aliqua gentes ſunt, quã ſpecialius colunt Deum, quã alias, dicuntur habere ſpecialiter illum in Deum. & hoc modo dicebatur Deus accipere Iſraelitas in populum, quia eis ſpecialiter illi in Deum. & hoc modo dicebatur Deus accipere Iſraelitas in populum, quia eis ſpecialiter illi in Deum ſpecialiter, quoniam illi debebant ſpecialius, quã alias gentes colere. ſimilia habentur in multis locis veteris teſtamenti, & patet infra 26. cap. cum Deus dixiſſet de bonis, quę facturũ erat Iudæis, ſi colerent eum, ſubiunxit: ponam tabernaculum meum in medio veſtri, & non abijciat vos anima mea: ambulabo inter vos, & ero veſter Deus, voſque eritis mihi populus. In hoc autẽ ſecundo modo liberum erat hominibus accipere Deum ſibi, & Deo liberum erat, quod Deus eſſet ſpecialiter alicuius gentis. De Deo patet, qui dixit ſe accepturum,

Ad ſecundã rãõẽ.

An Deus Hebræorũ vel alteri gẽtis Deũ dici nequeat.

Neceſſariũ eſt Deo qd ſit Deo noſter, & nobis qd ſimus populi eius.

cepturum Israelitas in populum si mandata eius obseruarent, vt habetur Exo. 19. cap. cum dicitur. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnū sacerdotale, & gens sancta: idem habetur Deuter. 7. cap. Liberum quoque erat hoc modo hominibus accipere sibi Deum: quoniam nihil aliud est aliquam gentem accipere sibi Deum, ideo specialiter, nisi facere aliquas ceremonias cultus ad illum Deum, quas non faciebant alie gentes, & ad quas non erat naturalis obligatio, ideo poterat aliquis vouere, quod acciperet aliquem in Deum, quamuis secundum naturam nobis Deus vnus, & communis est, sic vouit Iacob, quod si Deus daret ei omnia necessaria, & reduceret illum in domum patris sui, acciperet eum in Deum, vt habetur Gen. 28. cap. cum dicitur: Vouit etiam votum dicens: si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ambulabo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestes ad induendam, reuerfusque fuero prosperè in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iste, quem erexi vocabitur domus Dei, cunctorumque, quæ dederis mihi decimas, & hostias offeram tibi. Sic etiam dicitur hic, vt sim Deus vestri, id est si vultis, quod ego sim specialiter Deus vester magis quam aliarum gentium, vobis specialiter beneficiando, obseruate ea, quæ scripsi vobis, & tunc eritis populus meus, & ego Deus vester. *Hæc sunt animalia quæ comedere debetis.* Intendebat Deus conseruare Hebræos in dispositione munditiæ, & quia quædam animalia sunt per cuius contactum, & esum homines incurrunt immunditiam, vetuit Deus illa comedere dans certam regulam de his, quæ comedi licet: vnde non licebat Iudæis aliquod animal comedere tam de volatilibus quam de gressilibus præter ea, de quibus exprimitur hic specialiter, vel generaliter. Et dicitur hic de animalibus comedendis, non quidem, quod solum veterum comestio, sed etiam tactus in quibusdam, vt patet infra, sed exprimitur comedere quod maius erat. *De cunctis animantibus terre.* Accipiuntur hic animantia generaliter pro omnibus, tam aquatilibus, quam gressilibus, & volatilibus: quoniam de omnibus infra regula apponuntur. *Quamuis aliquis dicit solum hic intelligi de animalibus gressilibus, quoniam dicitur de cunctis animantibus terræ; sola autem gressibilia sunt animantia terræ, quia ipsa in terra sunt, aliorum autem alia aerem peruolat, alia aquarum incolatum habent. Sed dicendum est, quod vocantur omnia animantia terræ, quia quæcumque sint ad terram pertinent: de gressilibus autem nihil dicere attinet, de volatilibus autem satis manifestum est, quod ad terram pertinent, cum de terra suscipiunt alimentum, & in terris habitent: quamquam aliquando aerem pertolent. Pisces quoque licet in aqua sint de terra sunt, & eorum nutrimenta potissime ad terram pertinent: omnia igitur hæc quodammodo animantia terræ vocantur.*

Animantia terræ, quæ sunt.

Quare Deus Iudæis animalia multa comedere vetuit. *Quæst. III.*

CIRCA hæc autem quæret aliquis, quare Deus vetuit Iudæis multa animalia comedere. Cui respondendum est hoc pertinere ad ceremonias Dei, & esse hic duas causas vnæ generalem, & alteram specialem. In generali autem causa est, quia Deus volebat istum populum sibi ad cultum applicare, vt cum in magna reuerentia tenerent: ideo dedit eis ceremonias multas secundum quas specialius ei reuerentiam impenderet, & cultui eius defer-

Fuissent. Pro quo sciendum, quod homines principaliter ordinantur in Deum per virtutem, quæ latra dicitur: est autem latra virtus quædam, qua Deo debitum impendimus famulatum; ideo omnes actus quicumque illi sint, quos ad Deum solum dirigimus, tãquam ei famulatum quendam debent, actus latræ appellantur. Sic autem erat de omnibus ceremonijs Hebræorum, quoniam ipse erat quædam obseruationes propter Deum solum, ideo quotiescunque Iudæi inisterent his ceremonijs, Deum colebant: quoniam omnes isti actus latræ sunt, & potissimum, quia istæ ceremoniæ à Deo ordinatæ erant, & sic quãto aliquis populus plures ceremonias haberet, tanto plus Deum colebat. Quasunque igitur ceremonias obseruari in Deum, & propter Deum conueniens erat, nisi illæ inhonestæ essent in seipsis, vel aliquid inhonestum, aut male opinionis præsupponerent: & sicut Deus dederat Iudæis multas ceremonias in sacrificijs: ita quoque circa animalium esum, & tactum dedit, vt sic eum abundantius colerent; præcipuè quia ea, quæ erant in lege veteri, non habebant aliquam secundum se dignitatem, & reuerentiam, ideo decuit ad hoc, quod essent in honore, multas ceremonias circa illa obseruari: sic nanque manifestum est de omnibus, quæ apud nos sunt; quoniam cum apud aliquam rem multas ceremonias obseruamus, eam magno honore dignam dicimus, aut per hoc dignam esse arbitramur. In lege autem noua non oportuit esse tot ceremonias ex causis supra declaratis præcedenti cap. vnde ista multitudo obseruationum legalium in principio Euangelicæ regule in Ecclesia primitiua exclusa est, cum quæstio verteretur, an deberent distingui cibi, sicut in veteri testamento, & determinatum est communi Apostolorum consensu nihil horum iam debere obseruari, vt habetur Actu. 15. capit. Causa autem in speciali huius est, quia Deus volebat populum Hebræorum magis in contaminatum sibi efficere, vt iste populus singulariter super omnes populos munditia polleret, cum ex ipso Christus secundum carnem nasciturus esset: Gentiles autem quidam nimis imundi erant in cibis suis, & animalium tactibus, ideo vetuit Deus Iudæis de quibusdam animalibus, ne ea comederent, nec contingerent, quoniam illa immunda erant. De immunditia autem, & conuenienti ordinatione harum ceremoniarum Iudæi inter ceteras gentes poterant gloriari, quod nulla gens tam mundas, & honestas ceremonias haberet. Et de hoc gloriandum esse Moyses admonuit totum Israeliticum populum, cū in Deuteronomio legem reperere inchoaret, dicens: hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, vt audientes vniuersi præcepta hæc dicant: en populus sapiens, & intelligens, gens magna, nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris: quæ est enim alia gens sic incluta, vt habeat ceremonias iustaque iudicia, & vniuersam legem quam ego proponam hodie? Sciendum tamen radicem huius esse cultum diuinum, qui fiebat in tabernaculo, & in atrio eius in sacrificijs, & alijs ceremonijs: hinc Deus volebat in magna reputatione teneri, ideo propter hunc faciebat homines a multis abstinere, vt digni haberentur accedere ad cultum illum, vel saltem tangere ipsum Sanctuarium: quod patet, nam oēs istæ imunditiæ, quæ contrahebantur in tactu, vel esu animalium immundorum solum arcebant hominem a ministracione, & oblatione sacrificiorum, & introitu Sanctuarij: non tamen excluderentur ab aliquo alio actu, nec a communicatione popularium: alia autem erant immunditiæ, quæ excluderent a communicatione hominum, sicut lepra, vt habetur 7. 12.

& 14.

Quid est latra.

Duplex est immunditia.

In lege noua non oportuit esse ceremonias.

Duplex est corporalis immunditia.

Vpupa inter stercorea viuunt.

& 14. sed hoc etiam apud alias gentes est, quia cum lepra sit morbus contagiosus, & infectius aliorum, debet excludi a ceterorum communione, qui talem patitur labem: & sic obseruatur ab omnibus populis. Extra de coniug. lepro. cap. 1. Sed de immunditijs, quæ contrahebantur in tactu, & esu animalium immundorum solum erat statutum, vt arcerentur homines ab introitu, & accessu Sanctuarij, vt patet hic, & Num. 19. cap. & in multis alijs locis: ergo solum erat ista obseruatio munditiæ, in animalibus propter reuerentiam cultus diuini in sacrificijs, & ceteris, quæ fiunt in Sanctuario. Quoniam autem dictum est ista animalia, quæ hic vetantur propter immunditiam vitata esse: considerandum est, quomodo in animalibus istis munditia reperitur. Et sciendum est, quod immunditia est duplex, quædam est spiritalis, quæ proprie vocatur immunditia: alia est immunditia corporalis, quæ dicitur esse immunditia secundum quid. Prima immunditia, quæ est spiritalis in animalibus brutis nullo modo esse potest: quoniam ista immunditia nihil aliud est, nisi quedam peccati macula: in brutis autem peccatum nullum esse potest, quia peccatum principiat per actionem liberi arbitrij, quæ consistit in voluntate, & in intellectu: in brutis autem horum duorum nullum est, nec igitur possibile est in eis peccatum esse. Est tamen indirectè in eis peccatum, secundum quod aliquis cum eis peperat peccatum, & in eis permanet macula illa, sicut est de animalibus illis, quibus homines abutuntur ad coitum, qui contra naturam est, quoniam de his iubetur, quod ipsa animalia cum hominibus lapidetur, vt habetur infra 20. capit. Alia autem est immunditia quædam, quæ quamquam non sit spiritalis assimilatur tamen spiritali, vt cum idolatra facerent aliquas ceremonias abominabiles in quibusdam animalibus: nam aliquando vetabat Deus hæc propter immunditiam, quas in illis idolatra exercebant. Alia autem est corporalis immunditia, & ista est duplex, quoniam quædam est subiectiuè, in animalibus, scilicet, quod ipsa animalia immunda sunt: alia autem est in eis effectiuè, scilicet, quod quamuis in se immunditiam non contineant, in comedentibus tamen quandam immunditiam causant. Primo modo dicuntur esse immunda animalia, quæ venenosa sunt, vt omnia reptilia: nam si comedantur mortis illaria sunt: & non solum cibis eorum, sed etiam tactus immundus est, atque periculosus: quoniam quædam eorum tangendo occidunt, sicut coluber, & vipera in mortu, quædam etiam in solo visu interimunt, sicut de basilisco generale est. De his autem conueniens valde erat, quod populus Hebræorum seruaret ceremonias non comedendo, nec tangendo, sed solum secundum ordinationem in cultu diuino. Sed etiam secundum seipsos in cultu diuino naturaliter hoc conueniens erat, & debuissent obseruare. Alia etiam animalia sunt immunda subiectiuè, quoniam ex immundis valde nutriuntur cibis, cuiusmodi porci sunt, qui in stercoreibus, & luto ceterisque inter gressibilia sic immunditias, vt porcus amer. Inter volatilia autem vpupa ei assimilatur, quoniam inter stercorea viuunt, vnde generaliter tãquam pro immundissimo porcum dicunt. Vetuit igitur Deus Iudæis porcum edere. Alia autem animalia immunda sunt, quoniam in loco immundo habitant sicut talpæ, & mures, vtrique enim sub terra, aut semper, aut communiter viuunt, vnde ex his locis quendam horrorem trahunt, & fetorem, talia igitur etiam vetari decuit. Dicuntur autem alia animalia immunda esse effectiuè, scilicet, quod quamuis in seipsis immunditiam non habeant, tamen causant eam in comedenti

bus, vt quia sunt malæ complexionis in superabundanti humiditate, aut siccitate, & sic de ceteris, propter quæ omnia etiam ipsi corpori humano nociua sunt. Aliqua autem animalia omnibus istis modis immunda sunt, sicut serpentes, & bufones, nam venenum continent, & immundis nutriuntur cibis, atque in locis immundis inhabitant, nam & si nihil aliud esset, nisi quod reptilia sunt, sufficere immunda erant, quoniam necesse est ea, quæ per terram serpunt, contrahere ex terra fetorem quendam propter fumositates pessimas, atque indigestas in eis incorporatas, quod fit, vt omnia ista reptilia humiditatem quandam viscosam, & fetidam intra viscera habeant, & in cute demonstrant. In piscibus autem eodem modo dicendum est, quoniam eorum piscium, qui hic vetantur, multi valde immundi sunt, & mali nutrimenti, ita vt magis sanum sit ab eis abstinere, quam illis vesci. De his tamen dicit Nicolaus fuisse prohibitionem factam, quia idolatra vrebantur his in ministerijs suis, sed de hoc rarum est. Veritatem quoque huius declarauimus supra 1. cap. cum quærebatur, quare non offereretur piscis Domino, sicut animalia gressibilia, & volatilia. De volatilibus autem quare quædam vetentur eadem causæ sunt, quæ in quadrupedibus: nam quædam volatilia immunda sunt propter locum, & nutrimentum sicut vpupa, quæ inter stercorea humana nidum faciunt frequenter, & illis vescuntur, in sepulchris quoque mortuorum sæpe morantur: quædam autem propter cibos immunda sunt sicut ciconia, quæ serpentes comedunt. De vespertilionibus, & noctuis, & lucifugis, atque bubonibus eadem ferè causa videtur, immundis namque aluntur nutrimentis. Aliæ autem volucres sunt, quæ ex distemperie complexionis ad cibum discoenientes sunt, sicut equæ vngues adficos, & rostrum recuruum habent, sicut Aquila, accipitres, & asturcones, & sic de similibus, ita vt generaliter dici possit omnia animalia tam in volatilibus, quam in gressilibus, & aquatilibus, quæ Iudæis prohibebantur discoenientis nutrimenti esse pro corpore humano. Sunt autem præter hæc quædam alia rationes mysticæ secundum tropologiam, aut allegoriam, propter quas prohibitio ista fieri debeat, significant enim quædam horum animalium vitia, quæ in vltu nostro, & cunctis actionibus vitanda sunt, sicut porcus, qui in vniuersis se inuoluit volutabris atque cœnosis, & fetidis locis, luxuriam immunditiam, & fetorem signat, vnde in significatione euitandæ luxuriæ ipse quoque vitandus est. Sic etiam lepus tumiditatem signat, & inaniam. camelus autem propter gibbum, quem habet significat superbiæ tumorem, aquila autem, & omnia rapacia volatilia prædones homines imitantur, sic autem de ceteris applicari potest, sed tropologijs, aut allegorijs insistere non institui, solo literè sensu contentus.

De piscibus quibusdam non comedere, vt melius est.

Nota causas allegoricas, quare ista animalia prohibentur de quibus latius dixit in Gen.

Quare Deus non vetuit animalia, quæ naturaliter mala, & pestifera erant in nouo testamento sicut in veteri. *Quæstio. IIII.*

SED nunc aliquis quæret cū in his animalibus, quæ hic vetantur quædam prohibentur ad maiorem reuerentiam sacrificiorum, & cultus diuini in veteri testamento, quædam autem, quoniam secundum naturam mala sunt, & salutis humanæ contraria, sicut in animalibus venenosis, quare Deus non vetuit ea, quæ naturaliter mala, & pestifera erant in nouo testamento? nam quod ea, quæ ad solum cultum diuinum in veteri testamento pertinebant, non præciperentur in nouo, satis rationale erat, cum

cum ista ceremonialia sint, & pertinentia specialiter ad illud statum, ea tamen, quae naturalia erant (sive bona, sive mala, in nouo testamento manserunt, sicut patet de preceptis decalogi, quae quoniam naturalia sunt, manserunt in nouo testamento. Respondendum est, quod istorum animalium, quae hic vetantur, quaedam prohibentur propter causam reuerentiae ceremonialium veteris testamenti, scilicet, sacrificiorum, & cum non manserint sacrificia, nec manere debuerunt caeremoniae istae disponentes ad illa, quaedam autem animalia vetabantur, quia mala erant secundum naturam, & praeter haec immunditiam quandam causabant tollentem, & diminuentem de cultu Dei. De his autem dicendum est, quod in quantum vetabantur, vt indispontentia cultum Dei, & tollentia reuerentiam eius non debuit fieri prohibitio in nouo testamento, cum cessauerit ille cultus. in quantum autem ista nociua erant secundum naturam, & non debuerunt vetari in nouo testamento, quoniam lex spiritualis est, & de spiritu curans, vt ait Apostolus ad Rom. 7. cap. de corporibus autem nihil, ideo non debuerunt hic scribi in nouo testamento regulae corporum seruandorum, quoniam haec ad medicos pertinent, sed regulae curandorum animorum, quae proprie ad legem pertinent. Item cum ista naturaliter nobis mala sint, & saluti obuiantia, quam nos naturaliter potissimo desiderio conseruare studemus, nos ipsi nullo admonente operam dabimus, vt ab eis caueamus, lex autem non datur de his, ad quae nos inclinamur, sed de his, quae fugimus, ideo lex non est posita iusto, sed peccatori, vt habetur 1. ad Timo. 1. cap. boni namque ad bonum inclinantur, mali vero nequaquam. Etiam diligere debemus nos ipsos ex charitate magis quam proximos, de dilectione tamen proximorum lex posita est, de dilectione autem, quae ad nos ipsos est, nihil statutum est, quia ad diligendum nos ipsos naturaliter inclinamur, ad proximum autem non sic, sed secundum naturam conseruanda salutis cura in omnibus mortalibus precipua est, vt ait Boetius de consolatione lib. 3. profa. 4. non ergo debuit poni regula, quod salutem nostram conseruaremus. Cum autem obijcitur, quod ea, quae naturalia erant in veteri testamento, debuerunt manere in nouo sicut manserunt precepta decalogi, & alia similia. Respondendum est, quod naturalia, quae dirigebant hominem in Deum manere debuerunt, ea tamen, quae hominem ad salutem nostram ordinabant, praecise non oportebat, vt scriberentur, quia corporalia sunt, & homo in ipsa maxime inclinatus est. de preceptis autem decalogi, quae naturalia sunt non est sic, nam ipsa non sunt ad directionem corporis, sed animorum. Etiam non dabatur de his, ad quae homines naturaliter inclinantur, sed potius quaedam ipsorum sunt, contra quae homines magnam habent inclinationem, sicut ad furari, & mechari, & concupiscere res alterius, aut vxorem illius. Sed dices quare in veteri testamento preceptum est, quod non comederentur ista, quae naturaliter mala sunt secundum corpus. Respondendum est dupliciter: primo modo, quod in veteri testamento quamquam prohiberetur ista, quae naturaliter mala erant, non tamen vetabantur ex hoc, quod corpori mala erant, sed quia erant immunda, & tollebant reuerentiam cultus diuini, cultus autem diuinus ad corpora non pertinet, sed ad animam. Alio modo potest responderi, quod in nouo testamento non est simile de veteri testamento, ideo satis conueniens est, quod in veteri testamento prohiberetur aliqua, quae ad sanitatem pertinebant, in nouo autem non, cuius causa est, quia vetus testamentum quamquam principaliter esset ad animarum salutem, tamen adhuc praeter hoc, intendebatur ibi quaedam bonus sta-

Responso ad quae sit

Lex Euan gelica non curat de corpore, sed de aia.

Lex peccati posita est no iusto.

Quare in veteri testamento est non comedi animalia, quae naturaliter mala sunt secundum corpus.

tus temporalis gentis Iudaicae, cum ista lex vetus non sit data vniuersaliter, sed pertineat ad directiones speciales huius politiae Iudaicae, quod apparet: quia in hoc testamento veteri datae sunt leges, quae sunt pure forales, & tangunt habitudinem proximi ad proximum, scilicet qualiter satisfactio ad proximum facienda sit, cum ei iniuria lata est, aut damnum datum. determinatur etiam de iustis, & iniustis, quae accidunt in contractibus humanis, de quibus habetur Exo. 21. & 22. haec ramē pure sunt leges humanae, quae de nullis alijs humanae statuta determinant. Dicendum est ergo de veteri testamento, quod non solum in Deum ordinatur, sed etiam quandam vtilitatem status politici gentis Iudaeorum concernebat, in nouo testamento nihil tale est, quia non est ipsum directio alicuius specialis politiae sicut vetus testamentum, sed omnes gentes equaliter respicit, vnde mandauit Christus, quod Apostoli irent per vniuersas gentes, & praedicaret eis Euangelium, vt habetur Matth. 28. cap. & Mar. 16. Vetus tamen testamentum solis Israelitis datum est in monte Sinai, vt habetur Exo. 19. cap. respicit ergo nouum testamentum solam animam salutem, ideo non dantur in eo aliqua praeccepta iudicialia, quae aliquando contingant solam proximorum vtilitatem, & eorum habitudinem inter se, sed quaecumque dicuntur ad spiritum pertinent, non igitur debuerunt dari in nouo testamento aliqua regulae de salute corporum, sicut dabantur in veteri, quia nouum testamentum nullius status politici vtilitatem concernit, vetus autem testamentum praeter cultum Dei respiciebat vtilitatem Iudaicae politiae, & ob hoc non data sunt in nouo testamento praeccepta iudicialia, quae solam proximorum vtilitatem concernerent, immo nec dari potuerunt conuenienter praeccepta specialia iudiciorum circa contractus, & alia in nouo testamento, quia ipsum erat generale ad omnes gentes, omnibus autem gentibus non sunt eadem iusta, nec iniusta, nec debebant veteri, aut praecipi eadem, vetus autem testamentum erat ad quandam speciale politiam, ideo bene conueniebat ibi identitas legum ad forales disceptationes, & communicationes actuum propter esse eiusdem idē iustum, & iniustum in operatione. *Omne quod habet diuisam vngulam.* Hic ponitur quaedam regula generalis de animalibus quadrupedibus, quomodo dicantur esse munda, vel immunda. In quo sciendum est, quod quaedam animalia erant immunda secundum speciem, ita, quod nullum de illis licebat comedere, alia autem erant immunda a casu, scilicet, quod quauis secundum speciem suam munda essent, tamen per aliquod accidens polluebantur, ita, quod non liceret comedi illa, de animalibus autem, quae sunt immunda secundum speciem, determinatur in hoc ca. nam de illis speciebus, in quibus animalia hic immunda dicuntur, non licet aliquod eorum comedi, nec tangi cadauera eorum, dicuntur autem secundum accidens immunda animalia illa, quae secundum speciem munda sunt, tamen a bestijs lacerantur, aut occiduntur, vel aliquo modo praegustantur, nullatenus namque huiusmodi carnes comedere licebat, sicut habet Exo. 22. ca. cum dicitur: viri sancti eritis mihi, carnem, quae a bestijs lacerata, aut praegustata fuerit, non comedetis. Idem habetur infra 22. capitu. loquendo autem de animalibus, quae sunt munda secundum speciem, datur hic regula quantum ad gressibilia, quae vocantur pecora, scilicet, quod omne animal ruminans, & vngulam findens mundum erat; quod autem nullum horum habet, vel si habet alterum, caret alio mundum non erat.

Lex Iudaica dirigebat hoies non solum Deum, sed in statum politicum

Vetus testamentum solis Israelitis datum est in monte Sinai

Quare in nouo testamento non sunt data praeccepta iudicialia sicut in veteri.

Regula de animalibus quadrupedibus, quomodo dicantur esse munda, vel immunda esse dicantur.

Animalia

Animalia, quae non ruminant, quare vocantur in cibum. Quasi. V.

CAVSA autem quare dicitur, quod animalia debebant ruminare, est: nam ruminare in animalibus est signum bonae complexionis, & munde, Iudaei autem immunditiam euitare debebant, decebat ergo, vt animalia munda comederent: quod enim ruminare sit causa bonae complexionis, & signum eius, apparet, quoniam animalia ex cibis nutriuntur: cum autem cibi illi conuenienter digeruntur sunt causa bonae complexionis in animali. si autem male digerantur animalia morbida sunt, vel eorum carnes non sunt cibo nostro ita conuenientes, ruminare namque secundo digerere est: prius enim animalia escas acceptas in ore quodammodo terunt, & ad digestionem faciendam in stomacho disponunt, sed quia velociter pascunt cibos quasi integros ad viscera transmittentes, vt conueniens digestio fiat, ad os reuocant cum a sumendis cibis cessauerint, & ibi rursus susceptas escas comminunt in paruas particulas, & sic digestio in stomacho perfecta, & facilis celebratur, vocatis illis ad stomachum. vnde animalia ruminantia bis cibos terunt, bis vorant, bis digerunt, secundum tamen in omnibus his tribus dupliciter perfectum est. Animalia autem, quae non ruminant, cum velociter quasi ex imperu quodam cibos sumant, eos in ore non terunt: vnde sic quasi integri ad viscera transmittuntur, quo fit, vt inconuenientius digerant, quia magis digestionem repugnant, cum ipsa contractio, quae in ore animalium fit, quaedam digestio imperfecta sit, non erunt ergo carnes animalium non ruminantium ita bonae complexionis, nec sani nutrimenti pro corporibus humanis, sicut ipsa animalia ruminantia. Causa autem, quare iubebatur, vt pecus vngulam finderet, est, quia hoc bonam complexionem notat in pecoribus, pecora namque, & generaliter cuncta animalia, quae sunt naturae multum siccae alimento disciuntur, ea quoque, quae sunt magne humiditatis, eius causa est, quia bonitas complexionis in mediocritate conseruatur, extrema autem bonitati complexio nis discoenunt: huiusmodi autem signum est vngulae fissio, nam animalia, quae valde magne humiditatis sunt, vngulas non habent, sed carnes quasdam papulosas loco vngularum, & ibi quasdam vngulas ad eas in modum vnicornum, quae non vocantur hic vngulae. Et ista animalia, si pecora sunt propter humiditatem indistemperatam ad cibos inconuenientia sunt, animalia autem, quae vngulas habent non diuisas sicut equi, & asini magne siccitatis sunt, & demonstrant vngulae eorum soliditate iuxta duriciem lapidis, & magne existentes, animalia autem, quae vngulam diuisam habent, non habent eam ita magnam, nec callosam, sicut apparet in bobus ouibus, & capris. Callosam autem magnitudine duriciem magnam signat, cum, & ipsi duricies quaedam sunt, animalia autem, quae vngulam findunt inter haec media sunt, quoniam non sunt valde magne humiditatis sicut ea, quae nullam vngulam habent, quoniam vngulae qualescunq; sunt, ex duricie quadam proueniunt, nec tamen ista animalia valde magne distemperate siccitatis sunt, cum vngulam diuisam habeant, diuisionemque propter quandam teneritudinem fit: vnde videmus generaliter, quod illa animalia, quae vngulam diuisam habent eam satis paruum, & non nimis duram habent, & illa animalia, quae habent vngulam indiuisam, eam valde magnam habent, ac nimis duram. Recte igitur dictum est ad eligenda pecora bonae complexionis, quod accipiantur illa, quae ruminant, & vngulam diuisam habent. *Omne quod habet diuisam vngulam, & ruminat in peco-*

Animalia ruminantia sunt bonae complexionis.

Quare iubebatur, vt pecus vngulam findens sumeret.

Aribus comedetis. Dicitur autem hic de pecoribus, non ad differentiam, quod hoc quod est habere vngulas, & ruminare ad sola pecora pertineat. Vocatur autem pecora simpliciter in sacra Scriptura vno modo pro solis animalibus, quae comestibilia sunt in quadrupedibus, & sic accipitur in hoc Leuitico, & ferè in omnibus quinque libris Moyfi, & isto modo distinguuntur pecora contra iumenta, quae sunt animalia mansuetata ad humanum adiutorium, vt equi, asini, & camelus, & distinguuntur contra bestias, quae dicuntur esse animalia fera. Alio modo accipiuntur pecora large pro onanibus quadrupedibus, & etiam iste modus aliquando est in sacra Scriptura, hic autem accipitur primo modo, pro animalibus comestibilibus. *Quidquid autem ruminat, & habet vngulam, sed non diuidit eam.* Hic ponitur alia regula, quae est per oppositum ad superiorem, illa namque dabatur cum duabus conditionibus, scilicet de ruminando, & findendo vngulam: quidquid autem ab amobus, vel ab altero eorum deficiet, non erit licitum ad esum: ponit autem hic de illis, quae ruminant, & vngulam habent, sed eam non diuidunt, quoniam ista immunda sunt. Causa huius est, quoniam talia animalia sunt distemperate complexionis, scilicet, nimis sicca, quod signat continuitas vngularum, & magnitudo callosa, ideo quamquam ista animalia cibos digerant cum dicantur ruminare, tamen naturae valde siccae sunt propter continuitatem vngularum, & soliditatem. *Sicut camelus, &c.* Camelus dicitur non comedendum, quoniam immundus est, cum vngulam non diuidat quamuis inuinet. Haec autem indiuisio vngulae in camelo magnam soliditatem facit, non enim essent ita robusti si vngulas diuisas haberent: necesse est enim ceteris paribus animalia, quae vngulas indiuisas, & callosiores habent, alijs fortiora esse, quia cum innitantur pedibus ad onera supportanda, si vngulae diuisae sint, non est tanta soliditas in pedibus, sicut cum vngula indiuisa est. Etiam quia animalia, quae in pedibus vngulas diuisas habent, facilius laeduntur per diuisiones vngularum, quam ea, quae vngulas integras habent, nihil namque subintrare potest per id, quod indiuisum est, sicut subintrat per diuisionem vngularum. Sunt autem carnes cameli indidiposite ad cibum, & mali saporis, atque mali nutrimenti sunt; quia est in eis distemperata siccitas, quod apparet, quia vngulas valde solidas habent, & non diuisas, indiuisio autem vngularum magnam ad testatur siccitatem, sicut est de carnibus equinis, & asinorum, quae mali nutrimenti sunt, & saporis, non conuenientes corpori humano. *Sicut camelus, &c.* Id est camelus non comedetur, & omnia alia, quae similia sunt, scilicet, quae ruminant, & habent vngulam indiuisam. De his enim pauca reperiuntur animalia, quodocumque tamen reperiuntur non licebat ea comedere Iudaeis. Erant autem in terra illa Iudaeorum ista animalia magis quam in terra hac, quoniam terra illa calidior est, & possunt ibi esse plures species animalium, quae in calore fouentur, quae non sunt in terra ista declinare ad extremitatem mundi aequilonarem. **Q**uod patet in leonibus, & camelis, camelopardalis, & tragelaphis, atque origibus, de quibus habentur multa in terra promissionis, & datur lex de illis Deuter. 14. cap. hic autem non sunt. *Non comedetis illud, & inter immunda reputabitur.* Scilicet, quod non comedantur cameli, & similia, quae ruminant, & vngulas non diuidunt, sed reputantur inter immunda: non tamen inter immunda simpliciter, sed inter ea, quae sunt immunda ad esum, quoniam non erat illicitum tangere camelum, & similia animalia; licebat namque super illa federe, & eis onera imponere, sic etiam de equis est, & asinis, quoniam ista computantur inter animalia

Quare de pecoribus solum habebatur

Camelus non erat comedendus

animalia immunda, & tamen rangebant eos Iudaei licet e' ascendentes super eos, sed dicuntur ista animalia immunda quantum ad esum, quia non licebat illa comedere. Etiam e'at immunda postquam essent mortua, quoniam nemo deberet contingere illa, vt infra patet. Coerogryllus, qui ruminat, vngulamque non diuidit immundus est. Ponuntur hic alia exempla huius regulae; fuerat namque supraposita regula, quod ea, quae ruminant, & non habent vngulam diuisam, sunt illicita, dicitur autem sic esse de coerogryllo, quoniam ipse ruminat sicut boues, oues, & caprae, tamen non diuidit vngulam.

Coerogryllus quid sit, an ericius, vel cuniculus. Quaes. VI.

DICUNT autem expostores nostri quidam, quod coerogryllus est ericius, quod est animal spinosum. Sed magis videtur accipiendum pro cuniculo, qui videtur pertinere ad genus leporum: nam de ericio dicere nihil attinebat; pro quo eumque tamen eorum constat, quod non debet comedi a Iudaeis. Aliquis autem dicit, quod accipiantur hic coerogryllus pro ericio, quia dicitur in littera, quod coerogryllus ruminat, sed vngulam non diuidit: coerogryllus tamen si pro cuniculo sumatur, vngulam diuidit: nam plures adhuc quam duas vngulas in pede habet, videtur ergo, quod accipiantur coerogryllus pro ericio. Respondendum est hoc nihil agere, quoniam si ex hoc arguatur eodem modo militat contra ericium, sicut contra cuniculum, nam ericius quoque vngulam diuisam habet, cum in quolibet pede plures habeat aculeos, qui vngulae dicitur, ideo nihil in hoc magis inducitur coerogryllum esse ericium, quam cuniculum. Sed aliquis quaeret, quomodo ergo dicitur de coerogryllo quocumque accipiantur, quod vngulam non diuidat, nam non solum vngula diuisa est, sed etiam in plures partes diuiditur, cum coerogryllus plures habeat vngulas. Respondetur, quod hoc argumentum procedit per ignorantiam significati huius nominis vngula: non enim vocatur vngula quilibet aculeus ex osse factus, qui in manibus, vel pedibus est, quos nos vocamus vngues recurreos, in quibusdam gressibilibus, & volatilibus, sicut in animalibus, & omnibus auibus rapacibus, & in canibus, & murilegis, sed vocatur vngula quaedam latitudo cornea continens totam basim pedis animalis, & illa aliquando in duas partes diuisa est, sicut in bobus, ouibus, & capris, & aliquando continua est, sicut in asinis, equis, & camelis. De animalibus autem habentibus talem magnitudinem substantiae corneae in pedibus dicimus, quod vngulas diuisas habent, vel quod eas non diuidunt. de coerogryllis autem, & canibus, & murilegis non dicitur, quod non habent vngulas, quia non habent bases pedum corneas, sed carneas, & papulosas, ideo dici non potest, quod vngulas aliquo modo habent, & sic coerogryllus ruminat, sed vngulam non diuidit, quoniam vngulam nullam habet, sic quoque de canibus est. Sunt autem coerogrylli immundi, quia non licebat eos comedere. Non dicitur autem hic aliquid de canibus, & murilegis, equis, & asinis immunda sint ad cibum, vel non: satis enim patebat ex prima regula posita, quod ista immunda essent, quoniam nec vngulam diuidunt, nec ruminant. De coerogryllis autem, & camelis, & leporibus, & suis dicitur, quod immunda sunt, quoniam quamuis ex prima regula excluderentur ne ad esum licita essent, tamen quia habent vnam conditionem illius regulae, scilicet quia ruminant, dubitaret aliquis de illis an licitum esset comedere illa, de asinis autem, & equis, & canibus, quia nullam conditionem superio-

Vngula quid sit.

ris regulae habent, nemo dubitaret, quin excludi deberent, ideo non positum est aliquid de illis. Lepus quoque, nam & ipse ruminat, sed vngulam non diuidit. Dicitur etiam, quod lepus immundus est quantum ad esum, quia caret vna conditione regulae, scilicet, quod non diuidit vngulam, ruminat namque lepus sicut boues, & caprae, & hoc signum bonae digestionis ciborum est, & ipse carnes eorum boni nutrimenti sunt, sed non diuidunt vngulam, nam quamuis alicui videatur, quod lepores habeant multas vngulas, vngulam tamen non habent, quoniam non est in eis aliqua substantia cornea, vel ossis tegens rotam basim pedum, quae hic vocatur vngula: sed solum sunt quidam vngues adunci in partibus illis pedum carnosus, atque papulosus.

G Et ius, qui cum vngulam diuidat, non ruminat. Sunt enim fures immundi ad cibum Iudeorum, quoniam non ruminant, quamquam vngulas findant: habent enim porci vngulas diuisas, quemadmodum oues, & caprae, sed tamen non ruminant, vt boues, & caprae, ideo non potest esse conueniens digestio in porcis sicut in bobus, & ouibus propter non ruminare. Habet porci contractum eis, quae supra dicebantur, nam coerogryllus, & camelus, & lepus immundi sunt, quoniam cum ruminant vngulam non findunt: porcus autem e' contrario vngularum patitur diuisionem, sed nequaquam ruminat. *Horum carnibus non vescemini.* Generaliter omnia ista animalia erant illicita ad esum, nec aliquis debebant ea occidere ad comedendum, & sub istis intelliguntur omnia alia, scilicet, serpentes & bufones, & similia, quia illa nec ruminant, nec vngulas diuisas habent, potest tamen aliquis dicere, quod non veniunt serpentes hac lege. Et forte satis conuenienter dicitur, nam supra dictum est: Hac sunt animalia, quae comedere non debetis, & dicitur: Omne quod diuisam habet vngulam, & ruminat in pecoribus comedetis. Excludit autem per hoc solum pecora, quae non diuidunt vngulam, nec ruminant, serpentes tamen, & bufones inter pecora non computantur. Sed dicit aliquis vbi ergo excluduntur a cibo serpentes, & bufones, & similia? Respondetur, quod infra ista prohibentur, cum dicitur: Omne quod reptat super terram abominabile erit, nec assumetur in cibum: quidquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes siue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est. In hoc enim omnia reptilia, & quicunque serpentes prohibentur. *Nec cadauera contingetis, quia immunda sunt vobis.* Cum enim ista animalia supradicta morebantur, aut aliquis homo occidebat ista, non licebat ei tangere ea, in animalibus autem, quae erant munda, scilicet in boue, & oue, & similibus licebat tangere cadauera: nam aliam nunquam potuissent Iudaei comedere aliquod animal, nisi tangere cadauer eius postquam mortuum esset, prius namque aliquis tangit cadauer, quam carnes comedat. Nisi forte dicamus comedi carnes quasdam animalium viuentibus ipsis animalibus, sed hoc nullatenus licebat, ergo necessarium erat tangi cadauera istorum animalium. Patet quod dicitur, quoniam Gene. 9. cap. habetur. Carnem cum sanguine non comedetis: comedere tamen partes animalium viuentium est comedere carnem cum sanguine, quoniam illae partes adhuc sanguine plenas sunt. Sciendum tamen adhuc est, quod quamuis liceret tangi cadauera animalium mundorum, post mortem tamen non licebat contingi morticina eorum: est namque differentia inter mortuum, & morticinum, quoniam mortuum est animal, quod ab homine occiditur ad comedendum, vel ad alium usum. Morticinum dicitur cadauer animalis quod per se mortuum est morbo quadam, vel languore, vel si aliquod animal occisum fuerit a bestia,

Sues imdi sine ad cibum Iudeorum.

Nota vbi serpentes prohibentur in cibum.

Licet tangere cadauera animalium mundorum, sed non morticina.

bestia, vel ab aliquo homine, & reliquum fuerit mortuum per aliquos dies, & postea aliquis homo inuenit illud cadauer, diceretur esse morticinum quantum ad illum hominem. Et secundum hoc dicendum est, quod in animalibus, quae munda sunt, licebat tangere cadauera ipsorum, quando mortua erant, tamen non quando erant morticina, vt si aliquis homo occiderit bouem, & postea cadauer tetigerit, non polluetur, si tamen bos, vel ouis, vel capra per se morerentur, non licebat tangere cadauera illorum alicui. De animalibus autem immundis, vt de equo, & asino non licebat tangere illa mortua, nec morticina, id est siue homo occiderit illa, siue per se morerentur, quoniam illa erant totaliter immunda, & cum non pertinerent carnes eorum ad cibum, nulla causa erat, quare homines deberent cadauera illorum post mortem tangere, secus autem de carnibus animalium mundorum, quoniam post mortem comedimus illas, ideo tunc tangi licebat.

Bonus intellectus ad text. supra cap. 7.

Ex hoc autem concluditur, quod dicebamus supra 7. cap. scilicet. Adipem cadaueris morticini, & eius animalis, quod a bestia captum est, habebitis in vsu vario, quod intelligatur de animalibus mundis, quae comedi licebat, sed magis de hoc dictum est supra 3. cap. nam si intelligeretur de animalibus, quibus non erat licitum vesci, cum non possent accipi adipem eorum sine hoc, quod tangantur cadauera, cum & ipsi adipem cadauerum partes sint, necesse erat, vt immundi efficerentur, qui adipem illos susciperent, Deus tamen non daret aliquam regulam, per quam homines efficerentur immundi. Dicendum ergo videtur, quod isti adipem intelliguntur de adipibus animalium, quibus alias vesci licitum erat.

An proceptum de non tangendis cadaueribus solum datum fuit sacerdotibus. Quaes. VII.

DICIT autem Rabbi Salom. quod istud preceptum de non contingendo cadauera animalium solum datum fuit sacerdotibus, quod declarat per id, quod habetur infra 21. cap. vbi dicitur de sacerdotibus. Non contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum. Sed hoc nihil est quoniam istud dictum repugnat principio huius ca. cum dicitur. Dicite filiis Israel, haec sunt animalia, quae comedere debetis, ergo ad filios Israel ista proponenda erant, & non solum sacerdotibus, quoniam ista causabant munditiam, vel immunditiam, quae non solum vitari debebat in sacerdotibus, sed etiam in popularibus. Item Rabb. Salom. valde delirat in istis, quoniam textum quem assumit non significat aliquid eorum, quae ipse vult, nam infra 21. cap. solum agitur de prohibitione sacerdotum; ne exeat ad funera aliquorum hominum, nisi valde propinquorum, non tamen dicitur, quod non debeant immundi esse tangendo cadauera, quoniam hoc vniuersaliter iubetur hic omnibus. *Quia immunda sunt vobis.* Id est ista supradicta, quae non ruminant, & vngulam findunt, quando mortua fuerint non tangetis, quia immunda sunt, scilicet quantum ad esum, & quantum ad tactum.

Pisces, qui comedi possunt.

A minabile vobis, execrandumque erit, carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitur. Cuncta, quae non habent pinnulas, & squamas in aquis, polluta erunt.

Haec etiam sunt, quae gignuntur in aquis. Supra posuit legislator regulam de munditia, & immunditia animalium gressibilium, hic ponit de munditia, & immunditia aquatiliu, cum dicit. *Haec sunt quae gignuntur in aquis, & vesci licitum est.* Non determinat in speciali aliqua genera piscium, sicut supra expressit de quibusdam quadrupedibus, & infra expressit de volatilibus, sed ponitur regula vniuersalis, sicut supra a principio posita fuit de gressibilibus. *Omne quod habet pinnulas, & squamas.* Hic ponuntur duae conditiones piscium, quibus vesci licebat, scilicet, quod haberent pinnulas, & squamas.

Quare pisces ad cibum debebant habere pinnulas, & squamas. Quaes. VIII.

FUNDAMENTUM huius est in generali, quia Deus volebat Iudaeis dare animalia in cibos, quae essent boni nutrimenti, & ideo quia in piscibus non inuenitur bonitas complexionis ad cibos humanae naturae, nisi has duas conditiones habeant, apposuit ista duo.

Sciendum tamen est, quod quamquam illa animalia, siue in quadrupedibus, siue in volatilibus, siue in piscibus, quae Iudaeis prohibentur sint, vt communiter mala complexionis, & non conferant in cibis corpori humano, tamen aliquando proficiunt, sicut patet de carnibus suillis: communiter enim istae carnes nocuae sunt propter suam conditionem multum phlegmaticam, sed in quibusdam temporibus cibis humanis satis conuenit, sicut in mensibus calidae, & siccae complexionis, nam humore suo temporis distemperiem temperat. Aliqua etiam de aliis animalibus, quibus dicitur hominibus conuenientia sunt, quamquam prohibita essent, cuius causa est, quia complexionum varietas est, & secundum hoc sanum in cibis necessarium est multipliciter sumi: lex tamen non curat de his, quae particulariter quibusdam conferunt ad salutem, vel bonam temperiem, sed de his, quae vt communiter profunt.

Causa quare in piscibus dictum fuerit debere esse squamas, & pinnulas, vt licitum esset illis vesci in speciali, est quia Deus volebat tradere Iudaeis, pisces boni nutrimenti in cibos. Sunt autem pisces, vt communiter nocui propter superabundantiam humiditatis indigestae, cum sint de complexionem aquatica, quae declinat ad extremitatem humiditatis, bona autem complexio consistit in mediocri habitudine: sic enim est de humana complexionem, & quia cibi alicuius animalis proportionaliter talem qualiteram causant in re cibata, quales ipsi sunt, cum aliqui cibi magna humiditatis ab homine sumantur, causant in eo distemperatam humiditatem. De piscibus autem, vt ceteris sic est, quoniam multum humidi a complexionem sunt, cum in aquis nutriantur, & gignantur, atque ibidem cibos sumant, quia ergo nocent cibi de piscibus propter esse valde humidae complexionis, illi qui fuerint magis siccae complexionis melioris nutrimenti sunt, quam magis accedunt ad medium siue temperiem. Ex quo sequitur id, quod ceteris vt, si quae pisces defecati, & sale conditi saniores sunt piscibus receter educitis de mari, aut fluminibus, cum in eis sit magis digesta superflua, & nocua humiditas. Sed in omnibus piscibus sic est, quod illi qui habent squamas, & pinnulas complexionis siccioris, & magis temperatae sunt, qui autem nullam horum habent inconuenientem, & distemperatam.

Caro porci, quo tpe sanis sit, quae in g'rae.

De natura piscium.

Pisces condiri sale sunt saniores piscibus receter educitis de mari.

Haec etiam sunt, quae gignuntur in aquis, & vesci licitum est. Omne quod habet pinnulas, & squamas, tam in mari, quam in fluminibus, & stagnis, comedetis. Quidquid autem pinnulas, & squamas non habet eorum, quae in aquis mouentur, & viuunt, abominabile est. **Alph. Tost. super Leuit.**

ratam complexionem habent, cum multum declinant ad humiditatem phlegmaticam. Sic enim est de anguillis, & polyphis, qui nec squamas habent, nec pinnulas, & videntur habere humiditatem indigestam, & per hoc nocui sunt. Pinnulae autem, & squamae sunt de natura siccitatis; ideo cum in piscibus nascantur attestantur in eis quandam siccitatem, secundum quam recedunt ab extrema, & distemperata humiditate, secundum quam pisces nocui sunt. Pater autem hoc, quoniam pinnulae, & squamae durae sunt, & lucidae, quod attestatur in eis siccitatem. Nam durum ex magna compactione partium densarum exclusis partibus tenerius est, nam in materia tenera densitas magna esse non potest. Idem patet ex natura lucis, quae est in squamis, & pinnulis piscium. Ista namque interdum per noctem lucem emittunt, sed hoc non esset in eis si illa corpora non essent terrea, & densa: non enim potest emittere radios, sed densitas, & tersum esse proueniunt ex duricie, & siccitate quadam: ergo oportet pisces habentes pinnulas, & squamas habere aliquem gradum siccitatis super alios pisces, qui ista non habent. Pater etiam hoc ex tactu, quoniam ipsi pisces, qui nec squamas, nec pinnulas habent, sunt valde molles in tactu, ita ut videatur homo sibi tangere quandam puram humiditatem. Pisces autem habentes squamas, & pinnulas non sunt ita molles in tactu, etiam demptis squamis, quae asperae sunt, quoniam carnes eorum densiores sunt, & magis in se spissae, quod adhuc notat albedo substantiae eorum interius, quae non est sic in piscibus naturae valde humidae, & molli, illud igitur genus piscium quod nec squamas, nec pinnulas habet, tenet vltimum gradum humiditatis inter omnes pisces, illud vero quod habet pinnulas, sed non squamas, non est tam humidae complexionis, sicut illud quod vtroque caret, tamen adhuc nocuum est, quia pauca siccitas in eo existens non potest contemperare excedentem humiditatem, ut bonae complexionis ad cibos sint. Quod autem squamas, & pinnulas habet, temperate complexionis est, quoniam est maioris siccitatis. Nec tamen ex hoc est inconuenientis cibi, cum nunquam accedant pisces ad debitam temperiem humiditatis, sicut est in quadrupedibus, quoniam pisces quantumcumque sicci sint de natura aquae sunt, ideo cum homines volunt tollere eis, ne noceant, sale condiunt, & desiccant: sic, si excessiuam tollitur humiditas. *Omne quod habet pinnulas, & squamas.* Pinnulae dicuntur alae piscium, quibus natant, quoadmodum aues, quibus alae in aerem subleuantur, sunt autem pinnulae piscium in duobus locis. In cauda piscium, & in lateribus, illa namque extensa, & conexio virgularum ossium in cauda piscium ala, siue pinnula dicitur: dicitur autem pinnula ad similitudinem penarum in volatilibus, quoniam illud agit in piscibus illa contextio virgularum ossium, quod facit in auiibus pluma, & pena magna, quibus subuehuntur. Dicuntur autem pinnulae a pinna, quod est acutum, quoniam ipse pinnae piscium acuta sunt. Squamae dicuntur quaedam crustae lucidae super cutem piscium extensa, & totum corpus ipsorum piscium contegentes. *Tam in mari quam in fluminibus, & stagnis comedatis.* Id est vbiunque reperiantur isti pisces habentes squamas, & pinnulas comedi licitum est, reperiantur autem in mari, & fluminibus, atque stagnis, in omnibus enim congregationibus aquarum pisces esse possunt, ideo posuit hic omnem modum congregationis aquarum, vbiunque enim multa aqua sit, necesse est, vel ut sit salua, aut dulcis, si autem salitatem habet, mare appellatur: si autem dulcis est, aut fluit, aut stat, si fluit fluuius vocatur, nec differt si quis in flumina, aut torrentes hoc diuidat, quoniam cum torrentes fluant flumina dicuntur, quamquam aliqui distinguunt flumina esse, quae perpetuam aquarum defluxionem habent, torrentes autem illos esse dicunt, qui cum ad tempus fluant in tempore fluere desinunt: si autem aquae stent, lacuna aut stagna dicuntur, vnde stagna quasi stans amnis.

Pinnula quid sit.

De origine autem fontium dicendum est, quod magis ad flumina, quam ad stagna reducitur, nam fontes fluminum capita sunt. De puteis autem dicendum, quod pertinent ad genus stagnorum, quoniam in eis aqua stans est, quamquam si proprie loquamur putei stagna non sunt, cum in stagnis origo fontalis non sit, in puteis autem aquae oriuntur; cum in stagnis, aut ex fluminibus, aut ex fluuijs congregentur. *Quidquid autem pinnulas, aut squamas non habet.* Hic ponit regulam contrariam negatiuam, scilicet, quod si sint pisces aliqui non habentes squamas, nec pinnulas, non licet illis vesci ex causa supraposita, scilicet quod distemperate valde complexionis sunt propter excedentem humiditatem. Idem si pisces sint, qui pinnulas habeant, & non squamas, quoniam eodem modo licitum est vesci illis, cum iubeatur de animalibus habentibus squamas, & pinnulas solum cibos summi.

Eorum, quae mouentur in aquis, & viuunt. Per ista duodant intelligere pisces; quoniam nihil est, quod in aquis moueatur, & viuat, nisi pisces: dicuntur enim moueri in aquis, quoniam eas natando perambulant, viuunt autem in eis, quia in illis semper manent, nec sine aqua piscibus vita seruari potest, cuius causa est, quoniam sicut aer conaturalis est homini, ut semper attrahat, & retrahat, in spirando, & respirando, ita quod sine illo viuere non possit; & si ad modicum stringantur guttura eius, ita, quod aer subintrare non possit, morietur, cuius sola causa est defectus subintrationis aeris, & ista est causa mortis in eis, qui suspicuntur, quoniam dolor, qui sequitur ex compressione gutturis non est tantus, qui sufficiat ad mortem inducendam, cum alios sapissime acriores perferamus dolores, ex hoc mortem non incurrentes. Eadem autem mortis causa est in eis, quorum guttura manu, vel qualibet alia re stringente comprimuntur, nam quasi nulla inflata poena mortem patiuntur. Idem autem de eis, qui in fluminibus suffocantur: ideo, nisi moriuntur, quia aqua subintrans inspirationem, & respirationem aeris intercludit. Pisces autem eodem modo se habent ad aquas, sicut animalia quadrupedia, & volatilia ad aerem, ideo si ad modicum saltem manserint extra aquas, moriuntur. Pisces igitur in aquis viuunt, homines autem, & quadrupedia, atque volucres interdum in aquis mouentur, sed in eis non viuunt, quoniam non est sibi naturalis regio, sed ad aerem pertinent, arbores autem, & herbae in aquis viuunt, quoniam multae de arboribus, & herbis intra aquas radices habent, & sic ibi viuunt, cum omnia plantarum vita hinc dicant, sicut Aristoteles. *de anima, tamen non mouentur in aquis, quoniam omnia plantarum in terra demergunt, atque ibi radicata manent, soli igitur pisces sunt, quibus vtrunque eorum conuenit.* *Quae viuunt, & mouentur in aquis.* Abominabile vobis execrandumque erit. Id est isti pisces, qui non habent squamas, nec pinnulas, vel si habent pinnulas, squamis carent, sunt abominabiles, & execrandi, quia deberent Iudaei abhorre illos tanquam aliquid valde imundum, & fetidum, abominabile autem, & execrandum, detestationem notant, sed abominabile solum significat quaedam motum interiore in visceribus, sicut quae detestamur aliquo cibum, & vobis esse valde malus, ut si fetidus vel putridus esset, & moueret viscera nostra ad horrorem quandam. Execrandum autem dicitur id, quod non solum abominamur, & detestamur, sed et maledicimus illud, & fugimus: vnde execratio ad maiora mala

De varijs locis aquarum si fluunt, & stant.

Qui suspicuntur, suffocantur, & aquae peruntur paruum dolorem sentiunt.

Execrandum & abominabile sit.

malae est, quam abominatio, quamquam abominatio proprie pertinet ad commotionem quandam viscerum propter cibos valde malos, aut propter aliquam rem fetidam conturbantem potentiam olfactum nostram, execratio autem est aliquid commune tam ad cibos, & fetores commouentes viscera nostra, quae sunt pure corporalia quam ad ea, quae spiritualia sunt, scilicet ad odium quoddam de actionibus humanis valde turpibus, ideo eos, qui ritus aliquos nefandos circa cultum idolorum exercebant, execrandos appellamus. *Carnes eorum non comedatis.* Loquitur Scriptura de piscibus non habentibus squamas, nec pinnulas, vel de non habentibus alterum eorum. immundi enim sunt, & non sunt comedendae carnes eorum. Vocat autem hic carnes generalius quam nos comiter assumimus, dicens pisces habere carnes, quoniam omnem substantiam corpoream, quae mouetur, & sentit, carnem habere dicit, hoc modo habetur in alijs locis sacrae Scripturae. Sic. ait Apostolus ad Corin. 15. cap. cum ait: non omnis caro eadem caro, sed alia quidem hominum, alia autem pecorum, alia autem volucrum, alia autem piscium. Nos tamen solum in pecoribus, & volatilibus carnem ponimus, in piscibus autem non, quoniam ad aquaticam complexionem pertinent, quae tollit carnium vigorem, & nomen. *Et morticina vitabilis.* Id est sicut non licet comedere istos pisces; ita nec debet tangi cadauera eorum, quoniam imundum non solum ad etum, sed etiam ad tactum est. Dicuntur autem morticina horum quoniamque isti pisces mortui reperiantur: nam tunc tangi non licet a Iudeis, cum tamen viuunt ista animalia, non est illicitum ea tangere sicut dicitur de egyptis, & asinis, & camelis, quae sunt imunda animalia, & cum mortua sunt illicitum est tangere, cum tamen viuunt tangi possunt, cum vrantur eis Iudaei ad sua ministeria. In his tamen piscibus immundis non existerat eadem causa, quoniam cameli, asini & equi ad ministeria nostra, cum viuunt, necessarii sunt, ideo Iudaeis non erat illicitum tangere illa, cum viuerent. In piscibus autem nulla erat necessitas tangendi illos, si comedi non debeant, quoniam ad nullas ministerias pertinebant. Et ob hoc vitabant ea tangere tam viuentia quam mortua. *Cuncta, quae non habent pinnulas, & squamas in aquis polluta erunt.* Hic ponitur superiorum repetitio, & conclusio, scilicet, quod qualescumque illud genus piscis sit, quod non habeat simul squamas, & pinnulas imundum est, vnde si alterum sine altero habeat imundum quoque est, & vocatur ista polluta, id est imunda ad etum, & ad tactum. Causae autem supra assignatae sunt, sed ista dictio pollutum non proprie conuenit his, quoniam pollutum dicitur, secundum quandam passionem, scilicet, quod ab altero pollutum. Ista autem, quae secundum speciem imunda sunt, ab alio non pollutum, sed secundum se ipsa immunditiam habent. Dicuntur tamen magis proprie imunda, quoniam imundum est, quod immunditiam habet, siue illam ab intrinseco, siue ab extrinseco habeat, polluta autem conuenienter dicuntur ea, quae ex accidenti contaminantur, quoniam illa ab altero pollutionem recipiunt, sed in his interdum non obseruatur haec differentia.

Pisces quos sunt carnes.

Aues non comedendae.

Haec sunt, quae de auiibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis: Aquilam, & gryphem, & haliaetum, & miluum, ac vulturem iuxta genus suum, & omne coruini generis in similitudinem suam, struthionem, & noctuam, & larum, & accipitrem
Alph. Toft. super Leuit.

iuxta genus suum: bubonem, & mergulum, & ibin, & cygnum, & onocrotalum, & porphyrionem, & herodionem, & charadriionem iuxta genus suum, & pupam quocumque, & vesperilionem. Omne de volucris, quod graditur super quatuor pedes abominabile erit vobis. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quae salit super terram comedere debetis, ut est brucus in genere suo, & athacus atque ophimacus, atque locusta singula iuxta genus suum.

Haec sunt de auiibus, quae comedere non debetis. Hic ponit legislator immunditiam, quae reperitur in auiibus. Non ponitur hic aliqua regula generalis de cibis ad distinguendam munditiam, vel immunditiam in volatilibus, sicut ponebatur regula ad cognoscendum de quadrupedibus, quod haberet vngulam diuisam, & ruminarent, & de piscibus, quod haberent squamas, & pinnulas, sed solum exprimitur hic volatilia, quibus vesci non licet, omnibus autem alijs degustatio conueniens est: quamquam hic ponitur quadam regula generalis, quod omnia volatilia, quae quatuor pedes immunda sunt, nisi posteriores pedes longiores sint ad salendum, & non ad ambulandum. Haec tamen regula de rarissimis volatilibus est, quoniam pauca volatilia quatuor pedes habent. De ceteris autem, quae sunt nobis communia, regula non ponitur, sed exprimitur hic multa, quibus vesci licitum non est, ex quo videtur, quod omnia alia, quae non sunt prohibita permittuntur.

Iudeorum regula de munditia, & immunditia volatilibus. Quest. IX.

IVD A E I autem vulgariter quandam regulam de munditia, & immunditia volatilibus tradunt, scilicet illas volucres esse mundas, quae iecur habeant, & quaedam aculeum ad modum vnguis in medio vtriusque cruris, sicut apparet in gallis, & gallinis, & hoc vulgariter spelon vocatur. Sed huic regulae non multum insisto. Alia autem regula potest elici ex particularibus, quae hic ponuntur, scilicet, quod non liceat comedi volucres rapaces, quae de venatione viuunt, quod pater quia ponit hic litera plurima de volatilibus rapacibus, & in quolibet eorum dicit esse vitanda ista volatilia, & omnia, quae sunt iuxta genus suum, id est omnia, quae similia sunt; in quofatis omnia volatilia rapacia concluduntur: sunt enim omnia ista imunda ad cibum, quoniam nec sunt bonae complexionis ad nutrimentum corporis humani, sicut enim dictum est temperatissima complexio mediocritatem requirit inter calidum, & frigidum, siccum, & humidum. Quod autem ad alteram partem declinat, temperatum non est, & sicut ipsa animalia in se distemperate complexionis sunt, cum declinant ad vnam extremitatem, ita si in nutrimentum sumantur, distemperantiam causant in ipsa re cibata. Sic autem est de omnibus volatilibus rapacibus, quoniam illa complexionis multum sicca sunt, non igitur conuenient ad cibos, quod apparet, quia aues rapaces nimis plumosae sunt, quod fit ex nimia digestionem, donec reducatur cibum in materiam illam plumosam.

Immunditia in auiibus reperita.

Sperone.

Astoria rapacia calida, & sicca complexionis sunt, quod attestatur plurimofitas, & nigredo carnis eorum, & paucitas carnis, & stercoreis albedine.

Item patet quoniam carnes in volatilibus rapacibus paucae sunt, habent autem substantiam multum neruotam, fit enim in eis paucitas carniū ex magno calore omnia deuorante, fit autem neruotitas in eis ex duricie ciborum digestorum, qm̄ nerui ad duriciē magnam pertinent. Item apparet istas volucres esse calidas, quia cum deplumentur carnes earum nigrae sunt. Causat aut nigredo ex calore absumente partes teneras, & humiditas, ex quibus causatur candor quidam, quamuis interdum per accidens sequatur. Iriū ex quadam alia causa, vt cum ipsa ligna, quae nigrae sunt, & soluuntur inde cineres albi, vel cum lapides cremantur, & calx inde alba fit. in aialibus autem volatilibus, quae non sunt rapacia, reperitur magis carnes albae, quia non sunt complexionis ita calidae, & siccae, sicut patet in anseribus, & gallinis. Item apparet ca' iditas istorum complexionū volatiliū in stercoreibus, quoniam stercorea eorū alba sunt, causa huius est, quia solo phlegmate perfundunt manente toto humore choleroico ad digestionem faciendam, cholera aut natura calida est. In alijs aut non reperitur stercore ita album, sed magis declinans ad quēdam alium colorem, quia in eis non pfundunt stercorea totaliter phlegmate, sed magis cholera, & sic manet intra illa abundantia phlegmatis, quod ad tēperantiā humiditatis, & caloris facit. Item apparet hoc in oībus alijs animalibus, qm̄ quanto aliquod animal calidius est, tanto stercorea illius albiora sunt, q' phlegma, quod humidum est, cum stercoreibus emittitur relicta cholera, q' calida est, erunt ergo multum calida. Aialia verō, quae stercorea viridia, aut crocei coloris emittunt, non sunt naturae multum calidae, quia cholera cum stercore emittit, q' calor ille croceus in stercore inductus est ab humore choleroico, manet ergo multū de phlegmate exclusa semper cholera in stercore, & sic erunt aialia ista temperata in calido, & humido manente in tra illa phlegmate, quod humidum est.

Stercora volatiliū quae fit alba.

In quo color volatiliū aial calidus & sicce complexionis.

Aialia, q' stercorea alba emittit voraciora sunt.

Aquila quae Iudaeis nec comedit, nec tangi licebat.

Gryphus quid sit.

Fur, ex reliquo autem corpore leo est, quatuor pedes habet, volat in aere, & currit in terra pedibus suis velociter motis, equis infestissimus est, sed tante est magnitudinis, vt equum cum equite in aera subuehat. Interdum autem magnos boues vnguibus in aere tollit. *Et halietum.* Haliētus falco est, & est auis regia. Alij volunt, quod haliētus sit parua auis rapacitatis paruorum auium studens, vt ait Petrus de riga in Aurora.

Obtinet exiguas haliatus in corpore viues. Sunt aues minima prada cibisque sibi.

Haliētus tamen vulgariter, esmerion, dicitur. De his, quare comedi non debeant, satis patet, quoniam mali nutrimenti sunt, cum sint naturae valde calidae, & siccae. *Et miluum.* Auis cognita est, quae cum satis corporis sit, animositates tamen paruas habet, solis rapiendis pullis inhians, aut visceribus animalium mortuorum, & quoniam auis praedatiua est, satis notum est, quare mali nutrimenti sit, & etiam auis immunda est, quoniam quibusdam fordibus pascitur, vt patet cum omasos, & intestina quorumlibet pecorum rapuerit. *Ac vulturem.* De vulture eadem causa, quare non comedatur est, quae in superioribus: nimis enim terrestris est, est autem auis cognita, & a volatu suo nomen accipit, vnde vultur, quasi volans tarde dicitur secundum Isido. Etymo. lib. 12. *Iuxta genus suum.* Idest non solum ipsi vultures immundi erunt ad cibum, sed etiam omnia animalia, quae ad genus suum pertinent, vt si sint aliqua animalia similia vulturibus, quamquam vultures non nominentur. *Et omne coruini generis in similitudinem suam.* Idest corui, & omnia, quae coruis similia sunt, vel ad genus coruorum pertinent, vitanda sunt in cibo, & tactu, quoniam immunda sunt. Pertinent autem ad genus coruorum cornices quae quamquam corui non videntur, ad illos tamen pertinent. Et dicitur, quod pertinent ad genus coruorum, non quidem, quod sint de specie coruorum, quoniam in duabus speciebus corui, & cornices collocantur, sed pertinent ad aliquem modum coruorum, ideo dicuntur pertinere ad genus illorum. Etiam in coruis multae species sunt, quoniam aliqui vocantur corui marini, quoniam in fluctibus frequenter manent, & vt cōmuniter ibi sunt, & hi sunt albi. Alij autem sunt nigri, quos terrenos coruos vocamus, & isti ad esum carniū nimis inhiant. Recte autem dixit hic, & omne coruini generis in similitudinem suam, quoniam non dixit omne coruini generis: aliqua enim ad coruos similitudinem habent, quae in coruorum genere non sunt sicut cornices. *Struthionem.* Dicitur enim struthio quaedam auis, quae absurde auis dicitur: nam cū alas habeat a terra se tollere nequit in aere, sicut ceterae aues subleuatur, sed semper pedibus graditur, quaedam modum de omnibus volatilibus Iriū semp reperit, ita vt videat huic in composite alas apposuisse natura cū earū nūquā fungat officio, est. n. substantia nimis ponderosa, ideo quāuis alas habeat, volare tamen nequit, & vocatur vulgariter abestrus.

Haliētus quid sit.

Miluum quid sit.

Cap. 7.

Noctua.

Differētia noctuae nycticoracis, & vespertilionis.

Larus.

Struthio.

Accipiter.

Bubo quid sit.

An iste aues sint prohibita, quia vtebantur eis gentiles ad maleficia, & auguria. Quasi. X.

DE his auibz qdam dicūt non licitum esse eas comedere quoniam a demonibus immolabatur, & quia in eis idolatre auguria exercebant: hanc causam tangit Nicolaus, & ap probat, & videtur eam accepisse a Iudaeis, qui nescientes caeremoniarum suarum aliquā causam dare, quibusdam vaniloquijs miscent omnia vitandē idolatriae caeremonialia tribuentes.

Sed

Sed hoc stare nequit propter duo. Primo quia ista falsa sunt, scilicet, quod a demonibus aues supradictae immolarentur, quia si legantur antiqui libri de ritu Gentilium, scilicet liber Marci Varronis de ritu sacrorum, & liber Ouidij de Fastis, in quo de singulis festiuis diebus antiquorum Romanorum agitur, & ponuntur ritus, & causae, & animalia, quae cuiuslibet deorum suorum per singulos mensium dies immolabant, aues nunquam immolatas reperies. omnibus enim dijs oues, & boues, & caprae, immolabantur sicut Iudaei Deo vero, exceptis quiquidam, in quibus gentium diuersitas discordabat. Ceteri porcum immolant, asinum Priapo: Sabei Dianae canem immolabant: Aegyptij Phebo equum maectant. De quibus cū eorum causis Ouidius in primo lib. fastorum agit. falsum est igitur, quod ista volatilia, quae supraposita sunt apud Gentiles dijs suis immolabantur.

Secundo patet error istius positionis, nam dato, quod istae aues suprapositae apud Gentiles immolarentur dijs eorum, non ex hoc debebat induci ne a Iudaeis comederentur, quoniam tunc cum constet maximē tauros, oues, & capras apud antiquos immolari debuissent veteri Iudaeis, ne vescerentur illis, sed hoc falsum est, cum ista sint apud eos principaliter animalia munda, non igitur vetitū istae aues, tamquam demonibus immolarentur, sed ex causis suprapositis *Noctua.* Verabatur noctua. Dicitur enim noctua esse auis nocturna, & a nocte nomen accepit, & vocatur alio nomine lucifuga, quoniam lucem fugiat, & vulgariter dicitur lusiterna, vel alias lechusa, quae cū lucem fugiat turpissimis rerū fetibus nutritur. Oleo enim multum vescitur, vnde per noctem Ecclesiastarum lampades visitat. Alio modo dicitur nocturna quaedam alia auis parua, quae per noctem volat, per diem egredi non audens, & vulgariter mochuolo nuncupatur. Potest etiam signare noctua aliam aue nocturnam, quae vespertilio dicitur, quoniam in vespere volat: omnia enim ista a nocte nomen assumperunt, ista etiam volucris, quae hic nocturna dicitur alio nomine nycticorax in sacra Scriptura appellatur, de qua Psalmista dicit: Sicut nycticorax in domicilio. Dicitur autē nycticorax, quasi nocticorax, id est a nocte nominata. *Et larum.* Vetatur etiam larus comedi, quia est distemperatae complexionis, scilicet multum humidus, quoniam in aquis semper habitat: de quo Petrus in aurora ait.

Fluminis habitator larus, & incola terre.

Secundum alios dicitur esse larus quaedam auis in fluminibus existens, & vocatur coruus marinus. *Et accipitrem.* Accipiter immunda auis est ad cibum Iudaeorum, nec etiam est boni nutrimenti, quoniam etiam est siccae complexionis nimis, & calidae, dicitur autem accipiter ab accipiēdo. Vocatur enim vulgariter acor, cuius species multae sunt, ideo subiunxit ibi iuxta genus suum, id est non solum accipitres ad cibum immundi sunt, sed omnes aues, quae pertinent ad genus accipitrum. Ponitur ista clausula generalis propter duo. primo, quia difficile erat enarrari omnes modos istarum auium, melius aut sub vniuersali clausula cōprehenduntur. Secundo, quia dato, quod voluisset Deus enarrare omnes species, & modos accipitrum, tamen forte non essent in idiomate Hebraico dictiones significantes illos speciales modos: sic enim, & in Latino est, quoniam non sunt vocabula pro omnibus his, idioma vulgare, quod in dictionibus magis abundat pro omnibus his distincta nomina habet, conueniens ergo fuit sic vniuersaliter concludi. *Bubonem.* Bubo enim auis nocturna est: per diem enim ambulare non audet, nec potest oculis eius non ferentibus splendorem diurnum, & Alph. Toft. super Leuit.

est animal nimis immundum inter immunditias manens, cunctisque abominabile est, cuius vox dirum omen in augurijs monstrat, vnde qui auguria inspicunt, cum bubonem viderint futura mala, & desolationē locorū suspiciantur. De quo Oni. lib. 6. Metam.

Eumenides strauere thorum, rectoque prophanus.

Incubuit bubo thalamique in culmine sedit.

Et lib. 5. Meta. dicitur.

Fedaque sit volucris venturi nuncia iustus.

Infamis bubo dirum mortalibus omen.

Et idem Isid. li. 12. Etymo. Bubo autem vulgariter bubo dicitur, qui a cibus vetitus est, quoniam immundus nimis est. *Et mergulum.* Mergulus auis est a mergendo dicta, quia aquis se frequenter immergit, & a quibusdam fulica dicitur, & vulgariter nominatur anadebraua. Alij dicunt, quod est coruus marinus, & sic dicunt aliqui Hebrei. Haec auis tantum se fluctibus immergit, quod motum arenarum, & inter oris ventis senties velociter fugit ad litus, ex cuius fuga nauis maris turbationem suspiciantur. Dicitur ista auis immunda propter excedentem humiditatem, quomā in aquis moratur, & complexionis aquaticae multum est. In magna autem humiditate intemperies est complexionis. *Et ibis.* Ibis enim ciconia est, & aliquando declinatur ibis ibidis, aliquando autem non crescit in genitio: huius enim multae species sunt, quoniam aliae sunt Aegyptiae, & aliae, quae cōiter habentur in alijs terris, de quibus magis infra diceret. Ista auis illi cibus est in cibo, quia immunda est, cum sumat immundos cibos, scilicet, serpentes, cum quibus pugnat.

Cap. 7.

Mergulus.

Ibis.

Cignus.

Et cignum. Cignus dicitur auis tora candens, & est habens dulcem cantum, sed non canit vique ad mortem, cum autem moriturus est cognoscens sibi interitum imminere quantum potest, dulciter canit. Sic ait Isido. Etymologia. li. 12. & Seneca in tragedia 4. cuius nomen est H. ppolytus in carmine, quod incipit. *Diu non mitti generata ponto, Cum ait: Dulcor cantu moriente cigno.*

Ista auis graecē olor dicitur a candore nominata, quoniam tota candida est: dicitur enim olor ab olon, quod est totum, quia in toto albus est. *Et onocrotalum.* Dicitur onocrotalus auis quaedam longi rostri, & dicitur ab ono, quod est rostrū, quasi longum rostrū habeat, habitat aut apud flumina, & maximē anguillis infidiatur, quae cū dormierit resupina rostrū erigit, vt accipitris resistat in cursibus, quae ab aliquibus ardea, & vulgariter garca dicitur. *Et porphyrio.* Dicitur porphyrio auis Aegyptia, quae pelicanus noīatur. Est aut duplex, qm̄ quaedā in aquis viuit, alia aut terrestris est, illa aut, quae est fluuiialis immunda erat, qm̄ disconuenientis nutrimentis pp humiditatem magnā aquosam, alia aut q' terrestris est immunda est, qm̄ serpētibz infidiat, & oua eorū atq; cadauera comedit. Hec sanguine suo filios occisos dicitur viuificare. De hoc aut patet, q' in munda sit ex imūdis cibus. quia serpētibz vescit. *Et herodionem.* Declinat aut duplīciter istud nomen, qm̄ dicitur herodius herodij, vel herodion herodionis: hic. n. ponitur in tertia, sed in Psal. 103. hī in secūda declinatione, cū dicitur: Herodij domus dux est eorū, mōtes excelsi ceruis, petra refugium erinacis. Herodion est genus accipitris auis quidem valde animosa est magis aīo, & viribus q' corpore potēs: quae si primo ipetu pradā nō apprehēderit seipiam ex dolore, & iracūdia pereunt. *Et charadriōnem.* Dicitur haradriō auis, quā nos grūē appellam⁹, haec quoq; sicut ceterae immūda est iuxta genus suū. Dicitur eē multa gna charadriōnū. i. grūū, & in oībus istis tenet eadē regula, q' oēs imūde sunt ad cibū. *Vpupam.* Vpupa quoque. De vpupa. n. manifestum est, quod immunda sit, quoniam ipsa stercoreibus gaudet humanis.

Onocrotalus.

Porphyrio.

Herodion.

Charadriō.

Vpupa.

& in ijsis nificat: frequenter quoque in sepulchris moratur humanis. De hac autem quare immunda sit, causa manifestissima est, quoniam tam habitatio, & cibi eam immundam faciunt. *Et vesperilionem.* Vesperilio, & noctua aliquando accipiuntur pro eodem, sed qm hic ponitur vesperilio, oportet, vt affimatur noctua pro aliquo alio, scilicet pro illa aue, que lucifuga, siue vulgariter lufinega dicitur, siue pro ea, quam populus mochuelo vocat. De hac autem quo immunda sit manifestum est, qm inter immundas moratur aues, & alimenta sua immunda sunt, nam cum per diem existens in parietinis exire non audeat, nihil habet, quo vescatur, sed araneis, & aranearum telis, & muscis alitur. *Omne de volucris, quod graditur super quatuor pedes.* In ista parte cum descripta sint in specia h aues, quibus vesci non licet, ponuntur in generali regula. Et est regula, quod omnes aues habentes quatuor pedes immunda sunt ad esum. Huius causa est qm volucres habentes quatuor pedes concitant cum natura gressibilium, & cum natura volatiliu: in eo enim, quod habent quatuor pedes ad gressibilia pertinent, qm quatuor pedes ad motum progressiuum sunt: volatilibus aut non conuenit motus progressiuus, cum ex eo, quod volatilia sunt, competat sibi alius motus, qui est volare. Hanc autem volatilia in quantum habent alas concitant cum natura volucrum. De his autem aliqui dicunt, qd prohibebantur, quia erant consecratae dijs Gentilium in idolatria; & augures utebantur eis in maleficijs suis. Sed hic nihil est, vt in superioribus declaratum fuit.

Vesperilio.

Oes aues habentes quatuor pedes quare non comedebantur a ludais.

Regula de volatilibus quadrupedibus.

F intelligeret hoc esse vniuersaliter verum, ideo respondet, quod si illa animalia volatilia habeant quatuor pedes, & super eos moueantur motu progressiuo, illicita sunt ad esum, si autem non moueantur super illa progrediendo, sed saliendo, immunda non sunt. Causa autem, quare ista, quae habent quatuor pedes, existantibus posterioribus longioribus, non sunt immunda, non est, quia pedes posteriores sunt longiores, quia hoc signum est, & non causa. Eodem modo, quod animalia volatilia habentia quatuor pedes sint immunda, si gradiantur super illos, non est causa huius immunditiae hoc, quod est habere quatuor pedes, sed est signum, & aliquod posterius. Causa autem horum est, quia ea, quae habent quatuor pedes, cum sint volatilia, & gradiantur super illos, sunt mala complexionis, & ob hoc immunda, quod autem quatuor pedes habeant, & gradiantur super illos, est ad cognoscendum istam immunditiam; & non ad efficiendum eam. Sic autem est de volucris habentibus quatuor pedes, & non gradientibus super illos, sed salientibus, quod ista non immunda sunt, causa est, quia sunt bonae complexionis, & non efficitur ista per hoc, quod est habere pedes posteriores longiores, & salire super eos, sed hoc signum est, & datur ad cognoscendum istam munditiam.

Habere quatuor pedes, & ambulare, scilicet illos est signum magis complexionis ad cibum.

G *Quidquid autem ambulat super quatuor pedes.* Accipitur hic ambulare large, siue pro motu aequali, qui dicitur progressiuus, siue pro inaequali, qui dicitur saltatiuus.

H *Et habet longiora retro crura.* Ista est conditio animalium istorum mundorum, quod pedes eorum posteriores longiores sint, & conuenit hoc ad motum saltatiuum, quia innituntur super illos pedes, & ad salendum eleuantur.

I *Per que salit super terram.* Idest crura ista longiora in posterioribus sunt ad salendum: nam quando crura sunt aequalia tam in anterioribus, quam in posterioribus, non potest plus animal inniti super anteriora, quam posteriora, vel e conuerso, ideo motus horum animalium non est saltatiuus, sed progressiuus, & si aliquando ista animalia saliant non est ex conditione motus sui, sed quia ad hoc specialiter elaborant: in illis autem, quae habent crura posteriora longiora, causa manifesta est, quare saliant.

K *Comedere debetis.* Idest ista erunt vobis licita ad esum, si comedere volueritis: & non accipitur hic debere proprie, ita vt aliquam necessitatem imponat, quia tunc cogentur Iudaei ad comedendum de istis animalibus, quod falsum est, quia ad nullum compelluntur.

L *Vt est brucus in genere suo.* Hic ponuntur aliqua volatilia habentia quatuor pedes, sed posteriores maiores, & brucus non est aliquod animal distinctum in specie a locusta, & athaco, sed sunt idem: differunt tamen sicut perfectum, & imperfectum, quoniam brucus est locusta nondum habens alas, quando nascitur, nec volans. Athacus, vel acellabus filius locustae est, sed non adhuc est perfecta locusta, sed cum incipit habere alas; locusta autem dicitur quando perfecta est, & haec nominatur hic, & de his Hieronymus super Ioelem capitulo 1. Brucus in genere suo dicitur, quia multi modi sunt brucorum differentium secundum perfectum, & imperfectum.

Volatilia quatuor pedes habentia. Brucus.

M *Et athacus.* Non differt athacus in specie a locusta, sed solum differunt, vt maius, & minus, perfectum, & imperfectum. Posuit autem illis sacra Scriptura diuersa nomina, quoniam sic in vulgari habentur, & sicut apud vulgares frequenter eisdem rei secundum speciem plura nomina posita sunt.

sunt propter magnitudinem, & paruitatem, ita, & in sacra Scriptura, sicut aries, & agnus eiusdem speciei nomina sunt. sed aries, vt magnus dicitur, agnus vt paruus. *Atque ophimacus.* Dicitur ophimacus quaedam auis, quae serpentibus insidiatur, & illas vorat, quam aliqui ciconiam, vel pelicanum dicere volunt. Sed non stat, quia ciconia, & pelicanus bipedes sunt, ophimacus est quadrupes volatile, quoniam hic inter quadrupedia volatilia computatur, gerit enim istud volatile cum serpentibus pugnam, sicut ciconia, & pelicanus, & ob hoc in Greco nomine assumptis, scilicet ophimacus ab ophis, quod est serpens, & machia quod est pugna, quoniam specialiter cum serpentibus pugnat. *Atque locusta.* Non differt locusta a bruceo, & athaco superius positus in specie, sed solum secundum magnitudinem, & perfectionem, vt declaratum est, quia tamen ista a vulgaribus non recipiuntur, diuersis nominibus appellata sunt, vt sic salte ab eis cognoscantur. *Singula iuxta genus suum.* Idest in quo liber istorum potest inquiri omnia, quae sunt sibi similia, quoniam quamuis non nominentur eisdem nominibus, quibus supra dicta, nec penitus eisdem habeant figuras, sed tamen ad idem genus pertinent, eadem regula in illis obseruanda est.

Ophimacus qd fit.

quadrupes

Aialia immunda.

Animalia polluta.

Supra e. & infra 15.

A medetis: si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit, & omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase, immundum erit. Et quidquid de morticinis huiusmodi ceciderit super illud, immundum erit, siue clibani, siue chytropodes destruentur, & immundi erunt. Fontes vero, & cisterne, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticina eorum tetigerit, polluetur. Si ceciderit super sementem, non polluet eam. Si autem quis ipsa aqua sementem perfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur. Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadauer eius tetigerit, immundus erit vsque ad vesperum: & qui comederit ex eo quippiam, siue portauerit, lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperum. Omne quod reptat super terram, & abominabile erit, nec assumetur in cibum. Quidquid super pedes quadrupes graditur, & multos habet pedes, siue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.

B *Quidquid autem ex volucris quatuor tantum habet pedes execrabile erit vobis.* Hic agitur de immunditia, quae contrahitur ex contactu istorum animalium, vnde ponitur regula generalis de omnibus volucris quadrupedibus, scilicet, quod omne volatile, quod quatuor pedes habet execrabile est, & totaliter fugiendum. Sed dicit aliquis quomodo hic iudicat immundum vniuersaliter omne volatile quadrupes, cum supra distinxerit de volatilibus quadrupedibus habentibus pedes posteriores longiores, & de habentibus pedes non longiores, quorum quaedam munda, quaedam autem immunda iudicantur? Respondendum est, quod hic non loquitur litera totaliter vniuersaliter, quoniam dicitur, quidquid ex volucris habet tantum quatuor pedes, dicitur autem habere tantum quatuor pedes, cum solummodo pedes habent aequalitatem, & in nullo dissimiles sunt, cum autem crura posteriora longiora sunt, non dicitur habere tantum quatuor pedes, sed magis habet quam quatuor pedes. *Et quaecumque morticina.* Postquam egit supra de immunditia contracta per cibum, agit nunc hic de ista immunditia, quae contrahitur per tactum, & diuidit in duo. Primo agitur de immunditia, quae causatur in hominibus: secundo de ea, quae causatur in alijs rebus: secunda ibi. *Et super quod ceciderit.* Prima in duas, quia primo agitur de immunditia, quae causatur in volucris: secundo de ea, quae contrahitur in alijs animalibus, secunda ibi. *Omne animal, & quidquid morticina eorum tetigerit.* Hic dicitur de contactu cadauerum istorum animalium, & dicit ea esse immunda. *Et qui tetigerit ea immundus efficitur.* Est namq; hoc generale, quod omnia cadauera quorumcunque animalium sint, immunda sunt, cum & ipsum cadauer hominis immundum sit: hoc tamen ceteris animalibus excellentius est. Si tamen aliqua animalium cadauera tangere licet, non est hoc quasi ipsa immunda non sint, sed quia tangere illa necesse est, sicut patet de cadaueribus aialium comestibilium, vt bouis, ouis, & caprae, nam si in his non fiat tactus post mortem, nihil illorum comedi poterit: necessitas igitur ista licita esse fecit.

De immunditia, quae contrahitur ex contactu volatiliu animalium.

De contractu volatiliu quadrupedu.

C *Quidquid autem ex volucris quatuor tantum habet pedes execrabile erit vobis.* Hic agitur de immunditia, quae contrahitur ex contactu istorum animalium, vnde ponitur regula generalis de omnibus volucris quadrupedibus, scilicet, quod omne volatile, quod quatuor pedes habet execrabile est, & totaliter fugiendum. Sed dicit aliquis quomodo hic iudicat immundum vniuersaliter omne volatile quadrupes, cum supra distinxerit de volatilibus quadrupedibus habentibus pedes posteriores longiores, & de habentibus pedes non longiores, quorum quaedam munda, quaedam autem immunda iudicantur? Respondendum est, quod hic non loquitur litera totaliter vniuersaliter, quoniam dicitur, quidquid ex volucris habet tantum quatuor pedes, dicitur autem habere tantum quatuor pedes, cum solummodo pedes habent aequalitatem, & in nullo dissimiles sunt, cum autem crura posteriora longiora sunt, non dicitur habere tantum quatuor pedes, sed magis habet quam quatuor pedes. *Et quaecumque morticina.* Postquam egit supra de immunditia contracta per cibum, agit nunc hic de ista immunditia, quae contrahitur per tactum, & diuidit in duo. Primo agitur de immunditia, quae causatur in hominibus: secundo de ea, quae causatur in alijs rebus: secunda ibi. *Et super quod ceciderit.* Prima in duas, quia primo agitur de immunditia, quae causatur in volucris: secundo de ea, quae contrahitur in alijs animalibus, secunda ibi. *Omne animal, & quidquid morticina eorum tetigerit.* Hic dicitur de contactu cadauerum istorum animalium, & dicit ea esse immunda. *Et qui tetigerit ea immundus efficitur.* Est namq; hoc generale, quod omnia cadauera quorumcunque animalium sint, immunda sunt, cum & ipsum cadauer hominis immundum sit: hoc tamen ceteris animalibus excellentius est. Si tamen aliqua animalium cadauera tangere licet, non est hoc quasi ipsa immunda non sint, sed quia tangere illa necesse est, sicut patet de cadaueribus aialium comestibilium, vt bouis, ouis, & caprae, nam si in his non fiat tactus post mortem, nihil illorum comedi poterit: necessitas igitur ista licita esse fecit.

D

E

In ceteris autem quorum ad esum necessitas non est, nec ad aliquem alium usum, generale est, quod illa immunda sunt, sic autem est maxime de illis, quae nullo modo nobis licita sunt ad vltius aliquos, quemadmodum sunt reptilia.

Sciendum tamen est in hoc distingui morticina, & mortua, quoniam mortua, vel occisa dicuntur esse illa, quae nos occidimus, aut coram nobis occiduntur, morticina autem sunt, quae morbo, vel senio confecta moriuntur, de morticina autem generale est, quod nullum comedi licet, nam si reperiretur bos, aut capra per se in agro mortua ad cibum Iudaeorum illicita erant, cum autem occidebantur a nobis, erant munda ad esum, alia autem animalia, quae ad esum illicita essent, siue morerentur per se, siue nos illa occideremus, immunda erant, & nullo modo ea tangi licebat: hic enim accipitur morticinum non solum pro eo, quod per se moriebatur, sed etiam pro illo, quod occidebatur: neutrum enim illorum tangere licebat. Si autem hic fieret sermo de animalibus, quae erant munda ad esum, acciperetur proprie morticinum pro eo, quod per se mortuum cadit. *Pollutus, & immundus erit vsque ad vespertum.* Quandoque aliquis incuriebat istas immunditias quae erant ab exteriori, manebat immunditia vsque ad vespertum, id est vsque ad solis occasum. Pro hoc autem sciendum est, quod idem significant hic pollutus, & immundus, quamquam pollutus dici posset, secundum quod ab aliqua re pollutus est per contactum, aut cibum, immundus dicitur, secundum quod in se immunditiam continet, non quidem, quod in se contineat, id est quod illam ab extrinseco habeat, sed quod postquam contractit immunditiam illam, in ipso manet, scriptura tamen interdum non facit de his differentiam.

De differentia immundorum, quod aliqui sunt immundi ab intrinseco, alij ab extrinseco. *Questio. XI.*

Sciendum autem est secundum, quod dicitur aliquis esse immundus, ideo dicitur, quia aliquid in se immundum continet, vel quia ab aliquo actu prohibitus est propter hoc, quod videatur aliquid immundum continere: sunt enim duo modi: vnus quo aliquis est intra se immundus, vt quia leprosus est, vel semine fluens, quoniam ista immunditia ab intra est. Alius modus immunditiae est cum aliquis non est in se immundus, sed ab extra quandam contingit immunditiam. Primo modo qui immundi erant a multis actibus prohibebantur, primo prohibebantur ab ingressu Sanctuarij, & oblationibus, quoniam nullus communicatus ad haec accedere poterat. secundo, prohibebatur a communicatione hominum, ideo extra castra eijciebatur, vt habetur Numeri 5. ca. cum dicitur. Praecipite filiis Israel, vt eijciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, erant namque ista commaculationa aliorum, nam qui leprosum tangeret, immundus erat, idem de eo qui tangeret fluentem semine. In secundo modo immunditiae, qui immundi erant per contactum alicuius rei, quae esset immunda, vt in tangente morticina, vel reptilia, aut hominem fluentem semine, vel mulierem menstruantem, & sic de similibus non contrahebatur vera immunditia, ita quod ille qui ista tetigisset in se aliquam immunditiam haberet, sed quia ex hoc contrahebatur quaedam inhonestas, prohibebatur a quibusdam actibus, qui erant honestissimi, sicut ab ingressu Sanctuarij, & oblationibus, sed non erant prohibiti a communicatione aliorum hominum: nam intra castra eis existere licebat cum solum Deus eijci iussisset de castris fluentes semine, & leprosos, & contaminatos super mortuo: erat igitur ista immunditia solum respectu Sanctuarij, erat tamen speciale

in eis, qui polluebantur super mortuo, & tangentes cadavera hominis, vel bestiarum, quoniam isti eijciebantur extra castra, vt habetur Numeri 5. cap. In istis autem pollutionibus obseruabatur iste modus, quod iste pollutiones, aut immunditiae si essent a natura, secundum quod lepra, & fluxus seminis, erat immundus homo ille quandiu duraret illa pollutio, nec statuebatur ad hoc aliquis terminus, sed si duraret in aeternum erat in aeternum pollutus, & semper manebat extra castra. Haec autem immunditia, & separatio non erat propter reuerentiam Sanctuarij, sed propter eos, qui erant in castris, ne polluerentur. Sic enim dicitur Numeri 5. cap. quod excludendi erant de castris illi, qui erant fluentes semine, & leprosi, ne contaminaret ea. Nam lepra morbus contagiosus est, & qui leprosis communicat faciliter lepram incurrit, vt ergo tolleret ista naturalis immunditia, excluderentur de castris leprosi, qui autem erant fluentes semine, non habebant morbum contagiosum, sed qui per contactum posset ad alios transire, quia tamen omnes tangentes istos fluentes semine contrahebant immunditiam, per quam arcebantur ab ingressu Sanctuarij eijciebantur extra castra, qui fluentes erant semine, ne alios maculantes ad diuinum cultum inhabiles redderent, & quoniam iste immunditiae erant naturales, & etiam per comparisonem ad communicationem sacrorum dicebantur immunditiae, oportebat in eis seruari duos modos purificationis: nam in quantum iste pollutiones naturales erant, & infectiuae aliorum, illi qui sic immundi erant, manebant separati extra castra quandiu illam pollutionem patebantur, & quia iste immunditiae reputabantur in comparatione ad res sacras propter hoc, quod aliquis maneret separatus toto tempore, quo erat immundus, adhuc manebat septem diebus cessante illa pollutione, & in his diebus non erat immundus, secundum naturam, ita quod in eo esset aliqua pollutio contagiosa, aut infectiua, sed erat immundus, quia prohibitus erat accedere ad res sacras, vel introire Sanctuarium vsque quo in octauo die rasis omnibus pilis corporis sui introiret in castra, vadens in Sanctuarium ad offerendum, vt habetur infra 14. cap. manebat autem separatus leprosus septem diebus post emundationem ab egritudine sua, quoniam videbatur indignum, quod ille, qui nouiter mundatus fuerat a lepra toto precedenti tempore immundus existens, immediate eis, qui mundi erant se adiungeret, atque accedendi ad Sanctuarium ius haberet.

Idem est de viro, qui fluxum seminis patitur, & de muliere, quae sanguinis patitur fluxum, nam separati erant a reliquis, & quousque cessaret illa labe, nemo ad eos accedebat, quia immunditia secundum naturam erat in eis, postquam vero cessasset vtraque pollutio iam non erant immundi secundum naturam, sed manebant septem diebus, quibus adhuc immundi erant, quantum ad Sanctuarium, ita quod non possent accedere illuc, nec offerre, in die autem octauo, accedebant ad Sanctuarium offerentes, vt habetur infra 15. cap. In pollutionibus autem, quae erant ab extra, non possunt assignari isti duo modi, quia non erant immunditiae secundum naturam, sed solum quantum ad habitudinem ad res sacras, cum isti non possent contaminare alios, nec eijciebantur extra castra exclusi ab aliqua communicatione hominum. Solum ergo obseruabatur in eis, quaedam emundatio in respectu ad ipsum Sanctuarium, sed in tota die, in qua aliquis contigisset ista esset immundus, & deinde in vespere lauares vestes suas aspergendo super eas aquam lustrationis, & tunc erat mundus in sequenti die, & poterat intrare in Sanctuarium. In pollutionibus autem, de quibus in hoc dicitur, nulla est secundum naturam, sed omnes pertinent

Vir seminis fluxu patiens, & mulier sanguinis fluxu ab alijs erant separati.

Noctu nemo popularis in sanctuario aliquid offerrebat.

Regula de portante super se morticina.

Lauare vestimenta quid sit.

pertinent ad solas res sacras: ita quod taliter immundus arceatur ab ingressu Sanctuarij: ideo ista immunditia non manebat per multos dies, sed in eadem die cum lauares homo aqua lustrationis mundus erat, & sequenti die poterat intrare Sanctuarium. *Pollutus & immundus erit vsque ad vespertum.* Dicitur esse aliquis pollutus vsque ad vespertum. i. vsque ad solis occasum. i. quod in eadem die, in qua tangeret istas res immundas, erat pollutus vsque ad solis occasum, & tunc lauares vestes suas aspergens aquam lustrationis. Si autem in ortu solis tetigisset aliquid immundum tota illa die erat immundus vsque ad occasum solis, nec poterat accedere ad Sanctuarium. Si autem tetigisset aliquis in meridie rem immundam, erat immundus vsque ad solis occasum. Idem si tetigisset per dimidiam horam ante solis occasum, erat immundus vsque ad solis occasum. Postea autem licite tangere posset res sacras, sed non tangebat eas vsque ad alterum diem: per noctem enim nemo de popularibus offerrebat aliquid in sanctuario. si autem aliquis immediate post solis occasum, vel cum sol esset in occubitu. i. quod apparet aliqua eius particula super horizontem, tangeret aliquam rem immundam, erat immundus per totam illam noctem, & sequentem diem vsque ad solis occubitum, & si aliquis tetigisset ad secundam, vel tertiam, vel quartam partem noctis, aut prope auroram aliquam rem immundam, manebat immundus vsque ad sequentem diem in solis occubitu: fiebat autem aspersio aquarum lustrationis super hominem immundum in occasu solis, & tunc iam erat mundus. Erat autem speciale in omnibus his, si quis contigisset cadaver humanum, vel tentorium, in quo homo moreretur ingrediens in illud: quoniam iste erat immundus extrinseca immunditia, sed non tollebat eadem die, quin potius manebat immundus per septem dies, & in tertio, & septimo die lauares aqua lustrationis, vt habetur Numeri 19. in ceteris autem pollutionibus, quas aliquis incurrisset, solum manebat immundus vsque ad occasum solis, vt patet dicendo istud cap. & infra 14. & 15. *Et si necesse fuerit, vt portet quisquam morticina.* Ponitur hic regula de eo, qui portabat ista morticina super se, vel alias. Nam non videtur esse idem de illo, qui tangit morticina, & de illo, qui illa portat super se: quoniam maior videtur contrahi immunditia portando, quam simpliciter contingendo, cum sit maior tactus in portantibus, & per maiorem attractionem causatur maior immunditia. Vnde si aliquis de Iudaeis ista voluntarie super se portaret, satis videbatur peccare tanquam incureret quandam immunditiam: ideo dicitur hic in litera: Si necesse fuerit portare aliquid horum. i. de his cadaveribus, quae immunda sunt: quoniam aliquis necesse erat ea portare, sicut si morerentur talia animalia intra urbem, ne inficerent locum, a portanda erant foras. Idem si morerentur in via publica, ubi transeuntibus nocuum inferret, inde tollenda erant, & tunc propter necessitatem non erat aliquod peccatum, sed fiebat simplex expiatio, sicut si quis solum illa tetigisset. *Lauares vestimenta sua.* Dicebatur aliquis lauares vestimenta, cum effundebat aquam lustrationis super se: ista tamen lotio aliquis fiebat totaliter in aqua, vt cum nos sordes corporum in aqua defricamus. Aliquis autem fiebat simplex aspersio aquae lustrationis super hominem, & vestes suas, & sic etiam lauari dicebatur. Si enim est aliqua immunditia naturalis, vt quia venenum, vel aliqua tabes defluxit super vestes, debebant lauari super aquas munda per defricationem, quia vera immunditia ibi contracta erat. Si autem non esset aliqua immunditia naturalis, sed solum in comparatione ad diuinum cultum: non debebant lauari vestes per defricationem, sed solum per asperersionem aquarum lustrationis. Dicitur

autem aquae lustrationis aquae viuuae commixtae cineribus vitulae rufae coibustae, de cuius ritu dicitur Numeri 19. cap. Hic autem cum dicitur, quod lauares homo vestimenta sua, non intelligitur per defricationem in aquis, sed per asperersionem factam super vestes de aquis lustrationis. Nam si quancumque dicitur hic, lauares vestimenta sua, intelligeretur de lotionem in aquis viuuentibus per defricationem, non videbatur ad quid essent vtilis aquae lustrationis: Quamquam fortassis dici possit, quod in simplici contactu aliquis incurret immunditiam, & deberet lauari aspergendo aquam lustrationis super se, cum tamen portaret aliquod de morticina super se, lauares vestes suas in aquis per defricationem. Causa huius differentiae est, quia per contactum simplicem non videtur incurri aliqua immunditia realis, cum tamen aliquis super se horum aliquid portat, contrahitur vera immunditia, ideo vestes illas, quia contaminatae sunt, lauari oportet, & hoc videtur magis tenendum, quia quancumque in hoc capit dicitur de aliquo tangente huiusmodi res immundas, dicitur solum, quod erit immundus, cum autem aliquando dicitur de eo, qui portat huiusmodi cadavera dicitur, quod lauares vestimenta sua, sicut dicitur infra & qui comederit ex eo quippiam, siue portauerit, lauares vestimenta sua, & immundus erit. Ante hoc tamen dicebatur si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver eius tetigerit immundus est, & nihil ultra addidit, quasi immuat, quod ille solus, qui tangit solum est immundus; si tamen aliquid portat, debet lauares vestimenta sua. *Et immundus erit vsque ad occasum solis.* Id est iste, qui portauit aliquod cadaver morticinum, praeter hoc, quod lauares vestes suas, erat immundus vsque ad solis occasum, computando hoc, sicut supra differimus, ita quod sit generale, quod quancumque aliquis incurret immunditiam, erat immundus vsque ad primum solis occasum, siue tempore contractae immunditiae, modicum a solis occubitu distaret, siue multum. Etiam erat hoc generale, quod quancumque paruam immunditiam aliquis incurrisset, non poterat pauciori tempore immundus esse, quam vt sic maneret vsque ad solis occubitum. *Omne quid est animal, quod habet quidem vngulam.* Hic fit recapitulatio cuiusdam regulae superpositae, quae dabatur supra in pecoribus, & quod ad hoc, quod pecora munda sint ad esum, oportet, vt vngulam habeant diuisam, & ruminent: hic autem dicitur, quod si animal habet vngulam, sed non diuidit eam, nec ruminat, immundus est, sic patet de equis, & asinis, quoniam vngulam habent, quae est substantia cornea existens basis in pedibus; sed non habent eam diuisam, nec etiam ruminant, erunt ergo immunda, & non comedentur. Nec solum in his erat, sed etiam si aliquod animal haberet vngulam, & diuideret eam, si tamen non ruminaret, immundus erat, sicut porcus, qui cum vngulam diuidat, tamen non ruminat. Eodem modo si aliquid ruminaret, & haberet vngulam sed non diuideret eam, sicut camelus immundus erat. Dicitur enim de animali, quod haberet vngulam, quoniam non habent omnia animalia vngulam, sicut patet de leporibus, & coerogryllis, & canibus, & murilegis, & sic de omnibus volatilibus: nullum enim volatile vngulas habet. Nec valet si aliquis arguat, quod omnia ista habeant vngulas, nam non accipiunt vngula pro quodam vinculo osseo, quo animalia aliquid arripunt, quia tunc in volatilibus vngulae sunt, & in canibus, & murilegis; sed accipiunt vngula pro quadam substantia cornea densa, & anipla, quae totius pedis basis est: vnde animalia, quae habent pedes carnosos, & papulosos, non dicuntur habere vngulam, ideo ex hac regula si ponatur vniuersaliter, excluderetur omnia animalia volatilia, & etiam gressibilia praeter pauca, sed non dicitur,

Epilogus regulae superpositae de pecoribus.

Cōditioes
facientes
animal im
mundum.

dicitur, quòd animalia, quæ non habent vngulã munda sunt, sed quòd ea, quæ habent vngulam, & non diuidunt eam, sunt immunda. *Nec ruminat immundum erit.* Iste conditiones faciunt animal immundum, scilicet quòd habeat vngulam, & non diuidat, vel si habet vngulam, & non diuidat, nec ruminat, vel si diuidit non ruminat. Non est autem hoc intelligendum per se, sed quòd animal, quòd non ruminat, esset immundum; quoniam tunc omnia volatilia essent immunda, cum nullum eorum ruminet, sed torum legitur simal, scilicet animal, quòd habet vngulã, & non diuidit, nec ruminat. Si tamen sit animal, quòd non ruminat, non propter hoc erit immundum, sicut est in omnibus piscibus, & volatilibus; sed si non ruminat, & tamen vngulam habet, immundum est. *Et quidquid tetigerit illud contaminabitur.* Non refertur hoc ad contactum animalis, dum viuens est, sed postquam moritur, nam cum viuerent ista animalia, licitum erat ludæis tangere illa, sicut tangere equum, vel asinum. Cum autem mortua essent illicitum erat illa tangere. Sed dicitur quidquid tetigerit illud, quia refertur ad hominem, & ad alias res: homo namque, qui tangeret, immundus erat vsq; ad occasum solis. Si autem aliqua alia res contingeret, ista animalia morticina, vt vestis, vel vasa fictilia, etiam immunda erat secundum ceremonias, quæ infra ponuntur. *Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus.* Hic ponit quandam aliam regulam, quæ videtur coincidere cum superioribus, scilicet si sit aliquid animal, quòd moueatur super manus, id est, quòd illud habeat quatuor pedes, tamen motus suus principalis sit super manus, vt pote, quia salit innixum super manus, nã si haberet quatuor pedes, & inniteretur super posteriores ad aliendum, mundum erat, sicut supra dictum fuit de locustis, & ophimaco. Si tamen è contrario habes quatuor pedes super anteriores moueatur magis, quam super posteriores immundum est, sicut patet de multis serpētib; & stellionibus, atque lacertis. Hæc ideo non immunda sunt, quia cum quatuor pedes habeant super anteriores mouentur principaliter, sed habere quatuor pedes, & moueri super anteriores signũ est malè complexiones eorum, quia venenosa sunt. *Quæ incedunt quadrupedia immundum erit.* Rectè dicit, quod incedunt quadrupedia, quoniam si duos pedes habent, & super illos mouentur, immunda non sunt; sed cum habuerint quatuor pedes, & mouentur super anteriores motu principali. *Immundum erit.* Scilicet, quantum ad esum, & quantum ad tactum post mortem. *Qui tetigerit morticina eorum.* Tangendo cadauera istorum animalium immundorum contrahebatur immunditia. Et dicitur morticinum hic non solũ, quando p se mortuum cadit, sed etiam quando cõq; ab alio occiditur. Nã utroque modo immundus erat tangens, & in hoc est differentia inter contactum cadauerum animalium immundorum, & animalium mundorum, quoniam qui tangeret cadauer animalis mundi, quando homo occidebat illud non contaminabatur, si tamen esset morticinum, scilicet per se moreretur, non licebat tangere illud, nec comedere quidquã ex eo, sic apparet infra in litera, in cadaueribus aut animalium immundorum gñale erat, quod siue p se moreretur, siue ab aliquo occiderentur, quod erat illicitum illa tangere. *Polluentur vsq; ad vespertum.* id est tetigerit ista animalia iam mortua, erit immundus illa die, qua tetigerit vsq; ad solis occasum.

Cōtactus
cadauerũ
animaliũ
mundorũ,
& animalium
mundorũ
differunt.

Laici ac sacerdotes in quo differebant, circa tempus immunditiae, & de maximo, & minimo tempore immunditiae in vtriusque. Quest. XII.

SCIENTIUM tamen, quod in hoc differabat inter laicos, & sacerdotes, quoniam laicus tangens aliquid immundum solum erat immundus vsque ad vespertum,

rum, vsque ad solis occasum; tamen non poterat accedere ad Sanctuarium vsque ad ortum solis, in quoniam poterat offerre, & sic minima distantia tempore contracta immunditiae vsque ad tempus, quo laici poterant intrare in Sanctuarium, erat 12. horarum, vel quasi, quoniam non poterat aliquis minori tempore immundus esse, quam quod tetigisset aliquam rem immundam ante solis occasum per dimidiam horã, vel quasi, & immediatè in solis occasu, si aspergeretur aqua lustrationis erat mundus, tamen vsque ad sequentem diem post ortum solis, non poterat accedere ad Sanctuarium ad aliquid offerendum: nam laici propter nihil in Sanctuario faciebant. Maxima autem mora in immunditia, quam aliquis contrahere possit, si esset de his immunditibus cõmunibus, durabat per 26. horas, scilicet per duas noctes, & vnum diem, vt si quis de laicis occubere sole, vel immediatè post occubitu tetigisset aliquid immundum, propter quod efficeret immundus, manebat vsque ad occasum solis sequentem in immunditia, & illud erat tempus 24. horarum: deinde vsque ad sequentem auroram, non poterat accedere ad Sanctuarium, ad aliquid offerendum, & sic erant 12. horæ, quæ superadditæ superioribus faciunt 36. horas. Inter has autem duas, scilicet maximam, & minimam distantiam poterant esse alia mediã infinita secundum diffinitam temporis diuisibilitatem propter esse continuum. Sacerdotes autem non sic se habebant, quoniam minima distantia in immunditia sacerdotũ erat quasi dimidia hora; maxima autem erat 24. horarum, quod apparet, si aliquis sacerdos ante solis occubitu per horam dimidiam tetigisset aliquid immundum, manebat immundus vsque ad vespertum, scilicet vsq; ad solis occasum, quod erat dimidia hora, & immediatè poterat intrare in Sanctuarium ad ministrandum, scilicet ad disponendum lucernas in candelabro, quod fiebat post solis occubitu, vt patet Exodi 27. c. & 30. ca. aut poterat intrare ad cremandum thymiana, quod cremabatur in aurora, & in vespere, vt habetur Exod. 30. ca. aut poterat intrare ad faciendum holocaustũ vespertinum, quod incipiebat in solis occubitu, & durabat per totam noctem, vt habetur supra 6. ca. Maxima autem distantia, qua poterat sacerdos manere in immunditia, & separatus a Sanctuario erat per 24. horas, vt si aliquis de sacerdotibus, immediatè post solis occubitu, vel ipso sole cadente sub horizontem tetigisset aliquã rem immundam, erat immundus vsque ad vespertum, scilicet vsque ad sequentem solis occasum, cum nulla immunditia minus durare posset, quam vsque ad solis occasum sequentem, postquam contracta erat. Ab occasu solis vsq; ad occasum erant 24. horæ, in quibus sacerdos non poterat ministrare, nec accedere ad Sanctuarium, immediatè autem post solis occubitu poterat intrare, & ministrare, vt est dictum. *Et qui portauerit huiusmodi cadauera, lauabit vestimenta sua.* Dixit de animalibus quadrupedibus, quæ mouebantur super pedes anteriores, quod erant illicita ad cibum. Nunc etiam dicit, quod non debent tangi in portado, nam de simplici tactu supra dixerat, quòd qui tetigisset, erat immundus, hic autem dicitur de portante illa, quia maior immunditia in hoc est, vt supra declaratum fuit. Aliquando tamen necesse erat, quòd ista portarentur, sicut si morerentur in ciuitate, & in via publica, ne nocerentur inferrent hominibus, nam tunc in remota loca ab humana communicatione portabantur. *Lauabit vestimenta sua.* Scilicet illas vestes, quas habebat homo portans, quando ista deportabat, nã non oportebat lauare alias vestes, quibus aliã induebatur; quia illæ nullam immunditiam contraxerant.

Dicit Nicolaus, quod ista lotio vestium nihil aliud erat, nisi aspergio aquæ lustrationis super vestes, de qua aqua habetur

Sacerdos
immundus
citius po-
terat acce-
dere ad
res sacras,
quã laicus.

De eo qui
portabat
cadauera,
an deberet
lauari in
aquis viu-
entibus, & lu-
strationis,
vel solum
aspergi.

habetur Nume. 19. cap. Et nõ defricabantur in aquis mundis, velut aliã vestium sordes abstergi solent. Sed hoc non videtur posse stare, quia tunc quæreretur, an ille, qui tangebatur rem immundam, si ista cadauera nõ portans ea super se, deberet aspergi aqua lustrationis. Si autem dicatur, quòd non, falsum est: quia Numeri 19. c. declaratur, quòd omnes immunditiae debent abstergi aqua lustrationis, & sine ea non poterat esse aliqua expiatio, ergo quicquid tetigisset cadauer, aut aliquam rem immundam, non poterat mundus fieri, nisi aqua lustrationis aspergeretur. Si autem dicas, quòd quicunque tetigisset aliquam immunditiam, vt si aliquid cadauer tangeret, etiam si non portaret, deberet abstergi aqua lustrationis.

Quare scriptura faciat differentiam, cum dicat de illo, qui tangit morticina, quòd est immundus, nihil magis explicans, deinde aliam subdit clausulam distinctam.

Questio. XIII.

QVAERITUR, quare scriptura faciat hic differentiam, cum dicat de illo, qui tangit morticina, quòd est immundus nihil magis explicans, deinde addit aliam clausulam distinctam, cum ait: Et qui portauerit huiusmodi cadauera, lauabit vestimenta sua. Ergo videtur, quòd ista lotio vestimentorum differat ab illa lotione, quæ erat in aspergione aquæ lustrationis, & sic esset defricatio vestium in aquis viuētib; maximè, patet, quia illa abstergio, quæ fiebat de aquis lustrationis, non erat proprie lotio, sed aspergio, cum effunderetur aqua guttatim super vestes. Sed aliquis respondet, quòd hoc fuit positum hic ex accidenti, scilicet quòd lauarentur vestimenta, nam sufficiebat dici, quòd qui tangeret, vel portaret ista, esset immundus, sed sic cõsuevit fieri in sacra Scriptura, quòd interdum ponatur aliqua ex superabundanti. Dicendum, quòd hoc non potest stare, nã non solum ponitur hic ista clausula, sed etiam simile ponitur superioribus, cum dicitur de volucris habentibus quatuor pedes, & de cadaueribus eorum, quòd quicquid tetigisset illa erat immundus vsque ad vespertum, & postea subditur, quòd si necesse fuerit, vt aliquis portet ista cadauera, lauabit vestimenta sua, simile etiam ponitur infra in litera, cum dicitur, quòd si animal de his quibus vesci licitum est per se fuerit mortuum, qui tetigerit illud immundus est, & si aliquis portauerit lauabit vestimenta sua, ergo videtur, quòd ista clausula non ponatur ex accidenti, sed ad significandum aliquod ministerium, cum sæpe repetatur. Concludendum igitur, quòd ista ablutio vestium eius, qui portabat cadauera, non erat sola aspergio in aquis lustrationis, sed quædam ablutio in aquis viuētib; & defricatio sordium: aspergio autem aquæ lustrationis fiebat pro qualibet immunditia per cõtactum, etiam si nihil expræiatur hic de lotione. *Et immundus erit vsque ad vespertum.* Scilicet vsq; ad solis occasum. Nam dato, quòd aliquis immediatè, vt incurreret immunditiam, lauaret vestes suas, & aspergeretur aqua lustrationis, nõ erat mundus vsque ad solis occasum.

Quare semper durabat ista immunditia, vsque ad solis occasum, & non vltra, nec citra. Questio. XIII.

SI autem aliquis quærat, quare magis durat ista immunditia, vsque ad solis occasum, quam vsque ad alterum tempus. Rõdetur, quod de hoc non potest dari, nec debet ratio exactissima, nã etiã sic est in legibus humanis, quod quamquam in quibusdã, quæ mandantur a lege, ratio reddi potest, tamen de alijs, vt præfixionibus terminorum nõ dantur, nec pos-

sunt dari rationes, vt pote quare magis vsucapiatur in triennio, quam in biennio, vel quadriennio. Vnde quia nulla ratio est, quare hoc fiat, quædam leges humanæ vsucapionem annalem cõstituerunt. Eodem modo est de terminis qui assignantur ad proficiendũ appellationem, & de illis, qui assignantur ad finiendas causas, & generaliter in omnibus terminorũ præfixionibus nulla ratio redditur, nec reddi potest, ita cũ hic debuisset assignari aliquod tempus, in quo aliquis exueret immunditiam, nõ videbat esse maior causa, quod assignaret vna dies pro termino, vel duo, vel tres, vel plures, vel quæ dimidia dies. Sed aliquis diceret, quod videtur rationabile, si statim fuisset, vt postquam aliquis abstergeretur aqua lustrationis statim esset mundus, nam immunditia causabatur per aspergionem, vel abstergionem factam in aqua lustrationis; & interdum per lotionem vestimentorũ in aquis viuētib; factam; ideo immunditiam, quando ista aspergio facta fuisset, videtur quod debuisset esse mundus. Respondetur ad hoc, quod non fuit cõueniens, quia iste abstergiones sunt quædam ceremoniales obseruationes, & in his non respicitur quid sit naturam differat, sed quid appareat honestum secundum humanam opinionem, & quoniam non videbatur honestum, vt aliquis nunc incurrisset immunditiam, & immediatè esset mundus, propter aquam lustrationis, vt ergo videretur esse distantia inter munditiam, & immunditiam, datum est, vt quamquam aliquis illico, vt immunditiam incurreret, & lauaretur in aquis lustrationis, non esset mundus, id est aptus ad accedendũ ad res sacras vsque ad aliquantum tempus, hoc autem non debuit esse valde magnũ, quia irrationabile erat, vt pro illa immunditia, quæ valde parua erat, daretur pœna multorum dierũ, maximè quia hoc repugnabat cultui diuino: volebat enim Deus applicare homines ad cultum suum; & tamen si multorũ dierum pœnam, aut separationem imponeret pro istis simplicibus immunditijs, multum homines arceret a cultu suo, fuit igitur satis, quod daretur separatio vsq; ad occasum solis. Si autem vellemus dare causam allegoricam satis manifesta est: dicitur enim homo esse immundus vsque ad occasum, quia occasus solis mortem signat, nemo autem est, qui totaliter immunditiam enitet dum viuunt, nam quando viuimus, inflabiles sumus, cum autem sol occiderit, id est, cum vita præfens elapsa fuerit, mundi efficiamur, quoniam vterius peccare non datur. Sed ad priorem causam, quæ literalis est redeundum erit. *Quoniam hæc omnia immunda sunt vobis.* Refertur ad omnia cadauera, de quibus supra dicebatur, & pronũciatur vniuersaliter, quod illa omnia immunda sunt, statim in tactu quàm in esu. *Hæc quoque inter polluta reputabuntur.* Positis superioribus regulis de munditia, & immunditia animalium adhuc manebant, quædam in quibus immunditia est, & non poterant comprehendi sub illis regulis: ideo enarrantur hic particulariter: sunt enim pertinentia ad animalia gressibilia. *Hæc quoque inter polluta reputabuntur.* Id est ista animalia, quæ hic sequuntur debent indicari immunda in tactu, & in gustu. *De his, quæ mouentur in terra.* Id est ista, quæ sequuntur computantur inter gressibilia, quæ sunt animalia mota in terra; de volatilibus autem satis supra dixerat, de aquatilibus quoque vniuersalem regulam posuerat, de gressilibus vero posuerat quasdam regulas. Sed adhuc ista animalia, quæ hic ponunt non poterant intelligi expressa, vel prohibita in eis, ideo illa singulariter expressit. *Mustella.* Mustella lógus mus dicitur a mus, & telon, quod est longum, est enim animal, quod figuram muris exprimit, sed longũ valde est, & intrans caueas passerum, vel columbarũ illa iugulat, & sanguinem bibit. Hæc autem ad cibũ malè complexiois est, quoniam de natura muris esse videtur.

Allegorice, quare homo vsq; ad solis occasum immundus se dicitur.

Mustella quid sit, & mus.

Et

Et mus. Mures enim animalia domestica sunt satis co-
gnita, quæ fetida sunt, quoniam in locis immundis, &
abicitis terre nutriuntur, ideo satis patet illa esse ani-
malia non cõuenientia ad esum, quoniam malæ com-
plexionis sunt, & Isaias multum redarguit eos, qui mu-
res comedunt, sicut illos, qui comedunt carnem suil-
lam, quæ erat abominabilis multum apud Iudæos. **Et**
crocodilus. Dicitur esse crocodilus equus marinus ma-
gnæ quantitatis, & quadrupes, per diem in vndis habi-
tat, per noctem inter segetes per terram moratur eas
depaucens, vnde magnum nocumentum Aegyptijs
infert, & tantæ est duritiæ, vt si magna lapidum mole
premat, non sentiat, quem terra piscis paruulus per
tenera ventris dissecans, necat: & de hoc Plinius, &
Isidorus in lib. Etymol. est autem istud animal immū-
dum ad esum, quia videtur esse malæ complexionis,
cum participet naturam gressibilium, & aquatiliū:
nam in aquis moratur, & per terram etiam interdum
ambulat: mixtum autem ex his duabus distan-
tibus naturis non videtur esse bonæ complexionis, sicut supra
dicebamus de struthione, qui aliquo modo participat
naturam volatiliū cum alas habeat, & aliquo modo
naturam gressibilium, cum nunquam ad volandum in ae-
rem eleuetur. sic quoque de volatilibus, quæ quadru-
pedia sunt, dictum est, quoniam ipsa malæ complexio-
nis sunt, & vniuersaliter immūda. **Singula iuxta genus**
suū. Multæ differentie videntur esse in his animalibus
supradictis, tam ex magnitudine, quàm ex aliquo
modo figura, ideo aliquando vulgus existimat ea di-
uersarum specierum, propter quod Deus hic subiun-
xit vniuersaliter, quod non solum ista, quæ dicta sunt,
s. mures mustelle, & crocodili, sed et cetera, quæ sunt in
genere suo, id est omnia, quæ eis aliquo modo assimi-
lantur immūda sunt. **Migale.** Secundum glo. ordi-
nariam dicitur esse animal ad deridendum natum, dolo-
sum, rapax, ingluuiosum, tamen s. m. litera Hebraica
dicitur esse erizius, quodcumque enim sit intelligitur
esse prohibitum. **Cameleon.** Paruū animal est, quod
cuiuslibet rei obiectu ad varios trāsmutat colorē,
sicut ait Arist. in 1. Ethicorum. Aliqui libri habent hic
Gamaleon, sed corrupti sunt. fuit autem causa erroris
similitudo literarum, cum eodem quasi in vtraque sint,
non potest tamen poni hic Gamaleon, quia ipsum vo-
latile est, quod solo aere pasci dicitur, iuxta illud,
Quatuor ex puris vitam ducunt elementis
Talpa terra cibatur, alic vnda, ignis Salamandram.

Hic autem non potest accipi de aliquo volatili, quoniam
litera supra dixit. Hec quoque inter polluta repu-
tabuntur de his quæ mouentur in terra, id est de anima-
libus gressibilibus, ideo debet hic stare camoleon pro
quodam animali gressibili, de camleonte magis dice-
tur Deuter. 14. c. **Et stellio.** Dicitur esse animal ad natu-
ram serpentum pertinens, quia reptile est, & super pe-
ctus suam graditur. dicitur autem stellio, quasi stella-
tus, quoniam in modum stellarum varijs coloribus pi-
cturatus est, cū sit de natura serpentum, etiam quia re-
ptile est, quamquam aliqui non vocabunt illum repti-
le, quia quatuor pedes habet, reptilia autem pedes nō
habentia super pectus suum gradiuntur, sicut in colu-
bris patet, sed de hoc non insisto. **Et lacerta.** Paruum
animal est ad figuram stellionis, sed minoris quantita-
tis est, nec est ita lucidum in coloribus, vt stellio, quā-
quam diuersis notis insignitū sit. hoc etiam quatuor
pedes habet, & vocat vulgariter la gartila, & cū istud
ad reptilia pertinere videatur, nullum reptile est, quod
minus venenosum sit. causa autem quare hoc ad ve-
fendum illicitum sit, manifesta est, nam aliquo modo
venenosum est, & immūdum, cum super pectus gra-
diatur, quamuis pedes habeat. **Talpa.** Talpa enim ani-
mal totaliter terreste est, quoniam sub terra semper

moratur, nisi quam in publicum exiit, oculis enim ca-
ret, quamquam quidam de naturalibus eam habere
oculos sub cure credunt. de hoc qualiter ad cibū im-
mūdum sit, manifestum est, quia foetidum est, & sem-
per intra terram nutritur habens fumositates terreas
indigestas. **Omnia hæc immūda sunt.** Scilicet quantum ad
tactum, & quantum ad cibum. quamquam differētia
est in eis, quia aliqua ipsorum illicita sunt in tactu cū
viuūt, & postquam mortua sunt, alia autem solū post-
quā mortua sunt. Generaliter enim cadauera anima-
liū immūda sunt ad tactum, ipsa animalia dum vi-
uūt non sunt immūda, in reptilibus tamen vniuersa-
liter immūditia est, quoniam siue aliquis tetigerit re-
ptile, quando viuens est, siue quando est mortuū im-
munditiam contrahit, & semper debet aspergi aquis
lustrationis. sic patet supra 5. ca. vbi dicitur, cum dica-
tur de aliquibus per quorum tactum, homo immū-
dus redditur, & equiparatur reptile morticinis, & alijs
immunditijs, cum dicitur, anima quæ tetigerit aliqd
immūdum, siue quod occisum a bestia est, aut per se
mortuū, aut quodlibet aliud reptile: non dixit enim,
aut cadauer reptilis, sed ipsum reptile, quasi dicat, qd in
tactu reptilis viuens immunditia est: sic etiam habe-
tur infra 22. c. vbi tactus reptilis equiparatur omnibus
alijs immunditijs, causa autem huius est, quoniam alia
animalia quæ immūda sunt, non sunt venenosa, repti-
lia autem venenosa sunt, ideo tā mortua quàm viuē-
tia causant quandam immūditiam: sic autem videtur
dici de stellione, & lacerta, quia ista ad reptilia pertinet;
ideo quomodocūque illa tangens pollutus est: de alijs
autem solum causatur immūditia, cum mortua sunt.
Qui tetigerit morticina eorum immūda erit. Hoc vniuersa-
le est, quantum ad omnia animalia, nisi ad ea quæ ad
cibum licita sunt, in ceteris autem quicūque tetigerit
animal mortuū, immūdus est. Et vocatur hic mortici-
cina ipsa cadauera non solum, quando sunt pie mor-
tua, vt lenio, vel languore, sed etiam cum ipsa ab ho-
minibus, vel alijs animalibus occiduntur; quamquam
morticinum propriè sit, quod per se ipsum moritur.
Vsq; ad vesperum. Id est vique ad solis occasum, s. vique
ad primum solis occubitu post contractam immū-
ditiam, & hoc generale est in omnibus immunditijs, q
causantur per tactum, praterquam in ea quæ est con-
tingendo cadauer humanum, vel introeūdo in tento-
rium illud in quo est, & in alijs modis, quibus propter
ipsum cadauer humanū causatur immunditia. In om-
nibus enim modis durabat immunditia per dies septē,
& qui immūdus esset aspergebatur aqua lustrationis
in die 3. & 7. vt habetur Numeri 19. cap.

Sciendum autem, qd quotiescūque dicitur hic de
aliqua re, quod immūda est, intelligendum est, quod
illa debet emundari per aquas lustrationis. quoniam
sine illis nulla fit istarum macularum abster-
sio, tamē non expressit hic legislator, cum Numeri 19. c. ponat-
ur ritus. **Et super quod ceciderit quicquam de morticinis eo-
rum polluetur.** Supra ponebatur regula de his, quæ incur-
rebant immunditiam per actum voluntarium, hic agi-
tur de his, quæ incurrunt per actum inuoluntarium,
nam dicitur hic de illis rebus super quas cadit aliqd
de morticinis, & per hoc contrahitur quedam immū-
ditia, & est per tactum, sed non comprehenditur sub
regulis supra datis, quia in illis dicebatur, si quis tetige-
rit, tangere autem dicit quoddam voluntarium, quod
autem aliqua res morticina cadat super aliam rē, non
est voluntarium, ideo non est similis immunditia su-
periori, potissimè quoniam immunditia quæ est per
tactū, propriè conuenit ipsis animalibus, quæ ad tan-
gendum occiduntur, res autem inanimata non tan-
gunt, nisi cum tanguntur, & hoc est cadere aliqd
morticinum super aliquam rem, ideo ista regula ma-

gis

gis data est propter inanimata, quàm propter ho-
fes. quod apparet ex exemplis sequentibus, s. si fundatur
super ligneum vas, vel fictile, aut vestes: hæc enim ina-
nimata sunt. fiebat autē ista pollutio si totum ipsum
morticinū caderet super aliquam rem, vel pars morti-
cini, aut aliquis humor solutus de cadaueribus. **Tā vas**
lignum, & vestimentum. Hic ponit ea, quæ possunt reddi
immūda per cōtactum morticinorum, & sunt ea quæ
ad vsus humanos proficiunt, nam ista immunditia ac-
cipitur propter honestatem cultus diuini, vt illi qui ad
hunc cultum accedere debent valde mundi sint, ideo
non solū ipsi in se ipsis obseruare debent, sed etiam in
eis quæ applicantur ad ipsos sicut in vestibus, & in va-
sis aliarum ministracionum, quoniam si illa immūda
sunt, homo qui eis vititur quandā cōtrahit immūditiam.
res autem quæ nullo modo ad humanum vsum appli-
cantur, non sūt immūda, sicut animalia fera, & alia
quæ nunquam nobis in vsus proueniūt. nam & si ista
tangant aliquas res immūdas, non sunt immūda sicut
homo, vel res suæ, quia illa non applicantur ad id scē-
dum quod est immūditia. **Ad Sanctuarium, vel ad ho-**
minem. **Quam pelles, & cilicia.** Ponit hic etiā alia quæ
pertinent ad vsus humanos, s. pelles, & cilicia. dicitur
esse pelles omnes vestes factæ de pellibus, vel ipse pel-
les quæ non sunt vestes, sed ad vsus humanos aliquo
modo proficiūt. Cilicia dicitur esse vestes, siquē pānus
factus de pilis caprarum, & vocātur cilicia, quia aspe-
ra sunt. ista autem quando immūditiam incurrebant,
expiabantur, & rursum conuertebantur ad vsus huma-
nos praterquam in vasis fictilibus, quia si polluerētur
frangenda erant, vt patet immediate. **Et in quocumque sit**
opus. Omnia quæcumque tangentur a morticinis, si
pertinerent ad istos vsus, immūda erant. Sed ne legisla-
tor cogatur omnia ista singulariter enarrare, posuit v-
niuersalem clausulam, s. in quocūque sit opus, id est om-
nia vasa, in quibus sūt ministraciones aliqua humane
istis modo polluerentur, alia autem quæ non pertinet
ad ministraciones humanas, quia nullo modo applicā-
tur ad hominem, non polluantur. **Tingentur aqua.** Hic
agitur de eorum emundatione, & fiebat per tinctionē
in aqua, scilicet, quod ista deficerētur, vt inde omnes
maculae tollantur, vel si aliquid immūdum illis de ca-
daure cadente adhererit, sic tolleretur.

An pelles, & suppellectilia, quando efficerentur immūda, emun-
darentur in solis aquis lustrationis, vt ait Nicolaus
vel exigerent aquas viuentes.
Quest. XV.

NICOLAUS dicit, qd ista tinctio in aqua non
erat in aquis viuentibus ablutio, sed quedā
aspersio per aquas lustrationis. Sed hoc non
potest stare, quoniam ista vasa incurrebāt
veram immūditiam, & naturalem, quia per casum ali-
quorum morticinorum super ipsa inhererant aliqua
sordes, quæ nullo modo tollerētur, si sola lustrationis
aqua aspergerentur. erat ergo tinctio in aquis viuenti-
bus. Item sicut se habent res aliquo modo consecrate
cū veniunt ad vsus humanos, ita se debent habere res
immūda, quando veniunt ad vsus sanctos, vel saltem
mūdos. quod patet, quia quando res sanctæ veniūt ad
vsus humanos, debet ab eis tolli omne quod sanctum
est, ne id quod sacrum est profanis rebus miscatur,
ita cum res immūda ad vsus mūdos conuertuntur, de-
bet ab eis omne immūdum tolli, ne immūdum cum
immaculatis permixtum illa cōtaminet. sed in rebus
sacris sic obseruabatur, qd quodocūque aliquod vas
æneum esset, in quo carnes sacrificiorū essent coctæ,
quia ex illo quandam consecrabatur sanctitatem, ad
hoc qd conuerteretur ad vsus humanos defricabatur in

aqua, vt habetur supra 6. cap. & postea licitè vtebatur
illo homines. sic ergo debet hic fieri, cū aliqua vasa im-
mūda fiant per cōtactum rei morticinæ ad hoc, qd ap-
plicentur ad vsus humanos mūdos, debent aqua lauari,
& defricari. & sic ista tinctio in aqua de qua hic dicitur,
non erit aspersio per aquas lustrationis solum. de
vestibus autem, & cilicijs, & vniuersis pellibus sic est,
qd si fierent immūda, lauantur in aquis lustrationis
viuentibus, vt pristina mūditiē redderentur. sic enim
patet de rebus sacris: si enim aliqua vestis fuerit asper-
sa sanguine sacrificiorū, per hoc fiet aliquo modo sa-
cra, ideo si deberet conuerti ad vsus humanos, iubeba-
tur, qd lauaretur aqua, & defricaretur illa macula, vt ha-
betur supra 6. cap. sic igitur debet hic fieri, & maximè
adhuc apparet in vestibus, quoniam si vestes immūde
efficiantur per cōtactum alicuius rei morticinæ, & ibi
aliquis humor de ipsa immūda re inhererit, manet in-
ter fila, vt nūquam tollatur, nisi defricetur. cum ergo
manente illa macula semper res immūda sit, & per a-
quam lustrationis non possunt tolli quæ maculae,
quia ista aqua non est ad defricationes, sed ad solas asp-
siones: manebūt ergo vestimenta, vel pelles in immū-
ditia sua, si sola lustrationis aqua expiantur. ergo in ags
viuentibus defricari debent. Item non videtur conue-
nienter dictum, qd hic iubeatur fieri aspersio in a-
qua lustrationis, quia illa nō vocatur simpliciter aqua,
sed aqua lustrationis. hic tamen simpliciter dicitur, qd
tingantur in aqua ista. ergo intelligendū est de ags vi-
uentibus & puris, & non de aquis lustrationis. Item si
hic intelligeretur de aquis lustrationis, cū omnia alia
quæ immūda sunt, debeant lustrari aquis illis, diceretur
de eis, qd tingentur in aqua, sed nūquam dicitur
nisi cum vestes lauandæ sunt. ergo non videtur, qd po-
natur hic aqua pro aqua lustrationis, sed pro aquis cō-
munibus. Considerandum est, qd in toto isto cap. nun-
quam fit mentio de aquis lustrationis, sed quodocū-
que aliquid de aqua, aut vestimentis lauandis dicitur,
semper intelligitur de aquis cōmunibus, sicut satis ap-
paret legendo literam cap. cum fiat mentio de lotio-
ne vestimentorum, & istorum vasorum. sed de vestimē-
tis supra probatum est, qd lotio, quæ hic ponitur, fit in
aquis viuentibus, & non in ags lustrationis. Dicendum
autem nūc, qd in istis vestibus, & vasis fiebat duplex ab-
lutio. Alia fit per aquas lustrationis, s. qd aspergantur sup
istas res aquæ illæ guttatim: & ista non vocatur lotio,
sed aspersio: Alia erat in ags viuentibus, & vocatur p-
priè lotio, vel ablutio. Fiebant autē istæ duæ abster-
siones propter duas immunditias, quæ incurrebant istæ
res, super quas cadebāt morticina, prima erat vera im-
mūditia, & naturalis, quoniam istæ res commaculabā-
tur, & contrahebant aliquam sordem ab ipsis cadaue-
ribus cadentibus super illas, & huic immunditiæ natu-
rali correspondebat ablutio secundum naturam, s. qd iste
res lauarentur in aquis viuentibus. Secūda erat immū-
ditia per solam opinionem honestatis, quæ vocamus
legalem, s. qd istæ res tetigerant aliquas res immūdas,
ideo quamquam inde non contraxissent aliquam labem,
quæ esset naturalis immūditia, tamen videbāt, qd
inhonestum esset ista applicari ad cultum diuinū, quia
aliquas res immūdas contigerant, & propter hoc fie-
bat quedam expiatio s. m. ceremonias Sanctuarij; quæ
magis erat ceremonialis, quàm verè purgatiua, cum
fieret aspersio de aqua commixta cineribus, quæ voca-
tur aqua lustrationis. Si enim verè mūditiā induci de-
beret, magis reduceretur per ablutioem in ags viue-
tibus, qd in ags lustrationis, & ob hoc cū aliquis incur-
reret pollutionem per contactū alicuius rei immū-
de, ex qua nō contraheretur aliqua vera, & naturalis
labes, sed solum erat commūditia s. m. opinionē, fiebat
ablutio emundatiua s. m. opinionem, & non s. m. veri-
tatem,

Not. de aqua lustrationis.

In vestib. & vasis immūdis, duplex fiebat ablutio.

Crocodilus qd sit.

Plin. lib. 8. ca. 25. Isid. lib. 12. Etymol. c. 6.

Migale, & camoleon quid. Cap. 10.

Stellio qd sit, & lacerta.

Talpa qd sit.

ratem, si sola aspersio in aquis lustrationis, & nulla ablutio in aquis uiuentibus. De pellibus aut, & vestimentis, de quibus hic dicitur, factis inductum est, quod debeant lauari in aquis uiuentibus, quod autem praeter hoc aspergatur aquis lustrationis, apparet ex his quae hinc Num. 19. ca. Nam ibi dicitur de vestimentis & vasibus, quae erant in tentorio, in quo iaceret aliquis mortuus, quod deberent expiari aqua lustrationis. Eodem modo igitur dicendum est de quibuslibet alijs vasibus pollutis. *Et polluta erunt usque ad vesperum.* Refertur ad vestes, & vasa, de quibus supra dicebatur, quoniam illa erant polluta, & quamquam immediate postquam aliquid istorum immunditiam contraxisset, laueretur, non erat mundum, sed per manebat in immunditia sua usque ad vesperum, usque ad primum solis occasum. *Et sic postea mundabuntur.* Id est factis istis ablutionibus in re, & veniente solis occasu mundabuntur istae res, quod erit mundum. Et non est sensus, quod deberet post ista, quae dicta sunt, fieri aliqua mundatio in ipsis rebus, quae immundae erant. Sed est sensus, quod factis istis caeremonijs ipsa vasa per se munda erunt adueniente solis occasu, ita quod hic mundari non significat aliquam parationem, sed dicitur, quod mundabuntur, id est munda erunt ex solis praecedentibus actionibus. Dicitur autem, quod postea mundabuntur, id est, quod non erant ista immediate munda, ut lauantur, sed postea, scilicet adueniente solis occasu. *Vas autem fictile in quo horum quicquam ceciderit intro, polluetur.* Quantum ad hoc, quod vasa fictilia polluentur per contactum istarum rerum, non erat aliquid speciale, sed quantum ad emundationem, quia reliqua mundabuntur: fictilia autem nequaquam. Vocantur autem fictilia vasa quae a figulis fiunt a fingendo dicta, quod figurorum opus est. haec autem polluebantur, cum caderet intra illud aliquid morticinum. Vasa autem lignea non dicuntur fictilia, quia non finguntur, id est non formantur de luto, id est eorum materia per sculpturam, & cauationem quandam figuratur. De vasibus autem vitreis dubium est, an sortiant legem fictilium vasorum, aut ligneorum, vel metallinorum: de his non tradita est hic aliqua regula, quoniam antequam fieret vitrea vasa, ista lex data est. sed si de illis agi deberet, ut quod non debeant computari inter vasa fictilia, sed inter metallina, quia maiorem cum eis cognationem habent. *Et ideo frangendum est.* Id est si vas fictile fuerit pollutum, non expiatur per lotionem, sicut alia vasa & vestes, sed confringitur. sic erat quando cunctae carnes sacrificiorum coquebantur in aliquo vase, quoniam si aeneum, vel metallinum esset, quomodo cunctae defricabatur, & sic coquebatur ad usus humanos. si autem esset vas fictile, iubebatur frangi, nec poterat villo modo conuerti ad usus humanos, ut patet supra 6. c. d. autem hic ideo frangendum erit, quod importat quandam causalitatem: & hoc fit, quia fictile est, quasi dicat, si non esset illud vas fictile non confringeretur, nec tunc est sensus, quod omnia vasa fictilia confringi deberent, sed solum quando immunda erant, & poterat sine magno damno dominorum confringi. vasa autem metallina, & lignea maioris valoris sunt, ideo non debent confringi. *Omnis cibus quem comeditis, si fusa fuerit super eum aqua.* Hic ponitur de immunditia quae causatur in cibis. erant namque, aliqui cibi in speciebus suam immundi, ut carnes animalium veterum de quibus supra dictum est: de his agit hic in litera, quia isti sine aliqua fusione aquae, aut aliquo alio casu immundi erant. Alij sunt cibi qui in specie sua immundi sunt, sicut carnes animalium licitorum ad esum, & panes, & fructus, & omnia alia palmenta, & si super ista aliqua aqua flueret, immunda erant, & non poterant aliquo modo expiari, ut munda redderent, sed debebantur animalibus brutis. Nec est intelligendum vniuersaliter, quod cibus efficeretur immundus per om-

Literę expositio.

Vasa fictilia, quae vocantur.

An vasa vitrea, sint fictilia.

De immunditia, quae in cibis causatur.

casum aquae, sed solum per aquam cadentem de immundo vase, si aqua de caelo caderet super illos, non erant immundi. Item si panes in flumini, vel in puteo caderent, non erant immundi, sed adhuc licebat uti illis in cibum. Item si caderet aqua de aliquo vase super cibos, iam paratos, non erat cibus immundus, si aqua flueret de vase mudo, sed tunc solum cibi immundi efficiebant, cum fluebat super illos aqua de aliquo immundo vase: cum autem vas restitutum fuisset pristinae munditia, quamquam de illo aqua funderetur super cibos, immundi non erant. *Et omne liquens, quod bibitur de vniuerso vase immundum erit.* Id est, quando cunctae aliquis biberit aliquem liquorem, sicut vinum, vel aquam, aut oleum, aut similia de aliquo vase, illa immunda erant. Non tamen est intelligendum vniuersaliter, quia tunc illicetum esset iudicis bibere aquam de aliquo vase, & sic cogerebatur prono ore aquam de fluminibus, aut fontibus bibere, quod falsum est. Sed intelligitur de omni vase immundo, quia quando vas permanet in immunditia sua, quod cunctae de liquidis intra poneretur, immundum fiebat. dicit autem hic, omne liquens: in quo innuitur, quod si aliquid siccum, vel panis, vel alterum aliquid poneretur in vasis immundis, non fiebat immundum.

Quare liquida cum sint in aliquo vase immundo, contrahunt immunditiam, & arida non. Quasi. XVI.

CA V S A dineritatis est, quia ea quae sunt ligida, sunt multum susceptiua cuiuslibet impressionis, & tollit sordes quae sunt in re, quam contingit, & hoc propter duo. Primo, quia in ipsis propter humiditatem magnae impressiones fiunt, & facilliter. In rebus autem duris difficulter, & raris causantur impressiones. Secunda causa est, quia ea quae humida sunt, multum euilbet rei adherent, cum non terminentur termino proprio, sed alieno, sicut aqua quae terrarum alueis, & marginibus continetur: res autem durae seipsum terminantur, ideo non adherent alijs rebus ad contrahendam labem, quae in eis est; sicut adheret res liquens, etiam quia res liquentes propter suam mollietatem, & subtilitatem subintrant partes rerum quibus adherent, & sic tollitur per mollescentiam, id quod est in superficie rerum quibus adherent, per quem modum facilis est quilibet susceptio sordium ipsarum rerum liquidarum, & facilliter recipient a quilibet alia re impressiones sordium. In duris autem non fit aliquid horum, quia non penetrant partes rerum quibus adherent, nec tollunt labem quae in eorum superficie sunt, & sic facillius ipsa liquentia maculantur quam dura. *Et quicquid de morticinis huiusmodi ceciderit super illud immundum erit.* Ponitur hic regula generalis, quae aliquando est repetitio superiorum, scilicet quando cunctae caderent aliquid de morticinis supra dictis, supra aliquam rem, quae pertineret ad usus humanos, efficiebatur immunda. Sed ponitur hic ista ad magis exprimendum: & dicitur hic de morticinis huiusmodi, id est de morticinis, quae supra enarrata sunt, quasi dicat, non fit immunditia in vase, si quodlibet morticinum incidit super illud, sed solum si fuerit morticinum de supra dictis. aliqua namque erant cadauera munda, quae quamquam caderent super vasa, non contaminabant ea; sicut carnes animalium mundorum ad esum, quae ponebantur in vasis ad coquendum, & ut ibi comederentur, tamen non polluebantur. Pro quo sciendum, quod morticinum non accipitur hic proprie, nam morticinum dicitur, quasi morte cadens, id est, quod per seipsum moritur senio, vel languore. Large autem accipiendum morticinum dicitur esse omne illud, quod moritur, siue per se moriatur, siue ab alio infigitur mors. Accipiendo primo modo morticinum non oportebat, quod diceretur de morticinis

Notat. de morticino

Clibanus quid sit, & cytropedes.

An fontes & cisternae non contrahant immunditiam, quia adhuc rebant terra.

ticinis huiusmodi. Sed vniuersaliter erat verum, quod quicquid caderet aliquid morticinum super vasa, vel vestes polluebant, patet, quia si esset aliquid aial, de his quibus licitum era velci, & per se moreretur, non debebat tangi, & quicunque tangeret, immundus esset, & si portaret super se, debebat lauare vestimenta sua. si ergo tale morticinum super aliquem caderet, necessarium est, ut illum pollueret. de his habetur infra in litera. Sed dicitur hic morticinum pro eo, quod moritur quomodo cunctae moriatur, & tunc verum est, quod solum causabatur immunditia cadente morticino super aliquod vas, si illud morticinum esset de supra positum. Sed si esset de morticinis animalium licitorum ad esum, non polluebantur vasa, in quibus ista ponerentur, aut super quae caderent, & in isto sensu accipitur hic cum dicitur huiusmodi morticinum. *Sive clibani: sive cytropedes immundi erunt, & destruentur.* Quando cunctae caderet aliquod cadauer de supra dictis super aliqua vasa, illa erant immunda. dicit tamen, quod si fuerint cytropedes vel clibani, immundi erunt, & destruentur. Dicitur clibani quibus panes coquuntur. Cytropedes autem sunt quaedam instrumenta facta de luto ad ponendum super ea vasa coquinaria, & vocantur alio nomine tripedes a tris, quod est tres, & pes pedis: quia tres pedes habent. in his autem causabatur immunditia; cum ista tangebantur ab aliquo cadauere, & non solum erant immunda, sed etiam madabatur, & destrueretur: nec recipiebatur aliqua expiatio, sicut in his vasibus immundis, cum essent lignea, & metallina. Dicitur est, quod vasa fictilia quouis modo polluerentur, frangenda sunt. cytropedes autem, & clibani inter fictilia vasa computantur, quoniam ista de luto facta sunt: ideo destruenda erant. *Fortes vero, & cisternae, & omnis congregatio aquarum munda erit.* Id est si ceciderint aliqua morticina super fontes, vel puteos, aut similes aquarum congregaciones, non polluebantur ista, sed licitum erat bibere de illis aquis sicut si nunquam fuissent ibi aliqua immunditia. Dicit autem Hebraei huius causam, quia istae aquae immediate adherent terrae, & sicut terra non polluitur, ita nec polluantur istae aquae. Sed hoc nihil est, nec habet aliquam apparentiam causalitatis, quod manifestatur: quoniam terra ipsa interdum polluta est, patet infra 13. c. de domo in cuius parietibus apparebat canfora lepra. nam claudebatur, & iudicabatur immunda a sacerdote, & si supercreuisset adhuc candor, tollebatur superficies parietis, tanquam aliquid immundum in alia caeremonias quae ibi ponuntur. ergo videtur, quod terra pollui potest. Item, quod ista aqua sit immediate in terra vel non, nihil conferre videtur ad hoc, quod polluta reddatur, vel non. Dicendum est ergo, quod causa huius fuit ex quadam necessitate. nam si forte aquae viderentur esse pollutae, non possent homines inde bibere. contingeret autem, quod in vno loco interdum esset vnicus fons de quo tota aqua pro toto loco hauriretur, & si ille fons immundus esset, iam nihil esset vnde homines, & iumenta bibere possent. decuit ergo, ut non permitteretur idem in fontibus, & congregacionibus aquarum, quod in alijs quae tegerentur a cadaueribus, quia non consistebat eadem necessitas in alijs rebus, & in fontibus, ceterisque aquarum congregacionibus. Sed dicitur aliquis fati posse stare, quod fontes, & congregaciones aquarum incurrent immunditiam per contactum cadauerum, sed ab illa emundarentur per asperionem aquae lustrationis, sicut in alijs immundis rebus.

Respondetur, quod hoc non potest stare. Primo, quando cadit aliquod cadauer super aliqua vasa aut vestimenta, ibi contrahitur realis immunditia, & ob hoc fiebat naturalis expiatio per ablutionem in aquis uiuentibus ut supra dictum est. sic igitur fieret in fontibus, & alijs congregacionibus aquarum, & adhuc ma-

gis in aquis, quam in alijs rebus, quia si in aliquo vase immundo tempore immunditiae fuisset aliqua res dura, non efficiebatur immunda, si tamen fuisset ibi aliqua liquidum immundum erat. Facillius igitur immunditiam contrahunt liquentia quam non liquentia, ut supra patet. Sed si res non liquida polluebantur cadente super eas cadauere, & debebant lauari in aqua quanto magis, si ea quae liquentia sunt immunda essent: non oportebat, ut illa lauaretur: quod fieri nequebat. nam ipsa est id, per quod alias res abluimus: & ipsa abluui non potest: ideo si semel immunda esset, oportebat, ut semper esset immunda, & nunquam de ea biberetur, sicut si aliquis cibus immundus efficeretur nunquam de illo comedebatur. sed mactare aquas illas immundas semper erat torius populi discrimen, quia non haberent vnde biberent, non debuit ergo dari, quod causaretur immunditia in fontibus, & alijs congregacionibus aquarum, sicut causatur in rebus alijs. Secundo probatur quoniam dato, quod possit fons expiari si semel esset immundus, tamen non deberet hoc consentiri: quia si fons semel immundus esset maneret immundus usque ad vesperum, id est usque ad sequentem solis occasum post contractam immunditiam, & hoc poterat esse spatium 24. horarum: ut si occubescere sole, vel immediate postquam occubisset, fons incurreret immunditiam per contactum cadaueris, necesse erat, ut maneret in illa usque ad sequentem solis occasum, quod est spatium 24. horarum. In hoc autem tempore non haberet populus, & iumenta vnde biberent: non decuit ergo dari regula, quod fontes, & aliae congregaciones aquarum essent immundae. *Et omnis congregatio aquarum immunda erit.* Id est quamuis caderent morticina super congregaciones aquarum non polluerent illas. Dicitur autem hoc de omnibus congregacionibus aquarum, ut de fluminibus, & torrentibus, & paludibus, ac puteis. In his enim nulla causabatur immunditia. Si tamen caderet aliquod morticinum super vas continens aquam, ipsa aqua, & vas immunditiam contraherent. hoc autem rationale fuit, quia non erat aliqua necessitas notabilis in aqua quae est in vase aliquo, cum illa pauca sit, sicut in fluminibus, aut fontibus, alijsque aquarum congregacionibus, cum ibi sit multa aqua potissimum vbi est fontalis scaturigo. *Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.* Idem dicit quod regule superiores, scilicet quod quicunque tangeret cadauera de quibus supra dictum est pollutus erat, & loquitur de simplici tactu, scilicet quod solum tangatur animalis cadauer, & non portetur, & tunc incurretur simplex immunditia, quae debet expiari per aquas lustrationis. *Si ceciderit super sementem, non polluet eam.* Id est si aliquod cadauer ceciderit super triticum, & alia semina, quando sunt in grano, & vocatur semina, non polluantur: si tamen cadat super farinam, aut super panes confectos, polluantur. Non enim, vocatur farina semen, aut panes, sed solum grana: quia semen vocatur illud in quo est virtus germinandi, in farina autem non est huiusmodi virtus, quoniam si in terram iaciatur, nihil inde nascitur. in panibus autem confectis identidem germinandi virtus non est, eodem modo in granis tritici, aut aliorum seminum si coquantur, virtus germinatiua non est. nam si aliquis grana coxerit, & postea in terram iecerit, impossibile est, quod inde aliquid nascatur: causa huius est quia iam expirauit inde virtus germinatiua, & hoc quia illa consistit in quodam calore connaturali illius grani, & cum ille calor quouis modo excludatur, non manet virtus germinatiua. Potest autem dupliciter excludi virtus ista. Primo modo per magnum calorem: secundo modo per magnum frigus. per magnum calorem, ut si semina coquantur: quia tunc cum calor qui est in aqua aper-

Facillius li quetia immunditia contrahunt non liquetibus.

In granis germinatiua virtus dupliciter excluditur potest.

riat, & subtiliet ipsa grana, cuaporabit connaturalis ca- lor qui est in granis, ita ut non habeat aliquam virtutē connaturalem caloris. Eodem modo fit si semina tor- reantur, quoniam tunc exhalabit calor. Secundo mo- do calor connaturalis granorum in quo fundatur vir- tus germinatiua, & digestiua, atque augmentatiua ip- sius grani, perit per magnū frigus constringens ipsum calorem grani, & mortificans, quia calor granorū par- uis est, & si a magno frigore prematur peribit, quod apparet, cum aliquando seminatum est, & post semi- na iacta in terra multę pluuię veniunt, quę multo tem- pore super terram manēt, nihil nascitur, aut valde mo- dicum. huius ratio est, quia frigiditas aquę manentis super terram multo tempore mortificat calorem exi- stentem in grano. Et ob hoc etiam sequitur, quod aliqua- do videtur, quod si aliquis homo in defectum pluuię irri- gauerit agros aquis putcalibus, vel fluuijalibus, nihil na- scatur in terra, aut paucum: huius ratio est, quia aqua putealis, vel fontalis frigidior est, & magis indigesta, quā aqua pluuiialis; ideo magis mortificat calorem in gra- nis, quā pluuiā. Cum autem ista grana sic se habue- rint, quod expirauerit ab eis calor ille connaturalis, nō vo- cantur semina; cum inde nihil gigni possit, nec magis refert ista grana in terram iacere, quā farinam, vel panes coctos.

Quare se- pe si terra irrigatur aqua putea- li, vel fon- tali infecū- da fit.

Quare non polluantur semina, cadentibus cadaueribus super illa. Quasi. XVII.

QVAERET autem aliquis, quare non polluan- tur semina cadentibus cadaueribus super il- la, sicut si cadant super vasa, aut vestes. Respon- dendum est eandem habitudinem esse de seminibus ad alias res, sicut de fontibus, & alijs a- quarum cōgregationibus ad easdem res. nam maior necessitas inerat conseruandorū fontium, & omnium cōgregationum aquarum, quā aliarum rerū, ideo quamuis alia res immunda fieri possent, fontes tamē aquarum, & alia cōgregationes non polluebantur: ita maior necessitas est in seminibus, quā in alijs cō- munitibus rebus, cum in eis tota futuri temporis spes, & conseruatio pendeat, & illis penitus deficientibus, nihil erit vnde viuamus. Si tñ omnia vasa, aut vestes pereant, alia possunt nouiter fieri. & dato, quod nulla vlte- rius vasa, aut vestes fieri possent, magis directē posset pertinere ad conseruationem humanam semē, quod in terra iacitur, quā oīa alia, ideo fuit specialis regu- la hic. Et cum dicitur hic de sementibus, non est intelli- gendum de eis quę iam nascuntur in agro, sed de gra- nis antequam iaciantur in terram, nam postquam na- sci incipiunt, non vocātur semina, sed segetes, & quic- quid super illas venerit non polluitur. Si autem quispiā aqua sementem perfuderit. Hic ponitur alia regula de se- minibus polluentis. & dicebatur supra, quod nō poterāt pollui: hic autem ponitur quomodo possint pollui, & hoc est, cum aliquis effuderit aquam super semina, & continuo fuerint contacta a morticinis, superior regu- la quę dicebat, non pollui semina, cum caderent super illa morticina, intelligitur quā semina erant sicca, hic autem dicitur, quando erant perfusa aqua. Causa autē diuersitatis est, quia in rebus aridis nō possunt fieri ma- gnae impressiones, cum ipsa dura, & sicca repug- net imprimenti, res autem humide sunt receptiue magnarum impressionum, cum facilius quilibet res possit penetrare partes illarum. iuste igitur in his de- buit esse immunditia, & non in seminibus aridis: De his autem seminibus dicendum est, quod cum fierēt immunda, non poterāt iam seminari, nec redire vl- lo modo in actus humanos, sed dabantur animalibus comedenda, & hoc, quia non videbatur aliquis mo-

Quare se- mina si sūt arida non polluant, si vero p- fusa aqua sic.

us, per quem ista mundarentur, potissimē cum in- litera solum dicatur, quod erant immunda, & non da- tur aliquis modus per quem debeant emundari. In alijs namque quando aliquid immundum erat, dice- batur de illo, quod esset immundum vsque ad vesperum, & quod fieret in eo aliqua lorio. hic autē nihil dicitur, sed sim- pliciter profertur, quod semina ista immunda erant. si autem quispiam aqua sementem perfuderit. Non solum est intelligendum, quod aliquis perfuderit semen aqua, sed etiam si pluuiali aqua madefactum esset, aut alias per accidēs, & postea morticinis tactum fuerit, s. postquā fuerit perfusum aqua manēte humiditate in semine, & post hoc bene deficcatum, & deinde a morticinis tangatur, nō causatur immunditia, quia causa huius- modi immunditię erat humiditas. Cum hic dicitur, si fue- rit tactum semē a morticinis, non est intelligendum de quibuslibet morticinis, sed solum de illis de quibus supra dictum est. nam si cadauera animalium licitorū ad esum tetigissent ipsum semen, nō reddebatur pro- pter hoc immundum, quod verum est, nisi ista anima- lia per se morerentur, quia tunc sine licita essent ad esum, siue illicita semper erat immundum, quodcun- que ab illis tactum fuisset, vt infra pater. Si mortuum fuerit animal quod licet vobis comedere. Hic ponitur regula de morticinis animalium licitorum ad esum, & dicitur, quod si de illis animalibus, quę ad esum munda sunt, con- tingat aliquod per se mori, nullus de illo quicquā co- medere debet, nec etiam tangere. nam hoc vniuersale est, quod quandoque animalia per se moriuntur, im- munda sunt, quia tunc pereunt per aliquam labē con- taminantem illa, eodē modo si aīal, quod ad esum licitū est, ab aliqua bestia capiatur, & occidatur, immundū est: non comedatur, nec tangatur. Quod non come- datur, hīc Exo. 21. c. & 22. de bobus, qui seipsos occidit, et si a bestijs alijs occidantur, quia ibi dicitur, viri fan- cti eritis mihi, carnem quę a bestijs fuerit pręgustata, non comedetis, sed projicietis canibus, quod aut non li- ceat tangi istas carnes hīc supra 3. c. cū dicitur, anima quę tetigerit aliquid immundū, siue quod occisum a be- stia est, aut per se mortuum, &c. ista autem animalia quę ad esum licita erant, si a nobis occiderentur, erāt munda, & licebat ea comedi ac tangi. Qui cadauer eius tetigerit immundus erit. In hoc equiparā cadauer animalis liciti ad comedendum cadaueribus animalium immundorū, quia nullum tāgi licebat, & qui tetigisset dēbat purgari aquis lustrationis, & erat immundus vsque ad occasum solis, sicut in ceteris im- munditijs. Et qui comederit ex eo quippiam. Hic ponit de maiori immunditia dīcta in cadaueribus animalium li- citorum ad esum, s. si quis comederit de illis, vel porta- ret illa super se: nam debebat ista faciens lauare vesti- menta sua, & ipse aspergebatur aquis lustrationis. Lauabit vestimenta sua. Iste qui comederat res immundas, lauabat vestes suas, non quidem eo quod aliqua immun- ditia causata fuisset in vestibus comedendo; sed ad si- gnificandū esse magnā immunditiam hanc excedentē alias immunditias, quę causantur in simplici tactu. Cū autē aliquis portaret super se ista cadauera, satis manife- sta causa erat, quare deberet lauare vestes suas; cū ibi contrahatur aliqua vera, & realis immunditia, quę erat abstergenda lotionē reali aquarū viuētū. Et cum hic dicitur de lotionē vestium, non est intelligendū de sola as- persione aquarū lustrationis sup vestes, sed de ablutis in aqs viuētibus: sic. n. supra declarātū est, quod quando- cunq; in hoc c. dicitur de lotionē vestimentorū, debet in- telligi de lotionē in aqs viuētibus. fiebant tñ duę ex- piationes, vna per aquas puras viuētes, vt s. declarātū est: alia autem per aquam lustrationis ex causis supra positis. fiebat tamen primo ablutio in aquis puris, de- inde aspergebatur aqua lustrationis.

Regula de morticinis animalium li- citorū ad esum. & im- munditia eorum.

De immu- ditijs repti- lium.

Et aliorū animaliu.

Sciendum,

Sciendum quod quā dicitur de eo qui comedit carnes mor- ticinorum animalium, non est intelligendū si illas volun- tate comederit: nam tunc forte pena mortis impo- ni deberet: quia aīa quę per superbiam aliquid peccat de ceterimonijs legis, non recipit expiationē; sed peri- bit de populo suo, vt hīc Nu. 15. c. sed intelligitur de eo qui comedit istas carnes neficiens, & postea intellexit, quod fuissent carnes aliquorum animalium morticinorum. Item de eo qui portauit super se hōi cadauera, intel- ligendum est quod portauerit ea pp aliquam necessitatē. nam si voluntarie hoc fecisset nullū mō ad hoc addu- ctus pp aliq̄ necessitatē, videretur delinquere graui- ter: & tūc magis peccabat quod esset immundus. Ali- quę tamen immunditię erant, quę sine peccato acci- debant, & plurimę in quibus necessitas erat, vt aliquo mō immundus fieret; alioquin peccaret grauius; si- cut patet de immunditijs, quę causantur in faciendo exequias mortuorum; & in tangendo cadauera; & plangendo: nam in quocunq; horum immunditia erat, vt hīc Nu. 19. cap. tñ tenebantur filij facere exeqas parentum; alioquin peccabant agentes p̄ naturalem pietatem & debitu; & non solum in parentibus, sed etiā q̄tum ad oēs alios laudabile erat mortuos sepeli- re. Sic enim laudatur Tobias, quia instaret diligenter ad cadauera sepeliendum, vt hīc Tob. 1. cap. hac autē immunditia quę erat in comedendo carnes mortici- nas, non solum erat immunditia, vel quędam corpo- ralis irregularitas; sed etiam erat peccatū: ideo plus oportebat ibi esse q̄ simplicem emundationem. Omne quod reptat super terram. Hic ponitur regula de repti- libus: & vniuersaliter dicitur quod nullum reptile sit mun- dum ad esum vel tactum, & magis est in reptilibus quā in oibus alijs: quia in oibus alijs speciebus animalium aut in generibus saltem, quibus aliqua animalia immunda sunt, alia tñ munda sunt, sicut aliqua in volatilibus munda, & aliqua immunda. Idem de gressilibus, idem de aqua- tilibus. In reptilibus autē nullum mundū est, & cā est: quia oīa reptilia aliquo mō sūt venenosa: ideo ab illis fugiendū est in cibo & tactu, non solum quia a Deo ius- sum est, sed pp naturā, maxime autē quia oīa reptilia ven- trē portant super terrā, & fere totū corpus, in quo ne- cessē est, vt mala cōplexionis sint pp habere perpetuā coniunctionē ad fumositates terrę indigestas: & pp hoc cōiter reptilia aliquid fetoris hnt, præcipue cum eorum viscera aperiantur. Dicit hic de reptantibus su- per terrā ad differentiā eorū quę in aqua reptant. Oēs namque pisces ex figura sua reptiles sūt, cū pedes nō habeant: tamē super aquas reptant; ideo nō sūt pi- sces immundi hac lege: quod forte esset, si solum di- ceretur oē reptile, vel oē quod reptat, immundum est. Abominabile erit. Scilicet quod debetis fugere totaliter ista reptilia tanq̄ aliquid valde horridum, quod abominantē viscera vestra. Nec assumetur in cibum. Hoc gñale erat in oibus immūdis, quod nihil eorū comedere. Idē erat de tactu. Cō non licet ea tangi postq̄ morerent: ideo ista rē conuertit, si aliquid est, quod non liceat comedi, nec licet tangi postq̄ mortuū est: & si aliquid est, quod non oportet tangi, etiā non licet illud comedi. solum fallit hoc in animalibus mundis, quā per se moriunt: nā cū vi- uerēt licebat ea comedi, cū vero mortua sunt nec tan- gi, nec comedi licet. Est autem aliquid maius in repti- libus quantum ad tactū quā in omnibus alijs: quia alia vetant tangi postq̄ mortua sunt, cū aut viuunt tactus eorū licitus est: reptilia autē nec post mortē, nec dum viuūt tangi licet, sicut supra probatū est. Quicquid super pedibus graditur. Hic ponunt alia regulę de immūditijs animaliu. Et prima quod aliq̄ quadrupes est, quod sup pedes anteriores, siue super pectus moueat, immundū est: hoc pertinet ad quosdam serpentes, qui cū quatuor pedes habeāt, super pectora motū principālē habent: Alph. T. Oī. super Leuit.

Quędam immunditię quas si nō fecerit, non peccabit.

& hoc est quod supra dicebatur, quod oē animal quod ambulat super manus, & est quadrupes, in mundū est. etiā sūt talia animalia, quę cum habeāt quatuor pedes anteriores, tñ breues sūt: ideo in motu neceffe est, vt innitatur supra pectora: si aut anteriores pedes essent longi, nō tangerēt terrā in motu pectora eorū: & hoc ad serpen- tes maxime pertinet. Et multos habet pedes. Ista est alia regula de his quę tractada sunt. Et dicitur quod oīa animalia quę hnt multos pedes sūt immunda sicut vermes qui in toto corpore pedes hnt: de his non oportet reddi causam quare immūdi sūt, quia cum causent ex putrefactio- ne terrę, necessariū est illos esse fetidos, & venenosos, atq; pestiferi nutrimentū: vñ nec comedi illos, nec tāgi licet. De his igit dicitur est sicut de reptilibus. Cō non licet tāgi illos viuētes, nec mortuos. nā veri isti repti- lia sūt, cum per terrā eorum corpora reptēt. Siue per humum trahitur. Ista est alia regula de animalibus immūdis, scilicet quod oē animal quod trahit p̄ terram, i. quod totum corpus animal mouet p̄ terrā, immundum est: sicut est de colu- bris, & de oibus reptilibus, quę sūt proprie reptilia: nā ea quę aliquos pedes hnt, quāuis super terrā reptēt, nō vo- cant proprie reptilia: illa autē quę nullū oīno pedē hnt, sed super pectora gradiunt, reptilia sūt propriissime: hōi. n. colubri sūt, qui pedes nullos hnt, sed viribus costarū dilatado, & cōstringendo mouent: sicut etiā sanguisuga, & lūbrices sūt; quę pedes nō hnt, sed in- cussio ore & cauda in terra mouent. Cū aut dicitur hic quod trahatur animal per totā terrā, non significat simp̄t moueri, quia hō p̄ terrā mouet, sed per terrā non trahit: idē de equis & asinis. Sed dicuntur illa per terrā trahi, quorū corpora mouent totaliter posita super terram, sicut est in colubris, quorū totū corpus super terrā iac- cet, hōēs autē cū super terrā mouent, solū hnt sup terrā extremitates duarū platarū pedum: solum p̄ terram non trahunt. Aliqua etiā animalia quadrupedia p̄ terram trahunt, quā pedes eorū anteriores & posteriores bre- ues sūt, non potētes extollere corpora illorum a ter- ra: sicut est in stellionib; & lacertis. ista enim quatuor pedes habent, sed totū eorū corpus per terrā trahitur. Non comedetis, quia abominabile est. Scilicet de nulla spe- cie istorum animalium supra dīctorū comedetis, quia execrabilia sūt valde: nec tangetis illa.

Quę prop- rie sūt reptilia:

Quę per humū tra- huntur.

Sancti esse debemus: quia Deus sanctus est.

Infra 19. 1. Pet. 1.

Nolite contaminare animas vestras: nec tangatis quicquā eorū, ne immūdi sitis. Ego sum dominus Deus vester. Sancti estote; quia ego sanctus sum: ne polluatis animas vestras in omni reptili, quod mouetur super terram. Ego enim sum dominus qui eduxi vos de terra Egypti; vt essem vobis in Deum. Sancti eritis; quia ego sanctus sum. Ista est lex animantium, ac volucrum, & oīs aīę viuētis, quę mouetur in aqua; & reptat in terra: vt differentias noueritis mūdi & immundi; & sciatis quid comedere, & respicere debeatis.

Nolite contaminare animas vestras. Supra postue- rat doctrinam mundi & immundi, quasi per modum magistri erudientis. In ista parte ponit regulam prohibitiuam per modum legislatoris iubentis aut pro- hibentis. & dicitur. Nolite contaminare animas vestras. Id est non contaminetis vos. Anima. n. sicut hinc accipit hō est. sic patet 2. & 4. & 5. c. cum dicitur. aīa cū obierit: vel aīa cū peccauerit. tūc nihil aliud est quod hō graminet aīam suā, quod seipsum contaminet. Cōtaminabat autē hō p̄ ista: quia cū aliqd horū tetigisset immūdius erat vsque

vsque ad vesperam. vsque ad sequentem solis occasum : & non poterat toto isto tpe accedere ad res sacras offerendo, nec comedendo de sacrificijs, si ei aliquis daret.

Si aliquis incurveret immunditiam tempore manducationis pasche non poterat illud comedere : & de ludgis qui non introierunt in pratorium. Quest. XVIII.

ITEM non poterat talis immundus manducare pascha, si accidisset ista immunditia eo tpe vt patet Num. 9. cap. de illis qui non potuerunt comedere pascha cum toto populo Israel tēpore, quo Deus iussit comedi illud. & hoc quia immundi erant, cū tetigissent cadaver humanum; sed præceptum est q̄ in sequenti mense 14. die mensis facerent pascha. Et non solum ista immunditia per contactū faciebant hoīem ad manducandū pascha inhabilem; sed etiā quæcūq; alia immunditia, sicut patet de Iudæis accusantib⁹ Christum coram Pilato, qui noluerūt introire in locū vbi iudicabant Pilatus, & Cayphas, ne contaminarentur; & redderentur immundi ad comedendum pascha. sicut habetur Ioan. 18. cap. cum dicitur. adducunt ergo Iesum ad Caypham in pratorium: erat autem mane: & ipsi non introierunt in pratorium, vt non cōtaminarentur; sed manducarent pascha. Sed an vere per hoc efficerentur immundi, ibi dicitur. Aliæ etiā immunditiæ & inhabilitates similes causabantur in homine per istos contactus. Potest alio modo intelligi, ne polluantur animas vestras. i. non polluantur corpora vestra. Atiq̄ enim in sacra scriptura ipsum corp⁹ aīa dicitur, sicut habetur Nu. 9. cap. cū dicitur. ecce quidā immundi super aīam hoīs: & postea subiungitur, immundi sumus super aīam hoīs. Non potest ibi accipi aīa pro ipsa aīa, quia nullus immundus est tangendo aīam: cū aīa non sit tangibilis. Etiā non potest intelligi de hoīe, quia dicitur super aīam hoīs. & si illa aīa erat aliquid hoīs & non ipse homo. ergo erat corpus eius. & istū modū loquēdi habet etiā Deus in eod. cap. cum dicitur. homo qui fuerit immundus super aīam, &c. Alio mō potest accipi hic pro ipsa aīa. nolite contaminare aīas vestras. i. nolite tangere istas res immundas, quia per hęc contaminantur aīæ vestrae. patet autē de vtraque quō fiat contaminatio: nam accipiendo aīas hic pro corporibus, verū est q̄ corpora contaminantur, quia ista cōtaminatio nes fiunt per tactū, tactus autē ad corpus pertinet: immo ista immunditiæ si s̄m seipsas solum accipiuntur, non sunt immunditiæ aīæ sed corporis, quia multotiēs fiunt sine aliquo peccato: ideo vt plurimū qui sic cōtaminabant, nō peccabāt, sed in quibusdā merebant, vt supra declarātū fuit. patet hoc magis: quia expiatio fit in eo in quo est immunditia, sed istarū immunditiarum expiationes fiebant in corporibus, cum lauarentur vestimenta, & aspergerent hoīes, & vestes aqua lustrationis. ergo in corpore erant ista immunditiæ. Cū autē dicimus q̄ in istis contactibus polluebant aīæ accipiendo pro ipsis spiritibus, satis etiā stare potest: nam immunditia aīæ fit per solum peccatum, sed interdum per istas immunditias hō phit peccatum. ergo contaminantur aīæ. patet hoc. nam postq̄ lex posita est de non tāgendo istas res, si aliquis tetigerit illas, erit immundus, & agit q̄ Deus, quia præceptum eius p̄uertit, in quo aīæ contaminatio est. Sciendum q̄ contaminare quod hic ponitur, pollutionem signat, sed proprie solū signat illam pollutionem quæ per contactū phitur: nā contaminare a contactū dicitur: & quia oēs immunditiæ de quibus hic agit, phent per contactū, rectē vocant cōtaminatioes: nulla nāque in veteri testō immunditia ponitur p̄ter immunditiā q̄ est in tactu. Et si obijcias de eo quod h̄r Ioā. 18. c. de illis, qui noluerūt intrare in pratorium ne contaminarent, ibi tñ

In q. 17.

Ois contaminatio incurrebatur per contactum.

non erat contactus alicuius rei immundæ: & si intrauissent, fuissent contaminati. ergo sine contactu phit immunditia in veteri testō. Rndendū est, q̄ nos non loquimur hic de illis immunditijs, quæ sunt ab intrinseco, sicut in leprosis, & fluxibus femine: nam in his sine vilo contactu vera immunditia causata est; sed de illis qui habent immunditiam ab extrinseco. Et de illis dicēdū est, q̄ nullus immundus accipi potest nisi p̄ contactū. Et q̄n obijcis de eo quod h̄r Ioā. 18. cap. de his q̄ non intraverūt pratorium. Rndendū est q̄ hic causabāt immunditia p̄ contactū. Intrare. n. in pratorium erat cōtingere ipsum pratoriū: & sic erat cōtactus quidam. Si autē dicas q̄ pratorium non erat res immunda: ideo per contactū illius nemo pollui debet. Rndendū est q̄ quis pratorium non sit simplr locus immundus; est tñ immundus locus s̄m ips. l. p̄ die festo. i. si illo tpe intrarent, immundi erant: quia r̄ immundā tangebāt. & sic manet q̄ oīs cōtaminatio quæcūque erat, in veteri testō fiebat per cōtactū. Nec tangatis quicquam eorū. Ad oīa superiora referē: de quibus dictū fuerat supra, q̄ erant immunda. nā nullum eorū licitum erat tāgi. hic autem vetat Deus ne contingant ista, quæ immunda sunt. & non dicit aliquid de cibo an debeant comedi: sed manifestū est q̄ ista magis immunda sūt s̄m gustū q̄ s̄m tactum: ideo de vetando ea s̄m tactum non oportebat poni præceptum; quia satis intelligebatur malum esse illa comedi, cū tangi non liceret: maxime quia illud præceptū includitur in isto. nemo. n. quicq̄ comedere potest nisi illud tāgat, q̄m gustus quidā tactus est. iuxta Arist. 3. de aīa. Ideo posito præcepto de non tangendo, non oportuisset aliquo mō poni præceptū de non comedendo, supra tamen aliq̄n illud ponitur: & hoc quia gens Hebraeorū forte nō respiceret ad vires vocabuli; & intelligeret sibi esse licitū aliquid ad comedendū, q̄ non esset licitū ad tactum. Et dicendum est, q̄ cum aliquis comederet aliquid de istis animalibus vetitis (nisi forte illud ageret ignorans quid esset) magnum peccatū erat: & sic Iudæi reputabant, vnde illi Iudæi qui erāt veri zelatores legis, potius elegerunt mori, q̄ comedere de animalibus prohibitis: sicut patet in Machabæis qui se exposuerunt ad mortem, vt nō comederent carnem suillam, vt habetur 1. Machab. 1. cap. & sic de oibus alijs animalibus immundis. Patet etō de vna matre cū 7. filijs q̄ vocabant Machabæi, quos oēs singillatim Antiochus rex varijs cruciatibus cedi fecit, & ad vltimū horrenda morte peremit, nullus tñ ad hoc adigi potuit, vt comederet carnē suillā. Si igit̄ aliquis inter Iudæos sciēter comedisset de carnibus vetitis, multū peccaret, & maiori pena plecterē; quia forte occiderē. De septē fratribus Machabæis, & matre sua h̄r 2. Mach. 7. c. Ista tñ purgatio quæ supra dā in eo qui comedit carnes immundas. s̄m lauet vestimēta sua; nō est intelligenda cū aliquis sponte & sciēs ista comederet: quia tūc aliā longe maiorē merebat penam; sed cū nesciens comedisset. Ne immundi sitis. Id est caute oīa ista, ne efficiamini immundi in contactu eorū. Ego sum dominus Deus vester. Hic dicitur d̄m oīum supra dīctorū. I. Ego sum d̄m De⁹ vester. i. ego possum vobis imperare ista, quia vos estis serui mei: & ego sum d̄m vester. Potest accipi hic d̄m Deus vester large. s̄m nō referat per aliquem specialē respectū ad gentē Iudaicam magis q̄ ad aliam gentē; sed dicit hic d̄m Deus Hebraeorū eo mō, quo d̄r esse Deus vel D̄ns totius mundi. Nam et si nō sit aliqua habitudo specialis inter Deū & creaturam; tñ ex sola generali habitu dine qua Deus est, & d̄m est omnium, tenentur omnes creaturæ rationales obedire ei. Et hoc modo imperabat Deus Pharaoni, vt permitteret exire populum Israel de terra sua imperans tanquam Deus vt h̄r Exo. 5. cap. cū dicitur. hæc dicit d̄m Deus Israel;

Quomodo Iudæi intrantes pratorium contaminarentur.

Iudæi zelatores legis potius eligerent mori, quā comedere de animalibus vetitis.

Israel; dimitte populum meum vt sacrificet mihi. Pharao dixit se non cognoscere aliquē d̄m vniuersalem, cum r̄ndit ibi, quis est d̄m vt audiam vocē eius, & dimittam Israel? nescio d̄m, & Israel non dimittā. Vnde quis non obligetur hō naturaliter Deo ad specialia cōremonias cultus; tñ si Deus ei specialiter aliquid mandat, quodcūque illud sit; etiam si mori iubeat, faciendum est. & hoc modo imponebatur necessitas obsequendi Iudæis; cum eis imperaret Deus ista facere, quia ipse est d̄m vniuersalis. Alio mō accipi potest, q̄ hic dicitur Deus d̄m Hebraeorū specialiter, s̄m q̄ faciebat eis aliqua bona, quæ non facit alijs gentib⁹, scilicet q̄ eduxit eos de Aegypto, & alia multa q̄ notissima sunt. Ideo frequenter in sacra scriptura cum Deus dixerit, q̄ ipse est d̄m Deus Hebraeorum, subiungitur q̄m eos de Aegypto duxit, vt patet Exo. 29. cap. cum dicitur. eroq̄ eorum Deus; & sciēs, quia ego d̄m Deus eorum, qui eduxi eos de terra Aegypti, vt manerem inter illos: & essem d̄m Deus eorū. sancti estote, quia ego sanctus sum. Iubet Deus Iudæis vt sint purificati ab omnibus immunditijs; quia ipse Deus cuius populus ipsi sunt, mundus est ab oī macula. & est sensus: ego sum d̄m De⁹ vester; & ideo debetis mihi seruire: & si ego essem immundus diligens impuritates, vos deberetis esse immundi vt mihi placeretis: sed quia ego mundus sum, & Deus vester, debetis vos munditiam diligere.

Deo tenemur obedire etiam si mandet mori.

Israel; dimitte populum meum vt sacrificet mihi. Pharao dixit se non cognoscere aliquē d̄m vniuersalem, cum r̄ndit ibi, quis est d̄m vt audiam vocē eius, & dimittam Israel? nescio d̄m, & Israel non dimittā. Vnde quis non obligetur hō naturaliter Deo ad specialia cōremonias cultus; tñ si Deus ei specialiter aliquid mandat, quodcūque illud sit; etiam si mori iubeat, faciendum est. & hoc modo imponebatur necessitas obsequendi Iudæis; cum eis imperaret Deus ista facere, quia ipse est d̄m vniuersalis. Alio mō accipi potest, q̄ hic dicitur Deus d̄m Hebraeorū specialiter, s̄m q̄ faciebat eis aliqua bona, quæ non facit alijs gentib⁹, scilicet q̄ eduxit eos de Aegypto, & alia multa q̄ notissima sunt. Ideo frequenter in sacra scriptura cum Deus dixerit, q̄ ipse est d̄m Deus Hebraeorum, subiungitur q̄m eos de Aegypto duxit, vt patet Exo. 29. cap. cum dicitur. eroq̄ eorum Deus; & sciēs, quia ego d̄m Deus eorum, qui eduxi eos de terra Aegypti, vt manerem inter illos: & essem d̄m Deus eorū. sancti estote, quia ego sanctus sum. Iubet Deus Iudæis vt sint purificati ab omnibus immunditijs; quia ipse Deus cuius populus ipsi sunt, mundus est ab oī macula. & est sensus: ego sum d̄m De⁹ vester; & ideo debetis mihi seruire: & si ego essem immundus diligens impuritates, vos deberetis esse immundi vt mihi placeretis: sed quia ego mundus sum, & Deus vester, debetis vos munditiam diligere.

De Priapo deo gentiliū, & dea Berecinthia. Quest. XIX.

DICIT hoc Deus quia aliqui dij erant apud gentiles qui erāt immundi, sicut deus Priapus, ideo iubebantur illi fieri sacrificia multum turpia; de quo dictum est Exo. 20. cap. in si. & magis dicitur. 3. Reg. 15. oēs quoq; demones, qui a gentilibus colebantur, erant dij immundi; sic. n. vocat eos Christus in Evangelio spiritus immundos, vt patet in multis locis. ideo isti non solum delectabantur in turpibus sacrificijs & alijs ritibus, sed etiam exposcebant sibi illa, & volebant se vocari adulteros, & incestuos, atque alia crimina de eis prædicari, q̄m in his turpitudinibus nimis gaudent. Quis etiam referat turpitudines quæ fiebant in sacrificijs matris deorum quæ vocatur bona dea, sive Berecinthia? in quibus se hoīes castrabant; & tanq̄ stulti clamabant veras furias imitantes. immo vere furiosi effecti ipsam quoque effigiem turpiter dehonestabant, in faciem eius turpes sonitus per inferiores partes mittentes, quod ad magnam honorem ipsi deæ erat: de quo Iuuen. in Saty. 6. ait.

Effigiemque deæ longis symphonibus implent.

Tanta enim impudicitiarum sunt, vt dicere pudeat. de his Aug. 2. de ciui. Dei. Quis etiam turpitudines in sacrificijs deę Floræ enarret? in quibus virgines positas vestibus signominiosissime iocabantur? quis etiam de ædituo Herculis cū ipso Hercule deo ludere ad tesseras, quis alteri cenam & lectorem daret, referre velit? turpissima sunt. de his late Aug. 6. & 7. de ciuite Dei, Deus autem Hebraeorum mundissimus est, ideo volebat vt populus suus ab omni immunditia liber esset. Accipitur autem hic sanctus, id est incōtaminatus, vel sine terrenis fecibus: sic enim patet in nomine Græco, in quo agios pro sancto dicitur. agios autem dicit ab a quod est sine, & ge qd̄ est terra: quia sine inquinamento terreno est. Alijs modis accipitur sanctum in sacra scriptura, de quibus nihil ad præsens. Nec polluantur animas vestras. Repetitio superioris est ad magis imprimendum, quod vsitatum est in sacra scriptura. & potest hic accipi anima pro ipso homine qui polluitur, vel pro corpore per se, vel pro aīa per se: quod Alph. Toft. super Leuit.

Sanctum qd̄ signet.

libet enim horum per se pollui potest sicut supra declaratum est. In omni reptili quod mouetur super terram. Id est nō polluantur aīas vestras tangendo reptilia quæ iuper terram mouentur. Non solum vetitum est reptilia tangi, nec in eis solis contaminatio inducitur, sed etia in alijs animalibus de quibus prohibitum est supra: dixit tñ specialiter de reptili, quia ista magis immunda sūt q̄ oīa alia, potissime cum alia sint immunda postq̄ mortua sunt, reptilia et dū viuunt sunt immunda. Vocatur autem hic reptile illud, quod corpus suum iuper terrā repando trahit, siue pedibus carcat sicut colubem, siue quadrupes sit, sicut stello & lacerta; siue multos pedes habeat, sicut vermes de putrefactione terræ geniti. Ego sum Deus qui eduxi vos de terra Aegypti. Datur hic causa quare Deus potuerit ista præcipere. & d̄r q̄ hoc erat, quia ipse erat Deus Iudæorum; & potest hęc esse repetitio superiorum; quia supra dictū fuit, ego sum d̄m Deus vester. nec potest accipi alio modo q̄ nō fiat hic aliqua repetitio, sed addatur semper noua iūta. & est sensus, q̄ Deus vult ponere hic causam, p̄ quā ipse mandare poterat Israel ista quæ dicta sunt: & hoc erat quia d̄m eorum ipse est. & quia d̄mum competit sibi dupl̄; ideo ex duplici capite ista iubere potest: erat enim Deus d̄m ḡnaler oīum rerū creator; & quantum ad hoc omnia sibi obedire debent, & ipse potest quodcūque sibi placuerit, iubere. Erat etiam Deus d̄m Israelitarū speciali modo, quia assumpsit eos sibi in populum specialē, & beneficiebat eis magis q̄ alijs populis: & etiam ex hoc iubere poterat eis aliquid, & tenebantur obedire. Iste autem duplex modus d̄m i per quod De⁹ poterat Israelitis iubere quod volebat, designatur hic. d̄mum enim vniuersale assignatū fuit hic, & patet: quia solū supra dicebatur. Ego sum d̄m Deus vester. in quo nihil exprimitur de speciali d̄m: sed solum vniuersaliter profertur. & q̄ d̄r dicitur hic Deus vester: non innuitur aliqua specialitas; quia per d̄mum ḡnale d̄r Deus d̄m cuiuslibet creaturæ: & cū loquatur ad quem populum dicat. Ego sum d̄m Deus vester. d̄mum autem speciale assignatur hic, Ego sum dominus qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem vobis in Deum. Ista enim magna specialitas est. q̄ d̄m Deus efficiatur nouiter Deus alicui⁹, cuius ante Deus erat. Qui eduxi vos de terra Aegypti. Hoc exprimit De⁹ ad notādum q̄ Israelitæ sunt specialiter populus eius, quia istud speciale beneficium est.

Quare magis exprimit sacra scriptura educationem Israelitarum de Aegypto, quā alia beneficia. Quest. XX.

SED quæret aliquis cum efficiatur populus aliquis specialis populus Dei per quibet beneficia specialia; quare magis exprimit sacra scriptura educationem Israelitarum de Aegypto, quā aliqua alia beneficia, cū multa alia magna sint, vt transitus per mare rubrum, & directio continua in columna nubis, & quia eis daret manna ad vescendum. Respondendum est, quod hoc fit propter tria. Primo quia quamquam alia bona Deus fecisset Israelitis, tamen istud fuit primum inter illa, non quidem referendo ad beneficia quæ fecit Abraham, Isaac, & Iacob; quia tunc erant ista personæ singulares, & non erat populus: ideo beneficia facta illis non dicuntur proprie facta populo Israel. Computando autem beneficia facta Israelitis cum iam essent populus; primum beneficium fuit educitio de Aegypto, cum quo computatur omnes illationes plagatum super Aegyptios propter Israelitas. quia ergo istud beneficium primum fuit, de eo magis mentio fieri debuit. Alia causa, quia inter omnia beneficia, quæ Israelitis fuerunt collata, nullum maius fuit, quā educere illos de Aegy-

Reptile

Aegyptio: quod patet: quia homini qui est feruus, nullum bonum inest, cum non uiuat sibi sed dño, & non sit suus, sed alterius. De^o aut liberavit Israelitas de seruitute educendo de Aegypto. ergo nullum maius bonum Israelitis fieri potuit. & non solum eduxit Dñs Israelitas de seruitute, sed etiam de maxima seruitute, quia premebant supramodum in luto, latere, & palea, vt habetur Exod. 5. cap. & ideo ista seruitus vocabatur fornax ferrea, quæ magnâ coactionē signat. de quo hñ Deuter. 4. cap. cum dñ. vos aut tulit Dñs & eduxit de fornace ferrea Aegypti. vocabatur etiam ista seruitus ergastulum ex eadem causâ, quod signat locum laboriosum, vt habetur Exo. 6. cap. cum dicitur. & scietis qd ego sum Dñs Deus vester qui eduxerim vos de ergastulo Aegyptiorū. maximū ergo bonum fuit à tãta eos oppressione eripere. ergo debuit principaliter istud bonū enarrari. Tertia causâ & principalior est: quia quamuis per quemlibet specialem actum, quem Deus habebat ad aliquem populū, facit eum specialem populū suū; tamen iste actus qui fuit educere Israelitas de Aegypto fuit specialiter ad faciendum qd ipsi Israelitæ essent populus Dei. alij autem actus & posteriora beneficia non fuerunt ad faciendū Israelitas populū Dei, sed magis impendebantur eis tanquā iam essent popul^o Dei. ideo de isto beneficio specialit^r dñt fieri mētio quācumque Deus vocatur Deus Israelitarum. & hunc sensum intendit litera ista, cum dicit, Ego sum Deus vester qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem vobis in Deum. Eadē sententia habetur Deuter. 4. cap. cum dicitur. vos autem tulit Dominus & eduxit de fornace ferrea Aegypti, vt haberet populū hereditarium sibi. *Vt essem vobis in Deum.* Id est ideo eduxi vos de Aegypto vt essem vobis tanquā Deus: vel vt haberetis me tanquā Deum. exhibendo mihi cultum, sicut exhiberetis alicui quem crederetis esse Deum verum. *Sancti eritis quia ego sanctus sum.* Id est estote mundi ab omnibus contaminationibus sicut ego mundus sum, odio habens oēm immunditiam. Ista est recapitulatio superiorum, nam supra idem dictum est: sed sæpe repetitur ad causandum maiorem impressionem. *Ista est lex animantium ac volucrum.* Hic ponitur epilogus omnium supradictorū in hoc cap. de munditia & immunditia animalium ad cibum & tactum. & dicitur qd ista est lex animantium & volucrum. i. ista est lex per quam cognoscitur munditia & immunditia in animantibus & volucris. vocat hic animantia omnia quæcumque mouentur in terra, & non sunt reptilia. aues autem non vocat hic animantia, nec pisces, nec reptilia, sed exprimit ea proprijs nominibus vt patet immediate. *Et volucrum.* Id est ista regula de cognoscenda munditia & immunditia volucrum. *Et omnis anima viuens quæ mouetur in aqua.* Id est etiam ista est regula de oibus animalibus quæ viuunt, & mouentur in aqua ad cognoscendum munditiã & immunditiam eorū. vocantur hic pisces anima: quia omne quod uiuit, anima dici potest: sic enim homo vocatur anima vt habetur supra 2. 4. & 5. c. *Et reptat in terra.* Id est ista etiã est lex ad cognoscendum munditiã vel immunditiã reptiliū: & in his non est aliqua distinctio, qm̄ oīa reptilia immunda sunt. *Vt noveritis differentias mundi & immundi.* Id est ista regulã supra dictã datã sunt vt cognoscatis quid sit mundum & immundum in animalibus: & quid comedi liceat vel projici. *Vt sciatis quid comedere & respicere debeatis.* Id est istę regulę datę sūt ad hoc, vt vos sciatis quid de animalibus est comedendum: & quid abiciendum, nec tamen solum intelligendum est, qd hic agatur sermo de eo, quod licet comedi, vel non comedi: sed et de eo, quod licet tangi, vel non tangi, principaliter tamen est ipsum comedere: ideo de eo dixit. Item quia

Epilogus animalium omnium quod ad munditiã & immunditiã in cibo & tactu.

quamuis hic dicatur de munditia & immunditia in peccatis ad tactū & ad gustū; tñ ea de quorū munditia vel immunditia agitur, sunt res pertinentes ad cibos. s. ipsa aīalia. nã de nullius rei immunditia hic agitur, nisi de illa quæ est in animalibus, vel cōtrahitur ab eis per contactū. aliã aut immunditiã sunt quæ fiunt sine aīalibus pertinentibus ad esum, vt immunditia ex fluxu sanguinis, & purgatione parientis, vt patet seq. cap. & immunditia ex lepra vt habetur infra 13. & 14. cap. & immunditia ex vito spermatico, & de muliere menstruata de quibus habetur infra 15. c. de contactu etiã mortuorum hoīum, & tentorium suorum, & sepulchrorum suorū: de quibus hñ Nume. 19. c. de multis quoque alijs immunditijs hñ dispersum per istos libros Moysi. In isto cap. tamen solū datur regula de cōdōne mundorum & immundorū quæ cōsistit in animalib^o, & de immunditiã q̄ inde dñt in alijs rebus: ideo dicit, vt sciatis qd comedere debeatis. i. vt sciatis qd sit mundū, vel immundū in aīalibus, de quibus cibus vester est.

De proprietatibus supradictorum animalium immundorum tam gressilium quã volatiliū ad esum prohibitorum: & de natura & complexionē cuiuslibet illorum. *Quest. XX I.*

IN superioribus tactū fuit leuiter de quibusdam aīalib^o tã gressilibus q̄ volatilibus: iō nūc de quibusdã eorū pprietatib^o agēdū est. Et q̄ primo dicebat de camelo, ab eo loquēdi ordinē assūmam^o. Camelus vt ait Isid. Ety. lib. 12. à Greco nomen accepit, qd quādo oneratur se inclinet, & coram onerantibus accubans humiliatur. Greci enim Camelū breue vel humile dicunt. vel dñ camelus a camur qd est curuū, quia tpe quo super se onera recipiūt, super anteriores poplites incuruātur: cameli itaq; aīalia onerifera sunt, & ad portādū onera deputata: & inueniunt in multis regionibus, sed potissime in Arabia. Et differūt cameli Arabici a camelis aliarū regionū: nã Arabici duos habēt in dorso gibbos, sed reliquarū regionū cameli dorsum vnū habent. Plin. lib. 13. & 19. Camelus inquit inter amētã pacificus orientis: quorum duo sunt genera. s. Bœotia & Arabia, Arabici cameli bina in dorso longiora, sed Bœotici vnū habēt in dorso in quo onera portat: & aliud in pectore cui incumbat, cameli superiori ordine dentiu vt boues carent, & ruminant sicut bos, vt dicit Isid. vngulam tamē non diuidunt: & veloces sunt multum, vt dicit Plin. ideo valent in prælijs cōmittendis, & in oneribus deferendis. vltra consuetã diartam camelus nō procedit, nec plus consueto onere ad portandum suscipit: odium habet naturale camelus cum equis. cameli sitim per tridū tolerant, & cum bibūt aquam turbant, aliter potu nō gaudent: viuunt quinquagenis annis, quidam etiam centenis; aliqñ etiam rabiem incurrunt. De Camelo dicit Auicē. Camelus primo mouet pedē dextrū q̄ sinistrū sicut leo: & solus habet super dorsum additamentū: & habet pedes scissos, & in scissura habet pellem ad modū pedis anserini, & illę scissurę sunt carnosę sicut scissurę pedis vrsi, & ideo faciūt eis hoīes scortularę, & abluunt eis pedes ne teneritudo pedū subtus ledat: & aliqñ in corde Cameli inueniūt os sicut in corde cerui: & habet quatuor conos in duabus mamillis: sicut vacca & canicula se inclinat. & qñ appetit cum masculo copulari se inclinat, & vadit super genua: & desideriu eius est feruēs tpe amoris, & tñ parum comedit: & semper appetit coire iuxta locū in quo primo coisit vt dicit idem. Et etiã Arist. lib. 5. de aīalibus ait de Camelis. Appropriatur Camelis qd sint solitarij in montibus tpe amoris, & nullus pot̄ eis appropinquare nisi pastor, virga autem Camelorum nervosa est, valde dura: ideo sūt ex ea chordę arcuū. In eo lib.

Quædam de Camelo scitu digna.

Camelus quatuor habet ventriculos.

Animalia parum habentia felis multū viuūt sicut camelus.

ait Arist. cameli habent tps determinatū ad coitum & amorē: & femina trahit in vtero fetū per 12. menses: & nō cōit añ trienniū. Itē dicit Arist. lib. 8. de aīalib. sūt quædã gñã camelorum, qui castrantur, vt sūt ad fugã apiores: hi sūt velociores equis, & hoc accidit pp amplitudinē passus. Itē de camelo dicit Arist. in d. 8. lib. de aīalibus: qd cameli non coeunt cum matre sua. & in quadã ciuitate cū camelus super femellã saltare vellēt, cooperta fuit mater cameli illius pallio, vt eã non cognosceret, & saltauit super eã filius eius, qui sentiens matrem suã esse descendit anteq̄ coitus per decisionē feminis cōpleretur, & momordit ingeniatores, atque occidit ipsum. Plin. aut in lib. 40. c. 3. 8. dicit qd cameli caluescunt sicut hō inter quadrupedia, & sicut struthio & quadam alia inter volatilia. dicit etiã qd inter aīalia non cornigera camelus in superiori maxilla dentes priores non habet: ideo concordat cū aīalibus ruminantibus in dispōne dētriū & ventris, sed non in cornibus. Item dicit Arist. lib. 13. de aīalib. aīal cuius cibus est materia spinosa habet multos ventres, vt camelus, & aīal habens cornua. & pp hoc non est camelus habens dentes in vtraque mandibula, sed in vna tñ, quæ caret cornibus. Fuit aut camelis necessaria talis dispōitio ventris, & assimilatur ventrib^o aīalium carentium dentibus in mandibula superiori: & fuit creatio dentiu eius sicut aīalis habentis cornua. Et post hæc in eo lib. dicit Arist. qd cibus cameli est spissus: ideo necessario fuit lingua eius cornosa pp duriciē palati. natura. n. vritur palato sicut parte terrestri dentiu: & per hoc ruminat camelus sicut aīalia habentia cornua. dicit etiã qd hñ camelus quatuor ventriculos. Recipit enim cibum in primo vtre penitus indigesto. In secundo aut incipit digerere. In tertio melius digerit. In quarto aut penitus cōplet digestio: & ita ventrium multiplicitas fuit necessaria pp grossiciē nutrimenti: siue quia partū dentibus cibū molit. Itē Arist. lib. 14. de aīalibus ait. camelus nō hñt fel distinctū super hepar, sicut nec elephas qui hñt naturã valde sanam, & sanguinē naturaliter dulcem: & in talibus aīalibus nō inuenitur fel, sed si inuenitur, nō est in venis valde gracilibus: ideo dixerunt antiqui, sicut Anaxagoras qd cameli pp carentiã fellis sūt vite longioris: quia diutius viuūt aīalia partū habentia fellis q̄ illa q̄ multū: & iō posuit Anaxagoras qd fel esset eã oīum infirmitatū acutarū qñ multiplicat, & ad pulmonē & ad alias corporis partes se diffundit. Sed Arist. dicit hoc esse falsum: quia multa aīalia in quibus nō est fel, acutatas & mortiferas sustinet passiones, vt patet in camelis quibus accidit aliqñ podagra & rabies: vnde constringunt pedes sui, & interficit eos ista infirmitas. Constantinus dicit in dietis. camelus est calidus ex natura: ideo est macilentus naturaliter. calor. n. totã trahit sanguinis vntuositatē & remanet sibi multa crassities: & ob hoc lac camelini subtili^o est aliorū aīalium: & minus vntuosum, & peius nutritiuū. magis aut est calefactiuū & appetitiuum, diuisiuū. lac enim est sanguis secundo coctus. ideo sapor lactis camelini falsus est & acutus, vnde humorū grossorū est incisium & attenuatiuum, cui vaccinum lac est contrarium: est enim grossum & vntuosum & multum nutritiuum.

De Cyrogrilli natura. *Quest. XXII.*

NVNO autem de Cyrogrillo dicēdū est: qm̄ de eo dicebat, qd aīal immundū est in cibis Iudeorum: in quo aliqui falluntur existimantes esse alterius speciei à lepore. sed falsum est. Dicit enim Plin. lib. 8. c. 55. lepores sūt duplices. quidam in alpiibus, & quidã in syluis habitant: quidã maioris quãtitatē & grossioris pili sūt, q̄ illi q̄ cuniculi dicuntur. nã cuniculi lepores sūt parui & Alph. Toft. super Leuit.

Lepus & cuniculus sūt eiusdē speciei.

A imbecilles, qui vnguibus terras concauant, & foueas subterraneas quas habitant, sibi formāt: & sūt fecunditatis nimia. & in quibusdã in siliis Hispania: tot sūt, qd aliqñ præ eorū multitudine decauant messē: & provincie famē inducūt: quorū fetus ita sūt accepti in Balearicis insulis, quæ Maiorica & Minorica dñt, vt ipsi fetus sine matribus vix purgatis visceribus ad esū assumant. Itē dicit Archelaus auctor est, quot cauerne ad exitus leporis sūt, tot annos illi sūt esse. Sunt lepores aīalia ita fecunda, qd vno fetu nascēte lepus grauidetur iterum. Nūc aut quia in litera dicebat lepores esse aīalia immunda quia rumināt, sed vngulã nō diuidunt, de eis dicendum est. lepus quasi leui esse dñt, quia velociter currit, vnde Grece lagos p. velocitate dicunt vt dicit Isid. 12. Ety. aīal est velox, timidum, & in bello nullum armorū genus habens nisi velocitatem membrorū: debilis visus est, sicut & cetera aīalia, quæ non claudunt palpebras dormiendo: melioris est auditus q̄ visus, potissime cū eius aures sūt erectæ. Sūt aures leporis longę valde & flexibiles: qd fuit necessariū pp oculorū aperturã: nã auribus defendūt oculos q̄ nullo operculo sūt muniti ab infestatione cinifum & muscarum. nã q̄ oē nocuentū natura dedit remedium vt dicit Auicē. ideo data est leporibus mēbrorum leuitas & cursus agilitas q̄ canes & alias bestiolas eos insequētes. data est eis sub pedibus multa pilorū villositas, vt pili pedū carnositate currendo ab offensione defendant, & pp sui velocitatem pedes in currendo nullatenus impedirent. Item dicit Arist. lib. 3. de aīalibus. pedes leporis subtus sūt pilosi, qd in alijs aīalib^o raro reperit: crura eius posteriora longiora sūt anteriorib^o, quod fuit necessariū ad eleuādū corp^o faciliter in cursu: & ideo dñ fugiunt q̄ montē difficilium capiunt q̄ vallē. contra vallē. n. faciūt cadunt: & nec possunt equaliter continuare cursum suum: & ideo cū fugiendo vident casum, descendēdo oblique latera montis circumit, & prout pñt q̄ montis altitudinē crura anteriora erigūt, & sepi^o canib^o insequētib^o sic illudētes euadūt.

De Sue quadam scitu pulchra. *Quest. XXIII.*

DICEBATVR supra de Sue in litera qd immundus est: quia cum vngulam diuidat, non tamen ruminat. de quo dicendū est qd sus sūt Isid. 12. Ety. a subigēdo dicit^o est eo, qd rostro terram subigat pp cibū. terrã. n. subleuat & subuertit, vt dentibus perueniat ad radices. Sed Plin. lib. 8. c. 51. cōtra vernū æquinoctium cōcipit, bis in anno parit, quatuor mensibus in vtero habet: qñdoque 20. filios producit, sed educare non valet: & ideo aliqñ oēs deuorat præter primum, illum magis diligit: quia primo de vtero exiit. & quia ei magis naturalis est ei primo primam mamillã confert. Itē dicit Arist. lib. 6. de aīalibus. porcus est animal immundum, ingluuiosum, auide deuorans quodlibet fetidum & immundum: balneum putrat lutum, & inuoluendo se ibi quiescēdo impinguat. Item dicit Arist. lib. 7. de aīalibus. impinguatur porcus p̄cipue in quiete: & septima pars cibi sui trãsit in pilos, & sanguinem, & similia: & cum parit, crescit & macrescit: quia nutrimentum transit in lac, vnde eius filij nutriuntur: & quãdo habet iuuenes filios, est magna ferocitatis, & pugnat pro eis contra lupum. Sciēdum autem qd cum hic dicatur in litera qd porcus est animal immundum ad cibum, non solum intelligitur de porco domestico, sed etiam de syluestri qui aper dicit. nam eadem causâ prohibitionis in vtroq; est. s. quod vngulam diuidit, sed non ruminat. Item dicit Plin. lib. 7. cap. 51. porcus dentatus nascitur: & amisso oculo cito moritur: vsque ad 15. aut 20. annos viuere potest: multis infirmitatibus subiacet, & quando infirmatur obliqua tenet caput: in luto plus iacet in latere dex-

tro quam in sinistro : pinguis efficitur 50. diebus, sed magis in principio saginationis: porci famem tolerat per triduum : mutuo se diligunt : & mutuum vocem noscunt, vnde clamate vno oes concurrunt, & ipsum iuare pro viribus fatagunt : propria hospitia & domos petere discunt, & ad eas nullo duce reuertitur: cundo & iacendo gruniunt, maxime si fuerint bene pingues. Item porci sunt maioris somni in medio q̄ in alio tempore anni, & hoc accidit ex fumis per calorem vernalem resolutis ab humoribus in hyeme in ipsorum corporibus generatis : & ideo tunc suauius dormiunt, & diutius, pp resolutos multiplices fumos ipsorum cerebrum tunc suauius oppilantes. In aestate vero & si multa sit humoru resolutio, fortis tñ sit eorum consumptio & desiccatio pp excessum caloris aestiualis; ideo nō sit tanta humoru gñatio quae est cā somni. non igitur tñ dormient, vt ait Anicen. in autūno autem & hyeme sunt humores compacti ex frigiditate aeris eos forinsecus constringētis : & ideo pauci tunc tps resoluuntur fumi pp excessum frigoris in corpore constringentis. Itē dicit Arist. lib. 2. de Animalibus. porcus eijcit dentes oīno : & est masculus pluriū dētū q̄ femella. Item dicit Arist. lib. 4. de Animalibus. porcus saltat post 9. menses : & q̄ gñatur ex spermate maris ante vnum annū debile valde est. & ibidem ait. porcus si coiret primo cum aliqua, filij sui sunt pauciores q̄ ex secunda & minoris corporis : & quando porca fuerit ex virginitate primo impregnata pariet filios minoris corporis : & porca si fuerit nimis pinguis, paucum est lac eius post partum : & maiores sunt filij geniti in hyeme, minores in aestate : & meliores geniti in iuuentute, peiores in senectute. Itē Arist. lib. 6. de Animalibus. cum parit porca primo filio primā dat mamillā : & qñ appetit coitum, non dimittit marem saltare super eā quousq; declinet auricula. porcus cū impingatur pōt coire oī tpe die, & nocte : sed magis in mane. hordeum est cōueniens cibus porcis, qñ gñare debent, maxime decoctū. Item Arist. lib. 6. de Animalibus. porcis accidit triplex infirmitas : vna que dicitur blancos, & est apostema in auricula & mandibula : & sepe in pedibus : & caro que est in illo loco, corrumptur & transit paulatim corripendo ad vicinā, quoniamque veniat ad pulmonē, & tunc suffocat spiritū, & spirat. augmentatur autē ista infirmitas subito, & custodes porcorū qñ primo cognoscūt istam infirmitatē, precipiunt membrū in quo est infirmitas : non enim pōt euitari sine scissura. Alia eis accidit infirmitas, quae dicitur dolor & ponderositas capitis : ex ipsa moritur maxima pars porcorum. Alia est infirmitas, quae dicitur fluxus ventris : & uix habet remediū, qñ interficit in tribus diebus : & qñ porci sunt grossi, iuuat eos comedere mora, & iuuat eos balneū qñ aqua eius fuerit nimium calida, & minuitur sub lingua eorum. porcorum diuersus est cibus : quidam porcū cibi impingunt, & quidā infant, & quidam carnem generāt. porci magis comedendo q̄ porce delectantur : carnes eorum magis q̄ carnes femellarum comedendo glandes impinguntur : si tamen porcae inde multum comederint, abortient sicut oues reparant.

De Aquila memoratu digna. Quaes. X XIII.

AT quia in litera dicebat de Aqla. de ea quoq; breuiter dicēdū est. Aquila vt dicit Plin. nisi magna fame teneat pda quā capit sola non comedit; sed auib' eā sequētib' cōem facit, sua tñ prius inde portione suscepta: iō aquilā alia aues semper sequuntur sperantes q̄ de prēda sua aliquid eis debeat impartiri : sed qñ prēda capta sibi non sufficit tanq̄ de rebus reipublicae aū minuēs in medio ponit, partē sibi proximiorē rapit. Duos lapides pretiosos

habet noīe echides : quorū vnus masculinus, & alius femininus est, sine quibus parere non pōt. gēma quae vocatur archades reponit in nido suo, vt custodiat pullos suos a morsu reptiliū. De aquila Isid. ait. aquila ab acumine visus dīr : tam limpidi dīr visus esse, vt cum in aere super maria immobili penna deferatur, vt praenimia eleuatione a terra vix humanis pateat obtutibus : de tanta sublimitate pisciculos videat in mari natate, & ad instar lapidis descendens piscem rapit; & captā prēdam ad litus trahit. est autē auis naturaliter calida & sicca, praedae auida : & super aliarū auium vires fortis & aiōla, cuius fortitudo maxime viget in alis, pedibus, & rostro : quia alas habet valde neruofas, & partū carnosas : & ideo in volando potioris laboris est, quia respectu sui corporis parua carnositas est, & multū neruofitatis habens : pp quod multum habet fortitudinis, multum et habet penositas, pp quod multū habet leuitatis. Inter oēs autē volucres maxime viget in aquila virtus visiva : spiritum. n. habet temperatissimum, & in actu videndi acutissimū : solem enim irreuerberatis oculis in sua rotā circumferentia intuetur : & tñ visus sui acies non obtunditur, nec claritate solaris luminis dispergitur, vt ait Ambro. Itē Arist. lib. 9. de Animalibus. & Ambro. dicit, q̄ quēdā species aquile est, quae dīr almacor, acuti visus valde, & pullos suos in vngue suspensos radijs solis obijcit, & solem aspiciere compellit, & hoc anteq̄ habeant alas cōpletas, & adhuc percudit eos, & verit ad solē : & si oculus alicuius lachrymetur, ipsum tanquam degenerem vel interficit, vel abijcit a nido, vel contēnit. si autē directa acie solis radiū viderit, ipsum tanq̄ sibi in natura sistem diligit, atq; nutrit : quia autē ita irreuerberata oculi acie solem videat, visus tñ ad prēdā aspectū dirigit & inclinat. Item Arist. 12. de Animalibus. Greg. aues vncorū vnguium necessario indigent acuto visu, qm vidēt cibū suum a loco remoto; & pp hoc leuat se aquila plusq̄ alia volatilia. in altissimis et locis nidificat, vbi sublimitate loci ab oī incurfu aduersario se tutificat. Itē Greg. dicit. aquila in altissimis nidificat, sed pastus gratia in ma videt : ad altissima se eleuat & ascendit, tñ viso inde cadauere vel prēda quā desiderat, subito ima petit. Itē aquila difficulter ouis incubat, & pullificat, & nutrit pullos suos. Dicit. n. Arist. lib. 6. de Animalibus, q̄ aqla ad plus ponit tria oua, sed tertiu de nido projicit : qm grauius incubat super ea. & dicit q̄ illo tpe debilitat instantū q̄ nō pōt bene venari pullos auium aliarum : quia tunc incuruatur vngues sui, & albe sunt alae, & nimis grauatur in dādo cibū pulis suis. & si contingat aquilā habere tres pullos eijcit vnū de nido pp difficultatē nutriendi. Itē ibidem dicit. aquilarū diuersae sunt species, & diuersimode nutriūt & cibāt pullos suos. nam quae albas habent caudas, in eorū cibatione plus laborant : quae verò nigras, minus in hmoi negotio se fatigant; pullos suos ad volandū iam adultos eijciētes de nido paulatim prouocant ad volandū : & faciunt eos esurire vt auidius eas sequantur in aera pp pastū : & si forsitan pigritauerint ad exēdū, percipiunt eos rostro, & subtrahūt illis cibū, & sic eos cogūt ad exēdū. & postq̄ fuerint cōpleti in fortitudine & in pennis, fugāt eos a se, & non sunt plus sollicitae super eos, pter quādā speciem aquilae quā Arist. vocat achar, quae cogitat de pullis magno tpe, & qñ volant pulli volat cum eis, & dat illis ad comedēdum : & qñ volūt super eos curā illorū agens, parata est ad resistentiū alijs auibus, si forte cōueniant ad nocēdū pulis suis. Itē de aquila Greg. super Job ait : q̄ qñ pulli sunt recenter nati impotentes capere grossum cibū, & digerere, sanguinē & liquidiorē humorē in os contrahit & fugit; & attractū sāguinē in ora pullos vomit, & reficit eos cibo leuiori, quousq; cōualecāt ad sumēdū fortiorē cibū.

Item

Quaedam de aquila senescēte.

Ab Aquila medicinā ad visum.

Vultur est acuti visus

Oso leha beat aqla qñ pullos nutrit.

Item de aquila Augu. & Plin. dicunt quod in senectute patitur grauedinem in alis. & caliginem in oculis : contra quod incommodum instruitur a natura, vt fontem aquae scaturientis quarat, deinde per aera quantum potest, attollitur quousque labore aeris, & calore volatus stomachus incalescat : & tunc ex calore poris apertis, & penitus relaxatis subito descendens in fontem ruit, vbi mutatis plumis, & mutata caligine in oculis, vires recipit & resumit. Item super Plalm. dicit August. cum aquila senescit, ita indurescit & incuruatur eius rostrum, vt vix possit sumere cibum : & contra hoc incommodum inuenit remedium, quod perram sibi quaerit, contra quam rostrum percudit & allidit; & sic deponit onus rostri, & cibum capiens resumptis viribus iuuenescit. Item dicit Plin. q̄ aquila sedens super rupem vel arborem ad solis claritatem oculorum aciem dirigit; vel post prēdam hinc & inde circumspicit, vel vngues suos aspiciere non desistit. Fel huius multū est medicinale, quia postum in collyrijs visus acuit, & subuenit caligini, & alijs incommodis oculorum, vt dicunt Dioscor. & Constan. Habet Aquila alias ppriates minus laudabiles : est auis excedens in calore & siccitate, & ideo est animosa & iracunda : quia fortis ira non est nisi in corporibus valde siccis. Item dicit Arist. lib. 6. de Animalibus. auibus innocentibus inimica est aquila & infesta, vnguib' enim rapit, & rostro percudit : caput cuius vocem habet roboantem, & aues alias generaliter terrificantem : & in conspectu aquilae vel auditu terrentur omnes aues alterius speciei, etiam aues praedae. Item ait Plin. harrodus & aliae aues quando audiunt aquilam, in die vix praedantur; & hoc forsitan accidit ex timore. Aquilam enim in aere tantum rapientem generaliter omnes aues timent, minus autem istam quae rapit in terra, minime autem illā quae rapit in aqua : quia illam non timent nisi volucres, quorum virtus & conuersatio tantum est in aqua. talis enim aquila multum degenerata nobilitate aliarum aquilarum, quae in aere volat, vel in terra praedam suam capiunt; timent vulturē. Vnde dicit Arist. lib. 9. de Animalibus, q̄ Almachel manet prope mare iuxta magnos lacus, & ciabatur ex auibus iuxta mare ascendentes ex aqua : & si viderit vulturē venientem fugiet ad aquam. sed vultur qui est acuti visus semper volat contra locum illū, & si auis exiuerit de aqua vel de terra statim rapit eam vultur. si verò diu fuerit in aqua suffocatur. habet autem haec aquila vnum pedem clausum ad modum pedis anserini, cum quo se regit in aqua, quando debet descendere propter praedam : alium verò pedem habet diuisum cum acutissimis vnguib' suis, cum quibus praedam rapit. Item habet pēna aquilae quandam latentem virtutem corrosiuam vt ait Plin. Dicit enim q̄ pēna aquilae posita inter pennas aliarū auium corrodit eas, atque destruit, sicut etiam chordae factae de intestinis luporum, quae si ponantur in cithara, aut in alio instrumēto cum chordis factis de intestinis ouū, eas distraunt & corrumpunt. Aquila etiam societatem non diligit, sed fugit : sicut dicit Arist. lib. 1. de Animalibus. aues quae habent vncos vngues non est possibile q̄ sint cum aliquo sociorū suorum. Item aquila vngues habet pro mucronibus, ideo qñ seder super lapidem terrahit eos, & quasi claudit inra carnē vncos, ne eos alidat aut conterat circa petram, vt dicit Arist. lib. 10. de Animalibus. non insidet auis habens vncos vngues super lapides vel arbores : quia natura eius est contra istas duas res. Item aquila impia est contra filios, quando oculos claudit contra solem, quoniam eos reputat alienos. Item vt ad praedam aliarum auium instruat eos & compellat, rostro eos percudit, & vulnerat, vt Plin. ait.

Alph. Toft. super Leuit.

Quaedam de Grypho pulchra. Quaes. XXV.

NVNC autem de grypho litera tetigit. Dicendum est q̄ gryphus est animal pennatū & quadrupes, in hyperboreis montibus nascens, omni parte corporis est leo, capite tantum & alis aquilae assimilatur, equo vehementer est infestus, & homines viuos discepit, vt dicit Isido. 12. Etym. adeo autē infestat equum gryphus, vt Hugo dicit, quod equitem cum equo armatum rapiat instabile. Item dicit Glo. ordi. super Deut. c. 14. gryphes custodiunt montes in quibus sunt lapides pretiosi, vt smaragdi & alij lapides : & non permittunt eos auferri inde. vnde dicit Isido. Etymo. 14. c. partes quaedam in Scythia auro & gemmis affluunt, sed gryphorum immanitate hominum rarus accessus est : ibi smaragdi optimi, & crystalli. tam magnos enim gryphi habent vngues & amplos, quod inde fiunt Scyphi qui mensis regijs apponuntur, vt dicit Plin.

De Halięto quedam pulchra. Quaes. XXVI.

DE Halięto quoque dicēdum est, quia de eo littera tangit. vnde super Glo. 14. c. haliętus est auis falco. praedae auida & multum animosa : inuadit enim aues longe se maiores eas pedibus & pectore percutiens. secundum alios haliętus est auis parua capiens alias aues paruas. vnde auctor in Aurora ait.

Retinet exiguas haliętus in corpore vires, sunt aues minime praeda cibis que sibi. & secundum hoc videtur, q̄ haliętus sit Nisus paruus.

Quaedam de Miluo scitu digna. Quaes. XXVII.

AMPLIUS autem de Miluo dicendum est : quoniam de eo in litera agitur. Est enim Miluus volatu mollis & viribus, vnde miluus quasi molliter volans est dictus : nam molli penna & quasi immobili mouetur super aera, & vix leui tactu in volando aere movere videtur. Est auis patiens laboris & doloris : nam cuculos in scapulis suis suscipit, & ne per longa itineris spatia fatigari deficiant a partibus Hispaniae secum ducit, vt dicit Isidorus : est autē auis rapax & audax in minimis, sed timidus est in magnis, & volucres syluestres inuadere non audet, domesticis insidiari non timet : pulis etiam insidiatur vt rapiat, & quos incautos reperit, statim necat : cadaueribus & rebus immundis vescitur, & pro modico ventris pastu cōtra escam circumferitur : a Niso impetitur, & a minore se propter sui pusillanimitatem superatur. & miluus ab alijs auibus praedae in iuuentute differre non videtur : sed quanto diutius viuit, tanto naturam suam magis degenerem ostendit. Item quoddam est genus milui, qui in principio aues rapit : intestina animalium deinde comedit, & tandem vix muscas & vermes arripit. & vt dicit Arist. ad vltimum fame perit. Item est auis impia circa pullos sicut vultur : dolet enim qñ videt eos impinguare, & vt macrescant rostro eos percudit, & subtrahit cibum : vocem habet querulam famis nunciā. nam quando esurit, voce querula cibum quaerit.

De Vulture quedam pulchra Quaes. XXVIII.

NVNC autem de Vulture dicendum est, quia de eo littera agit. Vultur a volando tarde dicitur, vt dicit Isidorus 12. Etym. magnitudine enim corporis praecipites volatus non habet. Hos quidam dicunt in quadam specie

O 4 cie

Triplex infirmitas porcis accidit.

cie eorum non misceri, & sine concubitu concipere, & concipi: generare, atque gigni: natosque eos dicunt vivere centum annos, vt dicit Isido. hęc auis est impia contra filios sicut miluus: si enim viderit filios suos impinguari, rostro eos & pedibus percutit, vt sic fiant ex dolore & moribus macilenti vt dicit Plin. Itē dicit idem quod maior viget sensus olfactus in hac aue: vident enim & sentiunt odore cadauera à remotis: existentes enim vltra mare cadauera ad has partes existentia sentiunt; & e contrario. vnde exercitum sequitur, vt hominum & equorum cadaueribus fatiatur. & ideo secundum augures vbi conueniunt & circumuolāt multi vultures, est futuri pręlii pręfagium, quod aliquo sensu pręsentiant affuturum. Item de vulture dicit Aristot. lib. de animalibus. vultur pugnatur herodio volando super ipsam: & quando desinat cit comedit carnem crudam eius, & ideo pugnatur cōtra alias aues propter cibum. venatur autem a meridie vsque ad noctem, & ab ortu solis vsque ad tempus illud in silentio requiescit. Item quando fenescit vultur, elongatur rostrum eius & incuruatur in sine: & tandem fame moritur. Dicit autem Arist. ibidem quod hoc ei accidit, quia fm errorem antiquorū putatur fuisse aliquando homo, & erat impius quibusdā peregrinis. sed hoc est superstitiosum. Dicit etiam ibidem quod quando aliquid superest de cibis illius, nō relinquit illud anibus alijs sicut aquila: sed reponit illud in nido ad cibandum pullos suos, quoniam non de facili cibum acquirit. Nidificat autem in altis montibus & depressis: & si viderit aliquid volitans contra pullos suos, percutit & fugat illud: & nutrit filios suos quousque possint volare, & tunc eicit illos à nido: & vetat eos appropinquare sibi: nec vnum par vulturum permittit aliud par vulturum subintrare locum suum. Item Aristot. ibidem ait. Almachel est species aquilę fluuiialis & timet vulturem, & fugit ad aquam: vultur autem circumuolat a remotis, & cum sit acuti visus, aspicit quando auis illa exit aquam: & tunc rapit illam. Est enim vultur auis fetida & immunda, cuius caro est durissima, & mali saporis, & grauis odoris. & ideo ad esum est inutilis: de facili pro cadauere terram petit, & cum descendit de terra iterum vix ascendit, vt dicit Gregorius. alte volans cadauer & infimum aspicit: & pro amore cadaueris ad ima de sublimitate se submittit: vt dicit ibidem. cum autem ab aliquo impetitur, contra ventum alas percutit, & sic venti adminiculo potius, quā roborē ab infimis se in aera tollit. Dicit autem Plinius lib. 19. cap. 13. vultur inter aues serpentibus repugnans est: nam si pennę eius vrantur, fugiunt serpentes odore suo. Quadam etiam idem Plinius dicit, de quorum veritate non infisto, scilicet cor vulturis reddit se portantes à serpentibus & à feris tutos. Item cor eius ligatum in pelle lupi vel leonis fugat demones, item penna eius ligata pedi sinistro parturientis velociter à partu liberat, sed celerius soluenda est, ne interiora post ipsum fetum consequantur: vnguentum factum de adipe vulturis & oleo hircino & cera neruos curat: iumenta sanat, pes eius dexter alligatus pedi dextro dolenti sanat ipsum, & similiter sinister pes eius sanat sinistram dolentem, item lingua eius sine ferro abscissa & in panno ligata nouo dicitur efficere hominem gratiosum, & ad impetrandum ab alio homine quicquid petit. cinis ossium eius combustorum mixtus cum celidonia datus animalibus eorum sanat morbos, sicut ait Plinius vbi supra.

Quadam de Coruis scitu digna. Quest. XXXIX.

Amplius autem quia in litera de coruo & genere suo agitur, de eo dicendum est. Coruus

enim siue corax a sono gutturis nomen habet, vt ait Isidorus. coruus pullorum suorum ora hiantia respicit, quibus cibum prius non ministrat nisi cum pennarum nigredinem ad similitudinem coloris sui cognoscit: postquam nigrescere incipiunt, totis viribus eos pascit, vt dicit Isidorus: dicuntur autem pulli coruorum rore celesti pasci quamdiu beneficio ætatis non habent nigras plumas: non enim paternis escis, sed celestis roris beneficio sustentantur, vt dicit Augustinus. Petit enim coruus in cadaueribus mortuorum loca occulta, vt dicit Isidorus. est etiam auis clamorosa, & diuersas format voces, vt ait Isidorus. solus enim inter aues sexagintaquatuor habet vocis mutationes, vt ait Fulgentius. est etiam auis dolosa res furto subtrahens in locis absconditis: est etiam immunda auis cadaueribus insitens, & de venenosis & immundis rebus cibum querens. Est etiam secundum augures quandam vim pręfagij, & diuinationis habens: & ideo apud gentiles coruus fuit inter aues Apollini consecratus, vt dicit Martianus. Item de coruis dicit Aristot. libro sexto, de Animalibus, quod fœmine coruorum solæ cubant super oua, & masculi defecerunt eis cibos: & pullificant plures pullos & cubant diebus viginti, & deiciunt aliquos propter multitudinem; quia aues quę multos pullificant, proiciunt multos a se. idem libro octauo de Animalibus. pugnatur coruus niger cum asino & tauro, & volat super ipsos, & nocet eis percutiendo cum rostro, & pungit oculos ipsorum. Item ibidem. coruus niger amicus vulpis, propter hoc pugnatur cum quibusdam bestiolis, vt iuuat vulpem. item ibidem. corui pugnatur ad inuicem pugna forti, & percutiunt se ad inuicem rostro & vnguibus: & victus obedit victori victoria forti, vt ibidem Aristot. Item solus coruus in medijs æstiuis feruoribus cōtra naturam alarum auis ouat, & pullificat fetus suos.

Quadam de Struthione pulchra. Quest. XXX.

Nunc autem quoniam de Struthione in litera sermo est: de eo tangendum erit. Struthio à græco vocabulo nomē assumptus, vt dicit Isidorus 12. Etymol. eo, quod cum corpus habeat animalis, pennis habet vt auis. habet autem duos pedes & rostrum sicut volucres, sed propter ponderositatem sui corporis cum auibus in aera non leuatur. ouat etiam sicut auis; sed oua sua fouere negligit, quę proiecta in arena motu pulueris aluntur, vt dicit Isidorus. Item Aristot. in libro de Animalibus, de struthione ait. Struthio assimilatur auis, quoad quid quadrupedi: quia in aere non leuatur, alę enim eius non sunt cōuenientes ad volatum. & quia est sicut auis multas plumas habet in parte inferiori corporis; & habet pedes sicut volucris; & vngues scissos sicut vngulę quadrupedis, cuius causa est, quia magnitudo corporis sui assimilatur quadrupedi, & non auis. tanta enim caliditatis est, quod ferrum deglutit, & digerit, & consumit. ideo secundum Auicennam, natura quę in omnibus est prouida, dedit ei facere oua maximę & durissimę testę; vt circa eorum generationem occupatus calor temperatus, & non nimis intentus esset, vt induceret causam propter quam ista animalia cito morerentur. Alias proprietates tangit Gregorius super Job c. 37. dicens, plumę struthionis similes pennis herodij, sed non in virtute; pennis enim similitudinem habet, sed non volatus celeritate; ad volandū alas erigit, sed a terra in altum se non suspendit. raris pennis induitur, & in magno corpore grauatur. Itē quoniam venit tempus vt oua pariat, ad stellas quę dicuntur virgiliade vel pleiades aspicit; non enim ponit

Iuxta illud Psal. Qui dat iumentis escam, & pullis coruorum inuocantibus eum.

Signa filij futuri.

Almachel quid sit.

Mirabiles virtutes vulturis.

oua, nisi quoniam illa cōstellatio oritur, vel ascendit, cū autē viderit stellam circa mensem Iunii, terram fodit, vbi ponit oua sua in sabulo, & cooperit ea atque tegit, cū autem ea reliquerit, statim obliuiscitur, vbi ea posuit, & nunquam vltra ad ea reuertitur, sed calefacta arena feruore solis abscondita ibi oua excoquit, & ex ipsis pullos procreat atque producit. Cum autem fracta terra pullus eductus fuerit, tunc mater ipsum recolligit atque nutrit, & quem in ouo contempserit, egressum de ouo recognoscit. Ideo dicitur ad beatum Iob. indu ratur ad filios suos quasi non sint. Item struthio naturaliter equum odit, & in tantum ei contrariatur, quod equus eum sine timore videre non potest, & si occurrerit equus contra eum, quasi contra hostem alas erigit, & alarum concussionē ipsum fugat.

Quadam de Noctua. Quest. XXXI.

Nunc verò, quoniam de noctua in litera dicitur, de ea quoque subiungamus. Noctua est quę alio nomine nocticorax dicitur, & est noctis coruus sic dicitur, quia nocte amat. nam de nocte volans cibos quærit, & querendo clamat, cuius clamor est vnicribus odiosus, vt ait Isidorus 12. etymologi. est etiam auis lucifuga & solem videre non potest: sepulchra & mortuorum loca inhabitat & frequētat: in parietibus & locis rimosis nidificat: oua columbarum & monedularum frangit & deuorat, & cum eis pugnatur. Hęc dicitur noctua quasi de nocte acute ruens: de nocte autem videns exorto splendore solis visus eius hebetatur. hanc insula cretensis non habet, & si aliunde ibi venerit moritur, sicut ait Isidorus vbi supra.

De Accipitre quadam memoratu digna. Quest. XXXII.

Quoniam autem sequentibus ordinem literę Larus auis obijcit de eo dicendum erat, sed quia iam sufficienter dictum est, sequitur dicendum de Accipitre, qui est in ordine consequenti. Accipiter est auis regia quę plus animo quā vngulis est armata, & quod ei in quantitate corporis natura denegat; hoc ei in viribus & animi audacia recompensat, vt ait Isido. ety. 12. est etiam vt idem ait auis alijs auibus capiendis auida, a quarum acceptione & pręda accipiter. i. raptor est vocatus. de hoc etiam Ambrosius in Exameron. Accipitres circa suos pullos sunt crudeles, quia cum sunt habiles ad volandum, cibos eis subtrahunt, & percutiēdo ad modum aquilarum de nido exire compellunt, quia eos cum trepidant ad prędam excutiunt, ne adulti facti torpescant animo, & magis cibum quęre per vigorem animi consuescant. Vt dicit Beda & Ambrosius, sunt quidam accipitres prędones aeris tantum: quidam vero tantum in terra sicut aquilę, vt dicit Aristot. lib. 6. de Animalibus. primi aues volantes tantum rapit, secundi aues tantum existentes in terra percutiunt & inuadunt, & inter hos columba discernit, sicut supra dictum est de aquila. Est igitur accipiter auis calida & sicca, mole carnis depauperata: pennarū plumarumque varietate decorata: struthioni enim in pennarum decore similima est, sed magnitudine & animi magnanimitate impar est. summa enim celeritate nunc in aera se leuat & ascendit, in tantum quod hominum aspectibus se subtrahit. Nunc vero inferius in prędam ruit. pectus accipitris est acutissimum, modica tamen carne est munitum, vt dicit Aristot. lib. 14. de Animalibus, quanto pectus eius magis est acutum, tanto melioris est volatus: quoniam si haberet multum latum pectus, moteretur ante se multum aeris, & esset grauioris motus,

De larō dicitur in q. 10. & ibi dicitur est de coruo, quia larus coruus marinus est.

In quo cognoscitur accipitris.

carnosum autem est, quia acutum debile est, nisi habeat coopertorium ex multa carne, sicut ibidem dicitur. maxima itaque est eius fortitudo in vnguibus, pectore, & rostro, quo statim petit, & cerebrum terreat prędę suę. Huius autem fel medicinale est, & vtiliter in oculorū collyrijs admiscet, visum, n. acuit, & oculorum albugines destruit & consumit: similiter & simus eius. Item habet hoc proprium accipiter, vt dicit Gregorius, quod in senectute quoniam sentit se pennarū pondere pręgauri, expandit alas suas contra solē flante austro, & sic repente aura & solis calore aperitur pori, quibus apertis excutit alas, & sic veteres exeunt pennis & nouę succrescunt, & sic nouitas pennarum ipsum efficit ad volandum aptiorem. Item sunt duo genera accipitrum: quidam est domesticus, & quidam syluestris, qui domesticus est syluestres rapit aues, & eas raptas domino suo derelinquit. syluestis enim domesticas capit aues. Indignantis autem naturę est accipiter: vnde si prędam quam imperit casu aliquo non rapit, vix die illa ad manum domini sui redit.

Ab eo meliz.

Duo genera accipitrum.

Dieta accipitrum qualis.

Debet autem accipitrum dięta. i. cibis ordinata esse, scilicet nec nimis tenuis, nec nimis lata, abundantem enim cibo impinguntur & insolecunt, vel pigrescunt, & ad reclamatorium venire dedignantur. Si vero fuerit victus paucus, deficit uirtus & robor accipitris, & impotens efficitur ad accipiendam prędam. Similiter oculi talium auium tegi debent, ne visus aibus de manu gelantur euolent, cum ad illam prędam anhelent: ideo quibusdam laqueolis pedes illorum ilaqueantur, ne libere ad quamlibet esserantur auiculā gestantur in sinistra manu, vt de manu dextera gestant aliquid suscipiant, quo alantur. Seruantur autem accipitres domestici & mansueti in mutatorijs a peninis veteribus exonerandi, ut sic inuenture & decore renouentur. datur ei cibis de carne aqualiter uenenosa, ut sic facilius mutantur: accipitres enim maxime ledit fumus, ut dicit Beda: ideo eorum mutatoria a locis fumosis debent esse remota, ne eorum corpora sumi amaritudine ledantur, & ne penne ipsorum ex sumi nigredine inficiantur: carnibus recentibus & sanguinolentis cibantur, & solent eis dari corda auium quas prędantur. quamdiu enim viuunt, & potestates sunt ad prędandum, diliguntur a suis dominis, & super perticas reponuntur, ac in manibus gestantur & nutriuntur. Cum vero moriuntur inutiles reputantur, nec comeduntur carnes eorum, sed super sterquilinum projiciuntur.

Quadam de Bubone. Quest. XXXIII.

Consequenter autem fm ordinem literę de bubone dicendum est. Bubo a sono uocis nomen habet, ut dicit Isido. 12. etymol. est auis feralis, onusta quidem plumis, sed graui semper detenta pigritia. debilis est ad volandum, in se pulchris die ac nocte versatur: semper commorans in cauernis, deinde malum omen pratendere fertur. nā in urbe uisus solitudinem pratendere asserunt, ut dicit Isido. Item de bubone dicit Aristot. lib. 8. de Animalibus, monedula inquit pugnatur cum bubone: bubo nanque debilis est uisus apud meridiem, clarius videt per noctem quā per diem, & propter hoc Monedula quę coruicini gnis est capit oua bubonis, & comedit ea per diem, & bubo comedit oua Monedule per noctem, quia Monedula per diem fortior est quā per noctem, bubo autem magis in nocte quā per diem ualet. Alie aues uolant per diem in circuiu bubonis, & depumant ipsum, & propter hoc aucupes, cum eo deprehendunt alias aues, pugna autem istarum auium, sicut & bestiarum non est, nisi propter cibum & mansionem.

sonem. Huius auis frequens vlulatus per noctē apud augures praesagium est mortis. Bubo stercorebus & alijs immunditijs pascitur: ab alijs volucibus odio habetur. Tempora nocturno tempore frequentat, vt de oleo lampadum fatiatur: in pennis tantum, & non in rostro aubus pradae similis videtur, sed in animo strate & virtute penitus dissimilis est. Qñ autem ab alijs auibus impugnatur, resupinum se vertit, & rostro, & pedibus se defendit, mures & vesperationes venat & comedit, & de nocte euagatur & circunuolet: per diē vero in parietum rimulis se abscondit.

De Mergulo quadam pulchra. Quæst. XXXIII.

DE mergulo autem, vt litera exigit nunc dicendum est. Mergulus ab assiduitate mergendi nomen assumpsit: saepe enim dimisso capite aurarum signa sub fluctibus colligit, & ante venientem aquoris tempestatem cum clamore litus petit. nam in pelago grauissimam esse tempestatem certissimum est, qñ Merguli fugiunt, vt dicit Isido. 12. Etymolg. Mergulus in arundinetis super ligna pauca nidificat, & miro quodam affectu naturæ pullos nutrit, & educat, qui mox nati matrem sequuntur, & varias pelagi vndas ascenderē, & descēdere nõ verentur. vermes aquatiles & pisciculos ad sui ventris facietatem, & ingluuiem venatur. In hyeme propter paucitatem motus impinguntur, in æstate autē propter libertatē volatus carnibus, & pinguedine depauperantur, qñ autem illum auis rapax persequitur, ad aquam refugiens merionis beneficio liberatur.

Quædam de Ibide quæ ciconia dicitur. Quæst. XXXV.

ORDO nunc est de Ibide, quæ Ciconia est dicere. Ciconia vel Ibis est auis fluminalis, quæ seipsam purgat rostro suo, quia qñ ciborū multitudinē sentit se grauata, aquā marinam intra rostrum recolligit, quam per anum ad interiora transmittit & infundit, quæ remolliendo cibi compacti duritiem, & mordicando intestina superfluum expellit & eicit. hæc auis serpentum ouis vescitur, ex eis gratissimam escam deferens pullis suis, vt dicit Isido. 12. Etymol. Ciconia quasi cum canna dicit, quia rostro percussio quasi cum canna sonitum reddit, veris est etiam nuncia, & in suo aduentu prædicat temporis nouitatem. serpentibus est inimica, rostro enim eos percutit, & interficit, deuorat, & deglutit: societatem humanam diligit: ideo super domos ab hominibus habitatas nidificare conuenit, & nidum suum primum, nisi fuerit inde eiecta, non dimittit de facili, sed in suo recessu circa hyemem terra replet nidum suū, & cum luto virgulas nidi, & spinas compaginat, ne aliquis ventus tempestuosus eum ēt in hyeme deiiciat, aut dissoluat: in reditu autem suo in vere eundē obinet, & renouat, & ab alijs nidum occupare volentibus protegit. Viuente foemina masculus secum aliam ad coitum non sociat, sed quoad generationis effectum foemina fidē seruat, in qua si masculus aliquo casu adulterium senserit, vltra cum ea non cohabitatur. sed eam rostro, si potest nimis verberat, atque necat, vt dicit Arist. alibi quā in nido masculus foeminā non calcet: & incubando super oua masculus & foemina per vices seruant: pullos suos miro affectu diligunt & custodiunt, & ex assiduo accubitu super eos plumas perdunt, masculus cñ est in pascuis foemina, nidum tenet, & è strio. Item vt dicit Ambrosius: Ciconiæ maria tranuolant, & collecto agmine ad regiones calidas simul volant, & in suo discursu comites habēt cornices, quæ ipsas præcedunt, & quasi Ciconijs ducatum

præbentes contra aues eis infestas pro viribus se opponunt, vt dicitur in Exameron. quamuis autem animalia venenosa comedant vt ranas, & serpentes. tñ venenum naturam earum non superat, nec mutat. idem. n. illis est refectio & nutrimentum, quod multis hoibus & alijs animalibus venenum est. vi enim caloris, qui in earum interioribus cōnatur, virtus veneni superatur & extinguitur. A pullis quoque suis in senectute pascuntur, nam nimia illis circa filios suos est pietas, & ideo quantum tempus expendunt in scribis educandis, tantum ipse a pullis vice reciproca nutriuntur, vt enim dicit Ambrosius, qñ primo pulli nascuntur, crura, & pedes, & rostra habent admodum valde nigra, sed deposita paulatim nigredine rubere tanto plus incipiunt, quanto plus quotidie senescunt.

Quædam de Cygno, qui & olor vocatur. Quæst. XXXVI.

NUNC de Cygno iuxta præcedentem ordinem dicendum est. Cygnus latine olor grece dicitur, q totus sit albus in plumis suis. Nulli enim inueniunt Cygnum nigrum: olor autem grece totum dicitur, vt ait Isido. 12. Etym. Cygnus a canendo est dictus, quia carminis dulcedinem modulatis vocibus fingit. Ideo autem canit dulciter, quia collum longum & reflexum habet, & necesse est vocem eluctantem per longum & reflexum iter varias reddere modulationes. Fertur autem hiper boreis montibus canentibus citharedis Cygnorum pullos aduolare de nidis, & apte concinere, vt ait Isidor. fm Martianum & Ambrosium: bonum prælagium euenturum existimant si Cygnus in nauigado canit, ut ait eunuchus.

Cygnus in auspicijs semper letissimus ales. Hunc o, tant nauis, quia non se mergit in vndis.

& ideo fuit apollini consecratus, vt ait Martianus: in alis eius maxima est fortitudo. Cygnus qñ est in amore quærit feminam, ei per cōplexionem colli blandit quasi eam attrahat ad se, & coniungit collum suum collo feminae colligando: post coitū vero femina percutit matē, & fugat ipsum, balneat autē se femina post coitū, similiter & masculus, anteq̃ sumat cibū, instante autē morte penna infixā cerebro canit, & aliorum animantū consuetudinē pro gemitu cantū reddit, vt dicit Ambro. plumam hēt candidissimā omni nigredine, vel colore alio carentē: canem vero hēt nigra, & ad digerendū duram. Collo in profundo aque mergit cibum suū, & incidit, cū piscibus nutritis ipsos non comedit: ideo si panis vel esca ei proiecta fuerit, piscibus ipsum sequentibus tradit: ipse de herbis & radicibus victū suū quærit: pedes hēt nigros & largos, & clausos, natationi valde aptos, quorū vno utitur pro remo in natando, alio pro gubernaculo in regendo: stagna & lacus inhabitat, & secus aquas nidificat, vbi semper pauca ligna coniecta sunt: super oua cubat & pulificat, pullos solicitē nutrit & educit, & eis rostro, & alis & sibilo suffragatur, & si quis appropinquauerit inter pullos & auē appropinquantē se opponit. Est autē auis magnæ carnositatis & pōderositatis corporis, ideo quietē diligit, & raro volat, tñ Cygni syluestres volatu forti collis extensis, & pedibus ad posteriora religatis feruntur, sed non sunt tanti corporis, nec pinguedinis quantæ sunt domiti, qui iuxta hominum habitacula sint nutriti, vt dicit Martianus.

Quædam de Onocrotalo. Quæstio. XXXVII.

NUNC autem de Onocrotalo dicendum est. Onocrotalus est auis sonum in aqua faciens, habet autē quosdam folliculos, in quibus primo cibū recipit, & receptū in sin vārem mittit: duos enim

Cygni de scriptio.

Onocrotalus duos habet uas tres, enim

enim habet vteros, in vno tantum cibaria recipit, in alio tñ digerit, primus est pro vesicula gutturis, vt dicit Isido. Onocrotalus dicitur auis cum longo rostro, & sunt duo gña: vnum aquatile, & aliud solitudinis. Qui autē in aquis manet est auis valde gulosa, qui rostrum in aquis mergens horridū sonū facit: præcipuē cum insidiatur anguillis, quas accipit, & subito deuorat, atque in aluū mittit: deinde ruminat atque fauces mouet, ac si cibum in ore receptum teneret. Hæc autem in littore quiescens rostrū suum sursum erigit, & sic ipsius acumine contra insultum accipitris se pramunit, vt sic securius dormire possit, vt dicit Isido.

Quædam de Porphyrione, quæ auis Pelicanus dicitur. Quæstio. XXXVIII.

POST hæc autem de Porphyrione consequens est dicere. Porphyriion auis quædam est, quæ alio noīe dicitur Pelicanus, & est auis Aegyptia habitās in solitudine iuxta Nilū, & sunt duo gña huius auis, vnum in aquis habitās, cuius esca sunt pisces: alterū est in terra habitās in solitudine, cuius esca sunt animalia venenosa, sicut sunt lacerta, & similia. Oīa quæ Pelicanus comedit, primo in aqua pede tingit, & intincta, quasi cum manu pede ori applicat, & apponit. Solus. n. Pelicanus præter Psittacum inter aues loco manet pede vititur. De Pelicano dicit gl. ordinaria & Hierony. Pelicanus est amator filiorū suorū, cum enim gignit natos, & incipiunt crescere, parentes suos in faciem percutiunt: propter quod ipsos mater repercutit & occidit: tertia autē die mater se in costa vsq; ad effusionē sanguinis percutit, & sanguinem calidū super corpora natorum suorū effundit, cuius virtute pullus primus mortuus reuiuiscit. Item glosa super locū illum palmi. factus sum, sicut Pelicanus &c. ait. Pelicanus filios suos dē occidere, & tribus diebus lugere, & tunc sanguinem suū super eos fundere, & sic eos viuificare. Item alia causa mortis pulloꝝ Pelicani assignatur in lib. de Animalibus orientalibus, cum dicitur. est inquit in Aegypto auis, quæ Pelicanus dicitur, auis magnarū alarum, & maxime maciei, quia quicquid deglutit, emittit per secessum lubricū: non habet intestinū, & ideo vsq; ad perfectā incorporationē non tenet cibū: hanc naturaliter odit serpens. Propter quod dum pro pastu mater exit, nidū ipsius per arborem pungit, & interficit filios suos, super quos mater rediens dicitur lugere, & tertio die, dum in pectore se vulnerat, sanguinē super eos effundens suos a morte suscitatur. ex sanguine autē sic copiosus effuso debilitatur mater, vnde pulli coguntur exire pro cibo, quorum quidam naturali affectu matrem debilitatam pascunt, quidam vero degeneres sunt, & de matre nullam penitus curam gerunt, quod diligenter aduertens mater receptis viribus filios se pascentes refouet & diligit: alios vero tanquam ignobiles & ingratos a se reijcit, secum conuenerit, aut permanere non sinens.

Mirabile de suscitacione Pelicani.

De Herodione, seu Falcone quadam pulchra. Quæstio. XXXIX.

POST hæc autem de Herodione dicere consequens est, qui Herodion, aut Herodius dicitur. est enim Herodius auis regia, prædæ avida, & manu gestantis assuetā. Est autē auis ad modum accipitris animosa, pauca quidem carnis restu spectu corporis sui, & est multæ plumositas, & id est lenissimi volatus, quia parū est in eo, qd aggrauat, & multū quod erigit atque lenat, ideo dissimilis est struthioni, vt dicit Gregorius, quibus similis sit ei in penna

Generositas Herodionis.

varia & eolore. Herodius magna est animositas, acutissimi pectoris, & fortis vnguis, & plus lædit prædā suā per ipsam irruendo pectore q̃ eam percutiat rostro, vel vngue: tanta est animositas, q̃ si prædam primo, vel secundo impetu non arripit, quasi vindictam de se petit: vnde si syluestris est, illo die vix prædā quærit, si vero domesticus, quasi præ verecundia euagatur per aera, & ad manum gestantis facilliter non venit, & tñc multum quasi degenerēse estimat, qñ de volucre quā impetit, non triumphat, vt dicit Greg. super psalmū. Item est auis quæ inter oēs aues prædā hēt affectū piū circa pullos, sicut dñ in Exameron: eodem inquit sedulitatis affectu quo proprios filios pascit, pari subministracione pullum ab aquila eiectum, siue non cognitum suscipit atq; nutrit, cadauera fugit, nec in famis vehementia carnes putridas tangit, sed laboris patiens abstinento expectat quousque prædam sibi congruā inueniat, quā acquirat: vt ait Gregor. Herodius est auis quæ vulgo falco dicitur, vel fulica, vt idē ait Grego.

Quædam de Charadrione. Quæstio. XL.

NUNC autem cōsequens est de Charadrione pertransire. Charadrion, qui grus dicit, a propria voce nomen assumpsit: talia enim voce sonat, vt dicit Isidor. est autē auis magnarum alarum & fortis volatus, aeris alta petens, vt videat ad quas velit pergere regiones, vt dicitur in Exameron. & est auis diligens suam speciem, & in societate viuens, habens regem, & ordine literato volans, vt dicit Ambrosius. ductor autē agminis quasi castigando, & arguendo voce ad rectos volatus cogit agmen, & si forte rauescit, succedit alia quæ supplet idē officium. Grues. n. voce praconia terram perunt, vt quiescant, & cum sederint, ad custodiam suū ordinant vigilias, vt alia securius conuiescant: vigilēs. n. per vnum crustant directæ, & lapillum tenent in pede, altero a terra suspensio, vt si casu aliquo dormierint, per casum lapilli excitentur, vt dicit Aristot. Item grues in iuuentute sunt cinerici coloris, sed quanto plus senescunt, tanto plus nigrescunt, & si qua earum a societate oberauerit, vociferando perditas locias aduocat & requirit. Grues etiam quando super se venientem Herodium, vel accipitrem respiciunt, rostrum suum superius erigunt, & prout possunt eū rostri acumine se defendūt.

Quædam de pupa aue immunda. Quæstio. XLI.

AMPLIUS autem de Vpupa dicendum est. Vpupa. n. vt dicit Isido. 12. Etymologiarū a græcis est noīata eo, q̃ stercore humana comedat, & tēnti simo nutriat. auis est spurcissima, & immunda, cristis in capite exeuntibus galactata, semper in sepulchris cōmorans vel in simo, cuius sanguine si quis se peruenerit dormitū pergens demones in somnijs se suffocantes videbit, cuius cor malefactoribus valet, nā in suis maleficijs eo vtuntur. Itē dicunt phisici, q̃ cū Vpupæ senescunt, ita vt nec volare, nec videre queant, pulli earum enellunt eis pēnas inualidas, & linunt eis oculos herbarum succis, & fouēt sub alis, donec recrescat plumæ earū, & sic renouatæ pfecte valent, & vidēt clarē, sicut & ipsi, vt dicit Isido.

Nota contra maleficos.

Quædam de Vespertione. Quæstio. XLII.

NUNC autem de Vespertione attingendū est. Vespertilio a tpe nomen sumpsit eo, q̃ lucem fugiens circunuolet in crepusculo vespertino, præcipiti motu attritus, & tenuissimis brachiorū membranulis suspensus. est autē animal simile mui non tam sonans voce q̃ stridore, specie

specie similis volatilibus, & quadrupedibus, quod in alijs auibz solet rarius reperiri, dicit glo. super Esa. c. 2. Vespertilioes lucem fugiunt, caeci. n. sicut & talpe; puluerem lingunt, oleum de lampadibus sugunt, & in rimulis parietu se abscondunt: frigidissima sunt natura, vnde sanguis vespertilionis linitus super palpebras non sinit crescere pilos, vt dicit Constantinus, & hoc forsitan est, quia sua frigiditate oppilat poros, quibus oppilatis non recrefcunt pilli.

Quaedam de Locustis, & vnde nomen sumpserint. Questio. XLIII.

DICENDVM aut est nunc de Brucis. Sed quia Brucis, & attacus, & accellabus, ac locusta ad idem pertinent: de eis simul dicitur. Locusta est dicta eo, quod pedibus est longa, vt haesta, & ideo graeci eam Astagon vocant, vt dicit Isidor. 12. Etymol. locusta regem non habet, & tamen ordinate progreditur per turmas suas, vt dicit Prouerb. 20. c. in glo. mutuo se deuant locustae, nam maiores madducant minores. In aestate apparent, in hyeme vero latent, & longiora habent crura posteriora quam anteriora, & sicut dicit glossa super Iohalem locusta primo est accellabus, & postea crescentibus alis fit locusta, & post laedit plus in iuuentute, quam est accellabus, quam in senectute quam est locusta: os habet quadrangulum, & pro cauda aculeum habet: crura sua sunt replicata, & inde reflexa: germina arborum & herbarum radicitus comedunt: a vento australi grauantur, & ad volandum incitantur, in vento autem septentrionali moriuntur: locusta in saliendo se erigit, & in erigendo cadit. de floribus amigdalinis impinguntur locustae. Locusta pro maiori parte venter est, & ideo infatibilis est, & vnicuius habet intestinum quod fame & immunditia semper est repletum, sed quoad viuunt semper esurit, & siquid inuenit viride, comedere non desistit: modico frigore quasi moritur & consoipitur, sed calore solis reuiuiscit, & ex eius stercore vermes grauantur.

Quaedam de Mustella. Questio. XLIIII.

NVNC de Ophimaco dicendum est, sed quia de eo iam est dictum ad alia transeundum est. sicut de Mustella dicamus, quae mus longus dicitur, vt ait Isidor. 12. Etymol. nam telon graece longum est dictum latine. haec ingenio est subdola, in domibus in quibus nutriti catulos trahunt: de loco ad locum sedem mutat, ne eius locus ab aliquo deprehendatur: persequitur serpentes & fugat, mures odit & eos manducat. Sunt autem duo genera mustellarum. Vnum est syluestre distans ab alijs quam graeci licidas vocant. Alter in domibus errans. Falsa autem est illorum opinio, quod dicunt eam ore concipere, & aure partu effundere. huc videtur Isidor. 12. Etymol. Passeribus & alijs paruis auibus insidiat, & eorum oua transglutit: filios suos aliquo casu in latibulo lesos vel mortuos quadam herba sanat, imò vt dicit Plinius, vt dicit Plinius, rutam comedit, & eius succo se perlinit, & tunc basilicum inuadit in trepida, & occidit, vt dicit Plinius. li. 8. c. 22. vbi dicit mustellarum virtus basilicis exitio est, cauernam basilici facilliter cognoscit, quam subintrans ipsum interim: est animal multum dormiens, & per somnum impinguitur, vt dicit Plinius. li. 29. c. 1. f. mustellarum duo sunt genera domestica & syluestris. vtriusque fel valet contra aspidem. nam earundem pudenda multum fetent, & serpentibus fetidis grauantur: earundem est carnes dicunt valere contra venenum. Mustella, n. cobusta, & in cineres redacta adhibetur salubriter, & est conueniens contra lethargicam passionem. Ita dicit Arist. li. 8. de Animalibus, quod mustella pugnata contra serpentes, quia vtriusque mures comedunt, & est animal

Duo sunt mustellarum genera.

velocis motus, & corporis flexibilis, atque valde mobilis, & instabilis: odore sagax: dorsum habet rubrum, & ventrem album: murat autem colore. nam in quibusdam regionibus in aliquo tempore anni tota pellis eius candida est praeter caudam: morsus eius malitiosus est aliter videtur: et eius vrina fetida est, sicut vrina muris.

Quaedam de Mure animali pusillo. Questio. XLV.

CONSEQUENS est de Mure pertanfire. Mus sicut Isidor. Etym. est animal pusillum ab humore dictum est: eo quod humore terrae nascatur. nam mus terra dicitur, & inde humus deriuatur. iecur muris in plenilunio crescit, sicut quaedam maritima, tunc augentur, quae rursus decrescente luna minuantur. dicitur mures forices, eo quod in modum ferrae rodunt & praecindunt. Mus sicut Arist. lib. 7. de Animalibus non potat, & si potauerit morietur. animal est gulosum, ideo a modica etia decipitur cum odore eius pronocatur. vrina eius fetida est, & contagiosa, & morsus eius venenosus: cauda quoque venenosa est. de muribus dicit Plinius. lib. 8. ca. 38. sunt quidam Mures pontici, qui congregant pabulum suum in fontibus suis, & in hyeme abscondunt & latitant in cauernis, quorum palatum in gustu sagacissimum est, & in olfactu: in autumno masculus & foemina spicas congregant, & mutuo se onerant super ventrem: per caudam autem masculus foemina, sic onusta ad specum trahit: exonerato autem fasciculo in cauernis, iterum redeunt ad laborem, & congregato fasciculo masculus super dorsum suum ponit, quae foemina versa vice onerat, & cauda eius ore tenens masculum pertrahit ad cauernam, & sic onera deferunt alterna, vt dicit ibidem. Item murium diuersae sunt species. nam quidam viuunt in domibus, & alij in campestribus, in aquarum & fluuiorum extremitatibus commorantur: quidam annum dimidiunt, quia per dimidium annum dormiunt, & per dimidium vigilat sicut gires, qui sunt sicut Plinius. bestiae nociuae in pluribus sunt ad medicinam apti: nam vt dicit Plinius. lib. 30. c. 6. murium cinis cum oleo & melle auribus instillatus earum dolorem sedat, & siquod animal aures intrauerit praecipuum remedium est fel murium, cum aceto tepiditer peratum instillare auribus. simus eius sicut Diofcoride, cum aceto tritus mundat alopecias, & custodit caput a casu capillorum tritum, & cum vino in potu sumptum ventrem miro modo soluit: pellis eius recens calcaeo superducta vulnera eius ad sanitatem perducit.

Quaedam de Crocodilo, & vnde nomen sumpserit. Questio. XLVI.

NVNC autem de Crocodilo ordinem litterae consequentibus dicendum erit. Crocodilus a croceo colore dicitur, vt ait Isidor. 12. Etym. est autem animal quadrupes in terra & in aquis valens, longitudine fere 20. cubitorum, dentibus & unguibus immanibus armatus. tanta est. n. duritia cutis eius, vt quauis fortes ictus lapidum a tergo recipiat, nihil omnino curet. nocte in aqua, die in terra quiet: oua in terra fouet, quae oua ouis anferis sunt maiorae: masculus & foemina vicem seruant. de hoc dicit Solinus in Polistor. c. de Aegyptio. Crocodilus animal quadrupes & in terra, & in flumine pariter valet: linguam non habet, maxilla mouet superior: morsus eius horribili tenacitate conueniunt stipanti se peccinatum serie dentium: plerumque ad 20. vlnas eualescit: qualia anferis edit oua; metatur locum nido naturali prouidentia, nec alibi fetus ponit quo cresceret. Nil aquae non potest peruenire: in partu fouendo masculus & foemina vices seruant: praeter hiatum oris, armatus est et unguum immanitate: noctibus in aqua degit, die humi acquie-

Murium variae sunt species.

Delphines Nili.

Crocodili infestissimi sunt hominibus in Aegyptio.

acquiescit: circumdatur cutis maxima firmitate in tantum, vt ictus quouis tormento adactos tergo repercutiat. Trochilos auis paruula, dum reduuias ciborum eius affecit, os beluae huius paulatim scalpit, & sensim scalpurigine blandieute aditum sibi vsque; ad fauces facit, quod enydros conspicatus penetrat beluam, populatque; vitalia exorsa exit alio. Sunt Delphines in Nilo quorum dorsa ferratas habent cristas, Crocodilos studio alliciunt ad nataudum: demersique; astu tenera ventriua subternantes secant, & interimunt. Praeterea habitant in insula Nili homines forma perexigui, sed audacia intempra praediti, vt Crocodilos se ferant obuios: nam haec monstra fugientes insequuntur, formidant resistentes, igitur capiuntur: subacti et intra aquas suas seruiunt, & perdomiti metu ita obsequuntur, vt immemores atrocitatis victores suos equitantes dorso vehant. Hanc ergo insulam & hanc gentem vbiicumque; indicio odoris persenserint, procul fugiant: in aqua obtusius vident, in terra autem acutissimum: in hyeme nullum cibum capiunt, quam et quatuor menses a principio brumae inedia exigunt. de hoc dicit ibidem, quod Crocodili infestissimi sunt hominibus in Aegyptio. Sed cum solenitas apidis dii Aegyptiorum celebratur, Crocodili cum sacerdotibus inducias habent, & atrectant lauantes. verum 8. die caeremonijs iam peractis velut reddita sequendi licentia soliram resumptum atrocitate. Dicit autem Plinius, nullum est animal, quod ex tam parua origine in tantam crescat magnitudinem, sicut Crocodilus: quoadiu. viuunt semper crescit: est autem animal valde gulosum, & multum comedit. vnde quae est saturatus iacet iuxta litus ructans praereptione. Dicit et physiologus, quod Crocodilus inuenit hostem iuxta litus, si potest ipsum occidit, & postea plorat super eum, ad vltimum autem deuorat ipsum, & dicit, quod existo fimo fit vnguentum, quo facies mulierum sollicitantur, vt fenex & rugosae ad tempus iuuenulae videantur. de Crocodilo multa Isidorus & Plinius dicunt.

Quaedam de Migale animali paruo. Questio. XLVII.

AMPLIUS autem de Migale dicendum est, est enim Migale modicum animal ad modum mustellae: gulosum, rapax, & dolosum. nam cum dolo rapit, quod ventri postea committit, vt dicit glossa. ordinaria super istum locum. mansuetum se fingit, cum aliquis appropinquat ei, ex timore, sed statim mordet, & venenum infundit. De migale dicit Arist. in lib. de Animalibus, quod equos & mulos resistit, & equae pregnantis maxime insidiatur: pugnata contra serpentes, & tunc armata se ratur.

Quaedam de Cameleonte, ac eius descriptio. Questio. XLVIII.

CONSEQUENS autem est nunc de Cameleonte dicere, quia est Cameleon bestiola parua varietate colorum resperfa, cuius corpusculum ad varios colores quos videt, facillima conuersione variatur, nec inueniuntur aliqd animal, cuius corpusculum, ita recipiat colorum diuersorum imitationem. Cameleon sicut Auicennam est stellio, quoad modum stelle lucet, & mutat colores, quia est animal timidum, & pauci sanguinis, colore. n. immutat, & est quadrupes habens faciem lacertae, & ungues acutos & recuruos, & corpus asperum & durum, cutem ad modum Crocodili. Item dicit Arist. lib. 2. de Animalibus, Cameleon est animal paruissimum simile lacertae, cuius latera sunt oblonga peruenientia ad inferius sui ventris, sicut lacertae & piscium, & mediu spondilium dorfi eius prominet, sicut mediu spondilium piscis, & facies eius est, sicut animalis compositi ex porco & simia, & habet caudam

Cameleon est pauidissimum alijs animalibus.

valde longam, & eius extremum est gracile valde, & habet pedes reflexos, sicut lacertuli, & quilibet pedum diuiditur in duo, & comparatio vnus pedis ad alterum est, sicut pollicis hominis ad residuum manus, & quilibet ipsarum partium diuiditur in digitos, & habet unguulas similes unguibus auium. totum corpus eius est asperissimum, & oculi eius perfunduntur, & sunt magni & profundi, & continentur a corio simili corio totius corporis eius, & non cooperit ab ipso, & girat oculos suos frequenter circumquaque, & alteratur color eius, & insufficit corium eius, & habet colorem declinantem ad nigredinem. Sunt autem in eo maculae nigrae, & haec variatio est in toto corpore eius & maxime in oculis, & in cauda, & est motus eius grauis valde, & in morte est turpis coloris, & id quod est in corpore suo est modice carnis, paru. n. habet nisi in capite & radice caudae, vbi habet modicum sanguinis, similiter habet in corde & in venis, quod patet ex erroribus ab eo factis in circuitu oculorum, & eius cerebrum est prope oculos. Si quis autem diuiserit corpus eius in duos, permanebit in operationibus suis per suum spiritum, & manet modicus motus circa cor, & non habet splenem: manetque in cauernis, sicut lacerta, vsque; huc Arist. Item dicit Plinius. lib. 28. c. 8. Cameleon est animal simile Crocodilo, solum curuatura dorfi & caudae amplitudine distans, nullum animal eo pauidius estimatur: ideo mutatur color eius, & maxime contra accipitres. attrahit. n. accipitres ad se volantes, & praebet ceteris animalibus voluntarie lacerandos. caput eius & guttur, si cum quercinis lignis accedatur hymbrem facere & tonitrua, Democritus asserit. sed hoc deridet Plinius. quaecumque enim sit animal inter mundana computatur, vnde super istum locum dicit Hesichius, macrescit & praere infirmitate mansuetum se fingit, aliis tamen est crudele. Dicitur Cameleon solo aere viuere, sicut talpa ex terra, & alic ex vnda, & Salamandra ex igne. vnde versus.

Quattuor ex puris vitam ducunt elementis. Cameleon, talpa, maris alic, Salamandra. Terra alit talpam: flamma nascitur Salamandram. Vnde sunt alicis cibis, aer Cameleoni.

De colorum mutatione in Cameleonte diximus super Deum. in c. 13. assignantes non fieri aliquam veram mutationem coloris in eo, sed ex repercussione aliorum colorum super Cameleontem hoc contingere, sicut ibi declaratum est ex fundamentis perspectiuae artis. Dixit enim Auicenna, quod ista mutatio fit propter timorem huius animalis, quoniam est timidum super omnia animalia, & sic in nobis est, quia color permutatur, quando timemus, aut erubescimus. In hoc autem diffiniendum est, quod aut constitemur in Cameleonte fieri mutationem coloris, ita quod videatur in eo color illius rei, quae sibi obijcitur, aut quod ad aliquam rem visam permutetur color eius, sed non ad similitudinem coloris rei obiectae sibi. Si autem dicamus primum. s. quod permutetur Cameleon ad similitudinem colorum omnium rerum obiectarum, sicut quod coiter dicitur, non poterit stare dictum Auicennae, quoniam timor quamuis in nobis causat quandam coloris mutationem ex subitanea fuga sanguinis a quibusdam membris ad animalia, tamen non fit talis color in timentibus qualis est color rei quam vident, sed causatur quaedam palliditas ex absentia sanguinis colorantis partes illas, in quibus est. Si ergo esset mutatio coloris in Cameleonte ad omnem colorem obiectarum rerum, impossibile est, quod ex timore proueniat, & tunc stabit necessario assignatio illa, quam posuimus in Deuteronom. in cap. 14. Si autem dicatur, quod Cameleon mutatur, quando videt aliquam rem, tamen non mutatur ad colorem illius, sed ad aliquem alium. dicendum est, quod fit ex timore propter fugam sanguinis, sicut dicit Auicenna.

Quare Cameleon mutat colores.

Quaedam

Quadam de Stellione, & unde nomen sumpserit. Quest. XLIX. F

Nunc autem de Stellione dicendum est, cum de eo litera agit, Stellio nomen sumpsit ex colore. est. n. bestiola tergo depicta lucentibus guttis in modum stellarum, de quo Ouidius ait.

Aptumque color.

Nomen habet varijs stellatus corpore guttis.

vt dicit Isid. 12. Etym. ubi subiungit. Stellio adeo scorpionibus est prius, vt visio eo pavor his incutiatur, & torpor. Plin. lib. 8. sicut, qd stellio maxime de rore viuunt: & quauis aial pulchrum, & depictum sit, multum tñ est venenosum, vt dicit Plin. lib. 29. c. 2. ex stellione pessimum medicamentum fit. nam cu fuerit mortuus in humo, faciem eorum, qui viderunt lentigine obducit: fel stellionum tritum in aqua mustellam dñ congregare. & est stellio genus lacerta reptile, & quadrupes habens pedes largos, digitos scissos ad modum manus, quibus rept ad domorum & murorum rimas, in quibus facit cauernas suas, & mutat spolum suum, sicut serpens, vt dicit idem, & latitat in hyeme in cauernis, & hebetatur visus eius. in vere aut exiit de cauerna lentius defectu visus mutat locum, & querit sibi locum & cauernam ad orientem, & continuo aperit oculos suos orientem, quousq; in oculo desiccat humor, & consumatur nebula, quæ oculis caliginem inducibat. Super lib. Prouer. c. 30. glo. innuit, qd stellio est aial velocissimum, tñ non pennatum, sed habilitate pedum reptit, & fodit parietes domorum, & muroium. Vterius aut de lacerta dicitur, quia tñ ad genus stellionis pertinet, de quo iam dictum est, non oportet vltra dici.

Quadam de Talpa, & eius descriptio. Quest. L.

DE Talpa igitur pertranseamus. Talpa est, quædam bestiola ad modum muris, de qua dicit Isid. 12. Etym. qd sit damnata cecitate perpetua in tenebris, est. n. absq; oculis. rostrum est habet ad modum porci, cum quo terram fodit & euerit, de quo dicit Isid. & radices sub terra comedit. solè odit & fugit, nec diu pot viuere super terram: nigram hæt pellem, villosam, & mollem, cura breuissima, & pedes largos, & distinctos ad modum manus. de Talpa aut dicit Arist. omne aial generans sibi simile hæt oculos, præter Talpam, quæ non hæt oculos apparentes, sed si quis incidit corium sub fronte, inueniet interius vestigia latentium oculorum, vt putauerunt aliqui, qd illud corium rumpitur præ angustia, qñ incipit mori, & tunc incipit aperire oculos moriendo, qui eos clausos habuit viuendo, de hoc Plin. lib. 10. cap. 59. liquidius audiunt Talpæ obrute terra densa, atque surdo naturæ elemento, & si hominem audierint fugiunt a remotis. De his autem intantum dictum sit.

C A P. XII.

Purificatio puerperæ.

5. di. c. hic quæ. & c. cum eni xa. & c. ad eius.

LOCUTVS QVE. est Dñs ad Moysen: dicens. Loquere filiis Israel, & dices ad eos. Mulier si suscepto semine pepererit masculum: immunda erit septē diebus, iuxta dies separationis menstruæ, & die octauo circumcidetur infantulus, ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium; donec impleantur dies purgationis suæ.

LOCUTVS QVE. In superioribus egerat legislator de immunditia quæ causabatur ab extra, hic aut agit de illa quæ provenit ab intra.

Et diuidit in quatuor partes fm, qd sunt quatuor immunditiae. s. de immunditia puerperæ, & de immunditia lepræ, & de semine fluente ac sanguine: de secunda. in c. seq. De tertia infra c. 15. in princ. De quarta infra 15. c. ad medium. vbi dñ. Mulier quæ redeunte n. 2. se. Prima in duas, qm primo agit de parientium pollutione, secundo de eorum purificatione. Secunda ibi. Cumque expleti fuerint dies. Iterum prima in duas, qm primo agit de purificatione illarum quæ filios pepererunt, secunda de eis quæ filias genuerunt, secunda ibi. Si autem feminam. Circa principium dñ. Locutusq; est dominus ad Moysen dicens. Hic ponitur istud caput orationis: qm ea quæ supra dicta sunt, pertinebant ad aliam narrationem. Iam puritatem in c. bis, hic aut de parientibus agit. vt ergo inter hæc diuersitas appareat, ponitur istud caput orationis, nec ex hoc concluditur, qd ista fuerit alia locutio a superioribus. s. facta per aliquam interpolationem, de quo magis diximus supra r. c. Loquere filiis Israel, & dices ad eos. Oes iste leges soli Moyse dabantur, ipse aut debebat ea postea populo promulgare. non enim decebat, vt oia per se Deus proferret, vt declaratum fuit Exo. 20. c. & fuit ista lex de purificatione parientium data tunc, cum tabernaculum factum est, & non decuit ante dari, quia ista est lex de immunditia quadam, quæ considerabatur respectu ingressus sanctuarii, & in tangendo res sacras solum fm, qd habetur in litera cum dicitur. Oe sanctum non tanget, nec ingredietur sanctuarium, donec impleantur dies purgationis suæ, sed ante hoc non erat fabricarum sanctuarii, ergo non erat necessarium dari hanc legem.

An Iudæi obseruent nunc istam legem de purificatione post partum. Questio. I.

QUAERET autem nunc aliquis de obseruatione huius legis, an obseruetur nunc apud Iudæos. Et in respondendum est, qd de rebus antiquis vsq; ad Christi natiuitatem & expulsionem Iudæorum de Ierusalem non fuit dubium istam legem obseruatam fuisse. nã & in saluatore nostro Christo hoc obseruatum est, sicut habetur Luc. c. 2. cum dñ postquam impleti sunt dies purgationis eius fm legem Moysi ruerunt illum in Ierusalem, vt sisterent eum coram dño, sicut scriptum est in lege dñi & c. in quibus non solum innuit, qd ista in Christo, tñ tps obseruata sunt, sed et qd in oibus obseruabantur. Nunc aut dicendum est, qd ista non obseruantur, non quidem, vt aliqui imperiti dicunt, qd Iudæi ista obseruare non audent metu principum Christianorum, qm et si principes sub mortis interminatione eis ista mandarent, non obedirent preli gentes mortem si essent veri æmulatores paternarum traditionum. nam qd legem est, qd Iudæi ista nunc obseruant. nam istud præceptum concernit duo. s. sacrificium parientium, & abstinentiam ab ingressu Sanctuarii, neutrum aut horum nunc possibile est. De primo, qm nulla sacrificia in aliquo loco offerri poterant, nisi vbi iussisset dñs, & esset statutus locus, & hoc in terra promissionis, nunc aut cum extra terram illam sint, nullatenus offerre poterunt, ideo nec qñ erant in terra promissionis poterant offerre sacrificia in oī loco, sed solum in illo loco quem dñs elegisset, vt habet Deu. 12. c. cū dñ. caue ne offeras holocausta tua in oī loco quæ videris, sed in eo quem elegerit dñs in vna tribuum tuarum offeres, & facies quodcunq; præcepi tibi, ideo si aliquis veller in terra promissionis facere altare specia liter in aliquo loco, ad offerendum victimas, præterquam in loco quem dñs elegisset, habebatur tanquam idolatrarum, & alij

Hæc est lex de parientibus.

Præceptum hoc duo concernit.

& alij insurgebant in eum, vt eum perderent, sicut de A duabus tribubus, & dimidia quæ edificauerunt altare circa tumulos Iordanis, vt habetur Iosue. 22. c. non est igitur hic locus Iudæis fabricandi altare, nec offerendi sacrificia, cum sint extra terram promissionis, & dñs non elegerit aliquem istorum locorum, ergo lex ista quantum ad partem illam, in qua iubet, qd offerantur dño quadam sacrificia in emundatione parientium, in terra ista a Iudæis compleri non pot. Constat tñ ista lex in abstinentia ab ingressu sanctuarii, & a tactu sacrarum rerum, & quantum ad istam partem compleri non pot, qm iã non est aliquod sanctuarium ad quod accedere debeant, vel aliquæ res sacra a quibus abstinenti sit. Ideo et quantum ad hoc non seruat. Iudæi tñ fm qd ab antiquo habuerunt quadam synagogas, et qñ erant in terra promissionis, in quibus solum audiebant verbum Dei, & non faciebant aliqua sacrificia: ita nunc hnt, & ista loca apud eos aliquo sancta sunt, & in his conantur ipsi obseruare hanc legem. s. qd femina parientes abstineant ab ingressu illarum synagogarum per tñ tps, qm hic iubetur, nec tñ obligantur ad hoc, qm non sunt ista loca, qd pnt vocari sanctuarium, & ideo quis hodie maneret ista lex, possent feminae Iudæorum introire in synagogas istas in tpe, quo vetatur hic accessus ad sanctuarium, & sic dicendum, qd non obseruant Iudæi nunc istam legem, nec pnt. Mulier si suscepto semine. Hic ponit regula de mulieribus quæ pariant filios quanto tpe abstinerent deant ab accessu sanctuarii, & dñ, qd si mulier suscepto semine peperit masculum immunda est, in quo videtur superabundare illa particula si suscepto semine: qm manifestum est, qd femina non possunt concipere, nisi semen suscipiant a viris. ponit tñ sacra scriptura hoc ex superabundantia, sicut interdum circa quadam alia solita est facere.

Regula de muliere pariente filios quanto tpe abstinere debebat ab accessu sanctuarii.

An ista particula, scilicet mulier si suscepto semine ponatur ad excusationem beatæ Virginis, quanquam ipsa non vteretur hoc privilegio. Quest. II.

SCIENDUM tñ qd aliqui volunt istam particulam fuisse positam propter Virginem benedictam quæ Christum peperit sine semine, & fuit exempta ab hac lege, cū tñ obseruauit tpa purificationis non fecit tanquam legi subdita esset, sed ex humilitate & ad tollendum scandalum. nam si viderent Iudæi, qd beata Virgo non obseruabat leges purificationis aliarum mulierum, existimassent eam extra omnem legem actum profanam, & tentarent eam punire pena fractoris legis, quod non decebat, & eo modo Christus circumcissionem accepit, quam nullum a quo mundaret hærer pntm. Ad hoc aut dicendum est, qd non pot stare, quia si ista lex fuisset data spaliter in ista particula propter beatam Virginem, oportebat, qd ei aliquid profecisset, alioquin frustra daretur, qd absurdum est, sed nihil profecit, nec poterat ei proficere, ergo non fuit data propter ipsam. hoc patet qd dñ hic, mulier si suscepto semine. Si aut per hoc debisset excusari beata Virgo, oportebat qd cõstaret de ipsa, qd concepisset filium nullo semine suscepto. Sed hoc cõstare non poterat, quia oes feminae qd concipiunt naturaliter, primo suscipiunt semen, nec vnq; aliter visum est, nec fieri vllatenus pot, ideo qm beata virgo genuit Saluatorem, existimauerunt Iudæi, qd ex semine concepisset. Vñ aliqui putabunt Christum fuisse natum ex aliquo viro adulterino, cū Ioseph maritus Virginis videret impotens ad gñandum, & ideo dicebat eum ex fornicatione genitum, sicut habet Io. 5. c. vbi Iudæi exprobrantes Xpm dixerunt. nos ex fornicatione nati non sumus. q. d. non sumus nati ex fornicatione, sicut tu. Alij autem qui sanioris animi erant, existimabant Xpm esse filium Ioseph, vt habetur Luc. 3. c. cum dñ, & ipse Iesus erat incipiens quasi annorum 30. vt putabat filius Ioseph. igitur siue boni animi, siue mali, tpe quo Xps natus

est, existimauerunt eum ex semine genitum, dato ergo qd beata Virgo nolens obseruare legem purificationis aliarum mulierum iuaret se ex hac particula. s. mulier si suscepto semine, nullus sibi crederet, & permitteret ei exemptam esse ab hac lege. qm quauis non desiceret sibi ius, deficiebat tñ pbatio iuri. non ergo Deus fecit apponi hanc particulam ex hac causa, quia sciebat qd nullo modo beata Virgo poterat ex hoc tueri quin subiret legem aliarum mulierum. Itē si ista particula fuisset expressa pp beatam Virginem, ipsa tentasset immunē esse a lege purificationis, nolens purgari, sicut alia mulieres faciebant. sed hoc non factum est, quia ipsa voluntarie se submisit legi, ergo non fuit, ppter ipsam expressa. Si dicas, qd beata virgo non tentauit exemptam esse ab hac lege, quia non poterat probare se conceptissimam sine semine, non stat: quia Deus potuisset ad hoc facere miraculum, vt patet fieri hmoi cõceptus, & non solum hoc potuisset, sed et debuisset facere, vt ista particula quæ ipse ponit fecerat in lege ad eximendam beatam Virginem, ad legem cõem non maneret inutilis, sicut pro quibusdam alijs rebus minoris necessitatis Deus sepius miracula agit. non ergo pot dici, qd ad hoc ista particula fuerit. Dicit autem aliquis, qd quauis beata Virgo non potuit eximi a lege cõi aliarum mulierum existentibus eis qd exiterunt, & si tentasset exemptam fore, & quanquam non deceret, vt et ipsa exempta esset fm actum ab obseruatione istius legis, tñ cõueniens fuit, vt hoc exprimeret propter beatam Virginem, vt saltē hærer hoc privilegium, quanquam eo non vteret. Ad hoc respondendum est, qd hoc non stat cõuenienter. Nam si beata Virgo eximeret ab hac lege cõi, hoc esset, quia illa lex esset lex alicuius peccati, sicut illa lex, qd oes qui nascuntur ex propagatione seminis, nascantur cum peccato originali: a quo beata Virgo exempta fuisse pie cõstemur, aut possumus cõfiteri. Aut esset aliqua lex, quæ præsupponeret peccatum, sicut si in aliqua lege induceret aliqua pena propter aliquod peccatum, ab illa cõueniens erat beata Virgo liberari. sed ista lex quæ est de purificatione post partum continet actum virtutis. factum latit: et non præsupponit aliquod peccatum, quia ex eo qd aliqua mulier concepit & purificat non peccat: ideo non oportebat vt ab hac lege virgo benedicta exempta esset. Item patet hoc: qm ista lex purificationis datur ppter immunditiam corporalem ipsarum parientium. s. qd sanguis fluit. De beata Virgine dicendum, qd ipsa mundior fuit ceteris mulieribus in partu suo: non tñ ex hoc tollitur quin aliquis sanguis fluxerit ex utero eius, sicut ex alijs mulieribus, quam quæ non in tanta multitudine. Nec aliquis poterit hoc subterfugere dicens, qd iste fluxus sanguis post partum proueniat ex eo, qd mulier a viro cognita est, quod non fuit in beata Virgine, cum non sit cognita a viro. nã iste sanguis fluens in mulieribus non est aliquo modo in semine ex parte viri, tanquam ex causa materiali, ita qd ex illo fiat, nec tñ ex causa efficiēte ita qd semine virili agente resoluatur, & fluat iste sanguis in femina: qm foemina, cum tñ in virginitate, si ad adultam etatem peruenerint, fluxum menstruorum patiuntur, a viris tñ incognita sunt. Sic ergo fieri potuit, & satis cõueniens est dici, qd aliquis sanguis effluxerit de utero beatæ Virginis, postquam ab utero saluator exiit noster. Sed propter istum sanguinis fluxum mulieres immundæ erant, ergo sine præiudicio dñi non stræ videtur satis posse dici, qd in ea fuit id propter quod ista lex data est, & qd ipsa debuit rationabiliter eam obseruare. Item patet adhuc magis hoc. nã id quod adhuc aliqui adducunt in defensionem huius positionis nihil valet: dicunt enim hoc debere fieri in mulieribus, quæ ex semine conceperunt, sed beata Virgo non concepit ex semine. Dicendum est, qd hoc non potest stare, qm non ideo mulieri ista purificatio imponitur, quia

An fuerit cõueniens qd beata Virgo hnt hoc privilegium et si illo non uteretur.

Virgo non contraxit originale.

Beata uirgo in suo partu alijs mulieribus fuit mundior infra q. 25.

Etiã nide infra q. 25. sed ad uerue lector, quod

ista no snt
pradican-
da in in-
gua Hispa-
nica, sine
Italica po-
pulo rudi,
quia can-
dalizabit:
immo po-
rius arce-
di sunt sim-
plices ne
ist' au' ut
quia non
oportet
eos sapere
plur' q' o-
portet: di-
cenda, er-
go snt ista
coram ui-
ris sapien-
tissimis, q'
non scan-
dalizant,
sed potius
gaudent de
ueritate
cognita.

quia a viro cognita est, sed quia sanguine fuit, sed in beata Virgine sicut supra dicta potest dici satis rationabiliter, quod fuerit aliquis fluxus sanguinis post partum, ideo debuit subijci huic legi, patet antecedens, nam si propter susceptionem feminis induceret ista purgatio, quicunque foemina cognosceret carnaliter, debebat sic expiari, sed falsum est, quia siue vir cognouisset millesies aliquam feminam, aut femina decies millesies cognita fuisset a viro vel viris, non debebat in ea seruari ista lex purificationis, sed debebat semel lauare corpus suum, & sic mundabat sufficienter, & poterat intrare Sanctuarium, nec manebat ista immunditia, nisi per unum diem ad plus, ut habetur infra 15. c. cum dicitur vir de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua oem corpus suum, & immundus erit usque; ad vesperum: vestem & pellem quam habuerit lauabit aqua, & immundus erit usque; ad vesperum: mulier cum qua coierit lauabitur aqua, & immunda erit usque; ad vesperum, patet igitur, quod non imponatur ista lex purificationis propter feminam cognitam esse a viro, & sic ex hac parte non poterimus magis excusare beatam Virginem ab hac lege quam aliquam aliam feminam. Quod autem propter sanguinem fluxum post partum imponatur ista purgatio, patet in litera cum dicitur ipsa vero, 33. diebus manebit in sanguine purificationis sue: oem sanctum non tanget, nec ingredietur Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis. Patet ergo quod propter sanguinem inducitur ista purgatio, & ipse fluxus sanguinis est immunditia, a qua debet haec mulier purgari cum dicatur, manebit in sanguine purificationis suae, quod est intelligendum per hipallagiam, id est in purificatione sanguinis sui. Patet autem hoc adhuc magis, quia quicunque fluxus sanguinis siue menstrualis, siue alias accidisset, mulier immunda erat, & manebat toto illo tempore fluxus sanguinis & menstruorum separata a rebus sanctis, ut patet infra 15. c. Quod enim in B. Virgine fuerit aliquis fluxus sanguinis, concessum est, ergo in ea potuit habere locum ista lex, & debuit.

An beata Virgo fuerit obligata huic legi de purificatione, ita quod non obseruando eam peccaret mortaliter. Quaest. 111.

NVNC autem inquirendum est, an B. Virgo fuerit obligata ista legi, sicut quilibet alia mulier: ita quod non obseruando eam peccaret mortaliter, sicut peccaret alia femina non obseruans. Dicunt aliqui, ut supra tangebatur, quod non tenebatur legi, sed sponte se purificauit. Primo quia ex tenore legis apparet eam esse liberam a lege, nam dicitur, mulier si suscepto semine masculinum peperit, &c. sed ista non suscepit semen, ergo non habebat locum in ea dispositio legis. Secundo dicunt aliqui, quod iam transfereatur tempus obligationis legis huius, quia natus erat Christus, ideo non obligabatur virgo ad hoc. Tertio quia purgatio, vel purgatio non fit, nisi in illis, qui haberent aliquam impuritatem, sed non fuit in domina nostra aliqua impuritas, ergo nec purificari tenebatur. Quarto quia dicit beatus Bernardus, quod domina nostra nihil purgandum habuit, ergo purificari non obligabatur. Quinto quia dicuntur in Anselmo, quod haec virgo debuit nitere ea puritate qua maior sub Deo non posset intelligi, ergo nihil impurum habuit, & ita neque poterat purificari. Respondendum est dupliciter ad quoniam. vno modo dici posset secundum quod dicunt aliqui, quod quamquam ista particula, quae hic habetur, mulier si suscepto semine peperit filium immunda erit, videatur aliquo modo saltem in superficie excusare B. Virginem, tamen ut probatum est ista particula non dicta fuit propter ipsam, ideo non excusabitur, nam in legibus humanis sic est, quia lex debet interpretari secundum intentionem legislatoris. & quamquam lex videatur aliquid dicere in verbis, si tamen illud con-

flet repugnare intentioni legislatoris non obseruabitur, quia ille fraudem facit legi, qui verba legis amplectitur, sed legis nititur voluntate, ut habetur. ff. de legibus. l. fraus. & in l. praecedens. ergo non iuuabitur Virgo beata ex hac particula, cum constet quod non fuerit dicta propter ipsam, & sic videbitur obligata esse huic legi. Item magis patet, quia ista clausula, non solum dicta fuerat propter B. Virginem, sed et si constaret de quacunque alia foemina, quod genuisset sine suscepto semine non excusaretur ab hac lege. quod apparet quoniam illa femina fluere sanguinem immediate post partum, vel per aliquot dies, cum hoc non proueniat ex semine suscepto, & sic ista pollueret Sanctuarium contaminando illud sanguine, tamen infra 15. c. dicitur, quod quae feminae sunt in fluxu menstruorum, vel sanguinis, aut quocunque; immundae sunt, non debent accedere ad Sanctuarium, nec tangere aliquas res sacras, ergo quaeuis feminae, nunquam conciperent suscepto semine, sed essent oem in virginitate exites, sicut virgo domina nostra, tamen abstinuerunt in veteri testamento ab ingressu Sanctuarium, & accessu ad res sacras per istam legem purificationis, sic igitur domina nostra quamquam virgo conceperit, si tamen aliquem sanguinis fluxum post partum passa est, incurreret in id propter quod alijs feminis iniungebatur lex purificationis, & sic deberet esse huic legi obligata. Nec ista particula, si suscepto semine aliquid professe videtur ad excusationem eius, nam non fuit positum ad aliquid specialiter significandum, sed ex superabundanti, sicut aliquae particulae ponuntur in sacra scriptura. est. n. in sacra scriptura, & tamen vsu istius modus loquendi per figuram pleonasmum, ut cum dicimus ore locutus est, vel oculis vidit eum, nam constat nullum, nisi ore loqui posse, nullum quoque videre nisi oculis. Sed si tunc quaezatur, an beata Virgo peccauisset si non obseruasset istam legem purificationis, cum videatur esse subiecta ei. Respondendum est loquendo siue iudicio domini nostrae, & ex ratione propter quam lex introducta est, teneri ipsam ad istam legem, sicut alias feminae tenebantur. Sed quamquam non obseruasset hanc purificationem secundum aliquos, non peccabat vilatenus, & hoc propter duo. Primo quoniam ista lex de purificationem, quoniam domina nostra peperit, desinebat obligare, quia vetus testamento non fuit datum ad semper, sed tanquam quaedam dispositio ad nouum testamento, quod melius & perfectius erat, ut ait Apostolus ad Hebraeos. 7. c. legislator autem noui testamenti fuit Christus. ideo nato illo incepit aliquomodo nouum testamento, & vetus desinit obligare: ideo nulla ceremonia de antiquis in veteri testamento habebat iam obligationem. & quamquam non obseruarent eas Iudaei, non videbantur peccare, nisi in quantum quod conscientiam agerent. s. quod si Hebraei intelligent nato Christo se esse obligatos ad obligationem caeremoniarum veteris testamenti, sicut ante erant, quamquam veraciter non essent obligati, tamen quia contra conscientiam agebant, peccabant non obseruantes, id enim quod non est ex fide, peccatum est secundum Apostolum ad Romanos. 14. c. si tamen intelligerent se non esse obligatos ad istas obligationes seu obseruationes, cum sic realiter essent, non peccabant non obseruando, sicut distinguit Apostolus ad Romanos. 15. de illis qui distinguunt tempora ad obseruationem legis in caeremonialibus, sic autem de domina nostra erat, quoniam ipsa erat sciens, quoniam obligabat praecipua veteris testamenti, vel quoniam obligare desinebant: quoniam Deus eam repleuerat altissima sapientia & charitate. ideo non agebat contra conscientiam dato, quod non obseruasset istam legem purificationis: quam ob rem non peccabat. Secunda ratio huius est, quoniam quamuis ista lex ex tenore suo omnes comprehenderet, tamen sicut ille qui legem imponit, legi non subijcitur, quamquam ipsa vniuersaliter lata sit, & ipsa mater legislatoris debet habere priuilegium, ut legi non subdat, Christus

Dato, quod oes mulieres Hebraeae peccauerunt in virginitate & hoc constaret, erant obligatae huic legi ne intrarent in immunditia sanguinis ad Sanctuarium.

An B. Virgo peccauisset si non obseruasset hanc legem purificationis.

Christus enim legem istam tulerat, quia quamuis ex tempore humanam naturam assumpserit ab aeterno, tamen Deus erat, & ipse est qui totam veterem legem tribuit, igitur rationabile valde erat, ut domina nostra, quae eius vera mater erat, huic legi non subderetur, hoc autem ipsa sciebat, ideo quamquam non obseruasset istam legem, non agebat contra conscientiam, cum sciret se exemptam ab illa, ideo non peccaret. Secundo modo potest responderi ad quoniam, quae aut petitur, an vere fuit obligata mater Christi huic legi, vel an secundum tenorem huius legis Moyse de parentibus, quae hic ponitur, censendum erat, quod esset obligata. Si de primo quaezatur, dicendum quod non potest constare, quia non constitit in iure, sed in facto, & ea quae sunt facti non possunt probari, nisi per assertionem historicam. Si petatur de secundo. Dicendum, quod certum est dominam nostram fuisse obligatam huic legi de purificationem post partum. Primum patet, quia dato, quod constaret eam ex tenore, aut vigore legis obligatam esse, poterat tamen ea dispensari, ut non se purificaret, & iam non teneretur, & quia de hoc non constat, cum constet in facto, non poterit responderi. Etiam posset cogitari, quod tempus obligationis legis erat iam praeteritum, & ideo cessaret iam obligare, ideo firmiter per certitudinem asserere, quod fuerit obligata legi non possumus, cum potuerit cum ea esse dispensatum, & non solum dico hoc de Beata Virgine, immo de quolibet muliere Iudaeae, quod de nulla eorum possumus certe asserere, quod fuerit obligata huic purificationem post partum, quia poterat esse cum ea dispensatum. Sic patet de illa lege, quae ponitur de loco immolationis, quod si homo quilibet de Israel occiderit bouem, aut ouem, vel capram, & non obtulerit ad ostium tabernaculi, reus erit sanguinis, quasi sanguinem fuderit, sic peribit de populo suo. Ex tenore enim legis illius constat, quod omnes tenebantur ad praestandum oblationes suas coram ostio tabernaculi, & nulli licebat alibi offerre sub poena mortis, & tamen quidam fuerunt liberi ab hac lege ex speciali dispensatione, ut Samuel, David, Helias, Manue, pater Sansonis, ut ostendimus infra 17. cap. & sicut de istis scimus, ita poterant esse multi alii, cum quibus Deus super hoc dispensauit, & sit nobis ignotum. Hoc modo de nullo homine possumus per certitudinem asserere, quod sit obligatus, aut fuerit alicui legi caeremoniali, id est quae non erit de lege naturae, quia poterat esse cum eo dispensatum, sed de quolibet possumus dicere, an sit obligatus legi alicui secundum tenorem, vel rigorem legis. Et ideo sicut non asserimus quid de facto fuerit, quia est praesumptio, ita est econtrario insania asserere, quod Domina nostra de facto non fuerit obligata huic legi, quia non poterunt ostendere exceptionem ab hac lege, quia de facto nemo ostendet, quod cum ea Deus dispensauerit. De iure autem constat esse subditam, scilicet de rigore, ideo temerarium esse asserere eam non fuisse huic legi obligatam, licet deuotum putetur a quibusdam. Secundo autem erat quod de rigore legis, & tenore eius erat illi subdita, & hoc apparet, quia ipsa erat mulier Iudaea, & de stirpe Iudaeorum, & paries masculinum, ideo obligatur se purificare. Item si non esset Virgo obligata huic legi, aut hoc esset, quia non erant in ea conditiones legis, aut quia lex non habebat vim obligandi eam: primum non conuenit, quia nihil in ea deerat de conditionibus legis: secundum multo minus stat, quia si ista lex non haberet vim obligandi eam, nullum praecipuum legis Moyse eam obligaret, & ita non teneretur custodire sabbatum, & liceret ei introire in Sanctuarium, & manducare carnes suillas, & haec sunt absurda, & illa nemo concedit: ergo non est verum, non esset obligata legi, erat ergo obligata, sicut caeterae mulieres. Et secundum hoc respondetur ad ea, quae dicuntur in primo dicendum, quod illud verum est.

Alph. Tost. super Leuit.

bum non eximit dominam, si suscepto semine masculinum peperit, ut dictum fuit supra. Et aliqui dicunt, quod non eximit eam, quia illa conditio non cadit super illam ablatiuum, suscepto semine, sed super illud verbum, peperit: & ideo cum non ponatur illud, ut conditio non obstat. Sed dicendum, quod hoc non stat, quia licet ablatiuus ille aliquid faciat, non stat hoc in Virgine, quia non suscepit semen, ergo oportet aliter accipi. Dicendum ergo, quod non ponitur illa particula ad distinguendum. Nam tunc praesupponeret lex quod aliqua feminae pariebant suscepto semine, aliae non suscipiendo semen, sed hoc non praesupponitur, immo putabant Iudaei, quod nulla mulier conciperet, neque pareret, nisi suscepto semine, ergo non est ad distinguendum. Secundo, quia etiam si aliqua mulier pareret non suscepto semine, ad hoc quod non seruaret legem purificationis, oportebat ut constaret, quia cum omnes parerent suscepto semine, & cogere Iudaei ad obseruantiam istius legis mulieres, cogere indifferenter omnes, nisi aliqua esset quae ostenderet se conceptisse sine semine, & hoc nulla poterat ostendere, ideo superuacuum hoc erat si hac intentione poneretur, cum nunquam ista lex posset habere locum. Tertio, quia si poneretur hac intentione, ut aliqua mulier per istam conditionem excusaretur, vel eximeretur ab hac purificationem, esset lex rationalis: nam purificationis causa semper manebat. Fiebat namque purificationis ista propter fluxum menstruorum sanguinis quasi menstrualis, ut patet in litera cum dicitur, quod mulier si parit masculinum, manebit septem diebus separata iuxta legem menstruatae, & si parit foeminam erit quatuordecim diebus separata, & de sequentibus diebus dicitur, quod dicitur erit in sanguine purificationis suae, & tamen fluxus sanguinis quasi menstrualis, ita esset in femina, quae pareret non suscepto semine, sicut in alijs quae parunt suscepto, cum quoque patiantur menstrua et ante conceptum, ergo non esset lex rationalis, quod purificarentur quodammodo, & non aliter cum in utrisque existeret eadem immunditia propter quam fiebat purificatio. Quarto quia si lex ista cum ista intentione poneretur, propter solam virginem poneretur, quia ipsa sola peperit sine semine suscepto, & ideo faceret Deus eam seruari, quod virgo non purificaretur, quia alias superuacuum erat ponere legem, quae nunquam seruanda esset, sed virgo seruauit istam legem, sicut caeterae mulieres, ut patet Luc. 2. ergo non fuit posita illa particula ad distinguendum, ut haberet locum in virgine. Sed dicendum est, quod ponitur illa particula superuacua quantum ad sensum secundum morem loquendi scripturae sacrae, quae circa talia tenens modum loquendi iudaicum ponit aliquas particulas sermonis superuacuas iuxta morem idiomatis. ponitur tamen hoc in quantum praesupponitur, quod oes foeminae pariunt suscepto semine cum hoc sit naturale, & apparet quod sacra scriptura habeat alios modos loquendi tales. nam infra 19. c. dicitur, homo si dormierit cum muliere coitu feminis, & tamen manifestum est, quod non poterit quis dormire cum muliere, nisi si coitu feminis, quia hoc est dormire cum muliere. Etiam infra c. 20. dicitur, quod dormierit cum masculo coitu femineo. & tamen manifestum est, quod si coeat masculus cum masculo non potest esse nisi coitus femineus, quia semper alter de masculis in tali casu se habet, ut femina. s. patiens & suscipiens. ergo sicut istae particulae ponuntur hic superuacuae, & non ad faciendum dominam aliquam. ita ponitur ista hic. suscepto semine, sed utrobique ponuntur istae particulae, quasi generale sit hoc. s. quod ois coitus cum femina sit feminis, & ois coitus cum masculo sit masculus, & sic in presenti ois partus foeminae sit suscepto semine. & tamen si accideret esse partus sine semine, esset ead. lex, quae est ead. ratio purificationis. s. fluxus sanguinis vel menstrualis. Cum autem dicebat scriptura quod non obligabatur domina nostra, quia iam transfereatur tempus huius

Ista particula, mulier si suscepto semine non eximit dominam a lege purificationis.

Nota modum loquendi sacrae scripturae.

huius legis. Dicendum, q̄ non fiat satis: primo, quia tunc non solum cessaret obligatio huius legis, sed & totius legis Moyſi, quia non cessauerunt quædã leges ante alias, sed tota legislatio habet eundem vigorem, & ita iam non tenerentur ad custodiam sabbati, neq; ad aliquid de tota lege, quod nõ est satis secure dictũ: nam licet in Christo cessauit obligatio veteris legis, nõ tñ in natiuitate, sed vel in morte, vel post Euangelii publicationem. Secundo, quia tñ non solum Domina nostra non esset obligata ad hanc purificationem, sed etiam nulla de mulieribus Iudæorum, si iam cessasset obligatio legis, & tamẽ illi qui volunt eximere virginem hoc faciũt quasi in priuilegium, vt ipsa sola nõ teneretur huic legi, cum cætera obligata essent, ideo non fiat hoc modo. Ad tertium cum dicitur, q̄ non est purificatio, nisi de aliqua immunditia, dici potest q̄ illa fuit in Dña nostra, & non est hoc inconueniens, quia non est ista immunditia peccati, sed natura, & quodlibet tale ponimus in hominibus veris, cum ponamus in ea emissionem fecum, & fluxum vrinæ, quæ naturales impuritates sunt, & tamen immunditia, de qua fiebat hic purificatio, erat fluxus menstruorum, vel sanguinis quasi menstrualis, ergo esset in illa, & non est inconueniens. Sed adhuc dicendum, q̄ dato quod in Domina nostra non esset fluxus menstruorum, vel non fuisset in partu, sicut aliqui volunt, adhuc haberet ipsa, de quo mundaretur: nam immunditia est duplex, scilicet naturalis, vel realis, & legalis: immunditia naturalis est, quæ vere est in aliquo sine aliqua æstimatione legis, sicut esse leprosum, vel fluentem semine, vel pollutum esse tangendo rem immundam, scilicet leprosum, vel fluentem semine, aut morticina, vel ster cora. Legalis immunditia est, vbi non est aliqua contaminatio realis, sed lex iudicat pollutam esse rem aliquam, sicut si quis exiret ad plangendum mortuum, vel introiret in domum, in qua erat aliquis mortuus, etiam si non tangeret mortuum dicebatur immundus, Numeri 19. cap. Et tamen certum est, quod nulla ibi erit realis immunditia, sed solum per opinionem legis. Ita in præſenti dato, quod nullus fluxus menstruorum, aut impuritas naturalis fuisset in partu Virginis, iudicabatur immunda opinione legis, ac si vere menstruus sanguis de ea fluxisset, quia omnem parientem iudicat lex fluere sanguine immundo. Ad hæc autem immunditiam per opinionem legis exigitur purificatio, quæ est per abstinentiam ab ingressu in Sanctuarium, & necesse est circa omnem parientem aliquam talem immunditiam poni hic: nam si qua erat immunditia vera in parientibus, erat illa in fluxu menstruorum, vel sanguinis quasi menstrualis, in menstruatibus autem fiebat separatio septem dierum, infra 15. cap. & ita iubetur hic, quod pariens masculum septem diebus separetur, iuxta ritum mulieris menstruatæ, post hoc autem non erat aliqua immunditia realis, quia nõ accidebat parienti aliquis fluxus vltra illum fluxum, q̄ fuerat in partu, & tamen post illos septem dies, quibus separabatur mulier pariens, iuxta ritum menstruatæ erant trigintatres dies in pariente masculum, quibus dicebatur esse in purificatione sui, & ita illis diebus iudicabatur immunda, sed non erat ibi aliqua immunditia vera, ideo sola immunditia s̄m opinionem legis erat, & pro illa purificabatur mulier, & tamen ita obligabatur abstinere illis triginta diebus, sicut septẽ primis, ergo pro immunditia, quæ erat solum per opinionem legis, erat ita necessaria purificatio, sicut pro vera immunditia, sic ergo in Dña nostra licet nulla impuritas vere fluxisset, erat immunda opinione legis, & hoc sufficiebat ad hoc, q̄ teneretur ad purificationem istã per abstinentiam quadraginta dierum a Sanctuario, & rebus sanctis. Ad quartum cum dicebatur s̄m Beatũ

Immunditia est duplex.

Bernardum, q̄ Domina nostra nihil purgandum habuit, intelligitur de immunditia peccatorum, quæ est vere immunditia, quam Deus reputat immunditiam, & ab hac purgantur qui peccatores sunt, vel purgari possunt. Domina autem nostra peccata non habuit, ideo nihil purgandum habuit. Secus autem de impuritatibus naturalibus, pro quibus lex immundos iudicat, quia talia in virgine erant, vt dictum est de fluxu stercoreum, atque vrinæ: has enim Deus non iudicat immunditias, sed solũ spirituales, quæ de corde exeunt. Si autẽ loqueremur de immunditia naturali aliquam habuit Domina nostra purgandam, secundum ritum legis, & dato q̄ nullam haberet naturalem immunditiam sanguinis menstrualis, & ita nihil haberet purgandum, adhuc secũdum opinionem legis iudicabatur immunda, & hoc sufficiebat ad hoc, q̄ obligaretur purificari. Ad quintum cum dicebatur, q̄ Dña nostra, s̄m Anselmum ea puritate debuit nitere, qua maior sub Deo non posset inueniri, aut intelligi. Dicendum, quod non intelligitur de puritate naturali, sed de puritate ab immunditia peccati: nam de naturali puritate non erat illa pura super omnes res, quia corpora simplicia, vt aer, & ignis puriora sunt, quia nullas feces, aut immunditias habent, & tamen Domina nostra habebat istas naturales feces digestionum, sicut & nos, vt supra ostensum est, etiam quilibet Angelus erat naturaliter purior, cum esset substantia spiritalis, cuius nulla sordes esse potest per resolutionem, ex eo, neque per concretionem faciãt illi, sed intelligitur de puritate ab immunditia peccati, vel culpæ, & tunc verum est, q̄ fuit maior munditia, vel puritas in Domina nostra, q̄ in omnibus rebus, vel saltem nihil sub Deo esset purius, & hoc quia illa peccatum nullũ habuit, neque contraxit, vt asseritur ab eis, qui piẽ se eam colere putant. Sed adhuc illi qui asserunt contraxisse originalem maculam, sed statim mundatam esse: dicunt quod ipsa nituit tali puritate, qua non poterat esse maior sub Deo, quia non incidere in culpam aliquam, neque inde purificari indigere erat puritas hominis Dei, scilicet Christi, & hanc non debuit, vt dicitur habere virgo, sed eam quæ sub illa immediata est, scilicet incidere in culpam originalem, & mox purgari, & ita apparet, q̄ ista rones inductæ nihil ostendunt, quin Dña nostra purificari teneretur, s̄m hæc legẽ Moyſi. Et hoc satis v̄ cõcordare intentioni Beati Lucæ 2. cap. cũ dicitur: Postq̄ impleti sunt dies purificationis Mariæ, s̄m legẽ Moyſi, & ita innuit q̄ propter legem purificabatur, & ita lex purificationis tenebat locum in ea, si enim vt quidam dixerunt non obligaretur legi, quia non peperit suscepto semine, si purificaretur non purificaretur secundum legem Moyſi, sed potius contra legem Moyſi, vel supra, quia lex tales purificari nollit, & tamen dicitur, q̄ purificata est secundum legem Moyſi, ergo habebat lex locum in hoc casu.

An Domina nostra seruauerit alias purificationes legis, & an sit inconueniens hoc concedere. Quæst. IIII.

QVÆRITUR an Dña nra seruauerit alias purificationes legis: nã preter istã erãt multæ immunditiæ, & multæ purificationes triẽ illis immunditiis, sicut est p tactũ rerũ immũdarũ, in quibus lex dicit pollui tangentes, sicut erat in tactu reptilium, & morticinorum, aut stercoreũ, supra 5. & 11. & infra 22. cap. & in tactu leproſorum, vel accedendo ad domos, aut res eorum, infra 14. & in tactu fluentium semine, & mēstruatarum, & rerum suarũ, mulierum quoque tenentium sanguine, extra tẽpora mēstruorũ, j. 15. & eorũ q̄ māducauerũt aliqd immũdũ, Leuit. 17. & illorũ, q̄ polluantũ sup mortuo, Nũ. 19. c.

In

In aliquam autem, aut in plures harũ poterat Domina nostra incidere, erat ergo dubium an in his purificaretur iuxta ritum legis. Dicendum, q̄ nõ est dubium quia circa hmõĩ purificaretur Dña nostra, qñ incidere in immunditiã: nam hic non erat idẽ dubium, quod circa purificationẽ in partu, nam circa illã qui mouebantur, vt dicerent nõ esse obligatam Dñam, dicebant illud propter illã particulã, mulier si suscepto semine, q̄ videbatur eximere virginem, etiã quia aliqui putabant non fuisse in ea fluxum sanguinis in partu, de quo sit purificatio parientis, & tamen circa alias immunditias legales planũ est, q̄ poterat ipsa incidere in illas, si aut tãgere mortuum, vel lugere, aut intrare in domum illius, aut contingere aliquid morticinum, vel alterum, cuius tactus immundus sit: ergo hic teneretur purificari secundum legem, nisi forte quis diceret, q̄ non obligabatur legi Moyſi, sed hoc falsum est, quia subd. ta erat legi: nam & si aliquis posset dubitare, an post natiuitatem Christi esset legi subdita, prius tamen nõ erat aliqua causã, quare non iudicaretur subiecta. Est ergo dicẽdum, q̄ Dña nostra erat obligata obseruationi hmõĩ purificationũ, & seruabat eas cũ incidere in immunditiã, & certum est, q̄ in qualdam incidere, q̄ non poterat eas vitare, sicut est de fluxu menstruorũ, nam fluebat Dñæ nostræ sanguis menstruus, sicut aliis mulieribus fluebat determinatis temporibus, & qualibet vice cum incidere ei fluxus menstruorum, purificabatur manẽs separata per dies septem, quia ita lex iubebat infra 15. cap. Et fuit iste fluxus semper in Dña nostra ex sua pubertate vsque ad senectutem, si tandiu vixit, & hoc tempore medio fluebat ei regulariter per singulos menses, sicut fit in aliis mulieribus, ergo saepe purificaretur de menstruis. Etiam purificaretur aliquando ex contactu, qui est mortuorum, vel quomodo libet ex immunditia mortuorũ: nam saepe ipsa amicos, & proximos, atq; cognatos morientes plangeret, atq; persequeretur ad funera, & ingrederetur domos eorũ, q̄a erat impiũ, & inhumanũ non impendere ista obsequia debita cognatis, & amicis: impenderet ergo, & ita pollueretur, sed illa immunditia durabat per septem dies, & oportebat aspergi die tertio, & septimo aqua lustrationis, & in die septimo lauare corpus, & vestes. Numeri 19. cap. Sic ẽ in contractu aliarum rerũ immundarũ Dña nostra saepe pollueretur legaliter, cũ nõ esset peccatũ pollui, & esset pollutio necessaria interdũ, q̄ aliter hoĩes viuere nõ possent, sicut d̄ s̄. præceden. cap. & si necesse fuerit, vt portet qui ipsã aliquid horum lauabit vestimenta sua, & ita necesse erat aliquĩ immunditiam incidere, & tñ adhuc tunc debebat qui pollueretur obseruare purificationem. Et tunc dicendum est sine dubio, q̄ Domina nostra saepe incidebat in legales immunditias, & purificabatur iuxta consuetudinem legis, & hoc nullum est inconueniens.

An Christi corpus fuerit formatum ex carne, & ossibus Virginis, vel ex sanguine qui erat in venis, aut de semine femineo Virginis, vel de sanguine menstruo fluente, aut de sanguine, de quo separatur menstruum, & ex quo, & quomodo fuit facta illa benedicta conceptio. Quæst. V.

Sed adhuc circa prædicta est dubium propter quosdam, qui pauca sapientes de veritatibus scandalizantur, & ipsi ex ignorantia sua cui cõpatiendum est, graues inducunt errores. Dicunt enim non solũ Beatã Virginẽ non esse obligatã huic legi purificationis, sed ex sola humilitate purificatam fuisse. Sed addunt ẽ non fuisse conceptionem Christi ex sanguine mēstruo, sicut in aliis hoĩbus. Etiã in Domina nostra non esse tunc, neq; fuisse vnq̄ fluxũ menstruorũ, & post partũ non fluxisse sanguinem vllũ, quẽ

Ignorãtia mater cum eorũ errorũ, & ignorantia, & stultorũ infinitus numerus.

Alph. Tost. super Leuit.

omnia nos videmur asserere. Circa primũ est dubium, quia ponunt non esse cõceptionem Christi ex sanguine menstruali, & in hoc valde errant, cũ non possit poni alia materia corporis Christi formati ex Virgine in vtero eius. Et patet quia corpus Christi, aut de semine formatũ est, aut de sanguine, aut de carne, & ossibus. Nõ fiat primũ, q̄a aut semen illud esset masculinũ, aut foemininum, non ex masculino, quia tota fides negat, non enim esset tunc Dña nostra verẽ virgo, & hoc expresse dixit Angelus, quia nõ fieret cõceptus per virũ, sed p Sanctũ spiritũ. Luc. 1. cap. Etiã Matthæus hoc expresse asseruit, q̄ dixit q̄ Ioseph non cognouit Mariã, donec peperit primogenitũ suũ, id est Christũ, Matt. 1. & ad hoc allegat ibi auctoritatẽ, Isa. 7. cap. Scilicet, Ecce virgo concipiet, & ita in virginitate, & sine virili semine conceptura erat, & sic corpus Christi non fuit formatũ ex semine virili. Secũdo, q̄a dato q̄ Dña nostra fuisset a viro cognita (quod nefas est cogitare) adhuc non formaretur corpus Christi de semine virili, quia semen masculi non est materia fetus, sed solum agens, & formans, vt dicit Arist. lib. 15. de Animalibus, vbi improbat eos qui dicunt semen viri, & foeminæ menstruum simul esse materiam formandi corporis, ergo neque corpus Christi poterat esse semine viri formari. Nec etiam potuit formari ex semine foeminæ, aliqui enim non distinguunt in foemina semen, & sanguinem menstruum, & tñ distinguunt, quia sanguis mēstruus est aliquid formatum per virtutẽ generatiuam foeminæ, & manet, siue fiat gñatio, siue nõ: semẽ autẽ femineũ est q̄dam aquositas, quã femineũ emittũt, vel decidunt in concubitu, & ista aquositas emittitur cum delectatione venerea absorbente, sicut deciduntur sperma in viris. Sed de isto semine foeminæ dicẽdum, q̄ non fuit materia corporis Christi. Primo, q̄a in aliis conceptibus non est materia fetus, neque ẽ in Christo esset: nam Arist. lib. 15. de Animalibus dicit, q̄ semen femineũ non est materia fetus, & q̄ q̄dã femineũ concipiũt non feminãtes, i. non emittentes semen, ergo pariter in corpore Christi nõ ẽt ille sanguis materia. Secũdo, & specialr quantũ ad Christũ q̄a semen in feminis nõ decidunt sine quadã venerea delectatione, sicut in emissione spermatis in viris, & tñ in cõceptu Christi nõ fuit aliqua voluptas venerea mris, q̄a illa repugnat virginitati, id nõ fuit ex semine, sed ratio præcedens efficacior est: nam licet in omnibus feminis decidatur semen cum quadam voluptate, potuit in Domina nostra illud sine pruritu, & voluptate formari, sicut & de menstruo factum est, & tamen non erat cõueniens materia formandi fetus, id nõ supũ est.

An de carne, & ossibus Virginis fuit Christi corpus formatum. Quæst. VI.

DE carne autem, & ossibus Virginis non debuit formari corpus Christi, neque formatum est. Primo, quia hoc non poterat fieri, nisi per quandam corruptionem corporis eius, stollendo aliqd, quod erat de integritate corporis, siue caro, siue os ẽt, siue vtrũq; & tñ Christus nõ natus est, vt p eius natiuitatẽ mater corrũperetur, sed potius q̄ oĩa integrarentur, ideo non debuit sic gigni. Sed aliquis arguet de Adam: nam Eua formata est de latere Adæ, Genes. 2. cap. Et hoc sumẽdo vnã de costis eius, ergo poterat sic de Virgine. Dicẽdũ, q̄ non debuit sic fieri. Primo, quia in Adam erat aliquid, de quo formaretur Eua, non facta aliqua diminutione in eius integritate naturali corporis. Deus quippe volens formare foeminam de viro, posuit vnã costam supvacuã, q̄ quidẽ quãrũ ad integritatẽ corporis eius erat supvacua, sed quantũ ad formationẽ femineũ erat

Differẽtia inter semẽ femineũ, & sanguinẽ menstrũ. Semẽ muliebre non fuit materia corporis Christi.

P 2 necessaria,

necessaria, quam Deus ex corpore Adæ intendebat facere, & ideo ablata illa nihil detractum erat Adæ de propria integritate, sicut est quantum ad semen in viromam illud quantum ad substantiam, & integritatē indiuidui superflui est, sed non est simpliciter superflui, quia est necessarium ad conseruationē naturæ, illo tñ emisso nihil deest indiuiduo. Sed in Beata Virgine nō erat aliquid tale in substantia corporis superuacui, quantum ad integritatē propriā, ex quo possit formari corpus Christi, ergo nō debebat formari ex carnibus, vel ex ossibus eius. Secūdo, quia in Adā fuit alia cā: nam Deus non voluit creare duos simul, masculū, & femi nā, sed ex vno voluit deriuare totā speciem, & ille debuit esse masculus, aut femina, ex multis autē causis, de quibus non est ad propositū, visum est conuenientius esse masculū, q̄ femina, debuit ergo esse femina ex masculo, sed non poterat esse per conceptionē in vtero, quia vir non potest concipere, neque habet matricē vbi fiat conceptio, neq; viā emissionis, iō non potuit aliter fieri, nisi sumendo aliquam partē de corpore viri, de qua formaretur femina, & sic factū est: secus autē erat in virgine, quia illa erat femina, & concipere poterat, & parere, licet supernaturaliter adiuta: Adam autem, quia erat vir non poterat concipere, & parere, etiam supernaturaliter adiutus, ideo in Domina nostra non debuit sumi aliqua pars carnis, aut ossium eius, de quibus formaretur corpus Christi, sicut factum est in Adam, quantum ad Eua, sed debuit cōcipi, vt in foemina. Tertio, quia si hoc modo corpus Christi formaretur, non differerebatur formari ex viro, aut ex foemina, cum ex vtroque posset formari, immo potius formaretur de viro propter perfectionem sexus, & tamen Christus de muliere natus est, & non de viro: ergo non debuit de carne formari corpus eius. Quarto, quia si hoc modo formatum fuisset corpus Christi de carne Virginis, non diceretur de ea natus, sed sumptus, vel formatus, sicut Eua non dicitur nata de Adam, sed quod de viro sumpta est, Genes. 2. cap. Et tamen Christus dicitur natus de Virgine, ergo non fuit formatus de carne, neque debuit sic formari, quia non posset dici natus, quod esset inconueniens. Quinto, quia si hoc concederetur, tolleretur maxima dignitas Virginis Domine nostræ, Est enim ea dignitas, quod ipsa sit mater Christi, & mater Dei, sed hoc non esset si formatus fuisset Christus de carne eius, vel ossibus, ideo non decebat sic fieri: nam mater non vocatur, quia de ipsius substantia nascitur, vel fit aliquid, quia tunc terra esset mater omnium, quod falsum est, etiā sic fuit Eua de Adam, & non vocatur Adam mater Eua: nam ad rationem paternitatis, & maternitatis oportet esse operationem aliquā virtutis generatiuæ, & tñ si de carnibus Virginis fuisset corpus Christi formatum, nō fuisset ibi aliqua operatio virtutis generatiuæ, sed solū materia fuisset inde sumpta, quod nō facit rōnē maternitatis, quia lignū nō est mater scamni, licet ex ligno formet scamnum, ideo perderet Dña nostra hūc maximū hōnorē quē hēt, non ergo debuit sic eē, sed taliter Christus ex ea esse debuit, q̄ posset vocari filius eius, sed ad hoc fuit necessarius alius modus, ergo non formatus fuit Christus, neque formari debuit ex carnibus, & ex ossibus Beate Virginis, sed ex aliqua alia materia disposita per generatiuam potentiam eius.

An Christi corpus ex sanguine qui est in venis, formatum fuerit. *Quest. VII.*

MANET autem solum sanguis, vt sit materia corporis Christi in Virgine, & in hoc est difficultas contra eos, qui pauca sapiūt: nam nō putant esse Christi corpus forma-

tum de sanguine menstruo Virginis, sed de alio sanguine non menstruo. Ad quod primo mouetur, quia sanguis menstruus est aliquid immundum, sed de immundo non est concedendū formari corpus Christi, quod erat preciosissimū. Secūda, quia Damascē. lib. 3. dicit formatū esse ex purissimis, & castissimis sanguinibus Virginis, ergo non ex menstruo sanguine. Dicēdū q̄ corpus Christi formatum est ex sanguine mēstruo Virginis existēte in loco conceptionis. In matrice, & non potest alio modo poni. Primo, quia si ex sanguine Virginis, q̄ nō est menstruus, sed est in venis, aut in aliis partibus corporis, formatū esset corpus Christi, nō eēt illa mater eius, & tñ est vera mater eius, quantum quelibet alia mulier est mater filiorū suorū, ergo nō fuit de illo sanguine formatum corpus Christi. Patet hoc, quia sicut si formaretur illud corpus ex carnibus, aut ossibus Virginis, non fuisset illa mater Christi, vt ostēsum est paulo ante, & hoc quia illę partes nō sunt materia disposita ad generationē per potētā generatiuā, q̄ nihil sup illas agit, sed sunt actū partes corporis nō existētes in potētā naturali ad generationem alicuius fetus, ita sanguis qui est in venis, vel in aliis partibus corporis, si non est menstruus, nō est materia disposita p potētā generatiuā, sicut neq; cholera, neq; phlegma, sed solū est materia regulata p potētā nutritiā, & est in via, vt transeat in carnem, ideo non est in potentia naturali ad generationem fetus: vnde licet Deus ex illo poterat formare corpus Christi, sicut poterat de lapidibus suscitare filios Abrahę, Marth. 3. cap. Tamen si sic fieret, nō eēt Virgo mater, quia nō inueniretur ibi rō maternitatis, cū nō esset materia illa disposita per potētā generatiuā. Secūdo, quia Christi corpus formatum est ex eo, ex quo formatur corpora aliorū hōium, sed corpora aliorum formantur ex sanguine menstruo: ergo & corpus Christi ex illo formatum est. Patet hoc plane in verbis Arist. lib. 15. de Animalibus, vbi dicit, q̄ materia ex qua corpus conceptum formatum, quam mater ministrat, est sanguis qui mēstruum dicitur, & probat hoc ibi rationibus, & experiētis destruens oēs alias opiniones: ergo & corpus Christi debuit ex illo sanguine menstruo formari, nam ita dicit Apost. ad Hebr. 2. cap. Debuit per omnia fratribus similari: ergo cum ceteri homines, qui eius fratres dicuntur, geniti sint ex menstruo sanguine, ergo & ipse. Tertio, quia Christus est genitus a Virgine cum dicatur primogenitus eius, Matth. 1. cap. Et tamen super nullam aliam materiam habet operationem aliquam virtutis generatiuæ in muliere, nisi super menstruum sanguinem, quem alterat, & digerit perducendo ad illum statum, vt fit actū materia disposita ad generationem fetus, ergo ex illo genitus est Christus. Quarto patet, quia omnes alię mulieres in generatione non solum dant materiam, sed etiam habent se quodammodo efficiēter, quod patet, quia similitur interdum fetus matri, sed non esset hoc, nisi esset in materia fetus aliqua virtus actiua a foemina, quia materia non est principium similitudinis, ergo per virtutem generatiuam in materia fetus facta est actiue aliqua dispositio, ex qua sequatur illa similitudo, sed non est aliquid aliud quod cadat sub virtute generatiua in foemina, nisi formatio, & digestio sanguinis menstrualis, sicut in viro non subiicitur virtuti generatiuæ, nisi formatio, siue digestio feminis, ita vt deducatur per actionem virtutis generatiuæ ibi virtus organizatiua materię muliebris, ergo ex solo menstruo fit generatio tam in virgine, quam in omnibus aliis mulieribus. Quinto patet hoc, quia mulieres antequam habeant sanguinem menstruum, non possunt concipere etiam si a viris cognoscantur, & postquam cessauerit et in eis sanguis menstruus, nō possunt gignere, siue concipere:

Muliebria quid.

re: vnde Gen. 18. cap. Ad ostendendum, q̄ Sara concepit miraculosē, dicitur q̄ desiderant Sarę fieri muliebria, id est cessauerat fluxus mensurorum, & tamen si sanguis menstruus non esset materia fetus, non esset aliquid mirandum, q̄ cessantibus mensuris conciperet Sara, & tamen ponitur hoc tanquā miraculum a sacra scriptura: ergo de sanguine menstruali format fetus. Vnde si in virgine fuit conceptus fetus de eo, de quo in aliis mulieribus: (quod tamen fuit necessarium ad hoc, q̄ esset vera maternitas, & vniuocē dicta.) ergo etiam in ea Christi corpus de sanguine menstruo formatum est. Sexto, quia cum in aliis mulieribus fiat conceptus de menstruo sanguine, si in virgine fuisset formatum corpus Christi de alio sanguine non menstruo, hoc esset, quia esset illa melior materia, quam sanguis menstruus, & tamen falsum est, quia differunt ista duo, sicut perfectum, & imperfectum: nam sanguis qui est in venis, & in aliis partibus corporis habet imperfectam digestionem solum vt transeat in carnem, & residuum huius accipitur postea a potentia generatiua adhuc sanguis existens, & magis digeritur, atque perficitur, & est sanguis tenacior, & tamen quanto magis digeritur, magis perficitur. Cum ergo sanguis menstruus habeat aliam digestionem secundam vltra digestionem, quam accipit a potentia nutritiua, oportet quod sit perfectior, & ita non fieret formatio corporis Christi ex sanguine non menstruali, cum ille sit minus perfectus. Septimo, quia si sanguis non menstrualis esset melior ad generationem corporis (cum natura sit sollicita circa optimum) formaret corpora fetuum semper ex illo, & tamen nunquā format, nisi ex menstruo, vt ostensum est: ergo non est melior sanguis, qui est in venis, ad generationem, quam sanguis menstruus. Octauo, quia isti ponunt aliquid vane, scilicet sine causa, & fundamento: nam cum Christus sit etiam verus homo, ita oportet vt concedatur eo modo genitus, vt alii homines, nisi contrarium constet, alii autem homines gignuntur ex menstruo, tanquā ex materia, & femine masculino, tanquā actiua, quod semen commiscetur foemineo menstruo per concubium. In Christo ergo ita dicendum erat, quod ex commixtione maris, & foeminae, genitus esset, nisi contrarium appareret manifeste in sacra scriptura, vt est inductum supra. Manebit ergo alterum, scilicet quod ex menstruo genitus sit, nisi ostendatur contrarium, & tamen non patet alicubi contrarium, neque ratio illud vult: ergo ex menstruo formatum est corpus eius. Nono, quia Deus non mutat naturam sine causa, & tamen hic non fuit causa mutandi, ideo fuit cursus naturæ, quod enim corpus humana formetur actiue per virile semen, naturale est, tamen hoc in Christo non fuit, quia coniunctio maris, & foeminae, post peccatum non fit sine concupiscentie ardore, & absorptione rationis, quod sēdum est, ideo hoc Deus abstulit in conceptu corporis Christi, scilicet vt non esset ibi feminis virilis commixtio, & tamen q̄ formaretur illud ex menstruo, sicut in aliis hominibus, non erat aliquid inconueniens, cum non sit ibi concupiscentie ardor in formatione, aut digestionem illius sanguinis, sed sola naturæ operatio non sentiente illud foemina: ergo hoc non debuit mutari, sed fieri, sicut in aliis facit natura. Decimo, quia non est ponenda pluralitas, nisi necessitate, & miraculum, non est astruendum, nisi vbi non possumus illud euitare, & tamen ponendo fieri generationem corporis Christi ex sanguine menstruo, ponimus vnum tantum miraculum: ponendo autem factam esse ex alio sanguine, ponimus duo miracula: ergo non debet poni, nisi ex menstruo, patet hoc, quia dato, q̄ fieret ex

Alph. Tost. super Leuit.

Miracula nō sunt ponenda sine necessitate

menstruo, erat ibi solum miraculum in organizatione, & formatione illius materię, quę erat naturaliter disposita, ad hoc q̄ inde fieret generatio fetus: nam suppletur locus seminis viri, quod si ibi esset, perficeretur naturaliter organizatio corporis ex illa materia, sed operatio illius seminis est vna tñ, scilicet organizatio, & suppleta illam vnum tñ miraculum est, si autē ex sanguine nō menstruo formetur fetus, sunt duo miracula, quia suppleuntur operationes duarum potentiarum, vna est quę dicta est, scilicet formatio: alia est ipsa preparatio materię, nam generatio naturalis non fit ex qualibet materia, sed ex disposita vltimata dispositione ad formam. Sanguis autem qui est in venis non est materia naturaliter disposita ad hoc, quod ex ea formetur fetus, cum potentia generatiua non alterauerit, & digesserit eam digestionem perfectā, ideo si ex tali materia formaretur fetus, oportebat esse alterum miraculum, in quantum ad disponēdum materiam ad hoc, q̄ esset apta, vt inde posset formari fetus, & ita supplerentur duarū potentiarū operationes, scilicet generatiuæ in viro, & generatiuæ in foemina: ergo non debet poni, q̄ ex tali materia fuerit ille conceptus, ne poneremus plura miracula. Vndecimo, quia isti habent mortium, quod est inconueniens, scilicet quia dixit Damascenus ex purissimis sanguinibus formatū corpus Christi, sed ex hoc nihil inferitur de eo quod ipsi volunt, sed procedunt solum ex ignorantia, vt declarabitur inferius. Duodecimo, quia Christi conceptio facta est miraculosē, ideo putant q̄ nō fuerit formatum corpus eius ex menstruo, sicut corpora aliorū naturaliter genitorum, sed non sequitur, quia miraculū fuit quantum ad virtutem actiuam formatiuā, sed nō quantum ad materiam, de qua corpus formatū est, nisi forte diceretur q̄ ex eo fuit miraculosā conceptio, q̄ non concordauit in aliquo cum illis, quorū conceptiones sunt naturales, & ita neq; esset de foemina, neq; conciperetur in vtero, quæ absurda sunt. Sed dicunt isti insipientes, potuit Deus formare corpus Christi ex sanguine non menstruo. Dicendum, quod potuit, sed nō decuit, quia ponerentur multa miracula sine causa, & non fieret aliquid melius, & tolleretur virgini honor maternitatis. Terdecimo, quia si non fuisset conceptum corpus Christi de sanguine menstruo virginis, potuisset virgo Christum cōcipere, quando esset sex, vel septem annorum, vel quando esset in maxima senectute, cum omni tempore esset sanguis in venis eius, licet non esset omni tempore sanguis menstrualis in corpore eius, & videretur tunc maus miraculum, vt pote si quinque annorum pareret, & nemo putaret hoc esse ex viro, sed potius ex Deo, & tamen nō factum est sic, sed eo tempore concepit quo erat nubilis ætatis, id est in pabertate, cum poterat ei fieri muliebria, scilicet cum iam esset desponsata, vt patet Luca 1. cap. Ergo fuit formatio corporis Christi de sanguine menstruo.

Ad primam rationem in diuersam positam in princip. *quest. precedentis. Quest. VII.*

NVNC vero respondendum est ad duo motiua eorum, qui dicunt non formatū fuisset ex sanguine mēstruo. Primum est, quia sanguis menstruus est aliquid immundū, & dicendum q̄ ex sanguine menstruo, tam corpus Christi, quam omnium nostrum formatum, vt de omnibus Arist. dicit. Et est dicendum, q̄ non est sanguis menstruus aliquid immundum, sed valde mundum, & perfectum, immo aliquid mundius, quam sit sanguis qui est in venis, & per corpus diffusus. Circa hoc considerandum, quod generatio non solum in homi-

P 3 ne.

Quomodo fit sanguis mens- truis in fe- mina, & de potētia generati- ua in viro, & in femi- na, quāvis ad habitu- dinem suā.

De potē- tia genera- tiua maris, & femine.

Formatio fetus de quo san- guine fiat.

ne, sed etiam in omnibus aliis rebus naturalibus fit ex materia, & non ex qualibet materia, sed ex materia determinata, & disposita ad hoc, qd fiat ex ea genera- tio. Et causa huius est, quia in materia est forma rei generabilis in potentia, & per generationē deducitur materia de potentia ad actum. Non potest autē deduci, nisi per immediationem, s. qd dispositiones existētes in materia sint multum similes formæ educendæ de potentia materiae, & sic est prius preparatio materiae, q̄ generatio, quæ est educio formæ de potentia materiae. Ita attenditur in formatione fetus: nam for- matur ex materia, quam ministrat foemina, & non ex femine virili, vt Aristor. probat lib. 15. de Animalibus. Et si in foemina esset vis actiua sufficiens, posset per il- lam formari ipsa materia, & organizari, & nō esset ne- cessaria commixtio maris, & foeminae, & tñ in feminis est vis actiua parua, non potens materiam deducere ad tantam perfectionem, vt eam former, ideo est ne- cessaria alia vis actiua, quæ compleat id quod defuit in foemina, & illud est semen maris, in quo est maior vis actiua. In quo amplius consideratur, qd tam in viro, q̄ in foemina est virtus, siue potentia generatiua, & in vtroque ipsa virtus disponit materiam ad fetum, & ta- men differunt, quia cum vis actiua in feminis sit par- ua, non sufficit perducere materiam ad perfectum sta- tum, s. formando illam, & organizando, vt sequatur anima. Virtus autem in femine maris est sufficiens, ideo cum fuerit semen illud cōmixtum feminae mate- rie, perducit illam ad perfectionem organizando, & formādo in fetum, & habet ibi solum rationem acti- ui, & non materialis, id vero quod a femina ministrat, habet rationem materiae, & non actiui in formatione fetus: est enim femina, sicut puer paruus, qui non potest generare, vt dicit Arist. lib. 15. de Animalibus, & hoc prouenit ex defectu caloris: nam materia illa ex qua fit formatio fetus ex alimento accepta est, sed illa di- geritur, & transmutatur multis transmutationibus, quousque sit apta ad formandum inde fetum, & om- nes istæ transmutationes fiunt per potentiam genera- tiuam, cuius instrumentum est calor, & non potest com- pleri omnes, nisi per magnum calorem: femina autē est imperfecti caloris, ideo non potest perducere ma- teriam ad complementum, quia aliās formaret eā or- ganizando sine aliquo semine masculino, perducit tñ ad quandam dispositionē satis propinquam, ita vt illa materia sit naturaliter disposita, vt formetur inde fe- tus, licet non complebitur ista formatio, nisi per admi- xtionem feminis virilis, in quo est vis magni caloris ad perficiendum id, quod defuit calori femine. Vlte- rius considerandum, qd dicitur fieri formatio fetus ex sanguine menstruo, vt Arist. dicit lib. 15. de Animalibus, & tamen propriè loquendo non est de sanguine menstruo, sed de eo sanguine a quo separatur sanguis menstruus. In quo considerandum, qd menstruum a mense dicitur, & vocatur res quæ per mensem accidit, vel ad mensem pertinet, & sic vocatur sanguis men- struus qui per mensem fluit: nā mulieribus postquam sunt puberes, accidit regulariter per singulos menses fluxus sanguinis semel naturaliter, sic dicitur infra 15. cap. Mulier quæ redeunte mense patitur fluxum san- guinis, i. qd de mense in mensem fit fluxus, & istas ead- dem mulieres vocamus menstruas a fluxu sangui- nis per mensem, & sanguinem fluentem vocamus fluxum menstrui, vt patet hic in litera. Si autem flue- ret sanguis iste de anno in annum, vel de quatuor ad quatuor menses, vocaretur sanguis annualis, vel qua- drimestris, sed quia de mense in mense fluit, naturali- ter vocatur sanguis menstruus. De isto autem sangui- ne menstruo non fit formatio fetus, sicut neque nutri- tio animalis ex stercoreibus, vel vrina, quæ emittun-

tur, sed de illo sanguine a quo separatur menstruus sanguis, fit formatio fetus.

Sanguis menstruus fit ex residuo potētie nutritiue, & dige- ritur, atque alteratur per potētiā generatiuā, & quomodo hoc fiat tam in masculis, quā in feminis. Quæst. IX.

CONSIDERANDVM vltcrius, qd eadem ma- teria est, de qua fit generatio, & nutritio, s. ci- bus, quia animal non sumit aliquid aliud vn- de viuat, nisi cibum, & ex eisdem sumus, & viuimus. Est tamen ordo, quia cibum quando sumitur tam in homine, q̄ in aliis animalibus, non statim diui- ditur, vt portio quedam dirigatur ad partem generati- uam, & alia ad vires nutritiuas, sed fit quedam digestio communis in loco communi deferuente, tam nutri- tiuæ, quā generatiuæ, s. in stomacho, per quam par- tes grossæ, & omnino ineptæ tam ad generationem, quā ad nutritionem separantur, & istæ sunt partes grossæ terreæ, & feculētæ quas vocamus stercorea, ma- net autem facta digestio ista res purior. Trāsit enim cibum in sanguinem, qui est in via ad nutriendum, & siue hoc fiat ex prima, siue ex secunda digestione, non est pro nunc necessarium, illius autem est quædam pars residua quam natura non accipit ad nutritionem, sed transmittit ad generationē, & hæc portio quæ est san- guis aliquantulum digestus, qualiter mittitur ex digestio- ne virium nutritiuarū, digeritur amplius per vim ge- neratiuā, quoad usque perducatur ad illam dispositio- nem ad quam a natura perducitur potest. Sed hoc differt in masculo, & femina: nam in vtroq; commune est, qd residuum potētie nutritiue transmittatur ad genera- tiuam, & transmittitur in forma sanguinis digesti ali- qualiter, sed nō plenè, & tam in masculo, quā in fe- mina digeritur vltcrius per actionem generatiuæ vir- tutis. Sed quia vir est maioris caloris perfectius dige- rit, & alteratur, femina autē minus, & tamen in vtroq; accipitur a principio in figura, & colore sanguinis, cuius signum est, vt ponit Arist. lib. 15. qd multum coeun- tes emittunt sanguinem loco spermatis, & nō est alia ratio, nisi quia materia illa in principio suæ digestionis in vasis generatiuis est in colore sanguinis, deinde per vltiores digestiones dealbatur, sic etiam in feminis per virtutem generatiuam lac dealbatur in mammillis, cum esset prius sanguis, & cum secundo decoquitur, dealbatur. Materia autem quæ in feminis seruit gene- rationi, non dealbatur per digestionem, cuius signum est sanguis ipse menstruus, qui separatur ab illa, ve- runtamen nimis digeritur, & alteratur, vt alterius con- ditionis sit quasi sanguis, qui est in venis, & seruit nu- tritioni. Amplius autem considerandum, qd sicut po- tentia nutritiua semper alterat cibum ad faciendū eū esse materiam aptam, vt transeat in carnem, & ossa, & ita potentia generatiua semper alterat, & digerit por- tionem materie ad se transmissam, vt eam reddat cō- uenientem ad generationem fetus, & est ista operatio continua sine intermissione, sed est in hoc differentia, quia potētia nutritiua semper habet operationē suam transmutando cibum quandiu viuunt animal, sicut di- cit Arist. qd quandiu viuunt animal nutritur, sed potē- tia generatiua non semper habet operationem, & ra- tio est, quia generatiua virtus non perficit operatio- nem suam, nisi per calorem, & nō per quemcunque, sed magnum, & quia ille non est in aīali mox genito, licet ibi sit potētia generatiua nō est formatio femi- nis: vnde pueri triennes, vel quadriennes non habent semen propter imperfectum calorem, puellæ quoque nō habent digestionē illius materie, sed vtriusq; aduenit in grāte in qua roboratur calor, quæ vocamus puber- tatem,

Multri coeun- tes emittunt sanguinem loco spermatis, & nō est alia ratio, nisi quia materia illa in principio suæ digestionis in vasis generatiuis est in colore sanguinis, deinde per vltiores digestiones dealbatur, sic etiam in feminis per virtutem generatiuam lac dealbatur in mammillis, cum esset prius sanguis, & cum secundo decoquitur, dealbatur.

Nutritio in aīali fit quādiu viu- it, sed ge- neratio mē- strui in fe- mina, & la- minis, in aīali nō fit p totā vitā, & qñ fiat.

Senes qua- re non ge- nerant.

tatem, cuius signum est ortus pilorum tam in viris, quā in feminis circa vasa genitalia: nam ortus pilo- rum atcessatur magnitudinem caloris, & est adhuc si- gnum manifestius per fluxum menstruorū, quæ tēpore illo, s. in pubertate incipit foemina fieri fluxus men- struorum, & non ante, quod est manifestum signum, qd prius non erat digestio materie pertinentis ad virtu- tem generatiuam, quia aliās cepisset prius fluxus, ex hoc rationabiliter iura cauētur, ne contractus matri- monii fieret ante pubertatem, quia prius etiam si fo- mina cognosceretur, non posset concipere, & vir non posset prius semen emittere. Similiter autem non du- rat per totam vitam ista digestio materie per vim ge- neratiuam: nam cum fiat ex magno calore, quandiu ille manserit erit ista operatio, postea vero non fiet: si- gnum huius est, quia in mulieribus veteribus cessat fluxus menstruorū, sicut dicitur Genes. 18. cap. Quod erat Sara prouectæ ætatis, desiderantque fieri mulie- bria, & tamen si formaretur materia ad conceptum per vim generatiuam, necesse erat inde separari san- guinem menstruum, sicut in omni prima digestione ciborum separantur stercorea, cum ergo nullus fluxus menstruorum fiat in magna senectute, neque etiam fiet digestio aliqua sanguinis ad conceptum per virtu- tem generatiuam. Idem autem erit in masculis in magna senectute, quod non fiat in eis formatio femi- nis per virtutem generatiuam, propter defectum cal- oris, sed non est determinata ista ætas in masculis, neque in foeminis, maxime in deficiendo, quia in qui- buldā citius deficit calor, in aliis vero tardius.

An generatio feminis fit ex superabundantia cibi, vt aliqui asserunt. Quæst. X.

VLTERRIS considerandum, quod gene- ratio feminis in viris, & sanguinis ad con- ceptum in foeminis non fit ex superabun- dantia, vt quidam imperiti asserunt: dicunt enim, quod nisi quis superabundanter sumeret de ci- bo, & potu, non generaretur in eo semen, & idem de mulieribus, sed valde insaniunt, quia tunc generatio feminis non esset de per se, sed de per accidens, cum non est a natura intentata, & tamen falsum est, quia si- cut natura intendit conseruationem indiuidui, ita in- tendit conseruationem speciei, immo indiuidua sunt propter speciem: nam si quidditas speciei per se sub- sistere posset, non gignerentur indiuidua, & tamen conseruatur indiuiduum per nutritionem, species au- tem per generationem: ergo sicut intentata est nutri- tio, ita est intentata generatio, sed generatio non fit si- ne femine in viro, siue masculo, & in foemina sine sanguine: ergo natura intendit vtraque per se, sicut nutritionem, per quam indiuiduum conseruatur. Ex quo sequitur, quod sicut natura sumit partem de ci- bo, vt transeat in carnem, & ossa, ita sumit quan- dam partem, quæ transeat in viris in semen, in fo- minis in sanguinem, & tamen ad nutritionem requi- ritur magna portio materie. Ad generationem au- tem parua, ideo sumitur parum quid quod digerat potentia generatiua, & multum quod in carnem tran- seat per vim nutritiuam. Et ideo dicendum, quod etiam si paruum de cibo quis sumat, quantum non sufficit ad alimentationem, neque ad saturandam fa- mem, adhuc de illo portio quedam assumetur ad for- mationem feminis in viro, & sanguinis in foemina, quia natura quæ ordinate agit, proportionaliter ista diuidet. Et hoc etiam ex signis apparet: nam quantun- cunque aliquis sit parcus in cibo, & maceret carnem suam multis ieiuniis, fit in eo interdū (& si raro) pol- lutio nocturna, quod non fiet, non solum si non es-

Alph. Tost. super Leuit.

set in eo genitum semen, sed etiam si non esset multi- plicatum, ita quod ex abundantia efflueret sponte, in foeminis quoque quantumcunque maceratis ieiunio, fit fluxus menstruorum. Considerandum vltcrius, qd in sanguine, qui est materia formandi fetus, fit quæ- dam purgatio remouendo ab eo partes impuras, vt relinquatur residuum purum, & aptum ad corpus fe- tus formandum, & hoc apparet, quia in omni dige- stione fit quedam separatio puri ab impuro, & impu- rum reicitur a natura, reseruato eo quod purum est, & apparet hoc in omnibus digestionibus factis, quan- tum ad partem nutritiuam. Nam fit prima dige- stio in stomacho, & in hac separatur maxima impu- ritas, quæ est stercoreum, & fecum, quæ impuritas ad nihil est, nisi vt reiciatur per posteriora. Deinde purum quod mansit ex prima digestione, rursum in hepate digeritur, & separatur aliquid impurum, quod est rarius, & minus feculentum, & istud est vrina, quæ ad vesicam collecta emittitur per anteriora. Pos- tea primum ibi relictum transit ad venas, & ibi ter- tio digeritur, & impuritas quedam parua inde emit- titur, quæ est rarior adhuc, & liquidior, & est, sud- or, aut aliquid tale. Sic igitur cum præsuppositum sit supra, quod tam in viro, quā in foemina aliquid residuum potētie nutritiue transmittatur ad potē- tiam generatiuam, & in vasis eius digeritur, neces- se est ex digestione illa separari aliquid impurum, cum impossibile sit digestionem aliquam esse, in qua non separaretur impurum aliquid a puro. Amplius di- cendum, quod impurum illud, quod residuum est, ex digestione facta per virtutem generatiuam reici- tur a natura, & foras mittitur, tanquā aliquid in- conueniens ad formationem fetus, saepe habito, vel retento sibi eo quod purum est, quia sicut in prima digestione virtutis nutritiue impurum, quod est ster- cus, emittitur per secessum, & impurum secunda di- gestionis, quod est vrina, emittitur postquam colle- ctum est in vesicam per anteriora, & tertiæ dige- stionis impuritas non est collecta alicubi, quia digestio illa fit in omnibus membris, ideo impuritas huius di- gestionis non est alicubi collecta, sed per omnia mem- bra emittitur, ideo sudor fit in omnibus membris, sed virtuti generatiuæ, deseruiunt interius certa vasa tam in viro quā in foemina, ideo digestio illius materie fit ibi, & emittitur per anteriora, per illa quippe fluit sanguis menstrualis in foeminis.

An sanguis ex quo formatur fetus sit multo purior sanguine in venis existente, propter diuersas eius digestiones. Quæst. XI.

EX prædictis apparet, qd sanguis ex quo forma- tur fetus est multo purior, & nobilior, q̄ san- guis qui est in venis, patet hoc quia quāto aliqd magis digeritur, melius est: nō. n. facit natura aliqd frustra, p digestionē quippe natura separat aliqd impurū, sed quanto manserit res purior tanto melior, ideo res cum magis digeritur est melior, & tamē ma- teria ex qua formatur fetus, fuit prius digesta per vir- tutem nutritiuam, & eiicit tunc vt sanguis, & transit deinde ad vasa virtutis generatiuæ, in quibus vltcrius digeritur, & separatur ab eo aliquid impurum, id est mēstruum, ergo relictum post illam digestionem, & separationem purius, & melius erit, q̄ sanguis qui erat in venis. Et hoc est contra illos, qui putant melius esse dici fuisse corpus Christi formatum ex sanguine, qui erat in venis, q̄ ex menstruo sanguine, cum tamen ge- neratio fiat ex puriori, & illi ita putant sanguinem existentem in venis esse puriorem. Amplius dicen- dum, quod pars illa transmissa ad vasa potētie ge- neratiuæ

Sanguis quomodo elaboratur in mēstruo

Quatuor sunt dige- stiones, & quinta se- cunda ali- quos in membris

Impurum quid sit.

P 4

neratiua est parua, & tardè fit digestio, ideo inpuritas, quæ inde separatur est parua, & tardè fluit, per contrarium ad impuritates virtutis nutritiua. Nam in prima digestionē nutritiua separantur impura, quæ sunt stercorea, & sunt in magna quantitate, quia multa est impuritas in cibus, cum multa sint: etiam in secunda digestionē est multa impuritas, scilicet in vrina: in tertia autem parua est impuritas, scilicet quæ per sudorē emittitur: Materia autem quæ transmittitur ad vasa virtutis generatiua iam satis digesta est, ideo parua impuritas potest ab ea separari, per digestionem virtutis generatiua, ideo mēstruum in parua quantitate fluit, & non sicut vrina, etiam quia illa particula, quæ ad vasa illa transmittitur, parua est, & non potest de illa separari multa impuritas, etiam si prius esset parum digesta. Item tardè emittitur illa impuritas, quia cum ibi quod digeritur, sit satis purum, difficilius est separari partes impuras, quàm in eo quod habet multam impuritatem manifestam. Vnde ob hoc non fluunt mēstrua quotidie, sicut emissio stercoreum, & fluxus vrinae, sed fluunt de mēse in mēsem, & ista est causa quare illud impurum fluens, mēstruum vocatur, quia mēstruum a mēse dicitur, id est quod per mēsem accidit. De isto purgamento dicendum, quod non est materia fetus, sed est aliquid, quod totaliter a natura reicitur, & si maneret in foeminis nō emissum causaret graues aegritudines, sicut retentio vrinae, vel stercoreum, sed sanguis ille a quo impuritas ista separatur, & reseruat tunc purus, intra vasa virtutis generatiua est valde bonus, & purus, & ille est materia fetus formandi, & ille nō est mēstruus, quia nunquam fluit, sed interius manet. Aristot. tamen lib. 1. 5. de Animalibus dicit de sanguine, qui mēstruum dicitur, fieri formationem fetus, nō quasi de ipso mēstruo fiat, quia sanguis mēstruus non manet in corpore, sed fluit. Dicitur tamen de mēstruo fieri, id est de illo sanguine, cuius impuritas est mēstruum, & dixit hoc ex industria Aristot. quia si dixisset, quod formabatur fetus in foemina ex sanguine simpliciter nihil addendo, intelligeretur de sanguine, qui est in venis, aut aliis partibus corporis, sed falsum est, quia ille non est aptus, vt ex eo fiat generatio, cum nihil super illum sit operata virtus generatiua, sed est materia virtutis generatiua, & est in via, vt transeat in carnem: ergo non fit ex illo fetus, vnde vt non intelligeretur de illo dicit de mēstruo, scilicet de quo separatur mēstruum, quia sanguis manens purus, post separationē mēstrui nō habet aliquod nomen speciale. Et ex hoc sumebant occasionem errandi, qui dicebant corpus Christi non formatum de mēstruo, sicut formantur corpora aliorum, sed de purissimis sanguinibus, scilicet de sanguine, qui erat in venis. In quo errabant dupliciter, scilicet putabant corpora aliorum hominum formari ex illo sanguine immundo, qui non est materia naturalis, sed purgamentum a natura reiectum. Secundo, quia putabant corpus Christi formatum ex sanguine, qui est in venis, cum non sit ille materia fetus, vt ostensum est, sed tam corpus Christi, quàm omnium hominū formatur de sanguine purissimo, seruato in vasis generatiua virtutis, cuius purgamentū est sanguis mēstruus, & ille est nobilior sanguis, quàm qui est in venis, & de illo nemo negaret, qui cognosceret quid esset, formatum esse corpus Christi.

Ad secundam rationem in contrarium positam supra questio. VII. in principio. Quest. XII.

Secundum motuum illorum erat ex auctoritate Damasceni, qui dixit corpus Christi formatum ex purissimis sanguinibus Virginis, & sic videbatur non formatum ex mēstruo sanguine,

vel ex eo ex quo ceterorum corpora formantur. Sed dicendum, quod hoc nihil facit, sed procedit motuum istorum ex ignorantia sensus illius auctoritatis. Et dicendum, quod etiam si corpus Christi sit formatum ex sanguine, ex quo omnium hominū corpora formantur, dicebatur ex purissimis sanguinibus, quia sanguis ille est purus, cū valde digestus sit, & ab eo omnis impuritas per digestionem separata, & est iste sanguis purior quocumque alio sanguine existente in venis, aut in aliis partibus corporis, vt ostensum est. Si autem diceretur, quod corpora nostra de mēstruo sanguine formarētur, quia ille est sanguis impurus, esset verum de Christo cum dicitur, quod formatum sit corpus eius de purissimis sanguinibus, quod nō formetur de illo sanguine, sed de aliquo alio, & tū neque corpora nostra formantur de illo sanguine, ideo non potest dici, quod sit de aliis sanguinibus formatū, & de illis, de quibus nostra corpora formantur. Sed aliter dicendum, & magis ad intellectum Damasceni. Nam in verbis illis voluit facere differentiam aliquam in formatione corporis Christi, & nostrorum, quantum ad materiā. Si autē solū significaret per sanguines purissimos sanguinē illū, de quo nos formamur, nulla differentia esset. Ideo dicitur quod vocauit sanguines purissimos, id est sanguines non commixtos. Circa quod sciendum, quod Damascenus lib. 3. dicit: Filius dei construxit sibi ipsi ex castis, & purissimis sanguinibus Virginis, carnem animarū animarationali. Et in hoc excludit ab illa generatione, vel formatione corporis duo, quæ sunt in formatione nostrorum corporum, ex quo fuit excellens illa formatio. Primum est commixtio feminis, nam licet corpus fetus ex sola materia, quam ministrat mater, formetur vt dicit Arist. lib. 1. 5. de Animalibus. Est tamen illud tanquam materia, & non formabitur sine virtute actiua formatiua, quæ est in femine virili, ideo oportet illi commisceri materiæ a foemina ministrante, vt agat in eam formando illam. Secundum est quædam voluptas, causata in permixtione feminum. Cum enim foemina a viro cognoscitur, sanguis ille digestus ad formandum fetum recurrit, & mouetur ad locum generationis, & in motu illo causatur voluptas venerea, sicut in viro in decisione, & motu spermatis est delectatio venerea tota. Hæc autem voluptas repugnat castitati, & virginitati: nam virginitas dicit materialiter inexperientiam venereæ voluptatis, sed voluptas venereæ non est, nisi in illa decisione, vel motu. Hæc autem duo non fuerunt in Domina nostra, quia repugnabant perfectioni eius, & maxime illius, qui generabatur, id est Christi. Primum enim non fuit ibi, scilicet semen virile, quia tunc mater eius non esset Virgo. Etiam quia daretur Christo pater humanus, quod non decuit, etiam quia generatio sua esset purè naturalis, & non differret a generatione aliorum hominū. Secundū ablatum fuit ab ea, quod non fuit ibi voluptas in permixtione feminis: nam repugnat ista voluptas virginitati, vnde quodcumque mulier experta fuit talem voluptatem veneream, quæ completur in resolutione feminis, iam non est virgo, si enim siue vir, siue foemina incipiant ex tactu mutuo vasorum genituum delectari, repugnat hoc tam castitati, quàm virginitati, & tamen si non peruentum sit ad plenam resolutionem feminis, in qua completur venerea voluptas, & suffocatur ratio, non est omnino ablata virginitas, sed reparari potest per penitentiam: cum autem facta est resolutio feminis ablata est virginitas, & iam non potest restaurari. Ista autem venerea voluptas in resolutione feminis si fiat ab intentione, ita tollit virginitatem siue commixtione, sicut cum commixtione: nam vir quando per molliem seipsum polluit, virginitatē perdit,

Quomodo Christi corpus formatum est ex purissimis, & castissimis sanguinibus Virginis.

Quomodo intelligitur auctoritas Damasceni. Duo sunt in nostro corpore formatione, scilicet commixtio sanguinis, & voluptas.

Virginitas nunquam irreparabiliter deperditur, nisi cum suffocatur ratio, & hinc completa, & perfecta experientia delectationis venereæ.

Virgo nō sentit aliquid delectationis in motu sanguinis.

Intellectus sententia Damasceni.

Thomas parte 3. q. 31. ar. 5. ad vltimum argu.

perdit, quia fit ibi resolutio seminis plena, & experientiam habetur perfectum voluptatis venereæ: ita ergo in foemina si possit esse resolutio illius materiae, quæ confluit ad conceptum, vt moueatur ad locum generationis, causabitur plena voluptas in motu illo, etiam si non misceatur viro. Vnde licet Domina nostra non procuraret, sed potius horreret talem experientiam voluptatis venereæ, si in ea fieret ille motus, & voluntas extingueretur pro tunc, aut suffocaretur ratio eius, & materialiter pateretur id, quod alia mulieres patiuntur in perditione virginitatis, quod omnino esse non debuit. Item non potuit esse, quia conceptus ille factus est diuinitus, scilicet in instanti, sed in instanti non potest esse voluptas venerea, quia illa est in motu quodam, & ex illo, ideo non potuit experiri voluptatem aliquam Domina nostra in formatione corporis filii sui, ideo neque sentire quid in ea fieret, quia insensibiliter actum est. Dicendum ergo, quod in aliis mulieribus fit motus sanguinis illius natura dirigente, postquam incipiunt titillari delectatione quadam proueniente ex tactu masculino, & ex apprehensione phantastica, & recurrit tunc sanguis ille ad locum generationis in matricem, vbi misceatur semini masculino. In Domina autem nostra non præcessit tactus virilis, neque apprehensio phantastica huius delectabilis, sed Spiritus sanctus adunauit insensibiliter, & in instanti sanguinem illum ad matricem, secundum quantitatem cōpetentem ad formationem corporis, & ibi illud in eodem instanti formauit. Et ita Damascenus intendit tollere illa duo prædicta, quæ sunt in formationibus nostrorum corporum a formatione corporis Christi, propter quod dixit hæc verba, in quantum dixit formatam carnem eius ex purissimis sanguinibus, abstulit primum, scilicet commixtionem feminum, quia licet materia corporis nostri formandi sit sanguis feminae, qui est purissimus, id est valde depuratus per digestionem, tamen non erat solus, sed miscebatur ei semen masculinum, nō vt materia, sed vt efficiens, sed purum opponitur mixto, ideo cum in virgine non fuerit mixtio seminis maris, sed solus sanguis ipsius, dicuntur purissimi sanguines, ex quibus corpus Christi formatum est. licet idem sit sanguis materialiter, ex quo illud formatum est, & formantur corpora nostra. Secundum autem tollitur, cum dicitur, ex castis sanguinibus, scilicet, quia in illis non fuit aliquid, quod repugnaret castitati, vel virginitati. In sanguinibus autem, de quibus nostra corpora formantur, non est castitas, sed potius voluptas venerea, ex qua tollitur virginitas, cum in motu illius sanguinis ad matricem sit magna voluptas. In motu autem sanguinis Dominae nostræ ad formationem corporis Christi non fuit aliqua voluptas, vt dictum est, ideo nō fuit ibi aliquid, quod repugnaret castitati, & sic vocant sanguines illi casti, id est non fuit in illis aliquid, quod contra castitatem esset. Huic sententiæ etiam cōsentire videtur Alexan. de Ales, & Beatus Tho. de Aquino in sua trigesima prima, scilicet semen foeminae non est generationi aptum, sed est quoddam imperfectum in genere feminis, quod non potest perducere ad perfectum feminis complementum propter imperfectionem virtutis foeminae, & ideo tale semen non est materia, quæ de necessitate requiratur ad conceptum sicut Philoso. dicit in lib. de generatione animalium, & ideo in conceptione corporis Christi non fuit præsertim, quia licet sit imperfectum in genere feminis, tamē cum quadam concupiscentia resoluitur, sicut & semen maris. In illo autem conceptu virginali concupiscentia locū habere non potuit, & ideo Damascenus dicit, quod corpus Christi non feminaliter conceptum est. Sanguis autem mēstruus, quem foemina per singulos mēses

emittunt, impuritatem quandā naturalem habet corruptionis, sicut & ceteræ superfluitates, quibus natura non indiget, sed eas repellit, ex tali autē mēstruo corruptionem habente, quæ natura repudiat, non formatur conceptus, sed hoc est purgamentum quoddam illius puri sanguinis, qui digestionē quadam est preparatus, quasi purior, & perfectior alio sanguine, habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorum hominum, in quantum ex ipsa commixtione maris, & feminae talis sanguis ad locum generationi congruum attrahitur, sed hoc in cōceptione Christi non fuit, quia operatione Spiritus sancti talis sanguis in vtero virginali adunatus est, & formatus in prolem: & ideo dicitur corpus Christi ex castissimis, & purissimis sanguinibus virginis formatum.

An virgo Domina nostra haberet per determinata tempora fluxum mēstruorum, sicut alia mulieres. Questio. XIIII.

Ostenso autem supra quod corpus Christi formatum fuerit de sanguine illo, quem Aristot. mēstruum vocat, de quo omnium aliorum hominū corpora formantur, ostendendum est nunc, quod Domina nostræ accidebat fluxus mēstruorum, sicut in alijs mulieribus per determinata tempora. Et hoc patet, quia Domina nostra fuit vera mater Christi, tantum quantum quælibet alia mulier est mater filiorum suorum. Et tamen mater dicitur non solum, quia de ea materia formandi fetus sumit, sed quia ipsa illam ministrat, & preparat. Est autē preparatio, in quantum per virtutem digestiuam materia illa accepta a virtute nutritiua amplius digeritur, & proficitur, vt fiat apta ad formandum corpus humanum, ad quod non est apta quælibet materia. Hoc igitur fecit Domina nostra circa illam materiam, de qua formatum est corpus Christi, & tamen in omni tali operatione causantur mēstrua quæ fluunt, ergo in Domina nostra fuerunt mēstrua quæ fluunt. Secundo, quia cū in illa esset virtus generatiua, sicut in alijs mulieribus, trahebatur materia ad locum potentia generatiua, vt fieret ibi apta ad formationem fetus, & de illa materia sic tracta petitur, an digerebatur ibi, vel nō, si digerebatur, ergo separabatur aliqua impuritas de ea, & illa impuritas est sanguis mēstruus, Tertio, quia si dicas non digerebatur ibi, neque fiebat aliqua separatio puri ab impuro, sequitur quod nō erat in Domina nostra vis generatiua, & ita deesset ei aliquid, quod omnibus foeminis competit secundum speciem, & hoc est absurdum, quia non esset perfectè de humana specie. Quarto, quia esset imperfectior alijs mulieribus, quæ hanc vim naturalem habent. Quinto, quia si haberet istam vim generatiua, & tamen non fieret ibi generatio mēstruorum, aut digestio illius materiae, imperfectius se haberet Domina nostra, quàm ceteræ mulieres, quia per virtutem illam generatiua digerunt materiam, & disponunt, vt sit apta ad formationem fetus, & hoc etiam est inconueniens, quia de perfectionibus naturalibus, vel gratuitis, quæ nullam imperfectionem secum habent, nihil est minuendum in Domina nostra, & talis est potentia generatiua, & operatio eius in quælibet foemina. Sexto, & præcipue, quia alijs sequeretur, quod corpus Christi esset de materia minus pura, quàm corpora aliorum hominum, quod est ridiculum, & absurdum. Patet hoc, quia quanto aliquid est magis purum per separationem impuritatum ab eo, tanto illud est melius, & nobilius, siue in metallis, siue in cibo, siue in carne, sed in oibus alijs mulieribus materia illa accepta a parte nutritiua trahitur ad loca virtutis generatiua, & digeritur ibi, & separatur ab ea quæ impurum,

Nota lector cordate, quod ista quæuis verissima sententia sit populo prædicanda, nō multa tertia sunt, quæ nō sunt prædicanda.

impurum, & per hoc id, quod manet, ut sit materia fetus est aliquid purius. Si autem in Domina nostra illa materia tracta ad loca potentia generatiua non digereretur, maneret impura, & sic esset materia corporis Christi manens cum sua impuritate: unde cuiuslibet hominis corpus formaretur de materia magis pura, & nobiliori, quam corpus Christi, quod est absurdum. Et hoc est verum, nisi quis diceret, quod materia corporis Christi fuit tam depurata, quam materia corporum nostrorum, immo multo magis, & tamen illa depuratio, & digestio non fuit facta per matrem, sed per Spiritum Sanctum, id est totam Trinitatem, & ita non defuit aliquid in corpore Christi, quod esset in corporibus aliorum. Sed dicendum, quod non fiat. Primo, quia tunc Spiritus Sanctus, siue tota Trinitas non solum habet respectu corporis Christi modum patris, sed etiam matris, quod est inconueniens, quia Spiritum sanctum, vel Deum nunquam dicimus matrem Christi, dicimus tamen Deum patrem Christi. Sed illud patet, quia ageret, quod est matris preparando materia, ut esset apta generationi, & formationi fetus, & ageret, quod est patris organizando illum in corpus humanum. Secundo patet, quia tunc daremus superuacuum, & inordinatum in operatione Dei, quod est absurdum: nam Deus miraculose solet subuenire in his, que natura non potest per se, in eis vero que illa potest, non operatur ipse, quia alias ipse faceret per se omnia, & nulla actio, neque causalitas maneret rebus naturalibus, quod etiam est absurdum, & manifestatur hoc in generatione cuiuslibet hominis. Nam materiam foetus potest mater disponere per virtutem generatiuam, formare autem vel organizare potest semen paternum, & ideo ad hoc Deus non facit supernaturaliter aliquid. Animam tamen organizato fetui, non potest dare pater, neque mater, ideo dat Deus. Sic autem in generatione hominis Christi, erat ibi mater, que naturaliter, & sufficienter poterat materiam preparare, ut esset apta ad formationem fetus inde, sicut qualibet alia mulier facit, vel facere potest. Organizationem autem, vel formationem illius materie in corpus humanum non poterat illa facere, quia nulla mater hoc potest, neque et poterat fieri virtute feminis maris, quia ibi non fuit commixtio feminum; ideo solus Deus facere poterat illam, & animam infundere. Ipse igitur facere hac debet, sed preparationem materie non, quia hanc sufficeret Domina nostra naturaliter facere poterat, & si faceret Deus, iam non solum faceret miraculose, quod non poterat natura, sed etiam id, quod poterat, & hoc est inconueniens, ergo illa fecit hoc, & non Spiritus Sanctus, quamcunque aliam virtutem daret Spiritus Sanctus virgini in conceptione, daret quantum ad id, quod ipsa non poterat naturaliter, sed quantum ad id, quod poterat non daret, sicut hic ipsa poterat. Tertio, quia hoc dato non esset illa mater Christi, quod est hereticum, & tollit totam dignitatem eius: patet hoc, quia mater non dicitur, quia de ipsa solum sumitur materia ad aliquid formandum, sicut Adam non vocatur mater Eue, licet materia, de qua formata est Eua sumpta fuerit de Adam Gen. 2. cap. & quando mures generantur de terra, vel aliqua alia per putrefactionem, non dicitur terra verum mater illorum; ideo sic si solum de Virgine sumeret Spiritus Sanctus materiam, de qua formaretur corpus Christi, non vocaretur illa mater Christi. Nam nemo hoc dubitaret, si de carne brachij, vel pedis, aut alterius patris corporis eius, qui esset caro in actu, sumeret Spiritus Sanctus partem, de qua formaret corpus Christi, quod illa non diceretur mater Christi, sicut neque Adam mater Eue, & tamen si solum materia de ea sumpta esset, etiam si illa esset in vtero, non plus ageret, quam

Deus f. his que natura potest natura non potest

Solus Deus anima infundit.

si sumeretur caro de brachio eius, vel pede. ergo neque sic vocarem eam matrem. Nisi forte dicas, quod vocatur mater, quia de illa sumpta est materia de qua formaretur corpus Christi, & in vtero suo formatum, atque viuificatum est, & nutritum, & ibi manet quousque educeretur in lucem. Sed neque istud sufficit ad rationem matris, quia sic in vtero nostro, vel intestinis gignuntur animalia viuientia, que per posteriora emittimus, & illa vocamus lumbrices. Illa quidem fiunt de materia que in nobis est, & intra nos viuificantur, & enutrientur, & aliquandiu manent quousque emittantur. & tamen non vocantur matres illorum animalium neque patres. ergo non sufficit istud ad rationem matris. ergo neque in Domina nostra hoc sufficeret. Sed dicendum, quod materia facta ex quibus est propria ratio matris, & vnum illorum, vel duo per se faciunt rationem matris, sunt autem hac. Primum quod materiam ministrat. Secundo, quod ad illam conferat. Tertio, quod contineat, ut locus naturalis. & hoc facit omnis femina respectu fetus. Primum est, quia materiam ministrat, nam sanguis suus est tota materia fetus formandi, ut dicit Aristoteles. Secundum est, quia actiue confert ad istam materiam, & istud est, quia non potest corpus animalis ex qualibet materia formari, sed solum ex materia ad hoc disposita dispositione vltima. Ista dispositio fit per virtutem generatiuam, scilicet, quod accipiat pars quedam residua nutritioni, & transferatur ad vasa, vel loca virtutis generatiue, & ibi per calorem digeratur, & perducatur ad perfectam dispositionem, ita vt iam ex tali materia formari possit fetus. Tertium est continere sicut naturalis locus, nam postquam fetus formatus est, & viuificatus continetur in vtero, quia ille locus est magis ei naturalis ad conseruationem, quam aliquid aliud, & tandiu ibi manet, vt roboretur ad posse manere foris. Licet autem omnia hac inueniantur in qualibet matre, non vocatur tamen mater ex quolibet eorum, sed ex omnibus tribus, & potissime ex secundo. Vnde si illud solum esse posset, sufficeret ad rationem maternitatis, tamen illud nunquam est sine primo. & patet istud, quia in solo isto inuenitur id secundum, quod nominatur mater, nam mater dicitur a virtute generatiua, cum dicamus, quod mater gignit filium suum, sed solum istud secundum est actus virtutis generatiue, ergo ab hoc solo vocatur mater, patet quia primum, scilicet prestare materiam, est etiam in illis qui nullam virtutem habent, sicut terra prestat materiam omnibus rebus. Tertium autem magis pertinet ad rationem loci, quam matris, nam verum est, quod fetus formatus in vtero si statim, vt formatus est, emitteretur, moreretur, quia esset debilis ad sustinendum aerem nostrum qui non competit ei, ideo manet ibi tandiu, vt roboretur ad posse viuere foris. & ob hoc secundum diuersas species animalium diuersum est tempus, quo fetus gestatur in vtero, & tamen istud posterius est generatione, ideo non vocabitur per hoc mater; quia solum dicitur quia genuit, sed potius vocabitur locus naturalis conseruatiuus. Secundum autem horum pertinet ad potentiam generatiuam, quia trahitur materia ad loca, vel vasa potentia generatiue. & cum illa prius indisposita esset, & talis, de qua non posset formari fetus, sicut ex cibo non digesto est impossibile nutriri animal, per actum virtutis generatiue digeritur, & perducitur ad talem statum, vt ex illa formari possit fetus. cum autem talem materiam ministraret mulier, gignere dicitur, non quia ministrat, sed quia preparauit actiue, & ideo illa vocabitur mater. colliguntur predicta ex intentione Aristotelis lib. 15. de animalibus. In Adam respectu Eue fuit primum hominum,

Que requiruntur ad esse matrem.

Terra non potest dici mater animalium.

Domina nostra fuit vera Christi mater.

In Domina nostra fiebant necessario menstrua.

rum, scilicet, quia ministravit materiam, id est de sumpta est, sed defuerunt duo alia: nam non fuit velut locus naturalis conseruationis, aut formationis corporis Eue, quia solum fuit sumpta cocta illa cum carne de Adam, sed non fuit in eo formata Eua, immo foris, & adduxit eam postea Deus ad Adam Gen. 2. cap. Secundum autem magis ibi defuit, quia nullo modo contulit Adam ad dispositionem, vel preparationem illius materie Eue, sed erat caro, & os in actu, & nulla dispositio facta fuerat in eis ad hoc, quod inde formaretur corpus foemine, vel alicuius; ideo non potuit vocari Adam mater Eue. In terra autem quantum ad animalia, que formantur ex ea, vt de vermibus, & muribus, dicendum quod est primum, id est prestare materiam, & est aequaliter tertium, id est conseruatiuus locus dum formantur corpora, sed deest secundum, quia terra non facit aliquid per vim generatiuam ad dispositionem materie illius, vt generetur animalia illa, sed ab alijs agentibus est. Et idem est quantum ad lumbricos, qui generantur in visceribus nostris: nam primum, id est materiam conferimus, & est ibi tertium, id est locus conseruatiuus, licet per accidens: sed secundum non est ibi, quia nos non conferimus aliquid actiue per aliquam virtutem naturalem, que est in nobis ad generationem illorum lumbricorum; ideo non vocamus matres, neque patres illorum: nam neque materiam preparamus, vt matres dicamur, neque eam preparata formamus, vel organizamus, vt dicamur patres. Sed de Domina nostra dicimus, quod fuit vera mater Christi: ergo illa habuit ista tria. De primo, & vltimo, id est tertio nemo dubitat: Dabitur ergo secundum, a quo precipue est ratio maternitatis, scilicet, quod materiam preparauerit digerendo eam per actum potentia generatiue: fecit ergo illa hoc, & non Deus miraculose. Item quia dicitur de Virgine, quod genuit Christum inuolata. Gignere tamen pertinet ad potentiam generatiuam, sed non est in foemina alius actus generatiue potentia, nisi preparare materiam; ergo materia sumi ex illa, vel in ea conseruari non est actus alicuius potentie; ideo ipsa hoc fecit, quod materiam preparauit digerendo eam, & depurando per actum potentia generatiue, quod alie feminie faciunt. Et si dicatur, quod Spiritus Sanctus hoc fecit; impossibile erit, quod ipsa genuerit Christum; & etiam impossibile erit, quod ipsa sit mater eius. Quod est nefas. Ex predictis autem patet, quod in Domina nostra fiebant menstrua: nam patet ex precedentibus, quia in illa trahebatur, sicut in alijs mulieribus sanguis, vel materia aliqua residua nutritioni ad loca virtutis generatiue, & ibi actioe illius virtutis digerebatur, & depurabatur, sed in omni digestionem separatur aliquid impurum; ergo & in illa illud impurum, quod separaretur, vocatur in alijs mulieribus sanguis menstruus, ergo sic esset, & vocaretur in Domina nostra. Secundo patet, quia impossibile est digestionem aliquam perfici, in qua aliquid non separatur: nam ista est ratio digestionis, quia alias per digestionem res non perficeretur cum maneret, vt prius, etiam nomen hoc significat, scilicet digestio, id est in diuersa gestio, vel motio; ergo in digestionem diuersitas quedam causatur per separationem vnius ab alio, & hoc non est nisi puri ab impuro. Tertio, quia si hoc non fieret frustra deduceretur materia illa, que erat residua nutritioni, ad locum virtutis generatiue, sed talis qualis relinqueretur a virtute nutritiua talis sumeretur, vt esset materia fetus, & non esset aliqua potentia generatiua in foemina, cum neque esset operatio eius: ergo digerebatur materia illa per generatiua virtutem; & fiebat ibi quedam separatio impuritatis. Quarto patet exemplariter, quia non est aliqua digestio perfecta secundum naturam, in qua non separaretur

aliqua impuritas. Nam in prima digestionem virtutis nutritiue, que fit in stomacho, separantur feces que sunt stercorea. In secunda digestionem, que fit in hepate separatur impuritas que est vrina. In vltima digestionem, que est in omnibus partibus corporis, separatur impuritas que est sudor, aut aliqd alterum rarum, & tenue, quod alias emittitur per poros in fumositates; ita ergo in digestionem, que fiebat in potentia generatiue vasis de humore ad generationem separaretur necessario aliquid impurum, & illud tam in viro, quam in foemina separabitur; licet diuersum est propter aliam, & aliam digestionem factam a masculis, & feminis secundum diuersitatem caloris. In Domina ergo nostra in digestionem illa materie separaretur necessario aliquid impurum referuato puro; & illud impurum vocaretur sanguis menstruus.

Quod est impurum illud quod separatur in qualibet digestionem

In Domina nostra erat fluxus sanguinis mensruui. Questio. XIII.

OPORTET autem illum sanguinem impurum fluere, & determinato tempore fluere, ita vt sanguis mensruus vocetur. Primum patet, quia sicut natura est sollicita separare purum ab impuro, quia purum est sibi conueniens, & impurum est nocuum; ita est sollicita expellere impurum, ne noceat ei manendo. Vnde quantum ad alias impuritates, que separantur per digestionem factam a virtute nutritiua, videmus quod expelluntur. Nam primam feculentam impuritatem, scilicet stercorea deriuatam a stomacho colligit in intestinis, & inde emittit per secessum. Secundam impuritatem secundam digestionem collectam in vesicam emittit per vasa genitalia. Tertia vero emittit per oes poros corporis, siue in fumositates, siue in sudores; ergo & istam impuritatem emittit, & ita facit, quia in omnibus feminis emittit illa natura per vasa genitalia. Ita igitur esset in Virgine Domina nostra, cum illa esset vera mulier, vt alia. Secundo, quia quamdiu relinquuntur ista impuritates in corpore, causantur graues agritudines mulieribus: nam sicut si non fiat emissio stercoreum, aut fluxus vrinae, causatur agritudo, & deinde mors animalis; ita quando non fit fluxus mensruorum temporibus debitis, fit grauis egritudo mulieribus, & ad extremum esset causa mortis, ergo oportet emittere. Sic ergo esset in Domina nostra, quod emitteret illam impuritatem, quia alias ipsa quoque granaretur agritudinibus, & esset peioris dispositionis naturalis, quam alie mulieres, quod est inconueniens. Tertio, quia si impurum illud in Domina nostra separaretur, & non emitteretur, oportebat iterum commisceri ipsi puro, de quo fuerat separatum, & ex hoc sequeretur inconuenientia, scilicet labor, vel operatio nature fuerat in vanum, cum egisset ad separandum, & post separationem esset mixtio, & reduceretur ad eandem impuritatem, in qua prius erat. Secundum, quia fieret formatio corporis Christi de materia magis impura, & minus nobili, quam fermentur corpora aliorum hominum: cum in alijs sit separata impuritas a materia, de qua formantur corpora eorum, & in hac non esset separata, & hoc est absurdum. Tertium, quia poneremus aliquid contra naturam in Domina nostra sine causa, scilicet, quia in omnibus alijs feminis impuritates, que separantur, emittuntur; in ipsa autem non emitterentur: maxime quia hoc non erat ad aliquod priuilegium eius, sed potius ad imperfectionem, scilicet manerent impuritates intra eam, que resolute, & separate iam erant, que tamen in alijs mulieribus non manebant. Dicendum ergo necessario, quod in illa erat fluxus illius impuritatis, & ita erat fluxus mensruorum, sicut in alijs mulieribus.

An Deus faceret, quod in Domina non fluere mensura. Quæst. X V.

SVNT autem prædicta vera, & necessaria, nisi forte quis dicat, quod Deus faciebat miraculose, quod non fluere mensura Domine nostra. Sed hoc non stat. Primo, quia ad hoc quod non fluere impuritates, oportebat facere, quod non essent; & tamen erant qui ex prædictis apparet; quia fiebat separatio istarum impuritatum in Domina nostra per actionem virtutis generatiuæ: ergo fieret fluxus earum, ne in corpore manerent. Secundo & principalis, quia si quis neget in Domina nostra fluxum menstruorum, negabit consequenter, immo a fortiori fluxum vrinae, & emissionem stercoreum, & tamen ista non negantur, ergo non debent negari mensura. Paret hoc, quia vtraque sunt impuritates naturaliter separate a puro; & quibus natura non indiget, sed emittit, & vtraque sine peccato, & concupiscentia emittuntur: nam sicut separatio stercoreum a puro nutrimento, & separatio vrinae, in secunda digestionem, & emissionem eorum sunt pure naturaliter, & sine aliqua concupiscentia, vel libidine; ita separatio menstrui, & emissio: ergo si vnum non emittatur in Domina nostra, neque alterum emitteretur. Tertio, quia adhuc magis neganda esset in ea emissio stercoreum, & vrinae, quam menstruorum, eo quod est maior impuritas, & ferida, & in maiori quantitate, & est quotidiana: emissio autem menstruorum est in parua quantitate, & non est ita fetida, & etiam non est quotidiana, quia solum semel, & in mense, siue de mense ad mensem fiebat ille fluxus. Ergo potius negare deberemus emissionem stercoreum, quam menstruorum fluxum. Quarto, quia si in Virgine ista negaremus, a fortiori negaretur in Christo emissio stercoreum, & vrinae; sed falsum est hoc, quia hæc emittit: nam quicquid perfectionis fuit, aut privilegij in Domina nostra, abundantius fuit in Christo; sed in eo erat ista emissio. Primo, quia ipse erat verus homo, & cui necessario ista acciderent, nisi per miraculum ea vitaret, sed non erat aliqua causa faciendi hoc miraculum, ergo erant hæc in eo. Secundo, quia ipse accepit omnes conditiones, & passibilitates humanas, quæ consequuntur ex conditione speciei, & non indiuidui, sed emissio horum competit ex conditione non solum speciei, sed etiam generis, quia in omni animali est emissio impuri, ergo accepit hoc. Tertio, quia Christus accepit omnes passiones, vel defectus nostros præter ignorantiam, & peccatum, vt solet dici, & intelligitur de illis, quæ consequuntur omnem hominem, sed emissio hæc impuritatum, neque est ignorantia, neque peccatum, & consequitur omnem hominem, ergo & Christus eam accepit.

Quarto, quia non videtur hoc esse poena aliqua inflata pro peccato, sicut ceteri defectus nostri sunt; sed potius est aliquid pure naturaliter, quod etiam homo habuisset dato, quod nunquam peccasset, quamdiu viueret vita animali, id est accipiens potum, & cibum, sed talia non sunt aliqua ratione a Christo neganda: ergo non negabimus emissionem prædictarum impuritatum.

Quinto, quia Christus sumebat cibum, & potum, sicut alij homines; & ideo digeretur in eo cibum, & potum, quia alijs non poterat naturaliter transire in carnem, & ossa illius, sed ille naturaliter nutrebat, & augmentabatur: ergo per digestionem cibi separaretur aliquid impurum, & illud emitteretur, sicut in alijs hominibus in feces, & vrinam.

In Christo erat emissio impuritatum seu stercoreum.

An stercorea, & vrina solum generentur ex superfluis cibis. Quæst. X V I.

ET hoc verum est, nisi dicatur iuxta quosdam insipientes, quod stercorea, & vrinae emittuntur propter superabundantiam cibi, & ideo si quis acceperit de cibo solum quantum sufficit, non erunt stercorea, vel vrinae. Sed isti tam insipientes sunt, vt non oporteat ad illos respondere, & tamē propter pauca intelligentes dicendum, quod est impossibile. Primo quia cibum non potest transire in substantiam carnis, & ossis, ita vt sumitur, sed oportet digeri, & tamen in omni digestionem necesse est separari aliquid ab alio, quia alijs digestio non est. & tamen quod separatur ab altero quod est purum, est impurum, & quo natura non indiget, ergo emittit illud.

Secundo quia tunc sequeretur, quod cibum quilibet, aut saltem vt communiter, esset omnino purus talis, vt secundum se totum posset transire in carnem & ossa, sed hoc falsum est, quia non solum quilibet cibum non est mundus, sed etiam non est aliquis, qui omnino transire possit in carnem, & ossa, ergo oportet separari inde impuritates.

Tertio quia cibum nunquam transit in substantiam carnis nisi quando effectus est similis: si autem totus cibum transire posset in carnem non separata inde aliqua impuritate, esset cibum eiusdem perfectionis cuius caro, sed falsum est, quia sunt inæqualia secundum naturam, ergo non potest transire totus in carnem, sed per digestionem separabuntur omnes partes impure, vt solum maneant illa, quæ sunt similes, & possunt transire. Quarto patet, quia si totus cibum posset transire in substantiam carnis non separata inde aliqua impuritate, & non fieret stercorea, & vrina: nisi ex superabundantia cibi, esset stomachus, & hepar, & cetera membra facta ad digestionem per accidens: non enim essent per se necessaria, sed solum in illis, qui superabundanter, & inordinate sumerent cibum, & hoc esset illa esse per accidens; & non ex intentione naturæ, & tamen hoc est ridiculum, cum in omnibus hominibus inueniantur, & in animalibus perfectis secundum totam speciem ipsorum, ergo non est separatio impuritatibus in superabundanti cibo, sed in quocumque.

Quinto quia si non esset hoc nisi propter abundantiam ciborum, id quod emitteretur non esset impurum, sed superabundans, & tunc emitteretur cibum quasi talis qualis sumptus est, & tamen nunquam emittitur aliquid tale, sed solum, vt immundum, & fetidum, ergo signum est, quod aliquid immundum separatum est inde, & relictum est id quod erat mundum. Sexto quia si propter hoc solum fieret emissio, quia aliquid superabundabat, non fieret nisi vnum genus superfluitatis, quia quidquid esset naturæ conueniens sumeretur, & quod superuacuum emitteretur, & tamen sunt multi modi eorum, quæ emittuntur, scilicet feces, vrina, sudor, vel fumi, ergo necesse est, quod dentur diuersæ digestionem, & diuersa loca digestionum, & ex hoc sint diuersæ impuritates, & non vnius modi; & quod emittantur per diuersa loca, & sic non est sola superfluitas, sed etiam impuritas separata per digestionem.

Septimo apparet hoc exemplariter, nam si solum superfluum emitteretur quoad aliquis tam paucum de cibo sumeret, vt non posset saturare famem, non relinqueretur inde aliqua superfluitas, & tamen videmus, quod etiam si quis non manducet nisi vnum morsum panis, separabitur inde aliqua impuritas, quæ ibit in stercorea, vel in vrina, ergo necesse est, quod in omnibus sumentibus cibum, & potum relinquatur

tur feces aliqua, quæ emittantur, cum oporteat separari purum ab impuro, & non sit aliquis cibum, & potus, in quo non sit aliqua impuritas, quam natura abijciat. Ita ergo de Christo dicendum erit, quod in ipso digeretur cibum, & potus, quantumcumque paucum de cibo, & potu sumeret, & separabatur inde impurum, quod emittendum erat, sicut in alijs hominibus, in feces, & vrinam, & sudorem, & fumos.

An Deus faciebat miraculose, quod totus cibum sumptus a Christo transiret in suam substantiam. Quæst. V I I.

SVNT autē vera, & necessaria prædicta, nisi quis dicat, quod faciebat Deus supernaturaliter, quod in Christo digeretur, siue comminueretur cibum, & non emitteretur aliqua pars eius, sicut in alijs hominibus, sed totum transiret in carnem, & sanguinem, siue ossa. Sed dicendum, quod non stat. Primo, quod daretur hic miraculum sine causa: nam nulla causa esset ad faciendum hoc in Christo potius, quam in alijs hominibus, & tamen miracula non fiunt sine causa. Secundo, quia per tale miraculum corpus Christi esset deterioris conditionis, quam corpora omnium hominum, immo & omnium animalium, scilicet, quia nutrebat ex substantia magis impura. Nam in omnibus hominibus, & animalibus, quicumque cibum sumatur, digeritur multis digestionibus, & separantur ab eo multæ impuritates, vt maneat solum, quod est purum ad transeundum in substantiam corporis. Ergo si in Christo nihil separaretur de cibo, totum tam purum, quam impurum transiret in substantiam eius; & ita esset corpus suum substantiæ impurioris, quam corpora omnium hominum, & minus aptum ad vitam, sed hoc est falsum; quia potius illud corpus erat melius, & nobilius, quam corpora nostra, & maioris harmoniæ. Non ergo conuerteretur immunditia in illud. Igitur digestio fieret in corpore Christi, & separatio impuritatibus a puro, sicut in corporibus nostris, & consequenter fieret emissio, sicut in nobis.

An impurum, quod separabatur a cibo, a Christo sumpto miraculose resolveretur, ita quod non fluere in stercorea, sicut fuit de cibo post resurrectionem. Quæstio. X V I I I.

SED forte aliquis dicit, quod ista necessaria erant, nisi Deus supernaturaliter prouideret quantum ad hoc; & tamen prouidebat, scilicet quod faciebat, quod separaretur omnes impuritates ille sicut in nobis, vt maneret cibum purus ad transeundum in substantiam corporis sicut in nobis: tamen ille impuritates separate non emitterentur sicut in nobis, sed solum faciebat illas Deus desinere esse, vel resolvere eas in aliquid aliud, & non fiebat aliqua emissio. Confirmatur hoc, quia post resurrectionem suam Christus manducauit cum discipulis suis Luc. 24. cap. & Actuum 10. cap. & de illo cibo solent dicere doctores, quod ad nihilatum est, vel solutus supernaturaliter in aliquid aliud; ita ergo fieri posset de cibo, quem quotidie sumeret, quod impurum illius separatum a puro annihilaretur, vel resolveretur diuinitus in aliquid aliud, quod non appareret, & ita non emitteretur in feces, & vrinam. Dicendum, quod non fiebat istud in cibo, quæ Christus manducauit, quia sequebantur ex hoc inconuenientia. Primum, quia poneretur miraculose istud sine necessitate, & tamen nunquam sic fit: nulla tamē necessitas neque causa ad hoc erat. Secundo, quia daretur quotidie, & assidue miraculum in operibus Christi, & hoc absurdum est. Nam fieri miracula est, vt in paucis, teneri autem legem, & viam naturæ est, vt sem-

per, vel vt communiter. Tertio, quia hoc dato poneretur in Christo potētē naturales superuacue in præsentia obiecti sui, cum tamen esset naturæ expediens operari. Quarto, quia hoc videtur esse contra intentionem Christi: ipse quippe innuit generale esse, quod in quolibet homine, de quolibet cibo fiat aliqua separatio impuritatibus, quæ emittatur per posteriora, sicut ipse dixit Matth. 15. cap. adhuc vos sine intellectu estis, non intelligitis, quod omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Et ita seipsum hac lege includi inuocabat, & quasi ipse, quibus hoc loquebatur, illud intellexerent, tam ei, quam omnibus hominibus istud esse commune. Quinto, quia etiam si hoc Christus potuisset conuenienter facere, quod non esset in eo emissio stercoreum, neque vrinae; non deuit quod illud faceret, quia erat magnum inconueniens. Nam de Christo multi dubitare potuissent, an esset verus homo, sicut & postea dubitatum est. Ideo ipse debuit in se demonstrare ea, quæ pertinebant ad veritatem naturæ humanæ, & tamen emittere stercorea, & vrinam est vna conditio, quæ sequitur omnes homines; ideo debebat ista apparere in Christo; nam quod aliquis viuat, qui hæc non habeat, ostendit eum non esse verum hominem, sed potius phantasma, vel spiritum, qui non habeat veritatem humanæ naturæ. Valde ergo inconueniens erat si ista non apparerent in Christo, maxime quia hoc non poterat occultari; nam ipse multum familiariter conuersabatur cum discipulis suis, qui cum eo erant nocte, & die, & non se subtrahebat aliquo modo ab eis. Vnde necesse erat, quod illi sentirent an Christus hæc pariebat, vt alij homines, & hoc quia istud quotidianum erat, necesse erat, vt sepe viderent, an illud pateretur, vel non, & si non viderent illud esse in eo, quod in omnibus alijs hominibus est, scandalizarentur, & putarent eum non esse verum hominem, & subtraherent se ab illo. Item adhuc magis appareret istud in infantia Christi, cum ipse a matre nutrebat, quia multi viri, & feminae viderent eum educari, & viderent an hæc pariebatur, vel non. Et si hoc non inueniretur in eo scandalizarentur valde, & putarent non esse verum hominem, & fieret res ista cognita; vnde haberetur publica suspitio de eo quod non esset verus homo, & tamen dum vixit nunquam legimus talem suspitionem de eo habitam. Ergo dicendum est, quod verè in Christo erat emissio impuritatibus duplīs ex cibo, sicut in nobis, & per eadem organa, per quæ nos emittimus. Sed cum confirmatur istud per cibum, qui sumptus est a Christo post suam resurrectionem. Dicendum, quod nihil est simile, & presupponendum est, quod cibum ille conuersus est in substantiam corporis Christi, neque etiā emissus fuit per secessum, aut alias vias: & ideo factum est in illo, quod ad nihilaretur, vel resolveretur in aliquid aliud inuisibiliter. Quod autem non conuerteretur in substantiam corporis Christi patet, quia corpus Christi erat iam impassibile, & incorruptibile, sed substantia, quæ per cibum habetur, est corruptibilis. Ergo iam nihil potuit transire in substantiam corporis eius per naturalem actionem. Secundo, quia non potest fieri iste transitus, nisi per quandam corruptionem formarum præcedentium, & generationem sequentis formæ, & tamen in incorruptibili non fit generatio, & corruptio; ergo non poterat iam fieri iste alterationes in operatione virtutis nutritiua. Etiā non poterat dici, quod emitteretur cibum ille per secessum, vel vrinam. Primo, quia ante hoc oporteret fieri digestionem, in quibus separaretur purum ab impuro, & istæ sunt operationes generatiuæ, & corruptiuæ, & non conueniunt, nisi naturæ existenti in statu corruptionis, & generationis; & tamē erat tunc corpus Christi incorruptibile, & in statu incorruptibilitatis; ergo non fieret in eo digestio.

An cibum sumptus a Christo post resurrectionem transiit in substantiam Christi vel transire debuit, & quod de eo factum sit.

Natura quare cibi digestionē facit.

Secundo, quia dato, q̄ cōcederetur in eo ista digestio, quæ tamen non fuit, non sufficiebat hoc ad id, q̄d intenditur, scilicet ad hoc, quod emitteretur cibus ille per secessum, vel urinam, immo penitus erat istud cōtra intentionem naturæ, quia quando fit digestio cibi, ideo natura illud facit, quia intendit separare purum ab impuro, vt impurum emittat, & purum relinuat. Vnde non est possibile emitti per inferiora id, quod purum de cibo, iam ab impuro separatum est, sed feruat illud natura. Et tamen hic debebat rotam emitti, ne aliquid verteretur in substantiam corporis Christi; ideo non poterat fieri per istum modum, sed oportebat fieri, quod dictum est, scilicet, vt non fieret aliquid circa illum cibum per virtutem nutritiuam Christi alterando generandum, vel corrumpeōdo illum, sed quod solum per virtutem motiuam eius attereretur dentibus; & cum transmitteretur ad stomachum, non alteraretur ibi aliquo modo, sed diuinitus ad nihilaret, vel resolveretur in aliquid aliud, aut inuisibiliter transferretur ad alium locum, & sic maneret caro Christi secundum statum immortalitatis sine aliqua generatione, & corruptione in ipsa facta. Et ita non est similitudo in hoc, & in quotidiano cibo Christi. Primum, quia vnum fuit semel tantum, in quo conueniens erat fieri miraculum, alterū verò erat quotidianum, in quo non bene conceditur miraculum. Secundo, quia in cibo Christi, quem quotidie sumebat, debebat fieri digestio, vt separaretur purum ab impuro, sicut supra ostensum est. Sed in illo, quod manducauit post resurrectionem, non debuit fieri digestio aliqua, vt nunc ostensum est. Tertio, quia cibus quotidianus, quantum ad partem puram separatam ab impuro, transiturus erat ad veritatem corporis Christi, sed non cibus post resurrectionem; & ideo quantum ad totum cibū ipsum, qui nullo modo pertinere debebat ad Christum, debuit esse ad nihilatio, vel resolutio in aliquid aliud diuinitus facta. Secus autem quantum ad quotidianum cibum, qui ad Christum pertinebat, & transire debebat in substantiam corporis eius præter impurum, quia quantum ad illud nō videtur aliqua causa, quare diuinitus deberet ad nihilari, vel resolu, cum posset impuritas sine aliquo præiudicio emitti per destinata organa naturæ. Ex prædictis autem patet, quod tam in Christo, quam in Domina nostra fiebat separatio, & emissio impuritatum, scilicet fecum, & ipsarum vinarum, sicut in alijs hominibus; & consequenter fiebat in Virgine fluxus menstruorum, cum minor impuritas esset menstruorum, quam stercoreum.

An in Domina nostra flueret sanguis mensruus quolibet mense, & eo tempore, quo in alijs mulieribus.
Quæstio. X I X.

SECUNDUM autem supra præsuppositum erat, q̄ emitteretur illa impuritas tempore suo, scilicet, quo in alijs mulieribus fluit: est in alijs de mense in mensē, sicut dicitur infra 15. cap. mulier q̄ redeunte mense patitur fluxū sanguinis, &c. ita ergo fieret singulis mensibus in Virgine, & ita vocaretur sanguis mensruus, i. fluens de mense in mensē. Est enim fluxus menstruorum quando collecta fuerit illa impuritas, quia natura nō indigens ea repellit illam: & in non repellit quotidie, vel sepe, sicut in stercoreibus, & vrina, quia illa impuritas quotidie colligitur, & cito separatur ibi purum ab impuro; ideo natura statim abijcit illam immūditia. Sed circa partem illā, quæ vadit ad vasa partis generatiuæ, tardior digestio fit, & separatio; ideo non emittitur quotidie, sed satis est naturæ emittere quolibet mense, & ab hoc vocatur sanguis mensruus, sed in Domina nostra emittitur,

tebatur sanguis iste, qui erat purgamentum boni sanguinis: ergo fiebat emissio ista quolibet mense. Est vltterius dicendum, quod iste fluxus menstruorum nō solum factus est in Dña nostra ante conceptionem Christi ad hoc, quod sanguis, de quo formatum est corpus eius, esset mundus ablata omni puritate, sed & fuit quasi per totam vitam, postquam cepit in ea pubertas: nam istud etiam simplices non ignorant ex experientijs, quas negare non possunt, quod ad fluxum menstruorum nihil facit ad foeminam esse cognitam a viro, quia in mulieribus virginibus fit fluxus menstruorum: immo istud rationem, & iuranūquam foemina debet cognoscere a viro priusquam patiatur fluxum menstruorum, & ratio est, quia foemina cognoscuntur ad hoc, quod concipiant, & pariant; & tamen nunquam possunt concipere etiam si cognoscantur a viro quousque menstrua patiantur; quia nondum est in eis materia formandi fetus, ergo non debet prius cognosci. Tēpus autē quo incipit fluxus mensruorū, est pubertas: vocatur autē pubertas a pube. i. a barba, scilicet, quando loca proxima genitalibus pilos habent dicit Isido. lib. 11. Etymo. & extra de ipon. in pub. ca. puberes. ortus autem pilorum ibi tam in masculo, quam in foemina non est ipsa pubertas, sed pubertatis signum, quia puberes illos vocamus, qui generare possunt, generare autem non est in viro antequam habeat semen, & in foemina non est antequam præparet sanguinem, qui fit materia generationis: hoc autem accidit ex calore perfecto; & quia in infantibus, & senibus non est calor nisi diminutus, id est imperfectus, vel iam deficiens, non fit generatio feminis in viris; neque sanguinis illius in foeminis in infantia, neque in magna senectute. calor autem quando incipit esse perfectus facit quædam signa; scilicet pilos, nam ex calore est generatio pilorum, & ideo cum orti fuerint pili circa verenda tam masculis quam foeminis, iam signum est, quod calor eorum est perfectus, & generare possunt.

Illud tempus non incipit simul in omnibus, sed in quibusdam prius, in alijs posterius tam in masculis quam in foeminis, & tamen iura posuerunt vnum tempus pro omnibus masculis, scilicet, annum quartumdecimum, quo eos puberes vocent, etiam si nondum pili apparuerint, neque prius vocabantur puberes, etiam si pili appareant. In foeminis autem determinat illud tempus, scilicet duodecim annorum. Hoc autem secundum iura factum est, quia decuit, vt assignaretur determinatum tempus, vt sciretur quando valebat contractus matrimonij, & quando non. natura tamen hoc non curat; sed habet operationem suā cuius ipsa est regula, & facit in quibusdam pubertatem antequam in alijs. in quacunque autem foemina tunc erit vera pubertas, quando calor suus fuerit perfectus, & inceperit per calorem illum digerere sanguinem siue materiam residuam nutritiuā transmissam ad vasa generatiuæ virtutis per ipsam virtutē generatiuam, separando ab ea impurum, vt maneat sanguis purissimus, qui fit materia formandi fetus; & illud idem tempus est fluxus menstruorum, nam quando sanguis ille digeritur, & præparatur, separatur in eo purum ab impuro, & impurum illud emittitur, sed illud quod emittitur vocatur sanguis mensruus: ergo ex principio pubertatis incipit esse fluxus menstruorum. Sic ergo dicendum est de Domina nostra, quod in illa cepit fluxus menstruorum a principio pubertatis forte ab anno duodecimo, vel quasi, & manserit sibi vique ad senectutem, quando iam diminuto calore naturali non valet digeri sanguis, & tunc non possunt mulieres præparare materiam ad formandum fetum, vnde etiam si tunc cognoscerentur,

Foemina a viro cognoscitur non debet, quam menstrua mittat: & de mensruis quædam.

Pubertatis signum. Pubertas quando.

Mulier vlt que ad qd tepus potest generare.

tur, nunquam possent concipere; ideo cū fluxus menstruorum sit purgatio quædam illius sanguinis; cum defierit illa digestio sanguinis, cessabit quoque fluxus menstruorum; & per hoc possunt mulieres cognosci, vsq; ad tempus, quo possunt generare: nam postquam cessauerit in eis ille fluxus, non possunt gignere: sic dicitur Gene. 18. cap. de Sara ad ostendendum, q̄ non poterat illa naturaliter concipere. Erat autem Sara, puctæ etatis, & defierant ei fieri muliebria, id est fluxus menstruorum, qui mulieribus accidit, & non viris. Et istud est loqui de Domina nostra secundum veritatem naturæ, & non deuiando a fundamento fidei, & rationis, & non iuxta insanam opinionem illorum, qui volunt eam per mendacium honorare alienando eam a natura humana: nam si hoc volunt, non faciunt eam foeminam, sed spiritum separatum, qui nullis hatur passionibus subijcitur. Vel si eam veram foeminam voluerint, sicut poni necesse est, non metuant consiteri in ea, quicquid est de conditione generali hominum, quoad peccatum, & ignorantiam nō pertinet, & de Christo idem faciendum est cum fuerit verus homo, qui debuit per omnia fratribus assimilari, id est alijs hominibus ad Hebræ. 2. cap. Cum autē contrarium faciunt, putant se honorare Christum, & Virginem, & eis iniuriam faciūt. Sic patet de Christo, quia parus periculi est in eo negare veritatem humanitatis, sicut veritatem deitatis. Sic dicit Leo Papa in sermone Circumcisionis Domini. Festiuitatis hodiernæ dilectissimi verus venerator est, & pius cultor, qui neque de incarnatione Domini aliquid falsum, neque de deitate aliquid sentit indignum: paris enim periculi malum est, si in Christo, aut illa naturæ nostræ veritas, aut patene glorie negatur aequalitas. De Virgine autem, qui talia dicunt multum ei derogant tollentes aliquid de vera maternitate, & tantum poterit quis eā ab his passionibus naturalibus immunē facere, quod non solum non dicitur vera mater Christi, sed neque vera mulier, vt pote, quæ non habuerit id, quod habent aliæ mulieres. Et poterit dici, quod quidam dixerunt, q̄ Christum non peperit, sed inuenit, vt Aug. refert increpās Sabellianos in sermone Natiuitatis Virginis, f. Letā igitur Maria gēstā in fantem, exultās filium amplextur; portat a quo portabatur, neq; tortuitu, vt fingunt Sabelliani reperit paruulum, sed decursis nouem mensibus peperit Christum.

An in partu Virginis post effusionem infantis effluxit sanguis de matrice eius, sicut de alijs mulieribus, & qua inuenientia sequerentur pro vtraque parte. Quæst. X X.

NUNC reuertendum est ad id, quod supra tangebatur de fluxu sanguinis, san in partu Virginis post effusionem infantis effluxit sanguis de matrice Virginis, sicut in alijs mulieribus, vel non. Dicitur potest secundum quosdā, q̄ sic, quia Domina nostra tenuit id, quod naturale erat in alijs mulieribus, sed in alijs post partum fluunt statim secundum, id est sanguis quidam coagulatus, quem Latini secundinas vocant: sic dicitur Deut. 28. cap. tenera mulier, & delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere propter molliē, & teneritudinem nimia, inuidebit viro suo, qui cubat in sinu eius super filij, & filia carnibus, & illuente secundinarum, quæ egrediuntur de medio feminum eius, & super liberis, q̄ eadem hora nati sunt. Ergo videtur dicendum, q̄ tunc in Virgine fluxerunt secundinæ. Secundo, quia fluxus ille post partum est multum naturalis, & necessarius. Nam postquam mulieres incipiunt pati menstrua, accidunt illis regulariter quoli-

bet mense. Tempore autem quo prægnantes sunt, est clausum orificium matricis, & non emittitur purgamentum sanguinis; ideo consiluit multum sanguis impurus, qui emittendus erat, & cum exire non possit densatur. Aperta autem matrice, & porta, fluit totus ille sanguis, & ita est tunc densus, & multus, quod non accidit in alijs temporibus quando menstrua sunt, sed in Virgine esset eodem modo clausum orificium matricis tempore, quo habebat filium in vtero, ideo non flueret purgamentum sanguinis, & sic deberet totus ille fluere in partu.

Aliquis dicit, quod non fuit, neque poterat esse sic in Virginis partu, sicut in partu aliarum mulierum, quia in partu aliarum aperitur vterus ad exitum prolis, in Domina autē nostra non fuit aliqua talis apertio; ideo non poterat sic fluere ille sanguis.

Sed dicendum, quod hoc non stat: nam verum est, quod Domina nostra viscera non aperta fuerunt in partu, neque rupta genitalia, sicut in alijs; & ob hoc ipsa vocatur Virgo in partu, quod nulli mulieri conuenit, nisi ipsi. Nam sic predicamus eā ante partum, & in partu, & post partum Virginem. Nā alię mulieres, quæ pariunt possunt esse Virgines ante partum, sed in partu, & post partum nulla Virgo manet, nisi Domina nostra. Accipitur autem hic virginitas materialiter pro integritate vasorum genitalium, cui opponitur ruptio, vel apertio eorum, & hoc modo Virgo ante partum vocatur illa, cuius genitalia non aperiantur ante partum, & licet raro accidat, aliquando tamen euenit, quod mulier aliqua susceperit semen non apertio vase genitali, immo & accidit mulierem recipere semen cum nesciat, & a viro quoque dormiente, & tunc non solum, non rumpuntur genitalia claustra, sed neque sentitur venerea voluptas, & tamen efficietur mulier prægnans. Huiusmodi autem mulier ante partum Virgo est, quia ad concipiendum non sensit, neque realiter perulit aliquam fracturam claustrorum, & tamen in partu non manebit Virgo, quia rumpentur, arque aperientur claustra genitalia magna apertura, & non potest aliter fetus emitti; ideo nulla mulier est in partu Virgo, & consequenter neque post partum esse poterit. Nam postquam virginitas semel ablata est, non potest restitui; & ideo cum in partu perierit, non potest aliqua mulier post partum esse Virgo, etiam si nunquam postea cognoscatur ab aliquo. De Domina nostra secus fuit, quia ante partum fuit semper Virgo, eo quod nunquam fuerunt aperta, neque tacta claustra eius; neque virile semen receperunt. In partu autem fuit Virgo, quia non fuit apertio vteri, & hoc miraculosè factum est tam ad ostendendam dignitatem nascentis, quam ad honorem parientis, vt non apertio claustro exiret de vtero, sicut nō ablaro lapide exiturus erat de tumulo, & clauso ostio intraturus erat ad discipulos Ioan. 10. cap. Post partum autem fuit etiam Virgo, quia postea nemo eam tetigit; ideo ipsa sola hanc dignitatem habuit.

Sed dicendum, q̄ hoc non obstante, non tenet ista ratio, quia licet non fuerint aperta claustra, poterunt fluere menstrua, quia in mulieribus virginibus fluunt menstrua, & fluunt vrina sine præiudicio integritatis virginalis. Ideo & nunc manente virginitate poterant fluere menstrua. Nam antequā ipsa conciperet Christum, menstruorū fluxum patiebatur ex principio suæ pubertatis, sicut erat de alijs mulieribus, vt dictum est præcedenti quæst. ergo & nunc pariter poterant fluere menstrua.

Dicendum autem, quod quidquid secundum veritatem fluxerit in illo benedicto partu, & an sanguis fluerit, vel non post partum secundum certitudinem non possumus asserere, quia nullum testimonium huius rei

Domina nra quo modo virgo fuerit semper.

Determinatio auctoris.

ius rei est sufficiens. Sed hoc certum est, qd secundum naturam fluere sanguinem oportebat. potuit tamen euitare diuinitus, & ad hoc poterant inducere duo. Primum est, quia illa natiuitas fuit miraculosa, quia licet Domina nostra naturaliter potuit pparare, & pparauit materiam, de qua posset corpus Christi formari sine aliquo speciali diuino auxilio; & ideo omnia quae naturaliter comitabantur illam preparationem, scilicet preparatio menstrui sanguinis, & fluxus eius, ibi fuissent; tamen natiuitas non fuit naturaliter pure, quia non poterat naturaliter exire fetus tantus de utero sine ruptione claustris; id satis rationabile erat, qd ibi quoq; aliquid miraculose accideret. scilicet quod non fluere sanguis, sicut in puellis parientibus. Secundo poterat hoc esse ex dignitate eius, qui nascebatur, scilicet, vt corpus illud non esset cum illuine secundinarum, sicut corpora aliorum nascuntur.

Aliqui tamen dicunt, quod non solum est hoc rationabile sic concedi, sed etiam est necessarium, quia alias daretur, quod corpus Christi nasceretur immundum, sicut corpora aliorum infantium; & hoc est inconueniens, & tamen non sunt inconuenientia concedenda circa Christum; ideo neque istud esset.

Dicendum, quod istud nihil probat. nam etiam si corpus Christi nasceretur sanguine secundinarum inuolutum, sicut nascuntur alij pueri; non ob hoc diceretur immundum; quia non est immundum, quod naturale est, sed naturale est sic nasci homines; & sic etiam nascerentur si in Paradiso terrestri mansissent, ergo non est reputanda immunditia.

Secundo, quia si ista naturalia reputarentur immunda, diceretur quoque corpus Christi immundum; quia in interioribus eius erant feces, quae postea emittentur per secessum, vt ostensum fuit supra, & tamen non erat ob hoc immundum. ergo neque iudicaretur immundum, quod inuolutum sanguine nasceretur, vel quod sanguis fluere post exitum eius de utero.

Tertio, quia fetus in utero nutritur, cum sit animal & uiuat: trahit enim alimentum ore, & ob hoc oportet esse duo. Primum quod natura applicet ei nutrimentum, quia non potest moueri fetus ad capiendum illud, & ita est nutrimentum circumfusum fetui, & applicitum ori, per quod trahitur ad interiora. Secundum est, quia non est aliquis cibus, quantumcunque purus, qui totus transeat in substantiam alij. sed natura separat ibi impurum aliquid a puro, & sumit, quod purum est; & ideo cum fiat ibi digestio, & separetur, impurum emittitur, & illud quoque iuxta fetum est, quia non potest inde elongari, neque fluere propter clausuram matricis, & ita referuntur omnia ista simul, vsque ad partum, scilicet cibus, qui attractus erat a natura ad fetum, & impurum, quod per digestionem separatum erat, & haec omnia simul emittentur post partum, quasi iam non amplius uilia parienti, sed potius nocua; & ideo natura illa expellit tanquam impurum, quo non indiget, sic in Christi natiuitate rationabile esse erat, quod cum in utero talia fuissent, emitterentur; & ita fluere sanguis ille de utero Virginis.

Et si quis dicat, quod talia, quia immunda sunt, non fuerunt in Natiuitate Christi, & partu Virginis: Respondet an corpus Christi in utero Virginis nutrebat, sicut corpora aliorum infantium, vel non, & oportet dici, qd sic, quia alias cum corpus Christi, quando formatum est, subito fuit minus, quam corpus cuiuslibet hominis, vt probant manifeste doctores, ex eo qd non fuit organizatio corporis eius completa per quadraginta dies sicut in alijs, sed subito facta est, & tamen quando exiuit de utero erat tantum, quantum corpora aliorum infantium, qui tunc nascebantur: ergo oportebat in utero nutrir, & augeri: nam omne ani-

mal quandiu est, nutritur, vt dicit Aristo, sed nutritio, & augmentum non fiunt nisi ex cibo. ergo Christus puer in utero cibum habebat, de quo nutrebat. & quia non mouebatur localiter eius corpus ad cibum inueniendum, oportebat, quod natura agente applicaretur cibus ori eius sicut in alijs infantibus. sed nullus cibus transit in substantiam nisi prius digeratur; ergo ille digerebat ibi cibum tractu. sed in omni digestionem separatur aliquid impurum, quo natura non indiget, & tñ illud impurum non potest emitti quandiu manet fetus in utero, quia est clausum officium matricis, ideo oportet, quod maneat iuxta fetu, quousq; aperta matrice in partu simul emittatur infans, & illa immunditia profluat. non ergo poteris negare talia fuisse intra uterum virginis pregnantis, cum Christus puer intra aleret. illo aut nato cum ista non essent conuenientia matri, sed nocua, sicut feces quaedam, & purgantia, quibus natura non indiget, sed repellit, certum est, qd non manerent in utero: emitterentur ergo, sed an tunc corpore Christi prodeiret de utero simul confluere, vel postea, aut quo, noli praesumptuose asserere: stat tamen, qd tenendo viam naturae ita fieri debet. & sic rationabilius credendum est esse factum, quam aliter. *Masculum peperit.* Dicitur de pariente masculum, quoniam quamuis immunda esset foemina siue masculum peperit, siue foeminam, tamen non est eis eadem lex purificationis pro utroque. *Immunda erit septem diebus.*

Quare qualibet mulier pariens habebat duplicem immunditiam, vnam quae durabat per septem dies, aliam per triginta tribus, & in quo differrent. Quaestio. XXXI.

SCIENTIUM est, qd foemina qñ pariebat masculum erat immunda quadraginta diebus, & qñ pariebat foeminam, erat immunda octoginta diebus. sed distinguebantur isti dies. scilicet si foemina pareret masculum, esset immunda septem diebus totali immunditia; alijs aut triginta tribus diebus residuis esset immunda minori quaedam immunditia. Pro quo est intelligendum, qd immunditia in hoibus in veteri testamento accipiebatur per respectum ad duo. Primo per respectum ad Sanctuarium, & ad res sacras. Secundo per habitudinem ad aliquam communicationem hominum, seu humanam. Secunda immunditia erat maior quam prima, & nunquam erat sine prima: prima aut erat minor: ideo aliqui sine secunda erat. nam aliquis homo poterat esse immundus per respectum ad Sanctuarium, & res sacras, ita quod nullo modo liceret ei accedere ad Sanctuarium; tñ non erat interdictus ei conuictus hoium. Si tñ alicui hois esset prohibita humana communicatio pp aliquam maculam, non poterat accedere ad res sacras. Sic aut fuit in pñi. nam cum mulier pariens masculum immunda sit quadraginta diebus, si aequaliter immunda esset in omnibus istis diebus, non fieret aliqua differentia septem dierum ad 33. & quando nascitur foemina non fieret differentia 14. dierum purificationis ad 66. sed mulieres non sunt immundae aequaliter in omnibus his diebus: sed cum aliqua pareret masculum in primis septem diebus erat totaliter immunda, interdicta sibi cōpatione rerum sacrarum, & accessu ad Sanctuarium. nā in his diebus non poterat comedere de carnibus sacrificiorum, erat et interdicta communicatio humana: nullus enim communicabat cum ea in cibo, aut in potu, vel tangebatur vestes eius, nec aliquis ad eam carnaliter accedere debebat sicut infra magis dicitur. in vigin-ti tribus diebus sequentibus non erat equè immunda, quoniam licebat sibi comedere & bibere cum quibus-

Nota. Et dicitur curio se q. 2. c. 6. cluio Do. Abulenti. hic est, qd oēs impuritates, qd i utero virginis erant effluerent post partum virginitate manere, sed qd, & quo noli dijudicare si nō vis errare. sed ista materia de incarnatione, & similes, vt de praedestinatione & Trinitate nō sunt populo rudis praedicanda.

Duplex iter exponitur.

quibuscunque, & non polluebatur, qui tangeret eam, aut vestes eius, vel qui eam carnaliter cognosceret tali pollutione, quali si cognosceret in primis septem diebus.

Erat tamen immunda, quantum ad res sacras, quia non licebat sibi introire in Sanctuarium, aut tan-gere illud, nec ad aliquam aliam rem sacram accedere. fuit ergo rationabile, vt distingue-re istos dies quadraginta, id est septem, & 33. Cum autem dicitur hic, quod erit immunda, intelligendum est de duplici immunditia, scilicet de ea quae est naturalis, & de ea quae est propter opinionem honestatis. Erat namque naturaliter foemina immunda illis diebus, quibus sanguis menstrualis post partum: postquam vero cessasset fluxus ille, in toto tempore vsque ad diem quadagesimum erat immunda sola opinione honestatis, scilicet, quod quamquam tunc non esset habens aliquam immunditiam, quia tamen paulo ante habuerat, non erat licitum, & honestum, quod immediate admitteretur ad res sacras, sed abstinere vsque ad diem quadagesimum, & hoc solum erat quantum ad honestatem, quae magna honestas requirebatur in accessu ad res sacras. *Iuxta dies separationis menstruae.* Id est tot diebus erit separata ista mulier pariens masculum, quot diebus immunda est mulier menstruata, id est mulier, cui veniunt menstrua. Et ista littera potest duo designare, scilicet numerum dierum, vel ceremoniam obseruationis istorum dierum. Primo modo est sensus, quod erit ista mulier immunda septem diebus, iuxta diem separationis menstruae, id est, quod sicut menstruata mulier septem diebus separata est, ita & ista quae parit. Alio modo intelligi potest, quod sicut mulier menstruata separata ab alijs habet quosdam ritus obseruationis, de quibus habetur in 15. ita, & ista mulier separata propter partum habeat easdem ceremonias. & iste secundus sensus est, quem facit littera. Primus namque non conuenit. nam si intelligeretur per numero dierum separationis, diceremus, quod sicut mulier menstruata septem diebus solum separatur, ita & mulier parturiens solum septem diebus esset immunda. sed falsum est, quoniam quadraginta diebus manet immunditia sua; vt patet in littera. Si autem adhuc dicamus, quod mulier pariens masculum sit immunda quadraginta diebus, & istis septem primis diebus sit immunda, sicut est immunda septem diebus mulier menstruata, & designaretur reimpus in hoc solum, erat valde superfluum, cum nihil ista particula proderet. sufficebat enim, qd si numerum dierum scriptura denotare voluisset, diceret immunda erit quadraginta diebus, cum tot diebus permaneret in immunditia sua. Item patet, qd ad alium sensum intelligenda sit ista littera, quia in septem diebus mulier ista parit immunda, & non eo modo, quo in alijs triginta tribus diebus. ergo oportet, qd ponatur certitudo obseruationis pro his septem diebus specialiter ab omnibus alijs diebus, sed non reperitur aliqua connotatio harum ceremoniarum, nisi sit ista. ergo oportet, qd reducatur ista littera ad hunc sensum, scilicet, qd immunda est septem diebus, iuxta dies separationis menstruae, id est, quod in illis septem diebus obseruabit easdem ceremonias, quas mulier menstruata obseruat. Item patet hoc magis, quia cum infra dicatur immediate de foemina, quae parit foemulam, subditur, quod erit immunda duabus hebdomadibus, iuxta ritum fluxus menstrui. & sic non deponitur ibi numerus dierum mulieris menstruatae, sed ritus. ergo eodem modo debet hic intelligi de ritu, scilicet, quod in septem diebus mulier pariens masculum obseruet eorundem ritus, quos obseruat mulier menstruata. & est iste modus abbreviationis, secundum quem debebant hic obseruari ritus mulierum menstruatarum.

Alph. Toft. super Leuit.

rum, & illi multi sunt, vt patet infra 15. capit. ne ergo Scriptura sacra cogatur eosdem saepe repetere, posuit sub clausula generali. Mulier autem menstruata non solum dicitur immunda, sed etiam separata, vt patet cum dicitur hic, iuxta dies separationis menstruae, erat enim mulier menstruata separata a communicatione hominum, & a tactu rerum sacrarum, quando vero aliquis erat solum immundus, & tamen non verabatur ei communicatio humana, dicebatur immundus, & non separatus. Cum vero praeter ipsam immunditiam interdiceretur ei humana communicatio, erat separatus. Nec tamen intelligendum est, quod mulier menstruata, vel illa quae pareret, esset separata a castris: quoniam solum eijciebantur a castris tria genera personarum, scilicet leprosi, & viri fluentes semine, & immundi super mortuo, vt habetur Numeri c. 5. id autem in quo erat separatio habetur in 15. cap. qd nullus tangeret eam, & qui tangeret, esset immundus, & nullus coiret cum illa, si autem coiret esset immundus per septem dies, & omnia illa quae tangeret mulier menstruata, essent immunda, vt lectum, & vestes: & quicumque tangeret illa, esset immundus, cum dicitur, mulier quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis septem diebus separabitur: omnis qui tetigerit eam, immundus erit vsque ad vesperum, & in quo dormierit, vel sederit diebus separationis suae, pollutur: qui tetigerit vestimentum eius, lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit vsq; ad vesperum: omne vas super quo illa sederit quisquis attigerit lauabit vestimenta sua; si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus. haec autem omnia seruabantur per septem dies in muliere, quae peperisset filium: in illa autem quae pariebat filiam obseruabantur per 14. dies. in diebus autem 33. post completionem primorum septem dierum erat mulier immunda, tamen non fm legem menstruarum, sed secundum, qd non accederet ad Sanctuarium. *Et die octauo circumcietur infantulus.* Hoc ponitur hic ex accidenti, qm nihil attinebat ad legem purificationis mulierum parientium, quod efficerentur circumcisi infanuli in octauo die, vel alijs, etiam, qd hoc praecceptum traditum fuerat Gen. 17. c. & ibi habentur perfecte caeremoniae circumcissionis. hic tamen dictum fuit ex accidenti, quia agebatur de purificatione septem dierum foeminae parientis, & infantulus sequenti die circumcidendus erat.

Ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suae. Id est, quamquam septem diebus manserit foemina pariens masculum in caeremonijs purificationis, iuxta legem menstruarum, tamen non finiebatur ibi sua purificatio, sed manere debebat, adhuc triginta tribus diebus in hac purificatione. Et dicitur in sanguine purificationis suae, quod legendum est per hypallagem, scilicet in purificatione sanguinis sui, quasi dicat, quod in istis diebus purificabatur a sanguine suo; non quidem, quod in omnibus istis triginta tribus diebus mulier sanguine fluere, aut haberet aliquam maculam naturalem, sed quia ante hoc verè fuerat immunda, in reuerentiam rerum sacrarum manebat istis triginta tribus diebus, non accedens ad res sacras. & ista erat immunditia propter honestatem, dicebatur autem, mulier in his diebus purificationis a sanguine suo, id est, quod manebat istis diebus, vt maneret perfecte pura ab immunditia sanguinis, qui ab ea ante hoc fluxerat.

Iussit autem dominus istos quadraginta dies obseruari in purificatione mulieris parientis masculum pure caeremonialiter, & non habent aliquam rationem naturalem. habent tñ quandam imitationem ad ea quae sunt fm naturam, scilicet quia format perfectè corpus viri

A castris tria genera personarum immundarum eijciebantur.

In quodam corpore femine, & masculi.

Q in

In vtero per 40. dies. de foemina autem iussit, qd maneret mater octoginta diebus in purificatione sanguinis, quia foemina perfecte organizatur in vtero per octoginta dies. Causa autem huius diuersitatis est, quonia formatio seminis in vtero, & digestio eius fit a quoda calore feminali agere. Si autem iste calor magnus est, necesse est citius formari, & perfecte organizari corpus humanum: si autem calor iste fuerit debilior, tardius formabitur. sic autem est in formatione corporis masculi, & foeminae. nam cum masculus gignitur, semen calidius est, cum vero frigidius, foemina gignitur. tardior ergo fiet digestio, & formatio corporis foemini in vtero matris.

De his autem diebus quibus perfecte formatur corpus masculinum, dicit Aristo. lib. 9. de animalibus, quod sunt quadraginta. Augustinus tamen in Epistola ad Dionysium, dicit eos esse 46. distinguuntur autem isti dies sic, quod primis sex diebus semen est sub forma lactis: sequentibus nouem diebus sub forma sanguinis: sequentibus duodecim diebus est sub forma carnis: sequentibus autem 18. solidatur, & perfecte organizatur, quousque recipiat perfecte omnia lineamenta corporis humani. In omnibus autem diebus sequentibus, vsquequo fetus de vtero emittatur, non habet aliquid alterum praeter augmentationem, quia a principio cum foetus organizatus est in parua quantitate est. de his habentur verius.

Sex in lacte dies, res sunt in sanguine terni Bissen carnem, ter seni membra figurant.

In mulieribus autem formandis in vtero eadem transmutationes fiunt, scilicet, quod prius fit semen in figura lactis, deinde in figuram sanguinis, posterus sub forma carnis; ad vltimum autem membra solidantur. & quia cum corpus masculinum in quadraginta diebus perficitur, foemininum autem in octoginta perficitur, oportet dari in qualibet istarum transmutationum duplicia tempora, s. pro lacte duodecim dies, pro sanguine vero 18. pro carne autem 24. pro solidatione, &figuratione membrorum 36. Omne sanctum non tanget. Id est nullam rem sanctam tanget per equipollentiam. hoc autem dicitur propter sacrificia, quia non licebat mulieri temporibus purificationis suae comedere de pacificis sacrificijs, sicut liceret alias, quando munda esset. Item si contingeret, quod aliqua mulier peperisset ante Pascha, non poterat comedere de phasce: quia sic esset tempore illo in sanguine purificationis suae: causa est, quia erat immunda; omnes autem immundi prohibebantur comedere phasce, vt h. Exo. 12. c. & Num. 9. Item non poterat huiusmodi mulier tangere cineres lustrationis ad expiandum aliquem immundum. erat enim iste modus, quod quando aliquis immundus efficeretur, quod alius mundaret eum aspergendo super illum aquas lustrationis, sed iubebatur, vt solum ille qui mundus esset aspergeret eas super alterum, vt habetur Numeri 19. cum dicitur. atque hoc modo mundus lustrabit immundum die tertia, & septima, alia quoque sunt similia quae sancta sunt, a quibus singulis prohibebantur mulieres, quae erant in purificatione sanguinis sui. Nec ingredietur in Sanctuarium. Id est non poterit ista mulier introire in locum sanctum, s. in locum tabernaculi. ad hunc enim locum introire poterat omnes laici sacrificia facientes solis immundis exclusis. Cum autem peruenisset dies quadragesimus, in quo fiebat purificatio parientis masculi, poterat introire libere in Sanctuarium, & tangere omnia sacra. Donec implentur dies purificationis suae. Id est toto isto tempore erit immunda, & prohibita a contractu sacrorum, & accessu ad res sacras. hic enim in his triginta tribus diebus purificationis vltimis fiebat istud, quod dicitur, qd non tangeret mulier res sacras, nec introi-

Si qua mulier peperisset ante Pascha, non poterat de phasce comedere.

ret in Sanctuarium. de primis autem 7. manifestum est eodem modo, quod mulier prohibita esset ab istis; quoniam in illis septem erat maior immunditia, & maior semper praesupponit minor: ideo si propter immunditiam parua, quae erat in triginta tribus diebus vltimis, separabatur mulier a rebus sacris; oportebat etiam, vt in primis septem diebus fieret ista separatio, non tamen ponitur sic expressè, & distinctè de primis septem diebus, scilicet a quo deberet abstinere foemina. sed satis sufficienter dictum videtur, cum supra dixerit, quod septem diebus erit immunda, iuxta dies separationis menstruatæ, id est, secundum omnes caeremonias, quas obseruat menstruatæ mulier tempore menstruorum.

Sin autem foeminam pepererit: immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui: & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suae. Cumque expleti fuerint dies purificationis suae pro filio, siue pro filia; deferet agnum anniculum in holocaustum; & pullum columbae, siue turturem pro peccato ad ostium tabernaculi testimonij, & tradet sacerdoti. Qui offeret illa coram Domino; & orabit pro ea: & sic mundabitur profluuium sanguinis sui. Ista est lex parietis masculinum, aut foeminam. Quod si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, fumet duos turtures, vel duos pullos columbarum: vnum in holocaustum, & alterum pro peccato. Orabitque pro ea sacerdos; & sic mundabitur.

Luc. 2. diff. 25. q. 1. ca. ideo. vtr. coniunge.

Supra 5.

Luc. 2.

Sin autem foeminam pepererit. Hic agitur de ritu purificationis quando mulier peperisset foeminam, & erat ritus, quod erat ista obseruatio dierum duplex. Immunda erit duabus hebdomadibus. Recipiuntur autem hic hebdomadae pro solis quatuordecim diebus: nos autem interdum cum duas hebdomadas dicimus, quindecim dies designamus. Dicitur autem in istis duabus hebdomadibus mulier erit immunda; non quidem, quod non esset immunda in sequenti tempore, cum ista purificatio duraret per octoginta dies: sed dicitur, quod erit immunda duabus hebdomadibus, quia in istis erat maior immunditiae. nam in istis duabus erat mulier immunda iuxta ritum menstruatæ, in sequentibus autem sexaginta sex diebus erat immunda solum ab ingressu Sanctuarij vetita, & ne contingeret alias res sacras.

Ritus purificationis, quod mulier foeminam peperisset. Hebdomada quot dies ponit neat.

Quare assignantur octoginta dies in foemina. Questio. XXI I.

ASSIGNARENTUR autem in muliere, quando parit foeminam isti dies octoginta non ex aliqua causa naturali tanquam sic natura inducat faciendum, habet tamen imitatoriam ad formationem corporis foemini in vtero materno: nam duplici tempore eget formatio corporis foemini, quam masculini, cuius causa est, vt supra designatum fuit, frigiditas feminis: nam formatio, & digestio a calido fit, cum aut calidum paruum est, necesse est tardam fieri formationem: cum aut multum calidum est, breuiter ista consummantur, & sicut se habet ipsa perfectio totaliter formationis corporis foemini.

foemini ad corpus virile, s. quod duplo velocius corpora virilia organizantur, ita & in omnibus praecedentibus immutationibus fit. na quolibet illarum mutationum duplici tempore eget ad hoc, quod fiat, s. prima duratio, aut status seminis ad esse in forma lactis durat in formatione corporis virilis per 7. dies, in foemina autem durat per 12. ita igitur de ipsa purificatione Deus instituit, vt purificatio totalis foeminae parientis masculum esset in 40. diebus, & tota purificatio mulieris parientis foeminam sit in 80. diebus. Conformiter autem in primis diebus magnae immunditiae datum est, vt esset foemina immunda cum pareret filium 7. diebus, cum autem pareret filiam, erat immunda duabus hebdomadibus, id est 14. diebus. Sciendum autem, quod istud nomen aliquando reperitur in prima declinatione, s. hebdomada hebdomadae, & aliquando in tertia, s. hebdomas hebdomadis, & sic habet hic multa quoque similia nomina sunt, quae reperiuntur declinata in secunda, vel in tertia, vt diaconus diaconi, vel diacon diaconis, item subdiaconus, vel subdiacon. Iuxta ritum fluxus menstrui. Id est obseruabitur iste ritus purificationis in muliere pariente foeminam per dies 14. qui obseruantur in muliere menstruatæ. ritus autem mulieris menstruatæ habet infra 15. s. quod mulier quae habet menstrua, vel quae alias patitur fluxum sanguinis extra tempus menstruorum, erat immunda, & omne super quod pollueretur, & omnia quae tangeret, & si aliquis homo tangeret eam, erat immundus. haec omnia seruari debebant per 14. dies in muliere quae pariebat foeminam. Dicitur autem fluxus menstruorum fluxus sanguinis, qui per menses euenit mulieribus, & dicitur menstruum de mensis, quia quolibet mense euenit postquam mulier est apta ad concipiendum. de hoc infra 15. cum dicitur. mulier quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis &c. & ista menstrua signum sunt verberetatis in foemina. nam quanticumque temporis sit foemina si non fiant ei menstrua, concipere non potest, etiam si omnes homines mundi eam cognouerint, iura tamen humana distinxerunt alia tempora pubertatis ponentes ad 12. annum pubertatem in foemina, vt habetur extra de spon. impuberum cap. puberes. hoc tamen regulare non est, quoniam quibusdam foeminis ante 12. annum fieri possunt mulieria, aliae autem erunt quibus non fiunt etiam vsque ad 14. ideo iura humana non poterant diffinire in hoc, cum vellent certum tempus pubertatis constituere. foemina autem quando parit, purgantur a sanguine menstruali, & iste sanguis erat nutrimentum fetus in vtero, & ex eo augmentabatur, & nutrebat fetus toto tempore quo erat in vtero. nam ex eodem sumus, & nutrimur iuxta Arist. 1. Politico. cum autem fetus exiit ab vtero, cum eo quoque purgatur iste sanguis menstrualis. ex isto quoque fit conuersio in lac per quandam decoctionem, nam secundum Auicennam lac est sanguis secundo decoctus.

An puberitate foemina, non potest grauidari.

Et sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suae. Id est postquam fuerint consummati 14. dies in quibus mulier est vere immunda, secundum, quod mulieres menstruatæ, adhuc stabit sexaginta sex diebus abstinens ab ingressu Sanctuarij, & contractu rerum sacrarum, & isti vocantur dies purificationis sanguinis sui, id est, quod quamuis in istis non habeat aliquam naturalem immunditiam, tamen abstinere a rebus sacris propter purificationem sanguinis sui, quia partu ante hoc erat immunda per sanguinem fluentem, & nunc purificatur a sanguine illo, id est abstinere a sanguine satis, vt postea quando illa tetigerit sit perfecte purificata. non dicitur hic a quo deberet abstinere ista mulier in his sexaginta sex diebus: sed dicitur, quod esset in purificatione sanguinis: intelligendum tamen est, quod

Alph. Toft. super Leuit.

deberet ista mulier obseruare ea, quae mandantur obseruari a muliere, quae peperisset filium in viginti tres diebus vltimis.

Cumque expleti fuerint. Supra dicebatur de immunditia puerperae, hic agitur de eius purificatione, & diuiditur in duas partes, quia primo agitur de oblatione diuitum in hac purificatione. Secundo de oblatione pauperum ibi. Quod si non inuenerit. Circa primum. Cumque expleti fuerint dies purificationis. Dicitur expleti dies purificationis, non quando fiebantur primi dies magnae immunditiae, s. 7. dies in pariente masculum, vel 14. in pariente foeminam, quonia isti non vocantur dies purificationis, sed dies immunditiae, vel separationis: proprie autem dies purificationis sunt 33. vltimi in illa caeremoniali oblatione cum parit masculum, vel 66. cum mulier parit foeminam; sic enim dicitur supra, ipsa vero 33. diebus manebit in sanguine purificationis suae, & infra dicitur, de pariente foeminam, & 66. diebus manebit in sanguine purificationis suae. cum ergo explebantur isti dies, dicebantur esse expleti dies purificationis. Siue pro filio, siue pro filia. Dicit hoc, quia non erat idem terminus finiendi purificationem pro filio, & pro filia. Sed pro filio in 40. diebus, pro filia autem in 80. etiam quia siue esset purificatio pro filio, siue pro filia, debebant offerri ista quae sequuntur. Deferet agnum anniculum in holocaustum. Ista offerebat mulier ad laudem Dei, & videtur hoc esse in laudem Dei, quia foeminam illam adiuuit in partu. sunt enim magna pericula vsque ad mortem in partu, & a solo Deo liberatio ab his, ideo ei pro eis referendum est gratias. Et pullum columbae, siue turturem pro peccato. Vnum istorum offerendum erat, siue pullus columbae, in columbis tamen non offerebatur ipsa columba magna, sed pullus columbae, quia meliores sunt, & pinguiore pulli columbae, quam ipsae magnae columbae. valde enim macrescunt columbae, quia multum libidini vacant: pulli autem quando sunt teneri non vacant libidini, ideo sunt pingues. in turturibus autem multum differit, quia turtures contentiam nimium amant, ideo ex frequentia libidine, non depauperantur carnibus, sicut columbae, ideo sunt pinguiore, quam pulli sui: Deus autem pro se vult ea quae meliora sunt. & quia pinguiora, & delicatiora sunt meliora pro cibis, ideo Deus vult illa pro sacrificijs suis. Pro peccato.

De purificatione puerperae.

Qui sunt proprie dies purificationis.

Pullus columbae quare offertur.

Per quod peccatum mulier pariens deberet offerre turturem, vel pullum columbae, & an sit peccatum coitus. Questio. XXI I.

Quaeret aliquis, quod peccatum est per quod mulier pariens deberet offerre turturem, vel pullum columbae.

Et forte respondebit aliquis, quod forte erat pro peccato in coitu, scilicet, quod ista mulier peccauit in actu carnali, cum cognoscebatur a viro, ideo offert.

Sed hoc non potest stare propter multa. primo, quia supponit falsum, scilicet, quod mulier peccaret in hoc quod cognita esset a viro, si esset vir suus. actus enim matrimonialis licitus est, ideo in eo peccatum nullum est, quin potius aliquando actus meritorius est; vt si vir videat vxorem suam pronam ad adulterium, nisi vir succurrat ei, & si ob hoc vir incitatus, & non propter aliquam delectationem eam carnaliter cognouerit, meretur, quia ex charitate egit ne ipsa fornicetur. eodem modo si solum agat, vt reddat debitum, vel solum ad prolem procreandam in cultum Dei. non igitur debebat offerre aliquod sacrificium pro hoc, tanquam pro peccato. Item dato, quod in hoc esset peccatum non videtur, quod pro hoc offerretur hostia

Q 2 pro

pro peccato. nam eodē modo deberet offerri pro viro, quā si peccatū esset in cognitione carnali, quē vir, vt foemina peccat. Sed pro viro nihil offertur, ergo pro foemina non v̄ oblatū esse istud sacrificium pro peccato. Item si pro peccato in actu matrimoniali offerretur istud sacrificium, non deberet offerri post purificationem in partu, sed magis postquam foemina cognita esset carnaliter, quod non fiebat, ergo nō erat pro illo peccato. Si autem dicas, q̄ offerebatur istud sacrificium pro peccato foemina, non quidē pro peccato, tanquam sit peccatum in actu morali secundum se, sed quia cōtingit aliquam deordinationem esse in actu matrimoniali, quae interdum peccato non caret. Non potest stare, quia eodem modo ista culpa ad virum pertinet, & debebat etiam pro eo offerri, sed nō fit, ideo nullatenus fit pro peccato foeminae ista oblatio, q̄ contrahatur in actu matrimoniali. Aliqui dicūt q̄ fiebat ista oblatio pro peccato originali pueri, vt remitteretur. nascuntur enim pueri de lege cōmuni, in peccatum iuxta Apostolum ad Ro. 5. ca. cū dicit. omnes nascuntur filij irae. Sed hoc stare non potest, quia puer ante hoc circumcisus erat in 8. die, vt habetur supra in litera, & Gen. 17. c. sed in circumcissione remittitur peccatum originale paruulorum, non igitur oportebat, vt offerretur pro peccato eius aliquid. Et si dicas, q̄ quamuis esset remissum peccatum, tamen debebat adhuc pro eo offerri, sicut cum nos semel penitentiam cōpleuerimus, dolere postea de peccatis praeteritis promeritorium est, & orare pro eorum remissione. Respondendum est, q̄ non est simile, quia quādo nos penitemus, remittuntur nobis peccata per cōtritionem pertinentem ad ipsū sacramentum penitentiae. tamē adhuc orare pro remissione illorum peccatorum non est inconueniens, quia non debemus promittere certitudinem remissionis, sed magis timere, an in nobis fuerit aliquod obstaculū, vel defectus propter quem non fuit facta remissio peccatorum. In paruulis autem qui baptizantur, aut qui circumcidebantur, non est conueniens sic poni, quia non potest esse ibi aliquod obstaculum, propter quod impediatur remissio peccatorum, cum ipsi non habeant aliquam libertatem, secundum quam obstaculum ponere possint. non ergo potest dici, q̄ istud sacrificium fieret pro peccato pueri nati, maximē, quia quādo aliquod sacrificium fit pro aliquo, sacerdos debet orare pro offerente, vt patet supra 5. & 6. c. & in multis locis. Si igitur hic fieret oblatio pro peccato pueri, oraretur pro puero, sed non oratur, sed potius pro muliere, vt patet infra cum dicitur. orabit pro ea, & sic mundabitur a profluuiō sanguinis sui. ergo nō fiebat ista oblatio pro peccato pueri. Dicendum est autem, q̄ ista oblatio fiebat pro peccato mulieris parientis, non tamē fiebat pro aliquo peccato speciali eius, sed fiebat in generali, vt Deus remitteret poenas debitas pro peccatis suis, & sic multo tiens offerebant pro peccato sacrificia, quamquam non respicerent ad aliquod peccatū speciale, sed in generali offerentis. nam quantuncunq̄ aliquis homo a peccato liber fit, semper in aliquo peccat, quoniam si negare voluerimus nos non habere peccatum, mendaces sumus, vt ait Ioannes in Canonica 1. ca. 1. ideo quamquam nobis non constaret specialiter de aliquo peccato, tamen conueniens erat offerre aliqua sacrificia pro peccato, quia semper manent aliqua iniquitates, quarū poenā remitti possunt, & isto modo erat de ista muliere pariente, nam offerebat pro peccato suo, quamquā non pro aliquo speciali peccato; sed quod aliquod peccatum habebat, simile enim patet supra 8. c. & Exod. 29. quoniam habebatur, quod sacerdotes per 7. dies quibus durabat eorum consecratio, offerrent pro peccato suo sacrificia, tamen manifestum est, quod non fiebat illa oblatio pro aliquo speciali peccato; quia tunc oportebat, quod quotidie committerent aliqua specialia peccata, propter quae facerent sacrificium. Sed falsum est, quia tunc fieret hoc per accidens, si accideret quotidie eos peccare, sed non potest dici esse per accidens; quia antequam inciperet consecrationis ritus, iussit Deus, vt per 7. dies offerrent sacrificium pro peccato sic etiam patet de sacrificio populi de quo habetur supra 9. ca. quod nō factum fuit propter aliquod speciale peccatum, vbi latē probatum est. sed quia tunc incipiebat ministratio sacerdotum in sacrificijs quae erant propter populum, iussit dominus, vt populus offerret omne genus sacrificiorum, scilicet pro peccato, & hostias pacificas, & holocaustum. Sic autem dicendum est de ista muliere pariente.

Ficium, tamen manifestum est, quod non fiebat illa oblatio pro aliquo speciali peccato; quia tunc oportebat, quod quotidie committerent aliqua specialia peccata, propter quae facerent sacrificium. Sed falsum est, quia tunc fieret hoc per accidens, si accideret quotidie eos peccare, sed non potest dici esse per accidens; quia antequam inciperet consecrationis ritus, iussit Deus, vt per 7. dies offerrent sacrificium pro peccato sic etiam patet de sacrificio populi de quo habetur supra 9. ca. quod nō factum fuit propter aliquod speciale peccatum, vbi latē probatum est. sed quia tunc incipiebat ministratio sacerdotum in sacrificijs quae erant propter populum, iussit dominus, vt populus offerret omne genus sacrificiorum, scilicet pro peccato, & hostias pacificas, & holocaustum. Sic autem dicendum est de ista muliere pariente.

Sed dicit aliquis quare pro muliere offertur sacrificium, quando parit, in expiationem peccati sui, quia eodem modo deberet offerri pro viro, quoniam sicut aliqua peccata determinata foemina habebat, ita & vir, ergo pro vtroq; offerendum erat, vel pro nullo. Respondendum est, quod ista oblatio fiebat pro peccato mulieris indeterminate, scilicet non distinguendo pro aliquo peccato eius, fiebat tamen magis principaliter propter solennitatem purificationis, scilicet, quia tunc primo intrabat in Sanctuarium, offerebat ali quid Deo, & sicut in laudem Dei offerebat holocaustum, ita & istud sacrificium pro peccato, ad Deum, & caeremonias purificationis fiebat. quod patet quia quamuis alijs temporibus mulier haberet aliqua peccata, non iubeatur, vt offerret aliquid pro peccato suo, hic autem iussum est. ergo necesse est dici, quod quamuis pro peccato indeterminate obligatio fieret, tamen principaliter fiebat propter caeremonias completae purificationis. in viro autem non fiebat aliqua talis purificatio, ideo non oportebat, vt offerretur pro peccato eius, tunc aliquod sacrificium, sicut pro peccato foeminae.

Ad ostium tabernaculi testimonij. Idest mulier offerebat ea, quae dicta sunt, apud ostium.

Mulier quare apud ostium tabernaculi offerebat sacrificium. Quest. X L I I I I.

CAVSA est, quia apud ostium tabernaculi erat altare holocaustorum, vt satis patet Exodi 29. & supra cap. 1. In isto autem altari offerebantur omnia sacrificia quae fierent, & sic cum offerrentur apud altare holocaustorum, dicebatur oblata apud ostium tabernaculi, quia altare apud ostium illud est. vocatur tabernaculum testimonij, quia intra illud erat arca in qua erat testimonium cōtra Israel, scilicet decem praecipra legis in tabulis, quae vocatur testimonium, vel testificatio, vt habetur Exodi 25. erat etiam manna cum virga Aaron, quae frondit, & cum libello Deuterono. posito in latere arcę, quae omnia aliquo modo vocari possunt testimonij ex causis assignatis Exodi 25. Sed non ita proprie sicut tabule legis.

Et tradet sacerdoti. Scilicet mulier offerens agnum anniculum, & turturum vel pullum columbae tradebat ea sacerdoti, vt ipse faceret caeremonias sacrificiorum in illis. dicitur autem, quod dabat sacerdoti non alicui sacerdoti determinato, ita quod debeamus intelligere specialiter pro sacerdote magno, sed pro quocunque sacerdote de filijs Aaron, intelligi potest. quilibet eorum poterat offerre sacrificia, sicut patet supra capitulo septimo, & supra sexto. vbi dicitur, quod deberent diuidi per illos sacrificia, scilicet, quod vnus faceret sacrificia vna die, & alius alia, vt haberent aequalia

Aequalia iura de sacrificijs. & sic dicitur, quod dabat ista sacerdoti, qui illa die ministraverit, vel cui forte venierit, vt illud sacrificium faceret. *Qui offeret illa coram Domino.* Scilicet sacerdos recipiens ista de manu mulieris, offerebat ea coram Domino, s. eleuans coram altari, vel ponens ea super altare ad cremādum. Nam agnus anniculus qui in holocaustum erat, offerebatur coram Dño, quia totus cremabatur super altare, iuxta legem holocaustorum, turtur quoq; vel pullus columbae offerebantur coram Dño, & quamquam non cremarentur carnes illius super altare, tñ tingebant cornua altaris, & reliquus fundebatur ad basim. p̄ter istā oblationem tñ, quam faciebat sacerdos, mulier ipsa dicebatur offerre haec, quia ipsa coram Dño offerebat ista animalia offerenda. Sed dicit aliquis, quare nō ponuntur hic ritus sacrificiorum istorum, sicut agni nicali, & turtures, vel columbae? Respondendum est, q̄ satis apparet poni hic ritus istorum sacrificiorum. nam cum dicitur, q̄ offeratur agnus anniculus in holocaustum, subintelliguntur caeremoniae eius, cum omnia holocausta habeant speciales leges iam determinatas de quibus supra c. 1. s. q̄ omnes carnes, & intestina, & caput, & pedes cremarentur super altare. Cum etiam dicitur, q̄ offerretur turtur, vel pullus columbae pro peccato, satis patet caeremoniae eius de quibus habetur supra 6. & 5. cap. erat hoc, q̄ occideretur illa auis retorto collo ad pinnulas, & rupto vulneris loco distillaret aliquis sanguis eius super cornua altaris, reliquus autem funderetur ad basim, & ipse carnes prouenerent in ius sacerdotis offerentis. Nec ista oportuit hic replicari. *Et orabit pro ea.* Scilicet, q̄ sacerdos recipiens de manu mulieris ista sacrificia orare deberet pro illa.

Nunquid pro muliere sacerdos orare deberet, & pro quo, & an pro fluxu sanguinis. Quest. X X V.

SED aliqui quaerunt, pro quo deberet orare pro ista muliere, siue quid deberet orare pro illa. Aliqui enim putant, q̄ orabit pro ea, vt sanetur a profluuiō sanguinis sui: & hoc tenet Nicolaus, & quasi omnes, quod v̄ fundari ex litera, quia immediate dicitur, & sic mundabitur a profluuiō sanguinis sui. Referunt autem hoc ad sacrificium, quod offerebatur, s. q̄ per illud sacrificium ista mulier liberabatur a sanguine fluente. Sed hoc nullo modo potest stare, nam si sacerdos deberet orare pro muliere, vt liberetur a profluuiō sanguinis sui: ergo non erat adhuc liberata. Sed hoc stare non potest, quia si non esset liberata a sanguine fluente, non poterat introire in Sanctuarium, nec cōtingere aliquas res sacras: immo nec poterat aliquis homo tāgere eam, aut vestimēta eius, vel quocunq; communicare cum ea: quia efficeretur immundus. ergo non debebat ista mulier intrare in Sanctuarium, vt patet infra 15. sed introibat, & offerebat sacrificium, vt hic iubetur, ergo necessarium est, q̄ tunc liberata esset a profluuiō sanguinis, & sic non poterat orare sacerdos, vt liberaretur a profluuiō sanguinis, a quo iam plenissimē purgata erat. Sed dicendum est, q̄ sacerdos orabat pro ista muliere, sicut soliti erant orari pro omnibus offerentibus sacrificia pro peccato. nam quando cunq; aliquis offerret pro peccato, iubebat Deus, vt sacerdos oraret pro ipso offerente, & pro peccato suo, pro peccato quidē, s. q̄ Dominus remitteret poenas eius, pro offerente autem orabatur, quod Dominus ei gratiam daret suam custodiens illum a peccatis, ita quod non incideret in alia peccata, & q̄ conferuaret eum a temporalibus infortunijs, cōformiter autem pro hac muliere orabatur, s. pro ipsa, & pro peccato suo, quamquam non oraretur pro aliquo peccato determinato eius. Aliqui enim dicunt, Alph. Toft. super Leuit.

Ista latius declarant. inf. q. seq.

Cum omnia poenarum genera adueniant nobis propter peccata, & aliqua propter peccata nostra, aliqua autem propter peccatum primi parentis, debebat orari pro remissione illorum peccatorum, ex quibus veniebat poenalis illa, quae erat fluxus sanguinis. Sed dicendum est, q̄ non potest hoc stare, quia poenalis ista quae est s̄m naturam, sicut & aliae poenalties naturales, hōminem esse mortalem, & passibilem, prouenerunt ex prauaricatione primi parentis. pro ista autem non est orandum, immo peccat qui pro eius remissione orat, quod patet, quia Christus per passionem suam abstulit perfectē istam obligationem in personis, prout est ex infectione naturae. in quantum autem ista est poenalis macula, tollebat in lege veteri per circumcissionem, vel per alia praecedentia parentum opera in foeminis. ideo non oportebat, nec vllatenus erat conueniens orare pro remissione illius, sed orabatur pro eo, quod supra diximus. *Et sic mundabitur a profluuiō sanguinis sui.* Idest a fluxu sanguinis. profluuiū est vna dictio, & idem est quod fluxus. descendit enim de profluio profluuii. Sciendum autem, quod ex ista particula confirmant positionem suam illi, qui dicebant, quod sacerdos orabat pro muliere, vt liberaretur a fluxu sanguinis. Sed probatum est, quod non potest stare, nec etiam ista litera aliquo modo videtur cōcludere intentionem illorum, nam non dicitur hic, q̄ orabit pro ea sacerdos, vt mūderetur a profluuiō sanguinis sui, sed dicitur orabit pro ea, & sic mundabitur, & ideo nō ponitur hic, hoc tāquam denotatiū causae finalis, sed tāquam denotans aliquam consecutionem. Sed dicit aliquis: quid enim differt, quod ponatur hic sacerdotem orare, vt purgetur mulier a profluuiō sanguinis sui; vel quod dicatur, quod ipse oret, & orante eomūderetur mulier a profluuiō sanguinis sui? Respondendum est, quod satis bene arguitur, si verum praesupponeretur. Sed falsum praesupponitur, s. quod ponatur hoc, hic tanquam aliquid consequens, ita quod ad orationem sacerdotis consequeretur infirmitas, vel purificatio sanguinis. falsum enim est, quia tunc statim conueniens, quod ante dicebatur, s. quod mulier nondum esset liberata a fluxu sanguinis sui, quando pro illa sacerdos oraret. Sed hoc stare non potest, quia daretur tunc, quod efficeretur mulier applicata ad res sanctas, & intrans in Sanctuarium, cum adhuc maneret in sanguine fluente, quod repugnat manifestē eis quae habentur infra 13. c. de separatione mulieris menstruatę, vel fluentis sanguine. non ergo potest dici, quod accipiatur hic ista litera consecutiue, secundum quod intelligunt isti consecutionem, s. quod orante sacerdote pro ista muliere fiat munda a profluuiō sanguinis sui. id est a fluxu sanguinis sui, id est tunc cesserat sanguis fluere. sed ponitur alio modo consecutiue, scilicet, & sic mundabitur a profluuiō sanguinis sui, id est faciendū ista sacrificia erat totaliter munda mulier a profluuiō sanguinis.

Erant enim in muliere pariente duae immundities, sicut supra dictum est: Vna erat naturalis quae erat in fluxu ipsius sanguinis menstrualis. Alia erat propter honestatem, scilicet, vt illa mulier quae immunda fuerat non immediate tangeret, vel accederet ad res sacras, sed aliquod tempus esset intermedium, vt non videretur nihil distare inter tempus munditiae, & immunditiae. Prima immunditia quae erat naturalis, in fluxu menstrualis humoris, purgabatur in foemina ad plus ante septem dies, cum ipsa pareret masculum, & ideo in se primis illis diebus iubebatur, q̄ esset separata s̄m ritum mulieris menstruatę: in alijs autem 33. diebus manebat immunditia quae est propter honestatem, s. q̄ si foemina tunc non haberet aliquam maculam, vel immunditiam naturalem, quae tñ habuerat ea paulo ante, abstineret

Peccat qui pro peccato primi parentis orat.

In muliere pariente duae erant immundities.

peristos 33. dies ab ingressu Sanctuarij, & dicebatur esse in eis immunda pp solam opinionem honestatis. cum autem dicitur hic, qd sacerdos orabit pro foemina, & ipsa mundabitur a profluio sanguinis sui; no est sensus, qd emundaretur a prima macula, vel immunditia quae erat in fluxu mestrualis humoris, quia ab ista fuerat mundata per 7. dies primos, sed dicitur qd mundabitur a profluio sanguinis sui, i. ab illa immunditia quae no erat in fluxu sanguinis, sed erat introducta in abstinentia 33. dierum ab ingressu Sanctuarij propter immunditiam 7. dierum primorum, quae fuerat in profluio sanguinis. Et sic breuiter est hic sensus, qd sacerdote orante mulier mundabitur a profluio sanguinis sui, idest iam non erat vetita introire in Sanctuarium, vel tangeres res sacras, sicut ante completionem horum quadraginta dierum propter profluuium sanguinis vetita erat.

De quatuor caeremonijs quae fiebant in muliere pariente quomodo purificabatur. Questio. XXVI.

AD HUC si sapissimè velimus inuestigare sensum huius literae, erit intentus, qd orante sacerdote p muliere erit munda a profluio sanguinis sui, idest erit completa caeremonia, quae sunt pp mundificationem a profluio sanguinis, & iste est verissimus sensus. nam ad purificationem mulieris parientis fiebant multae caeremonie. Prima, qd si peperisset masculum esset separata 7. diebus iuxta ritum mulieris menstruatae. si autem peperisset foeminam, iuxta eundem ritum separata esset 14. diebus. Secunda caeremonia erat, qd mulier pariens masculum esset post hoc sustinens ab ingressu Sanctuarij per 33. dies vsque ad completionem quadraginta dierum, & mulier pariens foeminam abstineret a rebus sacris per 66. dies vsq; ad completionem octoginta dierum. Tertia caeremonia erat, qd mulier pariens masculum in die 40. vel mulier pariens foeminam in die 80. offerret agnum anniculum, & turturum vel pullum colubam in Sanctuario. Quarta caeremonia erat, qd sacerdos oraret pro muliere hac pariete, & no fiebant ulterius alie caeremonie, ideo orante sacerdote dicitur, qd mundabatur mulier a profluio sanguinis sui, idest eosdam mabantur omnes caeremoniae quae fiebant ad munditiam mulieris a profluio sanguinis. Similis modus loquendi habetur praeced. c. cum dicitur, de vestibus, aut pellibus, vel vasis ministratiõis humanae, qd si caderet aliquod morticinum super ipsa, immunda efficerentur, & subditur in litera modus purgationis horum, scilicet & tingentur aqua, & polluta erunt vsq; ad vesperum, & sic postea mundabuntur. in hoc enim quod dicitur ibi, & sic postea mundabuntur, non iubetur aliqua caeremonia, quae fieri deberet ad mundandum istas res post occasum solis, qm cum tingerentur aqua, & veniret occasus solis immediate erant munda nullo alio facto. sed dicitur, & sic postea mundabuntur, idest factis omnibus istis immediate erunt munda. sensus autem qui supra ponebatur, scilicet, qd mulier orante sacerdote mundatur a profluio sanguinis sui, idest ab illa immunditia quae erat in 33. diebus posterioribus, in quibus abstinere ab ingressu Sanctuarij pp profluuium sanguinis quod praecesserat, qd satis conueniens sit, si non est ita proprius, vt quidam putant, sicut iste quem nunc posuimus vltimo, qm mulier non efficiebatur munda a profluio sanguinis, idest ab omni immunditia, quae incurreret propter sanguinis profluuium tunc primo, qd sacerdos orabat pro ea, quia ante hoc iam munda erat, nam si penitus munda non fuisset, non permitteretur introire in Sanctuarium, nec susciperentur sacrificia de manu eius, sed fm veritatem ipsa erat munda in die praecedenti antequam iret ad offerendum in Sanctuario, ideo cum sacerdos oraret pro illa non tolerabatur aliqua immunditia, sed nec illa quae naturalis erat in fluxu sanguinis, nec illa quae erat, ppter opinionem honestatis in 33. diebus sequentibus, quonia vtraque iam conclusa erat. Sed dicitur mundari mulier a profluio sanguinis sui, idest, qd tunc finiuntur caeremonie quae fiebant pro emundatione fluxus sanguinis. Est autem aduertendũ, circa id quod diximus de oratione, & de eo a quo mundabatur mulier. quantum ad primum licet satis sit, qd sacerdos quandoque accipiebat sacrificium de manu alicuius, orabat pro eo, vt Deus miseretur ei, & peccata illius remitteret, & gratiam ei largiretur non incidendi in peccatum, atque liberaret ab infortunio, non solum si esset sacrificium pro peccato, sed etiã si esset holocaustum, vel hostia pacifica. tamen hic in isto sacrificio mulieris parientis non erat istud, quod specialiter, vel praecipue orabat, sed, qd mundaretur a profluio sanguinis, idest Deus iudicaret eam mundam ab ista munditia legali. Cum autem Nicolaus dicebat orari pro muliere, vt sanetur, vel liberetur a profluio; si accipiatur pro naturali immunditia manente quandiu durat fluxus, non est verum, qd sacerdos pro ista oraret, quia mulier iam munda de hoc ponitur, quando venit ad Sanctuarium, & nunquam pro tali profluio sacerdos oraret, nisi forte alicui mulieri accidat fluxus sanguinis extra tempus mestrualium, qui fluxus est egritudo, & difficulter sanabilis, sicut patet de muliere quae patiens fluxum sanguinis omnia bona sua in medicos impanderat, nec curata erat, & cum retigit fimbriam vestimenti Christi sanata est Luc. 8. talis autem mulier non poterat introire in templum, nec in castra. Sed poterat mittere sacrificia offerri per alterum pro se, & tunc sacerdos faciens sacrificium oraret pro ea, vt erueretur a profluio sanguinis, quod non solum erat ab immunditia naturali, sed etiam egritudo. Si autem Nicolaus accipiat a liberatione a profluio, idest ab immunditia legali, quae mulier incurreret ex profluio, verum dicit, licet quibusdam non multum placeat, vt supra recitauimus. Circa secundum quomodo liberatur mulier a profluio sanguinis per orationem sacerdotis posuimus supra duos sensus secundum opinionem quorundam, & non multum distant. vnus est, qd oratio sacerdotis est ad hoc, qd mulier mundetur a profluio sanguinis, idest ab illa immunditia legali, & qd illa tollatur vere sibi. Alius est, qd sacerdos non orat istud, sed orat aliquid aliud pro muliere, facta tamen oratione sunt expletæ caeremoniae mundationis, & sic mundatur, idest mundata est.

da in die praecedenti antequam iret ad offerendum in Sanctuario, ideo cum sacerdos oraret pro illa non tolerabatur aliqua immunditia, sed nec illa quae naturalis erat in fluxu sanguinis, nec illa quae erat, ppter opinionem honestatis in 33. diebus sequentibus, quonia vtraque iam conclusa erat. Sed dicitur mundari mulier a profluio sanguinis sui, idest, qd tunc finiuntur caeremonie quae fiebant pro emundatione fluxus sanguinis. Est autem aduertendũ, circa id quod diximus de oratione, & de eo a quo mundabatur mulier. quantum ad primum licet satis sit, qd sacerdos quandoque accipiebat sacrificium de manu alicuius, orabat pro eo, vt Deus miseretur ei, & peccata illius remitteret, & gratiam ei largiretur non incidendi in peccatum, atque liberaret ab infortunio, non solum si esset sacrificium pro peccato, sed etiã si esset holocaustum, vel hostia pacifica. tamen hic in isto sacrificio mulieris parientis non erat istud, quod specialiter, vel praecipue orabat, sed, qd mundaretur a profluio sanguinis, idest Deus iudicaret eam mundam ab ista munditia legali. Cum autem Nicolaus dicebat orari pro muliere, vt sanetur, vel liberetur a profluio; si accipiatur pro naturali immunditia manente quandiu durat fluxus, non est verum, qd sacerdos pro ista oraret, quia mulier iam munda de hoc ponitur, quando venit ad Sanctuarium, & nunquam pro tali profluio sacerdos oraret, nisi forte alicui mulieri accidat fluxus sanguinis extra tempus mestrualium, qui fluxus est egritudo, & difficulter sanabilis, sicut patet de muliere quae patiens fluxum sanguinis omnia bona sua in medicos impanderat, nec curata erat, & cum retigit fimbriam vestimenti Christi sanata est Luc. 8. talis autem mulier non poterat introire in templum, nec in castra. Sed poterat mittere sacrificia offerri per alterum pro se, & tunc sacerdos faciens sacrificium oraret pro ea, vt erueretur a profluio sanguinis, quod non solum erat ab immunditia naturali, sed etiam egritudo. Si autem Nicolaus accipiat a liberatione a profluio, idest ab immunditia legali, quae mulier incurreret ex profluio, verum dicit, licet quibusdam non multum placeat, vt supra recitauimus. Circa secundum quomodo liberatur mulier a profluio sanguinis per orationem sacerdotis posuimus supra duos sensus secundum opinionem quorundam, & non multum distant. vnus est, qd oratio sacerdotis est ad hoc, qd mulier mundetur a profluio sanguinis, idest ab illa immunditia legali, & qd illa tollatur vere sibi. Alius est, qd sacerdos non orat istud, sed orat aliquid aliud pro muliere, facta tamen oratione sunt expletæ caeremoniae mundationis, & sic mundatur, idest mundata est.

Notandũ de oratione, circa p dicta in q. 25.

Qsio mulier a profluio sanguinis liberatur p oratione sacerdotis

Quis melior sensus inter pcedentes.

Quare no fuit hic facta mencio de redemptione primogeniti sum.

Cum autem obiicitur, qd iam munda erat mulier ab immunditia legali, qd sacerdos orat, & ante, quia alias non intraret in Sanctuarium. Respondendũ, qd iudicatur munda ex hoc, qd liceat sibi intrare in Sanctuarium pro illa vice, vt offerat sacrificium in quo totaliter mundabatur, si non est totaliter munda, adhuc qd intrat, quia alias liceret ei intrare in Sanctuarium, & tangere sacra, non faciendo illud sacrificium, quod falsum est, cum desit caeremonia illa adhuc, in qua completur mundatio, vt diximus supra.

De redemptione primogenitorum, & quomodo, & quando fieret, & quo pretio, & de alijs caeremonijs, quae hic non explicantur, quae fiebant in parturiente. Questio. XXVII.

CONSIDERANDVM autem, qd hic plura fiebant, quamquam sacra Scriptura subtrahat, quae exprimuntur in alijs locis, scilicet si ista mulier peperisset filium, & ille esset primogenitus, ferrebat illum coram Dño in illo 40. die, & suscipiebat in manibus sacerdotum, vt sic videretur Deo applicitus: deinde autem mater sua dabat pro illo 5. siclos redimens illum de manu sacerdotum, vt sic transferret in potestatem parentum. qd enim fieret redemptio omnium primogenitorum, apparet Exo. 13. & 34. c. qd vero darentur 5. sicli, quoniam redimeretur aliquis primo genitus, apparet Num. 3. c. de hoc etiam hñ Nume. 18. cap. Quod autem primogeniti in die illo quadragesimo, offerrentur in Sanctuario, qd matres complebant ritum caeremoniarum suarum in purificatione, patet de Saluatore nostro, quia in die quadragesimo purificationis suae Domina nostra, & cognati illius tulerunt illum in Ierusalem, & constituerunt eum coram Dño, & tñ ibi dicitur, qd hoc fiebat fm legem Moysi, vt habetur Luc. 2. c. ergo vsq; in omnibus alijs Iudeis hoc fiebat, quando erant primogeniti. Sic enim dicit Luc. 2. c. & postquam completi sunt dies purgationis, fm legem Moysi, tulerunt eum in Ierusalem, vt sisterent eum dño, sicut scriptum est in lege Dñi, quia omne masculinum adaperiens vuluam sanctum Dño vocabitur, & vt darer hostiam, fm qd dictum est in lege Dñi, par turturum, aut duos pullos columbarum. vsq; ergo, qd in omnibus alijs idem obseruabatur, quamquam litera non exprimitur hic: nisi alibi dictum est, scilicet Exo. 13. & 33. c. sanctifica mihi oẽ primogenitum. & per hoc intelligebatur, qd deberent eum praesentare coram Dño, sic enim declarat hanc particulam beatus Luc. ca. 2. cum dicit de Christo, tulerunt illum in Ierusalem, vt sisterent eum dño, sicut scriptum est in lege Dñi: quia oẽ masculinum adaperiens vuluam sanctum Deo vocabitur. Sed ista litera qd per alia verba est, est illa quae habetur Exod. 13. c. f. sanctifica mihi oẽ primogenitum, quod aperit vuluam. hic autem subtrahit scriptura istud, quod fiebat, quia hic agitur de ritu purificationis, & ista oblatio atq; redemptio primogenitorum non erat pars caeremoniarum purificationis, quamquam simul cum purificatione fieret: potissimè autem, quia non sp fiebat ista praesentatio filiorum in purificatione, nam illa mulier quae peperisset foeminam nihil tale faciebat, sed offerebat sacrificia quae hic dicitur. Item illa quae pariebat masculum, si non erat primogenitus, non faciebat ista, quia masculini non primogeniti non offerebantur dño, nec redimebantur pretio 5. siclorum, sed solum faciebant caeremonias oblationum, quae ponuntur hic. In domino autem Saluatore nostro fuit facta praesentatio in Sanctuario, qm ipse primogenitus atq; vnigenitus Virginis erat, & quamquam ibi dicatur Luc. 2. qd illa praesentatio fuit facta fm legem Moysi, tñ non est intelligendum, qd illa sit generalis lex ad oes. Sed solum ad primogenitos. Alph. Test. super Leuit.

nitum masculini sexus. Ista est lex parturientis masculum, & foeminam. Iste est epilogus superiorum, scilicet qd istud, qd dictum est supra est lex, fm qua purificari debent omnes foeminae parientes masculum vel foeminam. & dicitur hoc propter ea quae subiunguntur, scilicet de illa quae non posset offerre haec dicta sunt. dicitur autem, qd ista est lex parturientis, vocatur parturiens ipsa quae parit, quamquam non proprie hoc dicitur, nam parere, & parturire differunt, quia parere est foetum ab alio emittere, parturire est dolorem partus sentire. sic hñ Ela. c. 66. cum dicitur, antequam parturiret peperit, idest antequam sentiret dolorem partus, quod ad beatam Virginem refertur. sed hic largè accipitur parturire, i. parere. Quod si non inueniret manus eius. Hic ponitur de oblatione pauperum, regularis namq; oblatio in purificatione erat illa, quae supra posita est, sed aliqui contingebat, qd mulier purificata esset pauper, & non posset offerre agnum anniculum, & tunc ponebantur alia sacrificia minora de quibus immediate patet. Quod si non inueniret manus eius, nec potuerit offerre agnum. Idest si mulier fuerit pauper non potens offerre agnum, sed dicitur, qd si non inueniret manus eius, idest, si illa mulier non inueniret in facultate sua agnum anniculum quem offerat, nec potuerit offerre, idest ex hoc, qd non inuenit mulier in facultate sua istud agnum anniculum, non potest offerre illum: nec enim accipitur hic, si non inueniret manus eius, idest si non potuerit inuenire mulier agnum anniculum ad emendum, vt possit offerre, quia iste casus nunquam videbatur possibile, aut saltem erat difficillimus, scilicet qd non inueniret mulier agnum anniculum ad offerendum, maxime patet hoc, quia dicitur immediate, nec potuerit offerre, qd videtur pertinere ad idem. Nam si isti ponerentur, tanquam duo casus distincti, scilicet qd mulier non posset inuenire ad offerendum, quamuis vellet offerre, vel si non posset offerre propter pauperatam, non diceretur sic in litera, sed poneretur ibi sub distinctione, scilicet si non inueniret manus eius, aut non potuerit offerre agnum. non tamen ponitur sub distinctione: sed ponitur, nec, quod est coniunctiuum, & significat ista pertinere ad idem. Sumet duos turtures, vel duos pullos columbarum. Supra mandabat in diuitibus, qd offerrent vnum turturum, aut vnum pullum: hic autem in pauperibus mandatur, quod offerrent duos turtures, vel duos pullos columbarum.

Quare mulier pariens offerebat pro sacrificio duos turtures, aut duos pullos columbarum. Questio. XXVIII.

CAVS causa est, quia mulier quae purificabatur, debebat facere oblationem pro duobus sacrificijs, scilicet in holocaustum, & pro peccato. non poterant autem ista sacrificia fieri, nisi saltem de duobus animalibus, ideo pauperes offerebant duos pullos columbarum, aut duos turtures, scilicet vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, vt immediate patet in litera. diuites autem solum vnum turturum offerebant; quia praeter hunc offerebant agnum anniculum, & ille erat in holocaustum, & turtur erat pro peccato, vt patet supra in litera. iubebatur autem, quod pauperes offerrent duos turtures, aut duos pullos columbarum, quia ista animalia erant in magna abundantia in terra promissionis, & pro modico pretio haberi poterant.

Domina nostra quare, quando obtulit Iesum in templo, solum par turturum obtulit. Questio. XXIX.

SCIENTVM autem, quod Domina nostra in purificatione sua, qd obtulit Redemptorem in templo, obtulit par turturum, vt habetur Luc. 2. hoc autem factum dicitur

Epilogus superiorum.

De oblatione pauperum.

dicatur a doctoribus sanctis, quia domina nostra erat pauper; & non habebat unde offerret agnum anniculum. Sed hoc non valde vltare. nā, & si beata Virgo pp paupertatem fecerat, non quidem est dicendū, qd fecerat pro paupertate tanq ad istam oblationē impo- tens esset, sed fecit pp paupertatem, id est vt demon- straret se diligere paupertatem, ipsa namque domina nostra Spiritu sancto plena præcognouerat filiū suū Saluatōrē nostrum in paupertate victurum, & eā præ- d. catū, ideo ipsa voluit Spiritu sancto admonita dem- onstrare paupertatē in oblatione Saluatoris nostri, nam, qd ipsa potuerit offerre agnum anniculum satis constat, quia dedit quinque siclos in redemptionem pro Saluatōre nostro, sicut pro alijs primogēitis daba- tur, vt habetur Num. 4. ca. nam aliter cū fuisset præ- sentatus in templo, non restituisset eum sacerdotes illi, restituerunt tñ, ergo vñ, qd quinque siclos dedit, sed quinque sicli magnam valorem continent; ergo poterat quoque offerre agnum anniculum. non obtulit tamen, vt paupertatem demonstraret in oblatione sua. *Vnum in holocaustum.* Distinguit hic de istis duobus tur- turibus, vel pullis columbe, qño deberent offerri. & di- cit, qd deberet dari vnus in holocaustum. de modo autē qño offerrentur in holocaustum vnus de istis turturi- bus habetur s. i. c. f. qd sacerdos acciperet turturē, vel pullum columbæ, & retorqueret caput ad collū, atq; rumperet in collo locum vulneris, & faceret decurre re sanguinem super altare: deinde ablata vesicula gut- turis, & plumis, cremabantur omnes carnes eius sup altare. *Et alterum pro peccato.* Secundus turtur, vel pullus columbæ offerrebat pro peccato, & in hoc obserua- batur ritus qui erat in oībus alijs sacrificijs pro pecca- ro, s. quod sanguis eius sunderetur super cornua alta- ris tangendo, & reliquus decurreret in basi eius.

Hoc sacrificium pro quo peccato fieret. Quæst. XXX.

QVAERET aliquis de isto sacrificio pro pec- cato, pro quo peccato fieret. Et est dicendū, qd offerrebat pro peccato foemine que pu- rificabatur, tñ non offerrebat de termina- te pro hoc peccato, vel illo. Sed vniuersaliter pro pec- catis illius mulieris, fm qd supra rñdebat a quibus- dam. & patet, qd iste turtur qui hic offertur, offerreba- tur pro eodē peccato, pro quo offerrebat turtur, de quo supra diximus, qm in sacrificium diuinitus offerre- batur agnus anniculum, & offerreba- tur turtur pro peccato, ita hic offertur vnus turtur in ho- locaustum, & alius pro peccato, & hoc in defectum il- lius sacrificij, quod offerrebat pro diuitibus. sicut ergo ibi offerrebat turtur inderminatē, ita hic, s. pro peccato simpliciter, vt quibusdā placebat. ita ergo de- bebat hic fieri, quia idem sacrificium erat suppletum. Sed dicitur, qd sicut fuit ostensum supra offerrebat hoc sacrificiū pro peccato determinato parentis, non quidem pro peccato, quod illa commisisset, sed pro peccato, & immunditia legali relicta ex profluuio san- guinis, & ista tollebat per istud sacrificium, & ora- tionem sacerdotis, vt ibi fuit dictum. *Orabitque pro ea sacerdos.* Ista exponenda sunt, sicut supra exponeban- tur, s. qd sacerdos orabit pro ista muliere offerente, erat autē oratio sua, sicut supra dictum est, vt Deus remitte- ret ei pēnas pētorum, & conseruaret nē in alia pecca- ta incidere, vel qd Deus conseruaret eam a tribulatio- nibus, & angustijs huius seculi. Iuxta prædictōrū posi- tiones qd videbantur illis multā rationabiles, s. veritas erat, qd orabat, vt Deus illam iam iudicaret aptā ad in- grediendum in Sanctuarium; & non reputaret ei ad- culpam si res sacras tangere, vt dictum est. *Et sic mun- dabitur.* Id est, & sic complebuntur cæremoniæ mun-

dationis mulieris parentis. nam cum offerrentur isti turtures, & orabat sacerdos p muliere, nihil vlt. ra ma- nebat agēdū ad complendas cæremonias huius mun- dationis. Nec enim debet exponi, & sic mundabitur, id est cum orauerit pro ea sacerdos cessabit fluxus san- guinis eius precibus illius: qm iste fluxus cessauerat antequam mulier intraret in Sanctuarium. nec est sen- sus, qd mundabitur, id est tunc erit munda perfecte, & nō prohibita aliquatenus ab accessu ad res sacras, cū ante qd sacerdos oraret pro ista foemina, & ante qd offer- ret sacrificia, & introiret in sanctuarium erat munda: alioqn non licuisset ei offerre, nec accedere ad sancta. fuit namq; mūda ista mulier in die præcedenti, ante qd introiret in Sāctuarium, & cū introiuit in Sanctuarium, nihil mundandū erat, ideo intelligendū est cum dī, & sic mūdabit, qd finiebantur hic cæremoniæ totius im- mūditatē, s. qd ad esse mundam, iam nihil requirebatur. & hoc verum est, sicut supra declaratum est, tenendo vnam de præcedentibus positionibus, quæ videbatur quibusdam esse multum rationabilis. & tñ fm qd ostē- sum est, debet dici fm aliam positionem, qd mulier sic emundabitur, id est munda efficietur, quia prius non erat simpliciter munda, quamuis licuerit ei intrare ea vice in Sanctuarium, quia non licuit, vt simpliciter mun- da, sed vt offerret sacrificium, in quo complebatur to- taliter purificatio ab immunditia.

C A P. XIII.

LOCUTVS QVE est dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Homo in cuius cute, & carne ortus fuerit diuersus color, siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnum quemlibet filiorum eius. Qui cum viderit lepram in cu- te, & pilos in album mutatos colorem, ip- samque speciem lepræ humiliorem cutē, & carne reliqua, plaga lepræ est, & ad arbitriū eius separabitur. Sin autem lucis candor fue- rit in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septē diebus, & considerabit die septimo. Et si qui- dem lepra vltra non creuerit, nec transferit in cute priores terminos: rursus recludet eū septem diebus alijs, & die septimo contem- plabitur. Si obscurior fuerit lepra, & non cre- uerit in cute, mundabit eū; quia scabies est: lauabitque homo vestimenta sua, & mun- dus erit. Quod si postquam a sacerdote visus est, & redditus munditiæ, iterum lepra creue- rit, adducetur ad eum; & immunditiæ con- demnabitur. Plaga lepræ si fuerit in homi- ne, adducetur ad sacerdotem, & videbit eum. Cumque color albus in cute fuerit, & capillorum mutauerit aspectum, ipsa quo- que caro viua apparuerit; lepra vetustissi- ma iudicabitur, atque inolita cuti. Con- taminat itaque eum sacerdos, & non re- cludet,

Notan. lite- rale.

In q. 25. & 26.

Cognitio lepræ.

11. q. 3. ca. qño, de pe- ni. dist. 1. c. voluissent. 95. dist. ca. Ecce. 9. q. 3. cap. aliorū qui filij sine le- giūmi. c. p. venerabi- lem.

cludet, quia perspicuæ immunditiæ est. Sin autem effluerit discurrens lepra in cu- te, & operuerit omnem carnem a capite vs- que ad pedes: quidquid sub aspectu oculorū cadit, considerabit eum sacerdos, & teneri le- pra mundissima iudicabit: eo quod omnis cutis in candorem versa sit, & idcirco homo mundus erit. Quando vero caro viuens in ea apparuerit: tunc sacerdotis iudicio pollue- tur, & inter immundos reputabitur. Caro enim viua si lepra aspergitur, immunda est. Quod si rursus versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit: considerabit eum sacerdos; & mundum esse decernet. Caro autem & cutis, in qua vlcus natum est, & sanatum, & in loco vlceris cicatrix alba ap- paruerit, siue subrufa: adducetur homo ad sacerdotem. Qui cum viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, & pilos versos in candorem, contaminabit eum. Plaga enim lepræ orta est in vlcere. Quod si pilus colo- ris est pristini, & cicatrix subobscura, & vici- na carne non est humilior; recludet eum sep- tem diebus. Et si quidem creuerit; adiudi- cabit eum lepræ. Sin autem steterit in loco suo, vlceris est cicatrix; & homo mundus erit. Caro autem & cutis, quam ignis exusse- rit; & sanata albam siue rufam habuerit ci- catricem: considerabit eam sacerdos. Et ec- ce si versa est in alborem, & locus eius reli- qua cute est humilior, contaminabit eum: quia plaga lepræ in cicatrice orta est. Quod si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua; & ipsa lepræ species fuerit subobscura; recludet eum sep- tem diebus, & die septimo contemplabitur. Si creuerit in cute lepra, contaminabit eum. Sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus; plaga combustionis est; & idcirco mundabitur, quia cicatrix est com- busturæ. Vir siue mulier, in cuius capite, vel barba germinauerit lepra, videbit eos sacer- dos. Et si quidem humilior fuerit locus car- ne reliqua; & capillus flauus, solitoque subti- lior: contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum: recludet eos septem diebus, & die septimo intuebitur. Si non creuerit macula, & capil- lus sui coloris est; & locus plagæ carni reli-

quæ æqualis, recludet homo absque loco ma- culæ; & recludetur septem diebus alijs. Si die septimo visa fuerit steterit plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum; lotisque vestibus suis mundus erit. Sin autem post emundationem rursus creuerit macula in cute; non queret amplius vtrum capillus in flauum colorem sit commuta- tus, quia aperte immundus est. Porro si ste- terit macula, & capilli nigri fuerint; nouerit hominem sanatum esse: & confidenter eum pronunciet mundum. Vir siue mulier in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos. Si deprehenderit subobscurum al- borem lucere in cute, sciat non esse lepram; sed maculam coloris candidi, & hominem mundum. Vir de cuius capite capilli fluūt, caluus, & mundus est. Et si a fronte cecide- rint pili: recaluaster, & mundus est. Sin au- tem in caluitio siue in recaluatione albus, vel rufus color fuerit exortus; & hoc sacer- dos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in caluitio.

Locutusque. In superioribus dicebatur de immun- ditia interiori, quæ erat ipsius foemine parentis. In ista parte dicitur de immunditia ipsius hoīs lepræ patientis. Et diuiditur in tres partes, quoniam primo agitur de immunditia lepræ quantum ad eius cognitionem. In secundo agitur de ea quantum ad eius mundationē infra in cap. sequ. Iterum prima in- duas, quoniam primo agitur de lepra quæ est in homine. Secundo agi- tur de eius separatione. Secunda ibi. *Quicumque ergo maculatus fuerit.* Iterum prima in duas, quoniam primo agitur de lepra, quæ est in homine. Secundo de le- pra, quæ est in veste. Secunda ibi. *Vestes laneas.* Iterū prima in sex partes diuiditur secundum quod tan- guntur sex particulatim, scilicet de lepra quæ est in cute, & de ea quæ est in viua carne, aliquando de ea quæ est in vlcere, & aliquando de ea quæ est in vul- nere, & aliquando de ea quæ est in barba, & capite, ali- quando de ea quæ est in capillis vel cætarie, & secun- dum hoc sunt sex partes, quæ satis patent in prosecu- tione. *Locutus est dominus ad Moysen.* Hoc est genera- le sicut in alijs legibus, scilicet, quod Deus nō det eas per se populo sed mediante Moyse ita, vt ipse loqua- tur ad populum. causa huius supra 1. cap. habita est. *Et ad Aaron dicens.* Simul locutus fuit Deus Moysi, & Aaron, quia simul eis apparuit, & locutus est. vter- que enim erat Propheta, & loquebatur ei Deus quā- quam specialiter ad Moysen, vt habetur Num. 12. ca. Fuit etiam facta ista locutio ad Aaron, quia pertine- bat ad eum valde lex quæ infra ponitur, scilicet de le- pra: nam ad Sacerdotes pertinebat iudicare aliquem esse mundum, vel immundum a lepra secundum, qd infra apparet, ergo ista lex pertinebat directius ad sa- cerdotes quā ad aliquos alios. *Homo in cuius cute, & carne fuerit diuersus color.*

De lepra, quae est in cute, vel in carne. Quaes. 1.

Hic agit de lepra, quae est in cute, vel in carne, & est prima species leprae, de qua hic agit. & dicitur, quod quocumque in cute vel carne alicuius erat diuersus color, vel pustula, vel aliquid lucens, erat suspectus de plaga leprae. & tamen, quia ad nullum pertinebat iudicare an esset lepra, nisi ad ipsum sacerdotem, alij non poterant in hoc aliquid diffinire, sed solum adducebant ad Sacerdotem hominem, in cuius carne talia essent. & si aliquando esset aliquis, qui nollet venire coram Sacerdotibus, quamquam haberet aliquid horum, denunciabatur alicui Sacerdoti, quod talis homo haberet mutationem in colore, & quod esset per hoc suspectus de lepra. & tunc ad mandatum sacerdotis cogebatur iste apparere, ut videretur an mundus, vel immundus foret. Dicitur autem esse in aliquo diuersus color secundum Nicolaum, quando aliquis color est a priori totaliter variatus. Sed hoc non sufficit: nam si aliquis esset ante albus, postea efficiatur niger totaliter, omnimoda variatio est: tamen propter hoc non esset talis homo de lepra suspectus, nisi forte ille color variatus a priori, esset color quasi innaturalis: sicut quaedam albedo, quae non est purus color, & vividus, sed degenerans in alborem, aut alij colores, qui ex seipsis videntur demonstrare quandam corruptionem in ipsa re colorata. & de hoc infra dicitur, scilicet, aut lucens quippiam. Alio modo tamen, & conuenientius intelligitur color varius, id est quando sunt multi colores in carne: & hoc est cum non fuerint illi colores a principio, quoniam si aliquis, ex quo natus est diuersos habeat colores, ista varietas non facit eum suspectum de lepra. Si tamen aliquis habeat vni cum colorem, & deinde diuersitas colorum suborta est in cute, quoniam color degenerat a pristino colore, corruptionem quandam signat in parte illa in qua est, quia cum colores fiant secundum compositionem elementorum in mixto, oportet, ut variatis coloribus intelligatur varietas quaedam in mixtione, & hoc facit suspectum esse de lepra: nam in his etiam modica suspitio recipiebatur propter periculum, scilicet, quia lepra est morbus contagiosus nocuus, & ob hoc, ut non inficerentur alij ab eo, qui leprosus erat, qualiscumque suspitio de lepra sufficiebat, ad hoc, ut praesentaretur aliquis sacerdotibus, ut videretur si leprosus erat. & hoc satis conueniens erat, quia istae praesumptiones leues non faciebant, ut aliquis iudicaretur esse leprosus, sed solum, ut praesentaretur sacerdotibus, ut videretur si erat leprosus. Cum autem iudicabatur aliquis esse leprosus, non recipiebatur huiusmodi leues praesumptiones, ut infra patet de consideratione sacerdotis super ipsum, qui erat leprosus. *Sine pustula.* Dicitur esse pustula aliqua inflatio, vel tumor in carne, ex qua putrida materia defluit; vel si sit solus tumor, & contractio, atque deformatio cutis sine fluxu veneni, sicut est in pustulis siccis. omnia enim ista postula vocantur. vnde generaliter accipiendum est, quod omnis scabies, & vlcera, ac vesicae, & similia nomine pustulae comprehenduntur, quia sunt tumores cutis, vel contractiones eius: tumor autem est quantum ad vlcera, & scabiem humidam: contractio est quantum ad scabiem siccam. *Aut lucens quippiam.* Accipitur hic lucens non proprie pro illo, quod habet lucem, quoniam color vividus in albedine maxime habet de luce inter omnes colores, tamen non erat aliquis suspectus de lepra propter esse album, si ille color esset vividus. sed tunc suspectus erat quando degenerabat ille color, in quandam lucem fuscam, in modum granulorum. talis enim lux ex aliqua corruptione cau-

Lepra est morbus contagiosus nocuus.

Pustula quid sit.

Fatur in corporibus, sicut patet in pomis putridis, quoniam in superficie apparet quaedam albedo, vel lux, quae non est munda; & designat putredinem ipsarum rerum, atque quanto ipsae res putridiores fuerint, tanto magis apparebit ista lux. sic enim videtur in lignis putridis, quae in superficie habent quandam albedinem, vel lucem. & ista non vocatur hic albedo, sed albor sicut infra habetur. & ista albedo, vel candor est magni signum leprae. *Id est plaga leprae.* Expositio est superiorum, scilicet, quod istud lucidum quod apparebat in cute erat plaga leprae, vel saltem apparebat plaga leprae. non enim dicitur, quod ista, quae hic ponuntur dicitur plaga leprae quasi determinate sint plaga leprae, quoniam tunc non oportebat, quod adduceretur ad sacerdotem ad considerandum an esset mundus, vel immundus, sed quod simpliciter eijceretur a castris. sed intelligitur, quod ista erant plaga leprae, quia faciebant hominem suspectum de lepra; & ideo adducebatur ad iudicandum an esset lepra, vel non. *Adducitur ad Aaron Sacerdotem.* Non solum poterat adduci ad Aaron, sed etiam ad quemlibet sacerdotem, ut immediate patet. sed dicitur principaliter de Aaron, quia ipse erat sacerdos principalior, alij tamen poterant iudicare sicut Aaron. & quando aliquis deberet venire ad sacerdotem, ut videretur si erat plaga lepra in eo, adducebatur ab alijs, vel ipse spontanea veniebat. & si aliquando venire nollet, ad mandatum sacerdotis venire compellebatur. *Vel ad unum quemlibet filiorum eius.* Alij sacerdotes habebant potestatem iudicandi in plaga lepra sicut Aaron, ideo cuiuscumque eorum deus ostendebatur ille, qui huiusmodi signa habebat, sufficiens erat, ideo quando Christus sanauit decem leprosos non misit eos specialiter ad summum sacerdotem, sed ad quemcumque de sacerdotibus dicens. *Ite ostendite vos sacerdotibus.*

Quid albor.

Quare iudicare de plaga lepra ad populares non attineret, sed ad solos Sacerdotes. Quaes. II.

Ratio autem quare consideratio, & iudicatio de plaga leprae pertineret ad Sacerdotes, & non ad populares est multiplex. Prima quia iste plaga vel immunditiae arcebant principaliter ab ingressu Sanctuarij, & ab approximatione ad sacra, ideo iudicare vtrum aliquis esset arcendus ab ingressu sacrorum, pertinere debet principaliter ad eum qui est minister sacrorum. huiusmodi autem erant Sacerdotes in veteri testamento. ergo ad eos pertinebat ista iudicatio. Item si inueniretur de aliquo leproso, quod esset purificatus, debebant fieri in eo quaedam asperisiones, & ceremoniae per manum Sacerdotis ut in cap. seq. ideo facilius erat, quod Sacerdotes vtrumque facerent, quam, quod pertineret ad laicos iudicatio de munditia, & immunditia, & ad Sacerdotes pertinerent caeremoniales purificationes. nam tunc necesse erat Sacerdotes informari a laicis de munditia, vel immunditia horum, qui purificandi erant. Item clauis, vel potestas ligandi, & soluendi consequitur clauem discernendi. Sed Sacerdos habebat in veteri testamento potestatem soluendi aliquem recipiendo eum ad ingressum, & communicationem sacrorum, & potestatem ligandi prohibendo eum a praedictis, ideo ad eum debuit pertinere discernere de eis, & iudicare quis mundus, vel immundus foret. Item potestas specialis non debuit laico communicari, sed cognoscere de aliquo vtrum sit leprosus, vel non, est tacite iudicare eum esse dignum ingressu sacrorum, & iudicare immundum esse iudicare indignum ingressu, & contactu sacrorum, ergo debuit hoc conuenire Sacerdotibus. Item secundum,

Adam, quod Apostolus probat ad Hebr. cap. 5. & in sequentibus, sacramenta veteris testamenti purgant quoddam irregularitates, & immunditias corporales, ut introducerent hominem in tabernaculum manufactum. debebant ergo ista fieri per eum, qui erat minister veteris testamenti. Sed hoc solum Sacerdotibus pertinebat, ergo ipsi soli habebant iudicare de munditia, & immunditia, & non laici. Item dicitur hic, quod pertinebat istud iudicium ad Aaron, & ad quemlibet de filijs eius. id est oes sacerdotes, qui nascerentur de genere eius, qui omnes vocabantur filij Aaron, ad omnes istos pertinebat iudicare de munditia, & immunditia, quae erat in lepra, quia potestas ligandi, & soluendi cum consequatur characterem ordinis, necessario est in omnibus ordinatis, vel eiusdem professionis, quamquam vis clauis sit diuersa, tam ex assignatione materiae immediate, scilicet, vitorum, vel irregularitatum, quam materiae mediate, scilicet, hominum subditorum. in sacerdotibus autem veteris testamenti sine ponatur character, siue non, modicum differt: nam si character in eis esset, consequeretur potestas eadem in omnibus ex conditione eiusdem characteris, quamquam esset vis diuersa ex assignatione materiae, ut dictum est. Si autem non esset in eis character, sed aliquid loco characteris, idem iudicium erit, quoniam consequerentur eadem opera illos. Sed an characterem habuerint declarabitur Marth. 3. cap. & ostendetur, quod non habebant tamen quandam communem potestatem, propter quam competebat omnibus idem facere. *Quicumque viderit lepram in cute.* Hic ponuntur tria signa per quae cognoscatur lepra. Primum signum est, quod color mutatus est in album, vel rufum, vel flauum in pilis a colore pristino. Secundum signum ponitur, quod locus plaga sit profundior siue humilior carne reliqua, quae vicina est. Tertium est, quod color naturalis carnis fuerit mutatus in alborem. his enim visis erat quaedam praesumptio, quod ille vir, in quo ista essent erat leprosus, & separabatur a reliqua multitudine, & mandabat Deus iudicare illam esse plagam leprae. *Qui cum viderit lepram in cute.* Non dicitur ista lepra in cute visa tanquam immediate, ut visa est, iudicaretur esse lepra, sed vocatur lepra, quia immediate subiunguntur in litera signa lepra, & si ista habuerit, vere leprosus est. Dicitur autem de lepra in cute, scilicet in cute corporis, & in facie, vel in alijs partibus, quando illa cutis sine aliqua lesione est ad differentiam leprae, quae aliquando erat in barba, & lepra, quae aliquando erat in capillis, vel in vulnere, & sic de alijs differentijs. hic solum dicitur de cute plana. *Et pilos in album mutatos colorem.* Istud erat primum signum per quod cognoscebatur lepra in cute, & quae esset lepra cutis, tamen signum eius erat mutatio coloris pilorum, cuius ratio est, quia pili oriuntur ex cute, cum sint quaedam fumositates terrestres, & quia color consequitur habitudinem elementorum in mixto, necessarium est, ut cum illi pili haberent ortum ab illa carne, quae erat infecta, & mutata in aliam qualitatem, ipsi quoque in alterum mutarentur colorem, & erat conueniens signum ad ipsam iudicandam. dicit autem pilos mutatos in album colorem non accipiendo proprie albedinem, quia albedo est, quidam color vividus, & naturalis, album autem quod hic accipitur est quidam candor caulatus ex corruptione, qui vocatur albor, ut infra patet. *Ipsamque lepra speciem humiliorum cute, & carne reliqua.* Istud est secundum signum ad cognoscendam lepram, scilicet, quod caro, & cutis in qua est lepra, fuit facta humilior caetera cute & carne, ut si in aliqua parte corporis praefuerit color naturalis, deinde immutato colore illo, deperdatur aequalitas cutis, & carnis, ita quod aliqua particula esset ma-

Tribus signis lepra cognoscitur.

Primum signum leprae.

Secundum signum.

gis profunda quam alia, & cutis esset ibi magis contracta, erat signum leprae, cuius causa est, quia vis leprae est quaedam vis corrosiua, & consumit humorem carnis; ipsa quoque carnem corrodit. & tunc pars, in qua ista fuerint, necessario est inferior, ac profundior alijs partibus: etiam cutis est ibi magis contracta propter desiccationem, & consumptionem humiditatis, & applanantis, sicut patet in corrigia, quae quando ad ignem ponitur calore consumente tenet rigiditatem eius contrahitur in rugas. vocatur hic lepra species ipse aspectus carnis, in qua sunt ista signa secundum quae iudicatur lepra, & apparet. *Plaga leprae est.* Id est cum apparuerint ista signa superiora in cute, plaga leprae est, nec de hoc debet dubitari. *Et ad arbitrium eius separabitur.* Id est ad arbitrium sacerdotis, qui considerauit virum illum, vocat autem arbitrium iudicium, & non volitionem secundum, quod nos vulgariter accipimus. nam non poterat, sacerdos aliquem iudicare leprosum sine voluntate sua, sed sine leges traditas. Sed de arbitrio iudicium, quae cum iudicaret sacerdos aliquem esse leprosum, separabatur ab alijs, sed ista iudicatio fiebat per istas leges traditas. *Separabitur.* Non dicitur, quod separabitur, ut recludatur in custodiam ad videndum an sit leprosus, vel non, secundum, quod recludebantur illi, de quorum munditia, vel immunditia dubitabatur, ut patet, in fra in litera. Sed dicitur, quod separabitur, scilicet ad hoc, quod sit extra castra. sic enim habetur Nu. 5. cap. ubi iubet Deus leprosus, & fluentes semine, & immundos super mortuo excludi a castris. Sciendum autem, quod leprosus habebat duplicem immunditiam. prima erat, quia ipse habebat veram maculam, & non solum maculam sed etiam contagiosam, vel infectiuam. nam leprosus si alicui adhereret inficie illum, ideo iustus est ut isti separaretur ab omni communicatione hominum postea extra castra. Erat autem secunda macula, vel immunditia in leproso, quia ipse habebat quandam infectio-nem secundum quam repugnabat sanctitati, & munditiae Sanctuarij, ideo debebat excludi a Sanctuario. Sic enim erat, quod toto tempore, quo leprosus erat, separabatur ne accederet ad Sanctuarium. *Si autem lucens candor.* Hic ponuntur quaedam signa lepra quae non erant ita manifestantia sicut priora, scilicet, quae quando aliquis habebat aliquem candorem in cute, tamen pili non erant mutati in alterum colorem a pristino, nec fuit facta caro humilior reliqua carne, erat tunc homo suspectus de lepra, tamen non iudicabatur adhuc vere leprosus, sed in dubio ponebatur in custodia per septem dies, ut videretur an esset leprosus. *Si autem lucens candor fuerit in cute.* Dicitur hic candor non albedo pura, sed quidam color degenerans a naturali albedine insurgens ex aliqua corruptione, & vocatur albor, & id non fuit dictum hic si fuerit candor in cute, sed si fuerit lucens candor, quoniam candor secundum se non signat colorem degenerantem. Sed ex eo quod dicitur hic, si fuerit lucens candor designatur quaedam mutatio coloris a naturali, & puro, & si solum esset istud in aliquo viro quamquam non faceret plenam probationem de lepra, tamen faciebat quaedam suspicionem secundum, quod infra patet. *Nec humilior carne reliqua.* Istud erat vnum de signis ad probandum, quod esset lepra in aliquo, si caro eius in aliquo loco depressior esset quam in alijs. hic tamen dicitur, quod non est caro humilior, sed maneret in aequalitate, ex quo signatur, quod quamquam ibi esset quoddam signum aliqualis corruptionis paruae, tamen illa erat, quia nondum caro per corruptionem fuerat facta humilior. *Et pili coloris pristini.* Istud erat vnum de signis leprae, quod cutis pili mutarentur in alterum colorem, istud tamen non erat hic, & sic de tribus

Leprosus duplicem habebat immunditiam.

Tertium signum.

tribus signis lepræ solum erat hic vnus, & ideo illud facit præiudicium, & non probationem, nec inferitur ex illo sententia, & sicut dicitur hic de isto vnico signo, ita dicitur de quolibet aliorum duorum, scilicet, si vnus illorum solum appareret in carne alijs duobus non existentibus, vt si pili mutarentur a colore pristino, tamen non esset aliquis candor in cute, nec illa appareat humilior cute, & carne reliqua, vel si posset esse humilior illa reliqua carne, non mutato colore pilorum, nec verò colore cutis in alborem, & esset signum lepræ: non tamen sufficienter probaretur esse lepram. omnia enim hæc signa tria sufficienter probabant aliquem virum leprosum esse. nullum tamen eorum per se plenè probabat, sed inducebat quandam præsumptionem ad recludendum virum in quo istud signum appareret. istud tamè quod erat carnis esse humilior reliquis partibus carnis est euentius signum lepræ quàm omnia alia. ideo si per se esse posset, magis probaret quàm alia duo. non ponitur tamen hic in littera nisi cum mutatus est color carnis non existentibus alijs duobus signis. *Recludet eum sacerdos.* Scilicet, quòd si ille sacerdos consideraret virum non reperiens sufficientia signa lepræ, in dubium faciebat eum separari a reliquis hominibus ponens in aliqua custodia, vt postea considerare posset, an vere leprosus esset. *Septem diebus.* Per septem dies recludebatur iste vir, quoniam poterat in his diebus fieri aliqua mutatio ad melius, vel deterius, scilicet, vel vt apparerent alia duo signa coloris pilorum mutati, & carnis humilitate, vel quòd ille candor, qui apparerat in cute, cessaret sic, vt vel totaliter mundus, vel penitus immundus decerni posset. *Et considerabis die septimo.* Sacerdos redibat ad eum quem in custodia posuerat septimo die, vt videat an aliquid mutatum sit in eo, per quod munditiam, vel immunditiam indicare possit. *Et si quidem lepra vltra non creuerit.* Vocatur hic lepra non, quòd vere sit lepra, quoniam si vera lepra esset, iudicaretur iste homo totaliter immundus, hic tamen non iudicatur sic, sed recluditur vterius ad sciendum an sit vera munditia, vel immunditia, sed vocatur lepra, idest sim. brudo, vel aspectus lepræ, dicitur si vltra non creuerit, idest si non fuerit extensus ille candor cutis ad vteriores partes carnis. nam si extenderetur iam iudicandum erat, quòd esset lepra. Vel potest intelligi si non creuerit vltra, idest si non creuerit post hoc, & quòd accipiatur istud crementum intensiue, scilicet, quòd post illum diem, in quo incluserat istum virum, nihil creuit in eo iste candor ita, quòd efficeretur magis declinans ad vteriore partem alboris. Littera tamen magis significat, quòd accipiatur hic istud crementum extensiue, & non intensiue, quia vltra locum signat, & non tempus. *Nec transferit in cute priores terminos.* Idest, quòd non fuerit extensus ad vteriores partes carnis. eadem sententia est cum superiori, sed vna est expositiua alterius sicut sæpe fit in sacra Scriptura, vel potest accipi, quòd hic agatur de duplici cremento illius candoris, scilicet intensiue, & extensiue. crementum extensiue signatur per supra dicta; crementum intensiue signatur per hoc, quod hic dicitur. magis tamen referendum est totum ad crementum extensiuum. & dicitur, si non transferit iste candor priores terminos non erat signum lepræ saltem manifestum: nam si fuisset vera lepra in illis septem diebus increuisset, & in amplius diffunderetur: ideo in dubium recludebatur, qui hæc habebat. *Rursum recludet eum alijs septem diebus.* Fiebat ista reclusio secunda, quia primo non constituerat an esset pure mundus, vel immundus, ideo si ex ista prima reclusione iudicaretur mundus, præiudicaretur. fortassis populo, quoniam contingeret hunc non esse mundum

Duplex sit teræ expositio.

Quare fiebat ista secunda reclusio.

F & cum conuerteretur inter mundos, inficeret aliquos de populo. Item si iudicaretur simpliciter immundus ex illa prima reclusione, præiudicaretur sibi, quia forte non erat immundus, & iudicabatur immundus simpliciter. Conueniens ergo erat, vt in secundis septem diebus recluderetur, & sic plenè constaret, an mundus, vel immundus foret. *Et septima die contemplantur.* Ista est septima dies secunda reclusionis, quæ quatuordecima a prima die reclusionis primæ, & in hac contemplantur eum respiciens an aliquid mutatum esset de statu priori. *Et si obscurior fuerit lepra.* Idest si in septima die huius secunda reclusionis inueniret sacerdos, quòd lepra siue imago eius, quæ erat in viro illo iam est obscura, iudicabit eum esse mundum, & mandabit recipi inter alios mundos, & causa huius est, quia in isto viro nullum signum lepræ erat nisi in candore cutis. cum ergo candor ille fuerit in nigredinem versus, nihil manet propter quod iste debeat haberi de lepra suspectus. *Si obscurior fuerit lepra.* Non accipitur proprie lepra, quoniam si lepra esset iudicaretur immundus, & excluderetur a reliquis, qui eam haberet. sed hic dicitur, quòd iudicabitur ille homo mundus, si lepra fuerit obscurior, sed dicitur lepra, idest imago lepræ. *Et non creuerit in cute.* Scilicet extendendo se ad vteriores terminos. nam si aspectus illius lepræ extenderetur ad vteriores partes carnis, quamquam non esset candor tantus sicut ante, adhuc erat suspitio de lepra: nec iudicaretur homo ille mundus. *Mundabit eum.* Scilicet sacerdos, qui considerat illum virum esse mundum, non enim potest accipi hic mundare proprie, idest facere mundum, quia non fiebat hoc a sacerdote, sed a Deo per miraculum, vel aliqua operatione naturæ, sed dicitur sacerdos munda dare, idest mundum pronunciare, quod ad eum vere pertinebat. *Quia scabies est.* Quasi dicat ille candor non est signum lepræ, sed cuiusdam scabiei, propter scabielem autem solam non erat aliquis excludendus a communicatione aliorum hominum. *Lauabitque homo vestimenta sua.*

An lotio vestimentorum fieret per aquas lustrationis. Quest. III.

A LIQUI existimant, quòd ista lotio erat per totam asperisionem aquarum lustrationis. Sed hoc falsum est, quia dicitur hic, quod lauabit vestimenta. lauare autem magis significat tinctionem, & defricationem quàm asperisionem. De aquis lustrationis dicendum est, quòd fiebat asperisio, & non tinctio, nec defricatio, quoniam si vestes tingerentur, & defricarentur in aqua lustrationis, immundissimè fierent. nam illa aquæ non erant simplices, sed commixtæ cineribus. Item dato, quòd lotio signaret asperisionem illam, quæ fit per aquas lustrationis, adhuc non potest hic dici, quòd intelligatur de aquis lustrationis, quia dicitur, quòd lauabit homo vestimenta sua idest, quòd ipsemet qui immundus erat, lauare debebat illa. Sed hoc non potest stare, quia quando aliquis deberet fundere aquam lustrationis super alterum ad mundandum illum, deberet esse mundus ille, qui fundebat aquam super alterum. Qui autem immundus erat, non poterat fundere aquam lustrationis, sicut habetur Nu. 19. cū dicitur, hoc modo mundus lustrabit immundum. sed iste vir qui lauabat vestimenta sua immundus erat, alioquin non lauisset vestimenta sua, si tamen lauaret in aquis lustrationis non poterat ipse lauare, sed alius. ergo non intelligitur ista lotio de aquis lustrationis, sed, quòd fieret lotio vestium in aquis viuientibus, & ipsemet, qui immundus fuerat, lauabat vestimenta sua. Cuius causa est,

Si in munda dato iterum appareret signa lepræ quare debebat recludi.

sa est, quia in eo præcesserat aliqua immunditia, quæ quodammodo redundat in vestes ex contractu. *Et mundus erit.* Idest reputabitur mundus, quoniam ista lotio non faciebat aliquid ad munditiam huius realiter, sed solum ad estimationem quandam, & ceremoniale obseruationem. etiam erat mundus quantum ad potestatem ingrediendi in Sanctuarium, & tangendi res sacras, & ista erat munditia vere causata in eo, quoniam ante cum esset sequestratus a populo, non habebat potestatem accedendi ad res sacras, & si accederet peccabat. postquam vero Sacerdos iudicabat eum esse mundum, licebat sibi ingredi Sanctuarium sicut alijs viris. *Quia si postquam a sacerdote visus est.* Hic tollitur dubium. existimaret enim aliquis, quòd cum quispiam iudicatus esset mundus a sacerdote, quamuis appareret in eo aliqua signa lepræ, debebat haberi inter mundos, sed dicitur, quòd non, immo si post istud iudicium declaratum munditie suæ, rursus apparerent signa lepræ in viro, debebat iudicari immundus, & separari. Causa huius est, quia a principio potuit excusare Sacerdos iudicando illum esse mundum, qui immundus erat, & hoc propter latentiam ipsius lepræ, quæ nondum tantum inualuerat, vt posset iudicari lepra, vel fortassis bene iudicauit non esse leprosum illum virum, postea tamen posuit in eo lepra nasci. ideo quomocunque fieret, ratio nabile erat propter populi bonum, vt iste si reperiretur rursus habere signa lepræ, excluderetur a castris. nec poterat iste tueri se exceptione rei indicatæ dicens, quòd de eo fuerat iudicatum, quòd erat mundus: nam obijcietur contra hoc, quòd iudex errauit, & habuit probabilem causam errandi. fuit enim illa ignorantia inuincibilis, ideo quando constitit de errore, renouabit eam iudex, qui tulit, sententiam. Vel poterat opponi, quòd nunc condemnabatur, & non erat ista condemnatio contra priorem absolutionem, quia non erant istæ duæ sententiæ in eadem causa, sed ante absolulal fuerat; quia non erant in eo signa lepræ, nunc autem condemnatur ex signis lepræ non uoluerat in surgentibus. *Quod si postquam a sacerdote visus est.* Idest postquam sacerdos illum vidit, considerauit, & mundum esse decreuit, & hoc siue fuerit in prima reclusione si in illa apparuisset candor conuerfus in obscurum, vel si in ipsa reclusione hoc apparuerit, nihil enim differt an in prima, vel secunda apparuerit. *Et redditus munditia.* Idest iudicatus mundus a sacerdote. *Iterum lepra creuerit.* Idest iterum apparuerit candor in cute, vel mutatio pilorum, aut depressio carnis a reliqua carne. Sed dicitur aliquis, quomodo iudicaretur immundus in lepra iste, in cuius carne denuo renatus sit color albidus, cum a principio non iudicaretur propter hoc immundus esse, sed solum erat suspitio de immunditia? Respondendum autem est, quòd quando candor in cute erat a principio, non erat signum sufficienter probans lepram, posterius, autem sufficienter probat, quoniam a principio nondum continuauit magno tempore, ex quo demonstraret habere radicem corruptionis vel lepræ. cum autem redierit, & permanens sit, arguitur habere radicem permanendi in corpore, ideo de lepra immundus iuste condemnatur. *Adducitur ad eum.* Scilicet ad sacerdotem. nam dato, quòd nollet ille, in quo apparent iterum signa lepræ, cõparere coram sacerdote, populares cõpelleret eum apparere coram Dño, vt sacerdos iudicaret de illo. *Et immunditia condemnabitur.* Idest condemnabit iste homo de immunditia. scilicet de lepra, quia apparuerunt in eo signa permanentis lepræ, & tunc se parabit extra castra cum alijs, qui manifeste leprosi sunt, ne inficiat castra, vt habetur supra 5. cap. *Plaga lepræ si fuerit in homine.*

De secunda lepra, qua est in carne viua. Questio. IIII.

S V P R A dicebatur de lepra, quæ est in cute, scilicet in superficie corporis: hic autem agitur de lepra, quæ est in carne viua, scilicet cum fuerit decorticata caro ablata cute, vt appareat viua caro, scilicet rubea, & in ipsa carne est aspectus lepræ. *Plaga lepræ si fuerit in homine.* Scilicet si fuerit in carne viua hominis: nam de lepra, quæ est in cute nihil hic dicitur, quia supra declaratum est. *Adducitur ad sacerdotem.* Generale erat in omnibus istis speciebus lepræ, quòd ille, qui immundus videbatur, adduceretur coram sacerdote, quia ad eum solum iudicaretur per tinebat. *Et videbit eum.* Idest considerabit an illa sit plaga lepræ, vel non, secundum regulas, quæ hic traduntur, & quamquam dicitur si fuerit lepra in homine non oportet præsupponi, quòd in eo lepra sit. nam si hoc præsupponatur non oportet duci illum hominem ad sacerdotem ad considerandum an leprosus sit. Sed accipitur plaga lepræ pro similitudine, vel aspectu lepræ. *Cumque color albus in cute fuerit.* Vocatur hic color albus non ille, qui proprie albus est, quoniam color albus viuus est in carne bene complexionata, & nullo modo corrupta, vbi autem infectio aliqua est lepræ, vel putredinis cuiusdam, non est color albus purus, sed quidam albor degenerans a viuido colore, & dicitur, quòd quando iste color fuerit mutatus in cute, in quandam alborem, & ipsa caro appareat viua, & aspectus pilorum dissimilis est a priori statu: iudicatur lepra vetustissima. Iga multis temporibus præstita carne. Dicitur autem aliquis istam litteram sibi repugnare, quia habetur, quòd color albus apparuerit in cute, & dicit, quòd sit caro apparens viua. caro tamen dicitur viua vbi ablata cute per decorticacionem quandam appareret ipsa caro rubea. Respondendum est, quòd candor est in cute, non in illa parte in qua appareret caro viua (nam ibi cutis nulla est, aut valde tenuis, quia non videtur esse cutis) sed in circuitu carnis viua est cutis, cuius color verius est in alborem. *Et capillorum mutauerit aspectum.* Idest, & illa plaga fecerit, quòd fuerint aspectus vel color capillorum, scilicet, quòd fuerint conuersi ad aliam colorem non naturalem. Vocantur autem hic capilli non per ipsos capillis capitis, sed pro omnibus alijs pilis corporis, capilli autem proprie ad caput pertinent, vnde dicuntur capilli quasi capitis pili. ista mutatio coloris signum cuiusdam corruptionis est, nam sicut, supra dictum fuit, capilli fortuantur colorem secundum conditionem carnis, ex qua ortam habent, ideo cum illa fuerit mutata in alteram conditionem vel fuerit corrupta, mutabitur quoque capillorum color, & si fuerit mutatus color pilorum necesse est, vt intelligamus fuisse mutatam complexionem carnis, & sic quando color pilorum mutatur conueniens signum est ad arguendum lepram esse in carne. *Ipsa quoque caro viua apparuit.* Istud est tertium signum ad demonstrandum lepram esse in carne, scilicet, quòd ipsa caro appareat viua: dicitur apparere caro viua, quando cutis ablata, vel consumpta est, & appareret ipsa caro rubra, & sanguinolenta, quæ sub cute latebat, caro autem quando appareret sub cute non dicitur esse viuens, quoniam non appareret color rei viuientis, & sanguineus, qui est color rei viuientis. Istud autem signum est lepræ, quia lepra est virtutis corrosiua, & cum ipsa cutis corrosa est apparere caro viua, signum est, quòd lepra ibi fuit. *Lepra vetustissima iudicabitur.* Apparitionibus istis tribus signis supra positus non solum iudicatur esse lepra, sed et lepra vetustissima, cuius est causa, quia lepra est virtutis corrosiua: & ideo contrahit cutem in rugas, & carnem cõsumit. vnde quando lepra noua est, non potuit multum consum-

Dubium ex littera.

Capilli non canentur omnes pili corporis.

Lepra est virtutis corrosiua.

consumpsisse de carne & cute: ideo quamquam cutis contrahatur in rugas, & humilietur caro, in qua ista plaga est præ cæteris partibus carnis; tamen nondum totaliter rumpitur cutis, cum autem a multo tempore lepra permanserit, quia multum corrodit, & cæcissimum est, ut ipsam quoque cutem corroserit, & sic apparebit caro viua. Ideo arguendo a posteriori dicemus, quod quicumque existente cute versa in alborem, & capillis mutatis a colore pristino, si viua caro apparuerit, oportet, ut iudicetur lepra vetustissima, scilicet quod a multis temporibus in carne præfuerit. *Atque innotuit cuti.* i. consueta esse in cute: innotuit dicitur, quasi consueta, ab inoleo inoles inoleui, quod est vsum venire: dicitur autem aliquid inolirum, id est vsitatum; lepra autem innotuit dicitur cuti, quoniam a valde multis temporibus consuevit esse in cute. *Contaminabit eum itaque sacerdos.* i. quando sic fuerit, sacerdos iudicabit, quod est talis homo contaminatus. non accipit hic proprie contaminatus, quia contaminatus dicitur, qui per contactum immundus dicitur, qui autem leprosus est, non habet immunditiam quæ est per contactum, sed eam, quæ est ab extrinseco; & quando hic dicitur, quod sacerdos contaminabit istum, non est sensus, quod sacerdos causaret aliquam maculam in isto. sacerdos autem non potest causare aliquam maculam lepræ in leproso; sed per actionem naturæ, aut per Dei voluntatem causat: & dato quod sacerdos posset aliquem contaminare causando in eo talem immunditiam, non deberet, quia esset contra charitatem: sed est sensus, quod sacerdos contaminabit eum, i. contaminatum esse diffinit, & ideo diffinitio sacerdotis erat, ac si verè ipse causaret veram immunditiam in ipso leproso, quia sicut per causationem verè immunditiam, aliquis verè immundus est, ita per diffinitionem sacerdotis habebatur ille, qui erat leprosus, tanquam verè immundus. *Et non recludet eum quia perspicua immunditia est.* Id est, quoniam apparuerint ista signa, sacerdos recludet talem virum in aliqua custodia, sicut supra dicebatur, scilicet quod recludet eum 7. diebus. & si non liquide apparet immunditia, vel immunditia recludebatur alijs 7. diebus. nunc autem non fiebat ista reclusio, quia manifesta immunditia erat in eo, qui ista signa habebat. *Si autem effloruerit.* Hic ponitur alius casus in quo non perfecte constat quid agendum sit, & hoc est cum tota caro versa est in alborem in toto corpore, & non apparuit caro viua, nec pili mutati sunt a pristino colore, & dicitur, quod tunc sacerdos considerabat talem hominem, & iudicabat illam esse mundissimam lepram, atque hominem non esse contaminatum. *Si autem effloruerit discurrens lepra in cute.* Id est si lepra germinauerit diffundens se per totam corporis superficiem; & est iste casus diuersus a superiori, quia in præcedenti dicebatur, quod in aliqua parte corporis pili mutarentur a colore suo, & cutis in alborem verteretur, atque caro viua appareret. hic autem est cum lepra per totum corpus diffunditur, non magis vna partem corporis quam reliquam tenens, & hoc est signum melioris, quoniam cum in aliqua parte corporis est, prouenit ex corruptione, cum vero est in toto corpore, prouenit ex depravatione naturæ; & hoc est quod dicitur efflorere, id est germinare, vel crescere, sicut arbores crescunt extendentes se ad magnam quantitatem. *Discurrens lepra in cute.* Id est, quod lepra cooperiat totum corpus tanquam si curreret ab vna parte in alteram. *Et operuerit omnem carnem a capite vsque ad pedes.* Id est, quod ista lepra discurrat per corpus, quod totum ipsum cooperiat a capite vsque ad pedes, & ponit hoc specialiter, quia si in aliqua parte corporis ista lepra effloreret non extendens se ad alias partes, non iudicaretur esse lepram mundissimam, sed magis lepram inficientem. *Quicquid sub aspectu cadit oculorum.* Expositio superioris est, & potest intelligi litera ista dupliciter: Vno modo quicquid cadit sub

Innotuit quid sit.

Duplex literæ expositio.

aspectu oculorum, i. quicquid a nobis videri potest, & non est vestimentis reatum, & hoc modo sola facies, & manus, aut partes quædam crurum intelligunt, cum ista sola sub aspectu oculorum cadant cæteris adoperatis. & sic sensus est, quod sola facies & manus, & crura lepram haberent, sed iste sensus repugnat literæ superiori, supra enim dicebatur, & operuerit omnem carnem a capite vsque ad pedes. Sed est alio modo intelligendum, quicquid sub aspectu oculorum cadit, id est quicquid videri potest, & tunc significatur tota superficies cutis corporis nostri, quia quicquid in superficie est videri potest, quæ autem sub cute latent nullatenus videntur. Cum ergo dicitur, quod lepra operuerit quicquid cadit sub aspectu oculorum, est sensus, quod operiat omnem cutem corporis nostri, & tunc coincidit cum litera superiori, scilicet & operuerit omnem carnem a capite vsque ad pedes. *Considerabit eum sacerdos.* scilicet virum qui tenetur huiusmodi lepra. cuius causa est, quia quamuis appareat candor in tota cute, non ex hoc iudicatur lepram esse mundissimam, quia si fuerint ibi pili mutati a naturali colore, vel caro viua apparuerit, iste vir iudicabitur leprosus. ut ergo sacerdos certificetur, an sit solus candor in cute, vel si pili mutentur in colore alterum, aut aliquod alterum signum lepræ appareat, oportet, ut aspiciat ipsum qui habet huiusmodi lepram. *Et tenebitur a lepra mundissima iudicabit.* i. si sacerdos reperierit, quod ille vir solum habet candorem super totam carnem, pili tamen in alterum colorem mutati non sunt, nec apparuit caro viua, iudicabit, quod iste homo habet lepram mundissimam. Et accipitur lepra mundissima improprie, quoniam nulla lepra munda est, sed dicitur esse lepra quædam scabies cæcida, quam vulgares distinguere nescientes lepram vocant. Accipiendo autem eam sic, non est lepra contagiosa, aut immunda, sicut illa quæ verè lepra est. Sed est mundissima, scilicet inter eas quas vocamus lepras, nulla est quæ minus de immunditia habeat. *Eo quod omnis in candore versa sit caro.* Hic datur causa, quare ista lepra sit mundissima, & dicitur, quod hoc est, quia tota caro versa est in alborem. Aliquis autem dicit, quod non vni hoc conuenienter esse assignatum pro causa: nam si aliquis immundus esset, quia habet candorem in aliqua parte, magis vni esse immundus, cum in toto corpore candorem habuerit. Respondendum est, quod non stat: quoniam quoniam habet candorem in aliqua parte corporis, si ille candor permanens sit, videtur hoc esse, quia aliqua radix corruptionis est in parte illa corporis, cum vero in toto corpore candor apparuerit, dicitur esse lepra mundissima, aut scabies mundissima, quia ad corporis emundationem ista fit, ex natura namque bonitate hoc causatur: quoniam per virtutem eius expelluntur omnia inquinamenta quæ in corpore sunt, a parte interiori ad superficiem. Idem facit hic dicitur scriptura inter candorem cutis in vna parte, vel in toto corpore, nam quoniam fuerit candor in vna parte, et si nihil aliud de signis lepræ ibi sit, recluditur homo per 7. dies ad considerandum, an mundus, vel immundus sit: & si non apparet in his 7. diebus: recluditur homo per alios 7. dies, cum autem tota cutis in candorem versa est, non recludit homo per aliquot dies, sed immediate iudicatur esse mundus. *Et dicitur, quod homo mundus erit.* Id est si apparuerit tota cutis candens, debet iudicari homo mundus: quoniam lepra illa mundissima est. *Quando uero viuens caro in ea apparuerit.* Hic ponitur alius casus, scilicet si perfundatur homo candore lepræ in tota cute, & postea appareat in aliqua parte corporis caro viua, scilicet rubea, vel sanguinolenta, iudicabitur homo immundus, cuius causa est, quoniam lepra est virtutis corrosiuæ. Candor autem si simplex sit, & non attinet ad naturam lepræ, nihil de carne corrodet. si autem aliquid corrosum fuerit, satis apparet ibi lepram esse, sed caro viua nunquam deest, nisi quando corro-

Ogo appellatur lepra mundissima.

Quare caro viua apparet in loco lepræ indicat esse lepram.

Dubium ex litera.

corroditur totalis cutis manente ipsa carne rubea interiori. ergo oportet hic lepram esse, atque sic iudicabitur. ideo tunc ille candor effusus per totum corpus non iudicatur lepra mundissima, sed immunda, quia non prouenit ex bonitate naturæ repellentis putredinem ab interiori ad superficiem, sed a corruptione quadam quæ in carne est. *Quando vero viuens caro in ea apparuerit.* Id est si in tota cute versa in candorem sit aliquis locus in quo caro viuens appareat. *Tunc sacerdotis iudicio polluetur.* Id est iste vir in quo sic apparuerit iudicabitur a sacerdote pollutus esse, quoniam apparuit in eo vera lepra. & accipitur pollui hic improprie, quia sacerdos neminem polluebat, sed pollutum iudicabat, ut supra dictum est. *Et inter immundos reputabitur.* Id est iste vir postquam fuerit condemnatus a sacerdote de manifesta lepra, ab omnibus Israelitis reputabitur tanquam immundus, & ante istam condemnationem non licebat alicui de populo repurare illum tanquam immundum, aut excludere a communicatione cæterorum, quamquam esset vere leprosus. sicut est de excommunicatione apud nos, quoniam quamuis aliquis fecerit aliquid propter quod lex mandet eum excommunicari, & hoc alijs constet, tamen non debet vitari tanquam excommunicatus, donec iudex eum denunciauerit excommunicatum. *Caro enim viua si lepra aspergatur immunda est.* Hic ponit aliam regulam, scilicet quandoque est caro viua, sed in ea apparet aspectus lepræ, debet homo iudicari immundus. Si autem caro viua sit non aspersa lepra, non est immundus homo. caro enim viua sicut supra dictum est dicitur ipsa, quæ cute caret, vel quia de corticata est apparente colore rubeo, vel sanguinolento. Cum autem in hac non apparet aliquis aspectus lepræ, iudicatur esse viua ex aliqua causa alia non pertinente ad immunditiam. cum autem fuerit aspersa imagine lepræ iudicatur esse lepra vetustissima, ut supra dictum est. & est causa, quia videtur, quod ipsa lepra existens ab antiquo totam cutem corroserit. *Quod si rursus versa fuerit in alborem.* Hic ponit alium casum, scilicet quando apparet caro viua, & non apparet in ea propria imago lepræ, sed totum corpus operitur candore lucente: & hic dicitur immunditiam esse in carne, sicut in casu priori. Immunditia est quando caro viua habet speciem lepræ: ita si caro viuens in aliqua parte existat, & totum corpus fuerit versum in alborem, iudicatur immunditia. causa huius est, quia videtur, quod ex illa lepra, quæ erat in carne viua, totum corpus aspersum est. Sed dicitur aliquis hoc repugnare supra positum. dicebatur enim supra, quod si totum corpus cooperiatur candore, sacerdos considerabit istum virum, & iudicabit esse mundum, atque teneri lepra mundissima. hic autem dicitur, quod cute versa in alborem in toto corpore iudicabitur homo immundus. Respondetur, quod causa diuersa est, quia cum apparet in toto corpore candor in nulla parte existente aliquo signo speciali lepræ, scilicet carne viua, vel pilorum mutatione in alterum colorem, iudicatur esse ex quadam depuratione naturæ: cum autem totum corpus cooperitur candore præexistente carne viua, & aspectu lepræ in aliqua parte, iudicatur esse lepra super totum corpus: & quod illa fuerit causata per extensionem, & discursum a lepra, quæ erat in carne viua. In primo modo iudicabatur esse caro munda. hic autem iudicatur immunda. *Quod si rursus versa fuerit in alborem.* Ex superiori casu dependet, scilicet si caro viua apparuerit in homine, id est in illa sit imago lepræ, iudicatur homo immundus. si autem post hoc manente sic carne viua cum imagine illa lepræ color totius corporis vertatur in alborem, iudicabitur homo immundus sicut supra. *Et re-*

A tum hominem operuit. Scilicet, quod candor ille fuerit diffusus per totum corpus a capite vsque ad pedes, eo quod sub aspectu oculorum cadat, sicut supra dictum est. nam hoc quamquam supra esset signum munditiam, & hic est signum immunditiam. *Considerabit eum sacerdos.* Adducebatur iste homo ad Sacerdotem, quia qualitercunque se haberet, nesciebat sacerdos qualiter se habebat, nisi consideraret aspiciendo. ideo necesse erat semper, ut sacerdos consideret eum, qui habebat aliquam suspicionem, vel signum lepræ. & adhuc dato, quod dicitur Sacerdoti per aliorum testimonium, quod iste homo, qui erat suspectus de lepra haberet carnem viua aspersam imagine lepræ, & colorem candidum effusum per totum corpus, adhuc oportebat, quod consideraret sacerdos illum hominem, quia adhuc aliquid videri poterat in eo quod esset excusatum lepræ; & aliquid quod esset ad condemnandum de lepra. *Et immundus esse discernet.* Scilicet si reperierit sic se habere, quod caro viua in aliqua parte fuerit aspersa lepra; & candor fuerit per totum corpus diffusus. *Cum autem & cutis.*

De tertia lepra, quæ in cute oritur. Quæst. V.

Hic agitur de lepra, quæ nascitur in vlcere, & est alia species a supra positis: nascitur autem quandoque in vlcere lepra, ut si aliquando fuerit vlcus in carne, & fuerit curatum; & in loco vlceris apparuerit aliqua cicatrix alba, vel rubra, sacerdos consideraret istum hominem, & si viderit locum vlceris humilioris carne reliqua, & pilos mutatos a pristino colore, iudicabit esse lepram. *Caro autem & cutis, in qua vlcus natum est.* Dicitur de cute, & carne, quoniam quamquam semper nascatur vlcus vbi est cutis; & vbi est caro viua, nunquam potest nasci, tamen si post sanationem vlceris manent vestigia lepræ, non solum pertinet lepra ad cutem, sed etiam ad carnem, vlcus autem secundum, quod hic accipitur, est quidam tumor sub cute factus propter corruptionem alicuius materiae versæ in venenum, & deinde rupta cute elicitur. Et distinguitur vlcus contra vulnus, quoniam vulnus est in apertione cutis per aliquod nocumentum factum ab extra. unde verius.

Vlcus, & vulnus distinetur.

Illatum vulnus, sed innatum dicitur vlcus.

De plaga lepræ quæ aliquando nascitur in vulnere infra habetur. hic autem solum dicitur de plaga lepræ, quæ est in vlcere. *Et sanatum est.* Dicitur hoc, quia quandoque venenum est sub cute, non possunt apparere signa lepræ, quæ infra sequuntur, scilicet, quod sit caro humilior reliqua carne, & quod appareat pustula alba, vel rubra, nam antequam sanetur vlcus, potius est eleuatio cutis super carnem reliquam, quam aliqua depressio facta, & tunc possunt apparere maculae rubre, vel albe. *Et in loco vlceris cicatrix apparuerit alba, sive sub rubra.* Si enim vlcus sanatum fuerit non relicto aliquo vestigio dissimilitudinis a carne priori, & circumstanti, non est ibi lepra, nec suspitio de lepra. cum autem apparuerit cicatrix in loco vlceris sanati alicuius coloris diuersi a pristino, suspitio est de lepra.

Sciendum tamen, quod esse cicatricem in loco vlceris non facit aliquam præsumptionem de lepra, sed solum si cicatrix fuerit alba, vel sub rubra, aut alicuius coloris inuati a pristino, quoniam si ille color cicatricis variatur a reliquo, videtur prouenire ex diuersa complexionem, & qualitate illius cicatricis, ideo ex hac suspicabimur aliquam radicem corruptionis mansisse in cicatrice ex vlcere ibi existente, propter quam variantur pili ad alterum colorem. *Adducitur ad Sacerdotem homo.* Vt inspicat an in eo sint signa lepræ, quæ hic sequuntur, vel non. *Qui cum viderit locum lepræ,*

Tribus signis cognoscitur cicatrice apparere subrufam.

Humiliore carne reliqua. Hic ponuntur duo signa alia, quae esse debent in cicatrice vlcis sanati, ad hoc, quod appareat esse lepra. sunt namque tria signa huius, scilicet, quod ipsa cicatrix appareat subrufa, vel alba variata a reliquo colore, & istud supra positum est. Aliud est, quod caro illa cicatricis sit humilior tota alia carne. Tertium signum est, quod pili fuerint mutati in alterum colorem. primum signum quod supra positum est, non sufficienter probat lepram, sed requiruntur ista duo quae hic ponuntur. istud enim de humilitate cicatricis est signum leprae, ex eo, quod lepra est virtutis corrosivae, & consumptivae, & desiccando naturalem humorem, & teneram carnem facit eam reliqua carne depressiorem. Cum ergo arguatur a posteriori, dicemus, quod ubi fuerit caro humilior reliqua carne signum leprae est; quia illa humiliatio videtur facta ex virtute leprae corrodentis. Et pilos versus in candorem. Istud est tertium signum leprae in cicatrice vlcis, scilicet, quod pili illius cicatricis sint mutati a colore pristino. mutatio namque pilorum attestatur mutationem in qualitate carnis, & cutis, quae ad lepram satis agunt. Sed dicit aliquis, cum hic ponantur tria signa ad cognoscendum lepram in vlcere, si vnum eorum appareat, vel duo, nunquid iudicabitur lepra, aut quid fiet? Respondendum est, quod si vnum appareat, vel duo solum, non sufficienter probant lepram, nec homo habens illa potest per istam legem iudicari immundus, nec tamen potest iudicari mundus, cum appareant in eo aliqua signa leprae. fiat igitur quod supra dicebatur, scilicet, quod recludat sacerdos istum hominem per septem dies, & inquirat in fine illorum dierum, an alia signa leprae orta sint in cicatrice, ut possit perfecte iudicari lepra, vel si forte cessauerint illa, quae prius apparebant, ut iudicetur nulla lepra esse. Si autem in illis septem diebus non reperierit aliquam mutationem factam in maius, nec in minus, recludet hominem istum alijs septem diebus, quibus expletis si aliqua signa leprae in cicatrice orta fuerint, iudicabit illum hominem esse leprosum. si autem omnia cessauerint, iudicabitur, quod homo est mundus, si autem nulla mutatio facta est iudicabitur immundus, quia lepra illa permanentiam habet in eo. Contaminabit eum. Idest iudicabit eum esse contaminatum, quoniam sacerdos neminem de lepra contaminat. Plaga enim leprae orta est in vlcere. Hic redditur causa quare contaminetur homo, qui ista habet, & dicit ideo esse, quia plaga leprae nata est in vlcere, nam quavis vlcus non sit lepra, tamen lepra nata fuit in vlcere post curationem eius. Quod si pilus coloris est pristini. Hic ponitur casus, in quo dubium est, an lepra sit in cicatrice vlcis, & sicut supra ponebatur tria signa leprae; ita excluduntur hic omnia tria relicta particula vnius eorum, scilicet, quod cicatrix sit aequalis carni reliquae, & pili non mutauerint colorem pristinum, etiam cicatrix non est alba, vel subrufa, sed obscura, hoc enim quod est cicatricem esse suboscurem, est declinare eam ad subrufum, & propter hoc est quaedam suspitio de lepra. Si enim totaliter maneret idem color in cicatrice, qui est in reliqua carne vicina, nulla lepra suspitio est, hoc tamen existente datur reclusio ad cognoscendum, an sit vere plaga leprae. Quod si pilus coloris est pristini. Sicut pilos mutari in alterum colorem cuiuslibet leprae signum est; ita pilos manere in priori colore est quoddam signum, quod non sit lepra in carne. tamen sicut non probat sufficienter lepram esse in carne pilus in alterum mutatus colorem; ita manere pilos in colore pristino non probat sufficienter lepram non esse in carne. Et cicatrix suboscurem. Hoc etiam tollit aliquo modo esse lepram, quia color leprae ad alborem, vel ad subru-

Dubium ex signis leprae in vlcere.

fum est, suboscurem autem declinata lepra, quamquam suboscurem aliquo modo participat cum subrufo. Et vicina carne non est humilior. Istud erat tertium signum ad probandum lepram, scilicet, quod cicatrix esset humilior reliqua carne, cum autem non fuerit humilior, sed aequalis, quaedam praesumptio est non esse lepram, nec tamen istud solum probat sufficienter non esse lepram; sicut ipsum existens non probat sufficienter esse lepram. Recludet eum septem diebus. Quia omnia ista signa leprae deficiebant in cicatrice, existente sola cicatrice obsecuritate aliquid dubium erat: ideo recludendus erat talis vir per septem dies, ut ex hoc iudicari possit, an lepra esset, vel non. Et si quidem creuerit adiudicabit eum lepra. Idest si post septem dies repenatur, quod iste color suboscurem cicatricis creuerit extendens se ulterius per cutem, iudicabitur esse lepra: nam si non fuisset lepra potius defecisset color varius, qui praexistebat in cicatrice, quam quod excedens priores terminos transiret ad alias partes cutis. Si autem steterit in loco suo vlcis est cicatrix. Idest si non creuerit ille color suboscurem extendens se per alias partes corporis, non est pustula leprae, sed est cicatrix vlcis, idest color ille cicatricis non est a lepra existente, sed ab vlcere. Ratio diuersitatis est, quia lepra est morbus consumptiuus, & deuoratiuus carnis, scilicet, quod pertransit partes carnis successive consumendo eas. Cum autem color ille non transit ad ulteriorem carnem, non erat ibi virtus leprae, sed fuit causatus ille color suboscurem ex aliqua casualitate manente in cicatrice vlcis, quae non est infectiua nec consumptiua sicut leprae virtus. Et homo mundus erit. Idest homo, in quo apparuerit color ille non transiens locum suum, scilicet, cicatricem iudicabitur esse mundus, quia non est lepra. Caro autem & cutis. Supra dixit de lepra, quae est in vlcere. Hic agitur de lepra, quae est in vulnere. & ponuntur duo casus, casus certus, & casus dubius, secunda ibi. Quod si pilorum.

De quarta lepra, quae in vulnere est. Quest. VI.

AGITUR hic de lepra, quae est in vulnere, accipiendo vulnus pro quacunque ruptura, vel nocumeto in cute, & carne, per violentiam agens exterioris, ut si quis gladio percutitur, vel ab igne in eo combusturae causatur, contigit enim, ut aliquando in loco vulneris sanati fiat aliqua cicatrix versa in alborem, & quod humilietur magis reliqua caro, & quod mutentur pili a colore pristino, & tunc iudicabitur esse lepra. Idem autem si in combustura relicta in corpore nascantur pili alteri coloris, vel caro humiliet, & versa in alborem. erunt enim ista sufficientia signa leprae. Caro autem & cutis quae ignis exussit. Solum dicitur hic de lepra, quae nascitur in combustura, quamquam idem iudicandum sit de similibus signis si appareant in cicatrice relicta ex alio vulnere. Et sanata albam siue rufam habuerit cicatricem. Idest si caro combusturae habuerit cicatricem albam vel subrufam postquam sanata fuerit, erit hoc signum leprae, & quamquam hic ponantur tria signa ad concludendum lepram esse in vulnere combusturae, tamen ista conuersio in alborem videbatur sufficere in hoc casu, quia per hoc multum declinat cutis a colore naturali, & non est hoc ex conditione combusturae, quae humida, & tenera quam comburantur, nisi comburantur vsque ad extremam resolutionem, in nigredinem conuertuntur, & nunquam in albedinem. in duris autem prius efficitur, ut in lapide, & osse, quae combusta sunt in album vertunt colorem. Aliqua tamen mollia, & humida si patiantur omnimodam resolutionem

Quae sunt illa, quae per combustionem vertuntur in colorem album, & quae in colore nigrum.

Casus dubius in lepra.

nem per ignem, vertuntur in colorem album, hic tamen non fit plena resolutio, cum aliqua combustura causatur in quacunque parte corporis humani, ideo ex natura combusturae debet esse color niger, & non albus. Si ergo cicatrix vertatur in alborem in combustura, satis videtur esse signum leprae, cum ista non pueniant ex naturali colore, nec ex combustura. Considerabit eum sacerdos. Ut videat an appareant ista signa munditiae, vel immunditiae. Et ecce si versa est in alborem. Ista est vna conditio leprae, quod conuertatur color cicatricis in alborem, qui est color degenerans a puro & naturali colore, & conuenit rei infectae. Reliqua cute humilior est locus eius. Idest, quod etiam si fuerit locus cicatricis magis profundus, & depressus in carne reliqua loca carnis; quia ista humilitas carnis causatur ex corrosione leprae. Contaminabit eum. Idest sacerdos iudicabit istum esse contaminatum lepra, & extra castra ponendum. Quia plaga leprae in cicatrice est exorta. Datur causa quare iste sit contaminatus. & dicitur quod non est ideo, quia cicatricem habet combusturae, sed quia in ipsa cicatrice orta est lepra, quod facillime contingit, cum ex corruptione ignis in carne potuerit causa si aliqua mala qualitas, ex qua plaga oriretur lepra. Quod si pilorum color non fuerit mutatus. Hic ponitur casus dubius, scilicet, quando non apparent signa perfecte demonstrantia plagam leprae. & dicitur, quod si non fuerit pilorum color mutatus in ipsa cicatrice, nec caro eius fuerit magis humiliata quam reliqua caro, non concluditur manifeste esse lepram si color cicatricis suboscurem fuerit, sed in dubium debet recludi homo ille, ut post septem dies sacerdos iudicet an sit immundus, vel non. Ista permanens pilorum in colore pristino notat aliquo modo non esse lepram, quia cum pili recipiant colorem ex complexione carnis, in qua oriuntur, quando fuerit diuersus color in pilis, arguitur diuersa complexio in carne. si autem pilorum color idem maneat, iudicabitur eadem manere complexio: sed lepra immutat conditionem carnis in qua est, ergo ex lepra sequitur permutatio capillorum ad album colorem, si autem non fuerint mutati, dicitur non esse lepra. Nec humilior plaga reliqua carne. Etiam hoc aliquo modo inducit non esse lepram in carne, quia cum lepra sit virtutis corrosivae, si in carne esset consumeret ipsam carnem, & faceret eam humilior reliqua carne. si ergo non facit, non videtur esse lepra in carne. Et ipsa lepra species fuerit suboscurem. Idest si ipsa cicatrix combusturae habuerit colorem suboscurem, etiam est aliquo modo signum, quod non est ibi lepra, quia color magis proprius leprae est ad quendam alborem, vel subrufum, ad suboscurem autem non est lepra, vel rarissime, manet tamen aliqua suspitio adhuc, quod sit lepra. Recludet eum septem diebus. Ut in illo tempore fiat aliqua mutatio ad maius, vel ad minus in signum leprae, ut sic iudicari possit, an lepra sit, vel non. Et die septimo contemplabitur. Idest redibit sacerdos die septimo ad eum quem praeculerat, & intuebitur an fuerit facta mutatio, per quam iudicari possit an sit lepra, vel non. Si creuerit in cute lepra. Idest si post illos septem dies repererit sacerdos, quod color, qui erat in cicatrice combusturae transiit ad vteriores partes corporis, iudicabit esse immundum illum virum, cuius ratio est, quia si fuisset ille color cicatricis ex qualitate combusturae, non maneret aliqua qualitas pestifera & consumptiua, secundum quam reliqua caro inficeretur, tamen quando color ille, qui erat in cicatrice transiit ad alias partes carnis viciniae, videtur esse factum ex quadam infectione illius carnis cicatricis, ergo erat ibi plaga leprae, quae carnem vicinam consumpsit.

Alph. Toft. super Leuit.

Contaminabit eum. Idest iudicabit eum esse contaminatum. Si autem in loco suo candor steterit. Hic ponitur signum ad mundandum hominem, scilicet, si non pertransiit ille color cicatricis ad alias partes carnis viciniae, sed stetit in loco suo, tunc enim iudicatur esse mundus. huius ratio est, quia si fuisset ibi lepra, cum ipsa sit virtutis consumptiua, & infectiua carnis, quae vicina est, infecisset priores terminos cicatricis transiens. si autem non transiit, non est lepra, quia per septem dies aliquid de vicina carne corripisset immutans colorem, si lepra fuisset. Si autem in loco suo candor steterit. Dicitur autem stare candor in loco suo quando non pertransit terminos cicatricis. Non satis clarus. Scilicet quod ille candor non sit multum clarus, quia tunc vocatur albus degenerans a pura albedine, sed candor non satis clarus dicitur esse color subrufus, quod si fuisset iste color subrufus, mutatus in alborem, etiam si non fuisset alia signa leprae, erat ibi suspitio de lepra, & non deberet homo iudicari immundus, sicut hic propter colorem suboscurem. Plaga combustio est. Scilicet, quando apparuerit iste candor sub quadam suboscurem, iudicatur esse plaga combusturae, idest, quod nihil aliud est nisi plaga combusturae, & ille color subrufus, qui ibi est causatus, fuit ex conditione combusturae, quia combustio aequaliter immutauit qualitatem carnis, & cutis, quamquam non causauit aliquam qualitatem infectiuam sicut est lepra. Et idcirco mundabitur. Idest, iudicabitur esse mundus iste vir a sacerdote, ut ab omnibus recipiatur tanquam mundus. Quia cicatrix est combustura. Datur causa quare iste homo denunciatur mundus, & est quia iste color suboscurem est ipsius combusturae, & non est a lepra exorta in cicatrice. Vir siue mulier.

De quinta specie leprae, quae est in capite. Questio. VII.

Hic consequenter agitur de alia specie leprae, quae est in capite, vel in barba, & diuiditur in duas partes, quia primo ponitur casus certus, secundo casus dubius, secunda ibi. Si autem. Iste est alius modus leprae quando nascitur lepra in barba, vel in capillis, & inquiruntur signa sicut in alijs modis leprae suprapositis, scilicet, quod mutetur color capillorum a colore naturali pristino, & quod caro, in qua fuerit ista macula, sit humilior tota alia carne, & cum ista duo sint, contaminatus est lepra, qui ista habet, causa huius satis apparet ex superioribus, quia color pilorum variatur ex complexione partis carnis, in qua est, cum ergo fuerit facta mutatio in colore capillorum, aliquo modo arguitur lepra, si autem non sit facta mutatio, e contrario, aliquo modo inducitur non esse lepram, sed ponitur humilitas, vel depressio carnis signum leprae, cum ergo fuerit facta corrosio, & depressio in carne: arguetur esse lepram, ibi. Vir siue mulier in cuius capite vel barba.

De sexta lepra, quae est in capite, vel barba. Questio. VIII.

EX hoc inducit, quod aliquando causatur lepra in barba, & aliquando in capillis capitis, vel barbae, nec tamen intelligendum est, quod in solis capillis capitis, vel barbae sit ista lepra, sed in cute, & in carne; & deinde in ipsis pilis orientibus ex carne, quod apparet, quia in lateradicitur, si locus leprae fuerit humilior carne reliqua. Sed non potest esse humilior reliqua carne, nisi sit lepra

R ibi,

ibi, quæ per virtutem suam corrosiuam consumpta humiditate fecerit locum illum humiliorem carne reliqua. *Lepra germinauerit.* Dicitur lepra germinare, i. crescere, quia ad modum germinis siue rami extendit se per cutem, in qua est, sicut supra dicebatur, si lepra effloruerit discurrans in cute, & operuerit totam carnem a capite vsque ad pedes. Signat enim germinare multiplicari, vel extendi. de multiplicatione habetur Exo. 5. cap. cum dicitur. filij Israël creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt. & ponitur ibi germinantes ad signandam magnam multitudinem, hic ponitur ad signandam extensionem: lepra enim germinat, quando in vna parte corporis incipiens discurrit ad alias. *Videbit eum sacerdos.* Idest cōsiderabit sacerdos aspectum lepræ in corpore, vel barba illius hominis, vt sciat an ibi sint omnes conditiones demonstrantes lepram. *Et si quidem humilior locus fuerit carne reliqua.* Istud est vnum signum de illis, quæ monstrant lepram sicut supra declaratum est. & est de signis maxime cōuenientibus lepræ, quia lepra est ægritudo corro sua, ex qua cauatur humilitas in carne. *Ex capillus flauus.* Istud est vnum signum de monstrantibus lepram: flauum enim significat sub rubicū, quod est medium inter nigrum, & rubeum, & hoc p̄tinet ad lepram. Si autem esset capillus niger, non designaret specialiter lepram sicut infra patet. *Solitiorque subtilior.* Idest si ille capillus sit magis delicatus, vel gracilis quàm antea esse consueuerat, hoc etiam signum lepræ est. nam capilli aliquando sunt grossi, ex eo, quod materia eorum est grossa, & non subtiliatur per ignem nimis digerentem. Si autem ignis siue calor capitis multum digerit, manebit illud quod est pure terreum, & erit subtile. cum autem non est magnus calor digerens, erunt capilli magis grossi.

Germinare quid sit

Lepra est natura calida.

In leprosis autem sic est, quoniam lepra est natura calidæ, ideo in parte illa in qua est, desiccatur materiam pilorum, quod apparet ex eo, quod locus lepræ est humilior carne reliqua, quia lepra consumit carnem illam, ideo materia capillorum ibi erit valde pauca, & multum terreftris, & ob hoc capilli necessario erunt subtiliores quàm in alijs partibus corporis, vel subtiliores, quàm esse consueuerant. *Contaminabit eos.* Ad virum, & mulierem refertur, quia dictum fuit supra, vir siue mulier in cuius capite, vel barba germinauerit lepra, & dicitur. quod cōtaminabit eos. i. cōtaminatos esse decernet. *Quia lepra capitis ac barbae est.* Ista est causa quare iudicantur cōtaminati, scilicet, quia in barba, vel in capite lepra nata est. *Si autem viderit locum maculae.* Hic ponitur casus dubius in quo non videtur manifeste an lepra sit, & hoc quia non apparent in eo loco signa, quæ apparere debent ad iudicandum lepram. scilicet quia caro illius loci, in quo est aspectus lepræ est æqualis reliquæ carni, & capillus est niger, quæ duo sunt signa, quod non est ibi lepra; & tamē nec adhuc iudicari debet mundus ille, qui habet aspectum lepræ, sed debet claudi per septem dies. *Si autem viderit locum maculae æqualem vicinæ carni.* Scilicet, quod non est facta aliqua mutatio per corrosionem ad hoc, quod locus ille sit depressior carne vicina. nec tñ ex hoc iudicari debet mundus homo, quia quamquàm nōdū lepra consumpsit partem illam carnis desiccando, & faciendū humiliorem carne reliqua; tñ adhuc poterit facere, & forte nondum factum fuit; quia a medico tempore ante lepra incepit, vel quia parua efficacia est, & non potest faciliter consumere carnem, in qua est. *Et capillum nigrum.* Idest si viderit sacerdos esse capillum nigrum, hoc autem aliquale signum est quod non est ibi lepra, quia ipsa est immutatio coloris capillorum. dicitur tamen, quod ex hoc non est immediate mundus, quia illa lepra est parua efficacia,

ciæ, & non potuit cito conuertere ad se conditionem carnis, in qua est. & quia color capillorum consequitur conditionem carnis; non poterit cito mutari color pilorum, sed expectandum est per aliquot dies, donec videatur an sit ibi lepra, vel non. *Includat eos.* Scilicet virum, & feminam, de quibus supra dixit, quod in eorum capite, vel barba lepra germinaret. *Septem diebus.* Poterat agnosci mutatio in capillis, & carne in septem diebus an exprimerent veram lepram, vel non. *Et die septimo intuebitur.* Vt respiciat an fuerit facta mutatio propter quam iudicentur mundi, vel immundi secundum leges, quæ infra habentur. *Si non creuerit macula, & capillus sui coloris est.* Hic ponitur de illis, quæ accidere poterant, scilicet, reclusionem septem dierum, & dicitur, quod si macula illius non creuerit vltra locum suum, & tamen capillus est sui coloris, id est non fuit mutatus a pristino colore existens niger, vt ante. *Et locus plage carni reliqua æqualis.* Idest etiam si non fuit facta aliqua mutatio in ipsa carne, in qua est lepra quantum ad esse depressiorem, vel eleuariorem, hæc enim signa videntur inducere aliquantulum, quod nō est lepra in barba, vel capite, quia aliàs apparuisset aliquod istorum signorum, scilicet, quod non fuisset factus capillus flauus, & subtilior solito, vel non fuisset locus lepræ æqualis reliquæ carni. Sed adhuc non concluditur iustitiam, quia non est illa lepra, quia quamquàm per istos septem dies non esset facta aliqua mutatio, poterat tamen fieri postea. ideo inbetur, quod adhuc tenetur per aliquot alios dies. *Radetur homo absque loco maculae.* Volebat Deus, vt recluderetur iste homo per alios septem dies. & vt magis apparere possit an esset maculatus lepra, vel non, iubebatur, vt raderetur caput eius, vel barba, scilicet, in circuitu illius maculae; & non raderetur locus maculae, hoc autem fiebat, vt videretur si lepra discurreret per alias partes corporis, nam existente multitudine capillorum, non poterat videri an succreuerit lepra propter capillos contingentes. cum autem esset totus locus in circuitu rasus, satis apparebat an lepra ad alia loca se diffunderet. *Et recludetur septem alijs diebus.* Quia in istis secundis septem diebus poterat iustitiam cognosci, an esset vere lepra, vel aliquid alterum. *Si die septima.* Hic ponitur quid fieri deberet, quando ille, qui habebat huiusmodi maculam, considerabatur a sacerdote post secundos septem dies, & dicitur, quod si non esset facta mutatio in plaga quantum ad extensionem, scilicet, quod non transisset priores terminos; nec etiam fuisset facta mutatio in depressione, aut contractione carnis, vel cutis, debebat iudicari homo ille mundus, & non erat vltra recludendus ad cōsiderandam munditiam, vel immunditiam. causa huius est, quia si lepra vera fuisset in 14. diebus, in quibus facta est reclusio, potuisset demonstrari aliquod signum eius, tamen non fuit aliquid apprensens. satis ergo rationabiliter mundus debet iudicari. *Si die septima visa fuerit stetit plaga in loco suo.* Loquitur de secunda die septima quæ est 14. a prima die reclusionis, si in illa die visa fuerit plaga stetit in loco suo, id est, quod non transiit locum, in quo ante erat. *Nec humilior carne reliqua.* Idest si non fuit facta aliqua profunditas in carne per consumptionem lepræ. *Mundabit eum.* Idest iudicabit illum virum esse mundum; quia sacerdos ipse mundare non poterat. *Lotisque vestibus suis mundus erit.* Idest si sic compertum fuerit in secundis septem diebus reclusionis, lauabit vestimenta sua homo ille, accipiendo lotionem pro illa, quæ fit in aquis viuentibus, & non pro alperione aquæ lustrationis, sicut supra declaratum fuit. fiebat autem ista lotio vestium ad maiorem honestatem; vt si forte aliqua macula inhaererat

la inhaererat vestibus per istam ablutionem tolleretur. *Si autem post emundationem.* Hic aut ponitur alius casus. scilicet si aliquis postquam recluderetur quatuordecim diebus, & non appareret immundus, & deinde cum iudicatus fuisset mundus, appareret succreuisse in carne eius maculam lepræ, debet iudicari ille homo immundus, huius causa est; quia si non esset illa macula ex lepra non permanisset tot diebus. Sed post tot dies adhuc visa est in cute, ergo condemnandus est iste homo de lepra. *Si autem post emundationem.* Scilicet post illam quæ facta est die quartæ de ma in vltima reclusionem. *Rursus creuerit macula in cute.* Idest si apparuerit iterum illa plaga lepræ extendere se per maiorem locum quàm ante erat. *Non queret amplius vtrum capillus in flauum colorem sit mutatus.* Idest si reperatur solum creuisse macula extensa per vltiores partes corporis, non debet inquirere alia signa lepræ. & ideo quamuis mutatio capillorum in flauum colorem sit vnus de signis demonstrantibus lepram, tamen non oportet, quod inquiratur an sit in illo homine. huius causa est, quia sola extensio maculae per vicinam carnem sufficit ad monstrandum esse lepram. nam post tot dies nō sufficit aliqua virtus, aut qualitas infectiua, per quā possit tantum se extendere macula ista nisi esset vera lepra. *Quia aperit immundus est.* Ista est causa, quare non debeat inquiri an capilli conuersi sint in flauum colorem; quoniam si vnus sufficit signum ad probandum lepram, non oportet inquiri alterum quod erat de flauedine capillorum. *Porro si steterit macula.* Hoc refertur ad secundam reclusionem in die septimo, in quo si sacerdos reperiret esse hominem capillorum nigrorum, & maculam non creuisse, debet iudicare eum esse mundum. causa huius est, quia si ibi fuisset immunditia lepræ, in tot diebus succreuerit locus maculae, vel capilli effecti fuissent flauus, sed nentrum appareret, ergo debet pronunciarī homo mundus. *Porro si steterit macula.* Idest si non pertransierit macula lepræ locum, in quo ante erat. *Et capilli nigri fuerint.* Scilicet non mutati in flauedinem, quod est signum lepræ, vel in alborum quod ad idem p̄tinet. *Non erit hominem esse sanatum.* Idest ex hoc sacerdos debet intelligere, quod iste homo sanus est nihil immunditiae habens. *Et confidenter eum pronunciet mundum.* Idest non dubitet sacerdos pronunciarē talem hominem esse mundum.

Ad quod tempus referatur hoc, quod in litera dicitur. Quæstio. I X.

Quæret autem aliquis ad quod tempus referatur hoc. Aliquis enim dicet, quod refertur ad aliqua tempora post secundam reclusionem, & emundationem, si non apparet aliquod signum lepræ vltius in homine illo, & hoc patere potest ex superioribus; quia immediate dictum est, quod post emundationem iterum videretur signum lepræ in cute crescente macula; debet talis homo iudicari immundus, sed autem dicitur immediate, quod si steterit macula, scilicet, quod nō transierit terminos priores, confidenter debet sacerdos iudicare illum hominem esse mundum. ergo ad idem tempus refertur. Item patet hoc; quoniam non potest aliquis pronunciarī mundus confidenter, nisi forte certum sit, quod illa macula lepræ non redibit, sed aliqui contingit post secundam emundationem 14. dierum esse immunditiam in aliquo supercrescente ipsa macula lepræ, & distensa ad alia loca. ergo non potest iudicari tunc confidenter mundus. Aliquis autem dicit, quod necessarium est referri ad septimum diem secundæ reclusionis, & emundationis, nam sacerdos nunquam iudicabat de ipso leproso, postquam eum semel emundauit.

Alph. Post super Leuit.

ret, nisi iterum appareret in eo aliquod signum lepræ. ergo oportet, quod ad vltimam emundationem, quæ fiebat in secunda reclusionem, referatur, & hoc tenendum est. Et quoniam arguitur, quod in superioribus agitur de immunditia, quæ apparet post secundam emundationem. ergo debet agi de pronuntiatione quam facit sacerdos post emundationem secundam. Rñdendum, quod nō valet consequentia. nam post secundam emundationem sacerdos potest aliquem iudicare pollutum, si apparent in eo signa lepræ; & tñ non potest eum iudicare mundum post secundam emundationem, quia non est aliquid, de quo eum iudicet esse mundum, nisi iterum incidit in immunditiam. Ad secundum rñdendum est quod dicitur, quod sacerdos debet pronunciarē confidenter istum esse mundum, quia non potest fieri nisi aliquanto tempore post secundam emundationem. Ad hoc est respondendum, quod si accipiatur pronunciarī confidenter proprie, non potest pronunciarī cōfidenter de aliquo viro, quod non sit leprosus existente in illo macula et non crescente, quia et in quarto decimo die, qui est vltimus secundæ reclusionis non potest sacerdos iudicare hominem mundum confidenter accipiendo proprie confidenter, quia post hoc aliqui contingit apparere lepram in carne, ergo si accipiatur etiam aliquantulum tempus post ipsam secundam reclusionem, & emundationem, non poterit cōfidenter pronunciarē illum hominem esse mundum, quia adhuc post hoc poterit illa macula succrescere, & fieri maior in cute. Dicendum igitur, quod accipitur hic pronunciarē confidenter largi, pronunciarē rōnabiliter de certitudine quantum sufficiebat homo presumere. nam cum aliquis quatuordecim diebus fuerit reclusus per duas reclusiones, & post hoc fuisset emundatus, satis presumebat rōnabiliter, quod iste homo non erat leprosus, ideo poterat sacerdos pronunciarē cōfidenter esse illum virum mundum, quod postea tñ appareret. *Vir siue mulier in cuius cute.* Hic tollit legislator quoddam dubium, quoniam dictum fuerat, quod quoniam in aliquo apparebat candor, erat signum lepræ; & ille vir recludendus erat. hic autem aliqui putaret, quod quicunque apparerent aliquæ maculae candoris, quod erat homo leprosus, & rñdendū, quod non est semper hoc verum; nam interdum sunt istæ maculae, & homo est mundus, vt si ille color albidus fuerit subobscurus, non multum declinans ad alborum, non iudicabitur ille homo esse habens maculam lepræ. *Vir siue mulier in cuius cute candor apparuerit.* Idest macula coloris candidi, & est hoc intelligendum quod solum apparet candor, & nō mutatio pilorum in alterum colorem, nec subtilitas pilorum plus solito, aut locus aspectus lepræ non est depressior reliqua carne, nec ibi est aliqua caro viua appars, nam quocūque horum apparuerit cū ipso candore cutis, aut faciet sufficenter presumi, & iudicari hominem esse immundum, aut saltem induceret quandam presumptionem ad hoc, vt recludatur talis homo sicut regulas s. positas. Sed dicitur hoc quod habet solum candorem, nam si tunc fuerit ille candor subobscurus, non iudicabitur vir esse immundus, nec recludetur tamquam suspectus de lepra, sed simpliciter iudicabitur mundus. *Intuebitur eos sacerdotes.* Refertur ad virum, & mulierem, de quibus dicebat si appareret candor in cute eorum. Sacerdos autem intuebatur eos, vt videret an haberet aliquod alterum signum lepræ præter candorem, per quod immundi iudicari possint. *Si deprehenderit subobscurum alborum lucere in cute.* Idest si sacerdos inquirens inueniat, quod isti habent solas maculas candoris, & iste non sint totaliter candidi, sed subobscuri, i. declinantes ad nigredinem. *Sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi.* Idest quando macula illa subobscura est, dum tñ non habeat cōcomitantia alia signa immunditiae, iudicabitur non esse lepra;

R 2

lepra;

Lepra. quia si lepra esset, saltem macula esset coloris candidi, vel subrufi. *Et hominem mundum.* Idest cum ista viderit iudicabit hominem esse mundum a lepra. *Vir de cuius capite.* Hic agitur de quadam specie lepre quæ est in capillis, scilicet, in parte anteriori capitis, vel in posteriori, quod iudicatur per calum capillorum. existimarent aliqui, quod quandoque alicui capilli caderent de parte anteriori secundum, quod homo vocatur caluus, vel de parte posteriori, in quo vocatur homo recaluafter, esset leprosus. Hic autem responderetur quod ex hoc dicitur lepra, vel quod non. *Vir de cuius capite.* Non magis hoc referendum est ad viros quam ad foeminas. nam si in foeminis reperitur eadem caluities, vel recaluaio, quæ est in viris idem dicitur quod hic iudicatur de viris. sed rarius ista in foeminis contingunt. *Caluus ac mundus est.* Idest ex eo, quod solum pili cadunt, non est aliquis leprosus, sed caluus & mundus. Nam fluor capillorum quadam infirmitas est per se, quæ alopecia dicitur, & multum differt a lepra, maxime autem quando in parte anteriori cadunt pili secundum quod homo dicitur caluus. nam istud multum est naturaliter. *Et si a fronte ceciderint pili recaluafter, & mundus est.* Possunt enim cadere pili a parte anteriori, & vocatur homo communiter caluus. cum autem isti pili cadunt a parte dextra, aut sinistra capitis, scilicet a parte aurium, vel a parte posteriori, vocatur communiter ille homo recaluafter. quamquam aliquando dicitur recaluafter ille etiam, cui a parte anteriori pili cadunt. & dicitur hic litera, quod isti sunt mundi siue calui, siue recaluafteri: dum tamen nihil aliud appareat in ipsa recaluaione, vel caluitio nisi capillorum fluor. Cum autem alia signa apparerent, aliter iudicandum est, ut immediate apparet. *Si autem in caluitio siue recaluaione.* Hic ponitur quod apparent aliqua signa in fluxu capillorum, per quæ potest de aliquo cognosci, quod habeat lepram, & hoc est cum suboritur color albus, vel rufus in loco fluxus capillorum. Et ponitur hic caluitium, & recaluaio, quoniam caluitium dicitur caluus capillorum a parte anteriori, scilicet a fronte. Aliqui autem accipiunt caluitium pro quacunque depilatione capillorum in toto capite, siue ab anteriori, siue a posteriori parte. de hoc patet Deutero. 14. cap. cum dicitur. non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo. est autem facere caluitium super mortuo capillos capitis depilare, & non magis a parte anteriori quam ab alijs. Recaluaio dicitur hic fluxus capillorum a parte dextra, vel sinistra, vel posteriori capitis, ut distinguitur contra caluitium quod est in parte anteriori. *Albus vel rufus color fuerit exortus.* Isti duo colores, aut quilibet per se sunt signa lepre, & quamquam in alijs non sufficeret aliquem habere colorem candidum, vel rufum ad condemnandum eum de lepra, hic tamen sufficit, quia non solum est ista macula diuersi coloris, sed etiam est fluor capillorum. capilli autem fluunt ex aliqua speciali qualitate quæ est in cute, & carne faciente illos fluere. cum autem post fluxum capillorum apparet macula albi, vel rufi coloris in caluitio, sufficienter probatur esse ibi lepram, quia ipsa fuit, quæ fecit fluere capillos. causa autem erit, quia capilli sunt ex materia quadam digesta, & exeunte per poros carnis, & formata in ipsis poris, cum autem lepra est in cute, quia illa est virtutis consumptio, interdum consumit id, in quo tenentur radices capillorum, vel tollendo id per quod contaminatur ipsorum extensio, & magnitudo. & sic necessarium erat capillos præxistentem fluere, & alios iterum non oriri. Dicitur autem hic, si ortus fuerit color albus, vel rufus, non accipitur proprie albus, quia albedo non designat lepram, cum sit color quidam mundus, sed accipitur albus color pro colore, qui est color degenerans a pura albedine, &

De lepra, quæ est in capillis.

Alopecia quid sit.

Caluitium dupliciter accipitur.

hæc pertinent ad lepram. *Et hoc Sacerdos videt.* Scilicet, quod capilli defluerunt, & postea in loco caluitij, vel recaluaionis orta fuit macula rufa, vel candida. *Condemnat eum.* Idest iudicabit eum esse leprosum, & separari debere ab alijs. *Proculdubio lepra est quæ exorta est in caluitio.* Hic reddit caulam quare debeat iste condemnari de lepra. & dicitur, quod causa est, quia non solum capilli fluxerunt de capite, sed etiam orta fuit plaga lepre in ipso capite. & non est sensus, quod in caluitio orta fuerit plaga lepre, quasi post fluxum capillorum nata fuerit plaga lepre, quoniam antequam capilli fluerent, erat lepra in cute, & ipsa fecerat fluere capillos. sed dicitur, quod orta est plaga lepre in caluitio, quia postquam fluerent capilli caluitium, vel recaluaio facta est, apparuerunt vari coloris pertinentes ad lepram, qui antea tegetibus capillis non videbantur.

Iste quare de lepra condemnari debeat.

Quicumque ergo maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitrium sacerdotis, habebit vestimenta dissuta, caput nudum: os veste contactum: contaminatum ac sordidum se clamabit. Omni tempore, quo leprosus est, & immundus: solus habitabit extra castra. Vestis lanæ siue lineæ, quæ lepram habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quidquid ex pelle confectum est, si alba, vel rufa macula fuerit infecta, lepra reputabitur ostendeturque sacerdoti. Qui consideratam recludet septem diebus, & die septimo rursus aspiciens si deprehenderit creuisse, lepra perseverans est, pollutum iudicabit vestimentum, & omne in quo fuerit inuenta, & idcirco comburetur flammis. Quod si eam viderit non creuisse, præcipiet, & lauantur id, in quo lepra est, recludetque illud septem diebus alijs. Et cum viderit faciem, quidem pristinam non reuerfam, nec tam creuisse lepram, immundum iudicabit, & igne comburet, eo quod infusa sit in superficie vestimenti, vel per totum lepra. Sin autem obscurior fuerit locus lepre postquam vestis est lota, abrumpet eum, & a solido diuidet. Quod si ultra apparuerit in his locis, quæ prius immaculata erant, lepra volatilis & vaga debet igne comburi. Si cessauerit, lauantur aqua ea, quæ pura sunt secundo, & munda erunt. Ista est lex lepre vestimenti lanæ, & lineæ, staminis atque subtegmis, omnisque supellectilis pelliceæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

Lepra vestium.

Quicumque ergo. Hic ponitur separatio leproforum ab alijs. Est, si lepra morbus pessimus reddens hominem inutilē, et est multum infectum, quia si leprosus communicauerit cum alijs hominibus magna contumacitate, ut magna cura cauerent, ne incidere in plagam lepre, ut habetur Deuter. 24. capit. cum dicitur. observa diligenter

De lepra quid.

ligenter ne incurras plagam lepre, sed facies quæcumque docuerint te Sacerdotes leuitici generis iuxta id, quod præcepi eis implere. & non solum mandabat Deus, quod abstineret homo ne incidere plagam lepre, sed etiam, quod obseruaret se ab illis peccatis, ut a murmuracione, & similibus. de quo in eadem litera dicitur. memetote quæ fecerit Dominus Deus vestri Mariæ in via cum egredereimini de Aegypto. quod dedit ei morbum lepre, quia murmurauit contra Moysen, ut haberet Num. 12. cap. ideo isti leprosi ad cauendum periculum aliorum separabantur a ceteris extra castra. & non solum hoc, sed, quia poterat aliquis homo ire extra castra, & obuiare leprosis non cognoscens eos, & per hoc communicare illis iubebatur, ut alia signa haberent in vestibus per quæ cognosci possint, etiam cum viderentur a longe, ut patet hic in litera. *Quicumque ergo maculatus fuerit lepra.* Datur regula de hominibus illis, qui iudicati sunt tanquam vere imundi in lepra, & quid facere debeant toto illo tempore, quo leprosi sunt. *Et separatus ad arbitrium Sacerdotis.* Idest, quod illi qui leprosi erant separabantur a ceteris hominibus per iudicium Sacerdotis, ipse enim solus in hac causa iudicare poterat, ut in principio dictum est. erat autem separatio ista non in aliqua domo intra castra, vel ciuitatem, sicut illi qui erant dubij de lepra, & recluderentur. 7. diebus in aliqua domo, ut transfactis illis Sacerdos consideraret an esset lepra, vel non, vel de reclusionem quæ eodem modo fiebat in secundis septem diebus, sed dicitur separari debere, idest poni extra castra, ut patet infra in litera. *Habebit vestimenta sua dissuta.*

Separatio leproforum ab alijs hominibus.

De figura vestium antiquitus apud Iudeos tam in sanis quam in leprosis. Quest. X.

ISTUD erat vnum signum leproforum, quoniam ceteri homines habebant vestimenta confuta, leprosi autem habebant illa dissuta, in quo innuitur figura vestium illius temporis. nam cum Deus ponat hic vestes leproforum distinctas esse a vestibus aliorum hominum. & vestes leproforum dicit debere esse dissutas, idest apertas, oportebat ergo aliorum hominum vestes esse confutas, idest totaliter clausas non habentes aliquam aperturam in parte anteriori a sursum vsque ad deorsum, sicut plerique hominum vestium, nec etiam habebant aliquam aperturam in lateribus, sed solum in capite per quod caput immitteretur. sic etiam patet de veste Sacerdotali hyacinthina, quæ solum erat aperta in capite, ut habetur Exo. 28. Dicuntur autem hic esse vestes dissute ad cognitionem, & distinctionem ab alijs, quia alij homines utebantur alijs vestibus. ut ergo isti essent distincti in habitu a ceteris, debuerunt vestes eorum esse dissute, fuit enim hoc necessarium, nam quamquam essent leprosi extra castra, tamen extra illa exeuntes illi homines inuenirent interdum leprosos, quos non possent cognoscere, & comitarentur illis, quod inconueniens erat. ideo debuit dari extra castra, etiam aliquod signum, per quod distinguerentur leprosi a ceteris. & hoc fuit in diuersa figuracione habitus, scilicet, quod vestes eorum essent dissute, & vestes aliorum clausæ. Nicolaus autem dicit, quod vestes istæ erant dissute circa collum, ita, quod ibi esset magna apertura, ne præstrictione foraminis capiti laterent ipsi leprosi ex contactu plage. Sed hoc nihil differt, quoniam Deus non curabat qualiter leprosi haberent vestes conuenientes morbo suo, ne lederentur in vestiendo, sed curabat de vestibus eorum quantum ad distinctionem ab alijs hominibus, ut cognoscerentur, & non inficerent ceteros. *Aliter autem Hebræi dicunt, & videtur hoc*

Vestes leproforum quare dissute.

sentire magister in historia scholastica, quod illa vestis erit dissuta, & aperta circa cor in signum magni doloris, sicut si ei pater, aut frater, aut aliquis ei propinquus mortuus esset, qui talem vestem haberet. Erat enim consuetudo apud antiquos, quod in signum magni doloris vestes scinderent, ut patet in multis locis sacre Scripturæ, & habetur Matthei 26. cap. quod summus Sacerdos scidit vestimenta sua, quando dixit, quod Christus blasphemauerat, & aliqui quando audiebant aliqua illatiua magni doloris, & angustie scindebant vestimenta sua. & ob hoc Deus per Iohelem cap. 2. volens Hebræis imponere magnum plantum, dixit, quod scinderent corda sua, & non vestimenta sua. Aliquando tamen iubebat Deus demonstrare tristitiam in depositione ornatus, quia sic habetur Exo. 33. cap. cum vellet eos punire pro peccato vituli fabricati, cum dicit. iam nunc depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi, & sequitur ibidem, quod deposuerunt filij Israel ornatum suum ex monte Oreb; & nemo indutus est ex more cultu suo. Sic autem erat de istis leprosis, quia illi habebant tristitiam magnam, tamquam mortui essent, ideo vestes habebant dissutas, sed conuenientius dicitur, quod supra ponebatur, quod iste vestes essent dissute ad distinguendum leprosos a ceteris. *Caput nudum.* Ista erat quadam conditio magna, in qua cognoscebantur leprosi a ceteris. scilicet haberent caput suum nudum, & erat hoc, ut cognoscerentur ab omnibus alijs, sic enim distinguebantur a ceteris in hoc, quod haberent vestes dissutas, ita etiam in capite nudo. & ista cognitio erat dupliciter per caput nudum. Primo, quia si lepra esset in capite, existente illo nudato apparerent maculae candidæ, vel rufæ in caluitio, vel recaluaione, & per hoc videntes cognoscerent illum esse leprosum, & vitarent. si autem fuerit caput velatum, non cognoscerent an leprosus sit. Secundo cognoscebatur lepra per capitis nudationem, quia si cut leprosus erat dissimilis ceteris hominibus in figuracione vestium suarum cum dissute essent, ita & in capitis nudatione dissimilis erat, quoniam ceteri habebant capita velata, ipsi autem habebant illa nuda. Pro quo sciendum, quod apud Hebræos consuetudo fuit, quasi a principio gentis illius, & vsque hodie aequaliter obseruatur, quod omnes capita velata haberent. inhoneste. n. aliqui Hebræi sibi incedere vnt, cum caput nudum est. Potissime autem erat hoc, cum ad loca sacra ibant instantes orationi. nam tunc omnes capita velabant, nemo autem sine caputio, aut orabat, aut loca sacra introibat. Quod etiam moderni Iudæorum obseruant. nemo enim eorum in festis sabbatorum, aut alijs solennitatibus synagogam sine caputio intrant. Prouenit autem consuetudo ista ex illo quod fecit Moyses, quoniam stetit coram Domino, apud rubum ardentem, qui non comburebatur. de quo habetur Exo. 3. c. cum dicitur. abscondit Moyses faciem suam, non. n. audebat aspicere Deum. sed abscondere faciem suam esse non poterat, nisi tegetet caput, & vultum. Hoc est in sacerdotibus veteris testamenti obseruabatur. si ut quicumque facerent aliqua mysteria in Sanctuario, haberent caput velatum, per quod eis data sunt capitis cooperatoria. Sacerdotibus minoribus data sunt cidaris, quæ est quædam parua mitra, ut cucula. Maioribus autem sacerdotibus datae sunt duæ mitræ. scilicet mitra, quæ vocatur cidaris, & erat byssina, & alia, quæ vocatur thiara, & erat tota hyacinthina. iubebat autem, ut quicumque, sacerdotibus ministrarent coram Domino, haberent istas vestes, ut habetur Exo. 28. capit. etiam quando consecrabant habebant eadem, ut habetur Exo. 29. cap. & supra. 8. capit. necesse igitur erat, ut quicumque sacerdotes veteris testamenti ministrabant secundum gradus suos, haberent capita operata, cum semper iuberentur habere illa caputia siue mitras, quæ erant partes ornamentorum suorum.

Quibus est diuonibus a ceteris leprosi cognoscebantur.

Inter Hebræos huiusmodi inhoneste quod incedunt seu loca sacra intrant capite nudato, & vnde hoc eis proueniat conuenienter habet apud christianos.

In nouo autem testamento, in quo est lex libertatis, non oramus capite aperto, ideo preceptum est noui Testamenti, vt quodcumque viri orauerint, etiam si alias consueuerint habere capita cooperta, tunc tamen debent illa habere nuda, & magna verecundia est, si illa habeant velata. mulieres autem propter verecundiam sexus debent habere capita velata. sic precepit Aposto. 1. ad Corin. cap. 11. cum dicitur. omnis autem vir orans, aut prophetans capite velato deturpat caput suum, omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum. vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Domini est, debet enim mulier habere velamen super caput propter Angelos. Diuersitatis autem ratio inter contrarias obseruationes in hac parte noui, & veteris testamenti, est, quia vetus testamentum fuit datum in timore, vt late probatum fuit Exo. 19. cap. Nouum testamentum pertinet ad libertatem, quam per Christum accepimus, vt habetur ad Gala. 4. cap. sicut enim dicit Angu. breuis differentia legis, & Euangelij, amor, & timor, ad timorem autem pertinet velatio capitis, & humiliatio, quod ad subiectionem quandam est. ad libertatem vero pertinet capitis nuditas, scilicet nullo existente super caput. Cum vero apud Iudaeos consuetudo ista esset, quod velata capita haberent, potissime cum in oratione essent, illi qui semper haberent capita nuda, manifeste viderentur distincti a reliquis, sic ergo erat in leprosis, quod cum manerent semper capita nuda, apparebat manifeste eos distinctos esse ab alijs, per quod ceteri aspicientes facilliter iudicarent illos esse leprosos. *Os veste contactum.* Aliud signum erat in leprosis, quod haberent os coopertum veste. huius ratio est propter aeris respirationem, quoniam qui leprosi sunt, non solum in superficie cutis, & carnis infecti sunt illo morbo, immo et ab interiori pronocit, quod infecti sunt. totum namque eorum corpus corruptius est, ideo aer respirans ab eis inficitur, quia tangit precordia eorum, quae infecta sunt. si ut apparet in habentibus morbum pestiferum, quoniam anhelitu suo ceteros inficiant, qui propinqui sunt, ideo illi, qui infectis adherent, cito inficiuntur, & moriuntur: vt ergo iste morbus lepre, qui per contactum est causabilis, in quolibet altero, non inficiat alios, operiebant isti leprosi os suum, ne inficerent aerem propinquum, & consequenter inficerent alios homines, qui aliquando sibi astabant.

Et intelligendum est hoc quod dicitur de contingendo ore, quando leprosi erant coram alijs hominibus. nam cum solitarij essent, non oportebat os cooperere. Ista enim oris cooperitura ad duo proficiebat. Primo ad distinctionem leproforum ab alijs. nam cum aliquis sanus videret alterum ore contacto, intelligebat eum esse leprosum. & sic differebat leprosus a ceteris per istam tecturam sicut per capitis nudationem, & per vestes distatas. Secundo proficiebat ista operitura oris, vt tolleretur infectio aliorum. nam si os nudum esset, inspiraretur, & respiraretur aer directe ad alios, & sic posset inficere ceteros sibi propinquos, qui leprosi esset. *Contaminatum ac sordidum se clamabit omni tempore, quo leprosus est.* Contaminatus, & sordidus idem sunt in praesenti, quamquam secundum significationem vocabulorum differunt. nam contaminatus dicitur, qui per alterius contactum immundus factus est. sordidus dicitur esse, qui in se sordes habet, siue eas ab alio habuerit, siue sibi innate sint. dicitur autem, quod leprosus clamabit se immundum omni tempore, quo fuerit leprosus. non quidem voce clamando se leprosum esse, sed illud signis apparentibus ostendendo. nam non erat necessarium, quod clamaret leprosus se esse leprosum,

Differentia ratio in cooperendis capitibus.

Quare leprosi habeant os coopertum.

sed nec conueniens, quoniam oportebat eum habere os nudum, quod supra vetitum est, etiam quod ipse inter sanos hoc clamaret. quia tamen est contra litteram inferiorem, in qua dicitur, quod semper erit extra castra, sed solum conueniebat, vt ipse demonstraret immunditiam suam per ista signa. ideo si aliquis eum videret a casu extra castra, iudicare posset ex his signis sufficienter, quod ille leprosus erat. & hoc videbatur ipse clamare. *Omni tempore, quo leprosus est, & immundus, solus habitabit extra castra.* Aliquando plaga lepra erat perpetua, & tunc leprosus manebat vsque ad mortem extra castra separatus a ceteris. & hoc erat nisi forte esset vir magna excellentiae, sicut Rex, qui si incidere in lepram, non ibat extra castra, sed manebat in ea; erat tamen in aliqua domo separata, sicut habetur 4. Reg. capitu. 15. de Rege Ozia, qui ibi Azarias vocatur incidit enim in lepram percussus a Deo in fronte, quia voluit thurificare coram Deo sicut sacerdotes. vbi dicitur. percussit autem Dominus Regem, & fuit leprosus vsque ad diem mortis suae, & habitauit in domo libera seorsum: Iothas vero filius Regis gubernauit palatium, & iudicauit populum terrae. Si autem lepra esset lepra temporalis, manebat extra castra ille, qui leprosus erat toto tempore, quo leprosus esset. cum vero cessauisset morbus denunciabatur sacerdoti, & ille exibat extra castra ad locum, in quo erat leprosus, & faciebat purificationes, quae habentur sequenti capitulo.

An castra erant triplicia, vt dicunt Iudaei. Quae. XI.

DICUNT aliqui, quod hic ponitur leprosum debere habitare extra castra, quia erant tria castra, scilicet, castrum deitatis quod erat ipsum tabernaculum cum attio suo. secunda castra erant ipsorum Leuitarum, qui in circuitu Tabernaculi, ac totius Sanctuarij excubabant dispositi per turmas familiarum suarum, vt habetur Numeri 2. capitu. tertia castra erant ipsorum filiorum Israel, & erant distincta in duodecim partes secundum quatuor signa, & vexilla principaliter, & erant extra castra in circuitu castrorum Leuitarum. de hoc etiam Num. 2. c. qui autem immundus erat, ab omnibus his castris eijciebatur: quod quidem verum est: sed talis modus loquendi non reperitur in sacra Scriptura, scilicet, quod distinguantur tria castra, sed solum vocat castra ipsam totam congregationem Israelitarum cum Leuitis & Sanctuario. quod patet quoniam quicumque iubetur aliquis ire extra castra semper intelligitur de eo, qui exit omnino castra. quod magis apparet. nam qualitercumque aliquis immundus esset, iubebatur, quod non accederet ad Sanctuarium, nec tangeret res sacras: tamen non dicitur de quolibet immundo, quod deberet ire extra castra, sed solum de illis, qui habebant magnas immunditias, scilicet de leprosis, & pollutis super mortuo, & fluentibus semine, vt habetur supra 5. capitu. non ergo accipiuntur castra nisi pro tota congregatione Israelitarum, tam Leuitarum quam aliorum cum ipso Sanctuario. Isti autem, qui distinguunt tria castra, non habent ad hoc sufficiens fundamentum. putant enim sibi ipsi necessarium esse assignare plures modos castrorum, quia dicitur hic, quod leprosus debebat habitare extra castra. sed falsum est: non enim inducitur aliqua necessitas ponendi plures diuisiones castrorum. Quaedam namque res sunt, quae singulariter existentes semper in plurali nominantur, vt femoralia, & similia: sic autem de castris est, quoniam quamquam non essent plures castrorum partitiones, tamen vnicui castrum vocatur castra pluraliter.

De ordine & origine lepra quae ad vestes.

Contagio si morbi qui.

An lepra possit esse in pariete, vel in vestibus, & quomodo semper habet originem ab homine.

pluraliter. sic habetur. 2. Reg. cap. 1. vbi dicitur de homine, qui venit de castris Israel veste conscissa, tamen manifestum est, quod ibi accipiuntur castra pro sola congregatione bellatorum. nam non existente ibi Sanctuario nec leuitis pluraliter castra dicitur. *Solus habitabit extra castra.* Pro hoc, quod dicitur solus non excluditur leprosus a consortio aliorum leproforum, sed a consortio hominum sanorum. nam leprosi non nocent sibi ipsis cum iam infecti sint, sed eis, qui non dum sunt infecti. non igitur oportet, quod leprosi a leprosis separentur, sed a solis mundis. *Vestis lanea siue linea.* Supra positum fuit de lepra quae erat in homine, hic agitur de lepra quae est in veste, nam aliquando lepra apparet in veste, & non in homine. ideo tunc debet purificari vestis, aut fieri in ea secundum caeremonias, quae infra habentur. in homine autem nihil horum. Causa huius est, quia solum debet purificari lepra in eo in quo apparet, sed tunc in sola veste apparet ergo ibi solum purgatio facienda est. Sciendum tamen, quod quando eunque lepra in veste apparet, non habet originem ab ipsa veste. Idem si appareat in parietibus domus sicut apparet sequenti capitulo. sed originatur ex ipso homine. vnde si lepra est in veste, aut ille homo, qui vititur illa veste leprosus est, per cuius adhaerentiam ipsa quoque vestis maculatur, aut alius, qui eam nuper induit leprosus erat. de domibus autem si interdum sint leprosi, idem dicendum est. huius autem causa est, quia lepra habet pro causa naturali ipsam improportionem, vel destructionem perfectae armoniae in corpore humano, vel animali. In veste autem aut domo lepra originem habere non potest, quia non est ibi destructio armoniae, cum non sit ibi aliqua proportio humorum, nec ipsi humores. ideo quando aliquando reperitur in pariete, vel in vestibus, dicendum est, quod fuit causata illa lepra non in ipsis rebus, sed in homine originem habuit, posteriori vero per contactum aliquem adhaesit vestibus, vel parietibus. lepra namque contagiosus morbus est, sicut & multi alij. Dicuntur autem contagiosi morbi, qui per contactum in aliquo causantur. sic autem apparet in muliere, in eam struata, quae si speculum respiciat a propinquo, & cum aliquanta mora, inficiet totum speculum cauendo in illo gutta sanguinis, quod est, quia ab oculis exeit spiritus quidam, cum quibus quaedam humiditates sanguinea delicata euaporantur ab oculis, & perducuntur per subtilitatem spirituum per aerem vsque ad ipsam speculi superficiem, si propinquum sit, & cum multa humiditates sic euaporatae peruenierunt ad speculum, frigiditate ipsius speculi condensantur, & apparet sanguineus color in maculis. de illis tamen non potest dici, quod originem trahant a speculo, quia in speculo nihil sanguineum est. sic autem in morbo lepre est, quia ipsa est virtutis corrosiuae, consumptiuae, & resolutiuae, ideo propter magnam resolutionem in carne, quae corroditur, eleuantur, & dimittuntur aliqua particula infectae materiae, & leprosa, quae inhaerent vestibus, & ipsam inficiunt: sic autem de domo fit per similem adhaesionem hominum leproforum ad parietes domus. haec autem lepra conditio est, vt quamquam originari non possit nisi in corpore animalis propter destructionem armoniae, tamen postquam per adhaesionem fuerit in veste, vel in pariete, poterit ibidem permanere. quod satis apparet ex sequentibus. Rabbi Abraam Aben Ezra dicit, quod lepra infligitur supernaturaliter a Deo propter peccata hominum, & ipse paulisper incipit punire, quia ideo immitit plagam lepra in domum, vt destruat, secundum in vestes hominis, vt comburantur, tertio in ipsam hominem, vt ab aliorum cohabitatione expellatur. Sed istud magis morale est quam literale. pra-

Alph. Toft super Leuit.

A fertim cum dicat, quod Deus punit dando istam lepram propter peccata. Deus tamen cum punire incipit semper a minoribus penis inchoat, sed maior pena est destrui domum quam cremari vestem. ergo prius debet dicere, quod Deus infligit penam de cremanda veste. Ad hoc respondendum est, quod lepra aliquando venit propter peccata, ita, quod Deus illam specialiter infligit. aliquando autem non est ab ipso Deo specialiter tanquam per miraculum fiat, sed magis est secundum naturam ex quadam corruptione corporis, sicut causatur in alijs morbis, quod autem aliquando infligatur lepra propter peccatum, apparet de Maria sorore Aaron, quae percussa est lepra a Deo, quia murmurauit contra Moysen, vt habetur Num. 12. cap. Interdum autem ex alijs causis accidit, sicut in ceteris morbis apparet. *Vestis lanea, aut linea.* Dicitur hoc, quia siue in laneis, siue in lineis vestibus, siue etiam in pellibus lepra apparere potest, cum lepra in his non nascatur, sed inhaeret in eo, qui vestitur his. sed cum omnes istae vestes aliquando sint in homine: ergo in omnibus lepra esse potest. *Qua lepra habuerit in flamine, aut subtegmine.* Lepra dicitur esse in vestibus aliquando in solo flamine, aliquando in solo subtegmine, aliquando vero in vtroque. siue igitur sit in omnibus, siue in altero eorum solo, nihil differt, quoniam semper fieri debent omnes purificationes, quae infra dicuntur. dicitur autem flamen a stando, subtegmen autem a subintrando, vel subintrando. dicitur autem flamen in quibusdam filis, quae directe ponuntur antequam quicquam texatur, & illa sunt extensa; & ab hoc flamen dicitur, quia rectum & extensum ster. subtegmen autem est quod vulgari ter trama dicitur, & vocatur subtegmen a subtegendendo, quia ipsum est quod tegit flamen. nam nisi poneretur subtegmen, flamen nudum maneret, nihilque reteretur. subtegmen autem supra, & infra tegit per subintrationem. *Aut certe pellis, vel quicquid ex pelle confectum est.* Idem non solum ista regula de lepra est in veste lanea, & linea, sed etiam in pellibus quae sunt pelles, quae pilos habent. idem autem in oibus, quae ex pelle sunt, quae quamquam tunc pelles non sunt, quia pilos non habent, ex pellibus tamen facta sunt, illis igitur lepra quocumque in herere poterit, & obseruabantur caeremoniae, quae J. hnt. *Si alba, vel rufa macula fuerit infecta.* Iste maculae erat signum lepre in pellibus, quae in vestibus laneis vel lineis. & solum ponitur hic vnum signum. hnt macula rufam, vel albam, in carne aurem humana ponebantur tria signa. scilicet esset macula alba, vel rufa in cute secundum signum, quod color capillorum mutaretur a pristino colore. Tertium signum est, quod locus maculae esset humilior carne reliqua. in pelle autem, & in vestibus solum attenditur vnum signum, scilicet, quod sint ibi maculae rufae, vel albae. Causa huius est, quia quando lepra est in homine, & ex eo, quod est illa materia tenera, potest faciliter apparere oia ista signa. scilicet pili mutantur a pristino colore, & quod per corrosionem lepre fiat locus lepre humilior carne reliqua. In vestibus autem, & pellibus non potest esse locus humilior, quia vestes, & pelles sunt materiae siccae non habentes aliquem naturalem humorem, per cuius consumptionem fiat humilior locus, in quo lepra est sicut fit in carne. ista quamquam in veste manserit lepra multis temporibus, non humiliorabitur aliquis locus sicut in carne. de pilorum autem mutatione in alterum colorem, satis manifestum est. nam cum ista vestis nihil aliud sit quam fila, & pili, facta mutatione in ipsa substantia vestis necessarium est, vt ipsi quoque pili in alterum mutantur colorem. Dicitur autem hic de macula alba, quod est signum lepre, non quod accipiat macula. pro alba, quia color albus non est color lepra, sed est color viuus, & naturalis.

Determinatio Auctoris.

Gramm. qd. & subtegmen.

Tria signa lepre in carne humana.

In vestibus solum erat vnum signum.

ralis. dñ autem esse color albus. i. quidam albor, qui est degenerans a pura albedine, & naturali. *Lepra reputabitur.* Id est habebitur tanquam lepra, si apparuerit macula rufa, vel alba in veste. Non tñ est intelligendum q̄ reputabitur lepra. i. iudicabitur esse lepra, quia litera inferior repugnat cum dñ, q̄ recludet eum Sacerdos. 7. diebus, & postea consideret, si tñ deberet iudicari lepra, non recluderetur per aliquot dies, sed immediate simpliciter iudicaretur illa vestis: dñ ergo, q̄ reputabitur esse lepra, quia si forte manserit talis macula qualis ibi est, habebitur tanquam vera lepra, & comburetur. *Ostendeturque Sacerdoti.* Scilicet ista vestis, vel pellis ad hoc, q̄ ipse diffiniat an sit lepra, vel non; & quid super hoc agendum sit. *Qui consideratam recludet septem diebus.* Id est Sacerdos considerabit eā videns quales maculæ sint illæ, quæ apparent in veste, vel pelle, & tunc recludet per septem dies. fiebat autē ista reclusio, vt cognosceretur an illa esset vera lepra, non quidem, q̄ expectaretur an alia signa apparerēt, quia ex isto solo, q̄ erat, tunc iudicaretur esse vera lepra, si cresceret in veste, vel pelle. solum ergo fiebat reclusio ad videndum si cresceret, vel si deficeret macula illa. *Rursus aspiciens.* Id est aspiciet iterum post septem dies, vt videat an maculæ deficerent, vel quō se habeant. *Si deprehenderit creuisse, lepra perseverans est.* Id est si Sacerdos inuenit, q̄ præsiuit terminos priores lepra in veste, vel in pelle, iudicabit esse vera lepra, & perseverantem. Quod autem sit vera lepra satis ex hoc inferitur, q̄ si aliqua alia macula fuisset non infectiva, non haberet aliquam virtutem per quam cresceret, sed ista crevit, ergo lepra est, quia virtutem habet infectivam secundum quam se diffundat. & non solum dñ, q̄ lepra est, sed etiam, q̄ perseverans est, nā si ista esset lepra non perseverans, non potuisset crescere, sed vel defecisset, vel mansisset in termino priorum. Nam cum crescere dicatur esse quadam actio procedens ex aliqua naturali virtute, necessarium est, vt iudicemus ibi esse virtutem illam, vbi reperierimus crescere, sed macula illa lepræ crevit in veste, vel in pelle, ergo necessarium est, vt dicamus ibi esse aliquā virtutem, secundum quam fiat istud augmentum. & tunc sicut per illam virtutem factum fuit augmentum vsque ad illam magnitudinem, ita poterit manere, & crescere vsque ad maiorem quantitatem, & sic semper continuabitur. Si autem reperiretur, quod ista esset lepra, & tñ non est perseverans, nō faceret id quod immediate subditur. q̄ combureretur igne, sed recluderetur per alios septem dies, vt iterum Sacerdos cōtemplaretur vultum lepræ, hic autem immediate comburi iubet, qm̄ perseverans est. *Pollutum iudicabit vestimentum.* Id est si repertum fuerit, q̄ crevit lepra, iudicabitur tale vestimentum pollutum lepra: iō comburetur sicut dñ. Causa est, q̄ sicut homo leprosus abijciat de castris, ne inficiat alios lepra sua, ita & vestimentum infectivum est eorum, quæ tetigerit, ideo sicut lepra contagiosus morbus est cum in hoīe est, ita & cū in vestibus est: pari igitur rōne vestes abijciant ab vrbibus humanis qm̄ leprose sunt, sicut homines leprosi excluduntur a castris. *Et omne in quo fuerit inuenta.* Id est non solum iudicabit pollutum vestimentum, in quo reperiat macula lepræ, sed etiam oīa alia, in quibus reperitur, ex eadem causa. est aut hoc dictum pp̄ pelles, qm̄ in pellibus quoque reperitur lepra, & in rebus, quæ ex pellibus factæ sunt. Similiter autem & in lignis, reperiri potest, quia non est difficilius reperiri in lignis, quam in lapidibus, & parietibus. sequenti tamen cap. dicitur, quod aliquando apparet lepra in parietibus domus, qualescunque ergo illud sit, in quo huiusmodi lepra reperitur, iudicandum est pollutum. *Et idcirco comburetur flammis.* Id est res illa, quæ

Lepra ali-
quādo ap-
paret in li-
gnis, & pa-
rietibus.

F immunda est, debet comburi igne. causa huius est, quia iste res, in quibus lepra reperitur præter ipsum hominem, sunt res pertinentes ad humana ministeria: postquam tamen polluta sunt lepra, non possunt applicari ad aliquod humanum ministerium licite, quia immundum redderent id cui applicarentur. sed si ista, quæ sic polluta sunt manerent, & non applicarentur ad vsus humanos, essent prorsus inutilia, & frustra occuparent locum, ergo debebant comburi, præsertim cum nociva essent, quia applicata alijs rebus inficerent illas. *Quod si eam videris non creuisse.* Hic ponitur casus dubius, scilicet quando perfecte non constat an lepra sit in veste, vel in pelle, & dicit, quod si non creuerit ista macula per septem dies, non scitur manifeste an sit lepra, vel non: ideo non debet lauari illa vestis, vel pellis, & defricari, maxime in parte illa, in qua est lepra: & tunc recludetur per alios septem dies, & tunc considerabit iterum, & si viderit maculam stetit in loco, in quo prius steterat, etiam si non creuerit, iudicabit esse veram lepra, & comburetur vestimentum. *Quod si eam videris non creuisse.* Id est si reperierit sacerdos, quod nihil pertransiit lepra in illis septem diebus de terminis prioribus, adhuc non propter hoc iudicabit esse vestimentum mundum, quia quamvis non creuerit lepra in illis diebus, poterat crescere ulterius, maxime si illa lepra non habebat magnam virtutem germinativam secundum quam se in amplius diffunderet. *Præcipiet, & lauantur id, in quo est lepra.* Id est sacerdos mandabit, quod lauetur illud vestimentum, vel pellis, in qua est lepra, & ad imperium suum lauabitur.

An vestis suspecta de lepra debebat lauari in aquis viventibus, vel aspergi aquis lustrationis. Ad mundandum lustrationis aqua asperguntur.
Quæst. XII.

NON enim accipitur hic lauare pro ipsa asperione aquarum lustrationis; sed pro lotionem, quæ fit in aquis viventibus, quod patet, quia dicitur, & lauantur id, & præcipiet sacerdos. Si aut acciperetur lotio pro asperione illarum aquarum lustrationis, non oportebat, q̄ sacerdos iuberet lauari vestem, sed ipse lauaret eam per se aspergendo illas aquas. Item dato, q̄ adhuc sacerdos iuberet aspergi istas aquas lustrationis super vestem illam, tñ non est veniens, q̄ aspergerentur super eā, quia aquæ lustrationis asperguntur ad mundandum aliquid, & id super quo asperguntur, mundum efficitur, vt habetur Num. 19. cap. hic tñ non efficitur vestis munda per istam lotionem, quia post hanc includitur septem diebus, vt videatur an munda, vel immunda sit, ergo apparet, quod non fiat hæc lotio in aquis lustrationis, sed in aquis viventibus. Item apparet eadem ex causa propter quam fit ista lotio: nam nō fit propter aliquam munditiam honestatis, vt applicetur ad res sacras, vel ad vsus humanos mundos, sed vt appareat vera munditia, vel immunditia naturalis. si an sit lepra in veste, vel non, sed ad hæc munditiam, vel immunditiam naturalem demonstrandam conferunt aquæ viuentes, quæ vere abluunt, aquæ autem lustrationis nihil conferunt; sed potius inficiunt, quia cineribus commixtæ sunt, vt apparet Num. 19. cap. ergo non fiebat ista lotio in aquis lustrationis, sed in aquis viventibus. causa autem huius munditiae est, & lotionis, quia vt sciretur manifeste an esset ista vestis, vel pellis munda, oportebat, vt excluderentur omnia, quæ impediebant. Erat autem impedimentum ad hoc, si esset aliqua immunditia adhærens pellibus, vel vestibus induta ab extra, quæ tolleretur

tur per lotionem in aqua: nam aqua omnes immunditias adherentes tollit, cum ergo fuerit talis pellis, vel vestis lora, & post septem dies, adhuc manserit immunda in pelle illa, vel veste, satis sufficienter concludi potest, quod illa immunditia est ab intra, & est perseverans, quia omnes adherentes immunditiae per lotionem in aqua ablatae sunt, sed ista mansit, ergo videtur esse radicata, & sic erit verè lepra. *Recludetq; illud septem diebus alijs.* Hoc fiebat, vt perfecte constare posset, an esset lepra, vel non; nam si adhuc maneret in septem diebus sequentibus, satis apparebat eā esse lepra permanentem: si autem non fuisset permanens, aliquatim declinasset ad alterum colorem, & sic in fine istorum septem dierum confiderent iudicabitur, an lepra sit, vel non. *Et cum videris faciem quidem pristinā non reuerfam.* Si in septimo die secunde reclusionis videbat sacerdos non fuisse reuerfam pristinam faciem pellis, vel vestis, iudicabit eam lepra. pristina autē facies dicitur non illa, quæ habuit vestis antequam recluderetur, sed ea quam habebat antequam incidere in lepra. Causa autem quare non reuerfa facies pristina iudicabitur esse lepra est, quia si forte non fuisset ista lepra, nō potuisset tot diebus permanere talis macula, sed fuisset mutata in alterum colorem, sicut in subobscurum declinando aliquatim ad colorem naturalem, sicut infra dicitur de illa veste, quæ habebat maculam, quæ non erat vera lepra, & tamen nō fuit reuerfa, ergo videtur, quod ibi est aliqua virtus, secundum quam permanet illa macula tot diebus: & ista est virtus lepræ. *Nec tamen creuisse maculam.* Id est, quamvis macula, quæ erat in pelle, vel in veste, in omnibus istis quatuordecim diebus duarum reclusionum nihil creverit, tamen si mansit macula non redeante pristina facie, iudicabitur esse lepra. Cuius causa est, quia si illa non fuisset lepra, non habuisset vires ad manendum tot diebus, sed mansit, ergo lepra est.

Et si forte dicatur, q̄ non videtur lepra, quia lepra habet virtutem corrosivam, & extendit se per id in quo est. cū ergo ista semper steterit priores terminos non excedens, non videtur lepra. Respondendum est, quod lepra sit, & non valet argumentum, quia non omnes lepræ habent eandem vires, sed quadam habent ad germinandum, & permanendum, aliæ autem solum ad permanendum: & sic est de ista lepra, quæ apparuit in vestimento, quoniam quamquam non extenditur, tamen permanet, & maxime hoc apparet rationabiliter dictum in vestimento, nam vt supra declaratum est, lepra non habet originem a vestimento, sed ab homine: in vestimento autem est per quandam adhesionē & contactum, ideo non poterit habere tantas vires in eo, cui solum inest per adhesionem, sicut in eo in quo habet originem, vnde quādo lepra fuerit in homine, satis rationabiliter dicitur, quod crescere debeat, cum autem fuerit in veste, vel in pelle, non oportet, quod crescat. *Immundum iudicabit.* Scilicet determinabit esse illud vestimentum pollutum lepra. *Et igne comburet.* Etiam si vestimentum pretiosum esset, oportebat, quod combureretur.

Quis causa duplex est, prima, quia illud totaliter iā inutile est, cum non liceat illud applicari ad aliquam humanam administrationem, pollueret enim eos quibus applicaretur. cum ergo inutile prorsus sit, melius erat, quod combureretur, quam quod inutiliter occuparet locum. Secunda causa est, quæ præter hoc, quod istud vestimentum erat inutile, adhuc erat pestiferum & infectivum, quia si aliqua tangeret illud, immundus efficeretur, vt ergo tolleretur hoc inconueniens, conueniens erat illud comburi. *Eo quod insula sit in superficie vestimenti, vel per totum lepra.* Id est, quod ideo comburetur istud vestimentum, quia lepra est insula in su-

Quare vestimenta immunda comburi opus erat.

A perficie vestimenti, id est est inherens ipsi soli superficie, & tamen permanens est, vel dicitur esse lepra insula per totum, quia non solum est in superficie eius, sed etiam in profunditate ipsius, scilicet, quando pertransierit ad alteram partem vestimenti, vt potest si fuerit aliqua macula lepræ in veste, & illa fuerit in duabus faciebus vestis, scilicet in superiori, & in inferiori, per quod innuitur, quod etiam est in tota profunditate vestimenti, & qualitercunque sit, quia lepra illa permanens est, immundum est vestimentum.

An ista litera sit vitio scriptorum corrupta, vt dicit Nicolaus. Quæst. XIII.

C I x c a istam literam dicit Nicolaus, q̄ ipsa est corrupta vitio scriptorum, vel per aliam viā. In quo si magis inspicitur verba sua est intentio, q̄ beatus Hieronymus non bene trāstulit hunc passum de Hebræo in Latinum. nam scriptores non potuissent facere tantam literæ varietatē, quāta est hic inter tex. Hebraicum, & nostrum, si esset, sicut Nicolaus ait: dicit enim haberi hic in Hebræo. *In caluitio, vel fenestra.* Vbi litera nostra habet. *In superficie vestimenti, vel per totum.* Et dicitur textum istum esse corruptum, quia supra dicebatur de macula quæ est in veste, & litera Hebræa dicit immediate. *Eo quod causata sit in caluitio, vel in fenestra.* Id est istud vestimentum iudicabitur immundum, quia causata sit, id est deteriorata, vel corrosa in caluitio, id est in vetustate, vel in fenestra, id est in nouitate, sicut aliqua lepra sit noua in veste, & aliqua sit vetus. Sed ista applicatio non videtur esse conueniens; nam non dicitur conuenienter, quod vestis sit causata per lepra, id est depressa, vel humiliatus locus eius, sicut fiebat in carne, quia in carne est aliquod humidum, & tenerum, per cuius consumptionem humiliatur magis locus lepræ quam reliqua caro. sed non potest esse hoc in veste, vbi nō est aliquod tenerum, & humidum, quod consumatur, & sic aliquis locus vestis fiat humilior reliquis. Item qm̄ dicitur in caluitio, & fenestra, non est conueniens applicatio, quod dicatur caluitium esse vetustas, & fenestra nouitas. ista namque multum separatissima sunt, nec aliqua conformitas est propter quā talis transumptio fiat, scilicet, vt caluitium dicatur vetustas, & fenestra dicatur nouitas. Item dato, quod intelligendum esset, non conuenienter inferretur hoc, q̄ si facies pristina non redijt, nec tamē crevit lepra, q̄ ex hoc sit vestis habens lepra in antiquitate, vel nouitate. Itē nō est conuenienter dictum, q̄ Hieronymus male transtulit, nā ista litera intelligitur de macula alicuius partis vestis, & non de tota veste, sicut obijcit ipse Nicolaus. & tunc stat conuenienter ista litera, q̄ macula lepræ, & lepra sit aliqui in superficie vestis, solum in vna parte, vel facie, vel per totum, non per totam vestem, sed per totum, i. per totam profunditatem, q̄ illa macula obtinuerit vtrāq; faciem, siue superficiē vestis. ex quo arguit ipsam quoq; in profunditate habere lepra, qd̄ est habere per totum. Item ista litera, q̄ ponit Hieron. est valde conueniens literæ Hebræicæ, qm̄ ad sensum exponit namq; ista litera illam, hñ autem in litera Hebræica. Si fuerit causata macula in caluitio, vel recaluatione, quod dñt Hebræi intelligi sic, i. si fuerit macula vestis in caluitio, i. in parte anteriori, quæ denotatur per caluitium, quia caluitium fit in parte prioris frōtis; vel in recaluatione, i. in parte posteriori, i. in superficie interiori, & aduersa. & tunc per hoc, q̄ dñ esse lepra in caluitio, transtulit Hieronymus esse lepra insula in superficie vestimenti, quæ vocauit superficiem vestimenti ipsam superiorē, q̄ dñ facies vestimenti, & non inferiorē q̄ dñ aduersa. hæc aut conuenit caluitio q̄ est in anteriori parte:

Improbatur.

Hierony. fuit dicitur interpretes.

parte: p hoc quod dñ in Hebræo in recaluatioe; trã-
 stulit Hieronymus, vel per totum, idest per totum ve-
 stimentum, s in superficie anteriori quæ superior dici-
 tur, & secundum Metaphoram vocatur caluitium; &
 in superficie posteriori siue aduersa, quæ secundum
 Metaphoram vocatur recalatio; quia recalatio est
 ad partes posteriores, & per hoc quod lepra est in istis
 duabus superficiebus, arguitur esse per totum, idest p
 totam grossiciem vestis penetrando ab vna superficie
 in alteram. Est ergo litera ista Hieronymi conueni-
 ter posita. *Si autem obscurior fuerit locus.* Hic ponit cau-
 sam quomodo vestis indicatur munda, s. si illa vestis
 reclusa per illos quatuordecim dies mutauerit aliqua-
 liter colorem maculæ declinando ad obscurum: tunc
 enim scindebatur pars illa, in qua erat macula, & tota
 alia vestis erat munda. Causa huius est, quia quãdo il-
 la macula declinat ad colorem obscurum, videtur di-
 minui de apparentia, & veritate lepræ. nam color ob-
 scurus non pertinet ad lepram, sed candor, vel subru-
 fus color. Si autem ante extitisset candidum, vel sub-
 rufum, & postea declinauerit ad obscuritatem, nõ vi-
 detur esse lepra permanens, sed aliqua macula causa-
 ta ex quodam alio contactu. si autem permaneret col-
 or pristinus, iudicaretur lepra perseverans. *Postquam
 vestis lota est.* Loquitur de secunda reclusionione, in qua
 lauabatur vestis, & recludebatur. & tunc si post lotio-
 nem appareret obscurior locus, fiebat quod infra se-
 quitur. *Abrumpet eum, & a solido diuidet.* Idest locus il-
 le, in quo fuerat lepra debet rumpi refecãdo pannum
 illum, & diuiditur a solido, idest scinditur a rota veste.
 Solidum autem integrum notat, sicut dicunt procu-
 ratores in solidum, quia quilibet eorum integer pro-
 curator est. dicitur autem esse locus diuisus a solido,
 quando pars vestis a rota veste diuiditur. *Quod si vltra
 apparuerit in his locis qua prius immaculata erant.* Hic ponit
 alius casus, s. quando post diuisionem particule ve-
 stis a reliqua veste apparet adhuc macula in alijs locis,
 & tunc vestis iudicatur comburenda. causa autẽ qua-
 re rumpatur vestis; quando non est lepra, sed obscu-
 rus color maculæ est, quia illa macula deformabat to-
 tam vestem. rumpenda ergo erat, & alius apponen-
 dus pannus. Quando autem erat lepra, quamuis non
 creuisset extendens se ad vteriores terminos crema-
 batur, causa huius est, quia lepra habet virtutem ger-
 minatiuam, & multiplicatiuam sui ipsius per id in quo
 est, non igitur sufficere abrumpi locum illum in quo
 erat macula, quia mæbit ibi aliqua infectio, & adhuc
 extendetur lepra per partes remanentes in veste. cum
 autem macula sola erat, sufficiebat abrumpi, quia nõ
 habebat vim aliquam germinatiuam, secundum quã
 dilaret se in vterius. *Lepra volatilis, & vaga est debet
 igne comburi.* Quando in locis quæ ante erant immã-
 culata, apparet aliqua macula post vestis abruptionem
 iudicatur esse lepra volatilis, & vaga. quod ad idẽ per-
 tinet. Dicitur autem lepra volatilis a volando, quia ex
 vna parte volat in alteram, quod conueniẽter dicitur
 de hac lepra, quæ solum erat ante in loco maculæ, po-
 stea tamen apparuit in alijs locis. Vocatur etiam vaga,
 quia vagatur. vagari enim est per diuersa discurrere,
 hæc autẽ lepra discurrit per diuersas partes vestis. *De-
 bet igne comburi.* Generalis regula est, quod quocũque
 lepra est in veste, debet igne comburi, & quia lepra vo-
 latilis, & vaga est vera lepra, debet comburi vestimẽ-
 tum in quo fuerit. *Si cessauerit laubis ea quæ pura sunt
 secundo, & munda erunt.* Hic ponitur alia particula hu-
 ius casus, s. de secunda reclusionione, nam in secunda re-
 clusione, cum educabatur vestis ad contemplandum
 aut creuerat lepra in ea, aut non creuerat, sed steterat
 in loco suo, aut nec creuerat nec steterat, sed mutatus
 fuit color albidus in aliquãter obscurum, aut totali-

Vestis munda, qñ iudicatur.

Vestis qua respicitur.

Lepra volatilis qd.

ter macula cessauit. in primo, & in secundo casu crema-
 batur vestis, quia manifeste erat lepra, i tertio casu ab-
 rumpebatur locus maculæ ne deformaret vestẽ. In isto
 quarto casu lauabatur vestis, & non comburebatur, nec
 rumpebatur aliquid de illa. Cã est, quia non habebat
 aliquam maculam iam lepræ pp quam deberet combu-
 ri; nec habebat aliquam deformitatem pp q̃ debe-
 ret rumpi. *Lauabit ea quæ pura sunt.* Idest illa vestis quæ
 non habet aliquam immunditiam lauabitur. & dicit,
 quod lauatur secundo, quia supra fuit facta alia lotio in
 principio secunda reclusionis, hic autem post secundam
 reclusionem iterum lauatur. & fit ista lotio propter
 naturalem immunditiam, vt si aliquid sordis ibi
 mansit, per aquã emundationem abstergetur. *Et munda
 erunt.* Scilicet, quod ista vestis erit totaliter munda, quã-
 do lota fuerit secunda vice non apparente aliqua ma-
 cula in illa. *Ista est lex lepræ vestimenti lanei, & linei.* Hic
 fit recapitulatio eorũ quæ dicta sunt in summa. & dicitur,
 quod istæ leges supra positæ quæ debent obseruari
 in lepra, quando est in vestimento laneo, vel lineo,
 quoniam in vtroque lepram esse contingit eo modo,
 quo supra declaratum est, s. non per originem, sed per
 adhesionem. Et nõ dicitur hic, quod ista est lex lepræ ho-
 minum, quia quamuis in isto cap. dictum est de lepra
 hominum in diuersis partibus eorum, tamen solum
 recapitulatur hic id quod immediatẽ dictum est, hoc
 autem est de lepra vestimenti lanei vel linei, & de pel-
 libus. *Staminis atque subtegmis.* Idest etiam ista est lex
 munditiæ, vel lepræ in stamine atque subtegmine. ista
 nõ est diuersa lex a superiori, sed dicitur esse lepræ
 lex vestimenti lanei, vel linei; siue sit illud immundũ
 in stamine vestis, siue in subtegmine: stamen autem,
 & subtegmen fila sunt, stamen est quod primo poni-
 tur, & directẽ stat. Subtegmen autem est, quod subte-
 gitur, atque circumplectitur inter staminis fila. *Omnis
 que suppellectilis pellicea.* Idest ista est lex quæ est in iu-
 pellectilibus factis ex pelle, nã supra dicebatur, quod
 eodem modo consideranda erat lepra, & eadem ce-
 remoniæ faciendæ erant, si esset in pellibus, vel in pel-
 liceis rebus, sicut si esset in vestibus. *Quomodo mundari
 debeant, vel contaminari.* Idest, quomodo debeant iudi-
 cari istæ res munde, vel immunde, quia per leges supe-
 riores cognoscitur manifeste, quando iudicandum est
 istas res esse mundas, & quando in lepra contami-
 nantes.

Epilogus dñctorum supra.

Stamen ac subtegmis quid.

Capit. XIII.

LOCVTVS QVE est Dominus ad
 Moysen, dicens. Hic est ritus le-
 prosi, quando mundandus est.
 Adducetur ad sacerdotem. Qui egressus de
 castris, cum inuenit lepram esse mundatã:
 præcipiet ei, qui purificatur, vt offerat duos
 passeris viuos pro se, quos vefci licitum est,
 & lignum cedrinum, vermiculumque, &
 hyssopum. Et vnum ex passeribus immolari
 iubebit in vase fictili super aquas viuentes:
 alium autem viuum cum ligno cedrino, &
 cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris
 immolati, quo asperget illum, qui mundan-
 dus est septies, vt iure purgetur, & dimittet
 passerem viuum, vt in agrum auolet. Cum-
 que lauerit homo vestimenta sua, radet om-
 nes

Ritus leprosi mudi. Matth. 8. Marc. 1. Luc. 5. & 17. De pe. dist. 1. cap. Hee idem, & c. quem pñt i pñ.

nes pilos corporis, & lauabitur aqua, purifi-
 catusque ingredietur castra, ita dumtaxat,
 vt maneat extra tabernaculum suum septẽ
 diebus: & die septima radet capillos capitis,
 barbãque, & supercilia, ac totius corpo-
 ris pilos. Et lotis rursum vestibus, & corpo-
 re, die octauo sumet duos agnos immacula-
 tos, & ouem anniculã absque macula,
 & tres decimas simillã in sacrificium, quæ
 conspersa sit oleo, & seorsum olei sextarium.
 Cumque sacerdos purificans hominem sta-
 tuerit eum, & hæc omnia coram Domino
 in ostio tabernaculi testimonij; tollet agnũ,
 & offeret eum pro delicto, oleique sextariũ.
 Et oblatis ante Dominum omnibus, immo-
 labit agnum, vbi solet immolari hostia pro
 peccato, & holocaustum, idest in loco san-
 cto. Sicut enim pro peccato, ita & pro deli-
 cto ad sacerdotem pertinet hostia. Sancta
 Sanctorum est. Assumensque sacerdos de
 sanguine hostiæ, quæ immolata est pro deli-
 cto, ponet super extremum auriculæ dex-
 træ eius, qui mundatur; & super pollices ma-
 nus dextræ, & pedis, & de olei sextario mit-
 tet in manum suã sinistram: tingetque
 digitum dextrum in eo, & asperget coram
 Domino septies. Quod autem reliquum
 est olei in læua manu, fundet super extre-
 mum auriculæ dextræ eius qui mundatur,
 & super pollices manus ac pedis dextri, & su-
 per sanguinem qui effusus est pro delicto, &
 super caput eius. Rogabitque pro eo coram
 Domino, & faciet sacrificium pro peccato.
 Tunc immolabit holocaustum, & ponet il-
 lud in altari cum libamenti suis, & homo-
 ritẽ mundabitur. Quod si pauper est, &
 non potest manus eius inuenire quæ dicta
 sunt, & pro delicto assumet agnum ad ob-
 lationem, vt roget pro eo sacerdos, decimã-
 que partem simillæ conspersæ oleo in sacrifi-
 cium, & olei sextarium, duosque turtures,
 siue duos pullos columbæ, quorum vnus sit
 pro peccato, & alter in holocaustum offe-
 retque ea die octauo purificationis suæ sacer-
 doti ad ostium tabernaculi testimonij corã
 Domino. Qui suscipiens agnum pro deli-
 cto, & sextarium olei, leuabit simul: immo-
 latoque agno de sanguine eius ponet super
 extremum auriculæ dextræ eius, qui munda-
 tur, & super pollices manus eius, ac pedis de-

xtri. Olei vero partem mittet in manum
 suã sinistram, in quo tingens digitum
 dextræ manus asperget septies contra Domi-
 num: tangetque extremum dextræ auricu-
 læ illius, qui mundatur, & pollices manus ac
 pedis dextri in loco sanguinis, qui effusus est
 pro delicto. Reliquam autem partem olei,
 quæ est in sinistra manu, mittet super caput
 purificati, vt placet pro eo dominum, & rur-
 turem, siue pullum columbæ offeret vnum
 pro delicto, & alterum in holocaustum cum
 libamenti suis. Hoc est sacrificium leprosi,
 qui habere non potest omnia in emunda-
 tionem sui.

LOCVTVS QVE. In superioribus fuit dictum
 de lepræ cognitione: hic agitur de lepræ emũ-
 datione, & diuiditur in duas partes: quã primo
 agitur de emũdatione lepræ supradictorum:
 secundo agitur de lepra cognoscenda circa domum.
 Secunda ibi. *Locutusque est Dominus.* Iterum prima in
 duas partes, secundum quod fiebat triplex mundificatio,
 scilicet prima, quæ fiebat in prima die. Secunda ibi.
Die septimo. Tertia ibi. *Octaua autem.* Circa primum.
Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Istud est caput
 orationis.

An ista locutio sit alia a præcedenti. Cognoscere lepram, & purificare ad idem attinent. Quæst. 1.

NON enim ponit hic locutus est Dominus
 ad Moysen tanquam alia locutio fuerit ea,
 quæ habetur in hoc c. ab ea, quæ habetur
 in c. superiori: nam quamquã diceremus,
 quod Deus locutus fuit Moysi ea, quæ habentur in hoc li-
 bro multis vicibus, scilicet non omnia simul, sed ali-
 qua nunc, aliqua autem postea, tamen de ista purifica-
 tione non est verisimile, quod locutus fuerit in alia vice,
 quã locutus fuerit superiora de cognoscenda lepra.
 nam cognoscere lepram, & purificare ad idem perti-
 nent, cum vnum sit propter alterum, ideo eadem locu-
 tio de illis fieri debebat. Sed dicendum est, quod hic po-
 suit locutus est Dominus ad Moysen, tanquam quod-
 dam caput orationis, quoniam quamuis superiora, &
 ista quæ hic dicuntur, ad lepram pertinent: superiora
 tamen pertinent ad lepram ostendendam, hæc autẽ
 ad lepram emundandã. debuit igitur de illis esse qua-
 dam interpositio, vel articulus, vt non videantur tota-
 liter idem esse. *Hic est ritus leprosi, quando mundandus est.*
 Idest istæ sunt ceremoniæ quæ obseruantur in lepro-
 so quando debet emundari, fiebat enim ista emun-
 datio, quando apparebat eum, qui ante leprosus iudi-
 catus fuerat, iam non esse leprosum, contingebat au-
 tem hoc dupliciter. Primo modo, quod aliquis per iudi-
 cium sacerdotis determinaretur esse leprosus, & ex-
 cluderetur a castris, & tamen secundum veritatem il-
 le non esset leprosus, quia facili ter poterant sacerdo-
 tes errare in iudicando lepram, quia signa per quæ iu-
 dicant aliquando fallibilia sunt. & ideo quando po-
 stea constiterit, quod ille mundus est, sicut in eo istæ
 purificationes quæ habentur hic, & reducetur in castra.
 Secundo modo contingebat purificari aliquem ita, quod
 fuisset verè immundus in lepra, & post iudicatus a sa-
 cerdote immundus; tamen purgabatur ista lepra ali-
 quando

Lepra dupliciter purgabatur.

quando miraculose, & aliquando naturaliter, miracu-
lose quidem, sicut cum Deus percussit Mariam foro-
rem Moyse lepra, & illa duravit per septē dies, postea
autem sanata fuit, vt habetur Numeri 12. idem patet
de Christo qui saepe leprosus mundavit, vt ex discursu
Euangeliorum patet, & illi postea ostendebant se
sacerdotibus, vt mundarent eos secundū purificatio-
nes quæ hic habentur, ideo aliquando mādabat Chri-
stus leprosis a se sanatis, q̄ ostenderent se sacerdoti-
bus. sic enim dixit decem viris leprosis, ite & ostendi-
te vos sacerdotibus, & offerte quæ præcepit Moyses i
testimonium illis. Aliquando autem fortassis poterāt
leprosi mundari virtute nature, vt si esset aliqua lepra
recens quæ facilius curatur quā vetusta, vel si esset
aliqua species lepræ curabilis, quocunq̄ enim horū
modorum cōstaret aliquem de illis, qui leprosi sunt,
esse mundatum, debebat fieri ritus siue cæremonalis
obseruatio, quæ in hac litera ponitur.

An purifi-
cario illa
fieret in il-
lis q̄ erāt
suspecti d̄
lepra et si
nō essent
eōdēnati.

Aliqui enim circa hoc dicunt, quōd ista purificatio
cæremonalis, quæ in litera ponitur, non solum serua-
batur in illis qui fuerant verē leprosi, aut iudicati tan-
quam leprosi, & expulsi extra castra, sed etiam quādo
aliquis erat suspectus de lepra, & ducebatur coram sacer-
dote, & non manifestē existente lepra in illo, nec
manifesta munditia recludebatur per septem dies, &
postea reperiebatur mundus, vel recludebatur per 14.
dies duabus reclusionibus, & cum appareret eum esse
sanum, debebat mundari per istam legem.

Sed hoc non potest stare, quoniam dicitur in litera,
quōd iste ritus est ritus leprosi, quando mundandus est, sed
iste qui reclusus est per septem dies, vel per quatuor-
decim nō erat leprosus, sicut postea rei indicauit euē-
tus. etiam nō fuit ibi reclusus, tanquam leprosus, quia
si iudicatus fuisset leprosus, non recluderetur, sed abij-
ceretur a castris. fit autem reclusio ad cognoscēdam
lepram, an sit: ergo non pertinebat ad istum mundifica-
tio quæ hic habetur, cum nō sit leprosus, potissimē
cum in fine septem dierum, vel quatuordecim iudice-
tur esse leprosus simpliciter. Item patet hoc, quia dicitur
hic, quōd quando aliquis leprosus mundandus erat,
exire debebat sacerdos de castris, ergo ille qui mundā-
ndus erat, extra castra erat. sed ille qui ponebatur in cu-
stodia per septem, vel quatuordecim dies, non exclu-
debatur a castris, sed potius in castris reclusus erat. ergo
non intelligitur de illo qui recludebatur per septē,
vel quatuordecim dies, vt videretur an esset leprosus,
sed de illo qui præsentatus sacerdoti iudicabatur simp-
liciter immundus, & excluderetur a castris. Item quæ
in litera dicitur, quōd cum sacerdos inueniret lepram
esse mundatam, facies purificationes quæ hic sequun-
tur, ergo oportet, quōd iste de quo hic dicitur, esset le-
prosus secundum veritatem, aut saltem iudicatur le-
prosus. sed ille qui recludebatur septem diebus, vel
quatuordecim, nunquam fuit iudicatus leprosus, sed
fuit reclusus, vt sciretur, an leprosus esset, vel non: &
fuit iudicatum de eo, quōd nō erat leprosus post istas
reclusiones. non ergo potest dici in isto esse lepra mū-
data, cum nunquam iudicatum fuerit lepra in eo fuisse.

Doct. opi.

Concludendum ergo, quōd non potest intelligi
debere fieri purificationem, de qua hic dicitur in illo
qui reclusus est vna, vel duabus reclusionibus, & pos-
tea iudicatus est mundus, sed in eo qui iudicatus est ha-
bere manifestam lepram, & per hoc expulsus fuit a ca-
stris, & deinde apparuit eum esse mundum, siue quia
male fuit de eo pronūciatum, siue quia Deus eum cu-
rauit a lepra, aut naturaliter curatus est. Adducetur ad
sacerdotem. Leprosus qui factus est mundus adducetur
ad sacerdotem, quia ad solum sacerdotem attinebat
iudicare de lepra condemnando, vel absoluendo. Nō
tamen est intelligendum, quōd adduceretur leprosus

ad sacerdotem, & quōd sacerdos iret ad leprosum, quia
sacerdos exibat de castris ad aliquantulum spatium,
& non accedebat ad locum habitationis leproforum,
quia illa satis distabat a castris. tunc autem ipse lepro-
sus de loco in quo erat, veniebat ad sacerdotem qui
erat in exitu castrorum. Qui egressus de castris. Ad sacer-
dotem refertur. ipse namq; erat qui egrediebatur de
castris. Leprosus autem non poterat egredi de castris,
quia nunquam ibidem fuerat, postquam iudicatus est
leprosus. Causa autē quare sacerdos egrediebatur de
castris est, quia nō licebat leprosum introire in castra.
non enim constabat, an leprosus ille mundatus esset,
donec sacerdos contempleretur eum; ideo ne infice-
ret castra, non egrediebatur donec sacerdos decerne-
ret eum esse mundum. & sic oportebat sacerdotem
exire a castris. Cum inueniret lepram esse mundatam. Cum
sacerdos egrediretur de castris, primo considerabat,
an ille homo a lepra mundatus esset, & hoc siue lepra
in eo non fuisset, sed iudicatus fuisset esse leprosus, quia
cum appareret non esse lepram in eo, iudicabatur eū
fuisse mundatum a lepra, siue sit lepra vera, vel præsup-
posita, cum autem verē fuerat leprosus, & postea mira-
culose, vel naturaliter mundatus erāt, magis poterat
dici lepra mundata. Præcipiet ei qui purificatur, vt offerat
pro se duos passeres viuos. Ista purificationes quæ fiebant
erant pure cæremoniales, & nihil conferebant natura-
liter. nihil enim per istas aspersiones purificabatur ho-
mo ab aliqua immunditia, sed potius commaculaba-
tur, cum aspergeretur sanguis super illum, potissimē
cum litera dicat istam purificationem fieri debere, q̄ n̄
iam lepra mundata est. Si autem lepra mundata non
esset nihil horum offerebatur; sed sacerdos conside-
rabat eum qui ante fuerat leprosus, & decernebat eū
verē lepra teneri. in hęc manere extra castra nulla alia
facta cæremonia. Si tamē ista cæremonia, & aspersio-
nes haberent aliquam virtutem mundificationis natu-
raliter, & verē, tunc fierent quādo homo immun-
dus esset, vt sic purificaretur. fiebant ergo omnes istæ
cæremoniae non, vt ipse aliquid proficerent, quia nulla
talis virtus in eis erat, sed ad reuerentiam Dei, quia dū
plures cæremoniae fiebant ad hoc, quōd aliquis separa-
tus a castris, & cultu Dei reduceretur in illum, tanto
maioris reuerentiæ iudicabatur esse ipse cultus diuinus
secundum, quōd declaratum fuit supra 11. cap. Si autem
non fierent aliquæ cæremoniae, cum ille cultus
Dei in sacrificijs, quæ tunc exhibebantur, secundum se
non haberet aliquam dignitatem, vt homines ad se
traheret, negligeretur ab omnibus, quod valde incon-
ueniens erat.

Sacerdos,
quare de
castris e-
grediebatur.

Iste cære-
monia q̄
fiebat in
purificatio-
ne leprosi
non erant
effectiuae,
alicuius, vi-
litate, sed
solum ser-
uabantur f
reuerentiæ
Dei.

Quamuis ista cæremonia, non haberent aliquam virtutem effe-
ctiuam, tamen habebant significationem aliquorum su-
turorum, vel ipsius, quod fiebat. Quest. II.

ISTAE autem cæremoniae, quamuis non habeant
aliquam virtutem effectiuam, habent tamen ali-
quam rationem, & significationem: sicut de cæ-
remonijs quæ supra posite sunt, declaratum fuit,
sic etiam est de cæremonijs quæ habentur hic. omnes
enim hęc cæremoniae rationem quandam habent.

Inueniuntur hic offerri duo passeres viuentes, nec acci-
piuntur passeres specialiter pro quibusdam paruis vo-
larilibus, qui a nobis passeres vocantur, sed magis ge-
neraliter pro paruis auibus, quæ domesticæ non sunt,
quod patet, quia vnus istorum passerum permittitur
aduolare in agrum, si tamē esset de volatilibus dome-
sticis, non aduolaret in agrum, sed rediret in domum.
Inueniuntur autem passeres offerri qui sunt volucres, p̄-
pter causam significationis; quia sicut vnus istorum
passerum auolare permittitur effugientis manū tenē-
ntis,

mentis, ita & ille qui leprosus erat, a lepra desertus atq; ab-
solutus est. in quadrupedibus autem, aut quibuslibet
animalibus non volatilibus non reperiretur ista si-
gnificatio; quia nullum eorum poterat auolare in a-
grum, ad signandum libertatem, & absolutionem a le-
pra. Item iubetur duo passeres offerri, cuius causā est,
quia vnus debebat ingulari, vt de sanguine eius asper-
geretur super ipsum qui mundandus erat, vt sic signi-
ficaretur mūditiā inductā ab ipso qui leprosus fuerat.
Alius passer necessarius erat, vt permitteretur auola-
re in agrum ad significandum, quōd liberatus fuerat a
lepra ille, qui quondam leprosus fuerat.

Passeres,
quare vi-
uētes erāt
offerendi.

Erant etiam isti duo passeres viuentes, & hoc pro-
pter significationem, scilicet, quia significabatur istū
hominem liberari a lepra, quæ corodebat ipsam vi-
uam carnem: magis adhuc fiebat oblatio passerum vi-
uorum, quia vnus eorum debebat permitti auolare
in agrum, sed hoc non poterat esse, nisi viueret. Item
quia in sanguine alterius mundificatio fieri debebat,
sed hoc nullatenus esset, nisi passer viuens offerretur,
quia si mortuus esset, aut nullus ē sanguis esset, aut
saltem gelidus foret, sed quocunq̄ daro non poterit
fieri aspersio, ergo oportebat, quōd viuentes essent
passeres. Et offerat pro se duos passeres. Dicebant offer-
re iste mundatus a lepra duos passeres, quia eos sacer-
doti præsentabat, vt de illis compleret cæremoniae pu-
rificationis suæ. dicitur offerre pro se, quia ad purifica-
tionem suam faciendam illos offerebat. Quibus vesci li-
citur est. Dicitur autem de passeribus quibus est licitum
vesci, vt tollantur quædam volatilia, quæ non lice-
bant ad esum. obseruabatur enim hęc munditia in
omnibus rebus, quæ offerebantur, vt magis mūdum
esset illud, quod offerretur quam illud quod comede-
batur, quod satis apparet in quadrupedibus. Nam de-
cem species quadrupedum ad esum mundæ erant, vt
habetur Deuteronomij 14. ca. ad offerendum autem
solē tres species licitæ erant, vt patet supra 1. cap. & 3.
quod igitur immundum erat ad esum, offerri nun-
quam debebat, quia immunda talia sunt, oblatio autē
de mundis esse debet.

Nicolaus
expositio
de passere
bus.

Dicit autem Nicolaus, quod dicitur de passeribus, qui-
bus vesci licitum est, ad excludendum, quosdam pas-
seres; qui verē non erant passeres, sed vocabantur pas-
seres in terra promissionis, & erant immundi. illi autē
qui erant verē passeres, ad esum liciti erant: vel dicit,
quōd hoc exprimitur, quia quāuis passeres ad esum,
secundum speciem mundi sunt, tamē per accidens ex
aliquo contactu immundi erant, in quo Nicolaus in-
uenit debere hoc intelligi solum de quadā specie par-
uorum volatiliū, quæ passeres dicuntur.

Doct. ex-
positio.

Sed hoc non stat, magis tamen est dicendum, quōd
accipiantur passeres pro quibuscūque auiculis paruis
non domesticis, & in his erāt multæ species: quarum
aliquæ erant de mundis, aliæ autem de immundis. &
cum dicit obseruandum esse ne ista animalia immū-
da essent ex contactu, stare non potest, quoniam sciri
non poterat, an istæ aues tetigissent aliquid immun-
dum propter quod immundæ essent, cum nō fuerint
in potestate humana, sicut animalia quadrupedia do-
mestica: potissimē, quia quædam animalia sunt, quæ
habent cibos immundos, & tangunt, tamen non ex
hoc sunt immunda, cum secundum speciem munda
iudicentur, vt patet de gallinis, & similibus domesticis
volatilibus, quæ deuorant stercorea humana. ex hoc ta-
men non dicemus illa reddi immunda.

Item dato, quōd sciretur passeres istos, qui secun-
dum speciem mundi sunt, tetigisse aliquid mortici-
num, aut similia, propter quæ immundi esse deberēt,
tamen ex hoc non iudicarentur immundi, quia cum
ista tetigerunt, non poterat caulari in eis munditia,

vel immunditia, cum non pertinerent ad hominem.
munditia tamen & immunditia, de quibus agitur in
veteri testamento, solum sunt in homine, & in rebus,
quæ aliquo modo pertinent ad hominem, secundum
quōd ad vsum eius applicantur, vel ipse applicat eas ad
cultum Dei. volatilia autem non sunt pertinentia, ali-
quo modo ad hominem, antequam ab ipso sumantur,
ideo non possunt incurrere tunc munditiam, vel im-
munditiam. Cum autem fuerint in potestate huma-
na, quia applicata sunt ad vsum humanum, immunditiam
incurrere possunt ex contactu alicuius rei, ita quōd
non liceat comedi talem rem, vel applicari ad cul-
tū Dei. Sciendum, quod per hęc verba, quibus vesci licitū
est, quia Deus amplauit hic munditiam, quæ require-

Qualis de-
bebant ef-
mūda ad oblationem, & aliter ad esum. Ad esum quōd
oīa volatilia erant munda præter illa, q̄ verantur 5. 11.
c. & Deu. 14. ca. ad oblationem autē solum duo genera
volatiliū munda erāt, nam turture, & pulli colum-
barum solum offerebantur, vt patet supra 1. cap. hic au-
tem non dixit, quōd offerrentur duo passeres, aut duo
volatilia, de his quæ erant licita ad offerendum, sed de
his quæ erant licita ad vescēdum, quia in hoc dabatur
maior libertas, & non cogebantur hic offerētes dare
de volatilibus quæ solum licebat offerri. cuius causa
est, quia ista oblatio non fiebat Deo, sicut magis infra
declarabitur, sed erat quædam cæremonalis obserua-
tio ad emundationem eius qui leprosus fuerat. Et li-
gnum cedrinum. Offerebatur quoq; lignum cedrinum
ad istam purificationem faciendam, non quidem in-
telligendo, quōd offerretur aliquod magnum lignū,
quia hoc ad nihil proficiebat, sed solum offerebatur
vna parua virga de cedro ad mensuram duorum, vel
trium palmorum, quod apparet ex congruentia finis
ad quem assumebatur. nam assumebatur istud lignū
cedrinum, vt fieret de illo aspersorium ad aspergen-
dum sanguinem passeris super eum, qui leprosus fue-
rat, vt infra patet. ad hoc tamen paruū lignum ne-
cessarium erat.

Quare offerebatur lignum cedrinum in hac purificatione.
Quest. III.

Quare offerebatur lignum cedrinum in hac purificatione.
Et responso patet ex superioribus, scilicet,
quōd assumebatur, vt esset manubrium
asperforij, & sic etiam infra patet, cum dicit, quōd tin-
geret passerem viuū cum ligno cedrino, & cocco,
& hyssopo in sanguine passeris mortui.

Sed si quæretur, quare magis lignum cedrinum,
quam quodlibet alterum assumebatur, cū quod ibet
lignum ad hoc sufficeret. Respondendum est, quōd
secundum Rabbi Abraham, Aben Ezra accipiebatur
cedrus, quia est arbor altissima, vt significetur, quōd
iste incurreret in lepram propter aliquod peccatum,
& fortē propter peccatum superbię, quod designatur
per altitudinem cedri, ideo debebat emundari per id
quod est humillimum, scilicet per hyssopum, quæ est
de minimis herbis, & neglectissimis, quoniam etiam
in parietibus nascitur, & ponitur tāquam in gradu im-
perfectissimo inter plantas, vt habetur 3. Regum, cap.
4. cum dicitur, de sapientia Salomonis, quōd Salomō
disputauit super lignis a cedro quæ est in libano, vsque
ad hyssopum qui egreditur de pariete. Erant ergo ista
duo extrema, scilicet maximum, & minimum, & val-
de conueniebat, scilicet cum poenā dicantur esse me-
dicinæ peccatorum; & medicinæ dentur per oppo-
sita ad morbos, vt ait Aristot. 2. Ethic. oportebat, vt qui
in maximo peccauerat, per minimum purgaretur.

Alii

Alia ratio huius dari potest, quia cedrus est imputribilis arbor, & per hoc significatur incorruptibilitas, myrrha quoque quæ de cedris fluit, conseruat corpora mortuorum integra, & incorrupta. ideo conueniebat accipi cedrum, vt significaretur istum hominem liberatum a lepra corrodente. *Vermiculumque*. Dicitur autem vermiculus aliquid valde rubei coloris, quod de arboribus quibusdam colligitur, & consuevit vocari in sacra scriptura coccus bis tinctus, quia ita est rubens, sicut bis de rubedine tinctus esset, & vulgariter vocatur grana de scarlato. accipiebatur autem vermiculus quia est vnicissimi coloris, ad significandam, quod lepra quæ carnem viuam corroderebat, iam abolita est, vel accipiebatur, quia iste est color mulum viuus, vt signetur lepram abiisse, quæ viuudum atq; naturalem colorem in alborem quædam, aut subrufum conuertebat. *Et hyssopum*. Offerebatur etiam hyssopus qui est parua herba, & multum vulgaris, & nascitur et in parietibus, vnde in minimo gradu, quasi perfectionis herbarum ponitur, sicut patet ex eo quod habetur 3. Reg. ca. 4. scilicet disputauit Salomon a cedro vsque ad hyssopum qui egreditur de pariete. est autem herba multum filosa, quando contunditur, ideo de ea sunt vestes, & vulgariter vocatur esparto. Accipiebatur autem hyssopus in hac emundatione, vt aliqui dicunt, quia est herba redolens cum floret, ad signandum quod lepra quæ foetida erat, iam abiit. Magis autem dicendum est, quod accipiebatur propter conuenientiam asperisionis, nam omnia sicut infra dicitur tingebantur in sanguine passeris mortui, vt aspergeretur super ipsum qui leprosus fuerat, sed nulla herba est quæ ad asperisionem aqua ita conueniens sit, sicut hyssopus. id cum in Ecclesia asperisoria sunt pro aqua benedicta, de hyssopo componuntur. *Et vnum ex passeribus immolari iubebit*. Id est de istis duobus passeribus mandabat sacerdos, quod vnus immolaretur, id est iuguletur: fiebat autem ista immolatio, vt de sanguine illius passeris aspergi possit super eum, qui leprosus fuerat.

Vbi fiebat huius passeris immolatio. *Questio. IIII.*

QVAERET autem aliquis, vbi fiebat immolatio istius passeris, s. an fieret in Sanctuario, vbi communiter fiebant alia immolationes, vel si fiebat in castris loco profano, aut an fieret extra castra. Ad hoc respondendum est secundum quosdam, quod ista immolatio fiebat in Sanctuario, s. in atrio tabernaculi apud altare holocaustorum: nam omnes immolationes, siue de armentis, siue de volatilibus debebant fieri apud altare holocaustorum, vt habetur supra 1. c. Item quia infra 17. cap. prohibetur ne quis immolet hostias suas in agro, vel in castris, sed ad ostium tabernaculi, & quod sacerdos fundat sanguinem super altare, qui autem secus fecerit reus mortis est, ac si hominem occidisset, vt ibidem dicitur, ergo debebat iste passer immolari super altare. Dicendum autem est, quod non potest hoc stare, sed fiebat ista immolatio extra castra, nam Sanctuarium non erat extra castra, sed in medio castrorum inter quatuor vexilla, vt habetur Numeri 2. cap. quando tamen ista immolatio fiebat, tam sacerdos quam ipse qui mundabatur, erant extra castra, cum dicitur infra, quod post hec introibat mundatus in castra, ergo non poterat fieri in tabernaculi atrio, sed extra castra. Cum autem probabatur, quod intra Sanctuarium fieret ista immolatio, quia omnes immolationes fiebant in Sanctuario apud altare holocaustorum: dicendum est, quod intelligitur de illis sacrificijs quæ fiebant Deo: hic tamen non fiebat aliquod sacrificium, sed solum immolabatur ille passer, vt de sanguine eius aspergeretur, qui lepro-

Vermiculus qd sit & quo appellatur in lingua Hispanica, & Italica.

Hyssopus quid sit, & quo in lingua Hispanica appellatur.

Doct. r. sio ad que situm.

Fisus erat, super eum. de illis enim quæ erant sacrificia, vetitum erat ne quis extra Sanctuarium immolaret. In illis autem quæ non erant sacrificia, sed aliqua immolationes, non erat imperatum, vt in Sanctuario fierent, sicut patet de vitula rufa, quæ immolabatur, & tamen extra castra immolabatur, vt habetur Numeri 19. cap. Cui autem arguitur ex eo quod habetur infra 17. cap. quod nullus offerret in castris, vel extra castra sub poena mortis, sed ad ostium tabernaculi. Responso manifesta est ex litera ipsa, quæ loquitur de holocaustis, & alijs victimis. ista autem immolatio non erat, sed quadam iugulatio volatilis illius, vt in sanguine eius tingeretur asperisoria ad aspergendum super eum qui leprosus fuerat. Ad hoc autem non erat inconueniens extra castra fieri immolationem, ideo non erat conueniens fieri hanc immolationem in castris in ipso Sanctuario, quia solum ibi immolabatur quæ erant ad Deum, hic autem non erat ad Deum ista immolatio, sed ad faciendum purificationem eius, qui leprosus fuerat.

In quo sacrificiorum genere hac passeris immolatio ponitur. *Questio. V.*

QVAERET autem aliquis in quo genere sacrificij poneretur ista immolatio. Nam in principio huius libri distinctus tria genera sacrificiorum, scilicet holocaustum, & victimam pacificam, & hostiam pro peccato, vt patet 1. 2. 3. & 4. cap. & non sunt aliqua alia genera sacrificiorum. Oportet igitur, quod omnia sacrificia reducantur ad tria genera, sed si istud sacrificium est, in aliquo istorum trium generum esse debet. Ad hoc respondendum est, quod ista immolatio passerum non est in aliquo istorum trium generum: patet enim quoniam non potest esse holocaustum, cum holocausta volatilia immolentur apud altare holocaustorum, vt patet supra 1. cap. sed hoc immolatur extra castra, vt probatum est, & apparet hic in litera. Item quia holocaustum quod fit de volatilibus, fiebat de solis turturibus, & pullis columbarum, sed hic poterat fieri immolatio de omnibus auibus, quibus vesicilicium est, vt apparet in litera, quod autem de solis turturibus, & pullis columbarum fiat holocaustum, habetur supra 1. cap. ergo non est istud holocaustum. Item in holocausto totum corpus volatilis cremabatur super altare abiectis plumis, & vesicula gutturis, vt habetur supra 1. cap. sed hic non cremabatur aliquid super altare, ergo non erat holocaustum. Quod autem non esset victima pacifica apparet, quoniam non fiebat victima pacifica, nisi de bobus, & ouibus, & capris, vt habetur supra 3. cap. de volatilibus autem minimè. Item quia in hostijs pacificis aliquid proueniebat sacerdotibus, & aliquid offerentibus, & aliquid Deo, sed hic nulla talis fiebat diuisio, ergo non erat hostia pacifica. Item non poterat esse pro peccato, quoniam tunc exprimeretur, quod esset pro peccato, sicut in alijs exprimi consueuerat, ergo non est pro peccato. Item omnes hostiæ pro peccato offerebantur apud ostium tabernaculi, & immolabantur apud altare holocaustorum, vt habetur supra 4. & 5. & 6. capit. sed ista immolatio non fiebat in Sanctuario, sed extra castra, ergo non erat pro peccato. Non igitur potest dici, quod ista immolatio sit in aliquo trium generum sacrificiorum.

Sed adhuc aliquis dicit, quod quamuis non sit in aliquo genere sacrificij directè, tamen reducitur ad aliquod eorum. sic enim dicimus de immolatione vitule rufæ, quia ipsa non pertinet ad holocaustum, nec ad victimam pacificam, nec pro peccato, cum non obseruetur in ea aliquid de illis ceremonijs, quæ requiruntur in

Responsio ad questum.

Obiectio ad responsum.

in his tribus sacrificiorum generibus: nam extra castra immolabatur, nec aliquid de ea cremabatur coram Domino, nec aliquid de sanguine fundebatur super altare, vt habetur Num. 19. c. hec tamen tria erant generalia ad omnia sacrificia, vt satis apparet supra 1. & 3. & 4. cap. ista tamen immolatio vitule rufæ reducitur ad aliquod genus sacrificiorum, scilicet ad sacrificium pro peccato: sicut etiam habetur Num. 19. c. vbi dicitur: ipsa est enim immolatio pro peccato. ita ergo erat in ista immolatione passeris, de qua hic dicitur, quod reduceretur ad aliquod genus horum trium. Respondendum est, quod non reducitur ad aliquod istorum: nam tunc aliqua immolatio reduceretur ad aliqd genus sacrificij, quod haberet similitudinem cum illo in aliquo: Si autem in nullo similia sunt, non reducitur vnum ad alterum, in immolatione vitule rufæ sic est, quod ipsum sacrificium pro peccato habet similitudinem cum vitula rufa, & hoc in duobus, s. in quibusdam ceremonijs, & in fine suo. erant autem duæ ceremoniæ, in quibus assimilatur immolatio vitule rufæ sacrificio pro peccato. Primo erat, quia sicut sacrificium pro peccato aliquando cremabatur extra castra, scilicet quando erat pro peccato totius populi, vel summi sacerdotis, vt habetur supra 4. cap. ita vitula rufa cremabatur extra castra, vt habetur Numeri 19. cap. Secundo est similitudo inter immolationem vitule rufæ, & sacrificium pro peccato in asperione sanguinis. nam sicut in quibusdam sacrificijs pro peccato aspergebatur sanguis contra velum Sanctuarij septies, vt in peccato totius populi, & in peccato summi sacerdotis, vt habetur supra quarto cap. ita & in immolatione vitule rufæ fiebat septies asperio contra Sanctuarium, quamquam in alijs sacrificijs fiebat intra Sanctuarium de loco castrorum contra Sanctuarium aspergendo, vt habetur Numeri 19. capit. Item immolatio vitule rufæ fiebat ad finem, ad quem erant omnia sacrificia pro peccato. nam sicut in sacrificijs pro peccato fiebat expiatio eius, qui offerebat sacrificium, ita & in vitula rufa fiebat expiatio totius populi, cum cineres illius fierent ad emundationem totius populi commiscendo eos aquæ, & faciendo inde aquas lustrationis ad purgandum omnes immundos, vt habetur Numeri 19. cap. In immolatione ista quæ fiebat hic, non est aliquod tale simile, quoniam ipsa non erat pro peccato aliquis, emundando directè, vel indirectè, sed solum fiebat ad ritum purificationis leprosi.

Item non cremabatur iste passer immolatus, vt haberet similitudinem cum sacrificio pro peccato, sicut cremabatur vitula rufa, sed solum accipiebatur sanguis eius ad purificationem leprosi. Item non aspergebatur contra Sanctuarium de sanguine istius passeris immolati, sicut aspergebatur septies de sanguine vitule rufæ. non habebat ergo aliquam similitudinem ista immolatio passeris cum aliquo sacrificio, sicut immolatio vitule rufæ cum sacrificio pro peccato. non ergo reduceretur sacrificium, vel immolatio passeris de qua hic dicitur, ad aliquod sacrificium, sicut immolatio vitule rufæ reduceretur ad sacrificium pro peccato.

Item apparet, quod ista immolatio non pertineat ad Deum, quia quocumque aliquod sacrificium, vel quasi sacrificium fiebat, a sacerdote immolabatur, nec aliquis alius poterat se intromittere de illo ministerio quin moreretur, sicut de illis qui accedebant ad aliqua genera mysteriorum. de hoc habetur Numeri quarto capitu. & 8. & 18. hic tamen sacerdos non immolabat istum passerem, sed dicitur, quod iubebat immolari eum per aliquem alterum, nullo modo igitur pertinebat ad sacrificia.

Item in hoc apparet, quod immolatio vitule rufæ quamquam non esset propriè sacrificium, tamè ma-

gis pertinebat ad Deum, quam ista immolatio passeris, quia vitulam rufam immolabat sacerdos, vt habetur Numeri 19. cap. vbi dicitur, quod Eleazarus filius Aaron immolaret vitulam rufam. iste tamè passer de quo hic non immolabat a sacerdote, sed per aliquem alium laicum, vt patet hic in litera. *Iubebit immolari vnum ex passeribus*. Id est, quod sacerdos qui debet facere istum ritum purificationis, mandabat alicui de ibi existentibus, quod iugulet passerem vnum. *In vase fictili*. Id est super vas fictile, id est vas luteum. & dicitur fictili a fingendo, quia figulorum manibus fingitur. alia autè vasilla quæ sunt de materia solida, vt de ligno, lapide, vel metallo non sunt fictilia, quia non finguntur manibus figulorum, sed per cauationem, vt in ligno, & in lapide, aut per tusionem, sicut in metallo fiunt. dicitur autem fieri immolatio ista super vas fictile, quia quando immolabatur passer, fluebat sanguis super vas fictile, vt ibi colligeretur ad aspergendum contra ipsum qui mundandus erat. *Super aquas viuentes*. Scilicet, quia immolatio fiebat super aquas viuentes. vocantur autem aquæ viuentes aquæ fontales atque puteales, vt distinguuntur contra aquas cisternarum, lacuum, paludum, vel stagnorum, quia istæ aquæ mortuæ vocantur. Non est autem propriè dictum, vt aliqua aqua sit mortua, vel viuens, quoniam viuens est, quod in se habet animam, nullam autem animam in se habent aquæ, sed est quidam modus loquendi metaphoricè, nam illa dicuntur viuentia quæ animam habent, anima autem est principium operationis eius in quo est. ideo res illas quas per se operari videmus, viuentes appellamus. Eas autem quæ non per se operantur, sed ab alijs mouentur, mortuas, vel saltem non viuentes dicimus, sic enim est de aquis, quia quædam aquæ habent in se principium suæ originis, & motus, sicut fontales, fluuiales, & puteales, ideo viuentes dicuntur: alia autem non habent in se principium originis, nec motus, & istæ vocantur aquæ mortuæ, vel non viuentes. sic est de aquis paludum, cisternarum, & stagnorum. hec enim aquæ immotæ sunt. iubebat autem Deus fieri ista immolationem super aquas viuentes, quia istæ aquæ sunt ad purificationem, ideo puræ esse debent, aquæ autem viuentes sunt huiusmodi propter motum, & originem, quam habent ibi, vbi dicuntur viuentes, aquæ autem mortuæ non sunt puræ, quia propter quietem contrahunt quandam grossitiam, & immunditiam, sicut videtur in aquis stagnorum, & paludum, in quibus aqua grossior est, & viridior, quod fit ex corruptione quadam super ipsas causata propter non moueri. Vel dicitur, quod fiebat hoc in aquis viuentibus propter signationem, scilicet, quod caro quæ ante fuerat leprosa, & per hoc videbatur mortua, eratiam restituta vitæ per emundationem.

Modus autè quo fiebat ista immolatio super aquas viuentes erat, vt acciperetur aquæ fontales, vel fluuiales in vase fictili, & super aquas illius vasis immolaretur passer fluente sanguine super ipsum vas, & aquas. erat autem propter hoc, vt posset inde aspergi super ipsum, qui mundabatur a lepra, nam de solo sanguine passeris non poterat fieri talis asperisio. *Alium autem vnum, cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinger in sanguine passeris immolati*. Hic ponitur modus asperisionis sanguinis, & aquæ, & dicitur, quod deberet tingi passer viuus in sanguine & aqua, & lignum cedrinum, & hyssopus, & coccus, in sanguine, & aqua, & fieri asperisio contra ipsum qui mundabatur. erat autem ex omnibus istis factum vnum asperisorium hoc modo, scilicet, quod lignum cedrinum, quod aliquialiter erat solum, accipiebatur tanquam manubrium, & in extremitate eius ligabatur passer viuus, posita cauda, & alij contra eum qui aspergi deberet, ligabatur etiam coccus,

Aqua viuua qd sit.

Ata est operatio principij eius i quo est.

Quare fiebat immolatio passeris super aquas viuentes, & modus eius.

cus, & hyssopus, cum ipso passere, & omnia ista sic li- gata murgabatur in vase fictili in aqua, & sanguine, & aspergebatur inde contra eum qui mundabatur a le- pra. & sic pluma cauda, & alarum istius passeris erat tanquam aspersorium, quia in illis recipiebatur sanguis & aqua, & aspergebatur contra ipsum mundandum septies, de omnibus istis autem dictum est supra, qua re ponerentur in emundatione istius leprosi.

Est autem applicatio huiusmodi, scilicet quod hic fiebat quedam purificatio leprosi, ideo ponebantur illa quae denotabant proprietatem huius purificationis. lignum cedrinum ponebatur, quia est imputabile, ideo significat istum purgatum a putredine, & corruptione leprae. ponebatur autem hyssopus, quia est boni odoris, quando floret, ut significetur istum redu- ctum ad bonum odorem ablato foetore leprae, per emundationem, ponebatur etiam hyssopus, quia conuenientior est ad aspergendum, quam aliquid alteri: coccus autem, id est verniculum, quod supra diceba- tur, propter hoc ponebatur, quia habet colorem purif- simum, ut significetur, quod in isto qui mundatur perdit color naturalis ablato colore degenerante, qui per- tinebat ad lepram, passer autem vinus immergitur, ut significetur, quod vita carni suae redditur per emunda- tionem, quae ante per lepram mortua fuerat. *Tinget in sanguine passeris immolati.* Id est omnia ista quatuor tinge- rentur in sanguine facto vno aspersorio ex eis, sicut su- pra dictum est. & dicuntur tingi in sanguine, non in sanguine simpliciter, sed in sanguine commixto aquis viuentibus. *Quo asperget illum qui mundandus est.* Id est, cum isto aspersorio tincto in sanguine, & aqua, asper- getur ille qui est leprosus, & sic mundabitur.

Sed dicet aliquis istam literam impignare superio- ri, nam supra dicebatur, quod cum sacerdos reperiret lepram esse mundatam, faceret ista quae hic continen- tur, si ergo lepra mundata erat, iam non poterat ho- mo mundari.

Mundatio leprosi duplex.

Respondendum est, quod mundatio erat duplex, quaedam erat naturalis, alia ceremonialis. & vna pre- supponebat alteram: munditia enim realis, siue natu- ralis erat purgatio a lepra, cum lepra esset vera infir- mitas, & naturalis. Alia autem purgatio erat ceremoni- alis, & haec est secundum quam purgabatur aliquid quod non erat macula naturalis, sed solum secundum opinionem. & hoc est, cum iste qui erat vere munda- tus a lepra, recipiebat quasdam ceremonias purifica- tionis, ut posset ingredi in castra, & accedere ad San- ctuarium, quod alias non licebat, quamquam iste es- set vere purgatus a lepra. & secundum hoc stat litera, quia agitur in ea de duabus emundationibus. primo de illa quae est naturalis, siue realis ab ipsa lepra, & de hac dicitur, cum inuenerit lepram esse mundatam: Secunda est purificatio ceremonialis, secundum qua abstergitur macula quae est per opinionem, & ista est de qua dicitur hic, asperget illum qui mundandus est, id est qui debet recipere hanc ceremoniam munditia- m, & sic dicitur supra, hic est ritus leprosi, quando mundandus est, id est, quando fieri debent in eo iste purificationes de quibus hic. *Septies.* Refertur ad il- lud verbum asperget, scilicet, quod sacerdos asperge- ret septies super eum, qui mundabatur, de sanguine il- lo, & aqua, causa huius est, ut significetur plena mun- ditia, nam numerus septenarius perfectus est, ideo si- gnificatur totalis purificatio per eum. Vel fiebat septies ad signandum septem peccata mortalia, propter quo- rum aliquod solet induci lepra, sicut patet de Maria sorore Moysi, quae fuit percussa lepra, quia murmurauit, ut habetur Numeri 12. cap. cum autem septena- ria sit aspergio, signatur omnia septem peccata dimissa esse. Vel magis proprie fit septenaria aspergio ad si-

gnandum totalem purificationem, quia totum esse nostrum in septe voluitur, scilicet in circulo septem dierum, & ob hoc, quando Deus iubet fieri aliquam aspergionem, iubet eam septies fieri. sicut patet in sa- crificio pro peccato, sicut habetur supra 4. cap. & sicut fiebat in vitula rufa, ut habetur Numeri 19. sic etiam fiebat in unctione, & aspergione altaris ad consecratio- nem suam, ut habetur supra octauo capit. sic enim ge- neraliter de omnibus est. *Ut iure purgetur.* Id est ista se- ptenaria aspergio fiet, ut ille qui purgatur, purgetur iu- re, id est conuenienter. non enim signat huius ratio- nem, aut equitatem, vel dictamen aliquod naturale, sed rectitudinem, & ordinem ceremoniarum, scilicet quod ordo ceremoniarum est in ista purificatione, ut qui purificatur, septies aspergatur, ut ergo recte fiat, necessarium est, ut septem vicibus aspergatur.

Et dimittet passerem viuum, ut in agrum auolet. Duo pas- seres erant, quorum alter immolatus est ad aspergen- dum de sanguine eius, alius autem vivebat ligatus as- persorio cum cocco, & hyssopo. facta autem aspergio ne soluebat sacerdos passerem qui ligatus erat in li- gno cedrino, & dimittebat volare in agrum: causa hu- ius est, ut hic correspondeat signum signato. fiebat enim purificatio, & post purificationem introibat il- le, qui fuerat leprosus, in castra receptus ad cohabitatio- nem aliorum hominum: ita enim erat de passere, quia passer erat ad purificationem hominis: & primo ligabatur, ut aspergeretur sanguis super eum qui munda- batur, & post hoc passer dimittebatur, ut rediret ad aliorum passerum cohabitationem: ita enim homo purificabatur, & post purificationem in castra recipie- batur, nam passer ille prius erat ligatus, & non poterat ire quo volebat, ita homo quando erat in immunditia leprae ligatus erat, id est per legem obligatus, ut non posset intrare in castra, nec conuersari cum alijs homi- nibus, & sicut passer ligatus expleta purgatione, cum eo permittebatur liber in agro volare quo vellet, ita mundatus de lepra expletis ceremonijs permitteba- tur redire in castra, & conuersari libere cum quibus vellet.

Cumque lauerit homo vestimenta sua. Ista est alia cere- monia quae fiebat post aspergionem ad hoc, quod iste homo intraret in castra, scilicet, quod laueret vesti- menta sua. fiebat autem hoc ad tollendam imaginem leprae, ut si forte aliquid de priori immunditia mansis- set in vestibus, per istam lotionem tolleretur.

An ista lotio vestium fieret cum aquis viuentibus, vel aquis lustrationis. Quaest. VII.

ET non fiebat ista lotio per aspergionem aqua- rum lustrationis, sicut aliqui existimant, quod patet, quia fiebat lotio haec ad tollenda vesti- gia leprae, vel immunditiam saltem praesum- ptam ex contactu vestium ad istum leprosum, sed a- que lustrationis nihil taliter mundabant, cum ista mun- ditia deberet esse naturalis: aquae autem lustrationis naturaliter non mundabant, sed potius inficiebant, quia habebant cineres vitule ruse mixtos.

Item quia dicitur hic, lauabit homo vestimenta sua, sed manifestum est, quod quando aliquis deberet as- pergi aquis lustrationis ad causandum aliquam mun- ditiam, non aspergebat ipse seipsum, sed homo mun- dus aspergebat immundum, ut habetur Numeri, de- cimono nono capitulo. hic tamen ipsemet homo abluerat vestes, ut patet in litera, ergo non erat aspergio aqua- rum lustrationis.

Item patet hoc per ea quae sequuntur, scilicet, quod pertineat ad aliquam munditiam naturalem, quae fit per aquas viuentes, & non ad aquas lustrationis, quia dicitur,

Quare sa- cerdos post emu- dationem leprosi per- mittebat passerem volare.

Notandū. Quo fie- bat rasio.

Quare ma- nebat 7. diebus ex- tra domū suam.

rar, radet omnes pilos corporis sui, sed hoc ad mundi- tiam naturalem pertinet. ergo ablutio vestium de qua dicitur, eodem modo pertinebit ad naturalem mun- ditiam. & sic non fiet in aquis lustrationis. Item patet hoc: quia dicitur immediate, quod iste homo lauabitur aqua. in corpore suo. ista tñ lotio necessario intelligi- tur pro defractione sordium quae in corpore sunt: er- go oportet eodem modo lotionem vestium intelli- gi de lotionem, quae est in aquis viuentibus, & non de as- persione aquarum lustrationis. *Radet omnes pilos corporis sui.* Hoc est fiebat ad tollendum sordes si alique manserant; nam sicut vestes lauabantur, ne manerent in eis aliqua vestigia leprae, aut qualescunque contaminationes, ita & in pilis corporis adhereret lepra, & ut tolleretur, ut si alique sordes manserant in illis, radebantur omnes. *Et lauabitur aqua.* Ista lotio fiebat post pilorum ratio- nem, scilicet ut tollerentur omnes maculae, quae in cu- te essent. erat. n. iste modus, ut quia contingebat vestes leprosi contrahere immunditiam ex ipso leproso, ip- se primo lauaretur, ne in eis esset aliquid maculae ve- stigium. deinde in pilis corporis solet inhærere lepra, ideo post hoc ipsi quoque radebantur ad extremum autem in ipsa cutis superficie sordes aliquando inhæ- rent, quae non possunt tolli per pilorum rationem. ideo post pilos ratos lauabatur totum corpus aqua. De istis aquis intelligendum est, quod erant aquae viuentes, sicut supra dicebatur de aquis super quas immolabatur pas- ser. *Purificauitque ingrediens castra.* i. postquam succe- perit omnes istas ceremonias ablutionis & rationis pi- lorum, erit perfecte mundatus, & introibit in castra, iam non potens alios inficere, cum non manserit in eo aliquid vestigium leprae. Sciendum autem, quod cum dicitur hic de ratione pilorum, est intelligendum vni- uersaliter de oibus pilis corporis tam superciliarum, quae palpebrarum quae barbae, & oium aliarum partium corpo- ris usque ad pedes. *Ita dimittat, ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus.* i. quod introibat iste mundatus in castra, non poterat immediate ire in domum suam, sed permanebat per septem dies in aliqua alia domo, die autem octauo ibat in domum suam. Causa huius erat ne in illis septem diebus committeretur vxori suae. Erat enim periculum si committeretur illi: nihil. n. est, per quod magis aliquis incurrere possit lepram, quam si leprosus carnaliter cognouerit aliquam foeminam. Causa autem huius legis naturales sunt tam ex natura decisi seminis, quam ex parte actus in coitu, quam ex parte animae habentis maximam virtutem operatiua in materiam corporalem in ipso extremo calore coi- tus. Haec autem causa a nobis non explicabuntur, videtur namque continere quandam turpitudinem, aut illepiditatem in verbis. Satis tñ notè sunt, si quis respiciat ista tria fundamenta supra posita. cauebat ergo Deus ne iste accederet ad vxorem, cum nouiter mun- datus esset, quia forrassis non esset perfecte mundatus, & posset inficere eam, sed per septem dies manebat, & tñ in octauo die accedebat ad tabernaculum suum: quia iam perfectissime esset mundatus. *Et die septimo radat pilos capitis, barbamque & supercilia & totius corporis pilos.* Ista ratio pertinebat etiam ad ceremonias puri- ficationis istius leprosi.

Quomodo dicitur hic, quod iste leprosus radet omnes pilos cor- poris sui. Quaestio. VII.

SE d quæret aliquis quomodo dicitur hic, quod iste lepro- sus radet omnes pilos corporis sui, quia imme- diate dictum fuit, quod raserat quando intrauit in castra. Respondendum est, quod debebant radi omnes pili corporis, qui creuerant in septem istis diebus, nā die quo introiuit in castra, rasi omnes pi- Alph. Toft. super Leuit.

A los, & nunc iterum: fiebat autem ista ratio ad maiore mundationem, ut si forte isti pili secundi contraxissent aliquam immunditiam ex cute non perfecte sanata, per istam rationem secundam mundarentur, & pili qui iam tertio nascerentur essent iam totaliter munda- ti. *Et lotis rursum vestibus & corpore die octauo.* Fiebat ista lotio ex causa supra posita. i. quod induceretur omni- moda munditia in isto qui leprosus fuerat, ita ut si non fuerant perfecte emundatae vestes in prima lotionem, nec ablati fuerant omnes pili corporis, per istam secun- dam lotionem induceretur perfecta munditia tam in vestibus quam in carne. *Assumet duos agnos immacu- los.* Hic ponitur de ritu sacrificiorum, quae fieri debe- bant in octauo die, pro ipso qui leprosus fuerat. & di- uiditur in duas partes, quia primo agitur de sacrificio diuitum, secundo de sacrificio pauperum: ibi. *Quid sit pauper est.* Debebat. n. in die octauo ire ille, qui lepro- sus fuerat ad Sanctuarium, & stans in ostio taberna- culi offerre omnia ista, quae hic dicuntur. & ponit pri- mo de duobus agnis anniculis, quorum vnus offere- batur in holocaustum, & alius in sacrificium pro pec- cato, sicut infra magis patet. *Et ouem anniculam absq; macula.* Offerebatur etiam cum his ouis annicula: quia debebant hic fieri tria genera sacrificiorum, scilicet pro peccato, & pro delicto, & in holocaustum. ideo erant tria animalia, de quibus fierent ista sacrificia. Di- cit autem ista animalia debere esse immaculata, quia in omnibus sacrificijs obseruanda erat munditia: quae autem sunt maculae, quae prohibebant offerri sacrificia habentur infra 22. cap. *Et tres decimas simila in sacrificio.* Dicuntur esse tres decimae tres partes mensurae ma- gnæ quae vocabatur Ephraim: & quilibet istarum voca- batur Gomor. vnde tantum est dicere tres decimas, sicut dicere tria Gomor. Erat enim simila ista farina delicata, quae alio nomine vocatur adeps frumenti, & dicebatur offerri istae tres decimae in sacrificium, id est loco sacrificij. Aliqui enim intelligunt, quod offere- bantur tres decimae in sacrificium, id est in sacrificio, vel cum sacrificio istorum animalium immolatorum. Sed iste sensus non potest stare: quia tunc non diceretur in sacrificio, sed in sacrificio: nam cum dicimus in sacrificio potest signare concomitantiam, ita quod il- la propositio in stet pro cum. sic dicitur Gene. 32. cap. in baculo meo transiui Iordanem. i. cum baculo. cum autem dicitur, in sacrificio, non potest significare concomitantiam, sed veritatem rei. i. in sacrificio. i. ut ipsum sit sacrificium, sicut dicimus, iste homo ponitur in episcopum. i. ut sit episcopus. sed cum dicimus mitra ponitur in episcopo, non significat veritatem rei. i. quod mitra ponitur, ut sit episcopus, sed significat adiacentiam quandam habitus. ita ergo hic non potest dici, quod offerebantur istae tres decimae, cum sacrificio agno- rum & ouis, cum dicitur in sacrificio: sed quia ipsa simila sit sacrificium, sic apparet sup. 2. ca. & Nu. 15. quod offertur sacrificium simile, vel sacrificium de simila. nam sicut ea, quae de carnibus fiunt sacrificia vocant, ita ea quae fiunt de simila, & tunc sunt ista sacrificia ip- sorum animalium siue quaedam libamenta superaddita. De modo autem istorum libamentorum superaddi- torum ad principalia sacrificia habetur Num. 15. ca. Dixit autem hic debere offerri tres decimas simile, quia offerebantur tria animalia, & cum quolibet isto- rum offerebatur vna decima simila. *Quae conspersa sit oleo.* Id est quod ista simila sit conspersa oleo. i. quando conficitur in pastam, sicut enim cum communiter pa- sta conficiuntur ex farina, asperguntur aqua, ut con- misceri possint, ita cum deberet offerri ista simila, erat conspergenda in oleo, nec tñ fiebat panes ex ea, sed praesentabatur sic in farina quasi facta in pastam quae- quam non perfecte, sicut supra 2. cap. patet, vbi de simila

Ritus sa- crificiorum quae fieri debebant. & die pro leproso.

simila confersa tollebat pugillus ad cremandum super altare. Et tñ si esset panis factus, vel pasta perfecte confecta, non posset inde tolli pugillus. Et scorsum olei sextarium. Id est præter oleum quod offerebatur mixtū cum ipsa simila, offerebatur per se vnum sextarium olei. Causa autem oblationis huius olei primo in simila erat, quia quicumque offerebatur simila debebat, cum ea offerri oleum, sicut hñ sup. 2. ca. Causa autē huius ibi dicta est, & ista est causa gñalis. Alij autē dicunt, qđ specialiter ponebatur hic oleum propter convenientiam significationis ad cam illius oblationis. fiebat. n. ista oblatio in cæremonijs purificationis leprosi: oleū autē mundificationum est: pustularum & sanantium, qđ conveniebat significationi huius sacrificij, quia iste qđ offert mundatus fuit a lepra, quæ pustulas habebat.

Quare leprosus offerebat sextarium olei.

Doct. opi.

Magis tñ dicendum est hoc esse ex cōi lege sacrificio rum. i. qđ quicumq; offerretur simila, cum ea quoque oleum daretur. Etiam offerebatur hic per se sextariū olei. cuius causa est, quia præter similam offerendam sacerdos debebat observare quasdam cæremonias tñ gēdo aures & pollices manuum, & pedum. Ista autē tñctio fiebat in oleo, vt patet infra in litera. ergo necessarium erat, qđ offerretur oleum per se sine simila. Dicitur autē, qđ offerretur sextarium olei, est enim sextarium mensura quedam pertinens ad res humidas, sicut Ephraim est pertinens ad res aridas. In hoc autē erant duæ mensuræ magnæ, & duæ mensuræ parvæ. Mensura magna in rebus aridis erat Ephraim. Mensura parva in eisdem erat gomor. Mensura magna in rebus humidis erat hin. mensura parva erat sextarius. habebant autem se sic iste mensuræ, quia mensura parva, quæ vocatur Gomor habebat se ad mensuram magnam, qđ vocatur Ephraim. tanquam decima pars eius. sic habet Exo. 16. cap. in fine vbi dicitur. Gomor autē decima pars est Ephraim. Et ideo qđ scriptura loquitur de parvis mensuris vocat decimas illas. sic habetur hic, cū dñs, decima pars Ephraim, siue tres decimas simile, parva autē mensura rerum liquidarum habebat se ad magnam mensuram earundem tanquam sexta pars. & ideo illa vocatur sextarius, quia continet sextam partem hin. Et ideo qđ scriptura loquitur de mensuris parvis in rebus liquidis vocat eas sextarios, vel cum vult ponere duos sextarios simul, vocat tertiam partem hin. Aliqñ autem ponit dimidiam partem hin, cum vult signare tres sextarios, de hoc habetur Nume. 15. cap. De quantitate autē istorum. i. quantum esset Gomor. vel quantum esset sextarius non potest nunc patere, qm̄ istæ mensuræ antiquissimæ sunt, & non hñt aliquid per quod cognoscantur. Sic est de monetis antiquis, quarum valor non patet nunc, quia non manebat aliquid per quod mensuræ, de his dictū est Gen. 23. c. Cumque sacerdos statuerit purificans hominē, & hæc oia coram deo. Postquā positum est de ritu oblationis istius, qui mundabatur a lepra, hic ponitur quid fiebat in ipsis rebus oblati. & est modus qđ ille, qui a lepra mundabatur, ducebat oia ista quæ dicta sunt, ad sanctuariū, & ibi prætabat ea sacerdotibus, & ille sacerdos qui facere debebat sacrificia ista, complendo cæremonias purificationis statuebat istum hominē coram dño ponens eum in ostio tabernaculi. Prætabat et oēs res quas offerebat iste hō, coram dño, vt per hoc acceptabiles essent. Coram Deo in ostio tabernaculi testimonij. Causa est, quia Deus dicebatur esse in ipso tabernaculo specialius quā in alijs locis, ideo cum prætabatur aliqua res in ostio tabernaculi, dicebatur prætabari coram Deo. Nec poterant iste res, vel homo offerēs magis appropinquare ad Deū; quia quāvis Deus specialius esset intra sancta sanctorum, quā in alijs locis, tamen non poterat hō laicus introire ultra ostium tabernaculi. Tolle agnum & offeret eum pro delicto. Hoc non refertur ad laicum, sed ad

Quatuor erant mensuræ in sacrificio. De sextario & hin & Gomor & Ephraim. qđ mensuræ erant apud Hebræos, & quæ se hñt nunc.

Valor monetarū antiquarum quæ se habet nunc.

facerdotem, quia laicus iam obtulerat oia ista simul, cum prætabat ea coram ostio tabernaculi, sed refertur ad sacerdotem. i. qđ ipse sacerdos purificans hominem tollebat vnum de illis duobus agnis, & prætabat coram dño ad immolandum illum, & ista prætabatio vocatur hic offerre. Offeret eum pro delicto. Dicitur oblatio ista fieri pro delicto. i. pro peccato sūm quosdā non. n. distinguunt in his duobus noīs. i. delictum, & peccatum: sed dicunt vnum accipi pro altero. falsum tñ est quātum ad præsens, quia hic dñs, qđ offerretur agnus pro delicto, & offerretur in loco, in quo solet offerri victima pro peccato. ergo necessarium est ista duo esse distincta. nam si non essent distincta non notificaretur vnum per alterum. Dicendum ergo est, qđ offerre pro delicto, & offerre pro peccato diuersa sunt. Nam peccatum est quicumq; aliquis committit quicumque malum quod consistit in actione. Delictum vero est quā aliquis committit facere, id qđ debet, & hoc in omissione est, & vocatur a delinquendo, quod significat omittere. Ista autē duo ponuntur tanquā distincta sup. 6. c. vbi ponuntur alia cæremonia sacrificij pro peccato, & alia in sacrificio pro delicto. nam in sacrificio pro peccato tota hostia præter adipem ad sacerdotem pertinet: in sacrificio autē pro delicto offerebantur adipem & cauda hostiæ, vt habet eo. c. Oleique sextarium. Istud erat oleum, quod erat scorsum præter oleum oblatū in simila. offerebatur autem hoc ad faciendū tñctiones in auribus, & manibus, & pedibus eius, qui mundabatur, sicut infra habetur. & ista oblatio olei eodē modo pertinebat ad ipsum sacerdotem. i. qđ ipse accipiebat oleum, in sextario, & eleuabat illud corā dño: quod erat offerre. Et oblati ante dominum omnibus immolabit agnum. i. sacerdos prætabat sigillatim coram dño omnia ista, quod erat offerre, & tunc incipiebat immolare. i. iugulare animalia oblata. & prima oblatio quæ fiebat, erat in isto agno, qui pro delicto oblatus est. Vbi immolari solet hostia pro peccato. Determinatur locus vbi deberet ista ostia iugulari: & dñs, qđ ibi immolabatur hostia pro peccato. fit autē ista notificatio, quia hostiæ pro peccato erant cōiores, vel plura de eis dicta fuerāt. ideo cognoscebatur magis locus immolationis earum, & oēs alia cæremonia, quā cæremonia hostiarum pro delicto. Et holocaustum. i. qđ etiā deberet immolari in loco, in quo immolatur holocaustum, ex quo innuitur qđ idem erat locus oium istarū immolationum, tam holocausti, quā sacrificij pro peccato quā pro delicto. patet. n. de hoc sup. 1. & 3. & 4. c. Vbi agitur de istis tribus hostijs nominatis. & dicitur de omnibus, qđ debent offerri apud altare holocaustorum, siue in introitu tabernaculi. In loco sancto. Scilicet quod erat ista immolatio faciendā in loco sancto. i. in atrio tabernaculi, vbi locus sanctus erat.

Quo differunt sacrificij pro peccato & pro delicto.

Doct. expositio litteræ.

Doct. nñ.

Non eodē modo pertinet sacrificium pro peccato ad sacerdotem, & sacrificium pro delicto: obligatio ad ea: & variæ cæremonia.

Quo in loco fierent ista immolationes pro peccato, & pro delicto, & emundatione leprosi. Quest. VIII.

Quæret autem aliquis de loco, in quo fiebant iste oblationes & immolationes. Et respondendum est, qđ necessarium est diei illas fieri in loco sancto. i. in atrio tabernaculi, quia hic dicitur, qđ offerri debebant in loco sancto, præcipue quia infra 17. c. iubetur sub pœna mortis, ne aliquis offerat victimas suas in aliquo loco quā ad ostium tabernaculi: necessario ergo dicendū est, qđ intra atrium fierent istæ immolationes. Sed dubitatur magis in speciali de loco, an super altare holocaustorum fierent immolationes, vel in aliquo alio loco circa altare. Et respondendum est secundū quosdā, qđ sup altare fiebant immolationes, quia ad hoc erat altare factū. Sed non potest stare, quia altare erat altum, & difficile vide-

re videbatur valde poni supra vaccā & vitulum ad iugulandum. Ista tamen multotiens offerebantur. Item patet adhuc & magis in fundamento, quia altare holocaustorum erat plenum igne, & si deberet ibi immolari aliquod sacrificium prius cremaretur, qđ immolaretur. ipsi quoq; sacerdotes non poterant super altare immolare, quia cremarentur, cum esset altare plenum igne. Item patet hoc, qđ sup. 7. c. Dicitur, qđ filij Aaron debebant offerre sanguinem super altare, postquam est facta immolatio. Si tñ super altare offerretur & immolaretur aial, non poterat postea offerri sanguis, sed simul offerretur, & immolaretur. ergo non fiebat super altare. Item patet hoc & firmitus, quia oia ista sacrificia offerebantur in eodem loco, sicut hic dicitur. i. qđ vbi offerretur pro peccato, & holocaustū ibi offerendum est pro delicto. sed manifestū est, qđ holocaustū offerebatur ad latus altaris holocaustorū, & ibi iugulabantur. ergo non super altare. patet hoc sup. 1. ca. Cum dñs, qđ si de pecoribus oblatio est, de ouibus siue de capris, offeret holocaustū agnum anniculum ad latus altaris, quod respicit aquilonē. Dicendū ergo est, qđ non fiebat immolatio alicuius hostiæ super altare, sed oēs immolabantur ad latera eius. Sicut. n. pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia. Hic ponitur de iure sacerdotum in istis hostijs: & dñs, qđ sicut hostia pro peccato pertinet ad sacerdotem, ita qđ ipse debebat comedere eā, sic & hostia pro delicto pertinet ad eundem. Sciendum tñ est non pertinere eodē modo ista ad sacerdotem, quia hostia pro delicto tota pertinet ad sacerdotem præter caudam & hoc semper: hostia autem pro peccato aliqñ nullo modo conuenit sacerdoti, sicut patet de hostia, cuius sanguis offerebatur intra sanctuarium aspergendo contra velum templi, intra de illa nullus comedebat, vt habetur sup. 6. c. sed cremabatur igne. Pro quo sciendum est, qđ oblatio pro delicto fiebat quicumque aliquis deberet observare aliquam cæremoniam, & omittit illam servare in tempore suo, quamvis postea adimpleret. sic habetur supra 5. cap. de eo, qui tetigit morticinā, aut reptilia, vel aliquid immundum, & postea oblitus est immunditiæ suæ non se purificans. Deinde cum recordatus fuerit immunditiæ pristinae, debet offerre pro delicto suo. i. qui omisit se purificare tempore, quo purificandus erat. Pro peccato autē aliquid offerebat, quando fecerat aliquid per passionem vel per ignorantiam, quod erat contra legem Dñi, & aliqñ cum faciebat per malitiam. nam satisfaciebat ei cui damnum intulerat, & pro peccato suo offerebat sacrificium, vt habetur supra 6. cap. De cæremonijs autē istorum sacrificiorū dñs erat. nam quamquā dicitur eandem legem esse in sacrificijs pro peccato, & delictis: tñ non erat eadē totaliter, vt habetur supra 6. cap. nam in sacrificijs pro delicto semper cedebat in ius sacerdotum totum corpus ipsarum hostiarum immolatarum præter caudā; & pellis etiam eorum erat. de hoc habetur sup. 6. cap. In sacrificijs autē pro peccato erat magna diuersitas. nam quedam sacrificia offerebantur pro peccato totius populi, & pro peccato summi sacerdotis. & de istis dicitur supra 4. cap. qđ comburebantur extra castra. & supra 6. cap. dicitur, qđ victima pro peccato, cuius sanguis inferretur intra sanctuarium, non comedetur, sed comburetur igni. Inferebatur autē intra Sanctuarium sanguis hostiarum pro peccato populi, & pro peccato summi sacerdotis. De illis autē sacrificijs pro peccato, quorum sanguis non inferebatur intra Sanctuarium, nec erant pro peccato totius populi, aut summi sacerdotis: Dicendum est, qđ ipsa pertinebant totaliter ad sacerdotes tā carnes, qđ pellis præter adipem, qui in omni sacrificio ad Deum pertinent. de hoc sup. 6. c. iuncto c. 3. Cum autē dicitur hic, qđ sicut pro peccato ita pro delicto ad sacerdotem

tem hostia pertinet: non dicit omnimodā similitudinem, sed aliquo modo similitudinem. Similitudo autē & diuersitas eorum apparet in his, quæ dicta sunt supra. Sciendum autē, qđ hic dñs istas hostias tam pro peccato, qđ pro delicto pertinere ad sacerdotem. i. quia sacerdos eas deberet comedere. Differabat tñ in hoc, quia cum oēs hostiæ tam pro delicto, qđ pro peccato, quæ partes sacrificiorū pacificorū pertinent ad sacerdotem & comedere illas; tñ quasdam earum comedebant soli masculi de gñe sacerdotali, alias autē comedebat tam masculi qđ feminae. de hoc dictum est supra 6. c. & 10. nā sup. 10. c. in litera habetur, qđ partes hostiarum pacificarū comedebantur tam a sacerdotibus, qđ a filijs & filiabus eorum. Sacrificia autē pro peccato solo comedebant a masculis de gñe sacerdotali. Cā autē erat, quæ magis sanctæ erāt hostiæ pro peccato, quā pacificæ. Sancta sanctorum est. Hic ponitur causa superiorum dictorum. i. quare pertinebant ad sacerdotes tam hostiæ pro peccato, quā pro delicto. & dñs hoc esse, quia sancta sanctorum est. i. quia est valde sancta quælibet earum, & nō debet comedere a popularibus, sicut pacificæ hostiæ, quæ ad ipsos pertinent. Assumensque sacerdos. Hic ponitur ritus mundificationis in sanguine, qui fiebat in ipso, qui leprosus fuerat. i. qđ tingerentur aliqñ partes suæ sanguine. Accipiebatur enim de sanguine oblato pro delicto, & tangebantur tres partes eius. auris dextera, & pollex manus dextræ, & pedis dextri. Fiebat autē hoc modo. i. qđ cum immolabatur agnus pro delicto, fluebat sanguis in quandam crateram, & de illa assumebatur aliquid ad tingendum ex more cornua altaris, & reliquum seruabatur in cratera, vt inde assumeretur aliqđ ad tingendum aurem dextram & pollicem manus dextræ, & pedis dextri: & deinde sanguis qui manebat in cratera, fundebatur ad basim altaris. Ponet super extremam auriculam dextræ eius qui mundatur. i. sacerdos tinget vnam particulam auriculæ illius, qui fuerat leprosus. mandat etiā vngi in pedibus, & manibus, fiebat. n. ista tñctio ad purificationem, quia per sanguinem omnia penè mundantur in lege, & sine sanguine non fit remissio peccatorum, vt habetur ad Hebræos. 9. c. eod. modo fiebat in consecratione sacerdotum, quia tangebant pollices manuum, & pedum dextrorū, & extremitates auricularum dextrarū, vt hñ sup. 8. c. & Exo. 29. c. nā & in oibus quæ aliquo modo pertinent ad peccatum, ista tñctio in sanguine ad purificandū fieri debebat; nisi in his qđ sunt immunditiæ cōes, sicut cum quis per tactū alicuius rei immundus effectus est, de quibus immunditijs hñ sup. 11. c. pro illis. n. immunditijs non fiebat aliqua oblatio sacrificiorū: ideo nō poterat fieri tñctio in sanguine. Istud autē quod est in lepra, pertinebat ad maiorem immunditiā. i. fiebat expiatio in sanguine. Et super pollices manus dextræ, & pedis. Etiam iste duæ particule tangebant, cuius cā est ad significandā purificationem & hoīs mūditiā in actibus suis. actus. n. hoīs principaliter consistunt in manibus, pedibus, & auribus. Et qđ istæ partes sunt munde, actus nostri sunt mundi. Cum vero hæ partes sunt immundæ, necesse est actus nostros esse immundos, & quia iste nouiter a lepra purificatur sūm quam totaliter erat immundus, cōueniens erat, vt iste tres particule purificarentur in sanguine, vt sic viderentur actus earum mundi. Alio modo potest accipi cā huius munditiæ in cōparatione ad Deū. i. qđ lepra aliquando infligatur homini pro peccatis, quæ in Deum egit. Sunt autem peccata in his tribus operationibus, scilicet in aure non obediendo præceptis Dei, & in manu non exequendo illa, & in pedibus non eundo ad complendum ea. Nunc autem purgatus a lepra in his tribus particulis tingitur, vt remitti significetur quicquid per istas tres particulas peccatum est. Sic enim obseruat ecclesia in ex-

Ritus mundificationis in sanguine, qui in leproso fiebat.

Sine sanguine non fit peccatorū remissio.

Doct. nñ.

Doct. nñ.

Doct. nñ.

Doct. nñ.

In sacra-
mento ex-
tremis vn-
ctiois,
quare ec-
clesia tin-
git oleo
sancto cer-
tas partes
corporis.
I. senius.

trema vñctione, qñ tingit oleo sancto manus, & pedes, oculos, & cætera, & in qualibet parte earum dicit, indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum, vel per auditum &c. Sic ergo esset in his particulis tinctio ista. Alio modo adhuc intelligi potest, quod fieret ista purificatio ad reddendum istas particulas dispositas in cultum Dei, cum per istas sint principaliter actus nostri, sicut tingantur aures ad bene Deo obediendum audiendo mandata eius, & manus tingantur ad exequendum ea, quæ Deus mandat, & pedes tingantur, ut recte eant, quo Deus cundum iubet, & ne pedes illius in malum promittant. Cum autem in his tribus particulis corporis, magis fiat purificatio quam in alijs; quæritur quare non fit in vtroque pede, vel vtraque manu, & vtraque aure; sed solum in dextris horum. Item dato, quod solum tingatur auris dextra, & pes dexter, ac manus, quare non tingebatur tota manus dextra, vel totus pes, aut tota auricula, sed extremum auriculæ, & soli pollices manus, & pedis. Dicendum est, quod de istis supra, in sum eius, 8. c. cum ageretur de consecratione sacerdotum, qui tingebantur sanguine in eisdem particulis. *Et de olei sextario mittet in manum sinistram.* Hic ponitur alia mundificatio. nam sicut supra facta fuerat mundificatio in sanguine; ita hic fit alia mundificatio in oleo, & sumebatur istud oleum de sextario. dictum fuit supra, quod offerretur oleum in similia, & præter hoc oleum seorsum in sextario, & hoc accipiebatur ad istam tinctioem. Mitterebat autem sacerdos in manum suam sinistram aliquam partem olei ad faciendum ea, quæ sequuntur, mittebat autem magis in sinistram quam in dextram, quia de illo oleo, quod erat in vna manu aspergere debet septies coram domino, cum altera manu, sed aspersio & alia operationes melius fiunt cum manu dextra quam cum sinistra; quoniam est firmaturam manus dextra ad agendum facilius est iuxta Iudæos. Ery. lib. 1. & Arist. 5. Ethic. *Tingetque digitum dextram in eo.* In oleo, quod habet in manu sinistra, ut aspergat, & faciat, quod infra ponitur. *Et asperget coram Domino septies.* I. quod mittet sacerdos septem vicibus digitum suum in manum sinistram, in qua erat oleum, & septem vicibus aspergebat coram domino. fiebat. n. ista aspersio ad emundationem peccatorum. Et potest dici, quod aspergebat oleum ad signandam pietatem. quod Deus miseretur istis, qui mundabatur, & remitteret ei peccata, vel fiebat aspersio olei sine conuenientia eius, qui mundabatur. Nam hic fiebat mundificatio a lepra, quæ consistit in quibusdam pustulis, oleum autem pustularum mundatium est. De quo fiebat ista aspersio coram domino. Nec tamen intelligendum est, quod fieret in tabernaculo ante velum sancti sanctorum, sicut cum aspergebatur sanguis pro peccato summi sacerdotis, & pro peccato totius populi coram domino, ut habetur supra. 4. c. sed fiebat ista aspersio in ostio tabernaculi, in quo sacerdos erat cum ipso qui purificabatur a lepra, sicut dictum fuit supra, quod sacerdos constitueret hominem purificandum coram domino in ostio tabernaculi, cum autem in ostio tabernaculi sacerdos aspergeret sanguinem, dicebatur aspergere coram domino, quia Deus significatur esse specialius in tabernaculo. De autem, quod fiet ista aspersio septies, cuius causa est, quia fit ad purificationem, ut ergo significetur inducta omnimode emundatio, fiebat septies, quoniam septenarius numerus significat perfectionem, sicut supra dictum est. *Quod autem reliquum est olei in leua manu.* id est quod mansit in manu de oleo illo, post asperisionem factam coram domino, remanebat aliquid in manu. *Fundet super extremum auriculæ dextræ.* Hic ponitur iterata purificatio trium particularum partium, auriculæ & manus, & pedis. Fit autem ex eadem causa qua fiebat tinctio in sanguine, sed iterabatur ad maiorem solennitatem actus: magis namque consequuntur honoris ea, quæ bis quam ea quæ semel fiunt. *Et super pollices pedis, ac manus dextræ.* Istæ etiam duæ particulae,

F cum ipsa extremitate auriculæ tingebantur ex causa supradicta, *Et super sanguinem, qui effusus est pro delicto.*

Quare in emundatione leprosi effunditur oleum super sanguinem. Quæstio. I X.

ISTA litera potest intelligi dupliciter, vno modo, quod istud oleum aspergeretur super sanguinem, qui effusus est pro delicto. i. super auriculam, & pollices manus, ac pedis, quia istæ tres particulae tinctæ fuerant sanguine effuso pro delicto. Effundendo autem oleum super istas particulas dicebat effundi super sanguinem, quia in istis tribus particulis erat sanguis impositus; velut si quis vnum colorem alteri supponat. Alio modo intelligi potest ista effusio olei super sanguinem effusum pro delicto. i. quod fundetur oleum super loca illa, in quibus fuerat sanguis effusus. s. super cornua altaris, & ad basim eius. Causa autem huius effusionis sanguinis est, ut Deus miseretur sanguini eius, qui mundatur a lepra. Sic, n. signat oleum solum super sanguine, nam oleum pietatem designat, quod quoniam fuerit solum super sanguinem, designat Deum propitiari sanguini huius, qui mundatur, sed primus sensus melior est. *Et super caput eius.* id est fundetur oleum super caput istius, qui mundatur a lepra. Hoc enim non fiebat in sanguine, quia sanguis solum ponebatur super aurem & manum, & pedem. Causa huius est, quia sanguis est solum ad expiationem, expiatio autem solum debet esse in partibus illis, in quibus est actus peccati, & istæ sunt tres. scilicet, aures, & pedes, & manus: ideo in his solis fieri debebat purificatio in sanguine. Oleum autem solum non solum signat purificationem, sed implorationem pietatis, ideo præter illas partes per quas peccati actus fit, conueniens est fieri olei vñctionem, & sic est in capite: fundendo enim oleum super caput imprecamur misericordiam Dei super caput illius super quem funditur oleum. *Rogabitque pro eo coram Domino.* Cui fecerit istas ceremonias orabit sacerdos pro ipso, qui mundatur, ut Deus sanet eum perfecte a lepra ne reincidat in eam, vel orabat pro isto. s. ut Deus liberaret eum, ne incideret in peccatum propter quod deberet iterum puniri plaga lepræ. De quo orabit pro eo coram domino. i. in ostio tabernaculi, quia dicitur esse coram domino. i. in ostio tabernaculi. **I** *Et faciet sacrificium pro peccato.* i. completis istis ceremonijs faceret sacerdos secundum sacrificium, quod erat pro peccato. iam. n. fecerat primum, quod erat sacrificium pro delicto. fiebat enim sacrificium istud pro peccato ad expiationem peccatorum, quia frequenter plaga lepræ propter peccatum euenit, sicut patet de Maria sorore Moysi, quæ propter murmuracionem percussa est lepra, ut habetur Nume. 12. c. Sic et de rege Ozia, qui percussus fuit lepra in fronte, quia voluit thurificare, sicut sacerdos, ut habetur 4. Reg. 15. cap. Vt ergo remitterentur omnia peccata propter quæ incidisset iste in plagam lepræ, fit sacrificium pro peccato.

Tunc immolabit holocaustum. i. facto sacrificio pro peccato, & pro delicto fiebat sacrificium holocausti. Erant enim tria sacrificia hic, & tria animalia immolanda: de his non exprimuntur hic ritus, quia positi fuerunt supra in principio huius libri. Intelligendum tamen est de istis sacrificijs, quod conpleantur hoc modo. s. quod fundetur sanguis sacrificij pro delicto super aurem, pedem, & manum eius, qui mundabatur, & reliquus in cornibus altaris, & basi fundetur. De quibus autem dicendum, quod adipis huius sacrificij cremabantur coram domino, sicut in alijs, & pelles, pueniebant in ius sacerdotum præter caudam, & cremabant, sicut habetur supra. 6. c. hæc namque de sacrificijs pro delicto proueniebant. in sacrificio autem pro peccato quod factum fuit hic, effusus fuit sanguis super cornua altaris & in basi, adipes vero cremati sunt coram domino, sicut fiebat in om-

In tribus partibus corporis est actus peccati.

Duplex littera expositio.

Cur Deus in sacrificijs noluerit, quod pauperes grauerentur.

in omnibus sacrificijs, ut habetur supra 3. ca. Carnes autem & pellis totaliter prouenerunt in ius sacerdotum, ut habetur supra 6. cap. In holocausto autem omnes carnes & adipis cremabantur, ut habetur supra. 1. c. Sola pellis proueniebat sacerdoti, ut habetur supra 6. cap. In oblatione quoque similia trium decimarum, de qua dictum fuit hic, dicendum est, quod cum essent tria sacrificia animalium, pro quolibet eorum accipiebatur vna decima similia. Hæc autem non tota cremabatur in altari, sed accipiebatur vnus pugillus de qualibet decima, & cremabatur in altari; reliquum autem prouenit sacerdotibus, ut habetur supra. 2. & 6. c. De sextario quoque olei idem dicendum est. nam de eo susceptum est modicum olei ad ponendum in manu sinistra sacerdotis, ut inde tingeret ea, quæ in litera dicuntur. & aspergeretur coram domino, reliquum autem olei, quod oleum manebat in sextario, veniebat in ius sacerdotum: nam cum non cremaretur coram domino, nec proueniret in partem offerentis, quod solum proueniebant ei partes de hostia pacifica, necessarium erat, quod in ius sacerdotum cederet. *Et ponet illud in altari.* Scilicet illud holocaustum postquam immolauerit illud, & detraxerit pellem secundum ritum, qui habentur supra. *Cum libamentis suis.* Vocantur libamenta quedam oblationes, quæ fiebant cum ipsis sacrificijs carnium, & hoc erat in tribus, scilicet in offerendo similia, & oleum cum illa, & vinum: de similia, & oleo patet supra, quia iustum est, ut offerrentur tres decimæ similia oleo asperse. de vino habetur Nume. 15. ca. vbi cum similia & oleo iubentur quoque vinum offerri. hæc autem ponebantur super altare, sicut ipsum holocaustum ad cremandum, quoniam in omnibus obseruabatur eadem lex cremationis. Nec tamen intelligendum est, quod ista libamenta totaliter cremarentur, sed partes eorum proueniebant sacerdotibus, sicut immediate dictum fuit. Item considerandum, quod cum hic dicitur debere cremari holocaustum cum libamentis suis, non solum accipiendum est, quod ponantur libamenta in holocausto, sed etiam in sacrificio pro peccato, & in sacrificio pro delicto. nam cum essent hic tria animalia immolata, & tres decimæ similia consperse oleo, cuiuslibet sacrificio ponebatur pro libamento vna decima similia consperse. Sicut ergo in holocausto cremabatur aliquid de libamento, ita & in sacrificio pro peccato, & pro delicto libamentorum partes quedam incendebantur: expressit tamen litera de libamentis holocausti, quoniam de quocumque eorum expressisset intelligebatur de cæteris. *Et sic homo rite mundabitur.* Id est cum facta fuerint omnia quæ supra dicta sunt, homo, qui leprosus fuerat, erit perfecte mundatus. quod non sunt plures ceremonie ad mundandum aliquem a lepra, quam istæ quæ supra posita sunt. Potest autem ista littera intelligi dupliciter. Vno modo per modum præcepti. s. sic homo rite mundabitur. i. mando, quod quicunque debuerit mundari a lepra, sic mundetur faciens omnia ista, & hoc ordine. Alio modo intelligitur per modum confectionis. s. quod quoniam omnia ista fuerint facta, erit homo perfecte mundatus; nec fient plures ceremonie.

A lum diuites nihil apponebant, & pauperes nihil diminuebant, ut habetur Exodi 30. cap. Item fiebat hoc in redemptione primogenitorum, nam cum aliquis primogenitum suum redimeret, siue esset pauper, siue diues, quinque siclos soluere tenebatur, ut habetur Nume. 3. cap. Causa horum erat primo de solutione dimidij sicli, quia illud precium dabatur pro sumptibus sacrificiorum. & si forte isti soluerent inæqualiter, existimarent illi, qui minus de precio darent, quod non equaliter pertineret ad illos cultus Dei, sicut ad alios. quod erat causa magnæ emulationis, ideo in solutione ista non permittebatur diuitibus plus dare quam pauperibus, etiam si vellent. In redemptione autem primogenitorum eodem modo causa erat, quia ille primogenitus, qui redimebatur, pertinebat ad Deum cum omnia primogenita eius essent, & si forte plus daretur pro vno primogenito quam pro altero, videretur magis valere coram Deo vnus quam alius, quod emulationis causa est. Patet hoc in hominibus qui venduntur: nam pro eo qui excellentior est ad aliquam operationem, dantur plures pecunie, in oblationibus autem istis non fiebant appreciationes hominum, sicut in redemptione primogenitorum. Nec etiam per hoc quod hic magis, vel minus offerret, videbatur magis ad Deum pertinere vel minus: ideo non erat inconueniens, quod plus pro vno quam pro altero daretur. *Quod si pauper est.* Scilicet non potens ista soluere. *Et non potest manus eius inuenire quæ dicta sunt pro delicto.* Id est non potest emere ista quæ dicta sunt debere dari pro delicto. ista sacrificia supra posita. & non dicitur, quod non possit inuenire manus eius. i. quod non inueniat ad emendum, sed quod non potest inuenire manus eius. s. quod non potest emere. Quod patet, quia dicitur, quod si pauper est, at non inuenire ad emendum ista, quæ dicta sunt, nihil facit esse pauperem, vel diuitem, sed ad non posse emere ea quæ dicta sunt. *Sumet agnum ad oblationem.* In paupere diminuebatur quantitas oblationis ad purificationem. nam si diues esset, offerret duos agnos anniculos, & vnam ouem anniculam, ut supra dicebatur, cum autem pauper esset, offerbat vnum agnum anniculum, & loco alterius agni & ouis offerebat duos turtures, sicut in littera patet. De isto primo agno dicebatur, quod offerebat eum in oblatione. s. pro delicto. nam offerebantur hic tria sacrificia. s. pro peccato, & delicto, & holocausto, sed dicitur immediate, quod vnus de turturibus offerebatur in holocaustum, & alius pro peccato. ergo oportet, quod iste agnus anniculus, de quo hic dicitur, esset pro delicto.

Quare Deus non posuit turturem pro alio agno, sed vnum agnum offerri iussit. Quæst. X.

S E d quæret aliquis, cum Deus vellet diminueret sacrificia pauperum secundum quantitatem valoris, & loco vnus agni anniculi, & ouis, posuisset duos turtures, quare pro alio agno non posuit turturem, sed iussit offerri vnum agnum. Respondendum est, quod cum Deus intenderit diminueret sacrificia pauperum in valore, posuisset turtures pro agnis, & oue, nisi esset aliqua necessitas in hoc, quia pro ista emundatione leprosi debebat fieri tinctio in auricula, & pollice manus, & pedis, & debebat fieri aspersio coram Domino, sicut in litera dicitur, sed non potuissent ista fieri in sanguine turturis, ergo oportebat saltem vnum agnum offerri, & iste dicitur in oblationem datus, quia de sanguine huius fiebant ceremonie mundificantis leprosum. *Ut roget pro eo sacerdos.* Id est offerret istum agnum anniculum, ut sacerdos oret pro ipso. Non tamen est sensus, quod daretur iste agnus anniculus sacerdoti, ut oraret

In redemptione primogenitorum pauperes, & diuites æquales erant, & quærat causa.

oraret pro isto, qui mundaretur, sicut dicimus, quod dantur sacerdotibus nostris aliqua, ut oraret pro defunctis, aut viuētib; sed est sensus, quod offerretur iste agnus anniculus, ut sacerdos oraret pro eo qui mundatur, i. ut faceret ceremonias purificationis in illo agno anniculo, & faciēdo eas rogabit pro eo, qui mundatur. *Decimamque partem simila consperse oleo.* Non solum diminuebatur in sacrificio pauperum de ipsis animalibus, quia tollebat agnus & ouis, & loco eorum ponebantur duae turtures; sed etiam diminuebatur de simila conspersa nam in sacrificio diuitum iustum est supra, quod offerretur tres decimae similiae consperse oleo: hic autem solum iubetur vna decima, cuius causa est, quia in sacrificio diuitum offerentur tria animalia, & cuiuslibet eorum correspondebat vna decima similiae: nunc autem solum offertur vnum animal de quadrupedibus, v. n. agnus anniculus, ideo pro eo solum requirebatur vna decima similiae consperse oleo. In sacrificio autem volatiliū non offerretur similia, sed hoc quidam volunt: de veritate tamē eius infra dicetur. De ista autem decima similiae dicendum est, sicut supra dicebatur, scilicet, quod non tota cremaretur coram dño, sed vnus pugillus de illa, reliquum autem in sacerdotum iura cedebat. *In sacrificio.* Idest ista decima similiae offerretur in sacrificio. *Quod ipsa esset sacrificium siue libamentum illius agni anniculi immolati:* nam cum ista animalia offerrentur, cum eis quoque similia, oleum, & vinum reddebantur tanquam libamenta, ut habetur Num. 15. cap. *Et olei sextarium.* De omnibus suprapositis aliqd diminuebatur in oblatione pauperum, de sextario tamen olei nihil. nam sicut in oblatione diuitum offerretur sextarium olei, ita & in oblatione pauperum debebat offerri. Causa est, quia praeter vnctioē quae fiebat in sanguine, adhuc quadam alia vnctio fiebat in oleo, ut patet infra, & ista eod. mō fiebat in pauperibus, sicut in diuitibus: id necessarium erat sextarii olei. *Duosque turtures, siue duos pullos columbarum.* Hoc diminuebatur in oblatione pauperum: nam pro vno agno, & vna oue, duo turtures ponebantur. Dicit. n. esse turtures, vel pullos columbae offerendos, quia aequaliter sufficiebat in vno, sicut in alio, & iste erat solum duae aues, quae offerantur, sicut habetur infra. 1. ca. de turturibus, tamen semper dicit offerendos esse turtures. s. magnos: de columbis autem dicit esse offerendos pullos: causa huius declarata fuit supra 1. & 12. *Quorum vnus sit pro peccato, & alter in holocaustum.* Hic ponuntur duo sacrificia, quoniam aliud quod erat tertium, s. pro delicto iam suprapositum fuerat. s. quod offerretur agnus anniculus. In istis duobus turturibus, qui offerantur hic obseruabantur eadem ceremonie, quae in alijs holocaustis & pro peccato. nam turtur, qui erat in holocaustum detracta pluma, & vesicula iecoris, atque effuso sanguine super parietes altaris cremabatur totus in altari. turtur autem qui erat pro peccato, immolabatur, & fundebatur sanguis eius ad basim altaris tingendo primo cornua illius. de carnibus autem nihil cremabatur, sed totum proueniebat sacerdotibus s. m. leges aliorum sacrificiorum pro peccato. de hoc habetur supra 6. cap. *Offerretque ea die. 8. purificationis suae sacerdoti.* Hoc dicitur de ipso, qui mundatur a lepra, quod in die octaua purificationis suae offerret ista quae dicta sunt. Accipitur autem dies octauus purificationis computando a primo die, quo incepit ista purificatio, & hoc fuit quando sacerdos exiens extra castra inquisit, an esset mundus homo ille a lepra, & inueniens eum mundum fecit radi pilos corporis sui, & lauari corpus ac vestimenta, & introiuit in castra; deinde mansit, sic per dies sex: in die autem septimo iterum lauit corpus suum, & vestes, & rasit omnes pilos: die

autem octauo facturus erat ea, quae dicuntur hic offerendo sacrificia, *Ad ostium tabernaculi testimonij coram domino.* Idest quod iste mundatus a lepra debebat portare ista animalia offerenda, & reliqua vsque ad ostium tabernaculi. Et hoc propter tria. Primo, quia non licebat laicis introire intra tabernaculum, sed per totum atrium, vltimum autem inter res sanctas ad quod accedere poterant, erat introitus tabernaculi: ideo vsque illuc ferebant oblationes suas. Secunda causa huius est, quia sicut hic dicitur in litera, laici debent offerre ista coram domino, sed Deus dicebatur esse specialiter intra tabernaculum, ergo ad ostium eius conueniens erat, ut accederent, ut sic viderentur praesentare oblationes suas domino. Tertia causa huius est, quia ea quae offerantur ab istis, cremabantur super altare holocaustorum, sed istud altare erat apud ostium tabernaculi, ergo oportebat, ut accederent vsque ad ostium tabernaculi. *Qui suscipiens agnum pro delicto, & sextarium olei.* Idest sacerdos offereret ista de manu offerentis postquam praesentabat ea apud ostium tabernaculi. & dicitur hic, quod suscipiebat ista duo, non quidem, quod non susciperet aliqua alia, quia suscipiebat duos turtures, & tres decimas similiae, sicut j. patet dicitur tñ. quod accipiebat ista duo, quia ista primo & seorsum accipiebat, atque consummabat ceremonias in eis, postea autem suscipiebat alia. Quod patet ex ordine qui infra ponitur, scilicet, quod primo immolaretur agnus, & de sanguine eius tingeretur auris dextra, & pollices manus, & pedis dextri: deinde de sextario olei accipiebat oleum ad faciendam septenariam asperersionem coram Domino, & tinctionem in his tribus partibus supradictis, postea autem offerantur turtures. *Leuabit simul.* Idest eleuabit ista duo coram Domino sacerdos, & ista eleuatio est quidam modus oblationis, qualiter autem coram Domino eleuentur dicendum est, quod eleuabantur eodē modo, quo pectusculum, & armus dexter. de qua eleuatione diximus supra 7. ca. eleuabantur autem ista duo, scilicet agnus, & sextarius olei viuente agno, quod patet, quia postea dicitur de immolatione eius. *Immolatoque agno de sanguine eius ponet super extremum auriculae dextrae.* Hic ponuntur ceremoniae, quae fiebant in eo, qui mundabatur a lepra, & solum dicitur de pauperibus, sunt tamen eadem ceremoniae, quae obseruabantur in diuitibus, scilicet, quod immolaretur agnus, & suscepto sanguine eius in cratera tingeretur de illo extremitas auriculae dextrae eius, qui mundabatur. Causa autem huius mundationis est eadem, quae supra dabatur de diuitibus. *Et super pollices manus eius, atque pedis dextri.* Ista propositio tenetur hic copulatum, & nō copulatiue: quia si teneretur copulatiue, referretur ad vtrumque per se, & diceremus, quod tingeretur in sanguine super pollices manus, & tingeretur etiam super pollices pedis, sed tunc litera includeret contradictionem, quia dicitur, quod solum fieret hoc in manu dextra vnum pollicem habente, & pes dexter alterum. Est igitur intelligendum, quod intelligitur ista coniunctio, & vel, atque copulatum, & tunc non refertur ad vtrumque per se, sed ad ambo simul, scilicet, ut dicatur, quod tingeretur de sanguine super pollices manus, & super alterum pollicem pedis, & isti duo sunt pollices. de tinctione autem horum causa supra posita est. *Olei vero partem mittet in manum suam sinistram.* Scilicet quod accipiet sacerdos de oleo sextarii, & mittet aliquam particulam in manum sinistram, quod fiebat, ut ibi tingeret digitum, & aspergeret coram domino, atque tingeret ipsum, qui mundatur a lepra, manebat autem in sextario magis de oleo, quam sacerdos

De tribus causis quae mundantur a lepra offerentur turtures apud ostium tabernaculi.

Duplex tere expostio.

cerdos mitteret in manum sinistram: & illud cedebat in ius sacerdotum. *In quo tingens digitum dextra manus.* Tingeat ibi digitum ad aspergendum, nec dicitur quod digitus esset, satis tamen videtur esse manifestum, quod esset digitus, quid dicitur index, quia ad ista habilior est. *Asperget septies contra dominum.* i. asperget sacerdos in ostio tabernaculi contra ipsum tabernaculum, & velū interius septies, & quia ibi specialiter erat Deus, dicebatur contra dominum aspergere. *Tingetque extremum auriculae eius qui mundatur.* Postquam aspergebat septies contra dominum, tingeat istas tres particulas supradictas eius, qui mundabatur. & fiebat duae tinctiones hic. s. in oleo & in sanguine, sicut in oblatione diuitum. causa autem mundationis & tinctionis in his tribus locis posita fuit supra. *Ac pollices manus & pedis dextri in loco sanguinis, qui effusus est pro delicto.* Idest etiam istae duae particulae pollicum in manibus, & pedibus tingeantur oleo. & dicitur, quod fiebat ista tinctio in loco, in quo fusus erat sanguis pro delicto. Ista litera dicitur supra, quod intelligeretur dupliciter. vno modo, quod oleum tingeretur in eodē loco, in quo sanguis effusus est, id est quod in illis tribus particulis corporis fieret tinctio olei, in quibus fuerat facta tinctio sanguinis effusi pro delicto, sed auriculae, pollices manus, & pedis tinguuntur de sanguine. ergo eadem tria loca in oleo tingenda sunt. Alio modo dicebatur intelligi, quod illa loca, quae fuerant tincta sanguine, effuso rursus oleo tingerentur, scilicet cornua altaris & basis in quibus sanguis effusus fuerat. sed sensus prior est, quod intendit hic litera, scilicet, quod iste tres particulae corporis tingerentur oleo in eodem loco, in quo ante sanguis fuerat tinctus, scilicet, quod poneretur oleum super sanguinem. dicit autem sanguinem pro delicto, quia sanguis ille, quo tingeantur particulae istae, erat illius agni anniculi, qui immolatus fuerat pro delicto. *Reliquam autem partem olei, quae est in sinistra manu.* Dicit hoc, quia postquam aspergebat septies oleum contra Dominum, adhuc manebat aliqua particula olei in manu, & istud oleum fundebatur super caput eius, qui mundabatur a lepra. illud enim de oleo, quod sacerdos in manu suscepisset, necessario debebat super ipsum mundandum aspergi, vel contra Dominum. *Mittet super caput purificati.* Idest oleum istud effundetur super caput huius hominis: causa huius est, quae supra posita fuit, scilicet ad imprecandum misericordiam Dei super caput illius. nam oleum misericordiam signat. *Et placet pro eo Dominum.* Idest ista olei tinctio & fusio super caput huius est ad hoc, ut Deus placeat illi, id est ut reddatur mansuetus remittens peccata illius, & in hoc patet causa, quae supra dicta est.

Quomodo Deus placatur ei, qui purificabatur a lepra, per hoc, quod fundebatur oleum super caput. *Questio. X I.*

Sed dicit aliquis, quomodo Deus placatur ei, qui mundabatur per hoc, quod fundebatur oleum super caput eius, cum nullam talem actionem habebat oleum? Et dicendum est, quod quamquam oleum secundum naturam non habeat aliquam virtutem, secundum quam reddat nobis Deum placatum; nec etiam sit aliquis actus caeremonialis, qui possit idem facere nobis de Deo, sed dicitur placari Deum per istam tinctionem olei super caput ex eo, quod est quaedam ceremonia a Deo iussa fieri, & per obedientiam ad ea, quae Deus mandat, redditur nobis Deus placatus. sic enim dicitur de lamina aurea, quam habebat sacerdos magnus in fronte, quod quando eam haberet, esset sibi Deus placatus, cum dicitur. *Alph. Tost. super Leuit.*

atur. Erit autem lamina semper in fronte eius, ut ei placatus sit dñs: & quantum ad istum modum per oēs ceremonias reddet Deus nobis placatus, cum agamus id, quod ipse iubet. Dicitur tamen magis specialiter Deus placari per istam effusionem olei super caput, quoniam ista est ceremonia, in qua Deo obediunt, & propter hoc est signans Dei placationem, cum oleum fusum super caput designet misericordiam Dei venturam super illum hominem, & cum Deus iusserit ista fieri, atque fecerit, quod significat istam placationem, volebat specialiter placari ad tales ceremonias factas. *Et turturē siue pullum columbae offeret.* Hic ponitur oblatio volatiliū necessarium ad solemnitatem mundationis huius leprosi, & offerantur turtures, vel pulli columbarum, quia sola istae aues ad sacrificium mundae erant. *Unum pro delicto, & alterum in holocaustum.* Sicut erant duo volatilia, ita fiebant de eis duo sacrificia, & vnum erat in holocaustum, in quo seruabantur leges holocausti, de quibus habetur supra 1. cap. Alterum autem dicitur offerri pro delicto, & accipitur largē pro delicto, id est pro peccato: nam si accipiat pro delicto proprie, non potest stare litera: nam supra dictum fuit, quod offerretur agnus anniculus pro delicto, hic autem est aliud sacrificium, & sic dicitur offerri pro delicto, id est pro peccato. *Cum libamentis suis.* Idest offerantur cum istis sacrificiis turturum quaedam libamenta, quae sunt in similia, & oleo, & vino: nam cum quolibet turture offerretur vna decima similiae, & oleum cum eadem, & sic sunt tres decimae similiae in sacrificio pauperum, sicut in sacrificio diuitum, cum in quolibet eorum dentur libamenta. Hoc autem est contra opinionem eorum, qui dixerunt in sacrificio pauperum remitti duas decimas similiae, sicut remittebatur agnus, & ouis, non potest tamen stare, cum dicat istos duos turtures offerendos esse cum libamentis suis, sed non sunt alia libamenta, nisi istae decimae similiae consperse oleo, ergo istae offerantur: & quando probant positionem suam, quia supra dicitur in principio oblationis pauperum, decimamque partem similiae consperse oleo in sacrificio, & in principio oblationis diuitum dicebatur, quod offerrent tres decimas similiae. Respondendum est nihil probari ex hoc, quia quamquam in sacrificio pauperum offerantur tres decimae similiae: tamen ibi fiebat solum mentio de vna: quia dicebatur de solo sacrificio agni anniculi, quod erat pro delicto, & cum illo solum offerretur vna decima similiae, cum alijs autem duobus volatilibus offerantur aliae duae decimae quae vocantur libamenta, quod apparet hic. *Hoc est sacrificium leprosi.* Ista est recapitulatio superiorum & epilogus: & est sensus, quod istud totum, quod supra dictum est ad illo loco. *Quod si pauper est.* Vsque huc, est sacrificium pro eo, qui mundabatur a lepra, & est pauper non potens facere ea, quae a principio posita fuerunt.

E Locutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron dicens. Cumque ingressi fueritis terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem: si fuerit plaga leprae in aedibus, ibit cuius est domus nuncians sacerdoti & dicit. Quasi plaga leprae videtur mihi esse in domo mea. At ille praecipiet, ut efferantur vniuersa de domo, priusquam ingrediantur eam, & videat vtrum leprosa sit; & ne imunda fiant omnia, quae in domo sunt. *S 4 Intra-*

Lepra domorum.

Intrabitque postea, vt consideret lepram domus. Et cum viderit in parietibus illius, quasi valliculas pallore, siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, egredietur ostium domus, & statim claudet illam septem diebus. Reuersusque die septimo considerabit eam. Si inuenerit creuisse lepram, iubebit erui lapides, in quibus lepra est, & proijciat eos extra ciuitatem in locum immundum, domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasuram extra urbem in locum immundum, lapidesque; alios reponi pro his, qui ablati fuerat, & luto alio liniri domum. Sin autem postquam eruti sunt lapides, & puluis elatus, & alia terra lita; ingressus sacerdos viderit euersam lepram, & parietes resperfos maculis; lepra est perseverans, & immunda domus. Quam statim destruent, & lapides eius, ac ligna, atque vniuersum puluerem proijciat extra oppidum in locum immundum. Qui intrauerit in domum quando clausa est, immundus erit vsque ad vesperum, & qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lauabit vestimenta sua. Quod si introiens sacerdos viderit lepram non creuisse in domo, postquam denuo lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate. Et in purificatione eius sumet duos passeris, lignumque cedrinum, & vermiculum, atque hyssopum. Et immolato vno passere in vase fictili super aquas viuas, tollet lignum cedrinum, & hyssopum, & coccum, & passerem viuum; & tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viuentibus, & asperget domum septies: purificabitque eam tam in sanguine passeris, quam in aquis viuentibus, & in passere viuo, lignoque cedrino, & hyssopo, atque vermiculo. Cumque dimiserit passerem auolare in agrum libere, orabit pro domo, & iure mundabitur. Ista est lex omnis leprae, & percussuram leprae vestium & domorum, cicatricis, & erumpentium papularum, lucentis maculae, & in varias species coloribus immutatis, vt possit scire, quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

De lepra que in domibus est. *Locutusque est dominus ad Moysen.* Supra dictum fuit de lepra que erat in hominibus & in vestibus: hic agitur de lepra, que est in domibus: nam in eis quoque lepra esse poterat. Et diuiditur in duas partes: quia primo agitur de cognitione leprae. Secundo de eius purificatione ibi. *Quod si introiens.* Circa primum. *Locutus*

F *est dominus ad Moysen.* Non fuit ista alia locutio a superioribus de lepra: quia omnia ista pertinent ad eandem materiam, cum in omnibus de lepra agatur. Ideo quamquam ista quae in hoc libro sunt, dicta fuerint interpolatae, quia haec ad idem sunt, simul dicta fuerunt. Dicitur tamen hic locutus est dominus, quia ponitur tanquam caput orationis, cum sit alius modus leprae, de quo hic dicitur, quae ille, qui in superioribus erat. *Cumque ingressi fueritis terram Chanaan.* Hic ponitur quoniam deberet obseruari ista ceremonia de lepra, quae est in domibus: & dicitur, quod dicerent quando Iudaei essent in terra Chanaan.

An praeccepta caeremonialia maxime praecceptum leprae fuerint obseruata in deserto. Quaestio. XII.

DICERET aliquis, quod ideo Deus dixit hic de terra Chanaan, quia ista quae dicitur hic, sunt caeremonialia: caeremoniae autem non obseruatae sunt, nec obligauerunt vsque quo intrarent in terram Chanaan Israelitarum. sic patet Deute. 12. c. in principio, cum dicitur. haec sunt praeccepta & iudicia quae facere debetis in terra, quam dominus deus patrum tuorum daturus est tibi, & declarat magis in eodem c. quod non obseruarentur caeremoniae in deserto; sed obseruari debebant postea in terra Chanaan, cum dicitur, non facietis ibi, quae nos facimus hic hodie, singuli quod rectum sibi videtur: nec. n. vsque; in praesens ipse venistis in requiem & possessionem, quam dominus deus daturus est vobis. Sed ista assignatio non potest stare, quia aliquae caeremoniae obseruatae sunt in deserto. scilicet illae, quae obseruari poterant, patet de festo azimorum, quod factum est in monte Synai, vt habetur Nu. 9. ca. cum dicitur, faciet sibi Israel phasae tpe suo. Alia quoque faciebant caeremonialia, de quibus satis patet in discursu horum trium librorum vltimorum Moysi. Item patet spalius hoc in lepra. scilicet caeremonia ista obseruaretur in deserto. nam iussit deus Moysi, quod excluderet omnes leprosos & fluentes semine de castris. vt habetur Nu. 5. c. sed castra vocabantur castrametationes Israelitarum in deserto. ergo ibi obseruabatur praecceptum de separatione leproso. Item apparet, quod non fuerit ista causa. nam si ideo dixisset, cum ingressi fueritis in terram Chanaan, quia non debebat aliqua caeremonia obseruari in deserto, ita diceretur de lepra in superioribus, sed non haberet talis clausula, ergo non dicitur ex hac causa. Sed dicendum est, quod non ponitur hic, cum ingressi fueritis in terram Chanaan, quia istud praecceptum de lepra inquirenda in domibus non poterat esse Iudaeis in deserto, cum ibi non haberent domos de lapidibus & terra, quia non manebant, sed solum domos istas habituri erant in terra Chanaan. In deserto autem solum habebant tentoria de pellibus & panno, in his autem lepra esse poterat, sed de ista dictum fuerat praecedenti c. quia est lepra in vestibus, vel pellibus. & ideo cum de illa diceretur, non fuit appositum cum ingressi fueritis in terram Chanaan: sed simpliciter fuit dictum, quia si in deserto contingeret lepra in vestibus, vel hodie, aut in tentorijs: fiebant eadem caeremoniae, quae supra iussa sunt. *Quam ego dabo vobis in possessionem.* Dominus deus daturus Iudaeis terram Chanaan in possessionem: quia ipse illam promiserat eis; & ipse si non habuerunt eam viribus suis, sed sola Dei operatione, aut saltem praecipue operatione Dei: nam ipse fecit pro eis mirabilia ad delendos hostes, vt habetur Iosue. 9. & 10. cap. & ob hoc hortatur Moyses Deut. cap. 8. Israelitas ne intelligant se accepisse terram promissionis suae in fortitudine manum suarum, sed quia Deus miseratus est eis, & contulit virtutem contra hostes, vt eos expugnarent. *Si fuerit plaga leprae in adibus,* Non est intelligendum, quod ad hoc, quod fiat ea,

Doc. opinio.

quae sequuntur, debeat esse vera plaga leprae in domibus: sed sufficit quod appareat lepra. immo si certissime est plaga leprae in domibus, non fierent ea quae infra sequuntur, quae sunt ad experiendum an sit plaga leprae vel non. Considerandum autem circa hoc quod hic praesupponitur posse esse plagam leprae in parietibus domus: non tamen est hoc intelligendum, quod ibi sit secundum originem: sed quod solum sit per adhaesionem: nam cum lepra dicatur esse quaedam agritudo causata ex aliqua disproportione speciali corporis animalis, non potest esse nisi in eo quod habet complexionem corporis secundum quam causetur talis dispositio. in domibus autem vel vestibus non est hoc, sed dicitur ibi esse plaga leprae, quia adhaesit illis per contactum ex corpore humano, in quo erat: nam morbus iste contagiosus est, atque per contactum diffunditur. Nicolaus autem dicit, quod non erat vera lepra in domibus, sed in solo animali. dicebatur tamen plaga leprae in domibus, quia erat in eis quaedam qualitas infectiua secundum quam homines inficerentur habitantes in ipsa domo. Sed hoc non multum stat: nam quamquam ipsa plaga leprae non possit esse in domo, nam ex prima origine, est tamen in illa per adhaesionem. sed de hoc an sit vera plaga leprae in domibus, vel aliquid aliud, & an adhaesio faciat lepram in domibus declarabitur infra, nam non sufficit sola adhaesio sicut aliqui volunt, quorum opinionem sepe tangimus. Dicit autem Nicolaus, quod domus sic infecta verabatur ab accessu hominum, & destruebatur, cum vere in eis fuisset reperta illa qualitas propter duo. primum quia sicut lepra est infectiua, ita illa plaga inficeret poterat habitantes in domo. secunda causa erat ad vitandam idolatriam, quia Israelitae erant proni ad idolatriam & artes maleficorum: ideo verabatur eis illa, in quibus habebatur opportunitatem ad faciendum haec. sic autem erat de domibus in quibus erat ista plaga leprae: in illis namque dicit fieri incantationes & alia maleficorum opera. Harum autem duarum rationum prima conueniens est, secunda vero nullam habet apparentiam, quia non videtur esse talis ritus maleficorum, vt ad domos leprosas haec facturi conueniant magis, quam ad alias domos. *Ibit cuius domus est nunciatus sacerdoti.* Idest quodcumque aliquis videat in domo sua similitudinem leprae, debet sacerdoti denunciare hoc, vt veniat ad inquirendum an sit lepra. Si autem aliquis videns haec in domo sua non nunciaret sacerdoti, culpa non carebat. *Et dicit. quasi plaga leprae videtur mihi esse in domo mea.* Ista sunt verba denunciationis. & non dicitur plaga leprae esse in domo mea; quia non erat certum an esset: ideo sacerdos ad hoc ibat ad domum illam vt sciret an lepra esset. *At ille praecipiet, ut efferantur vniuersa de domo.* Sacerdos iubebat ei, qui denunciabat sibi similitudinem plagae leprae in domo sua, vt educeret omnia, quae habebat intra domum. causa autem est ne ad iudicium sacerdotis fierent conueta immunda, sicut immediate habetur. *Priusquam ingrediat eam, & videat utrum lepra sit.* Postquam enim sacerdos ingressus fuisset in domum ad iudicandum an lepra esset: non poterat dominus domus educere aliquid de domo, & dato quod educeret nihil proficeret: quia si domus iudicaretur leprosa, omnia quae ibi fuerant quando sacerdos venit, essent leprosa. *Ne immunda omnia fiant quae in domo sunt.* Ista est causa quare efferentur omnia extra domum. nam si sacerdos ibi inueniret, cum iudicaret domum esse immundam, etiam condemnaret de immunditia omnia, quae ibi reperiret; quia videbatur, quod contraxissent quandam immunditiam ex ipsa domo. si autem tempore quo sacerdos veniret ad iudicandum de domo, non essent aliqua in domo, quamquam domus iudicaretur im-

An lepra sit in parietibus domus.

Nicolaus opinio improbat.

An interdicatur domus leprosa ne in ea fierent idolatriae.

A munda, non diceretur idem de eis, quae in ea primo fuerant, quia non cadebat iudicium sacerdotis super illa. *Intrabitque postea vt consideret lepram domus.* Idest postquam dominus domus extulerit omnia quae habet in domo, intrabit sacerdos ad iudicandum de illa. vnde quaequae aliquando veniret sacerdos ad considerandum de lepra domus, antequam exclusa essent omnia quae intra erant, non immediate introibat: sed expectabat, vt educerentur omnia, quae erant intra domum, ne comminaret ea iudicio suo. *Et cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore siue rubore deformes.* Hic ponuntur signa quibus cognoscebatur, aut saltem erat suspitio de lepra. & sunt duo. scilicet valliculae & mutationes colorum. dicuntur autem valliculae quaedam eleuationes & depressiones in superficie parietum. & dicuntur valliculae quasi paruae valles. sunt enim fracturae quaedam corticis, & vocantur vulgarter parietum decorticationes. Aliud signum erat mutatio coloris, scilicet in ruborem vel in pallorem, cum alius consueuisset esse color illorum parietum. Causa autem horum est, & primo de valliculis: quonia cum dicantur esse istae humiliaiones quaedam fracturae in parietibus, satis conuenienter videntur venire a lepra: lepra namque virtutis consumptiua est & desiccatiua. propter magnam autem desiccationem alicuius humiditatis & tenuitatis, si in pariete erat locus morbi, efficitur humilior ceteris partibus. & hoc est fieri valliculas. Decorticationes autem fiebat ex alia causa. scilicet cum magna siccitas quarundam partium sit propter calorem resoluente discontinuatur quaedam partes a reliquis, & sic fiunt decorticationes. hoc enim videtur manifeste tempore autumnali, & brumali: nam in his desunt folia arborum, quia propter magnam siccitatem, & frigiditatem temporis illius humidum glutinosum secundum quod continuant folia arboribus, perit & discontinuatur. & sic necesse est folia discontinuata ab arboribus fluere: quod non fit in alio tempore anni. De mutatione autem coloris. in pallorem, vel ruborem, patet quod sit signum quoddam leprae. nam non mutatur color, nisi ex mutatione qualitatis eius in quo est. Cum igitur in pariete mutantur colores pristini, satis inducitur non manere ibidem priorem qualitatem. & quia ad hoc adduntur valliculae, quae etiam quodam modo signant lepram: Concluditur ex his duobus signis esse lepram in pariete. & adhuc magis concluditur hoc ex mutatione coloris in parietibus, quam in hominibus, cum difficilius sit mutari colorem in parietibus & alij rebus non habentibus complexionem humorum, quam in animalibus quae habent huiusmodi complexionem.

Quo lepra causat decorticationem & discontinuationem pp calorem & siccitatem.

An in domibus non solum esset lepra per adhaesionem, sed secundum veritatem. Quaestio. XIII.

EX his patet quod in domibus, & vestibus non solum erat lepra per adhaesionem, sed etiam secundum veritatem erat ibi aliquid quod lepra vocatur. & patet hoc primo per signa. nam ponuntur ad cognoscendum lepram domorum ipsa quasi eadem signa, quae ponuntur ad cognoscendum lepram in hominibus. Secundo, quia si solum esset lepra per adhaesionem, & paries non esset subiectum illius plagae: non erat opus ad abstergendum immunditiam illam nisi lotionem quadam, vel abrasione in locis illis in quibus apparebat lepra. & tamen non fiebat ista remedia, vt apparet in litera. ergo non erat per adhaesionem, sed plaga illa vere erat in pariete domus. Tertio, quia ista signa leprae in domo ostendebant esse ibi aliquam actiuam virtutem realiter huius morbi: nam erant valliculae in parietibus, & ista erant ex quodam calore pessimo consumptiuo, & humiliane

liante loca in quibus erat. taliter autem erat in hominibus leprosis, quia locus lepre erat humilior carne reliqua precedenti cap. ergo eadem qualitas actiua erat in pariete secundum quam consumebatur aliqui in eo, & fiebant decorticationes. sed si sola immunditia fuisset per contactum vel adhesionem, non maneret ibi qualitas illa factiua morbi. ergo erat ibi vere lepra. Quarto quia si esset lepra solum immunditia per adhesionem, & non vera lepra, que esset in parietibus, ablata superficie parietum, idest luto, vel calce superior, erat impossibile manere immunditiam illam, cum contactus fiat in sola superficie. & tamen aliquando non solum lapides & lutum radebantur, sed etiam lapides superiores tollebantur penitus: & perseverabat adhuc infectio illa, que ad alias partes transibat, & in interioribus apparebat, & iubebatur tunc domus totaliter destrui, ut habetur infra in litera. ergo vere erat ibi plaga lepra, & non per solam adhesionem. De vestibus eadem ratio est. nam si in parietibus, qui sunt inanimati potest esse lepra, a fortiori poterit esse in vestibus que sunt teneriores. Secundo per ea que dicuntur precedenti cap. si quod aliquando videbatur esse, ut plaga lepre in veste: & postquam sacerdos eam considerabat, crescebat, & tamen quod per adhesionem est nunquam crescit, quia non habet in se principium sui esse, quod autem crescit, habet intra se virtutem bonam vel malam. cum ergo plaga illa in veste cresceret, habebat ibi causam actiuam. & sic erat vera plaga lepre. Tertio quia si solum esset macula per adhesionem, posset tolli per aquas abluendo, sed non abluebatur, immo comburebatur quando iudicabatur esse lepra. ergo erat vera lepra. Quarto quia vestimenta illa lauabantur, & defricabantur, & recludebantur per septem dies, ut iterum videret illa sacerdos, an maneret sine creuisset plaga illa. & tamen si presupperet quod ex contactu esset, non debebat expectari ad sciendum an cresceret, quia certum erat, quod non poterat crescere. ergo presupperetur quod poterat esse ibi vera plaga. Aliqui dicunt, quod in parietibus domorum & vestibus non potest gigni lepra per se, sed potest fieri per adhesionem vel contactum. & hoc modo accipit hic scriptura & precedenti cap. Sed dicendum est, quod istud nihil excusat. nam quod in vestibus & domorum parietibus lepra causetur ex adhesionem (dum tamen vera lepra sit) nihil differt. vel quod causetur ibi principali generatione, quia tunc non differret sicut in lignis ignitis, quod ex vno ligno ignito alterum succenditur, & ex vna candela ardente inflammat alia. & sic de lepra est in hominibus, quia cum sit morbus contagiosus, vnus leprosus inficit alios non leprosus faciens eos vere leprosus: & tunc non differt quis eorum alium infecerit, cum vtrique sint veri leprosi, & forte magis leprosi sunt infecti ab alijs, quam qui eos infecerunt. sic dicitur de homine & pariete, & veste, quod equaliter essent isti vere leprosi. quod videtur satis conueniens. Secundo quia si paries & vestis per contactum possint incurrere lepra, oportet quod sint subiectum capax huius infectionis, quia alias non posset ibi gigni nec principaliter, nec per adhesionem. & tamen non potest poni lepram habere subiectum in pariete, quia ibi non potest esse aliqua distaxia ad quam sequatur motus, cum ista in solo anim. si sit: non autem in rebus inanimatis que habent imperfectas mixtiones. ideo non potest lepra esse vere in veste: nec in pariete. Dicendum quod vere lepra est aegritudo que est in homine, & non lapide, vel veste: veruntamen scriptura dicit esse lepram in veste sequendo quandam similitudinem in eis que foris apparent: & ita vulgus vocat lepram. Sed quomodo lepra illa causaretur est dubium. Dicendum quod dupliciter hoc

In vestibus lepra erat sicut in veritate.

fit. vno modo per quandam adhesionem. nam cum lepra faciat foris in cute quandam immunditiam, potest per contactum fieri immunditia in eo qui tangit, sicut in eo qui tangit fordes maculatur in eis per solum contactum. Sed istud solum non sufficit: licet communiter hoc putaretur sicut tangebatur precedenti cap. quia ad hoc sola lotio in aquis viuientibus sufficeret, & non fierent alia ceremoniarum. & hoc idem probant rationes supraposita. Secundo dicendum quod non est in veste vel parietibus domus lepra ex solo contactu, sed est aliqua qualitas ibi mala corruptens vestem & parietem: & illa non est vere lepra, nec insurgit ex eisdem principijs, ex quibus insurgit lepra in homine: cum in veste & pariete non possit esse distaxia aliqua, siue mala complexio, siue morbus inde confluens. G habet tamen illa qualitas efficere ad simile vel proportionale in pariete & veste, quale lepra, vel qualitates pessima causatiua lepra habent efficere in homine. unde sicut lepra vera que est in homine est morbus contagiosus, & inficiuntur appropinquantes, ita & illa qualitas mala, que est in veste & pariete inficit per adhesionem eos, qui appropinquat causans in eis veram infectionem, que esset lepra vel aliquid simile lepre. ideo sicut iussit Deus leprosus eijcere de castris ne inficerent ceteros, ut patet precedenti cap. & Num. 5. ita & vestis in qua inueniretur ista mala qualitas, que lepra dicitur, iubetur comburi precedenti cap. & domus in qua est perseveranter, iubetur destrui, ut patet hic ne inficiat domus habitatores in ea, & ea que in domo sunt: & vestis ne inficiat indumentum, & quicquid contigerit. ideo vulgares & sacra scriptura loquens in hoc ad modum vulgariu dixit hanc esse lepram: ac si esset vere morbus lepra. & tamen id quod est in pariete, & veste non est vere morbus lepre, sicut id quod est in homine, sed est alia qualitas longe differens: que tamen habet effectus aliquos similes vel proportionales lepre vere, que in hominibus est. Et humiliores superficie reliqua. Hoc est expositiuum superiorum. si quod parietes habeant valliculas que sunt quedam partes depressiores ceteris partibus parietis. huius autem causa est, que supra posita est. si quomodo ista sint causa lepre vel signa. Egre ditur hostium domus. Scilicet sacerdos & omnes qui intra sunt. nullus enim debet manere in domo postquam ista vita fuerint, quia iam domus suspecta est de lepra. nec tamen immediate iudicatur lepra, quia tunc deberet destrui, quod erat difficile, & poterat fieri per errorem: quia quamquam tunc lepra appareret, fortassis tamen non erat lepra. Et statim claudet illam. Ista clausio fiebat ne aliquis introiret in eam, ut sic verius appareret conditio domus. si an lepra esset vel non. nam cum aliquis intra domum habitat, aliquo modo disponit ipsam domum & ornando & apparando eam, & sic non potest videri status ipsius domus: cum autem nullus in ea habitauerit, videbitur manifeste conditio domus. Reuertusque die septima considerabit eam. Hoc fiebat, ut videret si supercreuissent valliculae, que erant signa huius immunditiae, vel si cessassent, aut mansissent in priori statu, ponebantur autem septem dies, quia isti sufficiebant ad videndum si erat aliqua permutatio facta in parietibus. in duobus autem vel tribus diebus non posset de hoc secundum certitudinem iudicari. Si inuenit creuisse lepram. Idest maculam illam que habet imaginem lepre, si enim supercreuerit, magnam argumentum est quod lepra sit: quia habuit vim germinatiuam ad diffundendum se per illas partes in quibus ante non erat: si autem fuisset solum aliqua alia macula vel infectio adherens, non extendisset se, sed vel mansisset in loco priori vel defecisset penitus, aut ex parte. Iubebit erui lapides in quibus lepra est. Dicitur hoc

Quo fieri ratio domus leprose.

Parietes respiciunt maculas que esse dicuntur.

hoc quia ipsa domus de lapidibus communiter fiebat in terra illa, & tunc lapides illi qui erant ad superficiem parietis in quibus lepra haerere, eruebantur, idest euellabantur de parietibus. & sic non videtur, quod possit manere lepra. Et proijcet eos extra ciuitatem in loco immundo. Idest faciet sacerdos quod proijciantur isti lapides extra. ipse nanque non proijciat eos. iubet autem extra ciuitatem poni. i. extra locum illum in quo fuerit domus. nam si manerent in loco aliqui contingerent eos, & per tactum essent immundi: cum vero essent extra urbem, non erat aliqua talis occasio. Etiam iubebat in loco immundo poni, ut sic cognosceretur isti lapides esse immundi. nam dato quod essent extra ciuitatem, si tamen in loco mundo essent, posset aliquis contingere eos ex errore arbitrans esse mundos, & pollueretur. Domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum. Ista ratio fiebat antequam lapides eruerent. nam quamquam domus essent de lapidibus, habebat aliquam superficiem de terra vel calce, & illa prius radebatur de super lapides. maior tamen causa erat radendi puluerem parietum, & tollendi quam ipsos lapides. nam lepra erat in superficie parietum, & ipsa terra erat magis in superficie quam lapides. dicit etiam radenda domum ab intrinseco, quia ista lepra in parte interiori apparebat. si autem in parte exteriori apparuisset, nihil dicitur, quod fieri deberet. nec enim videtur quod fieri deberet omnia que hic dicuntur, si lepra apparuisset a parte exteriori: nam tunc non poterat ita inficere, sicut si esset intra domum. Et spargi puluerem rasuram extra urbem in loco immundo. Eadem causa erat de puluere, que erat de lapidibus. quia in illo puluere erat lepra: & si maneret in vrbe, aliqui tangerent eum, & inficerentur. idem si poneretur extra urbem in loco mundo, quia tunc putaretur esse aliquid mundum. Lapidisque alios reponi pro his qui ablati sunt. Idest iubebit sacerdos, quod ponantur alij lapides. si enim non ponerentur illi, corrueret domus. erat autem causa positionis, quia isti lapides nouiter positi non erant leprosi: & propter hoc maneret domus libera a lepra in superficie sua. Et luto alio linire domum. Idest etiam faciet quod super lapides illos nouos ponatur aliud lutum, vel alia calx, ut operiantur superficies lapidum, & istud lutum eodem modo non habebat lepram: ideo in superficie domus iam non erat lepra. Si autem postquam erui sunt lapides. Scilicet ablatis de pariete ad mandatum sacerdotis. Et puluis elatus. Idest postquam puluis rasuram parietum fuerit eductus de vrbe. Et alia ter valita. Idest & post hoc fuerint alij lapides nouiter positi, & super eos lutum vel calx ad linendum. non agit hic mentionem de lapidibus nouiter ponendis, quoniam eum dicitur de luto superliniendo manifeste intelliguntur lapides positi: quia alias nulla fieret supra litura. Ingressus sacerdos viderit reuersam lepram. Iste est alius casus. quando post primam mundationem ablatis lapidibus & puluere cepit apparere lepra in superficie parietum. Et parietes resperfos maculis. Dicitur parietes resperfos maculis, quando vel totaliter maculis operiti sunt, vel ut verius dicat, quando in quibusdam partibus maculae apparent, in alijs non. Lepra est perseverans. Idest lepra illa que in domo prius fuerat, videtur ex hoc quod sit perseverans: quia quauis lapis & puluis rasuram eiecit fuerint ab vrbe, mansit lepra in superficie parietum. & est signum quod habet in pariete illo fundamentum ad permanendum. Et immunda est domus. Idest ex hoc quod lepra est perseverans, domus iudicabitur esse immunda. nam quodcumque leprosum est, immundum est. de ista autem domo constat quod sit leprosa per signa iam data. ergo totaliter debet iudicari immunda, ita ut nullatenus liceat tangi illam, vel habitare in ea: sed fiet quod imme-

diat sequitur. Quam statim destruent Prostermentes omnia ad terram & confringentes, quia illa domus irremediabilis est: nam si maneret inutilis esset, cum nullus in ea habitaret: immo est nociua, quia si quis tangeret eam, esset immundus. conueniens ergo erat ut destrueretur. Et lapides eius ac ligna atque vniuersum puluerem proijcient extra oppidum. Ista omnia extra locum habitationis eijciuntur, quia omnia immunda erant. & si quis contigisset illa immunda efficiebatur, sicut si contigisset domum ipsam leprosam. nec licebat accipi ex lapidibus illis aut lignis ad hoc quod alia domus inde fieret, quoniam semper erant polluta illa que sumpta fuerant inde: & propter hoc domus destructa fuerat. Proijcient extra oppidum in loco mundo. Causa huius est ne si poneretur extra urbem in aliquo loco mundo, aliquis existimans illa esse munda tangeret ea, & immundus efficeret, ideo in loco immundo ponebantur: quia cum quis illa ibi videret, immunda esse existimabat, & non tangebatur ea. Qui intrauerit domum quando clausa est. Hic ponitur quid fiebat in eis qui introbant vel tangebant istam domum, quando erat clausa. quamquam enim ista domus esset immunda esse existimabat, & non tangebatur ea, aut dormiebant, vel aliqd aliud faciebant, antequam sacerdos iudicaret eam esse immundam, vel clauderet, non contrahebant inde aliquid immunditiae. si tamen postquam clauderetur. I. in septem diebus quibus clausa manebat, si aliquis introisset in eam, erat immundus: quoniam aliquo modo pertinebat ad eum immunditia illius domus. & quod non esset aliqua immunditia realis, erat tamen aliqua immunditia saltem secundum opinionem: quia cum iste accessisset ad rem vere immundam, iudicabatur ex hoc esse immundus. Immundus erit vsque ad vesperum. Idest immunditia, quam iste contrahit intrando domum illam, solum durat vsque ad vesperum, idest vsque ad solis occasum computado ab eo tempore quo exiuerit ab illa domo vsque ad primu solis occasum, siue fuerit factum in aurora, siue per noctem, siue paulo ante solis occasum sicut dictum fuit supra 11. cap. & in isto tempore erat veritus ne ingrederetur in sanctuarium, nec contingeret aliquam de rebus sacratis: tamen excluderetur a castris, quia hoc solum pertinet ad illos, qui erant fluentes semine vel leprosi, aut polluti super mortuo ut habetur Num. 5. cap. Et qui dormierit in ea & comederit quippiam. Ponitur etiam hic de alijs qui contrahebant immunditiam propter talem domum: ut si aliquis in ea dormiret per noctem, vel comederet ibi: erat enim immundus. nec tamen ponitur hic determinatio temporis scilicet quanto tempore maneret immundus: intelligendum tamen est solum vsque ad vesperum, cum nihil aliud hic ponatur determinatiuum temporis: & causa quare non ponitur hic est: quia immediate dictum fuerat de introeuntibus domum illam, quod immundi erant vsque ad vesperum. Lauabit vestimenta sua. Idest isti qui comederint vel biberint vel dormierint in domo illa, debent lauare vestimenta sua: quia aliquam immunditiam contraxerant inde.

Quid fiebat in eis qui leprosam domum tangebant.

An ista lotio fieret in aquis viuientibus vel lustrationis. Quest. XIII.

CIRCA hoc aliquis dubitabit, an ista lotio dicitur esse in aquis viuentibus, vel fiat in aquis lustrationis aspergendo aquas super vestes. Et dicendum est quod fiebat lotio in aquis viuentibus. quod patet primo, quia dicitur hic, lauabit vestimenta sua: quod refertur ad ipsum immundum. si ipse lauaret illa. si tamen intelligeretur hic de lustratione aquarum lustrationis, non diceretur

ceretur quod lauaret vestimenta sua ipse qui immun-
 dus erat: quia non deberet ipse immundus lauare ve-
 stimenta sua, sed aliquis alius. sic pater Num. 19. cap.
 ubi dicitur quod mundus lauat immundum. Item
 si acciperetur lorio vestimentorum pro ipsa aspersione
 quae est aquarum viuientium, cum super omnem im-
 mundum aspergatur aqua lustrationis, vt quidam pu-
 tant, non diceretur specialiter de isto qui comedit vel
 dormiuit in domo leprosa, quod lauaret vestimenta
 sua, dicitur tamen de eo, & non de alijs: ergo videtur
 quod non dicatur pro ipsa lotione quae est aspersio aqua-
 rum lustrationis, sed pro lotione in aquis viuentibus.
 Item ablutio quae est aquarum lustrationis secundum
 rem non est ablutio, sed magis immunditia, cum com-
 misceatur illa aqua cineribus. sed solum est mundifica-
 tio secundum opinionem, & ceremoniam honesta-
 tem. Cum autem esset aliqua immunditia secundum
 veritatem, & illa deberet tolli: non deberet fieri ablu-
 tio in aquis lustrationis: quia illa magis contamina-
 bant, sed in aquis viuentibus, quae corporales maculas
 tollent. sic autem videtur de illo qui introiuit in do-
 mum leprosam, & comedit ibi, vel dormiuit: nam iste
 ex eo quod aliquam moram ibi traxit, videtur contra-
 xisse immunditiam realem ex immunditia ipsius do-
 mus: quia forte adhuc parietibus leprosis, vel in pa-
 nimento adhuc lepra sicut in parietibus: ideo ablu-
 tio aquarum viuentium conueniebat huic, & non ablu-
 tio in aquis lustrationis. Item & praecipue quia asper-
 sio ex aquis lustrationis non fiebat super quoslibet im-
 mundos, sed solum super immundos ex contactu mor-
 tuorum, & rerum ad illos pertinentium, vt patet Nu-
 me. 19. cap. & declaratum est supra 6. cap.

*Nunquid ingredienti domum clausam propter lepram, & ex
 hoc contrahentes immunditiam debent vestimen-
 ta lauare. Quae. XV.*

Sed adhuc queretur an illi qui introibant in do-
 mum clausam, quando erat clausa propter le-
 pram, & ex hoc contraherent immunditiam,
 deberent lauare vestimenta sua. Aliquis autem
 dicit quod sic: quoniam similitudo est inter eos, qui
 introeunt, & inter eos, qui dormiunt vel comedunt
 in illa domo. sicut isti ergo qui dormiebant vel comie-
 debant, lauabant vestimenta sua, & illi qui introibant
 domum. Item patet hoc, quia ista ponuntur sub eo-
 dem contextu, quod ergo dicitur de vno referendum
 est ad alterum. & declaratur hoc magis, quia supra di-
 ctum fuit de illo, qui introibat in domum leprosam, quod
 erat immundus vsque ad vespertum. Hic autem de
 eis qui comedunt vel dormiunt in domo illa dicitur,
 quod sunt immundi. & non ponitur quanto tempo-
 re: sed intelligitur quod vsque ad solis occasum sicut
 dicitur supra. ergo sic erat, quod cum ponatur de eis
 qui comedunt vel dormiunt in domo leprosa, quod
 debent lauare vestimenta sua: ita intelligendum est
 de illis, qui ingrediuntur in domum illam.

Ad hoc respondendum est, quod qui introeunt
 in domum leprosam solum, non comedentes ibi,
 nec dormientes, non debent lauare vestimenta sua:
 causa autem diuer sitatis inter eos & illos, qui come-
 dunt vel dormiunt in tali domo est, quia qui solum
 intrant non trahentes ibi aliquam moram, non videntur
 posse contrahere realem immunditiam: qui autem
 ibi dormiunt, vel comedunt, quia maiorem trahunt
 moram, veri simile est eos contrahere aliquam immun-
 ditiam. Item patet hoc magis, quia legislator voluit
 facere differentiam inter ista: nam necessarium est,
 si aliquis comedit vel dormit in aliqua domo, quod ingre-
 diatur in eam: Si ergo illi qui intrant in aliquam do-

num, vniuersaliter contrahunt immunditiam cum in
 illa lepra est, ita vt debeant vestes lauare: superfluum
 erat, quod distinguerentur isti casus particulariter, sci-
 licet de introeunte in domum leprosam, & de come-
 dente & dormiente: sed diceretur vniuersaliter si in-
 troierit in domum illam lauabit vestimenta sua: ergo
 illi qui solum intrabant, non lauabant. Cum autem
 arguitur quod simile est de introeuntibus in domum,
 & de comedentibus ibi, & dormientibus, falsum est:
 quia immediate demonstratum est supra esse differen-
 tiam, cum verissime sit comedentes & dormientes in
 domo illa, contrahere aliquam realem immunditiam.
 De introeuntibus autem solum non sic. Cum autem
 dicitur quod omnia ista ponuntur sub eodem contex-
 tu; ideo debet praedicari idem de illis. Respondendum
 est, quod non est idem contextus, sed sunt duae oratio-
 nes de rebus satis differentibus. Item cum arguitur
 quod esse immundum vsque ad vespertum, quod di-
 citur de introeuntibus in domum leprosam, & non
 dicitur de comedentibus & dormientibus; extenditur
 etiam ad comedentes & dormientes: ideo quod lauare
 vestimenta dicitur de comedentibus, & dormienti-
 bus, & non de introeuntibus solum. Respondendum
 est, quod non valet istud argumentum; quoniam ea
 quae sunt in minori immunditia sunt semper in maiori;
 sed non e contrario. sic autem est de lotione vesti-
 mentorum, & de hoc quod est immundum esse vsque
 ad vespertum. nam immundum esse vsque ad vespertum
 est de minimis immunditijs: lauare autem vesti-
 menta pertinet ad maiores: ideo cum dicitur de co-
 medentibus & dormientibus in domo quod debeant
 lauare vestimenta; intelligitur etiam quod erant im-
 mundi vsque ad vespertum. sed cum dicitur de introe-
 untibus in domum solum, quod erant immundi vs-
 que ad vespertum: non sequitur quod debeant lauare
 vestes: quia esset arguere a minori ad maius affirma-
 tiue, & sic nunquam tenet consequentia. Si tamen ali-
 quis velit tenere, quod quomodocumque intrantes,
 etiam si non comederent nec biberent ibi, lauarent
 vestimenta; satis poterit sustineri propter motiua al-
 legata. *Quia si introiens sacerdos.* Hic ponitur mundi-
 ficatio domus quando non erat vera lepra. Ponebatur
 enim supra vnus calus, sicut sacerdos cōspexit lepram
 in parietibus domus, postquam noui lapides positi sunt,
 atque noua litura. hic autem dicitur quid faciendum
 sit quando positus nouis lapidibus & noua litura, non
 apparet denuo lepra. debebat enim sacerdos venire
 ad contemplandum ipsam domum, an creuisset in ea
 lepra positus lapidibus & litura nouis: & dicitur quod
 si sacerdos introiens viderit, quod lepra non creuerit
 post positionem nouorum lapidum vel liturae, iudi-
 cabit domum esse mundam a lepra: & faciet purifica-
 tiones quae infra habentur. *Viderit lepram non creuisse
 in domo.* Idest non apparuisse denuo. non enim acci-
 pitur hic proprie crescere. nam tunc proprie lepra cre-
 scit, quando aliqua macula eius praexistebat in pa-
 rietibus, & postea extensa sunt ad maiorem quantita-
 tem. hic autem non erat sic, quia fuerant ablatis lapides
 parietis, & litura in parte intrinseca domus; & sic non
 manebat tunc aliqua macula leprae. Si autem positus
 denuo lapidibus nouis & litura, appareant aliqua ma-
 cula, non est illud lepram crescere, sed nouiter appa-
 rere. & sic accipitur hic lepra crescere in domo, id est
 nouiter apparuisse in domibus vel parietibus. Vel po-
 test dici proprie crescere: quia quando sic ablatis la-
 pidibus, & abrafo pariete, apparuit postea lepra in su-
 perficie, prouenit illa ab interioribus extendendo se,
 cum intus habeat originem: & illud est proprie cre-
 scere. *Postquam denuo litata est.* Idest postquam fuerint
 positi noui lapides & noua litura, ablatis prioribus la-
 pidibus,

Duplex
 expositio
 literar.

Otto fe-
 bat asper-
 sorium.

pidibus, & puluere parietum. si enim tunc apparue-
 rit macula leprae in parietibus, signum est, quod est le-
 pra perseverans: si autem non redit, domus purifica-
 ta est. *Purificabit eam reddita sanitas.* Idest decernet
 eam esse mundam; quoniam ipse non faciebat eam
 esse mundam: vel dicitur purificabit eam, id est faciet
 in ea ceremonias purificationis quae infra sequuntur: &
 hoc quia sanitas redijt. cum ante fuisset vera lepra.
Et in purificatione eius sumet duos passeris. Ista sunt care-
 moniae quas facere debebat sacerdos purificans, cum
 vellet domum purificare: & sunt eadem ceremonie
 quae ponebantur supra in purificatione hominis le-
 prosi: dicit enim quod debet assumere duos passeris, cuius
 causa est, quia vnus erat, vt sanguis eius aspergere-
 tur ad ipsos parietes domus; alius autem erat, vt liga-
 retur in asperforio, & postea dimitteretur viuus. *Li-
 gnusque cedrinum, & vermiculum.* Ista duo accipiebantur,
 vt essent ad faciendum asperforium, vt supra dice-
 bamus illud componi: & ponebatur lignum cedrinum
 vt dictum est ad signandam sanitatem carnis propter
 suam imputrabilitatem: & vermiculum ad declaran-
 dum veritatem coloris carnis: ante enim cum esset
 lepra in carne, non erat ibi verus color. *Atque hyssopum.*
 Quid vermiculus & hyssopus sit supra dictum fuit. li-
 gabantur enim ista tria, scilicet hyssopus, vermiculus,
 & lignum cedrinum, & cum eis postea ponebatur pas-
 ser viuus ad faciendum asperforium. *Et immolato vno
 passere in vase fictili.* Idest de illis duobus passeribus vnus
 iugulabitur, & hoc vt de sanguine eius aspergatur su-
 per parietes domus, quae fuerat leprosi. dicitur autem
 in vase fictili, id est in vase terreo. accipiebatur enim
 vas terreum, & super illud fluebat sanguis passeris cum
 immolaretur. *Super aquas viuas.* Aquae viuentes sunt
 aquae fontales, & fluuiales, & puteales: quanquam pu-
 teales dicantur esse minus viuentes quam aliae, cum
 non moueantur: de his aquis dictum est supra, quare
 dicantur viuentes: super eas autem immolabatur pas-
 ser, quia cum iugularetur, fluebat sanguis illius super
 vas fictile, & super aquas quae in eo erant. & hoc fie-
 bat, quia tam in sanguine quam in aquis fit purificatio,
 vt patet immediate cum dicitur. purificabitque eam
 tam in sanguine passeris, quam in aquis viuentibus.
 Causa autem quare assumeretur sanguis ad expiandum
 est, quia secundum statum veteris testamenti omnia
 vel potissima purificabantur in sanguine, vt habetur
 ad Hebr. 9. cap. cum dicitur. omnia pene in sanguine
 secundum legem mundantur, & sine sanguinis effu-
 sione non fit remissio peccatorum. causa autem qua-
 re fiat purificatio in aquis viuentibus, etiam patet, quia
 hic significatur mundificatio facta a lepra. Caro au-
 tem mortificabatur per lepram corrodentem: ideo
 conueniens erat accipi aliquid viuens, quod signaret
 carnem liberatam a corruptione & mortificatione,
 quam inducebat lepra: & hoc proprie conuenit aquis
 viuentibus. *Tolle lignum cedrinum hyssopum, & coccum,
 & passerem viuum.* Hic ponitur qualiter fieret asperfo-
 rium. erant enim haec quatuor ex quibus omnibus
 componebatur asperforium, quorum lignum cedri-
 num erat manubrium, & in eo ligabantur alia tria, sci-
 licet coccus, & vermiculus, & passer viuens in extre-
 mitate, scilicet ligni cedrini, vt sic aspergeretur in eis.
Et tinget omnia in sanguine passeris immolati. Non est sen-
 sus quod tinget omnia, id est quod tingeret quodlibet
 istorum quatuor per se, quia omnia simul colligata
 erant. sed est sensus, quod omnia ista tingebantur in
 sanguine. asperforium factum de his omnibus qua-
 tuor. *In sanguine passeris immolati atque in aquis viuentibus.*
 Ista duo erant simul, scilicet aquae viuentes & sanguis
 passeris immolati. cum primo ponebatur in vase fi-
 ctili aqua viuens, & super eam decurrebat sanguis pas-

seris immolati cum immolaretur, & fiebat asperfo-
 rium in aquam & sanguinem, & septies aspergetur
 in aquam & sanguinem, & septies aspergetur de
 sanguine contra ipsos parietes domus. causa huius
 asperfusionis septenariae est ad signandam perfectam pur-
 gationem, quae inducitur per numerum septenarium,
 quia totum esse rerum temporalium per septem dies
 voluitur. *Purificabitque eam tam in sanguine passeris quam in
 aquis viuentibus.* Idest sacerdos faciebat ceremonias
 tingendo in sanguine & in aquis viuentibus. dicit au-
 tem, quod in his duobus purificabat, quia ista duo
 erant necessaria de necessitate ceremoniarum ad faci-
 endam purificationem illam, & hoc tam ex praec-
 pro legislatoris quam ex ratione significationis eorum.
Et in passere viuo. Idest etiam purificabat sacerdos in
 passere viuo. Erant enim duo passeris, quorum alter
 immolatus fuerat: reliquus vero ligatus ad asperforium
 viuens, & in isto dicebatur fieri purificatio, quia ipse
 tingebatur in sanguine & aquis viuentibus, & asper-
 gebatur contra ipsum qui purificabatur a lepra. dicitur
 autem fieri purificatio in omnibus illis, quae de ne-
 cessitate ceremoniarum erant. sic enim de passere
 viuo erat, quia iubebatur quod ligaretur ad asperfo-
 rium, vt ipse in sanguine tingeretur. Causa quare po-
 nebatur passer viuens in asperforio, vt aspergeretur
 cum eo erat, quia hic mundabatur iste a lepra quae car-
 nem mortificabat: cum autem homo purificatur a
 lepra, totaliter est liber a mortificatione, quam indu-
 cebat lepra in carne sua. sed hoc debebat significari
 per aliquod quod esset viuens, tale autem erat, quod
 passer vnus poneretur in asperforio ad assignandam
 viuacitatem redditam carni in purificatione. *Ligno-
 que cedrino, & hyssopo atque vermiculo.* Idest etiam puri-
 ficabit sacerdos in istis tribus; quia ista tria erant de
 necessitate ceremoniarum purificationis, cum iube-
 rentur poni in asperforio ad sanguinem aspergendum
 cum aqua viuente super eum qui mundatur. Causa
 autem horum supra posita sunt. *Cumque dimiserit pas-
 serem auolare in agrum libere.* Idest postquam facta fue-
 rit ista aspersio in parietibus domus quae mundatur,
 dissoluebat sacerdos ea, quae ligata erant in manubrio
 asperforij, inter quae passer viuens, qui permittebatur
 libere auolare in agrum erat: hoc pertinebat ad si-
 gnationem huius purificationis, scilicet, quod sicut
 passer ligatus erat ante purificationem, & post per-
 mittebatur libere redire ad consortium aliorum pas-
 serum, ita de homine qui purificabatur, vel domo:
 quia ante purificationem non licebat illi homini ad-
 iungere se communicationi aliorum hominum, post
 purificationem autem licebat. sic etiam erat de do-
 mo: quia ante purificationem nemini licebat introi-
 re in eam, aut comedere vel dormire, postquam vero
 purificata erat, omnia haec licebant in illa fieri. *Orabit
 pro domo.* Idest orabit sacerdos vt domus non in-
 cidat in lepram, sicut ante incidit, vel illa lepra quae pri-
 mo apparuerat, denuo non redeat. *Et iure mundabitur.*
 Idest cum facta fuerint omnes istae ceremonie, erit do-
 mus mundata legitime; quia in ea obseruantur ea,
 quae lex obseruari mandat. *Ista est lex omnis leprae.* Hic
 ponitur recapitulatio superiorum & epilogus, dicens
 quod ista quae posita sunt in superioribus, sunt lex le-
 prae, id est per ista iudicatur quid faciendum sit in le-
 pra, & hoc tam ad cognitionem leprae quam ad purifi-
 cationem ipsius. Et sciendum quod hic fit recapitu-
 latio, & epilogus duorum capitulorum superiorum
 de lepra, in quorum primo agebatur de cognitione
 leprae, in secundo autem de purificatione eius. quod
 patet quia hic subditur de lepra in vestibus, & tamen
 de ista praecedenti cap. dictum est. *Et percussura.* Idest
 etiam

Epilogus
 superiorum.

etiā datur hic lex de percussura. hoc est quia aliquando in ipsa plaga quæ prius erat, a; paret lepra, & iudicatur de illa sicut de plaga lepra secundum leges, quæ habitæ sunt precedenti cap. *Lepra vestium.* Id est etiam ista lex est de inuestiganda & purificanda lepra, quæ est in vestibus, siue sit in subtegmine, siue in stamine, aut per totum diffusa; sicut apparuit precedenti cap. *Et domorum.* Id est etiam ista lex de lepra domorum, apparet aliquando lepra in domibus sicut declaratum est in isto cap. in quo agitur de eius purificatione & inquisitione. *Cicatrice.* Id est etiam agitur hic de lepra, quæ apparet aliquando in cicatrice: ira vt sanato vulnere videatur lepra suboriri; idem autem in vlcere fit, vt quod in cicatrice vlceris appareat lepra. *Et erumpentium papularum.* Id est etiam datur hic lex de papulis erumpentibus, cum interdum in eis videtur lepra. Vocantur autem papulæ erumpentes vlcera, quæ sunt tumores quidam facti in carne, & ob hoc vocantur erumpentes, quia excedunt æqualitatem reliquæ carnis: vel vocantur papulæ erumpentes quæcūque apostemata vel eleuationes factæ in carne, etiam si venenum non teneant sicut vlcera. in his enim interdum lepræ species apparere solet. *Lucentis macula.* Id est etiam datur hic regula de maculis lucentibus in corpore. de his dicitur supra precedenti cap. vbi distinguitur de maculis quando sunt lepræ, vel non. *Et in varias species coloribus immutatis.* Id est etiam dicitur hic de maculis quæ mutantur ad diuersas species coloris, scilicet aliquando in candidum, aliquando in alborem, & interdum in subrufum, & in suboscuro: secundum quos colores aliquando iudicatur lepra, & aliquando non, vt habetur precedenti cap. *Vt possit sciri quo tempore quid mundum, & quid immundum sit.* Id est ista leges de lepra datæ sunt, vt sciat quid est immundum in lepra, vel quid mundum ab ea, & quo tempore hoc fit. dicit enim de tempore, quia in precedenti cap. & in hoc dantur aliqua tempora reclusionum ad considerandum, an aliquid leprosum vel mundum sit: & post illos dies iudicatur de munditia vel immunditia secundum leges supra datas. & quando hic dicitur, quod ista est lex lepræ ad cognoscendum quid mundum & quid immundum sit, non est sensus, quod ista lex solum pertineat ad cognoscendum lepram; sed etiam ad modum purificandi eam: dicitur tamen de eo quod est primum, nam cognoscere an lepra sit vel non, præcedit omnem purificationem, & ritus ceremoniales.

C A P. XV.

LOCVTVS QVE est Dominus ad Moysem, & Aaron, dicens: Loquimini filiis Israel & dicite eis. Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit. & tunc iudicabitur huic vitio subiacere, cum per singula momenta adhæserit carni eius, atque concreuerit sedus humor. Omne stratum in quo dormierit immundum erit, & vbicumque sederit. Si quis hominum tetigerit lectum eius, lauabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Si sederit vbi ille sederat: & ipse lauabit vestimenta sua; & lotus aqua immundus erit vsque ad vespe-

Papula erumpens quid sit.

Patiens fluxum seminis.

6. dist. c. j. in glo. j. 43. dist. c. j. an si. verbi. vbi bene per Moysem.

Frum. Qui tetigerit carnem eius lauabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Si saliuam huiusmodi homo iecerit super eum, qui mundus est; lauabit vestimenta sua; & lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Sagma super quod federit, immundum erit: & quicquid sub eo fuerit qui fluxum seminis patitur, pollutum erit vsque ad vesperum. Qui portauerit horum aliquid lauabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum: Omnis quem tetigerit qui talis est non lotis ante manibus, lauabit vestimenta sua, & lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autem ligneum lauabitur aqua. Si sanatus fuerit qui huiusmodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, & lotis vestibus & toto corpore in aquis viuentibus erit mundus. Die autem octauo sumet duos turtures aut duos pullos columbæ: & veniet in conspectu Domini ad ostium tabernaculi testimonij: dabitque eos sacerdoti. Qui faciet vnum pro peccato, & alterum in holocaustum. Rogabitque pro eo coram Domino: vt emundetur a fluxu seminis sui. Vir de quo egredietur semē coitus, lauabit aqua omne corpus suum: & immundus erit vsque ad vesperum. Vestem & pellem quam habuerit lauabit aqua: & immunda erit vsque ad vesperum.

LOCVTVS QVE est. In superioribus dictum est de lepra & maculis: hic consequenter agitur de fluxu sanguinis & seminis. Et diuiditur in duas partes, quia primo agitur de fluxu seminis non naturali. Secundo de eodem naturali: ibi. *Vir de quo egredietur.* Iterum in duas, quia primo agitur de huius fluxus pollutione. Secundo de eiusdem purificatione: ibi. *Si sanatus fuerit.* Circa primum. *Locutus est Dominus ad Moysem & Aaron dicens.*

An ista locutio fuerit immediata post precedentia. Quæst. I.

DE ista locutione an fuerit immediata ad ea quæ supra dicebantur de lepra nulla facta temporis interpositione, vel immediate vt dicta fuerint, quæ hic habentur, sed aliquo inrelecto tempore, non potest clare patere. Nec dicendum est hic sicut in precedenti cap. dicebatur, cum ponebatur. locutus est: quoniam siue dicerentur omnia quæ in hoc libro posita sunt, fuisse dicta sub eodem contextu temporis, nulla penitus facta interpolatione, siue per varietatem locutionum & temporis dicta sint, necessarium erat, quod illa simul dicta fuissent, quia ad eandem materiam pertinebant. in eis autem

Supra 6. & supra 11. De peccatis 3. cap. Inter hæc hircum. ij. in ver. nō relinquitur in glo. ibi sicut est.

autem quæ ad idem pertinent nullus rationabiliter loquens sectionem facit. Deus igitur cum ad Moysem loqueretur, non faceret diuisionem in illis in quibus nemo alius facturus esset: hic autem non est sic. nam ea quæ dicuntur hic non pertinent ad materiam identitatem: cū supra dicitur de lepra, & hic de fluxu sanguinis & seminis. satis ergo rationabiliter dici poterat ista dicta diuersis vicibus: sed an in vna vice vel in diuersis dicta fuerint non constat. *Loquimini filiis Israel & dicite eis.* Ad Moysem & Aaron dicitur: quia postquam ipsi susceperunt a Deo istam legem, denunciare debebant eam populo: non poterant tamen ambo denunciare, sed vnus dicebatur tamen ambo dicere, quia vnus dicebat, & alius dicenti consentiebat & auctoritatem præstabat. Quis autem eorū esset, qui ista denunciat ad populum, non patet ex litera. Dicendum tamen rationabiliter quod Moyse loqueretur secundum ea, quæ declarata sunt supra 9. cap. in princ. *Vir qui patitur fluxum seminis.* Dicitur aliquis pati fluxum seminis, & aliquando efficere fluxum seminis: cum enim aliquis voluntarie id agit ad hoc cooperatus, non dicitur pati fluxum seminis sed efficere: quia principia agendi in ipso sunt: agere enim est in potestate agentis: pati vero in potestate patientis non est. aliquando autem dicitur pati fluxum seminis, & hoc est cum ipso viro nihil agente nec volente, immo aliquando repugnante semen fluit. proprie enim tunc pati est, quia fluxus ille in potestate viri non est.

Differat quem pati fluxum seminis, & efficere.

Fluxus seminis inuoluntarius dupliciter fit, scilicet ex agente naturali & ex defectu retentiuæ. Quæst. II.

FIT autem iste fluxus inuoluntarius dupliciter. Vno modo ex aliquo agente naturali præter intentionem nostram: & aliquando contra eam. Secundo modo fit ex defectu naturalis contentiuæ semen fluat. Quantum ad primum modum dicendum est quod principium naturale causans in homine fluxum seminis præter voluntatem suam, est phantasia. dominatur enim potentia phantastica toti naturæ corporali. vnde quæquæ actio ipsius spiritualis sit, plus tamen potest in naturam corpoream & immutat eam per solam apprehensionem formarum delectabilium vel tristabilium quæ est actio spiritualis, quàm aliqæ causæ corporales habentes actionem naturalem immutant. quod apparet in apprehensione iræ, nam quamquam homo tranquillus esset nulla in eo conturbatione essente, si phantasia apprehenderit contemptum factum vel illatam iniuriam, mouet partes affectiuas, scilicet irascibiles, & ardet sanguis circa cor: oculisque scintillantibus tota corporis statura cum colore atque membrorum stabilitate mutatur. magna quidem hæc mutatio est, sed per solam phantasticam apprehensionem quæ spiritualis est. Sic de his Arist. Ethic. lib. 7. in cap. de comparatione iræ ad passionem veneream. Apparet quoque ista potestas phantasiæ in apprehensione formarum delectabilium secundum tactum, quæ pertinet ad actum venereum: nam si aliquis apprehenderit aliquam formam sibi esse delectabilem ad fruitionem veneream, subito rotus corporis status mutatur insurgentibus quibusdam ardoribus; potissime autem circa lumbos. quod patet ex Arist. Ethic. lib. 7. vbi tractat de syllogismo incontinentis: vbi dicit magnas passiones, & alterationes fieri in amantibus. & ibidem Comment. ait præcipue hoc fieri in ardore quodam insurgente circa lumbos. cuius causa est: quia materia seminalis circa lumbos est in quibusdam vasis: & quia ipsa est, quæ effundi debet in actum venereo, ardere incipit, & partes ille conuulsæ sibi, scilicet lumbi eodem tenentur ardore; quæ

Quo phantasia dominetur naturæ corporali.

gravis passio & intoleranda amatoribus esse videtur. Multæ quoque sunt aliæ amatorum passionis, qui si interdum votis non potantur suis, vsque ad veram mortem peruenient, prius tamen eorum corporibus tabefactis quibusdam miserandis mutationibus. hæc autem omnia a potestate phantasia sunt, multa quoque alia, quæ nec narratu digna sunt, nec præsentem contingunt speculationem. Tantum autem phantasia dominatur naturæ corporali, vt sicut in coitu actione quadam naturali cognita semen effunditur, ira & sine aliqua actione instrumentorum agentium, solo motu phantasiæ interdum in vigilia seminis effusio etiam inuoluntarie fit: vt si aliquis apprehenderit aliquam formam nimis delectabilem motu fruitiuo, si apprehendat se quasi propinquum fruitioni desideratæ formæ, vel secundum alias particulares circumstantias, perueniet homo vsque ad hoc, vt integram delectationem veneream patiatur etiam inuitus, atque seminis effusio celebretur. Fit autem hoc maxime per noctem in somno. nam quia tunc operatur homo per solam phantasiæ operationes eius fortiores sunt, quàm in vigilia, quando homo per rationem tanquam per primum principium operatur: ideo cū in somnis apprehenderimus formam delectabilem, vel vt verius dicamus, cum fiat motus in phantasia super aliquas species rerum delectabilium apprehensuram ad veneream fruitionem, tanta ex hac phantasiæ apprehensione in naturali corpore mutatio fit, vt seminis effusio perpetretur. quod frequenissimum est. De his effusionibus habet infra, scilicet qualiter mundari debeant, qui passi sunt nocturnam pollutionem. Secundo modo dicitur aliquis pati fluxum seminis, quia non voluntarie illud effundit: & hoc non ex aliquo principio naturali agente, sicut est phantasia mouens, sed ex defectu alicuius principij contentiuæ: continetur enim semen in quibusdam vasis seminarijs, qui sunt circa lumbos. cum autem ista vasa habeant perfectam potentiam contentiuam retinetur ibi semen, nisi emittatur aliqua naturali actione per motum voluntarium genitalium organorum, aut per aliquam actionem phantasticæ potentia imperantis totæ naturæ corporali. Si autem non sit perfecta potentia contentiuæ in vasis illis, semen fluit homine nesciente & nolente, nulla actione facta in motu organorum genitalium, nec apprehensione phantasticæ potentia, sed solum quia deest potentia contentiuæ, quia debilitata est: sicut est de illis qui vrinam nescientes emittunt, quoniam ipsa eis inuitis defluit. Sic quoque est de eis qui cibos indigestos per secessum emittunt, nō existente in stomacho potentia retentiuæ. Quemadmodum ergo contingit infirmari potentiam contentiuam stomachi ad cibos, & vasorum vrinariorum ad ipsam vrinam, sic & contingit debilitari potentiam retentiuam vasorum seminariorum, & semen per te fluere. Fit autem hoc dupliciter. Primo modo ex aliqua speciali infirmitate incidente, per quam contentiuæ potentia vasorum seminariorum multum laxatur aut quasi totaliter, & tunc sequitur in homine continuus fluxus seminis vel quasi continuus, & interdum accidit vt ex hoc homines moriantur, aliquando autem cum temporaliter hoc passi fuerint, pristina redduntur sanitati. de hoc dicitur hic in princ. cap. scilicet, de illo qui per singula momenta semine fluit, atque adhæret ei sedus & concretus humor. Alio modo fit debilitatio potentia contentiuæ in vasis seminarijs, non quidem ex aliqua agritudine graui speciali, sed ex aliquo leui accidente, & tunc contingit fluere humorem feminalem homine nesciente. & hoc idem præcipue in somnis, etiam nulla phantasia opera-

operatione præcedente, sicut in superioribus dicebat. Fit autem ista debilitatio in hominibus aliqui ex conditione temporis resoluens, atque laxantis, potissime tamen accidit ex qualitate ciborum & potuum: sunt enim quidam cibi & potus laxatiui, quibus sumptis causatur debilitas potentie retentive seminalis humoris, & contingit illum fluere. Ex hoc autem sequitur id, quod aliqui hoïes experiuntur. scilicet magis patiantur pollutionem nocturnam rpe quo ieiunant quam alijs temporibus: non quidem fit hoc tanquam in diebus ieiuniorum magis causetur de materia seminali quam alijs diebus, cum e contrario accidat. sed quod magis causatur semen ex cibis dierum non ieiunatorum quam ieiunatorum: sed fit ex impotentia retinendi; nam pro labore ieiunij & defectum cibi debilitantur vires retentive, & contingit semen fluere, quod causatum fuerat temporibus præcedentibus. Item ex hoc accidit id quod multorum experientia sentit. scilicet magis patiatur homo fluxum seminis nocturnum, si ieiunans aquam solum biberit quam si vinum: nisi forte ex præcedentibus temporibus maceratus sit intantum, ut ibi non sit aliquid ut fluere possit. Causa autem horum est, quoniam aqua est multum laxatiua, & debilitat, atque resoluunt potentiam retentivam, & facit semen fluere. vinum autem non est virtutis laxatiue, ideo non debilitat potentiam ut semen fluat. Ex hoc autem contingit id quod communiter experimur. scilicet quod si aliqui ieiunauerint, & paulo ante accubitu aquam biberint, fluxum seminis patiantur; præcipue si calida fuerit, & hoc quia magis debilitat cum paulo ante accubitu accipitur, quam si accipitur in meridie vel ante. Unde consulendum est his qui ieiunant, ut paulo ante accubitu nihil bibant, vel si biberint vinum illud sit, & non aqua. de his pollutionibus infra habetur. De hoc autem super Deuter 23. cap. dictum est an ista pollutiones sint peccatû, & quando. & magis dicitur Mart. 5. cap. Alius autem modus pollutionis videtur esse inuoluntarie ex abundantia seminis. nam cum naturaliter ea, quæ plena sunt superfluant, necessarium est, ut cum aliquis multo seminali abundet humore, per pollutionem nocturnam effluat. Iste modus quamuis quantum ad causam aliquantulum distinctus sit ab alijs, tamen non totaliter differt, quia cum semen abundauerit, effluit interdum per defectum potentie retentive; interdum autem ex aliqua apprehensione phantasie mouentis naturam corporalem: ideo non debet poni totaliter distinctus ab alijs prioribus. De omnibus his modis pollutionum in quibus aliquis inuoluntarie polluitur, & per hoc dicitur pati fluxum seminis habetur hic in litera: etiam de modis pollutionum quibus aliquis voluntarie polluitur, quibus non dicitur quisquam pati fluxum seminis, sed efficere sicut in coitu est: nam in his omnibus est immunditia quædam: & dabatur secundum legem Moysicam quædam ceremonialis purificatio. *Vir qui patitur fluxum seminis.* Non loquitur hic scriptura de quolibet patiente fluxum seminis per somnium nocturnum, sed de illo qui patitur hoc ex infirmitate quadam: & ideo tamen in vigilia quam in somno fuit ille sedus humor, nam hoc iudicatur vna de maximis immunditijs, propter quæ debet aliquis expelli a castris, sicut habetur Nu. 5. cap. etiam erat separatus a communicatione totaliter aliorum hominum, ut habetur hic: & qui tangebatur illum hominem immundus erat: in eis tamen qui patiebantur pollutionem nocturnam per somnium, non fiebat ista separatio, nec immundi erant qui tangebant eos. *Immundus erit.* Et hoc quidem maxima immunditia sicut leprosi: unde sicut & illi extra castra eiciebantur. alij autem habent alias immunditias leues. *Et tunc indicabitur huic vitio subiacere.* Hic po-

Ieiunantes quare sepe patiunt pollutionem maxime si panem & aquam comedierint, & ad hoc cõsiliu.

nitur signum per quod cognosci debet de aliquo, qui habeat istam egritudinem: & non iudicabat idem de seipso quod haberet istam egritudinem, sed ad sacerdotem iudicare pertinebat: quod patet cum dicitur. tunc iudicabitur subiacere huic vitio. Ad hoc autem non oportebat ut sacerdos aspiceret ista signa, quia hoc valde turpe erat, sed ipse qui patiebatur dicebat in se esse talia signa. Sacerdos autem auditis his indicabat esse immundum in hoc viro. *Cum per singula momenta adhaerit carni eius.* Istud erat signum cognoscendi istam egritudinem, quod alicui continue fluere semine; & in hoc distinguitur talis egritudo ab illis qui patiuntur fluxum seminis in somnio nocturno: isti namque per diem & per noctem patiuntur. Nec tamen est intelligendum, quod ita stricte semen istud per singula momenta fluat: quia tunc necesse erat hominem ante quatuor dies mori. hoc enim modo non solum semen, sed etiam medullæ defluerent, quod mortis illatiuum est. sed dicitur per singula momenta: quia non obseruato aliquo tempore fluat, sed indistincte: nec est sicut in alijs rebus, scilicet in pollutione nocturna, vel in coitu: quoniam hic guttatim fluat. cuius causa est: quia in alijs defluit natura agente, & spiritibus commixtis & impellētibus. cum autem est egritudo, non fit fluxus ille natura agente, sed magis natura deficiente: ideo non ex impetu fluat, sed guttatim: nec sub eisdem qualitatibus sub quibus alijs fluat. sed de his attingere non oportet. *Adhaerit carni eius, atque concreuerit sedus humor.* Quia enim ille seminalis humor continue fluat, necessarium est ut carni adhaereat, & ipsa caro ex hoc multum maculetur. & non solum dicitur adhaerere iste humor, sed etiam concrefcere. Est autem humor iste concretus, quando cumque post fluxum condenatur, & manet tanquam materia solida adherens carni: est autem sicut de sanguine, nam cum fluat liquidus est, sed cum exierit de corpore congelatur, & fit spissus atque concretus: cum autem semen ad talem concretionem deuenerit, vocatur sedus humor, & multum commaculat. Dicit autem de semine Rab. Salo. quod est duplex. In quibusdam enim est semen non spissum, sed bene fluidum: & istud guttatim distillabat, nec adhaerebat carni, vel efficiebatur concretus. Aliud autem semen est, quod est valde spissum præter modum communem naturalem quasi lac coagulatum: & hoc quando fluere adhaerebat carni, atque concretum erat. sed quicquid sit necessarium erat ut ille, qui talem patiebatur egritudinem a semine fluente, pollueretur. vocatur iste humor sedus, quia veraciter sedus est cum hominem coinquinat. *Omne stratum in quo dormierit.* Hic ponitur quid sequebatur ex hoc viro fluente semine. & ponitur quod ille qui pateretur istam infirmitatem, efficeret immundum omne stratum in quo dormierit, id est omne lectum, & etiam omne illud super quo dormierit dato quod lectus non sit: quia eadē cā immunditij est.

Quomodo immunda res erant duplices. Quest. III.

PRo hoc autem sciendum est quod inter illas res quæ immundæ erant, aliquæ erant quæ faciebant alias immundas, & aliæ non faciebant. Exemplum de isto: ut si aliquis tetigisset mulierem tempore purificationis suæ, mulier namque tempore suæ purificationis immunda est: & quicquid illam tetigerit immundus efficitur. sicut habetur supra 2. cap. etiam quando mulier est in sanguine fluente menstruali, quicumque tetigerit eam immundus est, ut apparet hic in litera: idem est de homine fluente semine: quoniam tangens eum immundus est, ut habetur hic. idem de eo qui tangebatur leprosum, ut patet præced. cap. & supra 13. In alijs autem sunt quidam immun-

Inter res immundas quædam faciunt alias esse immundas per contactu: alie autem nō.

immundi, & tangentes eos non efficiuntur immundi, sicut si aliquis tetigerit carnem animalium immundorum ad eum post mortem immundus est: & si quis tetigerit reptilia, siue mortua, siue uiuentia eodē modo est immundus: & tamen si aliquis tangeret quempiam istorum non efficiebatur immundus. Pro quo considerandum est, quod illæ res quæ immundæ sunt per contactum, nunquam faciunt alias res immundas quāuis tangebantur ab eis, illæ autem res quæ sunt immundæ sine aliquo contactu efficiunt alias res oēs, a quibus tanguntur, immundas: & ista est regula generalis, nec oportet dari aliquā aliam notificationem ad hoc, quæ apparet exemplariter: quoniam mulier quæ est in purificatione sanguinis non est immunda, quia aliquid tetigit, sed in seipsa immunda est pro sanguinem qui fluat ab ea, & a quo tunc purificat, & si ipsa esset immunda per contactum, differet immunditiam ab altero, & non haberet in se aliquid, sed quod reliqua tangētia ipsum facerent immundum. Idem est de hoīe leproso, quoniam ipse non est immundus, quod aliquid alterum tetigerit, sed in seipso habet aliquid, scilicet quod immundus est, ideo tangentes ipsum sunt immundi, non quia in se aliquid continent, sed quod immundi essent, sed quia tetigerat aliquid immundum. Item de oīsbus tangentibus reptilia, & animalia verita ad eum, idem patet: quoniam isti immundi sunt, sed immunditia sua ex altero est: ideo isti non possunt inficere eos quos tetigerint: inficiuntur autem hi ex contactu cadaveris, & omnium reptilium, & animalium immundorum, illa tamen non sunt immunda per contactum, sed in seipsa: ideo quicquid illa tetigerit immundus est. Si tamen ista cadauera, & animalia quæ vocantur immunda, contraxissent immunditiam per contactum aliarum rerum, non possent efficere immunda ea, a quibus tangerentur, & per istam regulam potest cognosci vniuersaliter, quoniam aliquid immundum efficitur, & quoniam non: sic autem de hoīe fluente semine est, quoniam ipse erat immundus, non quidem quia tetigisset aliquid immundum, sed quia in seipso habebat aliquid, scilicet quod immundus erat, & aliquos immundos faciebat. *Et vbi cumque sederit.* Idem non solum stratum, in quo dormierit, immundum efficiebatur, sed etiam omnis locus, in quo sederit: De strato autem causa magis manifesta est, quia ibi maior tempore manebat: sic poterat magis commaculare locum illum: cum autem simpliciter sederit, non poterat sic inquinare locum illum. Sciendum autem, quod ista commaculatio, quæ faciebat iste pollutus semine in loco, erat realis immunditia: quoniam cum distillaret semen per singula momenta, caderet in locum illum, in quo erat ipse fluens semine, & inficeret eum. Aliquid autem poterat esse immunditia secundum opinionem, scilicet quod non caderet aliquid de semine fluente in locum, quocumque modo tamen esset, sequebatur, quod locus ille immundus efficeretur. *Si quis hominum tetigerit lectum eius lauabit vestimenta sua.* Ponitur hic de immunditia, quam recipiebant hoïes tangentes virum fluentem semine, vel res eius: & dicitur quod homo qui tangebatur, in quo dormiebat ille vir fluens semine, erat immundus. In quo sciendum, quod secundum scripturam fuit id, quod immundum efficitur per aliquem contactum, non efficitur immundas alias res, quas tetigerit. Si autem obijciat aliquis de lecto hoīs fluentis semine, quoniam qui tangebatur illum erat immundus, & tamen lectus, & vestes, & similia, quæ pertinebant ad fluentem semine, erant immunda

De immunditia quæ recipiebatur hoïes tangentes virum fluentem semine, vel res eius.

per solum contactum. Ad hoc respondendum est, quod quoniam aliqua res immunda efficitur per contactum, & quia solum tetigit aliam rem immundam, non pro hoc alie res tangentes istam efficerentur immundæ. Si tamen ista res tangens per contactum dixerit eandem immunditiam, quam alia habet, non erit iam immunda, quia tetigit illam, sed quia continet in se immunditiam, quæ prior continebat, sicut si quis contigerit leprosum, & ex hoc contactu nihil aliud habuisset, non efficiebatur taliter immundus, quod oēs contingentes eum efficerentur immundi, sed solum efficiebat immundus pro seipso: si tamen ex illo contactu incurrisset lepram, sicut alius habebat, iam non solum erat immundus in seipso, sed et oēs tangentes eum immundi efficiebantur. Causa huius est, quia iste iam habebat talem immunditiam, qualē ille quem prius tetigit: sic autem in proposito est, si alius fluens semine tetigisset aliquam rem, & nihil in eam distillaret de humore illo sedo, non efficiebatur illa res immunda ita, quod oēs alias tactu suo immundas efficeret, sed solum efficiebat immunda in seipsa. Si autem cecidisset super aliquam rem, aliquid de humore sedo, non solum illa res erat immunda ex se, sed et quicquid tangeret illam rem immundum efficiebat. Hic autem quoniam vir fluens semine super aliquam rem sedebat, aut aliquibus vestibus induebatur ut cõter caderet aliquid de sedo humore super illas res. Et quoniam interdum accideret, quod nihil caderet de semine fluente super ista, tamen censebantur polluta a cadente semine: id data est regula, quod quicumque tetigisset illa, efficeret immundus, sicut si tangeret ipsum virum fluentem semine. *Lauabit vestimenta sua.* Iste qui tangebatur lectum hoīs fluentis semine, vel vestes eius, debebat lauare vestimenta sua, quod intelligitur de lotione in aquis viuentibus, & non de lotione, quæ est aspersio aquarum lustrationis: quod patet, quia dicitur: Lauabit vestimenta sua, & tamen si esset aspersio aquarum lustrationis non aspergeret ipse aquas, sed alius alius, quia mundus lauabat immundum, ut habet Num. 19. c. hic tamen lauabat vestimenta sua; ergo non erat ista lotio in aquis lustrationis. Item quia non exprimeret hic spāliter lauare vestimenta sua, si acciperetur per lotionem in aquis lustrationis, quia illa generalis erat ad oēs qui immundi erant, & non lotio in aquis viuentibus, sed hic exprimit spāliter: ergo intelligitur de aquis viuentibus. Itē apparet, quia hic dicitur, quod et iste homo lauabit carnem suam; si tamen hic acciperet per aquas lustrationis, non diceret, quod lauaret carnem suam, quia quoniam fiebat aspersio, tam super carnem, quam super vestes fiebat; & nunquam distinguebatur ablutio carnis ab ablutione vestium; hic tamen distinguitur, ergo accipitur pro lotionem in aquis viuentibus. causa huius est, quia cum aliquis tangeret lectum alicuius fluentis semine tangebatur immunditia realē, cum ibi esset macule causate ex semine defluente: ad tollendā autem immunditiam realem nunquam fiebat ablutio, quod solum proficit secundum opinionem honestatis, sed ea quæ naturaliter maculas tollit; in hoc ergo sic fieri debebat, sed ipsa ablutio in aquis lustrationis, non tollit maculas reales, sed eas quæ sunt secundum opinionem honestatis: ergo debet fieri lotio in aquis viuentibus. *Et ipse lotus aqua immundus erit usque ad vesperum.* Iste qui sic tetigisset res immundas, non solum tangebatur immunditia in seipso, sed et in vestibus suis; idcirco utrunque lauare debebat: & quodlibet in aquis viuentibus lauaret, post hæc autem manebat immunditia sua usque ad vesperum, scilicet usque ad primum solis occasum postquam incidere in immunditiam; & in hoc differt ipse qui tangebatur lectum ab eo, qui immundus erat per fluxum seminis: quoniam ille non erat immundus postquam tangebatur primū solis occasu, sed permanebat in immunditia sua usquequo cessaret ab eo illa egritudo, & deinde permanebat aliquibus diebus in ceremonijs purificationis. *Si sederit ille vbi sederat, & ipse lauabit vestimenta sua.* I. si aliquis

Res quæ sunt immundæ per contactum non possunt facere alias res immundas.

quis homo sedisset in loco, ubi sederat vir fluens semine, lauabit vestimenta sua, & intelligitur ista lotio facta in aquis uiuentibus, & non in aquis lustrationis, sicut probatur supra de illo qui tangebatur lectum hois fluentis semine. Causa huius immunditiae erat, quia locus ille, in quo sederat homo fluens semine, videbatur esse pollutus realiter per fluxum alicuius humoris sedi super illum; & tunc qui illum contingeret, et immunditiam haberet. *Et lotus aqua.* Idest est iste qui tetigerit locum viri fluentis semine, lauabit se aqua, scilicet carnem suam: nam ibi videbatur esse contracta immunditia in carnibus, & vestibus; ideo utrunque lauandum erat. *Immundus erit usque ad vesperum.* Idest ista immunditia que habebatur per talem contactum, durabat usque ad solis occasum sequentem post ipsam immunditiam contractam, & tunc homo erat mundus. *Qui tetigerit carnes eius lauabit vestimenta sua.* Hic ponitur de tactu carnis ipsius viri fluentis semine; & ista videtur esse maior immunditia quam superiores, tamen non ponitur hic maior poena, vel immunditia in ipsis; sed solum quod lauetur homo in carne, & vestibus. Causa horum patet ex superioribus, scilicet ex tali contactu causabatur immunditia realis, pro qua fiebat lotio in aquis uiuentibus. *Et ipse aqua lotus.* Idest iste qui tetigerit ista, lauabitur aqua: in hoc autem manifeste apparet quod agatur hic de lotione, quae est in aquis uiuentibus: nam alias non expressisset lotus aqua, sed diceret simpliciter lotus, vel aspersus. *Si saliuam huiusmodi homo iecerit super eum qui mundus est.* Hic agitur de contaminatione etiam pueniente ab isto viro spermatico, & est si ipse expulset super aliquem alium, nam saliuam suam immunda est: cum sit totum corpus eius immundum iudicetur propter fedum illum humorem: & quoniam ista saliuam cadebat super aliquem hominem mundum, dicitur in littera, quod efficiebatur immundus, & lauabat vestimenta sua: si autem ille homo esset immundus, super quem caderet huiusmodi saliuam, non videbatur posse effici immundus, quia iam immundus erat; ideo littera cautè dixit: si ceciderit saliuam huius super aliquem hominem mundum.

An qui erat in immunditia posset aliam incurere. *Quaestio. IIII.*

Sed adhuc sciendum est, quod poterat aliquis homo immundus esse, & contrahere rursum immunditiam; hoc tamen nunquam esset, nisi cum illa immunditia que ante contracta fuerat, esset parua. Si enim maior esset immunditia in eo, super quem caderet saliuam, utpote si esset leprosus, vel alius vir fluens semine, aut mulier menstruata, nulla immunditia causabatur ex hoc tactu, quia ista quae causari debebat, erat parua; & ea quae iam existeret, erat magna includens eam, quae nouiter includi debebat. Aliquando autem erat immunditia parua, sicut si aliquis tetigisset aliquod animal morticinum, de his quae comedi non licebat, contrahebatur ex hoc immunditia parua, scilicet esset homo immundus usque ad vesperum, nec tamen lauabantur vestes, vel caro hominis, de hoc supra 11. c. cum vero caderet super hunc saliuam hois fluentis semine, immundus efficiebatur iste, qui iam immundus erat, huius ratio est, quia per istam saliuam contrahit aliquem gradum immunditiae, quem ante non habebat, scilicet lauet vestimenta sua, & corpus suum; quod non tenebat facere in immunditia contracta per tactum animalium immundorum. Sed nunc queret aliquis, si aliquis efficeretur immundus, quia tangeret carnes spermatici, & post hoc cum esset in immunditia illa, iterum pollueretur, quia effusa fuerat super eum saliuam talis hois, vel tetigit lectum eius; an deberet obseruari terminus immunditiae prioris, ad hoc quod iste esset mundus, vel ipsa tracte immunditiae secundae, & hoc quod una immunditia extendit se ad alteram terminum

quam alia, utpote si aliquis contaminatus, quia tetigit carnem viri spermatici fuit immundus usque ad solis occasum, & tunc debebat restitui pristinae munditiae. Si autem in ipso solis occasu, in quo mundus erat, iterum tetigisset lectum, vel aliquid alterum viri spermatici, contrahebatur immunditiam. Dubium ergo erat, an deberet iste manere immundus usque ad alterum solis occasum pro secunda immunditia. Et respondendum est, quod semper debebat attendi terminus secundae immunditiae, vel cuiuscunque posterioris; & non redibat in pristinam munditiam quouique transisset iste terminus; & si contingeret, quod iterum in fine secundae immunditiae iste contaminaret, manebat immundus usque ad tertium terminum, scilicet tertium solis occasum, & si contingeret, quod aliquis in fine termini, in quo mundus erat, de nouo haberet immunditiam, maneret semper immundus, sicut si aliquis semel mundus effectus postea incurreret immunditiam, quoniam tunc manere debebat sicut immundus. *Lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua.* Idest taliter immundus ad purificationem suam lauabat vestes suas, & corpus suum, quia scilicet in utroque contracta videbatur. *Immundus erit usque ad vesperum.* Scilicet postquam lauerit vestimenta sua: nam ante solis occasum vestes lauandae erant cum immunditia haberet. *Sagina super quo sederit immundus erit.* De sagina sella, vel carilla, super quam sederet iste vir spermaticus: nam sicut locus in quo sedebat, immundus efficiebatur, ut supra dictum est; ita & sella, vel oes aliud super quo egredaret, vel alia vestimenta, aut quodcunque factum ex pano, vel pellibus, super quod sedebat: eadem enim ratio in omnibus istis erat, quod probat littera cum immediate sequitur, & quicquid sub eo fuerit, id est super quo sederit, pollutum erit usque ad vesperum, scilicet pelles, vel vestes, super quas sederet iste vir, habebatur immunditiam usque ad solis occasum primum sequentem, & fiebat in eis lotiones: nam sine lotionem in aqua, nihil mundum effici poterat eorum, quae iste vir tetigisset, quanto magis ea, super quae sedisset ipse vir spermaticus: non tamen fit hic mentio de lotionem, quia satis intelligitur ex superioribus, maxime quia ille qui portabat ista, erat immundus, ut immediate patet: ergo magis immunda erant ipsa. *Qui portauerit eorum aliquid.* Idest si portauerit sellam, vel aliqua stramenta de lino, vel pellibus, super quae sedisset vir spermaticus: nam cum ista viderent esse immunda vere, quia iudicabat cecidisse super illa fedum humorem, necesse erat, ut quicquid ille contingeret immundum efficeret. *Lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua.* Quia contrahebatur hic vera immunditia realis, necesse erat secundum regulas sanctae, ut lauarentur vestimenta, & ipsum corpus tangentis: nam cum contrahebatur immunditia, quae erat solum secundum opinionem honestatis, fiebat lotio in aquis lustrationis: si autem est immunditia secundum rem, fiebat lotio in aquis uiuentibus, & non fiebat tunc aspersio, sed ipsarum vestium defricatio, & in corpore quoque idem erat, quoniam videbatur contraxisse immunditiam; & ideo defricabatur, atque manebat ista immunditia in eo usque ad vesperum secundum consuetudinem aliarum immunditiarum. *Omnis quem tetigerit, qui talis est non lotis ante manibus.* Etiam contrahebatur immunditia, si uir spermaticus tetigisset aliquem manu sua antequam lauisset manum: cuius causa est, quia cum iste non lauit manum, ut esse immundus illo fedo humore, id est contaminabit oes, quos tangeret: cum uero manus lauerit, ab eo ablata ut esse ista immunditia saltem quantum ad partem manuum; ideo non dicitur immunditia per contactum illum. Sed ex hoc aliquis arguet, quod ille qui tetigerit carnem uiri spermatici non efficit immundus, quod supra posita est, scilicet qui tetigerit carnes eius lauabit vestimenta sua. Respondendum est, quod differt tangere carnem uiri fluentis semine, uel tangi ab illo: quoniam tangere carnem uiri spermatici est in aliqua parte

Responsio

Sagina quae sit.

Vas fictile nunquam ex piabatur, sed frangebatur.

An qui tetigerit carnem uiri spermatici sit immundus.

De uiri spermatici purificatione.

parte corporis quae immunda est; tangi autem a viro spermatico est manibus tangi; & quia istae sunt extremae corporis, maxime quia abluui possunt, & abluuntur ad contractandas alias res: tangi igitur ab his non est immundum fieri, cum lota fuerint manus: tangere autem alias partes quae magis immunditiam contrahunt, potissime quia non lauantur, est immundum fieri; & de hoc dicebatur supra, scilicet qui tetigerit carnes eius lauabit vestimenta sua. etiam ista immunditia non contrahebatur sic, quando aliquis tangeretur a viro spermatico, sicut cum tangeret; quia tangi inuoluntarium est: tangere autem spontaneum. *Lauabit vestimenta sua, & lotus aqua.* Idest cum iste tangitur a viro spermatico manibus non lotis, quia videtur ibi contrahi quaedam immunditia realis, quamquam non contractatur; & id sicut in alijs immunditijs realibus lauabatur corpus, & vestimenta, ita hic. & permanebat ista immunditia usque ad vesperum, scilicet quod primum solis occasum, nisi qui tangebant aliquam rem immundam simplici tactu, solum contrahebatur immunditiam usque ad primum solis occasum, nisi in duobus casibus, in quibus quia tactus erat magis infectiuus, fiebat maior separatio, sicut si aliquis cognouisset carnaliter mulierem tempore menstruorum, erat immundus septem diebus, ut hinc in littera, secundus casus est in eo quod tetigisset hoem mortuum, vel ossa eorum, vel sepulchrum: erat namque immundus septem diebus, ut hinc in Num. 19. c. in ceteris autem casibus immunditia quae erat per contactum, solum durabat usque ad vesperum. *Vas fictile quod tetigerit confringetur.* Idest si alius homo spermaticus tangeret uasa fictilia, siue terrea, immunda erunt, & ob hoc frangentur. In quo sciendum, quod quicunque vas fictile incurreret aliquam immunditiam, confringebatur, nec fiebat unquam eius mundificatio: & sicut erat ad immunditiam, ita ad sanctificationem. Vasa autem lignea, vel metallina mundificabatur cum polluta fuerint, quod apparet hic in littera, sicut etiam hinc in 1. c. quod cum aliquod morticinum caderet super uasa lignea erant polluta, sed mundificari debebant, cum autem essent uasa fictilia, & polluerentur per contactum morticinorum, confringebantur. Eodem modo est in sanctificatione, quia cum uasa per contactum uerum sacratum haberent aliquam mundificationem, lauabantur, sicut hinc in 5. c. de uasis aeneis, in quibus coquebantur carnes sacrificiorum: de tamen ibidem, quod si uasa fictilia essent, confringerentur, ne applicarentur postea ad usum humanum. Causa autem quare uasa fictilia semel polluta nunquam mundificantur, sed confringantur, hinc supra c. 11. ubi de hoc diximus. *Vasa autem lignea lauabuntur aqua.* Si enim uasa lignea immunditiam contraherent, non confringebantur, sicut uasa fictilia, sed lauabantur, & sic purificata erant. Idem autem intelligendum est de omnibus uasis metallinis; ideo maior ratio est in uasis metallinis: possunt enim illa melius lauari, & sordes non possunt eis inherere multum tenaciter, quia sunt corpora terrea, & non porosa: in uasis autem ligneis ex oppositione, non sunt enim corpora terrea, nec bene compacta, nisi rarissime, in quibusdam ligneis multum solidis, porosa autem semper sunt: ad mundificationem ergo horum requirebatur defricatio in aquis uiuentibus, & manebant sic immunda usque ad solis occasum, hoc autem tempore quo manerent in illa immunditia, non licebat hominibus applicare ad usum suum, quod si applicarent immundum fiebat, quod ibi ponebatur, maxime autem cum liquidum est, sicut hinc supra 11. c. cum dicitur: & omne liquens, quod bibitur de uniuerso uase immundum erit, scilicet quod vas immundum est. *Si sanatus fuerit.* Hic agitur de uiri spermatici purificatione, scilicet de quibusdam ceremonijs quae fiebant in illo, quando cessasset ille fluxus feminis. *Si sanatus fuerit.* Recte dicitur de sanato, quia cum aliquis in hac egritudine erat, nunquam poterat effici mundus, Alph. Toft. super Leuit.

nec aliquae caeremoniae factae circa ipsum uilatenus perficiebant. *Qui huiusmodi sustinet passionem.* i. qui sustinet fluxum feminis. ista passio est. i. aegritudo quaedam, sicut caeteri languores: quoniam interdum contingit hoem ista patientem mori, vel vocatur passio, quia inuoluntaria est; quia iste fluxus feminis est inuoluntarius, ille autem qui est in coitu est spontaneus; ideo non proprie vocatur fluxus feminis, sed emissio vel effusio. De hic huiusmodi. i. h. m. d. i. interponit ibi ce, quod uocat apud grammaticos eruditissimos adiectio syllabica, sic. n. uocat eam Priscianus in maiori lib. 13. & sunt multae adiectio nes similes, sed ista est multum uisitata apud antiquos scriptores est in sacra scriptura, sic hinc Deut. 32. c. cum dicitur: gnatio praua atque peruersa haec cine reddis domino. i. haec neque est interrogatio. *Nummerabit.* 7. dies post emundationem sui. Isti 7. dies enumerabantur, ut sciretur aliquis esse perfectus mundus: nam si ille qui huiusmodi sustinebat passionem, aliqua die cessaret ab ea, non ex hoc immediate mundus iudicandus erat, nec fiebat in eo caeremoniae purificationis, quoniam poterat redire illa immunditia usque ad duos vel tres dies, cum uero iste fluxus feminis cessasset per dies. 7. videbatur homo totaliter liberatus ab illa passione, & tunc conueniens erat in eo fieri purificationes, quae infra habentur. si tamen post purificationem iterum appareret immunditia ista in tali homine, redibat ad pristinum statum tanquam si nunquam fuisset purificatus. De hic, quod numerabat. 7. dies post emundationem suam. i. post cessationem fluxus istius, & non accipitur emundatio pro ipsa caeremoniali purificatione sicut alias accipitur. *Et lotus uestibus & toto corpore in aquis uiuentibus erit mundus.* i. postquam pertransierunt. 7. dies a cessatione immunditiae illius, lauabit in 6. die homo iste corpus suum & vestes. Non dicitur hic, quod raderet ista homo pilos corporis sui, sicut dicebatur praecedente. c. de leproso, quod cum mundicaretur, raderet oes pilos totius corporis. causa diuersitatis huius est, quia lepra multum persequens, & nata ex corpore non uideatur extirpari posse, est si raduntur pili & cutis. Immunditia autem uiri spermatici erat aliquid tenue ualde, quia erat humor multum fluidus, & non poterat esse nimis tenax. lauado igitur simpliciter carnem, sufficiebat ad tollendum illum humorem non rasis pilis. Dicitur. n. debere fieri hanc lotionem in aquis uiuentibus. i. in aquis fluminalibus, vel fontalibus, quae uiuentes dicuntur propter causam assignatam. sup. 13. & praecedente. c. Causa autem est, quia istae aquae sunt mundiores, & subtiliores, & salubriores propter motum, & propinquitatem ad suam originem. aquae autem quae sunt in lacubus, & stagnis, propter immobilitatem habent quandam immunditiam & grossitiam, ideo non sunt nimis mundificatiuae, sed aliquam grossitiam suam commaculant. ex hoc patet, quod omnes ablutiones, de quibus dicitur supra, sunt in aquis uiuentibus, cum hic expressum fuerit, quod fieret in aquis uiuentibus ista ablutio. & tamen eadem causa ablutionis consistit in alijs ablutionibus, sicut in hac. aquae autem lustrationis non poterant tollere istam immunditiam, quoniam potius adagebant eam, cum essent mixtae cineribus, ut haberetur Num. 19. cap. *Erit mundus.* i. iste homo spermaticus cum lauerit se septima die erit mundus a contaminatione sua, & tunc licebit eum tangi ab alijs, & quod ipse tangat alios. ante hoc autem nequaquam etiam in illis septem diebus, quibus fluxus feminis cessauerit.

An ista littera repugnet sibi ipsi. *Quaestio. V.*

Sed dicit aliquis, quod ista littera uidetur repugnare sibi ipsi, nam supra dictum est, quod iste vir spermaticus si sanatus fuerit, computat. 7. dies post emundationem suam. ergo ante hos. 7. dies mundus erat: aliam non poterant

Quare lotio fiebat in aquis uiuentibus potius quam in alijs.

Duplex in spermatico erat immunditia seu in fluxu te semine.

poterant computari septem dies post purificationem, & tamen hic dicitur, qd cum lauaretur in die septima mundus erat: ergo non videbatur ante esse mundus. Item litera inferius videtur adhuc repugnare huic: na infra dicitur, qd rogabar sacerdos pro viro spermatico, vt emundaretur a fluxu feminis: ergo videtur, qd ante diem octauum non erat mundus. Ad hoc respondendum est literam istam nullo modo repugnare sibi, sed verum est, quod per tria tempora munditia inducebatur in isto viro spermatico, & in his tribus temporibus tollebatur aliqua immunditia ab eo. Pro quo sciendum est, qd immunditia qua erat in viro spermatico, erat duplex: quaedam verè secundum rem, alia autem s'm opinionem: prima autem adhuc erat duplex, quia quedam erat stans, alia semper fluens, & nouiter adueniens. Immunditia autem fluens, & nouiter adueniens dicebatur esse immunditia, quam dicebatur habere vir spermaticus, dum pareretur fluxum feminis, quia continue adueniebat ei aliquid, s'm qd immundus esset. Huic autem immunditiae fluenti repugnabat quadam munditia, quae est per cessationem fluxus, s'q cessaret fluere semine, & ista vocatur hic emundatio in principio, cñ dicitur: enumerabit septem dies post emundationem suam, i. postq cessauerit ille fluxus feminis, qui est immunditia realis, & fluens. Alia erat immunditia realis, & stans, & ista erat quam habebat vir spermaticus in septem diebus, postq cessasset fluxus feminis, quia qd tunc non fluere semine, tñ manebat adhuc ille sedus humor concretus corpori eius, & sic erat vera immunditia realis, propter quod si quis tergisset eum in his septem diebus immundus erat, ab hac autem immunditia mundificabatur cū lauaretur corpus suum, & vestes in die septima, & de hoc dicitur hic: Loris vestibus, & toto corpore mundus erit, s'ab immunditia reali, quae permanebat in isto. Scda est immunditia s'm opinionem honestatis, & ista est scdm quam aliquis dicitur esse immundus, et si non habeat aliquam veram maculam, tñ reputatur adhuc immundus, donec fiant in eo omnes ceremonie ordinatae ad alicuius purificationem, & isto modo in die septima non efficiebatur iste vir spermaticus mundus, qd adhuc restabat aliqua ceremonie, qd fieri deberet in die octaua, & tunc et dicebatur purificari, quia complebantur in eo oes ritus purificationis statuta. Pater igitur quo vir spermaticus multipliciter haberet immunditiam, & multipliciter in eo immunditia causaretur. Die autem octauo, Computatur iste dies octauus incipiendo ab illo, in quo cessauit fluxus sanguinis exclusiue, & erat iste vltimus dies purificationis. Sumet duos turtures. Isti duo affimebantur pro sacrificio in solennitatem purificationis, Aut duos pullos columbarum: Ad idem pertinent: nam de auibus istae sole offeriebantur, & non referebat magis offerre vnā, quam alteram: non offeriebatur autem hic animalia quadrupedia, sicut in purificatione leprosi, causa huius est, quia illa erat purificatio maioris immunditiae, ideo deberet fieri cum maioribus sacrificijs, & solennitate: hic autem quaecunq sacrificiū sufficiebat, & positum est minimum, quod est in turturibus, & columbis. Et veniet in conspectu Domini ad ostium Sanctuarij. Scilicet vir spermaticus in die octauo purificationis suae accipiet par turturum, vel duos pullos columbarum, & veniet ad Sanctuarium vsque ad ostium tabernaculi, & ibi dicebatur esse coram Dño, qd Deus accipiebat tanquam existens in tabernaculo, & qui erat in ostio tabernaculi dicebatur esse coram Dño. Veniebat autem vir iste ad locum illum, vt ibi coram Dño praesentaret sacrificia sua. Item veniebat ad locum illum, quia sacrificia qd ipse offerebat, apud locum illum erant facienda, s' sup altare holocaustorum, qd erat ad ostium tabernaculi in latere aquilonari, vt h' supra prox. c. Dabitque eos sacerdoti. Scilicet istos duos turtures, & hoc quia laicus

non poterat facere ceremonias sacrificiorum, vt habetur Num. 4. cap. & 3. & 18. & si attendatur facere moreretur, sicut de rege Azaria, qd alias dicitur Ozias: iste enim cum vellet thurificare coram Domino percussus est lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem, vt habetur 4. Reg. 1. ca. Qui faciet vnum pro peccato. Id est iste sacerdos offeret vnum turturum pro peccato. Accipitur hic facere, i. disponere, vel perficere, quia proprie non potest accipi, & isto modo dicitur aliquis facere capillos, qm eos ornat, vel radit, & dicitur facere cibos, quando eos disponit: hoc enim modo accipit Virg. in Bucol. Eclo. 3. quae incipit.

Dic mihi Dameta cuium pecus, an Melibei? cum ait, Phillida mitte mihi meus est natalis iolas.

Cum faciam vitulam pro frugibus ipse venito.

Accipit autem ibi facere vitulam, id est coquere, vel disponere eam ad cibum, & sic dicitur sacerdos facere vnum turturum pro peccato, id est offerre eum, vel immolare. Considerandum autem est, qd hic ponuntur duo sacrificia, holocaustum, & pro peccato: prius tamē iubet fieri sacrificium pro peccato, causa huius est, quia sacrificium holocausti est in laudem Dei, sacrificium autem pro peccato est ad remissionem peccatorum. Deus autem non acceptat orationes eorum, vel laudes, qui sunt in peccato: de orationibus habetur Ioan. 9. cap. vbi dicitur: scimus qm peccatores non exaudit Deus: de laudibus habetur in Eccle. cum dicitur: non est speciosa laus in ore peccatoris, & Psalm. 49. dicitur: peccatori autem dixit: quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? vt ergo sit conueniens laus nostra ad Deum in sacrificijs holocaustorum, conueniens est, vt prius sacrificium pro peccato immolentur. Fortè autem aliquis obijciat hoc verum esse, cum aliquis est in peccato aliquo speciali, sed cum nescit se esse in aliquo peccato speciali, & tñ est in aliquo quaecunq illud sit, non oportet prius pro peccato offerri, quā in holocaustum. Respondendum est, qd quocunq se habeat, conueniens valde est, vt primo pro peccato oratio aut sacrificium fiat, qd in laudem Dei, nam homo nunq est totaliter mundus a peccato, vel saltem nunq debet existimare se esse totaliter mundum, ideo vt conuenientius fiat laus nostra ad Deum, prius preces fundenda sunt, vt nostra remittantur delicta: & sic conuenienter ordinatum est hic, & vt communiter vbiq dicitur iubetur alicui, qd offerat sacrificium pro peccato, & holocaustum, vel victimas pacificas, prius iubetur de sacrificio pro peccato.

Quod peccatum erat hoc, pro quo mundatus a fluxu sanguinis offerre iubebatur. Quest. V I.

Scd quæret aliquis, qd peccatum erat istud, pro quo iubebatur offerre iste mundatus a fluxu sanguinis. Et respondetur, qd non oportet nec pot poni aliqd speciale peccatum: na & si in quibusdam aliqd peccatū esset, & assignari posset, pro quo offerre deberent, non tñ contingit hoc in oibus, qui mundantur a fluxu feminis: id dicendum est, qd hic accipit peccatū non determinate, s'q debeat iste qui emundat, offerre pro peccato: non tñ specialiter dicitur pro aliquo, sed qd peccauit qualitercunq illud fuerit, & hoc verum est, quia non erat aliq hō, qui isto modo non peccasset, & sic in solennitate purificationis suae offerebat victimam pro peccato, offerebat et post hoc holocausti, & in his duobus consumabatur ritus purificationis, atque seruabatur hic eedē ceremonie quae in alijs holocaustis, & sacrificijs pro peccato, de holocaustis h' supra 1. ca. de sacrificijs autem pro peccato h' supra 6. cap. Rogabitque pro eo coram Domino, scilicet sacerdos rogabit pro isto q obtulit sacrificia coram Dño, i. coram ostio tabernaculi, vel coram altari

Laici et cleri a ministerio.

De fluxu feminis ipoganeo.

tari holocaustorum, in quo sunt haec sacrificia. Erat enim in hoc generale, vt quocunq aliquis faceret sacrificiū pro aliquo, oraret pro illo. Vt emendetur a fluxu feminis sui. Ex hoc aliquis arguet, qd iste vir fluens semine in octaua die adhuc non erat mundatus a fluxu feminis, quia hic rogatur pro eo, vt mundetur ab illo fluxu. Respondendum est, qd non potest hoc stare: na si non esset mundatus a fluxu feminis iste vir, non posset introire in Sanctuarium: & tamen hic iubetur ei, quod in octaua die offerat sacrificium coram Domino, i. coram ostio tabernaculi, si tñ esset immundus non posset illuc accedere. ergo dicendum est, qd iā cessauerat fluxus sanguinis, dicitur tamē hic, qd orabit, vt mandetur a fluxu feminis, id est orabit ne ista egritudo, quae est fluxus feminis, vltius eueniat illi viro, sed sit mundus ab ea. Alio modo accipi potest, vt teneatur ibi, vt non tanquā expressiuum causae finalis, sed tanquā dicens consequentiam, vel concomitantiam, orabit, vt emundetur a fluxu feminis sui, i. & emundabitur a fluxu sui feminis, & hoc non quidem, qd ad istam orationem concomitaretur sanatio a fluxu feminis, sed dicebatur emundari a fluxu feminis, i. qd orabat sacerdos complebatur ceremonie, quae erant pro emundatione a fluxu feminis. Vir de quo egreditur. In superioribus dicitur fuit de illo, qui patiebatur fluxum feminis inuoluntarium, hic agitur de immunditia, quae est per fluxum spontaneū, & hoc est in coitu: nam aliae effusiones feminis inuoluntariae sunt: coitus autem voluntarius. Est autem praeter istas effusiones feminis, quaedam alia, quae etiam est voluntaria, nec tamen comprehenditur in superioribus, & ista est quae fit per pollutionem nocturnam. De qua dicitur de coitu, qd reducitur ad istam, quae est effusio feminis per coitum: nam sicut ista non est continua, ita nec illa quae est in pollutione nocturna: illa vero quae est per egritudinem continua est, sicut supra dicitur dicendum est, qd eedem ceremonie fieri deberent in illo, qui polluebatur semine nocturno, sicut in eo, qui per coitum pollueretur, quamquā erat aliqua differentia, quia ille q polluebatur semine nocturno, egrediebatur extra castra, & ille qui per coitum non egrediebatur, sed solum lauabat carnem suam. de hoc h' Deut. 23. c. cum dicitur: si fuerit inter vos homo, qui nocturno sit pollutus somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperam lauetur aqua, & post solis occalum reuertetur in castra. Vir de quo egreditur semen coitus. Id est vir qui pollutus est per effusionem feminis in coitu. Non fit enim hic aliqua differentia, an iste q pollutur per coitum, pollutur cum vxore, vel cum aliqua alia, nam quamquā cum vxore non esset peccatum, & cum qualibet alia esset, tamen in hoc non differerebat, quia ita erat prohibitum, qui pollutus esset cum vxore, ab ingressu Sanctuarij, sicut ille, qui cum aliqua adultera. Fortè autem aliquis existimabit hoc esse iniustum, quia in actu matrimoniali peccatum non est, & in coitu cum adultera est peccatum. non deberet ergo dari eadem pena pro vtroque, immo nulla pro accessu ad vxorem. Ad hoc respondet Nico. qd quamquā in actu matrimoniali non sit peccatū morale, tamen ibi est quaedam deordinata concupiscentia, secundum quam causatur feditas, ideo etiam isti immundi sunt. Sed non videtur fieri ex hoc. nam et si nulla concupiscentia, vel delectatio in actu illo esset, prohiberet coeius ab accessu rerum sacrarum. quod apparet in illo, qui pollutur somnio nocturno: nam interdū iste sine aliquo sensu delectationis pollutur, vt si teneat graui somno: & tñ si aliquis pollutur in somnio nocturno, qualitercunq pollut, tota die sequenti, debet esse extra castra, vt h' Deut. 23. c. Itē patet hoc in alijs, in quibus non est aliqua deordinatio voluntatis, nec concupiscentia, tñ est ibi immunditia, & separatio a rebus sacris, Alph. Tost. super Leuit.

sicut si aliquis tetigerit cadaver alicuius ad sepeliendum, erat immundus per septem dies, vt h' Num. 19. & tñ non erat ibi aliqua deordinatio voluntatis, nec culpa, immo magnum meritum, & qui ista faciebatur multū laudabantur, sicut patet de Tob. qui multum laudat in lib. suo, eo qd cadavera sepeliret. non igitur oportet assignari aliquā causam feditatis, vel deordinationis ad hoc, qd causetur immunditia, de qua agitur hic. Sed dicendum est, qd immunditia, s'm quā in veteri testamento vetabatur ab ingressu Sanctuarij, erat quaedam irregularitas corporalis, nullo modo pertinens ad animā, ideo si directè pertinuisset ad animam, nunq potuisset expiari per istas ceremonias corporales: & quia ista irregularitas corporalis ita cōtingit in actibus licitis, & honestis, sicut in illicitis, ideo non solum erit immunditia in actibus, in quibus est peccatum, sed etiā in illis qui sunt actus honesti: & sic cōtinget immunditia ista in coitu matrimoniali, sicut in adulterino, quia non ponitur ista immunditia esse, quia peccatum sit in opere, sed quia est ibi quaedam pollutio corporalis in effusione feminis, & quia ista non solū est in actu adulterino, sed etiam in actu matrimoniali, ideo quia in vtroque eadem immunditia est, prohibitio ab accessu ad Sanctuarium erit. Lauabit aqua omne corpus suum. Id est si vir coiret cum vxore per noctem, debebat lauare in auro totum corpus suum aqua.

Quando per accessum ad vxorem tenebatur lauare corpus suum, et quoties, et ad quid. Quest. VII.

Nec tamen intelligitur, qd quocunq coiret lauaret corpus suum, & si iterum coiret iterum lauaret, sed etiam si multoties idem fieret, sufficiebat vnica lotio in fine. Etiam non est intelligendum, qd quocunq vir accederet ad vxorem suam, vel ad aliquam aliam, teneret lauare corpus suum, sed videtur qd hoc fit solum, si vellet introire in Sanctuarium. nam omnes istae immunditiae, qd sunt per contactum, dabantur per respectum ad accessum ad res sacras: oportebat, vt lauaret, & immundus esset vsque ad vesperam, & sequenti die posset introire in Sanctuarium. fieret igitur, vt si aliquis nollet per duos, vel tres menses introire in Sanctuarium, qd non teneretur lauare corpus suum toto illo tempore. Hoc etiam apparet in Hebraeis modernis, qui qm non habent nunc Sanctuariū per respectum cuius datur ista immunditia, et si accedant ad vxores suas non lauunt corpora sua. His autem existentibus cogebant Iudei tribus vicibus per annū lauare corpora sua, vel saltem in his tribus diebus non accedere ad vxores suas; & hoc quia ter in anno ascendere deberet oīs masculus de genere Hebræorum ad Sanctuarium, vt h' Exo. 23. & 24. ca. haec enim est quorundam positio. Sed non potest hoc stare, qm ratio, in qua fundatur ista positio non subsistit, s'q ista immunditia erat respectu Sanctuarij; & ideo si nollet introire in Sanctuariū, non obseruarent illam, nec curarent mundari. hoc. n. falsum est, qd tñ eodem modo illi, qui tangeret morticina hominum, vel aliorum animalium, si nollet introire in Sanctuarium, non oportet, quod mundarentur ab ista immunditia, quam dixerunt in radu illo. sed falsum est, quia si aliquis tangeret mortuum, debebat in die tertio & septimo aspergi aqua lustrationis, & erat in diebus illis immundus. Dicitur tamen qd si in die tertio d' aspergeretur aqua lustrationis, non poterat postea mundari, vt habetur Num. 19. cap. ergo videtur, qd cogeret iste ad faciendum ceremonias purificationis inmediate, vt pollutus fuisset contingendo mortuum.

Item peccatum erat cum aliquis polluebatur, & non purificabat se immediate: sed omnes coguntur ad non

Immunditia s'm qd i veteri testamento ab ingressu Sanctuarij vetabatur homines.

non peccare, cum lex vetet omne peccatum: ergo te-
nebantur qui immundi erant, immediate se purificare:
an: pater: quia supra 5. c. dicitur, qd cum aliquis tetigif-
set rem morticinā, aut reptile, vel aliquid alterū cuius
tactus immundus est, & oblitus fuerit immunditię suę,
si non purificans se offerret sacrificiū pro delicto: ergo
videtur qd deliquit; quia nō purificauit se immediate,
vt immunditiā incurrit: & si per obliuionē hoc agens
delinquit, quanto magis delinqueret, aut verē pecca-
ret, cum sciens immunditiā suā purificari nollet.
sed ista contaminatio quę erat in coitu indigebat pu-
rificatione, quę hic ponitur. ergo videtur, quod imme-
diate teneretur se purgare ille, qui immundus erat.
Itē pater hoc de illo, qui pollutus est in somno noctur-
no, quia ille debebat egredi castra illa die, & lauare to-
tum corpus suum aqua, & non reuertebatur, vsque ad
solis occasum. Manifestū est ergo, qd iste inuitus hoc
faciebat: nam aliās non compelleretur iste, vt eadem
die hoc faceret, sed poterat facere quādo vellet introi-
re in Sanctuarium. & sic contingeret, qd aliquis pollue-
retur multotiens somno nocturno, & qd non obserua-
ret illam purificationem, quod falsum apparet ex lite-
ra. Item satis apparet hic de illo, qui effundit semen
coitus: nam dicitur, qd debeat lauare corpus suū aqua.
Si autem non compelleretur immediate obseruare
istam purificationem, non videbatur rationabiliter eā
debere seruare, vt si aliquis nunc effuso semine in coi-
tu, noller vsque ad tres menses introire in Sanctuariū,
& toto isto tempore non purgaret se: deinde post tres
menses vellet purificare corpus suum aqua, nihil vide-
batur pertinere hoc ad pollutionem in coitu, quę fue-
rat ante per tres menses. Dicendum ergo est, qd ista
obseruatio de viris emittentibus semen coitus obliga-
bat ad immediate, scilicet, vt in eadem die, in qua aliq-
s taliter fuisset pollutus, lauaret corpus suum aqua: nec
enim erat hoc difficile, quoniam non compellebatur
isti viri ad aliquid alterum, nisi ad lauandum corpus
suum in aqua; & hoc quamquā quotidie fieret, vel sal-
tem multotiens, graue nullum erat. Si tamen posita
fuisset talis lex de emittentibus semen coitus, sicut de
pollutis somno nocturno, scilicet, quod debeant egre-
di extra castra, & ibi manerent tota die, esset difficile:
quoniam plurimi eorum, qui erant in castris, compelle-
rentur semper esse extra castra. Sed circa id, qd supra
dictum est qualiter Iudæi tenebantur vitare immūdi-
tias: sciendum, qd quedam erant immunditię solum,
& non peccata, vt tangere morticinā, & reptilia, & vi-
rum fluentē semine, & leprosum, & contingere mor-
tuum, & res pertinentes ad mortuum, & menstrua pa-
ti, & leprā, & fluere sanguine, vel semine, & huiusmo-
di. Alię autem erant immunditię, & peccata, vt man-
ducare carnes immundas vetitas a Deo supra 11. &
Deute, 14. cap. & manducare animal captum a bestia,
vel pręgustatum Exo. 22. vel manducare sanguinem,
vel adipem, & coire cum muliere menstruata. De pri-
mis horum apparet, qd sint immunditię, quia solum
reddebant hominem immundum. secunda autē ma-
iorem grauitatem faciebant. Et differunt hæc primo,
quia immunditię non sunt veritæ, sed solū significatę,
vel offensæ: non enim dicitur, qd nemo polluat, sed
dicitur, qd qui tetigerit talia, vel talia erit immundus.
Si autem prohibitio circa hæc esset, diceretur: nemo
polluatur, vel nemo tangat talia, aut talia. sed ostendit
solum ea quę sunt, in quibus homo polluitur, & qua-
liter mundandus est; sed circa secūda est expressa pro-
hibitio; nam dicitur, qd nemo comedat carnes talium,
aut talium animalium, scilicet nō comedetis carnem
quę a bestiis pręgustata fuerit Exo. 22. & sanguinem,
& adipem non comedetis supra 3. & 7. cap. Item appa-
ret ista differentia, quia aliquando immunditiā transi-

Doct. opi.

De differētia immūdi-
tiarū, q̄
solū erant
immūdi-
tias, & ca-
rū, q̄ simul
erant im-
munditię,
& peccata

bat in peccatum, quantum ad aliquas psonas, & quan-
tum ad alias non, sicut immunditiā super mortuos: om-
nibus enim hominibus erat immunditiā tangere mor-
tuos: & tamen quibusdam vetabatur illos tãgere, alijs
autem non, quia sacerdotibus erat vetitum pollui in
mortuis, nisi in sex personis j. 21. c. & summo sacerdo-
ti erat vetitum quantum ad omnes, quia nullum mor-
tuum tangere debebat, neque lagere eo. c. & sic tãge-
re mortuos nō sacerdotibus erat immunditiā, sed nō
erat peccatum, quia non erat vetitum. In sacerdotibus
autem erat immunditiā, & peccatū, quia erat in eis ve-
ritum. Secundo differunt, quia immunditiā non solum
non est peccatum, sed etiam est aliquando meri-
toria, immo & aliquando si non contrahatur, peccatū
incurritur: sed peccatum nunquā est licitū; ideo dif-
ferunt immunditiā primo, & secundo mō: patet hoc,
quia sepelire mortuos facit immunditiā, & tamē erat
vnum de operibus misericordię, & valde pro hoc lau-
datur Tobī. & scriptura Sacra laudat valde viros Iabes
Galaad, quia sepelierunt corpus Saulis, & filiorū eius
tollentes de muro Bethsan 1. Reg. cap. 31. & hoc non
poterant facere sine immunditiā, quę contrahitur su-
per mortuo. etiā patet, quia tenetur homo ad sepeli-
endum patrem, & matrē, & si contemneret sepelire, quia
in hoc polluebatur, peccabat mortaliter: & tamen cō-
trahere immunditiā secundo modo quę erat pecca-
tum, nunquā homo tenebatur. & non solum nunquā
erat bonum, sed etiam potius deberet homo vitā per-
dere, quā contrahere aliquam talem, sicut Iudæi re-
ligiosi potius sustinerent mortem, q̄ comederent car-
nes porcinas, aut sanguinem, aut adipem, vel h mōi, si-
cut vna mater cū septē beatis filijs suis Machabejs su-
stinuerunt mortem atrocissimā, ne manducaret car-
nes porcinas: & idem sustinuit Eleazarus scriba vir ho-
norabilis lib. 2. Mach. c. 6. & 7. & valde abominabile Iu-
dæis erat hæc manducare, sicut patet Act. 10. c. q̄ Pe-
trus vidit de celo vas pēdere, & venire vsque ad ipsū
plenum quadrupedibus, reptilibus, & serpentibus,
& dixit vox de celo ad Petrum. occide, & manduca. &
Petrus ait: absit Domine, qm̄ cōe, & immundum nū-
quā intrauit in os meum. Tertio differunt, quia q̄here
immunditiā iubebat Deus, sed incurrere in peccatū
nunquā iussit, sed semper vetuit: & patet, quia præter hoc
qd q̄here immunditiā nō erat vetitum, adhuc Deus
illā interdum expresse mandabat incurri, sicut fuit in
morte Nadab, & Abiu, quia iussit Moyſes ex parte Dei,
qd Misael, & Elisapham, & tota domus Israel sepelirēt,
& plangerent Nadab, & Abiu, & polluerentur in eis s.
10. c. & ibi vetuit Aaron, & filijs eius, qd non tangerent
eos, quia peccarent: & sic totus pupulus polluebat tã-
gendo, & plangendo illos, sed Deus illud iussit, quia
erat solū immunditiā, & non peccatum, cum nunquā illis
esset vetitum. de Aaron autē filijsq; eius iussit non tan-
gere, quia peccatum erat, cū esset illis vetitum. Quarto
differunt, quia immunditiā, q̄ solum sunt immunditię
aliquę sunt ex necessitate hoibus, nihil agētibus, sed po-
tius patientibus, vt habere lepram, & fluxum, seminis,
& sanguinis, & cadere aliquem mortuum corā hoīe,
qd faciebat viuente immundum Nume. 6. c. vel tan-
gi à fluente semine, et si tangatur violenter, vt patet s.
in litera: aliqui autē volūtarie fit, sicut in coitu pollui, &
in plangendo mortuum, & tangendo morticinā, sed
peccata quę erant simul immunditię, causabatur solū
voluntarie, vt comedere carnes immundas vetitas, &
comedere sanguinē, & adipem, & coire cū menstruata.
ideo iuxta prima rōnabile erat nō esse peccatū, sicut
semper cū essent inuolūtaria: circa scđa autē poterat sem-
per esse peccatū. Quinto, quia circa immunditiās non im-
ponebatur aliqua pēna, sed solū significabat id, in quo
erat immunditiā, & monstrabat modus purificationis.

Comede-
re porci-
nas carnes
est valde
abomina-
bile Iudęis

Circa

Circa alia quę erant simul peccata, & immunditię, po-
nebantur pœnæ simul cum prohibitione, vt circa com-
medentes sanguinē, & adipem ponebatur pēna mor-
tis s. 3. & 7. & infra 17. cap. & in sacerdotibus, qui pol-
luerēt super mortuo, cum esset eis interdictum, po-
nebatur pœna mortis, non solum super eos, sed etiam
periculum super populum s. 10. c. & si quis coiret cum
menstruata, per quod polluebatur, occidendus erat j.
20. cap. & ratio est, quia pœna non ponitur, nisi p pecca-
to: & quia ea quę sunt immunditię secundo modo
sunt etiam peccata, ponitur pœna circa illa, immundi-
tię autem solę non sunt peccatum, ideo non ponit lex
pœnam pro eis. Sed est considerandum, quia in lege
non est mandatum, qd quis vitet, aut caueat immundi-
tias, ideo incurrere in eas non erat peccatū: est tamen
in lege mandatum, qd qui pollutus fuerit, emundetur,
& ponitur ritus purificationis, & tempus a lege, ideo
qui contempserit sic purificari, peccat, quia q̄ manda-
tum agit: & rursus est mandatū, qd nemo immundus
accedat ad Sanctuarium, & qd si accesserit denunciatur
ei, qd morietur j. in litera, & ita sitis immundus existēs
accederet ad Sanctuarium, poterat dupliciter peccare.
Primo, quia non se purificauerat de immunditiā iuxta
mandatum legis. Secundo, quia immundus existens
q̄ alterum mandatum intrauit in Sanctuarium, vel sal-
tem peccabat semper p̄tra istud secūdum, quia aliquis
fortē vellet intrare in Sanctuarium antequā adueniret
tempus, in quo s̄m legem posset purificari: & id quom-
modocunq; immundus scienter accederet ad sacra,
peccabat, & puniendus erat. Considerandum et̄ vlte-
rius, qd ea quę erant solum immunditię, at tendebatur
r̄m respectu Sanctuarij, vel aliquid honestatis persona-
rum, quę etiam redundabat in illam munditiā, quā
habere debebant accedentes ad res sacras. Immundi-
tiā autem quę erat peccatum, non attendebatur res-
pectu Sanctuarij solum, sed principaliter respectu p̄sonę,
quam reddebat malam, & pollutam: patet hoc, quia pol-
lui cognoscendo vxorem, vel tangendo mortuos, aut
morticinā non faciebat malos tangentes; & ideo non
vocaerentur immundi, neque iudicaretur eis aliqua pu-
rificatio, nisi respectu Sanctuarij, qd tãtę venerationis,
& sanctitatis reputabatur, vt nō solum mali non debe-
rent intrare in illud, sed etiam habentes istas corpora-
les immunditias paruas ad illud nō accederent: secus
autem de immunditiā, in qua erat peccatum, quia illa
magis attendebatur ad personam, q̄ ad Sanctuarium,
quia erat ibi iniquitas quædam, quę reddebat personā
malam, & reddebat eam dignam pœna pro illo. Ex
prædictis autem apparet quarum immunditiarū leges
Iudæi nunc obseruāt, & tenentur obseruare, & quarū
leges non obseruant: nam immunditias primo modo
dictas, quę solū sunt immunditię, & non peccata, nō
cauent nunc Iudęi, neque tenent ad obseruantia legū
illarū, sed immunditias secundo modo vitāt. Et rō est,
quia primę solū erāt respectu Sanctuarij, & ideo obli-
gabant in terra, in qua erat Sanctuarium, s. cum essent
in terra Chanaan, vbi Sanctuarium habebant, ad quod
accedere poterant, & licet nollent accedere nisi ter in
anno, quia tñ lex obligabat in regione illa, & lex iube-
bat statim purificari secūdū determinatos ritus, oportebat
sic fieri: hic autem non est Sanctuarium, & sunt Iu-
dæi extra terram habitationis suę, in qua solū illę leges
habebant vigorem; ideo non obligantur ad cauendū
has immunditias, & si inciderent in illas non tenentur
purificari, cum non viderentur immundi: & ita de sa-
cto Iudæi nullam immunditiarū harum cauent: nam de
maximis immunditijs erat tãgere mortuos: sed nūc
Iudæi non reputant se pollutos tangendo illos: qd pa-
ret. nam si immundi essent purificarent se, & tñ nun-
quā se purificāt, quia illa purificatio erat cū cineribus

Immūdi-
tias sine
p̄ctis accē-
debantur
respectu
Sanctuarij.

Quas im-
munditias
tenent nūc
cauent Iu-
dęi de illis
quę erant
in lege, &
quas nō, &
an teneant
nūc ad
aliquā pu-
rificatio-
nem.

Alph. Toſt. super Leuit.

vitulę rufe commixtis aqua aspergendo tertio, & se-
ptimo die. Num. 19. ca. sed nunc nō immolatur vitula
rufa, neq; aspergunt cineres. Et qui pollunt somno
nocturno, non iudicant nūc immundi, quia aliās fie-
ret in eis quod iussit lex. s. q̄ exirent extra castra. i. oppi-
da habitacionis, & manerēt ibi vsq; ad solis occasum,
& tunc lauarent aqua Deut. ca. 24. Sed hoc nō fit nūc
apud Iudæos, ideo neq; est immunditiā, neq; purifica-
tio. Sic et̄ lepra non iudicat nunc macula quantum
ad hñtes, neq; quantum ad tangentes, quia tunc circa su-
spectos de lepra fierent obseruationes, quę hñt s. 13.
c. includendo hoies illos; & aspiciendo colorem car-
nis, & nihil fit. & circa vere leproſos fierent obserua-
tionē, quę hñt eodem cap. s. q̄ sint extra castra, & habeāt
capita nuda, & vestimenta aperta ab anteriori; & os
veste p̄tectum. & si quis curetur a lepra, non sunt ne-
que fieri p̄nt purificationes circa illum iussę a lege, quā
illę p̄sistunt in quibusdam sacrificijs. s. 14. ca. & illa nō
p̄nt fieri ī terra ista, neq; in aliqua extra terrā Chanaā.
& ista est causā p̄cipua, quare leges illę non solū nō
obligabant Iudęos in terra ista, immo non p̄nt obser-
uari et̄ si Iudæi vellent. vnde si aliqui fugiunt leproſos
tangere, vel ponunt eos extra loca, non faciunt hoc
quasi q̄hatur inde specialis immunditiā, & sint ad hoc
obligati ex lege, sed quia est morbus contagiosus po-
tens naturaliter inficere. & ita nos qui nunquam obli-
gati sumus ad legem Moyſi, sed potius illam seruare
iudicamus peccatum, ponimus leproſos extra oppi-
da, ne sanos contagione inficiant, & ista est consuetu-
do gñalis oīum gentium extra de coniug. lepro. ca. 1.
Et similiter erat de immunditiā fluentium semine, &
mulierum fluentium sanguine, & mēstruatarū, & pa-
rientionis, & tangentium prædictas, quia non reputantur
immunditię prædictę. vnde apud Iudæos mulieres
menstruatę non separant nunc per septem dies, sicut
vult lex supra 12. & infra in litera. & illę quę fluūt san-
guine extra tpa menstruatorum, non ponunt extra ca-
stra, sicut iubetur Num. 5. neque et̄ separant fluentes
semine eodem cap. non ergo reputant isti immundi:
et̄ patet, quia si immundi reputarentur, fierent circa
eos cæremonię purificationis; sed non sunt; neque
fieri possunt, quia omnia hæc exigunt quædam sacri-
ficia. De pariente patet s. 12. ca. De fluentibus sangui-
ne, & semine, & menstruatę patet hic in litera. Sed sa-
crificia non poterant fieri nisi in loco. Sanctuarij j. 17.
& Deut. 12. cap. ideo non possunt fieri hic purificatio-
nes. Similiter qui tangunt morticinā, & alia immūda
inter Iudęos non reputant immundi, quia tunc neces-
se erat, qd purificarent. i. lauarent aqua s. 11. c. & tñ non
lauant. & sic et̄ est in coeūtibus cum vxoribus suis vel
alijs, quia non iudicant nūc polluti, sicut lex iudicabat
eos, vt patet hic in litera, quia aſs lauarent qñ tangerēt
sic vxores, & ipſę vxores lauarent; & tñ non faciūt. Et
si dicat, qd interdū femina Iudæorū se lauant, aut viri
ipsi. Dicēdū, qd non faciunt hoc quasi se immundos
putēt legaliter, & ideo lauent; quia si purificarent ab
vna immunditiā purificarent ab oībus, cū lex nō possit
pro parte obligare, & pro parte non. sed vel aut tota
obligat, aut tota obligare cessat: sicut dixit Apost. ad
Gal. 5. c. ego Paulus testificor oī hoī circuncidenti se,
qd debitor sit vniuersę legis faciendę. & tñ non purifi-
cāt se Iudæi circa oēs immūditias, vt ostēsum est. id nō
se purificāt circa aliquā. sed si interdū lauant corpora
sua, non faciunt hoc ad tollendū immunditiā legalē,
sed naturalē, & potissime faciūt hoc semine, quibus
plures immunditię naturaliter accidūt, vt in mēstruis,
& alijs passionibus. Sic et̄ nos, qui non sumus obligati
legi Moyſi, neq; reputamus aliquā esse immunditiā lega-
lē, frequētamus balnea, in quibus lauamur ad abster-
gendū naturales immunditias concretas carni.

T 4 Iudæi

Iudæi tamē in terra Chanaan vbi leges ista obligabant, & iudicabant se pollutos, frequentabant purificationes: & quia multe immunditiæ erant, quas sæpe incurrebant, sicut illæ quæ sunt ex concubitu; & turpe videbat, & satis difficile, quotidie pro illis purificationibus ire extra domū ad fluuios, ad lauandum tota corpora in aquis, soliti erāt singuli Iudæi intra domos suas habere vasa magna plena aqua, in quibus lauare possent tota corpora sua, qui immundi erant. Sicut patet Ioan. 2. ca. cum dicitur de miraculo facto a Dño vertendo aquā in vinū in Chana Galilee, quia fuerit impletæ sex hydriæ aqua, quæ in vinū verfa est, & dicitur: Erant autem sex hydriæ positæ secundum purificationem Iudeorum capientes singulæ metretas binas, vel ternas, id est iosebant esse plene aqua ad lauanda corpora scdm consuetudinem purificationis Iudæorum; & sicut in domo illa erāt, ita in alijs essent vel hydriæ, vel alia vasa ad similitudinem purificationis, cum dicat hoc esse scdm consuetudinem purificationis, vel scdm purificationem Iudæorum, quasi esset consuetudo generalis Iudæorum habere talia vasa ad purificationem. Nunc autē Iudæi nihil tale habent, neque faciunt. Secundæ immunditiæ sunt, quæ simul sunt peccatum, sicut manducare carnes immundas, & sanguinem, & adipem, & accedere ad menstruatam: hæc enim peccata erant cum vetita essent, & ideo nunc Iudæi seruati hæc, quia putant se esse obligatos. nam ista non respiciunt Sanctuariū, sed personas, & verum est, quod et si Iudæi non essent in terra Chanaan, obligarentur ad seruandum hæc, si lex non cessasset, sed cessauit post mortem Christi, ideo ad nihil horum obligantur: & tamen quando translati sunt in Babylonē, & essent extra terrā Channan obligabantur ad seruandum legem de cibis vetitis, & sic Daniel, & socij sui fecerunt, quia noluerunt manducare de cibis mensæ regis, sed legumina, vt patet Dan. 1. cap. Ex hoc apparet, quod dicebatur supra, quod Israelitæ non tenebantur ad legem purificationum, & immunditiarum, nisi quando erant in terra Chanaan, vel in deserto habentes secum Sanctuariū, quia cauere debebant immunditias, ne immundi existentes intrarent in Sanctuariū, & morerentur, sed manentes extra prædicta loca non habebant Sanctuariū, neque habere poterant, etiam si ipsi illud fabricare vellent; ideo non poterant polluere Sanctuariū, & ideo non oportebat cauere istas immunditias. Vnde etiam si nunc maneret obligatio legis Moysi, non obligarentur Iudæi cauere immunditias; aut si in illas inciderent, purificari, quia Sanctuariū non habent hic, nec habere possunt, cum non sit ista terra promissionis, in qua solum ponendū erat Sanctuariū Deute. 12. cap. *Lauabit aqua omne corpus suum.* Id est lauabit omnes partes corporis sui a capite vsque ad pedes. Et accipitur ibi omne quod est distributum pro partibus subiectiuis improprie, cum debet accipi totum, quod est distributum pro partibus integralibus. Causa autem huius lotionis per totum est, quia in coitu contrahitur vera immunditia realis in corpore: debet ergo ista per totius corporis abluitionem abstergi, & fiebat in aqua viuenti: nam aquæ lustrationis non erant ad lauandum totum corpus defricandum, quia magis sic contaminaretur, cum ibi essent cineres commixti, sed solum ad aspergendum super homines, & vestes: hic tamen totum corpus lauabatur. *Et immundus erit vsque ad vesperum.* Id est non durabit ista immunditia, nisi vsque ad solis occasum sequentem, & in toto isto tempore non poterat accedere ad Sanctuariū, non tamen prohibebatur ab alijs communicationibus humanis. *Vestem, & pellem quam habuerit lauabit aqua.* Hic ponitur de vestibus: & dicitur, quod si aliquis, quando effunderet semen coitus, haberet aliquam vestem, deberet lauare illam in aqua, et

Quare vir accedens ad feminā lauabat aqua totum corpus suum.

si illa pellis esset, quod si forte aliquis nudus coiret, solum corpus suum lauaret, si tamen super lectū coiret, oporteret stramenta lecti lauare, sed non omnia. De istis autem vestibus non erat eadem immunditia; quia quāuis polluta essent semine, immediate, vt aliquis lauaret eas, poterat vti illis licite. *Et immundus erit vsque ad vesperum.* Hic replicatur sententia superior de immunditia viri. Et ratio huius replicationis est, quia supra dixerat de viro emittente semē coitus cum esset nudus; & de illo conclusit, quod deberet solum lauare corpus suum, & manere immundus vsque ad vesperum. Erat autem dubium de illo, qui coiuisset vestitus, an deberet manere immundus vsque ad vesperum, quia erat dissimilis casui superiori. Et respondetur, quod etiam iste manebit immundus vsque ad vesperum; & ideo replicatur hic ista sententia.

Mulier cum qua coierit, lauabitur aqua, & immunda erit vsque ad vesperum. Mulier quæ redeunte mensē patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eam immundus erit vsque ad vesperum, & locus in quo dormierit, vel federit diebus separationis suæ polluetur. Qui tetigerit lectum suum, lauabit vestimenta sua; & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum.

Omne vas super quod illa federit quisquis atigerit, lauabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua pollutus erit vsque ad vesperum. Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus, & omne stratum, in quo dormierit polluetur. Mulier quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quādiu subiacet huic passioni, immunda erit, quasi sit in tempore menstruo: Omne stratum in quo dormierit, & vas in quo federit, pollutū erit. Quicumque tetigerit eam lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immundus erit vsque ad vesperum. Si steterit sanguis, & fluere cessauerit, numerabit septem dies purificationis suæ; & die octauo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum ad ostium tabernaculi testimonij.

Qui vnum faciet pro peccato, & alterum in holocaustum. Rogabitque pro ea coram Domino; & pro fluxu immunditiæ eius. Docbitis ergo filios Israel, vt caueant immunditias, & non moriantur in sordibus suis, cum polluerint tabernaculū meum, quod est inter eos. Ista est lex eius, qui patitur fluxum feminis, & qui polluitur coitu, & quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ iugi fluit sanguine; & hominis, qui dormierit cum ea.

Mulier mēstruata.

5. dist. c. 1. 33. q. 6. 4. c. si cā. circa fi.

1. q. 1. c. v. e. t. s. & c. ar. rianus.

De pe. dist. 3. c. baptizatur.

33. q. 4. c. si cauia.

Mulier sanguine fluens.

Mulier

Mulier cum qua coierit. Hic ponitur de foemina susceptible semen coitus, & ponitur eadem obseruatio, quæ est de viro, & ratio est, quia ipsa ita polluebatur, sicut vir, propter quod lotionem indiget, & non solum intelligitur hoc de illa muliere, cum qua quis coierit volente ea, sed etiam de illa cum qua inuita quis coierit. Causa est, quia illa quæ inuita cognoscitur, quamquam peccatum nullum habet, immunditiam tamen incurrit per feminis susceptionem, ideo debet obseruari lex ista, quæ introducta est, non propter peccatum, sed propter immunditiam. Item si quis vellet cognoscere aliquam foeminam eam violenter apprehendens, atque ipsa non cognita, nec tacto, vel aperto claustro femine, quomodo libet fundatur semen, immunda erit, & tenebitur ad hanc legem obseruationis, sicut si cognita exitisset. *Lauabitur aqua.* Scilicet in toto corpore suo, sicut de viro erat. *Et immunda erit vsque ad vesperum.* Scilicet per totam illam diem vsque post Solis occasum, & quamquam illa mulier tunc immunda esset, tamen si aliquis eam cognosceret, non propter hoc illicitum agebat, nec erat vetitum a lege, quoniam solum veratur accessus ad mulierem menstruatam, vel ad eam quæ quomodo libet est in fluxu sanguinis, vt patet infra. *Mulier quæ redeunte mensē.* Supra dicebatur de immunditia viri fluentis semine, hic agitur de immunditia foeminae fluentis sanguine. Et diuiditur in duas partes, quoniam primo agitur de fluxu sanguinis naturali, secundo de fluxu innaturali, ibi. *Mulier quæ patitur multis diebus.*

De immunditia feminæ fluentis sanguine.

Quo tempore conueniant muliebria. Quæst. VIII.

CIRCA primum considerandum est, cum hic dicatur de fluxu menstruum, quod mulieres habent hunc fluxum, tanquam naturalem passionem, & ex eo tempore quo incipiunt esse apte ad gignendum, habent passionem fluxus sanguinis, ideo ex eo tempore quo habent fluxum sanguinis, sunt apte ad concipiendum, & est impossibile secundum naturam aliquam foeminam concipere ante hunc fluxum, etiam si cognoscatur a quibuscunque viris. Durat autem iste fluxus vsque ad tempus quo foemina desinit esse apta ad concipiendum, ita vt postquam desierit ille fluxus menstrualis, impossibile sit aliquam foeminam concipere, etiam si cognoscatur carnaliter a quocunque viro, quod apparet Genes. 18. cap. Vbi ponitur, quomodo fuerit miraculum Saræ conceptisse, cum esset non aginta annorum, & non venient ei tempora menstrualia, cum dicitur: Erant ambo senes prouectæque ætatis, & desierant Saræ fieri muliebria, quasi dicat, ex hoc non poterat concipere, nisi Deus hoc fecisset: tantum ergo durat in qualibet muliere tempus in quo potest concipere, quantum tempus menstruum durauerit. Hæc autem passio fluxus feminis prouenit mulieribus ex indigestione alimenti, quia illud quod in sanguinem vertitur menstruale, non potest natura agente conuerti in substantiam corporis, ideo tanquam superfluum emittitur per foemina genitalia. Non tamen est simpliciter superfluum, quoniam natura ordinauit illum feminalem humorem ad procreandam substantiam fetus, nam inde formatur infans in vtero. Vocatur autem iste fluxus menstrualis, siue menstruus, quia in quolibet mensē fluit, menstrualis enim, vel menstruus de mensē deriuatur, quia ergo iste fluxus sanguinis causat immunditiam, & vere magnam immunditiam, debet fieri obseruatio purificationis, quæ habetur hic. *Mulier quæ redeunte mensē.* Dicitur hic, quod quolibet mensē mulier hoc patitur, nisi forte ex aliqua agritudine impediatur fluxus ille, & dicitur: R. &

Vnde proueniat feminis passio fluxus feminis.

deunte mensē, non in principio mensis, tanquam in primo die cuiuslibet mensis foemina hoc patitur, sed redeunte mensē, id est completo vno mensē a tempore quo desijt fluxus menstrualis, iterum inchoatur. *Patitur fluxum sanguinis.* Recte dicitur pati, quoniam fluxus iste non voluntarius euenit, sed ex necessitate naturæ. *Septem diebus separabitur.* Id est per septem dies mulier erit separata a communicatione aliorum hominum, & foeminarum, ita quod nullus homo eam tangat, nec foemina, nec comedat cum aliquo, nec tangat lectum eius. Etiam quodcumque illa tetigerit immundum est, vt patet in litera, & propter hoc non dicitur quod ipsa erit septem diebus immunda, sed quod septem diebus separabitur: magis namque significat separatio, quam immunditia, quoniam separatio est quantum ad illud quod immundum est, & alia immunda efficit, & ob hoc separatur, ne alia ex ipso contaminentur. Immundum autem simpliciter dicitur esse illud, quod in se immundum est, tamen alia non potest immunda facere, & de hoc non dicitur quod separabitur, sicut de viro effundente semen in coitu, & de foemina cognita. *Septem diebus separabitur.* Non est intelligendum, quod istæ mulieres menstruatæ separantur extra castra, quia inhonestum erat foeminas manere per septem dies extra castra, præsertim cum omnes foeminae adultæ ætatis hoc patiantur, & propter hoc contingeret interdum, vt omnes essent extra castra, quod valde turpe esset. Item patet hoc, quia solum mandantur separari viri leprosi, & fluentes semine, & polluti super mortuo, vt maneat extra castra, vt habetur Numeri 5. cap. Separabatur etiam ille, qui pollutus esset semine nocturno, quoniam die sequenti post pollutionem nocturnam exibat extra castra, & non poterat reuerti vsque ad occubitus Solis, vt habetur Deuteronom. 23. cap. De mulieribus autem in nullo loco scriptum reperitur, quod separarentur extra castra. Sed dicitur separatio earum quædam diuisio a communicatione omnium hominum per istos septem dies, quamuis essent in castris. Durat autem ista separatio per septem dies, non quod in omnibus illis diebus sanguis flueret, sed quia non poterat durare ultra septem dies, & in isto tempore esset perfecte mundata. *Omnis qui tetigerit eam.* Quicumque enim sit, siue vir, siue puer, siue foemina, contrahebat immunditiam, & non dicitur de tactu, qui est carnaliter cognoscere, quia de hoc infra dicitur, & erat maior immunditia, sed solum de tactu simplici, cum quis aliqualiter tangeret carnem eius. *Immundus erit vsque ad vesperum.* Id est manebit per totam diem illam in immunditia vsque ad Solis occasum, & non dicitur hic, an deberet lauare corpus suum, aut vestimenta sua. Sed forte dicendum est, quod debet lauare quicumque eam tetigerit, quamuis non exprimat hic, quod patet, quia infra dicitur de eo, qui tetigerit lectum mulieris huius, quod lauabit vestimenta sua, & totam carnem suam. Cum igitur æqualis immunditia, vel forte maior sit, in tangendo foeminam menstruatam, quam in tangendo lectum eius, ideo qui eam tetigerit lauabitur. *Et in quo dormierit, vel federit diebus separationis suæ polluetur.* Id est omnia illa stramenta super quæ sederit, siue de pellibus, siue de lana, aut ligno sunt, immunda erunt. Cuius causa est, quia videtur, quod ibi ceciderit aliquid de menstruo muliebri, quod valde fecundatum est, & pestiferum: nam si canis inde comederit in rabiem conuertetur, & si ceciderint illa menstrua super arbores, deficcabuntur, ita vt postea nunquam germinent: bitumen etiam quod ferro, & igne dissolui nequit, superfuso menstrualium humore destruetur, vt ait Isidorus Etymol. 12. *Qui tetigerit lectum eius.* Etiam contraheatur immunditia in tangendo lectum mulieris

lieris menstruata, sicut tangendo ipsam: nam aliquid de humore menstruali, super ista stramenta lecti caderet, ex quo polluta essent, & quia in ipsis manebat vera immunditia realis, quamquam ibi non haberet ortum, qui tangeret illa efficiebatur immundus. *Lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua.* Id est ad tollendam istam immunditiam debebat lauari in corpore, & in vestibus ille, qui talia tetigisset. *Immundus erit usque ad vesperum.* Id est ista immunditia, quia parua erat, manebat solum vsque ad Solis occasum: aliae autem quae sunt maiores immunditiae, maiori durabant tempore, sicut de illo, qui coiret cum muliere menstruata, vt j. patet. *Omne vas super quo illa sederit.* Hic ponitur de immunditia, quae contrahabatur ex contactu vasorum super quae sedisset mulier menstruata. Accipitur autem hic vas secundum proprietatem idiomatis Hebraei in quo omnia, quae ad aliquem usum sunt, vasa vocantur, vnde dicuntur arma vasa belli, & instrumenta musica, vt psalterium, & organa, vocantur vasa carminis, siue vasa Psalmi. Sic habetur in Psal. 70. *Confitebor tibi in vasis Psalmi, id est laudabo te in Psalterio canendo Psalmum.* Sic autem in praesenti omnia stramenta de pellibus, lana, & lino, etiam ipsa sedilia de lino facta polluebantur. *Quisquis attigerit lauabit vestimenta sua.* Non solum erant immunda ipsa vasa, vel stramenta, super quae sedisset mulier menstruata, sed etiam quicumque tetigisset illa vasa, immunditiam incurrebat, atque lauabat vestimenta sua, & carnem suam, vt sic mundus esset, & causa huius est, quia super illa sedilia videbatur cecidisse vera immunditia fluxus menstrualis, ideo qui tangeret pollueretur, & manebat immunditia ista, sicut ceterae vsque ad vesperum. *Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis.* Hic ponitur immunditia, quam incurrebat vir cognoscens feminam tempore menstruum, & hoc erat quod per septem dies maneret immundus, nec solum erat ista poena, sed etiam moriebatur qui talia faceret, sic enim habetur infra 22. cap. quod qui cognouerit mulierem tempore menstruum occidatur, & ipsa quoque mulier, quia reuelauit fontem sanguinis sui.

Quomodo potest stare, quod vir & mulier si tempore menstruum coirent occiderentur, & quod obseruarent immunditiam. Quest. IX.

Sed tunc quaeret aliquis, quomodo potest stare, quod si vir, & mulier tempore menstruum coirent occiderentur, & quod per septem dies obseruaret vir immunditiam? nam si propter hoc occidi deberet vir, non oportebat, quod obseruaret aliquam ceremoniam munditiae, sed immediate occideretur. Respondendum est, quod ille, qui accedebat ad mulierem menstruata, aut accusabatur ab aliquo, quod accessisset ad eam, vel non: si autem accusaretur debebant occidi tam vir, quam femina secundum id, quod habetur infra 20. cap. Si autem non accusaretur ab aliquo, non obseruabatur in eo id, quod habetur infra 20. cap. Sed ista purificatio, quae hic habetur, scilicet quod per septem dies maneret immundus. Aliquis autem aliter fortassis respondit, scilicet quod ista regula quae hic habetur, intelligitur de viro accedente ad vxorem suam menstruata: nam tunc solum obseruabat septem dies immunditiae, & nulla alia plecebatur poena, si autem non esset illa vxor sua, quam cognosceret in menstruo, occidebatur, secundum quod habetur infra 20. cap. Sed ista distinctio non potest stare: nam si cum quis cognosceret vxorem suam tempore menstruali, solum obseruaret septem dies immunditiae, nulla alia poena puniretur, & cum cognosceret vxorem alterius mensua-

Vasa quid signent.

Ftam, puniretur capite, lex illa de occisione viri accedentis ad mulierem menstruata, & ipsius mulieris de nullo seruiret, quod patet, quia ille qui cognosceret vxorem alterius, etiam si non esset menstruata, occidebantur ipse, & mulier, vt habetur infra 20. cap. cum dicitur: Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius, adulterium perpetrabit cum vxore proximi sui, morte moriantur mechus, & adultera. Necessarium est igitur ad hoc, quod illa lex quae habetur infra 20. cap. de viro accedente ad mulierem menstruata, non sit superflua, quod omnes tam accedentes ad vxores suas, quam alienas si tempore menstruum hoc fecerint, moriantur: & sic stabit distinctio quam a principio dedimus, scilicet an accusaretur, vel non qui talia ageret. *Immundus erit septem diebus.* Hic ponitur aliquid speciale in hac immunditia magis, quam in ceteris, quia in aliis solum vna die durabat immunditia, hic autem septem: causa huius est, quia nulla immunditia est per contactum, quae tanta sit, quanta illa quae est in coitu. Fundamentum huius apparet ex his, quae diximus praecedentibus. Ideo in aliis qui tangebant mulierem menstruata, aliis non causabatur tanta immunditia, vt ipsi possent alios immundos efficere, sed solum, vt ipsi essent solum immundi. In istis autem qui per coitum erant immundi, tanta erat immunditia, vt ipsi quoque alios immundos efficere per contactum. *Et omne stratum in quo dormierit polluetur.* Hoc non refertur ad foeminam menstruata, quia iam de illa dictum fuerat, quod quicumque illam tangeret esset immundus, & omnis locus super quem dormiret, vel sederet, immundus efficeretur, sed intelligitur hoc de viro cognoscente mulierem menstruata. Nam tanta immunditia causabatur in viro, vt lectus quoque eius immundus esset, sed an causaretur immunditia, in quolibet tangente lectum viri istius in illis septem diebus, sicut in illo qui tangebatur lectum mulieris menstruatae dubium videtur: in quo fortassis aliquis respondit tangentes lectum viri huius immundos esse, cum dicitur quod lectus in quo vir iste dormierit, esset immundus. Sed hoc non stat. Nam dato quod aliquis immundus sit, non propter hoc immundus est, qui tangit illum, quia si aliquis tangit morticinam, immundus efficitur. Si tamen aliquis tangat istum immundum, non efficitur immundus: nam sic esset processus in infinitum, & vnus homo posset inficere omnes homines mundos, quod est inconueniens valde. Dicendum igitur est, quod quamuis aliquis tangat lectum, in quo dormiret homo cognoscens foeminam menstruata, non efficiebatur immundus, & quamuis lectus ille esset immundus, hoc erat in seipso, non tamen immundus, vt posset alia immunda facere. Differentia namque debet esse inter lectum mulieris menstruatae, & lectum viri cognoscentis eam: cum enim mulier menstruata magis immundum faciat lectum in quo fuerit propter menstrualementem humorem defluentem, quam vir immundum efficiat, cum nullo tali humore fluat, debet lectus mulieris menstruatae efficere immundos tangentes, lectus autem viri non faciet immundos tangentes. *Mulier qua patitur.*

De immunditia mulieris patientis fluxum sanguinis inaturalem. Quest. X.

In superiori dictum est de muliere, quae patitur fluxum sanguinis naturalem, scilicet in quolibet mense, hic agitur de illa, quae patitur fluxum inaturalem. Et diuiditur in duas partes, quia primo agitur de sanguine fluente. Secundo agitur de eius purificatione, ibi. *Si exierit sanguis.* Circa primum. *Mulier qua patitur multis diebus fluxum sanguinis.* Modus

Modus qui ponebatur supra de fluxu sanguinis, erat naturalis, scilicet quod ab ipsa directione naturae prouenit, cum sic ipsa euacuet quod superfluum est. Etiam est iste fluxus naturalis, quod fit certis temporibus, scilicet de mense in mensem, sicut dicitur supra, Mulier quae redeunte mense patitur fluxum sanguinis: iste autem non est naturalis, sed per aegritudinem, nec euenit de mense in mensem semel aliis. Item est differentia inter istos duos fluxus, quia fluxus menstrualis pauco tempore durat, fluxus autem iste sanguinis, qui est innaturalis durat multis temporibus, secundum quod dicitur in litera, & sic patet de muliere quam Christus sanauit a profluuium sanguinis sui: haec enim per duodecim annos illa aegritudine detenta fuerat, vt habetur Mar. cap. 5. *Non in tempore menstruali.* Fluxus feminis superior vocatur fluxus menstruum: iste autem de quo hic dicitur non vocatur fluxus menstruum, sed fluxus sanguinis simpliciter: cuius causa est, quia non fit in tempore menstruali. Menstrua namque redeunte mense fiunt, iste autem sanguis, de quo hic dicitur non obseruatur reditum mensium, sed quancumque euenit. *Vel qua post menstruum sanguine fluere non cessat.* Id est etiam hoc fit in muliere illa quae post menstruum, id est post tempus menstruum defluentem, vel post menstruum, id est post sanguinem menstrualementem non cessat fluere sanguinem, id est adhuc fluit ab ea quidam sanguis, qui non erat menstrualis. Vnus modus fluentis sanguinis ponitur hic innaturalis, scilicet quando inceperit fluere in tempore menstruum, scilicet quando deberet venire tempus menstrualis sanguinis, & postea cum deberet cessare sanguis menstrualis, non cessauit iste. tunc enim apparet manifeste vnus non esse sanguinem menstrualementem: nam aliquo tempore sanguis menstrualis incepturus erat fluere, in quo incipere potest sanguis qui non est menstrualis, & ideo solum distinguuntur per quantitatem durationis: nam si sanguis ille durauerit ultra tempus, quo durare solent menstrua, iudicabitur sanguis non menstrualis, & talis est de quo hic dicitur. *Quandiu huic subiacet passio.* Vocat passionem hanc quae est in fluxu sanguinis innaturalis, & vere passio est, id est aegritudo, ideo medicis curanda tribuitur. Sic patet de muliere illa, quae distribuere omnes facultates suas in medicos per duodecim annos, & tamen nihil profecerant ei, postea autem sanauit eam Christus, vt habetur Mar. 5. cap. Vt vocatur passio, quia inuoluntaria est, & non in patientis potestate, prout distinguitur contra actionem, quae est in voluntate, aut saltem in potestate agentis. *Immunda erit.* Quasi sit in tempore menstruo, id est ita reputatur ista mulier immunda toto tempore, quo sanguis iste fluit, ac si esset sanguis menstruum, quasi dicat, ita facit immunda omnia quae tetigerit, & super quae sederit, sicut si esset vere immunda, & ideo omnes conditiones immunditiae quae supra dictae sunt de muliere menstruata, tenebuntur de hac muliere: istud quippe immunditiae modus est, & dicitur hoc ne cogatur legislator repetere id, quod supra dixit, & tamen hic infra ponit aliquas conditiones immunditiae mulieris huius. *Omne stratum in quo dormierit.* Ponitur de immunditia, quae contrahabatur per contactum mulieris huius, & dicitur quod stratum, siue lectum in quo dormiret pollueretur, & nihil ultra addetur. Sed etiam dicendum est, quod illi qui tangebant istum lectum erant immundi, patet, quia sic dicebatur supra, de lecto mulieris menstruatae, & tamen eadem seruanda sunt hic, quia sic dictum fuit supra immediate, quia ista mulier immunda erit, tanquam mulier, quae est in tempore menstruo. *Et vas in quo sederit.* Accipitur hic vas secundum proprietatem idiomatis Hebraei pro omni re, qua homines

De immunditia, quae contrahabatur per contactum mulieris fluxu sanguinis inaturali patientis.

vtuntur ad aliquod ministerium, sicut supra dictum est, & isto modo stramenta de lino, vel lana, aut pellibus dicuntur esse vasa, & ista erant immunda, quando sedisset super illa mulier habens istum fluxum sanguinis, & quamquam nihil amplius hic exprimat, tamen intelligendum est, quod quicumque tangeret ista vasa, siue stramenta, super quae sedisset mulier ista, erat immundus, quoniam sic erat de muliere menstruata, vt patet supra cum dicitur: Omne vas super quo illa sederit, quicumque tetigerit, lauabit vestimenta sua: tamen eadem regula obseruatur hic quae in mulieribus menstruatis. *Quicumque tetigerit eam lauabit vestimenta sua.* Hic ponitur de hominibus, qui contingunt foeminam istam, scilicet quod quicumque sit, siue vir, siue mulier, qui tetigerit carnem mulieris fluentis sanguine, pollueretur. Et non accipitur hic de contactu, qui est in cognoscendo carnaliter foeminam, sed de illo qui est in tangendo eam simpliciter: nam si aliquis accederet ad eam carnaliter, magis polluebatur, quam simpliciter: nam tunc maneret immunditia septem diebus, sicut in muliere menstruata, qui enim illam tetigisset septem diebus, erat immundus, & sicut ille, qui coibat cum muliere menstruata, & quicumque tetigisset eam, vel lectum illius, polluebatur, ita & quicumque cognouisset mulierem fluentem semine, incidebat in eandem immunditiam. *Lauabit vestimenta sua, & ille lotus aqua.* Id est omnes isti qui tangerent mulierem huiusmodi, debebant lauare vestes, & corpus, quia in veram immunditiam incurrebant. *Immundus erit usque ad vesperum.* Scilicet, qui sic tetigerit, vel incidit in aliquam pollutionem de supradictis, manebit in immunditia vnus diei, scilicet vsque ad vesperum. Hoc namque generale est in omnibus immunditiis, quod quicumque efficitur immundus per contactum solum, habet immunditiam vnus diei, scilicet vsque ad vesperum, nisi in duobus casibus: primus casus est in eo, qui cognoscebat mulierem menstruata, vel sanguine fluentem: nam ille septem diebus erat immundus, sicut supra dictum est, & habetur hic in litera: secundus casus erat, quando aliquis tangebatur mortuum, aut ossa eius, vel sepulchra: nam tunc septem diebus erat immundus, & in illis purificabatur, vt habetur Numeri 19. cap. *Si steterit sanguis.* Hic agitur de purificatione mulieris fluentis sanguine. Erat autem hic duplex fluxus sanguinis, scilicet vnus menstrualis, qui naturalis erat, alius non naturalis. Primus modus fluxus sanguinis non habet aliquam purificationem, scilicet quod fiat aliqua oblatio in illo. Cuius causa est, quia purificationis oblatio fiebat tanquam in laudem Dei, qui sanauerat virum, vel foeminam ab immunditia sua, sicut a lepra, vel fluxu sanguinis, aut semine, & hoc est cum illa immunditia habebat aliquid aegritudinis. In muliere autem menstruata nihil tale erat, quia illa immunditia erat pure naturalis, ideo non videbatur aliquod motuum dandi quippiam in oblatione, tanquam ab aliqua aegritudine liberaretur. Item quia iste fluxus menstrualis veniebat mulieribus quolibet mense, & videbatur esse quoddam graue, eas quolibet mense facere oblationes pro purificatione: in fluxu autem sanguinis innaturalis non est sic, quia iste non est per naturam, sed per aegritudinem, & liberari ab eo est liberari a quadam aegritudine, ita vt interdum miraculum sit, sicut patet de muliere illa, quam Christus sanauit, vt habetur Mar. cap. 5. Haec enim patiebatur profluuium sanguinis. Item iste fluxus non veniebat multotiens, scilicet per tempora determinata, sicut est in sanguine menstruali, sed rarissime, vel nunquam, ideo cum veniret, & mulier ab illo sanaretur, debebat facere oblationem, tanquam pro beneficio

Regula generalis in immunditijs.

De purificatione mulieris fluxu sanguinis.

beneficio sibi impenso diuinitus, & debebat non gratiari, quia ista oblatio rarissima erat. *Si steterit sanguis.* Idest si non fluxerit, opponitur enim stare fluxus, hoc autem est quando totaliter cessaret fluxus sanguinis, & non intelligitur si steterit sanguis, scilicet menstrualis, quia tunc nihil fieri debebat eorum, quæ infra sequuntur, sed dicitur si steterit sanguis, scilicet qui præter communem modum natura fuit, quia tunc offerenda sunt, quæ infra sequuntur. *Et fluere cessauerit.* Expositio superioris est, idem nimirum est stare sanguinem, & cessare fluere. *Numera bit septem dies purificationis suæ.* Idest numerabit septem dies ab illo die, quo cessauerit fluxus: isti septem dies numerabantur, ut esset certitudo de emundatione: nam ad complementum purificationis offerri debebant ea, quæ infra sequuntur, & si offerrentur in primo die, postquam cessauerit iste fluxus, contingeret postea redire illum fluxum, ut ergo non esset irrita purificatio, & sacrificia redeunte iterum fluxu sanguinis, expectabatur per septem dies, quoniam in his sciri poterat, an cessaret fluxus iste: si enim post septem dies non rediret, sufficienter arguebatur totaliter cessauisse istum fluxum sanguinis. *Et in octauo die offerret pro se.* Computabatur dies iste octauus ab eo tempore, quo cessauerat fluxus sanguinis, & in eo mulier offerebat, & dicitur offerre pro se, idest pro purificatione sua. *Sacerdoti.* Et hoc, quia sacerdos deberet facere ceremonias sacrificiorum, ideo presentabantur ei ista sacrificia. Dicitur autem hic sacerdos non sacerdos magnus, vel aliquis specialis, sed quilibet cuiuscunque fors eueniret, ut faceret ista sacrificia. *Duos turtures, vel duos pullos columbarum.* Paruum sacrificium istud est, tamen non iubetur maius, quia non erat ista purificatio magna, scilicet a valde magna immunditia, sicut in emundatione leprosi, in qua offerebantur duo agni anniculi, & vna ouis, ut patet præcedenti cap. Iubentur hic duo turtures, aut duo pulli columbarum offerri, quia in electione offerentis est, quid magis velit offerre. *Ad ostium tabernaculi testimonij.* Scilicet, quod quando mulier obtulerit, debet accedere ad ostium tabernaculi, quod fiebat, quia cum offerebatur aliquid presentabatur Deo, ipse tamen intra tabernaculum esse videbatur, qui igitur ad ostium tabernaculi offerret, coram Domino offerre videbatur. Item quia oblationes istæ sacrificabantur super altare holocaustorum, hoc autem erat ad ostium tabernaculi, ideo ibi conueniens erat offerri. Ex hoc autem patet, quod mulieribus licebat introire in Sanctuarium, & accedere ad ostium tabernaculi, sicut viris, etiam licebat eis comedere de carnibus sacrificiorum pacificorum, sicut apparet Deuteronomii 16. cap. *Qui vnum faciet pro peccato, & alterum in holocaustum.* Istorum duorum turturum, vel pullos columbarum vnus offerebatur pro peccato, & fiebat in eo ceremoniæ sacrificij pro peccato, alter erat in sacrificio holocausti. Primo autem offerebatur sacrificium pro peccato propter causam assignatam supra in isto cap. scilicet quia ad hoc, quod dicitur laus Dei, quæ per holocaustum designatur, sit acceptabilis, debemus primo offerre confessionem peccatorum. In his duobus sacrificijs obseruabantur eadem ceremoniæ, quæ in omnibus aliis holocaustis, & sacrificijs pro peccato, de quibus data sunt regulæ supra 1. & 6. cap. Dicitur hic, quod sacerdos facit vnum pro peccato, idest disponet, vel ordinabit, sicut supra declarauimus: nam facere non potest hic proprie accipi. *Rogabitque sacerdos pro ea coram Domino.* Generale erat in omnibus sacrificijs, quod sacerdos rogaret pro offerente, & hoc fiebat coram Domino, idest ad ostium tabernaculi, in quo

erat Deus specialius, quam in aliis locis. Dicebatur sacerdos rogare pro ista muliere, quia orabat, ut liberaretur ab omnibus aduersitatibus huius sæculi, & conferuaretur in cultu Dei. *Et pro fluxu immunditiæ eius.* Idest rogabit ne iste fluxus sanguinis, ulterius ei adueniat.

Docebitis ergo filios Israel. Hic ponitur conclusio intenta in hoc capitulo. scilicet, quod filii Israel cauerent ab immunditiis, ne coinquinarent Sanctuarium, & morentur, & dicitur. *Docebitis filios Israel, ut caueant immunditias.* Idest docebitis eos leges de mundo, & in mundo, ut sic fiant caueri immunditias, vel est sensus, quod filii Israel cauerent immunditias, idest quod quamuis inciderent in immunditias, quod scirent leges purificationum, & sic cauerent ne antequam purificarentur, accederent ad Sanctuarium. *Et non moriantur in sordibus suis.* Idest si non docerentur in ceremoniis purificationis, morentur in sordibus suis, scilicet quod contraherent immunditias, & non curantes purificari introirent in Sanctuarium, & sic morentur, quia Deus nolebat quod immundi viri introirent in Sanctuarium. *Quod est inter eos.* Idest tabernaculum est inter Israelitas: nam cum erant in deserto situabatur tabernaculum, & in situ, vel circuitu eius erant omnia castra distincta in quatuor partes sub quatuor vexillis, ut habetur Numeri 2. cap. *Ista est lex.* Hic ponitur recapitulatio, & epilogus superiorum, scilicet de quo dictum sit in isto cap. *Ista est lex eius, qui patitur fluxum feminis.* 1. lex.

Idest ista lex, quæ in hoc cap. habetur, est de eo qui patitur fluxum feminis, quid in eo accipiendum sit, & accipitur hic pari fluxum feminis solum pro illo, qui secundum ægritudinem patitur: nam de aliis pollutionibus immediate explicatur: est autem de patiente fluxum feminis primum quod habetur in hoc cap. *Et qui pollutur coitu.* Ista est alia lex, scilicet quod obseruari debet in eo qui pollutur per semen coitus, quæ pollutio voluntaria est. De pollutione autem, quæ est in somnio nocturno nihil hic dicitur, sed habetur Deuteronomii 23. cap. *Et quæ mensuris temporibus separatur.* Ista est alia lex, quæ pertinebat ad mulieres, scilicet quid fieri deberet mulieribus mensuratis, & dicitur quod mensuris temporibus separatur, idest ista est lex mulieris illius, quæ separatur a communicatione aliorum temporibus mensuris, idest temporibus, quibus euenit sanguis menstrualis. 2. lex.

Vel quæ ingi fuit sanguine. Ista est alia lex, scilicet de muliere, quæ patitur fluxum sanguinis præter modum naturalem, & differt iste fluxus sanguinis a fluxu mensurorum, secundum modum quem supra assignauimus. Vocatur autem hic iste iugis sanguis, quoniam continue fluit, non quidem quod semper fluat, sed quod postquam inceperit magis durat, quam sanguis menstrualis: nam interdum per valde multa tempora durat, sicut apparet de muliere illa, quæ mansit duodecim annis in fluxu sanguinis, ut patet Marci 5. cap. Sanguis autem menstrualis quolibet mensis euenit, sed pauco tempore durat. 3. lex.

Et hominis qui dormit cum ea. Idest, etiam habetur hic lex de homine, qui dormit cum muliere mensurata, vel cum ea quæ continuum fluxum sanguinis habet, quod fieri debeat in illo. Et quamquam dicatur hic eum ea, quod videtur referri ad vnicam, tamen referendum est ad vtramque: aqua enim immunditia est, ad quamcunque carum carnaliter accedere, & car. 4. lex.

Epilogus dictorum in hoc cap.

Sup. 10.

Sanctuarii sumus sacerdos qui ingredi debet, & qui tunc agere.

LOCVTYSQVE est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando offerentes ignem alienum interfecti sunt. Et præcepit ei dicens. Loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio, quo tegitur arca, ut non moriatur, quia in nube apparebo super oraculum, nisi hæc ante fecerit. Vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocaustum. Tunica linea vestietur, sceminalibus lineis vrenda celabit. Accingetur zona linea, cidarum lineam imponet capiti. Hæc enim vestimenta sunt sancta, quibus cunctis cum lotus fuerit, induetur. Suscipietque ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. Cumque obtulerit vitulum, & orauerit pro se, & pro domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij, mittens super vtrumque sortem, vnam Domino, & alteram caprum emissario. Cuius exierit fors Domino, offeret illum pro peccato. Cuius autem in caprum emissarium, statuet eum viuum coram Domino, ut fundat preces super eo, & emittat eum in solitudinem.

Diuisio.

LOCVTYSQVE est. In superioribus dictum est de purganda immunditia personarum singularium, hic autem agitur simul de purificatione omnium. Et diuiditur in quatuor partes. Primo distinguitur ad purificationem istam modus preparationis. Secundo actus immolationis. Tertio cultus celebrationis. Quarto ritus expiationis. Secunda ibi. *His rite celebratis.* Tertia ibi. *Cumque portauerit.* Quarta ibi. *Mense septimo.*

An sit verum quod Iudæi dicunt, quod in die propitiationis 10. Septembris, Deus sedeat ad iudicandum fatalia, & ad propitiandum peccatis. Quæst. 1.

AD horum autem quæ in hoc cap. dicuntur ampliore explanationem considerandum est, quod Iudæi præter purificationes speciales, quas habebant, faciebant vnam generalem purificationem pro omnibus, & hoc erat in vna die anni solummodo, scilicet in decima die mensis Septembris, non tamen computatur mensis Septembris apud Iudæos, sicut apud nos, quia ipsi incipiunt menses per lunationes, ideo rarissimum est, ut in eadem die ipsi incipiant mensem, in quo nos incipimus: de quo latius dictum fuit super Exo. cap. 12. In ista die fiebant multa sacrificia tam pro populo, quam pro ipsismet sacerdotibus, ut in litera patet,

A Etiam in hac die omnes Israelitæ ieiunabant, ita quod nullus eorum quicquam comederat, nec biberat, sed affligebant animas suas usque ad Solis occasum, ut haberetur infra in litera, & infra 23. cap. Dicebant etiam Iudæi, quod Dominus in hac die sedebat ad propitiandum peccatis eorum, & ad iudicandum fatalia, scilicet distribuendo vnicuique homini, quid ei deberet euenire in anno illo, & ob hoc Iudæi affligebant se tunc ieiunantes, & facientes sacrificia, atque exorantes ne Deus eis distribuere malam sortem, aut aspera fata pro peccatis suis. Sed hæc quæ Iudæi opinantur, absurda valde sunt. Sed adhuc magis ridicula, quam absurda. Dicunt enim primo, quod Deus in hac die sedet ad remittendum peccata. Hoc enim valde Deo repugnat: nam Deus, nec sedere, nec stare potest, quia istæ sunt positiones conuenientes substantiis habentibus quantitatem, secundum quam situentur in loco: Deus autem; nec quantitatem habet, nec corpus est. Item Deus si sederet in aliquo sederet, & sic in illo esset secundum naturam sedentis, scilicet supra illud, & non infra illud, nec dextrorsum, aut sinistrorsum, sed Deus super omnia est, & infra omnia, & in circuitu omnium, & ad quamlibet differentiam positionis, ergo in nullo sedet. Item qui in aliquo sedet, ibi est non absque, quoniam aliter non diceretur ibi magis sedere, quam in aliis locis, sed Deus vbique est, & extra omnia. ergo non sedet in aliquo, nec in omnibus simul sumptus, quia etiam est extra illa. Aliud autem quod dicunt, scilicet quod in illo die sedeat ad parcendum, vel remittendum peccata, etiam non stat, quia ex hoc innunt, quod illa die Deus remittat peccata, & aliis diebus non, sed hoc falsum est, quoniam ut habetur Ezechielis cap. Quacunque hora ingemuerit peccator, iniquitatis eius non memor ero, ergo oportet quod in aliis diebus præter istum diem expiationis Deus remitteret peccata, si homines pro illorum remissione exorarent, aliàs daretur, quod quandoque homines ingemiscerent pro peccatis, Deus non parceret eis, nisi esset in die propitiationis, quod est contra dictum Ezechielis cap. Item sequeretur ex hoc, quod pauci, vel nulli de Iudæis potuissent habere vitam æternam, quoniam nemo, qui in peccato moritur, acquirit vitam æternam, sed existente hac hypothesi contingeret quasi omnes mori in peccato mortali, ergo nullus haberet, vel rarissimi. Secunda pars antecedentis patet, quia homines multotiens peccant, si ergo quando peterent remissionem peccatorum, non acciperent illam, nisi esset ista dies propitiationis, si tunc morentur, impossibile erat habere eos vitam æternam, & quia rarissime morerentur in die propitiationis; pauci haberent vitam æternam. Hoc autem multum repugnat bonitati Dei, quod ipse orantibus nobis pro remissione peccatorum immediate non parcat. Item si respiciatur quid sit remittere peccata, satis videtur positio istorum friuola, nec oportet ad hoc assignari Deo aliquam certam diem: nam remittere peccata non est aliquis actus proprie positius, sed solum non impurare peccata ad poenam: nam cum aliquis contra Deum agit, Deus illi poenas disponit pro illa iniquitate affuturas, & nisi forte respiciat, necessarium est, ut eueniat. Cum vero aliquis de commissis dolet, iam Deus non imputat illa ad poenam, scilicet quod nunquam pro illis eum puniet, ac si nunquam egisset, non ergo debet assignari Deo sessionem, & certam diem pro isto actu, qui non est, sed quandocunque aliquis in Deum tendat exorans pro remissione, Deus remitteret. Tertium autem, quod dicebant erat, scilicet quod Deus illa die sedebat ad distribuendum fatalia omni-

De opinio ne Iudeo- rum, quod Deus decima die Septembris sedebat ad iudicandum fatalia.

bus hominibus pro illo anno, ita ut quicquid in illa die Deus iudicasset de homine, id euenturum erat sibi in anno illo, & propter hoc quidam valde insipientes Iudæi, & superstitiosi illa die fundebant sanguinem alicuius auis, vel quadrupedis super capita eorum, quos diligunt, inuidentes quod si Deus illa die iudicat aliquem sanguinem euenturum super illos homines, aut effundendum de eis, Deus propitiatus illis suscipiat istum sanguinem loco illius, qui effundendus erat: ista tamen non possunt stare, & valde repugnant diuinæ perfectioni. Nam non possunt actus Dei esse in successione, scilicet quod aliquid agat Deus vno tempore, & deinde alia faciat quæ nunquam egit, hoc autem est impossibile, quia esse Dei non distinguitur ab actu suo. Si igitur actus Dei consisteret in successione, esse quoque eius per successionem acquireretur, sicut in nobis, qui nunc aliquid habemus quod ante non habuimus, & aliquid postea habebimus quod nondum habebimus, hoc tamen tollit æternitatem, quia de ratione æternitatis est similitudo totalitatis vitæ, iuxta definitionem æternitatis, quæ habetur a Boetio de Consolatione, lib. 5. prosa vltima, scilicet æternitas est interminabilis vitæ simul tota, & perfecta possessio. Deo autem æternitas conuenit: necessarium est igitur, ut ei similitudo in essendo, & agendo detur, & sic non habebit Deus nunc aliquem actum, quem ante nunquam habuit, nec poterit habere in futurum, quod nunc non habet: semper ergo idem esse, & operari apud eum est, sed iudicare de rebus est operatio Dei, ergo nunc nouiter nullum iudicium eius est, sed quicquid iudicat ab æterno iudicauit. Falsum est igitur quod dicunt, scilicet quod quolibet anno in die propitiationis Deus sedeat ad distribuendum fatalia illius anni: nam sic daretur quod aliquod iudicium nouum Deo in quolibet anno esset. Item erat præter hoc aliud inconueniens, scilicet quod diceremus Deum res nouiter cognoscere: nam cum ex positione istorum dicatur nunc Deum iudicare de rebus, & ante non iudicasse, quæritur an illas res quas nunc iudicat pro isto anno esse euenturas, an ante hoc cognouerit esse euenturas, vel non, si autem ante hoc cognouerit, ergo scientia Deo aduenit nouiter per successiones, quod infinitati perfectionis repugnat, quoniam infinite perfecto nihil abest, & nihil aduenit, si autem ante hoc Deus istas res cognouerit esse futuras, necessarium est, ut ante hoc iudicasset eas esse futuras, quoniam res futura, vel præterita non est, nisi, quia Deus determinat eam ad illam temporis conditionem: oportet igitur ut ante hoc eam futuram iudicasset, & sic non stabit, quod nunc nouiter res cognoscat, nec ad distribuendum quolibet anno sedeat. Est igitur valde insana ista positio, quoniam si ab æterno Deus non iudicasset, impossibile erat quod nunc iudicaret. Item addunt ad hoc aliam superstitionem, scilicet quando in illa die effundunt sanguinem super capita charorum suorum insipientes Iudæi: nam hoc procedit ex illa insana positione supra posita. scilicet quod Deus de rebus iudicet: ideo oportet ut hæc positio ceremonialis inconueniens sit. Item istæ ceremoniæ in effundendo sanguinem super caput alicuius valde superstitiosæ sunt, nã non habent ex se aliquam virtutem. Sanguis namque sic effusus non determinat sibi naturaliter, quod Dei iudicium auertere possit, aut Deum iratum placare, etiam non habet aliquam virtutem a Deo instituentem, secundum quam ista fiant, sicut in sacrificiis, quæ quamquam naturaliter non sunt efficacia eorum ad quæ fiunt, Deus tamen quia erat institutor eorum, tribuebat illis virtutem: in his autem non erat sic, quia Deus nunquam talia instituerat: cum igitur virtutem nullam haberent ad efficiendum, & isti ea facerent

Æternitas quid sit
recte Boetio.

tanquam efficacia, in superstitionem quandam incurrebant, quod est contra primum præceptum, & habet quandam speciem auguriorum, vel aliorum maleficiorum: non igitur erat conueniens tales fieri ceremonias. Considerandum est, quod ista dies dupliciter appellatur, scilicet dies purificationis, siue expiationis, & dies propitiationis: vocatur autem dies expiationis ab expiando, id est purificando, quoniam illa die purificabatur totus populus a peccatis suis, vocatur dies propitiationis, id est a propitiando, vel miserendo, quia illa die Iudæi rogabant pro remissione omnium peccatorum suorum, & sacerdos pro omnibus eis sacrificia offerebat primo pro domo sua rogans, & offerens, deinde pro cæteris, ut habetur in

G litera.

Quare fiebat quolibet anno dies vnus expiationis apud Iudæos. Quasi. II.

Circa hoc adhuc considerandum est, quare fiebat quolibet anno vnus dies propitiationis, vel expiationis. Ad quod secundum quosdam Iudæorum respondere potest, quod iste dies erat, ut Iudæi in eo ieiunarent affligentes animas suas, & sacrificia offererent, ut illa die in qua Deus sedebat ad distribuendum fatalia, non distribuere eis pro illo anno amaram sortem, & hoc quia per ista quæ fiebant, placaretur ne id ageret. Fortassis aliquis conabitur arguere contra hos ex litera: dicitur namque in hoc cap. quod fiebant istæ ceremoniæ ad expiationem peccatorum, & ut remitteret Deus Israelitis peccata: non ergo fiebat ad auertendum iudicium Dei graue futurum super eos, vel duram sortem, quam sibi distribuendam timerent. Ad quod satis respondere poterunt, omnia quæ in die illa fiebant, esse ad remissionem peccatorum, & hoc quidem satis conuenire proposito suo: nam cum iudex æquus sit, distribuit cuilibet secundum meritorum exigentiam. Si igitur merita Iudæorum essent in malum, Deus pro illis distribuere grauem sortem. Si autem nulla iniquitas in eis reperiretur, nullam grauem distributionem fatalium super eos Deus ageret: orabant igitur primo, ut Deus remitteret peccata in die illo, & cum ad iudicandum de eis veniret, nulla inuenta in illis iniquitate amaram fataliū distributionem super eos non faceret, & sic satis sufficiebant ea, quæ in hoc cap. dicuntur ad id, quod Iudæi dicunt de distributione fatalium: non est igitur ex hac parte arguendum. Sed dicendum est istam causam ab eis assignatam festiuitatis expiationis falsam esse, quia innittitur falsis. scilicet quod Deus sedebat ad iudicandum in illa die distribuendo fatalia totius anni: necessarium est ergo ea quæ ab hoc oriuntur, falsa esse. Alii autem assignant aliam causam, scilicet quod Iudæi faciebant istud festum expiationis in memoriam remissionis peccati de fabricatione vituli, scilicet quando Moyses venit ad eos indicans quod Deus remississet iniquitatem eorum, & dicunt quod prima dies in qua fuit facta ista expiatio, fuit dies illa in qua Moyses venit in castra ferens tabulas, & denuncians peccati remissionem, & quia eum venisse decima die mensis Septembris asserunt, in illa die tunc fuisse factam expiationem, & in futuris sæculis debuisse eodem die fieri. Sed isti falsum præsupponunt: primo enim dicunt quod Moyses venit in castra decima Septembris ferens tabulas: nam ad hoc ponunt Moysen stetit ter quadraginta diebus in monte cum Domino, scilicet primis quadraginta pro primis tabulis suscipiendis, secundis quadraginta diebus pro remissione peccati in fabricatione vituli, tertiis quadraginta diebus pro secundis tabulis,

Quare vocatur dies propitiationis, & expiationis.

bulis, & cum ipsi computant hos ceterum viginti dies, dicunt finiri illos in die decima mensis Septembris, in qua venit Moyses in castra, & celebratum est festum expiationis, sed in computatione ista falsum assumunt, quia non terminantur isti centum viginti dies die decima Septembris, sed aliquot diebus ante hoc computando ex prima die, qua ascendit in montem post dationem legis, sicut declarauimus Exodi 33. & Deuteronomii 9. cap. Item isti falsum præsupponunt, scilicet quod Moyses steterit ter quadraginta diebus cum Domino in monte: nam solum stetit bis quadraginta diebus, scilicet primis quadraginta pro tabularum primarum susceptione, secundis quadraginta pro remissione peccati de fabricatione vituli, & pro secundis tabulis: nam isti duo coincidunt secundum tempus, ut probatum fuit Exodi 33. cap. & Deuteronomii 9. cap. Necessarium est igitur, ut Moyses pluribus, quàm quadraginta diebus ante decimum diem Septembris in castra venerit, & sic non venit in die propitiationis. Item hoc quod dicunt, scilicet in die illa, qua Moyses descendit de monte, celebrata fuit festiuitas expiationis, repugnat literæ, & principio huius libri manifeste: vnde falsum est, quod apparet, quia festiuitas expiationis nunquam potuit celebrari quousque Deus illud iuberet, nihil namque Iudæi seipsum facere audebant, quantum ad ceremonias cultus diuini, nisi quod ipse iussisset, ne viderentur incidere in idolatriam: Etiam quia in isto festo multæ ceremoniæ fiebant sacrificiorum, quas Iudæi nullo modo facere scirent, nisi Deus eas iussisset: prius ergo Deus iussit celebrari festum propitiationis, quàm celebraretur. Sed nunquam Deus illud iussit, quousque factum est tabernaculum, ergo nunquam ante hoc obseruata fuit ista festiuitas, patet hoc, quia supra 1. cap. dicitur, quod Deus locutus fuit ista Moysi in tabernaculo testimonii, tamen istud tabernaculum testimonii non fuit vsquequo Moyses descendit de monte, & collegit de populo oblationes, & munera ad fabricandum illud, & postea fabricauit, ut habetur Exo. 24. cap. & 35. non ergo fuit facta expiatio die qua ipse venit in castra. Itæ patet, quia tabernaculum consummatum est in principio anni secundi ab exitu de Aegypto, mensis primo die prima mensis, ergo non poterat fieri festum expiationis vsque post istud tempus: Moyses tamen in primo anno ab exitu de Aegypto ascendit in montem, & descendit de eo, scilicet in fine mensis Iulii, vel quasi. Vel etiam si dicatur secundum opinionem Iudæorum supra improbatam, quod descendit decimo die mensis Septembris, (semper namque ad eundem primum annum pertinent dies descensionis de monte.) Dicendum est quod non potuit celebrari festiuitas expiationis vsque ad mensis Septembris anni secundi ab exitu de Aegypto, & sic ad minus fuit vnus annus, & amplius ista celebrata facta post descensum Moysi de monte. Ex quo videtur magis dicendum, quod nunquam in toto deserto Israelitæ obseruauerunt festiuitatem expiationis per quadraginta annos, quibus ibi steterunt. Sed primo incepit hoc facere in terra promissionis, postquam in eam ingressi sunt, ut apparet, quia in ista festiuitate fiebant sacrificia, ut habetur in litera, & Numeri 29. cap. Tamen ista nunquam potuerunt fieri, nisi in monte Synai, quia nunquam alibi habuerunt quietem, secundum quod satis cognoscitur ex processu libri Numerorum: maxime, quia Numeri 28. cap. mandatur quod Israelitæ offerant sacrificia in terra promissionis, sicut obtulerunt in monte Synai. Ex quo videtur, quod in aliis locis non offerebant, quia aliàs non diceretur sic, sed quod offerrent in terra promissionis sacrificia, sicut offerebant in deserto, sicut etiam patet in con-

Asecratione Eleazari summi sacerdotis filii Aaron, in qua non fuit factum aliquod sacrificium, sed solum fuit indutus vestibus sacerdotibus, ut habetur Numeri 2. cap. & declarauimus Exo. 29. cap. Non igitur fuit facta aliqua celebratio diei propitiationis in toto deserto, sed post ingressum in terram promissionis, & sic ad minus quadraginta annis post descensum de monte non fuit celebrata festiuitas propitiationis. Falsum est igitur quod Hebræi dicunt, scilicet quod in die quo Moyses descendit de monte, fuit celebratio facta diei propitiationis. Hanc quoque opinionem tenet Nicolaus allegans eam pro prima causa huius festiuitatis. Alia autem causa ponitur huius festiuitatis, quam hic ponit Nicolaus, scilicet quod in vna die omnes negligentia, & immunditia, quæ contractæ fuerant per annum, delebantur: nam interdum aliquis contraheret immunditiam, & non mandaretur, siue per oblationem, siue per negligentiam: conueniens igitur erat, ut in vna die anni pro omnibus his fieret remissio. Et potest poni exemplum de festiuitate omnium Sanctorum: nam cum non celebratur per totum annum specialiter festiuitates singulorum Sanctorum, vel in eis quæ celebrantur aliquid omittitur, in vna die in qua est generalis solennitas omnium Sanctorum, ea quæ omissa sunt supplentur. Sed adhuc ista causa assignari non potest: nam aliæ purificationes, quæ interdum committuntur, erant aliquarum immunditiarum corporalium, in quibus non erat peccatum, sicut contingere mortuum, aut intrare in domum eius, vel agere aliqua similia, in quibus quamquam immunditia sit, peccatum tamen non est. Hic autem non fit expiatio pro immunditiis corporalibus, sed pro veris peccatis, quod patet, quia in litera dicitur, infra quod sacerdos confitebatur omnia peccata populi cuidam hirci, & imprecabatur illa super caput eius, sed in immunditiis corporalibus non est talis confessio peccatorum. Item quia hic sacerdos orabat pro peccatis suis, & peccatis totius populi, tamen in immunditiis purificandis, non fiebant orationes pro peccato. Dicendum igitur, quod nulla causa istarum vere subsistit, sed causa huius festiuitatis erat expiatio verorum peccatorum, & hoc dupliciter, scilicet quantum ad culpam, & quantum ad poenam: eo quod secundum leges huius diei inducebantur homines ad dolendum de peccatis suis, cum deberent omnes affligi in illa die, ut habetur hic in litera, & infra 23. cap. Etiam quia homines orabant in illa die pro remissione peccatorum suorum. Deus quando oratur, peccata remittit saltem, quantum ad culpam, poenas autem culpæ interdum per orationem remittit, interdum vero non, secundum feruorem orationis, & dispositionem orantis. Item inducebantur homines ad hoc, ut Deus remitteret eis poenas peccatorum, vel in totum, vel in partem, quod apparet, quia omnis poena, quæ hic spontaneè suscipitur, aut saltem patienter toleratur, ad diminutionem poenarum debitarum post mortem pro peccatis proficit, sed in hac die Iudæi aliquas poenales in se suscipiebant, cum omnes affligerent animas suas, iuxta illud quod infra habetur, scilicet anima, quæ in hac die afflictæ non fuerit, peribit de populo suo. Erat autem afflictio, quod tota die illa nihil comedebant, nec bibebant, nec ad vxores accedebant, & nudis pedibus ambulabant. Item de substantia sua diminuebant in sacrificia erogantes, quæ omnia ad poenales pertinebant, & satisfactoria sunt pro poenis in futurum tolerandis. Hæc autem pro peccatis fieri saltem semel in anno conueniens valde fuit: nam homines continue peccant, & nisi interdum detur eis poenitens occasio, abibunt in infinitum peccatis peccata superad-

Causa festiuitatis erat expiatio verorum peccatorum dupliciter

dentis, & ideo quamquam ad poenitentiam peccatorum omnia tempora apta sunt, & Deus hoc acceptet, tamen homines refugunt poenitentiam, ideo si aliquo qualiter ad eam non compellantur, rari essent, qui poeniterent: decuit igitur valde, vt poneretur aliqua lex coactiua inducens homines ad semel in anno poenitendum, quod patet cum infra dicitur in litera, & cap. 23. Anima quae in hac die afflicta non fuerit, peribit de populo suo. Idem modus quasi in Ecclesia obseruatur, quoniam quamquam omni tempore Ecclesia recipiat poenitentes, & confitentes, cogit tamen, vt saltem semel in anno confiteantur, vt habeatur extra, de poeniten. & remissio. cap. omnis vtriusque sexus. Differt tamen aliquo qualiter obseruatio, quae fit in Ecclesia, ab ea quae fiebat in veteri Testamento, de qua hic: nam hic homines non confitebantur specialiter peccata sua, quamuis de eis dolerent, & affligerent animas suas, sed sacerdos confitebatur omnia peccata populi hirci. Nunc vero quilibet de peccatis suis dolet, & ea confitetur, atque iniunctam exequitur poenitentiam: fuit ergo conuenientissimum inter omnes ceremonias veteris testamenti statui die expiationis, ideo non fuit aliqua ceremonialis obseruatio in veteri Testamento, quae ita accederet ad conformitatem legis euangelicae, & rituum noui Testamenti, sicut hac, nec ad veritatem directionis vitae humanae ad finem suum, quoniam hic fiebat vera remissio peccatorum, per nullam autem aliarum ceremoniarum ita directe, & efficaciter inducebantur homines ad eam. *Locutusque est Dominus ad Moysen.* Ita lex sicut & caetera data fuit Moysi, & ei specialiter, & deinde vt eam populo denunciaret. Et ista locutio videbitur esse dubium an fuerit continuata aliis, vel per quandam interpolationem factam. In quo aliquis poterit respondere vtrumque esse possibile, sed non patere, an per continuationem dicta fuerit. In quo dicendum est hoc non posse stare, sed oportet dici istam legem non esse simul datam cum omnibus superioribus, quia superiores leges, vel saltem plures de eis datae sunt ante consecrationem Aaron, & antequam fierent aliqua sacrificia, ista tamen lex data est, postquam fuit consecratus Aaron, & filii sui, quod patet in litera cum dicitur: *Locutus est Dominus ad Moysen, post mortem duorum filiorum Aaron.* Isti tamen filii Aaron mortui sunt post consecrationem suam die octaua consecrationis, quia incipiebant nouiter ministrare, vt habetur supra 10. cap. iuncto 9. cap. Non ergo potuit dari simul ista lex cum aliis, quae datae sunt, antequam fierent aliqua sacrificia, & sic fuit per interpolationem. Et patet ex hoc responsio ad eam quaestionem, in qua aliqui dubitant, vtrum ista omnia, quae dicuntur in hoc Leuitico, simul fuerint dicta Moysi, & est respondendum quod non, vt hic apparet. *Post mortem filiorum duorum Aaron.* In hoc designatur tempus dationis huius legis, scilicet quod non fuit data ante consecrationem sacerdotum, nec dum consecrarentur, sed postea aliquanto tempore, quantum autem illud fuerit, patere non potest. Item ex hoc apparet illud, quod supra dicebatur, scilicet quod non fuit celebrata festiuitas expiationis ea die, qua Moyses de monte descendens introiit in castra, quoniam non potuit fieri talis obseruatio quousque ista lex daretur, vt ibi probatum est, tamen non fuerat data eo tempore quod descendit Moyses de monte, cum dicitur hic quod fuerit data post mortem duorum filiorum Aaron: inter haec tamen incidernit aliqua tempora, scilicet tempus in quo Israelitae obtulerunt donaria ad fabricandum Sanctuarium, & tempus in quo fabricatum est, & tempus consecrationis sacerdotum, quousque mor-

Nō erat aliqua ceremonia in voto veteris testamenti quae pertineret ad directionem vitae humanae, & conformaretur no. test. sicut solennitas expiationis.

Ftui fuerint filii Aaron, & hoc totum tempus cognitum est quantum erat, quoniam erat quasi septem mensium, & dimidii, post hoc autem fuit aliud tempus, cuius quantitas ignoratur, quod intercidit inter mortē duorum filiorū Aaron, & dationē huius legis.

Quare dicitur hic legem hanc post mortem filiorum Aaron datam fuisse. Quae. III.

QVAERET autem aliquis, quare dicitur hic quod ista lex fuit data post mortem filiorum Aaron: nam alia quoque leges datae fuerunt post illa tempora, de eis tamen mentio non fit, quia post haec tempora datae fuerunt. Respondendum est, quod in ista lege volebat Deus facere, vt sacerdotes caute se haberent circa executionem ministerium diuinorum, alioquin morerentur, & quia sic factum fuerat de duobus filiis Aaron: nam mortui sunt, quia non obseruauerunt debitas ceremonias in ministrando, vt habetur supra 10. cap. Ideo conueniens fuit, vt fieret mentio de morte horum duorum sacerdotum. Quod autem ista fuerit intentio Moysi ponentis ista hic, apparet quia infra dicitur, quod sacerdos magnus non intraret omni tempore intra Sanctuarium, alioquin moreretur. *Quando offerentes ignem alienum interfecti sunt.* Ponit hic peccatum eorum, scilicet quod errauerunt in ceremoniis offerendo coram Domino ignem alienum, & hunc offerre volebant super altare thymiamatum ad cremandum thymiam, & antequam accederent illuc, egressus est ignis a Domino de altari holocaustorum, & deuorauit eos. Dicuntur isti obtulisse ignem alienum, quia cum debuissent ponere prunas de altari holocaustorum in thuribus suis, imposuerunt de igne alieno, qui erat in altari tabernaculi, in quo coquebantur carnes victimarum pacificarum: de his latius dictum est supra 10. cap. Ex hoc autem apparet id, quod supra dicebatur, scilicet quod positum fuerit hic de morte Nadab, & Abiu, vt per eorum penas alii ad caute ministrandum erudirentur, & apparet, quia dicitur hic propter quid fuerint occisi, scilicet quia errauerunt in ministracione. *Et praecepit ei dicens.* Ad Moysen refertur, quia ei praecepit Deus, vt denunciaret populo omnia, quae infra habentur de ceremoniis huius festiuitatis. De hac enim festiuitate non solum habetur hic, sed etiam infra 23. cap. habetur solum de obseruacione huius diei, ita quod nullum opus seruile in ea fieret, & de afflictione animarum, & Numeri 29. habetur de sacrificiis, quae fiebant in hac die: hic tamen de omnibus plenius habetur. *Loquere ad Aaron fratrem tuum.* Hic mandatur Moysi, vt proferat istam legem soli Aaron. Cuius causa est, quia hic ponuntur duae leges, quarum vna est de obseruacione sacerdotum, quantum ad accessum ad loca sacra, scilicet, ne introirent in Sanctuarium omni tempore: secunda est de ceremoniis diei expiationis: prima harum ad solos sacerdotes pertinet, nec etiam ad omnes, sed ad solum sacerdotem magnum, vt habetur hic: ipse namque solus introibat in locum illum, vt habetur ad Hebraeos, 9. cap. Secunda harum pertinebat tam ad sacerdotes, quam ad populares. Sed hic in principio ponitur illa lex, quae pertinebat ad solum sacerdotem magnum: ergo ad eum solum debuit mandari, quod loqueretur hic Moyses. *Loquere ad Aaron fratrem tuum.* Scilicet, fratrem maiorem: erat enim Aaron maior Moysi tribus annis: nam cum educti sunt filii Israel de Aegypto, erat Moyses annorum octoginta, & Aaron annorum octogintatri, vt habetur Exo. 7. Et etiam ista fuit vna de causis, quare Aaron assumpsit summum sacer-

De Sanctuario, & duabus partibus eius, & qualiter erat disposita.

sacerdotium, & non Moyses. nam summum sacerdotium, conueniebat primogenitis, & Aaron erat primogenitus Amram, vt habetur Exo. 6. cap. *Ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum.* Idest ne ingrediatur omni tempore intra sancta Sanctorum. Pro quo sciendum est, quod Sanctuarium dicebatur esse locus ille, in quo ceremonie cultus Dei fiebant, & secundum hoc diuiditur in duas partes, quia quidam erat locus in quo fiebant ceremonie quae omnibus patebant, scilicet sacrificia, & alius erat locus in quo fiebant ceremonie, quas soli sacerdotes faciebant, & videbantur primus locus vocatur atrium tabernaculi, & istud erat quadam latitudo magna, vel spatium, cuius erat longitudo centum cubitorum, & latitudo quinquaginta, & habebat columnas quinque cubitorum altitudinis in circuitu positas, ita vt maneret clausum totum illud spatium in circuitu, sed tectum nullum habebat, ideo poterat pluere, & irruere venti: in hac enim parte stabat altare holocaustorum, in quo fiebant sacrificia, & labrum gneum, in quo lauabatur sacerdos. Erat autem secunda pars, vel locus Sanctuarii, quae vocatur tabernaculum, & ista erat quidam locus secretior positus intra primum locum, qui vocatur atrium tabernaculi. Erat autem iste locus in longitudo 30. cubitorum, & in latitudine 10. in circuitu habens tabulas circumtectas, tectum autem habebat quadruplex, scilicet de cortinis, & de sagis, & de pellibus arietum rubricatis, atque de pellibus hyacinthinis, & in istum secundum locum non ingrediebantur populares, sed soli sacerdotes, consummantes ibi ministeria ceremoniarum suarum, in primum autem locum liberum erat popularibus ingredi. de situatione horum duorum locorum dictum est latissime Exo. 26. & 27. tam in litera, quam in commento. Iste autem secundus locus qui vocatur tabernaculum, diuidebatur in duas partes, quoniam quadam pars anterior erat in introitu ipsius tabernaculi, quae habebat in longitudine cubitos viginti, & in latitudine cubitos decem, & ista vocabatur Sanctuarium, vel Sanctum. & in hanc poterant introire quotidie Aaron, & filii sui, & introibant aliqui de ipsis ad faciendum caeremonias ministracionis quotidianae. Erat autem in hac parte candelabrum cum lucernis suis, & ad illud ingrediebatur aliquis de sacerdotibus quotidie ad incendendum lucernas in maae, & in vespere, vt habetur Exodi 27. & 30. cap. Erat autem in parte ista mensa propositio in latere Septentrionali, super quam erant semper 12. panes in memoriam 12. filiorum Israel, & mutabantur per singula sabbata, vt ponerentur alij recentes, vt habetur infra 24. cap.

Erat etiam ibi altare thymiamatum opertum lamina aureis, in quo quotidie cremabatur thymiama in mane, & in vespere, vt habetur Exodi 30. cap. ministraciones enim in omnibus istis partibus erant quotidianae, ideo sacerdotes introibant quotidie in istam partem. Erat autem alia secunda particula huius tabernaculi in posteriori eius parte contra occidentem, quae habebat in latitudine cubitos 10. & in longitudine totidem, scilicet quadrata existens, & ista vocabatur sancta Sanctorum, vel Sanctuarium post velum, in qua solum erat arca testamenti, & super eam propitiatorium, & duo Cherubim de auro mundissimo, & ibi non fiebat aliqua ministracio, nec cultus Dei, sed manebat locus ille secretus ab accessu hominum sequestratus, praeterquam in die expiationis, cum summus sacerdos aspergeret ibi sanguinem contra propitiatorium. Et de hac secunda particula loquitur hic litera, cum agit de sacerdote, ne intret in Sanctuarium, quod est post velum. Nam vt dictum est istud tabernaculum habebat duas partes, quae distinguebantur quodam velo interposita.

to, & pendente ante quatuor columnas, & illa particula quae vocatur sancta Sanctorum erat Sanctuarium, quod erat post velum, id est vltra velum. prima pars quae vocabatur Sanctuarium, erat ante velum, & de ista prima parte non loquebatur Deus, quoniam licebat sacerdoti magno, & omnibus minoribus, introire in illam ad ministraciones quotidianas, sicut supra dictum est: sed de illa particula quae erat post velum, scilicet, de sancta Sanctorum, vbi non fiebat aliqua quotidiana ministratio, sed de anno in annum, in hanc autem nunquam licebat introire sacerdotibus minoribus, cum flaret erectum tabernaculum, sed cum deponeretur ad castra mouenda: tunc enim ipsi introibant cum sacerdote magno, & cooperiebatur arcam, & Cherubim cum velamentis suis, & tribuebant ea portanda Leuitis, vt habetur Numeri 4. ca. Sacerdoti autem magno, nunquam licebat introire in istud secundum Sanctuarium, nisi cum sacerdotibus minoribus introibant ad deportandum, alias deponendum tabernaculum, cum ipse cum eis deponeret. Habebat autem sacerdos magnus super sacerdotes minores hoc, quod posset introire illuc semel in anno in die propitiacionis, de qua hic agitur, de hoc habetur ad Hebraeos cap. 9. cum dicitur, in priori quidem tabernaculo semper in introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, in secundo autem semel, in anno solus Pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua, & pro populi ignorantia. Moyses autem supremum ius super omnes istos habebat, scilicet, quod quandoocumque veller introire in sancta Sanctorum introiret. Vnde si aliquando dubitabat de aliquo, introibat in sancta Sanctorum, & ibi audiebat Deum respondentem sibi, vt habetur Numeri 7. cap. cum dicitur, cumque ingredereetur Moyses tabernaculum foederis, vt consultaret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, vnde & loquebatur ei.

Causa autem istorum omnium erat, quia sancta Sanctorum erat locus secretissimus ab omni humana communicatione sequestratus, nec ad aliquod ministerium erat, sicut aliae partes Sanctuarii suis officiis deputatae, sed vt Deus ibi specialiter habitaret, & ad magnam reuerentiam eius demonstrandam. erat enim super propitiatorium inter duos Cherubim vox Dei, quae audiebat: sacerdotes autem minores erant indigni audire istam vocem, ideo non debebant ingredi in sancta Sanctorum, & quia non solum audiebat illa vox intra sancta Sanctorum cum formaretur, sed etiam in Sanctuario, quod erat prima pars tabernaculi, quia solo velo interposito istae duae particulae diuidebantur, ideo quando summus sacerdos introibat in sancta Sanctorum semel in anno, iubebatur, vt nullus esset in Sanctuario, ne audiret voces Dei loquentis de propitiatorio, vt habetur infra in litera, cum dicitur, nullus hominum sit in tabernaculo, quando Pontifex ingreditur in Sanctuarium.

Erat autem praeter hoc inter duos Cherubim, super propitiatorium, quoddam corpus formatum de aere, in quo Angelus quidam proferebat verba respondens quaestionibus propositis a sacerdote ingrediente, & non erat Deus iste, qui loquebatur, sed Angelus quidam, quoniam Deus non potest formare aliquam vocem, patet, quia si formaret illam, aut esset hoc per creationem, aut per aliquam formationem in instrumentis, non potest autem primo modo vox a Deo causari, non quidem, quod ipse sit impotens ad eam creandam, sed quia repugnat voci secundum se creati, quod patet, quia creatio fit in instanti nullo praesupposito, vocis autem formatio necessario praerexigit, quandam successionem, nam essentia

De voce quae audiebat intra sancta Sanctorum.

Vocatur etiam ista tabula oraculum, vt patet im-

mediate, cuius causa infra subiungitur. Dicebatur intro-

re sacerdos coram propitiatorio, nominando istam

particulam, tanquam specialiozem, & hoc, quia su-

per eam Deus sedere dicebatur, vt habetur immedia-

te, cum dicitur, quod in nube apparebo super ora-

culum, & contra istam partem sacerdos se inclinabat, &

orabat. debuit igitur hac specialius nominari coram

qua appareat. Quo legitur arca. Idest, quod propitiatorium est id

quo arca cooperitur. Ex hoc appareat veritas de posi-

tionis propitiatorij. Aliqui enim voluerunt, quod esset quadam tabula

aurea existens vltra arcam, eleuata per aliquam spa-

rium, & ipsa non esset cooperitorium arce, sed sedes

Dei, & cooperitorium arce esset scabellum pedu Dei, vt dictum fuit Exodi 25. & 37. cap.

Ista tamen positio apparet hic falsa, quia dicitur, qd arca tegitur propitiatorio, ipsum igitur est cooperi-

omnes alios, ideo monstrabat ei effigiem illam corpo-

ream existētem super propitiatorium, quam nulli alij

monstrabat, & si aliquis eam vidisset, moreretur.

CONSIDERANDVM est circa hoc, quod sacer-

dos magnus non introibat intra sancta Sancto-

rum, nisi quando faceret ceremonias, que habentur

hic. Cum igitur eas faceret, videbatur licitum esse ei

introire, & si in quolibet anno quadragesies iste ce-

remone fierent, quadragesies posset intrare summus sa-

cerdos in sancta Sanctorum. Sed inducitur ex alio ca-

pite, scilicet, quod nunquam sacerdos faciebat istas ce-

remonas, nisi in die propitiationis, cum solum in hac

die mandarentur fieri, vt habetur in fine huius cap.

ergo in die propitiationis solum licebat sacerdoti intro-

re in sancta Sanctorum, hoc tamen manifestius habe-

tur ad Hebræ. cap. 9. cum dicitur, quod in priori taber-

naculo, scilicet in prima parte semper introibant sacer-

An sacerdos magnus introiret pluries in anno intra sancta Sanctorum. Quæst. VI.

Litere expositio.

An nubes in qua dicitur Deus apparere esset nubes columnaris.

An nubes in qua dicitur Deus apparere esset nubes columnaris.

tectum fedetis nube operiente omnia, & coruscante

ergo non mansisset ista nubes, nunquam potuissent

ingredi sacerdotes ad ministrandū; sed postea intro-

ierunt, vt appareat ex supradictis supra 8. & 9. & 10. ca.

ergo non mansit ibi semper. Quod autem apparuerit

ista nubes ad solam gloriam Dei, & acceptationem illius

domus, apparet ex simili, quoniam idem factum est,

cum Salomon consummavit templum, vt apparet 3. Regum

8. cap. cum dicitur, factum est cum exissent sacerdotes de

Sanctuario, nebula impleuit domum domini, & non poterant

sacerdotes stare, & ministrare propter nebulam, quia gloria Domini impleuerat

domum, illa tamen nebula postea cessauit, & ministrauerunt sacerdotes.

Itē si daremus, quod ista nebula semper extitisset in

Sanctuario, videtur repugnare literæ huic, quoniam tunc

non esset aliquid speciale signum super propitiatorio, cum

in toto tabernaculo appareret illa nebula, vel nubes. Hic tamen assignatur hoc, tanquam

Deus apparebat super oraculum, idest super propitia-

torium. Si tamen accipiat ista nebula, in qua appare-

bat Deus, pro illa quæ surgebat ex thymiamate in-

cento, non conuenienter stat litera, quia tunc non solum

appareret Deus super oraculum, sed etiam intra totam

domum sancti Sanctorum, cum per eam vapor ille spargeretur.

Dicendum est ergo, quod intelligitur Deum apparere

in nube super oraculum, quia ille Angelus, qui erat in

sancta Sanctorum, ad respondendum questionibus, quas

faceret sacerdos, assumebat corpus de aere multum densato

ad formandum ibi voces, sicut supra probatum est in hoc

capit. & erat istud corpus super propitiatorium inter duos

Cherubim, vt ergo non videretur aliquid illa figura, quæ

erat multum visibilis propter densitatem, circum fundebat

Deus aliquam nubem, vt illa impediret visum, & preter hoc

addebatur vapor surgens ex thymiamate. Vel potest dici,

Quo intel ligat Desi apparete i nube sup oraculum.

Quare propitiatorium vocetur oraculum. Quæst. VII.

Idem enim ista duo sunt: quare autem vocetur propitiatorium

supra dictum est. Quare autem oraculum ab orando, quia ante

illud orabatur, cum ibi videretur esse Deus, sicut hic

dicitur, quod in nube apparebat, sed non orabat contra

aliquam aliam partem. Vel vocatur oraculum, idest respon-

sūm, quia Deus ibi dabat responsum sacerdoti intranti, & isto modo

accipitur in iuribus humanis, cum dicitur, quod aliquis

petit sibi responderi vna vocis oraculo, idest habere respon-

sūm in voce. sic etiam accipitur Numer. 7. cap. cum dicitur,

cum egrederetur Moyſes, vt consuleret oraculum, idest, dum

An qñ sacerdos magnus introiret in sancta Sanctorum, inducus esset vestes hyacinthinæ cum tintinabulis.

Si autem aliquid eorum omitteret, moreretur, cum intraret. Et ex hoc aliquo qualiter concluditur, quod solum in die propitiationis sacerdos magnus introiret in sancta Sanctorum, & quia nunquam debebat, nisi illa faceret, introire, & nunquam faciebat, nisi in die expiationis, quia iste ritus solum datur pro illa die, ergo solum intrabat sacerdos intra sancta Sanctorum, sicut declarat Apostolus ad Hebr. 9. cap. scilicet, quod semel in anno illic introiret. & satis etiam ibidem declarat, quod hoc esset in die expiationis cum dicitur: in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quean offerret pro sua, & populi ignorantia, sed non offerebat sacerdos pro se, & pro populo, nisi in die expiationis, de qua hic dicitur. *Vitulum pro peccato offerret.*

Hic ponuntur sacrificia, que facere deberet sacerdos ante introitum, & dicitur, quod offerret vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum: ideo ponuntur hic omnia sacrificia, quia solum ponuntur duo, erant tamen plura, secundum quod apparet in litera, nam infra ponitur, quod offerretur duo hirci, de quibus hic nihil dicitur, etiam quod offerretur holocaustum pro populo, & pro sacerdote. erant igitur ad minus quinque animalia, scilicet duo hirci, & duo animalia in holocaustum, & vnus vitulus pro peccato. Dicitur autem, quod offerret ista sacrificia, intelligendo etiam omnia alia, quoniam infra ponitur, quod prius deberet immolari hircus pro peccato populi, quam introiret sacerdos in sancta Sanctorum. & hoc quia ferre debebat de sanguine illius hirci, & vituli ad aspergendum intra sancta Sanctorum.

Etiam intelligendum est cum hic dicitur, quod offerrentur ista sacrificia, id est quod presentarentur coram Domino, antequam sacerdos introiret in sancta Sanctorum, non tamen, quod offerret, id est quod immolaret, & faceret alias ceremonias. nam non immolabantur omnia ista ante introitum, quod patet, quia infra dicitur, quod postquam sacerdos exiret de sancto Sanctorum, offerret holocaustum suum, & populi, vt patet infra in litera. ergo aries de quo hic dicitur, quod offerretur non offerebatur, id est immolabatur: sed offerebatur, id est presentabatur coram Domino, vt postea offerretur, sola autem animalia que erant, pro peccato, immolabantur ante introitum in sancta Sanctorum, scilicet iste vitulus de quo hic dicitur, & vnus hircus pro peccato populi. hoc patet infra, quia dicit, quod sacerdos portaret sanguinem istorum duorum intra sancta Sanctorum. *Vitulum pro peccato offerret.* Scilicet pro peccato suo, & domus sue, scilicet omnium aliorum sacerdotum. Primo namque sacerdos offerebat pro peccato suo, quam pro peccato populi, cuius causa est, quia ad hoc, quod Deus acceptaret preces sacerdotis, oportebat, vt ipse esset mundus, & hoc cum oraret pro alio, cum autem pro seipso oraret, non est necessarium, vt sit mundus, sed qualitercumque se habeat suscipitur oratio. de his, & causis horum latius dictum fuit Exodi 28. cap. quod autem iste vitulus esset pro peccato sacerdotum, apparet infra cum dicitur, quod offerret vitulum, & orabit pro se: deinde assumet duos hircos, & vnus offerret pro peccato populi. ergo vitulus pro peccato sacerdotum erat.

Aliqui enim dicunt, quod sacerdotes offerebant vitulum in memoriam peccati Aaron, quia fabricauit vitulum aureum. Sed hoc nihil est, quia non solum pro sacerdote magno offerebatur vitulus, sed etiam pro populo interdum, vt cum totus populus peccaret per ignorantiam, vt habetur supra 4. cap. Sed dicendum, quod offerebatur vitulus, quia est sacrificium magnum, & correspondebat peccato sacerdotum, quia magnum est. sicut fuit declaratum eodem capitulo. ideo quamquam peccatum populi totius esset valde ma-

Quare sacerdos primo offerebat pro peccato suo, quam pro alijs.

gnum, tamen quando comparabatur ad peccatum sacerdotum, maius erat peccatum sacerdotum. sicut declarauimus supra quarto cap. ideo quamquam pro peccato populi interdum offeratur sacrificium vituli, vt habetur eodem ca. tamen quando simul offercebatur sacrificium pro peccato sacerdotum, & pro peccato populi, non offerretur vitulus pro populo, vt esset differentia inter sacrificium populi, & sacerdotum, quod apparet hic. nam pro sacerdotibus fuit oblatus vitulus, pro populo autem hircus. idem habetur supra 9. ca. cum in prima die ministracionis mandatum est, vt sacerdotes offerret pro peccato suo vitulum, & populus offerret pro peccato suo hircum.

Pro quo peccato hic offerebant sacerdotes. Quest. VIII.

QUÆRIT autem aliquis, quod erat peccatum pro quo sacerdotes offerebant hic. Et forte responderi possit sicut respondetur supra 12. & 14. & 15. cap. ad similes quaestiones, scilicet, quod non offerebatur pro aliquo speciali peccato, sed pro peccato ipsius offerentis quocumque illa essent. Sed adhuc magis proprie in presenti responderi potest, scilicet, quod sacerdos offerebat istud sacrificium pro peccato suo, id est, pro peccatis ignorantia, quia aliquando peccabat sacerdos magnum per ignorantiam, & non solum ipse, sed etiam faciebat delinquere populum, vt patet supra quarto capitulo. Quod autem pro istis peccatis ignorantie sacerdos tunc offerret, patet ad Hebr. 9. cap. cum dicitur, in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offerret pro sua, & pro populi ignorantia. iste tamen sanguis erat de vitulo, & hircis, ergo ista duo animalia offerebantur pro peccatis ignorantie. Et forte dici potest secundum aliquem, quod non accipit Apostolus de peccatis ignorantie, quando dicitur, quod facta sunt, tamen nescit, quod peccata sunt, ita quod erreret in iure, & non in facto, sed quod inteligit offerri hoc pro peccatis ignorantie, scilicet pro peccatis que facta sunt, & ignorantia quod nesciuntur peccata esse, nec facta esse, & tunc est ignorantia in iure, & in facto, sicut cum aliquis poenitet de peccatis, que putat se fecisse, & oblitum fuisse. nescit enim quid fecerit, & ista positio videtur esse rationabilis pro tanto, quia si totus populus, vel aliquis de populo per se peccasset, faciebat specialia sacrificia preter diem expiationis, de qua datur regula supra 4. & 5. ca. In die autem expiationis pro aliquo magis generali orabat, & faciebat sacrificia.

Sed adhuc magis dicendum videtur, quod ista peccata pro quibus hic orabatur, erant aliqua peccata preter ignorantias, vt cum aliquis ageret ex malitia, vel ex passione, aut alijs. & patet, quia hic dicitur, quod sacerdos accipiebat duos hircos pro peccato populi, & vnus immolabat: alteri vero confitebatur, & omnia debita, & iniquitates populi impreccans super caput eius, vt habetur infra. ergo pro eisdem peccatis videbatur immolari hircus, & vitulus, de quo hic, que confitebatur sacerdos hircis, sed illa erant peccata non solum per ignorantiam, sed etiam per malitiam: & patet cum distinguitur litera infra, dicens. confiteatur iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atque peccata, iniquitates autem vocat peccata ex malitia facta, que alijs scelera nominantur: delicta autem, & peccata ad omissiones, & ignorantias pertinent, ideo omnia genera peccatorum confitebatur sacerdos hircis. Dicendum est igitur, quod omnia peccata, que fecisset populus, & sacerdotes, & manifesta essent, confitebatur sacerdos hircis, & hoc sicut essent per ignorantiam, siue

Determinat. qst.

sive per malitiam, siue alijs. & aliqua istorum peccatorum erant, pro quibus alijs facta fuerant sacrificia, alia autem erant pro quibus nullum sacrificium factum extiterat. & hoc conueniens erat, quod pro aliquo peccato bis fieret sacrificium. nam primo fiebat specialiter pro illo solo iuxta regulas traditas supra 4. & 5. cap. in die autem propitiationis fiebat sacrificium generaliter pro illo, & alijs. Sic etiam Ecclesia facit, quoniam specialiter orat faciens solennitates Sanctorum singulorum, deinde facit vniam solennitatem pro omnibus sanctis semel in anno. & ibi pro quolibet eorum generaliter solennitatem facit.

Cum autem obijciatur de dicto Apostoli, scilicet, quod sacerdos offereret illum sanguinem pro ignorantia sua, & totius populi. Dicendum est, quod non solum accipitur ibi ignorantia pro peccato facto per ignorantiam, sed etiam pro omnibus peccatis. Est enim in omnibus peccatis ignorantia, vt ait Aristo. Ethico. lib. 3. scilicet omnis peccans est ignorans. sed que ignorantia dicitur esse ista, scilicet, an dicitur factum per ignorantiam, vel propter ignorantiam, declarauimus supra quarto cap. Apostolus autem accipit largè ignorantiam. Non potest autem accipi hic ignorantia eodem modo, quo quidam dixerunt, scilicet pro peccatis que facta sunt, & nescitur an facta sint, vel si peccata sunt, quod est ignorare ius, & factum. nam repugnat litera inferiori ista positio cum dicitur, vt confiteretur sacerdos peccata, & iniquitates populi hircis. Si tamè ignoraret quid factum est, impossibile est, quod confiteretur. patet igitur ex predictis, que peccata erant, pro quibus offerebatur vitulus, vel hircus. *Et arietem in holocaustum.* Istud erat alterum sacrificium, sed non immolabatur antequam sacerdos introiret intra sancta Sanctorum: postea enim exiens faciebat, vt patet in litera infra.

Causa diuersitatis inter holocaustum, & sacrificium pro peccato.

Causa diuersitatis est inter holocaustum, & sacrificium pro peccato, quia de sanguine sacrificij pro peccato introducebatur intra sancta Sanctorum ad aspergendum coram propitiatorio, ideo oportebat, vt prius immolaretur istud sacrificium, quam introiret sacerdos. sanguis autem holocaustorum non ferebatur intra sancta Sanctorum, ideo sufficiebat illa immolari; postquam sacerdos exiret de interiori Sanctuario, cum dictum sit, quod offerretur holocaustum pro populo & pro sacerdotibus.

Dubitabit aliquis, iste aries de quo hic dicitur, an offeratur pro sacerdotibus, an pro populo. Et videtur dicendum, quod offerretur pro populo, quod patet infra cum dicitur, suscipietque ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnus Arietem in holocaustum. Si autem sacrificium holocausti sacerdotum esset aries, non videtur hic de istis sacrificijs. non enim ponitur hic ritus totaliter, quamquam aliquid dicat infra, & hoc quia supra in principio huius libri positæ sunt leges eorum. *Tunica linea vestitur.* Hic ponuntur duo vestimenta quibus induebatur sacerdos ad hoc, quod introiret in sancta Sanctorum.

Sacerdos duplici munere in die propitiationis fungebatur. Questio. IX.

PRO quo sciendum, quod sacerdos gerebat in die propitiationis duo officia. Primum erat quantum ad ipsam expiationem, quam faciebat in aspergendo sanguinem intra sancta Sanctorum. Secundum erat in executione holocaustorum, in his autem non utebatur eisdem vestibus, nam ad expiandum intra sancta Sanctorum accipiebat quatuor vestes minores, que alijs inferioribus sacerdotibus pertinebant. in holocaustis autem accipiebat Alph. Toft. super Leuit.

alia, sicut infra patet. de causis autem mutationis istorum vestium, & quare acciperet meliores vestes sacerdos, cum faciebat holocausta in atrio tabernaculi, quam cum introibat in sancta Sanctorum, infra declarabitur. Inter has autem vestes ad introeundum in sancta Sanctorum prima erat tunica linea, facta de lino candidissimo, que aliquando vocatur tunica byssina, que dicitur quedam species candidissimi, & delicatissimi lini. vocatur etiam interdum linea stricta, vt patet Exodi 28. & 29. capitulo. & hoc est propter habitudinem, quam habebat ad corpus, scilicet, quia stricta erat ne flueret laxa, sicut vestis hyacinthina. Ista ponitur hic prima inter omnes vestes, non quidem, quod ipsa secundum ordinem prima foret. primo namque feminalia linea sacerdos accipiebat, deinde vero cetera vestimenta. & hoc quia feminalia sunt ex maiori necessitate. de his Exodi 28. capit. Ponitur tamen hic primo de tunica linea, quia in vestibus que corpus tangebant operiebat, ipsa erat prima. ista autem tunica linea non habebat aliquem alium colorem nisi figuracionem in seipso, sed tota alba erat, hanc autem suscipiebat sacerdos immediatè depositis quibusdam ornamentis suis communibus, sicut fit in sacerdotibus nostris, cum missarum officia celebraturi sunt, quia depositionibus quibusdam communibus vestibus induunt vestem quamdam, que vocatur alba. *Feminalibus lineis reverendè celabit.* Istud quamuis esset primum ornamentum secundum ordinem nature, tamen fuit positum in secundo loco: causa autem huius supra tacta est. vel dicendum, quod interdum in ordine talium rerum nihil differt. Ista feminalia erant linea, scilicet de bysso, sicut dictum fuit de tunica, & perueniebant vsque ad renes, vt habetur Exodi 28. ca. De causa autem huius vestis, vel ornatus sacerdotalis, quare in veteri testamento apud omnes ministrantes fuerit, & similiter in nouo, dictum fuit eodem cap.

Feminalia quid.

Ista feminalia erant vestes communes, tam maiorem quam minorum sacerdotum, nec quisquam poterat sine eis ministrare, alioquin moreretur, vt habetur Exodi 28. Vocantur autem ista feminalia non a foeminis, vt aliqui imperiti voluerunt, sed a foemoralibus tegendis. foemur enim pars quedam cruris est, que per ista ornamenta tegitur, ideo ista feminalia vocata sunt. dicebat autem Deus, quod sacerdotes induerent foeminalia linea, quia non intelligitur hoc de foeminalibus communibus, que ipsi per diem, & nocte gerebant, sed de quibusdam foeminalibus sacris, que erant in Sanctuario, & ista mandauerat Deus fieri specialiter ad istum usum ministracionis, & erant facta sicut ceteræ vestes. vnde antequam sacerdos accederet ad ministrandum, erat sibi licitum habere foeminalia, vel non habere. cum autem accederet ad ministrandum, cogebatur habere foeminalia alioquin moreretur, & quamquam sacerdos haberet alia foeminalia communia, non utebatur eis, quando veniebat ad ministrandum, sed cum introisset in Sanctuarium deponere ea, & tunc lauabat pedes & manus, vt habetur Exodi 28. & 30. cap. deinde vero accipiebat foeminalia sacra, & ceteras vestes secundum genus ministerij sui.

Causa autem quare sacerdos non vteretur foeminalibus suis in sacrificijs, vel alijs ministracionibus est, quia cum ministraciones sacre essent, oportebat, vt omnia que ad ministracionem illam erant preparatoria, sacra essent. sicut igitur omnia alia vestimenta sacra accipiebantur, ita oportebat foeminalia sacra esse. ea autem quibus homines vtuntur immunda sunt. *Accingetur zona linea.* Istud erat tertium ornamentum, quod ponebat sacerdos super tunicam albam, & vocatur alio nomine balthus, nec tamen erat de balthis pretiosis, que erant

Sacerdos quare non vteretur foeminalibus suis in sacrificijs.

erāt facti ex cocco bis tincto, & purpura, & bysso, & hyacintho. atq; aur, quia hoc ptinebat ad alias ministraciones, hic autem dicitur, qd esset ista zona alba, vel linea. Aliqui enim dicunt, qd ista zona esset baltheus, & tamen esset quasi dimidietas vestis pendens a loco zona vsq; ad crura, sicut alia vestes pertingebant. & quod iste baltheus habebat in parte superiori quādā ramalia, quibus stringebatur ad corpus ipse, & tunica linea, & quamquam haberet alios multos colores, tamen dicebatur esse zona alba, quia stamē eius erat de lino, sde bysso retorta, & ab illa denominabatur. Sed hoc non potest stare, quia iste modus assignandi non facit zonam, sed vestem dimidiam: in litera tamen dicitur, quod esset zona. Item non potest stare, quia hic dicitur, quod esset zona linea, baltheus tamen secundum qd assignatus est, ex multis coloribus est. Dicendū igitur, qd ista zona de qua hic dicitur, baltheus erat; non tamen ille baltheus, cuius describitur fabricatura Exodi 28. ca. quia ille ex multis coloribus est, iste autē solum erat ex lino, ideo vocatur hic linea zona. *Cidarim lineam imponet capiti.* Hæc est quartum, & vltimum ornamentum, quod accipiebat hic sacerdos intraturus in sancta Sanctorum, & dicitur esse cidaris quædā cucurbita, vel caputium rotundum de lino factum ad modum bireti magistralis: hæc enim semper vestis, vel ornamentum capiti imponebatur in omnibus sacerdotibus, tam maioribus quam minoribus: fuit enim ista specialis obseruatio veteris testamenti, quod Iudæi sp̄ capita velata haberent; præcipuē cum essent in locis sacris, & quia sacerdotes magis pertinebant ad res sacras quam omnes alij, specialius ipsi capita velabant. vnde sacerdotes minores imponebant vinum velamētum, scilicet cidarim lineam, sacerdotes autem maiores imponebant duo; scilicet cidarim, & thiam, vt habetur Exodi 28. cap. De causis autem huius velationis capitis latius diximus supra 16. cap. Ista autem cidaris linea, quam gerebat sacerdos in capite, erat ornamentum pertinens ad sacerdotes minores. & dicitur cidaris linea ad differentiam thiam, quæ erat hyacinthina; & pertinebat ad sacerdotes magnos, vt habetur Exodi 28. cap. cum enim hic indueretur sacerdos magnus, nisi exprimeretur de conditione cidaris, intellexeretur de illa quæ erat proprie sacerdotis magni. expressit igitur de cidari linea, vt intelligatur, quod ista erat, quæ pertinebat ad minores sacerdotes.

Quare sacerdos magnus non induebatur vestibus pontificalibus cum ingrediebatur in sancta Sanctorum.
Quæst. X.

CIRCA hoc autē quæret aliquis, quare sacerdos non induebatur hic vestibus pontificalibus, sed sacerdotis minoris. omnia ista namque quatuor, quæ supra posita sunt, ad minores pertinent sacerdotes. & videtur, qd debuisset vti vestibus pontificalibus: Primo cum ipsa ministratio sit pure sacerdotis magni, debebant in ea accipi vestes, quæ pure pertinerent ad sacerdotem magnum; vel si non pure saltem omnes illas, quæ pertinebant ad sacerdotem magnum. Quod autem ministratio istius diei propitiationis pure pertineret ad sacerdotem magnum patet; quia in principio huius cap. solum dicitur de Aaron, qui erat sacerdos magnus. Adhuc autē apparet in fine cap. cum dicitur: expiabit autem sacerdos, qui vnctus fuerit. & cuius manus initiatæ sunt, vt sacerdotio fungatur pro patre suo, sed manifestum est, quod nullus sacerdos habebat ista, nisi sacerdos magnus: ipse enim erat qui succedebat patri suo; alij autem minores non succedebant. Item manus huius erant proprie consecratæ ad sacerdotium, manus

Zona qd.

Cidarim quid sit.

F autem aliorum minimè, sed quodam alio modo. ad ipsum igitur summum sacerdotem duntaxat pertinebant cæremoniæ expiationis.

Item patet hoc; quia cum sacerdos magnus vteretur ministracionibus minorum sacerdotum, accipiebat vestes pontificales. ergo cum vteretur ministerio proprie pertinente ad sacerdotem magnum, magis debebat vti vestibus pontificalibus. antecedens patet, quia Aaron, quando consecratus est, indutus fuit omnibus vestibus suis pontificalibus, vt habetur Exo. 29. cap. & supra 8. capit. & tamen hoc non pertinebat ad tantam ministracionem, sicut cum fiebat aliquid intra sancta Sanctorum.

Item patet hoc, quia Exodi 28. dicitur, quod sacerdos magnus portaret semper laminam auream in fronte coram Domino, & tamen ista lamina aurea pertinebat ad vestes pontificales. ergo vtebatur pontificalibus vestibus, cum exerceret officia minorum sacerdotum. ergo a fortiori cum exerceret officium summi sacerdotis.

Item apparet idem, quia vestes sacre erant propter locum sacrum, ergo cum esset locus magis sacer oportebat vti vestibus excellentioribus, sed Sanctuarium sancti Sanctorum erat excellentior alijs locis, ergo cum sacerdos illuc introiret, debebat habere excellentiores vestes, scilicet pontificales. sed in hac die purificationis introibat in sancta Sanctorum, & nullo alio tempore, ergo tunc deberet vti vestibus proprie pontificalibus. antecedens patet hic, & ad Hebræ. cap. 9. scilicet, quod ista die introiret solum sacerdos in sancta sanctorum, qd enim locus iste esset excellentior alijs ex nomine ipso patet. cætera enim loca vocantur sancta; sed iste locus vocatur sanctum Sanctorum. Item patet hoc, quoniam in maioribus festis debent esse principalia ornamenta, tam in ministris ecclesiæ, quā in ipsis apparatibus ecclesiæ. sed festum propitiationis erat vnum de quinque principalibus, quæ erant apud Iudæos, vt apparet infra 24. capit. ergo sacerdos in hac die vti deberet vestibus pretiosis, quales sunt pontificales.

Ad hoc respondendum est, quod in die propitiationis, cum intraret sacerdos in sancta Sanctorum, non poterat vti, nisi vestibus lineis supradictis in litera. cuius causa est; quia ista dies propitiationis erat ad hoc, quod rogaret sacerdos pro peccatis populi, vt remitterentur ei. cum vero aliquis pro peccatis suis orat, aut pro peccatis aliorum, debet esse in angustia demōstrans dolere se de illis peccatis, pro quibus indulgentiam petit. ad tempus autem meroris non conueniunt vestes lætitiæ. Sed pontificales vestes erant pretiosæ, & indicatiuæ magnæ lætitiæ. ergo non pertinebant ad illum diem.

Item quia dies propitiationis erat dies afflictionis magne. sicut apparet in litera huius capit. & infra 23. cum iubetur, quod anima quæ in hac die afflictæ non fuerit, peribit de populis suis. ad afflictionem autem non pertinent vestes lætitiæ, quoniam ipsæ pretiosæ vestes per seipsas lætitiæ quandam notant. non igitur decuit, vt ea die sacerdos magnus indueretur vestibus pontificalibus, & hoc apparet sic factum: quoniam postquam sacerdos in die expiationis complebat cæremonias pertinentes ad expiationem spargendo sanguinem, & rogando pro peccatis, relinquebat vestes illas, & lauans corpus suum accipiebat alias vestes, & faciebat sacrificium holocaustorum. sic etiā Ecclesia obseruat. nam in die parasceues quæ dicitur sexta feria crucis, Ecclesia recolat passionem Christi, ideo illa die affigitur omnis qui Christianus est, & aliquid hēt de amore Christi, & vniuersaliter deponunt vestes ornatas, & quemadmodū ipsi Christiani vestes deponunt, ita & Ecclesia denudatur, affigunt quoq; se ea die tam passionis Christi quam peccatorum suorum memoriam agentes. cum autem consummata fuerint officia pertinentia ad passionem, sacerdos accipit alias vestes preciosiores ad consummandum Missæ solennitatem. ante hoc enim vestes albas solum habuerat. Ad ea autem, quæ in contrarium dicebantur, facilliter respondetur. Ad primum cum dicitur, quod ministratio diei purificationis erat pure pontificalis, ideo debebat vti Sacerdos magnus vestibus pontificalibus. Respondendum est, quod hoc staret, nisi aliquid alterum obstarat, scilicet, quod est dies illa afflictionis, & meroris rogando pro remissione peccatorum, ideo quamquam pontifex alia ministraria agat, debet tamen accipere vestes conuenientes tempore. sic enim si Episcopus apud nos fecerit cæremonias diei parasceues, solum vteretur vestibus minorum. Ad secundum respondendum est, quod ceteris paribus magis debet sacerdos magnus vti vestibus pontificalibus in officijs, quæ ad eum solum pertinent, quam in eis, quæ communia sunt ei, & minoribus sacerdotibus. differebat tamen, quia dies ista, in qua Sacerdos magnus vtebatur ministerio pure pontificali, erat dies meroris: ideo non vtebatur in ea vestibus lætitiæ. dies autem quibus vtebatur officijs minorum Sacerdotum, erant dies lætitiæ, ideo poterat sacerdos magnus vti vestibus pontificalibus. Ad aliud autem cum arguitur de lamina aurea summi sacerdotis. si dicatur, quod deberet eam portare sacerdos in ista die; quia dicitur Exo. 28. cap. quod portaret eam Sacerdos semper in fronte, vt placatus ei esset Dominus. Respondendum est, quod lamina aurea erat ornamentum preciosum, & magnæ exultationis, & deberet illud portare semper sacerdos magnus coram Domino, scilicet quando esset tempus exultationis. dies autem propitiationis ad merorem pertinebat. non igitur sumebatur tunc lamina aurea. Et cum dicitur, quod portabatur coram Domino, est hoc intelligendum coram altari holocaustorum, & intra tabernaculum coram altari thymiamatum, & candelabro, & mēsa propitiationis, cū ministraret in his, nā in his omnibus dicebatur esse Deus, vel saltē in ipso tabernaculo, & cum ministraret, in quolibet horum, dicebatur esse coram Domino. Ad quartum respondendum est sicut in superioribus. scilicet, quod quantum est ex conditione loci, & reuerentia Dei existentis in illo speciali quā in alijs, debebat summus Sacerdos indui vestibus preciosioribus quā alibi: tamen ex conditione personæ, & temporis repugnabat. Ex tempore quidem, quia erat tunc dies afflictionis apud omnes Iudæos, cum iubeatur infra in litera. & infra 23. capit. quod anima, quæ non fuerit afflictæ in hac die peribit de populis suis, tempus autem afflictionis non est ad vestes preciosas, sed magis ad deponendum omnes ornatus. Etiam ex personæ conditione hoc erat. nam sacerdos magnus in hac die introibat in sancta Sanctorum supplicaturus pro peccatis suis, & omnium Israelitarum. supplicentem autem pro peccatorum remissione magis oportet esse in amaritudine quadam spiritus, & humilitate, quā in exultatione, & vestium pompositate. non decebat, ergo eum in die illa, quamuis intraret in sancta Sanctorum, preciosas vestes accipere. Ad quintum respondendum, quod festa dicitur esse magna dupliciter. Vno modo, quia in eis magna vtilitas provenit colentibus illa. Aliā autem dicitur esse magna festa, quia sunt dies magnæ exultationis, quamuis in eis non prouenerit aliquod bonum colentibus. De primis, vt patet de die expiationis: nullum enim erat festum, in quo tantum bonū fieret quolibet anno Israelitis, sicut in die propi-

Vnde habuerint orationem in die parasceues.

tionis, quia tunc remittebantur peccata eorum, cū oraretur specialiter pro eis, & affigerent animas suas. non erat tñ ista festiuitas magna propter exultationē, immo nulla, quia non erat aliqua exultatio, sed afflictio omnium Iudæorum in die hac. Secundo modo dicuntur esse magna festa dies azimorum, & Pentecostes, & tabernaculorum, quoniam Iudæi lætabantur in eis, non tamen proueniebat magnum bonum Iudæis in diebus his. Et tunc est dicendum, quod verū est debere sumi vestes preciosas in magnis festiuitatibus, scilicet in festiuitatibus magnæ exultationis. tamen festum propitiationis isto modo non est festiuitas, quia non fiebat aliqua exultatio in die illa, sed afflictio totius populi. Simile autem est in nouo testamento, nam quædam festiuitates sunt magnæ propter magnam exultationem. Aliæ autem magnæ propter magnam vtilitatem, quæ prouenit in eis. De primis festiuitatibus est natalis Domini, & dies resurrectionis, Pentecostes, & Ascensionis. De secundis est dies parasceues, id est dies crucis Christi. in primis enim gaudeamus propter Christum uiuentem, in vltima autem festiuitate, scilicet in die crucis dolemus propter Christum morientem. In nulla tamē harum festiuitatum tantum bonum nobis prouenit, sicut in die crucis, imo nec in omnibus alijs festiuitatibus simul sumptis. de quo latius diximus Exodi 28. capit. In primis tamen festiuitatibus Ecclesia vtitur vestibus preciosis, in hac vltima non vtitur ornatu aliquo preciosiore, sed magis deponit Ecclesia omnes vestes tam altariū quā ministrorum. Alio modo responderi poterat ad secundum negando maiorem; cum dicitur, quod in manifestis festiuitatibus sumendum sunt vestes preciosiores. nam ista propositio non est vniuersaliter vera, quamquam in quibusdam teneat, vt patet in declaratione superiori tam de festiuitatibus veteris, quā noui testamenti. *Hæc enim vestimenta sancta sunt.* Agitur de quatuor vestimentis superioribus, & omnia ista sunt sancta, quoniam erant applicata ad vsum rerum sanctarum. nec poterant assumi in aliquo altero ministerio. *Quibus cunctis cum lotus fuerit vestietur.* Id est Sacerdos primo lauabitur, deinde assuet vestes istas. erat enim hoc generale, vt non posset aliquis ministrare in rebus sacris priusquam lauaretur, & si quis hoc prætermisisset moreretur, vt habetur Exo. 28. cap. & 30. cap. Erat autem lorio ista manuum, & pedum, vt habetur Exo. 30. cap. & ibi de alijs ratio assignata est. *Suscipietque ab vniuersa multitudine filiorum Israel.* Hic ponitur de sacrificijs, quæ offerebantur in die illa propitiationis, quæ fiebat tam pro Sacerdotibus quam pro toto populo. Sed non dicitur hic immediate de sacrificijs Sacerdotum, sed populi. primo tamen factum est de sacrificijs Sacerdotum, cum dictum fuit, quod offerret sacerdos vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum. infra etiā de hoc agitur: dicitur autem hic Sacerdos percipere a tota multitudine Israelitarū sacrificia, quia pro tota multitudine tunc orabatur, vt remitterentur peccata eorum. & dicebantur esse istæ oblationes multitudinis, quia fiebant de bonis communitatis, vel quia singuli de populo contributebant ad istas oblationes. simile habetur Exo. 30. cap. vbi dicitur de transeuntibus ad numerum, quod quilibet soluat dimidium siclum siue pauper, siue diues. & ista pecunia custodiebatur ad vsum Sanctuarij. *Duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum.* Ista omnia suscipiebat Sacerdos, & offerebat ea coram Domino antequam introiret in sancta Sanctorum. non tamen immolabat omnia, sed solum hircum pro peccato cum vitulo pro peccato Sacerdotum. de quo supra dictum est, cum vero exiisset de sancto Sanctorum immolabat holocaustum Sacerdotum & populi, vt

Cur Episcopus diei parasceues vtitur vestibus minorum sacerdotum.

Festa sunt magna dupliciter, siue & in die parasceues.

habetur.

habetur infra. Dicuntur hic duo hirci pro peccato, non quod ambo immolarentur pro peccato, quia vnus eorum erat in caprum emissarium, & relinquebatur in montibus, nec comedebatur: alius autem hircus immolabatur, vt haberetur immediatè, vt que tamen hircus coram Domino offerebatur ex eo, quod presentabatur ambo coram Domino, & hoc erat offerre.

Quis ordo esset in eis, que fiebant in die propitiationis in omnibus ceremonijs. Quæst. XI.

CONSIDERANDUM autem est circa ordinem eorum que fiebant in hac die propitiationis, qui aliquàlter intricatus est, quod iste erat modus, quod sacerdos in die illa in tempore quo alijs diebus fiebat sacrificium matutinum, veniebat in Sanctuarium, & lauabatur manibus, & pedibus; adducebat quoque cum vnum vitulum, & vnum arietem, quos de pecunijs suis emerat, quia pro se, & tota domo sua oblaturus erat. deinde induebatur quatuor vestibus supra positis, atque presentabat vitulum, & arietem coram Domino ad ostium tabernaculi, & manebat ibi, postquam aliqui de nobilioribus totius populi offerebant duos hircos pro peccato, & vnum arietem nomine totius multitudinis. hoc factò sacerdos accipiens duos hircos pro peccato a populo oblatos, mittebat fortem super eos, scilicet quis eorum offerret Domino, vel quis esset emissarius. & completa forte manebat hircus emissarius ad ostium tabernaculi cum alijs holocaustis, & iugulabat sacerdos vitulum, quem obtulerat pro peccato suo, & vnum de hircis oblati pro peccato populi. Assumpto autem de sanguine eorum in aliqua craterula introibat summus sacerdos intra sancta sanctorum, & aspergebat septies contra propitiatorium de sanguine vituli, & hirci, quoniam ex his commixtio facta erat: exiens autem inde sacerdos veniebat ad exteriorem partem tabernaculi, que vocatur Sanctum, in quo erat altare thymiamatum; & ibi faciebat expiationem tingens cornua altaris. Deinde exibat ad ostium tabernaculi, & mittebat caprum emissarium in desertum cum aliquo homine, peccata prius tamen confitendo ei, & imprecando super caput eius omnia peccata Israelitarum, quo factò deponerebat sacerdos vestimenta, & lauabat carnem suam, & sumptis tunc vestibus suis complebat holocaustum suum, & populi, & in hoc fiebantur omnes ceremonie diei propitiationis, qui ordo satis colligitur ex litera saepe aspicienti, quamquam aliquàlter intricatus sit. *Duos hircos pro peccato.* Dicitur aliquis, quomodo offerebantur isti duo hirci pro peccato, cum vnus mittatur in syluam portans iniquitatem filiorum Israel in caprum emissarium? Respondetur, quod isti duo hirci offerebantur coram Domino, quia ambo presentabantur coram ostio tabernaculi, quia debebant offerri, vt supra dictum est, etiam dicebantur offerri pro peccato, quia quamuis vnus solus interficeretur pro peccato, tamè ambo pro peccato erant, quoniam iste hircus qui erat emissarius accipiebatur, vt sacerdos confiteretur ei omnia peccata, & portaret ea super caput suum in desertum, & hoc pro peccato offerri erat, sed portanda peccata. *Et vnum arietem in holocaustum.* Hoc enim pertinebat ad populum, accipiebatur autem iste aries cum arietem, quem obtulerat sacerdos pro se, & hoc postquam sacerdos exiret de aspergendo sanguinem intra Sanctuarium. *Cumque obtulerit vitulum.* Istud sacrificium erat pro peccato sacerdotum, & offerebat istum vitulum ipse sacerdos, nec accipitur hic offerre vitulum, id est immolare, sed solum offerre, id est presentare coram Domino, quia infra habetur de immolatione huius vituli, cum dicitur, his rite celebratis offe-

ret vitulum, & rogans pro se, & pro domo sua immolabit eum. *Et orauerit pro se.* Hec dies erat ad expiandum peccata omnium, & quia sacerdotes erant homines peccatores circumdati in firmitate, oportebat, quod offerrent sacrificium pro se, sicut pro alijs. de hoc habetur ad Hebraeos 7. c. Et cum sacerdos offerebat istum vitulum, rogabat pro se, & pro tota domo sua, & non pro populo, causa est: quia istud sacrificium, quod tunc offerebatur, erat specialiter pro peccato sacerdotis, & totius domus sue, & de expensis eius. postea autem orabat pro populo, quando offerebat sacrificium populi, & in hoc primo pro se orabat, quam pro alijs, causa est, quia sacerdos, sicut quilibet alius homo magis debet seipsum diligere, quam aliquem: ideo primo pro se orabat. Item quia hoc conueniebat ad congruentiam orationis, quam fundebat pro alijs. nam si in peccato esset, Deus non exaudiret eum. Oportebat ergo, vt primo oraret pro se, vt tollerentur ei peccata, deinde pro reliquis poterat conuenienter orare, quia si primo orasset pro remissione peccatorum alienorum, quam pro peccatis suis, forte non exaudiretur, quia tunc videbatur esse in peccato, cum nondum orasset remitti sibi. *Et pro domo sua.* Postquam vero pro se orauisset, pro domo quoque sua orauit. dicitur autem domus tota familia sacerdotalis, pro hac autem orabat priusquam pro populo. Primo, quia charitas hoc suadebat, secundo ex ordine sacrificij: de primo patet, quia illi qui in familia nostra sunt, magis ad nos attinent, quam alij extranei, ideo maiori charitate ad eos obligamur, & sic abundantius, & prius pro eis, quam pro alijs orabimus. Secunda causa erat ex ordine sacrificij, nam sacerdos orabat pro illis pro quibus sacrificium offerebat. Sed istud primum sacrificium offerebat sacerdos pro se, & pro domo sua: ergo debebat orare pro illa, & non pro alijs, quia tunc non offerebat pro alijs.

Quid comprehendatur nomine domus sacerdotis. Quæst. XII.

SED queritur, quid comprehendatur nomine domus sacerdotis. Ad hoc respondendum, quod cum domus accipitur pro familia, debet intelligi tota familia sacerdotalis. Sed ista adhuc potest accipi strictè, vel largè. Si enim accipitur strictè, erit domus sacerdotalis sola familia sua habitans in domo eius. sed non est accipiendum hoc modo. nam tunc oportebat, quod alij sacerdotes offerrent pro se alia sacrificia, cum ipsi non computarentur in multitudine, nec in sacrificijs oblati pro sacerdote magno. Dicendum igitur, quod etiam per domum sacerdotis magni intelligitur hic tota familia aliorum sacerdotum, & istud sacrificium, & preces fundebantur pro summo sacerdote, & omnibus alijs sacerdotibus, atque familiaribus sacerdotum. Sed queret aliquis, an in nominatione domus sacerdotalis intelligantur Leuitæ. & cum dicitur, quod sacerdos oraret hic pro se, & pro domo sua, an intelligantur in domo sua Leuitæ. Respondetur, quod ex communi appellatione domus sacerdotalis non intelligitur Leuitæ: quoniam omnes sacerdotes ad vnam familiam pertinent, quæ vocatur vna domus. Leuitæ autem non pertinent ad hanc, sed habent quasdam alias, distincti in caathitas, & gersonitas, & meraritas: sacerdotes autem pertinent ad familiam amramitarum, vt habetur Nume. 3. cap. vbi traduntur omnes iste divisiones. In hoc loco tamen necessario dicendum est, quod nomine domus sacerdotis magni intelliguntur etiam Leuitæ, quod patet, quia in die propitiationis orabatur pro omnibus Iudæis: oportebat ergo, vt pro Leuitis quoque oraretur, & offerrentur sacrificia, sed non

Sacerdos, quare orabat pro se & tota domo sua.

non comprehendebantur Leuitæ nomine multitudinis: ergo intelligebantur nomine domus sacerdotalis, quod apparet quoniam Deus iussit, vt non computarentur Leuitæ cum Israelitis, sed per se acciperetur summa eorum; ideo cum Deus iussit totum populum numerari, per se fuerunt numerati Leuitæ distincti a tota multitudine, vt habetur Numeri, primo cap. pertinebant ergo ad domum sacerdotalem, quia Leuitæ erant dati sacerdotibus in ministros, vt habetur Num. 8. cap. & ad mandatum Aaron ministrabant in operibus Sanctuarij, vt habetur Num. 18. cap. & isti distincti erant sub filijs Aaron, ita quod habebant ibi recommissas ad mandatum suum Leuitarum familias, scilicet, quod quidam de Leuitis erant sub manu Thamar, & alij sub manu Eleazar, vt habetur Nume. 4. & 3. cap. & quia famuli pertinent ad domum, vel familiam dominorum, ministri qui erant Leuitæ sacerdotum, ad familiam eorum rectè pertinere dicebantur; ideo sacerdos cum pro se orabat, & alijs sacerdotibus, etiam pro Leuitis idem faciebat, erat autè oratio, vt Deus remitteret peccata omnium istorum, quoniam dies propitiationis ad nihilum aliud erat, nisi ad orandum pro peccatis. *Duos hircos stare faciet coram Domino.* Isti sunt hirci quos obtulerat populus pro peccato suo, & dicebatur sacerdos coram Domino stare hircos, quia ponebat eos ad ostium tabernaculi. Deus autem intra tabernaculum erat specialiter. Causa applicationis hircorum ad ostium tabernaculi erat, quod mittebatur fors super eos, vt non videretur aliqua ceremonia obseruari in his fortibus alicuius Dei præter Deum Hebræorum. *In ostio tabernaculi testimonij.* Ibi ponebantur, quia erat locus vbi fiebant omnes oblationes, & hoc satis conueniebat, cum isti duo hirci, primo offerrentur coram Domino, quam mitteretur super eos fors.

Alia etiam causa est, quia sacerdos debebat presentare illos coram Domino, Deus autem intra Sanctuarium erat in tabernaculo, ideo cum ad ostium eius esset aliquis, dicebatur esse coram Domino. *Mittens super vtrumque sortem vnam Domino, & alteram capro emissario.* Iubebat Deus, vt mitteretur fors super istos duos hircos, vt sciretur quis esset pro Deo, & quis in caprum emissarium.

Sciendum autem est, quod de his duobus hircis, vnus debebat immolari coram Domino, ad expiandum in sanguine eius, & alius mittebatur in desertum portans iniquitates filiorum Israel, & vt sciretur quis deberet Domino offerri, vel quis esset caper emissarius, ponebantur sortes super illos. Et fiebat hoc modo, quoniam sacerdos magnus sumebat duas sortes, vnam pro Deo, & aliam pro capro emissario, & aliquis qui non vidisset illas sortes, accipiebat eas ponens vnam super vnum caprum, & alteram super alterum, & cui cecidisset fors, vt offerretur Domino, offerebatur; & cui cecidisset, vt esset caper emissarius, mittebatur in syluam portans iniquitates Israelitarum. *Mittes super vtrumque sortem vnam.* Hic accipitur improprie vtrumque, quia vterque distribuit, & est sensus si teneretur distributivè, quod super quemlibet istorum per se mitterentur iste sortes. sed falsum est, quoniam si super vnum mitterentur ambe sortes, non poterat hoc intelligi, cum vni solum competat vna fors, sed accipitur hic vtrumque copulativè, id est ambos, scilicet, quod ponebatur fors super vtrumque caprum, id est super ambos capros. & cum dicitur sortem vnam Domino, & alteram capro emissario, est intelligendum copulativè, & non copulatiuè, nam si intelligeretur copulatiuè, esset sensus, quod prius mitteretur vna fors super ambos capros, & deinde mitteretur alia super eisdem. sed hoc non potest intelligi, quoniam si semel mitteretur fors fa-

Quo ponebantur sortes.

Litteræ expositio.

sta, erat distributio, sed est sensus, quod mittebatur iste due sortes simul super ambos capros, scilicet vna super vnum, & alia super alterum. *Et alteram capro emissario.* Non quod iste caper emissarius esset aliquis, cui daretur aliquid de ista diuisione, sicut Deus erat, cui dabatur vnus de istis hircis: sed erat caper emissarius vnus de his, & non determinatus, ideo ponebatur fors vna pro capro emissario, & alia pro Deo, id est ponebatur vna fors, vt sciretur quis esset caper emissarius. iussit enim Deus hic poni sortes super istos hircos, vt dirimeretur inter eos, sortes tamen illicite sunt, vt plerumque, hic tamen, quia non fiebat ad obseruationem alicuius Dei gentilis, vel ad aliquam superstitionem, sed solum ex mandato Dei, non erat illicitum. de fortibus tamen quomodo liceat eis vti, & quando, & an confultorij, vel diuinatorij Numeri 26. capitu. & 34. magis declarabitur.

Quare ex mandato Dei ponebantur hic sortes. Quæst. XIII.

CAUSA autem, quare ex mandato Dei ponebantur hic sortes erat, quoniam hic debebat accipi de illis duobus hircis oblati Domino vnus ad portandum iniquitates filiorum Israel in desertum, & quia volebat Deus, vt sciret Iudæi quis erat caper, quem Deus volebat mitti ad portandas iniquitates, faciebat mitti sortes. huius fundamentum est, quoniam si Iudæi pro arbitrio suo vnum illorum hircorum acciperent ad portandas iniquitates, forte putarent, quod ille non erat conueniens, quia nesciebat quem dominus elegisset, & sic dubitarent, an iniquitates sue portate fuissent. Deus ergo volebat, vt hoc scirent, & hoc erat si cõfaret eis, quis esset hircus què Dominus ad hoc elegisset, hoc vero monstrabat Deus per signum sortium. nam cum sortes mitterentur super vtrumque, illa que cecidisset super caprum, vt esset emissarius, videbatur esse directa a Deo, vt super eum caderet. Cuius causa est, quia etiam secundum fundamentum necessario omnis operatio reducenda est ad aliquod principium operans, & dirigens intelligèdo. Sed iste qui mittit manum suam ad sortes, nescit quare magis accipiat vnam quam alteram, sed sicut voluit cum tulerit ita faciet. voluntas autem sua oportet, quod ponatur mota ab aliquo, & dicitur, quod hoc est ab intellectu, & quidem verum est si intellectus suus ab aliquo mouetur, non autem a seipso, quia ipse non intelligit, quare magis iudicat esse accipiendam vnam sortem quam aliam: ideo oportet, quod dicamus, moueri istum intellectum a Deo, cum non sit aliqua causa naturalis a qua moueatur, & hoc videt sentire Aristot. in libro de Bona fortuna, vbi dicit eos qui fortunati sunt, non agere aliquid per intellectum, nec scire dare rationem de his que faciunt; sed quod patitur aliqd simile eis, quæ a Deo fiunt. & sic ponit ibi quandam aliam causam superiorem mouentem intellectum nostrum, de quo latius diximus Exodi 2. r. Sic autem in his fortibus, cum non sciat ille qui accipit istas sortes, quare magis accipiat vnam quam alteram, oportet, quod intelligamus illum motum fuisse a Deo ad accipiendum vnam, & non aliam, & sic cum aliquid per sortes factum est, nisi in fortibus aliqua fraus intercidat, rationabiliter existimamus hoc specialiter volitum, & factum a Deo. sic enim est, quod satis patet Prouerbior. 16. capi. cum dicitur, sortes in sinum mittuntur, sed a domino temperantur, id est, quod quamuis homines habeant libertatem in ponendis fortibus, tamen, quod illa, vel ista exeat, vel cadat, isti vel illi, non ab homine, sed a Deo est. conuenienter ergo intelligebant Iudæi, quod Deus elegisset in caprum emissarium

Sortes dirigitur a Deo.

farium eum, super quem cecidisset fors, & sic debuit hic magis obseruari quā in alijs, quia nihil maius erat, quā, quod peccata Israelitarum portarentur, vel nō portarentur in solitudinem. Considerandum autem adhuc est specialius circa istas sortes, quod permittebantur ex paucitate fidei eorum quibus dabantur, nā ad habentes paucam fidem pertinet petere a Deo signum, ad eum autem qui Deo multum credit, non spectat petere aliquod signum, sed simpliciter credit verbis eius, sicut est in amicis, qui assentiunt eis quæ dicunt non petentes aliquam cautionem, aut firmitates, Deus autem quoniam nouit corda hominum, dat eis interdum, secundum quod ipsi indigent, & exposcere volunt. Iudais autem sufficiebat, quod eis Deus diceret, quod ille, qui esset caper emissarius, portaret omnes iniquitates eorum in desertum, si ipsi fidem perfectā cum Deo haberent, quia tamen erant infirmi, si forte Deus non designaret sibi quis caper esset ille, qui portare deberet iniquitates, adhuc dubitarent, an portaretur in desertum, ut igitur ipsi cōstans esset, quod portarentur iniquitates eorum, mōstrabat eis Deus quis esset caper, quem elegerat, ut portaret iniquitates. Simile autem est in sortibus quæ datæ sunt ad eligendū vnum Apostolum, quādo fors cecidit super Matthiā: nam adhuc Apostoli erant infirmi in fide, & non videbatur eis satisfactum, si congregati inuocato Spiritu sancto eligerent concorditer aliquē Apostolum, non intelligerent tamen, quod Deus elegerat illum, quē sic elegerat, vel saltem dubitarent, an elegerat illū, cum hic procederet ista electio a voluntate humana. cum autem ponerentur sortes, ut sciretur per illas, quæ deberet esse Apostolus, videbatur hoc esse per certum dinem a Deo factum, nam sortes istæ non procedebat per voluntatem humanam, sed ex Deo dirigēte illas, sic declarauerunt ipsi Apostoli ponentes istas sortes, ut haberet Actuum 1. capit. cum dicitur. Tu Domine qui nosti corda hominum, ostende quem elegeris ex his duobus vnum accipere locum ministerij huius. & Apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas. Per istas sortes erant isti certi quem Deus eligeret, nā cuiusque fors caderet, intelligebant, quod Deus illud faceret, quia ipse est qui sortes mouet, cum ad hoc iudicium humanum accedere non possit, sed isti ex pauca fide procedebant, quoniam si perfectē Deo cōsiderent, ita deberent credere se motos a Deo, cum per electionē aliquem susciperent in Apostolum, sicut cum per sortes, quoniam sicut cum per sortes hominibus cognitum est, quod res a Deo prouenirent, quia ipse est qui sortes mouet, ita si ipsi eligerent confidentes Deo, & inuocantes Spiritum sanctum, debebant intelligere se a Deo motos fuisse. Nam interdum in eligendo cum eligendorum videtur esse equalitas, vel quasi equalitas, inclinatur homo ad vnum, & non ad alterū, & tamen nescit quare hoc faciat, ideo necessario dicendum est, quod Deus tunc moneat mentem nostram ad eligendum vnum, & nō alterum: & quia certissime Deus specialiter operatur in his qui inuocant eum in veritate, & toto corde suo, si ipsi inuocato Spiritu sancto conuenissent ad eligendum aliquem, moueret voluntates eorum certissime, ut eligerent eum quem ipse elegerat: & tamen quia nondum fidem integram habebant, non perfectē credebant, quod ipse quem acciperent, esset quem Deus accipere vellet, nisi forte ponerentur sortes, per quas pateret quis esset, quem Deus ad hoc elegerat. & quoniam in tempore illo Apostoli, adhuc non habebant plenā fidem, factum est hoc per sortes, quando tamen Apostoli confirmati sunt per Spiritum sanctum, iam non fecerunt aliquid per sortes, sed per electionem: & sic obseruat Ecclesia, ut nunquam sortibus utatur, nisi in q-

Supra dicitur: quod fors cecidit super Matthiā: nam adhuc Apostoli erant infirmi in fide, & non videbatur eis satisfactum, si congregati inuocato Spiritu sancto eligerent concorditer aliquē Apostolum, non intelligerent tamen, quod Deus elegerat illum, quē sic elegerat, vel saltem dubitarent, an elegerat illū, cum hic procederet ista electio a voluntate humana.

Quæ est æqualitas inter electos & hō mōgis inclinatur ad vnum, & ad alterū illa inclinatio est a Deo.

Paucitas fidei tempore mansit in Apostolis, vique ad Pentecostē.

F bula casibus specialibus, in quibus aliās discerni non potest, quod fors illis ad aliud pertinet, sicut magis de clarabitur Numeri 26. & 34. capit. Quod autem Apostoli fecerint hoc, quando adhuc erant imperfecti in fide apparet, quoniam fecerunt ante festum Pentecostes, cum venit super eos Spiritus sanctus, ut haberet ex ordine libri Actuum Apostolorum. nam in primo capit. habetur de ista electione Matthiæ per sortes, & in capit. sequenti habetur, quomodo Spiritus aduenit in die Pentecostes. Et si dicas, quod ante Aduentum Spiritus sancti Apostoli habebant completam fidem, quamuis nondū essent confirmati ad hoc, quod non possent peccare, non potest stare, quia Actuum, primo cap. cum quidam de Apostolis inquirebant a Christo, an requam ascenderet ad caelos post resurrectionem suam, an in tempore illo restitueret regnum Israel, tamen ista inquisitio non pertinebat ad homines habentes perfectam fidem.

G Ad hoc autem forte respondebis, quod Apostoli non quaesierant hoc, sed aliqui alij, quia dicitur in litera, igitur qui conuenerant interrogabant eum dicentes, Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel.

Respondetur, quod non potest stare, sed necessarium est, quod non referatur ad Apostolos, vel ad alios, quod eis missi sunt ad prædicandum: de quibus idem fundamentum est. & patet, quia dicitur ibi in litera in responsione Christi, non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem superuenientis Spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Samaria, vsque ad vltimum terræ.

Sed manifestum est, quod non poterat hoc intelligi, nisi de eis, qui prædicaturi erant, quia isti erant qui inteperunt gratiam Spiritus sancti superuenientis, & qui testimonium de Christo reddiderunt in prædicando. patet igitur non fuisse plenam fidem horum ante aduentum Spiritus sancti, ideo fecisse hoc per sortes, cum vero data est plenitudo gratiæ per Spiritum sanctum, cessauit Ecclesia ab his modis sortium. In veteri autem testamento data sunt istæ sortes in preceptū pro ista die expiationis, ita quod quandiu duraret vetus testamentum durarent ipsæ. Causa huius est, quia totus status veteris testamenti fuit imperfectus, cum ordinaret plenitudinem gratiæ, quæ inducenda erat in nouo testamento, iuxta illud quod habetur Ioann. capit. primo. lex per Moysen data est, & gratia, & veritas per Christum facta est. & de hoc ad Hebræ. capi. 7. neminem ad perfectum deduxit lex, cum ergo non daretur perfectio hominibus in lege Moysi, cōueniebat eis certificatio de voluntate diuina per datas sortes, & non per electionem humanam, quod pertinet ad homines magis confidentes Deo. patet igitur, quare fuerit rationale in toto veteri testamento obseruari debere sortes in dies propitiationis, etiam si durasset illud per decem millia annorum, in nouo autem non debuisse obseruari, nisi semel in his, quæ ad electionē pertinent, & hoc antequam venisset Spiritus sanctus super Apostolos.

K Cuius fors exierit Domino offeret illum pro peccato. Id est eum ponerentur duæ sortes super duos hircos, quarum vna erat fors Dei, & alia fors capri emissarii, ille caper super quem caderet fors Dei, offerretur Domino pro peccato Israelitarum, & occidebatur. Sed eōtra hoc arguet aliquis, quomodo dicitur hic, quod distinguebantur duæ sortes, & vna erat pro Domino, & alia pro capro emissario, quia videtur, quod hic distinguantur duo.

Respondendum est, quod isti duo hirci offerentur Domino, ut patet supra in litera, & infra. & erant ambo

Nota quare Ecclesia nō vtitur sortibus.

ambo pro Domino, tamen non equaliter, sed ille qui occidebatur coram Domino, erat specialiter pro Domino, ille autem qui emittebatur in caprum emissariū, erat pro Deo similiter specialiter. Cum autem dicitur supra, quod ambo isti arietes offererentur coram Domino, siue quod pertinebant ad dominum, erat de generali pertinentia, in quantum ambo offererentur Domino. Cum autem distinguitur de sortibus, scilicet, quod vna fors pertineret Domino, & alia capro emissario, intelligitur hic de pertinentia ad Deum in speciali, scilicet, quod ille hircus, super quem caderet fors Dei, pertinebat specialiter ad Deum, quia offerretur, & immolabatur coram Domino, alius autem qui mittebatur in caprum emissarium, quamquam ad Deum pertineret generaliter, tamen non immolabatur coram eo, nec specialiter pertinebat.

Quomodo dicitur hic, quod ille hircus super quem caderet fors capri emissarii, offerretur pro peccato. Questio. XIII.

Sed adhuc quaeres, quomodo dicitur hic, quod ille hircus, super quem caderet fors capri emissarii, offerretur pro peccato, quoniam ambo hirci offererentur pro peccato, ut patet supra cū dicitur: suscipietque ab vniuersa multitudine filiorū Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. hic tamen solum dicitur, quod ille hircus super quem caderet fors Dei, pertineret ad Deū, & offerretur pro peccato, de alio dicit, quod mittebatur in caprum emissarium.

Dicendum est, quod hoc procedit ex equiuocatione huius, quod est offerri pro peccato. nā aliquo modo isti duo hirci offererentur pro peccato, & alio modo solum vnus eorum, ambo namque offererentur coram Domino, ambo etiam erant aliquo modo pro peccato, nam vnus eorum offereretur coram Domino, & immolabatur pro peccato, scilicet, quia in sanguine eius expiatur pro peccato in sancta Sanctorum coram propitiatorio, & coram altari thymiamatum super cornua eius, & complebantur omnes alia ceremoniæ sacrificij pro peccato. alius autem hircus erat pro peccato eo, quod sacerdos confitebatur omnia peccata Israelitarum super caput eius, & ipse portabat omnes iniquitates eorum in desertum, ut patet infra. Cum autem hic dicitur, quod ille super quem caderet fors Domini, offerretur pro peccato, est sensus, quod iste specialiter pertinebat ad oblationem pro peccato, quia immolabatur coram Domino, & aspergebatur de sanguine eius pro peccato: alius autem non pertinebat ad sacrificium pro peccato, quia non immolabatur, nec expiatur in sanguine eius, sed mittebatur in desertum.

Offeret illum pro peccato. Scilicet, quod sacerdos magnus offerret istum hircum, & immolaret eum coram Domino, & hoc pro peccato, quia immolabatur, & aspergebatur sanguis eius, ut fiat expiatio pro peccato.

Sciendum autem, quod omnia, quæ dicuntur in isto capit. cum dicitur immolabit, vel offeret, vel asperget, & similia verba, referuntur ad summum sacerdotem, quia non erat aliquis alius sacerdos, qui in die propitiationis ministraret.

Cuius autem in caprum emissarium, statuet eum coram Domino. Id est ille caper, super quem caderet fors, quod mitteretur in caprum emissarium, statuebatur, siue presentabatur coram Domino, scilicet ad ostium tabernaculi, & hoc erat, ut sacerdos faceret ea, quæ infra dicuntur, scilicet, quod confiteretur peccata Israelitarum, & imprecaretur illa super caput hirci illius.

A Sed dicit aliquis, quomodo dicitur hic, quod sacerdos statueret coram Domino hircum, super quem cecidit fors capri emissarii, cum supra dicatur, quod quādo suscipiebat sacerdos istos duos hircos ab Israelitis, presentabat eos coram Domino, & ibi ponebat sortes, ut patet supra cum dicitur, cum que obtulerit vitulum, & orauerit pro se, & pro domo sua; duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi mittens super vtrunque sortem.

Respondendum est, quod isti hirci erant coram Domino, cum mittebantur sortes super eos, & cum dicitur hic, quod iste hircus, super quem erat fors capri emissarii, coram Domino statueretur, non est sensus, quod ante hoc non staret coram Domino, sed quia tunc cum sorte separatus esset, debebat specialiter sacerdos presentare coram Domino: quoniam accipiebat eum loquens ad aurem omnia peccata Israelitarum, & ponens super caput eius manus suas ad imprecandum, quod venirent super eum peccata Israelitarum. Vel alio modo dicitur hic, quod sacerdos statueret coram Domino istum hircum ad tollendam dubium, quia sorte posita pro capro emissario debebant dici iniquitates Israelitarum super eum, & hoc nesciret sacerdos, an facere deberet coram Domino, vel in aliqua alia parte, & dicitur, quod debebat fieri coram Domino, scilicet, quod statueretur iste hircus coram Domino, id est, sicut ante erat coram Domino, quando fors posita est, ita deberet esse postea, quādo super eum dicebantur iniquitates Israelitarum. Et dicitur hic, quod statuet eum vitulum ad differentiam alterius capri, super quem cadebat fors Domini, quoniam ille immolabatur, iste autem qui emissarius erat non immolabatur: nam si immolaretur, non esset emissarius, quoniam tunc non posset emitti ad portandas iniquitates.

Ut fundat preces super eo. Statuebat sacerdos hircum coram Domino, ut confiteretur super eum iniquitates filiorum Israel, & tunc imprecabatur dicens. Domine Deus fac, ut iniquitates quas nos egimus, & peccata quæ pro eis nobis infligendæ erant, transferantur super hunc hircum: nec enim aliquid alterum imprecabatur, iste autem magis vocatur imprecationes, quā preces. Et tunc ponebatur hircus coram Domino, ad signandum, quod Deus audiebat imprecationes illas, & etiam ipse iubebat coram eo fieri, ut Israeliticè intelligerent, quod Deus acceptabat istas preces. *Et emittet illum in solitudinem.* Id est postquā iste preces susceperat super hircum, mitteretur in solitudinē, ut portet illuc iniquitates Israelitarum.

Sciendum est autem, quod ista litera non est accipienda hic in ordine consequenti, sed est per anticipationem, quod patet, quia hic dicitur, quod sacerdos funderet preces super hircum, & post subditur, quod immolaret vitulum, & introiret sancta Sanctorum, infra tamen dicitur, quod postquam sacerdos exibat de sancta Sanctorum, mittebat hircum in desertum fundens super eum preces.

E Dicendum igitur, quod hic ponitur per anticipationem, & non ponitur proprie, tūquam sic se habeat ordo literarum in executione. Sed ponitur hic, ut præcipuum, & ponitur primo omnia quæ fieri debebant, deinde enarratur ista in ordine suo ibi, cum dicitur, *His rite celebratis.*

An Fortis cui dicebatur offerri hircus emissarius, scilicet Azazel sit demon vel rups quædam secundum Rabbi Salomone vel quid sit. Questio. XV.

CIRCA hoc considerandum est, quod ubi nos dicimus, quod sacerdos poneret vnam sortem Domino, & aliam capro emissario, habetur in Hebraeo alteram

Notandum pro enodatione istæ.

Hic est anticipatio.

Alteram Azazel, & significat fortem. & est sensus, qd vna fors poneretur pro Domino, & alia pro forti. Aliqui autem existimant hunc forte esse demonem, quia non est potestas sub celo, que comparetur ei iuxta testimonium Job. & secundum hoc offerretur vnus hircus Domino, & alius demoni, & hoc mandante Deo.

Sed hoc valde horribile est, quod Deus mandaret aliquem preter se adorari, & sacrificari sibi, cum Deus maximè zelaret adorationem, ne alicui alteri daretur. Etiam quia hoc Deo non iubente erat valde absurdum fieri, unde sequenti cap. iussit Deus, ne colerent vltra demones, sicut ante coluerant.

Ideo Rabbi Salomon dicit, quod Azazel non erat demon, sed signat fortem, & erat nomen cuiusdam rupis magnæ Ierusalem, & de illa precipitabatur iste caper, unde est sensus, quando dicitur, quod vna fors mitteretur pro Azazel, idest mitteretur super caprum ad precipitandum eum de Azazel. Sed hoc nihil est, quoniam ista litera nihil tale innuit infra, sed solum dicitur, quod mittebatur ille caper in solitudinem, nec fit mentio de aliqua precipitatione, si tamen fieret, diceretur de ea aliquid.

Alij autem dicunt, quod Azazel signat hic diabolum, & est sensus, quod offerebatur iste hircus Azazel, idest diabolo, non tamen offerebatur sibi propter se, sed offerebatur, ne noceret hominibus. Sic enim Romani quondam fecerunt adorantes quosdam Deos, ne nocerent, scilicet quartanam, & tertianam febrem, & pallorem, & timorem. nam quando ista homini eueniunt ei malum incutiunt. Fecit autem principium culture huius tertius rex Romanorum, scilicet, Tullius Hostilius, qui cum semel pugnaret contra hostes suos, & Albani qui in eius auxilium venerat, ad hostium castra conuersi fuissent, timuit vehementer atque expalluit, pollicitusque est pallori, & timori, quod coleret eos in Deos si recederent ab eo, & sic factum est: quare postea apud Romanos cultus istorum obseruatus est. Sic etiam fiebat de dijs infernalibus, & animabus detentis apud inferos, quod in prima die Februarij fiebant quadam festa, qua vocabantur purificationes pro animabus defunctorum, ne ipsi apparentes in fornijis terrerent viuentes, & ab istis purgationibus mensis ille Februarius dictus est, quoniam februa in Græco purgationes signant. de his latè Ouidius in 2. lib. Fastorum, in principio. & vocabatur istud festum apud Romanos festum manium, & lemorum, quia animæ mortuorum manes, & lemures vocantur apud Poetas.

Sed hoc non potest stare, quia quomodocumq; fieret, siue per timorem, siue aliàs, sacrificium tamen ipsi demoni impendebat, quod erat valde inconueniens, immo maius dedecus erat Dei Hebræorum, quod non posset eripere suos cultores a demonibus, & propter hoc cogerentur colere demonem ne noceret eis. non igitur immolabatur hircus iste Azazel, idest demoni, quia non dicitur hic, quod fiebat aliqua immolatio, sed solum, quod mittebatur ille hircus in desertum.

Alij autem dicunt, quod isti duo hirci offerebantur Domino, & tamen per fortem signatur hic diabolus, & est sensus, quod offerebatur iste hircus Azazel, idest pro forti, scilicet pro diabolo, ita quod Hebræi offerrent istum hircum non diabolo, sed pro diabolo, idest, vt Deus liberaret eos a potestate diaboli; & tunc offerebantur hic duo hirci Deo, vnus pro peccato, vt remitteret eis peccata, & alius, vt liberaret illos a potestate diaboli, scilicet ne demone agente in vitia laborarentur.

Ista est expositio quam dat Rabbi Abraham Francus exponendo secreta Rabbi Abraham Aben Ezra,

Romani coluerunt febrem, & timorè ne eis euenirent.

Februarij quare sic dicitur.

Iste Rabbi Francus

& conatur probare ex litera istam expositionem, quia non dicitur hic, quod offerretur vnus hircus Deo, & alius forti, sed dicitur, quod offerretur vnus pro forti, scilicet pro diabolo, non pro forti, idest propter ipsum casualiter, sed occasionaliter, scilicet, vt liberaret eos Deus ab illo forti.

Sed ista expositio non conuenit literæ, nam secundum hanc non offerebantur isti hirci, nisi Deo, ideo non deberet poni fors vna pro Deo, & alia pro forti.

Sed vterque hircus esset pro Deo, & ponerentur fortes aliter, scilicet vna fors pro hircu pro peccato, & alia fors ad hircum pro diabolo. non tamen sic fit, sed Deus ponitur hic, tãquam vnum extremum pro quo fiebat fors, ergo non potest intelligi sic.

Item non concordat hoc literæ superiori, quia supra dicitur, quod offerebantur duo hirci pro peccato. ergo offerretur vnus pro liberatione demonis, & alius pro peccato directè, scilicet pro remissione peccatorum, & alius indirectè, scilicet, vt liberarentur a diabolo, ne induceret eos ad peccandum. Adhuc non potest stare, quoniam tunc vnus istorum hircorum esset pro peccatis præteritis, scilicet ille qui dicitur esse pro Deo, & alius pro peccatis futuris, scilicet ille qui erat pro demone. hoc tamen repugnat literæ inferiori. dicitur enim infra, quod sacerdos confitebatur omnes iniquitates filiorum Israel super hircu, & imprecabatur eas capiti illius, atque mittebat in desertum. sed hoc necessarium est intelligi de peccatis præteritis, & sic non stat ista positio.

Alia autem est expositio etiam istius Rabbi Abraham, qui vocatur Francus: dicit enim, quod intelligitur per fortem planetam Saturni, qui habet potestatem suam in desertis, & est valde nociuus planeta: dominatur autem in tempore, in quo fiebat festum expiationis, quoniam exaltatio Saturni est in libra, & Sol incipit in ea in mense Septembris. etiam quia Saturnus habet primam faciem libræ, & obtinet duo dominia, quinque gradus dominij, scilicet vnum propter faciem, & quatuor propter exaltationem, & tunc est sensus literæ secundum illum, quod Deus faciebat, quod offerretur isti duo hirci, quorum vnus erat in fortem Domini, scilicet pro remissione peccatorum, & alius erat pro forti, idest pro illo planeta qui dicitur Saturnus, vt Deus liberaret Hebræos a potestate istius planetæ nociui.

Sed adhuc ista expositio non potest stare. Primo quoniam errat in fundamento, scilicet dicens, quod Deus mandaret offerri vnum hircum pro forti, idest, vt liberarentur a potestate Saturni, nam hoc induceret indubitata hæresim, & idolatriam in cordibus Iudæorum. nam si Deus tantæ potestatis diceret esse Saturnum, vt oporteret offerri sacrificia ne eis noceret, existimarent istum planetam habere aliquid deitatis, & sic colerent eum tanquam Deum, quod erat maximè contra intentionem Dei, nunquam ergo Deus mandauit.

Item patet hoc amplius ex eo, quod isti soli planetæ attribueret istud speciale. nam si pro liberatione ab omnibus periculis Deus sibi mandaret offerri aliqua sacrificia, quod etiam mandaret pro liberatione a Saturno offerri hircum, non videbatur inconueniens, & tamen pro sola liberatione a potestate planetæ huius offerretur hircum, & pro nullo alio periculo existando, quicquam offerri iuberetur, videbatur manifestè demonstrari hunc Saturnum esse aliquid speciale super omnia. in quo haberent Iudæi valde magnum incitamentum ad errandum. Deus tamen hoc non dedit, nec dare debuit. patet de hoc Deuteronomij capit. 4. vbi iussit ne homines eleuarent oculos ad videndum stellas celi, ne forte viderentur eis pulchre, & inducerentur

fuit Iudei quidam Hispanus apud suos doctissimus

An intelligatur per Azazel planeta Saturnus, vt sibi offeratur vnus hircus ne aliquid noceat.

rentur ad adorandum eas, cum dicitur: Caue ne eleuatis oculis in coelum videas Solem, & Lunam, & omnia astra cœli. & errore deceptus adores ea, & colas quæ creauit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus, quæ sub cœlo sunt.

Item adhuc magis patet hoc, quoniam si Deus iussisset Iudæis, vt offerret hircum pro liberatione a Saturno, demonstraret eis Saturnum esse timendū, sed hoc Deus maximè vetuit dicens astra cœli non habere potestatem super hominem, nec debere timeri ab eis, vt habetur Hiere. cap. 10. cum dicitur: iuxta vias gentium nolite discedere, & a signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt.

Item ista expositio repugnat literæ, quoniam dicitur supra, quod offerrentur isti duo hirci pro peccato, tamen secundum istam assignationem non possunt ambo offerri pro peccato, sed solum primus, alius autem offerretur pro Saturno. ergo non potest intelligi per fortem Saturnus. Item quia infra in litera declaratur, quomodo sit iste hircus secundus pro peccato, sicut primus, quia dicitur, quod confitebitur sacerdos iniquitates Israelitarum super caput illius impreans eas venire super eum, & sic mittitur cum omnibus iniquitatibus in solitudinem. non igitur facit hoc aliquid ad Saturnum, potissimè, quia si pro Saturno deberet offerri vnus hircus, deberet etiam pro Marte offerri alius, cum eodem modo sit planeta nociuus.

Item si iste hircus offerretur pro liberatione a planeta Saturni, cum confiteretur sacerdos peccata super istum hircum, & portaret ea in solitudinem, videtur, quod confessio istorum peccatorum, & remissio eorum pertineret ad Saturnum, cum non fieret hoc in hircu primo, qui offerebatur Deo, sed in secundo qui dicebatur offerri pro Saturno. hoc autem valde inconueniens est, quia confessio, vel remissio peccatorum ad Saturnum nihil pertinet, cum sit quoddam corpus inanimatum purè naturale non habens aliquam virtutem spirituales.

Item non est aliquo modo verisimile, quod Deus loqueretur hic de Saturno, quoniam ille erat incognitus Hebræis. Cognitio namque de his planetis pertinet ad eos, qui sunt periti in astris, Iudæi tamen erant vulgus rude non cognoscentes aliquid de his. non igitur loqueretur de hoc, & si fortassis loqui voluisset, non vocaret eum fortem, quia est nomen multum consulum pertinens ad alias res, sed vocasset nomine proprio, quod non factum est, ergo non intelligitur de Saturno.

Alij autem Iudæi in quodam libro qui apud eos dicitur Defensorium, vel scutum fidei, exponunt istam particulam dicentes, quod offerebantur isti duo hirci Domino, sed vnus offerebatur pro peccato, idest pro peccatis quæ ex sola parte rationali, scilicet intellectu, & voluntate oriuntur, quæ vocantur peccata per malitiam, sicut declarauimus supra 4. cap. in principio, & originantur per solas has duas potentias, & alius hircus offerebatur pro forti, idest pro peccatis quæ sensuualitate commissimus, quæ fortis dicitur, quia fortiter viribus rationis repugnat.

Sed adhuc ista positio non multum stat, quia erat hoc distinguere genera peccatorum, scilicet, quæ erant pro malitia, & quæ pro passione. Sed hoc non multum cognitum erat apud Iudæos, quia ad maiorem hoc pertinet speculationem.

Item non videtur hoc stare, quoniam si acciperetur hic primus hircus pro peccatis, quæ sunt in sola voluntate, & intellectu, cum illa dicatur esse per puram malitiam, non vocaretur hic peccata, sed iniquitates, vel scelera, sicut alibi vocantur scelera, & iniquitates, vtraq;

tamen vocantur hic peccata. non ergo positum fuit hoc ad distinctionem.

Item non stat cum isti dicunt, quod offerebatur secundus hircus pro peccatis, quæ fiebant secundum passionem, quoniam non solum confitebatur sacerdos super istum hircum peccata, quæ erant secundum passionem, sed generaliter omnia peccata filiorum Israel: ergo non dabatur isti duo hirci pro diuersis generibus peccatorum. Item apparet hoc magis, quia dicitur de isto secundo hircu, quod portabit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & ante hoc dicitur, quod sacerdos posita vtraq; manu super caput hirci confitebatur omnes iniquitates, & vniuersa peccata atque delicta Israelitarum, sed iniquitates dicuntur esse illæ quæ sunt per malitiam. ergo etiam ad istum secundum hircum pertinebant peccata, quæ per malitiam sunt: & sic non erunt isti duo hirci pro diuersis generibus peccatorum, sicut isti assignant.

Adhuc Iudæi supradicti in libro, qui dicitur Defensorium fidei, ponunt aliam expositionem, scilicet, quod isti duo hirci offerebantur Domino, & vnus dabatur pro peccato, idest pro remissione peccatorum, s. primus: alius autè dabatur pro forti, idest pro mitigatione appetitus sensitiui, qui fortis dicitur, cum fortiter repugnet. Sed hoc non potest stare, quia ille hircus, qui daretur pro mitigatione appetitus sensitiui, non propriè dicebatur dari pro peccato, quia peccatum est, quando factum est: ante autem non est peccatum, sed in parte sensitiua non est consummatum peccatum, sed est quoddam incitamentum ad peccatum. ergo si offerretur aliquid pro mitigatione partis sensitiuæ, non propriè diceret offerri pro peccato. Et si obijcias semper concedens, quod incitatio partis sensitiuæ semper vocetur peccatum, siue propriè, siue impropriè. Adhuc dicendum est, quod nullo modo possit hic taliter accipi, quoniam secundus hircus, qui dicitur hic offerri pro forti, pro peccatis præteritis oblatum innuitur, quod patet quia infra dicitur, quod confitebitur sacerdos omnia peccata Israelitarum super caput hirci, & quod portabit omnes iniquitates in terram solitariam. Sed manifestum est, quod hoc non potest intelligi, nisi de peccatis iam factis, quia non possumus confiteri peccatum, quod non est, ergo non potest stare illa distinctio. Cõ-

cludendum est ergo, quod nulla expositio huic literæ conuenire potest, nisi illa quæ secundum literam nostram exprimitur, s. quod offerrentur duo hirci Domino, & ambo pro peccatis, sed vnus cadebat in fortem Domini, & offerebatur pro peccato, idest dicebatur specialiter offerri Deo, quia immolabatur intra Sanctuarium secundum omnes ceremonias aliorum sacrificiorum, & erat iste pro peccato, scilicet, vt de sanguine eius fieret expiatio pro peccato super altare thymiamatum, & coram proprietario. Secundus hircus erat, & etiam offerebatur Domino, sed fors huius cadebat in caprum emissarium, idest veniebat ei per fortem, quod mittebatur in desertum portando super se iniquitates Israelitarum, & iste hircus secundum literam Hebraicam dicitur esse pro Azazel, idest pro forti, scilicet pro capro emissario. iste enim caper fortis dicitur, quia impetuofum animal est, & specialiter vocatur fortis iste caper emissarius, quoniam portabat super se iniquitates totius populi, quod aliquid valde magnum erat.

Vera literæ expositio.

His ritè celebratis offeret vitulum; & rogans pro se, & domo sua immolabit eum. Assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositum thymiamata in incensum, vltra velum intrabit

Exo. 30. Hebr. 9.

intrabit in sancta, vt positus super ignem aromatibus nebula eorum, & vapor operiat oraculum, quod est super testimonium, & non moriatur. Toller quoque de sanguine vituli, & asperget digito septies contra propitiatorium ad Orientem. Cumque mactauerit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem eius intra velum, sicut praeceptum est de sanguine vituli, vt aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel; & a praeuaricationibus eorum, cunctisque peccatis. Iuxta hunc ritum faciet tabernaculo testimonij, quod fixum est inter eos in medio fortium habitationis eorum. Nullus hominum sit in tabernaculo, quando Pontifex Sanctuarium ingreditur, vt roget pro se, & pro domo sua; & pro vniuerso ceto Israel: donec egrediat tabernaculum. Cum autem exierit ad altare, quod coram Domino est oret pro se, & sumptum sanguinem vituli, atque hirci fundat super cornua eius per gyrum, aspergensque digito septies expiet, & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israel. Postquam emundauerit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viuentem. Et posita vtraque manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta, atque peccata eorum. Quae imprecans capiti eius emitet illum per hominem paratum in desertu.

Hebrae. 10.

His rite celebratis. Hic ponitur executio eorum, quae supradicta sunt, & dicitur: his rite celebratis, idest postquam omnia superiora facta fuerint.

Sciendum est, quod hic non demonstrantur omnia supradicta per istud pronomen demonstratiuum, quia tunc esset sensus, quod antequam fieret ista, quae immediate sequuntur, essent solae preces super caprum emissarium, & esset missus in solitudinem, quod patet, quia supra immediate dictum est, cuius autem in caprum emissarium statuer eum coram Domino, vt fundat preces super eum, & emittet illum in solitudinem: tamen infra in litera habetur contrarium, quia dicitur, postquam sacerdos magnus emundauerit tabernaculum, & Sanctuariu, scilicet per sanguinis asperisionem, offeret hircum viuentem, & ponens vtraque manum super caput eius confitebitur omnes iniquitates filiorum Israel, & emittet illum in desertum, non potest ergo intelligi ista demonstratio de omnibus supradictis, sed solum ad hoc, quod Aaron offerret pro se, & pro domo sua vitulum, & quod susciperet a filijs Israel duos hircos, atque poneret duas sortes super eos, scilicet vnam Domino, & aliam capro emissario. Post haec autem fiebant omnia, quae infra sequuntur.

Offeret vitulum. Iste vitulus offerebatur pro peccato summi sacerdotis, & omnium familiarum suarum;

F hircus autem pro peccato, sicut supra declaratum fuit, & etiam magis apparet, quia immediate dicitur, quod cum sacerdos offerret istum vitulum, rogabat pro se, & pro domo sua. Sed in sacrificijs erat ista consuetudo, quod nunquam oraretur pro aliquo, nisi pro eo, qui obtulisset: sic autem hic, & dicitur offerre vitulum, idest praesentare eum coram Domino, quoniam non accipitur offerre, idest immolare, cum dicatur hic offeret, & immolabit, & ponuntur hic, tanquam distincta.

An vitulus qui offerebatur in die propitiationis esset vitula rufa. Quast. XV. I.

G **C** I R C A hoc considerandum est, quod aliqui dixerunt istum vitulum, de quo hic dicitur esse vitulam rufam, quae offerebatur ad expiandum peccatum. hic autem de expiatione agitur.

Si autem obijciatur contra istos, quod illa erat vitula, & hic dicitur de vitulo. Respondet, quod ponitur hic nomen sexus pro nomine speciei, ita quod vitulus dicatur, siue masculus, siue femina, sicut aliquando, tam in sacra Scriptura, quam in modis vulgatis loquendi reperitur.

Sed hoc non potest stare, quoniam vitula rufa offerebatur pro toto populo, vt inde fierent cineres pro expiandis immunditijs populi, vt patet Numeri 19. capitu. sed iste vitulus, de quo hic, offertur pro peccato sacerdotum solum. Item vitula rufa occidebatur ab Eleazaro filio Aaron, vel sub aliquo alio de minoribus sacerdotibus, vt habetur Numeri, decimono nono capitu. sed hic vitulus solum occidebatur a sacerdote magno, quia ipse solus poterat offerre in hac die propitiationis, & facere omnes caeremonias, vt habetur ex discursu huius c. Item quando vitula rufa immolabatur erat extra castra, vt habetur Numeri 19. cap. sed iste vitulus de quo hic dicitur, immolabatur apud ostium tabernaculi, vt apparet ex discursu huius capiti. maxime cum dicatur, quod carnes vitulae rufae educerentur de Sanctuario ad cremandum extra castra contra fores tabernaculi, vt patet Numeri 19. cap. sed sanguis vituli de quo hic, aspergebatur intra sancta Sanctuarium, & super altare thymiamatum, vt apparet infra in litera. Item ille qui immolabat vitulam rufam erat immundus, vt habetur Numeri 19. cap. & hoc vsque ad vesperum. sed iste qui offerebat vitulum non erat immundus, quoniam immediate introibat in sancta Sanctuarium, quod non faceret si esset immundus: multa quoque sunt alia monstratia dissimilitudinem inter istum vitulum de quo hic, & vitula rufam, quae colligi possunt Numeri 19. ca. Dicendum ergo, quod non erat ista vitula rufa, sed quidam vitulus oblati pro peccato sacerdotis, & familiarum suarum. *Et rogans pro se, & pro domo sua.* Cum offerret istud sacrificium, orabat pro se, & alijs de cognatione sua, quia ista erat lex sacrificiorum, vt pro quocumque offerretur, fundebatur quoque pro eo preces, orat autem primo pro se sacerdos, quam pro alijs: cuius cause supra assignatae sunt: deinde autem pro domo sua, scilicet non solum pro familiaribus suis, & omnibus, qui intra domum suam habitant, sed etiam pro omnibus sacerdotibus qui sunt de stirpe sua, & pro omnibus Leuitis, quamquam non pertineant ad familiam suam, sicut supra declaratum est. *Et immolabit eum.* Idest iugulabit illum coram Domino apud altare holocaustorum in latere aquilonari: ibi enim holocausta immolabantur, vt habetur supra 1. ca. Sed idem erat locus, in quo offerebantur sacrificia holocaustorum, & pro peccato, & pro delicto, vt habetur supra decimoquarto ca.

H

I

K

Antequam sacerdos introiret ponere thymiamata.

Duo erant velamina in Sanctuario.

Assumptioque thuribulo. Hic ponitur alia caeremonia, quam obseruare deberet Sacerdos ad hoc, quod licite intrare posset intra sancta Sanctuarium, & est, quod repleret thuribulum prunis, & imponderet thymiamata super illud ad introeundum in sancta Sanctuarium. Circa quod aliqui dicunt, quod istud thuribulum erat thuribulum aureum pendens intra sancta Sanctuarium de aliqua columna, & in illo ponebantur prunas. & hoc videbatur dicere Apost. ad Hebr. ca. 9. vbi habetur. post velamentum autem secundum tabernaculum quod dicitur sancta Sanctuarium, aureum habens thuribulum. sed de hoc diximus Exo. 30. ca. qualiter accipiendum sit. ideo non est hic disputandum qualiter dicatur esse thuribulum aureum intra sancta Sanctuarium. Sed dicendum, quod istud thuribulum erat aliquid de thuribus, quibus utebantur sacerdores, cum ponerent quotidianum thuris super altare thymiamatum. Sed an hoc thuribulum esset aureum, vel aeneum, sicut alia vtenilia altaris, nihil ad presens negotium. *Quod de prunis altaris implerit.* Idest ponet prunas super thuribulum, & illas recipiet de altari holocaustorum: in illo enim semper erat ignis, & Sacerdos apponebat quotidie ligna ad fomertum illius ignis, vt patet supra 6. cap. & non licebat accipi de aliquo alio loco prunas nisi de altari. & propter hoc errant Nadab, & frater suus Abiu, quia acceperant ignem alienum, vt habetur supra 10. c. & hic in litera, & hoc cum voluissent offerre incensum super altare thymiamatum, quilibet autem ignis ad istam ministracionem alienus dicebatur preter ignem altaris. *Hauriens manu compositum thymiamata.* Idest Sacerdos accipiens in manu sua thymiamata, vt apponat super prunas, cum fuerit in sancta Sanctuarium, vt fumus inde surgens operiret totum propitiatorium, ne aliquid videri posset. Non tamen est intelligendum, quod istud thymiamata compositum non poneretur vsquequo sacerdos esset intra sancta Sanctuarium, quia tunc quando illud introiret, videret ea, quae essent super propitiatorium, scilicet corpus illud in quo voces formabant, de quo supra dictum est: & etiam non esset aliqua nebula surgens de thuribulo ad velandum faciem propitiatorij, sed hoc falsum est, & inconueniens. nam tunc non referetur ponere thymiamata, vel non, si semel videretur sacerdoti id quod erat super propitiatorium. Dicendum ergo, quod antequam introiret in sancta Sanctuarium, ponebat thymiamata super prunas, vt sic exhalaret nebula antequam introiret sacerdos in sancta Sanctuarium, & tunc ferebat in manu sua adhuc magis de thymiamate, vt si deficeret nebula surgens ex thymiamate, quod cremabatur, apponeretur denuo thymiamata, vt non contingeret sacerdotem esse sine nebula ascendente de thuribulo. nam tunc videret id, quod erat super propitiatorium, quod erat contra intentionem Dei ponentis istam legem. *Compositum thymiamata.* Hoc dicitur ad differentiam thuris simplicis, cum nihil habet sibi compositum. quae autem erant haec, quae componebant thymiamata, & in qua proportione ponderis se habebant, habetur Exo. 30. cap. *Incensum.* Idest ad incendendum, scilicet, quod portabatur istud thymiamata in manu sacerdotis, vt ipse poneret continue super thuribulum incendendo illud intra sancta Sanctuarium, ne cessaret nebula surgens inde. *Vltra velum intrabit in sancta.* Idest introibit in sancta Sanctuarium, & hoc ultra velum, scilicet, quia locus iste erat ultra velum. Erant enim duo velamina. Vnum quod pendeat ante ostium tabernaculi, & istud diuidebat tabernaculum ab ostio suo. & non vocatur hoc velum, sed communiter vocatur tentorium. Aliud autem erat velamen, quod distinguebatur inter primam, & secundam partem tabernaculi, Alph. Toft. super Leuit.

A & istud est quod pendeat ante sancta Sanctuarium, & est de quo dicitur in passione Christi Matth. 28. c. velum templi scissum est in duas partes. nulla autem erat distinctio istius partis a secunda, nisi per istud velum quod pendeat ante quatuor columnas, de quo habetur Exodi 28. cap. ideo quicumque intrabat in sancta Sanctuarium, dicebatur intrare intra velum, & qui ultra velum dicebatur sancta Sanctuarium. *Vt positus super ignem aromatibus nebula eorum, & vapor operiat oraculum.* Hic ponitur causa supradictorum, scilicet quare thymiamata ponebantur in thuribulo, & dicitur, quod fiebat ad hoc, vt de thymiamate illo confurgeret nebula ad operiendum faciem propitiatorij, ne videretur id quod erat super propitiatorium, scilicet corpus in quo formabantur voces, de quo supra dictum est. fiebat autem hoc modo, quod Sacerdos portaret ante faciem suam thuribulum habens thymiamata, & quia thymiamata erat ex rebus multum fumosis, emittebatur crassus fumus, qui operiebat totum quod erat ante oculos Sacerdotis, ita vt nihil posset videre ante se, & sic non dicebatur proprie operiri propitiatorium, sed magis oculi ipsius Sacerdotis. dicitur autem hic vapor, & nebula surgens, quae non sunt plura. idem enim est vapor surgens de thuribulo, & nebula, & ponitur ly, & expositiue, scilicet vapor & nebula, idest nebula ex vaporibus.

Operiat oraculum. Vocatur hic oraculum ipsum propitiatorium. nam sic interdum alijs vocatur aliter. Quare autem propitiatorium vocetur oraculum, supra posita sunt duae rationes.

Quod est super testimonium. Idest super arcam testimonij, quia in arca illa erant tabulae decalogi, quae erant in testimonium datae legis. & ista tabulae aliquando vocantur testimonium, vel testificatio, vt habetur Exodi 25. cap. cum dicitur. pones in arca testificacionem quam dabo tibi, idest tabulas: etiam alia, quae intus erant, idest virga Aaron, quae fronduit, & vrna, & Deuteronomius, quae vocari etiam possunt testificatio, sicut declarauimus Exo. 25. cap. *Et non morietur.* Idest quando fecerit ista non morietur, quod si fortassis introierit sine thymiamate, morietur. Causa huius est, quoniam Deus apparebat super propitiatorium in nube, sicut supra dictum est, & videret illum sacerdos nisi portaret thymiamata, & videns moreretur, vt patet supra. *Tolleque de sanguine vituli.* Istud erat secundu quod introducebat sacerdos in sancta Sanctuarium scilicet sanguis vituli ad aspergendum. & non solum sanguis vituli, sed etiam hirci, vt patet infra, & iste sanguis commixtus erat in eadem craterula. fundebatur partim de sanguine vituli, & partim de sanguine hirci, & cum aspergeretur, de vtroque aspergebat. Vnde non est intelligenda ista litera secundum ordinem, qui hic designatur, quia prius dicitur, quod introferret de sanguine vituli, deinde dicitur de sanguine hirci, sed de vtroque simul ferebatur. *Asperget digito septies contra propitiatorium.* Idest mittet digitum suum in sanguinem vituli, vt aspergat de illo coram Domino. De ista litera dicendum est, quod non teneatur in ea ordo, qui exprimitur, sed debet intelligi litera inferior per recapitulacionem, quod patet, quia dicitur hic, quod asperget sacerdos septies coram Domino de sanguine vituli, & postea dicitur, quod occiderit hircum, & de sanguine eius faciet similiter. Oportebat igitur secundum hoc, vt sacerdos magnus bis introiret in sancta Sanctuarium in die propitiacionis, scilicet semel ad aspergendu sanguinem vituli, & post hoc occideret hircum, & introiret ad aspergendu de sanguine hirci sicut de sanguine vituli, & tunc sacerdos solum introibat semel in anno in sancta Sanctuarium, vt patet ad Hebraeos capitu. 9. ergo non introibat bis in die ista. sed introibat bis si primo portaret

Literi haec debet intel ligi per recapitulacionem.

taret sanguinem vituli, & deinde post expiationem factam in illo occideret hircum, & introduceret sanguinem eius. ergo simul introducebatur intra sancta Sanctorum sanguis vituli, & hirci.

Item patet hoc infra, quoniam dicitur, quod sacerdos orabat pro se, & domo sua, & pro vniverfo Israel: & fumebat sanguinem hirci, & vituli, & fundebat simul super cornua altaris thymianaatum. ergo simul sanguines isti fundebantur, & simul vtrunque introducebat Sacerdos in sancta Sanctorum. Cum ergo dicitur hic, quod immolaret vitulum sacerdos, & de sanguine eius aspergeret septies contra propitiatoriu, & postea dicitur, quod occidatur hircus, & fiat de sanguine eius similiter, non est sic accipiendum, sed intelligitur, quod occideretur vitulus, & deinde hircus. & tunc sumeretur sanguis vtriusque in cratera, atque aspergeretur de vtroque simul, tam coram propitiatorio quam super cornua altaris. Cum autem dicitur hic, quod vitulus occideretur, & de sanguine eius aspergeretur septies coram Domino, non dictum est tanquam sic fieri deberet nullo interposito, sed ponitur ad notandum quid de vitulo fieri deberet.

Asperio ista quare septies fiebat.

Asperget digito septies. Fiebat aspergio ista septies ad denotandam perfectam expiationem ab omnibus peccatis, quae significatur per numerum septenarium, quia septenarius numerus perfectus est, & hoc quia omnia clauduntur sub numero septenario quantum ad durationem, cum omnium rerum circulus in essendo per septem dies voluatur: etiam quia omnis vegetatio rerum per septem planetas fit, & quamquam alia astra fixa influant, principalis tamen influenza a planetis est, quia ipsi habent latitudinem in motu suo declinando aliquando ad septentrionem, & aliquando ad austrum, & ista declinatio contemperat elementa, & omnes res elementatas tam viuentes, quam non viuentes, & conseruat eas in sua armonia. de quo magis declaratum est Exo. 23. cap. vel fiebat ista septenaria aspergio ad signandum expiationem ab omnibus peccatis mortalibus, quae septem sunt, vel ad septem reduciuntur. prima tamen harum causarum conuenientior est. Contra propitiatorium. Idest, quod Sacerdos aspergat istum sanguinem contra propitiatorium, scilicet existens ante propitiatorium, & aspergebat sanguinem contra illud.

Ista septenaria aspergio quare fiebat in sanguine & super altare. Quaest. XV II.

SCIENDUM autem, quod ista aspergio fiebat ad expiandum propitiatorium, quoniam per peccata hominum dicebatur pollui locus, in quo Deus erat, & sic ipsum tabernaculum, & omnia vasa eius polluta dicebantur, ideo ad hoc, quod perfecte munda essent, fiebat quaedam expiatio. & quia tam per peccata Sacerdotum quam per peccata popularium inquinabatur Sanctuarium, fiebat aspergio in eo pro peccatis vtrorumque, pro peccatis enim Sacerdotum fiebat aspergio in sanguine vituli, quia ipse immolabatur pro eis, pro peccatis autem popularium fiebat expiatio in sanguine hirci, hunc enim ipsi offerebant.

Quo expiatur peccata in sanguine, & quo Deus accipiat sanguinem pro peccatis nostris.

Causa autem fundamentalis huius expiationis in sanguine est, quia per peccata Israelitarum quodam modo videbatur pollui tabernaculum, in quo Deus habitabat, quia videbatur ei fieri quaedam offensio, cum eo neglecto peccarent, ad hoc autem, quod ista offensio & inquinatio tolleretur, oportebat, vt ille, qui inquinauerat, daret animam suam pro ista iniquatione, quia nihil melius in eo erat, hoc modo deberent mori omnes Israelitae, cum omnes per pecca-

Fra sua polluerent Sanctuarium. Deus tamen quia misericors est, nolens omnes simul perire, ex immensa bonitatis suae largitate recipiebat hanc commutationem, vt pro vita, vel anima hominum daretur vita, vel anima pecorum. & quia vita pecorum est in sanguine, iubebar Deus, vt offerretur sanguis ad expiandum, & hoc valde conueniens erat. sic habetur sequenti cap. si comederit homo sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, vt super altare meum expietis in illo, & sanguis pro anima piaculo sit. sic habetur Deutero. 12. cap. cum dicitur, sanguis eorum pro anima est. Quando ergo datur sanguis animalium est, vt si daretur vita ipsorum, & quando datur vita ipsorum pro vita hominum, est conueniens commutatio ex Dei bonitate, vt supra dictum est. ergo conuenienter expiantur peccata hominum per sanguinem pecorum, & si aliquis offenderet alium, tunc iste crederet sibi esse satisfactum, quando alius coram eo occideretur, ita vt uideretur Deo satisfieri, sanguis animalium fundebatur coram illo. Et quia Deus dicebatur principaliter esse intra sancta Sanctorum super propitiatorium, ideo aspergebatur contra propitiatorium, & quia in prima parte tabernaculi principalis locus, in quo Deus erat, dicebatur esse altare thymianaatum, ideo etiam super illum sanguis fundebatur, scilicet super cornua eius. & isto modo dicebatur purificari tabernaculum, & vasa eius ab immunditijs contractis per peccata filiorum Israel, vt habetur infra cum dicitur, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, & de preuaricationibus eorum cunctisque peccatis. Et iste modus obseruatur in Ecclesia, cum est polluta sanguine, vel semine, in quorum vtroque dicitur ipsa Ecclesia suscipere quandam offensioem, & ob hoc etiam quando talia patitur, dicitur esse violata, tanquam aliqua violentia per quodlibet horum sibi inflicta sit. de ista purificatione, quae erat in sanguine, loquitur Apostolus ad Hebraeos. ca. 9. dicens. & omnia penes in sanguine secundum legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio peccatorum. Contra orientem. Hic ponitur situs propitiatorii secundum comparisonem ad partem illam, ex qua fiebat aspergio sanguinis, & dicitur, quod fiebat contra propitiatorium ad partem orientalem.

An verum sit, quod licet introitus in sancta Sanctorum esset a parte orientali, conuersio tamen & aspergio, & oratio esset contra orientem, & an iste modus possit stare. Quaest. XV III.

SED hoc videtur valde inconueniens. nam tabernaculum erat sic dispositum, quod introitus tabernaculi esset ab oriente, & introitus atrij atque introitus in sancta Sanctorum necessarium igitur erat, quod locus sancti Sanctorum, qui erat in extremitate posterioris partis tabernaculi, esset a parte occidentali. sic patet Exo. 26. cap. vbi ponitur dispositio tabernaculi, & in latere meridiano eius, & septentrionali atque occidentali ponebantur tabulae, in latere autem orientali nulla ponebantur. ergo ab illa parte erat ingressus, & sancta Sanctorum erant in parte occidentali, scilicet in extremitate tabernaculi. videbatur ergo quod quando sacerdos introiret in sancta Sanctorum a parte orientali, & aspergeret sanguinem, quod fieret ista aspergio contra partem occidentalem, alioquin non fieret contra propitiatorium. sed magis sacerdos introiens in sancta Sanctorum conuerteret posteriora sua contra propitiatorium, & aspergeret sanguinem contra introitum sancti Sanctorum.

Ad

Ad hoc autem sunt aliqui doctores dicentes, quod licet introitus in sancta Sanctorum esset a parte orientali, conuersio tamen, & aspergio, & oratio erat contra orientem, sicut in Ecclesijs nostris, in quibus fit oratio contra orientem, euenit. & dicunt in hoc approbare modum orandi Ecclesiae. Contra orientem.

Sed hoc non statim aliqua similitudine, quia licet in Ecclesijs fiat oratio contra orientem, tamen non fit introitus per partem orientalem, sed per partem septentrionalem, aut meridianam, vel occidentalem. Iste modus assignandi istorum poterat esse, si diceremus, quod isti introibant directe in sancta Sanctorum contra partem occidentalem, & postquam intrassent, conuerterent posteriora sua contra arcam, & propitiatorium ad occidentem, & vultum suum contra orientem. Iste tamen modus repugnat literae, quia tunc non posset fieri aspergio contra propitiatorium, quod erat in parte occidentali, sed magis contra velum sancti Sanctorum ad partem orientalem. & tamen iste modus repugnat literae cum dicatur, quod fiat aspergio contra propitiatorium. Item etiam si textus nihil exprimeret de hoc, videbatur esse magnum inconueniens, vt sacerdos intraret directe contra propitiatorium, & verteret posteriora sua contra arcam, & propitiatorium. super quod gloria Domini erat.

Adhuc autem poterant isti assignare quandam alium modum congruentiorem, quomodo Sacerdos intrans contra propitiatorium versus partem occidentalem conuerteret se contra partem orientalem, & aspergeret sanguinem contra propitiatorium, & hoc erat, vt sacerdos directe intrans ab exteriori tabernaculo versus arcam ad partem occidentalem, cum accederet ad arcam conuerteretur in circuitu arcas, ita, quod haberet dorsum suum contra partem occidentalem, & conuerteret vultum suum contra propitiatorium versus partem orientalem, per quam introitus erat, scilicet contra velum.

Sed contra hoc arguit Nicolaus, quod tunc sequeretur, quod duo Cherubim, qui erant super extremitates duas propitiatorii, haberent vultum contra partem occidentalem, & dorsum contra introitum in sancta Sanctorum. cuius contrarium habetur 3. Reg. 6. cap. & 2. Paralipo. 3. cap. Sed ista consequentia non valet, quoniam arguit Nicolaus de dispositione Cherubim, qui erant in templo Salomonis, & non de Cherubim qui erant in priori tabernaculo. & cum arguit, quod Cherubim, & omnia alia erant in templo Salomonis, sicut fuerunt in priori tabernaculo, sicut dicit omnes Doctores. Respondendum est, quod quamquam esset similitudo magna inter ea, quae fuerunt in isto tabernaculo, & templum Salomonis, tamen non fuit omnimoda similitudo, vt patet cuilibet inquirenti per singula. sed vt etiam de nullo alio exprimitur, satis apparet de Cherubim. Nam Salomon fecit in templo duos Cherubim de lignis oliuarum, & habebat quilibet in latitudine ab extremitate vnus alae vsque ad extremitatem alterius decem cubitos, ita quod ambo Cherubim continebant. 20. cubitos. in priori tamen tabernaculo quod fecit Moyses, non erant duo Cherubim de oliuis, nec erant ita magna.

Non fuit omnimoda similitudo templi ad Sanctuarium in fabricatione Cherubim

Apparet etiam amplius, quod non tenet istud argumentum Nicolai, & id quod praesupponit est falsum, quia in priori tabernaculo erant duo Cherubim productiles de duabus extremitatibus propitiatorii, & habebant vultus suos versus contra se, & inclinatos super propitiatorium, vt habetur Exo. 25. & 27. capit. ideo necessarium erat, vt dorsum vnus Cherub esset contra meridiem, & dorsum alterius contra septentrionem. Et sic non concluditur aliquod inconueniens contra istos doc. ex argumento Nicolai, quoniam potest Alph. Toft. super Leuit.

terant introeuntes in sancta Sanctorum orare contra propitiatorium directe, siue essent a parte occidentali siue a parte orientali, & neutro modo orarent contra dorsa Cherubim, quia non habebant Cherubim posteriora sua contra orientem, nec contra occidentem, sed vnus contra meridiem, & alius contra septentrionem. In templo autem quod fecit Salomon, erant isti duo Cherubim quos reliquit Moyses super propitiatorium, & praeter hos fabricauit alios duos Cherubim magnos extendentes alas a pariete septentrionali, vsque ad parietem meridianam. Erant autem habentes isti duo Cherubim simul 20. cubitos in latitudine, quia quilibet continebat decem cubitos ab extremitate alae vnus vsque ad extremitatem alae alterius, & occupabant totam latitudinem parietis occidentalis sancti Sanctorum pertingentis ab angulo parietis meridiani, vsque ad angulum parietis septentrionalis. tangebatur quoque extremitas alae vnus Cherubim extremitatem alae alterius, vt habetur 3. Reg. 6. c. Item latitudo alarum cuiuslibet Cherubim eorum, quos fabricauit Salomon, cum pectore eius, erat decem cubitorum, & totidem in altero. Cherubim autem, qui erant super arcam, solum extendabant alas per duos cubitos, & dimidium, quanta erat longitudo propitiatorii, quodangebatur. & ipsi Cherubim tangebant se inuicem alis, & claudebant in circuitu totum propitiatorium, & ita erat longitudo alae cuiuslibet Cherubim quasi cubiti, & dimidij. Inconueniens autem quod videretur inducere Nicolaus, aliquid aliter procederet tempore templi Salomonis, quia tunc erant duo Cherubim in parte occidentali sancti Sanctorum, & qui supradicto modo conuertere se deberet contra propitiatorium ad partem orientalem, non haberet conuenienter posteriora sua, quia conuerteret ea versus vultus Cherubim, quod aliquo modo inconueniens est. ideo argumentum Nicolai in hac parte non concludit. Quamquam autem ista aspergio non suscipiat detrimentum ex argumento Nicolai, tamen non stat conuenienter, & hoc propter duo. Primo quoniam si sacerdos sic se verteret in circuitu arcas, & propitiatorii, aut vultus illius corporis, in quo formabatur vox in propitiatorio, erat contra partem occidentalem, aut contra partem orientalem mundi. Si autem esset contra partem orientalem, sacerdos conuertens se modo supra dicto ad orandum contra orientem, non oraret contra vultum loquentis in propitiatorio, sed contra tergum, quod patet, quia si facies vtriusque esset contra orientem, tam loquentis in propitiatorio, quam sacerdotis orantis, non erat vna contra alteram, quoniam quando aliqui homines se mutuo respiciunt, habent facies contra partes mundi contrarias, scilicet vnus contra orientem, & alius contra occidentem, & sic de alijs differentijs positionum. Sed hoc erat inconueniens, scilicet, quod sacerdos oraret versus posteriora Dei, & Deus loqueretur Sacerdoti non conuertens ei vultum suum. ergo oportebat, quod vultus sacerdotis esset contra vultum Dei, & tunc data ista positione oporteret, quod esset vultus Dei loquentis contra partem occidentalem, vt vultus sacerdotis, & Dei se respicerent mutuo. Sed ad hoc sequebatur inconueniens, quia tunc illi qui orarent existentes in atrio tabernaculi, & qui intra tabernaculum contra sancta Sanctorum, non orarent contra vultum Dei existentem in propitiatorio, sed contra dorsum, quod satis videtur inconueniens. Ergo non erat talis dispositio sacerdotis introeuntis intra sancta Sanctorum, scilicet, quod circuiret arcam, & conuerteret vultum suum contra propitiarium ad partem occidentalem, quoniam potius sicut ingrediebatur a parte orientali Sacerdos contra occidentalem, ita orabat, & vultus Dei erat contra orientem. ideo

X 2 ideo

ideo cum Sacerdos introiret intra sancta Sanctorum a parte orientali versus occidentalem, & vultus loquentis in propitiatorio esset contra orientem, respiciebant se mutuo vultus loquentis, & vultus Sacerdotis intrantis. Item pater hoc, quoniam adhuc factis templo Salomonis esset maius inconueniens. nā si oraret Sacerdos a parte occidentali intra sancta Sanctorum contra partem orientalem, verteret dorsum suum contra duos Cherubim, qui erant in parte orientali sancti Sanctorum, vt patet 3. Reg. 6. cap. & 2. Paralipomen. 3. capit. hoc tamen non conueniebat. sed ponendo, quod sacerdos orabat a parte orientali versus occidentem, non sequebatur aliquod horum inconuenientium. ergo dicendum est, quod Sacerdos non conuenteretur.

Tenendum igitur in hoc est, quod Sacerdos introibat in sancta Sanctorum a parte orientali, & vultus loquentis in propitiatorio erat contra partem orientalem, & sic erat vultus vnus contra alterum; & non conuertebat se Sacerdos contra aliquam aliam partem, sed sic, vt intrabat, aspergebat sanguinem contra propitiatorium. Cum autem dicitur hic, quod Sacerdos oraret contra orientem, procedit error ex diuersa assumptione huius nominis oriens; quia potest accipi oriens dupliciter. Vno modo pro ipsa parte orientali mundi, alio modo pro parte cuiuslibet rei, quæ est contra orientem. Accipiendo autem primo modo, scilicet orare contra orientalem partem mundi non potest intelligi litera ista, quia tunc sequerentur omnia inconuenientia supra assignata. & ob hoc errauerunt illi de quibus supra dictum est. Alio modo accipitur oriens pro parte propitiatorij, quæ erat contra orientem. & isto modo est litera vera, quoniam cum Sacerdos intraret in sancta Sanctorum a parte orientali contra occidentem, illa pars propitiatorij, quæ ei obijciebatur erat oriens propitiatorij, & cum oraret contra illam, oraret contra orientem propitiatorij; sed non contra orientem mundi. Quin potius necessarium est, vt quando quis orat contra partem orientalem alicuius rei, oraret contra occidentalem partem mundi, & sic iste Sacerdos intrans in sancta Sanctorum, & omnes alij Iudæi orabant contra occidentem. hic tamen dicitur, quod orabat contra orientem, scilicet propitiatorij. Cumque mastrauerit hircum pro peccato populi. Sicut occidebatur vitulus, vt de sanguine eius expiaretur pro peccato Sacerdotum, ita occidebatur hircus, vt in sanguine eius expiaretur pro peccato populi. & iste hircus erat ille, super quem cecidit fors Domini, & immolatus est pro peccato, alius autem fuit datus in caprum emissarium. Pro peccato populi. Non est sensus, quod immolaretur iste hircus pro aliquo vno speciali peccato populi, sed pro omnibus peccatis: nam quando totus populus, vel aliqua persona solum faciebat aliquod peccatum specialiter, fiebant pro eo specialia sacrificia, de quibus habetur supra 4. cap. & 5. hic autem generaliter pro omnibus peccatis, quæ populus fecerat, fiebat ista immolatio. Inferet sanguinem eius intra velum. Hac omnia referuntur ad Sacerdotem magnum, cum ipse solus faceret ceremonias in hac die. & dicitur, quod ipse inferet, idest introducet sanguinem huius hirci intra velum, idest intra sancta Sanctorum, qui locus distinguebatur a priori parte tabernaculi interposito velo distinguente, & pendente in quatuor columnis. Nō tamen est intelligendum, quod iste sanguis per se introduceretur in sancta Sanctorum; sed simul introducebatur cum sanguine vituli, fiebat enim commixtio ex utroque in eadem cratera, ponitur tamen hic per se ad declarandum, quid fieri deberet de quolibet, scilicet quomodo sanguis vituli deberet intro-

Oriens dupliciter sumitur.

duci in sancta Sanctorum, & idem de sanguine hirci hoc tamen simul. Sicut præceptum est de sanguine vituli. Idest sic fiet de sanguine hirci sicut mandatum est in sanguine vituli, scilicet, quod feratur intra sancta Sanctorum, & quod aspergatur contra propitiatorium. Vt aspergat e regione oraculi. Idest introducet Sacerdos istum sanguinem, vt aspergatur contra oraculum, idest contra propitiatorium. E regione duarum dictionum sunt, scilicet ablatiuus cum sua præpositione, & significat regionem aliquam partem; & significat differentiam positionis, ita quod tantundem sit dici, e regione, sicut ex regione, sicut ex opposito, vel a fronte. & dicitur aspergi sanguis e regione oraculi, idest contra oraculum, vel propitiatorium.

An iste sanguis aspergetur super propitiatorium, ita quod guttæ sanguinis caderent super ipsum. Quæstio. XIX.

ALIQUIS autem inquireret an iste sanguis aspergeretur super propitiatorium, ita, quod iste guttæ sanguinis caderent super propitiatorium. Et respondetur, quod non. sed sacerdos ponebat se coram propitiatorio, & mittens digitum in crateram sanguinis mittebat guttas contra propitiatorium, istæ autem non cadebant super propitiatorium, sed in terram ante propitiatorium. patet ex litera, cum dicitur, aspergat e regione oraculi, idest contra propitiatorium. & tamen si caderent guttæ super propitiatorium, non diceretur, quod contra illud aspergeretur, sed super illud. Item quia in sanguine distinguitur triplex modus, scilicet aspergere, effundere, tingere. duo modi pertinent ad hoc cum sanguis tægit ipsam rem, scilicet effundi, vt cum dicitur, quod sanguis effunditur ad basim altaris, vt patet supra 1. & 3. & 4. cap. quia tunc sanguis cadit super ipsam basim. Etiam secundus modus, qui est tingere, est, quando sanguis super ipsam rem cadit. & sic dicimus tingi cornua altaris. sic habetur supra 4. & 5. & 8. cap. In tertio modo, qui est aspergere, non denotatur semper cadere sanguis super ipsam rem, sed aliquando cadit, aliquando non; sicut notificatur ex adiuncto; vt si dicitur, aspergit tabernaculum, vel aspergit altare, & librum legis, & tunc intelligitur, quod sanguis cecidit super ipsam rem. sic habetur Exo. 14. cap. cum dicitur, ille vero sumptum sanguinem respersit in populum. sic etiam habetur ad Hebræos. 9. capit. cum dicitur, lecto enim omni mandato legis a Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyssopo, ipsum quoque librum, & populum omnem aspergit, & tabernaculum, & omnia vasa ministerij similiter sanguine aspergit. Aliquando autem dicitur aspergere contra aliquid, & tunc non cadit sanguis super rem, quæ aspergitur, sic dicitur aspergi contra fores tabernaculi, vel contra propitiatorium; & tamen nihil cadit de sanguine super propitiatorium, vel super fores. de hoc Numeri 19. capit. cum dicitur, & tingens digitum in sanguine eius asperget contra fores tabernaculi septem vicibus, & tamen manifestum est, quod ille sanguis non poterat cadere super fores, quia sacerdos quando aspergebat istum sanguinem, erat extra castra, vt patet in eodem capitulo, quomodo ergo posset ex loco castrorum perungere vsq; illuc? nullo enim modo cum esset Sanctuarium in medio castrorum, vt patet hic in litera, & Num. c. 1. & 2. sic autem accipitur hic aspergere contra oraculum. i. ante ipsum, & non in ipso. Et expiet Sanctuarium. Idest mundet, scilicet, quod sacerdos magnus dicebat purgare modum predictum ipsum Sanctuarium, quasi coinquinatum foret: nam licet ibi non esset aliqua contaminatio realis, erat

Distinguitur in sanguine triplex modus agendi.

erat tamen per quendam opinionem videbantur enim Iudæi facere quandam offensionem Sanctuario, in quo habitabat Deus, quando non curantes de illo peccabant, sicut cum dicitur Ecclesiam violatam, cum in ea semen, vel sanguis effunditur, per effusionem tamen seminis non est in Ecclesia aliqua pollutio realis, sed per opinionem, cum vero fiebant ea, quæ supra dicta sunt, dicebantur tolli ista immunditiæ causata. Ab immunditijs filiorum Israel, & preuaricationibus eorum cunctisque peccatis. Ista sunt a quibus mundari dicebatur, & per quæ polluebatur Sanctuarium. nā quæ litera quæ Iudæi se male haberent ad legem, dicebantur facere quandam offensionem Deo, & per hoc videbatur causari violatio in Sanctuario, sed ista offensio, vel violatio erat triplex, quia aliquando fiebat per illa, quæ legem non erant, sed circa quosdam corporales obseruationes, in quibus non erat peccatum proprie, sicut in contactibus rerum immundarum. Et ista violatio legis non vocatur peccatum, sed immunditia, quia quamuis aliquis immundus efficiatur ibi, tamen non est peccatum, tamen tabernaculum pulluitur cum ipsis hominibus pollutis, cum contra legem Dei fiat, & ab istis immunditijs debebatur purificari Sanctuarium. Alius modus est delinquendi, vel offendendi in ipsum Sanctuarium, & hoc est cum homines peccabant ex malitia quadam, & hoc dicebatur preuaricatio. ab his etiam purificabatur Sanctuarium. Alius modus est delinquendi in Deum, & offendendi in Sanctuarium, cum aliquis contra legem agit, & per hoc peccatum incurrit. non tamen fit hoc ex malitia quadam, sed alio quouis modo, & hoc vocatur peccatum generaliter. ab hoc etiam fit expiatio cum dicitur. Cunctisque peccatis. Idest, quod etiam ab omnibus peccatis, quæ non sunt per malitiam expiatur. Iuxta hunc ritum faciet in tabernaculo testimonij. Ad Sacerdotem magnum refertur, qui faciebat omnes ceremonias diei propitiationis, ipse enim dicebatur facere in tabernaculo testimonij iuxta hunc ritum, id est sicut fecerat in sancta Sanctorum, sic facere debebat in tabernaculo, scilicet in parte prioris, & ab exteriori. Supra enim dictum fuerat de sancto Sancto, cum dicebatur, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel. Nam quamuis Sanctuarium, vt communiter sumptum significet spatium loci sancti, scilicet atrij, & tabernaculi, hic tamen accipitur specialiter, scilicet pro sancto Sancto, quod patet ex superiori cum dictum fuerit, quod asperget sacerdos septies de sanguine contra oraculum, & tamen oraculum debet esse intra sancta Sanctorum. Nunc dicitur, quod sicut fuit expiatum Sanctuarium, idest, sancta Sanctorum, sic expiaretur tabernaculum testimonij, idest, pars prior tabernaculi, nam cum exibat sacerdos de sancto Sancto, vbi expiauerat, procedens extra velum eodem modo expiabat partem exteriorem domus illius, quæ vocatur hic tabernaculum testimonij.

Tabernaculum quot modis accipitur, & etiam Sanctuarium. Quæst. XX.

ACCIPITUR enim tabernaculum multiplicitate. Aliquando enim accipitur pro ipso toto Sanctuario, cum tabernaculo, & atrio. Aliquando etiam accipitur pro tota ipsa domo habente tabulas in circuitu, & operimentum in tecto, quæ communiter consuevit vocari tabernaculum, & erat intra atrium. Aliquando accipitur tabernaculum pro ipsa parte prima tabernaculi, & sic accipitur hic, quoniam non vocatur sanctum Sancto cum hic tabernaculum. De primo modo accipiendi Alph. Toft. super Leuit.

apparet, vt cum dicimus, quod aliquid vertebatur in vltis tabernaculi, quoniam ibi non potest accipi tabernaculum pro solo tabernaculo, sed etiam pro atrio, quia illa pecunia non solum proficiebat ad illas ministraciones, quæ fiebant in tabernaculo, sed etiam pro illis, quæ fiebant in atrio eius. immo magis pro ministracionibus, quæ fiebant in atrio, scilicet pro sacrificijs. Iste modus loquendi habetur Exodi 30. ca. cum dicitur, susceptamque pecuniam, quæ collata est a filiis Israel, trades in vltis tabernaculi testimonij.

De secundo modo accipiendi, scilicet pro tota domo constante ex tabulis, & velamentis, & iste est modus, qui communiter accipitur. sic patet supra 1. & 2. & 3. & quasi in omnibus cap. huius libri cum dicitur aliquid offerri, vel presentari coram ostio tabernaculi: nam tunc esset sensus, quod res offerrentur, vel occiderentur pecora ad ostium tabernaculi, quod falsum est, quia tunc non occiderentur apud Altare lateris aquilonaris, vt patet supra 1. ca. illud tamen altare erat intra Sanctuarium apud tabernaculi ostium.

Tertio modo accipitur tabernaculum pro prima parte illius tabernaculi, cum diuidebatur ista domus constans ex tabulis, & operimentis in duas partes. In sancta Sanctorum, & in anteriorem partem domus. de isto modo diuisionis habetur Exo. 26. ca. & etiam dictum fuit hic. & sic accipitur in hac litera, prout distinguitur sancta Sanctorum contra anteriorem partem tabernaculi. Quarto, & vltimo modo accipitur tabernaculum testimonij pro parte, quæ dicitur sancta Sanctorum. & istum modum ponit Apostolus ad Hebræos cap. 9. vbi ponuntur istæ duæ partes. quod diuiditur tabernaculum in duo tabernacula, & istud quod accipitur hic in litera, dicitur primum tabernaculum, & sancta Sanctorum dicitur secundum tabernaculum, vt patet in litera sua cum dicitur, tabernaculum autem factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum, quod dicitur sancta, post velamen autem secundum tabernaculum, quod dicitur sancta Sanctorum, habens aureum thuribulum, & arcam testamenti. Isti autem duo modi accipiendi tabernaculum non sunt proprii, sed per tynechdochem, quoniam nomē totius attribuitur parti, quælibet. n. harum partium duarum erat pars tabernaculi, & non tabernaculum. Et cum dicitur ista pars tabernaculum testimonij, non accipitur proprie, quoniam testimonij vocat decalogus scriptus in tabulis, & iste erat in arca: arca autem intra sancta Sanctorum erat, ideo cum distingueretur primum tabernaculum a secundo, secundum, scilicet sancta Sanctorum poterat aliquo modo dici tabernaculum testimonij, quia continebat in se testimonium. i. arcam cum tabulis. primum autem non poterat proprie dici tabernaculum testimonij, quia ipsum non continebat testimonium, nec erat pars continentis, & tamen hic vocatur tabernaculum testimonij. Sciendum autem, quod tabernaculum testimonij proprie dicitur, quod tabernaculum est, & testimonium continet; ideo solum potest intelligi proprie, scilicet secundo modo accipiendi supra posito; quoniam sic domus illa tabernaculum est; etiā continet in se testimonium. In quadam parte sui. Cui autem vocatur sancta Sanctorum tabernaculum testimonij, quamuis posset dici, quod est continens testimonij, tamen non proprie dicitur, quod sit tabernaculum, sed pars tabernaculi. Ideo quoniam dicitur, quod est sancta Sanctorum tabernaculum testimonij, intelligit per tynechdochem. i. pars tabernaculi testimonij. Cum vero de prima parte tabernaculi dicitur, quod est tabernaculum testimonij, vtrūque improprie dicitur: quia nec tabernaculum est, nec testimonium continet, sed est ista locutio velut si aliquis homo haberet faciem albam, & reli-

Quo potest vocari sancta Sanctorum tabernaculum testimonij & quo prima pars tabernaculi vocatur eodem modo.

& reliquum corpus nigrum, & propter faciem albā vocaretur homo albus, & deinde pes ipsius hominis vocaretur albus, quia erat pars hominis albi. sed modus iste loquēdi valde improprius est, permittitur tamen in sacra Scriptura, habet enim aliquam rationē. *Iuxta hunc ritum faciet in tabernaculo testimonij.* Id est sicut fecit intra sancta Sanctorum, ita faciet in parte anteriori tabernaculi. Ritus autē observatus in sancta Sanctorum fuit, quod aspergeretur septies sanguis coram propitiatorio, iste idem ritus observari debet in parte anteriori, & tamen non solum fiebat in parte anteriori id quod in posteriori, sed aliquid vltra, scilicet, quod tingebantur cornua altaris thymiamatum, & septies fiebat aspergio contra illud, & tamen in sancta Sanctorum solum fiebat aspergio septenaria, de hoc patet infra in litera. *Quod fixum est inter eos in medio fortium habitationis eorum.* Id est, quod tabernaculū fixum est inter Iudæos in medio habitationum suarum. hoc enim poterat referri ad duo tempora, scilicet ad tempus, quo erant Iudæi in deserto, vel ad tempus quo fuerunt in terra promissionis. Referendo autem ad tempus, quo erant in deserto; apparet, quod erat in medio castrorum ipsū tabernaculum, quia distinguebantur castra Israelitarum in quatuor partes sub quatuor vexillis, vt habetur Num. cap. 2. & inter castra illa erant Leuitæ, & ipsi erant in circuitu Sanctuarij, vt habetur Numeri 1. cap. & secundum hanc dispositionem erat Sanctuarium fixum in medio habitationum Iudæorum. & de hoc loquebatur proprie Moyses.

Alio modo referebatur hoc ad tempus, quo erant Israelitæ in terra pmissionis, & tunc verum est, quod tabernaculum fixum inter eos in medio fortium suarum, quia Hierusalem, in qua erat tabernaculum in templo Salomonis, erat quasi in medio terræ promissionis. Ponitur autem hoc hic tanquam causa superiorum, quia supra dictum fuerat, quod sacerdos expiaret Sanctuarium in sanguine, hic redditur causa, scilicet, quia illud erat in medio habitationis Iudæorum, & propter hoc vbiunque Iudæi peccarent, videbatur infici Sanctuarium, secus autem si poneretur Sanctuarium in vna extremitate habitationum Iudæorum, quia tunc quamuis ex vna parte infici videretur, non tamen ex omnibus, cum autem in medio est, vndique inficitur. Est autem modus iste transumptus ex modo immunditiæ corporalis, quia cum aliquid est in medio multarum rerum immundarum, vndique inficitur per realem actionem ipsarum, si autem ex vna parte dumtaxat habeat res causantes immunditiam, ex illa parte erit immunditia. Dicitur autem in medio fortium habitationis eorum, quoniam habitationes Iudæorum in deserto erant per sortes, ne oriretur contentio, ideo tabernaculum dicebatur esse in medio fortium, cum esset in medio habitationum, quæ erant per sortes. Alia litera habet.

In medio fortium habitationis eorum. Et ista litera videtur esse conuenientior, quia magis reddit causam superius dicti, quam alia litera, & hoc quia ista purificatio fiebat propter sordes. Melius ergo dicitur, quod tabernaculum esset inter sordes habitationum Iudæorum, quam quod esset inter sortes, quia quod inter sordes est purificatione indiget, & potuit esse satis facilis error, quoniam non differunt ista nisi in vnicâ litera, scilicet, quod ponatur d, vel t, & hoc manifestū erat. nam castra Israelitarum aliquantulum erant immunda, quamquam non esset in eis immunditia stercoreis humani, vt habetur Deuteronom. 23. cap. cum dicitur, habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ gerens paxillum in baltheo, cumque sederis sodes per circuitum, & egesta

humo operies quo releuatus es, Dominus enim tuus ambulat in medio castrorum. Et tamen adhuc aliqua immunditia erat in castris Hebræorum, quæ aliquid provenit, & de hac re diceretur, quod Deus erat in medio fortium habitationum Hebræorum.

Nullus hominum sit in tabernaculo quando Pontifex ingreditur Sanctuarium. Accipitur hic tabernaculum pro prima parte tabernaculi, sicut accipiebatur supra in mediate, & accipitur Sanctuarium pro sancta Sanctorum, sic etiam supra accipiebatur cum dictum est, vt aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium, sed non potest accipi ibi nisi pro sancta Sanctorum, quia ibi erat propitiatorium, & est sensus huius literæ, quod quando sacerdos introibat in sancta Sanctorum, nullus homo debebat esse in prima parte tabernaculi.

Quare cum Sacerdos magnus introibat in sancta Sanctorum nullus hominum esse debebat in prima parte tabernaculi.
Quæst. XXI.

RATIO huius mandati est, quia in omnibus temporibus anni licebat Sacerdotibus minoribus introire in tabernaculi partem primam ad ministrandum ibi, scilicet, ad incendendum lucernas in mane, & vespere, vt patet Exo. 27. cap. & ad ponendum panes propositionis, vt patet infra 24. cap. & ad cremandum thymiamata in mane, & in vespere, vt habetur Exo. 30. ca. hæc namque omnes ministrationses pertinebant tam ad Sacerdotem magnum, quam ad minores, ideo quotidie poterant Sacerdotes minores ingredi in tabernaculum. sed in sancta Sanctorum nulli Sacerdoti minori licebat ingredi, cum non haberent, ibi aliquam ministracionem, vt supra probatum est. non oportebat ergo, quod diceretur, ne aliquis sacerdos minor staret in sancta Sanctorum, vel intraret, quando Sacerdos ingrederetur ad expiandum. Sed rationabile fuit, quod diceretur ne aliquis de Sacerdotibus minoribus esset in tabernaculo eo tempore, quo intrabat Sacerdos magnus, quoniam cum licitum esset alijs sacerdotibus minoribus esse in tabernaculo, existimarent, quod etiam liceret sibi in hac die propitiacionis, quando sacerdos intraret in sancta Sanctorum, existere in tabernaculo, & responderetur, quod non licebat.

Causa autem quare nullus homo deberet stare in tabernaculo, dicitur esse secundum Nicolaum, quod sacerdos magnus intrans in sancta Sanctorum (quia intrabat locum sanctissimum) debebat habere maximam attentionem ad Deum, hæc autem perditur per eomunicationem cum alijs hominibus in colloquutione, vel aliâ. ne igitur impediretur Sacerdos magnus ab hac deuotione, iubebatur ne aliquis esset in Sanctuario, simile habetur Exo. 33. cap. cum n. Deus daturus esset secundas tabulas Moysi, & appariturus ei, iussit, vt nullus homo ascenderet in montem, & oves, & boues non pascerentur e contra, & hoc vt non impedirent eum ab attentione visionis, quam susceperurus erat. ita est hic. Alij autem dicent, quod hoc forte fiebat, ne alij viderent res sacras, quæ apparebant intra sancta Sanctorum, quoniam erant indigni videre illas. Sed ista positio stare non potest. Primo quia quæuis ipsi essent in tabernaculo in parte anteriori, nihil videre possent de eis, quæ erant intra sancta Sanctorum, quoniam iste duo partes velo interposito disiunctæ erant, & existentibus in tabernaculo nihil parebat eorum, quæ intra sancta Sanctorum erant. Item secundo quia dato, quod velum pendens ante sancta Sanctorum tolleretur, tamen illi, qui existerent in prima parte tabernaculi,

culi, nihil viderent eorum, quæ erant intra sancta Sanctorum, quoniam etiam ipse Sacerdos magnus nihil videbat, immo si vidisset moreretur, & propter hoc iubebatur tollere thymiamata super prunas, vt vapor inde exhalans operiret propitiatorium, & sic nihil videretur. Si ergo sacerdos magnus nihil videbat eorum, quæ erant intra velum, a fortiori nec videre possent illi, qui erant extra in tabernaculo. Item positio Nicolai non multum agit, quia cum summus Sacerdos esset intra velum, dato, quod alij essent in prima parte tabernaculi, non loqueretur cum eis, nec haberet aliquam eomunicationem, per quam impediretur ab intentione summa.

Sed magis dicendum est, quod verabatur hoc, ne aliquis de illis, qui erant in tabernaculo, audiret vocem loquentis de propitiatorio. Nam die qua intrabat Sacerdos in sancta Sanctorum, loquebatur ad Deum, & Deus ipsi. hanc autem vocem indigni erant audire omnes alij, si tamen essent in tabernaculo, audirent voces, quia prima pars tabernaculi, & sancta Sanctorum, solo velo interposito distinguebantur. hoc autem non impediēbat voces audiri, ideo fuit conueniens, vt excluderentur omnes a tabernaculo. Nam sicut summus Sacerdos non erat dignus videre vultum loquentis in propitiatorio, & propter hoc vapor de thymiamate exhalabat, & cooperiebatur propitiatorium, ita & omnes alij præter Sacerdotem maiorem erant indigni audire vocem loquentis, ideo de tabernaculo excluderentur. *Quando Pontifex ingreditur Sanctuarium.* Id est quando summus Sacerdos ingrederetur in sancta Sanctorum. Non enim potest accipi Sanctuarium hic large, scilicet, pro toto loco sancto prout dicit tabernaculum & atrium. nec etiã pro solo tabernaculo, quia non ingrediebatur Sacerdos in ista, ad orandum pro se, & domo sua, sicut immediate dicitur, sed solum in sancta Sanctorum.

Vt roget pro se, & domo sua, & vniuerso catu Israel.
Quando Sacerdos ingrediebatur in sancta Sanctorum, rogabat pro se, & pro domo sua, & pro omnibus Israelitis, primo pro se, deinde pro domo sua. Causa est, quia sic est ordo charitatis, vt primo aliquis seipsum diligat, & magis, deinde familiam suam, deinde autem ceteros. Erat alia causa, quoniam pro illis debebat primo rogari, pro quibus primo sacrificium offerrebat, sed primo sacerdos offerrebat pro se & domo sua vitulina, deinde pro toto Israel offerrebat hircum.

ergo primo deberet orare pro se, & domo sua, quam pro omnibus alijs. *Donec egredietur tabernaculum.* Id est donec egredietur ad tabernaculum, non enim dicit hic tabernaculum terminum a quo, sed in quem, quia si acciperetur pro termino a quo, est sensus, quod semper Sacerdos oraret pro se, & Israelitis, quousque exiret de tabernaculo. sed hoc est contra literam, quia dicitur immediate, quod post hoc Sacerdos accederet ad altare thymiamatum, quod est coram Domino, & ibi expiaret in sanguine, ergo iam cessauerat orare pro se, & pro populo, & tunc quando accedebat ad altare thymiamatum, non erat extra tabernaculum. Necessario igitur accipiendum est hic, vt tabernaculum dicat terminum in quem, & signat primam partem tabernaculi, quæ erat sancta Sanctorum, & est sensus donec egredietur tabernaculum, id est orabit sacerdos quousque exeat de sancta Sanctorum ad tabernaculum, scilicet ad primam partem tabernaculi, & hoc erat, quia sacerdos cum intrabat in sancta Sanctorum, aspergebat septies de sanguine contra propitiatorium, cum vero hoc fecisset, stabat ibi aliquantulum tempore, & tunc orabat pro peccatis suis, & totius populi, post hoc autem ad primam partem tabernaculi intrabat, vt ibi expiaret, & iterum

Alph. Toft. super Leuit.

orabat pro peccatis suis, & totius populi. *Cum autem exierit ad altare quod coram Domino est.* Dicebatur exire ad altare, scilicet ad altare thymiamatum, & erat iste exirus, quia altare thymiamatum erat in prima parte tabernaculi, vt habetur ad Hebræos cap. 9. & exibat, quia velo interposito distinguebatur sancta Sanctorum a prima parte tabernaculi. dicebatur istud esse altare thymiamatum coram Domino, quia erat coram velo posito ante arcam, & propitiatorium, in quo Deus esse dicebatur. sic habetur Exodi 30. capi. cum dicebatur, ponetque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonij coram propitiatorio.

Et sciendum, quod quamquam per sordes filiorum Israel totum Sanctuarium, quod inter eos erat, polluebatur, tamen non fiebat expiatio nisi in altaris, & hoc quia principaliter Deus esse videbatur in istis, & in propitiatorio, ideo expiatis istis tribus omnia, quæ in Sanctuario erant, expiata videbantur. & hoc, quia omnia, quæ erant in Sanctuario, aliquo modo erant ad ministerium duorum altarium, scilicet thymiamaris, & holocaustorum, præter ea, quæ erant in sancta Sanctorum, quæ per se expiabantur. *Vt oret pro se.* Sicut intra sancta Sanctorum Sacerdos orauerat, ita & apud altare thymiamatum orare iubetur. sed dicitur hic, quod oraret pro se, supra autem mandabatur, quod oraret pro se, & domo sua, atque catu Israel.

Dicendum autem, quod etiam hic intelligi debet, quod oraret pro domo sua, & Israelitis, quod patet ex duobus, primo quia pro illis oratur, pro quorum peccato sanguis effunditur, cum hoc sit generale in omnibus sacrificijs. sed hic fundebatur sanguis super altare thymiamatum, qui effusus erat pro peccato Israelitarum, & domus sacerdotalis, ergo pro eis orabatur. Patet hoc, quia hic dicitur, & sumptum sanguinem vituli, atque hirci fundet super cornua eius per girum, sed est manifestum, quod sanguis vituli oblatum est pro sacerdote, & domo sua, vt patet supra in litera, & sanguis hirci oblatum est pro multitudine Israelitarum, pro omnibus igitur orabatur.

Item secundo patet, quia pro illis oratur in expiando Sanctuarium, a quorum sordibus expiatur altare thymiamatum, ergo cum expiatur, rogaretur pro eis. maior patet, quia expiatio semper fiebat cum precibus, vt apparet exemplariter in isto cap. & rogabatur, vt Deus remitteret peccata illorum, per quorum sordes fuerat aliquid coinquatum. minor patet, scilicet, quod expiaretur Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel, quia dicitur infra, & sanctificet illud ab immunditijs filiorum Israel, ergo oportebat, quod pro alijs rogaret præter seipsum. Item in die propitiacionis expiatur Sanctuarium ab omnibus immunditijs. Sanctuarium autem incurrebat immunditiam per quæcunque peccata, & sordes, sed manifestum est, quod alij præter sacerdotem peccabant, & immunditias incurrebant. ergo debebat Sanctuarium in die hac expiari a sordibus eorum, & consequenter pro eis orari deberet. *Et sumptum sanguinem vituli, atque hirci.* Hic ponitur quid deberet aspergi super altare thymiamatum, & dicitur quod aspergeretur de sanguine hirci, & vituli.

An sacerdos magnus simul ferret sanguinem vituli, & hirci ad expiandum, quando introibat in sancta Sanctorum. Quæst. XXI.

CIRCA hoc queri potest vtrum Sacerdos magnus simul ferret sanguinem vituli, & hirci, quando intraret in sancta Sanctorum, vel prius ferret sanguinem vituli & deinde sanguinem hirci, & bis ingrederetur in

Duplex literæ expositio.

Ordo charitatis. Sacerdos pro quibus orabat.

Literæ expositio.

Expiatio in qua pars sanctæ nō fiebat.

sancta Sanctorum in die propitiationis. Dubium. n. videretur hoc, nec videtur magis vna pars necessitate q̄ altera. Aliquis dicit, quod bis intrabat summus Sacerdos in sancta Sanctorum in die hac; primo offerens sanguinem vituli, deinde ferens sanguinem hirci. & hoc satis videtur sentire litera, cum dicatur supra, quod tollit Sacerdos de sanguine vituli, & asperget septies contra propitiatorium; & postea dicitur, quod mastrabit hircum, & introducet sanguinem eius intravelum, sicut præceptum est de sanguine vituli. Sed hoc non concludit, quoniam si sic ex ordine literæ arguendum esset, cum supra ponatur de capro emissario, quod statueret eum Sacerdos coram Domino, & suis precibus super eum mitteret illū in solitudinem, & postea si dicatur de oblatione vituli intelligeretur, quod prius deberet mitti in solitudinem caper emissarius, quam immolari vitulus, & hircus. Sed hoc falsum est, quia infra dicitur, quod postquam exierit Sacerdos de emundatione sanctuarii, & tabernaculi, & altaris, confitebitur peccata super hircum, & mitteret illum in solitudinem, non tenetur ergo ordo literæ in his, ita quamvis inter ista duo, quæ hic posita sunt, videatur poni, quædam differentia in ordine executionis, tamen simul fiebant. Dicendum igitur magis, quod sacerdos solum semel introibat in sancta Sanctorum in die propitiationis, & quod simul introducebat sanguinem vituli, & hirci. quod patet, quia dicitur supra in litera, quod Sacerdos intrans in sancta Sanctorum orabat pro se, & domo sua, & toto populo, & tamen si bis intraret quando oraret, expiando, pro se, non oraret pro populo, sed postea alia vice. Item quia dicitur in litera, quod rogabit pro se, & domo sua, & cetera Israel, donec egrediatur, id est, quod sacerdos non deberet egredi de sancta Sanctorum, quousque pro se, & pro populo oraret, ergo solum vna vice ingrediebatur, in qua pro se, & pro omnibus alijs orabat, non enim erat necessarium, ut secundo intraret, cum in prima vice totam expiationem compleuisset. Item quia dicitur, quod quando egreditur sacerdos magnus de sancta Sanctorum, fundet sanguinem vituli, & hirci super cornua altaris, ergo simul fundebatur sanguis uterque, nec ingrediebatur semel pro effusione cuiuslibet sanguinis.

Doct. responsio.

An sacerdos intrans semel in sancta Sanctorum ferens sanguinem vituli, & hirci, ferret in eodem vase, vel in diuersis. Questio. XXIII.

AD huc autem circa hoc queritur, an Sacerdos semel intrans in sancta Sanctorum, & simul ferens sanguinem vituli, & hirci, ferret in eodem vase, vel in diuersis, scilicet in vno sanguinem vituli, & in vno sanguinem hirci. Ad quod dicendum, in hoc non multum differre, an in eodem vase, vel in diuersis ista portarentur. Aliqui enim dicunt, quod verisimilius est in duobus vasis hunc sanguinem ferri, & duas expiationes facere, quia ista animalia pro diuersis immolabantur, scilicet vitulus pro sacerdote, & domo sua, & hircus pro toto populo. ideo videtur, quod vna expiatio fieret pro sacerdote, & alia pro populo, quod fieri non posset, si in eodem vase uterque sanguis commixtus esset. Item sicut sacerdos orabat pro se, & pro domo sua, & deinde pro populo, ita debebat pro se primo expiare, & deinde pro toto populo, & sic erunt duæ expiationes & sanguis in duobus vasis. Adhuc respondendum est, quod videtur dicendum vnam expiationem fuisse factam pro populo, & pro sacerdote, quamvis de duobus sanguinibus: quod patet, quoniam si esset sanguis hirci in alio vase, quam sanguis vituli, & de

Doct. responsio ad questionem.

F utroque expiaretur, non aspergeretur septies coram propitiatorio, nec coram altari thymiamatum, sed quatuordecies, scilicet septies pro populo, & septies pro sacerdote magno. in litera tamen mandatur, quod solum fiat septies, ergo videtur, quod eadem aspergio erat, quæ fiebat pro populo, & pro sacerdote: differrebat tamen in sanguine, quia pro sacerdote offerebatur sanguis vituli, & pro populo sanguis hirci. in expiatione tamen actuali iam non differrebat, quia erat facta commixtio ex utroque. Ad argumenta respondetur. Ad primum cum dicebatur, quod pro populo, & pro sacerdote mastrabantur diuersa animalia, ergo debebant fieri diuersæ expiationes. Respondendum est, quod cum fieret expiatio pro populo, & pro sacerdote, non debebat esse idem animal, sed diuersa, quoniam pro diuersis peccatis ista fiebant: & tamen in expiatione cum simul fieret expiatio vituli, & hirci, non differrebat, an in sanguine vituli per se fieret expiatio, vel quod fieret in utroque simul, quia utroque modo fiebat pro populo septenaria expiatio, & pro sacerdote eodem modo. Ad aliud argumentum quædo dicitur, quod Sacerdos primo orabat pro se, & pro domo sua, & deinde pro populo. Respondetur, quod non tenet ista consequentia, quia cum Sacerdos deberet orare pro se, & pro toto populo, impossibile erat, quod hoc simul faceret, quia non poterat simul diuersa verba proferre, sed vnum. In expiatione tamen aliud erat, quia poterat simul accipere de sanguine vituli, & hirci, & simul pro sacerdote, & populo expiare. **F**undetque super cornua eius per girum. Sacerdos magnus accipiens craterulam sanguinis fundebat in quolibet de cornibus altaris thymiamatum: erat enim quatuor cornua, & in his non ponebatur sanguis per tinctionem, vel asperionem, sed per effusionem, scilicet quod sacerdos faceret super quodlibet de cornibus altaris defluere aliquid de sanguine: & dicitur hic, quod hoc fieret per girum, non quod effunderetur sanguis per circuitum totius quadraturæ altaris, quia tunc distillaret sanguis per omnes partes altaris. hic tamen dicitur, quod in cornibus fiebat ista effusio, ideo intelligendum est, quod fiebat ista effusio per girum, scilicet in quatuor cornibus altaris, & quia quatuor cornua comprehendebant totum circuitum altaris, quia in quatuor cornibus altaris fundebatur sanguinem, dicebatur fundere per girum. **A**spergensque digito septies expiet, & sanctificet illud. Ista est alia ceremonia ad expiandum altare, & ista non erat per effusionem sanguinis, sicut præcedens, sed mittebat sacerdos digitum septies in sanguinem vituli, & hirci, quæ tenebat in cratera, & septies aspergebat contra ipsum altare, & tunc non erat coniunctus altari, sicut cum fundebat sanguinem super illud. De causa autem huius septenariæ asperionis supra dictum est, quoniam in omnibus mundificationibus obseruatur numerus septenarius. **E**t expiet, & sanctificet illud. Ista expiatio, & sanctificatio non dicunt aliquid distinctum a præcedentibus ceremonijs, sed fundere sanguinem super cornua altaris, & aspergere septies erat expiatio, & sanctificatio. Sed hic ponitur expositiue, scilicet, quod fundendo sanguinem, & aspergendo septies purificabatur altare, & cum dicitur hic expiabit, & sanctificabit, idem actus sunt realiter, sed differunt formaliter, vel secundum rationem, sicut dicimus de illo cui infunditur gratia, quoniam in eo simul, & semel habet gratia duos actus, scilicet, quod expellit vitia, & quod reddit animam gratam Deo, ita hic expiare dicitur esse tollere immunditias, sanctificare est sanctum facere, scilicet conueniens ad cultum, & ministracionem Dei. Ista autem duo acquirerebat altare simul per sanguinis effusionem, & asperionem, ergo sanctificare, & ex-

Expiare & sanctificare quid.

Quid sacerdos factus erat post expiationem factam in sanguine.

& expiare idem sunt secundum rem, sed solum differunt in ratione. **A**b immunditijs filiorum Israel. Id est expiatur altare a quadam immunditia, quæ videbatur inducitur in illo per iniquitates, & immunditias filiorum Israel, quomodo autem Sanctuarium immunditiam incurrit per iniquitates hominum supra declaratum est. **P**ostquam emundauerit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare. Hic ponit quid facturus erat Sacerdos post expiationem factam in sanguine. & ponuntur hic tria, quæ expiabat, scilicet Sanctuarium, tabernaculum, & altare. Quorum prima duo possunt accipi dupliciter. Vno modo potest accipi Sanctuarium pro sancta Sanctorum, sicut supra accipiebatur, cum dicebatur, aspergat e regione oraculi, & expiet Sanctuarium ab immunditijs filiorum Israel. ibi tamen non potest accipi nisi pro sancto Sanctuario, cum dicitur de aspergione coram propitiatorio. sic etiam patet supra cum dicitur, nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex ingreditur Sanctuarium. vbi manifeste agitur de sancto Sanctuario, & tunc est sensus, quod sacerdos expiet altare Sanctuarium, id est sancta Sanctorum, & hoc quia aspergebat coram propitiatorio sanguinem. & tunc accipitur tabernaculum pro prima parte tabernaculi, & dicebatur illa esse expiata, in quantum expiaretur altare thymiamatum quod erat in eo. Non dicitur autem aliquid hic de emundatione altaris holocaustorum, illud tamen poterat recipere immunditiam sicut omnia alia. Causa huius est, quia cum omnia sacrificia pro peccato fierent in altari holocaustorum, necessarium est, ut quando cunctique fieret aliquod sacrificium pro peccato, expiaretur ipsum altare ex lege sacrificiorum, quia tingebatur cornua eius. de hoc supra 4. & 5. cap. Alio modo potest accipi hic Sanctuarium generaliter pro toto Sanctuario, & dicebatur ipsum expiari, quia aliquid eius expiatur, & tunc accipitur tabernaculum pro sancto Sanctuario, quoniam Apostolus vocat sanctum Sanctuarium secundum tabernaculum, ut patet ad Hebræos nono capi. & tunc dicitur tabernaculum, scilicet sancta Sanctorum expiari, quia coram propitiatorio sanguis aspergebatur. Altare autem significabit ipsum altare thymiamatum, super quod fundebatur sanguis, & aspergebatur septies sanguine. **T**unc offerat hircum viuentem. Scilicet postquam fuerint factæ omnes ceremoniæ superiores. Vocatur hic hircus viuens caper emissarius, quia alius non fuerat immolatus, iste autem manebat viuens, ut mitteretur in solitudinem, & dicitur, quod offeret eum non, quod immolabit, quia tunc non posset esse hircus emissarius, sed quod offeret, id est præsentabit coram Domino ad ostium tabernaculi istum hircum, ut imprecaretur super eum peccata filiorum Israel. & ista oblatio erat differens a superiori, quoniam dictum fuerat supra, quod iste hircus offerretur cum alio hircu, ut poneretur sortes super eos, scilicet quis esset pro Domino, & quis pro capro emissario. Nunc autem iterum offerretur, id est præsentabatur coram Domino post factam expiationem ad imprecandum peccata capitibus eius. **E**t posita utraque manus super caput eius. Ista erat ceremonia, quam obseruabat Sacerdos in enarrando peccata Israelitarum, scilicet, quod poneret manum utranque super caput vituli. Causa huius est id, quod infra dicitur, scilicet, quod sacerdos imprecabat peccata omnium Israelitarum. ad imprecandum autem oportebat imponi manum super caput hirci, quia in hoc significabatur, quod sacerdos rogabat, ut Deus transferret omnia peccata Israelitarum super caput illius hirci. sic autem fiebat in omnibus sacrificijs, ut quando cunctique aliquis offerret animal ad immolandum, poneret manum suam super caput illius, ut pa-

Quare ponebat sacerdos manum suam super caput hirci.

A tet supra 1. & 3. & 4. cap. Causa autem eadem est quæ hic. **C**onfiteatur omnes iniquitates. Sacerdos confitebatur hircu omnes iniquitates filiorum Israel. In quo considerandum est, quod non oportebat, ut sacerdos diceret istas iniquitates hircu ad aurem, sed sufficiebat, ut diceret qualitercunque super ipsum. Causa huius est, quia cum aliquis ad aurem alteri loquitur, id agit, ut ille audiens intelligat, sed nihil magis intelligeret hircus prolatis istis ad aurem q̄ ad dorsum, ergo nihil differrebat magis ad aurem proferri quam alias, immo videtur, quod non erat conueniens dispositio ad hoc, ut sacerdos proferret in aure hirci, quia ponebat utramque manum super caput eius, ut patet in litera, & sic non posset conuenienter applicare os.

Notandum de confessione iniquitatum hirci.

An debuit sacerdos magnus confiteri peccata populi hircu, vel magis alteri sacerdoti sicut nunc fit, & an ista ceremonia sit rationabilis. Questio. XXIII.

CIRCA hoc autem aliquis dicit istam ceremoniam esse valde irratioabilem, scilicet, quod Sacerdos confitebatur peccata populi hircu. Nam hircus horum nihil audit, & cito, quod audiret, & intelligeret, nihil proficeret, quoniam absolueret nequibat, sed si confessio fieri debebat, rationabilius erat, ut fieret Sacerdotibus secundum quod nunc fit, & ipsi absoluerent. Respondendum est ad hoc, quod ista ceremonia erat valde conueniens, secundum, quod omnes alie ceremonie veteris testamenti. & dato, quod nihil proficeret confessio facta hircu ad hoc, valde conueniens erat eam fieri. Apparent autem ea, quæ dicta sunt, quoniam ceremonie in veteri testamento dicebantur esse conuenientes secundum habitudinem ad duo, scilicet, per respectum quendam quem habebant ad ea, quæ futura erant in nouo testamento, & per quendam comparationem, quam habebant ad præsentem statum Iudæorum, qui tunc erat. illæ autem ceremonie, quæ habent conuenientem habitudinem ad ista duo, erant conuenienter assignatæ, illæ autem quæ ad neutrum horum, congruenter adaptarentur, non erant conuenientes ceremonie. Ratio huius est, quia lex ista tradita Iudæis erat lex tradita populo imperfecto, ideo non debebat esse bona, vel perfecta simpliciter, sed secundum conuenientiam gentis cui dabatur, iste autem populus, quia imperfectus erat, ordinabatur ad perfectionem noui testamenti, quæ futura erat, & erudiebantur in his ceremonijs imperfectis, ut cum veniret lex Evangelica perfecta, dispositi essent ad sciendum illam ceruice iam domita, debuit igitur lex eis data talis esse, ut haberet quendam habitudinem significationis futurorum bonorum, & ordinationis in illa, & præter hoc esset quædam regula directiua conuenienter illis populi pro tempore. Propter primum omnes ceremonie veteris testamenti aliquo modo signant aliquid, quod futurum erat in nouo testamento, & ordinant in illud quodam modo deducendo. sic ait Apostolus prima ad Corinthios. cap. 10. omnia in figura contingebant illis, id est omnia quæ fiebant in Iudæis, erant quædam signa, & figuræ bonorum venturorum. sic etiam patet ad Hebræos 10. cap. cum dicitur. vmbra enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum. & quantum ad hoc sicut de alijs ceremonijs alibi inductum est, & inducitur cum locus fuerit, ita de hac, quæ erat in confessione facta hircu patet. Erant enim hic duo, primū erat expiatio facta in sanguine aspergendo, & effundendo, secundum erat, quod ipsa peccata populi Sacerdos confiteretur hircu. In primo enim quantum ad habitudinem futurorum bonorum signifi-

Ceremonia effusio sanguinis hirci...

significabatur effusio sanguinis Christi, per quem redimendi eramus. sic ait Apostolus ad Hebraeos 9. cap. ubi applicat istam similitudinem diei expiationis...

Nota hoc contra no uellos hereticos dicentes confessionem non esse necessarium...

F munitari. nec tamen in hoc caremonia ista non effica dicitur, quoniam conditio caremoniarum est non effica ces rerum esse, sed futurorum bonorum umbras...

Confessio facta hirci...

ea, quae dicebantur non intelligeret, & dato quod intelligeret, ad ea nihil conferret, tamen confessio ista conueniens erat. Nam ista argumenta procedunt de imagine verarum rerum, & non de umbra futurorum bonorum...

A fia statuta aliquid proficit laico confiteri, tamen in veteri testamento erat impossibile, quod confessio facta Sacerdoti in tempore necessitatis, vel extra illud, aliquo modo proficeret...

Conueniens hirci confiteri quam sacerdoti.

De quibus peccatis fieret confessio hirci in veteri testamento. Questio. XXV.

N VNC autem considerandum est de quibus peccatis fieret confessio isti hirci. Et dicit aliquis, quod de peccatis per ignorantiam, id est de peccatis illis, quae populus fecerat...

peccata, non poterant illa ignorare, vel si ignorarent, esset impossibile, quod confiterentur. Aliquis autem forte dicit, quod sacerdos confitebatur omnia peccata populi per ignorantiam, scilicet illa, quae faciebat, & tamen quando faciebat, nesciebat esse peccata, postea hoc cognouit. Sed dicendum est, quod non potest hoc stare, quoniam peccata per ignorantiam sunt quaedam species peccatorum, in quibus est differentia ab alijs, & habent minus de grauitate, quam alia peccata, ut declarauimus supra cap. 4. sed hic ponuntur vniuersaliter omnia peccata tam per malitiam, quam per passionem, quam alias, ergo necessarium est, ut non solum de peccatis per ignorantiam intelligatur, sed etiam de quibusdam alijs, patet quia dicitur. confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atque peccata. sed in istis multa species peccatorum sunt.

Docto. responso ad quaesitum.

Dicendum igitur, quod ista confessio, quae fiebat hirco, erat de peccatis tam per malitiam, quam per errorem, quam per passionem, secundum quod ex littera patet, cum ponantur diuersa nomina peccatorum, quae non possunt adaptari ad vnum genus peccati.

An sacerdos oraret hic pro peccatis totius multitudinis. Quaesit. XXVI.

Nunc autem inquirendum est, an Sacerdos oraret hic pro peccatis totius multitudinis, & confiteretur ea secundum, quod multitudo est vniuersitas, vel secundum, quod multitudo est singulares personae. Est enim valde magna differentia in hoc, nam peccata multitudinis, ut vniuersitatis, dicuntur esse, quae tota communitas agit, quando omnes de populo congregantur ad faciendum vnum, & illud peccatum est: peccata autem multitudinis, ut personarum priuatarum, dicitur esse illa quae quilibet homo facit, & sic peccata hominum omnium particularium de multitudine, vel communitate, dicuntur esse peccata multitudinis. Hoc posito dicit aliquis, quod hic confitebatur Sacerdos omnia peccata multitudinis, & vniuersitatis, quoniam si confiteretur peccata multitudinis, id est, omnium personarum priuatarum constituentium multitudinem, nunquam contingeret ei, quod posset finire illa confitendo, quia illa sunt quasi infinita. Si autem confiteatur peccata multitudinis, ut est vniuersitas, facilius poterit omnia confiteri, quoniam tota multitudo simul raro coniungitur ad faciendum vnum malum, sed personae particulares per seipsas innumerabilia mala faciunt.

In contrarium dicendum est, scilicet, quod in die expiationis non solum confiteretur Sacerdos peccata multitudinis, ut est vniuersitas, sed etiam peccata priuatarum personarum, quod patet, quia dies expiationis erat ad generalem expiationem peccatorum, si tamen sola peccata multitudinis secundum, quod est vniuersitas, sacerdos confiteretur, maxima, & durissima peccata manerent, pro quibus non fieret aliqua expiatio, quod inconueniens est.

Item videtur hoc haberi ex modo litterae, quoniam non nominatur hic filij Israel tanquam vna communitas, sed tanquam multi homines, siue sint partes communitatis siue non. quia dicitur hic, quod confitebitur Sacerdos peccata filiorum Israel, quod notat indiuidua, & non communitatem. Item quia dicitur, quod confiteatur portauerit hircus omnes iniquitates eorum, sed istud relatiuum est, & eorum particularia designat. Cum autem arguebatur, quod si sacerdos deberet confiteri peccata multitudinis, id est, omnium personarum priuatarum de multitudine, quod nunquam fineret. Respondet

quod hoc peccat ex ignorantia modi illius confessionis quem faciebat, non enim sic fit, ut isti existimant, de quo immediate dicitur.

An sacerdos confiteretur omnia peccata personarum priuatarum de multitudine. Quaesit. XXVI.

CONSIDERANDUM vltius supposito, quod sacerdos confiteretur peccata personarum priuatarum de multitudine, an confiteretur omnia illa. Et vbi, quod sic, quia dicitur hic in littera, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & vniuersa delicta atque peccata. Itaque illa sola peccata hircus ferebat in solitudinem, quae sacerdos confitebatur, vel imprecabatur capiti eius, quod satis apparet ex contextu litterae, quoniam ad hoc fiebat confessio peccatorum, & imprecatio, ut portaret hircus illa peccata, sed hircus portabat super se omnia peccata Israelitarum, ut patet infra cum dicitur, cum que portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, ergo omnes iniquitates confitebatur sacerdos hircus. In contrarium vbi, quod si sacerdos omnia peccata specialiter confiteretur, necessarium erat, ut quilibet de populo prius Sacerdoti peccata sua confiteretur, alioquin nesciret ipse confiteri illa hirco, sed in veteri testamento non habetur, quod confiterentur homines Sacerdoti, nec fuit conueniens sicut supra declarauimus, ergo non confitebatur omnes iniquitates. Item si deberent confiteri omnes de populo sacerdoti, cum illi essent plures quam bis mille millia virorum, & mulierum, & omnium peccare potentium, non posset sacerdos magnus toto vno anno audire peccata istorum, potissime quia ille, qui nunc confitebatur, indigebat iterum confiteri in fine anni, vel post aliquot dies, & sic esset impossibile, quod audiret illa peccata.

Item si daremus, quod sacerdos magnus committeret illud negotium alijs sacerdotibus, ut ipsi etiam audirent, sicut committit Episcopus curam animarum multis clericis minoribus, & illi conferunt alijs non curatis, ut habeant secum partem illius oneris, adhuc non posset stare, quoniam cum solus Sacerdos magnus deberet confiteri hircus peccata populi, oportebat, ut alij sacerdotes minores referrent ei ista peccata, quae audiuisent, & tunc redit inconueniens primum, scilicet, quod tantum moraretur sacerdos magnus audiens referri ista a Sacerdotibus minoribus, sicut si audiret ea ab ipsis laicis confitentibus. Item si Sacerdos magnus audiret omnes Israelitas confitentes, oportebat ut eorum peccata in multis cartulis scriberentur, alioquin obliuisceret illa sacerdos, & tunc dato hoc sequeretur magnum inconueniens, scilicet, quod sacerdos recitans ista peccata per cartulas indigeret multis diebus ad enarrandum: forte, non magis quam duobus mensibus, quod non conuenit, quia sacerdos in die expiationis purificato tabernaculo interiori & exteriori confitebatur peccata hircus, & mittebat eum in solitudinem, & deinde redibat ad faciendum holocausta, ergo vbi, quod in hoc modicum morabatur. Dicendum igitur, quod sacerdos confitebatur peccata personarum priuatarum, non tamen omnia, sed aliqua, quae essent maiora, & in maioribus personis, & potissime illa, quae essent a tota communitate facta, & post hoc subiungebat clausulas vniuersales de peccatis, tam per malitiam, quam per ignorantiam, & per passionem, & sic complebatur confessio. Quod autem sic conueniens est fieri, apparet, quia omnia ista peccata iam alias fuerant aliquo modo abolita, quia quoniam aliquis peccabat, siue illa esset persona priuata, siue princeps, siue sacerdos magnus, aut tota communitas, fiebat sacrificia specialia pro eo secundum regulas, quae hntur 3. 4. & 5. capit. ideo non erat necessarium fieri specialem

Responso Auctoris.

expressionem de eis, sed quandam vniuersalem commemorationem expressis quibusdam in particulari per formam confessionis. Ad argumenta in contrarium respondetur. Ad primum cum dicitur, quod Sacerdos confitebatur omnia peccata, & iniquitates, & delicta filiorum Israel. Respondendum est, quod cum confiteretur multa de illis, dicebatur confiteri omnia, nam in sacra Scriptura sepe accipitur iste terminus omnes pro multis, & non distribuitur vniuersaliter. sic patet Gen. 4. 1. capi. cum dicitur, omnes prouinciae veniebant in Aegyptum, ut haberent escas, & tamen manifestum est, quod non veniebant omnes, immo nec sexta pars prouinciarum mundi, quia hoc erat difficillimum, sicut ibi probatum est. Alio modo potest responderi, quod sacerdos confitebatur omnia peccata, & iniquitates, atque delicta, non in particulari, sed quaedam in particulari, alia autem sub clausulis vniuersalibus. Ad secundum argumentum quando dicitur, quod illa sola peccata portabat hircus, quae confitebatur sacerdos: sed hircus portabat omnia peccata, ergo Sacerdos confitebatur illa. Ad hoc poterit responderi negando maiorem, vel minorem. Si negamus maiorem, dicemus, quod non solum portabat hircus iniquitates, quas confitebatur sacerdos, sed etiam aliquas alias, simile enim patet in confessione facta sacerdotibus in nouo testamento, nam non solum absoluntur confitentes ab eis de quibus confitentur, sed omnibus alijs de quibus oblitus sunt, dum tamen conterantur vniuersaliter. sic autem quamquam hircus hircus dicerentur aliqua peccata in particulari super hircum, tamen dicebatur portare omnia, quia non poterant dici omnia. Alio modo posset responderi forte negando minorem, scilicet, quod hircus portaret omnes iniquitates, & quando infra dicitur, quod portabat omnes iniquitates. Respondetur, quod acciperentur omnes, per multis, sicut supra dictum est. Vel aliter dici posset, quia hircus nullam iniquitatem portabat, quoniam illa confessio non erat efficax, hircus etiam non erat aliquid, quod posset peccata, vel peccatorum penas super se portare, sicut magis infra dicitur, sed dicitur, quod portaret omnes iniquitates ex eo, quod videbat portare, cum confiteretur Sacerdos super caput eius.

Alio modo potest responderi concedendo vtrunque pramissam, & negando consequentiam. quando dicitur, quod solum portabat hircus iniquitates, quae dicebantur super eum, verum est siue sub particulari, siue sub clausula generali: & cum dicitur in minori, quod hircus portabat omnes iniquitates, concedendum est, quod portabat eas, quae dictae sunt, tam de vniuersali, quam de particulari: cum autem concluditur, ergo Sacerdos confitebatur omnes iniquitates, distinguenda est propositio, quia aut accipitur pro iniquitatibus solum in particulari dictis, aut pro iniquitatibus, tam in particulari, quam sub clausula generali enarratis. Si primo modo non valet consequentia, quia videtur procedere argumentum a tota disunctione ad alteram eius partem. Si autem accipiat secundum modo conceditur conclusio, sed nihil ad propositum. patet igitur, quod de confessione facta hircus, quomodo fieri deberet, & quae obseruabantur in ea. Confitebitur omnes iniquitates filiorum Israel. Hic ponuntur diuersae species peccatorum, quae confitebatur sacerdos, scilicet per malitiam, & ignorantiam, & passionem, & est rationabiliter dicendum, quod in quolibet horum generum Sacerdos confitebatur aliqua peccata Israelitarum in speciali, deinde subiungebat clausulam vniuersalem de omnibus peccatis illius, ut pote, quia primo enarraret aliqua peccata facta per malitiam, deinde subiungeret de omnibus peccatis per malitiam vniuersaliter. Idem autem postea in peccatis per passionem, & consequenter in peccatis per

Variae peccatorum species, quae confitebatur sacerdos.

ignorantiam. Hic ponuntur primo iniquitates, quae sunt peccata per malitiam, quoniam sacra Scriptura, ut communiter vocat iniquitatem, & iniquos id quod Aristo. vocat malitiam, & malos. sed secundum Aristo. 7. & 9. Ethicorum. non vocantur mali incontinentes, & alij, qui faciebant malum non secundum habitum, sed ex quadam passione, vocat tamen eos prauos, eos autem qui secundum habitum mala faciunt, sicut intemperati sunt, malos vocat.

Sic autem sacra Scriptura iniquitatem malitiam quandam ex corde dicit esse, ut plurimum, cum non semper obseruet proprietatem dictionum, nec identitatem in significatis. Et vniuersa delicta atque peccata. Delicta dicuntur ea, quae sunt per omissionem quandam eorum, quae fieri debent, & pertinent ad peccata facta per negligentiam, quamquam aliquando etiam accipiuntur pro peccatis factis secundum passionem, & sic potest accipi hic vtroque modo. nam si accipiantur delictum prout est in sola omissione, distinguetur contra peccatum quod est in commissione, & isto modo accipitur supra 6. capitu. vbi distinguuntur sacrificia, quae fiunt pro peccatis a sacrificijs pro delictis, & ponuntur aequaliter distinctae caeremoniae, & tunc vocabuntur hic delicta solum omissiones, & peccata erunt omnia, quae fiunt, siue per passionem, siue per ignorantiam. Possunt autem alio modo accipi, scilicet, ut per ista tria nomina designentur tres species peccatorum, scilicet, per malitiam in quantum dicitur vniuersa delicta, & per ignorantiam in quantum dicitur atque peccata.

Considerandum autem, quod quando hic dicitur, quod sacerdos confitebitur omnia peccata filiorum Israel, non solum intelligit de peccatis popularium, sed etiam de peccatis sacerdotum. nam pro peccatis Sacerdotum fiebat expiatio in sanguine vituli, & fiebat oratio pro eis, ut patet supra in littera. ergo etiam peccata eorum dicebantur hircus. Quae imprecans capiti eius. Id est precabitur Sacerdos, ut veniant ista peccata super caput hirci: non quidem, quod peccata super eum veniant, quia peccatum non est ens posituum, accipiendo proprie peccatum pro ipsa culpa, sed est quaedam priuatio debitae rectitudinis actus in circumstantijs: actus autem peccati interdum est positius, sed iste non est permanens: est autem aliud in peccato quod est posituum, & permanens, & istud est reatus peccati, id est, obligatio ad mortem aeternam pro peccato, sed iste reatus non potest transire in hircum, quia hircus non potest obligari ad penam inferni, cum anima sua non sit ens permanens post mortem: etiam non potest transire iste reatus ab vno homine in alterum, quia etiam non obligatur vnus homo ad mortem aeternam pro alio. de his omnibus late dictum est Exodi 32. cap. in fine.

Sed imprecabatur sacerdos, ut transiret in hircum peccata, id est poenae peccatorum, scilicet, quod si aliquod malum veterum erat eis pro peccatis suis, transiret super illum hircum. Emittet illum per hominem paratum in desertum. Id est his factis Sacerdos habebit quendam hominem paratum ad hoc, ut portet illum hircum in desertum, vbi nulla pecora sunt, nec aliqui homines, ut sic a fetis laceretur pro peccatis illorum. nam si relinqueretur in terra habitata, posset coniungi alijs pecoribus, & non periret, hoc autem volebat Deus, quoniam sic videretur, quod non transirebantur in caput eius peccata Israelitarum. ideo si aliquis homo reperiret illum hircum in deserto, cognoscens illum esse caprum emissarium non acciperet illum pro se, aut transferret in gregem suum, sed relinqueret deuorandum a feris.

Notandū literale.

Duplex actus peccati.

Cumque

Cumque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto, reuertetur in tabernaculum testimonij. Et depositis vestibus, quibus prius indutus erat cum intraret Sanctuarium, relictiisque ibi, lauabit carnem suam in loco sancto: indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tamen pro se, quam pro populo, & adipem, qui oblatum est pro peccatis, adolebit super altare. Ille vero qui dimiserit caprum emissarium, lauabit vestimenta sua, & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. Vitulum autem, & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum sanguis illatus est in Sanctuarium, ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, & comburent igni tam pelles, quam carnes eorum ac simum. Et quicumque combusserit ea, lauabit vestimenta sua, & carnem aqua, & sic ingredietur castra. H Eritque vobis hoc legitimum sempiternum.

Cumque portauerit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam. Hic ponitur quid deberet facere Sacerdos, postquam mittebat hircum in solitudinem, & dicitur hic, quod hircus portabit omnes iniquitates, hoc autem est quia Sacerdos imprecabatur illas super caput suum, & quia Deus hoc iusserat, transferebatur in caput hirci. Accipiuntur autem hic iniquitates large, quia assumendo eas proprie dicuntur iniquitates peccata facta ex malitia, sicut supra dictum est, non solum tamen portabat hircus peccata, quae erant facta ex malitia, sed etiam illa, quae erant facta ex ignorantia, & illa, quae erant facta ex passione, sicut patet supra, cum ponuntur diuersa nomina peccatorum, & dicitur, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel super caput eius, & vniuersa delicta atque peccata, & sic scriptura non seruat semper differentiam, & proprietatem vocabulorum. Dicitur etiam, quod iste hircus portabat omnes iniquitates ex eo, quod omnia peccata dicta fuerant sibi, quaedam in particulari, & quaedam in vniuersali, ita, quod non videbatur manere aliquod apud Israelitas. *In terram solitariam.* Id est in desertum, vbi non sit aliqua congregatio hominum nec pecorum, sed solae ferae, quae lacerent illum hircum. dicebatur autem, quod portabat hircus istas iniquitates in terram solitariam, eo quod pro istis non erat inferenda iam aliqua poena in terra populata, scilicet super homines.

Quomodo intelligitur, quod hircus portabat iniquitates Israelitarum. Quest. XXXIII.

CONSIDERANDUM autem cum dicitur hic, quod portabit hircus omnes iniquitates, quod non potest hoc intelligi nisi quantum ad poenam, sicut supra declaratum est. nec ratio est intelligendum, quod poenae omnium peccatorum essent translatae super caput hirci, quoniam non poterat hircus tot cruciamina sustinere, quot

erant poenae debitae pro istis peccatis totius populi; nam pro quolibet peccato debetur mors aeterna, & quamquam aliquis confiteatur, tamen adhuc manet aliqua poena toleranda valde magna, & cum ista peccata populi essent quasi innumerabilia, non poterat hircus sustinere poenas pro eis, etiam si ille hircus decies millies laceraretur a feris.

Dicendum igitur, quod quantum ad veritatem, per istam caeremoniam non tollebat poena debita pro peccatis, sed necessarium erat, quod illi qui peccauerunt, tollerent eam in presenti saeculo, vel in futuro, & hoc satis manifeste inducitur ex conditione istius actus, quia caeremonialis erat, & in veteri testamento. haec autem habebant quandam umbram futurorum bonorum, non tamen habebant imaginem verarum rerum, id est, quod non efficiebant quod si gnabant, ut ait Apostolus ad Hebr. 10. capitu. Si tamen per istam confessionem factam hircu, poenae debite pro peccatis transmutarentur a conscientibus super hircum, esset ibi veritas rerum, ergo in veteri testamento non solum esset umbra futurorum bonorum, sed etiam aliquando esset res, vel imago, quod est contra Apostolum. nulla igitur poenae debite pro peccato directe tollebantur per istam caeremoniam, sed illi qui peccabant, tollerant eas integraliter hic, vel in futurum. Sed solum ad hoc proficiebat ista obferuatio, ut illi qui istam legem obseruarent, haberent vitam pacificam, quoniam non concuterentur ab hostibus, etiam haberent plenitudinem bonorum temporalium, eodem modo haberent vitam magnam sine aegritudine, quae omnia sunt bona quaedam temporalia. De primo habetur infra 18. capitu. custodite leges meas atque iudicia, quae faciens homo viuet in eis. etiam Apostolus ad Roma. cap. 10. ait. Moyses enim scripsit: quoniam iustitiam, quae est in lege, qui fecerit homo viuet in ea.

De secundo scilicet de abundantia rerum temporalium, & pace habetur Isaia 1. capitu. cum dicitur, si volueritis, & audieritis me bona terra comederis, quod si nolueritis, & me ad iracundiam promoueritis, gladius deuorabit vos, & hoc etiam habetur latissime infra 26. capitu.

De tertio quod est fanitas sine aegritudine habetur Exodi 15. cap. cum dicitur. si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum est coram eo feceris, & obedieris mandatis eius, custodierisque omnia praecpta illius, cunctum languorem, quem posui in Aegypto, non inducam super te, ego enim Dominus sanator tuus. idem patet Deuteronom. 7. capitu. de hoc etiam Exodi 23. cum dicitur. seruietisque Domino Deo vestro, & benedicam panibus tuis, & auferam iniquitatem de medio tui, non erit infecunda, nec sterilis in terra tua, numerum dierum tuorum implebo. Haec tamen omnia, quae dabantur custodientibus caeremonias legis huius; non erant directe ablationes poenarum debitarum peccatis, sed quaedam priuilegia tradita pro obseruatione legis. manebant igitur poenae integrae tolerandae eis, qui peccauerant.

Dicebatur tamen, quod hircus portabat omnes iniquitates istorum, id est, poenas debitas pro iniquitatibus, scilicet, quod Deus non inferret Iudaeis pestes, & famem, & gladium hostilem, & alia incommoda, quando ista obseruarent, cum vero non obseruabant, veniebant super eos haec, & multa alia peiora, ut patet infra 26. capitu. per totum capitu. Quia igitur obseruantibus caeremonias has non infligebat Dominus poenas, quas alii inflidurus erat, dicebatur eas tollere, tamen istud tollere non erat directe, & sic competebar ad rationem caeremoniarum, quae non erant efficaces eorum quae signabant, *Et dimissus*

si fuerit in deserto, reuertetur Aaron in tabernaculum testimonij. Istud est quod facturus erat Sacerdos magnus, postquam mitteret hircum in desertum, & dicitur, quod postquam portauerit hircus iniquitatem filiorum Israel in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto, quod reuertetur Aaron in tabernaculum. sed non est intelligendum, quod istud aduerbium postquam, referatur ad istas duas regulas, scilicet, quod postquam portauerit hircus iniquitates, & relicti fuerit in solitudine, quod reuertetur Aaron in tabernaculum, sed referendum est ad primam clausulam; scilicet, quod postquam portauerit hircus iniquitates, id est postquam eductus fuerit de loco Sanctuarij, ut portet iniquitates Israelitarum in solitudinem, reuertetur Aaron in tabernaculum: nam si referretur ad ambas clausulas, esset sensus, quod non reuertetur sacerdos summus in tabernaculum, donec rediret de solitudine ille, qui portauerat hircum, ut sciretur quomodo reliquerat eum in solitudine. sed hoc dato oportebat, ut expectaret summus Sacerdos forte plus quam per duos, vel tres dies, utpote si terra solitaria, quae est inhabitata, inde multum distaret, quod est inconueniens, quia omnes istas caeremonias explebat summus Sacerdos in eadem die, non debebat ergo expectare quousque sciretur caprum relicti esse in solitudine, sed immediate, ut educeretur de Sanctuario ad portandum in solitudinem, redibat sacerdos magnus in tabernaculum, & faciebat, quae infra sequuntur.

Reuertetur Aaron in tabernaculum testimonij. Loquitur hic de Aaron Scriptura, id est, de omni Sacerdote magno; quoniam eadem lex erat omnibus illis, & nomen personae est trahendum hic ad dignitatem quam habet. dicitur autem de Aaron hoc, quia ipse fuit primus in sacerdotibus summis, dicitur, quod reuertetur in tabernaculum, quia quando ista faciebat, scilicet imprecans peccata super caput hirci, erat ad ostium tabernaculi extra illud, ut patet supra. & tunc reuertebatur in tabernaculum, ut deponeret vestes illas, in quibus ante ministrauerat, & acciperet alias ad ministrandum sicut in littera dicitur. & hoc pro sequentibus sacrificijs.

Et depositis vestibus, quibus prius indutus erat, cum intraret Sanctuarium. Id est intra tabernaculum testimonij Aaron deponet illas quatuor vestes, de quibus supra dicitur, quibus erat indutus quando introiuit in Sanctuarium, id est, quando intrauit in sancta Sanctuarium.

Accipitur enim Sanctuarium hic pro sancto Sanctuarium, sicut multoties supra assumptum est, ut declarauimus, nec potest aliter accipi, quia non accipiebat illas vestes, ut intraret principaliter in alium locum nisi in sancta Sanctuarium. ibi enim, id est in tabernaculo deponebat sacerdos magnus istas vestes, ut assumeret alias ad faciendum holocausta, quae manebant complenda. Causa autem huius mutationis vestium secundum magistrum in historijs scholasticis, & Nicolaum, atque alios doctores nostros, est quod ministerium expiationis quod praecesserat, debebat fieri cum humilitate, sed contummatio sacrificij cum solennitate. Et ad similitudinem huius Evangelicus pontifex in asperione basilicae, quae dedicatur, & expiatione eius, lineis, & minoribus vitur indumentis, & etiam in sabbato baptismali in consecratione fontium, & immersione cathecuminarum, qua transferuntur peccata eorum, similibus vitur vestimentis. Cum autem istis peractis ad ministracionem accedit altaris pontificalibus, & preciosis vestibus insulatur: sed in istis non redditur aliqua causa caeremoniarum veteris testamenti, sed magis

adatur quaedam similitudo earum in nouo testamento. Causa tamen huius mutationis est sicut supra positum fuit, quia prima pars huius ministerij pertinet ad tristitiam; secunda ad exultationem: nam expiatio, & orare pro peccatis cum quadam humilitate fieri debent, cum ibi homines conentur Deum flectere ad misericordiam, sed humilitas in animo exigit humilitatem in habitu. Nullus autem minus habitus preciosus poterat esse sacerdotibus magnis, quam ut induerentur vestibus lineis, quae pertinent ad minores Sacerdotes. ergo conueniens fuit eos nullas alias vestes tunc habere. Cum autem facere deberent holocausta, iam erat facta expiatio, nec aliquid fiebat hic pro peccato, & sic solennitas ista pertinebat ad exultationem, ideo vestes debent esse conuenientes exultationi, tales autem sunt vestes summi sacerdotis, quas iubetur hic accipere ad ista holocausta.

Rabbi Salomonis opi. de vestibus cum quibus Sacerdos summus introibat in sancta Sanctuarium. Quest. XXI. X.

RABBI Salomon dicit aliter, scilicet, quod summus Sacerdos deberet intrare in sancta Sanctuarium in vestibus lineis, ne esset talis minister qualis Dominus, sed Deus dicebatur esse intra sancta Sanctuarium, & ibi totum erat aureum, vel coopertum auro, ut patet de propitiatorio, & Cherubim, quae erant de auro purissimo. ista namque erant intra sancta Sanctuarium, ut patet Exodi 25. & 37. capitu. ista autem erant quasi quaedam ornamenta Dei ibi habitantis, ideo sacerdos magnus, quando illuc introiret, non deberet gestare aurum, & tamen in vestibus summi Sacerdotis erat aurum, scilicet in ephod, & rationali, & tunica hyacinthina, & lamina aurea, & baltheo; ut habetur Exodi 18. capitu. ideo non deberet portare istas vestes, sed solum eas, quae erant lineae, & istae sunt quatuor suprascriptae.

Sed hoc non potest stare: primo, quia si propter hoc fieret, oia ornamenta Sacerdotis, in quibus non esset aurum, possent portare, sed hoc falsum est, quia in mitra hyacinthina nullum erat aurum, ut patet Exo. 28. capitu. & tamen non poterat portare eam, sed solum cidarium lineam, ut apparet hic.

Item non conuenit ista ratio, quia si non intraret summus Sacerdos in sancta Sanctuarium hinc auri, ne seruus esset similis Domino, hoc esset, quia ista vestimenta serui essent ad gloriam eius. Sed falsum est, quia non induebat Aaron istas vestes, ut ipse in hoc gloriareretur, sed ad laudem ministerij Dei, quod patet, quia nunquam utebatur illis nisi cum ministraret, ut hinc Exo. 28. c. ideo quamuis introduceret vestes hinc auri in sancta Sanctuarium, tamen non esset hoc ad iactantiam suam, nec praedicaret honori diuino, immo magis auerteret. Item non potest stare ista ratio, quia si propter hoc Sacerdos non introibat habens aurum in sancta Sanctuarium: ergo non poterat introire in primam partem tabernaculi hinc auri, sed hoc est falsum. ergo fundamentum R. a. Sal. nullum est. Probatur contra, quia Deus erat in prima parte tabernaculi, sicut in sancta Sanctuarium, & ibi erat omnia de auro, & mensa propositionis cooperta auro, & oia vasa eius de auro purissimo, & altare thymiamatum eodem modo coopertum auro, ut patet Exo. 40. ca. & magis clare ad Hebr. c. 9. & tamen ad istam partem tabernaculi ingrediebatur summus sacerdos in vestibus suis pontificalibus, ergo non erat ista causa, quare assumerent vestes pontificales, quia habebant aurum, sed propter conditionem temporis, quoniam dies propitiacionis erat dies afflictionis in quantum durabant officia expiationis. cum vero finita forent, pertinebat ministratio ad exultationem, ideo debebant distinguere vestes

vestes pro ministracione, quam faciebat Sacerdos, dñ introibat in sancta Sanctorum, & alię pro ministracione, quam faciebat postea in holocaustis, quia ista non erant pertinentia ad expiationem. sic enim Ecclesia distinguit diuersas vestes pro diuersis qualitatibus of

Quare Aaron debebat exui vestibus prioribus. Quæstio. XXX.

CIRCA hoc aliquis dubitabit cur dicatur hic, quod Aaron debeat exui vestibus prioribus, quas habebat cum ingressus est in sancta Sanctorum, & accipere alias. Nam in secunda ministracione Aaron debebat vti vestibus pontificali

Sed hoc non potest stare primo, quia repugnat literæ cum dicatur supra, quod Aaron quando introibat in sancta Sanctorum, ferebat quatuor vestes lineas, q̄ supra positæ sunt. sed istæ non sunt pontificales, sed magis ad minores Sacerdotes pertinent. Item probatur alio modo, quia Aaron, vel quilibet sacerdos magnus quando ministraret, aut vtebatur habitu Sacerdotis minoris, aut sacerdotis magni. Si vteretur habitu Sacerdotis minoris, oportebat, quod acciperet quatuor vestes lineas, de quibus hic. Si autem vteretur habitu Sacerdotis magni, necessarium est, quod vteretur omnibus istis vestibus minorum Sacerdotum, & deinde pontificalibus, quia etiam istæ vestes minores pertinent ad sacerdotem magnum, quod patet Exodi 29. cap. & supra 8. capitu. vbi cum Deus mandasset, quod ad consecrationem indueretur Aaron vestibus suis, induit eum Moyses omnibus nouem, siue decem vestibus.

Alij autem dicunt, quod Aarō in ista ministracione in sancta Sanctorum vtebatur quatuor vestibus lineis pertinentibus ad minores Sacerdotis, de quibus dicitur hic, & tamen exnebat vestimenta illa, quando debebat ministrare in holocaustis post expiationem, & hoc vt acciperet alias vestes nobiliores eiusdem modi, scilicet aliam tunicam lineam, & alium baltheum, & aliam cidarim, quæ essent pulchriora.

Sed hoc non conuenit, quoniam omnes istæ vestes erant lineæ factæ de bysso retorta, non habentes aliquam partem auri, vel alterius materiæ preciosioris, vel aliquam picturam, sed simplices erant. non igitur poterat esse maior pulchritudo in quibusdam, q̄ in alijs, ita vt deberet Sacerdos deponere quosdam, & accipere alias tanquam preciosiores.

Item non conuenit, quoniã dato q̄ esset differentia pulchritudinis in vestibus lineis sacerdotalibus, tamen ex hoc non deberet fieri mutatio, quia istę erant in parte inferiori sub vestibus pontificalibus, nihil igitur differere ab magis, vel minus pulchræ essent cū solum superiores apparerent. Dicendum est igitur hanc non esse causam, sed ea, quæ manifeste habetur in litera, scilicet, quod quando Sacerdos exibat de Sanctuario facturus holocausta, debebat primo se lauare in toto corpore suo, secundum, quod apparet in litera. sed lauare se non poterat, quin deponeret omnes

Docto. reponio.

vestes tam Sacerdotales, quàm non Sacerdotales: ergo oportebat, quod exueretur vestibus, quibus indutus fuerat, cum ingressus est in sancta Sanctorum, & postquam lauaretur, non sumebat alias vestes minores preciosiores eidem, quas ante habuerat, sed eandem, cum nõ appareret ibi aliqua differentia pulchritudinis, & super illas induebatur vestibus pontificalibus. Relictis ibi lauabit carnem suam in loco sancto. Introibat summus Sacerdos in tabernaculo ad deponendum vestes sacerdotales; quia ibi erat locus, in quo conseruabantur vestes, atque ibidem sacerdotes induebant, & exuebant. Relinquebat autem ibi sacerdos vestes suas, vt postquã lauaretur, resumeret eas.

Dicitur, quod Sacerdos lauabit carnem suam, non quidem quod expietur aliqua aqua lustrationis, quia ista aspergebatur super vestes, sed hic Sacerdos non in vestibus, sed in carne lauabatur. Item asperio aquarum lustrationis erat super aliquem, cum contraxerat immunditiam per contactum, sed hic summus Sacerdos nihil tale contigerat: ergo non erat lauandus his aquis.

Item si aliquid contigisset, propter quod immundus esset, permaneret immunditia vsque ad vesperum, quamquã aspergeret se aquis lustrationis, quoniam nulla immunditia minus durabat quàm vsque ad vesperum, vt declaratum fuit supra 11. capitu. sed Sacerdos immediate, vt lauaretur, ministrabat coram Domino faciens holocausta, ergo non contraxerat immunditiam, & consequenter non deberet ista esse lotio in aquis lustrationis, sed in aquis viuientibus.

Quare lauabatur hic summus sacerdos in toto corpore, si non contraxerat aliquam immunditiam. Quæstio. XXXI.

SEd quæret aliquis quare lauabatur hic summus Sacerdos in toto corpore, si non contraxerat aliquam immunditiam, quia lotio semper pro immunditia fit.

Respondendum est, q̄ ista lotio sacerdotis nõ erat pp aliquam immunditiam causatã in eo, siue realem, siue fm opinionẽ, q̄a vtraq; exclusisset eũ a ministrãdo illa die, sed fiebat pp significationem. sc̄ q̄ sacerdos tunc expiaret pro pctõ suo, & totius populi, vt iniquitates eorum remitteretur. facta autem expiatione cū procederet sacerdos ad alia noua ministeria, quæ non pertinebant ad expiationem, lauabat carnem suam, vt significaret, q̄ ipse, & oēs alijs, pro quibus expiauerat, erant immundi ab iniquitatibus, sicut homo qui lauitur in aquis viuientibus, est mundus a corporalibus fordidibus. In loco sancto. Id est q̄ Sacerdos lauaret in loco sancto intra Sanctuariũ, iste locus erat in atrio tabernaculi apud altare holocaustorũ, vbi erat labrũ eneam, in quo lauabant sacerdotes, cū lauãdi eẽnt, vt hñ Exo. 30. c. & non fiebat ista lotio intra tabernaculũ, q̄a ibi non erat aliquid, in quo sacerdos lauari possit, maxime, quia talia ministeria non pertinebant ad locũ ita factũ, sed cū sacerdos deposuisset vestes intra tabernaculũ, exibat ad atriu, & ibi lauabat. Indueturq; vestibus suis. Id est postquam lotus fuerit aqua, accipiet vestes suas. i. vestes cões, quib⁹ ipse vt solet in actib⁹ p̄fanis, & hoc necessariũ est. nã cū lauaret, oēs vestes deponeret tã p̄fanas, q̄ sacerdotales. Alio mō pōt accipi, q̄ indueret tũc vestib⁹ suis. sc̄ p̄ pontificalibus. q. d. ante hoc cū introierat in sancta Sanctorum ad expiandũ non vtebatur vestibus suis. sc̄ pontificalibus, sed vestibus Sacerdotum minorum: nunc aut induebat vestibus suis. i. vestibus pontificalibus, quia iã erat ista alia ministratio exigens diuersas vestes, sicut supra dictum est.

Duplex littera expo. sitio.

Dicendum

Dicendum est ergo quod litera ista intelligitur de vtriusque vestibus, tam de cõmunibus, quàm de pontificalibus, scilicet cum sacerdos lauisset carnem suã debebat indui vestes suas communes, quas exuerat cum lauaretur, & vestes suas, scilicet p̄ntificales, quia in vestibus communibus non poterat ministrare.

Et postquam egressus obulerit. Dicitur hic quod sacerdos egr̄ ediebarur, scilicet de tabernaculo sederis, & hoc vt offerret, scilicet in altari holocaustorum: nã nulla oblatio aut sacrificium fieri poterat intra tabernaculum, quia ibi nullum altare erat nisi thymiamatis, hoc autem nunquam suscipiebat aliquod sacrificium, sicut habetur Exodi 30. cap. cum dicitur. non offeretis super eo thymiamata compositionis alterius, nec oblationem, & victimam, nec libabit. oportebat igitur omnia sacrificia fieri in altari holocaustorum, quod erat in atrio, & ad illud egrediebatur sacerdos de tabernaculo. Vnde ingressus in tabernaculum, & egressus sacerdotis in die illa erat multiplex, sicut apparet ex litera.

Ad cuius manifestationem considerandum, quod iste erat ordo, scilicet quod cum sacerdos veniret in die propitiacionis ad explẽdas caremonias illius diei, lauabat primo manus & pedes secundum consuetudinem omnium ministrãtium, vt habetur Exodi 30. cap. & hoc erat in atrio. Deinde introibat in tabernaculum, & indebat quatuor vestes lineas, de quibus dicitur hic in litera, quia omnes vestes sacerdotales reponerentur intra tabernaculum. Deinde exibat ad ostiũ tabernaculi in atrio, & præsentebat duos hircos populi, & vnum vitulum pro se, immolans vitulum & hircum vnum, vt patet supra in litera. Post hoc sumpto sanguine viruli & hirci introibat in tabernaculum, & in sancta sanctorum, aspersurus de sanguine illo coram propitiatorio: & deinde exibat ad primam partem tabernaculi effundens de sanguine illo super quatuor cornua altaris thymiamatum, & aspergens septies coram eo: tunc vero exibat de tabernaculo ad atrium, & in ostio tabernaculi existẽs posita manu super hircum illum, cui ceciderat fors capri emissarij, confitebatur iniquitates Israelitarum mittens eum in desertum: tunc egrediebatur in tabernaculum, & deponer ibi quatuor vestes lineas, in quibus expiauerat: post hoc exibat de tabernaculo in atrium ad labrum eneam, & ibi depositis vestibus communibus lauabat carnẽ suam in labro eneo: post hoc resumens vestes communes introibat in tabernaculum, assumpturus omnes vestes pontificales ad ministrandum in holocaustis sequentibus: completis autem holocaustis redibat in tabernaculũ depositurus vestes sacerdotales, quas sumpserat. & sic consumebantur cõmõniã diei illius, & egrediebatur inde sacerdos vadens in domum suam.

Obtulerit holocaustum suum atque plebis. Id est sacerdos offerebat holocaustum suum, & pro plebe. Erant enim duo holocausta, vnum oblatum pro populo, & alterum pro sacerdote: pro populo offerebatur aries, vt habetur supra cum dicitur, suscipiet que ab vniuersa multitudine filiorum Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietem in holocaustum. de holocausto autem sacerdotis non innuitur quale sit, sed videtur dicendum, quod esset aries.

Rogabit tam pro se, quam pro populo. Ista erat conditio communis sacrificiorum, vt quãdocunq; offerretur sacrificium pro aliquo, rogaretur pro illo ad Deum, vt patet supra 4. & 5. & 6. cap. sed hic oblata fuerunt holocausta pro populo, & pro sacerdote: ergo pro vtriusque orandum erat. oratio autem quæ fiebat in holocaustis nõ erat totaliter similis ei, quæ fiebat in sacrificio pro peccato: in aliquo tamen cõfor.

Alph. Tost. super Leuit.

Cõis conditio sacrificiorũ veteris testamenti.

mabatur, cuius causa est, quia sacrificium pro peccato erat pure ad remissionem peccatorum: ideo oratio facta in isto sacrificio deberet esse totaliter ad peccatorum remissionem, vel commutationem peccatorum: holocaustum autem directe erat ad laudem Dei. ideo oratio quæ fiebat cum holocaustis non erat ita directe pro peccato. quia tamen holocausta aliquo modo proficiebant pro peccatis, oratio quæ ibi fiebat, tendebat aliquam remissionem peccatorum. Quod autem holocausta proficiebant ad peccatorum remissionem, habetur supra primo cap. cum dicitur. masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonij ad placãdum sibi Dominum: ergo videtur quod holocaustum aliquo modo placabat: sed placatio ad peccatorum remissionem aut aliqualem pœnarum mitigationem est. hoc adhuc magis declaratur immediate eodem cap. cum dicitur, ponet que super hostiæ caput manũs, & acceptabilis erit, atque in expiationem eius proficiens.

Et adipem qui oblatus est pro peccatis adolebit super altare. Non ponitur hic aliquid de ritu holocaustorum sacerdotis & populi, quia manifeste erant caremonia: ex eo enim quod holocaustum fit, intelligitur, quod debet cremari super altare totum, prater pellem & simum, vt patet supra primo cap. ponitur tamen hic aliquid de ritu sacrificiorũ pro peccato, scilicet, quod deberent adipem eorum cremari. erãt autem hic duo sacrificia pro peccato, scilicet vitulus pro sacerdotis peccato, & hircus pro peccato populi: horum autem adipem cremandi erant super altare, vt dicitur hic. & hoc quia in omnibus sacrificijs, qualicunq; essent, cremabantur adipem in altari, vt patet supra tertio cap. cum dicitur. omnis adeps Domini erit iure perpetuo: carnes vero & pelles & simum istorum animalium cremabantur extra castra, vt patet infra. Ista crematio adipũ de qua hic fiebat a sacerdote, postquam lotus erat, & indutus vestibus pontificalibus, vt patet ex ordine literæ: quoniam fiebat simul cum holocaustis.

An sacerdos debuisset cremare adipem postquam erat vestitus. Quæstio. XXXI.

SEd contra hoc aliquis arguet, quod non debuisset sacerdos cremare istos adipem postquam indutus erat vestibus pontificalibus, sed cum esset in vestibus lineis. quod patet ex præcedentibus. nam pro ministracionibus diuersarum conditionum sacerdos induebatur diuersis vestibus, sicut supra diximus: & ob hoc in ministracione expiationis, quia illa pertinebat ad afflictionem, sacerdos magnus vtebatur solis vestibus lineis, in holocaustis autem quæ pertinebant ad aliam ministracionem, induebatur vestibus pontificalibus. Sed adolere istos adipem pertinebat ad sacrificium pro peccato, cum essent adipem isti de sacrificijs pro peccato, vt apparet hic: sacrificia autem pro peccato pertinebant ad expiationem, vt apparet supra: quia in sanguine eorum expiatur: ergo in cremando adipem deberet sacerdos vti vestibus lineis sicut in expiatione.

Respondendum est, quod dies expiationis erat dies afflictionis, & mœroris, & hoc propter ministerium expiationis in quo rogabatur pro peccatis totius populi: prater hæc tamen erãt quædam alia ministeria in eadẽ die, quæ nõ pertinebant ad expiationem, sed ad exultationem. ideo dicendũ est, q̄ in omnibus illis quæ pertinebant ad expiationem, debebat sacerdos vti vestibus lineis solum, in alijs vero, quæ non pertinebant ad expiationem, debebat vti vestibus pontificalibus.

Y calibus.

calibus. Sed ad expiationem solum pertinebant illa, quæ faciebat sacerdos, antequam mitteret caprum emissarium in desertum, vt patet supra in litera, cum dicitur, postquam emundauerit sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viuentem, & posita vtraque manu super caput eius confiteatur omnes iniquitates filiorum Israel, & emittet illum per hominem paratum in desertum. Ergo videtur, quod ante missionem hirci in desertum complebantur cæremonie expiationis, & consequenter in omnibus ministerijs sequentibus eiusdem diei debebat sacerdos vti vestibus pontificalibus: sed crematio adipum fiebat post emissionem hirci, vt patet ex ordine literæ. ergo deberet esse in vestibus pontificalibus. Et cum dicitur, quod ista crematio pertinebat ad sacrificium pro peccato, & illud ad expiationem: ergo debebat fieri in vestibus lineis sicut expiatio. Respondendum est, quod sacrificia pro peccato, quæ fiebant in die expiationis, aliquo modo pertinebant ad ritus expiationis, & aliquomodo non, nam quantum ad sanguinem pertinebant ad cæremonias expiationis, quia in sanguine expiatur aspergendo coram propitiatorio, & altari thymiamatum, vt apparet supra. Ideo cum iste sanguis aspergeretur, debebat sacerdos indui solis vestibus albis. crematio autem adipum non pertinebat ad cæremonias expiationis, quia fiebat completa expiatione, vt supra declarauimus. Ideo cum fieret ista crematio, debebat sacerdos indui vestibus pontificalibus.

Ille vero qui dimiserit caprum emissarium. Hic ponitur quid facere deberet homo, qui portabat caprum emissarium, & dicitur quod lauare debebat vestes. dicitur dimittere iste homo caprum emissarium, quia portauit eum in desertum relinquens ibi bestiis lacerandum.

Lauabit vestimenta sua. Ista lotio fiebat propter immunditiam, vnde lauabat vestes, & carnem suam, causa huius est, quia quanquam non contraxisset iste aliquam immunditiam realem, videbatur tamen habere aliquam immunditiam, quæ erat secundum opinionem: quod patet, quia hircus ille quem portauerat iste in desertum, erat animal immolaticium, & immundum, ideo ex illo non poterat contrahere aliquam maculam: sed quia ille hircus dicitur portauisse omnes iniquitates filiorum Israel in desertum, videbatur quod aliquid de illis adhaesisset isti portanti, quia hircus tangebatur istum portantem: & hoc est, vt omnia grosso quodam modo, & corporaliter intelligamus, sicut illi populo adhuc valde rudi Hebræorum intelligendum dabatur. peccata tamen super hircum non portabantur in desertum, nec ipsi portanti hircum adherere non poterant, quia non erat aliqua macula corporales. Quanquam aliqui de antiquis intellexerunt peccatum esse aliquid corporei, & per lotionem in aquis putabant, se liberari ab eis, sic patet de Hercule lauante se in fontibus Iybiæ, & de Pilato lauante manus in morte Christi, de quibus late satis dictum fuit super Deuteronomium capitulo 19. & ibi vide.

Ad hoc igitur, quod iste portans hircum, cui videbantur inhaesisse multæ de iniquitatibus quas portabat hircus, esset totaliter mundus, lauabat carnem suam, & vestes.

Causa autem quare lauabat carnem, & vestes, erat ad signandum magnam immunditiam, quam poterat contraxisse ex contactu hirci. Alia causa huius lotionis esse poterat, scilicet propter significationem, sicut dicebatur de sacerdote summo, qui lauabat carnem suam propter significationem, quam habet non contraxisset aliquam immunditiam: ita quia iste por-

Quare lauabantur vestes, & caro.

fans hircum poterat contraxisse aliquam immunditiam, quamuis nullam haberet, lauabatur, vt videretur esse mundus ab omnibus immunditijs, quas hircus portauerat.

In quibus aquis fiebat lotio illius, qui portabat hircum.
Quæst. XXXIII.

DE ista lotionem dicunt aliqui, quod fiebat in aquis lustrationis, scilicet quod aspergeretur ille, qui portauerat hircum. Sed hoc non potest stare. primo quia dicitur hic, quod lauabit vestes suas & carnem. hoc autem manifeste significat quandam defricationem, scilicet, quod vestes per se, & corpus per se lauaretur, in aqua tamen lustrationis nulla fiebat defricatio, quia tunc magis pollueretur homo, qui lauaretur, eo quod illa aqua erat comixta cineribus vitulæ rufæ, vt habetur Numeri 19. cap. sed solum fiebat asperio eius super vestes. ergo non potest intelligi de illa, sed de aquis viuentibus.

Item quandoque aliquis aspergebat se aquis lustrationis, non mundabat se ipse, sed alius eum, vt patet Numeri 19. hic tamen dicitur de isto, qui dimisit caprum, quod lauabit vestimenta sua. ergo intelligitur de lotionem, quæ est in aquis viuentibus.

Et corpus suum. Modus lotionis erat, vt per se vestes defricarentur in aqua, cum aliquam realem immunditiam haberent, & deinde corpus hominis per se lauaretur. hic autem quanquam nulla immunditia foret, significabatur tamen, quod nimis immundus esset ille, qui portauerat hircum: quia supra eum ibant omnes iniquitates, ex quibus aliquid inhæsisset huic portanti.

Et sic ingreditur in castra. Idest postquam lauerit carnem suam, & vestes, introibat in castra, antea enim quam ista faceret, non poterat introire in locum habitationis aliorum, quia cum esset immundus, posset inficere alios. facta autem ista lotionem mundus erat potens ingredi in castra.

Hic loquitur semper legislator de castris secundum conditionem temporis, in quo dabatur ista leges, scilicet in deserto, & tunc Israel coniunctus dicebatur facere castra. Sed id quod dicitur de castris intelligendum est de locis habitationum ciuitatum, vel villarum, quando essent in terra promissionis.

Vitulum autem & hircum qui pro peccato erant immolati. Hic ponitur quid fieri deberet de carnibus sacrificiorum pro peccato, scilicet de vitulo & hircu: isti enim fuerant immolati pro peccato, vitulus enim immolabatur pro peccato sacerdotis, hircus autem pro peccato populi, vt patet supra.

Et quorum sanguis illatus est in sanctuario. Ista est causa eorum quæ infra dicuntur, scilicet quare cremarentur carnes istorum animalium extra castra, quia fuerat sanguis illorum illatus in sanctuario: id est in sancta sanctorum, & in primam partem tabernaculi. Nam sacerdos cum vellet expiare, assumpsit de sanguine istorum duorum in craterula, & introduxit in sancta sanctorum, & asperfit septies coram propitiatorio, etiam coram altari thymiamatum in prima parte tabernaculi asperfit septies. Vocatur hic sanctuarium strictè pro sancto sanctorum, sicut in isto capitulo saepe acceptum est: & dabatur regula supra 6. c. quod quandoque sanguis alicuius animalis immolati pro peccato introduceretur in sanctuarium, scilicet in tabernaculum, sive in sancta sanctorum, sive coram altari thymiamatum, non comedebatur carnes illius animalis, sed cremabantur extra castra. causa huius data est supra 4. & 6. c. & ideo ponitur hic illa clausula tanquam

De quibus castris hic loquitur Moytes.

tanquam pro causa eorum quæ sequitur, quoniam si ista animalia fuissent pro peccato immolata, & non fuisset sanguis illorum illatus in sanctuarium, id est in tabernaculum non cremarentur extra castra, sed comederentur a sacerdotibus, vt patet supra sexto cap. *Vt expiatio completeretur.* Idest quod sanguis istorum animalium accipiebatur ad complendam expiationem, quasi dicat, quod sine eis non fiebat aliqua expiatio. Nam sacerdos sumens sanguinem expiabat aspergēs illum coram propitiatorio, & coram altari thymiamatum, & in hoc consistebat præcipua cæremonia expiationis, nam præter hoc nihil relinquebatur nisi, quod emitteretur caper emissarius in solitudinem. *Asportabunt foras castra, & comburent igni.* Cadauera istorum animalium non comedebantur a sacerdotibus, nec cremabantur in altari, sicut sacrificia holocaustorum: hoc enim fiebat in magnam detestationem peccati, nam peccatum totius populi valde magnum erat, & peccatum omnium sacerdotum: vt ergo viderentur ista esse horrenda, cremabantur cadauera extra castra, & Deus non acceptabat pro se vel pro cibo sacerdotum: sed vt totaliter non viderentur ista sacrificia non pertinere ad Deum, accipiebat de his adipis qui cremabantur in altari, vt patet supra. *Tam pelles quam carnes eorum ac suum.* Idest pelles istorum animalium, & omnes carnes & ossa, & simus, id est immunditia, vel sterus intestinorum cremabantur extra castra. De his autem animalibus cum immolabantur duo accipiebantur, scilicet sanguis, & adipes. Erat enim sanguis ad expandum, vt aspergeretur de eo coram propitiatorio, & coram altari thymiamatum: reliquus autem fundebatur ad basim altaris holocaustorum secundum legem aliorum sacrificiorum pro peccato: secundum quod accipiebatur de his animalibus, erant adipis, qui cremabantur coram Domino, & non decoriabantur ista animalia, sed sic integra cadauera cum pellibus, cornibus, pedibus, intestinis, & fimo cremabantur extra castra. *Et quicumque combusserit ea, lauabit vestimenta sua.* Hic ponitur de immunditia illorum, qui comburebant ista cadauera: & dicitur quod cremantes erant immundi, & lauabant vestes & carnem. non enim est accipiendum, quod sacerdotes ista cremarent, quia per hoc efficerentur immundi, quod maxime vitandum erat in eis: sed aliqui alij de popularibus efferebant cadauera ista extra castra, & cremabant: quia non pertinebat hoc ad officium sacerdotale, sed solum ipsa immolatio, & sanguinis effusio, atque asperio: & ad hoc nullus popularis accipiebatur. Et sic si cremare corpora horum animalium esset officium sacerdotale, vel quouis modo ad sacrificia pertineret, solus sacerdos magnus hoc effecisset, ad quem ministerio illius totius diei pertinebat. sed ad profanas ministraciones ista combustio artinebat magis. *Et carnem suam.* Ista lotio comburentis cadauera animalium erat in aquis viuentibus, sicut illa de qua supra diximus de eo, qui portabat hircum emissarium in solitudine. nam ex eisdem fundamentis potest hic, & ibi argui. *Et sic ingreditur in castra.* Scilicet postquam lauerit carnem & vestes, quia ex hoc videbatur iste iam mundus esse. causa autem quare iste, qui comburebat cadauera animalium, reputabatur mundus, & lauabat vestes & corpus, erat, quia cum combureret cadauera illa, videbatur aliquid potuisse sibi inherere ex combustionem illa, & per hoc efficeretur immundus. Alia causa erat ex apparentia vulgari, quam hic Deus vt plurimum sequitur, cum daret legem rudi populo: scilicet quod cum ista animalia fuissent immolata pro peccato, videbantur esse super ea populi peccata: & tunc ei, qui combureret ea, & portaret extra castra, videbatur inherere aliquid de peccatis illis: ideo lauandus erat.

Alph. Tost. super Leuit.

Alia causa est ad detestationem, nam sicut ista cadauera cremabantur extra castra ad detestationem peccatorum, vt dictum est, ita ille qui cremabat ea, & portabat super se, in detestationem eorum debebat reputari immundus, & lauare vestes atque carnem.

Eritque vobis hoc legitimum sempiternum. Idest ista lex de facienda purificationem secundum istum ritum durabit vsque in aeternum. Sunt enim intelligenda verba non multum strictè. nam nulla lex est, quæ in aeternum duret, etiam neq; lex Christi quæ vltima est, quæ post diem iudicij, sola erit requies animarum aut tribulatio pro præteritis bonis, aut malis, & nulla iam legalis obseruantia. Potest tamen aliqua lex dici sempiterna, quia ipsa erit quandoque tempus erit, vel quia ei alia lex non succedet, & hoc conuenit legi euangelicæ. nam durabit ista vsque ad diem iudicij: post illum autem diem nullus dies, nec nox erit: quæ cessabit omnis motus cæli secundum quod causatur tempus. etiam huic legi alia lex non succedet, cum postea non sit aliquis qui legi subijci debeat. Hoc modo lex verus non poterat dici sempiterna, quia non erat duratura quamdiu tempus duraret, sed alia lex ei successura erat, scilicet lex noua: sed dicitur esse sempiterna, id est magni temporis: satis enim magno tempore durauit. Sed sempiterna interdum dicuntur ea, quæ durat per quinquaginta aut plures annos, sicut patet de illo, qui vendebat se in seruum, & accipiens a Domino suo uxorem, nolensque exire sine liberis & vxore in libertatem, quoniam iste erat seruus vsque in sempiternum, vt patet Exodi 21. tamen ista seruitus finiebat in iubileo, qui erat vsque ad quinquaginta annos, vt patet infra 25. cap. sic de multis alijs in veteri testamento dicuntur sempiterna, quæ tamen valde magno tempore duratura non sunt.

Qualiter lex Moyti duratura erat sempiterna.

Menfe autem septimo, decima die mensis affligetis animas vestras, nullumque opus facietis siue indigena, siue advena, qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris: coram Domino mundabimini. Sabbatum enim requietionis est, & affligetis animas vestras religione perpetua. Expiabit autem sacerdos, qui vnctus fuerit, & cuius manus iniunctæ sunt, vt sacerdotio fungatur pro patre suo. Indueturque stola lineæ & vestibus sanctis, & expiabit sanctuarium & tabernaculum testimonij atque altare: sacerdotes quoque & vniuersum populum. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum: vt oretis pro filijs Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moyfi.

Infra 23.

MENSE autem septimo decima die mensis. Hic designatur tempus in quo fieri deberet istud festum quolibet anno, subiungitur etiam præceptum generale ad omnes de populo pro illa die. Et dicitur quod fiebat istud festum in decimo die mensis septimi, vocat mensis septimus apud Iudæos Septēber, quoniam non incipiunt menses a Ianuario sicut nos, sed a Martio. & quia non incipit dies mensis huius apud Iudæos sicut apud nos, rarissime contin-

Y 2 git,

git, q̄ eadem dies sit prima mensis apud nos & illos. & hoc quia ipsi incipiunt menses suos per principia lunationum, quemlibet mensem à principio cuiuslibet lunationis inchoantes. & quia non cōtingit principium lunationis coincidere cum principio cuiuslibet mensis nostri, non contingit quod sit semper idē principium mensis nobis & ipsis.

Iudæi quō computat mensem Septemb.

Modus autem quo Iudæi incipiunt mensem Septembris, est quoniam ipsi attendunt æquinoctium autumnale, quod est sole existente in primo gradu librae, & hoc est quasi in medio mensis nostri Septembris: & quæcūque lunatio fuerit proximior illi æquinoctio, est principium mensis Septembris. Vnde si lunationis principium contigerit ante æquinoctium, ibi mensem inchoant, si vero posterius, etiam posterius inchoabunt. & sic non est semper idem modus assignandi primam diem mensis Septembris. inuenta autem prima die per istum modum fiebat festum propitiationis in decimo die.

Quare festum expiationis fiebat potius in mense Septembris, quàm aliàs. Quæst. XXXIII.

De causa autem quare solennitas ista fiebat magis hoc tempore quàm alio, nō videtur esse causa multum manifesta: quanquam secundum quandam responsonem Rab. Abraham qui dicitur Francus, in eis quæ supra dicebantur de capro emissario, potest dici, quod isto tempore fieret huiusmodi solennitas, quæ aliquo modo fiebat, vt liberarentur Iudæi a potestate Saturni: sed hoc tempore Saturnus habebat suam exaltationem, scilicet in prima facie librae, vt supra dictum est: sed ista causa friuola est, cum dependet ex eo quod supra improbatum est. Alio modo conuenientius dici potest, quod istud festum fiebat in mense Septembris, non propter aliquam causam specialem cōuenientia istius festiuitatis ad hoc tempus magis, quàm ad alia tempora; sed secundum conuenientiam ad colentes festiuitates: nam Deus volebat quod Iudæi ascenderent in locum sanctuarij ter in anno, vt apparet Exo. 23. & 34. cap. & hoc in die azimorum, & in die pentecostes, & in die tabernaculorum. & quia præter ista erant duo alia festa. scilicet festum clangoris, & expiationis. vt ergo Iudæi qui ascendebant ad tria festa, ascenderent ad omnia, coniungit tria festa ad vnum tempus, scilicet festum clangoris, & expiationis, & tabernaculorum, scilicet festum clangoris quod est prima dies Septembris, & festum propitiationis quod est decima dies Septembris, & festum tabernaculorū quod est decima quinta die. Et cum iuberentur ex necessitate venire ad festum tabernaculorum, vt patet Exo. di 23. & 34. cap. veniebant simul ad ista tria festa, quæ erant in mense Septembris a primo die vsque in decimum quintum, vt habetur infra 23. cap. si autem ista festa essent dispersa per annum, scilicet quod in alio tempore esset festum clangoris, & in alio festum propitiationis, non possent Iudæi venire ad omnia festa, si solum ter venient. conuenientius ergo fuit, vt ista tria festa coniuncta essent in eodem mense. Sed adhuc dicit aliquis quod poterant ista duo festa, scilicet clangoris, & propitiationis coniungi festo azimorū, quod erat mense primo anni, vt patet Exo. 12. cap. qui est mensis Martius: vel poterant coniungi festo pentecostes, qui est in tertio mense anni, scilicet in Madio. & secundum hoc poterat fieri cōiunctio trium festorum sicut in Septembri. Respondendum est, quod conuenientius fuit ista tria festa coniungi in mense Septembri, quàm in alijs: quia Deus volebat hoc facere eo modo, quo minus impediret Iudæos à labo-

Fribus suis: sed nullum tempus anni erat, in quo minus impedirentur Iudæi in terra promissionis a laboribus suis, quàm in mense Septembris, cum iam essent collectæ omnes fruges, & fructus arborum, & vuae: cum terra illa sit temperatissima, in qua proueniunt omnia citius quàm proueniant in aliqua terra de nostris declinante versus extremitatē climatum ad partem septentrionalem. ideo conueniens erat, quod cessantibus tunc omnibus laboribus Iudæorum festis vacarent magis, q̄ tempore azimorum; cum incipiebat messis ordeacea in Martio, vel tempore pentecostes, cū incipiebat messis triticea in Madio. Quod autem in tempore tabernaculorum, scilicet in mense Septembri iam essent collecti omnes fructus terræ apparet Exo. 23. cap. q̄ autem in festo azimorum in Martio inciperet messis ordeacea, habetur infra 23. c. q̄ autem messis triticea inciperet in mense Madio, habetur infra 23. cap. si ergo hoc tempore essent istæ solennitates, impedirentur Iudæi à messibus. fuerunt ergo in tempore Septēbris, in quo nihil impediēbat eos labores. Affligetis animas vestras. Istud erat præceptum generale ad omnes Iudæos: quoniam oportebat, q̄ omnes in die propitiationis affligerent animas suas, scilicet non comedendo, nec bibendo tota die, nec accipiēdo delectationes alias. hoc autem est affligere animam idest vitam. Anima nostra ex his non affligitur, quoniam ipsa est incorporalis, quæ horum nihil sentit, sed nos sumus qui hæc sentimus, & dicimur affligere animas nostras, idest nos ipsos, vel vitam nostram. Nullumq̄ facietis opus. Istud pertinebat ad solēnitatem illius diei, quod nihil omnino fieret illo die: & in hoc sabbatum & dies propitiationis excedebant omnia alia festa Iudæorum, quoniam in illis nihil licebat fieri, nec etiam parare cibos: in alijs autem festis prohibebantur omnia alia opera seruilia, sed non oīa opera simpliciter. nam licebat parare cibos in festo paschali, & pentecostes, & tabernaculorum. de festo paschali habetur Exo. 12. cap. vbi dicit, q̄ in die paschæ azimorū nihil facerent præter ea, quæ ad cibos pertinent. De alijs autem solennitatibus habetur infra 23. cap. vbi fit differentia obseruationis inter eas & sabbatum, quoniam in sabbato non licebat etiam parare cibos, nec incendere ignem, & si quis incenderet, occidebatur, vt habetur Exo. 31. & 35. c. de festo autem propitiationis idem modus ponitur, scilicet q̄ nullum omnino opus fiat in eo sicut in sabbato, vt apparet infra 23. cap. Sine indigena, siue aduena. Idest q̄ ista lex erit communis ad omnes tam indigenas, quàm aduenas. Dicuntur indigenæ illi, qui de terra aliqua oriundi sunt respectu terræ ipsius: vnde dicitur indigena quasi inde genitus: aduena autem sunt, qui aliunde veniūt ad habitandum in aliquo loco: & accipiūt hic aduena dupliciter, idest s̄m terram, & s̄m ritus: s̄m terram quidem, quia de alijs gentibus veniebant ad terram Iudæorum: s̄m ritum autem, quoniam de gentilitate ad Iudaismum conuertebantur. Qui peregrinantur inter vos. Dicuntur peregrinari, idest peregre habitare, vel peregrinādo venire. & sic dicuntur isti peregrinari inter Iudæos, idest habitare inter eos tanquàm peregrini, cum nō essent de terra eorum, nec de genere.

In hac die expiatio erit vestra. Idest in ista die decima mensis Septembris in qua affligetis animas vestras, erit etiam expiatio, quæ attēditur dupliciter, vel quantum ad ritus ceremoniales, qui sunt in sanguine, & aspersione, quoniam per hoc sanctuarium expiabitur: aut in ieiunio, & afflictionibus diei huius, quia etiam per hoc expiabitur. Atque mundatio ab omnibus peccatis vestris. Expiatio, & mundatio idem sunt. dicebantur Israelitæ expiari ab omnibus peccatis

Indigena, & aduena qui.

Expiatio duplex.

peccatis suis, quia in hac die hircus ferebat ea in desertū super se, vt patet supra. etiam quia pro omnibus his aspergebatur sanguis intra sanctuarium. Coram Domino mundabimini. Ista littera potest intelligi dupliciter. vno modo per modum præcepti, alio modo per modum denunciationis. Primo modo est sensus, mūdabimini coram Domino, idest iubeo, quod fiat ista expiatio coram Domino, scilicet coram propitiatorio in quo erat Deus: quoniam ibi aspergebatur sanguis etiam in altari thymiamatum & holocaustorum. In omnibus namque his Deus esse dicebatur, & quæcunq̄ fierent in his dicebantur fieri coram Domino. Alio modo potest intelligi per modum denunciationis, scilicet mūdabimini coram Domino: idest ego denuncio vobis, quod vos eritis mudi coram Deo, scilicet quod ipse reputabit vos mundos. Sabbatum enim requietionis est. Idest ista dies propitiationis est sabbatum ad requiescendum, scilicet ad cessandum ab omnibus temporalibus occupationibus, vt soli Deo vacarent. neque enim dicitur sabbatum tanquam ista dies propitiationis semper esset in sabbato, quoniam in alijs diebus pluries contingebat: sed dicitur sabbatum, idest quies quod est nomē appellatum apud Hebræos pro quiete. dicitur autem sabbatum dies ista, quia ab omnibus occupationibus cogebantur Iudæi vacare & insistere laudibus Dei, quod vsque hodie obseruant toto isto die orationi, & lectioni in synagogis suis insistentes: & hoc notatur cum dicitur, sabbatum requietionis, idest quies ad quietem, scilicet quiescere a temporalibus negocijs ad quietem, idest vt per hoc possint habere quietem in Deo laudando & contemplādo. aliquando autem significantur per hoc alia verba, vt cum dicitur, sabbatum domini est, idest requies a Deo instituta & pro ipso.

Affligetis animas vestras religione perpetua. Replicatur mandatum de obseruatione huius festi, quantum ad ieiunia & alias afflictiones, quas Iudæi sustinebant in hac die. & infertur hoc ex præcedenti, scilicet sabbatum requietionis est, & affligetis animas vestras, idest quia sabbatum requietionis est, affligetis animas. Sed dicit aliquis, quod non videtur inferri hoc: nam quanquam esset sabbatum, non deberent affligere animas suas: immo magis sequitur e contrario, scilicet, quod si sabbatum erat idest requies, debebat delectari & iocundari, & non affligere animas. Respondetur quod satis infertur vnum ex altero: cum dicitur sabbatum requietionis est, idest ista quies huius diei ad hanc quietem Dei ordinata est, & ideo conuenit affligi in illa: quoniam quies nostra ad Deum non est, quod nos a laboribus corporalibus cessemus, sed quod eum colamus seruitutis actum semper exhibentes: sed afflictio animarum nostrarum valde pertinet ad cultum Dei: ergo quieti huic bene consequitur afflictio animarum.

Afflictio istæ pertinet ad cultum Dei.

Religio quid.

Religione perpetua. Idest ritu perpetuo: scilicet quod ista ceteronia quæ singulis annis fiebat, perpetua esse debebat. vocatur autem ista ceteronia religio, quia religio dicitur specialis modus viuendi in Deum directus, & ad omnes ceteronias pertinet. sic autem erat de ceteronijs expiationis, quod ad Deum tendunt, idest religiones conuenientes sunt. Sic quoque vocatur religio Christiana, quia est quidam modus ceteronialis viuendi in comparatione ad Deum: & hoc modo dicuntur esse religiones apud monachos, quia habent specialem modum colendi Deum, quàm alij homines. Expiabit autem sacerdos qui vnctus fuerit. Hic ponitur persona expiationis ceteronias complēs. & dicitur quod iste erat sacerdos magnus: nam nullus alius poterat hac die quicquam de ceteronias.

Alph. Toft. super Leuit.

Amonijs agere. Notificatur autem hic iste sacerdos magnus per quasdam conditiones, quæ hic ponuntur, scilicet quod ipse vnctus est, non quidem quod solus summus sacerdos vnctus sit, quia etiam minores sacerdotes aliquo modo vngebantur, vt apparet Exodi 29. cap. & supra 8. cap. sed dicitur sacerdos magnus vnctus, quia specialem quandam vnctionem habebat super omnes alios sacerdotes. sic patet supra 8. cap. vbi dicitur de oleo vnctionis, quod vnderetur super caput Aaron, & non dicitur hoc de aliquo alio. Item habetur infra 21. cap. cum dicitur. pontifex, idest sacerdos maximus inter fratres suos, super cuius caput fustum est oleum vnctionis.

Et cuius manus iniunctæ sunt. Idest consecratae sunt. fiebat enim aspersio olei super manus sacerdotis magni, & tinctio quædam in sanguine, super pollicem manus dextræ, & per hoc dicebatur manus eius consecrata: sicut declaratum est supra 8. cap.

Et sacerdotio fungatur. Idest omnes istæ consecrationes factæ sunt, vt iste sacerdos fungatur officio sacerdotali, quia sine eis non poterat ministrare: sicut nemo potest in ecclesia ministrare nisi ordinatus sit.

Pro patre suo. Idest successit in locum patris sui. In hoc significatur manifeste, quod agit hic de sacerdote magno. Nam de alijs non dicebatur, quod succederent patribus suis, cum vniuersaliter essent sacerdotes omnes, qui erant filij sacerdotum, nisi forte haberent aliquam maculam naturalem, aut accidentalem prohibentem. de quo habetur infra 21. & 22. c. Sed in filijs summi sacerdotis non erat sic, quoniam non omnes filij summi sacerdotis erant summi sacerdotes, sed primogenitus inter eos: quoniam isti apud antiquos succedebant in dignitatibus paternis vniuersaliter. nunc autem non seruantur apud omnes iura primogenitura, sed in quibusdam.

Inducturque stola linea. Hic replicantur vestes quibus indui deberet sacerdos magnus, quando expiaret. & prima vestis erat stola linea, quæ aliàs vocatur linea tunica, vt patet supra. stola namque nomen generale est pro omnibus vestibus longis pertingentibus vsque ad talos: vnde dicitur stola a stolon quod est longum.

Stola qd.

Et vestibus sanctis. Per vestes sanctas non significatur hic omnes vestes summi sacerdotis, sed solum tres vestes minores, scilicet feminalia linea, & balthus, & cidaris. In his enim quatuor sacerdos expiabat, vt patet supra. Expiabit sanctuarium. Idest sancta sanctorum: quoniam prima expiatio erat ibi aspergēdo sanguinem contra propitiatorium. Et tabernaculum testimonij atque altare. Istud erat secundum quod expiatur, vocatur autem tabernaculum testimonij non tota ipsa domus, quæ est tabernaculum testimonij, sed prima pars tabernaculi. nam oportet quod tabernaculum de quo hic dicitur, distinguatur contra sancta sanctorum, cum hic fiat distinctio. solum ergo manet prima pars tabernaculi, quæ hic vocari possit tabernaculum. & isto modo distinguit Apostolus ad Hebræos 9. cap. primum & secundum tabernaculum.

Quomodo autem ista prima pars tabernaculi possit dici tabernaculum testimonij, cum hoc proprie comperat sancto sanctorum, in quo erat testimonij, idest decalogus in tabulis: vt supra dictum est. Altare vocatur hic in quo adoletur thymiamata, & erat in prima parte tabernaculi, vt patet ad Hebræos 9. cap. Coram isto aspergebatur sepius de sanguine oblato pro peccato, & fundebatur super quatuor cornua eius. Dicitur autem hic tabernaculum testimonij, idest prima pars tabernaculi expiari: non quod directe expiaret, sed ad expiationem altaris thymiamatum quod erat in eo. Sacerdotes quoque & vniuersum populum. Idest etiam sacerdos magnus expiabat sacerdotes minores,

Y 3 res,

res, & omnes Israelitas, nomine autem sacerdotum intelliguntur etiam Leuitae, nam isti expiabantur sicut & ceteri, expiatio autem sacerdotum & popularium fiebat per hoc, quod summus sacerdos confitebatur omnia peccata eorum hirco, quod portabat illa in solitudine. *Eritque hoc vobis legitimum sempiternum, ut oratis pro filiis Israel.* Ad summos sacerdotes ista pertinent: quoniam ipsi sunt soli, qui caeremonias expiationis complebant, ut patet supra. Et dicitur, quod hoc maneret eis in legem in sempiternum, ut orarent pro filiis Israel, scilicet in die expiationis, ut remitterentur peccata eorum. legitimum enim dicitur quicquid ad legem pertinet. Et sic omnia ista praecipia vocabantur legitima, id est leges vel caeremoniae. quomodo autem verum sit, quod istae erant leges sempiternae supra declaratum est. *Et pro cunctis peccatis eorum.* Aliud rogare est pro Israelitis, & aliud pro peccatis eorum. Rogare pro peccatis est, ut dimittantur peccata, rogare pro Israelitis est rogare, ut Deus prosperet actus eorum, & conseruet a peccato. *semel in anno.* id est, quod ista expiatio fiebat solum semel in anno in decima die mensis Septembris. *Fecit igitur sicut praeceperat Dominus Moysi.* id est Moyses dixit legem istam de expiatione coram toto populo, sicut Deus ei mandauerat. Alii autem dicunt sicut Nicolaus, & Rabbi Sal. quod Moyses fecerat ea, quae praeceperat Dominus: id est fecit istam solemnitatem expiationis quando descendit de monte Synai adueniente decima die mensis septembris. Sed hoc non potest stare: quoniam non fuit facta ista celebratio expiationis, ut isti dicunt, in primo illo anno, quo descendit Moyses de monte: quoniam tunc nec erat Aaron sacerdos, nec tabernaculum factum, nec ista lex data. immo nunquam potuit ista lex observari expiationis in toto deserto, ut declaratum fuit in principio huius capituli. Etiam patet, quod non intelligatur hic de caeremoniis expiationis: quia ista litera significat, quod Moyses fecit id quod mandauit sibi Dominus, sed Moyses non debebat facere ritus expiationis, sed summus sacerdos, ut patet supra. id igitur quod hic dicitur factum, non est observatio expiationis, sed prolatio verborum legis huius ad populum. Nec valet argumentum si aliquis ex litera nitatur hoc probare, quia dicitur quod fecit quaecunque praecepit Dominus Moysi, ergo non erat ibi locutio solum sed executio. Respondendum est quod non sequitur hoc, quia facere non solum accipitur pro executione in rebus, sed etiam pro locutione, quoniam locutio executio quaedam est. & aliquando Deus istam locutionem dicit esse facere. sic patet saepe in Exod. cum dicitur, quod Moyses & Aaron fecerunt sicut eis iusserat Dominus: tamen non potest semper accipi pro executione, sed interdum pro enarratione verborum coram Pharaone. Ad solam igitur prolationem legis huius ista verba extendenda sunt.

C A P. XVII.

Locus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere Aaron & filiis eius & cunctis filiis Israel: dicens ad eos. *Iste est sermo quem mandauit Dominus dicens. Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bouem, aut ouem siue capram; in castris vel extra castra, & non obtulerit ad ostium tabernacu-*

Si oblationem Domino: sanguinis reus erit: quasi si sanguinem fuderit: sic peribit de medio populi sui. Ideo sacerdoti offerre debent filii Israel hostias suas, quas occidunt in agro, ut sanctificentur Domino ad ostium tabernaculi testimonij: & immolent eas hostias pacificas Domino. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonij: & adolebit adipem in odorem suauitatis Domino: & nequaquam ultra immolabunt hostias suas daemionibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis, & posteris eorum. Et ad ipsos dices. Homo de filiis Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos: qui obrulerit holocaustum siue victimam, & ad ostium tabernaculi testimonij non adduxerit eam, ut offerat Domino, interibit de populo suo.

Et locutus. In superioribus tractauerat legis dator de quibusdam purgationibus, quae fiebant per sacrificia: hic autem determinatur sacrificiorum locus. Et diuiditur in duo, quia primo determinatur sacrificiorum locus. Secundo excluditur gentilius ritus ibi. *Homo quilibet.* Prima in duas: quia primo prohibetur extra locum sacrificij fieri immolationem. Secundo prohibetur fieri ibidem oblationem. *ibi. Homo de domo Israel.* Circa primum. *Et locutus est Dominus ad Moysen.* Ista locutio an fuerit eadem cum superiori, vel non, constare non potest. hoc enim satis constat, quod non omnia, quae in hoc libro dicuntur simul Moysi a Deo reuelata sunt, ut declarauimus in principio praecedentis capituli: sed an simul vel in diuersis temporibus ista dicta fuerint nihil differt. *Loquere Aaron & filiis eius & cunctis filiis Israel.* Ista lex promulganda erat ad omnes istos, quia ad omnes eos pertinebat. Supra enim in quibusdam legibus dicebatur, quod Moyses loqueretur Aaron, & in alijs quod loqueretur ad omnem Israel, secundum quod leges ad diuersos pertinebant. nam aliqua harum ad solum sacerdotem, aliae autem ad populum principaliter pertinebant. Ista autem de qua hic dicitur, scilicet de loco immolationis sacrificiorum pertinebat ad omnes, tam ad Aaron, quam ad filios suos, quam ad omnes Israelitas. Cuius causa est, quia ad sacerdotes pertinebat interdum sacrificia facere velut totius populi ministri in cultu Dei, pertinebat etiam ad eos tanquam ad personas priuatas; quoniam ipsi poterant offerre sacrificia pro seipsis, sicut offerunt. & quantum ad haec duo conueniens erat eis ista lex de loci determinatione pro sacrificijs. Ad summum sacerdotem pertinebat ista lex ex duabus supradictis causis, etiam ex alia; quia cum ipse esset caput diuinae ministrationis, pertinebat ad eum erudire alios in cultu Dei, & corrigere excessus eorum. Ad populares autem ista lex pertinebat; quia ipsi sacrificia offerebant, & conueniebat non offerri illa extra locum debitum, omnibus ergo ista lex publicari debuit.

An Moyses

An Moyses omnem populum ad legem hanc audiendam conuocauerit. Quest. 1.

Circa hoc quari potest an Moyses conuocauerit populum totum ad audiendam istam legem. Et potest dici apud aliquos quod conuocauerit totum populum, cum Deus iusserit dici hoc omnibus filiis Israel. Sed ad hoc satis dici posset, quod quamquam non conuocaret Moyses omnes Israelitas, sed principes synagoga, & eis ista proferret; ipsi possent denunciare hoc alijs. & sic promulgaretur lex omnibus Israelitis, maxime quia interdum per omnes filios Israel soli seniores intelliguntur, ut habetur Exodi duodecimo cap. ubi iussit Deus, quod loqueretur Moyses ad omnem cetum filiorum Israel; & ipse solus senioribus locutus est, & postea subiugitur, quod incuruatus est populus, quasi ipsi seniores sint populus: quamquam ad hoc non multum differt an totum Israel uocauerit, quia facile erat Moysi congregare omnes Israelitas & omnibus eis loqui, sicut enim alibi fecit, ut patet Deutero. 29. cap. ubi congregauit omnes illos ante mortem suam. & locutus est eis omnia verba Deuteronomij. *Iste est sermo, quem mandauit Dominus.* id est ista est lex, quam Dominus obtinuit iussit, ut istud est praecipium a Domino datum. Potest accipi alio modo sermo pro ipsa re, quae fit. & est sensus, quod iste est sermo, quem iussit Dominus, id est ista est res, quam mandauit fieri. nam multoties accipitur sermo, vel verbum pro ipsa re, quae fit: sicut habetur primo Regum cap. 2. & 2. Regum cap. 1.

Sermo qui signat.

Locus determinationis ad sacrificia.

Homo quilibet de domo Israel. Hic ponitur praecipium quod dabat de determinatione loci ad sacrificia. nam volebat Deus esse unicum locum ad sacrificia, ne quilibet sacrificaret ubi cunq; uellet: hoc autem fiebat quia populus iudaicus erat rudis, & si uideret, quod sacrificia fierent Deo in pluribus locis, existimaret plures esse deos: sicut apud gentiles erant plures dii, & in diuersis locis colebantur. haec autem uolens Deus vitare fecit, ut esset unicum tabernaculum in tota terra promissionis: & ad illud concurrerent omnes Iudaei tribus temporibus anni, ut patet Exodi 23. & 34. c. & in hoc solo loco fiebant sacrificia: si quis autem alibi sacrificare uoluisset, reputabatur idolatra, & occidi debebat: de quo magis infra dicitur.

Homo quilibet de domo Israel. id est omnes homines, qui sunt de progenie Iacob, scilicet, quod qui sunt Iudaei ex origine, tenebuntur ad istam legem. Et quamquam hic dicatur de solis filiis Israel, tamen etiam intelligendum est de alijs, qui conuertebantur de gentilitate ad iudaismum: isti namque tenebantur obseruare omnes caeremonias legis, postquam circumcidebantur, sicut patet ad Gala. cap. 5. cum dicitur. ego Paulus testificor omni homini circumcidenti se, quod debitor sit uniuersae legis faciendae. Poterant ergo isti offerre sacrificia, sicut omnes alij, qui erant Iudaei ex genere, & tenerentur ad omnes obseruantias, ad quas tenebantur alij: ideo quamuis non exprimentur, hic intelliguntur, quod patet ex his, quae infra sequuntur, cum dicitur, homo de filiis Israel, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos; qui obtulerit holocaustum &c. idem patet de praecipio de non comedendo sanguinem, in quo ponuntur Israelitae & aduenae. Item de praecipio effundendi sanguinem animalium captorum in aucupio, aut venatione. semper enim hoc erat tam ad Israelitas, quam ad aduenas, ut patet infra in litera.

De qua occasione intelligitur ista lex.

Si occiderit bouem, aut ouem. Non intelligitur ista occisione de quacunque occisione, sed solum de illa occisione animalium, quae fiebat ad sacrificandum
Alph. Tost. super Leuit.

A Domino. quod patet Deuteronom. 12. cap. ubi cum diceretur, ne aliquis offerret holocausta sua in omni loco quem uellet, sed solum in loco, quem Dominus elegerit: subiungitur. Si autem comedere uolueris, & te esus carnum delectauerit, occide & comede iuxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in uiribus. Et postea in eodem capitulo subiungitur. Si uolueris uesci carnibus quas desiderat anima tua, locus autem quem elegit Dominus Deus tuus, ut sit nomen eius ibi, procul fuerit, occides de ammentis & pecoribus, quae habuens, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. Item patet quod solum intelligatur de immolatione in sacrificijs, quia animalia quae erant ad cibos humanos, non presentabantur ad ostium tabernaculi, cum occiderentur: quia per hoc consecrarentur carnes illae, & non possent accipere eas in usus suos populares. de istis tamen animalibus, de quibus habetur hic, dicitur quod presentarentur ad ostium tabernaculi, ergo intelligitur de immolatione ad sacrificia. Ite quia hic solum ponuntur tria animalia. scilicet, bos, ouis, & capra, quae sunt animalia immolabilia sola inter quadrupedia, ut patet supra 1. & 3. & 4. cap. Item hic dicitur, quod debebant offerri ista in hostias, cum habeatur infra: ideo sacerdoti offerre debent filii Israel hostias suas, quas occidunt in agris. Etiam patet hoc ex multis quae habentur in litera. Et sic isti filii Israel, qui occidebant victimas contra legem, quae ponebatur hic, peccabant dupliciter. Primo quia offerebant extra locum debitum, quod est contra istam legem. Secundo quia ipsi non existentes sacerdotes occidebant victimas, quod est contra statum sacerdotalem, & quicunque talia faceret merebatur mortem. sicut patet de rege Ozia, qui uoluit thurificare Domino, & percussus est in fronte lepra, & permansit sic usque ad mortem suam, ut habetur 3. Reg. cap. 15. *Bouem autem ouem, siue capram.* Ponitur de istis tribus, quia ista solum erant immolabilia inter omnia quadrupedia sicut quod patet supra 1. & 3. & 4. & infra 22. cap. Non tamen est intelligendum quod solum errarent Israelitae, quando offerrent bouem, aut ouem, extra castra: ideo magis errarent, quando offerrent aliqua alia pecora: quia tunc peccarent non obseruantes determinatum locum ad offerendum: hic autem peccarent non obseruantes locum, nec animal immolabile. ponuntur tamen ista tria animalia, quia ista sunt, quae licite offerri poterant Domino obseruata loci determinatione. *In castris vel extra castra.* Nihil differebat an offerrentur animalia in castris, vel extra, dum tamen non offerrentur intra sanctuarium, cum tenerentur ad illum locum determinatum. & dicitur hoc, quia contingeret aliquando offerri sacrificia in castris, & aliquando extra castra: ubique tamen erat suspitio de idolatria. *Et non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino.* id est si non obtulerit illud animal Domino in oblationem ad ostium tabernaculi. Dicitur hoc, quia omnis oblatio fieri deberet ad ostium tabernaculi: & ibi omnes res siue animatae siue inanimatae presentabantur Deo: & res animatae immolabantur apud ostium tabernaculi, circa altare, in latere aquilonis, ut patet supra 1. & 3. & 4. cap. Res autem inanimatae, ut similia, & panes, oleum, & uinum, partim cremabantur super altare, & partim proueniebant sacerdotibus, ut habetur supra 2. & 6. & 7. cap. Isti qui offerebant animalia apud ostium tabernaculi, non occidebant ea, sed sacerdotes recipientes ab illis immolabant, & faciebant caeremonias sacrificiorum.

Bos ouis, & capra immolabatur solum inter quadrupedia.

Si autem aliquis uellet immolare animal extra castra, vel in castris extra sanctuarium, deinde offerre carnes eius sacerdotibus ad ostium tabernaculi, non suscipiebatur propter duo. Primo, quia totum pe-

riculum erat in immolatione : poterat nāque aliquis obferuare caeremonias idolatrarum in immolando, quāscunque uellet, cum solitarius immolaret. Si autē coram toto populo, uel in loco publico fieret, ad hanc nulla erat praesumptio, ut ergo auferretur periculum idolatriae, non suscipiebatur talis immolatio. Item, quia in oblatione animalium facta Deo oportebat, ut sanguis funderetur in altari, uel ad basim eius, secundum determinatas caeremonias sacrificiorum, ut apparet supra 1. & 3. & 4. cap. Maxime quia in toto sacrificio principale, quod offerebatur, erat sanguis, ut patet infra cum dicitur. Ego dedi illum uobis, ut super altare meum expietis pro animabus uestris, & sanguis pro animā piaculo sit: ob hoc in omnibus sacrificijs qualitercunque se haberent, semper proueniebāt Domino sanguis & adeps; carnes autem interdum totaliter proueniebant Domino, interdum pars, interdum nihil, ut patet ex legibus datis supra 1. 3. & 4. cap. & 6. cap. Cum ergo isti qui immolabant extra castra, uel in castris, non tamen in sanctuario, non offerrent sanguinem intra sanctuarium ad faciendum ibi caeremonias consuetas in alijs sacrificijs, errabant: nec permittēbatur talis oblatio. *Sanguinis reus erit.* Id est tenebitur iste homo tanquam de sanguine effuso mori deberet, ita morietur, quia extra locum debitum occidit ista animalia: & uere iste tenetur reus sanguinis, quia sanguinem effudit, non tamen pro illo sanguine quem effudit, sed quia in loco indebito effudit. & sic qui parantur hic occidere hominem, & immolare animal in loco indebito: nam sicut pro vno inferrebat mors, ita & pro altero. *Quasi sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.* Ista est expositio superiorum, cum diceretur supra, quod taliter offerens erat reus sanguinis: exponitur, id est quod sic peribit iste de medio populi sui tanquam si occidisset hominem, occidens autem hominem tenebatur reus mortis, ut habetur numeri 19. & 35. cap. Quantum ad hoc autē quod dicitur hic considerandum est, quod quando accipitur peribit de populo suo per modum denunciationis, non est sensus quod debent iudices occidere istum hominem pro peccato, sed quod Deus occidet illum. Quando autem accipitur per modum imperij, est sensus quod ipsi iudices debent occidere illum peccantem. sic autem patet hic: quando autem teneatur ista clausula per modum imperij, & quando per modum denunciationis, patet ex adiunctis. hic enim adiunctum probat, quod iudex debet occidere istum taliter offerentem, quia dicitur hic quod erit reus sanguinis quasi sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui. Sed ille qui funderet sanguinem occidebatur a iudice, ut habetur Numeri 19. & 35. c. ergo iste qui immolabat victimas extra sanctuarium, debebat mori condemnatus. *Ideo sacerdoti offerre debent filij Israel hostias suas.* Id est ne incidant Israelitae in penam effundentium sanguinem, debent offerre sacerdotibus victimas suas, & non immolent eas ipsi in agro uel in castris. in hoc innuitur id, quod supra dicebatur, scilicet, quod ista lex traditur de offerentibus & immolantibus animalia, non autem de illis qui occidunt ea ad cibos suos, quia tunc non uocantur animalia illa hostia, nec etiam debent offerri sacerdoti, sed ipsi per se iugulabunt ubi cunque uoluerint, nulla obseruata solennitate, ut habetur Deuterono. 12. cap. *Quas occidunt in agro.* Non est sensus quod Israelitae offerrent Domino ad ostium tabernaculi animalia, quae offerebant in agris, quia tunc primo offerrent ea in agris, deinde in sanctuario: & hoc non posset esse nisi sanguis effunderetur extra castra, & deinde carnes offerrentur in sanctuario. Sed hoc stare non potest, quoniam repugnat eis quae dicta sunt supra, repugnat etiam eis,

Perire de populo suo quid signet.

quae infra dicuntur in litera, scilicet funderet sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi. tamen non poterat sanguis fundi ad ostium tabernaculi, si animal occideretur in agro. sed est sensus. *Quas occidunt in agro.* Id est Israelitae offerent Domino in sanctuario victimas suas, quas offerre solebant in agro, uel quas alias offerrent, nisi ista lex daretur.

Quare antiquitus offerebatur thymiam in verticibus montium. Quest. I I.

DICITUR litera de oblatione, quae fit in agro, quoniam aliqui consueuerunt offerre in montibus, & maxime inter arbores densas, & ibi ponebant altaria. De hoc habetur in 3. & 4. Regum. scilicet quomodo tempore regum Israelitarum offerebatur thymiam in excelsis, id est in verticibus montium. hoc autem fiebat, quia uolebant illi immolantes facere sacrificia & ritus suos in locis segregatis a communicatione hominum: huiusmodi autē erant capita montium. Etiam alij faciebant altaria & sacrificia inter arbores densas, ut ibi occultaretur turpido offerentium, quia erant turpes ualde caeremoniae in eis, secundum quod erat in sacrificijs Priapi. Nam cum facta fuissent sacrificia, sacerdos incitabat omnes ad actum libidinis ostendens eis uiriliter, & tunc tam uiri, quam feminae concurrebant in loca secreta, & ibi secundum quod fors cuiuslibet obtulisset feminam accipiebat. Ad hoc autem conuenientia erant loca secreta,

scilicet quod est inter arbores densas: & propter hoc iubebat Deus ut non plantaretur lucus apud altare, ne ibi inclinaretur homines ad turpitudines dei Priapi, ut habetur Deuteronomio septimo cap. Cum autem contingeret non esse arbores densas, inter quas huiusmodi sacrificia turpia fierent, conueniebant cultores in locum subterraneum & caliginosum, & ibi colebant deum Priapum: & post hoc conueniebant ad turpitudines suas. sic habetur tertio Regum decimo quinto cap. de rege Aga, qui abstulit matrem suam a sacrificijs Priapi, cum ipsa esset princeps sacrificantium, & conuenientium ad turpitudines, & destruxit loca illa in quibus conueniebant, cum dicitur, & abstulit effeminatos de terra, purgaueruntque uniuersas fordes idolorum, quae fecerant patres eius, in super & Maacham matrem suam amouit, ne esset princeps in sacris Priapi in loco eius, quem consecrauerat, subuertitque specum eius, & confregit simulacrum turpissimum, & combussit in torrentem cedron.

Alij autem offerebant victimas in agro, scilicet in uis vel compitis. & hoc propter deos infernales, & manes, qui ibi apparent: nam horribiles uisiones apparere, & illi, qui sacrilegi sunt, & necromantici, uel qualitercunque malefici obseruant magis loca ista, quam alia.

Alij autem offerunt sacrificia in agris, scilicet in locis seminatis, & pratis, uel arbutis: & hoc propter deos qui pertinent ad ista loca, scilicet propter Cererem & Siluanum, qui pertinent ad ista loca de quibus Horatius,

Tellurem porco, Siluanum lacte piabant,
De Siluano etiam qualiter sit deus agrestis, & de figura eius, & de deo pastorum qui Pan dicitur, ait Virgilius in ecloga vltima.

Alij autem dij sunt, qui etiam ad montes & ualles pertinent, scilicet uallenia dea ad ualles, & Deus iugatiuus ad montes. De his Augustinus de ciuitate Dei latissime. libro 6. cap. 8. his autem gentiles sacrificia offerebant, sed quidam quibusdam, alij uero alteris: nam quidam iugatiuum Deum montium colebant: sic existimauerunt Syri serui regis Benadab Deum Israel esse iugatiuum,

Quare sacrificabatur in uis, & compitis.

Quare in agris.

Dij gentiliuum.

jugatiuum, cum pugnauerunt contra Achab regem Israel, & deuicti fuerunt ab eo in montibus, atque dixerunt, dij montium sunt dij eorum, ideo superaerunt nos, sed melius est, ut pugnemus contra eos in campis, & obtinebimus eos. Existimabant Syri, quod dea Rufina, quae erat dea ruris uel camporum, siue dea Vallenia, quae erat dea Vallium, non adiuuaret regem Achab contra Benadab, si pugnaret in campis, aut uallibus: sed Deus in agris uerit: & hoc quia existimabant Syri solum Deum iugatiuum iuuare Israelitas, & non Valleniam, nec Rufinam. de hoc 3. Reg. cap. 20. Alij autem offerebant in agris. scilicet in campis habentibus segetes & arbores. & hoc faciebant ad deam Rufinam, uel ad multos alios deos. scilicet segetiam, & naturum, atque nodotum, & geniculum, omnes enim isti dij erant dij spicarum: multi quoque alij in agris erant offerebant, & Iudaei quoque ad idem redibant. Ideo de omnibus his uerit Deus caeremonias, iubens fieri debere oblationes in Sanctuario, ne in agris daretur idolatrandi facultas. *Ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonij.* Id est iste oblationes debebant offerri domino ad ostium tabernaculi, ut ex hoc sanctificarentur. scilicet sancte efficerentur, uel Deo applicarentur, quod contingebat cum immolaretur in Sanctuario, cum uero alibi, non sanctificabatur, sed magis male dicitur erant tales oblationes. *Ante ostium tabernaculi testimonij.* Hic assignatur locus, in quo fieri deberent oblationes, & iste est vnicus. scilicet ante ostium tabernaculi, alibi. n. nemini licebat offerre. & dicitur, ante ostium tabernaculi, quia tabernaculum erat locus, in quo Deus specialiter esse dicebatur, & erat intra atrium. ad ostium autē illius tabernaculi in laterē meridiano erat positum altare holocaustorum, & in illo cremabantur omnia sacrificia, quae coram domino cremanda erant, & cum aliquod animal offerretur, praesentabatur ad ostium tabernaculi. & hoc propter duo, primo quia ibi erat Deus coram quo offerebantur ista: secunda causa erat, quia sanguis istorum animalium, quae offerebantur, fundebatur ad basim altaris, & interdum super cornu eius dum legem diuersorum sacrificiorum. Sed non fiebat hoc ita conuenienter, sicut si apud altare ista animalia immolarentur. scilicet in altari in aquilonari parte, inter altare & ostium tabernaculi: tunc sanguis fusus in crateras accipiebatur ad fundendum in altari scilicet leges superaditas. *Et immolent eas hostias pacificas.* ista animalia quae isti offerebant in agris, offerant in Sanctuario, & hoc faciendū eas hostias pacificas. Sunt enim hostiae pacificae vnus de tribus generibus sacrificiorum, de quibus distinximus in multis locis: caeremoniae autē pacificarum hostiarum habentur supra cap. 3. & ibi diximus de causis earum.

Locus oblationum.

Quare iubet Deus hic, quod isti qui suas hostias immolaturi erant in agro, immolent eas ad ostium tabernaculi, & faciant eas pacificas. Quest. III.

QUARE autem aliqui cum sint tria genera sacrificiorum. scilicet holocausta, & pro peccato, & hostiae pacificae, quare iubet hic, quod isti qui erant immolaturi hostias suas in agro, immolent eas ad ostium tabernaculi, & faciant eas hostias pacificas. Nam si hoc teneret, Iudaei cogerebant offerre omnia sacrificia sua in modum holocaustum, & nihil possent offerre in holocaustum, uel pro peccato, quod falsum est, cum dominus dederit supra tria genera sacrificiorum, & aliquid ad quodlibet eorum ponit praecipuum cogens. Respondendum est, quod ista litera non intelligitur solum de sacrificijs pacificis, ita quod nulla alia offerri possent, sed positum est de

his exemplariter, & per hoc intelliguntur omnia alia. Sed dicit aliqui, quare magis expiit de pacificis hostijs, quam de holocaustis, uel hostijs pro peccato, cum holocausta sint digniora, quia in Deum directe sunt? Pacifica autem sacrificia quamuis in Deum sint, non ita directe, sicut declarauimus supra 8. cap. Ad hoc respondere potest multipliciter, primo quia Deus iubet hic Israelitis sacrificare sibi in Sanctuario, scilicet illam intentionem sacrificandi, quam ipsi habebant, cum uellent in agro sacrificare, ut sic facilius conuerterentur ad faciendum Deo id, quod demonibus facturi erant, sed isti qui in agro sacrificaturi essent, offerrent victimas pacificas. ergo Deus conuenienter iussit eis offerre pacificas hostias: patet hoc, quia pacificae hostiae dicuntur esse pro pace, id est pro obtinenda pace, uel obtenta: dicitur autem aliqui rogare pro pace obtinenda, quoniam aliqui uult quicquam impetrare, & pro hoc uult primo Deum esse sibi pacificum, ut concedat quod petit: uel pro pace obtenta quis rogar, quoniam aliquid bonum a Deo recipit, & quia Deus nihil dat inuitus, uidef pacificatus fuisse illi cum dedit quod petebat: pro hac autem pace pacificas hostias offert. Gentiles autem & Iudaei ad Deos quos colebant hoc habebant. scilicet quod uolebant ab eis aliqua bona recipere, uel pro bonis receptis gratias dare, & hoc ad sacrificia pacifica pertinet. Sic igitur dicebat Deus, ut ad ipsum facerent. offerentes sacrificia pacifica pro pace habita uel habenda. scilicet ad aliquid impetrandum, uel pro impetratis gratias reddendo. Alio modo responderi potest, quod Deus iussit offerri sacrificia pacifica sibi, quia uolebat Iudaeos inclinatos ad offerendum demonibus ad se reducere, & hoc fieri debebat per modum leuem. scilicet imponeret Iudaeis aliqua lex grauis in sacrificio. Nulla tamen faciliore lex atque iucundior sacrificandi est, quam facere sacrificia pacifica, ideo hoc iussit. quod patet, quia in holocaustis nihil omnino proueniebat offerenti de eo, quod offerebat, sed partim cremabatur, & partim dabatur sacerdoti. scilicet carnes Deo, ut patet supra 1. c. & pelles sacerdoti, ut patet supra 6. In sacrificijs autem pro peccato idem modus esse uidebatur, quoniam ibi aliquid cremabatur Deo. scilicet adipēs, & sanguis fundebatur coram eo: reliquum autem. scilicet carnes, & pelles proueniebant sacerdotibus, ut patet supra 6. ca. Quamquam interdum omnia cremarentur, sicut in sacrificijs pro peccato summi sacerdotis, & populi, de hoc habetur supra 4. cap. In sacrificijs uero pacificis aliquid proueniebat offerentibus, quoniam Deo cremabantur adipēs; sacerdotibus uero proueniebant pedusculum & armus, aliae autem carnes cedebant in ius offerentium, ut patet supra 2. cap. & 3. ad hoc ergo genus sacrificij Iudaei magis induci debuerunt quam ad caetera, quia leuius erat. Tertio potest dici, quod illi qui in agris suas hostias offerebant, siue Deo, siue demonibus eas offerrent, fortassis faciebant, quod ibi ipsi integra animalia habebant, quasi nihil offerrent. talis enim consuetudo erat in sacrificijs idolatrarum, nam non solum carnes, sed immo & pelles, & adipēs, qui erant necessarii ad cremandum Deo, comedebant ipsi: etiam cum sacrificijs dabantur libamina, de quibus Nume. 15. cap. & de illis nunquam proueniebat aliquid offerentibus, & tunc idolatrarum uiuebant, & manducabant de libaminibus, ut dixit Moyses improprie eis. scilicet de quorum victimis adipēs manducabant, & bibebant uinum libaminum, Deuterono. 32. cap. & quia in sacrificijs Dei non permittebantur haec offerentibus, aliqui uellent potius offerre in agris Deo, aut demonibus, quam offerre in Sanctuario sacerdotibus: ut ergo non sic faciant, & partim grauentur, dicitur quod offerant hostias suas pacificas sacerdoti, ac si dicat licet hic non recipiant offerentes integra animalia quae offerebant, tunc plurimum de eis habe-

Hostiae pacificae, quae erant magis frequenter ab Israelitis.

habebant, quia preter pectusculum & armum dextri torum habebant. *Fundeturque sacerdos sanguinem super altare Domini.* Hic ponuntur ceremonie in ritibus sacrificiorum. I. q. sanguis effunderetur super altare. nō tamen est intelligendum, q. sanguis aliquis sacrificij fundetur super altare, qm̄ in nullo hoc fiebat, sed in omnibus seruabantur aliæ ceremonie: dicitur tñ, q. fundere sanguis super altare, quia in quibusdā fundebatur super parietes altaris, sicut in holocaustis, & pacificis hostijs, vt patet supra 1. & 3. cap. In alijs autē sacrificijs pro peccato fundebatur sanguis partim sup cornua altaris, & partim ad basim eius: id autem quod tingebatur super cornua altaris, vel fundebatur super parietes, dicebatur fundi super altare. *Ad ostium tabernaculi.* Hoc ponitur propter duo. primo ad excludendum altare thymiamatum, qm̄ quamuis illud esset altare Domini, tñ non debebat offerri super illud aliqd sacrificium, nec cremari ad eus, sicut patet Exod. 30. ca. Alio modo ponuntur ista verba ad excludendum altaris, quæ Israelitæ forte vellēt edificare Deo in montibus vel in agris, vt ibi offerrent. dicit tamen, q. solū debet fieri oblatio super altare ad ostium tabernaculi, & sic non fiet in altari thymiamatum, quod nō erat ad ostium tabernaculi, sed intra tabernaculum ante velum sancti sanctorū, & excluditur altare, quod posset fieri in agris, quia illud etiam non esset. *Ante ostium tabernaculi, & adolebit adipem.* Non pertinet hoc ad ipsū offerentem, qm̄ ipse non faciebat hoc. nemini. n. nisi sacerdoti licebat facere sacrificiorum ceremonias: sacerdos igitur erat, qui adipem cremabat. Dicitur hic de adipe ex eo, quod in omnibus sacrificijs cremabatur adipes, siue holocausta, siue pacifica, siue pro peccato essent, quoniam omnis adeps domini est iure perpetuo, vt patet supra 3. ca. Etiam in sacrificijs cum carnes cremabantur extra castra, hoc fieri debebat. In sacrificio sacerdotis magni, & totius populi, ut patet supra 4. cap. ponuntur autem hic ista duo. I. Sanguis & adeps, quia ista generalia erant in singulis sacrificijs. I. sanguis ad expiandum, & adeps in odorem suauissimum. *In odorem suauitatis domino.* Dicitur esse adeps crematus in sacrificijs in odore suauitatis, quia Deus maxime delectabatur in crematione illius adipis, tanquā si esset aliquid suauissimum odor combustis adipis, est tamen magis aliquid fetidum, quamquam eorum q̄ in sacrificijs erant, nihil fetidum apparebat. Dicitur autem iste odor suauitatis referendo ad deuotionem offerentium, & obedientiam ad mandata diuina, in quibus Deus delectatur, quia ista sunt sacrificia cordis nostri, in quibus Deum colimus fide, & spe, & charitate, quæ longe meliora sunt exterioribus sacrificijs, & p̄ istis dicitur. *Accipite sacrificia exteriora.* In exterioribus tñ non delectatur, nec delectari potest, quamuis iste odor suauis esset, quia Deus non habet potētiā corpoream odoratiuam s̄m quam sentiat hoc. *Et nequaquam ultra immolabunt hostias suas demonibus.* Dicitur hoc, quia quando Israelitæ immolabant in agris, immolabant ad honorem demonum, & hoc quia nondum data fuerat eis lex de immolationibus: nunc autem iubetur, q. offerant ad ostium tabernaculi, & sic nō immolabunt demonibus, nam cum extra castra isti immolarent, quamquam demonibus non immolarent, presumebant tamen immolare eis: quia ad hoc magnam occasionem habebant, cum quilibet solitarius in agro immolans posset obseruare ceremonias quas vellet. de hoc non erat præsumptio, cum esset ad ostiū tabernaculi, quia tunc erat ibi coram omnibus, qui non permitterent idolatriam, eodem modo quasi ipsi populares nihil offerebant facientes de eo ceremonias, sed soli sacerdotes. *Cum quibus fornicati sunt.* I. isti cultores demonum fornicati sunt cum demonibus,

In licera quare hic ponitur. I. ad ostium tabernaculi.

F De fornicatione cultorum demonum, cum ipsi demonibus, & quomodo dicantur ad similitudinem fornicationis humana. *Questio. IIII.*

NON est intelligendum hic pro fornicatione, quæ est in carnali cognitione, quia hoc non faciebant cultores demonum cum eis: nam demones spiritus soli sunt; cum quibus fornicatio non est. nisi forte accipiatur demones incubi & succubi, quorum incubi foeminas quidē cognoscere possunt & deflorare, succubi autem a viris cognosci possunt. Sed iste modus cognitionis non est talis qualis in fornicantibus, quoniam demones organa de aere formant, ad quorum contactum non sequitur delectatio in eis qui talia tangunt, qm̄ non est ibi proprium obiectum causatiuum delectationis: sed ad carnem & sanguinem ista pertinent, de quibus nō oportet magis explicari sermone, sed quilibet per se aduertat. hęc tamen cognitiones non pertinent ad vigiliam, sicut cognitiones fornicantium, sed per nocturnam visionem in somnis hoc patiuntur interdū viri & foeminae, quemadmodum est de pollutione nocturna. De succubis enim demonibus generale hoc est: incubi autem interdum sunt quidam spiritus valde immundi, qui foeminas in vigilia inquietant, & earum consumant concubitum, de hoc Aug. de ciuitate Dei lib. 15. Est tamen dicendum, q. interdum tam incubi, quam succubi per vigiliam rem istam agunt: sicut quidam Magici vel Necromantici, qui consortia cum demonibus habentes demones familiariter habent, qui in figuram pulcherrimarum foeminarum cuiuslibet ætatis cōuertuntur, & cum eis res venereas per vigiliam agunt: sed miserī & caduci non assequuntur ibi eadem omnino voluptatem, quam cum foemina sua quippe sustinent, sed alienā non consequuntur. est autem res ista nefanda. De hoc tamen concubitu non intelligitur hic, sed de sacrificio facto eis: sacrificare namque demonibus fornicari cum eis est. Nam sicut fornicari dicitur foemina, quæ contempto maritali thoro alij cōmiserit viro, ita & anima quæ Deum colere tenetur, & ei soli sacrificare, si alteri cōmisceatur sacrificando ei, fornicari dicitur cum illo. huiusmodi autem patiebantur Iudei ad demones, quia illis aliquando sacrificabant, & hoc fuit cum Iudei essent in terra Aegypti, ibi enim demonibus hostias immolauerant: & propter hoc induxit Deus super illos tribulationes magnas, & horrendas calamitates, sicut probauimus Exo. c. 1. in fine. & hoc significatur hic, cum dicitur, q. nequaquam ultra immolabunt hostias suas demonibus, cum quibus fornicati sunt. Ex duobus patet hic Iudeos sacrificasse demonibus in Aegypto. primo quia dicitur. *Nequaquam ultra.* Ergo ante hoc fecerant sacrificia demonibus, & quia istud præceptum fuit datum in primo anno, in quo exierunt de Aegypto Israelitæ, & in illo nunquam coluerunt demones. ergo videtur, q. ante hoc sacrificauerunt demonibus. In Aegypto. Item patet, quia dicitur. fornicati sunt cum demonibus, & hoc est facere sacrificia. ergo in priori tempore. I. qm̄ fuerunt in Aegypto demonibus sacrificauerunt. *Legitimum sempiternum erit illis.* Loquitur ad Moysen. I. q. hoc erit Israelitis legitimum sempiternum. I. lex vsque in æternum. I. q. haberent semper istas ceremonias in sacrificijs, & tenerentur eas seruare tanquam legem. quomodo autem fuerit hæc lex sempiterna cum aliqñ cessauerit, declaratum fuit precedenti. c. circa fi. *Et posteris eorum.* Id est non solum obligabantur isti ad obseruandū hanc legem, sed etiam sui successores, & quamquam Deus non mandasset posteris eorum esse obligatos ad istā legem, per se tñ obligati erant, quia succedebant loco patrum.

De demonibus incubis ac succubis.

Iudei sacrificauerunt demonibus in Aegypto.

Epilogus legis supra datus.

Victima quid sit.

Quo excusantur viri sancti q. extra Sanctuarium sacrificia obtulerit.

patrum suorum, potissime quia erant populus Dei, si- cut patres sui, ideo tenebantur ad leges Dei cuiusmodi sunt iste. Dixit tamen de posteris eorum ad magis declarandum, vt non possent aliquam excusationem habere posteri, saltem coloratam dicentes non fuisse eis hanc legem datam. *Et ad ipsos dices.* I. ad filios Israel, qui nunc sunt, loqueris ista que sequuntur. Est. n. qd sequitur recapitulatio legis supra data. *Homo de filiis Israel & de aduenis.* Ista lex obligabat omnes tam filios Israel. I. qui erant Hebræi ex genere, quam aduenas q. erant de gentilitate ad Iudæum conuersi. Nā quantum ad legis professionem & obseruantiam ita erant Hebræi, qui ex gentilitate conuersi erant, sicut qui de femine Iacob deriuabantur. æqua igitur vtrique erat obligatio ad ceremoniales obseruationes. & in hoc patet, quod supra dictum fuit. I. q. quamquam in lege illa solum exprimeretur de filiis Israel, tamen est intelligendum erat de aduenis. *Qui peregrinantur apud vos.* I. qui morantur in terra vestra non existentes in de oriondi, quod refertur ad aduenas. *Qui obtulerit holocaustum sive victimam.* De omnibus sacrificijs generalis erat ista regula, quia quodcunque extra Sanctuarium offerretur, illicitum erat, cum posset immolari demonibus, & per ista duo hic expressa intelliguntur omnes modi. *Victima.* n. significat omnia genera sacrificiorum, hic tñ pro solis duobus accipitur. I. pro pacificis hostijs, & pro sacrificijs pro peccato. holocaustum autē in litera expressum est. d. h. *Qui obtulerit.* I. præsentauerit: qm̄ quamquam aliquis non immolaret sacrificium extra tabernaculum, si tñ præsentaret in agro ad immolandum, adhuc ex hoc merebatur mortem faciens, & si obtulisset laicum animal extra castra ad immolandum, & sacerdos aliquis ibi immolaret, vterq; mori debebat, qm̄ simul peccauerant, de immolante satis manifestum est, qm̄ in immolatione consumta ipsum sacrificium, ante immolationē autem voluntas quidem sacrificandi est, sed non sacrificium: de offerente autem solum, & nō immolante, q. mereatur mortem, patet hic, quia d. *Qui obtulerit holocaustū & ad ostium tabernaculi nō adduxerit, interibit de populo suo.* Ergo propter solum non adducere ad ostiū tabernaculi, merebatur mortem hoc faciens. *Et ad ostium tabernaculi testimo. n. j.* Iste est locus determinatus, in quo licite immolari poterat: vbicumque autē aliās fierent immolationes, illicitæ erant. ideo nullus de Iudæis audebat alibi facere sacrificia, quamquam longe moraretur a loco Sanctuarii, sed quicumque sacrificiū facere vellet aut offerre, veniebat ad Sanctuarii locū, & ibi offerebat. de hoc Dent. 12. c. cum dicitur. *Caue ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in eo quem elegerit dñs in vna tribuum tuarum.* hostias offeres, & facies quodcunque præcipio tibi. Si autem aliquis Iudæus contra hoc faceret, incidebat in mortis poenā, & si forte esset vnus populus vel mulier, aut vna tribus, quæ istud malum faceret, reliqui de Israel insurgebant in eos in pugnam, tanquam contra hostes ad delendos illos, sicut patet de duab. tribubus, & dimidia. I. rubenitis & gaditis, atque dimidia tribu Manasse. Isti. n. cum recesserunt ab alijs filijs Israel, cōstruxerunt altare miræ magnitudinis apud riuulos Iordanis, quod audientes reliqui Israelitæ insurrexerunt eos in pugnam, vt h̄r Iosue. c. 22. Aliqui tñ viri sancti leguntur extra Sanctuarium sacrificasse, qui ex hoc non arguantur, quia Deo inspirante fecerunt, qui autē spiritu Dei ducuntur nō sunt sub lege. Sic patet de Dauid, qui immolauit in area Ornam Iebusei, qm̄ apparuit sibi angelus percussus Israelitas euaginato gladio, vt habetur 2. Reg. 24. Sic etiam patet de Manue patre Sanfon, qui obtulit sacrificiū coram angelo sibi apparente, & tñ hoc erat extra Sanctuarium, vt habet

Iudi. 13. c. Sic etiam patet de Helia, qui immolauit domino in monte Carmeli coram prophetis Baal, vt habetur 3. Reg. c. 18. Samuel quoque propheta immolauit in Ramatha, & in Masphat. 1. Reg. 7. c. & in Galgala. 1. Reg. 11. c. & Bethleē. 1. Reg. 16. c. & in nullo horum locorum erat tunc Sanctuarium: sed in Nobæ, vel Gabaon, vt dicitur 1. Reg. 7. c. hęc. n. si a quolibet hoīe præsumpta fuerint, digna punitione habebunt, sed quia viri sancti illa fecerunt, Deo inspirante eos fecisse dubium non est. Isti. n. oēs erant approbate auctoritatis, ideo nemo de eis suspicabatur, q. hoc ad idolatriam faceret: de quolibet autē alio viro hoc faciente, etiam si propter bonum faceret, nō crederetur, q. bono zelo ageret. Insuper autem horum, qui extra Sanctuarium immolauerunt, causæ manifestæ sunt. Dauid, n. in area Ornam Iebusei, immolauit, sed hoc fecit p̄p reuerentiam Dei, quia apparuit ibi angelus percussus Israelitas, & rogauit eum, vt cessaret plaga, vt patet 2. Reg. c. 24. De Manue autē patre Sanfonis causa apparuit, qm̄ angelus apparuit sibi denuncians natiuitatem filij, qui futurus erat liberator Israel. pro hoc igitē conueniens erat, vt ibi sacrificium offerretur, de quo Iud. 13. c. In omnibus istis Deus monstrabat aliquas acceptationes, per quod videretur ista sacrificia licite facta fuisse, nec aliquo modo isti peccasset, quod patet in sacrificio Manue, quia angelus ascendit in flamma, & ascendit in cœlum, & ante videbatur esse vir, & phoc cognouit Manue futurum esse a Deo, quod angelus dicebat. De Dauid autē idem patet: qm̄ facto sacrificio cessauit plaga a populo, vt habetur 2. Reg. cap. 24. De Helia autē adhuc causa magis patet, qm̄ cōtentio erat inter eum & prophetas Baal, quis adorari deberet, an Deus Helia, an Baal: & conuenit cum prophetis Baal super montem Carmeli, & factum est pactum, vt Helias faceret sacrificium, & si Deus Helia exaudiret eum mittendo ignem, esset Deus: & si Baal exaudiret prophetas suos mittēdo ignem, ipse esset Deus. exaudiuit autē Deus Heliam, & misit ignem: & postea occidit oēs prophetas Baal, qui erāt quadringenti quinquaginta viri, & quadringenti prophetæ Lucorum. In hoc autē apparuit manifestum Dei miraculum. I. quia misit Deus ignem super sacrificium. Item quia Helias multoties fecerat altare in holocaustū perfundi aqua cum ipsis lignis, & tñ omnia combusta sunt, de his 3. Reg. c. 18. De Samuele autē cautā non suspicanda erat, quia ipse erat propheta Dei, & quasi solus eo tpe, vnde vocatus est propheta fidelis. 1. Re. 3. c. erat et Iudex totius Israel, & ob hoc in Masphat immolauit toto populo orante, vt rogaret pro eis Deum. 1. Reg. 7. cap. & istud sacrificium fuit acceptissimum: nam cum ipse illud faceret, venerunt philistini insidiantes Israelitis, & volebant irruere in eos, & tunc intonauit Deus de cœlo terrore magno super Philistinos, & persecuti sunt, eos Israelitæ. 1. Reg. 7. In Ramatha autē altare cōstituit, & solitus erat ibi sacrificia facere. eod. ca. & hoc quia ibi morabatur. nam Samuel circuibat terram Israel iudicans populum in tribus locis. I. Bethel, Galgala, & Masphat: & deinde reuertebatur in Ramatha: nā ibi erat domus eius. eod. ca. & ita quia ibi concurreret ad eum populus multus tanquam ad principem Israel, ad excitandam deuotionem eorum habebat ibi altare, in quo faceret sacrificia. In Galgala autē immolabat, quia erat vnus de tribus locis, in quibus sedebat iudicandum Israel. 1. Reg. 7. c. & ideo et ibi cōcurreret populus multus, & conueniente populo solitus erat ipse facere sacrificia, sicut iterum fecerat in Masphat. eod. c. sed ex eadem causā in Galgala immolauit in cōfirmatione regis Saulis, cum illuc Israel totus concurrisset. 1. Re. 11. c. & sic et iterum Samuel in Galgala immolaturus erat, & quia ipse tardabat venire, Saul obtulit ibi

Samuel fidelis propheta Dei & Leuita.

ibi sacrificium. 1. Reg. 1. cap. Sed sciendum, quod Samuel non solum faciebat contra legem, quia sacrificia faciebat extra Sanctuarium quod hic veratur: sed quod plus est, quia ipse non existens sacerdos faciebat sacrificia, quod ad solos sacerdotes pertinebat, quod enim Samuel non esset sacerdos, sed Leuita solum, declarabitur. 1. Reg. 1. cap. quod autem solis sacerdotibus licebat facere sacrificia, patet Num. 1. & 18. c. sed et hoc licuit ei, quia propheta erat, & Deo inspirante agebat. populus autem hoc sciens non scandalizabatur. Sic autem fuit de Helia, qui non solum sacrificia extra Sanctuarium egit, sed in monte Carmelo. 3. Reg. 18. sed et ipse fecit sacrificia per seipsum. eod. cap. quod solis sacerdotibus licebat: ipse vero non erat sacerdos, sed laicus de habitatoribus terrae Galaad. 3. Reg. 17. cap. Quamquam autem isti immolauerunt extra Sanctuarium, & non redarguuntur, alij tamen qui hoc fecerunt, valde reprehenduntur, quorum quidam erant sacrificantes Deo, alij idolis. sicut patet de illis qui colebant in montibus excelsis & inter lucos, de quibus in processu tertij & quarti libri Reg. hos. n. scriptura valde increpat. *Non adduxerit eam, ut offeratur domino.* Ad victimam refertur. s. qui offerret victimam, & non adduceret eam ad ostium tabernaculi, in hoc merebatur mortem, etiam si nihil alteri faceret, & hoc quia tales oblationes non poterant offerri coram domino, cum in agris offerrentur & immolarentur. *Interibit de populo suo.* i. talia faciens morietur. Istud non solum est denunciatio, sed preceptum. Nam si de aliquo constaret, quod offerret sacrificium in alio loco, quam in Sanctuario, mori debebat: & hoc per iudicem, quod patet quia quoniam Israelite insurrexerunt contra duas tribus, & dimidiam volentes eas delere, solum faciebant hoc, quia construxerant altare extra Sanctuarium, in quo videbantur velle offerre ibi. Si igitur pro apparatu ad offerendum & immolandum siue aliqua immolatione Israelite volebant destruere duas tribus & dimidiam, quanto magis delebant si iam immolarent per iudicem ergo debebat fieri ista puniatio, vel induci iste intentus, de quo hic. Aliquoniam ponitur hoc per modum denunciationis, & hoc, quia ipsi immolantes non manifeste hoc faciunt extra castra, & tunc non possunt ista cognosci a iudice vel puniri, sed Deus permittit se tunc puniaturum, dicens, quod faciet interire de populo eos, qui sic immolant, hoc est, quia Deus tradit in mortem eos, qui sic faciunt tradendo in manus hostiles, vel in potestatem ferarum, aut in subuersionem flumium, aut alia genera mortis, quae Deus causat in homine, ipso homine non existimante.

Homo quilibet de domo Israel, & de aduenis qui peregrinantur inter vos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo: quia anima carnis in sanguine est, & ego dedi illum vobis, ut super altare meo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro anima piaculo sit. Idcirco dixi filiis Israel. Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex aduenis qui peregrinantur apud vos. Homo quicumque de filiis Israel, & de Aduenis, qui peregrinantur apud vos, si venatione atque aucupio ceperit feram, vel auem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiat illum terra. Anima enim omnis car-

Infra eod. Anima carnis in sanguine est.

nis in sanguine est. Vnde dixi filiis Israel. Sanguinem vniuersae carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est, & quicumque comederit illum, interibit. Anima, quae comederit morticinum, vel captum a bestia tamen de indigenis, quam de aduenis, lauabit vestimenta sua, & lemetipsum aqua, & contaminatus erit usque ad vesperum: & hoc ordine mundus fiet. Quod si non lauerit vestimenta sua, vel corpus, portabit iniquitatem suam.

Homo quilibet de domo Israel. Hic ponitur secundum principale. exclusio ritus gentilitij, & hoc est in comedendo sanguinem. Deus autem iubet hic ne Iudei sanguinem comedant.

Cum preceptum de non comedendo sanguinem fuerit datum Noe, & Iudaei descenderint ab eo, quare oportuit hic explicari illud. Quaes. V.

RORET quod est sciendum, quod a principio Deus iusserat Noe ne comederet sanguinem cum carne: sed solum comederent carnem, ut haberetur Gen. 9. cap. & hoc ad omnes gentes pertinebat, quae deriuatae sunt de semine Noe. Ille tamen non obseruauerunt istam legem: ideo Iudei possent similiter existimare se non obligatos ad illam. iussit ergo Deus, ut non comederent sanguinem Iudaei. Alia causa est, quia preceptum illud de non comedendo sanguinem, quoniam datum fuit Noe, non intelligebatur ita stricte, sicut cum fuit datum Iudaeis. Nam a principio intelligebatur, quod non comederet carnem cum sanguine. i. membrum animalis vna cum sanguine fluente, quia ista erat species crudelitatis cuiusdam, de quo magis diximus Gen. 9. c. In Iudaeis autem istud preceptum datum fuit, non solum ad illum casum, sed et ut nullo modo comederent sanguinem, sicut infra exprimitur. debuit ergo iterum institui praeter illam primam institutionem factam tpe Noe. Item adhuc erat aliqua causa specialis istius precepti nunc, quae non fuerat tempore Noe, quia nunc iubetur, ut non comedatur sanguis, quia ille est ad expiandum super altare: a principio autem non fuit datum preceptum propter hanc causam.

Quare non licebat comedere sanguinem, cum non offerretur sacrificium, nec fiebat inde aliqua expiatio. Quaes. VI.

SEd quare aliquis quare non liceret comedere sanguinem, cum non offerretur sacrificium: nam cum offerretur aliquod animal in sacrificium, latet stare, quod sanguis eius non comederetur, quia erat ad expiandum, sed quoniam animalia occidebantur ad esum hominum, non stat ista causa. sed quod iste sanguis sit ad expiandum, ergo debebat tunc licere comedere sanguinem. Respondendum est, quod nunquam licebat comedere sanguinem, siue animalium immolatorum coram Deo, siue eorum quae occidebantur ad esum humanum. & hoc quia sanguis erat ad expiandum, qui fundebatur de animalibus immolatis domino, & alius sanguis non: quia tamen expiatio fiebat in sanguine, non debebat aliquis sanguis comedi: & hoc propter duo. Primo propter quandam reuerentiam: nam cum in aliquo sanguine fieret expiatio, ab omni alio sanguine abstinendum erat. Secunda causa erat, ut Iudaei non inclinarentur ad comedendum sanguinem animalium immolatorum Dei. Si enim consueuissent comedere sanguinem animalium non immolatorum, inclinarentur etiam ad comedendum sanguinem animalium

32. q. 3. ca. Moyses. supra e. 7. infra 19. supra eod. Num. 19.

Exclusio ritus gentilitij.

baptismus est ianua sacramentorum.

Scandalum in primitiua ecclesia fuit.

lium immolatorum, & possent in hoc valde peccare: quia mori deberet, qui hoc faceret, ut patet infra. De his diximus supra 3. & 7. cap. Alia causa huius est: quoniam vult Deus tollere speciem crudelitatis: est autem crudelitas, quod aliquis comedat vitam alicuius, vel animam: sed comedere sanguinem in pecoribus, est comedere animam: quia anima carnis in sanguine est, ut habet infra in litera. ergo nunquam licere debebat comedi sanguinem. ista causa assignatur in litera. *Homo quilibet de domo Israel.* Dicitur de domo Israel, qui natus erat de semine Iacob sui carnis: isti autem directe obligabantur ad hanc legem. *Et de aduenis, qui peregrinantur inter vos.* Tenebantur etiam aduenae ad istam legem. s. illi qui de gentilitate ad Iudaismum conuersi sunt: nam per circumcisionem obligabatur aliquis ad omnia caeremonialia veteris testamenti, cum circumcisio sit ianua omnium caeremoniarum veteris testamenti, sicut baptizati per baptismum obligabantur ad omnes obseruationes noui testam. quia baptismus est ianua factorum. & sic Apostolus Paulus arguebat contra eos, qui ad Christum conuersi baptismum cum circumcisione obseruabant. ad Gal. 5. c. dicens, quod quicumque circumcidit se debitor est vniuersae legis faciente. *Qui peregrinantur inter vos.* i. qui viuunt in terra vestra, non tamen tanquam naturales, sed tanquam peregrini aliunde venientes. *Si comederit sanguinem.* In hoc erat periculum magnum, si quis qualitercumque sanguinem comedisset. ista caeremonia multum attente Iudaeis imperata est, & cum magna poena: ideo ipsi illam diligentissime obseruauerunt, & quoniam post mortem Christi apostolis predicatis ad legem euangelicam multi Iudaei conuersi sunt, licet patenter gentiles ad Christum conuersos non circumcidi, & non abstinere a carnibus immundis, & sic de alijs caeremonialibus; ferre tamen equanimiter non poterant de gentilitate conuersos sanguinem comedentes: magis. n. hanc caeremoniam infringentes exosos habebant, quod si omnes alias caeremonias simul infringissent. Vnde ex hoc durum scandalum inter eos ortum est, quibusdam dicentibus caeremonialia primae quae in veteri testam. constituta fuerant, alij autem id negantibus, atque in diuersas abeuntibus vias: vnde & a lege euangelica plurimorum discessio timebatur: ideo in prima synodo, siue concilio generali Apostolorum determinatum est conuersos esse gentilitate non teneri ad aliqua caeremonialia, sed solum abstinere ab immunditatis idolorum, & fornicatione, & suffocatione, & sanguine, ut patet Actuum 15. cap. sic. n. ad ipsos nascentis ecclesiae scandala ablata sunt: & quoniam euitandi scandali causa & non ex necessitate legis, ista caeremonialia ad tempus seruabantur, postea in differtudinem abierunt. vnde nunc nihil eorum obseruatur. *Obfirmabo faciem meam contra animam illius.* i. tenebo faciem meam firmam contra hominem illum ad delendum eum. potest vocari hic facies ira, & sic vocantur aliqui homines faciosi. i. homines irati, & sic secundum consuetudinem veteri testam. plerumque facies Dei vocatur ira eius, & tunc est sensus. *Obfirmabo faciem meam contra animam illius.* i. ego tenebo firmiter iram meam contra hominem illum non parcendo ei, sed delebo eum. & quia facies & vultus idem sunt, accipitur etiam vultus in analogum aliquod, siue pro ira ut pl. 33. vultus autem domini super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum. Vocatur hic anima vita, & dicitur contra animam hominis Deus obfirmare faciem. i. contra vitam alicuius hominis ponere iram suam ad delendum eam, vel vocatur anima ipse homo, & Deus dicitur irasci contra animam illius. i. contra ipsummet hominem, & isto modo accipitur anima Exo. 1. c. cum dicitur, quod septuaginta anima introierunt in Aegyptum de femore Iacob. eod. modo accipitur. sup. 2. & 4. & 5. cap. *Et disperdam eam de populo suo.* i. ego destruam illum hominem de populo suo occidendo eum, & faciendo, quod non sit in populo suo. vel

potest accipi de populo suo. i. de congregatione sanctorum, in qua est populus seruorum Dei. de primo accipitur in hoc sensu: quia Deus istum hominem occidet, & faciet, quod non maneat inter alios homines in populo. Secundo modo est sensus, quod Deus istum hominem perderet generaliter, faciens ne congregaretur ad populum sanctorum post mortem, & in isto sensu accipitur Gen. 25. cum dicitur de Abraham, quod mortuus est Abraham & congregatus est ad populum suum. simile habetur de Isaac Gen. 35. c. cum dicitur. consumptus aetate mortuus est: & appositus populo suo. idem dicitur de Iacob Gen. 49. c. cum dicitur. collegit pedes suos super lectum & obiit, appositusque est ad populum suum: tamen in omnibus his manifestum est, quod dicitur de populo, qui est congregatio sanctorum: licet potest accipi pro mortuis de genere suo. *Quia anima carnis in sanguine est.* i. ideo non debetis comedere sanguinem, quia anima carnis est in sanguine. ista clausula autem potest applicari dupliciter tanquam causa superiorum. vno modo quod intelligatur per se. Alio modo, quod referatur cum sequentibus. Primo modo est sensus, quod Deus volebat vitare quandam speciem crudelitatis. Est crudelitas, quod aliquis comedat alterum viuentem, vel quod comedat vitam eius. vita autem animalis est anima sua: anima autem est in sanguine. ideo qui comederet sanguinem, videbatur comedere vitam animantis, vel ipsam animam viuens. Alio modo est sensus, quod referatur ista clausula ad inferiores. & tunc intelligitur, quod Deus volebat fieri expiationem peccatorum in sanguine, ideo qui comederet sanguinem, comederet id, in quo fit expiatio: sed hoc non conueniebat. ergo nec sanguis comedendus erat. Potest autem formari ista ratio alio modo. s. Deus vult fieri expiationem pro peccatis nostris, quia per peccata quaedam ei offensio illata est. Hoc autem expiatur cum illius peccauerint, occiduntur: & sic tribuitur vita peccatis per peccata. ut igitur expiantur peccata alicuius, oportebat vt ipse moreretur. Deus tamen commutauit istam poenam vt immensa bonitatis suae clementia. s. ut pro uita hominis tolleretur vita pecoris: vita enim pecorum est in anima: est autem anima in sanguine. ergo non debet homines comedere sanguinem, qui est ad expiandum: quoniam anima carnis. s. pecorum, quae est ad expiandum pro peccato hominis, est in sanguine. de hoc etiam dictum fuit pced. c.

Duplex li- tera expo- sitio.

Animalis uita est anima sua.

Quomodo intelligitur animam carnis esse in sanguine. & anima sit ipse sanguis. Quaes. VII.

CIRCA hoc quod dicitur hic animam carnis esse in sanguine, considerandum est, quod potest intelligi propositio ista dupliciter. Vno modo, quod anima carnis est in sanguine. i. anima carnis est ipsemet sanguis. Alio modo potest intelligi, quod est in sanguine. i. quod sanguis est sedes animae. s. quod per illum magis est anima in corpore quam per aliquem alium humorem. Prima propositio est falsa: quoniam nulla anima, siue hominum, siue pecorum est ipse sanguis, quamquam antiqui quidam hoc voluerunt, sicut declarat Aristot. 1. de anima. & Tullius. 1. hb. Tusculanarum questionum. Sed hoc non potest stare: quoniam anima tam in hominibus quam in pecoribus est principium quorundam actuum, qui sunt spirituales, sicut sunt omnes operationes sensationum exteriorum: & omnes actus phantasiae, sed corpus non potest esse principium harum operationum, sanguis tamen corpus quoddam est. ergo nullo modo harum operationum est principium, & consequenter non est anima. Item corpus & anima distinguuntur tanquam duo principia, & partes cuiuslibet animalis, sed manifestum est, quod sanguis est corpus. ergo non est anima: vel dabitur, quod corpus & anima sint idem. Item manifestum est, quod anima est vita, sed sanguis non est vita nostra. ergo non est anima. quod patet: existente uita semper animal est viuens,

vitens, sed existente sanguine in corpore nō semper animal vivit, ergo non est sanguis anima. Alia quoq; rōnes ex istis radicibus induci possunt. Quamquā igit propositio ista non sit vera, tñ si aliquo modo saltem materialiter cōsentiatur, magis vera erit in brutis quā in hoibus. Nam in brutis anima non dī aliqua substātia spūalis, quā sit vere ens, sed est aliquid quo corpus est ens: iō pōt magis proprie vocari quo, quam quod; & istud est aliquid, quod non multum excedit conditionem materiæ, ideo s̄m Arist. dī, q̄ anima educitur de potētia materiæ, quantū ad oēs res præter hoīem: quia causatis ibi dispōnibus puenientibus ad esse speciei nulla alia interveniente actione, sequitur q̄ ipsa forma in materia tanquā prioribus præsuppositis in nascatur, si tñ forma in materia esset aliquid ens multum excedens condōnes materiæ, postis materiæ dispōnibus nō posset immediate sequi forma, sed oportet ibi quādam media interciderē, quā natura nihil agit per saltum, sed singula nulla facta discontinuatione aut interruptione: in anima autē rōnali nō euenit sic, quā ipsa est mere spūalis, & transcendit condōnes materiæ. Iō quamq̄ sit materia disposita, nisi forte sequatur ibi aliqua actio alicuius agentis supremi, non erit anima in materia, sed necessariū est, vt ab aliquo in trōducatur in materiā præter dispōnes materiæ. & sic dicit Arist. in lib. de Animalibus, q̄ aīa est ab extra & diuina. loquitur autē ibi de aīa, quæ est intellectus. Applicādo ergo ad istam propōnem magis verum est, q̄ aīa brutorū sit sanguis, quā q̄ humana anima, quia anima brutorū appropinquat ad condōnes & dispōsiones materiæ: anima autē rōnalis est supra omnē materiæ dispōsitionem, non est ergo anima nra sanguis. Alia propositio erat, q̄ anima est in sanguine. i. requiritur sanguis tanquam quēdam dispō p̄ma ad hoc, q̄ sit anima in corpore. Pro quo sciendum, q̄ ad hoc q̄ forma sit in materia, requiruntur dispōnes in illa tam ad hoc q̄ adueniat aīa materiæ, siue forma quelibet q̄ actus, ad hoc q̄ permaneat in materia. Nam si dispōsiones nō præfuerint in materia, est impossibile q̄ forma adueniat materiæ. Si autē postquā venerit forma in materiā, cessauerint dispōnes quas requiebat illa forma, tñ non poterit consistere forma in materia, & pp hoc euenit, vt impossibile sit aīa humanam esse in lapide vel ligno, quia non sunt ibi dispōnes, quas præsupponit aīa ad hoc q̄ inducatur in materiā, vel educatur de potentia materiæ. De alio ēt patet exemplū, quia quis sit oēs dispōnes disquisitæ ad animā in corpore humano, tñ si deficiet aliqua dispō, non erit ibi anima. & ista est causa quare hoīes & omnia alia aīalia moriuntur, quia incipiunt deficere aliquę dispōsiones, quas exigit aīa ad existere: vnde si semp dispōsiones quas exigit aīa, manerēt in corpore, erit impossibile q̄ hō aut aliqđ animal moreretur: sed conditio corruptibilitatis hoc nō patitur. Cum autē multę forme sint diuersarum specierum, & diuersarū operationum principia, oportet vt varias dispōnes in materia præsupponant: alterius. n. condōnis est forma lapidis quā forma arboris, ideo diuersę condōnes debēt esse in materia, quæ debet formari in lapidem, & in materia quæ formatur in arbore: sic ēt de materia arboris ad materiā aīalis differt. Rursum autē, quia nō oīa animalia eiuſdē speciei sunt, necessariū est, vt formę eorum diuersas exigant dispōnes in materia. Vñ impossibile est, q̄ in materia quæ est disposita s̄n condōnē lapidis, recipiatur forma arboris, vel aīa humana formaliter. Itad viuificandū, nam quamq̄ Deus possit facere, q̄ anima humana sit diffinitue in lapide, vel in aliquo alio corpore, sicut est in igne inferni, est tñ impossibile q̄ in formet lapidē, vel talia corpora: quia nō est ibi aliqua dispō, quā aīa exigit ad existendū & dan-

Natura nihil agit per saltum.

Notandū de dispōnibus regis ad hoc ut forma sit in materia.

dum ē. Requirit autē anima in corpore armoniā qualitatum, & debitā quantitātē corporis. non. n. pōt esse in corpore cuiuscunq; quātitatē: nam nulla aīa posset vegetare & viuificare corpus tantę quantitatis, quātā est turris magna. Et aliqę materiæ sunt, in quibus pp paruitatē nō pōt existere aīa humana. non. n. pōt viuificare corpus tantę quātitatē p̄cisē, quantę est vnus digitus, cū non posset ibi esse pluralitas distincta organorum: sed hēt quantitātē quādam determinatā. sic. n. dicit Arist. 2. de aīa. c. de potentia nutritiua, q̄ oīum natura constantiū positis est numerus magnitudinis & augmenti. sed hoc intelligit de tpe determinatā magnitudinis hoīs. nā nō posset esse operatio humana in corpore tam paruę quantitatis, vt est vnus digitus. secus est de principio formationis: quia ibi corpus humanū adhuc pōt esse minus quā vnus digitus, & est sic in suo principio. Sunt autē præter varias dispōnes vltimate dispōnes in corpore aīalis due. s. humidū radicale, & calidū naturale, in quibus duobus fundatur vita aīalis. ideo ad hoc q̄ vita aīalis sit longa, oportet q̄ non sit humidū radicale cito desiccabile; nec calidū naturale cito extinguibile. qđcunq; autē horum duę dispōnes reperiuntur magis in sanguine q̄ in aliquo alio humore. nam licet ad esse hoīem requiratur phlegma cholera & melācholia, tñ nō est vita spūaliter in quolibet horū, sicut in sanguine. nā in sāguine reperit humidū & calidū t̄partū, in quo fundat vita. In phlegmate autē reperit frigidū & humidū. sed frigidū vitæ repugnat mortificando. in cholera autē calidū & siccū est: sed siccū repugnat cōplexioni, eo q̄ totaliter tollit humidū radicale. in melācholia autē siccū est & frigidū, qđ adhuc magis repugnat vitę q̄ oīa superiora, cum fundetur vita in duabus qualitātibus: s. in calido & humido. in sanguine autē calidū & humidū sunt, & non qualitercunq; sed in magna armonia, cū sit sanguis de complexione aeris. ergo sanguis magis agit ad calidū naturale & humidū radicale, qđ est fundū vitę, q̄ oēs alij humores, & p̄nter magis fundabitur aīa in proportione sanguinis q̄ in alijs humoribus. recte ergo dī, q̄ aīa carnis in sanguine est. quia ideo in carne aīa est, quia ibi sanguis est. Si autē non esset ibi sanguis, nec dispositio calidi & humidū, quæ est in sanguine, nullatenus possibile erat aīam esse in corpore. Et recte quidē dixit animam carnis esse in sanguine, q̄ importantur noīe carnis. quod patet: quia quamq̄ ad diuersas formas sequantur & p̄exigantur diuersę dispōnes, & in corporibus animalium hoc fiat, tñ omnia animalia in hoc cōueniunt s̄m proportione quādam calidi & humidū, quāq̄ non eandem. ideo oīa aīalia sanguinē hñt, & in proportione illius dī esse aīa. nulli ergo licebat sanguinē comedere, quoniam anima in sanguine est, & loquitur Deus de animalibus non aquaticis, quia in illis altera complexio est, licet vel sanguinem habēt, vel aliquid proportionale. Et ego dedi illum vobis, vt super altare meum expiatis pro animabus vestris. Ita potest per se esse vna ratio, vel potest esse eadem cum superiori. Si enim sit vna ratio, est sensus q̄ Deus volebat expiare peccata animarum nostrarum dādo pro eis animas pecorum, sed animas pecorum in sanguine sunt: ergo non licebat sanguinem comedere, quia comederetur anima in qua deberet fieri expiatio. Si autē sit ista per se ratio, est sensus q̄ oportet ad expiandum obseruari sanguinē, sed Deus volebat in sanguine fieri expiationem: ergo non debebat comedere sanguis. Ista ratio differens est a priori, quoniam prior fundabatur ex commutatione animæ pecoris pro anima humana, & q̄ anima pecoris in sanguine sit. Ista autem nullam cōmutationem præsupponit, sed simpliciter profert q̄ Deus mādet fieri expiationem in sanguine, siue in eo sit

Per que dicitur anima esse in sanguine.

Piculum quatuor significat.

Causa venerationis sanguinis in cibo.

eo sit anima pecoris, siue non. *Ut super altare meum expiatis.* Dicitur q̄ Deus dedit sanguinē ad expiandū super altare, i. ipse assignauit eū, vt expiaretur in illo: expiatur autē super altare, quia oīs emundatio in sanguine, vt cōter fiebat sup altare, quod patet, quia tam in holocaustis, q̄ in hostiis pacificis fundebatur sanguis p gyriū altaris sup parietes eius, vt patet s. 1. & 3. cap. In sacrificiis autē pro peccato fiebat tinctio in cornibus altaris, & effusio ad basim eius. Aliqñ tñ fiebat expiatio in sanguine, & nō sup altare, sicut in die p̄pitiationis, cū sacerdos sumebat sanguinē in craterula in gradiebatur in Sācta Sāctorū, & aspergebat septies corā p̄pitiatorio, & septies corā altari thymiamati, vt patet p̄ced. cap. Itē sic erat de leproso, & de domo in qua app̄parebant macule lepre, quia ibi fiebat aspergio, & expiatio in sanguine, & tñ non fiebat aspergio sup altare, vt patet s. cap. 14. Cū autē dī: *Super altare meum.* intelligitur de vnico altari, s. de altari holocaustorū, sup quod fiebat aliqua aspergio sanguinis, vel effusio in quolibet sacrificio, in altari autē thymiamati nunq̄ fundebatur sanguis, quia nō fiebat ibi aliqua sacrificia, nisi cū in die p̄pitiationis sacerdos tingeret cornua eius in sanguine vituli, & hirci, vt patet Exo. 30. cap. cū dī: Non offeretis sup eo thymiamata cōpositionis alterius, nec oblationē, & victimā, nec liba libabit, & deprecabit sup cornua eius semel p̄ annū in sanguine, qđ oblatū est p̄ peccato, & placabit sup eo. Alius autem modus est aspergēdi sanguinē sup illud altare, qđ fiebat sacrificia p̄ peccato summi sacerdotis, aut totius populi, vt patet s. 4. cap. Sed istud rarissimū erat, iō accipit hic altare p̄ altari holocaustorū, in quo quōtidie fiebat expiationes in sanguine. *Ut expiatis pro animabus vestris.* Dī aliq; expiare p̄ aīa sua, qñ loco aīa suæ q̄ perdēda erat pp peccata, sanguis pecorū traditur, sicut s. declaratiū est, q̄ qlibet peccās p̄ offensa illata Deo, debebat vitā pdere: Deus tñ ex immēsitare bonitatis suę p̄ aīa hoīs aīam pecoris, q̄ in sanguine est, acceptabat. Ista autē expiatio in oībus sacrificiis est, quod patet, quia in oībus sacrificiis t̄ngit altare in sanguine, vt hñt s. 1. 3. & 4. cap. Proprius tñ in sacrificio pro peccato dī fieri expiatio; cū istud speciali tendat ad peccatorū remissionē. *Et sanguis pro anima piculo sit.* Istud est expositio p̄cedētis: dī eē sanguis pro piculo aīa, i. p̄ mūdatione: piculum. n. quatuor significat, s. culpā, remediū, maculā, & ablationē. In quolibet autē horum hic assumi pōt, s. q̄ sanguis est p̄ culpa, i. ad expiandū culpā, vel pōt accipi p̄ remediū, s. q̄ sanguis est p̄ piculo aīa, i. p̄ remediū vel salute aīe peccātis, vel p̄ maculā, vt dicat sanguinē eē p̄ piculo aīa, i. ad abstergēdā maculā aīa, sed magis pprie accipitur in quarto modo, s. p̄ ablatione, vel mūdificatione, quod patet, quia piculū ab expiādo dī, sed expiare, mūdificare, vel abluere est. *Idcirco dixi filiis Israel: Omnis anima ex vobis.* Hic ponitur cā venerationis sanguinis in cibo. s. quia datus est ad expiandum. quod ergo datum erat in p̄ctorum remediū, non debebat sumi in corporis alimentū. & quamq̄ aliqñ non effunderetur spūaliter in expiationē, sicut cū occidebantur aīalia pro cibis humanis, tñ propter reuerentiā eius, quia in illo fiebat expiatio, comedi nunq̄ debebat. *Omnis anima ex vobis non comedit sanguinem.* i. nullus hō ex Israēlitis comedit sanguinem. aīa. n. hic p̄ homine sumit, qñ anima non comedit. *Nec ex aduenis qui peregrinantur inter vos.* Demonstrat istam legē esse cōem, tam Israēlitis ex gñe, q̄ oībus alijs cōuersis ad Iudaismum. Cuius cā est, quia conuersi ad oēs cēremonias obligabant, sicut ipsi nati in Iudaismo, qñ cēremonias vtriusque cōes erant, cum iam oēs pertinerent ad populum Dei: sicut nunc est inter Xpianos ex gñe & eos, qui ex Iudaismo ad Xpm conuertunt. equalis. n. vtriusque; necessestas obseruandi præcepta euāgelicę legis incumbit.

A Homo quicumque de filiis Israel. Hic ponitur alius casus. C quid agendū esset si hō apprehenderet feras ad cibū, & rīderet q̄ deberet effundere sanguinem anteq̄ comederet. Ista lex ponitur hic ad tollendū dubiū: nam cum superior lex daretur de aīalibus, quæ ipsi Iudei occidebant. s. de domesticis, dubiū erat de feris, cū acciperentur in venatione vel aucupio, an deberēt comedere cum sanguine, vel aliter. & quamquā in hoc nō esset magna rō dubitādī, quia idē iudicandū erat, sicut de alijs aīalibus, tñ vt Iudei qui rudes erant in hoc, nō dubitarent, lege expressū est, & melius quidē est in quibusdā t̄r̄s satis clara sint, legē ponere quā prudentiē vrentiū relinquere. multi. n. ex hoc discordias faciunt in politijs. *Homo quicumque de filiis Israel.* Ad hos pertinet bar directus lex quā ad oēs alios: ēt quāquā equaliter prineret ad hos & ad alios, tñ isti primo noīandi erāt, cū essent digniores. sic. n. obseruat in oībus actibus publicis, scripturis, vel edictis, vt excellentiores prius nominent. *Et de aduenis qui peregrinantur inter vos.* Eriā prinebat ista lex ad aduenas. s. ad cōuersos ad Iudaismū.

Iudei cōuersi erant æquales in omnibus legibus præterquam in illis quæ honorem tangebant. Quæst. VII. I.

E T hoc gñale est in oībus legibus, quæ cōcernunt aliquā obligationē & legales cēremonias, q̄ obligarent conuersi, sicut qui ex natura Iudei erant, & in oībus eis iudicium equū sit: iubetur, vt patet infra 24. c. in solis aut legibus, q̄ cōcernunt quāsdā dignitates, non erat equalis aduenę & Iudei ex natiuitate, vt patet Deut. 23. c. vbi dicit de Amonitis & Moabitibus, q̄ nō intrabunt in ecclesiā Dei in eternū. idem autē dī de Idumēis & Aegyptijs, q̄ non intrarent vq; ad tertiam gñationē, fiebat autē in hoc dīa in eis ad tollendā contentione, quia Iudei ex gñe multum affligebantur, cum aliqui alienigena eis dīaretur. Eriam dignitates debent dari hoibus nobilibus condōnis, alienigenę autē erant viles saltē in oculis Iudeorū: ideo indignū erat eis accipere honores & principatus. hoc aut patet, qñ dī de eunuchis, & de his qui hñt amputatos testiculos, vel absca virilia, q̄ nunquā intrabunt in ecclesiā Dei, & q̄ illi qui sunt de scoro nati, non introibunt in ecclesiā. i. non accipiēt principatus vq; in decimam gñationē, vt patet Deut. 23. c. Sed manifestū est, q̄ isti duo non excluduntur a dignitatibus, nisi p̄pter quāsdā imperfectionē reperiunt in eis. *Si venatus, siue aucupio ceperit feram.* Non intelligitur hic de feris, quas nos vocamus pprie feras, sed solum de quibusdā aīalibus quę ad cibum licitæ sunt, & tñ nō sunt domestica, & ista sunt in septem speciebus aut sex, vt melius dicamus. s. ceruus, caprea, tragelaphus, Pygargus, Oryx, Cameleopardus. sunt. n. decem species pecorum, quibus licitum erat Iudæis vesci, & in his erant sex species aīalū nō domesticorū. De his habetur Deut. 14. c. & de his sex speciebus Iudæi venabantur, de alijs aut feris non licebat ad cibum venari. Sciendum autē, q̄ in his pecoribus, quę Iudæi per venationem capiebant, nullum capiebatur a canibus, & si forte canes momordisēt aliquā feram, aut vna fera aliteram, & ex hoc moreretur animal, quamquā acciperet hō illum ante mortem, non licebat comedere ex eo, vt patet. Exo. 22. c. cum dicitur. viri sancti eritis mhi, carnem quæ a bestiis fuerit prugustata, non comedetis, sed proiecietis canibus. Intelligitur tñ hoc, qñ acciperent feras illas percutiēdo lancea, vel sagittis, aut cōprehendendo in pedicis. De aīabus aut siue per venationē, siue p̄ aucupij capiant, eadē lex est. Differt autē aucupij & venatio, qñ aucupium pōt significare cōprehensionē aīum, qñ aucupij ab aīibus capiendis dī, venatio autē ad feras magis pertinet. Alio modo possunt

Qñ licebat comedere a Iudæis animalia capta in venatione, & qñ non.

Aucupij & venatio differunt.

possunt differre ista. s. q. venatio accipiatur pro apprehensione animi siue ferarum, quae fit per vires siue percussiones quaedam, lancea vel sagitta, aut aliis. aucupium dicitur quod capiuntur aues, vel fere in retibus, vel laqueis, aut pedicis, vel fossatis, vel quacumque alia arte, quia tunc magis capiuntur quam occiduntur. *Quibus uesci licitum est.* Hoc tam de animalibus quam de feris intelligitur, non enim extendebatur ista lex nisi ad ea animalia, quibus esset licitum vesci, quia et licebat omnia alia accipi saltem propter usus pellicum, & alias necessitates, sed est sensus, quod ista ceremonia, quae erat de fundendo sanguine, debebat obseruari solum in animalibus quibus licebat vesci, & hoc quia intendebat Deus per hoc prohibere esum sanguinis. Si autem in his animalibus quae erant licita ad esum, non poneretur lex de non comedendo sanguinem, possent Iudaei comedere carnes illorum cum sanguine, in animalibus vero, quae ad esum licita non erant, non oportebat poni hanc legem: quia cum ibi Iudaei non comederent carnes, scirent quoque sanguinem illorum esse interdictum sibi. *Fundet sanguinem eius, & operiet illum terra.* Non debebat sanguis istorum animalium offerri super altare, ad expiandum, sed in terram fundi, quia non pertinebat ad sacrificium: solum enim sanguis sacrificiorum erat ad fundendum super altare. Et ex hoc nimis falli illos apparet, qui existimant, quod quoniam Iudaei debebant aliqua animalia ad esum, quod sanguis eorum offerrebat super altare, quamquam carnes non darent in sacrificiis. Sed non potest stare, quia eadem causa est de sanguine ferarum, & aliorum animalium, cum non pertinent ad sacrificium, sed sanguis ferarum non offertur super altare, sed effunditur super terram, ut patet hic, ergo sanguis aliorum animalium domesticorum cum accipiuntur ad cibos, sic debet effundi. Item patet hoc manifeste Deuteronomio 12. c. ubi dicitur de animalibus, quae hostes comederent, si procul fuerit locus quem elegerit dominus deus tuus, ut sit nomen eius ibi, occides de armentis & pecoribus quae habueris, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placet. Hoc solum canem ne sanguinem comedas, sanguis eorum pro anima est: & idcirco non debet comedere animam cum carnibus, sed super terram fundere quamquam: ut bene sit tibi & filiis tuis. Quod autem sanguis sacrificiorum solum deberet super altare fundi, apparet eodem modo de sanguine hostiarum fundes in altari, carnibus autem ipse vesceris: quod solum sanguis sacrificiorum debet fundi super altare. *Et operiet illum terra.* Non debebat solum sanguis fundi super terram, sed et operiri, quod fiebat propter duo. Primo propter immunditiam & fetorem, ne superficies terrae macularetur sanguine, & transeuntes pherent immunditiam. Secundo propter reuerentiam sanguinis, quia cum fieret expiatio in sanguine, non conueniebat ut aliquis sanguis coelaretur.

Animam enim omnis carnis in sanguine est. Hic replicat causa super dictorum, quare non comedat sanguis. Et dicit hoc esse, quia anima carnis est in sanguine, quod potest referri ad duo. scilicet quod non licet comedi animalium sanguinem, quia qui comederet sanguinem comederet animam, cum anima carnis in sanguine sit: comedere tamen animam crudelitas magna est. Alio modo potest intelligi non debere comedi sanguinem, quia est anima carnis in sanguine, id est quia deus volebat, ut fieret expiatio pro animalibus nostris, & hoc dando animam pecorum pro anima humana. Sed anima pecorum est in sanguine, ergo non debet comedi sanguis, quia tunc tolleretur opportunitas expiandi pro animalibus, quod autem anima omnis carnis sit in sanguine, supra declaratum est. *Vnde dixi filiis Israel sanguinem uniuersae carnis non comedetis.* Ista est frequens repetitio eiusdem, nam saepe hoc supra dictum fuerat. Assignatur autem hic causa quare deus Israelitis dederit istam legem de sanguine. *Vnde dixi filiis Israel.* id est propter hoc dixi filiis Israel, ut non comederent sanguinem, quia anima carnis in sanguine est. Si enim non esset anima in sanguine, sed esset sanguis velut aliqua

Sanguis, quare non comedat.

partis carnis, comedi liceret: quia tamen est ibi anima, non licet. *Et quicumque comederit illum interibit.* id est qui comederit morietur. scilicet quod deus occidet illum tradendo in manus hostium, vel in alia graui discrimina. Nam cum aliquis mortis sic infligitur, deus illi penas dare dicitur. sic patet Exodus 21. c. ubi dicitur de illo, qui occiditur ab alio non insidiante, quod deus tradidit eum in manus eius, quoniam cum ille non intenderit occidere, & nunquam fiat aliquis effectus sine aliquo agente intendente & regulante illum actum, necessarium est, ut reducatur causalitas istius actus in Deum intendentem hoc. *Animam quae comederit morticinum.* Hic ponitur alia lex, in qua enitatur ritus Gentilis. Interdum enim Gentiles comedeant animalia per se mortua, aut a bestiis capta siue lacerata. De Iudaeis autem iubetur, quod non comedant morticina, vel capta a bestiis, & hoc quia isti deberent esse gens magis sancta quam aliae nationes. Hoc autem praecipitur de non comedendo morticina, supra datum fuerat Exodus 22. ca. Et infra datur 22. cum dicitur. Morticinum vel captum a bestia non comedet, nec pollutur in eis. Hic autem replicatur istud praecipitur propter ceremonias purificationis, quae fieri debent in eo, qui comedisset ista ignorans. *Animam quae comederit morticinum.* id est homo qui comederit animal per se mortuum. Morticinum enim aliquando significat per se mortuum, sicut patet hic, & supra 11. cap. Alio modo dicitur morticinum pro eo quod gladio cadit, & sic habetur in psal. 78. cum dicitur. Pauerunt morticina seruatorum tuorum escas volatilibus. Ibi tamen manifeste accipitur pro hominibus occisis gladio. Differunt tamen ista duo nomina, quia quando morticinum accipitur pro eo, quod per se moritur, deriuatur de mors & cado dis, quasi mortuum cadens. Cum vero accipitur pro eo quod occiditur, deriuatur de mors & cado cedis. Et in primo modo acuitur accentus in antepenultima: In secundo modo acuitur accentus in penultima. *Vel captum a bestia.* Idem iudicium est si aliquis comedisset de carnibus animalis capti ab alijs bestiis, vel etiam si non caperetur a bestiis, dum tamen mordeatur ab eis sicut dicitur Exodus 22. cap. Carnem quae a bestiis praegustata fuerit, non comedetis.

Sciendum autem quod ista lex intelligitur de eo, qui comedeat ista per ignorantiam, ut quia existimabat esse carnes alicuius animalis liciti ad esum. Si tamen hoc faceret scienter, maiori plecteretur poena. Et cum dicitur de animali capto a bestia, intelligendum est, si aliquo modo laceratum aut remorsum sit. Si tamen nullo modo esset ibi aliqua remorsio, vel laceratio, licebat comedi, quoniam solum uentur laceratum vel remorsum, sicut apparet Exodus 22. cap. cum dicitur. Carnem quae a bestiis praegustata fuerit, non comedetis, quia tamen raro uidebatur posse accidere feram ab aliqua bestia capi, nisi praecedente mortu, dicitur generaliter quod animal captum a bestia erat illicitum ad esum. *Tam de indigenis quam de aduenis.* Id est ista lex erit generalis tam ad indigenas, quam ad aduenas. Vocantur indigenae alicuius terrae illi, qui sunt naturales de illa terra, quasi inde geniti. Et sic vocantur indigetes dii, qui sunt nati in terra illa ubi coluntur: sic autem Aeneas factus est de dijs indigetibus Italiae: quia ibi habitabat, & aliquam partem eius populauit, & postea deus factus est. Aduenae autem aliunde uenientes ad habitandum sunt. *Lauabis uerimenta tua, & semetipsum aqua.* Si enim quando iste comedisset ignorasset fuisse carnes illas illicitas ad esum, & postea ei significaretur, lauabat uerimenta sua tanquam vere immunditiam contraxisset: & fiebat ista lotio in uerbis & in corpore, ad significandum magnam immunditiam, vel ad signandum,

Morticinum quid.

dum, quod ille qui comedisset has carnes, tam in ueste, quam in carnibus immunditiam contraxisset: primus tamen modus conuenientior est, quia in partibus immunditiam solum lauatur uestes, sicut patet supra 11. & supra 15. cap. Aliquando qui tamen multum immundus erat, lauabat utrumque, ut apparet de viro leproso, & spermatico: hi enim lauabant uestes, & carnem. De leproso habetur supra 14. cap. de spermatico habetur supra 15. cap. Summus sacerdos autem in die propitiationis solum lauabat carnem, & non uestes, & hoc quia immunditia in eo parua erat: vel ut magis proprie dicamus iuxta quosdam, quia ipse in hoc designabat Israelitas liberatos omnibus iniquitatibus, & ueris peccatis: haec tamen non sunt in uestibus, sed in ipso homine. Ad horum igitur significationem carnes, & non uestes lauari debebant, si uerius est quod sacerdos magnus polluebatur, fiebat enim lotio ista in aquis uinibilibus, quae aquae lustrationis non possunt mundificare corpus, & uestes per defricationem, sed magis coingnant, solum enim aquae lustrationis sunt ad aspergendum, & non ad defricandum, & abluendum: & eadem autem rationes sunt ad inducendum, quod non intelligatur hic de aquae lustrationis, quod posite sunt praecedenti cap. & 5. 15. cap. cum agitur de lotionibus uestium, & carnis. *Et contaminatus erit usque ad uesperum.* scilicet ista immunditia contracta in eo qui comederat carnem illicitam ad esum, duraret usque ad primum sequentem Solis occasum. Sed sciendum est, quod non computatur hic tempus, in quo aliquis deberet esse immundus, ab eo tempore quo comedit carnes illicitas ad esum, quia hic non potest sciri, cum dictum fuerit quod intelligitur istud de illo, qui comedeat carnes immundas per ignorantiam, sed intelligitur de tempore in quo primo sciuit se comedisset carnes immundas, quae extitit usque ad primum sequentem Solis occasum durabat immunditia illa, siue esset multum ante Solis occasum, siue pauca tempora in quo hoc cognosceret, si autem nunquam cognosceret hoc, nunquam obseruabatur ceremonia ista. *Et hoc ordine mundus fiet.* Id est iste ordo, qui supra positus est, teneri debet in mundificando aliquem hominem ab immunditia contracta per esum carniū immundarum, scilicet primo lauet uestes, & corpus, deinde permaneat usque ad uesperum in hac immunditia. *Quod si non lauerit uerimenta sua, uel corpus, portabit iniquitatem suam.* Id est iste homo qui sic immundus fuerit, si non fecerit se mundari, sicut supra dictum est, patietur poenam pro hoc peccato, non quidem quod iudex aliquam poenam inferret homini facienti, quoniam ista cognoscenti non potest per iudicem, sed deus dabit istam poenam, sicut dicitur 5. q. ille qui fecerit contra ea quae dicta sunt comedendo sanguinem, peribit de populo suo, id est quod deus faceret eum perire. Dicitur autem quod portabit iniquitatem suam, scilicet ille qui ista facit, id est quod punietur a deo, quantum meretur puniri pro ista iniquitate, & hoc est portare eam super se, & proprie dicitur portare super se, quia quoniam aliquis expiatur, uel faciebat sacrificia, poena quam ipse tolerare debebat, transferrebat in alterum, sicut patet 5. cum dicitur, quod in sanguine pecorum expiatur pro anima humana, & sic transferrebat in alterum hominem in ipsum pecus, quod magis declaratur praecedenti cap. cum dicitur, quod sacerdos confitebatur omnia peccata Israelitarum hirco, & ipse portabat ea in solitudine: non ergo manebant illae iniquitates apud Israelitas, cum eas portaret hirco, & sic fiebat transumptio: hic autem quoniam aliquis peccabat nolens se purificare de immunditia sua, non transmebatur peccatum eius in aliquod alterum, ideo necessarium est, ut ipse portaret iniquitatem suam. Sciendum tamen est, quod iste, qui recordabatur iniquitatis, siue immunditiae suae, & non lauabatur ad expiandum se, & postea obliuisceretur, & iterum recordabatur immunditiae suae, non poterat iam se abluere, quia non permittebatur iste ablutiones, nisi cum primo mo aliquis immundus esset, vel cum primo se immundum,

Si aliquis efficeretur immundus, & non purificabatur, & obliuisceretur,

Alph. Tost. super Leuit.

dum esse cognouisset: de hoc patet Num. 19. c. ubi dicitur de illo qui tetigisset mortuum, quod deberet expiari tertio, & septimo die, & si non expiaretur in die tertio, non expiaretur in die septimo. Circa hoc tamen considerandum est, quod iste, qui cognoscentis immunditiam suam non purificabat se, habebat aliud remedium. scilicet si iterum recordaretur immunditiae suae, si in tertia, vel quarta, vel quinta uice, & si post ualde multa tempora, quamquam non posset se purificare per lotionem in aqua, faciebat tamen sacrificium sine aliqua alia lotionem, & per hoc efficiebatur mundus, sicut aliqui uolunt. Hoc tamen falsum est, sicut patet 5. 3. cap. ubi ponitur iste casus in terminis, scilicet quod anima quae tetigerit aliquid immundum, siue quod occisum est a bestia, aut per se mortuum, aut quod dicitur reptile, & oblitus est immunditiae suae deliquit, & si postea cognouerit iniquitatem suam, subiacebit delicto, sed subiacere delicto id est quod portare iniquitatem, ergo ille qui recordabatur, & non expiabat se, & postea recordabatur, non poterat se aliquatenus expiare, sed necessarium quod portaret iniquitatem suam. Dicendum autem, quod intelligitur ista lex de eo, qui postquam immundus erat, cognoscebat immunditiam suam. Si tamen nunquam hoc cognosceret, & per hoc nunquam mundificaret, non portabat iniquitatem suam, cum non esset aliqua iniquitas in his, qui pure per ignorantiam agunt. Sed considerandum, quod ille qui incurrebat immunditiam aliquam, & non purificabat se statim, sed postea obliuisceretur, & demum recordabatur, aut a principio cum pollutus est, agnouit immunditiam suam, & non uoluit se purificare, aut non aduertit, scilicet quia non cognouit esse tunc immunditiam, siue cognouit, & tamen impeditus est aduertere ad hoc impeditibus eius alijs rebus, si primo modo portabat iniquitatem suam, quia peccabat per superbiam, & non expiatur. Si secundo modo, dicebatur subiacere delicto, quia delictum consistit in omissione, & ita iste omisit seruare ceremonias purificationis ad quas tenebatur: id est si nullo modo aduerteret delinquebat, & per hoc offerebat sacrificium, ut dicitur 5. 3. cap. Si tamen recordaretur semel de illa immunditia contracta, & non purificaret, erat peccatum uoluntarium, & per superbiam, & iam non habebat locum ceremonialis purgatio, sed tollebantur iam talia peccata solum per contritionem, & satisfactionem, sicut erat de omnibus peccatis alijs, per quibus non ponebatur purificatio ceremonialis, ut est de peccatis, quae fiebant per superbiam, & de illis de quibus quis iudicialiter condemnabatur. Considerandum autem adhuc ulterius, quod iste qui incurrebat hanc immunditiam, non solum lauabatur, quoniam cognoscebat delictum suum, sicut apparet hic, sed etiam offerebat aliqua sacrificia, de hoc habet 5. 3. cap. ubi dicitur de omnibus peccatis per ignorantiam, quod dicitur offerre, & habet anima quae peccauerit per ignorantiam, feceritque uerum ex his, quae dicitur lege prohibentur, & peccati rea cognouerit iniquitatem suam, offerret arietem immaculatum sacerdoti, qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit, & dimittetur ei. De his tamen non fit mentio hic, quia supra posita fuerunt, sed leges posteriores semper sunt intelligendae per leges priores, nisi illis repugnent, & sic in multis alijs reperitur, in quibus praesupponuntur ea, quae supra dicta sunt.

C A P. XVIII.

LOCUTUS EST Dominus ad Moysem, dicens. Loquere filiis Israel, & dices ad eos. Ego sum Dominus Deus uester. Iuxta consuetudinem terrae Aegypti in qua habitastis, non facietis; & iuxta morem regionis Chanaan: ad quam ego introducturus sum uos, non agetis, nec in legitimis

Prohibetur usus iduerfarum mulierum.

Z

Rom. 10. 30. q. 3. c. Pitacijs, non oportet.

37. q. 1. c. i. in fi. q. 8. c. hac salubriter ibi omnis homo. 37. q. 2. c. fi quis cum duabus de restit. spol. c. literas, in ver. diuina lege.

gitimis eorum ambulabit. Facietis iudicia mea, & praecepta mea seruabitis, & ambulabit in eis. Ego Dominus Deus vester. Custodite leges meas, atque iudicia, quae faciendae sunt in eis. Ego Dominus Deus vester. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut reuelet turpitudinem eius. Ego Dominus. Turpitudinem patris tui, & turpitudinem matris tuae non discooperies. Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies. Turpitudinem fororis tuae ex matre, quae domi, vel foris genita est, non reuelabis. Turpitudinem filiae filij tui, vel nepotis ex filia, non reuelabis: quia turpitudine tua est. Turpitudinem filiae uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & est soror tua, non reuelabis. Turpitudinem fororis patris tui non discooperies, quia caro est patris tui. Turpitudinem fororis matris tuae non reuelabis, eo quod caro sit matris tuae. Turpitudinem patris tui non reuelabis, nec accedes ad uxorem eius, quae tibi affinitate coniungitur. Turpitudinem nurus tuae non reuelabis, quia uxor filij tui est, nec discooperies ignominiam eius. Et uxorem fratris sui nullus accipiat. Turpitudinem uxoris fratris tui non reuelabis, quia turpitudine fratris tui est. Turpitudinem uxoris tuae, & filiae eius non reuelabis. Filiam filij eius, & filiam filij illius non fumes, ut reueles ignominiam eius, quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est. Sororem uxoris tuae in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa uiuente.

LOCUTVS QVE. In superioribus dictum est de praeceptis, quae amouebant immunditiam, hic agitur de praeceptis, quae ordinant vitam. Et diuiditur in duas partes, quia primo agitur de ordine communis status. Secundo de ordine diuini cultus, infra 21. cap. Prima in duas, quoniam primo ponuntur praecepta ordinantia vitam absolute. Secundo de eisdem agitur cum determinatione poenae, infra 20. cap. Iterum prima in duas, quia primo agitur de ordinanda vita hominis, secundum quod est principium propagationis. Secundo agitur de eadem, secundum quod homo est principium operationis seu quoniam. Prima in tres, quia primo ponitur inductio ad obseruantiam dicendorum. Secundo adiungitur explicatio ordinantium praeceptorum. Tertio annexitur poena infligenda pro contumacia transgressorum. Secunda ibi. Omnis homo. Tertia ibi. Ne polluamini. Secunda potest diuidi in valde multas partes, secundum quod ponuntur multa praecepta specialia directiua propagationis, de quibus satis patebit in prosecu-

tionem. Circa primum. Locutus est dominus ad Moysen dicens. Ista locutio an fuerit simul cum praecedentibus, vel in diuersis temporibus, non potest patere, cum littera nihil tale exprimat: sed quomodocumque fuerit, nihil in hoc differt. Loquere filijs Israel. Hic ponitur quibus loqui deberet, & non distinguitur, sicut supra aliquando distinguebatur, scilicet quod loqueretur Moyses Aaron & filijs eius & filijs Israel. Hic autem solum ponitur, quod loquatur filijs Israel comprehendens per hoc in generali omnes, siue sacerdotes, siue leuitas, siue populares. Et ratio huius est, quia ubi distinguebatur supra de Aaron & filijs suis, & filijs Israel, quamuis ponerentur omnes simul: fit hoc quia illa lex pertinet specialiter ad sacerdotes, quam aliquos alios: vel saltem pertinet ad eos, & populares, tamen ex diuersis causis. Hic autem ista lex pertinet ad omnes & eodem modo: ideo positum fuit in generali, cum loqueretur ad filios Israel. Ego sum dominus Deus vester. Hic ponitur titulus locutionis ad filios Israel, scilicet quod Moyses proponeret ante locutionem hoc ex persona Dei, scilicet. Ego sum dominus Deus vester. In quo denotatur potestas loquentis. nam cum Deus hic vellet mandare Israelitis multa, nisi forte haberet auctoritatem ad mandandum non susciperentur. Praeposuit ergo in sua legislatione auctoritatem precipiendi vocans se Deum & dominum. propter quodlibet autem horum habebat auctoritatem mandandi. & iste est modus quem obseruant iudices, quando aliquid mandat in forma. scilicet quod praeposunt nomina sua & auctoritatem iudicariam in principio mandati.

Duo inductiua Iudaeorum ad hanc legem suscipiendam, scilicet timor, & amor. Quasi. I.

ET in istis verbis sunt duo inductiua Iudaeorum ad suscipiendam hanc legem praeter hoc, quod Deus demonstrat se esse potentem dare hanc legem, & sunt ista duo timor, & amor: haec enim sunt, quae in omnibus passionibus affectibus magis illiciunt hominem ad agendum aliquid. Amor notatur per hoc quod exprimitur hic nomen Dei: nam Deus nomen honorabile, & amoris est, & per reuerentiam suam homines deberent facere omnia, quae mandant, et si non timeant eum, sperant quia dicitur hic. Deus vester. scilicet quod quaquam Deus ad omnes gentes pertineat, specialiter tamen pertinebat ad gentem Iudaeorum per specialia beneficia, ut habetur Exo. 19. cap. & Deuter. 7. cap. Beneficia tamen naturaliter impellunt hominem ad hoc, quod benefactori complacere, atque ei obedire. Deum igitur propter hoc saltem Iudaei acceptare deberent, ita ut eius preceptis obedirent. Ponitur secundum, scilicet timor in eo quod dicitur Dominus, quoniam nomen timoris est. Si ergo Deus erat Dominus Hebraeorum, deberent eum timere valde, sic habetur Malach. cap. 1. c. dicitur. Si ego pater sum, ubi est honor meus, & si Dominus ego sum, ubi est timor meus. Propter hoc autem Iudaei timebant Deum, deberent recipere precepta eius, praecipue cum dicitur. Dominus vester. scilicet quod quaquam Deus sit Dominus omnium gentium specialiter tamen Hebraeorum, ideo ipsi eum magis timere debebant: erat autem magis Dominus Hebraeorum, quam aliarum gentium, quia aliae gentes erant subditae Deo secundum naturam, debentes ei timere, & reuerentiam: Iudaei autem erant subiecti secundum naturam Deo, sicut aliae gentes, propter hoc autem Deo voluntarie se subiecerunt, ut facientes cum eo pactum, ut acciperent legem eius, & ei specialiter obedirent, ut habetur Exo. 19. cap. Ideo Iudaei quoniam peccabant contra Deum, grauius peccabant, quam omnes aliae gentes in eodem genere delicti, cum magis obligarentur Deo obedire.

Iuxta consuetudinem terrae Aegypti. Hic Deus intendit vetare omne malum Hebraeis, & hoc agit dupliciter, scilicet in generali, & in speciali: in generali cum dicit non esse tenendos ritus terrae Aegypti, & Chanaan, in speciali autem cum subdit infra regulas de diuersis modis commixtionis.

Dupliciter Deus vetare malum Iudaeis intendit.

tionis sexum: erant autem omnes ritus gentiles valde malitiosi, quia secundum genus suum mali erant, cum quia in reuerentia demonum fiebant, ad quos omnes actus directos necessarium est esse malos. Ponit autem specialiter Deus de istis duabus terris, scilicet Aegypti, & Chanaan, quia magis poterant Iudaei imitari ritus terrarum istarum, quam aliarum, cum magis cognoscerent eos, & quod magis cognoscit magis amat existente equalitate amabilitatis: cognoscebant autem Iudaei ritus istarum duarum terrarum, quoniam in Aegypto habitauerant multis temporibus, in quibus didicerant consuetudines illarum gentium. In terra autem Chanaan habitaturi erant, ideo possent cognoscere ritus gentium illius: ab his igitur specialiter debuerunt prohiberi. Similis modus prohibitionis, & exhortationis habetur Deut. 29. c. cum Moyses hortaretur Israelitas ne colerent idola, & dixit: Vos enim nostis quomodo habitauerimus in terra Aegypti, & quomodo transierimus per medium nationum, quas transientes vidistis abominationes, & fordes, idola aurum, lignum, & lapide, quod quous transiistis per terram harum gentium, & vidistis mala eorum, magis poteritis inclinari ad sequendum ritus earum, quam aliarum gentium, quocumque tamen sequerentur Israelitae ritus gentium peccabant, ut habetur Ierem. 10. c. cum dicitur, luxta vias gentium nolite discere, & a signis caeli nolite metere, quoniam timeant gentes, quia leges populorum vanae sunt. Iuxta consuetudinem terrae Aegypti, in qua habitastis non facietis. Hoc intelligitur de consuetudinibus colendi Deum, quia Aegyptii colebant bouem, qui vocabatur Apis Deus magnus Aegyptiorum, de quo late diximus Exo. 2. cap. Colebant etiam alias immunditias animalium, sicut innuitur Exo. 8. cap. cum dicitur, Quod si voluerimus maerere ea, quae coluntur Aegyptii coram eis, lapidibus nos obruemus. Hac consuetudine colendi intendit Deus deuitare in Israelitis, & omnes alias consuetudines deordinationis vitae, quoniam cum istae gentes non timebant verum Deum, nec colerent, tribuebant se omni turpitudini phallum habentes retrahendum a malo: sic declarat Apostolus ad Rom. cap. 1. cum dicit de peccatis, quae erant in gentilibus, & sicut non probauerunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia: plenos inuidia, homicidijs, contentione, dolo, malignitate, insurrectionibus, detractoribus, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obediens, insipientes, inconstantes, sine affectione, absque federe, sine misericordia: Et quaquam omnia vitia generaliter essent in gentilibus, in nullo tamen magis deordinabantur quam in actu carnis. De hoc Apostolus ad Rom. 1. cap. ubi vitia eorum describit dicens: Propterea tradidit illos Deus in passionem ignominiae: nam foeminae eorum mutauerunt usum naturalem in eum qui contra naturam est, similiter autem & masculi relicto naturali usu foeminae exarserunt in desiderijs suis, masculi inuicem in mascululos turpitudine operantes: De hoc etiam Apostolus Petrus in Canonica 1. cap. 4. ait: Sufficit enim praeteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, quae ambulauerunt in luxuria, & desiderijs, in violentiis, comestationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

Gentiles maxime luxuriosi.

Gentiles mirabantur de Christianis in principio, quare non fornicarentur. Quasi. II.

Vnde gentiles in principio Ecclesiae primitiuae, videntes Christianos tantum abstinere a fornicationibus mirabantur in eis. De hoc Beatus Petrus in eadem Canonica, cap. 1. eo dicens: In quibus nunc obstupescunt in quo admirantur, non cogitant vobis in eadem luxuriam commotionem, blasphemantes, reddent rationem ei, qui paratus est iudicare. Alph. Toft. super Leuit.

Acare viuos, & mortuos. Tantum enim increuerat in gentilibus ista deordinatio carnalis actus, quod cum in primo concilio Apostolorum concordatum est de non obseruandis caeremoniis legis veteris, prohibere sunt specialiter duo, quae pertinebant ad gentes, & duo quae pertinebant ad Hebraeos, ad gentes pertinebant idolatria, & fornicatio, cum dicitur Act. 15. cap. Vsum est Spiritus sancto, & nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hoc necessaria, ut abstinereatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Et cum istud vitium apud omnes gentes esset, maxime autem apud Aegyptios erat, & ipsi sunt valde potentes in actu venereo. Sic patet Ezech. 23. c. cum dicitur: Multiplicauit enim fornicationes suas recordans dies adolescentiae suae, quibus fornicata est in Aegypto, & in insaniuit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt, ut carnes asinorum, & sicut fluxus equorum, fluxus eorum: ab hac igitur immunditia, & maxima turpitudine Aegyptiorum iussit Deus, ut cauerent Israelitae, nec tamen penitus recesserunt ab immunditijs, & ritibus eorum. Nam sicut Aegyptii colebant Deos, ita ipsi in deserto petierunt, & fabricauerunt Deos ad colendum: de hoc habetur Exo. 32. cap. Hoc autem erat, quia assuefacti fuerant in Aegypto ad colendum Deos, ut declarauimus Exo. 2. cap. & praecedenti cap. Iuxta morem regionis Chanaan. Ista etiam erat alia terra cuius consuetudines vitare debebant, quia isti quoque turpissimi erant, iuxta omnem immunditiam carnis, & cultus idolorum. De immunditia carnis habetur 7. cum dicitur: Omnes enim execrationes istas fecerunt accole terrae, quae fuerunt ante vos, & polluerunt eam: caue ergo ne & vos similiter euomat, cum paria feceritis, sicut euomuit gentes, quae fuit ante vos. Patet etiam de ista immunditia Gen. 19. cap. Vbi agitur de Sodomitis, quae erant turpissimi virorum: isti enim erant de terra Chanaan, quia vallis Sodomorum est in parte Orientali terrae Chanaan, & per eam transit Iordanis: ibi quoque habitauit Loth postquam ipse introiuit in terram Chanaan cum Abraham aunculo suo, ut patet Gen. 13. c. Quantum etiam ad omnia alia erant peccata Chanaanorum valde magna, sicut habetur Gen. c. 15. cum dicitur de introductione Israelitarum in terram Chanaan, quod est post multa tempora, & non immediate, subditur causa, scilicet Non dum enim completi sunt iniquitates Amorrhoeorum usque ad praesens tempus. Sciendum autem quod cum hic dicitur de terra Chanaan non accipit specialiter pro terra vnus de septem populis, qui vocatur Chanaan: iste enim habebat terram suam iuxta Iordanem in introitu terrae promissionis, & circa mare, de hoc habetur Num. 13. c. cum dicitur: Amalech habitat in Meridie, Ethus, & Iebuseus, & Amorrhoeus in montanis, Chanaan vero moratur iuxta mare, & circa fluentem Iordanis. Sed accipitur hic generaliter terra Chanaan, per terram septem gentium, quae Deus permisit Israelitis, de qua habetur per omnes quinque libros Moysi in multis locis. Ad quam ego introducturus sum vos. Ista est causa, quare vetat specialiter de terra Chanaan, scilicet quia Deus introducturus erat Israelitas in illam, & possent tunc addiscere caeremonias illarum gentium: de hoc habetur Deuter. 12. cap. cum dicitur: Caue ne imitatis eas postquam fuerint te introeunte subuersae, & regraes caeremonias earum dicentes: Sicut coluerunt gentes istae Deos suos, ita & ego colam, non facies similiter Deo tuo. Nec in legitimis eorum ambulabit. Hic ponuntur tria, scilicet mos, & consuetudo, & legitimus: dicit enim legitimus id, quod per legem statutum est: mos autem, & consuetudo pertinent ad ea, quae lege statuta non sunt, nec descripta, sed ex usu facientium obtinent robur: possent autem ista duo, scilicet mos, & consuetudo distingui ita, quod consuetudo dicitur id, quod a multis temporibus in usum deductum est, ita quod iam habet vim, sicut lex: mos autem dicitur id, quod per usum ventium non dum causauit firmitudinem, tamen fit, vel possunt hic accipi ista pro eodem: nihil enim differt, an sic, vel aliter assumantur, hoc tamen constat, quod Deus intendit vetare omnem modum

Determinatio primi concilij.

Quomodo capitur hic Chanaan.

Duobus perfecte homo ad Deum dirigitur.

modū viuēdi Aegyptiorū & Chananōrū, siue scriptū, siue nō scriptū. Poterāt autē alio mō ista accipi, q̄ legitima dicant esse leges, vel ceremoniarū p̄tinentes ad cultum deorū, quas haberent isti Gentiles: mores autē & cōsuetudines dicant esse ea, quę pertinent ad hoīes inter se. Oīa autē hęc inter Gentiles deordinata erāt, iō oīa vitanda. Facietis iudicia mea. Ponit quid agere debeant cum posuerit, quid debeant cauere, & ponit hic duo, iudicia, & p̄cepta Dei. Ista. n. duo sunt per quę hoīes sufficienter diriguntur ad Deum & proximū. Iudicia dñr esse quędam ordinationes, s̄m quas hō dirigitur in proximū: & vocantur ista p̄cepta iudicialia siue foralia. p̄cepta dñr esse ceremonialia s̄m q̄ diriguntur in Deum, & sunt quędam leges colendi, q̄ vocantur ritus vel ceremonię. Oīa. n. hęc valde cōuenienter se habebant, quia a Deo data erant: ponit autē ista duo Deus vetans alia duo, vetuit namq; legitima Gētiliū. Ceremonias colendi Deum, hic ponuntur loco istorum alia legitima. i. ceremonię colēdi Deū, q̄ sunt leges datę ab ipso Deo. vetuit ēr supra mores & cōsuetudines Chananōrū & Aegyptiorū, quę erāt ad p̄ximū: hic iubet iudicia sua. i. a se data q̄ sunt p̄tinentia ad proximū. Seruabitur & ambulabitur in eis. Ista duo p̄nt accipi pro eodem, vel pro diuersis. seruare d̄r pertinere ad p̄cepta negatiua, q̄d pertinet ad non agere. & d̄r seruare. i. cauere ne fiat: ambulare pertinet ad p̄cepta affirmatiua, & est agere. vel p̄nt accipi alio modo ista duo non distinguendo p̄cepta affirmatiua & negatiua. sed d̄r seruare leges & iudicia. i. agere s̄m illa. d̄r autē ambulare in eis. i. continuari in eis semper. p̄cedendo ad vltiora. Ego Dominus Deus vester. Repetitio superioris est. & ponitur auctoritas mādantis, & inducitur ad p̄bendiendū. s̄ timor & amor, s̄m q̄ supra declaratū est. Causa autē quare repetitū hic est, quia Deus intendebat prohibere Iudęis oēm ritum Gētilē, q̄d facit dupliciter. s̄ in vniuersali & in particulari. sup. p̄o s̄uit prohibitionē in v̄lī dicēs, nō esse tenēda legitima, nec cōsuetudines terrę Chananōrū, aut Aegyptiorum: & ideo ad hoc posuit titulū auctoritatis suę dicens. Ego sum Dominus Deus vester. Hic autē vetat in particulari ista mala ponens leges de diuersis cōmixtionibus sexuū. & ad hoc iterū replicat auctoritatē s̄bā mādandi dicens. Ego sum Dominus Deus vester. Et non solum ponitur cōuenienter, sed vbi fiat magnum caput orōnis, sicut ponit ista interpositio. Locutus est dñs. Custodite leges meas atque iudicia. Hic loquitur in vniuersali de legib⁹ & p̄ceptis, vel p̄nt accipi sp̄aliter de istis legibus quę ponuntur hic, & in sequentibus capitulis. Sed magis dicendum est, q̄ hoc intelligatur in vniuersali de oībus p̄ceptis & legibus: & rō huius est, quia subditur hic, q̄ hō faciens viuere in eis, & tñ non solum refertur hoc ad ista p̄cepta q̄ hic ponunt, sed ad oīa quę sunt in lege. sic. n. applicat apostolus ad Rom. 10. c. cū dicit. Moyses dicit iustitiā quę ex lege est, qui fecerit hō viuere in ea. ibi tñ pro toto veteri testō, siue ut magis proprie dicatur, pro tota lege Moysayca accipitur, qm̄ de tota ibi agitur. sic ēr hic patet, qm̄ si aliquis custodiret aliqua p̄cepta Moysaycę legis, & nō oīa, Deus non daret illi vitam, nec ea quę promittuntur hic, sed pro obseruatione integra legis ista dantur.

Quo uocantur p̄cepta Dei leges & iudicia.

Admōnet igitur Deus hic obseruandas omnes leges suas & p̄cepta: per leges enim intelliguntur p̄cepta ceremonialia, quę sunt quidam ritus colēdi Deū, & proprie dicuntur leges, quia dependēt ex sola voluntate legislatoris, & nihil illis est a natura secundum quod magis sic, quā si habere se debeant, sicut declarat Aristotel. Ethic. libro quintō, dicens legalia illa esse, in quibus nihil differt, sic vel aliter esse, anteq̄ ponatur. differt autē cum posita fuerit, & ponit exemplum ibidem in ceremonialibus dicēs, vt fa-

crificare vnam capram, sed non duas oues: vocat autē hic iudicia p̄cepta, s̄m quę se habent directe hoīes bene in alterutrum. Ista autem sunt s̄m quę iudicantur in negotiis humanis, & p̄cepta quę ponuntur hic, pertinent ad modum p̄ceptorum iudicialium. Quę faciens homo viuere in eis. Idest si aliquis homo fecerit ista p̄cepta, quę ego mando, viuere in eis, idest accipiet q̄ possit viuere in illis habendo magnum tempus ad iterum complendum illa.

Quomodo intelligendum est, quod facientes legem Moysaycam, viuere in ea, & de triplici vita, scilicet natura, gratia, & gloria. Quest. III.

CIRCA quod considerandum est, q̄ Deus dicit Iudęos habituros vitam, si obseruauerint p̄cepta sua ceremonialia, non tñ est intelligendum hoc solum sic, qm̄ tñ obseruantes p̄cepta ceremonialia, & iudicialia, absq; moralibus habent vitam: tñ falsum est, qm̄ si in moralibus peccaret, nō poterāt in iudicialibus, & ceremonialibus bene agere: nā ista sunt determinationes q̄dā p̄ceptorū moralium, s̄ ceremonialia determinant p̄cepta moralia p̄tinentia ad Deū, & iudicialia determinant p̄cepta moralia p̄tinentia ad p̄ximū. Itē nō obseruatis p̄ceptis moralibus non poterant Iudęi placere Deo, quoniam magis offenderent Deum transgrediendo p̄cepta moralia, quā ceremonialia: cuius causa est, quia vbi est maior transgressio maioris obligationis, est maius peccatum, sed magis obligantur homines ad obseruanda p̄cepta moralia, quā iudicialia, vel ceremonialia, quoniam moralia sunt secundum naturam, & secundum dationem a Deo: ceremonialia autem, & iudicialia solum sunt per collationē a Deo, & nō s̄m naturā: sunt igitur duę obligationes in p̄ceptis moralibus, in aliis solum est vna. Deus hic solum egit mentionē de ceremonialibus, & iudicialibus, quia Deus volebat gētem Hebręorum facere sibi specialiter seruientem, sed specialis cultus d̄r esse per p̄cepta ceremonialia, & iudicialia, cum ista specialiter ordinant in Deum gentem Hebręorum: moralia autē ordinant oēs gentes: p̄supponuntur tñ hic moralia, quia cōmunia sunt. Considerandum vltius est circa ea quę hic dicuntur, q̄ homo faciens ista, viuere in eis, q̄ vita p̄nt accipi trip̄t, s̄ pro vita eterna, vel p̄ vita gratię, vel pro vita carnis. Primo modo erat sensus, q̄ homo faciens ista viuere in eis, idest haberet per illa vitā eternam. In quo est aduertendum, q̄ ista p̄cepta cum executione sua considerantur dupliciter, sicut quantū ad intentionem facientis, aut quantū ad genus actus. Si quantum ad deuotionē facientis intendentis Deo seruire ista considerentur, sunt promeritoria vitę eterne, sicut per quemlibet actū in charitate factū mereatur vitam eternam de congruo: hęc autem in charitate fiebant ab hominibus deuotis, ideo per illa merebantur. Si autem considerentur istę obseruationes ceremoniales, vel iudiciales, secundum q̄ sunt quidā actus in genere suo, non considerando conditionem operantis, nec finem, dicendum est, q̄ ista non promerentur vitam eternam. Et isto modo consueuimus comparare obseruationes veteris testamenti ad sacramenta nouę legis, cum dicimus, q̄ p̄ sacramēta noui testamenti, quantū est ex gr̄e suo confertur aliqua gratia, nisi recipiētes ponāt obicē: ceremonialia autē veteris legis s̄m se nullū bonū cōferebāt, nisi q̄ p̄ accidēs hoīes assuefacti in ipsis habilitabantur ad aliquod bonū agendum: hoc autem ex conditione omnis actus boni est, quod habiliter ad alios actus bonos, & omnis actus malus habilitat ad alios actus malos. Alio modo

Vita triplex.

Notū, ac vetus testamentū, dīferunt.

Viuere qd hic signet. Lex vetus, & noua diuersa promittunt.

modo accipitur vitā pro vita gratię, secundum quam iustificatur homo existēs gratis Deo: & de hoc dicēdū est, sicut de vita glorię dicimus, q̄ istę obseruationes s̄m se nihil gratificabāt hoīem Deo magis, q̄ si nihil ageret, sed ex deuotione agētū proueniebat, vt ipsi per hoc iustificarentur. Alio modo accipitur vitā p̄ vitam carnis, & tñ dicēdū est, q̄ ille q̄ cōplebat ista p̄cepta Dei in veteri Testamento viuere, s̄ q̄ tēporaliter dabatur sibi magna vita, q̄ autē transgredere hęc, cito debebatur de terra, sicut s̄. Deus dicit in multis locis, q̄ tale, vel tale fecerit, peribit de populo suo. Cōsiderandū autē est cum d̄r hic, q̄ facietes hęc viuere, q̄ non solum accipitur hic viuere pro vita diuturna, quę excludit morbos pestilentes, & omnes languores abbreviationis, atq; impeditiuos vitę, sed ēr dicit fertilitatem rerum temporalium, & prosperitatem in oībus operationibus, & victoriām de hostibus, atq; oīa alia bona, q̄ in p̄senti cōditione mortalium hoī delectabilia esse possunt. De longitudine vitę h̄r Exo. 1. 5. c. cū d̄r: Si audieris vocem Dñi Dei tui, & obedieris mandatis eius, custodierisq; oīa p̄cepta illius, cunctum languorem quem posui in Aegypto, nō inducā super te, ego enim Dñs sanator tuus. De hoc ēr Exo. 23. cap. d̄r: Nō erit infēctā, nec sterilis in terra tua, numerū dierum tuorū implebo. Idē patet Deuter. 7. cap. Et ista obseruatio p̄ceptorū erat promeritoria fertilitatis bonorū temporalium, quę terrę nascentia sunt, & alia possessa. De hoc h̄r Esa. cap. 1. cū d̄r: Si volueritis, & in p̄ceptis meis ambulaueritis bona terrę comedetis. Idē patet Aggęi cap. 1. & 2. Idem ēr Malachi. cap. 3. Sic ēr in multis locis, habebant ēr Iudęi prosperitatē in oībus rebus ad quas mittebant manū, vt h̄r Deuter. 1. 2. cap. & 16. & in multis locis. Idem pręualebant contra hostes suos, & non eueniebant eis aliqua mala, de his latissime infra 26. cap. & Deuteron. 6. & 28. cap. Si autē aliqui dimitterent Iudęi caremonias legis colentes Deos alienos, vel aliqd alterū facientes, tradebat eos Deus in manus hostiū, atq; in alias calamitates: de his habetur in pręleg. cap. Et quamquam posset litera ista exponi de triplici vita, sicut supra etiam exposuimus, sensus tamen proprius eius est de vita carnis, hęc enim intēdit Apostolus ad Rom. in cap. 10. vbi ponit differentiam inter nouum Testamentum, & vetus dicens, q̄ illi qui faciunt iustitiam legis, iustitiam secundum obseruantias veteris testamenti, viuunt in iustitia illa, quā faciūt, sed illi q̄ faciūt s̄m fidē noui testamenti simp̄t viuūt habentes vitā eternā. Itē hoc patet ex eis q̄ d̄r hic, sicut dicit p̄cepta mea, & iudicia, q̄ faciens homo viuere in eis: nō enim dixit q̄ homo facies ista, viuere quasi simp̄t intelligat de vita, sed q̄ viuere in eis, i. q̄ dabit ei vita in istis p̄ceptis, s̄ q̄ viuat ad cōplendū iterū illa, sed in hoc manifestū est, q̄ nō merentur facietes vitā glorię, sed solū vitā p̄sentē, quā in vita eterna nō viuunt in p̄ceptis, cū ibi erit status fruitionis, & non legis: hic tñ d̄r, q̄ viuere in eis obseruās, ergo intelligendū est de vita, q̄ est dum manēt ista p̄cepta, & ista est vita carnis: vnde est sensus, q̄ homo faciens viuere in eis, i. q̄ illi qui ista facerent pręter deuotionem operantis, ex solo opere facto merebantur, vt viuere in eis, i. vt viuere ad faciendum iterum ista p̄cepta, & sic cum magis multiplicaretur aliqui istos actus ceremoniales, magis merebantur operantes viuere ad vltius complendum hęc. In nouo autem Testamento intenduntur principaliter operationes secundum p̄cepta decalogi, & ipsę actiones sacramentalis. Iste autem non sunt promeritoria, vt aliquis viuat in eis, sed solum promeretur directe vitam eternam: ideo de eis non d̄r, q̄ homo faciens illa viuere in eis, sed d̄r q̄ viuere simp̄t, s̄ vita gratię, & in futuro vita glorię, sic dixit Christus cui dā iuueni quęrēt introitū

Alph. Tost. super Leuit.

vitę eterne: hoc fac, & viuere, non dixit viuere cū aliqua determinatione diminuenta, s̄ viuere in eis, sed simp̄t dixit, ideo vitam perfectissimam significauit. s̄ vitam eternam. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat. Hic ponitur p̄cepta explicita in particulari, quę dirigunt hominem, inquātum est principium propagationis. Impeditur autē p̄pagatio legitima dup̄t. Vno modo ex illegimitate p̄sonarū. Alio modo ex inordinata copula carnali, & s̄m hoc tanguntur duo, quā primo excludunt p̄sonę illegitime ad p̄hendendū. Secūdo casus inordinate copulę ad gignendū ibi. Ad mulierem quę patitur mensura. Prima in duas, quā primo excluduntur p̄sonę illegitime ad copulam ratione sanguinitatis. Secundo p̄sonę illegitime rationē affinitatis. Secunda ibi. Turpitudinem patitur. Circa primum. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat. Hic ponitur exclusio indebitę coniunctionis in federe matrimoniali, & hoc propter consanguinitatem, ideo iubetur q̄ nullus homo accedat ad proximam sanguinis sui, s̄ ad eam quę sibi coniuncta esset iure consanguinitatis. Et non est intelligendum, q̄ hic prohibetur accessus ad omnes proximas in sanguine, quoniam licebat in secundo, & tertio, & quarto, & in ceteris gradibus Iudęis miscere connubia, sed d̄r hic de consanguinea illa, quę vetita est hic, sunt enim aliq̄ p̄sonę vetitę, quę hoc nomine intelliguntur, de quibus infra. Potest autem intelligi dupliciter ista litera, s̄ vniuersaliter, & particulariter. Si intelligatur v̄r est sensus, q̄ nemo accedat ad proximam sanguinis sui, s̄ ad nullā proximā earum, quę infra vetantur. Alio modo p̄nt intelligi in particulari, s̄ q̄ nemo accedat ad proximam sanguinis sui, i. ad illam, quę est sibi magis coniuncta in deriuatione ab eodē sanguine: Ista autē vnica p̄sona est, s̄ foror: nam frater, & foror sunt p̄sonę immediate descēdentes ab eodē principio originis, & ad fororē erat illicitus accessus, sicut j. apparet, sed magis est accipiēda litera ista in primo sensu, s̄ q̄ intelligatur v̄r. Vt reuelat turpitudinem eius. Idest non debet accedere ad eam ad turpitudinem reuelandam, ad cognoscendum carnaliter, aliter enim licitum est tāgere. Dicitur autē turpido alicuius reuelari, qm̄ carnaliter cognoscitur, eo q̄ ibi reuelantur, quę turpia sunt, s̄ genitalia, & actus turpes patrantur, s̄ leuicium cōmixtio. De mēbris autē genitalibus, q̄ turpia vocentur, h̄r Exo. 20. cap. cū dicitur: Ne ascendas ad altare meum per gradus, ne reueletur turpido tua, s̄ membra genitalia, & ob hoc vocantur verenda.

Propagatio legitima dupliciter impeditur.

Quid scilicet turpitudinem reuelat.

Homo quare magis de actu venereo erubescit, quā de alijs. Quest. IIII.

MAGIS namque homo de isto actu erubescit, quā de omnibus alijs, & de membris his, quā de ceteris. Huius ratio est, quia nihil est in quo anima magis deprimatur, q̄ isto actu: anima autem est generosa, ideo qm̄ sibi non obeditur imperanti erubescit, sicut domini magni erubescerent, si eis serui sui in publico imperantibus repugnaret. Sic autem euenit animę, vt cum alię passiones domitę sint, hęc tamen indomita est, erubescit ergo de hoc p̄cipue, cum in alijs actibus passionalibus anima aliquid intelligat, in actu autem venereo, cum fuerit homo in extremo calore libidinis, nihil intelligere possibile est, sicut ait Aristoteles 7. Ethicorum. Cum ergo viderit anima se fuisse delectatam a sua perfectione, & nihil intellexisse in actu illo, erubescit nimis. Est autem alia potissima causa, quia ista verecundia a Deo, tanquā pœna nature humane inflicta est post peccatum, ideo quāquam homines velint non verecundari, effugere tamē non possunt.

Z 3

possunt. Vnde quamquam sint alii actus magis culpabiles, nullus tamen est tante verecundie, sicut patet de eo qui in publico hominem occidit, & de eo qui publice cunctis astantibus fornicatus est. Fir autem ex hoc, vt quamquam iste actus in coniugatis licitus sit, tamen sine magna verecundia non fit, ideo in publico prodire, sicut cetera benefacta non audent, vt ait Thullius, & recitat Augustinus 24. de ciuitate Dei, s. oia recte facta in luce se collocari desiderant, hoc solum recte factum, s. opus coniugale cum se in velis, videri non vult. Hoc aut natura in oibus preualete fit, quaquam Philosophi quidam de secta Cynicorum, qui recte Cynici, i. canini dicuntur, propter nimiam impudicitiam, dicebant omnia virtuose facta in turpem prodire debere, cum vxoribus suis in plateis coram tota multitudine coibant, non facientes differentiam an in domo, vel in platea fieret. Sed humana verecundia istorum rationem preponderauit, praesertim quia recta ratio laudabilibus passionibus non repugnat, quae admodum est verecundia, propter quam quidam laudantur, vt habetur Ethicorum lib. 4. Vnde alii homines erubescerent, quod istos Cynicos sic turpiter agere viderent, dure eos percutiebant baculis, & lapidibus, iustum, & stercorea super eos, tanquam super belluas proicientes. *Ego Dominus*. Id est, ego sum Dominus qui mando hoc, quasi dicat, quia placet mihi qui sum Dominus, vt faciatis hoc, obligamini facere. *Turpitudinem patris tui, & matris tuae non discoperies*. Hic agitur de maiori turpitudine, quae est reuelatio turpitudinis paternae, & maternae, & non accipitur hic turpitudinis paternae proprie, quoniam repugnat sexui discoperire paternam turpitudinem, cum sola foemina turpitudinem reueletur, nisi fiat coitu sodomitico, quod in patre, & in filio, nec ratio, nec natura patitur, licet aliquando fuerit in filia, & patre, quia sexus, conditio, & pulchritudinis in centium hoc perficerent. Item concessio quodam horribili, quod pater filio abuteretur, tanquam minori, & subdito, & contradicere non valente, sed quod filius patre abuteretur of monstro monstruosius, & impossibili impossibilis vi. Dicendum ergo, quod intelligitur hoc de coitu cum matre, quoniam quando aliquis matrem suam carnaliter cognoscit, dicitur reuelare turpitudinem patris: nam eadem turpitudinis est patris, & matris: nam qui matrem cognoscit reuelat turpitudinem eius, quia cognoscit eam, etiam reuelat turpitudinem patris sui, quia ipsa vxor est patris sui, & vir, & vxor sunt eadem persona. Ideo qui vni iniuriam infert, alteri quoque infert, & qui vnus turpitudinem reuelat, alterius quoque reuelat turpitudinem. Cum igitur turpitudinis matris directe possit a filio reuelari, potest indirecte reuelari turpitudinis patris, cum vtriusque eadem turpitudinis sit. Ideo dicendum est, quod ista coniunctio, & non tenetur hic copulatum, nec copulatiue, sed expositiue, scilicet turpitudinem patris, & matris, id est turpitudinem patris, quae est turpitudinis matris non reuelabis, & sic potest accipi in omnibus aliis personis, vt ponatur vir, & vxor pro eadem persona, & turpitudinis vtriusque pro eadem turpitudine. *Et turpitudinem matris tuae non discoperies*. Nam cum filius matrem cognoscit, dicitur reuelare, vel discoperire turpitudinem eius, quia videt genitalia eius, quae vocantur caro turpitudinis, vt habetur Exodi cap. 18. *Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius*. Id est, quia mater tua est non reuelabis turpitudinem illius, quasi dicat, etiam si nullum aliud peccatum esset, nisi quia mater tua est, non deberes reuelare illius turpitudinem. Hoc autem intelligitur de reuelatione turpitudinis, siue accipiendo in vxorem, siue cognoscendo carnaliter,

De duplici turpitudine.

quomodocumque maius tamen est, quod aliquis vellet accipere in vxorem matrem suam, & eam acciperet, quam quod eam aliter cognosceret. Nam qui matrem in vxorem accipiebat, non solum turpitudinem faciebat, sed etiam turpitudinem illam licitam esse dicebat, qui solum cognoscebat eam aliter, non significabat hoc esse licitum. Sic autem fuit de Ninia Rege Babyloniorum filio Regis Nini, qui fuit secundus de Regibus Babylonis, quem mater sua Semiramis mortuo patre accepit in virum, ne ipse accipiens aliam in vxorem matrem regno priuaret. Induxit autem eum ad hoc multis maternis blanditiis, cui filius a principio malum tantum non auertens consensit. Et vt illa turpitudinis per legis quandam turpissimam honestatem velaretur, posuit legem, vt licitum esset omnibus filiis accipere matres in vxores: ad extremum tamen Ninia de tanto scelere fastidit matrem, quae eum ad incestum perduxerat, iugulauit, vt ait Paulus Orosius libro primo de Orrestra mundi. *Turpitudinem vxoris patris tui non discoperies*. Hic agitur de alia persona quae est immediata apud matrem, & est nouerca: quae quamquam se non habeat aliquid secundum quod debeamus eam vitare, quia tamen est vxor patris nostri, debemus ei maximam reuerentiam post matrem, & sicut in matre, quia mater est, quilibet vitare debebat reuelare eius turpitudinem, quoniam audito nomine matris natura hoc abhorret, in quolibet animali habente cognitionem matris, sicut in elephantibus, & equis, & Camelis: sicut ait Aristoteles in libris suis de Animalibus, ita audito nomine nouercae, quia illa vxor patris est, debemus valde cauere ne eius ignominiam reuelemus. *Quia turpitudinis patris tui est*. Id est quamuis non caueas accedere ad mulierem illam propter ipsam, cum nihil ad te attineat, debes tamen hoc facere propter patrem tuum, quoniam turpitudinis eius est turpitudinis patris tui: ideo si reuelas eius turpitudinem, reuelasti quoque turpitudinem patris: patri autem reuereri debes. Ex hoc inferitur quod supra dicebamus, scilicet quod ille qui reuelabat turpitudinem patris & matris, non reuelabat turpitudinem duorum, sed vnus, scilicet matris turpitudinem. dicitur tamen vtriusque reuelare turpitudinem, quoniam vtrique est eadem turpitudinis. *Turpitudinem sororis tuae*. Hic ponitur alius gradus propinquitatis immediatae. Tenetur namque in istis ordo secundum maiorem vel minorem attinentiam, quoniam mater erat, quae magis nobis attinebat ipse foeminas, & cui magis propter iura consanguinitatis reuereri debebamus, tamen post hanc est nouerca: non quidem propter se ipsam tanquam ad nos habeat aliquid ius consanguinitatis, sed propter patris reuerentiam & vnitatem carnis ad illum. Tertio loco succedit soror, quae ad nos pertinet immediate ex eo, quod fratres & sorores immediate sunt ab eodem principio, & habent maximam identitatem & amorem, qui est parentum ad filios, & e contrario: vt ait Aristoteles Ethicorum lib. 8. prohibetur autem ne aliquis reuelet turpitudinem sororis cognoscendo eam carnaliter, & hoc siue volendo eam accipere in vxorem, siue aliter cognoscendo: primus tamen modus maius scelus continet, quia non solum turpitudinis sit, sed etiam tanquam aliquid iustum defenditur.

Nunquam licuit alicui sororem in vxorem ducere. Quae 17.

NUNQUAM enim licuit accipere sororem suam in vxorem, sed licebat in veteri Testamento in gradu sequenti post fratres fieri connubia. Etiam ante legem veterem nunquam talia federa contrahantur, nec in-

ter

ter gentiles, nisi in eis qui nulla federa matrimonialia habent, ex eo quod penitus rationis vsu carent, sicut sunt Trogloditae, & Garamantes. Aliae quoque gentes, quae magis videntur esse monstra hominum, quam homines, quibus plena est tota interior Aethiopia apud deserta, & vitas arenas. De his ait Solinus in Polistor. cap. de Aethiopia. De his ait Isidorus Etymolog. lib. 11. Fuit tamen aliquando ex necessitate, vt acciperet aliquis sororem suam in vxorem, quoniam nullam aliam foeminam habere poterat, sicut fuit a primordio generis humani: nam Adam genuit filios, & filias, vt habetur Genesis 4. cap. Et ex his multiplicata est tota posterorum successio. Necessarium erat igitur, quod quilibet de filiis Adam, saltem ille qui primo acciperet vxorem, haberet eam de sororibus suis, cum nulla alia gentes essent, postea autem cum inceperunt homines multiplicari, potuerunt accipere alias in vxores, quae ad eos minus attinerent. Cain tamen vxorem accepit de sororibus suis, quoniam vt ait Iosephus primo libro Antiquitatum, accepit Cain sororem suam, quae vocabatur Calmana, sic fortassis fecisset Abel, nisi moreretur ante tempus accipiendi vxorem. Sed contra hoc argues, quod licuerit accipere sororem in vxorem, quoniam Abraham accepit Saram in vxorem, sed ipsa erat soror eius, vt habetur Genesis cap. 20. Ad hoc autem aliquis respondebit, quod Sara non erat vere soror Abraham: tamen mentita est se esse sororem Abraham: hoc enim sibi Abraham consuluit, sicut patet Genesis 12. cap. cum dicitur: Cumque prope essent, vt ingrederentur Aegyptum, dixit Sarai vxori suae: Noui quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Aegyptii dicturi sunt vxor ipsius est, & interficient me, & te reseruabunt: dic ergo quod soror mea sis, vt bene sit mihi propter te, & viuat anima mea ob gratiam tuam. Idem patet Genesis 20. cap. Cum increpabat Abimelech Abraham, quia dixisset Saram esse sororem suam, & respondit ei Abraham: Cogitavi mecum dicens, fortitan non est timor Dei in loco isto, & interficient me propter vxorem meam. Ad hoc est respondendum quod ista non videntur adhuc procedere, quia Abraham dixit quod Sara erat vere vxor sua, vt patet in excusatione habita ad Regem Abimelech. Genesis 20. cap. cum ait: Aliter autem vere soror mea est filia patris mei, sed non matris meae. Ad hoc respondendum est, quod Abraham accepit vxorem Saram, & ipsa non erat soror eius immediata, sed erat consobrina sua, s. filia Aram fratris sui, ipse tamen vocauit eam sororem suam filiam patris sui, quia accepit ibi patrem pro ipso auo, s. pro Thare, qui erat pater Abraham, & auus Sarae: aut tamen aliquando vocantur patres, & proauis secundum morem sacre scripturae: sicut patet extra, de reguli. iur. in cap. nam & Nabuchodonosor, vbi accipitur pater pro eo, qui erat proauus. Adhuc autem magis argui potest contra hoc, quia Thamar erat filia Regis David, & Amnon eodem modo filius David, sed cum vellet eam opprimere Amnon, dixit noli frater mihi, noli opprimere me, nec enim hoc fas est in Israel, noli facere stultitiam hanc, ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi vnus de insipientibus in Israel, quin potius loquere ad Regem, & non negabit tibi: videtur igitur quod Amnon poterat accipere in vxorem sororem suam Thamar. Nec obstat si dicas, quod illa erat soror ex parte patris, sed non ex parte matris, quoniam de vtriusque eadem lex est, sicut patet hic cum dicitur: Turpitudinem sororis tuae ex patre, vel ex matre non reuelabis. Respondendum est, quod non poterat Amnon accipere Thamar sororem suam in vxorem, & cum arguitur quod ipsa dixit, quod Rex daret eam sibi in vxorem, respondendum est ad hoc dupliciter, vno modo

Alph. Toft. super Leuit.

do quia illa non intelligebat multum de federe matrimonii, an impediretur per iura consanguinitatis, aut forte quia turbata erat, voluit quomodocumque respondere, vt effugeret manus fratris sui. Aliter dici potest, quod ipsa intelligebat se non posse trahi in vxorem fratris suo, tamen quia erat frater suus perturbatus libidine incitante, credidit quod ipse non multum aduerteret ad rationem eius, an vera, vel falsa esset, & quod sic sub qualicumque spe fructuosis illius relinqueret eam pro tunc.

Alio modo dici potest secundum Rabbi Salomonem, quod Thamar non erat filia David, sed erat filia vxoris eius, s. quae accepit matrem Thamar in bello, & illam fecit sibi vxorem, cum autem accepisset eam David, erat secunda de altero viro, & tunc nata est Thamar, & non fuit filia David. Amnon igitur qui erat filius David, non erat frater ex patre, vel ex matre: licebat enim Iudaeis, quando ibant in bellum accipere mulieres gentilium, & facere sibi vxores: de hoc habetur Deuteronomio 20. & 21. cap. Et si hoc verum sit, responsio ista conueniens est, quoniam tunc nullo impediente Thamar poterat esse vxor Amnon. Sed hoc non est satis concedendum, sed potius videtur quod esset Thamar filia David, quia mater Thamar non erat, vt captiua rapta in bello, sed erat filia Regis Gessur, & vocabatur Maacha, patet 2. Regum 3. cap. Vnde magis ea acciperet David in vxorem, & ideo Absalon, quando occidit fratrem suum Amnon, quia suprauerat sororem suam Thamar, fugit de regno David ad regnum Gessur, cuius Regis filia erat mater sua. 2. Regum 13. cap. Et non solum est hoc rationale, immo oportet dici, quod vere Thamar erat filia David, & erat soror Amnon, quia 1. Paralip. cap. 3. Ponuntur ex nomine omnes filii David legitimi, & concluditur, quod omnes hi habuerunt sororem nomine Thamar: ergo vere erat Thamar filia David, quia aliter non poterat illa esse soror omnium filiorum David, cum David haberet filios ex multis vxoribus, vt patet 2. Regum 3. & 5. & 1. Paralip. 3. Et ita erat illa vere soror Amnon, & non poterat esse vxor illius, sed quod dixit quod David daret eam illi propter aliquam de causis praecedentibus, & ita non licuit inter Iudaeos, neque factum legitur, quod frater acciperet sororem in vxorem. *Ex patre, siue ex matre*. Id est ista regula de non reuelando turpitudinem sororis intelligitur, cum sint fratres ex patre, & matre simul, siue ex patre tantum, siue ex matre dumtaxat, quoniam vtrouque eadem attinentia est. *Quae domi, vel foris genita est*. Dicitur soror genita in domo, quando gignitur ex federe matrimoniali, dicitur autem genita foris, quia aliquis habens vxorem ex concubina genuit aliquam filiam: nam intra domum sunt ea, quae domum constituunt, s. vir, & vxor, & seruus, vel bos arator, vt patet per Aristor. primo Politicorum, cap. 1. Ideo genita ex vxore in domo genita dicitur: quae autem gignitur ex concubina, vel adultera, non dicitur genita in domo, quia concubina, & mechus non constituunt vniam oconomiam cum non sit permanens concubina. Qualitercunque autem aliquis sororem habeat, siue ex legitimo matrimonio, siue per adulterium, aut aliter natam, est eadem lex ad illam quantum ad hoc, quod non possit accipi in vxorem, & ratio est, quia matrimonialia federa disturbantur inter aliquos propter iura cognationis, cum autem aliquis sororem habeat, siue illa legitime, siue ex adulterio nata sit, aequalia cognationis iura inter eos sunt: ideo equaliter impediuntur inter eos matrimonialia federa contrahenda.

Turpitudinem filiae filij tui. Hic ponitur alia lex impedimenti coniungendi matrimonii, & est alicuius ad neptem suam ex filio, vel ex filia, quoniam sicut non licet patri accipere filiam in vxorem, nec filio accipere

Regula de non reuelando sororis turpitudinis.

re matrem, ita non licet alicui accipere neptem: est enim ista regula in disturbandis federibus matrimonialibus, quod in ascendibus, & descendibus in linea consanguinitatis, nunquam potest licite fieri aliquis contractus matrimonialis: in collateralibus autem, siue transversalibus, in quibusdam gradibus licet, in aliis vero vetitum est. *Vel neptis ex filia.* Id est, quod non potest aliquis accipere in vxorem filiam filiae suae, quia est neptis sua, & eadem causa est, sicut in filia filii sui. *Quia turpitudine tua est.* Ista est causa, quare non liceat huiusmodi contractus, scilicet, quod turpitudine filiae, & neptis, & omnium descenduntur est turpitudine patris, a quo descendunt, cum omnes sint de substantia illius, quia aliquo modo habuerunt identitatem in illo, cum fuerint aliquando particulae illius, nunc autem decisa sunt ab illo, sicut ait Arist. Ethicorum, lib. 8. Turpe igitur est, quod aliquis turpitudinem istarum personarum reuelaret, quae turpitudine sua est. Idem videtur esse contra ordinem naturae, quia natura semper vult propagationem, & dilatationem, cum autem personae, quae ab aliquo descendunt, ei in matrimonio vniuntur, iam non fit dilatatio, sed conuersio ad suum principium, quod turpe quoddam est. *Turpitudinem filiae vxoris patris tui, quam peperit patri tuo.* Hic ponitur alius gradus prohibitus contrahendorum matrimonialium federum, scilicet cum aliquis habet sororem, quae est genita ex patre suo, & non ex matre sua: nam tunc inter eos contractus nullus intercedere potest, cum attineat sibi in primo gradu transversalium. Nam nihil magis sibi attinet illi, qui sunt filii solum eiusdem patris, vel solum eiusdem matris, quoniam necessarium est istos attinere sibi in primo gradu, sed in isto gradu non est dare magis, & minus. Namque quamquam secundum naturam sit maior identitas inter eos, qui sunt ex eodem patre, & matre, quam inter eos, qui solum sunt ex eodem patre, vel solum ex eadem matre, cum pater, & mater sint duo, principia generationis, & uterque aliquid conferat ad substantiam generati: maior igitur erit identitas inter eos, qui habent omnimodam principiorum vnitatem, siue identitatem, quam inter eos qui solum communicant in altero principio, tamen secundum computationem graduum consanguinitatis in lege humana, & diuina non assignatur maior causa attinentiae, nec gradus in vno, & in altero. *Turpitudinem filiae vxoris patris tui.* Id est nouerca tua, quoniam vxor patris tui, aut mater tua, aut nouerca est: idem autem dici poterat si esset filia concubinae patris, quia ad diuersitatem, vel identitatem graduum consanguinitatis nihil agit natu esse ex matrimonio legitime, vel aliter, ideo etiam ad hanc erat vetitus accessus, ut habetur supra cum dicitur: *Turpitudinem sororis tuae ex patre, vel ex matre, quae domi, vel foris genita est: dicitur foris genita ex concubina, vel adultera. Quam peperit patri tuo, & est soror tua.* Hoc ponitur ad distinguendum, quoniam si ista esset filia vxoris patris, id est nouerca, si tamen non esset filia patris, ita ut esset soror, non interdicerentur matrimonialia federa inter vtrunque contrahenda: nam tunc non erat ibi aliquis gradus consanguinitatis, cum isti non descendant ex eodem capite, nec etiam est ibi aliquis gradus affinitatis impediens: nam solus primus gradus affinitatis impedit: cuiuslibet autem ad nouercam suam est primus gradus affinitatis, ad filiam tamen nouercae, quae non est genita ex patre suo, non est primus gradus affinitatis, sed secundus, qui non impedit federa matrimonialia. *Turpitudinem sororis patris tui non discooperies.* Hic ponitur alius gradus consanguinitatis, scilicet alicuius ad sororem patris sui. Nam sicut non licet alicui reuelare turpitudinem patris sui cognoscendo nouercam, vel matrem, ita non licet cognoscere sororem patris, quia vtrouique reuelatur turpitudine patris. Vocatur autem ista, quae est soror patris, amita filii fratris sui, & sicut prohibetur inferioris ad superiorem hic transversaliter matrimonium, scilicet consobrinum ad amitam, ita superioris ad inferiorem transversaliter, scilicet patruum ad consobrinam. Est autem patruus alicuius frater patris eius. Causa huius est, quia idem gradus attinentiae est amita ad consobrinum, sicut consobrina ad patruum, & sicut non licuit alicui reuelare turpitudinem patris sui cognoscendo sororem eius, ita non licet alicui reuelare turpitudinem fratris sui cognoscendo filiam eius. *Quia caro patris tui est.* Id est ideo non debes reuelare turpitudinem amitae, quia caro eius est caro patris, & sicut non licet patris ignominiam reuelare, ita nec licet reuelare turpitudinem sororis eius. Est autem soror eadem caro cum fratre suo in ab eisdem esse, id est, quia sunt nati ab eisdem parentibus, & aliquando fuerunt idem in illis, sicut ait Arist. lib. 8. Eth. *Turpitudinem sororis matris tuae non reuelabis.* Ista lex eadem est cum superioribus: nam eandem consanguinitatem, & eundem gradum habet filius ad matrem, quem habet ad patrem: necessario igitur habebit eandem attinentiam consanguinitatis ad sororem matris, quam habet ad sororem patris, sed non licet reuelare turpitudinem sororis matris: ergo eodem modo non licebit reuelare turpitudinem sororis matris. *Quia caro matris tuae est.* Id est, propter hoc non facies, quia soror matris tuae est caro eius, quoniam sicut fratres ita sorores habent identitatem in principiis, quia aliquando fuerunt idem in patre, & matre, sed non licet reuelare turpitudinem matris: ergo nec licebit reuelare turpitudinem sororis eius. *Turpitudinem patris tui.* In superioribus ponebantur impedimenta federum matrimonialium propter iura consanguinitatis, hic ponuntur propter iura affinitatis. Et primo dicitur de vxore patris: dicitur enim patruus alicuius frater patris sui, & inde dicuntur patruus filii duorum fratrum: sic dicitur Esai. cap. 5. Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineae suae, vocat ibi patruum filium fratris sui: auunculus autem dicitur frater ex parte matris secundum proprietatem loquentium, quamquam aliquando permittantur ista nomina non obseruata in eis proprietate, & sic accipitur hic patruus, id est frater patris. Ad huius autem vxorem consobrinum accedere non licet, si non cognoscat eam viuente ipso, nec accipiat eam in vxorem eo mortuo. Vnde in omnibus his ista lex est, quod cum non licet alicui tangere vxorem alicuius, qui sibi consanguinitate iunctus est, quando ipse est viuens, non potest eam accipere in vxorem eo mortuo: fallit autem hoc in vxore fratris: quoniam frater non potest accedere ad eam viuente fratre suo: mortuo tamen maiore fratre si sine liberis mortuus est, minor debebat accipere vxorem illius, quod si non fecisset incidebat in penam, quae habetur Deut. 25. c. & Ruth. 4. c. si quod mulier solueret calciamentum de pede illius, & spueret in faciem eius, atque vocaretur domus illius, domus discalciati in Israel. *Non accedes ad vxorem eius.* Scilicet ad vxorem patruum tui. Hoc videtur intelligi patruo viuente, quoniam tunc vocatur aliqua vxor eius: mortuo autem ipso nulla est vxor illius, quoniam mortuo viro mulier soluta est a lege viri, ut habetur ad Rom. 7. cap. sed etiam intelligendum est post mortem patruum: nam tunc etiam manet affinitas inter quemlibet & vxorem patruum sui, affinitas autem non est ius contrahendi. Etiam non potest solum intelligi patruo viuente, nam tunc per illam eodem legem de non accedendo ad vxorem alterius, quae

Nihil magis attinet q sunt ex eodem patre, & matre, q qui ex altero solum.

Cuiuslibet ad nouercam suam, est primus gradus affinitatis.

quae habetur infra 20. cap. esset phibitus iste accessus: accedere tamen ad eam mortuo patruo non potest prohiberi, nisi per hanc legem ex lege affinitatis. *Quia tibi affinitate coniungitur.* Istud est, quod impedit federa matrimonialia licite contrahi, vel fieri quemcumque alium carnalem accessum. Et ex hoc patet istam legem intelligi, siue mortuo patruo, siue viuente, quia cum ista fiat propter affinitatem, & manet idem ius affinitatis mortuo patruo, sicut viuente, cum non licebat alicui accedere ad vxorem patruum sui eo viuente, ita non licet accedere ad illam eo mortuo. Nam iura affinitatis, vel consanguinitatis, quae semel inter aliquas personas contracta sunt, impossibile est dissolui, nisi altero eorum mortuo. Cum ergo ad vxorem patruum causa fuerit affinitas patruo viuente, etiam ipso mortuo permanebit, quia ad ipsum non erat affinitas, sed ad vxorem eius, quamquam ipse fuit causa contrahendae affinitatis, cum affinitas semper ex consanguinitate nascatur. *Turpitudinem nurus tuae non reuelabis.* Istud est aliud impedimentum iungendi matrimonium: non enim licet cuiquam accipere nurum suam, cognoscendo eam carnaliter filio viuente, nec etiam post mortem filii licet eam accipere in vxorem, quoniam semper manet inter socerum, & nurum affinitas etiam mortuo filio; id impediunt semper federa matrimonialia. *Quia vxor filij tui est.* Hoc potest referri ad tempus quo viuunt filius, tunc enim non licet filij vxorem tangere a patre, & hoc quia vxor illius est, id est quia inhonestum est, quod pater cognoscat vxorem filij sui: est autem propter hoc adhuc alia lex, secundum quam impediretur iste accessus, si non licet alicui accedere ad vxorem alterius, ut patet infra 20. cap. siue illa sit vxor filij, siue cuiuscunque alterius. Potest etiam intelligi hoc post mortem filij, scilicet, quod pater non possit accedere ad eam, quae fuit vxor filij, quoniam manent adhuc federa affinitatis inter socerum, & nurum mortuo filio, & affinitas semper impedit, sicut supra reddebatur causa de vxore patruum, quod non liceret alicui accedere ad eam, quia sibi affinitate coniuncta est: tamen si affinitas non excluderet vniuersaliter contractum matrimonij, non poneretur ibi causa illa. *Nec discooperies ignominiam eius.* Id est non reuelabis verecundiam filij tui. Hoc enim non refertur ad vxorem filij, sed ad filium. Nam supra dixerat de vxore, turpitudinem nurus tuae non reuelabis: deinde subditur de filio. Nec discooperies ignominiam eius. Quia ante hoc dictum fuerat, quia vxor filij tui est, & non debebat ignominia filij reuelari. Nam sicut non licet filio reuelare ignominiam patris cognoscendo nouercam, quae est vxor patris, cum illa sit turpitudine patris, ita non licet patri reuelare turpitudinem filij cognoscendo vxorem eius, quia illa est turpitudine filij. *Et vxorem fratris sui nullus accipiat.* Potest hoc intelligi dupliciter, vno modo fratre viuente, scilicet, quod non licet fratri accipere vxorem fratris sui cum viuente, & hoc modo increpabat Beatus Ioannes Herodem, quia acceperat Herodiadem vxorem fratris sui viuente, ut habetur Matth. 14. ca. cum dicitur, Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris sui: dicebat enim illi Ioannes, non licet tibi habere eam. Alio modo potest hoc intelligi mortuo fratre, & istud erat magis necessarium: nam viuente vno fratre non potest alius tollere vxorem eius, non solum prohibente lege affinitatis, sed prohibente lege illa vniuersali, quod non licet alicui ad alterius vxorem accedere sub poena mortis, ut habetur infra 20. cap. Post mortem autem si intelligatur ista lex erit magis necessaria, quia tunc nihil est, quod impedit federa coniungenda inter aliquem, & vxorem fratris sui mortui, nisi ius affinitatis contracta. Considerandum tamen circa hoc, quod cum moriebatur frater

Impedimēta federis matrimonialij ppter iura affinitatis.

Vinculum consan. & aff. nō dissoluit nisi per mortē

quae habetur infra 20. cap. esset phibitus iste accessus: accedere tamen ad eam mortuo patruo non potest prohiberi, nisi per hanc legem ex lege affinitatis. *Quia tibi affinitate coniungitur.* Istud est, quod impedit federa matrimonialia licite contrahi, vel fieri quemcumque alium carnalem accessum. Et ex hoc patet istam legem intelligi, siue mortuo patruo, siue viuente, quia cum ista fiat propter affinitatem, & manet idem ius affinitatis mortuo patruo, sicut viuente, cum non licebat alicui accedere ad vxorem patruum sui eo viuente, ita non licet accedere ad illam eo mortuo. Nam iura affinitatis, vel consanguinitatis, quae semel inter aliquas personas contracta sunt, impossibile est dissolui, nisi altero eorum mortuo. Cum ergo ad vxorem patruum causa fuerit affinitas patruo viuente, etiam ipso mortuo permanebit, quia ad ipsum non erat affinitas, sed ad vxorem eius, quamquam ipse fuit causa contrahendae affinitatis, cum affinitas semper ex consanguinitate nascatur. *Turpitudinem nurus tuae non reuelabis.* Istud est aliud impedimentum iungendi matrimonium: non enim licet cuiquam accipere nurum suam, cognoscendo eam carnaliter filio viuente, nec etiam post mortem filii licet eam accipere in vxorem, quoniam semper manet inter socerum, & nurum affinitas etiam mortuo filio; id impediunt semper federa matrimonialia. *Quia vxor filij tui est.* Hoc potest referri ad tempus quo viuunt filius, tunc enim non licet filij vxorem tangere a patre, & hoc quia vxor illius est, id est quia inhonestum est, quod pater cognoscat vxorem filij sui: est autem propter hoc adhuc alia lex, secundum quam impediretur iste accessus, si non licet alicui accedere ad vxorem alterius, ut patet infra 20. cap. siue illa sit vxor filij, siue cuiuscunque alterius. Potest etiam intelligi hoc post mortem filij, scilicet, quod pater non possit accedere ad eam, quae fuit vxor filij, quoniam manent adhuc federa affinitatis inter socerum, & nurum mortuo filio, & affinitas semper impedit, sicut supra reddebatur causa de vxore patruum, quod non liceret alicui accedere ad eam, quia sibi affinitate coniuncta est: tamen si affinitas non excluderet vniuersaliter contractum matrimonij, non poneretur ibi causa illa. *Nec discooperies ignominiam eius.* Id est non reuelabis verecundiam filij tui. Hoc enim non refertur ad vxorem filij, sed ad filium. Nam supra dixerat de vxore, turpitudinem nurus tuae non reuelabis: deinde subditur de filio. Nec discooperies ignominiam eius. Quia ante hoc dictum fuerat, quia vxor filij tui est, & non debebat ignominia filij reuelari. Nam sicut non licet filio reuelare ignominiam patris cognoscendo nouercam, quae est vxor patris, cum illa sit turpitudine patris, ita non licet patri reuelare turpitudinem filij cognoscendo vxorem eius, quia illa est turpitudine filij. *Et vxorem fratris sui nullus accipiat.* Potest hoc intelligi dupliciter, vno modo fratre viuente, scilicet, quod non licet fratri accipere vxorem fratris sui cum viuente, & hoc modo increpabat Beatus Ioannes Herodem, quia acceperat Herodiadem vxorem fratris sui viuente, ut habetur Matth. 14. ca. cum dicitur, Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris sui: dicebat enim illi Ioannes, non licet tibi habere eam. Alio modo potest hoc intelligi mortuo fratre, & istud erat magis necessarium: nam viuente vno fratre non potest alius tollere vxorem eius, non solum prohibente lege affinitatis, sed prohibente lege illa vniuersali, quod non licet alicui ad alterius vxorem accedere sub poena mortis, ut habetur infra 20. cap. Post mortem autem si intelligatur ista lex erit magis necessaria, quia tunc nihil est, quod impedit federa coniungenda inter aliquem, & vxorem fratris sui mortui, nisi ius affinitatis contracta. Considerandum tamen circa hoc, quod cum moriebatur frater

alicuius manente vxore sua, aut frater qui moriebatur erat maior, aut minor. Si erat minor, nunquam poterat frater maior accipere vxorem eius, quia erant ibi affinitatis federa impedienda matrimonium. Si autem ille, qui moreretur, esset maior manente minore, aut moriebatur sine liberis, aut habens liberos: si habens liberos non poterat frater accipere vxorem fratris, quia semper manebant federa affinitatis: si autem frater maior moreretur sine liberis, frater minor non solum poterat accipere vxorem fratris, sed etiam cogebatur ad hoc, ut acciperet in vxorem illam, ut suscitaret semē fratri suo, & quamquam ibi manerent federa affinitatis, tamen Deus in hoc casu specialiter iusserat, ut non impediret matrimonium contrahendum, cum constituerit, ut frater acciperet vxorem fratris eo mortuo ad suscitandum semē, de quo habetur Deut. 25. cap. An tamen soli minores fratres suscitarent semē defuncto fratri maiori, vel adiuuicem quilibet frater alterius fratris, & alia dubia circa haec dicuntur Ruth. 4. cap. & Matth. 22. *Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis.* Istud idem videtur esse cum superiori, cum dicebatur, quod nemo accipiet vxorem fratris sui; hoc autem est reuelare turpitudinem eius. Sed hoc potest differre a superiori, si accipiamus literam illam de contractu matrimoniali, quia dicebatur, vxorem fratris sui nullus accipiat: accipere autem proprie denotat federa matrimonialia. Hic autem potest accipi pro alia cognitione, quae est sine matrimoniali vinculo: & etiam isto modo non est reuelanda turpitudine vxoris fratris sui, & hoc siue sit viuens frater, siue mortuus: quoniam si viuens est, peccat in duas leges, scilicet in legem affinitatis, de qua habetur hic, & in legem adulterorū, de qua habetur cap. 20. Si autem cognoscat eam mortuo fratre, peccat in legem affinitatis, & non in legem adulterorū, quia mortuo viro mulier soluta est a lege eius; ideo non accusabitur tanquam rea adulterij. *Quia turpitudine fratris tui est.* Hic subditur causa, quare non debeat cognosci vxor fratris, & poterat dici non esse cognoscendam, quia affinis erat, sicut dicebatur supra de vxore patruum, sed dicitur, quod sit vxor fratris, & sic reducutur federa affinitatis in iura consanguinitatis; & hoc propter duo. Primo, quia minora vincula semper reducutur in maiora: consanguinitas autem maius vinculum, quam affinitas est. Item quia affinitas oritur ex consanguinitate; ideo debet reduci in suam causam: vnde magis rationale est nominari consanguinitatem quam affinitatem, quando conuenienter nominari potest. Maior namque reuerentia est, & causa abstinenti ab vxore fratris propter fratrem; scilicet, quia illa vxor fratris est, quam quia affinis est: & quamquam idem sit esse aliquam vxorem fratris mei, & esse eandem affinem mihi, magis tamen abstinere ab ea propter consanguinitatem, quam habeo ad fratrem, quam propter affinitatem; quam habeo ad illam: reuerendum namque magis est consanguinitatis, quam affinitatis nomen. *Turpitudinem vxoris tuae, & filiae eius non reuelabis.* Ista litera debet intelligi de copulato extremo, & non copulatiue: nam tunc esset sensus, quod non licet alicui reuelare turpitudinem vxoris suae, scilicet cognoscere vxorem suam, & non licet reuelare turpitudinem filiae vxoris suae, sed hoc falsum est: nam cuiuslibet licet vxorem suam cognoscere, immo inter omnia federa nihil magis licitum est: hoc tamen tolleretur si intelligeretur litera copulatiue, quia necessario tunc referretur ad quilibet partem per se; ideo intelligenda est ista litera de copulato extremo, scilicet. *Turpitudinem vxoris tuae, & filiae eius non reuelabis.* Id est non habebis simul in vxorem matrem, & filiam, quod est reuelare turpitudinem earum, quia sic carnaliter cognoscerentur: & vocatur hic filia vxoris tuae, non illa

Quādo licebat fratri accipere vxorem fratris sui, & quādo ad hoc cogatur.

Iura affinitatis semper reducenda sunt ad iura consanguinitatis, sicut minus vinculum ad maius.

illa quæ filia tua est, quia hoc satis improbatum erat, sed filia vxoris dicitur priuigna, quæ nata est vxori tuæ ex alio viro: hanc autem non licet accipere in vxorem viuente matre, quia hoc esset contra legem affinitatis, cum priuigna sit vitrici sui affinis, etiã non licebit huic viro accipere in vxorem filiã vxoris suæ mortua vxore: nam eodem modo erat hoc contra legem matrimonij, scilicet contra affinitatis iura. Nam etiam si moriatur vxor, tamen vitrico ad priuignam semper manet affinitas: & sicut non licet eam accipi in vxorẽ mortua, vel viuente matre, ita non licet illam carnaliter cognosci aliter. Nam ista est regula generalis, quod cuiunque non licet aliquam ducere in vxorem, non licet eam aliter carnaliter cognoscere.

Sciendum autem, quod sicut non licet alicui habere in vxorem matrem, & filiam, si primo acceperit matrem, ita non licet habere filiam, & matrem simul, si primo acceperit filiam: nam contracto matrimonio cum filia non poterat contrahi cum matre, siue filia moreretur, siue nõ: nec etiam poterat aliter licitè cognosci carnaliter. *Filiam filij eius, & filiam filie illius non sumes.* Hic ponitur eadem lex ad eos, qui sunt vltra descendentes: nam sicut non licebat alicui accipere filiam in vxorem, si susceperat prius matrem, ita non licebat accipere neptem eius, quam in vxorem sumpserat, & hoc siue ista esset neptis vxoris suæ ex filio vxoris, vel ex filia: quoniam vtrobique est eadem affinitas. Et sicut dicitur hic non licere assumi in vxorem filiã filie vxoris, quæ est neptis vxoris, ita non licet accipere proneptem, nec abneptem, & vsque in quartum gradum. Nam cum aliqua persona cõiungitur alteri carnaliter, contrahit affinitatem ad omnes, qui sunt consanguinei alteri personæ in quarto gradu, ita vt quantum extenditur prohibitio in gradibus consanguinitatis, tantum extendatur in affinitate, sed tota ista extensio quatuor graduum consanguinitatis, quando comparatur ad affinitatem solum, dicitur in ea vnum gradum: & iste est, qui seruatur solum.

Sciendum autem, quod sicut si aliquis vir contrahat cum aliqua, non potest postea contrahere cum filia eius, nec cum nepte, nec cum abnepte, & sic vsque ad quartum gradum; ita ipsa vxor non potest contrahere cum filio viri sui, nec cum nepote, & sic vsque ad quartum gradum: æqualis enim affinitatis gradus est viro ad consanguineos, vel descendentes ab vxore, sicut vxori ad consanguineos, vel descendentes à viro. *Vt reueles ignominiam eius.* Istud relatiuum eius potest referri ad vxorem, vel ad filiam, vel neptem eius, scilicet; quod non debet alicui sumere in vxorem filiam vxoris suæ ne reuelet ignominiam eius, scilicet vxoris suæ. Vel ignominiam eius, id est filie vxoris suæ, vel neptis ex vxore, vtrobique reuelatur ignominia matris, & filie, quia pertinent ad idem istæ personæ. *Quia caro illius sunt.* Id est filia vxoris tuæ, & neptis illius sunt caro vxoris tuæ: reuelando ignominiam illarum reuelas ignominiam vxoris tuæ.

Sed aliquis dicit non assignari hic convenientem rationem, quia quãdo vnum est tale propter alterum, illud est magis tale, quia confert causalitatem ad hoc. Si igitur nõ liceret reuelare turpitudinem filie vxoris tuæ, vel neptis eius, & sic de alijs vsque ad quartum gradum; & hoc quia istæ sunt turpitudines vxoris tuæ; ergo non liceret tibi reuelare turpitudinem vxoris tuæ, sed hoc falsum est; ergo non est ista causa, quare non reuelentur turpitudines aliorum.

Respondendum est, quod non licet alicui reuelare turpitudinem filie, aut neptis vxoris suæ; & hoc quia sunt turpitudines vxoris suæ: tamen licet reuelare turpitudinem vxoris suæ.

Ratio diuersitatis est, quia homini ad vxorem suam

non est aliquis gradus attinentie in affinitate, vel consanguinitate: & tamen est ei affinitas ad omnes cõsanguineos vxoris suæ, & illi sunt sibi affines propter vxorem. Cum autem dicitur, quod id quod est tale propter alterum, est minus tale quàm illud.

Respondendum est, quod hoc intelligitur aliquando formaliter, & aliquando efficienter, siue virtualiter, sicut si aliquis efficitur calidus propter ignem, ignis est magis calidus, & hoc est formaliter. Si autem aliquis habet ebrietatem propter vinum, non oportet, quod vinum sit habens magis ebrietatem, quàm homo: tamen adhuc ista propositio est aliquo modo vera, scilicet vinum magis habet ebrietatẽ, quàm homo, id est vinum continet maiorem casualitatem ad inebriandum, quàm homo ebrius; quia homo ebrius neminẽ ebriat, vinum autem sic. Semper igitur est vera ista regula, sed aliquando efficienter, & aliquando formaliter prædicando illam qualitatem, quæ denominat.

Huiusmodi autem exemplum patet in consanguinitate, & affinitate: nam pater & filius sunt magis sibi cognati in descendẽtibus, quàm omnes alij: nepos autem cognatus est ipsi auo, & hoc propter filium quæ medius est horum, & sic magis est cognatus filius ad patrem, quàm nepos ad eundem, & accepit esse cognatum per filium; ideo hic recipitur prædicatio formalis in esse magis, vel minus cognatum. Idem in transferralibus, quoniam illi qui sunt in secundo gradu transferraliter sunt sibi cognati, propter eos qui sunt in primo gradu, sed illi qui sunt in primo gradu magis sunt consanguinei sibi ipsi, quàm illi qui in secundo, & sic de omnibus alijs. Vnde reperitur hic prædicatio formalis in esse magis, vel minus consanguineum.

In affinitatibus autem reperitur alius modus, quoniam omnis affinitas causatur propter coniunctionem duarum personarum in carne, scilicet viri, & vxoris; & isti non attinent sibi in aliquo modo affinitatis; alij tamen, qui ab eis sunt, sunt affines alteri eorum: & sic vxor facit, vt omnes, qui ab ea descendunt, aut ad eam attinent in consanguinitate, sint affines viri sui; ipsa tamen non est affinis viro: & consequenter nec magis affinis. Ideo non prædicatur hic esse magis tale de vxore, quoniam ipsa non accepit aliquam talem prædicationem etiam absolute: sed prædicatur secundum causam efficientem, scilicet, quod vir & vxor continent, vel efficiunt magis affinitatem, quàm omnes alij.

Causa autem varietatis huius est, quia in consanguinitate omnis attinentia causatur per derivationem originis, siue quantum ad eos, qui sunt principia consanguinitatis, siue ad omnes successores. In affinitate autem principium eius causatur per copulationem, & non per originem: extensio autem eius est per originem. Vnde in consanguinitate pater est principium secundum Aristot. 8. Ethico. ipse tamen habet consanguinitatem ad eos, qui sunt immediati, scilicet ad filios: & consequenter alij descendentes per originem sunt consanguinei, siue directè, siue lateraliter. In affinitate autem principium est vir & vxor: isti tamen non causant affinitatem per originem, ita quod vnus descẽdat ab alio, vel alius ab alio sit per copulationem, quia ambo carnaliter copulantur, sed postea ista affinitas deriuatur per originem: nam omnes qui ab vxore alicuius descẽdunt, vel cum quibus ipsa ab aliquo communi descendit, sunt affines viro suo; ideo recipiunt prædicationem formalem affinitatis. Idem tamen illi, qui a viro descendunt, vel cum quibus ipse vir ab aliquo communi descendit, sunt affines vxori, & prædicatur de eis esse affinem formaliter. Si autem affinitas nõ haberet principium per copulationem, sed per derivationem originis, ipse vir & vxor, qui sunt principium affinitatis, essent sibi affines.

Quamuis vir nõ habeat ad vxorem alij quem gradum consanguinitatis, vel affinitatis: isti oēs cõsanguinei vxoris sunt affines viri propter vxorem.

Attinentia consanguinitatis est per originem derivationem, affinitas per copulationem personarum.

Incestus quid sit.

Et talis coitus incestus est. Id est coitus alicuius ad filiã vxoris suæ, vel ad neptem, vel proneptem, & sic de ceteris vsque ad quartum gradum, est coitus, qui vocatur incestus. Est enim incestus carnalis commixtio consanguineorum, vel affinium in gradu non cõcesso: sic autem est hic secundum affinitatem. Dicitur autem incestus quasi nõ castus, non quod in solo isto coitu tollatur castitas, quia in omnibus alijs, qui sunt viri ad vxorem, generaliter tollitur castitas; sed in isto coitu, qui est consanguineorum, specialiter tollitur, quia est magis vetitus, quàm alij communes coitus.

Pellex quid sit ac fororis pellex, & pellicatis.

Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies. Id est non poterit aliquis accipere sororem vxoris suæ, & hoc siue in vxorem, siue aliter viuente sorore sua, quæ est vxor eius: & dicitur, quod non accipietur in pellicatum, id est, vt sit pellex sororis. Dicitur enim esse aliqua pellex, quæ est concubina alicuius viri habentis vxorem, & est pellex nomen relatiuum equiparatiue, scilicet, vt si aliquis habeat vxorem, & concubinã, quod earum quælibet dicitur ad alteram pellex, sed solum cõcubina dicitur: vocatur pellex respectu vxoris, nam vxor non vocatur pellex. Dicitur autem aliqua esse pellex sororis, quando duæ sorores ab eodem viro cognoscuntur, vna tanquàm vxor, alia tanquàm concubina. Si autem ambæ sint, vt concubina, neutra proprie vocatur pellex alterius, quoniam pellex a pelliciendo, id est decipiendo, vel inducendo dicitur, & sic illa, quæ est concubina alicuius pelliciti, decipit illum virum separando eum ab vxore sua, & ad se trahendo. Cum autẽ ambæ sint concubinae neutra virum pellicit; cum neutri magis, quàm alteri alligatus sit aliquo federe. Hoc autem modo conquerebatur Philomena, quod esset facta pellex fororis suæ, quæ vocatur Progne, quia Thereus vir fororis suæ cognouerat eam inuitam; sicut habetur apud Ouidiũ Metamor. lib. 6. cum dicitur.

Pellex ego facta sororis.

Dicitur autem pellicatus status mulieris pellicis, & sic aliquis sumit mulierem in pellicatum, quando facit eam sibi vxoris suæ pellicem. In Hebræo autẽ dicitur. *Non accipies sororem vxoris tuæ ad anxiam.* Id est ad contristandum, quasi dicat, quãdo vnus vir acciperet duas sorores, vnam in vxorem, & alteram in concubinam, faceret quod istæ sorores anxiantur, quia sibi ipsi in alterutram multum inuiderent, & erat ponere hoc magnas discordias inter duas sorores, quod Deo odibile est, sicut de illo, qui suscitauit discordias inter fratres. Sicut autem non licebat alicui accipere duas sorores aliquo modo differẽtes in statu, scilicet vnam in vxorem, & alteram in pellicem, ita non licebat accipere eas in vxores simul, & hoc satis significat litera, cum dicat. *Adhuc illa viuente.* Quasi dicat, quod quando viuuit foror, quæ primo accepta est in vxorem, non licet accipere alteram, sed cum ipsa mortua fuerit, potest accipi alia foror. Manifestum tamẽ est, quod post mortem vnus fororis non erat licitum aliam fororẽ ducere in concubinam, immo nullam feminam, licebat accipere in concubinam; ergo intelligitur de vxore, scilicet, quod non acciperentur duæ sorores in vxores ab eodem viro, quia tunc erit vna tanquàm pellex alterius, vel erunt ambæ ad mutuum anxietatem, scilicet, quod vna faciet alteram anxiam, & econtrario.

Quomodo licuit iacob accipere duas sorores in vxores. Quæstio. V I.

SE d contra hoc aliquis arguet, quia iacob habuit duas sorores in vxores, scilicet Liam, & Rachel filias Laban, vt patet Gene. 29. & 30. cap. Iste tamen erat vir sanctus, & non redarguitur de hoc, &

accepit vt ranque simul, scilicet vnam septem diebus post alteram, vt habetur Genesis cap. 29. cum dicitur. Imple hebdomadam dierum huius copulã, & hanc quoque dabo tibi, & postea sequitur, Accepit placito, & hebdomada trãslata Rachel duxit in vxorem.

Ad hoc responderi potest dupliciter, primo quod iacob non fecit contra istã legem, quoniam non erat data ista lex quãdo iacob accepit vxores; quod patet, quia isti quibus dabatur hæc lex in monte Synai, erant filij iacob multo tempore post mortem iacob, sed lex non potest obligare antequàm detur, ergo non peccabat iacob, quamuis ageret contra ea, quæ nunc ista lege prohibentur. Nec valet si obijcias, quod præcepta decalogi obligabant antequàm darentur, nam ab exordio sæculi homines obligauerunt: nunquàm tamen data sunt, nisi in monte Synai. Nam ista præcepta erãt de iure nature, & erant innata in principijs rationis practicę; ideo obligabant antequàm darentur, quia natura ipsa nobis dederat; & ideo etiam si nunquàm illa Deus promulgasset, obligarent. Istud autem præceptum, de quo hic agitur, non procedit de iure nature, sed solum ex positione diuina; ideo si nõquàm dedisset, nunquàm obligasset, sed tempore iacob non erat datum, ergo non obligabat.

Alio modo responderi potest, quod quamquàm non esset istud præceptum tempore iacob, tamen ipse solum intendebat ducere vnam de illis fororibus in vxorem, & sic fecit: quoniam pro Rachel pepigit se seruiturum, vt habetur Gene. 29. cum dicitur. Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore septem annis. Respondit Laban, melius est, vt tibi eam dem, quàm viro alteri, mane apud me. & postea sequitur, quomodo completo tempore petijt iacob vxorem suam dicens, da mihi vxorem meam, quia iam tempus est cõpletum, vt ingrediar ad eam: Liam autem ipse suscepit in vxorem. Patet quia cum cognouisset eam in aurora diei nuptiarum conquestus est dicens, quid est, quod facere voluisti: nonne pro Rachel seruiui tibi, quare imposuisti mihi? Deinde autem videns iacob, quod deflorauerat Liam, & si nõ acciperet eam in vxorem, maneret delusa, pietate motus accepit eã in vxorem, quamquàm ad hoc non obligabatur, quoniam non cõtraxerat matrimonium cum illa, sed Laban deceperat illum. Rachelem autem post istã etiã accepit in vxorem, quia primo contraxerat cum ea matrimonium, & cogebatur eam accipere. De his omnibus latius dictum est Gene. 29. capit. patet ergo, quod nullo modo fecerit iacob contra istam legem.

Adhuc illa viuente. Hoc dicitur, quia quando vxor alicuius viuuit, non licet ei accipere in vxorem aliam fororem suam. Postquàm vero illa mortua fuerit, licet accipere. Nam tunc non accipiuntur duæ sorores ad anxiam, quia vna non potest alteram contristari; cum altera eorum mortua fuerit. Hoc autem secundum Iudæorum egrimonias seruabatur, vt posset vir accipere duas sorores in vxores successitè, & hoc quia Deus dispensabat, siue potius, quia dabat legem communem, vt ista affinitas non impediret matrimonium. Nunc autem apud nos non est talis obseruatio, quoniam omnis affinitas impedit matrimonium, nec est aliquis gradus, in quo contrahatur. Dicitur autem hic, quod nõ accipiet in vxorem aliquis fororem vxoris suæ, nec reuelabit turpitudinem eius, quoniam ista videntur pertinere ad duo, scilicet accipere ad federa matrimonialia, reuelare turpitudinem ad alios concubitus, qui sine federe matrimoniali sunt, & vt ranque erat prohibitum.

Ad mulierem quæ patitur menstrua non accedes, nec reuelabis sceditatem eius. Cum vxore

Infra e. 20
Dif. s. e. ad
e. ut infra
ver. quip
pe.
35. q. 8 ca
hac salu
biter.
32. q. 1. ca
p. ait ver.
mifidaba. f
3. re. 18 c.
Infra 20.
23. q. 5.
c. Reos. 8.
Item qui
coierit.

vxore proximi tui non coibis; nec feminis commixtione maculaberis. De femine tuo non dabis, vt consecratur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Cum masculo non commiscearis coitu femineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis; nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscbitur ei, quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatę sunt vniuersę gentes, quas ego eijciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos. Custodite legitima mea, atque iudicia, vt non faciatis ex omnibus abominationibus istis tam indigena, quam colonus, qui peregrinatur apud vos. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolę terrę, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo, ne & vos similiter euomat, cū paria feceritis, sicut euomuit gentem, quę fuit ante vos. Omnis anima quę fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui. Custodite mandata mea. Nolite facere, quę fecerunt hi, qui fuerunt ante vos. Et ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

Ad mulierem qua patitur mensura. Hic ponitur tertium principale, scilicet casus inordinatę copulę ad gignendum; & hoc est, cum aliquis coit cum aliqua muliere mensurata, nam inde solent proles maculatę, & deformes nasci.

Pro quo considerandum est, quod aliqua mulier dicitur pati mensura, quando patitur fluxum sanguinis venientem sibi per singulos menses: istud enim est, quod in omnibus mulieribus accidit, postquam sunt aptę ad concipiendum, & toto tempore quo concipere possunt. Nam sanguis menstrualis est, quem femina propinat in generatione, sicut viri semen infundunt, eo autem tempore, quo femina non habeat sanguinem istum fluentem, est impossibile, quod concipiat etiam si cognoscatur a viro. Cuius causa est, quia non est aliquis, de quo formetur fetus; ideo puellę a principio ætatis concipere non possunt, quia nondum habent istum sanguinem menstrualem. Cum vero euenit ætas, in qua sanguinem istum habeant, incipiunt esse potentes ad concipiendum, & tunc vocantur puellę puberes, quia ad actum matrimonialem proprie pertinent. Durat autem in eis iste fluxus sanguinis toto tempore, quo concipere possunt: cum autem desierint ista mensura, iam femina est inepta ad concipiendum, & sic dicebatur de Sara, quod fuisset in ea miraculum concipere, quia ipsa & Abraham erant senes, & prouectę ætatis, & desierant Sarę fieri mulieria, id est cessauerat fluxus sanguis menstrualis in Sara. Genes. 18. Cessat autem iste fluxus sanguinis in feminis ad annos quinquaginta, vel sexaginta, vel quasi, & tunc ultra concipere non poterunt.

Sanguis autem iste fluit in qualibet femina semel

in mense, ideo vocatur sanguis menstrualis; & hoc naturale est, nisi per ægritudinem, vel malam corporis dispositionem impeditur; & est hoc grauissimum in femina. Cum enim femina in hoc sanguine est, non debet vir ad eam accedere, quia ille sanguis, qui emittitur, est ad naturam purgationis, & est aliquomodo infectus, & pestifer, & si aliquis coeat cum femina mensurata, id est patiente sanguinem fluentem, qui venit per mensem, & poterit fieri formatio fetus ex illo sanguine, id quod inde formatur, & nascitur, erit deforme, & male complexionis, atque ægritudinem patiens. Qui autem sciens mulierem esse mensuratam coiret cum ea, iste non solum non faciebat propter bonum proles, sed etiam destruebat prolem preponens delectationes suas, & carnis illecebras bono proles, quę ex tali coitu maculata euenire solet. Si autem homo coiens attenderet bonum proles, cum sciat prolem nasci frequenter deformem, & imperfectam, atque languidam, potius toleraret angustias, quę proueniunt in desiderio libidinis, quam quod faciendo secundum libidinem, proles maculata oriatur. Venit ergo Deus, ne quisquam accederet ad feminam, quę mensura pateretur: vnde si vir accedere vellet ad vxorem suam, & ipsa pateretur mensura, tenebatur dicere ei se esse mensuratam, vt non tangeret eam vir, si autem subiceret, ipsa erat iniquitatis rea.

Est autem dicendum, quod ista lex intelligitur de viro ad vxorem suam, vel ad quamcunque aliam. Nam si vir sciens vxorem suam esse mensuratam eam tangeret carnaliter, agebat contra hanc legem, & merebatur mortem secundum id, quod habetur infra 20. cap. intelligitur etiam de illo, qui coibat cum aliqua, quę non esset vxor sua, siue esset vxor alterius, siue puella virgo, siue quęcunque alia cognita a viro. Si autem aliquis cognosceret vxorem proximi sui tempore mensuratum prater hoc, quod merebatur mortem, quia cognouerit vxorem proximi sui, vt habetur infra vigesimo cap. adhuc supra hoc merebatur mortem, quia cognouerit eam tempore mensuratum, vt patet eodem capitulo. Si aliquis cognouisset puellam virginem tempore mensuratum, prater penam, quam habere debebat, de qua habetur Deuterono. 22. cap. debebat pati mortem, quia cognouerit eam existentem mensuratam, vt habetur infra vigesimo cap. siue cognouisset feminam aliter in casu, in quo nulla deberet infligi poena, adhuc ei irrogabatur poena mortis, sicut habetur infra vigesimo cap. quia mensuratam feminam cognoscebat. Ad nullam igitur feminam propriam, vel alienam licitum erat accedere, quando esset in tempore mensuratum. Si quis autem faceret contra hoc, vel contra aliquod de his, quę supra dicta sunt, occidebatur, vt patet infra vigesimo cap.

Ne reuelabis fedtatem eius. In superioribus ponebatur reuelare turpitudinem, hic ponitur reuelare fedtatem: causa est, quia fedtatis aliquid magis inhonestum significat. Nam turpitudinis signat ipsa membra genitalia solum, quę reuelabantur in superioribus, quando aliquis cognosceret aliquam feminam: hic autem est turpitudinis, & est fedtatis: est enim turpitudinis, quia reuelantur membra genitalia ipsius femine mensurate, quando sic cognoscitur: reuelatur etiam fedtatis, quę est quadam turpitudine prater naturalem turpitudinem, & ista est propter sanguinem fluentem, qui adhuc maiorem horrorem monstrat, quam ipsa genitalia membra. Ista differentia mulieris mensurate ab omnibus superioribus in fedtate, & turpitudine habetur infra vigesimo cap. cum dicitur: qui coierit cum muliere in fluxu mensuratum, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui,

Quare p
hibetur
cessus ad
mulierem
mensura
tam.

Omnis ho
mo est p
ximus no
ster.

fui, interficientur ambo, & sic ponuntur ibi tanquam diuersa reuelare turpitudinem, & monstrare fontem sanguinis. Cum vxore proximi tui non coibis. Id est non accedes ad mulierem, quę est nupta alteri viro. Ex hoc innuitur, quod omnis homo est proximus noster, quia accessus ad quamcunque feminam nuptam alteri viro est vetitus: sed omnes illi viri vocantur hic proximi, ergo omnis homo proximus noster est. Si autem daretur, quod aliquis homo non vocatur proximus, non potest intelligi ista lex de vxore illius, & tunc licitum esset accedere ad vxorem illius, cum lege vetitum non sit, sed hoc falsum est, cum ad nullius hominis vxorem nobis accedere liceat; proximus ergo vocatur omnis homo.

Iniuria est triplex in carnali cognitione vxoris alterius. Quęst. VII.

SCIENDUM autem, quod quando aliquis cognoscit vxorem alterius, infert iniuriam, & damnum. Iniuria autem potest esse triplex ibi, vel ad minus est duplex. Prima iniuria est ipsi sacramento matrimonij, quia vnum de tribus bonis, quę debent esse in sacramento, est fides, scilicet fidelitas, scilicet, quod vir non cognoscat aliam feminam, nec illa femina permittat se cognosci ab aliquo alio viro. Ista autem fidelitas frangitur, cum aliquis cognoscit vxorem alterius: nam tunc sacramentum matrimonij perdit fidelitatem. Secunda iniuria fit viro cuius vxor illa est, quoniam cum vxor & vir sint vna caro, qui reuelat turpitudinem vxoris, reuelat turpitudinem viri, sed reuelando turpitudinem viri irrogaret ei iniuriam: idem igitur erit si quis vxorem illius cognoscat. Tertia iniuria potest esse ad feminam, quę cognoscitur, quoniam per hoc ipsa infamatur: hoc autem verum est si ipsa femina inuita tolerat. Si autem voluntarie hoc faciat, non est ei illata iniuria, quia scienti, & consentienti præsertim si mandat, nulla fraus, vel iniuria fit, quodcumque ei bonum, vel malum fiat.

Est autem etiam in isto coitu adulterino damnum, quia si inde proles nascatur, cum vir illius vxoris putet illam prolem esse suam, instituit eam hæredem in bonis suis, sicut alios filios, si quos habet, vel relinquat hæredem in totum: & tunc cum nihil deberetur illi filio adulterino de bonis mariti, tantum damnum infligitur viro, quantum de bonis eius recipit. Fit etiam hic damnum filijs illius viri, quoniam si adulterinus ille non nasceretur, succederent ipsi in tota hæreditate paterna: cum autem ille natus est, suscipit cum eis partem successione, & sic tantum eis tollit, quantum sibi suscipit. Alia quoque mala possunt considerari in coitu cum vxore alterius, quia ex hoc interdum mortes singulares sequuntur, interdum vero seditiones siue bella ciuilia, aliquando autem sequuntur bella multorum regnorum, sicut patet in Bello Troiano quod durauit decem annis, & ex hoc solum insurrexit, quia Paris accepit Helenam vxorem regis Menelai. De hoc & de omnibus alijs vulgarissima exempla sunt in omnibus historijs, atque Poetis: Valde ergo vitandus fuit iste coitus, nam & sic homines degeneres efficerentur, ita vt nesciretur quorum filij erant, quod maxime repugnat dignitati humana.

Nec feminis commixtione maculaberis. Id est non suscipies istam maculam, quę est in commiscendo semen tuum semini mulieris, quę non est tua, vel vocatur feminis commixtio facere, vt filij qui tui sunt misceantur filijs alterius: hoc autem fit cum aliquis cognoscit vxorem alterius, & inde nascitur fetus: quoniam ille computatur inter filios viri mulieris illius, & sic semen, id est filius non attribuitur ei cuius est, sed computatur

A inter filios illius cuius non est. In hoc autem est macula, quia ille, qui hoc faciebat multum peccabar.

De femine tuo non dabis vt consecratur idolo Moloch. Hic ponitur quidam casus, qui pertinet ad superiora indirecte, nam supra dicebatur de illicita feminis effusione, vel generatione inter personas illegitimas: hic autem ponitur alius casus, qui pertinet ad infandam feminis effusionem, vel abusionem filiorum: & hoc est per consecrationem factam idolo Moloch. Intelligitur autem hoc dupliciter secundum quod istud nomen semen potest dupliciter accipi. Vno modo accipitur semen pro ipso humore, qui effunditur in coitu. Alio modo accipitur semen pro filijs genitis ex femine: & iste modus accipiendi est communis in sacra scriptura, sicut dicitur in psal. 131. De fructu ventris tui ponam super fedem tuam. & alibi habetur, & tamen ibi accipitur pro filijs. Primo modo accipiendo est sensus, quod nullus daret de femine suo idolo Moloch, id est quod non daret de humore menstruali ad consecrandum ei: hoc enim turpissimum erat: erat enim magna turpitudine & magnum scelus. Primo autem erat turpitudine & magna quidem, quod aliquis effunderet semen taliter, vt consecrari possit: hæc. n. ab aliquibus propter causam amatoriam fiunt. Sic enim quasi per quædam maleficia existimant se mortuos eas quas diligunt, vel potius ipsos demones, vt eis in hac parte optatum tribuant: in quibus tanta vilitas est, vt nec nominari saltem ista liceat: in temporibus autem antiquis, quado idolis offerebatur, ista maxime obseruata sunt. Alij autem erant qui idolis sanguinem suum offerebant, percutientes aliquas partes corporis sui vsque ad sanguinis effusionem, sic enim refert fuisse consuetum Augustinus in ludis deę Berecynthiæ, de hoc in secundo de ciuitate Dei. nam ibi incidebant brachia, & aliqui abscindebant virilia, de quibus Ouidius in libris Fastorum. de his etiam Seneca in tragedia septima. Hunc modum obseruabant sacerdotes Baal, contra quos contendebat Helias propheta. De hoc habetur tertio Regum. cap. 18. cum dicitur de eis. clamabant ergo voce magna, & incidebant se cultris & lanceolis iuxta ritum suum, donec perfunderebatur sanguine. sacrificium autem de femine ad eundem modum pertinere videretur. Alio modo potest intelligi ista litera, scilicet quod aliquis offerat de femine suo idolo Moloch. i. de filijs suis. Erat enim apud gentes quoddam idolum magnum factum de cupro, & formatum ad humanam figuram, inrerius autem concuum. In illa vero concuuitate succendebatur ignis, donec idolum incandesceret. Dicebant autem sacerdotes gentilium illis, qui habebant filios, quod nullum maius sacrificium erat illis dijs, quam offerre filios, & oblati in coelum portabantur. Gentilis autem fatuitas a sacerdotibus decepta hoc credebatur, tribuens eis filios offerendos: ipsi vero ponebant eos in manibus idoli ardentis, & comburebantur: vt autem voces puerorum morientium non audirentur, sacerdotes in tympanis & alijs musicis instrumentis magnas voces reddebant, significantes hoc modo puerum in coelum esse portatum, cum postea nunquam compareret, cum eum sacerdotes combussissent. Iste autem modus offerendi fuit apud gentes. Iudæi quoque acceperunt hunc modum immolandi a Gentilibus addicentes ritum eorum in terra Chanaan. de hoc habetur psal. 105. cum dicitur. & commixti sunt gentibus, & didicerunt opera eorum, & seruiunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalum: & immolauerunt filios suos & filias suas demones, effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quos immolauerunt sculptilibus Chanaa. Ista autem immolatio erat prohibita

Semen du
pliciter si
gnificat.

De conse
crantibus
semen tuu
dijs.

Idoli Mo
loch quid
sit, & quo
cremaban
tur pueri
ad hono
rem eius.

23. e. q. 1. c.
Reos. 8.
Item qui
coierit.

Casus in
ordinatę
copulę ad
gignendum
hic tracta
tur.

prohibita sub poena mortis; qui enim sic offerret lapidabatur, vt patet infra 20. cap. *Idolo Moloch.* Est nomē idoli Moloch: multi enim dii erant apud Gentiles, & diuersimode nominabatur, de quibus erat vnus Moloch. Nec tamen est intelligendum, quod Deus concesserit immolari alijs idolis, & veterit solum Moloch hac fieri, quoniam æqualiter omnibus idolis vetuit sacrificari. Sed dictū est specialiter de idolo Moloch, quia huic Deo apud Gentiles offerebantur pueri viuentes, & non alijs dijs. Fuit quoque apud Gentiles Diana Etharica, cui immolabatur homo viuens, quicunque de alienigenis aduenisset: erat enim terribile sacrificium, sed postea Orestes filius Agamemnonis exposuit se morti aliunde veniens, vt raperet illum Deam: sic autem factum est, vnde postea talia sacrificia cessauerunt. De his Paulus Orosius libro secundo de Ormesta mundi, & Ouidius in libris de Ponto.

Nec pollues nomen Dei tui. Id est non facies esse pollutum nomen Dei tui offerendo talia sacrificia alijs dijs: dicitur enim per hoc esse pollutum nomen Dei, quoniam, qui sic offert, attribuit deitatem alijs præterquam Deo vero, sed hoc est pollueri nomen Domini, id est infamare, vel dehonore Deum, quia eam ipse solus Deus sit, alijs tribuitur honor diuinus; ei tamen soli tribuendus erat. Alio modo dicitur nomen Dei pollui per hoc, quia qui talia offert, agit, vt aliquid consecratur per ista sacrificia, quod si posset aliter consecrari, non faceret illa. Deus tamen Hebræorum non petebat ista sacrificia: qui igitur hac faciebat signabat Deum Hebræorum non posse tribuere hæc, quæ tribuebat Deus, cui offerebantur infantes. *Ego Dominus.* Id est ego qui mando hæc sum Deus, & possum mandare illa, ideo cogimur ad faciendum.

Cum masculo non commisceberis coitu femineo. Hic interdicit incidentaliter quendam alium coitum sedisimum, scilicet coitum Sodomiticum, qui est cum masculo: hic enim inter ceteros abominabilis est Deo, vnde sequitur in littera, quod abominatio est. Vocatur autem iste coitus contra naturam, quoniam omnes alij coitus, qui sunt ad foeminam, etiam si sint valde illiciti, sicut coitus ad fororem, vel ad maritum, non sunt penitus contra naturam, quia natura ingenuit coitum ad generationem: cum matre, aut forore, quamquam coitus execrabilis sit, tamē generatio sequi potest, quam intendit natura: non igitur est totaliter iste coitus contra naturam. Ille autem coitus, qui est masculi ad masculum dicitur esse contra naturam, quoniam cum natura ordinauerit coitum ad generationem, & in coitu masculorum impossibile est sequi generationem, erit necessario coitus iste contra naturam intentionem. Nec tamen accipiendum est simpliciter, quod iste coitus sit totaliter contra naturam, sed dicitur esse contra naturam, id est contra naturalem inclinationem communem, vel contra naturam ordinatam, non est tamen totaliter contra naturam, quia est ab inclinatione naturali deordinata. Nam cum natura intendat seipsam conseruare, quod fit per generationem, & ista sit in masculo & foemina: naturaliter viri, & foeminae ardent in alterutrum: si autem aliquando contingat, vt viri in viros ardeant, hoc quidem contra naturam factum esse dicitur, quia non est naturale desiderium ad gignendum, quod natura in hoc actu instituit, est tamen aliquo modo secundum naturam ista inclinatio, id est secundum naturam eius, qui sic inclinatur: est tamen natura ista peruersa: vnde qui ad talia inclinatur, bestiales dicuntur secundum Aristotelem Ethicorum libro secundo.

Incepta Sodomiticorum inclinatio triplici de causa fit. Quest. VII.

PROVENIT autem ista incepta, atque deordinatissima inclinatio ex vna trium causarum. Interdum enim accidit propter aegritudines, vt aliqui, qui bonæ complexionis fuerant, valde permutati ex aegritudine incipiunt habere alia desideria, & inclinationes causatas ex transmutatione aegritudinis: sic enim accidit in mulieribus pragnantibus, vt interdum desiderant comedere ea, quæ nullus homo desiderat, nec ipsæ desiderarent si fecundæ non essent, vt comedere carnes crudas, vel carbones.

Interdum autem euenit ista bestialitas ex natura deprauata inclinatione, quoniam natura loci generationis facit, vt ibi geniti tales contrahant inclinationes, quod manifeste apparet, quoniam quarundam terrarum homines ad hoc fortissime inclinatur, & quasi vniuersaliter videmus: Aliæ autem terræ sunt, in quibus nihil horum omnino, aut rarissimum est; hoc autem innuit Aristoteles dicens: maximè esse bestiales apud pontum, id est, quod terra illa magis est ad gignendum homines bestialis inclinationis, quam alia terræ, vt patet Ethicorum libro septimo.

Tertio modo accidit ista bestialitas, siue superabundans malitia ex assuetudine facta a parua etate, quoniam ceteris consuetudo sit altera natura iuxta Aristot. Ethicorum libro septimo, qui his turpitudinibus ex puerio assuetus factus est, habebit earum inclinationes quasi innatas. Hoc videtur fuisse in viris Sodomorum, qui quamquam ex natura loci, & delicijs, atque otiositate, ad hæc omnia mala inclinarentur, vt tangit Ezechiel. 16. capit. tamen potissima causa huius multiplicati mali fuit, quia homines huic vitio dediti ex pueritia erant, & sic transibat eis, quasi in naturam legem. Sic patet Genes. 19. cap. cum dicitur. Prius autem quam inuenit cubitum viri civitatis, vallauerunt domum eius a puero vsque ad senem omnis populus simul: in quo videtur ipsos pueros a primordio etatis suæ ad infandam eruditores fuisse: vnde postea ista quasi naturaliter desiderabant. *Cum masculo non commisceberis coitu femineo.* Hic nihil videtur prohiberi, nisi Sodomiticus coitus, sed ad hoc fortassis non oportebat poni coitu femineo; quoniam masculus non potest commisceri masculo, nisi coitu femineo in opere carnali, sed si forte aliquæ alia commixtionis illicitæ masculorum sunt, præteream quæ Sodomitica est, insistere non oportet, quoniam in his præntas humana terminū nullum habet: quæcumque tamen modus detur si duorum virorum est, necessarium est vnum altero abuti tanquam foemina, quamquam abusione huius plures reperiantur modi. Vnus autem est, qui non pertinet ad concubitum, & vocatur mollicies: sed quia ista non est masculi ad masculum, sed aliter in seipso, non potest ad superiora reduci: omnia autem ista, quia mala sunt, a Deo prohibita sunt. Expresse tamen de actu Sodomitico hic veritum est, quoniam iste in ceteris Chanæorum magis abundabat, sicut patet infra, immo ipsi Chanæi sunt, qui primo Sodomitice appellati sunt, quia in terra illa est regio Sodomorum, sicut supra declaratum est.

Quia abominatio est. Id est non miscebitur masculus masculo, quia hoc abominatio est: nam ceteri coitus, qui ad foeminas sunt, quamquam interdum turpes valde atque infamissimi sint, tamen abominabiles, aut abominatio non dicuntur: quoniam eos sic natura humana non horret: hunc autem qui Sodomiticus dicitur, rota humana consuetudo ordinata tanquam monstrum quoddam patet, atque fastidit, quod proprie abominatum est.

Cum omni pecore non ebis. Id est cum nullo pecore, quoniam

quoniam non est sensus, quod aliquis non debet coire cum omni pecore, & tamē liceret sibi coitus cum aliquo pecore, quoniam omnis talis coitus interdictus est. Potest namque iste rectè dici contra naturam, id est speciem, quia natura fecit simile ad simile: ea autem quæ in duabus speciebus sunt, ad gignendum nunquam vniuntur nisi in quibusdam, quæ magnā propinquitatem speciei habent: in his enim potest ex tali concubitu aliquid æquiuocum gigni, sicut patet in asinis, & equis: homini autem ad alia pecora contra naturam coitus est, quia in his generatio non sequitur, cum multum distent secundum perfectionem speciei, & si interdum aliquid gignatur, illud est monstruosum valde, & toti naturæ horrendum: potissime cum natura homines ad meliores inclinauerit fetus. *Nec maculaberis cum eo.* Id est non coeas cum illo, quia ex tali coitu macula sequitur cum valde turpis sit. *Mulier non succumbet inuento.* Eadem lex est foeminae quæ viri, vt sicut non licet viro agere in pecora, ita non licet mulieri pati ab eisdem. Vocatur autem hic inuenta vniuersaliter omnia bruta, in quibus aliquis coitus esse potest, siue virilis, siue femineus: & adhuc est turpius quasi incomparabiliter foeminam cognosci a brutis, quam virum cognoscere illa, maiora quoque damna, atque pericula inde proueniunt, de quibus subticuisse melius est. *Nec miscebitur ei.* Id est nullo modo accedet foemina ad animalia bruta, vt cum eis misceatur in actu carnali. *Quia scelus est.* Id est valde magnum peccatum est, & dedecus totius naturæ humanæ, vt mulier cognoscat a brutis: scelus autem magnum vitium signat, quod est horrendum valde. *Ne polluamini in omnibus his.* Hic ponitur conclusio contra transgressores horum præceptorum: & primo admonentur in vniuersali, vt talia vitia deuitent, deinde subinfertur poena. *Ne polluamini in omnibus his.* Id est in nullo istorum, quoniam quodcumque horum fieri turpe valde erat, atque morte dignū, & infligebatur mors talia agentibus, vt patet infra 20. cap. *In quibus contaminata sunt vniuersæ gentes, quas ego eijciam.* Hic dicitur de Chanæis, id est omnibus illis septem populis, quod dediti essent omnibus turpitudinibus. Et quamquam in omni genere vitiorum abundarent, magis tamē abundabat in vitio carnis, & hoc siue ad cōsanguineas, siue affines, nulla naturæ reuerentia obseruata: ad ceteras quoque turpitudines tam masculorum quam pecorum promptissimi erant, & hoc efficiebant. Iudæi autem, qui intraturi erant terram harum gentium, potuissent erudiri in moribus earum. Venit ergo Deus ista fieri. *Quas ego eijciam ante conspectum vestrum.* Id est ego eijciam istas gentes vobis videtibus, vel ante conspectum vestrum, id est, quod vobis intratibus ipsæ fugient, atque terga vertent non potentes ferre facies vestras. *Et quibus polluta est terra.* Id est vitia istorum tam horrenda erant, vt non solum ipsi polluerentur, sed etiam terra habitationis suæ; ita vt ipsa pro his ad Dominum clamatura videretur, sicut dicitur de occisione Abel, de qua dicit Deus ad Cain. Sanguis fratris tui clamat ad me de terra. Dicitur autem terra pollui per peccata cum ipsa scelera magna sunt, ita quod terra illa iam ferre non potest: sic patet de occisione innocenti, per quam terra pollui dicitur; vt habetur Numer. 35. capit. & Deuteronomio. 19. cap. *Cuius ego scelera visitabo.* Id est ego puniam peccata illius, non quidem quod terra ista aliqua peccata habeat, sed habitatores: dicitur tamen terra visitari quando ipsi visitatur; sic autem factum est, vt infra patet. accipitur hic visitatio pro punitione, sic patet Psal. 88. Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, visitabo in virga scelera eorum, & in plagis iniquitatem eorum: visitare igitur punire est.

Conclusio contra transgressores horum præceptorum.

Mollicies quid.

Terræ pollui per peccata quid sit.

Legitima ac iudicialia quid.

A Dicit autem Deus se visitaturum scelera Chanæorum, quia nondū visitabat puniens eos quando erant Iudæi in deserto, sed tunc incepit visitare eum Iudæi accesserunt ad terram promissionis: causa autem huius erat, quia nondū consummata fuerant omnia mala, propter quæ Chanæi occidi, & expelli de terra debebant; sic habetur Gene. 15. cap. cum dicebat Dominus ad Abraham: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum, vsque ad præsens tempus: vocantur autē ibi Amorrhæi omnes septem populi Chanæorum. *Custodite legitima mea, atque iudicialia.* Supra vetabantur mala, hic iubentur bona, scilicet, quæ Israelitæ custodiant legem Dei, & ponitur hic duo, scilicet legitima, & iudicialia: dicuntur autem legitima, id est leges, vel ceremonialia præcepta: vocantur autem iudicialia præcepta iudicialia, quæ in alterutrum ordinant: nam ceremonialia ad Deum pertinent. Et in his duobus ponitur sufficienter totius populi Israelitici directio. De moralibus autem præceptis qualia sunt præcepta decalogi, nihil hic dicitur, quod potest fieri ex duobus. Primo, quia Deus solum loquitur hic de illis præceptis, per quæ specialiter dirigitur Israelitici populi status: huiusmodi autem est in præceptis iudicialibus, atque ceremonialibus, nam præcepta moralia ad omnes nationes pertinent, cum sint secundum naturam. Alio modo responderi potest, quod in his duobus, quæ hic ponuntur, exprimuntur sufficienter præcepta decalogi: nam omnia præcepta, aut ordinant in Deum, aut in proximum, præter hæc enim nihil vltèrius est in præceptis decalogi, aut quibuscumque alijs. Hic tamen præcepta iudicialia intelliguntur omnia, quæ in proximum ordinant: per legitima autem intelliguntur ea, quæ ordinant in Deum; sufficienter igitur in his omnia præcepta quæcumque sunt, exprimuntur. *Et non faciatis ex omnibus abominationibus istis.* Id est nihil faciatis de his quæ supra posita sunt, quæ vocantur abominationes, quamquam specialius quadam illorum hoc nomen habent, sicut peccatum in coitu masculorum, & pecorum. *Tam indigena, quam colonus.* Id est ad legem obseruandam tenebitur indigena, & colonus. Dicitur indigena ille, qui est naturalis de aliqua terra respectu terræ illius, colonus autem a colendo dicitur; & quia colere multipliciter sumitur, colonus etiam potest accipi multipliciter. Vno modo dicitur colere, id est laborare, & pertinet ad agros; & hoc modo vocantur coloni illi, qui agros colunt, & sic volunt aliquid, quod accipiat hic, scilicet, quod tam ille, qui erat Iudæus, quam illi de Gentilibus, qui veniebant eum eo ad colendum, siue laborandum in agris, deberent obseruare hæc legem; sed hoc non conuenit, quia aut iste colonus de Gentilibus erat conuersus ad iudaismum, aut non. Si autem esset conuersus, tenebatur ad omnes ceremonias, & præcepta legis, ad quæ tenebantur alij Iudæi ex genere. Si autem non essent conuersi ad iudaismum, tenebantur ad nihil eorum, ad quæ tenebantur Iudæi, immo non permittebatur eis, quæ facerent ea, quæ Iudæi faciebant, quia non poterant celebrare phasæ, vt habetur Exo. 12. cap. Si tamen acciperetur colonus pro quocumque agricola, necessarium esset, vt ipsi Gentiles non conuersi ad iudaismum habitantes tamen in terra promissionis tenerentur ad has leges, quod falsum est.

B Alio modo accipitur colonus a colendo, quod est honorare; & sic dicuntur esse coloni illi, qui Deum amant, vel colunt: & colonia vocatur ille cultus, vel ceremonialis obseruatio, quam Deo exhibent huiusmodi obseruatores; de hoc habetur Exo. 12. cap. cum dicitur: si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, id est voluerit transire ad ritum colendi Deum, quæ vos obseruatis: & isto modo colonus dicitur

Legitima ac iudicialia quid.

Colonus multipliciter dicitur.

dicitur ille, qui conuertitur ex aliqua secta ad alteram vt ibi colat Deum: sic accipitur in eodem cap. eadem lex erit indigena, & colono, idest ei, qui naturalis est, & ei qui conuersus est ad coloniam vestram. Hoc modo, pprie accipitur hic, quod tam indigena, idest, qui natus fuerat in iudaismo, & de genere iacob, quam colonus, idest qui conuersus est de Gentilibus ad colendum Deum, obseruabit istas leges.

Alio modo potest accipi colonus, p eo, qui de vno loco transit ad alterum, vt ibi habitet: nam colere etiā habitare est. Et hoc modo Romani dicebātur facere quasdam ciuitates colonias, quando eas bello capientes transferebant habitatores earum ad alia loca, & alios ad habitandum in istis ciuitatibus ponebant. De colonijs autem, & prouincialibus, & tributarijs ciuitatibus Romanorum Exo. 12. cap. dictum est. Sic autem apud Iudæos, si aliquis de Gentilibus veniret in terram Iudæorum, vt ibi habitaret, colonus esse dicebatur, & huic etiam iubetur huius legis obseruatio: non est autem intelligendum hoc simpliciter, sed solum quando Gentiles habitantes inter Iudæos volebant transire in eorum coloniam, idest in ceteronias cultus eorum, alioquin non obligabantur ad aliquam ceteroniam legis, vt patet Exo. 12. c. de illis peregrinis, qui ad circuncisionem accedere nolent, quoniam nō permittebatur eis comedere de phale, nec facere alias ceteronias legis. Qui peregrinatur apud vos. Idest, qui viuit inter vos peregre, scilicet non quasi naturalis.

Erat autem ista peregrinatio quantum ad duo, scilicet quantum ad terram, & quantum ad cultum viuendi: nam isti Gentiles veniebant de terra sua ad habitandum in terra Iudæorum, transibant quoq; de ritibus suis colendi Deum ad ritus colendi Iudæorum; in nullo ergo volebat eis manere, quod innatum erat, sed quantum ad vtrumque peregrinabantur. Omnes enim execrationes istas. Hic admonet timore penę, ne Iudęi faciant ista mala, quę supra dicta sunt, quia Chanaanę illa fecerunt, & de terris suis expulsi sunt; ita autem in Iudæis eueniret si idem facerent: vocatur autem execrationes ea, quę hic dicta sunt, quoniam horribilia sunt plurima illorum. Fecerunt accola terra. Idest habitatores terrę huius. Chanaan fecerunt omnia hæc turpia, quę supra enarrata sunt: vocantur autem accolę habitatores terrę, & dicuntur ab accolendo, i. habitando, & sic significat idē aliquo modo, quod colonus, quamquam accola dicitur esse, qui habitat in aliqua terra, in qua ortus est; colonus vero est, qui ad habitandum ad aliquam terram extra locum suę originis tendit. Qui fuerit ante vos. Idest habitatores terrę, qui fuerunt in terra Chanaan antequam vos essetis ibi: & loquitur hic Deus de hoc tanquam de re præterita, cū tamen adhuc esset futura, quia nondum fuerant Chanaanę expulsi de terra sua, nec Israelitę fuerant introducti in illam, sed postea hæc omnia completa sunt, quia tamen Chanaanę præcesserunt Iudęos habitando in terra promissionis, dicitur de eis per modum præteriti, quod iam fuissent in terra illa. Et polluerunt eam. Hoc fuit per enormitatem vitiorum suorum, in quibus terra polluit dicitur, & aliquando clamare, sicut dicitur supra. Cauete ergo ne, & vos similiter euomat. Dicit terra euomuisse Chanaanę, eo qd nō tenuit eos in se, sed Domino faciente exclusi sunt: de Iudęis autē similiter futurum erat, si similia facerent, vt Gentiles fecerant: sic enim factum est, quoniam terra illa euomuit eos, cum propter facinora eorum vndecim tribus, vel decem (vt alio modo computatur) portatę sunt in terram Medorum nūquam reuersurę in terram suam, vt habetur lib. 4. Regum 17. cap. sic quoque de tribu Iuda, & Benjamin factum est: nam euomuit eos terra, & captiui ducti sunt in Babylonem, vbi se-

Colonia quid erat apud Romanos.

Ad duo est peregrinatio.

Quot vi- ces terra Chanaan euomuit Iudæos.

ptuaginta annis detenti sunt, vt habetur 2. Paralipo. ultimo cap. Iterum autem euomuit e os terra illa, cū a Romanis superati occisi, & venditi sunt per omnes ferę gentium nationes, nunquam reuersuri in terram suam. Cum paria feceritis. Si enim Iudęi similia facerēt, vt Gentiles, similem paterentur poenam, immo maiorem, quia magis obligati erant Deo propter specialia beneficia, & quia ab eo legem susceperant, quod ad nullam aliam gētem factum fuerat; sic habetur P sal. 147. cum dicitur. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Sicut euomuit gentem, quę fuit ante vos. Scilicet gētem Chanaanę, quę prius habitauit in terra illa, quam Iudęi: loquitur autē hic Deus de præterito, & tamen quādo ipse ista loquebatur, nondum terra Chanaan in ea habitātes euomuerat, cum postea factum sit, sed Deus refert ista ad tempus, quo Iudęi in terra Chanaan essent; cum deberēt istas obseruare leges. Omnis anima quę fecerit de abominationibus his quippiam. Idest quicumque homo fecerit aliqd de superioribus sceleribus: quoniam omnia supra enarrata abominationes, vel scelera dici possūt, quamquam de quibusdā hoc magis proprie dicitur, quā de alijs, sicut supra declaratum est. Peribit de populi sui medio. Istud potest accipi hic tanquā præceptum, & tanquam admonitio: est autem præceptum, quia Deus iubet, quod omnis qui fecerit hæc, quę habētur hic, occidatur a iudicibus populi, sicut patet infra 20. cap. Potest autem interdum esse quadam denūciationes futurorum, scilicet cum ista peccata nō essent cognita apud iudices punire potentes, vel ipsi punire negligenter, Deus inferebat poenam, vt patet infra 20. cap. cum dicitur, quod si negligens populus terrę, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem, qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere, ponam faciem meam super hominem illum, & cognitionem eius, succidamque ipsum de medio populi sui. Custodite mandata mea. Repetitio est superiorum: nam sæpe hoc mandatum est, fit tamen ad magis imprimēdum, potissime cum multum homines inclinentur ad faciendum ea, q̄ hic verantur, ideo debent multoties admoneri. Hic autē accipiunt mandata Dei viuenter, non distinguendo in legitima, & iudicia, sed omnia genera preceptorum tam moralium, q̄ ceteroniam, q̄ iudicialium intelliguntur hic. Nolite facere quę fecerunt hi, qui fuerunt ante vos. Scilicet Chanaanę, qui primo habitauerunt in terra ista: nam ipsi omnes abominationes fecerunt, quę enarratę sunt, vt patet supra. Et ne polluatini in eis. Idest non faciatis ista peccata, vt per hoc sequatur in vobis macula. Dicitur enim precipuē in his peccatis homo maculari, quia ista sunt peccata scām carnem, & in hoc proprie homo maculatur: sic enim ait Apost. 1. ad Corin. 6. ca. omne peccatum, quod homo fecerit extra ipsum est, qui vero fornicatur, in carnem suam peccat, i. carnem suam polluit, quam non contingit pollui in alijs peccatis. Ego Dominus Deus vester. Idest debetis ista facere, quia ego qui hæc iubeo, sum Dñs Deus vester, iō habeo auctoritatē mādandi.

De quadam moralitate duodecim graduum eorum, qui reuelant peccata proximorum, quod duodecim modis contingit. Sicut & reuelatio turpitudinis carnalis. Quæst. IX.

CIRCA ea quę dicta sunt (q̄ pter morē nostrum sit metaphoris insistere) breuē moralitatē adiungemus. Dicitur enim fuit in hoc capitulo de non reuelanda turpitudine, & fuerunt hic expressi duodecim modi. Per reuelationem turpitudinis significatur detectio criminis, in quo est vera turpitudine nostra,

nostra, & nos proprie turpes efficitur, & sicut duodecim modis contingit turpitudinem reuelari, vt in litera patet, ita duodecim modis aliorū inhoneste vitia reuelamus. Primus modus est in detractoribus. dicuntur autem detractores qui aliorū famam non quidem corumpūt, sed minuūt, vt cum de aliquo apud multos bona opinio est, si aliquis non negans istam opinionem dicat verum esse, quod dicitur, sed nō tanta esse quanta referuntur, est detractor, idest diminutor, quia partē bonę famę tollit, & dicitur detractor a detrahendo, idest tollendo, vel separādo, scilicet partem de aliqua re.

In secundo gradu detectio criminis est maleuolus, qui tacendo innuit, vt peius suspicemur, vel ut quis opinionem bonam, quę de aliquo habetur, sciat aut credat esse veram, & cum interrogetur de illa, nihil aut bonum, aut malum exprimat dicens, se de hoc nihil velle dicere, per hanc taciturnitatem de illo, de quo queritur, aduersum presumi facit. Idem est si iste sciat alterum mala fecisse, & per hunc modum subitendo caute alium detegere velit.

In tertio gradu reuelationis criminis est reprehensor, qui factum mordaciter reprehendit, atque nimis exaggerat sermonibus passionibus, atq; rhetoricis, vt crimen grauius credatur quā sit, & iste modus ad rhetoricam persuasionem pertinet, de quo Tullius in primo libro nouę Rhetoricę.

In quarto gradu horū susurro ponitur, qui malum alterius alteri in aure profert, vt sic veritatem expressit, atq; ex charitate moueri credatur, vnde per hoc maiorem habet nocendi promptitudinem.

In quinto loco ponitur bilinguis, qui sic varia profert, quasi duas linguas haberet. Iste n. aliter de absentē, aliter de presentē loquit, & aliud vni, alteri vero alij narrat, vnde per hoc plura veris dicere non necesse est.

In sexto gradu ponitur adulator, qui aliquando vitia detegit, & commendat, vt magis eis placeat quorū laudauerit vitia.

In septimo gradu ponitur emulor, qui corā malo alterius bonum suum ostentat, vt sic alius vilior habeatur: nam cum bona, & mala mutua opponuntur fronte, necessarius est bona meliora, & mala peiora videri, vnde modus iste ad vituperandū cautus valde est.

In octauo gradu ponitur qui de aliquibus mala inter alios seminat, vt sic saltem famam adipiscatur: nā cum aliorum vitia dehonesta fuerit, innuit se bonorū zelatorem, atque malorum insectatorem fore, quæ perfectē bonum efficiunt.

In nono gradu maledictus ponitur, qui aliorū maledicta publicē narrat, vt ex his scandalum generetur: sic enim vitia multum exaggerantur, cum ex vno interdum plurima consequantur vitia, & vitorū causę.

In decimo gradu ponitur simulator, qui aliorū mala exaggerat, vt solus bonus videatur, horum narratu intrinsecē se collaudans: nam cum ista mordaciter increpauerit, innuit se horum nihil facere, sed vehementer habere exosā.

In vndecimo loco diffamator ponitur, qui ex apparentibus malis bona dicta, & facta obnubilat, vt innocens condemnatur: sic enim arguitur ex his quę apparent, vt rerum veritas destruat.

In duodecimo gradu ponitur mendaciosus, qui falsa de alijs profert, vt in hoc delectetur. Hoc enim valde malum est cum ex habitu perfecto fiat, siue aliquo passionis instinctu, quoniam signum est nature deprauata, & conuersę iam in vitia. apparet autem manifestē aliquem mendaciosum esse, cum delectabiliter eum mentiri de aliorum factis videamus: nam signum generati habitus est delectationem fieri in opere, secundum Aristot. Ethicor. lib. 2. Si autem aliquis odio, aut

Alph. Toft. super Leuit.

alia quacunque passione permotus, de alio falsa vitia referat, quamquam mentiatur, mendaciosus tamen non est, quoniam non agit hoc ex habitu, sed secundū quandam impellentem passionem. Si tamen aliquis adhuc in mentiando delectetur, aliorum tamen vitia nulla referat, mendaciosus quidem erit, sed ad detractores criminum nullatenus pertinet.

C A P. X I X.

DOCVTVS est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad omnem cætum filiorum Israel, & dices ad eos. Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Vnusquisque patrem suum, & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idola, nec Deos conflatiles facietis vobis. Ego Dominus Deus vester. Si immolaueritis hostiam pacificorum Domino, vt sit placabilis, eo die quo fuerit immolata comedetis eam, & die altero. Quicquid autem residuum fuerit in diem tertiu, igne comburetis. Siquis post biduum comederit

ex ea prophanus erit, & impietatis reus, portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit anima illius de populo suo. Cumq; messueris segetes terrę tuę, non tondebis vsque ad solum superficiem terrę, nec remanentes spicas colliges, neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus, & peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester. Non facietis furtum, non mentiemini, nec decipiet vnusquisque proximum suum. Non periurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui, apud te vsque mane. Non maledices surdo, nec coram cęco pones offendiculum, sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus. Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuste iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec susurro in populis. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ne habeas super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memoreris iniurię ciuium tuorum. Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus. Leges meas custodite.

Supra 11. 21. dist. c. roare. 81. dist. ca. oportet. 82. di. c. p. possit, & cap. plurimos. 1. Pet. 1.

13. qd. 4. c. vindicta, 7. fin. ibi. n. ex inf. 23. De pietate i pauperes.

Matt. 5. 22. q. 4. ca. actione ibi iuramentis, & c. necess. 2. & q. 1. c. habemus.

Inf. c. 27. & Zach. 8. Deut. 24. De pos. di. 4. cap. si ex bono. ibi acceptio p sonam.

Locutus est. In superioribus ordinata fuit potentia concupiscibilis ad actum delectationis, restringendo conditiones, & personas legitimas: hic consequenter principaliter ordinat vim rationalem quatuor ad quaedam ceremonias. Quamquam si magis comprehendere volumus totius capituli sententiam, dicendum est, quod in superioribus ponebantur precepta ordinatiua vite humane, in quantum est principium generationis: hic autem subduntur precepta regulatiua hominis, in quantum ipse est principium vite operationis. Et diuiditur in quatuor partes: quonia primo ordinatur affectus rationalis. Secundo motus vegetabilis. Tertio actus sensualis. Quarto conuictus, vel communicatio civilis. Secunda ibi. *Iumenta tua.* Tertia ibi. *Non augurabimini.* Quarta ibi. *Coram capite cano.*

Quomodo in nobis sunt quedam desideria secundum vires rationales, & quomodo cognoscemus, quod sint a viribus rationalibus. *Quest. I.*

CIRCA primum considerandum est, quod in nobis affectus rationalis dicitur esse, non quidem voluntas regulara ratione, sed quodcumque desiderium, quo mouemur in aliquid, in quod ferri non possunt nisi ea, quae rationem, & rationis vim habent. Et hoc modo dicitur esse affectus rationalis quedam vis, secundum quam ferimur in aliqua, in que bestie nullo modo ferri possunt, sed hominibus propria sunt, sicut velle honorari, velle multa possidere, atque presidere alijs, & iurisdictionem habere, & laudari ab omnibus: sic etiam de multis alijs: hec enim a nullo animalium brutorum appetuntur, quoniam nullum eorum ad hec intelligenda sufficit: Hac autem vis rationalis aliquando ordinata est, aliquando deordinata, quoniam contingit nos conuenienter, aut diuitias, aut possessiones, aut honores experere, interdum vero inconuenienter: regulatur ergo hic iste affectus rationalis: tunc enim bene secundum hunc regulabimur, cum ad superiores habuerimus reuerentiam, & ad pauperes misericordiam, & ad omnes innocentiam, & secundum hoc diuiditur in tres partes. Secunda ibi. *Cum messueris.* Tertia ibi. *Non facietis furum.* Circa primum. *Locutus est Dominus ad Moysen.*

Locus huius locutionis Dei ad Moysen.

De ista locutione non constat, quando facta fuerit, sicut nec de alijs, sed in hoc non differt, an fuerint immediate hec dicta post ea quae supra dicta sunt, vel aliquo tempore post, constat namque, quod ista dicta fuerint in monte Synai, & in tabernaculo testimonij, vt patet supra 1. capi. & infra 27. capitu. Non enim potuit esse magnum tempus inter omnia hec, quamquam non simul dicta fuerint, quia ab eo die, quo ista incoeperunt dici, aut incipi potuerunt, scilicet a primo die constructionis Sanctuarij vsque ad diem, quo recesserunt Israelite de monte Synai, transierunt mensis, & dimidius, & paulo plus: quod patet, quonia tabernaculum fuit erectum prima die, mensis primi, anni secundi ab exitu de Aegypto, vt patet Exodi 40. cap. recesserunt autem Israelite de monte Synai in eodem anno secundo, mense secundo, die vigesimo mensis, vt habetur Numeri 10. cap. & sic dies quibus stetit tabernaculum in monte Synai erectum, fuerunt quadraginta nouem, vel quinquaginta ad plus. In spatio autem horum dierum necessarium est facta fuisse omnia, quae habentur in hoc libro, & in principio Numerorum, vsque ad capi. 10. cum ibi agatur de recessu Israelitarum de monte Synai. *Loquere ad omnem cetum filiorum Israel.* Id est loquere ad omnem multitudinem, nomine multitudinis comprehenduntur hic sacerdotes, & Leuitae, & totus populus Israelitarum, nec fit

hic aliqua distinctio, vel positio specialiter ad sacerdotes, sicut infra 21. capitu. cum dicitur. loquere ad filios Aaron. Et cum pertineat ista lex ad omnes Israelitas, non est aliqua causa specialis in eis, quare magis pertineat quibusdam quam alijs, ideo nulla distinctio inter eos facta est, sed dictum est, quod loqueretur Moyses ad omnem cetum filiorum Israel, id est ad omnes Israelitas, quasi inter eos differentia nulla sit.

Numquid Moyses populum congregauerit ad audiendum ista. *Quest. II.*

QUAERET autem aliquis, an Moyses recitauerit ista, quae habentur in litera omnibus filijs Israel, scilicet, quod congregauerit populum ad audiendum ista. Et videtur dicendum, quod omnes Israelite conuenerunt ad hec audienda, cum dicitur hic, loquere ad omnem cetum filiorum Israel. Ad hoc aliquis respondebit dicens, quod non sequitur ex hoc, quod Moyses locutus fuerit ista omnibus Israelitis, sed senioribus de populo solum, quod patet, cum dicitur, quasi in medio capituli, vocauit autem Moyses omnes seniores filiorum Israel, & sic quamquam iustum sit, vt omni Israeli dicerentur illa, solum tamen dicta sunt senioribus. Respondendum est, quod Moyses congregauit omnem populum ad audiendam istam legem, & sic videtur esse de omnibus alijs legibus, quae hic habentur. Ratio autem huius est, quia eruditio inducenda per istam legem pertinebat ad omnes Israelitas, ergo omnes ipsi congregari debebant ad audiendum hec, porissimum quia non erat hic aliquid, quod impediret omnes Israelitas congregari. Cum autem argueretur de eo, quod habetur Exodi 12. ca. quod ibi iussit Deus conuocari omnem cetum Israel, & tamen Moyses non conuocauit, nisi seniores.

Respondendum est, quod ibi alia causa est, quonia illa congregatio fuit facta in Aegypto, ibi autem non poterant conuenienter omnes Israelite congregari, quoniam darent occasionem suspicandi malum Aegyptijs de se, vt declarauimus Exodi 12. cap. ideo ibi non fuit conueniens, vt congregarentur omnes Israelite, sed soli seniores, qui postea ista alijs declararent. Nunc autem non erat aliquod inconueniens, quia erant in deserto, vbi nullus poterat aliquod malum praesumere, nec sequebatur aliqua occasio mali ex eorum congregatione, & sic aliquando congregati leguntur omnes Israelite ad audiendum legem, vt habetur Deuteronomij 29. Satis ergo dicendum est, quod hic aggregati fuerint omnes Israelite.

Sancti estote. Id est estote mundificati ab omni immunditia. dicit hoc, quoniam in superioribus positae fuerant multae turpitudines, quae erant in actu carnali illegitimè habito, hic autem iubetur, vt Israelite caueant ab illis immunditijs, & ab omnibus alijs. Nam hic sanctitas vocatur separatio ab omni contaminatione, siue corporali, siue spiritali, & quia quaecumque aliquis agit contra aliquod preceptum, incurrit aliquam immunditiam saltem spiritali, ideo per omne peccatum agit aliquis contra sanctitatem, & sic quando Deus vult iubere, vt homines caueant ab omni turpitudine, & vitio, iubet eis, vt sint sancti, hoc autem magis significatur in nomine Greco, quod hic ponitur, scilicet agios, id est sanctus, nam agios dicitur ab a, quod est sine, & ge, quod est terra, quia sine omni terrene fecis, aut immunditiae contagione est.

Quia ego Sanctus sum. Id est volens in vobis sanctitatem, scilicet munditiam, quia nullo modo diligo peccatum, sic habetur Psalmus 5. cum dicitur, quia Deus nolens

Duplex li- terae expo- sitio.

nolens iniquitatem tu es: Vel intelligitur aliter.

Quia ego sanctus sum. Id est, quia ego qui sum Deus vester, sum spiritus ab omni labe prorsus immunis, ita volo vos, quantum possibile est humane infirmitati, nullis vitijs maculatos. Similem enim comparationem ponit Christus sepe, & habetur Matth. 5. cap. cum dicitur, estote misericordes, sicut & pater vester coelestis misericors est, & iterum in eodem ca. estote perfecti, sicut & pater vester coelestis perfectus est. Hic tamen adhuc magis declaratur ista similitudo quam in verbis Christi, quoniam ibi ponebatur sicut, quod aliqua leui similitudinem, & equalitatem secundum se notat: hic autem ponitur, quia, quod significat causalitatem, & est sensus, quod non debemus nos esse sancti, sicut Deus est, vel tantum sancti, quantum Deus est; sed debemus esse sancti, quia Deus est Sanctus, & sic intelligitur hoc secundum gradum possibilitatis nostrae, scilicet, vt quantum potuerimus a vitijs caueamus. *Vniusquisque patrem, vel matrem suam timeat.* In principio huius c. ordinatur rationalis affectus noster ad Deum, & ad omnes alios maiores, & primo ponitur hic ordinatio quae est ad maiores, qui sunt parentes, & dicitur, quod omnis homo debet timere parentes, scilicet patrem, & matrem: sunt enim parentes maiores, qui se habent ad nos in quodam gradu excellenti, & dicitur, quod debemus hos timere, scilicet honorare, & amare. Importat enim hic timor reuerentiam quandam, & amorem, & non timorem ferulem, quoniam timor ferulis ad filios non pertinet, & hoc debitum est patribus, quoniam ipsi sunt maiores. Ad hos autem reuerentia maxima esse debet: vnde ponit hic legislator simul precepta pertinentia ad Deum, & ad parentes, quae inter Deum, & parentes non est aliquis gradus reuerentiae, vel timoris, aut amoris, sed primo Deo, deinde parentibus tenemur. Sic enim declarat Aristoteles Ethicorum libro 3. dicens, quod nobis est amor ad Deos, & ad parentes, tanquam ad bonum superexcellens: bonum enim nobis fecerunt cause existentes: vnde tenemur eis ad honores maximos, quos nobis alicui tribuere possibile est, quod patet, quia nos tenemur tribuere alicui, quantum debemus, cum autem non est possibile retribuere quantum debetur, saltem debemus retribuere quantum possumus, sed parentibus iste modus est ad filios, quia filij tenentur eis quasi ad infinitum, ergo cum non possint reddere hoc, ad quod tenentur, quia semper beneficia parentum maiora remanent, quam filiorum, ad parentes tenemur retribuere quantum poterimus: sic enim ait Aristoteles Ethicor. lib. 3. in fine, possibile amicitia requirit, quod autem secundum dignitatem: nec enim est in omnibus quemadmodum in honoribus, qui ad parentes, & ad Deos. Istud autem preceptum de timendo parentes quamquam a Deo ponatur hic, tamen non est preceptum pure veteris testamenti pertinens ad iudicialia, vel ceremonialia, sed est preceptum pure pertinens ad ius naturae, quoniam hoc innatum est in principijs rationis practicae: etiam inter precepta decalogi ponitur, & est quartum eorum, scilicet honora patrem tuum, & matrem. Nam timere, vt hic accipitur est reuerentia, reuerentia autem cum amore est, sed non est timor ferulis: ideo dicendum est, quod hic recapitulatur, aut explicatur aliqua praeccepta pertinentia ad ius naturae, sicut infra magis apparet.

Ordinatio rationalis affectus nri ad Deum, & ad ocs maiores.

Secdm praecceptum rationalis affectus.

Sabbata mea custodite. Hic ponitur aliud praecceptum ordinatiuum rationis practicae, & pertinet ad affectum rationalem: quoniam seruare, vel non obseruare Sabbata non pertinet ad actum alicuius potentiae sensitivae, vel vegetatiuae, cum bestiae de hoc nihil iudicent, & in hoc sunt in nobis proprie praeccepta directiua affectus.

Afectus rationalis, in quo non communicamus cum bestijs.

Quare repetuntur hic aliqua praeccepta decalogi, & non omnia. *Quest. III.*

ISTUD praecceptum, quod hic ponitur, est vnum de praecceptis moralibus decalogi pertinentibus ad Deum, & quamquam de hoc iam dictum esset in Exodo. tamē hic repetit ista, quoniam ipsi magis inclinabantur ad faciendum contra ista quam alia, & erant ista, quae minus iudicabantur ab eis esse mala, nam alia praeccepta erant contra quae ipsi agere inclinabantur, tamen illa reputabant esse grauiora, sicut occidere, vel furari, aut accipere uxorem alterius. De his igitur magis repetit. De timore enim parentum patet, quoniam ipsi Iudei erant duri contra parentes suos, non timetes, nec reuerentes eos, nec in necessarijs subministrantes, quod apparet Marc. cap. 7. vbi Christus arguebat contra Phariisos, quia ipsi dicebant non esse necessarium, vt filij parentibus subuenirent in necessarijs, sed solum in verbis honoraret eos. vnde Christus dicit, bene irritum facitis praecceptum Dei, vt traditionem vestram seruatis: Moyses enim dixit honora patrem tuum, & matrem tuam, vos autem dicitis, si dixerit homo patri, aut matri corbam, quod est donum, quodcumque ex me tibi, proderit, & ultra non dimittitis eum quicquam facere patri suo, aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram. dicitur igitur, vt in hoc Deus eos sepe admoneret, in quo duri erant.

De praeccepto autem, quod est ad custodiam sabbati, rationale fuit, vt hic poneretur, quoniam Iudaei male custodiebant sabbatum propter auaritiam suam, aut irreuerentiam Dei praeparantes sabbatum, sic patet Exodi 16. cap. vbi Deus iussit, quod nemo colligeret manna in sabbato, ipsi tamen Iudaei collegerunt illud, eodem modo faciebant alia opera repugnancia cultui Dei in sabbato, scilicet colligere ligna, & alia opera feruilia facere, sicut habetur Numeri 15. cap. de illo homine, qui colligebat ligna in sabbato, & lapidatus est. De custodia autem sabbati, scilicet a quibus abstinerere debebant Iudei in sabbato, & quid agere poterant, & quomodo Christiani festa sua colere debeant, & de maiori strictione obseruandorum festorum in veteri testamento, quam in nouo, dictum fuit Exodi 12. capitu. & 20. cap. Cum autem dicitur hic, quod debent custodiri sabbata Dei, non solum intelligitur de festiuitatibus sabbatorum, sed etiam de alijs festis, quoniam alia festa Iudei habebant praeter sabbatum, vt patet supra de expiatione 16. capitu. & habetur de festo azimorum Exodi duodecimo: alia autem festa sunt, de quibus habetur infra 23. cap. & in his aliqua erant tanta obseruationis, sicut sabbatum, scilicet dies propitiationis, quoniam ita mandatur abstinentium esse simpliciter ab omni opere in illo die, sicut in die sabbati, vt habetur infra vigesimotertio cap. & ideo infringentibus festum propitiationis, ita infligeretur mors, sicut non obseruantibus sabbatum. De alijs autem solennitatibus, quamquam non sint, tam strictae obseruationis, tamen ita videtur esse de illis sciendum, quod qui infringeret eas, moreretur. Nam sicut in sabbato facere, quodcumque opus, siue feruile, siue non feruile, erat dignum morte, ita in alijs festiuitatibus facere opus aliquod feruile erat morte plectendum, ideo praecceptum istud conuenienter intelligitur tam de sabbato, quam de omnibus alijs festiuitatibus, praecipue, quia dicitur in plurali, sabbata mea custodite.

Ego Dominus Deus vester. Hoc potest referri ad istud. *Aa 2 praec-*

præceptum de Sabbato, vel ad ambo præcepta simul sumpta, scilicet debetis obseruare Sabbata mea, & timere patrem, & matrem, quia ego qui hæc mando, sum Deus vester, & obedire tenemini legibus meis.

Tertium præceptum rōnalis affectus.

Nolite conuerti ad idola. Hic ponitur alterum præceptum morale, scilicet non conuerti ad idola. Et hoc est primum præceptum primæ tabulæ, scilicet non habeatis Deos alienos coram me. Et sicut illud præceptum habet duas partes, scilicet non habere Deos alienos, & non facere sculptibile, nec omnem similitudinem, vt habetur Exod. 20. capitu. ita hic in duas partes diuiditur. Prima est cum dicitur.

Nolite conuerti ad idola. Quoniam hoc est habere Deos alienos in conspectu veri Dei. Secunda pars tangitur in quantum dicitur immediatè. *Nec Deos conflatis faciat vobis.* Ista enim præcepta penitus moralia sunt pertinentia ad decalogum: & hic non ponuntur tanquam aliqua præcepta indicialia, aut ceremonialia specialiter data a Deo, sicut cetera, quæ supra dantur, & infra, sed ponuntur tanquam recapitulatio, vel repetitio aliquorum præceptorum decalogi: & causa huius repetitionis est, quia quamquam ista præcepta obligarent naturaliter, tamē Iudæi multum erant inclinati ad faciendum contrarium, & multoties faciebant. Vnde interdum respōdebant publicè se magis velle colere idola, quam Deum coeli, vt habetur Hierem. 44. cap. vbi cum Hieremias prædicaret Iudæis transductis in Aegyptum, vt cessarent ab immolationibus, quas faciebant dijs alienis, responde runt manifestè, quod non facerent hoc, sed magis volebant immolare reginæ coeli: sic enim dicitur in litera, respōderunt Hieremias omnes viri scientes, quod sacrificarent vxores eorum dijs alienis, & vniuersa mulieres, quarum stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantium in terra Aegypti: sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audimus ex te, sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ coeli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, & principes nostri, & reges nostri in viribus Iuda, & plateis Hierusalem, & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malum quæ non vidimus.

Cā repetitio rōnalis pccatorum de calogi.

Ex eo autem tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ coeli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus. Aliquando autē ipsi Iudæi tantum colebant Deos alienos, quod perfere quebantur cultores veri Dei ad mortem, sicut patet Iudicum sexto cap. de illis qui voluerunt occidere Gedeonem, quia destruxit altare Baal idoli illius loci. Ista tamen cultus impenio erat directissimè contra Deū, nam alia peccata quæ erant contra alia præcepta, non ita militabant directè contra Deum, sicut ista: nam in alijs solum infertur Deo offensio a non obseruātibz, in quantum ipse est legislator, & qui contemnit legē, contemnit legis datorem, tamen non faciebant ei aliquam offensionem, in quantum erat, quasi specialis persona: nam nihil videtur Deo derogari, quod aliquis fornicetur, vel furetur, sed magis ista pertinent ad offensionem proximorum. Ad Deum autem directè pertinet, si aliquis colat Deum, vel subtrahat ei debitum cultum, quoniam præter hoc, quod est legislator, agit ad eius offensionem specialiter transgressio istius præcepti, in quantum ipse est tanquam singularis persona, & quoniam hoc erat directissimè contra Deum, magis cauebat quam omnia alia, & maiores infligebat penas transgressoribus. *Nec Deos conflatis faciat vobis.* Istud etiam ad primum præceptum decalogi pertinet: sed sicut ponuntur ibi duæ particulae, ita hic. Et venit Deum fieri Deos cōflatiles, non quod licitum esset facere aliquos Deos non cōflatiles, quoniam omnes illiciti erant, vt patet Exodi 20. cap. cum dicitur. nec omnem similitudinē, quæ est in caelo de super, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra: nec adorabis, nec coles illa. Sic habetur Deuteronom. 4. capit. cum dicitur, non vidistis aliquam similitudinē in die, qua locutus est Dominus vobis in Ore de medio ignis; ne fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinē, aut imaginem masculi, vel foeminae, similitudinē omnium iumentorum, quæ sunt super terram, vel animi sub celo volantium, aut reptilium quæ mouentur in terra, siue pisciū qui morantur sub terra in aquis. Non solum igitur venit Deum fieri Deos cōflatiles, id est, qui sunt facti per conflationem ignis, scilicet, quando aliquod metallū in forma fusoria liquefit, & ibi recipit figuram, sicut fit in campanis, & hoc pertinet ad Deos metallinos, quia metalla constantur. Dij sculpsiles vocantur illi, qui per sculpsuram, id est polituram, vel cauaturam fiunt, sicut dij facti ex lapidibus, vel ex lignis. Et non solum adhuc dij sculpsiles prohibentur, sed etiam Deorum imagines pictæ, & superficiales. Hic tamen dicitur de dijs cōflatilibz, quia Iudæi specialiter moueretur ad fabricandum tales Deos sibi: nam in illos mouebantur, quia habebant aliquid maioris pulchritudinis, vt possent demonstrare se esse Deos. Sic enim erat in dijs cōflatilibz factis ex auro, & argento, quoniam pulchriores erant, & magis mouerentur Iudæi visis illis. Et ob hoc quamquam fabricare quomodocūque aliquem Deum sit peccatum, tamen Deus venit fabricandos Deos aureos, & argenteos, vt habetur Exo. 20. c. cum dicitur, non facietis Deos argenteos, nec Deos aureos facietis vobis. Sic autem intendebat hic Deus vetare fieri idola de auro, vel argento, cum dixit non esse faciendos cōflatiles Deos: per hoc tamen Iudæi intelligebant omnem modum fabricandi idolum esse sibi vetitum. *Ego Dominus Deus vester.* Id est non licet, quod colatis alium Deum, vel fabricetis eum vobis, quia ego sum Deus vester, quem colere debetis. Vel aliter non facietis vobis Deos cōflatiles, quia ego qui iubeo, illos non fieri, sum Dominus Deus vester. *Si immolaueritis hostiam pacificorum.* Hic ponitur incidentaliter vnum præceptum de modo immolationis. nō erat enim hic intentio legislatoris Dei tradere regulam de sacrificijs, cum de eis determinatum esset iussu cietera a principio libri vsque ad octauum capitulum. Sed hic ponitur quoddam documentum, quātum ad sacrificia communia, ex parte ipsorum popularium offerentium, & non agitur hic de holocausto, vel sacrificio pro peccato, sed solum de hostia pacifica.

Aliqui Iudæi publicè dicebāt se potius velle colere sidera celi, quam Deum.

Quare Deus magis dixit hic de sacrificio pacifico, quam de alijs. Quæst. III.

ALIQUI enim dicunt, quod hoc factum est, quia istud sacrificium est cōmunius, ideo Deus voluit dare magis regulam de illo, quam de alijs.

Sed hoc non conuenit, quoniam si propter hoc Deus fecisset, dedisset regulam de toto ipso sacrificio pacifico, sed non dedit, nisi quantum ad ritum comedendarum carniū, s. quando licitum foret comedere carnes sacrificij pacifici, & quando non. Sed dicendum est, quod Deus dedit istud documentum circa sacrificia pacifica, quia intēdebat hic erudire populares, & quoniam de nullo sacrificio poterat puenire error popularibus, sicut de pacificis hostijs, locutus fuit. Deus de hostia pacifica: patet hoc, quia error popularium in sacrificio esse poterat, quantum ad id, quod proueniebat popularibus de sacrificio, sed in nullo sacrificio proueniebat aliquid, nisi in sacrificijs pacificis: nam de holocausto.

Dij sculpsiles qui.

Hostia pacifica, duplex.

holocaustis nihil habebant offerentes, sed totum cremabatur Domino præter pellem, quæ proueniebat sacerdoti immolanti, vt habetur supra sexto capitu. In sacrificio etiam pro peccato, nihil proueniebat offerentibus, sed sacerdotes illud habebant præter adipem, qui comburebatur coram Domino, nisi esset sacrificium, quod deberet cremari extra castra, vt patet sup. 6. cap. In hostia autem pacifica multum proueniebat offerentibus, scilicet omnes carnes ipsius hostiæ præter adipem, qui dabatur Domino, & pectusculum, & armum dextrum, qui proueniebant sacerdotibus si offerrent, vt habetur supra 7. cap. In hoc ergo poterant errare populares, modus autem errorum esset, quia non obseruarent tempus debitum ad esum carniū oblatarum, fortè seruantes eas ad tertium, vel quartū diem comedendas: hic autem iubetur, quod nunquā excedant secundum diem. *Si immolaueritis hostiam pacificorum Domino.* Non erat necessitatis offerre, sed cū aliquis obtulisset, cogebatur obseruare istas ceremonias quæ infra habentur. *Vt sit placabilis.* Id est, si offeritis Deo victimam pacificam, vt placabilis vobis sit, scilicet faciendo, quod vos petitis.

Pro quo sciendum est, quod hostia pacifica offertur pro pace secundum significationem nominis sui, & hoc erat dupliciter, scilicet pro pace habita, vel habenda, pro pace habita erat in gratiarum actiones, scilicet, quod aliquis offerret Deo hostiam pacificam, quæ Deus placatus est sibi faciendo, quod ipse voluit; & ista non dicitur esse, vt Deus placabilis sit, sed quia Deus placatus est, & in hac non tenebantur obseruationes, quæ iubentur hic, nam offerens tenebatur eadem die qua obtulisset, comedere carnes hostiæ, vt patet supra 7. cap. cum dicitur, si pro gratiarum actione fuerit oblatio, & postea sequitur, cuius carnes eadem comedetur die, nec remanebit ex eis quicquam vsque mane. Aliquando autem fiebat oblatio pacifica pro pace habenda, scilicet, quod aliquis volebat petere aliquid a Deo, ad quod volebat eum sibi habere pacificum, offerrebat igitur ad hoc hostias pacificas. Ista autem dicitur offerri, vt placabilis sit Deus, id est, vt placetur ad faciendum id pro quo rogatur, & in isto casu teneatur obseruantia laxior, scilicet, quod offerēs postet comedere carnes illius hostiæ in secundo die post oblationem, sicut hic dicitur, & idem habetur supra 7. c. cum dicitur. si voto, vel sponte, quicquam obtulerit hostiā, eadem similiter edetur die, sed si quid in crastinum remanserit, vel scilicet licitum est; quicquid autem tertius inuenerit dies, ignis absumet. *Et die quo fuerit immolata comedetis eam.* Hoc refertur ad populares, qui comedebant partes hostiæ prouenientis sibi in die quo immolabant. De sacerdotibus etiā idem dicendum est, quantum ad partem, quæ sibi proueniebat, scilicet, quod comedere eam in eadem die, vel possent in sequenti comedere, sicut offerentes. fit tamen hic mentio solum de offerentibus, quia ad instruendum eos data fuerat ista lex. Sacerdotes autem satis fuerant instructi in sacrificijs, quantum ad ritus suos, ideo nihil repetitur hic de pertinentibus ad illos. *Et die altero.* Id est licitum erat comedi carnes huius hostiæ pacificæ in die, qua immolabatur, & in die sequenti, & quantum ad hoc erat laxior obseruātia in hac victima pacifica, quæ erat ad gratiarum actiones iam Deo placato. Causa autem diuersitatis posita fuit supra 7. cap. *Quicquid autem residuum fuerit in die tertium igne comburetis.* Offerentes sacrificia pacifica comedebant partes illorum sibi prouenientes, sed nō ipsi soli, quoniam poterat comedere cum eis tota familia sua, scilicet filij, vxores, serui & ancille, sicut patet Deuteronom. 12. & 16. cap. Si autem isti comedere poterant partes hostiarum pacificarum prouenientes eis in die primo, & secundo, addē.

tes secum si vellent Leuitas, & pauperes, & aduenas, (vt patet supra in duobus capitulis allegatis) comedebant. Si autem nec sic omnes carnes pacificæ hostiæ comestæ fuissent in secunda die, vt pote, quia multa sacrificia facta fuerant, vel quia familia comedens erat pauca, cremabantur in die tertio, nec quisquam de eis comedebat.

Pro quo sciendum est, quod cum quis offerret hostias pacificas, non poterat partes sibi proueniētes dare, cuiusque velle, scilicet vendēdo, sicut venderentur alia carnes, quia iam istæ sacræ erant, & vendi non poterant. Nam si vendi possent, non obligaretur offerens cremare remanentes carnes in die tertio, quia ante hoc venderet eas.

Notandum de offerentibus hostias pacificas.

Item non poterat eas dare cuiusque velle, ita quod ipse nihil comederet de illis, sed ipse accipiebat partem illarum comedens, & poterat conuocare secum ad comedendum quoscuque velle, dum tamen essent mundi, quia immundis non licebat tangere carnes sacras.

Item non licebat offerenti tradere carnes istas, quæ proueniebant sibi, deuorandas bestijs, quoniam hoc esset in vituperium diuini sacrificij. Item quia si hoc liceret, nunquam daretur casus, in quo deberet comburi carnes victimarum pacificarum: nam ante diem tertium, in quo cremandæ erant, ipsi darent illas canibus, vel alijs bestijs, ita vt nunquam contingeret illas comburi, aliquando tamen tenebantur comburere eas, ergo nunquam poterant tradi canibus deuorandæ. Item non poterant relinqui, vt putrescerent lapsu aliquorum dierum, quia hoc eodem modo erat in vituperium sacrificij Dei, etiam quia in die tertio comburi debebant; ergo nō relinqui ad putrefactionem.

Sed comburetis eas igni. Hoc conueniens erat, quia istæ carnes erant sacræ, & debebant applicari sacris visibus, erat autem sacrum, quod ipsi offerentes comedere eas, quod si ipsi comedere non expleuissent, nihil conuenientius videbatur quam comburi eas igne, quæ tunc reduci videbantur in primum statum sacrificij: sic enim super altare aliæ hostiæ cremantur, omnis alius vsus harum carniū quicunque foret, illicitus esset.

Notandum de carnibus cremandis.

Considerandum autem, quod cum dicitur istas carnes esse cremandas, non est intelligendum, quod cremarentur super altare holocaustorum, quia hoc solum pertinet ad sacrificia, sed istæ carnes, quas non poterunt comedere offerentes, non pertinent ad aliquod genus sacrificij, cum non sint holocaustum, nec hostia pro peccato, nec pacifica, quoniam in omnibus his animal viuens, & in tegrum offertur, atque obseruantur ceremoniæ, quæ iam obseruari nō poterant in carnibus istis.

Item intelligendum est, quod nō cremabantur carnes istæ in aliquo igne sacro sumpto de altari holocaustorum, sed in aliquo igne prophano, quoniam ignis sacer, qui erat in altari, solum pertinebat ad administrationes sacras, & factas ad Deum, ergo non erat ibi accipiendus talis ignis, sed cremabantur hæc in quocumque igne prophano.

Siquis post biduum comederit ex ea. Id est, si aliquis comederit de carnibus istius hostiæ pacificæ post duos dies, incurreret penam, quæ infra sequitur; hoc verum est cum comederit sciens, si autem nesciens fecisset, non incurreret hanc penam: si tamen postea cognouisset peccatum suum, offerebat sacrificium, sicut habetur supra 5. c. cum dicitur, anima si præuaricans ceremonias per errorem fecerit vnū ex his, quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam, offeret arietem immaculatū. *Proprius erit.* Qui comederit istas carnes erit, tanquam excōmunicatus.

Alph. Tost. super Leuit.

catus, idest separatus ab omni sanctitate, scilicet nullo modo pertinens ad res sacras. nam prophana res distinguitur contra rem sacram, & dicitur res prophana, quæ nullo modo pertinet ad sacrum ministerium: & sic iste homo qui comedisset carnes sanctificatas post secundam diem, erat prophanus, idest sequestratus ab omni munditia, & sanctitate ceremoniarum sacrarum, tanquam nihil de lege obseruaret. Et impietatis reus. Idest iste erit reus tanquam si egisset impietatem, scilicet aliquod peccatum magnum: & proprie accipitur hic impietas, quoniam pietas dicitur esse latria, vel cultus diuinus, vt habetur 3. Sententiarum, distinctione 9. impietas autem econtrario dicitur id, quod est contra cultum Dei: & sic est hic, quoniam ille, qui infringit ceremonias cultus diuini, & diuinum cultum agit. Portabit iniquitatem suam. Ille habebit poenam pro iniquitate, quam fecit comedendo de his carnibus in tertia die, vel postea: & dicitur portare iniquitatem suam, quia non abluitur per aliquas ceremonias, vel sacrificia, ita vt peccatum suum in alterum transfundatur, sicut cum offertur sacrificium pro peccato alius: nam tunc iniquitates offerentis dicuntur transferri super caput victimæ immolatæ. hic autem, quia non fit aliquod sacrificium, nec expiatio, manet iniquitas in ipso peccante, & dicitur eam portare super se. Quia sanctum Domini polluit. Idest iste commaculauit res sanctas dicuntur hic res sanctæ ipsæ carnes hostiæ pacificæ: cõmunicari autem dicuntur, quia comeduntur contra legem datam a Deo de illis: nam cum in comedendo illas obseruatur ritus a Deo datus, tenetur eis honor suus, cum verò contra Dei ordinationem comeduntur, iam non sunt in aliqua reuerentia, & dicuntur esse polluta. Et peribit anima illa de medio populi sui. Idest qui tale fecerit, occidetur. Non est autem intelligendum, quòd iudices istam poenam infligerent inferendo mortem sic facienti: sed Deus inferebat eam, cum volebat, inducendo hominem in mortem quamcumque, & per hunc modum peribat hõ de medio populi sui, idest non manebat inter alios homines, cõ Deus subtraheret eum de medio aliorum per mortem. De eo, qui prauaricatur ceremoniam istam, habetur supra 3. cap. quòd ista oblatio, quam faciebat, nullius valoris erat, scilicet, quòd Deus non habebat eam gratam, nec proficiebat ipsi offerenti: sed & super hoc ipse erat iniquitatis reus, cum dicitur, si quis de carnibus victimæ pacificorum in die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti, quin potius quæcumque anima tali se edulio cõtaminauerit, prauaricationis rea erit.

Ordinatio rationalis affectus ad minores per misericordiam.

Cum messueris segetes. Hic ponitur ordinatio rationalis affectus ad maiores per misericordiam, & hoc est, quantum ad fructus terræ relinquendo eis aliquid ex misericordia de fructibus agrorum nostrorum. Cum messueris segetes terræ tuæ. Hic ponitur tam de segetibus colligendis, quam de vuis, quòd in quolibet eorum esset relinquendum aliquid pauperibus ex misericordia: & hoc est, ne aliquis cum diligentia exactissima colligat segetes, vel vvas, quoniam tunc nihil maneret pro pauperibus colligendum. Non tondebis vsque ad solem superficiem terræ. Idest, non secabis spicas vsque ad radicem, nihil relinquendo de granis, aut stipulis. Tondere enim frangere, aut secare est, sic enim in spicis fit, quia secantur cum colliguntur, & in his non debent colligentes secare vsque ad terram, ad hoc, vt maneat aliquid colligendum saltem ipsæ stipulæ, quoniã & si non relinquatur pauperibus aliquid de spicis, saltem stipulæ eis profunt ad multos vsus, ideo relinquendæ sunt in magna quantitate, ita vt possent illas colligere pauperes. in Hebræo autem aliter habetur, scilicet. Non finies, vel complebis angulum terræ tuæ ad meten-

Litera Hebraica.

dum. Idest, quòd cum messueris terram tuam, non secabis omnes fruges, sed relinques aliquid in extremitate, vel in angulo agri tui, vt pauperes colligere possint de illis, sicut habetur Deuterono. 24. capit. quòd etiam si aliquis metens obliuisceretur manipulum, vel aliquam partem segetis in agro, non debebat redire, vt tolleret pro se, sed relictaurus erat pauperibus. Idem de omnibus fructibus terræ cum dicitur, quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas eum, sed adueniam, & pupillum, & viduam auferre patieris, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. si fruges colligis oliuarum, quicquid remanserit in arboribus, non reuerteris, vt colligas, sed relinques adueni, pupillo, & viduæ. Si vindemiaueris vineam tuam non colliges remanentes racemos, sed cedent in vsus adueni, pupilli, & viduæ. Sic autem apud Iudeos, qui erant boni animi, fiebat, vt cum scirent aliquos pauperes ituros ad colligendum spicas in agris eorum, iuberent messores, vt ex industria relinquerent aliquos manipulos, quos pauperes colligerent. sic faciebat Booz colligente spicas Ruth in agro suo, vt habetur Ruth. capitu. secundo, cum dicitur. præcepit autem Booz pueris suis dicens, etiam si vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam, & de vestris manipulis proiecite de industria, & remanere permitte, vt absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat.

Nec remanentes spicas colliges. Hoc intelligitur de spicis stantibus, scilicet quas non secuerant messores, vel de illis quæ euaserant metentium manus cadentes in terram, & non solum de spicis, sed etiam si aliquos manipulos obliuiscerentur messores, non debeant redire, vt colligerent illos, sed relinquebant pauperibus colligendos.

Nec in vinea tua racemos, & grana decidentia congregabis. Idem enim in vinea erat, quod in segetibus, & idem in oliuis atque ceteris fructibus colligendis, quoniam semper aliquid relinquendum erat, quo pauperes alerentur, & cum dicitur, quòd racemi cadentes, vel grana vuarum colligi non debeant, est sensus, quòd nõ redirent ad colligendum ea, quæ oblitæ fuerant, vel ceciderant de manibus eorum racemi: non tenebantur relinquere eos, quoniam aliquando acciderent, vt maiorem partem vindemiæ relinquere tenerentur in agro, vt cum essent vuae valde maturæ, & sponte de vitibus racemi cadunt nemine discutiente, sed referendum est ad ea, quæ per obliuionem relicta sunt, aut ceciderunt, & etiam si aliquid caderet ipsis colligentibus, si tamen paucum erat, nõ erat colligendum, sed pauperibus relinquebatur.

Sed pauperibus, & peregrinis capienda dimittes. Omnibus pauperibus miserendum erat vniuersaliter, sed de peregrinis specialiter semper fit mentio, & ponuntur, tanquam pauperes, eo quòd peregrini recesserunt de terra sua, & cognatione sua venientes, vt habitarent in terra Iudeorum, ideo possessiones suas, & omnia sua ibi reliquerunt, qua in re communiter pauperes erant, præsertim cum in terra illa non haberent aliquos amicos, aut cognatos adiutores.

Quare Deus sepe prouocat Iudeos ad misericordiam etiam volatilium. Questio. V.

PRÆCEPTVM autem istud dabatur, quia Iudei habebant dura viscera non habentes misericordiam in alterum, nam cum parentibus suis, non misererentur, quanto minus alijs poterant misereri? ideo inducebat eos Deus ad misericordiam per huiusmodi præcepta, & eodẽ modo in-

Offibus pauperibus vniuersaliter miserendum erat.

do inducebat ad pietatem quandam in animalibus brutis, s. vt non coqueretur hœdus in lacte matris suæ, vt patet Exodi 23. cap. & Deutero. 24. capi. Item inducebant ad misericordiam in volatilibus, scilicet si aliquis inuenerit matrem cum pullis in nido, non acciperet matrem, & pullos, sed pullos solum, vt habetur Deutero. 22. cap. cum dicitur. si ambulans per viam, in arbore, vel in terra nidum auis inueneris, & matrem pullis, vel ouis desuper incubantem, non tenebis eam cum filijs, sed abire patieris capros tenens filios, vt bene sit tibi, & longo viuas tempore. Sic etiam iubeat Deus adhuc relinqui pauperibus, & bestijs, terre fructus anni septimi, quòd in anno septimo, qui erat annus remissionis, non seiebant Iudei, nec putabant vineas, nec alios labores faciebant, etiam nõ colligebant fructus illius anni, sicut alias colligere soliti erant, sed pauperes, & aduenæ serui, & ancillæ, & bestia terræ comedebant, vt habetur infra 25. capit. Ego dominus Deus vester. Idest ista debetis facere propter me, quia sum Dominus Deus vester, & iubeo hæc fieri. Non facies furtum. Hic ponitur ordinatio affectus rationalis, quantum ad omnes per innocentiam. Dicitur autem aliquis habere se innocenter, ad alios, quando eis iura sua nullatenus tollit, nec aliquam offensionem infert, vnde dicuntur innocentes, quasi non nocentes, quoniam nemini nocumentum inferunt.

Ordinatio rationalis affectus ad omnes per innocentiam.

An præcepta hic posita, de viuendo innocenter sint ceremonialia, vel naturalia, & que, & quot sint præcepta naturalia. Quest. VI.

PRO quo considerandum est, quòd ista præcepta quæ hic ponuntur, de habendo se innocenter, non sunt aliqua ceremonialia præcepta, aut iudicialia, instituta per voluntatem legislatoris, sed sunt præcepta naturalia, quoniam naturaliter insunt in principijs rationis practicæ, & quilibet homo habens granum intellectus iudicaret de quolibet istorum, quòd fieri debeat, & quòd homo obligetur ad illud, etiam nulla existente lege posita, quæ iubeat. Nec valet si aliquis arguat contra hoc, quia ista nõ sunt præcepta naturalia, quia illa sunt, quæ habentur in decalogo: hic autem multa ponuntur, quæ non habentur ibi, quoniam non est putandum, quòd omnia iura naturalia sufficienter expressa sint in decem præceptis decalogi, nam præter hoc multoties ponuntur alia in sacra Scriptura, sicut de eo, quòd dixit Christus, quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, hæc eadem facite illis, & alibi, quòd diligamus proximos nostros, sicut nos ipsos, multa quoque in hunc modum.

Præcepta naturalia non solum sunt præcepta decalogi, sed etiam quot obligationes conscientia nobis dicat esse.

Ideo dicendum est, quòd præcepta naturalia valde multa sunt, nec possunt comprehendi aliqua lege, sed tot sunt quot ratio nostra iudicat esse obligationes inditas sibi sine aliquo legis positore, vnde quodcumque aliquid proponitur, & omnes iudicant illud debere fieri etiam nulla lege existente, illud est de præceptis naturalibus, quoniam natura illud indidit intellectui nostro. Potest autem generaliter dici, quòd omnia illa sunt de iure naturali, quæcunque conscientia nostra nobis facienda esse dicit nulla lege posita, & quoniã conscientia generalis est in omnibus hominibus, iura quoque naturalia apud omnes erunt communia: sic enim videtur sentire Apostolos ad Romanos capi. 2. dicens. conscientiam dicere ea, quæ sunt secundum naturam inquiring: cum enim gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex; qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis: restimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiam defendentium.

Alph. Toft. super Leuit.

Huiusmodi autem sunt omnia ista quæ hic dicta sunt, quoniam si alicui proponantur, conscientia sua dicat ei ista facienda esse, quod est de ratione præcepti naturalis.

Et sic dicendum est, non posse dari aliquam legem sufficienter comprehensiuam omnium præceptorum naturalium, quoniam quocumque dentur, adhuc plura reperientur, quia quodcumque proponatur aliquid conscientie nostræ, & illa iudicet sic debere fieri, & aliter non, est ius naturale, sic declarat Aristot. Ethic. lib. 5. cap. de iusto politico dicens, iustum naturale est, quod antequam ponatur, differt sic, vel aliter se habere, quia non dependet ex voluntate nostra, sed huiusmodi sunt omnia, ad quæ conscientia nostra iudicat nos esse subiectos, in quocumque negotio aliquid proponatur: ergo illa sunt de iure nature: sed ista talia negotia, & iudicia sunt infinita, quia quantumcumque proponatur, adhuc plura poterunt oriri, ideo non est possibile omnia iura naturalia comprehendi aliqua lege.

De præceptis autem decalogi dicendum est, quòd in ipsis non continentur omne ius naturale, sed sunt quasi decem conclusiones manifestissimæ in iure naturali illatæ immediate ex primis principijs iuris naturalis, ex ipsis autem adhuc in quantum sunt conclusio nem vnuerfales, possunt sequi multe aliæ conclusiones iuris naturalis magis particulares. De habitudine autem horum late fuit dictum Exodi 20. & 21. cap. non oportet igitur, quòd omnia præcepta iuris naturalis sint in decalogo, vel reducuntur ad decalogum, tanquam conclusiones elicite ex decalogo, quia decalogus non continet in se omnia iura naturalia explicitè, nec etiã est, tanquam primum principium, & sufficiens omnium conclusionum iuris naturalis, quoniam ante præcepta decalogi sunt alia præcepta priora, ex quibus inferuntur multa alia, quæ non sunt in decalogo, & etiam ipse decalogus, secundum quòd est istud principium, quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, hæc eadem facite illis: nam hoc ex secunda tabula decalogi elicitor, & multa alia quæ non sunt in eadem, quæ pertinent ad directionem proximi ad proximum. Sic igitur stat ista præcepta quæ hic ponuntur, esse de iure naturali, & tamen non esse in decalogo, nec reduci ad decalogum, quamquam in hoc facile nobis esset reducere omnia ista ad decalogum, sed non expedit.

Considerandum autem, quòd ista præcepta, quæ hic ponuntur, dirigunt hominem in cõparatione ad proximum, vt se habeat innocenter. Est autem innocentia in non faciendo malum, & est quasi priuatio, priuatio autem secundum naturam reducitur in suum habitum, cum secundum se non sit cognoscibilis; habitus autem suus est facere malum, quantum ad illud posituum, quod præsupponit. Et ideo quot modis dicitur facere malum, tot prædicari necesse erit aliquem esse innocentem: malum autem tripliciter fit, scilicet in executione, & in voce, & in corde. ideo de his tribus malis hic dicitur. Primo de eo, quod est in re. Secundo de eo, quod est in voce ibi.

Non mentieris. Tertio de eo, quod est in corde ibi. Nec oderis fratrem. Quamquam istæ partes non sunt præcisè, quia aliqua alia interponuntur, quæ aliquando ad vnum modum, & aliquando ad alterum pertinent. Circa primum dicitur. Non facies furtum. Hic tollitur malum, quod est in executione, quoniam facere furtum est alteri res suas clam subtrahere, per quod damnũ ei irrogatur. Ad hoc autem oportuit Iudeos admoneri, quoniam ipsi erant valde auari, & ideo inclinabantur ad accipiendum res aliorum, quod patet ex dicto cuiusdam glouci, nullam gentem legimus Iudæis, & Romanis auariorem. Debit ergo Deus de hoc replicare præcepta, vt sic Iudeis fieret impressio, vt

Præcepta decalogi, nõ sunt totum ius naturale, sed sunt solæ conclusiones iure naturali.

Malum in executione.

Aa 4 caucrent

cauerēt ab his. Omnia enim præcepta decalogi, quasi
reperuntur hic, quamquam non eo ordine, quo in de-
calogo describuntur: & non ponitur hic de adulterio,
cuius causa est; quia de hoc tetigerat præcedenti cap.
per totum, & infra sequenti cap. tangit legislator im-
ponens penas pro his. De furto autem dicit hic pro-
hibens illud: nec tamen solum furtum intelligatur ef-
se vetitum, quod est in clãdestina subtractione rerum
inuito Domino, sed etiam intelligendum est de rapina,
quæ est violenta ablatio rerum præsentem Domino,
defendere non potente; & hoc directè prohibetur in
hoc præcepto. Ex quadam autem consequentia, phi-
bentur omnia, quæ pertinent ad modum inconueniẽ-
tem acquirẽdi, vt omnis fraus, & dolus, & contractus
illiciti, vt vsurarij, & simoniaci, & generaliter in omni
illo dicitur esse furtum, in quo aliquis acquirit contra
naturam, vel legis præcepta. Quomodo autem intelli-
gendum sit istud præceptum de non furãdo, latius est
dictum Exod. 20. cap. Deute. 5. capit. *Non mentiemini.*
Hic ponitur de secundo, s. de malo, quod est in voce:
mentiri namque, vt plerumque in voce est, quoniam
mentiri est contra mentem ire, vel contra mentẽ di-
cere: & istud causatur quãdodocunque aliquis verba ali-
qua exprimit, quæ sic non se habent, vt loquẽs esse cre-
dit, & hoc vt auditorẽ fallat. Sic enim diffinitur cõ-
muniter, mendacium est falsa vocis significatio cum
intentione fallendi. Et causa huius est, quia voces no-
stræ sunt naturaliter ad significandum ea, quæ sunt in
mente nostra, iuxta illud quod habetur ab Arist. in 1.
Periher. cum dicitur, sunt ea, quæ sunt in voce, earum
quæ sunt in anima, passionum notæ, idest ipsæ voces
sunt signa passionum, siue cõceptuum, quæ sunt in
animo. Aliquando autem mendacium in rebus est,
sicut cum quis in habitu demonstrat ea, quæ in seipso
nullo modo sunt. Nam quemadmodum vox natu-
raliter est ad significandum ea, quæ sunt in anima, &
quando vox non concordat eis, quæ intra sunt, dicitur
esse mendacium; ita cum habitus aliquando ex quo-
dam modo naturæ, vt communiter autem ex condi-
tione, & humana cõsuetudine significet modum af-
fectionum, & operationum humanarum, si igitur ali-
qui demonstrant in habitu exteriori ea, secundũ quæ
ipsi videntur esse boni, & tamen secundum rem mali
sunt, erit mendacium ibi, quia aliter significatur quam
est. De hac autem specie mendacij, ponit Aristoteles
Ethicorum, lib. 4. circa finem cum ait, de veridicis au-
tem, & falsidicis dicemus similiter in sermonibus, &
oponibus, & fictione. Ecce. n. qualiter posuit in opera-
tionibus esse aliquem veridicum, & falsidicum, & in
fictionibus etiam sine ipsa falsitate vocum. Hic autem
de mendacio, quod in voce est dicitur, quamquam et
satis prohibetur intelligitur mendacium, quod est in
re, s. in habitu: ab hoc autem mendacio, quod est in ha-
bitu dicit Christus esse cauendum, vt habetur Matth.
7. cap. scilicet attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad
vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lu-
pi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos. *Nec de-
cipiat vnusquisque proximum suum.* Idest nullus decipiat
proximum suum, per equipollentiam negationis præ-
positæ signo vniuersali. prohibetur autẽ hoc post mē-
daciũ; nam per mendacium aliquis decipit proxi-
mum suum, cũ ei in voce significat id, quod in re non
est, nec ipse fortè intelligit. Sunt tamẽ præter hoc alię
deceptiones, quæ sunt in rebus, scilicet cũ aliquis ima-
ginatur aliquam fraudem, per quam subtrahat proxi-
mo suo quæ possidet, vel ei alterum incuriat malum, si
ue hoc sit in contractibus, qui per verba fiunt, siue si-
ne verbis per quemcunque modum aliquis ab inten-
tione alteri det errandi occasionem, & alicuius dam-
ni, vel offensionis. Et cum prohibetur deceptio proxi-

mi, omnes homines proximorum nomine intelligi-
tur, sicut probatum est præcedenti cap. Ideo nulli ho-
mini nocendum est, aut ei quẽcunque offensio offe-
renda, multi autem casus sunt, in quibus aliquis alteri
iure nocere potest, sed tunc nec propriè vocatur nocu-
mentum, nec offensio, aut deceptio; sed solum mate-
rialiter: quoniam nemini iniuriam facit, qui vitur iu-
re suo. *Non periurabis in nomine meo.* Hic ponitur qua-
liter aliquis se habeat innocenter ad Deum. habet se
enim aliquis ad Deum innocenter, cum ei nõ nocet.
Deo enim secundum veritatem nemo nocere potest,
quoniam ipse est summum bonũ, & summè potens,
in quo nec malum aliquid esse potest, nec quĩquam
inferre valet, & hoc exprimit Malac. cap. 3. cum ait. si
affigit homo Deum suum? quia vos configitis me, &
dicitis: in quo configimus te? & sic videtur ibi signa-
re, quod homo non propriè potest configere, vel affi-
gere Deum, cum posuit conditionaliter, si affigit ho-
mo Deum: dicitur tamen aliquis nocere Deo, in quã-
tum eius leges contemnit, quoniam leges habet vim
ex legislatore, & si aliquis contemnat leges, contem-
nit quoque legislatorem, & hunc modum loquendi
habet Malachias in capit. 1. Cum ait: Dicit Dominus
exercituum ad vos o sacerdotes, qui despicitis nomen
meum, & dixistis, in quo despeximus nomen tuum?
offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis:
in quo polluimus te? in eo, quod dicitis mensã Do-
mini polluta est: simile patet Malach. cap. 3. cum dicitur,
laborare fecistis Deum in sermonibus vestris. hoc
igitur modo, in quantum aliquis præcepta Dei quocũ
que modo negligit, Deo nocet. Est autem alius mo-
dus, adhuc nocendi Deo specialior, in quantum aliqis
agit quicquam mali contra Deum, quod non solum
militat in illum, vt in legislatorem, sed vt in personam
priuatam. Et istis duobus modis qui periurat in nomi-
ne Domini, dicitur inferre ei nocumẽtum, quoniam
Deus vetuit periurium, & assumptionem nominis sui
in vanum, vt habetur Exodi cap. 20. qui igitur assumit
vane, vel deierat in nomine Domini, contemnit legẽ
illam, & in hoc nocet Deo. Alio modo accipitur istud
præceptum, vt militat in Deum, non in quantum est
legislator, sed in quantum est quẽdam alia persona, sci-
licet in quantum est Deus: est enim nomen Domini
valde gloriosum, cum ipse Deus sit infinite bonus, q
igitur nomen illud recipit in locutione sua, deberet il-
lud accipere ex naturæ inclinatione, & obligatione, in
maxima reuerentia, qua haberi potest, qui autem il-
lud vane assumit, vel proposito eo in voce, falsum pro-
tulerit, vilipendit nomen illud, magnam ergo in Deũ
contumeliam facit: nam si mentiri quocũque modo
malum est, quãto magis malum erit assumpto nomi-
ne Domini? De expositione autem huius præcepti, la-
tius dictum est Exodi 20. cap. & Deuteronom. 5. cap.
Nec pollues nomen Dei tui. Istud non est aliud præceptũ
distinctum a superiori, s. de nõ periurãdo, sed est illius
causã, & intelligitur non periurabis in nomine meo,
nec pollues nomen Dei tui, idest non periures in no-
mine meo, quoniam si periuraueris pollues nomen
Dei tui. Nomen autem Dei propriè pollui nõ potest,
quoniam in se maculam nullam, aut vilitatem susci-
pere potest, sed dicitur esse pollutum nomẽ Domini,
quantum ad opinionem nostram, in quantum coram
nobis indecenter accipitur. sic enim habetur Malach.
1. ca. cum dicit Dominus, offertis super altare meum
panem pollutum, & dicitis in quo polluimus te? in eo
quod dicitis mensã Domini despectã est. Modus autẽ
per quem nomen Domini coram nobis despicitur,
est si illud in vanum assumatur, vel si illo ad aliquid af-
sumpto in testificationem falsa proferamus: hoc autẽ
est periurare. *Ego Dominus.* Idest ego sum Deus, qui
iubeo

Qũo aliqis
ad Deum
innocẽter
se habeat.

iubeo ista fieri. *Non facies calumniam proximo tuo.* Istud
præceptum, sicut præcedentia ad ius naturæ pertinet.
nulla enim humana lex est quæ hoc statuerit, & etiam
si hoc statuatur, primo tamen de iure naturæ est, quo-
niam in ratione nostra innatum est, vt nulli caluniam
inferamus. Prouenit autem hoc ex superioribus, quia
supra dicebatur, quod non decipiat vnusquisque pro-
ximum suum, quod ad omnem modum fraudis per-
tinet. Calumnia autem aliquid ad fraudem, & ali-
qualiter ad violentiam pertinet. est enim calumnia ex
torasio rei proximi per quandam simulatam, sed non
veram rationem: cum enim aliquis quippiam alteri
tollere vult, ad quod varios inquirat modos, ne hoc p
violentia facere videatur, sed aliquid rationis habeat,
est calumnia: & hoc quoque, sicut ipsa violentia pro-
hibitum est: habet enim se aliquis valde nocenter ad
alios, cum eis calumnias irrogat, & hoc ad nullum ho-
minem fieri potest, quoniam prohibetur hoc fieri ad
proximum, omnes autem proximi sunt, quoscunque
natura humana nobis fecit esse participes, vt ex supe-
rioribus patet. *Nec vi opprimes eum.* Istud est alterum
præceptum, quod pertinet ad ius naturale, nam nõ est
per legem humanam, quod homo nulli inferre deat
aliquam vim, sed nobis natura ipsa indidit. Et pertinet
hoc ad præcedens præceptum: nam calumnia, & vio-
lentia de qua hic agitur, in aliquo communicant, nam
calumnia est cum alicui subtrahitur bonum, quod ha-
bet, per quandam coloratam rationem, sed non existẽ-
tem veram: violentia autem est cum bona sua alicui
detrahuntur, nulla vera, aut colorata ratione præ-
serta, sed solis viribus oppugnando, & sic ambo ad subtra-
ctionem rerum pertinent: opprimere autem, quod
hic accipitur, idem est quod premere, vel humiliare, s.
cum quis viribus preualens alium sibi subijcit. *Non
morabitur opus mercenarij, apud te vsque mane.* Istud est al-
terum præceptum de iure naturæ, quod immediatè pẽ-
det a superiori, s. a violentia, nam mercenarij pauperes
sunt, & impotẽtes, si igitur aliquis mercedem eorum
per aliquot dies detineat, eis violentiam infert: nam si
cut tollere eis mercedem suam totaliter est opprime-
re eos, ita quod merces eorum, quantum ad aliquod
tempus tollatur, violentia quẽdam, vel oppressio est.
Cum enim mercenarius perfecit opus suum, mer-
ces ei promissa naturaliter debita est, ideo si quis eam
vltorius detinuerit, iam tollit ei vsum illius mercedis
pro hoc tempore, in quo violentiam infert, potissimè
cum ipse mercenarius pauper sit, & Deus iusserit nul-
lam calumniam, aut violentiam inferendam pauperi-
bus, vel aduenis, & viduis, & peregrinis, vt habetur
Exodi 22. cap. cum dicitur, aduenam non contristabis
nec affliges: aduenę enim ipsi fuistis in terra Aegypti,
viduę, & pupillo non nocebitis. si læseritis eos, vocife-
rabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum, &
indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio,
& erunt vxores vestrę viduę, & filij vestri pupilli. *Non
morabitur opus mercenarij.* Non accipitur opus propriè,
quoniam opus est ipsum, quod fit, vt domus, vel liber,
vel aliquid, quod per laborem construitur. opera autẽ
est ipsa rei actio, idest labor agentis: mercenatio autẽ
non est dandum opus, quia illud manet apud domi-
num, cuius est: sed aliquid dandum est pro labore ope-
ris, s. pretium, & illud vocatur hic opus. *Vsque mane.*
Idest in eadem die in qua mercenarius operatus fue-
rit reddetur sibi pretium laboris sui: cuius causã est,
quia mercenarij pauperes sunt, & non habent aliquid
alterum, vnde sustententur, nisi labores manuum sua-
rum, quod si quis eis ad tempus subtraxerit, pro eo tẽ-
pore victum eis tollit, quod faciendum nunquam est,
sicut patet, de eo qui recepit pignus vestem alienius
in qua dormiebat si nullã aliam haberet ad dormiẽ-

Calumnia
quid sit.

Calumnia
& violen-
tia disse-
runt.

Opus, &
opera dif-
ferunt.

Rapina
quid sit.

Malum in
voce.

Mendaciũ
duplitter
sumptum.

dum. nam etiam si non soluisset debitũ quotidie red-
debatur ei vestimentum suum ante solis occasum, ga
ipsum solum est in quo dormiebat. sic patet Exod. 22.
cap. cum dicitur. si pignus acceperis a proximo tuo ve-
stimentũ ante solis occasum redde ei: ipsum est enim
solum quo operitur indumentum carnis eius, nec ha-
bet aliud in quo dormiat, si clamauerit ad me exaudiã
eum, quia misericors sum. nulla igitur violentia aut ca-
lumnia mercenarijs, aut pauperibus facienda est.
Vnde non potest mercenarij pretium, vsque ad al-
teram diem detineri sine peccato, nisi ex consuetudi-
ne, aut mercenarij voluntate, vel alia quacunque ra-
tionabili causã solutio impediatur. *Non maledices furdo.*
Hic ponitur aliud præceptum de pertinentibus ad ius
naturæ, scilicet, qd nemo furdis maledicat. hoc enim
est ab ipsa rerum natura inductum, & valde rationabi-
le hoc omnes homines iudicabunt etiam si hoc nul-
la lex statuerit. Et cum hic iubetur non maledices fur-
do. non solum prohibetur maledictio facta ad furdos:
sed etiam ad quoscunque homines, nam cuiuscunque
maledicere peccatum est. Iussit tamen Deus id quod
magis ratio inducebat. Nam deterius est maledicere
eis qui se defendere non possunt, quã eis qui hoc ef-
ficere possunt. Huiusmodi autem furdi sunt, quia cũ
nihil audiant ad maledicta nihil respondere valebunt.
videtur namque esse quedam crudelitas, & miserĩ ani-
mi conditio, vt eis molestias inferamus qui nobis ead-
dem inferre non possunt. etiam hoc fit ad tollendam
ocasionem maioris mali. nam cum aliquis audientibus
maledicturus est: timer sibi similia, aut deteriora
referri: & interdum ob hoc a maledicẽdo se cohibet.
Cum vero aliquis furdo maledicere velit, scit illum si
bi respondere non posse, & ob hoc in maledictis am-
plius efferatur.
Item non solum est intelligendum directè furdos
non debere maledici, scilicet eos, qui auditua potẽ-
tia carent. sed etiam illos qui pro tunc audire non pos-
sunt, vt propter absentiam, & locorum distantiam. vn-
de ob hoc de absentibus detrahere peccatum magnũ
& turpido est. & hoc tam ex parte maledicẽtis, quã
ex parte eius, cui maledicetur. Ex parte maledicẽtis pa-
tet, quoniam maiori malitia ad hoc incitari videtur,
cũ in presentia alterius posset hæc verba in correctio-
nem aliquam proferre. in absentia autem sola volun-
tas nocendi causã esse videtur. Ex parte autem eius q
maledicetur etiam hoc patet, quoniam si presens esset
posset maledictis respondere, & maledicentem a ma-
ledicendo cohibere, apparet autem præter hoc quẽdã
miseria animi, & timiditas, cum quis ei offensionem
infert, a quo suscipere non possit. sicut si vir contra
foeminam bellum gerat. *Nec coram ceco ponas offendi-
culum.* Idest non pones coram ceco aliquid in quo ca-
dat, vel non diriges eum per viam saxolam, & præcipi-
tem, vt cadat. Hoc enim secundum naturam est, vt ne
mo his personis miserabilibus vltiorem inferat affli-
ctionem. Et non solum sunt ista præcepta secundum
naturam, sed etiam sunt aliquid valde speciale inter
omnia præcepta naturæ. In omnibus namque præce-
ptis naturæ apparet ratio debiti. sed adhuc magis in q-
busdam quã in alijs. & illa magis specialiter vidẽtẽ
pertinere ad ius naturæ. sic autem est in hoc, quia nul-
lus homo est, qui non iudicet malum esse coram ce-
co ponere offendiculum. causã huius est, quia ipse il-
lud vitare non potest, cum nullo modo videat.
Considerandum autem, quod non solum coram
ceco non est ponendum offendiculum, sed etiam cor-
am nullo homine, quia ista secundum se mala sunt.
ideo ad nullum hominem fieri debent. dicitur tamen
magis de ceco, quã de videntibus: quoniam cecus
offendiculum vitare non potest. videntes autem pos-
sunt.

Pũm mor-
tale est de-
tinere, vs-
que ad al-
teram diẽ
pretiũ mer-
cenarij, ni-
si ex volun-
tate.

De iure na-
turali est
non pone-
re offendi-
culũ corã
ceco, nec
coram alio
homine.

funt. Etiam vt supra dictum est ad euitandum maius malum. nam si aliquis velit ponere offendiculum coram vidente, ipse consideras hoc maiora offendicula ponet coram illo, qui hoc fecit. ideo quilibet timebit coram vidente offendicula ponere. Coram ceco tamen nullus hoc timebit. quia etiam si offendicula cecus suscipiat, & in illa incidat, tamen facienti similia parare non potest. quoniam nec offendicula videt, nec eum cui parare debeat nouit. facilliter ergo quilibet malus moueretur ad offendicula ponenda.

Sciendum autem, quod non solum vocatur hic cecus ille, qui potentia visiva caret. sed etiam ille, qui potentiam visivam habens, hęc que ponunt videre non potest, vt si quis ponat insidias, aut offendicula multum latentia in que quilibet satis videns incideret, dicitur ponere offendicula coram ceco. nam velut ceco impossibile est offendicula que ponuntur, intueri; ita & videntibus impossibile est si offendicula multum latentia sint.

Prohibetur male alteri consilium.

Dicunt etiam, tam Doctores nostri quam Hebrei in hoc prohiberi, ne quis simplici viro male consulat. nam cum tota actio hominis ex consilio dirigatur, qui male consulerit offendicula in actione parat. hoc autem malum est in omnibus hominibus, scilicet, quod cuiusque prauę consulerimus inique egimus. hoc tamen magis est ad eos qui simplices sunt, quoniam intelligentes quamquam a nobis praua consilia recipiant, interdum illa prudentia sua deuolare poterunt. Illi tamen qui simplices sunt hoc facere nequeunt, sed penitus ex nobis pendunt. ideo in his peccatum maius est. Sed timebis Deum tuum. Hic ponitur retractiuum a malo, quod aliquis faceret ponendo offendicula coram ceco, vel maledicendo iurdo, scilicet, quod timeat Deum, quasi dicat, licet non timeas, quod aliquis possit tibi malum inferre pro hoc malo, quod egeris ponendo offendiculum coram ceco, & maledicendo iurdo, quoniam ipsi qui suscipiunt personę impotentes ad reddendum vicem sunt, tamen debes timere Deum qui retribuet vicem pro his. sic patet Exodi 22. c. cum dicitur. adueniet non contristabis, nec affliges: adueniet enim, & ipsi fuistis in terra Aegypti: vidue, & pupillo non nocebitis, si leseritis eos vociferabitur ad me, & ego audiam clamorem eorum, & indignabitur furor meus, percutiam que vos gladio, & erunt vxores vestre vidue, & filij vestri pupilli. Quia ego sum Dominus. Quasi dicat ista immediate refertur, scilicet, quod debetis timere Deum, quia ego sum Dominus, & scilicet potens vobis retribuere sufficienter poenas pro peccatis vestris. Non facies, quod iniquum est. Hic ponitur directio hominis iudicis. nam quamuis quilibet homo ad alios se habere debeat innocenter: ad iudicem tamen magis hoc pertinet: ipse enim est qui plura mala agere potest, ex eo quod id quod ab eo prolatum fuerit, tanquam ius est: & dicitur. Non facies, quod iniquum est. Id est non inferes alicui aliquam poenam contra legem, vel aliam contra rationem aggrauando: & hoc est eum ad vnum solum iudex se habet imponendo ei poenas pro aliquo malo. cum autem inter duos, aut multos iudicat immediate dicitur. Nec iniuste iudicabis. Id est non proferes sententiam iniquam contra legem, vel rationem in qua id, quod vnus est alteri tribuatur, quia tunc iniusta distributio est, vel potest accipi, quod per ista duo precepta prohibeantur duo, quę pertinent ad eandem personam, scilicet, nunquam proferre sententiam, & platum executioni mandare. Primum prohibetur cum dicitur, nec iniuste iudicabis: nam cum iudicare sit ius dicere in solo verbo est, & non pertinet ad sententię executionem. Secundum prohibetur cum dicitur: non facies, quod iniquum est, id est non trades iniquam sententiam executioni: nam hoc est facere iniquum: ma-

Directio hominis iudicis.

le autem sententiarum non est facere iniquum, sed dicere iniquum, sed hoc est in quantum distinguitur facere, & dicere: facere tamen aliquod ipsum dicere est. sed respectu eiusdem rei distinguitur. Non consideres personam pauperis. Hic ponitur quadam impedimentum, quę rectum iudicium excludunt: sic enim est receptio munerum, quoniam ista excecant iustos atque prudentes, vt patet Exodi 23. c. & Deuteron. 16. cap.

Quomodo fauor in iudicio aliquando licet, sed non acceptio personarum. Quest. V I I.

Aliud autem est fauor, qui dicitur adiutorium factum alicui personę sine meritis in alterius preiudicium, hoc autem in iudicio est: nam in actibus non iudicialibus fauor esse potest sine peccato, cum sit liberum adiutorium, & videtur pertinere ad liberalitatem. Iste autem fauor vocatur hic acceptio personarum: & vocatur acceptio personarum, quodocumque aliquis propter personam, quippiam agit meritis personę non suffragantibus, & hoc in iudicio, vt si aliquis iudex sententiat pro aliquo, quia dives est, vel potens, aut cognatus suus, vel alius, quia ista non significant merita causę. Si autem essent conditiones, quę causarum merita potiora facerent, non esset acceptio personarum, sed vnicuique tribuere ius suum. De personarum acceptio ne, quando proprie fit, & de regulis ad cognoscendum eam, & cui virtuti repugnet magis dictum est Deute. 1. cap. Hic autem dicitur, quod iudex non consideret personam pauperis, quod potest dupliciter intelligi.

Quo intel ligitur, quod iudex non consideret personam pauperis.

Vno modo, quod non consideret personam pauperis, id est propter hoc, quod est pauper solum non sententiet pro eo, nisi forte merita causę sue potiora sint, quod dicitur contra aliquos iudices, qui valde miserentur pauperibus, & tamen aliquando irrationabiliter. Ideo interdum sententiant pro eis, quamquam hoc merita causę non exposcant: & hoc vetuit dominus, vt habetur Exodi 23. cap. f. pauperis quoque non misereberis in negotio, id est non misereberis pauperi, quia pauper est, in negotio, id est in iudicio sententiando pro eo, propter paupertatem. Sed iste sensus non potest hic stare, quia repugnat literę, quę sequitur, scilicet honores vultum potentis. & ista duo ponuntur hic, tanquam contraria, ergo si vultus potentis honorabatur necessarium erat, vt pauper despiceretur.

Alius sensus est, non consideres personam pauperis, id est non consideres de aliquo, quod pauper sit, quando iudicio fuerit, quia siue pauper, siue dives sit, vnicuique aqua mensura distribuenda est. Nec honores vultum potentis. Id est in iudicio non honores potentem, quia potens est, scilicet dando ei plus de iusto, quam dare debes propter hoc, quod est potens, sicut non debes deprimere pauperem in iudicio, quia pauper est auferendo ei, quod iustum est. sic habetur Exodi 23. ca. cum dicitur. non declinabis in iudicio pauperis, id est, quando dederis iudicium de paupere non declines a rectitudine tollendo ei aliquid, quia pauper est. Vel intelligitur alio modo, quod non est despicienda persona pauperis in iudicio, nec honoranda persona diuitis, scilicet, quod non faciat iudex diuitem in iudicio apud se sedere, quod est honorare eum, & pauperem stare, quod est prospicere personam eius, scilicet ad dandum minus de honore: nam cum sic fiat personarum acceptio est, & principium, vt pauper formidet de bonitate conscientię iudicis: credet enim iudicem esse affectum ad diuitem cum eum faciat apud se sedere, & sic intelligit se non posse consequi ius cum diuite, ideo vt tollatur iste scrupulus non debet iudex in iudicio honorare magis diuitem, quam pauperem, ideo iubetur Deuteron. 25. cap. quod quando aliqui

Criminator duo significat.

aliqui habuerint inter se causam, stent ambo coram iudice, id est ambo stent pedibus, & nullus eorum sedeat, ne sic alius presumere possit pro eo quem iudex sedere iusserit. hoc namque conueniens valde est, quia non solum a malo, sed etiam ab omni specie mali secundum Apostolum fugiendum est. Iuste iudica proximo tuo. Hoc potest referri ad iudices quibus competit ex officio iudicare, & quia dicebatur supra de illis, que impediebant iudicium, scilicet de personarum acceptioe concluditur hic, quod iudex debeat iudicare cauendo ab omnibus istis, ne ex aliqua causę, vt fauore, vel odio iudicium deprauetur.

Alio modo potest intelligi, quantum ad omnes homines, quoniam omnes iudicant aliquid de proximis suis, scilicet apud se ipsos iudicantes, quod alij boni, vel mali sint, vel quod actus sui ob aliquam causam bona vel sinistra fiant. & quantum ad hoc homines valde errant: qui de alijs prauę iudicant, scilicet interpretantes actus eorum in malum. Apostolus enim scpe hoc vetuit, & Christus potissime, cum inquit nolite iudicare & non iudicabimini. Matth. 6. cap. & Apostolus 1. Corinth. 10. cap. nolite iudicare, quoad vsque veniat Dominus, qui iudicabit abscondita cordium; & reuelabit occulta tenebrarum: & quantum ad hoc si aliquis iudicat de proximo quicquam, debet iudicare potius in bonum quam in malum, nisi fortassis ipse actus, qui fit talis sit, vt nullatenus in bonum interpretabilis sit: sicut furtum, & adulterium, & periurium. de hoc habetur extra, de regu. iuris. 3. capit. estote misericordes. sic autem iubetur hic, vt vnusquisque iudicet proximo suo iuste, scilicet non interpretando res eius in aduersam partem, quia hoc iniustum est, nisi tales sint de quibus repugnet dari bonam interpretationem, & forte ista sententia est magis conueniens quam superior, quia dicitur, iuste iudica proximo tuo. proximum nomen equa litatis est. iudex vero nomen dignitatis, & excellentię cum gerat personam totius populi ius distribuentis, & hoc modo non vocaretur ipse proximus aliorum, quia in hoc diceretur equalis eis. sed videtur pertinere ad personas priuatas, scilicet, quod quilibet homo iuste iudicet proximo suo actus eius bene interpretando, & isti proprie vocantur proximi, quia personę priuate secundum se, non secundum aliquem maiorem, vel minorem excellentiam adiuuicem, sed equales, & proximi magis vocantur.

Non eris criminator. Hic ponitur de eis quę pertinent ad omnes homines, vt bene se habeant, & innocenter ad alios, & supra dicebat de eis que erant in intentione, quale est iudicium, quod est in actu interiori: hic ponitur de eis que sunt in voce. & dicitur, quod non sit aliquis criminator, id est accusans omnes de criminibus, scilicet diffamans eos, vel accusans in iudicio. est enim magnum inconueniens, quia cum aliquis accusator aliorum est, alij oderunt eum, nec possunt ei pacifice comunicare, & sequuntur alia damna, & scandala. Sed in hoc distinguendum est, quomodo aliquis sit criminator, quoniam duo significat criminator, scilicet criminum impostorem, aut de criminibus accusatorem, vel eorum narratorem. Primo modo est simpliciter prohibitus, scilicet, quod nemo alijs crimina imponat. hoc enim semper valde illicitum est, & hoc gradualiter. nam iudicare malum de proximo, quod erat in solis interioribus malum erat, & vetabatur. imponere autem crimina, quod est in voce, deterius est.

Alio modo intelligitur, quod aliquis sit criminator, id est de criminibus accusator, vel enarrator: & tunc aut accusat coram eo, qui corrigere ista debeat, aut coram aliquo alio. si enim coram alijs personis hoc agat non videtur agere zelo corrigendorum criminum, sed in-

famandorum proximorum. & sic enarratio criminis alicuius coram alijs semper illicita est, nisi fiat secundum modum Euangelicę correctionis, de qua habetur Matth. 18. cap.

Si autem aliquis ista crimina enarret coram eo, qui hęc corrigere debet, scilicet coram iudice, aut illa corrigendorum criminum causę, aut litore motus, vel ira, aut alijs enunciat. Si enim secundo modo semper illicitum est. Si autem primo modo, aut vera, aut falsa enunciat, si falsa semper male agit. si vera aut sunt talia, quę nisi corrigerentur redundarent in damnum reipublicę, secundum quod sunt quadam crimina, quę faciunt ad magnum scandalum patrię, vel perditionis eius, & in isto casu quilibet tenetur enarrare crimina ei, qui corrigere illa potest, alioquin peccat in reipublicam. Si autem sint aliqua crimina, que non redundat directe in damnum reipublicę, nec aliquod damnum iam ex eis sequi potest cum semel transierint, non debet aliquis de talibus criminibus accusare, nisi fortassis sit ille ad quem damnum, vel iniuria ex hoc crimine proueniebat, quoniam tunc accusare poterit. vocatur autem hic criminator, qui alicui crimina imponit, siue vera, siue falsa sint, scilicet, quod quando cum aliquo loquitur, obijcit ei crimina ad diffamandum eum: talis namque homo dicitur esse omnibus odiosus. Vel dicitur criminator, qui publice crimina de aliquo narrat, etiam si non sit presens ille de quo narratur. Vtrumque enim malum est. Nec susurro in populis. Dicitur enim susurro ille qui occulte crimina de alijs enunciat, & iste multum nocet, quoniam eos quibus ista narrat prouocat contra illum, de quo ea refert, sed adhuc iste presumitur magis fallum dicere, & ex peiori intentione moueri, quam ille qui in publico profert, & hoc etiam facit hominem valde odiosum alijs. cauendum ergo est hoc, nam & criminatorem esse in aliquo casu conueniens est, vt ostensum fuit nunc, esse tamen susurronem nunquam licet. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Id est non uoles occidere proximum tuum, vel non iungeris illis, aut fauebis, qui proximum occidere querunt: hoc enim est stare contra sanguinem, id est stare ad occidendum, siue effundendum sanguinem. Ista omnia de iure nature sunt, cum ratio dicat ea sic fieri debere, etiam si nulla lex de his posita sit. Ego Dominus. Id est ego Deus vester iubeo vobis hoc, & possum iubere, quia Dominus sum. Nec oderis fratrem tuum in corde tuo. Hic prohibetur sola ira, vel rancor, qui est in animo pręter exteriorum poenarum inflictionem.

Ira vel rancor, quomodo prohibeantur in veteri testamento. Quest. V I I I.

Hoc est contra illos qui dicunt in veteri testamento non fuisse prohibitam intentionem, sed solum operationem: rancor tamen est aliquid in corde solum pręter vocem, & exteriorum poenarum inflictionem. Ideo dicendum, quod in lege veteri erat prohibita intentio, sicut & manus, quod apparet ex eo, quod habetur Exodi 20. cap. cum prohibemur concupiscere vxorem alterius, concupiscentia tamen in solo actu interiori est: nam si accipiatur pro actu coeundi, aliud preceptum speciale ponitur ibidem, scilicet non mechaberis: reducendum igitur est preceptum illud ad solum actum mentis nostrę. Ideo dicendum, quod in lege veteri, ita prohibebatur actus interior, sicut in lege noua; quia ille peccatus est in multis, immo nunquam est peccatum in opere exteriori, nisi primo sit in actu interiori. tamen in lege noua magis exprimitur de peccato, quod est in interiori actu, quam in lege veteri. Causa est, quia lex noua est lex preceptorum perfectionis.

Quando

Quo inconueniens est accusare criminibus, & quod homines concupiscunt ad hoc.

Quando aliquis tenetur declarare alteri in vultu odium, quod contra ipsum concepit, & quando agit illicitè declarando. Quæst. IX.

SCIENDVM autem, quòd habere rancorem nō prohibetur hic simpliciter, sed habere in corde, nam si aliquis demonstrat alteri in verbis, vel in vultu, non videtur contra hanc legem agere, quia in hoc videtur arguere eum de quo odiū concepit. Et propter hoc aliqui Iudæi dicunt, quòd fratres Ioseph iuste agebant, quia non velabāt odium in corde, sed manifestè demonstrabant ipsi Ioseph, non potentes ei pacificè loqui, vt habetur Gen. 37. ca. Sed hoc falsum est, nam cum aliquis concepit odium de altero iuste, nō debet illud tenere in corde, sed magis reuelare ei de quo est, vt sic satisfiat, vel odium tollatur, & hoc intelligitur hic. Si autem aliquis de altero concepit odium irrationabiliter, non debet illud declarare, sed magis intra se extinguere debet: magis enim peccat, qui conceptum odium irrationabiliter in vultu, vel in verbis monstrat, quàm qui in solo pectore tenet. cum iam ex eo, quòd alteri vultum turbidū monstrat, viam parat offensiois. Si autem intra se illud teneret, sibi soli offensus esset nulli alteri nocens, hoc autem est, cum aliquis cōcepit odium de altero, & scit non habere se aliquam legitimam causam concepti odij; tunc enim reuelare non debet, quia tunc pro nihilo alios offenderet. si tamen aliquis odium rationabile conceperit putans se iuste in alterum commoueri, conueniens est, vt ei odium suum monstrat, aut saltem extinguat in corde, quia cum monstratum fuerit, patebit nullum esse, & tunc tollitur. Si autem subtriceret ille qui conceperat tale odium, maneret in eo odium illud, cum semper se existimaret iustam odij fouere causam, & hoc inconueniens est, reuelandum ergo erit.

De fratribus autem Ioseph non erat sic, quoniam ipsi sciebant se iniquam odij fouere causam, cum ex sola inuidia mouerentur, quia ipse somniauerat de se aliqua magna futura, quibus auditis fratres concitabatur contra eum in liuorem, vt habetur Genes. 37. cap. Cum ergo ipsi demonstrarent Ioseph odium suum, quod iniuste conceperant, deterius agebant, quàm si illud occultassent.

Sciendum autem, quòd cum hic dicitur, non odes proximum tuum, non prohibetur ira, sed odium: nam ira dicitur esse, quidam motus subitus factus in natura nostra ex sanguinis ardore, & iste non permanet, odium vero dicitur esse quædam ira inueterata manens in animo, quæ sine aliquo motu facta in natura, iam ibi manet, & istud nō propriè vocatur ira, nisi large iram accipimus distinguentes, secundum Aristot. Ethic. lib. 4. in ca. de mansuetudine, vbi ponit tres species. Primi dicuntur esse acrocholi, id est acuti, scilicet qui cito irascuntur, & de multis rebus etiam sine causa, sed immediatè cessant, isti autem manifesti sunt, ppter velocitatem, & motum factum in eis, & ista est propriè ira. Alij vocantur amari, & difficulter soluantur ab ira, quæ in eis multo tempore manet, tunc autè isti quiescunt, cum punierint eos quibus irascuntur; quoniam punitio generaliter quierat impetū iræ: isti enim in se magnam tristitiam habent, quoniam nullus poterit eam tollere, quia immanifesta est. & necessarium est magno tempore manere ad hoc, quòd digeratur. Alij sunt qui vocantur difficiles, & isti irascuntur magis quàm oportet, & maiori tempore, nec vquam cessabunt ab ira, donec puniant eos quibus irascuntur. Iste duæ species vltimæ, scilicet amarorum, & difficultium odium continent, quoniam sunt immanètes: acrocholi autem nō habent odium, sed iram velo-

De tribus speciebus hominum iracundorum.

F iter transeuntem, & isti manifesti sunt, ideo non retinent in corde. patet, quia de eis Aristoteles dicit, vbi supra, accidit autem ipsis hoc, quoniam retinēt iram, sed redeunt, vel manifesti sunt propter velocitatem, deinde requiescunt, de ira quantum, & quæ illius sunt dicemus Matth. 5. cap. Sed publice argue. Idest non teneas istam iram intra cor tuum, sed reuela illi de quo eam concepisti, scilicet petendo, quòd satisfiat tibi pro offensa, vel damno dato, pro quo odium concepisti, & tunc si iniuria fuit propter quam iuste odium conciperetur, vel fiet satisfactio, vel habebit manifestam causam prosequendi iniuriam ille, qui odiū conceperat, etiam proficit vt ipse, qui concepit odium, nō torqueatur magno tempore. Nam amari qui sunt in secunda specie iracundorum, quando intra se conceptam iram tenent, graue aliquid tolerant, & toto illo tempore torquentur. Si autem aliquis reuelaret istud odium ei, de quo illud conceperat, iam non maneret odium, etiam quia amici istius iracundi lenirent odiū eius, si illud cognoscerent, cum vero incognitum est hoc fieri nequit. Item iste qui intra se cōcipit odium, sibi ipsi grauis est, & amicis suis amarus atq; infestus, donec odium istud digestum sit. vt igitur nō maneat istud inconueniens, bonum est reuelari odiū, hoc tangit Aristo. 4. Ethico. cap. de mansuetudine cum loquitur de amaris dicens, graue habent, propter non manifestum enim esse, nec suadet ipsi aliquis, in ipso autem digeri iram tempore indiget. sunt autem tales sibi ipsis molestissimi, & maxime amicis, alia etiā causa huius esse possunt, quæ immediatè tangitur, cum dicitur. Ne habeas super illo peccatum. Idest argue proximum tuum publice, vt nō pecces in eo: tollitur enim occasio peccandi in proximum, quando publice arguitur, quia ille qui ante non cognoscebat se odio haberi, non obseruabat se ab eo, qui illum odio habebat, & sic poterat ab eo incaute occidi; nūc autem obseruabit se ab eo: vel ex eo, quòd aliquis arguit aliquem publice, recipit satisfactionem pro iniuria. Nam quæ admodum per realem punitioem iracundia aboletur, ita & per verba dura coniecta in aliquem, quia tunc in verbis totus impetus iræ exhalat. Dicitur autem, ne peccatum habeas super illum, i. si publicaueris odium, nō peccabis in eum quem odio habes. accipitur istud peccatum eo, quia in eo, quòd aliquis retinet iram, si iniuste concepta est peccat, cum vero illam exclusit per redargutiones iam non peccat, quia non tenet irā. Vel alio modo potest intelligi de peccato, quod est in executione per inflictionem pœnarum, scilicet, quòd si aliquis semper teneret odium contra proximum suum, aliquando commotus illo odio eum occideret, & esset hoc peccatum graue: si autem arguerit eum publice, iam cessabit ex hoc odium, & non insurget iste ad occidendum alterum, vnde non peccabit. Et non querat vltionem. Hic ponitur alterum preceptum, quod aliquo modo est de iure nature, & aliquo modo de iure diuino, sed magis de iure diuino. Nam secundum iura humana potest aliquis petere vindictā, & permittitur ei ista expetitio vltionis, quæ ex odio procedit, qui igitur vltionem expetit, charitatem non habet, & in morte manet, vt patet 1. Ioann. c. 4. qui igitur prohibuit, venit quoque vltionis expetitioem: vnde dependet istud preceptum ex superiori, quia supra prohibebatur odium, hic autem vltionis expetitio interdicitur, quoniam illa ex odio procedit.

Quando quis potest licitè prosequi iniurias, & quando non. Quæst. X.

IN quo considerandum est, quòd vltio non se extendit ad omnia mala inflicta, sed solum ad iniurias; nam pro damno dato vltio directè non expeditur, sed satisfactio

Secundum iura humana cōceditur petitio vltionis, sed non secundum iura diuina.

fatisfactio perditurum rerum nisi fortè iniuriæ cum ipsis damnis illatæ sint, sed hic agitur de ipsis iniurijs propter sumptis pro quibus vltio expeditur, & hanc dicit litera non esse expetendam. Quod potest intelligi dupliciter, vno modo, quòd non querat aliquis vltionem, id est non appetat eam manibus suis, quoniam hoc esset contra iudiciale ordinem, & semper illicitum est. Iudicialiter tamen satis poterat quilibet agere contra proximum suum actione iniuriarum, immo iubebat Deus, quòd si aliquis voluntariè alterum occidisset, nullo modo viueret, sed iudicis tollerent eum de terra, vt patet Numeri 35. ca. & Deuteron. 19. c. Alio modo potest intelligi hoc, quòd non petat aliquis vltionem etiam coram iudice, sed remittat ei qui iniuriam fecit. Et tunc considerandum est, quòd accipiēdo large iniuriam pro omni malo, quod infligitur, siue sit damnum, siue vera iniuria, dicendum est, quòd quandoquæque damnum inflictum est, solum licet fieri expetitio nem illius dāni, scilicet, quòd plenè satisfiat, & hoc non vetatur hic, cum agatur de vltione, quæ est ad pœnarum inflictionem. Si autem inferatur iniuria, tunc aut aliquis prosequitur eam criminaliter, aut ciuilitè, scilicet ad pœnam, vel ad astimationem in pecuniā. Si n. secundo modo licita est expetitio iniuriæ, & isto modo non vocatur directè vltio, quoniam in pœnam sonat vltio, sed magis pertinet ad quandam modum satisfactiois, tanquam in damnis datis. Si autem accipiatur expetitio iniuriæ quantum ad pœnam, tunc potest esse ibi propriè vltio, & directè, quia inferitur tale quid quæ vnus hostis alteri hosti inferre cupit: & tunc dicendum est, quòd iste qui petit proximum condemnari ad pœnam actione iniuriarum, aut agit ex liuore, & rancore, aut ex quodam iustitiæ ferore. Contingit enim interdum, vt aliqui ita sint male conditionis, quòd si eorum prauitas impunita relinquatur, ad deteriora perpetranda procliuiores semper erunt, quoniam facilitas veniæ incentiuum tribuit delinquendi, vt patet extra, de vita & honest. cleric. in c. vt maiores. Si igitur aliquis hoc videns iniuriam suam prosequatur, non tanquam iniuriam prosequens, sed tanquam proximi infirmitati, & ad malum pronitati compatiens puniri exigit eum, qui deliquit, rectè agit, immo fortassis male ageret, si eum relinqueret impunitum peiora audendi tribueret incentiuum, nisi fortè talis persona sit iniuriam suscipiens, cui ex conditione status, vel professionis conueniat magis iniuriam tolerare, quàm pœnam expetere, & isto modo non petitur vltio, quia nō proceditur ex rancore, sed magis ille qui alterum accusat, ei miseretur, velut si quis ægros curandos ad medicum ducat, quoniam tunc potius bonum quàm malum est. de hoc Boetius, de consola. lib. 4. Prosa 4.

Si autem accipiatur expetitio iniuriæ ad pœnam ex rancore, & desiderio vindicandi, tunc vocatur propriè vltio, quia iniuriam suscipiens saturatur penis iniuriatoris, & hoc modo non licet iniuriam patienti petere vltionem, quoniam cum rancore, & odio fit, & qui sic facit mortaliter peccat. Quod autem sic accipiendum sit, apparet ex eo, quod habet immediatè, scilicet, nec memor eris iniuriarum ciuium tuorum, quamquam si rectè attendere velimus, magis ex illa litera sequitur, quod Deus iubeat hic, vt totaliter remittat aliquis iniuriam nullo modo petendo aliquam pœnam per se, vel a iudice: sic enim significatur cū dicitur, nec memor eris iniuriarum ciuium tuorum, nam non memorari iniuriæ est totaliter eam tradere obliuioni, vt nullo modo expetat, nec etiam saltem eius recordetur, & isto modo dicitur, quòd hoc non est preceptum, sed magis consilium quoddam, quod falsum est, quia tunc non potest aliquis expetere iniuriam pro occiso, vel vulnerato, quod est falsum, cum dicitur de hoc aliq; leges su-

pra Exo. 21. cap. & Nume. 35. & Deuteron. 19. c. Si autem accipiatur expetitio vltionis secundum rancorē, quod hoc non liceat preceptum est: nam quicumque expeteret vltionem rancorem habens, peccabat mortaliter, & erat reus huius legis. Sciendum tamen, quòd quamquam cōstaret de aliquo, quòd petebat directè vltionem motus ex rancore, tamen semper audiebatur in iudicio agens actione iniuriarum, sicut patet de illis qui prosequerantur sanguinem occisorum cognatorum suorum. Nam cum fugerent in vrbes refugij illi qui occidissent aliquos, proximus occisi veniebat ad ciuitatem illam petens coram iudicibus occidi illum virum, & si reperiretur, quòd factum fuerat ex intentione, tradebatur in manu accusatoris, & ipse occidebat eum, & sic patet, quòd Deus ibi permittit vindictam, quādo directè expeditur. Item quod amplius est, si aliquis occidisset alium a casu, & antequam confugeret ad vrbes refugij occideret eum proximus occisi, non incurrebat aliquam pœnam, quamquam innocēs fuit in morte alterius, etiam si iste qui alterum occidit a casu, confugerit ad aliquam de vrbus refugij, & ibi causa ventilata inueniretur fuisse homicidij factum a casu, & absolueretur occisor. Si tamen ante mortem summi sacerdotis inueniantur extra urbem, poterat eum occidere impune proximus occisi, vt patet Nume. 35. & Deuteron. 19. ca. sed manifestum est, quòd ista est directè expetitio vltionis, nullus namque alium manu sua occidit motus propria auctoritate, nisi propter vindictā agat. permittit ergo Deus directè istam vindictam, & tamē qui eam expetebant peccabant mortaliter.

Quomodo leges iste stare possunt, cum vna vetet vltionem peti iniuriarum, & alia permittat simpliciter peti. Quæstio. XI.

SEd quæret aliquis, quomodo iste leges stare possunt, cum vna vetet peti vltionem iniuriarum, & alia permittat simpliciter peti, & det ad hoc magnam libertatem, nam leges sic repugnare dicuntur, cum vna vetat, quod alia iubet, aut vna precipit, quod alia vetat, sic autem est in his duabus legibus. Respondendū est, quòd Deus posuit istas duas leges, quasi in duobus foris, scilicet in foro animæ, & foro iudiciali. Ita lex, quæ habetur hic, quia vetat id, quod est simpliciter vetandum, est in foro animæ, & quicumque contra illam agit peccat mortaliter. Alia autē quæ habetur de petitione vindictæ est secundum forum iudiciale, & ideo ille, qui velle per aliquam istarum duarum legum se dirigere, attendere debebat, quòd per vtramque dabatur ei facultas ad agendum, tamen per istam rectè agebat, per aliam autem de petitione vindictæ peccabat, quamquam aliquo modo posset aliquis agere per istam legem consequēdo alterum ad mortem, ita vt non peccet, quia nō agit desiderio vindictæ, sed propter alteram causam, scilicet proximum coni-gatur. Causa autem positionis harum duarum legum quæ sibi aliquo modo videntur esse contrariæ, est in hoc, quoniam Deus volebat per legem suam statueret id quod erat verè bonum, & quia non prolequi vindictam huiusmodi erat, statuit illud hic. Preter hoc autē Deus erat legislator, & ordinator politiæ Iudeorum specialiter, sicut quia illa gens erat quidam populus specialis distinctus contra omnes alios populos. Et isto modo cum leges, & ordinatio politiæ debeant esse sicut conuentionem gentis, cui dantur, oportuit considerari conuenientiam legum sicut habitudinem ad statum populi Iudeorum, & quia illi erant viri imperfecti appetentes vindictam, nisi ista concederetur, darentur occasio ad multa alia mala, tam ex parte eorum qui iniuriam faciebant,

Quicumque peccatum esset petere vltionem ex rancore si recipiebatur accusato.

Cā istorū legi que contrariæ videntur.

ciebant,quam eorum qui suscipiebant, quoniam facientes iniuriam moueretur faciliter, nec possent conuenienter, & sufficienter coerceri per legem, cum non esset licita iniuriarum expetitio ad vindictam. Illi autem qui iniuriam susciperent, nihilominus ultionem expeterent, infringentes hanc legem, & sic ista contempta consequerentur contemnerent multas alias, quod erat magnum inconueniens, debuit igitur hoc malum aut occasio ad malum prohiberi, ne daretur ad maiora facultas, sicut fuit de libello repudij, de quo dicit Christus Matth. 19. cap. qd ad duritiam cordis Iudaeorum datus est, cum hoc tamen voluit Deus patefacere quid bonum, & obseruandum esset, vt illi, qui boni essent, illud tenerent. Si autem ista lex Iudaeorum, in quantum erat specialis politiae illius, fuisset lex hominum perfectorum, non poneretur ista lex de permissione vindictae, sed solum illa, in qua vetatur. Sic enim in nouo testamento, quia est lex non concernens specialiter utilitatem, vel bonum statum alicuius politiae vel gentis, non curatur de eis, quae conueniunt alicui specialiter, sed de eis, quae sunt simpliciter bona; ideo ibi non ponitur aliqua lex, nisi valde iusta, etiam si videatur esse grauis, nec aliquod malum permittit, etiam si ex permissione aliquod malum, aut peccandi occasio non oriatur, sed solum id quod bonum est ponetur. Leges autem humane aliter se habent, interdum mala aliqua permittentes, sicut & ipsa lex vetus, de hoc latere dictum est Deuteronom. 24. cap. & Exod. 2. 1. cap. *Nec memor eris iniuriae ciuium tuorum.* Id est si ciues tui aliquod malum tibi intulerint, non recorderis iniuriae istius ad expetendam vindictam pro illa, tanquam si nunquam fuisset illata iniuria. Potest autem dupliciter intelligi ista lex, vno modo particulariter, scilicet quod quauis aliquis de ciuibus, siue compatriotis nostris intulerit nobis aliquam iniuriam, non debemus recordari ad petendam vindictam pro illa, sed qd simpliciter remittamus. Alio modo potest intelligi de omnibus ciuibus ciuitatis, scilicet si aliquis susceperit aliquam iniuriam, vel damnum, quia omnes ciues sui contra eum aliquid iniquum egerunt, & ipsi rectores ciuitatis, qui totius ciuitatis personam representant: nam tunc non debet aliquis recordari iniuriae illius, s. volendo nocere ciuitati, quae est patria sua propter eos, qui sibi iniuriam intulerunt, sicut patet de illis qui propter iniustitiam, vel ingratitude patrie efficiuntur hostes illius, sicut de Coriolano Romano, cui quoniam ciues exuli remittere noluerunt, conuersus ad hostes eos durissime inquerabat, de hoc Titus Linius. 2. ab vrbe condita. Et iste est sensus conuenientior, quam praecedens, quia magis debet aliquis toti patrie misereri, & indulgere, qd vni homini, & maius malum est, vt quis propter susceptam a ciuibus iniuriam contra totam patriam agat, qd contra vnum de ciuibus. *Diligas amicum tuum, sicut teipsum.* Postquam posuit est ne aliquis male se habeat, hic ponitur qualiter bene se habeat: nam tota vita hominis bene ordinati consistit in hoc, vt malum non agat, & bonum operetur iuxta illud Psal. 32. Diuertere a malo, & fac bonum, inquirere pacem, & persequere eam, & istae duae partes etiam aliquo modo pertinent ad innocentiam. Nam sicut omnibus obligamur vniuersaliter non nocere, ita quibusdam specialiter obligamur bene agere, huiusmodi autem sunt amici, ideo hoc est ad eos se habere innocenter. Cum autem dicitur, qd diligat quilibet amicum suum, intelligitur dilectio in omnia quae pertinent ad amicos, s. beneuolentiam, & concordiam, & beneficentiam, de quibus Aristot. in 9. Ethic. na in his non sufficit simplex, vel quaecunq; dilectio, sicut in alijs hominibus, sed specialiter requiritur. Iudaeis autem insum est hic, vt ipsi amicos diligerent, quoniam quamquam hoc sit de iure

Nec memor eris iniuriae ciuium tuorum dupliciter intelligitur.

Quo alijs bene se habeat.

F nature, tamen Iudei non bene se habebat ad istud nulla gerentes charitatis viscera: & cum Deus iussisset eis vt bene se haberent ad amicos, ipsi quoque intelligebant sibi esse iustum, vt odio haberent inimicos persequentes eos, hoc innuitur Matth. 5. ca. cum recitat ibi Christus opinionem antiquorum dicens. Dicitur est antiquis diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum; sed hoc non erat eis iustum, quoniam quicquid bonum esset amicos diligere, inimicos tamen odisse ratione caret. *Sicut teipsum.* Non significatur hic equalitas, s. qd tantum aliquis amicum suum diligere deat, quantum seipsum diligit, quia hoc nullus homo facere posset. Item quia rationi repugnat, nam rationabile valde est, vt bonum nostrum magis quam aliorum intendamus, & procuremus, qd de modo & causa huius desiderij, qd peccatum sit pro alio minus diligere quam pro se, vel e contrario, aut quando teneatur aliquis res suas pro altero perdere differentia multa sunt, de quibus nunc nihil ad praesens, sed significatur hic similitudo quaedam, scilicet, quod sicut diligit aliquis seipsum, ita quodammodo similiter diligit amicum suum, qd non tantum, vt seipsum, s. quod sicut sibi benefacit, & pro se laborat, ita amico suo aequaliter benefaciat pro eo laborans. & istud est in quo apparet aliquem esse alterius amicum, s. quando pro eo talia quae pro seipso agit, de hoc Aristot. Ethic. lib. 9. amabilia quae ad alterum venerunt, & ex amabilibus quae ad seipsum. *Ego Dominus.* Id est faciat ista quae iussi propter me, qui sum Dominus vester: vel quia ego sum Dominus, & possum iubere hoc. *Leges meas custodite.* Id est obseruate omnia quae statuo ad vos, & hoc quia sum Dominus vester. Potest autem referri hoc ad superiora, & inferiora, quia omnia ista sunt leges. Alio modo potest referri ad ea, quae immediate sunt: nam ea quae sequuntur magis proprie dicuntur leges, quam superiora, quia ea, quae supra dicta sunt erant de iure naturae. Ista autem quae immediate sequuntur, sunt pure ceremonialia, & positiua: talia autem leges, aut legalia appellantur secundum Aristot. Ethic. lib. 5.

Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum tuum non seres diuerso semine. Vestem quae ex duobus rexta est; non indueris. Homo si dormierit cum muliere coitu feminis, quae sit ancilla etiam nobilis, & tamen pretio non redempta, nec libertati donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera. Pro delicto autem suo offeret domino ad ostium tabernaculi testimonij arietem. Orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato eius coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum. Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, aufertis praeputia eorum. Poma quae germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quae proferunt. Ego Dominus Deus vester. Non comedetis carnem cum sanguine.

Iumenta

49. disc. ff. Deut. 1. To. 4. Rom. 1. Eph. 6. Act. 16. Iacob. 2. 1. Pet. 1. Eccl. 19. Matth. 18. Luc. 17. Eccl. 10. Mar. 12. Gal. 5. Iac. 2. Deute. 24. 25. q. 4. ca. cum in lege in prin.

Iumenta tua. Hic ordinatur homo in secundo principali quantum ad vires, & actus vegetabiles, scilicet qualiter homo bene se habeat per actus potentiae vegetatiuae. Sunt autem duo opera ad vegetatiuam pertinentia generaliter loquendo, scilicet generare, & alimento vti, secundum Aristot. 2. de Anima, & secundum hoc, quia alimentum est in duobus, scilicet in augmentatione, & in nutritione, agitur hic de omnibus istis particulis. Primo de habitudine in generatione. Secundo in augmentatione. Tertio in nutritione. Secunda ibi. *Quando ingressi fueritis.* Tertia ibi. *Ego Dominus.* Circa hoc considerandum est, cum ponatur hic leges de directione actuum vegetabilium, quod actus virtutum vegetatiuarum non sunt dirigibiles, nam solum dirigibile est id, quod est actus voluntatis, vel dependet ab actibus voluntatis, sicut sunt actus potentiarum executiuarum. actus vero vegetatiuarum virium necessarii sunt, nec est nobis liberum operari secundum illos, vel non operari, quia etiam si nolimus, nutrimur & augmentamur, digerimus, & appetimus, atque deciso semine gignimus. etiam non est in potestate nostra sic, vel sic agere secundum istas potentias, sed aliquando in tenet, & aliquando remittit agimus, secundum quod natura ipsa disponit vires praebens. De his igitur directis lex nulla danda est, scilicet, quod faciamus, vel non faciamus aliquid secundum istas vires, vel sic aut aliter faciamus; sed datur regulae de quibusdam actibus praecedentibus ad actus vegetatiuos, & illi pertinent ad voluntatem, atque regulantur a nobis, vtpote non est in potestate nostra, quod augmentemur, vel non augmentemur, nutriamur, vel non nutriamur, sed est in potestate nostra, vt accipiamus cibum vel non accipiamus, ex quo causatur nutritio, & augmentatio, sic etiam liberum nobis non est, deciso semine, vt inde aliquid generetur vel non, sed antequam decidatur, liberum est nobis non decidere, vel decidere. De his ergo actibus praecedentibus ad actus virium vegetatiuarum ponitur regula dirigens, de qua hic, & isti liberi sunt, nec vocantur proprie actus virium vegetabilium, sed rationalium: ordinantur tamen ad actus vegetabiles, ideo ab eis nomen assumunt. *Iumenta tua non facies coire.* Hic vetatur actus potentiae generatiuae quae est in generare, non quantum ad se, sed quantum ad priorem actum suum qui est coire, & hoc tam in hominibus quam in brutis. Coitus autem vel quaecunq; alia a bestiis facta ad homines non pertinent, nisi secundum quod ipsi sunt ministri, vel causa horum, sic autem est, quando ipsi faciunt animalia diuersorum generum coire, nam ipsa secundum se hoc non facerent, nisi industria humana, ad hoc indacerentur. *Non facies coire cum alterius generis animantibus.* Id est, cum animalibus alterius speciei: nam animalia non sunt diuersorum generum, cum animal in illis omnibus genus sit, sed accipitur genus vulgariter pro modo, vel specie, & hoc est cum aliquis facit, vt asinus coeat cum equa ad gignendum mulos, & sic de ceteris propagationibus in quibus fit generatio equiuoca.

Prohibitio actus potentiae generatiuae.

Quare prohibetur ne homo faciat coire animalia diuersorum generum. Quest. XII.

CAUSA autem huius prohibitionis est coitus iste contra ordinem naturae, ideo non conueniebat, vt homo esset principium ad deordinandum, vel deprauandum naturam. Item quia ex hoc sequebatur inconueniens, scilicet, quod ex hoc homines mouerentur ad coitum pecoralem: sicut enim animalia diuersarum specierum aliquando coire viderent, ita & ipsi coire desiderarent, quod foedissimum erat. Potest autem fortassis alio modo dici,

A scilicet, quod Deus voluerit denotare in Iudaeis similitudinem idolatriarum, idolatrie namque colentes septem planetas, & omnem militiam caeli (sicut patet in multis locis veteris testamenti) ad honorem coniunctionis planetarum animalium diuersarum specierum commixtiones faciebant, quamquam hoc non multum agit. Sed adhuc non existente altera causa hoc iustificabat, quia Deus volebat reddere Iudaeos gentem honestissimam, & valde bene ordinatam, ideo vetuit in eis quicquid aliquam turpitudinem designabat, cuiusmodi est coitus iste a principio introductus in animalibus diuersarum specierum. *Agrum non seres diuerso semine.* Istud est alterum praecipuum pertinet ad caeremonias, non inest enim ex natura, quod aliquis non debeat serere agrum duobus seminibus, sed est caeremonia a Deo introducta. Causa autem introductionis huius est, quia Deus vult, quod idolatria tolleretur in Iudaeis, & ritus superstitiosi magorum, atque omnis illicita obseruatio, sed aliqui idolatrie diuersa semina commiscebant in eodem agro ad aliquas superstitiosas obseruationes: ne igitur Iudei ad hos ritus declinarent, vetuit Deus istam seminacionem. *Vestem quae ex duobus rexta est non indueris.* Id est, quod nullus homo acciperet ad operatorum suum vestem factam ex duobus generibus filorum, & alio modo habetur Deuteronom. 22. ista lex, scilicet non indueris vestimentum, quod ex lana linoque contextum est. Istud autem quod dicitur non est intelligendum de veste, quae erat facta ex diuersis pannis, sicut nunc apud quosdam vsus est: nam istae vestes non dicuntur esse contextae ex diuersis pannis, sed contextae. Hic tamen non prohibentur vestes ex pannis diuersis contextis, sed solum textura ex diuersis filis, vt si esset ex lino, & lana contexta vestis, ita quod linum esset stamen, vel e contrario, nam tunc esset contextio, quae hic prohibetur, vel si fieret vestis ex filis lanae, tamen si lana quaedam rubea, alia vero alba, vel alterius coloris essent, si contexta simul forent. Causa autem huius est deuitatio similitudinis idolatriarum, qui similibus aliquando utebantur. Quidam Iudei dicunt, vt Iosephus, quod prohibebat talis vestis propter hoc, quod summus sacerdos habebat vestes contextas ex diuersis filis, s. ex cocco bis tincto, hyacintho, purpura, auro, & bysso rectora, vt habetur Exodi 28. c. Aliqui autem dicunt, quod hoc prohibetur, ne viri praetenderent in vestibus suis similitudinem mulierum, ad eas namque pertinebant tales vestes habere, viris autem totaliter prohiberi erat semineis vestibus vti, & e contrario, vt habetur Deut. 22. cap. cum dicitur, non induetur mulier veste virili, nec vir veste foeminea utetur: abominabilis enim apud Deum est qui facit haec. Sed ista falsa sunt, quoniam tam viris quam mulieribus prohibitum erat, quod vteretur vestibus contextis ex diuersis, quod apparet ex eo, quod habetur Deuter. 22. ca. vbi primo dicitur, quod non utatur vir veste foeminea, nec e contrario, & interpositis aliquibus subiungitur, non indueris vestimentum, quod ex lana linoque contextum est, & sic ponitur ibi ista tanquam diuersa praecipua, ergo non est idem vti virum veste foeminea, & accipere vestem ex duobus contextam, non est igitur causa haec.

Quomodo praecipuum hoc de non accipiendo vestem ex multis contextam interseratur hic, cum hic agatur de vetando illicito coitu. Quest. XIII.

QVAERET aliquis, quomodo istud praecipuum de non accipiendo vestem contextam ex multis interseratur hic, cum hic agatur de vetando illicito coitu, sed istud praecipuum ad nihil tale pertinet. Fortem aliquis dicet, quod vestes sic contextae ex diuersis faciebant non distingui viros

Deus quare noluit Iudeos vario semine agrum serere.

viros a foeminis, & hoc erat occasio, vt viri talibus induiti vestibus illicita perpetrarent quibuscunque foeminis se miscerent. Debit ergo hoc vetari cum alijs que pertinent ad coitum. Respondendum est, qd hoc non potest stare, quia in hoc presupponitur, qd foemine vterentur talibus vestibus, ita vt non possent distinguere a viris; probatum tamen est hoc esse falsum, quia tam foeminis qd viris vestes sic contexte illicite erant. Si autem Deus hoc vetare voluisset, iussisset id quod habetur Deute. 22. f. non induetur vir veste foeminea, nec foemina veste virili, sed de hoc nihil dicitur, ergo non pertinet istud preceptum ad ea que vetantur circa illicitum coitum. Respondendum est, qd hic vetatur illicitus coitus, qui est in permixtione animalium diuersarum specierum. Ista autem duo precepta, quae hic immediate posita sunt, quamquam non pertinent directe ad regulationem coitus, tamen pertinent indirecte, ex eo, qd dicebatur ibi, qd non coniungerentur animalia diuersi generis, vetantur oia que pertinent ad commixtionem diuersorum, ideo vetatur ne in agro diuersa femina ponantur simul, iubetur etiam ne quis vtatur veste qd ex diuersis copulata est, vel contexta, qm in omnibus his sunt mixtiones variorum, varietas aut quaedam inducit superstitionis presumptionem. Sed aliquis arguet de vestibus sacerdotibus, in quibus erat varietas filorum in materia & colore, vt patet Exo. 28. cap. Respondendum est, qd ista lex dabatur Israelitis, & nomine Israelitarum non comprehendunt sacerdotes, in quantum applicatur ad ritus cultus diuini; id non prohibetur vestes eorum, quibus vtuntur in sacra ministratio ne: bene tamen intelliguntur oes alie vestes sacerdotis vulgares, ideo non poterant in quotidiano vsu accipere vestes contextas ex diuersis, simile hinc de obseruatione sabbati, nam iustum est, vt nemo faceret aliquod opus in sabbato, alioquin moreretur, vt patet Exo. 31. ca. Sacerdotes tamen in sabbatis iugulabant aialia, & decorabant, atq; in frustra cedebant ordinantes super altare, & tamen in hoc nullum malum agebant, nec penam incurrebant, sic patet Matt. 12. c. Sacerdotes in templo sabbati violant, & sine crimine sunt. Item sabbato iustum est ne accenderetur ignis, vt patet Exo. 35. c. cum dicitur, non succenderis ignem in oibus habitaculis vestris per diem sabbati, tamen sacerdotes quotidie et in diebus sabbatorum accendebant ignem in Sanctuario, qm sic iustum erat eis, vt patet supra 6. ca. cum dicitur, ignis in altari meo sp. ardebit; que nutrit sacerdos subijciens ligna per singulos dies. Sic igitur in ceteris preceptum, quod dabatur ad populares, non extendebatur ad ea, que pertinent ad Sanctuariu, nisi specialiter exprimeretur. *Homo si dormierit cum muliere.* Hic ponitur alia regula directiua actus generationis, & prinet ad ipsum hominem directe, scilicet cum aliquis accederet ad aliquam foeminam illicite: nec tamen ponitur hic de oibus modis illicitorum coituum, sed solum de quodam speciali casu, scilicet cum aliquis cognosceret ancillam, nam de alijs casibus dictum fuit prece. c. & dicitur in sequenti, & hinc etiam Exo. 22. c. & Deute. 22. c. *Si dormierit homo cum muliere coitu foeminis.* Id est si dormierit cum ea decidendo semen, & hoc videtur esse superfluum, nam ois coitus qui cum foemina est, in decisione coitus consummatur, sed videtur hoc esse additum ex superabundantia, sicut alias solet fieri in sacra Scriptura, & est que dam figura que vocatur plenotinus, vt cum dicitur ore suo locutus est, & oculis vidit, qm manifestum est, qm ne mo nisi oculis videre, nec nisi auribus audire potest. Alio modo potest intelligi, qd ponat hic ista particula ad aliquid significandiu, scilicet aliquando dormiet homo cum foemina sine coitu foeminis, & aliquid cum coitu. Primo modo si aliquis dormierit in eodem lecto cum foemina non tangens eam carnaliter, nam tunc pro tali dormitione non imponeretur pena, quia non erat co-

Duplex li-
ce qd expo-
suo.

St aliquis
fuit lecto
cu foemina
presumit
violenter,

Ftus seminis, presumere tur tamen violenter pro virum, & foeminam, qd carnaliter commixti fuissent, quia in eodem lecto reperiebantur, nisi forte per sufficientes probationes primum inueniretur, vt pote si probaretur foeminam esse virginem manifeste post talem dormitionem. Est autem dormitio in coitu foeminis cum decidit semen, & recipitur in genitalia foeminea, sed hoc non oportebat probari ad inferendum poenam istius legis, qm videtur impossibile probari, nisi ex confessione viri, & foemine qui coeunt, ideo si in eodem lecto reperiantur, vel in similibus, quae inducunt violentiam presumptionem, inferretur pena huius legis, et si nihil ultra constaret de coitu foeminis, quia lex nunquam ponitur de impossibili. *Quae sit ancilla.* Hic determinatur de conditione foeminae que cognoscebatur, scilicet ancilla: nam si libera esset mulier, non inferebatur pena huius legis, sed erant alie leges positae precedenti c. & sequenti. & Exo. 22. c. & Deute. 22. cap. *Etiam nobilis.* Id est ista pena erit in ancilla etiam si sit nobilis, quoniam infra dicitur, quod vapulabunt ambo.

qd cognos-
uerit eam,
nisi probe-
tur conuul-
sum.

De conditione ancillarum, & seruatorum venientium de gentilitate ad Iudeos, & de conditione ancillarum, & seruatorum de genere Iudaeorum. Quae. XIII.

DEBITARET autem aliquis, an illa ancilla deberet vapulari, si esset nobilis, & dicitur, qd sic. Pro quo sciendum, qd Iudei habebant aliquas ancillas de genere gentilium, nam qm accipiebant vrbes, poterant illas accipere in ancillas, quas ibi inuenirent, vt patet Deut. 20. c. & in istis extrema seruitus, scilicet qd seruiret vtiq; in eternum, nec possent aliquo tempore redimi, si in anno 7. remissionis, vel in anno 50. Iubilei, vt hinc infra 25. c. & ista ancillae vocabantur ignobiles, quia erant proprie ancillae habentes oimodam conditionem seruitutis. Sic autem de seruis gentilibus erat, & in istis non reperiebatur aliquis nobilis, et si fuisset de magno genere inter gentiles. Alij autem erant serui, & ancillae, in quibus non erat proprie conditio seruitutis, sed magis erant mercenarij, & isti erant serui de Iudaeis, vel ancillae, nam isti non erant serui in eternum, sed si aliquis de Iudeis se in seruum vendidisset, solum seruebat vsque ad annum remissionis, qui erat annus septimus, scilicet celebrabatur de septennio in septenniu, & siue magnum tempus intercederet ab eo, quo vendidit se Hebraeus in seruitutem, vsque ad illud quo est annus remissionis, non poterat seruire amplius, sed egrediebatur liber, nisi forte deus suus dedisset ei vxorem, & habuisset ex ea liberos, nam tunc si vellet egredi cum filijs, & vxore, non poterat egredi vsq; ad annum Iubilei, si autem sine eis egredi voluisset, poterat in anno remissionis exire. de hoc habetur Exo. 21. ca. & 7. 25. & Deute. 15. De ancillis autem de genere Hebraeorum erat alius modus, nam nupquam poterat aliqua mulier Hebraea vendi in ancillam, nec ipsa poterat se vendere, nisi esset in parua aetate ante pubertatem, & tunc pater eius poterat eam vendere alicui viro sub hac conditione, vt acciperet eam in vxorem adueniente tpe pubertatis, vel traderet eam filio suo. Si autem adueniente tpe pubertatis non accipiebat eam deus in vxorem, nec dabat filio suo, redibat puella in domum patris sui libera facta, & non debebat pater eius reddere domino aliquid de pretio suscepto pro puella. de his habetur Exo. 21. cap. Iste autem puellae sic susceptae in ancillatum poterant esse nobiles, quia non erant proprie ancillae, sed vt adueniente tempore pubertatis acciperentur in vxores, & sic solum seruebant illo tempore, quod erat inter tempus venditionis, & futuram pubertatem. Dicitur autem de istis ancillis, quod etiam si essent nobiles, id est si essent de magno genere inter Iudeos sustinerent

merent istam poenam, quae hic dicitur, vnde lex ista facta de ancillis venientibus a gentilitate quam de ancillis Hebraeis intelligi debet.

Rabi Salom. dicit, quod habetur hic in Hebraeo. *Quae sit parata.* Vbi nos dicimus. *Quae sit nobilis.* Et dicit, quod intelligendum est de ancilla Gentili. scilicet conuersa de gentilitate, quae esset affidata alicui seruo Hebraeo. scilicet quod esset contractum matrimonium inter eos, tamen non esset consummatum per copulam, quia tunc sustinere debebat ancilla istam poenam, quae infra habetur. Sed hoc non videtur fortassis conuenienter stare: nam si illa ancilla esset tradita in matrimoniu quamuis non consummatum, si coiret cum aliquo mori debebat, qm erat adultera, sed hic dicitur, quod solum vapulabunt: ergo non fuit matrimoniu contractum, sed erat illa ancilla in virginitate, vel aliis non tradita in matrimoniu. Sed hoc aliquis arguet dicens, quod ex litera satis videtur istam foeminam fuisse in matrimoniu traditam, quia dicitur in litera, & non morientur, quia non fuit libera. q. d. quamquam ista mulier, & vir debuissent mori propter illicitum carnalem accessum, tamen conditio seruitutis facit, quod non moriantur.

Sed hoc non potest stare: nam quamquam conditio seruitutis ancillae faceret, quod ipse, qui cognouit eam, non moriatur, quia non est tanta iniuria in ancilla, sicut in libera; tamen in ipsa ancilla nihil debebat excusari, sed quod si ipsa adulterata est, quod occidatur, sicut si libera foret. Ad hoc tamen possent dici tenendo contrarium, quod quamquam ancilla non excusaretur a poena criminis sui propter conditionem seruitutis, tamen excusari debebat propter dominum, ne ipse dominus perderet ancillam suam. Sed fortassis adhuc istud non stat, quia non debet permutari statutus legum, & totius politiae, vt dominus perdat ancillam suam, sicut dicebamus Exo. 21. cap. de seruo, qui occidebat alterum, siue ille esset seruus, siue liber, quod mori deberet, quamquam esset dandum domini sui, quia dominus suus talem eum emerat. si potentem peccare, & potentem mori: & sicut seruus moreretur statim, vt dominus suus eum emit, non videretur esse dominus grauatus, ita si seruus fecerit aliquod delictum, propter quod secundum legem mori debebat, & occidatur, non videtur ex hoc inferri aliqua iniuria domino, vel damnum. Idem autem est in ancilla quod in seruo: ideo si ipsa egit contra legem matrimonij, debebat occidi non obstante, quod ipsa esset famula, & perderetur pretium domini sui. Dicendum ergo magis est, quod intelligitur de ista ancilla, quod non esset tradita in matrimoniu, & tamen aliter ille, qui eam violabat, moriturus erat, quia tamen serua erat non occidatur. *Et tamen precio non redempta.* Hic tanguntur duo modi, per quos ista ancilla liberari poterat a conditione seruitutis: nec tamen aliquis istorum modorum interceperat in illa ancilla, & ponitur hoc ad denotandum eius conditionem seruitutis, & hoc propter poenam, quae imponitur a lege: nam si ista libera esset, maior poena imponeretur, quia autem ancilla est, non imponeretur tanta poena. denotatur autem ipsam fore ancillam, quia non interceperat aliqua de his duabus conditionibus, per quas liberari poterat a seruitute.

Primus modus est si ancilla non fuit redempta precio, id est, si non fuit datum pro ipsa pretium, vt liberaretur a seruitute. In quo considerandum est, quod vt supra dictum est, ista lex intelligitur tam de ancilla, quae est de genere Gentilium, quam de illa, quae est de genere Iudaeorum. Accipiendo autem pro ea, quae est de genere Gentilium, est dicendum, quod illa liberabatur a seruitute duobus modis. Primo modo per redemptionem, scilicet si pro ipsa fuisset datum pre-

Alph. Tost. super Leuit.

cium, vt exeret seruitutem: quoniam tunc liberatur: quamquam in hoc differentia erat, quia si esset ancilla de genere Hebraeorum, data pecunia pro illa ad redimendum cogebatur, eam dare dominus in libertatem quamquam noller. Si autem esset ancilla de genere Gentilium, non cogebatur dare eam dominus, quamquam offerretur pecunia pro illa: si tamen daret, libera erat. Causa diuersitatis huius est, quia ancilla de genere Hebraeorum non erat proprie ancilla, vt supra dictum est, sed magis erat mercenaria ad tempus seruiens, ideo dominus non habens in ea perfectam rationem dominij, compellabatur eam dare oblato precio ad redimendum. Ancilla autem de Gentilitate conuersa, aut veniens, & non conuersa erat proprie ancilla domini sui, ideo dominus non compellebatur dare eam oblato precio eius, sicut nemo compellitur dare, aut vendere id quod suum est, etiam oblato precio sufficienti pro illo.

Secundus modus liberandi ancillam Gentilem a seruitute erat per libertatem donatam, scilicet, si dominus gratis faceret ancillam suam liberam. In istis duobus casibus si aliquis coiret cum illa ancilla, que erat Gentilis, quia iam non erat ancilla, non puniretur tamquam pro coitu cum ancilla, sed tamquam pro coitu cum libera, & sic iam rediretur ad illas regulas, que habentur precedenti cap. & seq. & Deute. 22. & Exo. 22. cap. Si autem ista ancilla erat de genere Hebraeorum, poterat liberari a seruitute alijs modis, scilicet si daretur pro ea pecunia secundum tempora seruitutis: hoc modo illi, qui vendebant filias, dabant eas, vt domini ipsarum acciperent ipsas in vxores, vel filij ipsorum dominorum, & hoc cum adueniret tempus pubertatis. Si autem ante tempus illud pater puellae daret pretium pro ipsa, computando pro rata temporis, scilicet, considerando quantum est tempus ab eo quo ista puella vendita est, vsquequo perueniat in pubertatem, & secundum tempora illa distribuatur, quantum prouenit cuilibet anno, vel mense, & secundum hoc habita computatione, pater puellae debebat soluere domino, & tunc liberabatur puella a seruitute. Hoc patet per similitudinem inductam de seruo, quae habetur infra 25. cap. nam sicut liberabatur data pecunia pro rata temporis, etiam liberabatur ista puella, si adueniente tempore pubertatis dominus suus, vel filius eius non acciperet eam in vxorem: nam tunc nullo precio dato redibat puella libera in domum paternam, vt declaratum fuit Exo. 21. cap.

Alius modus est liberandi istam puellam Hebraeam a seruitute, si dominus donasset ei libertatem: nam isto modo omnes ancillae liberabantur. Ponuntur autem hic isti modi ad cognoscendum conditionem puellae: nam si fuerit in ea aliquis istorum modorum, erit iam libera, & ille, qui coiebat cum illa puniretur, tamquam coiens cum libera: si autem nulla istarum conditionum in puella erat, qualitercumque se haberet, scilicet, siue esset de genere Hebraeorum, siue de genere Gentilium, ille qui coiebat cum illa, puniebatur tamquam coiens cum ancilla secundum leges, quae habentur hic.

Vapulabunt ambo. Id est tam vir quam ancilla carnaliter cognita vapulabunt per sententiam iudicis: de ancilla autem causa est, quia ipsa tradidit se cognoscendam libero, & pro hoc punienda est, de homine libero cognoscente eam causa est, quod puniatur, quia aliquo modo iniuriam intulit domino puella cognoscens ancillam eius inuito illo. Ista autem vapulatio, vel tormentum, quod infligendum erat, non determinatur hic quantum, vel quale esset: ideo videtur relictum ad arbitrium iudicis, nec tamen possit esse ista vapulatio mors, quia immediate dicitur, quod

Bb

quod non morientur: nec etiam potest esse detruncatio alicuius membri, quia detruncatio non dicitur vapulatio, vel percussio: sed magis hoc intelligitur de fustigatione, quae est in flagellis, vel in aliquibus alijs percussioibus non inducentibus mortem, vel membri detruncationem.

Cum aliquis apud Iudeos deliquisset, & non merebatur mortem, dabatur ei 40. flagella, & si delictum maius esset, poterat replicari, dum tamen in prima vice darentur solum 39. sicut factum est in beato Paulo. Quest. XV.

DE istis autem punitionibus quales, & quantae esse debeant, determinatur Deuter. 25. nam quodcumque aliquis deliquisset, ita ut mereretur poenam corporalem in susceptione plagarum, nisi forte esset determinata poena mortis, vel alias in aliqua lege, flagellabatur, & hoc solum usque ad certum numerum. scilicet usque ad 40. flagella, nec poterat plura Iudex imponere: ista autem coram iudice infligenda erant. Si tamen peccatum istud graue esset, poterat ista poena 40. flagellorum sepius replicari, ita tamen quod non esset simul, sed positus quibusdam intervallis, ita ut non videretur punitio excedere numerum 40. flagellorum sicut declaratum est Deuter. 25. cap. Sicut etiam patet de beato Paulo, quia Iudeis multoties ista flagella pertulit, & pro eadem causa. Erat tamen hoc speciale, quia quando pro eadem causa multoties Iudex volebat aliquem percutere, non infligebat ei simul 40. flagella, quia tunc non posset eum ulterius verberare, sed infligebantur 39. & post illud unum quod deficiebat, flagellabantur multoties isti, quibus talia infligebantur tormenta: nec in hoc Iudex existimabat se contra legem agere. Ideo cum beatus Paulus a Iudeis percuteretur, non simul infligebantur ei 40. flagella, sed 39. & illa multoties replicabantur, quoniam quinquies pro eadem causa ista suscepit: de hoc habetur 2. ad Corin. 11. cap. cum dicitur, a Iudeis quinquies quadragenas vna minus accepit. sic autem in quolibet qui grauius deliquisset, poterat sepius repeti eadem punitio. *Et non morientur, quia non sunt libera.* Idest pro isto coitu cum ancilla non morietur vir, nec ancilla, quia ipsa libera non erat: si autem libera fuisset, moreretur, qui eam cognouit, & ipsa.

Causa huius est, quia secundum grauitatem delicti dantur punitiones in legibus recte ordinatis: sed cum aliquis coit cum libera, grauius delictum est, quam si coeat cum ancilla: ex eo, quod tunc infamat liberam, ideo maius peccatum est, & maior punitio inferetur. Cum autem ancilla cognoscitur, parua infamia irrogatur, ideo non debet equalis infligi poena: sic namque videtur in occisione, nam si aliquis occidat hominem liberum, occidetur pro illa: si tamen occidat seruum, non punitur capitali sententia, sed condempnabitur ad extimationem in pecunia. cuius ratio est, quia homo liber non recipit extimationem, seruus autem recipit eam, quia pecunialiter emitur, & redimitur. in litera Hebraica dicitur. *Et vapulabit ipsa.* Scilicet, quod solum ipsa puella, quae ancilla est, sufferet torturam, liber autem homo non: sed solum pro peccato suo offeret arietem, ut immediate habeatur. Et causa huius videtur, quia cum aliquis liberum percutit, tenetur de percusso, tamen si percutiat seruum incutiens alapam, vel aliter percutiens, non tenebitur de percusso, vel vulnerato, sed magis tenebitur ad noxam, & fieri extimatio in pecunia: si tamen seruus percusserit liberum repercutietur. Ita hic ancilla vapulabat, quia ancilla erat, & tamen ipse liber homo non vapulabat. Sed hoc non stat conuenienter, quia quodcumque

aliquis percutit seruum, & pro hoc non incutitur ei poena corporalis, fit extimatio in pecunia. Hic autem non soluitur aliqua pecunia, quoniam dicitur, quod offerret Domino arietem. Nec potest aliquis se tueri ex hac parte, quia dicitur offerendum esse arietem Domino, quia quodcumque seruus percutitur, secundum leges humanas tenetur percussor domino ad noxam, scilicet, ut det ei certam partem pecuniae. Hic tamen nihil iubetur solui domino, quia oblatio, quae fiebat non erat pro Domino ancillae, sed pro Deo: ideo oportebat aliquam poenam imponi alteram praeter oblationem, de qua hic dicitur, & hoc est, quod ipse vir vapularet sicut ancilla. Item hoc quod est offerre pro delicto, semper imponitur supra congrua satisfactione pro delicto, sicut patet 5. & 6. ca. Nam cum aliquis faceret aliquod delictum, in quo inferatur iniuria, vel damnum Domino, primo restituitur quantitas damni, vel iniuria ei cui hoc irrogatum est, deinde pro peccato offerrebat aliquid Deo. Ita igitur hic cum dicitur, offerendum esse aliquid Deo pro delicto, intelligendum est, quod praeter hoc erat aliqua alia poena infligenda homini illi in satisfactionem domino ancillae faciendam, & hoc siue in pecunijs, siue in poena corporali infligenda. Hic autem non ponitur aliqua satisfactio in pecunijs faciendam, sed quod puniatur ille, qui coiuit cum ancilla. Et sic dicendum est, quod ancilla, & cognitor eius vapulare debent, sicut ista litera ponit. De viro autem cognoscente ancillam dicitur, quod debebat offerre pro delicto suo, quoniam praeter satisfactionem, quae fiebat ipsi domino ancillae puniendo ancillam, & cognitorem eius, uterque debebat offerre aliquid Deo pro peccato, quod fiebat in Deum, & tamen hoc solum iubetur in viro esse eo, quod ipse liber est, & habet unde soluat oblationem, vel habere potest. Ancilla autem non habet aliquid unde soluat, quoniam nihil possidet, sed quidquid habet domini est, immo nec seipsam habet, quia secundum Arist. 1. Polit. cap. 3. seruus est homo ens simpliciter alterius. i. seruus est homo, qui totaliter pertinet ad alterum, & nihil in seipso habet. Alia etiam causa est, quia si ista ancilla esset de Gentilibus, & nondum conuersa ad Iudaismum, non permetteretur introire in Sanctuarium ad offerendum, quamquam haberet aliquid quod offerri posset. etiam de manu alienigenarum non recipiebatur oblatio, ut habetur 7. 22. cap. cum dicitur, de manu alienigenae non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Si autem iste, qui coiuit cum ancilla esset seruus, vapularet quidem sicut ipsa ancilla, sed non cogerebatur offerre oblationem, quoniam ipse nihil habere poterat unde offerret, nec ei licebat offerre, si esset seruus Gentilis, sicut supra dictum est. sed solum erit in eo vnica poena vapulationis, sicut in ancilla. *Pro delicto autem suo offeret Domino.* Istud delictum est id, quod homo agit in Deum praeter malum, quod illatum est domino ancillae. Nam in isto coitu vir peccabat in duobus. primo peccabat, quia inferebat aliquam iniuriam domino puellae, & propter hoc debebat ei infligi aliqua poena. secundum erat, quod ipse vir peccabat in Deum agens contra legem eius: ideo pro primo peccato infligebatur vna poena, quae erat vapulatio, pro secundo quod erat in Deum, infligebatur alia poena, scilicet, quod cogerebatur offerre Domino. Dicitur autem hic pro delicto offerendum esse, non quod esset hic verum delictum, sed accipitur delictum pro peccato: nam delictum proprie in omissione alicuius quod fieri debet est, peccatum autem ad commissionem magis pertinet: hic autem commissio erat, quia fornicatio est pura commissio. aliquando tamen Scriptura non distinguit in istis ponens vnum pro altero.

Sed

Sed sciendum, quod in exhibitione sacrificiorum obseruaretur dicitur, & proprietates peccati, & delicti: nam alia sacrificia fiebant pro peccato, & alia pro delicto, ut habetur supra 6. cap. nec erant eadem ceremoniae in illis. Nunc autem quamquam iste coitus seminis vocatur hic delictum, tamen erat vere peccatum, ideo debebat offerri sacrificium pro peccato, & non pro delicto: nam quod hic non obseruatur differentia, necessarium tamen est obseruari in oblatione, ubi distinguuntur peccatum, & delictum. *Offeret Domino ad ostium tabernaculi arietem.* Istud erat generale in omnibus sacrificijs, quod quicumque offerret animal, vel aliquod alterum, praesentaret illud coram ostio tabernaculi, & hoc, quia Deus in tabernaculo esse videbatur specialiter, & ea quae Deo offerebantur, oportebat coram eo offerri, & hoc erat, ut apud ipsum tabernaculum praesentarentur. Alia causa erat, quia sacrificium fieri debebat in ipso alari holocaustorum, sed hoc erat apud ostium tabernaculi, ubi ergo erat conueniens locus offerendi. *Orabit pro eo sacerdos.* Scilicet ille Sacerdos, qui receperit oblationem de manibus huius offerentis, & qui facit ceremonias illius. nam sicut dictum fuit supra 6. cap. inter sacerdotes distinguebantur sacrificia equaliter, scilicet, quod vni sacerdoti vna pars sacrificiorum tribueretur, & alteri altera, & tunc quicumque habuisset aliqua sacrificia in partem suam, recipiebat omnia iura illorum sacrificiorum secundum regulas supra datas de holocaustis, & pacificis hostijs, & sacrificijs pro peccato. Iste autem sacerdos recipiens ista iura, & faciens caeremonias sacrificij debebat orare pro ipso offerente, quia generale erat, ut sacerdotes pro ipsis offerentibus orarent. Sic enim Deus iussit, ut sacerdotes portarent peccata populi in eis, quae sibi oblata erant, ut habetur Exo. 18. capitu. cum dicitur, portabit Aaron iniquitates eorum, quae obtulerunt, & sanctificauerunt filij Israel in cunctis muneribus, & donarijs suis. sic etiam dicitur de Sacerdotibus Osee 4. capitu. peccata populi mei comedent, id est, comedent sacrificia pro peccato, & orabunt pro prauaricationibus peccantium. *Et pro delicto eius.* Idest, Sacerdos etiam orabit pro delicto illius peccantis. Fit enim hic differentia inter hoc quod est orare pro peccante, & orare pro delicto eius. nam orare pro delicto est orare, ne Deus imputet illud peccatum ad poenam, ei qui offendit: orare autem pro peccante est orare, ut Deus dirigat eum in omnibus actibus suis, vel ut faciat, quod non cadat in alia peccata: omnia namque haec Sacerdos expebat a Domino pro ipso peccante. *Coram Domino.* Idest coram ostio tabernaculi. Deus enim dicebatur esse intra tabernaculum, & qui coram Domino orare debet, oportebat, quod accederet ad ipsum ostium tabernaculi, hoc autem erat, dum ipse Sacerdos recipiebat de manu offerentis oblationem, & ibi orabat ante Dominum priusquam immolaretur hostia oblata, & hoc, quia sacerdos manebat ad ostium tabernaculi, quando offerebatur aliquid, & ibi priusquam rediret ad altare holocaustorum ad immolandum, orabat pro ipso peccante. *Et reprobabitur ei.* Scilicet, quod Deus miseretur isti peccatori, quantum orauerit iste sacerdos pro illo quantum ad remissionem alicuius poenae, quae autem poena foret ista, quae remittebatur, declaratum fuit supra 1. & 4. cap. *Dimitteturque peccatum.* Idest Deus non imputat istud peccatum iam ad poenam sicut ante imputabat. nam erat lex de istis peccantibus, ut offerrent aliquid pro peccato suo, si autem non offerret, imputaretur sibi illud in peccato, & pro hoc punirentur: si autem offerret dimittetur illud peccatum, id est non imputebatur iam eis aliqua poena ex hoc. Si autem aliquid debitum directe in poenam tolleretur per sacrificium

Alph. Toft. super Leuit.

pro peccato, declaratum fuit supra 1. cap. Sed dicitur, quod hic non accipiatur peccatum, aut delictum prout est actio voluntaria contra legem Dei, id est, pro culpa illius peccati, neque etiam pro poena debita illi peccato, quia ad remissionem horum non respiciebant caeremoniae legales veteris testamenti, quae ista per contritionem, & actus satisfactorios tollebantur sine aliquibus caeremonialibus operationibus. Sed vocabatur peccatum, id est immunditia legalis, vel irregularitas, secundum quam iudicabatur ineptus, & indignus ad accedendum ad sacra, qui talia commisisset, & esset condemnatus, quousque offerretur pro eo sacrificium istud, & oraretur pro ipso. Orabat autem Sacerdos, ut Deus non iudicaret eum indignum introire in Sanctuarium, & Deus tunc miserabatur, & remittebat peccatum, scilicet non reputabat eum indignum accedere ad sacra. sic ostendimus supra 12. cap. q. 13. & 17. de peccato parientis, & quomodo Sacerdos orabat pro illa. & iste modus exponendi magis consonat intentioni veteris testamenti quam alij.

Quando ingressi fueritis terram. Hic ponitur secundum huius subdiuisionis, scilicet, de directione potentiarum vegetatiuarum circa augmentationem: & dicitur hoc, quoniam hic agitur de arboribus, quae plantabantur, quanto tempore dimitti debebant, ut crescerent. nam ponitur hic lex de quinque annis. Sciendum autem circa hoc, sicut supra dicebatur de potentia nutritiua, quod etiam ipsa augmentatiua non habet actus regulabiles per intellectum, & rationem, quia non dependet eius operatio a libertate nostra, sed ab ipsa natura: est tamen regulatio quorundam actuum consequentium, qui sunt actus nostri propter ipsam vegetationem, & augmentationem arborum. Nam quod arbores crescant, vel faciant poma, non est a nobis, sed ab ipsa natura, sed quod non comedamus, aut non comedamus eorum poma illis temporibus, quibus hic vetatur, a nobis est regulabile, & de hoc ponitur hic lex. *Quando ingressi fueritis terram.* Scilicet terram Chanaan, in qua habitaturi erant. nam in deserto non obligabat eos ista lex, nec poterat, quoniam ibi nullas arbores plantabant, cum non haberent manentes domos, sed erant continue in motu; vescebantur autem fructibus, quos reperiebant.

Sciendum autem, quod quando Iudaei introirent in terram Chanaan, adhuc non tenebantur ad istam legem, nisi iam habitarent in ea confidenter expulsis hostibus suis, quia aliam non poterant vacare alicui caeremoniae, cum essent in continuis bellis. *Et plantaueritis in ea.* Ista lex intelligitur de arboribus, quas plantarent ipsi Hebraei, postquam introirent in terram Chanaan: nam si reperirent arbores plantatas a Chanaanis, quae essent vnus annus, vel duorum, & usque ad quintum, non tenebantur obseruare caeremoniam, quae hic iubetur; sed comedebant libere qualitercumque voluissent. In arboribus autem quas ipsi plantauissent, hoc obseruabant.

Ligna pomifera. Vocantur hic ligna pomifera omnes arbores facientes aliquem fructum ad cibum humanum. dicuntur autem pomifera, quae poma ferunt, id est producant, & sicut pomum accipitur multipliciter, ita & pomiferum.

Primo modo dicitur pomum quidam fructus arborum rotundus, & suauis in cibo, qui alio nomine vocatur malum propter suam rotunditatem a malon quod est rotundum: & sic pomifera dicuntur ligna, quae sunt pomi, & hoc modo non accipitur hic.

Secundo modo dicitur pomum omnis fructus huius cortice teneri, sicut poma, & pira, & ficus, & filia. & isto modo distinguuntur oes fructus

Bb a fructus

Directio potentiarum vegetatiuarum penes augmentationes.

Pomum tripliciter accipitur.

fructus in duo, scilicet, in nuces, & in poma: nam omnis fructus, aut habet tenerum corticem, aut durum. si habet tenerum corticem, vocatur pomum: si habet durum corticem, vocatur nux, sicut sunt nuces, & amigdale, & auellane, & similia: & iste modus loquendi est vñtatus apud Scriptores. Vt fructus teneros poma dicant, & fructus duros nuces appellent; & hoc quidem modo etiam non accipitur hic, qm̄ tunc solum inteligeretur ista lex de arboribus habentibus fructus teneros, & non posset intelligi de nucibus, & auellanis, atque similibus, quod inconueniens est, eadem quippe ratio in omnibus est. Tertio modo accipitur pomum pro omni fructu conueniente in cibo humano, & tunc distinguuntur ligna pomifera & ligna syluestria, quæ nullos vnquam fructus hñt, & hoc modo accipitur hic. C. q. in omnibus arboribus habentibus fructus obseruaretur ista lex. *Auferetis præputia eorum.* Id est illorum lignorum pomiferorum. præputium. n. n. d. proprie accipitur in ligno, qm̄ dñs esse pars superflua carnis, quæ abscinditur in circumcissione. sic hñ Gen. 17. cap. q. omnis anima, quæ non circumciderit carnem præputij sui, peribit de populo suo. Ex hoc autem accipitur sñm metaphoram, vt oēs superfluum præputium appelletur, & sic homo qui superflua loquitur, dñs habere præputium in lingua, & iubet Deus, vt abscindantur ista præputia, & sñm hoc vocatur aliquñ lingua circumcisa: etiam si aliquis non conuenienter voces proferat, dñs habere præputium in lingua, vel eē in circumcissione labijs: sic. n. dixit de se Moyſes, q. erat incircuncisus labijs, vt hñ Exo. 4. cap. ē. præputium accipitur in corde si aliquis habet superflua desideria, vel mala. & sic dñs mens Iudæorum incircuncisa, qm̄ malum volebant. de hoc hñ 7. 26. cap. cum dñs. donec erubescat incircuncisa mens vestra. Hic autē in arboribus accipitur q. similitur præputium id, quod primo nascitur in arboribus, nam præputium sñm significationem latini nominis dñs esse, quod est primum, vel ante caput. vnde præputium a præ quod est ante dñs, & caput. Ea igitur sunt, quæ primo in arboribus erumpunt. s. gemme ex quibus formati debent frondes aut flores, & de istis iubetur hic, q. abscindantur: nam per triennium, vt hic iubetur, tenebatur ista lex, q. cum Iudei viderent aliquas gemmas erumpere in arboribus, præcindebant eas, ne amplius in fructus, aut frondes, vel flores concreverent. & si permittebant aliquos fructus nasci, præcindebant eos, antequam venirent ad maturitatem: nec comedeat quicquam de eis. *Poma quæ germinant immunda erunt vobis.* Id est, q. p. tres annos quidquid in istis arboribus nascebatur, præcindebant non affumentes in cibum, & si aliqua poma creverent, non licebat cuiquam comedere de illis, quia immunda erant, velut si quis comederet carnes fuillas, aut alias immundas, & oportebat expiari factis cæremonijs ablutionum sicut pro alijs immunditijs: nam qui carnes immundas comediſſet, lauabat carnem suam, & vestimenta sua, & erat immunus vsque ad vesperum, vt patet s. 17. capit. similis obseruantia fieri debebat in eo, qui pollueretur per cibum fructuum immundorum.

Quare Deus iubebat præcindi arborum præputia tribus annis primis: & si aliqua poma creverent, non licebat cuiquam comedere de illis, sed erant immunda. Quest. XVI.

CAVSA autem huius legis est de præcindendis præputijs pp̄ meliorationem ipsorum fructuum, & arborum: nam si arbores a principio permittantur fructificare, substantiale nutrimentum natum ad magnitudinem, & confortationem arboris, transit in fructus: & huiusmodi ar-

Quo præputium, & circumcisio sñt i pluribus membris, & rebus.

bores paræ altitudinis efficiuntur, & modicæ durationis, sicut est de pueris, qui in tenera ætate colre incipiunt, in quibus statura, & corporis robur, & pulchritudo destruitur, & cum peruenerint ad maiorem ætatem proles perfectas gignere nequeunt, vt ait Ariſto. 18. Poli. Alia autem causa est pp̄ sanitatem fructuum ad cibos humanos. nam fructus in primo terræ sunt multum terrei, & aquosi, quia ibi est parua caliditas potens digere terreitatem, & aquositatem fructus: ideo isti pp̄ suam indigestionem in cibo nociui sunt, cum autem ad quartum annum peruenerint, fructus sunt sufficienter digesti, quia est arbor perfecta in vigore suo. ideo iubetur in quarto anno offerri Domino. Sed dicit aliquis quō hic dñs, q. poma, quæ germinant istæ arbores, erunt immunda, cum s. iubeatur, q. omnia præputia arborum abscinderentur. s. gemmæ manifestum enim est, q. omnibus illis abscissis nulla poma poterant germinare. Respondendum est, q. Deus iubeat præcindi præputia. primas gemmas, ita vt non nasceretur inde fructus: aliquando tñ Iudæis non videntibus, nec attendentibus ad omnes arbores, germinabant aliqua poma, & proueniebant ad maturitatem. Putarent autem Iudæi, q. tunc licet eis comedere de his fructibus, & ad hoc responderetur, q. etiam si manserint aliqua poma in arboribus, immunda sunt. Alia autē causa sñm quosdam redditur, quare præcinderentur præputia, & dñs hoc fieri, quia Gentiles offerebant fructus annorum primorum dijs suis tamquam gratos illis: & vt hæc cæremonia similis idolatrarum a Iudæis excluderetur, influm est, vt præputia abscinderentur. Sed ista causa non stat, quia tunc etiam non darentur fructus Dño in quarto anno, quia Gentiles dijs suis offerebant fructus, sed hoc nihil est. Item si ad hoc attendatur, tollerentur omnes primitiæ, quæ dabantur Dño, qm̄ Gentiles primitiæ offerebant. Deus tñ iubet sibi primitiæ offerri, vt patet Exo. 23. cap. Item veteretur festiuitas tabernaculorum, quæ fiebat in autumno congregatis messibus, vt patet Exo. 23. capit. & in qua fiebant sacrificia per octo dies, vt habetur Numeri 29. capit. hoc autem quia Gentiles eo tempore, collectis messibus, continebant ad templa Deorum suorum, & faciebant ibi festiuitates, & oblationes primitiarum, & conuiuia atque ludos, vt declarat Ariſto. Ethic. lib. 8. nihil tamen horum prohibebatur: ergo nec etiam veteretur collectio pomorum, in tribus primis annis, de qualibet arbore ex hac causa. *Nec edetis ex eis.* Id est, non comedetis de fructibus trium annorum, quia immundi sunt, etiam si aliqui per obliuionem in arborem manserint. *Quarto anno omnis fructus eorum sanctificabitur.* Cum enim peruenerint arbores ad quartum annum sunt perfectæ facientes fructus bonæ digestionis, & conuenientes sanitati: ideo tunc accipiebantur in cibum: tamen non accipiebant eos Domini sui, sed offerebant Deo loco primitiarum. & hoc est quod dicitur. *Sanctificabitur Domino.* Id est, applicabitur Domino. nullo modo pertinent ad ipsos laicos, & si ipsi de eo acciperent quicquam, esset illis tamquam si partem decimarum occultarent, quod peccatum erat. nam Deus integraliter decimas sibi solui iubebat, vt habetur Mala. 3. capit. cum dicitur. inferte omnē decimam in horreum meum, id est totam decimam integraliter. Cum ergo iste fructus pertineret ad Deum totus, quidquid inde laici subtraherent, rem alienam contrahabant, & furtum erat. vnde tenebantur tantum reddere, & quintam partem vterius, quia de sanctificatione aliquid ab-

Quare quarto anno oēs fructus applicabatur Domino, & quō in anno illo licebat populatibus aliquid accipere.

ctuarium, præter hoc autē offerebat pro peccato suo arietem, vt patet s. 5. cap. & 6. ca. *Laudabilis Domino.* Id est iste fructus quarti anni erit laudabilis Domino. s. ad laudem eius pertinens. vel dicitur laudabilis Domino, quia quando offerebatur, Sacerdotes laudabant dominum. In Hebræo dicitur. *Laudantibus Dominum.* Scilicet, quod iste fructus offerebatur pro Sacerdotibus qui laudabant Deum super altare. nam cedebant istæ primitiæ in iura eorum. in omnibus enim generale erat, quod primitiæ ad Sacerdotes pertinerent, vt habetur Nu. 28. cap. Sciendum autem circa hoc, q. non fiebat sic in istis primitijs sicut in primitijs factis. nā pars illorum, quæ offerebantur, cremabatur super altare, alia autem cedebat Sacerdotibus contritis primo granis tostorum (picarum, vt habetur s. 2. cap. In hoc autem nihil offerebatur Deo super altare ad cremandum, sed totū proueniebat in ius Sacerdotum. Nam sñm doctores Hebræos fructus computabatur sub nomine mellis, quia habent quandā mellis dulcedinem, de melle autē, & de fermentato influm est, vt primitiæ offerrentur, & tñ non ponerentur super altare ad cremandum, sed cederēt in Sacerdotum iura. vt habetur s. 2. cap. *Quinto anno comedetis fructus.* Ante quintum annum non licebat Iudæis comedere de fructibus arborum, quas plantassent, & consequenter in alijs annis, quia iam non erant fructus immundi. *Congregantes poma quæ proferunt.* Id est in isto quinto anno congregabitis omnes fructus natos non præcinctos, sicut in primis tribus annis. Non est autem sensus, q. Hebræi congregarent omnes fructus in isto anno pro seipsis, quia debebant dare decimam, & primitiæ de illis. sed dicitur, quod congregarent pro se, in isto anno quinto, ad differentiam quarti anni, in quo omnia congregabant pro Domino, & ibi non distinguebantur decimæ, & primitiæ, cum ibi non restaret aliquid, cuius decima pars daretur, nec aliquid, de quo primitiæ soluerentur, sed totum istud quod erat, tribuebatur Deo. *Ego Dominus Deus vester.* Hic prohibetur cibus sanguinis, in quo homo ordinatur in actibus vegetabilibus, quantum ad potentiam nutritiuam, quæ est p alimentum. & dicitur ego Dominus Deus vester, id est facietis ea, quæ dixi, & dicam, quia sum Deus vester, & iubere possum. *Non comedetis carnem cum sanguine.* Supra 17. capit. iubebatur ne aliquis comederet sanguinē: hic autē iubet ne comedat cñ sanguine.

Quæ differentia sit inter comedere sanguinem, & comedere cum sanguine. Quest. XVII.

DIFFERENT enim ista: nam comedere sanguinem est comedere ipsum sanguinem per se, sicut in sanguificijs, aut aliter in quibusdam pulmentis: comedere autem cum sanguine est, q. comedatur aliqua res habens sanguinem, vt quod aliquis abscindat membrum aliquod animali viuenti, & comedat illud. Istud nanque cum sanguine est, quia in membris sic abscisus est sanguis, & hoc est magna crudelitas. Alio modo dicitur comedi sanguis, vel cum sanguine, quando aliquis facit pulmentum aliquod commixtum ex sanguine, & aliqua alia re. omnes enim isti modi vetiti sunt, & de hoc magis declaratum est Gen. 9. cap.

Fuit autem hic istud præceptum repetitum propter duo. Primo ad firmendam memoriã, & magis mouendum ipsos audietes. sicut sepe fit in sacra Scriptura, in qua multa repetuntur eorum, quæ dicta sunt. Secundo fit ista repetitio ad tollendum dubium. nam quamquã datum fuisset præceptum de non comedendo carnem cum sanguine Genes. 9. capit. illud tamen fuit datum Noe, & suis posteris tempo-

Alph. Tost. super Leuit.

re gentilitatis, quando nondum lex Dei data fuerat, nec ipse elegerat aliquem populum in peculiarem. & quamquã ex hac lege omnes homines deriuati ex semine Noe obligarentur etiam nulla alia lege posita, vel super hæc repetitione facta, quia tamen posteri Noe conuersi ad idolatriam faciebant varias abominationes nihil tale custodientes, dubitarent fortassis Iudæi an ista lex abolita foret. repetitur ergo Deus istam legem, vt sic manifeste pateret Iudæos ad hoc fore obligatos. De causis autem non comedendi sanguinem supra 17. capitu. dictum est tam in litera, quam in comento. Eadem autem sunt cause non comedendi carnem cum sanguine, quæ sunt ad non comedendum sanguinem per se.

Nō augurabimini, nec obseruabitis somnia. Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam. Et super mortuo non incidetis carnes vestras, neque figurās aliquas, aut stigmatata facietis vobis. Ego Dominus. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo. Sabata mea custodite; & Sanctuarium meum metuite. Ego Dominus. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, vt polluamini per eos. Ego Dñs Deus vester.

Non augurabimini. Hic ponitur tertium principale scilicet, directio actuum nostrorum: quantum ad partem sensitiuam: est enim hoc in quibusdam superstitionibus auguriorum, & somniorum: nam ista sunt sñm sensitiuam apparitionem, quia auguria assumuntur a garritibus, & motu animi, quod ad sensitiuam partem pertinet, somnia vero pertinent ad quãdam apparitiones factas secundum phantasticam specierum mutationem. & hoc ad partem sensitiuam animæ, luum pertinet.

An auguria nunc sint licita, & an per motum, & garritus animi, & mugitus iumentorum possint futura contingentia cognosci. Et quæ sunt super quæ cælum habet aliquam casualia tem, & super quæ potest Astrologus iudicare. Et de septem artibus Necromantici an habeant aliquid fundamentum in natura. Quest. XVII.

IVBET autem Deus hic non augurandum fore, id est, q. non velimus per auguria, & somnia iudicare de futuris, & aduentibus contingentijs rerū in negocijs humanis. Quidam n. in spectis auib⁹ ista iudicare solent. & q. auguria ab auibus dicantur, tñ etiam fiunt per voces, & motus animalium gressibilium. Ista autē sunt valde inconuenientia. Primo ex eo, q. Deo repugnant. nam illi, qui hñdō auguria obseruabant apud antiquos, intelligebant aliquod nomen esse in auibus, vnde colebant eas, quas credebant proficere ad auguria: et credebant istas aues habere aliquam virtutem ad significandum res futuras. hoc autem est detrudere aliquam dignitatem deitati, attribuendo futurorum contingentium significationem, & manifestationem volatilibus, & quadrupedib⁹, quæ adhuc non est in substantijs rationalibus. sñm hominibus futurorū autē necessariorū entium presciri incōueniens nullum est: hac namque per speculationem intellectus sine aliquo augurio apprehenduntur, vt futuram esse eclypsim, aut conjunctionem planetarum: hæc n. certissime, & ex necessarijs causis, multo

Supra 17.

Magi & arioli sunt fugiendi.

Directio actuum nostrorum, quo ad partem sensitiuam.

Futura necesse non possunt cognosci sed non contingentia.

Bb 3 aute.

antequam fiant cognosci pnt. Nec si hoc dicat se cognoscere ista futura, detrahit aliqd dignitati Dei, qm ipse dedit nobis viam inuestigatiuam in intellectu, & causas in natura, & secundū hoc satis manifeste cognoscitur futurorum necessariorum euentus. Contingentia autem, quæ non hnt aliquam causam in natura, sed in libertate agentis, & mouētis, cognosci nō pnt antequam fiant, nisi primum agens, & intelligēs quod est Deus illa reuelauerit. Qui autem fingunt se hoc scire per motus auium, & quadrupedum, Deo in hoc iniuriam inferunt, iō vetat augurijs insistere. Secundū isti, qui inquirunt veritatem futurarum rerum contingentium in motu, & garritu auium, errant contra naturam, nam in natura nullum est signum sufficiens alicuius rei, nisi sit effectuum illius, vel ipsum sit concausatum ab effectiuo. Nā in agentibus sm rationem sicut sunt hoies pōt poni aliquid pro signo, quod effectuum nō n̄ sit rei signatē, & hoc quia ista signa imponuntur ad placitum, & ea, quæ sunt ad placitum, nō hnt aliquam rōnem significandi, natura autem non est agens sm libertatem, sed ex necessaria inclinatione, ideo si aliqua signa sunt in natura designantia certitudinem, oportet, q illa sint causæ rerum signatarum, vt sic se habeat res ad intelligere sicut ad esse. s. q sicut natura signum est causa necessaria ad intelligendum ipsum signatum per certitudinem, ita sit causa necessaria ad tribuendum esse rei genitæ, vel causatæ, & a se signatæ. Et sic dicimus, q corpora celestia sint conuenientia signa in natura quorundam, quæ sunt: nam corpora celestia hnt virtutem influxiuam super totā sphaeram elementalem in generabilibus, & corruptibilibus; immo per ipsa corpora celestia gignuntur, & corrumpuntur omnia, quæ gignuntur & pereunt, sic dicit Arist. in secundo de gñatione, & corruptione, q per accessum, & recessum Solis in circulo obliquo causant oēs gñationes, & corruptiones in terra. Idem loquens in speciali de gñatione hominis dicit in 2. Phys. q Sol, & homo generant hominem. sicut igitur dicimus corpora celestia habere causalitatem super istas res naturales, ita dicimus habere significationem. s. q sunt signatiua euentuum futurorum. Et isto modo cognoscitur ex aspectu cœli tēpus pluuiosum futurū, aut siccitas, aut pestes, aut fames, qm manifestum est, q ista pertinent ad fundamentū, quatuor qualitatum primarū. s. caliditatis, & frigiditatis, humiditatis, & siccitatis. nam tēpis siccitas ex subtractione humiditatis, & ex influentia directa siccitatis inducitur, sed manifestum est, q corpora celestia hnt virtutem influendi humiditatem, & siccitatem, caliditatem, & frigiditatem, quia quidam planetæ dñr frigidi, alij humidi, alij sicci, & sic de diuersis complexionibus astrorum non quidem formaliter, sed effectiue, influent igitur ista corpora celestia sm naturam suam in ista corpora inferiora frigiditatem, caliditatem, siccitatem, & humiditatem. & hoc necessario. cū ipsa agentia naturalia agant sm necessitatem, & non sm libertatem aliquam. Qui igitur cognoscit conditionem corporum celestium per speculatiuam inquisitionem, quod pure naturale est, cognoscet necessario pluuiam affuturam, aut temporis siccitatem, & consequenter cognoscuntur tempora magnæ famis, aut magnæ vbertatis, quia ista dependent ex siccitate, & humiditate, caliditate, aut frigiditate temporis.

Hæc aut vera sunt, & necessario cognita, nisi fortassis Deus miseratus nobis interdum hoc auertat: nam qnque bona nobis sm naturam affutura sunt, & propter peccata nostra Deus nobis illa aufert, nulla hoc significante, vel efficiente natura, sed mera Dei libertate iuste nos puniente. Sic & interdum mala euentura sunt, & Deus illa cōuertit in bonum, de hoc habet

Quomodo cœli habet causalitatem super omnia

tur Psal. 106. cum dicitur, posuit flumina in desertum, & fontes aquarum in siccis, terram fructiferam in saluginem præ malitia habitatorum eius. & iterum dicitur e contrario, ponet desertum in paludes aquarum, & terram inuiam in fontes aquarum. Hæc autem satis rationabiliter secundum catholicos dicuntur, quoniam cum Deus possit cœlum a motu suo aliquando perturbare, quod est sibi maxime naturale, poterit permutare influentiam super ista corruptibilia, & generabilia, quæ non est tantum naturalis. Quod autem possit Deus motum perturbare in cœlo, patet Iosue 10. captiu. vbi Deus tenuit Solem per spatium vnus diei, ne moueretur, vt vindicaret se Iosue de hostibus suis, patet etiam de tempore Ezechie Regis, qm Sol reuerfus est posterius per 10. gradus vt habetur. 4. Reg. 20. cap. & Isaia 38. cap. Est etiam hoc satis rationale sm Philosophos, & quoscumq paganos concessa Dei omnipotentia. Nam cum infinita potentia ad quamlibet potentiam finitam habeat excessum sine aliqua portione, poterit Deus mouere cœlum qualitercumque voluerit, & impedire causalitatem eius, sicut voluerit, nam cœlum potentia finite est: est autem etiam rationale hoc fieri secundum eosdem Philosophos præsupposita ista possibilitate: Nam secundum Aristo. 2. Physico. nos sumus quodammodo finis omnium. s. omnium entium, quæ in natura sunt, & quia secundum fundamentum nature ea, quæ sunt ad finem, debent proportionari sm habitudinem ad ipsum finem, conueniens est, vt ipsa corpora celestia, quæ pp nos sunt, sm Aristo. aliquando mutent a suis regularibus motibus, & influentijs, pp aliquant mutationem factam de nobis, scilicet si peccata nostra, vel merita exigant aliam dispositionem in motu cœli, quam eam, quæ regulariter futura est. Et hoc aliquo modo signatur Deute. 33. cap. cum dicit, q Deus rectissimus est ascensor cœli, & in magnificencia eius discurrunt nubes. vocatur ascensor, & in li tera Hebraica dicitur equitator, scilicet, quod Deus equitet super cœlum dirigendo illud qualitercumq; voluerit, sicut equitator dirigit equum. Hæc autem omnia vera sunt, cum Deus vult ex aliquibus causis specialibus permutare ordinem in causalitatibus, & effectibus natura: alioquin tamen cœlum naturaliter habet virtutem influxiuam humiditatis, & siccitatis, caloris, & frigiditatis. Et hoc innuitur in sacra Scriptura, vt habetur Deute. 28. capit. cum dicit, aperiet Dñs thesaurum suum optimum cœlum, vt tribuat pluuiam terræ tuæ tpe suo. & postea in eodem cap. dicit de siccitate inducenda a cœlo, det Dñs imbrem terræ tuæ puluerem, & de cœlo descendat super te cinis, donec conteraris, sit cœlum quod supra te est, enenum, & terra, quam calcas, ferrea. In quo innuitur, quod ex cœlo est virtus deriuatiua pluuiæ, vel siccitatis in inferiora: & aliquando dicitur esse cœlum enenum, id est sicci, quia nullo modo infundit pluuiam.

Sicut autem corpora celestia sunt causæ istorum inferiorum, vt efficiantur, & hoc secundum auctoritatem sacre Scripturæ, ita secundum eandem auctoritatem significatur, quod corpora celestia sunt demonstratiua istorum, quæ eueniunt: de hoc habetur Genes. cap. 1. cum dicitur, fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem, & sint in signa, & tempora, dies, & annos: Ecce igitur qualiter corpora celestia ponuntur tamquam signa, & hoc secundum veritatem, & certitudinem, quia Deus illa posuit in signa, nunquam tamen Deus ponit aliqua signa mendacia, ergo necessario significant effectus in istis inferioribus. Alia autem sunt, quorum ipsa corpora celestia sunt causæ, tamen non præstant causalitatem directam ad illa, sed quodammodo indirectiue.

Qñs Deo aliquid turbat ordinem cœli.

Qñs lectum sacre Scripturæ corpora celestia sunt causæ istorum, q sunt & signa.

Super que cœlum habet causalitatem sed possit tolli per arbitrium.

Super que celestia corpora plenā habent causalitatem.

centiue. & quia sic se habent causæ in natura ad essendam signa, sicut se habent ad essendum causas, ideo non erunt directe causæ horum sed sm quid: & hoc modo dicit, q corpora celestia significat bella futura, aut mutationes locorum, vel dñiorum. qm aliquid ad hoc pferunt, sed non plene. Patet qa bellū, & mutatio locorum immediate dependet ex libertate eorū, q bella iniucē gerūt, vel sedes mutāt, mediate autem dependēt ex quibusdā naturalib⁹ qualitibus, quas corpora celestia causant. Nā bella fiunt ex ira, causat autem ira ex quadā siccitate distēperata, accēdente sanguinē circa cor, iō qñ talis influx⁹ sit magis disponunt hoies ad mouēdū bella q alij tēpibus, quod hoies in se satis experiunt, cū quodā tpe magis sint dispositi ad bella, q alij tēpibus, & ad magnā iracundiā. Et pp hoc poetē gentiliū Martē deū bellorum appellauerūt, qa Mars est planeta distēperate calidus, & siccus, caliditas autē ista suscitāt iram. est autē ira causa bellorum. cū ergo bella nō causent directe a corporibus celestibus, quæ nō pnt influere sup liberum arbitrium, sed indirecte, & dando quēdā incentiuum, non erunt corpa celestia signatiua bellorum, & pacis per certitudinem: sed et si Deus nihil immutat de influentia corporum celestium, illi qui per corpora celestia volūt declarare bella futura aut pacem, quantumcumq; recte inquirāt in hoc regulas astrologicas, nō dicent semp verum, qm ipsa corpora celestia non sunt signa horum per certitudinē. Alia aut sunt, q et corpora celestia aliquo mō signāt, non tñ sm certitudinem, quia et si præstant aliquā causalitatem, tñ non præstāt eam directā immediate, cum immediata causalitas sit a libero arbitrio. iō in istis, q iudicant p significationem astrorum, magis fallunt, q verum dicant, cum causā immediata sit magis potēs sup effectū, q causā remota, præcipue cum causā immediata sit voluntaria, & remota sit necessaria atque naturalis. Iste modus est, vt si vellemus iudicare de hoibus particulari quodā iudicio inquirentes, si futuri erant luxuriosi, vel seditiosi, aut instabiles, qm hoc, & similia ortum quēdam hnt ex natura rerum influente sup corpora qualitatē quandā, per quā hō sit abundans semine, & inclinatus ad libidinē, vel si natura influat quādam qualitatem, sm quam hō sit promptus ad irā, & paratus ad seditioes. Nā qñ ex hac parte factis appareret per significationē astrorum istas pōnes futuras esse, in aliquo tñ manet liberum arbitriū, sm quod oēs isti actus principiant. Et quamq; astra prius significēt, tñ pōt per liberum arbitrium fieri, quidq; voluerimus: & hoc mō dicit Ptolomeus in lib. Centiloquij, q aia sapiens dominabit astris. i. q influentia syderum non principat libero arbitrio. Quicumque igit iudicijs ex hac parte inquisitis acquiescat multoties fallēt, immo rarissime verum dicet, & si quis dicat ista ex necessitate esse futura, errabit semp, qñ aliquñ accidat sic fieri. Alia aut sunt super que corpora celestia hnt plenā causalitatem, sicut sup hoc quod est, hoiem esse rudē, vel ingenio acutum: nam ista dispositio puenit ex habitudine organorum phantasticorum, quia intellectus intelligit respiciendo organa phantastica, iuxta illud Aristo. in 3. de Aia. oportet intelligētē phantasmata speculari. sed dispositio organorum phantasticorū dependet ex natura, cū sit pure corporea, sed celestia corpa influunt in oia corpa elementalia: ergo causabit rudem esse, vel acutum totaliter ex actione corporū celestium, qm ad hoc nō habet aliquā opationem liberum arbitrium, qm liberum arbitriū principat eis, que sunt posteriora ipso, sed dispositio ad acute intelligētē, vel non, prius est q ipsum liberū arbitrium, quod dicit intellectum, & voluntatē. Alia quoque sunt super que totaliter corpa celestia causalitatem hnt, sicut est arbores plātare, & semina-

Alph. Toft. super Leuit.

re, & scindere. oia. n. hæc dependent ex corporibus celestibus: ideo si quis agat hæc non respiciendo habitudinē corporū celestium, totaliter est insipientis, sicut se minare non puenit oī tpi, sed alicui, nam si quis seminet in Iunio, vel Iulio, insipientis est, & hoc pp nihil aliud, nisi quia Deus assignauit diuersitatē qualitatum in tpe sm varietatem influentiarū corporū celestium. Idē est si aliquis vellet plantare arbores, qm ista plātatio non puenit oī tpi. Idem aut est in cōsione lignorū, nam ligna aliquo tpe cesa sunt permanetia magno tpe icorrupta, q vero alio tpe, pfectim putrescūt: hoc aut est, quia ista fundant in quatuor qualitibus, quæ sunt pure naturales, & corporales. iō corpora celestia, q hnt influentiā sup oēs res materiales, & qualitates rerum materialium, hnt plenam præter super hoc. de hoc Boetius de cōsolatione lib. 1. Metro. 6. ait:

Cum phœbi radijs graue,
Cancris sidus inæstuat,
Tum qui larva negantibus,
Sub his femina credit
Elassus Cereris fide.
Quernas pergat ad arbores.
Nunquam purpureum nemus
Lecturus violas petas
Cum senis aquilombus
Stridens campus inhorruit.
... Ne queras auida manu
Vernos stringere palmites.
Vuis si libeat frui,
Autumno potius sua
Bacchus munera contulit.
... Signat tempora proprijs
Aptans officijs Deus.
Nec quas ipse coercuit
Misceri patitur vices.
Sic quod præcipiti via
Certum deserit ordinem,
Latos non habet exitus.

Cetera aut que in qualitibus corporalibus fundantur, ad opationē, vel causalitatem cœli pertinent, quæ vero ad liberum arbitrium attinent, per corpora celestia nequaquam diriguntur.

Quomodo sunt quedam superstitiosa super que cœlum non habet causalitatem. Quest. XIX.

Alia aut sunt, que nec ad liberū arbitrium pertinent, nec ad cœli causalitatem, qm sm illa nec est directe actio, nec passio, sicut, q alij induat nouā vestē, vel accipiat nouos forulares in tali, vel tali die: vel aggrediatur viam, aut incipiat fabricare domos, vel indicet bellū. Aliqui. n. dñt, q qui tali die nouā vestē induerit, nunquam atteret eam. i. nō su puiuet quoulsq; atterat: idē de forularibus, vel q viā tali die inchoauerit, nō finiet eā, aut non redibit in domū suā, vel q domos fabricare inceperit, nō psummabit, aut q bellum gerendū inchoauerit, deuincet, sed dñt esse alios dies meliores ad hoc. Quā tū aut hæc abusiue dicta sint, satis indicat ipsa natura. nā fabricare domū nō p̄stitit p hoc, quod esse frigidū, vel calidū, humidum, aut sicci: sed p̄stitit in figura. nō est aut figura principii operatiuū, vel passiuū, ad quæ corpora celestia hnt dñium. sed p̄stitit in quadā figurarione partium reddentium suū totū per aggregationē. iō ad hæc non habet causalitatem aliquum corpus celeste, nec etiam liberum arbitrium, nec aliquod alterū agens: & figura per se non est directe causa agendi, vel patiendi. Ideo dicendum, q nihil differt magis inchoare fabricationem domus vna die q altera, & si quis alterum aſserat, contra fidem agit, & p naturam loquitur. Idem aut est circa eos, qui nouas vestes fieri

Bb 4 iubent,

jubent, aut talibus diebus induunt. nam vestes confi-
stunt in figura, super qua non habet directe dominiū
corpus celeste, nec indirecte. Nam inquireretur, si ma-
lum sit in tali, vel tali die scindere vestes, aut induere,
aut illud est ex natura panni, aut ex figura vestium, aut
ex qualitate influentiæ corporum celestium in die il-
lo. non potest dici hoc esse ex conditione panni, quia
tunc quocumque vestes fierent ex illo panno, cū
ille habeat talem conditionem, in omni tēpore, sem-
per sequetur, quōd qui tales vestes induerit, non at-
ret eas. sed absurdum est. Si autem dicatur, quōd hoc
fit ex conditione figuræ vestium, non potest stare,
quia contra omnia principia naturæ est, & contra vul-
garam experientiam, figuram esse directe principii
actuum, vel passiuum. nihil igitur sequetur propter
talem, vel talem figuram, quoniam principia actiua,
& passiuua instrumentalia sunt quatuor qualitates pri-
mæ. Item etiam si daretur figuram esse principium
actuum, hoc non concluderet, nam quocumque
maneat eadem figura, erit identitas principii actiui,
& sic quocumque die talis figura in vestibus fiat, seque-
retur, quōd ille qui tali die, vel quacumque alia veste
talis figuræ indueret, nunquam eam attereret, quod
nemo concedit, & est contra omnem experientiam.
Si autem dicatur, quōd hoc fit ex conditione influen-
tiæ corporum celestium in die illo, non magis erit
nocuum eis, qui induunt vestibus nouis, quā
veteribus, vel quā eis, qui totaliter nudi sunt. Con-
cludendum igitur, quōd nihil magis nocet in vna die
vestes scindere, vel induere, quā in alia. & alterum
sentire, contra naturam est. Idem autem modus est
arguendi in inchoantibus fabricationem domus. nā
si malum est inchoare domus fundationem in hac
die, & non in alijs, aut hoc est propter conditionem
materiæ domus, scilicet lapidum, & lignorum, & ter-
ræ, aut propter figuram domus, aut propter condi-
tionem influentiæ corporum celestium in die illo. Si au-
tem dicatur esse propter conditionem materiæ, cum
eadem sit conditio materiæ in vna die, sicut in altera,
idem inconueniens sequetur, in quacumque die inci-
piat fabricatio domus ex illa materia, sed omnes hoc
negabunt. Si autem dicatur, quōd hoc fit ex conditio-
ne figuræ domus, non potest stare, cum figura non sit
principium actuum, vel passiuum, & consequenter
non habeat aliquam causalitatem ad bonum, vel ma-
lum in futuro producendum. Item quia dato, quōd
causalitas aliqua ex figura esset, non potest stare: nam
tunc sequeretur, quōd quicunque inciperet domum
talis figuræ, nunquam finiret eam, quo pacto seque-
retur rarissimos fore, qui domos, quas fabricare inci-
piunt, finire possent. quod falsum est: inducitur ergo
nihil magis prodesse quantum ad hoc, incipi domum
fabricari vna die, quā altera. Item non potest hoc
contingere ex conditione influentiæ diei illius, secun-
dum corpora celestia influentia. nam tunc non solū
sequeretur malum in eis, qui domos inchoant, sed
etiam in eis, qui comedunt, & bibunt, & in omni-
bus alijs hominibus, siue aliquid agant, siue non: sed
hoc falsum est, nec aliquis concedet. Satis ergo patet,
quōd non magis confert incipere ædificationem do-
mus vna die quā altera. Item de inchoatione via-
rum idem dicendum est, nam cum dicatur alicui, q̄
non debet inchoare viam in die martis, vel mercurij,
vel sabbati, & sic de alijs diebus, aut illud est, quia est
dies sabbati, vel mercurij, & sic de ceteris: vel quia in
die illo dominatur aliquis planeta nociuus, vel quia
qui tali die vias aggrediuntur, nihil accipient de eo
quod habere volunt, & qui alijs diebus itinerant asse-
quentur, quæ concupiscunt propter nullū enim isto-
rum hoc sequi potest. Nam si hoc fieret propter ef-

se diem martis, vel mercurij, cum solum dicat dies
quoddam tempus, & tempus sit mensura motus, nō
poterit habere aliquam aliam causalitatem ad bonū,
vel malum: est namque tempus quædam quantitas
mensuratiua motus, cum commensurentur tempo-
pora motibus secundum Aristo. 4. Physico. quantitas
autem non ponitur principium operatum, nec pas-
siuum, sed sola qualitas. Item non potest hoc accide-
re ex conditione planetæ dominantis die illa, scilicet,
saturni, vel martis, quoniam tunc eodem modo om-
nibus eueniret malum, tam manētib; in loco, quā
ambulantibus. sed hoc nemo concedit. Item non po-
test dici, quōd hoc fiat ex conditione ambulationis,
nam tunc quocumque die homo ambularet, inconue-
niens sequeretur. sed hoc a nullo conceditur. Item
non potest hoc stare, tamquam si dicamus, quōd pla-
neta, qui dominatur illi diei, facit, vt qui ambulat ad i-
piscatur, vel non adipiscatur ea, quæ inquitur. nam ista
dependent ex libertate hominum inter se negocian-
tium, super hanc autem corpora celestia nullam ha-
bent operandi facultatem. Item nō potest dici in cor-
poribus celestibus, quōd ipsa sint signa conuenien-
tis, vel disconuenientis matrimonij, quoniam id ad
quod corpora celestia nullam habent causalitatem,
non potest per ea signari. ad matrimonium tamē cor-
pora celestia nihil efficere possunt, scilicet, quōd cō-
trahatur magis in vna die quā in altera. Nam matri-
monium dicitur bene, vel male se habere, secundum
quōd ipsi contrahentes postea inter se conuenientes
bene, vel male se habent. sed istud est liberrimum pu-
re dependens a voluntate humana: ergo corpora ce-
lestia nihil ad hoc efficere possunt. Nec valet si aliquis
objiciat, quōd aliquæ feminæ acceptæ in matrimonij
aliquando adulteræ sunt, & hoc forte prouenit, quia
ipsæ sunt multum libidinosæ inquirentes alios præter
viros suos. esse tamen foeminam, vel virum ad libidi-
nem promptum naturale est secundum influentiam
corporum celestium, & alias conditiones natiuitatis,
& communicationis, atque nutrimenti. Ad hoc
respondendum, quōd quamquā secundum natu-
ram aliquis valde inclinatur ad libidinem, potest eam
subijcere in seruitutem, nihil agens secundum eam:
ideo feminæ poterunt esse continentissimæ, quam-
quā secundum corpora celestia influentia in eas ad
omne genus libidinis concitentur. Item adhuc con-
cesso, quōd corpora celestia causarent necessitatem
actuum venereorum in nobis, & quōd necessario
mulier, quæ in tali, vel tali tempore nata est, esset forni-
caria, tamen non sequitur hoc ex contractu matrimo-
nij facti in hac, vel in illa die, sed magis hoc proueni-
ret ex influentia corporum celestium secundum tē-
pus natiuitatis, & conceptionis ipsius foeminæ. vnde
non differat istam foeminam cōtrahere matrimo-
nium vna die, vel altera, quoniam ex conditione nati-
uitatis, vel conceptionis suæ haberet, quōd necessita-
retur, vel saltem multum inclinaretur ad libidinem.
Nec enim potest aliquo modo dici cōuenienter, aut
saltem apparenter, quōd contractus factus tali, vel ta-
li die faciat aliquid ad esse foeminam bonam, vel ma-
lam. Nam dato, quōd secundum influentiam corpo-
rum celestium in tali, vel tali die causaretur inclina-
tio, vel necessitas in foeminis ad esse castas, vel incon-
tinentes, hoc sequeretur in omnibus, nec magis in
contrahentibus matrimonium, quā in non contrahen-
tibus. Nam corpora celestia ad matrimonium
aliquid agere posse est impossibile, quia matrimonij
consistit ex duobus, scilicet ex mutuo consensu con-
trahentium, & ex verbis experimentibus consensum
illum. sed manifestum est, quōd impossibile sit corpo-
ra celestia agere super aliquod horum: non enim
possunt

possunt influere super consensu, quia ipse est actus li-
beri arbitrij directe, & in illud nō possunt aliqua agē-
tia naturalia. Item non possunt super verba, quia ver-
ba non sunt aliqua accidentia corporalia inhærentia
corporibus, & causata ex motu corporum celestium,
sed sunt aliquid causatum a libero arbitrio per poten-
tiam interpretatiuam. sed super ista non habent po-
testatem corpora celestia. Item adhuc dato, quōd
corpora celestia imponderent nobis necessitatem ad
loquendum talia, vel talia verba, adhuc non sequeba-
tur, quōd propter cōtractum matrimonij aliqua mul-
lier efficeretur bona, vel mala: quia tunc oportebat,
quōd verba prolata in tali, vel tali die haberent pote-
statem ad faciendum aliquam foeminam bonam, vel
malam. patet consequentia, quia obligatio inducta
inter contrahentes, quæ vocatur matrimonium, per
verba consistit. ergo si matrimonium in illa die, vel in
alia actum habet potestatem ad efficiendum foemi-
nam bonam, vel malam, necessarium est, vt hoc effi-
ciant verba in tali, vel tali die prolata. Sed impossibile
est, quōd verba habeant causalitatem aliquam natu-
ralem, vel etiam super liberum arbitrium, quod ad-
huc difficilius est. ergo propter contractionem matri-
monij in tali, vel tali die, non contrahitur secundum
verba aliquod bonum, vel malum in ipsis contrahen-
tibus. non sunt enim voces de qualitativis actiuis,
quia istæ quatuor sunt, ad quas nullo modo voces per-
tinent, potissime, quia secundum Arist. in 2. Periher.
ab eo quod est, vel nō est, oratio vera, vel falsa dicitur
esse, & propter affirmare, vel negare nihil mutatur in
re: si tamen verba haberent aliquam causalitatem ad
efficiendum bonum, vel malum, aliquid mutaretur in
re propter affirmare, vel negare. Concludendum est
igitur, quōd contrahere matrimonium, quod nos vo-
camus sponsalia, per verba de presenti in die tali, vel
tali nihil efficit ad hoc, quōd ipsi contrahentes inter
se bene, vel male se habeant: aut foemina casta, vel in-
continens sit. nec potest aliquis cognoscere hoc per
certitudinem ex motu corporum celestium. Sicut
autem contrahere matrimonium per verba nihil læ-
dit in tali, vel in tali die, neque ex hoc proficit: ita acci-
pere uxorem ad consummationem matrimonium car-
naliter in tali, vel in tali die nihil agit, quamquā in
hoc aliqui valde insipienter se habeant, obseruantes
dies coniunctionum quorundam planetarum, & fu-
gientes dies coniunctionum aliorum planetarum.
nam nullam causalitatem habent talia corpora cele-
stia ad hoc, quōd viri, & uxores consummantes illa
die matrimonium bene, vel male se habeant, & an eis
liberi nascantur, vel non, & an eis postea liberi nascā-
tur, vel steriles sint: & sic de ceteris, quæ aliqui valde
insipienter sentiunt. Causæ eorum apparent ex su-
pradictis. Omnia ista fugienda sunt, quæ prorsus cęre-
monia superstitiosa sunt, nullam virtutem naturalem,
aut supernaturalem continentem.

*An medicus debeat tempora obseruare, & an erret grauitate
non obseruando. & Generalis regula de corporibus
celestibus, scilicet, quōd super quocumque ha-
bent directe causalitatem possunt ha-
bere significationem. Quest. X X.*

AL I Q U A N D O tamen motus corporum
celestium, & coniunctiones planetarum,
& dies lunationum obseruandi sunt, sicut
in medicis in dandis pharmacis, & alijs me-
dicinis. nam istæ operantur naturaliter secundū
qualitatem frigiditatis, & caliditatis, & siccitatis. sed ista
qualitates aliquando adiuuantur, & aliquando impediuntur
a corporibus celestibus, secundum varietatem mo-

bus sui. obseruanda sunt igitur temporum mutatio-
nes, & assignationes dierum a medicis. Vnde si aliquis
medicus pharmaca, & alias medicinas daret, maxime
de laxatiuis, non obseruata aliqua conditione tempo-
ris, stultissimus esset, agens contra naturam ordinem,
& peritiam medicorum. De his autem infinita dici
possent, scilicet, quæ sint super quæ corpora celestia
potestatem habent, & quæ sint super quæ non domi-
nātur. sed de illis quilibet poterit satis diffinire, & diffi-
nitorum causas reddere secundum modum proban-
di, & improbandi, qui in superioribus habitus est.

Ex his autē colligitur regula generalis, quōd quan-
do quocumque corpora celestia habent causalitatem natu-
ralem super aliquam rem, possunt habere signatio-
nē: & quilibet vir peritus in regulis astrorum poterit
cognoscere ex illis euentum illarum rerum. & quan-
do sunt aliqua res super quas corpora celestia non
habent aliquam causalitatem: non possunt esse signa
naturaliter illarum rerum, nec aliquis vir peritus in
astris poterit per motum astrorum inuestigare illarū
rerum euentum. Vnde quia corpora celestia habent
causalitatem naturalem super pluuias, & siccitates, pe-
stes, & sanitates, & qualitatem ipsarum arborum, atq;
cunctorum vegetabilium, sunt etiam ipsa corpora ce-
lestia signa omnium istorum, & a viris peritis possunt
ista cognosci per motum corporum celestium. Et
quia corpora celestia non habent potestatem super
fabricationem domorum, & cōfectionem vestium,
& ambulationem viarum, & matrimoniorum con-
tractus atque consummationes, est impossibile, quōd
aliquis vir peritus in astris per modum corporum ce-
lestium cognoscat euentus istarum rerum secundum
certitudinem. de ista regula dictum fuit Genes. 40. &
Exo. 12. cap. manet igitur conclusum secundum natu-
ram, quōd vbi non est causalitas rei, non est signifi-
catio illius. Nunc autem aduertendum est, quōd non
semper in natura arguendum est ex causis efficien-
tis immediatis, sed aliquando ex causis mediatis: &
aliquando non arguitur ex primis, sed ex posteri-
oribus, & aliquando etiam ex signis. In omnibus tamē
his semper debet præsupponi aliquid habens naturali-
ter causalitatem super ipsas res, ex quo causæ poste-
riores, vel signa ortum habeant. vbi autem non dan-
tur tales causæ, arguere ex signis est superfluum, &
falsitatem cōcludens. Patet hoc in arte Medicorum,
quæ secundum naturam operatur: ipsi tamen non co-
gnoscunt ægritudines, & alia accidentia ex causis suis,
sed potius ex signis, quæ sunt aliqua consequentia, &
posteriora ad res causatas, vt pote, quōd aliquis medi-
cus cognoscit aliquam ægritudinem, aut complexio-
nem, non ex causis suis, quæ sunt priores ad ægritudi-
nem, & complexionem, sed ex quibusdam propieta-
tibus ægritudinum, vel complexionum, quæ sunt po-
steriores ægritudinibus, & complexionibus. Ista tamē
cognitio dicitur esse naturalis, quamquā non sit ex
causis, sed ex causatis: & causata sunt hic signa causā-
rum. vocatur autem talis modus arguendi secundum
dialecticos a posteriori. Iste autem, & in alijs rebus na-
turalibus reperitur, vt sicut cum cognoscimus futurā
pluuiam de propinquo per cantus siue vltulatus corni-
cum, & cum cognoscitur in mari futura tempestas
per figuram mergulorum, & delphinum exeuntium
ad superficiem aquæ. nam voces cornicum non sunt
causæ pluuiæ futuræ, sed potius sunt causatæ ex plu-
uia iam existente in potentia propinqua in principijs
suis. nam corpora celestia sunt causæ pluuiarum, &
succesiuè disponunt aerem ad causationem earum,
vnde antequam fiant pluuiæ, ipse aer dispositus est, &
aliqua animalia de brutis hoc sentiunt, quamquā
homines non sentiant, quia illa cum non intendant
alicui

Quotupli-
citer pos-
sit in natu-
ra argui.

Bruta qua-
re magis
mutatio-
nes natu-
ræ sentiunt
quā ho-
mines, qđ
& stulti fa-
ciunt.

alicui actui rōnis, solum mouentur secundum naturam, ideo possunt percipere in se magis mutationes naturæ quàm homines, qui magis vacant operationibus secundum rationem, quàm eis, quæ sunt secundum naturam corporalem. Vnde fit, quòd, quaquàm corpora nostra immutentur secundum alterationes naturæ, tamen nos non sentiamus hoc, nisi sit valde magna alteratio. & hoc, quia attentio ad operationes secundum rationem, tollit attentionem ad operationes, quæ sunt secundum naturam. Ex quo etiam sequitur, quòd homines valde stulti & carentes vsu rationis magis sentiant ea, quæ sunt secundum naturam, quàm illi, qui sunt sapientes, & inrenti adibus rationis, & quòd somnia stultorum veriora sunt, quàm somnia sapientium, & quòd fortuna, & infortunia magis accidant stultis, quàm intelligentibus. De his ait Aristot. circa finem tertij libri de somno, & vigilia. Causa horum est, quia sapientes, cum nimis attendat ad operationes secundum rationem, parum aut nihil attendunt ad sentiendum alterationes secundum naturam, in stultis autem econtrario accidit. vnde contingit, quòd cornices, quæ nō habent aliquem actum rationis, sed solum experiuntur in se alterationem naturæ, quando aduenit tempus pluuiarum, disposito aere ad pluuiam replentur plumæ earum quibusdam humiditatibus, & sentientes hanc immutationem clamant, & per istum clamorem nos prænotificamus pluuiam futuram de propinquo. hic tamen non arguimur ex causis, sed potius ex posterioribus, & causatis. Est tamen iste modus signandi conueniens in natura, quia quamquàm ipsum signum non habeat causalitatem super rem signatam, sed potius econtrario: tamen ponitur hic aliqua causa efficiens habens veram causalitatem super rem signatam: nam quamquàm voces cornicum non efficiant pluuiam, tamen efficiuntur per corpora cælestia disponentia aerem, & pluuiam. & quia voces cornicum, quæ sunt causatæ ex pluuiam iam existente in potentia propinqua, signant nobis naturaliter causalitatem corporum cælestium super pluuiam immediate futuram, conuenienter arguimus in naturalibus pluuiam futuram ex cātu cornicum. Similiter autem in ægritudinibus, & complexionibus, quamquam ipsa signa non sunt causatæ ægritudinum, vel complexionum, sed proprietates ipsarum, & aliquid causatum ab eis, tamen quia significat nobis ipsam habitudinem causæ ægritudinis, vel complexionis, ad ægritudinem, vel complexionem, conuenienter arguunt medici ex istis causatis, vel posterioribus, tamquam si arguerent ex causis ægritudinum, vel complexionum, quamquam certius arguerent ex causis, si semper cognoscere eas possibile esset, tamen non contingit, quia cognitio secundum naturam incipit secundum sensationem, quod conuenit effectibus. Causæ autem magis cognoscuntur per speculationem. De tempestate maris per motum delphinum, vel mergulorum idem modus arguendi est. nā tempestat maris fit ex quadam commotione facta in arenis in profundo maris per ventos sub intrantes, & si cognosceretur tempestat per cognitionem huius causæ, esset cognitio a priori, cognoscitur tamen per quædam accidētia, & posteriora ad istam causam, scilicet per motum mergulorum, & delphinum. nam merguli vsque ad maris profundum se mergunt, vbi cum viderint arenas concitatas fugiunt ad litus cum clamore magno. & sic dant certum signum futuræ tempestat, quoniam causam eius senserunt. De hoc diximus supra I. c. cū agebatur de mergulis. delphines autem idem faciunt, quoniam cum viderint in profundo maris arenas concitari, ad superficiem fugiunt,

Argumentum Medicorum est a posterioribus ad priora.

F In his igitur omnibus arguitur ex posterioribus vel causatis ad priora. quia tamen aliqua causa determinata in his est, quæ talia efficiat, conuenienter accipiuntur talia signa. Vnde est ponenda regula, quòd quodcumque in naturalibus ponitur aliqua causa determinata ad aliquem effectum, siue arguatur ibi ex causa ad causatum, siue ex causato ad causam, conuenienter ponitur aliquid esse alterius signum secundum naturam.

Regula arguendi in naturalibus.

In augurijs motus & voces auium non sunt cause eorum que nos prænotificare volumus, nec causata determinate se habentia ad causas. Quest. XXI.

N Vnde autem attendendum est ad ea, quæ in principio rangebant de motibus auium ad causanda auguria, & de similibus, quoniam in natura non potest poni aliquid signatiuum nisi sit effectiuum eius quod signat, vel causatum ab eo, siue proprietates posteriori illo, vt patet ex duabus regulis suprapositis cum suis probationibus. Sic autem est in augurijs, quòd cum aliquis per motum alicuius auis, vel quadrupedis, aut per vocem prænotificat aliqua futura. nam tunc necesse est, vt iste vocem, vel motus sint causæ eius, quod prænotificamus, scilicet mortis alicuius, vel perditionis, aut acquisitionis rerum, vel expeditionis, aut impeditionis negotiorum, & similia, sicut corpora cælestia sunt causæ eorum quæ signant. Sed hoc falsum est, quia nullus dicit, & stultus, quòd voces, aut motus aliquorum animalium, in quibus accipitur augurium, habeant potestatem ad occidendum aliquem hominem, vel ad impediendum negocia, & similia, cum aliqua istorum proueniant a libertate, super quam nulla causa naturalis diminatur, alia autem quamquàm non proueniant a libertate, tamen tanta sunt, vt indigeant magna efficacia in causa sua: istæ tamen voces & motus animalium non solum non habent aliquam causalitatem magnam immo nullam habent, quia non sunt tales qualitates, quæ ponantur principia agendi, vel peccandi.

Item non possunt dici, quòd ista, scilicet motus, & voces, secundum quæ auguria sunt, dicantur esse aliqua causata ex effectibus, quos prænotificamus, sicut cognoscimus egrotudines per effectus suos, qui sunt posteriores. Idem est de complexionibus. hoc autem non stat, quoniam voces, & motus animalium sunt priores, quàm ea quæ nos prænotificamus per auguria. effectus tamen semper causis suis posteriores sunt.

Item non potest dici, quòd istæ voces, vel motus volatilium, & quadrupedum, in quibus accipitur augurium, sint aliqua causata immediate ex causis eorum, quæ futura prænotificamus per augurium, vt potest si diceremus, quòd significatur per augurium aliquem esse moriturum, vel non expediturum negocia, aut perditurum honores, & similia. & quòd isti effectus causentur ex motibus corporum cælestium, & motus, & voces, in quibus accipitur augurium, causentur ex influenza corporum cælestium. nam sic cū vtrunque habeat causam determinatam, bene poterit poni vnum tanquam signum alterius, sicut cum prænotificamus pluuiam futuram per voces cornicum, & hoc naturaliter, quia pluuiam causatur per motum corporum cælestium: & cornices quoque mouentur ad clamandum propter dispositionem causatam in eis a corporibus cælestibus, sic etiam de tempestate maris, quæ causatur ex commotione arenarum, & cognoscimus eam per motum delphinum, & mergulorum, quia ipsi fugiunt propter motum illarum arenarum. Sed dicendum, quòd non potest stare hoc propter duo. Primo, quia illa, quæ nos per augurium signari

signari dicimus, non possunt habere aliquam causam naturalem, sed voluntariam, sicut quòd aliquis depouatur ab honoribus, vel quòd expediantur, aut impediantur negocia sua, aut quòd inueniat eum quem inquit, & similia. Ista enim ex libertate dependent, & quædam sunt per accidens: super ea autem, quæ libera sunt, corpora cælestia dominium nullum habent, etiam super illa, que per accidens sunt. quoniam corpora cælestia sunt causæ naturales, & necessariae, ideo non possunt includi sub eis id quòd est per accidens, & sic non efficiunt corpora cælestia ea, quæ per augurium nos prænotificamus. Item non potest hoc stare, quoniam dato quòd corpora cælestia possent efficere ista, quæ nos per augurium prænotificamus; tamen non possent mouere animalia ad faciendum tales motus, qui conueniant significationi illarum rerum. nec est simile de cornice clamante ante aduentum pluuiæ, quoniam hoc fit, quia replentur plumæ eius aliquibus humiditatibus causatis ex motu cælestium, quòd animalia ambulent ad partem dextram, vel sinistram, vel quòd sint super arbores, vel in terra, & similes circumstantiæ non causantur aliquo modo ex conditione corporum cælestium, sed magis ista videtur esse per accidens, vel ex quibusdam irrationabilibus motibus. Item omnia principia agendi secundum naturam fundantur in quatuor qualitatibus primis: sed manifestum est, quòd animalia moueri autem nos, vel retro nos non causatur ex aliqua istarum qualitarum, sed magis per accidens. ergo videretur, quòd non est ibi aliqua causalitas secundum naturam, & consequenter nec est aliquid signatiuum, quia significatio in natura nunquam est sine aliqua causalitate, vt supra probatum fuit in duabus regulis. Item patet, quod ista sint totaliter superstitiosa, non continentia aliquam virtutem naturalem ad signandum, vel efficiendum id, quod nos per auguria prænotificamus. Nam si in istis animalibus emittentibus voces, aut mouentibus se, deprehenderetur aliqua veritas futura, aut illud fieret ex conditione cæli mouentis ista animalia ad faciendum hoc, vel illud, vel eueniret ex conditione animalium ipsorum. Non potest dici primo modo, scilicet, quòd proueniat ex motu corporum supra cælestium. nam cum alia influentia sit istorum corporum vno tempore quàm alio, consequenter deberent variari auguria, cum ex varietate causæ semper varietur causatum, tamen augures non distinguunt varietates temporis, non curantes an sit ver, vel autumnus, vel dominetur talis, aut talis planeta, sed solum considerant distinctiones motuum, vel vocum ipsorum animalium, ergo non prouenit augurium secundum eas ex influenza corporum cælestium. Item patet hoc, quia si per influentiam corporum cælestium causarentur significationes, & effectus auguriorum, existeret vnitate causæ oportebat sequi similitudinem in effectibus, sed non est sic in augurijs, quia alia auguria faciunt lupi, & alia lepores, & alia aquilæ. ergo non attribuitur causalitas secundum istos corporibus cælestibus in augurijs. Item non potest hoc assignari ex parte ipsorum animalium. nam si propter diuersas conditiones animalium differret auguria, oportebat, vt in illis animalibus, quæ non habent aliquam similitudinem in proprietatibus suis, non poneretur identitas auguriorum, & in eis, quæ sunt similia, non poneretur dissimilitudo. Sed tradentes regulas auguriorum aliquando inter animalia dissimilia ponunt auguriorum similitudinem, & inter animalia similia ponunt auguriorum dissimilitudinem, ergo nō fit secundum conditionem animalium. Item si esset hoc ex conditione animalium, cum virtus operatiua secundum naturam sit absoluta, nihil atterderetur ad respectus, &

Cæli non potest mouere animalia ad faciendum tales motus vel voces quæ habeant se committere ad ea, quæ nos prænotificamus.

A differentias positionum, vt pote si lupus, vel aquila haberet naturaliter virtutem faciendi tale, vel tale augurium, nihil differret esse ante, vel retro, vel supra, vel infra. sed augures attendunt vtrum animalia facientia augurium progrediantur a parte dextra, vel sinistram, vel ante, vel retro, vel super arborem, aut in terra, ergo non est augurium ex aliqua causa naturali actiua. Maior patet, quoniam si aliquis habeat aliquam qualitatem absolutam, sicut esse album, vel nigrum, debilem, vel robustum, & similia, siue sit ante nos siue post nos, vel ad quamcumque differentiam positionis, semper erit albus, vel niger, debilis, vel robustus, nec ex hoc aliqua mutatio fit. Sic igitur si animalia haberent vim naturalem ad faciendas significationes auguriorum, nihil differret illa esse ante nos, vel retro, aut progredi a parte dextra, vel sinistram, aut moueri, vel quiete, stare in arbore, vel in terra. Et si aliquis dicit, quòd differentia positionum continent aliquam virtutem, nam in hominibus, & in omnibus animalibus principium motus in parte anteriori est, & contra anteriorem. In omnibus etiam facilitas operandi in parte dextra apparet magis quàm in sinistram. & sic de omnibus alijs differentijs positionum, de quibus videtur, quòd singule habeant speciales virtutes. Respondendum est, quòd differentia positionum contrahunt aliquas speciales conditiones propter aliquas virtutes absolutas, quæ sunt intra ipsa animalia. hoc tamen est in quolibet animali ad seipsum, operando tamen vnum animal ad alterum, non tenetur aliqua proprietas positionis, quia id quòd est vni animali dextrum, erit alteri sinistrorsum, vel antrorsum. & cū varientur per accidens isti modi positionum ex voluntate nostra, vel a fortuna, non potest dari aliqua proprietas determinata alicui differentie positionis, quia tunc illa proprietas, quæ pertinet ad antrorsum, aliquando attribueretur sinistrorsum, vel retrorsum secundum varias mutationes. sed isti augures aduertunt istas positiones in aibus. ergo non habent aliquam causalitatem, vel significationem auguria secundum naturam. Item ea, quæ sunt respectiua non ponuntur principia actionum, quia actio solum attribuitur prædicamento qualitatis quod est absolute. sed differentia positionum pertinent ad regulationem extrinsecus aduenientem. ergo non debent poni principia actionum. augures tamen distinguunt auguria per respectus, scilicet ante, & retro, & similes. ergo non potest attribui causalitas aliqua in augurijs, nec significatio secundum naturam. sed est quædam deceptio inuenta a demonibus, vt illaquearent animas miserorum. multa autem fundamenta interiora deduci possent ad destruenda auguria, sed hæc legenti suffecerint. alia enim ipse per se inquirere poterit.

De arte illa quam Geomantiam vocant, & quomodo est superstitiosa, & non habet fundamentum aliquod in natura. Quest. XXI.

S IMILITER autem de ea arte, quam Geomantiam vocant, dicendum est. hæc enim futura quoque, aut præterita, vel præsentia incerta conatur inquirere factis punctis in terra, vel papyro, & per numerum horum inuestigatur conditio incertorum. Sed ista penitus contra rationem sunt, quia tunc aut ponuntur ista puncta causatiua futuri euentus, aut solum significatiua. Si autem ponantur causatiua, stare non potest, quia causalitas est ad ea, quæ nō sunt, sed per geomantiam multoties inquiritur de his quæ facta sunt; & nunc fiunt. ergo non est ibi aliqua causalitas, quia tunc, quæ facta sunt, nunc fierent, & effectus esset ante causam. Item dato, quòd solum esset

esset inuestigatio de futuris, non posset poni effecti-
 um principium in pñctis, qm̄ multa eorum, quæ in-
 quuntur per istam artem, dependent a libertate no-
 stra, & est impossibile, q̄ aliquod agens naturale do-
 minetur eis. Item manifestum est, quòd ea, quæ in-
 runtur per Geomantiam, ab hominibus, fiunt, vel per
 aliquas causas naturales facta sunt. sed hic quod ab
 vno fit non potest fieri ab altero. ergo puncta facta se-
 cundum artem Geomanticam non habent aliquam
 causalitatem super eas res, quas inquirunt Geoman-
 tici. Item dato, quòd puncta essent tanquam agen-
 tia vniuersalia, & fieret ab eis id quod fit de causis par-
 ticularibus, sicut homo generat hominem, & tamen
 Sol generat hominem. sicut ait Aristo. 2. Physico. Sol
 tamen, vt causa vniuersalis, homo vero, vt causa par-
 ticularis. non potest hoc stare, quia omnis actio secun-
 dum naturam fit per contactum, vt ait Aristo. 2. de ge-
 neratione, & corruptione. Vnde corpora cœlestia,
 quando agunt in ista inferiora, tangunt ea radijs suis,
 sine quibus nihil agerent, sed puncta facta a Geoman-
 ticis non tangunt ipsas res, quæ inquiruntur per istam
 artem. ergo non sunt causæ illarum. Item nemo po-
 nit pñctum esse principium actionis, quia aut diceret
 esse principium actionis secundum aliquam extensio-
 nem quam habet quando a nobis fit, vel secundum
 quòd est ex incausto, vel aliqua re facti, quamquam
 de hoc non curent Geomantici, sed simpliciter in are-
 na, vel in farina puncta faciunt. non potest primo mo-
 do dici, quoniam quantitas non ponitur principium
 operatiui, maxime quia tunc quæcunq; tāta quanti-
 tas, vt puncta descripta a Geomantico semper signi-
 ficaret id, quod significant puncta, per quæ Geoman-
 ticus inquirat. sed hoc falsum est, etiam secundum Geo-
 manticos. Item non potest hoc poni ex conditione
 incausti, quia illud nec secundum se, nec secundum
 aliquam qualitatem est inductiuum talis effectus. nā
 si hoc modo concederetur actio, omne incaustum
 posset tales effectus significare. quod falsum est.

Item non potest hoc stare, quoniam Geomantici
 inuestigant certitudinem rerum ex numero puncto-
 rum, & ex conditione eorum, scilicet an ille numerus
 fit par, vel impar. sed numerus non ponitur virtus acti-
 ua, quoniam actio solum dicitur de qualitatibus, tan-
 quam de principijs instrumentalibus, ergo ista ars est
 superstitiosa, & contra fundamenta naturæ, quantū
 ad hoc. Idem modus arguendi esse potest contra au-
 guriam. nam augures inspiciunt, an sit vnum animal,
 vel plura, in quibus accipitur augurium. ergo in hoc
 superstitio est, & contra fundamenta naturæ.

Item non potest dici, quòd ista puncta sint signa
 eorum, quæ inquiruntur, & non sint causæ, quia tunc
 aur haberetur aliqua causalitas eorum, quæ inquiruntur,
 & p̄noscantur per artem Geomanticam, aut nul-
 la est. si autem nulla ponatur causalitas, ista ars nihil
 est, quoniam in natura non est aliquid, cuius legitima
 causa non præcesserit. Si autem dicatur, quòd aliqua
 causalitas est istarum rerum, quæ inquiruntur: aut illa
 est ab istis punctis, aut ab aliquo agente, quod monet
 facientem puncta: non potest poni, quòd ista causali-
 tas rerum inquiratarum sit a punctis, quoniam vt pro-
 barum est, puncta non possunt habere aliquam causali-
 tatem ad res, quæ inquiruntur. Si autem dicatur,
 quòd ista causalitas non est a punctis, sed ab aliquo
 alio a quo mouetur ipse, qui facit puncta, dicendum
 est, quòd ista agentia necessario erant corpora cœle-
 stia, quoniam ipsa sunt prima causa corporalis in na-
 tura, nec sufficit aliqua altera causa inferior ad indu-
 cendum ea, quæ fiunt. Sed non potest dici, quòd
 ista corpora cœlestia sint causa istorum punctorum,
 & eorum, quæ inquiruntur per puncta, quoniam, cō-

muniter ea, quæ inquiruntur per artem Geomanti-
 cam, dependent a libero arbitrio, super quod non est
 aliqua causalitas naturalis.

Item dato, quòd corpora cœlestia haberent ali-
 quā causalitatem naturalem super factionem puncto-
 rum, tamen illa non significarent aliquid quod cœ-
 lum efficeret, quoniam oportebat tunc, quòd faciens
 puncta moueretur secundum cursum corporum cœ-
 lestium. sed hoc non fit, quia ipsi Geomantici non in-
 quirunt aliqua tempora specialia, in quibus faciant
 ista puncta, sed quomodocunq; eis eueniat, ista fa-
 ciunt. ergo non ordinatur ista ars per motum corpo-
 rum cœlestium.

Item ea quæ dependent ex libero arbitrio, non pos-
 sunt regulari per agentia naturalia, quæ operantur se-
 cundum necessitatem, & determinationem ad vnū,
 sed isti, qui faciunt puncta per artem Geomanticam,
 faciunt per accidens nihil obseruando quid faciant. er-
 go non subordinatur operatio eorum motibus cœle-
 stibus, nec regulatur ab eis.

Item id quod non potest fieri secundum aliquam
 regulam, vel operationem rationalem sed pure a for-
 tuna, repugnat omni regulationi naturali, & causalita-
 ti corporum cœlestium, quia ipsa vniiformiter & se-
 cundum rationem mouentur in operationibus suis:
 sed in arte Geomantica oportet fieri puncta pure a
 fortuna, scilicet, quòd ipse faciens nihil attendat, sed
 faciat illa quomodocunq; sibi euenierit, & si fecerit
 illa ex deliberatione faciens tot, vel tot, non reperit-
 tur aliquid secundum artem Geomanticam. ergo nō
 potest subdi ista operatio corporibus supra cœlesti-
 bus. Et sic patet, quòd ille qui secundum artem Geo-
 manticam operatur, non habet aliquam causalitatem
 in natura, & consequenter apparet operationem illā
 esse superstitiosam, scilicet, quòd non possit aliquid
 cognosci per artem Geomanticam, quia non reperit-
 tur ibi aliqua causalitas, & consequenter nec reperit-
 tur aliquod signum, quia in natura non potest esse si-
 gnificatio aliqua sine causalitate, alioquin signa erunt
 ad placitum imposita, quod repugnat naturæ; cuius
 actio non est secundum libertatem, sed secundum
 necessitatem, & determinationem ad vnum, vt ait
 Aristo. 9. Meta. Patet ex his artem Geomanticam nō
 habere aliqua naturalia fundamenta, & cōsequenter
 ipsam esse penitus superstitiosam. ad hoc autē multa
 alia induci possent, de quibus sufficiant q̄ dicta sunt.

*Omnes septem artes necromantica, de quo tractat, & quomodo
 omnes sunt superstitiosæ, & non habent aliquod fun-
 damentum in natura. Quest. XXIII.*

SIMILIS modus arguendi esse potest de arte
 aerimantia, quæ est diuinitio, vel augurium fa-
 ctum in aliquibus, quæ apparent in aere. Simi-
 liter etiam argui potest in arte, quæ dicitur py-
 romantia, scilicet, diuinitio facta in igne, & de arte,
 quæ dicitur necromantia, quæ est diuinitio facta in
 cadaueribus mortuorum, vel per conuocationem fa-
 ctam animarum corpore exutarum, vel ipsorum de-
 monum, quoniam ad eandem artem vtrunque perti-
 net. Et de hydromantia, quæ est ars diuinitia in ali-
 quibus imaginibus apparentibus in aqua, & ista mul-
 tum vtebantur antiqui, sicut patet in Numa rege secū-
 do Romanorum, qui cum nymp̄ha Egeria diceba-
 tur per noctem colloqui. de quo diximus supra 1. cap.
 & Exo. 20. cap. Similiter de arte, quæ dicitur orni-
 mantia, quæ est diuinitio facta in visceribus gallinarum
 syluestrium, quæ dicuntur gallinæ excecæ. Similiter
 quoq; argueretur de arte, quæ dicitur pedoxoman-
 tia, q̄ est ars diuinitia per inquisitionem factam in
 visceribus

visceribus puerorum. Similiter autem de arte, quæ est
 aruspicina, quæ est diuinitio facta super aras. & super
 viscera animalium immolatorū, & sic de multis alijs
 artibus particularibus maleficorum, incantatorum,
 diuinatorum, apparitorum. hæ enim habent aliquid
 commune vniuersale, cum procedant ex superstitio-
 nibus: sed habent aliquid adhuc speciale, quia quæli-
 bet istarum artium determinat sibi propriam mate-
 riam: & ex fundamentis illius materiae argui posset
 specialiter contra quamlibet earum, quòd esset super-
 stitiosa, & inutilis, sicut argutum fuit contra artem au-
 gurandi, & contra Geomantiam. sed si in his particu-
 lariter intendamus, multum digrediri compellemur.
 ideo sufficiant, quæ dicta sunt, quamquam de his for-
 tasse specialius alibi diceretur. Patet ergo hic de causa
 huius præcepti, scilicet, de vitandis augurijs, quia illa
 repugnant cultui diuino: sunt etiam contra natura-
 lia fundamenta. An tamen aliquo modo possit dari
 aliqua habitudo ad naturalem causam, scilicet ad mo-
 tum cœli, ex quo ista proueniant potissime in Geomā-
 tia, & augurijs autium, & adhuc maxime circa particu-
 laria iudicia Astrologorum, prolixior sermo est, quæ
 nunc deuitamus, quia isti præcepto Dei non multum
 concordant. De maleficis autem artibus, id est necro-
 mantia, hydromantia, aerimantia, & huiusmodi
 constat, quòd sunt superstitiosæ, & omnis operatio
 in eis est præter causam naturæ: a causa voluntaria, sci-
 licet de demone, qui aliquando secrete, & aliquan-
 do manifeste operatur in his. ideo de his non est
 querendum an habeant causam in natura, quia pro-
 fus sunt irrationabiles, & nefariæ. *Nec obseruabitis som-
 nia.* Sicut auguria prohibentur, quia superstitiosa
 sunt, ita & somnia prohibentur.

*An sit iudicandum per somnia, & de causis per accidens
 somniorum. Quest. XXIII.*

EST autem adhuc maior occasio errandi in
 somnijs quam in augurijs, quāquam aliqui
 suspicentur aliqua esse euentura per motum,
 & voces autium, & aliorum animalium, in
 quibus inspiciunt. tamen non expresse significatur ibi
 quod futurum sit. In somnijs autē magis determina-
 tes exprimuntur, ac si oculis suis homo eas inspicere
 ret, vel illas ei aliquis enarraret. magis igitur huic som-
 nines assentirent, nec esset aliqua superstitio, quæ ma-
 gis homines moueret quā ista, propter esse magis
 determinatiuam. tamen vsus eam aliquater exclu-
 dit, cum homines communiter somnient, & somnio-
 rum suorum fallantur euentus. In augurijs autem &
 alijs artibus, non ita attendunt homines communi-
 ter: ideo non inueniunt falsitatem rerum signata-
 rum secundum regulas harum artium, & consequen-
 ter non tantum eas despiciunt. Nec tamen totaliter
 intelligendum est, quòd somnia nihil verum dicant.
 nam somnia non accipiuntur tamquam causæ rerum
 signatarum, sed solum tamquam signa. nemo enim
 intelligit somnia esse causas aliquarum rerum futu-
 rum: signa tamen sunt continentia aliquam certitu-
 dinem, vel non, secundum quòd procedūt ab aliqua
 causa necessaria, & determinata ad vnum, vel secun-
 dum quòd procedunt a causa per accidens. Causæ au-
 tem continent certitudinem, & necessitatem sunt
 diuina, scilicet Deus, & natura. ideo cum somnia proce-
 dunt ab aliqua istarum duarum causarum, id quod si-
 gnificatur per ea, verum est. Somnia autem quæ a
 Deo sunt, dicuntur ea, quæ aliquando in prophetis
 fiunt, cum per noctem reuelat eis Deus ea, quæ face-
 re vult. Sic apparet de Abimelech rege philistinor-
 um cui Deus apparuit per noctem, vt habetur Gen.

capitu. 20. cum dicitur, venit autem Deus ad Abime-
 lech per somnium nocte. sic etiam patet de Pharao-
 ne, cui Deus reuelauit ea, quæ futura erant, per som-
 nium, vt habetur Genes. 41. capit. sic enim testatus est
 Ioseph in eodem loco. idem de rege Nabuchodonoso-
 for, vt habetur Dan. cap. 1. & 2. quando autem som-
 nia dicantur esse a Deo, vel quid requiratur in homi-
 ne, qui talia somnia habet, magis dicitur Iudicum ca-
 7. etiam dictum est aliquater Genes. 40. cap.

Alia autem causa somniorum necessaria & deter-
 minata est ipsa natura, ideo somnia illa, quæ procedūt
 a causis naturalibus, habent necessitatem sicut ipsa
 natura. De his tractat Aristo. in 3. lib. de somno, & vi-
 gilia. vbi agitur de diuinatione, quæ est in somnijs, &
 quæ somnia habent diuinationem, & quæ non. Causa
 autem per accidens ipsorum somniorum sunt cogi-
 tationes diurnæ, quoniam frequenter per noctem
 versatur circa illa, in quibus per diem versabatur:
 amor etiam nimius ad ipsas res somnia causat per ac-
 cidens, vnde ipsi amantes frequenter somniant ea, quæ
 diligunt. Causatur etiam somnium per accidens ex
 dominio ipsius naturæ. Nam quando natura habet
 potestatem specialiter super aliquam rem, dato quòd
 homines in vigilia de illa non curent, per noctē som-
 niabunt. & sic continget eis, qui viri boni sunt, nec ali-
 quid turpe diligunt, quòd aliquando per noctem tur-
 pia somniant, sicut circa actus venereos. Hoc autem
 ipsa natura potestas facit.

Ex alia causa aliquando somnia per accidens ve-
 niunt, scilicet ex impressione vehementi alicuius spe-
 ciei in phantasia. nam quandoquæ ea, quæ non diligi-
 mus, & super quæ natura potestatem specialem non
 habet, imprimuntur vehementer in phantasia, quia re-
 cipientes sunt valde dispositi, quando tales species sus-
 ciipiunt, vel quia ad has nimis in suscipiendo attende-
 runt, & tunc venit sæpe in somnijs ad nos memoria il-
 lius rei signata per speciem, sicut frequenter in vigi-
 lia rerum talium recordamur. Multæ quoque aliæ cau-
 sæ sunt, ex quibus per accidens causantur somnia, quo-
 niam in eis, quæ sunt per accidens, proceditur in infi-
 nitum sine aliqua determinatione, & sicut causa per
 accidens non sunt determinata ad esse, nec sua causa-
 ta habent necessariam dependentiam ab eis, ita si-
 gna non accipiuntur conuenientia in somnijs, quæ
 sunt ex causis per accidens: ideo qui ex talibus som-
 nijs nititur aliquam veritatem inuenire, frustra cona-
 tur. sicut ille qui ex entibus per accidens vult conclu-
 dere regulam necessariam. de his autem magis di-
 ctum est Genes. cap. 40. & adhuc amplius dicitur Iu-
 dicum. cap. 7. *Nec in rotundum attondebitis comam.* Hic
 verat Deus quosdam alias ceremonias in Iudæis, quæ
 pertinent ad habitum ipsorum, scilicet, quòd non ton-
 derent comas suas, quia istud reperiebatur in Genti-
 libus, & volebat Deus cauere modum illum.

Prohibetur autem hic, quòd Iudæi tondeant comam
 suam in rotundum, scilicet ne scindant capillos
 per tempora, & aures, caput, & frontem, poterant ta-
 men alijs modis scindere capillos. Nam aliqua gen-
 tes erant, quæ capillos totaliter deponcbant dimitten-
 tes capita rasa, & isti erant vituperabiles apud omnes
 alias gentes, & pro vituperio accipitur in sacra Scri-
 ptura, sic habetur Deuteron. 32. cap. cum dicitur. de
 cruore occisorum, & de captiuitate nudati inimico-
 rum capitis. vocantur homines nudati capitis homi-
 nes habentes caput rasum, & isti erant in vituperium.
 præcipue verabat Deus hoc ppter cultus demonū, q̄
 apud multas gentes fiebant rasus capitibus, & barbīs.
 sic habetur Baruch cap. 6. scilicet, Sacerdotes sedent
 habentes tunicas scissas, & capita, & barbiam rasam.
 Et non solum rasio totius capitis, & barbæ tamquam
 vitupe-

Somnium
 per acci-
 dens quō
 causatur.

Prohibi-
 tio cere-
 moniarū
 in Iudæis
 attentius
 ad ipsorū
 habitus.

Modus ar-
 guendi cō-
 tra augu-
 ria.

Deus, &
 natura cer-
 tudine
 ac necessi-
 tatem con-
 tinent.

vituperium accipiebatur, sed etiam tonsio in rotundum, quæ vocabatur tonsio in comam, sic enim dicit Hieremias. Visitabo super eos, qui attonsi sunt in comam.

Dato, quod maneret lex Moisaica de tondendo comam in rotundum, an per istam legem esset vetita rasura capillorum, quam nunc faciunt viri ecclesiastici
Quæst. XXV.

SCIENDUM etiam, quod ex hoc non prohibetur tonsura, quam faciunt viri ecclesiastici in vertice capitis, quæ a beato Petro in ciuitate Antiochena exordium sumpsit, & deinde in totum clerum deriuata est, quæquam Iudei non vrebantur hac, nec alia gentes ante tempus illud, sed tunc in vituperium beato Petro facta est, quam postea in honorem vniuersus clerus accepit. Prohibebatur tamen per istud præceptum corona, quam clericis gestant, scilicet, rotunditas capillorum. nam secundum iura distinguuntur corona, & tonsura. dicitur enim tonsura a tondendo, idest radendo, & est quædam parua, vel magna tonsio circularis in vertice facta, quamquam aliqui errantes istam coronam vocant. Corona autem rotunditatem capillorum signat, scilicet circulum quendam ab aure vsque ad aurem per caput, & frontem veniens. vnde corona consistit in habitudine duarum tonsurarum, scilicet superioris, quæ est in vertice, & inferioris, quæ est ab aure vsque ad aurem: capilli autem medij qui supra, & infra circulariter tonsi sunt, corona vocantur. & ideo dicitur de clericis, quod debent gestare conuenientem coronam, & tonsuram. Ista autem corona vetita erat apud Iudæos ex verbis huius literæ, quoniam corona præsupponit tonsuram superiorem, & inferiorem, sed inferior vocatur attonsi comarum in rotundum, & ista est prohibita hic. niquam Iudei tamen nec aliqua gens istam coronam habuit, sed primo in beato Petro facta est in vilipensionem: postea a toto clero suscepta est in honorem. nec enim nos ad istam legem obligamur, cum ceremonialia exclusa sint, & etiam vitamur nouis ceremonijs. *Nec radetis barbam*. Sicut de attonsiōne comæ prohibitum erat, ita & de rasione barbæ. non enim Iudei scindebant barbam, sed permittebant eam crescere quantum vellent. iste enim vsus fuit apud omnes antiquos, habebant enim tamquam in vituperium barbas radere. nam barba virilitatis signum est.

In hoc tamen non erat Iudæis prohibitum simpliciter tollere barbam, sed solum radere. poterant tamen si vellent alio modo amputare, scilicet scindendo qualitercunque, & hoc satis patet, quoniam si Iudæis nullo modo licitum esset radere, aut amputare barbam, vel comam, cogerentur omnes Iudæi esse Nazarej. Nam lex Nazareorum ista erat, vt toto tempore, quo quis se psecraret Domino, non ascenderet nouacula super caput eius, vt habetur Num. 6. cap. & istud erat speciale votum, vt patet ibidem. ergo Iudæi poterant aliter scindere capillos suos.

Item patet, quia Nazarej quando finiebant votum suum, scindebantur capilli eorum coram Domino, & cremabantur super altare, vt habetur Num. 6. cap. ergo aliquando licebat amputare capillos capitis.

Item patet hoc Iudicum cap. 13. vbi locutus fuit Angelus Domini de Samlone nascituro mandans, quod nunquam ascenderet nouacula super caput eius, & ipse postea sic confessus est, vt habetur Iudicum 16. cap. Sed hoc ei mandatum fuit specialiter. ergo alij poterant capillos suos tollere. Vnde dicitur quod Iudæi poterant capillos capitis sui to-

taliter radere super duca nouacula: Poterant etiam hoc facere sine nouacula, vel poterant partem capillorum tollere, dum tamen non tollerent comam in rotundum: vnde medietatem capitis, vel tertiam partem, aut quomodocunque aliter amputare poterant. & secundum hoc inter Iudæos non erant omnes Nazarej, quia quicumque vellent, radebant capita sua, siue in partem siue in totum, dum tamen non tonderent illa in rotundum. Nazarej autem tempore consecrationis, idest toto tempore, quo se vouebant Domino, non licebat abscindere aliquem de capillis suis. qui autem se in perpetuum ad votum Nazareorum obligabant, aut ad illum subsecutum præceptum a Domino suscipiebant, nunquam poterant tollere aliquem de capillis suis, sed sic manebant vsque ad mortem. sic enim fuit de Samlone, super cuius caput niquam nouacula ascendit, vsquequo Dalila de genere Philistinorum ei dormienti omnes capillos rasi, vt habetur Iudicum 16. cap. De barba autem apud Iudæos alia lex erat, quia non licebat alicui, totam barbam radere, vel partem eius, sicut licebat de capite, quamquam possent capillos barbæ forficibus amputare. aliquando tamen ex quibusdam causis specialibus licitum erat omnes capillos, tam capitis quam barbæ radere, immo necesse erat, sicut apparet supra 14. cap. de leproso viro, in cuius emundatione radebatur omnes capilli tam capitis, quam barbæ quam totius corporis, & hoc quando experiebatur de aliquo an leprosus esset, quoniam tunc radebantur capilli de corpore eius, & recludebatur per aliquot dies, vt habetur supra 13. cap. etiam fiebat rasio ista postquam aliquis erat emundatus a lepra, vt introiret in castra, vt habetur supra 14. cap. sed ista ex necessitate legis fiebant, & de his non datur hic regula: sed solum de illis, qui capillos suos sponte tollere volebant.

Et super mortuo non incidetis carnem vestram. Hic prohibet Deus quandam ceremoniam, quæ pertinebat ad Gentiles, scilicet, quod quando deplorarent mortuos suos incidere carnem suam. Hic tamen non ponitur istud præceptum integre, prohibebantur namque duo, scilicet, incisio carnis, & depilatio capillorum. sic habetur Deuteronom. cap. 14. cum dicitur. si Iij estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo. Facere enim caluitium est depilare caput in totum, vel quantum ad aliquam partem faciendo illud caluum: per hoc autem, quod Deus vetat hic incisionem carnis, intelliguntur duo, scilicet, quod non fierent aliqua incisura ferro in carne: secundo, quod non incidere vultum suum vnguibus, sicut nunc mulieres faciunt in morte virorum suorum, & parentum, & propinquorum. & hoc est quod magis intenditur hic, quoniam alia incisiones, quæ fiebant ferro, magis pertinent ad stigmata, & figuras, de quibus immediate dicitur.

Triplex causa huius præcepti ne facerent incisionem carnis.
Quæst. XXVI.

CAUSA huius præcepti triplex est. Prima erat propter munditiam. Deus enim volebat maximam munditiam in populo Iudæico, ideo tollebat omnes ceremonias inducentes quandam immunditiam. sic apparet Deuter. 14. cap. vbi agitur de munditia Iudæorum quantum ad cibos, & cum alijs immunditijs vetatur ista, quæ erat in faciendo caluitium, & incidendo carnem, cum dicitur: filij estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo, quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo, & elegit te, vt sis ei in populum peculiarem de cunctis gentibus, qui sunt

sunt super terram. & sic videtur ibi propter magnam mundiciam Iudæis hoc mandatum esse, vt ipsi essent mundiores omnibus populis terræ, quia a Deo magis specialiter electi erant.

Secunda causa huius est propter exclusionem resurrectionis. nam præter deformitatem, quæ sequebatur inciso vultu, & facto caluitio, erat quoddam alterum malum repugnando fundamento religionis Iudæicæ: intendebat enim religio illa perducere homines ad vitam æternam erudiendo eos hic prius, & exercitando in actibus ceremonialibus cultus diuini: & quoniam vita æterna, & consummata beatitudo consistit hominibus post mortem, & post resurrectionem, inducebat religio Iudæica ad sperandam resurrectionem, quamquam aliqui de Iudæis, scilicet, Sadducei eam negabant. dicebant etiam non esse animas post mortem, nec Angelos, vel quoscumque spiritus. Contra hos tamen arguit Christus conuincens eos, & respondens suis friuolis argumentis Matth. 22. ca. Idem arguit Paulus Actuum. 22. cap. & 23. Contra hanc autem resurrectionem militat nimia cura in lugendis mortuis: nam aliqui ideo mortuos nimis lugent, quia eos redituros nunquam sperant. Si autem aliquando cum eis se victuros sperarent, non dolerent tamquam de mortuis, sed modicum angustiarentur tamquam de euntibus in longam peregrinationem. vnde qui multum accurate, & in consolabiliter mortuos desunt, veritati catholice multum repugnare videntur, & increpandi valde sunt, quia ex hoc videtur tollere spem futuræ resurrectionis. Ideo Paulus Apostolus multum reprehendit Thessalonicenses, qui iuxta morem Gentilium mortuos deplangebant inconsolabiliter, postquam ad Christum conuersi sunt. hortatur autem eos non multum pro his tristiari, sed magis consolari ad inuicem in sermonibus de resurrectione, vt patet 1. ad Thessalon. 4. cap. Iste autem planctus, quem Deus vetat hic in Iudæis, erat maximus, scilicet facere caluitium, & scindere carnem suam, vnde si fieret, videretur exclusa omnis spes futuræ resurrectionis. rationabiliter ergo ista vetita sunt, & quoniam viri sacerdotes specialius, & firmiter debent tenere futuræ resurrectionis spem, quam omnes alij, ipsi magis abstinere debebant a depilatione mortuorum. Vnde Sacerdotes minores in veteri testamento prohibentur deplorare mortuos vniuersaliter, præter patrem, & matrem, & filium, & filiam, fratrem, & sororem virginem. Sacerdos autem magnus, qui ceteris excellenter esse debebat, & magis præstare exemplum futuræ resurrectionis, non exibat ad deplangendum aliquem mortuum, vt patet infra 21. cap. In nouo etiam testamento Ecclesia venit vniuersaliter ministros altaris ab istis placentibus publicis, & inhonestis, quos laici faciunt.

Tertia causa huius præcepti est euitatio ceremonialium idolatrarum. nam si Iudæi in planctu pro mortuis incidere carnem suam, viderentur facere demonibus obsequia specialia. ipsi enim maxime diligunt sacrificia de sanguine humano: vnde sacerdotes Baal quando faciebant ei sacrificia, incidebant brachia sua cultris, & lanceolis, quousque perfunderentur sanguine, vt habetur 3. Reg. cap. 18.

Similiter autem fiebat in sacrificijs dea Berecithie, quæ apud Gentiles vocabatur mater deorum. Nam in festiuitate eius sacerdotes perfundeabant se sanguine, scindentes carnes brachiorum suorum, & infanientes die illo. Ipse autem qui Sacerdotum maior erat, amputabat virilia in honorem primi Sacerdotis istius dea, qui vocabatur Atis. de quo August. in 2. de ciuitate Dei. & in 7. de hoc etiam Ouidius in libris fastorum. vt igitur omnis præsumptio idola-

trandi, atque vera idolatria tolleretur de actibus Iudæorum, vetita sunt ista ceremonialia idolatrarum. *Nec figuras aliquas & stigmata facietis vobis.* Hoc potest pertinere ad ea, quæ dicta sunt de planctu mortuorum. quod non facerent sibi Iudæi stigmata, & figuras in carne cum deplagerent mortuos, in signum doloris pro mortuis.

De quibusdam figuris quas aliqui faciebant ad perpetuam memoriam in carne sua propter amicos de sanctos.
Quæst. XXVII.

ET hoc differt a superiori, quia supra dicebatur de incisione carnis, quæ fiebat laniando vultum vnguibus in planctu pro mortuis. Hic autem ponuntur figura facta in carne per modum plagarum, & ista sunt manentes ad perpetuam memoriam. Incisiones autem de quibus supra dictum est, non manebant ad semper, sed leuiter transiebant. vnde si aliqui volebant sibi æternam memoriam facere mortuorum, constituiebant sibi facere in carne quasdam figuras plagarum impressas ferro: & sic manebat memoria in æternum cum plagis. Sed hoc etiam apud Philosophos reprobatur. Seneca enim amicorum memoriam post mortem nobis manere debere dicit, non tamen in tristitia, sed magis in delectatione. nam si memoriam amicorum cum dolore apud nos habere constituerimus, paruum illis in mente nostra manendi spatium concesserimus. sic enim ait Epistolatum lib. 8. Epistola 63. Si enim defunctorum amicorum nobis memoriam in lachrymis ducendam promittimus, iam hoc ipso paruum illis ius manendi in pectore nostro concessimus, cum istam, quam cum tristitia memoriam agimus, breuiter deserui simus. Dolores etiam suis temporibus recedunt, & suis spatijs permulcentur. vnde ait. quid ergo inquis obliuiscar amici? breuem illi apud te memoriam relinquis, si cum dolore manura est. iam istam frontem ad risum quemlibet fornicata res transieret, non differo in longius tempus, quo desiderium omne malceatur, quo etiam acerrimi luctus recidunt: cum primum te observare deseris, imago ista tristitiæ discedet: nunc ipse custodis dolorem tuum, sed custodienti quoque elabitur, eoque citius, quo est acrior, desinit, id agamus, vt iucunda nobis sit amissorum amicorum recordatio, nemo libenter ad id tendit quod non sine tormento cogitaturus est. & de hoc multa in eadem epistola.

Alio modo intelligi potest ista litera non de planctu mortuorum, sed de cultu demonum, & in istis patris: nam illi, qui cum demonibus pacta iniebant, aliquando in recordationem illorum pactorum faciebant sibi aliquas figuras in corpore permanentes. Vnde sciendum, quod stigmata dicuntur esse impressiones profundæ factæ in carne ex applicatione ferri can dentis, sicut cicatrices vulnerum depressæ in carne. & isto modo aliquando vocamus stigmata quascunque plagas si manentes sunt. sic enim de seipso dixit Paulus ad Galat. cap. 6. de cetero nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto. hoc autem quia gerebat continuam memoriam passionis Christi, & etiam in corpore suo quotidianos labores, & frequentes sustinebat plagas, vt patet 2. ad Corinth. cap. 11. in Hebraeo dicitur.

Nec figuras profundas facietis. Tantum enim in litera nostra significatur per figuras, & stigmata, sicut in litera Hebraica per figuras profundas, quia stigma ta significant impressionem factam profundam in carne. Vnde dicunt Iudæi, quod idolatram accipiebant laminam

Quæ differecia sit inter coronam & tonsuram

De barba apud Iudæos qualis erat lex

Laminam auream inscriptam nomine idoli, & infla-

matam apponebant carni sue, & manebat ibi profun-

Prohibi-
tio cuius-
dam vitij
secundum
carnem.

de impressum nomen idoli, quod erat ad expressam
profectionem de honorando & seruiendo illi Deo,
sicut subditi alicuius cum accipiunt insignia domini
sui protestantur se per hoc esse subditos illi.
Ego Dominus. Idest ego solus sum Deus, cuius no-
men solum debetis scriptum habere in cordibus ves-
tris, nec insigniri nomine alicuius idoli, vel ego sum
Dominus, qui iubeo ista, & propter hoc debetis ea
opere implere.
Non prostituas filiam tuam. Hic prohibetur quod-
dam vitium secundum carnem quod est in simplici
fornicatione, scilicet, quando aliqua mulier publice
venalem se exhibet. hoc autem prostituere dicitur,
ideft ante omnes se statuere, vel pro omnibus se sta-
tuere, & cum hoc magnum peccatum sit in foemi-
na, quae se prostituit, maius tamen est si pater filiam
prostituat inuitam faciens scortari, vel inducens eam
ad hoc, nunc autem etiam non licet alicui, vt filiam
suam prostituat, si tamen ipsa se prostituere voluerit,
cum nondum est alligata alicui viro, permittunt le-
ges quamquam non impune, quia talia facientes ex-
heredantur. omnes autem politicae humanae huius-
modi meretrices tolerant, vt maiora excludant ma-
la. de quo magis dictum est Deuteronom. capitu. 24.
Lex autem Evangelica, quae nullum malum permit-
tit, etiam hoc non permittit, quamquam specialiter
non prohibet, quia conditio eius est ea, quae mala sunt
in vniuersali veritate, nisi forte circa quadam.

Apud Hebraeos autem vetabatur, ne esset aliqua
mulier publice prostituta, nec aliquis vir tenens mu-
lierem in meretricatu, de hoc Deuteronom. ca-
pitu. 23. cum dicitur. non erit meretrix de filiabus Is-
rael, nec scortator de filiis Israel: non tamen pro-
pter hoc occidebantur meretrices, aut scortatores, sed
etiam apud Iudaeos aliquae publice erant, vt patet Deu-
teronom. 23. capitu. cum dicitur, non offeres merce-
dem prostituli, nec precium canis in domum Domi-
ni Dei tui, quidquid illud est quod voverint, quia
abominatio vtrumque est apud Dominum Deum
tuum. & sic praesupponitur ibi aliquas meretrices
esse, & illas aliquando velle offerre, vel vouere Do-
mino.

Sacerdo-
tes idolo-
rum cogno-
scebant
puellam p
tenebras
dicentes a
dijs cogno-
sci.

Alio modo intelligitur istud praecipuum de non
tradendo puellas prostituendas dijs, quod pertinet ad
idolatriam. sine darent parentes filias suas, vt coi-
rent cum eis dijs Gentilium. Dicebant namque sa-
cerdotes idolorum, quod dijs sui pulchras iuenculas
diligent, vt saepe legitur in Ouidio: & magnam
gratiam promereri, si parentes puellae eam nocte tra-
darent ad concubitum Dei in templo per noctem
apparentis: vnde Sacerdotes idolorum ad puellam
in tenebris venientes eam in templo Deorum co-
gnoscebant putantem se a dijs cognoisci, & hoc mo-
do sacerdotes illud debant toti populo accipientes ab
eis pulcherrimas virgines, & abutentes eis, vt vo-
lebant.

Sic autem faciebant non solum pro se, sed etiam
si aliquos amicos haberent concupiscentes frui ali-
quarum foeminarum concubitu, efficiebant, vt hoc
modo operari poterentur. Simile autem factum re-
fert Iosephus antiquitatum scriptor Romae tempore
Imperatoris Tyberij, cuius imperij anno 18. Chris-
tus passus est, scilicet, quod Paulina mulier pulcher-
rima, & nobilis per Sacerdotes Isis dea decepta a
quodam iuvene, qui eius ardebat amore, per noctis
tenebras stuprata est, quo cognito Imperator fano
ad terram prostitato omnes Sacerdotes Isis crucifi-
xit.

Isti autem Sacerdotes, quamquam fallerent po-
pulum hanc pratendentes fallaciam, aliquando ta-
men demones puellas sic in templum receptas per
opus incuborum, & succuborum grauidas reddide-
runt, vt refert Marcus Varro in libro Sacrorum, &
Augustinus de Ciuitate Dei libro 7. vbi ait de aditu
Herculis feriato, vocatur editus Hercules, ideft,
custodiens aedes, vel templum Herculis. Iste cum
quadam die ab omni opere existeret feriatu thesse-
ris lusit, ideft taxillis, vtraque manu thesseras iaciens,
vna manu pro se, & alia pro Hercule, hac conditione
apposita, vt si manu qua pro se ludebat, lucraretur,
de stipendijs templi coenam pro se, & amico para-
ret. Si autem manu qua pro Hercule ludebat, lucra-
retur, ipse de suis expensis Herculi magnum pararet
conuiuium: ludens ergo vicit se lucrante Hercule,
adduxitque meretricem nobilem Larentinam con-
uiuium parans: nocte autem Hercules apparens me-
retatrici (forte erat aliquis daemnon incubus in figura
Herculis, quoniam anima Herculis in inferno erat,
nec inde egredi sineretur, & si inde egrederetur,
non conuenienter expleret incuborum opus.) Iste
igitur Hercules daemnon apparens dixit meretrici,
pro hoc bono quod egisti, cras diluculo primo iuue-
ni, cui obuiaberis, adharebis: quae inde exiens Tar-
ueium iuuenem ditissimum obuium habuit, cui di-
cta Hercules reuelans adhaesit, huic autem in breui
tempore morienti in omnibus bonis successit, quae
etiam post in morte sua populum Romanum hare-
dem scripsit, quam postea deam Floram vocau-
erunt constituentes ei festum in mense Madij, de quo
Ouidius multa fastorum libro 5.

Et contaminetur terra. Dicitur enim terra contami-
nari, non quidem, quod per peccata hominum ip-
sa aliquam maculam in se suscipiat, quoniam terra
nihil nisi corporaliter in se suscipere potest, pec-
catum autem spirituales sordes est, sed dicitur terra co-
taminari ex eo, quod homines habitantes in terra co-
taminantur. nec dicitur hoc de quolibet peccato, sed
solum de eo quod in multos diffunditur. sic autem
est hic, quoniam in peccato meretricatus ad mul-
tos extenditur, cum meretrix a pluribus cogno-
scatur.

Et repleatur terra piaculo. Ad eandem sententiam
pertinet cum superiori, scilicet, quod peccatum istud
ad multos extendatur, quod significat repleri. in
alijs autem peccatis non fit sic, quia peccatum cuius-
libet in ipso est, hic autem peccatum vnius in mul-
tos deriuatur. Vocatur autem piaculum hic pecca-
tum, vel sordes, quatuor enim signat, scilicet ablu-
tionem, & peccatum, sordes, & remedium. Hic
enim solum pro peccato est. sic habetur Iudicum
capitulo vigesimo, nunquam tantum nefas, & pia-
culum factum est in Israel, ideft, nunquam tam gra-
ue peccatum.

Piaculum
quatuor si-
gnificat.

Sabbata mea custodite. A principio capituli posuerat
istud praecipuum, sed hic illud repetit, vt Iudaei (em-
per magis recordarentur eius. Sic enim de multis
alijs fit: & per sabbata intelliguntur hic omnes fe-
stiuitates, quamquam non sint tantae obseruatio-
nis sicut sabbatum, de quibus habetur infra vigesi-
moterio capitulo.

Et Sanctuarium meum metuite. Idest, timete a San-
ctuario meo, sic habetur infra vigesimo sexto capi-
tulo, cum dicitur. custodite sabbata mea, & pauete
Sanctuarium meum.

Quomo-

Quomodo erant prohibiti Iudaei populares a rebus sacris,
a quibus etiam prohibiti leuita essent.
Quest. XXXVIIII.

IN D V E V N T V R enim per hoc Iudaei ad reueren-
tiam Dei. Erat enim reuerentia Dei in duobus. scilicet
custodia festorum, & in exhibitione sacrificiorum.

Primum notatur cum dicitur, sabbata mea custo-
dite. Secundum cum dicitur, & sanctuarium meum
metuite. Erat. n. metus quantum ab sanctuarium in
duobus. Primo quod non accederet aliquis ad illud
immundus. Secundum quod non accederet ad illud cu-
riose vltra id quod licebat. Quantum ad primum si
aliquis de Israelitis sciens se immundum introiret in
sanctuarium ad offerendum, vel ad aliquid alterum,
& morietur, sic inuultur. supra 5. cap. cum dicitur. do-
cebitis ergo filios Israel, vt caueant immunditiam, & no-
moriautur in sordibus suis, cum polluerint tabernacu-
lum meum quod est inter eos. De hoc etiam habetur
Nume. 19. cap. Omnis qui tetigerit humanam animam
morticinum, & aspersus ex hac commixtione non fue-
rit, polluet tabernaculum domini, & peribit ex Israel:
quia aqua expiationis non est aspersus. Secundo debe-
bant metere Israelitae Sanctuarium domini, ne curio-
se ad illud accederent. & hoc pertinebat ad omnes Is-
raelitas cuiuscunque status, nam popularibus non co-
ueniebat accedere ad tabernaculum, vel etiam ad gi-
rum Sanctuarij ad castrametandum ibi, sed solis Le-
uitis. Si autem contenderent ibi castrametari, moreretur
vt habetur Num. cap. j. cum dicitur. & erunt in mi-
nisterio, atque per girum tabernaculi figent ten-
toria, cum proficiscendum fuerit Leuitae deponent taber-
naculum, cum castra metanda erigent. quicquid ex-
ternorum accesserit, morietur. Vocauit autem exter-
nos omnes Israelitas, qui non erant Leuitae prohibens
eos castrametari in circuitu tabernaculi, vt patet ibi-
dem cum dicitur, metabuntur autem castra filij Israel
vniuscuique per turmas, & cuneos, atque exercitum
suum: porro Leuitae per girum tabernaculi figent ten-
toria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum
Israel. Sicut autem non licebat Israelitis popularibus
accedere ad castrametandum circa sanctuarium, ita
non licebat accedere ad videndam arcam, vel alia va-
sa ministerij, quando nuda essent. Si enim viderent,
morerentur, sicut patet de Bethsamitibus, quos per-
cussit dominus, quia viderunt arcam nudam, vt habe-
tur primo Regum 6. cap. cum dicitur. Percussit autem
dominus de viris Bethsamitibus. 70. viros de populo
suo, & 50. millia plebis, eo quod vidissent arcam fed-
eris. De Leuitis autem, qui magis pertinebant ad san-
ctuarium idem erat. nam quamquam ipsi licitum es-
set castrametari apud Sanctuarium, tamen non lice-
bat eis introire ad videndum curiose vasa ministratio-
nis sanctae, vnde si illa viderent nuda, morerentur sic
habetur Nume. cap. 4. cum dicitur de filiis Caath, quod
cauerent ne viderent vasa sanctuarij, scilicet nolite pe-
dere populum Caath de medio Leuitarum: sed hoc
facite eis vt viuant, & non moriantur, si tetigerint san-
cta sanctorum: Aaron & filij eius intrabunt, ipsi dispo-
nent onera singulorum, & diuident quid portare quis
debeat. alij nulla curiositate videant, quae sunt in san-
ctuario priusquam innoluantur, alioquin morientur.
Sicut autem in videndo arcam nudam, vel alia vasa
moriebantur, ita & si tangerent illa cum essent coo-
perta, nisi eo modo quo tangere debebant, sic patet
de Oza sacerdote filio Aminadab, qui tetigit arcam
domini extendens manum, & tenens eam in curru,
quia calcitrantes boues declinauerant eam, dominus
autem iratus occidit eum, vt habetur 2. Regum 6. cap.

Alph. Tost. super Leuit.

A Sic etiam si Leuitae tentarent accedere ad ministerium
sacerdotum volentes facere sacrificia, aut similia, mo-
rerentur, vt patet Nume. 3. cap. cum dicitur. Aaron au-
tem & filios eius constitues super cultum sacerdotij
externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.
Idem patet Nume. 18. cap. ideo cum Leuitae, qui erant
cum Chore, vellent sacrificare, & offerre incensum
coram domino, ignis combussit eos, & quidam a ter-
ra submersi sunt, vt habetur Num. 16. cap.

De sacerdotibus autem minoribus idem est. isti
enim habebant altiore gradum quam Leuitae, quia
istis mittebatur, quod facerent sacrificia, & offer-
rent incensum. Erant tamen quaedam, in quibus
differebant ipsi a summo sacerdote, & si illa facere at-
tentarent morerentur: summo namque sacerdoti
duntaxat licebat introire in sancta sanctorum, vt ha-
betur supra cap. 16. cum dicitur, quod ipse introiret in
die propitiationis, scilicet expiabit autem sacerdos qui
unctus est, & cuius initiata est manus, vt sacerdotio
fungatur pro patre suo: induetur stola linea, & ves-
tibus sanctis, & expiabit sanctuarium, & tabernacu-
lum testimonij atque altare, sacerdotes quoque, atque
vniuersum populum. Videtur ergo quod soli sacer-
doti summo licebat facere ritus diei expiationis, & si
aliquis de sacerdotibus minoribus conabatur illos fa-
cere moreretur.

Similiter autem non licebat sacerdotibus minori-
bus stare in sanctuario, quando intrabat sacerdos ma-
gnus in sancta sanctorum ad orandum pro se & pro
populo, cum dicitur, nullus hominum sit in taberna-
culo, quando pontifex ingreditur in sanctuarium, vt
roget pro se & domo sua, & pro vniuerso ceteri Israel,
donec egrediatur. Si autem aliquis de minoribus vel-
let ibi stare ad audiendum verba, quae dicebantur sum-
mo sacerdoti, moreretur, quia proterne agebat con-
tra ceremonias domini, & qui errabat in caeremonijs
sacerdotij sui, moriebatur, sicut patet de Nadab &
Abiu, qui offerentes ignem alienum coram domi-
no mortui sunt, vt habetur supra 10. cap. & 16.

De sacerdote magno eodem modo erat, quod ip-
se deberet pauere sanctuarium domini, ideft non ac-
cedere quomodocunque vellet, nec quando cunque,
sicut patet de introitu in sancta sanctorum: nam non
poterat sacerdos magnus introire in sancta sanctorum,
nisi semel in anno, si autem alias introire vellet mo-
reretur, vt habetur supra 16. cap. scilicet loqueretur ad
Aaron fratrem tuum ne omni tempore ingrederetur
sanctuarium, quod intra velum est, coram propitiato-
rio, quo tegitur arca, vt non moriatur, quia in nube
apparebo super oraculum, & postea subditur in eo-
dem cap. quod hoc deberet fieri solum semel in an-
no, cum dicitur. Eritque vobis hoc legitimum sem-
piternum, & oreris pro filiis Israel, & pro cunctis pec-
catis eorum semel in anno: patet igitur ad hoc quod
sacerdos magnus etiam deberet reuereri sanctuarii,
ne omni tempore ingrederetur in illud.

Prater hoc autem erat aliud, quod obseruare debe-
bant omnes sacerdotes ad reuerentiam sanctuarij, scilicet
ne ascenderent ad ministrandum qualitercunque,
sed quod primo lauantur in manibus, & pedi-
bus, alioquin morerentur, vt patet Exod. 30. cap.
cum dicitur. Et missa aqua lauabunt in ea Aaron &
filij eius manus suas, ac pedes, quando ingressuri sunt
testimonium tabernaculi, & quando accessuri ad
altare, vt offerant in eo thymiana Domino, ne for-
te moriantur. Sic etiam de ornamentis sacerdotali-
bus, quod deberent eis vt sacerdotes, quando mini-
strarent, & si aliquando accederent sine eis ad alta-
re, & potissime sine feminalibus, moriebantur, vt
habetur Exod. 28. capit. cum dicitur. facies femi-
nalia

Sacerdo-
tes mino-
res in qui-
bus differe-
ntia summo
sacerdote.

Cc

naliam linea, vt operant carnem turpitudinis suæ, & videntur eis Aaron & filij eius, qñ ingredientur tabernaculum testimonij, vel qñ appropinquant ad altare, vt ministrent in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Hęc noĩa pertinent ad hoc, vt sacerdotes timeant Sanctuarium. s. vt non accederent ad illud irreuerter, sed cum omni diligentia obseruatis debitis ceremonijs. *Ego dominus. i. ego iubeo, vt faciatis hæc, quæ dñs vester sum. Ne declinetis ad magos.* Hic prohibetur quoddam aliter, quod pertinet ad quasdam superstitiones, in quibus subtrahitur Deo honor debitus, & attribuitur quibusdam qui nõ sunt dij. Præscire. n. futura antequam fiant deitatis ius est, nec quisquam potest sibi hoc usurpare: homines tamen superstitione conantur ista inquirere per aliqua inuilia, sicut per auguria, & necromantiam, & geomantiam, & alias prohibitas artes. Deus autem illud iubet ne inquiretur, qm̄ cum hoĩes conantur inuenire veritates futurarum rerum per aliquas inuestigationes & signa, attribuant illis aliquid deitatis existimantes se talia posse inuenire per has inquisitiones, in quo magnã Deo iniuriam irrogant alij attribuentes quod eius est.

Præter hoc autem contra naturæ principia faciunt arguentes ex signis naturæ circa illa, in quibus natura nullam habet causalitatem, quæ autem sint illa, in quibus natura potest signa monstrare, & habere causalitatem, sup. ex parte tactum est, cum de augurijs ageret.

Quando liceat querere aliquid a magis, idest a maleficis, & astrologis, vel quando illicitum sit. Et in quibus astrologi inuestigantes verum dicere possint, & quando necessario, & quando contingenter. Quæst. XIX.

Hic enim Deus verat magos consuli in inquirendis veritatibus. Et quamquam de magis solis dicatur, tamen de omnibus alijs intelligitur, qui contingentium rerum euentus qualitercunque inquirere moliantur, sic patet Deuteronom. 18. cap. Vbi prohibentur omnes illi, qui student in his superstitionibus inquirendarum veritatum, cum dicitur, nec inueniatur in te qui iustret filium suum, aut filiam ducens per ignem, aut qui ariolos sciscitetur, & obseruet somnia, aut auguria, nec sit maleficus, aut incantator, nec phitones consulat, aut diuinos, & quærat a mortuis veritatem. Hic autem dicitur de magis, & sunt illi, qui per motum, & figurationem corporum celestium conantur inquirere rerum futurarum veritatem, vt circa natiuitates, contra quod Beatus Augustinus arguit in quinto de ciuitate Dei, destruens oroscopium, scilicet artem de inquirendis ascendentibus, & septem domibus cœli ad sciendam conditionem, & statum eorum, qui nascuntur. Conantur etiam isti magi inquirere euentus contingentis in alijs rebus per regulas traditas ab ipsis, hic tamen Deus verat consuli magos: Deus tamen veritates non verat, cum ipse sit veritas, vt patet Ioan. 14. cap. Quare inquirendum est, an magi per artem suam verum dicant.

Pro quo considerandum est, quod Deus in præceptis suis negatiuis verat duo, scilicet ea quæ mala sunt, & quæ sunt falsa. De falsis tamen non est tanta cura Deo, quoniam falsa repugnant veritati, quæ pertinet ad intellectum speculatiuum. Intellectus autem speculatiuus per se non pertinet ad Deum, nec ordinatur in ipsum, nisi quantum ad quædam pauca, quæ Deus de se credi iubet, & tunc meritum est captiuare intellectum nostrum in obsequiũ Christi, credendo illa quæ iubentur, et si videan-

Magi qui sint.

tur esse supra iudicium nostrum. Intellectus autem practicus & voluntas quantum ad omnes operationes suas, diriguntur in Deum: quia intellectus practicus ad iudicandum de omni agibili est: voluntas vero ad eligendum. Et quia in omnibus actionibus nostris aut Deo placemus, aut eum offendimus, intellectus practicus, & voluntas debent totaliter dirigi a Deo per leges datas siue naturaliter, siue positie: quoniam si sit aliquid agibile in quo lex data non sit, nec insit intellectui nostro naturaliter iudiciũ illius, errarem circa agibile. Debet ergo Deus per leges suas vetare omne malum in operatione, quia illud repugnat directioni intellectus practici, & voluntatis. non tamen debet vetare omne falsum, quia quamuis repugnet perfectioni intellectus speculatiui, tamen nõ ordinatur intellectus speculatiuus in Deum quantum ad omnia, sed solum quantum ad illa, quæ de se credi iubet. ideo solum debet vetare falsa quæ repugnant veritatibus, quas de Deo credere debemus.

Sciendum tamen est, quod quamquam mala, & falsa secundum se prohibentur, aliquando tamen ea, quæ mala non sunt, tanquam mala prohibentur, & ea quæ falsa non sunt, vetantur tanquam falsa. & hoc est, quia ista habent aliquam coniunctionem cum malis & falsis. sic enim verat Christus Matth. 5. cap. non iurandum esse per cœlum, nec per terram, nec aliquo modo. Idem Iacobus in canonica sua cap. 5. hoc autem non tanquam iurare malum sit, quoniam sacra scriptura illud permittit, vt habetur Hierem. 4. cap. cum dicitur, iurabitur, viuit Dominus, in iudicio, iustitia, & veritate. & Deuteronom. cap. 6. dicitur. Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruius, atque in nomine eius iurabis. veratur tamen iuramentum, quoniam causa est periurij, quia vir multum iurans repletur iniquitate, & non recedit de domo eius plaga, vt habetur in Eccl. Sic quoque Apostolus vinum verat, nõ quidem, quia vinum bibere malum sit, sed quia per vinum inciditur in luxuriam, sicut habetur ad Ephesios cap. 5. cum dicitur. nolite inebriari vino, in quo est luxuria: ipse tamen Apostolus admonuit Timotheum, vt biberet modicum vinum propter stomachum, & frequentes infirmitates, vt patet prima ad Timotheum c. 4. sic autem exponuntur auctoritates istæ de vino prohibito & iuramento, vt patet extra de iureiuran. c. & si Christus. Circa falsa autem sic est, quod aliqui aliqua quæ falsa nõ sunt prohibentur credi, nõ quidẽ pp se, sed quia ex credulitate illorum perducerentur homines in multos errores: & propter hoc aliquando multa vera subtrahuntur, quia quibusdã videntur dura, & recedunt à veritate fidei, aut contentiones faciunt. Sic autem alicui forte videbitur de magis, quod Deus prohibuerit hic consuli magos, nõ quidẽ quod veritates inquirere nesciant, sed quia permisso hoc, quod hoĩes consulerent magos, & assentirent eis, quæ ab ipsis dicuntur, perducerentur in varia mala. s. quod totaliter tolleretur cultus Dei, cum homines tenderent ad inquirenda omnia a magis, & per eos se regerent.

Hic autem dicitur, quod magis, quod Deus prohibuerit hic consuli magos, nõ quidẽ quod veritates inquirere nesciant, sed quia permisso hoc, quod hoĩes consulerent magos, & assentirent eis, quæ ab ipsis dicuntur, perducerentur in varia mala. s. quod totaliter tolleretur cultus Dei, cum homines tenderent ad inquirenda omnia a magis, & per eos se regerent.

K Ad hoc dicendum est, quod quantum fortassis horum aliquid sit, tamẽ non propter hoc solum Deus vetuit magos consuli, sed præcipue quoniam ipsi magi vera non dicunt, nec per artem suam inquiri possibile est ea, quæ ipsi inquirere conantur. Pro quo sciendum, quod magus duo signat. s. magicos, & astrologos. dicuntur enim magi ipsi incantatores, & alij necromantici, & generaliter omnes vtentes artibus illicitis. Et de his dicendum est, quod non possunt inquirere oēs veritates, quas dicit se inquisituros: immo si de futuris loquamur, nulla veritas futurorum contingit proprie a magicis cognosci potest, quoniam ea quæ

Quædam prohibentur: nõ quæ mala in se, sed quia p illa inducitur ad malum.

Magi sunt duplices.

ea quæ non habent causam in natura sine diuina reuelatione cognosci nequeunt; sed ista quæ inquirunt magi per demonum cõsiliũ & inuocationẽ inuestigant: ipsi autem non possunt cognoscere per se res futuras, ergo circa illas veritates dicere nequeunt. Vnde necesse est si a demonibus aliqua inquirantur de futuris pure contingentibus, vt ipsi falsum dicant, vel si dixerint verum hoc fit per accidens, sicut nos de quacunque re verum dicere possumus per accidens, scilicet quod sicut contingit nos circa illas res falsum dicere, ita contingat verum enunciare, quia equaliter ad vtrumlibet contingens est.

Hęc autem erat vna de causis, propter quam demones, qui a gentilibus colebantur, cum consulerentur, equiuoce respõdebant, vel in amphibolia, sicut patet de Apolline magno Deo, qui semper obscura responsa dabat, ita vt qualitercunque rei euentus se haberet in alterutram partem, responsio satis veritabilis esset. Sicut patet in responsõ dato ad Pyrrhum regem Epitrotarum, & in responsõ dato Appio Romano militi, & Cresõ regi Lydorum, de his diximus latius Exod. 28. cap. Rationabiliter ergo vetabantur magi, quia rarissime verum dicere poterant de futuris. Præter hoc autem quamquam aliquando magi verum dicere possunt, semper tamen nefas est a magis responsa petere, quoniam hoc modo petitur veritas a demone, & aliquis cultus ei in hoc exhibetur: quoniam demones ad ista sine aliquibus ceremonijs famulatus eis impensis nunquam respondent. Exhibere autem famulatum demoni nefas est, quia soli Deo cultus iste debetur, præcipue cum demon generis humani hostis sit, & hominum statum atque diuinum cultum, quantum sibi possibile est, semper destruere molitur. Cõcludendum ergo quantum ad hoc, quod accipiendos magos pro magicis, & quibuscunque maleficis, semper peccatũ sit eos consulere, quicquid illud sit super quo consulantur. Secundo accipitur magus pro eo, qui sapiens est in astris, & isti magi conantur predicere aliqua futura per motum & figurationem astrorum, vt supra dictum est. De his autem non est concludendũ simpliciter, quod illicitum vel illicitum sit querere aliquid a magis.

Pro quo sciendum est, quod scientia astrorum habet duas partes, quædam enim est quæ quantitatem & cõditionem corporum celestium inuestigat, & velocitatem vel tarditatem motus in quolibet corpore celesti absolute, vel comparando vnum ad alterum, inuestigat etiam coniunctiones planetarum, & directiones, vel obliquitates motuum, & varietates noctium, & dierum, frigoris & caloris, secundũ varietatem motus corporum celestium: passionem quoque eorum vt eclipsem solis, & lunæ & similia. Ista autem pars vocatur theoria astronomiæ. Alia autem pars est astrologiæ. secundũ enim hanc inquirunt astrologi de pluuijs, & siccitatibus, & peste atque sanitate: conantur etiam inquirere de bello, & pace, & de mutationibus hominum, & conditionibus eorum, & de fortunis atque ceteris contingentibus.

Circa hoc autem distinguendum est, cum queritur, an licitum sit aliquid inquirere a magis. Et respondendum est, quod aut inquiratur a magis de his quæ pertinent ad partem theoricam, aut de his quæ ad partem practicam. Si autem de eis quæ ad partem theoricam, respõdendum est vniuersaliter, quod nunquam est peccatum aliquid inquirere a magis, nec Deus hoc verat, vt si aliquis inquirat ab astrologo, quot sunt coelestes orbis, vel in qua terra sunt maiores dies, vel an moueatur velocius sol quam saturnus, & quando est coniunctio vel oppositio, vel aspectus planetarum, & quando est eclipsis futura: nihil enim magis quis peccat

Alph. I ost. super Leuit.

querendo ab astronomo quando sit futura eclipsis, quam querere a grammatico quæ sit oratio cõgrua, vel incongrua, & a dialectico quæ sit consequentia bona vel mala.

Idem autem si inquiratur de temporibus coniunctionum planetarum, vel oppositionũ, vel aspectũ. Ista namque ad astrologiæ theoricam pertinent, & necessario eueniunt ex principijs naturæ. In eis ergo consulere astrologos illicitum nullo modo est. Si autem ab astrologo aliquis inquirere velit ea, quæ pertinent ad practicã astrologiæ, scilicet ad iudicia, distinguendum est, quia aut inquitur de eis, quæ pertinent ad statum naturæ, & ab ipsa natura sine aliquo alio agente causantur, aut de quibusdam alijs, quæ ab ipsa natura, aut non totaliter, aut nullo modo proueniunt.

Si autem primo modo, dicendum est, quod astrologi vera dicere possunt, tamen non ita necesse, sicut cum iudicant circa theoricam astrologiæ, nam in theoricis astrologus semper verum dicit, & verum necessariũ: ideo credere quod ea quæ astrologus dicit necessario euenient, nefas nullum est, sicut si aliquis querat an eclipsis futura sit cras, vel vsque ad quæ tempora saturnus & iupiter erunt in coniunctione, vel in oppositio- ne, astrologus dicit verum & necessariũ: & credere ista sic necessaria esse cõueniens est, quoniam procedunt immediate ex principijs necessarijs: semper tamen relicta Deo omnipotentia & libera dispositione super res, scilicet quod quamquam ista ex principijs naturæ necessario prouenire debeant, Deus tamẽ potest illa mutare. Modus autem mutandi illa est, quia dependent hęc ex certitudine vniformitatis motuum in corporibus celestibus. Deus tamen potest impedire istos motus vniformes, vel totaliter motum cœli tollendo, aut velocius, mutando, aut tardius efficiendo. vnde ea quæ prouentura erant in tempore de terminato ante, vel post, necessario euenient, vel fortassis non euenient: & hoc aliquando Deus egit. sic enim patuit quando tenuit solem immobilem super ciuitatem Gabaon per spatium vnus diei, tunc enim astrologi parum ante hoc potuissent dicere ex principijs naturæ necessarijs, quod sol vsque ad tot horas erit in occubitu, sed immediate falsitas patuit, quia mansit sol immobilis quasi per duodecim horas, vt patet Iosue. 10. c. Similis modus arguendi haberi potest de retroessione solis per decem gradus tempore Ezechie regis, de quo habetur 4. Regum. cap. 20. & Esa. 38. cap. Idem autem de eclipsi solari facta in passione Christi in plenilunio, iuxta testimonium omnium euangelistarũ. Hęc tamen sunt contra omnem doctrinam astrologicam, & supra principia motus naturæ: ideo in istis necessario astrologi falsum dicerent. Quamquam tamen verum hoc sit, quod Deus habeat libertatem tu per ea quæ astrologi per theoricam iudicant, quia tamen illa ex principijs naturæ immutabiliter veniunt, iudicare illa, & credere necessario euentura, nefas nullum est. In illis autem, quæ pertinent ad practicã astrologiæ, scilicet de iudicijs quamquam pertinent ad ea, quæ per se natura operatur, & astrologus verum dicat, tamen inconueniens est, atque peccatum credere illa necessario euentura. Causa huius est, quia quamquam ista ad solam naturam pertineant, tamen non habent causas determinatas in natura ad vnum ita regulariter sicut ea, quæ pertinent ad theoricam astrologiæ: quamobrem in eis facilis est error. Huiusmodi est querere de pluuijs & siccitatibus: nam quod tempora sint pluuiosa, aut magnæ siccitatis, aut temperiei a solis naturæ principijs causatur, sine aliqua actione nostra, & quia corpora celestia habent primam causalitatem inter corpora naturæ, horum causalitas primo pertinet ad corpora celestia, & per

Triplex est inquisitio ab astrologis de illis quæ ad iudicia pertinent.

C c z motum

motum ipforum ingitur de futuris siccitatibus, aut pluuijs, & similibus. Hæc igitur causas habent in natura & totales, non tñ ita determinatas, & inuitabiles, nec patentes nobis. Ideo non contingit nobis dicere verū in eis per certitudinē, sicut in eclipſi futura, vel in oppositionibus, & coniunctionibus planetarum. Idem modus est circa generationem grandinis, & lapidum, & fulgurum, & omnium impressionum meteorologicarum. Hæc namque ex causis puris naturalibus procedunt, sed non sunt determinatæ & inuitabiles, ideo in eis & in terramotu atque similibus astrologi per certitudinem non iudicant æqualiter, vt in theoria. Ad istum modum pertinet inquirere de sanitate aut corruptione aeris futura. Nam ista ex causis puris naturalibus veniunt, quamq̄ Deus interdum ea inducat vt vult. Causæ tñ istorum non sunt multū determinatæ in natura: vnde iudicare de illis non conuenit per certitudinem omnimodam. Præcipue cum ista Deus magis attendat quam alia naturalia accidentia, cum magis respiciant punitiones peccatorum nostrorū, vel liberationes pro bonis operibus. Et quamquam oia quæ dicta sunt pertineant ad ea, quæ fiunt per solam naturam, tamen non de oibus iudicabit astrologus æqualiter per certitudinem. Certius enim iudicabit de pluuiis & siccitate, q̄ de corruptione aeris, vel sanitate, quia pluuiis & siccitas hænt causas magis determinatas in natura, & magis patentes, & per hunc modum comparari possunt fm maiorem & minorē certitudinem omnia, quæ pertinent ad puram causalitatem naturæ. Secundus modus rerum iudicabilium p astrologiam est in eis, quæ habent partim causalitatem ex natura, & partim ex operatione nostra, & in istis asserere aliquid futurum esse per certitudinē nō caret superfluitate: nam quamquam ea, quæ ex naturæ actione pendent, per iudiciū astrorum inquireri possent, super ea tamen quæ libera sunt, natura nullā causalitatem habet, & cōsequenter nec habere potest aliquam vim signatiuam, quia ista duo se consequuntur, vt supra declaratum est. Et sic est iudicare de aliquo homine, q̄ infirmabitur vel sanus erit, nam sanitas & ægritudo ex principijs naturæ veniunt, & tamen facere aut accipere illa, quæ sanitatis causatiua sunt, aut ægritudinis pender ex libertate nostra, aut venit p accidens. Vnde dicendum, q̄ postquam in aliquo sūt causæ ægritudinis vel sanationis iudicare, q̄ sic vel sic ægrotabit, aut sanabitur, ad naturam pure pertinet. In eo tamen, qui nondum habet causas ægritudinis, vel sanationis quæ de eo inquiruntur, sanitas & ægritudo magis habet euentum liberum, vel fortuitum quam naturalem: ideo de talibus superfluitosum est, velut si aliquis inquireret per motum astrorum de aliquo, an vsque ad quinque annos maneret egrotus, vel sanaretur: id enim quod nunc est naturales causas habet in homine, sed id quod post quinque annos eueniet, nondum habet causas, ideo per accidēs est, vel aliquo modo liberum talium, vel talium effectuum causas nobis prouenturas esse. Iudicare igitur de sanitate, quæ erit post quinque annos, vel ægritudine, est iudicare de re sine causā. natura tamen nullum processum habet in efficiendo vel significando sine causis: ideo repugnat naturæ, & superstitionem quandam dicit, vel le naturaliter inquirere ea, quæ naturaliter causas nullas habent. Alia autem similia sunt, quæ partim ex natura, & partim ex libertate, vel fortuna ortum trahūt, & quia semper in ordine actionum effectus sequuntur naturam causæ magis deficientis, sumpsit in actibus solis rationis, sicut in dialecticis si fiat syllogism⁹ ex vera & falsa concludetur falsum, nisi per accidens, & si fiat ex contingenti & necessaria concludetur cōtingens: sic & in operationibus naturalibus, quæ sunt

Secundū membrū distinctionis. De quadam parte iudicialiū quæ pertinet ad naturam, & partim ad libertatem nostram.

Extra intellectum, si vna causa est necessaria & alia libera, effectus est magis liber quam necessarius. vel si vna causa sit contingens, & alia necessaria, effectus est contingens & non necessarius. Debet ergo in istis iudicari quasi in pure liberis vel fortuitis.

Tertius modus eorum que inquiruntur per astrologiam est in his, quæ pendēt pure a fortuna sine aliqua naturali causa agere, & sine libertate nostra, quāquam in hoc non astruo fortunam esse carentem penitus regulatione agentis & causalitate. nam huius cōtrarium probat Arist. 2. Physi. & Boetius. 5. de consolatione in principio lib. sed dico illa esse per fortunam, quæ quamquam sunt habentia aliquas causas liberas, & aliquas causas necessarias, tamen cōnexio illarum causarum nobis ignota est: vnde recte dicitur inopinatus rei euentus casus vel fortuna secundum Aristotelem. De his autem dicendum est, q̄ velle iudicare de his, quæ per fortunam sunt, per motum astrorum est superfluitosum valde. nam res sicque se habent ad esse, ita se habent ad significare: si ea quæ sunt per fortunam habent se contingenter ad esse, ergo habebunt se contingenter ad significari, scilicet quod illa quæ ponuntur esse signa istarum rerum, non sunt signa per certitudinem, sed contingenter. Et tunc quia effectus ad vtrumlibet se habet, ita signum poterit se habere ad significandum hoc vel illud, & quia ea quæ significari possunt infinita sunt, cum fortuna non sit determinata ad certum numerum effectuum, poterit esse tale signum habens se ad infinita, & sic erit nobis impossibile cognoscere, cuius illorum signum sit. Item operatio secundum naturam & secundum fortunam distinguuntur: oēs. n. de natura loquentes ponunt naturam & fortunam causas distinctas, ergo quod est a fortuna, non est a natura, & e contrario. sed corpora celestia sunt causa naturalis: ergo non est ab eis aliquis effectus fortune, & consequenter nec significari potest, cum significatio & causalitas consequantur se in natura, sicut supra declaratum est. Si autem dicas, q̄ ea quæ sunt a fortuna, a natura sunt habentia causalitatem. Differunt tamen ab effectibus nature, quia naturales effectus sunt cogniti: sed operationes a fortuna ignotæ sunt: ideo bene poterunt significari effectus fortuiti a corporibus celestibus, in quantum procedunt a causis naturalibus.

Respondendum est, quod nō potest hoc stare propter duo. Primo quia effectus fortuiti nō solum sunt a natura, sed interdum sunt liberi. nam cum casus vel fortuna sint inopinati euentus rerum, cum contingat operationes liberas vnus esse inopinatus alteri, sicut operationes naturæ, & adhuc multo magis dicitur eque fortuna in liberis, sicut in naturalibus, & adhuc magis. Item secundo, quia quamquam operationes fortuitæ sint a natura habentes causalitatem, tamē fm q̄ fortuitæ sunt, inopinatæ sunt, ergo non possunt significari a corporibus celestibus. nam si possent significari per motum celestem, iam non essent inopinati euentus, quia inde poteramus illos comprehendere. Nullo modo igitur ea quæ a fortuna sunt possunt significari per corpora celestia, ideo de istis inquirere, est pure superfluitosum, sicut inquirere an alicui auferetur dignitas, vel alicui conferetur honor, vel an Sortes veniet cras de itinere, aut reperiet thesaurum. ista enim fortuita sunt. De his igitur valde vanum est consulere, & repugnans Deo, atque naturalibus fundamentis.

Quartus modus eorum, quæ aliquis per astrologiam inquirere conatur, est in pure voluntarijs, quamquam de his vari sunt quæ cōsulant. Nec enim voco hic voluntariū illud, quod dependet ex voluntate alicui, qm hoc nō cōcideret fortuitū cū voluntario quantum

Tertium membrū.

Quæ sunt per fortunam, & an de illis potest iudicari astrologus.

Quartum membrū distinctionis.

An de his que sunt pure libera liceat astrologo iudicare.

Quantum ad aliquid: sed voco hic pure liberum voluntarium: non est aut aliquid pure liberum ei, qui consultat per astrologiam, nisi quod dependet ex voluntate sua. Id enim quod a libertate alterius dependet, quamq̄ simpliciter liberum sit, huic tñ cōsultenti liberum nō est: quia ex voluntate sua nequaquam dependet. vnde omne illud quod dependet ex voluntate alterius quā ipsius cōsultentis, vocatur hic fortuitum. & pertinet ad tertium modum præcedentē. Id aut quod ex voluntate ipsius inquirētis dependet, duntaxat vocatur hic liberum. Quod autem talia per casum astrorum inquireri non possunt, satis manifestum est, quia corpora celestia nihil possunt super liberum arbitrium, & dato q̄ aliquid possent, cum liberum arbitrium habeat se indeterminate, & corpora celestia sint determinata causa, variarent liberum arbitrium, quicquid significarent corpora celestia. Nō igitur possunt talia vilo modo signari: & dato q̄ ista signarentur, stultissimū esset, q̄ aliquis extra seipsum quaereret id, cuius totaliter in ipso causalitas est. Patet ergo de modis eorum, quæ per astrologiam homines inquirere possunt, aut inquirere conantur, quamquam vniuersaliter dictum est.

An liceat astrologo aliquid iudicare per tempora natiuitatum seu oroscopium. Et quod licet iudicare de ingenio & ruditate per natiuitatem. Quæst. XXX.

N VNC autem cum a principio tetigerimus improbare oroscopium. i. iudicia natiuitatum, quæ sunt per ascendentem & dispositionem. 12. domorum celi, dicendum est, q̄ iudicatio de natiuitatibus, nec est fm naturam, nec totaliter p naturam, & catholicam religionem. hæc aut cognosci possunt per iudicia eorum, quæ supra dicta sunt. Nam si aliquis inquireret per iudicia natiuitatis ea, quæ pure dependent ex causis naturalibus, satis poterit inuenire: nullus. n. negat corpora celestia esse principia totius causalitatis naturæ, & p̄n posse esse signa. Sed in natiuitate cuiuslibet oportet esse aliquā dispositionem corporum celestium, fm quam sequitur aliquis effectus naturæ: ergo talis effectus poterit significari per corpora celestia: ideo si aliquis inquireret de ruditate hominis, vel ingenio, & de timiditate eius vel audacia, & de robore, vel debilitate, & bonitate vel malitia complexionis, satis poterit vera iudicare, & sic in similibus. Patet. n. de ingenio & ruditate: nam ista sunt in homine fm dispositionem organorū phantasticorū. si. n. hō habeat phantasiam conuenienter dispositā, acute intelliget, si aut male dispositā, rudes erit, & fm gradus maioris vel minoris dispositionis in bono vel in malo, sequetur hominem esse magis vel minus rudem vel acutum. Causa huius est, quia operatio intellectus nostri iuxta Aristot. 3. de anima sine phantasia non est. s. oportet intelligi etem phantasmata speculari, q̄ aut corpora celestia possunt super phantasiam manifestum est, quia ipsa est organū corporale habens conditiones carnis, sed corpora celestia dñantur super totam naturam corporalem, ergo Et dñantur super conditiones phantasia, & consequenter dispositio corporum celestium, quæ est in naturitate alicuius, potest signare ruditatem & subtilitatem eius. Similiter autem dicendum est de timiditate & audacia, quia istæ sunt proprietates corporales. s. affectiones consequentes complexionem, & non dependēt aliquo modo ex libertate nostra: nō est enim in nobis, quod timidi sumus vel audaces, quidam em̄ etiam si nolint timidi sunt, quāquam istæ affectiones per affuefactionem, & admonitionem, & deprecationem, & increpationem paulisper mitigari, & in cōtrariū verū possunt, sicut ait Aristoteles. primo Ethicor.

Alph. Toft. super Leuit.

A Dñantur ergo corpora celestia super istas affectiones, quia pure naturales sunt, & cum ab eis causentur, poterunt quoq; ab eis significari. Idem autem est circa hoc, quod est aliquid esse libidinosum. i. inclinatum valde ad actus venereos, vel non inclinatum, idem de voracitate & paritate ciborum, idem de inclinatione ad ebrietatem & sobrietatem: omnia enim hæc eadem causas habent. Patet etiam amplius hoc, nam si ista causantur in hominibus propter diuersitatem terrarum, multo magis causabuntur supra influentiam corporum celestium: nam ipsa terrarum diuersitas propter nihil aliud habet diuersam qualitatem, nisi ppter diuersam influentiam cœli super partem illam. nam locus non ponitur esse principium operatiuum secundum eos qui loquuntur de natura, nisi in quantum est contentius influentia recepta a corporibus celestibus. Quod autem diuersitas terrarum causet istas diuersitates conditionum in hominibus, apparet per Aristot. 7. Politicorum. s. q̄ gentes quæ habitant in locis valde frigidis in extremitatibus Europe, sunt multum animosæ & nimis deficientes intellectu: gentes autē quæ habitant in Asia ad partem magis calidam orbis, sunt abundantes in intellectu, & sagaces, & valde timidae: gentes aut habitantes in medio. s. in quinto climate & principio sexti sunt temperatæ ex his, aliquid in intellectu, & aliquid in animositate, & sic dicitur grecos esse gentem valde temperatam inter vsuque, & commixtam ex intelligentia & animositate. De hoc ait in 5. c. libri eiusdem sic, q̄ quidem enim in frigidis locis gentes, & quæ circa Europam sunt quidem plene animositate, intellectu autem & arte magis deficientes: propter quod libere quidem perseuerant magis, nam politizare autem aut de vicinis principari nō potentes: quæ autem circa Asiam intellectu quæ quidē & artificiosæ fm animam, sine animositate aut, & ppter quod subiectæ quidem & seruentes perseuerant: genus autem grecorum, sicut mediar fm loca, ita ambobus participat: & enim animosum & intellectuum est, propter quod quidem liberum perseuerat, & maxime politizans, & potens principari oibus. Cum igit ista eueniāt ex natura locorum, necessario magis eueniēt ex corporibus celestibus: per iudicia ergo quæ sūt in natiuitatibus, ista euenire possunt. Cauendum tamen est, ne aliquis nimis innitatur his iudicijs, poterit enim frequenter falli etiam circa ea, quæ sunt pure a natura: qm quamquam supradicta habeant causas duntaxat naturales, tñ ille nō sunt multū determinatæ & patentes, ideo ex multis particularibus incidentibus, q̄ difficillimū est per singula considerare, ipsum astrologice inquirentem satis contingit errare. Tenebunt ergo ista iudicia natiuitatum, quæ sunt circa ea, quæ causantur pure a natura, medium inter possibile & necessarium: sicut ait Ptolomæus. Propter hoc igitur quāquam in his aliqua veritas inueniri potest, melius tamen est, q̄ non inquiretur. Similiter autem dici potest de robore, & de debilitate, & bonitate complexionis & malitia, & de similibus, qm istæ sunt qualitates pure corporales, & consequenter corpora celestia habent causalitatem super istas res, & possunt significare illas, cum significatio & causalitas consequantur se in natura. Alia autem sunt, quæ astrologi conantur inquirere in iudicijs natiuitatum, scilicet q̄ pertinent partim a natura, & partim a fortuna, sunt t & alia quæ sunt totaliter a fortuna, vt si ille qui nascit, erit honoratus, vel depressus, diues vel pauper, gratus hominibus vel odiosus. & sic de similibus quæ homines inuenire conantur. Quantum ad hæc aut dicendū est, q̄ magis est superfluitosum, cum natura non habeat causalitatem nec significationem in his, & inquirere ista peccatum est, & a Deo prohibita sunt hic.

Terrarum varias conditionum uarietates in hominibus causat.

Quamq̄ astrologorum iudicium circa natiuitates uerificari non tñ est ei innitendum.

De iudiciis natiuitatū quantum ad eos, qui nascitur simul, & tñ non hñt ead. accidētia fm naturam, & an astrologicus processus in iudicijs ex hoc destruat, & de quibusdam alijs magis particularibus fati dici possit: sed non oportet omnia inuestigare. Ex prædictis ergo patet, in quibus corpora celestia habeāt causalitatem & significationem; & in quibus astrologi inuestigantes verum dicere possint: & quando necesario, & quando contingenter, & quando liceat quæ- rere aliquid ab astrologis, vel quando illicitum sit. Ideo præceptum istud quod hic datur de non inquirendo aliquid a magis, non est accipiendum vniuersaliter, sed restringendum secundum ea, quæ supra de clarata sunt. Sed adhuc considerandum est, qd astrologi in iudicijs suis habent quatuor modos inquirendi euentum rerum, scilicet per reuolutiones, per naturas, per quæstiones, per electiones; & alii moderni astrologi addunt quintam partem, quæ est de intentionibus, & incidunt aliæ particule speciales: & p hos modos queruntur ab astrologis multa particularia, neque est aliquid quantumlibet fortissimum & modicam causam habens a natura, de quo non conentur inquirere aliquid astrologi: & sequendo canones iudiciorū traditos ab astrologis inuenimus veritates multas de illis rebus, de quibus etiam in natura nulla videtur esse vis affectiua, neque signifiatiua. neque tamen ista sunt superstitiones, neque interdicit aliqua demonis operatio. & est dicere quod aliqua causa sit in natura ad hoc faciendum, quā corpora celestia nō significant, nisi quæ efficiunt. Vnde est nobis difficultas, quia nēque audent negare simpliciter, neque rursus asserere id cuiuscā latens est: & præcipue quia sunt ista multum aliena a rectitudine morū, quæ maxime tenenda est, & ideo potius ista dissimulamus quā asserimus vel negamus; propter istos enim qui nesciunt quomodo veritas fidei & sacræ scripturæ stet cum veritate Iudeorum particularium, potius ista sepelienda sunt nunc, quā vulganda. *Nec ab ariolis aliquid sciscitemini.* Prohibentur eodem modo arioli sicut magi: & dicuntur arioli qui in aris aliquid inquirunt. vnde si quilibet factis aliquibus signis in aris conaretur inquirere aliquas veritates occultas, ariolis dicebatur: sed magis arioli dicuntur secundū propriam significationem & antiquorum vsū illi, qui in animalibus immolatis super aras inquirebant veritates, considerando venas animalium secundū colorem, & figuram.

Inuentor. artis ariolandi quis fuit, & an possit inquiri veritas per ariolos. Questio. XXXI.

ISTa ars primo inuenta est a quodam qui Teges vocabatur, quem dicunt arando de terra profillisse, & aruspiciam inuenisse artem. de hoc habetur in Decretis. 24. q. 5. in cap. episcopi. De hoc et Lucanus in lib. illo de Bello plusquam ciuili. De hoc etiam Ioan. Bocatō lib. 1. de Genealogia Deorum. hac enim arte multum vtebantur antiqui. Nec erat aliquid, quo magis putarent se posse inuenire latentes veritates. De hoc Seneca in tragedia tertia, quæ dicitur Thebais, & in omnibus alijs tragedijs. Lucanus et in fine primi lib. de bello plusquam ciuili.

Ista ars ariolandi erat prohibita sicut augurium, & aliæ artes supra posite propter duo. Primo quia repugnat principijs naturæ. Secundo quia multum detrahit cultui & honori diuini. Quantum ad primum apparet, quia cum arioli inquirant veritates latentium rerum consideratis venis & præcordijs animalium immolatorum, aut ista quæ inquiruntur habet causalitatem aliquam ex ipsis membris animalis mortui, aut

Folum habent significationem, aut nihil. Si autem nihil habeant, vana est talis ariolorum inquisitio. Si autem dicat, quod causalitas est in illis membris animalis mortui ad res, quæ inquirunt, non potest stare: quia ista causa aut esset per accidens, aut a natura. Si esset per accidens non posset inde cognosci aliqua veritas secundum certitudinem, quia ea quæ per accidens sunt, ad multa se habent, & indeterminata, cum sint a fortuna. Si autem membra illa habeant causalitatem naturalem, non potest stare: quia ab ariolis inquirunt, vt communiter ea quæ dependent a libertate alicuius: sed vt per talia natura non habet potestatem: ergo ista membra animalium mortuorum non habent causalitatem super illa, quæ inquiruntur. Item dato qd ea, quæ inquiruntur sint corporalia subiecta alicui causalitati nature, non poterit hoc stare: nam ennia solij operantur qñ sunt, sed per ista animalium membra alicui conant arioli inquirere ea, quæ præterita sunt a multis, tribus, & qñ illa facta sunt, nondum erant ista animalium membra: ideo super illa causalitatem non hñt. Item patet hoc qm per istam artem ariolorū alicui inquiruntur futura, quæ post multa tpa erunt, & tunc ista animalium membra immediate euenient; & tñ non essent tunc, qñ p illa significabatur tales euentus, sequebatur nō esse ista membra animalium signa illarū rerum: quia significatio & causalitas simul sunt fm naturam, sed ista membra non poterant esse cause, anteq̄ causarent, ergo nō poterat significare. Patet hoc, nam quancūq̄ aliquid sit materialiter causa anteq̄ causet, non tñ est formaliter causa, nec determinate, nisi cum causat, nec cognoscetur tanq̄ causa. Item si ista animalium membra essent cause eorum, quæ inquiruntur, per se ipsa oporteret, qd ipsa applicarentur eis, quæ sunt ad cauandū, quia fm naturam actio nunq̄ fit sine contractu, vt patet p. Auit. 2. de generatione & corruptione. sed ista quæ inquiruntur per membra animalium mortuorum aliquando sunt multum distantia ab eo loco, in quo sunt ista membra: ergo non poterunt esse causa illorum.

Item si ista membra animalium hñrent aliquā causalitatem hoc esset per principia sua actiua naturalia, scilicet caliditatem, frigiditatem, humiditatem, vel siccitatem, sed ista nō possunt pertingere ad tantam efficaciam, quanta inquiruntur ab ariolis. ergo non hñt causalitatem super illa. Item quia hoc dato, cū talis siccitas, vel caliditas, vel humiditas, & in tanta intensione aut latitudine gradū reperiat in multis alijs corporibus, omnia illa haberent similem causalitatem, & per illa posset inquiri, id quod inquiruntur per animalium membra, sed ipsi arioli hoc negant: ergo non est causalitas aliqua in istis. Item patet, qd hic sit superstitio, & nō sit aliqua naturalis virtus ad efficiendū: quoniam cum eiusdem qualitatis sint membra animalium mortuorum, immolatorum super altare, & alibi occisorū, deberet eadem causalitas sequi in vtriusque, & fieri eadem inuestigatio. sed arioli non possunt ista inuestigare in animalibus, nisi immolentur super aras: ergo non est aliqua causalitas, sed superstitio. Si autē dicas, qd ista membra animalium mortuorum non hñt causalitatem super ea quæ inquirunt, sed solū significationem: non potest stare, qm in natura signū, nunq̄ est sine causalitate: nam tunc signum esset falso significans, quia si causa non esset, nihil fieret; sed signum aliquid significaret, vel futurum esse, ergo necessario falso significaret, natura autē nullum falsum facit. Sed forte aliquis dicet, qd ista membra animalium mortuorum non sunt cause eorum, quæ inquiruntur, sed signa; subordina tūq̄ naturalibus causis eorum quæ fiunt. Vnde dicent, qd corpora celestia sunt cause eorum, quæ inquiruntur per artem aruspiciam. & sic id qd signatur per membra animalium mortuorum, causatur a corporibus supra celestibus.

Actio nunquā fit sine contractu.

Astrologi quatuor habent in iudicijs suis modos inquirendi rerum euentum.

Quo demones dicit ali-quas appa-rentias in artibus ariolandi.

Sed hoc stare nō potest propter duo. Primo quia corpora celestia non possunt esse cause eorum, quæ inquiruntur per artem aruspiciam: nam vt cōter per hanc artem inquiruntur ea, quæ sunt in actionibus humanis, & illa pendet ex libertate arbitrii: super liberum arbitrium corpora celestia non dominantur, nec aliqua cause naturales. sed vbi non est causalitas, non est aliqua signifiatio. ergo non poterit istud, quod apparet in membris animalium mortuorum, significare ea, quæ sunt in actionibus humanis.

Item quia ista quæ inquiruntur ab ariolis, aliquando pertinent ad fortunam sine aliqua humana libertate, sed in illis corpora celestia non habent potestatem, ergo non dñ conuenienter qd ista quæ inquiruntur ab aruspicibus, causentur ex motu corporum celestium. Et istæ eedem rōnes pñt dari in oibus alijs agentibus naturalibus: nam si corpora celestia nō possunt habere aliquam causalitatem super ea, quæ inquiruntur per auguria, a fortiori nec poterunt aliq̄ cause naturales: quia corpora celestia sunt primæ cause essentialiter ordinatæ in tota natura corporali. Ideo non poterunt aliq̄ cause alie posteriores operari, nisi primo descenderit causalitas ab ipsis corporibus celestibus. Ipsi ergo nō potentibus insuere, nullatenus influent aliqua alia naturalia agentia. Manebit ergo hoc modo, qd illa membra animalium mortuorum sunt signa eorum, quæ ab auguribus inquiruntur, & tñ non sit aliqua causalitas in agentibus naturalibus ad producendū hec. & tunc stare non potest: quia in natura signifiatio & causalitas conueniunt se, nec potest esse signum vbi non est causalitas, sicut supra probatum est. ergo nec erunt ista membra animalium mortuorum aliquod signum ad inuestigandū ea, quæ ab ipsis ariolis inquiruntur. Secundo patet idem: qm dato qd corpora celestia haberent aliquam causalitatem ad efficiendū ea, q̄ inquiruntur aruspices: non tñ posset illa significari per membra animalium mortuorum, quia non videtur esse aliqua specialis colligatio inter corpora celestia, & ipsa membra animalium mortuorum ad hoc, vt id quod efficiunt a corporibus celestibus, signetur per ipsa membra animalium mortuorum. Nam ad hoc oportebat, vt membra animalium mortuorum essent aliquid, quod specialiter moueretur a corporibus celestibus influentibus: vel qd esset aliquod causatū ab ipsis immediate ad hoc signandū, sicut patet de mergulis & delphinibus, per quos cognoscitur futura tempestas, quæ est commotio facta in profundo maris. Idem etiam apparet in ægritudinibus & complexionibus: qm quædam posteriora sunt, q̄ accipiunt tanquam signa in eis, & medici cognoscunt ipsas ægritudines & complexionones per signa quædam, quæ sunt posteriora. Hñt tñ quendam ordinem naturalem ad ea quorū sunt signa. Nulla autē talis subordinatio esse videtur inter corpora celestia & membra animalium mortuorum, vt qd corpora celestia efficiunt, per animalium membra signetur. Non est igitur aliqua talis signifiatio in membris animalium mortuorum, in quibus arioli inspicunt, quia hoc repugnat naturæ. Secundo aut fuit prohibita ars aruspiciam, quia per eam tollitur Deo debitus cultus, nam in eo qd futura (quorū interpretatio ad Deum pertinet, vt patet Gen. 40. & 41.) isti inquirunt per artem aruspiciam, tribuant aliquid qd est Dei huic arti, & qd est ipsius Dei aufertur ab eo: sicut in oibus alijs artibus maleficorū. Sed adhuc magis in ista arte tollitur Deo honor q̄ in augurijs, vel geomantia, aut pyromantia, & sic de ceteris artibus maleficorū, quia in alijs tollitur Deo, quod suū est. futurorum declarare euentus: hic autē non solū hoc tollitur Deo, sed et specialiter attribuitur demonibus, quia non fiunt istæ inuestigationes ariolorū in quibuscūq; membris animalium mortuorum, sed solū in

Alph. Toft. super Leuit.

A eis quæ immolari erāt dijs super altare, & sic supponitur sacrificium factum demonibus ad hoc, qd inquiratur aliquid per ariolos. Sunt ergo illicitæ tales artes, & specialius ista quæ Deo multum repugnat. *Vt polluamini per eos.* Id est non inquiretis ista a magis, vel ab ariolis, quia polluamini p eos. Pollutio significat hic conscientie immunditiam quam incurunt illi, qui talia a demonibus inquirunt, vel ab ariolis qui loquuntur, quæ per demones administrantur. nam ista ars ariolorū non habet secundū naturam aliqua fundamenta, vt probatū est, sed solū est per demones administrata. Est autē modus iste vt demones ea, quæ pñsentia sunt vel præterita, et si in locis separatissimis sint, cognoscant: hec autē quia ab hoibus cognosci non valent, videntur esse tanq̄ ad mirabilia: & ipsi demones volunt vt homines propter hæc eis quendam cultum tribuant, & ad hoc statuunt qualdā ceremonias superstitiosas, quæ fm se nullam habent vim: tamen ipsi demones dederunt eas tanq̄ regulas, & ipsi vt fallant homines, faciunt videri ipsa animalium membra talis coloris, vel habitudinis, vt videantur concordare eis, quæ a demonibus tradita sunt ad inuestigandam veritatem rerum, & hoc facile est ipsis demonibus circa inquisitionem præsentium & præteritarum rerum, quas ipsi nouerunt. Si tamen aliquid fiat inquisitio de rebus futuris, quæ non habent aliquid per quod cognoscantur, nisi demones illa futura subtilitate naturæ suæ per aliquas coniecturas inspexerint, errant multoties non potentes applicare regulas aruspiciæ artis ad ea, quæ futura sunt, & si aliquando dicant verum, hoc est per accidens, sicut in oibus accidit, quod interrogati de ea re, quam ignoramus, aliquando verum respondeamus, & sic qui talia interrogant a demonibus, polluunt conscientiam suam suffragia petentes a miserrimis spiritibus. Cum autem dicitur hic: *Vt polluamini in eis.* Ly vt non tenetur causaliter exprimens causam finalem, sed denotat consequentiam: nam non potest esse sensus, qd Iudæi inquirerent aliquid ab ariolis, vt polluerentur, id est ad hoc qd peccaret, quia nemo intendit peccare, vel pollui, quāquam agat malū in quo polluitur, sed est sensus, qd teneatur, vt, sicut dicens consequentiam, s. vt polluamini in eis, id est si inquisieritis per hoc polluamini, quoniam talis inquisitio sine peccato esse non potest. *Ego Dominus Deus vester.* Id est non faciatis hoc, quia ego sum Dominus Deus vester, & mando vt non faciatis: vel quia ego sum Deus vester, qui declarabo vobis abscondita cum conueniens fuerit, & ideo non est necessarium vt inquiratis ab auguribus, vel ariolis, sic habetur Numeri cap. 23. cum dicitur: Non est idolum in Iacob, nec videtur simulacrum in Israel: Dominus Deus eius cum eo est, & clangor victoriæ regis: in illo Deus eduxit eum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis: non est augurium in Iacob, nec diuinitas in Israel, temporibus suis dicitur Iacob, & Israel quid facturus sit Deus. Vel aliter ego sum Dominus Deus vester, qui iubeo, vt non inquiretis aliquid ab ariolis, vel auguribus, quia ego dabo vobis Prophetas, qui ista declarabunt, sic habetur Deuterion. 18. cap. cum dicitur, Gentes istæ quarum possidebis terram augures, & diuinos audietis: tu autem a Domino Deo tuo aliter institutus es, Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis, sicut me, suscitabit tibi Dominus, & ipsum audies, vt petisti in Oreb.

Corā cano capite cōsurge: & honora psonā senis: & time dñm Deū tuum. Ego sum Dominus. Si habitauerit aduena in terra

Exo. 22. De aduentibus amandis.

vestra & moratus fuerit inter vos: non exprobre- tis ei: sed sit inter vos quasi indigena: & diligeris eum quasi vosmetipsos. Fuis- tis enim & vos aduenae in terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester. Nolite facere iniquum ali- quid in iudicio: in regula: in pondere: in me- sura. Statera iusta, & aqua sunt pondera: ius- tus modius, & quousque sextarius. Ego Domi- nus Deus vester: qui eduxi vos de terra Aegy- pti. Custodite omnia praecipita mea & vni- uersa iudicia: & facite ea. Ego Dominus.

De regu- la pōdere & mēsurā.

Regulatio hoīs, ut bene hēat se in cōican- do alijs hominib⁹.

Coram cano capite. Hic ponitur quartum principale huius capituli, in quo regulatur homo quātum ad cō- uictum ciuilem, vt bene habeat se in cōicando alijs hominibus. & primo ponitur regulatio hoīs quantū ad senes. Habent enim senes ratione aetatis quasi quē- dam modum paternitatis sup omnes alios homines, & sicut patribus debetur honor, ita & senibus debe- bitur.

Duplices sunt senes, scilicet secundum prudentiam & secundum aetatem: & omnes honorandi. Quasi. XXXII.

Sciendum tamen, qd senes distinguuntur. Quoniam quidam sunt senes sm aetatem, alij autem sunt senes sm prudentiam. Consequit namque prudentia magnitudinem temporis, quae senectuti conuenit. Ideo senes prudentes appel- lamus, iuuenes autem raro iuxta Arist. Ethic. lib. 6. Et quia debent senes honorari propter prudentiam, cū reperiatur senex non prudens, non videtur ei dandus hono- ror. De ista dñia senum sm aetatem & sm prudentiā habetur Sapient. c. 4. cum dicitur. Senectus enim vene- rabilis est non diuturna, nec numero annorū cōputata: cani sunt sensus hominis, & etas senectutis vita im- maculata. vnde illi qui magnis vixerūt temporibus, si in prudentia non superarent alios, sed magis deficiāt ab eis, non vocantur senes, sed pueri: & consequen- ter non sunt honorandi, quia non est in eis senectus, cui debetur honor. de hoc habetur Esa. cap. 65. cum dicitur. Non erit ibi amplius infans dierum, & senex qui non impleat dies suos, quoniam puer centum an- norum morietur: & peccator centum annorum ma- ledictus erit. Vocauit ergo hic eum qui senex est pue- rum, quia prudentiam non habet. Dicendum adhuc, quod quamquam seni debeatur honor propter sapiē- tiam: etiam tamen si non sit prudens secundū suam aetatem, dum tamen non sit stultus & vilis, adhuc de- bet dari sibi aliquis honor solū propter rationem aetatis, vt patet hoc per Aristot. Ethic. lib. 9. vbi ponit de di- uersis statibus, quibus debetur honor. & distinguit ibi honorem, qui debetur sapientibus, ab honore qui de- betur senibus. Si tamen senes non honorarentur solū propter aetatem, idem esset honor qui exhiberetur seni & sapienti. quod est falsum.

Item dicit ibidem Aristote. quod omni seni debe- tur honor secundū aetatem. ergo videtur qd non sit ali- quis senex excludendus, quamquam non habeat ma- gnā prudentiam, cum in eo sit etas. De hoc in 9. Ethicor. in cap. 2. cum dicitur. Et honorem autē quē- admodum dijs: non omnem autem parentibus, nec eundem patri & matri, nec rursus eum qui sapientis, vel eum qui ducis exercitus, sed paternum: similiter autem & maternum: sed & omni seni honorem eū, qui secundū aetatem. Patet igitur, quod quicumque

senes honorandi sunt aequaliter, quia senes sunt: qui tamen magis excellentes prudentia, & alijs perfectio- nibus, magis honorandi sunt, qui vero minus excel- lentes minus honorandi. Coram capite cano consurge. Idest quodcumque videris senem, surgas ad eum faciendo ei reuerentiam, quia iste est honor debitus sibi. sic ponit Aristot. Ethicor. lib. 9. cap. 2. & omni seni honorem eum qui secundum aetatem assurrectione, & inclinatione, & talibus, & sicut dicit hic scriptura debere nos surgere coram capite cano, idest coram senibus qui cani sunt. Ita etiam intelligendum est, quod debemus coram illis inclinari humiliando caput, & faciendo alias ceremonias honoris, quae cum- que conueniant secundum tempus, & terram, in qui- bus honor exhibetur: nam scriptura non potest tan- gere omnes particulares circumstantias, sed positus quibusdam principiis ex prudentia hominum cetera in- telligentur. Et honora personam senis. Ista est replica- tio superioris dicti: nam idem est honorare personā senis, quod surgere coram capite cano, vel inclinari coram illo: scriptura tamen facit repetitionem mul- toties eiusdem sententię, sicut fit in carminibus, & hoc seruatur multum in prophetis. Nam si esset aliquid alterum intelligendum per istum honorem, quā- per assurrectionem, vel inclinationem, intelligeretur omnis honor simpliciter, scilicet quod quicumque hono- ror deberet tribui senibus: falsum tamē est, quia nulli debet tribui omnis honor, sed cuiuslibet statui, cui de- betur aliqua reuerentia, est determinatus certus mo- dus honoris, idest aliquid in quo cognoscamus nos ef- se minores eo, quem honoramus. Vnde patribus te- nemur ad honorem, non solum ad honorandum eos in verbo, & obediendo mandatis illorum, sed etiam in operis executione prouidēdo eis in necessitate mi- nistrando alimenta: & hoc debemus eis providere abundantius quā nobis. sic ait Aristot. Ethic. cap. 2. scilicet videbitur autem vtiq; nutrimento quidem parentibus oportere maxime sufficere vt debentes, & causis essendi melius quā sibiipsis in hoc sufficere. Deinde ponit quod Christus ponit, scilicet quod d sunt alij honores exhibendi parentibus, scilicet in reueren- tia & famulatu inquit, & honorem autem quem- admodum dijs. Hoc etiam significauit Christus Mar- ci. cap. 7. vbi increpat Phariseos distrahentes Iudaeos ab honore parentum, dicentes quod sufficit patrem & matrem in verbo honorare, etiam si nihil eis da- retur, sed quod ista magis deberent dari Sanctuario, cum inquit. Moyse enim dixit honora patrem tuū & matrem tuam: vos autem dicitis si dixerit homo patri aut matri corban, quod est donum quodcum- que ex me tibi proderit, & ultra non dimittitis eum quicumque facere patri suo aut matri, rescindentes verbum Dei per traditionem vestram. Sic autem est de alijs statibus, quibus debetur honor, quoniam cuiuslibet eorum determinatus honor dandus est, scilicet alius est dandus duci exercitus, vt ei obediatur imperanti, alius est dandus sapienti, vt ei credatur di- centi, & pro sapientia honoretur, & alius est honor debitus patri & matri, & isti sic differunt, vt honor qui tribuitur vni, non tribuitur alteri. sic ait Aristot. Ethic. lib. 9. scilicet non omnem autem honorem parentibus, nec enim eundem patri & matri; nec rur- sus ei qui sapientis, nec eum qui ducis exercitus: sed paternum similiter autem & maternum. Post hoc autem concludit Aristot. ibidem, quod senibus pro- pter aetatem debeatur quidam alius specialius honor, qui differt a precedentibus, & determinat quod iste sit in surgendo corā eis, & inclinando se ad illos, & cō- similib⁹ reuerentiā ceremonijs, cū ait, sed & oī seni ho- norē eū, qm aetate assurrectione, & inclinatione, & talibus.

Parentes quō debe- mus hono- rare.

alibus. Videtur ergo, qd honor nō intelligatur simpli- ter in se, quod ei pro senectute exhibendus sit, sed solum quantum ad reuerentiam assurrectionis & si- milium: & hoc tangebatur in prima propositione cum dictum est, coram capite cano consurge: ergo in secunda eadem sententiā replicatur nullo addito. Et time Dominum Deum tuum. Hoc potest poni tanquā praecipitum distinctum a superiori, scilicet, quod ho- noremus senes, & quod timeamus Deum, quoniam vtrumque debitum est, scilicet Deo propter poren- tiam, senibus vero propter aetatem. Alio modo po- test intelligi, quod d ponatur istud tanquā redditiuū causae superioris dicti, vel limitationi eius: & est sen- sus honora personam consurgendo coram capite ca- no, & hoc fac propter timorem Dei tui. nam quan- quam non timeas senes tanquam non potentes tibi malum infligere, & propter hoc non honorares eos, sed potius deprimeres, tamen propter timorem Dei tui honora illos. Ego sum Dominus. Scilicet debes me timere, quia sum Dominus tuus potens tibi infligere mala, quanquam senes non inferant; ideo propter ti- morem meum illos honora. Si habitauerit aduena. Hic ponitur alterum praecipitum de conuictu in hu- manitate, quae redditur ad extraneos, quoniam alieni- genae in terra aliena sunt amaro animo nō habentes consolatorem; ideo nullus debebat eis super afflictio- nem suam aliam addere afflictionem. Si habitauerit aduena in terra tua. Non intelligitur hoc de aduenis gentilibus venientibus ad habitandū in terra Iudaeo- rum, sicut nunc homines diuersarum terrarum ad alias transeunt terrarum sedes. Iudaeis autē non erat licitum recipere inter se aliquos de gentilibus ad ha- bitandum; quoniam peruerterentur per eos ad ca- remonias deorum falsorum. & hoc est Iudaeis in ru- nam. Vnde omnes cōtractus inter Iudaeos, & gentes vetiti sunt. sic habetur Exodi 34. cap. cum dicitur. ne in eas pactum cum hominibus illarum regionum, ne cum fornicati fuerint cum dijs suis, & adorauerint si- mulachra earum, vocet te quispiam, vt comedas de immolatis; nec uxorem de filiabus eorum accipies; nec filiam tuam dabis filio eius in uxorem: ne post- quam ipsi fuerint fornicati, fornicari faciant & filios tuos in deos suos. de hoc Deuter. 7. cap. Vnde iube- bat Deus, vt excluderentur isti de terra, ad quam Iudaei intraturi erant, alioquin semper aduerterentur Iudaeis, vt habetur Nu. 34. cap. cum dicitur. si autem nolueritis interficere habitatores terrae qui reman- serint, erunt vobis quasi clauis in oculis, & lanceae in lare- ribus; & aduersabuntur vobis in terra habitationis vestrae: & quicquid illis facere cogitaueram, vobis faciam. Nec valer si obijcias, quod aliqui de filijs Israel non excluderunt gentiles de terra sua, sed permiserunt habitare inter se facientes eos sibi tributarios, vt patet de filijs Estraim relinquentibus in terra sua Chananeos tributarios, vt habetur Iosue 16. cap. & de filijs Manasse relinquentibus etiam inter se Chananeos sub conditione tributari, vt habetur Iosue 17. cap. Nam isti vituperantur pro hoc quod fecerunt, vt habetur Iudicum 2. cap. cum dicitur, pollicitus sum, vt non fa- cerem irritam pactum meum vobiscum; ita dunta- xat, vt non feriretis tegus cum habitatoribus terrae hu- ius, & aras eorum subuerteretis: & noluisistis audire vocem meam: cur hec fecistis: quam obrem nolui eos delere a facie vestra, vt habeatis hostes, & dii eorum sint vobis in ruinam. Neque tamen penitus est pu- tandum, quod Deus vetaret conuersationem Iudaeo- rum cum omnibus gentilibus: sed vetat cum Cha- naneis habitatoribus terrae, cum alijs autem poterant aliquantulum conuersari, dum tamen vitarent mutua connubia, & cibos gentilium, qui erant consecrati

Præceptū de conuictu in hu- manitate, quae reddit ad extraneos.

idolis, vt colligitur Exodi 34. cap. & tamen ista litera de aduenis gentilium conuersis ad Iudaismum intel- ligitur, quia permittentur conuerti, immo incita- bant Iudaei illos, vt conuerterentur, sicut Christus dixit pharisaeis & scribis Matth. 23. circuitis mare & aridam vt faciatis profectum vnum, idest conuertatis vnum de gentilitate ad Iudaismū. De omnibus enim gentibus recipiebant conuersos nisi de Chananeis; quia nullo pacto debebāt istos permitttere viuere, sed occidere in ore gladij Num. 33. & Deuter. 20. & cum hoc benigne agendum erat. Intelligenda est ergo ista litera de aduenis gentilium, qui ueniebant de gen- tilitate ad iudaismum, vt conuerterentur in ceremoni- ijs Iudaicae legis. de his enim monet, quod non ex- probretur eis in quo est proprie charitas. nam quod aliquis misericorditer se habeat ad propinquos in cog- natione & ad amicos suos, ex inclinatione naturali prouenit: vnde etiam gentiles hoc obseruant, vnde paruam in hoc ueritum est: sed propria dilectio est ad eos, qui a nobis sunt separati, vel potius contrarij sicut inimici nostri. In dilectione enim horum perfe- cta consistit charitas: & ideo hoc iussit Christus Matth. cap. 5. dicens. dilige inimicos vestros, & be- nefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequen- tibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri qui in caelis est, qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt quam mercedem habe- bitis? nonne & publicani hoc faciunt? & si saluta- ueritis fratres vestros tantum quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? Hic tamen non iube- tur amor ad inimicos, sed solum ad aduenas: nam dil- ligere inimicos perfectionis magna est. lex autem vetus non erat lex perfectorum sed in sipientium. sic enim ait Apostolus ad Hebraeos 7. cap. neminem ad perfectum deduxit lex, scilicet lex Moysayca quae vo- catur lex, vt distinguitur contra Euangelium quod non dicitur lex, sed gratia & veritas, vt habetur Ioan. cap. 1. scilicet, lex per Moysem data est, sed gratia & veritas per Christum facta est. Et moratus fuerit inter- vos. Eadem sententiā est quae superior: scilicet si ha- bitauerit aduena in terra tua. vel possunt referri ad diuersa, scilicet, quod dicatur aduena habitare in ter- ra Iudaeorum ex eo, quod accipit domicilium in ter- ra illa: & dicatur habitare inter Iudaeos, quia commu- nicat eam eis in collocacone & alijs contractibus. Nam si solum aliquis haberet primum, scilicet, quod habitaret in terra Iudaeorum, & non colloqueretur eis, nec haberet alios contractus ad illos, non esset lo- cus exprobrationis, quae est in collocacone. Ne ex- probretis ei. Solent enim illi qui sunt indigenae alicui- us terrae exprobrare alienigenis, quod sint de terra misera vel de vili genere; & sic de alijs cōditionibus, per quod affligunt aduenas. Iudaei autem maxime possent aduenas de gentilitate improperare, quod es- sent de gente vili a Deo abiecta, & quod essent incir- cuncisi. hoc enim magnum vituperium erat apud Iudaeos, vt habetur 1. Regum 14. cap. vbi dicit Iona- thas ad armigerum suum, veni transeamus ad statio- nē incircuncisorum horum. nihil enim habuit quod magis posset illis improperare. sic etiam patet 1. Re- gum 17. cap. cum dixit Dauid de Goliath philisteo, erit iste incircuncisus quasi vnus ex illis. Sic autem nunc Christiani vice versa pro magno improperio ducunt, quod aliquis circuncisus sit, & sic exprobrāt conuersis ad Christum, quanquam hoc malum val- de est, quoniam eos quos in fide confirmare debe- rent, his dictis infirmant. ecclesia tamen non abhor- ret eos, nec dicit esse contemnendos; nec excludit ab ecclesiasticis beneficijs, vt patet extra de rescript. cap. eam te.

Diligere inimicos est magis perfectio- nis.

Nō sunt improprie- rati con- uerſi ad Christum.

eam re. eam dicitur, quod pro eo, quod Iudeus extiterit, cum indignari non debes. Fiebat autem e contrario in Ecclesia primitiua. nam conuersi ex Iudeis contumebant eos, qui de gentilitate conuertebant, & tumultuabantur contra Petrum, quia praedicasset gentilibus, & uenisset super eos Spiritus sanctus, ut patet Actuum 10. cap. cum dicitur. & obstupuerunt ex circumfusione fideles, qui uenerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus sancti effusa est: audiebant enim loquentes linguis, & magnificabant Deum. tunc respondit Petrus, ni quid quis prohibere potest sicut & nos? Causa huius contemptus erat, quia Christus de Iudeis natus est secundum carnem, & ad oues quae perierant de domo Israel se uenisse dicebat: gentiles autem ab hoc alieni erant. Sed postea conuersa multitudo gentium, & manente Israel in sua cecitate, ut ait Apostolus ad Roman. 11. cap. gentiles inceperunt dominari fidei Christianorum, Iudeis autem qui pauci erant, quando conuertebantur, improperebant; & se mutuo irritabant uerbis contententes in alterutrum de praerelatione. hanc mutuam dissensionem tollit Apostolus ad Romanos per totam epistolam utroque increpans, & omnes peccasse demonstrans. *Sed sit inter uos quasi indigena.* Id est sit tanquam naturalis de terra uestra, scilicet non inferatis ei aliquam offensionem, sed habeatis uos ad eos sicut ad illos, qui in terra uestra nati sunt. d. n. indigena quasi indigenitus. s. q. in terra illa genitus est in qua habitat. De^o enim ualde uerat fieri offensiones aduenas, quia ipsi non habent consolatorem: & Iudaei erant duri corde contra aduenas. Etiam si Iudaei aduenas contristarent, rarissimi de gentilitate ad Iudaismum conuersi fuissent. & hoc erat peccatum graue, scilicet, quod detraherent homines a cultu Dei. nullum enim uideatur esse maius peccatum. sic patet 1. Regum cap. 2. cum dicitur de filiis Heli peruerrentibus caeremonias sacrificij. erat ergo peccatum puerorum grande nimis: quia detrahebant homines a sacrificio Domini. ideo comminatur penas eis, qui aduersantur aduenis, ut habetur Exodi 22. cap. cum dicitur. aduenam non contristabis, nec affliges: aduenae enim fuistis in terra Aegypti. & postea subditur. si laeseritis eos, uociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum. *Et diligetis eum quasi uosmetipsos.* Consistit enim dilectio in duobus. scilicet in non faciendo malum, & faciendo bonum. primum innuitur cum dicitur non exproberitis ei: secundum cum dicitur hic: sed diligetis eum quasi uosmetipsos. Et hoc suadet Deus Hebraeis per Moysen Deuteronom. cap. 10. scilicet ipse diligit aduenas Itra, & Iudaei diligant, cum dicitur, facit iudicium pupillo & uiduae, & amat peregrinum, & dat ei victum: & uos ergo amate peregrinos, quia ipsi fuistis aduenae in terra Aegypti. & immediate subditur incertum, per quod Iudaei debeant diligere. quia ipsi fuerunt aduenae. Cum autem dicitur, quod Iudaei diligant sicut seipsum aduenas suos, ly sicut non dicitur aequalitatem; quoniam nemo tenetur alterum diligere aequaliter sibi praeter Deum, quem magis diligere debet, quae se, praecipue quoniam & si talis lex esset, tamen Iudeis non daretur, quia hoc ad perfectionem dilectionis pertinet; sed Iudaeorum status erat imperfectus, ergo non daretur eis talis lex. est ergo sensus quod ly sicut, dicitur aliquam similitudinem, sed non aequalitatem nec perfectam similitudinem. ponitur tamen aliquis similitudo, quia quando cunctae aliquis alterum diligit etiam si eum modicum diligit, diligit sicut seipsum, quia nemo alterum diligit dicitur, nisi faciat ei aliqua opera talia, qualia sibi ipsi etiam si non sint multa. de hoc Aristo. Ethic. lib. 9. amabilia quae ad alterum

Dilectio
in duobus
consistit.

protulerunt ex amabilibus quae ad seipsum. Conuenienter igitur ponitur in omni mandato dilectionis, quod diligit aliquis alterum sicut se. *Fuistis enim aduenae in terra Aegypti.* Ista est ratio quare Iudei non debent esse in testibus aduenas. scilicet aduenae spernendi sunt, quia aduenae sunt; uos quoque spernendi estis, quia in Aegypto aduenae extitistis. Vel alio modo aduenae fuistis in terra Aegypti, id est quia uos pertulistis miseriam quam perferunt aduenae, cum essent in Aegypto, deberis misereri eis, qui nunc aduenae sunt. Naturaliter enim condolet homo alios quos pati uidet ea, quae ipse aliquando passus est: & sic de Christo fieri debuit, ut ipse in carne sua omnes defectus nostros assumeret, ut nobis sciret compati, qui talia patiebamur, & ut tentaretur, ut alijs tentatis praestaret suffragium. sic ait Apostolus ad Hebr. 2. cap. Scilicet uide debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi: in eo enim in quo passus est ipse, & tentatus, potens est eis, qui tentantur auxiliari. *Ego Dominus uelut.* Scilicet qui iubeo, ut non affligatis aduenas, sic diligatis eos sicut uos propter me, qui sum Dominus Deus uelut. *Nolite facere iniquum.* Hic ponitur regulatio ad communicationem ciuilitatis quantum ad omnes. & hoc est quantum ad iustitiam. Debet enim omnibus communicantibus inesse iustitia in communicatione politica, alioquin nulla politia permanebit, immo nec aliqua societas humana, nec ipsa communicatio economica & naturalis, quae in uiro & uxore est. Singulae enim harum communicationum iusta quaedam habent, quibus sublatis illas permanere impossibile est, sicut declarat Aristo. in 8. & 9. Ethic.

Non potest stare aliqua communicatio, siue bonorum, siue malorum sine iustitia, & de partibus eius.
Quaest. XXXIII.

Et sicut in communicationibus quibuscunque bonorum, & recte ordinatis hoc tenet, ita & in communicationibus malorum. nulla namque pax aut concordia malis manebit, nisi quando inter se iustitiam aequalitatem posuerint. unde ipsi fures qui in furando participat, nisi inter se iuxta quandam distributionem res furto ablatas diuiserint, in societate manere nequibunt. Unde ipsa regna & politica ablata iustitia nihil sunt, nisi quaedam publica latrocinia, ut ait August. de ciui. Dei, lib. 4. cap. 4. Consistit autem iustitia in quadam aequalitate secundum Aristo. Ethic. lib. 5. Ista autem est duplex, quaedam est in distributione, alia in commutatione. unde duae species particularis iustitiae assignantur, scilicet commutativa & distributiva. de his autem tangitur hic: dicere tamen de utraque particularum harum per singula maioris negocij est. de hoc aequaliter dictum est Deut. 24. cap. De distributiva tangitur hic, in quantum dicitur nolite aliquid facere iniquum in iudicio, quoniam potest esse in iudicio aliquando distributio penarum vel premiorum: & hoc pertinet ad iustitiam distributiuam. aliquando autem in iudicio commutativa iustitia est secundum diuersas operationes. Dicitur autem non debere fieri aliquid iniquum in iudicio, id est non est sententia iniuste proferenda, & pertinet directe ad iudices: quaequam etiam potest intelligi de testibus, qui non debent in iudicio falsa deponere, quoniam hoc modo tollerent iura partium sicut iudices inique sententiantes. *In regula.* Hic ponitur aliud in quo obseruatur iustum, scilicet in regula: quoniam iustitia secundum Aristo. aequalitas & mensura est: & litigantes ad iudicem ueniunt, tanquam ad regulam cuique

Iustum in
regula ob
seruatum.

cuique diuidentem quod suum est, & quantum illos, ut patet in 5. Ethic. tota autem iustitia erit, quando regula permanet uera regula. Ista aliquando est extra hominem, & aliquando in homine. Est autem in homine regula sicut in iudice, qui est distributor iustitiantibus: exterius autem regula est, sicut in ponderibus, & mensuris, & stateris, quoniam haec distribuunt cuique quantum accipere debet, & determinant quantitates rerum. Primo autem iussit Deus non mutari regulam quae est inter hominem, in hoc quod dixit, quod nihil iniquum in iudicio agerent. Deinde ponit de regulis quae sunt exterius, & primo ponit de regula, quae dicitur esse uirgula mensuratiua pannorum. debet enim esse aequa apud omnes communicantes in idem. *In pondere.* Pondera uocantur ipsae magnitudines, quibus determinamus alias, sicut dicitur libras & alia maiora pondera uel minora: quoniam ista debent esse eadem apud omnes qui eadem tractant negocia. Et per pondera non solum intelliguntur quantitates illae, quae apponuntur ad determinandum molem aliarum magnitudinum, sed etiam id in quo ista libratur uel uahuntur, scilicet ubi ponitur pondus, & res quae ponderatur, quia in utroque status est si non reditatur ad determinatam magnitudinem. *In mensura.* Generaliter omnia ista, per quae determinantur quantitates rerum continuatarum, dicuntur mensurae: sed specialius ponitur nomen mensurae ad significandum solum ea uasa, quibus res liquidas coequamus, uel res solidas si minatae sunt, ut mensurae seminum, quae non accipiuntur in pondere, sed magis in uasis mensuratiuis.

De habitudine omnium mensurarum rerum siue fluxibilium siue aridarum, siue permanentium, siue non permanentium. Et quare Deus non iussit nullum esse decipiendum in numero, sicut iussit in pondere & mensura. Quaest. XXXIII.

Curca quod considerandum est, quod mensurare & mensurari quantitati proprium est: sic enim eam quidam distinguunt dicentes, quantitates esse eas quo aliquid est mensurabile uel mensurans. tunc autem quantitates mensurandarum alia est continua, alia discreta. Quantitatum discretarum mensura determinatiua est ipse numerus; de hoc non ponitur hic preceptum sicut de regulis, mensuris, & ponderibus: cuius causa est: quia Deus dat legem habendam esse regulam mensurarum in illis mensuris, quae malitia humana permutari possunt, sicut est de regula & pondere & mensura, quae maiorem & minorem recipere queunt. An numero autem non est sic, quia numerus est constitutus secundum naturam, & permanet immutabilis sicut natura ipsa, nunquam factus maior nec minor: mensurae autem satis mutantur, & pondera, atque regulae: quia ista uoluntate humana consistunt, quae mutabilis est, potissime quoniam ista consistunt in quantitate continua, cui addi potest & subtrahi. numero autem non potest addi & subtrahi, quia consistit in indiuisibili: unde si aliquid addatur uel subtrahatur, iam non manet eadem species numeri, ideo non oportuit poni legem de mensura, quae est numerus. Si autem sit mensura rerum continuatarum, aut illa res mensurabiles sunt fluxibiles, aut aridae. Si sunt fluxibiles, recipiunt determinationem per quaedam quantitates quae uocantur mensurae, sicut patet de aqua, oleo, & uino: quantum ista res aliquando possunt pertinere ad alteram determinationem mensuratiuam, quae uocatur pondus. sed necessarium est, ut primo pertineant ad mensuram. Si autem sint res aridae, aut sunt minatae, aut magna. Si autem minatae sint,

recipiunt determinationem per mensuram, quae est uas contentiuum & determinatiuum. Si autem sint res magna, aut mensurantur secundum longitudinem, & latitudinem; aut secundum magnitudinem molis. Si autem considerentur secundum longitudinem, uel latitudinem, est mensura quaedam quae uocatur regula. Si autem considerentur secundum magnitudinem molis, est in eis quaedam mensura, quae uocatur pondus: & isti sunt omnes modi mensurandi siue determinandi quantitates. *Statera iusta, & aequa sint pondera.* Hic in speciali ponitur hic quod dictum fuerat in generali, scilicet, quod statera sint iusta, & pondera iusta. statera enim ad pondera pertinent, & possunt ista duo accipi pro eodem, sed magis conueniens est, ut accipiantur pro diuersis. quod statera dicatur esse ipsum in quo appenduntur res ponderatae, & uocatur statera a stando, quia tunc res conuenienter ponderatae sunt, quando stat id in quo appenduntur. non declinans magis ad unam partem quam ad alteram. cum autem statera non stat, iam res conuenienter ponderatae non sunt, quia non potest sic determinari de re quanta sit. pondera autem uocantur ea, quae apponuntur in statera. utrunque autem in his debet esse aequale, quoniam siue pondera iniqua sunt, siue statera inconueniens. quod ad unam partem magis inclinatur, quam ad alteram, iniuste ponderabitur. *Iustus modus, aequusque sextarius.* Hic ponitur duae mensurae in speciali, quae sunt uasa contentiua, & determinatiua quantitatuum: quorum unum pertinet ad res liquidas, alterum uero ad res aridas. Sextarius enim ad res liquidas pertinet; quia mensura maior in liquidis apud Iudaeos uocabatur hin: ista autem diuiditur in sex partes, & qualibet uocatur sextarius. Est autem modius mensura pertinens ad res aridas. scilicet farinae & farinam: & in his sunt aliae mensurae, scilicet ephi, & gomor. est autem gomor mensura parua, quae est decima pars ephi, ut habetur Exodi 16. cap. In omnibus autem his mensuris conseruari debebat, quod teneatur aequalitas quae a principio instituta fuerat. *Ego Dominus Deus uelut, qui eduxi uos de terra Aegypti.* Refertur hoc ad leges superiores positas in speciali, scilicet, quod custodiant eas, quoniam ipsa qui dedit est Dominus, & potuit ea mandare: ponitur autem preter hoc aliud incitatum ad custodiendas leges, scilicet Deus eduxit Israelitas de Aegypto; & propter hoc beneficium debebant sibi obedire in cunctis quae iuberet. *Custodite omnia praeccepta mea.* In speciali supra admonuerat Deus obseruari praeccepta sua, hic in generali iubet. Et dicitur, quod custodiant omnia praeccepta & iudicia: sunt enim iudicia leges datae de regulatione Iudeorum inter se; & pertinent ad actus iudiciales, unde per has distinguantur iudicia in causis. Praeccepta autem possunt significare duos praeccepta moralia, quae pertinent ad decalogum, & ad quaequidque leges naturae: uel possunt significare praeccepta ceremonialia, hic tamen accipiendum est pro utroque simul, quia Deus iubet obseruari omnia praeccepta, quae habentur in hoc capitulo. Sed hic non solum habentur caeremonialia, sed etiam praeccepta naturalia mixta: ergo pro omnibus intelligendum est. *Et facite ea.* Ponitur differentia inter facere & custodire, quoniam custodire potest dupliciter accipi: scilicet custodire, id est cauere ab aliquo, & tunc custodire pertinet ad praeccepta negatiua. scilicet fugiamus id quod ipsa uerant; & facere pertinet ad praeccepta affirmatiua, in quibus complendum est, quod iubetur. Alio modo potest accipi custodire, id est tenere in corde, & sic praeccepta ista debebant custodiri & fieri, id est teneri in corde & opere compleri. Uolebat enim Deus, ut Israelite cogitarent in praecceptis suis, ut semper eorum uerteretur intentio

Praeccepta
duo possunt
significare
moralia
& ceremonialia.

intentio ad placendum Deo. sic patet Deuter. cap. 6. cum dicitur. eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis: & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque confurgens. Ego Dominus. Scilicet, qui iubeo fieri hæc: ideo custodite illa semper.

C A P. XX.

LOCUTVS QVE est Dominus ad Moyfen, dicens. Hæc loqueris filiis Israel. Homo de filiis Israel, & de aduenis, qui habitant in Israel. Siquis dederit de femine suo idolo Moloch, morte moriatur. Populus terræ lapidabit eum: & ego ponam faciem meam contra illum, succidamque eum de medio populi sui: eo quod dederit de femine suo Moloch: & contaminauerit sanctuarium meum, ac polluerit nomen sanctum meum. Quod si negligens populus terræ, & quasi paruipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de femine suo Moloch, nec voluerit eum occidere: ponam faciem meam super hominem illum & cognationem eius, succidamque ipsum, & omnes qui consenserunt ei, vt fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui. Anima quæ declinauerit ad magos, & ariolos, & fornicata fuerit cū eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini, & estote sancti; quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester. Custodite præcepta mea & facite ea. Ego Dominus, qui sanctifico vos. Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit; sanguis eius sit super eum. Si mechatius quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui, morte moriatur & mechus & adultera. Qui dormierit cum nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui: morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos. Si quis dormierit cum nuru sua; vterque moriatur: quia scelus operati sunt. Sanguis eorum sit super eos. Qui dormierit cū masculo coitu femineo, vterque operatus est nefas: morte moriantur. Si sanguis eorum super eos. Qui supra vxorem filiam duxerit matrem eius: scelus operatus est, viuus ardebit cum eis: nec permanebit tantum nefas in medio vestri. Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur; pecus

23. q. 4. ca. mali. 5. ex his. q. 5. c. reos. 5. sed obijcitur.

Crimina morte plebenda.

Nu. 17. Io. sue 3. 1. Reg. 16. Exod. 21. Prou. 20.

86. dist. ca. cæterum.

27. q. 2. ca. o. 5. si q. s. p. s. a. m. & c. qui de sponsa tã & c. instituta in fi.

F quoque occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento; simul interficietur cum eo. Sanguis eorum sit super eos. Qui acceperit sororem suam filiam patris sui, vel filiam matris suæ: & viderit turpitudinem eius; illaque conspexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati sunt; occidentur in conspectu populi: eo quod turpitudinem suam mutuo reuelauerint, & portabunt iniquitatem suam. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & reuelauerit turpitudinem eius: ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Turpitudinem matertæ & amitæ tuæ non discooperies. Qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudauit: portabunt ambo iniquitatem suam. Qui coierit cum vxore patris vel auunculi sui, & reuelauerit ignominiam cognationis suæ: portabunt ambo peccatum suum. Absque liberis morientur. Qui duxerit vxorem fratris sui: rem facit illicitam: turpitudinem fratris sui reuelauit: absque filiis erit.

Supra 9. di. fin. 15. q. 1. c. mulier. 23. q. 5. c. reos.

35. q. 6. ca. videtur.

LOCUTVS QVE. In superioribus legislator posuerat præcepta ordinantia vitam humanam absque determinatione pænæ: hic subiungit eadem addens quædam alia cum pænæ determinatione: & quia sacra scriptura prolixitatem fugit, quæ maxime esset si sæpe repeterentur eadem, non ponit hic omnia quæ supra posita sunt, sed quædam & plura alia addit: in omnibus pænâ iniungens.

Quare fit hic repetitio cum adiectione pænarum. Quæst. I.

EST autem ratio huius replicationis, quoniam intentio legislatoris est facere ciues bonos, & obauditores legum, iuxta Aristot. 1. Ethic. & in hoc leges dirigunt regulando actus nostros: homines tamen dupliciter in bonum mouentur, quidam enim absolute mouentur in ipsum propter pulchritudinem eius, & isti sunt, qui habent generosos, & liberos animos. In his autem non oportet poni legem, quoniam lex non est posita iusto, sed peccatori, vt patet infra ad Thi. cap. 1. & si aliqua lex ponatur iustis, tamē non oportet quod ponatur cum pænâ adiectione. Alij autem sunt, qui ad bonum nõ mouentur propter seipsum, quia pulchrum & bonum est, sed propter timorem pænæ reducuntur ad illud; ideo propter hos proprie leges positæ sunt, & cum pænâ adiectionibus validatæ: & quoniam bonum secundum se appetere melius est, quàm secundum pænâ directionem, primo posuit leges de bono & malo nulla addita pænâ: Secundo hic subiunxit pænâ. unde hic fiunt tria. Primo ponitur præceptorum istorum determinatio. Secundo determinationis ratio. Tertio adiungitur intentio conclusio. Secunda ibi. Custodite leges meas. Tertia ibi. Vir sue mulier. Prima in tres, quia primo ponitur directio circa partem rationalem. Secundo circa partem irascibilem. Tertio circa concu-

concupiscibilem. Secunda ibi. Qui maledixerit patri. Tertia ibi. Si mechatius. Circa primum dicitur ibi. Locutus est Dominus ad Moyfen. Circa omnia ista generale est, quod Dominus loqueretur Moyfi, nihil nãq; eorum fieri poterat nisi loquente Domino ad Moyfen: quia leges istæ dabantur a Deo: & Deus non loquebatur populo per se, sed loquebatur Moyfi, & ille referebat Dei verba ad populum: quia ipse erat sequester & medius inter Deum & populum, vt habetur Deuter. cap. 5. Istæ autem additiones. Locutus est Dominus ad Moyfen & similes, quæ ponuntur, a Moyse scriptæ sunt, vbi videbat esse capita orationis. s. quod cum de diuersis materijs ageretur, non ponerentur omnia sub eodem contextu. An autem ista locutio fuerit in eadem vice, in qua Deus locutus fuit sibi ea, quæ habita sunt precedenti cap. nihil differt: cum constat ex his quæ dicta sunt supra 16. cap. fuisse simul dicta omnia quæ in hoc libro continentur. Hæc loqueris filiis Israel. Non solum Moyfes fuit locutus Israelitis ea, quæ continentur in hoc capitulo, sed etiam omnibus, qui ascenderant cum eis de Aegypto. multi nãque Aegyptij cum Hebræis recesserant de Aegypto, vt habetur Exodi cap. 12. cum dicitur. sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis. Isti autem adhuc manebant cum Israelitis, quia post hoc fit mentio de eis, quod commouerunt Israelitas ad peccandum desiderando carnes in sepulchris concupiscentia. sicut habetur Num. 11. cap. cum dicitur. vulgus quippe promiscuum quod ascenderat cū eis, flagrauit desiderio carnum sedens & flens, iunctis sibi pariter filiis Israel: etiam ex litera patet, quod istis Deus mandauerit Moyfen loqui, cum dicitur infra. homo de filiis Israel & de aduenis, qui habitant in Israel. aduenæ autem sunt ipsi Aegyptij, qui cum Israelitis ad habitandum venerant. fit tamen mentio de filiis Israel; quia nomine eorum intelliguntur etiam aduenæ, vel quia ipsi sunt digniores. Homo de filiis Israel. Ponitur hic qui sunt qui obligantur per istam legem. lex enim obligat omnes illos quibus datur, & qui eam recipiunt: fuerunt autem principales filij Israel in recipiendo hanc legem: quia Deus dilexit istam gentem: & voluit ei dare legem, & nulli alteri genti, vt habetur in Psalm. 137. f. non fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis. Ideo istos nominauit Deus principaliter tanquam susceptores legis, alios autem per accidens. Et de aduenis qui habitant in Israel. Ideo ista lex etiam est ad illos, qui veniunt de gentilitate, vt habitent cum Israelitis, & teneant caeremonias eorum. nam non vocantur aduenæ illi, qui veniebant de alia gente ad habitandum solum inter Israelitas, nisi conuerterentur quoque ad ritus colendi Iudaicos. nam non permittebantur Israelitæ habere inter se gentiles, nisi conuersi essent ad cultum Dei, vt declaratum fuit precedenti cap. Verus est de gentibus Chananæorum in quorum terra Israelitæ habitabant, sed de gentibus alijs non erat sic prohibitum, nisi quantum ad contractus matrimoniorum, & cibos consecratos idolis: licet Iudæi ab omnibus gentilibus se subtrahebant quantum poterant, quia erant eis in scandalum propter deos suos. Isti autem aduenæ erant obligati ad omnes caeremonias legis, sicut ipsi qui nati erant in Iudaismo, sicut habetur Exo. 12. c. quia ibi dicitur, quod illi, qui circumcisi fuerint permittantur facere phasē aliter non: & in multis huius libri & aliorum legibus in hoc pentateucho Moyfi exprimitur in ipsis legibus, quod obligetur filij Israel, & aduenæ: quoniam aduenæ circumcidebantur, & cum aliquis circumciditur obligatur ad omnes caeremonias Iudaicæ legis. sic patet ad Gala. cap. 5. ego Paulus testifcor omni homini circumcidenti se, quoniam

debetor est vniuersæ legis faciendæ. sic namque est in lege Euāgelica, quod cum aliquis baptizatur obligatur ad omnes caeremonias noui testamenti. Siquis dederit de femine suo idolo Moloch. Hic ordinatur rationalis pars secundum quam in Deum tendimus ad colendum Deum, cum cultus eius pertineat solum ad vim rationalem, & ponuntur duo casus. Primo de adorando deos alienos. Secundo de consulendo magos, & ariolos. secunda ibi. Anitha quæ declinauerit. Hic ponitur de sacrificio facto idolo Moloch & frequenter de hoc dicitur, vt patet supra 18. cap. & hoc fit, quia hoc peccatum erat graue valde, & Iudæi erant multum inclinati ad illud, cum alia gentes hoc multum frequerent. etiam quia istud idolum erat principale inter omnia idola. putabatur etiam Iudæi & gentes frequentantes talia sacrificia, quod per hoc confecerentur ea, quæ volebant in hominibus, & diuitijs, & temporali prosperitate. De modo autem huius sacrificij dictum fuit supra cap. 18. plenè, ideo ibi inquiratur. Hic autem solum adiungitur pænâ taliter offerentium. De femine suo idolo Moloch. Dicebatur aliquis dare de femine suo dupliciter, scilicet de humore feminali ad generationem deriuato, vel de filijs genitis. nam filij alicuius vocantur semen eius. Prima tamen est propria significatio. de modo vtriusque in offerendo dictum est supra 18. cap. Morte moriatur. Hoc additur in isto cap. quia subiunguntur pænæ supra aut 18. cap. quoniam ponerentur leges, nullæ tamē subiungebantur pænæ. Infigitur autem mors pro isto peccato. nec est intelligendum quod inferretur a Deo sicut alijs, cū dicitur, homo qui talia vel talia fecerit peribit de populo suo: sed per sententiam iudicis condemnabatur ad mortem, & populus occidebat eum, vt patet immediate. Populus terra lapidabit eum. Hic determinatur genus mortis. s. quod lapidaretur. erat enim ista satis grauis pænâ, & iubebatur fieri a toto populo, vt omnes vindicarent iniuriam Dei sui, quæ magna erat in eo, qui sic offerebat. etiam quia offerens filios suos idolo Moloch totum populum offendebat, quoniam populus consistit per multitudinem hominum: qui autem occidit aliquem hominem, non solum ei iniuriam infert, cui vitam adimit: sed etiam toti populo cui vnus hominem auferit, qui erat pars populi, & iste sic diminuit populum. & hoc modo illi, qui seipsum occidunt, quoniam nõ videantur alicui iniuriam facere, irrogant tamen iniuriam ciuitati, cui seipsum auferunt, qui erant pars populi. Vnde leges recte ordinatæ irrogant pænâs dehonorationis, vt iurarentia sepulchri, vel alijs eis, qui se occiderunt. sic dicit Arist. Ethic. lib. 5. cap. ultimo. s. propter quod & ciuitas damnificatur, & quædam inhonoratio adest seipsum corumpenti. Alia autem causa est, quia Deus volebat, vt Israelitæ, qui imperfecti erant, visis penis aliorum distraherentur a malo, sic habetur Nu. 17. c. vbi Deus iubet eos, qui non obedierunt summo sacerdoti, publice occidi, vt totus populus audiens timeat. sic etiã habetur Deuter. 13. cap. quod omnis populus lapidabit illum, qui conatur abstrahere aliquem a cultu Dei, vt omnes audientes timeant: & nequaquam ultra aliquid tale faciant. Et ego ponam faciem meam contra illum. Scilicet contra eum, qui dederit de femine suo idolo Moloch. Dicitur Deus ponere faciem suam contra aliquem, quando totaliter attendit, vt aliquem deleat de terra: sic enim nos loquimur humano modo, quod vnus homo ponat vultum suum contra alterum, quando totaliter inquit, vt eum occidat. & sic dicebatur supra 17. cap. quod Deus obfirmaret faciem suam contra animam, quæ comederet sanguinem, & disperderet eam de populo suo. Succidamque eum de medio populi sui. Eadem sententia est cum superiori, quoniam

Ordinatio rationalis partis em qua i Deu tendimus ad ipsum colendum.

Dare aliquem de suo semine dupliciter dicebatur.

quoniam illud precedens est antecedens ad hoc: quia priusquam Deus delectat aliquem de populo suo, ponit faciem suam contra eum ad delendum illum. Dicitur autem succidere, id est tollere vitam, & loquitur de homine ad modum arboris: cum enim arbori tollitur radix, vel truncus scinditur, vitam nullam habet: ita & si homini auferatur vita, dicitur succidi. De medio populi mei. Id est faciam quod non fit in populo meo. nam ille, qui moritur iam non manet in populo. dicitur autem de medio populi succidi quicunque in populo est, quoniam in medio alicuius rei est secundum modum sacre scripturae quodcumque in illa est, siue in medio sit, siue in extremitatibus. Et quod dederit de semine suo Moloch. Replicatur hic cautia penę inflicta.

Iudaorum opinio friuola circa expositionem textus an teneat. Quasi. I I.

IN quo dicunt aliqui Iudæi, quod illi incurrerent penam huius legis, qui dabant aliquem de filiis suis idolo Moloch. si tamen aliquis daret omnes filios suos, non incurrerent hanc penam: quia dicitur in litera, qui dederit de semine suo, & hoc significat partem. Sed hoc ita absurdum est, ut condemnatione vel argumentatione in contrarium non egeat: nam quantumcumque aliquis magis peccat, magis puniendus est. sed ille, qui plures filios offert demonibus, grauius peccat. ergo acrius puniendus est. Item hoc existente si aliqua lex diceret, qui semel furatus fuerit occidatur, & aliquis si furaretur multoties, non deberet occidi. sed hoc absurdissimum est. Item hoc modo daretur hominibus occasio ad magis peccandum. nam si ille, qui vnum de filiis offerebat, lapidabatur, & qui omnes obtulisset non pariebatur pena: offerrent homines omnes filios suos, postquam semel offerre cepissent, ne aliqua pena plecterentur. omnia autem ista absurda sunt. Alij autem volentes istos contemneri dixerunt, quod illi qui dabant vnum de filiis suis idolo Moloch lapidabantur, vel qui darent aliquos, sed non omnes. illi autem qui darent omnes non puniebantur aliqua istarum penarum, sed in futuro puniebantur in gehenna, nec poterat peccatum suum remitti hic vel in futuro seculo. Sed isti errant in duo. Primo, quia dicunt, quod isti qui offerebant omnes filios suos demonibus, non poterant expiari hic, nec in futurum. Secundo, quia dicunt, quod propter hoc, quod isti in gehenna puniendi erant, non puniebantur hic. Primum non potest stare: quonia quantumcumque peccet possunt hic remitti peccata sua, si penitent de eis ingemiscendo ad Dominum, sicut habetur Ezechia 18. cap. cum dicitur. si autem impius egerit penitentiam, & custodierit vniuersa precepta mea, omnium iniquitatum eius, quas operatus est, non recordabor. de hoc magis dictum est supra 3. cap. in fine vbi agebatur de peccato in Spiritum sanctum, an esset remissibile. Secundum quod dicitur etiam est falsum, scilicet, quod ille qui offerebat omnes filios suos demonibus, quia in gehenna puniendus erat, non puniebatur hic. sed hoc omni rationi repugnat. nam cum pro omni peccato mortali debetur pena gehennae, qualitercumque aliquis moreretur siue in paruo peccato, siue magno, haberet mortem aeternam. & sic quantum ad habendum mortem gehennae, nihil magis differt, quod peccaret valde grauius, quam parum. quoniam qui magis peccauerit, acrius punietur. hoc ergo dato nullus hic deberet puniri pro peccato, quia in gehenna puniendus erat. & sic destrueretur omnis status legum

dirigentium politiam, secundum quas mors infligitur eis qui peccant. Item non solum infliguntur penae aliquibus, quia mala fecerunt: sed etiam vt alij, qui non fecerunt timeant, & facere caueant, sicut patet Deuter. 13. & 17. cap. ergo illi qui magis peccauerunt, quoniam in gehenna pro peccatis suis puniri debeant, tamen hic adhuc puniuntur: ne alij ad tam grauiam perpetranda incitentur. Dicendum igitur quod ista litera imponit penam omnibus, qui filios suos demonibus offerrent, siue vnum, siue multos, siue omnes. dixit tamen de semine suo, vt exprimat id, quod minus est: quoniam iste modus loquendi non semper accipitur ad significandum partem. Et contaminauerit sanctuarium meum. Id est qui talia fecit puniuntur, quia contaminauit sanctuarium meum, id est quia per hoc reputauit illud esse immundum. Nam non est sensus, quod iste immolans idolo Moloch, pollueret sanctuarium faciens aliquid immundum in illo. Nam non introibat in sanctuarium Domini taliter offerens, nec accedebat ad illud, sed ibat ad sacerdotes idolorum. Dicitur tamen contaminare sanctuarium, quia sic faciens videtur iudicare sanctuarium esse contaminatum: nam si non iudicaret illud esse contaminatum, magis offerre vellet Deo sacrificia, quae in suo sanctuario offeruntur, & secundum ritus huius sanctuarij, quam offerre idolo Moloch. contaminabat ergo qui talis erat sanctuarium. Atque polluerit nomen sanctuarium meum. Id est etiam punietur iste immolans Moloch, quia polluit nomen meum. Dicitur autem nomen Dei pollutum, quia attribuitur eis, qui non sunt dii, scilicet idolis. ita facit qui offert idolo Moloch: nam offerendo ei, reputat illum Deum in quo nomen Dei polluitur. Vel dicitur esse pollutum nomen Dei, quoniam quod Dei est, transfertur ad alterum: sacrificia enim soli Deo pertinent: quod ergo aliquis alius praeter Deum sacrificia recipiat, est contemnere Deum attribuendo alteri, quod ad Deum pertinet. & sic polluitur nomen suum. Quod si negligens populus terra. Hic ponitur huius peccati pena a Deo inflicta in negligentiam populi. tenebatur enim populus occidere eum, qui taliter offerret, vt supra dictum est. Si autem non occideret eum, Deus occidebat. nunquam tamen Deus hoc agebat, nisi esset negligens populus terra. erat autem negligentia, quia ipsi tenebantur hoc facere, cum dictum sit, populus terra lapidabit eum. Et quasi paruipendens imperium meum. Ponit enim duos modos omittendi compleere punitionem immolantis. vnus per negligentiam quando populus non aduertit ad eum, qui immolat Moloch, & non punit: alius modus est paruipensionis, vt cum populus ista videns respuit imperium Dei. quocumque enim modo Deus supplebat id, quod omittebat populus. Dimiserit hominem, qui dedit de semine suo Moloch. Dimittere hominem immolantem est non curare de puniendo illum, qui immolauit Moloch. vel si teneret eum ligatum ad occidendum, & postea abfolueret, quod deterius erat. Nec voluerit eum occidere. Eadem sententia est, scilicet non curare de occidendo hominem, qui talem faceret vilipensionem Deo, quam tenebatur populus vindicare: potissime cum esset sibi mandatum. Ponam faciem meam contra hominem illum. Hic ponitur poena quam infligit Deus immolantibus Moloch, quando populus negligebat punire. & primum erat, quod poneret faciem suam contra hominem illum quasi semper respiciens eum ad occidendum vel nocendum ei, sicut illi, qui hostiliter se habent, ponunt vultum suum ad hostes, vt eos delectant. Et cognationem eius. Cognatio hominis illius a Deo puniuntur, quoniam non immolauerit Moloch: quia videtur, quod ei consenserit non puniens, aut accusans immolantem, & quod

Nomen Dei pollutum quare dicitur.

Fornicari cum Moloch quid sit.

Precepti alteri de idolatria.

quod ipsi scirent magis, quam alij cum magis conuicti sibi essent. Si autem scientes non reuelarent vel punirent, rei criminis erat sicut ipsi, qui fecissent, & Deus delectat illos: etiam Deus infligebat istam penam cognationi immolantis; quia sic videtur esse aliquando apud leges humanas, quod in valde grauibus peccatis non solum ipsi, qui deliquerunt, puniuntur, sed etiam eorum cognatio, quae nihil egerit. Succidamque & ipsum & omnes, qui consenserunt ei. Non solum enim puniuntur illi, qui immolauerit Moloch, sed etiam omnes consentientes. Dicuntur autem consentire immolantibus illi, qui dabant fauorem huiusmodi immolatoribus, vt immolarerent defendentes eos ab alijs oppugnantibus. & de his manifestum est, quod aequaliter puniri mererentur cum ipsis, qui principaliter faciunt. Alij dicunt consentientes, qui ad istam immolationem consilium praebant forte participantes in hac immolatione intendentes, quod aliquod bonum sibi euinciret ex tali immolatione, quam alij faciebant per eorum consilium. Et de his etiam patet, quod debeant puniri sicut ipsi principaliter delinquentes. Alij sunt consentientes, id est quod quantum nihil horum faciant, quae dicta sunt, tamē sciebant illos immolare, & non repugnabant illis, vel non aculebant. tenebatur namque quilibet talia videntes zelare contra sic immolantes, vt excluderentur de terra. sicut habetur Deuter. 13. cap. & ex hoc habetur, quod delinquentes & consentientes delinquentibus pari pena puniuntur, quoniam in quibusdam delictis consentientes magis attenduntur, quam in alijs. de hoc habetur ad Romanos cap. 1. cum dicitur. quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed etiam, qui consentiunt facientibus. Vt fornicaretur cum Moloch. Dicitur aliquis fornicari cum Moloch; quia relicto cultu Dei veri transit ad colendum Moloch. & est metaphora de muliere adulterante, quae relinquit virum suum coniungens se viro adulterino. sic enim nos tenemus colere Deum verum. Si igitur transferimus ad cultum alicuius idoli, dicimus fornicari cum illo idolo. De medio populi sui. Refertur ad supradicta. succidam ipsum de medio populi sui faciendo ne maneat in populo suo, sed per mortem auferatur. Anima que declinauerit ad magos. Hic ponitur alterum preceptum de idolatria: sed non est ita directe idolatria sicut praecedens. nam qui immolat idolo Moloch, directe colit demonem ei sacrificia faciendo: qui autem declinat ad magos non colunt ipsos magos, vel eos per quos magi conantur inquirere veritatem directe, sed quodammodo indirecte facientes quasdam ceremonias cultus, vt veritatem de qua consuluerunt, accipere mereantur in responsis. Dicitur autem declinare anima ad magos. id est quod aliquis homo declinet ad consulendum, & inquirendum veritates a magis. hoc enim declinare est; quia quilibet tenebatur Deo suo adherere, & ab eo inquirere si aliquid inquirendum foret, & non ab idolis vel a magis. Dicuntur autem hic magi vtentes arte magica, vel alijs prohibitis artibus. & isto modo omnes magi sunt prohibiti, quia per artem superstitionis inquirunt. Secundo quia a demonibus inquirunt, & eis in hoc cultu quandam exhibent, a quibus veritas nulla inquirenda erat; nec cultus exhibendus. Alio modo dicuntur magi sapientes in astris, a quibus aliquando licitum est inquirere: aliquando autem vetitum de quo late dictum est precedenti cap. In Hebraeo habetur phitones vbi nos dicimus magos: patet quia talis dictio ponitur hic apud Hebraeos qualis habetur in litera nostra 1. Regum 28. cap. vbi dicitur de phitonissa quam consuluit Saul.

A De phitonibus & phitonissis quid dicat Rabbi Abra. Aben Ezra. Et an sint phitones semper in ventre. Quasi. III.

DIXIT autem Rabbi Abra. Aben Ezra, quod nomen phitonis in Hebraeo ab vtre deriuatur. nam sicut eum, & Rabbi Moyses Francum in vtre fiebat talis operatio. vnde accipiebatur quoddam caput humanum pilis & carne nudatum, & in quodam vtre ponebatur, in cuius extremitatibus duabus erant duo ligna intra perforata quasi fistulae, & per vnum flaretur, & per aliud sonitus redderetur, & aer transibat per caput positum in vtre: vbi opere demonis verba responsiva formabant: sic dicitur fuisse phitonissam, quam consuluit rex Saul, de qua habetur 1. Reg. 28. Sed hoc falsum est, quoniam iste vter solum erat, vt in eo responsio demonis haberetur; phitonissa autem per demonis potestatem mortuos vel demones loco mortuorum apparere faciebat, quos ipsa sola videbat, vnde dixit 1. Reg. 28. c. deos vidi ascendentes de terra. Saul autem non videbat eos, qui ascenderant, ideo inquisit ab illa qualis forma esset eius, qui ascendisset, & illa ait. vir senex ascendit, & ipse est amicus pallio: intellexit Saul, quod Samuel esset, & inclinauit se super faciem suam in terra, & adorauit. Argumentum autem Rabbi Abraham Aben Ezra sumptum a nobis deriuatione non multum concludit: quia frequenter haec interpretationes fallunt. Phitones autem dicitur esse spiritus existentes in ventre hominum, & facientes eos loqui, sicut patet de puella quadam, de cuius ventre Paulus Apostolus demonem phitonem exclusit, vt habetur Act. 16. c. Sic etiam patet de Apolline deo gentium, qui introibat in vterum puellae virginis, & faciebat eam loqui atque futura praedicere, sic patet per Lucanum li. de bello plusquam ciuili. Aliquid autem dicitur phitones demones venientes ad videntem alicui factis quibusdam ceremonijs. sed primus modus conuenientior est. sic accipitur in 5. cap. vir siue mulier in quibus phitonis vel diuinationis spiritus fuerit. s. quod intra illos viros est spiritus ista loquens. Ariolos. Aia etiam declinans ad ariolos habebat penam, quae supra ponebatur. Arioli sicut Rab. Abra. Aben Ezra dicitur illi, qui posito osse cuiusdam animalis sub latere futura praedicebant. sicut Francum arioli habebant ossa sub lingua, & sic loquebantur de euentibus rerum. sed primum magis conuenit ad modos augurum, & maleficorum; nos tamen ariolos vocamus eos, qui consideratis animalium mortuorum fibris aliqua futura conantur praedicere, de quibus dictum fuit praeced. cap. An arioli sicut artem suam aliquid praedicere possint, & an ars sua superstitiosa sit, vel aliquid veritatis contineat praeced. cap. dictum est. Et fornicata fuerit cum eis. Accipitur fornicatio, sicut supra dicebatur pro declinatione a vero Deo. non tamen dicitur fornicari cum ariolis & magis quasi illos aliquis colat; sed quia inclinatur ad credendum illud, & inquirendum ab eis. Sed ad hoc non deberet aliquis inclinari, quia Israelitae habebant alium modum inquirendi veritates, quando vellent inquirere, scilicet per inquisitionem a summo sacerdote posito rationali in pectore, & ephod. quoniam in rationali erant lapides, qui demonstrabant veritatem inquirerum rerum. vnde vocabatur illud rationale iudicij, vt habetur Exod. 28. cap. & ibi satis dictum est. Sic enim consuluit Dauid Dominum an viri Ceilae traderent eum in manus Saul, & Deus respondit sibi, & hoc applicit ephod, sicut habetur 1. Reg. 23. cap. & sic dicitur. Nu. 23. cap. non est idolum in Iacob, nec videtur simulachrum in Israel: temporibus suis dicitur Iacob & Israel quid operatus sit Dominus. Fiebat etiam inquisitio per prophetas, quoniam ipsi reuelabant veritates, quas a Deo audiebant: & ob hoc vocabantur videntes, quia videbant ea, quae alijs occulta erant. Sic patet 1. Reg. 9. cap. de Samuele ad quem conueniebant

Iudei inquirebant futura in rationali sacerdotis

omnes Israelitae ad inquirendam de rebus futuris vel ab icon. itis. vnde Saul quaesuit pro asinis patris sui, & sibi responsum est, Et hoc habetur Deuter. 18. cap. quod non esset inquirendum a gentilibus auguribus & maleficis, sed a propheta cum dicitur, gentes istae quarum possidebis terram, augures & diuinos audistis: tu autem a Domino Deo tuo alter institutus es: prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies ut petisti. Cum ergo Iudaei essent determinati a Deo ad istum modum inquirendi veritates occultas, quoniam inquirere vellet, si hoc modo relicto inclinareretur ad magos vel ad ariolos, a quibus inquirere non licebat, dicebantur fornicari: & ista fornicatio erat cum magis & ariolis, id est inquirendo ab eis, quod licitum non erat ab eis inquire. **Ponam faciem contra eum.** Supra declaratum est, quod Deus conuertat se ad aliquem in malum, sicut destruat eum, & non auertat vultum suum, donec destruxerit. **Et interficiam illum de medio populi sui.** Scilicet animam declinatam ad magos. Deus autem dicebat occidere istum hominem, quia tradebat eum ex merito praeparationis huius in manus alicuius occisoris, siue in manus hostilis, siue in manus bestiarum, aut in praecipitationem, aut aquarum submersione, vel aliud genus mortis venientis a casu. **oia. n. haec Deus ab intentione infligit,** quae nos a casu euenisse iudicamus, & non solum in hoc quod est de mortibus inflictis a rebus irrationabilibus, sed etiam de morte quae infligitur vni homini ab altero non intendente illud agere, sicut si quis iaciat sagittas, aut lapidas ad aliquem locum, & alius transiens lapide vel sagitta percussus occubuerit, a Deo ista mors inflicta dicitur. sic habet Exo. 21. cap. cum dicitur, qui percusserit hominem volens occidere morietur: qui autem non est infidus, sed Deus illum tradidit in manus eius, constituam tibi locum in quo fugere debeat. Cum ergo Deus ab intentione tradat aliquem in manus alterius, ut occidat alio non intendente occidere; Deus hunc occidere dicitur, & non ille, qui actualiter infligit mortem. dicitur autem quod aliquis occidit de medio populi sui, in quantum per mortem tollitur ne maneat in populo suo, sicut erat quoniam vivebat. **Et estote sancti.** Hic admonet Deus Israelitas, ut caveant ab omni immunditia, quae vetatur per precepta supra posita, & adhuc magis per ea, quae infra ponuntur. nam quod in omni peccato immunditia quaedam sit, in peccatis tamen secundum carnem maior est immunditia: nam in ceteris sola mentis contaminatio est, in peccato autem secundum carnem corpus & anima maculantur, sicut ait Apostolus quod omne peccatum quod homo fecerit extra ipsum est, quod autem fornicatur in carne sua peccat, ut habet 1. Corin. 6. c. & quia hic infra agitur de immunditiis secundum carnem, iubet Deus in vniuersali Iudaeis, ut caveant ab omni immunditia. hoc autem est sanctificari. Nam sanctus id est quod mundus, vel sine terrena contaminatione, sic. n. in Graeco idiomate agios sanctus dicitur, sed agios idem est, quod sine terra. sine terrena sece. Dicit autem hic Deus quod sanctificentur, & quod sint sancti. hoc. n. potest pertinere ad idem, ita quod sit replicatio eiusdem sensus sicut saepe fit in sacra scriptura. Alio modo potest intelligi, quod ista pertineant ad duo. scilicet sanctificari sit recedere ab immunditiis, sanctum esse sit permanere in puritate, & sic iubentur Iudaei, ut recedant ab immunditiis in quibus tunc erant, & ut postquam recesserint non revertantur in illas, sicut canis ad vomitum. & iste est conueniens sensus, & hoc notat, quia primo posuit sanctificamini, deinde dixit, & estote sancti; quia sic ordo est naturae, ut quis primo vitia repellat, deinde autem in puritate permaneat, ut ait Boetius de consolatione lib. 3. met. 1. **Quia ego Dominus Deus vestester.** Hoc potest intelligi dupliciter, vno modo quod sit sensus abstinentis ab omni immunditia, quia ego qui iubeo hoc sum Dominus Deus vestester. Alio modo est sensus quod sanctificamini, quia ego sum Dominus Deus vestester, quia ego qui sum Deus vestester

sum sanctus, ideo nolo habere populum iniquum, & immundum. sic habet Psal. 5. quoniam Deus noster iniquitatem tuam, nec habitabit iuxta te malignus, nec stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum: odisti omnes operantes iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium. iste modus loquendi est vsuatus in sacra scriptura reddendo causalitatem de Deo ad populum suum. sic dicitur saepe supra 1. cap. Sancti estote, quia ego sanctus sum, & sequitur dicitur. sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum Dominus qui sanctifico eos. est et iste modus in nouo testamento, ut patet Mat. 5. c. cum dicitur estote ergo & vos perfecti, sicut & pater vester caelestis perfectus est. Et iterum, estote misericordes sicut pater vester misericors est. **Custodite praeccepta mea, & facite ea.** Ad omnia praeccepta quae Deus dedit hoc refert: sed praecipue ad ea quae habentur in hoc capitulo. Quod autem dicitur custodienda praeccepta & facienda, dupliciter intelligi potest, sicut dictum est praecedente. c. l. Vno modo quod custodire significet cauere, vel vitare, & referat ad praeccepta negatiua, quoniam debemus cauere ea, quae verantur per ipsa. & tunc facere pertinet ad praeccepta affirmatiua in quibus est executio operis. Alio modo potest intelligi hoc indistincte. scilicet quod pertineat ad omnia praeccepta. sed custodire pertinet ad praeccepta secundum quod sunt in corde, facere autem pertinet ad ea secundum quod sunt in opere. debet enim quilibet in mente sua praeccepta Dei habere assidue recogitans qualiter vitare sine Dei offensione agat, ut habet Deuter. 6. cap. **Ego Dominus qui sanctifico vos.** Hoc potest intelligi tripliciter. vno modo quod Deus sanctificat homines faciendo eos sanctos: nam efficere hominem mundum, quod proprie stat in ablatione macularum peccati, ad Deum solum pertinet. Sic. n. patet Hier. c. 42. cum dicitur. ego sum qui deleo iniquitates tuas pro me. Alio modo potest intelligi, ego Dominus qui sanctifico vos. id est ego sum Deus, qui volo vos esse sanctos, quoniam non sum sicut dii gentium, qui diligunt immunditiam, & cultores contaminatos sceleribus cupiunt, atque per ipsas suas ceremonias eos magis contaminant, ut patet de sacrificiis Priapi & aliorum deorum gentilium, de quibus multa turpitudines narrantur per August. 2. de ciui. Dei, & per Ouid. in libris fasti. sed ego sum Deus, qui volo omnem puritatem, sic patet Psal. 5. cum dicitur. quoniam Deus noster iniquitatem tuam es. & hoc magis declarat sequente. c. cum Deus elegerit sacerdotes mundos ad ministerium suum. Alio modo intelligitur ego Dominus, qui sanctifico vos. id est ego sum Deus qui iubeo vos esse sanctos. & sic aliqui accipiuntur sanctificare pro sola iussione sanctificationis ut habetur Exo. 19. cap. cum dicitur. sanctifica eos hodie & cras, & lauent vestimenta sua. iubeo eis quod sanctificentur hodie & cras: ipse tamen Moyses non poterat eos sanctificare, sed solum iubebat. **Qui maledixerit patri suo.** Hic ponitur secundum in quo agitur de regulatione irascibilis, quoniam maledicere alicui, vel percutere, aut offensionem aliquam facere ad iram pertinet. & ad hoc genus reducuntur omnia homicidia, & vulnerationes, atque qualescunque iniuriae. De his tamen non ponitur hic lex, quia habitum fuit Exo. 21. cap. & in alijs locis. Solum autem replicatur vnum, scilicet de maledictione ad patrem, & matrem. nam hoc fortassis videretur Iudaeis non esse aliquid magnum sicut percuteretur, ideo ab hoc non multum cauerent: reducit ergo ad memoriam imponens penam mortis, si aliquis patri aut matri maledixerit. Est enim contra naturam maledicere patri aut matri. Primo quia ista sunt nomina dulcedinis, ut ait Aristot. in 2. Polit. cap. 1. qui autem alicui maledicit, reputat nomen illius tanquam detestabile & amarum: sed hoc contra naturam est, quia ponunt amarum dulce, & dulce amarum, ut habetur Esai. 5. cap. Item est hoc contra naturam, quoniam filij tenentur honorare parentes sicut deos: & quantumcunque eos honorauerint nunquam sufficienter honorabunt: quoniam

Custodire praeccepta, & facere dupliciter intelligit.

Triplex licet exp.

Regulatio irascibilis.

Contra naturam est pateri ac matri maledicere.

niam superexcellens bonum ab ipsis susceperunt existentibus eis causa essendi, ut ait Arist. Ethic. lib. 8. & 9. maledicere autem patri, & matri est tollere eis omnem honorem, & detestari eos tanquam aliquid malum, ergo contra naturam agit, qui patri, aut matri maledicit iuste ergo poena mortis pro hoc inflicta est: magnum enim facinus, & horribile cunctis videbatur, ut quicumque patri, & matri malediceret: quamquam ergo istud peccatum in sola voce esset, debuit tamen morte puniri. **Morte moriatur.** Non est intelligendum, quod quando cumq; filius malediceret patri, aut matri deberet occidi: nam si iracundia aliquando motus leuiter maledixisset, aliter puniendus videbatur, occidendus tamen non: sed cum hoc in consuetudinem duceret, & verba horrenda contra patrem proferret, ut dictum fuit Exo. 21. **Qui maledixerit patri suo, & matri, sanguis eius super eum.** Ista est replicatio superioris sententiae quoniam ad idem pertinet aliquem occidi, vel sanguinem eius esse super eum. Est enim iste modus loquendi antiquus in eis, qui occiduntur: nam cum aliquis gladio perit, sanguis eius super eum funditur: ideo dicitur esse sanguis eius super eum. Aliquando accipitur esse sanguinem alicuius super alterum, id est habere penam pro morte illius, sic dixerunt Iudaei in passione Christi sanguis eius super nos, & super filios nostros, id est si aliquod peccatum est in morte istius hominis, & pro eo poena infligi debet, veniat super nos, & super filios nostros, ut habetur Io. 19. Hoc etiam modo loquendi Christus vsus est. Mar. 23. c. contra phariseos dicens: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & ex illis occidetis, & crucifigitis, ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram a sanguine iusti Abel vsque ad sanguinem Zachariae. Dicit autem sanguinem venturum super Iudeos, id est poenam pro omni sanguine effuso. **Si mechatus quis fuerit.** Hic ponitur tertium principale in quo regulatur concupiscibilis: vis quantum ad actus suos, est autem ista ad delectationes, quae sunt in tactu, & in gustu, ponitur autem hic regulae directiuae solum quantum ad tactum, scilicet pro actibus veneris, & fuerunt supra posita istae regulae, vel plurimae illarum, hic tamen replicantur, quia prius simpliciter posita fuerant: nunc autem poena adiungitur, primo autem dicitur de eo, quod communiis erat, scilicet de coitu alicuius ad uxorem alterius. **Si mechatus quis fuerit cum uxore alterius.** Quamquam aliquando mechari accipitur laege pro omnium coitu, hic tamen accipitur pro coitu adulterino, potissimum, quia adiungitur determinatio, scilicet cum uxore alterius, quoniam adulterium fit. **Et adulterium perpetraverit cum coniuge proximi sui.** Replicatio sententiae eiusdem est: quoniam idem signat adulterium facere, quod mechari cum uxore alterius, sed fit hoc ex modo sacrae scripturae, quae saepe multa replicat, praecipue in preceptis, ut satis patet in his libris Moysi. Si tamen aliquis sollicitaret uxorem alterius ad adulterium, si non cognosceret eam non puniebatur hac lege, etiam si ambo consentirent in turpitudinem illam, si tamen adhuc opere non complessent. **Morte moriantur mechatus, & adultera.** Vterque occidendus erat, quia in utroque aequalis turpitudinis causa erat. Non dicitur autem hic de genere mortis, sicut qualiter occidendi essent, dicendum tamen est, quod lapidari debebant: nam, & si non ponatur cuiuslibet istorum poena determinata, ad omnes tamen referretur poena lapidationis de qua supra dicebatur, & infra habetur. Nam in singulis horum poena mortis imponitur non determinando, deinde in fine subditur de lapidatione. hoc autem patet quoniam Iudaei sic faciebant, ut habetur Dan. c. 13. de Susanna, quae fuit accusata, & conuicta per falsos testes de adulterio, & lapidari iussa est. Sic quoque Iudaei Christo dixerunt addu-

Regulatio concupiscibilis quantum ad actus eius.

Alph. Toft. super Leuit.

centes coram eo mulierem in adulterio deprehensam: si magister haec mulierem deprehensa est in adulterio: in lege autem Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. Ex hoc autem videtur, quod Iudaei intelligebant per istam litteram mulierem adulterantem debere lapidari: quia dicunt, Moysen mandasse in lege adulteras mulieres lapidari. Sed non reperitur alius locus in omnibus libris Moysi, in quo iubeatur mulieres adulteras lapidari, & viros, ergo intelligenda est ista littera de lapidatione, quamquam non sit hic expressa. Verum est autem, quod dictum est de iam coniugatis: nam de sponsa alicuius cognita sponte ab alio habetur Deut. 22. c. quod lapidentur ambo, & locus ille probat, quod hic diximus, scilicet adulteras lapidari, nam si in nondum traducta a viro suo ponitur lapidatio, erit a fortiori in iam traducta, quae hic vocatur vxor, ergo licet non determinetur hic genus mortis, per hoc apparet, quod debet esse lapidatio, quae ibi dicitur, quod ambo lapidabuntur. **Qui dormierit cum nouerca sua.** Hic ponuntur aliae regulae quibus prohibetur illicitus coitus. In quo sciendum, quod cum hic ponatur poena mortis in istis illicitis commixtionibus carnis: eodem modo debet intelligi in omnibus, quae habentur supra 18. c. nam eadem est turpitudine in vtriusque; nec ibi prohibita fuissent nisi turpia essent; subtrahitur tamen aliqua eorum propter breuitatem: quia satis intelligibile est in omnibus debere infligi eandem poenam, cum ex similibus causis turpitudinis omnia vetita sunt, & dicitur primo de coitu cum nouerca, quae est vxor patris. In qua considerandum, quod aut pater erat viuens, aut non, si viueret erat iste coitus illicitus propter duo, primo, quia coibat iste mechatus cum uxore alterius, quia vxor patris non est filii: & tunc erant ambo rei mortis. per legem superiorem de adulteris. Erat autem alterum propter quod merebantur mortem taliter coeuntes. scilicet ex lege affinitatis. scilicet quia ista mulier erat affinis coeuntem cum illa, cum esset nouerca illius: & est propter hoc ambo erant rei mortis. Si autem pater huius, qui coibat cum nouerca viuens non esset, adhuc ille, qui cum nouerca coiret mortis reus erat, quod patet, quia iste actus erat illicitus propter affinitatem: sed affinitas ista manebat post mortem patris, cum semper consanguinitas, vel affinitas contracta maneat permanentibus eis, inter quos ista affinitas, vel consanguinitas est, etiam si moriantur persona illa per quas fuerunt ista introducta, sed ad affinem non licebat accedere nisi in casu speciali ad suscitandum semen de quo Deut. 25. c. ergo non licebat isti coeuntem contrahere matrimonium cum nouerca sua, & consequenter quicumque accessus carnalis ad illam illicitus erat, & sic deberet morte puniri; pater est hoc ex adultera, cum dicitur, quod coies cum nouerca moreretur. Si tamen hoc intelligeretur de nouerca viuente patre, superflua esset ista lex: quia taliter coeuntes sufficienter punirentur per legem de adulteris immediate supra positam. Sed ista addita fuit, ergo oportet, quod praeter adulterium, quod committitur cum nouerca viuente patre, adhuc sit alius reatus, & iste esse non poterit nisi cum pater mortuus est: quia tunc non punirentur lege adulterorum, quia non sunt adulteri cum femina non sit maritata, sed lege coitus nouercalis, & ista est, quae habetur hic. **Et reuelauerit ignominiam patris sui.** De aliquis reuelare ignominiam alicuius feminae, quoniam ea carnaliter cognoscit, quia tunc ipsi mutuo cognoscunt turpitudines suas: quod quilibet eorum ante te ignorabat. In viro tamen accipitur sic, quoniam non dicitur aliquis reuelare turpitudinem patris sui, quamquam ibi aliqua cognitio carnalis esset, quoniam hoc nefandissimum est, nec scriptura sacra aliquid tale nominaret. Sed dicitur aliquis reuelare turpitudinem patris, in quantum cognoscit patris sui vxorem, & quia ibi reuelat turpitudinem vxoris patris, & illa est eadem cum turpitudine patris, cum viro, & vxor sint vna caro.

Lex coitus illiciti cum nouerca

D d & tur-

& turpitudinis vnius sit turpitudinis alterius, reuelans ergo turpitudinem noueræ suæ dicitur reuelare turpitudinem patris. Similis modus habetur supra 18. capitulo, ubi cum aliquis cognoscebat matrem suam, dicebatur reuelare turpitudinem patris, & matris: non, quod duorum turpitudines reuelentur, sed quia turpitudinis vnius sit turpitudinis alterius. *Morte moriatur ambo.* intelligitur mors ista de lapidatione, quia sicut supra dictum est, omnes de quibus hic aliqua pena ponitur, nisi specialiter illa nominetur, debent lapidari. *Sanguis eorum sit super eos.* id est ipsi puniatur recipientes poenam pro peccato suo. dicitur autem sanguis eorum dupliciter. Vno modo pro sanguine, qui effunditur de corpore eorum: & est sensus, quod sanguis eorum sit super eos, id est moriantur, & fundatur sanguis eorum super ipsos. Alio modo intelligitur, quod sit sanguis eorum super eos, id est veniat super eos pena pro peccato suo. *Si quis dormierit cum nuru sua.* Hic ponitur alia lex coitus illiciti, scilicet cum nuru, & hoc eodem modo fit propter affinitatem. Et videtur esse æquale peccatum quantum est ex genere affinitatis, nam æque se habet filius ad vxorem patris si non sit mater sua, sicut pater ad vxorem filii, sed filius ad vxorem patris habet habitudinem tanquam ad nouerçam, & pater ad vxorem filii habet habitudinem tanquam ad matrem: ergo æquale peccatum vtrumque ex genere affinitatis, quod cognoscat aliquis nouerçam, vel matrem, differt tamen hoc ex habitudine personarum, quia quando aliquis cognoscat nouerçam offendit patrem suum, cum vero cognoscat matrem offendit filium suum. Sed valde multum distat in eodem facto iniuria, quam pater filio irrogat, vel filius patri: quoniam filius tenetur patri ad magnum honorem sicut Deo, ut patet per Aristot. viii. & ix. ethico. pater autem filio ad nihil tenetur secundum Aristot. in fine. viii. ethico. Ideo raro pater filio iniuriam irrogare potest, nisi in quibus lex humana aut diuina aliter statuerunt: sicut si pater cognoscat vxorem filii, iniuriam ei irrogat, quoniam lex diuina, & humana in tali casu iniuriam postulerunt. Dicendum igitur, quod quamquam ex genere affinitatis non sit maius peccatum cognoscere nouerçam, quam nurum, tamen si simpliciter inquiratur, quod est maius peccatum, respondendum est, quod cognoscere nouerçam est simpliciter maius. *Vterque moriatur.* Quia in eis turpitudinis causa æqualis est quantum ad hoc, ut mortem mereantur.

Si quis nouerçam suam cognoscat, quis magis peccat cognoscens an nouerçam cognita voluntarie. *Quest. IIII.*

ALIIQVVS tamẽ quæret si aliquis cognoscat nouerçam suam, quis magis peccat. Ad hoc respondendum est, quod peccatum generaliter potest esse maius, vel minus ex multis: & vnum est ex libidine peccandi. scilicet quod qui magis desiderat peccare ceteris paribus, magis peccat. Idem ex delectatione, qui magis delectatur in peccando, magis peccat, sed hoc, & similia dimittantur, quoniam ista generaliter in omni peccato causant maiorem, vel minorem. Sed quantum ad speciem istius peccati dicendum est, quod grauius peccat cognoscens nouerçam suam, quam nouerçam cognita, hoc patet, quia nouerçam peccat ex duobus. primo per legem adulterii, quia viuente viro eius permittit se cognosci ab altero: secundo peccat ex lege affinitatis, quia cognoscit a filio viri sui cuius affinitate coniuncta est. Ille est, qui cognoscit nouerçam suam in his duobus peccat: primo, quia adulter est cum cognoscat vxorem alterius: secundo, quia agit contra legem affinitatis, cum illa sit ei affinitate coniuncta in quantum nouerçam, quantum ad hæc autem æqualis turpitudinis vtrumque esse ex vtraque parte, sed habet aliquid grauitatis peccatum filii super peccatum nouerçæ, cum ipse offendat patrem tam graui offensione, quam ad diuinum honorem tenebat, nouerçam autem non offen-

dit patrem sed virum, & ista valde minor offensa est cum vir, & vxor ad paria indicentur, maxime, quia offensa foeminae in virum redit in primam speciem grauitatis, de qua supra diximus in quantum peccat per legem adulteriorum. adhuc autem patet magis ista differentia, ut si quis cognoscat vxorem fratris, vel cognati sui in tertio, vel quarto gradu, quoniam ibi est adulterium, & violatio vinculi affinitatis, grauius tamen valde est cognoscere vxorem patris, quam alterius cuiusque cognati.

Si quis cognoscat nurum suam, quis grauius peccat. *Quest. V.*

ALIIQVVS autem adhuc dubitabit, cum aliquis cognoscat nurum suam, quis grauius peccat vir an foemina. Et respondendum est quod ommissis aliis circumstantiis, quæ solent causare maiorem, vel minorem turpitudinem in quolibet peccato, descendendo ad speciales conditiones huius peccati, grauius peccatum est illius, qui cognoscat nurum suam, quam nurum cognita. Cuius causa patet ex superioribus, quoniam nurus peccat per legem adulterii, cum cognoscatur ab alio viuente viro suo, peccat etiam per legem affinitatis, quia cognoscitur a patre viri sui, qui ei affinitate iunctus est. Vir autem cognoscens nurum suam peccat in his duobus, primo quia adulterium perpetrat cognoscens vxorem alterius, secundo, quia violat iura affinitatis cognoscens vxorem filii sui, quæ sibi affinis est, quantum autem ad hæc duo æqualiter peccant nurus, & focer, sed habet aliud in quo magis peccat focer. scilicet quia filium suum grauius offendit, cuius bonum ipse magis obseruare debet, quam omnes alii homines, cum parentum ad natos maximam dilectio sit inter ceteras, ut patet per Aristot. 8. ethi. nurus autem in hoc nihil offendit, cum solum lædat virum, & hoc reducitur ad grauitatem, quod est per adulterium. *Quia scelus operati sunt.* Istud adulterium, quod est focer cum nuru sua non solum est peccatum, sed etiam scelus, cum valde graue sit, adulterium autem simplex vocatur peccatum, & non scelus, quia solum est ibi vna transgressio: in commixtione autem focer, & nurus sunt multæ transgressiones, ut supra declaratum est. *Sanguis eorum sit super eos.* Exponatur sicut supra expositum est. *Qui dormierit cum masculo.* Hic ponitur alia lex de coitu valde illicito. scilicet sodomitico, est enim illicitus super omnes coitus, nam taliter coeuntes non irrogant iniuriam matrimoniali fœderi sicut in adulterio, nec irrogant iniuriam vinculo cognationis, aut affinitatis, sicut est in coitu incestuoso: sed irrogant magnam iniuriam, & infamiam toti naturæ humanæ, quæ ordinavit coitum ad solas foeminas. In viris autem uentit, quoniam ibi generationis opus nunquam exercetur, irrogatur etiam iniuria sexui masculino, qui natura reuerendus, & excellens est, & illi propter perfectionem actio, & remissio competunt: foemina autem sexui imperfectiori passio, & receptio pertinent. Hic tamen versa rerum natura masculini, quod efficere debuerant, recipiunt, & patiuntur, magnum ergo scelus, & supra omne scelus est, quoniam vere nefas dicitur talis infanda commixtio, quæcunque enim accessio carnalis ad foeminam ad hanc si conferatur, quasi nihil criminis habere videtur, unde propter hanc labem exercuit Deus sanctissimam punitionem in filios diffidentiarum, destruit: quatuor ciuitates sodomorum igne, & sulphure de celo missa, perpetuo horrendi sceleris in ipsa terra facie exemplo manente, de hoc Gene. 19. capitulo, & Deuteronomio. *Coitu femineo.* Hoc ponitur quasi ex superabundantia, quoniam nemo coit cum masculo nisi

Lex de coitu sodomitico, & quædam eius sceleris.

nisi coitu femineo, scilicet quod alter masculorum, ut femina sit, & sic qualitercunque se habeant, semper est coitus cum masculo femineus, sed est explicatio, ut non intelligatur coire pro iacere, vel dormire, quod non importat carnalem accessum. Si autem masculorum ad masculos alij infandi coitus sunt præter eos, secundum quos alter eorum foemina dicitur, nec modus poni potest neque oportet: quoniam in his malitia humana nullis terminis conclusa est, sed tantum est, quantum excogitari potest. Sed si accipere velimus secundum proprietatem dictionis, qualitercunque aliquis se habeat ex modo passionis in coitu, femina dicitur, & sic omnes nefarie actiones masculorum ad masculos ad hanc legem reducuntur, aut si strictè acciperetur coitus femineus masculi ad masculum, & essent alie turpitudines in vicem masculorum, eas per hanc legem prohibitas esse necesse erat. *Vterque operati sunt nefas.* Quoniam tam agere, quam pati in Sodomitis nefarium est: dicitur autem esse nefas, quoniam significat hoc quendam errorem, secundum quem res nominabilis non est. Sic autem accidit in hoc pessimo vitio, in quo etiam ipsa nominatio pestifera est.

Quid sit maius peccatum in Sodomitis agere vel pati. *Quest. VI.*

SE D quæret aliquis quid sit maius peccatum in Sodomitis agere vel pati. Ad hoc posset aliquis respondere de infamia, & de reatu peccati. Cum autem agitur de infamia, dicendum est grauiorẽ, nec imparẽ infamiam esse sodomitice pati, quæ agere & si declinet ad inclinationem speciei non tamen declinat ab inclinatione sexus, pati autem a sexu, & natura: id notabilior infamia irrogatur ei, qui patitur, quam agenti. Quantum vero ad peccatum respondendum est, quod in utroque est peccatum contra naturam, sed maius est in patiente ceteris paribus, hoc autem patet, quoniam peccatum est secundum se, quod est deuiatio quædam a rectitudine secundum bonum omittendo, vel faciendo contra debitas circumstantias actus, & pro hoc ponitur in omni peccato auersio a rectitudine, & conuersio ad inuale. Cum ergo in aliquo peccato fuerint plures, & maiores deuiationes, quam in alio, necesse est illud esse maius, & e contrario, in sodomitis autem sic est, quod sunt plures deuiationes in patiente, quam in agente: ergo maius peccatum erit pati, quæ agere. Hoc autem patet quoniam ille, qui agit in coitu masculorum, deniat a rectitudine naturæ, quoniam natura ordinavit coitum ad generationem, sed in coitu masculorum generationem sequi impossibile est: hæc autem tamen in patiente, quam in agente est. Ideo in hoc æquum iudicium illis est: est autem altera deuiatio in peccato sodomitico quantum ad infamiam sexus, nam sic coeuntes non solum infamant naturam humanam, quæ ordinata est in masculum, & foeminam ad gignendum, sicut in ceteris animalibus, sed et infamant sexum masculinum, qui magna reuerentia est, & debetur ei proprietatis agendi, conuertentes eum ad passionem repugnantem suæ dignitati, hoc autem tamen in agentibus sodomitice non est, sed in solis patientibus; id patientes in actu sodomitico valde grauius, quam agentes peccant. *Morte moriatur.* Quoniam scelus istud adhuc aliquid maius merebatur, si aliquid maius esset, quod infligi posset, pena autem, quæ istis irrogatur, est lapidatio sicut in ceteris quoniam non fit aliqua mentio specialis de poena eorum. *Sit sanguis eorum super eos.* Id est isti patiantur, & recipiant super se penam peccatorum suorum, & hoc dicitur, quia quando aliquis occiditur, pro peccato suo est sanguis eius super illum, id est ipse recipit poenam suam, & si non infligeretur punitio pro peccato, non solum esset sanguis eius super eum, sed etiam omnium de populo, qui hoc consentiebant, & pollueret terra. Sic dicitur.

Alph. Toft. super Leuit.

ACEBATUR supra 18. cap. quod gentes contaminatae sunt in vniuersis sordibus coitus illiciti, & terra polluta est. Si vero peccans punitur, non manet terra contaminata, nec redundat poena illius sceleris in alios, unde ipse portat sanguinem suum super se. *Qui supra vxorem filiam duxerit matrem eius.* Hic ponitur alius casus de coitu illicito propter affinitatem, & hoc est cum aliquis habet aliquam mulierem in vxorem, quod non debet accipere matrem illius in vxorem, quod si faceret comburebatur ipse cum ea, quæ secundo in matrimonium ducta est. Idem casus est si aliquis haberet foeminam aliquam in vxorem, & deinde filiam eius acciperet in vxorem. Idem enim modus affinitatis erat vtroque, & æquale videbatur esse peccatum, ideo æqualis poena.

Quis magis peccaret, an habens filiam in vxorem, postea matrem accipiebat, vel qui e contrario. *Quest. VII.*

SE D aliquis quæret circa hoc quis magis peccaret, an ille qui habens filiam in vxorem, postea accipiebat matrem, vel qui e contrario. Respondendum est, quod sicut in matrimonio semper sunt duæ personæ, inter quas contrahatur, ita cum contractus illicitus est, peccatum semper duplex est, si vtroque sciente iniquitatem, & volente contrahatur, ista duo peccata possunt conferri ad inuicem, quantum ad maiorem, & paritatem, & tunc dicendum est, quod ille qui contrahit cum matre, & postea cum filia, potest comparari ad seipsum primo contrahentem cum filia, & secundo cum matre, vel potest comparari filia contrahens cum aliquo matrimonialiter cui iam mater copulata erat, vel mater viuenda alicui cui iam filia iuncta est. Si autem primo modo fiat comparatio viri contrahentis cum matre ad eundem contrahentem postea cum filia, vel primo cum filia, deinde cum matre: dicendum est, quod non est maius peccatum vno modo, quam alio, quoniam peccatum viri contrahentis primo cum matre, deinde cum filia est infringere leges affinitatis, sed siue contrahat primo cum matre, & deinde cum filia, vel e contrario, non irrogatur maior iniuria fœderi affinitatis vno modo, quam alio, id non erit grauius peccatum, sic quantum sit, vtroque; nam quæ est affinitas in primo gradu, & in gradibus non est dare maius, aut minus secundum se, sed quod in eodem gradu affinitatis non est dare aliquos magis, aut minus affines, quamquam dentur aliqui duo affines ad vnum tertium in eodem gradu, qui inter se sunt magis, vel minus cognati, scilicet in diuersis gradibus. vir igitur habens affinitatem ad filiam, quia contraxit cum matre illius est ei in primo gradu affinis: idem autem si habeat affinitatem ad matrem, quia contraxit cum filia, erit in primo gradu affinis, & sic semper manet æqualis violatio fœderum affinitatis, ideo æquale peccatum: nec potest assignari hic maioritas peccati propter maiorem iniuriam. Nam iste quamquam contrahens cum secunda, aliquo modo agit iniuriam primæ, quia non perfecte habebit ius in virum suum, sicut alius, tamẽ si habeat matrem in vxorem, & postea contrahat cum filia illius, vel habens filiam, postea contrahat cum matre, nihil magis offendit vnam, quam alteram, quoniam non tenetur amplius vni, quam alteri. Si autem inquiratur de maiori, vel minori peccati, quantum ad comparationem mulierum, cum quibus iste contrahit, ut si contrahat primo cum matre, & postea cum filia, vel e contrario. Dicendum est, quod peccatum hoc ex parte cuiuslibet illarum, cum quibus contrahitur, consistit in duobus: primo in violatione fœderum affinitatis: secundo in iniuria irrogata primæ vxori: nam si

Dd 2 mater

Mater alicuius foemine copuletur alicui viro, deinde filia eiusdem copuletur illi, infringit ista filia foedera affinitatis, quia vnitur matrimonialiter illi, qui affinis est suus propter matrem; & si filia alicuius ducta in vxorem a viro superducatur, mater ipsa infringit foedera affinitatis, quia copulatur matrimonialiter illi, qui est affinis suus propter filiam: & quantum ad hoc equale peccatum est in matre vel in filia, cum vtraque; infringat equaliter foedera affinitatis, cum se copulet in matrimonium ei, qui sibi in primo gradu affinis est. Secū dum erat iniuria, quae infert vxor superducta primae vxori faciens ne ei integra reddantur matrimonialia iura: & in hoc dicendum est, cum iniuriam irrogare spontaneae, peccatum sit, illud esse maius, in quo maior iniuria irrogetur: & in hoc reperitur maioritas peccati in hoc contractu, quoniam si mater alicui viro matrimonialiter iuncta sit, & filia eius postea ei se vniat maiorem matri iniuriam irrogat, quae si filia vnita viro alicui mater se postea illi copularet. Cuius causa est, quia magis tenentur honorare filiae matres suas, quae e contrario: ideo in equali facto maiorem iniuriam filia matri irrogabit, quam mater filiae. Ideo cum quaeratur simpliciter, an magis peccat filia contrahens cum aliquo, cui mater matrimonialiter copulata est; vel mater contrahens cum aliquo cui primo filia vnita est, respondendum est quod magis peccat filia. Sciendum autem quod hoc intelligitur de contractu matrimoniali, cum dicitur, qui supra vxorem filiam duxerit matrem eius: ducere autem ad matrimonialem contractum pertinet. Sed etiam intelligitur si habens matrem in vxore acciperet filiam in concubinam, vel aliter qualitercunque cognosceret: aut habens filiam in vxorem matrem susciperet in concubinam, vel aliter carnaliter tangeret: semper enim eadem pena mortis in ligenda erat: hoc patet ex eo, quod habetur. sup. 18. c. cum dicitur; turpitudinem matris, & filiae non reuelabis, sed reuelate turpitudinem non significat magis cognoscere carnaliter aliquam affectu matrimoniali, quam adulterino sed & qualitercunque.

Quod esset maius peccatum habere filiam in vxorem, & matrem in concubinam, vel e contrario. Quae. VIII.

QVAERET aliquis, quod esset maius peccatum habere filiam in vxorem, & matrem in concubinam, vel e contrario. Respondendum est idem iudicandum esse cum vna in concubinam accipitur, & altera in vxorem, vel cum ambae sumuntur in vxores: quia vtroque; violatur foedera affinitatis, siue enim sit coitus matrimonialis, siue sine matrimonio inter eos, qui aliqua affinitate iungitur, affinitatis semper iura laeduntur: & ideo cum aliquis habuit matrem in vxorem, & deinde acceperit filiam in concubinam, vel e contrario: ea quae postea accipitur iura matrimonialia infringit quantum ad affinitatem. Sed in hoc dicendum est, quod quamquam vtroque; sit violatio iurium affinitatis, tamen magis peccat filia si accipi velit in concubinam ab eo a quo matrem in vxorem assumpta est, quam si matrem assumat in concubinam ab illo, cui primo filia matrimonialiter vnita erat. Cuius huius est, quia pro maiorem iniuriam augumentat peccatum, sed quae cuique accipitur in concubinam post assumptam vxorem, praedicitur vxori; ergo peccat in eodem tamen facto magis praedicitur filia matri, quam mater filiae: cum teneatur ad maiorem honorem filiae matri, quam e contrario.

Quid erit grauius an assumi matrem, & filiam ab aliquo in vxores successiue: vel assumi primam in vxorem, & secundam in concubinam. Quae. IX.

SED adhuc quaeretur, quid erit grauius an assumi matrem, & filiam ab aliquo in vxores successiue, vel af-

F sumi primam in vxorem, & secundam in concubinam. Respondendum est grauius esse cum ambae in vxores assumuntur: hoc autem non est ex violatione foederum affinitatis: quoniam equaliter affinitas laeditur, siue matrimonialiter, siue aliter affines carnaliter coniungantur: sed est maius peccatum, quoniam quamquam matrimonium faciat coitum licitum esse, qui aliam illicitus foret, tamen, quando coitus totaliter secundum se illicitus est, non fit honestior per matrimonium, sed turpior, quoniam praeter prauitatem, quae est in ipso coitu illicito, insciunt matrimonialia foedera faciendo contractum inter personas illegitimas: & quoniam ille, qui peccatum suum tanquam aliquid approbatum operatur, grauius errat, quam ille, qui occulte, aut aliter facit: sic si aliquis contractus matrimonialis inter affines fiat, malum quidem sit in coitu incestuoso: & praeter hoc amplius, quoniam ipse coitus licitus tanquam legitimus per honestatem matrimonii approbandus ponitur, & minus erubescunt sic facientes, quam si sine foedere matrimoniali inter affines incestuosos coitus perpetretur.

Cognita matre, & filia, altera quidem vxore, altera vero concubina, utrum sit grauius accipere primo vnam earum in concubinam, & aliam postea in vxorem, vel primo ducta vxore postea alteram super addere concubinam. Quae. X.

SED adhuc quaeretur aliquis, cum aliquis cognoscat matrem, & filiam accipiens vnam in vxorem, & alteram in concubinam, quid grauius sit, an accipere primo aliquam in concubinam, & aliam postea in vxorem: vel primo suscepta vxore, & postea superaddere concubinam.

Respondendum est grauius esse, cum aliquis habet matrem, vel filiam in vxorem, & postea alteram earum accipit in concubinam, quam si primo habens vnam in concubinam recipiat alteram in vxorem. Causa huius est, quia quamquam hic sit equale peccatum quantum ad violationem foederum affinitatis, tamen non est ipse actus secundum se tantum illicitus, & hoc, quia non facit iniuriam ea, quae accipitur in vxorem ei, quae in concubinam accipiebatur; sicut e contrario fit, nam quae assumpta vxore accipit concubina, grauius ibi vxor iniuriam, quia tollit sibi facultas viri sui, non enim sic habet libere virum suum, cum alia accipit in concubinam, sicut cum ipsa sola habet. Concubina ergo assumpta praedicitur foederi matrimoniali, quantum ad ipsam vxorem quae laeditur per aduentum concubinae praedicitur etiam ipsi foederi matrimoniali quantum ad fidem, quoniam dato, quod ipsa foemina assumpta in vxorem per aduentum concubinae non sentiret se grauari; tamen ipsi foederi matrimoniali irrogabatur iniuria, quoniam vnum de bonis matrimonii est fides id est fidelitas obseruata, scilicet, quod neuter coniugum cuiquam alteri se commisceat. Ista tamen non obseruatur hic, ipsum ergo matrimonium in se iniuriam recipit. Cum vero aliquis habens matrem, vel filiam in concubinam alteram earum postea in vxorem assumat, praedicitur vinculo affinitatis: quia semper infringitur foedus affinitatis: non tamen irrogantur ibi duae iniuriae, quae in superioribus irrogari dicebantur. De prima patet, quia si aliquis habeat concubinam, & postea accipiat vxorem, adueniens uxor non praedicitur concubinae; quoniam tunc alicui praedicitur, cum ei ius suum auferretur, concubina autem ius nullum habet in eo cuius concubina est, cum nullum sit vinculum contractum inter illos; ideo vxor superueniens poterit tol-

lere

lere aliquid ipsi concubinae: & consequenter nec praedicitur ei, sicut praedicitur superueniens concubina vxori, quia vxor habet ius in viro dicente Apostolo. 1. ad Corin. 7. cap. vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: concubina tamen superueniens vxore facit impotentem istius iuris, quod habet in virum, siue in totum, siue in partem; maius ergo peccatum est hic. Item cum existente concubina superuenit vxor, non irrogatur aliqua iniuria alicui foederi praexistenti; quoniam iam foedus contractum est; non ergo irrogabitur ei iniuria. Inter virum tamen, & vxorem est foedus matrimoniale, quod fidelitatem exigit, ergo superueniente concubina ei iniuria irrogabitur: maius ergo peccatum, nec in modicum est cum aliquis habens matrem, vel filiam in vxorem duceret alteram earum in concubinam, quam si habens vnam in concubina duceret alteram in vxorem.

Sciendum autem, quod hoc, quod hic dicitur de contractu cum matre & filia, non solum est verum, quando vna earum accipitur in vxorem, & illa superueniente accipitur altera, sed etiam cum aliqua istarum assumpta in vxorem, & ea mortua, alia accipitur in vxorem. Causa huius est, quia hic verantur isti coitus incestuosus propter affinitatem, sed ille qui accipit matrem alicuius in vxorem, habet filiam eius iam affinem, & ista affinitas permanet, siue mater moriatur, siue superuiuat; quoniam manentibus eis, inter quos est aliqua affinitas, vel consanguinitas semper manebit ista affinitas, vel cognatio; si ergo aliquis accipiat foeminam aliquam in vxorem; & illa viuente, vel mortua contrahat cum filia illius, vel cum matre, necessarium est, ut semper contrahat cum affine: erit igitur semper hoc vitium.

Si mortua matre, quam aliquis vir habuerat in vxorem, contrahat postea cum filia sua, an sit maius peccatum, quam e contrario. Quae. XI.

SED aliquis quaerit, sicut in superioribus quaerebamus, si mortua matre, quam aliquis vir habuerat in vxore, contrahat postea cum filia sua, an sit maius peccatum, quam si filia in vxorem, & mortua postea contrahat cum matre.

Ad hoc aliquis respondebit, sicut in superioribus, si maius peccatum esse cum mortua matre filia copulatur in vxorem ei, cuius mater sua fuerat vxor, quam si mortua filia mater viro filiae suae matrimonialiter vnietur. Causam huius dicit esse, quia quamquam vtroque equaliter affinitatis iura violantur, tamen maiorem iniuriam filia irrogat matri, quam mater filiae; ideo maius peccatum erit. Respondendum est, quod non est totaliter similitudo in morientibus, & viuentibus: quoniam cum vtraque viuunt, illa, quae secundo in vxorem accipitur, praedicitur alicuique ei, quae primo vxor erat, cum vir nequeat duabus, sicut vni matrimonialia iura soluere equaliter. In morientibus autem non est hoc; quoniam cum simul non sint, non auferit vna ius suum alteri; ideo non subsistet grauitas peccati tanta, sicut in viuentibus. Aliquo modo tamen dici potest grauius peccare filiam accipiens post mortem matris virum illius in vxorem, quam e contrario, quoniam licet viuens non praedicitur mortuae tollendo ei aliqua iura matrimonialia, praedicitur tamen auferendo aliquem honorem debitum: sic autem est in matre, & filia, quia quaeunque earum nubat viro alterius iam mortuae, prioris honorem alicuique adimit: sed magis tenetur filia obseruare honorem matris, quam mater honorem filiae; ergo alicuique grauius peccabit filia accipiens virum matris suae mortuae, quam e contrario.

Alph. Toft. super Leuit.

A Mortua vxore, utrum si quis eius filiam ducat in concubinam, sit grauius, quam si ducat in vxorem. Quae. XII.

SED adhuc quaeretur aliquis, quispiam habuit foeminam aliquam in vxorem, & illa mortua accipiat filiam illius in concubinam, grauius sit, quam si eam accipiat in vxorem. Ad hoc responderi debet, sicut in superioribus, quod grauius est accipi in vxorem, quam in concubinam: nam cum in vxorem accipitur, praeter coitum qui semper incestuosus est, adhuc ipsa foedera matrimonialia harum personarum coniunctione maculantur, & id quod malum est, tanquam bonum approbari videtur: hoc autem vitio non caret. Si autem accipiat solum in concubinam, non infertur matrimoniali foederi iniuria, minus ergo peccatum erit.

An grauius sit prius accipere matrem, vel filiam in vxorem, deinde illa mortua, quod altera accipiat in concubinam, vel prius vna earum accepta in concubinam, ea mortua, altera in vxorem accipiat. Quae. XIII.

QVAERET praeter hoc aliquis, an grauius sit prius accipere matrem, vel filiam in vxorem, & deinde mortua illa, quod idem vir accipiat alteram in concubinam, vel si prius accipiens vnam earum in concubinam, ea mortua, alteram accipiat in vxorem. Ad hoc aliquis respondere conabitur, sicut in superioribus, scilicet quod grauius sit mortua vxore, quae mater erat, vel filia, accipere reliquam harum in concubinam, quam e contrario. Sed non conuenit sic respondere, quoniam non stant rationes, quae in superioribus ponebantur, scilicet quod fiat iniuria foederi matrimoniali accipiendo concubinam, hic tamen non fit iniuria, quia nullum tale foedus est cui praedicitur, quia mortuo viro, vel vxore, solutae sunt leges matrimonij. Item non fit iniuria vxori existenti auferendo ei iura matrimonialia, quia iam vxor defuncta est: non est ergo hic ex eisdem causis respondendum, ex quibus in viuentibus respondebatur. Sic potest dici ex alia causa, quod sit grauius accipi in vxorem filiam post mortem matris ab eo, cuius mater fuerat vxor, quam accipi in concubinam, quoniam quando accipitur aliqua in concubinam, quae est affinis sua, solum est ibi violatio foederum affinitatis. Cum vero accipitur in vxorem affinis, rumpuntur iura affinitatis, & matrimonialia foedera maculantur coniunctione illegitimarum personarum, maius ergo peccatum erit accipi in vxorem, quam in concubinam eo modo: haec autem omnia intelliguntur, quando eis qui sunt matrimonij, constat de affinitate, quae est inter illos, & scilicet non posse legitime habere. Si autem ignorant, deterius est accipi in concubinam, quam in vxorem, quae esse concubinam sem se illicitum est, esse autem vxorem est licitum. Cum ergo ignorat qui sunt, quae non constat eis de iniquitate factus, non tamen peccant, sicut si acciperetur mulier in concubinam, quod publice malum est. Scelus operatus est, si ipse qui accipit matrem & filiam in vxores, vel et si vtraque; acceperit in concubinam: est autem scelus, quoniam peccatum istud valde graue est, & scelus significat errorem in aliquo actu. Prius ardebit cum eis. In isto peccato ponitur specialis pena, quoniam in omnibus aliis ponitur lapidatio, hic autem combustio: & ponitur tanquam grauior poena, quoniam sic est. Etiam quia non fuit facta aliqua differentia a superioribus, nisi esset istud quod imponit tanquam aliquid maius. Et pro hoc dicit aliquis istud esse maius peccatum, quam alia quae habentur in hoc cap. sed falsum est: quoniam magis est, quod aliquis accipiat sororem suam in vxorem, vel cognoscat matrem, sed omnia haec prohibentur hic: ponitur tamen hoc, quod homines magis erant assueti ad istud vitium quam ad alia, ut sic

Dd 3 homines

homines magis arcerentur ab illo. *Vinus ardebit.* Ponitur vinus ne intelligatur, quod lapidandus erat, sicut supra & infra habetur, & quod post mortem combureretur, quoniam tunc minor pena erat, quia combustio nihil attinebat ad eum; vinens ergo & nihil lesus ponebatur in igne. *Cum eis.* Id est cum matre, & filia quas assumpsit in vxores, quoniam ad omnes ista iniquitas pertinet. Sed aliquis dicit hoc inconueniens esse, quia illa, quae primo ducta est in matrimonium, siue mater, siue filia sit, legitime ducta est: ea vero, quae ducta fuit postea, illegitime fuit assumpta, ideo solum vbi debere comburi secundam. Respondendum est, quod aut iste vir contraxit matrimonium simul cum matre & filia, vel diuersis temporibus. Si aut eodem tempore cum vtraque, equaliter est iniquitas in vtraque, ideo iustum est, quod moriantur ambae: licet tamen ista non vult intelligi in isto casu cum dicat. *Qui supra vxorem filiam duxerit matrem eius.* In quo innuitur, quod vna earum erat prima vxor, & post eam ducta fuit alia. Si tamen detur iste casus, quod cum vtraque simul iste vir contraheret, eodem modo per istam legem reatus iste puniendus erat; sed quia hoc fortassis nunquam contingeret, postus fuit alius casus, scilicet cum vna accepta in vxorem altera ducebatur. Si autem diuersis temporibus mater, & filia ab eodem ducantur in vxores; illa quae primo contrahit, legitime contrahit; quoniam non est ibi aliquod impedimentum faciens actum illicitum. Illa autem, quae secundo contrahit, illicite contrahit; ideo de ea non est dubium, quin debeat comburi. Sed de prima dicendum est, quod ad eam nihil de hoc actu illicito pertinet, nisi in quantum consentit fieri matrimonium viri sui cum matre sua, vel filia: quia propter consensum in scelus, ipsa quoque comburitur. Si tamen ista foemina repugnauerit ne iste contractus illicitus fiat, & vir ea iniuria contraxerit, nihil vltius agere potest, sed denunciante in diebus, non comburetur ipsa, sed solum vir, & ea quae secundo ducta est in vxorem. *Nec permanebit tantum nefas in medio vestri.* Scilicet comburatis istos sic contrahentes, vt non maneat istud peccatum inter vos: vituperat enim Deus istud peccatum abundantius quam alia, non quia maius sit, sicut supra dictum est, sed vt magis caueretur cum esset inter gentes magis visitatum. *Qui cum iumento, & pecore coierit.* Ponitur hic, & p vel, scilicet, qui coierit cum pecore, vel iumento, quia non requirebatur, quod coieret cum vtroque ad hoc, quod infligeretur poena, quae habetur hic. Hic prohibeatur omnes coitus viri ad quaecumque animalia, quae sunt extra humanam speciem, & intelliguntur per pecora & iumenta: nam pecora dicuntur omnia animalia, quae ad cibos pertinent in gressibilibus quadrupedibus, sicut oues, & boues, caprae, & similia. Iumenta dicuntur animalia, quae non pertinent ad cibos, siue sint fera sicut leo, & visus, & similia; vel mansueta, vt equi, & asini, vel cameli.

An sit maius peccatum coitus Sodomiticus, vel pecoralis.
Quaest. XIII.

In omnibus enim his peccatum est magnum coitus humanus, & est contra naturam, quoniam natura ordinauit coitum ad generationem, sed non potest fieri generatio in coitu hominis ad pecora, & iumenta: contra naturam ergo ordinem est; & iste coitus dicitur esse contra naturam, sicut Sodomiticus. Et quidam ponunt eum esse deteriore, sed non vbi esse rationale. Causa horum est; quoniam dicunt peccatum coitus esse maius, secundum quod magis receditur ab specie animalium, in quibus sit coitus, sed in coitu pecorali magis receditur a specie, quam in Sodomitico, quoniam in Sodomiticis receditur a sexu,

Opin. S. Thomae secundus q. 154. art. 12.

F sed non a specie: in coitu autem bestiali a natura speciei receditur.

Sed adhuc videtur hoc non militare, quoniam plures praeparationes sunt in coitu Sodomitico, quam in pecorali: nam in pecorali solum deuiat a naturali specie, & non a sexu. In Sodomiticis autem deuiatur a sexu; ideo videtur esse aliquid grauius, quamquam contingere poterit in coitu pecorali, quod fiat deuiatio secundum omnia, scilicet speciem, & naturam inclinationem, & finem sexum, vt si aliquis coeat cum pecore masculino: manifestum est enim ibi esse maximam peruersitatem; Nam circa omnia ibi deuiatio est: deuiatur enim ab specie, quoniam non est in eadem specie cum humana: deuiatur etiam ab inclinatione nature, quia natura inclinat ad gignere, sed in talibus coitibus generatio impossibilis est, cum repugnat sexus. Item deuiatur a sexu, quoniam oportet esse masculinum ad foemininum; sed ibi est masculinum ad masculinum. Idem autem videtur aliquantulum, quoniam in foeminis pecorum plura horum inconuenientium sunt, quia ibi fit contra inclinationem naturam, cum natura inclinet ad id, quod est in sua specie; sed foemina pecoralis non est in specie humana. Item est hoc contra inclinationem naturam, quoniam natura inclinat ad gignere, sed in rebus diuersarum specierum, quae non habent magnam propinquitatem in similitudinem, non causat aliqua generatio: dico autem in eis, quae non habent magnam similitudinem, propter aliquas species, quae habent inter se magnam conformitatem; & potest ex eis gigni aliquod equinocum, quod aliquantulum participat cum vtraque natura, sicut equina, & asinina species magnam habent similitudinem; ideo quamquam aequinoce aliquid gignant ex vtriusque mixture, tamen id quod gignitur ex eis magnam habet cum illis similitudinem, scilicet mulus: inter hominem tamen & alios species pecorum, vel iumentorum non est similitudo tanta; ideo rarissime potest aliquid ex commixtione huius gigni, & si contingat, illud est in diuersis speciebus valde imperfectum, & non pertinens ad dignitatem naturam humanam. Quamquam autem ista rationabiliter dicantur nobis; tamen semper maius videtur Sodomiticum peccatum quam pecorale, cum magis natura illud horreat. Contrarium tamen ponit Beatus Thomas de Aquino, scilicet inter omnia peccata contra naturam illud est maius, quod magis pertinet ad commixtionem; illud vero minus, quod consistit in omissione. Ideo peccatum immunditiae, quod vocatur mollicies fecerunt quosdam, minimum est in omnibus peccatis contra naturam; quia consistit in sola omissione concubitus ad alterum. Dicit autem quod grauius est inter omnia peccata contra naturam peccatum bestialitatis, vbi non seruatur debita species: vnde super illud Gene. 37. cap. f. accusauit fratres suos de crimine pessimo, dicit Glosa, quod cum pecoribus miscebantur. Post peccatum bestialitatis succedit vitium sodomiticum, vbi non seruatur debitus sexus: post haec autem sunt alia peccata contra naturam ex eo, quod non seruatur debitus modus concubendi; magis autem si non debitus vas, quam si sit inordinatum secundum alios modos agendi. Sed in hoc est dicendum, quod secundum naturam ipsam peccatum, quod est cum pecore, maius esse videtur, quam Sodomiticum, eo quod est ibi maior variatio ab inclinatione naturae, quae receditur a specie humana, tamen nos non ita horremus, cum aliquis dicatur commisisse peccatum bestiale, sicut si fuerit Sodomita: cuius causa est, quia quamquam valde magnum peccatum sit in bestialitate, tamen non infamatur ibi dignitas naturae humanae in patiendo, sicut in actu Sodomitico; magis ergo abominabilis est hominibus audientibus iniquitates Sodomitarum, quam accedentium

Rō contra S. Tho.

Opin. Doct.

tium ad pecora: quodcumque tamen horum nefas magnum est, sed de omnibus his, quae ad luxuriam pertinent, latius dicemus Matth. 5. cap. *Morte morietur.* Refertur ad eum, qui coiuuit cum iumento, quia ibi debet lapidari secundum penam generalem positam hic cum alijs. *Pecus quoque occidite.* Hic iubet Deus pecora puniri non tanquam pecora aliquid mali meruerint, quoniam hoc pertinet ad libertatem arbitrii, in pecoribus autem, nec arbitrium, nec libertas est, nec Deus dat eis penas pro eo, quod agunt, aut patiuntur, sed datur propter enormitatem, & errorem facti, scilicet, quod tale infandum vitium cum illo pecore perpetratum est: esset igitur valde inconueniens manere tale pecus ad exemplum illius facti, sed in detestationem criminis, non solum homo, qui vere peccat, sed etiam pecus, quod in nullo delinquit, puniuntur: sic enim est apud quosdam gentes, quod si aliqua bestia hominem comederit, vel occiderit, suspendatur: sic enim apud Gallias in quibusdam locis afflucum est, vt porca comedens pueros suspendatur. Idem modus quasi habetur Exod. 21. cap. vbi dicitur de boue coruapeta, quod si hominem occiderit, lapidibus obruatur: potest quoque poni ista pena, vt non maneat illud animal, cum quo talis immunditia perpetrata est, quia similiter inclinatur alij ad idem. *Mulier quae succubuerit iumento.* Sicut ponebatur lex de viro cognoscente animalia bruta carnaliter, ita ponitur de foemina, quae a bestijs cognoscitur: & istud satis intelligeretur per regulam superiorem de coitu cum pecore, tamen fuit facta maior expressio, vt per se poneretur iste casus.

Quod sit maius peccatum si vir coeat cum iumento, vel si foemina succubat ei. Quaest. XV.

In quo considerandum est, quod quamquam commixtio viri cum aliquo pecore sit de maximis peccatis in tota natura, tamen maius videtur esse coitus foeminae cum pecore: nam ista duo sunt equalia quantum ad variationem speciei, cum in vtroque commisceatur indiuidua duarum specierum: maior tamen infamia speciei humanae, quod aliqua foemina cognoscatur a pecore, quam quod aliquis vir commisceatur: agere enim honorabilius est, cum non fiat per receptionem: pati autem inhonestius est cum recipiatur aliquid ab agente. Foemina autem cum cognoscitur a pecore patitur, vir autem agit; ideo magis de honestate dignitatem speciei humanae femina cognita a iumento, quam vir cognoscens iumentum: patet etiam maioritas peccati ex maiori libidine, quoniam foemina, quae mouetur, vt cum pecore coeat, maiori libidine, id est desiderio peccandi peccatum maius efficitur. Item patet hoc ex turpitudine modi agendi, quoniam turpius oportet se habere foeminam ad iumentum, si ab illo cognoscatur, quam se habeat vir ad iumentum; vt per se liquet; maius ergo peccatum in foemina est. Dicitur autem hic. *Quae succubuerit iumento.* Id est alicui, quoniam non est necessarium, quod aliqua foemina succubat omnibus iumentis ad hoc, quod patiatur poenam huius legis: quoniam hoc impossibile erat, sed sufficit alicui succumbere. *Simul interficietur cum eo.* Scilicet, quod ambo lapidabuntur; & hoc propter causam supra positam, quia quamquam iumentum agens nihil peccet, cum nesciat quid agat, tamen propter horrorem facti puniuntur. *Sanguis eorum sit super eos.* Non potest exponi hoc totaliter, sicut in superioribus: nam quamuis quantum ad foeminam sit eadem expositio hic, & in omnibus supradictis, tamen quantum ad pecus non est, sed erit sanguis eorum sit super eos.

Alph. Toft. super Leuit.

A super eos, id est poena imponatur in sanguinis effusione pro hoc, quod fecerunt; quamquam non ponatur vtrique, vt poena peccati. *Qui acceperit sororem suam.* Hic ponitur alius casus, in quo non est licitum concubere, siue matrimonialiter, siue aliter; & hoc est ad fororem: qui enim talia faceret moriebatur. Dicitur autem qui acceperit: non quod importat matrimonium solum, vt consueuimus dicere, quod aliquid accipit mulierem aliquam in vxorem: sed vt accipere pertinet ad acceptionem in matrimonium, vel accipere ad coeundum aliter illicite. Vel dato quod non cognoscat fratrem sororem suam, sed solum accipiat eam ad cognoscendum ipsam faciens aliqua praesidia, morietur; & hoc proprie est accipere sororem. Nam si diceretur solum pro coitu non diceretur, qui acceperit fororē, sed qui cognouerit, vel reuelauerit turpitudinem eius, & magis infra hoc probabitur. *Filiam patris sui, vel filiam matris suae.* Scilicet, quod hoc intelligit de sorore, siue sit ex patre & matre siue ex patre solum, siue ex matre duntaxat: de sorore autem cum est ex patre, & matre eisdem, non erat aliquod dubium, sed solum quoniam frater, & soror se habent solum ex altero parente; ideo dicitur filiam patris sui siue matris suae: nam quamquam ad eundem gradum pertineant consanguinitatis frater, & soror, cum ab eisdem parentibus sint, maior tamen identitas est inter illos cum sit ab eisdem progenitoribus, vt patet per Aristot. 8. Ethic. leges tamen humanae, & diuinae curant de gradibus affinitatis, & consanguinitatis non distinguētes an intra eundem gradum magis, vel minus sibi attineant, ideo aequalis poena datur vtriusque. *Et viderit turpitudinem eius.* Videre turpitudinem est, quod frater, & soror coirent: & accipitur videre large pro omni sensatione, sicut interdum dicimus videre per audire, sicut video, quod sapit bene cibis istis, vel video, quod vox illa est delectabilis: & tamen ista duo non pertinent ad visum, sed ad auditum, & gustum; hic ita accipitur sic quod frater videat turpitudinem sororis suae, id est, quod sentiat eam tangendo in cognitione carnali; & pro hoc dicitur, quod infligenda est mors. Alio modo potest intelligi, quod accipitur videre turpitudinem pro sola visione; & hoc satis significat litera, cum dicitur, & viderit turpitudinem eius: in alijs autem non dicebatur videre turpitudinem, sed reuelare; patet etiam quod dicitur hic immediate. *Illaque conspexerit fratris ignominiam.* Na conspiciere proprie videtur pertinere ad visum. Diceretur autem soror conspiciere ignominiam fratris si videret genitalia eius, & ipse videret vasa foeminae illius: vnde significatur in hoc, quod non solum non debent frater, & soror carnaliter commisceri, sed etiam non debet sibi demonstrare inuicem genitalia, & si fecerint mori debebant, quia hoc fieret ad quandam inhonestam delectationem, & videbatur esse immediatum praesidium ad coitum: vnde sicut ipse coitus puniri debet. Rabbi Sal. ponit hic alias turpitudines circa ostensionem verendorum, de quibusdam applicationibus, quas ore pudico proferri non licet, nec etiam eximio legislatorem aliquid tale voluisse.

An soror & frater occiderentur pro sola frustratione mutua genitalium, & de causa huius, & de passione insurgente ex contactu genitalium. Quaest. XVI.

Sed dicit aliquis, quod non videtur multum rationale, quod pro sola verendorum mutua demonstratione frater & soror occiderentur; ideo dicunt quidam, quod non fuit in his sola verendorum demonstratio, sed completio actus, vel in choatio sine proposito copulandi totalem carnem commixtionem, & hoc est in sola genitalium vasorum applicatione vtriusque. Est autem modus iste procedendi in opere nefario inter tales personas.

D d 4

personas, quod stimulat parte sensitua concupiscētia igniculo; ratio superior repugnante sibi passione in parte inferiori propter naturalem coniunctionem vtriusque perturbatur; & licet in primo totalem actū nefarium horreat (quia partis inferioris motus nondum ad magnum gradum peruenit) sentit tamen inclinationem genitalium vaforum ad quendam delectationis gradum: facta autem tali applicatione in immensum crescit carnis titillatio, ita vt totalis ratio obnubiletur, & deueniatur ad talem statum, in quo impossibile est bene eligere ratione practica totaliter perturbata, vt inquit Philo. in 7. Ethico. ita vt iam videatur, quod necessarium sit talem actum complere; cū sensitua pars nullis iam rationis vinculis teneatur, propterea inclinationi relicta. Vnde pro hac sola applicatione genitalium sine ceteris actionibus mortis poenam incurrebant, quoniam qui talia agunt iam actum complēse vidētur, cum sit quasi necessarium inchoatum nefas compleri.

Sed adhuc præter hoc videtur dicendum, quod sola ostensione mutua genitalium vaforum mortem merentur frater, & soror: nam sicut ipsa applicatio, quia actui propinquissima est, mortem meretur; ita & in ostensione videtur dicendum: quoniam qui ex proposito sibi genitalia membra ostendunt, actui nefario operam dare volunt, ideo moriuntur; quod satis videtur innuere litera dicens, quod frater vidit turpitudinem sororis suę, id est membra eius genitalia, quę vocantur turpitudō: & quod soror conspexit fratris ignominiam, id est virilia eius: in nullo autem alio simile dicitur. nec est intelligendum hic si frater solum videat turpitudinem sororis, vel soror solum viderit turpitudinem fratris, sed quod ambo mutuo videant, quia cum vnus videt solum alterius turpitudinem nō fit ab intentione, ideo poenam non meretur. Cum vero vterque conspexit alterius ignominiam, videtur factum ab intentione talia videndi.

Fuit autem posita lex ista specialior in fratribus, & sororibus, quā in ceteris, quoniam fratres, & sorores habent magnam opportunitatem ad omne nefas si voluerint, & nemo de eis malum quicquam suspicatur propter iura propinquissimę consanguinitatis: ipsi etiam quia interdum cogitanti sunt, collidunt, & contingit fieri tales demonstrationes, ibique titillati ad libidinem incitabuntur; ideo sicut ipsa carnalis cōmixtio inter eos verita est, ita & ostensio verendorū, quę huic satis propinqua est. *Istaque conspexit fratris ignominiam.* Id est si viderit verenda eius, quę vocantur ignominia; vel turpitudō propter verecundiam harū partium, de quibus dictum fuit Exod. 20. capit. & 29.

Nefariam rem operati sunt. Scilicet frater, & soror reuelando sibi turpitudinem suam: ipsa namque turpitudinis reuelatio turpitudō magna est, & vocatur nefas; vel dicitur, quod operati sunt rem nefariam, scilicet si genitalia applicauerunt, vel carnaliter commixti sunt; hoc autem de demonstratione verendorum, in quibuscunque personis illicitum est. dictum fuit tamen de fratre, & sorore, quia in his videtur magis posse cōtingere. *Occidentur in conspectu populi.* scilicet lapidando illos, sicut in omnibus alijs dictum est: populus vero lapidationem istam exequabatur: hic tamen non ponitur aliqua poena in suspensione, sed in lapidibus, aut igne. Causa huius est, quia hic ponitur poena maiorum scelerum; & in eis debet dari magna poena: suspensio autem pro minoribus peccatis, quę mortem merentur, infligebatur; & erat communis ad omnia parua peccata, de quibus non erat impositus certus modus pene; hoc habetur Deut. 21. cap. cum dicitur. *Quando peccauerit homo, quod morte completendum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in pati-*

F bulo non permanebit, &c. in quo videtur, quod quando aliquis erat dignus morte suspendebatur, scilicet si nō esset alia poena posita. *Eo quod turpitudinem suam mutuo reuelauerunt.* Ista est causa poenę, scilicet, quia reuelauerunt frater, & soror sibi inuicem turpitudines suas. In quo videtur manifeste, quod intelligatur de visione verendorum, dato quod non fuerit ibi secutus coitus: nam in alijs dicebatur, quod vir reuelabat turpitudinē mulieris, quod necessario intelligebatur de coitu, quoniam non reuelabat ipsa turpitudinem virolalicui, nec vir reuelabat turpitudinem suam illi, sed vir reuelabat turpitudinem mulieris. Hic autem non dicitur, quod frater reuelauerit turpitudinem sororis, sed quod reuelauit turpitudinem suam forori suę, quod necessario referendum est ad demonstrationem genitalium vaforum. Etiam dicitur, quod soror reuelat turpitudinem suā fratri in eo, quod habetur hic, scilicet, quod turpitudinem suam mutuo reuelauerunt, sed nō potest intelligi de cognitione carnali, quia soror non potest cognoscere fratrem; ideo intelligendum erit de visione, & ostensione mutua genitalium, dato quod nihil ultra aliud operentur. *Et portabunt iniquitatem suam.* Id est recipient poenam pro peccato suo, & non recipiet populus partem poenę pro iniquitate istorum, sed ipsi solum portabunt super se poenam delicti sui.

G *Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo.* Hic ponitur lex prohibens quandam turpitudinem, scilicet accessus per commixtionem ad mulierē menstruam. Sunt enim mulieres determinatis temporibus anni in fluxu menstruorum, quoniam quolibet mense sanguis purificationis earum defluit, propter quod menstrua a mensibus nominantur: durat autem pauco tempore ista effluxio sanguinis, aliquādo tamen incipit fluere tempore menstrualui, & durat ultra tempora determinata a natura. Ista distinctio habetur supra 15. cap. de muliere, quę patitur fluxum tempore menstruorū, & de ea quę extra tempus: vnde contingit, quod aliqua mulier per multos annos valde, fortē per maiore partem vitę suę istū fluxum patiatur, sicut patet de muliere illa, quę duodecim annis passā est fluxum huiusmodi, quousque eam Christus sanauit, vt habetur Lucę 8. cap. vnde quocumque essent in hoc fluxu, siue naturali, siue præter naturam, quicūque accederet ad huiusmodi foeminas morte plectebatur. *Et reuelauerit turpitudinem eius.* Hoc pertinet ad virum, qui reuelat mulieris turpitudinem, tangendo eam carnaliter tempore menstruorum: vel quia reuelauit turpitudinem illius, id est discooperuit membra genitalia foemina, & vidit immunditiam sanguinis fluentis. *Ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui.* Dicitur fons sanguinis vas genitale mulieris, quia sicut de fontibus aquę oriuntur, ita tempore menstruorum de vase foeminino sanguis menstrualiter destillat. Hoc autem a coeuntibus reuelatur, & ipsa foemina demonstrare dicitur, quia tāgentes carnaliter foeminam menstruam hoc cognoscunt. Obseruandum ergo erat quousque cessaret iste fons sanguinis, & tunc factis purificationibus legalibus vir poterat accedere licite ad foeminam. De purificationibus autem mulierum fluentium sanguine propter partum habetur supra duodecimo capit. de purificatione autem mulierum menstruatarum non parientium, & aliarum mulierum fluentium sanguine extra tempus menstruorum habetur 15. cap.

H *Interficiantur ambo de populi sui medio.* Id est interficiantur, & per hoc tollantur de populo: quoniam qui occiditur de medio populi tollitur, quia non manet iam inter alios.

An occideretur aliquis, quando accederet ad mulierem menstruam, siue esset vxor sua, siue aliena.
Quaest. XVII.

S CIENDVM autem quod mulier menstruata, quando cognoscebatur a viro, siue ille esset vir ipsius, siue alienus mori debebat vterque: nam non potest intelligi, quod quidam dicunt hoc solum pertinere ad eum, qui cognoscit vxorem alterius tempore menstruorum. Nam tunc quæretur, an iste qui cognoscit mulierem menstruam, cognoscit talem mulierem; quam nullo modo licebat cognosci, siue propter affinitatem, siue consanguinitatem, siue quia erat alteri viro copulata, aut eam quam aliās licite cognoscere poterat, sed interdicitur sibi propter esse menstruam. Si autem dicatur primo modo, scilicet quod solum veterit quilibet cognoscere foeminam menstruam, ad quam aliās ei accedere non licebat, erit ista lex superflua totaliter, quoniam nihil addet ad leges supra postas, scilicet ad legem de adulterio, & de non cognoscendo consanguineas, sed hoc inconueniens valde est, quia Deus non coneret aliquam legem, quę totaliter superflua esset. Si autem intelligatur de muliere, ad quam aliter accedere licebat coeunti, dicitur quod cum propter hoc solum quod mulier menstruata esset, imponitur poena mortis, oportet etiam, quod intelligatur de viro ad vxorem suā, quando ipsa menstruata fuerit: nam non videtur esse alia causa de vxore ad virum, quā de ipso viro ad quamcunque foeminam, ad quam ei aliter accedere licebat, & hoc necessarium est concedi; scilicet secundum istam legem si vir accederet ad vxorem suā tempore menstruorum, incurret poenam mortis, & ipsa foemina, quę sciens se esse in fluxu sanguinis, permittebat ad se virum accedere. Sed aliquis arguet, quod non imponetur poena mortis viris, accedentibus ad feminas tempore menstruorum, quia supra 15. cap. dicitur de muliere menstruata: si coierit vir cum ea tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus, & omne stratum in quo dormierit polluetur. Si tamen mori deberet accedens ad huiusmodi foeminam, non imponeretur sibi poena purificationis. Ad hoc respondendum est dupliciter: vno modo, quod intelligatur illa lex de coeunte cum muliere menstruata, supra 15. cap. Si ignoranter coiuit putans eam esse aliter mundam, si tamen coisset sciens eam esse immundam, infligebatur ei poena mortis. Vnde si accuseretur aliquis in iudicio, quod cognouisset foeminam tempore menstruorum, si negaret quod sciebat eam esse menstruam, non occidebatur, nisi conuinceretur quod sciebat, vt pote quod probaretur foeminam cognitam carnaliter dixisse, non accedas ad me, quia iuxta consuetudinem mulierum menstrualem sanguinem patior, vel si aliter coniungi posset eum sciuisset de menstruis. In foemina autem si accusaretur iudicialiter, quod fuerit ab aliquo cognita tempore menstrualui, non poterat se tueri obijciens, quod fuerit cognita ignoranter in menstruis: nulla namque foemina ignorare potest an menstruata sit, id quocumque conuinceretur, quod tempore menstruorū ab aliquo cognita fuisset, nulla exceptio ne tueri se poterat, quin moreretur, nisi violērata fuisset ad coitum. Sic igitur ista lex intelligitur de illo qui cognoscebat mulierem menstruam sciens: alia autem de illo qui cognoscebat mulierem menstruam ignorans. Et hoc videtur apparere ex lege, quę habetur supra 15. cap. quia ibi agitur de viro cognoscente foeminā menstruata, quō purificari deberet, & nō agitur de foemina menstruata, si cognosceret ab aliquo, quod ei imponēdū erat, in quo innuit quod foemina nō heret illā poenā purificationis, quā semper sciens cognoscebat, an

Due leges diuise de accessu ad menstruata, quō intelligantur.

A esset in tempore menstruorum. Alio modo responderi potest, quod ista lex intelligitur, quando aliquis accessit ad foeminam menstruam, & iudicialiter accusatur, & constat quod ad eam sciens accesserit. Alia autem lex, quę habetur supra 15. cap. intelligitur quando aliquis cognoscebat foeminam menstruam, etiā si sciens hoc faceret, dum tamen iudicialiter nō conuinceretur: tunc enim ipse vir assumebat illos dies purificationis secundum præceptum legis. Distinguebantur autem istę duę leges datę de accessu ad mulierem menstruam, tanquā ea quę pertinent ad duplicem forum, id est ad forum conscientię, & forū litigiosum. Ista enim lex intelligitur in foro litigii, quia solum in iudicio poena mortis imponitur; alia autem lex quę habetur supra 15. cap. intelligitur in foro conscientię, & quamquam non sit ibi tanta distinctio, sicut apud nos est in foro conscientię, & litigioso, quia in veteri Testamento non erant totaliter distincti fori, sicut in nouo, quia tamen imponere poenam mortis pro accessu ad mulierem menstruam pertinet ad iudices, qui litigijs præsumunt, & facere purificationes pertinet ad sacerdotes, qui poenam mortis non imponebant secundum officium suum sacerdotale, videbuntur esse distincti isti duo fori. Causa autem prohibitionis huius est, quia quando fit copulatio viri, & mulieris menstruatae solent inde gigni proles infectę morbis, cum fiat generatio de materia illa menstrualui, quę ad naturę purificationem excludenda erat: sit etiam hoc propter immunditiam, & inhonestatem magnam in tali coitu, quod innuitur cum dicitur, & reuelauerit turpitudinem eius, ipsa quę aperuerit fontem sanguinis sui. *Turpitudinem matertera, & amita tua non discooperies.* Hic prohibetur coitus illicitus inter aliquas personas propter cognationem, scilicet cum matertera, & cum amita. Dicitur matertera soror matris. Ad hanc autem accedere non licet matrimonialiter, vel aliter: dicitur amira soror patris, ad hanc quoque copula est illicita, sunt enim in eodem gradu affinitatis istę duę ad eum, cuius sunt matertera, vel amita, ideo æqualiter peccatur utrobique, & æqua poena infligi debet.

An grauius sit accipi materteram, vel amitam in vxorem, vel concubinam. Quaest. XVIII.

C I R C A hoc inquireret aliquis, an grauius sit accipi materteram, vel amitam in vxorem, vel concubinam. Et fortē aliquis diceret quod grauius est accipi aliquam harum in concubinam, quā in vxorem, quia contractus matrimonialis secundum se licitus est, accipere autem in concubinam est illicitum. Respondendum est, quod grauius sit accipi in vxorem, quā in concubinam, quocumque harum, quia qui accipit in concubinam, simpliciter peccat, qui vero in vxorem, peccat dupliciter. Quod apparet, quoniam qui accipit in concubinam amitam, vel materteram, solum peccat infringens iura cōsanguinitatis, qui autem accipit harum aliquam in vxorem, primo peccat infringens fœdera cognationis, & faciens coitum incestuosum: præter hoc autē infringit, & dehonestat fœdera matrimonii faciens matrimonium incestuosum, & ipsum matrimonium quod secundum se licitum est, efficitur in talibus inhonestum: etiam quia grauius peccat, qui malū agit, & approbat, quā qui agit, & tanquā detestabile habet. Ille autem qui cum amita, vel matertera coit nō matrimonialiter, quamquam illud agat, illicitum esse credit, ideo non ducit in publicum, sed occultat: qui vero aliquam harum in vxorem accipit, malum agit, & approbat, credens illud sibi licere: grauius er-

go istud est. Cum autem dicitur, qd actus matrimonij est licitus, & accipere in concubinam est illicitum. Respondendum est, qd matrimonium secundum se licitum est, cum contrahitur inter personas legitimas, & accipere in concubinam semper est illicitum: tamen matrimonium quando inter personas illegitimas est, non est aliquid licitum, nec honestat actum, sed magis dehonestat, cum ibi sit vera fornicatio incestuosa velata federe matrimonij, & in hoc matrimonium quod sacrum est, inducitur ad tegendum aliquid inhonestum, sicut cum aliquis mentitur, peccatum est. Si vero illam falsitatem iuramento confirmat, inducens nomen Domini magis peccat, quia id quod sacram est inducitur ad confirmandum falsum. In omnibus ergo contractibus matrimonialibus generaliter diffiniendum est, quod quocumque aliquis contrahit, & matrimonialiter cognoscit eam quam aliter licebat accipi, nullatenus erit aliquid malum in matrimonio, & tunc cognosci mulierem matrimonialiter honestum est: accipi autem in concubinam turpe est. Econtrario autem quando aliqua mulier matrimonialiter cognoscitur, quam in matrimonij accipi non licebat, grauius est eam cognosci sic, quam accipi in concubinam, utpote si consanguinea, vel affinis, aut alterius vxor sit. Circa hoc adhuc sciendum est, quod sicut accedere ad materem, vel amitam illicitum est, ita quod patruus, vel auunculus accedat carnaliter ad consobrinam, peccatum est. Causa est, quia in eodem gradu se habet aliquis ad materem, vel amitam, in quo se habet auunculus, vel patruus ad consobrinam, & cum hic peccatum sit propter lesionem iurium cognationis, necessarium est, quod utrobique sit peccatum.

Regula generalis in omnibus contractibus matrimonialibus.

An grauius sit quod consobrinus materem, vel amitam, vel quod auunculus, vel patruus cognoscat consobrinam. Quæst. XIX.

SEd quæret aliquis, an grauius sit quod consobrinus materem, vel amitam, vel patruus cognoscat consobrinam. Respondendum est, qd utrobique est fractio iuris cognationis in eodem gradu, & quantum ad hoc peccati equalitas est. Est autem aliud quod diuersificat quantitatem peccati, scilicet quod sit iniuria, vel offensa maior sic, quam aliter, & quantum ad hoc ille, qui maiorem offensionem irrogat, magis peccabit. Sic autem est in his, quoniam iura cognationis dicuntur quodam reuerentiam, & honorem, propter quæ non debet accedere carnaliter cognatus ad cognatam, qui igitur cognatam maiorem irrogat infamiam, vel offensionem, magis peccat, & quia illi qui descendentes sunt in cognatione, debent maiorem honorem superioribus, quam superiores descendentes, si cognouerit consobrinus materem, vel amitam offender eam, quia superior est in cognatione. Si autem patruus, vel auunculus cognouerit consobrinam, dehonestat eam, quæ inferior est in cognatione, cui non tenetur tantum honorem seruari: magis ergo peccabit consobrinus cognoscens materem, vel amitam, quam patruus, vel auunculus cognoscens consobrinam, quamquam idem gradus cognationis utrobique sit. Simile patet, quoniam si pater cognoscat filiam suam, non æqualiter peccat, sicut si filius cognoscat matrem, tamen eodem gradu cognationis se habet pater ad filiam, in quo mater ad filium: non est ergo æquale peccatum, propter æqualitatem cognationis in gradu. Vnde est regula vniuersalis, quod in cognatis quocumque aliquis superior cognoscit aliquam

Vniuersalis regula in cognatis.

F inferiorem, scilicet descendente lateraliter, vel directe in cognatione, minus peccat, quam si aliquis inferior cognoscat aliquam descendente transuersaliter, vel directe. Causa huius est, quia inferiores debent maiorem reuerentiam superioribus, quam econtrario, ideo consequenter in isto coitu magis dehonestabuntur superiores ab inferioribus, quam econtrario: hæc autem sunt, cum inter se comparantur coitus inter duos consanguineos, & coitus inter alios duos.

In eodem coitu quis magis peccat, qui est superior, vel inferior in cognatione. Quæst. XX.

SI tamen aliquis querat in eodem coitu, quis magis peccet, ille qui est superior, an qui inferior in cognatione. Respondendum est, qd præter cætera, quæ solent facere actum magis grauem, vel minus, scilicet ad peccatum sollicitare, vel cum maiori desiderio agere, & sic de cæteris. Dicendum est, quod in illis, qui sunt in eodem gradu cognationis, & non se habent, sicut descendentes, sed æquales, peccatum semper æquale erit, sicut inter fratrem, & sororem, & inter duos patruales. Si autem inæquales sunt, dicendum est quod magis videtur peccare superior, quam descendentes: ideo quasi obtemperando eis faciunt hoc inferiores. Sicut si pater filiam cognoscat, magis peccat pater, quam filia, & si mater a filio cognoscatur, magis peccat mater, quam filius. Idem autem de auunculo cognoscente consobrinam, vel patruo, & de cæteris in hunc modum. Qui hoc fecerit ignominiam carnis suæ nudauit. Id est qui talem coitum illicitum habet, denudat ignominiam carnis suæ, reuelando turpitudinem suam: pater hoc, nam pater, & mater sunt vna caro, & ideo eadem est turpitudine illorum, sicut dictum fuit supra 18. cap. & habetur ibi in litera: Filius quoque est eadem caro cum patre, & matre, quia est tanquam quedam particula ab eis decisa, quæ aliquando fuit in patre, & matre, vt habetur 8. Ethicorum. Fratres quoque sunt eadem caro habentes vnitatem, in quantum ab eisdem nati sunt, vt habetur in eodem 8. Ethicorum. Ille ergo, qui est patruus alicuius, vel auunculus, habet identitatem ad patrem illius, vel matrem, quia sunt fratres: filij quoque habent identitatem ad patrem, & matrem: ergo patrum, & auunculi ad consobrinas suos identitatem habent in carne: pater hoc per primam, & communem conceptionem animi, quæ habetur ab Aristot. 2. Elenchorum, scilicet quæcunque vni, & eisdem sunt eadem, inter se sunt eadem. Sicut ergo si filius cognosceret matrem, reuelaret turpitudinem suam, quia eadem caro est vtriusque, ita si consobrinus cognoscat materem, vel amitam, aut patruus, vel auunculus cognoscat consobrinam, dicitur reuelare turpitudinem suam, vel nudare ignominiam carnis suæ. Vel potest hoc accipi generalius, scilicet qd ista faciens nudauit ignominiam carnis suæ, id est cognationis suæ, sicut habetur infra de eo, qui coit cum vxore patrum, vel auunculi. Portabunt ambo iniquitatem suam. Id est patienter recipientes super se poenam pro delicto suo, nec dicitur hic qd morientur, sicut in alijs dicebatur, quia satis intelligitur per hoc quod dicitur, portabunt iniquitatem suam: nam aliquis portat iniquitatem suam, tolerat poenam debitam pro illo peccato, & si debetur pro eo mors, tolerabit mortem: sic autem intelligitur in his, qd portabunt iniquitatem suam, id est poenam debitam pro iniquitate, & ista erat mors, secundum qd in alijs illicitis coitibus, de quibus

quis grauius peccat, scilicet qui reuelat turpitudinem materem, vel amitæ, vel qui reuelat turpitudinem vxorum patruorum, vel auunculorum. Quæst. XXI.

QUIAERET aliquis quis grauius peccat, scilicet qui reuelat turpitudinem materem, vel amitæ, vel qui reuelat turpitudinem vxorum patruorum, vel auunculorum: nam ad eundem gradum pertinent in cognatione materem, & amitam, auunculus, & patruus, quorum sunt vxores illæ, quarum turpitudinem reuelatur. Respondendum est, qd quamquam vir, & vxor cælesantur vna caro, & qui reuelat turpitudinem vnius, reuelat turpitudinem alterius, & amborum dicitur esse eadem turpitudine, tamen auunculi, & patrum pertinent ad eos, quorum sunt auunculi, & patrum in genere consanguinitatis, sicut materem, & amitam. Vxor autem patrum, & auunculi nostri pertinet ad nos in genere affinitatis, sed consanguinitas est maius vinculum, quam affinitas, cum oriatur affinitas ex consanguinitate, & rumpendo iura maioris vinculi, est maius peccatum: generaliter ergo magis peccabit ex specie peccati, qd cognoscit aliquam consanguineam, quam qui cognoscit affinem, sed cognoscere materem, vel amitam, est cognoscere consanguineam: cognoscere autem vxorem patrum, vel auunculi, est cognoscere affinem; grauius ergo est cognoscere materem, vel amitam, quam vxorem patrum, vel auunculi. Portabunt ambo peccatum suum. Id est suscipient poenam pro peccato suo, & ista poena est mors, quæ infligebatur pro illicito coitu, & dicitur portabunt ambo, quia ad hos solos poena pertinere debebat, & non erat transferenda ab eis in populum, quod fieret si iudices permitterent eos, qui exerceant hanc turpitudinem, impanitus: tunc enim pro peccato eorum, totus populus puniretur. Absque liberis morientur. Non ponitur hoc, tanquam prædictiuum, sed tanquam præceptum, scilicet absque liberis morientur, id est iubeo, quod moriantur, vel occidantur absque liberis, scilicet quod non permittantur in hoc vitio tantum permanere, vt inde liberi nasci possent, sed immediate, vt tale nefas compertum fuerit, moriantur. Vel dicitur absque liberis morientur, id est qd filij inde geniti illegitimi sunt, ideo non succedunt patri, nec matri: vnde pater, & mater dicuntur mori sine liberis

quis grauius peccat, scilicet qui reuelat turpitudinem materem, vel amitæ, vel qui reuelat turpitudinem vxorum patruorum, vel auunculorum. Quæst. XXI.

Duplex iter exponitur.

quibus habetur in hoc cap. Qui coierit cum vxore patrum, vel auunculi sui. Supra tollebatur coitus illicitus propter consanguinitatem, hic tollitur alius, qui est illicitus propter affinitatem, hoc est accedere ad vxorem auunculi, vel patrum: patruus enim, & auunculus sunt cognati nobis, & materem, & amitam in eodem gradu; habebatur autem supra, ne accederet aliquis ad materem, vel amitam; hic autem dicitur de vxoribus auunculorum, & patruorum, qui attinent nobis in eodem gradu consanguinitatis, & vxores eorum propter eos attinent nobis in affinitate. Conuenienter ergo post prohibitionem coitus illiciti in gradu illo consanguinitatis, vetantur coitus illiciti in affinitate orta ex illo gradu consanguinitatis. Et reuelauerit ignominiam cognationis suæ. Id est qui cognoscit vxorem patrum, vel auunculi sui, reuelat turpitudinem generis sui: nam reuelando turpitudinem vxoris auunculi, vel patrum, reuelatur turpitudine patrum, vel auunculi, sed qui reuelat patrum, vel auunculi ignominiam, reuelat turpitudinem generis sui, vel cognationis, quia ad eandem cognationem pertinent auunculus, & patruus, & illi quorum auunculi, & patrum sunt, sed reuelando turpitudinem vxorum illorum reuelatur turpitudine ipsorum, ergo & cat.

quis grauius peccat, scilicet qui reuelat turpitudinem materem, vel amitæ, vel qui reuelat turpitudinem vxorum patruorum, vel auunculorum. Quæst. XXI.

QUIAERET aliquis quis grauius peccat, scilicet qui reuelat turpitudinem materem, vel amitæ, vel qui reuelat turpitudinem vxorum patruorum, vel auunculorum: nam ad eundem gradum pertinent in cognatione materem, & amitam, auunculus, & patruus, quorum sunt vxores illæ, quarum turpitudinem reuelatur. Respondendum est, qd quamquam vir, & vxor cælesantur vna caro, & qui reuelat turpitudinem vnius, reuelat turpitudinem alterius, & amborum dicitur esse eadem turpitudine, tamen auunculi, & patrum pertinent ad eos, quorum sunt auunculi, & patrum in genere consanguinitatis, sicut materem, & amitam. Vxor autem patrum, & auunculi nostri pertinet ad nos in genere affinitatis, sed consanguinitas est maius vinculum, quam affinitas, cum oriatur affinitas ex consanguinitate, & rumpendo iura maioris vinculi, est maius peccatum: generaliter ergo magis peccabit ex specie peccati, qd cognoscit aliquam consanguineam, quam qui cognoscit affinem, sed cognoscere materem, vel amitam, est cognoscere consanguineam: cognoscere autem vxorem patrum, vel auunculi, est cognoscere affinem; grauius ergo est cognoscere materem, vel amitam, quam vxorem patrum, vel auunculi. Portabunt ambo peccatum suum. Id est suscipient poenam pro peccato suo, & ista poena est mors, quæ infligebatur pro illicito coitu, & dicitur portabunt ambo, quia ad hos solos poena pertinere debebat, & non erat transferenda ab eis in populum, quod fieret si iudices permitterent eos, qui exerceant hanc turpitudinem, impanitus: tunc enim pro peccato eorum, totus populus puniretur. Absque liberis morientur. Non ponitur hoc, tanquam prædictiuum, sed tanquam præceptum, scilicet absque liberis morientur, id est iubeo, quod moriantur, vel occidantur absque liberis, scilicet quod non permittantur in hoc vitio tantum permanere, vt inde liberi nasci possent, sed immediate, vt tale nefas compertum fuerit, moriantur. Vel dicitur absque liberis morientur, id est qd filij inde geniti illegitimi sunt, ideo non succedunt patri, nec matri: vnde pater, & mater dicuntur mori sine liberis

aris, quia nullos sibi successores relinquunt propter facere illegitimos filios, sed est sensus superior, magis conueniens, quam iste. In Hebræo habetur. Arum. Quod signat nudum, vel solum, & potest referri ad duo, vno modo, qd morientur arum, id est nudi, sicut quando lapidarentur pro hac iniquitate, essent nudi, sicut consuevit fieri in alijs, qui lapidantur, sed iste sensus non est conueniens, quia tunc litera ista, nihil explicaret, cum mori nudum non sit aliqua proprietates specialis istorum, de quibus agitur hic, sed oēs quocumque lapidabantur, moriebantur nudi: ergo oportet referri ad alium sensum, in quo aliquid speciale significetur, ideo accipitur conuenientius ista dictio (arum) in secundo sensu, sicut solitario, & est sensus, sicut isti morientur solitarii, sine liberis, sicut litera nostra significat. Nec idem est in hoc sensu, qd isti moriantur solitarii, i. qd moriantur cum eis filij per hunc coitum turpem geniti, sed qd moriantur sine liberis, non permittentur stare tanto tempore in hoc vitio, vt inde liberos habere possint, sed morientur absque liberis, antequam eos habeant. Sciendum autem, qd cum hic ponitur poena istorum, sicut portent iniquitatem suam, qd ad mortem pertinet, & non est determinatum genus poenæ, intelligendum est de lapidatione, & hoc generaliter quantum ad omnes prohibitiones factas in hoc cap. cum poenarum adiectionibus. Quod patet, quia in principio huius capituli ponitur poena lapidationis in offerre semen suum idolo Moloch, & vltima prohibitione in fine istius capituli de habentibus spiritum Phitonium, ponitur poena lapidationis, & omnia alia sunt sub hoc contextu: ideo poena eadem referenda est ad omnia, quando non expresse determinatur genus poenæ. Qui duxerit vxorem fratris sui. Hic ponitur alius casus de illicito coitu propter affinitatem, & hoc est cum aliquis accipit vxorem fratris sui in vxorem eo viuente: nam post mortem fratris, licebat fratri superstiti accipere vxorem illius, in mo si mortuus esset prior inter fratres, cogebatur alius frater manens accipere vxorem fratris mortui, vt suscitaret semen illius in cognatione sua, vt habetur Deuter. 25. cap. quando prior frater moriebatur sine filijs. Cum tamen viuebat frater, non licebat alteri accipere vxorem eius, & propter hoc mortuus est Beatus Ioannes Baptista, prædicans contra Herodem, quod accipisset vxorem fratris sui Philippi, vt habetur Matth. 14. cap. cum dicitur: Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et sicut illicitum est accipere in vxorem fratris vxorem eo viuente, ita illicitum est accipere eam in concubinam eodem superstiti.

Quid grauius est, an accipere vxorem fratris in vxorem, eo viuente, an in concubinam. Quæst. XXII.

SEd dicit aliquis, quid grauius est, an accipere vxorem fratris in vxorem eo viuente, an in concubinam? Respondendum est, quod utrobique, quantum ad iura affinitatis, æquale peccatum est: nam siue coitu adulterino, siue matrimoniali cognoscat quis vxorem fratris sui viuentis, infringit fœdera affinitatis, & semper in æqualitate attententiæ gradus affinitatis. Ex hac ergo parte non distinguuntur isti coitus. Est autem alterum in quo aggrauatur peccatum, accipiendo vxorem fratris, scilicet faciendo ei magnam iniuriam in hac acceptatione, & quantum ad hoc, siue accipiat eam in concubinam, siue in vxorem, non videtur esse distinctio grauitatis, quoniam quocumque nomine censetur, necesse

Non semper frater tenebatur accipere vxorem fratris defuncti.

neceffe est esse proprie concubinā, cū non possit esse vxor. Si enim in vxorem licite accipi posset, minor offensus irrogata foret: quoniam actus matrimonialis est licitus: accipere autem in cōcubinam illicitum est. sed illicitum matrimonium verum incestum vel adulterium causat; sicut dixit Christus de eo, qui assumebat vxorem ab altero repudiatam, q̄ mechabatur, id est erat adulter: & in hoc æqualitas erit, quia quocunq̄ nomine accipiat est concubina, & nō vxor. iniuria ergo fratri irrogata æqualis erit. Est tamen alterū in quo differunt ista. scilicet quia qui vxorem fratris viuētis in concubinam, accipit quasi ex quadam passione, & non iudicat hoc tanquam licitū & approbatum. qui autem eā in vxorem ducit, istud nefas tanquam licitū approbat matrimoniali honestate viuendo. ideo quantum ad hoc dicendum est, grauius esse accipi vxorem fratris viuētis in vxorem, quā in concubinam. Ista prohibitio facta de vxore fratris in nascitur ex hoc, q̄ non licet fratri ad sororem accedere, quæ sibi attineat per consanguinitatem; ita non licet fratri accedere ad vxorem fratris sui, quæ ei attinet per affinitatem insurgente ex eodem gradu cōsanguinitatis. Si autem aliquis queferit quid grauius sit an cognoscere sororē vel vxorem fratris. Respondendum est grauius esse cognoscere sororem, quia est consanguinea; vxor autē fratris affinis est. Sed affinitas minoris vinculi est, quā consanguinitas. *Rem facit illicitam.* Scilicet cognoscēdo vxorem fratris sui: & quanquam dicatur de ipso cognoscēte solum, quod rem illicitam facit, tamen etiā intelligendum est de ipsa muliere cognita a fratre viri sui, quia turpitudinem faciat.

Cum quis cognoscit vxorem fratris sui, quis grauius peccat ipse vel vxor cognita. Quæst. XXI I.

Sed queritur cum aliquis cognoscit vxorem fratris sui, quis grauius peccat ipse vel vxor cognita. Et respondendum est, quod relictis omnibus, quæ faciūt generaliter maiorem vel minorem grauitatem in peccato tangēdo solum ea, quæ pertinent ad speciem huius peccati: grauius est quod agit vir cognoscens vxorem fratris sui, quā femina cognita. patet hoc, nam quantum ad violationem iurium affinitatis æquale vtrique peccatum est, cū vir cognoscat affinem suam, & ipsa cognoscat ab affine. etiam quantum ad violationem fœderis matrimonij æqualiter vtrique peccatur. nam ipse adulter est cognoscens vxorem alterius, & illa est adultera permittens se cognosci a viro alieno. & in hoc æqualis iniuria infligitur marito illius vxoris in quantum illa est vxor illius. Sed est adhuc aliquid alterū propter quod magis peccat vir quā femina cognita: quoniam vir cognoscit vxorem fratris sui, & in hoc offendit fratrem suum, quod est magna iniuria, cum teneatur ei potius ad amoris exhibitionem, & bonorum operum. foemina autem non facit iniuriam fratri suo, quia vir suus non est frater suus, sed solum infert ei iniuriam in quantum est vxor eius. & hoc redit ad superiorem iniuriam, quæ infligebatur per adulterium, & in hoc iam æquabuntur vir cognoscens, & foemina cognita: ideo magis peccat vir, qui addit vnam offensionem super foeminam. Sic igitur cum aliquis cognoscit vxorem fratris sui ceteris paribus grauius peccat ipse quā illa. *Turpitudinem fratris sui reuelauit.* Id est talia faciens reuelauit turpitudinem fratris sui; quoniam reuelat turpitudinem vxoris eius cognoscēdo illam: turpido autem viri & vxoris eadē est, vt habetur supra 18. c. cū ambo

F sint vna caro vt ait Apostolus ad Ephe. ca. 5. qui igitur reuelat turpitudinem vxoris fratris sui reuelat turpitudinem fratris sui. *Abique filiis erunt.* Secundum corticem literæ poterat intelligi hoc per modum denunciationis. f. ego pronuncio vobis, q̄ qui cognouerit vxorem fratris sui, quia rem illicitam faciūt nunquam habebunt prolem ex illo coitu: sed iste non est sensus: parua enim pœna esset, q̄ solum priuaret Deus filijs taliter coeuntes, cum interdum viros bonos filijs priuaret, etiam quia non nasci filios ex tali coitu non est aliqua pœna humana, sed diuina, nam quamquam generatio filiorum sit per naturam, cum quibusdam cōtingat non posse gignere, eis, qui gignunt a Deo datur, q̄ gignant. Sic habetur Gen. 30. cap. cum dixit Rachel viro suo. da mihi liberos alioquin moriar; cui iratus rēdit iacob. Num pro Deo ego sum qui priuauit re fructū ventris tui? in quo innuitur a Deo esse dare prolem vel priuare, sed fm legem humanam puniri debebat istud delictum a iudicibus. **G** Si igitur solum haberent in penam, q̄ non susciperent prolem ex tali coitu, nō esset aliqua pœna data ab homine, sed a Deo. hoc tamē falsum est, quia in omnibus huiusmodi pœna ab homine est ergo sensus vt intelligat littera ista. f. absque filiis erunt. i. ego mando vobis, q̄ occidatis istos sic coeuntes, nec permittatis eos manere in tali opere nefario, vt inde filios hēre possint. Similis modus loquendi habetur supra cum dicitur. absque liberis morientur. i. occidentur antequam possint habere filios. Circa hoc quod dictum est de vxore fratris intelligendum est, q̄ non licebat fratri accipere vxorem fratris in vxorem, neque in concubinam, quia vtrique erat peccatum & violatio iuris affinitatis. & intelligitur siue frater sit viuens siue iam defunctus; & licet maius peccatum esset accipere eam viuēte fratre, quia erat maior iniuria fratri cum viueret, quā cū defunctus esset, & etiam quia tūc erat adulterium & violatio iurium affinitatis, tamen etiam mortuo fratre peccatum erat. & illud prohibetur hic. Et patet istud, quia si solum intelligeretur viuēte fratre, supuacua erat ista lex cū nullius vxorem liceat alteri accipere viuente eo, quia est adulterium, & de adulterijs iam erat posita prohibitio, & tamē hic additur adhuc ista lex supra legem adulterorum. ergo oportet intelligi q̄ nullo modo liceret accipere fratri vxorem fratris sui, siue ille viueret, siue mortuus esset. & hoc vult Deus non tanquam adulterium, sed quia violatur affinitas: sicut non licet alicui accipere nouerā suam in vxorem, et si pater sit mortuus, & hoc solum propter affinitatē quæ impedit. Sicut ergo propter reuerentiā p̄ris nō licet alicui accipere nouerā in vxorē et mortuo patre, ita pp̄ propinquitatē nimiam fratrum inter se non licet vni accipere vxorem alterius in uxorē etiā eo mortuo. & ad hoc maxime est lex hic posita. & supra 18. nam ad prohibendū accipere vxorem fratris viuētis sufficiebat lex adulterorum supra posita. Cum autem obijcit, q̄ defuncto fratre licet accipere vxorem illius, immo est necessarium. Dicendum q̄ hoc in vnico casu licet. cum enim lex hic. & sup. 18. c. vetuisset accipi vxorem fratris a fratre, nunquā licuisset, nisi lex aliud exprimeret, & et expressit vnicum casum Deuter. 25. c. f. ad suscitandū semen. & hoc est casus vnus frater accepta vxore moritur absque liberis, tunc frater superstes accipit vxorem illius ad suscitandum semen fratri suo. aliās autem non licet vxorem fratris mortui, vel viuētis accipere.

Custodite leges meas atq; iudicia & facite ea: ne & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi. Nolite ambulare in legiti-

Quo intel ligit mo riet abq; liberis.

Non licet fratri acce pere vxorem fratris nisi in lo lo vno ca. lu.

Causa finalis obseruationis huius preceptionis.

mis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas; Vobis autem loquor. Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte, & melle. Ego Dominus Deus vester, qui separaui vos a cæteris populis. Separate ergo, & vos iumentū mūdum ab immūdo, & auem mundam ab immunda, nec polluetis animas vestras in pecore, & auibus, & cunctis, quæ mouentur in terra, & quæ vobis ostendi esse polluta. Eritis sancti mihi, quia sanctus ego sum Dominus, & separaui vos a cæteris populis, vt essetis mei. Vir siue mulier in quibus Phitonicus, vel diuinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent eos. Sanguis eorum sit super illos.

Custodite leges meas. Hic ponitur determinationis ratio, & est secundum principale huius capit. Datur enim causa, quare omnia supradicta debent obseruari, & primo ponitur præceptum de obseruando illa in generali, immediate subditur ratio. *Custodite leges meas, atque iudicia.* Ista duo significant duos modos præceptorum datorum Iudæis. Erant enim in vniuerso tres modi, scilicet moralia præcepta, & cæremonialia, & iudicialia. Significantur autem hic duo, scilicet iudicialia, & cæremonialia in eo, quod dicitur leges, & iudicia: nam cæremonialia proprie sunt leges, scilicet positiones dependentes ex voluntate Principis, de quibus antequam ponantur, non differt magis sic, quā aliter fieri. Differt autem cum posita fuerint, vt ait Aristot. Ethicorum lib. 5. & hoc modo solum iubet Deus hic obseruari præcepta cæremonialia, & iudicialia. Sed falsum est, quia etiam ponuntur hic præcepta moralia, ideo ferre omnes leges prohibētes hic coitum illicitum sunt præcepta moralia, quoniam sunt partes illius præcepti, Non mechaberis. Dicendum est ergo, quod hic intelliguntur omnia genera præceptorum per ista duo, scilicet leges, & iudicia: nam per leges accipientur moralia, & cæremonialia, & per iudicia intelliguntur iudicialia. *Et facite ea.* Quæ sit differentia inter custodire præcepta, & facere ea, supra positum est præcedenti capit. & in isto cum iterum ponebatur similis littera. *Ne & vos euomat terra.* Hic ponitur causa obseruationis huius præceptionis, scilicet ne terra euomat Iudæos, sicut euomit alias gentes, & hoc significatur cum dicitur ne & vos, id est ne etiam vos euomat, quasi dicat, alios prius euomit. Isti erant habitatores terræ illius, quos propter peccata euomit terra illa, non quidem quod iam euomisset, quia immediate euomitura erat, sicut dicitur inferius, scilicet in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Sciendum autem, quod cum Deus dicit hic Iudæis, vt custodiant leges has, ne euomat eos terra, non ponit hoc tanquam finem præcepti sui, quoniam Deus vult vt omnia propter ipsum fiant. Non igitur propter timorem expulsionis hoc iuberet fieri, præcipue cum ipse velit ordinare nos in charitate ad ipsum, sed non fit hoc per timorem: ponit tamen hoc Deus pro-

Apter status conuenientiam ad Iudæos, qui imperfecti erant, imperfectis autem non conuenit moueri in bonum per amorem, sed per timorem, & per desiderium bonorum temporalium, a quibus expellerentur, si peccarent contra Deum, ipsi tamen Iudæi si solum obseruarent præcepta Dei, quia nolabant expelli de terra, non diligebant Deum, ideo nihil merebantur. *Ne & vos euomat terra.* Est locutio tropica, quoniam euomere pertinet ad animal habens stomachum, vnde euomere possit, quod in cibum sumpsit: terra autem non habet stomachum, vnde euomere possit, sed est modus tropicus loquendi attribuendo proprietates animalium rebus inanimatis, & simile habetur Numeri 16. cap. vbi dicitur, quod aperuit terra os suum, & deglutit Dathan, & Abyron: terra tamen non habet os, sed quando aliqui excluduntur de sedibus suis habitantes in aliqua terra, dicitur eos terra euomere. Nec tamen est intelligendum, quod terra excluderet Iudæos de sedibus suis, quando peccarent contra Deum, quod est euomere, sed ipse Deus excluderat eos de terra concitans contra illos hostes illorum: hoc tamen ponitur ad maiorem expressionem duræ expulsionis de terra: nam non solum ipse Deus qui est agens rationale, excluderet illos de terra, sed etiam ipsa terra, quæ est inanimata non permitteret eos in se morari propter peccata illorum. *Terra quam intraturi estis, & habitaturi.* Ista est terra septem populorum Chanaanæorum, quos Deus promiserat tradere in manus Israelitarum, sicut sepius habetur in his quatuor libris vltimis Moyfi. Dicitur, quod intraturi erant in illam, quia non introierant eo tempore, quo dicebantur hæc. Fuerunt enim ista dicta in monte Synai in principio secundi anni exitus de Aegypto, vt declaratum fuit supra 1. cap. Non tamen introierunt Israelite in terram Chanaan vsque ad annum quadragesimum ab exitu de Aegypto, vt apparet Deuteronom. 1. & 8. & Exo. 16. cap. *Nolite ambulare in legitimis nationum.* Hic hortatur Deus Israelitas ne faciant, sicut gentiles, & significat legitimam cæremonialiam, vel ritum viuendi, siue colendi Deum, & potest esse sensus, quod non ambularent Israelite in legitimis nationum, id est non colerent Deum eo modo, quo gentiles faciebant, per turpes, & infames cæremonialias, sicut habetur Deuteronom. 12. cap. cum dicitur, quando disperdiderit Dominus gentes ante faciem tuam, & possederis eas, caue ne imiteris eas, & requiras cæremonialias earum dicens: Sicut coluerunt gentes istæ Deos suos, ita & ego colam: non facies similiter Domino Deo tuo: omnes enim abominationes quas aduersatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios, & filias, & comburentes igni. Alio modo potest intelligi pro ritu viuendi, & dicit Deus, quod non ambularent in legitimis nationum Iudæi, id est in cæremonialibus viuendi illorum, & hoc quia gentes faciebant omnes abominationes, quas Deus supra vetuit, & volebat ne id efficerent Iudæi. Et quanquam sensus superior satis conueniens sit, magis tamen conuenit iste secundus referendo ad legitimam, quæ sunt ritus viuendi, & non colendi Deum, quod patet ex sequentibus cum dicatur, omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas: in quo necessario refertur ad ea, quæ immediate dicta sunt, & ista pertinent ad ritum viuendi, & non colendi. *Quas ego expulsurus sum ante vos.* Dicit Deus, quod ipse expellet gentes illas, quoniam quamquam Iudæi pugnauerint aliter contra hostes, tamen Deus subiecit eis hostes, & introduxit illos in terram, vt patet Deuter. 8. cap. cum dicitur: Ne diceret in corde tuo, fortitudo mea, & robur

bur manus mea hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, vt impleeret pactum suum. Dicitur etiam Deus expulisse gentes de terra Chanaan, quia ipse misit in eas terrorem secundum quem fugerent a facie Hebræorum, misit scabrones qui percuterent oculos Chanæorum, sicut habetur Exo. 23. cap. cum dicitur: Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam, emittens prius scabrones, qui fugabunt Heuqum, & Chanæum, & Hethæum, antequam introeas, sicut habetur Deuteronom. 7. cap. *Ante vos.* Deus dicitur expulsurus gentes ante Iudeos, id est coram ipsis, scilicet videntibus ipsis Iudeis, & hoc erat qd Iudei aggrederebantur bellum contra Chanæos, & ipsi fugerent a facie eorum, non potentes resistere, sicut habetur Iosue 10. cap. vbi cum persequeretur Iosue hostes suos, misit Deus de coelo lapides grandes, qui percutiebant de Chanæis plures, quam Iosue occideret: ipse ergo Deus fugabat hostes Iudeorum ante eos, id est videntibus eis, vt sic latarentur. Alio modo intelligi potest, qd expellebat ante eos hostes suos, id est antequam ipsi ingrederentur in terram: quoniam priusquam Iudei introirent in terram Chanaan Deus miserat terrorem super Chanæos, vt sic Iudeis resistere non possent, sic habetur Exo. 23. cap. cum dicitur: Terrorem meum mittam in præcursum tuum, scilicet antequam tu vadas: & sequitur, & occidam omnem populum ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum terga vertam, emittens scabrones qui fugabunt Heuqum, & Hethæum, antequam introeas: simile habetur Iosue cap. 2. vbi loquitur Raab Hiericontina ad exploratores dicens, Noui qd tradiderit vobis Dominus terram, etenim irruit in nos terrores vestri, & elanguerunt omnes habitatores terræ, audiuius quod siccauerit Dominus aquas maris rubri ad vestrum introitum, &c. Et sequitur, hoc audientes perterriti sumus, & elanguit cor nostrum, nec remansit nobis spiritus ad introitum vestrum. *Omnia enim hæc fecerunt.* Loquitur Deus de gentibus Chanæorum, quos traditurus erat in manibus Iudeorum. Iste enim fecerant omnes immunditias, que ponuntur hic, nullam legem habentes in libidine: nam inter gentes illas sodomiticū vitium ortum refertur, & ab eis nomen traxit, quoniam in terra Chanaan est terra Sodomorum, vt satis colligitur Genes. 13. cap. *Et abominatus sum eas.* Deus enim valde exosus habuit istas gentes, quia enormiter nimis peccauerant, ideo expulit eas tradens interficiendas manibus Iudeorum, quoniam iniquitates eorum peruenierant vsq; ad summum. Erant enim istæ gentes peccatrices a principio, cum cepit habitare Abraham in terra Chanaan veniens de Mesopotamia, sed nondū erant complete iniquitates earum, ideo Deus nō tradidit eas immediate Abrahæ, & semini suo, sed dixit qd semen Abrahæ esset peregrinum quadringentis annis in terra non sua, deinde introirent in terram Chanaan, & hoc quia nondum erant completa peccata Amorrhæorum, propter que demerebantur perdere terram in qua erant, sic habetur Gen. 15. cap. cum dicitur: Scito p̄hensurū qd futurum sit semen tuum peregrinum in terra non sua, & subijciunt eos seruituti, & affligent quadringentis annis, verū tamen gentem cui seruituri sunt ego iudicabo, & post hæc egredientur cum magna substantia: tu autē ibis ad patres tuos in pace sepultus in senectute bona: generatione autē quarta reuertentur huc, necdum enim completa sunt iniquitates Amorrhæorum vsq; ad presens tempus, qd si completa essent peccata Chanæorum tē-

Quare Deus non tra didit im mediare terrā Chanæā Iudeis

pore, quo erat Abraham in terra Chanaan, non dilatarum fuisset, quin immediate traderetur ei, & semini suo possessio illius. Nunc autem quia complete erant omnes iniquitates Amorrhæorum, quibus demerebatur perdere terram in qua habitabant, abominatus fuit eas Deus odio perfecto incipiens illas tradere in manus Iudeorum. *Vobis autem loquor, possidete terram eorum.* In hoc Deus inducit Israelitas ad cauendum vitia sua memorata: supra enim dixerat qd terra ista euomebat habitatores suos, si iniquaretur in sordibus tactis, & ob hoc expulsi fuerunt Chanæi: nunc autem dicit Deus, vobis loquor possidete terrā, id est ego iam non loquor gentibus, quas expulsi sum de terra illa, quia demeruerunt, sed vobis, vt accipiatis terram illorum, ideo caute ne vos similiter eidē inuoluamini vitiiis, cum vobis tradam terram illorum habitadā. *Quam dabo vobis in hereditatem.* Id est ista terra non dabitur vobis, vt maneatis in ea pauco tempore, sed vt habeatis eam tanquam hereditatem manentem in eternum, & posteris vestris eadem transmittatis. *Terram fluentem lacte, & melle.* Iam hoc aliās declaratū est.

Terra quomodo dicitur fluere lacte, & melle. Quæst. XXIIII.

DICITUR enim fluere lacte, & melle, non quidem qd aliqua fontalis origo esset in terra Chanaan, de qua lac exundaret, aut mel, sicut atque de terra scaturiunt: nam lac cum sit sanguis decoctus in animalibus decoctione secunda, aliunde fluere nequit, nisi ab vberibus animalium, mel autem ab apibus confectum est, ideo a terra emanare nequit, quamquam facilius esset per impressiones meteoricas causari mel, quam lac, sicut in quibusdam terris Lybie per noctem cadit ros super arborum folia, qui condensatus est vt mel, dulcedinem quoque mellis habet. Sed hic modus est loquendi tropicus ad designandam abundantiam terræ, que conuenienter exprimitur per lac, & mel a terra fluentia. Quamquam aliqui applicant verba ista dicentes, quod per lac intelligitur abundantia pecorum, & pascuorum, nam ex pecoribus lac fluit: per mel significatur, quod terra illa in montibus multas apes habet, que mella conficiant. Sed ista non est conueniens applicatio, quoniam si deberet significari vbertas terræ, magis fieret mentio de tritico, & vino, in quibus est proprie abundantia terræ, quam de melle, quod ad vbertatem nihil attinet, quoniam potius in terris syluestribus nullos faciēribus fructus mel gignitur: ideo cum veller significare Iacob abundantiam terræ Iudæ ait: & ipse erit expectatio gentium ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem afinam suam, laudabit in vino stolam suam, & in sanguine vuc pallium suum. Similiter exprimitur abundantia terræ infra 26. cap. Et terra gignet semen suum, & pomis arbores implebuntur: apprehendet mesium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem, & comedetis panem vestrum in saturitate. Simile habetur Deuteronom. 18. cap. & Esa. 1. cap.

Dicendum ergo, quod ista verba dicuntur ad significandam vbertatem terræ, que non significatur per ipsa verba ex virtute sermonis, sed solum ex modo loquendi, quoniam ista homines proferunt profertilitate terræ. *Ego Dominus vester, qui separavi vos a cæteris populis.* Id est ego qui do vobis terram istam, expellens gentes de illa, sum Dominus vester, & separavi vos ab aliis populis, & potest poni hoc tanquam causa superioris dicti, scilicet quia Deus dixerat supra, Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hereditatem, & hoc ideo facio, quia sum Domi-

nus

Quomodo Deus Iudeos separauit a cæteris gentibus.

nus vester, & habeo curam specialem de vobis: hoc autem probat Deus per ea, quæ immediate dicuntur, scilicet separavi vos a cæteris populis: nam separatio ista fuit, vt daret eis specialia beneficia, & specialia ritus colendi, atque viuendi. De separatione ista a populis cæteris, quando facta fuerit, dicendum est, quod fuit inchoata in Abraham, & fuit consummata tempore legislationis in monte Synai: primum patet, quia cum esset Abraham in terra idolatriæ dedita, venit in spiritu ipse, & tora domus patris sui in Aran, quæ dicitur Mesopotamia, Genes. 11. Deinde mortuo patre suo Thare, Deus dixit illi, Egredere de terra tua, & de cognitione tua, & de domo patris, & veni in terram quam monstrabo tibi, faciamque te in gentem magnam, vt habetur Genes. 12. & Actuum 7. cap. Deinde autem factæ sunt multe promissiones Abraham, scilicet de possidendo terram Chanæorum, & de habendo filium, sicut habetur Genes. 15. & 18. cap. Dedit etiam sibi Deus circumcisionem, per quam fecit eum pertinere ad se specialiter, iubens quod omnes nati de semine eius circumciderentur, vt habetur Genes. 17. Mansit autem ista applicatio ad Deum per multos annos, sicut per quadringentos, & triginta: non erat autem ista applicatio ad Deū, nec separatio ab alijs populis perfecta, quoniam quamquam essent promissiones factæ, tamen nulla lex erat data ad directionē populi, præter legem de circumcisione. Volens ergo Deus Iudeos magis separare ab alijs populis, & vnire sibi dedit quasdam alias leges, primo disponens ad hoc educēdo de Aegypto in mirabilibus magnis, & dans legem de obseruatione agni Paschalis, & redemptione primogenitorum, vt habetur Exo. 12. & 13. cap. Cum tamen sibi illos totaliter vniret separas ab alijs populis, dedit eis legislationem perfectam, quæ incipit, Exo. 19. cap. & continuatur per oēs libros Moysi consequentes, & quia ista applicatio erat perfecta, in principio eius Deus locutus fuit ad populum, an vellet effici specialis populus eius recipiendo legem ipsius, & populus respondit, qd volebat, vt habetur Exo. 19. cap. cum dicitur: Vos ipsi vidistis, que fecerim Aegyptijs, quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi: si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta, & sequitur: responditque omnis populus simul, cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Ista autem fuit perfecta applicatio ad Deum, & segregatio a cunctis populis, quoniam hic leges datæ sunt, per quas distinguerentur Iudæi in ritibus suis a cæteris gentibus. *Separate ergo, & vos iumentum immundum a mundo.* Id est quia ego separavi vos a cunctis populis, distinguendo vos ab illis, ita & vos separate iumentū immundum a mundo, id est distinguatis inter illa assumendo animalia munda, & cauendo ab immundis. Doctrina autem per quam Iudæi cauerent ab immundis, habetur supra 11. & replicatur Deuteronom. 14. cap. Accipitur autem iumentum improprie, scilicet pro pecoribus comestibilibus: nam iumentum secundū vocis significationem, quasi iuuamentum dicitur, qd ad animalia pertinet, que laboribus humanis applicantur, vt equi, asini, & chameli, & boues: hic autem non accipitur pro his, quia ista distinctio animalis mundi ab immundo solum attenditur, quantum ad cibum, sed iumenta ad cibum non pertinent. *Et auem mundam ab immunda.* In auibus etiam obseruatur distinctio liciti, & illiciti, quia quedam pertinebāt ad esum, alig vero non, que prohibentur supra 11. cap. Vnde Deus cū supra prohiberet immunditias, quæ sunt in tactu, scilicet circa actus venereos: hic vetat immunditias, que

sunt in gustu circa cibū, & ad hoc pertinet distinctio animalium mundorum, & immundorum. *Ne pollutis animas vestras in pecore & in auibus.* Id est caute ne contrahatis immunditiam in pecoribus, & auibus comedendo ea, quæ immunda sunt: accipitur hic anima pro ipso homine, sicut non pollutis animas vestras, in non pollutis vosmetipsos, & est iste modus communis accipiendi animam in sacra scriptura, cum dicitur Genes. 46. & Exo. 1. cap. Septuaginta animæ egresse sunt de femore Iacob. Alio modo accipitur anima pro ipso corpore humano solum, & isto modo dicitur aliquis esse immundus super animam hominis, i. immundus, quia tetigit corpus mortuum alicuius hominis, sic habetur Numeri cap. 9. vbi dicitur qd quidam erant immundi super animam hominis, quia tetigerant corpus mortuum. Aliquādo autem accipitur anima pro vita, & sic accipitur saepe in Evangelio, cum dicitur, qd amat animam suam in hoc mundo, perdet eam in vitam eternam, vbi manifestum est, qd non potest intelligi de anima, quæ est spiritusoster, sic habetur Matt. cap. 16. Alio modo accipitur anima pro ipso spiritu nostro, & ista est propria significatio huius dictionis, & de hoc frequenter apparet in sacra scriptura, iuxta illud Matt. 16. cap. quid prodest homini si vnuersum mundum lucretur, animæ verò się detrimatur? Hic autem proprius accipitur in prima significatione, quam in alijs. *Et in cunctis, que mouentur in terra.* Alia sunt animantia que mouentur super terram, & sunt immunda, tamen non comprehenduntur appellatione pecorum, & auium, sicut lacerta, stellio, & mures, & talpe, & omnia reptilia: ista tamen immunda sunt, vt habetur supra 11. cap. *Et cunctis que vobis ostendit esse polluta.* Per istam regulam nihil additur ad præcedentia, quoniam nō est aliquod animal mundum, & immundum, quod non comprehendatur nomine pecoris, & auis, & cunctorum, que mouentur in terra, sed ponitur clausula generalis ad comprehendendum omnia superiora, & de illis verum est, qd Deus ostendit cuncta esse polluta, vel munda, que ad cibum pertinere possunt, & ab omnibus que monstrata sunt esse polluta, siue sint pecora, siue anes, siue alia animantia, cauendum est. *Eritis sancti mihi.* Hic ponitur exhortatio ad munditiam in vniversalī, quā sanctus, & immundus cōtraria sunt: dicit enim sanctus, qui omni sece terrenę immunditię caret. Immundus autē est, qd aliquam contaminationis maculā habet, id exhortatur Deus, vt Israelitę sancti sint, i. caueāt oēm immunditiā, siue sit immunditia in cōtactu carnis circa actus venereos, siue sit in cibo, & in potu, & similibus. *Quia ego sanctus sum Dominus.* Id est quia ego sum mundus, non habens aliquam seditatem, nec eam diligens, sicut diligūt dii gentium, vos qui estis serui mei debetis esse mūdi. Similis modus est loquendi in nouo Testamento, vt hñ Matth. 5. cap. Vbi Christus dicit: Estote misericordes, sicut pater vester misericors est, & iterum, Estote p̄fecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est, & est cōueniens modus, vt fiat similitudo aliqua proportionis inter Deū, & creaturā, cū ordinetur naturaliter creatura ad cultū Creatoris. *Et separavi vos a cunctis populis.* Est intelligendū eo modo, quo supra dictū est, i. qd in modo viuendi, & in ritu colendi a cæteris differentes essent. *Vt essetis mei.* Id est ita separavi vos a cæteris, vt essetis mei, vt specialiter pertineretis ad me: cū ergo ob hoc separati sitis, caute facere debetis, vt differatis a cunctis populis, & sitis sancti cauentes oēm immunditiam. *Vir siue mulier.* Hic ponitur intentio conclusio, s. vt caueatur idolatria: nam s̄m quosdam finis oīum præceptorum est, vt Deus specialiter colatur, & tollatur ritus idolatrarum, sed in phitoniciis, vel diuinatorijs bus specialiter coluntur demones, quia per hos inquitur

Exhortatio ad munditiam in vniversalī.

ritur veritas a dem onibus, & hoc est quod intenditur. Alio modo pot intelligi, q Deus regulat hic partē nostram rationalē, sicut supra regulauerat partem irascibilem, & concupiscibilem: ad rationalem actū pertinet inquisitio veritatum, ad quam pertinet phitonici, & diuini, & bestiae ad hanc accedere non possunt. Vir siue mulier, in quibus phitonici, vel diuinationis spiritus fuerit. Dicuntur esse viri phitonici illi, qui habent demones phitones.

Viri phitonici, qui diuini, & phitonici.

Dicuntur autem phitones a phitone serpente: nam Apollo artem diuinariam inuenit, & in memoriā, atq; laudem serpentis phitonis magni, quem in monte Parnaso occidit, Phitius vocatus est, & artem diuinariam phitiam appellauit. Inde autē in vsum Latinorum tractum est, vt oēs demones, qui ad diuinandum assumerentur, phitones vocaremus: ideo oēs viri, vel femine habentes aliquos demones, per quorum inquisitiones veritates requirunt, phitonici appellantur, quomodocunque hoc faciant. Sed modus magis proprius, quo aliq phitonici appellantur, est, vt habeat intra seipsum loquentem veritates, sicut habent arrepticij, in vtero: & sic legitur Actuum 16. cap. Vbi de quadam puella agitur, quae habebat spiritum in vtero loquentem veritates omnibus inquirētib; quae Beatus Paulus exclusit, vt habetur ibidem. Similiter quoque habetur apud gentiles, quoniam ipsi habebant sacerdotem feminam virginem, quae ingrediebatur in templum Apollinis intra locum secretū, & inquirebat veritates a demone, quem ipsi gentiles phitonem, siue Apollinem appellabant. Tunc ingrediebatur in eam demon ille, & respondebat ad ea, quae puella inquisierat per os ipsius puellae, tūc enim puella despumabat velut motitura, & cadebat in terrā nesciens quid dixisset, donec ab ea demon euanesceret: de hoc Lucanus lib. de bello plusquam ciuili. Isti tamē non sunt totaliter arrepticij, quoniam in potestate arreptionis non est, vt intra se demones habeant, quin potius vel lent non habere: hic tamen dicitur de illis, qui voluntarie habebant, quod patet, quia iubet, q moriantur habentes phitones, nemo tamen moritur secundum legem pro eo quod in potestate illis non est. Dicendum est ergo, q isto modo dicuntur phitonici illi, qui habent in vtero spiritus respondentes ad veritates inquisitionum rerum, dum tamen ad hoc faciunt aliquas ceremonias, vt illi demones in eorū corpora intrent, iuste isti morte plectuntur, quia demones voluntarie intra viscera habent. Sic etiam erat de puella virgine, quae erat sacerdos in templo Apollinis Delphici, quoniam cum aliquid inquireretur ab ea, ipsa introibat in secretum locum templi, & ibi ingrediebatur in eam. Apollo, & incipiebat furere: sicut patet per Lucanum vbi supra, similes autem phitones viros, siue mulieres prohibebat Deus. Alius modus phitonum est, quando vir, siue mulier habet aliquem demones familiarum, a quo inquit ea quae vult, & hoc siue habeat specialiter alligatum, sicut quidam videtur habere (quamquam de hoc an fieri possit magis diximus in libro de quinque figuratis paradoxis) siue per conuocationem demonum ab aliquo veritatem inquirat, quod nigromantici faciunt. Et isto modo vocatur Phitonissa mulier ad quam iuit Saul, vt inquireret de aduentu belli, & conuocatione facta, suscitauit Samuelem a mortuis, vt habetur 1. Regum 18. cap. Quoniam de illa satis apparet, q non haberet demones in vtero, sed ipsa suscitabat quem volebat a mortuis, vt patet ibidem cum dicitur: Dixitque mulier ei, quem suscitabo tibi? qui ait: Samuelem suscita mihi; & postea sequitur ibidem, quomodo apparuit ille quem mulier inquirebat, & sic vocantur phitonici ibi consulentes demones, etiam si non habeant eos in vtero; Quicunque

F autem horum modorum prohibitus est. Dicitur autem hic spiritus phitonici, vel diuinationis ille per quem inquirerentur veritates, & ad idem pertinet, quoniam spiritus diuinationis dicitur propter id, quod reuelatur, quia ille, qui veritates istas reuelat, diuinat aliquid diuinum, cum loquatur de veritatibus occultis, quarum interpretatio solius Dei est. Vocatur autem phitonici idem spiritus, qui diuinariam exercet artem propter eum, qui primo istam artem inuenit, scilicet propter Apollinem. Morie moriantur. Idest omnes isti occidantur. De modo autem mortis istorum immediate subditur, scilicet: Lapidibus obruent eos. Idest lapidabit illos populus: obruere enim cooperire, vel frangere est. Dicuntur G autem obrui lapidibus, qui tot lapidibus percussi sunt, vt lapides super eos iacti eorum aperiant corpora, aut concutiendo frangant: sic autem fiebat de lapidatis: nam cum a toto populo lapidarentur multis lapidibus percuti necesse erat.

Obrui lapidibus, quid sit.

Sanguis eorum sit super illos. Idest moriantur pro peccato suo, & portent poenam illius, nec patiantur ceteri propter eos, cum eorum crimina vlti fuerint. Hec poena lapidationis, quae hic ponitur, ad omnes, de quibus in hoc capitulo agitur referenda est, preterquam ad illos, de quibus dicitur quod comburentur. Ponitur etiam in principio capituli. In ceteris autem non replicatur, vt illa posita in principio, & sine ceteris leges posite in medio sine diffinitione poenae ad hanc referri videantur, & esse conueniens breuiandi modus, quo vtitur scriptura.

C A P. X X I.

DIXIT quoque Dominus ad Moysen. Loquere ad Sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos. Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantum in consanguineis, ac propinquis, idest supra patrem, & matrem, & filium, & filiam, fratrem quoque, & sororem virginem, quae non est nupta viro, sed nec in Principe populi sui contaminabitur. Nec radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen eius. Incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt. Scortum, & vile prostibulum non ducet vxorem, nec eam quae repudiata est a marito, quia consecratus est Deo suo, & panes propositionis offert. Sit ergo sanctus, quia & ego sanctus sum Dominus, qui sanctifico vos. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur.

Sacerdos non contaminetur in morte alicuius.

Filia sacerdotis. Exo. 30.

DIXIT. In superioribus fuerant posita praecipua ordinantia, communem totius populi statum, hic agitur de praecipuis ordinantibus diuinum cultum. Et diuiditur in

in duo: quoniam primo agitur de ordine ministrorum. A Secundo de quibusdam pertinentijs eorum infra 32. capit. Prima in tres partes: quoniam primo ponitur, quid circa sacerdotes minores sit obseruandū. Secundo quid circa sacerdotem magnum. Tertio qui sunt inepti ad sacerdotij cultum secunda ibi. Pontifex. Tertia ibi. Locutus que est Dominus. Circa primum. Dixit quoque Dominus ad Moysen.

An ista praecipua data fuerint, simul cum praecipuis superioribus. Quaes. I.

AN fuerit dictum hoc simul, cum praecipuis superioribus, vel fuerit aliud tempus, in quo Deus ista dixerit Moysi non apparet: sed in hoc nihil differt; quoniam constat omnia haec in monte Synai dicta fuisse in tabernaculo Domini, in principio anni secundi egressionis de Aegypto, vt declaratum fuit primo capite: sed quamquam simul cum superioribus hoc dictum fuerit, ponitur hic caput orationis distinctiuum; quoniam non est eadem materia hic cum superiori. vnde conuenienter quasi articulus quidam positus est ad distinguendum. Loquere ad sacerdotes filios Aaron. Nō dixit hic Deus, vt loqueretur Moyses ad cunctum populum Israelitarum, vt in alijs legibus dicere solitus erat, sed solum ad sacerdotes.

Causa est, quia lex ista solum tangit de dispositione, & conuenientia sacerdotum, atque proprietatibus status sui: eis igitur dumtaxat proferri debuit; nec intelligitur ista lex de Leuitis qui descendebant de genere Leui vnuerfaliter, sed solum de sacerdotibus, qui erant filij Aaron, quoniam Aaron, & filij sui consecrati fuerant, vt expleret ministeria Domini, vt habetur Exodi 29. & supra octauo cap. Alij autem Leuitae non fuerant assumpti ad istud ministerium; ideo non obligabantur ad leges de cauendo pollutionem super mortuo, & ad alias, quae infra ponuntur.

Quare dicitur in littera ad sacerdotes filios Aaron.

Dicitur autem ad sacerdotes filios Aaron: nō quod essent aliqui sacerdotes, qui non essent de genere Aaron, quoniam omnes descendebant ab illo: sed ponitur, quasi ex superabundanti. Vel potest dici, quod ponitur largē sacerdos pro quolibet, qui est de genere Leui, & tunc ponitur distinctio inter sacerdotes filios Aaron, & omnes alios Leuitas: quoniam filij Aaron proprie sunt sacerdotes: praeter hos tamen sunt tres familiae Leuitarum, scilicet Merarite, Gersonite, Caathite, quae descendebant de genere Leui, vt habetur Exodi sexto, & Numeri tertio cap. De his tamen non est accipiendum aliquid eorum, quae in isto capitulo dicuntur: quoniam licebat eis contaminari in mortibus quorumlibet defunctorum: sacerdotibus tamen illicitum erat. Quod autem Leuitis esset licitum contaminari super mortuos, patet supra decimo capite. vbi Moyses iussit Heliapham, & Oziel, vt tollerent duos filios Aaron mortuos extra Sanctuariū, & plangerent eos cum toto populo Israel: filij tamen Aaron fratribus mortuorum hoc permiffum non est. Non contaminetur sacerdos. Hic ponuntur leges pertinentes ad obseruationem sacerdotalem, & agitur de munditia quae obseruari debet in eis. Ista autem est multiplex: solent enim homines contrahere immunditiā, quandam ex contactu, vel accessu ad corpora mortuorum: ideo agitur hic de ista immunditia vitanda. Solent quoque contrahere immunditiam accipiendo vilem vxorem, vel ab alio contaminatam. ideo agitur immediate quas vxores sacerdotes ducere debeant. Solet etiam in quibusdam immunditia, & ineptitudo ad ministrandum provenire ex ipsa rerum natura: & de hoc agitur infra, cum ponuntur aliqua macula aduenient.

Leges attendentes ad obseruationem sacerdotalem.

Alph. Toft. super Leuit.

tes hominibus ex natiuitate; propter quas Deus illos ad sacerdotium iubet non admitti, & de hoc in fine c. Primo dicitur hic de contaminatione sacerdotum super mortuos, scilicet, ne contaminetur sacerdos in mortibus aliquorum.

Quid sit contaminatio in morte alicuius, & eius multiplicitas. Quaes. I.

PRO quo querendum est, quid sit contaminatio in morte alicuius. Et dicendum est, quod ista multipliciter accidit. primo modo per contactum corporis mortui, aut alicuius pertinentis ad illud: nam si aliquis tetigisset quamcunque rem mortuam, non licebat ei accedere ad res sacras, quousque emundatus esset, sed in hoc distinguendum est; quia aut illud mortuum, quod tangebatur, erat corpus humanum, aut alterius animalis. Si enim esset alterius animalis, distinguendum est, quia aut erat corpus animalis illiciti ad cibū, aut liciti.

Si primo modo, nullatenus licebat tangi cadauera illorum, siue illa animalia per se mortua fuissent, siue ab aliquo occisa. de hoc habetur supra vndecimo cap. cum dicitur, de aibus, vel de quadrupedibus immundis. abominabile erit vobis, & execrandum; carnes eorum non comedetis, & morticina eorum vitabitis.

Si autem sint animalia licita ad esum, aut illa per se moriebantur, aut aliquis illa occidebat ad cibum.

Si autem occiderentur ad cibum, tangens carnes eorum non polluebatur: alioquin nunquam licuisset Iudeis comedere carnes alicuius animalis, cum non possent eas comedere, nisi tangerent. Et quod dicitur de quadrupedibus, vel alijs animalibus terrestribus, & volatilibus: intelligendum est etiam de piscibus, quia quorundam piscium Iudeis licitus erat, vt apparet supra vndecimo capite. Si autem animal licitum ad esum per se moreretur, comedi non licebat, & quicunque tangeret illud, immundus erat, vt patet supra vndecimo cap. cum dicitur, si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere; qui cadauer eius tetigerit immundus erit vsque ad vespertum.

Si autem cadauer esset hominis, siue ille per se mortuus esset, siue alijs occisus; quicunque tangeret illud, immundus erat. Nec solum qui tangeret cadauer hominis; sed etiam si aliquis tangeret vestes eius, quando mortuus erat, vel ossa humana iam desiccata, & reperta in agro, vel alijs, aut si tangeret sepulchrum hominis, immundus erat, vt habetur Numeri, decimono ca. Differt autem ista immunditia a ceteris quae sunt per contactum mortuorum: nam in alijs solum erat immunditia vsque ad vespertum: in eo autem qui tangebatur mortuum corporis humani, durabat immunditia per septem dies, & debebat expiari per aquas lustrationis in primo, & septimo die, vt habetur Numeri 19. capite. Erat autem alius modus pollutionis super corpus humanum; vt si aliquis introiret in domum, in qua aliquis mortuus fuisset, etiam si non tetigisset cadauer mortui, immundus erat septem diebus, vt habetur Numeri 19. capite. Contrahebatur quoque immunditia super hominem mortuum, cum aliquis ibat ad funera eius comitando cadauer, aut plangendo: sic patet ex eo, quod habetur supra 10. cap. vbi iussit Moyses, ne Eleazar, & Ithamar irent ad plangendum fratres suos mortuos, ne contaminarentur in eis. Cum autem iubet Deus ne sacerdotes contaminarentur in mortibus aliquorum, omnes contaminationes has verat.

Ne contaminetur sacerdos. Ista lex non intelligitur de quolibet sacerdote, sed solum de minoribus: Ee quo.

quoniam sacerdoti magno non licebat id, quod in hac lege ponitur, scilicet contaminare se super patre, & matre, filio & filia, fratre & sorore virgine, quoniam super nullum mortuum licebat ei contaminari, ut patet infra, cum dicitur: pontifex, id est sacerdos maximus super cuius caput fustum est oleum unktionis, caput suum non discooperiet, & vestimenta sua non scindet, ad omnem mortuum non ingredietur omnino, super patre quoque suo, & matre non contaminabitur: nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, de sacerdotibus ergo minoribus ista lex accipienda est.

In mortibus civium suorum. Non solum intelligitur de civibus, sed etiam de omnibus alienigenis: ponitur tamen de civibus, quoniam communius, & verisimilius erat, quod aliquis egredietur ad plandum, & funera civis sui, quam ad plandum alterius viri incogniti. Et nomine civium non solum intelligitur cives, qui non habent aliquam consanguinitatis, vel affinitatis colligantiam, sed etiam omnes cognati ipsorum sacerdotum, & affines, ut patet: quia cum generaliter diffinitum esset, ab illa regula exclusae fuerunt sex personae habentes coniunctissimam consanguinitatem, scilicet pater, & mater, & filius, & filia, frater, & soror. Si tamen nomine civium non intelligerentur omnes, tam consanguinei, quam non consanguinei, non excluderentur istae sex personae a regula data.

Quare sacerdotes non contaminabantur in mortibus aliorum, sicut vulgaribus licitum erat. Quae. III.

Nunc autem inquirendum est, quare sacerdotes non contaminabantur in mortibus aliorum, sicut vulgaribus licitum erat.

Et dicendum est, quod est triplex causa. Prima est propter necessitatem ministerii: nam quando aliquis contaminatus erat, non poterat ministrare in Sanctuario, nec accedere ad illud: maxime autem in ministracione sacerdotali esset impedimentum, in qua requirebatur maior dispositio, quam quod simpliciter aliquis accederet ad res sacras: potissimum autem circa contaminacionem, quae erat per contactum cadaverum humanorum, aut rerum pertinencium ad illud, quia in alijs durabat immunditia solum usque ad vespeream, in mortibus autem hominum durabat per septem dies contaminacio: unde contingeret, quod si sacerdotibus permitteretur contaminare se super mortuos, aliquando omnes essent polluti, ita ut nullus eorum ministrare posset, quod magnum inconueniens erat, & diuino cultui repugnans.

Secunda causa est propter dignitatem ministerii: nam cum sacerdotes tractarent res sacras, debebant esse ceteris mundiores: unde quamquam post immunditiam expiarentur, & redirent ad ministrandum, esset aliqua indignitas in ministerio eorum, sicut illi qui in famis efficiuntur, vel grauibz sceleribus se immiserent, quamquam de patris poeniteant, ad ministerium tamen sacerdotalem secundum Ecclesiae statuta non redeunt, quoniam eorum ministerium propter semel habitam indignitatem semper vile, & parua reuerentiae haberent. Si ergo sacerdotes quotidiana mortuorum contagione se macularent, efficerentur valde indigni ad ministracionem, quod non conveniebat.

Tertia causa est, quoniam sacerdotes erant exempti a vitis coelestis omnibus de populo, est autem vita coelestis precipue post corporum resurrectione. ideo sacerdotes debent verius in opere suo spem resurrectionis praedare, qui autem acriter, & accurate mor-

Propter significanda vitam celestem non continebat sacerdotibus pollui.

tuos plangunt, de eorum resurrectione desperare videntur. Sic enim eos plangunt, tanquam profus peccant ad vitam nunquam redituri. Si autem eos non ut verè defunctos, sed ut in longam abeuntes peregrinationem existimarent, aliquando autem ad propria redituros, non sic acriter doleret, sed quodam eorum abeuntium tenero desiderio tenerentur. Sacerdotibus autem sic inesse debet, ut cunctos post mortem per resurrectionem redituros credant. de eis igitur, tanquam de mortuis affligi non debent. Gentiles autem qui de resurrectione nullam spem habebant, imo de ea nullatenus cogitabant, in mortibus charorum suorum acerrime lamentabantur inconsolabiliter angustiati pro illis. unde multos dies in luctum ducebatur, sicut patet de Aegyptijs, quibus mos erat mortuos suos per quadraginta dies deplorare, quamquam alij septuaginta dies, apud eos dicantur in continuo luctu agi. de hoc Gen. cap. ultimo, & sicut multos dies in luctu ducebant, ita & acriter angustiabantur seipsos percutientes, & depilantes, atque incisionem carnis facientes: & hoc verum deus iudaeis, ut haberetur praecedenti capit. cum dicitur: & super mortuo non incidetis carnem vestram, nec figuras aliquas, & stigmata facietis vobis: de hoc etiam Deuteronom. 14. capit. cum dicitur: filij estote Domini Dei vestri, non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo: quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo. Quamquam autem Iudei vitarent istas incisiones in carne, tamen multis diebus lugebant pro mortuis. unde Thessalonicenses conversi ad Christum de Iudeis observantes Iudeorum antiquum morem, multos dies in luctu pro mortuis agebant, quod nimis repugnabat religioni Christianae. ideo Apostolus eos redarguit primo, ad Thessalonicen. cap. 4. dicens, nolimus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent: si enim credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo: completo autem colloquio de resurrectione infert, in fine capit. itaque consolamini inuicem in verbis istis, id est in mortibus charorum nostrorum leuiter tolerare debemus cogitantes, quod aliquando surrecturi sunt, & nos cum eis in eterna vita gaudebimus.

Nisi tantum in consanguineis. Id est, quod in consanguineis liceat minoribus sacerdotibus contaminare se eundo ad eorum funera. Non est autem intelligendum, quod in omnibus consanguineis licitum esset sacerdotibus se contaminare, sed solum in sex personis quae infra exprimuntur.

Cum sacerdotibus interdictum fuit, ne ad aliquem mortuum accederent, quare licuit eis contaminari super hos sex consanguineos. Quae. IIII.

Sequitur aliquis, cum sacerdotibus interdictum foret, ne ad aliquem mortuum accederent, aut intrarent in tabernaculum eius, vel comitarentur eum ad sepulchrum, vel deplorarent (quae omnia intelliguntur nomine contaminacionis) quare licuit eis contaminari super istos consanguineos, qui hic exprimuntur.

Respondendum est, quod lex Dei iusta valde est, ideo nec humanitatis pietatem debuit auferre, nec inhonestatem tolerare.

Erat autem sacerdotibus inhonestum, quod ad omnes mortuos egredierentur plangendo eos, quoniam sic praedicaret dignitati ministerij sui, & resurrectionis spem abstulisse viderentur. Si autem ad mortem patris, & matris, & filiorum egredi non liceret, tota humanitatis pietas ablata videretur, quod legem hanc

quis crudam demonstraret. Decuit igitur, ut ab omnibus mortibus lex sacerdotibus contaminari vetans in horum propinquorum funeribus pollui permisset, ut sic humanitati, & honestati satisfactum videretur, potissimum, quoniam hic non subsistunt tres causae propter quas in superioribus contaminatio in mortuis vetabatur.

Prima erat impeditio ministerij: hoc enim proculdubio eveniret si ad cunctos mortuos accedendi sacerdotibus facultas esset, quoniam cum frequentissima mors sit, sepius polluerentur, & cum quilibet huiusmodi pollutio per septem dies duraret eveniret, ut sacerdotibus multoties a ministracione sacerdotum impediuntur. Data tamen lege de contaminacione super patre, & matre, filio, & filia, fratre & sorore virgine, huiusmodi impedimentum rarissime veniret: nam mors patris, & matris, & aliarum quatuor personarum rara est. ideo si aliquando pollui in hac contingat, parum sic impediri sacerdotale videbitur ministerium.

Secunda autem identidem non subsistit causa, quoniam indignitas quam aliquis incurrit propter contaminacionem, quae est in mortibus, ideo sit, quia frequentata est. talis autem contaminacio raro facta nullam videtur inducere indignitatem: potissimum quoniam hoc non sit secundum voluntatem, sed ex necessitate quadam. Eodem modo tertia causa non subsistit, ablatio spei resurrectionis. nam cum aliquis ad omnes mortuos accedit, & plangit, videtur uniuersaliter ablata resurrectionis spes: quia ibi de humana miseria, quae per mortem esse desinit, condoletur. Cum vero aliquis in morte patris, aut matris lamentando pollutitur, non videtur hoc factum esse propter uniuersalem humanam conditionis miseriam, quasi omnes homines per mortem totaliter esse perdant, sed ex speciali pietate ad illas personas coniunctissimas, quoniam quamquam eas aliquando resurrectionis certissimè speremus, illis tamen nunc morientibus, tanquam malum aliquod passis condolemus. Et praecipua huius causa est, quia honor defunctorum est, ut eis honorabiles exequiae fiant, & ut pro eis plangatur, quamquam hac eis secundum rem nullatenus proficere queant. Si tamen aliquis sit pro cuius morte nullus plangit, nec condolet, aut aliquid honoris funeri impendit, ille miserabilis, & ab omnibus despectus, dum viueret, fuisse videtur: hoc autem repugnat honori ad quem filius tenetur patri: semper enim ad eius honorem tenetur. Sacerdotibus enim ista pietas humana auferri non debuit, quam ergo tunc plangerent, spes resurrectionis nullatenus abolita, nec concussa videretur.

Primam istam pollutio tollebat, ne homo posset accedere ad res sanctas, hoc autem peccatum non erat. Et quando arguitur, quod est contra praecipuum Dei, ergo peccatum. Respondetur dupliciter. Primo modo, quod non est contra praecipuum Dei, quoniam non reperitur vetitum in toto veteri testamento, quod aliquis pollueretur super mortuo, nisi quantum ad sacerdotes de quibus hic reperitur tamen vetitum de mortuis aliorum tantum, quod non tangat aliquis illa, ut habetur supra 11. ca. non poterit ergo esse peccatum, tanquam prohibitum. Alio modo videri potest, quod dato, quod veteretur contaminatio super mortuo, non sequebatur ex hoc peccatum in contaminatione, sed solum quadam corporalis irregularitas, in quam aliquis vetabatur accedere ad res sacras. multoties tamen talis prohibitio est sine peccato, sicut patet supra 11. c. cum dicitur, quod si aliquando peccasse fuerit, ut quis portet super se morticina animalium, lauabit vestimenta sua. Sed ibi manifestum est, quod non est peccatum, cum sit necessarium, & tamen qui huiusmodi facit, immundus est usque ad vespeream. Idem patet de viris leprosis, & sicut virgine femine; quoniam isti prohibentur ab accessu rerum sacrarum propter morbos illos. in hoc tamen nihil peccant. Sic igitur in hoc erit. Et si aliquis arguat contra hoc, quia Num. 19. c. dicitur, de contaminacione super homine mortuo, & de expiacione. Respondendum est, quod ibi non agitur de hac contaminacione prohibendo ne quis contaminetur, sed enarratur quomodo aliquis immundus fiat super mortuo, & qualiter emundandus sit. Est tamen peccatum si aliquis immundus fuerit super mortuo, vel alijs, & immunditia suae conscientiae ingrediatur in Sanctuarium, quia tunc peccat, & peribit de populo suo, ut habetur Num. 19. c. & de hoc ibidem praecipuum ponitur. licitum ergo erat cuilibet de populo contaminare se in mortibus cuiuscunque, cum vetitum non esset praeterquam sacerdotibus, quibus vetitum erat contaminari. Ideo isti quando contaminarentur in mortibus civium suorum, plangendo, vel comitando funera, non solum contaminabantur, sed etiam peccabant nec peccabant ex hoc, quod contaminabantur, sed quia contra legem Dei agebant, sicut si populares contaminarentur super mortuo, & non expiati ingredierentur Sanctuarium, tunc enim peccabant, non quidem, quia contaminati fuerant, sed quia contaminacionem habentes Sanctuarium introibant. Laici autem cum solum contaminabantur in mortuis, contaminacionem incurrebant, sed non peccabant hoc tempore durata priuati a communicatione sacerdotum. Sic autem erat de sacerdotibus minoribus, si polluerentur super mortuo in sex personis, quoniam hoc tempore quo durabat immunditia ministrare non poterant; nec accedere ad res sacras, sed non peccabant. patet ergo ex hoc, quod Deus non permittebat aliquod peccatum, non iubendo sacerdotibus minoribus, vel alijs de populo, quod abstinerent ab omni contaminatione super mortuo. Et pro-

pinquis. Idem signatur, quod per consanguineos. nam cum exprimitur hic in litera lex personarum, quibus dicitur licet sacerdotibus minoribus contaminari, & isti sunt habentes consanguinitatem ad eum ad quem referuntur, ergo propinqui, & consanguinei ad idem pertinent, & erit tunc positum hoc ex superabundanti. Alio modo potest intelligi, quod propinqui sint aliqui addites super consanguineos, & dicantur esse propinqui illi qui in genere consanguinitatis maxime sibi attinent, sicut pater, & mater ad filium, & e contrario; & fratres inter se: omnes autem alij vocabuntur consanguinei, sed non propinqui; quia non sunt in consanguinitate propinqui sed distantes, & tunc unum est expositum alterius. Et cum ponitur hic copulativa inter propinquos, & consanguineos debet tolli, vel debet poni pro-

Explicatio. Duplex explicatio. Et sic patet.

Quomodo Deus permittit alicui, quod pollueretur, cum pollutio sit contra legem Dei, & consequenter peccatum. Quae. V.

Quaeret etiam aliquis, quomodo licebat alicui pollui, aut quomodo Deus alicui concederet, quod pollueretur in mortibus aliorum: nam ista pollutio erat contra legem Dei: huiusmodi autem peccatum est: sed nemini ex aliqua causa peccare licet, nulli igitur licere poterat in mortibus aliorum, siue consanguineorum, siue non consanguineorum maculari.

Respondendum est, quod pollutio super mortuo nullum est peccatum, quin potius meritum est, ut aliquis mortuos lugeat, vel eorum funera comitetur, aut cadauera tumulet. nam unum de septem operibus pietatis computatur, propter quod aliqui in sacra Scriptura nimis claruerunt, ut patet de Tobia, ut habetur Tobia cap. 1. & per totum librum: potissimum autem hoc est circa parentes, cum eis naturaliter teneamur, sed fatis

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

Alph. Toft. super Leuit.

expositiua, vt dicatur cō sanguineis, aut propinquis, id est in cō sanguineis propinquis, scilicet, qui sunt in magna propinquitate.

Alio modo in cō sanguineis ac propinquis, scilicet in cō sanguineis, id est propinquis, id est super patre, & matre. Hic exprimuntur personæ in quibus licebat sacerdotibus minoribus contaminare se super mortuo, & de istis duabus personis rationabilius est, quàm de alijs omnibus. Nam ratio quare permittitur sacerdotibus minoribus, vt contaminarentur in his personis, & non in alijs, est propter charitatem naturalem, quæ magis est ad has personas quàm ad alias. Inter has tamen principales sunt istæ duæ primæ, s. pater, & mater. Nam filijs, & filiabus ad charitatem naturalem tenemur, ad honorem tamen nequaquam, sic etiam fratres in alterutrum.

Ad patres dupliciter tenemur,

Ad patres autem tenemur dupliciter, s. secundum amorem, & honorem: patres enim diligimus naturaliter, quoniam ab eis sumus, & eorum particule aliqui sumus, sicut patet 8. Ethicorum, tenemur autem super hoc ad honorem pro excellenti beneficio, tãquã ad eos, qui bene nobis fecerunt causæ essendi existentes, vt patet Ethicorum, libro 8. & 9. cum autem iste honor ad parentes fit, necesse est, vt inuentibus, & morientibus tribuatur. Nam & si secundum Aristotelem Ethicor. lib. 1. dubium sit, an de eis quæ accidunt pronepotibus, & amicis aliquid perueniat his, qui defecerunt: dubium tamen non est, quoniam honores exhibiti parentibus, & alijs in funeribus eorum, ad eos aliquo modo pertineant: non quidem quatum ad rem, sed quantum ad opinionem, & esse quoddam, quod in nobis morientes habent: recordamur enim eorum qui defecerunt, & de eis semper concipimus, quod si licet, vel infelices fuerint, & secundum hoc esse, quod in nobis habent, euenit illis bonum quoddam, vel aduersum: potissime autem quoniam dicit Aristoteles

Quo honori, vel dedecus, quæ apud mortuos sunt pertinent ad uiuentes.

Ethicorum, libro 1. in cap. pronepotum autem fortunat, quod in eis quæ pronepotibus, vel nepotibus adueniunt post mortem ipsorum felicitum defunctorum, vel infelicitum, multum differt, an illa magno tempore post mortem, vel paruo acciderint: in eis enim quæ pauco tempore post mortem accidunt pronepotibus vel amicis, aliquãta sit ipsorum defunctorum permutatio in bonum, vel in deterius: in eis vero quæ magno tempore post obitum acciderint, qualiacunque sint, non est talis permutatio. Sed in honoribus, vel dedecore quæ accidunt circa funera defunctorum, est aliquid huiusmodi, scilicet, quod morti propinquum est: ergo ad ipsos defunctos satis attinere videtur. Filij tamen tenentur honorare parentes: ergo circa funera tenentur eos honorare, quoniam ibi parentibus mortuis honor, vel dedecus accidit. Vnde si filij funera patrum pio affectu non prosequerentur, viderentur eos non dilexisse, atque illis magnum dedecus inferebãt.

Est igitur honor sepulchri debitus parentibus a filijs, quoniam honor ille bonum quoddam humanum est, quod honestati non repugnat: ideo Deus interdum condescendens desiderio humano promittebat aliquibus, quod sepelirentur honorabiliter, & in pace, vt habetur de Abraham Genes. 15. capit. cum dicitur, tu autem ibis ad patres tuos sepultus in pace in senectute bona. Sic etiam factum est de Iacob, quoniam cum iret in Aegyptum Deus promisit ei, tanquam aliquod bonum, quod filij sui astarent funeri eius, & Ioseph poneret manum suam super oculos eius. sic habetur Genes. 45. cum dicitur: ego descendam tecum illuc, & reducam te inde reuertentem, Ioseph quoque ponet manum suam super oculos tuos. Eodẽ modo de laudibus Messia ponitur, tanquam privilegium datum a Deo, quod haberet gloriam in sepulchro suo, de hoc

Et sa. cap. 11. cum dicitur: in die illa erit radix iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum eius gloriosum.

Cum ergo in exequijs funerum honor quidam sit, & filij teneantur parentibus ad honorem, nõ quidem ad aliquem gradum determinatum honoris, sed ad quantumcunque potuerunt, quemadmodum dijs, vt ait Aristoteles Ethicorum, libro 9. tenebuntur filij parentibus ad honorem sepulchri: sic enim sancti patres loquebantur filijs suis, vt sepelirent eos, & clauderent oculos eorum, sicut dixit Tobias filio suo, vt habetur Tob. cap. 12.

Item quoniam naturale desiderium ad bonum est, sed naturaliter homines desiderant sepeliri in terra sua, & per manus suorum, sicut ait Ouid. in 1. lib. de Põto.

Mellius ossa cubant tumultata suorum.

Filij igitur patribus elaborare debent, vt cõpleant hoc desiderium, quod consistit in impõsione exequiarum ad funus, pertinet igitur ad ius nature, quod filij parentibus impendant honorem sepulchri, ideo non debuit lex tollere istam pietatem. In his ergo duabus personis principaliter lex permittit, quod polluerentur sacerdotes quàm in alijs. Filio ac filia. Iste sunt aliæ duæ personæ, in quibus idem licebat, quod in parentibus: nam quamquam magis teneamur naturaliter parentibus, quàm filijs: quoniam a parentibus omne bonum suscepimus, a filijs autem nihil, naturaliter tamen intentio inclinatur, vt amplius filios, quã parentes diligamus: eis igitur ex hac naturali pietate tenemur ad honorem funeris, ideo iuste permittum est, vt sacerdotibus in morte filiorum polluerentur: nam si parentes ista filijs nõ impendant, non videtur esse alius qui hæc ita rationabiliter impendere debeat. eis igitur non impendentibus eueniret, & satis rationabiliter corpora defunctorum insepulta relinqui.

Ista autem ratio adhuc magis militat, quod filij teneantur parentum funeribus interesse. De his tamen maior ratio est, quàm de filijs, cum obligatio potior sit filiorum ad parentes quàm e contrario.

Numquid sacerdotes possent contaminari in mortibus nepotum ac pronepotum. Quæst. VII.

Sed aliquis circa hoc quæret, an sacerdotes possent contaminari in mortibus nepotum, & pronepotum. Et forte alicui videbitur, quod eodẽ modo liceret in eis pollui, quoniam omnes descendentes secundum modum sacre Scripture filij vocantur, & omnes superiores vocantur patres, sic habetur extra, de regulis iuris, in cap. nam, & Nabuchodonosor. etiam quoniam ad successiones humanas, ita nepotes succedunt sicut filij.

Ad hoc respondendum est, quod non poterant pollui sacerdotes in mortibus nepotum, aut pronepotum, quoniam istud erat quasi quoddam privilegium cõcessum sacerdotibus, & erat contra ius commune, & explicabantur in eo solum personæ sex. De his igitur solum intelligendum erat, præcipue, quoniam causa istius legis cessat in pronepotibus, & alijs descendentes. Nam sacerdotibus concessum est, quod possent pollui in mortibus personarum hic expressarum, & non aliarum, quoniam ad istas specialis est obligatio, & affectio naturalis. Sed in alijs non est ista affectio, ergo nec stabit ista lex. patet hoc, quoniam permittitur sacerdotibus, quod filios suos sepelirent, quoniam eos tenerrimè diligunt, nepotes autem quamquam filij sibi morem scripture appellatur, tamen non eua charitate diliguntur, vt filij: pronepotes autem minus diliguntur, & consequenter de ab nepotibus, & pronepotibus. In quantum enim magis distat a radice sanguinitatis, tanto minor dilectio est.

De amore parentum ad descendentes.

Cum

Cum vero magis approximantur intensius diligunt: A vt ait Aristot. Ethicorum, lib. 8. cuius ratio patet, quoniam diligit seipsum quilibet naturali amore, & omnis alius amor derivatur ex amore qui hominis ad seipsum, iuxta ipsum Aristotel. Ethicor. lib. 9. amicitia quæ ad alterum venerunt ex amicitabilibus quæ ad seipsum, quando ergo aliqui habuerint amorem qui assimilatur dilectioni, quæ est vni ad seipsum, multum se diligunt, & quanto fuerit maior similitudo, intensior erit amor, cum vero minor similitudo, amor quoque minorabitur. Sed quanto aliqui magis sunt propinqui in parentela, magis accedunt ad amorem qui est hominis ad seipsum, cum magis coapproximantur truncò in quo omnes cognati sunt. Item quia ibi aliquando fuerunt idem realiter, & nunc vero sunt particula decise ab illo, necessarium est ergo esse inclinatione natura, vt qui in cognatione propinquiores sunt, intensius se diligant, qui vero magis distant, remissiori copulantur amore. patet ergo, quod plures non inclinatur ad amorem nepotum, & pronepotum, sicut ad amorem filiorum, sed lex ista data est propter affectionem magnam: ergo non intelligitur de nepotibus, & pronepotibus, quamquam aliquando secundum morem sacre Scripture filij appellentur, sed solum de filijs proprie dictis qui sunt immediatè geniti ab aliquo. Fratre quoque. Hic ponuntur alia duæ personæ, scilicet frater, & soror, quoniam debent isti sibi hanc mutuam charitatem: nimis enim se naturaliter diligere debent, cum sint immediatè geniti ex eisdem, & coapproximantur truncò: vnde est in eis maior identitas, quàm in omnibus alijs cō sanguineis: & hoc est in ab eisdem nasci, iuxta Aristot. Ethicor. lib. 8. cum autem dicitur de fratre intelligitur, siue sit frater ex patre & matre, siue ex patre tantum, aut ex matre solum, quoniam quantum ad hoc nihil distinguitur: idem enim gradus est fratribus, siue totaliter ex eisdem sint, sed secundum partem: quamquam secundum affectionem naturalem multum differt: nam qui totaliter ab eisdem sunt, nimis se diligunt, qui vero in altero tantum participant idem tatem, minus se diligunt: iura sibi humana ad hoc nihil respexerunt distinguenda gradus attinentiæ, & non curantia de radicibus naturalibus dilectionis. Sed circa hoc aliquis arguet, quoniam supra ro. c. dictum est, quod Ithamar, & Eleazar non egredierentur ad plangendum fratres suos, quos incendium vorauerat, nec nudarent capita sua, nec scinderent vestimenta, alioquin morerentur, & super totum populum oriretur indignatio: fratrius ergo funera sacerdotibus plangere non licebat, nec egredi ad aliquem mortuum, immo nec ad patrem, & matrem, vt patet infra, quoniam sacerdos magnus erat Aaron. isti vero erant minores, vt satis colligitur Exo. 28. & 29. & sup. c. 8. Etia quia sacerdos magnus semper vnus erat, isti autem duo. Identidem autem argui potest, quod non liceat sacerdotibus plangere, aut prolequi funera filiorum suorum, quod amplius est, cum magis filij ad patres pertineant, quàm fratres ad alterutrum. hoc patet, quoniam Moyes dixit Aaron, cum mortui sunt duo filij sui, s. Nadab, & Abiu, quod non egredieretur ad plangendum, sed maneret in Sanctuario, alioquin moreretur, vt habetur sup. ro. ca. Respondendum est ad vtrumque, quod licebat Eleazar, & Ithamar interesse funeribus fratrum suorum, & Aaron licebat interesse funeri filiorum secundum quosdam, tunc non licuit interesse, quoniam nouiter consecrati erant, scilicet, quia præcedenti die finitum fuerat opus consecrationis: & in die qua mortui sunt Nadab, & Abiu primo ministrauerant: non debebat igitur oleum vñctionis, quod nouiter super eos fustum fuerat, pollui per accessum ad funera: eadem causa redditur in eodem ca. cum dicitur: vos autem

Alph. Tost. super Leuit.

tem non egrediamini fores tabernaculi alioquin peribitis: oleum enim sanctæ vñctionis est super vos. Si autem multas ante diebus consecrati fuerat, licuisset eis funera fratrum suorum prolequi, & plangere: Aaron autem non licebat villo tempore, quia erat sacerdos magnus, qui commaculandus non erat in mortibus aliquorum quantumcunque propinqui essent. Qui autem dicunt, quod Aaron potuisset plangere filios tuos, si multi dies transissent a consecratione eius, errant: quoniam ipse erat sacerdos magnus, cui nunquam licebat ad funera progredi. Sorore virgine, qua non est nupta viro. Non licebat sacerdotibus interesse funeribus omnium sororum suarum, sed solum illarum quæ virgines erant, id est quæ habebantur tanquam virgines, quoniam nunquam a viris cognitæ fuerant, aut putabatur nunquam eas cognitas exstitisse. Causa huius est duplex. Prima quia sacerdos ad res mundas pertinebat, soror autem eius, quando cognita erat ab aliquo viro, iam turpior effecta erat, ideo super eam pollui non debebat sacerdos, quoniam ipsa polluta erat. Alia causa est, quia foemina quæ non erat in virginitate, sed nupta viro, habebat aliquem qui eam sepeliret. Cum autem nõ esset tradita viro, nemo erat qui eam sepeliret nisi pater, in cuius custodia erat: & fratres sui ad quos eodem modo sororis cura attinet. Dicitur hic de virgine quæ non est nupta viro, in quo innui videtur, quod si ista mulier non esset nupta viro, quamquam non esset virgo, quod frater eius sacerdos poterat pollui in morte eius plangendo ad funera. Sed non est sic intelligendum, quoniam si aliqua puella cognita esset a viro, quamquam non esset desponsata, aut in matrimonio alicui tradita, non tamen poterat frater suus sacerdos licitè pollui in morte eius. Identidem si aliqua esset foemina cognita a viro, quæ viro perditò vidua esset, non posset frater eius sacerdos pollui in morte illius: etiam intelligendum est, quando dicitur hic foemina nupta viro, quod illa sit ei copulata non solum per sponsalia de præfenti, sed etiam per carnalem copulam. Nam si aliqua esset foemina desponsata viro, sed nondum carnaliter cognita, & moreretur, frater eius sacerdos poterat licitè plangere eam, aut impendere cetera officia funeris, quoniam ista virgo erat, etiam sub custodia patris manebat, & fratri suorum, nec pertinebat ad virum suum, donec ei tradatur, & vniatur per carnalem copulam.

An liceat sacerdoti interesse funeri sororis sue desponsatæ, sed nondum traditæ viro. Et de sorore qua erat cognita non tamen nupta, an liceat pollui in eius funere. Quæst. VII.

Circa hoc, quod dicitur de filia sacerdotis, quæ non erat viro nupta, est considerandum quod filia sacerdotis, aut erat virgo, aut non: & dico non esse virginem eam de qua notum est, quod sit cognita: nam si puteretur esse virgo etiam si non sit, eodem iure gaudebit quo verè virgo, quia iura non respiciunt, nisi quod apparet, & non quod est de quo non constat: nam apud iura idem est non esse, & non apparere.

Si autem filia sacerdotis sit virgo, potest pater contaminari in morte eius, & fratres, & hoc siue sit virgo, quia nulli erat desponsata, siue quia iam desponsata, nondum tamẽ tradita. nam illa manet in potestate patris, ac si non esset desponsata viro, & adhuc non pertinet ad curam illius, sed patris.

Sed quid si sit filia sacerdotis tradita alicui in uxorem, tamen adhuc sit virgo, vt quia vir nondum voluit cognoscere eam, vel quia nondum potuit, an poterit pater contaminari in ea?

Ec 3 Dicen-

Dicendum, q̄ regulariter non posset, quia licet contingat mulierem viro traditam non esse cognitam; est tamen presumptio iuris, quod sit cognita, & ob hoc, quia iudicatur vt cognita, idem fieret de illa, ac si verè cognita esset, & ita pater non poterit cōtaminari in morte eius.

Sed quid si manifestè constaret eā nunquam fuisse cognitam, quia multis modis poterat constare, an liceret patri cōtaminari in morte eius? & videbitur alicui q̄ sic, quia cessat ibi presumptio iuris cum de veritate constet, & ita videbitur idem faciendum, quod in virgine.

Dicendum, quod etiam si constaret eam esse virginem, non licebat patri pollui super ea, neque fratribus eius, & hoc quia erat ista nupta viro, & ideo iam pertinebat ad alium, scilicet ad maritum: nā quando mulier habet virum, siue cognita sit ab eo, siue non, & ipsius potestatem pertinet, & non alterius, & de illius familia est: & simile apparet seq. ca. de filia sacerdotis, quæ quando manebat in domo patris poterat comedere de sanctificatis, cum aut traderetur viro, iam non licebat ei comedere de sanctificatis. Sed ex hoc aliquis diceret, q̄ si sacerdos traderet filiam suā alicui laico, vel Leuitæ, non poterat cōtaminari in morte eius, si traderet eam in vxorem alteri sacerdoti, liceret ei cōtaminari in morte eius, & hoc est, quia non transibat ad aliam tribum, vel familiam, sed manebat in familia sacerdotis: simile patet in seq. c. quia dicitur q̄ filia sacerdotis, dum manebat in domo patris, poterat comedere de sanctificatis, & si traderetur alicui de populo, id est non sacerdoti in vxorem, non licebat ei manducare de sanctificatis quando virum habebat. Si autē tradita erat alicui sacerdoti, licebat ei manducare de sanctificatis, siue in domo viri, siue in domo patris.

Ita ergo nunc videtur, q̄ si esset data sacerdoti in vxorem liceret patri cōtaminari super ea, sicut si maneret in domo patris. Sed dicendum, quod non licebat in hoc casu cōtaminari patri super mortem filie. Primo, quia non erat virgo non nupta, sed erat corrupta; & ideo non gaudebat hac dignitate, vel si esset virgo, erat tamen tradita viro: lex tamen dicit de ea, quæ non est nupta viro. Secundo, quia iam ista pertinebat ad alienam curam, cum haberet virum in cuius potestate erat, & exierat potestatem paternam. Cum autem obijciatur, quod licebat cōtaminari patri in ea; sicut licebat filie tunc manducare de sanctificatis, quod erat speciale. Dicendum, q̄ nō est simile, & causa est, quia filia sacerdotis, quæ ab alio sacerdote erat quæta in vxorē, licebat manducare de sanctificatis: non quidem propter patrem, sed propter virum. nam si propter patrem licet ei, semper liceret cuicumque traderetur in vxorem, quia semper manebat filia sacerdotis; & tamen non licebat ei manducare si acciperetur in vxorem ab aliquo non sacerdote sequenti ca. ergo non licebat ei propter patrem, sed propter virum: nā cū esset vir suus sacerdos licebat ei manducare de eis, quæ manducabat tota familia sacerdotis: sed alij de familia eius manducabant, vt patet sequenti cap. & colligitur supra 9. capi. ergo a fortiori vxor quæ erat præcipua in familia viri, poterat comedere de sanctificatis, & quia licebat comedere ei sanctificata in domo viri sui, liceret comedere in domo patris, & etiam in domibus aliorum sacerdotum si inuaretur, sicut quando erat in domo patris in virginitate, licebat ei comedere ibi sanctificata: & in domo cuiuslibet alterius sacerdotis, si inuaretur ibi. Et ideo cui conueniret propter virum, & non propter patrem comedere de sanctificatis, & cōtaminari in morte filie, competebat patri propter se, & non propter virum filie: non posset pater cōtaminari etiam in morte filie si esset sa-

cerdoti nupta, quamuis liceret filie manducare in domo paterna de sanctificatis, si esset alteri sacerdoti nupta. Si autem filia non esset virgo, & haberetur, vt non virgo: dicendum, quod licet maneret in potestate patris sui sacerdotis, siue non; nequaquam liceret patri cōtaminari in morte eius. Et hoc patet, quia aut illa perdidit virginitatem matrimonialiter, aut nō matrimonialiter, id est, quod puella adhuc existens desforata est manens in domo patris; aut volente illa facti est, aut coacta. Si coacta nullam poenam merebatur, quia tamen perdidit honorem virginitatis, non licebat patri cōtaminari super illa, quia non erat virgo, & scriptura dicit hic: super filia virgine. Si autem sponte desforata est, non solum, non licebat patri honorare eam in morte se cōtaminando; sed etiam illa sustinebat grauissimam poenam, nam comburebatur, & hoc erat speciale in filiam sacerdotum, & propter honorem eorum filie sue debet seruari magnam pudicitiam. Et si filia in domo patris manens etiam nondum desponsata permitteret se cognosci ab aliquo, comburebatur, quod non fiebat in alijs mulieribus, vt dicitur in litera infra, scilicet sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro, & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur. Si autem matrimonialiter fuerat cognita: dicendum, quod aut erat coniugata, aut vidua, & tamen quocumque modo esset, non poterat iam pater cōtaminari in morte eius, quia non erat virgo. Sed aliqui dicunt non esse idem de omnibus his, quia aut erat coniugata, aut vidua: si coniugata, aut erat vxor sacerdotis, aut alicuius alterius, etiam si Leuitæ nō licebat patri cōtaminari in morte eius: si erat vxor sacerdotis, licebat patri cōtaminari. Si vero esset vidua, aut fuerat vxor sacerdotis, aut alicuius alterius; si sacerdotis, siue haberet filios, siue non, licebat patri cōtaminari in morte eius. Si autem erat vxor alterius, aut habebat filios, aut non: si habebat filios, non licebat patri cōtaminari in morte eius, si vero non habebat filios, licebat patri cōtaminari.

Et hoc dicunt per similitudinem eius, quod dicitur sequenti cap. si filia sacerdotis esset vxor sacerdotis, licebat ei manducare de sanctificatis: si autem alterius non licebat. si autem mortuo sacerdote viro rediret vxor in domum patris sui sacerdotis, licebat ei manducare de sanctificatis, siue cum filijs, siue sine filijs. Si autem fuisset vxor alterius, & vidua rediret in domum patris sine filijs, licebat ei de sanctificatis manducare, sed non liceret si haberet filios.

Sed dicendum, quod nullo modo licebat patri cōtaminari super filia cognita matrimonialiter, & similitudo allegata nihil probat, quia vt dictum fuit supra si filia sacerdotis ducta in vxorem ab alio sacerdote licebat comedere de sanctificatis, sed nō propter patrem, immo propter virum, & tamen posse patrem cōtaminari in eius morte non competebat ei propter virum, sed propter patrem, ideo non competeat iam cum non esset virgo, quod lex requirit; maxime quia illa cum sit vxor alterius, non pertinet ad patrem, sed ad maritum.

Sed tunc queretur, quis sepeliebat vxorem sacerdotis filiam alterius sacerdotis? Aliquis dicit; quod maritus, quia propter hoc parer non sepelit, quia illa ad virum pertinet.

Sed dicendum, quod istud non stat, quia sicut patri non licebat illam sepelire, quia erat sacerdos; ita nec marito cum esset sacerdos. Nam lex dixit vniuersaliter non debere sacerdotem pollui in mortibus aliquorum, nisi in patre, & matre, & filio, & fratre, & sorore virgine: sed vxor non erat de his personis: ergo non licebat ei cōtaminari super vxore.

Quis sepe
licebat vxorē
sacerdotis
filiam
alterius
sacerdotis.

Dicen-

Dicendum ergo, quod aut vxor sacerdotis erat filia laicorum, aut sacerdotum. si laicorum sepeliebat a patre, & matre, & omnibus cognatis. Si autem esset filia sacerdotis, non licebat patri cōtaminari in morte eius. Sed obijcietur, quod vxores sacerdotum erant deterioris conditionis, quàm vxores aliorum hominum; quia non honorabantur in morte a viris suis.

Dicendum, quod non est inconueniens, quia idem accidebat filiabus sacerdotum, etiam si non essent sacerdotum vxores, quia non licebat parentibus cōtaminari in mortibus earum, cum iam non essent virgines. sed istud non erat, vt poena infligta, immo propter honorem, & excellentiam paternam: erant enim talium hominum filie, quibus non licebat cōtaminari in mortibus omnium, sed paucorum. Dicendum tamen, quod non deerat ob hoc honor funeris talibus, quia ista vxor sacerdotis, aut erat filia non sacerdotis, aut sacerdotis. Si primo modo patri, & matri, & toti suæ cognationi licebat eam honorare in funere, quia isti non vetabantur cōtaminari. Si autem esset filia sacerdotis, sicut non licebat marito cōtaminari super morte patris, ita non licebat patri, licebat tamen matri, quia vxores, & filie sacerdotum, & tota progenies foeminarum non vetabatur in mortuis cōtaminari, sed solum masculi, quia isti erant sacerdotes, & pertinebat ad eos ministerio, ad foeminas autem nequaquam. filijs etiam licebat cōtaminari super matrem, & omnibus cognatis, qui non erant sacerdotes. sic patet supra 10. ca. de morte Nadab, & Abiu, in quorum mortibus non licuit Aaron cōtaminari, & iussit Deus, quod Oziel filij, & Heliapham, & Misael tollerent illos, & sepelirent, & cum illis iussit esse omnes cognatos suos Leuitas, quibus nō erat vetitū cōtaminari in mortibus. Et considerandum, quod quando aliqua persona erat verita honorare mortuos suos, honorabantur magis funera illorum; quia ex eo, quod illi non licebat, conueniebat populis, & honorabat mortuum illum quasi esset omnium, licet ad nullum eorum, alias pertineret: sic enim Deus fieri iubebat Leui. 10. capit. in morte Nadab, & Abiu, quia non licuit Aaron patri eorum, & Eleazar atque Ithamar fratribus eorum sepelire, aut plangere illos, & iussit Deus, quod totus populus Israel lugeret eos, cum dicitur, fratres vestri, & tota domus Israel plangent incensum, quod Dominus iussit. Cum autem filia sacerdotis erat vidua, non licebat patri cōtaminari in morte eius. Et similitudo atque distinctio inducta nihil valet, quia sunt diuersa fundamenta harum rerum: ad hoc enim, q̄ filie sacerdotis liceret manducare de sanctificatis, quæ pertinet ad sacerdotes, & quod illa esset de familia sacerdotali licebat manducare de sanctificatis sequenti c. ad hoc autem, quod patri liceret cōtaminari in morte filie, oportebat, quod illa esset virgo, vt dicitur hic in litera. Ad ostendendum autem quando erat filia sacerdotis de familia sacerdotali erat distinctio, quia aut illa erat habens virum, aut non: si haberet virum, & esset sacerdos, erat illa de familia sacerdotali, quia de familia viri, ideo licebat ei manducare de sanctificatis, tam in domo viri, quàm patris, quàm aliorum sacerdotum. Si haberet virum nō sacerdotem, quia erat de familia viri, qui non erat sacerdos, non licebat ei tunc manducare de sanctificatis in domo patris, vel alterius, quia nō erat de familia patris neque sacerdotali. Si autem esset vidua, aut supererant aliqui filij eius, aut nulli: si nulli, siue fuerit vxor sacerdotis, siue laici, licebat ei comedere de sanctificatis in domo patris, & cuiuslibet alterius sacerdotis, quia erat nunc de familia sacerdotali, scilicet de familia patris, cum desierit esse de familia viri per mortem illius. Si vero erat habens filios, aut fuerat vxor sacerdotis, aut alterius, si sacerdotis licet

Alph. Tost. super Leuit.

ei manducare de sanctificatis, quia manet illa in familia filiorum suorum, sed illi erant sacerdotes: ergo erat illa in familia sacerdotali. Si autem fuerat vxor non sacerdotis, non licebat ei manducare de sanctificatis, quamuis rediret in domum patris, quia erat in familia filiorum, & illi non erant de stirpe sacerdotali. Sed quod patri sacerdoti liceat cōtaminari in morte filie non est ex alio, nisi quia illa est virgo, vt dicitur in litera, sed quæcumque est coniugata, aut vidua, iam non est virgo. ergo non est distinguendum hic, an sit coniugata, vel vidua, & an sit vxor sacerdotis, vel nō sacerdotis, & an habeat filios, vel non: quia omnibus his modis caret virginitate, & nihil facit ad hoc esse de familia sacerdotali, vel non, quia licet omnibus de familia sacerdotali liceret manducare de sanctificatis sequenti capitu. non licebat tamen sacerdoti cōtaminari in morte omnium de familia sua, sed solum in mortibus sex personarum, id est patris, matris, filij, filie, fratris, & sororis virginis, vt patet in litera. *Sed nec in principe populi sui cōtaminabitur.* Id est sacerdos minor non potest pollui plangendo, vel faciendo cetera officia funeris in morte ciuim suorum, nisi in sex personis supra positis. quicumque vero alius moriatur non polluetur in morte illius, etiam si sit princeps populi.

Dicitur autem de principe populi, quoniam iste est honorabilior in toto populo, ideo rationabilis est, q̄ ad funera principis omnes conueniant quàm ad funera cuiuslibet alterius. vnde posset sacerdos conuenire cum alijs ad plangendum defunctum principem populi sui, prohibet ergo Deus.

Quomodo tenentur subditi ad honorandum principem defunctum in exequijs, & quod non honorare, peccatum sit. *Quest. VIII.*

De principe autem populi dicendum est, quod omnes subditi debeant eius funera magno cum planctu prosequi, quod duorum efficacissimum est, scilicet honoris impensum, & doloris atque desiderij signatum. Nam tenentur subditi honorare principem suum valde, sic enim dicit Aristoteles Ethicorum, libro quinto. vbi tractatur de iusto politico. quod premium leue principatum est gloria, & honor; quia ista sunt bona verè politica, & ciuitas nulla alia æquiualeantia bono regimini dare potens, honorem, & gloriam principantibus impendit. Tenentur ergo subditi regi suo ad maximum honorem inter mortales pro merito boni principatus, & si eum viuentem honorant, ita & mortem honorare debent. nam qui mortuos dominos, aut amicos non honorat, viuentes nec amauit, neque honorauit. In Hebreo habetur aliter, quia vbi nos dicimus, Iprin eipe. Hebræi habent Baal, quod significat maritum, vel dominum, & quia ponitur in nominatio litera eorum sic habet, nec maritus in populo suo cōtaminabitur, vbi nos dicimus, sed nec in principe populi sui cōtaminabitur, & tunc est sensus, quod sacerdos non debet cōtaminari in morte vxoris suæ, sed solum in sex personis propositis, quamquam vxor ad virum multum attineat.

In hoc tamen ipsi Iudei distinguunt, quia aut vxor sacerdotis erat vilis, aut bona: si esset vilis sacerdos non debebat cōtaminari in morte eius plangendo, vel impendendo cetera officia funeris. Si autem esset bona, aut esset aliquis, qui posset eam sepelire, aut non. Si autem erat aliquis qui eam sepeliret, non debebat sacerdos pollui in morte illius. Si vero nemo esset, qui eam sepeliret, cōtaminabatur sacerdos in sepeliendo eam.

Ec 4 Si

Si autem accipiatur Baal pro principe, vel domino, tunc est sensus, qui ponitur in litera nostra: & hunc sequitur Rabbi Abraham Aben Ezra. Debet autem conuerti istud nomen, quod ponitur secundum literam Hebraicam in nominatio, in ablatiuum cum prepositione, quoniam secundum literam Hebraicam frequenter sunt tales mutationes. Non enim potest conuenienter stare sensus quem Hebrei ponunt, si accipiatur Baal pro marito, quoniam tunc dicitur debere, nec maritus in vxore contaminabitur, sed non ponitur, quin potius dicitur in populo suo, & dato, quod non ponetur, nec maritus in vxore, saltem poni debuisset, nec maritus contaminabitur: quoniam istud nomen maritus cum sit relatiuum, intelligitur sicut correlatiuum, etiam si non ponatur, tamen exprimitur in populo suo: ex quo manifestum est, quod non pertinet ad maritum: nam ad maritum vxor pertinet: populus autem non pertinet ad maritum, sed ad dominum, vel principem, sed hic dicitur in populo suo; ergo referendum est ad aliquem cuius dicitur esse populus, & iste est princeps, vel dominus. Unde necessario accipitur Baal pro principe secundum sensum litera nostra. Et ita conuenienter accipit Hieronymus sensum litera Hebraice quam Hebrei, potissime quia non sequuntur sensum illum omnes Hebrei, sed quidam eorum doctissimi tenent sensum litera nostra, sicut facit Aben Ezra, ut dictum est, & apparet, quod iste sensus erat, quem sequentur periti inter Hebreos tempore Hieronymi, quia alias aliter translulisset. Sed quicunque sensus reneatur verus est, nam tenendo sensum litera nostra est verum, quia princeps populi non est aliqua de sex personis in quarum moribus licebat contaminari, ergo non contaminabitur sacerdos etiam in principe populi. Tenendo autem sensum Hebraeorum verum esset, quia vxor non erat de sex personis exceptis, ideo non licebat sacerdoti contaminari in morte vxoris. Erat etiam verum que horum rationabiliter dictum, si litera illud haberet, vel pateretur, ut dicitur, neque in principe populi sui contaminabitur: ac si dicat propter istas sex personas in nulla contaminabitur, quantumcumque excellentie, vel dignitatis sit, etiam si sit princeps populi, qui est maior, & honorabilior omnibus. Dicendo autem neque maritus contaminabitur, si in vxore, rationabiliter dictum erat, ac si dicatur, in nulla alia persona preter istas sex contaminabitur, quantumcumque attineat, vel coniuncta sit ei, nam non potest esse aliqua persona maioris attinentie quam vir ad vxorem, cum sint vna caro Gen. 2. & Matth. 19. cap. & tamen in morte vxoris non licebit sacerdoti contaminari, ergo a fortiori, nec in moribus aliorum preter istas sex personas. Sed aliquis queret, cum dicatur hic, neque in principe populi sui contaminabitur, de quo principe intelligatur: nam princeps populi est rex, & non erant reges inter Iudaeos, quando data est lex, neque presupponebatur hic ex verbis legis, quod futuri essent reges. Dicit potest vno modo, quod intelligitur de regibus, qui erant proprie principes in populo Osee 8. cap. regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & non cognoui, & sic accipitur pro eodem regnare, & principem esse. Et cum dicitur, quod nondum erant reges, dicendum, quod presupponebantur futuri, licet ista lex hoc non presupponeat: alibi enim dictum fuerat, quia Deus dixerat Abraham Gen. 18. cap. quia daret ei semen ex Sara, quod esset in nationes, & reges crearentur ex eo: etiam Iacob moriens pronunciauit futuros reges inter Iudaeos, & de femine Iuda Gen. 49. cap. non auferetur sceptrum de Iuda: & tamen sceptrum est dignitatis regalis insignium apud omnes gentes, ergo significauit futuros reges, etiam illud Deus per Moysem ostendit in lege, nam Deute. 17. ca. ponit doctrinam de rege quem fa-

Hieronymus melior interpretes.

Hic quo principe intelligatur.

cerent Iudaei qualis esse deberet, & ita intelligitur de principe populi, id est rege. Secundo potest intelligi princeps populi, id est summus sacerdos. & erat tunc summus sacerdos, quando ista dicebantur, quia erat Aaron, & traditur statim doctrina de principe sacerdotum, qui est pontifex. Et hoc conuenienter dicitur, quia summi sacerdotes erant principes, unde vocatur princeps sacerdotum Matt. 2. & 26. cap. & non solum vocatur princeps sacerdotum, sed etiam princeps gentis sue, sic patet Eccl. 45. cap. vbi dicitur de Phinees, statuit eum principem sanctorum, & gentis sue, & tamen Phinees erat summus sacerdos, ut ibi patet. Etiam princeps populi vocatur summus sacerdos, & sic vocauit eos Paulus Act. cap. 23. vbi Ananias summus sacerdos iussit Paulum percuti in ore, & Paulus dixit ad Ananiam, percutiet te Deus paries dealbatae, & dixerunt Iudaei ad Paulum, summum sacerdotem Dei maledicis, & Paulus dixit, nesciebat fratres, quod princeps sacerdotum est: scriptum est enim, princeps populi tui non maledices, & ita illam auctoritatem Exod. 22. c. f. principi populi tui non maledices, dixit intelligi de summo sacerdote vocas illum principem populi. Et ita potest hic vocari princeps populi summus sacerdos, & tunc esset sensus, quod etiam in morte principis sacerdotum non deberent lugere, & comitari funera sacerdotes minores, sed laici hoc facerent, sicut in morte Nadab, & Abiu filiorum summi sacerdotis, non planxerunt summi sacerdotes fratres eius, & Aaron pater eorum, sed iussit Deus, quod Leuitate fratres eorum, & tota domus Israel plangerent mortem illorum: & sacerdotes minores, qui maxime primebant ad sacerdotem magnum, non plangebant funera eius. Tertio modo potest accipi, & melius, quod per principem populi non designetur persona aliqua certi gradus, vel status, sed ille qui regeret populum pro tempore, quicunque ille esset, quia illi tanquam maximo impendendus erat multus honor, & huiusmodi principes semper in populo Iudeorum erant, quia cum esset tanta multitudo non poterat esse sine gubernatore. Primum autem qui fuit princeps populi fuit Moyses, sub quo exiit totus populus de Aegypto, & sic dixerunt Iudaei, quando petierunt Deos dicentes, fac nobis Deos qui nos precedant: Moyse enim viro huic, qui eduxit nos de Aegypto, nescimus quid acciderit Exod. 32. capit. non erat tamen Moyses rex, sed dux populi. Post eum constituit Deus ducem, & principem totius populi, Iosue viuentem adhuc Moyses Numeri 27. cap. & iste erat vere princeps populi, nam ad mandatum eius non solum populus, sed etiam Eleazar summus sacerdos mouebantur, eodem cap. & iste etiam non fuit rex, sed princeps, vel dux. Post mortem autem Iosue suscitauit Deus alios principes populi, qui vocantur iudices, vel saluatores Iudaei. 2. & 3. cap. & non erant isti reges, sed principatus eorum erat minor: unde neque vocabantur Domini, ut patet Iudaei. 8. cap. & ibi latius dicitur. durauit autem principatus iste longo tempore, scilicet usque ad Samuelem, qui fuit vltimus iudicum, & tempore eius petierunt Israelite regem. 1. Regum 8. & 12. cap. Post iudices successit principatus regalis, nam vinente Samuele indice, & propheta, petierunt Iudaei regem. 1. Reg. 8. & Deus iussit dari regem, & datus est ante omnes Saul 1. Reg. 9. & 10. c. durauit autem principatus iste longo tempore, scilicet usque ad captiuitatem babilonis, quando erat rex Sedechias, lib. 4. Regum 25. cap. Post reditum de babilone non habebant Iudaei regem, sed summi sacerdotes erant principes populi, & mansit iste principatus usque ad Christi natiuitatem. Verum tamen aliquanto tempore ante Christum natum summi sacerdotes qui erant principes populi, assumpserunt nomen regale, & coronam, & perseuerauerunt sic vsque ad

ad Herodem alienigenam, qui occidit Hircanum sacerdotem suum summum sacerdotem, & regem, & per potestatem Romanorum effectus est rex Iudeorum. & hoc tempore Christus natus est, sin diebus Herodis regis Matth. 2. Historiam autem istam successio nis principatum Iudeorum vsque ad Natiuitatem Christi eodem cap. latissime deducemus. Et ita Iudaei pro diuersis temporibus habuerunt principes diuersorum statuum, & omnes erant principes populi, & de omnibus illis intelligitur, quod sacerdos non pollueretur in morte alicuius istorum principum de populo, & non solum accipitur de principibus, qui erant totius populi, id est totius gentis Iudeorum, sed etiam de principibus aliquorum populorum specialiter, in quibus viuerent sacerdotes, quia idem ius erat de vtrisque principibus, & in nullis eorum licebat sacerdotibus contaminari.

An liceat sacerdoti pollui super morte vxoris suae. Quaestio. IX.

Sed circa id quod dixerunt Iudaei quidam de contaminatione sacerdotum in morte vxoris est aduertendum. Dicunt enim, aut est vxor vilis, aut bona, si vilis non licet illi contaminari, si bona aut est qui sepeliat, & tunc non licet sacerdoti contaminari, aut nemo est, & tunc licet. Sed dicendum, quod non stat ista distinctio, quia aut agitur de sacerdote magno, aut de minoribus: si de magno, planum est, quod nunquam licebat ei contaminari in morte vxoris, cum non liceret ei pollui in morte alicuius, neque etiam patris, aut matris, ut patet in litera. sed nulla persona est, cui circa hoc magis quam patri, & matri reueamur, ergo non licebit ei contaminari in aliquo. Si autem sit sacerdos minor, non habet locum distinctio illa. Primo, quia in litera vetatur generaliter sacerdotibus pollui in moribus aliquorum, nisi sex personarum, quae ponuntur in litera, de quibus non est vxor, ideo nullo modo licet pollui in vxore. Secundo, quia tenendo sensum litera, quem Iudaei isti sequuntur, adhuc magis apparet, cum dicatur, neque maritus contaminabitur, sed maritus dicitur relatiue ad vxorem, ideo est sensus, quod non liceret contaminari in vxore. Tertio, quia patet illam distinctionem ex solo arbitrio suo esse fabricatam sine villo fundamento, cum de hoc nihil dicat litera. Et cum dicunt, quod si esset vilis non liceret contaminari in ea, non stat, quia sacerdotes nunquam tales ducebant in vxores, cum dicatur hic in litera, scortum & vile, prostibulum non ducet vxorem, nisi forte dicat vxorem vilem, quae in moribus se vilem reddidit, dum maneret apud sacerdotem fornicans, vel aliud turpiter agens, & non erat talis, quando in vxorem suscepta est, & hoc non conuenit, quia si notum esset illam esse vilem, pu nita esset tanquam adultera, vel si sacerdos vir eius ea suspectam haberet, & non posset probare, cogeret eam se purgare per aquas amarissimas, quae erat probatio zelo typice, & si mulier commiserat peccatum, copulata esset femur, & moriebatur Num. 5. c. & sic sacerdos non haberet vxorem vilem in hoc, nisi forte suspectam eam haberet, vel de illius peccato certus esset, licet illud non esset manifestum, & ne seipsum infamaret, funera illius prosequeretur, si liceret ei contaminari in illa. Cum autem dicunt si erat vxor bona, & nemo erat qui eam sepeliret, licebat sacerdoti contaminari. Dicendum, quod non stat, quia nunquam istud acciderat. erat enim semper aliqui de cognatione materna aut paterna mulieris huius, quibus liceret contaminari in morte eius: etiam si filios haberet licebat illis contaminari in morte eius, quamuis essent sacerdotes, quia filio licebat in matre contaminari. Item

etiam si nemo esset de cognatis, quod non est concedendum (quia non est facile) adhuc totus populus erat qui in honorem sacerdotum celebrarent funus, quia putabant sibi hoc esse mandatum a Deo in quantum veterat sacerdotibus hoc facere, sicut patet in morte Nadab & Abiu, vbi Deus venit patri, & fratribus plangere illos, & iussit toti populo plangere supra 10. cap. Cum vero dicunt, quod non licebat sepelire, vel contaminari aliquo potente eam sepelire, neque istud stat, quia ista necessitas non faciebat opus licitum, quia eodem modo liceret in vxore, licet esset vilis, quia ut non relinqueretur cadauer inhumatum (quod erat dedecus totius humani generis) liceret, sed scriptura voluit, quod nullo modo liceret sacerdoti contaminari in vxore. Non radent caput, nec barbam. Hic ponitur quidam ceremoniam, quae vitari debebat in sacerdotibus, si non raderent caput suum, nec barbam, & hoc intelligitur hic inducitur propter mortuos, quoniam aliqui in moribus suorum obseruabant hac rationem: ideo vetat Deus ne sacerdotes vtantur talibus ritibus. Et quamquam inducta sit ista prohibitio propter ritus morientium, tamen vniuersaliter tenebat, si quod nunquam raderent barbam, & caput, hoc preceptum positum fuit supra 19. ca. cum dictum fuit, nec in rotundum arondebitis comam, nec radetis barbam, & super mortuo non incidetis carnem vestram, faciebant tamen solum gentiles istas ceremonias pro morientibus, & patet quia dicitur hic de incisionibus quae fiebant in carne. Iudaei vero imitabantur illos in ceremoniis super mortuos eadem facientes. In Hebreo habetur. Non pilabis caput, nec barbam. Ista litera videtur magis exprimere quam litera nostra applicando haec ad mortem propinquorum, & amicorum, quoniam in his multi euellabant capillos capitis, & barbae in signum vehementis doloris, nullus tamen caput suum, & barbam in signum doloris radebat. intelligenda est ergo ista ratio pro depilatura capillorum magis conueniente ad mortuos. Nec in carnis suis facient incisiones. Id est non seident, vel arabut carnem suam vnguibz in signum doloris pro mortuis. Sic dicitur supra 19. cap. & super mortuo non incidetis carnem vestram, nec figuras aliquas, & stigmata facietis vobis. idem patet Deutero. 14. ca. si non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo, quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo. De causis huius, & ceremoniis gentium in seident, & vulnerando carnem suam dictum fuit supra. 19. c. Hoc autem in sacerdotibus cauendum erat propter inhonestatem, & similitudinem ad idolatriam. de ratione capitis, & barbae fuit dictum supra 19. capi. qualiter licitum esset Iudaeis hoc facere. Dicunt quidam ipsorum, quod licitum erat eis radere omnes pilos faciei in vtraque maxilla, pilos autem prope frontem, & aures radere non licebat, & hoc probant, quia dictum fuit supra, non attondebitis in rotundum comam vestram. Cum autem relinquerentur duo anguli capillorum prope aures, & frontem, non attondebantur coma in rotundum, quamquam esset attonsa coma: etiam dicunt, quod non licebat radere barbam totaliter, sed quod talis omnibus pilis barbae manebat duo anguli pilorum in barba, ita vt non esset tota barba rasa. & sic faciunt aliquae nationes. Sancti erunt Deo suo. Sanctitas dicitur munditia ab omnibus turpibus ceremoniis, cum vero sacerdotes canebat omnia haec turpia, quae gentiles obseruabant, siue in cultum sanctorum suorum, siue in ritu vinendi, dicebantur esse sancti, id est sine aliqua sece conuersionis immunde. Et non polluent nomen eius. Id est nomen sacerdotale, si quae vocabantur sacerdotes Dei. & cum isti se haberent in officio sacerdotali conuenienter, honorabant Deum, & ministerium suum. Cum vero habebant se immundum,

Quae ceremoniam vitari debebat in sacerdotibus.

Sanctitas quid sit.

Sacerdotes quare munditia i ceremoniis suis obseruare debeant.

de ministerium pollutum iudicabatur, & nomē Dei, sicut dicit Apostolus 2. ad Corin. 7. ca. per vos nomen Dei blasphematur in terris. ita per sacerdotes pollutum nomen Dei, in quantum ipsi vocantur sacerdotes Dei, & pollutum ministerium suum, vel quia faciunt, q̄ alij videntes tales ceremonias immundas, dicāt hunc Deū esse immundum, qui tales ceremonias sibi fieri velit, quoniam ad immundos Deos pertinet immunda expectere. Deus autem verus iniquitatem nō vult, nec immunditiam aliquam, vt habetur Psalmus 5. Vel aliter potest intelligi, quōd sacerdotes isti polluerent nomē Domini ministrando, assumptis immunditijis ceremoniarum gentilium: tunc enim si taliter se habentes accederent ad ministrandum coram Deo, non curarēt de illo, sed tanquam aliquid immundum tractarēt ministerium eius. *Incesum enim Domini.* Hic ponit causā quare sacerdotes deberent obseruare munditiam in ceremonijs suis, s. quia ministrant coram Domino. offerendo incensum, & panes. non est tamen intelligendum, quōd solum immunditia obseruanda sit, quia sacerdotes panes, & incensum offerunt. nam populares sic inter Hebręos non obligantur ad obseruandum aliquam munditiam, cum hoc quod est offerre incensum, & panes eis non conueniret, sed sacerdotibus tantum. hoc tamen falsum est, nam omnibus de populo iubetur, quōd sancti sint abstinendo ab immunditijs, vt habetur supra 11. & precedenti ca. Sed intelligitur ista causa quę datur hic, de maiori puritate, s. quōd sacerdotes sancti erunt, qui offerunt panes, & incensum, id est propter hoc habebunt maiorem munditiam quā alij de populo: offerrebant autem sacerdotes incensum Domini, id est thymiamam, quod ponebatur in altari thymiamatum quolibet mane, & in vespere, quando lucernę parabantur intra Sanctuarium: & ad hoc introibat vnus de sacerdotibus, siue maior, siue de minoribus. de hoc Exodi 30. cap. *Et panes Dei sui offerunt.* Dicitur offerre sacerdotes panes Dei sui, id est panes quos iussit offerri Deus suus, & isti sunt panes propositionis.

De panibus propositionis, quare non dabantur, nisi hominibus mundis, maximē a mulieribus, & hoc s. l. sacerdotibus. Quest. X.

Lex autem horum panum erat, quōd acciperēt sacerdotes a filijs Israel similes, & coque rent ex ea duodecim panes; quorum singuli habent duas decimas, & isti ponebantur coram Domino per singula sabbata, super mensam auream Domini, quę vocabatur mensa propositionis, quia proponebantur ibi panes, & erāt in memoriam duodecim tribuum Israel. manebant autem isti duodecim panes a sabbato in sabbatum, s. per dies octo, & tunc auferbantur inde, & ponebantur alij recentes. tali autem facta successione semper erāt aliqui panes super altare, de hoc infra 34. ca. De his autem panibus non licebat comedere, nisi solis sacerdotibus, vt habetur Matth. 12. cap. cum dicitur, non legis quid fecerit Dauid, quando etatiit, & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum Domini, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, nec his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus? Isti etiam panes erant sancti, & non licebat comedere de eis, nisi viris mundis. Si autem aliquis cōtaminatus esset maximē cum mulieribus comedere nō licebat ex eis. sic patet 1. Regum 21. cum Dauid petijt panem a sacerdote Achimelech, & iste non habens panes laicos obtulit ei panes propositionis, de munditia inquirens cum dixit. & respondens sacerdos ad Dauid ait illi, nō habeo panes laicos ad manum, sed panem sanctum: si mundi

sunt pueri, maximē a mulieribus manducent, & respondit Dauid sacerdoti, & quidem si de mulieribus agitur continemus nos ab heri, & nudius tertius, quādo egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Hunc ergo panem sacerdotes offerebant, & comederant. sanctos ergo illos, id est mundos esse oportebat. *Scortum, & vile prostibulum non ducet vxorem.* Supra positum fuit de munditia, quam seruare debebant sacerdotes abstinendo a ritibus gentilium circa cōtaminationem in mortuis, hic agitur de munditia quam obseruabant in vxoribus ducendis: nam qui accipit vxorem vilem, ex hoc suam personam vilificat commiscens carnem suam turpi. est autem alterum inconueniens, quoniam accipiens vxorem vilem facit filios vilis conditionis, & degeneres, quāuis pater nobilis conditionis sit, potissime si illa quę assumitur in vxorem, infamis sit, quoniam tunc filij inde nati viles reputantur, quod multum repugnabat honori sacerdotali, & dignitati ministerij; ideo vetantur hic aliqua genera personarum, cum quibus sacerdotibus minoribus cōtrahere non licebat: & dicitur quōd nō acciperet vxorem scortum, & vile prostibulum: dicitur enim scortum meretrix abscondita quę se venalem tribuit, seipsum tamen publice non exponit, quę vocatur vulgari ter ramera. *Vile prostibulum.* Id est meretrix viliter exposita ad omnes de populo. vnde dicitur prostibulum a prosternendo, quia corā omnibus se prosternit. Hęc etiam vilissima dicitur, quia turpitudinem suam omnibus notam facit, vel quia cunctorum suscipit vititates, quamlibet autem harum prohibetur accipere sacerdos, quia vilis est. In Hebręo habetur. *Meretricem, et fordidam non suscipiet.* Eam enim meretricem vocant, quę precio se iocat, siue omnibus, siue quibuscūq̄. Sordidam autem appellant illam, quę licet non sit meretrix vilo modo, tamen inuerecunda est, cum inuerecunde loquatur de mulierum, & virorum turpitudine: hoc autem feminam valde vilem, & contemptibilem reddit, & de malo suspectam. Litera autem nostra per vile prostibulum duo intellexit, aut satis intelligere potest, s. publicam meretricem, quę vocatur prostibulum, & mulierem inuerecundam quę dicitur vilis: hoc autem patet infra, de summo sacerdote cum dicitur, quōd non accipiet viduam, & repudiatam, & sordidam, atque meretricem. in quo distinguitur meretrix a sordida. Sic autem est, & hic intelligendum. Ista autem lex quę hic ponitur, de accipendis vxoribus, non est intelligenda de summo sacerdote, sed precise de minoribus, quia tunc omnes feminas, quę nō prohiberentur hic, licite accipere posset summus sacerdos in vxores: sed falsum est, quia hic non prohibetur vidua, tamen sacerdos magnus non poterat recipere viduam, vt patet infra. Item prohibetur hic puella aliquo modo corrupta: Sacerdos tamen magnus non poterat accipere, nisi puellas virgines, vt habetur infra. Item non est prohibitum hic accipere vxorem de paruo genere, vel magno: tamen summus sacerdos non poterat accipere vxorem, nisi de magno genere, vt patet infra, cum dicitur: sed puellam de populo suo, ne commisceat stirpem generis sui vulgo gētis suę, ideo lex ista de solis sacerdotibus minoribus intelligitur. In his enim non erat tanta obseruatio munditię, sicut in sacerdote magno, quod patet in cauendo a cōtaminatione mortuorum: nam sacerdos maior ab omnibus inquinamentis mortuorum abstinere debebat: nam nec polluendus super patre erat, & matre, vt patet infra. Sacerdotes autem minores quamquam abstinere a mortibus ciuium suorum, tamen non abstinere ab omnibus simpliciter, cum essent eis sex personę licite, super quas pollui possent, vt patet supra. Item non obseruatur equalitas munditię in accipien-

Scortum quid sit.

De dña vxoris summi sacerdotis, & minorum.

do vxores: nam strictius hoc obseruabant sacerdotes magni quā minores, vt patet ex personis, quę hic vetantur in minoribus sacerdotibus, & ex his, quę infra vetantur in magnis. *Non ducet vxorem.* Id est nullā istarum poterit sacerdos accipere in vxorem.

An liceret alicui Sacerdoti minori habere meretricem in concubinam. Quest. XI.

Sed quid si velit accipere in concubinam aliquam istarum? Respondendum videtur forte alicui, quōd posset, quia solum vetatur hic accipere in vxorem, & non in concubinam. Respondendum est tamen, quōd hoc non potest stare, quia minus licitum erat accipere in concubinā quā in vxorem, quod patet, quia Deus prohibuerat, quōd non acciperentur istę foeminae in vxores, ne nascerentur filij degeneres: si tamen accepissent sacerdotes tales foeminas in concubinas, proles essent magis degeneres; quoniam paterentur duplicem defectum in natalibus. Primus est quoniam de vilibus foeminis nascuntur. Secundus est, quia de illegitimo coitu, cum non sit ibi contractus matrimonialis: magis igitur necesse erat, vt isti qui nascerentur de talibus concubinis, essent magis degeneres, & viliores, quā si nascerentur ex eisdem foeminis in matrimonium ductis. Sed aliquis arguet contra hoc dicens, quōd Sacerdotes habebant concubinas, sic habetur Iudicij 19. cap. de quodam Leuita, qui habebat concubinam, quę postea mortua est in Gabaa opprimentibus eam viris de Benjamin, & vocatur ibidem sepe cōcubina.

Ad hoc responderi potest multipliciter. Vno modo quōd ille non erat Sacerdos, sed Leuita. de sacerdotibus tunc tradita est hęc regula, q̄ non debebant facere filios degeneres, de Leuitis autem nihil differebat, q̄ autem vir ille fuerit Leuita, apparet Iudicij 19. c. cum dicitur: fuit quidam vir Leuites habitans in latere montis Effraim. Alio modo videri potest, dato q̄ ille Sacerdos esset, nihil ex hoc inferri, nam q̄ prohiberi foret haberi concubinas, tamen aliqui habebant: sicut omnia alia vitia vetita erant, multi tamen peccabant. Et si obijcias q̄, quia ponitur in sacra Scriptura, & sic videtur approbatum tamquam bonum. Respondendum est, q̄ non sequitur. nam sacra Scriptura interdum habet modum historicum referens ea, quę facta sunt, nihil distinguens an vera, vel falsa, bona, vel mala sunt. Nam si oīa, quę in sacra Scriptura dicuntur bona esse diceremus, necesse erat, vt crucifixio Christi, & venditio eius licite facta esset, cum in ea referat: multa namq; sunt in canone Biblię fieri vetita, quę postea facta narrant in sacra Scriptura. Sic patet, quia Deus mandauerat, q̄ Israelitę occiderent oēs Chanaanos existentes in terra, quam accepturi erant, vt h̄ Num. 34. & Deuter. 20. cap. filij tñ Effraim permiserunt Chananos habitare in forte sua facientes sibi tributarios, vt habetur Iosue 16. cap. Filij quoque Manasse permiserunt in terra sua Chananos subijcietes sibi in tributum, vt habetur Iosue 17. cap. sed hęc cōtra Dei mandatum fuerunt, & Deus conqueritur, & comminatus est Iudeis mala infligenda, quia hęc fecerunt, vt habetur Iudicij cap. 2. Quamuis igitur referatur de illo Leuita, q̄ habuerit concubinam, tamen non sequitur, q̄ licebat. Aliter videri posset s̄m aliquos, q̄ illa non erat concubina, sed homo in cuius hospitio manebat ille Leuita, dixit eam esse concubinam, cum loqueretur ad viros Gabaa, vt sic facilius inclinarentur ad accipiendum illam, & dimittendum Leuitam, vt patet eodem capitulo, cum dicitur, habeo filiam virginem; & hic homo habet concubinā, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestra libidi-

nem compleatis: tñ obsecro vos, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Sed hoc stare non potest: primo quia ratio istorum non est conueniens. s. q̄ illa, quę erat vxor, vocaretur cōcubina, vt facilius inclinarentur viri Gabaa ad accipiendum illam. nam nō curarent illi viri an esset concubina, vel vxor, dum tñ pulchra foret. hoc. n. fortassis teneret rationabiliter in viris non penitus malis, qui facilius inclinarentur ad concubinam quā ad vxorem. sed hoc nihil proficere poterat ad viros Belial, qui volebant abuti illo viro sodomitice. qui enim tam nefarium scelus operari vult, nullum aliud est quod horreat. Secundo patet non posse hoc stare, quia non solum hoc dixit vir senex in cuius hospitio manserat Leuita, quia tunc aliquo modo trahi posset ad id, quod dictum est, sed etiam hoc refert sacra Scriptura, vt patet in eodem capitulo. cum dicitur immediare, nolebant acquiescere sermo nibus eius, quod cernens homo eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam, & post hoc etiam dicitur. mane factu surrexit homo, & vt ceptum expleret viam; & ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. Non potest ergo hoc modo responderi. His omnis dicendum est aliter, scilicet, quōd ista fuerit vxor, & non concubina, vt patet in eodem 18. cap. cum dicitur in principio. fuit quidam vir Leuites habitans in latere montis Effraim, qui accepit vxorem de Bethleem, & iterum postea vocat eam vxorem, cum dicitur, surrexitque adolescens, vt pergeret cum vxore sua, & puero. etiam multoties in eodem cap. pater illius puellę vocatur socer Leuita. Si tamen ipsa non esset vxor, non vocaretur pater eius socer. vocatur etiam illa foemina vxor postquā mortua est, vt patet Iudicij 19. capitulo. cum dicitur. quam cum esset ingressus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossib; suis in duodecim partes, ac frustra concidens, misit in omnes terminos Israel. Et 19. cap. Iudicij idem vir vocat illam vxorem suam dicens, veni in Gabaa Benjamin cum vxore mea, illucque diuertit. & post hęc, circumdederunt nocte domum in qua manebam homines ciuitatis illius, volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes.

Dicendum ergo est, quōd ista erat vxor non concubina: vnde argumentum factum a principio non stat. Sed aliquis obijciat, quomodo ergo vocatur concubina si est vxor? Respondendum est, quōd aliquando sacra Scriptura vocat concubinas eas, quę sunt vxores, sed non conuertitur: vt patet de Agar ancilla Abraham, & de Cethura. ambas enim accepit in vxores Abraham, & tamen istę vocantur aliquando concubinae eius. Quōd autem istę fuerint vxores apparet, & primo de Agar Gen. 16. cap. cum dicitur. cumque ille acquiesceret deprecanti, tulit Agar Aegyptiam ancillam suam post decem annos, quā habitare cepert in terra Chanaan, & dedit eam viro suo vxorem. Quōd autē Cethura fuerit vxor Abraham habetur Gen. 25. c. cum dicitur. Abraham vero aliam duxit vxorem nomine Cethuram. Quōd autē Agar, & Cethura vocentur concubinae Abraham habetur Gen. ca. 25. cum diuidit hereditatem Abraham inter filios suos, & dicitur. deditque Abraham cuncta, quę possederat Isaac: filijs autem concubinarum largitus est munera. Non possunt autem ibi intelligi concubinae nisi pro Agar, & Cethura, quoniam ex nulla foemina Abraham habuit filios nisi ex Sara, & Agar & Cethura. Et si aliquis velit proteruire dicens, quōd habuerit alias foeminas in concubinas, de quibus Scriptura nihil tangit, quoniam non omnia narratur, quę facta sunt.

Rūdendū est, q̄ et hoc nō obstat. nam processus alijs concu-

Docto. re. Iponio.

concupis necessarium est, quod Cethura, & Agar vocentur concubinae: quoniam sacra Scriptura diuidit omnes filios Abrahæ in duas partes, ponens Isaac per se; alios autem ad aliam partem, & illos vocat filios concubinarum: sed Abraham habuit aliquos filios ex Cethura, & Agar, quoniam ex Agar habuit Ismaelem, vt habetur Genesis 16. capit. ex Cethura habuit sex filios, quorum nomina habentur Gen. 26. c. ergo illi vocantur filij concubinarum.

An inter Iudeos essent aliqua meretrices, vel omnes occiderentur. Quest. XII.

Nunc quoque quæret aliquis, quomodo hic dicatur, quod nullus sacerdos accipiat in vxorem scortum, & vile prostibulum, idest meretricem: quoniam inter filios Israel non erant meretrices: Deus enim vetuerat, ne aliquis filiam suam faceret meretricem, vt habetur sup. 19. cap. cum dicitur, ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

Ad hoc forte aliquis respondebit, quod pater non debebat filiam prostituere, ipsa tamen poterat se prostituere spontanea, & sic multe meretrices fierent, quæ sponte se prostituerent. Sed hoc non potest stare, quia non solum prohibetur, ne aliquis prostituat filiam suam, sed etiam ne ipsa prostituatur, vt habetur Deuteronom. 23. cap. cum dicitur, non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel. vbi totaliter prohibetur accipi meretricem, vel scortatorem in populo.

Ad hoc aliquis respondebit, quod in populo Israel non erant meretrices de filiabus Israel, sed de mulieribus de gente Chananorum. Hoc non potest stare, quia sacerdotes non poterant contrahere cum mulieribus alienigenis, immo nec alij Israelitæ, potissimè, quia dicitur, quod liceret contrahere cum mulieribus alienigenis, non tamen cum mulieribus de genere Chananorum, quia iubebat dominus, vt de illis nullum omnino viuere permitterent, nec foeminam, nec virum, vt habetur Deuteronom. 20. cap.

Sed dicitur, quod quamquam non essent meretrices de genere Chananorum, tamen erant de genere aliorum gentium conuersorum. Sed hoc adhuc non potest stare, quia tales meretrices non possent sacerdotes accipere in vxores, non solum quia erant meretrices, sed quia erant de gente aliena. Deus autem iusserat, vt quilibet de Israelitis contraheret cum vxore tribus suæ, vt habetur Numeri 36. cap. Et si obijciatur de Ruth Moabitide, quæ fuit accepta in vxorẽ a Maalon Iudæo filio Noemi, vt habetur Ruth, primo cap. & postea fuit accepta in vxorem a Booz Iudæo, vt habetur Ruth 4. cap. Et si obijciatur de Raab Hiericontina, quæ fuit accepta in vxorem a Salmone principe tribus Iuda, vt colligitur ex eis quæ habentur Iosue 6. & Matth. 1. cap.

Respondendum est hoc fuisse factum ex rationibus specialibus. De Ruth causa videtur, quoniam Maalon erat in terra Moab, & mansit ibi magno tempore propter famem, quæ vrgebat terram Israel, vt habetur Ruth 1. ca. non potens ergo habere aliquam vxorem de gente sua accepit illam. De Booz, quod accepit Ruth iam conuersam ad ritum Iudaicum, causa videtur esse, quoniam ipse voluit suscitare semen propinqui sui mortui, in cognatione sua, vt habetur Ruth 4. cap. & ista erat causa licita; maximè quia Deus incitabat eum ad hoc volens, vt ex illo coniugio nasceretur posteritas Dauid, & aliorum Regum Iuda, & ad vltimum ipse Messias: nam & in Genealogia Saluatoris Ruth, & virgini Booz ponuntur, vt habetur Matth.

capit. 1. De Raab Hiericontina, quod ducta fuerit in vxorẽ a Salmone principe filiorum Iuda, vt habetur Matth. 1. c. cum dicitur: Salmone autem genuit Booz de Raab. Causa est, quia Raab fecerat misericordiam cum exploratoribus filiorum Israel, vt habetur Iosue ca. 2. & ipsi iurauerunt, quod facerent misericordiam cum ea, & cum tota cognatione eius. cum vero capta esset ciuitas Hierico, fecit Iosue educi Raab Hiericontinam, & datum est sibi, quod habitaret inter Israelitas pro bono, quod fecerat, vt habetur Iosue capit. 6. cum dicitur: ingressique iuuenes eduxerunt Raab, & parentes eius, fratres quoque, & cunctam supellectilem, & cognationem illius: Raab vero meretricem, & domũ patris eius, atque omnia quæ habebat fecit Iosue viuere, & habitauerunt in medio Israel, eo quod absconderit nuncios, quos miserat, vt exploraret Hierico. Sed adhuc obijcietur, quod generaliter licebat Israelitis accipere vxores de mulieribus gentium, vt patet de Salmone qui accepit vxorem de filiabus Philistinum, vt habetur Iudicum cap. 13. & tamen isti erant de gentilibus, & ipse Samson non reprehenditur in hoc, sed magis dicitur illud a Deo factum.

Respondendum est, quod non erat licitum tale coniugium, quale fecit Samson. Ideo parentes eius increpabant eum, cum ipse dixit: vidi mulierem in Thamma ta de filiabus Philistinorum, quam quaeso, vt mihi accipiat in vxorem, cui dixerunt pater, & mater, nũquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo Dei; quia vis accipere vxorem de filiabus Philistinum, qui incircuncisi sunt? si tamen licuisset Samsoni hoc facere, non fuisset redargutus a parentibus, qui eum tenerimè diligebant: & non solum ex hoc probatur illicitum esse tale coniugium, quia contraxerit Samson cum muliere alienigena; sed magis, quia illa erat de genere Philistinorum; & illi erant Chananaei, de quibus iusserat Deus, quod occiderentur, & nullus de Iudæis acciperet aliquam de filiabus eorum in vxorem, & nulla de filiabus Iudæorum traderetur vxori alicui de Chananeis, vt habetur Exo. 34. c. & Deuter. 7. c.

Respondendum est, quod graue peccatum erat hoc, nisi forte habuisset aliquam causam, propter quã fieret: causa autem erat, quia Deus quarebat occasionẽ contra Philistinos, vt multos eorum perderet. hoc autem conuenienter fieri non poterat, nisi acciperet Salmone vxorem de Philistinis, & propterea iurgiorum materia oriretur, & ipsi parentes Samson, quando eum increpabant, ideo increpabant, quoniam nesciebant, quod a domino res ageretur: sed estimabant hoc esse ex iuuenili desiderio, erat tamen ex Deo monitum. De hoc habetur Iudicum cap. 14. dixit Samson ad patrem suum; hanc mihi accipe vxorem, quia placuit oculis meis; parentes autem eius nesciebant, quod res a Domino fieret, vt quæreret occasionem contra Philistinos: eo enim tempore Philistini dominabantur Israel. Sed adhuc aliquis arguet, quod sine aliqua speciali causa, non liceret Iudæis accipere vxores de alienigenis, vt habetur Deuteronom. 21. cap. dicitur enim, quod quando Iudæi exirent in bellum, & acciperent captiuos virum, si in numero captiuorum apparuisset aliqua femina, quæ placeret oculis, alicuius de Iudæis, poterat eam accipere in vxorem factis cæremonijs, quæ ibi habentur. Ad hoc respondendum est, quod Deus non concedebat simpliciter, vt Iudæi acciperent vxores de gentibus alienis. Sed cum acciperent illas mulieres captiuas, si placeret oculis eorum, sumerent eas in concubinas, vt igitur hoc peccatum tolleretur, permisit Deus, vt acciperent eas in vxores, quoniam magis licitum erat vxores esse quã concubinas, alioquin tamen non erat licitum, vt aliquis assumeret vxorem de gentibus.

Respondendum est, quod Deus venit meretricatum, quoniam erat aliquid reddens personas viles, ipse autem volebat populũ illum esse honestum, & reuerendum, tamen quia difficile erat in tam copiosa multitudine gentis, nullam penã imposuit, si aliqua meretrices essent, & secundum hoc erant aliqua meretrices in Iudæis, sicut in alijs populis, & hoc Deus sic intelligebat, & satis expressit in lege sua, quod aliqua meretrices futuræ erant inter Israelitas. sic habet Deuteronom. 23. ca. vbi cum ponatur preceptum, ne sint aliqua meretrices, scilicet, non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel, immediatè subiunxit, quod aliqua futuræ erant dans regulã de illis dicẽs, non offeres mercedem prostibuli domui Domini Dei tui, quicquid illud est, quod vouerit, quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum. in hoc enim dedit legem de oblatione meretricum, in quo necessario præsupponebat, quod aliqua futuræ erant, alioquin nullam de illis legem dedisset. De his ergo intelligitur ista lex, scilicet, quod nullus de sacerdotibus acciperet vxorem de meretricibus istis de filiabus Israel, quas alias in vxores ducere licitum erat, nisi meretrices essent. Nec eam que repudiata est a marito. Aliquæ vxores repudiabatur a maritis, sicut habetur Deuteronom. 24. ca. Aliquãdo expressa causã, aliquando sine causã expressione, quamquam textus præsupponit, quod semper propter aliquam feditatem daretur libellus, vt patet ibidem, non oportebat tamẽ, quod exprimeretur causã, sed erat in libertate repugiantis exprimere, vel non. De his repudiatis nullus sacerdos maior, vel minor poterat accipere vxorem. poterant tamen minores sacerdotes accipere vxores viduas, quæ repudiatæ non essent, & patet quoniam infra prohibetur de summo sacerdote, quod non ha-

bus, quanto magis ergo in sacerdotibus, in quibus requireretur maior honestas, præsertim quoniam filij sacerdotum ingrediebantur ad ministrandum in Sanctuario post patres suos, & viuentibus illis. tamen filij mulierum gentiliam non sic permitterent accedere ad sacra, quoniam filij quorundam gentiliũ prohibentur accedere ad Ecclesiam Domini, vsque ad decimam generationem, alij autem nõquam permittuntur, vt Amonitæ, & Moabitæ. Alij autem vsque ad tertiam generationem nõ permittentur, vt filij Aegyptiorum, & Idumæorum, vt habetur Deut. 23. cap. Si igitur sacerdotes acciperent in vxores filias Amonitarum, vel Moabitarum, aut Aegyptiorum, vel Idumæorum, non poterant filij eorum introire in Sanctuarium, donec complerentur generationes determinatæ. Sed hoc non stat. ergo non licebat sacerdotibus accipere vxores de filiabus gentium, & sic consequenter quamquam essent aliqua meretrices de conuersis ad Iudaismum de gentilitate, non oportebat, vt poneretur lex sacerdoti, ne acciperent eas in vxores, quia per aliam legem hoc eis vetabatur. Sed dicendum est, quod ista meretrices, de quibus hic vetatur, sunt de genere Israelitarum. Et quando arguebatur supra, quod non poterat esse meretrices de Israelitis, quia Deus vetuerat. Respondendum est, quod non valet ista consequentia: nam nõ omnia, quæ Deus iussit, fiebant, alioquin nullum peccatum esset.

Et si dicas quod hoc potest stare de his que moneantur sunt, sicut adulterium, & homicidium, & similes actus, tamen quantum ad illos actus, qui semper manent, nõ videtur dictum rationabiliter, quia si vno tempore nõ corrigerentur, alio tempore punirentur, sicut esse meretricem, quod dicit peccatum publicum, & permanens. Ideo si Deus prohibuisset meretricatum sub impositione pene, non possent manere meretrices, quia a iustis iudicibus tollerentur.

Respondendum est, quod Deus venit meretricatum, quoniam erat aliquid reddens personas viles, ipse autem volebat populũ illum esse honestum, & reuerendum, tamen quia difficile erat in tam copiosa multitudine gentis, nullam penã imposuit, si aliqua meretrices essent, & secundum hoc erant aliqua meretrices in Iudæis, sicut in alijs populis, & hoc Deus sic intelligebat, & satis expressit in lege sua, quod aliqua meretrices futuræ erant inter Israelitas. sic habet Deuteronom. 23. ca. vbi cum ponatur preceptum, ne sint aliqua meretrices, scilicet, non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel, immediatè subiunxit, quod aliqua futuræ erant dans regulã de illis dicẽs, non offeres mercedem prostibuli domui Domini Dei tui, quicquid illud est, quod vouerit, quia abominatio est vtrunque apud Dominum Deum tuum. in hoc enim dedit legem de oblatione meretricum, in quo necessario præsupponebat, quod aliqua futuræ erant, alioquin nullam de illis legem dedisset. De his ergo intelligitur ista lex, scilicet, quod nullus de sacerdotibus acciperet vxorem de meretricibus istis de filiabus Israel, quas alias in vxores ducere licitum erat, nisi meretrices essent. Nec eam que repudiata est a marito. Aliquæ vxores repudiabatur a maritis, sicut habetur Deuteronom. 24. ca. Aliquãdo expressa causã, aliquando sine causã expressione, quamquam textus præsupponit, quod semper propter aliquam feditatem daretur libellus, vt patet ibidem, non oportebat tamẽ, quod exprimeretur causã, sed erat in libertate repugiantis exprimere, vel non. De his repudiatis nullus sacerdos maior, vel minor poterat accipere vxorem. poterant tamen minores sacerdotes accipere vxores viduas, quæ repudiatæ non essent, & patet quoniam infra prohibetur de summo sacerdote, quod non ha-

Meretrices, q̄ hic vetantur de filiabus Israel.

Quare Deus venit meretricatum in Israel.

beat vxorem viduam, nec repudiatam. De minoribus sacerdotibus solum dicitur, quod non haberent repudiatas. Inter has magna differentia est. Nã vidua quãquam ab alijs viris cognite essent, tamen non erat facte viles, repudiatæ autem viles factæ erant, vt habetur Deuteronom. 24. cap. Ideo receptis viduis non adhuc licebat recipi repudiatas.

Quare non recipiebantur repudiatæ in vxores a sacerdotibus minoribus, & recipiebantur viduæ. Quest. XIII.

Quare aliquis quare non recipiebantur repudiatæ in vxores a sacerdotibus? Respondendum est, quod repudiatæ erant facte viles ex eo, quod viri sui eas repudiauerant, qui ergo acciperet tales in vxores, quamquam non essent secundum rem viles factæ, accipiebat tamen eas que erant in opinione vilitatis, sed sacerdotes debebant habere omnem honestatem, erat ergo inconueniens, quod ipsi acciperent vxores ab alijs repudiatas, qui potius deberent habere vxores electissimas. Itẽ illa que repudiabatur a viro, propter aliquam feditatem repudiabatur, vt habetur Deuteronom. 24. Titũ igitur, aut erat illa feditas in moribus, aut in corpore. Si enim erat feditas in corpore, non conueniebat sumi in vxorem ab aliquo sacerdote: quoniam iã ex hoc mulier illa despectior haberetur quã alias. Deus autem nolēbat aliquam despectionem directè, vel indirectè in sacerdotibus, ne sic contemneretur ministerium eius, quoniam non solum Deus cauebat in perfectiones spirituales in sacerdotibus, quæ sunt vere imperfectiones, sed etiam defectus quosdam corporales, qui non sunt defectus secundum rem, sed secundum opinionem nostram. quod patet, quia dicitur infra, quod summus sacerdos accipiet vxorem virginem, nõ viduam, nec repudiatam, & quod illa non sit de vulgaribus sed de magno genere. manifestum tamen est, quod esse vulgarem, vel de magno genere nõ est de bonis, quæ sũt vere bona, sed de eis quæ sunt bona secundum opinionem. Sic ergo in minoribus sacerdotibus aliqua similia velle. Item quoniam solent matres gignere filios secundum colorem, & figuram suam, vt si mater deformis fuerit, proles quoque deformis orietur, quoniam ista pronenit ex conditionibus materiæ, & proles habuit ea ex generatibus Deus autem volebat sacerdotes non solum pulchros in moribus, sed etiam in vultu, ideo repellēbatur claudij, ceci, & habentes aliquam albuginem, aut eruiam; vel si haberent nasum tortum, aut curuum; aut excellenter longum, aut differēter paruum. hac enim omnia respiciunt quandam pulchritudinem, vel deformitatem corporis, & tamen propter ista repellēbantur aliqui a ministracione sacerdotij, quamuis essent filij sacerdotum, vt habetur infra in litera. foeminas ergo repudiatas quæ propter aliquam feditatem corporis repudiatæ erant, non licebat sacerdotibus accipere in vxores. Si autem iste femine repudiatæ essent propter feditatem, quæ esset in moribus, a fortiori sacerdotes eas recipere non debebant in vxores, quoniam femina male ordinatæ in moribus suis, filios inconuenienter instituit efficiētes eos malos. nam in partu etate sunt in pueris fortissimæ impietiones propter esse materiã valde dispositã ad recipiendum, & quia nouæ impressiones fiunt nullis alijs præexistentibus illæ tenacissime manebunt, sicut est de vasis vitarijs, aut alterius liquoris contentiuis, quæ si a principio susceperint aliquem odorem, siue bonum, siue malum, ille manebit in eis, in xta illud Horatii in Epistolis suis.

Qualis sacerdotissimũ vxorẽ sedebat.

Ad signendũ bonos filios oportet habere vxores vir tuosas.

Quem noua testa capit semper seruabit odorem. Vnde

Vnde dicit Auguſt. 1. de ciuitate Dei. c. 3. quòd apud Romanos pueri primo Virgilium legunt, vt ille velut egregius poetarum teneris inibitus annis nõ poſſet faciliter aboleri, ideo Ariſto. in 2. Ethico. in principio inſert, q̄ non modicum differt a iuvene ſic, vel ſi caſi fueſci. vnde ſi aliquis vult filios bonos facere, habeat vxorem bonam, quæ per eruditionem tenerè inſantiſ aetatis conuenientia rudimèta tribuat, vnde poſtea conuerſationis probè in viris trahatur origo. vnde ſecundum Ariſto. in primo Politi. ca. vltimo, in vltima propoſitione, mater eſt dimidium liberorum, ideſt ad hoc, q̄ filij boni, vel mali ſunt, dimidium conſert bonitas, vel malitia matris erudientis in tenera etate. Ideo ibidem Ariſto. dicit q̄ volēs ſtauerè rectam politiã inſtituendo viros conuenienter in moribus, oportet, vt de regulatione ſceminarum legem ponat, quoniam ſceminæ ſunt proficientes ad bonitatem futurorum ciuium per maternam eruditionem. *Quia conſecratus eſt Deo ſuo.* Hic redditur cauſa ſuperiorum, ſ. q̄ debeat ſacerdoſ vitare vxores viles accipere, quales ſi pra deſcriptæ ſunt. & hoc, quia conſecratus eſt Domino Deo ſuo, quaſi dicat, ſi non eſſet conſecratus, liceret ei accipere in vxorem quã veller, ideo in laicis non dabatur lex de aliquo horum, ſed aſſumebant vxores, iuxta libitum ſuum: ſacerdotes autem, quia conſecrati erant, debebant habere aliquam excellètiã ſuper alios in honeſtate, & pulchritudine, in vxores. Dicuntur autem ſacerdotes conſecrati, quoniam per conſecrationem accipiebant poteſtatem miniſtrandi, ſicut ſacerdotes noſtri per ordines. erat autem iſta cõſecratio facta per ſacrificia, & vnditiones, atque aſperſiones olei, & ſanguinis ſuper veſtes, & extremitatem auriculæ dextra, & extremitatem pollicis manus, & pedis dextri, cum multis cõgemonijs que habentur Exo. 29. c. & ſupra 8. c. vbi agitur de conſecratione Aaron, & filiorum ſuorum. *Et panes propoſitionis offert.* Hic adiungitur alia cauſa quare ſacerdotes vitabant ſupra dicta, quomodo autem ſacerdotes offerrent panes propoſitionis, declaratum fuit queſt. 10. ſupra. Ex his autè apparet, q̄ ſacerdotes minores miniſtrabant in Sanctuario, ſicut ſacerdos magnus offerendo incenſum, & panes propoſitionis: quoniam iſta lex, quæ hic habetur, ſolum cõuenit ſacerdotibus minoribus, quia de ſacerdote magno datur alia lex que habet infra, ſed de iſtis ſacerdotibus dicitur, q̄ offerunt panes propoſitionis, & incenſum, vt ſupra habitum eſt. Sciendum autè, q̄ cum hic dicitur, q̄ ſacerdotes non poterant accipere in vxores eas, que ſupra deſcriptæ ſunt: non eſt intelligendum præciſe, q̄ iſta ſit cauſa, ſed oēs aliæ miniſtrationes hoc prohibent, ſ. offerre incenſum, parare candelabrum, & facere ſacrificia, ideo non ſolum p̄pter offerre panes prohibentur ſacerdoti iſtæ vxores, ſed et̄ propter omnes alias miniſtrationes. Etiam non eſt accipiendum, q̄ iſta ſit principalis miniſtratio inter oēs alias, & p̄pter hoc, q̄ ipſa ſola exprimat, qm̄ & principalior videtur ſacrificiorum oblatio, ſed poſita ſunt iſta hic, quia per hanc intelliguntur ceteræ. Et eſt ſenſus, q̄ ſacerdos ex eo, q̄ conſecratus eſt, ideſt ex eo, q̄ habet ordinem ſacerdotalem, & ex eo, q̄ offert panes propoſitionis, ideſt, q̄a habet oēs alias miniſtrationes, non licet ei accipere in vxores perſonas viles, que ſupra deſcriptæ ſunt. *Sic ergo ſanctus.* i. ſacerdos ſit mundus abſtinens ab immunditijs, quæ ſunt in accipiendo vxores iſtas viles. nam ſic ipſe ſacerdos pollui videtur per cõtactum carnis ad viles perſonas, & magis adhuc gerendo proles, que ſunt viles, & abiectæ. *Quia ego ſanctus ſum Dominus, qui ſanctifico vos.* Ideſt, ideo ſacerdotes meï debent eſſe ſancti, ideſt mundi, quia ego Dñs illorum ſum ſanctus, ideſt mundus ab omni cõragione, vel ſum mundus, ſ. quia immunditias nolo, nã odi

iniquitatem, & iniuſtitiã, nec ſum, ſicut dii gētium; qui in rebus vilibus delectantur. *Qui ſanctifico vos.* Ideſt qui iubeo vos eſſe ſanctos: alio modo poteſt accipi ſanctificare, i. ſanctum efficere, ſed non eſt hic huiusmodi ſenſus, cum ſolū ponatur hic iuſſio, & non effectus, efficere autem hoc ad ipſos ſacerdotes pertinebat. *Sacerdotis filia ſi deprehenſa fuerit in ſupro.* Hic ponitur lex de vitanda contaminatione adueniente ex aliqua extrinſeca perſona. Sacerdotes enim pollui poterant ſi filij eorum delinquerent, qm̄ ex hoc ipſi infamantur: & quemadmodum ex facto proprio quoddam dedecus accidit, ita ex facto cõiunctarum perſonarum: ſic autem eſt de filia reſpectu patris ſui. Nam ſi ipſa fornicatur, patri ſuo dedecus quoddam accidit, & quoniã in ſacerdotibus obſeruari debet mūditiã, & decus magis quã in alijs; ſi filia eorum fornicarentur tollebatur de vita propter inſamiam patribus irrogatam. *ſi deprehenſa fuerit in ſupro.* Ideſt, ſi fornicata fuerit patris ſe deſlorari in virginitate ſua.

An lex iſta de comburenda filia ſacerdotis fornicante intelligetur de deſponſata, vel maritata ſolum.
Queſt. XIII.

ALII dicunt, q̄ hoc debet intelligi de filia ſacerdotis, qm̄ erat tradita a viro in vxorem, vel quando per verba de præſenti conſtraxerat, qm̄ iam erat alligata illi, & poterat de adulterio accuſari, ſicut ſi eſſet matrimonium per copulam conſummatum. Hoc tamen non poteſt ſtare, quoniam tunc filia ſacerdotis puniretur lege adulterarum, quia erat ibi verum adulterium, & non puniretur tanquam filia ſacerdotis. Item hoc dato deberet filia ſacerdotis lapidari, cum adulterè lapidarentur, vt patet præcedenti cap. tamen iubetur comburi.

Item ſi filia ſacerdotis adulterata fuiſſet, iniuria principaliter irrogabatur viro ſuo, & non patri. Ideo propter offenſionem factam viro deberet puniri, & non propter iniuriam factam in patre, ſed falſum eſt, quia hic dicitur, ſacerdotis filia ſi fuerit deprehenſa in ſupro, & violauerit nomen patris, ſtam mis exuretur. Ex primitur ergo hic violatio paterni nominis, quod eſt ei iniuriam eſſe illatam, & non viro.

Item ſi propter adulterium iſta puella puniretur, quia erat deſponſata viro, vel tradita in vxorem; nulla differentia eſſet inter filias ſacerdotis, & alias; cum omnes aliæ ſi in adulterio deprehendantur, occidenda erant, vt apparet præcedenti cap. ſed hic ponitur, tanquam aliquid ſpeciale iſta lex: ergo filia ſacerdotis morte plectenda erat, etiam ſine adulterio, dum tamen aliàs fornicaretur.

Item non poteſt intelligi iſta lex in adulterio; quoniam adulterium, & ſuprum diſtinguuntur, ſicut aliæ ſpecies luxuriæ: quoniam adulterium eſt, quando cum que mulier que eſt alligata viro, ſine ſolis verbis, ſine carnali copula, ſine viroq; vinculo, ab altero viro ſponte cognoscitur.

Dicitur autem ſuprum, quando virgo nulli alligata deſloratur: ſed hic dicitur, quòd filia ſacerdotis deprehenſa ſit in ſupro, ergo non fuit adulterata, & conſequenter non erat alicui viro alligata, ſed ſolum puella in domo patris ſui.

De hoc tamen dicitur, quòd ſtammi deberet exuri, quia erat aliquid ſpeciale in iſta puella, & non in filiabus aliorum hominum: quoniam maior inſignitur iniuria ſacerdoti a filia ſua, quã inſignitur alicui alteri; cum ſit maior reuerentia ſeruanda, & honor ſacerdotibus, quã alijs.

Adiutur quid, & ſuprum.

De puellis patientibus ſuprum, ſive voluntariè, ſive inuoluntariè quã penam haberent, item de ſupratoribus.
Queſt. XV.

CIRCA alias puellas, quæ patiebantur ſuprum conſiderandum eſt, quia aut voluntariè patiebantur, aut inuite. Si puellæ patiebantur inuite, nulla p̄na infligenda eſt, quoniam inuoluntariorum lex non inſert vltionem. Si autem puella voluntariè deſloratur, aut hoc eſt per aliquam ſeductionem, & tunc qui eam ſeducit, tenetur eam accipere in vxorem, ſi poteſt, & pater puellæ eam voluerit dare, & dotabit eam vir, ſcilicet assignans ei tantam pecuniam, quantam illa puella datura erat pro dote, ſi in matrimonium acciperetur, & illa pecunia erit illius puellæ, ſicut bona dotalia ſunt ipſarum vxorum. Si autem pater puellæ dare eam nolebat in vxorem, dabat vir qui deſlorauerat eam, tantam pecuniam puellæ, vt acciperetur ab altero in vxorem, quantam alia puellæ accipere conſueuerant. de hoc habetur Exodi. 22. ca. ſcilicet ſi ſeducerit quis virginem necdum deſponſatã dormieritq; cum ea; dotabit eam, & habebit eam in vxorem, ſi pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quã virgines accipere cõſueuerunt. Quãdo autem puella virgo patiebatur ſuprum inuoluntaria, vt pote quia in agro reperta eſt, vbi non potuit habere adiutorem, ſi pater accuſauerit deſloratorem, accipiet puellam in vxorem, & non poterit eam dimittere toto tempore vitæ ſuæ; dabitque quoque patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti. de hoc habetur Deutero. 22. cap. ſcilicet ſi inuenerit vir puellam virginem, quæ non habet ſponſum, & apprehendens concubuerit cum ea, & res ad iudicium venerit, dabit qui dormiuit cum ea patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti, & habebit eam vxorem, qui humiliabit eam, nec poterit eam dimittere cõctis diebus vitæ ſuæ. an vero iſti puellæ inuoluntariè deſloratæ assignaretur dos a corruptore ſicut puellæ ſeductæ de qua Exodi 22. cap. vide que diximus Deute. cap. 22. circa finem.

Si autem puella eſſet voluntariè deſlorata, aut erat filia ſacerdotis, aut cuiuſlibet alterius. ſi filia ſacerdotis exurebatur ſtammi, vt habetur hic in litera. Si autem erat filia alicuius alterius, aut illa ſuprum paſſa eſt, & tenuit ſe nomine virginis, & poſtea alicui viro tradita eſt, vt virgo, aut paſſa eſt ſuprum, & poſtea manifeſtum eſt de ipſa, quòd non eſt virgo, priuſquam alicui viro traderetur in vxorem.

Si autem primo modo, puella lapidabatur, non qui dem quia ſuprum paſſa eſt, ſed quia poſt ſuprum nomine virginis tradita fuit in vxorè. immo & ſi aliqua puella fuiſſet inuita ſuprata, & poſtea ſubtricens conſenſiſſet ſe tradi in vxorem alicui homini nomine virginis lapidabatur. De hoc Deutero. 22. cap. cum dicitur, quòd ſi verum eſt, quod obijcit, & non eſt inuenta in puella virginitas, eiſcient eam extra fores domus patris ſui, & lapidibus obruet viri ciuitatis eius, & morietur, quoniam fecit nefas in Iſrael, vt fornicaretur in domo patris ſui.

Si autem puella poſtquam ſuprum paſſa eſt voluntariè, non permiſit ſe tradi in vxorem alicui nomine virginis, nihil patietur, quod pater, quoniam ſi puellæ propter ſuprum deberent mori, ergo nulla differentia eſſet inter filias ſacerdotum, & alias. patet tamen quòd ſit differentia ex hac litera, cū hic ſpecialiter datur lex de filiabus ſacerdotum, quòd moriantur quãdo ſuprantur. Idem patet, quoniam non reperitur in toto veteri teſtamento, quòd puellis ſimpliciter patietibus ſuprum infligeretur aliqua p̄na.

Itè ſi puellis voluntariè fornicantibus p̄na ſecun-

dum legem infligi poſſet, nulla poſſet eſſe meretrix in toto Iſrael, ſed meretrices erant in Iſrael ſecundum, quòd præſupponitur hic, & Deuteronom. 22. cap. & ſupra declaratum eſt. ergo puellæ ſuprata: nihil patiebantur. conſequentia patet, quoniam meretrices ex puellis virginibus ſunt, quæ enim meretrices ſunt, ali quando virgines fuerunt. Omnes igitur meretrices hoc modo occiderentur, quia argueretur, vt quibusdam videtur contra eas, tu es meretrix, ergo aliquando fuiſti ſuprata. quamquam ergo non conſtaret de tempore ſupri, occideretur. Sed falſum eſt, quia meretrices erant in Iſrael, & ſemper fuerunt adhuc tempore Chriſti, cum ipſe dixerit, meretrices, & publicani præcedent vos in regnum Dei, quod non dixiſſet ſi nullæ eſſent meretrices inter Iudaos, quibus loquebatur.

Dicendum ergo, quòd puellæ voluntariè ſuprata: nihil patiebantur in caſu dicto, de filiabus autem ſacerdotum de quibus hic dicitur erat aliquid ſpeciale.

Et propter hoc Rabbi Salomon, & quidam Iudæi exiſtimauerunt, quòd Thamar nurus Iudæ erat filia ſacerdotis, quia cum probaretur fornicata, iuſſit eam Iudas cõburi. vt habetur Gene. 38. cap. ſed in hoc nulum eſt motiuum, ſicut ibi ſatis late declarati eſt: hoc tamen ſolum ſufficiebat, quoniam ibi Thamar non accuſabatur de ſupro, ſed de adulterio, quoniam erat aſſidata filio Iudæ minori, vt acciperetur ab eo in vxorem. cum ergo cognita eſſet ab altero viro, erat adulterium, & non ſuprum. Hic autem agitur de puella nouiter deſlorata, quòd autem Thamar non fuiſſet paſſa ſuprum patet, quia ipſa tunc non erat virgo, cū priuſ habuiſſet duos viros, ſcilicet Her, & Onan filios Iudæ, vt habetur Gene. 38. c. Sed circa hoc an puella permittens ſe deſlorari, ſi non eſſet filia ſacerdotis, an puniretur poteſt dubium eſſe. Et videtur dicendum, quòd lapidaretur, & patet primo quia Deutero. 22. cap. dicitur de puella, in qua non eſt inuenta virginitas, quòd lapidaretur; quia fecit nefas in Iſrael, vt fornicaretur in domo patris ſui. ergo p̄na imponitur ibi propter fornicatam eſſe in domo patris ſui, & non propter matrimonium, vel quia occultauit ſe deſloratam eſſe. Secundo, quia ratio illa que inducebatur ſcilicet ſi puellis inferretur p̄na pro ſupro, nulla meretrix eſſet, quia aliquando ſuprata: fuerant, & ita cõſtaret, quòd merebatur mortem. nam poterant eſſe meretrices quæ nõ punirentur, vt ſi factæ fuerant meretrices poſt viduitatem. nã vidua ſi fornicaretur nulli alligata erat, & ita poterat eſſe meretrix, etiam illæ puellæ que deſloratæ fuiſſent inuite, & ita nullæ meruiſſent p̄nam, poterant poſtea effici meretrices.

Dicendum, quòd in hoc aliquoſiter poterat dubitari, & tamen videtur dicendum ſicut ſupra, & vt cõmuniter tenetur, quòd puellæ non ſponſatæ ſponte deſloratæ non infligebatur mors, niſi eſſet filia ſacerdotis, & patet hoc per rationes ſupra poſitas. Item ſi inferretur p̄na, eſſet lapidatio, vt dicitur Deute. 22. cap. ſed tunc nulla eſſet differentia inter adulterium, & ſimplicem fornicationem, ſed adulterè lapidabantur præcedenti cap. ergo ſi puellæ ſponte deſloratæ lapidarentur, nulla differentia eſſet inter adulterium, & ſuprum, vel fornicationem ſimplicem. quod eſt inconueniens. Secundo quia Apoſtolus ad Ro. 7. cap. dicit, quòd mulier quãdiu vir eius viuit, eſt alligata legi viri, cum autem mortuus fuerit vir, ſoluta eſt a lege viri, vt non iudicetur adultera, ſi inuenta fuerit cum viro alio. & ita vult propter hoc puniri mulierem fornicantem, quia eſt alligata legi viri, ſed puella non deſponſata nulli eſt alligata. ergo nõ lapidabitur pro fornicatione. Tertio patet, & efficacius, quia Exodi 22. cap. dicitur, quòd ſi ſeducerit quis virginem nõdum deſpon-

Puella filia ſacerdotis, ſi quõ fornicetur quam pecuniam hãat.

Puella 6. cunquẽp mittens ſe deſlorari, an puniatur.

desponsatam, dotabit eam, & habebit in vxorem, si pater virginis dare eam voluerit. Sed quocumque seducitur virgo, & defloratur, sponte cognoscitur, quia non cogitur sed seducitur, id est promissis allicitur, vel datur ei fides, quod accipietur in vxorem. sed ista non punitur aliqua pena si non est desponsata. Si autem fuerit desponsata, ambo lapidantur Deuteronom. 22. ca. ergo apparet manifeste, quod pro adulterio infligitur & pro fornicatione simplici, vel stupro nulla pena imponitur puellae.

Quarto patet, quia posset aliquis excusare puellam dicendo, quod fuerit seductio, tamen seductorem nihil potest excusare, & tamen ille non punitur corporaliter, sed solum in pecunia. ergo non erat debita aliqua pena corporalis pro stupro. Confirmatur hoc, quia si pena aliqua corporalis esset debita stupro, non excusaretur puella ab illa, quia seducta, quia seductus volens est, cum non inferatur ei vis, & excusat seductio adulteram mulierem quando lapidatur, quia quocumque modo mulier coniugata miscetur alteri, nisi illata vi, lapidatur Deuteronom. 22. & tamen dato, quod seducta aliquo modo excusaretur, seductor tamen nullo modo, immo esset grauius peccatum suum, inquantum non solum deflorauit, sed etiam seduxit, & tamen non punitur iste corporaliter, ergo non debetur pena corporalis pro stupro.

Quinto quia viro, & feminae fornicantibus in eodem actu, debetur eadem pena sicut adulteris. si ergo puella lapidari debebat, quia in domo patris sui fornicata est Deuteronom. 22. cap. debebant etiam qui cum ea fornicabatur, lapidari: sed viro non imponebatur pena fornicanti cum virgine. ergo nec illa punienda erat corporaliter. Sexto patet hoc, & efficacius, quia non solum si vir seduceret virginem, & defloraret eam, non puniebatur corporaliter, sed etiam si inferret ei vim deflorando illam, non occidebatur si non esset desponsata; sed soluebat quinquaginta siclos, & accipiebat puellam in vxorem, nec poterat iam repudiare eam Deuteronom. 22. si tamen esset puella desponsata, lapidabantur ambo si sponte actum est. si autem illata est vis puellae, solus vir lapidabatur eodem cap. & ita apparet manifeste, quod pro stupro, vel fornicatione virginis quantumcunque voluntaria, non imponebatur pena lapidationis, neque alia pena mortis. Cum autem obijciebatur de illo Deuteronom. 22. cap. Dicendum, quod non lapidabatur puella, quia in domo patris sui fornicata est, sed quia cum fornicata esset in potestate patris manens gessit se pro virgine, & hoc tacito permittit se desponsari, vt virginem, illudens patrem, & sponsum, & hoc casu lapidabatur, in nullo alio casu pro fornicatione simplici siue stupro lapidabatur mulier, id est si nihil aliud fecisset nisi fornicari.

Cum autem obijciebatur de meretricibus, concedendum est, quod non est illud argumentum efficax, quia meretrices esse poterant quae non lapidarentur & tamen licet non esset illud argumentum efficax, non tollitur, quin sit verum id, quod per illud argumentum quidam nitebantur probare. De filiabus autem sacerdotum erat speciale propter honorem patrum, quod filiae tenerentur potius seruire castitate, & omnem munditiam, quam aliae mulieres. & ideo eis non seruantibus imponebatur pena, & non alijs mulieribus. & hoc verum, erat siue illa fornicaretur, & tacita fornicatione, vel, quod virgo non esset, permetteret se sponsari, vt virginem, siue etiam non desponsaretur, sed solum fornicaretur. Et ideo illa lex Exodi 22. cap. de virgine seducta, & cognita ab aliquo, non habet locum in filia sacerdotis, quia ibi virgo deflorata, & seducta non punitur, sed ducitur in vxorem, filia autem sacerdotis quomodoconque in domo patris, id est ma-

nens in potestate patris fornicetur, erat flammis tradenda, nisi esset ei vis illata, & tamen seducta non inferitur vis, ergo occidenda erat. Haberet tamen locum lex Deuteronom. cap. 22. de puella non desponsata violenter cognita, quia deflorans eam accipiebat in vxorem & non poterat repudiare, & dabat quinquaginta siclos patri puellae: sic enim quidam volunt. Sed potius videtur dicendum, quod neque illa lex habet locum in puella, quia licet tunc filia sacerdotis nihil deberet, tamen deflorator non poterat eam accipere in vxorem, quia occidendus erat. Nam vir, & femina simul fornicantes eodem genere poenae puniri debebant, sed si illa sponte cognosceretur cremanda erat, ergo tunc ambo cremandi essent & quando puellae vis illata esset, solus deflorator comburetur, sicut in adulteris si mulier desponsata permittit se cognosci, ambo lapidantur, si autem violenter deflorata est, solus vir lapidatur Deuteronom. 22. cap. & hoc est verius. Et violauerit nomen patris sui.

Quomodo puella filia sacerdotis violabat nomen patris fornicando. Quaest. XVII.

DICITUR puella violare nomen patris sui, quando infamat eum per fornicationes suas, & istud est, propter quod hic puella patitur: nam in alijs filiabus laicorum, quia nulla earum fornicans magnam patri iniuriam irrogabat, nulla occidebatur: in filiabus autem sacerdotum irrogabatur pena, quia nomen patris sui, quod honorabile erat, dehonestabant. Si autem filia alicuius sacerdotis esset tradita in vxorem alicui viro, & fornicaretur, non comburebatur flammis, sed solum lapidabatur, sicut aliae adulterae, vt patet precedenti cap. & Deuteronom. 22. cap. Ex quo patet, quod aliquando pro minori peccato maior poena datur, maius namque peccatum esset adulterium quam stuprum, quod coincidit cum simplici fornicatione: filia tamen sacerdotis pro stupro exurit flammis, vt patet hic; & pro adulterio lapidatur, vt habetur precedenti cap. maior tamen pena est comburi quam lapidari. Causa autem huius est, quoniam quando mulier adulteratur, est in potestate viri sui, cum vero stupratur est in potestate paterna, iniuria ergo quae per adulterium irrogatur, ad virum est, ea vero quae per stuprum, cedit in patrem. Quamquam ergo grauitas adulterij secundum se maior sit quam stupri; tamen quia sacerdos est persona dignior quam vir, cui traditur vxor filia sacerdotis, magis punitur pro stupro, quam pro adulterio; cum maior sit iniuria, quae infligitur patri per stuprum in sacerdotibus, quam viro per adulterium.

Si puella filia sacerdotis desponsata, sed nondum cognita, & manens in domo paterna fornicetur, an debeat comburi, vel lapidari. Quaestio. XVII.

SED quaeret aliquis, si puella filia sacerdotis fuerit desponsata viro, nondum tamen tradita carnaliter, sed manens in domo paterna, & fornicetur; an debeat comburi, vel lapidari secundum legem adulterarum. Aliquis dicit, quod tunc puella debeat comburi, quia quamquam ipsa pertineat ad virum, eo quod iam desponsata est, & vir eam potest accusare de adulterio; & tamen adhuc sub patria potestate manet, cum in domo eius sit, quousque tradatur viro, ergo sicut antequam desponsaretur, infamabat patrem sacerdotem, ita diffamabit eum si post desponsationem stupraretur, sed pro defloratione ante desponsationem exurebatur flammis: pariter ergo exuretur, si postquam desponsata fuerit, defloratur.

Aliqui pro minoris peccato datur maior poena.

Respon-

Respondendum est, quod si ita esset de filiabus aliorum Iudaeorum, satis nota foret poena eius: quoniam pater non posset eam de aliquo accusare: sponsus tamen posset, quia adulterata fuerat: ideo adulterarum lege lapidanda esset. De filia autem sacerdotis non perfecte constat, quid agendum sit in tali casu, quoniam nescitur an plene ad virum pertineat, vel patrem. Si enim totaliter ad patrem pertineret, manifestum est, quod cremanda foret, sicut cum ante desponsationem stuprum patitur, quoniam eam ad patrem pertinere totaliter patet. Si autem totaliter ad virum pertineret, sicut cum ei actualiter tradita est consummato matrimonio, & liberata a patria potestate, etiam manifestum est, quod solum adulterarum lege plectenda foret, vt lapidibus obrueretur, cum tamen desponsata est, nec viro tradita, non plene constat an patris an viri lege puniendae sit: sed satis dicendum videtur, quod exurat flammis. Nam sicut antequam desponsatur, ad patrem pertinet, quia in domo eius est, & cum infamat si defloretur, & propter hoc flammis exurit; ita si post desponsationem in domo patris manet, ex eius defloratione nomen patris violatur: ideo flammis exurenda est. Nam custodia illius eo tempore non ad virum, sed ad patrem pertinebat.

Si filia sacerdotis ab alio sacerdote in vxorem ducetur, & adulteretur an flammis exurenda sit. Quaest. XVII.

SED aliquis inquit, si filia sacerdotis ab alio sacerdote in vxorem duceretur, & cum esset in potestate viri sui adulteretur, an flammis exurenda sit. Ad quod aliquis arguet, quod sic, nam filia sacerdotis quando defloratur volens in domo paterna, exurit flammis, quia patri suo sacerdoti iniuriam irrogat nomen eius infamando, & tunc arguitur: maior est offensio quam irrogat vxor viro quando fornicatur, quam filia patri si in domo eius defloretur, quia filia solum pertinet ad custodiam patris: vxor autem pertinet ad identitatem carnis viri, quia vir, & vxor sunt eadem caro: pertinet etiam ad custodiam eius. Cum ergo femina fornicata fuerit, magis virum quam patrem offendit, quia ex pluribus & grauioribus causis: sed filia quando patrem sacerdotem infamat fornicando in domo eius, flammis exurit: ergo si tradita sit in vxorem alicui sacerdoti, & in potestate eius adulteretur, flammis exurit. Respondendum est, quod si attendatur ad radicem positionis huius legis, scilicet quod posita est propter magnam infamiam, quam filia patri suo sacerdoti irrogabat; dicendum esset, quod etiam si tradita fuerit in vxorem alteri sacerdoti, & in potestate eius adulteretur, flammis exuri deberet: quoniam sacerdotes in dignitate sacerdotali aequales sunt, maiorem tamen infamiam irrogat femina viro suo sacerdoti, si in potestate eius adulteretur, quam patri cum in domo illius spontanea defloratur. ergo a fortiori deberet exuri flammis quando sic adulteratur, quam cum stuprum in domo paterna volens patitur. lex tamen ista non tribuit, ista namque non habent determinatum esse ratione, sed cum fundamentum quoddam ex ratione habeant, complementum tamen & principale esse habent ex voluntate Legislatoris; & quia in hoc Legislator non expressit esse cremandam filiam sacerdotis, non videtur, quod cremanda foret. Contra ea, quae dicebantur, aliquis arguet. Dicebatur, n. quod si femina nulli desponsata in domo paterna spontanea defloretur, nullam penam habet secundum legem, & videtur quod debeat mori, quoniam filius existens in potestate patris, cum fornicationibus vacat, occiditur: a fortiori ergo filia occiditur, quia istud vitium

Alph. Post. super Leuit.

damnabilius est secundum legem diuinam & humanam, & rectam rationem in foeminis quam in viris. Si igitur vir occiditur, a fortiori foemina occidetur in simplici fornicatione. Nec valet si aliquis arguat, quod vir existens sub potestate patris occiditur, si vacet luxurijs; non quia luxuriatur, sed quia illud frequenter. Nam si istud peccatum de se mortem non meretur, pro eius frequentatione non infligitur mors. Quod autem filio existenti sub paterna potestate pro simplici fornicatione mors infligatur, habetur Deuteronom. 21. cap. si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audiat patris & matris imperium, & coercitus obedire contempserit; & apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis ad portam iudicij; dicentque ad eos: filius noster iste proteruus, & contumax est; monita nostra audire contempnit: comestationibus vacat, & luxuriat, atque conuiuijs: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur. videtur ergo magis hoc inferendum esse filiae, si fornicet in domo paterna. Respondendum est, quod ille vir non occiditur, quia fornicatur simpliciter: nulla namque lex humana, aut diuina pro simplici fornicatione viris mortem, aut aliquam poenam inferendam duxit: ideo nec foeminis nisi ex aliqua circumstantia aggregatur delictum, & sit maius, quam simplex fornicatio: sicut stuprum in filia sacerdotis, quod ex persona aggregatur, non est ergo intelligendum, quod pro fornicatione vir ille occidat: sed magis dicendum est, quod pro contumacia & obedientia ad patrem & pro vastatione bonorum paternorum in luxurijs & comestationibus occidit. sic patet ex ipsa auctoritate Deuteronom. 21. cap. si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audiat patris & matris imperium, & coercitus obedire contempserit: apprehendent eum, & sic lex non expressit causam mortis esse luxuriam, sed inobedientiam & pertinaciam: luxuria autem postea exprimitur cum alijs causis. manet ergo quod dicebatur. in casu praedicto mulierem pro defloratione nihil puniri.

Pontifex id est sacerdos maximus inter fratres, super cuius caput fustum est unctio oleum; & cuius manus in sacerdotio consecratae sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet: vestimenta non scindet, & ad omnem mortuum non ingredietur omnino. Super patre quoque suo, & matre non contaminabitur: nec egredietur de sanctis: ne polluat Sanctuarium Domini: quia oleum sanctae unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus. Virginem ducet vxorem. Viduam autem & repudiatam & sordidam atque meretricem non accipiet: sed puellam de populo suo: ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suae: quia, ego Dominus, qui sanctifico eum.

Pontifex, id est sacerdos maximus. Hic agitur de his, quae pertinent ad summum sacerdotem, cum supra dictum fuerit de his, quae pertinent ad minores. & ponitur hic regula immunditiae quantum ad ipsum. & sicut in alijs sacerdotibus considerabatur immunditia in duobus, scilicet circa caeremonias mortuorum cauendo ab illis, & in ducenda vxore. Ita & in summo sacerdote ista duo considerantur, sed quodlibet eorum strictius seruabatur in sacerdote magno, quam in minoribus. & primo ponitur de munditia, quam

An filius familias propter fornicationem frequenter lapidari possit.

Eze. 44. Sacerdos vxorem virginem accipiat.

Quid circa sacerdotem summum sit obseruandum.

F f est

est in cauendo caremonias mortuorum. Pontifex, id est sacerdos maximus inter fratres suos. Istud vocabulum pontifex a proprietate latini idiomatis ductum est. nam in Hebraeo semper ponitur sacerdos magnus, pontifex autem in usu latinorum Episcopum signat. Dicitur autem pontifex quasi pontem faciens, quoniam ipse immediatus se habet ad Deum quam alij sacerdotes. unde ipse dicitur mediator Dei & hominum, quoniam pro hominibus apud Deum intercedit. sic habetur ad Hebraeos 5. cap. l. omnis namque pontifex ab hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, qui sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis, quod condolare possit his, qui ignorant, & errant.

Quare summus sacerdos vocatur pontifex. & quis filius summi sacerdotis succedebat ei. Quast. XIX.

Dicitur autem pontifex maximus inter fratres suos, scilicet maximus in dignitate, quia alij sunt sacerdotes minores, ipse vero est maior. & tunc vocatur fratres sui omnes, qui sunt de genere Aaron et si non sint fratres sui ex patre, vel ex matre. Vel dicitur pontifex maximus inter fratres suos secundum aetatem, quoniam si summus sacerdos haberet multos filios, maior succedebat ei in summo sacerdotio. patet hoc de Eleazar, qui erat maior in filiis Aaron iuuentibus, & factus est sacerdos magnus moriente patre, ut habetur Num. 20. cap. & tunc sumuntur fratres proprie pro fratribus secundum carnem, qui sunt ex eisdem parentibus, sicut sit maior in aetate quam alij fratres. & ex hoc haberi potest, quod summus sacerdos quoniam assumendus erat de filiis pontificis mortui, accipiendus erat maior in aetate alij fratribus. Sic namque est in dignitatibus secularibus, quae habentur secundum successionem, quia primogeniti ibi patribus succedunt cum sint de legitimo matrimonio nati. apud Hebraeos ergo hoc obseruari debuit in sacerdotibus magnis, cum ibi proveniret ista dignitas secundum successionem. seruabatur autem maxime successio primogenitorum apud Hebraeos, quoniam primogeniti efficiebantur duplices in paterna successione, & hoc etiam erat ante datam legem, quod patet ex his, quae fecit, & dixit Iacob, nam Ruben erat primogenitus eius, & habere debebat iura ista, sed quia concubuit cum Bala uxore patris sui, priuauit eum primogenitura iuribus, signas quid habiturus esset si in hoc non deliquisset, ut habetur Gen. 49. c. 1. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio effusus es sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, patet etiam ex eo quod fecit Iacob, nam mutauit iura primogeniturae a Ruben in alios fratres dantes potestatem principandi Iuda, quae comperebat Ruben, cum dixisset Iacob, maior in imperio. Dedit etiam duplicem partem hereditatis Ioseph, quae conueniebat Ruben, cum dixisset de eo Iacob, prior in donis. De hac duplici parte hereditatis translata in Ioseph habetur Gen. 48. quoniam Manasse & Efraim positi sunt tanquam duo tribus, cum deberent habere unam, quia erant filij Ioseph, de hoc latius habetur 1. Paralip. 5. capitulum. ubi ponitur quomodo ad Ruben pertinebant primogenita, tam ad duplicem partem sortis, quam etiam ad principatum, & data sunt haec Ioseph, & Iudae, & fuit illis priuatus Ruben, cum dicitur. filij Ruben primogeniti Israelis, ipse fuit primogenitus, sed cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filijs Ioseph filijs Israel: & non est ille reputatus in primogenitum: porro Iudas erat vir fortissimus inter fratres, de stirpe eius germaniati sunt principes. Et non solum hoc obseruatum fuit ante legem datam, sed etiam postea pro lege posi-

tum est, ut primogenitus haberet duplicem partem hereditatis paterna, nec solum in magnis viris hoc obseruatum est, in quibus tempore nostro primogenitura iura seruantur, sed in omnibus alijs, ut habetur Deuterono. 21. cap. cum dicitur. si habuit homo uxores duas unam dilectam, & alteram odiosam, genueritque ex ea liberos, & fuerit filius odiosae primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos diuidere, non poterit filium dilectae facere primogenitum, & praefere filio odiosae, sed filium odiosae agnoscat primogenitum. dabitque ei de his, quae habuit cuncta dupliciter: iste est. n. principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. patet ergo quod in sacerdotibus magnis secundum iura primogeniturae successio facienda erat. Super cuius caput fustum est unctio oleum. Ponuntur hic aliqua, quae notificat sacerdotem summum, & sunt tria, unum in quo sacerdos magnus differt ab alijs, & duo in quibus concordat. Primum autem, in quo differt est, quod sacerdos magnus ungebatur fundendo oleum unctiois super caput eius. nam in sacerdotibus minoribus solum fiebat unctio super aures, & pollices manuum & pedum dextrorum. In sacerdote autem magno ungebatur caput oleo effundendo oleum super caput eius; ita ut decurreret usque ad barbam sacerdotis. sic habetur Psalm. 132. sicut unguentum in capite eius, quod descendit in barbam Aaron, quod descendit in oram vestimenti eius. Istud autem oleum, quod fundebatur super caput sacerdotis magni, non erat oleum simplex; sed vocatur oleum unctiois, dicitur autem oleum unctiois aliquid factum ex oleo, & multis speciebus aromaticis in debito pondere confectis; quod postea densum erat sicut unguentum: unde vocatur oleum unctiois, id est, oleum per modum unguenti. De confectioe huius olei, & ponderibus rerum admixtarum habetur Exo. 3. cap. Sed aliquis obijcet contra praedicta, quod summus sacerdos non differret ab alijs sacerdotibus in hoc, quod ipse esset unctus in capite, & alij non. nam habetur Exo. cap. 29. & supra 8. cap. quod super Aaron, & vestes eius, & super filios suos, & vestes illorum, aspergebatur oleum unctiois. Sed cum hoc fieret, necesse est, ut aliquid aspergeretur super capita eorum, alioquin diceretur esse facta aspergio super vestes sacerdotum, & non super eos, cum nihil ad eos attingeret illa aspergio. & tunc etiam sacerdotes minores dicebantur uncti in capite, sicut sacerdos magnus. Ad hoc respondendum est, quod sacerdos magnus differt in ista unctioe a ceteris. Et cum obijcitur, quod alij aspergebantur unctioe potest dupliciter. vno modo quod ista aspergio differt ab effusione. Nam effusio dicitur quandoquaque aliquod vas contentiuum liquoris inclinatur super aliquem, ut liquor fluat, & sic erat super summum sacerdotem, quoniam vas olei unctiois inclinabatur super caput eius, & inde cadens oleum fluebat usque ad barbam, & usque ad vestes, ut patet Psalm. 132. praallelato. sicut unguentum in capite eius, quod descendit in barbam Aaron; quod descendit in oram vestimenti eius. Aspergio autem quae erat super sacerdotes minores, non erat effusio olei super caput, ita ut flueret ad partes inferiores, sed erat quaedam emissio guttatim facta super vestes sacerdotum minorum, & ipsos. Primum autem ad sacerdotes magnos tunc pertinebat, secundum vero tam ad maiorem quam ad minores, ut habetur Exo. 29. & 8. ca. cum dicitur. cumque tuleris de sanguine, qui est super altare, & de oleo unctiois: asperges Aaron & vestes eius, & filios eius, & vestimenta eorum. Secundo differt aspergio super sacerdotes minores facta, & effusio super sacerdotem magnum, quia super sacerdotem magnum fundebatur oleum unctiois aspergendo, & hoc mixtum cum san-

Tria notitia summi sacerdotem. & eum distinctum a alijs.

guine arietis, qui fuerat immolatus pro consecratione sacerdotum. Sic patet Exo. 29. cum dicitur, cumque tuleris de oleo unctiois, & de sanguine qui est super altare, asperges super Aaron, & vestes eius, & filios eius, & vestimenta eorum. ubi per se dicitur de oleo unctiois, & deinde de sanguine. Differt igitur sacerdotis magni unctio super caput, & aspergio sacerdotum minorum, & in hoc excellit ipse alios, quia super eum fiebat aspergio, quae erat super alios, sed super alios non fiebat unctio, quae erat super caput eius. Et cuius manus in sacerdotium consecrate sunt. Id est manus illius etiam sunt consecratae, ut sit sacerdos, vel ut minister sicut sacerdos. Aliquis existimabit, quod ista unctio manuum dicitur esse aliquid speciale in summo sacerdote, quod non est in minoribus, sicut effusio olei super caput ad eum solum pertinebat. & hoc quoniam dicunt, quod Deus velit dare hic dicitur summi sacerdotis ab alijs, sicut in particula praecedenti. Sed versus dicendum, quod non differat in hoc, nam ita consecrabantur manus minorum sacerdotum sicut maioris, ut apparet Exo. 29. & 8. ca. 8. fiebat autem ista consecratio per unctioem in sanguine. nam tingebatur extremum auriculae dextrae cuiuslibet sacerdotis, & pollex manus dextrae, & pedis dexteri, & per unctioem solius pollicis dicebantur ambe manus consecratae, sicut declaratum fuit 8. ca. cap. Nec potest hoc stare nisi forte alijs dicat, quod super manus Aaron, & aliorum sacerdotum maiorum fundebatur oleum unctiois solum: & super manus minorum sacerdotum non fundebatur, sed solum tingebantur in sanguine. & sic dicunt intelligi ex hoc textu. Et quando arguitur quod oleum unctiois sunt pro sacerdotibus magnis, & minoribus. & 8. ca. dicitur de sacerdotibus minoribus oleum unctiois unctiois est super vos. Dicunt respondendum esse, quod solum Aaron ungebatur isto oleo unctiois per modum infusionis, sed filij eius solum per modum asperfusionis, ut habetur 8. ca. cum iubeatur effundi super Aaron oleum inditum vestibus suis, sed de filiis Aaron nihil tangitur quantum ad istud oleum, sed dicitur quod inducerentur vestibus suis lineis, & postea fuit posita aspergio facta super Aaron, & filios eius de sanguine mixto cum oleo. & sic ipsum oleum unctiois ad solum sacerdotem magnum pertinebat. Dicendum est, quod ea, quae dicuntur de unctioe Aaron, & de asperfusionem facta super sacerdotes minores, vera sunt: tunc non precluditur inde, quod Aaron fuerit specialiter unctus in manibus oleo unctiois, quae unctio non est in alijs sacerdotibus. & patet hoc, nam forma unguendi sacerdotes, & omnes caremoniae ad illud requiritur describuntur Exo. 29. & 8. ca. ubi tamen non ponitur aliquid de consecratione manuum nisi secundum unctioem in sanguine, quae etiam erat in sacerdotibus minoribus. & si ibi non ponatur, satis versus argutum, quod non est: quia forma consecrationis, & similiarum actionum dependebat ex voluntate Legislatoris, & non ex dicta mine rationis, sed si non expressisset Legislator omnia, nequiuissent legentes intelligere ea, quae non exprimerentur, cum nihil haberent secundum quae determinarentur ad intelligendum hoc, vel illud. ergo dicendum est quod omnia expressa sunt, potissime cum in duobus locis eadem forma consecrationis ponatur, & tunc in nullo eorum sit expressum de consecratione manuum summi sacerdotis, nisi secundum unctioem sanguinis, quod erat commune minoribus sacerdotibus. Nec aliquis potest arguere quod consecratio facta in manibus sacerdotis summi, sit differens ad consecrationem minorum sacerdotum, quia ponitur hic cum consecratione capitis, secundum quae differrebat ab alijs sacerdotibus. Sed non potest stare, quia tunc per omnia, quae ponuntur hic, differret sacerdos magnus a sacerdotibus minoribus, quod est falsum: quia dicitur hic, & indutus est vestibus sanctis, quae plures vestes

Doct. opi.

Alph. Post super Leuit.

essent Aaron quae aliorum sacerdotum. Dicendum est ergo, quod intentio literae huius non fuit solum assignare dicitur inter sacerdotem maiorem, & minores, sed ponere omnia, quae pertinebant ad sacerdotem minorem ex parte consecrationis, siue in illis concordaret cum minoribus sacerdotibus, siue differret. & ista sunt tria solum. scilicet unctum esse in capite, & consecratum esse in manibus, & vestitum esse vestibus sanctis, in quorum primo differrebat ab alijs, in duobus autem secundis conueniebat cum illis. Vestitusque est sanctis vestibus. Hoc est pertinebat ad sacerdotem magnum ex parte consecrationis suae, & ministerij: nam nemo consecrabatur, nisi indutus vestibus sacris, & primo lotus aqua, ut habetur Exo. 29. & supra 8. ca. Nemo etiam ministrabat in sacerdotio, nisi his vestibus indutus, ut habetur Exo. 28. ca. Quod autem dicitur hic sacerdotem magnum indutum vestibus sanctis, est intelligendum de omnibus vestibus pertinentibus ad eum, quae erant nouem, scilicet stola, & tunica lineae, balthus, cidaris, tunica hyacinthina, lamina aurea, rationale, super humerale. ut habetur Exo. 28. cap. Iosephus autem addit decimum ornamentum pontificale, scilicet cingulum, vocatur autem ista vestes sanctae, quia erant sanctificatae per asperfusionem olei unctiois cum sanguine super ipsas, ut habetur Exo. 29. id est determinatae, vel applicatae ad cultum Dei. & hoc est, quia non licebat uti illis vestibus nisi ad ministerium diuinum, ad alios vero prophanos actus habebat sacerdos magnus suas vestes vulgares. Caput summi non discooperiet. Hic ponitur a quo debet cauere summus sacerdos; postquam fuit declaratum quid ipse habebat ex consecratione sua, & ponuntur omnia illa ad designandam excellentiam summi sacerdotis, ut sic intelligatur rationale esse ipsum cauere ab omnibus, quae subiunguntur. Et dicitur, quod non discooperiet caput suum, & hoc intelligitur quantum ad exequias funerum, quoniam ibi solent vini & foecinae capita ad plangendum discooperire. Sed hoc potest intelligi dupliciter. vno modo, quod non discooperiat caput, id est non depilet tollendo capillos capitis, quod fit in plangentiibus super mortuos. Alio modo, quod non discooperiat caput, scilicet tollendo capitis tegumentum, nam ad honestatem magnam Hebraeorum erat capita habere velata, maxime cum ad orationem introibant, ut late declaratum est supra 14. cap. quod ergo sacerdos magnus tolleret capitis sui tegumentum ad plangendum super mortuos, de honestate caput suum: ideo non debebat discooperire. Sed primus sensus est conuenientior, scilicet quod non depilet caput, sic innuitur supra 10. cap. cum Moyses locutus fuit Aaron, & filijs suis in morte Nadab, & Abiu. capita vestra nolite nudare, & vestimenta vestra nolite scindere. quod etiam aliquid magnum est. & ista depilatio non solum erat sacerdotibus prohibita, sed etiam laicis, ut habetur Deuter. 14. cap. cum ad totum populum sermo dirigitur, scilicet filij estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis caluitium super mortuo. & subditur quo modo intelligatur de omnibus Israelitis, scilicet, quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo. Et vestimenta non scindet. Etiam hoc vetatur in summo sacerdote, scilicet, ne scindat vestimenta sua pro mortuo, quia hoc pertinet ad ritus plangentiis atque dolentium. Erat enim apud antiquos consuetudo, quod quicumque aliquis nimis doleret de aliquo malo, vestes suas scinderet: sicut scire habet in veteri testamento. sic patet de illo, qui venit de castris Israel ad David nuncios, quod mortuus fuisset Saul, & Ionathas. Iste enim venit veste percissa, & puluere aspersus caput, ut habetur 2. Reg. cap. 1. Idem patet de summo sacerdote, qui scidit vestimenta sua coram Christo quoniam dixit, amodo videbitis filium hominis

Vestes sacerdotes. A quo debet cauere summus sacerdos.

Ff 2 sedentem

sedentem a dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus celi. & hoc factum est, quia sacerdos magnus intellexit, quod Christus blasphemauerat. unde, & in compunctione magna peccatorum aliqui vestes scindebant. Deus tamen hoc vetat, vt habetur Iohel. ca. 2. scilicet scindite corda vestra, & nō vestimenta vestra. De summo sacerdote sciendū vestes habet Matth. 26. cap. ista duæ ceremoniæ erant principales in mortuibus cum deplorabant, ideo vetant hæc: vt per has omnes alie intelligant esse prohibi. Et ad omnem mortuum non egredietur omnino. Idest sacerdos magnus non ibit ad aliquem mortuum comitādo funera eius. nec etiam ingredietur ad mortuum, scilicet, in domum in qua iacet. nā qñ aliquis moriebatur, domus, in qua moreretur, erat immunda, & vala, quæ erant in illa, & omnes qui ingrediebantur domum illam, vt hñ Num. 19. cap. ne autem sacerdos immundus fiat, iubetur ne ad aliquem mortuum ingrediarur. *Super patre quoque suo, & matre non contaminabitur.* Idest etiam si moriantur pater, & mater, non contaminabit in illis, eundo ad funera, vel faciendū officia plangentium, & ponitur de his duab⁹ personis, quia ista sunt quibus magis tenemur. Si ergo pro his non est plangendum, a fortiori nec pro aliquibus alijs: cum nullæ sint personæ coniunctiores.

Quare sacerdos summus iubeatur ab omnibus mortuis abstinere. *Quæst. X X.*

SE D quæret aliquis, quare summo sacerdoti iubeatur abstinere ab omnibus mortuis. R. est pōdendum est, quod eadem causæ, quæ erant in sacerdotibus minoribus ad non plangendum super mortuos, sunt in sacerdotibus maioribus, & ad hæc intensus. ideo prohibentur eis omnia, quæ prohibentur minoribus, & alia amplius. Prima causæ erat propter ministracionem, nam sacerdotes si polluerentur in mortibus defunctorum plangendo, non possent ministrare. Dicunt autem quidam, quod ministratio sacerdotis magni frequentior erat, quàm ministratio minorum sacerdotum: ideo magis debebat se obseruare ne contamineretur. Sed hoc non apparet, nam qñ liberum esset summo sacerdoti ministrare, qñ vellet; tñ non videretur; quod ipse frequenter qñ alij ministraret. nam lex non cogebat eum ad hoc. isti autem qui magni prelati sunt, rarius quàm sacerdotes simplices ministrant: & sic forte vñ factum de illo.

Sed aliæ duæ causæ sunt in summo sacerdote, propter quas magis debet cauere immunditiam qñ omnes alij, prima propter indignitatem. nam qñ aliquis de sacerdotibus polluebatur, quamquàm postea mundari & ministrare possent, tamen non erat in eis ita excellēs honoranda ministratio, sicut si nunquam incidissent in immunditiam. qui autem frequenter polluerentur in magnam abiectionem incidebant, ita vt ministerium eorum iam vilipendēdum foret, potissime, quia summus sacerdos erat caput totius munditiæ Iudeorum: indignū ergo erat, vt ipse pollueretur, & ab alio mundificari deberet. Aliqui autē dicunt, quod magis erat necessarius summus sacerdos ad ministracionem, qñ alij sacerdotes: nam alij qñ polluerentur, tamen habebant aliquos, qui eorum supplerent vices, cum vnus minor possent ministrare pro alio. tñ summ⁹ sacerdos non habebat aliquem potētem pro eo ministrare in eis, quæ pertinebant pure ad officij suum: sicut non pnt minores sacerdotes supplere locum Epōrum, quantum ad ea, quæ sunt ordinis Epōlis. Sed hoc non multum obstat, nam proprium officium summi sacerdotis quod per eum solū fieri deberet, raro erat. in die expiationis, qñ ei soli incubebat ministratio, vt habet

ad Hebræ. cap. 9. & s. capit. 16. ideo qñ pollueretur ex hoc, nihil impediatur, nisi eo tpe pollueretur, quo populum expiaturus erat. Alia causæ erat pp significacionem & exemplum vitæ celestis. Nam sacerdotes debent dare ceteris spem resurrectionis, ex fide sacrarum Scripturarum, cui repugnat accuratus plangētus pro mortuis factus. ideo omnes viri in sacra Scriptura eruditi, quemadmodum sacerdotes erant, debebant vitare tales plangētus, ne videantur abstulisse spem resurrectionis. Sed hoc in summo sacerdote principaliter esse debebat, cum ipse sit caput omnium sacrorum ministrorum: ideo totaliter ei vita celestis conuenit; nec debet aliquatenus plorare pro mortuis. Et quamquàm ista simpliciter vera essent; tamen in deserto erat aliquid specialius in summo sacerdote, qñ omnib⁹ tpbis posterioribus fuerit, propter quod nimis cauere debebat immunditiam; alioquin potuisset accidere magnum inconueniens. Nam Israelitæ qñ erant in deserto, mouebantur ad motum nubis; qñ enim nubes, quæ erat super tabernaculo, mouebatur ipsi quoque mouebantur mutantes castra, & si nubes extitisset ipsi permanebat, vt hñ Exo. 40. & Nu. 9. cap. Cum vero castra mutanda forent, sacerdos magnus introibat intra sancta Sanctorum, & velabat arcam, & cetera, quæ ibi erant, vt habetur Nu. cap. 4. Si tñ ipse immundus esset, non possent introire intra sancta Sanctorum, & sic ptingeret qñ cum nubes moueretur, & castra mouenda forent, tamen sacerdos magnus non possent introire intra Sanctuarium ad deponendum, & velandum ea, quæ erant in tabernaculo. Prædicta vera vñt, quia sacerdos summus introibat in sancta Sanctorum ad operiendum arcam: & tñ non est verū quod sequeretur istud inconueniens. qñ non possent moueri Sanctuarium, si summus sacerdos esset immundus, & ideo, qñ oporteret eum esse semper mundum, nam etiam si summus sacerdos esset immundus, poterant moueri castra. Ad id vero quod de immunditia dñ, pōt dupliciter rñderi. vno modo quod etiam si ille immundus esset, & seruaretur in deserto lex immunditiæ: & purificationis, adhuc castra moueri possent, & rō est quia poterat deponi tabernaculū non intante illuc summo sacerdote, cum possent hoc fieri per sacerdotes minores, & quia illi multi erant, licet esset immundus summus sacerdos, vel aliqui illorum, alij supplerent pro eis. & patet hoc, quia Num. 4. cap. dicitur. tabernaculum federis, & sanctum Sanctorum ingredientur Aaron, & filij eius qñ mouenda sunt castra, & deponent velum, & c. & ita nō intrabat solus Aaron. & ideo si accideret Aaron occupatum esse, vel morbo, aut alio impedimento teneri, licebat filijs eius, qui erant sacerdotes minores, intrare solos in sancta Sanctorum, & ideo possent castra moueri. Nam si soli summo sacerdoti liceret introire in sancta Sanctorum, in nullo casu liceret alteri nō summo sacerdoti, sicut erat intrare in sancta Sanctorum die expiationis cum sanguine: nam ei soli licebat; & ei non licebat omni tempore; sed solam semel in anno ad Hebræos 9. capitu. & hoc erat in die expiationis. & tunc non licebat ei intrare sine sanguine, & thymiamate fumante: & si alij introiret moreretur supra 16. cap. & hoc non licebat alicui alteri sacerdoti, quādo introibat summus sacerdos in templum, nam moreretur quicumque ibi esset supra 16. capitu. ideo impedito, vel polluto summo sacerdote non licebat alicui alteri supplere illa die vices eius, nisi constitueretur in summum Sacerdotem. sic enim Iosephus in lib. antiquitatū, & dicemus illud magis. 1. Paralip. 6. c. de quodam summo sacerdote, quem accidit pollui nocturno somnio in nocte pcedente ad diē expiationis, & nō ausus est introire in sancta Sanctorū, sed constitutus

Lex immunditiæ non seruabatur in deserto.

constitutus fuit alius statim in summum sacerdotem, qui introiuit ipsa die illuc. id tamen quod licebat simul summo sacerdoti, & minoribus, licebat absente summo. Sed sic erat de introitu in sancta Sanctorum ad operiendum arcam, & deponendum velum, Nu. 4. ca. ergo liceret illuc sacerdotibus minoribus introire non introeunte sacerdote magno, licet ergo ille esset immundus, possent moueri castra. Secundo poterat dici, quod non solum introibat minores sacerdotes, sed etiam summus ad operiendum arcam non obstantibus legibus immunditiarum, quia lex immunditiæ, & purificationis nō seruabatur in deserto. & patet hoc primo, quia circūcisio erat in Iudæis maxime necessaria, quia data fuit ante legē, & in sēdus inter Deū & Iudæos Gen. 17. cap. Et fuit datum mādaturū illud obseruandum sub pena mortis eod. cap. & tñ non seruatum fuit in deserto, quia nemo eorū qui nati sunt in deserto per quadraginta annos, quibus ibi manserunt Iudæi, circūcisus fuit: sed circūcidit Iosue postea omnes Iordane transiit in Galgala Iosue 5. ca. ergo a fortiori ceremoniæ obseruationis immunditiarum & purificationis, quæ erant de minimis præceptis, non obseruarentur. & sic non obstante immunditia liceret sacerdoti introire in Sanctuarium, quia illa immunditia non iudicaretur immunditia, quia non tenebant tunc Iudæi ad obseruationem illius. Secundo patet, quia Moyse ostendit, qñ lex data a Deo non obligat ad obseruationem, quandiu manebat Iudæi in deserto, vsquequo transiret Iordanem. & sic quicquid facerent non imputaret eis in malum. Nā dñ Deut. 12. cap. non facietis ibi. in terra Chanaam, qñ nos facimus hic hodie, singuli quod sibi rectum vñt: ne que. n. vlt. in præsens tempus venistis ad requiē quā Dñs Deus daturus est vobis: transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam Dñs Deus daturus est vobis & c. q. d. nos manentes hic in deserto non obseruamus legem, sed quisque facit quod sibi placet: quia nodum venimus in terram quam habituri estis. postquam, aut illuc veneritis, transito Iordane, obseruabitis legem, & nō facietis, sicut nos hic facimus. Et ista fuit causæ quare Iosue successor Moyfi quandiu mansit citra Iordanem, non compulsi Iudæos ad obseruandam legem: statim autem, vt Iordanem transierunt, f. in Galgala, quæ fuit prima mansio, circūcidit omnes, qui non erant circūcisi, incipiens in hoc seruare legem. Et ita vñ, qñ quandiu in deserto manebant, non obligabant Iudæi ad legem purificationis, & immunditiarum, & ita liceret Aaron intrare Sanctuarium, licet incidisset immunditiam. Sed obijciatur, qñ leges de immunditia, & purificatione seruabantur in deserto, quia qñ mortui sunt Nadab, & Abiu, in montē Synai, iussit Deus Aaron patri eorum summo sacerdoti, & Eleazar atque Ithamar fratribus ipsorum, ne plāgerent illos s. 9. cap. & ita iussit cauere immunditiam super mortuo. Etiam patet qñ seruaretur lex purificationis: quia Num. 19. cap. iussit immolari vitulam rufam per Eleazarum sacerdotem, & cremari, vt cineres illius essent ad purgandum pollutos super mortuo. Aliquis possent dicere, qñ non seruabantur ceremoniæ immunditiæ, & purificationis, & quod dñ de Aaron, & filijs suis, fuit casus specialis, quia in toto deserto non fuit seruata lex de sacrificijs, nisi in monte Synai, quo tpe, quo consecrati fuerunt sacerdotes. ante hoc autem non fuerant facta sacrificia, neque postea fuerunt facta in toto deserto, & ideo cum fierent tunc in monte Synai, sicut fieri debebant in terra promissionis, debebat seruari tota lex purificationis, & immunditiarum, sicut in terra promissionis: cum tota immunditia ceremonialis Iudeorum seruaret pp accessum ad Sanctuarium, vt patet supra 15. cap. maxime autem

Alpha. Tost. super Leuit.

esse debuit hoc in Aaron & filijs eius, qui tunc erant actualiter intra Sanctuarium, & consecrabantur in sacerdotes: ideo debuerunt obseruare, ne contaminarentur super mortuo, sed an postea sic fuerit non apparet. Similiter & populus seruauit ibi legem, quia fecerunt phasē quattadecima die primi mensis ad vesperum iuxta omnes ceremonias eius Num. 9. cap. & tñ postea in toto deserto nunquam celebrauerunt phasē: & ideo pp illa non viget. Ad secundum diceret aliquis, qñ purificatio cōtaminatorum super mortuo fiebat per aquas lustrationis: & tñ ille non fuerit in deserto. & ita non seruabat ibi ista purificatio. Et de vitula rufa dicit fortassis, qñ Deus iussit eam comburi, non qñ in deserto combusta sit, sed qñ dedit ibi præceptum quod seruandum esset in terra Chanaam. Sed dicendum, qñ neque ista stant. Pro quorum veritate considerandum, qñ lex data a Deo in deserto per Moysem non obligauit Iudæos ad obseruandum eam in deserto, sed cum transiret Iordanem, & manerent in terra promissa, vt patet Deut. 12. cap. lex tamen nō continet nisi præcepta. Erant autem præcepta triplicia. moralia, iudicialia, cōtaminatoria. De moralibus dicendum, qñ obligauerunt Iudæos in deserto aequaliter, vt in terra promissionis, & obseruata sunt ab eis. & hoc siue accipiatur de decalogo præceptorū, siue de omnibus alijs præceptis moralibus, siue traditis Iudæis per Moysem, siue non traditis, nam præter decalogū, qui erat de præceptis moralibus, dedit Deus multa alia moralia, quæ habentur s. 18. & 19. & pcedenti cap. & tam ista qñ illa, quæ non fuerunt vnquam eis tradita obligabant Iudæos in deserto: & patet hoc, quia ista præcepta sunt de iure naturæ, & obligabant etiā si non dentur. vñ qñ Iudæi exiret de Aegypto, erant obligati ad decalogum licet non datus erat, quia in monte Synai fuit datus. De his præceptis non est dubium, qñ in deserto obligauit: ut. & ob hoc quidam, qui blasphemauit nomen Dñi in deserto, iustus est lapidari j. 24. ca. & blasphemia est qñ præcepta decalogi. Et obseruatio sabbati erat mandatum decalogi, & obseruabatur in deserto, vñ quidam qui colligebat ligna in sabbato lapidatus est Num. 15. cap. Alia erant præcepta iudicialia. & de his dicendum est, qñ in deserto obligabant, & obseruabant: quia iudicialia non dirigunt hominem in Deum, sed hominem in proximum. & quia vtilitas, & bonus status hominum inter se vbique seruandus erat, seruabant in deserto iudicialia præcepta, vt de furto, & violacione, atque seductio ne virginum, & occisione maleficorum & alijs: nam si quis ibi adulteraretur lapidandus erat, vt pcedenti cap. & si quis virginem non desponsatam seduceret, atque cognosceret, dotabat eam, & habebat in vxorē Exo. 22. & si puella accepta in vxorem in deserto non inueniretur virgo, lapidaretur Deut. 22. cap. ista. n. vbique seruabantur sicut moralia, quia non determinabant locum. sed in hoc differebant, quia moralia sunt de iure naturæ, ideo semper obligabāt, etiam antequā darentur: iudicialia autem sunt positia, ideo nunquā obligauerunt quousque data sunt. Alia erant præcepta ceremonialis. & ista dirigunt hominem in Deum quantum ad cultum eius. cultus vero Dei pceptue consistebat in sacrificijs, & in his, quæ in templo fiebant: cetera autem pertinebant ad faciendum hominem aprium ad accedendum ad Sanctuarium, & exercendum sacra. & ista erant ceremonie cauendi immunditias, & modi purificationum. Ista præcepta non obligabant in deserto, neque fuerunt ibi obseruata. & hoc est proprie quod dixit Moyse Deuteronom. 12. capitu. Non facietis ibi quod nos hic facimus singuli quod sibi rectum videtur. nondum enim vsque ad præsens tempus venistis ad requiē

Triplicia erant præcepta.

Ff 3 & pos.

Libamen
ta sacrificiorum.

& possessione qua Dominus Deus vester daturus est vobis. & deinde dicitur, quod si transierint Jordanem conferrent omnia huiusmodi, & hostias ad locum, quem Dominus eligeret, ut poneret nomen suum in eo, & sic innuit, quod illud intelligitur de sacrificijs, quae certo modo & in loco certo fieri deberent, & consequenter de omnibus alijs ceremonijs, quae praesquebantur ad sacrificia, & non fiebat observatio horum in deserto, quia non habebant domum Sanctuarij manentem, quod tamen requirebatur ad ceremonias sacrificiorum. etiam requirebantur ad sacrificia multa animalia, & vinum, & oleum, & sal, & thus, & farina, quae erant libamenta sacrificiorum Num. 15. c. Sed hoc non poterant habere Iudaei in deserto, cum esset illa terra, quae nullos cibos daret, neque feri posset, neque arari Num. 20. cap. & erat terra, in qua non habitabant homines, a quibus haec emere possent, nam neque transitus hominum erat per loca illa Hier. 2. c. & ob hoc Deus dedit Iudaeis Manna in deserto in cibum, quia nullum cibum humanitus ibi habere poterant Exo. 16. & Deute. 8. & ita propter has duas causas non poterant Hebraei observare ceremonias sacrificiorum in deserto. Cum autem essent in terra promissionis, cessabant istae duae causae: ideo poterant tunc facere omnes ceremonias sacrificiorum, de prima patet, quia ibi poneretur Sanctuarium Domini immobiliter in aliquo loco, & non erat timor de quotidiana, aut incerta mutatione ad motum nubis sicut in deserto: ideo possent securae fieri ceremoniae sacrificiorum, & istam causam praecipue tergit Moyses Deut. 12. cap. dicens, quod nondum venerat ad requiem, quam daturus erat Deus. ibi. n. in loco quem Deus elegerit, ut maneret nomen eius in eo. i. firmiter staret, poterant, & debebant omnes ceremoniae fieri. De secundo patet, quia terra Chanaan sive promissionis, quae erat terra fertilis in omnibus terrae nascentibus abundanter gignebat omnia, quae pertinebant ad sacrificia, & libamina eorum: ideo poterant ibi convenienter omnia haberi, ut fierent sacrificia. In deserto autem propter duas causas nominatas non poterant fieri sacrificia. id est non obligabant, neque unquam facta sunt nisi in monte Synai in consecratione sacerdotum, & fuit hoc conveniens, quia ibi noviter data fuit lex, & ibi fabricatum fuit Sanctuarium, & constituti sunt Sacerdotes: ideo deest dari aliquod initium observationis legis, unde fuit consecratum Sanctuarium: in cuius consecratione, vel sanctificatione, obtulerunt omnes principes tribuum sacrificia, & dona, Num. 7. c. etiam consecrati sunt tunc sacerdotes per dies septem, & die octava ministraverunt, & oblata sunt ibi sacrificia s. 8. & 9. c. populusque servavit ceremonias legis, quia obtulit pro se sacrificia s. 9. & etiam servaverunt phasae die quarta decima mensis primi cum omnibus suis ceremonijs, Num. 9. Ad sacrificia autem consequuntur ceremoniae munditiae, & purificationum. ideo dicitur, quod cum populus servavit legem sacrificiorum, & phasae in monte Synai, servaret quoque ceremonias munditiae, & purificationis requisitae ad haec. Et in utrisque apparet, nam Sacerdotes, quia tunc cum praesecrabantur erant in Sanctuario, & offerabant sacrificia, iussu sunt cauere immunditiam super mortuo, & non sepelirent neque plangerent Nadab, & Abiu occisos a Deo s. 10. ca. sed quod alij eos sepelirent, populus quoque in quantum celebravit phasae quod requirit munditiam in manducantibus, habuit munditiam, & ideo quidam qui dixerunt se immundos ex tactu cadaveris prohibiti sunt manducare phasae cum alijs, sed iustum est, quod manducarent sequenti mense Num. 9. cap. In deserto autem Synai sicut fuit conveniens ista fieri, ita fuit aptitudo ad hoc, quia ibi poterunt Israelitae habere vinum, & similia, & oleum, & necessaria ad sacrificia de terra

Madiam, de qua tunc venerat Ietro fover Moysi sacerdos Madiam. nam venit ad Moysen cum esset populus iuxta montem Synai Exo. 18. capi. est enim mons ille iuxta terram Madiam. nam Moyses quoniam pascebat gregem Ietro foveri sui pascebat illum in monte Synai, & ibi apparuit ei Deus in rubo Exo. 3. c. ideo cum esset nunc Ietro amicus Iudaeorum, poterat facere portari de terra Madiam necessaria ad ista sacrificia, postea autem cum mota sunt castra de loco illo, non haberent Iudaei necessaria ad sacrificia, ideo neque obtulerunt. Ex hoc autem sequitur, quod cum in alio toto tempore, quo fuerunt in deserto, non fecerunt sacrificia, quod non fuerant aliqua alia caeremonialia, cum omnia praecipua caeremonialia ordinentur ad sacrificia, & reliqua cultum, qui fiebat in templo, ex quo et apparet, quod generaliter quando manebant Iudaei in deserto, non obligabantur ad observationes aliquorum caeremonialium praceptorum, & quia caeremoniae munditiae & purificationum ad sacrificia principaliter pertinebant, cum ad ea disponerent, & sunt de pure caeremonialibus, non obligabant tunc Iudaeos. Et hoc verum est, quod generaliter liberi erant ab omni observatione caeremonialium, nisi Deus specialiter aliqua de illis mandaret expressse custodiri in deserto, Et de his fuerunt aliqua specialiter circa munditiam, & purificationes, nam lex iubebat vitari omnem immunditiam tam naturalem, quam legalem, & quoniam servabatur lex quarum ad caeremonialia, omnes haec immunditiae cauenda erant, & quoniam accideret purificandus erat, qui esset immundus. De his iussit Deus servari aliquid in deserto. scilicet caueria leprosis, & fluentibus semine, & immundis super mortuo, nam hos Deus iubebat eijci de castris. sic patet de lepra Num. 12. cap. quoniam Maria soror Moysi facta est leprosa per septem dies. nam illis septem diebus iubente Domino de castris exclusa est: & mansit ibi quousque sanitati reddita est, & de omnibus tribus patet lepra Num. 5. ca. scilicet locutus est Dominus ad Moysen. praecipue filiis Israel ut eijciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusque est super mortuo, tam masculum quam foeminam eijcite de castris, ne contaminent ea cum habitauerint vobiscum. & sequitur, feceruntque filij Israel quod locutus est Dominus Moysi. Erat autem intentio Dei, quod Israelitae cauerent naturalem immunditiam. potissime morbum infectivum qualis est lepra. ideo istos iussit eijci de castris etiam in deserto, quia ibi potius inficere poterant ceteros quam cum habitarent in urbibus: ibi. n. erat minor conuersatio hominum quam in urbibus. Eadem ratio erit de fluentibus semine, quia est morbus iste infectivus, & idem de muliere fluente sanguine extra tempora menstruum intelligitur, quia illud est, ut fluxus seminis in viro supra 15. cap. & istae expellebantur de castris, sicut patet de muliere fluente sanguine, quam Christus sanavit Luc. 8. capit. & istae sunt naturales immunditiae. ideo etiam non existente observatione aliqua caeremoniali cauerentur hic, sed pollutus super mortuo eijci de castris pertinebat pure ad caeremonialia, quia plangendo mortuum & intrando domum eius non incurrebat aliquam immunditiam naturalem, aut vera, sed solum secundum opinionem. & tamen, quia reputabatur magna apud antiquos, iussit Deus pro hac eijci de castris pollutos, sicut immunditia vera & naturali. Et ex hoc potest dici ad id quod supra tangebatur, an vitula rufa, quae Deus iussit cremari ad cineres purificationis Num. 19. fuerit in deserto cremata, vel solum fuerit datum in doctrina pro posteris. Et dicendum, quod illa fuit cremata in deserto. & patet. Primo quia eodem cap. designatur persona quae cremanda vacca deberet immolare. scilicet Eleazarus filius Aarō, & ille erat in deserto ergo tunc cremata est vacca. Secundo patet, quia eo cap.

Tres immundos de castris eijci iubebat Deus.

cap. dicitur, quod contaminati super mortuo non possent aliter purificari, nisi die tertio, & septimo aspergerentur aqua illa cum cineribus mixta. & tamen in deserto erat illa immunditia, & qui sic polluti erant eijciabantur de castris Num. 5. c. ergo necessaria erat tunc purificatio ab illa immunditia, quae fiebat per cineres vitulae rufae: & ita illa occideretur tunc, & quando expensis essent omnes cineres eius in commixtione aquarum lustrationis, occidebatur similiter alia vitula rufa, ut duraret semper iste ritus sicut dicitur eodem cap. Sed de alijs immunditijs non apparet, an abstinebant Iudaei ab illis, & an purificationes fiebant de illis in deserto. Et satis videtur dicendum, quod non, quia ista disponebant hominem ad faciendam, vel offerendam sacrificia, & accedendum ad Sanctuarium pro his. sed in deserto non fiebat haec, ergo nec esset ibi observatio harum immunditiarum, & purificationum. Et ex hoc patet responso ad id propter quod omnia haec introducta sunt. san debet summus sacerdos in deserto magis cauere immunditiam quam alio tempore. Et dicitur magis cauere immunditiam super mortuo cauere debet propter duo, primo, quia ista durabat in deserto, sicut ostensum est. Secundo quia ei specialiter vetitum erat. & ista erat causa praecipua. nam peccatum erat summus sacerdos pollui in aliquo mortuo, quia ei vetitum erat: populares autem licet polluerentur in mortuis, non peccabant, immo interdum merebantur, quia eis non erat vetita contaminatio in mortuis, sed solum, quod quoniam essent polluti, non accederent ad sacra, & etiam manerent extra castra. Alias tamen immunditias non tenebatur vitare summus sacerdos in deserto, quia non manebat in deserto, ut dictum fuit supra. & ita magis teneretur summus sacerdos vitare immunditias dum esset in terra promissionis quam cum esset in deserto; quia plures immunditiae erant in terra promissionis requirentes purificationem quam in deserto. Sed dicendum etiam si omnes immunditiae, & purificationes, quae erant in lege servandae fuissent in deserto sicut in terra promissionis, adhuc magis necessarium esset Sacerdoti summo cauere immunditiam in terra promissionis quam in deserto. Et fundamentum asserentium primum falsum est, putabant enim, quod non posset deponi tabernaculum, & moveri castra, nisi Sacerdos illic introiret. & tamen falsum est, quia sacerdotes minores poterant intrare non introeunte sacerdote magno, ut dictum est, & non fuit necessarium in toto tempore quadraginta annorum, quo fuerunt Israelitae in deserto, quod intraret summus sacerdos in Sanctuarium, quia nulla caeremonia tunc faciendam fuit, quae non posset fieri per sacerdotes minores, & tamen quando erat in terra promissionis quolibet anno semel intratus erat summus sacerdos in sancta Sanctorum, & non poterat hoc supplere per sacerdotes minores s. 16. & ad Hebr. 9. cap. ut dictum fuit supra. ergo maior necessitas ei erat abstinerendi ab immunditijs in terra promissionis. Nisi forte dicatur, quod etiam in deserto quolibet anno introibat Sacerdos summus in sancta Sanctorum semel in anno die expiationis, quia tunc debet esse mundus, sed falsum est, quia nunquam in deserto celebratum est istud festum, cum illud confiterentur sacrificijs quibusdam supra 16. cap. & nunquam fuerunt facta sacrificia nisi semel tantum, cum erant in monte Synai, ut dictum est: & non accidit tunc esse die praeparationis, quia ille dies erat dies decimus mensis septimi, ut patet infra 23. capi. & Num. 29. & tamen sacrificia in monte Synai facta sunt circa principium anni, scilicet 1. vel 2. mense, ut ostensum est supra 9. capitu. in principio. nam die vicesimo mensis secundi mota fuerunt castra de monte Synai Num. 10. capi. sed de hoc, quod supra dicebatur an observarentur

Alph. Iost. super Leuit.

in deserto omnes immunditiae, & purificationes, sicut in terra promissionis, poterit aliquis asserere, quod sic. & licet sit rationabilius, quod non, sicut dictum est: si quis tamen contendat, non est insistendum. Satis tamen dicemus, quod purificatio ab immunditia in pollutione nocturna observabatur in deserto, quia qui erat sic pollutus iubebatur diluculo exire castra, & non reverti ad illa usque post Solis occasum Deut. 23. cap. & hoc in deserto observabatur. Nec egredietur de sanctuario ad plangendum aliquem mortuum, sic dicitur supra 10. capitu. cum loqueretur Moyses Aaron, & filijs eius in morte Nadab, & Abiu, scilicet fratres vestri, & omnis Israel plangent incendium, quod Dominus suscitavit: vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis.

An sacerdotes cogentur manere in Sanctuario quando aliqui moriebantur, & quomodo manebant ibi toto tempore ministrationsis suae non venientes ad uxores.

Quest. XXI.

SED in hoc sciendum est, quod Sacerdotes non debebant semper manere in loco sancto, cum aliquis moreretur: nam sic omni tempore obligarentur manere in Sanctuario, quod est falsum: quoniam solum manebant ibi cum explerent ministeria, deinde autem redibant ad domos suas, & familias. Nec valet si obijcias, quod Aaron, & filij sui erant in Sanctuario eo tempore quo mortui sunt Nadab, & Abiu, & mandavit Moyses ne inde egredierentur. nam tunc erat tempus praeparationis eorum: id non debebant exire toto illo tempore, ut h. s. cap. 8. in filijs tamen Sacerdotibus licebat esse in domibus suis. Nec est sensus quod quicunque aliquis moreretur, sacerdos magnus veniret ad Sanctuarium: sed est sensus, quod sacerdos magnus, vel alij si essent in Sanctuario, eo tempore quo aliquis moreretur, non deberent inde egredi ad plangendum, maxime de sacerdote magno, cui nunquam licebat ire ad aliquem mortuum. In Sacerdotibus autem minoribus in Sanctuario non diuertentes in domos suas eo tempore, quo accidebat eis, ut ministrarent, & hoc ne accederet sacerdos ad uxorem, vel ad alia negotia prophana declinaret. sic h. s. Lucae ca. 1. vbi dicitur de Zacharia patre beati Ioannis, quod ministravit in templo secundum sortem suam, in diebus quibus ministraturus esset, & postea sequitur. & factum est ubi impleri sunt dies officij eius, abiit in domum suam. q. d. quod tempore illo quo ministrabat, non licebat ei egredi de Sanctuario. Quia autem habere se possent sacerdotes in cibis, & potibus, ceterisque necessitatibus humanis convenienter, non egrediendo de Sanctuario, dictum fuit s. 7. cap. Ne polluat Sanctuarium Domini. Id est non egredietur Sacerdos de Sanctuario ad plangendum aliquem mortuum, quoniam tunc polluet Sanctuarium: quod fiet hoc modo. Sacerdos, qui egredietur de Sanctuario ad plangendum mortuum plangendo polluet: & postea si pollutus ad Sanctuarium accederet, polluet Sanctuarium. sic enim erat de omnibus, quod polluti accedebat ad Sanctuarium, quod polluerent illud, ut h. s. Num. 19. cap. Vel dicitur aliter polluere Sanctuarium sacerdos, qui egreditur de illo solum in quantum egreditur, etiam si non redeat pollutus ad Sanctuarium, & dicitur polluere Sanctuarium, quia cum iubeatur ne egrediatur de Sanctuario, & ipse egreditur contemnit illud tamquam pollutum, nam si existimaret illud tamquam aliquod reverendum, non egrediretur

ff 4 grediretur

egrederetur de illo post inhibitionem datam. Similis modus accipiendi habetur supra 19. cap. cum dicitur, quod ille, qui dedit de semine suo idolo moloch, non raminauit Sanctuarium Dei, & polluit nomen eius. sed non poterat ibi intelligi contaminari Sanctuarium quasi applicaretur aliquid immundum ad Sanctuarium, quoniam non fiebat sacrificium idolo moloch intra Sanctuarium Dei. Quia tamen debebat immolare id, quod erat immolabile in Sanctuario, & non immolauit, sed magis consecrauit de semine suo idolo moloch, quod erat sacrificium non pertinens ad Sanctuarium, dicitur polluere Sanctuarium, id est polluere vel contemnere, aut pollutum iudicare. sed primus sensus magis videtur applicari ad literam, scilicet ne polluat Sanctuarium, id est ne cum ipse redierit pollutus de planctu mortuorum, contamineat Sanctuarium per accessum suum. *Quia oleum sancte vnctionis Dei sui super eum est.* Hic redditur causa superiorum, quare Sacerdos magnus non egredietur ad mortuum aliquem: & dicitur hoc esse, quia oleum sancte vnctionis est super eum, sic enim dicebatur supra 10. cap. fratres vestri, & omnis domus Israel plangent incedium, quod Dominus suscitauit: vos autem non egrediamini fores tabernaculi, alioquin peribitis, oleum quippe sancte vnctionis est super vos.

Summus sacerdos quare non egrediebatur ad aliquem mortuum.

Hoc autem potest intelligi dupliciter, secundum quod oleum vnctionis sumebatur dupliciter. Vno modo oleum non mixtum. & istud fundebatur super caput summi Sacerdotis solius, vt habetur supra 8. cap.

Alio modo accipitur oleum vnctionis prout est mixtum cum sanguine arietis, de quo fiebat consecratio, vt habetur Exod. 29. & supra 8. capitu. & istud oleum fundebatur aspergendo super sacerdotem magnum, & vestes eius, & super Sacerdotes minores, & vestes eorum, vt patet in praallegatis capitulis. id autem quod habetur supra 10. cap. scilicet oleum quippe sancte vnctionis super vos est, non potest intelligi ibi de oleo vnctionis primo modo sumpto, quia quamuis illud esset super Aaron: tamen non erat super filios eius: sed Moyses ad omnes locutus est dicens, oleum vnctionis est super vos. ergo non potest intelligi de primo, sed de secundo oleo quod est com mixtum sanguine arietis, & est commune Sacerdotibus minoribus, & maioribus.

De quo oleo intelligatur hic. Et quomodo quoddam erat mixtum sanguine & quomodo non. *Quest. XXI.*

QVAERET autem aliquis de quo oleo intelligatur hic. Et forte dicit aliquis, quod de oleo mixto sanguini, quoniam pro eodem oleo effuso aspergendo super Sacerdos res datum fuit tale preceptum, quale hic, vt habetur supra 10. cap. cum mandauit Moyses Aaron, & filiis suis, vt capita non nudarent, nec scinderent vestes, nec egrederentur de Sanctuario ad plangendum, quoniam oleum sancte vnctionis erat super eos. Idem autem preceptum erat hic, ergo sufficit eadem olei effusio, vel asperio. Respondendum est, quod non potest intelligi nisi de vnctione primo modo, quoniam hic agitur de summo Sacerdote, & obseruationibus eius, ideo debet poni pro causa istarum obseruationum vnctionis, quae pertinebat summo sacerdoti. Ista autem est vnctio in oleo primo modo dicto, scilicet, pro oleo quod non est mixtum, maxime quoniam non sufficit vnctio olei mixti cum sanguine ad ea, quae hic iubentur. Nam illa erat communis summo sacerdoti, & minoribus, ideo non poterat esse causa plurium, quam eorum, quae Sacerdotibus minoribus conueniebant: erat autem hoc minorum sacerdotum, vt

non polluerentur in aliquo mortuo nisi in sex generibus personarum, vt patet supra: si igitur de oleo quod aspergebatur super eos fieret hic sermo, non posset conuenienter reddi ratio ad ea, quae hic iubentur, scilicet vt summus sacerdos ad nullum mortuum egrederetur, sed liceret ei egredia ad sex genera personarum de quibus supra dicitur. Est ergo intelligendum hic de oleo non mixto, quod effundebatur super caput solius summi sacerdotis, & tunc conuenienter ponitur litera ista, scilicet, quod sicut in sacerdote summo erat specialis vnctio, quae non erat in aliquo aliorum sacerdotum, per quam specialius applicabatur ad Deum: ita in eo esset specialis lex de contaminatione vitanda, hoc est, vt non concederetur ei plangere aliquem mortuum, alijs autem Sacerdotibus permitteteretur plangere sex personas. vnde dicitur. *Quia oleum sancte vnctionis.* Id est oleum ad vngendum sine aliqua mixtione sanguinis arietini. *Dei tui.* Id est, quod ista vnctio est a Deo suo, quia ipse iubet eam fieri, vel est Dei sui, vt per eam Sacerdos applicetur ad Deum, vel determinat iste genitiuus oleum, scilicet, quod oleum vnctionis erat Dei, quia non erat oleum vulgare quod in cibum sumitur, sed erat factum per multas confectiones aromaticarum rerum specialiter determinatum ad vsus Dei in rebus sacris, vt habetur Exod. 30. capit. cum dicitur, hoc oleum vnctionis sanctum erit mihi in generationibus vestras. patet etiam magis, quod istud oleum sit Dei, quia in consecratione sua effusum est super caput, ita vt flueret ad barbam & vestes, vt habetur supra 8. capitu. & Psalm. 132. *Ego Dominus.* Id est ego sum Deus, qui iubeo vobis ista facere: ideo facere obligamini. *Virginem duxit uxorem.* Supra posuerat Legislator munditiam sacerdotis summi, cauendo immunditias, quae sunt in plangendo ad alicuius mortem. Hic ponitur de vitanda immunditia, quae est in ducendo uxorem. nam sicut homo pollutur ex contactu rerum exteriorum, ita pollutur in contactu vilis vxoris: ideo sicut cetera, quae vilia sunt Sacerdos magnus vitare debebat: ita & uxorem vilem, nec solum propter se, sed magis propter liberos inde genitos, quoniam ex vilibus feminis turpes proles generari solent. Quid autem efficitia habeat esse feminam bonam, vel malam, vt filij inde geniti boni, vel mali sint, supra tractum est.

Conditiones, quas habere debebat vxor summi sacerdotis, & de vxoribus minorum sacerdotum. *Quest. XXI.*

PONIT ergo hic conditiones, quas debet habere foemina ducenda in uxorem a sacerdote magno. & ponitur primo, quod sit virgo, id est, quod habeatur tanquam virgo. nam & si constiterit viro postquam accepit eam, quod ipsa non fuerit virgo; vt pote, quia ab alio cognita est: & hoc non fuit publicatum: tamen poterit eam habere in uxorem si a principio, vt virgo habeatur. Si vero noluerit eam tenere, accusabit eam, quod non fuerit virgo, sicut accusabant alij Israelitae vxores suas, si non inuenirent eas virgines secundum modum, qui habetur Deuteronom. 22. Si tamen fuisset alteri copulata in uxorem; & nunc esset vidua, vel si fuisset cognita ab aliquo; & hoc constaret manifeste, non poterat eam ducere in uxorem: quoniam in hoc iam excebat formam mandati. Ista conditio, scilicet, quod foemina esset virgo, requirebatur specialiter in ea, quam

quam esset ducturus in uxorem summus Sacerdos. Nam Sacerdotes minores poterant accipere in vxores eas, quae alios viros habuissent, & iam erant viduae: vel si ab alijs cognita fuissent, etiam si non essent vxores eorum; dum tamen non essent meretrices, vel repudiate ab alijs viris. Summus autem Sacerdos non poterat aliquam accipere in uxorem nisi tanquam virgo haberetur. Hoc autem quod est mulierem esse virginem quando accipitur in uxorem potest esse propter tria, vel propter desiderium hominum carnalium, vel propter bonum quoddam, & pacem coniugij, vel propter honestatem quoddam: propter vltimum autem horum accipiebatur vxor virgo a sacerdote. Primum est desiderium hominum viuentium secundum solam carnem; & in istis sunt amatores virginum, harum enim complexus, & carnales accessus super omnia diligunt, ipsam veram foelicitatem in illis esse putantes. vnde ardentissimo quodam amore feruntur in virgines, aliarum concubitus respuentes. de quarum carnalibus complexibus an aliquid habeant delectabile super complexus aliarum foeminarum, vel in sola opinione hoc consistat, aliquantulum est Gen. 29. cap. & magis. 38. capitu. Deus autem non iussit propter hoc sacerdotibus magnos accipere vxores virgines, tanquam inde eis maior delectatio quam ex alijs habenda sit. Deus enim de his non curat; quin potius ista fugit: & ab alijs nos distrahit, quoniam hoc modo incitaret homines ad foelicitatem existimandam fore in his terrenis, & caducis; & ad prosequendum haec apparentia bona. sed hoc maxime repugnabat intentioni Dei ordinantis homines ad famulatum suum; quoniam famulatus diuinus non habet aliquod bonum praesens, propter quod diligitur; sed magis quia Deo famulantur in spe futurorum bonorum ambulantes: ideo homines si bona, quae videntur, sequi destinaerent, ad famulatum Dei raro accederent; sed potius fugerent. Deus tamen potissimum partem famulatus sui constituit in cultu sacerdotum secundum statum veteris testamenti. ergo ibi non debebat homines inducere, vt foelicitatem ponerent in his caducis bonis, quae videntur. Si tamen eo modo, quo diximus, de virgine intellexisset, maxime incitasset homines ad sequendum ista momentanea bona. quamquam aliquando Deus loquens ad vulgares, ista quae non sunt vera bona, sed apud vulgares tanquam vera bona considerantur, commemorat ad comparationem verorum bonorum: sicut appareret Isaia: cap. 62. vbi dicit de virgine, habitabit enim iuuenis cum virgine; & habitabunt in te filij tui, & gaudet sponfus super spousam, & gaudebit super te Dominus Deus tuus. ecce qualiter comparauit delectationem, quae est virginis cum iuvene, & sponsi cum sponsa, ad delectationem nostram, quae erit cum Deo in foelicitate: eo quod vulgares existimant ista esse magna bona, sed ad hoc nihil Deus attendit. Secundo propter hoc, quia quando foemina virgo ducitur in uxorem, & non ab alio ducta est, bonum quoddam, & pax sequitur in coniugio. Nam foemina, quae ab alijs ducta fuerunt, & cum eis aliquo tempore manserunt, sunt erudite iuxta mores priorum virorum: ideo cum viri sequentes eas ducere volunt ad conformitatem morum suorum, difficile habent. ex quo grauitas quaedam, & difficultas communicationis, atque litigium inter virum, & uxorem exoritur. quod malum graue est. Sed in coniugio maximum bonum est pax, & concordia animorum: ergo ducere foeminam, quae alterius viri vxor fuit, satis graue est: nisi ipsa excellentem habeat probitatem. Cum vero foemina ducitur in uxorem in virginitate non habet hoc inconueniens, nam a nullo cognita est, nec alicuius moribus afflicta. ideo

Vxor virgo propter tria solet appeti.

Cum aliqua foemina ducitur virgo maior pax est in coniugio.

facile est ad quodlibet eam trahi. Amplius autem foemina, quae ab alijs in vxores ducta sunt, & postea in vxores accipiuntur, non habent cor perfectum cum viris suis eos integre diligentes. nam si prior vir bonus fuerit, foemina secundo viro alligata frequenter illius recordabitur: & quantum eum dilexerit, tantum dilectioni praesentis viri subtrahit; quoniam potentia dilectiua finita est. Fiet autem interdum, vt foemina dulciter recordata prioris viri in eius dilectionem tota feratur: vnde nihil praesentem virum diligit, potissime autem hoc eueniet si viro, & vxori non sit perfecta concordia: tunc enim foemina transfusa vitae quam cum priori viro habuit recordata, eum quem habet incipiet fastidire. vnde nec verus amor, nec concordia in eis erit. Fiet autem maximum in coniugio impedimentum, si foemina prioris viri coram praesenti recorderetur eius memoriam dulciter recolens: tunc enim fortissimus stimulus in animo viri infigitur, per hoc existimans se non perfecte amari, quoniam si perfecte amaretur ipse solus in cogitatione, ipse quoque solus in affectione foemina esset. Cum vero alterius vitam tanquam delectabilem coram se recoli videt, se non amari existimat, aut contemptum credit, vnde fortissima cordi eius insurgit tribulatio, si vxorem amat, quoniam zelus est amor priuatus nolens habere consortium in amato. abominationis autem grauis cauta si non diligit. Zelus namque non solum est ad eum, qui est, sed etiam ad eum qui non est. qui enim zelum habet, singulariter diligi cupit, singularitas autem omnem aliam dilectionem excludit, quae est secundum illud genus. Quantum ergo ad hoc non videtur magis impediri singularitas amoris ad virum, si alium diligit, qui est, quam si eum qui non est. nam ita ardentem amari potest, qui non est, vt ad eum qui est, nulla amoris particula relinquatur. Differt namque quantum ad id quod ex amore sequi potest. nam si vxor alium superstitem amet, adulterari potest: si vero defunctum nihil inde tale sequitur directe, quamquam per accidens inferri potest, scilicet ex eo, quod amat eum qui defunctus est, remissius viuenter, & praesentem diligit. Cum vero minus dilexerit, facilius ad amandum alium, cum quo adulteretur, inclinabitur. Grauius ergo est quantum ad haec vxorem ducere, quae ab alio in vxorem habita est, quam quantum ad aliam. nam hoc modo nisi vxoris probitas superexcrescat, nullum bonum matrimonio relinquatur. Si autem aliquis foeminam ducat virginem in uxorem, nullius alterius recordabitur, nec viro suo recolet, quoniam a nullo alio cognita est, nec aliquando cum alio coniugalem vitam egit. vnde siue malum siue bonum foemina a viro patitur, discessus causam non habet, & discordia: sicut si ab alio cognita foret, quem dulciter in memoriam reduceret, cum a praesenti affligeretur viro qualitercunque molestata. Melius ergo est quantum ad hoc vxorem ducere virginem quam viduam, nec paruum bonum, sed excellens valde si prudenter attendatur. Ad hoc tamen Deus non attendit, nam si propter concordiam egisset, eodem modo in Sacerdotibus minoribus hoc iussisset. patet etiam, quod non egeret propter hoc, nam hic solum vetatur immunditia: ergo istud preceptum solum considerandum est ex ea parte, qua aliquam munditiam, vel immunditiam habet. sed quantum ad hoc quod est maiorem esse, vel minorem concordiam inter virum & uxorem, aut intensius diligi, nulla munditia, vel immunditia consideratur. ergo Deus non intendit hoc in precepto suo. Tertium propter quod viri volunt habere in vxores mulieres virgines est honestas quaedam: nam videtur esse quoddam inhonestum, vel saltem minor honor, quod aliquis assumat in uxorem eam,

Maximū in coniugio iudicatur.

quæ ab alio cognita est. Cum vero primi amplexus ad eum pertinent, honor maior esse videtur. hoc modo Deus iubeat, vt sacerdotes magni acciperent in vxores eas, quæ ab alijs cognitæ non sunt, s. virgines: nã ab alio cognita ab eo polluta esse videtur, quæ vero a nullo cognita est, honestior viro suo accedit: & quia in summis sacerdotibus, maxima requiritur honestas, hoc etiam obseruari debuit. In sacerdotibus autem minoribus hoc non seruabatur: licebat namque eis accipere in vxores viduas, vel alias cognitæ, dum tamen non essent meretrices, vel repudiatæ: & hoc quia non erat obseruanda in eis tanta mūditiā, sicut in sacerdote magno. *Vidua, & repudiatam.* Hic ponuntur conditiones alia pertinentes ad vxorem, quam ducere debebat sacerdos magnus, s. quod non sit vidua, nec repudiatæ; & istæ non sunt aliquid addētes ad priorem, nam ea quæ virgo est, nec repudiatæ est, nec vidua, cū tam vidua, quàm repudiatæ a viris cognitæ sint.

Nec valet si obijcias aliquam fœminam repudiari, quando esset desponsata, antequam cognosceretur carnaliter: nam tunc esset virgo, & repudiata, quoniam nemo potest repudiare fœminam antequam eam accipiat, & teneat eam in sua potestate per consummationem nuptiarum, & sic iam fœmina est carnaliter cognita: hoc apparet Deuteronom. 24. cap. cum dicitur: si acceperit homo vxorem, & habuerit eā, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam seditatem: oportet ergo, quod prius eam haberet quæ repudiaret, & hoc est cum vir tenet vxorem in domo sua post expletas nuptias, & sic iam carnaliter cognita est. Si autem obijcias, quod aliqua est vidua, & virgo: sicut est de illa quæ desponsata est, & ante copulā carnalem vir mortuus est: illa enim iã caret viro, quoniam ille, cui per verba de presenti copulata erat, vir eius dicebatur, velut si eam carnaliter cognouisset.

Respondendum est, quod quamquam fœmina desponsata sit per verba de presenti, nisi a viro cognita sit, non vocabitur vidua moriente viro: nam secundum vsum latinitatē vidua dī, quæ a viro diuisa est. Illa vero quæ viro nunquā coniuncta est, vidua dici non poterit, cuiusmodi est illa, quæ antequam cognosceretur carnaliter, sponsum perdidit. Sed adhuc obijcias, quod aliqua mulier potest esse verè vidua, vel repudiata: & tamen, quod virgo sit, sicut si aliqua expleuerit solennitē nuptiarum cum viro suo, & manserit cum eo aliquo tempore, & tamen vir carnaliter non cognouerit eā, aut quia noluit, aut quia nequiuit, sicut interdum accidere solet.

Respondendum est, quod tales fœminæ, secundum ius præsumuntur esse cognitæ a viro: quia tãto tempore in eius potestate matrimonialiter permanserunt: ideo tanquam vere cognitæ a viro viduæ iudicantur, & si fortè probaretur manifestis argumentis, quod fœmina virgo erat, quamquam habita fuisset in vxorē, adhuc non debebat accipi a sacerdote magno matrimonialiter: quoniam præter deflorationem quædã turpia accidere possunt in fœmina, quæ alicuius viri potestati subdita est, si carnaliter potest cognosci; de quibus nihil spectat dici, quoniam per se cognita existimo: & sic apparet pro eodem accipi non esse viduam, & repudiatam, pro eo quod est esse virginem. *Et fordidam atque meretricem non accipiet.* Hic ponuntur aliæ duæ proprietates, quæ nihil addunt ad primam, sed sunt expositiua eius. Nam fœmina quæ virgo est, nec fordidam, nec meretricem est: quamquam non est in prostibulo vniuersaliter prostituta, sed occulte se pro mercede cognoscendā tradidit. Alio modo potest accipi fordidam pro ea, quæ & si carnaliter cognita non sit, tamen turpitudines virorum, & mulierum publicè dicere non veretur. Ea quæ primo modo est fordidam, manifestum est, quod non

fit virgo, quoniam occulte se pro mercede cognoscendā tradidit: & hæc fordidam est, cum ab aliquibus viris cognita sit. Si autem accipitur fordidam secundo modo pro illa quæ est publice narrans turpitudines carnalis coniunctionis, etiam non presumitur virgo, licet virgo sit, cum ex verbis arguatur id, quod est in re: maxime in feminis quarum sexus verecundus esse debet: vtraque ergo harum recusanda est accipi in matrimonium a sacerdote magno, quoniam virgo non est. *Sed puellam de populo suo.* Puella nomen est etatis, & pudicitie, vel virginitatis: vnde accipitur aliquando puella pro etate solum, aliquando autem pro etate & virginitate. Hic autem nō potest accipi primo modo, quoniam supra dicebatur, quod non esset vidua, nec repudiatæ, nec fordidam, nec meretricem: ergo debet huic repugnare hoc, quod est esse puellam, vt dicitur, quod nō sit, nec repudiatæ, nec fordidam, nec meretricem, sed puella. Si tamen accipitur puella pro etate non repugnat superioribus, quia satis stat esse puellam, & meretricem simul, vel fordidam & repudiatam, aut viduam: sed oportet hic accipi puellam, vel pro virginitate solum, vel pro virginitate cum etate: de etate tamen nō inultum differt, an esset iuuenula, vel maioris etatis si tamen virgo esset, quoniam tollebat, tunc omne inconueniens.

Quid facere debebat sacerdos, si haberet puellam in vxorem quæ non esset virgo. Questio. XXIII.

SI autem aliquis dicat, quid si sacerdos acciperet aliquam puellam in vxorem, & tamen postea non reperiret eam virginem?

Respondetur, quod eam dimittere debebat, & accipere aliam in vxorem, & tunc aut illa erat filia sacerdotis alterius, aut de populo. Si erat filia alterius sacerdotis, & non reperiebatur virgo, cōburenda erat: sicut habetur supra, s. puella filia sacerdotis, si fornicatur in domo patris sui flammis exurenda est. Si autem esset de populo, & reperiretur, quod ipsa fuerat fornicata, antequam traderetur sacerdoti in vxorem, lapidibus obruebatur: hoc autem est cum procedebat sacerdos cōtra vxorem suam per modum accusationis, & probabatur quod intendebat. Poterat autem alio modo sine aliqua accusatione repellere fœminam, quod non esset virgo, repudiando eam; quia non inuenerat gratiam in oculis eius propter aliquam seditatem, & hanc non tenebat vir exprimere, nec probare: de hoc habetur Deuteronom. 24. cap. Debebat ergo tunc sacerdos vxorem illam dimittere, & aliam virginem accipere: quamquam in hoc non multum differebat tenere, vel repudiare, si illa quam sacerdos accepit in vxorem, reputabatur apud omnes de populo, vt virgo: ipse autem inuenit eam nō esse virginem: nam hoc fiebat in sacerdotibus, vt haberentur in maiori reuerentia, exhibetur nunc maior, vel minor reuerentia, quantum ad ea quæ apparēt: nam nemo de popularibus iudicat per existens bonum, sed per id quod apparet, siue illud verum bonum sit, siue non. Cum ergo a populo toto existimaretur fœmina illa virgo, in tanta reuerentia haberetur sacerdos eam habens in vxorē, sicut si verè virgo esset: parum ergo differebat repudiare eam, vel non repudiare. *De populo suo.* Idest debet accipere vxorem quæ non sit alterius gentis: non enim accipitur hic populus strictè pro familia, vel pro congregatione hominum habitantium in eodem loco, sicut nos accipere solemus: & est talis modus loquendi in sacra Scriptura cū dicitur, quod Manasses cresceret in populos, & tamen erat vna tribus: & sic accipietur ibi populus pro familia, vel pro communitate gentis vnius loci. Sic habetur Gene. 48. cap. cum dicitur: scio

Puellam accipiat.

filii mi scio, & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur, sed frater eius iunior maior illo erit, & semen illius crescit in gentes. Hoc modo accipiendo populum necesse erat intelligi pro familia, vel tribu, & sic solum potest accipere sacerdos magnus vxorem de familia sua Amramitarum, quæ erat familia Aaron filij Amram; vel solum de tribu Leni. Sed hoc falsum est, quoniam licebat sacerdoti magno accipere vxorem de alijs tribubus filiorum Israel, sicut de tribu Iuda. Sed quando hic accipitur populus suus, solum distinguitur contra populum alienum, qui erat populus Gentilis, scilicet, quod nō posset sacerdos magnus accipere vxorem de gentibus: nam in ceteris Iudæis erat vituperabile, quanto magis in sacerdote magno, in quo debebat esse maior honestas quam in ceteris? nec etiam licebat summo sacerdoti accipere vxorē de conuersis ad Iudaismum, sed solum de his, quæ erant proprie de genere Hebræorum. *Non commisceat stirpem generis sui vulgo gentis sue.* Idest sacerdos non accipiet aliquam vxorem de mulieribus vulgaribus gentis sue, sed de magno genere. accipere enim vxorem de vulgaribus est commiscere stirpē suam vulgo gentis sue, scilicet quod cum sacerdos accipit vxorē vulgarem ex eo, & ex vxore illa nascetur stirps, idest filij: & isti erant vulgares propter matrem vulgarem. erat autem tūc commixta stirps summi sacerdotis vulgo gentis sue, quia cum filij sui ex parte eius essent generosi, & ex parte matris essent vulgares, erat commixta stirps ex generosa, & vulgari. Vel non commisceat stirpem suam vulgo gentis sue, idest non generet in muliere vulgari, per quod stirps sua sit commixta vulgo. Alio modo posset intelligi, quod sacerdos magnus non commisceat stirpem suam vulgo gentis sue, idest non accipiat filijs suis vxores de vulgaribus, quoniam filij sui sunt stirps sua: & si accipiat eis vxores vulgares, commisceat stirpem suam vulgo gentis. & pater hoc maxime de illo filio, qui patri successurus erat in summo sacerdotio. nam sicut pater non debebat habere vxorem vulgarem, ita nec filius. sed iste sensus non est conueniens sicut prior, quoniam tunc intelligeretur de omnibus filijs summi sacerdotis, cū proferatur vniuersaliter. sed tunc non est verum, quia sufficiebat, quod filius summi sacerdotis, qui successurus erat in pontificatu acciperet vxorem nobilem. Alij autem etiam si acciperent de vulgaribus, nihil differebat. Vnde isti sacerdotes magni accipiebant vxores de genere Iuda, quoniam illa tribus erat excellentior omnibus alijs, cum in ea esset potestas regnatiua, & nihil honorabilius erat. sic patet de Aaron qui assumpsit vxorem Elisabeth filiam Aminadab sororem Naason, qui erat princeps in tribu Iuda, vt habetur Exo. cap. 6. quod autem esset Naason princeps in tribu Iuda habetur Nume. 1. capit. & ponitur in linea Saluatoris, quia directe erat de genere eius David, vt habetur Matth. 1. cap.

An conuenienter probetur commixtas esse tribum Leuiticam, & Iuda in ducendis vxoribus per hoc quod Aaron accepit in vxorem Elisabeth sororem Naason principis Iuda. Questio. XXV.

HOc autem aliqui dicunt; sed non est conueniens exemplum quod positum est. nam cum accepit Aaron vxorem de filiabus Iuda, non erat magis principatus regnatiuus in tribu Iuda quam in alijs tribubus, cum omnes essent pariter in seruitute Aegyptiorum, vt patet ex discursu principij Exodi. sed in Aegypto erat quando Aaron suscepit vxorem Elisabeth filia Aminadab de tribu Iuda. quod patet, quia quatuor filij

eius Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar iam erant viri magni, quando exierunt de Aegypto in Iudæam. quod patet, quia in principio anni secundi fuit facta consecratio sacerdotum, vt habetur ex eo quod est Exo. 40. cap. cum his, quæ dicta sunt supra 1. cap. & tamen non poterant fieri sacerdotes nisi essent magni viri. quod vero omnes quatuor filij sui facti sunt sacerdotes habetur Exo. 29. ca. Sed adhuc aliquis dicit, quod tribus Iuda principatum habebat, quoad Aaron sumpsit in vxorem Elisabeth filiam Aminadab de tribu Iuda, quamquam principatus regnatiuus adhuc non esset, quia Naason frater Elisabeth vxoris Aaron erat princeps in tribu Iuda, vt habetur Nume. 1. cap. & tribus Iuda tunc præerat alijs tribubus in situatione castrorum, & præcedendo in motu. nam cum castra mouenda essent, filij Iuda qui erant ad partem Orientalem, in primo ordine proficiscebantur, vt patet Nume. 2. cap. Conuenienter ergo videbitur dicendum, quod tunc Aaron accepit vxorem de tribu Iuda, quia illa tribus principabatur alijs. Respondendum est, quando Aaron sumpsit vxorem Elisabeth de tribu Iuda, non principabatur tribus Iuda alijs tribubus; quia erant in Aegypto, & ibi simpliciter seruiebant Aegyptijs non habentes inter se aliquod genus principatus; & filij Aaron nati sunt ei in Aegypto, sicut patet Exo. cap. 6. & quando intrauerunt in desertum, Aaron habebat iam filios magnos; quoniam in tertio mense anni primi exitus de Aegypto, quando ascendit Moyses in montem, iussit Deus, vt illuc quoque ascenderent Nadab, & Abiu, vt habetur Exo. 24. cap. ergo iam erant viri habentes auctoritatem, quando de Aegypto exierunt. non ergo accepit Aaron vxorem de filiabus Iuda, quia ista tribus haberet maiorem principatum quam alia; quoniam tunc nihil tale erat in Iudæis. Sed incepit postea iste principatus in deserto, cū familia tribuum Israelitarum distinguēbatur, vt procederent ordinare: & ibi Deus voluit, vt tribus Iuda præflet alijs in motu, & in locatione castrorum, vt habetur Nume. 2. cap. Huius signum est, quoniam non computantur aliqui principes in tribu Iuda ante Naason, quamquam ante eum fuerunt alij viri de recta linea tribus Iuda; sicut patet de Aminadab patre Elisabeth vxoris Aaron. non tamen vocatur ipse princeps, sed solum Naason filius eius, quia ipse egressus est de Aegypto, & præerat tribu Iuda in deserto.

Item non potest argui ex hoc exemplo de vxore Aaron, quod tribus regalis, & sacerdotalis essent coniunctæ. nam quando Aaron sumpsit in vxorem Elisabeth non erat ipse sacerdos magnus, nec minor, immo nec aliquis sacerdos erat in toto Israel a Deo institutus. Hoc apparet, quia Aaron accepit in vxorem Elisabeth, dum adhuc Israelitæ essent in Aegypto, sicut patet ex superioribus, sed ipse, & filij sui non fuerunt consecrati in sacerdotes, vsquequo introuerunt in desertum, & hoc in secundo anno exitus de Aegypto. non ergo accepit Aaron vxorem de tribu Iuda specialiter, quia ipse sacerdos esset, sed per accidens, quoniam sic licebat accipi filias Iuda in vxores a filijs Ruben, vel Benjamin, vel aliarum tribuum. Item dato quod Aaron esset summus sacerdos tempore, quo accepit in vxorem Elisabeth de tribu Iuda; tamen non accepit propter hoc, quod esset sacerdos, quia nō dum data erat ista lex de non commiscendo stirpem suam vulgo gentis. Dicendum ergo est, quod sacerdotes magni semper assumebant vxores de magno genere, sed an illæ essent de tribu Iuda, vel de alia tribu non constat. quamquam si velimus dicere, quod tribus sacerdotalis, & regalis erant coniunctæ, ex alio loco probandum erit, scilicet quia sacerdos magnus Ibiadas accepit in vxorem Iosabam filiam regis Iorã,

An possit esse aliqua vidua, & virgo.

Sacerdotes magni accipiebant vxores de genere regali de tribu Iuda.

vt habetur. 4. Reg. cap. 11. sed an tales contractus matrimoniales filiarum regum cum sacerdotibus magnis frequenter fierent, non constat: satis tamen rationabile est debuisse fieri, quoniam summi sacerdotes erant viri potentes habentes magnos redditus, & honorem in populo. talibus autem reges tribuunt filias suas. Assignantur autem duae cause, propter quas tribus sacerdotalis, & regalis coniungebantur.

Propter quid tribus sacerdotibus, & regalis coniungebantur.

Prima erat, vt reges per familiaritatem, quam habent ad sacerdotes, erudirentur in lege Dei magis aliis. & hoc illis multum necessarium erat, vt timeret Dominum, & mouerent populum ad cultum Dei. ista autem doctrina per eruditionem legis a sacerdotibus fieri debebat, ideo iussit Deus, vt quando aliquis Rex constitueretur, acciperet Deuteronomium legis a Leuitis, & sacerdotibus, vt ibi erudiretur, vt habetur Deuter. 17. cap. cum dicitur. postquam autem sederit in folio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine: accipiens exemplar a sacerdotibus Leuiticis tribus, & habebit secum, & leget illud omnibus diebus vite suae, vt discat timere Dominum Deum suum. Secunda causa erat propter reuerentiam sacerdotalis ministerij: nam cum sacerdotes magni acciperent in vxores filias regum, magis honorarentur a toto populo, quoniam multa per amicos, & haberent maiorem potentiam ad corrigendum delinquentes contra cultum Dei adiuti per regalem potentiam: nam potentia est organum ad felicitatem, vt ait Aristot. in 1. Ethicorum. quoniam multa per amicos, & per potentiam temporalem operata sunt. Quia ego Dominus, qui sanctifico eum. Idest non debet sacerdos magnus accipere vxorem de vulgo gentis suae, quia ego qui ista iubeo sum Dominus eius, & sanctifico eum, idest, volo quod sit sanctus. Accipitur hic sanctitas, vel munditia quadam, quae est in abstinendo a contaminatione feminarum vulgarium. nam si sacerdos magnus committeret genus suum vulgo gentis suae, esset per hoc contaminatus, Deus autem volebat, quod non haberet istam contaminationem volens, vt acciperet vxorem de magno genere: ideo dicitur eum sanctificare, sic enim accipitur Exo. 19. cap. cum dixit Deus Moyse, quod sanctificaret populum vsque in diem tertium. ibi autem accipitur sanctificare, idest iubere, quod sanctificarentur. nam Moyses nihil efficiebat de illa sanctificatione, quod patet, quia illa consistebat in abstinendo ab vxoribus suis, & lauando vestimenta, vt habetur eodem capitulo.

Sanctificatio re quid in portet.

46. dist. c. 1. Defectus sacerdotis maculatus 37. dist. c. vlt. adeo. 36. dist. c. ij. q. 1. c. Sacerdotes. 43. dist. c. fi. 54. dist. ca. multos in glo. 2. q. 7. c. te fles ibi diuina iuber.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad Aaron. Homo de femine tuo per familias qui habuerit maculam: non offeret panes Deo suo, nec accedet ad ministerium eius. Si cecus fuerit, si claudus, si vel paruo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus: si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus. Omnis qui habuerit maculam de femine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo. Vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario: ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur; nec accedet ad altare, qui maculam habet, & contaminare non debet Sanctua-

rium meum. Ego Dominus, qui sanctifico eos. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnem Israel cuncta, quae sibi fuerant imperata.

Locutus est Dominus ad Moysen. Hic ponitur tertium principale huius capituli, scilicet qui abijciebantur ne ministrarent in sacerdotio de genere Aaron.

Pro quo sciendum, quod de nulla tribu permittebantur homines accedere ad ministrandum in sacerdotio nisi de filiis Aaron: & si aliquis de extraneis accederet, siue ille Leuita esset, siue aliis moriebatur, vt habetur Num. cap. 3. & 17. & patet de Ozia Rege, qui voluit ministrare in sacerdotio, & percussus est lepra in fronte, & mansit sic vsque ad mortem suam, vt habetur 4. Regum cap. 15. patet etiam de Chore Dathan, & Abyron, & de eorum sequacibus, qui voluerunt vsurpare sibi sacerdotium offerentes thura: vnde eorum quidam combusti, alij vero a terra viuentes abforpti sunt, vt habetur Num. 16. cap. Rursus autem considerandum, quod eorum, qui erant de genere Aaron non omnes habebant idem ministerij genus, sed quidam ministrabant, vt summi sacerdotes, alij vero, vt minores, quod si ille, qui erat sacerdos minor vsurparet sibi officium summi sacerdotis, moreretur. Dico autem de eis, quae soli summo sacerdoti conueniebant, sicut introire in sancta Sanctorum, & reliquas caeremonias explere, quae pertinent ad diem expiationis. istae enim sunt summi sacerdotis, vt habetur supra 16. cap. & ad Hebr. 9. Ad hoc autem summum sacerdotium vnus tantum assumebatur, & iste veniebat per successiones in lineam rectam primogenitorum ab Aaron per posteros. & hoc nisi Deus aliter voluisset ex aliqua speciali causa, vt patet de sacerdotio Heli. nam Deus transfudit summum sacerdotium de domo Heli sacerdotis magni propter peccata filiorum eius, & quia ipse non corrigebat eos, vt habetur 1. Regum 2. cap. & 3. & mutatum est sacerdotium ad alteros, in eadem tamen tribu & linea Aaron. si quis autem de alijs praesumpserit assumere sibi summum sacerdotium ministrando, moreretur. Alij autem erant minores sacerdotes: & in his non assignabatur aliqua differentia quantum ad ministerium sacerdotale; quoniam omnes filij sacerdotum sacerdotis erant. non erat autem sic in filiis sacerdotis magni; quia solus vnus eorum erat sacerdos magnus, alij vero computabantur inter minores. Sed adhuc non licebat omnibus his ministrare, nisi haberent plenam munditiam: & quia supra positum fuit de munditia in cauendo mortuos, & cauendo viles vxores; hic dicitur de munditia, quae est in integritate corporis, & pulchritudine, ita quod non sit tibi aliqua macula reddens sacerdotem deformem, nam hoc efficere ne vllatenus ministraret. Ponuntur autem maculae infra. Loquere ad Aaron. Non solum loquebatur ad Aaron, sed etiam ad filios eius, quia ad omnes pertinebat ista lex de vitandis maculis, vel non ministrando, cum haberent maculas. loquitur tamen Moyses principaliter ad Aaron, quia ipse prohibere debebat, ne illi, qui erant de genere suo maculati, ministrarent. Homo de femine tuo. Ad Aaron loquitur; quoniam de femine suo solum erant sacerdotes. In Leuitis autem non inquirebatur ista munditia: quoniam non applicabantur ad aliquos cultus Dei, ita speciales, sicut sacerdotes, sed solum ferebant onera Sanctuarij, cum mouenda essent castra. In hoc autem an deformes, an pulchri essent, non differrebat: quia non erant ministeria alicuius excellentiae, vel prepositurae sicut esse sacerdotem. Isti enim praeponebantur populo quantum ad honores, & quantum ad

Qui abijciebantur ne ministrarent in sacerdotio de genere Aaron.

ad redditus. requirebatur ergo in eis magna honestas, maxime propter reuerentiam cultus diuini ne vituperaretur, aut contemneretur, dum tales ministrarent. sic enim fit in sacerdotibus nostris, qui debet esse honesti, & non deformes. Per familias suas. Idest in quacunque familia sit. dicitur hoc, quod quodcumque aliqui essent de filiis sacerdotum, & haberent maculam, nihil differrebat, quod essent de genere, vel familia vna, vel altera, quia omnibus eadem lex erat. Qui habuit maculam. Idest corporis deformitatem notabiliter apparentem; siue in superabundantia alicuius membri, vel defectu, aut mala alicuius partis figuratio, vel membri laesione.

Ecclesia obseruat sacerdotem non esse deformem, & quare, & quae sint ille deformitates. Quest. XXVI.

Hoc autem Ecclesia seruat, vt hinc extra de corpo. vitia. & de cleri. egro. per totum. hoc autem est propter horrorem, & scandalum populi. nam si populares viderent sacerdotem leprosum ministrantem, horrent ab eo recipere sacramenta. Item propter periculum, quia aliquando contingeret defectus ex impotentia bene administrandi; vt si erat claudus, vel non bene videns, multa poterat inconuenientia sequi. Item fiebat hoc propter significationem eius quod fiebat. Nam sacrificia, & omnia alia ministeria sacerdotalia veteris testamenti, significabant ea, quae ventura erant in nouo testamento. & quoniam ista perfecta erant, debebant sacerdotes in veteri testamento esse perfecti, non habentes maculas. Item propter significationem in nouo testamento multi excluduntur, ne sint sacerdotes, sicut est in bigamis: nam significat unitatem Christi, & Ecclesiae indiuisam, quoniam isti diuiserunt carnem suam in plures de hoc ad Titum ca. 1. & extra de biga. per totum. sic autem est de eis, qui sunt turpes; quoniam in eis deficit aliquo modo ratio significationis, cum non possunt perfecte significare perfectionem, quae esse debet in operibus Dei: iuxta illud Deut. 32. Dei perfecta sunt opera. Non offeret panes Deo suo. Idest non ponet panes propositionis super mensam, de panibus autem propositionis supra dictum est. q. 14. quid sint, & quomodo conficiantur. Isti namque erant semper coram Domino super mensam, & erant 12. vt habetur infra 24. cap. Sacerdotes autem ponebant eos super mensam propositionis per singula sabbata tollentes 12. & ponentes totidem recentes. Cum autem auferrentur isti panes de conspectu Domini, sumebant eos sacerdotes in cibum. eis namque solis licebat illis vesci, vt patet 1. Reg. 21. cap. & clarus Matth. 12. cap. Nec accedet ad ministerium eius. Per hoc tanguntur alia sacerdotalia officia, scilicet offerre hostias super altare holocaustorum, & offerre thymiam coram Domino quotidie in mane, & in vespere, vt patet Exod. 30. cap. & disponere lucernas quotidie in candelabro, vt habetur Exo. 27. & 40. & infra 24. cap. Aliae autem ministrationses erant, quae non pertinebant ad tabernaculum, sed fiebant extra, vt patet de contemplatione leproforum, quando sacerdotes ibant extra castra ad videndum, an aliqui leprosi essent; & faciebant in eis ritus purificationis. Item quando contemplaturi erant, an in domo appareret plaga lepra, vt habetur supra 13. & 14. capit. haec enim ad solos sacerdotes pertinebat. ideo si aliquis esset de genere sacerdotum, & esset habens maculam, non poterat facere aliquid praedictorum. Si cecus fuerit. De caeco patet causa, quoniam videre non posset, quid in ministrationse tractare deberet. Idem autem si modicum videret, quoniam eodem modo esset periculum circa ministrationses, non bene sciret iudica-

Quare egi non recipiebant in ministerio.

re de eis, in quibus ministrabat. Si tamen aliquis esset sacerdos satis videns, & postea praesens claudus, vel aliis caligarent oculi eius, non amouebatur a ministerio suo, etiam si esset summus sacerdos: sed manebat vsque ad mortem in filio suo; sed in talibus necesse erat dari coadiutorem. sic enim in Ecclesia conuenit si aliquis de sacerdotibus, vel Episcopis efficiatur claudus, vel cecus, aut leprosus, datur ei coadiutor; & non amouetur a beneficio, vel dignitate, patet hoc de Heli summo sacerdote; cuius oculi iam caligauerant: ita, vt videre non posset, vt habetur 1. Reg. cap. 3. cum dicitur. Heli iacebat in loco suo: & oculi eius caligauerant, nec poterat videre Incernam Dei antequam extingueretur: & ideo iste iam non ministrabat, licet esset summus sacerdos, sed habebat duos filios. Iphni & Phinees qui ministrabant 1. Reg. 2. capit. sed Iosephus dicit lib. 4. antiquitatum, quod Phinees supplebat vices patris administrans in summo sacerdotio. Si claudus. Etiam sacerdos repellebatur ne ministraret, si claudus esset, quoniam ignominia, & abiectio quadam est, vt tales ministrent, maxime quoniam sunt notabiliter claudi, etiam quia periculum esset in ministerijs istorum, vt cum offerrent vinum, vel oleum, aut similia in libamentis cadere possent, & effundere libamenta, etiam quia sacerdotes iugulabant, & decorabant animalia offerenda, sed hoc non poterant facere conuenienter homines claudi non potentes inniti pedi claudus.

Nec claudus.

Item sacerdotes assumebant sanguinem in crateris, & aspergebant effundentes per girum altaris, alijque super parietes, aliquando ad basim, vt patet supra 1. & 3. & 7. cap. sed hoc facere non possunt conuenienter claudi. Dicendum tamen est sicut in superioribus, quod quamquam aliquis, qui ministrabat prius, efficeretur postea claudus, non amouebatur a sacerdotibus, sed suscipiebat iura sacerdotalia sicut ceteri, quamquam non ministrabat, si deformitas esset notabilis. secus si parua, quae non impediret ministerium, nec multum a populo videretur. Et si esset sacerdos magnus, & efficeretur postea claudus, non subrogabatur ei alius in summo sacerdotio, sed semper habebat redditus, & honorem, quamquam alius vices eius gereret in ministrando. Si tamen filius alicuius summi sacerdotis, qui esset primogenitus, & successurus in pontificatu, si antequam acciperet summum sacerdotium, efficeretur claudus, & esset cecus, aut habens aliquid istorum, non assumebatur in summum sacerdotem, sed alius de fratribus eius, ipse vero alebatur de redditibus sacerdotum, sicut ceteri habentes huiusmodi maculas. ratio diuersitatis est: quia facilius aliquis ad honores, vel officium non admittitur, quam admissus repellatur: nam

Turpins eijcitur quam non admittitur hospes. Vt patet extra de iure iurandi in cap. 4. Si vel paruo, vel grandi, vel torto naso. Hic ponitur alia proprietas propter quam excludebantur sacerdotes a ministrando. scilicet si haberent enormitatem in naso, & ponuntur tres proprietates. scilicet si nasus esset enormiter magnus, vel enormiter paruus, quodlibet enim horum ad monstrum quoddam declinat. Dicitur autem nasus tortus, quicunque in dextrum, vel in sinistrum flexus est, vnde per magni, vel parui nasum significatur id, quod nos aquilinum, & sinum dicimus. Nasus enim aquilinus & arcuatus est sicut in ipsi aquilis rostrum recuruum est: nasus sinus dicitur nasus paruus, & in medio depressus, ad extremum autem aliquantulum eleuatus, sicut in simijs est: tortus autem nasus non dicitur secundum recuruationem eleuationis, vel depressionis, sed secundum flexionem in partem dextram, vel sinistram. In Hebreo dicitur, siue superabundans, vel deficiens, & ad idem pertinet. nam superabundans dicitur, qui nasum enormiter

Quae in nato deformitates recipiebant a ministerio

miter magnum habet, d. ficiens aut qui nasum enor- miter paruum habet. & hac dicunt quosdam defor- mitates, propter quas excluderentur sacerdotes, ne ministrarent.

Quare in nouo testamento quamquam obseruetur in sacerdoti- bus, quod non sint deformes corpore, non tamen tantum hoc obseruatur sicut in veteri. & cur vetus testamentum exige- bat maiorem pulchritudinem in ministris, & vestibus, & alijs ceremonijs & in festorum obseruatione quam nouum, & quare festa obseruabantur strictius. Quasi. XXVII.

CONSIDERANDUM autem, quod quam- quam in nouo testamento vitium corporis impediatur ab ordine suscipiendo, vel in habere ordinem administrationem tollit, sed non accipiuntur ita stricte aliqui esse corpore vitiosi, sicut in veteri testamento. nam habere nasum magnum, vel paruum in nouo testamento nihil impedit, in veteri autem excluderentur ab administratione: idem autem habere gibbum, vel esse lippum; vel albuginem habere in oculo, vel impetiginem in corpore, vel herniosum esse nihil impedit. in veteri tamen prorsus excludit. strictior ergo horum obseruantia est in veteri testamento quam in nouo. Simile autem de festorum obseruatione. nam in veteri testamento in sabbatis nihil agi licebat, nec parare cibos, nec etiam succendi ignem. qui enim ageret, moretetur, vt habetur Exo. 32. & 35. cap. In nouo testamento non est tam stricta obseruatio. Nam in quolibet festo licet cibos parare, & quadam alia fieri, quae antiquata consuetudo obseruat. de quibus latissime diximus Exod. 12. cap. Causa autem quare in sacerdotibus veteris testamenti obseruatur strictius consideratio vitiorum corporis, quam in sacerdotibus nouae legis, est, quia sacerdotes veteris testamenti ponebantur, vt incitarent populum illum proteruum, & contumacem ad cultum Dei. Si igitur illi viderent aliquam occasionem contempnendi cultum diuinum, facilliter contempnissent: oportebat ergo sacerdotes esse nullam maculam habentes, vt non posset in eis aliquid reperiri, propter quod diuinus cultus vilipenderetur.

Alia causa est ex causalitate ipsius cultus diuini in nouo & veteri testamento. Nam sacrificia veteris testamenti, & omnia alia ministeria nullam in se ex seipsis virtutem proficiendi continebant praeter circumscriptionem. nam vt ait Apostolus, impossibile est sanguine taurorum, & hircorum auferri peccata, vt habetur ad Hebraeos. 10. capit. quia ergo ista ceremonialia ministeria in seipsis nullam efficaciam, & reuerentiam habebant, si non honorarentur ex qualitate ministrorum, necesse erat immediate contemni: oportuit ergo, vt in sacerdotibus stricte obseruaretur munditia, & ornatus vestium, vt ipsorum sacerdotum qualitas & habitus ipsa imperfecta sacrificia honorarent, sicut est in hominibus honorandis. si enim aliquis voluerit honorare eum, qui honore dignus est, etiam si paruam impendat reuerentiam, satis ille honoratus erit, cum ex seipso habeat reuerentiam. Si autem aliquis honorare velit eum, qui nulla dignus est reuerentia, oportet, quod magna diligentia ei honorem impendat: alioquin confestim ille despicietur cum ex seipso nullam reuerentiae pondus habeat. In sacrificijs autem & ceremonijs noui testamenti longe distans est: quoniam ipsa sine reuerentiam magnam habent, quia per se ipsa proficiunt hunc ab intrinseco proficiendi virtutem, ideo non oportuit, vt in eis tot ceremonie essent ad obseruandum honorem eorum, sicut in veteri testamento. Et sic quia sacerdotes non ita stricte accipiant, esse corpore vitiosos, vel immaculatos, nihil differt;

immo debet requiri puritas, saltem quantum ad exteriora: tam in ministris veteris testamenti, quam in sacerdotibus nouae legis. alia autem ad hunc causam sunt. Si fractio pedis, si manus. Idest si sacerdos sit habens pedem fractum, vel manum fractam. per hoc est intelligitur si habeat manum totaliter abscissam, vel pedem, nam tunc non posset perfecte ministrare, cum ad hoc requiratur vt triusque manus operatio, quemadmodum est in iugulando, & decoriando animalia, quod erat officium sacerdotum in animalibus immolatis. idem autem si pes esset abscissus, quoniam non posset conuenienter moueri ad faciendum haec, vel et si essent ista fracta. si penderent ab alijs membris, ita quod non haberent in se aliquam virtutem morinam, sicut ea, quae prorsus a corpore abscissa sunt. Differunt autem ista ab hoc quod est esse claudum, nam qui claudus est habet pedes laesos sine ex natiuitate, siue a casu, non tamen habet eos abscissos, vel fractos. deterius enim est habere fractum, quam claudum: & cum vtrumque; malum sit, deterius est quod in manu est, quia ista magis pertinet ad ministracionem quam pes. Si gibbus si lippus. Iste sunt aliae proprietates propter quas aliquis excluderetur ne ministraret. Prima si gibbosus esset. est autem duplex gibbus. vnus in dorso, alius in pectore. ille autem qui in dorso est ille vocatur gibbus: qui vero in pectore vocatur struma. vtrumque autem dehestatum est, & impediabat in veteri testamento volentes ministrare. Et quia gibbus secundum latinam significationem solum signat id quod in dorso est, tamen hic pro vtroque assumit, quia vterque gibbus excluderetur a sacerdotali ministracione. In nouo testamento, in quo dictum est ista non accipi tam stricte, non curatur an aliquis habeat gibbum, vel strumam, nisi quodlibet eorum valde notabile sit, ita vt talis homo inter ceteros, quasi monstrum habeatur: tunc enim esset scandalum, & vilipendium diuini cultus, iste impediret ne ordines suscipere. Idem autem dicitur si sit lippus. Dicitur autem homines lippi, qui habent oculos teneros emittentes quandam fluxum in modum lachrymarum: & isti patiuntur valde magna luce, & assidua. His autem in palpebris inhaeret quidam humor concretus, qui prius effluerat, & hoc modo deformes redduntur. multum enim hoc impedit humani corporis pulchritudinem, quae maxima ex parte in oculis est. propter hoc autem Iacob dilexit Rachel, & non Lia sororem suam: quoniam Lia lippis oculis erat, Rachel autem venusta facie, vt habetur Gen. 29. cap. cum dicitur. habebat duas filias nomen maioris Lia: minor autem appellabatur Rachel, sed Lia lippis erat oculis, Rachel venusta facie, & decore aspectu, quae dilexit Iacob. In sacerdotibus autem veteris testamenti requirebatur pulchritudo, vt sic magis ministerium eorum honoraretur, sed lippitudo oculorum tollebat pulchritudinem, ideo excluderentur a ministrando. Si albuginem habens in oculo. Albugo dicitur albedo quaedam quae in oculis est, & non quilibet sed ea solum, quae est super pupillam impediens visionem, & vocatur vulgariter nubecula, quoniam densitatem habet quandam in modum nubis. Haec enim sine nouo testamento nihil impedit, quin aliquis ordinetur, & ministret. impediabat tamen in veteri testamento, in quo erat strictior obseruantia. Si iugem scabiem. Idest si habet scabiem continuam: iugem enim continuum dicitur, & esse ista quaedam scabies mala infectiua, semper inhaerens cuti, quae ex corruptione complexionis nascitur. tales autem semper immundi iudicabantur: unde non debebant admitti ad ministrandum. Sciendum autem quod ista scabies non est lepra, quoniam qui leprosus est, non solum repellitur ne ministret; sed etiam repellitur a communitate omnium de populo, vt habetur extra castra. sic habetur supra 13. & 14. capi. qui tamen habet scabiem iugem praesumptionem habet magna infectionis: ideo non admittitur ad ministrandum.

Impetigo quid sit. Duplex est gibbus. Hernia quid sit. Lippi qui. Albugo quid sit. Scabies an esse lepra. Si

Si tamen hoc haberet in nouo testamento, nisi forte illa scabies esset aliquid extra patens in locis, in quibus caufaret horrorem, & deformitatem, non impediretur habens ab ordine assumendo. Lepra tamen impediret sacerdotes noui testamenti, quoniam est morbus contagiosus, unde ceteros quibus communicaret, inficeret; & non solum propter lepram aliquis repellitur a ministracione futura, immo si iam ordinatus sit, repellitur ne ministret. patet extra de clerici. per totum. Si tamen aliquis matrimonium contraxerit, & postea incidat in lepram, non fiet diuortium matrimonij, quantum ad vinculum, nec quantum ad cohabitacionem, vel thorum, vt patet extra de coniugijs lepro. per totum. Si impetiginem in corpore. Impetigo dicitur esse scabies quaedam valde secca, in modum circuli corpori inherens. hoc enim hominem deformat. si ergo aliquis impetiginem haberet, quae facilliter curari posset, non excluderetur a ministracione. si tamen non posset curari, sacerdos non potest effici. haec autem inter maculas minima est: ideo in nouo testamento nec ordinari impedit, nec a ministracione prohibet ordinatum, quoniam non est hoc aliquid infectiuum, nec tamquam deformis reputatur: tamen vt dictum est maior requiritur pulchritudo in sacerdotibus veteris testamenti quam noui. Vel hernia. Hernia dicitur esse infirmitas testiculorum, quae nota est. haec etiam impedi- bat ne quis ministraret. Causa autem impedimenti non potest assignari propter scandalum, quoniam, hernia aliquid abconditum est, nisi forte de aliquo publico sit, quod herniam habeat. sed oportet reduci ad quandam aliam causam, quoniam hernia per accidens a ministrando impedit, vt cuiuslibet aspicienti notum est. Sed in nouo testamento haec non potest impedire, quoniam ibi solum impeditur aliquis ne ordinetur, vel ordinatus ne ministret, quia deficit potentia perfecte ministrandi, vel quia ex tali ministracione scadalum aliquid sequitur, sicut in quibusdam alijs notum est. hernia autem a nullo horum impedit, nec scandalum aliquid caufat, ergo non impedit ordinandum, nec ministrare. prohibetur autem ordinari, quia non potest ordinari, quia non potest de sacerdotibus veteris testamenti, quae quaedam secundum rationem literalem aliquid significent, vt declaratum est, secundum quod conueniebant statui Iudeorum: tamen secundum significationem tropologicam quaedam proprietates notant, quae in sacerdotibus noui testamenti esse debent; de quibus nihil ad nos, cum non intendimus tropologias, & allegorias, vel analogias sequi. de his requiritur in gloria ordinaria. Omnis qui habuerit maculam de genere Aaron sacerdotis. Supra fuerant posita in particulari conditiones, quae prohibebant ministrare sacerdotes veteris testamenti, hic in generali lex ponitur, scilicet quod quicquid habeat maculam non possit ministrare, & hoc siue nunquam ceperit ministrare, siue iam ceperit ministrare. in nouo tamen testamento differt, quia facillius prohibetur aliquis ne ordinetur, quam post ordinationem ei administratio interdicitur. sed in veteri testamento non erat conuenienter ista causa, quia filij sacerdotum ex hereditate habebant, quod ministrarent sacerdotum patribus suis in ministracione, & redditibus: & sic de istis ita erat ac si iam ordinati essent. ideo si incidere in aliquam maculam, propter quam non deberent ministrare, solum vetabatur eis ne ministrarent, ac si iam ordinati essent. In nobis autem ministratio sacerdotum non euenit ex hereditate, sed solum ex ordinatione: ideo in nobis est duplex prohibitio, scilicet quod non ordinetur, & quod ordinati non ministremus. Qui habet maculam. Intelligit de maculis supra positis. nullam enim aliam maculam impediabat ministracionem nisi ista. quod verum est de maculis quasi naturalibus, &

permanentibus, secus est de quibusdam maculis per accidens, sicut si aliquis efficiatur leprosus, vel semine fluens, vel pollutus somnio nocturno, aut in coitu, vel in contactu reptilium, & animalium immundorum, efficitur inhabilis ad ministrandum non simpliciter, sed pro eo tempore quo durat in eo iste immunditia: ista autem non vocatur macula sed contaminaciones: quoniam macula dicitur esse, quae permanent, contaminaciones vero, quae transeunt, ista autem de quibus dictum est hic permaenae sunt. Alia vero, quae transeunt habentur sequenti. cap. & non vocatur macula. De semine Aaron sacerdotis. Dicitur autem de semine Aaron, quia iste condiciones macularum non obseruabantur nisi in sacerdotibus, qui erant de genere Aaron: quoniam in Leuitis, & alijs populis nihil horum erat. dicitur Aaron sacerdos non ad differentiam aliorum, qui dicerentur Aaron cum multi sic vocarentur, sed ponitur quasi ex superabundantia. Non enim omnes termini positi designant aliquam differentiam rerum in sacra Scriptura, sed aliqui sunt, qui interdum nihil agunt. Non accedet offerre hostias Domino. Offerre hostias est iugulare animalia oblata, & decorare illa, atque sanguinem eorum fundere ad expiandum, & adipem, vel carnes sine consuetudinem sacrificiorum variorum super altare adolere. Dicitur autem non accedet, quoniam ad hoc, quod aliquis offerret hostias, oportebat quod accederet ad Sanctuarium introeundo in illud: ab huius autem ingressu non prohibentur habentes maculas superpositas: nam quae contaminaciones prohibent ab accessu ad Sanctuarium, tamen non maculae: quoniam necesse est, vt aliqui isti intrarent in Sanctuarium, quia isti comedere debebant de his, quae offerbantur, vt patet in litera. aliqui tamen non poterant comedi oblata nisi in Sanctuario, vt habetur 5. 6. capit. cum dicitur. reliquam autem partem similam comedit Aaron cum filijs suis abique fermento: & comedit in loco Sanctuarii tabernaculi. accedebat etiam ministrans ad labrum aeneum, vt lauaret ibi manus & pedes, cum ministraturus esset, alioquin moretetur, vt patet Exod. 30. cap. accedebat etiam ministrans ad ostium tabernaculi ad offerendum ibi coram Domino animal, quod a popularibus offertur, & ad offerendum pro eo, qui offert, vt patet supra 1. & 3. & quia per omnia capitula. accedebat etiam ministrans ad altare holocaustorum, vt ibi sanguinem funderet super parietes, vel ad basim secundum varietatem sacrificiorum, & vt ibi carnes, & adipem cremarentur, vt patet 5. 1. & quasi per omnia capitula. Ad ista tria loca non licebat hominibus habentibus maculas accedere, quoniam solum pertinebat hoc ad ministrantes: ipsi vero prohibiti erant ministrare. Si autem aliquis dicat, quod isti etiam quia maculae erant, prohibebantur introire in Sanctuarium, sicut contaminati. Respondendum est, quod non potest stare, quia infra solum vetatur, ne isti ministrent, & intrent intra tabernaculum, sed non prohibetur quin intrent in atrium. de hoc infra dicitur. vt scetur panibus, qui offeruntur in Sanctuario, ita dumtaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedet ad altare, qui maculam habet. Nec panes Deo suo. Idest etiam non offeret panes Deo, qui huiusmodi maculas habet. hoc intelligitur de panibus propositionis, de quibus supra dictum est. Dicitur autem sacerdos aliquis offerre istos panes, non quod ipse traderet de substantia sua sumptus illorum, quoniam hoc faciebant filij Israel dantes farinam ad faciendum hoc, vt patet infra 24. cap. cum dicitur, per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filijs Israel federe sempiterno. Sed dicitur aliquis sacerdos offerre panes hostiarum, quia ponebat eos coram Domino in mensa propositionis.

Impetigo quid sit. Duplex est gibbus. Hernia quid sit. Lippi qui. Albugo quid sit. Scabies an esse lepra. Si

frioniseiat autem mensa ista intra tabernaculum ad partem septentrionalem eius, vt habetur Exod. 26. c. Tangitur autem hic de his duabus ministracionibus, scilicet hostiarum, & panis: tamen intelligitur etiam de omnibus alijs, vt habetur ex supradictis, scilicet de incensione candelarum, & de oblatione thuris super altare thymiamati. Non enim potest dicere aliquis, quod non verarentur ista duo ministeria, qa non exprimuntur. nam non potest stare, quoniam satis apparet ex litera, quod prohibetur, quia dicitur, quod isti non intrant intra velum, & de candelabro habetur Exo. 27. c. de altari thymiamatum habetur Exo. 30. c. no ergo poterat quis facere ista ministeria, nisi introiret intra tabernaculum, quod erat istis vetitum. ergo pariter vetita erant ministeria, qua non poterant nisi intra tabernaculum fieri. *Vescetur tamen panibus.*

De pluribus generibus panis oblati. & de quibus liceret comedere sacerdotibus maculatis, & alijs ex familia maioris sacerdotis. Quest. XXVIIII.

Hic ponitur, quod quamquam isti prohiberentur a ministracione propter horrorem quendam, & defectum, qui accidere poterat in ministracione: tamen non prohibebantur, vt sumerent cibos qui proveniebant sacerdotibus de oblationibus. Dicuntur autem panes oblari in Sanctuario ipsi panes propositionis, quonia similam ad illos conficiendum offerebant Israelitae, sed sacerdotes conficiebant, & offerebant coram Domino, intra tabernaculum, super mensam propositionis. Istos vero per singula sabbata sacerdotes tollebat, & apponebant alios, vt patet infra 24. cap. & hoc fiebat, vt tollerent duri, & ponerent recentes, vt patet 1. Reg. 21. c. eos aut q duri separabant, comedebant sacerdotes, & soli sacerdotes, vt innuitur. 1. Regum 21. & magis Matth. 12. cap. Ex hoc autem inferitur, q isti qui erant de genere Aaron maculati, & nunquam ministrabant, vocabantur sacerdotes, quoniam vt dictu est solis sacerdotibus licebat comedere de his panibus: sed istis maculatis licebat comedere: ergo vocabatur sacerdotes. Item apparet ex hoc, quod filia sacerdotum vocabantur sacerdotes, quoniam eis licebat comedere de his panibus: solis tamen sacerdotibus hoc licebat. Quod aut filia ei⁹ liceret comedere, de hoc apparet, quoniam maiora eis licebant, scilicet comedere de pectusculo, & armo consecrato hostiarum pacificarum, qua partes pertinebat ad ius sacerdotu. de hoc patet supra 10. cap. cu dicitur, pectusculum quocue, quia oblatum est, & armu qui separatus est, edentis in loco mundissimo tu, & filij tui, & filia tua tecu: tibi enim ac liberis tuis reposta sunt de hostijs salutaribus filiorum Israel, eo quod armu, & pectus, & adipes, qui cremantur in altari, eleuauerint coram Dño. pater etiam hoc sequenti. cap. vbi dicitur, quod filia sacerdotis, qua erat in domo patris sui nondum tradita viro, vel ia effecta vidua, comedebat de sanctificatis, quibus aut liceret comedere de sanctificatis habet eodem cap. licet adhuc de panibus istis satis dubium est quibusdam, an liceret sacerdoti filibus comedere de illis, de quibus dicitur infra 24. cap. Offerebant etiam panes in Sanctuario, scilicet simila confecta oleo nondum redacta in pastam, nec formata in panem: & ista totaliter perueniebat in ius sacerdotum praeter pugillum, qui tollebar de ea, & cremabatur super altare, vt patet supra 2. cap. offerebantur etiam panes de clibano cum hostijs pacificis, aliquando fermentati, & aliquando non fermentati, vt patet supra 7. cap. & 2. Aliquando autem offerebantur panes in farragine fruxi, qui vocabantur lagana oleo lita, & interdum simila fruxa, vt apparet eodem 2. cap. Aliqua-

do etiam offerebantur panes de craticula, vt apparet eod. 2. cap. Aliquando etiam offerebantur panes fermentati in primitias. cum enim coquebant Iudaei panes, offerebant sacerdotibus aliquid de illis tamquam primitias: & sic de alijs pulmentis. sic habetur Nu. 15. cap. De his oibus panibus comedere poterant isti filij sacerdotum, qui maculati erant, & non ministrabant. Alio modo accipi pot hic panis pro omni eo, quod offerebatur in Sanctuario, siue essent carnes, siue panes, siue vinum. Scriptura enim interdum omne comestibile panem vocat, vnde nomine solius panis ciborum varias intelligitur. sic patet. 4. Reg. cap. 6. vbi iustum est, quod apponeretur panis, & sequitur, q apposta est ciborum preparatio. etia non solum cibos communes, sed quodlibet alteru comestibile nomine panis intelligitur, sic patet Exod. 24. cap. cum dicit de Moyses, quod ascendit in montem, & stetit ibi. 40. diebus, & 40. noctibus cum Domino, & panem non comedit, & aquam non bibit. sed ibi non loquitur de pane, quonia manifestum est, quod in deserto panis non erat, sed loquitur de manna, scilicet, quod non comedit manna, quod erat loco panis: sic enim habetur Exo. 16. cap. cum dicitur. Dabit vobis Dominus vespere carnes edere, & mane panes in saturitate. & quod amplius est, posita lege ne aliquis gustaret panem, intelligebatur ne aliquis comederet mel. Sic habetur primo Reg. 14. cap. cum dicitur. maledictu vir, qui comederit panem vique ad vespem, donec vlciscar de inimicis meis, & sequitur ibi, quod Ionathas comedit paululum de melle, & propter hoc Dominus iratus est, ceciditq, super eum fors ad mortem, at que pater suus praefinito filio occidisset eum, nisi populus de manu eius liberaret. Sic autem intelligendum est hic de pane pro omni comestibili, scilicet, quod de quocunque offereretur in Sanctuario partem haberet. patet hoc rationabiliter dictum, nam foeminae filiae sacerdotum comedere poterant de carnibus consecratis, scilicet de armo dextro, & pectusculo, vt patet supra 10. cap. quanto magis ipsi viri filij sacerdotum? patet hoc: nam quaedam partes sacrificiorum licite erant ipsis viris ad esum: foeminae autem non licebant, vt apparet de sacrificio pro peccato: quoniam solis masculis comedere illud licebat. sic patet supra 6. cap. cum dicitur. mares tantum stirpis Aaron comedent illud: legitimum sempiternum est in generationibus vestris de sacrificijs Domini.

Item omnia conceduntur istis sacerdotibus habentibus maculas praeter hoc, quod non accedat ad ministrandum, sicut alij sacerdotes, vt patet cum dicitur hic. vescetur tamen panibus, qui offeruntur in Sanctuario, ita duntaxat, vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet. sed alijs sacerdotibus non maculatis licebat. Item comedere de sanctificatis concedebatur filijs; & filiabus sacerdotum, & seruus empiricij eorum, nisi essent contaminati. sed isti per hoc, quod habebant maculas, non erant immundi siue contaminati: quia multum differt esse contaminatum, & habere maculam: cum dicantur maculae quaedam deformitates in defectu, vel inordinata positione partium corporis, sicut esse elaudum, vel caecum, & sic de omnibus suprapositis. Esse contaminatum est habere aliquam immunditiam aduenientem accidentaliter, qua non est aliquid corpori immanens, nec est aliqua pars aut defectus partis corporis, sed magis aliquid accidens corpori nostro, vt in contaminationibus, de quibus dictum est supra 11. cap. & sequenti. maculae autem non impediunt sicut immunditiae & contaminationes: quia contaminationes aliquando excludunt a communicatione hominu, vt patet in leprosis supra 13. & 14. c. & in

Nomine panis ciborum varias intelligitur.

Differetia contaminatorum, & maculatum, & macula torum, & quae vitioque licet.

Immunditiae a quibus generaliter prohibebant.

& in fluentibus semine & mulieribus menstruatis, vt patet supra 15. cap. & in viris pollutis somnio nocturno, vt habetur Deut. 23. cap. etiam in eo, qui comburebat vitulam rufam, vt patet Num. 19. cap. & in eo qui portabat caprum emissarium in desertum, vt patet supra 16. cap. idem de eo, qui erat pollutus super mortuum, vt patet Num. 5. cap. Aliquando autem contaminationes solum excludebant ab accessu ad sanctuarium, & comestione rerum sacrarum, atque ministracione: & hoc generale erat in omnibus immunditijs, vt nemini liceret accedere ad sanctuarium, vel ad aliquam rem sacram, vt patet supra 15. cap. cum dicitur. & non moriantur in foribus suis, cum pollutus super tabernaculum meum, quod est inter eos. vnde quicumque pollueretur, & non expiatus accederet ad sanctuarium, morte dignus erat: & dicebat Deus, quod periret de populo suo, vt habetur supra 19. cap. maculae autem non impediunt hominem a communicatione aliorum excludendo a castris, nec ab accessu ad sanctuarium impediunt, nec a comestione rerum sanctificatarum, sicut patet hic de istis habentibus maculas, sed solum impediunt a ministracione rerum sacrarum, vt hic dicitur. multum ergo differunt maculae, & contaminationes vel immunditiae. *Vescetur tamen panibus.* Id est in atrio tabernaculi. Quia offeruntur in sanctuario. Id est in atrio tabernaculi. omnis enim oblatio de animalibus vel alijs rebus fiebat in atrio tabernaculi: & praesentabatur res oblata ad ostium tabernaculi: & deinde si esset animal, occidebatur coram altari holocaustorum. haec autem omnia fiebant in atrio tabernaculi. In ipso autem tabernaculo nulla de his banausis ministracionibus gerebatur: cuius causae explicatae sunt Exodi 27. cap. *Ita duntaxat vt intra velum non ingrediatur.* Hoc est quod vetatur istis maculatis de omnibus quae pertinent ad sacerdotes. nam omnia concedebantur eis quibus alij sacerdotes gaudent, hoc autem solo priuabantur, vt non ministrarent. quod significatur per hoc quod dicitur, q no ingredere intra velu, nec accederet ad altare.

Ministraciones sacerdotum que erant in sanctuario in quatuor distinguuntur, & quod nulla illarum licebat sacerdoti maculato. Quest. XXIIX.

MINISTRACIONES namque sacerdotu, quae erant in sanctuario distinguuntur in quatuor, scilicet offerre hostias immolando super altare holocaustorum, & ponere thymiamata super altare thymiamatu, disponere quoque lucernas in candelabro, & ponere panes super mensam propositionis. nullu aut horum licebat sacerdotibus habentibus maculas. De primo intelligitur prohibitum cum dicitur. nec accedat ad altare, scilicet holocaustorum: quia super istud fiebant carnum cremationes in sacrificijs. Secundum tertium & quartum prohibita sunt per hoc, quod dicitur, quod non ingrediatur intra velu. nam istae tres ministraciones fiebant intra velum, id est intra tabernaculum. Patet de oblatione thymiamatis, quod est super altare thymiamatum: quoniam illud erat intra tabernaculum, vt patet Exodi 30. & supra 16. cap. patet etia de dispositione lucernarum in candelabro: quoniam ipsum ponebatur intra tabernaculum ad partem australem, vt patet Exo. 26. cap. Item patet de mensa propositionis super quam offerebantur panes propositionis: ipsa enim erat intra tabernaculum ad partem aquilonarem, vt patet Exo. 26. cap. Cum ergo alicui prohibetur, ne ad altare accedat, & ne introeat ultra velu, omnia sacerdotalia ministeria eidem interdicta sunt. quod aut

Alph. Toft. super Leuit.

dicitur hic de velo, no intelligitur de velo quod pendebat ante sancta sanctorum; sed de illo quod pendebat ante tabernaculum; & vocatur tentorium. Erat enim in tabernaculo pars secretissima sancta sanctoru, & illa distinguebatur a reliquo tabernaculo interpositis quatuor columnis, & velo pendente ante illas, deinde ipsum tabernaculum distinguebatur ab atrio: quoniam in tribus lateribus circundebatur tabulis de lignis sethim, & operiebatur quatuor velamentis in tecto, atq; parietibus tabularum. In parte vero orientali relinquebatur quartu latus sine tabulis: & istud erat introitus ad tabernaculum: ne tamē ea quae erant intra tabernaculum paterent, posita quadam cortina occupante totum illud latus velabantur. & ista vocatur tentorium. de his omnibus habetur Exodi 26. Erant ergo duo velamina posita in tabernaculo ad distinguendum, quorum vnum vocabatur velum, alterum autem tentorium. Hic autem dicitur ne isti maculati de semine Aaron introirent ultra velum. & non accipitur proprie velum sicut alias accipi consuevit, sed accipitur velum pro tentorio. quod apparet, quia velum est, quod distinguit sancta sanctorum a reliquis partibus tabernaculi. Cum ergo dicitur de aliquo ne ingrediatur ultra velum, est sensus, quod non introeat in sancta sanctorum. Sed non potest accipi hic iste sensus, quoniam tunc solum esset prohibitum istis maculatis introire in sancta sanctoru. sed fallum est, quia hoc non solum maculatis, sed etiam omnibus sacerdotibus prohibitum erat praeterquam sacerdoti magno, qui solus ingrediebatur in sancta sanctorum, vt habetur ad Hebreos 9. cap. cu dicitur. in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes: in secundo autem semel in anno solus pontifex non sine sanguine, quem offert pro sua & populi ignorantia. idem patet supra 16. cap. prohibebatur ergo hic maculatis ne ingredere intra velum, id est ultra tentorium. & hoc est interdicti eis ne ingrediantur in tabernaculum. & in hoc differunt ab alijs sacerdotibus, quoniam alijs licebat ingredi in tabernaculu quotidie ad ministrandum in candelabro, & mensa propositionis, atque altari thymiamatum, vt patet in preallegata auctoritate ad Hebr. 9. cap. scilicet in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes ministeria consummantes. Item patet, quod intelligatur hic tentorium per velum, quoniam intentio est, quod isti sacerdotes maculati prohibeantur ab omnibus ministracionibus, vt patet supra cum dicitur. non accedet offerre hostias, nec panes Deo suo. Sed intra velum si accipiat pro velo sancti sanctorum, non fiebat aliqua de communibus ministracionibus; sed sola aspsio sanguinis semel in anno a solo summo sacerdote, vt patet supra 16. ergo non prohiberentur ab aliquo ministerio hoc modo per hanc particulam: quia non ingredientes intra velum, scilicet in sancta sanctorum, poterant ingredi intra tentorium, scilicet in tabernaculum vbi erant ministraciones in candelabro, & mensa, & altari thymiamatu. ergo intelligendu est de velo, & tentorio pendere ante tabernaculu. *Nec accedet ad altare.* Duo altaria erant in sanctuario. scilicet holocaustoru, & altare thymiamatis. erat aut altare holocaustorum extra tabernaculu in atrio eius, vt patet Exo. 27. c. Altare aut thymiamatis erat intra tabernaculu, vt habetur Exo. 30. cap. In nullo aut horum poterant isti maculati ministrare. nec facientes sacrificiu, nec offerentes thymiamata. hic tñ solum ponitur de vno eorum. scilicet de altari holocaustoru q no accederet maculatus ad offerendu in eo hostias: de alio aut ia veritū est, cu dictū fuit, vt no ingrediatur intra velu. Altare aut thymiamatum intra velum erat. qui igitur no poterat introire intra

Gg velum,

Duo velamina in tabernaculo posita ad distinguendum.

Duo altaria erant in sanctuario.

velum, nec poterat ministrare in altari thymiamarū. **F** Dicitur autem quod non accederet ad altare, scilicet, vt ministraret in eo: nam bene licebat accedere aliter tangendo. *Quia maculum habet.* Exprimitur causa huius prohibitionis, scilicet, quod isti maculati non ministrabant intra velum vel extra: quia habent maculas. alijs autem non maculatis vtrouique licitum erat ministrare. *Et contaminare non debet sanctuarium meum.* Hic declaratur adhuc magis causa, scilicet, quod isti non introibant intra velum ad ministrandum, vel extra ad altare, quia contaminarent sanctuarium Dei. Non est autem sensus, quod sanctuarium reciperet aliquam contaminationem, sicut si aliquis contaminatus tangeret sanctuarium. vel si aliquis nunc sanguine vel semine etiam violaret: est enim hic contaminatio & expiatio requiritur. sed dicitur hic contaminari sanctuarium in quantum redditur contemptibile ipsum & ministeria, quæ in eo sūt. sicut enim dicebatur supra, quod si ministrans sit deformis, vel vilis, qualitercumque ministeria sua contemnuntur propter eum; ita ipse locus in quo sunt ministeria pariter contemneret. & hoc est esse contaminatum, id est quod contemnatur tanquam si esset contaminatus vel vilis. *Ego Dominus qui sanctifico vos.* Id est omnia supradicta facere debetis, quia ego qui ista iubeo sum Deus vester, & sanctifico vos, id est volo vos mihi esse sanctos cauentes omnem contaminationem. *Locutus est ergo Moyses.* Hic ponitur prapositionum executio: quoniam supra iubebatur, vt sacerdotes cauerent omnia ista, quæ dicta sunt, & Moyses eis hæc denunciaret. nunc vero Moyses denunciatis inducitur. *Ad Aaron & filios eius & omnem Israel.* Ista enim pertinebant ad sacerdotes, quoniam ipsi cauere debebant immunditias, quæ hic expressæ sunt. ideo debuerit principaliter dici Aaron, quia princeps erat sacerdotum; alijs vero cõsequenter, quia ei ex aliqua parte attinebant. Populo autem Israel dicta sunt vltimate, quoniam ad eos non pertinebant directe. ideo in principio nõ exprimitur, quod deberet loqui Moyses Israelitis, sed solum Aaron, & filijs suis cõ dicitur. **I** loquere ad sacerdotes filios Aaron. Sed dicit aliquis cum in alijs locis in quibus lex data solum pertinet ad sacerdotes, ipsis solis illa refertur, quare hic cum pertineat lex ad sacerdotes, solum fit mētio de Israel. de primo habetur exemplum supra 6. & 16. cap. in quibus lex data solum pertinet ad sacerdotes, & his solis denunciatur. hic autem contrarium patet. Respondendum est, quod ista lex quamquam ad populares directe non pertineat, tamen ex aliqua parte eis attinet, nam dicebatur supra de summo sacerdote. puellam de populo suo accipiet, ne cõmisceat stirpẽ generis sui vulgo gētis suæ. in quo innuitur quod sacerdos magnus deberet assumere in vxores puellas de magno genere, & quia si ipse eas peteret, forte nõ darentur illi, necesse erat, vt diceret Deum iussisse hoc. & quia ei dicenti non crederetur, quoniam si- bĩ ipsi in hac parte favorabilis erat, conueniens fuit istam legem poni corã toto populo, vt sic inclinarentur Israelitæ ad dandũ filias suas sacerdotibus in vxores. Moysẽ autem dicente ista nulla cõtra ipsum præsumptio erat, qm̃ ipse erat propheta Dei, cui firmiter credebat, vt Deus prædixerat sibi Exo. 19. c. si iam nũc veniã ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentẽ ad te, & credat tibi in perpetuũ. Enã credebat sibi, quia nõ præsumebat sibi ipsi favorabilis, cum nulla ex lege hac ei vtilitas prouertura esset, quia non erat summus sacerdos, nec minor, sed simplex Leuita. *Cuncta quæ sibi fuerant imperata.* Scilicet omnia quæ habentur in hoc capitulo: quia omnia hæc fuerant sibi imperata, vt diceret sacerdotibus filijs Aaron,

LOCUTVS quoque est Dominus ad Moysen, dicens. Loquere ad Aaron, & ad filios eius, vt caueat ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel: & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt. Ego Dominus. Dic ad eos & ad posteros eorum. Omnis homo qui accesserit de stirpe vestra ad ea, quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filij Israel Domino, in quo est immunditia: peribit coram Domino. Ego sum Dominus. Homo de semine Aaron qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum feminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus; & qui tangit reptile, & quodlibet immundum; cuius tactus est fordidus; immundus erit vsque ad vesperum: & non vescetur his quæ sanctificata sunt, sed cum lauerit carnem suam aqua, & occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis: quia cibus illius est. Morticinum & captum a bestia non comedent: nec polluentur in eis. Ego sum Dominus. Custodiant præcepta mea, vt non subiaceant peccato, & moriantur in sanctuario, cum polluerint illud. Ego Dominus qui sanctifico eos. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis. Inquilinus sacerdotis, & mercenarius non vescetur ex eis. Quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit: hi comedent ex eis. Si filia sacerdotis cuiuslibet ex populo nupta fuerit, de his quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur. Sin autem vidua, vel repudiata, & absque liberis reuersa fuerit ad domum patris, sicut puella consueuerat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam; addet quintam partem cum eo quod comedit, & dabit sacerdoti in sanctuarium. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quæ offerunt Domino: ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. Ego Dominus qui sanctifico eos.

De impedi-
dimentis
filiorum
Aaron.

Exo. 22.
Ezech. 4.

Sanctificata
non eduntur
nisi a sacerdotibus,
& suis.

LOCUTVS

LOCUTVS est. In superioribus dictum est de personis ministrantibus circa diuinum cultũ. Hic agit de conditione ipsarum ministratarum rerum, scilicet qualiter se habere debeant res, quæ Domino offeruntur. Et diuiditur in duas partes: quia primo ponitur quid obseruandum sit circa ea, quæ sunt iam oblata. secundo quid circa ea quæ sunt offerenda. tertio ponitur istorum quædam ratio inductiua. secunda ibi. *Locutus est Dominus.* Tertia ibi. *Custodite mandata.* Prima in duas, quia primo ponitur circa res sanctificatas transgressio: secundo transgressorum puniatio atque promissio. secunda ibi. *Qui comederit de sanctificatis.* Circa primum. *Locutus est Dominus ad Moysen.* Ista locutio facta ad Moysen an fuerit simul cum superioribus vel nõ, non multum differt: quoniam in superioribus declaratum est non fuisse omnia ista simul dicta: sed quædam necessario ab alijs seiuncta sunt. hoc tamen videtur simul dictum esse cum superioribus, quoniam eadem materia est de qua dicitur hic, & in præcedentibus. quia tamen supra dicebatur de conditionibus sacerdotum offerentium; hic autem de conditione rerum oblatarum, positum fuit caput orationis quod est. *Locutus est. Loquere ad Aaron & filios eius.* Ista lex ponitur sacerdotibus, cum agatur hic de conditione rerum oblatarum, & offerendarum. offerre autem aliquid, vel vti rebus oblati ad sacerdotes pertinet: quia tamẽ sunt hic aliqua quæ pertinent etiam ad populares, scilicet offerre ipsas hostias præsentando sacerdotibus, possunt etiam delinquere abutendo rebus sanctificatis. cõuertitur etiam sermo ad eos, vt patet infra cum dicitur. loquere ad Aaron & filios eius, & ad omnes filios Israel. ea autem quæ hic in principio dicuntur solis sacerdotibus pertinent, ideo de eis solis sermo fit.

Regula pe-
nes obla-
tas, &
consecratas

Vt caueant ab his quæ consecrata sunt. Hic ponitur regula circa res oblatas, & iam consecratas, sc. quis debeat illis vesci. & excluduntur hic octo personæ, scilicet leprosus, semine fluens, immundus ex tactu vel esu, alienigena, inquilinus, mercenarius, filia sacerdotis matrimonialiter copulata. In his autem ratio prohibitionis est propter causam literalem & figuralem, de qua infra dicitur. *Vt caueant ab his quæ consecrata sunt.*

De diuersis generibus sacrificiorum, & oblationum, & quid de omnibus illis licebat comedere sacerdotibus.
Quest. 1.

DICUNTUR filij Aaron debere cauere ab his quæ consecrata sunt, non quod ea in cibum assumere verentur, sed quia esus illicitus prohibeatur. Conueniebat namque sacerdotibus, vt comederent de oblationibus Domini. Nam si erat oblatio in pane, cum vino, & oleo, quæ sunt libamenta sua, tota proueniebat sacerdotibus, præter pugillam qui inde sumebatur, aut aliquid paruum de pane ad cremandum super altare, vt patet supra 2. cap. & hoc siue essent panes fermentati, siue azimi, vt patet supra 7. cap. nisi esset panis oblati in consecratione sacerdotum; quoniam ista tota cremabatur super altare, nec comedeat quisquam ex illis. sic habetur supra 6. cap. cum dicitur. omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quicquam comedit ex eo. Si autem sacrificium de carnibus, distinguebatur in tria genera, scilicet in holocaustum, & victimas pacificas, & hostiam pro peccato. Si autem esset holocaustum, nihil de carnibus sacerdoti proueniebat, quoniam omnes carnes, & caput cum intestinis, & pedibus in altari cremabantur, vt supra 1. cap. sola autem pellis proueniebat sacerdoti.

Alph. Tost. super Leuit.

Ati de holocausto, vt patet supra 6. cap. cum dicitur. sacerdos qui offert holocausti victimam, habebit pellem eius. Si autem esset hostia pacifica, habebant inde sacerdotes armum dextrum, & pectusculum, vt patet supra 7. & 10. cap. quamquam Deuteronomij 18. cap. videatur aliquid alterum addi, de quo ibi declaratum est. alia autem partes Deo & offerentibus proueniebant. nam Deo soli adipēs dabantur; præterquam si offerretur aries vel ouis: quia tunc præter adipēs offerretur cauda, in alijs autem soli adipēs. cætera autem carnes offerentibus cedebant, vt patet supra 3. cap. Si vero esset sacrificium pro peccato generaliter dictum, aut erat pro peccato specialiter dictum, aut pro delicto. Si esset pro peccato, omnes carnes, & pellis sacerdotibus cedebant præter adipēs, qui coram Domino cremabantur. Si autem esset sacrificium pro delicto, omnes carnes sacerdotibus proueniebant, præter caudam & adipēs, qui cremabantur coram Domino: de vtroque habetur supra 6. cap. Patet ergo quod non iubebat Deus, vt sacerdotes cauerent a consecratis; quin potius dabat illas sibi in cibos pro ministerio, quod faciebant in sanctuario, vt patet Numc. 18. & Deutero. 18. cap. vbi distinguuntur iura sacerdotalia in oblationibus, & quibuscumque alijs consecratis Domino.

Dicuntur tamẽ sacerdotes debere cauere res consecratas, scilicet, quod non abutantur eis sumentes eo modo, quo non conuenit. hoc autem erat cū immundi essent, vel haberent aliquam de conditionibus infra positis. est autem cauere habere se reuerenter, scilicet, quod non accederet sacerdotes per omnem modum ad res consecratas Domini; sed solum reuerenter & munde, distinguentes eas a rebus profanis, a quibus non cauent, sed vtuntur illis, vt volunt.

Ab his quæ consecrata sunt filiorum Israel. Dicuntur consecrata filiorum Israel ea, quæ consecrantur ab eis, & sunt consecrata ea, quæ offeruntur, vel donantur, aut vouentur, vel qualitercumque in ius Dei transeant ius Dei.

Especialiter patet: quoniam ea quæ vouentur dicuntur consecrari, vt habetur infra 27. cap. & dicuntur consecrata, quia sunt sacra, & ad Dominum applicantur. nam antequam ista res offerrentur, vel vouerentur, profana erant pertinentes ad ius vulgare dominorum. Cum vero oblata vel voto obligata sunt, in ius Dei transeunt: quod est eas sacras esse vel consecratas, id est ei a nobis applicatas. Ista autem res non dicebantur consecrari, quando sacerdotibus tradebantur portata ad sanctuarium, sed quando in ius Domini cedere incipiebant. vnde in oblationibus, quoniam libera traditio erat, nunquam transibat aliquid in ius Dei, vel consecrabatur, quousque sacerdoti traderetur: quoniam ante illud liberum erat offerenti, retrocedere: cum vero semel tradidisset, non licebat per traditionem ergo consecrabatur oblationes: Ea vero quæ donabantur, aut vouebantur, transibant in Dominium Dei per donationem, vel sponsonem, cum donans vel vouens ipsa donatione vel voto abrenunciaret iuri, quod haberet in re: ideo antequam traderentur ista Domino, iam erant consecrata, nec erat liberum ipsi donanti vel vouenti aliquid alterum de illis facere. Etiam non poterant ea, quæ pertinebant semel ad Deum, voueri, vel donari etiam ipsi Deo, sicut patet de primogenitis pecorum, quæ offerebantur Domino: quoniam illa pertinebant ad Deum ex lege, vt patet Exodi 13. cap. & 34. cap. cum dicitur, quod primogenita quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit, & vouere, siue bos, siue ouis fuerit: etenim Domini sunt. ideo non poterat aliquis facere quicquam in istis primogenitis accipiendo vtilitatem ab eis, vt toncendo, vt accipiat lanas, sicut patet Deuteronomij cap. decimoquinto, cum dicitur.

G g 2 citur.

citur. non operaberis in primogenito bouis, nec tōde-
bis primogenita ouium; nō poterat ergo aliquid age-
re in ista qui tenebat ea; sed iam totaliter erant Dei,
cui tenebantur; & ex tunc erant cōsecrata ei, ex quo
esse ceperant: quoniam ex tunc erant Dei. *Et non con-
taminent nomen sanctificatorum mihi quæ ipsi offerunt.* Id est
sacerdotes non polluant ea, quæ sanctificata sunt mi-
hi per eos. Idem est enim contaminare sanctificata,
vel non cauere à consecratis: quoniam sicut habere
se irreuerenter ad consecrata est non cauere illa, &
peccare, ita polluere sanctificata; quoniam qui non
obseruat reuerentiam rebus sanctificatis, sicut debet,
polluit illas. Dicitur quod non polluant nomen san-
ctificatorum, id est non polluant ea, quæ vocantur san-
ctificata, quasi dicat postquam res est Deo oblata vel
donata: & per hoc quod vocatur sanctificata, nō de-
bent abuti illa sacerdotes; quod est contaminare eam
& reddere contēptibilem. *Quæ ipsi offerunt.* Id est ip-
sa quæ sanctificantur ab Israelitis, & applicantur Deo
per ipsos sacerdotes offerentes, non debent contami-
nari vel contemni. dicuntur ista esse oblata per sacer-
dotes, non quasi ipsi offerant; vel de substantia sua
tribuant: sed quia Israelitæ Domino tribuunt. Ipsi
tamen non possunt per se Domino applicare, sed sacer-
dotes applicant, quoniam ista applicatio est opera-
tio sacerdotalis. operationes autem istæ nemini lici-
tæ sunt nisi sacerdotibus; & si quis aggrediatur illas
moriatur, vt aliàs dictum est. Cum ergo ipsi sacer-
dotes immediate res sanctificent, Deo applicantur.
Hoc autem totum est, vt non abutantur istis rebus su-
mendo eas, quando immundi sunt, in cibum. *Ego Do-
minus.* Id est ista facere debetis propter reuerentiam
meam; quia ego iubens ista sum Dominus Deus ves-
ter, quem colere & honorare debetis, atque tenemi-
ni. *Dic ad eos & ad posteros eorum.* Hic exprimitur præ-
ceptum magis in speciali de obseruando munditiam,
& reuerentiam circa res sacras. Obseruabatur autem
dupliciter, scilicet in eo, quod sacerdotes non abute-
rentur rebus consecratis; & in eo, quod non permit-
terent alios abuti illis. Nam custodia rerum sacrarū,
& dispensatio earum erat cōmissa sacerdotibus: ideo
sive ipsi peccarent abutendo rebus; sive alij abuterentur,
ad eos pertinebat peccatum: quoniam non pote-
rat hoc fieri sine eorum peccato. si enim ipsi abute-
rentur per commissionem peccabant, si vero alij abu-
terentur; isti peccabant per omissionem; quoniam
ex negligentia sua, aut permissione, alij fecerunt,
quod licitum non erat. propter hoc ergo omnia pec-
cata quæcunque fiant in transgressione cultus sacer-
dotalis, sive ab ipsis sacerdotibus, sive ab alijs fiant,
imputantur sacerdotibus. sic patet Numeri decimo
octauo cap. cum dicitur, tu & filij tui, & domus
patris tui tecum portabitis iniquitatem sanctuarij: &
tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij ves-
tri, id est ad te, & ad filios tuos pertinent omnia pec-
cata quæcunque fiant in sacerdotio, scilicet contra
regulas sacerdotij; & hoc sive per vos fiant; sive per
alios. ideo hic quamquam subdatur quomodo ali-
quando contaminantur ipsa consecrata per sacerdo-
tes, aliquando per aliquos alios, semper tamen dicitur
sacerdotibus, ne contaminent sanctificata filio-
rum Israel, id est ne ipsi contaminent, vel ne ab alijs
contaminari sinant.

Et dicitur, quod hoc sit dicendum Aaron, & filijs
suis, & posteris eorum: non quod ista lex pronuncia-
ri possit posteris istorum, quia illi nondum erant; sed
quod pronunciaretur istis, qui erant: & per hoc ef-
fectus obligati isti, & successores eorum.

F *Leges datæ in monte Synai de istis caeremonijs magis
obligabant futuros quàm presentes.
Quæst. I I.*

Hoc autem dicitur ne intelligerent sacer-
dotes, & alij Israelitæ, quod ista lex solum
ligabat eos, qui presentes erant: quoniam
magis ligabat futuros quàm istos; nō qui-
dem quantum ad efficaciam vinculi, quia æqualem
obligationem habet lex ad omnes illos, quibus im-
ponitur; sed quantum ad exercitium legis; quia mag-
is eueniret materia operandi secundum istam le-
gem eis, qui futuri erant, quàm eis qui nunc: quo-
niam in deserto non operati sunt Israelitæ secundum
præcepta caeremonialia ista esse data; quia non occur-
rebat eis materia operandi, scilicet, quia non habe-
bant omnia quæ requirebantur ad sacrificia, & ad alia
quæ facere iubebantur, etiam non erant eis facultas
faciendi ista, quia erant semper in motu; & opera-
tiones caeremoniales requirebant quandam determi-
nationem temporis, & quietem, quæ non occur-
rebat ambulanti in deserto. Etiam non erat in-
tentio Dei obligandi ad istas caeremonias eos, qui
nunc erant, sed eos, qui postea futuri erant: quod
patet, quia non obligauerunt ista præcepta quousque
Israelitæ intrauerunt in terram promissionis, & possi-
derunt eam pacifice: quod fuit spatium plurimum quā
quingenta annorum: quod patet quia ex eo tem-
pore, quo ista data sunt vsque ad egressum de deser-
to fuerunt quasi quadraginta anni: quoniam data
sunt in principio secundi anni exitus de Aegypto, vt
declaratum fuit supra præcedenti cap. & stetit popu-
lus in deserto quadraginta annis, vt patet Exodi de-
cimo sexto cap. & Deuteronomij cap. octauo. Postea
autem antequam pacificaretur terra, transierunt anni
quatuordecim, secundum quod quidam referunt:
& si non constet determinate quantum tempus fuit,
constat tamen quod fuit longum tempus, vt habetur
Iosue vigesimo secundo cap. vbi loquitur Iosue ad
Rubenitas & Gaditas de tempore, quo steterunt cum
alijs tribubus ad subijciendum eis hostes: & dicit feci-
tis omnia quæ vobis precepit Moyſes famulus Do-
mini, mihi quoque in omnibus obedistis: nec reli-
quistis fratres vestros longo tempore vsque in præ-
sentem diem: quia ergo dedit Dominus Deus fratri-
bus vestris quietem ac pacem reuertimini in taberna-
cula vestra. esset ergo istud tempus quod longum di-
citur, decem annorum vel plurimum. & sic à prin-
cipio isto legum datarum vsque ad illud tempus tran-
siissent anni quingenta, vel plures. Finitis au-
tem istis quingenta annis rari supercesserunt de his,
quibus ista leges datæ fuerant: sed isti soli obligaban-
tur ad executionem istarum legum, ergo magis obli-
gabatur posteri quàm qui presentes erant.

Quod autem illi qui post quingenta annos aut
plures futuri essent, ad executionem obligarentur, &
non qui presentes erant; patet, quia in primis legi-
bus dicitur, cum ingressi fueritis in terram Chanaan;
& tradiderit eam Dominus Deus vester vobis, facie-
tis hoc vel illud. sic patet supra decimo quarto cap.
sic etiam habetur Numeri cap. decimo quinto, &
Deuteronomij septimo capitulo, & in alijs pluribus
locis.

Et non solum Iudæi quando erant in deserto non
obligabantur ad istas leges caeremoniales: sed etiam
non operabantur secundum illas, sed secundum quod
volebant & eis occurrebat, vt apparet Deuter. 12. cap.
cum dicitur. hæc sunt præcepta atque iudicia, quæ fa-
cere debetis in terra, quam Dñs Deus daturus est tibi.
& postea adiungitur. non facies ibi q̄ nos hic facimus
hodie

hodie singuli, quod sibi rectum videtur: nec enim
vsque in presens tempus venistis ad requiem, & pos-
sessionem, quam Dominus Deus daturus est vobis:
trāsibitis iordanem & habitabitis in terra, quam
Deus daturus est vobis, vt requiescatis a cūctis hosti-
bus per circuitum: & absque villo timore habitetis in
loco, quem elegerit Dominus Deus vester, vt sit no-
men eius in eo: illuc omnia quæ præcipio conferetis
holocausta & hostias. ecce qualiter Israelitæ in de-
serto nihil obseruauerint de legibus datis ex obliga-
tione, sed faciebant quod volebant. obligatio autem
cepit eo tempore quo data est pax in terra Chanaan.
Fuerunt tamē aliquæ istarum legum executioni tradi-
tæ immediate, vt datæ sunt, scilicet de ordinatione
sacerdotum, & de sacrificijs & similibus & obserua-
tione paschali, vt habetur Exodi 29. cap. & supra 8. ca.
nam sacerdotes consecrati sunt per septem dies: &
in qualibet die fiebant sacrificia, vt patet supra 8. Post-
ea in octauo die facta sunt sacrificia, p̄ populo & sa-
cerdotibus, vt patet supra 9. cap. tunc etiam principes
populi per 12. dies obtulerunt singuli oblationes suas
vt habetur Numeri 7. cap. fuit etiam tunc obseruatum
pascha in mote Synai, vt habetur Numeri 9. cap. Hæc
autem incepta sunt fieri eo tēpore quo datæ sunt istæ
leges: ne si tunc nihil inciperetur, Israelitæ, qui post
quingenta vel plures annos venirent, nescirent cæ-
rimonias sacrificiorum, & aliarum legum explenda-
rum; vel forte putarent illas leges esse abolitas: quia
tantis temporibus nunquam executioni traditæ fue-
runt. ideo cum circa finē quadragesimi anni ab exi-
tu de Aegypto Moyſes repeteret aliqua præcepta de
sacrificijs, retulit se ad sacrificia quæ facta sūt in mon-
te Synai, quasi nulla alia facta fuissent toto tempore
intermedio. 38. aut trigintanovem annorum. sic patet
Numeri 28. cap. cum dicitur. hæc sunt sacrificia,
quæ offerre debetis. & deinde sequitur. holocaustū
est iuge quod obtulistis in monte Synai in odorem
incenti domini. Quod autem illa dicta fuerint circa
finem quadragesimi anni ab exitu de Aegypto patet
ex his quæ diximus Deuter. 1. cap. In fertur ergo ex his
quod istæ leges datæ sunt Iudæis, & posteris eorum,
magis tamen obligauerūt posteros, quàm presentes:
quia presentes obligati sunt ad recipiendum, sed non
ad exequendū quod iubebatur, posteri vero ad vtrun-
que. *Omnis homo qui accesserit.* Loquitur hic Deus ad
sacerdotes, quod reuerenter se habeant in accedendo
ad res sacras: vnus ad faciendum sacrificia vel quam-
libet aliam ministracionem, alius autem ad gustandū
de ipsis rebus sanctificatis. In primo accessu sacerdo-
tes reuerenter habere se debebant non omittēdo ali-
quam de caeremonijs, quam facere debebant. primo,
quod non essent immundi, alioquin morerentur ac-
cedentes ad res sacras, vt patet supra 15. cap. & Num.
19. cap. etiam requirebatur, quod isti lauerentur in pe-
dibus, & manibus cum ministraturi essent: alioquin
morerentur, vt patet Exodi 30. cap. Item exigebatur,
quod induerentur vestibus sacris non omittentes ali-
quam de illis, nec etiam minimam, scilicet fēminalia
alioquin morerentur, vt patet Exodi 28. c. Item quod
non ministrarent in loco in quo ministrare non de-
bebāt, vt pote immolātes in agris, quoniam sic etiam
morerentur, vt patet supra 17. cap.

Item quod non accederent ad ministrandum, vel
aliàs ad loca illa quæ propter sanctitatem suam adiri
verita erant, vt scilicet, quod non introirent in sancta
sanctorum. nam etiam tunc morerentur, vt patet su-
pra 16. cap. Item quod non offerrent de alijs rebus,
quàm de quibus offerri iustum erat: quonia sic mor-
tis pœnam incurrerent, vt patet de Nadab, & Abiu,
qui mortui sunt, cum contulissent ignem alienum, vt

Alph. Toft. super Leuit.

A patet supra 10. & 16. cap. & generaliter quancum-
que sacerdos in ministracione, & reuerentia, vel ne-
gligentia omitteret aliquid moriebatur: vel si face-
ret contra ea, quæ iusta erant: eo quia tūc agebat per
superbiam; & anima quæ per superbiam peccaret,
peribat de populo suo, vt patet Numeri 15. cap. hæc
autem sunt pertinentia ad condiciones accedentium
ad ministrandum: quod est accedere ad res sacras. &
de hoc non dicitur hic. Alius modus accedendi ad
res sacras est accedere ad gustandum de eis, postquam
consecrata sunt. & de isto dicitur hic, quod illi, qui
accederent ad res sanctificatas, deberent habere mun-
ditiam. *Omnis homo qui accesserit.* Scilicet ad comeden-
dum de rebus consecratis. *De stirpe vestra.* Loquitur
Deus ad sacerdotes, & datur eis præceptum, quod nō
accedant ad res sacras degustandas immundi. Non
dicitur hic de stirpe sacerdotum tanquam soli sacer-
dotes peccarent, si degustarent de rebus sanctificatis
existentes immundi: quia etiā peccabant laici, immo
magis peccabant in hoc q̄ sacerdotes, qm̄ sacerdotes
peccabāt simp̄r, populares autem dupliciter. Sacer-
dotes enim peccabant solum si immundi comederēt
de sanctificatis: populares autem peccabant si come-
derent, & si immundi comederent: nam nullis lice-
bat comedere de rebus sanctificatis nisi sacerdotibus,
& familiæ suæ eo modo, quo infra determinatur in li-
tera. Alij autem siue mundi siue immundi comede-
rent, peccabant. sed dicitur. *De stirpe vestra.* Quia so-
lis eis comedere licebat; ideo eis tantummodo debe-
bat dari lex de comedendo cū puritate. Si tamē con-
tingeret ex aliquo casu, quod vulgares comederēt de
rebus sanctificatis debebant esse mundi; etiam si cū
necessitate comederent, quod patet de Dauid & pue-
ris suis, qui acceperūt de panibus propositionis ad com-
medendum, quos solis sacerdotibus comedere licebat,
& licuit eis comedere propter necessitatem; quia tūc
misericordia præualebat sacrificio, vt Christus testat-
ur de istis Matt. 12. cap. tamen quanquā essent in ne-
cessitate, sacerdos Achimelech quasiuit ab eis, an ef-
fent mūdi maxime à mulieribus: nec eis dare voluit,
quousque dixerunt se esse mūdos, vt patet 1. Regum
21. cap. cum dicitur. nunc si habes ad manū, vel quin-
que panes da mihi, aut quicquid inuenieris, & respon-
dens sacerdos ad Dauid, ait. non habeo panes laicos
ad manum, sed tantum panem sanctum: si mūdi sunt
pueri maxime à mulieribus manducant, & respōdit
Dauid sacerdoti. & quidem si de mulieribus agitur,
continuumus ab heri, & nudius tertius, quando egre-
diebamur; & fuerunt vasa puerorum sancta. dedit
ergo ei sacerdos panem sanctum.

Ad ea quæ consecrata sunt. Intelligendum si accedit
aliquis ad comedendum. nam si accedat solum tan-
gendo non est tanta iniquitas, quamquam peccatum
est: quia ipse res quæ contingunt res sacras ex earum
contactu sanctificantur, vt patet supra sexto cap. cum
dicitur: quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabi-
tur: si de sanguine illius vestis fuerit aspersa lauabitur
in loco sancto; vas autem fictile in quo cocta est con-
fringatur. quod si vas æneum fuerit, defricabitur, &
lauabitur aqua. Aliquando tamen res sacra contin-
gens res non sacras non sanctificat eas. sicut si qui in
ora vestimenti sui haberet modicum de carnibus fac-
ris, & postea contingeret panem, aut pulmentum
non sanctificabat illa, vt patet Aggai cap. 2. de quo di-
cendum est, sicut declarauimus supra 6. cap. In eo
autem qui accedebat ad gustandum & gustabat, ma-
ior erat contaminatio.

Gg 3 Conſe-

Quid re-
quirebat
in sacerdo-
tibus mi-
nistratū
ad hoc, q̄
nō more-
rentur.

*Consecratum quid dicatur: & quale ius esset rerum consecra-
tarum. Quest. III.*

DICITUR autem hic de rebus consecratis: Et sicut supra declaratum est, vocantur consecrata omnia illa, quae Deo applicantur transuentia in potestatem eius, & hoc siue per oblationem, siue votum, siue donationem, vel quolibet alium modum transferendi dominium. & secundum hoc decimae quae debebantur Domino ex lege data, erant consecratae: quia non pertinebant ad potestatem eorum, qui redditori erant. idem de primitiis. Sed ista considerantur dupliciter: quia aut antequam separarentur de reliquo aceruo frugum ad dandum sacerdotibus, aut postquam separabantur. Si autem antequam separarentur. dicendum est, quod non erant decimae consecratae: quia cum non esset ibi separata pars decima ab alijs nouem, nihil poterat ibi specialiter esse obligatum Deo tanquam decima: quia non est maior ratio, quare vna pars esset magis obligata quam alia, cum de qualibet parte posset solui decima: & quamcumque dando satisfacerebat ille, qui dabat: ideo nihil erat ibi consecratum: alioquin omnia essent consecrata. & sic si comederet laicus de illo aceruo frumeti non decimato nihil peccabat, nec dicebatur comedere de rebus sacris, quamquam de illo postea decima soluenda erat. Si autem separata esset decima pars a reliquis, ut inde solueretur Domino, quod debebatur, qui comederet de illa, peccabat, nec satisfacerebat si daret tantundem, sed tenebatur ad poenam, quae habetur infra: & eam quae habetur supra quinto cap. & hoc quia Deo faciebat injuriam ille, qui rebus sacris vesceretur, tanquam vtēs iure suo, cum iam illa ad Deum specialiter pertinerent: ideo Israelitae quando veniebant ad offerendum decimas coram Domino in sanctuario & primitias, excusabant se, quod non applicassent istas ad aliquos vsus illicitos, vt habetur Deutero. 26. cap. cum dicitur. attuli quod sanctificatum est de domo mea, & dedi illud Leuitae, atque adueni pupillo, & viduae sicut iussisti mihi; non praeiurui mandata tua; nec sum oblitus imperij; non comedi ex eis in luctu meo; nec separavi ea in qualibet immunditia, nec expedi ex eis quamquam in re funebre. Si autem essent decimae soluae de animalibus, & primitiae, non poterant esse separate a reliquis pecoribus decimalibus, sicut in decimis frugum. ideo non erant sanctificatae: quoniam ista non pertinebant specialiter ad Deum, quousque ipsa essent separata a rebus profanis, alioquin omnia alia animalia essent sanctificata, cum sit aequalis ratio in omnibus. Quod autem non possent separari ista animalia ad dandum decimam de eis, antequam darentur, apparet infra vigesimo septimo cap. cum dicitur. omnium decimarum bouis, & ouis, & caprae, quae sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino; & non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. si quis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est sanctificabitur Domino, & non redimetur. ideo in istis animalibus antequam decimarentur, quamquam aliquis conuerteret illa ad quoscunque vsus, nihil agebat illicitum; cum non pertinerent ad Deum determinate quousque traderentur ei. Si autem essent aliqua animalia, quae essent specialiter obligata Deo, iam illa erant sanctificata: ideo non poterat quicquam in illis facere mutationem tollendo vnum, & dando alterum: quoniam sic tam illud animal quod dabatur, quam illud pro quo dabatur, consecratum erat, & vtrumque pertinebat ad Dominum. sic habetur infra 27. cap. cum dicitur. si quis mutauerit, &

quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur domino, id est vtrumque efficietur sanctum & applicatum Deo. sic autem erat in primogenitis, quia illa erant determinata specialiter Deo, vt habetur Exodi decimotertio & 34. cap. ideo non poterat ille qui habebat ea, comedere, aut vendere dando alia pro illis; etiam si meliora essent; sed tenebatur illa dare: & si comederet vel venderet illa, etiam cum intentione dandi alia meliora pro illis, contractabat rem sacram, & illicite agebat. Ideo non solum comedere, vel vendere, sed etiam lanam eius accipere non poterat. vel si esset animal ad laborandum sicut bos, qui habebat illud, non poterat laborare in eo, antequam redderet Domino. sic habetur Deuter. c. 15. cum dicitur. non operaberis in primogenito bouis; nec tondebis primogenita ouium.

Alia autem erant quae pertinebant ad Deum ex donatione, & sine voto: & talia debebant dari eadem quae donarentur: & quia ex eo tempore quo res donatur, transit in dominium eius, cui donatur; cum aliquid Deo donaretur, necesse erat, vt immediate efficeretur sacrum: sed re sacra licite non possunt vti populares: ergo non possunt tales res donatas ad sui vsus applicare dando alias pro illis; sed compelluntur reddere eas Domino: & vtendo illis peccant.

De rebus autem de quibus vouemus, idem dicendum est, quod res per votum traditae sunt obligatae illi, cui vouentur. est tamen diuersus modus eorum, quae vouentur; & ideo de eis diuersae regulae traduntur de quibus infra 27. cap. sed est regula generalis, quod quandocunque res quae vouetur, pertinet determinare ad Deum, & non potest commutari, qui vtitur illa applicando ad suos vsus, contractat rem sacram, & peccat.

Alius autem modus erat applicandi Domino res, scilicet per oblationem. & tunc de rebus oblati quae sanctificantur, ad offerendum, nihil attinet, nec potest tangeri illas: cum specialiter sint illae iuris Dei per applicationem, & actuale oblationem in sanctuario. Si autem aliquis laicus offerens aliquod animal in holocaustum vel pro peccato, comederet postea de carnis eius, accedebat ad rem sanctificatam, & peccabat. Sed contra hoc aliquis arguet, quia Israelitae accipiebant partes sacrificiorum suorum pacificorum prouenientibus eis omnibus carnis animalium oblationum praeter adipem, qui Domino proueniebant, & pectusculum, & armum, quae in ius sacerdotale cedebant, vt patet supra 3. iuncto 7. cap.

Respondendum est, quod ea quae sanctificata erant, non poterant conuerti ad vsus profanos. Cum vero obicitur de partibus quae proueniebant laicis responderi posset, quod illae non sunt sanctificatae: quia illud dicitur esse sanctificatum quod in ius Dei transit: sed ipse determinauit, quod in sacrificijs pacificis solum pertinerent ad eum adipem pro se; & pectusculum & armum pro sacerdotibus, ceteris manentibus apud eos qui offeriebant. ergo voluit, quod illa non essent sanctificata: comedendo ergo de illis non comedunt laici de sanctificatis: ideo non peccant.

Alio modo responderi potest, quod istae partes prouenientes offerentibus sanctificatae sunt: tamen Deus tradit eas offerentibus, vt sic magis inclinentur ad offerendum. & sic quamquam alias nihil habituri erant, Deo tamen concedente habere possunt. Et vocantur istae partes sanctificatae, quoniam non licet offerentibus vendere eas, aut tradere bestiis comedendas, vel conuerti in quamlibet immunditiam, vel comedere de eis quando immundi sunt, vel comedere de eis post tertium, vel quartum diem: quod est falsum. Si tamen ipsa essent nullo modo sanctificata,

sanctificata, possent vti eis, vt vellent: & sic requiritur in istis partibus hostiarum pacificarum prouenientium vulgaribus aliqua munditia. siquod quando ipsi comedunt mundi sint: quia tamen non sunt istae partes ita sanctificatae sicut alia quae Deo offeruntur, non sunt in eis tot observationes. Et quae obulerunt filij Israel Domino. Idem est consecratum & oblatum. Nam ea quae offeruntur Domino consecrata sunt, quia per ista oblationem specialiter ad eum pertinent, non tamen conuertuntur: quia esse consecratum est generalius, quam esse oblatum. cum dicantur omnia illa consecrata, quae ad Dominum specialiter pertinent: sed hoc non solum est in rebus oblati, sed etiam in eis quae vouentur, & donantur, & in eis quae aliter obligatae sunt ex lege, quamquam hic non accipitur tam generaliter. Nam licet debeant esse sacerdotes mundi quacumque comedunt aliquas res sanctificatas, non tamen requiritur hoc quantum ad omnia quae consecrata vocantur; quia decimae & primitiae consecratae sunt, cum specialiter Domino debeantur: tamen quando sacerdotes & Leuitae comedebant de rebus datis in decimam, non requirebatur, quod esset in eis munditia. Et sic decimae & primitiae quantum ad ipsos laicos soluentes erant sacrae: sic & oblationes primogenitorum, non tamen quantum ad sacerdotes, quia ipsi poterant comedere de istis, sicut de qualibet alia re profana. Pro quo considerandum est, quod in eis quae consecrabantur Domino, quaedam applicabantur ei per oblationem, & proueniebat aliqua pars Domino de illis: & istae res erant multum sanctificatae. Aliae autem erant quae dabantur Domino, sed non offeriebantur, nec proueniebat pars illorum Deo, sed ministris, sicut in decimis & primitiis: de quibus nihil offererebatur Domino super altare, & in istis non erat tanta sanctitas. Ideo in eis quoque primo modo erant consecrata, requirebatur quod illi qui comederent, essent mundi: & de his intelligitur hic. In alijs autem quae non offeriebantur Domino in sanctuario, nec aliqua pars eorum proueniebat Deo, non requirebatur, quod qui comederet esset mundus; sed tam mundi quam immundi comedere poterant; & non solum comedere; sed etiam poterant conuerti ad alios vsus, scilicet, quod venderentur, vel aliquid alterum fieret de illis. Et hoc patet de decimis. Nam postquam diuidebantur decimarum partes inter Leuitas, poterat quilibet facere de parte ei contingenti quod voluisset, scilicet comedendo, vel vendendo. difficillimum namque esset, quod ipsi Leuitae tenerentur comedere omnes decimas sibi prouenientes, & non possent aliquid vendere: quoniam tunc videretur hoc repugnare ista tui, quem Deus eis dederat, scilicet, quod non haberent aliam hereditatem inter Israelitas nisi decimas, vt patet Numeri 18. cap. Ideo oportebat, quod de his haberent omnia necessaria ad vitam, quoniam nihil poterat eis prouenire ex agricultura. non enim colebant agros, nec dabatur eis locus, in quo haberent agros, vt habetur Num. 35. cap. scilicet, quod Leuitae darentur solum oppida ad habitandum, & non darentur termini eorum ad colendum ibi: sed solum dabantur suburbana ciuitatum per mille passus in circuitu ad alenda ibi pecora, & iumenta. oportebat ergo quod omnia necessaria ad vitam haberent Leuitae ex decimis, scilicet vestes, & calciamenta, & similia. sed ista non possunt haberi sine venditione & commutatione. ergo necesse erat, quod isti venderent partem decimarum sibi prouenientium, alioquin vivere non poterant. Non requirebatur ergo munditia ad comedendum de decimis & primitiis, sicut ad comedendum de eis, quae erant oblata Domino. nam propter partes illas quae cedunt in ius Dei, ceterae con-

Alph. Tost. super Leuit.

secratae sunt; & maiorem munditiam acquirunt, quam alias habiturae erant. patet hoc supra 6. cap. cum dicitur de simila, quae cedebat in ius sacerdotum, quod illa comedenda erat sine fermento; quia erat pars alterius non fermentatae quae oblata est Domino, cum dicitur. reliquam autem partem simile comederit Aaron cum filiis suis; & comederit absque fermento; & in loco sanctuarij tabernaculi: ideo autem non fermentabitur; quia pars eius in Dni offertur incensum, sanctum sanctorum est. In quo est immunditia id est homo de genere sacerdotum, qui immundus est, non accedit ad ministratum & sacratum rerum cibos. Dicitur autem quod non sit aliqua immunditia, in quo excluditur omne genus pollutionis, quae in homine esse potest, vt si aliqui immundi sint per contactum reptilibus, vel rerum mortuinarum, vel si immundi sint per cibum. vt pote si comederunt de aliquo quod immundum est, aut si tetigerunt virum leprosum, vel fluentem semine, aut mulierem menstruatam, vel si sunt ipsi leprosi, aut fluentes semine, vel polluti somno nocturno, vel per coitum. & sic de omnibus alijs generibus immunditiae. de his habetur supra a principio 11. cap. vsque ad 17. habetur etiam Num. 19. & in quibusdam alijs locis. infra etiam hoc tangitur.

*Qui erant immundi, quare non degustabant de sanctificatis, ex
duabus causis: & illis comedentibus quae poena foret.*

Quest. III.

CAUSA autem propter quam illi, qui erant immundi; & ceteri qui infra ponuntur non degustabant de sanctificatis, in speciali de quolibet dari potest, sed in generali sunt duae causa. Prima est literalis, scilicet, quod istae oblationes, & sacrificia fiebant ad cultum diuinum, & hoc vt Deus in magna reuerentia haberetur. debebant ergo taliter se habere, vt postea videretur honorari Deo. si tamen permitteretur cuilibet, quod possent comedere de rebus sanctificatis, ex hoc vilescerent sanctificata. nam quod commune est omnibus, magnum honorem non habet. Debuerunt ergo ista prohiberi personis indignis, vt sic apud ceteros maioris reuerentiae essent. Alia est causa allegorica, scilicet per comparisonem ad Christum. nam per haec significabantur ea, quae in nouo testamento circa Christum futura erant: & maxime per ipsa sacrificia significabatur verum sacrificium corporis Christi: per assumptionem autem horum in cibum significatur assumptio Eucharistiae. appositae sunt ergo hic conditiones eorum, qui non possunt sumere de sanctificatis, vt significetur qualitas summentium eucharistiam: nam si ad sumendum ista sacrificia corruptibilia, & parui valoris requirebatur munditia, & aliae conditiones, quanto magis requirebatur in sumptione eucharistiae, vbi est solus Christus, Deus verus, & homo? In speciali autem causa propter quam immundi non poterant suscipere etiam istas sanctificatas, erat: quia si Deus permisisset quod immundi ista reciperent, iudicaretur immundus Deus, qui sacrificia sua immundis sumenda relinqueret. Deus tamen immunditiam non vult, neque iniquitatem, aut aliquod malum, vt patet Psal. 5. quin potius iubet omnia esse munda dicens, sancti estote, quia ego sanctus sum, id est estote vos mundi: quia ego sum mundus, vt patet supra 11. cap. & 19. & 20. cap. & non solum ipse Deus iudicaretur immunditia volens, sed etiam de sacrificijs eius diceretur, quod immunda essent. Sic enim quidam dicebant, quod altare Domini pollutum erat, & ignis, qui super eum erat, & omnia sacrificia, quae ibi erant, vt patet Malachiae cap. primo, cum dicitur. & vos polluitis in eo, quod dicitur.

G g 4

dicitis. mensa Domini polluta est, & quod supponitur contemptibile est, cum igne qui illud deuorat. Non decuit ergo, ut immundi de sacrificijs Domini gustandi haberent licentiam. *Peribit coram Domino.* Id est morietur coram Domino. in hoc innuitur, quod iudices non debebant punire eum, qui contra talia egisset, sed Deus. Nisi forte quisquam in contemptum religionis publicæ repugnaret istis: quoniam tunc tanquam suspectus de hæresi, immo tanquam publicus destructor status fidei, & religionis, occidi debebat a iudicibus. Dicitur autem quod peribit coram Domino, id est morietur coram Deo in sanctuario. & est sensus ista res consecrata comedebatur in sanctuario, ut patet supra in multis locis 6. & 10. cap. & si aliquis ibi immundus comederet, a Domino occideretur ibidem. & hoc est perire coram Domino. sic autem fuit de Nadab & Abiu, qui peccauerunt coram Domino, scilicet in sanctuario offerentes ignem alienum; & ibi mortui sunt, ut patet supra 10. cap. vel dicitur. peribit coram Domino. i. quod quis iste, qui comedit res sacras existens immundus, coram hominibus non moriatur: tamen peribit coram Domino. i. censetur a Domino tanquam mortuus. primus autem sensus conuenientior est. scilicet Deus occideret huiusmodi virum in sanctuario: vel si aliquando non occideret ibi, alibi hoc efficeret: & semper dicebatur perire coram Domino, quia ipse solus istam vindictam expetebat nullo iudice agente. *Ego sum Dominus.* Id est ego iubeo, ut faciat, quia sum Dominus vester. *Homo de semine Aaron qui fuerit leprosus.* Supra ponebatur, quod immundi non comederent de sanctificatis, hic autem explicatur magis. Sed aliquis arguet, quod Deus facit hic replicationes inutiles, quia ante hoc dixerat de immundis, quod non comederent de sanctificatis: nunc autem de eisdem loquitur repetens eadem. Respondendum est, quod non esset habendum tanquam inconueniens, quod eadem res sepe dicatur in sacra scriptura: quoniam hoc supra satis patuit discurrendo per hos libros Moyssi. & infra etiam hoc satis apparet. Hic tamen non fit talis repetitio, quia ponuntur ea, quæ dicta sunt, ut declarentur. dixerat enim immundos non debere accedere ad sanctificata: hic autem declarat, qui sunt isti immundi. Sed adhuc argues quod non sit hoc conueniens: quoniam supra sufficienter declaratum est à principio 11. cap. vsque nunc qui sunt immundi, ideo non oportebat explicari hic. Respondendum est, quod conueniens fuit explicari. nam dubitaretur an omnes illi, qui supra dicebantur esse immundi, vocarentur hic immundi: & an essent aliqui alij, qui essent immundi, & non sunt supra narrati. Cui autem hic explicatur, tollitur omne dubium. Aliter adhuc potest responderi & conuenientius, quod hic non ponitur ista ad explicandum, qui sunt immundi, sed ut detur regula, quid de immundis agendum sit. nam cum dicatur quod immundi non debent accedere ad comedendum de rebus sanctificatis, esset autem nunc dubium, an ille qui semel fuit immundus, semper repelleretur à sumptione sanctificatorum, sicut qui semel contrahit irregularitatem, pro semper est repulsus à ministracione, vel ab ordine suscipiendo, vel an sit impedimentum istud speciale. & si speciale quanto tempore durat; & hoc determinatur hic: scilicet quod toto tempore, quo aliquis manserit in immunditia, repellatur à sumptione sanctificatorum. cum vero factus fuerit mundus recipiatur. *Homo de semine Aaron.* Dicitur de semine Aaron, quia ista lex non tribuitur pro alijs, nam quod alij peccent non comedendo de rebus sanctificatis manentes in immunditia, tamen magis peccant laici, ut supra declaratum fuit, tamen nunquam datur aliquis casus communiter, in quo laici licite comedant de rebus sanctificatis; ideo non oportet

Quare dicitur hic de semine Aaron.

poni in eis regulam determinatiuam conditionum particularium ipsorum comedentium: cum comedere in illis vniuersaliter malum sit. Si tamen contingat, quod isti laici comedant de rebus sanctificatis, magis peccant si fuerint immundi, iuxta ea, quæ hic dicuntur, quam si fuerint mundi: sicut declaratum fuit supra de David & pueris suis comedentibus panes propositionis, quod quod essent in necessitate, non dabatur eis panes propositionis nisi essent mundi, & maxime a mulieribus. sacerdotes autem semper licite comedebant de sanctificatis, nisi essent immundi; ideo de eis datur regula conuenienter. *Qui fuerit leprosus.* Hic explicatur immundi, qui non debebant comedere de sanctificatis. inter quos primo ponitur leprosus, quia ipse continet maximam immunditiam, & non solum non accedebat ad res sacras: sed etiam non permittebatur cõiccare cum alijs; quia lepra est morbus contagiosus, & possent infici illi cum quibus cõicaret. unde a castris leprosi eijciebantur, ut patet Nu. 5. cap. Ista enim est vna de immunditijs veris. Alia autem sunt immunditia solè secundum opinionem: sicut quod aliquis portauerit caprum emissarium in desertum, ut patet supra 16. cap. & quod introiret in domum mortui, vel tetigerit sepulchrum; & sic de ceteris: ista enim non dicuntur immunditias naturales, & vere existentes; sed ex opinione nostra. esse autem leprosum est vera immunditia secundum naturam. Habet autem alterum præter hoc; quoniam alia immunditia sunt vera, & tamen non contagiosa. quod non deriuaret idem morbus vel immunditia per contactum. sic patet in fluentibus semine, & menstruatibus mulieribus: quoniam ista sunt vere immunditia, sed non contagiosa. non enim incurrit fluxum seminis, qui tangit fluentem semine. *Aut patiens fluxum seminis.*

Triplex seminis fluxus: & quomodo omnes causent immunditiam, & de immunditia lepra: & quomodo sanabatur. Quest. V.

ALIIQVI dicuntur pati fluxum seminis, & alij dicuntur pollui, & alij effundere semine. pati autem fluxum seminis est, quodocunque aliquo nolente humor seminalis defluit: & tunc cognoscitur esse istud vitium in aliquo, cum per momenta singula adhæret carni eius, & concreuit sedus humor, ut patet supra 15. cap. Ista autem est ægritudo sicut cætera habens causas suas ex natura: & vocatur apud medicos gonorrhæa. quid autem faciendum sit in hac ægritudine, quando aliquis eam patitur, & quid quando ab ea sanatur, dictum fuit supra 15. cap. Ad istum autem modum pertinet fluxus seminis, ut passio est. de hoc intelligitur hic. Est autem alius modus fluxus seminis, qui dicitur esse pollutio nocturna: & ista inuoluntaria est. nam etiam nolentes ista patiuntur: & hoc facit hominem immundum, & separatim ab omnibus rebus sacris. nec solè hoc; sed etiam ut maneat extra castra; ut patet Deuter. 23. cū dicitur. si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquam ad vesperum lauetur aqua. Sic etiam erat tertius modus fluxus seminis per voluntariam emissionem, scilicet in coitu: & tunc etiam causabatur immunditia: nec poterat aliquis taliter coinquinatus ad res sacras accedere, nisi prius lauaretur aqua; & manebat immundus vsque ad vesperum, ut patet supra decimoquinio cap. cum dicitur. vir de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suum, & immundus erit vsque ad vesperum. omnibus enim his modis abijciebatur aliquis, ne comederet de rebus sanctificatis. hic tamen solum dicitur de fluentibus semine primo modo.

Sed

Sed dicit aliquis quod intelligitur ista litera de omnibus, quamquam exprimat de solo. Sed non potest stare: quoniam ponuntur hic ista duo. scilicet leprosus & fluxus seminis: quia ista sunt immunditia & ægritudines: alia autem quæ infra ponuntur sunt immunditia, & non ægritudines. Patet quia dicitur hic, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt, donec sanetur. Sanatio autem nunquam est, nisi ab ægritudine. ergo accipiuntur ista duo tanquam ægritudines, & non tanquam immunditia solum, & pollutio nocturna quamquam immunditia sit, tamen non est ægritudo. Idem autem de effusione seminis in coitu; ideo non possunt intelligi per fluxum seminis de quo hic dicitur. & ista etiam est causa quare cum omnes ista immunditia sunt, quæ ponuntur hic, dicatur de his duobus per se, & deinde de alijs. Aperte autem patet, quod dictum est; quia ista immunditia non solum sunt immunditia, sed ægritudines, quia id quod sanatur, ægritudinem habet. sed dicitur homo sanari qui lepram patitur, & fluxum seminis, cum dicatur in litera, non vescetur de his, quæ sanctificata sunt, donec sanetur. ergo sunt ægritudines; & tamen pollutio nocturna non est ægritudo, sed naturale accidens in eis, qui perfectam sanitatem habent: emissio autem per coitum non est ægritudo, sed actio voluntaria: ideo non intelligitur litera de illis. Item dicitur aut patiens fluxum seminis; & ita fluxus seminis est passio, sed pollutio nocturna, & emissio in coitu non vocantur pollutiones. ergo non intelligitur de illis. Item iste fluxus seminis, de quo hic dicitur, est aliquandiu durans, cum dicatur, non vescetur de his, donec sanetur, sed pollutio nocturna & emissio in coitu sunt momentanea. ergo non intelligitur de illis. *Non vescetur de his, quæ sanctificata sunt mihi.* Id est non comedet de eis quæ oblata sunt domino, de quibus pars euenire solet sacerdotibus. poterit tamen comedere de decimis & primitijs; quoniam quamquam ista sancte essent; tamen non sanctificabantur domino offerendo ea: quoniam totaliter proueniebant sacerdotibus nulla parte Deo tributa. Sicut autem prohibetur, ne isti immundi accedant ad comedendum de rebus sanctificatis; ita prohibentur accedere ad ministrandum: immo maior prohibitio est in ministracione quam in cibo: quoniam de cibis sanctificatis non solum comedebant sacerdotes immaculati; sed etiam maculati. in ministracione tamen solum erat concessum sacerdotibus immaculatis se gerere: etiam comedere de cibis sanctificatis non solum conueniebat sacerdotibus, sed etiam filiis eorum, ut patet supra 10. & hic in litera. conueniebat etiam empticijs: nulla tamen femina aut empticius feruus poterat ministrare, sed soli sacerdotes. *Donec sanetur.* Ista lepra si leprosus est, vel a fluxu seminis si hunc patiatur morbum. Accipitur autem hic sanari; non solum pro sanatione, sed etiam pro emundatione. nam non poterat immediate quo sanabatur, ministrare; sed requirebatur ut prius mundaretur, quam ministraret. Erant namque hic duo. scilicet ægritudo & immunditia. ex eo namque quod aliquis est leprosus habet ægritudinem, quæ est secundum naturam: ex eo autem, quod est quædam pollutio habet immunditiam, secundum quam arceatur a communicacione aliorum, & a contactu sanorum. & quoniam ista duo distincta sunt; potest vnum mundari sine altero: esse enim leprosum est ægritudo, & istud potest cessare cessante illa corruptione secundum quam est ille morbus. habere autem immunditiam est habere quandam irregularitatem, secundum quam arceatur aliquis a communicacione aliorum, & a contactu rerum sacrarum.

Sanari hic importet.

De triplici immunditia lepræ.

adhuc curata lepra non mundabitur aliquis ab immunditia, quamquam sit sanatus a lepra. Patet hoc ex eo, quod habetur supra cap. 14. dicitur enim, quod postquam aliquis fuerit purgatus a lepra, debet fieri in eo quædam ablutio, & ratio omnium pilorum corporis, & deinde debet stare per septem dies, quibus non accedat ad sanctuarium: & tamen si ipse esset mundus, concederetur, quod accederet ad sanctuarium. ergo in illis septem diebus erat sanus a lepra; tamen non erat mundus a pollutione. Item patet de viro fluente semine; quoniam ille habebat ægritudinem, quæ est destillare semen contra eius voluntatem. propter hoc autem habet, quod sit immundus, per hoc quod habet istam ægritudinem. Potest autem cessare primum, quod est esse ægritudinem non cessante secundo, quod est immunditiam esse. nam quodocunque sunt aliqua duo distincta realiter, potest vnum desinere esse non desinere realiter. patet hoc ex eo, quod habetur supra 15. cap. scilicet licet, quod postquam cessaret infirmitas in aliquo, quæ esset fluxus seminis, maneret per septem dies; & in die septimo lauaret totum corpus suum & vestes, & in die octauo offerere sacrificia. erat ergo iste mundatus ab ægritudine, & tamen postea manebat per septem dies, in quibus non erat mundus, quoniam non poterat accedere ad sanctuarium. ergo differrebat esse sanum & esse mundum. Hic tamen non potest accipi sanari pro sola sanitate, sed sanari pro sanitate & emundatione. quoniam his completis iste qui ante fuerat leprosus vel semine fluens, poterat accedere ad res sacras, sicut patet de leproso supra 14. cap. & de fluente semine supra 15. cap. *Qui tetigerit immundum super mortuo.* Hic ponitur alia conditio eorum qui accedere non poterant ad gustandum de sanctificatis. & hoc est in illis qui polluebantur in rebus mortuis, & dicitur qui tetigerit immundum super mortuo, id est qui tetigerit immunditiam quæ est res mortua. Non enim accipitur hic super proprie prout significat suppositionem: quia tunc est sensus, quod esset aliqua res immunda: sic si ipsa contigatur, immundum efficit contingentem. & nihil differtan super mortuo sit, vel alibi, sed accipitur super pro. in. vel. de. f. qui tetigerit immundum super mortuo; & immunditiam in mortuo, vel immunditiam, quæ est ipse mortuus. Si autem accipitur super pro de. est sensus qui tetigerit immunditiam super mortuo. immunditiam de mortuo, vel quæ pertinet ad mortuum. & sic ponitur hic specialis immunditia, quæ est contingere mortuum distincta ab omnibus alijs. & est generale, quod qui contingeret mortuum erat immundus. sed differt cum accipitur mortuus diuersimode; & quomodo causentur diuersa immunditia in contactu diuersorum mortuorum. Pro quo sciendum, quod quoniam aliquis contingebat mortuum, quod fuerat homo aut non, si contingeret mortuum quod non erat homo, sed erat de alijs animalibus, considerandum an esset animal reptile, an non. Si autem esset reptile, semper erat immunditia quocumque contingeret, siue viuens, siue mortuum, ut patet supra cap. 5. & 11. Si autem esset animal non reptile, & esset mortuum, aut erat de illis animalibus, quæ licebat accipi in cibum, aut de illis, quæ non licebat accipi. Si autem esset de illis, quæ non licebat accipi in cibum, quomocumque animal moreretur, siue per se moreretur, siue ab alio occideretur, erat illicitum tangi cadaver illius, ut patet supra 11. vbi ponitur de animalibus illicitis ad esum, quod illorum carnes non comedent, & morticina vitabant. Si autem sit animal de his, quæ licebat accipi in cibum, aut per se moreretur, aut ab alio occidebatur. Si autem per se moreretur, erat illicitum ad esum, ut patet supra cap. 11. cum dicitur: Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, quod cadaver tetigerit, mundus

Mortificatorum distinctio quo ad esum, & tactum.

das erit vsque ad vesperum. Si autem illud animal ab alio occideretur, aut occidebatur ab homine, vel a bestia: si occideretur a bestia, non debebat comedi ex illo, vt habetur Exo. 22. cap. cum dicitur: Viri sancti eritis mihi; carnes quae a bestijs prae gustata fuerit, non comedetis, sed proieciatis canibus. Si autem illud animal occidebatur ab homine, aut non occidebatur ad comedendum; neq; immediate comedebatur; sed occidebatur ad alios vsus, & postea carnes relictae post aliquot dies & ab alijs inuentae comedebantur, aut occidebatur ad esum carniū, & comedebatur immediate. Si autem primo modo, dicitur est, qd non licebat tangi, vel comedi illud animal, qm̄ reputabatur iam vt morticinum, quia ad alios vsus fuerat occisum; & quia per aliquot dies relinquebantur carnes eius. Si autem occidebatur ad escam, & immediate comedebatur, licitum erat comedere tale cadaver; & consequenter licebat contingi: qm̄ nunquam est gustus sine contactu, cum sit gustus quidam contactus iuxta Aristot. in 2. de anima. Haec autem quae de contactu corporum mortuorum in animalibus brutis, & immunditij eorum dicta sunt, durabant per vnam diem. s. qd qui immundus esset, solum erat immundus vsque ad primum solis occasum, vt patet supra 11. cap. quia in omnibus his dicitur, immundus erit vsque ad vesperum. Si autem aliquis contingeret cadaver humanū, siue illud per se moreretur, siue alius eum occideret, nihil differt, qm̄ quocunq; modo cadaver esset, qui tangeret immundus erat. Sed differt, qm̄ qui tangeret cadaver alterius animalis, immundus erat solum vsque ad vesperum, vt patet ex supradictis. Si autem contingeretur homo mortuus, contingens erat immundus vsque ad dies septem, vt patet Nume. 19. ca. Et tamen contingere cadaver hominis, vel morticinum hominis, accipitur largius: nam si alijs tetigerit mortuum hominem, dicitur pollutus super morticinum humanum, vel super animam hominis. Si autem aliquis tetigerit ossa hominis reperta in agro iam arida; eandem incurrit immunditiam. Idem autem si contingeret sepulchrum humanum, vt patet Nume. 19. cap. Idem dicebatur aliquis contaminari super mortuum, quando exibat ad exequias eius plangens, vel scindēs vestimenta sua, aut depilans caput, vel cōtaminans funus, in omnibus enim his immunditia est, vt patet ex praecedenti cap. vbi iubetur ne sacerdotes contaminentur in his. Quomodo cūq; ergo in aliquo istorum modorum diceretur aliquis esse pollutus, iudicabatur pollutus super mortuo, & siue maneret immunditia sua magno tempore, scilicet septem diebus, sicut in morticino humano, siue vsque ad solis occasum; dicebatur toto illo tempore prohibitus ab accessu ad res sacras, siue ministrando, siue gustando; siue simpliciter tangendo. & omnes isti modi includuntur in ista particula. *Et ex quo egreditur semen quasi coitus.* Hic ponitur alia conditio eorum, qui prohibebantur degustare res sanctificatas. s. si egrederetur ab eo semen quasi coitus. dicitur autem quasi coitus ad comprehendendum duos modos. s. effusionem seminis, quae est per pollutionem nocturnam, & effusionem quae est in coitu. per vtrumque enim horum immunditia contrahitur: nam per effusionem seminis in somnio nocturno, contrahebat aliquis immunditiam, qd non posset accedere ad res sacras; & etiam qd eijceretur extra castra, vt patet Deuteron. 23. cap. cum dicitur, si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & nō reuertetur, priusquam ad vesperam lauetur aqua, & post solis occasum reuertetur in castra. Similiter contrahebat immunditia in eo, qui effundebat semen in coitu, vt patet supra 15. cap. vbi dicitur, qd vir, de quo egreditur semen coitus, lauetur

Et aqua omne corpus suum, & immundus erit vsque ad vesperum. Idem autem de foemina dicitur. Ponit hic semen quasi coitus, ad comprehendendū vtrunq; seminis effusionem. sciam quae est in coitu, quia ibi est vere semē coitus, & aliam decisionem quae est in pollutione nocturna; quia ibi est semē quasi coitus. nam quamquam non sit semen coitus; habet tñ eandem quasi decisionem cum semine coitus, quia natura agente descinditur. Et ponitur quasi coitus ad differentiam seminis fluentis ex agritudine; cñ hoc nō fuit natura agente, sed deficiente, quia ibi deficit vis retertia. ideo per singula momenta fluit, & inharet sedus atque concretus humor, vt patet sup. 15. c. In semine autem deriuato per nocturnam pollutionem: ex quodam alio impetu decisio fit, vt declaratum est sup. 15. c. vult autem comprehendere hic legislator oēs modos effusionis seminis, qm̄ in quolibet illorum est immunditia. Primus autem modus habetur per id quod supra dixit. s. qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis. Alij duo intelliguntur per hoc quod hic dicitur.

Quomodo non omnes contaminationes habeant idem remedium. Quae. VII.

CONSIDERANDVM autem qd non omnia quae hic ponuntur, habent eandem speciem remedij; nam in istis quae ponuntur hic, dicitur, qd qui fuerit contaminatus, lauetur carnē suam, & cum sol occubuerit erit mundus, & vesceat de sanctificatis. Ad duo tamen superiora non potest hoc extendi. nam qui esset immundus in illis, non purificabatur in primo solis occasu; sed separabatur vsquequo sanaretur, sic supra dicitur litera. vnde si per mille, occasus solis duraret illa immunditia & agritudo, nō licebat illi homini comedere de sanctificatis. & ppter hoc illa duo posita sunt per se, quia in illis non poterat poni tempus praefinitum. In his autem quae hic ponuntur, poterat praefiniri tempus. s. vsque ad primum solis occasum; ideo posita sunt per se. Sed in hoc intelligendum est, qd adhuc non est totaliter sic definitum, quia dicitur qd qui pollutus fuerit tangens immundum super mortuo, sit pollutus vsque ad vesperam; & post solis occasum liceat ei comedere de sanctificatis. Secundum tamen, qd supra distinximus, aliquis pollutio super mortuo durabat plusquam vsq; ad solis occasum. In omnibus enim animalibus mortuis & contaminantibus, quicunq; tetigerit morticinū, manebat immundus vsque ad vesperum, vt supra declaratum est. Si tamen aliquis tangeret morticinum humanum, vel ossa reperta in agro; vel tumulum hominis mortui; erat immundus vsque ad septem dies, erat quoque immundus si planxisset hominem, vel astitisset funeri illius; vel etiam si introisset in domū in qua aliquis erat mortuus: nam & ipsa vasa domus, in qua aliquis moriebatur, immunda erant, vt patet Nume. 19. & propter hoc quando aliquis moritur inter Iudeos, ipsi effundunt totam aquam, quae in domo est, quidam existimantes, qd aqua immunda sit, qd aliquis ibi mortuus est: aliqui vero arbitrantur, qd anima lauet se in aqua, & qd ex hoc fit munda. Iste autem immunditiae pertinentes ad hominem mortuum. s. qd causabantur ex contactu hominis mortui; vel alicuius rei pertinentis ad hominem, durabant per septē dies, vt patet Num. 19. c. non debebat ergo in solis occasu, postquam immundus fuisset, qui ista continebat, effici mundus ad comedendum de sanctificatis, sed finitjs septem diebus. Item hoc quod est pollutus esse super morticinum humanū aequiparatur duobus superioribus. s. leproso, & fluxu semine: qm̄ sicut excludebantur a castris isti duo; ita & qui pollutus erat super mortuo

Pollutio super mortuo quanto tempore durat.

mortuo humano, vt patet Nume. 5. c. Non debet ergo intelligi hoc, quod ponitur hic de mortuo simpliciter, quantum ad contactum oīum mortuorum, sed solum ad contactū mortuorū non hoīum. De hominibus autē dicitur est, qd ista lex intelligatur, nisi limitando eam, vt concordet alijs legibus, quae dantur de talibus mortuis. s. qd cum dicitur hic, qui tetigerit immundum super mortuo. s. super mortuo in animalibus brutis, lauet carnem suam, & post solis occasum potest comedere de sanctificatis, vel qui tetigerit immundum super mortuo, scilicet humano, manebit per septem dies; & tunc in septimo die post occasum solis, lota carne sua, comedebat de sanctificatis. Et non fuit hic expressum de isto contingente humanū morticinum, qd post septem dies mundus fieret, quia erat mansurus extra castra, vt patet Nume. 5. cap. & tñ nō erat dubium, an comedere deberet de sanctificatis. Satis enim notum erat qd non: quia erat exclusus a castris, quod fortius erat. In die autem septimo redibat hō, qui immundus fuerat, in castra. Et tunc erat dubiū, an immediate comedere posset de sanctificatis. Et respondetur, qd post primum solis occasum lota carne taliter contaminati mundi erant, & sic tenebatur eadem lex cum omnibus alijs. s. qd post solis occasum esset munditia. Neque tamen est hic intelligendum, qd completis diebus septem, quibus manserat extra castra immundus super mortuo, rediret in castra, & expectaretur occasus solis diei sequentis, & tunc lauaretur aqua, vt esset mundus: quia sic per octo dies maneret immundus, qui contaminabatur super mortuo, quod falsum est, quia septem dies solum ponuntur Nume. 19. Erat ergo modus, qd qui polluebatur super mortuo, si pollueretur intra castra, exibat statim extra castra, & manebat ibi. Si autem pollueretur extra castra, non redibat in illa, sed manebat ibi, donec purificaretur, computabantur autē isti dies non de momento ad momentū, sed dies ille, in quo accidisset immunditia, computabatur pro vno die; etiam si accidisset per duas horas vsque ad solis occasum. statim ergo vt contraheatur immunditia, debebat esse immundus extra castra, & manebat vsque ad tertium diem non faciens aliquam caeremoniam purificationis: in ipso autē die tertio aspergebatur immundus aqua lustrationis, & illa erat quadam commixtio facta de aqua simplici, & cineribus vitulae rufae, & manebat post hoc vsque ad septimum diem nullam caeremoniam faciens: in ipso autem septimo die rursus aspergebatur aqua lustrationis. & hoc poterat fieri in quacunque parte illius diei; sed fiebat multo ante solis occasum; & post praedictam asperitionem lauebat immundus carnem suā, & vestimenta sua, & manebat immundus vsq; ad vesperum. i. vsq; ad occasum solis ipsius diei septimi. haec habentur Nume. 19. cap. In ipso autē occasu solis erat per se mundus nulla alia caeremonia facta, & tunc redibat in castra, & non expectabat aliquem alium solis occasum in castris; sed statim licitum erat sibi comedere de sanctificatis, & accedere ad quaecunque sacra, & sic totum tempus immunditiae super mortuo erat septem dierum. & intelligitur hic de illo solis occasu, qui erat in die septimo, quando erat mundificandus, & adhuc manebat extra castra. *Et qui tangit reptile.* Hic ponitur alius casus immunditiae propter quae excludebatur aliquis de gustatione rerum sanctificatarum. s. cum tetigerit reptilia. & intelligitur hoc de reptilibus viuentibus, qm̄ de mortuis dubium nullum erat, quia in omni morticino occiso, quod comedi nō licebat, contactus erat immundans contingentem, vt patet supra 11. cap. In reptilibus vero quicunq; aliquod tangeret etiam viuens, erat immundus, vt patet supra 5. c. & 11. vbi ponitur specialiter de contactu re-

ptilis distinguendo contra contactum rerum mortuarū: & hoc est quia reptile est maioris immunditiae quā omnia alia. *Et quodlibet immundum cuius tactus est sordidus.* Hic ponitur regula generalis quantum ad omnia alia genera immunditiae, quae sunt per contactum, sicut est de contactu auium immundarū, vel quadrupedum, & aliarum quasi reptilium. & ista sunt multa de quorum quibusdam habetur supra 11. cap. Alia autē sunt, vt qui occidisset vitulam rufam, vel qui cremasset eam, vt habetur Num. 19. c. qm̄ in his manebat immunditia vsque ad vesperum. idem de illo qui portasset hircum emissarium in desertū: erat enim immundus vsque ad vesperam. sic quoque alij casus sunt.

De muliere menstruata quanto tempore erat immunda, & de immunditia tangentium illam, ac omnino de qualibet immunditia quae secundum tactum. Quae. VII.

SEARGUET aliquis de muliere menstruata quae erat immunda toto tempore, quo manebant menstrua, & si essent menstrua naturalia, quae pauco tempore durant, erat immunda septem diebus. ergo non erat munda ad comedendū de sanctificatis post solis occasum lota carne. De his supra 15. cap. Ad hoc aliquis rēdebat qd ad hoc nihil agit argumentū de femina polluta, quia hic agitur de munditia illorum, qui comedere debebant de sanctificatis: foemina autē non licebat comedere de sanctificatis. Rēndendum est, qd hoc stare non potest, quia filiabus sacerdotum licebat comedere de sanctificatis, vt patet supra 10. cap. vbi dicitur de pectusculo & armo, qd serua ta essent pro Aaron, & filijs, & filiabus eius. Idem patet hic in litera, quia filiae sacerdotis siue quae erat puella in domo patris sui, siue vidua, comedere poterant de sanctificatis, qm̄ purgatae erant a menstruis: filiae n. sacerdotis et si viris traditae non essent, si tñ venissent ad pubertatem, menstrua habebant. Idem autē de viduis filiabus sacerdotum, & de his dicendum est, qd quamq; sibi liceret comedere de sanctificatis, tñ tempore menstruorū per septem dies non comedebant, quia erant immundae. post diem autē septimū licitum erat eis comedere, quia ad priorem munditiam restitutae erant. Et cum hic dicitur, qd omnia alia contactus genera, quae immundum aliquem faciebant, tollebant vsq; ad vesperum. Dicendum est, vt cōiter, quia quasi generaliter oēs immunditiae durabāt vsq; ad vesperū: aliquae tñ erant quae durabant maiori tpe, & de his intelligenda est ista regula cū determinatione speciali exceptorum de illis immunditij. Et sic cum iubeatur, qd sint in illis per septem dies, vel plures, qui immunditiam intant; & hic dicitur, qd post solis occasum contingens immundus est. Dicendum est, qd intelligitur de ultimo illorū dierum ista regula, in quo post solis occasum lota carne erat ablata immunditia. Sed adhuc conuenientius respondendū est nihil militare istud argm̄, qm̄ hic dicitur, quodlibet immundum, cuius tactus est sordidus. & sic agitur de immunditia quae causatur per contactum: in muliere tñ menstruata non causatur immunditia per contactum. sed ipsa immunda est a seipsa, sicut qm̄ est immunditia agritudinalis. non potest ergo intelligi ista lex de muliere menstruata, sed necessariū est, qd referatur in talibus ad regulas speciales, in quibus agitur de istis immunditij. Similiter autē argui potest de muliere quae patitur fluxum sanguinis multis diebus extra tps fluxus menstruorum, qm̄ tunc non erat munda illa quae pateretur post solis occasum lota carne: sed si mansisset multo tpe semp erat immunda, vt habetur sup. 15. c. quia ista erat egritudo. vnde si maneret iste fluxus sanguinis alicui mulieri tota vita esset

esset semper immunda, nec liceret ei vnquam comedere de sanctificatis, sicut illi mulieri accidit, quae fuit pariens fluxum sanguinis per annos duodecim, quousque eam Christus sanaret, vt habetur Lucē 8. cap. De ista immunditia respondendū est, q̄ nihil arguitur contra literam, quia in litera d̄r de immunditia p̄ contactum: sed mulier pariens fluxum sanguinis multo tempore non erat immunda per contactum, sed ab intrinseco, qm̄ erat egritudo ista passio. Ideo ponenda est regula sine t̄pis diffinitione sicut in duobus superioribus. s. in leproso & fluente semine, q̄ immundi sunt, & non licet eis comedere de sanctificatis quousque sanentur, ita de patiente fluxum sanguinis necessario dicitur, q̄ non comedat de sanctificatis vsq; ad sanitatem perfectam, cum istud sit egritudinale. & nō solum accipitur hic sanari pro sanatione perfecta, quae est cessare ab aegritudine, sed ēr pro emundatione ab immunditia. Nam postquam aliqua mulier erat curata perfecte a fluxu sanguinis sui, manebat immunda p̄ aliquot dies, vt patet supra 15. cap. nam erat immunda 7. diebus, & in octauo die iam efficiebatur munda, & offerbat sicut habetur ibidem. Haec autem femina curata a profluuiio sanguinis sui, si esset de genere sacerdotali manens in domo patris sui, non poterat comedere de sanctificatis in primis septē diebus post redditam sanitatem: sed in octauo die licebat ei comedere de sanctificatis.

Sed aliquis arguet de viro, qui accedebat ad feminam menstruata, vel ad eam quae patiebatur fluxus sanguinis: qui enim aliquam harum carnaliter cognoscebat, erat immundus septem diebus; sed hoc erat p̄ solum contactum, vt patet supra 15. cap. Hic tñ dicit, q̄ immunditia contracta per cōtactum cuiuslibet rei fordidae tollebatur vsque ad vesperum. Respondet, q̄ hoc est de lege cōmuni, quia fere in omnibus casib⁹, ille qui tangeret aliquam rem immundam, erat solū immundus vsque ad vesperum. Sunt tñ aliqui speciales casus, in quibus immunditia per contactum durat per plures dies. 7. & isti sunt tres casus. s. qñ aliquis coiret cum muliere menstruata: erat enim immundus septem diebus. Secundus est si coiret cum muliere pariente fluxum feminis lōgo tempore, quia etiam erat immundus septem diebus. De his duobus habetur supra 15. cap. Tertius casus est in eo qui tangit morticinum humanum, vel ossa, vel sepulchrum; aut alia p̄nētia ad morticinum humanum. de hoc habetur Num. 19. Ideo in istis recurrendum est ad regulas suas speciales, quia non possunt comprehendi hac lege.

Potest tamen alio modo responderi in hoc casu, q̄ id quod efficiebatur immundum per contactum rei immundae; erat immundum vsq; ad vesperum si esset ille contactus simplex: sed aliter si commixtio sexū. Diuersitatis autem ratio patet: ideo de immunditia contracta per coitum non est sic iudicandum, sicut de alijs immunditijs: nam quicumque tangeret foeminā menstruata vel fluentem sanguine multo tempore, non cognoscendo carnaliter, sed solum tangendo eā, efficiebatur immundus per vnā diē. s. vsq; ad primum solis occasum, vt patet supra 15. cap. qui autem eas carnaliter cognoscunt, maiorem immunditiā incurunt: ideo pluribus diebus. s. septem immundi manent. etiam contactus iste praeter alia habet magnam poenam, quia. s. cognoscendo carnaliter menstruata vel fluentem semine sequuntur aliqua damna in prole, de quibus dictum est supra 15. cap. Item coitus secundum se immundus est, alij autem contactus secundum se non sunt immundi; sed solum ex accidenti. p̄pter ipsam rem, quae contingitur: ideo contingere quamlibet foeminam solum tangendo immunditia non est, nisi illa immunda sit: coitus tamen cū qua-

cinque foemina immundus est; quia quicumque coierit cum aliqua foemina; etiam cum vxore sua immundus est vsque ad vesperum, & debet lauare carnem suam aqua, vt patet supra 15. cap. Debebat ergo maior esse immunditia in coitu, quando aliquis carnaliter accederet ad aliquam foeminam, quae aliās immunda erat, quam cum eam simpliciter tangeret; erat enim ibi duplex immunditia. s. quia tangebatur, & quia tangens coibat. Vnde rationabiliter multiplicari debuerunt dies immunditiae pro hoc facto. Sed ista ratio redditur quantum ad duos casus: sed quantum ad tertium, id est contactum mortui non est hac ratio: quia ibi est contactus simplex, immo & aliquando non est tactus, sicut in eis qui plangunt defunctos; vel comitantur funera non plangendo, vel qui intrabant in domum in qua iaceret aliquis mortuus, etiam si nō tangerent illum, qui omnes hi contrahebant immunditiam per septem dies, vt patet Num. 19. cap. Dicendū, q̄ hoc fuit non propter realem immunditiā, sed propter honestatem. pendet enim ista immunditia ex opinione legali: nam indicat lex cadauer hominis esse ali quid valde immundum super omnia alia immunda; ideo in illius contactu iudicat hoīes magis pollutos. vnde sicut hō viuens est excellentior & sanctior omnibus animalibus; ita mortuus iudicatur immundior omnibus illis. Et sic patet, quia pro contactu cadauerum oīum animalū aliorū morticinorū contrahebatur solū immunditia vsq; ad vesperum, in contactu autē hominis mortui immunditia septem dierum. Et fecit differentiam lex de immunditia q̄ta ex tactu mortui humani ad alias immunditias q̄tas ex tactu in tribus. Primo quantum ad t̄pis durationis, nam nulla immunditia alia contracta ex tactu durabat, nisi vsq; ad occasum, ista autē per septem dies durabat. de alijs patet supra 11. cap. & hic, de immunditia super mortuo Num. 19. cap. Secundo differunt quantum ad modum purificationis, & hoc tam in pluralitate ceremoniarū quam in diuersitate, nam pro omnibus alijs immunditijs erat, q̄ lauaret hō vestimenta sua, vt cōiter, aliqñ autem carnem & non vestimenta; aliqñ solā carnem. istae differentiae parent in diuersis casibus. supra 11. & 15. & 16. cap. In immunditia autē super mortuo fiebat lotio carnis, & vestimentorum, & quaedam alia purificatio, quae non fiebat in aliqua alia immunditia. aspergebatur aqua lustrationis: nam ista aqua fiebat de cineribus cōmixtis cum aqua, & solum aspergebatur immundi super mortuo Num. 19. cap. Nam non ponitur ibi facta ad aliud, licet aliqui soleant dicere ēr alios immundos illa aspergi, vt tetigimus supra cap. 15. sed non est satis bene dictum. Multiplicabantur etiā istae purificationes: quia in tertio septimo die aspergebatur immundus aqua lustrationis, & postea lauabat carnē suam & vestes. de his ceremonijs declarauimus magis supra q. 7. Tertio differabant & maxime, quia pro nulla immunditia ex contactu cadaueris alterius rei, aut pro quocunq; contactu eijciebatur immundus de castris, sed solum separabatur a sanctuario & rebus sanctis: pro sola autem immunditia super mortuo eijciebantur immundi de castris Nu. 5. c. & hoc erat grauissimum. Et in hoc comparabatur immunditia super mortuo immunditiae naturali, & aequabatur ei: quia pro vtriusque eijciebantur immundi extra castra, sicut dicitur Num. 5. Locutus est dñs ad Moysen, praecipe filijs Israel, vt eijciant de castris omnem leprosum, & fluentē semine, & qui pollutus est super mortuo, tam virum q̄ foeminam eijcite de castris. Nec erat aliqua d̄ria, nisi quia pro leprosis & fluentibus semine, non erat t̄pis determinatum manendi extra castra, sed solū vsquequo cessarent ista immunditiae: pro immundo autem super mortuo erant determinati septem dies,

Differentia triplex immunditiae ex contactu mortui ad alias.

Tres gradus separationis quantum ad immundos.

quia erat immunditia legalis, immo erat aliquid maius in immunditia super mortuo, q̄ in quibusdam immunditijs naturalibus, quia immunditia parientis, & mulieris menstruae erat naturalis, quia erat ibi verus fluxus humoris immundi & infectiui. & tñ non eijciebantur de castris parientes t̄pe immunditiae suae, nec ēr menstruae, sed manebant in castris in sua immunditia. menstrua quidem per septem dies. supra 15. pariens autē si masculum peperit quadraginta diebus, si vero foeminam octoginta diebus. sup. 12. c. Et ita in ipsa immunditia super mortuo erat maxima separatio: tres enim gradus separationis erant quantum ad immundos: quidam solum vetabantur accedere ad sanctuarium & res sacras, sicut quicumq; per contactū quantumcunq; lenē esset immundus, vt qui tetigisset virū fluentē semine, vel mulierem menstruata, vel fluentē sanguine. sup. 15. Alia erat separatio a conuersatione hoīum, & simul ab accessu ad res sacras, licet nō eijceretur immundus de castris, sicut in mulieribus menstruatīs septem diebus. sup. 15. c. Nam menstrua mulier non solum nō accedit ad sacra, sed ēr separata manet a conuersatione & tactu aliorū, tñ non eijcitur de castris: ideo dies quibus menstrua patitur mulier, non solū vocantur dies immunditiae, sed & separationis. Tertius gradus separationis est in eis, qui non solum a sacris & ab hoīum conuersatione, sed ēr de castris eijciuntur, sicut est in leprosis & fluentibus semine. Nu. 5. c. & quaedam immunditiae erant, quae vno t̄pe habebant vnū modum separationis, & eodem alio t̄pe habebant alium modum separationis, sicut immunditia parientium. nam pariens masculū erat immunda quadraginta diebus. sup. 12. ca. Sed septem diebus primis erat immunda non solum verita accedere ad sacra, sed ēr a contactu hominum, ideo dicebatur tūc esse immunda iuxta legem separationis menstruae. in sequentibus autē triginta tribus diebus erat solū immunda. verita accedere ad res sacras eod. c. Et similiter erat de pariente foeminā, quae erat octoginta diebus immunda, nam quatuordecim diebus primis erat immunda iuxta separationem menstruae: & in sexaginta sex sequentibus erat immunda solum abstinendo a rebus sacris. eod. c. Contaminatio autē super mortuo habebat istos tres gradus. nam sic immundis non licebat accedere ad res sacras, quia hoc quantum ad omnes immundos erat ḡnale, ne contaminarent, vel polluerent sanctuarium dñi. sup. 15. c. Etiam erant sic prohibiti a cōmunicatione aliorum hoīum, ne eos inficerentur, vt patet Nu. 5. c. erat ēr tertius gradus, nam de castris eijciebantur. & hoc erat maximum, & in quo excedebant alias immunditias per cōtactum. Sed obijciēt, q̄ alia immunditia praeter naturales erat huic equalis. s. qui pollueret somnio nocturno: nam egredi debebat de castris Deute. 23. c. Dicendū, q̄ non erat aequalis immunditiae huius prohibitio, aut reputatio, sicut contaminationis super mortuo. primo in t̄pore manendi extra castra. nam immundus super mortuo manebat extra castra diebus septem cū noctibus suis Nu. 19. c. qui autē polluebatur somnio nocturno, manebat per vnū diē artificialē. s. ab ortu solis vsque ad occasum Deute. 23. c. Secundo quia fiebat plures eē remonij purificationis circa immundū sup mortuo, quia pollutus in somnio solū lauabat seipsum. i. carnē suam. Deuter. 23. c. sed pollutus super mortuo lauabat carnē suam, & ēr vestes, & insu p̄ duobus diebus. s. tertio & septimo, aspergebatur aqua lustrationis Nu. 19. & hac aqua non aspergebatur alius immundus: iō reputabatur ista maior immunditia, & maioris obseruationis. Aliqui ēr addunt, q̄ de immundo super mortuo mandat Deus, q̄ eijcerentur de castris, & eijciebatur Nu. 5. c. de pollutis autē somnio nocturno nō iube-

bat, q̄ eijcerentur, sed q̄ ipsi exirent, & ita fiebat. Dicē dum, q̄ istud non addit aliquam grauitatē, quia polluti somnio non iubeantur eijci, quia non erat nota eorum immunditia: nemo enim nouit quis fuerit pollutus somnio nocturno, nisi ipse qui pollutus est, iō nemo poterat esse eijcere de castris. & ob hoc iussit Deus eis, q̄ egrederentur, & non q̄ eijcerentur, quasi relinquens conscientiae eorū: secus autē de immundis super mortuo, quia de his poterat esse notum, ideo iussit, q̄ eijcerentur. Cuius tactus fordidus est. Dicuntur res habere tactum sordidum, quicumq; tangentes se sordidos efficiūt. quae autē sint istae res, habetur supra a principio. c. 11. vsq; ad 17. & Nu. 19. c. & in quibusdam alijs locis. Immundus erit vsque ad vesperum. i. vsq; ad solis occasū.

Quomodo intelligitur, quod qui tangeret aliquid immundum, pollutus esset vsque ad vesperum. Quis. VIII.

Quomodocunq; contraheret aliquis immunditiam per contactum rei immundae, nisi in tribus casibus supra positīs, erat immundus vsque ad vesperum. s. solum vsque ad solis occasum; ideo sine multo t̄pe, siue paucos aut solis occasum p̄heretur immunditia, tollebatur in solis occasu; vt si aliquis oriente sole p̄xisset immunditiam, manebat in ea vsque ad solis occubitum. Idem si contraxisset illam in meridie, vel hora nona, vel saltem dimidia hora ante solis occasum, ita vt sol esset super horizontem, manebat immunditia vsquequo occubisset sol: & confestim post solis occubitū erat mundus, & licebat ei comedere de sanctificatis, si esset de genere sacerdotū. Quare autē manebat ista immunditia vsque ad solis occasum, & non maiori, nec pauciori t̄pe, causa declarata est. supra 11. ca. Si autē ponatur, q̄ aliquis immediate post solis occasum incurrisset immunditiā, erat immundus vsq; ad solis occasum sequentem. s. per 24. horas. sic ēr si contraxisset illam in media nocte, vel paulo ante auroram.

Per hoc autem, q̄ ille qui est immundus, manet immundus vsq; ad vesperum s̄m allegoriam significat, q̄ nullus homo qui in immunditia esset, poterat penitus ab immunditia abluī quousque occumberet sol. s. vsque ad finem dierum t̄pe aduentus Christi. tunc. n. per mortem ipsius ab oībus inquinamētis nostris eripimur tam nos q̄ qui praecesserunt: dies autē Messiae dicuntur esse vltimi dies vel fines dierū. sic habetur Esa. c. 2. cum d̄r. & erit in nouissimis diebus p̄paratus mōs dñi. & patet hec intelligi de tempore Messiae. Et Michea. cap. 4. d̄r, q̄ tempus Messiae est vltimus dies. s. erit in nouissimo dierum p̄paratus mons dñi, & intelligitur eodem modo de Messia. Apostolus etiam tempus Messiae vocauit finem saeculorum dicens. nos sumus in quos fines saeculorum deuenerunt, vt patet ad Hebraeos. 12. c. Io. autem in canonica sua prima stricte loquens tempus Messiae vocauit horam nouissimam dicens. Filij nouissima hora nunc est, vt habetur ibid. in c. 2. In hoc autē solis occubitū. i. in fine temporum moriente Christo ab oībus immunditijs eripimur. Vel dicitur, q̄ immunditiae tolluntur post solis occasum. i. in morte Christi. est enim ipse sol iustitiae, & moriente eo occumbit sol. tunc ergo ad solis occubitum immundi erimus. Vel d̄r, q̄ hō erit immundus vsque ad vesperum. i. vsq; ad finem vitae suae: quia quantumcunq; aliquis in peccato nō sit, dum tamē viuūt, semper in potentia ad peccandum est, & in aliquo delinquit, cum autem fuerit in occasu vite, cum sol dicitur sibi occumbere, erit mundus, quia post vitam nullus peccare pōt. Hoc autem verum est, nisi in illis, quibus speciali priuilegio donatum est, vt cum viuerent, peccare nō possent, sicut est de Apostolis, qui viuētes in gratia

Quo dies Messiae dicuntur esse vltimi.

in gratia confirmati sunt: de Beata Virgine, idē quoq; dicendum esse videtur, & apud quosdā alios hoc privilegium est, sed in raris quidem sic enenire potest. Generaliter autem ad occasum solis siue vesperum. i. ad finem vitæ omnes mundi esse poterunt. *Et non uelocetur his que sanctificata sunt.* s. dum fuerit in immunditia. Vocantur autem sanctificata non omnia illa quæ sancta sunt, sed ea quæ domino super altare sanctificatur. Nam decimæ & primitiæ sanctæ sunt, quia a rebus sacris appellationem suscipiunt, & separantur a rebus profanis, cum sacerdotibus tribuantur: tamen non sanctificantur domino super altare, sed solum ipsi sacerdotibus, vel Leuitis ista dantur, & licet de eis comedere cuicumque, licet etiā illa vendi, vel in quolibet commutari vsus, vt in superioribus probatum est. Hic autem solum vetatur immundus comedere de sanctificatis, quæ sunt domino oblata, & consecrata in sanctuario, sicut dicuntur carnes sacrificiorum, & panes, & libamenta; quia ista sacerdotibus tribuuntur, & pars eorum crematur super altare. *Sed cum lauerit carnem suam aqua.* Hic ponitur quid faciendum sit ad hoc, quod auferatur immunditia istorum, qui non poterant comedere de sanctificatis, & dicitur quod lauat carnem suam quilibet immundus. in quo significatur immunditiam illam sibi inheuisse, & quod nunc abstergatur, quia sicut aqua sordes corporum tollit, ita isti qui lauantur, videntur ablui ab omni immunditia. Hic enim dicitur de lotione carnis, & non de lotione vestium.

Sed circa hoc tenendum est, quod aliqua istorum requirunt lotionem vestium, vt apparet supra 11. c. immo semper ibi ponitur de lotionem vestium, & non de lotionem corporis. & ista lex debet per illam interpretari, quia prior est, & non repugnat illi, sed id quod in illa ponitur addendum est hic. s. quod ille qui immunditiam incurrit lauat vestimenta sua, sicut dicitur supra 11. cap. lauat etiam corpus suum in aquis viuentibus, sicut hic dicitur, & erit duplex lotio. Si vero ad quamlibet immunditiam requiratur lotio vestium & corporis, non patet hic. Dicendum tamen videtur, quod non requiratur in omnibus, sed in hac specialiter requiritur, quia maior munditia debet esse ad hoc, quod aliquis sit mundus ad comedendum de sanctificatis, quam ad hoc quod sit mundus simpliciter. Ad munditiam autem simpliciter videtur faciendum, sicut habetur supra 11. cap. & 14. & 15. in quibus aliquando iubetur lotio vestium, aliquando autem vestium, & carnis: interdum autem solius carnis, de quo supra 16. Hic autem ad omnem immunditiam requiritur lotio carnis & vestium, quia est ista specialis immunditia ad inducendam specialem immunditiam. *Et occubuerit sol.* Hic ponitur alia conditio quæ requiritur ad hoc, quod aliquis efficiatur mundus ad comedendum de sanctificatis. s. quod occumbat sol. Nam si solum lauaretur aliquis aqua nondum occumbente sole, non erat mundus ad comedendum de sanctificatis, sed oportebat vt sol occumberet. Nec etiam sufficiebat solem occumbere, nisi qui immundus erat, lauaretur aqua, quia tunc non esset mundus. Ista ergo duo simul fieri debebant. Quid autem horum prius esse debeat, non apparet expressè, nisi assumatur argumentum ex ordine literæ. s. quia primo agitur mentio de lotionem quam de occubitu solis. & ex hoc videtur esse dicendum rationabilius, quod prius sit lotio quam solis occubitus, nisi aliquid contrarium appareat. Item hoc videtur manifeste deduci ex eis, quæ habentur supra 11. cap. vbi cum agatur de immunditia dicitur. Lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperum. In quo innuitur manifeste, quod prius debet esse lotio, quam vesperum vel solis occubitus, cum dicat, lauabit vestimenta sua,

Sanctificata, & sancta quæ dicuntur.

& post lotionem ponit immunditiam cum dicit, & immundus erit vsque ad vesperum, id est postquam fuerit lotus, manebit immunditia in eo, donec veniat solis occasus. Item patet, quia terminus immunditiæ est solis occasus, cum dicitur immundus erit vsque ad vesperum, & non extendebatur immunditia ulterius. & tunc queritur an immunditia necessario requiratur ad suam ablationem lotionem vestium & carnis, vel non. Si autem dicatur, quod non requiritur saluum est; quia tunc superflue poneretur in omnibus: sed vbi cumque agitur de immunditia, dicitur quod lauabitur caro vel vestes. ideo erit necessaria ablutio. & tunc queritur an ablutio debet fieri necessario ante solis occasum, vel post fieri post solis occasum. Si autem dicas, quod aliqua potest fieri post solis occasum, non potest stare: quia tunc cum ipsa sit de necessitate mundationis, non posset esse munditia sine illa, ergo munditia non esset ibi inducta vsque post solis occubitus. sed falsum est, quia tunc non terminaretur immunditia in solis occubitu: scriptura tamē semper dicit de quolibet immundo per leuem contactum, quod immundus erit vsque ad vesperum. ergo non poterat extendi immunditia post solis occubitus. oportet ergo quod fiat lotio vestium ante occubitus solis, & hoc est quod intendebatur. Et sic est iste ordo in mundatione, quæcumque; aliquis esset immundus leui immunditia, quæ finiebatur per vnam diem, cum sol occubitus esset, aut paulo ante lauaret vestimenta sua, & cum sol occumberet efficiebatur mundus. in hoc tamen nihil differebat, quia non solum poterat fieri lotio paruo tempore antequam sol occumberet, sed et immediate quo immunditia contracta fuisset, vel paruo post, & totaliter ad arbitrium ipsius, qui immundus erat. *Tunc mundatus vescitur de sanctificatis.* Hoc refertur ad id quod immediate dictum est. s. ad solis occubitus: ita quod postquam aliquis lauisset vestimenta & carnem, & occumberet sol, esset mundus. ex quo patet, id quod supra dicebatur. s. quod lotio esset de necessitate mundationis, quia dicitur hic, quod cum lauerit suam carnem & sol occubuerit, tunc erit mundus, & poterit vesci de sanctificatis. hoc non refertur ad omnes immundos, sed solum ad eos, qui erant de semine Aaron, quia de eis dictum est in principio legis huius. s. homo de semine Aaron &c. *Quia cibus illius est.* i. quia ad eum iure pertinet comedere de sanctificatis. Vbi autem probet, quod de iure pertinet ad filios Aaron comedere de sanctificatis, i. de his quæ offerrentur. Dicendum, quod probatur supra 7. & 10. c. vbi de filiis & filiabus dicitur, & infra in litera expresse & etiam hic. nam cum dicitur, quod sanctificata sunt cibus hominis de genere Aaron: satis inductum patet, quod ad eum pertineat, quia ista lex dat ei ius in rebus sanctificatis, etiam si nulla alia esset. & ponitur hoc hic tanquam causa superioris. s. postquam homo mundus fuerit comederit de sanctificatis, quia cibus illius est, quod dicitur de iure suo habebat, quod posset comedere de cibis sanctificatis: ideo non oportebat, vt aliquid alterum fieret ad hoc, quod iste efficeretur idoneus ad comedendum de sanctificatis, sed solum quod tolleretur immunditia. Sic enim est in naturalibus, vt si aliqua res habeat virtutem ad operandum, & postea ponatur aliquid quod impediens, non poterit agere; ablato autem illo impediens & prohibens agere, non oportet quod addatur aliqua vis ipsi rei operanti naturaliter, sed immediate per se agit: quoniam virtutem habebat ad agendum. Sic dicitur de sacerdotibus & alijs filijs Aaron, quod res sanctificata cibus illorum sunt. s. quod ex seipsis habent ius ad comedendum de sanctificatis. ideo solum inquiritur, quod remoueatur immunditia, quæ impediens eos. *Morticinum & captum a bestia.* Hic ponitur alia lex de vitando cibis immundos, scilicet quod non comedatur morticinum, nec captum a bestia. & istud ponitur incidenta-

Terminus immunditiæ est solis occasus

Morticinum duo significat, & distinctio eius quo ad immunditiam.

dentaliter, quoniam supra dicebatur, quod filij Aaron non comederent de sanctificatis cibus eo tempore, quo erant immundi, quia tunc erant sibi isti cibi illiciti. Hic autem ponitur incidentaliter de alio cibo illicito. s. de capto a bestia & morticino. cibi autem istorum erant immundi non solum illis, qui erant de genere Aaron, sed etiam toti populo, vt patet Exo. 22. vbi cum poneretur leges vniuersales ad totum populum, dictum est. Viri sancti eritis mihi; carnem quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis; sed proijcietis canibus. Hic autem non ponebantur leges omnibus Israelitis; sed solum eis, qui erant de genere Aaron. Ergo istud quod ad totum populum pertinet, incidentaliter positum est, maxime cum non pertineat hoc ad res sanctificatas, de quibus hic agitur. *Morticinum.* Potest enim duo significare morticinum. Vno modo quod per se moritur, & tunc dicitur morticinum penultima correpta, & dicitur de mors & cado. Alio modo dicitur morticinum pro eo quod ab alio occiditur, penultima producta, & dicitur de mors & cædo cædis, quod est occidere vel percutere. Primus modus accipiendi morticinum est vulgaris: communiter enim morticinum pro eo quod per se moritur, accipitur. Secundo modo accipitur morticinum rarius, & tamen de hoc habentur aliqua exempla in scriptura. sic patet supra 11. c. vbi dicitur de animalibus immundis ad esum; quia carnes illorum vetabuntur, & morticina eorum non continguntur. Ibi enim necessarium est accipi morticinum pro eo quod per se moritur, & pro eo quod ab altero occiditur: quia si acciperetur solum pro eis, quæ per se moriuntur, non esset differentia inter animalia munda ad esum, si aliquid per se moreretur, non debebat contingi, vt patet supra 11. cap. necesse est ergo quod in animalibus illicitis ad esum non contingatur animal mortuum, siue per se mortuum, siue ab alio occidatur. & sic est morticinum pro vtroque. sic etiam patet psal. 78. cum dicitur. postuerunt morticina feruorum tuorum escam volatilibus. vbi necesse est, quod accipiat morticinum pro eo, quod ab altero occiditur, quia ibi agitur de Indæis occisis a gentibus, vt patet ex litera. Hic autem potest accipi pro altero eorum. i. pro eo, quod per se moritur, & dicemus quod est intelligendum in animalibus, quæ aliis ad esum licita erant. Illa enim quando ab aliquo occiduntur, ad vescendum licita sunt. Cum vero per se moriuntur, sunt illicita. sic habetur supra 11. cap. Si autem accipiat morticinum pro vtroque, scilicet pro eo, quod per se moritur, vel ab alio occiditur: Dicendum est, quod morticinum duplex est, quia aut pertinet ad animalia, quæ ad cibum licita sunt; aut ad ea, quæ sunt illicita. Si autem accipiat pro eis quæ ad esum licita sunt: Dicendum est, quod aut sunt morticina, quæ per se moriuntur; aut morticina, quæ ab alio occiduntur. Si morticina quæ per se moriuntur, sunt illicita, vt patet supra 11. cap. Si autem sunt morticina, quæ ab alio occiduntur, tunc aut occiduntur a bestijs, vel ab hominibus. Si a bestijs illicita sunt, vt patet Exo. 22. c. & immediate cum dicitur. captum a bestia. Si autem occidatur ab homine, aut ad cibos, vel ad alterum vsu: si autem ad cibos, & immediate comedantur, licita sunt: si autem ad alios vsus, & postea comedantur, sunt illicita. Si vero accipiat morticinum in animalibus illicitis ad esum, aut est morticinum, quod per se moritur, aut quod ab alio occiditur: quocumque autem istorum modorum accipiat, erant immundi cibi illi. Sed dicit aliquis, in quo casu horum conuenientius hic accipitur.

Respondetur quod morticinum accipitur pro eo, quod per se moritur, & pertinet ad animalia, quæ aliis erant munda ad esum: & patet quia dicitur ibi imme-

diatē. & captum a bestia, id est occisum a bestia. Si tamen acciperetur hic morticinum tam pro eo, quod per se moritur, quam pro eo quod ab alio occiditur, non oportebat subiungi, & captum a bestia; quoniam vtrumque esset morticinum. De morticino autem pertinet ad animalia illicita ad esum, nihil oportet hic dici; quia hic agitur de vetatione ciborum. animalia autem, quæ secundum se ad cibum illicita erant, siue occiderentur ab aliquo, siue per se morerentur, semper erant illicita ad esum: ideo non oportebat de eis dici, quod non comederentur. *Et captum a bestia non comedetis.*

Quando animalia capta a bestijs, seu in venatione erant licita comedi, aut non licita. Quest. IX.

VETANTUR hic animalia capta a bestijs ad cibos, & intelligitur de animalibus, quæ per se erant aliis licita ad esum. nā si essent illicita nihil differebat, an acciperentur a bestijs, vel aliis morerentur. ea tamen quæ erant licita ad esum, quando per se moriebantur, erant illicita; quia morticina. si vero ab altero occidebantur, erant aliquando licita, vt si occiderentur ab homine, & aliquando illicita, vt si occiderentur a bestia. Dicitur autem animal captum a bestia ad differentiam animalium captorum aliis in venatione, vel aucupio. nam si caperentur fere a sagittarijs vel lancearijs, cibo congruebant: dum tamen priusquam morerentur, iugularerentur, & effunderetur sanguis eorum. Idem si caperentur in decipula vel pedica; de hoc habetur supra 17. c. cum dicitur. homo quicumque si venauerit, aut aucupio feram, vel auem ceperit, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, & operiet illum terra: anima enim carnis in sanguine est. si autem esset capta fere a bestijs, non erat licita ad esum. Dicitur autem hic bestia quocumque animal, siue ad venationem siue aliis: vt pote si aliquis acciperet partem alicuius animalis de manu Leonis, vel Vrsi, aut aliorum animalium non domesticorum, non licebat comedi, quia a bestia captum erat. Idem si caperetur ab aliquibus animalibus venaticis, sicut sunt canes, aut mustellæ, vel ab auiibus vt accipitribus, vel asturconibus, vel quibuscumque; alijs, erat immundus talis cibus. semper enim dicebatur animal captum a bestia.

Sed sic considerandum est, quod istud animal, quod a bestijs capiebatur, aut occidebatur in manibus bestiarum, antequam perueniret ad hominem, aut vulnerabatur, sed non occidebatur, aut capiebatur & non vulnerabatur, nec occidebatur. Si primo modo manifestum erat, quod non licebat comedi; quoniam solum comedere debebant Iudæi animalia, quæ ipsi occidebant ad esum, vt patet Deuteron. 12. cap. vt patet cum dicitur. si comedere volueris, & te eius carniū delectauerit; occide & comede in vrbibus tuis. & sic animal, quod ab aliqua bestia occisum esset; quamquam homo illud videret occidi, capiebatur tanquam morticinum. Si autem secundo modo accipiat captum a bestia, pro eo quod vulnerabatur, sed non occidebatur: Dicendum est, quod non licebat comedi illud, quia a bestia prægustatum erat. sic patet Exo. 22. cap. cum dicitur. viri sancti eritis mihi, carnem, quæ a bestijs prægustata fuerit, non comedetis. Dicitur autem caro prægustata a bestijs, non solum, quod bestia aliquid inde comedat, sed quod eam mordenes lacerent, cum autem vulneratur fera a bestijs, prægustata dicitur: quoniam partes eius lacerantur. Si autem accipiatur tertio modo captum a bestia pro eo, quod solum est captum, & non est occisum; nec vulneratum: Dicendum est, quod erat licitum ad esum, quoniam non erat a bestijs

bestijs laceratum. Et si obijcias, quia dicitur hic, & cap-
tum a bestia, Respondendum est, qd non debet acci-
pi capium a bestia pro eo, quod solum capitur, sed p
eo quod capitur, & laceratur, sic patet Exo. 22. cum di-
citur, carnem quae a bestijs prae gustata fuerit, non co-
medetis. etiam non dicitur quae capta fuerit a bestijs.
Cum ergo accipitur hic, & supra 17. c. capi a bestijs, &
prohibentur comedi animalia a bestijs capta, intelligi-
tur capi, idest lacerari vel prae gustari. sed quia raro co-
tingit, aut est difficillimum, qd animalia a bestijs capta
non lacerentur, aut prae gustentur, diffinitur vniuersa-
liter quod animalia a bestijs capta non comedantur.
Nec polluentur in eis. Idest & non polluentur comedē-
do illa. per hoc enim quod iudei comederent anima-
lia capta a bestijs, vel morticina, polluebantur, idest
erant incepti ad introeundum in sanctuarium, & acce-
dendum ad res sacras. hanc tamē pollutionem Deus
vetat, quia per eam impeditur cultus suus, cum illi qui
polluti sunt, non poterant accedere ad locum diuini
cultus. *Ego sum Dominus.* s. qui iubeo ea quae dicta sunt,
ideo illa facere debetis. *Custodiant praeccepta mea.* Hoc re-
fertur ad praeccepta de immunditia vitanda: nam quā-
quam verum sit, qd Deus iubeat omnia praeccepta sua
custodiri, tamen hic non intelligitur, nisi de praec-
ptis pertinentibus ad munditiam Iudeorum, & patet
cum dicitur, & non subiaceant peccato, & non mori-
antur in sanctuario, cum polluerint illud. Sed pollu-
tio sanctuarij non est, nisi quando aliquis incurrisset
immunditiam, & postea immundus introiret in san-
ctuarium, vt habetur 15. cap. & Nume. 19. cap. **vt non
subiaceant peccato.** Idest custodiant ista praeccepta, vt non
subiaceant peccato. i. vt non subiaceant culpe: quia
qsi aliquis non custodiret ista praeccepta in culpa erit,
vel dicitur subiaccere peccato. i. subiaccere poena pec-
cati. & ista est prior significatio. Nam subiaccere si-
gnificat obligatum esse, & est aliquid inuoluntarium:
peccatum vero siue ipsa culpa voluntaria est: non ergo
subiaceatur ei, sed poena: qm poena & obligatio ad
poenam in peccatis necessaria sunt: ipsum autē pec-
catum est simpliciter voluntarium: ideo est sensus, qd
custodiant ista praeccepta, ne subiaceant peccato. i. ne
subiaceant poena, quae est propter peccatum.

Notand.

F *Euario, cum polluerint illud.* Idest obseruent praeccepta
ista Israelita, ne moriantur in sanctuario, cum intro-
ierint in illud habentes pollutionem.

*Quomodo sacerdotes magis peccant quando intrant in san-
ctuarium polluti quam populares.*
Quest. X.

S CIENDVM quod ista lex traditur tam sacer-
dotibus quam alijs de populo: omnes enim q-
cunque polluti in sanctuarium ingrederentur,
polluebant illud, & obligati erant ad penam.
magis tamen in hoc delinquebant sacerdotes quam
populares. Primo quia sacerdotes erant, & in sacerdo-
tibus caeteris paribus peccata grauiora sunt. Secundo
quia magis tenentur sacerdotes obseruare honorem,
& munditiam sanctuarij, quam omnes de populo: im-
mo ipsi soli sacerdotes erant obligati ad penas oim
malorum, quae fierent in sanctuario, vt patet Nume.
18. cap. cum dicitur, tu & filij tui tecum portabis ini-
quitatem sanctuarij: & tu & filij tui simul sustinebitis
peccata sacerdotij vestri. Vulgares autem non tantū
tenebantur ex officio suo ad obseruandam munditiā:
domus; ideo quando peccaret sacerdos contra mun-
ditiam, grauius peccatum erat, qd si deliquisset aliquis
de popularibus. Item est maius peccatum sacerdotū
pollutiū sanctuarium qd aliorum: quoniam ipsi du-
pliciter peccant; populares autem simpliciter. quod
patet, quia sacerdotes peccant ex eo, qd polluti sunt ac-
cedentes ad res immundas, etiam si non intrent in san-
ctuarium, quia ista pollutio eis inhiibita est. Secundo
peccant, cum intrant in sanctuarium polluti. popula-
res autem solum peccant simpliciter. s. quando intrāt
in sanctuariū polluti. Nam qd ante pollutum nō est,
in eis peccatum, sicut in pollutionibus, quae sunt sup:
mortuo. quamuis ergo vtrique occiderentur in san-
ctuario, cum polluerint illud, velocius tamen occide-
rentur, & sepius illi qui essent sacerdotes, quā alij: &
in ipso sanctuario moriebantur, vt vbi peccabant, ibi
poena infligeretur: hoc autem erat ad maiorem reue-
rentiam sanctuarij. Nam si ibi aliquis peccaret, & non
puniretur ibidem, sed alibi; nesciretur an punitio il-
la, quae venit, esset propter peccatum contractum in
sanctuario, an propter aliquid alterum, & sic non tan-
tum timeretur sanctuarium. Si autem peccantes in
sanctuario ibidem immediate punirentur, manifestū
esset, quod illa punitio fiebat propter offensam illa-
tam sanctuario, sic patet de Nadab & Abiu, qui in san-
ctuario mortui sunt coram domino, cum male mini-
strarent, vt habetur supra 10. & 16. Sic etiam patet de
rege Ozia, qui conatus in sanctuario ministrare, si-
cut sacerdotes, percussus fuit lepra in fronte, vt patet
4. Reg. 15. cap. Idem de Heliodoro principe missō a
Seleuco rege Syrię, vt acciperet pecunias depositas in
sanctuario: sed ibidem apparuerunt duo viri, qui qua-
si vsque ad mortem eum perduxerunt, vt patet 2. Ma-
chab. cap. 3. & ibi confessus est Heliodorus esse virtu-
tem Dei in loco illo, quia ibi punitus est, & timuit lo-
cum illum nimis. sic patet cum dicitur, si quem habes
hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illum, & fla-
gellatum eum recipies, si tamen euaserit. Si autem
iste Heliodorus non fuisset punitus in sanctuario, sed
extra; non cognouisset virtutem Dei esse in loco il-
lo; sed purauisset ex aliquo alio sibi prouenisse. con-
ueniebat ergo vt morerentur in sanctuario, qui con-
tra sanctuarium peccabant. *Cum polluerint illud.*
Idest cum per contaminationes suas illud inquin-
auerint. Non enim inquinatur sanctuarium in seip-
so; Quia non est aliquid potens recipere contami-
nationem; sed dicitur inquinatum quantum ad
existi-

*Quo est
conueniens,
ur qui in-
tra sanctua-
rium pec-
cabant in-
tra illud
occideren-
tur.*

existimationem nostrā, quia nos existimamus illud ef-
se immundum, cum homines immundi in illud in-
troierint: & per hoc vere contemnitur. *Ego dominus,
qui sanctifico eos.* Idest ego sum Deus eorum, qui volo
eos esse mundos: nam non accipitur hic sanctificare,
idest sanctum efficere; quia ista sanctitas, quae hic ipdu-
ci debebat, non inducebatur a Deo, sicut est de sancti-
tate de qua nos hic loquimur, scilicet de iustificatione
quae est in infusione gratiae, & deletione peccatorum,
Deus enim istam sanctificationem operatur: quia pu-
re spiritualis est, sed sanctificatio de qua hic dicitur, est
munditia inducēta pure per operationes Iudeorum,
scilicet cauendo a quibusdam corporalibus immun-
ditijs in quibus nullus labor est abstinere: consistit er-
go ista sanctificatio pure in operatione Iudeorum, nō
ergo sanctificabat eos Deus sanctos efficiens, sed san-
ctos esse iubens. *Omnia alienigena non comedet de sanctifi-
catis.* Hic ponitur regula de personis prohibitis a co-
mestione sanctificationum: & fuerat, supra posita una
conditio, scilicet munditia: hic autem ponuntur aliae,
scilicet, quod qui comesturi sunt de sanctificatione, non
sint alienigenae, & dicitur, omnis alienigena nō com-
edet de sanctificatione, idest nullus alienigena per equi-
pollentiam.

*Regula de
personis p-
hibitis a sa-
nctificatio-
nem.*

*Alienigena tripliciter accipitur, & quibus alienigenis erat pro-
hibitus usus sanctificationum.* *Quest. XI.*

C ONSIDERANDVM, quod alienigena, vel
externus multipliciter accipitur. Vno mo-
do pro illis, qui non erant de gente Iudeorū.
Sic patet. 3. Regum. 11. cap. cum dicitur, rex
autem Salomon admauit mulieres alienigenas mul-
tas, ibi enim accipiuntur alienigenae pro mulieribus,
quae non erant de gente Iudeorum, quod patet in eo,
quod subditur, filiam quoque Pharaonis, & moabitidas,
& amanitidas, idumeas, & sidonias, & ethiōas de
gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israel non
ingrediemini ad eas.

Alio modo dicuntur alienigenae omnes Israelita, q-
non sunt de genere Leuitarum, sic habetur Nume. 1.
ca. cum dicitur de ipsis Leuitis, quod excubent in cir-
cuitu Sanctuarij figentes castra sua; & mandatur ne a-
liquis alienus accedat, cum dicitur, quisquis externorū
accesserit, occidetur, sic enim patet Nume. 18. ca.
pitu. cum iubetur, quod sacerdotes, & Leuitae faciant
omnia ministeria Sanctuarij, & nullus accedat ad eos,
& subditur, alienigena non miscebatur vobis, vocauit
ergo alienigenas oēs Israelitas, qui non erant Leuitae.

Tertio modo accipitur alienigena pro omnibus,
qui non sunt de genere sacerdotali, sic habetur Num.
cap. 3. cum iubetur, quod Aaron, & filij sui facerent
officia in ministratioe Sanctuarij: & nemo aliorum
hoc conaretur efficere cum dicitur, Aaron autem, &
filios eius constituit super cultum sacerdotij: exter-
nus, qui ad ministrandum accesserit, morietur, vbi et
Leuitae vocantur externi, vel alienigenae nisi sint de ge-
nere Aaron, & patet in Chore, & sociis eius, erant. n.
de genere Leui, vt patet Exo. 6. cap. & Nume. 16. capi.
quia tamen cōdebant ministrare in officijs sacerdo-
talibus, a Domino occisi sunt; ut patet Nume. 16. cap.
Simile habetur Nume. 18. cap. cum loquitur Deus ad
Aaron dicens, tu autem, & filij tui custodite sacerdotiū
vestrum, & omnia, quae ad cultum altaris pertinent; &
quae intra velum sunt, per sacerdotes ministrabun-
tur: si quis externus accesserit, morietur. vocauit autē
externos ibi etiam Leuitas. Hic enim manifestum est
qd non accipitur primo modo externus, vel alienige-
na pro eo, quod est gentilis: quia tunc concederetur
alijs, quod comederent de sanctificatione, sed falsum est,

Alph. Toft. super Leuit.

qm hoc mō nullus de Israelitis phibitus esset, cum nō
esset alienigena: nisi essent in eo alię conditiones. Fal-
sum tamen est, quia etiam filij sacerdotis quando e-
rant traditę alijs uiris, quam de genere Aaron, non po-
terant comedere de sanctificatione, ut patet immediate.
Idem dicitur de omnibus, qui comederent de sanctifi-
catis per ignorantiam, quod soluerent, quod comede-
runt, & quintā partem insuper.

Item non potest hoc accipi pro secundo modo, s.
qd nullus alienigena comederet de sanctificatione, inul-
lus de Israelitis pręter Leuitas, sed hoc falsum est; quia
tunc liceret omnibus Leuitis comedere de sanctifica-
tis, sed falsum est; quoniam solis uiris, & feminis de ge-
nere Aaron concessa erant sanctificata, ut patet, supra
10. cap. cum dicitur, tibi enim ac liberis tuis reposita
sunt de hostijs salutaribus filiorum Israel: eo quod ar-
mum, & pectus, & adipēs, qui cremantur in altari, ele-
uauerint coram domino, & pertineant ad te, & ad fi-
lios tuos lege perpetua. Solum ergo accipitur hic ali-
enigena tertio modo, scilicet pro illo, qui non erat de
genere Aaron, etiam si esset de Leuitis, non enim lice-
ret ei comedere aliquod sanctificationum: solis autem
Aaronitis tam filiis, quam filiabus ex iure hoc conue-
niebat, ut dictum est.

Sed contra hoc aliquis arguet, quod alienigenis pri-
mo modo dictis conueniret comedere de sanctifica-
tis. Nam cōuersi de gentibus erant alienigenae primo
modo, istis tamen licebat vt comederent de sanctifica-
tis, patet quia licebat eis cum circumcisi essent, cele-
brae phase, vt habetur Exo. 12. ca. cum dicitur, quod
si quis peregrinorum in vestram uoluerit transire pri-
oniam, & facere phase domini, circumcidetur prius
omne masculinum eius, & tunc rite celebrabit: si quis
autem circumcisius non fuerit, non vescetur ex eo.

Quod autem carnes agni paschalis essent sanctificatę
apparet; quia ipse paschalis agnus est sacrificium, vt ha-
betur Nume. 9. cap. cum dicitur, si quis autem munda-
us est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phase
exterminabitur anima illa de populis suis: quia sacrifi-
cium non obtulit domino tempore suo; peccatū suū
ipse portabit.

Dicendum est, quod comedere de agno paschali e-
rat comedere de aliquo sanctificatione: tamen non erant
vetita sanctificata omnia; sed solum ea, quae offereban-
tur domino, & de quibus aliqua pars cedebat ei. Alia
autem erant sanctificata, quae separabantur a rebus pro-
fanis: tamen de eis nihil offerebatur Domino super
altare, sed comedebant sacerdotes de illis, & poterant
tradere laicis vendendo, aut alijs, ut supra declaratum
est, agnus autem paschalis erat aliquid sanctificationum,
proueniebat tamen alienigenis: quia Deus dabat eis
ius comedendi illud, quod erat sacrum: etiam quia ista
sanctificata, de quibus vetantur hic comedere alieni-
genae, sunt ea, quae pertinebant ad sacerdotes: sed agnus
paschalis non pertinebat ad sacerdotes, tanquam po-
pulares deberent eis dare aliquid de agno paschali, i-
deo licebat popularibus comedere de talibus sanctifi-
catis: quamquam aliquid de agno paschali pertineret
ad eum, scilicet sanguis, & adeps.

Sed adhuc arguet aliquis de sacrificijs pacificis, in q-
bus licebat popularibus accipere partes carniū obla-
tarum, totum enim eis proueniebat, pręter adipēs, &
pectusculum, & armum, vt colligitur ex his, quae habē-
tur supra 7. cap. & tamen ista sanctificata erant, de qui-
bus offerebatur aliquid domino super altare, scilicet
adipēs: & aliquid de eis proueniebat in iura sacerdo-
tum scilicet pectusculum, & armus: & tamen erat ali-
quid pro vulgaribus. Respondendum est, quod sicut
supra dictum est, ista sanctificata intelliguntur de illis
quae proueniebant in ius sacerdotū: sed in hostijs pa-
cificis

Hh

cificis sacerdotibus solum proueniebat peccusculum, & armis dexter. De his igitur non licebat alicui popu- lari comedere, secus autem de aliis partibus, que non proueniebant in ius sacerdotum: quoniam ille cedebant in ius laicorum offerentium ex determinatione Dei.

Sciendum autem, quod cum dicitur, quod alienigenę non debent comedere de partibus sanctificatis, que proueniunt sacerdotibus, non intelligitur hoc solum inuis sacerdotibus; quoniam hoc generaliter malum esset; etiam si illa, que auferuntur, non essent sanctificata: nam ablatio cuiuslibet rei inuito domino peccati est. Sed intelligitur ista comestio sanctificatorum, sacerdote permittente, vel etiam dante: nā quamq̄ sacerdos alicui daret carnes sanctificatas, nō liceret illi comedere de eis, si sciret eas sanctificatas: tunc enim tam ipse, quam sacerdos peccabant.

Nec obstat si dicas, quod iste carnes sanctificatę pertinebant ad sacerdotem; ideo poterat de eis dare cui ueller.

Respondendum, quod non licebat sacerdoti hoc facere: quia quamquam res sanctificatę essent pure ipsius quantum ad vltim in cibos, non poterat tamē de eis disponere ad libitum suum; quia sacerdotibus proueniebat ista ex lege; ideo non poterant in eis habere maiorem disponendi potestatem, quam lex eis tribueret, precipue lege vetante, quod sacerdotes facere uellent, sed sacerdotes habebant sanctificata ex lege; & ipsemet lex determinabat eis, ne aliquis de alienigenis comederet de sanctificatis, ergo non poterant ipsi alicui tradere alienigenę tanquam disponentes de rebus suis.

Sciendum autem, quod sanctificata dicuntur hic, que de sacrificiis in ius sacerdotum cedebant; & de istis non licebat alicui edere: sed alia erant magis sanctificata, scilicet ea, que pertinebant ad Deum, ut in holocaustis omnes carnes, & caput, & pedes cum intestinis. In sacrificiis autem pro peccato, & victimis pacificis pertinebant adipēs, & aliquando alię particule: & de his nullus comedebat. Non potest tamen intelligi ista lex de sanctificatis istis; quoniam de his non solum non comedebant alienigenę; sed etiam nec sacerdotes: nulli enim hominum licebat comedere aliquid de sanctificatis, que in partem Domini proueniebant: sicut in omni sacrificio proueniebat domino sanguis ad expiandum: si quis autem comederet de illo moreretur, sic patet supra septimo capitulo. cum dicitur, sanguinem quoque omnis animalis non sumeris in cibum, tam de auibus, quam de pecoribus: omnis anima que ederit sanguinem peribit de populo suo. Sic etiam patet supra 17. capitulo cum dicitur homo quicumque comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra eum, & disperdam eum de populo suo; anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum uobis, ut super altare meum expietis pro animabus uestris, & sanguis pro anime piaculo sit.

Eodem modo pertinebat ad sacrificium Domini adeps in omnibus sacrificiis: & si quis comederet adipem moriebatur, ut patet supra tertio capitulo cum dicitur, omnis adeps domini erit iure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis uestris: nec adipem nec sanguinem omnino comederit, sic patet supra 7. capitulo. cum dicitur, si quis adipem qui offerri debet incensum Domini, comederit, peribit de populo suo, similiter quoque ad Deum pertinebant carnes totaliter in holocaustis, ut patet sup. 1. cap. si quis ergo de illis comedere uellet, eandem penam incurreret, quam in omnibus superioribus: siue iste esset sacerdos, siue quicumque alius: quoniam nemini ius erat super id

quod ad Deum pertinebat. Ideo dicendum, quod solum agitur hic de illis, qui comederent sanctificata, que pertinebant ad sacerdotes: si quis autem comederet sanctificata, que pertinebant ad solum Deum, aut comedebat scienter; aut nesciens, si comedebat scienter, agebat per superbiam, & moreretur, iuxta illud Nume. 15. capitulo. scilicet anima, que per superbiam aliquid commiserit, siue cuius ille sit, siue peregrinus quoniam aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo, uerbum enim domini contempnit, & preceptum illius fecit irritum: idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam. Si autem ageret nesciens, non est aliqua pena determinata, que ei inferri deberet, sed videtur, quod debet imponi satis magna pena: utpote si comedisset partem adipis, qui cremari debebat; aut de carnibus, que deberent super altari adoleri, quod daret in holocaustum unum, vel duos arietes; & quod daret aliquid pro peccato, ut patet, supra 5. capitulo. maior ergo debebat imponi poena, quando aliquis comederet de sanctificatis, que pertinebant ad Deum solum, & sic imponeretur poena, que predicta est. *Inquilini sacerdotis.* Dicuntur inquilini illi, qui morantur cum sacerdote, non illi, qui seruiunt conducti pro mercede: quoniam isti uocantur mercenarii, & de eis immediate dicitur: sed qui seruiunt ad aliquem leuem famulatum, siue aliquam subiectionem paruam sacerdoti dicuntur, & habitant cum illo, sunt autem iste persone excludę a cibis sanctificatis, quoniam non pertinent ad sacerdotem, & iste sunt tertie persone inter exclusas.

Sciendum autem, quod isti inquilini intelliguntur pro illis, qui sunt extra familiam, & cognationem Aaron, siue sint de leuitis, siue de Israelitis: quoniam si essent de genere Aaron, siue essent inquilini, siue quicunque susciperentur ad cibos sacros, intelligitur tamē de illis, qui erant extra cognationem Aaron, & isti uocabantur supra alienigenę respectu sacerdotum, de quibus dixerat ueritaliter littera, omnis alienigena non comedit de sanctificatis.

Aliqui tamen dubitarent de inquilinis, an comederent de rebus sanctificatis; quoniam ipsi aliquo modo pertinebant ad sacerdotes: & videtur, quod deberent comedere, quia quantum ad hoc non erant alienigenę. Et respondetur, quod non possent comedere de sanctificatis; quia ad hoc, ut comederent de eis, deberent totaliter pertinere ad sacerdotem, sed non pertinent. *Et mercenarius.* Hic excluditur alia persona, que est quarta scilicet mercenarius. Dicuntur autem mercenarii, qui non sunt serui alicuius; sed propter mercedem conducti sunt ad aliquem famulatum. Isti non debent comedere de sanctificatis pertinentibus ad sacerdotem; quia non sunt de familia illius. *Non uescuntur ex eis.* Nullus istorum comedere poterat de sanctificatis, quamq̄ starēt in domo sacerdotis. motiuū, aut huius est, quia qui sunt in potestate alicuius, comedunt de cibis quos eis dñi sui largiuntur: sed sacerdotes habent in partes ciborum suorum res sanctificatas: patet Num. 18. c. Videtur ergo, quod deberent dare sacerdotes, inquilinis suis, & mercenariis suorum ciborum: partes sed respondetur, quod non. si quis sacerdos uescantur sanctificatis, & tribuant aliis famulis suis, tamen non dabunt mercenariis, uel inquilinis. *Quem autem sacerdos emerit.* Hic ponuntur quedam persone de familia sacerdotis, quibus licitum erat comedere de sanctificatis cibis, & inter hos ponitur prius ille quem sacerdos emerit. i. seruus empticius.

Inquilini hic, qui dicuntur, & an prohiberentur a sanctificatorum est.

Quare

Quare serui empticii sacerdotum poterant comedere de sanctificatis, & non mercenarii nec inquilini. *Quest. XII.*

Differunt autem iste a superioribus; quoniam inquilini, & mercenarii non comedebant de cibis sanctificatis, serui autem, & uernaculi de quibus infra, comedebant de cibis. Ratio huius est, quoniam lex intendit, ut sacerdos comedat de cibis sanctificatis; & omnes de genere suo, & illi qui pertinent ad eum totaliter: mercenarii autem & inquilini non erant de genere sacerdotis, & si essent non computabantur tanquam mercenarii, & inquilini, sed comedebant. Sed hic dicuntur mercenarii put non pertinent ad sacerdotem.

Item mercenarii, & inquilini non sunt totaliter aliquid ipsius sacerdotis, de inquilino patet, qui manet paruo tempore cum sacerdote, uel est ei obligatus ad aliquem paruam famulatum, manifestum est, quod non pertineat totaliter ad sacerdotem. De mercenario eodem modo patet: quoniam mercenarii sunt homines liberi non obligati alicui totaliter, & agunt quicquid uolunt, solum autem in hoc subiecti sunt, quod cum ipsi recipiant mercedem a conductoribus, tenentur ad illam operationem, pro qua precium receperunt. Si tamen conductores aliquid alterum iubere uellent, non erant obligati ad faciendum: non ergo licebat istis comedere de sanctificatis, quia non pertinent totaliter ad familiam sacerdotum: serui autem empticii ad eos, quorum serui erant, sic habebant, quod erant totaliter illorum: nam seruus dicitur esse possessio domini sui iuxta Arist. 5. Ethic. uocatur etiam seruus pecunia totaliter est eius, cuius est pecunia: ita seruus totaliter est eius, cuius est seruus: sic enim ait Arist. 1. Politico. cum dicitur, seruus est homo ens simpliciter alterius, ideo sicut seruus est totaliter domini sui, ita ea que sunt domini, debent communicari seruo, cum seruus nihil alterum habeat preter id quod est domini sui. Rationabiliter ergo serui sacerdotum totaliter pertinentes ad sacerdotes debent comedere de sanctificatis: mercenarii autem, & inquilini minime.

Sciendum autē, quod serui dicuntur esse duplices apud Iudeos. Quidam enim erant serui de gentilibus nati, & isti erant serui simpliciter; quoniam transmittentur ad posteros ut patet. inf. 25. capit. cum dicitur, seruus, & ancilla sint uobis de nationibus, que in circuitu uestro sunt, & de aduenis qui peregrinantur apud uos: uel qui ex his nati fuerint in terra uestra, hos habebitis famulos, & hereditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in eternum. Alii erant serui non simpliciter, sed ad tempus, & isti erant Iudei inter se. nam si uenderetur unus Iudeus alteri, non permanebat semper uenditus in seruum, sed in anno remissionis, qui erat septimus, liber egrediebatur: uel si accepisset uxorem a domino suo, & uellet eam cum liberis suis inde susceptis liberam educere, expectabat usque ad annum Iubileum, qui est annus quinquagesimus de hoc habetur Exo. 21. c. & inf. 25. & Deute. 15. c. De his autem omnibus erat uerum, quod hic dicitur, quod siue esset seruus empticius, siue de Iudeis, siue de gentilibus, debebat comedere de sanctificatis. Idem autem si esset aliqua puella uendita in ancillam de Iudeis alicui sacerdoti; quoniam tunc comederet de sanctificatis sicut serui. Vendebantur autem puellę Hebræorum solum ante pubertatem, ut acciperentur in uxores ab illis, qui emebant eas, uel a filiis eorum: que si non acciperentur in uxores a dominis suis adueniente pubertate, redibant in domos patrum suorum.

Alph. Toft. super Leuit.

adueniente pubertate nullo precio dato, de redemptione autem harum, & de modo precii late dictum est Exo. 21. c. ubi de hac materia agitur.

Sed Rabbi Salomō, dicit, quod serui de genere Hebræorum non debent censerī eodem iure, quo alii serui de gentilibus. nam serui de gentilibus sunt simpliciter serui ad omne tempus, ut patet. inf. 25. capit. Serui autem de genere Hebræorum non erant serui simpliciter: sed quasi mercenarii, ut patet eodem capitulo cum dicitur, si pauperate compulsi uendiderit se tibi frater tuus, non opprimes eum seruitute famulorum: sed quasi mercenarius, & colonus erit: usque ad annum iubileum operabitur apud te; & postea egredietur cum liberis suis, mei enim serui sunt, & ego eduxi eos de terra egypti: non ueneant conditione seruorum. Si ergo Iudæi non uendebantur tanquam serui, sed mercenarii, & mercenarii nō comedebant de sanctificatis, ut patet. nō debebant serui comedere de sanctificatis. R. fidendum est siue essent serui Hebræi, siue de gentilibus. quod licebat eis comedere de sanctificatis: quia quocumque modo pertinebant totaliter ad eum, cuius erant serui: & si serui de genere gentiliū essent serui in eternum, & serui de genere Iudeorum solū essent usque ad annum remissionis, uel Iubilij: tamen eo tempore quo serui de Iudeis erant serui; ita erant proprie serui, & totaliter pertinentes ad dominos suos, sicut serui de gentilibus, nihil enim sibi poterant acquirere sed dominis; & alias conditiones seruorum habebant. Cum ergo nihil haberent isti, in quantum erant serui, nec aliquid erat eis liberum; ita pertinebant ad dominos suos, sicut serui de genere gentiliū: ideo debebant comedere de sanctificatis sicut alii serui. In littera hebraica ubi nos dicimus. *Quod autem sacerdos emerit.* Habetur apud hebræos. *Anima empti precio sacerdotis.* Et intelligit Rabbi Salomon per hoc seruum de genere Chananæorum, uel aliarum gentium, qui perpetuo manebat apud dominum suum, ut habetur inf. 25. cap. Intelligit etiam puellam emptam de genere hebræorum, quam emerat, ut esset uxor sua sacerdos. De puellis isto modo uenditis habetur Exo. 21.

Ista expositio Rabbi Salomon non tenet quantum ad primam partem, in qua dicit intelligi hoc de seruis gentilibus. per hoc excludere uolens seruos de genere hebræorum. nam ut sup. dictum est, ita pertinebant totaliter ad dominos serui empti de genere Iudæorum, siue manerent usque ad Iubileum, siue usque ad annum remissionis, sicut serui de gentilibus: ideo non debebant esse peioris conditionis in comedendo.

Quantum ad aliam partem, in qua dicit intelligi hoc de mulieribus emptis a sacerdotibus, ut acciperentur in uxores, aliquid dicit, quod non potest stare: quia sacerdotes debebant accipere uxores de nobili genere; sed tales nunquam uenduntur eo modo, quo uenduntur puellę, de quibus habetur Exod. vigesimoprimum capitulo.

Responderi potest quod in ista parte uera sit positio Rabbi Salomonis. Poterat nāq; vnus sacerdos uendere filiam suam alteri, ut acciperet in uxorem; quia forte pauper erat, uel quilibet de popularibus hoc facere poterat. Cum autem obicitur, quod sacerdotes accipiebant in uxores semper puellas nobiles. Respondetur falsum esse; quia hoc solum iustum est summo sacerdoti, ut patet supra precedente capitulo: aliis autem uentum erat, quod acciperent foeminas repudiatas ab aliis, uel meretrices, aut uiles, summo autem sacerdoti iubebatur in super, quod acciperet nobilem foeminam, poterat ergo quilibet de minoribus sacerdotibus accipere in uxorem aliquam puellam, quam emisset siue ab alio sacerdote, siue ab aliquo de

Hh 2 popu-

Vernaculus dupliciter dicitur

popularibus. Et qui vernaculus domus eius fuerit. Hic ponitur alia persona, que non erat de genere sacerdotum, sed erat in domo sacerdotum; & isti vocantur vernaculi.

Dicitur autem vernaculus dupliciter, vno modo pro eo, qui cum aliquo ad famulandum habitat non conductus certa mercede, sed expectans ab eo aliquod bonum, iuxta determinationem ipsius domini.

Alio modo dicitur vernaculi illi, qui sunt filii seruorum, scilicet quod ipsi non sunt capti in bello; nec precio empti, sed nati in domo dominorum suorum a seruis, & ancillis; & isti totaliter pertinent ad ius dominorum suorum, sicut serui, qui nihil habent nec acquirunt, sed simpliciter sunt ipsorum dominorum.

Ideo sicut seruis licitum erat comedere de cibis consecratis, ita licebat ipsis vernaculis: equaliter enim pertinebant ad dominum vernaculi, & serui, & iste modus est quem magis scriptura frequentat, & sic accipitur hic nam accipiendo primo modo non deberent vernaculi comedere de cibis dominorum suorum, scilicet de consecratis, nam non totaliter tradita sunt ad dominos. In secundo modo totaliter pertinent. Hi comedunt ex eis. Id est vernaculus, & seruus, quamquam non sit de progenie sacerdotum, comedent de sanctificatis. Si filia sacerdotis cuiuslibet ex populo nupta fuerit. Hic ponitur alia persona, cui non licebat comedere de sanctificatis, scilicet filia sacerdotis in casu quo fuisset accepta in uxorem ab aliquo viro non est de stirpe sua: Pro quo sciendum, quod filii, & filiius sacerdotum

Filia sacerdotum que non licebat comedere a sanctificatis.

licebat comedere de sanctificatis, ut patet ex eo, quod habetur, s. i. o. c. s. pectusculum quoque quod oblatum est; & armus qui separatus est, edetis in loco mundissimo, tu & filii tui, & filie tue: tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel. Quamquam autem generaliter pertinet ad omnes de genere sacerdotum comedere de sanctificatis: tamen aliquis casus erat in quo non licebat filiius sacerdotum, & iste est cum acciperentur in uxores a uiris alterius tribus.

Et ratio huius est, quoniam isti, qui comedebant de sanctificatis, ideo comedebant, quia videbantur pertinere ad sacerdotem ministrantem; sed filie quando erant in potestate patrum, pertinebant ad eos: si vero traderentur in uxores uiris aliarum tribuum, iam non pertinebant ad familiam sacerdotum, sed ad familiam uirorum suorum, cum femina sequatur familiam uiri, & quia eis qui sunt de altera familia, de sanctificatis comedere non licet; ita eis feminis filiius sacerdotum que in uxores accepte sunt a uiris aliarum tribuum, non licebit comedere.

Sed queret aliquis, cum filia sacerdotis tradita in uxorem viro alterius tribus non habeat ius comedendi de sanctificatis; an filius sacerdotis ducens uxorem de altera cognatione possit comedere de sanctificatis. Respondendum est, quod licitum erat filio sacerdotis quomodocumque contraheret, comedere de sanctificatis. Nam filia sacerdotis contrahens cum viro alterius tribus, vel familie non comedebat de sanctificatis, quia transibat ad aliam tribum. Filii tamen sacerdotum, etiam si contraherent cum mulieribus aliarum tribuum, non transibant ad alias tribus, cum uiri non sequantur familias uxorum, sed magis e contrario, ideo nihil maius erat, quod acciperent sacerdotes uxores de suis tribubus; quam de aliis; cum non acquiratur aliquid viro per uxorem; nec deperdatur, potissime, quia ipsis sacerdotibus conueniebant cibi sanctificati, propter ministracionem in Sanctuario: sed nihil magis ministrabant, si haberent feminas de stirpe sua,

quam si haberent quascunque alias, uiris ergo semper licebat comedere, quomodocumque se haberent in contrahendo. Si cuiuslibet ex populo nupta fuerit. Id est si fuerit matrimonialiter copulata alicui de populo, quicunque ille sit: dicitur de populo ad differentiam sacerdotum, qui sunt distincti a popularibus. Nam si filia sacerdotis ducatur in uxorem ab alio sacerdote, licitum erat ei comedere de sanctificatis; quia quamquam exiret de familia unius sacerdotis scilicet patris sui; introibat tamen in familiam alterius scilicet mariti sui, qui erat sacerdos, & propter hunc licebat ei comedere de sanctificatis, quia non egrediebatur familiam sacerdotum. Cum autem dicitur hic cuiuslibet de populo, intelligitur etiam per hoc Leuitice: quia sacerdotes per se accipiebantur hic, & inter hos ducebantur uxores illa, quibus licebat comedere de sanctificatis: quomodocumque autem exeat aliquis cognationem sacerdotum, non erat iam de illis, ad quos pertinebat comedere sanctificata, & uocabantur omnes externi, vel alienigenae: aut de populo respectu sacerdotum. Non comedet ex eis, que sanctificata sunt. Scilicet si ista femina esset iam tradita viro suo; secus autem si esset desponsata, & tamen adhuc manens in domo paterna: nam tunc pertinebat ad familiam patris, & curam: cum vero tradita esset in uxorem, pertinebat ad uirum cui tradebatur: ideo desponsata comedebat, maritata autem non.

An liceret uxoribus sacerdotum comedere de sanctificatis pertinentibus ad viros suos, sicut licebat filiis, & filiabus. Quast. XIII.

SEn queritur hic circa id, quod quidam dicunt scilicet, quod filiius sacerdotum licebat comedere de sanctificatis, matribus autem non: & probant hoc quoniam supra. i. o. ca. dicebatur, quod pectusculum, & armus pertinebant ad sacerdotes, & filios, & filias eorum lege perpetua: sed uxores sacerdotum non erant filii, uel filie eorum; nec pertinebant ad eorum genus: ergo non licebat eis comedere de sanctificatis.

Idem patet, quoniam dicitur hic de filiabus sacerdotum, quod aliquando liceret eis comedere, & aliquando non, si tamen matribus liceret, expressum fuisset: sed nihil expressum est, ergo non licebat eis.

Item dicitur, quod omnis alienigena non comedet de sanctificatis; sed femine sacerdotibus copulate erant alienigenae respectu generis sacerdotalis, ergo non licebat eis comedere.

Ad hoc respondendum est, quod uxoribus sacerdotum semper licebat comedere de sanctificatis, quod patet, quia aut uxores sacerdotum erant de familia sacerdotum, aut non: si de familia sacerdotum licebat eis comedere; quia quomodocumque acciperentur in uxores, semper manebant in familia sacerdotum, scilicet patrum, & uirorum. Si autem essent uxores accepte de aliis familiis, dicendum est, quod etiam erat eis licitum comedere de sanctificatis. Nam sicut filiius sacerdotum, quando manebant in familia illorum, licebat comedere de sanctificatis; cum vero acciperentur in uxores ab aliis uiris, non licebat eis comedere de sanctificatis; ita si femine non pertinentes ad tribum sacerdotalem, quando erant extra tribum illam, non poterant comedere de sanctificatis: possent postea, si reducerentur ad illam tribum: sed femine de aliis familiis assumptae

ptē in vxore a sacerdotibus efficiebantur de eorum familia, ergo licitum erat iam illis comedere de sanctificatis.

Item alii erant magis extranei a familia sacerdotum quam uxores eorum, ut patet de seruis, & vernaculis; quoniam uir, & uxor sunt eadem caro. serui autem, & vernaculi satis differunt: & tamen isti comedunt, ut patet in littera, ergo uxores magis comedent. Item ualde uidebatur irrationabile, quod uir, & femina haberent cibos discretos, cum cetera eis communia sint, sed cibi sanctificati sunt ipsius sacerdotis, ergo ad uxorem pertinerent.

Nunc respondendum, est ad rationes in contrarium factas. Ad primam cum dicebatur tu, & filii tui, & filie tue comedetis armum, & pectusculum, que tibi reposita sunt iure perpetuo. Dicendum est, quod quamquam non fiat mentio ibi de uxore: tamen licitum est ei comedere; quia eodem modo argueretur, non fit hic mentio nisi de filiis, & filiabus, ergo non poterant comedere aliqui alii: sed falsum est, quoniam serui, & vernaculi comedere poterant, & nullo modo pertinebant ad familiam sacerdotalem: eodem modo ergo de uxore dicendum est.

Ad alterum argumentum, quando dicitur, quod hic fit mentio de filia sacerdotis an ei comedere liceat, & non fit mentio de matre, ergo non licebat matri: magis enim filia pertinet ad patris progeniem, quam uxor. Ad hoc respondendum est, quod hic non agitur de filia sacerdotis inquirendo, an ei liceat, uel illicitum sit comedere de sanctificatis; quoniam hoc constans est: sed agitur de filia sacerdotis, prout aliquando pertinet ad familiam sacerdotis, & aliquando non, & tunc cum non pertineat ad familiam sacerdotis, minus ei licet comedere de sanctificatis, quam matri. Vnde si accideret uxori sacerdotis fieri non de familia sacerdotis, sicut filie; non liceret etiam ei iam comedere de sanctificatis, ut si illa mortuo sacerdote acciperetur in uxorem ab aliquo non sacerdote, uel si repudiaretur, & a non sacerdote sumeretur; quia iam non licebat ei comedere de sanctificatis.

Ad alterum argumentum cum dicitur, quod omnis alienigena non comedet de sanctificatis: respondendum est, quod uxor sacerdotis nunquam est alienigena quomodocumque accipitur. Nam aut illa est de familia sacerdotum oriunda, & tunc manifestum est, quod non erat alienigena, & tunc licebat ei comedere: si autem non esset de familia sacerdotum, sed ducebatur in uxorem: etiam iam non erat aliena; quoniam quamquam non esset orta de familia sacerdotum: erat tamen iam in familia alicuius sacerdotis; & hoc sufficiebat ad hoc, ut comederet de sanctificatis, quod patet, quoniam serui, & vernaculi non sunt de cognatione sacerdotum; tamen non uentantur ut alienigenae, imo comedunt de sanctificatis. Et de primitiis non uescuntur. Id est, quod filia sacerdotis tradita in uxorem non poterat comedere de primitiis.

Pro quo sciendum est, quod primitie accipiuntur dupliciter, vno modo primitie pro ipsis, que soluntur de fructibus; & ista sunt triplices scilicet quedam in festo azimorum in principio messis ordeace, quando offerrebat dominus fasciculus spicarum, ut patet sequenti ca. & de istis aliquid cremabatur super altare coram Deo, & aliquid cedebat in ius sacerdotum, ut patet, s. cap. 2. & sequenti.

Alię autem erant primitie messis triticeę, & soluebantur in festo pascoskes, scilicet de qualibet domo duo panes triticeę: & de his aliquid ad sacerdotem pertinebat, & aliquid ad eum, de hoc habetur sequenti, capit. Alię primitie erant de omnibus fructibus, & soluebantur

Primitie dupliciter accipiuntur & earum solutio.

tur in mense septembri, cum colligerentur omnes fructus de area, & torculari; & tunc soluebantur integre primitie, scilicet aliqui partem sexagesimam fructuum, & aliqui quadragesimam. Et ista primitie, quam essent sancte; tamen nihil earum Deo proueniebat, sed solis sacerdotibus: & sicut supra declaratum est, poterant sacerdotes uedere de his primitiis, uel dare cui uoluissent sicut de decimis; & de his licebat comedere filia sacerdotis accepte in uxorem a viro alterius tribus, & omnes iste primitie, que soluebantur de fructibus, pertinent ad unum modum, scilicet ad ea que colliguntur de terra.

Alio modo accipiuntur primitie pro omnibus bonis & electis, que separabantur pro Deo ad offerendum, nam primitie dicuntur de primis. Accipitur autem dupliciter primus, scilicet, ut significat precessionem temporis, & dignitatis. Primo modo accipiendo dicuntur primitie illa, que soluantur de fructibus: & sunt primitie, quia antequam quicquam de fructibus colligatur dantur, sic enim patet in singulis earum.

Alia dicitur primitie de primis ut significat dignitatem: & hoc est cum de aliquibus rebus eligitur id, quod melius est, & datur Deo, & iste modus secundus accipiendi est communis in sacra scriptura: sic patet. Exo. 25. c. cum dicitur, loquere filiis Israel, ut tollant mihi primitias, ab omni homine, qui offert uoluntarius accipietis eas, haec sunt autem que accipere debetis: aurum, argentum, & es, hyacinthum, & purpuram. Sed manifestum est, quod de his non potest accipi hic primitia, prout importabatur aliquid primo erumpens, & acceptum de fructibus terre, sed dicuntur primitie, id est partes meliores, uel magis electae, & hoc signatur Exo. 35. cap. cum dicitur, separate apud uos primitias domino: omnis uoluntarius, & prout animi offerret eas domino: aurum, & argentum, es & hyacinthum & hoc modo dicuntur esse primitie sacrificia Israelitarum, & omnia, que uouent domino ad sanctificandum sibi in Sanctuario. De his autem habetur. Nume. 18. cap. cum dicitur, ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum: omnia que sanctificantur a filiis Israel, tibi tradidi, & filii tuis pro officio sacerdotali, ecce enim uocauit ibi scriptura primitias, ea que offerebantur ab Israelitis, quecunque illa essent: & eodem modo habetur in eo. capi. primitias autem quas uouerint, & obtulerint filii Israel, tibi dedi, & filiis, ac filiabus tuis, sed ibi manifestum est, quod accipiuntur primitie pro oblationibus quibuscunque, etiam si postea declararetur pertinere ad hos istas primitias, que nascuntur ex terra: & omnia haec erant sacerdotum, & prout omnia erant de primitiis, que de terra nascuntur, sic habetur, etiam supra. 7. cap. ubi pectusculum, & armus dexter prouenientia de sacrificio pacifico uocantur primitie sacerdotum, cum dicitur, pectusculum autem erit Aaron & filiorum eius: armus quoque dexter de pacificorum hostijs cedit in primitias sacerdotis, ecce igitur ipsas sacrificiorum carnes uocari primitias, in quantum sunt quedam partes separate, & electe. De his autem intelligitur hic, quod filie sacerdotum tradite a uiris non poterant comedere de primitiis. Accipiendo tamen primitias pro primitiis ex terra tertio modo dictis, dicendum est, quod filie sacerdotum poterant comedere de primitiis, nam hoc modo decime, & primitie aliqui idem sunt, sicut patet in decimis Leuitarum quia ipsi soluebant decimam partem decimarum suarum sacerdoti magno: & iste decime uocabantur primitie, ut habetur Num. 18. Sin autem uidua uel repudiata. Hic ponuntur condiciones, secundum quas filia sacerdotis semel accepta in uxorem a viro alterius tribus poterat comedere de sanctificatis. Prima con-

Secundū dicitio est, quia si esset vidua, reuertebaturque in domum patris sui, & manebat ibi; sicut puella antequam contraheret, veiebat de cibis sanctificatis.

Causa huius est, quia quamquam filia sacerdotis, dū esset tradita viro alterius tribus, nec poterat comedere de sanctificatis, tamen cum redibat in domum patris sui vidua, reducebatur ad familiam patris sui; quia iam non habebat aliquem virum, de cuius familia esset.

Secunda conditio est, si esset repudiata, quia tunc deserebat eam vir suus, & propter aliquam fedtatem & sic non manebat in familia viri, sed redibat ad priorem familiam (sicut patrem). *Et absque liberis reuerfa fuerit.* Si enim puella iam viduata, vel repudiata acceperit filios ex viro, a quo iam deserta est, siue per repudium, siue per mortem relicta foret: non poterat redire ad domum patris sui; nec comedere de sanctificatis: nam tunc non poterat iam pertinere ad familiam patris; sed ipsa magis familiam aliam faciebat habens filios. Identidem autem non poterat esse ista filia sacerdotis in domo patris sui sicut puella, sicut littera in fra dicit: sed magis esset vt mater familias, alens filios suos: & sic non pertinebat ad patrem sacerdotem.

An filia sacerdotis data in matrimonium viro alterius tribus, & susceptis inde liberis ac mortuis, rediens ad patrem licite possit comedere de sanctificatis.
Quaest. XIII.

QUID autem si habuisset filia sacerdotis filios a viro, cum quo stetit, & illi mortui fuissent?

Respondendum est, quod nihil impediebat ad hoc, quod esset in domo patris: quoniam secundum iura, qui nunquam sunt, vel qui mortuus est, pro eodem habentur, sic patet extra de regulis iuris, tertio capitulo. Nam & ego, ubi dicitur, quod Salomō vocat se vnigenitum apud patrem suum, vt habetur Proverb. 4. & tamen ante eum natus fuerat alius paruulus qui cito post natiuitatem mortuus est, vt habetur, secundo Reg. 12. capit. & quia mortuus est, ipse manens vnigenitū se vocauit. sicut ergo si filia sacerdotis nullos filios habuisset ex viro alterius tribus, poterit redire libere ad domum patris, & comedere de sanctificatis: ita si habuisset, & mortui fuissent, potissime cum dicat hic littera, & absque liberis reuerfa fuerit, id est, q̄ venerit in domum patris sui sine liberis, quia nullos se cum tunc ducebat.

Sed contra hoc aliquis arguet dicens, quod ista eadem causa est si femina rediens ad domum patris sui habeat filios virilis etatis, qui habeant distinctas partes hereditatis sue, & non stent cum matre: quia tunc eadem causa existit, quae in superioribus, scilicet, quod reuertetur sicut puella, vel si parui filii essent, & tenerentur apud tutores, vel curatores; & nihil mater de eorum substantia attingeret, tunc enim nullum impedimentum videbantur inferre matri, vt ipsa transiret ad domum patris, & ibi aleretur.

Aliqui autem dicunt, quod ista mulier, quae habuit filios a viro non sūt tribus non transibat in domū patris sui; nec licebat comedere de sanctificatis: quia per hoc, quod acceperit aliquos filios, etiam si illi superstiti res non sint, videretur transire in alteram tribum, in qua fuerant filii, vel nunc erant.

Respondendum est, quod ista littera, quae est, & absque liberis reuerfa fuerit, potest intelligi multipliciter. Vno modo, quod reuertetur sine liberis, id est

quod reuertetur non habens liberos, & tunc est tenus, quod illa nunquam habuit aliquos liberos, nec nunc habet, & tunc est manifestum, quod poterat reuerti in domum tanquam puella, & comedere de sanctificatis.

Alio modo potest intelligi, quod reuertetur absque liberis, id est quod quamquam aliquo tempore ista femina habuit liberos, tamen perditis eis nunc reuertitur sine liberis, & isto modo etiam videtur dicendum quod possit comedere puella de sanctificatis, quia filii mortui, & nunquam existentes pro eisdem habentur, si moriantur antequam relinquunt prolem.

Alio modo potest intelligi, quod reuertetur absque liberis, id est quod reuertetur puella in domum patris sui, & non reduceret liberos, quamq̄ eos haberet sicut si essent emancipati, vel sub curatoribus, aut tutoribus, & in hoc casu dicendum vt rationabiliter, q̄ non possit redire filia sacerdotis ad domum patris: quoniam iam pertinet ad aliam tribum; quia habet successores in alia tribu.

Circa hoc considerandum est vt plenius intelligatur, quod quando filia sacerdotis dimittebatur a viro suo, aut dimittebatur vt vidua, aut vt repudiata: & etiā an ille a quo dimittebatur, erat sacerdos vel non, sed Leuita aut popularis. Si ille cuius fuisset vxor, erat sacerdos, non referebat an haberet filios vel non; & an repudiata, vel vidua esset; quia quomodocumque esset redibat ad domum patris, & manducabat de sanctificatis: quia ista nunquam fuerat extra familiam sacerdotum, siue cum viro, siue cum patre esset. Si autē uir erat non sacerdos, non referebat, an esset Leuita, vel popularis, quia idem erat iudicium: & tunc differebat, an mulier esset vidua, vel repudiata, si vidua an haberet filios, an non, si autem non haberet illos, neq; vnquam habuisset, redibat in domum patris sui, & licebat ei comedere: quia licet fuisset extra familiam sacerdotum, quando uero fuit cum viro, nunc quando erat sine viro, cessabat esse in familia; quia mors soluit familiam & absoluit eam a lege viri ad Rom. 7. cap. & incipiebat esse de familia paterna, de qua prius fuerat, & hoc est quod dicit littera, sicut puella consueuerat, aleretur cibis patris, si absque liberis reuerfa fuerit id est sicut quando erat puella in domo patris, veiebat de cibis eius, quia erat de familia sua; ita nunc reuerfa sine liberis incipiet rursus esse de familia patris sui, & vescetur cibis eius.

Si autem non haberet nunc filios, sed aliquando eos habuerat, & defuncti erant; putant aliqui, ut dictū est, quod nō poterat illa pertinere ad familiam patris; sed pertinebat ad familiam filiorum defunctorum, & ita non manducabat de sanctificatis. Sed istud nihil est quia licet mater sequatur familiam filiorum, sequitur eam propter patrem illorum, cui illi succedunt, & erat ille de certa progenie: & tamen mortuo viro definit esse mulier de familia eius, & redit ad familiam patris, si nō habet liberos: ergo licet filios habuit, de quorum familia effecta fuerat, illis mortuis cessabit esse de illorum familia: quia sic habuisse virū de alia familia non impedit nunc uiduam esse de familia patris. Si autem filios habeat mulier, distinguunt aliqui, quod aut illos secum habet, aut non. Si secum habet, non potest reuerti in domum patris, & comedere de sanctificatis. Si autem non habet illos, ut quia magni sunt, & habentes vxores, vel tenentur apud tutores, vel curatores, dicunt quod reuertitur mulier absque filiis, ideo potest manere in domo patris, & manducare de sanctificatis.

Sed dicendum, quod hoc non stat: quia quocumque modo mulier habeat filios uiuentes, non licebat ei

ei manducare de sanctificatis, quia non erat iam, ut puella, quia reuertebatur cum liberis, nam motium istorum debile est. Putant. n. q̄ mulier quando filios secum habet, est vt mater familias, quae domum specialem facit, & familiam: & ideo non est in alterius familia, & cum non habet secum filios, non est, vt mater familias; sed vt mulier simplex, & puella: ideo non facit per se familiam, sed potest manere in domo patris sui, & manducare de sanctificatis.

Sed istud nihil facit, quia non impedit manere mulier in domo patris; quia ipsa per se potest facere domum. Nam sicut ipsa poterat manere in domo patris sola; ita & poterat manere filii eius: quia nepotes sacerdotis sunt, & ipse alet eos licet non de sanctificatis, & ideo dicitur, quod non potest illa manere in domo patris, ut puella; quia filii faciunt eam non posse esse de familia patris; sed de familia patris eorum, cui succedunt filii in hereditate, & tamen quocumque modo, & qualiscumque etatis filios mulier habeat, faciunt illi, quod ipsa sit de familia eorum, & hoc quia censetur adhuc manere vir suus, cum maneat heredes eius: & illo manente non poterat illa esse de patris familia: ergo quomodocumque filios habeat, non poterit mulier reuerti ad domum patris. Et non differt quantum ad filios, an sint paruuli, de quibus mater curam habere potest, vel coniugati, de quibus nullam curam ipsa habeat: quia utroque modo faciunt eam non esse de familia sacerdotis: & in his casibus dicitur mulier semper reuerti cum liberis; non, quod illos secum in domo patris reducat; sed quia reuertitur habens illos; siue habet illos, quando reuertitur.

Cum autem dictum esset supra, quod si mulier habuit filios, & mortui sunt, reuertitur ad domum patris sui, ac si nunquam habuisset filios: intelligendū est si illi filii mortui sunt, antequam alios filios haberent, si tamen reliquerunt filios, qui sunt nepotes huius mulieris, non potest redire in domum patris ad manducandum de sanctificatis: & ratio est, quia habendo nepotes censetur habere filios: nam sicut manentibus filiis censetur manere pater eorum, & ideo mulier esset de familia viri: ita manentibus nepotibus censetur manere filii, quia non iudicatur mortuus, qui filium reliquit, iuxta illud Ecclesiastic. 30. capitulo mortuus est, & non est mortuus pater eius: reliquit enim filium similem sibi, sed manentibus filiis non poterat mater esse de familia sacerdotis patris sui: ergo existentibus nepotibus idem erit. Et causa est, quia familia est propter hereditatem: & quando mulier vidua non habebat filios, non manebat in familia viri: quia hereditas viri non deserebat ad eam, sed deuoluebatur ad cognatos viri: ideo nō erat aliquid, propter quod illa maneret in familia viri, existentibus autem filiis, quia illi succedunt patri, manet mulier in familia uiri mortui, de qua sunt filii, sed mortuis filiis, relictis tamen nepotibus, defertur hereditas aui ad illos, ergo manet familia illius & in illa erit mulier.

Sed quid si mulier habuit filios, & illi nepotes, & postea moriuntur tam filii, quam nepotes; an illa possit redire in domum patris, & manducare de sanctificatis?

Dicendum, quod aut isti mortui sunt uiuente adhuc marito mulieris, aut postquam illa uidua mansit: si uiuente illo non differt, an habuerit aliquos filios, aut nepotes, uel nullos: quia tunc illa manet in familia uiri: non quia habet filios, sed quia habet maritum, & ideo manente uiro perdidit ipsa familiam uiri: & cum nullus maneat de posteris eius, idem est ac si non genuisset aliquem. Si autem moriente ui-

Alph. Tost. super Leuit.

ro manebant filii, uel nepotes mulieris huius, erat illa de familia uiri: ideo non licebat ei comedere de sanctificatis in domo patris. Si tamen postea moriebantur filii, & nepotes, ita ut nulli manerent de posteris illius mulieris; & mulier incipiebat esse de familia patris, quia desinebat esse de familia uiri, eo quod hereditas eius iam deferebatur aliis, & cessabat esse penes mulierem, unde erat iam illa sicut omnino a uiro aliena, & substantialiter ad patrem pertinens.

Quid si redit filia sacerdotis in domum patris habens filios, & non filios an liceat ei manducare de sanctificatis in domo patris. Quaest. XV.

SED quid si mulier uidua rediret habens filias, & non filios an liceat ei manducare de sanctificatis in domo patris? Aliquis dicit, quod non, quia id em erat sicut de filiis, nam nomine filiorum intelliguntur etiam filiae; ideo sicut existentibus filiis erat mater de familia illorum, & non de patris familia, & ideo non manducabat, ita & existentibus filiabus. Secundo, quia hic littera non dicit filias sed liberis i ablatiuo scilicet reuerfa fuerit absque liberis, quod nomen sine aliqua figura conceptionis significat tam filios, quam filias. Dicit aliquis, quod istud non stat, sed mulier habens filias (solas, erat ac si nullum genuisset; ideo licebat ei manducare de sanctificatis in domo patris, & ratio est, quia in veteri testamento erat aliquid speciale. Quod femine nō succedebant in aliqua parte hereditatis, sed filii succedebant in omnibus Num. 27. cap. & tamen familia fiebat propter successionem, cum ergo filiae non succederent patri, non iudicarentur de familia patris; & consequenter neq; mater de familia filiarum, sed erit de familia patris sui sacerdotis de qua erat oriunda; & ita licebit ei manducare de sanctificatis.

Dicendum, q̄ si haberet filias, idem esset ac si haberet filios: sed illi faciebant manere in familia uiri, ergo & filiae.

Ad rationem autem dicendum, q̄ existentibus filiis in ueteri testamento non succedebant filiae, unde si etiam essent multae filiae, & vnus tantum filius, non succedebant illae in parte aliqua, sed filius succedebat in omnibus Num. 27. cap. Si tamen solas filias haberet quis, ille succedebat, & diuidebatur inter eas aequaliter ac si essent filii: sicut pater in filiabus. Salphaad nam mortuus est Salphaad sine filiis relictis tribus filiabus: & ille conquesta sunt, q̄ fraudarentur hereditate paterna, & pater perderet nomen in Israel, quia nō relinquebat heredem: & Deus dixit, q̄ iustam rem postulabant filiae Salphaad: ideo dedit regulam, q̄ si quis non habens filios moreretur relictis filiabus, ille succederent ei, Num. 27. & ita postea factum est, quia erat Salphaad de tribu Manasse & data est hereditas filiabus eius in sorte dimidiē tribus Manasse transactio Iordane, per manum Eleazari sacerdotis magni, & Iosue, vt patet Iosue. 17. cap.

Sed quia mulier non potest retinere firmiter nomen familiae, cum transeat ad familiam uiri, accipiebant mulieres tales viros de familia, & domo patrum suorum, vt maneret semper hereditas in eadem cognatione, & sic fuit in predictis filiabus Salphaad, quae successerunt in hereditate p̄nā, perentibus filiis Manasse vt non diminueretur possessio fortis eorum, si filiae Salphaad acciperent viros de alia tribu: iussit Deus, ut ille acciperent viros de tribu sua Num. trigesimo sexto capitulo. & sic cum filiae solae existentes succederent patri, maneret familia patris in eis propter hereditatem. Si mulier vidua maneret cum solis filiabus, erat illa

Hh 4 de fa-

Familia e propter hereditatem.

de familia viri, sicut si haberet filios mares: ideo non poterat esse de cognatione patris sui sacerdotis, & consequenter non liceret ei iam de sanctificatis comedere, nisi ille quoque filii morerentur, quia tunc deuoluebatur hereditas viri ad cognatos eius, & non manebat mulier vidua in familia viri, & consequenter licebat ei comedere de sanctificatis.

An filia sacerdotis repudiata a viro suo poterat in domo patris edere de sanctificatis. Quest. XVII.

Sed quid si filia sacerdotis recessit a viro suo repudiata, an reuersa in domum patris possit manducare de sanctificatis? Dicendum, quod aut ista mulier repudiata accipiebat alium virum, aut non: si non accipiebat alium, aut erat sacerdos, aut non: si erat sacerdos licebat ei manducare de sanctificatis, quia erat de familia sacerdotis, si acciperet alium virum non sacerdotem, non licebat manducare. Sed dicendum, quod ista distinctio non stat: quia sacerdos non poterat accipere in uxorem eam, quae repudiata erat ab alio precedenti, ideo si acciperet virum, oportet, quod acciperet non sacerdotem, & tunc siue esset leuita, siue de populo, erat alienigena, & non liceret mulieri manducare de sanctificatis in domo patris: quia erat nupta viro extraneo. Si autem non acciperet alium virum, distinguunt quidam, an haberet filios, vel non, si non haberet filios, licebat ei manducare, quia erat de familia patris, si haberet filios, vel filias, dicunt, quod non licebat, sicut cum erat vidua. Sed dicendum, quod ista distinctio non tenet: quia de muliere repudiata non differt, an haberet filios, vel non, sed quomodoque repudiaretur, si rediret ad domum patris sui sacerdotis, licebat ei manducare de sanctificatis. Et ratio est, quia quoniam vidua filios habebat, ideo non licebat ei manducare de sanctificatis, quia ratione filiorum, qui succedebant patri, ipsa manebat adhuc in familia mariti mortui, quae erat familia filiorum suorum, sed quoad in familia viri esset, non poterat esse in familia patris: ideo non manducabat. sed quando mulier erat repudiata, uiuebat vir, & mulier per repudiationem desinebat esse de familia viri, cum ipse repelleret eam: ideo redibat ad familiam patris, filii autem non faciunt, quod tunc sit in familia illorum quia filii sunt de familia patris. Si ergo vir repellit mulierem de familia illa, non possunt retinere filii matris in ea, cum non faciant distinctam familiam a parte, a qua vir, qui est pater filiorum, repellit uxorem. Sed adhuc aliqui distinguunt, an filii essent parui, vel magni: quia si minores triennio erant, debebant educari apud matrem, si autem maiores triennio, apud patrem tollerantur, ideo dicunt, quod si parui erant, non licebat matri manducare de sanctificatis; quia reuertebatur cum filiis, si autem essent magni, licebat manducare, quia non pertinebant filii ad eam, & ita reuertebatur sine filiis. Et tunc istud non stat, primo quia ista lex de alimentis filiorum post repudiationem mulieris, non videtur fuisse apud Hebraeos sicut est de iure communi: & ratio est, quia de iure communi, & fere apud omnes gentes feminae succedunt patribus etiam stantibus filiis: ideo & filii succedunt matribus, quia habent aliquid in quo succedant: & ideo alimentatio poterit pertinere ad matrem, in quantum habent unde alimentent eos sed in veteri testamento mulieres non succedebant patribus stantibus filiis: ideo neque; filii succedebant matribus, quia non habebant illud in quo eis filii succederent & ideo neque; alimentatio videtur pertinere ad illam, cum non habeat unde, sed ad patrem pertinet: ideo solum matrimonio per repudium non sequitur filii matrem, sed semper patrem debentem parare alimenta secundo, & praecipue, quia mulier vetabatur mandu-

care de sanctificatis, quando est de aliena familia, & hoc contingebat, quando reuertebatur cum liberis: quia manebat in familia viri mortui propter filios, quod de familia patris erant; & in eorum familia erat mater. Et tamen etiam si filii paruuli alerentur apud matrem repudiatam, cum viuentem viro nunquam esset mulier de familia eius, & ipse repudiauerat eam erat ipsa de familia patris sui sacerdotis, & liceret ei manducare de sanctificatis: & tamen filiis non liceret manducare de sanctificatis, quia pertinebant ad familiam patris, quae erat aliena a sacerdotibus. Et ob hoc scriptura non distinguit hic de muliere repudiata, sicut de vidua, an cotraderet de sanctificatis: quia praesupponit, quod repudiata indistincte comederet de sanctificatis: quia erat semper de familia patris sui sacerdotis.

An femina filia sacerdotis, que habuit filios a viro iam defuncto, & illi iuuenes sunt manentes in alia tribu: rediens ad patrem possit comedere de sanctificatis. Quest. XVII.

Sed quid si mulier repudiata habens filios rediret ad patrem, an liceret ei manducare, si postea manerent filii moriente viro: nam uiuente viro repudiata etiam si filii essent, licebat ei manducare de sanctificatis, ut dictum est: quia non erat illa de familia filiorum, de qua maritus expulerat eam, sed mortuo illo dubium erat, an mater esset iam de familia filiorum, & vetaretur manducare de sanctificatis. Dicendum, quod semper licebat ei comedere de sanctificatis; quia cum mulier per repudiationem desierit esse de familia viri, & redierit ad familiam patris, manebit semper in familia illa; nisi ipsa egerit aliquem actum nouum, per quem perdat familiam, & transeat in aliam: ut erat contrahere matrimonium cum aliquo, & tamen per mortem viri a quo repudiata erat, non faciebat ipsa actum nouum, ergo non cessabat esse in familia patris, ut transiret ad familiam filiorum. Facilius enim erat mulieri perdere familiam, quam acquirere: nam perdere poterat sine aliquo actu suo, scilicet per mortem alicuius, sed acquirere non poterat nisi per actum nouum; quem tamen hic non faciebat. Et sic apparet, quando mulier vidua relicta haberet filios, nam quia erat de familia illorum siue viri mortui, non licebat ei comedere de sanctificatis, si autem morerentur filii, perdebat ipsa familiam deuolutis bonis eorum ad alios cognatos viri: ideo licebat ei iam de sanctificatis manducare redeundo in familiam patris sui sacerdotis. *Sicut puella consueuerat, aletur cibus patris sui.* Id est ista puella, quando reuertitur in domum patris sui vidua, vel repudiata, comedit de cibus patris sui sicut consueuerat comedere, quando erat puella in domo patris sui: quia sicut tunc erat de familia patris sui, ita, & tunc. *Omnis alienigena.* Hic datur regula generalis de illis, qui comedere non debent, scilicet, quod alienigena non comedant de sanctificatis. vocantur autem alienigena omnes, qui sunt extra tribum sacerdotum, siue sint Leuitae, siue populares, dum tamen non pertineant ad ipsos sacerdotes totaliter, sicut sunt serui empitici, & vernaculi: nam isti non sunt de cognatione sacerdotum: tamen pertinent ad eos, quia sunt totaliter ipsorum, cum seruus sit res domini sui. *Comedendi ex eis non habet potestatem.* Id est quamquam isti aliquando comedat de rebus sanctificatis; tamen non est eis licitum, quod comedant, ideo peccant: quia non habent potestatem ad hoc & puniuntur, sicut immediate subdit, quod comederit de sanctificatis,

sanctificata erat duplici.

ficatis, quibus licitum erat. Et sciendum, quod sanctificata erat duplici, quaedam enim sunt sanctificata Deo, quae totaliter pertinent Deo. Alia sunt sanctificata Deo, quae pertinent sacerdotibus. Sanctificata autem Deo primo modo dicuntur esse illa, quae proueniebant in partem Dei, sicut adipes in omnibus sacrificiis, & sanguis: & in holocaustis quaedam alia iura, scilicet omnes carnes. De his autem si quis comederet, nimis peccabat, & non datur regula hic de isto modo, quoniam hic dicitur, quod de sanctificatis licet comedere filijs, & filiabus sacerdotum, & seruis vernaculis, falsum est tamen intelligendo de his, quae Domino sanctificabantur prouenientia solum in partem eius: quoniam nulli hominum, nec etiam ipsis sacerdotibus licebat comedere de talibus. De adipe patet supra 7. De sanguine autem habetur supra 17. ca. & de utroque simul habetur supra 3. cap. Item patet, quod non intelligatur de his sanctificatis: quoniam si sic aliquis deliquisset, satisfactio solum Deo facienda erat, quoniam nulli alteri praeiudicabatur: sed secundum quod infra ponitur satisfactio fiebat sacerdoti; aut ipsi Sacerdotario, cum dicitur, quod qui isto modo comederit de sanctificatis, solueret quod comedit, & addet quintam partem. Sed manifestum est, quod hoc non poterat intelligi de satisfactione facienda Deo, quoniam si aliquis partem animalis immolati assumpsisset in cibis, deberet dare tantundem, & quintam partem eius: hoc tamen non poterat offerri Deo; quia Deo nunquam offerretur nisi integrum animal, siue esset in holocaustum, siue in hostias pacificas, siue pro peccato, cum deberet inde sumi sanguis, & adeps; ergo referenda sunt ad sanctificata, quae pertinebant sacerdoti. Item si fuisset ablatum aliquid de sacrificio Dei, non distinguerentur ibi duae poenae, scilicet una, quae est pro sacerdote, & alia pro Deo; sed utraque esset ad Deum, quia offendebatur. Hic tamen ponitur duplex poena, scilicet, & quintam partem reddere sacerdoti; & pro peccato unum arietem Deo, ut patet supra 5. cap. Non est ergo factum istud peccatum contra sanctificationem, quod prouenit Deo; sed contra ea, quae proueniunt sacerdotibus: si tamen aliquis deliquerit in ea, quae erant sanctificata Deo, puniebatur sicut supra declarauimus distinguentes, an uoluntarie, an per ignorantiam fecisset. *Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam.* Scilicet de sanctificatis, quae proueniunt sacerdoti: nam de his quae proueniunt Deo, dictum est, quod non potest intelligi ista lex. Dicitur autem hic, si comederit per ignorantiam, non dicitur, si comederit per superbiam, & non videtur hic aliqua poena expressa, sed videtur innui ex litera, quod si aliquis comederit per superbiam, quod moreretur, cum dicitur, ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint; sic etiam datur regula generalis Num. 15. cap. de illis, qui faciunt aliquid contra caeremonias legis, quod anima, quae per superbiam aliquid commiserit, siue cuius ille sit, siue peregrinus, quoniam aduersus Dominum rebellis fuit, peribit de populo suo: uerbum enim Domini contempnit, & praeceptum illius irritum fecit; idcirco delebitur, & portabit iniquitatem suam. Dicitur autem per ignorantiam, quoniam peccata per ignorantiam facilius a Deo remittuntur; sic patet supra 5. cap. cum dicitur, Qui orabit pro eo, quod nesciens fecerit, dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Domino. Ex hoc autem videtur, quod si aliquis deliquisset comedendo de sanctificatis, quae ad Deum pertinebant, propter hoc quod grauius peccatum est in Deum, quam in hominem; adhuc grauius esset comedere de sanctificatis pertinentibus Deo, quam de sanctificatis pertinentibus ad sacerdotem. Non enim poterant ignorare comedentes de sanctificatis Deo, sicut de sanctificatis sacerdotum: nam cum aliquis co-

Quae dicitur per ignorantiam comedere, cum non possit.

mederet sanctificata, quae pertinebant ad Deum, aut comederet sanguinem; aut adipem; aut carnes holocausti, aut caudam animalis, quae aliquando proueniebat Deo de pacificis hostijs, & de sacrificio pro delicto, aut partes simile consperget oleo crematae super altare. Si autem aliquis delinqueret comedendo adipem, non poterat hoc imputari ignorantiae: quoniam generaliter vetitum erat, ne quis comederet adipem, & sub poena, ut patet, supra 3. & 7. cap.

Eodem modo si aliquis sanguinem comederet, & in hoc delinqueret, non poterat ignorare: nam sanguis uniuersaliter prohibitus erat, ut nemo de illo gustare auderet, ut patet supra 7. & 17. cap. siue ergo esset sanguis de immolatis Deo, siue de quibuscunque animalibus, semper erat illicitum comedere; ideo nemo poterat ignorare, an delinqueret in comedendo de sanctificatis. Si autem essent carnes holocaustorum, id est non poterat esse ignorantia; quia aut assumeret eas sacerdos, qui faciebat holocaustum, aut aliquis alius. Si enim acciperet sacerdos, non poterat esse in hoc ignorantia: quoniam cum ipse faceret holocaustum, bene nouerat illas carnes holocausti non pertinere ad res sui iuris, potissimum, quia ipse sacerdos iugulabat, & decoriabat animalia pertinentia ad holocaustum, & immediate ibi antequam ad quicquam alterum diuerteret, cremabat carnes holocausti; non poterat ergo ipse aliquid tollere nisi ex industria, & totaliter uolens: impossibile est enim circa talia ignorare, de his supra 1. cap. Si autem aliquis alius auferret carnes holocaustorum, non uideretur hoc possibile, nisi uolenter abstraheret ipsi sacerdoti facienti holocaustum. Nam cum sacerdos inceperet holocaustum iugulando animal, quousque completeret holocaustum cremando carnes super altare, non diuertebat ad alios actus; ergo erat impossibile, quod aliquis auferret carnes holocaustorum, nisi hoc uolenter abstraheret; & sic non poterat ignorare. Idem autem est circa carnes, quae proueniebant Deo in sacrificio pro delicto, scilicet caudam animalis: & idem aliquando proueniebat, cum offerretur pacifica hostia de genere ouium, ut patet supra 3. cap. In his enim non poterat accipiens ignorare, quoniam ista pertinebant ad Deum: quoniam sicut in holocaustis dictum est, ita est de istis, quod postquam incipiebantur, producebantur usque ad sinem, & sacerdos assistebat, cum ista cremarentur; ideo si ipse auferret carnes sanctificatas Domino, uolens auferret. Si autem aliquis alius, auferret eas inuito sacerdote, & sic nullo modo contingebat ignorare in accipiendo carnes sacras, quae cedebant in ius Dei. In carnibus autem sacris cedentibus in ius sacerdotum erat facile ignorare, quoniam sacerdos habebat familiam, & amicos, & alios, qui aliquando uescerentur cibus eius; & quia aliquibus de familia sacerdotum licitum erat comedere de sanctificatis, alijs autem non, contingeret facilius, ut aliquis de illis, qui essent in domo sacerdotis, non distinguens, qui essent cibi sacri, vel qui profani, comederet de sanctificatis; & hoc modo erraretur per ignorantiam. Circa ea autem, quae consecrata erant Deo, non contingebat sic errare, sicut supra declaratum est; ideo non fuit data lex de comedentibus sanctificata pertinentia ad Deum per ignorantiam; sed de comedentibus sanctificata sacerdotum. *Adde quintam partem cum eo, quod comederint.* Hic ponitur poena comedenti de sanctificatis, & est duplex, scilicet soluet totum, quod suscepit, & in super addet quintam partem illius. Dare enim tantum quantum susceptum erat, erat dare pro dano illato: dare autem quintam partem in super erat pro offensione: nam in isto peccato, & in quolibet alio, in quo est aliqua oblatio rerum, & committuntur duo, scilicet damnum in re oblata, & offensio ad eum cui

Duplex poena comedenti de sanctificatis: cui persolueda erat.

cui res auferitur, quia illius erat. Pro primo quoniam iustitia semper consistit in equalitate, oportebat, vt tantum pro tanto redderetur; prater hoc autem erat ibi offensio quadam, cum id quod factum erat, conuerteretur ad profanos vsus, & pro hoc aliqua satisfactio, fiebat, s. q. solueretur quinta pars rei oblate super data equalitatem. De his duobus hic dicitur, sed supra ca. 5. ponitur alia pena, scilicet, quod qui taliter peccauisset, daret tantundem quantum abstulerat, & quintam partem; & insuper arietem offerret pro peccato suo. Iste autem aries erat pro peccato, quod committebatur in Deum: nam prater offensionem, quae fiebat sacerdoti, & Sanctuario in hoc, q. aliquis abstulisset de rebus sanctificatis, peccabatur in Deum; & p. hoc dabatur sacrificium arietis pro peccato, vt sic iuxta omnia, in quibus peccatum fuerat, fieret satisfactio. Hic autem subicitur de arietem offerendo, & hoc quia ista lex refertur ad ea, quae posita sunt supra 5. cap. quoniam sic est consuetudo in legibus humanis, q. leges posteriores interpretentur per priores, nisi illis repugnent: sic autem hic. Vel alio modo dicendum est, quod hic solum ponitur lex quantum ad ipsa sanctificata in offensione, quae fit in istis: & quae poena dabatur pro tali offensione; & quantum ad hoc solum sufficit poena quae hic habetur: s. 5. cap. dicebat de remissione totali peccatorum; & quia in tali peccato non solum fiebat damnum, & offensio sacerdoti in rebus sanctificatis, sed et fiebat Deo offensio generaliter ex eo, q. peccatum erat; ideo iubetur ibi, q. offerretur aries p. peccato, s. p. peccato commissio in deum. *Et dabit sacerdoti in Sanctuario.* Id est dabit sacerdoti ille, qui peccauit, tantum quantum comedit, & quintam insuper partem, & hoc in Sanctuario, id est pro Sanctuario, vel ad vsus Sanctuarij: supra enim 5. cap. dicebatur, q. ista duo darentur sacerdoti; & sic significabatur, vt v. q. darentur sacerdoti pro se: hic autem dicitur declarando, q. dentur sacerdoti ad vsus Sanctuarij. Sed aliquis contra hoc arguet, s. q. hic facta fuit sacerdoti offensio, & illatum damnum, in quantum fuit ablatum aliquid de rebus suis. Si autem istud, q. ablatum est, & quinta insuper pars darentur pro Sanctuario, essent duo inconuenientia. Primum q. id, quod non debebatur Sanctuario, daretur ei, s. damnum, & satisfactio offensionis. Secundum inconueniens est, q. ei cui erat illata offensio, & damnum, nihil satisfaciebat, s. sacerdoti, qui vtrunq. passus fuerat. Ad hoc respondendum est, q. ista poena erat conuenienter posita pro Sanctuario, nec aliquid inde sequebatur inconueniens. Ad primum inconueniens, quando dicitur, q. satisfaciebat de dano, & offensa ei, cui nihil tale illatum fuerat, s. Sanctuario. Dicendum est q. Sanctuario vtrunque inferebatur: nam in his rebus non imponitur ista poena, eo q. aliquid auferitur, vel comeditur de rebus sacerdotis; sed quia id, quod comeditur sacrum est: esse autem sacrum non pertinet ad sacerdotem, sed ex eo, q. est aliquid pertinens ad Sanctuarium, in quo accipit, q. fit sacrum. Nam non ideo res sacra est, quia sacerdotis est, tunc enim omnes res sacerdotales sacrae essent, quod falsum est; sed ideo sacrum est, quia ad Sanctuarium pertinet, & omnes res Sanctuarij sacrae sunt; offensio ergo illata pro ablatione rei in quantum sacra erat, directe pertinet ad Sanctuarium, & non ad sacerdotem. Conuenienter ergo factum est, vt pro Sanctuario tantundem, quantum ablatum est, & quinta insuper pars soluantur. Ad secundum inconueniens, quod obieciatur, s. q. ei cui offensio illata est, & damnum nihil soluat, s. sacerdoti. Respondendum est esse falsum; immo quamquam ista dentur Sanctuario, tamen fit satisfactio sacerdoti in toto illo, in quo lesus est, & amplius. Nam q. aliquis huiusmodi sanctificata comidisset, dabatur tantundem, & insuper

quintam partem pro Sanctuario; prater hoc offerebat vnum arietem pro peccato, vt patet s. 5. c. de illo autem arietem sacerdos habebat oes carnes, q. in sacrificio, p. peccato nihil Deo pueniebat: magis ergo haberet, q. quod ablatum fuerat sibi in sanctificatis carnibus. Aliter potest dici, q. ista quinta pars, & tantundem quantum ablatum est, dabatur sacerdoti, & non Sanctuario. Primo quia s. 5. c. dicitur. Anima si prauaricetur ceremonias per errorē, & in his, quae Domino sanctificata sunt, peccauerit, offerret pro peccato suo arietē, ipsūque, quod intulit damnum restituet, & quintam partem ponet supra tradens sacerdoti; & ita iubet sacerdoti dari, & non Deo, vel Sanctuario. Item quia dicit q. offeret quantum damni intulit; & tamē damnum non dicit nisi respectu eius cui illatum est, sed non est illatum Sanctuario, immo sacerdoti cuius erant sanctificata: ergo ei soluetur. Nam Sanctuario, vel Deo potest dici esse facta offensa, vel iniuria, in quantum id q. sanctificatum erat per mandatum, & ad honorē Dei, transit ad vsus aliarum personarum, quam illarum, de quibus Deus voluit, & tamen non est damnum Deo, vel Sanctuario, quia damnum a diminutione rerum dicitur; & tamen nihil minuitur hic de rebus pertinentibus ad Deum, sed ad sacerdotem; ergo ei dandū erat tantundem, & quinta insuper pars. Item patet hoc, quia Num. 5. c. dicitur, vir siue mulier cum fecerint ex omnibus peccatis, quae solēt hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mādatum Domini, atque deliquerint; confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, & quintā partē insuper ei in quē peccauerunt, & tñ peccatum fuit commissum hic q. illum, cuius res sacra vsurpata fuit, s. contra sacerdotē, ergo illi soluetur quinta pars, & tantundem. Itē hoc apparet, q. sicut fuit aliquod peccatum commissum q. Deum, vel offensio, ita fit satisfactio, quia datur aries pro peccato Leui. 5. c. ergo tantundem, & quinta pars non respondet ibi Deo, sed sacerdoti. Et confirmatur hoc: quia Leui. 5. c. distinguntur ista. s. peccatum & damnum; & pro peccato redditur sacrificium; & pro damno solutio estimationis cum quinta, sed peccatum semper committitur in Deum: ideo in satisfactioem illius datur sacrificium pro peccato, restat ergo, q. id, q. nomine dāni datur, alteri detur. i. sacerdoti cui illatum est. Dici potest dupliciter, uno modo, quod daretur hoc totum. i. tantundem, & quinta, & etiam aries pro peccato Deo: sed sacrificium, p. peccato dabatur Deo; quia erat ad honorem, & erat in satisfactioem offensionis, tantundem autem, & quinta pars, quae erant precium quoddam, dabantur Sanctuario, & cedebant in eius utilitatem. Et hoc modo dicendum ad auctoritatem supra 5. cap. quae videtur esse precipua, quod dabunt sacerdoti quintam, & tantundem, vt intelligatur non pro se sed pro Sanctuario: quia illa lex intelligitur per istam, cum sit ista posterior, & addat ad illā, & hic dicitur, q. dabit sacerdoti in Sanctuario. i. pro Sanctuario. Secundo modo potest dici, q. istud tantundem, & quinta pars dabantur sacerdoti, cui damnum illatum erat, & aries solus dabatur Deo. Et q. dicitur hic, q. dabit sacerdoti in Sanctuario, potest intelligi vno modo, q. dabit in Sanctuario, i. quando sacerdos fuerit in Sanctuario, vt intelligatur, q. qui se reum iunuebat huius delicti, satisfactioem debebat: & ad hoc offerre debebat arietem pro peccato ad ostiū tabernaculi, quia ibi offerebantur omnia sacrificia, & tunc q. offerret arietem, portabat secum estimationem, & quintam partem insuper damni: & dabat simul sacerdoti cui offerre arietem, & ita omnia dabantur in Sanctuario. Secundo modo quantum ad hoc adduc potest intelligi, q. dabantur sacerdoti in Sanctuario. i. pro Sanctuario. s. q. damni estimatio, & quinta insuper

Duplicia erant sanctificata.

insuper pars fit ad vsus Sanctuarij, & non sacerdotis; & hoc quando damnum datum erat in rebus sanctificatis, quae pertinebant ad Deum. Circa quod considerandum, q. sanctificata erant duplicia, vt patet supra saepe dictum, s. quaedam, quae ad sacerdotes pertinebant de partibus sacrificiorum, & oblationum; & alia q. pertinebant ad Deum, s. sanguis, qui fundebatur, & adeps qui cremabatur; & carnes quaedam aliquorum sacrificiorum. Quando autē delinquebant populares circa carnes sacerdotibus debitas, quae erant sanctificatae; ga Deo erat facta offensa, offerebatur ei aries, p. peccato; & quoniam sacerdotibus erat damnum datum, soluebatur eis aestimatio damni, & insuper quinta pars. Q. autem vsurpabantur a popularibus ea, quae erant consecrata Dño, & cedebant ei; totum debebatur ei. s. aries p. peccato, quia q. eum fuit commissā offensa, & aestimatio damni cum quinta parte, quia ei datum est damnum eo modo, quo dici potest estimatio damni esse Deo; sed quia Deus non potest recipere precia rerum, quia neque illis indiget, Plal. 15. bonorum meorum non eges, iubebat dari Sanctuario, q. loco Dei erat: sicut q. factum est sedus inter Israelitas, & Deum, s. fufus est sanguis aspergendo super populum, & debebat aspergi quoque super Deum, sed quia Deus incorporeus est, & sanguine aspergi non potest, loco eius aspergitur est liber legis, & altare, vt dicit Exo. 24. c. & magis ad Hebr. 9. c. & licet istud esset difficile, q. peccaret quis per ignorantiam circa carnes sanctificatas Deo, vt dictum est supra: tñ non erat impossibile; & ita quando accideret, fieret sicut hic dicitur. Dicendum inter istas duas opiniones, q. aut erat delictū circa carnes sanctificatas Deo, q. in eius partem proueniebant; aut circa sanctificata, q. proueniebant in partem sacerdotum. Si primo modo non erat dubium, quin totum, id est aestimatio, & quinta pars debebant dari pro Sanctuario, & non sacerdoti. Si autem delictum fuit circa sanctificata, quae cedebat in ius sacerdotis, est dubium an sacerdoti debeant dari aestimatio, & quinta pars, vel Sanctuario; & de hoc sunt istae duae opiniones: vtraque autem satis potest sustineri, sed rationi magis consonat secunda, s. quod sacerdoti deest aestimatio, & quinta pars; & huic adhuc consonat quod habetur Num. 5. c. vir siue mulier cum fecerint ex peccatis omnibus, quae solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint, confitebuntur peccatum suum, reddēt ipsum caput, & quintam partem insuper ei, in quem peccauerunt, s. in autē non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erunt sacerdotis, excepto arietem, qui offertur pro expiatione, vt sit placabilis hostia. Et sic apparet, q. q. cunctae constat de eo cui damnum datum est, semper debet ei fieri restitutio estimationis, & quinta partis; & Deo debet dari aries pro peccato. Si autē non constaret cui erat res debita, dabatur Deo aestimatio, & quinta pars: non quidē vt cederet in vsus Sanctuarij, sed vt esset sacerdotum; sed in praesenti q. deliquerat quis circa sanctificata, q. pertinebant ad sacerdotem; constabat cui erat damnum illatum; ideo ei debebat dari aestimatio, & non Sanctuario, nisi forte diceretur, q. aliquis esset sibi conscius, q. comidisset de sanctificatis, & nesciret cuius sacerdotis illa fuerat, debebat offerre arietem pro peccato, & dabat Dño estimationem, & quintam partem, quia non erat, q. reciperet; & sic dicebatur dari in Sanctuarium: & postea cum semel pertineret ad Sanctuarium, volebat Deus, q. cederet sacerdotibus; & ita concordabit litera ista, cum illa, quae h. Num. 5. c. Tenendo autē positionem alia diximus, q. qui delinquebat in sanctificatis pertinentibus ad aliquem sacerdotem specialiter, non dicebat damnum illi dedisse, s. Sanctuario, vel Deo, in cuius dedecus vsurpabatur sanctificata a personis illegitimis;

& ideo etiam si constaret de sacerdote, ad quem sanctificata pertinuerant, non erat illi reddēda estimatio, sed Sanctuario, s. Deo: & tunc faciebat Deus, q. illa pertinerent ad sacerdotes, quia non relinquebantur in vsus Sanctuarij; & hoc etiam modo concordabit litera ista, quae dicit, q. dabitur sacerdoti in Sanctuario, cum illa litera, quae h. Num. 5. c. dicitur dabit sacerdoti: non, s. illi cuius erant sanctificata, sed ei cuius manibus contingit ista offerri, vt dicit 5. ca. Num. vel forte diuidebat inter omnes sacerdotes. de quo ibi declarabitur. *Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel.* Hoc potest legi dupliciter: vno modo per modum praecipi: alio modo indicatiue. Primo modo est sensus, nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, id est caueant ne contaminent. Fiet autem ista contaminatio, quando illicite comeditur. Alio modo potest intelligi indicatiue, s. nec contaminabunt sanctificata filiorum Israel, i. si aliquis quando comederit de sanctificatis, quae non licet per ignorantiam, dederit tantundem, & quintam partem, non contaminabuntur sanctificata filiorum Israel. Si autem non fuerit ista poena soluta, cum comertum fuerit, q. aliquis per ignorantiam comedit; iam contaminabunt sanctificata filiorum Israel. Dicuntur autem cōraminari sanctificata, non quidem q. ipsa in se contaminationem recipere possint, cum sint res inanimatae, nisi quis forte poneret ea in loco immundo, quia ibi esset realis contaminatio, sed dicuntur cōraminari, i. contemni, q. a nobis tanquam vilia, & contēptibilia reputantur: sic patet Malach. c. i. cum dicit. Magnum est nomen meum in gentibus dicit Dominus exercituum, & vos polluistis illud in eo, q. dicitis: mēsa Dñi contaminata est, & id quod supponitur contemptibile cum igne, qui illud deuorat. Dicuntur autem sanctificata non contaminari, sed honorari, q. tñ tenent in ea reuerentia, qua teneri iusta sunt, & comedunt ab eis dūtaxat, quibus hoc permittum est. Si vero sanctificata irreuerenter tractantur, & comeduntur ab alijs, quam quibus iustum sit, iā polluta sunt, quia a nobis nihil reputantur. Sic autem est si aliquis per ignorantiam comederet de sanctificatis, & nondum cōstaret, an comidisset de sanctificatis, & propter hoc non subiret aliquam poenam, non erant adhuc contaminata sanctificata: q. n. ignorabatur aliquid contra ea fuisse illicite perpetratum. Si tñ aliquis per ignorantiam comidisset, quamquam ibi non essent sanctificata cōraminata, si tñ postea cognosceretur, q. erant sanctificata, nisi poena imposta solueretur, cōraminabantur, quia hoc erat ac si voluntarie ab eo cui non licebat, comederentur; & hoc Deus verat hic. s. nec cōraminentur sanctificata filiorum Israel, i. postquam cognitum fuerit de aliquo, q. comederit sanctificata illicite, condēnabit ad hanc poenam, vt non contaminentur filiorum Israel sanctificata. vel si legatur indicatiue, dicitur q. contaminabuntur sanctificata filiorum Israel, s. si q. cognouerint aliquem comidisse illicite de eis, eum ad poenam diffinitiuam condemnauerint. Si autem condemnare contempserint, iam sacrificia polluta iudicantur. Sciendum q. ista litera potest referri ad populares, vel potest referri ad sacerdotes. Referendo ad populares est sensus, non contaminabunt sanctificata filiorum Israel, id est caueant populares ne comedant de sanctificatis, cum eis non liceat: vel non cōraminabunt sanctificata, id est si ipsi populares comederint de sanctificatis per ignorantiam, & postea cognoscentes poenam impositam soluerint, non contaminabunt sanctificata, quia isto modo tenentur in reuerentia, quae iusta est. Si autem cum cognouerint, poenam solvere neglexerint, iam contaminabunt sanctificata, cum non existiment ea alicuius reuerentia.

Dupliciter exponitur.

Quid sit cōraminari sanctificata.

Alio modo potest referri ad sacerdotes, scilicet, non

non contaminabunt sanctificata filiorum Israel, id est caueant ne contaminent permittendo popularibus, quod comedant de illis; quoniam tunc magis ipsi sacerdotes commaculant sanctificata, quam populares; cum in eorum potestate sit, quod seculares abutantur sanctificatis, vel non abutantur. Vel alio modo non contaminabunt sanctificata, scilicet sacerdotes, si quando ipsi cognouerint, quod aliquis comedit de sanctificatis per ignorantiam, compellunt eum ad soluendum poenam a lege diffinitam. Si tamen istam poenam contempserint imponere, iam contaminant sanctificata non arbitrate ea aliquid esse. Et quamquam ista litera possit exponi tam de sacerdotibus, quam de popularibus, conuenientius tamen exponitur de sacerdotibus, quia dicitur, et non contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quia filij Israel uocantur populares, prout distinguunt contra sacerdotes. Si autem ista litera accipienda foret de popularibus, diceretur, et non contaminabunt sanctificata, sed non adderetur ibi filiorum Israel, quoniam isti qui contaminant sanctificata, necessario sunt distincti ex litera a filiis Israel, scilicet a popularibus; significanda ergo solus populares diceretur precise, et non contaminabunt sanctificata, vel diceretur, et non contaminabunt sanctificata sua, scilicet, quod sanctificauerunt ipsi, et obtulerunt Domino; sed referendum est ad sacerdotes, et ipsi contaminant sanctificata filiorum Israel, in quantum permittunt populares comedere de illis: vel postquam comederunt non puniunt. Et sic id quod filij Israel sanctificant Domino offerentes, sacerdotes commaculant illud comedi inhoneste permittentes; vel eos qui comederint, postquam cognouerint comedis se, non punientes. Sanctificata filiorum Israel, quae offerunt Domino. Dicuntur sanctificata filiorum Israel, quia ipsi sanctificant, id est Domino applicant: quoniam sanctum idem est, quod Domino applicatum. Et declaratur quomodo sit hoc, cum dicitur: Quae offeruntur Domino, scilicet per oblationem ista sanctificatio fit. Alij autem modi sunt sanctificationis, scilicet per votum, et per donationem, ut supra dictum est: nam quamquam non sit facta oblatio Domino, tamen per donationem, et votum erit facta renunciatio proprietatis, et applicatio rei ad Deum; et hoc est sanctificare. Ne forte sustineant iniquitatem delicti sui, cum sanctificata comederint. Sensus literae huius pendet ex superiori, et sicut superior exponebatur indicatiue, vel preceptiue, ita ista potest intelligi. Si enim litera superior intelligatur preceptiue, tunc est sensus, quod caueant filij Israel ne contaminent sanctificata, et hoc ne forte moriantur sustinentes penam pro peccato suo, postquam comederint sanctificata. Si legatur litera superior indicatiue, est sensus ne contaminent sanctificata filiorum Israel, id est facientes sic, sicut supra dictum est, non contaminabunt sanctificata filiorum Israel, quia si forte contaminauissent nolentes imponere poenam eis, qui comederunt, morerentur. Accipitur hic delictum dupliciter, uno modo pro omni peccato generaliter; siue sit in committendo, siue in omittendo; et tunc potest referri ad vtrumque sensum supra positum, scilicet, si Israelitae comedunt scienter de sanctificatis; tunc enim sustinebunt poenam peccati sui, quia morientur, et ista commissio uocatur hic delictum. Vel potest accipi delictum per omissionem, quod est proprium significatum; et tunc est sensus, quod Israelitae si comederint ignorantes de sanctificatis, et postea cognoscentes se peccasse non curant soluere poenam diffinitam, delinquit quia omittunt agere id, ad quod obligantur. Idem autem si sacerdotes omittant punire Israelitas peccates in comestione sanctificatorum: uel si ignorantes fuerint, et postea cognouerint, eodem modo si postea poenam non imponant; pro quolibet enim horum moris

infigi posset: ideo cauere debent Israelitae. Ne sustineant forte iniquitatem. Ponitur sub dubio: quia Deus non semper puniebat ista peccata inflicione mortis, quamquam mortem mererentur: sed aliquando puniret cum ei visum foret. Iniquitatem delicti sui. Dicitur iniquitas delicti id est poena debita pro delicto, proprie autem iniquitas ipsa culpa est, et significat factum ex malitia: et in hoc habet specialem rationem peccati. Cum sanctificata comederint. Id est cum Israelitae comederint de sanctificatis uolentes, morientur: uel si sacerdotes permiserint, quod Israelitae, comedant de sanctificatis, ipsi morientur cum Israelitis, postquam Israelitae comederint. Vel si Israelitae ignorantes comederint, et postea cognoscentes se comedis se non satisfecerint, morientur, cum comederint, id est postquam comederint, et non satisfecerint, uel si sacerdotes sciuerint Israelitas comedis se ignoranter de sanctificatis postea uero cognouisse, et eos sine poena reliquerint etiam ipsi morientur, cum sanctificata comederint. i. cum non correxerint Israelitas comedentes sanctificata. Ego dominus, qui sanctifico eos. Id est faciant Israelitae ista, quae dixi: quia ego qui iubeo hoc fieri, sum Deus qui iubeo eos esse sanctos, uel mundos: sanctificare enim non accipitur hic, pro facere sanctum, uel mundum, sed pro iubere esse sanctum: sicut in superioribus declaratum est.

Locutus est Dominus ad Moysen dicens. Loquere ad Aaron, et filios eius, et ad omnes filios Israel: dicesque ad eos. Homo de domo Israel; et de aduenis, qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam; vel vota soluens, vel sponte offerens; quicquid illud obtulerit in holocaustum Domini, ut offeratur per vos: masculus immaculatus erit ex bobus, et ouibus, et ex capris. Si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile. Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino; vel vota soluens; vel sponte offerens tam de bobus, quam de ouibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit. Omnis macula non erit in eo. Si cecum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem; non offeretis ea Domino; nec adolebitis ex eis super altare Domini. Bouem et ouem aure, et cauda amputatis uoluntarie offerre potest: votum autem ex his solui non potest. Omne animal quod, vel contritis, vel tonsis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, et in terra uestra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenae non offeretis panes Deo uestro, et quicquid aliud dare uoluerit, quia corrupta, et maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Bos, ouis, et capra, cum genita fuerint; septem diebus erunt sub uere matris suae. Die autem octauo, et deinceps offerri poterunt

Iniquitas delicti quod sit.

Animal oblati debet esse de masculis, et mundis.

Animal castrati non potest offerri.

Delictum dupliciter accipitur.

poterunt Domino. Siue illa bos, siue ouis, non immolabuntur una die cum fetibus suis. Si immolaueritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis: eodem die comedetis eam. Non remanebit quicquam in mane alterius diei. Ego Dominus. Custodite mandata mea, et facite ea. Ego Dominus. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israel. Ego Dominus, qui sanctifico vos, et eduxi de terra Aegypti, ut essem uobis in Deum. Ego Dominus.

Quid oblatum sit penes ea, quae sunt offerenda.

Locutus est Dominus ad Moysen. Hic ponitur secundum principale huius ca. scilicet de administratione circa ea, quae sanctificanda sunt, id est qualiter habere se debeant Israelitae circa ea, quae sanctificanda sunt, scilicet circa ea, quae debent offerri, an sint licita, uel illicita. Loquere ad Aaron, et filios eius, et ad omnes filios Israel. Hic ponuntur personae, ad quas dirigitur ista lex, scilicet ad sacerdotes, et ad populum, sed principaliter pertinet ad sacerdotes: est enim ista lex communis sacerdotibus, et popularibus, quia tam sacerdotes, quam populares offerunt Domino oblationes facultatis suis: et quia ad offerentes pertinet inquirere de munditia, uel immunditia animalium immolatorum: ad utrosque debet dirigi ista lex, quae de hac munditia agit: principaliter tamen ad sacerdotes, quia ad filios Israel pertinet: quoniam ad Israelitas solum pertinet ex una parte. In quantum sunt offerentes: ad sacerdotes autem dupliciter pertinet. Primo in eo quod ipsi uolunt offerre, sicut populares. Secundo, quia sacerdotes debent ab alijs recipere animalia immolanda, et iudicare de eis, an munda, uel immunda sint, et sic ea recipere, uel excludere. Homo de domo Israel. Hic ponitur lex, quae communis est tam eis, qui nati sunt in iudaismo, quam illis, qui ex gentibus aduenierunt. Et primo dicitur obligari per istam legem homo de domo Israel, id est homo natus de progenie Iacob, et hoc siue de sacerdotibus, siue de popularibus, aut de leuitis: nulla enim differentia in his est. Et de aduenis qui habitant apud vos. Id est etiam obligantur ad hanc legem aduenae. Non uocantur hic aduenae ipsi, qui ueniebant de Gentilibus ad morandum inter Iudaeos causa negotiationis exercendae, aut propter alterius rei gratiam, scilicet terrae uertarem: propter has enim homines solent mutare sedes: nam nulli tales aduenae inter Iudaeos permittebantur, sed omnes quotquot uenirent ad habitandum inter Iudaeos, compellebantur accipere ritum Iudaicum: et istos uocat scriptura aduenas, quia relicta terra sua, et cultu deorum suorum uenerunt ad colendum Deum Iudaeorum. Isti autem circumcidebantur, sicut ceteri Iudaei, et tunc licebant eis ea, quae licebant alijs Iudaeis, scilicet comedere Pascha, ut patet Exod. 12. cap.

Determinatio oblationum quantum ad sexum.

dam oblationibus, scilicet in holocaustis, quoniam iubentur offerre pecora masculina. Ponitur autem hic oblatio generaliter pro oblatione, quae est holocaustum, et quae est hostia pacifica, et quae est pro peccato; et tamen solum agitur immediate de holocausto: deinde uero de hostia pacifica. Vel vota soluens, uel sponte offerens. Scilicet si Israelita uouit Domino dare unum animal ad holocaustum, compellebatur dare masculinum: idem si offerret sponte holocaustum. Istis enim duobus modis potest holocaustum offerri: et sequitur infra, quod erit masculus immaculatus.

An obligetur semper soluere masculum in holocaustum, qui uota soluit, uel sponte offert. Et de diuersitate uotorum quomodo aliqua sunt determinata, alia indeterminata. Quest. XVII.

Circa hoc est querendum quomodo dicatur, quod si aliquis soluerit uota, debet offerre masculum in holocaustum: quoniam primo uidetur, quod non obligetur aliquis offerre masculum; quia tunc daretur, quod non quando offerretur femella, sed falsum est, quia aliquando offerebantur femellae, ut patet supra 3. et 4. cap. Itaque non uidetur conuenienter dictum, scilicet qui uouerit quod uota soluerit, debet offerre holocaustum: nam uidetur, quod possit aliquis offerre hostias pacificas, uel pro peccato. Respondendum est ad primum, quando dicitur, quod qui offert soluendo uota, debet offerre masculum. Non enim est intelligendum, quod ista uota sint indeterminata, utpote si aliquis dicat: ego uoueo Deo unum animal, aut uoueo Deo aliquid offerre, sed intelligitur determinatio modi oblationis, scilicet, an dicatur: ego uoueo Deo offerre holocaustum, uel hostias pacificas, uel sacrificium pro peccato; sed intelligendum, quod fuerit factum uotum cum determinatione certi sacrificij, utpote, quod dicat: ego uoueo hostiam pacificam, uel pro peccato, uel in holocaustum. Si enim primo modo indeterminata uoueretur aliquid, erat soluendum iuxta uoluntatem offerentis, ut si diceret: uoueo Domino unum animal, poterat offerre unum quodcumque uoluisset, dum tamen esset de immolatijs. Sed secundo modo cum dicitur, offero Domino unum animal in holocaustum, determinatur ad certum sexum: quia quamquam non dicat animal masculinum, uel foemininum, tamen intelligitur, quod erit masculinum, et non poterit offerre nisi masculinum, quia inducitur hoc ex lege holocausti, scilicet, quod semper offerantur masculini, de quacumque specie animalium offerantur, ut patet supra 1. cap.

Queritur quid si aliquis offerat uouens foeminam in holocaustum dicens: ego uoueo istam ouem, uel istam capram in holocaustum.

Respondetur, quod istud uotum stare non poterat, quia erat contra legem: determinabat enim lex semper in holocaustis esse masculos offerendos; ideo cum in uoto isto constet uouentem uoluisse facere holocaustum, quod non repugnat legi, et se ad hoc attrinxisse per uotum: modus explendi holocaustum iam non dependet ex uoluntate uouentis, sed ex determinatione legis: et quia lex iubet masculum offerri in holocaustum, quamquam iste uouerit foeminam, quia tamen holocaustum uouit, cogetur offerre masculum, quem lex iubet.

Ad alterum autem argumentum, quando dicebatur, quod qui simpliciter uouit, non obligatur magis ad holocaustum, quam ad victimas pacificas, quae ad sacrificium pro peccato: sed hic ponitur, quod soluens uota debebat offerre masculum in holocaustum.

Respon-

Respondendum est, sicut supra dicebatur, quod qui offerrebat, sicut hic dicitur, primo determinans se quantum ad genus sacrificij, scilicet ad holocaustum, sed non quantum ad sexum animalis, ut diceretur voueo offerre vnum animal in holocaustum: tunc enim quia lex determinabat animalia immolanda in holocausto, quod vouens non exprimat sexum, intelligitur: lex tamen determinat nos magis ad vnum modum obligationis, quam ad alterum; ideo si aliquis voueat absolute dicens, ego voueo offerre Deo vnum animal, non magis tenetur ad masculinum, quam ad femininum; nec magis ad holocaustum, quam ad victimas pacificas, quam ad hostias pro peccato, sed erat liberum offerre, quod voluisset vouens. Idem si vouerit aliquis dicens: ego voueo vnum animal masculinum, nihil ultra adderet: non intelligebatur magis de holocausto, quam de alijs generibus sacrificiorum. Si autem voueatur holocaustum, etiam si non voueatur aliquod animal, intelligitur esse promissum animal masculinum; ut pote si aliquis dicat, voueo holocaustum nihil ultra dicens: tunc enim erat obligatus ad offerendum masculinum, quia omne holocaustum de animalibus fit, & tunc aut fit de aubus, aut de quadrupedibus: si autem fiat de aubus fiet eo modo, quo dicitur supra 1. cap. scilicet de rurturibus, aut pullis columbarum. Si autem de quadrupedibus, offerretur necessarium masculus de bobus, vel aubus, aut capris, quia in his tribus fiebat solum holocaustum: si tamen aliquis voueret facere holocaustum, nihil ultra exprimens, non obligabatur determinate offerre de arietibus, vel capris, aut bobus. Si autem esset determinatio, illud erat ad quod obligabat, sed in indeterminate erat electio in ipso vouente. *Vel sponte offerens.* Dicitur hic, quod sponte offerens debebat in holocaustum offerre masculinum immaculatum. Hic enim possent fieri argumenta, quae supra fiebant, sed iam ad ea responsum est.

Sed adhuc aliquis dicit, quod inconuenienter dicitur, debere offerri semper masculinum immaculatum in holocaustum in spontaneis sacrificijs: nam praeter holocaustum est victima pacifica, & sacrificium pro peccato. Si autem hoc stare, daretur, quod nunquam haberet locum sacrificium pro peccato, & victima pacifica, quia omne sacrificium, aut est voluntarium, quod vocatur spontaneum, aut est necessarium, quod vocatur votiuum. Sed dicitur, quod si aliquis offert sacrificium vota soluens, vel sponte offerens, debet offerre holocaustum, & si aliquis offerat sacrificium sponte offerens, debet offerre holocaustum; ergo non manebat locus pro sacrificio pacifico, vel pro peccato. Respondendum est, quod sacrificia erant tria, & cuiuslibet erat licitum offerre, quod maluisset de eis. Cum autem dicitur hic, quod sponte offerens, vel vouens offert holocaustum dans animal masculinum. Dicendum est, quod non est iste sensus, nec ordo literarum; sed intelligitur, quod omnis homo offerens holocaustum, siue illud offerat ex voto, scilicet, quod vouerat holocaustum, siue ex voluntaria operatione, debet offerre masculinum. Si tamen accipiatur offerens per se, ita ut dicatur, qui offert aliquid sponte, vel ex voto, debet offerre holocaustum, & animal masculinum: falsum est; & hoc significat litera cum dicitur, qui obtulerit oblationem suam, uel vota soluens, vel sponte offerens, quicquid illud obtulerit in holocaustum masculinus erit, i. quicquid offerre uoluerit ad holocaustum, erit masculus: & non dicitur, quicquid obtulerit erit holocaustum, & masculus. *Quicquid illud obtulerit in holocaustum domini.* Hic declaratur quomodo istud uotum non erat indeterminate, sed limitatum ad speciem sacrificij, quia dicitur quicquid: quia siue masculinum siue femininum aliquis uouisset, tenebatur semper

masculinum dare, & sic exigit lex holocausti, & sic patet questio, quae ante proponebatur, si aliquis uouisset femininam in holocaustum, & dicitur, quod quicquid obtulerit, id est siue sit masculinum, siue femininum, & offerens uouerit, & offerre uoluerit, semper dabitur masculus. Alio modo etiam accipitur quicquid illud obtulerit, id est de quacunque specie: quoniam fiebat holocaustum de tribus speciebus, scilicet de bobus, ouibus, & capris ut patet sup. 1. cap. & hic. Si ergo aliquis diceret voueo offerre holocaustum de capris, vel arietibus, aut bobus: semper masculus esse debebat. *In holocaustum domini.* Hic determinatur genus sacrificij quantum ad ipsum offerentem, scilicet holocaustum: ita quod ipse offerens uouerit aliquid in holocaustum, quod patet, quia dicitur, quicquid illud obtulerit in holocaustum domini id est ad holocaustum. *Ut offeratur per uos.* Loquitur Moyses ad sacerdotes, scilicet, quod ipsi offerere sacrificia Israelitarum. Sed dicit aliquis, quomodo hic dicitur, quod sacerdotes offerunt, cum dicatur sup. immediate, quod Israelitae offerunt, & refertur ad eandem rem oblatam, scilicet quicquid offerre uoluerit Israelitae, & hoc; ut per uos offeratur: & sic circa eandem rem utriusque attribuitur oblatio. Dicendum est, quod quilibet res oblata bis offeratur. Primo enim offerebat eam vulgaris sacerdoti presentans eam in Sanctuario; deinde offerebat eam sacerdos coram domino in ostio tabernaculi, & faciebat caeremonias eius; immolando, & cremando, quod super altare cremandum erat. De prima oblatione dicitur scilicet quicquid obtulerit in holocaustum scilicet popularis. De secunda dicitur immediate, ut per eos offeratur, scilicet quod ipsi sacerdotes postea offerebant domino, cum accepissent ab Israelitis. *Masculus immaculatus erit.* Hic ponitur determinatio sexus animalis in holocausto, scilicet quod semper erit masculus: femina autem offerri nunquam poterat in holocaustum.

An sacrificium spontaneum pertineat ad unum genus, scilicet holocaustum, uel omnia sacrificia possint esse spontanea, uel uotiuua. Quest. XIX.

ALII enim arguunt contra hoc quod in hostijs spontaneis non semper offeratur masculus; quia hostiae pacificae sunt spontaneae ut habetur sup. c. 7. & tamen in eis licet offerri masculinum, vel femininum indifferenter. Respondendum, quod non dicitur secundum eos sponte offerre, qui pro aliqua causa specialiter offert; sed gratis, hostiae autem pacificae sunt, vel pro beneficiis specialiter susceptis a Deo, uel pro petitis, ut suscipiant ad hoc quod aliqua naturalis obligatio inducat, quod non causatur in non suscipiente talia, ideo pacifica oblatio proprie spontanea non dicitur nisi largo modo, prout omnes oblationes praeter uotiuam spontaneam dicuntur, & praeter illam, quae pro peccato est: illa uero oblatio, quae ad solum Dei honorem dirigitur, & non ex aliqua alia causa, spontanea dicitur. Unde holocaustum est, quod ad solum Dei laudem offertur, in hoc solum masculinum offerebatur, ut patet sup. 1. ca. & sic est intentio istorum, quod solum dicitur hostia spontanea holocaustum.

Sed hoc non stat; nam si ideo dicant hostiam pacificam non spontaneam: quia pro aliqua causa est: eodem modo dicent hostiam holocausti esse non spontaneam quia est ad remissionem peccatorum proficiens, ut patet supra 1. capitulo. Sed ipsi uocant eam spontaneam ergo non potest stare. Item littera distinguit hic omnia sacrificia per duo membra opposita, scilicet an sint uotiuua, quod est esse necessaria, an spontanea, quod est esse totaliter uoluntarium, ergo oportet, quod non solum

ista

ista duo membra intelligatur holocaustum, sed etiam intelligantur omnia alia sacrificia. Ipsi tamen obligant se ad hoc propter non intelligere literam: existimant enim quod omnis oblatio uotiuua, & spontanea debeat habere masculinum, scilicet, quod quodocunque aliquis uouerit animal, etiam si nihil exprimat ultra, debet dare masculinum: & quodocunque fecerit sacrificium spontaneum, cogatur offerre masculinum; sed hoc est, quia non intelligunt literam. Nam si ideo dicunt semper offerendum esse masculinum, quodocunque est sacrificium uotiuum, vel spontaneum; ita dicunt quod omne sacrificium erit holocaustum; quoniam dicitur, quicquid uouerit, vel sponte obtulerit in holocaustum Domini, &c. Sed falsum est, quia praeter holocaustum sunt alia sacrificia. Dicendum ergo, quod hic non intelligitur de omni sacrificio uotiuo, quoniam tunc daretur, quod nullus possit uouere nisi masculinum, quod erat tollere libertatem in uouendo, & nimis distrahere homines a cultu Dei. Item ualde irrationabile est; quoniam quando aliquis offert sacrificium pacificum, potest offerre femellam, ut patet supra 3. cap. ergo si uouerit offerre sacrificium, poterit offerre femellam. Et sic non erit omne sacrificium uotiuum de masculinis; alioquin dabitur, quod nemo possit uouere sacrificium pacificum, quod est absurdum: quoniam si posset uouere illud, posset uouere femellam. Vel dabitur, quod si aliquis uouerit pacificum sacrificium, non possit reddere pacificum, sed holocaustum, quod adhuc absurdius est. Patet consequentia; ut si aliquis uouit sacrificium pacificum secundum caeremonias eius, dando femellam satisfacit, & tamen si uouendo obligatur dare masculinum, dabitur quod non permaneat iam caeremoniae libere sacrificij pacifici, sed cogatur uouens ad alias caeremonias, quae non sunt sacrificij pacifici.

Ideo dicendum, quod non accipitur sacrificium uotiuum pro omni uotiuo: potest enim quis uouere holocaustum, vel pacificas victimas, vel pro peccato: sed accipitur sacrificium uotiuum cum determinatione, scilicet, quod aliquis uouerit facere holocaustum, & tunc dato quod non determinauerit animal, necessarium est, ut offerat masculinum, non ex natura uoti, sed ex lege holocaustorum: ipsa enim semper requirunt masculinum, ut patet supra 1. cap. Similiter autem de sacrificijs spontaneis dicendum est, quod in omni genere sacrificiorum potest esse aliquid spontaneum, ut quod sit aliquod holocaustum spontaneum, & aliqua hostia pacifica spontanea, similiter & aliqua uictima pro peccato, quamquam sacrificia pro peccato sunt determinata secundum certa genera peccatorum, ut patet supra 4. & 5. cap. & quantum ad hoc sunt coacta. Potest tamen aliquis spontaneam offerre sacrificium pro peccato; ut si quis non existens sibi conscius alicuius specialis peccati, pro quo teneatur offerre, offert pro peccatis suis in generali; erit ergo hoc spontaneum. Et magis adhuc patet; quoniam uotiuum, & spontaneum opponuntur; quot modis ergo dicitur vnum, tot modis dicitur alterum secundum regulam Arist. 2. Topi. Sed uotiuum dicitur de omnibus sacrificijs, ergo modo eodem dicitur spontaneum: antecedens patet, quia aliquis uouebit holocaustum, vel pacificam hostiam, vel pro peccato; ergo omnia ista spontanea offerre poterit. Sed in istis aliquando offeruntur femellae, ergo spontaneum sacrificium non est semper de masculinis. Item patet hoc, quoniam tunc nunquam daretur, quod aliquis offerret nisi masculinum; cum omnia sacrificia, aut spontanea, aut uotiuua sint.

Sed dicendum est, quod accipitur spontaneum pro eo solum, quod cum determinatione offertur: non potest aliquis offerre spontaneas hostias dando femellam:

sed si offerre velit hostias spontaneas in holocaustum, non poterit dare nisi masculinum, quia sic determinatur ex lege holocaustorum: & isto modo intelligitur hic litera cum dicitur, quicquid illud obtulerit in holocaustum Domini, id est, quod ista offerentur pro holocausto. Quod autem in holocaustis offeratur solum masculus, causa est, quoniam inter sacrificia nullum est, quod ita directe tendat in Deum, sicut holocaustum: nam sacrificium pro peccato est directe ad peccatorum remissionem. Sacrificium autem pacificum est ad aliquid obtinendum, vel pro aliquo iam obtento: sacrificium tamen holocausti est ad laudem Dei directum: Deus tamen in rebus suis uult perfectionem: sexus autem masculinus est magis perfectus; cum femina appetat esse uirum, & sit femina secundum Aristot. ut occasionatus; debent ergo dari animalia masculini sexus: in alijs autem sacrificijs, quae non pertinent ad Deum ita directe, non differant masculus, vel femella offeratur. *Immaculatus erit.* Id est talis masculus oblatus carebit omni macula; quamquam in hoc differentia est, quia in quibusdam sacrificijs requiritur magis munditia, quam in alijs. Quae autem sunt maculae repellentes ab omnibus sacrificijs; & quae sunt maculae repellentes a quibusdam, & non ab alijs, immediate infra habetur in litera. *Ex bobus, ex ouibus, & ex capris.* Ponuntur ista tria genera, vel modi animalium, quia de his tribus poterat fieri quodlibet genus sacrificij, & praecipue ponitur in holocausto, ut patet supra 1. ca. ubi declaratur de quolibet istorum animalium, quomodo deberent in eo fieri caeremoniae.

Quando autem aliquis uellet uouere holocaustum; liberum erat sibi uouere, de quo uoluisset. Si autem uoueret indeterminate dicens, ego voueo vnum animal in holocaustum, quamquam necessarium esset, quod offerretur masculus secundum regulam, quae data est hic, tamen in electione offerentis erat, an uellet dare de bobus, vel ouibus, aut capris. *Si maculam habuit non offeretis.* Quae autem macula sit non potest sic distingui uniuersaliter, sed secundum genus sacrificiorum, ita distinguebantur diuersi modi macularum excludentium, ut patet infra. Cum autem reperiretur macula in animali, non poterat offerri; ideo ipsi qui offerebant, diligenter cauebant, ne essent aliqua macula in animali offerendo: & cum ipsi inquisissent, sacerdotes quoque respicientes identidem inquirebant, ne esset aliquod animal maculatum, & si contingeret, quod postquam animal immolaretur, reperiretur, quod erat maculatum non offerebatur sanguis eius, nec cremabatur aliquid de eo super altare, & si forte sanguis esset effusus ad expiandum, non cremabatur carnes: quoniam postquam constaret animal esse immundum, quicquid superesset de sacrificio, non deberet compleri: quoniam si completeretur, uideretur uoluntarie offerri id, quod maculatum erat; & hoc est inconueniens. *Nec erit acceptabile.* Id est animal maculatum non debet offerri; & si contingat, quod offeratur, Deus non acceptat illud, & non solum non acceptat; immo si aliquis obtulerit, non meretur aliquid pro oblatione, & propter hoc ipse qui offert, peccat: ita quod melius esset sibi non obtulisse, quam offerre; de hoc habetur supra 7. cap. cum dicitur. Siquis de carnibus uictimae pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti, quin potius quacunque anima tali se edulio contaminauerit, praenauicationis rea erit. Hoc autem erat, quia transgrediebatur caeremonias sacrificiorum pacificorum; & ita est in omnibus alijs, quod quodocunque aliquis obtulerit aliquid alterum sacrificium, & scilicet in omnibus caeremonijs peccauerit, oblatio est irrita; & praeter hoc ipse offerens ualde peccat. *Homo qui obtulerit uictimam pacificorum Domino.* Supra po-

Nullum sacrificium in Deum directum reddi holocausto

Quae sunt hostiae spontaneae regentes masculinum.

pra ponebatur quadam regula circa oblationes holocaustorum. Hic ponuntur alie circa oblatione hostie pacificorum: & ponitur hic qualis debet esse hostia pacifica. Dicitur autem secundum genus sacrificiorum hostia pacifica a pace p qua fit, aut fit ad aliquid acquirendum; aut fit pro re acquisita. Si fit ad aliquid acquirendum vocatur a pace habenda: nam quando aliquis vult habere aliquid, considerat, quod non potest habere nisi Deo propitio; quoniam totus gerendarum rerum ordo Deo agente disponitur, quem si aliquis habeat sibi aduersum non consequetur quod intendit, ideo vt habeat finem intentum oportet, vt Deum sibi pacificum habeat: & tunc dicitur offerri pro hostia pacifica, scilicet, vt Deus placatus sit, & tribuat quod petitur. Aliqn autem aliquis acquisit bo num, quod intendit, & tunc quia hoc fieri no poterat nisi Deo dirigente, pro tali bono accepto hostia pacifica offeritur, & ista dicitur ad gratiarum actiones. ista autem hostia pacifica distinguitur in duas, scilicet in votiuam, & in spontaneam, & hoc patet cum dicitur. *Vel nota soluens, uel sponte offerens.* Ex hoc patet, qd dicebat, qd hostia votiuam, & spontanea non semper limitantur ad holocaustum: sed aliquando ad alias oblationes. Aliq tñ dixerunt hostiam votiuam, & spontaneam semper esse holocaustum, ut patet ex supra dictis, & hoc vt ponerent in omni oblatione spontanea, & votiuam offerri masculinum sicut offeritur in holocausto. Sed falsum est qm hic eodem mo distinguitur circa hostiam pacificam, nam sicut sup. dicebatur holocaustum aliqn esse spontaneum, & aliqn votiuum: ita de hostia pacifica dr, qd aliqn sit spontanea, & aliqn votiuam, & sic no est aliqua differentia in holocausto, & uictima pacifica. qd tum ad hoc, qd est esse spontaneum, vel votiuum. Qd autem distinguatur hostia pacifica per votiuam, & spontaneam, tanquam per duas partes suas apparet, quia dr hic, qui obtulerit uictima pacificorum nota soluens vel sponte offerens, ergo uictima pacifica aliqn offert soluendo uota, & aliqn offerendo sponte. Et si aliquis adhuc velit proteruire dicens, qd non diuiditur hic hostia pacifica per votiuam, & spontaneam: sed sunt ista tanquam tres partes inter se distincte; ita qd distinguat hostia pacifica a uotiuam, & spontanea. Dicendum est, qd non pot stare, quia, sup. 7. c. ubi agitur dumtaxat de hostia pacifica, distinguitur per spontaneam, & uotiuam qd patet ga dr, hec est lex hostie pacificorum, q offerit dno: si pro gratiaru actione fuerit oblatio offerent panes &c. & postea dr, si uoto, vel sponte qd obtulerit hostia, eadem similiter die comedit: sed liqd in crastinu remanserit uesci licitum est. Ecce qualiter distinxit hostiam pacificam in uotiuam, & spontaneam. Et si aliquis dicat, qd ista distinctio no ponit ibi de hostia pacifica, sed de aliqua alia hostia incidentaliter, non pot stare, qa littera immediate declarat. In littera naq; pallegata dicebat, qd comederet hostia spontanea, vel uotiuam in primo, vel in secundo die, & qd non comedere tur in tertio, immediate aut sequit eadem snia, & dr, si quis de carnib. uictima pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, & sic patet, qd ad hostiam pacificam referebat, esse uotiuam, vel spontaneam. Item patet hoc, quia dr in eadem littera, si uoto, uel sponte quisquam obtulerit hostiam, eadem comedit die, tuc quarrt de ista hostia spontanea, vel uotiuam, an esset holocaustum, vel hostia pacifica. Si autem dr, qd est hostia pacifica, haberet intentum, scilicet, quod hostia pacifica distinguitur per uotiuam, & spontaneam: quod illi negabant. Si autem dicitur, quod ista hostia spontanea, vel uotiuam sit holocaustum, non potest stare, quoniam holocaustum non comeditur ab aliquo; sed totum cremat in altari, scilicet, & intestina, & pedes, &

Hostia pacifica dicitur.

caput, ut patet sup. 1. cap. de hostia, qua pacifica, & spontanea dicitur, quod eadem comeditur die, vt patet, s. 7. capit. ergo est impossibile intelligi ibi de holocausto sed de hostia pacifica, illi tamen dicebant, quod spontanea, vel uotiuam solum est holocaustum: apparet ergo quod intendebatur, scilicet hostiam pacificam diuidi per uotiuam, & spontaneam sicut holocaustum, & hoc intendit hic littera.

Quare distinguitur hic hostia pacifica solum per spontaneam & uotiuam. *Quest. XX.*

Sed adhuc aliquis queret quare distinguitur hic hostia pacifica solum per spontaneam, & uotiuam: quia sup. 7. cap. ubi agitur de lege pacificorum hostiarum distinguitur in tres partes, scilicet in hostiam pro gratiarum actione, & hostiam uotiuam, & spontaneam, vt patet ibi in littera. Respondendum est, quod diuidi in uotiuum, vel spontaneum est prima diuisio hostie pacificae, & non solum huius, sed etiam omnium aliarum, quando autem sup. 7. cap. distinguitur hostia pacifica per uotiuam, & spontaneam, & pro gratiarum actione, non est conueniens diuisio, non enim fit per opposita secundum regulam bonarum diuisionum; quoniam hostia pro gratiarum actione, aut esse spontanea, aut uotiuam, impossibile est enim fugere ista duo membra, & ipsa hostia pro gratiarum actione sub utroq; cadere potest, quamquam magis proprie sub parte hostiarum spontanearum. Ideo si aliquis uellet recte diuidere hostiam pacificam, deberet sic diuidere Hostiarum pacificarum quedam sunt pro pace habenda, alie sunt pro gratiarum actione. Si autem sint pro pace habenda, quedam sunt spontaneae, & quedam uotiuae. Si autem pro gratiarum actione, eodem modo quodam sunt spontaneae, quedam uotiuae. Patet exemplum harum; vt si aliquis dicat, ego uoueo offerre Domino hostiam pacificam; vt det mihi, quod opto, ista est hostia pacifica pro pace habenda, & uotiuam. Si autem aliquis dicat, ego offero Domino istam ouem, vt det mihi, quod opto; est hostia pacifica pro pace habenda, & spontanea. Si autem quis dicat, ego offero Domino istam hostiam pacificam, quia dedit mihi, quod desiderauit: est hostia pacifica pro gratiarum actione, & est spontanea. Si autem dixerit, ego uoueo offerre Domino arietem, quia dedit mihi, quod desiderabam: est hostia pacifica pro gratiarum actione, & uotiuam. Ista enim est conueniens diuisio secundum modum diuidendi logicorum. Sacra tñ scriptura interdum non curat de modis diuisionum, dumtaxat consequatur intentum rerum, sic autem erat sup. 7. c. qm hostia pacifica, que est pro gratiarum actione, uidetur magis applicari ad hostiam pacificam spontaneam: quia est pro iam facta Hostia autem pro pace habenda no magis applicatur ad uictimas pacificas; que sunt uotiuam, quam spontaneam: ideo qm dixit de hostia pro gratiarum actione, no expressit an esset uotiuam, vel spontaneam; quia magis applicatur ad spontaneam, cum uero dixit de hostia pro pace habenda, dixit si esset spontanea vel uotiuam: quia indifferenter applicatur ad alterutram.

Cum hic datur regula de hostiis pacificis, quare non datur regula de hostia pro peccato. *Quest. XXI.*

Sed adhuc aliquis queret, cum hic datur regula de hostiis pacificis spontaneis siue non coactis; quare non datur regula de hostia pro peccato. Respondent quidam, quod intentio legislatoris est dare hic regulam de hostiis pacificis spontaneis, siue no coactis: hostia aut pro peccato erat magis coacta, qd oes alie, ergo de ea mentio facta no est, patet hoc,

Hostia pacificam uera diuisio.

hoc, quoniam holocaustum magis uoluntarium est, cum ex sola uoluntate offeratur, & sacrificium pro peccato offerri in necessitate mandati. etiam hostia pacifica est magis uoluntaria, quam sit uictima pro peccato. nam licet ea que est pro gratiarum actione, sit ex quadam naturali obligatione pro suscepto beneficio, tñ nemo ad illam compellitur, quia obligatio illa naturalis inter benefactorem, & bene passum vigorem ex lege naturali habet solum, & non ex positua. sed sacrificium pro peccato ex lege positua obligatione habet. Item sacrificium, quod per uotiu fit, adhuc magis spontaneum est, quam sacrificiu pro peccato, qm sacrificium pro uoto quamquam necessariu sit, postquam uotum emissum est; tamen antequam emittatur, totaliter est uoluntarium. Sacrificium autem pro peccato semper est necessarium, siue antequam fiat, siue qm fit. Sed aliquis objiciet, qd tñ necessitatis sit oblatio uotiuam, sicut pro peccato, quia sicut antequam aliquis uoueat ad reddendum obligatus non est, cum uero uotum emisit, obligatur: ita cum aliquis non duntaxat peccauit, non est obligatus ad offerendum pro peccato, quado uero iam peccauerit obligatus est, vt reddat sacrificium sibi exigentem illius peccati. Respondet, qd non est similis obligatio in uouente offerre, & in peccante, qa obligatio uouentis ad offerre est directè causa a uoluntate, cum hoc intendat uouens, si se obligare ad id quod uouit, sed in sacrificio pro peccato no fit sic, quia ad peccatum, quod est actio uoluntaria, sequitur necessario obligatio ad offerendum, & nunquam est uoluntas offerendi, vel uoluntas obligandi se ad offerendum in peccante, ideo minus uoluntaria est obligatio in peccantibus, quam in uouentibus, quia peccans non uellet se obligare ad offerendum, sicut uouens uult directè se obligare ad offerendum: patet, qa peccans scit se peccando ad mortem eternam obligari, sed nollit ad illam obligari. obligat tñ quia ista duo sunt coniuncta, scilicet peccare, & obligari ad mortem eternam. sic autem peccantes in lege ueteri sciebant ex peccato sequi necessitatem obligationis, & ipsi uolebant peccare, sed nolent offerre. Ista que dicta sunt, uera sunt, non tñ conuenienter redduntur pro causa eius; quod querebatur, nam nihil magis intendit scriptura de hostiis spontaneis, quam de non spontaneis. quod patet, quia hic agitur de hostia, tam uotiuam, quam spontaneam. uotiuum tñ & spontaneum distinguuntur tanquam opposita, vt patet ex modo loquedi littere, & ex predictis. Sed dicendum est aliam esse causam, i. quod sacra Scriptura intendit dicere de sacrificijs de quibus supra perfecte declaratum no est, & qm de sacrificio holocaustorum, & uictima pacifice non fuit tantum expositum, sicut de sacrificio pro peccato, nihil repetitur de sacrificio pro peccato: patet hoc quoniam supra plene dictum est de personis offerentibus, quando sit sacrificium pro peccato principis, & qm pro peccato summi sacerdotis, & qm pro peccato totius populi, vel pro peccato singularium personarum, & quid in qualibet oblatione istarum debeat obseruari, vt patet supra 4. c. Distinguntur etiam sacrificia pro diuersis generibus peccatorum, & aliquando precia ipsorum animalium offerendorum, vt patet sup. 5. c. De alijs autem non tantum fuit declaratum, vt patet in precedētibus, ideo decuit hic fieri repetitionem de ipsis duobus, & non de sacrificio pro peccato. *Vel nota soluens.* Id est aliqn istud sacrificium sit soluendo uota, vt si aliquis dicat, ego uoueo offerre Deo hostiam pacificam, vt det mihi, quod intendo, vel quia dedit mihi, quod desiderabam: & sic pertinet hostia pacifica uotiuam, tam ad hostiam pacificam quae est pro gratiaru actione, quam ad eam que est pro pace habenda. *Vel sponte offerens.* In hoc patet, qd etiam hostia pacifica pertinet

ad oblationes spontaneas. & hoc extēditur tam ad ea: quae est pro pace habenda, quam ad illam, quae est pro gratiarum actione, vt si quis dicat ego offero Dño ista hostiam pacificam, vt det mihi, quod desidero, & tuc est spontanea pro pace habenda. Si autem dicatur offero Dño istam hostiam pacificam, quia mihi dedit, quod intēdebam, est spontanea pro pace habita, siue pro gratiaru actione. *Tam de bobus, quam de ouibus.* Istud ponitur hic ad significandum, quae sint animalia de quibus offeritur hostia pacifica, scilicet de ouibus, bobus, & capris, & quamquam dicitur hic solum de ouibus, & bobus, tñ est etiam intelligendum de capris, quia de his tribus fieri poterat hostia pacifica, vt patet supra 3. ca. *Immaculatum offeret.* Id est animal quod offeritur in hostias pacificas, non habebit aliquam maculam. An uero sint eadem maculae impediētes ab holocausto, & ab hostia pacifica, vel an sibi hoc no reperitur aliqua differentia, sed magis sibi spontaneum, & uotiuum infra dicitur. *Non acceptabilis sit.* Id est, si offeratur aliqn animal, & uolumus, qd sit acceptabile coram Domino Deo, oportet, qd illud sit immaculatum: nam aliis oblatio a Deo non acceptaretur, & quod amplius est, ille qui scierit offerret talem oblationem, peccaret. sic enim dicitur sup. 7. c. & 19. circa ceremonias hostiaru pacificaru; qd si aliquis in tertio die comederit de hostia pacifica, oblatio eius irrita fiet, nec proderit offerri, & quod amplius est, anima que se edulio tali commaculauerit, peribit de populis suis. *Omnis macula non erit in eo.* Id est nulla macula per equipollētiā negationis postposita uniuersali signo: & dr, qd nulla macula erit in eo de eis, scilicet quae infra uentur esse in hostia pacifica spontanea, vel uotiuam. *Si cecum.* Ista est prima conditio que requirebatur in exclusionem macularum, scilicet qd animal non esset cecum. & dicitur animal cecum si nihil uideret, vel si haberet unum oculum erutum, vel utrunque: tunc non poterat offerri: & quamquam ista nihil facerent ad hoc, qd carnes animalis essent immunda, vel munda, aut sapide & conuenientes cibo, vel non; tñ faciebant ad honestatem, qm uidebatur esse inhonestum, & contempibile, qd animal cecum offerretur Dño. Deo namq; omnia perfecta offerri debent, quia Dei perfecta sunt opera. Cecitas autem magna imperfectio est. non debebat ergo animal cecum offerri.

Quae macula excluditur ab immolandis.

Cecitas.

Causa principalis huius est ipse contemptus oblationis, quoniam duces terreni recusarent recipere talem oblationem sibi factam; & si aliquis faceret non acceptarent faciem illius. sic enim patet Malach. c. 1. Deus ergo uolebat eadem accipere i oblatione, que ipsi domini temporales, tanquam honorabilia acceptarent: cum dicitur ibidem: dicit Dominus exercituum ad uos o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis in quo despeximus nomen tuum? offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis in quo polluitur res? in eo qd dicitis mensa Domini polluta est: si offeratis cecum ad immolandum nonne malum est? & si offeratis claudum, & languidum, nonne malum est? offer duci tuo, & si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam dicit Dominus exercituum, & nunc deprecami ni uultu Domini, vt misereatur uestri: de manu enim uestra factum est hoc, si quo modo suscipiet facies uestras. *Si fractum.* Dicitur esse animal fractum, quod ha

ber aliquam partem corporis fractam, vt pedes anteriores, vel posteriores, vel conuassatum caput; aut in aliqua alia corporis parte habeat aliquam fracturam, vt in oculo vel similibus. *Si cicatricem habens.* Dicitur autem cicatrix uulneris clausi signum, vt si aliquod animal fuisset percussum, & postea sanato uulnere; manente tamen cicatrice offerretur. si enim esset obducta cicatrix, licitum erat offerri, ac si nunq habuisset maculam, vel cicatricem.

aut si habeat cicatricem non obductam; illa tamen non multum appareat, nō impediatur quin offeratur: quia in his solum attenditur ratio deformitatis: nunquam tamen deformitas est, nisi cicatrix sit notabiliter apparens. potest etiam vocari hic cicatrix quodlibet alterum signum a natura inexistens, vel per egritudinem cautatum in corpore animalis: ideo quamquam ibi non esset aliquod vulnus, impediret illud signum. *Si impetiginem habens.* Dicitur impetigo quedam macula carnis desiccatae in superficie carnis deformatis ipsum animal, & est communis morbus hominibus, & brutis. & sic facit deformitatem iste morbus in brutis, sicut in hominibus. *Si papulas.* Dicuntur papulae in animalibus quidam tumores carnis per se ceteram carnem excellentes, & per hoc multum deformantes. sunt autem isti tumores causati ex decursu humorum ad aliquam partem specialem corporis, & ibi caro tumescit super reliquam. Vel sicut quosdam dicitur papulae quoddam genus scabiei pessime, quando scabies non est minuta, sed magnas habet maculas extensas: quicquid enim horum sit impedit animal ne offeratur. Primum tamen magis verum est ex litera Hebraica, quia ubi nos dicimus papulas, Hebraei dicunt verucas, quod dicitur quando eleuationem duram, & sic cam in carne. Aliud vero, quod dicebatur non erant papulae, sed pustulae. *Aut scabiem.* Accipitur enim scabies in animalibus brutis, sicut in hominibus, sicut ipsa cutis animalis inficitur ex aliquo putrido humore veniente a parte interiori, & interdum fit, vt tota superficies carnis respergatur illa scabie. & tunc dicitur animalia infecta, & sunt nocua ad esum: ex eisdem enim ferē causis scabies nascitur in hominibus & in pecoribus, sicut ergo homines infecti sunt per scabiem, ita & pecora. sicut igitur homo immundus est scabie habens, & infectus est, ita & pecus; potissimē cum pertinet ad cibum, animalia namque suscepta in sacrificiū ad cibum pertinent, ideo munditiā quae obseruari debet in animali iugulato ad cibum, debent etiam obseruari in animali offerendo. Omnia namque sacrificia ad cibum pertinent: patet enim de sacrificio pacifico, in quo carnes partim proueniebant ad Deum, sicut si adipes, partim autem ad sacerdotes, sicut pectusculū, & armus, partim vero ad offerentes, sicut reliquae carnes. Sicut ergo in cibis aliis sumptis ad sanitatem, obseruaretur munditia aialū, ita & convenientius seruari debet in cibis sumptis in sacrificio. idem patet in sacrificio pro peccato: quoniam oēs carnes proueniebant sacerdotibus in cibis, vt patet sup. 6. c. nisi esset oblatio pro delicto, in qua Deo proueniebat cauda aialis: adipes autē semper Deo cedebant. In sacrificijs autē holocaustorum non sumebat in cibum quisquam de illis; tñ pertinebant ad dñm sicut se tota, & cremabantur super altare, & quantum ad hoc dicebantur cibis Dei, cum ipsum altare dicitur mensa Dei, vt patet Malach. 1. c. *Non offeretis ea Domino.* De vulgaribus hoc dicitur, qui non deberent offerre Domino talia animalia, quia in hoc videbantur contemnere Deū dantes res immundas in sacrificijs eius, & hoc siue spontanea, siue votiuua sint. Itē sacerdotes non debebant offerre talia animalia suscipientes de vulgaribus; dato quod vulgares illa tradere vellent, quoniam ad eos pertinebat obseruare munditiam, & honorem ministerij sui. *Nec adolebitis ex eis super altare Domini.* In non poterant cremari super altare, quoniam in sacrificijs quibuscumque; semper fiebat aliqua crematio partium aialis pro dño, & illud erat adolere super altare Dño. In oibus autem hoc fiebat. in holocausto totū, quod erat in aiali, sicut carnes, intestina, pedes, & caput cremabantur in hostijs pacificis cremabantur adipes. Idem quoque in hostijs pro peccato. & fiebat istud adolere, id est cremari super altare Dñi, sicut super altare holocaustorum,

in quo oēs sacrificia cremabantur. *Bovem & ouem aue, & cauda amputatis.* Hic ponitur aliud genus maculae in animalibus offerendis. oēs autē maculae superiores pertinebant ad naturam, iste autem pertinet ad illationē, sicut violentiam in amputatione aliquarum partium, sicut aurium & caudę. Iste enim duę partes faciunt ad pulchritudinem, ac si tollantur faciunt deformitatem, non tñ causant tantam deformitatem, sicut aliae partes necessarig, vnde si animali abscinderentur pedes anteriores, vel posteriores, vel abscinderentur testiculi, nō posset immolari; quoniam iste partes sunt magis de necessitate, quam caudę, & aures. Dñs autē de boue, & oue, non tñ est intelligendum in eis solum, sed et in capris, quia ista tria genera animalium pertinent ad oblationes, vt patet sup. 3. & 4. cap. Sed expressis boue, & oue, & capra quoque, intelligitur. *Voluntarie offerre potes, votum autem ex his solui non potest.* Id est, quod quoniam animalia offerenda habuerint partes istas abscissas, poterunt offerri si quis illa voluntarie offerat. Si tñ aliquis vouerit, nō poterit solvere animal habens huiusmodi maculas. In quo considerandum est, quod in oī sacrificio exigitur animal mundum. Differt tñ in maculis, quia quaedam sunt maculae magnae: alie autē minores, maculae magnae sunt oēs quae supra posita sunt, & illae quae infra sequuntur de abscissione, vel contractione testiculorum. & iste impediunt omnia sacrificia, siue sint holocausta, siue pacificae hostiae, siue pro peccato, & hoc siue sint de spontaneis, siue de votiuis. Alie autem maculae quae hic ponuntur, non impediunt omnia sacrificia, sed quaedam, nam propter hoc, quod habeat animal caudam, vel aures amputatas, non prohibetur totaliter ab holocausto, vel pacificis hostijs, aut sacrificio pro peccato. sed prohibetur a sacrificijs votiuis, & necessarijs. Vnde si quis sponte offerat holocaustum, poterit offerre animal habens caudam, vel aures amputatas: idem si sponte offerat hostiam pacificam. Si tñ vouerit offerre holocaustū, non poterit de animalibus habentibus huiusmodi membra amputata offerre. Sed adhuc circa votum considerandum est, quod non totaliter prohibentur ista animalia a votis, sed prohibentur a solutione votorum. Si enim aliquis sic voueat, ego voueo dño vnum arietem, et si postea vellet dare arietem abscissis auribus, vel cauda, non poterat, quia cum ibi votum factum esset, erat obligatio Deo acquisita. & quia simpliciter prolatus est, intelligitur de animalibus totaliter mundis in fauorem Dei. Alio modo potest fieri votum ita, vt aliquis dicat, ego voueo istud animal Deo, siue illud sit habens caudam amputatam, vel aures, siue neutrum; illud solum tenebitur dare, quia cum fuerit ibi facta specialis expressio de illo animali, illud solum obligatum fuit, secus autem quoniam generaliter prolatus est. litera autē intelligitur, quoniam fuit factum votum in generali; ita vt aliquis diceret, ego voueo vnum animal, quia tñ teneat dare totaliter mundum, cum nulla facta fuerit expressio de certo individuo. Et hoc sonat litera cum dicit, ex his autem votum solui non potest. Aliud namque est votum fieri, & aliud votum solui. Votū fieri est, quod aliquis nouiter voueat, votum solui est, quod pro voto iam factum fiat satisfactio. Hic enim prohibetur votum solui de animalibus habentibus caudam, vel aures amputatas, scilicet, quod postquam factum fuerit aliquod votū indeterminate, non est in potestate vouētis, quod soluat votum de animali habente caudam amputatam, vel aures, si tamen voluerit Deo votum facere nemo prohibet. Item patet hoc necessario: nam quamquam aliquis postquam vouerit, est totaliter coactus ad solutionem, tamen cum vouet liberrimum est ei vouere, vel non vouere, ideo cum aliquis votum facit a principio tantam habet libertatem, sicut ille qui sponte offert.

Ampu-
tatio quar-
di parit.

Votum fe-
ri, ac votū
solui diffe-
rent.

Impetigo.

Papulae.

Scabies.

Sacrificia
ad cibum
et confere
bant.

G

H

I

K

offert. Sed de animalibus habentibus caudam, vel aures amputatas potest fieri oblatio spontanea, vt litera dicit, ergo & de eis poterit fieri votum, quamquam nō poterit votum iam factum solui, causa iam declarata est.

An animalia habentia caudam, & aures amputatas possint offerri in sacrificio pro peccato. Et de ditersitate sacrificiorum pro peccato. Quest. XXII.

N Vnde autem circa sacrificium pro peccato dubium est, an possit fieri de his animalibus cauda, & auribus amputatis. Aliquis enim dicit, quod possit; quia hic dicitur, quod sacrificia spontanea fieri possunt de talibus animalibus, sed vota non possunt solui. ergo in sacrificio pro peccato in quo non est solutio votorum, poterit ista animalia offerri. In contrarium aliquis dicit, quod non possent offerri ista animalia pro peccato, quia sola sacrificia spontanea fieri possunt de animalibus huiusmodi habentibus maculas, sed sacrificia pro peccato non sunt spontanea, immo coacta. ergo non possunt fieri de his animalibus. Respondendum est, quod sacrificiū pro peccato potest fieri dupliciter, vno modo ex determinatione, & cōpulsione legis, vnde quando lex mandat pro tali peccato, tale genus animalis offerri, aut fit sine aliqua determinatione legis ex voluntate nostra. Si autem fiat ex voluntate nostra, vt patet cum aliquis non conscius sibi alicuius peccati specialis, propter quod debeat offerre aliquid, vult offerre in generali pro peccatis suis; sciens, quod non est homo super terram qui faciat bonum, & non peccet, vt patet 3. Regum 8. c. tunc dicitur de isto sacrificio pro peccato, quod potest fieri dupliciter, quia aut fier ex voto; aut ex voluntate sola non vouendo. Si primo modo pertinet ad genus sacrificiorum votiuorum. & tunc est distinguendum sicut ante; quia aut iste qui vouit dixit: ego voueo offerre istud animal Deo pro peccato, aut dixit, ego voueo vnum hircum, vel capram, vel simile. Si autem dixit primo modo, poterit offerre animal habens aures, & caudam amputatam, quoniam licet votum fuerit, tamen fuit determinatum, & potuit vouere, quod voluit. Si autē dixit, voueo offerre vnum animal non determinando individualiter, tunc nō potest offerre animal caudae, & aurium amputatarum; quia generaliter vouit. Si autem sine voto offerat sacrificium pro peccato, pertinet proprie ad genus spontaneorum oblationum, & poterit offerre quicquid voluerit, sicut in litera dicitur de spontanea oblatione. Si autem aliquis offerat sacrificium pro peccato ex determinatione legis, dicendum est, quod non possit offerre animal amputatarum aurium & caudae. nam tunc est coactio a lege, & non offert aliquis hoc spontaneae; quoniam immo lex determinat eum ad speciem, & sexum animalis, vt patet supra 4. & 5. c. & aliquando determinat ad valorem, vt patet supra 5. c. cum dicitur, quod offerantur aries valēs duos siclos. Si autem aliquis obijciat, quod istud sacrificium non est votiuum: ergo non debet offerri, sicut in votiuis: sed ad voluntatem offerentis. Respondendum est non valere consequentiam, quia quamquam dicitur, quod non potest aliquis soluere votum de animalibus caudae, & aurium amputatarū, non tñ conceditur, quod omnia alia sacrificia de illis fieri possunt, cum litera prohibeat, solū permittens hoc in sacrificijs spontaneis. Sacrificia tñ pro peccato quae a lege determinatur non sunt spontanea, cum lex cogat homines ad illa, immo ipsa sacrificia pro peccato sunt magis coacta quam sacrificia votiuua. nam sacrificia votiuua quae postquam votum est emissum, sunt necessaria, antequam votum emittatur, sunt pure libera: sacrificia tñ pro peccato non sunt libera; cum lex cogat ad illa. magis ergo erit

A necessarium offerri aialia munda in sacrificijs pro peccato, quoniam in sacrificijs votiuis. Sed in votiuis non possunt offerri ipsa animalia habentia caudam, & aures amputatas: ergo nec in pacificis offerri poterunt. Causa autē quare in sacrificijs votiuis non sint offerenda aialia caudae, & aurium amputatarum, & offerantur in sacrificijs spontaneis, est: quia maior obligatio est in votiuis quam in spontaneis. non ergo debuit Deus alligare offerentes ad vitandum omne genus macularum in sacrificijs spontaneis, sicut in votiuis; cum non sint equalis obligationis. Item quia sic homines multum distraherentur a spontaneis oblationibus Dei. Circa votiuas autē oblationes non cōtingebat hoc, quia ista rariora sunt, & sunt ex maiori obligatione Dei, sicut quia homo est in maiori necessitate, vel facit pro obtinendo magno bono. Facilius autem ibi homines inducuntur ad quecūque cum faciunt sacrificia spontanea; quod est cum sunt extra necessitatem, non debet ergo esse tanta obligatio quantum ad munditiam sacrificiorum, in spontaneis, sicut in votiuis. Sed arguet aliquis, quod nunquam sit licitum, siue in spontaneis, siue in votiuis offerre aial caudae, & aurium amputatarum, quia supra dicit, quod siue quis offerat sponte, siue vota soluēs in holocausto, dicit offerre masculum immaculatum, & quod nulla macula erit in eo. Item dicit, si quis offerat hostiam pacificam spontaneam, vel soluendo vota, quod esset animal immaculatum. Respondetur sicut quosdam, quod animalia maculata nullo modo poterant immolari coram Dño, & cremari super altare, vt patet supra, sicut non offeres ea coram Dño, nec adolebitis ex eis super altare, sed poterat gratis offerri sacerdotibus, tñ non immolarentur, sed venderentur, & conuerterentur in vñus tabernaculi, siue sacerdotum. sic patet de primitijs mellis, & fermentatorum, quia offerbantur Deo in munera, & non ponebantur ad cremandum super altare, sed cedebant in vñus sacerdotum. & ob hoc dicunt, quod supra Deus non vetuit oblationem animalium istorum, quoniam offerri poterat, sed eorum cremationem super altare: hoc enim erat illicitum. Sic enim patet de panibus fermentatis, & primitijs pulmentorum: hoc enim Deus iubebat dari sacerdotibus, vt patet Num. 15. c. tamen non offerebantur super altare, vt patet sup. 2. c. & ibidem dicitur de melle. Sed dicendum est hoc non esse conuenienter dictum. nā cum ipsi respondent, quod ista animalia poterant offerri, & conuerri in vñus Sanctuarij, ita quod venderentur, & non cremarentur super altare, non potest stare, quia si loquamur solum de venditione ad conuertendum precium in vñus Sanctuarij, non solū poterat aliquis offerre animalia habentia caudam, & aures amputatas; sed et si haberent pedes amputatos, vel fractos, vel si essent ceca, aut habentia impetiginē, vel quamlibet aliam maculam. Nam ista quae sic commutabantur in precium, nihil attinebat ad res sanctas, ideo siue ipsa in seipsis essent maculata, siue nō, nihil impediebat. & quantum ad hunc modum nō solum offerri poterant animalia, quae alias ad immolationem licita erant; sed poterant offerri equus, & asinus, & domus, & ager, & qualibet res quae pecunia mēsurari potest. nam cum pecunia offerri potest, possunt quoque res, quae pecunia appreciabiles sunt, offerri. Item nō potest hoc stare: nam si istud offerri, quod hic accipitur, solū habeatur pro oblatione facta sacerdotibus, ita quod animal non cremetur super altare; cum dicatur, quod ex his votum solui non potest: erit sensus, quod non poterit fieri vota horum animalium ad conuertendum in vñus Sanctuarij. valet ratio, quia istud verbum offerre refertur hic tam ad votiuua, quam ad spontanea. Sed dicitur de votiuis, quod non possunt offerri ad solutionem votorum talia animalia caudam, & aures amputatas habentia, & de spontaneis dicitur, quod offerri possunt. ergo eodem modo

refertur offerri ad vnum, & ad alterum. Sed ipsi dicunt, quod huiusmodi animalia spontane offerri possunt, non ad cremandum super altare, sed ad soluendum ea in pecunias conuertendas in vsus Sanctuarij, ergo de votiuis e contrario dicitur, scilicet, quod non possint offerri ad conuertendum in pecunias applicandas vsibus Sanctuarij. Sed hoc falsum est, quia si aliquod animal immundum sit, non solum hac immunditia caudae, & aurium amputatarum, quae parua est, sed etiam si habeat magnam immunditiam, & quamcumque, poterit sic offerri, & de omnibus animalibus hoc est. sic habetur infra 27. cap. quod offerri poterant, & conuerri in precium; cum dicitur: animal immundum quod immolari Domino non potest, si quis vouerit; adducitur ad sacerdotem, qui diiudicans vtrum bonum, animal malum sit, statuet precium. & non solum ista animalia voueri poterant; sed etiam omnia alia, quae non licebat immolari, vt equos, & asinos, & agros, & domos & cetera conuertibilia in pecuniam, vt patet infra 27. cap. non potest ergo stare iste sensus. Item ipsi valde deficiunt existimantes ex illa litera superiori, se obligari ad ponendum; quod ista animalia habentia caudam, & aures amputatas, non deberent cremari super altare, sed non obligantur. Nam cum obijetur, quod tam in votiuis sacrificijs, quam in spontaneis deberet accipi animalia munda. Respondetur, quod immunditiae sunt duplices in animalibus immolandi, quaedam sunt quae sunt simpliciter immunditiae, aliae autem sunt quae vocantur immunditiae solum quantum ad determinatos modos, & non quantum ad omnes. Immunditiae autem simpliciter sunt illae, quae ponebantur supra, & illae quae habentur infra de amputatis, vel sectis, vel contritis testiculis. Aliae sunt immunditiae secundum quid, scilicet, quod non faciunt simpliciter animalia esse immunda ad sacrificia, sed solum ad quadam sacrificia specialia, scilicet ad sacrificia votiuia. Et quando dicitur, quod tam sacrificia spontanea, quam votiuia debent esse de animalibus mundis: respondetur quod verum est, scilicet, quod non debent esse ibi animalia immunda. Et quando dicitur, quod ista animalia, quae habent caudam, vel aures amputatas, sunt immunda, falsum est, sed dicuntur esse immunda ad votum soluendum. Cum autem supra dicebatur, quod tam in sacrificijs spontaneis, quam pacificis debebat seruari munditia, scilicet, quod non offerretur aliquod animal immundum: verum est de immundis simpliciter, illa tamen quae habent caudam, vel aures amputatas, non sunt simpliciter immunda, sed solum ad votum soluendum. ad spontanea ergo sacrificia conuenient: potissimum cum litera dicat hoc, scilicet, quod offerri possunt voluntarie, sed non potest de eis solui votum si habent istas diminutiones.

Sciendum, quod in Hebreo aliter habetur litera, nam vbi nos dicimus, *Aure, & cauda amputatis*. In Hebreo dicitur additum, vel diminutum, quod sonat in quandam monstruositatem, scilicet, quod habeat plura membra quam habere debet, vel pauciora, sed proprius est sensus literae nostrae, nam quamquam pro amputatione caudae, & aurium non sit animal totaliter illicitum ad sacrificia, tamen si haberet aliqua membra superflua, vel si naturaliter careret aliquibus membris, haberet maculam notabilem, si deuiaret a figura speciei. ea autem quae monstruosa sunt, abominabilia sunt, videtur ergo, quod illa non essent licita ad aliquem vsus Sanctuarij propter excellentem valde deformitatem. *Omne animal, quod vel contritis*. Hic ponuntur alij modi immunditiarum simpliciter, quae sunt circa ablationem vel sectionem, & istae faciebant, quod animalia totaliter essent illicita ad immolandum, & ponunt hic quatuor proprietates circa genitalia, propter quas animal

In animalibus immolandi duplices maculae possunt esse, & quae ille sunt.

frabat illicitum. prima erat si essent testiculi totaliter fracti, scilicet, quod si per aliquam magnam percussio nem, vel compressionem fuissent fracti totaliter. non licebat enim tale animal offerri. *Vel tonsis*. Dicuntur testiculi tonsi, id est aequaliter lesi, vel percussi, sed non totaliter fracti. & est ista minor immunditia, quam superior. differentia autem istorum duorum, scilicet, contritum, & tonsorum testiculorum est, quoniam tonsus dicitur compressus, cum inter aliqua duo dura testiculi compressi sunt, & molliores effecti, & aequaliter a figura mutati, sed non totaliter fracti sunt. *Vel sectis*. Ista est alia immunditia cum testiculi secti sunt, & dicuntur secti, quasi gladio amputati.

Vel ablatis testiculis est. Dicuntur testiculi ablati, quia do totaliter auferuntur animali, sed non gladio, immo viribus, quicumque autem istorum modorum est illicitus, & non poterat fieri de talibus animalibus sacrificium.

Non offeretis Domino. Ista est prohibitio simpliciter, scilicet, quod non offerrent in holocaustum, vel in victimas pacificas, aut in sacrificium pro peccato, & hoc siue sacrificia voluntaria sint, siue votiuia. nullo enim modo licebat applicari ista animalia ad sacrificium, cum etiam non liceret applicari illa ad humanum cibum, vt patet immediate cum dicitur.

Et in terra vestra haec omnino non faciatis. Scilicet, quod in terra in qua vos habitaueritis, non castrabitis animalia secando, vel auferendo, aut conterendo testiculos animalibus. Ista enim apud gentes consueta erant, & nunc apud nos sunt, quoniam saniores, & molliores sunt generaliter carnes animalium castratorum, quam non castratorum, & hoc tam in auibus, quam in quadrupedibus, Iudaeis tamen erat hoc prohibitum, quia gentiles talia frequentabant, & ne ipsi viderentur eis similes. Vnde si contingeret, quod aliquod animal haberet testiculos tonsos, vel fractos, vel amputatos, & dominus suus cognosceret hoc, non poterat vouere illud ad immolandum, coram Domino, nec sponte offerre poterat: & si aliquando fecisset speciale votum de illo animali nesciens, an haberet testiculos fractos, vel sectos, aut ablatos, & postea reperiret illud esse immundum, non dabatur in sacrificium, sed pro eo pretium soluebatur, vt habetur infra 27. cap.

Sed aliquis arguet, quoniam sicut dicebatur apud quosdam de animalibus habentibus caudam, vel aures amputatas, quod non poterant offerri Domino super altare, sed sacerdotibus tradebantur, & ipsi conuerrebant illa in precium: nunquid poterit fieri in istis. Satis enim videtur, quod ista dari possent sacerdotibus, vt conuerterentur in precium, siue pro ipsis, siue pro Sanctuario, quia nihil pertinebat tunc de ista re immunda ad Sanctuarium, sed conuertebatur in pecuniam in qua non est immunditia. Hic tamen totaliter dicitur, quod non deberent offerri, scilicet, nec ad cremandum super altare, nec ad hoc, quod sacerdotes acciperent talia animalia. Dicit enim causam esse, quia nihil poterat offerri Deo, quod ad comedendum licitum non esset, sed talia animalia non licebat ad esum, quia iubeat Deus hoc nullatenus debere fieri. ergo non offerrebantur ei. Respondetur, quod ista questio fundatur super errorem, qui in superioribus positus est, quia dicebant quidam, quod non licebat offerri Deo animalia habentia caudam, vel aures amputatas, sed solum offerrebantur sacerdotibus ad conuertendum in precium. Sed hoc falsum est, quia licitum erat offerri Deo talia animalia super altare, cum essent hostiae spontaneae, sed non licebat solui vota. De hoc autem dicendum est, quod non licebat offerri ad immolandum animalia habentia testiculos fractos, vel ablatos, vel sectos, sed licebat illa offerri ad hoc, quod conuerterentur in precium, & illud est pro Sanctua-

An liceret offerri animalia castrata in aliquibus sacrificijs.

Sanctuario, sic patet infra 27. cap. cum dicitur, quod si aliquis vouerit Domino animal immundum, quod immolari non potest, adducetur ante sacerdotem, qui diiudicans vtrum bonum, vel malum sit, statuet precium. Et cum dicunt isti, quod non licebat offerri aliquod animal Deo, quod non liceret comedi, falsum est, quoniam poterat aliquod animal offerri Deo in voto, vel sponte, & non esset licitum ad esum, sicut equi, & asini: poterat etiam offerri res inanimatae in votum, sicut agri, & domus, vt patet infra 27. c. erat tamen verum, quod si animal offerretur Domino, non poterat offerri, vt cremaretur super altare, nisi esset animal mundum ad esum. Cum autem dicitur, quod istud animal habes testiculos fractos, vel amputatos, non erat licitum ad esum: ergo non poterat offerri. Respondetur, quod ex hoc sequitur, quod non poterat offerri ad immolandum: poterat tamen offerri ad conuertendum in precium. *De manu alienigenae non offeretis panes*. Id est, non assumetis aliquod sacrificium ad offerendum Deo vestro de manu alienorum: Sciendum, quod alieni non assumuntur hic, sicut supra assumebantur, scilicet, omnis alienigena non comederet de sanctificatis, quia ibi dicitur alienigenae omnes qui non sunt de genere Aaron: nam nulli alij licebat comedere de sanctificatis, & famulus iuis vt ibi declaratum est. Sed accipitur tripliciter. Vno modo alienigena pro eo qui erat de gentilibus natus, & nondum conuersus ad iudaismum. Alio modo alienigena pro omnibus de populo, qui non erant de tribu, vt familia Aaron. de his omnibus posita fuerunt exempla supra, cum dicebatur de alienigenis. Hic autem non potest intelligi, nisi primo modo, scilicet, pro eo qui est natus de gentilibus, & nondum conuersus ad iudaismum, quia de manu istorum non licebat accipi sacrificia, vt infra declarabitur. Non potest autem accipi secundo modo pro eo, qui est de Israelitis, tamen non est de tribu Leui. & in hoc modo comprehenduntur oes nati de gentilitate, & conuersi ad iudaismum, quia istis licebant ea quae licebant Iudaeis. Quod autem non intelligatur de istis patet, quia istis licebat offerre sacrificia, & accedere ad Sanctuarium, sicut innuitur supra 17. c. vbi venatur, ne quis de Israelitis, vel de peregrinis offerat hostiam extra Sanctuarium, sed iubetur, quod qui liber istorum, qui obtulerit, offerat ad ostium tabernaculi. Nec potest accipi tertio modo alienigena pro eo qui est de tribu Leui, tamen non est de familia sacerdotali, quoniam istis licebat offerre, adhuc magis quam alijs, quae erant magis applicati ad cultum Dei quam ceteri, & ipsi portabant vas Sanctuarij, vt habetur Num. 4. ipsi etiam excubabant in circuitu Sanctuarij nemine de popularibus accedente, vt habetur Num. 1. ca. Vocantur ergo alienigenae solum primo modo, scilicet, illi qui erant nati a gentilibus, & nondum conuersi ad iudaismum. Ipsi enim quamquam vellent offerre aliquid domino, non recipiebatur de manu eorum, quia gentiles erant. *Non offeretis panes Deo vestro*. Hoc refertur ad sacerdotes, scilicet, quod mandabat eis Moyses loco Dei ne ipsi offerrent panes, vel aliqua sacrificia de manu gentiliu, scilicet accipiendo ab eis, & ponendo super altare, sicut etiam erat in omnibus alijs sacrificijs; quoniam quando aliquis de Iudeis volebat aliquid offerre, presentabat illa sacerdotibus ad ostium tabernaculi, & ibi sacerdotes accipiebant, & offerrebant Deo. Hoc significatur supra, cum dicitur: quicquid illud obtulerit in holocaustum Domini, vt offeratur per vos, in quo ponitur duplex oblatio, scilicet popularis offerentis, & sacerdotis recipientis, & postea offerentis. hoc autem venatur in alienigenis, scilicet, quod quamquam ipsi offerre velint, tamen sacerdotes nihil recipiebant de manu ipsorum. *Panes Deo vestro*. Panes dicuntur esse aliquid quando panes propositionis, qui offerrebantur a sacerdotibus, vt ponerentur super mensam propositionis, Alphi. Toit. super Leuit.

Alienigena accipit tripliciter.

vt patet infra 24. De istis panibus non potest intelligi hoc, quoniam populares non offeriebant istos panes, quia vt habetur infra 24. capit. sacerdotes accipiebant farinam a filijs Israel de simila, & de hac conficiebant panes ad ponendum super mensam propositionis.

Alio modo dicitur offerri panes, scilicet illi qui offeruntur cum sacrificijs pacificis, vt patet supra 7. cap. Sed in hoc magis denominatio fiet a sacrificijs carniuum quam a panibus, quia panes, vinum, & oleum non ponuntur tanquam sacrificia, sed tanquam sacrificiorum libamenta, vt apparet Num. 15. capit. & aliquando etiam offeriebantur ista per se, vt si aliquis vellet offerre solam simillam conspersam oleo, vel sagana, vel panes azymos de clibano, vel crustulas oleo frixas, vel panes factos in craticula. De his omnibus habetur supra 2. capitu. Poterat enim per se offerri, vel cum sacrificijs.

Alio modo accipiuntur panes pro ipsis sacrificijs carniuum, quoniam omnia quae comestibilia sunt panes hoc modo appellantur. sic patet supra precedenti cap. cum dicitur, omnis, qui habuit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias domino, nec panes, veltetur tamen panibus qui offeruntur in sanctuario: ibi tamen accipiuntur panes pro carniuis sacrificiorum, & pro omnibus alijs, quae offeruntur, quae de omnibus illis licitum erat vesci sacerdotibus habentibus maculas, vt ibidem declaratum est. *Et quicquid aliud dare voluerit*. Intelligitur hoc de omnibus rebus pertinentibus ad sacrificia, scilicet, quod non acciperentur a gentilibus panes, id est carnes ad sacrificandum, nec etiam aliqua alia quae pertinebant ad ritus sacrificiorum, scilicet libamenta in pane, oleo, & vino, & thure. Non tamen est intelligendum, quod omnino nihil acciperent sacerdotes de manu gentiliu; quoniam licebat eis accipere pecunias, de quibus ementur animalia ad sacrificia. sic patet de rege Seleuco qui erat gentilis, & tamen dabat omnes expensas pro sacrificijs, quae fiebant in Sanctuario Domini, vt patet 2. Machabaeorum, cap. 3. & alij gentiles similiter faciebant.

Sic enim videtur factum de Eunuchis Regine Caedae Aethiopiae, qui venit de longinquis terris in Ierusalem ad Sanctuarium, in quo videtur, quod aliquod obtulerit: non enim inutiliter de extremitate mundi venisset in Ierusalem vir ille prudens. de hoc habetur per Hieronymum in Epistola ad Paulinum. cap. 5.

Nec etiam Deus vetabat hoc, quoniam solum dictum est, ne de manu eorum acciperentur panes, vel aliquid alterum ad offerendum Domino. Pecunia autem cum accipiebatur, non offerbatur Domino; quoniam non erat aliquid cremabile, sed de pecunia emebatur aliquid, quod esset ad vsus Sanctuarij. Hic autem solum dicitur, non accipiendum esse aliquid de manu gentiliu, quod offeratur Domino, id est quod cremetur coram Domino, vel ponatur super altare. Vnde si aliquis gentilis voluisset offerre panes, ita vt illi cremarentur super altare, vel cederent in ius sacerdotum, aut vellet offerre aliquod animal, vt immolaretur, non recipere hoc sacerdotes Iudeorum, quia hoc immolandum erat per se. Si tamen aliquis gentilis daret panes, aut animalia, non vt per se immolarentur, aut offerrentur, sed vt venderentur, & conuerterentur in pecunias applicandas ad vsus Sanctuarij, reciperetur talis oblatio, quoniam hoc solum prohibitum erat, scilicet id, quod ipsi darent, poni super altare, vel offerri Deo, ita vt efficeretur sacrum.

Si autem gentiles darent pecuniam, vel aliquid aliud conuertendum in pecunias, non efficiebantur ista sacra, sed postea ex eis emebantur alia, quae sacra essent, scilicet animalia, vel panes, directe autem non efficiebantur.

De manu gentiliu accipiebant pecunias, & non animalia.

bantur sacra, quae illi dabant; quia postquam acciperetur pecuniae date ab eis in Sanctuario, transibant in ius Sanctuarii, & ideo siue emerentur inde animalia, ad sacrificia faciendae; siue ad aliquid alterum, non dicebatur tale sacrificium, vel talis res data a gentili, quia iam emebantur ista ad voluntatem sacerdotum ministrantium in Sanctuario: & hoc sufficiebat ad hoc, quod non acciperetur sacrificium de manu gentilium. Quia corrupta & maculata sunt omnia, non suscipietis ea. Id est omnia quae offeruntur gentiles, corruptionem & maculam habent: ideo recipi non debent in sacrificium, quia maculata & corrupta expelluntur. Si autem gentiles darent pecunias ad emendum animalia ad sacrificium, & postea sacerdotes ex illis emerent quod vellent, non dicebantur ista sacrificia esse corrupta, & maculata, quia sacerdotes illa elegerant ad voluntatem suam.

An sacrificia gentilium essent immunda, quia desiciebat eis protestatio Messie futuri; & an sacrificia deberent fieri cum expressa mentione Messie. Quae. XXXIII.

Quand o autem dicitur, quod animalia, quae isti offerebant in sacrificium, erant corrupta, & maculata, non est intelligendum quantum ad seipsa, sed quantum ad offerentes: nam ita poterant gentiles accipere aliqua animalia munda ad immolationem, sicut Iudeus, eodem modo de panibus: sed dicuntur ista corrupta quantum ad ipsum, quia iste qui offerebat, corruptus erat, & maculatus, scilicet, & indignus, ut de manu eius sacrificia reciperentur, quae non persistebat in cultu Dei veri. Ratio autem huius corruptionis est, quia sacrificia legis veteris secundum se efficaciam nullam habebant, sed solum erant quadam umbra futurorum bonorum, ut ait Apostolus ad Hebr. 10. cap. ubi significat ea nullam habere efficaciam, quia offerebantur ad quadam peccatorum remissionem: dicit tamen ibi Apostolus: impossibile est enim sanguine hircorum, & taurorum auferri peccata: solum ergo habebant efficaciam ex deuotione offerentium, & consistebat in hoc virtus eorum, quod fiebat sub quadam protestatione futuri Messiae, quia ista significabant eum venturum, & ea quae in illo futura erant. Cum autem Iudei offerebant talia sacrificia, publice, vel expresse profitebantur Messiam futurum, & sic ista fiebat in fide eius. Gentilibus autem non erant haec, quoniam ipsi non profitebantur Messiam futurum, cum nihil tale cognoscerent: ergo non pertinebant ad eos ista sacrificia. Sed aliquis diceret, quod hoc non erat conuenienter dictum: nam cum dicitur, quod sacrificia fiebant cum quibusdam protestationibus Messie futuri, quaeritur an illae protestationes fierent expresse, vel subintelligerentur ex natura sacrificij. Si autem dicas, quod fiebant expresse, falsum est, quia non cognoscebant Iudei Messiam futurum vniuersaliter, sed solum illi qui erant magis sapientes: proprietates tamen futuri Messiae nesciebant etiam ipsi sapientes, sed solum Prophetae cognoscebant: quamquam adhuc non est manifestum, an quilibet de Prophetis cognouerit omnia mysteria Christi. Si tamen Iudei facerent sacrificia, & caeremonias cum protestationibus expressis futuri Messiae, necesse erat, ut ipsi cognoscerent significationes omnium sacrificiorum, & caeremoniarum, quia dicit Apostolus 1. ad Corin. c. 10. omnia in figura contingebat illis, in figura futuri Messiae: omnia ergo illa figurata cognoscere debebant, ut sciret protestari id quod faciebant in opere per illa sacrificia: sed cognoscere significationes omnium horum in Christo, erat cuiusque difficile, ut vix aliquis eorum sciret. Ergo non fiebat tales protestationes expresse, potissime, quia si ta-

An oportebat, quod Iudei intelligerent significationes sacrificiorum, quae faciebant, vel essent occulta, & similiter de gentilibus sacrificijs an eis proficerent.

Iles protestationes manifeste fierent, & essent de necessitate sacrificiorum ad hoc, quod offerentes in oblationibus suis mereretur, Deus expressisset illas in lege: alioquin fuisset pessimus ordo, scilicet, quod exprimerentur omnes caeremoniae sacrificiorum, & tamen id in quo erat substantia meriti sacrificiorum subiceretur, non ergo fiebant expresse. Item quia si istae protestationes expresse fierent, quamquam non essent determinatae a lege, omnes vulgares eas scirent per frequentationem sacrificiorum, & sic cognoscerent manifeste Christum moriturum, quod principalis significabatur per omnia sacrificia. Iudei tamen non intelligebant Messiam esse moriturum pro peccatis populi, nec etiam hoc intelligebant tempore Christi, quando frequentabant sacrificia: quin potius admirabantur, quia aliqui eorum existimabant Christum esse Messiam: & quando dicebat se esse occidendum, admirabantur, ut habetur Io. c. 12. cum dicitur: & ego si exaltatus fuero a terra omnia traham ad meipsum, hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus. rridit ei turba, nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in aeternum, & quomodo tu dicis oportet exaltari filium hominis, quis est iste filius hominis: patet ergo, quod existimabant Christum Messiam non esse moriturum. Si autem dicas, quod Hebraei in sacrificijs suis non expresse protestabantur Christum esse moriturum, & alia quae significabatur in sacrificijs, sed ex natura sacrificiorum inducebatur ista protestatio; idem dicitur de gentilibus, quod ipsi qui offerrent ista sacrificia, subintellec-tu protestarentur id quod ista sacrificia significabant: & sic non esset aliqua difficultas quin offerrent. R. dicitur, quod gentiles, quando offerrent, non protestabantur implicite ea quae futura erant in Christo, & significabantur per ista sacrificia, quia quaequam Iudeis hoc conueniret implicite, gentilibus tamen non conueniebat: & hoc est propter duo. Primo, quia ista significatio Christi futuri, & eorum, quae circa ipsum contingere debebant, non importabatur per ista sacrificia naturaliter, sed ex natura actus significaret. nam tunc quando dicitur quae aliquis ageret tale sacrificium, intelligeretur necessario id quod pertinebat ad Christum futurum, sed falsum est, pertinebat ergo ista significatio ad voluntatem instituentis, scilicet, quod Deus instituit ista sacrificia, & instituit ea, ut essent signa talium, & talium rerum futurarum in Christo. Sed ista significatio in sacrificando non potest competere gentilibus, quia cum non sit naturaliter, sed ex voluntate instituentis, solum pertinebit quantum ad illos, quibus institutor tales leges futurorum significatas imposuit: sed ipse Deus, qui ista condidit, non dedit istas leges, nisi populo Hebraico, ergo quando gentiles facerent ista sacrificia, non significarentur per illa ea quae erant futura in Christo. Item non poterant significari futura bona legis nouae per sacrificia, quae facerent gentiles, quia significatio istorum sacrificiorum est de rebus pertinentibus ad fidem, ut de Christo venturo, & alijs quae pertinent ad eum, & isti articuli fundantur super alios articulos fidei praecedentes, scilicet, super vnitatem, & veritatem Dei, & super creationem mundi, quia isti sunt priores, Iudei autem a lege eruditi concedebant omnia ista, ideo protestatio fidei implicita quantum ad articulos futuros proficiebat, gentilibus autem proficere non poterat, quia ipsi negabant articulos fidei praecedentes, scilicet, creationem mundi, & vnitatem Dei: ideo non posset per actus eorum significari aliquid alius articulus fidei de futuris, cum ille fundetur super priores: non ergo conueniebat gentilibus ex hac parte facere Deo sacrificia. Item nolebat Deus, ut acceptarentur sacrificia gentilium, quia ipsi erant personae viles subditi sacrificijs immundis idolorum; Dei autem sacrificia erant munda: non pertinebat ergo ad eos offerre.

Item

Item Deus reputabat munera eorum esse corrupta, & immunda, quia erant suspecta de aliqua superstitione idolorum, scilicet, quod in his quae offerrent Domino Deo, primo facerent aliquas caeremonias idolorum, & quamquam constaret, quod nihil tale obseruauissent, & munera in se essent conuenientia, quia ipsi tamen erant contemptibiles, non recipiebantur.

Item causa potissima huius est, quia ista sacrificia erant caeremoniae cultus diuini, & fundabantur super rectam fidem de Deo, cum principalis cultus Dei sit in fide, & spe, & charitate, ut ait Augustinus in Enchiridion. Alia autem pertinent ad cultum diuinum, secundum quod fundantur super fidem & amorem, quoniam sine fide impossibile est placere Deo, sed gentiles non habebant fidem de Deo, immo repugnabant articulis fidei creditis a Iudeis, & traditis in sacra Scriptura, ergo sacrificia eorum essent detestabilia. Item ritus talis, vel talis sacrificiorum non est a natura, nec a determinatione rationis in vniuersali, sed est specialiter pertinens ad aliquem statum viuendi, & secundum quod status viuendi, & colendi Deum sunt diuersi, ita ritus colendi, scilicet sacrificia debent esse diuersa: sed Deus statuit ista sacrificia, tanquam quosdam ritus specialiter pertinentes ad statum Iudaicum: ergo non licebat alijs qui non erant in hoc statu, taliter offerre: sed gentiles non erant in statu, vel cultu Iudaeorum, non conueniebat eis offerre sacrificia. Sed si semel circunciderentur, licebat eis omnia ista facere, quia per circuncisionem transibant in statum, & obligationem veteris testamenti, & totius Iudaici ritus, ut patet ad Galat. c. 3. cum dicitur: ergo Paulus testificor omni homini circumcidenti se, quod debitor sit vniuersae legis faciendae.

Quaedam sunt in nouo testamento, quae dantur ois infidelis petenti, ut baptizentur, alia vero, ut Eucharistia.

Similia autem sunt in nouo testamento: nam sacramenta quibus nos vtimur, scilicet, Eucharistia, & vinctio, & confirmatio, & ordo, & cetera: sunt sacramenta noui testamenti, & pertinent solum ad eos, qui tenent fidem, & statum, & obseruantiam noui testamenti. Siquis ergo infidelium a nobis petierit Eucharistiam, aut confirmationem, vel ordinem, non conferemus ei; quia ista solum pertinent ad eos qui sunt in statu noui testamenti, tunc enim ius est sibi accipere, & petere sacramenta, sicut & nobis. Habetur etiam simile exemplum, quantum ad omnia quae hic dicuntur, scilicet, quod si aliquis Iudeus voluerit, vel alius infidelis, in Ecclesia inter catholicos admitti interesse, & offerre sacerdoti, cum ceteris non faceret, quoniam isti sunt ritus eorum, qui permanent in fide, & statu noui testamenti. Si tamen aliquis de Hebraeis voluerit prestare aliquid ad reaurationem Ecclesiae, vel edificationem, non intrans in Ecclesiam, nec offerens cum ceteris, recipietur.

Sic enim, & ipsi Iudei faciebant, quoniam si aliquis veller edificare eorum synagogas, & construere aliquid de templo, recipiebant eius eleemosynam, sicut patet de Centurione, cuius Christus filium sanauit: dicit enim Iudei de illo, Domine dignus est, ut hoc ei prestes, quoniam & synagogam nostram ipse edificauit, & diligit gentem nostram, ut habetur Luca 7. cap. Potest autem esse adhuc alia causa, propter quam non recipitur oblatio, vel sacrificium de manu gentilium: sic enim in nouo testamento non recipitur oblatio ab excommunicatis, & in veteri testamento non recipiebatur oblatio de mercede prostituli, nec etiam precium canis. Sic patet Deuter. 23. cap. Hoc autem est propter vilitatem personarum, vel rerum, a quibus istud accipitur. sic ergo in gentilibus erit, quod quia ipsi personae viles erant, non susciperet Deus oblationes eorum, tanquam indignas. Item Nicolaus ponit alias rationes, propter quas non licebat gentilibus offerre oblationes.

Alph. Toft. super Leuit.

Nicolaus res propter quas non licet

Domino, quia nullus admittebatur ad agnum Paschalem comedendum, & immolandum, ut habetur Exo di 12. nisi iam esset circumciscus. sed gentiles non erant circumcisi: ergo non licebat eis offerre Domino victimas: quia si prohibebatur id, quod erat minus, scilicet comedere de Paschali agno eis, qui non erant circumcisi, a fortiori prohiberetur id quod erat maius, scilicet offerre victimas, quod autem hoc sit maius patet, quia comedere de agno Paschali solum requirebat esse in loco, quem Dominus elegerat, scilicet in loco Sanctuario, ut habetur Deuteronom. 16. c. cum tamen aliquis deberet offerre victimas, oportebat, quod esset offerens intra Sanctuarium ad ostium tabernaculi, ut habetur supra 17. ca. Item illi quorum oblatio recipiebatur ad offerendum super altare, ingrediebatur atrium tabernaculi, in quo erat altare holocaustorum, ut patet supra 17. ca. Sed gentiles non debebant ingredi in Sanctuarium, ut habetur Tenorum. 1. cap. ubi dicitur: vidi gentes ingressas in Sanctuarium tuum, de quibus preceperas, ut non intrarent Ecclesiam tuam. etiam Ezech. 44. ca. dicitur: sufficiebant vobis omnia scelera vestra domus Israel; eo quod inducitis filios alienos in circumcisos carne, ut sint in Sanctuario meo, ut polluant domum meam: dicebat enim hoc Deus sacerdotibus, qui cupiditate ducti accipiebant gentiles in Sanctuarium, ut haberent ab eis oblationes. Similiter etiam Iudei accusabant Paulum, & commota est contra eum tota ciuitas Hierosolymorum existimantes, quod introduxisset in templum Trophinum, & Ephesinum, qui erant gentiles, ut habetur Actuum 21. c. Si tamen esset licitum, quod gentiles intrarent in Sanctuarium, non accusaret totus populus Paulum, quia introduxit Trophinum, & Ephesinum in Sanctuarium, si tamen alicui offerre liceret, necesse erat, ut introiret in Sanctuarium: ergo gentiles non poterant offerre aliquid Domino.

Sed adhuc dicit aliquis ista argumenta Nicolai non habere vigorem: Deus enim vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem eius venire, hoc autem fit per confessionem eius hominis: sic patet prima ad Thimot. cap. 2. In sacrificio autem maxime protestantur Deum, cum sacrificium nulli, nisi Deo conueniat. Si ergo gentiles vellent Deum Iudeorum manifeste protestari esse Deum in suis sacrificijs, non videtur quare prohiberi deberent. Et forte rationes assignatae supra nihil obstant, & quando primo dicitur, quod sacrificia solum proficiebant, vel erant accepta ex opere operantis, & non ex opere operato, hoc autem non erat in gentilibus, cum non haberent protestationem Messie futuri: ergo non licebat eis. Ad hoc respondebunt, quod de uotio ira poterat esse in gentili, sicut in Hebraeo ad offerendum, quia inter gentiles aliqui salui fuisse dicuntur secundum Doctores catholicos, sicut Iob, & forte Plato, & multi de alijs, quoniam modus ad saluationem eorum erat satis facilis, sicut declarauimus in libro nostro, de quinque figuratis Paradoxis, in quinto Paradoxo, ubi de statu hominum ante circuncisionem, & de statu gentilium tempore legis veteris permanens plenè actum est, etiam Franciscus Petrarcha, in 3. libr. Inuectiuarum dicit, se non credere aliquem de Philosophis, & Poetis idola coluisse, cum ipsi veritate cognoscerent. deuotio ergo equaliter in Iudeis, & gentilibus esse poterat. Quantum ad alterum autem, quod ista sacrificia fiebant in protestatione Messie futuri, dicendum est, quod non erat expresse necessaria protestatio Messie futuri, vel alicuius alterius rei, nec etiam Iudei hoc exprimebant, sed simpliciter offerebant, immo si voluissent exprimere, nec uisissent quid significabatur per illa sacrificia, & caeremonias eorum. Sed solum natura

Iste liber auctoris est nunc apud nos.

natura sacrificij secundum voluntatē instituentis erat occultā protestatio; quia ex hoc, q̄ aliquis volebat offerre aliquid secundum quod erat a Domino in lege mādātum, impliciter protestabatur se expectare Messiam, quem ista sacrificia prefigurant. Itē quando obijcitur de oblatione mercedis prostibuli, & meretricis, & pretio canis, & de oblatione excommunicatorum, non est simile, quia istorum oblationes repudiantur, vti si rubore suffusi ad bonum conuertantur; quod non fieret, si eorum oblatio reciperetur, quia se equaliter dignos reputaret alijs. Ideo excommunicati fidelium communione priuantur, vt tadio, & rubore affecti ad mandatum ecclesie conuertantur. Gentilis autem qui extra legem est, non debet in veritatis inquisitione turbari, sed cum mālnitudine accipi, & tractari, vt ad fidem conuertatur. Item quando dicitur, q̄ si Iudaei admittentur ad agnum paschalē comedendum, vel qui conuersi erant, & q̄ maius sit offerre victimas quam comedere de agno paschali, dici posset, q̄ maius sit comedere de agno paschali, quam offerre aliquid Domino, quoniam c̄remoniē veteris testamenti dicuntur esse maioris, vel minoris dignitatis, non a gratia quam conferunt, quia non conferunt ex se aliquid, nec etiā dicuntur maiora a maioriāte morbi quem curant, sicut sacramenta noui testamenti, cū nullum eorum aliquid curet preter circumcisionem, sed dicuntur maiora, quia maiorem rem significabāt. Nunc autem nihil est in veteri testamento, quod expressius Christum significet, quam agnus paschalis, vt patet si recipiantur c̄remoniē eius que habentur Exodi 12. cap. ideo Euangelistā magis Christo applicuerunt agnum paschalem, quam aliquid alterum de c̄remonijs veteris testamenti, vt patet Ioan. 19. ca. vbi dicitur, q̄ quando milites fregissent crura latronum, cum peruenissent ad Iesum non fregissent ei crura, & facta sunt hæc, vt impleretur scriptura que dicit, os nō comminuetis ex eo; constat tamen quod hoc dictum est de agno paschali, vt habetur Exodi 12. c. Item quia agnus paschalis erat sacrificium, sicut cetera sacrificia vt habetur Num. c. 9. cū dicitur: si quis autem immundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phasce, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo. ipsum agnum paschalem vocat sacrificium Domini. Item q̄ dicitur, q̄ non poterant gentiles offerre Dño, quia non poterant intrare in Sanctuarium, & tñ offerentes introibant vsque ad ostium tabernaculi. Respondenti potest, q̄ quamquam gentiles per se non introirent vsque ad ostium tabernaculi, possent dare aliquibus Iudeis hostias suas, vt loco ipsorum offerrent in Sāctuario, & sic sufficiebat, q̄ offerrent. Item si gentilibus licebat offerre pecunias ad vsum Sāctuarij, vt patet 2. Machab. cap. 3. non videtur esse causa, quare non immolentur animalia ab eis oblata, quia quantum est ex deuotione offerentis, eadem deuotio esse poterat in offerendo animal, sicut denarius. Quantum vero ad id q̄ offertur, non videtur esse aliqua differentia, quod offerantur panes, vel animalia, vel offerantur denarij. Nam nihil mali, vel boni in rebus istis secundum seip̄as est: & sic non videbitur esse aliquid, propter quod non debent accipi oblationes de manu alienigenarum.

Nunc autem ad ea que dicta sunt responderi potest. Ad primum quando dicebatur, quod Deus vult omnes homines saluos fieri per confessionem nominis sui, & hoc fit in sacrificio; ergo omnibus debent permitti sacrificia. Respondendum est, quod Deus vult omnes fieri saluos, & quod confiteantur nomen eius, tamen non sequitur, quod permittat sacrificia ab omnibus fieri: nam non venit aliquis ad agnitionem Dei, & confes-

sionem nominis eius per sacrificia, sed potius venit ad sacrificia per confessionem nominis Dei: nam omnia illa que pertinent ad cognitionem Dei, & ad hoc, quod aliquis illum amet, & colat, & ad hoc, quod saluetur, nulli dicunt negari. Ea tamen que sunt propria alicuius status, vel modi viuendi, debent negari omnibus nisi eis, qui sunt in illo statu, vel modo viuendi, scilicet, quod aliqua sunt que precedunt ad statum colendi Deum, & alia sunt que consequuntur, tanquam proprie c̄remoniē illius status. De primis autem dicendum est, quod tam in nouo, quam in veteri testamento omni homini concedebantur: ea tamen que consequantur statum illum, non concedebantur cuiuscunque; immo nulli, nisi ei qui iam in illo statu esset.

Sic autem erat in veteri testamento, quia precedentia ad statum populi Iudaici erant fides, & circumcisio, scilicet, quod qui vellet tenere illum statum, primo crederet omnia, que dicebantur a prophetis, & in omnibus libris veteris testamenti. Secundum autem erat, quod circumcideretur, ideo ista nulli denegabantur, quod tamen aliquis vellet offerre, vel introire in Sanctuarium, vel esse iudex in populo Israel, erant que dam consequentia ad statum illum: ideo non permittentur alicui, nisi iam esset in statu veteris testamenti. gentiles autem non erant in hoc statu, quando permangebant in gentilitate, ideo non licebat eis tunc offerre, quia hoc erat aliquid consequens ad ipsum statum populi Iudaici.

Sic autem est in nouo testamento, quia quedā precedentia ad nouum testatum, quedam consequuntur. Ad illud autem precedent fides, & baptismus: ideo ista duo nulli denegantur, sed potius incitati debent omnes infideles ad hæc, & debent recipi in sermonibus factis de fide, & obseruantiā Christianorum, & si quis eorum que fuerit volens informari de fide, aut de aliquo pertinente ad illam, ab aliquo legisperito Christianorum, gratis hoc sc̄dum est, & si quiquam petierit baptismum dandus est. Alia autem sunt que consequuntur statū noui testamenti, vt posse recipere omnia alia sacramenta, scilicet confirmationem, & eucharistiam, & extremam vnctionem, vel ordines: vnde si quis infidelium petierit ordinari in sacerdotem, aut confirmari ab episcopo, aut tradi sibi eucharistiam, nihil horum fiet, quia potestas recipiendi istorū consequitur nouum testatum, & non precedit. Nemini ergo dabitur, nisi qui sit in statu noui testamenti.

Et si dicas recipere eucharistiam, & fieri sacerdotem pertinet ad diuinum cultum, ergo nulli petenti debet negari.

Respondendum est, quod non valet consequentia, quia verum est de illis que precedunt ad aliquem statum colendi Deum, non de illis que consequuntur statum: & sic quando dicitur per sacrificia Deus colitur, & protestantur homines Deum esse, ergo cuiuslibet permitti debet facere sacrificium. Respondetur, quod non valet consequentia, quia facere sacrificium est aliquid consequens ad statum veteris testamenti.

Ad aliud argumentum, quando dicebatur, scilicet, quod profectus qui erat in sacrificijs ex deuotione, ita poterat esse in gentilibus, sicut in Iudæis, quia ipsi poterant habere deuotionem: quantum vero ad protestationem Messie futuri non erat necessarium, quod exprimerent manifeste, sed ex natura sacrificij importabatur, ergo ita poterant ipsi offerre cum protestatione tanta, sicut Iudæi.

Respondetur, q̄ in gentilibus non poterat esse deuotio, que requirebatur ad acceptabilitatem sacrificij sicut in Iudæis: nam nō vocatur hic deuotio eleuatio mentis

Fides, & baptismus nulli denegantur.

Nota.

In malo perfeuerantes dupliciter ad bonum trahi possunt, & quō infideles trahendi.

Que deuotio requiritur in sacrificijs.

mentis in Deum, sed eleuatio cum quibusdam conditionibus, sed ista non poterant esse in gentilibus. Primo quia non potest aliquis habere deuotionē in Deū nisi eū cognoscat; quia deuotio pars amoris est, amor autem nunquam est in incognitum. Sed gentiles nō cognoscebant Deum, sed existimabant quosdam infanias de eo pluralitatem Deorum assereres, quod repugnabat valde dignitati Dei; nec poterant Deo complacere, cum de eo falsa existimarent, nec hoc existimabant tanquam veritatem cognoscere nō possent, sed quia nolebāt. nam Iudæi illos libenter docuissent. Item cum sacrificare esset quedam pars cultus diuini in veteri testamento; non solum requirebatur, quod isti vellet offerre propter Deum, sed etiam, q̄ ceteras partes cultus acceptaret: nam nisi eo modo facerent, quo Deus iubebat, non videbātur facere, quod Deus iusserat. sed dederat istam c̄remoniam Deum sacrificandi cum alijs c̄remonijs veteris testamenti: si ergo aliquis vellet distinguere inter c̄remonias vnā acceptans, & aliam reiiciens, non faciebat, quod Deus iubebat, sed quod ipse volebat. non erat ergo acceptabile tale sacrificium. Ad aliud quando dicitur, quod ita poterant gentiles tacite profiteri Messiam futurū, sicut Iudæi in sacrificijs: cum hoc induceretur ex natura sacrificij, & non erat necessaria expressio vocalis.

Respondetur, q̄ quamquam fieret protestatio tacite, non poterat fieri per gentiles. Istæ enim protestationes non inducebantur ex natura actus, quasi actus secundum se hoc signaret, sed inducebantur ex voluntate instituentis. Non poterat ergo aliquis per istos actus significare quicquam occulte protestando, nisi in quantum conformabatur voluntati instituentis: sed gentiles non conformabantur huic voluntati, ergo non protestabantur aliquid tacite. Hoc patet, quia Deus instituit sacrificium, tanquam quandam c̄remoniam cultus sui fundatam super fidem eorū, que de se credi mandabat, & cum intentione famulandi ei in ceteris que iuberet. sed gentiles non tenebant istam fidē, nec reliquas partes c̄remoniarum acceptabant; ergo non debebant permitti facere sacrificia secundum ritum Iudæorum. Ad aliud argumentum quando dicebatur, quod non est simile de gentilibus ad oblationē meretricum, & precium canis, & oblationes excommunicatorum, quia excommunicati, & meretrices increpandi sunt, vt tadio affecti ad bonum conuertantur, sed gentiles, & omnes infideles dulciter tractandi erant, vt ad fidem venirent. Respondendum est vno modo, quod in excommunicatis, & infidelibus similitudo est, & in omnibus alijs qui in malo perueuerant nam possunt isti trahi ad bonum dupliciter, vno modo per timorem, vel subtractionem boni, alio modo per amorem. & sic nos infidelibus facimus, & excommunicatis. nam excommunicatis interdum blandimur, vt ad bonum conuertantur proponentes eis bona que perdunt priuati communionē, & bona que acquirere, si ad communionem redirent. aliquando etiam per illationē malorum eos reducimus adicientes eos tadio, cum illis non loquamur, eosque sic rubore suffundimus, alijque bonis communicationis nostre priuamus. In infidelibus autē eodē modo est; quoniam aliquando eis mala infligimus priuantes eos bonis communicationis nostræ, quoniam non communicamus eis sicut fideles inter se communicant: alia quoque vitæ subsidia eis subtrahimus, vt hæc intelligat sibi fieri, quoniam fideles non sunt. aliquando autem eos per amorem trahi conuenit, vt eis dulciter communicemus, & alia bona eis faciamus: maxime autem quantum ad eruditionem que est in fide. Ideo Paulus Apostolus quando communicabat gentibus, sequebatur ritus eorum, vt eis magis persuade-

re posset, & cum esset inter Iudæos faciebat sicut Iudæus, cum vero esset apud barbaros, faciebat sicut barbarus, vnde ait, omnibus omnia factus sum, vt omnes Christo lucrificerem. Sic quoq; beatus Petrus cum esset inter gentiles, conuersabatur sicut gentilis, vt persuaderet eis. Cum vero esset inter Iudæos, aut aliqui de Iudæis ad eū venissent, separabat se a gentilibus incipientes distinguere cibos, vt patet ad Gala. ca. 2. quamquam eum Paulus reprehendit, vt patet ibidem. Ideo quantum ad hoc responderi potest, quod de excommunicatis, & meretricibus, & infidelibus idem modus trahendi est, ideo sicut excommunicatorum prohibetur, & meretricum oblationes, ita & oblationes infidelium. & hoc pertinet, vt trahantur per timorem, quamquam ad infideles magis dulciter nos habere debeamus, quam ad excommunicatos, & meretrices: cum maiorem partem Ecclesia habeat super excommunicatos, & meretrices, quia sunt intra Ecclesiam, quam super infideles qui sunt extra. Alio modo adhuc conuenientius responderi potest; quia dulcius tractari debent infideles, quam excommunicati, vel meretrices, vt ad fidem trahantur. facilius tamen est recipi excommunicatorum, & meretricum oblationes, & sacrificia, quam infidelium, quia potestas faciendi sacrificij, vel offerendi inter catholicos, & meretrices est: quia ista potestas consequitur eos qui sunt in statu noui testamenti, huiusmodi sunt meretrices, & excommunicati, ideo de eis permitti debet, quod offerrent, nisi vt rubore suffusi facilius conuertantur ad bonum. in infidelibus autem non sic est; quoniam potestas offerendi, & faciendi sacrificium consequitur ipsum statum veteris testamenti, & noui testamenti, secundum c̄remonias cuiuslibet eorum, ideo non potest esse in aliquo nisi in eo, qui iam est in statu noui vel veteris testamenti. Infideles autem non sunt huiusmodi, ergo non licet eis offerre. Ad alterum argumentum quando dicebatur, quod minus erat facere sacrificia quam comedere de agno paschali: ideo quod non licebat gentilibus non circumcisus comedere de agno paschali, tamen quod liceret eis facere sacrificia. Dicendum, quod non videtur esse maius, quia agnus paschalis non pertinebat ad tot c̄remonias sacrificiorum, sicut ipsamet sacrificia. nā de agno paschali nihil proueniebat sacerdotibus sicut de pacificis hostijs, vel pro peccato, eodem modo non proueniebat eadem partes Deo, que proueniebant de alijs sacrificijs, sed totum cedebat in ius ipsorum laicorum occiditum agnum, preter adipem, & sanguinem, qui aliam nunquam eis licebat. Item fiebant plures c̄remonie in sacrificijs, quam in agno paschali. nam in agno paschali non videtur, quod fieret ritus offerendi ad ostium tabernaculi, sicut expresse iubetur de omnibus alijs sacrificijs, nec etiam comedebantur carnes agni paschalis intra Sanctuarium, sicut comedebantur carnes aliorum sacrificiorum pacificorum, & pro peccato, sed sufficiebat, quod comederentur in loco, quem Dominus elegisset, vt patet Deuteronom. cap. 16. Item quando dicitur quod agnus paschalis erat sacrificium, dicendum est, quod non erat proprie sacrificium, sed large dictum ex eo, quod erat quedam immolatio a Deo iussa, & si significatiua aliorum diuinorum beneficiorum, scilicet liberationis de Aegypto. proprie tamen sacrificium nō erat; quia aut esset de holocaustis, vel hostijs pacificis, vel pro peccato, sed nullum horum erat, q̄ patet, quia non holocaustum: nam in holocaustis carnes totaliter Deo proueniunt; in agno autem paschali nihil Deo de carnibus prouenit, sed totum ipsum laicus.

Item non est victima pacifica, quia in pacificis victimis sacerdotibus proueniebat pectusculum, & armus, vt

Quid sit maius offerre sacrificia, vel comedere de agno paschali.

vt patet supra 7. & 10. cap. Sed de agno paschali nihil proueniebat sacerdotibus.

Item non erat sacrificium pro peccato; quia ista fiebant pro specialibus peccatis, quod non videtur in agno paschali; quia non fiebat ad peccatorum remissionem; sed ad recolendum beneficia liberationis de Aegypto. Item quia in sacrificio pro peccato omnes carnes proueniunt sacerdotibus, vt patet supra 6. cap. Sed in agno paschali nihil proueniebat sacerdotibus; ergo non pertinebat ad sacrificium pro peccato, & sic patet consequenter, quod non erat agnus paschalis sacrificium.

Ad aliud quando dicitur, quod in veteri testamento non dicebatur esse aliqua maiora sacramenta alijs propter efficaciam quae nulla erat; sed propter maioritatem rerum significatarum, vel propter magis expressam significationem, Respondendum est, quod in veteri testamento aliqua dicebantur maiora sacramenta large sumpta; quia magis efficiebant; sicut patet in circuncisione, quae inter omnes caeremonias veteris testamenti efficaciam habebat, quia erat sacramentum fidei, & hoc erat maius quam oblatio agni paschalis. Alia autem erant maiora sacramenta, quia requirebant plures caeremonias, & soleniores alijs, & sic sacrificia dicuntur esse maioris dignitatis, quam omnes caeremoniae veteris testamenti, quia requirebant plures dispositiones, & ritus, tam ex parte offerentium, quam ex parte sacerdotum, quam ex parte rerum oblatarum, & loci in quo offerebantur; & quantum ad modos ipsius actionis, in alijs autem non requirebantur tot: ideo maioris dignitatis erant quantum ad hoc sacrificia in veteri testamento, quam immolatio agni paschalis.

Alio modo possunt dici sacramenta, vel caeremoniae maiores ex parte rerum significatarum ex modo expressiori representandi. & hoc satis conuenit agno paschali inter cetera, quae erant in veteri testamento, magis tamen efficit dignitatem modus secundus supra dictus, quam iste tertius, & quantum ad illum sacrificia excedunt agnum paschalem. Item quando dicitur, quod magis adaptatur agnus paschalis ad significandum Christum, & magis ponitur ab Euangelistis, quam aliqua alia caeremonia veteris testamenti. Respondendum est, quod etiam ponuntur aliae caeremoniae veteris testamenti in nouo tanquam significatione eius. Nam sicut beatus Ioannes dixit, quod non erat os aliquod cõfringendum in morte Christi; quia dictum fuerat de agno Paschali os non comminueris ex eo, vt patet Ioannes 19. cap. ita ipsemet Christus significans passionem suam expressit se per serpentem aeneum, quem fecit Moyses in veteri testamento, vt patet Ioã, 3. cap. cum dicitur: & sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis; vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam: non ergo videtur quantum ad hoc excedere agnus Paschalis alias caeremonias veteris testamenti.

Ad aliud argumentum, quando dicebatur, quod quam gentiles per se offerre non possunt introeutes in Sanctuario, poterant tamen dare oblationem suam aliquibus Iudaeis, vt offerrent nomine eorum, & sic nihil videbatur differre, an ipsi offerrent, vel alij pro eis.

Respondetur quod aliquid differet, quod gentiles per se offerrent, vel alij nomine eorum, quoniam si offerrent secundum caeremonias veteris testamenti, oportebat, vt per se offerrent: sic enim lex iubet, vt patet ex processu libri huius, Et tamen adhuc non insistentem huic dicemus, quod quamquam vellent gentiles offerre aliqua sacrificia, non permitterentur, nec acciperet quisquam Iudaeus illa de manu eorum, quia Deus prohibet hoc in litera dicens, de manu alienigenae non of-

feretis panes Domino Deo vestro, & quicquid alteri dare voluerit. & quamquam ipsi populares forte reciperent ad offerendum panes nomine gentium, quando sacerdotibus hoc constaret, non reciperent talia sacrificia. & sic nullo modo licebat accipi sacrificia de manu gentium. Sed si dicas, quod poterant populares Iudaei offerre sacrificia gentilibus sacerdotibus, non explicando quorum erant, & sic reciperentur.

Respondendum est, quod lex data hominibus nunquam datur nisi de eis, quae hominibus nota esse possunt: de occultis namque ad Deum iudicare pertinet: ideo quamquam sacerdotibus illud reciperent, quod gentiles offerebant, nihil tamen differebat ad istam legem, quia ipsi nesciebant aliquid se recipere a gentilibus. Alio tamen modo adhuc responderi potest, scilicet, quod nullo modo sacerdotes recipiebant sacrificia pro gentilibus; quia prius inquirebant quorum erant illa sacrificia ad hoc, quod orarent pro eis qui offerebant. Nam sacerdotes quando faciebant caeremonias, orabant pro offerentibus, vt patet supra 5. & 6. cap. & sic cognoscerent an istae essent oblationes gentilibus vel Iudaeorum. Si autem confiterentur vulgares esse illas oblationes suas, quas pro gentilibus offerebant, non proficerent gentilibus, quia non orarent sacerdotes pro illis, sed pro Iudaeis offerentibus, nec etiam proficerent istae oblationes Iudaeis offerentibus, quia metuebantur, nulli ergo prodesse.

Ad aliud argumentum, quando dicebatur, quod si licebat gentilibus offerre pecuniam ad usum templi, licebat etiam dare sacrificia, quia nihil magis videbatur esse in vno quam in altero, siue ex deuotione, siue ex re oblata. Respondendum est, quod non est simile, quia quando offerebant gentiles Domino aliquas pecunias ad usum Sanctuarij, illae non consecrabantur, sicut sacrificia oblata super altare, & incensa coram Domino; sed solum manebant in thesauro Sanctuarij ad usum futuros. Cum autem aliquod animal offerebatur, illud sacrum efficiebatur, & ponebatur super altare ad cremandum, quod erat pertinens ad dignitatem eius, qui obtulisset, scilicet, quod res consecrata ab eo acceptarentur a Deo. cum autem offerebat pecunias quisquam, non pertinebat ad eius dignitatem, quia illae reciperentur, quia non efficiebant sacrificia, sed ad quoscunque usus applicari poterant, cum ibi non consideretur substantia sed valor. Vnde si aliquis offerret vouendo Domino aliquod animal, non poterat dare alterum pro illo, etiam si id, quod dabat esset maioris valoris, sed id, quod prius datum erat, & id quod pro eo commutabatur, pertinerent ad Deum. sic patet infra 27. cap. cum dicitur: animal autem, quod immolari potest Domino, si quis vouerit sanctum erit, & mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec peius bono, quia si mutauerit, & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino. Item multum differt, quod offerrentur pecuniae, vel sacrificia: nam offerre pecunias non erat aliquid pertinens magis ad eos, qui erant in statu veteris testamenti, quam ad quoslibet alios; offerre autem sacrificia erat quoddam caeremoniale, cuius potestas conquebatur eos, qui erant in statu veteris testamenti, id offerre pecunias omnibus liceret; quia non concernebat aliquem statum: offerre autem sacrificia non pertinebat ad omnes, sed solum ad eos, qui iam erant in statu veteris testamenti. Patet ergo, quomodo gentilibus non licebat offerre sacrificia, nec aliquid pertinens ad modum sacrificiorum: licebat tamen offerre pecunias, aut quodlibet conuertibile in pecunias, etiam si esset animal aptum ad immolandum, dum tamen non offerretur ad immolandum, sed ad reducendum in pecunias.

Scienc

Expositio
literae He-
braeorum.

Sciendum, quod ista litera aliter exponitur ab Hebraeis, & habetur sic in Hebreo. De manu alienigenae non offeretis panes Deo vestro, nec de omnibus alijs, quia corruptio eorum in eis. Intelligunt autem Rabbi Salomon, & Rab. Abraham Aben Ezra: quia supra dictum fuerat, quod maculata non debebant recipi in sacrificijs, forte crederet sacerdos, quod ista lex non intelligebatur, nisi de Iudaeis: & quod liceret illis accipere ista maculata a gentilibus.

Respondet ergo Deus, quod non offerrentur ista, nec etiam a gentilibus, quod est recipi de manu alienigenarum, quia corruptio eorum in ipsis est, id est, quia istae oblationes in se corruptae, & maculae sunt. Volunt tamen isti Hebraei, quod si gentiles offerrent aliqua animalia immaculata, quod sacerdos illa reciperent, sed non conuenit hoc textui. Nam aliqui dicunt, quod per panem significatur hic panis, sed hoc non conuenit, quia in pane non est aliqua macula, propter quam offerri non liceat, sed accipitur pro sacrificijs secundum, quod supra declaratum est. ista tamen respuuntur pro ipsorum gentium vilitatem, & quia non erant de statu veteris testamenti, potissimum quia si de manu gentilibus liceret accipi sacrificia munda, sicut de manu Iudaeorum: nihil differret Iudaei quantum ad hoc in dignitate a gentilibus, quia aequalia eis liceret, quod falsum est, quoniam tunc ita intelligerent gentiles se pertinere ad cultum Dei, & acceptari munera eorum, sicut ipsorum Iudaeorum.

Si autem aliquis obijciat, quod non intelliguntur hic per panes nisi panes, non stat, quia cum oblatio principalis fieret in carnibus, quam in pane, debet magis fieri mentio de carnibus. ergo intelligenda sunt hic carnes sacrificiorum per panes, & satis conuenit literae Hebraicae quae ponit per pane lehen, & tamen generaliter ponitur in litera nostra pro quocunque pabulo, vel nutrimento, sic patet supra 3. cap. vbi litera nostra dicit in pabulum ignis, in litera Hebraica dicitur in panem ignis, scilicet ad nutrimentum, & ponitur ibi lehen, & sic accipitur ibi panis pro sacrificio carnis, & per hoc etiam possunt intelligi panes, & omnia alia quaecunque offerri possunt. Quia corrupta, & maculata sunt omnia. Scilicet munera gentilibus, quae dant ad immolandum, vel ad cremandum quomodo docentur super altare, & hoc, quia erant suspecta de aliquo ritu idolorum facta super illa, vel dicitur corrupta; quia in se grata non sunt, sed sola sacrificia Israelitici populi grata erant eo, quod omnia sacrificia fiebant secundum aliquam significationem, & ad hanc instituta sunt vt patet 1. ad Corinth. 10. scilicet omnia in figura contingebant illis. In gentilibus autem non est significandi ratio, quae conueniebat sacrificijs, quia ista significatio data fuerat ab impositore legis, & fuerat data eis qui manebat in ritu cultus eius, sed gentiles non erant in ritu illo: ergo non pertinebat ad eos ista significatio, cum non pertineret fides super qua fundabatur. Vnde si gentiles etiam non colentes idola alicubi terrarum, ante legislationem, vel postea, facerent Deo sacrificia, quae iusta erant in lege, non haberent eandem significationem, quam habent cum a Iudaeis fiunt, cum ista significatio non sit naturaliter ex conditione actus, sed ex voluntate instituentis, sed non fuerant instituta ista sacrificia gentilibus, sed solis Iudaeis, ideo apud eos solos representant. De pecunijs autem alia ratio est, quia pecunia non datur ad rationem significationis, sed ad necessitatem supplicandam. suppletio autem necessitatis, ita fit per pecuniam gentium, quam Iudaeorum. ergo vtrique licitum erat dare pecuniam offerendo. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens.

A. Caeremonia quantum ad determinationem temporis in animalibus offerendis. Quæstio. XXI III.

Hic ponuntur aliae caeremoniae pertinentes ad oblationem, scilicet quantum ad determinationem temporis in animalibus offerendis, & ponitur hic principium orationis, scilicet locutus est, quia sunt ista præcepta alia a superioribus. Bos, & ovis, & capra. De his tribus solum ponitur, quia ista solum sunt immolaticia inter omnia quadrupedia, & de omnibus est idem ius. Alia autem animalia quamquam essent munda ad esum, tamen non erant munda ad sacrificium, quia maior munditia requiritur in sacrificio quam in cibo. Causa autem horum supra 1. cap. posita sunt. Cum genita fuerint, septem diebus erunt sub vberibus matris suae. Hic determinatur tempus ad offerendum, scilicet, quod si aliquis vellet offerre aliquod animal, non poterat offerre ante dies octo, sed erat primo quodlibet animal noniter gentium septem diebus cum matre sua, & postea in die octauo poterat offerri. Dicitur autem, quod erat sub vberibus matris, quia in 7. diebus permitti debebat in lacte, nec enim ante assumendum erat animal in sacrificium, nec etiam in cibos. & hoc significatur Exodi cap. 23. cum dicitur. non coques hædum in lacte matris suae, id est non coques eum ante dies octo. Idem habetur Deuteronom. 14. cap. & est sensus, quia si coquatur hædus ante dies octo, magis habet substantiam lacteam, quam traxit a matre, quam substantiam carnis, quoniam caro illa tenera est in modum lactis. Die octauo, & deinceps offerri poterunt Domino. In die enim octauo iam animalia duriora sunt, ideo conuenientius occidi poterant, non tamen est necessarium, quod occiderentur in die octauo ad immolandum, sed poterant offerri etiam post unum annum, vel quoad vellent ipsi offerentes: nam sicut offerre eis liberum erat, ita tempus offerendi. Sed magis hoc pertinebat ad ipsa animalia, quae ex necessitate Domino tradi debebant, sicut primogenita pecorum, quae offerebantur. hæc enim poterant dari in die octauo, vel ultra Domino, sic patet Exodi cap. 22. cum dicitur. primogenitum filiorum dabis mihi, de bobus quoque, & ouibus similiter facies, septem diebus sint cum matre sua, & die octauo reddes illi mihi. quod autem non esset necessarium offerri in octauo die; sed postea possint offerri, patet quia dicitur. die autem octauo, & deinceps offerri poterunt Domino.

Causa huius est, quia sacrificia Dei dicuntur cibus eius, ideo sicut in cibis requiritur, quod sit conueniens dispositio, ne sint multum liquida, & limosa instar lactis, & quod non sint multum dura, ita quoque in sacrificijs Dei, sicut fuit declaratum supra 1. cap. vbi causa horum datae sunt. Sine illa bos, siue ovis. Hic ponitur alia regula de non occidendis matre, & filijs in eadem die, & dicitur de boue & oue: intelligendum etiam est de capra, quia ista tria erant animalia immolaticia, & omnium erat idem ius: præcipue, quia supra immediate dictum est de boue, & oue, & capra non offerendis ante octauum diem. ergo per illa intelligi debuit hic capra etiam si non exprimitur. Non immolabuntur vna die cum fetibus suis. Scilicet, quod non occidatur ad sacrificium mater eadem die cum filijs.

Hoc enim de matre intelligitur respectu cuius filij vocantur foetus, quia eos fouit in utero suo. respectu autem patris non vocantur foetus, sed filij, vel geniti. Et quamquam hoc intelligatur de matre, tamen ad patrem etiam referendum est, si cognoscatur. dicitur tamen hoc de matre, quia in brutis matres cognoscuntur, cum apud eas filij paruuli nutriantur, patres autem rarissime, ideo lex nihil posuit de eo, quod raro accidit, quia

Sacrificia
Dei sunt,
vt cib' ei'.

quia tamē est eadem ratio legis in patre, & matre, quā docunq̄ pater cognoscatur, non occidetur eadem die cū prole sua, & dicitur hic hoc debere seruari in immolatione, scilicet in sacrificijs, tamen etiam intelligendum est de alijs immolationibus, quę non erant sacrificia; magis tamen pertinet ad sacrificia, quā ad alia.

Ratio huius est, quia Deus volebat ordinare populū iudaicum ad pietatem; quoniam Hebræi duricordes erant non habentes in alterutrum viscera charitatis: Deus ergo, vt erudiret eos ad pietatem mandauit talia in pecoribus: erat autem quoddam crudelitas genus, si pater cum filijs eodem occideretur die; ideo iussit Deus, vt non occiderentur. alia quoque similia mandauit, scilicet si alicui occurreret nidus auis & inueniret matrem desuper incubantem pullis, non teneret omnes simul, sed matrem relinquens filios acciperet, vt habetur Deuteronom. cap. 22. hoc autē pietatis exemplum cum Deus veller obseruari in actibus Iudaorum, maximē obseruari fecit in actibus pertinentibus ad cultum suum, scilicet in sacrificijs, dicēs specialiter, quōd mater, & filij non immolarentur eadem die. *Si immolaueritis hostiam.* Hic ponitur caremonia de tempore comedendi carnes pacificarum hostiarum, scilicet an debeant comedi in eadem die, vel possint comedi in sequentibus: de holocaustis autem nihil dicitur; quoniam carnes illorum non comedebantur, sed cremabantur super altare immēdiatē, vt patet supra 1. cap. de carnibus autem hostiæ pro peccato etiam nihil dicitur, quoniam eadem die a sacerdotibus comedebantur, vt patet supra 6. cap. Dicitur tamen de hostijs pacificis, quia in his aliquando licebat comedi carnes in sequenti die, aliquando autem solū die qua offerebantur, vt patet supra 7. cap. *Pro gratiarum actione.* Erant enim hostiæ pacificæ duplices. quędam erant pro gratiarum actione, scilicet pro beneficijs susceptis: alia autem pro suscipiendis. Illæ autem quę erant pro susceptis, dicebantur esse ad gratiarum actiones; quę vero erant pro beneficijs suscipiendis, dicebantur esse pacificæ ad impetrandum. De his autem pacificis distinguebatur supra 7. cap. quōd quædā erant spontaneę, alię votiue, & de his dicitur, quōd poterant comedi carnes istarum in eadem die, qua occidebantur victimæ, vel in sequenti, dum tamen nihil comederetur de illis in die tertio. Si quis autem comederet de hostia pacifica die tertio, periret anima illa de populo suo, vt patet supra 7. & 19. cap. De hostijs tamen pro gratiarum actione dicitur, quōd eadem die comedentur. *Vt possit esse placabilis.* Id est vt sit cōueniens ad placandum Deum. Nam si non obseruentur ceremoniæ, quas Deus iubet in sacrificijs suis, non placabitur, sed potius irascetur, & aliquando occidebat eos, qui transgrediebantur ceremonias, vt patet de Nadab, & Abiu, qui mortui sunt, quia obtulerunt ignē alienum, vt habetur supra 10. cap. Similiter quoque de hostijs pacificis erat; quoniam data erat lex, vt non comedere nunt die tertio, vel ulterius carnes pacificarum hostiarum, & subditur, si aliquis hoc fecisset, scilicet si quis de carnibus victimæ pacificorum comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti, quin potius quęcumque anima tali se dulo commaculauerit, peribit de populis suis, vt patet supra 7. & 19. cap. Operiebatur ergo obseruari ceremonias ad hoc, quōd esset hostia placabilis. *Eodem die comedetis eam.* Hic loquitur ad sacerdotes, & ad populares: quoniam nullus corū comedere debet de hostia pro gratiarum actione, in die secundo. Cuilibet tamen horum contingere possit, quōd peccaret in comedendo carnes pacificæ hostiæ, quia sacerdos recipiebat partem hostiæ pacificę, scilicet pectus scilicet, & atrium, vt patet supra 7. &

Hostiæ pacificę erant duplices.

10. Cetera autem carnes proueniebant popularibus offerentibus, ideo cuilibet erat posita ista lex, quōd eadem die comederet partem suam; ita & vtrique corū lex posita erat, quōd si offerretur hostia pacifica non pro gratiarum actione, quōd possent comedere de illa in primo, & secundo die, tamen non in tertio.

Causa autem quare in victima pacifica pro gratiarum actione est maior restrictio, scilicet ad comedendum carnes eius eodem die quā in alijs victimis, in quibus licet comedi in secundo die, est, quia quando aliqua oblatio est maioris obligationis, Deus ponit in ea restrictiores obseruationes, sed maioris obligationis est victima pro gratiarum actione, quōd possent comedere de illa in primo, & secundo die, tamen non in tertio. Causa autem quare in victima pacifica pro gratiarum actione est maior restrictio, scilicet ad comedendum carnes eius eodem die quā in alijs victimis, in quibus licet comedi in secundo die, est, quia quando aliqua oblatio est maioris obligationis, Deus ponit in ea restrictiores obseruationes, sed maioris obligationis est victima pro gratiarum actione, quōd possent comedere de illa in primo, & secundo die, tamen non in tertio. Causa autem quare in victima pacifica pro gratiarum actione est maior restrictio, scilicet ad comedendum carnes eius eodem die quā in alijs victimis, in quibus licet comedi in secundo die, est, quia quando aliqua oblatio est maioris obligationis, Deus ponit in ea restrictiores obseruationes, sed maioris obligationis est victima pro gratiarum actione, quōd possent comedere de illa in primo, & secundo die, tamen non in tertio.

Quid de residuo hostiæ pacificæ faciendum erat. *Quest. XXV.*

Quæret ergo aliquis, si aliquid remaneret de hostia pacifica vsque ad diem alterum, ita quōd comedi non posset, vel ex aliqua alia occasione mansisset, quid de illo faciendum erat.

Respondetur, quōd ad hoc non habetur aliqua regula exprimens in hoc casu, tamen rationabiliter dicendum est, quōd quicquid remaneret, comburi debebat; quoniam in alio casu sic fiebat, scilicet in alijs hostijs pacificis; de quibus licebat comedi in die secundo, tamen si aliquid remaneret in diem tertium, debebat igne comburi, vt patet supra 7. cap. cum dicitur, quicquid autē tertius inuenerit dies, ignis abstinet. Cum ergo in hostia pacifica pro gratiarum actione, terminus comedendi esset primus dies, sicut in alijs hostijs terminus comedendi erat secundus dies; videtur dicendum, quōd si aliquid remaneret vsque ad diem secundum, in mane deberet cremari, quoniam non poterat conuerti in alium vsum conuenienter. *Ego Dominus.* Id est faciatis omnia quę dico vobis, quoniam ego qui mando ista sum Deus vester, & tenemini illa facere. *Custodite mandata mea, & facite ea.* Referunt ad ista quę dicta sunt supra de custodia caremoniarum circares oblatas, & offerendas. dicitur quōd custodiantur mandata, id est teneantur in corde, scilicet, quōd Israelitæ considerent in eis faciendū ea quę Deus iubet, scilicet vt teneant in memoria ea, quę dicuntur, ne obliuiscantur aliquo tempore. vnde Deus iubet, quōd siue dormientes, siue vigilantes Israelitæ considerent in mandatis eius, vt patet Deuteronom. 6. cap. & cum Dauid veller scribere, virum bonum, dixit eū esse studiosum in lege, tam per noctem quā per diē

vt

vt Psal. 1. cum dicitur, sed in lege Domini fuit voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Dicit Deus, quōd Israelitæ faciant mandata sua, id est, quōd opere compleant id quod ipse iubet. Nam facere ad executionem pertinet. Iste enim finis legis est, vt homines per eam facientes dirigantur. *Ego Dominus.* Exponatur sicut supra. *Ne pollutis nomen meum sanctum.* Ista locutio est generalis ad omnes Israelitas tā sacerdotes, quā non sacerdotes, quoniam omnes debebant obseruare, ne contaminarent nomen Dei, principaliter tamen ad sacerdotes dirigitur; quia ipsi tenebantur magis obseruare, ne pollueretur nomen Dei.

Dei nomen pollui quōd dicitur.

Pollui nomen Dei est, quōd Israelitæ non obseruent mandata Dei: nam nomen Dei secundum se pollui non potest, nam non tale est, quōd pollutionem recipiat, sed dicitur pollui nomen Dei, quando Deus contemnitur, ipsum autem contemni est non obseruari mandata eius, quia Deus legislator est, & vigor legis toris est in iubendo. Si autem legislatio nō suscipitur, aut ex aliqua parte contemnitur, dicitur legislatoris nomen pollutum, vel contemptum. hoc autem pertinet ad omnes Israelitas; quoniam quilibet poterat contēnere nomen Domini, ideo hortatur Deus omnes Israelitas ne polluant nomen eius. Sacerdotes autem specialiter polluant nomen Dei, si ceremonias eis iustas negligant explere, & magis Deus polluitur in horum contemptum, quā in contemptu popularium; quia magis pertinet isti ad Dei ministerium, & magis quisquam despectus esse videtur, cū a suis despicitur, quā si ab alienis negligatur. Quōd autem ista litera referatur ad sacerdotes, apparet ex eo, quod sequitur, scilicet, vt sanctificer in medio filiorum Israel, si enim ista referrentur ad omnes Israelitas, non diceretur conuenienter, vt sanctificer in medio filiorum Israel; sed vt sanctificer inter vos, necesse tamen est ex litera, quōd alij sunt quibus Deus hic loquitur, & alij sunt filij Israel. Sed filij Israel vocatur populares; qui non sunt de genere Leui. ergo referuntur ad alios qui non sunt de istis, scilicet ad sacerdotes, quōd ipsi non polluant nomen Domini. & tunc sequitur litera. *Vt sanctificer in medio filiorum Israel.* Id est non contemnantis nomen meum, vt ego sanctificer, id est iudicet sanctus, vel gloriosus in medio filiorum Israel. Et est sensus si vos non pollueritis nomen meum custodiēdo omnia, quę ego iubeo, sanctificabor in medio filiorum Israel, id est filij Israel videntes, quōd vos diligenter, & cum magna reuerentia obseruatis ea, quę ego iussi, intelligunt me esse magnum Deum. Si autem vos nomen meum pollueritis, non obediendo iussis meis, intelligunt me nihil esse, vel esse aliquid contēptibile, & non honorabunt me, nec apparebo gloriosus inter illos. Dicitur namque aliquis Deum sanctificare, quando laudat eum coram alijs, vel facit aliquid propter quod Deus appareat gloriosus, & laudetur ab alijs. Et sic dixit Deus Moyfi, & Aarō, quōd noluerit eū sanctificare, vt patet Numeri 20. cap. cum dicitur, quia non credidistis mihi, vt sanctificaretis me coram filijs Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. hoc autem erat, quia Moyfes, & Aaron quando eduxerunt aquam de petra, debuerant aliquid gloriosum de Deo dicere, vt prouocarent Israelitas ad laudandum Deum pro tanto beneficio; sed non fecerunt, sed potius conuerterunt eos ad amaritudinem arguentes atque dicentes, audite rebelles, & increduli, num de petra hac vobis aquam poterimus eijcere, & pro hoc puniti sunt. volebat ergo Deus, quōd taliter se haberēt sacerdotes, vt facerent nomē eius apparere gloriosum in medio Israelitarum. *Ego Dominus, qui sanctifico vos.* Id est debetis facere ista, quia ego qui iubeo vobis hæc facere, sum Deus vester. Et

Deum sanctificare quid sit.

Quo Moyfes, & Aaron, nō sanctificauerunt nomen Domini.

dicitur qui sanctifico vos, id est qui iubeo vos esse sanctificatos, quoniam in hoc, quōd Deus mandabat supra sacerdotibus abstinere ab immunditijs, & complere debite omnes caremonias cultus sui, iubebat eos esse sanctificatos. *Et eduxi de terra Aegypti.* Hic ponitur alia causa, quare Israelitæ debeant obseruare, ne polluant nomen Domini, scilicet quia Deus eduxit illos de terra Aegypti, & hoc erat maximum bonum, cum daret eis libertatem, quæ est maximum bonorum, & eriperet eos de seruitute durissima, qua premebantur, propter quam grauitatem vocabatur illa seruitus eragastulum Aegypti, vt habetur Exodi 6. cap. vocabatur etiā fornax ferrea, vt habetur Deuteronom. 4. cap. cum ergo Deus educeret istos de hac grauissima seruitute conferebat eis magnum bonum, propter quod tenebantur ei naturaliter obligati ad omnia quę mandaret. Sic patet Exodi 19. cap. vbi cum Deus induceret Iudæos ad accipiendum legem suam, dixit vobis ipsi vidistis quæ fecerim Aegyptijs, & quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpsit mihi in populum, quando ergo Deus vult persuadere Iudæis aliquid valde magnum, vt faciāt, cōmemorat eis egressiōnē de Aegypto, quæ valde magnum bonum fuit. *Vt esset vobis in Deum.* Ideo eduxi vos de terra Aegypti, vt esset vobis Deus, scilicet, vt me coleretis.

Non est enim intelligendum, quōd Deus eduxisset Israelitas de Aegypto, vt esset Deus eorum, quoniam si non esset Deus eorum nō potuisset eos educere de Aegypto, etiam quia Deus naturaliter Deus est, sicut homo naturaliter est homo, & sicut Deus naturaliter est Deus, ita est Deus naturaliter omnium gentium, etiam si nihil agat: quoniam Deus nomen absolutū est significans naturā: ideo eo, quōd Deus est, est Deus omnium gētiū, sicut si aliquis homo est, eo ipso est homo comparatus ad quamcunquē gentem. Sed accipitur Deus, id est Dominus, & est nomē relatiuum. Dicitur autem esse Deus omnium gentium, quia dominatur omnibus gentibus, & in hoc etiam est Deus Iudæorum, quia eis dominatur, sicut & ceteris. dicitur tamen, vt esset Deus eorum, scilicet, quōd quamuis Deus haberet dominium plenarium vniuersale super Iudæos ex natura, sicut super omnes alias gentes; voluit tamen facere eos sibi specialiter subiectos, scilicet, quantum ad quendam modum specialis cultus. Nam, quamquam obligentur omnes naturaliter Deū colere, non tamen ad certum cultum, vt ad istum modum sacrificiorum, vel ad illum, vel ad has caremonias, vel ad illas, sed ista obligatio est ex voluntate, & ad hanc Deus persuadet hominibus, vt recipiant eum in Deum: nā sicut naturaliter non obligantur ad hoc, sed spontanei induci debēt, ita Deus inducit illos per sacrificia, & alios cultus ad vniōnem suam, & hoc cōmemorans eis beneficia quę eis fecerit. Et quia homines naturaliter non obligantur ad istum modum cultus specialem, quem Deus vult; nec ad aliquem aliū, possunt vouere Deo, quōd accipiant eum in Deum, quantum ad aliquem modum colendi specialem. & sic vouit Iacob Deo cum iret in Mesopotamiā, quōd acciperet eum in Deum, si dirigeret illum in viā, vt habetur Gen. 28. cap. cum dicitur, vouit etiam votum dicens. Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersus qu; fuero prospere in domum patris mei, erit dominus mihi in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei; cunctarum que que dederis mihi, decimas & hostias offeram tibi: recte ergo Deus persuasit Iudæis, vt esset eis in Deum.

Deus quō est omnis Deus.

Alio modo potest intelligi hoc, scilicet, quod quam Deus sit Deus omnium ex necessitate nature, vult tamen

men magis, quod ipsi voluntarie eum colant, & ad hoc non sufficit, quod ipse sit Deus naturaliter, sed quod faciat eis aliqua bona, per qua inducat illos ad colendum ipsum specialiter, sic autem factum est hic, quia cum vellent persuadere Iudaeis, ut eum colerent, induxit eis beneficia impensa, & iste modus inducendi pertinet ad homines simplices terrenos, qui beneficijs incitantur. Nam etiam si Deus non fecisset Iudaeis aliqua specialiora beneficia, quam alijs gentibus, tenerentur ei mandanti in singulis obedire, quia Deus est, nulla alia causa assignata. Ego Dominus. Idest omnia ista faciatis, quia sum Deus vester, & Dominus potens hanc iubere, & vos tenemini obedire.

C A P. XXIII.

LOCUTVS QVE est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Hae sunt feriae Domini, quas vocabitis sanctas. Sex diebus facietis opus, dies septimus, quia sabbati requies est; vocabitur sanctus. Omne opus non facietis in eo. Sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris. Hae sunt ergo feriae Domini sanctae, quas celebrare debetis temporibus suis. Mense primo quartadecima die mensis ad vesperum phase Domini est, & quintadecima die mensis huius solennitas azimorum Domini est. Septem diebus azima comedetis. Dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque. Omne opus feruile non facietis in eo, sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus. Dies autem septimus erit celebrior, & sanctior, nullumque feruile opus facietis in eo.

LOCUTVS est. In superioribus actum est de sacrificijs, & qualitate offerendorum, & dispositione offerentium. Hic consequenter ponitur de temporibus oblationum, & solennitatum. & ista est tertia pars principalis huius libri. Vnde describuntur hic tempora, in quibus fiebat sacrificia, quae non erant quotidiana, quoniam de quotidianis iam dictum est supra 6. cap. scilicet de ritu matutini, & vespertini sacrificij.

Et diuiditur in duas partes; quia primo describuntur tempora istarum solennitatum. Secundo inducuntur homines ad obseruationem eorum infra cap. 26. Prima in duas, quia primo agitur de quibusdam solennitatibus, quae durabant per aliquam partem anni. Secundo ponuntur quaedam, quae durabant per totum annum infra 23. cap. Prima in duas, quia primo ponuntur solennitates pertinentes vniuersaliter ad omnes. Secundo quaedam caeremoniae pertinentes ad solos sacerdotes infra 24. Prima in duas, quia primo ponitur solennitas sabbati, quae erat magis continua. Secundo solennitates aliae quae semel in anno accidebant. secunda ibi. Mense primo. Locutus est Dominus ad Moysen. Hic agitur de solennitatibus quas obseruare debebant filij Israel, ut in eis colerent Deum suum, & eas denunciauit Deus Moysi, ut ipse illas populo patefaceret. sic enim omnes leges dabatur, quia per se non

De ferijs, dicitur.

Ar. q. 1. ca. ideo. 6. h. s. it. i. c. d. n. a. literam le. gis inf. e. Exo. 12. nu. 28. De Pascha Iudgorii.

Hic agitur de solennitatibus quas obseruare debebant.

Fquam Deus loquebatur Israelitis, postquam locutus est in monte Synai, sed Moyses erat medius inter eos, & Deum. De ista locutione an sit diuerso tempore facta cum alijs locutionibus superioribus, vel in eodem tempore, non constat, sed quamquam non sit in diuerso tempore, quia id de quo Deus hic loquitur, est diuersum ab omnibus superioribus, debuit poni hic caput orationis, scilicet locutus est. Et loquere filijs Israel. Iubet Deus Moysi, ut ipse denunciaet Israelitis has festiuitates, quas obseruare debent. Hae sunt feriae Domini. Idest istae quae ponuntur hic, sunt festiuitates quas Deus iubet obseruari.

Quid vocentur solennitates, & quid feriae, & quomodo differunt. Et an melius istae dicantur solennitates, quam feriae. Quaest. I.

FESTIUITATES enim, & solennitates, & feriae idem sunt, festiuitates tamen, & solennitates dicunt aliquam excellentiam obseruationum, & caeremoniarum, factam in talibus diebus, feriae autem solum dicunt cessationem ab operationibus, & hoc generale est omnibus istis solennitatibus, de quibus hic dicitur, id tamen secundum, quod sunt solennitates, scilicet obseruantiae non est commune, sed in aliquibus obseruatur aliquid, & in alijs aliterum, melius ergo vocantur istae feriae quam solennitates.

Dicit autem esse istas ferias Domini, idest ferias institutas a Deo ad hoc, quod populus vacet sibi in his temporibus, nam ut declaratum fuit supra, & in fixo. ca. 20. de iure naturae erat, quod homines vacent Deo separantes aliquam temporis particulam specialiter ad colendum Deum: sed ista particula quae debeat esse, vel quanta, vel aut multum frequenter, aut rara non constat, sed debet esse ex determinatione legislatoris. Erat enim hoc naturale, ut quia Iudaei, & caetera gentes omne bonum Deo tanquam a causa suprema receperunt, aliquod tempus deligerent, quod impendant in cultum eius, nec ad hoc oportet esse aliquam legem humanam, vel diuinam hoc iubentem. Sed de ista vacatione est diuersitas, quoniam potest esse sine ferijs, scilicet, ut si aliqua die, vel multis diebus vellent homines occupati laboribus suis in Deum intendere, contemplantes, vel alios actus patriae impendentes, sed ad hoc non sunt necessariae aliquae speciales feriae, cum quotidie sine aliqua speciali temporis remissione possit esse vacatio in Deum; caetera autem determinanda pertinent ad legislatorem; quia distinguere debet in singulis. Et quia Deus susceperat Israelitas in populum sibi particularem, ut ipsi tribuerent specialem cultum, & ille eis beneficia singularia impenderet; decebat ut super statu feriarum aliquid determinaret, & quia conuenientior modus fuit, quod separarentur aliqui dies specialiter in cultu Dei, quam quod quotidie Deus coleretur, & quotidie vacaretur laboribus, distinxit dies ad cultum suum, nam si in diebus quibus laboribus vacatur, cultus diuinus impendendus esset, propter laborum vacationem non possent homines in Deum attendere, & sic excluderetur intentio naturae quae est, ut homines Deo vacent. De ferijs autem quor esse debeant, & an magna distantia esse debeat inter eas, ratio reddi non potest, sed vel dependet totaliter ex voluntate legislatoris, vel ex quadam congruitate ad ipsos obseruantes, & sic fit hic, quoniam ponuntur festiuitates in talibus temporibus, quae conueniant ritibus, propter quos inducuntur feriae, oblationibus faciendis, & conueniant significationibus, & causis instrumentorum, nam fuerunt instituta festa, quae infra habentur, in memoriam aliquor beneficiorum

beneficiorum collatorum Hebraeis, & ut hae non effugiant mentem eorum, recolebantur per ferias obseruandas, & per caeremonias quae obseruabantur in ipsis ferijs, & propter hoc secundum, quod infra dicitur, caeremoniae quae obseruabantur in istis solennitatibus, erant diuersae secundum, quod congruebant diuersis rebus significandis, de quibus infra magis dicitur. Hae sunt feriae Domini. Refertur ad has ferias quae infra habentur, & sunt sabbatum, & festum azimorum, & festum Pentecostes, & festum clangoris, & festum propitiationis, & festum tabernaculorum. Primum enim omnium festorum, scilicet sabbatum, fiebat qualibet hebdomada, reliqua autem eueniebant solum semel in anno.

feriae apud Hebraeos sunt sex.

Quare in nouo testamento non fuit aliqua festiuitas determinata a legislatore Christo, sicut in veteri: & quare plures instituta postea sunt, sicut etiam apud Iudaeos aliae agebantur. Quaestio. II.

ET sciendum, quod quantum ad obseruationem festorum aliter est in testamento nouo, & aliter in veteri. Nam in veteri testamento Deus statuit determinatas festiuitates, in quibus Iudaei vacarent ei: in nouo autem testamento nulla festiuitas determinata est a legislatore Christo, sed in ecclesia praesertim ista statuunt. Ratio huius differentiae est, quia in veteri testamento homines inchoabant Deum colere nondum habentes aliquas speciales caeremonias, per quas Deum colerent, & nescirent aliquas festiuitates obseruare deberent, sed si nullas imponisset eis obseruandas, nullas obseruarent. hoc autem erat inconueniens, ideo datae sunt caeremoniae colendi, & festiuitates speciales. Cum autem datum est nouum testamētum, iam erant eruditi homines in ritu colendi, & in festiuitatibus; scientes quod oportebat esse aliquas speciales ferias, in quibus Deum colerent, & aliquem specialem ritum colendi, & quantum non essent eadem festiuitates, nec idem modus colendi, qui fuerat in veteri testamento: scirent tamen, quod conueniebat eis accipere aliquem modum colendi, & aliquas festiuitates, vnde ipsi scirent quas, & quando statui obseruandas conueniret, & illas statuerent, & ita non oportebat, quod Christus illas institueret, licet ad hoc multae aliae cause sint. Determinauit autem Deus Iudaeis paucas festiuitates; quoniam si multas eis determinasset, nullas obseruarent, quia nouiter erant eruditi ad cultum Dei. In nouo autem testamento festiuitates plures sunt, quod ex duobus accidit. Primo quia homines in nouo testamento debent magis vacare Deo, quam in veteri, ad maiorem autem vacationem requiritur pluralitas solennitatum. Secunda causa est, quia in veteri testamento homines nondum assueti iugo legis grauiter ferrent multas sibi imponi festiuitates, cum per has nimis distraherentur ab operibus suis, & repugnarent cultui diuino. In nouo autem testamento sunt homines magis assueti ad ferendum onus legis, ideo quamquam plures feriae eis imponantur, tolerabunt.

Sciendum autem, quod omnes festiuitates Iudaeorum regulares, quae a principio a Domino institutae sunt, ponuntur hic, praeter has tamen agebant Iudaei alias solennitates, quae postea ex aliqua magna, & rationabili causa ab eis institutae sunt, ut est dedicatio templi, & vocatur festum enceniorum, scilicet in nouationis pro templo reaedificato sub Zorobabel, de hoc Io. 10. cap. dicitur facta sunt encenia, & hyems erat, scilicet in mense Decembri. Erat quoque aliud festum, quod vocatur dies sortium, quando Iudaei occiderunt omnes aduersarios suos sub rege Assuero, agere hoc

A Mardochaeo, de hoc Hester. 16. cap. & istud festum celebratur die quintadecima mensis Adar, qui est mensis duodecimus, & semper est per 30. dies ante solennitatem azimorum, & vocatur apud Iudaeos ista solennitas festum Mardochaei.

Aliud etiam erat festum Purificationis, quando Iudas, & quicum eo erant, purificauerunt templum, quod gentiles ante polluerant 20. die mensis Octobris, qui apud Hebraeos cassen dicitur, de hoc 2. Machab. cap. 1.

B Erat etiam aliud festum de igne, quando venientibus de captiuitate Babylonica Iudaeis igne altaris per septuaginta annos in puteo latentem in aquam crassam conuersum inueniunt, quae postea rursus in flammam accessit cremauit omnia sacrificia imposita super altare, & lapides altaris, de hoc habetur 2. Machab. cap. 1. Quas vocabitis sanctas. Idest vos dicitis istas ferias quas ego vobis distinguo, esse sanctas, idest applicatas ad cultum meum.

In quo innuitur, quod quamquam in festiuitate feriandum sit ab omnibus operibus feruilibus, non tamen hoc faciendum est propter quietem corporalem hominum, sed ut magis intendat cultui diuino. Nam si Deus solum curasset de quiete hominum secundum corpus cessando a laboribus, nil attinebat hoc ad cultum suum. Etiam quia si solum intellexisset, quod feriae essent ad quietem corporum solam, diceret haec feriae. nunc autem dicit, quod istae feriae sunt quae vocantur sanctae, idest quia dicuntur ad diuinum cultum applicatae, scilicet, quod homines debent magis colere Deum in festiuitatibus quam in alijs diebus, immo totaliter in diebus festiuis Deo vacare deberent, si humana fragilitas hoc pateretur; ideo maius peccatum est, si quis in die festiuis peccet mortaliter, quam si peccet in alijs diebus, cum magis Deum tunc teneatur colere. Vel dicuntur istae feriae sanctae, idest Deo applicatae, scilicet, quod sunt separatae ab omnibus negotiationibus humanis, ita quod non liceat aliquid fieri in illis.

Circa obseruationem istorum festorum considerandum est, quod quamquam data sunt in deserto, tamen non fuerunt ibi obseruata penitus, secundum quod hic iubentur, nam hic mandantur fieri sacrificia quaedam, & caeremoniae in panibus oblati, & spicis, & carnibus, sed ista non poterant habere Israelitae in deserto, ergo non poterant obseruare solennitates in vacationibus ipsorum dierum a laboribus, & quantum ad hoc facilius poterant obseruare, quam quantum ad aliud. Sed adhuc de isto non constat, an fuerint obseruatae totaliter, quia potius constat, quod non fuerint semper obseruatae. De sabbato autem quod ponitur primum in solennitatibus, constat quod Deus fecerit illud obseruari, quantum ad vacationem, quae fiebat in eo diligenter, ut habetur Exodi 16. cap. ubi iubebat Deus, quod in die Sabbati nullus exiret ad colligendum de manna, sed quilibet maneret apud se, & quia in prima obseruatione aliqui exierunt ad colligendum manna in sabbato, a Moysse valde increpiti sunt, ut patet eodem cap. Item apparet ista obseruatio Numeri. 15. cap. ubi legitur de quodam, quod lapidatus sit, quia colligebat ligna in Sabbato.

De alijs autem solennitatibus, scilicet azimorum, & Pentecostes, an fuerit facta obseruatio, quantum ad vacationem, non tantum constat: nam quantum ad sacrificia, & speciales caeremonias, quae in eis fiebant, dubium non est nullam fuisse obseruationem, nam neque in Sabbato ista obseruabantur, quia ibi requirebatur oblatio duorum holocaustorum, scilicet matutini, & vespertini, ut habetur Numeri 28. cap. sed hoc non poterant facere Iudaei. De sacrificijs etiam quae fieri deberent in alijs solennitatibus, habetur ibidem, &

Magis peccat qui in die festo peccat.

& Numeri 29. cap. Sed adhuc de ipsa obseruatione festorum, quantum ad quasdam ceremonias, quae non sunt sacrificia, apparet, quod non fuerit custodita, quia Deus iussit specialiter in secundo anno exitus de Aegypto, quando erant Israelitae in monte Synai, vt obseruarent ibi phase secundum omnes ceremonias suas; non tamen iussim videri hoc in toto alio tempore, quo manserunt Israelitae in deserto, de hoc Numeri, cap. 9. Item non videtur, quod possint obseruari istae feriae quantum ad vacationem ab operibus: nam Iudaei mouebantur per desertum dirigente eos columna nubis; & ad motum illius mouebantur, & cum ipsa stabat ipsi quoque castra figebant, vt patet Exodi 44. & Numeri 9. cap. Sed contingeret aliquando, quod nubes moueretur, dum vellent manere; quia erat aliquod festum istorum, & necesse erat eos moueri cum nube, & sic non obseruarent istas solennitates.

Item patet hoc, quia nulla obligatio erat in Iudaeis ad obseruandum ista festa dum erant in deserto; ergo non obseruabant illa plene, quod autem non esset obligatio apparet infra, cum dicitur, cum ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & etiam ubi innuitur, quod non erat obligatio in deserto, sed in terra Chanaan. & sic dato, quod Iudaei aliquando ista obseruabant, non tamen semper, de Sabbato autem maior necessitas obseruandi erat, ideo dicendum est, quod sine solennitate ceremoniarum, quae non poterat obseruari in aliqua de festiuitatibus, Sabbatum nunquam a toto populo violatum est in deserto, sine necessitate nubis motae, vel belli faciendi. De alijs autem non sic. Sex diebus facietis opus. Hic incipiunt solennitates obseruandae, & distinguuntur in quinque partes secundum quod ponuntur quinque festiuitates, quae fiebant semel in anno. Primo de solennitate Paschali cum Sabbato. Secundo de solennitate Pentecostes, Tertio de solennitate tubarum. Quarto de solennitate expiationis. Quinto de solennitate tabernaculorum. De festo azimorum habetur ibi. Haesunt ergo feriae Domini. Secunda ibi. Numerabis. Tertia ibi. Locutusque Dominus. Quarta ibi. Decimo die. Quinto ibi. Et locutus est Dominus. Circa primum dicitur. Sex diebus facietis opus. Et ponitur hic festum, quod accidit qualibet hebdomada, festum Sabbati, & dicitur, quod sex diebus homines faciant opera sua, vt claudatur, quod in die septimo nihil operentur. Accipiuntur hic sex dies numerando a primo die secundum originem dierum, & non secundum voluntatem hominum: nam tunc non daretur Sabbatum determinatum, sed aliqui inciperent computare istos dies a die Martis, alij a die Iouis, & sic vario modo. vnde necesse erat diem septimum, scilicet Sabbatum variari.

Quomodo computantur isti septem dies, & a quo die incipiatur computatio. Et an Iudaei haberent aliquem modum computandi continuatum a principio seculi per quem scirent quis esset primus dies seculi, & quis ab illo esset septimus. Quis. III.

Sed dicit aliquis, quomodo ergo computabatur isti septem dies, & quis erat dies a quo incipiebatur ista computatio sex dierum non vacatiuorum? Respondendum est, quod primus dies inter istos dicitur esse ille, qui est primus in origine seculi, in quo primo res creatae sunt, & iste fuit dies Dominicus, quod patet ex eo quod hinc Gene. c. 1. quia ponitur ibi operatio sex dierum, deinde concluditur de die septimo, quod ille est Sabbatum, & in illo requieuit Dominus Deus ab omnibus operibus suis, & ideo quietus est in eo, sed non est alius respectu cuius dicatur Sabbatum dies septimus nisi dies Dominica, ergo illa

Est in quo cepit origo rerum, & creatio seculi, & illa est prima dies quae dicitur hic. Est autem ista computatio valde rationabilis, vt illa dicatur esse prima dies in computatione, quae fuit prior in origine seculi, & hoc modo computando omnes septenarios dierum, manebit pretisus numerus ab origine seculi, quod alias non contingeret. Sed adhuc queret aliquis, quomodo possent Iudaei cognoscere, quis esset primus dies, vel septimus dies? nam poterant incipere computare ab aliquo qui non erat primus. Fortes aliquis dicit, quod tempus erat distinctum per hebdomadas, sicut nunc distinctum est, & ideo continuato ordine ab origine mundi satis poterat sciri, quis esset primus dies. Sed dicendum est hoc non posse stare, quoniam a principio seculi non fuerant distincta tempora, vt nunc per menses, annos, & hebdomadas, quod patet ex eis quae declarauimus Exodi 12. c. sed vario modo apud diuersas gentes ista computabantur, praecipue, quia etiam si apud gentes esset computatio temporis per septem dies distinguendo sicut nunc, tamen ipsi nescirent quis esset primus dies, quoniam non cognoscebant originem seculi, ideo possent incipere computationem horum septem dierum ab aliquo die, qui non esset primus in origine seculi. Alii quis autem ad hoc dicit, quod Iudaei non computabant istos dies sine enarrationem gentiliam, sed quod ipsi habebant specialem computationem istorum septem dierum continuatam ab origine seculi, quia ipsi Iudaei cognoscebant originem creati mundi, aliae autem gentes non, & per hoc possent scire quae erat prima dies creati seculi, vel prima dies simpliciter hebdomadae.

Sed dicendum, quod adhuc hoc non potest stare, quia si Iudaei cognoscerent creationem mundi, non cognoscebant eam a principio, sed solum eam cognouerunt quando Moyses descripsit illis, & hoc fuit in deserto: ideo non possent ipsi scire quae fuisset prima dies creati mundi, cum totum tempus intermedium transisset sine aliqua computatione. Sed dicendum est aliter, quod Iudaei nesciebant, quae esset prima dies seculi, vel in qua die facere deberent Sabbatum, sine quis modus esset computandi. Scierunt tamen hoc dicente Moyses, ipse namque dedit eis primo preceptum de Sabbato in monte Helim, dixit eis, requies Sabbati sanctificata est Domino: & addidit, quod omnia quae facere deberent sequenti die, quae erat dies Sabbati, facerent die sexta, quae erat dies Veneris, & sic cognouerunt ibi Hebraei, quae erat dies septima, & quomodo essent computandi sex dies, postea autem nunquam potuit tradi oblivioni illa computatio, sed semper fuit distinctum tempus per hebdomadas, & manet usque in hodiernum diem. & hoc modo Hebraei manifeste scierunt, quomodo essent computandi sex dies, & quis esset primus. Contra ea quae dicta sunt aliquis obijciat, quia hic vocantur feriae Domini omnes solennitates, quas Iudaei obseruare debebant, & distinguuntur feriae contra dies non vacatiuos, quomodo ergo ecclesia vocat omnes dies ferias, dicens secundam feriam, tertiam feriam, & sic de ceteris usque ad Sabbatum, & diem Dominicam? Respondendum est, quod feriae proprie dicuntur a feriando, id est a quiete, & solum hoc pertinet ad dies solennes, vel vacatiuos, ecclesia tamen vocauit omnes dies ferias propter duo. Primo, quia in omni die a vitijs ferandum, id est cessandum est, ecclesia ergo quae nuntur homines deducere ad hoc, vt a vitijs cessent, omnes dies ferias vocat. Secunda causa est, quia quantum ad officia Ecclesiastica, & ministros Ecclesiae omnes dies feriae sunt, cum ibi ab omnibus occupationibus cessandum sit, & soli diuino cultui vacandum. Deus autem loquebatur Israelitis popularibus dans legem, quantum ad cessationem ab operibus, & quia non omnibus diebus vacare debent ab operibus, sed quibusdam specialiter, quosdam dies ferias vocauit, alios autem non.

Iste est in quo cepit origo rerum, & creatio seculi, & illa est prima dies quae dicitur hic. Est autem ista computatio valde rationabilis, vt illa dicatur esse prima dies in computatione, quae fuit prior in origine seculi, & hoc modo computando omnes septenarios dierum, manebit pretisus numerus ab origine seculi, quod alias non contingeret. Sed adhuc queret aliquis, quomodo possent Iudaei cognoscere, quis esset primus dies, vel septimus dies? nam poterant incipere computare ab aliquo qui non erat primus. Fortes aliquis dicit, quod tempus erat distinctum per hebdomadas, sicut nunc distinctum est, & ideo continuato ordine ab origine mundi satis poterat sciri, quis esset primus dies. Sed dicendum est hoc non posse stare, quoniam a principio seculi non fuerant distincta tempora, vt nunc per menses, annos, & hebdomadas, quod patet ex eis quae declarauimus Exodi 12. c. sed vario modo apud diuersas gentes ista computabantur, praecipue, quia etiam si apud gentes esset computatio temporis per septem dies distinguendo sicut nunc, tamen ipsi nescirent quis esset primus dies, quoniam non cognoscebant originem seculi, ideo possent incipere computationem horum septem dierum ab aliquo die, qui non esset primus in origine seculi. Alii quis autem ad hoc dicit, quod Iudaei non computabant istos dies sine enarrationem gentiliam, sed quod ipsi habebant specialem computationem istorum septem dierum continuatam ab origine seculi, quia ipsi Iudaei cognoscebant originem creati mundi, aliae autem gentes non, & per hoc possent scire quae erat prima dies creati seculi, vel prima dies simpliciter hebdomadae.

Sed dicendum, quod adhuc hoc non potest stare, quia si Iudaei cognoscerent creationem mundi, non cognoscebant eam a principio, sed solum eam cognouerunt quando Moyses descripsit illis, & hoc fuit in deserto: ideo non possent ipsi scire quae fuisset prima dies creati mundi, cum totum tempus intermedium transisset sine aliqua computatione. Sed dicendum est aliter, quod Iudaei nesciebant, quae esset prima dies seculi, vel in qua die facere deberent Sabbatum, sine quis modus esset computandi. Scierunt tamen hoc dicente Moyses, ipse namque dedit eis primo preceptum de Sabbato in monte Helim, dixit eis, requies Sabbati sanctificata est Domino: & addidit, quod omnia quae facere deberent sequenti die, quae erat dies Sabbati, facerent die sexta, quae erat dies Veneris, & sic cognouerunt ibi Hebraei, quae erat dies septima, & quomodo essent computandi sex dies, postea autem nunquam potuit tradi oblivioni illa computatio, sed semper fuit distinctum tempus per hebdomadas, & manet usque in hodiernum diem. & hoc modo Hebraei manifeste scierunt, quomodo essent computandi sex dies, & quis esset primus. Contra ea quae dicta sunt aliquis obijciat, quia hic vocantur feriae Domini omnes solennitates, quas Iudaei obseruare debebant, & distinguuntur feriae contra dies non vacatiuos, quomodo ergo ecclesia vocat omnes dies ferias, dicens secundam feriam, tertiam feriam, & sic de ceteris usque ad Sabbatum, & diem Dominicam? Respondendum est, quod feriae proprie dicuntur a feriando, id est a quiete, & solum hoc pertinet ad dies solennes, vel vacatiuos, ecclesia tamen vocauit omnes dies ferias propter duo. Primo, quia in omni die a vitijs ferandum, id est cessandum est, ecclesia ergo quae nuntur homines deducere ad hoc, vt a vitijs cessent, omnes dies ferias vocat. Secunda causa est, quia quantum ad officia Ecclesiastica, & ministros Ecclesiae omnes dies feriae sunt, cum ibi ab omnibus occupationibus cessandum sit, & soli diuino cultui vacandum. Deus autem loquebatur Israelitis popularibus dans legem, quantum ad cessationem ab operibus, & quia non omnibus diebus vacare debent ab operibus, sed quibusdam specialiter, quosdam dies ferias vocauit, alios autem non.

Cur Ecclesia omnes dies vocat ferias.

non, sed dies septimus computatur inter eos, qui feriae sunt. Facietis opus. Ide est in septem diebus poteritis facere opera vestra, quaecumque sint. quod intelligitur, dum tamen non interciderent in his diebus aliae feriae de quibus infra dicitur. Septimus dies, quia sabbati requies est. Computatur apud Hebraeos omne tempus per septem dies, & rursus post illos septem dies incipiunt alij septem dies: & sic circulatio septem dierum omne tempus in aeternum mensurabitur. vnde inter septem dies quos Hebraei ponunt, vltimus est feria, & iterum redit primus. Causa autem horum est duplex, prima ex ipsa diuina institutione. Secunda ex natura rerum, & ordine vniuersi. Pro quo considerandum est, quod tempus secundum quod dicit Aristoteles in 4. Physico, est mensura motus: & sicut in ipso motu non est aliqua distinctio, sed trinitas: ita in ipso non est distinctio aliqua, vel articulus separatiuus, sed totalis continuus. Quamquam, non omnia naturalia moueantur, vel sint conditiones motuum (vt dicit Aristoteles in princip. Physic.) tempus tamen non fundatur in quolibet istorum tanquam in substantia, sed in primo mobili, istud autem est nonum coelum, a quo est origo motus in omnia alia entia naturalia. & hoc nunquam cessat, nec habet aliquam diuersitatem in velocitate, & tarditate: ideo tempus quod fundatur in eo, non potest habere aliquam diuersitatem, vt possimus assignare aliquas partes temporis proprie distinctas ex ipsa natura rerum: cum nullus terminus sit in motu; donec totaliter claudat. Nos tamen qui volumus cognoscere durationem nostram, distinguimus ipsum tempus in particulas durationis nostrae: aliquibus partibus temporis: & sic nota fiet mensura durationis nostrae, Et quoniam secundum quod dicit Aristoteles in 10. Metaphysicorum, minimum est mensura in quolibet genere, oportet vt nos diuidamus tempus in paruas particulas, vt sic distinctius cognita sit nobis mensura vitae, & operationum nostrarum. Tempus autem diuidi potest iuxta voluntatem nostram in quantumcunque particulas paruas voluerimus, quia continuum est, & omne continuum est diuisibile in infinitum iuxta Aristoteles in 2. & 7. Physicorum, & ista mensura & diuisio temporis magis cognita sic debet reduci ad id, a quo tempus causatur: est autem causa ipsius temporis coelum, quoniam fundatur tempus in motu, & motus primo est a coelo. Et quoniam quamquam corpora caelestia omnia moueantur, tamen quaedam nobis magis cognita sunt, quae alia: id est per ea quae magis cognita sunt, debet fieri apud nos distinctio temporis, quae cognitiua sit ex magis notis est, vt patet per 1. Physicorum, & in 1. Poster. Inter corpora autem caelestia nulla nobis magis nota sunt, quam duo luminaria magna, scilicet, Sol & Luna, ideo per ista duo magis debuit fieri distinctio temporis, quam per alia: & quia Sol adhuc magis notus est nobis, & regularior in motu suo, atque magis causans in istis inferioribus, cum ipse dicatur pater deorum, & virorum iuxta Aristoteles in 2. de Aeternitate, & ipse per accessum & recessum suum causet omnes generationes & corruptiones in terra, sine propinquitatem in circulo obliquo, vt patet in 2. de generatione, debuit tempus magis distinguui per motum illum, quam alius cuius alterius astri. Mensura autem prima, & distinctio, quae habet per motum Solis, est dies; & dies esse dies quantitas temporis, in quo Sol pertransit a puncto Orientis, ad punctum euersidem, & ista vocatur dies naturalis, in quo nos vulgariter loquentes distinguimus diem & noctem, artificialem, & est quantitas temporis, in quo Sol pertransit a puncto Orientis nostri, usque ad occasum nostrum. Istum autem diem naturalis nos diuidere poterimus in quotcunque particulas aequales voluerimus, sed conuenimus diuidere in 24. partes aequales per instrumenta artificialiter facta, &

Tempus quo diuidatur in plures partes.

Cap. 1.

Alph. Test. super Leuit.

istae partes vocantur horae. Amplius autem per Solem distinguuntur nox a die, sed ista distinctio non est semper vniuersalis in quantitate, quia aliqui sunt dies maiores, & aliqui minores, & conformiter de noctibus, sed dies naturalis semper aequalis est 24. horas continens. ideo prima mensura regularis, quam attribuiimus motui Solis, est dies naturalis. Praeter hanc autem est alia mensura causata per motum solum. Lannus, & est duratio, vel quantitas temporis, in quo Sol pertransit a puncto in punctum caeli per suum cursum naturalem: non potest autem reperiri vltiores mensurae per Solem: habet enim duas mensuras, vnam per motum raptus complendo circulum, & est dies; aliam per motum naturalem complendo circulum, & vocatur annus. Per Lunam etiam quae in luminare maius est, accipitur distinctio mensurae in tempore, & ipsa sicut Sol habet duos motus. Motus raptus, & motum naturalem, sed per motum raptus non accipimus aliquam mensuram distinctiuam, cum non appareat aliqua notabilis diuersitas, cum peruenit Luna a puncto in punctum per motum raptus, sicut apparet in Sole. Accipitur autem distinctio mensurae in Luna, quantum ad motum naturalem. In coniunctione usque ad coniunctionem, qui sunt fere 30. dies per medium motum, per verum autem motum aliter accipitur, & hic est notabilis diuersitas, quia ante coniunctionem & post coniunctionem Luna apparet aliqui plena, aliqui non plena: in coniunctione autem nihil apparet. Ideo sine istum motum accipimus quandam mensuram, quae dicitur mensis, quae est tempus, in quo peruenit Luna a coniunctione Solis ad alteram coniunctionem: quae aliqui non distinguunt menses per Lunationes, sed per motum Solis, nam faciunt duodecim menses in anno. si tamen computentur per Lunationes fere quatuordecim & tredecim menses sunt, sed magis computant menses diuidendo tempus anni in duodecim partes, sine quod Sol causat motu suo: causat enim perfecte annum transeundo per duodecim signa caeli equalia. Haec autem mensurae sunt quas accipimus per motus corporum caelestium, & has voluit nobis tribuere ipse naturae conditor, quando ista luminaria fecit. sic habetur Gen. c. 1. cum dicitur, fiant luminaria in firmamento caeli; & diuidet diem ac noctem: & sint in signa & tempora, & dies & annos, & luceant in firmamento caeli, & illuminent terram. Mensura autem distinctiua temporis, quae est circulatio septem dierum, ex his adhuc non habetur, sed inuenta est propter duas causas. Prima est ex diuina operatione, quia Deus creauit mundum in sex diebus, & in septimo requieuit ab omni opere quod patrauerat: ideo voluit, vt Iudaei, qui accipiebant specialiter legem eius, custodirent diem septimum, & ob hoc oportebat, vt totum tempus distingueretur per septennarios. Si autem Deus iussisset, vt Israelitae colerent eum in die quarto, oportebat quod ipsi distinguerent omne tempus suum computantes per quaternarios dierum: & sic esset de ternarijs, vel quaternarijs. hoc patet Gen. 2. cap. & Exo. 20. & 31. cap. cum dicitur, quod sex diebus creauit Deus coelum & terram, & in septimo die requieuit ab omni opere: ideo benedixit Deus diei septimo, & sanctificauit illum.

Diei & anni, distinctio per Solem.

Mensis quoque Lunae & etiam magis per Solem.

Tempus distinguitur etiam per hebdomadas: quae item partitur varietate.

Quo Ecclesia computat hebdomadam per ferias Iudaei per sabbatum Gentes per planetas.

B

C

D

E

Kk

minetur in prima hora vnius diei, & alius in prima hora sequentis diei. Vnde in die quam nos dominicam vocamus, dicitur Sol. ideo apud Gentiles dies solis vocabatur: apud Iudæos autem prima sabbati. i. prima dies post sabbatum, vel vna sabbati. vna dies post sabbatum, vt habetur Matth. cap. 28. Nos autem propter resurrectionem Domini hanc diem Dominicam appellamus; sic enim eam cepit appellare beatus Ioan. Apocal. capitu. 1. In prima autem hora sequentis diei post Dominicam dominatur Luna: ideo eam diem Lunæ appellamus tam nos quam Gentiles: Iudæi autem eam secundam sabbatorum vocant, idest secundum diem post sabbatum. In sequenti die prima hora diei dominatur Mars: ideo tā nos quam Gentiles diem Martis appellamus. Iudæi autem appellant illam tertiam sabbatorum. In sequenti die Mercurius, & in alia Iupiter, & in alia Venus. & sic ab eis nominantur dies nomine nostro & Gētilium. Iudæi autem quartam, & quintam, & sextam sabbati vocant. In sequenti autem die in prima hora dominatur Saturnus, & propter hoc apud Gentiles dies Saturni appellatur. Iudæi autem eam sabbatum vocant, idest quietem, quia ibi Dominus quieuit ab omni opere quod pararat, vt habetur Gen. 2. capit. Nos item diem hanc sabbatum vocamus propter quietem corporis Domini in sepulchro: quoniam tota illa die in sepulchro fuit. Et quia non sunt plures planetæ, non possunt denominari plures dies ab eis, sed im mediare deditur ad diem Dominicam, quæ est dies Solis. Patet ergo vnde habuit originem, quod tempus computaretur per septenarios sine hebdomadas, & quomodo dies sabbati sit dies septimus. *Quia sabbati requies est.* Hic datur causa quare dies septimus appropriatur ad cultum Dei, & dicitur hoc esse, quia est requies sabbati Domini. nam cum creasset Deus cœlum & terram, in die illo septimo requieuit. & dicitur requies sabbati duplicando, quoniam sabbatum, & requies idem sunt secundum significationem Hebraici nominis: sed hic accipitur quies p̄ quiete Dei, & sabbatum quamquam quietem significet, tamen accipitur pro ipsa die, in qua Deus requieuit. *Vocabitur sanctus.* Idest dies sabbati dicitur sanctus, idest, sanctificatus, vel applicitus ad cultum Dei, quia alij dies applicantur ad opera nostra, dies autem sabbati applicatur ad solum diuinum cultum, scilicet, vt orarent, vel contemplerentur manentes in cogitationibus sanctis, vt habetur Exo. capitu. 16. cum dicitur maneat vnusquisque apud semetipsum: nullus egredietur de loco suo die septimo, & ob hoc, quia quando cunque aliquis peccat, subtrahit illud tempus Deo; cum peccatum dirigi non possit in Deum: magis peccabit si malum egerit in die solenni quam in diebus non vacatiis, nam dies solennis debita est Domino, & cum aliquis eam prauis occupationibus applicat, Deo subtrahit, cui debita erat & sanctificata.

In alijs autem diebus quamquam quisque peccat prauè agens, Deo tamen tempus non subtrahit, quia sibi specialiter debetur, minus ergo peccat. *Omne opus non facietis in eo.* Idest nullum opus facietis, per æquipollentiam negationis postpositæ signo vniuersali.

Quid sit non facere opus seruilis, vt solennitas feriarum agatur. Quest. IIII.

IN quo considerandum est, quod cum agitur hic de ferijs, dicitur quod non fiat in eis opus, sed diuersimode; quia de quibusdam dicitur, quod nullum opus seruilis fiet in eis; de alijs autem dicitur, quod nullum opus fiat in eis; nam in

die sabbati, & infra in die propitiationis dicitur, quod nullum opus fiat. In die autem azimorum primo, & septimo, & in die Pentecostes, & clangoris, & festiuitate tabernaculorum dicitur, quod nullum opus seruilis fiat in eis, vt patet infra in litera. Vnde distinguitur hic nullum opus fieri, & non fieri opus seruilis. maioris enim obligationis est nullum opus fieri, quod non fieri opus seruilis. nam cum denegatur omne opus seruilis, denegantur omnia opera pertinentia ad administrationem seruorum præter parationem ciborum, & dispositionem ciborum, & dispositionem omnium, quæ ad cibos pertinent, scilicet accendere ignem, & coquere, & disponere vasa. Non fecerit autem aliquod opus est denegare omnia opera seruilis, & parationem ciborum: ideo quia in festo azimorum solum prohibebantur opera seruilis, licebat parari ea, quæ ad cibos pertinent, vt habetur Exo. 12. cap. cum dicitur, nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent, & obseruabitis azimam.

In die autem sabbati, quia prohibebatur omne opus, etiam non licebat parari cibos, vel accendi ignem: sed ex præcedenti die ista parata habebantur, sic habetur Exo. 35. ca. cum dicitur, septimus dies erit vobis sanctus: sabbatum est requies Domini, qui fecerit opus in eo occidetur: non succendetis ignem in cunctis habitaculis vestris per diem sabbati. Sic autem erat de die propitiationis, in qua illicitum erat omne opus. *Quid autem opus sit seruilis, late dictum est Exodi 12.* Cum autem dicitur hic, quod nullum opus fieret in sabbato, non est sic intelligendum, quod tunc non esset licitum in sabbato comedere, & bibere, & similia. Sed falsum est, omnia enim ista licent, etiam bellum agere. licet resistendo hostibus in die sabbati, vt patet 1. Macha. cap. 2. sic etiam habetur extra de regu. iuris. in cap. quod licitum non est. *Licebat etiam pascere iumenta, & adquare, quoniam Christus dixit licere vnicuique portare asinum suum, aut bouem, ad aquandum, vt habetur Luc. 13. capitu.* Similiter etiam si iumenta nostra, vel res ceciderint in loco periculoso in die sabbati, educere licet. sicut habetur Luc. 14. cum dicitur, cuius vestrum asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum in die sabbati: Licebat quoque fieri ea, quæ ad medicinas pertinent, in diebus his, vt innuitur ex eo quod habetur Luc. 13. & 14. capitu. licebat etiam in sabbato hominibus propter necessitatem famis colligere cibos, & parare, sicut patet Matth. 12. vbi Iudæi accusauerunt discipulos Christi, quod in die sabbati ambulantes per sata vellebāt spicas, & confricata comedebant. Christus autem respondit eis licere propter necessitatem, sicut licuit David comedere de panibus propositionis, quando erat in necessitate fugiens a facie Saulis: nulli tamen nisi sacerdotibus licitum erat comedere de panibus illis. Alia autem similia in sabbato fieri licebat, & generaliter omne opus necessarium fiebat in sabbato, & quodlibet, quo omisso magna rerum perditio esset. Quæ autem sint opera licita in sabbato, & quæ illicita; & de differentia obseruationis diei sabbati ab alijs festiuitatibus veteris testamenti, & quæ differentia sit inter obseruationem festorum in nouo testamento, & in veteri, & de causa horum latissime dictum est Exo. 12. capitu. De sabbato autem quomodo sit præceptum cæremoniale, & quomodo morale; & de alijs pertinentibus ad illud dictum est Exo. 20. cap. *Sabbatum Domini est in cunctis habitaculis vestris.* Idest nullum opus facietis in sabbato, quia requies Domini est, idest, quia Deus requieuit in die illo ab omni opere, quod pararat, vt habetur Genes. 2. Vel dicitur

Que in sabbato fieri licebant.

Lex dupliciter violatur.

De solennitate pasche si cum sabbato.

requies Dñi. i. requies mandata a Deo. s̄p̄ Deus mandauit, vt in die illa quiesceremus: vel aliter, & melius, requies Dñi. i. requies ordinata ad Deum. s̄p̄ in alijs diebus homo si requieuerit, pro se requiescat: in die tñ sabbati non iubetur, q̄ requiescat homo pro se, sed pro Deo. sic patet Exo. 16. cum d̄r, requies sabbati sanctificata est Dño. i. ad diuinum cultum applicata: *In cunctis habitaculis vestris.* Idest sabbatum solum est in habitaculis vestris: quasi dicat in vestris domicilijs obligamini obseruare sabbatum. i. q̄ ibi non faciatis aliquod opus: tñ in tabernaculo Dñi ibi non obseruabatur sabbatum, qm̄ ibi in die sabbati parabatur ignis, & ponebantur ligna; qm̄ per singulos dies iubebatur sacerdos ponere ligna in altari, vt esset ignis perpetuus, vt supra 6. cap. ergo in die sabbati ponebantur ligna super altare, etiam in die sabbati animalia immolabantur, & decoriebantur, & cedebantur in frustra; atq̄ cremabantur super altare, quod patet, quia fiebat sacrificium matutinum, & vespertinum: & in matutino occidebantur duo agni annicilli, & in vespertino totidem, vt h̄ Num. 28. cap. & sic licebat in die sabbati fieri opera, q̄ essent quasi seruilis, quæ in alijs prohibita erant, & in Sanctuario licita: nam quicunque sit mentio de obseruatione sabbati, exprimitur ibi illam obseruationem esse in tabernaculis Iudæorum, non tñ in tabernaculo Dei: & sic Exo. cap. 35. cum diceretur de obseruatione sabbati, expressum est, non succendetis ignem in cunctis tabernaculis vestris per diem sabbati; & non dixit simpliciter non succendetis ignem, quasi non videatur inclusum Sanctuarium in hac lege. Idem si aliquis arguat q̄ obseruationem sabbati de eo, quod fiebat in Sanctuario; quia videbatur infringi sabbatum. Respondendum est, q̄ non infringebatur, cum non comprehenderetur Sanctuarium in hac lege. Aliquis tñ dicit Sanctuarium comprehendit hac lege, quantum est ex continentia, & vniuersalitate legis, sed ex priuilegio factum est, vt non obligaretur Sanctuarium ad leges cœles. sic v̄t haberi Matth. 12. capitu. cum dicitur, aut non legitis in lege, quia in sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt: ecce enim violari legem de sabbato dixit per ea quæ in Sanctuario sunt: & tñ lex nūquam violatur, nisi cum agitur q̄ id quod in ea cauetur. Respondendum est, q̄ violari legem stat dupliciter, scilicet materialiter, & formaliter. violari legem formaliter est, quicunque sit q̄ id quod in lege significatur, & comprehenditur in lege, violari autem materialiter legem, est quicunque sit q̄ verba legis, etiam si non fiat q̄ intentionem eius, & ille casus non sit subiectus legi: Et sic quicunque aliquis habeat priuilegium, vt non sit subiectus legi communitati, & vtatur illo, dicitur violare legem materialiter, quia videtur facere contra id quod in lege mandatur. non tamen facit, quia non est obligatio in illo ad faciendum ea, quæ mandat lex; sed exemptus est. Conformiter autem est circa ea, quæ dicunt de Sanctuario. Nam in Sanctuario sit aliquid per sabbatum, quod materialiter est q̄ præceptum legis ex eo, quod sunt tales actus quales prohibentur a lege. tamen quia lex non obligat Sanctuarium, sed ceteras domos ad istam obseruationem, non dicitur frangi præceptum de sabbato in Sanctuario. Et quando Christus dicit Matth. 12. cap. q̄ sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt: intelligendum est de violatione materialiter; & non de violatione formali, quia in illa necessarium est, q̄ sit peccatum. *Hæ sunt feria Domini.* Hic ponitur pars secunda principalis, scilicet de festiuitatibus, quæ solum contingunt semel in anno. sabbatum namque de quo supra dicebatur, in qualibet hebdomada euenit. Istæ autem festiuitates, de quibus

Alph. Toft. super Leuit.

Abus hic, solum accidunt semel, vt festum azimorum, & Pentecostes, & propitiationis, & clangoris, & tabernaculorum: quorum tempora infra habentur. *Feria Domini sancta.* Vocantur feria Domini festiuitates, de quibus infra dicitur. & dicuntur feria a feriando, quia in eis cessandum est ab opere sicut in sabbatis: quamquam non est tanta obligatio in obseruatione istarum feriarum, de quibus hic dicitur. vocatur istæ ferie sanctæ, idest, applicitæ ad Dominum, quoniam isti dies festi totaliter ad laudem Dei conuertendi sunt, quod est esse sanctum. Cæteri autem dies conuertuntur ad vsus nostros. *Quas celebrare debetis temporibus suis.* Idest, quod istæ festiuitates debent obseruari non continue; quia non continue accidunt, sed temporibus suis, idest certis temporibus anni: & in hoc ponitur differentia a sabbato, de quo non dicitur, quod tempore suo celebretur, quia multoties celebratur. *Manse primo.* Hic ponuntur festiuitates, quæ accidunt certis temporibus anni: & ponitur primo festiuitas, quæ est festiuitas azimorum.

Quomodo poterat Deus ordinare festiuitates qualitercunque velle, sed solum ordinauit eas ad recolendum beneficia eo tempore quo data sunt & sic explicatur singula. Quest. V.

Pro quo considerandum est, quod sicut supra dictum fuit, quæquam a natura sit obligatio ad colendum Deum in aliquibus temporibus: tamen quantum sit tempus, quod debet separari ad cultum Dei, vel quæmodo illud est, non est determinatum a natura. ideo in hoc legislatores distingere debent, quantum sit, & quomodo obseruandum. Deus autem hic tanquam proprius Legislator Hebræorum distinxit festiuitates, & tpe colendi: & q̄ potest ad placitum suum distingere (qm̄ ista ex ratione dependere difficile est) tñ ordinauit festiuitates eo modo, quo rationabilis ordinari poterant. Et qm̄ in festiuitatibus hoies applicantur ad cultum diuinum, cum ad hoc solum festiuitates ordinatæ sint, fecit, vt in illis tpebus essent festiuitates, in quibus recoleret memoria aliquorum beneficiorum datorum: Et hoc proficiebat ad duo, primo ad hoc, q̄ ipsi Israelitæ Deum intensius, & deuotius colerent. nam cum ipsi recordarentur datorum beneficiorum, leuius inducerent ad opera cultus q̄ alijs, qm̄ beneficia naturaliter obligant susceptorum dicente Arist. Ethic. lib. 3. q̄ suscipiens beneficium tenet ad p̄passum, & famularum. Si autem Iudæi non recordarentur aliquorum beneficiorum a Deo collatorum, tepidius hoc agerent, sed Deus intendebat eos ducere ad amorem suum quantum duci poterant; id quæ inuentus fuit valde, vt ponerent festiuitates, quæ collatorum beneficiorum memoriam agerent. Et hoc est quantum ad vñ de duobus, vel quantum ad vtrumq; scilicet quantum ad tempus in quo beneficia collata sunt. s̄p̄ tali tpe anni istæ festiuitates obseruentur, quali ipsa beneficia quæ commemorant collata sunt. & hoc obseruatur in istis festiuitatibus, quæ significant beneficia collata in certo tempore, scilicet festum azimorum, cuius beneficium significatur, scilicet educitio de Aegypto fuit decima quarta die mensis primi: ideo in eadē die celebrat; vt patet Exo. 12. c. & hic. sic est in festiuitate Pentecostes, q̄ vocat solennitas hebdomadarum. hec. n. fuit p̄ darione legis, sicut aliqui dicunt, & eo tpe, vel quasi est. Secundum in quo recolitur beneficium collatum in festiuitatibus, sunt ipsæ cæremonie obseruationis, quæ et si non sint in tempore collati beneficii, tamen ex ipsis cæremonijs manifestatur, pro quo festum illud fiat. sic patet de festo tabernaculorum, & propitiationis. nā

Kk 2 ista

ista non determinant sibi certa tpa in collatis benefi...

Secunda causa est ex parte Dei. Deus enim instituit...

Horum autem primum est festum phase, quod fiebat...

Sciendum autem, quod quando dicitur hic, quod mense...

commento. vocatur autem iste mensis primus apud...

Vocatur etiam festum istud neomenia, id est nova...

A quo transitu Pascha Iudeorum vocatur transitus.

LIQVI enim existimant quod istud festum dicitur...

Sed hoc non stat, quia non vocatur phase, quia transierit...

Fiebant autem multae caeremoniae in hac festiuitate...

Principit anni dicitur...

Festum calendarum.

Modus incipiendi mensis Martii apud Hebraeos.

num. Primae caeremoniae erant in operatione agni...

Aliae autem erant caeremoniae eodem modo pertinentes...

In quo considerandum est, quod in festo mensis primi...

beneficia, ita in isto festo Iudeorum, in quo utrunque...

Angelum percussorem, ut patet Exo. 12. capit. Cum ergo...

ideo ponitur specialis caeremonia ad significandum...

quod quartadecima die mensis primi ad vespereum...

et istud erat a quintadecima die usque ad 22. et hoc significat...

Quare dicitur phase Domini

Festum phase est primum.

Hostia Hebraeorum quid sit.

In festo mensis primi duo erant beneficia magna designata.

Ceremoniae quae fiebant in festo phase.

postea, transcendet ostium, & non fiet percussorem ingredi domos vestras & ledere. Et quintadecima die mensis huius solennitas azimorum. Idest in die 15. mensis primi Iudaei comederant azima, & propter hoc vocatur solennitas azimorum. Causa autem quare comederentur azima, supraposita est.

Quando incipiebant comedi azima, & quanto tempore. Quasi. VII.

SCIENDVM autem, quod cum dicitur hic solennitatem azimorum esse in die 15. non est sensus, quod in illa die inciperent comedi azima: quia ante hoc in diem quartadecimam ad vesperum comederantur, vt apparet Exo. 12. ca. vbi dicitur, qd agnus debebat comedi cum lactucis agrestibus, & cum azimis. sed agnus comederatur die quartadecima, vt immediate dictum est. ergo in die quartadecima ad vesperum incipiebat comestio azimorum. Sed dicitur hic, quod die quintadecima erat solennitas azimorum ad distinguendum hic duo festa, scilicet festum phase in comestione agni Paschalis, & festum azimorum: quia ista duo fiebant propter diuersas res significatas, sicut supra dictum est, & erant diuersae ceremoniae. vt ergo hoc significaretur dictum est, quod in die quartadecima erat festiuitas phase, & in decimaquinta festiuitas azimorum. Alia causa quia ista festa distinguuntur secundum tempus, in quibus acciderunt: nam quamquam Israelitae in Aegypto comederunt agnum Paschalem cum azimis, tamen non incipit ibi exordium, nec causa azimorum obseruandorum: sed inciperunt azima propter hoc, qd Hebraei exeuntes de Aegypto non potuerunt aliquid habere ad comedendum nisi azima; quoniam Aegyptij non permiserunt eos fermentare massam in Aegypto compellentes velociter ad exitum, vt patet Exo. 12. cap. & ista velocitas fugae, quae impediuit eos a fermentando, & in qua non potuerunt comedere nisi azima, fuit causa, vt in istis diebus solennitas azimorum, sed istud incepit in die quintadecima, quia tunc exierunt Israelitae de Aegypto, vt patet Exo. 12. & Nu. 33. cap. ergo qm azima comedantur in die quartadecima mensis, tamen festum azimorum non est nisi in quintadecima: qm ibi sumpsit exordium. Solennitas azimorum Domini est. Idest in ista quintadecima die incipit solennitas azimorum, non enim intelligitur, quod solum in illa decimaquinta est solennitas, cum dicitur per dies septem: sed ibi incipit solennitas, quo ad originem, & causam, quamquam etiam quartadecima dies obseruetur in azimis. Dicitur ista solennitas esse Domini; quia Deus mandauit eam obseruari; vel quia propter liberationem factam a Deo de terra Aegypti obseruatur. Septem diebus azima comeditis. Hic ponitur ritus obseruationis azimorum, scilicet, quod deberet durare ista comestio per septem dies: in quo differt a Paschali comestione, quia agnus Paschalis solum semel comeditur, & hoc in decimaquarta die; & tamen azima comederantur per septem dies continuos. Non sunt autem computandi isti dies ita, quod sint artificiales; quia tunc per diem non liceret comedi fermentatum, sed per noctem comederetur, falsum tamen est: quia in toto illo spatio septem dierum nullus comedere debebat fermentatum; sed sunt computandi isti dies ita, quod sint naturales, & computantur a puncto in punctum, scilicet, quod isti incipiebant comedere azima in die quartadecima ad vesperum cum ipso agno Paschali, & durabat vsque in diem vicesimam primam mensis eiusdem: nec tamen durabat per totam illam diem; quia tunc essent septem dies & amplius, scilicet id quod obseruatum

Ritus obseruationis azimorum.

Fuerat in azimis ex die decimaquarta mensis eiusdem, sed fiebat hoc modo, quod tantum adimeretur de die vigesima prima quantum acceptum fuerat de die quartadecima: vt si aliquis incepisset comedere azimam in die quartadecima per duas horas ante Solis occasum, licebat ei comedere fermentatum in die vicesima prima per duas horas ante Solis occasum. sic complebantur dies septem a puncto in punctum. Dies primus erit vobis celeberrimus sanctusque. Hic ponitur de obseruantia septem dierum azimorum: & ponebatur supra obseruatio eorundem quantum ad comestionem; & in hoc non erat aliqua differentia in illis diebus: quia quolibet illorum septem dierum aequaliter azima comederantur, sed ponitur hic differentia quantum ad obseruationem in solennitate festorum; quia non erant omnes dies aequales & solennes, sed solum primus & vltimus dies. alij autem intermedij non erant solennes; quia licebat in eis quodcumque facere opus. In quo considerandum est, quod quatuor obseruabantur in festiuitate azimorum; & quantum ad ista potest assumi differentia inter dies septem. Primum erat comestio azimorum. Secundum erat vacatio siue cessatio laborum. Tertium erat oblatio sacrificiorum. Quartum erat oblatio spicarum.

Quantum ad primum non erat maior solennitas, vel obseruantia in aliquo istorum septem dierum, qm in alijs. sed in omnibus aequaliter comederantur azima. Quantum ad secundum erat differentia in istis diebus, quia obseruabantur duo dies in magna solennitate, ita qd in eis nihil fieri feruile liceret, scilicet primus dies & vltimus, vt patet in litera: quia vnus vocatur celeberrimus, & alter celebrior. quinque autem dies intermediae non erant alicuius obseruationis, quantum ad vacationem a laboribus.

Tertium erat in hac solennitate oblatio sacrificiorum: & in hoc omnes dies erant aequales, quoniam in quolibet eorum offerebatur sacrificium maturinum & vespertinum, quod erat iuge: & non mutabatur propter aliquam causam: & in quolibet eorum offerebantur duo vituli, & vnus aries, & agni anniculi septem cum aequalibus libamentis, & vnus hircus. in hoc autem nulla erat differentia, vt habetur Nu. 28. c. sed excelebat secundus dies, qui non erat solennis alios dies; quia in eo offerebatur agnus anniculus praeter omnia alia sacrificia: & hoc qm offerebatur manipulus nouarum frugum, vt patet infra in litera. Quartum erat oblatio spicarum: & in hoc differebat dies secundus azimorum ab omnibus alijs; quia in illo offerebatur manipulus spicarum nouarum frugum, vt h' j. in litera, & in nulla alia die hoc fiebat. patet ergo ex hoc quantum ad quid differebant, vel conueniant septem dies azimorum. Celeberrimus sanctusque. Dicitur dies primus celeberrimus, idest multum solennis: qm celebratur a colendo dr, idest ab obseruando. ad solos ergo dies in quibus vacamus a laboribus pertinet, quod sint celebres. Dr autem celeberrimus non superlatiue; ita qd excedat alios dies in celebritate, quia vt j. declarabitur, dies primus non est celebrior die septimo: sed dr celeberrimus absolute, idest valde celebris: dr etiam sanctus, idest applicatus ad Deum: qm iste dies obseruabatur ad vacationem a Deo. Quamquam differentia est inter hoc quod est esse celeberrimum, & esse sanctum: qm esse celeberrimum solum conueniebat duobus: scilicet primo & vltimo, in quibus cessabat ab omni opere seruili; esse sanctum poterat conuenire oibus diebus septem: qm dies sanctus dr Deo applicatus. De quolibet autem istorum hic conuenit quod sit applicatus Deo; quamquam non quantum ad vacationem a laboribus, nisi bene quantum ad comestionem azimorum.

Quatuor ceremoniae in azimorum festiuitate obseruabantur.

rum. & quia azima comederantur propter mandatum Dei, dicebantur isti dies applicati Deo, vel sancti ficati. Omne opus seruile non faciatis in eo. Hic ponitur determinatio obseruationis quantum ad vacationem a laboribus. & dicitur, quod non fiet in isto die primo aliquod opus seruile.

In quo sciendum, quod non ponit Deus tantam strictionem in obseruando festiuitatem phase, vel azimorum, sicut ponit in custodiendo sabbatum, & custodiendo die propitiationis: quia sabbatum custodiebat cum prohibitione usum operum: idem et de die propitiationis, sed festum phase, vel azimorum, & omnia alia festa, obseruabantur cum sola prohibitione operis seruilis. non enim dicitur de eis nullum opus faciatis in eis; sed nullum opus seruile. addit autem omne opus ad opus seruile solum ciborum parationem, cum omni precedente & sequenti dispositione. Istud enim computatur inter omnia opera: tamen non computatur inter seruilia, vt declaratum est Exo. 12. Ideo in sabbato, & in die propitiationis non licet parari cibos, nec accendi ignem: in alijs autem festiuitatibus licet. Quod autem omne opus addat ad opus seruile solum hoc, quod est parare cibos, & precedentia atque subsequenta, apparet ex eo quod habetur Exo. 12. cap. cum dicitur de solennitate azimorum. Dies prima erit sancta atque solennis, & dies septima eadem festiuitate venerabilis, nihil operis faciatis in eis; exceptis his, quae ad vescendum pertinent. Ecce enim in solennitate azimorum vetuit Deus omne opus, sicut vetat hic in sabbato; & ab illo nihil excludit nisi ciborum parationes: & hic dicitur, quod in festiuitate azimorum abstinendum est ab omni opere seruili. ergo nihil addit omne opus super opus seruile nisi ciborum parationes, cum precedentibus & subsequentibus ad hoc.

Quare sabbatum est maioris obseruationis quam festum quodlibet veteris testamenti praeter expiationem: & de causis obseruationis omnium festorum veteris legis. Quasi. VII.

Causa autem quare cum maiori strictione obseruabatur sabbatum, & dies propitiatio nis, quam omnes aliae festiuitates, assumitur ex ipsa maiori, vel minoritate festi. Dicuntur autem festa maiora, vel minora, postquam instituta sunt ex voluntate Legislatoris, secundum quod maiores, aut minores ceremonias obseruationis habent. Sed adhuc antequam festum ponatur seruandum, habet aliquam maioritatem, vel minoritatem ad alia festa posita, vel non posita ex origine & causa, scilicet, quod secundum quod vnus festum habet maiorem causam obseruationis dicitur esse maius: in quantum vero habet minorem causam dicitur esse minus. Nunc autem secundum quod in precedentibus dictum est in hoc cap. ratio festorum veteris testamenti accipitur ex significatione beneficiorum, vel rerum gestarum temporibus illis. ideo quanto aliquod beneficium fuerit maius, vel res gesta, tanta erit maior ipsa solennitas, quae ad ista recollenda ponitur. Nunc ergo si conferatur causa, pp quam sabbatum custodiri praecipitur est, ad causas propter quas alia festa instituta sunt; reperietur esse maius beneficium, vel res gesta id vnde sabbatum habuit originem, quam ea ex quibus caeterae solennitates ortae sunt. Sabbatum enim custoditum est propter hoc, quod requieuit Dominus Deus in illo ab omni opere quod pararat: & sic sabbatum est representatiuum creationis; cum dicatur obseruari, quia Deus tunc requieuit a creatione operum, vt habetur Gen.

Alph. Tost. super Leuit.

2. & Exo. 20. & 31. ca. scilicet, sex diebus fecit coelum & terram; & in septimo requieuit ab omni opere quod pararat: ideo benedixit diei sabbati, & sanctificauit illum. Festum autem azimorum, & phase datum est propter duo beneficia collata Israelitis, scilicet propter liberationem primogenitorum suorum, cum occiderentur primogenita Aegyptiorum, & secundum quia eduxit eos de Aegypto de durissima seruitute, vt magis supra declaratum est. sed maius est beneficium creationis quam liberationis a morte, etiam quam educationis de seruitute: ideo maioris obseruationis debuit esse sabbatum, in quo recolitur creatio rerum; quam festum azimorum, in quo recoluntur duo beneficia tradita Iudaeis. maioris ergo obseruationis esse debuit.

Causa festi phase.

Item festum Pentecostes (vt aliqui referunt) fuit datum propter legis dationem, quam dicunt fuisse die quinquagesima post exitum de Aegypto, sed maius beneficium est creatio quam legislatio, cum per creationem conferatur esse simpliciter, per legislationem autem solum confertur quadam directio. maioris ergo obseruationis esse debuit sabbatum, qm festum Pentecostes. It' festum clangoris (vt Iudaei dicunt) fiebat in memoriam liberationis Isaac, quando Deus dedit arietem, vt immolaretur pro eo, cum iam pater suus ad immolandum colligasset. sed maius beneficium est creationis intensius, & extensius quam istud: ergo cum maiori strictione debuit obseruari sabbatum quam festum clangoris.

Causa Pentecostes.

Causa clangoris.

Idem autem de festo tabernaculorum, quoniam illud statutum est, vt Hebraei recordarentur se habitasse in vmbraculis, quando erant in deserto; & Deus eduxerit eos de illis vmbraculis ducens in terram bonam. maius tamen beneficium est creatio quam ista perductio: ergo ad maiorem obseruationem pertinet sabbatum quam festum tabernaculorum.

Causa tabernaculorum.

Quare festum propitiationis erat in maiori obseruatione quam omnia alia praeter sabbatum. Quasi. IX.

Nunc autem quaret aliquis, quare festum propitiationis erat in maiori obseruatione, quam omnia alia praeter sabbatum. nam sabbatum, & festum propitiationis erant in aequali obseruatione. Causa potest patere ex praedictis. nam conferendo beneficium propter quod obseruabatur festum propitiationis, maius reperietur quam omnia beneficia, vel res gestae propter quae ponuntur aliae festiuitates. Fiebat enim festum propitiationis propter remissionem peccatorum, qm illa die orabat pro remissione peccatorum sacerdotum, & totius populi, vt patet supra 16. capiti. & fiebant ad hoc speciales ceremoniae, de quibus ibidem dicitur. sed maius beneficium est remissio peccatorum quam liberatio primogenitorum a morte, vel educio Israelitarum de Aegypto: ergo cum maiori obseruatione debebat teneri festum propitiationis, quam azimorum. Item maius beneficium erat peccata tolli, quam dari legem: sed dies propitiationis pro peccatis est, & dies Pentecostes pro lege data. maioris autem beneficii est ipsa liberatio a peccatis, quam datio legis. ergo strictius debet obseruari dies propitiationis, quam Pentecostes. Item festum clangoris erat pro liberatione Isaac, & festum tabernaculorum pro educatione Israelitarum de deserto, in quo habitauerunt sub vmbraculis. sed maius beneficium est liberatio a peccatis, quam illa duo: ergo maioris obseruatione esse debuit festum propitiationis, quam tabernaculorum, vel clangoris. Alia autem causa conuenientior

Kk 4

uenientior esse potest quantum ad festum propitiationis. scilicet quod festum propitiationis secundum se non erat maioris obseruantie quam cetera ideo sicut in alijs solum prohibebatur opus seruale; ita in hoc futurum erat. sed quia omne opus nihil addit super opus seruale nisi parationem ciborum cum precedētibus, & subsequētib; & ista non erat necessaria; immo nec fieri debebat in die propitiationis, quia in tota illa die nullus comedere debebat aut bibere, sed totaliter abstigi, vt patet supra 16. cap. & infra in litera. ergo non erat pro illa die necessaria ciborum paratio. Tantum ergo fuit dici quod in festo propitiationis nullū opus seruale fieret sicut, quod nullum opus fieret: immo si in die illa licuisset Hebræis comedere, & bibere, sicut in alijs diebus, non prohibuisset Deus ciborum parationem: & sic solum diceret, quod non facerent aliquod opus seruale; & non prohiberet omne opus: vel si prohibuisset omne opus, non esset hoc ex causa supra posita; sed ideo, vt nulla occupatio ludis in illa die accideret, sed totaliter vacaret Deo, vt remitteretur peccatum totius populi. *Sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus.* Ista aduertentia, quæ hic ponitur, refertur ad quādam propositionem subintellectam. Dixerat enim de primo die, quod erat celeberrimus, & sanctus, de alijs autē medijs inter primum, & septimum nihil dixit: in quo intelligi dedit, quod alij dies non erant in aliqua celebritate obseruandi: ideo posuit quantum ad quid erant isti festiui dicens, sed offeretis sacrificiū Domini septem diebus id est nullam obseruationem facietis, nisi quod offeretis sacrificium in igne in septem diebus: & consequēter offeretis in quinque, qui sunt intermedij inter primum, & vltimum. Dicitur autem sacrificium in igne illud, quod igne cremabatur: & istud erat equale in oibus septem diebus, scilicet quod quotidie offerebantur duo vituli, & septē agni anniculi, & vnus aries, & vnus hircus cum libamentis suis, vt patet Nume. cap. 28. & quantum ad hoc non erat aliqua diuersitas. hoc autē quod Moyles de sacrificio dicitur erat, nō expressit hic: quoniam Nume. 28. cap. expressus erat. In quo concluditur, quod istæ leges non immediate scribebantur, postquam dabantur: quoniam tunc si ista lex fuisset sic data, & immediate scripta, illi qui audirent eā, nescirent de isto sacrificio quod igne cremandū erat, quale esse deberet. nulla tamē lex sic daretur: ergo necessarium est, quod quando ista lex data fuit, etiam dicta fuerint ea quæ habentur Nu. 28. c. tamen Moyles postquā dedisset omnes istas leges, ordinauit eas conuenientiori modo, quo ordinari poterat, vt non fieret frequentissima repetitio. Et quia de sacrificijs omnium dierum simul dicitur erat Nume. 28. cap. noluit hic superuacue dicere. *Dies autem septimus erit celebrior, & sanctior.* Hic ponitur ritus septimi diei azimorum, & ponitur de primo, & septimo solum: quia quantum ad celebritatem vacationis ab operationibus, alij dies medijs nihil habebant; sed solum quantum ad obseruationem azimorum, & ad sacrificia, quæ fiebant in igne per illos septem dies. Quamquam aliqui exponunt sacrificium illud in igne de sacrificio spicarum combustarum, de quo infra dicitur. sed hoc falsum est; quia illud fiebat vna die, vt infra patet. & tamen istud de quo hic dicitur est iubetur fieri per septem dies. Item quoniam fasciculus spicarum eleuabatur Domino post primam diem azimorum, vt patet in litera, cum sacrificium in igne fiebat per septem dies, vt patet hic. & sic necesse est, quod etiā in prima die azimorum offeratur sacrificium. & sic non potest intelligi de illo sacrificio, sed de alio, in quo cremabantur animalia. Hic autem solum ponitur de obseruatione in vacatione ab operationibus; & dicitur quod

Ritus septimi diei azimorum.

iste dies erit celebror, & sanctior, quod non est referendum ad omnes alios dies: sed solum ad quinque dies intermedios, quia in alijs nihil obseruabatur quantum ad vacationem: in hoc autem vacabatur ab omni opere seruili.

Quis sit dies celebrior in Pascha dies primus an septimus, & an sint aliqua sacrificia in septimo, quæ non sint in primo. Quest. X.

CIRCA hoc aliqui dabant quis sit dies celebrior in Pascha, primus, vel vltimus. Quidam dicunt esse diem primum maioris obseruationis quam vltimū, & omnes alios, quod videtur probari ex litera; quoniam ponuntur hic tres gradus positius, comparatiuus, & superlatiuus: sed superlatiuus excedit comparatiuum. ergo id de quo prædicatur superlatiuus, erit maius omnibus alijs, sed hic dicitur de die septimo, quod est celebrior, & sanctior; de die primo, quod est celeberrimus. In quo intelligitur positius in alijs quinque diebus, scilicet, quod sint celebres, vel sancti. ergo dies primus erat maioris obseruationis, cum de eo dicitur superlatiuus.

In contrarium alij probant, quod dies vltimus erat maioris obseruationis quam ceteri; & etiam quam primus, quod patet; quia hic ponuntur solum duo dies, scilicet primus; & vltimus: ergo inter eos solum fiet comparatio, dicitur tamen de die septimo, quod est celebrior, & sanctior. ergo ipse erat celebrior primo ad quem refertur.

Cum autem obijciatur, quod de die primo dicitur superlatiuus, scilicet celeberrimus.

Respondendum est, quod non tenetur ibi superlatiuus superlatiue, sed absolute: hic autem tenetur comparatiuus comparate. quando tamen tenetur comparatiuus comparate, & superlatiuus absolute, maior excellētia significatur per comparatiuum quam per superlatiuum. Quod autem teneatur hic absolute superlatiuus, scilicet, pro gradu positiuo, apparet aliquantulum: quia cum ponatur superlatiuus, subiungitur ei nomen positiuum, cum dicitur celeberrimus & sanctus. Hic autem in die septimo fit e contrario; quia accipitur vt runque nomen in comparatiuo gradu, cum dicitur celebrior, & sanctior.

Item patet hoc: quoniam Io. capit. 7. dicitur, In nouissimo autem die magno festiuitatis stabat Iesus clamans, & sic accipitur ibi festiuitas pro Pascha azimorum: & istud Pascha habet vltimum diem magnum. videtur ergo, quod ille dicitur esse maximus: nam si solum poneretur ibi dies magnus positiuus, nihil videretur dictum, quia tunc etiam dies primus erat dies magnus: sed oportet poni istum diem magnum, id est maiorem, vel maximum. sic enim est consuetum in sacra Scriptura; vt cum in veteri testamento dicebatur aliquis sacerdos magnus, accipiebatur ibi magnus, id est maximus. vnde aliquando vocabatur magnus, & aliquando maximus. & tunc dies septimus istius festiuitatis dicitur esse maior alijs diebus. Quidā enim respondentes ad ista vltimate tenent, quod dies primus esset maioris obseruationis quam vltimus ex eo, quod vocatur celeberrimus. & quia non possunt in eo assignare aliquam maiorem vacationem ab operibus quam in septimo die, dicunt quod hoc erat quantum ad aliquam ceremoniam sacrificij: ita quod fieret in eo aliquod sacrificium maius, quam in sex diebus sequentibus.

Sed hoc non potest stare; quia oēs isti septem dies ponuntur æquales quātū ad sacrificia, tam quotidiana quā non quotidiana, sed prænētia spālter ad festiuitatem, vt hī Nu. 28. cap. immo si vellemus attendere ad hoc, dies

dies secundus azimorum erat celebrior omnibus alijs diebus, etiam primo; quia in eo offerebantur duo sacrificia, quæ non offerebantur in alijs diebus, scilicet, manipulus spicarum & agnus anniculus, qui eadem die occidebatur, vt patet infra. & in nullo alio die hoc fiebat: non ergo erat celebrior dies primus omnibus alijs diebus, quantum ad sacrificia. Nunc respondendum est, quod dies primus, & septimus erant æquales in omnibus obseruationibus suis. quod patet Exo. 12. cap. cum dicitur, dies prima erit sancta atque solennis; & dies septima eadem festiuitate venerabilis. ergo æquales habebant ceremonias in obseruationibus. Item patet hoc, quoniam in obseruatione festi azimorum, vt supra dictum est, solum erant quatuor, scilicet, comestio azimorum, & cessatio laborum, & oblatio sacrificiorum, & oblatio spicarum. Sed quantum ad omnia ista dies primus, & septimus æquales sunt. ergo totaliter sunt æquales. De primo quantum ad azimorum comestionem æquales erunt, quia in omnibus septem diebus comedebantur azima, & illicitū erat omne fermentum. Quantum ad secundum autem eodem modo erant æquales, scilicet, quantum ad cessationem laborum; quia dicitur hic de prima die. omne opus seruale non facietis in eo. & de die 7. dicitur nullumque opus seruale facietis in eo. ergo non est aliqua inæqualitas. De tertio quantum ad oblationem sacrificiorum eodem modo apparet æqualitas, vt apparet Num. 28. capit. præterquam in secunda die, in qua offerebatur agnus anniculus cum manipulo spicarum. Quantum ad quartum nec sunt æquales, nec inæquales; quia in nullo eorum fiebat aliqua oblatio spicarum, sed solum in secundo die, vt patet infra in litera. patet ergo diem primum & septimum penitus esse æquales. Ad argumenta facile est respondere. & iam responsum est ad primam partem, in qua arguebatur diem esse celebriorem primum septimo. Ad argumenta secundæ partis respondetur. Ad primum quando dicitur, quod dies primus & comparatur septimo: & ponitur hic comparatiuus comparate & superlatiuus absolute: ergo maioris celebritatis est dies septimus quam primus. Respondendum est, quod possit aliquis dicere istum comparatiuum non teneri hic comparate, sed absolute, sicut de superlatiuo dicebatur: & sic argumentum nullum esset. Alio modo tamen debet responderi, scilicet, quod tenetur hic comparatiuus comparate. & cum dicitur, quod comparatur hic dies septimus primo, negandum est, quamquam primus & septimus solum ponantur in litera. sed dicendum, quod refertur ad quinque dies intermedios, de quibus subicitur: & de istis verum est, quod dies septimus erat celebrior illis, & sanctior. Ad alterum argumentum ex verbis Christi, scilicet, quod clamabat Iesus in die nouissimo magno festiuitatis. Respondendum est, quod accipitur hic magnus pro comparatiuo. & tamen non refertur ad diem primum, sed ad intermedios, & sic verū est, quod dies septimus erat maior alijs, scilicet intermedijs, & non primo. Nullumque opus seruale facietis in eo. Iam declaratum est, quid sit hoc: & quomodo prohibeantur per opus seruale omnia opera, quæ non licebat fieri in sabbato præter ipsas ciborum parationes.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filijs Israel, & dices ad eos. Cū ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis; & messueritis segetem: feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotem. Qui eleuabit fasciculum coram Do-

De oblatione novarū frugū

mino, vt acceptabile sit pro vobis, altero die sabbati: & sanctificabit illum. Atque in eodem die, quo manipulus consecratur, ceditur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini: & libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similes conperse in incensum Domini: odoremque suauissimū. Liba quoque vini quarta pars hin. Panem, & polentam, & pulres non comedetis ex segete vsque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris. Numerabitur ergo ab altero die sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas: vsque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ: id est quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similes fermentatæ: quos coquetis in primitias Domini. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos; & vitulum de armento vnū; & arietes duos; & erunt in holocaustum cum libamentis suis in odorem suauissimum Domino. Facietis & hircum pro peccato: duosque agnos anniculos hostias pacificorum. Cumque eleuauerit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino: cedent in usum eius. Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque sanctissimum. Omne opus seruale nō facietis in eo. Legitimum sempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus vestris. Postquam autem messueritis segetem terræ vestræ, non secabitis eam vsque ad solum: nec remanentes spicas colligetis, sed pauperibus, & peregrinis dimittetis eas. Ego sum Dominus Deus vester.

Locutusque est Dominus ad Moysen. Hic agitur de spicarum oblatione: & erat ista vna de ceremonijs, quæ fiebat in festo azimorum, & pertinebat ad diem secūdum azimorum, qui erat dies sextusdecimus mensis primi. & ponitur hic caput istud orationis, quia ista erat iam aliqua ceremonia distincta a prædictis. Loquere filijs Israel. In hoc monstratur cui datur ista lex. & dicitur de filijs Israel non distinguendo sacerdotes, quoniam istud quod sequitur, non magis pertinebat ad sacerdotes quam ad filios Israel: immo magis pertinebat ad filios Israel, quam ad sacerdotes; quoniam hic agitur de oblatione manipuli spicarum, hoc autem magis pertinebat ad Israelitas; quia ipsi offerebant, & non sacerdotes. Cū ingressi fueritis terram, quæ ego dabo vobis. Hic ponitur præceptum quando obliget, & dicitur, quod obligat postquā ingressi fuerint Israelitæ.

De pente coste.

Supra 19.

De spicarum oblatione.

Israelite in terram promissionis. nam ista praecepta ceremonialia ponuntur de sacrificijs, quae requirebant aliquam apositionem, non obligauerunt semper; quia non semper poterant esse animalia ad voluntatem offerentium, quae requirebantur ad sacrificium: nec semper poterant haberi libamenta, scilicet vinum, & oleum, & panis, & thus, quae erant quaedam operationes sacrificiorum. ideo non obligabant vsque ad illud tempus, in quo possent haberi ista ad voluntatem: & hoc erat cum essent in terra promissionis: ideo quae obseruationes alicuius festorum, sicut sabbatum durabant, vt patet Nume. 15. capit. tamen alicuius ceremoniae non erant sub obligatione, nec obseruabantur, vt apparet Deuter. 12. & hoc erat, quia in deserto quilibet faciebat quod volebat, quia nondum venerant in terram promissionis, cum dicitur, non facies tibi, quae nos hic facimus hodie singuli, quod sibi rectum videtur: nec enim vsque in praesens tempus venistis vsque ad requiem, quam Deus daturus est vobis. quasi dicat ex eo, quod non venistis adhuc in terram promissionis, quam Deus dabit vobis, non tenemini obseruare ista. Et quasi generaliter sic est de omnibus ceremonijs veteris testamenti, quod non tenebantur Iudei ad obseruandum illas, vt patet in circuncisione: ipsa enim erat prima & maxima, quam tenebantur obseruare omnes Israelitae ex eo, quod ipsa erat quaedam ianua ad verum testamentum, & erat signum distinctiui populi Dei ab omnibus alijs populis: & significabat quoddam fedus speciale inter Deum, & Israelitas, vt apparet Gen. 17. cap. cum dicitur, circuncideret ex vobis omne masculinum, & circuncideret caro praeputij vestri, vt sit signum inter me, & vos, de hoc etiam ad Roma. cap. 4. Ista tamen circuncisio in deserto non mansit, vt habetur Iosue cap. 5. cum dicitur omnis populus, qui egressus est de Aegypto generis masculini, vniuersi bellatores viri mortui sunt in deserto per, longissimos viae circuitus, qui omnes circuncisi erant: populus autem qui natus est in deserto per quadraginta annos itineris latissimae solitudinis in circuncisus fuit, donec consumerentur qui non audierunt vocem Domini; horum filij in locum successerunt patrum, & circuncisi sunt a Iosue, quia sicut nati fuerant in praepurio erant, nec eos aliquis in via circunciderat. De causa autem quare circuncisio ista facta non est in quadraginta annis, quibus fuit Israel in deserto, dicitur Exo. 12. cap. satis late. & dicitur Iosue 5. cap. *Terram quam ego dabo vobis.* Hic loquitur Deus de terra populorum Chanaanorum, qui erant septem populi: & Deus promiserat illos tradere in manus Iudeorum, vt habetur Exo. 6. & 23. cap. & in multis locis. dicit autem, quod ipse dabit terram istam; quoniam Iudei non erant potentes ad eiciendos hostes illos de terra illa; quoniam, vt ipsi testati sunt, habitatores terre illius erant viri fortissimi, & in magna multitudine; habebant quoque vrbes valde muratas: & Iudei timebant congregari cum eis, vt habetur Nume. 13. cap. cum dicitur. *venimus ad terram, ad quam misisti nos, quae reuera fuit lacte, & melle, vt ex his fructibus cognosci potest, sed cultores fortissimos habet: sed & vrbes grades arque muratas, & deinde sequitur inferius terra, quam iustitiamus, deuorat habitatores suos: populus quem aspeximus proceram staturam est, ibi vidimus monstra quaedam filiorum Enach de genere giganteo, quibus comparati quasi locustae videbamur, de hoc habetur Deut. cap. 1. propter hoc ergo Deus videns istius populi infirmitatem promisit, quod ipse per se expelleret gentes illas, vt habetur Exo. 23. cap. cum dicitur. *terrorem meum mittam in praecursum tuum; & occidam omnem populum, ad quem ingredieris, cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam; emittes**

Locutio Dei de terra Chanaanorum in qua obligantur ad oblationem carniarium.

scrabrones prius, qui fugabunt Euati, & Chananeis, & Ethaem antequam introcas. & ideo quamquam Israelite pugnauissent contra istas gentes, easque deleuissent; non erant ipsi qui debebant, sed Deus, qui dabit eis vigorem ad faciendum ista omnia, sicut habet Deute. 8. cap. cum dicitur, ne dices in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meae haec mihi omnia profecerunt: sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi prebuerit, vt impleret pactum suum quod iurauit patribus tuis. *Et messueritis segetem.* Hic ponitur quo tempore obligabantur Israelitae, scilicet quando meterent segetes. & ex hoc patet, quod ipsi non obligabantur in deserto ad ista; quoniam in deserto nihil seminabant, vel metebant: quoniam non manebant iuxta voluntatem suam, nec per tempus determinatum; ita vt ipsi scirent quantum eis manendum erat in loco: sed manebant quandiu nubes manebat super tabernaculum, siue modico, siue multo tempore. Cum autem ipsa nubes recessisset a tabernaculo, mutabantur Israelitae castra sua sequentes nubem ambulantem, & dirigentem in via, vt habetur Exo. ultimo, & Nume. 9. cap. & quoniam istud tempus non erat eis limitatum, non audebant seminare, vel aliquid facere, praecipue cum Deus eis dedisset manna quo alerentur: & si vellent seminare, vel facere alia opera humana iniqua alimeti, viderentur diffidere bonitati Dei: ideo non audebant hoc facere. Et sic pro tempore illo non obligabantur ad ista sacrificia, quia nondum habebant segetes, hoc enim modo habebant obligationem ad impossibile. Ex hoc etiam patet, quod Iudei non obligabantur ad istam ceremoniam, quando cunquē essent in terra promissionis: nam ipsi aliquando fuerunt in terra promissionis, & non vacabant agriculturae, sed bellis: quia nondum possederant terram pacifice. & hoc durauit eis magno tempore, vt habetur Iosue cap. 2. cum dicitur. deditque Dominus Israeli omnem terram, quam traditurum patribus eorum iurauerat, & possederunt illam, atque habitauerunt in ea, dataque est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusque eis hostium resistere ausus est: sed cuncti in eorum ditone redacti sunt. & postea in principio cap. 22. dicitur quomodo Iosue misit Israelitas, scilicet Gaditas, & Rubenitas, dicens eis. obedistis mihi in omnibus; & nec reliquistis fratres vestros longo tempore vsque in praesentem diem. & sic videtur, quod magno tempore postquam ingressi sunt Israelitae in terram promissionis, non tenuerunt eam pacifice: sed vsquequo eam non tenerent pacifice, non obligati sunt ad custodiendas ceremonias. ergo non obligati sunt immediate, quo intrauerunt terram promissionis, sed quousque possiderent eam pacifice: sicut habetur Deutero. capit. 12. cum dicitur. transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, vt requisieritis a cunctis hostibus per circuitum; & absque villo timore habitetis in loco, quem elegerit Dominus Deus vester, vt sit nomen eius in eo: illuc omnia, quae praecipio conferetis. & sic iubet quod postquam fuerit data pax, faciant ea, quae praecepta sunt, scilicet offerre sacrificia, & alia caeremonialia de quibus ibidem. *Ferretis manipulos spicarum.*

An ad sacerdotes ferendus esset vnus manipulus, vel plures, & an quilibet Iudeus cogereetur offerre manipulum. Q. X. I.

ALII quærunr circa hoc, an ad sacerdotem ferendus esset vnus manipulus, vel plures. Dicit aliquis quod satis apparet debere ferri plures manipulos, quia dicitur hic. *feretis manipulos.* Sed ad hoc aliquis respondet; quod

De modo oblationis manipulorum in secunda die azimorum.

quod ex hoc non probatur esse vnum manipulum, vel plures: quia quamquam dicitur hic feretis vnum manipulum, vel plures, non est intelligendum pro eodem tempore: sed pro multis alijs, scilicet quod in vno anno ferent manipulum vnum, & alijs annis alios manipulos: sic est sequenter. ita quod quolibet anno esset vnus; tamen in pluribus annis essent plures manipuli. Quod autem sit vnus, adhuc magis videtur ex litera: quia dicitur qui eleuabit fasciculum coram Domino, vt acceptabilis sit pro vobis, & sanctificabit illum. ecce enim, quod de vno loquitur; & postea subiungitur. atque in eodem die quo manipulus consecratur, cedetur agnus immaculatus. ergo vnus manipulus consecratur. Ad hoc respondendum est, quod ad sacerdotem fererentur plures manipuli, non tamen consecrarentur omnes. Nec etiam intelligendum est rursus, quod omnes Israelitae portarent manipulos de segetibus suis: quoniam istud fiebat in loco, in quo erat Sanctuarium. sed non habebant ibi Israelitae omnes segetes suas; sed solum illi qui habitant in illo loco: ergo non offerrent omnes manipulos spicarum. Nec etiam valet si dicas, quod ducebat quilibet spicas de terra sua; quia istae spicae debebant esse virentes: sed non poterant de terris longinquis ducere spicas virentes: ergo non ducebantur; sed solum de loco illo in quo erat Sanctuarium. Et tunc non erat etiam vniuersale praecipuum, quod omnes qui erant in loco illo, & habebant segetes, adducerent manipulos coram Domino: quia istae primitiae non erant vniuersales: sed ducebat qui vellet solum ex deuotione, sed non ex aliqua obligatione. quia tamen multi erant ad hoc deuoti, fererent plures manipulos spicarum in Sanctuarium die illa. Et quando arguitur, quod dicitur infra vnus manipulus consecrari. respondendum est, quod plures manipuli ducebantur; & tamen de illis omnibus accipiebatur vnus, & ille cedebat in consecrationem, alij autem pure cedebant in ius sacerdotum; quoniam omnes primitiae siue frugum siue aliarum rerum ad sacerdotes pertinebant, vt habetur Nume. cap. 18. cum dicitur. ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum, omnia quae sanctificantur a filiis Israel tibi traditi, & filiis tuis, pro officio sacerdotali. & deinde in eodem ca. dicitur omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi, vniuersas primitias frugum, quas gignit humus, & Domino deportatur, tibi cedent, & filiis tuis iure perpetuo. Sciendum etiam, quod de illo manipulo qui Domino consecratur non cedebat omnes partes Domino, sed paucissimae, scilicet sacerdos conterebat spicas in farris morem, postquam eas excussisset, & cremasset: & de illis accipiebat vnus pugillum plenum, & superfuso oleo, & thure, ponebat super altare ad cremandum: reliquum autem de farre fracto cedebat in ius sacerdotum, vt comederent, vt habetur supra 2. cap. Pro quo sciendum est, quod modus oblationis erat iste in secunda die azimorum, quae erat sextadecima dies mensis primi, offererentur manipuli, scilicet quod quilibet de Iudeis qui esset deuotus habitans in loco Sanctuarij, ducebat de segetibus suis vnus manipulum in Sanctuarium: & aliquando erant valde multi manipuli, & aliquando pauciores, secundum quod esset deuotio offerentium: quoniam nemo cogebatur ad offerendum manipulum, sed accipiebatur spontanea oblatio cuiuslibet. Oblatis autem omnibus manipulis simul sacerdos accipiebat vnus de illis, quem vellet, & eleuabat coram Domino faciens caeremonias, quae fiebant in alijs sacrificijs de quibus infra dicitur, & omnes alios manipulos accipiebat pro se, & pro alijs sacerdotibus, non faciendo aliquam caeremoniam in eis: quia isti cede-

bant in eius ius. Deinde ille manipulus qui eleuabatur torrebatur ad ignem, vt grana indurarentur, & desiccarentur, atque excuti possent de spicis; & tunc conterebantur lapide in modum farris, scilicet sicut solet farina per concussionem fieri ex tritico. Ponebatur autem illa farina concussa in quodam vase capiente quantitatem gomor, & superfundebatur oleum, atque imponebatur thus: & de hoc etiam non fiebat mentio; quoniam ista sunt libamenta communia, & intelliguntur ex alijs sacrificijs. Et tunc sacerdos accipiebat pugillum vnus de illa farina, quae erat in vase, & totum thus, atque ponebat in igne altaris, vt cremaretur coram Domino: tota autem altera farina cum oleo cedebat in ius sacerdotum. de hoc habetur supra 2. cap. cum dicitur, si autem obtuleris munus primitiarum de spicis adhuc virentibus, torres eas igne, & confringes in modum farris; & sic offeres primitias tuas Domino, fundens super eam oleum, & thus impouens; quia oblatio Domini est, de qua adolebit sacerdos in memoriam muneris partem farris fracti, & olei, atque totum thus. Cum autem isti populares offerret manipulos suos Domino, & manipulus vnus cremaretur, & non aliorum, non inuidebat alij illi, quamuis non essent eleuatae oblationes eorum coram Domino, quia cum semel essent omnes manipuli oblatai Domino, omnes equaliter pertinebant ad Dominum: quod autem postea sacerdos vellet offerre de hoc manipulo, vel de illo, in electione sua erat, & non pertinebat aliquo modo ad offerentes: ideo non faciebat oblationem acceptabiliorem in vno quam in alio. *Primitias messis vestrae.* Idest isti manipuli erunt primitiae. Dicuntur autem isti manipuli primitiae: quia primo accipiebantur de segetibus, & ante hoc nemini licebat comedere quicquam de segetibus: cum dicitur infra, panem, & polentam, & pulset non comedetis ex segete vsque ad diem, qua offeretis ex ea Deo vestro. Sciendum autem, quod erant tria genera primitiarum, & quaedam erant generales. alij autem solum ex deuotione offerentium dabantur. Primae erant de quibus dicitur hic, scilicet, quod quando erat festum azimorum, portabant Israelitae, qui vellet, manipulos spicarum, vt primo de eis cremaretur Domino, quam ipsi aliquid comederent: & fiebat eo modo, quo supra dictum est. Primitiae autem istae non erant generales, quia non cogebantur omnes Israelitae offerre, immo nullus cogebatur, sed qui voluisset sponte offerre, offererat, & istae primitiae magis dabantur pro caeremonia oblationis ad Deum, quam pro eis, qui proueniebant sacerdotibus: quam quam ibi sacerdotibus maior pars proueniret eo modo, quo supra dictum est. Secundum genus primitiarum erat offerre de panibus: & hoc fiebat in festo Pentecostes, scilicet, quod offerret quilibet duos panes de simila, coctos, & fermentatos, & isti dabantur sacerdotibus: nihil enim de his proueniebat Domino: quoniam fermentum non poterat offerri super altare, vt habetur supra capi. 2. & de ista primitia immediate dicitur in litera. Ista autem primitiae erant generales, quia compellebatur quilibet offerre duos panes. Tertium genus primitiarum erat ex omnibus fructibus, vt ex ordeo, frumento, vino, & oleo, & ceteris. istae autem erant in maiori quantitate, & erant proprie primitiae: dabat enim quilibet pro primitijs partem quadagesimam, vel sexagesimam saltem, vel modicum inter has, sicut tangit Ezech. & beatus Hierony. declarat super Ezech. habet quoque extra de deci. in cap. 1. & istae erant sub obligatione: compellebatur enim quilibet de Israelitis ista dare sacerdotibus, vt habetur Nume. cap. 18. & portabatur istae primitiae in locum quem Dominus elegerit, vt habetur Deute. 12. cap. *Ad sacerdotem.* Idest def-

De tribus generibus primitiarum, & quae offerantur in Palestina.

retis manipulos spicarum ad sacerdotem, erat enim sacerdos recipiens oblationem omnium volentium offerre. & sic cum populares ducerent in Sanctuariū manipulos, suscipiebat eos sacerdos de manu illorū. *Qui eleuabit fasciculum coram Domino.* Plures enim erāt fasciculi, cum multi offerrent, vt supra declarātū est. tamen non eleuabantur fasciculi omnium, cum non omnes consecrarentur, sed solum vnus: alij autem pure cedebant in ius sacerdotum. Et de isto vnico fasciculo dicitur, quōd eleuabit eum sacerdos, quia cum accepisset eum in manibus suis, ponebant se ad ostiū tabernaculi, vbi oēs oblationes offerri soluerant, & aī ipsum altare holocaustorū, quod erat apud ostiū tabernaculi, eleuabat fasciculum aliquando sursum eleuans, & aliquando deprimens, aliquando autem in dextrum, aliquando in sinistrum, & antrorsum, & retrorsum. Fiebat autem eleuatio, & depressio ad has sex partes positionis ad significandum, quōd ille cui ista offerebantur, erat Dominus totius mundi, & omnium sex partium positionis. Dicebatur autem eleuare fasciculum coram Domino, quando eleuabat coram altari holocaustorū, in quo Deus esse dicebatur cum ibi fierent ei specialia ministeria. *Vt acceptabilis sit pro vobis.* Istud est redditium causa superioris dicitur, scilicet quōd sacerdos eleuaret fasciculum coram Domino, quoniam cum offerretur fasciculus, illa eleuatio faciebat sacrificium esse acceptabile. quōd potest intelligi duobus modis. Vno modo, quōd esset sacrificium acceptabile, id est quōd Deus acceptaret sacrificium illud, quia iste offerens complebat ceremonias a Deo iussas, in quo obediebat diuinis praeceptis: obediētia autem est promeritoria, vt operationes nostrae sint acceptabiles: & isto modo omnes ceremonie dicuntur facere oblationes, & sacrificia acceptari: quia quando completur aliqua illarum, est obediētia, & consequenter est meritum. Alio modo potest accipi, quōd ista ceremonia eleuationis faceret sacrificiū acceptabile, quia non erat aliqua ceremonia, quae ita notaret diuinam excellentiam sicut ista; eo quōd cū eleuaretur ad sex partes mundi manipulus, significabatur Deum Dominum esse omnium partium, & positionum mundi. & in hoc Deus acceptabat sacrificium, quia laudabatur, & sacrificium laudis est Deo acceptabile, sicut habetur Psal. 49. cum dicitur. sacrificium laudis honorificabit me; & illic ostendam iter salutarium meorum. *Pro vobis.* In hoc significatur, quōd vnus manipulus solus eleuabatur coram Domino, quamquam multi offererentur, quod patet quia dicitur, vt sit acceptabilis pro vobis: ergo vnus manipulus erat acceptabilis pro omnibus Israelitis. Si autē multi manipuli eleuarentur coram Domino, sicut multi offererentur, non diceretur de vno manipulo, quōd ille esset acceptabilis pro omnibus Israelitis, sed solum pro ipso offerente, sed non exprimitur sic, immo, quōd vnus manipulus pro omnibus esset acceptabilis, ergo vnus solus eleuabatur. *Altero die sabbati.* Id est, quia ista eleuatio manipuli, & oblatio fiet altera die post sabbatum, pro sabbato sicut nos vocamus, quia tunc nesciremus in quo sabbato ista oblatio faciēda erat, cum non determinetur hic tempus, sed intelligitur hic sabbatum pro ipsa prima die azimorum. Nam vocatur sabbatum omnis dies festus: sabbatum enim quietem notat, & sic omnis dies vacatiua sabbatum dicitur: prima vero dies azimorū erat dies vacatiua, quia erat celeberrima; & sancta, & nullum opus fiebat in illa, (vt habetur supra) vocatur autem sabbatum respectu aliorum dierum sequentium; quia in sequentibus quinque diebus post primum nō erat aliqua celebritas. Dicebatur autem alius dies post sabbatum, id est, dies sequens post primum diem azimorum.

Ceremonia eleuationis facie acceptabile sacrificium.

Sabbatum vocatur etiam omnis dies festus.

rum, scilicet secundus dies, qui erat dies sextus (decimus mensis. Et ponitur oblatio debere fieri in hac die, & non in prima, quāuis esset prima celebrior: quia die, qua offerebantur manipuli spicarum, populares metebant eos de segetibus suis, & ducebant ad Dominum: sed non licebat in prima die azimorum fieri aliud quod opus seruale, quia erat celeberrima: ideo fiebat in die alio, in quo liceret meti segetes, & iste erat dies secundus azimorum; quoniam ibi cum sequentibus quatuor diebus licebat vacare quibuscunque operibus. Sed aliquis dicit, quōd non esset illicitum in die primo azimorum metere segetes ad cremandum super altare, vel qualitercūque offerendum, quāquam esset dies celeberrimus, & hoc, quia verat ibi opus seruale: sed solum seruale est opus, quo homo seruit homini, & non id quo seruit Deo hic tamen solum est seruitus Dei. Ergo respondendum est, quōd quamuis opus seruale dicatur magis directe id quo homo seruit homini, adhuc dicitur seruale opus nisi sit id quo immediate homo seruit Deo, quod dico propter sacrificia, quae fiebant in templo: nam ille erat ceremoniarum, quae immediate applicabantur ad cultū Dei, aliae autem dispositiones ad istas ceremonias in quāquam erant magis distantes, erant magis seruiles: ideo non permittebantur, immo & ipse ceremonie immediate sacrificiorum non permittebantur in diebus solennibus, nisi quia praecipuum datum de obseruanda festiuitate sabbati, vel aliarum celebriarum, non obligabat ipsos ministros Sanctuarij, solum exprimens de popularibus, vt patet supra cum dicitur. omne opus non faciatis in eo: sabbatum enim Domini est in cunctis habitationibus vestris. Solum ergo obligauit habitationes popularium, & non tabernaculum Domini. ergo in Sanctuario poterant fieri quaeque operationes pertinentes ad ministeria eius sine violatione festiuitatis. Illi tamen, qui mererent in die illa manipulum spicarum ad offerendum Domino, facerent opus perturbatiuum quietis sabbati, & non facerent illud in Sanctuario: ergo erat illicitum. Sic igitur non licebat in prima die azimorum, quae solennis erat, meti manipulos spicarum: ideo nec poterant offerri. in die autem sequenti licebat hoc, quia non erat dies celebris: ideo populares eodem die metebāt in agro, & confestim ducebant manipulos in Sanctuarium ad offerendum. *Et sanctificabit illum.* Refertur ad manipulum qui sanctificabatur, id est Domino consecratur. & per istam sanctificationem intelliguntur omnes ceremonie, quae fiebant in illo manipulo, scilicet quōd torrerentur spicae, & excuterentur grana, atque frangerentur in modum farris: deinde autem in iuso oleo, & superposito thure, accipiebat sacerdos pugillum illius ponens super altare, reliquum autem assumens sibi in partem suam, vt habetur supra 3. capitu. Hoc autem noluit hic explicare litera, quia iam fuerant posita ceremoniae. cap. 2. *Atque in eodem die, quo manipulus consecratur.* Hic ponitur aliud sacrificium quod fiebat in eadem die, scilicet, quōd offerretur vnus agnus immaculatus cum libamentis suis, & hoc erat in eodem die quo manipulus consecratur, scilicet in die secunda azimorum, quoniam tunc vtrunque fiebat. dicitur manipulus consecrari, quia applicabatur ad Dei cultum cremando in altari. *Cadet agnus immaculatus.* Id est occideretur vnus agnus immaculatus in sacrificium Domini, & erat iste agnus praeter agnum, qui offerebatur in sacrificio matutino, & praeter agnum, qui offerebatur in sacrificio vespertino: quia isti propter nullum sacrificium cessabant, vt habetur supra 6. & 9. cap. & Num. 28. cap. erat enim iste agnus anniculus praeter septem agnos anniculos, qui offerebantur in qualibet die de septem diebus azimorum.

Opera seculi, quae sunt.

azimorum, vt habetur Num. 28. cap. & quantum ad hoc excedebat secundus dies omnes alios dies in sacrificijs, quia iste agnus anniculus offerebatur super sacrificia aliorum dierum. *Anniculus in holocaustum Domini.* Dicitur iste agnus immaculatus, & anniculus: immaculatus quidem, quia deberet carere omnibus maculis, de quibus dictum est praecedenti. cap. & habentur ibi in litera. Dicitur anniculus, id est vnus annus: non quidē, quōd esset praecise vnus annus, quoniam difficillimum erat inuenire agnum, qui praecise esset vnus annus. i. non excederet per vnā diem neque deficeret: sed dicitur agnus anniculus. i. qui haberet vnū annum integrum, vel infra annum esset, dum tantum non excederet annum. Non enim poterat offerri aliud animal Dño in sacrificiū, donec esset octo dierum, vt habetur praecedenti. cap. cum dicitur. bos, ouis, & capra cum genita fuerint, septem diebus erunt cum matre sua; die autē octauo, & deinceps offerri poterūt Dño. idem hī Exo. 22. cap. deinde autem vsque ad annum completum vocabatur quodlibet anniculus: & sic offerri poterat. si autē excederet annum iam nō poterat offerri hic tamquam agnus, sed offerretur in alijs sacrificijs tamquam aries.

An offerri possit in Pascha agnus habens caudam, vel aures amputatas. Quasi. XII.

Sed quaeret aliquis circa hoc quod dictum fuit de agno immaculato; an possit offerri agnus habens caudam, vel aures amputatas. Et forte aliquis dicit, quod sic, quia quae prohibeantur hic maculae, in ista non sunt prohibeae; quia sunt maculae nō simpliciter, dñ enim praecedenti. cap. q. bos, & ouis, & capra, quae habent aures amputatas, vel caudam, volūtarie offerri poterant: votum tñ ex eis solui non poterat. sed hic non soluebatur aliquod votum; ergo poterat dari agnus habens istas maculas. Respondetur, quod non poterat offerri in isto sacrificio huiusmodi agnus, quia solum dicebatur supra, quōd animal habens caudam amputatā, vel aures possit sponte offerri. ergo qñ erat sacrificium, vel oblatio facta non spontanea, non poterat offerri animal harum macularum. hic autē non erat oblatio spontanea; quia ideo dñ oblatio spontanea; qm̄ aliquis nullo cogente, vel mandante offert. hic autem non erat sic; qm̄ nō offerebatur sponte ab aliquo iste agnus, sed Deo mandante offerebatur de sumptibus Sanctuarij; & sic erat obligatio ad offerendum: ideo non poterat offerri cum aliqua illarum macularum. *In holocaustum Domini.* Id est, quōd iste agnus offerebatur in holocaustū, & cremabantur omnes partes eius, nulla carniū parte proueniente sacerdotibus, vt habetur supra cap. 1. *Et libamenta offerebantur cum eo.* Vocantur libamenta sacrificiorum ea, quae offerebantur cum quolibet sacrificio. scilicet panis, & vinum, & oleum, & thus, & sal. haec enim in singulis sacrificijs offerebantur Domino, vt habetur supra. ca. 2. nisi in quibusdā, quae pertinebant ad inuestigationes malorum, scilicet zelotypiae, vt habetur Nu. 5. cap. ibi enim non ponebatur thus. & dicuntur libamina a libando: libare autē idem est quod bibere, vel degustare. & quāquam aliquando dicatur de rebus aridis, proprie tamen conuenit ad res liquidas: & sic sunt maxima istorū libamentorum, scilicet vinū, & oleum. & declaratur hic, quae sint ista libamenta, & in qua quantitate: cum dicitur. *7. duae decimae.* Erat autem generale in omnibus sacrificijs, quod semper offerrentur libamenta, sed quantitas non erat eadem, & in eis non referebat de quantitate salis quantum, vel quantum esset; nec differebat de quantitate thuris; sed relinquebantur ista in potestate, & voluntate offerentium. Alia autem tria liba-

Libamenta sunt.

mina. Soleum, & vinum, & panis erant in determinata quantitate, & variabantur sū additionem sacrificiorum diuersorum. de his hī regula Nu. 15. *Duae decimae simile.* Hic ponitur quantitas istorum libamentorū. & primo dñ de pane, quod essent duae decimae similiae. i. de similia. erat enim similia farina delicata, ex qua fiebant panes nimis albi, & de ista offerebantur duae decimae. i. duae decimae ephi. est. n. ephi vna mensura magna apud Hebraeos, & Aegyptios, & illa habebat decem partes, quarum quaelibet vocatur gomor, vt habetur Exo. cap. 16. cum dñ gomor autem decima pars est ephi. ideo cum dicitur, quōd darentur duae decimae de similia, est dicere, quōd darentur duo gomor, vel vna quinta ephi. nam duae decimae faciunt vnā quintam, sicut duae vice simae faciunt vnā decimam. & assumebantur istae decimae, & conspergebantur oleo, sicut si conspergeretur aqua ad faciendum pastam. & de istis duabus decimis aliquid proueniebat Deo, & aliquid sacerdotibus. *Incesum Domini.* Id est istae duae decimae offerebantur ad incensum Dño. i. ad hoc, quod incenderentur, quia incenderentur super altare holocaustorum. Non est tamen sensus, quod istae duae decimae totaliter incenderentur, sed quod offerrentur ad incendum: cum tamen oblate essent, sacerdos accipiebat pugillum vnū de illis, vt poneret super altare cum oleo, & thure; reliquum autem manebat pro ipso sacerdote. sic patet supra cap. 2. cum dñ anima cum obtulerit oblationem sacrificij Dño, similia erit oblatio eius, fundeique super eam oleum, & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotis, quorum vnus tollet pugillum plenum similiae, & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare, in odorem suauissimum Dño, quod autē reliquum fuerit de sacrificio erit Aaron & filiorum eius. Cum autē offerrentur istae duae decimae cum agno anniculo, & imponeretur pugillus de similia, totum residuum pertinebat ad sacerdotem illum, qui offerebat. sic patet 5. 6. cap. cum dñ omne sacrificium similiae quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in sartagine praeparatur, eius erit sacerdotis a quo offerit; sicut oleo conspersa, siue arida fuerit. *In odorem suauitatis.* Id est, quod ista similia comburebatur ad hoc, quōd inde surgeret Dño odor suauis. Deus tñ odorem nullum sentit, cū non sit animal, nec habet potentiam odoratiuam, vt organa odorandi: hoc enim solis animatis rebus conuenit, & dato, quōd Deus odoraret, non est sibi iste odor suauis, qm̄ potius esset grauis, quia odor farinae combustae non est suauis odor. quomodo ramen hoc intelligendum sit 3. 1. cap. declaratum est. *Liba quoque vini.* Id est sicut offeruntur libamenta de similia, ita offeruntur de vino, & adhuc magis proprie est in vino qm̄ in pane; quia libare pertinet ad res liquidas, cuiusmodi est ipsum vinum, & oleum: panis autē res arida est. Aliqui autē volunt assignare differentiam inter libum, & libamentum, qm̄ libum dicitur esse ad rem liquidam, & tunc vinum dñ esse libum, & oleum quoque, qm̄ ista duo liquida sunt, libamentum autē vel libamen dñ esse de re arida, sicut panis est, & sic vocat hic libum pro ipso vino, quia liquidum est. Ista differentia aliqui obseruat, sicut vñ haberi Nu. 15. cap. non tñ semper obseruat, qm̄ aliqui vocatur libamentum totum ipsum, quod offertur cum sacrificio carniū, scilicet panis, & vinum, & oleum, & thus. sic habetur 14. capitu. vbi vocantur omnia operamenta sacrificij libamenta. *Quarta pars hin.* Ista est mensura vini liba di cum sacrificio. quarta pars mensura cuiusdam hin quod vocatur hin. i. vnus sextarius. Dicunt enim aliqui, quod hin dicatur esse mensura maior, & sextarius dicatur mensura minor, quae dicebatur includi quantiter in sextario. Sed forte non videtur hoc conuenienter.

Ephi quid sit.

Libum & libamentum differunt.

ter dictum, quia sextarius denominat partem sextam: si ergo sit pars hin, non dicitur esse pars eius quarta, sed sexta: sicut dicimus de gomor qui est decima pars ephi; & propter hoc vocatur decima sine aliqua connotatione, ita erit de sextario, quia si alicuius pars est, erit sexta pars. & quando dicitur hic, quod fundatur quarta pars hin, debet magis intelligi, quod quarta pars hin sit sextarius, & dimidius, sicut quarta pars numeri fenarii est vnum cum dimidio, & duo sextaria erunt tertia pars hin, & tres sextarii sunt medietas hin: quatuor autem sextarii non sunt quamor quarta, sed quatuor sexte. De oleo nihil dicitur hic, in qua mensura esset. & forte aliquis dicit, quod non offerretur oleum, in ista oblatione, sed saluum est, quia supra 2. cap. dicit, quod si fuerit facta aliqua oblatio de simila, debet fundi super eam oleum. & sic intelligitur, quod semper fundetur oleum, cum indiffinita legis aequipolleat vniuersali. Item patet, quia in eodem cap. ponuntur omnes modi ad offerendum panem, siue sit simila non cocta, siue panes de cliano, siue lagana, siue panes de craticula, aut sartagine. & de omnibus his dicit, quod ponet in eis oleum: ergo quocumque fieret oblatio panis, oleum ponendum erat. Item si per hoc diceremus, quod non poneretur hic oleum, quia non fit mentio de illo, eodem modo diceremus, quod non poneretur thus, quia de illo nihil dicitur, nec poneretur sal, & tamen necesse erat in omni sacrificio poni sal, vt h. 5. 2. cap. quidquid obtuleris sacrificij, sale condies: nec auferes sal fedus Dei tui de sacrificio tuo, in omni oblatione offeres sal. Item patet hoc Num. 15. cap. ubi iubetur, quod quocumque aliquis obrulerit oblationem holocausti, vel victimam pacificam sponte, vel vota soluendo, vel offerendo munera, debet poni simila, & vinum, & oleum. sed istud de quo hic dicitur erat holocaustum: ergo oportebat poni in eo oleum. Dicendum est igitur, quod fuit hic oleum positum, quamquam non exprimitur. Causa autem quare non exprimebantur istae omnes res est, quia omnia ista erant quaedam operamenta sacrificiorum, quae vocantur libamenta, cum ergo iubetur de vno, intelligitur de reliquis, non oportet ergo semper exprimi de omnibus. Cum autem quare quantum de oleo fundetur in hoc sacrificio. Respondendum est, quod fundebatur quarta pars hin, tantum quantum de vino. hoc autem videtur, quia cum ex superioribus probatum sit, quod esset necessarium poni hic oleum, & tamen non dicitur quantum, ergo poneretur tantum quantum de vino, aliis fuisset expressa mensura determinare. Item patet hoc Num. 15. cap. quia ibi quando ponitur regula de varijs libamentis sacrificiorum, tantum ponit semper de oleo sicut de vino. *Panem, & polentam, & pulles non comedetis.* Hic vetat Deus comedi aliquid de panibus, & segetibus, donec offerrentur primitiae Domino. Iustum enim fuerat supra vt offerrent primitiae Domino de segetibus. & quia dicuntur primitiae esse primae, scilicet id quod ante omnia alia venit, oportet vt antequam aliquid de segetibus comedatur, offerantur Domino: si enim aliquis prius de eis comedit, quam Domino offerret, iam non vocabuntur primitiae, quoniam alius iam comedit primitias, sed erunt illa quaedam iura, vel dona data Domino. Et vetatur hic tria, scilicet panes, polenta, & pulles, panes dicuntur esse facti ex farina redacta in pastam: polenta dicitur esse cibus factus ex granis tostis ad ignem, & decorticatis, pulles dicuntur esse cibus factus ex farina cocta in aqua. Si ramentum comederentur aliqua spica euellendo eas virides, & comedendo sine aliqua alia operatione, antequam primitiae darentur, non erat interdictione: quoniam illud agit, quod decimarum solutione, quod transit in formam cibi, & sic est de pulibus, pane, & polenta, isti panes veri cibi, & habent formam ciborum. si in aliquis comedit grana viri-

Polenta, & pulles quid sunt.

dium spicarum, non faciendo alios apparatus, non habebat formam cibi, quod sit aliquis cibus. non ergo prohibetur hic comestio spicarum viridium, sed panum, polentae, & pulium. *Vsq; ad diem qua offeretis ex eo Deo vestro.* Id est, quod primo oportebat ex segetibus nouis primitias offerri, quam ex ea quidquam comederetur. poterat tamen fieri polenta, & pulles ex segetibus antiquis, existentibus nouis segetibus, antequam de illis offerrentur primitiae, quia in antiquis iam oblatio fuerunt primitiae. *Praeceptum est sempiternum:* Scilicet hoc quod est offerri primitias frugum, est praecipuum sempiternum. Non est autem accipiendum sempiternum proprie, quoniam tunc significat id quod non habet finem, quamquam habuerit principium hoc enim nulli legi conuenit, quia nulla lex sic est eterna, nec etiam ipsum nouum testamentum, quia post diem iudicij nulla lex erit, ergo nec noua: Alio modo accipitur praecipuum sempiternum pro illo praecipuo, cui non succedit alterum contrarium, quamquam illud finem aliquando habeat. & isto modo dicitur legem nouam esse aeternam, sicut dicit Christus, quando consecratur corpus suum, & sanguinem: Hic est calix noui, & aeterni testamenti in meo sanguine, quamquam dicatur, quod ista particula non sit posita a Christo, quia non reperitur in euangelij, vel in epistolis, determinatum tamen est ab Ecclesia quod Christus ista dixerit, vt patet extra de celeb. missa. cum Marthae. & sic verum est, quod lex noua est aeterna, quia non succedet ei alia lex, quod ipsa aliqui desinet. si die iudicij. Lex autem vetus non potest vocari isto modo sempiterna, quia ei alia successit. nouum testamentum, sed vocatur lex sempiterna in magno tempore duratur. *In generationibus vniuersisque habitaculis vestris.* Id est durabit ista lex per omnes generationes vestras, id est quamdiu durauerint filij vestri, & filij filiorum, & sic de alijs durabit ista lex: etiam hoc erit in cunctis habitaculis vestris, quod ista lex habeat vigorem in omnibus habitaculis vestris: Et ista littera potest intelligi dupliciter. Vno modo in omnibus habitaculis vestris, id est omnes domus vestrae erunt obligatae ad hanc legem. talis modus loquendi habetur Exo. 35. ca. cum dicitur, non succendetis ignem in cunctis habitaculis vestris per diem sabbati. in quo obligat omnia habitacula ad istam legem excludens Sanctuarium. simile habetur supra in littera, cum dicitur, sabbatum Domini est in cunctis habitaculis vestris, quasi dicat, omnes habitationes vestrae tenebuntur ad observationem sabbati. Sed iste sensus non potest stare, quia tunc est sensus, quod de qualibet domo Hebraeorum deberet esse solutio primitiarum, quod est falsum, quia non poterat Israelitae omnes soluere primitias frugum ad offerendum, quia veniebant de terris longinquis, & non poterant secum primitias frugum portare, potissime cum deberent segetes meti in eadem die, quae offerebantur ad incendendum super altare. Alio modo est sensus in cunctis tabernaculis vestris, id est, quod ista lex tenebit in cunctis tabernaculis vestris, id est quamdiu manserint habitacula vestra. & tunc est sensus, quod ista lex manebit in generationibus & habitaculis vestris, quamdiu manerent generationes de habitaculo vestro. *Numerabis ergo.* Hic ponitur de secunda solemnitate, quae erat dies Pentecostes. & ista est (vt aliqui volunt) ad memoriam legis datae, nam sicut vult magnum Dei beneficium eductio Israelitarum de Aegypto, & pro hoc celebratum fuit festum azimorum, ita fuit magnum beneficium datio legis in monte Synai. & ista fuit significata per festum Pentecostes, quia fuit quinquaginta diebus de exitu ab Aegypto, vt declaratum est Exo. 19. Et sicut in praecedenti festo iubebat Deus offerri primitias de segetibus

De solemnitate Pentecostes.

bus in manipulo, ita iubebat, vt in hoc festo offerrentur primitiae de panibus ceteris, vt habetur infra in littera. & primo ponitur hic quando esset istud festum Pentecostes, & declaratur hic, quod est post quinquaginta dies, & ob hoc vocatur Pentecostes, vel festum hebdomadarum, vt infra dicitur. *Numerabis ergo ab altero die sabbati: in quo obtulistis manipulum.* Ponitur hic quomodo computandi sunt quinquaginta dies, qui esse debebant inter Pascha, & Pentecostes, & dicitur quod erant computandi ab altera die post sabbatum, scilicet a secunda die azimorum, & tunc cum acciperentur septem hebdomadae perfectae, & sequens dies esset Pentecostes, efficiebantur quinquaginta dies. Sciendum autem, quod in ista computatione quinquaginta dierum non accipiebatur vterque dies Paschae, sed ponebatur vnus eorum exclusiue, scilicet dies Pentecostes, vel primus dies azimorum. vnde si vterque computaretur, darentur quinquaginta vnus dies. ad hoc autem accipiebantur septem hebdomadae integre, & faciunt dies quadraginta nouem, praeter hoc accipiebatur vnus dies post istas hebdomadas septem, qui erat dies quinquagesimus, & iste erat dies Pentecostes. Ante computationem autem septem hebdomadarum accipiebatur vnus dies, scilicet dies primus azimorum: & sic erant quinquaginta vnus dies: & hoc modo a festo Paschae vsque ad Pentecosten, secundum Iudaeos, erant quinquaginta dies non computando primum diem, scilicet Paschae, & tamen secundum computationem Christianorum a festo Paschae vsque ad Pentecosten non sunt quinquaginta dies, nisi includatur vterque dies Paschae: & vt accipiat vnus dies exclusiue, ponitur hic, quod istae septem hebdomadae non sunt computandae a primo die azimorum, sed a secundo. & hoc est quod dicitur hic littera, scilicet. *Ab altera die sabbati.* Id est ab alia die post sabbatum, dicitur alia dies post sabbatum secunda dies azimorum, prima autem vocatur sabbatum, quoniam erat sollemnitas, & vacabatur ab omni labore, sequentes autem dies non erant sabbata, quia non erat in eis sollemnitas, sed solum in primo, & septimo, vt supra dictum est. *In quo obtulistis manipulum primitiarum.* offerretur manipulus primitiarum in secunda die azimorum, vt supra dictum est, dicitur autem ille manipulus primitiarum tamquam vnus sit, non quidem, quod vnus offerretur manipulus, quia plures erant, vt supra dictum est. Sed dicitur hic de vno manipulo, quia in multis vnus eligebatur, & cremabatur partim coram Domino, vt supra dictum est. *Septem hebdomadas plenas.* Ad inueniendum istud festum fiebat computatio hebdomadarum septem: & propter hoc vocatur istud festum hebdomadarum, vt habetur Deute. 16. cap. & in alijs locis, dicitur autem, quod computentur istae hebdomadae plene, ad significandum plene, quod dies Pentecostes, qui per istas computationes inuenitur, erat dies extra istas septem hebdomadas: nam si esset in fine istarum septem hebdomadarum, iam non essent hebdomadae plene, quia vna dies esset adempta vltimae hebdomadae computabantur ergo istae integre, & post eas in die sequenti erat Pentecostes, alioquin non essent quinquaginta dies a primo die azimorum vsque ad Pentecosten exclusiue. *Vsq; ad alteram diem expletionis hebdomadae septima.* Id est, quod debet fieri ista computatio, vt accipiantur septem hebdomadae integre: & post eas alia dies, quae est post expletionem septimae hebdomadae plene, id est. *Quinquaginta dies.* Scilicet, quod ista computatio erit quinquaginta dierum ab eo die, quo incipit est vsque ad diem, quo finitur inclusiue, scilicet accipiendo septem hebdomadas plenas, & vnam diem post illas erunt dies quinquaginta: & sic manebit semper primus dies azimorum exclusiue, vt ab eo vsque ad

Festum hebdomadarum.

diem Pentecosten sint quinquaginta dies. *Et sic offeretis sacrificium nouum.* Id est offerentur alicuius primitiae, sicut offerbantur in festo azimorum. Circa quod considerandum, quod in festo Pentecosten erant tria, sicut in festiuitate azimorum. Primum erat vacatio a laboribus, secundum oblatio de panibus, tertium oblatio de animalibus. In primo dicendum est, quod in festo Pentecosten erat vna dies obseruationis solum, & in hoc differebat a festo azimorum, in quo erant septem dies, & primus, & vltimus erant in magna obseruatione, intermedij autem non. Vnde quando agit de istis festiuitatibus hic, & Deut. 16. & in alijs locis, non ponitur pluralitas dierum, sed solum fit mentio de vna die obseruationis, in alijs autem fit mentio de pluribus. Secundum quod erat in isto festo, erat oblatio de panibus, nam sicut in superiori festo offerbantur primitiae de spicis virentibus, ita hic offerbantur primitiae de panibus nouis. Et sicut antequam offerretur manipulus spicarum, non licebat alicui facere cibum de spicis, faciendo polentam, aut pulles, ita antequam offerrentur panes primitiarum in festo pentecosten, non licebat alicui comedere de panibus: & erat conueniens tempus ad faciendum ista, quia cum in festo azimorum nondum essent spicae maturae, sed ibi aliquantulum virentes offerbantur super altare, & post istud festum inciperent meti segetes ad festum Pentecosten, quod erat postea per dies quinquaginta, esset iam tempus comedendi de panibus nouarum frugum, cum istud festum veniret, ideo iussit in eo Deus sibi dari primitias de panibus nouarum frugum, scilicet duos panes de duabus decimis. Tertium quod erat in isto festo, erat in oblatione animalium: fiebat enim oblatio animalium multorum, sicut habetur infra in littera. & Num. 28. ca. de quo magis postea dicitur. *Et sic offeretis sacrificium nouum Domino.* Id est postquam computaueritis istos dies quinquaginta, facietis sacrificium nouum Domino, vocatur sacrificium nouum id quod soluebatur in primitijs panum, sicut accipit littera. Non enim potest accipi hic sacrificium pro sacrificio animalium, quia dicitur, quod erat sacrificium nouum, quod fiebat de animalibus, quia quotidie assuetum erat. Vocatur autem proprie nouum sacrificium primitiarum, quia illa die offerbantur panes de nouis frugibus, & ante hoc non offerbantur. *Ex omnibus habitaculis vestris.* Id est omnes Hebraei obligabantur ad istam oblationem, quae erat de panibus primitiarum.

In festo Pentecosten tria erant obseruanda.

An omnes Iudaei cogentur offerre panes in die Pentecosten, vel solum volentes. Quae. X. l. l.

ET in hoc differebat oblatio ista ab oblatione primitiarum in manipulo spicarum, quoniam non cogebantur omnes Israelitae offerre manipulos spicarum, hic autem iustum est omnibus, quod offerant. Et si dicas, quomodo poterant offerre illi, qui erant de terris longinquis, Domino panes primitiarum de nouis frugibus, quoniam non poterant eos ducere de terra sua. Respondendum est, quod quamquam Iudaei non ducerent panes primitiarum de terra sua, tamen in loco Sanctuarij istos ad vendendum reperiret, sic enim erat de animalibus pertinentibus ad sacrificia, quoniam vendebantur in loco illo pro venientibus, vt haberent vnde offerrent, quod patet, quoniam Iesus quando introiit in Sanctuarium, & eiecit inde ementes, & vendentes primo, & euerit mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas, vt habetur Matth. 21. c. sed columbae vendite ad sacrificium erant, sed sacrificium pauperum, eum sit minimum sacrificium:

ficiam: ideo erant ibi in Sanctuario, vt ibi venderent: sic ergo de alijs intelligendum est, quæ pertinebāt ad sacrificium, vel quascunq̄e oblationes, quia ibi venderent ea venientibus illi qui erāt in loco. Sed quæres quomodo vocatur hic sacrificium oblatio facta de panibus, quoniam sacrificium ad animalia pertinet? Respondendum est, quod quamquā sacrificium proprie dictum de animalibus magis dicatur, quā de alijs rebus oblati, tamen in panibus adhuc sacrificiū est. sic patet supra 2. cap. vbi vocatur simila sacrificiū, & dicitur, quod offerret sacrificium de simila, vel de farragine. sed omnia hæc ad panem pertinent. sic etiā habetur Nu. 15. cap. vbi magis vocatur sacrificium ipsum, quod offertur de pane, quā de carnibus. nam dicitur ibidem, quod qui obtulerit victimam, offerat, & sacrificium de simila. Et quantum ad istum modū consuevit distingui, vt ipsa oblatio de carnibus vocetur victima, vel hostia, oblatio autem de panibus vocetur sacrificium, & oblatio de vino, & oleo vocetur libamen, aut libum, vel libamentum, licet in communiore locutione id quod de carnibus est, vocemus sacrificium. *Panes primitiarum duos.* Istud determinatur de oblatione primitiarum. Non enim determinabatur quantitas oblationis in primitijs festi azymorū, quia ibi nō erat sub obligatione talis oblatio, hic autē est sub obligatione: vnde ponuntur hic panes duo dā di a quolibet offerente, & isti erant de duabus decimis, id est de duobus gomor, quoniam gomor est decima pars ephi: & vtrumque erat mensura. cum autē accipitur decima sine determinatione, scilicet cuius erat decima, accipitur pro decima parte ephi. Alij. n. dicunt, quod isti panes erant de duabus decimis, id est quilibet erat de duabus decimis farinae constans. sed non videtur esse conuenienter dictum, sed magis videtur dicendum, quod essent duo panes, & de duabus decimis, scilicet quilibet de vna decima, quoniam valde magnus panis esset, qui duas decimas haberet.

Nunquid cum istis panibus offerrentur libamenta. Quest. XXXIIII.

QUÆRIT aliquis, an cum istis panibus offerrentur libamenta, scilicet vinum, & oleū & sal, & thus, quæ erant communia libamēta, vt patet supra 2. cap. Et videbitur alicui dicendum, quod sic, quia ista nunquā separabantur cum ergo offerretur hic panis, offerretur quoque libamenta. Sed dicendum est, quod non offerebantur aliqua libamēta cum istis panibus, & dicit aliquis eam esse, quia offeruntur libamēta cum ipsis sacrificijs carniū, vt habet Nu. 15. cap. & ex multis alijs locis, hic autem solum offertur panis. ideo non erant cum eo libamenta. sed dicitur hoc esse falsum, quia quādo cunq̄e aliquis offert sacrificium de simila, offert thus, & oleum, & alia libamēta cum illa, vt habetur supra 2. cap. Item dicitur ibi de oblatione noui faris fracti de spicis adhuc virentibus, ideo dicendū, quod etiā cum pane offerebantur libamenta. sed hic non poterat offerri, quia iste panis erat fermentatus, & non poterat directe poni in sacrificio, cum nō cremaretur. Et quia libamēta sunt ea, quæ ponunt cum sacrificio, quod principaliter offertur, & crematur in altari, quando non est aliquod tale, nec etiā cum eo libamēta erunt: sed hic offerebantur panes isti primitiarum, qui erant fermentati: & de fermento, & fermentato nihil ponebatur super altare ad cremandum. 3. 2. cap. ideo cum his panibus non offerebantur aliqua libamēta, cum illa essent, vt aliqua pars eorū cremaretur super altare. & ista est causa vera. *Simila fermentata.* Id est, quod isti panes erāt de simila, & fermentata.

Fti. Alijs intelligeret hos debere esse de simila nō fermentata, quia Deus fermentum nolebat: ideo expresse sum est, quod essent fermentati. Et pp hoc dicendum, quod isti panes non pertinebant aliquatenus ad Deum, ita vt de eis quidam cremarentur super altare: nam prohibitum erat Domino cremari fermentata: sacerdotēs tamen accipiebant illa in partem suam. Et q̄q̄ Deo vetaret cremari super altare fermentata, tamen non vetabat offerri, vt h̄r 3. 2. cap. omnis oblatio, quæ offertur Domino abique fermento fiet, nec quidq̄ fermenti aut mellis adolebitur in sacrificio Domini: primitias tantum eorum offeretis, & munera, super altare vero non ponentur in odorem suauitatis. & quoniam ista fermentata non poterant prouenire aliquatenus Deo, necesse erat, vt proueniret in partem sacerdotum, quoniam omnia, quæ offerebantur, partim Dei, & partim sacerdotis erant. Si autem contingeret aliquando, quod sacrificia aut oblationes ad Deum non prouenerent, omnia iura pertinebāt ad sacerdotes, qm̄ simpliciter omnia iura Sanctuarij sacerdotum erant, vt h̄r Nu. 18. cap. *Quos coquetis in primitias Domini.* Id est coquetis eos, vt soluat inde primitias Domino. 1. 1. cap. primo acciperent quantitatem duarum decimarum de simila, & de illis fierent duo panes qui offerrentur, vt hic patet. *Offeretisque cum panibus septem agnos.* Hic ponitur sacrificium in animalibus, quod fieri debebat in die Pentecostes, & istud erat potissime, qm̄ erant multa sacrificia. Et d̄r primo de agnis immaculatis septem, de quibus quæret aliquis quomodo offerrentur. si an in holocaustū, vel pro p̄b̄o, vel in hostias pacificas: Et respondet, quod erant ista holocausta sicut. 7. h̄r. & d̄r to, quod non exprimeret, quid esse deberent talia sacrificia, dicendum esset, quod erant holocausta. Nam cū aliquid iubet offerri, & non exprimitur in quo genere oblationis, intelligendum est, quod est oblatio holocausti, quia illa potissima est, & magis ad honorem Dei.

An hæc sacrificia sint eadem cum illis, quæ habentur Nu. 28. cap. vel sint superaddita. Questio. XV.

QUÆRIT adhuc aliquis, an ista sacrificia sint eadem cū illis quæ habentur Nu. 28. c. vbi agit̄ de sacrificijs omnium festorum. Et dicit aliquis, quod eadem sint, quia ibi ponuntur plene omnia sacrificia festorum. ergo quidquid hic ponitur, dicendum est, quod est de illis quæ ibi exprimuntur. Respondendum est, quod ista sacrificia non sunt eadem cum illis, quæ ibi iubentur, quamquā ibi iubentur septem agni, & hic totidem: & ibi vnus hircus & hic alius: differunt tamen quantum ad sacrificia arietum, & vitulorū: quia hic iubetur offerri vnus vitulus, & duo arietes: ibi autem septimo duo vituli, & vnus aries. Item differunt sacrificia ista ab illis, quia hic ponuntur duo agni anniculi pro hostijs pacificorum, ibi autem nulla pacifica hostia iubetur. Dicendum ergo quod totaliter differant sacrificia diei Pentecostes, quæ iubentur hic, & ea quæ habentur Nu. 28. c. sed ista erant superaddita illis. Vnde sciendum, quod in hac die, ex iure & necessitate festi, offerebantur agni anniculi decem & octo, scilicet septem qui iubentur hic, & septem qui iubentur Num. 28. cap. & isti erant in holocaustum specialiter propter diem festi: & alij duo agni anniculi, qui offerebantur in sacrificium matutinum & vespertinum: & hoc pertinet ad holocaustum, & est iuge sacrificium. Offerebantur etiam alij duo agni anniculi in hostias pacificas, vt habetur hic, & isti erant ex conditione festi: & sic erūt decem & octo agni anniculi. offerebantur quoque tres vituli. 1. duo vituli, de quibus dicitur Num. 28. cap. & vnus vitulus

Quo septem agni immaculati offerrentur.

tulus de quo hic: & hoc erat ex conditione festi: erāt quoque ista in holocaustum. offerebantur etiam tres arietes, duo de quibus hic, & vnus de quo Numeri 28. cap. 1. & sic erant simul omnia animalia, quæ illa die offerri iubebantur, decem & octo, scilicet agni anniculi, decem & octo, arietes tres, vituli tres, & hirci duo.

Quando autem supra arguebatur, quod essent sacrificia eadem, de quibus hic, & de quibus Numeri 28. cap. 1. dicendum non posse stare, vt declaratum est. Nec etiam tenet ex hoc, quia ibi declarantur omnia sacrificia festorum. Nam si ideo dicamus, quod sacrificia quæ ponuntur hic, & Numeri 28. cap. 1. sint eadem, & ob hoc quicquid ponitur hic, habetur ibidem. Dicendum esset, quod agnus anniculus, de quo dicebatur supra in festo azymorum, quod offerretur cum manipulo spicarum, non differet a sacrificijs festi azymorum, quæ habentur Numeri 28. cap. 1. Sed falsum est, quia in omnibus diebus ponuntur ibidem sacrificia æqualia: hic tamen augetur pro secundo die azymorum agnus anniculus, qui offeratur cum manipulo spicarum, & non fiebat hoc in aliquo aliorum dierum. Quod autem Numeri 28. cap. 1. ponantur plene sacrificia festorum, verum est quantum ad illa, quæ sunt sacrificia per se, non facta cum aliqua speciali cæremonia, scilicet quod non fiant ex causa alicuius cæremonie specialis. Et sic est, quod sacrificia illa quæ habentur Numeri 28. cap. 1. in festo azymorum & Pentecostes fiebant absolute, non propter causam alicuius cæremonie specialis propter honorem festorum, & illa plene ponuntur: alia autem sacrificia sunt, quæ sunt propter speciales cæremonias. Et sic erat de agno anniculo, qui offerebatur cum manipulo spicarum: nam ille solum offerebatur propter primitias oblatas. Ita autem & in festo Pentecostes offerebantur alia primitia, scilicet de panibus nouarum frugum, & propter has fiebant multa sacrificia, de quibus hic, scilicet septem agni anniculi, & duo arietes, & vnus vitulus: & hoc in holocaustum, & duo agni anniculi in hostias pacificorum. Sacrificia autem, quæ habentur Numeri 28. cap. 1. Non erant propter decimas oblatas: sed propter honorem festi solum. *Immaculatos anniculos.* Dicuntur esse agni immaculati, quia non debent habere aliquam de maculis, de quibus dicitur precedenti cap. quæcunq̄e enim illarum sit, repellit a sacrificio. Dicuntur anniculi, scilicet non maiores vno anno, nec minores octo diebus, vt supra declaratum est. *Vitulum de armento vnum, & arietes duos.* Ista etiam animalia offerebantur in holocaustum, vt hic patet. Et hoc erat, vt de omni genere animalium immolatorum offerretur holocaustum. De numero autem istorum animalium immolatorum, quare tot essent, & non plura, nec pauciora, ratio reddi non potest: quoniam ista dependent pure a voluntate legislatoris, sicut assignationes, & præfixiones ad aliquid agendum, vel determinationes quantitatis pœnarum; quoniam non est maior ratio sic quā aliter fieri, vt iam alibi dictum est. *Et erunt in holocaustum.* Id est omnia ista animalia supradicta erunt pro holocausto: in alijs autem generibus sacrificiorum, scilicet in pacificis hostijs, & pro peccato, non ponitur tanta differentia, & multitudo offerendorum animalium, quia solum ponitur vnus hircus pro peccato, & duo agni anniculi in hostias pacificas. Causa huius est, quia holocaustum fit directius ad laudem Dei, quā alia sacrificia; quamquam etiam in alijs sacrificijs laus Dei intendatur. Magis ergo debuit multiplicari id, quod est ad laudem & honorem Dei, quā cætera.

Alph. Toft. super Leuit.

A Quod autem holocaustum directius pertineat ad laudem Dei specialius quā alia, apparet, quia alia sacrificia habent specialem causam ex nobis, scilicet hostia pro peccato ad peccatorum expiationem, & hostia pacifica ad pacem habendam, scilicet pro aliquo obtinendo, vel pro gratiarum actione, scilicet pro rebus obtentis: holocaustum autem non habet aliquam specialem causam ex nobis, ergo videtur, quod fiat magis propter laudem Dei.

Item patet hoc, quia de holocausto Deus sibi omnia suscipiebat, faciens cremari carnes, & caput, & pedes, & intestina, vt habetur supra primo cap. De sacrificijs autem pacificis solos adipēs suscipiebat, nisi esset victima pacifica de genere onium: tunc enim assuuebat caudam cum adipibus, vt habetur supra cap. 3. In sacrificijs autem pro peccato nihil prater adipēs Deus habebat. In sacrificijs autem pro delicto accipiebat adipem, & caudam, vt patet supra sexto cap. Magis ergo holocaustum pertinebat ad Deum quā cætera sacrificia. *Cum libamentis suis.*

Sunt libamenta istorum sacrificiorum quædam apparatus, cum quibus offerebantur, scilicet panis, & vinum, oleum, thus, & sal. de quibus supra secundo cap. Vocantur autem libamenta omnia, siue arida, siue sicca, quæ offeruntur cum sacrificijs carniū: quamquam aliquando supra fiebat differentia, quod liba pertinerent ad res liquidas, vt vinum, & oleū: & libamēta, vel libamina pertinerent ad res aridas, vt ad panē, & thus, & sal: sed hic nihil distinguitur. vñ ista differentia magis est aliquando obseruata per accidens quā ab intentione dicentis. *In odorem suauissimum domino.* Id est omnia ista animalia cremabuntur, vt surgat inde domino odor suauis. De hoc autem supra declaratum est. *Facietis, & hircum pro peccato.* Duo hirci pro peccato immolabantur hac die: vnus cum primitijs, de quo hic: & alius sine primitijs, de quo habetur Numeri 28. cap. 1. Et erat hoc pro peccato totius populi. nec fiebat specialiter pro aliquo peccato, sed generaliter pro omnibus peccatis populi. nam aliis solebat fieri sacrificium pro peccatis specialibus, de quibus dicitur supra quarto & quinto cap. Hic autem sine conscientia alicuius specialis sceleris, fit sacrificium. Sic enim fit in festo propitiationis, vbi non oratur specialiter pro aliquo peccato, sed pro omnibus peccatis populi: quamquam aliqua peccata specialiter exprimantur, vt declaratum fuit supra 16. cap. 1. vbi de hoc. & dicitur, facietis hircum, id est immolabitis: quoniam facere in modum sacra scripturæ accipitur pro disponere, vel ornare, etiam si res esse non suscipiat, & sic dicitur aliquis facere capillos, id est scindere vel ornare, vt est modus vulgaris loquendi. Sic etiam sacra scriptura sepe loquitur, cum dicat fieri vnum animal in holocaustum, & alterum in hostias pacificas, vel pro peccato. sic habetur supra 14. cap. 1. Iste etiam modus loquendi est apud poetas, vt quod aliquis dicat, ego facio vaccam, id est dispono eam in cibos. sic loquitur Virgilius in Bucolicis in ecloga. 3. quæ incipit.

Dic mihi Dameta cuius pecus an Melibœi? cum dicit. Cum faciam vitulam pro frugibus ipse venio.

Id est dum ego coquo vitulam, vade pro pane. *Duosque agnos anniculos in hostias pacificorum.* Etiam iubentur hic offerri hostiæ pacificæ. & quamquam non videatur esse aliqua causa specialis, pro qua fiant hostiæ pacificæ, siue pro pace habita, id est pro gratiarū actione, vel pace habenda, aut obtinenda aliqua re: tamē fiebat immolatio pacifica pro aliquo istorum in generali fieri, sicut dicebatur sacrificium pro peccato in generali fieri.

L1 Cuius

Cuius ista pacifica sacrificia erant, quae offerebantur in festo azymorum; & a quo offerebantur.
Quest. XVI.

Sed quæret aliquis, cuius erant ista sacrificia pacifica: nam de cæteris non est dubium. Holocaustum enim siue offeratur ab aliqua persona priuata; siue offeratur de sumptibus communibus sanctuarij, non est aliqua ratio dubitandi, cuius sit illud holocaustum, quia viroque modo conuenienter fieri potest. De sacrificio autem pro peccato etiam satis notum est, quoniam potest fieri aliquando pro peccato vnius hominis, aliquando autem pro peccato totius populi. Sed de pacificis hostijs est dubium, quomodo oblatæ fuerint hic, & a quo. Non enim potest dici, quod essent oblatæ de sumptibus sanctuarij, quia illa offerebantur de sumptibus sanctuarij, quæ ad solum Deum pertinebant, vt sacrificium iuge maruinum, & vespertinum. Sacrificium autem pacificum non est specialiter pro Deo, sed magis pro ipsi offerentibus; offerunt enim vt impetrèt aliquam rem, vel quia eam iam impetrauerunt. ideo non debet fieri hoc de sumptibus sanctuarij.

Item patet, quoniam in oblatione pacifica ad ipsos offerentes pertinent omnes carnes sacrificij, præter armum dextrum, & pectusculum, vt patet supra septimo capitu. oportet ergo dari hic aliquos offerentes ad quos pertinerent istæ carnes hostiarum pacificarum: sed hoc non potest referri ad quamlibet personam priuata, quia tunc esset sensus, quod quilibet de populo offerret pro se ista sacrificia supradicta. Sed hoc stare non potest, quia non sufficeret quilibet de populo tot sacrificia offerre, nec sacerdotes sufficerent tot animalia immolare, & disponere in sacrificium.

Respondendum est ergo, quod ista oblatio non fiebat specialiter a quolibet de populo, sed fiebat pro toto populo, & tunc manet dubium, quia cum carnes sacrificiorum pacificarum pertineant ad eum, qui offert, præter armum dextrum, & pectusculum; quomodo poterit totus populus comedere de his hostijs pacificis, cum sit multitudo immentia populi, & duo agni solum sint oblatis in hostias pacificas?

Dicendum est, quod in ista oblatione pacifica fiebat contra legem communem aliarum pacificarum hostiarum, scilicet in cæteris pertinebant carnes ad offerentes, hic autem cum a toto populo oblatis fuerint isti duo agni in hostias pacificas, non cedebant in ius populi, sed in ius sacerdotum. & hoc non erat, quia Deus velle, quæ erant populi, dare sacerdotibus: quia in alijs sacrificijs pacificis nunquam hoc facere consueuerat, sed hoc factum est, quia carnes pacificarum hostiarum erant inutiles toti populo, cum ad nihil sufficeret accipere carnes duorum agnorum pro tam numerosa multitudine. tribuit ergo sacerdotibus istas carnes, quia eis proficere poterant, sicut immediate habetur. *Cumque leauerit eos sacerdos.* Hoc non refertur ad omnia superiora; quia non eleuabantur omnia illa, potissime quia dicitur immediate, quod cedent in vsum sacerdotis, & non potest intelligi de omnibus supradictis, quia holocausta, de quibus supra dicebatur, non possunt pertinere sacerdotibus, nec alicui homini, sed soli Deo, & cremabantur super altare. Eleuatio autem ista, de qua hic dicitur, erat quod postquam sacerdos immolabat victimas pacificas, & fundebat sanguinem apud altare, eleuabat super manus suas pectusculum, & armum, & adipem porrigendo manus sursum, & deorsum, ante, & retro, dextrorsum, & sinistrorsum: & ista erat propria caeremonia sacrificij pacifici, de qua magis dictum est

supra septimo capitu. *Cum panibus primitiarum.* Scilicet quod carnes duorum agnorum pacificarum eleuaretur coram domino, & simul panes primitiarum. Vocantur hic panes primitiarum panes facti de duabus decimis simile, vt dictum fuit in litera, & isti erant fermentati: eleuabantur quoque modo eleuationis carniū pacificarum faciendo eandem caeremonias. Isti tamen panes non cremabantur super altare, nec aliquid eorum, quia erant fermentati, vt dicitur hic. De fermentis autem, & fermentatis nihil super altare crematur, vt habetur supra secundo capitu. cum dicitur, omnis oblatio quæ offertur domino, absque fermento fiet; nec quicquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificium domini: primitias tantum eorum offeretis & munera: super altare vero non ponentur in odorem suauitatis. *Coram domino.* Id est quod ista eleuatio panum & carniū fiebat coram domino, scilicet coram altari holocaustorum, in quo specialiter erat Deus, vel coram ostio tabernaculi, in quo fiebant omnes oblationes. & vtrunque propinquum erat. *Cedent in vsum eius.* Id est in vsum sacerdotis, hoc refertur solum ad ista sacrificia pacifica, quæ dicta sunt immediate: nam non potest referri ad superiora, quæ erant holocausta, quia de illis nihil attinebat ad sacerdotem præter pellem, quæ dabatur immolanti, vt habetur supra capitu. sexto. De sacrificio autem pro peccato quamquam ista litera non loquitur; tamen manifestum est, quod carnes illius pertineat ad sacerdotem, quamquam aliqui dicant, quod cremabantur totaliter: causam huius assignant, quia erat hircus oblatus pro peccato multitudinis, & in sacrificio oblato pro multitudine nihil proueniebat sacerdotibus, quoniam cremabatur totaliter animal cum fimo, & corio, vt habetur supra quarto capitu. sic ergo hic, quia pro toto populo offerebatur istud sacrificium.

Dicendum est, quod non sufficiebat esse sacrificium pro peccato populi ad hoc, quod cremaretur totaliter: sed requirebatur quod de sanguine eius introduceretur intra sancta sanctorum, sicut dicitur supra sexto capitu. scilicet hostia, quæ ceditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni. De isto tamen hircus non erat sic. nam quando offerebatur vitulus pro populo, vel pro peccato sacerdotis magni, ferebatur sanguis intra tabernaculum, vt patet supra quarto capitu. quando tamē offerebatur hircus, nunquam introducebatur sanguis in sanctuarium, nisi in quodam casu speciali, scilicet in hircus, qui occidebatur in die propitiationis. illius enim sanguis cum sanguine vituli introducebatur intra sancta sanctorum, & deinde vterque cremabatur extra castra, vt patet supra capitu. 16. Hic tamen non erat sic: sed erat istud sacrificium pro peccato, quasi vnum de communibus sacrificijs; ideo pertinebant carnes eius ad sacerdotem: cedebant etiam in ius sacerdotis carnes duorum agnorum immaculorum in hostias pacificas, & hoc totaliter præter adipem, qui non computatur inter carnes, & caudas agnorum. nam licet in alijs sacrificijs pacificis ad Deum nihil pertineat de sacrificio, nisi ad eum: tamen si esset de genere ouium, pertinebat ad dominum cauda cum adipibus, ut habetur supra tertio capitu. agni autem ad genus ouium pertinent.

Sacerdos vero habebat istas carnes duorum agnorum ex duplici iure. Primo ex iure communi, quia sacerdotes semper habebant de hostijs pacificis partem, & quantum ad hoc solum proueniebat eis pectusculum, & armus dexter, vt habetur supra 7. & 10. capitu. Secundo proueniebat carnes horum agnorum sacerdoti, ex concessione speciali, vel quali privilegio,

Ad quæ pertinet carnes sacrificij pro peccato, & quæ non introducebat de sanguine eius in sanctuarium.

privilegio, scilicet quia Deus transtulerat partes carniū, quas habere debuerant populares, ad ipsos sacerdotes. & quantum ad hoc proueniebant eis omnes carnes, quæ alijs popularibus offerentibus proueniebāt. Et iste erant reliquæ carnes animalium oblatorum præter pectusculum, & armum dextrum, quæ proueniebant sacerdotibus. *Cedent in vsum eius.* Scilicet in vsum illius sacerdotis, qui offerret. Non enim habebant alij partem de hoc, scilicet quod si vnus sacerdos offerret duos hircos pro peccato, qui offererentur in hac die, & duos agnos anniculos, qui offererentur in victimis pacificis, ad eum solum pertinebant istæ carnes, & alij sacerdotes nihil de hoc habebant, vt patet supra sexto capitulo. vbi dicitur. Hostia pro peccato, & pro delicto, scilicet, sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto, vtriusque lex vna erit: ad sacerdotem qui eam obtulerit, pertinebit, idem etiam erat in holocausto, quia de illo nihil habebant sacerdotes præter pellem, & tamen illa proueniebat sacerdoti offerenti, & facienti holocaustum. sic habetur supra sexto capitulo. cum dicitur, sacerdos qui offert victimam holocausti, habebit pellem eius.

Idem etiam de hostia pacifica: quoniam armus dexter, & pectusculum proueniebant sacerdotibus de illa, & ista duo dabatur sacerdoti, qui offerebat eam, vt patet supra septimo capitulo. cum dicitur, cumque ambo oblata domino consecrauerit, tradet sacerdoti; qui adolebit adipem super altare: pectusculum autem erit Aaron & filiorum eius; armus quoque dexter de pacificorum hostijs cedit in primitias sacerdotis, qui obtulerit sanguinem & adipem, filiorum Aaron: ipse habebit armum dextrum in portione sua. Sacerdoti ergo illi, qui offerret istas victimas, siue pro peccato, siue victimarum pacificarum, proueniebant omnia ista iura: ita quoque proueniebant panes isti oblatis. Nam sicut erat de sacrificio carniū, ita erat de panibus oblatis, qualescunque essent, quod proueniebant sacerdoti, qui obtulisset illos, sic habetur supra sexto capitulo. cum dicitur, & omne sacrificium simile, quod coquitur in clibano, & quicquid in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis, a quo offertur; siue oleo conspersa, siue arida fuerit. sed hic offerebantur panes, ergo etiam isti proueniebant sacerdoti.

Sed videtur, quod hoc non possit stare: nam si sacerdoti qui in die illa offerret, prouenirent omnes panes oblatis, tunc plus ille haberet in panibus, quam omnes sacerdotes, qui offerrent sacrificium toto anno, cum in illo die Pentecostes teneretur dare quilibet paterfamilias duos panes habentes duas decimas similes, vt supra dictum est. & sic non possent alij sacerdotes equari in iuribus sacerdotalibus isti sacerdoti, qui obtulisset in die Pentecostes oblationes. omnes tamen sacerdotes equandi erant in redditibus sacerdotalibus, vt patet supra sexto capitulo. vbi cum dictum fuisset de iuribus sacerdotalibus, subiunctum est, cunctis filijs Aaron æqua mensura per singulos diuidetur, scilicet, quod iura sacerdotalia ita diuidenda erant, vt æqualiter omnibus sacerdotibus prouenirent.

Ad hoc respondendum est, quod quedam iura sacerdotalia erant, quæ quibusdam sacerdotibus proueniebant in solidum, ita quod alij nihil de his haberent. Alia autem erant, quæ diuidebantur inter eos. De primo patet in decima decimæ quam recipiebant sacerdos magnus. nam Leuitæ recipiebant omnes decimas Israelitarum integraliter pro laboribus suis, deinde ipsi dabant decimam partem illarum decimabus. *Alph. Tost. super Leuit.*

De iuribus sacerdotalibus in sacrificijs, & oblationibus.

rum summo sacerdoti, ac si ipsi collegissent de agro fructus illos, vt patet Nume. 18. capitu. & de his nihil proueniebat ad sacerdotes minores, sed ipsi soli sacerdoti magno cedebāt. ita autem erat circa oblationes sacrificiorum, & libamentorum suorum, quia quilibet sacerdoti offerenti proueniebant integraliter omnia iura sacerdotalia de quolibet sacrificio, quod ipse fecisset, & alijs de hoc nihil proueniebat, sicut appareret in supradictis. Alia autem erant iura sacerdotalia, quæ non proueniebant alicui sacerdoti in solidum, sed diuidebantur inter omnes, sic patet de redemptione primogenitorum humanorum, quoniam pro quolibet eorum dabatur quinque sicli, vt habetur Nume. 18. capitu. & ista proueniebant sacerdotibus in ius suum, & hoc non magis vni quam alteri: quoniam hoc dabatur pro ministerio, quod faciebant sacerdotes in sanctuario, & illud tenebantur facere omnes primogeniti Israelitarum, & quia non faciebant, cum Deus ad hoc elegisset specialiter familiam Aaron; dabant primogeniti precium sacerdotibus, quasi pro eis seruirent. Et quia ipsi si seruirent, tota vita obligati essent ad seruendum, & dato precio liberabantur ab hac seruitute, dicebantur esse redempti. Cum ergo ministerium istud, pro quo dabatur pecuniæ redemptionis primogenitorum, esset æquale apud omnes sacerdotes, debebat inter eos æqualiter diuidi. de hoc habetur Nume. 3. c. cum dicitur, dabique pecuniam Aaron & filijs eius precium eorum qui supra sunt: tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius, & quos redemerat a Leuitis pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexaginta & quinquaginta siclorum, iuxta pondus sanctuarij, & dedit eam Aaron & filijs eius, iuxta verbum, quod præceperat sibi dominus. Istud ergo precium redemptionis primogenitorum esset æqualiter diuidendum inter omnes Israelitas, & non haberet magis vnus sacerdos quam alius, quamquā ipse acciperet primogenitos redimendos, quando adducerentur in sanctuarium, & præsentarentur sacerdoti.

Erant etiam alia iura equalia omnibus sacerdotibus, scilicet redemptio primogenitorum in pecoribus. Nam pecora quæ erant munda non redimebantur, sed ipsamet primogenita tradebantur, & non debebant offerri in holocaustum, nec in victimas pacificas, sed solum sanguis & adipem eorum proueniebant domino, carnes autem erant ad ius sacerdotum, sicut patet Nume. 18. capi. cum dicitur, primogenita autem bouis, & ouis, & capræ non facietis redimi, quia sanctificata sunt domino: sanguinem tantum eorum fundes super altare, & adipem adolebis in suauissimum odorem domino: carnes vero in vsum tuū cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt. Ista igitur quando accipiebantur, non proueniebant alicui sacerdoti singulariter; sed inter omnes sacerdotes diuidebantur: quia hoc non pertinebat ad aliquod sacrificium. Similiter autem erat de animalibus immundis, pro quibus redemptio dabatur, vel commutatio: quoniam id quod commutabatur, uel precium redemptionis ad sacerdotes pertinebat. sic patet Nume. 18. capitu. cum dicitur, quicquid primum erunapit de vulua cunctæ carnis, quam offerunt domino, siue ex hominibus, siue ex pecoribus fuerit, tui iuris erit: ita duntaxat, vt pro primogenito hominis precium accipias, & omne animal immundum redimi facias. in his, ergo necesse erat, vt sacerdotibus æqualia prouenirent iura.

Aliud autem erat, quod proueniebat omnibus sacerdotibus. *L1 2 cerdo-*

cerdotibus simul, scilicet primitie fructuum, quoniam iste non erat aliquod sacrificium, nec fiebat in eis aliqua specialis ministratio, sicut in sacrificijs, propter quam magis vni sacerdoti quam alteri conueniret: sed diuidebantur equaliter inter omnes. Nam ideo in sacrificijs iura proueniebant specialiter offerenti, & non alij; quia sacerdos offerens faciebat caeremonias sacrificij, & nullus alius: sed circa primitias susceptas nullus sacerdotum aliquid specialiter agebat, & etiam ipse iam erat debita: antequam offerrentur, ideo nulla videbatur causa, quare vni sacerdoti proueniret aliquid magis de illis quam alteri, quod autem primitia debita sint sacerdotibus habetur Num. 18. cap. cum dicitur, vniuersa frugum initia, quas gignit humus, & domino deportantur, cedent in vltus tuos. Simile autem erat in eis, quae vouebantur domino: nam quicquid voueretur domino, pertinebat ad sacerdotem, vt habetur Num. 18. capitu. cum dicitur, omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Aliquando tamen Israelita vouebant seipfos, & dabant certum precium: aliquando etiam agros suos, vel domos, & eodem modo dabant ista, quae vouerant, vel precium: sic etiam quando vouissent seruos, vel animalia munda, vel immunda: de quibus votis & redemptionibus habetur infra 27. capitu. per totum, tunc enim ista precia distribui debebant inter sacerdotes aequaliter; quia nihil magis ad hoc agebat vnus quam alius. Pater ergo de iuribus sacerdotibus aliquantulum, & magis dicitur Num. 18. capitulo. quomodo quadam erant determinata ad quosdam sacerdotes specialiter, alia autem ad omnes, & diuidebantur inter omnes.

Sic autem in proposito dicendum est, quoniam sacrificium tam pro peccato, quam in victimas pacificas, erat de his, quae pertinebant specialiter ad aliquos sacerdotes; ideo ille, qui offerbat in die Pentecostes sacrificia, habere ius illorum. De panibus autem dicendum est, quod illi non proueniebant specialiter ex sacrificio, sed proueniebant ex iure primitiarum, & erant iam debiti, ideo non pertinebant specialiter ad sacerdotem, qui illa die offerbat victimas, sed ad omnes sacerdotes, & diuidebantur inter eos. Si autem arguas de eo, quod dicitur in littera, scilicet quod sacerdos eleuabit agnos anniculos cum panibus, & cedent in vltus eius.

Respondendum est, quod sacerdos, qui illa die faciebat sacrificium, eleuabat panes primitiarum, cum carnis agnorum coram domino, non tamen omnes, sed vnum vel duos, & illi cederent specialiter in ius eius: alij autem diuidebantur inter sacerdotes.

Quod autem non eleuaret sacerdos omnes panes, sed aliquos, quamquam multi offerrentur, patet ex his, quae supra declarata sunt, & habentur aliquantulum in littera, sed quod sacerdos in die secunda azymorum, qui offerrebantur primitiae frugum in spicis virentibus, cosecrabat vnum manipulum eleuans illum coram domino; multi tamen illa die offerrebantur, ut patet in littera, sic ergo fieret hic, quod illi panes, quos eleuaret sacerdos cum carnis agnorum, pertinerent ad eum specialiter, quoniam quamquam essent de primitijs, tamen erant in modum sacrificiorum, quia fuerat eleuati coram domino factis quibusdam caeremonijs circa ipsos, sicut circa carnes sacrificiorum.

Alij autem panes erant in modum primitiarum, quia non fiebant circa ipsos aliqua caeremonia, ideo diuidebantur inter sacerdotes. Sic quoque dicendum est de primitijs frugum nouarum, quae offerrebantur in festo azymorum. Nam multi manipuli offerrebantur, & circa vnum solum fiebat caeremonia conse-

crationis eleuando coram domino, & torrendo spicas, atque conterendo in farinam, ideo sumptu inde pugillo, & posito super altare ad cremandum, reliquum pertinebat ad ipsum sacerdotem offerentem. Alij tamen manipuli, qui offerrebantur, circa quos non fiebat aliqua caeremonia sacrificiorum, diuidebantur inter sacerdotes aequaliter, quia pure pertinebant ad primitias. Et uocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum. Hic agitur de vacatione ab operibus, quae erat in die Pentecostes, & dicitur quod in hac die cessandum erat ab omnibus operibus, & uocabitur dies celeberrimus. Dicitur enim celebris a colendo: celeberrimus autem quia multum pertinet ad cultum Dei cessando ab omnibus operibus seruilibus. & dicitur celeberrimus & sanctissimus.

Celeberrimus autem quia cessatur ab operibus laborum: sanctissimus autem quia applicabatur ad cultum Dei, scilicet quod in illa die sacerdotes & populi magis applicarentur ad cultum Dei, quam in alijs diebus non vacatiis. Et signatur hic, quod solum esset vna dies in festo Pentecostes, quia dicitur uocabitis hunc diem: si autem fuissent plures dies, non dixisset hunc diem specialiter. Omne opus seruale non facietis in eo. Quid autem opus seruale sit, aliquantulum declaratum est supra in principio huius capituli, & magis Exod. 12. capitulo. vnde in hoc ista festiuitas est minoris obseruationis, quam sabbatum, quia in sabbato prohibebatur omne opus, in hac autem solum opus seruale: addit autem omne opus ad opus seruale ciborum parationes, & quia in die Pentecostes non erat prohibendum omne opus, sed solum opus seruale, licebat parari cibos, sicut in festo azymorum, in quo omnia opera vetita erant praeter ciborum parationes, vt patet Exodi 12. capitulo. Legitimum sempiternum erit. Idest ipsum mandatum datum supra de offerendo, & de obseruando diem Pentecostes, erit legitimum sempiternum, idest lex durans in aeternum. Quomodo autem intelligatur, quod ista sit lex durans in aeternum: declaratum fuit supra, quando dicebatur simile de festo azymorum. In cunctis habitationibus, & generationibus vestris. Idest ista lex erit quamdiu durauerint generationes vestrae & habitacula vestra. Non debet intelligi sic indeterminate, quod quocumque manerent hebrei & progenies sua, tanto tempore maneret ista lex: quia nunc manent domus & progenies Hebraeorum, tamen lex non manet: cum omnia caeremonialia abolita sint: sed intelligitur, quod maneret istud praecipuum, quamdiu manerent generationes Hebraeorum & domus: idest quamdiu maneret status iudaicus. Nunc autem quamquam manent Iudaei, tamen status eorum abolutus est, ideo non manet lex, sed cessauit tempore, quo coepit habere vigorem: lex noua. Vel intelligitur alio modo, scilicet in cunctis habitationibus & generationibus vestris, idest ista lex habet obligationem super omnes generationes vestras, ita quod non sit aliquis homo de genere vestro, qui non obligetur ad hanc legem, vt in hac die requiescat a laboribus, & offerat primitias de panibus nouis. Omnes isti sensus proprii sunt, sed prior est conuenientior, & omnes debent reduci ad illum.

Postquam autem messueritis segetem terrae uestrae. Hic ponitur quoddam praecipuum incidentaliter de modo metendi segetes, scilicet ne quando Israelita messuerint segetes, totaliter assumant eas, nihil relinquentes de spicis vel stipulis, sed quod relinquant aliquid pro pauperibus. Et ponitur istud praecipuum hic incidentaliter, quia supra in duobus festis dicebat de metendis segetibus, & de primitijs offerendis: hic

in q. 12.

terigit

Diei Pentecostes excellencia.

in q. 12.

terigit

terigit ergo hic qualiter se deberent habere in metendo segetes, ne nimis accuratè, & sollicitè eas meterebant nihil relinquentes.

Quare Deus mouet Iudaeos ad pietatem aduenarum, & peregrinorum, & auium. Quaes. XV II.

Et in hoc mouebat Deus Israelitas ad pietatē, quia erant duri corde, potissime contra pauperes. Nam etiam contra animalia bruta mouebat eos ad quandam misericordiam, vt patet praecedenti capitulo, cum iustum est, ne bos, vel capra, aut ouis occideretur vna die cum fratribus suis. Etiam mouet ad pietatem irrationabilium rerum Deuteronom. 22. capitu. cum dicit, quod si inuenirentur mater & filij in nido, non tenerentur simul, sed permittenda matre abire filij tenerentur. In hoc autem mouet ad pietatem in respectu ad alios homines, quia erant pauperes inter Israelitas, non habentes unde colligerent spicas, ideo iussit, vt non accuratè colligerent segetes, vt si aliquid remaneret colligendum pauperibus. Istud praecipuum positum fuerat supra 19. capitu. cum dicebatur, cum messueris segetes terrae tuae non tondebis vsque ad solum segetes terrae tuae, nec remanentes spicas colliges, nec in vinea tua racemos, & grana decidentia congregabis: sed pauperibus & peregrinis capienda dimittes. Sic etiam Deuteronom. 24. capitulo. iusserat Deus, vt si aliquis obliuisceretur in agro suo manipulos segetum, non redeat pro illis, cum dicitur, quod si messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris vt tollas eum, sed aduenam, & pupillum, & viduam auferre patieris, vt benedicat tibi dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum: si fruges colliges oliuaram, quicquid remanserit in arboribus, non reuerteris, vt colligas, sed relinques aduenam, pupillum, & viduam. Si vindemiaueris vineam tuam non colliges remanentes racemos, sed cedent in vltus aduenam, pupilli, & viduae. Non secabitis eam vsque ad solum. Idest non tolletis totaliter spicas & stipulas, sed saltem relinquetis aliquid pro pauperibus. Magis tamen est sensus hic, quod non secabuntur spicae vsque ad solum. i. vsq; ad extremitatē agri, quasi dicat, quod meti ager non metatur totus, sed saltem maneat aliquid in extremitate eius: quoniam magis intelligitur hic de spicis quam de stipulis. & hoc significat littera hebraica, cum ponitur istud idem praecipuum cum dicitur, cum messueris segetes, non secabis angulum terrae tuae, idest quod relinquantur saltem aliquid in extremitate agri. Nec remanentes spicas colligitis. Hoc intelligitur de spicis, quae euadunt manus messorum, quando iam decisa sunt ab agro. Etiam intelligitur de spicis, quae manēt stantes in agro, si contingat aliquas manere euadentes falcem messorum: pro neutris enim redeundum erat. Si autem aliquis obseruaret istud praecipuum, Deus adaugeret omnes fructus terrae eius, sicut habetur Deuteronom. 24. cap. cum dicitur, non reuerteris, vt tollas eum, sed aduenam, & pupillum auferre patieris, vt benedicat tibi dominus Deus tuus in omnibus operibus manuum tuarum, idest benedicat dominus Deus tuus tibi in omnibus operibus manuum tuarum. Si vero quisquam in hoc nimis auarus nollet permittere pauperibus aliquid colligendum, Deus diminuet eum in substantia sua, & in omnibus frugibus terrae suae, sicut erat de decimis, quas si aliquis soluere perfectè, Deus dabit ei abundantiam frugum in terra; alioquin penuriam magnam. de hoc Malachia capitu. 3. reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos, dicit dominus exercituum: & dixistis, in quo reuertemur

Alph. Toft. super Leuit.

si affiger homo Deum, quia vos configitis me, & dixistis, in quo configimus te: in decimis, & in primitijs, & in penuria: vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota: inferte omnem decimam in horreum meum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit dominus: si non aperuero vobis cataractas caeli, & effudero vobis benedictionem meam vsque ad abundantiam, & increpabo pro vobis deuorantem, & non corrumpet fructum terrae vestrae, nec erit sterilis vinea in agro, & beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desiderabilis. Sed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Ista erat causa propter quam ponebatur istud praecipuum, & non solum hoc; immo etiam iubebatur, quod in anno septimo non colligerentur fructus terrae, sed permitterentur pauperibus, & aduenis, & etiam bestiis terrae, vt habetur infra 25. capitu. & Exodi 23. Ego dominus Deus vester. Idest facietis hoc, quia ego, qui iubeo vobis, sum Deus vester.

Locutusque est dominus ad Moysen dicens. Loquere filiis Israel. Mense septimo: prima die mensis erit vobis sabbatum memoriale clangentibus tubis, & vocabitur sanctum. Omne opus seruale non facietis in eo: & offeretis holocaustum domino.

Locutusque est dominus ad Moysen. Hic agitur de tertio festo, & principali in toto anno, scilicet de festo clangoris. Erat enim istud festum, vt clangerent in eo buccinis in tabernaculo, & facerent solennitatem magnam.

De festo clangoris, ac de eiusdem causa. Quaes. XV III.

Causa autem huius festiuitatis erat, quia Deus liberauerat Isaac a morte, cum vellet eum pater suus immolare, & posuit pro eo arietem, vt habetur Genes. 22. cap. In memoriam ergo huius clangebant in synagogis suis, & in tabernaculo buccinis corneis: non enim clangebant in tubis metallinis, vt per buccinam corneam esset memoria arietis immolati pro Isaac.

Considerandum autē quod in ista festiuitate clangoris, quae apud Hebragos festum cornu appellatur, tria accipiuntur, scilicet vacatio a laboribus, & pulsatio in cornibus, & oblatio in animalibus. Quantum ad primum dicendum, quod erat iste dies solennis, sicut dies prima & septima azymorum, & sicut dies Pentecostes, & erat vna dies solum, vt apparet hic. in ea enim obseruatio fiebat ab omni opere seruili. Secundum erat in clangore tubarum, & quantum ad hoc differebat istud festum ab omnibus festiuitatibus, quae hic nominantur. Nam de festiuitate Neomeniarum aliter erat, quoniam ibi clangebatur buccinis, sed differebat, quia quamquam in omni festo Neomeniae clangeretur tuba, erant tamen ille tubae metallinae, scilicet argenteae. quod autem clangeretur tunc patet Psalmo 80. cum dicitur. Buccinate in Neomenia tuba insigni die solennitatis vestrae. Quod vero in tubis argenteis clangeretur habetur Numeri capitulo 10. cum dicitur, si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationem Dei vestri. Et tamen ibi dicebatur de tubis argenteis, quia dictum fuerat a principio capitu. fac tibi duas tubas ar-

L1 3 gentecas

De Septembris.

gentes ductiles, quibus conuocare possis multitudinem, quando castra mouenda sunt. Tertium erat in sacrificijs. & in hoc erant duo festa, scilicet festum clangoris, & calendarum: cum esset festum clangoris in prima die mensis septimi, & in omnibus principijs mensium faciebant Iudei festum calendarum, siue Neomeniarum: quia prima dies mensis est prima dies lunationis secundum Iudeos, qui computant menses per lunationes: & in his calendis habebant solennitatem magnam clangentes buccinis, & facientes solennia sacrificia. Erat autem sacrificium calendarum offerre in holocaustum vitulos de armento duos, & arietem vnum, & agnos anniculos septem, & hircum pro peccato cum libamentis suis. hęc ergo offerri debebant in festo clangoris, vt patet Numeri cap. 28. & hoc non quia erat clangoris, sed quia erat principium mensis. Erant etiam alia sacrificia in illa die, quia erat festum clangoris, scilicet quod offerretur in holocaustum vitulus vnus, & aries vnus, & agni immaculati septem cum libamentis suis, & hircus pro peccato.

Festiuitates mensis septimi plures.

Mense septimo prima die mensis. Iste mensis erat, in quo erant plurimę festiuitates, scilicet festum propitiationis, & clangoris, & tabernaculorum.

De modo accipiendi mensem Septembris apud Iudeos. Et quomodo aliquando habent menses duodecim, aliquando tredecim, in anno. Et de arte embolismorum ad hoc, vt apud Iudeos principium anni maneant fixum. Et de vera celebratione Pasche secundum Christianos. Quest. XIX.

DE festo autem tabernaculorum dicitur, quod erat in mense septimo, qui apud nos vocatur September, eo quod Iudę non incipiunt menses suos a Ianuario sicut latini, sed a Martio. Dicitur autem prima die mensis, quia istud festum fiebat in calendis; nec erat iste primus dies mensis ille, quem nos facimus primum diem Septembris, quia ipsi non inchoant menses suos, sicut nos, sed per lunationes computant, ideo in prima die lunationis principium mensis inchoant, & propter hoc principia mensium apud eos vocantur Neomenię, id est defectus lunares, quoniam tunc luna deficit a toto lumine suo, cum sit in coniunctione ad solem. Non possunt tamen Iudę multum prauenire diem primam Septembris nostri, immo (vt solet dici) non possunt prauenire per vnam diem integram, quia ipsi inchoant Septembrem suum in lunatione, quę est propinquior æquinoctio autumnali, scilicet principio librę, & quia principium librę est in medietate mensis Septembris vel fere, non potest propinquior lunatio æquinoctio incipere ante Septembrem nostrum: potest tamen incipere Septēber Hebręorum in fine Septembris nostri, vel circa finem: vnde aliquando faciunt ipsi festum clangoris circa finem Septembris nostri.

De inchoatione mensis Iudęorum per lunationem.

Præcedentia vera sunt, scilicet quod principium mensis septimi Hebręorum non potest diu incipere ante principium Septembris nostri, & tamen potest incipere plusquam per duas aut tres dies. Et quod præsupponitur quod principium mensis septimi sit proxima lunatio æquinoctio autumnali, siue præcedens, siue subsequens, non est verum, sed lunatio septima computando a principio anni sui, vbicunque euenit, est principium mensis septimi sui. Sed illud fundamentum inspicitur solum a Iudęis ad principium anni tenendum: nam oportet quod principium anni sui incipiat semper in eodem loco, scilicet circa æquinoctium vernale, quod est in Martio, vt semper phasce, quod erat die quartadecima mensis primi Exod. 12. fiat in tempore quo incipiunt fruges nouę, eo quod

in die sextodecimo mensis huius offerri debebat manipulus spicarum virentium. Si autem principium mensis primi vel anni posset variari per quantitatem duorum mensium ante vel retro, non possent fieri hæc duo, scilicet quod offerretur manipulus de spicis adhuc virentibus, & quod ante diem illum nemo comederet ex segete pultes, polentam, neque panem, vt dicitur supra i litera. Si ergo posset præcedere per duos menses, aut vnum principium anni Iudęorum ad æquinoctium vernale, quod est in Martio, non essent tunc segetes virentes, quę possent offerri, vt inde grana excuti possent, & in modum farris conteri in farinã, & tamen necesse erat hoc fieri, vt ostensum est supra. Ergo non debebat principium anni eorum præcedere æquinoctium vernale per vnum, aut duos menses, quia tunc nullę fruges essent in terra Iudęorum habentes grana aliquantulum matura. Si autem posset principium anni Iudęorum esse duobus, aut tribus mensibus post æquinoctium vernale, iam non essent segetes virentes in agris, de quibus offerretur manipulus, immo fortassis nullę superessent virides vel aridę, sed essent omnes collectę de agris, & oportuisset iam Iudęos manducasse de frugibus pultes, polentam, & panes. Ideo ad hoc, quod ista duo acciderent quolibet anno in die sextodecimo mensis primi, oportebat quod sicut principium Messium & maturatio quolibet anno eueniant tempore determinato, & non praueniunt neque posteriorantur, ita & principium anni Iudęorum semper inciperet determinato tempore.

Hoc autem eis qui diuidunt tempora per solem, vel equalitatem dierum facile est, quemadmodum nobis, & omnibus latinis ante nos: nam annum suum a principio Ianuarii incipiunt, & nos sic facimus, & cum sic non antecedit, neque succedit principium anni, semper & in quolibet anno est idem mensis, in quo nobis sunt segetes mature, scilicet Iunius: sed eis, qui menses suos, & tempora per lunam computant, difficile est hoc, quia luna non adæquat solem in motu, & si faciamus annum ex duodecim lunationibus, desunt dies vndecim ad equandum annum solem, & propter illos vndecim dies, quibus quolibet anno retrocedit lunę computatio, mutatur principium anni per singulos annos, & hoc mutatione magna, intantum quod si accideret hoc anno esse principium anni lunaris in principio Ianuarii, quando inchoat annus noster, vsque ad decem & septem annos esset principium anni lunaris die vicesimo octaua vel quasi, vel paulo ante mensis Iunii; nam in decem & septem annis retrocessisset computatio lunę per centum octuaginta septem dies, qui faciunt sex menses, & quatuor dies, vel quasi. Et hoc modo principium anni Saracenorum, & mensis eorum nouus Ramadan, in quo ieiunant, voluntur per totum annum nostrum, vt aliqui sit Ramadan suus in Ianuario nostro, aliqui in Februario, aliquando in Aprili, vel Augusto, aut Octobri, & in quolibet mense anni nostri, quia ipsi computant annos suos per lunationes, nihil ad cursum illum addendo, sicut dicit Alfraganus in principio. Si autem quis voluerit facere annum lunarem ex tredecim lunationibus, erit maior diuersitas, & in breuiori tempore: quia cum duodecim lunationes deficiunt ab integritate anni nostri per vndecim dies, tredecim lunationes excedent annum nostrum per decem & nouem, aut decem & octo dies, & tunc mutabitur quasi in duplo velocius principium anni lunaris per omnes menses nostros, vt addantur quolibet anno decem & nouem dies. Sed hoc accidit ordine opposito: nam si annus hæat duodecim lunationes, retrocedet per vndecim dies quolibet anno principium anni lunaris ad annum nostrum, vt si incipiat nunc simul ambo anni prima die Ianuarii, i sequitur

Luna non adæquat solem in motu.

incipiet annus lunaris die vicesima Decembris, & in alio anno in die nona eiusdem, & in alio anno in die vicesimo octaua Nouembris, & sic decurtando per vndecim dies. Si autem fiant tredecim lunationes, erit ordo conuersus, nam succedet per decem & nouem dies annus lunaris ad principium anni nostri, vt si nunc essent simul prima die Ianuarii principium anni nostri & lunaris, sequenti anno erit principium anni lunaris die vicesima Ianuarii, & alio anno die nona Februarii, & ita sequeretur multo maior diuersitas. propter quod omnes qui computant annos suos per menses lunares, faciunt duodecim lunationes regulariter, & non tredecim, & ita tam Iudę quam Saraceni faciunt, qui computant per menses lunares, eo quod sic proximus se habent ad integritatem anni, qui cõsistit ex completo motu solis, tamen sol est regularis in temporibus, & quia secundum eum sunt quotidianę alterationes, & diuisiones quatuor temporum anni. i. veris, æstatis, autumnii, & hyemis. ideo licet ipsa possit diuidi tempore faciendo annum ex tredecim vel quatuordecim lunationibus, sicut faciendo ex duodecim; quia tamen non tam proximo cõueniret anno solari, & vni formitati eorum, quę apparent in conditionibus temporis, diuiserunt porius totum annum ex duodecim lunationibus, & hoc secute sunt omnes gentes, quę tenent lunares menses. sed hoc supposito Saraceni, & quidam alij, qui non astringuntur ad faciendū principium anni eodem determinato tempore, faciunt annum suum ex solis duodecim lunationibus, & quia non complent annum solarem nostrum, variatur principium anni sui per nostrum annum, sicut dictum est. Iudę autem coguntur ad determinatū principium anni, quoniam oportet quod principium anni sui sit semper, quoniam sunt virentes spicę, & vocatur mensis nouorum Deuter. 16. cap. & hoc fuit quia tali tempore egressi sunt de egypto Exo. 12. c. & insit Deus tunc, quod ille mensis, quo exibant, esset eis semper primus mensis, & principium anni. eod. cap. vnde ad hoc oportuit quod Hebręi aliquo modo inquirerent, per quem tempore esset principium anni illo tempore. & si haberent menses solares facile erat illud, quia mensis Martij esset eis semper primus: & concordaret illi tempori, in quo egressi sunt Israelitę de egypto, & in die sextodecimo eius in terra Chanaan semper sunt spicę virentes, & quasi mature, quę offerri poterant in manipulum, & conteri in modum farris. Sed Iudę non vtuntur mensibus solaribus, sed lunaribus; immo & in tempore exitus eorum de egypto non erant menses solares, quibus latini vsi sunt, & nos nunc vtuntur, sed erat vsus mensium lunarium: & ideo illis oportuit, quod videretur Iudęis, maxime quia hoc videbatur Deus dixisse, vel inuuisse in creatione rerum. i. quod luminaria duo essent in signa, & tempora, dies, & annos Gen. 1. c. dies & anni fiunt per solem, tempora. i. menses fiunt per lunam.

Sol est regularis in temporibus.

Artem embolismorum quid apud Iudeos.

Nota bene pro annis Iudęis.

Ad hoc ergo quod computando menses secundum lunam maneret principium anni, quasi fixum pro determinato tempore; oportuit esse artem embolismorum, quia vtuntur Iudęi, i. faciunt quosdam annos duodecim lunationum, qui vocantur cões, & alios tredecim lunationum, & vocantur embolismales. i. superexercentes, quia additur ibi vnus mensis ad annos cõmunes. Et ista ars est, vt ponantur duo anni cõmunes, & tertius embolismalis, & rursus duo cõmunes, & tertius embolismalis; & aliquando post vnum cõmune vnum embolismalem ponimus, & sic non potest principium anni multum variari. Vt si poneretur isto anno luna prima primi mensis, quę est principium anni; euenisse die quintadecima Martij; si fiat iste annus cõmunis. i. duodecim lunationum, detraherentur vndecim dies ab anno nostro, & Alph. Toft. super Leuit.

erit principium sequentis anni die quarto Martij, & si sequens annus esset cõmunis, detractis alijs quindecim diebus fieret principium anni in die vicesimo secundo Februarii, & rursus si tertius annus sequens esset cõmunis, detractis alijs vndecim diebus fieret principium anni die vndecima Februarii, & ita longe recederetur a principio annorum primo dato, scilicet die quintodecimo Martij, circa quod est nunc æquinoctium vernale, id est introitus solis in ariete, scilicet die vndecimo, vbi post duos annos cõmunes sequetur vnus annus embolismalis habens tredecim lunationes, & ita reditur ad principium, sicut in exemplo dato, in primo anno cõmuni, scilicet post embolismum fuit principium in quintodecimo Martij, & est vnus annus cõmunis: in alio anno erit in vicesimo secundo Februarii, & quia sequens annus, qui est tertius & embolismalis, habebit tredecim lunationes, erit principium anni in die vicesimatercia Martij, & est tunc vltra æquinoctium. Postea sequuntur duo anni cõmunes, & reducent ad primam diem Martij detrahendo in quolibet vndecim. Et hoc modo in arte embolismorum nunquam ponuntur tres anni cõmunes simul, sed duo soli, & post eos tertius embolismalis, & aliquando post vnum cõmune sequitur vnus embolismalis, & aliquando, quod est valde rarum, ponuntur duo embolismales simul. i. duo anni, quorum quilibet habeat tredecim lunationes. hoc autem apparet clarissime in arte cicli paschalis, qui cõtinet quinque ciclos, & nonagintaquinque annos, vbi videtur quando debet esse annus cõmunis, & quando embolismalis, vt ostendit Isidorus lib. 7. Etymol. c. de ciclo paschali. Et istum modum ciclorum obseruant Iudęi, vt teneant principia annorum suorum fixa, vel quasi, tenendo menses lunares. & nos seruamus ciclos ad inueniendum pascha, quia ecclesia semper celebrat pascha in mense primo Iudęorum, siue habeat annus duodecim, siue tredecim lunationes, & semper est pascha nostrum post pascha Iudęorum. Nam Iudęi celebrant pascha die quartadecima mensis primi, vt patet hic & Exod. 12. nos vero secundum statuta patrum in synodo Nicena facimus semper pascha inter diem quartumdecimum lunę & vicesimum primum, vt ait Isidorus lib. 7. Etymol. & ratio est, vt ibi redditur, vt nos non coincidamus cum Iudęis in Pascha, & vt semper in dominica die celebremus, sed in septem diebus semper est vna dies dominica, nos vero aliquando extendimus pascha vsque ad lunam vicesimam quartam mensis primi Iudęorum. hoc autem videbit quis si aduertat, quia nos semper facimus pascha, post pascha Iudęorum: & tamen ad plus non possunt esse plures quam decem dies post. sed hoc non esset possibile, nisi aliquando faceremus annum ex duodecim, aliquando ex tredecim lunationibus. Hoc supposito aliquantulum apparet, licet grosse, quando Iudęi habent annum embolismalem. Nam quando est pascha valde alta, scilicet vltra quindecim dies Aprilis, necesse est annum esse tredecim lunationum: quando autem est pascha in Martio, semper est annus cõmunis, id est duodecim lunationum. Sed ista doctrina non datur generaliter ad cognoscendum, quando est annus embolismalis, & quando cõmunis.

Sed potest videri ex hac doctrina id quod principaliter petimus, scilicet quando maxime recedit prima cipiua anni antecedendo introitum in arietem, & quando maxime subsequitur & tardat: nam in illo anno, quod est pascha maxime anticipatum, est annus cõmunis, & maxime antecedit ad principium cõe anni. quod vero est pascha tardissimū, est annus embolismalis, i. quo maxime tardat, & elogat principium anni a

Pascha anticipatum

Pascha tardissimum

comuni principio. & voco talem annum embolismum non in quo embolismus est; sed sequens ad embolismum, quia embolismus precedens facit tardare Pascha. Est autem in regulas nostrorum ciclorum Pascha maxime anticipata die vigesimo primo Martij, quale erit in an. Dñi millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo: & erit tunc luna prima mensis primi Iudeorum die quarta mensis nostri Martij. Pascha autem tardissimum quod esse potest, est die vicequinta mensis Aprilis, quale erit anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo. & tunc principium anni Iudeorum, i. luna prima erit die secundo Aprilis. Et sic apparet quantum distet luna prima, quæ est principium anni Iudeorum, ab æquinoctio quod est die vndecimo vel duodecimo Martij. Nam luna quæ maxime anticipat, est circa principium Martij, & tamen intra Martium: & luna quæ maxime distat, est intra Aprilem ad duos, vel tres dies eius. Et hoc modo regula illa posita, quod lunatio magis coniuncta æquinoctio vernali sit principium anni Iudeorum, est vera communiter, & tamen aliquando non est vera; ut quandoque luna, in qua celebratur Pascha nostrum & Iudeorum, incipit post diem vicequintum Martij: nam tunc luna precedens est magis coniuncta æquinoctio vernali, & non est illa principium anni, sed finis, sicut in predicto an. Dñi millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo; cum luna prima mensis primi est dies secunda Aprilis, & luna prima lunationis precedentis die tertio Martij: illa enim coniuncta æquinoctio vernali, ideo ita debet accipi veritas illius regule, quæ cõiter traditur, quæ semper vera est, nisi in quibusdam annis sequentibus post embolismos: quia tunc est luna mensis primi circa finem Martij, vel in principio Aprilis. Sed predicta vera sunt quantum ad lunam primam mensis primi, quia illa distat modo predicto ab æquinoctio vernali, sed quantum ad lunationes aliorum mensium non fit sic. I. quod illa sit prima luna mensis septimi, quæ maxime appropinquat æquinoctio autumali, quod est in tredecima vel quattodecima Septembris, quia postquam luna prima inuenta fuerit, quæ est principium anni, nihil fit, nisi computare vnam lunam vno mense, & ita facimus alios menses non respiciendo alias habitudines ad æquinoctium, vel introitus solis in aliqua signa. vnde fit per oppositum in mense septimo Hebræorum. Nam quando lunatio, quæ est principium anni, incipit ante æquinoctium vernali, est illa propinquissima ad æquinoctium: quia non est ante initium Martij nostri, & tamen æquinoctium est ad vndecimum vel duodecimum diem: ideo minus distat luna prima ab æquinoctio quam per quindecim dies. Quando autem est lunatio post æquinoctium, potest esse luna magis distans ab æquinoctio principium anni, & hoc est quandoque incipit luna post vicequintum quintum diem Martij nostri, sicut in anno predicto millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo; quia luna prima primi mensis est secundo die Aprilis, & ita distat, quasi per vigintitres dies ab æquinoctio. Luna autem precedens, quæ fuit pro ultimo mense anni, fuit die tertio Martij. Et ita solum distat per septem dies, vel quasi ab æquinoctio, & non est ibi principium anni, licet deberet esse iuxta regulam predictam, si esset vniuersaliter vera. De mense septimo Hebræorum respectu mensis nostri Septembris, & æquinoctij autumnalis est per contrarium: quia quæ luna, quæ est principium septimi mensis, est post æquinoctium, est semper propinquior æquinoctio quam quælibet alia. Non est autem sic generaliter quando precedit luna prima ad æquinoctium: quia quandoque est propinquior quæ sequens, aliquando remotior, & apparet de lunatione, quæ maxime distat

re deberet succedendo. I. in anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo primo, quædo luna prima primi mensis est secunda die Aprilis, & est maxime distans post æquinoctium: tunc enim luna prima, in qua incipit mensis septimus, est die vicequinta Septembris nostri. & ita distabit ab æquinoctio autumnali per vndecim vel duodecim dies: quia illud est quattodecima aut tredecima die mensis Septembris, & isti non faciunt mediam lunationem. & ita illa est æquinoctio propinquior, quam illa lunatio, quæ præcessit, quæ est vicequinta sexto die mensis Augusti, & ita præcedit ad æquinoctium quasi per viginti dies. E contrario autem quando luna prima mensis primi Iudeorum est ante æquinoctium vernali, quando est Pascha valde anticipatum, est luna prima ibi magis coniuncta æquinoctio quam sequens & precedens, & tunc luna prima mensis septimi Iudeorum distabit magis ab æquinoctio autumnali, quam lunatio sequens, ut apparet in anno millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo: nam tunc est Pascha maxime anticipata. I. die vicequinta Martij. Et luna prima, quæ est principium anni, est die quarta Martij vel tertia, & est coniuncta æquinoctio, quod est in vndecimo Martij, & illo anno prima luna mensis septimi est die vicequinta octava Augusti, & distat ab æquinoctio, quod est quattodecima Septembris, per decem & septem dies. Lunatio autem sequens incipit die vicequinta Septembris, & est duodecim diebus post æquinoctium. & sic luna prima octavi mensis est ibi magis coniuncta æquinoctio quam luna precedentis. I. septimi. Ex quo apparet, quod distantia primi mensis Iudeorum ab æquinoctio est succedendo: distantia autem maxime septimi mensis ab æquinoctio est antecedendo: & tamen clarior est verum, quod luna prima propinquior æquinoctio autumnali est principium septimi mensis, quam quod luna prima propinquior æquinoctio vernali sit principium anni, vel primi mensis Iudeorum, ut patet ex exemplis datis. Hæc autem dicta sunt aliquantulum diligenter & accuratè, quia solent tam Doctores nostri, quam Hebræi dicere generaliter lunam propinquior ad æquinoctium esse principium mensis primi & septimi, quæ dicta debent temperari secundum hæc, nam & nos secundum illos sepe dicimus, sed veritatem magis præcisam volumus hic inquiri. Hæc autem introducta sunt propter festa, quæ accidunt in mense septimo Hebræorum, & præcipue propter festum clangoris, quod erat prima die mensis septimi.

Festum clangoris nunc a Iudæis quantum ad quasdam ceremonias observatur, & non quantum ad omnes & quare, & quibus buccinis clangebatur.
Quest. XX.

ISTUD autem festum nunc observatur a Iudæis quantum ad quasdam ceremonias, sed non quantum ad omnes: sicut erat de ceteris festiuitatibus. Sic enim festum azimorum quantum ad celebritatem primi diei & septimi observatur: eodem modo observabatur quantum ad azima comedenda. nam et hodie comedunt Iudæi azima per illos septem dies. non tamen observatur quantum ad oblationes primitiarum eleuando manipulum spicarum, nec etiam quantum ad sacrificia solennia, quæ fiebant in quolibet illorum septem dierum.

Causa diuersitatis est, quia ceremoniæ quædam determinabant locum, alia non: primæ non observantur nunc apud Iudæos, secundæ autem observantur, sed primæ sunt ut sacrificia, & omnes oblationes, quæ iste non poterant fieri extra locum sanctum, quæ eleuasset dominus, ut esset nomen eius in eo. Iubi esset tabernaculum

In festo pentecostes ceremonialis duplicia erant.

Sabbatum memoriale.

maculum vel arca. sic habetur Deutero. 12. cap. I. caute ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo quem elegerit Dominus in vna tuarum urbium offeres hostias. Et quia facere sacrificia, & oblationes primitiarum pertinet ad istud genus, cum ista fierent in sanctuario; non possunt nunc facere illa Iudæi: etiam si lex eorum haberet obligationem, sicut ipsi existimant. Alia autem ceremonialia non determinantia loci observantur ab eis, sicut comedere azyma, & facere dies solennes custodiendo se a laboribus: ideo hoc faciunt. Idem autem in festo pentecostes observant: quoniam ibi sunt quædam ceremonialia determinantia locum, alia autem non. Prima sunt ipsa sacrificia in animalibus, & oblatio panis primitiarum, nam ista fiebant coram Domino. In sanctuario, ut dictum fuit supra. sed nunc Iudæi sunt extra terram sanctuarij. ergo non possunt illa observare, nec observare etiam siquis compelleret eos ad hoc: sicut siquis compelleret eos ad comedendum suillas carnes, & relinquendo filios incircumcisos: potius enim mortem quamcunque subirent, si viderentur sibi ipsi habere aliquem zelum legis, quam ista facerent, ut habetur 1. Machab. cap. 2. & 1. et 2. Mach. cap. 7. de septem fratribus Machabæis & matre eorum. Alia ceremonialia observantur a Iudæis in festo Pentecostes, scilicet, quod sit ille dies observabilis ab omni opere seruilis, & hoc faciunt. in festo autem tabernaculorum idem observant: nam sacrificia nulla faciunt aut oblationes; quia extra locum sanctuarij fieri nequeunt. diem tamen istum faciunt in magna solennitate observabilem; quia hoc non concernit determinationem loci sicut sacrificia. Etiam observabatur in hac die sonitus clangoris, & hoc non determinabat locum: ideo Iudæi etiam hodie in festo clangoris clangunt buccinis corneis in synagoga sua. *Erit vobis sabbatum memoriale.* Idest ista dies erit magnæ festiuitatis. Et non vocatur sabbatum, quia semper in sabbato sit, quoniam poterat accidere in alijs diebus secundum varietatem annorum, potissime quia semper debebat esse in prima die Septembris: sed dicitur sabbatum a quiete, quia quiescebant Iudæi ab omni opere seruilis in die festo. Vocatur sabbatum memoriale, idest sabbatum ad memoriam Domini. hoc non dicitur, ut aliqui volunt, quod ista dies esset tantæ oblationis, quod maneret magis in memoria solennitas eius quàm aliorum festorum: sed dicitur sabbatum memoriale propter festum calendarum, & refertur ad id quod dicitur immediate, scilicet ad clangentibus tubis. Et est sensus quod sabbatum istud erat memoriale cum clangentibus tubis, idest quod cum clangentibus concitabant Deum in memoriam sui, sic habetur Nume. cap. 10. cum dicitur, siquando habebitis epulum, & dies festos, & calendæ canetis tubis super holocaustis, & victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri. Dicebatur autem Deus recordari illorum per clangorem tubarum: non quidem, quod Deus excitetur per tubas, quia solum pertinent hæc ad aialia habetia vires actiuas auditivas. Deus autem nullas tales vires habet; quia animal non est, sed ista sunt iuxta metaphoras operationum humanarum: nam sicut homo cum audit tubas prouocatur ad illatum sonitum, ita cum Deus dicitur audire tubas in festis calendarum vel Neomeniarum, videbitur recordari Israelitarum, ac si ante non recordaretur. Deus tamen nihil magis sic, quam aliter recordatur, cum nulla res est, quæ possit eum facere venire in aliquam maiorem vel minorem cognitionem quam habeat. *Clangentibus tubis.* Ista tubæ debebant esse corneæ ad significationem, quod Deus iubebat eis observare istud festum ad memoriam liberationis Isaac, pro quo im-

molatus est aries. & sic aliquando in veteri testamento canebatur in tubis corneis, ut habetur Psal. 97. cum dicitur. in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ. In hac vero die videbatur clangendum vtriusque tubis. Primo autem in tubis ductilibus, scilicet in tubis argenteis, quæ erant ductiles: & hoc propter fertiuitatem calendarum, in qua canendum erat tubis argenteis ductilibus, ut patet Nume. 10. cap. Secundo clangendum erat in tubis corneis ad memoriam Isaac liberati, & arietis immolati pro eo. Aliqui autem dicunt esse sabbatum memoriale istam diem, idest quia deberent Israelitæ in hac die recordari de liberatione Isaac. sed hoc nihil est, quoniam tunc in quolibet horum quinque festorum, de quibus hic, debet fieri memoria alicuius beneficii vel rei gestæ, ex cuius causa introducebatur illud festum. Nullum namque istorum festorum est, quod introductum non sit propter aliquod beneficium ad memoriam rei gestæ, ut supra declaratum est. ergo deberet vocari quodlibet istorum festorum sabbatum memoriale, sed propter alterum, potissime cum litera exprimat dicens, quod erit sabbatum memoriale clangentibus tubis, idest erit causatum recordationis in clangore tubarum. *Et vocabitur sabbatum.* Idest ista dies dicitur sanctificata, vel applicata ad Dominum scilicet, ut homines in illa vacent a laboribus, ut intendant contemplationi Dei. *Omne opus seruilis non facietis in eo.* Idest nullum opus seruilis per æquipollentiam: & in hoc denotatur, quod sint æquales obseruationes istorum festorum quatuor, scilicet azymorum, & pentecostes, & clangoris, & tabernaculorum. nam in quolibet horum iubebatur abstinere ab operibus seruilibus, ut patet in litera: & consequenter licebat in eis parare cibos. *Et offeretis holocaustum Domino.* Quod est istud holocaustum, non dicitur hic, sed intelligendum est id, quod habetur Nume. 29. cap. scilicet quod offerretur vitulus vnus, & aries vnus, & agni anniculi septem cum libamentis suis, & hircus pro peccato: præter hoc etiam offerrebantur ea, quæ erant de solennitate calendarum, quoniam semper erat istud festum in calendis, de hoc patet Nume. 29. cum dicitur, præter holocaustum calendarum cum sacrificijs suis. erat autem sacrificium calendarum offerre duos vitulos in holocaustum, & arietem vnum, & agnos anniculos septem, cum libamentis suis. offerrebantur etiã sacrificia iugia, scilicet matutinum & vespertinum holocaustum: ista enim nunquam cessabant. Et quamquam dicitur hic, quod deberet offerri holocaustum, non est intelligendum solum de holocausto; quia etiam in hac die offerendus erat vnus hircus pro peccato, ut habetur Nume. 29. cap. sed nomine maioris sacrificij intelliguntur minora.

Locutusque est Dominus ad Moysen dicens. Decimo die mensis huius septimi dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur sanctus, Affligetisque animas vestras in eo: & offeretis holocaustum Domino. Omne opus seruilis non facietis in tempore diei huius: quia dies propitiationis est: ut propitiaretur vobis Dominus Deus vester. Omnis anima quæ afflictæ non fuerit die hac, peribit de populis suis: & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo. Legitimum sempiternum erit

erit vobis in cunctis generationibus & habitationibus vestris. Sabbatum requietionis est; & affligetis animas vestras. Die nono mensis septimi a vespere vsque ad vesperum celebrabitis sabbata vestra.

De conle dilt. 2. c. 1. in prin.

De festo propitiacionis, & de eius dupli nomi ne.

Locutusque est Dominus. Hic agitur de quarto festo, & principali, quod erat semel in anno, scilicet de festo propitiacionis, quod vocatur dies propitiacionis & dies expiationis. vocatur autē dies expiationis quantum ad nos, & propitiacionis quantum ad Deum suū. in hac die peccata dicebantur remitti, & hoc quantum ad nos est expiari, quia expiatio dicit purgationem & abstersionem macularum. peccata autem in nobis sordes quedam sunt, & valde magnæ. Deus etiam remittebat peccata nobis in hac die: & hoc propitiari est: quia nisi Deus miseretur nostri, non remitteret nobis peccata. & sic ista dies accipit duo nomina ex peccatorum remissione.

Tres ceremonie in die festiuitatis propitiacionis obseruabatur. Quest. XXI.

CONSIDERANDA autem erant tria in hac die. Primum erat obseruatio a laboribus: Secundum erat vacatio in afflictionibus. Tertium erat oblatio in animalibus & ceteris ceremonialibus. Quantum ad primum dicendum est de isto festo, quod erat maximæ obseruacionis; maioris quidem quam omnia festa prædicta præter sabbatum. in ceteris namque dicebatur, quod non fieret opus seruilie in eis: de die vero propitiacionis dicitur, quod non fieret in eo aliquod opus; & sic excludebantur omnia opera tam seruilia quam non seruilia. vnde non licebat parari cibos in hac die. De causa propitiacionis huius dictum est supra in principio huius cap. & quidem non parabantur cibi; quia non comederetur quicquam in die illa, vt patet infra. Secūdu erat in hac solennitate in afflictionibus. vt oēs Israelitæ se affligerent in hac die. & hoc erat quod non comederent; nec biberent per totam diem; nec aliquod gaudium acciperent; sed orationi & labori vacarent. de hoc habetur infra, & habetur supra 16. cap. Tertiu erat in die hac obseruatio in sacrificijs & ceteris ceremonialibus: & hoc erat quantum ad ritum expiandi. Nam accipiebantur sacrificia pro sacerdote, & pro populo, & duo hirci, super quos mitteretur fors, quis esset pro domino, & quis in caprum emissarium. & qui erat pro Domino immolabatur, atque de sanguine eius fundebatur ad expiandum intra sancta sanctorum coram propitiatorio, & intra tabernaculum coram altari thymiamatum. super caput autem emissarij sacerdos confitebatur peccata Israelitarum, & mittebat eum in solitudinem. de hoc plene supra 16. cap. & ideo nihil dicitur hic de illo. Decimo die mensis huius septimi. Inchoauerat supra dicere legislator de festis quæ erant in mense Septēbri, & dixerat de vno; hic autem addit de secundo, idest de die propitiacionis, qui erat in decimo die mensis septimi, scilicet Septēbris computando dies eo modo, quo supra dicebatur, scilicet, vt non dicatur decimus dies Septēbris ille, qui est decimus apud nos, sed ille qui est decimus in lunatione, secundum quam Iudæi menses computant. Dies expiationum erit. Idest dies expiationis: quia vnica expiatio erat pro toto populo, quam faciebat sacerdos magnus, vt patet supra 16. Potest autem vocari dies expiationum pluraliter; quia plures expiabantur, nam pro peccatis omnium Israelita-

rum expiabatur: magis tamen proprie dicitur dies expiationis in singulari; quia expiatio proprie designat ceremoniam illā, quæ fiebat a sacerdote magno pro expiandis Israelitis. & ideo quamquam sacerdos multas ceremonias ageret; quia tamen solum semel fiebat in anno, & semel in eadē die, quia erat actus continuus, dicebatur expiatio vna. Erit celeberrimus & vocabitur sanctus. Idest iste dies expiationis erit in magna obseruantia a laboribus, quod est esse celebrem a cogiēdo dictum. vocatur autē sanctus in quantum Deo applicatur ad cultum. s. vt homines in eo vacent Deo, & non operibus suis. & proprie vocatur iste dies celeberrimus vel celebrior; quia vere erat celebrior alijs festiuitatibus supra positis, cum in alijs prohiberetur solum opera seruilia, in hoc autem omne opus. Affligetisque animas vestras in eo. Iste erat secundum præceptum, quod obseruabatur in die expiationis, scilicet, vt affligerent se omnes Israelitæ. & dicuntur affligere animas suas, idest seipos; quoniam anima pro homine toto accipitur, sicut pater Gen. 46. c. & Exod. 1. cap. cum computantur animæ descendentes de femore Iacob; in quo non possunt accipi animæ pro animabus, sed pro hominibus; quia animæ non descendunt de femore Iacob, sed homines, cum animæ non proueniunt ex traduce, sed à Deo infundantur. Vel potest accipi hic anima pro vita, sicut accipitur Ioan. 12. cap. cum dicitur, qui amat animā suam perdet eam; & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. vbi anima non accipitur pro anima nostra rationali; quia nullus hæc odisse debet, sed diligere, sed accipitur anima pro vita. ibi enim consultit, vt vitam nostram affligamus, vt in futuro delictemur. Dicitur autem aliquis affligere vitam suam, cum in magnis laboribus eam agit, ita vt rationabiliter eam odisse possit, sic habetur Exod. 1. c. cum dicitur. oderantque filios Israel Aegyptij; & affligebant illudentes eis; atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris lutu, & lateris; omnique famularu, quo in terrę operibus premebantur. Sic etiam hic affligere vitam Iudæi dicebantur, cum in illa die nec biberent; nec comederent; nec quicquam solati acciperent; sed labori, & orationi vacarent. Et offeretis holocaustum Domino. Non ponitur hic, quod sit istud holocaustum. & dicendum quod in hac die erat duplex genus sacrificij: vnum sacrificium erat ad expiationem; & istud erat, de quo dicitur supra 16. cap. scilicet vnus vitulus pro sacerdote & familia sua; & duo hirci oblata a populo, de quorum ceremonijs in eo. cap. agitur. & istud officium erat pertinens ad merorem, quia agebatur de expiatione peccatorum: ideo in magna humilitate, & cōtritione cordis, agendum erat: habitum quoque valde humilem habere decebat. vnde sacerdos magnus mutatis vestibus gloria suæ assumebat vestes solius ministerij sacerdotum minorum. s. feminalia linea, & tunicam lineam, & cidarim, & balthēum, de quibus eodem capitu. Aliā autem erant sacrificia, quæ pertinebant ad solennitatem huius diei; & non ad lamentū, vel expiationem. & hoc erat, quod offerretur vitulus vnus, & aries vnus; atque agni anniculi septem cum libamentis suis solitis, & hircus pro peccato, vt habetur Nume. 29. cap. Et si aliquis dicat, quod ista sacrificia coincidunt. Dicendum est, quod non, vt patet præallegato cap. quia dicitur, absque his, quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum; in sacrificio & libaminibus eorum. Omne opus non facietis in tempore diei huius. Ista est diuersitas præcepti ab omnibus festiuitatibus præcedentibus, cum in ceteris diceretur omne opus seruilie; hic autem omne opus denegatur. Et sicut supra dictum est,

Expiatio quid sit.

In die solennitatis expiationis duplex erat genus sacrificij.

est, nihil addit omne opus super omne opus seruilie, nisi parationes ciborum, quas fieri licebat in alijs festiuitatibus; in hac autem non: & causa huius est, quia in hac die non licebat quicquam comedi, aut bibi: ideo frustra erat permittere parari in die hac, & hoc quia Hebræi affligere se debebāt accipientes omnem laborem, & tristitiam, in abstinentia ciborum, & potuum.

In die expiationis quinque opera erant prohibita cum affligerent animas suas. Et pro quibus transgressionibus pena d iudicibus imponebantur. & quomodo dicatur esse dies quietis. Quest. XXI.

DE VNT autem Iudæi, quod in hac die propitiacionis erant quinque opera prohibita. Primum erat comedere; quoniam non comedeabant tota illa die vsque ad crepusculum in apparitione astrorum: & sic ad minus abstinebant a cibo per vigintiquatuor horas, scilicet a principio noctis præcedētis vsque ad principium noctis subsequentis. Secundum opus erat bibere, & etiam non licebat eis per totam diem, scilicet per vigintiquatuor horas. Tertium erat abstinere ab vxore. Quartum erat non balnari. Quintum nullos calceos haberē. Ista autem Iudæi in institutis suis habent, & sic apud eos obseruatur: & sic fortassis apud antiquos obseruatum fuit. Tamen an ab omnibus istis operibus abstinendum esset; vel si ab istis, an ab alijs solum; vel a quibusdam alijs insuper nõ constat: satis tamen rationabiliter patet, quod ab omnibus, in quibus delectationem experiri poterant, abstinendū erat: quoniam iubebatur simpliciter, quod affligerēt animas suas: qui tamen alicui delectationi vacat, non affligit animam suam. Quia dies propitiacionis est. Idest ideo debetis abstinere ab operibus corporalibus, & vacare afflictionibus; quia dies propitiacionis est. & subditur causa in litera.

Vt propitietur vobis Dominus Deus vester. Idest ideo hoc facietis; quia vultis misericordiam a Deo. Deus enim non despicit orantes cum afflictione cordis, iuxta illud. cor contritum & humilitatum non despiciet, vt patet Psal. quinquagesimo. Deus namque iubet, vt patet Iohelis cap. 2. cum dicitur. scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: & conuertimini ad Dominum Deum vestrū; quia benignus & misericors est; patiens, & multum misericors, & præstabilis super malitiam. sicut etiam Deutero. 30. cap. cum dicitur, quod Deus quamquam punierit Iudæos eiciens eos ad multas partes orbis; tamen reducet eos si ad illum redierint in toto corde suo. & non solum ad hoc proficiebat contritio animi, sed etiam abiectio in habitu, & exterior tribulatio. sicut patet Exodi c. 33. vbi cum Deus veller punire Israelitas pro peccato fabricationis vituli, vt aliquantulum eis compateretur, dixit. iam nunc depone ornatum tuum, vt sciam quid faciam tibi: & sequitur ibidem, quod deposuerunt filij Israel ornatum suum a monte Oreb. Omnis anima quæ afflictæ non fuerit in hac die, peribit de populis suis. Hic ponitur pena transgressionum, scilicet, quod qui omiserent aliquam ceremoniam istarum; siue non affligendo se; siue non obseruando festum, perirent. Quamquam in hoc differt; quoniam si aliquis transgrediretur ceremoniam, quæ erat in abstinentia a delectationibus, siue affligendo animam, peribat de populis suis: non quod iudices possent eum occidere; quoniam lex hoc non iubebat; sed quod Deus occideret eum per vnum de varijs generibus mortis; quæ Deus sepissime occulto iudicio suo malis infligit. Si

A autem transgressus fuisset ceremoniam, quæ erat vacare laboribus, a iudicibus occidebatur, quamquam infra litera dicat, delebo eam de populo suo: sic namque de sabbato erat, quod quicumque violasset requiem sabbati, occideretur per hominum iudicium, & inflictionem. sic habetur Exodi 31. & 35. cap. & habetur exemplum huius Nume. 15. cap. de eo qui colligens ligna in sabbato lapidatus est. maioris enim grauitatis erat violare custodiam festiuitatis opera seruilia faciendū, quam non abstinere a delectationibus, vel se non affligendo: ideo pena dispar esse debebat. Et quæ operis quippiam fecerit. Hic ponitur transgressio secundæ ceremoniæ, scilicet violare quietem festiuitatis huius faciendū aliqua opera, siue seruilia; siue non seruilia: vtroque enim modo peccabatur. sed non erat vterque modus æqualis in peccato: vnde si aliquis in die propitiacionis pararet cibos, & comederet, dupliciter peccabat infringens duplicem ceremoniam festiuitatis huius. sed grauius peccabat cibos parans, etiam si non comederet, quam si cibos comedit iam paratos. hoc patet; quia parare cibos pertinet ad violationem ceremoniæ, quæ est abstinere ab omni opere. nam parare cibos ad vnus genus operis. sed ad opus non seruilie pertinet. nam vt supra dicebatur, omne opus prohibitum fieri in festiuitatibus seruilie est, præter ciborum parationem, quæ pertinet ad opus non seruilie; & tamen prohibita est: & tamen cibos parans in die propitiacionis peccaret: eodem modo comedēs cibos iam paratos in eadem die peccabat, quia agebat contra ceremoniam, quæ erat affligi, cum in sum esset, vt omnis anima in die illo affligeretur. Erat tamen maioris grauitatis transgressio ceremoniæ, quæ erat abstinere a laboribus, quam transgressio ceremoniæ, quæ est affligi: ideo maioris culpæ erat in die hac parare cibos, etiam si nõ comederentur, quam cibos comedere iam paratos. Idem autem dicendum est de omnibus alijs operibus; quoniam omnia vetita erant, quæ sub prohibitione cadere poterant: quæ autem illa sint, satis patet ex his, quæ dicta sunt Exodi 12. cap. Delebo eam de populo suo Ista puniatio attribuitur Deo, scilicet, quod ipse Deus deleteret animam, quæ hoc modo iungeret custodiam obseruacionis diei propitiacionis. Sed non est intelligendum, quod ad Deum pertineat, tanquam ipse solus hoc agere debeat, & nõ pertineat ad iudices: nam iudices in hoc punient, quemadmodum puniebant in custodia sabbati: sed dicitur, delebo eam, quasi dicat si iudices non punierint, ego occidam: sic appareret supra 19. cap. de illo, qui dabat de semine suo idolo Moloch. Nam mandabat Deus, quod lapidaret eum populus: & tamen si populus negligeret hoc, dicebat Deus, quod ipse poneret faciem suam contra hominem illum, vt deleteret eum cum tota sua progenie de terra. Et dicitur delebo eam de populo suo, idest faciam quod non permaneat in populo suo occidendo eam; quoniam siue Deus per se occidat, siue iudices hoc faciant, ille qui peccabat, semper tolleretur de populo. Nihil ergo operis facietis in eo. Hic infert conclusionem ex præpositis, scilicet, quod Iudæi non faciant opus aliquod in die propitiacionis: & est inductio sic, ego occidam omnem hominem facientem opus in die propitiacionis: ergo vos non facietis opus, vt non occidam vos. & ista est inductio per modum penæ, & pertinet ad timorem. Et verum quid est, quod si aliquis de Iudæis faceret opus in die propitiacionis, Deus deleteret eum de populo suo: tamen non ideo deberent Iudæi cauere facere opus in die propitiacionis, vt non occideret eos Deus; sed ideo cauere debebant, quia Deus erat, qui iubebat, & Deo in omnibus propter seipsum obtemperandum est. ipse

ipse tamen provocat Iudæos ad istam custodiam per timorem; quia erat adhuc populus imperfectus. imperfectorum autem conditio est, ut magis timore, quam amore moveantur. *Legitimum sempiternum erit vobis.* Id est hoc quod dictum est de observatione diei propitiationis; siue quantum ad afflictionem animarum, siue quantum ad vacationem a laboribus; erit vobis legitimum sempiternum, id est erit tãquam lex sempiterna. Legitimum enim & lex idem sunt; quamquam legitimum aliquando magis pertineat ad ea, quæ sunt pure positiua, siue naturale; siue mixtũ. Dicitur autẽ quod ista lex erit sempiterna, non quod in æternum duratura esset; quia non duravit: nec quod non succederet ei aliqua alia lex; quia iam successit: sed quia magno tempore permanens erat obligatio istius legis, scilicet toto tempore, quo duraret status Iudaicus, ut supra magis declaratum est, cum dicebatur de alijs legitimis, quæ erant sempiterna. *In cunctis generationibus & habitationibus vestris.* Id est ista lex durabit in omnibus generationibus, scilicet quãdiu manserint generationes vestræ. & in omnibus habitaculis, id est in omni domo vestra. & hoc intelligendo quamdiu duraret status populi Iudaici; quia postea non dicebatur durare aliqua generatio Iudæorum, nec habitaculum, quãquam aliqui de Iudæis permanerent. Vel alio modo intelligitur, scilicet, quod ista observatio erit in omnibus generationibus vestris, id est omnis homo de genere vestro obligabitur ad hanc observationem: & etiam in omnibus habitaculis vestris, id est ista lex tenebit ubique vos habitaueritis. Et ponitur iste sensus ad faciendum differentiam inter varias cæremonias: nam alia obligatio erat ad observandum sacrificia, & alia ad vacandum a laboribus, & affligendum animas suas: nam ad cæremoniam, quæ erat in sacrificijs diei propitiationis, non tenebantur Iudæi in generationibus, & habitaculis suis: quia non obligabantur ad hoc ubique essent: ideo non poterant facere alibi nisi in terra promissionis, & hoc in loco quem elegerat Dominus, ut esset ibi tabernaculum & arca, ideo si aliquando essent extra terram promissionis; ut in captivitatibus, non tenebantur, nec poterant etiam si vellent, facere sacrificia illa; dato quod tunc lex ista haberet obligationem. Sicut cum Iudæi fuerunt in captivitate babilonica; quia tunc adhuc lex obligabat; tamen ibi non fecerunt sacrificia, immo nec volebant cantare aliquos cantus de pertinentibus ad sanctuarium, sicut patet Psalmo 136. cum dicitur, quia illic interrogauerunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum; & qui abduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis syon, & tunc responderunt Iudæi, quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? quasi dicat nullo modo faciemus: à fortiori ergo nullo modo facerent sacrificia in terra aliena, quæ magis determinabant sibi locum sanctuarij. Tamen quamquam Iudæi essent extra terram promissionis in captivitatibus, vel alijs, tenebatur observare istam festivitatem, quantum ad hoc, quod affligerent animam suam; quia istæ cæremonie non concernebãt determinatum locum, sed ubique Iudæi essent obligarentur ad ista faciendum. Vnde si aliquis de Iudæis iussit extra terram suam in negociationem; siue alijs; & esset ibi tempore diei propitiationis, tenebatur observare istas cæremonias, de vacatione a laboribus, & de affligendo animam suam: de sacrificijs autem observare non debebat. Et ista differentia observatur Exodi 12. cap. ubi cum dicitur de observatione cæremoniarum agni paschalis, dictum est, quod illæ cæremonie observarentur in omnibus generationibus Iudæorum: sed non dictum est, quod

observarentur in omnibus generationibus, & habitaculis Iudæorum, quia cæremonia azymorum obligabat in quocunque loco: & ideo nunc conservatur a Iudæis: cæremonia autem de agno paschali non obligabat, nisi in terra promissionis; quia determinabat sibi locum sanctuarij. *Sabbatum requieitionis est.* Id est dies propitiationis est quoddam festũ ad requiescendum. Vocatur autem sabbatum requieitionis; non quod esset semper sabbatũ, sed quia erat dies ad quietendum: omnis autem festivitas Hebræorum, in qua quietescendum erat, eorum idiomate sabbatum dicitur: quoniam sabbatum generali nomine quietem notat. & tunc non accipitur hic sabbatum pro die quietis, vel pro quiete; quoniam esset repetitio inutilis cum diceretur, sabbatum requieitionis, id est quies requieitionis: sed cum sabbatum significet diem quietiam; quia vna pars istius significati additur dictioni significanti ista duo; dicitio illa solum stabit pro vno, scilicet, ut sabbatum significet diem solum, & quies importetur per nomen quod sequitur: & sic dicitur quod dies propitiationis est sabbatum requieitionis, id est est dies ad quietendum: sic dicitur de hoc nomine cæcus quod significat carentem visu: si tamen videtur ei ista adiectio visus, ut dicatur cæcus visu, cæcus significabit solum carentem; per illam regulam quæ ponitur in Doctrinali in cap. de constructione.

Aequivalens geminis dicitio si iungitur vni: Hanc solum vocat cæcum visu esse carentem.

Affligetis animas vestras. Id est quia dies propitiationis est dies quietis, affligetis in eo animas vestras; scilicet abstinendo a cibo & potu; & omnibus supra dictis.

Sed dicit aliquis quod ista includunt contradictionem, scilicet quod sit dies quietis, & quod in eo affligantur animæ; quia quies repugnat afflictioni, potissime quia ponitur hic tãquam pro causa vni alterius.

Respondendum est, quod ista intentio literæ, scilicet, quod illa dies erat dies quietis; ideo deberent affligere Iudæi animas. & dicendum quod quies accipitur duobus modis.

Vno modo pro delectatione, vel quocunque gaudio: & isto modo large loquentes dicunt aliquem quietescere quando delectatur: & tunc verum est, quod affligere animas, & quietescere repugnant.

Alio modo accipitur quietescere proprie, id est cessare a motu: & tunc dicitur quies vacatio ab operibus servilibus, vel non servilibus; siue ille qui cessat ab operibus, gaudeat; vel tristetur. & quo ad istud quies solum dicit privationem; & hæc est, quæ pertinet ad dies festos. ergo hoc modo intelligitur litera; quod dies propitiationis est sabbatum requieitionis, id est dies ad vacandum ab omnibus laboribus, & non repugnat tunc quietescere & affligi; immo tunc aliquis poterit vacare afflictioni, quando cessauerit ab operibus exterioribus: & sic Iudæi in die propitiationis quietescabant; quia nihil agebant; & affligebant animas suas, quia non capiebant cibos illa die.

Sed adhuc quamquam per hoc pateat, quod non repugnet esse sabbatum requieitionis & affligi; tamen non patet quomodo vnum sit causa alterius. Et dicendum est, quod causa est hoc modo: quia dies propitiationis erat sabbatum requieitionis, id est dies quæ esset ad hoc determinata; ut in ea affligerent Iudæi animas suas: & tunc bene sequitur, quod quia sabbatum requieitionis est; id est quia est dies ordinata ad quietem cum afflictione animarum; Iudæi debent affligere animas suas in die illa. *A die nono mensis.* Hic ponitur qualiter observanda sit solennitas diei propitiationis; siue quantum ad afflictionem animarum,

Sabbatum quid importet.

An ge-

An generale sit ad omnia festa Hebræorum, quod incipiant ea observare ab occasu solis vsque ad occasum, vel solum sit hoc in festo propitiationis. Quest. XXIII.

ET dicitur, quod Iudæi debebãt incipere istud festum a die nono in vespere, vsque ad diem decimum in vespere. volebat enim Deus durare observatio festi per vnum diem naturalem a puncto in punctum, scilicet per viginti quatuor horas. Dubitarent tamen Iudæi quando incipere deberet ista observatio; quia dictum fuerat supra, quod festum propitiationis erat in die decimo mensis septimi. Dicit ergo quod debet inchoari a die nono in vespere, vsque ad diem decimum in vespere. & sic erant viginti quatuor horæ. Vocatur autem hic vespere solis occasus. nam Iudæi ex eo, quod cadit sol sub horizonte, incipiunt observare festum, vsque quo iterum cadat sub horizontem. Et ista est regula generalis observandi omnia festa, quod debet incipere observatio a solis occasu, vsque ad solis occasum: & ab hoc accepit ecclesia modos observationis festorum suorum, sicut habetur extra de ferijs cap. 1. & 2. cum iubentur omnes dies festi a vespere in vespere custodiri: quamquam ecclesia incipiat a celebratione vespereorum vsque in secundos vespereos: sed quomodo cunque observetur, semper accipitur dies a momento in momento per viginti quatuor horas. Aliqui autem Iudæi dixerunt, quod hoc solum intelligebatur in observatione festi propitiationis, in alijs autẽ non. Quod tenuit Aben Ezra, de quo dictum fuit Exodi 35. cap. & ibidẽ improbatum est. Quod autem dicitur hic debere incipi diem propitiationis a vespere diei noni, vsque ad vespereum diei decimi, intelligitur quantum ad vacationem a laboribus; quia in toto hoc tempore non licebat laborare: intelligitur etiam quantum ad afflictionem; quia postquam occubisset sol, immediate incipiebant Iudæi se affligere non comedentes; nec bibentes: vnde si aliquis post occubitum solis in die nono mensis septimi comedisset; ita peccabat sicut si comedisset in die decimo, qui erat dies propitiationis. *A vespere vsque ad vespere.* Vespere pro solis occasu accipitur. & sic erat tenendus vterque solis occasus, & tempus intermedium observandum: & sic accipitur supra, quando dicitur, quod die quatuordecimo mensis primi ad vespere, est phase Domini, id est a solis occasu debet fieri immolatio agni paschalis: nam etiam si Iudæi dicant, quod hoc poterat fieri immediate post meridiem, falsum est, quia Deuterono. 16. cap. dicitur, quod fieret ad solis occasum: immolabis phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto. *Celebrabitis sabbata vestra.* Id est isto modo incipietis observare omnes festivitates vestras, scilicet a solis occasu diei precedentis vsque ad solis occasum ipsius diei festi. Et satis notatur in hoc, quod Deus fuit locutus de custodia omnium festivitatum, & nõ diei propitiationis solum, cum nominavit sabbata in plurali.

De ferijs cap. 2. supra eo.

Et locutus est Dominus ad Moysem, dicens. Loquere filijs Israel. A quintodecimo die mensis huius septimi erunt feriæ tabernaculorum septem diebus Domino. Dies primus vocabitur celeberrimus, atque sanctissimus. Omne opus servile non facietis in eo; & septem diebus offeretis holocausta Domino. Dies quoque octavus erit ce-

leberrimus atque sanctissimus: & offeretis holocaustum Domino. Est enim cætus atque collectæ. Omne opus servile non facietis in ea. Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque sanctissimas: offeretisque in eis oblationes Domino, holocausta, & libamenta iuxta ritum vniuscuiusque diei: exceptis sabbatis Domini, donisque vestris: & quæ offeretis ex voto, vel quæ sponte tribuetis Domino. A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ vestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus. Die primo & die octavo erit sabbatum, i. requies. Sumetisque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ; spatulasque palmarũ; & ramos ligni denfarum frondium, & falices de torrente: & lætabimini coram Domino Deo vestro: celebrabitisque solennitatem eius septem diebus per annũ. Legitimum sempiternũ erit in generationibus vestris. Mense septimo festa celebrabitis: & habitabitis in vmbraculis septem diebus. Omnis qui de genere est Israel; manebit in tabernaculis: ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel; cum educerem eos de terra Aegypti. Ego Dominus Deus vester. Locutusque est Moyses super solennitatibus Domini ad filios Israel.

Festum tabernaculorum.

Et locutus est Dominus ad Moysem. Hic agitur de quinto & vltimo festo principali, scilicet de festo tabernaculorum, quod fiebat in mense Septembri computando secundum Iudæos: & incipiebat die quintodecimo durans per dies octo. nam quamquam dies vltimus, qui erat octavus, nõ esset proprie de celebritate tabernaculorum; erat tamen dies cætus & collectæ, de quo habetur Numeri 29. cap. & in isto festo Iudæi faciunt vmbracula parva de ramis arborum, & ibi manent.

De festo tabernaculorum ac de eiusdem causa.

De causa festivitatis tabernaculorum & de cæremonijs eius, & tria in eo consideranda. Quest. XXIII.

CAUSA autem huius festivitatis est ad significandum, quod Iudæi ambulauerint per desertum quadraginta annis Deo dirigente illos; & toto hoc tempore non habitauerunt in domibus, sed in vmbraculis, sub arboribus. ut ergo recordetur beneficij huius, Deus iubet, ut faciãt quolibet anno istud festum tabernaculorum. In hoc autem festo tria consideranda sunt, scilicet cessatio laborum; & constructio tabernaculorum; & oblatio sacrificiorum. Circa primũ dicendum, quod in hoc festo observantur dies octo; non quidem quod in omnibus illis Iudæi cessarent a laboribus; sed solum in duobus diebus, scilicet in primo, & in octavo: sed omnes alij pertinebant ad solennitatem tabernaculorum, scilicet quantum ad sacrificia, & quantum ad mansionem

flonem in tabernaculis, vt apparet hic & Nume. 29. c. Secundum erat in hoc festo constructio tabernaculorum, scilicet, quod Hebraei accipiebant in die quartadecima mensis septimi fructus arboris pulcherrima, & spatulas palmarum, & ramos ligni densarum frondium; & salices de torrente; & colligantes ista eleuabant in altum, & saltantes coram Domino gaudebant; deinde faciebant tabernacula de ramis arborum extra domos suas, vel in aliquo loco discooperato; & in illis manebant per septem dies. dies autem octauus, quāquam esset celebris, & ab omnibus obseruaretur; tamen Iudæi non manebant in tabernaculis die illo; sed solum erat dies ille pro cetero & collectis, scilicet, quod colligebantur ibi pecuniæ pro sumptibus sanctuarij. Tertium autem quod in hac festiuitate est, pertinebat ad sacrificia; quoniam quotidie præter sacrificia quotidiana, & sacrificia sabbatorum, & votorum, & quæcunque incidentia, fiebant sacrificia specialia, quæ augebantur per singulos dies, & de quolibet eorum habetur determinate & singillatim Nume. 29. cap. *A quintodecimo die mensis huius septimi.* In hoc die quintodecimo incipiebat festum tabernaculorum, & durabat per octo dies cum ipso quintodecimo. Et dicitur mensis huius septimi; quoniam in isto mense septimo erant tria festa, scilicet festum propitiationis; & clangoris; & tabernaculorum; & iste est mensis septimus non apud nos, sed apud Hebræos; & correspondet Septembri nostro: quoniam ipsi menses à Martio incipiunt & non à Ianuario; & adhuc non est iste mensis septimus September semper, qui computatur septimus a Martio; sed vt in plurimum est October: nam cum fiat ista festiuitas a die decimoquinto vsque ad vicesimum tertium mensis eiusdem septimi, maior pars eius cadet in Octobri quæ in Septembri: sed hoc plures putant: sed non est sic; immo vt communiter maior pars est in Septembri; quia sæpius incipit ante medium Septembris nostri quā ante, vt diximus supra q. 19. *Erunt ferie tabernaculorum.* Idest incipient obseruationes festi tabernaculi ferie proprie: quia non vacabatur a laboribus in omnibus illis; sed solum in primo & in octauo. sed vocantur ferie largo modo; quia fiebat in eis aliq̄ cæremonie specialia, quæ non fiebant in alijs diebus, & hoc siue in sacrificijs diuersis; siue in fabricatione tabernaculorum. Vocatur autem istud festum alio nomine scenophagia, idest comestio in loco publico, a cenon quod est commune, & phagia quod est comedere; quasi comedere in cōmuni vel in publico: quia illo temporæ Iudæi faciebant tabernacula extra domos, & sub ramis arborum comedebant, erat autem iste locus publicus; quia non poterant ibi occultari sicut in domibus. *Septem diebus Domino.* Idest ferie tabernaculorum durabant per septem dies, scilicet, quod in istis septem diebus manebant tabernacula facta, & Iudæi comedebant in illis. Sed arguet aliquis, quia infra dicitur quod primus dies & octauus erunt sabbatum, idest requies in festo tabernaculorum: nõ ergo solum durabat festum tabernaculorum per septem dies, sed per plures. Respondendum est, quod solum erant septem dies feriarum tabernaculorum; & tamẽ vltra illos dies erat alius dies, scilicet octauus, qui non pertinebat ad festum tabernaculorum; sed pertinebat ad ceterum & collectas, scilicet, quod in illo vltimo die colligebant a toto Israel pecuniæ ad vsum sanctuarij: & tunc congregabantur omnes ad dandã hanc pecuniam: & illa dies erat propter hoc solennis, vt omnes conuenirent, tamen non erat de festiuitate tabernaculorum: quia in illo die non manebant Iudæi in tabernaculis, sicut in præcedentibus septem diebus. Recte ergo dicitur quod ferie tabernaculorum

erunt per septem dies, quamquam totum festum duraret per octo dies: & hoc significatur infra cum dicitur. celebrabitur ferias Domini septem diebus; die primo & octauo erit sabbatum, idest requies. & dicitur, quod erunt istæ ferie Domino, idest quod erunt ad cultum Dei. vel quod erunt, quia Deus mandauit illas custodiri, vel ad rememorandum beneficiũ eius.

Nunquid dum essent Israelite in deserto custodierint hoc festum tabernaculorum. Quest. XXV.

SED aliquis quæret an dum essent Israelite in deserto, custodierint istud festum tabernaculorum. Et forte aliquis respondet, quod Iudæi non obligati sunt ad custodiendum istud festum, dum erant in deserto: sicut non erant obligati ad custodiendas ceteras cæremonias, vt probauimus supra in isto cap. vt tamen fuerit festum custoditum, dicitur quod non constat, sed potuit obseruari, vel non obseruari. nam etiam aliqua de alijs festis aliquando custodita sunt in deserto, vt patet de festo sabbatorum Nume. 15. cap. patet etiam de festo azy-morum Numeri cap. 9. ita ergo potuit esse de isto festo, quod aliquando obseruaretur. Sed dicendum est, quod nunquam istud festum fuit obseruatum, dum erant Israelite in deserto; immo nõquã potuit obseruari; quia existente figurata re non exiit figura eius, quæ est representatiua eius de præterito recolens. sed sic erat de omnibus festis; quia omnia ista fiebat ad recordationem rerum præteritarũ præter ipsum festum propitiationis, quod fiebat ad remissionem peccatorum. ergo nullum illorũ debuit obseruari, quando existerat ipsa res, quæ significabatur. sed quando Iudæi erant in deserto, existerat ipsum quod significabatur per festum tabernaculorum. ergo non poterat tunc esse festum tabernaculorum. Patet hoc, quia Israelite habitauerunt in deserto per quadraginta annos in tabernaculis; & ad memoriam horum tabernaculorum fuit positum festum tabernaculorum: sed quando erant in deserto manebat in eis hoc, quod essent in tabernaculis, quod erat res figurata: ergo non poterant facere festum tabernaculorum: & dato quod Iudæi debuissent facere in deserto istud festum, semper esset festum tabernaculorum; quoniam semper manerent in tabernaculis, cum non possent habitare in aliqua domo. nullo ergo modo potuit istud festum tabernaculorum obseruari à Iudæis in deserto. *Dies primus vocabitur celeberrimus atque sanctissimus.* Erant enim in isto festo vt supra dictum fuit septem dies, in quibus Iudæi manebant in tabernaculis: & in istis solum erat vnus dies celebris, in quo cessaretur a laboribus, scilicet dies primus, alij autem erant dies non vacatiui: sed alius dies post festum tabernaculorum, qui erat dies octauus, aliquomodo pertinebat ad festum tabernaculorum, & computabatur cum illo. & iste erat dies solennis sicut primus. Quando autem dicitur hic, quod dies primus erit celeberrimus; intelligitur respectu sex dierum sequentium; quia in nullo illorum vacabatur a laboribus, in primo tamẽ cessabatur ab omni opere seruilis: & non accipitur hic celeberrimus superlatiue; quoniam tunc iste dies esset celebrior omnibus diebus pertinentibus ad illam festiuitatẽ, & solus iste esset celeberrimus: quia quod per excellentiam dicitur, vni soli conuenit, falsum tamen est; quia immediate dicitur de festo octauo diei, quod ille erat dies celeberrimus: & sic tam primus quàm octauus dies celeberrimi erant. Vnde accipitur hic necessario superlatiue absolute, vt dicitur dies celeberrimus, idest multum celebris: dicitur autem dies isti celeberrimi & sanctissimi, quod idem

An dies primus & octauus essent æqualiter celebres.

signat;

signat; sed celeberrimi dicuntur in quantum in eis cessatura laboribus: sanctissimi dicuntur, in quantum applicantur ad cultum Dei, scilicet, quod ideo statuti sunt, vt Deus ab hominibus specialiter in illis colatur. *Omne opus seruilis non facietis in eo.* Hic declaratur solennitas dici istius primi, scilicet, quod non fiat aliqua operatio seruilis in illo, de quo iam declaratum est quid sint opera seruilis. vnde in isto die primo tabernaculorum non erant licita aliqua opera, nisi paratio ciborum, quæ nõ vocatur opus seruilis; vt fuit declaratum Exo. 12. cap. *Et septem diebus offeretis holocausta Domino.* Hic ponitur differentia diei primi ab alijs diebus sequentibus. Nam diximus de die primo, quod non fiebat in illo aliquod opus seruilis: non apparet autẽ de alijs diebus sequentibus, quomodo essent festa, nisi poneretur aliquid, per quod distinguerentur a die primo, & ab alijs diebus, qui non erant festi. & dicitur quod in septem diebus offereretur holocaustum, scilicet, quod solum festiuitas consistit in omnibus diebus, præter primũ in oblatione holocaustorum quasi dicat quod non erat aliquid in alijs diebus pertinens ad festiuitates; nisi oblatio holocaustorum. Et non est intelligendum quod dies sequentes differrent a primo per oblationem holocaustorum; quia sicut in sequentibus offererentur holocausta, ita & in primo, vt apparet Nume. 29. cap. vbi ponitur speciale sacrificiũ pro quolibet istorum dierum. Etiam patet hic quia dicitur, & septem diebus offeretis holocausta. si tamẽ computetur dies primus, non manent septem dies de festo tabernaculorum sed solum sex: ergo oportet intelligi de primo die, & de sequentibus. erat enim hoc commune primo diei & alijs, quod offererentur in eis sacrificia: & præter hoc dies primus habebat, quod esset celeberrimus: dies autem sequentes tabernaculorum non erant celebres. Et dicitur quod offererentur holocausta; quod non intelligitur de holocausto iungi, scilicet de matutino & vespertino; quia ista erant permanentia; nec poterant aliquo modo mutari ex aliqua causa, vt patet supra 6. cap. & 9. & Num. 29. cap. Nec etiam intelligitur de holocaustis votiuis, quæ aliquis daret ex voto vel sponte: sed solum de holocaustis, quæ pertinebant specialiter ad illud festum: patet infra cum dicitur, offeretisque in eis oblationes Domino holocausta, & libamenta, iuxta ritum vniuersitatisque diei, exceptis sabbatis Domini, donisque vestris, & quæ offeruntur ex voto vel sponte tribuitis: sacrificia autem quæ erant pertinentia ad istud festum nõ ponuntur hic; sed habentur in catalogo sacrificiorum Numeri 29. vbi de quolibet istorum festorum per se agitur. Et cum dicitur hic, quod offererent holocausta quolibet horum dierum; non est sensus quod solum offererentur holocausta, sed etiam offererentur sacrificia pro peccato, vt patet Numeri 29. cap. nam in quolibet horum dierum iubebatur offerri vnus hircus pro peccato. fit tamen mentio de holocausto solum; quia nomine illius intelligitur sacrificium pro peccato: & hoc quia holocaustum erat principalis in duobus, primo quia est magis directe in Deum: secundo quia in holocausto offererentur multa animalia quolibet istorum dierum: sed non offererentur pro peccato multa, sed vnus hircus solum, vt apparet in præallegato 29. cap. Alio modo dici potest, vt accipiantur hic holocausta generaliter pro sacrificijs: & est sensus quod fiant holocausta in diebus illis, idest sacrificia. *Dies quoque octauus erit celeberrimus, atque sanctissimus.* Iste dies non erat de ferijs tabernaculorum; nec habitabant Iudæi illo die in tabernaculis; sed solum in præcedentibus septem diebus. Dicebatur tamen ista dies festiua pertinere ad tabernacula; quia expleto festo tabernaculorum congregabantur lu-

dei in hac die: & sic non pertinet iste ad ferias tabernaculorum: dicitur autem dies iste octauus celeberrimus, & sanctissimus eo modo, quo dicebatur supra de prima die, quia ab omnibus operationibus seruilibus vacabatur in eo. *Et offeretis holocaustum Domino.* Idest etiam in hac die octaua offeretis holocaustum sicut in præcedentibus septem diebus. hoc dicitur, quia cum iste dies octauus non pertineat ad festum tabernaculorum, dubitaret aliquis an in eo deberent fieri aliqua sacrificia. quæ autem sint holocausta quæ hic fieri debent, habentur Numeri 29. cap. *Est enim ceteris atque collectæ.* Idest in die ista erat congregatio populi. nam sanctuarium habebat magnos sumptus in sacrificijs quæ fiebant: & tamen non habebat aliquos redditus, sicut nunc habent ecclesiæ nostræ: sed fiebat collectio pecuniarum de populo ad sumptus.

An sanctuarium haberet aliquos redditus vel omnia iura pertinerent ad sacerdotes, & quod Deus noluit ponere simul redditus pro sanctuario & sacerdotibus, ne populus grauaretur. Quest. XXVI.

QUOD autem non haberet sanctuarium aliquos redditus apparet; quia de his quæ volebantur nihil pertinebat ad sanctuarium, sed omnia ad sacerdotes: etiam redemptio-nes primogenitorum; & dona, & primitiæ, & decimæ ad sacerdotes pertinebant & Leuitas. & generaliter quicquid Domino consecrabatur, pertinebat ad sacerdotes, vt habetur Nume. 18. cap. nihil ergo manebat pro sanctuario. sed dicitur quod omnia quæ in sanctuario consummabantur, accipiebantur de elemosynis populi. erant autem sumptus tabernaculi satis magni; quia quolibet die fiebat holocausta matutina, & vespertina: & in festiuitatibus fiebant multa sacrificia, quæ habentur Nume. 28. & 29. cap. Ad hæc ergo facienda non erat aliquis redditus, nisi populus tribueret in elemosynam. Causa huius erat, quia omnia alia quæ proueniebant Deo; quomodo- cunque prouenirent, transibant in ius sacerdotum & Leuitarum: & si de eis aliquid daretur sanctuario, necesse erat, vt non sufficeret Leuitis & sacerdotibus. oportebat ergo quod vel deficeret ministris sanctuarij redditus conueniens, vel sanctuario, aut imponerentur multa iura super populo. Sed non conueniebat imponi multa iura populo; quia nimis grauaretur, & recusat illa suscipere: conuenientius ergo fuit, vt relinqueretur aliquid sine redditibus; scilicet vel ipsi sacerdotes vel Leuitæ, aut sanctuarium, & hoc quod deficiebat in redditibus, daret populus in elemosynis. Multum namque differt, quod populo imponerentur iura necessario soluenda, vel permitteretur in eorum libertate, vt hoc cõferrent per elemosynas. facilius enim inclinaretur populus ad dandũ hoc in elemosynis, quàm ad soluendum in iuribus impositis: & quoniam si Leuitæ vel sacerdotes carent redditibus, non inclinaretur populus ita faciliter ad dandum illis elemosynam; quia hoc transibat in cibos & necessitates eorum, sicut ad dandum elemosynam sanctuario si non haberet redditus; quoniam illud transibat in ius Dei specialiter. Conuenientius ergo fuit, vt relinqueretur sanctuarium sine redditibus, assignatis omnibus iuribus, & prouentibus sacerdotibus, & Leuitis, quàm quod econtrario fieret. & tunc vt haberet sanctuarium, vnde fierent sacrificia, petebatur a populo in elemosynam, vt daret pro sacrificijs: & hoc fiebat in die octaua festiuitatis tabernaculorum: nam tunc populus erat redditurus in terram suam. nam in festo tabernaculorum ascendebant omnes Israelite in locum sanctuarij, sicut ha-

betur

berur Exodi 33. & 34. cap. & quia non erant reddituri iterum in sanctuarium vsque ad festum azymorum, quod erat ab eo tempore vsque in quinque mentes, scilicet in primo mense anni, petebatur ab eis eleemosyna ad sumptus sanctuarij: & in ista die octaua congregabantur omnes ad dandum eleemosynam.

Vocatur autē dies ista cētus & collecta, idest congregatio populi, & solutio pecuniae. cētus enim dicitur, idest turba; quia tota populi turba congregabatur in die illa ad dandum eleemosynam: & vocabantur collecta: a colligendo; quia de turba congregata colligebatur pecunia.

Aliqui autem dicunt, quod ista collectio pecuniarum fiebat de votis, & spontaneis donationibus: & propter hoc dicunt, quod cū Moyse Numeri 29. ca. egit de sacrificijs; immediate in 30. cap. subiunctum est de votis quomodo soluantur. sed hoc falsum est, quoniam vota non pertinebant ad sanctuarium, sed ad sacerdotes, vt habetur Numeri 18. cap. cum dicitur, omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. solū ergo colligebantur hic pecuniae de sponte oblati, & non de votis.

De quatuor generibus reddituum quae habebat sanctuarium. Quaes. XXVII.

Sed quātum ad hoc quod dicitur, sanctuarium illos redditus habere, intelligendum est de his, quae offerebantur, & pertinebant ad manus sacerdotum. nam omne quod illis offerebatur, licet diceretur Deo oblatum, sicut patet Numeri 5. cap. quicquid in sanctuario offertur, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit: habebat tamen sanctuarium aliquos redditus, licet essent pauci, & non multum certi.

Primum erat in votis, quae fiebant ad vsus sanctuarij. Sed contra hoc dictum est supra, vt habetur Numeri 18. cap. quod pertineant omnia vota ad iura sacerdotum: quia dicitur, omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit, idest sacerdotum: quia ibi loquitur Deus ad Aaron: & exponuntur ibi omnia iura sacerdotum.

Dicendum quod votorum quaedam fiebant cum determinatione, alia sine illa. si quis enim sine determinatione voueret, vt dicendo voueo hoc Deo nihil vltra addens, pertinebat illud ad sacerdotes; quia licet Deo illud competeret; quia ei vouebatur: ipse dederat hoc sacerdotibus pro ministerio, quo ei seruebant Numeri 18. cap. ideo pertinebant ad illos tanquam concessa eis pro mercede laboris. Si autem votum fieret cum determinatione finis, vel vsus, ad quem res esset, seruabatur illud: quia non transferebatur plus iuris in voto, quātum ad rem illam, quam vouens voluisset. Vnde si diceret, ego voueo hoc, vt cedat in vsus sanctuarij, & non in aliquid aliud, cedebat in vsus sanctuarij: & non habebant illud sacerdotes. & patet hoc, quia si per spontaneam oblationem eleemosynę poterant dare aliquid, quod pertineret ad solum sanctuariū, Israelitae possent a fortiori illud facere per votum expressum: & tamen de eleemosyna manifestum est lib. 4. Reg. 12. cap. ergo per votum idem poterant. Secundum ius vel redditus sanctuarij erat in pecunijs datis ab his, qui transibant ad numerum. Nā quādoque numeraretur populus Israel ad hoc, quod non esset in eis plaga, debebat quilibet dare dimidium siclum, siue diues, siue pauper esset: & omnis qui transibat ad numerum, idest qui pertinebat ad annum vicestimam, dabat dimidium siclum: & ista pecunia tota pertinebat ad vsus solius sanctuarij Exodi 30. cap. Tertius redditus erat in spontaneis

oblationibus, quae potius vocantur eleemosynae quā redditus. Nam fiebat quaedā arca in sanctuario, quae vocabatur gazophylacium, quae erat de super foramē habens, per quod mittebatur pecunia ab his, qui sponte offerre volebant lib. 4. Reg. 12. & Luc. 21. cap. & de hac pecunia nihil petebant sacerdotes pro se habere; sed tota erat pro necessitatibus sanctuarij, idest ad fabricationes, & reparationes. & hoc dicitur lib. 4. Reg. cap. 12. & 2. Paral. 24. cap. vbi ponitur de his duobus, scilicet omnem pecuniam sanctorum, quae illata fuit in templo a pretereuntibus, quae offertur pro pretio animae; & quam sponte arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini, accipiant illam sacerdotes iuxta ordinem suum, & instaurant sartatecta templi; si quid necessarium fuerit in instaurationem. Quartus redditus erat in pecunia quae colligebatur: & ista differt a praecedenti; quia quaedam pecunia sponte offerebatur ab Israelitis nullo petente, & mittebatur in gazophylacium; alia autē erat quae petebatur. primā offerebant Israelitae quando veniebant in templum: nam raro veniebant, quin aliquid offerrent; eo quod Deus dixerat nō apparebis vacuus in conspectu meo Exodi 23. cap. ideo quādoque aliquis iret ad templum, videret aliquos mittentes munera in gazophylacium; sicut de Christo Luc. 21. cap. quod semel respiciebat eos, qui mittebant munera in gazophylacium: & vidit ibi viduam pauperulam mittentem duo aera minuta; & illius oblationem laudauit. Alia autem erat pecunia ex eleemosynis, quae colligebantur, & ista petebatur: quia licet nemo cogerebatur ad dandum quid; petebatur tamen ab omnibus, vt aliquid sponte darent. & hoc fiebat semel in quolibet anno, scilicet in die octauo tabernaculorum, quae vocabatur cētus & collecta, vt patet in litera, scilicet, quod congregabatur tota multitudo, quae venerat ad festum; & de eis colligebatur pecunia, quam ipsi sponte velent dare. Et sciendum, quod licet non teneretur aliquis ad dandum certum quid tunc: nec etiam ad dandum aliquid totali necessitate, vel coactione: erat tamen mandatum ad aliquid dandum, quicquid illud esset: licet aliqui putent non esse mandatum sed admonitionem Deuter. 16. cap. tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit, in solennitate azymorum, & in solennitate hebdomadarum, & in solennitate tabernaculorum: nō apparebis ante Dñm vacuus; sed offeret vnusquisque sibi quod habuerit, iuxta benedictionē Dñi sui, quā dederit ei. Isti quatuor modi erāt de redditibus sanctuarij, sed aliqui dicimus nullos redditus habere sanctuarij, quia quasi nullos habebat; quia non sunt proprie redditus nisi in secundo modo: quia illi dabantur ex necessitate. oēs istae pecuniae proderāt ad vsus sanctuarij, i. ad varias necessitates eius, vt ad reficiendū ea, quae corruerant; vel siquid de nouo opus erat: etiā ad faciendū vasa aurea & argētea, & vestes; & quicquid erat ad ministratiōē, & insuper ad faciendā quotidiana sacrificia, & festorū cum libamentis suis. Nam oia sacrificia ordinaria de expensis sanctuarij fiebant: sed de varia distinctione harū pecuniarum dicitur lib. 4. Reg. 12. & 2. Paral. 24. cap. & an alij redditus essent in sanctuario, tangetur in seq. cap. q. 2. *Omne opus seruuile non facietis in eo.* Hoc refertur ad diem octauum, qui erat extra festiuitatem tabernaculorum. nam in eo ab omni opere cessabatur, sicut in die primo tabernaculorum. *Haec sunt feriae Domini.* Hic ponitur recapitulatio supradictorum. nam fuit supra dictum de omnibus festis, quae Deus impoluerat Iudaeis, & praeter haec non manebant aliqua: ideo concluditur de eis quae sunt feriae Domini, i. istae quae supra positae sunt, solum sunt feriae Dñi. *Quas vocabantur ce-*

his celeberrimas, & sanctissimas. Non accipitur hic celeberrimū, & sanctissimum sicut supra accipiebatur, quia ibi dicebantur dies celeberrimi illi, qui erant vacatui, sicut dicebatur de duobus diebus azymorū, & de omnibus sabbatis, & similibus diebus, de quibus supra dictum est. Alij autem dies festiui non erant celebres, sicut quinque dies festi azymorum, & sex dies festi tabernaculorum. Sed vocantur hic feriae celeberrimae, & sanctissime large, inquantum distinguuntur ab alijs diebus per quosdam ceremonias sacrificiorum, etiam si nō sunt magis obseruabiles, quam alij dies profesti. *Offeretisque in eis oblationes domino.* i. omnes istae festiuitates, de quibus, sup. dictum est, habent speciales oblationes, quae debent fieri in illis, istae sunt autem, quae enarrantur Numeri 28. & 29. ca. vbi est catalogus sacrificiorum, & partim ponuntur in capitulo isto, & supra. 16. c. & ponitur hoc de oblationibus, quia generale est, quod in omnibus festis diebus essent plures oblationes sacrificiorū, quam in alijs diebus. Nā in diebus profestis solum offerebantur sacrificia holocaustorum matutina, & vespertinorum regulariter: in festis autem diebus praeter istas oblationes erant aliae speciales, de quibus habetur in catalogo sacrificiorum Numeri 28. & 29. capit. *Holocausta, & libamenta.* Dicitur quod offerrentur holocausta, quia aliqui dies erant, ad quos magis pertinebat oblatio sacrificiorum pro peccato, quam holocaustorum, sicut erat dies propitiacionis, cuius ritus fundabatur super remissionem peccatorum: ideo sacrificia pro peccato fieri debebāt magis, quam alia sacrificia: sed quia holocausta plura erant, & principaliora in omnibus festis, vt communiter; ideo magis agitur de eis: vel vocantur holocausta omnia sacrificia, vt supra dictum est. *Et libamenta.* Hoc dicitur, quia nunquam fiebat sacrificium holocausti, aut victimae pacificae, siue vouendo, siue spontaneae faciendo, sine libamento, vt supra Numeri 15. capit. erant autem libamenta in pane, & vino, oleo, & thure, & sale, vt supra declaratum est, & ista libamenta diuersimode ponebantur, secundum quod sacrificia erant diuersa, de quibus datur regula Numeri 15. qualiter in vnoquoque faciendum esset, & quando agitur de sacrificijs in speciali, ponitur libamentum cuiuslibet illorum, sicut habetur Numeri 28. & 29. cap. *Iuxta ritum vnusquisque dicit.* Hoc refertur ad holocausta, & oblationes de quibus supra, quod in diuersis diebus essent istae oblationes diuersae. Nam cum diceretur, sup. quod deberent fieri in festis oblationes, & holocausta, existimaret aliquis, quod illa deberent esse similia in omnibus diebus festis: dicitur ergo quod illa erant varia iuxta varietatem rituum cuiuslibet diei: nam alios ritus exposcebant festum azymorū, & alios festum Pentecostes, & sic de die propitiacionis, & ceteris: ritus autem istorum quātum ad sacrificia specialiter determinati sunt Numeri 28. & 29. cap. quamquam de festo propitiacionis magis habetur. 16. c. & aliquid etiam ponitur hic de ritibus quantum ad oblationes primitiarum, quae fiebant in festo azymorum, & in festo Pentecostes, & istae possunt uocari hic oblationes, cū sup. dicebatur, quod in diebus festiuis fierent oblationes, & holocausta: oblationes autem non directe vocantur sacrificia de animalibus, sed magis aliqua alia. *Exceptis sabbatis domini.* i. ab istis sacrificijs, quae fieri debebant in solennitatibus, de quibus hic, excipiebantur sacrificia, quae fiebant in sabbatis, scilicet si accidisset aliquod istorum festorum in die sabbati. Nam debebant computari sacrificia illius diei festi cum sacrificijs sabbati, vt verbi gratia. In prima die festiuitatis azymorum, & in qualibet alia de sex sequentibus, offerebatur duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi in holocaustum, & vnus hircus pro peccato: in die autem sabbati offer-

In quibus erat libamentum.

rebantur quatuor agni anniculi, scilicet duo in holocaustum matutinum, & duo in holocaustum vespertinum, sed isti quatuor nō computabantur tanquam pars illorum agnorum septem, qui offerebantur in qualibet die azymorum, de quo Numeri 28. cap. sed erant offerendi quatuor agni anniculi pro sabbato, & septem pro illa die azymorum. Idem autem dendum est de omnibus alijs festiuitatibus, si acciderent in sabbato, quoniam non computabatur sacrificia sabbati cum sacrificijs illorum dierū. *Donis que vestris.* Idest etiam debebant excipi dona ab istis festiuitatibus, s. quod si aliquis donaret aliquod animal ad offerendum in aliquo die festi, non computabatur illud tanquam vnum de illis, quae debebant offerri propter diem festum. Idem etiam intelligendum est de animalibus primogenitis, quae dabantur Domino, quorum carnes cedebant in ius sacerdotum, solis adipibus, & sanguine Deo datis: nam etiam si in aliquo die festo multa de istis offerrentur, non debebat cessare numerus statutus sacrificiorum, determinatus ad illum diem, iuxta exemplum supra positum, scilicet in qualibet die azymorum offerebantur duo vituli, & vnus aries, & septem agni anniculi in holocaustum, & vnus hircus pro peccato. Si autem in aliqua die illorum aliquis daret totidem animalia ex dono, vel ex solutione primogenitorum, aut ex voto, non propter hoc cessabat oblatio illorum animalium determinatorum ad illum diem. *Et quae offeruntur ex voto.* Etiam dicitur quod sacrificia quae offerebantur ex voto, debebant detrahi de oblationibus diei illius festiuitatis, in quo offerebantur, hoc enim intelligitur de animalibus quae aliquis vouebat offerre: nam illa debebant offerri Domino, & non diminuere numerum aliarum oblationum.

Animal dupliciter Domino voueri poterat, & de modis diuersis vouendi. Quaes. XXVIII.

Pro quo sciendum, quod animal poterat voueri Dño dupliciter. Vno modo simpliciter dicendo, ego voueo Domino vnā caprā, vel vnū hircū, nihil vltra exprimendo, aut poterat voueri cū determinatione, s. ego voueo vnū arietem Dño ad immolandum in holocaustum, vel in victimas pacificas. Si autem primo modo accipiatur, dicendum est, quod illa vota non pertinebant ad Dominum, sed ad sacerdotes, sicut patet Numeri 18. c. cū dicitur, quicquid ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. Alio modo accipiendo votum animalis, cum determinatione, dicendum est, quod debebat offerri animal, & non pertinebat ad sacerdotes: nam si aliquis vouisset facere holocaustum de aliquo animali, tenebatur facere illud, & tunc illud animal non erat sacerdotis, sed cremabatur coram dño. Si autem vouisset facere victimam pacificam de aliquo animali, tenebatur illam facere, & tunc non pertinebat illud animal ad sacerdotes, quia solum habebant inde peccusculū, & armum, ex lege communi aliorum sacrificiorū pacificorum. Illud ergo quod habetur Numeri 18. c. omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuū erit: solū debet intelligi necessario de oblatione votiuā primo modo dicta. s. cum aliquis diceret, ego voueo domino vnā caprā, vel vnū arietē, nihil magis exprimendo, & sicut in decimis, & primitiis animalia suscepta non immolabantur, sed transibant viuentia in ius Leuitarum, & deinde decima decimae in ius sacerdotis magni, ita in istis est intelligendum, quod non deberent immolari, sed accipi viuentia. Quando autem dicitur hic, quod etiam vota excipi debebant, intelligendum est de votis acceptis secundo modo. Nā

M m vota

Alph. Toft. super Leuit.

vota accipiendo primo modo non poterant impedire sacrificia festorum, cum non offerrentur ipsa animalia ad immolandum, sed vt transirent viuientia in ius sacerdotum, sed intelligitur de votis secundo modo, quia ibi animalia dabantur Domino, & immolabantur, atque impediret immolationes festorum, nisi Deus istam legem posuisset. *Vel qua sponte tribuitis Domino.* Idest etiam debebant adimi ex sacrificijs festiuitatum illa, que dabatur sponte, vt si aliquis sponte obtulisset quodcumq; sacrificium, nō propter hoc tollebatur aliquod de sacrificijs, quod fieri deberet alijs. Et sciendum qd hoc intelligitur de sacrificijs eiusdem generis, vt si in aliqua die iuberetur offerri septē agni anniculi in holocaustum. Si autē aliquis offerret toridem agnos anniculos in holocaustum, esset dubium an tunc impedirentur festiuitatis holocausta. Item sciendum est, qd intelligitur hoc, quando sacrificia erant de his animalibus vt pote in exemplo dato. s. in aliqua die iustum erat, vt offerrentur septem agni anniculi in holocaustum, & aliquis offerret septem arietes in holocaustum, non erat dubium de impedimento sacrificiorū illius diei, quoniam ipse non obtulit holocausta, vel victimas pacificas. Si tñ obrulisset aliquis septem agnos anniculos in holocaustum, esset dubium an tunc impedirentur festiuitatis holocausta. Item sciendum est, qd intelligitur hoc, quando sacrificia erant de his animalibus vt pote in exemplo dato. s. in aliqua die iustum erat, vt offerrentur septem agni anniculi in holocaustum, & aliquis offerret septem arietes in holocaustum, non erat dubium de impedimento sacrificiorū illius diei, quoniam satis apparebit, qd per hęc non impedirentur, cum non offerrentur hic agni anniculi, qui iubebantur offerri in die illa. *A quintodecimo ergo die.* Hic agitur de eo quod pertinebat ad solennitatē omnium dierum festiuitatis tabernaculorū. Nam secundum qd dictū est pertinebat tria, scilicet laboribus, & fabricatio tabernaculorum, & oblatio sacrificiorū. De oblatione sacrificiorū iam dictum est supra, s. qd offerrentur in die illa holocausta, per que intelligebantur oēs victimę totius illius solennitatis. De vacatione autem a laboribus dictum est, qd deberet fieri vacatio per duos dies, s. primum, & octauum: nūc vero agitur de fabricatione tabernaculorum, quod erat vnum de pertinentibus ad solennitatem illius festiuitatis, & ponitur hic ipsi qm incipi deberent habitationes in tabernaculis, & dñs qd a die quintodecimo mensis septimi. Illa enim erat prima dies, qua habitabant Israelitę in tabernaculis, & non est intelligendum qd illa die quintodecima fabricarentur tabernacula, quia in die illa cessandum erat ab oibus operibus feruilibus, vt supra dictum est: ergo non deberet aliquid tale fabricari, sed fabricatio facienda erat in die quartadecima, in qua licitum erat operari, sed in hac die non habitabant Iudęi in tabernaculis vsq; ad sequentem. *Quando congregaueritis omnes fructus terrę vestrę.* Hic ponitur tempus anni, quo fit ista festiuitas, scilicet quando erant congregati omnes fructus de agris, & non dicitur quando congregabis, i. qd tunc congreges omnes fructus, & quando congregas, facies istud festum, sed dicitur qm congregaueris, i. quando congregatos habueris. Nam non fit istud festum, quādo congregantur oēs fructus de agris, quia tunc fieret qm congregatur segetes, sed salūm est, quia segetes cōgregatę sunt in tertio, & in quarto mense, s. in Maio, & in Iunio Ideorum: sed est sensus, qd qm fuerint congregati oēs fructus terrę, fiet istud festum, & tunc dicuntur oēs fructus tam in vino, quā in segetibus, & alijs rebus, & hoc nō fiebat vsq; ad mensē septimū: tunc enim erant congregati oēs isti fructus, & hoc quia terra illa Iudęorum est multū tēperata ex eo, qd est partim in tertio, & partim in quarto climate: & est satis calida, ideo fructus citius maturatur in terra illa, quā in hac, cum nos simus in quinto climate: & ita in fine Septembris, vel ante finem, erant omnes fructus collecti de agris in domos, & hoc tempore ibant Iudęi ad locū Sanctuarii ad faciendum

istud festum tabernaculorum, & deserebant ibi primitias suas, & sic dicitur qd redeūte anni tempore fiebat istud festum, vt habetur Exo. 34. cap. cum dicitur, & solennitatem quādo redeunte anni tpe cuncta cōduntur: nā ex eo qd tunc fructus finiebantur, erat finis anni. sic ēt habetur Exo. 23. cap. s. solennitatem quoq; que est in exitu anni, qm congregaueris omnes fruges tuas de agro: & agitur in ipsis locis de festiuitate tabernaculorum. *Celebrabitis ferias Domini septem diebus.* Quāquam omnia festa vocentur ferię Domini, hic tamen solum agitur de ferijs tabernaculorum: vocat autem omnes illos septem dies ferias, non qd ferietur, i. cessetur a laboribus, sed quia est ibi aliquid speciale, quā in alijs profestis diebus, & patet in hoc, qd intelligitur de festiuitate tabernaculorum, quia dixit supra, qd istę ferię deberent incipi die quintadecima mensis septimi, sed in hac die non inchoabatur aliquod festum, nisi festiuitas tabernaculorum: & dicitur qd durabunt istę ferię per septem dies, quia quamquam dies octauus solennis esset, & obseruabatur ab omni labore, tamen non pertinebat ad tabernaculum, scilicet qd illa die non habitabant Israelitę in tabernaculis, de quibus hic agitur. *Die primo, & die octauo erit sabbatum, idest requies.* De istis duobus diebus, quod essent solennes iam dictum fuerat, tamen hic repetitur ex more sacre scripturę, quę frequenter quaedam pręcepta repetit, vt magis imprimat, & non dicitur hic de primo, & septimo die quod essent sabbatum, idest quod tenerentur in obseruatione sabbati, vel quod cessaretur in eis ab operibus, sicut in sabbato, sed quod essent sabbatum, idest requies in eis: nam in sabbato vacabatur ab omni opere feruili, vt supra est dictum. *Sumetis que vobis die primo.* Hic ponuntur cęremonię, quas faciēbāt Iudęi in die primo tabernaculorum: & erat quod acciperent fructus quarundam arborum, & ramos, & colligarent, atque saltarent coram Domino. Et ista cęremonia erat distincta ab illa, quę erat in faciēdo tabernacula, quoniam fabricatio tabernaculorum durabat per omnes septem dies, & ipsa tabernacula erāt manentia: hoc tamen quod dicitur hic de istis fructibus, & frondibus solum fiebat in die prima. Item quia ista cęremonia fiebat saltando, tabernacula autem manentia erant. Item quoniam cęremonia illa fiebat coram Domino, sicut in Sanctuario, tabernacula tñ fiebant extra, quia quilibet de Israelitis paterfam. faciebat vnum tabernaculum, in quo ipse cum familia sua maneret. Fiebat autem ista saltatio coram Domino cum istis fructibus, & ramis arborum, ad significandam lætitiā de beneficio eis collato, qm ducti sunt per desertum quadraginta annis, & hoc proprie cōuenit saltationi, qm dñs exultatio, quasi extra saltatio, & hoc fit quando aliquis magnam lætitiā in corde cōceptam ferre non potest, & ob hoc extra saltat. conuenit etiam hoc propter fructus, & ramos arborū, quia in hoc congrue significatur, qd duxerit eos Deus per desertum in ter arbores. *Fructus arboris pulcherrima.* Debeant Iudęi accipere fructus istius arboris, & spatulas palmarum, & ramos ligni densarum frondium, & salices de torrente, & colligabant in vnum, atque saltabant. Aliqui enim referunt hoc ad fabricationem tabernaculorum, s. qd de his ramis debebant fabricari tabernacula, sed falsūm est, quoniam non determinabantur aliqua ligna specialiter, de quibus assumerentur rami ad faciendum tabernacula, quia ista que hic dicuntur, ut probatum est, nō debent referri ad fabricationem tabernaculorum, sed ad illam cęremoniam que fiebat in prima die festiuitatis huius saltando coram Domino. Nec etiam cōueniebat, vt assumeretur aliqua species arborum specialiter ad faciendū tabernacula, qm tunc cum oēs Iudęi deberēt facere tabernacula

Ferię tabernaculorum.

Cęremonię primę diei tabernaculorū.

Que pertinent ad solennitatem omnium die rñ festiuitatis tabernaculorū.

nacla quolibet anno de ramis arborum non sufficerent tales arbores: debuit ergo permitti liberē cultibet, vt assumeret ramos de quacunque arbore vellet. Et dicitur hic, qd assumerent fructus arboris pulcherrimę: & non determinat, que esset ista arbor pulcherrima: & dicunt aliqui, qd fructus isti sunt poma citrina, quę valde pulchra sunt, sed Iudęi dicunt, qd sunt quidam fructus, qui vocantur vulgariter toronias: sunt enim ista poma pulchra cum in arbore manent. *Spatulas que palmarum.* Dicuntur spatulę palmarum quedam virgulę procedentes de palmis, quę sunt in eis loco ramorum: & istę virgulę in extremitatibus suis per totum lateraliter acutę sunt in modum gladiatorū, vel spatularum: vnde dicuntur spatulę, quasi parue spatulę, qm spatula nomē diminutiuum est de spata. *Et ramos ligni densarum frondium.* Ista est suppletio, quia volebat legislator exprimere nomen illius arboris, sed quia non est tale, quod agnosceretur, declarauit per quādam cōnotationes ipsam arborem, s. qd erat ipsa arbor habens frondes densas, i. multas frondes: & p m quosdam vocat ista arbor Arraihā. Alij autem dicit, qd est quedam arbor, que vocatur myrtus, & est arbor, quę multū abundat apud mare: & sic dixit Zacharias Angelo qui loquebatur, qd videbat quendam ambulante, inter myrteta, i. inter loca illa, qd erāt abundanti myrtis, de hoc habetur Zach. c. 1. r. De vtraque istarum arborū satis intelligi potest, quoniam vtraque satis habet frōdes satis densas. De istis arboribus quare ponerentur frōdes, vel rami istarum arborum, & non aliarū, & quare quatuor, & non plurius, in speciali causa dari nō potest, quia ista sunt multum particularia, & dependēt ex voluntate legislatoris. In vniuersali autem iā causa data est, vel potest dari, qd ex eo qd istę arbores erāt pulchre magis fiebat in eis, quā in alijs ista cęremonia. *Densarum frondium.* Accipitur densitas frondium ex pluralitate: erant enim multę frondes, ideo densę. *Et salices de torrente.* Ista est quarta arbor, de qua accipiebatur ad faciendum istam cęremoniam aliqui rami, & colligabatur cum alijs. Et dicuntur salices de torrente, qm sunt duo genera salicū: quādā enim sunt super aquas, vel iuxta aquas torrentium, vel fluuiorū, aut in locis multū humēribus, & hoc notat in Plal. 136. l. super flumina B. bylonis illic sedimus, & fleuimus, dum recordamur tui Syon: & sequitur, in salicibus in medio eius suspēdimus organa nostra: ecce enim dicit salices esse apud flumina: alie salices sunt, que sunt de natura magis sicca, & non sunt apud aquas. Prima autē harū dicitur salices de torrente, de quibus accipitur hic. *Et habitabimini coram Domino Deo vestro.* Idest saltabitur habentes istos ramos in manibus coram Dño Deo vestro. Dicunt enim aliqui, qd quando Iudęi habebant istos ramos in manu, habebant cū eis colligatos fructus, & sic saltabant eleuantes, & deprimētes illos fructus ad omnem differentiā positionis, quod significatur esse ad laudē Dei, qui erat dñs oīum positionū mundi. Alio modo dicitur alij, qd Iudęi tenebāt fructus in manu vna, & in alia habebāt ramos arborū, de quibus dictū est supra: & iste secundus modus approbat a Iudęis: fiebat autem ista eleuatio fructuum ad significandum, qd Iudęi introducti erant de terra deserta, & inaquosa in terrā multorū fructuū: vel ad significandum, qd qm Israelitę erant in deserto, nunquam defuit eis cibus, qui significatur p fructus, vt habetur Deute. c. 2. Fiebat autem eleuatio ista fructuum, & ramorum eo mō, quo fiebat eleuatio pectusculi, & armi, & adippū in sacrificijs pacificis, vt dictum fuit supra 7. ca. Dicebatur hoc fieri coram dño, quia ista lætitiā, & saltatio fiebat in Sanctuario, vbi dicebatur esse Deus. *Celebrabitis que solennitatem eius.* Idest solennitatem Dei: loquitur legislator de solennitate tabernaculorū, de qua s.

Quid spatula palmarum.

Cęremonię primę diei tabernaculorū.

Alph. Tost. super Leuit.

siebat sermo: hanc autē celebrabant, inquantū faciebāt cęremonias, quas Deus miserat fieri in illa. *Septem diebus per annum.* Non est sensus, qd fieret ista solennitas septem diebus per annum, i. septem vicibus, quia solū fiebat semel in mēse septimo, sed dicitur, septem diebus per annum, qd ista solennitas qm fiebat (qd erat semel in anno) durabat septem diebus, quod intelligitur quantum ad permanētionem in tabernaculis: nam octauus dies celebrer erat, non tamen pertinebat ad festum, manendi in tabernaculis, sed solū ad cęrum, & collectas. *Legitimum sempiternum erit.* Idest ista lex de faciēdo tabernacula, & obseruando prædictos dies est sempiterna, quod exponendum est eo modo quo expositū fuit de alijs festiuitatibus, cum dicebatur qd præcepta earū erant legitima sempiterna. *In generationibus vestris.* Idest manebunt ista pręcepta quandiu manentur gnationes vestrę: etiam intelligendum est hoc eo modo, quo supra expositum fuit de alijs festiuitatibus. *Mense septimo festa celebrabitis.* Hoc potest intelligi qd sit recapitulatio de oibus tribus festis, quę erant in mense septimo, s. de die propitiationis, & festo clangoris, & festo tabernaculorum, & tunc subiungit littera in speciali de festo tabernaculorum, cū dñs: *Et habitabitis in vmbaculis.* Alio modo referri potest solum ad festū tabernaculorum, & tunc est sensus, qd mense septimo celebrabitis festa, s. festum tabernaculorū, & habitabitis in vmbaculis. Alio modo, & conuenientius adhuc intelligi potest, s. mense septimo celebrabitis festa, i. habitabitis duos dies solennes in festo tabernaculorū, s. primum, & octauum, & postea dñs, & habitabitis in tabernaculis, i. per illos dies septem manebitis in tabernaculis: & sic tanguntur hic duę cęremonię istius festiuitatis, s. vacatio a laboribus, & mansio in tabernaculis, & ista est repetitio superiorum, quia iam de his supra dictum est. *Et habitabitis in vmbaculis septem diebus.* Vmbaculum enim, & tabernaculū idem sunt, sed adhuc magis vocatur istud festū vmbaculorū, quā tabernaculorū, quia illa parua constructio facta de ramis arborum nō erat tabernaculorum, tanquā possēt easdem vtilitates facere quas tabernaculum, sed solū erat quaedam leuis defensio a Sole, sicut etiam in ipso deserto, cum Israelitę mouerentur, non manebant in tabernaculis, sed in vmbaculis, quāquā non semper sacra scriptura obseruat istam differentiam, immēdiatē namque vocat ista tabernacula, cum subditur. *Omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis.* In hoc enim obligat omnes Iudęos ad faciendum tabernacula, & manendum in eis.

Nunquid Iudęi tota die deberent manere in tabernaculis per illos septem dies. Quęst. XXIIX.

SE d quęret aliquis, an deberent Iudęi tota die manere in tabernaculis illis per illos septem dies. Respondendum est, quod non requirebatur Iudęos ibi manere assidue per dies illos. nam sicut cum ipsi erant in suis domibus, non manebant continue in illis: ita cum essent in his tabernaculis de ramis arborum, non requirebatur, quod ibi manerent per totam diem, sed qd facerent ibi aliquos actus uel ibi commemorātes, scilicet, quod ibi comederēt, & similia facerent: nō erat autem necessarium, qd ibi manerent per noctem. Cum autē dicitur hic qd omnis, qui est de genere Israel, manebit in tabernaculis: non solū est sensus, qd manebunt Israelitę, sed ēt alij conuersi ad iudaismū, uocant tamen alij de genere Israel ex eo, qd accipiunt denominationem a principali, scilicet a filiis Israel. V l potest dici, quod accipiantur hic proprie filii Israel solum pro his, qui nati

M m 2 erant

Festum tabernaculorum quare institutum

erant de genere Jacob, & tamen obligantur alii quamquam non exprimentur, quia solum exprimitur hic principales personae quibus lex principaliter data est. *Ut discant posteri vestri, quod in tabernaculis habitare fecerim filios Israel.* Hic ponitur causa quare positum fuerit festum tabernaculorum: & dicitur, quod erat ad memorandum beneficium datum a Deo Israelitis, quando educti sunt de Aegypto per desertum, quia habitauerunt in tabernaculis, scilicet in vmbraclis factis de ramis arborum: Sed dicet aliquis, quod non est hoc conuenienter positum: nam Deus ponebat istud festum ad memoriam alicuius beneficij, & miraculi facti, sed Hebraeos habitauisse in deserto sub tentorijs factis de ramis arborum non est aliquod beneficium, nec admirabile: quoniam alij homines sine aliquo Dei beneficio sic habitant; ergo non fuit ista causa institutio nis festi tabernaculorum. Item probant hoc ex textu literae Hebraicae: nam ibi non dicitur, quod habitauerunt Israelitae in tabernaculis, sed in vmbraclis, quod videtur significare quandam nubem, quae tegebat per diem totum exercitum, ne sol videret eos in desertis Arabicis, quae sunt valde calida, de quo habetur Num. 14. cap. & ponitur plurale pro singulari, quia non erant multa vmbracla, sed vnum: sed dicuntur vmbracla, quia vmbraclis faciebant non potentibus radijs Solis penetrare ad exurendum Iudaeos; & distinguiebantur ista nubes, & alia, quae erat super tabernaculo per diem & noctem. Sed hoc non potest stare, quamquam isti dicunt hoc modo esse miraculum, scilicet, quod Deus posuerat nubem suam super Israelitas, ne exurerentur, Nam si hoc fuisset miraculum, & Deus voluisset illud signare per tabernacula facta a Iudaeis (cum figura semper debeat correspondere figurato) necesse erat, vt aliquid poneretur, quod significaret illam nubem regentem totum populum, sed ad hoc nihil faciebat construere tabernacula de ramis arborum, cum nullo modo conueniat obumbratio arborum cum obumbratione nubis; ergo non agit hic de obumbratione nubis; sed de aliquo alio. Sed nihil est, quod conuenienter significetur per istam figuram tabernaculorum factorum ex ramis arborum, nisi quod Israelitae ambulauerint in deserto, & manserint sub vmbraclis de ramis arborum. ergo hoc est, quod Deus vult hic significare per ista tabernacula facta de lignis arborum. Quando supra dicebatur, quod hic Deus volebat dare festiuitatem istam tanquam significatiuam alicuius miraculi, non stat: quoniam non est necessarium, quod istae significationes dentur semper pro aliquibus miraculis, sed satis est, quod detur pro aliquibus rebus gestis, quae erant beneficia collata Iudaeis: sic autem tunc hic, quoniam istud festum datum est in memoriam cuiusdam beneficij dati Israelitis, scilicet quod ducti fuerint per desertum quadraginta annis; & ad vltimum inducti in terram optimam, quod profecto magnum erat beneficium. Et si voluerimus tenere id, quod arguebatur, scilicet quod ista festa dantur significatiua alicuius miraculi, sed non fuit miraculum, quod Israelitae ambulauerint per desertum in vmbraclis; ergo non ponitur istud festum ad significandum hoc. Respondendum est, quod miraculum fuit. Nam quamquam non esset miraculum Israelitas fuisse in deserto, & habitauisse in vmbraclis arborum, erat tamen miraculum, quod Deus deduxisset illos per illam terram desertam, quae erat sine cibo, & sine potu, quadraginta annis, & plenam serpentibus, vt patet Deute. 8. cap. & quod in hoc tempore toto nihil deficeret Iudaeis in cibo, & in potu, vt habetur Deut. 2. ca. & quod ad vltimum fuissent ducti in terram bonam: hoc enim miraculum est, & excedit humanam facultatem: nullus enim hominum sic facere potuisset. & sic conuenienter stat litera, vt discant posteri vestri, quod in

tabernaculis habitare fecerim filios Israel, id est, vt per hoc agnoscatur, quomodo ego eduxi Israelitas de Aegypto, & ducendo fecerim habitare in tabernaculis, scilicet sub vmbraclis arborum, cum non essent eis alia vmbracla in deserto. *Cum educauerim eos de terra Aegypti.* Ecce qualiter in hoc festo memoratur aliquod miraculum; quia non solum recolitur, quod Israelitae ambulauerint per desertum in tabernaculis de frondibus arborum, sed etiam recolitur eductio Israelitarum de Aegypto: & ista erat miraculosa, vt patet ex his, quae facta sunt super Aegyptios. *Ego Dominus Deus vestrum.* Id est obseruare omnes solennitates, quae positae sunt; quia ego qui locutus sum ista, sum Dominus Deus vestrum. *Locutusque est Moyses super solennitatibus Domini ad filios Israel.* Hic ponitur praecipitum expletio, scilicet quod Moyses posuerit Israelitis istud praecipitum obseruandum. Nam quamquam in deserto non tenerentur Israelitae obseruare ista; tamen omnia proponebantur sibi, vt omnes istae leges Dei datae viderentur per Moysen. Si autem non fuissent tunc propositae, necesse erat, vt per alterum posita darentur, qui esset legislator sicut Moyses, & hoc non decebat, quia vnicum legislatorem sibi Deus elegerat. Ideo dicendum, quod quando Moyses audiebat ista a Deo, referebat ea popularibus; quoniam sic Deus iubebat ei, loquere filiis Israel, & dices ad eos. & sic intelligendum est, quod dicitur omnes istae leges, quae habentur in hoc libro, facta fuerunt in monte Synai in tabernaculo federis, vt apparet j. 26. & 27. iuncto 1. c. huius libri, ita in eodem monte Synai publicatae sunt: & hoc est, quod dicitur, quod locutus est Moyses super solennitatibus Domini, id est locutus est de solennitatibus, quae iubebat Deus, vt obseruarentur ab Israelitis proponendo haec coram populo.

C A P. XXIII.

Locus est Dominus ad Moysen dicens. Praecipere filiis Israel, vt afferant tibi oleum de oliuis purissimum, ac lucidum; ad concinnandas lucernas iugiter extra velum testimonij in tabernaculo federis. Ponetque eas Aaron a vespere vsque in mane coram Domino; cultu ritumque perpetuo in generationibus vestris. Super candelabrum mundissimum ponentur semper in conspectu Domini. Accipies quoque simulam, & coques ex ea duodecim panes, qui singuli habebunt duas decimas. Quorum senos altrinsecus super mensam purissimam coram Domino statues, & pones super eos thus lucidissimum, vt sit panis in monumentum oblationis Domini. Per singula sabbata mutabuntur coram Domino suscepti a filiis Israel federe sempiterno. Eruntque Aaron, & filiorum eius, vt comedant eos in loco sancto, quia sanctum Sanctorum est de sacrificijs Domini iure perpetuo.

Et locutus. In superioribus egerat legislator de quibusdam festiuitatibus, & ceremonijs, quae pertinebant generaliter, siue ad sacerdotes, siue ad populum. Hic autem ponuntur

De oleo tabernaculi testimonij.

ponuntur quaedam obseruationes, vel ministeria, quae pertinebant ad solum sacerdotium. Et diuiditur in duas partes, quia primo ponitur sacerdotalis cultus. Secundo additur incidentalis casus ibi. *Ecce autem egressus.* Prima in duas, quoniam primo agitur de compositione lucernarum. Secundo de propositione panum. Secunda ibi. *Accipies quoque simulam.* Circa primum dicitur. *Et locutus est Dominus ad Moysen.* Quando autem fuit facta ista locutio, an continue cum superioribus, vel per interpolationem quandam, non constat, quoniam vtrumque esse potest, sed satis videtur quod dictum fuerit id, quod habetur hic, simul cum eis, quae supra dicta sunt, & hoc quia ista videntur pertinere ad idem, scilicet ad quasdam ceremonias festiuitatum. *Praecipere filiis Israel, vt afferant tibi oleum.* Hic ponitur primum, quod pertinebat ad ministracionem sacerdotum, scilicet, ponere oleum in lucernis, & componere illas.

In Sanctuario quatuor erant ministraciones solum sacerdotales, & de ceremonijs earum, atque de redditibus pro eis. Quae. 1.

Pro quo sciendum, quod in Sanctuario erant quatuor ministraciones solum sacerdotales, scilicet prima erat oblatio sacrificiorum. Secunda erat incensio thymiamatum. Tertia erat propositio panum. Quarta erat incensio candelarum. Prima autem harum erat maior omnibus ministracionibus, & requirebat plures ceremonias tam ex parte sacerdotum ministrantium, quam ex parte aialium immolantium, quam ex parte modi explendi ipsas ceremonias immolationum: & de hoc ministerio per totum istum librum dicitur, & tactum fuit supra 21. cap. Quantum ad dispositionem sacerdotum, & s. 22. c. quantum ad dispositionem immolandarum rerum. Secundum ministerium est in adolendo, vel cremando thymiamata super altare, & de hoc habetur Exo. 30. cap. Quod in mane, & in vespere, vel quod offerunt incensum, & panes. Tertia ministracione sacerdotum est in propositione panum, & de ista agitur hic, scilicet quod panes conficiendi essent, & quod ordinandi super mensam propositionis. Quarta ministracione est dispositio candelarum, & ista ministracione erat sacerdotalis, & de ea habetur hic, & primo dicitur de incensione candelarum, & ponitur dispositio ad hoc, scilicet quod ducatur oleum a filiis Israel ad incendendum has lucernas, & dicitur quod hoc debet praecipere Moyses filiis Israel, non quod praecipere pro modo necessitatis, sed admonere, vt dent in elemosynam oleum ad incendendum lucernas: nam hoc erat vnum de illis, quae dicebantur offerri in primitias, vt habetur Exo. 25. cap. cum dicitur: Oleum ad luminaria concinnanda, aromata in vnguentum, & tamen ista non accipiebantur, nisi ab homine, qui offererebat eas voluntarie, vt habetur eodem cap. cum dicitur: Ab omni homine, qui offert vltro-neus, accipietis eas: sic etiam dicitur Exo. 35. cap. Separate apud vos primitias Domino: omnis voluntarius, & prout animi offerat eas Domino. & tamen aliquando ponitur praecipere pro admonere, & hoc modo ponitur istudmet praecipitum, Exo. 27. cap. cum dicitur: Praecipere filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus. Praecipiebat autem hoc Moyses, id est admonere, vel denunciabat, quia ipse erat Propheta, cui ista a Domino reuelata fuerant, ideo conuenientius ipse ista proferret populo, quam ceteri. Sed quantum ad hoc, quod oleum deduceretur a filiis Israel, non est inconueniens, quod esset praecipitum, & tenerentur Israelitae determinate ad offerendum, vel dandum oleum pro Sanctuario, cum Sanctuarium quasi non haberet redditus aliquos determinatos, ideo oportebat quasi de elemosynis totaliter sibi in necessarijs promideri, vel imponi populo. Alph. Toft. super Leuit.

Alo, vt prouideret, vt diximus praecedentibus. Sic enim patet de panibus propositionis. Nam sicut oleum iugiter ardebat in Sanctuario coram Domino, ita erant panes propositionis coram Domino, vt patet in litera, & tamen Israelitae dabant farinam, de qua fieret illi panes, vt dicitur etiam in litera: ergo & ipsi tenebantur dare oleum ad arandum, & sic esset praecipitum. Tertio, quia sic erat de pecunijs ad sacrificiorum animalia emenda. Nam Israelitae erogabant pecuniam totam ad sacrificia, & sacrificiorum libamina in die octauo tabernaculorum: erat enim dies ille solennis, & vocabatur ceterus, atque collecta, quia in eo conueniebat totus ceterus Israelitarum, qui ascenderant ad Sanctuarium, & colligebatur de eis pecunia, & illa dicitur fuisse ad emenda animalia pro sacrificijs ordinarijs, & libaminarum, & tamen istud sub praecipito erat, quia Deuter. 16. cap. dicitur in solennitate tabernaculorum, non apparebis in conspectu Domini vacuus, sed offeret vnusquisque, secundum quod habuerit iuxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei: & ita erat determinata, sed relinquebatur arbitrio offerentis, suadebatur tamen omnibus quod offerret iuxta facultatem suarum conditionem: ergo & hic praecipere quod oleum necessarium ad arandum in Sanctuario daret. Quarto patet, quia hic ponitur praecipere filiis Israel, vt afferant tibi oleum, praecipere tamen necessitate importat imperium, quia quicquid praecipitur imperatur, & quod imperatur necesse est fieri, & si non fiat poena habet idem patet Exo. 27. cap. vbi ponitur de hac re, & dicitur, praecipere filiis Israel, vt afferant tibi oleum de arboribus. Cum autem obijciebatur, quod oleum pertinebat ad primitias, & ille suscipiebatur ab illis, qui vltro-nei offerebant, Exo. 25. cap. Dicendum quod illud fuit semel, scilicet quando in deserto erat Israelitae, & voluit Deus, quod fabricaretur Sanctuarium. Nam dixit tunc, quod offerrent singuli, quae haberent, sponte, & inter caetera nominauit oleum, & illud non fuit necessarium, nisi in monte Synai, quando dedicatum est Sanctuarium, & consecrati sunt sacerdotes, quia in toto tempore quadraginta annorum, quibus in deserto fuerunt, non obseruare fuerunt praecipitum aliquae ministracionis in Sanctuario, vt ostensum est supra 21. cap. & ita parum de oleo pro illa vice erat necessarium, & poterant illud sponte offerre Israelitae: secus autem postquam inciperent esse ministraciones in Sanctuario, & istud mandatum haberet executionem: nam tunc multo oleo opus erat, & Israelitae tenerentur ex praecipito ad prouidendum super illo. Aliter potest dici, quod quantum ad oleum erat praecipitum, quod Israelitae offerrent illud, & tenebantur: & tamen quantum quis offerret, vel quid pro sumptibus illius olei daret, erat pure liberum, sicut in festo tabernaculorum in die ceterus, & collectarum praecipitum erat omnibus Israelitis, & singulis eorum, quod offerret aliquid Domino, sed quantum quisque offerret erat liberum, Deuter. 16. cap. & sic manebat, quod esset elemosyna, & quicquid vltro-neus daret. Tertio potest dici, quod istud erat praecipitum, quantum ad totum Israel, sed non ad singulos, nec ad aliquos determinate, ita vt dicatur quod tota gens Israelitarum tenebatur ex mandato Dei prouidere de oleo ad arandum in Sanctuario, & nullus eorum tenebatur ad totum, nec ad partem, sed postea gens tota assignabat inter se redditus aliquos particulares, de quibus haberetur copia olei. Vel forte distribuatur per Israelitas, vt singuli conferrent aliquid ad sumptus olei, & hoc ex mandato populi, & non Dei, quia Deus non obligauerat aliquos, sed populum, ipse tamen populus postea assignabat modum, quo prouideretur in hoc. Ex praecedentibus apparet, quomodo prouisum erat de sumptibus pro omnibus ministracionibus Sanctuarii: sunt enim quatuor, vt dictum est supra, scilicet oblatio sacrificiorum, incensio

fluo thymiamatum, propositio panum, incensio candelarum, pro sacrificijs cum libamentis suis erat maxima impensa, ideo ad hoc colligebatur pecunia, & hæc videtur collecta in die octauo tabernaculorum, quæ vocatur cæsus, & collectarum: licet enim hoc nõ pateret manifeste, tamen satis verisimile est, tum quia hoc asseritur a peritis, tum quia ista erat collectio magna pecuniæ, cum fieret a toto populo congregato in festo tabernaculorũ, de quibus quilibet obligabatur aliquid offerre Deuter. 16. cap. Tum quia non patet, vnde aliunde fierent sumptus sacrificiorum, & libamentorum, si de hoc non fierent, cum tamen fierent de expensis Sanctuarij. Ideo dicendum, q̄ ista collectio pecuniarum in festo tabernaculorum, erat ad sumptus sacrificiorum, an vero præter sacrificia aliquid aliud de illa pecunia fieret, non satis patet. Secunda ministratio erat in thymiamatis accensione, & ista erat parvorum sumptuum, quia quotidie in aurora, & in vespere adolebatur, id est comburebatur modicum de thymiamate in altari intra Sanctuarium, Exo. 30. cap. Et videtur, quod iste sumptus fieret de redditibus dimidiorum scilorum, quos solvebant Israelitæ transeuntes ad numerum: ita aliqui putant, & motiuũ eorum videtur esse, quia Exo. 30. cap. Ponitur quomodo thymiamata per singulos dies cremari deberet in altari per Aaron sacerdotem, & statim sequitur ibi in littera, q̄ Israelitæ quando ad numerum transirent, soluerit quilibet dimidium siclum, & ista pecunia collecta cederet in vñus Sanctuarij, cum ergo iste vñus fuisset ibi dictus, scilicet thymiamatis incensio, videtur q̄ de pecunia dimidiorum scilorum fieret. Sed videtur q̄ istud esset ad alios vñus: nam de hoc fiebant sartatecta domus, & siquid instauracionis necessarium erat, vt patet lib. 4. Regum 12. & 2. Paralipomenon 14. Alij autem dicunt, q̄ fiebat hoc de quadam alia oblatione pecuniæ, quam faciebant Israelitæ per modum elemosynæ: nam a principio sic iussit Deus fieri in deserto, Exo. cap. 35. Vbi inter primitias quas dixit offerendas, iussit dari ea, quæ pertinebant ad compositionem thymiamatis. Sed potest dici tercio, & melius, q̄ fiebat sumptus thymiamatis de pecunia collecta in festo tabernaculorum, & ratio est, quia ibi colligebatur pro sacrificijs, & libamentis eius, sed inter libameta computantur oleum, & thus: & ista erant duo, quæ requirebantur inter cætera ad compositionem thymiamatis, Exo. 31. cap. Quod vero essent ista de libamentis, patet Numeri 15. cap. Ergo cum sumptibus sacrificiorum fieret pro thymiamate sumptus, & hoc est conuenientius, quam primum, quia dimidij sicli referuabantur ad refectiones sartatectorum, & eorum quæ instauracione in Sanctuario indigebant lib. 4. Regum 12. cap. Sed non erat eadem pecunia pro omnibus impensis Sanctuarij, vt dicitur eodem cap. Secundum etiam non satis stat: primo quia illud fuit factum semel, & erat paucus sumptus necessarius, ideo non fuit prouisum aliter, sed postea cum ceperunt fieri ministraciones, erant multi sumptus necessarij, ideo aliter prouisum est, & hoc planum est, quia in deserto nondum erant aliqui redditus statuti, qui tunc soluerentur siue pro Sanctuario, siue pro sacerdotibus, & Leuitis, ideo siquid tunc de sumptibus opus esset, offerret, q̄ offerretur ab Israelitis, & ita Deus cum voluit sibi fieri Sanctuarium, omnia quæ ad illud, & ad accessoria sua fuerunt necessaria, fecit offerri ab Israelitis, Exo. 36. Et ideo siue oleum, siue thymiamata, siue quicquam alterum haberi deberet, iuberet illud offerri, & sic oleum ad lucernas, & ad componendum thymiamata offerri iussit, Exo. 25. & 35. & 36. cap. Tamen postea non ita factum est, sed prouisum est, vnde pecuniæ ad hoc haberentur. Tertia ministratio erat in

propositione panum, & ista etiam non erat multa impensa, quia semper erant duodecim panes coram Domino, & isti mutabantur per singula sabbata. Dare autem in qualibet hebdomada duodecim panes non erat magnus sumptus, & præstatur iste sumptus a toto populo: nam Israelitæ inter se prouidebant de farina, quoniam dabant sacerdotibus, & de illa conficiebant ipsi panes, & proponebant coram Domino, vt colligitur infra in littera. Quarta ministratio erat in candelarum incensione, & ad has dabatur oleum, & illud tenebantur dare filij Israel, vt dictum supra fuit, & sic pro vniuersis ministracionibus erant prouisi redditus, vel pecunia. Aliquando tamen aliunde prouidebatur, & releuabatur sumptus Israelitarum, vel conuertebantur pecuniæ ad hoc ordinatae in alios vñus, sicut quando aliqui reges gentilium prouidebant de sumptibus pro his, vel pro aliquo horum. Sic patet de Seleuco Rege Asiæ, qui dabat omnes sumptus pertinentes ad sacrificia, & ministraciones libamentorum, vt patet 2. Machabeorum 3. cap. Sic & Rex Persarum Artaxerxes iussit dari omnia necessaria ad sumptus templi Domini de redditibus suis regalibus. 1. Esdræ 7. & 2. Esdræ 8. cap. Et ita pro omnibus ministracionibus dabat ille sumptus. Nec tamen ob hoc omittentur, quæ ordinaria erant, scilicet q̄ soluerentur dimidij sicli a transeuntibus ad numerũ, quia istud erat necessarium, Exo. 30. Et istud petebatur ab Israelitis lib. 4. Reg. 12. cap. Etia siebāt oblationes in gazophilacio a spontaneis: nam vsq; ad tps Christi istud perseverabat, Luc. 21. cap. Vbi ipse vidit mittentes munera in gazophilaciũ. Etia siebāt collecta in festo tabernaculorũ octauo die, quia iusserat Deus, q̄ iste ritus obseruacionum esset legitimum sempiternum inter Iudæos præceden. cap. Vnde si pecuniæ istæ non viderentur necessariæ, recondebantur in thesauris templi, vt fierent inde ea, quæ aliquando opus essent. Et sicut dicitur q̄ Reges gentiles aliquando dabant omnes sumptus pro ministracionibus Sanctuarij, ita & reges aliqui Iudeorum deuoti faciebant aliquando, sicut fuit de Ezechia Rege Iuda, qui pro omnibus sacrificijs ordinariis ministrabat sumptus. 2. Paralipomenon 31. cap. f. pars autẽ Regis erat, vt de propria eius substantia offerretur holocaustũ mane semper, & vespere: sabbatis quoque, & calendis, & solemnitatibus reliquis, sicut scriptum est in libro Moyfi. *Oleum de oliuis.* Iussit Deus offerre oleũ ad lucernas, qm̄ in toto Sanctuario nõ cremabatur aliqua lucerna de sepo, vel cera, sicut probatũ est, Exo. 25. & 27. Sed solum oleum cremabatur, & Deus quandoq; nõ abbat lucernas in Sanctuario, nõ intelligebat aliquid factũ de cera, vel sepo, aut alia materia cõbustibili, sed intelligebat quadã vasa de auro, in quibus ponebatur oleum, & ista erant septẽ vasa in summitatibus septẽ calamarũ, & dixit Deus istas lucernas esse factas de auro, & ipsum candelabrum, vt habetur Exo. 25. cap. Et tñ aurum non est materia combustibilis, ita vt ardeat, & luceat, sed oleum intra illa vasa aurea cremabatur, & illa vasa erant lampades quamquã lucernæ nomenentur, ad idem enim videntur ista pertinere. *Oleum de oliuis.* Dixit enim de oliuis ad differentia aliarum rerum, qm̄ p̄t fieri oleum de ordeo, & de nucibus, & de multis aliis rebus, sicut vinũ de pomis, & segetibus, sed sicut non est proprie vinum, quod fit de pomis, sed quidam alius liquor differens in specie, ita non est proprie oleum id, quod fit de nucibus, vel ordeo, vel carnibus animalium, & similibus rebus: nõ quamquam ad vñus medicinæ ista proficiant, ad illuminandum tamen non conueniunt: oleum vero de oliuis ad omnia prodest. *Purissimum, ac lucidum.* Hic ponitur conditio olei, scilicet q̄ esset purissimum ab amurca, & q̄ esset lucidum, id est fulgens.

Seleucus Rex Asiæ, dabat sumptus pro sacrificijs.

De tribus generibus olei, & de lucernis, quæ ardebant in Sanctuario. Quæst. 11.

Pro quo considerandum, q̄ sunt tria genera olei. Primum est, quod per se fluit in torculari de oliuis nullo premente, & istud est purissimum, quia solum procedit sic partes delicatæ, & subtiles per se fluentes. Secundum genus olei est, quod vocatur pilotonsum, vel pilocontusum, & hoc est quod exit de oliuis ex prima percussione, vel compressione in torculari, & istud est iam aliquantulum grossius, quia per vim compressionis exeunt partes grossiores, quàm in primo, & vocatur istud genus olei pilotonsum, i. percussum malleo, vel lapide, qm̄ pilus, vel pilũ d̄ esse instrũ ad percutiendũ, & frangẽdũ, & hoc est esse cõtusum, i. percussum, vel fractũ. Tertium genus olei est, quod ex vltimata compressione lapidũ manat, & istud est cũ amurca, & magnis fecibus, pp̄ durã cõpressionẽ lapidũ prementiuũ. Primum genus istorum est ad lucernas. Secundũ est ad libamina. Tertium est ad vñus humanos solum, l. q̄ non p̄t accipi de tertio genere olei pro lucernis Dei, nec pro libaminibus, sed solum ad alios vñus profanos. Ista distinctio ponitur a Iudæis, sed non multum videtur ista re, quoniam Exo. 27. cap. dicitur, Præcipe filijs Israel, vt offerant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, piloq; contusum, vt ardeat lucerna semper in tabernaculo. Ecce enim dixit oleum pilo cõtusum debere adduci ad cremandum in Sanctuario, cum dicitur, ardeat lucerna semper in tabernaculo: ergo nõ solum ponebatur oleum, quod ipsi vocant purissimũ de primo genere, in candelabro. Sed dicendum est, q̄ istam distinctionem non præsupponit littera, sed pro eodem accipit oleum purissimum, & oleum pilo contusum, sed in distinctione olei pilocontusi quoddam est purius, alterum autẽ est minus purum. De illo ergo quod est pilo tonsum, & tñ lucidius, vel purius, Deus accipi iussit. Hic autẽ non fit mentio, q̄ oleum sit pilo contusum, vel non, sed q̄ sit purissimum, & tñ idẽ est esse purissimum, & pilo contusum, vt apparet ex eo quod habetur Exo. 27. In eo tñ oleo, quod erat pilo contusum, requirebantur duæ conditiones, quæ habentur hic, l. q̄ esset purissimum, & lucidum. D̄ purissimũ quantum ad priuationẽ oliũ amurcarũ, & partiũ grossarum cauquantum quandam impuritatem: d̄ autẽ oleũ lucidum, quantum ad colorem, quia habet colorem aureum, & non habet admixtas aliquas partes impuras denigrantes, & inficientes. *Ad concinnandas lucernas.* Concinnare idem est quod componere, vel sustentare, & d̄ lucerna concinnari, id est sustentari lumen ne pereat in lucerna illa, quæ erat lampas de auro. *Iugiter.* Istud erat quod quotidie fiebat, l. q̄ incenderentur lucernæ, & disponerentur quotidie: nam necessarium erat, q̄ sacerdotes intraret quotidie in tabernaculum ad disponendum istas lucernas, ne deficeret in eis oleũ, aut aliquo casu extinguerentur, & vt quadam earum incenderent, & quadam extinguerent. Nam secundum Iosephum de septem lucernis, quæ erant in candelabro, quatuor ardebant per diem, & omnes per noctem, vt declaratum fuit Exo. 27. Necessario ergo erat quotidie incendi quædam earum, & quadam extinguere. Et hoc significatur Exo. cap. 30. vbi dicitur, q̄ semper in mane, & in vespere lucernæ disponerentur. *Extra velum testimonij.* Hic ponitur locus in quo erant istæ lucernæ: nam secundum q̄ dictũ fuit Exo. cap. 26. Candelabrum in quo erant septem lucernæ de auro, erat in parte Australi, scilicet ad latum meridianaum Sancti sanctorum, siue ipsius tabernaculi, quoniam non erat intra Sancti sanctorum. Ponitur etiam ibidẽ q̄ erat istud candelabrum ante velum testimonij, sci-

Locus lucernarũ.

Alph. Toft. super Leuit.

licet ante Sancti sanctorum extra velum suum, vel sicut dicitur Exo. 27. cap. Extra velum, quod expansum est testimonio.

De figura tabernaculi, & atrij, & quomodo distinguuntur per vela, & de loco candelabri, & lucernis. Quæst. 111.

In quo considerandum est, q̄ tabernaculũ quod erat domus circumdata tabulis, & tecta velamentis, distinguebatur in duas partes per velum interpositum: nam continebat tabernaculum in longitudine cubitos triginta, & in latitudine cubitos decem. Si autem diuideretur longitudo in tres partes æquales, fierent tres domus quadratæ, quarum quælibet haberet decem cubitos in longum, & totidem in latitudine, sed non erat sic diuisum, sed solum in duas partes non æquales, scilicet q̄ diuideretur longitudo lateris tabernaculi in duas partes, quarum vna continebat cubitos decem, & alia cubitos viginti. Illa autem quæ continebat cubitos decem, erat in extremitate ad latum Occidentale, & erat quadrata habens in longitudine decem cubitos, & in latitudine totidem. Distinguebatur autem ista pars ab alia maiori, per velum interpositum pendens ante quatuor columnas, & vocabatur ista pars Sancti sanctorum, alia autem vocabatur Sanctuarium, siue tabernaculum primum, vt dicit Apostolus ad Hebr. cap. 9. Candelabru autẽ, de quo hic d̄, non locabatur intra Sancti sanctorum, sed in prima parte Sactuarij, & hoc erat ante velum Sancti sanctorum, s. ante locum distinctionis Sancti sanctorum, & exterioris tabernaculi, quia intra Sancti sanctorum nõ erat, nisi arca cum propitiatorio, & Cherubim. Et sic quandoq; d̄ aliquid esse extra velum testimonij, vel ante velũ, significatur q̄ erat in prima parte tabernaculi, & extra Sancti sanctorum. In hac enim parte locabatur mensa propositionis, & altare thymiamatũ cum candelabro, in quibus quotidie ministrabatur, & d̄ esse extra velum testimonij, i. extra velum distinguens Sancti sanctorum a reliqua parte tabernaculi, & vocatur Sancti sanctorum testimoniu, quod Deus dederat Moyfi, s. tabulã decalogi intra arcam. *In tabernaculo federis.* Id est istæ lucernæ erant in tabernaculo federis extra velum testimonij. Dicuntur esse in tabernaculo federis ad differentiam atrij tabernaculi, in quo erat altare holocaustorum, & labrũ æneum, vt patet de altari Exo. 27. cap. & de labro cneo Exo. 30. Candelabrum autẽ erat intra tabernaculum, scilicet in domo illa tabulis circumdata, & operta velamentis, & per ista duo notatur perfecte locus candelabri, s. q̄ d̄ q̄ erat in tabernaculo federis, & tñ q̄ erat extra velũ testimonij, quod necessario significat esse in prima parte tabernaculi, quia intra velum, vel vltra velum est secunda pars tabernaculi. *Ponetque eas Aaron.* Hic agitur de dispositione lucernarum, & non est intelligendum, q̄ aliquis poneret lucernas in candelabro, quia hoc esset si essent lucernæ aliquid separatim a candelabro: erant tñ partes candelabri, & erant de auro: nam sicut d̄ Exo. 25. cap. Quod candelabru cũ lucernis suis, & oibus partibus eius factum est de auro purissimo, sed dicebantur poni lucernæ, id est disponi, inquantum in eis ponebatur oleum, vel disponebatur lychnus, vt arderet, aut quadam lucernarũ extinguerentur, & aliæ ardebant. Et dicitur, q̄ ponet eas Aaron, s. q̄ istæ lucernæ ponerentur per manum Aaron, sed non est sensus, q̄ ipse Aaron solus hoc faceret, ita q̄ non liceret minoribus sacerdotibus, qm̄ ita licebat minoribus, sicut sacerdotibus maioribus, vt habetur Exodi 27. cap. cum dicitur, Vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij extra velum, quod expansum est testimonio, & collocabit eã Aaron, & filij eius.

Lucernarum dispositio.

M m 4 eius.

De

eius, ecce enim qualiter dixit istud pertinere tam ad Aaron, quam filios suos, & illi sunt sacerdotes minores. Item patet hoc, quia licebat sacerdotibus minoribus cremare thymiam, & offerre panes, & facere sacrificia, ergo liceret eis incendere lucernas, & disponere in candelabro, quia maior ministratio est facere sacrificia, & incensum offerre, quam lucernas disponere, quod autem liceat ista facere sacerdotibus minoribus, habetur supra 21. cap. cum dicitur: Sancti erunt Deo suo, & non pollutent nomen eius, incensum enim Domini, & panes Dei sui offerent; & postea subditur de oblatione sacrificiorum, ois qui habuerit maculam de semine Aaron non accedet offerre hostias, nec panes Deo suo. Item patet hoc, quoniam quotidie fiebat ministratio in candelabro disponendo lucernas, sed per sacerdotes minores poterat fieri omnis ministratio, quae erat quotidiana, & intra primam partem tabernaculi: ergo minoribus sacerdotibus hoc licebat. Quod autem minores sacerdotes possent quotidiana ministeria explere, patet per Apostolum ad Hebr. 9. cap. ubi distinguens inter officium summi sacerdotis, & ea quae conueniebant minoribus sacerdotibus, dixit. In priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes, in secundo autem solus pontifex semel in anno, & sic patet differentia, scilicet minores sacerdotes possent ministrare in omnibus, quae erant intra primam partem tabernaculi, & tamen intra illam primam partem erant istae ministraciones, quae fiebant in dispositione lucernarum: ergo sacerdotes minores poterant hoc facere, & non solus Aaron. *A vespere usque ad mane coram Domino.* Aliqui enim dicunt, quod ista candelae lucebant per totam noctem, & per diem extinguebantur, ita quod nulla arderet, deinde iterum in nocte accenderentur usque in mane. Alij autem dicunt, quod per noctem lucebant septem lucernae, quae erant in candelabro, per diem vero solae tres, vel quatuor, sicut ait Iosephus. Quid tamen horum verius sit multis incognitum est, nec litera multum expressit hoc innuit. Videtur tamen ex litera dicendum esse, quod lucernae omnes ardebant per noctem, per diem autem nulla, quia satis erat lucidus locus tabernaculi, & hoc videtur innuere litera cum ait: Ponet eas a vespere usque in mane, id est ponentur candelae in principio noctis, & durarent usque ad mane, & sic videtur negare eas esse positas per diem, alioquin non dixisset, ponet eas a vespere usque in mane, sed ponet eas per diem, & per noctem, vel si magis indeterminate diceretur, esset forma dicti, ponet eas in candelabro: & iste modus habetur Exo. 27. cap. cum dicitur: Ut ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij, & collocaunt eam Aaron, & filij eius, & usque in mane luceat coram Domino, & sic manifeste videtur dici, quod solum ponebatur lucerna, ut luceret a vespere usque in mane: ergo per diem non lucebat, sed extinguebatur, quod autem aliqui extinguerentur istae lucernae, apparet ex eo quod habetur 1. Regum, cap. 3. cum dicitur: Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerant, nec poterat videre lucernam Dei, antequam extingueretur. Nec accipitur hic lucerna pro vna lucerna, sed pro omnibus quae erant in candelabro, sic apparet ex eo quod habetur Exo. 22. cap. cum dicitur: Praecipue filiis Israel, ut afferat tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum, pilocum, cotusum, ut ardeat lucerna semper in tabernaculo, & ibi non potest accipi lucerna pro vna lucerna, sed pro lucernis omnibus, alioquin significaretur, quod solum vna lucerna incendienda erat, quod falsum est. Satis autem rationale erat, quod diceremus aliquas lucernas manere per diem incensas in Sanctuario, quoniam ignis non ponitur solum ad illum inandum, sed praecipue ad honorem ministerij diuini, quoniam Deus multum honoratur in apparatu luminarij, & propter hoc in eccle-

fia quodcumque sunt diuina ministeria, praecipue solennitates missarum, luminaria accenduntur, nec licet alicui missam celebrare, sine luminariis incensis, alioquin magna incurret pena, ut patet extra de celeb. missa. cap. vlti. In qua proceditur contra clericum, qui aliquando sine lumine missam dixit: litera tamen hic significare videtur, quod per diem non esset aliqua lucerna incensa. *Coram Domino.* Id est quod istae lucernae ponerentur coram Domino, dicuntur poni coram Domino, non quidem quod sint intra Sancta-sanctorum, coram propitiatorio, & Cherubim, quia ibi non erat aliquod candelabrum, nec lumen, sicut declarauimus Exo. 26. cap. ubi causa horum data est, sed dicebatur coram Domino, id est quod erat in prima parte tabernaculi ante velum, & post velum erat arca, & propitiatorium, ideo dicebatur esse coram Domino, quia quod ante velum est, ante propitiatorium est, cum non distinguantur ea, quae sunt in prima parte tabernaculi, a Sancta-sanctorum, nisi per velum interpositum, sic etiam dicitur de altari holocaustorum, quod erat coram Domino, quia erat in eadem prima parte tabernaculi ante velum Sancta-sanctorum, ut habetur Exo. 30. cap. Intra Sancta-sanctorum in propitiatorio dicebatur esse Deus secundum ea, quae declarata sunt, Exo. 25. cap. *Cultu ritumque perpetuo.* Id est ista incensio candelarum durabit in aeternum, quod est durare in cultu, & ritu perpetuo. Ista autem incensio candelarum vocatur cultus, in quantum pertinet ad cultum Dei, quia est quidam actus laetitia: Omnes autem actus, qui in Deum solum diriguntur ad impendendum ei aliquod famulatum, in quantum cum illi debitum esse credimus, dicuntur esse actus laetitia, & cultus Dei. De hoc Magister sententiarum in dist. 9. lib. 3. vocatur ista ministratio candelarum ritus, id est ceremonia quaedam, quoniam omnes operationes ad honorandum aliquem dicuntur esse ceremoniae factae illi: vel potest significare ritus legem datam de ceremonialibus, dicitur enim ritus quasi relictus, quoniam id quod lege statutum est, iam relictum est. Dicitur esse iste cultus perpetuus, non quidem quia in aeternum duraturus erat, quia nullus cultus durat in aeternum, nec etiam cultus noui Testamenti, quoniam cessabit in die iudicij, quia postea nulla lex erit, sed potest dici, quod iste cultus erit perpetuus, quia duraturus erat magno tempore, sicut dictum fuit praecedentibus, quod de festiuitatibus. Alio modo dici potest conuenientius, quod iste ritus erit perpetuus, id est semper duraturus erat, quando duraret ipsum Sanctuarium, & hoc verum est, quia toto tempore, quo Iudei habuerunt Sanctuarium, obseruauerunt ceremonias istas a Domino. *In generationibus vestris.* Id est durabit iste ritus quoad durauerint generationes vestrae, id est quando durauerit status Iudaeorum: nam postea quamquam essent aliqui Iudaei, tamen non dicebantur manere generationes Iudaeorum, secundum modum assumendi scripturae sacrae. *Super candelabro mundissimo ponentur semper in conspectu Domini.* Id est istae candelae lucentes ponentur semper super candelabrum, id est erunt in candelabro. Potest enim lucerna significare duo, vno modo ipsum vas de argento, in quo poneretur oleum, & lychnum: alio modo potest accipi pro ipso lychno ardente. Si accipiat primo modo, non proprie vocatur lucerna, sed lampas: sacra tamen scriptura aliquando vocat lucernam, & isto modo non possunt poni lucernae in candelabro, cum sint partes ipsius candelabri, & id quod in altero ponitur secundum modum accipiendi vulgarem positionis est separatim ab illo, & distinctiuum, sed dicitur ponuntur in candelabro, id est sunt. Alio modo si accipiat lucerna pro lychno ardente, dicendum est, quod ponebatur proprie super candelabro, quia non erat pars candelabri. Sed aliquis ex hoc dicit, quod semper ardebat lucerna in candelabro, ut patet supra 24. cap. cum dicitur super

Nemini licet missam sine luminariis celebrare.

Lucerna duo significat, & dicitur modo accipitur.

super candelabro mundissimo ponetur semper in conspectu Domini. Respondendum est, quod lucernae sepe ponebantur in conspectu Domini, non tamen ardebant semper, nam siue arderent, siue extinctae essent semper erant super candelabro in conspectu Domini quod autem non semper arderent patet, quia aliquando extinguebantur, ut habetur primo Reg. 3. c. Dicitur istud candelabrum mundissimum, quia erat de auro purissimo sine aliqua alia mixtura metalli alterius, ut habetur Exo. 25. c. *Accipies quoque simlam.* In ista parte ponitur secundum ministerium sacerdotale, id est in panibus propositionis, nam ut dictum est, vni de quatuor ministerijs sacerdotalibus, quae erant in Sanctuario, erat ipsa oblatio panum propositionis, & ponitur hierotum ministerium eorum, id est quod sacerdotes acciperent a filiis Israel farinam, & ex ea coquerent duodecim panes in qualibet hebdomada: & ponebantur isti duodecim panes in die sabbati super mensam propositionis, & manebant ibi per totam hebdomadam: in sequenti autem sabbato tollebantur de mensa propositionis, & ponebantur alii duodecim panes recentes, alii autem cedebant in usum sacerdotum, ponebantur quippe isti panes ad memoriam filiorum Israel, ut cum Deus videret eos coram se, recordaretur illorum: & ideo ponebantur duodecim propter duodecim filios, Israel. Magnitudo autem istorum panum erat, quod quilibet haberet decimas duas similes, id est duo gomor, & super eos ponebatur thus. *Accipies quoque simlam.* Hic loquitur Deus ad Moysen, non quod ipse ista facere deberet, quia coquere istos panes, & conficere erat opus sacerdotum: Moyses autem nihil agebat de his, quae pertinebant ad sacerdotes, quia ipse erat pure Leuita nisi in aliquo casu speciali: quia erat sibi eminens potestas data a Deo: alioquin relinquebat ipsos sacerdotes operari ea, quae pertinebant ad ministerium suum, sed dicitur hic accipies, quia ipse Moyses sic locutus erat Aaron, & filiis suis.

An simla de qua fiebant panes propositionis esset de sumptibus sacerdotum, vel popularium. Quaest. IIII.

DICITUR aliquis, unde assumebatur ista simla? nunquid de sumptibus sacerdotum? sed magis videtur, quod assumeretur de pecuniis Sanctuarii: populares tamen hoc dabant in modum elemosynae, quamquam satis potest dici, quod erat hoc tanquam ius impositum vulgaribus, ita quod tenerentur dare simlam ad conficiendos istos panes, & hoc videtur significari infra cum dicitur, per singula sabbata mutabuntur suscepti a filiis Israel, ergo filii Israel tenebantur dare, & hoc satis rationale, quia isti panes ponebantur specialiter coram Domino, ut Deus recordaretur duodecim filiorum Israel. Cum ergo pro eis solis specialiter ista ceremonia fieret, tenebantur ipsi dare istam farinam. Et dicendum, quod de hoc non est dubium, an de sumptibus sacerdotum fierent panes isti, quia licet postea prouenirent isti panes sacerdotibus, ut patet in littera, non debebant de eorum sumptibus fieri: & causa est, quia Deus dabat de eis, quae ad ipsum pertinebant, sacerdotibus, nam omne, quod offerretur Deo, & veniret ad manus sacerdotis, proueniebat ipsi ut patet Nume. 5. c. a fortiori ergo non acciperet pro se aliqua munera, quae de sumptibus sacerdotum prouenirent, etiam quia sacerdotes erant pauperes, & non habebant quid, unde tenerent, nisi iura, quae Deus eis dederat de oblationibus Israelitarum Ioseph. 13. c. nam iusserat, quod nihil haberent in terra Israelitarum contenti existentibus iuribus oblationum Deut. 18. & ideo Deus designauit tam sacerdotibus, quam Leuitis iura, quae habituri erant: & dixit, quod illa dabat

eis de illis, quae pertinebant ad ipsum pro ministerio, quod ei impendebant Nume. 18. c. Item si isti panes offerrentur de sumptibus sacerdotum, eis solis prodesset, & tamen dicitur, quod ponebantur in memoriam filiorum Israel: ideo non dabantur de sumptibus sacerdotibus. Dicendum, quod manifestum est istos panes esse de sumptibus filiorum Israel, id est rotius populi, & patet primo, quia dicitur, quod erant in memoriam filiorum Israel, ergo cum eis prodessent, ab eis offerri debebant. Secundo apparet cum dicatur, quod essent duodecim, in quo apparet, quod essent pro omnibus duodecim tribubus Israelitarum, ergo ab eis offerendi erant. Non est tamen intelligendum, quod illi offerrent istos panes sic confectos, ut ponerentur coram Domino: quia non iudicarentur multum sancti, si Israelitae eos confecissent, sed Israelitae dabant sacerdotibus simlam, de qua sacerdotes formabant panes, & coquebant. Sed in hoc aliqui putant, quod Israelitae darent pecuniam sacerdotibus, ex qua ipsi emerent farinam ad conficiendos panes: magis tamen videtur concordare littere, quod Israelitae darent farinam ipsam, quam pecuniam ad eam emendum, cum dicitur hic, accipies quoque simlam, a quo autem accipies? videtur, quod ab Israelitis, cum dicitur infra, quod erant suscepti isti panes a filiis Israel: & sic in farina erant suscepti. Item patet simile circa oleum ad lucernas: nam Israelitae dabant sumptus ad illud, non quidem dando pecuniam solum unde emeretur: sed dando ipsum oleum ut patet in littera hic & Exo. 27. & tamen si quis contendat, quod non dabant Israelitae farinam ipsam, neque oleum sed pecuniam de quibus haec emerentur, non est instandum. Istos panes conficiebant sacerdotes, atque coquebant, quia laicis non licebat, ut apparet statim in littera: & faciebant eos sine fermento azimos, id est quod nihil fermentatum poterat poni coram Domino su. 2. c. *Et coques ex ea duodecim panes.* Filii Israel dabant istam farinam ad mensuram determinatam, id est viginti quatuor gomor pro duodecim panibus: & non faciebant Israelitae istos panes, quoniam nec commiscebant farinam, nec coquebant, sed tota confectio panum pertinebat ad sacerdotes.

An panes propositionis fierent a laicis, vel a Leuitis, an potius a sacerdotibus. Quaest. V.

CAUSA est, quia isti panes pertinebant determinate ad res sacras, cum ponerentur coram Domino: ideo non decebat, ut manibus vulgarium tractarentur, sicut non licebat vulgaribus facere sacrificia, nec aliquam sacrificiorum ceremoniam. Sed arguet aliquis non stare istam rationem, quia eodem modo diceretur de omnibus panibus, quod offerbantur, quod illi non fierent manibus vulgarium: aliquando tamen fiebant panes de clibano, & lagana oleo lita, & panes in sartagine, vel in craticula, aliquando fermentati: & isti offerbantur Domino, ut patet supra 2. & 7. c. Respondendum est, quod isti panes propositionis sanctiores erant, quam alii panes, quamquam alii offerrentur. Nam isti ponebantur intra tabernaculum, & manebant ibi septem diebus coram Domino: alii autem qui offerbantur, non ponebantur intra tabernaculum, sed solum in atrio tabernaculi: & modicum de eis cremabatur super altare, ideo satis stat de istis rationabiliter dictum, quod a vulgaribus conficerentur & coquerentur: sed non de panibus propositionis, quia sanctiores erant. Alia ratio est, & adhuc conuenientior: quia panes propositionis erant determinati a lege, quod per singula sabbata ponerentur coram Domino, ideo erant in maiori strictione, quam alii panes, qui voluntarie offerbantur a popularibus, & de quibus non constabat

habat sacerdotibus, quod offerendi essent, quod autē ea, quę sunt determinata, & necessaria, sunt in maiori astrictione, quam ea, quę sunt pure libera, patet supra 22. c. cum dicitur, quod bouem, & ouē aure, & cauda amputatis voluntarie, quis offerre potest: uotum autem ex his solui non potest. Alia causa adhuc est; quia difficultimum valde erat sacerdotibus, quod ipsi coquerent, & conficerent omnes panes, quos populus oblaturus erat, tamen erat aliqua difficultas, quod conficerent, & coquerent panes propositionis. Sed aliquis diceret, quod neutrum istorum est verum, scilicet quod sacerdotes non conficerent, & coquerent panes propositionis, sed Leuitę. Etiam quod populares non facerent panes de simila, qui offerendi erant ab eis; sed Leuitę facerent illos in Sanctuario, & patet de hoc secundo; quia lib. 1. Paralip. 9. c. dicitur de officiis Leuitarum; de ipsis erant qui credita habebant utensilia Sanctuarii, & pręerant simile, vino, oleo, & thuri, ergo Leuitę pręerant simile, i. farine de qua fiebant panes ad offerendum, & dicitur ibidē, & Matathias Leuitę primogenitus Solum Choritę pfectus erat omnium quę in sartagine frangebantur: & ita Leuitę frangebant collyridas, & lagana; & alia quę offerebantur de panibus a popularibus: nam de sartagine, & craticula fiebat oblatio de simila, & panibus. sup. 2. c. Dicendum ad hoc, quod cū populares offerebant sponte, vel ex voto oblationes; & erant ibi panes siue fermentati siue azimi, vel collyride, aut crustulę, vel lagana; & aliquid eorum, quę in sartagine frangebantur, ipsi ista coquebant, & frangebant; & sic offerebant. Si autem offerrentur panes, vel lagana; aut aliquid horum, quod esset de sacrificiis ordinariis, quę fiebant de sumptibus Sanctuarii, faciebāt ista leuitę, & non populares. Quod autem laici conficerent panes suos; & ea quę in sartagine erant, quę ipsi oblaturi erant, patet supra 2. c. si anima cum obtulerit sacrificium simile, simila erit eius oblatio, fundetq; super eam oleum; & ponet thus, ac deferet ad filios Aaron sacerdotis, ergo ille, qui offerre volebat, faciebat hoc, & postea ferebat ad sacerdotes, si tamen Leuitę hoc facerent, non ferret laicus ad sacerdotes istud. Itē quia Leuitę faciebant panes de simila, & frangebant in sartagine, quantum ad illam simillam, & oleum; quibus ipsi pręerant, ut patet primo Paralip. 9. c. cum dicitur de quibusdā leuitis, quod pręerant simile & vino; oleo & thuri, & postea dicitur de Matathia leuita, quod pręerat eis, quę frangebantur in sartagine: & ita de simila, & oleo, quibus pręerant, formabant panes, & faciebāt frixuras, sed cum laici offerebant panes, & aliquid frixum in sartagine, de facultatibus suis offerebant, & non de sumptibus Sanctuarii: ergo non conficiebant leuitę panes, quos isti offerebant, neque frangebant id quod illi frixum offerebāt. Cum autem dicitur, quod leuitę frangebant hęc, & formabant panes; intelligitur de his, quę de sumptibus templi offerebantur. Nam erant quędam sacrificia ordinaria, quę certis temporibus fiebant ex mandato legis; alia autem fiebant accidentaliter, uel non ordinarię, & hoc ex deuotione populi, uel ex necessitate: siue autem essent pure spontanea, ut quia cum uoto, uel sine uoto: siue ex necessitate, ut in parientibus supra. 12. c. siue in peccantibus supra. 4. c. siue in eis qui purificabantur de lepra, uel aliis immunditiis supra. 14. & 15. erant accidentalia, uel ordinaria; quia poterat esse, quod non essent peccata, neque partus, neque purificationes; & ita non fierent hęc, & dato, quod accideret hęc esse; & ideo sacrificia fieri, pro illis, tamen non erant hęc ordinaria, sed casualia: & non erat determinatum tempus ad ista faciendum; sed quę acciderent. Et de istis generaliter dicimus, quod nihil de panibus eorum, neque de frixuris faciebant sacerdotes, aut Leuitę, sed populares ipsi, qui offerebāt; hęc

F ipsi enim ferebant sacrificia, & libamenta sua simul. Sacrificia autem ordinaria erant illa, de quibus statutum erat; quod diebus certis offerrentur, sicut sacrificia holocausti iugis marutini, & uespertini; & sacrificia sabbatorum, & calendarum, & phase, & pentecostes; elangoris, propitiationis; & tabernaculorum, pro omnibus enim his statuerat Deus certa sacrificia cum libamentis suis, & ponantur hęc in catalogo sacrificiorum Num. 28. & 29. ca. Ista autem sacrificia habebant libamenta; & omnia hęc offerebantur de sumptibus Sanctuarii. Nam licet Sanctuarium acciperet redditus de popularibus; tamen ista non emebantur de pecunia popularium; sed de illa quę erat in thesauris Sanctuarii; siue esset habitata de popularibus; siue non. Et de istis dicendum, quod nullam curam habebant laici, sed sacerdotes, & leuitę; & quia sacerdotū erat officium ipsa ministratio immediata in Sanctuario; pertinebat ad leuitas habere curam de his, quę offerenda erant, nam ipsi habebant pecunias Sanctuarii à constitutis super thesauris primo Paralip. 26. c. & ideo de pecuniis illis ipsi emebant, quę necessaria erant ad sacrificia, & ad ceteros usus Sanctuarii. & quia libamenta sacrificiorum erant simila; uinum; oleum; thus; & sal ut patet Num. 15. c. semper habebant leuitę in Sanctuario copiam istorum, ut non oporteret quotidie emere eos illa, quę essent necessaria ad ipsius diei administrationem, sic dicitur primo Paralip. 9. c. erant quidam leuitę, qui pręerant simile, & vino; & oleo; & thuri; & aromatibus; & adiunctum est ibi de aromatibus, quia illa erant ad confectioem thymiamatis; cuius usus erat quotidianus in mane, & uespere Exo. 30. & 31. ca. Cum autem simila, & cetera libamenta danda erant in sacrificia; leuitę qui custodiebant illa, dabant ea: & quando panes uel simila fraxa conferri debebant, leuitę frangebant hęc; & dabant sacerdotibus: licet aliqui uelint, quod tunc sacerdotes ista faciebant, & hoc est verum. Aliud erat de panibus propositionis, a quibus coquebantur, & conficiebantur. Et dicendum certum est, quod a laicis non conficiebantur, quia ad eos nihil attinebat de ista ministratio; quia ista erat ministratio ordinaria pro determinato tempore, & fiebat per singula sabbata, ut dicitur in littera, sed in ordinariis ministracionibus laici nihil parabant de rebus offerendis, ut dictum est. Sed de leuitis, & sacerdotibus erat dubium, a quibus eorum istud fieret. Dicunt aliqui, quod a leuitis fiebant hęc; quia ad eos pertinebat custodire simillam, & omnia libamenta. 1. Paralip. 9. c. ideo ad eos pertineret formare panes, cum de illa simila formarētur. Item quia eodem, c. expresse dicitur, quod Matathias leuitę pfectus erat eorum, quę frangebantur in sartagine; ergo leuitę frangebant simillam; ergo & conficerent panes propositionis; quia simila erant ista. Itē adhuc efficacius, quia eo. c. dicitur, porro de filiis Caath fratribus eorum super panes erant propositionis, ut semper nouos per singula sabbata prepararēt. Ergo apparet manifeste, quod leuitę faciebant panes propositionis; & habebant eos partitos pro singulis sabbatis, ut acciperent eos sacerdotes, & ponerent in mensa coram Domino. Alii dicunt, quod sacerdotes istos panes coquebant, & conficiebant, & non leuitę; quia dicitur. 1. Paralip. 23. sacerdotes autem super panes propositionis; & ad simile sacrificium, & ad lagana azima & ad sartagine, & ad feruentem simillam, & ad torrendum; & super omne pondus atque mensuram. Dicendum est, quod sacerdotes conficiebant, atque coquebant panes propositionis, & non leuitę; sed leuitę dabant eis simillam, de qua coquerent, atque formarēnt panes: & similiter dicendum est de simila, quę frangebatur, & lagana: nam non frangebant hęc leuitę; sed sacerdotes ut patet. 1. Paralip. 23. cum dicitur, quod sacerdotes

sacerdotes erant super sacrificium simile, & ad lagana azyma; & ad sartagine, & feruentē simillam, & ad torrendum; & super omne pondus atque mensuram, & ideo licet leuitę custodirent simillam, & oleum; & uniuersa libamina, sicut dicebatur pceden. q. quod non faciebant ipsi frixionem, sed sacerdotes. Cum autem arguebatur, quia primo Paralip. 9. c. dicitur, quod Matathias pfectus erat eorum, quę in sartagine frangebantur. Dicendum, quod ille leuita non erat ppositus eorum, quę frangebantur, quasi ipse illa frigeret; & alii leuitę, qui sub eo constituti erant: sed quia ipse in custodia sua haberet ea, quę frigenda erant: & hoc conuenit litterę. Nam si esset sensus primus, deberet dici, quod erat pfectus eorum, qui frangebant in sartagine; i. princeps leuitarum frigentium, sed dicitur pfectus eorum quę frangebantur, & accipitur eorum neutraliter, i. earum rerum, quę frigendę erant; quia simillam habebat, & oleum ad frigendum, hęc enim duo sola frangebantur, & sic erat thesaurarius istorum rerum, & dabat eas sacerdotibus, quando frigere aliquid uellent: & hoc modo concordat littera illa cum ea, quę habetur primo Paralip. 23. capit. scilicet, quod sacerdotes erant super sacrificium simile, & ad lagana, & sartagine, & feruentē simillam: & si sic non intelligatur, non poterit stare utraque littera, nam si leuitę erant pfecti eorum, quę in sartagine frangebantur, id est frangebant ea, non poterit intelligi quomodo sacerdotes essent super sacrificium simile; & sartagine; & lagana: quia non est verum, quod utriusque ea frigerent. nam non competeat eadem ministratio leuitis, & sacerdotibus, ergo si leuitę ista frigerent, seruent sacerdotes illa, antequam frigerentur, & traderent ea frigenda leuitis: quod non est verum, nam custodire pertinebat ad leuitas, ut patet lib. 1. Paralip. 9. c. ipsi. n. erant thesaurarii uniuersarum rerum. s. diuitiarum, & uasorum, & libamentorum. eo. c. & 26. potissime, quia istud esset irrationabile. scilicet quod custodirent sacerdotes oleum; & simillam; & leuitę conficerent inde panes, & frigerent: quia alior ministratio est, & propinquior sacris, formare panem quam custodire simillam de qua formatur panis: & aliores ministraciones competunt sacerdotibus, quam leuitis. De panibus autem propositionis similiter dicendum, quod sacerdotes illos conficiebant, & coquebant & non leuitę.

Cum dicitur primo Paralip. 9. c. filii Caath fratres eorum super panes erant propositionis, ut semper nos per singula sabbata prepararentur, intelligendum est, quod isti filii Caath leuitę erant, & non sacerdotes quamquam etiam sacerdotes sunt de filiis Caath, ibi tamē describebant officia leuitarum principaliter, & non sacerdotum; maxime quia isti fratres Caath uocabantur fratres aliorum leuitarum; & sic significatur eos esse leuitas, & tamen non preparabant isti panes nos per singula sabbata, quasi illi eos facerent: sed quia simillam habebant commissam custodię suę, de qua fiebant panes propositionis, & erant isti leuitę uigilantes, ut simillam darent sacerdotibus ad hoc, quod per singula sabbata essent panes noui a sacerdotibus cocti de illa, & si sic non intelligatur non poterit concordari littera illa primo Paralip. ca. 9. cum littera primo Paralip. 23. c. cum dicitur, quod sacerdotes erant super panes propositionis, nam non poterant esse super panes propositionis, nisi uel eos faciendo, & coquendo, uel simillam ad illos custodiendo: sed custodire simillam erat officium leuitarum primo Paralip. 9. c. ergo formare panes, & coquere erat officium sacerdotum. Nisi aliq; dicat, quod sacerdotes erant super panes propositionis, ad offerendum illos coram Domino, quod non faciebant leuitę: sed leuitę formabant, & coquebant illos. Sed hoc non stat, quia ibi non potest accipi

A esse super panes propositionis, nisi quantum ad formationem: quia dicitur, quod erant super panes propositionis; & ad sacrificium simile; & sartagine; & feruentem simillam, & lagana: ergo intelligitur, quod ipsi frangebant in sartagine, & faciebant lagana, & simillam feruentem: & sic etiam facerent panes propositionis, maxime, quia in oblatione superuacuum erat dici, quia constabat, quod nulla ministratio pertinebat in altari ad leuitas, sed omnes ad sacerdotes: leuitę ergo custodia fiebat simillam, quam habebant preparatam ad dandum sacerdotibus; & sacerdotes ex ea conficiebant panes. Et iste est sensus conueniens; quia simile patet primo Paralip. 9. cap. cum dicitur de quibusdam leuitis, quod pręerant simile; uino; & oleo; & thuri; & aromatibus: erant autem ista aromata ad conficiendum inde uingenta, quę uocantur oleum unctiois, & ad conficiendum thymiamata, ut dicitur Exo. 3. 1. cap. & tamen ex illis aromatibus non conficiebant thymiamata leuitę; sed illa dabant sacerdotibus ad conficiendum ex illis primo Paralip. 9. cap. scilicet filii autem sacerdotum unguenta, & aromata conficiebant, sicut ergo custodiebant leuitę aromata, & non conficiebant inde unguenta; ita habebant illi simillam, & oleum; sed non faciebant inde panes propositionis, neque frangebant ex illis, quicquam in sartagine. Cum autem dicitur, quod leuitę custodiebant simillam; ideo ipsi faciebant ex ea propositionis panes: non tenet ratio: quia iam destructa est: merum est ergo, quod sacerdotes soli formabant & coquebant panes propositionis.

C An panes propositionis haberent utranque faciem similem, uel coquebantur intra aliqua uasa metallina, & de ordine locandi eos in mensa. Quęst. V I.

I S T I autē uocantur panes propositionis: quia ponebatur coram Domino in mensa ante uelum sancti sanctorum. Uocabatur etiam panes facierum, sicut dicitur Iudę: & ponit littera hebraica, & dicitur sic uocari: quia isti panes taliter erant facti; quia in utraque parte habebant faciem; sicut sunt hostię factę in quibusdā uasis ferreis, quę utrinque habent faciem, panes autem qui ponuntur in cibatio non possunt habere faciem ex omnibus partibus. quod ex ea parte, qua ponuntur in pavimento cibati, exuruntur, & nigredinem quędam incurrunt. Unde uolunt Iudę, quod isti panes fiebant in quibusdā uasis aureis, & ponebantur illa uasa ad ignem, & sic coquebantur.

Sed hoc stare non potest; quia illi panes erant magni cum quilibet haberet unam decimam similem: non possent ergo intra talia uasa uelatenus coqui; quia quamquam superficies ex omnibus partibus ureretur; media tamen maneret prorsus intacta: & sic cito isti panes putrescerent multo citius quamdam indentes, quod non est conueniens, ergo non uocantur panes facierum propter hoc. Sed dicuntur panes facierum, id est panes facie, scilicet, quod erant positi coram facie Domini in tra tabernaculum super mensam: & hanc significationem secuta fuit littera nostra, cum in eo loco in quo littera hebraica dicit panes facierum, littera nostra translulit panes propositionis, scilicet quod coram facie Domini proponuntur. Qui singuli habebunt duas decimas. Id est quilibet istorum panum habebit duas decimas farine. est. n. decima farine mensura gomor: quia decima dicitur hic per respectum ad mensuram magnam, quę uocatur ephi: & diuidebatur in decem partes, quarum quęlibet uocabatur gomor, ut habetur Exo. 16. c. cū dicitur, gomor decima pars est ephi. Ex hoc apparet istos panes esse ualde magnos, quia continebat quilibet duas decimas, & tamen una decima est, quantum quilibet hominum comedere possit per unam diem,

Ad quid erant aromata.

Aliam, sic patet Exo. c. 16. ubi cum daretur Israelitis mē
 fura accipiendi manna; dictum est, q̄ acciperet quilibet
 gomor unum; & sufficiebat cuilibet ad totū diē,
 satis ergo magnus esset panis continens duo gomor.
*Quorum senos alvifsecus super mensam purissimam coram Do-
 mino statues.* Hic ponitur ordo locandi istos panes, s̄ q̄
 ponerentur sc̄ni alvifsecus. i. q̄ ponerentur duo ordi-
 nes panum super mensam in duabus lineis; & in vna
 ponerentur sex panes; & in alia alii sex; & sic diceban-
 tur seni. i. sex & sex; & isti ponebantur alvifsecus. i. al-
 teri contra alteros. i. sex contra sex; cum essent sex in
 vna linea; & sex in alia. *Super mensam purissimam.* s̄ sup
 mensam propositionis. Ista dicebatur esse purissima;
 quia erat inaurata auro purissimo; & habebat coronā,
 vel coronulam, & labrum de auro purissimo, vt habe-
 tur Exo. 25. c. *Coram Domino.* Dicitur esse coram Do-
 mino mensa; quia erat intra tabernaculum ī parte pri-
 ma; & hoc ante velum sanctuarii, omnia autem, quae
 erant ante velum sancti sanctorum, dicebantur esse co-
 ram Dño. *Et pones super eos thus lucidissimum.* Super pa-
 nes ponebat thus; quia pertinebat ad libamina omniū
 oblationum. Nam siue offeratur simila; siue panes; siue
 sacrificia carniū, iubet Deus offerri thus, vt habe-
 tur sup. 2. c. & datur ibi causa generalis. s̄ q̄ in oblatio-
 ne primitiarum debet poni thus; quia oblatio Domi-
 ni est. Sic autem super istos panes ponebatur thus, q̄
 Dño oblatis erant. Sed non constat, an super omnes pa-
 nes poneretur thus, vel si super aliquos specialiter; aut
 super vnum. Videtur tamen dicendum, q̄ satis appa-
 reat ex littera debere esse thus super multos panes, cū
 dicatur, & pones super eos thus. Vnde v̄ dicendum,
 q̄ super quemlibet istorum panū erat aliqua pars thu-
 ris. Et dicunt Iudei, q̄ hoc erat in quibusdam vasis au-
 reis, quae vocabantur thuribula, q̄ erāt vasa mensae pro-
 positionis, ut patet Exo. 37. c. Sed hoc non stat, quoniam
 ista thuribula dicebantur esse quaedam vasa, in quibus
 cremabatur thymiama super altare thymiamatum;
 & sacerdotes accipiebant illa thuribula; & ponebant
 in eis ignem, & desuper ponebant thymiama, ut cre-
 marent coram Domino, sic patet supra 10. c. cum dici-
 tur arreptisque Nadab, & Abiu filii Aaron thuribu-
 lis suis posuerunt ignem, & incensum desuper offe-
 rentes coram Domino. Sed non est idem vas, in quo
 conseruatur thus; & in quo crematur, maxime quia
 in illis primo ponebantur prunae; deinde thymia-
 ma. An ergo essent aliqua vasa, in quibus poneretur
 thus, non constat: sed satis patet, q̄ nō ponebatur thus
 in illis vasis, quae vocantur thuribula. Aliqui autem exi-
 stimant, q̄ de illo thure superposito panibus accipie-
 bant sacerdotes ad cremandum super altare, quando
 introibant in tabernaculum ad cremandum incensum
 super altare. Sed falsum est; quia semp manebat thus
 super panes propositionis, dum ipsi manebant in mē-
 sa. Si tamen acciperetur de eo ad ponendum super al-
 tare thymiamatum quotidie bis, quando adolebatur
 thymiama vt patet Exo. 30. cap. non maneret thus su-
 per panes: quod falsum est; quia semper erat thus cum
 pane. Item patet, quoniam id quod cremabatur super
 altare thymiamatum, non erat thus simpliciter; sed
 erat thymiama, scilicet aliquid compositum ex mul-
 tis aromatis. Hic autem dicitur, quod super panes er-
 at thus lucidissimum: hoc autem non est thymiama;
 sed aliquid tanquam pars thymiamatis, sic patet Exo.
 30. c. ubi ponitur thus lucidissimum, tanquam vnum
 eorum ex quibus componitur thymiama. Ideo videt̄
 dicendum de isto thure, q̄ quando ponebantur panes
 coram Dño; superponebatur cuilibet eorū aliqua pars
 thuris siue in vase; siue sine vase: & istud thus rādiū ma-
 nebat super panes, quousq; tollerentur panes de con-
 spectu Dñi in alio sabbato; & tunc seruabatur thus ad

F conficiendum ex eo thymiama; vel ad ponendum in
 sacrificiis tanquam vnum de libamentis: panes autem
 cedebant in vltus sacerdotum. Et istud thus dicitur esse
 lucidissimum; quoniam aliquid thus est, quod est
 bene clarum, & purum, aliud autem est quod est com-
 mixtum, & terrenum atque nigrum: & de primo iube-
 bat Deus accipi hic. *Vt sit panis in monumentum oblationis
 Domini.* Hic redditur causa quare ponerentur isti pa-
 nes in mensa propositionis coram Domino: & dicit̄
 hoc esse, ut semper Deus recorderetur de oblatione fi-
 liorum Israel, quod est esse in monumentum. Dicitur
 enim monumentum memoria, vel recordatio, quasi
 monens mentem: & sic erat de istis panibus: quia erāt
 coram Domino; quoniam Deus videns illos recorda-
 batur duodecim filiorum Israel, pro quibus isti panes
 offerebantur: & cum recorderetur dabat eis bonorū
 temporalium abundantiam. Non est autem intelligē-
 dum, q̄ illi panes continue positi ante Dominum eū
 ad continuam recordationem filiorum Israel prouo-
 carent; quia Deus aliquo signo sensibilis non mouetur
 repugnat enim ei talibus immutari, quia ipse habet co-
 gnitionem omnium rerum, & non permouetur ab ali-
 qua re vt aliquid intelligat: quia Deus addiderat a re-
 bus extra, sicut nos promouemur ab ipsis scibilibus,
 & per ea causantur in nobis dispositiones habitus scie-
 rifici. In Deo autem suum scire est suum esse: & sicut
 suum esse a nullo extrinseco est; ita nec suum scire ab
 exterioribus est. ergo non permouetur. Potissime, q̄
 memoria vel recordatio dicitur esse circa ea, quae ali-
 quando obliuiscimus, aut aliquando non considerau-
 mus. Deus autem semper omnia intuetur: ergo nō est
 in eo aliqua recordatio, patet ex eo quod habetur Pro-
 uerb. 15. c. cum dicitur, in omni loco oculi Domini cō-
 templatur bonos, & malos. Item dato, q̄ Deus posset
 permoueri ab exterioribus signis, tamen non oportebat,
 q̄ aliquid esset, quod Deum in memoriam aut re-
 cordationem alicuius rei adduceret, quod patet, quo-
 niam ipse omnia cognoscit, cum sit scrutans corda, &
 renes Deus, vt patet psal. 7. Sed ista ponuntur ad mo-
 dum humanum: quoniam homines rādiū beneficio-
 rum recordantur; & ipsorum qui contulerunt, quan-
 diu ea quae collata sunt ante oculos manent. Deus au-
 tem volebat, q̄ Iudei intelligerent, q̄ ipse recordabatur
 eorum: ideo iussit, ut ponerent panes coram eo: & di-
 xit, q̄ illi ponebantur ad recordationem, & sic intelli-
 gerent, q̄ Deus volebat semper illorum recordari. Itē
 beneficia quando cumque sunt in conspectu eius cui
 tribuuntur, permouent eum, ut diligat ipsum collato-
 rem, & velit ei benefacere similia, vel maiora reddē-
 re. Deus autem volebat, ut Iudaei intelligerent, quod ip-
 se volebat eis benefacere: iō iussit, ut ponerentur isti
 panes coram eo, per quos significaretur, quod vellet
 eis benefacere, & quia isti panes erant de terrae nascen-
 tibus, innuebat, quod conferret eis Deus bona terrae
 sicut habetur Esa. cap. 1. cum dicitur, si volueritis, &
 in mandatis meis ambulaueritis, bona terrae comedē-
 tis. *Per singula sabbata mutabuntur coram Domino.* Idest
 isti panes duodecim propositionis, qui ponebantur su-
 per mensam, non manebant semper super mensam
 illam: quoniam sic putrefierent, vel desiccarentur val-
 de; ideo non essent apti ad cibum, ideo mutabantur p̄
 singulas hebdomadas, scilicet in sabbatis, nam in sex-
 ta feria praecedenti coquebantur isti panes a sacerdoti-
 bus, & in die sabbati proponerentur super mensam
 propositionis, & tollebantur alii, sic patet primo Reg.
 capitulo 21. cum dicitur, nec enim erat ibi panis nisi
 tantum panes propositionis, qui sublatis fuerant a fa-
 cie Domini, ut ponerentur panes calidi, & hoc modo
 semper erant panes super mensam; quia non tolleba-
 tur priores, donec alii recentes ponerentur. *Coram Do-
 mino.*

Dei scire suum esse.

Panes pro-
positionis
nō prou-
eniunt in
ius alicui
sed inter
oēs sacer-
dotes diui-
debantur.

mino. Idest isti panes mutabuntur coram Domino,
 scilicet, vt ponantur in mensa propositionis, quae est
 coram Domino in prima parte tabernaculi ante ve-
 lum sancti sanctorum. *Suscipi a filiis Israel.* Idest pa-
 nes isti suscipiuntur a filiis Israel idest a popularibus,
 qui vocantur Israelite prout distinguuntur contra le-
 uitas, & sacerdotes, qui erant specialiter separati in par-
 tem Dei. Cum autem dicitur hic suscepti a filiis Israel
 non est intelligendum, quod Israelite facerent istos
 panes, & offerrent eos sacerdotibus; quoniam supra
 dictum est, quod coquerent eos sacerdotes, & ipsi cō-
 mitterent, sed est sensus, q̄ isti panes suscipiuntur ab
 Israelitis. i. farina ad faciendum istos panes, vel pecu-
 nia ad emendum farinam. *Federe sempiterno.* Idest
 quod suscipiatur farina ad faciendum panes propo-
 sitionis a filiis Israel vsque in aeternum, dicitur foedus
 sempiternum idest compositio vel pactum, & potest
 significare quamlibet legem, & sic dicitur hic federe
 sempiterno, idest lege sempiterna. *Eruntque Aaron, et
 filiorum eius.* Hic determinatur quibus proueniunt isti
 panes, & dicitur, quod Aaron, & filii sui, idest sacer-
 dotibus omnibus, pertinebat enim equaliter ad om-
 nes sacerdotes comedere de illis panibus propositionis,
 & hoc siue essent sacerdotes immaculati poten-
 tes ministrare, siue sacerdotes habentes aliquam ma-
 culam, & non potentes ministrare, utriusque enim ius
 habebat comedendi de his panibus, ut patet, supra
 21. cap.
 Sciendum autem, quod isti panes non proueni-
 bant specialiter alicui sacerdoti magis, quam alteri, si-
 cut erat de quibusdam aliis iuribus, ut in sacrificiis:
 quia omnia iura proueniunt de aliquo animali im-
 molato, vel de panibus oblatis a populo, proueniunt
 illi sacerdoti, a quo offerebantur, ut patet, sup. 6. cap.
 De panibus autem propositionis non erat simile; quia
 isti non offerebantur ab aliquo populari, nec aliquis
 sacerdos faciebat specialiter aliquas ceremonias circa
 illos sicut circa sacrificia, sed solum ponebantur super
 mensam propositionis: & cum ibi mansissent vsq; ad
 sabbatum sequens, tollebantur, vt comederent eos sa-
 cerdotes, & ita ad omnes pertinebant.
 Sed non est intelligendum, quod diuiderentur rea-
 liter illi panes inter sacerdotes; quia duodecim panes
 non possent diuidi inter omnes sacerdotes, qui valde
 multi erant in variis locis: nam non manebant omnes
 in loco Sanctuarii; quia erant aliquo tempore in loco
 Sanctuarii dum ministrabāt; postea autem ibant in lo-
 ca habitationis suae; nam erant eis datae vrbes ad manē-
 dum Num. 35. & Iosue. 21. c. & ibi manebant tempore,
 quo non ministrabant, sic patet Lu. 1. cap. de Zacha-
 ria patre Ioannis baptiste, qui erat sacerdos, & mini-
 strabat in templo, & dicitur, factum est cum comple-
 ti essent dies officii eius, abiit in domum suam; & ita
 non posset fieri ista diuisio inter absentes: sed erat ali-
 quis modus inter sacerdotes diuidendi, quo ista iura
 equaliter perciperent, ne grauarentur quidam,
 cum alii multum acciperent. Et poterat forte esse, q̄
 quilibet fors acciperet ea quae proueniabant tempore
 suae ministracionis. Nam sacerdotes omnes erant diui-
 si in uigintiquatuor sortes uel partes; secundum pro-
 genes, & principes familiarum, ut patet. 1. Paralip. 24.
 cap. & quilibet illarum partium ministrabat vna heb-
 domada, & alia sequenti hebdomada, & erant iam co-
 gnite illae sortes: quia vna vocabatur prima fors, alia se-
 cunda, & ita vsque ad vicesimam quartam, & postquam
 ministrasset prima fors, idest sacerdos ministrabat vna heb-
 domada vna, ministrabant sacerdotes de secun-
 da sorte hebdomada sequenti, & sic de omnibus. Et
 sic poterat esse statutum inter illos, quod quicquid e-
 ueniret de his iuribus in aliqua hebdomada, proueni-

A ret sacerdotibus de illa sorte, & ita de aliis: uel alium
 modum constituerent, per quem id quod ministran-
 tes semel plus acciperent, alio tempore minus accipe-
 rent, & ita adequarentur omnes. *Vt comedat eos in loco
 sancto.* Idest isti panes non poterant comedi a sacerdo-
 tibus nisi in loco sancto, scilicet in atrio tabernaculi:
 erant enim isti panes multum sanctificati; quia steter-
 rant coram facie Domini per septem dies, & intra ta-
 bernaculum: ideo fiebat in eis aliquid specialius, quā
 in aliis panibus oblatis, scilicet, quod isti comederent
 solum in loco sancto, alii autem possent comedi alibi.
 Erat etiam differentia de his panibus sicut est de sacri-
 ficiis pro peccato in comparatione ad alia sacrificia;
 quoniam sacrificia pro peccato a solis masculis de ge-
 nere sacerdotum comedi debebant, vt habetur supra
 6. & 10. cap. & Num. 18. c. sed alia sacrificia non solū
 pertinebant ad sacerdotes masculos, sed etiam ad fce-
 minas filias sacerdotum, vt habetur, sup. 10. c. cum d̄r
 pectusculum quoque, quod oblatum est, & armum,
 qui separatus est, edetis in loco mundo tu, & filii tui,
 & filii tuę recum, & non solum filie sed etiam tota fa-
 milia, vt serui empticii, & vernaculi vt habetur. supra
 22. cap.
*Quibus licebat de panibus propositionis comedere. Et distinctio
 ciborum sanctificatorum: & de ijs quibus non lice-
 bat de sanctificatis edere. Quæst. VII.*
 Sed circa hoc q̄ dicitur de panibus propositionis
 queritur quibus licebat de illis comedere.
 Et dicendum, quod certum est, quod non p-
 tinebat ad laicos comedere de illis, & generali-
 ter ad omnes, qui nō erant de familia sacerdotum: q̄
 aliās non fecisset aliqualem difficultatem dandi illos
 sacerdos magnus Dauid, & pueris suis; sed fecit mul-
 tam difficultatem, ut patet primo Reg. 21. c. & tñ
 noluit dare nisi propter magnam necessitatē, q̄ fecit ef-
 fectum id, quod aliās erat illicitum, sicut Christus of-
 fendit Mat. 12. c. & adhuc questio prius an essent mū-
 dia mulieribus, qui comesturi erant. 1. Regum 21. ca.
 Sed de ipsa familia sacerdotis erat dubium, an liceret
 toti familie comedere de illis, uel quibusdam solis, &
 hoc fit quia Deus posuit iura sacerdotalia Num. 18. c.
 & de quibusdam dixit, q̄ licebat comedere solis mas-
 culis, de aliis autem toti familie. Dicunt autem quidā
 q̄ de panibus propositionis licebat comedere tam fi-
 liis, quam filiabus sacerdotum, sed nō aliis de familia.
 Et tamen istud non stat, pro quo primo præsupponē-
 dum est id, quod nō est dubium, & deinde agitur de
 eo, quod est dubium. Est autem idubitarum, q̄ omni-
 bus sacerdotibus, & filiis eorum masculis licebat mā-
 ducare de illis: & accipitur de sacerdotibus tam de il-
 lis, q̄ ministrabāt, q̄ de aliis, qui nō ministrabant: ēt rā
 paruulis, quam magnis hoc licebat. Nam & paruulis,
 qui nondum erant sacerdotes consecrati, sed erāt duo-
 rum uel trium annorum, licebat comedere, & hoc pa-
 tet, quia nullum erat tam sanctum in rebus sanctifica-
 tis, q̄ ueret masculis de genere sacerdotali: & non d̄r
 de his, q̄ sacerdotes soli comederent illud, sed q̄ oēs
 mares uel masculi de genere sacerdotali comederēt,
 ut patet, sup. 6. & 10. & Nu. 18. c. & ita poterant paruuli
 manducare. q̄ licet non essent sacerdotes, cum nō
 essent consecrati, q̄ ritus faciebat esse sacerdotem, &
 potentem ministrare Exo. 29. & sup. 8. c. tñ erant de ge-
 nere sacerdotali. Etiam masculis de genere isto, qui
 erant maculati; & iō nō poterāt ministrare, licebat co-
 medere: multę autem erant maculae, quae impediēbāt
 sacerdotes, de quib. patet, sup. 21. c. habens aliquam de
 illis nunquam poterat ministrare, & tñ poterat come-
 dere de omnib. sanctificatis, sicut si ministraret. eo. ca.
 Nihil

Nihil aut poterat impedire masculos de genere sacerdotali a comestione ciborum sanctificatorum, nisi im munditia; quia illa repellebat omnem hominem non solum a cibis sanctificatis, sed etiam ab accessu ad Sanctuarium. sup. 15. & de his immunditiis dictum est, su. 22. c. durabant autem immunditia ad tempus solum, & cessantibus illis licebat iam sacerdoti, vel cuiquam de genere eius, comedere de sanctificatis. Quod autem dicebant quidam, quod liceret filiis, & filiabus comedere de sanctificatis, & non familie falsum est; quia in cibis sanctificatis non erat alia distinctio, nisi quod de quibusdam soli masculi de genere sacerdotali vescerentur, de aliis autem tota familia, soli autem masculi manducabant de eis, quae erant multum sanctificata, sicut sunt sacrificia pro peccato, sup. 6. c. alia autem iudicabantur minus sanctificata; & de his tota familia manducabat, & ista distinctio patet Num. 18. c. vbi dicitur. omnis oblatio Domino & sacrificium, & quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi, & cedit in sanctuarium, tuum erit & filiorum tuorum: in Sanctuario comedes illud: mares tantum edent ex eo: quia consecratum est tibi. postea dicitur de aliis sanctificatis. primitias autem, quas uouerint & obrulerint filii Israel, tibi dedi & filiis, & filiabus tuis iure perpetuo. qui mundus est in domo tua uescetur eis: iterum dicitur ibidem, uniuersae frugum primitiae quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in usus tuos, qui mundus est in domo tua uescetur eis. ergo non licet manducare filiabus sacerdotis aliquid, quod non liceat toti familie sacerdotum. Item patet hoc, quia filii sacerdotum non licet manducare de sanctificatis nisi quia est de familia sacerdotis. nam sup. 22. c. ponitur regula, quod omnibus de familia sacerdotis, dum tamen non sint immundi, licet manducare de sanctificatis, & nulli extraneo licet manducare, & sic causa manducandi est esse de familia: filia autem non est magis de familia, quam ceteri, etiam quam serui empticii: ideo non licet ei manducare, quod non liceat toti familie, nisi diceretur, quod non licebat eis; quia erat de familia, sed quia erat filia sacerdotis, & sic magis pertinebat ad sacerdotem, quam ceteri. Sed falsum est; quia tunc filiae sacerdotis quando uirum habet, vel filios, non est de familia patris, & sic non licet manducare, quando autem est uirum non habens filios, est de familia sacerdotis, ut eodem cap. declaratum est, & sic non licebat filiabus manducare, quia filiae erant; sed quia de familia: ideo interdum licebat comedere aliis de familia, sicut seruis empticiis, & non licebat filiabus: ut quando illa habebat uirum, vel filios, ergo sola ratio familiaritatis faciebat, quod licitum esset aliquibus comedere de sanctificatis. Sed omnes, qui sunt de familia habent equalem rationem familiaritatis quantum ad hoc, quod est de familia esse. ergo non licebat filiabus sacerdotum aliquid manducare de sanctificatis, quod non liceret aliis de familia. Motiuum tamen eorum, qui dicunt aliquid licere specialiter filiabus est, quia aliquando circa sanctificata fit mentio de solis filiis, & filiabus, non expressa alia familia. Sed dicendum, quod hoc parum facit; quia licet non addat, de reliqua familia intelligitur. Nam circa cibos sanctificatos est regula, quod omnibus personis sunt liciti nisi personis expresse prohibitis: ideo, sup. 22. ca. prohibentur omnes qui non sunt de familia sacerdotum: & quando uult aliquos cibos quibusdam licere, & non aliis, excludit illos expresse, sicut dicitur, sup. 6. ca. de hostiis

pro peccato, quod masculi tantum de genere sacerdotali uescerentur eis, sed hic cum dixit de filiis, & filiabus non fecit exclusionem aliquam: ideo est familie toti liceret. & hoc magis patet, quia Num. 18. c. vbi dicitur de filiis, & filiabus, additur de tota familia. primitias quas uouerint & obrulerint filii Israel, tibi dedi & filiis, & filiabus tuis iure perpetuo: qui mundus est in domo tua uescetur eis. etiam eodem ca. ponitur catalogus omnium iurium sacerdotum, & quibus liceret illis uesci. sed ibi non ponitur, nisi quod de quibusdam liceret solis masculis comedere, de aliis autem toti familie sacerdotali. ergo non erat aliquod membrum medium. scilicet quod de quibusdam liceret manducare filiis & filiabus, solis, & non familie. Manet ergo, quod ex predictis circa panes propositionis, quia aut licebat de eis manducare omnibus sacerdotibus solis masculis, aut quod licebat omnibus mundis de familia sacerdotum. Aliqui ergo dicunt, quod liceret omnibus de familia sacerdotis (dum tamen mundi) manducare de panibus propositionis quia sup. 22. c. ponitur regula quod omnibus de familia sacerdotis licebat manducare de sanctificatis; & non ponit aliam conditionem necessariam nisi quod mundi sint; & excludit solos alienos, qui non sunt de familia: ergo licebat manducare de illis omnibus, etiam seruis empticiis. Sed istud motiuum non stat, quia certum est quoddam sanctificata esse, de quibus non licet manducare omnibus de familia sacerdotum, sicut sunt sacrificia pro peccato, & pro delicto. su. 6. c. & Nu. 18. c. nam soli masculi manducant de his. Dicendum ergo, quod doctrina posita, sup. 22. c. non est nisi ad excludendum personas quibus generaliter non licet comedere de sanctificatis: & sunt duo genera personarum. scilicet extranei qui non sunt de familia, & immundi etiam si sunt de familia: nam nulli horum licet aliquo tempore de sanctificatis manducare. Sed de ipsis sanctificatis nihil distinguit, nisi quod sunt quedam sanctificata quae omnibus licet manducare; alia autem quae solis masculis de genere sacerdotali. Sed praesupponit istam distinctionem alibi factam. su. 6. c. & 10. c. & Nu. 8. c. quia omnis locus scripturae exponitur per alium locum, in quo plus aperiatur res; quia tota sacra scriptura eodem spiritu dictante scripta est. 2. Pe. 1. c. & ille non contradicit sibi ipse; & loquens res per ipsum non contradicit sibi ad inuicem. 1. Cor. 14. c. & ita ex loco illo non apparet, quod licet manducare de sanctificatis, & de quibus sanctificatis; sed quod non liceat. Dicitur ergo uir quod non apparet ex precedentibus licere omnibus de familia sacerdotum comedere de sanctificatis panibus propositionis: sed neque est patet contrarium. scilicet quod solis masculis liceat. Et ob hoc dicitur aliqui quod solis masculis liceat. Primo, quia dicitur hic in littera de panibus istis, quod erunt Aaron & filiorum eius, ut comedat eos. ergo ad solum sacerdotem magnam & minores hoc licebat, & non pertinebat ad familiam. Secundo, quia dicitur, ut comedat eos in loco sancto. scilicet quod panes istos comedere debebant in Sanctuario, & non foras: sed in Sanctuario soli sacerdotis intrabant: ergo non comederent de istis panibus nisi sacerdotes masculi. Sed dicendum, quod rationes istae non probant: licet id quod dicitur quod erunt Aaron & filiorum eius, non negat filias. Primo quia secundum modum loquendi uulgarem, & secundum iura hoc nomen filius, licet sit masculinum concipit femininum, & dicitur quis habere filios, i. mares & feminas. Et si dicat quis quod instituit filios suos haeredes, non solum intelliguntur filii sed et filiae; immo quod maius est, si quis solas filias habet, dicitur habere filios: sacra quoque scriptura sic loquitur nomine filiorum intelligens filias et in presenti casu: nam, sup. 6. c. dicitur, peccatum elevationis, & armum separationis tuli a filiis Israel de hostiis eorum pacificis; & dedi Aaron sacerdoti ac filius eius lege perpetua, ab omni populo Israel, & sic

Duobus generatio nibus per sonari non licebat de sanctificatis comedere.

sic ponitur ibi de solis filiis; & tamen, sup. 10. ca. de eodem dicitur, peccatum scilicet quoque, quod oblatum est & armum, qui separatus est, edetis tu & filii tui, & filiae tuae tecum. ergo licet de solis filiis dicatur, intelligi poterit de filiabus, quod ille edant de panibus propositionis. Ad secundum dicendum, quod comedere in loco sancto non arguit, quod ad solos masculos pertineat; quia aliqua sanctificata comedebantur in loco sancto, de quibus feminae manducabant, & patet in allegata auctoritate. sup. 10. c. vbi dicitur, peccatum scilicet & armum edetis tu & filiae tuae in loco mundissimo, & filii tecum: & uocatur locus mundissimus Sanctuarium: & ita tam filii quam filiae ibi comedebant. etiam per hoc; quia in omnibus hostiis pacificis non soli sacerdotes, sed etiam laici uiri, & feminae manducabant partes, quae sibi proueniebant de sacrificiis in Sanctuario. & ita dicebant epulari coram Domino Deut. 12. & 16. c. ergo hoc non impeditur totam familiam sacerdotum edere de panibus propositionis. Dicendum quod licet neutra ratio duarum precedentium prober, quod tantum masculis de genere sacerdotum licebat edere; tamen uerum est quod illis solis licebat. Primo pro illa quae dicitur hic in littera; quia multa ponuntur ad significandum aliquid speciale, scilicet licet erunt; Aaron & filiorum eius, ut comedat eos in loco sancto: quia sanctum sanctorum est de sacrificiis Domini. Ista autem omnia simul non ponuntur nisi de re ualde sancta: & redditur ibi causa, quare ad ipsum Aaron, & filios suos conueniant. scilicet quia est sanctum sanctorum. i. aliquid ualde sanctum: & ob hoc etiam in loco sancto comedere debent. Secundo patet, quia istud habet aliquid speciale, quod non habebant alia sanctificata. scilicet quia tam sancti erant isti panes, quod formare eos, & coquere non licebat nisi sacerdotibus, ut ostensum est. 3. q. 8. & primo Paralip. 23. c. ideo non liceret de illis comedere nisi masculis, uel sacerdotibus, & non toti familie eorum. Tertio quia sicut soli sacerdotes coquebant panes propositionis, ita soli frangebant similam in sartagine & lagana. 1. Paralip. 23. c. sed de istis laganis, & similia, quae uocatur sacrificium sacerdotum, soli masculi de genere sacerdotali comedebant. sup. 6. ca. ergo de panibus quoque propositionis soli sacerdotes manducabant. Quarto quia Num. 18. c. ponitur quedam iura sacerdotum, de quibus solis masculis edere licebat; & quedam de quibus toti familie. De primis dicitur, omnis oblatio Domini, & sacrificium, & quicquid pro peccato atq; delicto redditur mihi, & cedit in sanctuarium, tuum erit & filiorum tuorum: in Sanctuario comedes illud: mares tantum comedent ex eo, quia consecratum est tibi. & tamen panes propositionis intelliguntur nomine oblationis; quia offerebantur Deo, & ponebantur coram ipso: ideo solis masculis de eis licebat edere. & similia uerba ponuntur hic de panibus propositionis. scilicet comedant eos Aaron, & filii eius in loco sancto: quia sanctum sanctorum est. ergo ad solos masculos pertinebat. Quinto quia Num. 18. c. ponitur catalogus omnium sacerdotum iurium: & ponitur de quolibet illorum quid licebat manducare solis masculis, & quid familie toti. sed inter illa quae licebat comedere familie, non ponuntur panes isti, neque aliquid per quod intelligi possint. ergo solis masculis licebat de illis edere: patet quia dicitur primitias quas uouerint, & obrulerint filii Israel, tibi dedi & filiis, & filiabus tuis: omnem medullam uini, olei, & frumenti; & quicquid offerunt primitiarum domino, tibi dedi: uniuersae frugum primitiae quas gignit humus, & domino deportantur, cedent in usus tuos: omne quod ex uoto reddiderint filii Israel, tuum erit. & postea dicitur de primogenitis. & replicatur de primitiis, & concluditur de peccato scilicet, & armo dextro, quae proueniebant de hostiis pacificis, & dicitur de oibus his, quod erunt Aaron & filiorum atque; filiarum eius iure perpetuo, & quod

quicumque mundus fuerit in domo eius manducaret de oibus his. & ita inter omnia illa non ponuntur panes propositionis: quia omnia illa, quae ibi noiantur sunt oblata a filiis Israel, panes autem propositionis non erant oblata ab Israelitis, sed confecta a sacerdotibus. & confecta ergo non pertinebant ad totam familiam, sed ad sacerdotes solos. Sexto quia distinguebantur sanctificata in duo: quedam n. iudicabantur ualde sancta; alia autem minus sancta. de secundis licebat comedere toti familie sacerdotum, ut colligitur Num. 18. & sup. 22. de primis licebat solis masculis de sacerdotali genere. sed nihil poterat esse tam sanctum, sicut panes propositionis; quia illi introducebantur intra tabernaculum, & ponebantur in mensa ante sancta sanctorum: cetera uero quae offerebantur, i. sacrificia & libamenta, solui erant ponenda super altare holocaustorum, quae erat extra tabernaculum ad ostium eius Exod. 27. c. et quaecumque alia oblata solum praesentabantur coram altari holocaustorum, & quadam partes eorum cremabantur, ceterae uero statim tollebantur a sacerdotibus. uel a laicis, quibus proueniebant panes istae propositionis manebant per septem dies coram Domino; quia de sabbato in sabbatum mutabantur, ut alij recentres introducebantur, ut colligitur hic. & 1. li. Reg. 2. 1. c. & 1. Paralip. 9. ergo in tanto tempore ex praesentia Dei in Sanctuario uidebantur maiorem sanctitatem contraxisse; quae omnia alia sanctificata: ideo soli masculi deberent de his comedere sicut de re sanctissima. Septimo & apertius, quia Christus dixit, quod de panibus propositionis solis sacerdotibus licebat manducare Matth. 12. & Marci. 2. & Lu. 6. cap. ergo non licebat alicui de familia sacerdotum, neque etiam filiabus manducare de illis, sed solis masculis. Sed dicit aliquis, quod per illud uerbum Christi non excluduntur omnes, quia sacerdos, est communis generis, & signat masculinum, & femininum: ideo tam sacerdotes uiri, quam uires eorum, & filiae manducare poterant. Dicendum, quod non stat. primo quia licet hoc nomen sacerdos apud Latinos sit communis generis, apud Hebraeos uel Chanaanos in quorum lingua Christus loquebatur, & in quorum lingua. scilicet Hebraeorum Matthaeus transtulit, ut ait Hieronymus in prologo super Mattheum, & in libro illustrati uirorum, est solui masculini generis: quia Hebraei dicitur cohen pro sacerdote. ideo dicendo in Hebraeo de solis sacerdotibus intelligebatur solui de masculis. Secundo & precipue, quia est accipiendum sacerdotem secundum linguam latinam, non ualere ratio: quia sacerdos est communis generis; eo quod apud ueteres gentes tam masculi, quam feminae ministrabant in saceris, & ita erant sacerdotes, sicut apud Apollinem delphicum femina uirgo sacerdos erat, quae Lucanus phoebeidem uocat; quia phoebe ministrabat, & apud deam ueram uirgines puellae sacerdotes erant; quae apud Dianam ethariam sacerdotio fungebatur Ephigenia soror Horrestis filia Agamemnonis, ut ueteres historiae referunt. ideo apud illas gentes, apud quas tam masculus, quam femina sacerdotio funguntur, est sacerdos communis generis, sed apud nos, & apud Iudeos in lege domini soli masculi sacerdotio fungebantur, ideo sacerdos est solui masculini generis; nam apud Iudeos soli masculi consecrati sunt in sacerdotes, & et in Leuitis. su. 8. c. & soli masculi de tota tribu leui tam sacerdotali quam leuitica separati sunt ad cultum domini, loco primogenitorum totius populi Num. 3. c. ergo feminae non erant sacerdotes. Apud nos autem non solui feminae non sunt sacerdotes, immo neque sunt capaces alicuius ordinis sacri; & ob hoc dicitur quod Christus non dedit clauem regni caelorum uirgini, quae erat sanctissima inter omnes creaturas, sed Petro. extra de poenitentia. & remissionis. nona quadam. & etiam actus docendi mulieribus non permittitur, sicut Apostolus dixit, mulieres autem docere non permitto. 1. ad Thim. 2. & hoc maxime in ecclesia. ubi loqui nihil debet non solum docendo, sed nec etiam querendo, sed in domo addiscere debet. 1. Cor. 14. ca. Motiuum

Motium autem horum erat, quia uxores sacerdotum, & filiae dicerentur sacerdotes. Sed falsum est, quia etiam si femine essent sacerdotes, non essent sacerdotes uxores sacerdotum, & filiae, si ille non ministraret in facris: sed inter Iudaeos non licebat mulieribus in aliquo ministrare: ergo non vocabantur sacerdotes. Et sic manet quod cum Christus dixit solis sacerdotibus, non intellegendum nisi soli masculi, & tamen non accipitur stricte sacerdos pro eo, qui ministrabat, aut consecratus erat in sacerdotem; sed pro illis, & pro omnibus filiis eorum, & progenie sua, etiam si essent pueri vnius anni, qui non possent ministrare, & etiam pro illis, qui propter maculas prohibiti erant ministrare, & accedere ad sacra facienda, ideo neque consecrati erant, nam his licebat comedere de sanctificatis. sup. 2. 1. c.

An semper duodecim panes coram Domino poni debuerunt, vel aliquando pauciores, scilicet post translationem 10. tribuum in babilonem. Qu. 8. VIII.

Sed aliquis quaeret circa panes istos propositionis; quia Deus illos poni iussit coram se, ut essent in memoria duodecim tribuum Israel, cum ipsi essent duodecim panes: an semper tot panes poni debuerunt, vel aliquando pauciores. Aliqui dicunt quod non debuerunt semper poni duodecim; quia cessabat causa. Nam ideo erant duodecim; quia Deus signabat se habere memoriam duodecim tribuum Israel, nomine quarum ipsi dabatur iste cultus; & quae erant sibi subditae: sed aliquando istae tribus declinauerunt a Deo, ut quando diuisum est regnum manentibus duab. tribubus, scilicet Iuda & Benjamin cum Roboam & decem euntibus cum Hieroboam. nam sola duae manserunt cum Deo, & cultum impendebant ei in templo sicut prius: decem autem coluerunt tunc idola. scilicet duos vitulos aureos, quos fabricauit Hieroboam, & posuit vnum in Bethel, alterum in Dan lib. 3. Reg. ca. 12. ideo tunc pro illis decem tribubus non ponebantur panes coram Domino, quia non colebant eum: sed ponebantur duo panes pro duabus tribubus, i. Iuda, & Benjamin. Dicendum quod etiam eo tempore ponebantur duodecim panes propositionis pro duodecim tribubus. Primo quia licet colerent idola, non colebant omnes de illis tribubus: sed multi viri boni erant in terra Israel, qui non colebant idola: ideo pro illis debebat esse in memoria oblationis coram Domino, sicut patet quando tempore Achab regis & impiissimi regis Iezabelis vigebar valde cultus Baal, & omnium idolorum. erat enim tunc Helyas propheta, & putabar se solum esse in tota terra Israel de cultoribus Domini dicens. reliquus sum solus & quaerunt animam meam, & Deus dixit illi: reliqui mihi septem milia virorum, qui non curauerunt genua sua coram Baal lib. 3. Reg. 19. cap. a fortiori ergo alii temporibus essent plures Dei cultores: & ideo pro illis orandum erat, ponendi quoque panes propositionis. Secundo quia istae decem tribus non sponte declinauerant ad idola, sed Hieroboam rex earum timens perdere regnum, si permitteret illas ire ad colendum Deum in templo Salomonis: nam ibi reconciliarentur domini Dauid, & redirent ad regem Roboam dominum suum: ideo vetuit eis illuc ire, & ut haberent vbi colerent Deum, fabricauit eis duos vitulos aureos quos in Deos habere & colerent. lib. 3. Reg. 12. c. & ideo sepe dicitur de Hieroboam filio Nabaih, quod peccare fecit domum Israel, ideo erat spes quod aliquando redirent ad cultum Dei, sicut factum est tempore Iehu regis Israel, qui occidit progeniem regum idolatrarum, & occidit sacerdotes Baal: & templum eius fecit latrinam lib. 4. Reg. 9. & 10. c. ideo pro his orandum erat. Tertio quia quantuncumque peccarent decem

tribus, quandiu manebant in terra illa propinquae existentes ad terram illam, in qua erant aliae duae tribus & templum Domini; poterant totaliter vel pro magna parte conuerti ad Deum: ideo non erat cessandum ab oratione pro eis, ut conuerterentur: sed oblatio panum propositionis erat sicut oratio quaedam. scilicet ut illae essent in memoriam coram Domino, ergo ponendi erant panes pro eis. Quarto quia illa diuisio regni non obstabat, quin pro illis oraret, quia quae facta fuit illa diuisio, voluerunt duae tribus, scilicet Iuda & Benjamin pugnare, ut reduceret ad se decem tribus; & Deus venit per prophetam Semeiam dicens, ne pugnarent contra fratres suos; quia voluntate eius facta fuerat ista diuisio regni. li. 3. Reg. 12. & 2. Paralip. 1. 1. ca. ergo sicut prius ponebantur pro eis panes, et nunc ponendi erant. Et ita fiebat de facto, nam licet decem tribus recessissent, & manerent sola duae in regno filiorum Iuda in quo erat templum; nihilominus proponebantur panes sicut prius, sic enim patet ex verbis regis Abie. ille. n. fuit post diuisionem regni. na tempore patris sui Roboam fuit diuisum, & ipse pugnare uolebat, ut reduceret: & cum essent praesentes exercitus ex parte vtraque, improperabat Israelitis quod colerent vitulos aureos, & quod sacerdotes illorum erant turpissimi; e contrario in regno Iuda manebat cultus Dei; & veri sacerdotes, & illi faciebant officia sua, inter quae nominatim propositio panum lib. 2. Paralip. 1. 2. c. f. nos ter autem Dominus Deus est, quem non reliquimus: sacerdotes autem qui ministrant Domino de filiis Aaron sunt, & leuitae sunt in ordine suo: holocausta quoque offerunt pro singulis diebus mane & uespere, & thymiana iuxta legis praecipita confectum: & proponuntur panes in mensa munda. & ita manebat tunc propositio panum sicut prius. Sed aliqui dicunt, quod licet tunc panes proponerentur duodecim sicut prius; nisi forte postquam translatae sunt decem tribus in terram Assyriorum, non ponerent panes loco earum; quia non erat tunc spes, quod ad unitatem cultus Dei cum aliis duabus tribubus redirent, eo quod per prophetas praenunciatum erat, quod nunquam redirent tribus Israel de captiuitate. Dicendum quod et tunc proponebantur duodecim panes coram Domino. Primo quia licet ille decem tribus translatae fuerint in Assyrios pro maiori parte; multi tamen de illis duodecim tribubus ante captiuitatem illam confugerant ad regnum Iuda, & ibi liberati sunt: & manserunt postea semper posteri de illis tribubus. cum regno Iuda. vbi & in captiuitate Babylonis de omnibus tribubus multi translati sunt cum Iuda, & Benjamin, & postea redierunt in terram Iudaeorum, & fuerunt ibi, atque praesecerunt usque ad tempora Christi. na Lu. 2. c. dicitur de Anna filia Phanuel de stirpe Afer. ergo de tribu Afer erant aliqui tunc inter Iudaeos, & ita essent de aliis tribubus. ita nunc erant ponendi panes propositionis, sicut prius; quia censebatur esse omnes duodecim tribus praesentes, quia de qualibet illarum erant aliqui. Secundo quod licet nulli superessent de aliis tribubus inter Iudaeos, sed translati essent omnes in Assyrios; adhuc pro eis orandum erat, ut per manerent in cultu Dei, & ita uideatur, quod faciebant plures eorum. nam Thobias in illa captiuitate translatus est in Assyrios, & tamen colebat Deum To. 1. c. & 2. c. 7. & 8. signatur quia multi viri sancti de Iudaeis erant in captiuitate illa; sicut patet de Raguele & Sara filia eius. Tertio quia post illam translationem manebat mutua fraternitas inter Iudaeos in terra promissionis, & Iudaeos translatos; & scribebant sibi mutuo, & se consolabantur. Vnde beatus Iacobus apostolus epistolam suam, quae est prima canonica, ad omnes duodecim tribus dispersas scripsit scilicet Iacobus Dei, & Domini nostri Iesu Christi seruus, duodecim tribubus, quae sunt in dispersione salutem Iaco. 1. c. ideo orabatur pro eis, & offerebantur panes propositionis. Quarto quia de illis decem tribubus, quae erant dispersae

In tei ex oi natione sub caelo.

Scriptor Paralipo.

dispersae & translatae ad Assyrios, ueniebant aliqui in Ierusalem ad festiuitates, & etiam aliqui ueniebant illuc, ut ibi habitarent, quia licet a principio tenebantur, ut captiui ne redirent in terram suam; postea procedente tempore multi de illis redibant, & morabantur in Ierusalem. & hoc colligitur Act. 2. c. ubi in anno quo Christus passus est, & descendit Spiritus sanctus super Apostolos in Pentecoste dicitur, erant autem habitates in Ierusalem Iudaei viri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est, scilicet Parthi, Medi, Elamite, & qui habitant Mesopotamiam, Iudaeam, & Cappadociam; Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Aegyptum, & partes Lybiae quae est circa Cyrenem, & aduenae Romani: Iudaei quoque, & Profelii Cretes & Arabes, sed in quantum dixit Parthos, Medos, Elamitas nominauit decem tribus translatas in Assyrios, quia ille habitauerunt inter gozam, & haimam flumines terrae Medorum, lib. 4. Reg. 17. ergo pro his ponerentur panes propositionis. Quinto, quia si horum nihil stare; semper Iudaei ponerent duodecim panes propositionis. Nam licet essent isti panes in memoriam duodecim tribuum Israel; Deus tamen hunc cultum sibi fieri iusserat, ideo non auderent Israelitae aliquid de illo mutare, nisi Deus expresse mandaret, & tamen Deus non mandauit, ideo semper offerebantur duodecim panes. Sexto, quia lex ista data fuit, ut semper seruaretur, quia dicitur supra in litera per singula sabbata mutabuntur suscepra a filiis Israel foedere sempiterno. ergo cum lex sempiterna esset, semper duraret obseruatio eius inter Iudaeos, & non auderent quicquam mutare. Septimo, quia si propter hoc, quod decem tribus fuerant translatae in Assyrios manentibus solis duabus, non deberent poni duodecim panes coram Domino in memoriam illarum, sequeretur etiam tollerentur de rationali lapides decem. nam erant ibi duodecim lapides preciosi in memoria duodecim filiorum Israel: immo quod plus est habebant nomina tribuum ipsarum sculpta, scilicet singuli lapides singula nomina Exo. 28. c. & tamen non fuerunt ablati lapides illi, sed manserunt duodecim sicut prius, ergo neque debebat quicquam de panibus duodecim tolli. De rationali loquitur Iosephus in libris Antiquitatum, qui dicit se uideisse, & illius figuram scribit, erat ipse naque sacerdos. Dicendum ergo, quod circa panes propositionis nihil fuit mutatum, sed ponebantur semper duodecim, sicut a principio. & iste cultus mansit quousque; Iudaei per Romanos delati sunt post mortem Christi euerfa urbe eorum, & templo ipsorum in perpetuas ruinas, atque solitudines redacto. & patet, quia post reditum de Babylone sic offerebantur duodecim panes, na E. Idras scripsit librum Paralip. & ibi agit de ordinatione sacerdotum, & Leuitarum in suis ministerijs post reditum de captiuitate. & patet, quia 1. Paralip. 9. c. dicitur, uniuersus Israel d. numeratus est, & summa eorum scripta est in lib. Regum Israel, & Iuda, translataeque sunt in Babylonem post delictum suum, & post hoc ponit eodem capitulo ordinem sacerdotum, & Leuitarum in suis ministerijs, & dicit ibi: porro de filiis Caath fratribus eorum erant super panes propositionis, ut semper nouos per singula sabbata praepararent. ergo durabat postea idem ministerium panum, & in nullo diminutum. Quia sanctum Sanctorum est. Id est isti panes sunt aliquid ualde sanctum inter sacrificia, & tunc offerri debent ad illud quod dixi in loco sancto, scilicet quod comederetur panes isti in loco sancto, quia sunt multum sanctificati. Alio modo potest intelligi, quod sacerdotes comedant istos panes, quia sanctum Sanctorum est de sacrificijs Domini, ideo istud est aliquid sanctum, vel applicatum eis de sacrificio Domini. sanctum. n. applicatum dicitur, & sic dicitur aliquis dies sanctificatus, id est ad cultum Dei applicitus, ita autem potest dici aliquid sanctificatum esse sacerdotibus, id est applicatum esse ad ius illorum, & iste est sensus quem Alph. Tost. super Leuit.

Proprie facit litera, scilicet quod sanctum Sanctorum est de sacrificijs Domini, quod dicitur de ceteris quae Deo offeruntur, hoc erat sanctificatum sacerdotibus, i. pertinebat ad illos. Similis modus habet super. 2. c. cum dicitur: quod autem reliquum fuerit de sacrificio erit Aaron, & filiorum eius, sanctum Sanctorum de oblationibus Domini, erit separatim in ius Aaron de oblationibus quae pertinent ad Deum, & dicitur. De sacrificijs Domini. Non quod essent sacrificia isti panes, quia proprie sacrificia dicitur esse de animalibus: sed accipitur sacrificium largum pro oblatione panis, sicut habet super. 2. c. cum dicitur. anima cum obtulerit oblationem sacrificij, similia erit eius oblatio: ecce enim uocauit ibi similia sacrificium, & postea dicitur, cum obtuleris sacrificium coctum in clibano. ubi necessario accipitur pro panibus. Et dicitur, si sacrificium fuerit de craticula. & ibi eodem modo pro panibus accipitur, simile habetur Num. 15. c. ubi sacrificia carniuum uocantur uictimae, & oblationes de panibus uocantur sacrificia. Iure perpetuo. Id est, quod isti panes in aeternum pertinebunt ad sacerdotes. Accipiendum est hinc aeternum, sicut in superioribus dicebatur, scilicet pro toto tempore quo durarent ceremoniae istae sacrificiorum.

Ecce autem egressus filius mulieris Israelitis quem pepererat de viro Aegyptio inter filios Israel; iurgatus est in castris cum viro Israelita. Cumque blasphemasset nomen Domini, & maledixisset ei, adductus est ad Moysen. Vocabatur autem mater eius Salumith filia Dabri de tribu Dan. Miseruntque eum in carcerem donec nossent quid iuberet Dominus. Qui locutus est ad Moysen, dicens. Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt manus suas super caput eius, & lapidet eum populus uniuersus. Et ad filios Israel loqueris. Homo qui maledixerit Deo suo: portabit peccatum suum. Et qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi. Siue ille ciuis, siue peregrinus fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moriatur. Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est animam pro anima. Qui irrogauerit maculam cuiilibet ciuui fuotum, sicut fecit, sic fiet ei. Fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet. Qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur. Qui percusserit iumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur. Aequum iudicium sit inter vos, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit, quia ego sum dominus Deus uester. Locutusque est Moyses ad filios Israel, & eduxerunt eum qui blasphemauerat extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filij Israel, sicut praeceperat Dominus Moysi.

De blasphemo lapidato.

23 q. 6. 5. c. quid ergo in fa.

De pe. dil. 3. ca. 4. rat. & ca. sunt plures.

Pena blasphemii.

23 q. 1. ca. reos ibi oculo pro oculo. Exo. 21. Dent. 19. Matth. 5.

Satisfactio pro offensa.

Casu, q. d. incidentalis de viro blasphemio.

Ecce autem egressus. Hic ponitur secundum principalem, scilicet quidam calus de viro blasphemus.

An iste vir blasphemus fuerit ebrius, ut inquit Nicolaus: & quare blasphemauit. Quæst. IX.

Et dicit Nicolaus, quod iste casus de blasphemate ponitur inmediate post descriptionem festorum, quia in solennitatibus solent homines abundantius comedere, & bibere, ex quo insurgunt litigia permutato homine ad quamdam iram ex potu, & ex hoc facilius inducuntur ad blasphemandum quam alias. & sic fuit de isto viro blasphemus. Sed hoc non videtur stare propter duo, primo quia presupponitur hic, quod obseruarentur festa, dum essent Israelite in deserto, item in illis haberent occasionem iurgiorum. sed hoc non stat, quia festa dicuntur quasdam oblationes, sicut patet Num. 28. & 29. c. & ista ista non fiebant in deserto, quoniam non habebant locum Israelite, & convenientiam ad ministrandum, nec ministrabant, sed faciebat unusquisque quod volebat, ut habet Deut. 12. c. id non obseruata sunt sacrificia, nisi modico tempore in monte Synai, ut habet Num. 28. c. Item presupponitur hic alterum falsum, scilicet quod Israelite in deserto in diebus festis latius comedebant, & bibebant, quod non potest stare, quia panem non comedebant, nec habebant vinum, nec vescabantur carnibus, sed solo manna vescabantur in cibis, & aquam degustabant in potu. Sic patet Deut. 2. ca. & 8. In hoc autem non erat latoribus, cum quotidie cuiuslibet Iudeorum esset equa ciborum portio, sicut in gomor, ut habet Exod. 16. c. non erat ergo eis aliquid in quo excederet mensura cibi, & potus. Sed magis videtur dicendum, quod iste casus fuit positus hic, quia eo tempore quo dabantur ista precepta, accidit. Dicit autem Rab. Sal. quod ista blasphemata facta a viro fuit propter panes propositionis, id est positio de panibus propositionis subiugit in immediate de illo, qui blasphemauit propter illos. Sed hoc non stat, quoniam dicitur, quod iste vir iurgatus est cum alio viro in castris, & blasphemauit nomen Domini, & sic videtur non fecerit propter panes propositionis, aut propter aliquid alterum simile, sed propter iurgium concitatus ad iram. Ecce autem egressus filius mulieris Israelitis. Hoc distinguitur in tres partes: quoniam primo ponitur blasphemata viri transgressio. Secundo punitionis determinatio. Tertio determinatio executionis. Secunda ibi. Miserunt eum. Tertia ibi. Locutusque est Moyses. Circa primum dicitur. Ecce autem egressus. Pro quo sciendum, quod sicut aliqui Iudaei volunt, quod iste vir blasphemus fuit de genere Dan, ex parte matris, quod verum est, & voluit equari in castrametatione propter hoc cum alijs, qui erant de genere Dan, & sanguinei matris suae, sed fuit prohibitus ab illis, iuxta quos volebat figere tabernaculum, quoniam occupabat spatium in quo quidam eorum castrametatus erat, unde deducta est causa ista coram Moysese propter iram, & sententiauit illum quod volebat apud ceteros de tribu Dan figere tabernaculum, quia non erat fixio castrorum in tali, vel tali loco secundum lineam maternam, sed paternam, ut habet Num. 2. vbi dicitur, quod singuli per turmas suas, atque vexilla, & domos cognationum suarum castrametabuntur. In Hebreo dicitur: & domos patrum suorum castrametabuntur. Iste autem vir, quia exierat de loco iudicij ordinatus blasphemauit nomen Domini, & propter hoc fuit missus in carcerem, & postea lapidatus. Hoc autem dicitur, quod ea que in litera tanguntur, scilicet quod esset filius mulieris Israelitis, sed non viri, & quod esset de tribu Dan, & quia dicitur hic egressus, quod intelligunt ad egressio nem de loco iudicij. In quo dicendum, quod iste casus factus erat possibilis, & conueniens, nisi non inducitur ex litera: immo ex aliqua parte repugnat, quia isti dicunt quod primo iurgatus est vir iste non Israelita cum alio viro Israelita: & postea causa deducta in iudicium fuit condemnatus, & egressus inde blasphemauit. litera ista

prius ponit hic egressionem quam iurgium, quia dicitur, quod egressus filius mulieris Israelitis iurgatus est in castris cum viro Israelita. Item hoc quod dicitur hic, & egressus, ipsi referunt ad egressionem de loco iudicij, sed hoc non inducitur, quoniam iste modus loquendi est Hebraicus, ut ponatur egredi pro incipere etiam si non sit ibi aliquis motus, egredi enim motum localem signat, sed ideo accipitur iste modus loquendi, quia quando aliqua res potest operari, & nondum operatur, est in potentia ad operandum, & cum operatur egreditur de potentia ad actum. nam sicut qui egreditur nunc, mo uetur, & ante hoc non mouebatur, ita qui incipit operari, ante hoc erat in potentia nihil operans, nunc vero operatur, & sic moueri videtur. unde conuenienter dicitur egredi. Similis modus loquendi habetur Exodi 2. cap. cum dicitur: egressus est post hoc vir de domo Leui accepta vxore stirpis sue. ecce dicitur virum egressum. sed hoc quod erat accipere vxorem non dicit aliquam egressionem, nec hoc, quod est vxorem acceptam cognoscere: tamen ut ibi declaratum est, dicebatur egredi, id est incipere, quia ante illud tempus non accedebat ad vxorem suam, ne proles inde concepta periret, tunc vero egressus est, id est incepit cognoscere vxorem suam, sic autem non potest accipi hic egredi pro egressione de loco iudicij, quia tunc esset prius egredi quam iurgari, sed hoc est contra positionem casus eorum, sed accipitur egressus pro incipere, scilicet incipit iurgari iste vir non Israelita cum viro Israelita. Quare vero fuerit causa propter quam iurgati fuerint, & quid induxerit istum virum ad blasphemandum, non constat. sed hoc non multum differt. *Filius mulieris Israelitis.* Hic ponitur genus istius, erat iste de Israelitis ex parte matris, sed non ex parte patris, & propter hoc erat ignobilior alijs. Et ista est causa, quare Iudaei dicitur fuisse sententiam prolata contra ipsum, quod non castrametaretur cum alijs cognatis matris suae, quia debebat quantum ad hoc consequi iura lineae paternae. Ista mulier de qua hic dicitur, vocabatur Salumith de tribu Dan, sicut infra habetur. *De viro Aegypto inter filios Israel.* Id est ista mulier concepit de viro Aegypcio dum esset inter filios Israel. Potest autem esse sensus, quod ista femina fuisse accepta in vxorem a viro Aegypcio, & inde nasceretur iste qui blasphemauit. Hoc autem Iudaei non recipiunt: non enim intelligunt, quod feminae Hebraeorum vellent nubere viris aliarum gentium: sed dicit hoc fuisse factum per fornicationem, scilicet, quod vir Aegypcius accessisset ad illam foemina nuptam viro Hebreo, & inde gigneretur iste blasphemus. Et dicunt, quod iste vir Aegypcius fuit quidam de praepositis operum in Aegypto, & fecit quod maritus illius foeminae quae vocabatur Salumith, quaedam die valde mane consurgere ad labores, ipse autem praepositus operum introiit in domum Salumith propter tenebras, & ipsa putante, quod esset vir eius, cognita est ab ipso: & inde natus est iste blasphemus, secundum quod dictum fuit Exodi 2. cap. ut Iudaei referunt. Quicquid autem horum fuerit nihil differt, scilicet, siue per matrimonium, siue per adulterium vir iste blasphemus genitus esset. Sed adhuc magis videtur, quod ista mulier accepisset virum Aegypcium, & inde concepisset, quia dicitur in litera, quem pepererat de viro Aegypcio inter filios Israel. Dicebatur autem esse inter filios Israel, quoniam habebat vxorem de genere eorum, & erat quasi vnus ex eis. *Iurgatus est in castris.* In hoc declaratur, quod iste vir blasphemus propter iram blasphemauerit, quia dicitur, quod iurgatus est, quod est contra dictum Rab. Salom. qui dixit blasphemasse propter panes propositionis. Ex hoc autem quod dicitur hic blasphemasse illum in castris, Iudaei intelligunt, quod blasphemauerit pro castra, scilicet pro castrorum situationem

tionem secundum narrationem supra positam, sed declaratum est, quod illa repugnat sibi ipsi. Sed dicitur, quod iurgatus est in castris ad demonstrandum, quod iste poterat conuinci de blasphemata: nam si iste extra castra blasphemasset, non adessent multi testes, qui eum conuincerent esse blasphemum. in castris autem facillimum erat probari, quod blasphemauerit, quia ibi erat multitudo gentis, cum omnes manerent in castris, & tabernacula eorum satis coniuncta essent. *Cum viro Israelita.* Dicitur iste vir Israelita, quia erat ex patre, & matre Israelitis: alius autem quamquam haberet matrem Israelitem, tamen pater suus erat Aegypcius, ideo non dicebatur vir Israelita, sed genitus inter Israelitas. *Cumque blasphemasset nomen Domini, & maledixisset ei.* Hic ponitur blasphemare, & maledicere pro eodem, & sic est, quoniam nihil est blasphemata, nisi maledictio nominis Dei, vel quando nomen Dei exprimitur, & illo expresso aliquid malum de Deo predicatur: hic autem ponitur in litera Hebraica. *Cumque declarasset.* Vbi nos dicimus. *Cumque blasphemasset.*

Quomodo iste blasphemus vir peccauit secundum Iudeos declarando nomen Domini tetragrammaton, & de illo qui publicauit nomen absconditum ciuitatis Romae, & occisus est. Quæst. X.

Et dicunt Iudei, quod iste vir peccauit in duobus. Primo, quia declarauit nomen Domini, scilicet nomen tetragrammaton publicando illud, sed nulli licebat hoc proferre, nisi sacerdotibus, quando proferebant benedictiones super offerentes, vel nubes, & in similibus. erat enim hoc nomen magnae reuerentiae, & ob hoc vetitum erat ne quis nominaret, nisi sacerdotes. Sic etiam erat apud antiquos gentiles, quoniam quando aliquod nomen erat valde honorabile, subdicebatur, sicut erat de nomine urbis Romanae. Dicitur enim Solinus in Polist. ca. 1. quod est quoddam nomen urbis Romae magis proprium, quam cetera, quod in vulgus nunquam venit, quia dicitur, & sacra illud publicari vetuerunt: Valerius autem Soranus, quia illud semel publicauit, morti traditus est. quantum ergo ad hoc, quod iste blasphemus explanabat nomen Domini, quod nominari illicitum erat, peccabat. Etiam erat hic secunda grauitas, scilicet quod maledixit nomini domini, & propter hoc merebatur mortem, & ista duo ponuntur hic tanquam distincta. Sed dicendum est, quod non oportet intelligi istum peccauisse ex eo, quod declarauerat nomen Domini, & hoc esset blasphemare, & ex hoc quod maledixisset, sed vtique idem est: nam ad hoc quod aliquis blasphemet, duo requiruntur. Primum est prolatio nominis domini qualecunque illud sit, siue sit directum nomen domini, siue attributale, siue significans essentiam, siue perfectiones diuinas: nihil enim differt, quod quis dicat se non credere in Deum, vel in eum qui beatam Virgo genuit, vel in omnia scientem, aut qualitercunque nominare velit, dum tamen illud nomen, vel per equiualem Deum signet, quod dicitur propter nomina attributalia, quae quamquam Deum directum non significant, quia tamen significant perfectiones in tali gradu, in quo nulli conueniunt nisi Deo, qui talia nomina expresse, nomen Domini expressisse videtur, & sic qualitercunque proferat, sufficit ad habendum primum quod est esse blasphemum. Secundum erat, quod ille qui blasphemat maledicat nomini Domini, & hoc est in quo magis consumatur blasphemata, nam si quis nominet nomen Domini, & non maledicat, nihil peccat, cum vero maledixerit blasphemata est, quia ergo volebat hic sacra Scriptura declarare quid esset blasphemata, posuit duo, scilicet declarare, & maledicere. *Adulterium*

ad Moysen. Quia viri qui viderunt eum blasphemantem tenentes deduxerunt illum ad iudicem, ut videre tur quid in tali casu agendum esset, & fuit ductus ad Moysen, quia quamquam alij essent iudices, scilicet decani, & quinquagenarij, & centuriones, atque tribuni, ut habet Exo. c. 18. tamen isti non iudicabant de causis que pertinebant ad Deum, cum dicitur. esto tu populo in his quae ad Deum pertinent, ut referas quae dicuntur ad eum, ostendasque populo caeremonias, & ritus colendi, viaeque per quam ingredi debeant, & opus quod facere. sed blasphemare pertinebat ad Deum, cuius nomen maledicebatur, ergo debebat iudicare Moyses, & non alij iudices. Item quia iudices illi solum iudicabant de rebus paruis & manifestis: Moyses autem iudicabat de rebus magnis, ut habetur Exo. 18. c. cum dicitur: quicquid autem maius fuerit referant ad te, & ipsi minor tantummodo iudicent: letiusque tibi sit partito in alios onere. Sed iudicium de blasphemata erat maximum iudicium. Primo quia erat capitis minutio infligenda iudicium autem de capitis diminutione dicitur esse de maximis iudicijs: foralia autem quae sunt causae pure ciuiles, sunt minores. Secundo erat ista causa magna propter dubium, quia nesciebatur quid in tali casu iudicandum esset, quousque Deus determinauit, quod lapidaretur, ut patet infra. *Vocabatur autem mater eius Salumith filia Dabry de tribu Dan.* Hic ponitur nomen matris scilicet Iudaeos ad inducendum casum supra positum, scilicet quod habebat matrem iste vir Israelitem, & non patrem. & propter hoc fuit orta contentio de castrametatione, sed hoc non refert. Immo magis videtur dicendum, quod scriptura posuerit hoc enarrans veritatem rei, non tamen enarrando alterum significans: & hoc, quia sacra Scriptura non semper ponit omnia quae scribuntur, ad significanda aliqua mysteria: sed saepe ponit ad solum ordinem rei enarrandum: alioquin inquireretur, quare vocata est Salumith in loco isto mater huius blasphemata. nam nihil hoc agit, an vocaretur sic, vel aliter, sed solum referebat, quod esset ipsa Israelites, & non pater. Dicitur autem Iudaei, quod ista vocatur Salumith, quod interpretatur pacifice loquens, quia omnibus loquebatur salutans, quod non decet mulieres honestas, sed magis taciturnas esse, ideo quae procaces sunt, citius impudicae fiunt. Quae inducunt ad occasionem conceptus adulterini, quem habuit ista Salumith, ut ipsi dicunt, de viro Aegypcio, sed hoc non concordat enarrationi eorum, qui dicit eam ignoranter fuisse cognitam, cum putaret se a viro suo cognosci. *Miseruntque eum in carcerem.* Non sciebat Moyses, quid determinaturus esset in causa ista: ideo posuit in carcerem eum, quousque a Deo peteretur quid agendum esset: nam in omnibus causis magnis consulebatur Deus, quia Moyses saepe dubitabat, ut patet, quando consuluerunt eum filij Salphaad, & non respondit, sed consuluit dominum, ut habetur Numeri, cap. 27. Iterum autem consuluerunt filij Manasse Moysen super filiabus Salphaad, & non respondit quousque a Deo inquireret, ut habetur Numeri 26. cap. *Donec noissent quid iuberet dominus.* Loquebatur Deus Moysi, tanquam homo ad amicum suum, ut habetur Exodi 33. capitulo. & quodocunque Moyses vellet consulere Deum, poterat habere colloquium eius, & habebat ad hoc multa loca. Primus erat, si introiret intra Sancta Sanctorum ad propitiatorium, quoniam de propitiatorio oriebatur vox loquens ad eum, & declarans dubia. sic habetur Numeri 7. cap. cum dicitur, cumque ingrederetur Moyses tabernaculum foederis, ut consulere oraculum: audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, unde & loquebatur ei. Alius locus in quo Deus Moysi loquebatur, erat ad ostium tabernaculi. sic habetur Exodi 29. capitulo.

cum dicitur. sacrificium est Domino oblatione perpetua in generationes vestras ad ostium tabernaculi coram Domino, ubi constituum, ut loquar ad te: ibique præcipiam filijs Israel. Alius locus erat, in quo Deus loquebatur Moysi in columna nubis, scilicet quod inclinabatur columna, & loquebatur ei; & non solum ei, sed aliquando alijs; sicut pater Num. 12. ca. cum dicitur, de Aaron, & Maria; quæ vocatit eos Deus; & descendit in columna nubis; & stetit in introitu tabernaculi. Alij modi, & loca erant, in quibus Deus Moysi loquebatur nam ubique; vellet ibi loquebatur, & iste erat modus cognoscendi facilijs veritates rerum occultarum. *Qui locutus est ad Moysen.* Quomodo autem locutus fuerit, non differt. satis enim est, quod locutus fuerit sic. constat autem quod quamquam hic dicitur Deum locutum esse, non intelligitur de Deo, sed de Angelo, qui loquebatur in nube, vel in propitiatorio. Deus enim nunquam loquebatur, ut Exo. 23. & 25. c. probatum est. *Educ blasphemum extra castra.* Hic ponitur poena determinata a Deo. in quo intelligendum est, quod Moyses non dubitabat de morte, quin infligenda esset isti blasphemo, quoniam blasphemia est de maximis peccatis: ideo pro ea satis mors debetur manifeste: sed dubitavit Moyses de genere mortis, scilicet de suspendio, vel lapidatione, aut huiusmodi, & iuber Deus, quod lapidetur; & quod hoc fiat extra castra. Causa huius est ne castra polluantur sanguine humano, & quia horror quidam est, extra castra convenientius fiebat: & ex hoc acciperunt Iudei, ut quandounque aliquis blasphemaret; & lapidandus esset, eijceretur a castris, sic autem factum est in beato Stephano, quoniam Iudei eiecerunt eum extra civitatem, & lapidabant. Sic habetur Actuum 7. *Et ponant omnes, qui audierunt manus suas super caput eius.* Id est omnes testes delicti ponant manum super caput ipsius, quod peccavit, & tunc lapidabatur. Et ex hoc acceptum est inter Iudeos, quod quandoque aliquis peccaret, & morte plectendus esset; testes huius sceleris imponebant manum super caput, etiam si non esset peccatum blasphemie. Sic patet in Sulanna quam accusaverunt duo Senes, & cum ipsi testificarentur contra ipsam, imposerunt manus super caput eius, ut habetur Danie. c. 13. illud tamen erat accusare de adulterio. Causa autem propter quam testes imponebant manum capiti hominis scelerati, erat: quia imponere manus capiti alicuius denotat potestatem, quod ad iudicem pertinet, qui reos sententiat: sed testes sic se habent, quod videntur ferre sententiam ex eo, quod propter dicta ipsorum fertur sententia, ideo ad ipsos pertinet imponere manus, sicut iudici. Pertinet etiam alterum, scilicet primo testes percutiant ipsum, qui pro sceleribus occiditur, quam quisquam alius, de quo nihil dicitur hic, sed habetur Deuteronom. 17. ca. cum dicitur. manus testium prima interficiet eum, & manus reliqua populi extrema mittetur.

Causa autem ad idem pertinere videtur, ad quod superior causa de positione manuum super caput. Nam isti qui sunt testes in aliquo scelere, si scelus habeat penam infligendam a populo; sicut lapidatio a toto populo infligitur, habent ius tanquam aliquid de populo, ideo ad eos tanquam ad ceteros de populo pertinet percutere ipsos sceleratos convictos, & quia testes specialius pertinent ad mortem alicuius quam aliqui alij, debebant habere hoc testes super omnes alios populares, quod primo percuterent ipsum qui occidi deberet. *Omnes qui audierint.* Dicitur de istis, quod ponant manus suas super caput blasphemantis, quia ipsi testes sunt. *Et lapidet eum omnis populus.* Id est ponatur in potestate totius populi ad hoc, quod omnes lapident. & causa videtur esse, quia istud peccatum est publicum, & quod qui committit illud, peccat in communitate,

Quare testes criminis, apud Iudeos imponebant manus super convictum delictum.

cum publice offendat Deum, & dominum communitatis: ideo punitio pertinet ad ipsum populum. de hoc magis dicitur infra. *Et ad filios Israel loquaris.* Cui fuerit posita pena huius in particulari, immediate subiungitur lex de tali crimine ad omnes posteros cui dicitur. *Homo qui maledixerit Deo suo.* Id est, qui blasphemaverit. nam supra dicebatur, quod ad hoc, quod aliquis blasphemaret nomen Domini, requirebant duo; scilicet declarare nomen Domini, & maledicere illud: hic autem solum ponitur maledicere, quia hoc aliquo modo includit illa duo, cum nemo possit maledicere nomini domini, nisi illud exprimat. & sic i maledictio ne includitur totum blasphemare. *Portabit peccatum suum.* Id est sustinebit poenam pro iniquitate sua. Peccatum enim non potest accipi hic, nisi pro pena, quia si accipiatur pro culpa, manifestum est; quod quicumque peccat, portat peccatum suum: & est impossibile, quod quisquam alius portet, cum peccatum in solo peccante sit, sed accipitur peccatum pro ipsa poena peccati, & tunc dicitur aliquis portare peccatum suum, quando poenam peccati totaliter suffert, ita quod nihil sibi remittitur, nec aliquid in alios transfunditur. Si enim aliquid dimittatur, non portat peccans super se totum peccatum suum, etiam si aliquid in alteros transferatur, cum dicunt nihil horum sit: quicumque peccat peccatum suum portat. *Et qui blasphemaverit nomen Domini morte moriatur.* Repetio est eiusdem sententia: quia idem est maledicere, & blasphemare, ut dictum fuit supra. nec accipitur hic blasphemare solum pro declarare nomen Domini, scilicet pronunciare illud solo ore: quoniam hoc modo non infligebatur mors. nec etiam Iudei vocabant blasphemiam ipsam nominationem nominis Domini, sed quandoque aliquis dicebat quicumque, quod videbatur eis esse manifeste contra Deum, sicut patet de Christo, quando dixit. Nunc videbitis filium hominis venientem in nubibus celi: & summus sacerdos dixit blasphemavit, quid adhuc indigetis testibus? ecce audistis blasphemiam. & ipse summus sacerdos ad istam vocem scidit vestimenta sua, ut habetur Matth. 26. cap. eodem modo. Iudei intellexerunt esse blasphemiam, quando Stephanus dixit. ecce video celos apertos, & filium hominis stantem a dextris virtutis Dei: & tunc Iudei clamantes voce magna eiecerunt Stephanum extra civitatem, & lapidabant eum continentes primo aures suas ne audirent verba illa, ut habetur Actuum cap. 7. ecce ergo ista verba blasphemiam vocant. sed non est hoc in expressione nominis Domini, sed ex eo, quod aliquid malum de Deo dicitur. *Morte moriatur.* Ista etiam repetitio est, quia idem est morte moriatur, quod portat peccatum suum, id est poenam peccati, & quia peccatum meretur mortem, necessariam est, ut qui portat peccatum suum, morte moriatur. & sic consuevit Deus dicere de illis, qui mente obstinata transgrediuntur caeremonias legis, quod portabunt iniquitatem suam: sicut patet de illo qui comederat morticinum, vel captum a bestia, & noluerit lavare vestimenta sua, portabit iniquitatem suam, ut patet supra 17. c. Sed in hoc differt, quia portare iniquitatem aliquando significat mortem inferendam a Deo, super qua nihil habent iudices; & tamen dicere, quod morte moriatur, pertinet ad iudices, qui in tali casu debent inferre mortem. Sic patet Numeri 15. cap. cum dicitur de illo, qui transgreditur caeremonias legis, anima vero quæ per superbiam aliquid commiserit, siue cuius sit ille, siue peregrinus: quoniam aduersus dominum rebellis fuit, peribit de populo suo: verbum enim domini contempserit, & præceptum illius fecit irritum, idcirco debetur, & portabit iniquitatem suam: ibi enim de morte, quæ a Deo infligenda est, agitur: hic autem cum

cum dicitur morte moriatur, intelligitur a populo infligente. *Lapidibus opprimet eum omnis multitudo populi.* Ista est determinatio penæ magis in speciali: quoniam idem est morte mori, & lapidibus opprimi, sed per illud solum nesciretur, quæ mors infligenda esset. & dicitur, quod lapidibus opprimet eum omnis multitudo, id est totus populus lapidabit talem hominem, repetitio est superioris.

Quare totus populus lapidabat delinquentem contra Deum, & non contra proximum: & quare omnibus concedebatur lapidare blasphemum. Quest. XI.

CAUSA autem quare totus populus lapidet supra posita est, scilicet, quia ad eum pertinet ista iniuria, cui sit infligenda Deo suo. & dicitur omnis multitudo, non quod omnes de multitudine lapident, quia hoc non contingeret, sed quod cui libet de multitudine ius sit, ut lapidare possit. Etiam non accipitur omnis multitudo pro tota multitudine Israelitarum; quia non poterant de toto Israel convenire omnes, qui erant quasi immunerabiles. sed tota multitudo intelligitur de illo populo, in quo lapidabatur blasphemus. nam ibi singulis de populo ius erat, ut lapidare possent blasphemum. Et licet non erat hoc præceptum obligans singulos, scilicet, quod nemo esset de populo illo, qui non obligaretur ad mittendum lapides contra blasphemum: erat tamen exhortatio quadam ut omnes irent ad lapidandum eum, & benefaciebant atque placebant Deo illuc euntes. Erat autem prima causa, quare omnibus concedebatur lapidare blasphemum, quia (ut dictum est) omnibus iniuriam fecerat, quia Deo omnium, qui ab omnibus colitur, maledixerat, contemnendo illum quem ceteri adorant. Secunda quia erat hic quidam cultus, quem Deo impendebant. Nam erant omnes subditi Deo, & tenebantur honorare eum, ideo ad omnes pertinebat vlcis iniuriam Deo illatas. Et tamen eum blasphemabat inferebat iniuriam Deo: ideo ad omnes de populo pertinebat, quod eum lapidarent. Tertia ratio, & præcipua erat, ut cum venirent omnes ad blasphemum lapidandum, videret atrocitatem mortis, & quod nulla misericordia habebatur cum eo, qui talia commiserat: ideo videntes omnes timerent talia committere: quod non fieret, si pauci viderent istas executiones poenarum. Sic patet Deuteronom. 13. c. ubi dicitur de illis, qui alios incitaverunt ad colendos Deos alienos, scilicet primo manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum, lapidibus obrutus necabitur; quia voluit te abstrahere a Domino Deo tuo, ut omnis Israel timeat audiens, & nequaquam ultra faciat quippiam huius rei simile. Considerandum autem, quod quoad peccata aliqua committentur contra Deum; solum iubeat reos occidi a toto populo: quando autem peccata erant contra proximos, ut in homicidio, & adulterio, & similibus nominata, iubeat quod reus occideretur a toto populo. & patet hoc de illo qui obrulit de semine suo idolo Moloch. nam iussit Deus, quod totus populus terræ illius lapidaret supra 20. & ibi ponitur de adulteris, & alijs peccatoribus, qui similiter lapidandi erant, & tamen non exprimit, quod lapidarentur a toto populo. etiam quando quidam inuentus est colligens ligna in Sabbato in deserto, iussit Deus, ut omnis turba Israel lapidaret hominem illum extra castra. Numeri 15. cap. Sicut etiam quando in aliqua civitate inveniuntur aliqui quicumque essent idolatras, vel sollicitates ad idolatriam alios, occidendi erant a toto populo. Deut. 13. & 17. Causa autem quare in delictis contra Deum debet inferri mors ab omnibus, & in alijs peccatis non ita expresse iubeatur, erat duplex. Prima, quia cum

Alph. Tost. super Leuit.

peccans contra Deum intulisset ei iniuriam, pertinebat ad omnes de populo vlcis illam, quia erant subditi Dei, & cultores eius. cum autem mors inferretur pro delicto commisso in aliquam personam privam, non pertinebat expeditio vindictæ ad omnes de populo; quia non erant subditi illius; sed ad ipsum qui passus erat iniuriam, & ad cognatos, atque amicos illius. Ideo non oportebat dici, quod totus populus occideret talem peccatorem.

Secunda erat, quia totum populum convenire ad occidendum peccatorem fiebat præcipue, ut omnes viderent atrocitatem poenæ, & timerent; & non audent similia committere Deuteronom. 13. cap. & tamen volebat Deus, quod homines magis cauerent peccata, quæ contra eum committuntur, quam ea quæ contra proximum: ideo potius iussit convenire totum populum ad occidendum peccatorem in peccatis quæ contra eum committentur, quam in illis quæ erant contra proximum.

Et licet vtraque peccata contra Deum essent, & offenderetur in eis; voluit tamen magis caueri ea, quæ contra ipsum solum erant. Primo, quia illa videntur esse, ut communitate maiora quam cetera, ut blasphemiam, & idolatriam, & maiora peccata magis sunt cavenda. Secundo quia etsi interdum aliqua peccata contra proximum sunt graviora, quam illa quæ sunt contra Deum solum, tamen Deus videtur magis contemni in illis quæ contra ipsum sunt, quia illa videntur esse facta contra Deum; alia autem non contra Deum, sed contra hominem. sed cavendus est valde contempnus Dei, ideo circa talia adhibenda est magna cura ne committantur; & gravis poena imponenda, quando commissa fuerint.

Tertio & præcipue, quia tanto est maior sollicitudo adhibenda, ne peccatum committatur quanto sunt homines promiores ad illud committendum, sed ad committendum peccata quæ sunt contra solum Deum, sunt homines magis proni, quam ad committendum peccata contra proximos, quia in peccatis contra Deum videtur, quod nemo sit qui vindictam exposcat, in peccatis autem commissis contra proximum est qui dolere de suscepto damno, aut iniuriam, & ultionem petat: ideo debuit Deus facere, quod homines magis timerent committere peccata contra ipsum, quam contra proximos: & ideo voluit, quod ad puniendum peccantes contra se conveniret totus populus, ut omnes videntes timerent, & non auderent committere similia: ad puniendum autem peccantes contra proximum non apposuit tantam diligentiam, an oēs ad puniendum peccatores convenirent. Interdum tamen iussit, quod sic peccantes a toto populo occiderentur, & tunc non erat nisi, ut alij videntes timerent, sicut patet Deuter. 21. & 22. Considerandum autem in hoc, quod Deus iussit aliquos occidi pro peccatis in proximum, & quosdam iussit a toto populo occidi, & hoc fuit specialiter in illis peccatis, quæ minora videbantur de his quæ morte digna erant. & patet in duobus, in quibus hic expresse, quod peccantes a toto populo lapidarentur. Primum erat in filio, qui non obediebat monitis paternis, & vacabat comestitionibus atque luxuriis. nam licet ista essent peccata quædam; tamen non manifeste patebat, quod ista essent digna morte: ideo Deus iussit lapidari illum a toto populo ad portas urbis, ut totus Israel audiens timeret Deuter. 11. ca. Secundum erat de puella, quæ fornicata est manens in domo patris, nondum desponsata existens: & postea, quando accepit spiritum tacuit se esse cognitam. nam postea, cum vir suus non inveniit illam virginem, lapidabatur a toto populo Deuteronom. 22. cap. & hoc videbatur esse de minimis peccatis, quia illa non erat alicui viro alligata, cum non esset coniugata, neque desponsata.

Peccantes in duobus peccatis a populo lapidabantur.

N n 3 vole.

volebat ergo Deus, q̄ in talibus totus populus videret penam inferri, & timeret, ac si diceretur eis, si pro istis paruis debetis timere vobis penam inferendam, quid fiet de maioribus? quia ibi illā magis timere debetis, sicut erat in homicidio, & rapina, & adulterio: & tamen de his non exprimitur, q̄ a toto populo occideretur; quia planum erat ista esse graua peccata; & quisque timeret ea committere; saltem timore proximorum contra quos illa erant. *Sive ille ciuis, sive peregrinus fuerit.* Id est ista pœna omnibus erit æqualis cuiuscunque conditionis sint, & hoc sive peregrini, sive ciues sint. Accipiuntur autem hic peregrini, id est aduenæ, si qui veniunt de terra sua, vt habitent in terra aliena. Ciues autem dicuntur esse, qui sunt naturales de aliquo loco, & non accipiuntur hic ciues, vel aduenæ, aut peregrini proprie, quoniam ciues a ciuitate dicuntur, scilicet qui de aliqua ciuitate oriundi sunt, & consequuntur priuilegia, & iura illius ciuitatis, aduenæ autem dicebantur qui ab extra veniebant, vt in aliqua ciuitate habitarent. Iudæi autem quando erant in deserto, non erant ciues, nec peregrini, cum ista ad aliquam ciuitatem referantur, sed dicebantur ciues, & peregrini large, scilicet ciues erant illi qui erant oriundi de genere Iacob, quibus directè data erat ista lex: peregrini autem dicebantur, quia inter istos habitabant accipientes eorum ritum; & de gentibus veniebant, comparatio autem horū ad veros ciues, & peregrinos equa est; quoniam illi qui sunt de aliqua ciuitate, participant origine loci, cuius loci leges sunt, & priuilegia, vel quæcunque immunitates. & illi qui ab extra veniunt non participant vnitatem originis loci, & ideo leges respectu eorum alienæ sunt. Ita in Iudæis, & conuersis ad iudaismum erat; quoniam Iudæi descendebant directè de genere Iacob, & sic participabant vnitatem originis, cui origini leges illæ in quibus Iudæi vivebant, cōpetebant. Illi autem qui conuertebantur ad iudaismum non habebant vnitatem illius originis: ideo quantum ad hoc iudicabantur peregrini vel aduenæ. Item quia secundum Aristot. 3. Politico. illi dicuntur esse ciues, q̄ participant lege, & principatu, scilicet dignitate cōtinentia; serui enim & multitudo banauorum ciuitatem non faciunt. Isti autem conuersi ad iudaismum sic se habent, quod non participant lege & principatu. Nam quamquam participatio in lege esset eis cōmunis, quia (sicut hic dicitur) eadem lege puniebatur ciuis & peregrinus; & non debebat esse aliqua differentia, vel personarum acceptatio, siue ciuis, siue peregrinus esset, in iudicando; tamen non erat participatio in principatu, vel dignitate gentilibus ad fidem cōuersis: quoniam secundum q̄ habetur Deuterono. 23. ca. de quibusdam gentibus conuersis ad iudaismum nūquam intrabant ecclēsiam Dei, id est, nunquam efficiebantur principes, vel rectores: de alijs autem vsque ad certas generationes, & dum hoc maneret in conuersis ad iudaismum, vel in posteris conuersorum, dicebatur esse peregrini, & tamen eadem lex illis esse debebat, quātum ad punitiones pro peccatis, & ad distributiones iusti; præcipue cum contra Deum peccaretur. Et peregrinus potest hic signare duo, scilicet eum qui conuertitur ad iudaismum de gentilitate, vel pro illo, qui aliquo modo morabatur inter Iudæos, etiā si non esset conuersus ad iudaismum: nā dato quod aliquando veniret casu aliquis de gentilibus ad terram Iudæorum, cum quibus non erat interdicta omnis communicatio, & ille blasphemaret nomen Domini, moreretur. Sic enim faciunt leges humanæ, quia quodocunque aliquis peccat in aliquo loco, etiā si non sit de loco illo, puniuntur secundū leges illius terre quasi fortiaur forum propter delictum. *Qui blasphemauerit nomen Domini morte moriatur.* Ista est pura repetitio superiorum, quoniam nihil additur hic ad præcedentia: & sepe fiunt istæ repetitiones in sacra scriptura ad magis imprimendum. *Qui percussit & occiderit hominem.* Superponebatur lex de eis qui blasphemabāt, quod erat contra Deum. Hic ponitur lex de eo qui agit contra proximum, & contra res eius. & primo agitur de maxima lesione quæ est mortis inflicio, & deinde de minoribus.

Dicitur, quod qui percussit, & occiderit hominē occidatur a iudicibus; additur enim hoc quod est occiderit: nam si aliquis percussit, & non occiderit, tenebitur de vulnerato, & non de occiso. & hoc etiam intelligitur si occiderit hominem iniuste: nam qui occidit in quibusdā casibus, in quibus lex permittit, non habet aliquam vindictam a lege. Si autem aliquis percussit solum non occidens, tenebitur ad leges contrapassi, vel rationis quæ infra habentur. & hoc intelligitur siue occiderit seruum, siue liberum, dum tamen seruus non fuerit suus. Si autem seruus fuerit suus distinguitur, quia aut immediatè mortuus est seruus percussus in manibus domini sui; vel post modicum, aut superuixit vno, vel duobus diebus, si vero superuixerit non occidetur dominus, si autē immediatè mortuus fuerit, occidetur dominus. sic habetur Exodi 21. cap. *Morte moriatur.* Id est occidatur, quia hominem occidit, quod verū est, nisi a casu egerit, vt habetur Exodi 21. cap. quod intelligendum est, nisi forte ille qui occidit a casu, probaretur habere aliquas inimicitias, cum eo qui occisus est: quoniam tunc, quamquam secundum veritatem a casu egerit, tamen lex præsupponit eum fecisse ab intentione, vt habetur Numer. 35. cap. & Deuteronomij 19. cap. etiam intelligendum est, nisi ille qui a casu occidit, aliquo modo fuit in culpa: & secundum alias limitationes quæ data sunt Exodi 21. cap. vel si egerit se defendendo, quia hoc apud omnem legem culpa caret.

Qui percussit animal reddat vicarium. Hic agitur de damno illato in rebus proximis, scilicet in animalibus suis, vel in quibuscunque alijs rebus. Et potest hic accipi percussio animalis pro occasione, vel solum pro vulneratione: sed melius est, vt accipiatur hic pro occisione, nam istud verbum vtrunq; significat, & in historijs magis accipitur percutere pro occidere, quā pro vulnerare, vt sæpe dicitur in libris Regum, & Iosue, & Iudicū, quod percusserunt tot millia in ore gladij, id est occiderunt. Aliquando autem accipitur pro vulneratione, & ratio est huius sic, quia infra habetur eadem lex, scilicet qui percussit iumentum, reddet aliud. Si accipiatur in viroque percutere pro vulnerare, erit lex totaliter repetita. est tamen cauenda repetitio in quantum possumus. Si autem accipiatur in vno percutere pro vulnerare, & in altero percutere pro occidere, est conuenienter dictum: non enim fieri aliqua repetitio legis. etiam hoc conuenit, quia sicut ibi datur lex de homine occiso, & vulnerato, ita debet dari de iumentis. & dicitur, quod qui percussit, id est occiderit animal quodcunque, dum tamen pertineat ad aliquem possidentem (quia de alijs non est lex) q̄ reddet vicarium, id est reddet aliud animal, quod suppleat vices eius. Vicarius enim a vicibus dicitur est: & sic dicitur vicarius alicuius iudicis, qui vices eius in iudicando supplet: hoc modo cum pro vno animali alterum redditur, quod eadem efficere possit, vicarium reddere dicitur: hoc enim magis conuenit ad animalia pertinentia ad labores quā ad alia: de vtrisque tamen verum est, quod pro animali occiso debet reddi alterum eiusdem speciei, & eiusdem valoris, vel sit in electione ipsius petentis, an velit accipere pretium pro illo animali. *Id est, animam pro anima.* Istud est expositio superioris cum dictum est, quod

Lex de a:
gēte cōtra
proximū,
& contra
eius res.

Quid requirit ad hoc, q̄ aliquis sit ciuis,

quod dabitur animal vicarium pro animali occiso, scilicet quod non datur precium, vel aliquid alterum equiuale, sed anima pro anima, id est animal pro animali: non enim potest hic accipi anima proprie, quia nemo potest dare alteri animam pecoris, & illa etiam si datur, nihil proficeret, & iste est modus accipiendi scripturæ, vt communiter, vt sumatur anima pro re animata vivente. *Qui irrogauerit maculam.* Hic agitur de lege vulnerationis, si aliquis percussit quomocunque alterum, siue illa percussio sit enormis, siue non, & inferenda est alia percussio inferenti. Et accipitur hic macula non ipsam vulnūs, sed deformitas manūs ex vulnere, scilicet cicatrix, vel damnum quod sequitur ex vulnere, vt si alicui oculus eruat, vel mutiletur pedibus, aut manibus. *Culibet ciuium suorum.* Hic vocantur ciues large, non solum ille, qui erat participans origine ciuitatis, & lege, & dignitate, sed etiam illi qui aduenæ erant, & sola lege participabant: nam sicut infra dicitur æquum iudicium inter vos sit, siue peregrinus, siue ciuis peccauerit. vel potest accipi hic ciuis proprie, & tamen quod pro ciuem intelligatur peregrini, etiam si non importetur per hoc nomen ciuis. *Sicut fecit sic fiat ei.* Id est, qualem maculam inflixit, talis macula ei infligetur, vel quale vulnūs dedit, tale suscipere cogatur.

An lex talionis seu contrapassi iusta, vel iniusta sit, & de contrapasso in qua specie iniuria ponatur, & quomodo obseruetur. Quæst. XII.

IN quo considerandum est, q̄ ista est, quæ vocatur lex talionis, quando aliquis tale pro tali suscipit, vt si oculus pro oculo eruat, vel dens pro dente, vt infra dicitur. Circa quam legem considerandum est, q̄ ista lex talionis non est simpliciter iusta, aliquid tamen existimant eam esse iustam, & sic apud antiquos contendebar de hac lege contrapassi. nam id quod leges humana vocant talionem, Philosophi vocant contrapassum. De quo quidam dicebant, q̄ contrapassum est simpliciter iustum, & rectam fieri vindictam, si quis paratur ea quæ fecit. sic etiam Pythagorici determinant, sicut ait Aristot. in 5. Ethic. Non tamen hoc conuenit, sicut ipse ibidem dicit, multis, n. in locis dissonat, puta si principatum habes percussit, non oportet repercuti, & si principem percussit q̄, non percuti solum oportet, sed & puniri. vnde dicit, quod ciuitas non permanet per contrapassum, scilicet, quod fiat eadem, & equalia quæ recepta sunt; sed q̄ fiant proportionalia. Nam sicut dicit, percutiens regē non suscipit equalē si repercutiatur, si tamen rex aliquem percussit, non sic sibi equalē si repercutiatur, sed maius ei infligitur quā ipse inflixerit. Et causa huius est; quia quando lex dat aliquas punitiones pro illatis vulneribus, vel alijs, non respicit ipsa vulnera, sed respicit iniuriam & damnum, quæ sequuntur ex percussionibus, & ideo cum conuenit ista esse equalia, iustum est: cum vero in equalia sunt, iniustum est: quoniam iustitia secundum Aristot. Ethicor. lib. 5. capit. equalitas quedam est: oportet autem reduci ad equalitatem istos duos, scilicet agentem, & patientem; vt quantum vnus de malo accepit, tantum & alius accipiat, vnde cum rex percussit rusticum, iniuriam qui dem infert si iniuste faciat; magna tamen non est propter duo, scilicet, quia ille qui recipit, magnam iniuriam recipere non poterat, cum sit parua dignitatis personæ: iniuria tamen secundum quantitatem accipientis magnitudinem, vel paruitatem suscipiunt. Secundo ista iniustitia magna non est, quia ille qui intulit eam magnus erat, & quāto ille qui inferebat magnus erat, tanto iniuria parua erat. Si vero rusticus è contrario

regem percussit, iniuria valde magna fit. Primo quidem, quia ille cui inferitur magnus est, & a magnitudine suscipientis commensuratur magnitudo iniuriæ susceptæ, & quia rex improporcionabiliter, aut quasi rusticum excedit, ideo equalis percussio regi illata est improporcionabilis iniuria, vel quasi iniuriæ susceptæ, cum rusticus percuteretur. Etiam hoc est, quia qui regem percutit, non solum regi iniuriam facit, sed toti communitati, quoniam rex cōmunitati præest, equalē autem illatum communitati valde maius est, quā si inferatur alicui personæ priuata.

Item ista iniuria est valde magna, quoniam ille qui intulit eam parua dignitatis erat: & quanto inferens minor est, tanto iniuria maior est, sicut quanto suscipiens maior est, tanto augmētatur iniuria. rusticus autem dignitatis parua est: ideo percutiendo magnam iniuriam infert, vnde fit, quod cum rex percussit rusticum parua iniuria fiet: si vero rusticus regem percussit, valde magna iniuria acta sit. Et ad hoc tamen, quod iustitia sit, debet esse equalitas: ergo si tātum rusticus regem percussit, quātum ab eo percussus est, iniustitia fit, cum maiorem patiat rex iniuriam quā intulerit. Sed necesse est ad hoc, vt rectè factum sit, tātam esse iniuriam quam rex tolerat, quātam eam quā intulit: ergo necesse est, quod aliquid valde minus patiat rex ad hoc, quod solum tātam habeat iniuriam, quam rusticus intulerit, quā id quod rusticus passus est.

Vnde repugnat omni legi, & rationi, & Deo, quod si rex malum intulerit rustico, tantum recipere iubeatur. Nec quidem hoc solum in publico intelligendū est, scilicet, q̄ si rex publicè rusticum percussit, & publicè repercutiatur: quoniam hoc manifestè excedēs erit. Sed nec etiam in occulto hoc faciendum est, q̄ debeat rex in occulto percuti pro percussione publica, quam rusticus intulerit: immo dato, quod in foro conscientie rex confiteretur, & veller plene satisfacere de peccato suo, non debebat ei imponi, q̄ repercuteretur si percussisset: quoniam qui talem imponeret penitentiam, manifestè supra modum imponebat penam, velut si quis alteri rapuisset decem, & in cōfessione iuberetur restituere decem millia: manifestus enim excessus esset: ideo oportet, vt minus imponatur regi, quā intulerit, non quidem minus de iniuria, quoniam tantum pati debet quantum agit, alioquin iustum nō est (cum iustitia equalitas dicatur potissimè in cōmunitatis, vbi debet esse equalitas rei) sed debet pati minus de pœne inflicione, quā intulerit; quoniam minor pœna in rege maioris iniuriæ illata est.

Patet ergo contrapassum non esse simpliciter iustum, sed oportet reduci ad alterum modum equalitatis. Vnde dicendum regulariter, quod contrapassum circa distributiua iustitiam non dicit equalitatem; ideo non est simpliciter iustum, nisi aliquando per accidens fiat, vt contrapassum distributioni conueniat. Ratio autem est, quia in distributiua iustitia queritur medium nō rei, sed rationis vel dignitatis: ideo ibi inquiritur equalitas geometrica, & non arithmetica. Sed contrapassum dicit aequalitatem arithmeticam, quæ est equalitas rei, & non proportionis vel dignitatis, ideo rarissimū est, quod in iustitia distributiua conueniat contrapassum. De iustitia autem commutativa dicendum est, quod contrapassum magis applicetur ad eam, quā ad distributiua, nec tamen prorsus est iustum contrapassum in iustitia commutativa, vt patet in exemplo supra dato de rege percutiente rusticum, & repercutso ab eodem, q̄ ibi iustum non fit, & tñ est contrapassum. Quod autē passum conueniat aequaliter iustitiæ commutatiuæ magis, q̄ distributiuæ causa manifesta est, quia in commutatiua attendit mediū

Rusticus dignitatis parua est.

Alph. Tost. sup̄r Leuit.

N n 4 xci,

rei, & non rationis, & fit iustitia fm æqualitatem arithmetica, & tamen prorsus non conuenit, quamquã videatur in superficie conuenire. Nam contrapassum dicit, vt aliquis eadem vel tanta patitur, quãta intulit. Iustitia autem fm equalitatem est, ergo vñ, q̄ cum aliquis tale, & tantum patitur, quãtum intulerit, iustum fit commutatum. Hoc autem cõtrapassum est. Sed in hoc errant illi, qui ponunt cõtrapassum esse simpliciter iustum attendentes ad modica, qm̄ in iustitia cõmutatiua consideratur equalitas ipsa, tñ non fit in ipsa re quæ est percuti, vel percutere, sed in damno, vel iniuria, ista autem non sunt equalia, quamquam percussiones equales sint, vel ipsæ res quæ exterius inflictæ sunt. Quod autem non debeat considerari equalitas fm ipsas res illas, sed fm iniuriam vel damnum, patet: nam quando aliquis se percussum cõqueritur, ideo dicit malum sibi inflictum esse, qm̄ iniuria inflicta est, & non quia percussio, ideo ad hoc, q̄ equet̄ patiens agentis, oportet vt in eo equetur, in quo dicit sibi malum inflictum esse, fm iniuria: nam si equaretur fm rem, s. secundum percussorem, & non fm iniuriã, adhuc conquerendum esset isti qui passus est. Diceret enim sibi maiorem fuisse inflictam iniuriam, quã postea interrogata est ei qui intulit, & sic semper maneret iniustum, cum consistat iustitia in quadam equalitate. Dicitur ergo, q̄ ipsa percussio, vel quodcũq; illatum ab extra, per accidens est ad ipsam equationem iniustitia agentis, & patientis: iniuria autem est id in quo per se equalitas, quam iustitia requirit, faciendã est. & ratio huius est, quia iniuria nunquam potest esse, nisi iniusta, vt q̄ percussit sanare volens, sicut medicus qui vulnerat, vt sanet, vel qui nesciens percussit, aut nullo potens modo euitare, quin percuteret alium, s. quia ad hoc impulsus est corporaliter ab alio, & in talibus nulla vindicta dari debet, quia non est iniustitia. ergo ad quãtãtatem iniuriæ respicitur, & non rei, vel plagæ. Sic enim de dãno, vt de iniuria dicendum est: nam non est consideranda equalitas in eo, quod inflictum est, sed in damno, quod per inflictionem secutum est. Nam si ex ablatio ne alicuius rei alicui magnum damnũ sequitur, multo appedendum est. Si autem sequatur paruum, dãnũ parua erit estimatio faciendã, ideo ad hoc, quod agens & patiens æquiparentur, necesse est, vt faciens equalitatem inter eos non consideret ipsum, quod illatum est, scilicet ipsam rem, quoniam hoc per accidens est, sed consideret ipsam damni illationem, scilicet, quod si magnum damnũ illatum est; magna fit faciendã restitutio; si autem paruum, identidem paruum restituendum fit.

Est ergo error in hoc ipso, qui existimant iustum esse contrapassum, quia putant, quod equalitas quæ est in re illata, siue sit percussio, siue ablatio rerũ, fit id in quo commensuranda est equalitas ad iustitiã, sed falsum est: quoniam solum hoc fit ad iniuriam, & damnũ conferendo. Si vero contigerit, & cum res exteriores equantur, iniuriæ quæque, & damna equalia sint, conuenit ibi contrapassum, & erit iustum simpliciter. Si tamen equatis rebus extra non equantur iniuriæ, vel damna, contrapassum iniustum erit.

Vnde dicendum est, quod contrapassum solum habet locum in iustitia commutatiua, quando personæ, & merita personarum equalia sunt totaliter, quia tñ æquatis rebus extra equantur iniuriæ & damna, & erit iustum simpliciter: si tamen personæ nō sint equalia, nec merita, res exteriores equatæ non constituent equalitatem in iniuria, vel damno, immo necesse est, q̄ quandoquocũque ista duo equata fuerint, nunquam damnũ & iniuria equalia sint, quod patet in exemplo dato de rege, & de rustico.

Apparet ergo leuiter de contrapasso ex supra dictis

an iustum, vel iniustum sit: & dicendum, quod aliquando iustum, & aliquando iniustum est, hoc tamen per accidens est: per se enim contrapassum non facit iniustum. Sic autem est quando hic dicitur, quod sicut aliquis fecit, sic fiat ei, ponitur lex contrapassi, sed hic est iusta eo, quod ponitur inter personas equalia, scilicet inter personas priuatas. Tales autem quamquam habeant aliquam excellentiam ad alterutrum in virtute, vel diuitiarum magnitudine, vel alijs rebus, quæ solent facere differentia inter homines, tamen non sunt simpliciter inæquales: ideo lex contrapassi tenet inter eas. principatus autem, vel virtus dominatiua facit inæqualitatem simpliciter, vt non sit equalis dominus subdito, vel iudex eis quibus iudicat, aut p̄latas eis quibus p̄est, ideo cum inter istos æqualitas faciendã sit, non debet intercidere contrapassum. nō enim erit iustum nisi per accidens. *Fracturam pro fractura.* Hic exemplificatur lex contrapassi, scilicet, vt si aliquis percussit, re percutiatur. & tantum quantum percussit, tantum re percutiatur. Quod dicitur fractura pro fractura: significat enim fractura propriè alicuius membri non ablati a corpore destructionem, scilicet, vt in corpore manens inutile fiat ad officium corporis, vt si aliquis pedem fregerit alteri, quod eidem pes infringatur: sic autem de manu, & de ceteris. Alio modo accipitur fractura pro quolibet vulnere: nam in quolibet vulnere caro frangitur, id est rumpitur illata violentia ferri, vel alterius rei, & isto modo accipi hic necesse est: quoniam aliter non daretur regula de vulnere, sed de sola fractura, in omnibus tamen constituebatur contrapassum. *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Id est, quod si aliquis eruerit oculum alterius, vel dentem, eruentus erit ei oculus, vel dens. Hoc autem verum est, si iste qui eruerit oculum, vel dentem alicui, eruerat homini libero: nam tunc patietur eandem pœnam, si tamen eruisse seruo suo, vel ancillæ, non tenebatur eandem pœnam ferre, sed solum dimittere liberos seruos, vel ancillas, quos sic percussit, vt habetur Exod. 21. cap. si tamen esset seruus sic percussus, sed non eius qui percussit, tenebatur ad pœnam percussus, ad quam teneretur si percussisset hominem liberum.

Restituet. Scilicet dentem pro dente, & oculum pro oculo, & fracturam pro fractura. Iste modus loquendi non est proprius, quoniam restitueret est, quando quis alteri reddit, quod abstulit: si tamen aliquis alteri oculum eruerit, & propter hoc oculus eius eruat, non restituit alteri oculum: semper enim priori manet oculus erutus, sed accipitur restituere large, id est reddere, scilicet, quod qui alterum percutit eruens oculum, restituit, scilicet, quod oculus illius ponitur pro oculo alterius, non tamen restituitur quicquam percusso.

Cum aliquis eruebat oculum, vel dentem alteri, an esset ei eruentus oculus, vel dens, vel esset estimandus in pecunia, secundum legem talionis, & quid in hoc Hebraei senserint, & Latini.
Quest. XIII.

In hoc autem dicunt Iudei, quod non fiebat ista repercutio secundum literam, sed secundum estimationem, scilicet, quod si alicui oculus erutus esset, non oportebat, vt erueret oculus eruenti, immo non eruebatur: sed pro oculo dabatur estimatio. nam quamquam in libero homine estimatio haberi non possit, vt patet ff. ad legem Aquilæ, in lege liber homo, tamen habebatur eo modo, quo poterat: nam & si non haberetur estimatio quantum ad caricem, vel deformitatem, tamen habebatur quantum ad damnũ. Quod autem aliquis eruens oculum alteri

alteri non deberet pari erutionem, patet in hoc, quoniam pena debebat esse per equalitatem, sed si forte alicui erui deberet oculus, contingeret, quod per hoc occideretur, aut quod aliquid ei magnum inferretur nocumentum maius, quã ipse intulisset, ideo non erat talis punitio faciendã. Idem autem si deberet inferri vulnus pro vulnere, quia si aliquis percussisset alterũ in capite, ita vt esset morti propinquus, & iudex deberet infligere talem punitorem agentis, contingeret, quod moreretur iste cum tanta infligetur punitio, quia difficillimum videtur ab intentione equare nocumentum, quod a casu tantum, vel tantũ factum est, ideo videbatur esse iniustum in hac lege, si sic fieret. Vnde Iudei dicunt non debere sic fieri, sed reduci ad estimationem in pecunijs, vel si forte vellet ipse, qui passus erat, remittere iniuriam, erat sibi liberum. in hoc tamen an aliquando imponeretur pena corporalis alicui percutienti alterum talis, qualem ipse infligerat, Exodi 21. cap. dictum est. Dicunt tamen Iudei, quod si forte iste, qui intulisset læsionem, nollet soluere estimationem iniuriæ factæ, secundum quod a iudice taxaretur, cogebatur ad talem pœnam qualem infligerat, scilicet fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente. quando tamen vellet soluere estimationem, non debebat fieri ista estimatio ab eo, qui passus esset: nam iste magis estimaret quã esset rationale, cum quilibet seipsum diligit aequaliter supra modum, potissimè in illis, qui non sunt viri magna virtutis. tunc autem iste Iudeus percussus alterum soluere estimacionem. Si autem non haberet unde soluere, vendebatur in seruum pro tanto precio, quantum fuisset facta estimatio, vel si precium estimationis magnum esset, vendebatur vtque ad annum remissionis, qui erat annus septimus. Si autem sic adhuc non sufficeret precium, non poterat amplius vendi. Quod autem venderetur aliquis nō habens unde soluat, patet Exodi 22. cap. vbi iubetur, quod si aliquis furatus fuerit, & non habuerit unde soluat, vendatur in seruum. Dicit autem aliqui nostri doctores, circa istam pœnam talionis, quod aut ille qui fuerat percussus, & mutilatus, vel qualitercunque læsus, volebat prosequi iniuriam ad hoc, quod agens puniretur, sicut percussisset, & tunc condemnabatur agens ad similem percussorem, scilicet dentem pro dente, fracturam pro fractura, oculum pro oculo. Si vero ille, qui accusabat alterum, quia percussisset eum, vellet suscipere estimationem in pecunia; iudex non poterat infligere alteri pœnam. Et hoc satis rationabiliter dicitur: nam si semper deberet fieri estimatio in pecunia, etiam inuito ipso, qui pertulisset percussorem; nō erat ista lex talionis. sed eliceretur, quod fieret estimatio in pecunijs, qd̄ non dicitur. Etiam patet hoc, quia Exodi 21. cap. dicitur, quod si aliquis percussisset mulierem pregnantem debet reddi oculus pro oculo, & dens pro dente; & fractura pro fractura. Deinde cum dicitur de domino percussente seruum suum, & ancillam, & eruentem oculum, vel dentem, dicitur quod reddet liberos seruos, vel ancillas, quas sic percussisset. Ex his autem arguitur p̄supposito, quod semper debeat dari alicui minor pœna, si percussisset seruum suum quã si percussisset aliquem alterum. quod patet Exodi 21. cap. Nam qui occidit hominem liberum ab intentione, occiditur, siue percussus immediatè moriatur, siue post multos dies. si tamen aliquis seruum suum percutiat, & moriatur post duos, vel tres dies, non occiditur, vt patet in eodem cap. Habito ergo hoc quæritur, an ille qui percussisset mulierem pregnantem, & excussisset oculum, vel dentem, deberet pati fracturam pro fractura, & oculum pro oculo erui, vel deberet in pecunijs solum fieri ista estimatio, Si autem di-

cat, quod in pecunijs solum fiet, videtur quod magis det̄ dominus seruo pro oculo excusso, quã det̄ homini libero cuius oculum excussisset, quoniam dãdo sibi libertatem dat sibi totum, quod valet. est enim estimatio libertatis estimatio totius hominis. quando tamen mulieri pregnantis pro oculo eruto, vel dente excusso, solum estimationem dentis, vel oculi impendit, minus tribuit. Videtur ergo, quod pati debeat amputationem manus, qui alterum manu mutilauit. Sic etiam de oculo, & pede, & ceteris. Si autem obijciatur, quod ante dicebatur, scilicet, q̄ si alicui oculus eruentus esset, pro oculo quem alteri eruerat, contingeret infligi maius damnũ ei, quã ipse inflixisset. Dicendum est, quod hoc non obstat, quoniam iste fuit in culpa, qui voluntariè alteri malum intulit. ideo si contingat eum maiora pati sibi impuret, & ista videtur esse intentio legis, quæ de talione agit, maximè cum litera sequens dicat. *Qualem infixerit maculam, talem sustineat cogetur.* Fit enim hic comparatio de macula ad maculam, scilicet de vulnere ad vulnus, de mutilatione ad mutilationem, ideo non videtur referendum ad pecuniam. Nam cum pecunia pro vulnere illato soluitur, non infligitur talis pœna qualis est suscepta, potissimè cum dicatur, quod ille qui intulit maculam sustinebit maculam, sed manifestum est, quod soluere pecuniam nō est maculam sustinere, ideo videtur, quod referendum sit ad maculam, quæ infligi debeat. quãdo tamen ista pena infligi deberet, non erat infligenda ab eo, qui susceperat prius maculam, vel vulnus, quoniam iste cum appetitu vindictæ acriter cruciaretur, enormiter percuteret, sed est infligenda talis pœna a persona publica, cui hoc ex officio incumbit, & necessitate. hoc etiam melius est pro eo qui patitur: nam si iste pateretur ab eo quem percussit, haberet illum odio, quia videret eum vindictæ appetitu stimulari, cum vero ab alio infligatur, cui hoc ex necessitate officij incumbit, non crederet illi agere ex liuore, ideo non mouebitur sic ad iram, & odium. de his tamè videatur Exod. 21. cap. cum ibi magis dictum est, & potest defendi vtraque positio. de quo etiam dicã Matth. 5.

Qui percussisset iumentum reddet aliud. Hic agitur de nocumento illato homini in rebus, vt si pecora sua, vel iumenta occidantur, aut percutiantur, & quia supra dictum est de percussione iumentis, intelligebatur de percussione quæ est mortis inflictiua. Hic autem agitur de percussione, quæ non est ad mortem, sed ipsum animal deterioratur: quoniam tunc percussus tenebitur reddere alterum animal tanti pretij, quanti erat illud antequam percuteretur. & ipse percussus habebit iumentum, quod percussit. simile habetur Exodi 21. cap. cum dicitur, de illo qui aperuit cisternam, & non operuit eam, & ceciderit bos, vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet precium: animal autem quod in cisternam cecidit, erit ipsius domini cisternæ. Similiter autem si aliquis habuerit bouem cornupetam ab heri, & nudustertius, & non custodierit eum, & ille percussisset alterum bouem, vel asinum: dominus bouis reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet. de hoc eodem capit. De his etiam habetur extra de iniurijs, & damno dato. Poterat autem fieri estimatio in pecunijs, si ipse dominus animalis percussus vellet: & hoc quod daretur certa pecunia pro minoracione valoris animalis percussus, & maneret animal apud ipsum dominum suum, vel quod daretur totus valor animalis, & quod transfret animal percussum ad percussentem. *Qui percussisset hominem punietur.* Hoc potest intelligi duobus modis. Vno modo, quod sit repetitio superiorum, quia supra dictum est oculum pro oculo, & dentem pro dente. & tunc ista punitio quæ iubetur hic infligi, non distinguetur ab ea quæ supra

Estimatio libertatis.

De nocumento illato homini in rebus.

pra ponebatur, scilicet fracturam pro fractura, & oculum pro oculo.

Alio modo potest intelligi, quod non sit repetitio superiorum, sed quod agatur hic de illato vulnere, quod non est orbatio, sicut anulus oculi, vel dentis; non est detruncatio, sicut mutilatio manus, vel pedis, sed est sola ruptura carnis, quae postea concluditur manente cicatrice, & tunc potest dici, quod non fiet repetitio superiorum, quia dicitur, quod supra solum agebatur de orbatione, vel mutilatione, & non de qualibet percussione.

Et tunc quando dicitur punietur, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod puniatur per talionem, scilicet, quod infligatur ei tale vulnus, quale inflixit cum hic agatur de talione, & dicatur immediate, quod sit equum iudicium, scilicet quantum ad equalitatem rei. Alio modo potest intelligi, quod puniatur, scilicet, quod flagelletur, sic habetur Deuteronomo. 25. cap. quod quando aliqui habent inter se causam, & ille qui peccauit dignus est plagis, prosternatur coram iudice, & flagellabitur, ita vt iuxta quantitatem delicti sit plagarum modus, & illud non intelligitur de causis civilibus; quoniam in civilibus non intelligitur fustigatio, conueniet ergo huic casui, quia pena non est determinata hic. *Aequum iudicium inter vos sit.* Hoc refertur ad superiora de erutione dentis pro dente, & oculi pro oculo. & dicitur esse istud equum iudicium, quia sit ibi equalitas secundum rem, idest secundum illationem vulneris, & non accipitur hic equum iudicium pro equalitate iniuriae, quoniam non consideratur an sit equalis, vel inaequalis iniuria, sed quomodo sint vulnera equalia, & hoc est equum iudicium, scilicet per contrapassum, quod est iustum hic, quia personae istae inter quas ponitur ista lex, sunt aequales.

Alio modo potest intelligi hoc, scilicet equum iudicium erit inter vos, idest seruate equalitatem ad omnes, nec obseruantes fauorem, vel personarum acceptionem sitis, qui enim personas acceperant, inaequaliter iudicant, & iste sensus habetur Deuteronomo. 1. ca. cum dicitur, audite illos, & quod iustum est iudicare, siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, ut magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. & isto modo est satis conueniens sensus, sed prior magis applicatur ad litteram, cum hic agatur de pena contrapassi, vel talionis. *Siue peregrinus, siue ciuis peccauerit.* Vocantur hic ciues illi, qui descendebant de stirpe Iacob, & peregrini illi qui erant conuersi ad iudaismum de gentilitate. Nam non potest accipi hic ciuis proprie, vel peregrinus; quoniam isti dicuntur respectu originis, sicut magis supra declaratum est, & dicebantur isti tam ciues quam peregrini suscipere aequalem legem, non quidem quantum ad omnia, quia in dignitate non erat eis equalis lex, sed solum quantum ad inflexionem penarum; de qua hic agitur, quod autem extranei non haberent dignitates, sicut habebant Iudei, habetur Deuteronomo. 23. cap. & ibi declaratum est, de penis autem infligendis alia ratio est.

Ciues, & peregrini, quare in penarum inflexione, & non in suscipiendis dignitatibus erant aequales.

Causa autem quare ciues, & peregrini erant aequales in inflexione penarum, & non in suscipiendis dignitatibus est, quia ad ciuem pertinet participare lege, & principatu, cum vnitatem loci. Illi autem qui erant peregrini, non participabant lege, & principatu, sed sola lege principatus autem dabatur Iudaeis, qui erant orti de genere Iudeorum, ideo cum nullam participationem haberent gentiles conuersi ad iudaismum, qui vocantur peregrini, in principatu; non fiebat equum iudicium cum Israelitis, nam nullum iudicium fiebat eis in hoc iudicium enim semper est in aliqua re. Cum autem in dignitatibus, & omnibus principatibus habendis,

nihil gentilibus conueniret, non fiebat eis equum, vel inaequale iudicium cum Iudaeis. Secundum erat, in quo gentiles, & Iudaei participabant, ipsa lex, & in hac participabant aequaliter Iudaei ex genere, & gentiles conuersi, & quantum ad hoc dicitur, quod equum erit iudicium siue sit ciuis; siue sit peregrinus. & recte dicitur equum esse iudicium non simpliciter in peregrino, & ciue, sed siue ciuis peccauerit, siue peregrinus, aequum iudicium erat. in quo innuit, quod aequitas, idest equalitas quae attendi debebat in iudicando, non erat quantum ad omnia, sed cum aliquis peccaret. *Quia ego Dominus Deus vester.* Idest faciatis ista, quae dixi vobis de aequalitate iudicij; quia ego qui mando vobis haec facere, sum Dominus Deus vester. *Locutusque est Moyses ad filios Israel.* Hic ponitur executio praeccepti, fuerat enim supra datum praecceptum de lapidando, eum qui blasphemauerat. In ista parte ponitur, scilicet quomodo Moyses praecceptum istum proposuit Israelitis, & ipsi opere compleuerunt lapidando blasphemum. *Et eduxerunt eum qui blasphemauerat extra castra.* Sic enim iusserat Deus supra, vt quando aliquis lapidandus esset pro blasphemia, educeretur extra castra, & non solum erat in hoc casu, sed etiam quandocumque aliquis lapidaretur, educeretur extra portam ciuitatis, sic patet de illis qui conuertebant alios ad idolatriam, nam extra ciuitatem lapidabantur, vt habetur Deuteronomo. 17. cap. & 13. *Ac lapidibus oppresserunt.* Idest occiderunt eum lapidando. opprimere enim lapidibus est quasi lapidibus operire. nam dicitur opprimere quasi premere, & hoc est cum tanta lapidum moles super aliquem iacitur, vt prematur eorum pondere, & sic pressus moriatur. *Feceruntque filij Israel, sicut praeciperat Dominus.* Ista est repetitio dicti superioris, quia nihil aliud est, quod Israelites fecerunt ea, quae praeciperat Dominus, nisi quod lapidaret blasphemum, quia hoc solum nunc iusserat, saepe enim tales repetitiones fiunt, vt patet ex praedictis. Si autem aliquis veller referre ad alia praeccepta, ita quod non sit recapitulatio; dicitur hoc refertur ad id quod Deus dixit, scilicet, quod qui percussit hominem, percutiatur, & qui percussit iumentum, reddat vicarium, & sic de ceteris praecceptis.

Sed hoc non potest stare, quoniam de his nihil fecerunt Israelites, sed solum Deus iussit, vt reciperent ista praeccepta, & ipsi receperunt audientes illa. hoc autem nihil facere est: ideo necessarium est, quod referatur ad ea quae supra dicta sunt, scilicet, quod Israelitae lapidauerunt illum, qui blasphemauerat.

I Sed hoc non potest stare, quoniam de his nihil fecerunt Israelites, sed solum Deus iussit, vt reciperent ista praeccepta, & ipsi receperunt audientes illa. hoc autem nihil facere est: ideo necessarium est, quod referatur ad ea quae supra dicta sunt, scilicet, quod Israelitae lapidauerunt illum, qui blasphemauerat.

C A P. XXV.

LOCVTVS QVE est Dñs ad Moysen in mote Synai dicens. Loquere filiis Israel, & dices ad eos. Quinque fueritis terram, quam ego dabo vobis; sabbatizetis Sabbatum Domino. Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus eius. Septimo autem anno Sabbatum erit terrae requiectionis Domini. Agrum non seres, & vineam non putabis. Quae sponte gignet humus, non metes; & vvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam. Annus enim requiectionis terrae est. Sed erunt vobis in cibum; tibi & seruo tuo; ancille, & mercenario

De obseruatione sabbati, & de vacatione anni septimi.

rio tuo, & aduenae qui peregrinantur apud te, iumentis tuis, & pecoribus omnia, quae nascuntur, praebentur cibum.

LOCVTVS QVE. In superioribus legislator egerat, de solennitatibus quae durabant per vnum diem, vel paucos. Hic autem agit de solennitatibus, quae durabant per vnum annum, sicut erat festum, siue solennitas remissionis, quae fiebat in anno 7. & festum Iubilei, quod fiebat in anno quinquagesimo. Et diuiditur in duas partes, scilicet in partem principalem, & incidetalem. secunda ibi. *Quando vendes quippiam.* Iterum prima in duas, quia primo agitur de solennitate anni septimi. Secundo agitur de solennitate anni quinquagesimi ibi. *Numerabis quoque.*

Quomodo lex, siue festum de anno remissionis positum fuit ad pauperum releuationem, scilicet, vt soluerentur homines a seruitute, & vt remitterentur debita eorum contracta ex mutuo, & de pauperibus, & grauaminibus Iudeorum diuitum in pauperes. Quaes. I.

Ad quod fuit posita lex de anno 7. remissionis: & eorum septem annorum computatio qualiter fiebat.

CIRCA primum considerandum est, quod ista quae Deus ponit in isto cap. introducta sunt in fauorem pauperum. erant enim Iudaei duri corde, & non miserebantur pauperibus; ideo Deus introduxit aliquas leges in fauorem eorum, vt sic non premerentur a diuitibus. Iudei autem, qui pauperes erant, aliquando seipfos vendebant propter paupertatem, aliquando autem vendebant res suas. Si autem venditio quae erat de seipso, maneret in eternum, ita, quod fieret venditio simpliciter, sicut fit inter alias gentes, pauperes nimis premerentur, & sic multi grauiti conuerterentur ad ritum gentiliu, hoc autem Deus nimis cauebat, ideo quantumquam concessit eis, quod venderent seipfos ad subleuandam paupertatem, vt patet Exodi 21. cap. & Deuteronomo. 15. tamē noluit, quod ista venditio esset in eternum, sed quod solum duraret ad plus per sex annos; & in septimo anno fiebat remissio, scilicet, quod ille qui venditus fuerat exiret in libertatem. Et iste annus septimus vocatur annus remissionis. Et cum vno anno fieret ista remissio, transfibant sex anni intermedij, & deinde in septimo anno fiebat iterum remissio, ita vt totum tempus distingueretur per septenarios annorum, & seruitus quaeque esset, dissoluebatur in anno septimo, quod intelligitur de seruitute quam haberet vnus Hebraeus ad alterum Hebraeum: si tamen aliquis de gentilibus conuerteretur ad iudaismum, & postea venderetur alicui Iudaeo in seruum, non liberabatur in septimo anno, sed manebat seruus vsque in eternum, sicut fit inter alias gentes, in quibus venditio celebratur simpliciter.

Computatio autem istorum annorum septem non fiebat pro quolibet, qui vendebatur in seruum, ita quod deberet esse sex annis in seruitute, & in septimo anno liberaretur, sed iste annus remissionis semper computabatur continue ex eo tempore, quo incepit computatio, & si aliquis venderetur immediate post annum remissionis, manebat sex anni vsque ad annum septimum, qui erat iterum annus remissionis, & iste poterat manere illis sex annis in seruitute. Si tamen venderetur in secundo anno post annum remissionis, manebat solum quinque annis, si in quarto manebat tribus annis: Si vero in sexto solum manebat illo anno, & sic aliquando vendebatur aliquis in seruum, & non manebat in seruitutem nisi per menses duos, vel vnum, sicut si venderetur aliquis per duos menses ante prin-

cipium anni septimi, illis duobus dumtaxat manebat in seruitute, & deinde lex extrahebat eum a seruitute. Pro liberatione ergo ab hac seruitute fiebat ista solennitas anni septimi, scilicet, vt in illo anno, tolleretur omnis seruitus.

Erat etiam alterum, in quo grauabantur Iudei pauperes a diuitibus, quoniam cum ab eis suscepissent aliquid mutuatum, grauabantur ab eis tanquam ab exactoribus, & quia interdum non poterant soluere, faciebant eos obligari ad maiores pecunias: sicut nunc qui obligati sunt soluere aliquam quantitatem pecuniae ad certum tempus, in quo soluere nequeunt, dant aliquid ipsis creditoribus pro temporis indulgentia, vt relaxent vsque ad vltimus tempus, & cum multis impetretur ista indulgentia a creditore, & offerantur mutua, ipsi debitores valde grauantur, quia contingit, vt soluant pecuniam multiplicatam, scilicet in triplo, vel in quaduplo, & hoc modo exhauritur tota substantia debitorum propter parua debita a principio contracta. Vel aliquando ipsi debitores non potentes soluere ad praefixum diem, faciunt super se contractum de maiori quantitate pecuniae soluenda in alio tempore, cum vero statutus venerit dies nec sic soluere possint, iterum nouos contractus faciunt augentes pecuniae quantitatem, ita vt hoc modo omnia bona debitorum consumantur.

Haec enim, & plures aliae fraudes inter Iudaeos futurae erant, quia erant viri immercificos, nisi Deus obuiaffet, ideo dedit quoque aliam legem, vt quodcumque aliquis obligatus esset in mutuo ad aliquam pecuniae quantitatem, quando annus septimus veniret, cessabat illa obligatio debiti, & sic annus septimus dissoluebat omnes obligationes, quaecumque ex mutuo nascebantur. Et hoc verum est de Iudaeo ad Iudaeum, sed de Iudaeo ad conuersum ad iudaismum non tenebat haec lex, sed debitum nunquam extinguebatur tempore: & sic pauperes qui inter Iudaeos erant, quamquam aliquando grauarentur debitis, tamen nimis grauari non poterant, quia cum veniret annus septimus, dissoluebatur omnis obligatio, & hoc modo manebat substantiae eorum in consumptis, sic habetur Deuteronomo. 15. cap. cum dicitur, septimo anno facies remissionem, quae hoc ordine celebrabitur, cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, a fratre suo repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini, a peregrino, & aduena exiges, ciuem & propinquum repetendi, non habebis potestatem. Et ad ista duo proficiebat annus remissionis, scilicet, vt soluerentur homines a seruitute, & vt remitteretur debita eorum contracta ex mutuo. Sed ad hoc Iudaei poterant cauillare nolentes commodare pauperibus pauco tempore, antequam veniret annus remissionis, vt non remitteretur debitum in anno illo, sed solum commodarent pauco tempore post annum remissionis, vt debitores haberent tempus ad soluendum, & hoc modo fraudaretur pauperes, quia cum veniret ad finem temporis, ante tempus remissionis premerentur pauperes angustia, & perirent, ideo iussit Deus, ne talis fraus fieret, cominans mala multa eis, qui talia facerent, sicut habetur Deuteronomo. 15. cum dicitur, caue ne surripiat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo, appropinquat septimus annus remissionis, & auertas a paupere fratre tuo oculos nolens ei, quod postulat, mutuum commodare, ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum, sed dabis ei, nec ages quippiam callide in eius necessitatibus subleuandis, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in omnibus, ad quae manum miseris. Prima ego festiuitas anni septimi ad ista duo statuta erat.

Ad quod proficiebat annus remissionis.

De festiuitate Iubilei, & quomodo per eam etiam liberabatur Iudaei a seruitute, & possessiones venditae redibant ad priores Dominos. Quest. II.

Non enim est alia festiuitas, quae vocatur Iubileus, & est annus quinquagesimus, sicut licet, quod fiebat de quinquaginta in quinquaginta annos, & ista durabat per annum sicut annus remissionis, & ut aliqui dicunt quodocumque accidebat, erat annus remissionis, & Iubileus idem, de quo infra videbitur.

Ista etiam festiuitas proderat ad duo, sicut praecedens primum erat, quod aliqui liberabantur in ea a seruitute. Nam quamquam in anno septimo fieret remissio, & liberatio seruorum; tamen aliquando contingebat, ut quidam non liberarentur, velut cum aliquis venditus in seruum accipiebatur a Domino suo uxorem, & gignebat ea ex filios, si enim vellet in anno septimo exire liber, manebant filij, & vxor apud dominum, ut habetur infra in litera, & Exodi 21. capi. & Deuteronomio 15. cap. Si autem vellet educere secum filios, & vxorem, perforabat dominus auriculam serui, & manebat in seruitute vsque ad annum quinquagesimum, qui erat annus Iubilei. si autem ista festiuitas data non fuisset, nunquam exirent in libertatem illi, qui vellat secum educere filios, & vxorem. ad hoc ergo proderat. Erat autem praeter hunc alius modus, quo Iudaei pauperes grauabantur a diuitibus, & hoc erat, quia aliquando vendebant possessiones suas diuitibus nolentibus eis aliter quicquam dare, Et quia si ista venditio maneret simpliciter facta in aeternum, sicut inter alias gentes erat, de pauperarent Iudaei valde, quia hoc modo cito carerent omnibus facultatibus suis: ideo Deus dedit, quod quandoque ille, qui vendidisset possessionem vellet eam redimere, acciperet a possidente data pecunia quam receperat, computatis tamen fructibus in sortem, scilicet, quod tantum diminueretur de precio dato, quantum valeret fructus, quos suscepisset emptor agri, vel praedij vrbanij. Hoc autem semper intelligebatur de modo expensas factas de fructibus perceptis. Sed contingebat, quod ille, qui pauper erat, non posset redimere possessionem suam, & si nullum aliud daretur remedium, etiam hoc modo Iudaei venditores depauperarentur, ideo dedit Deus legem, ut in anno quinquagesimo, qui est Iubileus, omnis possessio proueniret ad primum possessorem nullo dato precio, & ad hoc nimis proficiebat istud festum Iubilei. Patet autem ex hoc, quomodo Deus dabat leges, quae in hoc cap. habentur, solum ad fauorem pauperum Iudaeorum, ut non grauarentur valde, & grauati conuerterentur ad gentilitatem, quod erat maximum scandalum. Per hoc igitur patet introductio ad ea, quae dicuntur in toto hoc cap. in quo agitur de duabus festiuitatibus, & de liberationibus, & venditionibus. **Locutus est Dominus ad Moysen.** Ista locutio an fuerit continuata praecedentibus, vel fuerit facta aliqua interpolatio inter eam, & praecedentes, non patet, nihil enim differt quid horum fuerit. nam quodcumque eorum fati stare potest, non enim omnes leges, quae in hoc libro datae sunt, simul datae sunt, sed inter quasdam interpolatio facta est, ut declaratum fuit supra 16. cap. **In monte Synai.** Hic ponitur locus in quo datae sunt istae praecipuae, scilicet in monte Synai. omnia namque quae in isto libro dicta sunt, fuerunt data in monte Synai, ut habetur in fine sequentis cap. cum dicitur, haec sunt praecipua atque iudicia, & leges, quas dedit Dominus inter te, & inter filios Israel in monte Synai per manum Moysi. sic etiam patet infra 27. cap. Data etiam sunt ista praecipua omnia in tabernaculo federis, ut patet supra 1. cap. cum dicitur, vocauit autem Moysen Deus,

& locutus est ei de tabernaculo testimonij, hoc autem est, quia ista praecipua dabantur Moysi secreta a Deo, qui loquebatur ei in tabernaculo federis, sive in propitiatorio intra sancta Sanctorum, ut patet Exodi 25. ca. & Numeri 7. cap. sive ad ostium tabernaculi, ut habetur Exodi 29. cap. & hoc descendente Deo in columna nubis, ut habetur Numeri 12. cap. Quis autem fuit annus ab exitu de Aegypto, in quo datae sunt istae leges, & quorumpi, vel menses esse potuerunt a prima istarum legum datarum vsque ad vltimam, declaratum fuit supra 1. cap. circa principium. **Loquere filiis Israel.** Hoc ideo est, quia Deus non dabat per se leges Israelitis, nisi cum in monte Synai clamauit in voce tubae audiente populo in datione decalogi, ut habetur Exodi 19. & 20. cap. & Deuteronomio 5. cap. Alia autem praecipua dabat soli Moysi, quae vocauit ad se ad montem & loquebatur ei, ut patet Exodi 20. cap. & Deuteronomio 5. cap. ideo postquam Deus dabat leges istas Moysi, necesse est, quod ipse eas publicaret populo. An vero ad audiendum leges istas totus populus congregaretur in vniuersum, vel sufficiebat publicare eas senioribus populi supra 1. cap. in principio declaratum est. **Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis.** In hoc significatur, quod ista lex non obligabat pro tempore illo, quo erant Iudaei in deserto, sed inciperet obligare postquam essent in terra promissionis. Nec tamen est intelligendum, quod etiam immediate quo Iudaei ingrederentur in terram promissionis, esset observatio ista faciendae, sed tunc obligabantur ad leges observandas quando possiderent terram pacifice cessantes a bellorum frequentia, sicut declaratum fuit late supra 23. c. Causa autem erat, quia Iudaei in deserto non erant dispositi ad suscipiendum omnia, quae iubebantur fieri in solennitatibus, potissimum autem de istis solennitatibus de quibus hic iubetur, quoniam non habebant id quod praecedens erat ad solennitates istas. Quod patet, quia solennitas anni remissionis erat ad tollenda debita, & seruitutes, cum ibi liberarentur a seruitute illi, qui serui erant, & liberarentur a debito illi, qui mutuum aliquid acceperant. In deserto autem non erat locus ad aliquid horum; quia nemo poterat ibi contrahere debita, vel seruitutes: ergo nec poterat esse liberatio ab his. Quod autem nemo ista contraheret apparet, quia debitum dicitur in aliquo propter indigentiam, cum aliquo indigens mutuum recipit. In deserto autem nulla indigentia esse poterat, quia homines recipiunt indigentiam propter necessitates eorum, quae sunt ad vitam, ut in cibo, & potu, & vestibus. Iudaei autem in nullo horum indigebant in deserto. De cibo, & potu apparet, quoniam erat eis cibus manna de caelo, & potus erat aqua, pro hoc autem nulla pecunia egebant: nec etiam pro vestibus, quoniam ex eo tempore quo exierunt de Aegypto, vsque ad introitum in terram promissionis, vestes eorum vetustate non defecerunt, nec calciamenta attrita sunt, ut habetur Deuteronomio 8. c. ergo pro nulla re pecunia indigebant, & consequenter nec erat ibi mutuum necessarium, ut dicitur alicuius debiti. Eodem modo de seruitute dicendum est, quod non erat aliqua seruitus inter Iudaeos in deserto, quoniam seruitus dicitur ex hoc, quod aliquis Iudaeus vendebat se alteri Iudaeo in seruum pro necessitate, sicut infra habetur, cum dicitur, si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, consequenter ergo non esset aliqua seruitus, cum non esset ibi debitum; nec locus ad dandum illud. Eodem modo dato, quod aliquis vellet se alicui in seruum subijcere ex debito, vel alias, nullus hoc acceptaret, quia serui accipiuntur, ut seruiant, sed in deserto non erat aliquid in quo seruirent, cum ibi non laborarent homines pro cibo, & potu, aut vestimento, aut aliqua humana necessitate, sed omnia ista a Deo haberent.

Lex Iubilei, & anni remissionis non proficiebat in deserto.

Vestiuitas Iubilei ad duo proficiebat.

beret. nullus ergo aliquem in seruum accipere vellet. cum igitur nulla contraheretur hic seruitus, nec obligatio debiti, non erat conueniens ullo modo annus remissionis, cum nihil esset, quod remitteretur. De festiuitate autem Iubilei eodem modo dicendum est, quoniam ista proficiebat ad duo. Primum erat, ut liberaret a seruitute eos, qui in anno remissionis liberati non fuerant, sicut erant illi qui acceperant apud dominos suos vxores, & filios genuerunt, & non poterant exire in anno remissionis cum eis, si vellet eos in libertatem educere; sed manebant vsque ad annum Iubilei. Quantum ad hoc autem non erat necessarius annus Iubilei in deserto: nam cum ibi seruitus nulla contraheretur, non erat necessaria nec possibilis liberatio aliqua, quae fieret in anno remissionis, vel Iubilei. Erat autem secundum, ad quod proficiebat festiuitas Iubilei, scilicet ad hoc, quod omnis possessio vendita rediret ad priorem possessorem, ut patet infra in litera, sed hoc in deserto non erat. Primo quia non erat ibi aliqua contractio debiti, vel indignitas, propter quam aliquis venderet possessionem suam, ideo non esset talis redemptio, vel liberatio possessionum. Potissimum, quia Iudaei non poterant aliquid tale habere, cum ibi non haberent possessiones immobiles quas venderent, & deinde in anno quinquagesimo recuperarent, non enim habuerunt Iudaei aliquas possessiones rerum immobilium, quousque fuerunt in terra promissionis. In deserto autem nihil habebant, nihilque poterant possidere, cum non manerent, sed facerent viam in terram promissionis. Non habentes ergo aliquas possessiones immobiles non poterant eas vendere, & consequenter nec erat aliquid festum, aut esse poterat, in quo liberarentur tales possessiones ab emptoribus redeuntibus ad primos Dominos. **Quando ingressi fueritis terram.** Ex hoc innuit Deus, quod Iudaei aliquando ingressuri erant in terram promissionis, & est ista Dei praedestinatio, cum diffiniret Deus eos ingressuros, illi tamen quibus Deus ista dixit, non ingressi sunt terram promissionis, sed quidam alij. Nam de omnibus qui erant a viginti annis, & supra in anno secundo ab exitu de Aegypto, quando Israelitae murmurauerunt contra dominum propter exploratores venientes de terra promissionis, nullus introiit in eam praeter Iosue, & Caleph, ut habetur Numeri 14. cap. Alij autem qui minores erant, scilicet a viginti annis infra, & qui postea nati sunt in deserto, introierunt in terram promissionis, ut habetur Numeri 14. & Deuteronomio. cap. 1. **Quam ego dabo vobis.** Deus dicit se daturum terram promissionis, quia Deus deduxit Israelitas per desertum miraculosa operatione, ipse quoque misit terrorem in hostes eorum, ut fugerent de terra illa non potentes resistere Iudaeis, ut habetur Exo. 23. & Deuteronomio. 7. c. Deus quoque dedit vires specialiter Iudaeis, ut pugnant contra hostes, alioquin non auderent, nec aliquid profecissent, ut habetur Deuteronomio. 8. c. **Sabbatizabitis Sabbatum Domini.** Idest obseruabitis festiuitatem, quam Deus iussit obseruari. Hic vult introducere legislator festum remissionis, quod fiebat de septem in septem annos, & de hoc dicitur hic, quod sabbatizetur, i. cessetur ab operibus, non enim potest intelligi hoc de Sabbato, quod est prima dies hebdomadae secundum Hebraeos, vel vltima secundum alium modum computationis, quod apparet per ea quae immediate dicuntur, quia dicitur septimo anno Sabbatum erit, sed dicitur, quod Sabbatum de quo hic agitur, est annus septimus remissionis.

Septimus annus quare vocetur Sabbatum, & quid sabbatizare sit. Et quare institutus maxime sit. Quest. III.

Et vocatur Sabbatum, id est requies propter duo. primo propter quietem, quia omne festum vocatur

Sabbatum, ut supra dictum est 23. cap. In hoc autem anno quiescebat, ideo Sabbatum est. Alio modo vocatur Sabbatum per comparisonem ad Sabbatum, quod erat in qualibet hebdomada. Nam sicut sex diebus licebat operari, & in septimo quiescebat (quia Sabbatum erat Domini, ut habetur supra 23. cap.) ita erat in anno remissionis, quia sex annis terra colebatur quantum ad omnes cultus suos. In septimo autem anno Sabbatum erat terra; ita quod in toto illo anno nihil colebatur. Dicuntur autem Iudaei sabbatizare Sabbatum Domini, id est quiescere in Sabbato a Deo, scilicet in anno remissionis septimo, & istud vocabatur Sabbatum, sicut sunt caeterae solennitates Sabbatum, quia quemadmodum in alijs solennitatibus quiescebatur a laboribus, ita & in hac, quoniam in toto isto anno cessabatur ab omnibus laboribus agriculturae; quia nihil arabatur, aut serebatur, vel putabatur in terra, sed relinebantur agri inculti, ideo dicebatur sabbatizare, id est quiescere a laboribus, quibus quolibet anno exercebantur. Et non vocatur istud festum Sabbatum simpliciter, sed Sabbatum terrae, quia terra quiescebat ibi, sicut homines alij quiescere solebant. Vocatur autem Sabbatum Domini, id est Sabbatum impositum a Deo. ipse enim istam festiuitatem dedit in fauorem pauperum eo modo quo supra declaratum est, & praeter hoc etiam, quoniam pauperes in anno isto colligebant fructus terrae, quam non seminabant, nec putabant, sed erat ista terra dinitum, & non licebat diuitibus colligere fructus eius totaliter quasi menses, vel vindemiam, sicut erat in alijs annis, sed maior pars fructuum a pauperibus colligebatur. Dicit autem beatus Augustinus, quod iste annus septimus vocatur Sabbatum Domini, quia quamquam seminaretur terra, & coleretur, & vineae putarentur, tamen fructus terrae non colligebantur a dominis, sed a pauperibus. & in hoc, quod terra non exercebatur ad aliquam vtilitatem temporalem colentium, dicebatur sabbatizare. Sed hoc non potest stare, quoniam littera dicit hic expresse, quod sex annis feretur ager, & putabitur vinea; septimo anno Sabbatum est terra, & ager non feretur, nec vinea putabitur. nam nisi hoc modo fieret non vocaretur Sabbatum terre. **Sex annis seres agrum tuum.** Hic ponitur similitudo inter Sabbatum, & festum remissionis, quia sicut pro Sabbato sex diebus laboratur, & in septimo quiescebat ab omni opere; ita & pro anno remissionis: quoniam sex annis terra colebatur, & in septimo cessabatur ab omni cultura. Istud cessare a cultura poterat esse propter duo. Primo propter terram maiorem fertilitatem. Secundo ad inducendum Iudaeos ad certum monias anni remissionis. Primum erat propter terrae fertilitatem, quia terra quae semper colitur, & semper profert fructus, minoris fertilitatis est. generant enim legetes, & omnes fructus de nutrimento terrae, quia terra est mater omnium, iuxta Aristot. in 1. Oecono. proprium est terrae esse matrem omnium; vel omnibus est cibus a terra tanquam a matre. Ista autem pinguedo terrae, secundum quam ipsa praebet nutrimentum fructibus, exhaustur per continuam fructificationem: ideo terrae quae continue fructus emittunt, citius steriles fiunt, & nihil aut modicum fructificare potentes: ideo etiam quaedam terrae sunt, quae alterius annis a cultura cessant, ut vberiores fructus procreent, & haec non ualia appellantur, sicut habetur extra de verb. signifi. in cap. in nouate nouale. Ad hoc autem proficit non colligi per humanam industriam. Nam quamquam terra non recipiat virtutem germinatiuam per labores humanos, quia isti sibi non possunt conferre aliquam virtutem naturalem, sed ipsa habet ex se; tamen disponitur per labores humanos ad magis fructificandum. Nam quamquam terra habeat virtutem germinatiuam,

Augu. opi. repiobata.

Cessare a cultura app. quid esse poterat.

nam, tamen germinare non poterit nisi adiuuetur ex influentia corporum celestium, quod patet, quia si aliquid seminet in mense Iulij, vel Augusti, nihil poterit inde nasci, quamquam terra tunc habeat virtutem germinatiuam, sed adiuuatur a celo, & indiget tempore in quo adiuuetur, quale est tempus in quo seminatur in Octobri, vel Nouembri. Cultura autem humana ad hoc proficit, quod disponit terram ad recipiendum virtutem celestium, quando terra inculta est, dura est, & non potest bene immutari a corporibus celestibus influentibus in eam. Cum autem per hominem colitur, disponitur ad hoc, quod recipiat convenientius influentiam celi; & sic vberiores producet fructus, & consequenter magis exhaurietur, & velocius deficiet sua fertilitas. Cum autem ab homine non colitur, quamquam corpora celestia influant in eam, tamen non possunt eam perfecte immutare ad hoc, quod in vberitate fructus proferat, sed continetur virtus sua germinatiua intra viscera eius, & sic manet fertilior, quanto minus colitur. Cessare ergo a cultura terrae per aliqua tempora est facere ipsam terram feracior, atque abundantior in fructibus, & sic annus iste septimus remissionis proficiebat terrae, & dicebatur Sabbatum eius, quia per hoc efficiebatur feracior ad germinandum, cum nunc minus germinaret. Ista autem quamquam esset quaedam vtilitas terrae proueniens in anno septimo, tamen non propter hoc imposuerat istum annum septimum, sed propter alterum, quoniam si ne hoc poterat ipse facere terram fertilem in fructibus. Causa autem secunda, quae est proprie motiua, est ad inducendum Iudeos ad caeremonias huius festiuitatis. In hac enim festiuitate debebat Iudei dimittere fructus terrae suae pauperibus colligendos saltem pro parte, quam ipsi recipere debent, & peregrinis, & aduenis, & bestijs terrae. Si tamen Iudei illo anno colerent agros suos, difficile eis videretur, ut dimitterent fructus alijs colligendos; nec consentiret huic legi. Ideo Deus fecit ne colerent illo anno totaliter quiesceret aut in agricultura pecunias expedientes, & sic non dolerent, cum viderent pauperes colligentes fructus terrae ipsorum, praesertim cum ipsi colligerent partem illorum fructuum, non tamen totaliter sicut in alijs annis facere soliti erant, & hoc modo faciliter duci poterant Iudei, ut facerent annum remissionis dimittent fructus terrae pauperibus, vel si aliqua difficultas erat eis in hoc, maior esset si colerent agros, & permitterent fructus eorum colligendos pauperibus. *Sex annis seres agrum tuum.* Agri vocantur hic terrae ad segetes producendas, & dicitur, quod in sex annis seratur ager, id est, quod possit feri, & intelliguntur hic omnes labores qui sunt in agro per serere. *Et sex annis putabis vineam tuam.* Etiam liciti erant labores circa arborum, sicut circa agros, & circa omnia alia genera arborum. Et per putationem intelliguntur hic omnes labores, qui fiunt in vineis, quoniam hi omnes liciti erant in sex annis inter remissionem, & remissionem. *Et colliges fructum tuum.* Scilicet, quod licitum erat in istis annis dominis terrarum colligere fructus suos, nec tamen ponitur istud hic tanquam aliquid speciale. Nam non solum licebat Iudeis in annis sex colligere fructus, sed etiam in septimo, sed in hoc differabat, quoniam in annis praecedentibus sex erat licitum Iudeis colligere omnes fructus suos: in anno autem septimo non colligebat totaliter, sed relinquebant pro pauperibus, & aduenis, ut patet infra cum dicitur, quae sponte gignit humus non metes, & vvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam, sed erit vobis in cibum tibi, & seruo tuo, ancillae, & mercenario, & aduenae qui peregrinatur apud te. *Septimo autem anno Sabbatum erit terra.* Id est in septimo anno quiescet terra, non est

Cultura agrorum ad quid proficiet, quid noceat, si continuit.

Causa proprie motiua ad annum remissionis.

Quare dicitur Sabbatum erit terra.

enim proprie Sabbatum terrae, id est requies, quia illius non est requies cuius non est labor, terra autem non laborat, cum non sit aliquid animatum, ergo non sabbatizat, sed dicitur Sabbatum terrae, quia in alijs annis solebat terra semper coli, ut produceret fructus, in hoc autem anno non colitur, nec mouetur, aut exercitatur aratris, quodammodo ergo quiescere dicitur, quoniam quies motui opponitur, & terra per agriculturam in praecedentibus temporibus mouebatur, nunc autem nihil mouetur, ergo quiescit, & consequenter est Sabbatum terrae. Et non dicitur hic, quod in septimo anno erit Sabbatum, quasi simpliciter Sabbatum sit, sed quod erit Sabbatum terrae, scilicet, quod terra cessabit a cultu; & homines ab operibus eius, nam si totaliter esset Sabbatum, non liceret Iudeis colligere fructus terrae in anno illo, vel facere alias operationes ad cibos, & sic non possent comedere in anno illo, quod absurdum est. Sed dicitur aliquis, quod hoc non sequitur. Nam quamquam annus remissionis sit simpliciter Sabbatum, tamen liceret in eo parari ea quae sunt ad cibum, sicut in quibusdam alijs magnis festiuitatibus, in quibus licebat facere ea, quae pertinebant ad cibos, ut patet de festo azimorum, in quo mittebatur, ut in omnibus diebus eius fierent ea, quae pertinebant ad cibum, sic etiam de alijs solennitatibus, ut de pentecoste, & festo tabernaculorum, atque clagoris, in quibus dicebatur quod solum caueretur ab opere seruili, paratio tamen ciborum non est opus seruile, ut declaratum fuit, Exodi 12. Sicut ergo in his festiuitatibus quaquam essent magne, licebat parari cibos, ita liceret in anno remissionis, dato quod esset simpliciter Sabbatum. Respondendum est, quod si annus remissionis esset Sabbatum simpliciter, ita quod in eo quiescerent homines a laboribus, dato quod non esset tantae obseruationis sicut Sabbatum, tamen non possent homines aliquid comedere nisi forte in principio eius, quod patet, quia quamquam in festiuitate azimorum liceret parari ea quae pertinent ad cibos, hoc tamen solum intelligitur de his, quae pertinent ad immediatam ciborum parationem sicut decoctio carnis, vel alia paratio pulmentorum. Ille tamen parationes quae erant multum remotae non licebant, sicut colligere segetes de agro, vel eas triturrare: aut grana paleis separare, & deinde coterere ad molam, & farinam in panes reducere: atque coquere. Iste enim multum remotae dispositiones sunt. Ideo non licebat facere eas in aliquo festo, & sic si esset totus annus remissionis Sabbatum simpliciter, non possent Iudei facere aliquid istorum, & cum non haberent dispositiones remotas necessarias ad ciborum parationem, non possent parare cibos, & consequenter non possent comedere, quod absurdum valde est, ideo nullum tale festum esse debuit, quod simpliciter esset festum, & duraret per annum. Ideo non erat festum, sed solum vocabatur Sabbatum terrae, ut terra in illo quiesceret a laboribus suis, sicut homines in alijs festiuitatibus a suis operationibus vacabant. Et ideo sciendum quod in hoc tempore solum erant interdictae operationes agriculturae, ita ut nullus quippiam ageret in agro, non erat tamen prohibita aliqua de operationibus alijs, licebat enim bella gerere, quae alia illicitum erat in festis, licebat etiam construere domos, & vrbes, & quaecumque aedificia, & generaliter vacare omni operationi, & labori qui non esset in agricultura, quoniam iste annus non erat Sabbatum hominum, sed terrae. *Requies Domini.* Id est istud est Sabbatum quietis Domini, id est quia Deus quieuit in eo, sicut dicitur de vero Sabbato, quod sex diebus fecit Deus caelum

In anno septimo remissionis solum vetaretur labor in vineis & in agris segetum, vel in agris omnium terrae nascentium, & sic an liceret Iudeis in anno septimo colere hortos. Quae. IIII.

lum, & terram, & in septimo die requieuit ab omni opere, quod pararat, ideo benedixit diei Sabbati, & sanctificauit illum. Illud enim vocatur sabbatum requies Domini, quia Deus in eo requieuit, & propter hoc Iudei quiescebant. annus tamen remissionis vocatur Sabbatum requies Domini, quia Deus requiescere mandauit terram in tempore illo, & quod homines cessarent a laboribus eius. *Agri non serentur, & vineam non putabis.* Sicut supra in sex annis mittebantur labores in terra colenda, ita in septimo anno verant, & omnes labores vetiti sunt, quicunque pertineant ad agriculturam, & tanguntur hic duo generalia, per quae omnes modi agriculturae intelliguntur, scilicet serere, & putare.

An in anno septimo remissionis solum vetaretur labor in vineis & in agris segetum, vel in agris omnium terrae nascentium, & sic an liceret Iudeis in anno septimo colere hortos. Quae. IIII.

In quo sciendum est, quod quamquam hic solum prohibeatur de agris, qui sunt ad segetes, & de vineis, tamen etiam intelligitur de agris ad alia genera terrae nascentium, scilicet ad varios modos leguminum, & herbarum, quae sumuntur in cibos, non solum etiam verantur labores in cultura vinearum, sed etiam labores omnium aliarum arborum fructiferarum, quae in agris sunt sicut oliuetorum, & aliarum similiarum arborum, quoniam fructus istarum erat permittendus colligi a pauperibus, & aduenis in anno illo, sicut fructus vinearum. Nec tamen penitus intelligendum est de omnibus fructibus terrae, nam si aliquis haberet hortum in domo sua, licebat ei colere illum, & non obligabatur ad faciendum fructus illius communes in anno illo, sicut est de fructibus vinearum, & agrorum, quod patet, quia fructus terrae de quibus hic dicitur, non erant in ciuitate, vel oppidis, nec erant murati vallo; sed in loco publico, & aperte in agris, vbi bestiae comedere possunt de fructibus, quae patet, quia dicitur infra, sed erunt vobis in cibum tibi, & seruo tuo, ancillae, & mercenario, & aduenae qui peregrinatur apud te, & iumentis, & pecoribus, sed de fructibus qui erant intra ciuitatem in hortis non poterant comedere pecora, & iumenta, ergo istud quod dicitur hic non intelligitur de fructibus, qui erant intra ciuitatem, vel oppida, sed de illis qui sunt extra ciuitatem sine aliquo muro parietes tam hominibus, quam bestijs agri. Sed aliquis dicit, quod ex hoc non concluditur debere solum intelligi istud, quod dicitur, de fructibus qui sunt in agris, sed etiam de fructibus qui sunt in hortis extra ciuitatem, vel intra, quoniam satis poterat istis fructus dari peregrinis, & aduenis, scilicet, quod permittetur eis accedere ad tollendum de illis bestiae etiam poterant comedere de his fructibus, quoniam hic non agitur de bestijs agri, scilicet de feris, sed de domesticis, cum dicatur iumentis tuis, & pecoribus, ea autem quae sunt iumenta nostra, & pecora, domestica sunt, his autem satis possunt dari fructus hortorum existetium in ciuitate, & per consequens intelligeretur et de illis, quod non liceat in anno remissionis colere hortos, sed incultos relinquere, sicut agros, & vineas.

Ad hoc respondendum est, sicut ante dicebatur, quod licebat Iudeis colere terram hororum suorum, & non facere fructus communes in anno remissionis, & argumentum factum de bestijs comedentibus fructus semper tenet, & quando dicebatur, quod non intelligitur de bestijs agri, sed solum de animalibus domesticis, falsum est, quod apparet ex eo, quod habetur Exodi 23. cap. cum dicitur, sex annis feminabis terram tuam, & congregabis fruges eius; septimo anno dimit-

tes eam, & requiescere facies, ut comedant pauperes populi mei; & quicquid residui fuerit, edant bestiae agri, ita facies vineae, & in oliueto tuo. Apparet ergo, quod solum intelligebatur hoc de fructibus, qui erant in agris, & non vallati aliquo muro specialiter, nisi forte aliqua terra esset, in qua omnes agri vallentur sepibus, vel alijs quibuscumque muris propter bestias agri, quoniam in anno remissionis etiam tales agri relinquendi erant communes hominibus, & bestijs, alioquin fieret fraus istae legi, quia in nullis fructibus obseruaretur, sed omnes fructus essent, sicut fructus hortorum. *Quae sponte gignit humus non metes.* Dicitur hoc, quia in anno remissionis non colebatur terra, & nihil nascebatur regulariter, sicut alijs annis ex humano artificio, sed quicquid nascebatur, illud per se natum erat, ideo dicebatur sponte natum, & de hoc litera dicit, quae sponte humus gignit non metes, id est, quod domini terrarum non colligerent in anno septimo ea, quae nata fuerant per se, sed relinquerent. Contra hoc dicit aliquis haberi immediate in litera, sed erit vobis in cibum tibi, & seruo tuo, ancillae, mercenario, non poterat tamen haberi aliquid in cibum ex agro nisi colligeretur.

Respondendum est, quod domini vinearum, & agrorum in septimo anno poterant colligere de fructibus terrae aliquid ad alimentum suum, & familiae, & iumentorum suorum, non tamen colligebant totaliter fructus possessionum suarum, scilicet vinearum, & agrorum, sed colligebant aliquid, & alia permittabant colligenda pauperibus, & alienigenis, & omnibus volentibus colligere, & ad vltimum ipsis bestijs terrae, ita quod in anno illo, quamquam cuiuslibet liceret colligere de agro suo fructus, non tamen magis pertinebant ad eum isti fructus, quam ad quemlibet alterum, sed omnibus tam habentibus agros, quam non habentibus aequale ius erat in fructibus agrorum anno illo, & sic alieni habenti agros non magis licebat colligere illo anno de fructibus agri sui, quam de fructibus alienorum agrorum. & hoc modo nemo poterat prohibere alios colligentes in agro suo fructus; quoniam nihil magis iuris ei erat quam alijs.

In alijs autem annis licebat cuiuslibet colligere integraliter fructus terrae suae, & prohibere quemlibet alium colligere volentem, quia erat vere dominus fructuum, & sic non contingebat alicui in anno septimo, quod colligeret omnes fructus agrorum suorum; quia etiam omnes alij colligebant, sed dato quod nullus accederet ad colligendum de agris alicuius hominis specialiter in anno septimo, sed ipse posset colligere omnes fructus nullo impediente; adhuc non debet colligere omnes fructus agrorum suorum, sed permittere, ut pauperes colligerent, vel si pauperes non colligerent, quod comederent bestiae agri. & hoc erat non metere ea quae terra sponte gignit, scilicet non metere totaliter, sic declarat litera immediate cum dicit, & vvas primitiarum tuarum non colliges, quasi vindemiam, quasi vindemiatorem, qui omnia tollit quae in vinea sunt. *Non metes.* Id est non secabis totaliter fruges terrae in anno septimo, sicut in alijs annis, sed aliquid accipies ex illis, & hoc est non metere, ut ponatur exemplum, quod quando aliquis veller accipere in anno septimo de frugibus terrae suae, non debebat totaliter secare, sed aliquid accipere in cibum, & permittere alijs accipere. & iterum cum opus sibi esset habere magis de frugibus, quod mitteret ad agrum suum; & secaret partem frugum, & sic nunquam semel omnia prescindere quae erant in agro suo; sed solum ad necessitatem cibi acciperet aliquid, permittendo alia hominibus, & iumentis. Cum vero agri alicuius hominis hoc modo demessi

Quis esset modus Iudeis comedendi de fructibus agrorum suorum in anno septimo.

demessi essent, poterat mittere ad agros allorū (quia omnia erant communia) nullum agrum totaliter sibi accipiendo, sed assumēdo pro vŭ quotidiano, vel aliquorum dierum aliquid necessarium. Et vvas primitiarum tuarum non colliges. Vocantur vva primitiarum ille, quas aliquis accipiebat in illo anno septimo de agris suis. Et dicunt aliqui, quod vocantur vva primitiarum, quia sunt sponte natę sine aliquo labore, & artificio dominorum agrorum, & isto modo dicitur esse omnes fructus pertinentes ad primitias. nam sacerdotibus tribuuntur primitię, vt habetur Numeri 18. cap. ipsi tamen nihil omnino laborant in cultura pro fructibus terre.

Sed dicendum est, quod isto modo non conueniēter vocantur vva primitiarum, quia eodem modo vocarentur vva decimarum: nam sicut nihil sacerdotes laborāt pro fructibus agrorum, de quibus habent primitias; ita nihil laborant Leuitę pro fructibus agrorum, de quibus habent decimas. ergo æqualiter secū dum hoc poterant vocari vva primitiarum, vel decimarum.

Sed dicendum est, quod vocantur vva primitiarū alio modo, scilicet sicut primitię, dicitur esse fructus primi percepti de terra, vt patet supra 23. cap. vbi dicitur, quod antequam darentur primitię frugū nō licebat facere de nouis frugibus panes, aut pultes, vel polētam, ita in isto anno remissionis quamquam essent fructus communes, tamen antequam aliquis quicquam de eis acciperet, ipse dominus terre sumebat partem, & illud vocatur primitia, quia primo de fructibus accipitur. Et hoc valde rationale est, scilicet, quod quamquam liceret cuilibet in anno illo accipere de fructibus agri alterius, tamen fieret aliqua excellentia ipsi domino agrorū, vt prius aliquid de agris summat quam ceteri, & tunc cōcordat litera que dicit, vvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam, scilicet, quod cum ipse dominus agri prius colligeret de agro suo vvas, quam aliquis alius; poterat colligere omnes vvas nihil relinquendo pauperibus terrę, & bestijs agri, ideo dicitur, quod quāquam primo colligat, tamen non debet colligere tanquam vindemiam, sed aliquid dimittere. Alio modo potest intelligi, quod vva quas colligebat dominus quilibet agri de possessione sua, erant vva primitiarum, id est erant vva tanquam primitia. Nam sicut cum dabatur primitia, non dabatur omnes fruges, vel vva, sed aliquid de illis, ita cum dominus agri colligeret fructus de agro, nō debebat colligere omnes fructus, sed partem illorum, & sic vocarentur vva, vel segetes primitiarum.

Hoc namque quod dicitur de vuis, de segetibus ē intelligendum est, quoniam eadem ratio est in vtriusque, & sic vocabuntur vva, & segetes primitiarū cōmuni nomine, & non loquitur hic de primitijs litera, que dandę erant sacerdotibus.

Et si aliquis obijciat contra istum modum exponēdi, quod etiam poterunt vocari vva, vel segetes decimarum, sicut primitiarum, quia etiam in decimis nō tolluntur omnes fructus, sed solum decima pars.

Dicendum, quod non poterant vocari iste vva, vel segetes decimarū, quia in decimis certa pars fructuū datur, scilicet decima, in primitijs autem non est determinata quantitas, sic autem erat de fructibus, quos percipiebat dominus de agris suis, quia non erant determinati, sed suscipiebat quotidie id, quod erat sibi necessarium, hoc autem incertum erat. Erat autem modus accipiendi vvas, sicut de segetibus dicimus,

Et in anno septimo remissionis, & in Iubileo, primitię, & decimę soluebantur sacerdotibus. Et Leuitis, & quomodo poterant viuere, si non darentur eis, cum solum sustentarentur de hoc. Quest. V.

CIRCA hoc autem, quod hic dictum est de primitijs considerandū est, quod quamquā ista primitia de quibus hic dicitur, non sint aliqua iura debita Deo, sed sūt fructus quos percipit ipse dominus agri, tamen in anno isto septimo primitię Domino soluebantur, decimę autem nō. Quod patet. Primo de primitijs, erat enim triplex genus primitiarum. Primę erant quę soluebantur in festo azymorum. Secundo in festo pentecostes. Tertio soluebantur a Iudęis collectis iam fructibus suis, quod erat per tabernaculum festum. De primis apparet, qm̄ dicitur supra 23. cap. qd quolibet anno Iudęi facerent festum azymorū, quod incipiebat die quīnta decima mensis primi, scilicet Martij, & in die sequenti, scilicet tadecima tollebant manipulos spicarum ad sacerdotem in primitias, & vnum de illis leuabat sacerdos coram Domino faciens cęremonias, sicut ibidem habetur: sed in quolibet anno celebrabatur festum azymorum, ergo in quolibet anno offerebantur primitię spicarum in eo, & sic in anno septimo, nam etiam in illo fiebat festum azymorum. Et si aliquis dicat, qd in isto anno qđ fieret festum azymorum, tamen non consecrabatur manipulus primitiarū coram Domino. Dicendum est hoc esse irrationabile, nā cum ista lex cū omnibus cęremonijs suis daretur pro quolibet anno nisi forte assignaretur aliqua causa specialis, propter quam talis consecratio primitiarū deberet intermitteri, non debet concedi, qd intermittatur, sed non apparet aliqua talis causa, ergo non est hoc concedendum. Itē patet necessario, qd in anno septimo fieret ista oblatio primitiarum coram Domino, & dicitur supra 23. cap. panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete, vsque ad diem qua offerretis ex ea Deo vestro, pceptum est sempiternum in generationibus cunctis, que habitaculis vestris, sed in anno septimo remissionis Iudęi comedebāt fruges de agris suis, sicut hic dicitur, ergo oportet, quod in eodem anno prius Domino offerrent manipulum spicarum in primitias. Secundum genus primitiarum est in festo Pentecostes, & tunc offerebantur duo panes Domino de qualibet domo, & continebat quilibet eorum vnam decimam farina. Sed istud festum Pentecostes erat quolibet anno, cum quolibet anno offerrentur panes primitiarū, ergo in anno remissionis hoc fieret. Item patet ex ratione supra posita, quia sicut non licebat de spicis nouis facere polentam, vel pultes, quousque Domino offerretur manipulus spicarum; ita non licebat comedere de panibus nouis, donec offerrentur panes primitiarum, ergo in anno septimo poterant immo necesse erat offerre primitias panum, que erant secundę.

Tertium genus primitiarum erat in illis, quas soluebant populares sacerdotibus, collectis omnibus fructibus: has autem soluere poterant in anno septimo remissionis; quoniam primitię non erant determinatę ad aliquam quantitatem, sed quantumcunque aliquis obtulisset, sufficiebat, ideo quantumcunque esset aliqua pars fructuum illius anni, poterant dari primitię.

Sed de his primitijs non apparet, ita necessario, qd dari deberēt, sicut de duobus generibus primitiarum supra positarum: immo dicit aliquis, quod non dabatur, & causa huius est, quoniam primitias aliquis daret de fructibus suis: sed in septimo anno remissionis fructus nullius erant, sed communes omnibus, tam hominibus, quam bestijs: ideo non erat conueniens, quod

Triplex: rat genus primitiarum.

Primitię soluebant in anno 7. remissionis.

quod aliquis daret primitias. nam si aliquis deberet dare primitias de fructibus alicuius agri, ergo omnes Iudęi deberent dare primitias de agro illo. Sed hoc nullo modo potest stare, quia est absurdum scilicet, qd omnes homines habitantes in terra promissionis darent primitias de eodem agro: nam tunc nullus ager sufficeret etiam ad hoc, quod daret quilibet vnam spicam. Simile argumentum, est de vuis. & sicut dicitur de vno agro, ita dicendum est de omnibus, scilicet qd de quolibet agro deberent dare primitias omnes, qui erāt in terra promissionis. & hoc iam magis absurdū est, quia tunc non essent fructus ad hoc, quod de eis possent dari primitię. & posito, quod quilibet daret primitias, cederent omnes fructus in primitias, & nihil maneret pro populatibus ad cibum. Consequentem autem ista patet, quia primitię dantur ab illo, qui dominus est fructu: sed in anno septimo nullus erat dominus (quia erant fructus communes) vel si aliquis esset dominus: omnes erant domini æqualiter: ideo vel nullus offerret primitias, vel si vnus offerret, omnes deberent offerre, quia non erat magis vnus dominus aliquorum fructuū, quā alius. Itē patet hoc, quoniam primitię dabantur sacerdotibus, vt inde auerentur, quia ipsi non habebant aliquam sortem, vel distributionem; aut diuisiones inter alios Israelitas, vt patet Num. 18. & 35. cap. & Deutero. 18. cap. Sed in anno septimo remissionis cessabat ista causa, qm̄ Iſraelitę nihil proprium habebant in fructibus, sed omnibus communicabantur, ergo etiam ipsi sacerdotes poterant colligere de fructibus agrorum, sicut alij, & non deberentur eis primitię. Ad hoc respondendum est, qd primitię in quolibet anno soluebantur. & qđ dicitur, quod non poterant solui in isto anno septimo, quia vel omnes Iſraelitę soluerent de eodē agro, vel nullus, negandum est hoc; & dicendum, quod in anno septimo remissionis quilibet dominus agrorum soluebat de agris suis aliquas primitias. Et quando dicitur, quod fructus pertinebant ad omnes æqualiter ergo vel omnes soluebant, vel nullus, dicendum est, qd qđ fructus quantum ad hoc, quod sumerentur in cibos, essent communes omnibus, tñ domini agrorum habebant in hoc aliquod priuilegium, & excellētiam super omnes alios, quia ipsi primo accipiebant de fructibus agrorum suorum aliquid, quod volebāt, tanquam in primitias sibi in signum dominij agrorum, & postea omnes alij accipere poterant libere, hoc significatur cum dicitur, & vvas primitiarum tuarum non colliges, quasi vindemiam. & sicut dabatur hoc dominis agrorum, ita pertinebat ipsis specialiter quod soluerent primitias de fructibus. & hoc est valde rationale.

Ad alterum argumentum, quando dicitur, quod fructus in anno septimo erant communes omnibus, & poterant sive sacerdotes, sive omnes alij colligere, quidquid vellent de illis. Respondendum est, quod sacerdotes vacabant diuinis ministerijs, & non poterant insistere collectioni frugum de agris, vel vuarum. Ideo rationale erat, quod populares eis ferrent primitias.

De Leuitis autē non est tanta ratio, quod ipsi haberent iura sua, scilicet decimas, quia non vacabant ipsi ministerijs diuinis, sicut sacerdotes, potissime quādo erant in terra promissionis. Nam cum essent in deserto magis laborabant Leuitę, quā sacerdotes, quia sacerdotes non ministrabant in sacrificijs, cum nunquam fuerint facta sacrificia in deserto, nisi in monte Synai, toto autem alio tempore vacauerunt ministraciones, vt declaratum fuit supra 9. capi. Leuitę autem magis tunc habebant labores in portando omnia, quę erant in Sanctuario, per totum desertum, &

Alph. Toft. super Leuit.

In deserto magis laborarunt Leuitę quam sacerdotes.

frequentē fiebant motiones, & ipsi singuli accipiebant ea, quę sibi constituta erant de vten silibus, & partibus Sanctuarij, atque portabant vsque in locum illum in quo castra figenda forent. habebant etiam laborem de portādo tabernaculum, cum castra mouenda forent, & erigendo cum castra merarentur. & hoc singuli Leuitarum circa officia sua, vt patet Num. 3. & 4. capitu. Cum vero in terram promissionis ventum est, dedit Dominus requiem Iſraeli, & labor e contrario factus est. Nam ipsi sacerdotes inceperunt ministrare, cum omnes leges cęremoniales potissime sacrificiorum cęperint obligare post ingressum in terram promissionis: Leuitę autem ē contrario inceperunt requiescere, quia iam Sanctuarium Domini non erat mouendum de loco ad locum, ideo nullum de prioribus officijs eis manebat. sic habetur. 1. Paralipome. capitu. 23. cum dicitur, dixit enim Dauid, requiem dedit Dominus Deus Iſrael populo, & habitationem Ierusalem vsque in æternum: nec erit officij Leuitarum, vt vltra portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum. magis ergo poterant Leuitę colligere fructus agrorum in anno septimo quā sacerdotes, cū minus vacarent cultui diuino.

Nunc autem de decimis dicendum est, quod non soluebantur in anno septimo remissionis. Causa est quia dato, quod Iſraelitę vellent soluere, nullo modo poterant, quia decimę dicunt certam partem rei, scilicet vnam de decem. & ideo ad hoc, quod detur decima pars rei, oportet quod primo cognoscatur quantitas eiusdem totaliter, alioquin nescietur quid sit decima eiusdem, nec quarta, nec medietas. sed in anno septimo remissionis non poterat sciri quantitas omnium fructuum determinate, sicut in alijs annis. Nā in quolibet præcedentium sex annorum quilibet Iſraelita colligebat omnes fructus suos, & tunc cognoscebat quantitatem eorum, & dabat decimam. In anno autem remissionis non poterat dari decima, quia nō cognoscebat quantitas istorum fructuum, nam a principio stantibus omnibus fructibus, vel maiore parte illorum, poterat quilibet dominus fructuum dare decimam partem illorum: tamen nesciebat, quę esset decima, cum vero peruenisset ad consummationem fructuum, nec erant fructus ad soluendū decimam, etiam si dominus soluere vellent, nec sciri poterat vllomodo determinata quantitas eorum, quoniam non solum dominus agri acceperat de fructibus, sed etiam omnes alij, & etiam bestię terrę, non ergo poterant Iudęi vllomodo in anno remissionis soluere decimam: poterant tamen soluere primitias, & soluebant, quia de hoc non requirebatur determinata quantitas, sicut in decimis. de his satis dictum fuit Exod. 23. capitu.

Sed quæret aliquis, cum Leuitę solum sustentarentur de redditibus decimarum non habentes aliquid alterum inter filios Iſrael, vt habetur Numeri decimo octauo capitulo, cum dicitur, filijs Leui dedi omnes decimas Iſraelis in possessionem, pro ministerio, quo seruiunt mihi: nihil aliud possidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vŭs eorum, & necessaria separaui, sed in anno isto septimo remissionis non habebant aliquid de decimis: ergo nihil omnino habebant, vnde viuerent in anno illo. De sacerdotibus autem non est sic, quia ipsi in anno illo habebant multa iura, scilicet primitias, quę in illo anno soluebantur, & vota, & redemptiones primogenitorum, & sacrificia, cęteraque sacerdotalia iura: nihil namque eis diminuēbatur de redditibus aliorum annorum. Respondendū est, qd Leuitę quamquā non haberēt in anno septi-

Decimę non soluebantur in anno septimo remissionis.

O o m o

mo aliquid de iuribus suis nisi sufficienter sustentabatur, & hoc, quia fructus anni sexti precedentis anni remissionis erat vberimus, qui sufficiebat pro tribus annis. pro anno sexto, in quo fructus colligebatur, & pro anno septimo, in quo nihil colligebatur, nec colebatur, & pro anno octavo quousque comederet de frugibus nouis. Cum ergo abundantissima iura essent decimarum in anno sexto, sufficientia pro annis tribus, etiam si in anno septimo nihil haberent, iam habebunt unde viverent. de quo habetur in infra in litera cum dicitur, quod si dixeritis quid comedemus anno septimo, si non fuerimus, nec collegerimus fruges nostras: dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum, feretisque anno octavo, & comedetis veteres fruges usque ad nonum annum, donec noua nascantur, edetis vetera. habebant autem praeter hoc Leuitici in anno septimo alium modum sustentationis, quia omnes fructus terrae erant illo anno communes: ideo poterant ipsi colligere, sicut omnes alij id, quod sibi sufficeret in cibos. *Non colliges quasi vindemiam.* Refertur hoc ad duos vinearum, quibus dabatur in anno septimo, quod colligerent primo fructus de agris quibus alij alij, & tamen non debebant colligere eos, sicut vindemiam, id est, sicut alij annis quasi vindemiabant, quia tunc nihil relinquebant in vineis sed omnia colligentes: nunc vero non fiebat sic, sed dñi vinearum accipiebant de vineis suis, siue oliuetis aliquos fructus ad quotidianum usum, vel ad faciendum patum de vino, alios autem relinquebant ceteris volentibus. *Annus enim requietionis terrae est.* Ista est causa superiorum. non colliges fruges totaliter de terra tua, nec totaliter uvas de vinea, quia iste annus septimus est annus requietionis terrae, in quo terra quietescit, & est sensus, in isto anno septimo tu nihil laborasti in terra, cum sit annus requietionis terrae, sed fructus solent provenire propter labores agricultuorum: ergo tu nihil debes habere in isto anno septimo magis quam alij, cum nihil laboraueris. *Sed erit vobis in cibum.* Hic loquitur ad omnes tam ad ipsum cuius agri sunt, quam ad omnes alios pauperes, & diuites, qui sunt in terra, omnibus quippe eo anno licebat recipere de fructibus terrae aequaliter. nam quamquam istud festum fuisset introductum, & caeremonia ista anni remissionis, pro pauperes: tamen non solum pauperibus licebat de fructibus diuitum accipere, sed etiam diuitibus ad inuicem licebat accipere de fructibus, quoscumque inuenissent in terra. *Tibi, & seruo tuo, & ancillae.* Quamquam essent fructus communes in anno septimo, tamen isti primo pertinebant ad ipsum dñm agri, quam ad aliquem alium, qui colligebat, pro se, & pro tota familia sua. scilicet filijs, & filiabus, & vxore, qui intelliguntur nomine ipsius. etiam pro reliqua parte familiae, quae ad ipsum tantum non pertinet. pro seruis & ancillis. Et sciendum quod in hoc quod dicitur hic, erit vobis in cibum tibi, & seruo tuo. denotat aliquid speciale: nam in omnibus alijs annis fructus, quos colligebat dñs, erant in cibum seruo, & ancillae, quia isti non habebant aliquid unde sustentarentur, nisi id quod dñs eorum illis tribuisset, quia serui sunt res dñorum suorum. In hoc ergo anno septimo non dicitur, quod sint cibi isti dño, & seruis, tanquam in alijs non essent, sed quia nunc speciale aliquid est, quod in alijs annis non licebat seruo accipere aliquid de fructibus terrae (sed pertinebant ad dñm) nisi dñs iuberet. Nunc vero licitum erat seruo accipere quantumcumque vellet de fructibus agrorum dñi sui, & ad libitum suum comedere, quod patet, quia in omnibus alijs licebat accipere fructus illius anni, vbicumque inuenissent, quia communes erant, ergo seruis a fortiori poterat accipere de fructibus agrorum dñi sui, cum magis

In anno remissionis, & iubileo habebant serui libertatem ad comedendum & non in alijs annis.

iste pertineat ad dñm suum, quam alij. Etiam patet, quia licebat seruo accipere quantumcumque vellet de fructibus agrorum, qui non sunt dñi sui. ergo liceat a fortiori de agris domini sui. & sic erat iste annus ad magnam libertatem seruorum quantum ad cibos. sicut sicut dies septimus pertinebat ad refrigerationem seruorum quantum ad quietem. sicut nullum opus facerent (vt habetur Exo. 20. cap. cum dicitur. septimo autem die sabbati Domini Dei tui, non facies omne opus tuum & filius tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas. & Exo. 23. dicitur. sex diebus operaberis, septimo die cessabis, vt requiescat bos, & asinus tuus, & refrigeretur filius ancillae tuae, & aduena) ita in anno septimo remissionis erat festum, in quo refrigerabantur serui, & ancillae, quantum ad cibos, quia licebat eis amplius assumere, quam consuetum esset, scilicet quantum ipsi vellet. *Et mercenario suo.* Mercenarij pertinent ad eandem legem, ad quam pertinebant serui & ancillae, scilicet aliquo modo ad familiam dñi quantum ad hoc, quod comedunt de cibis, quamquam ad alterum multum differunt, scilicet, quod serui totaliter domini sui sunt, mercenarij autem liberi sunt, & non pertinent ad eum cuius sunt mercenarij, nisi in quantum seruiunt pro mercede, & propter hoc supra 22. cap. quando agebatur de cibis sanctificatis dictum est, quod serui poterant comedere de sanctificatis sacerdotum dominorum suorum, & mercenarij non poterant comedere de illis cibis: in anno tamen septimo nihil differbat de mercenarijs, & seruis, quia omnibus licebat comedere de fructibus terrae cum communes essent. *Et aduena, qui peregrinatur apud te.* Idest etiam isti fructus anni septimi erunt communes aduenis, qui peregrinantur in terra Israel, vocantur autem hic aduena illi, qui veniebant de Gentilitate ad Iudaismum, vt colerent Deum Hebraeorum. dicebantur autem ipsi peregrinari apud Israelitas, quia manebant tamquam peregrini apud eos. Erat enim apud eos peregrinatio duplex, scilicet a terra sua, & a cultu deorum suorum. Expressit autem Deus hic de aduenis propter duo. Primo quia ipse iusserat pietatem esse habendam ad aduenas, vt habetur Deuteronom. cap. 10. cu dicitur. facit iudicium pupillo, & viduae, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum: & vos ergo amate peregrinos, quia ipsi fuistis aduena in terra Aegypti. Iubebat etiam Deus, quod nulla eis afflictio inferretur, vt habetur Exodi 22. cap. cum dicitur. aduenam non contristabis, nec affliges: aduena enim ipsi fuistis in terra Aegypti. Iussit ergo hic Deus eodem modo esse ad eos pietatem habendam, scilicet vt permitteretur ipsis colligere de fructibus terrae in anno septimo.

Alia autem causa, & principalior huius expressionis est, scilicet quod Deus non dederat aduenis privilegium, vt gauderent duobus bonis, ad quae constitutus erat annus remissionis: ideo nisi exprimeretur, quod gaudere deberent hoc privilegio anni septimi, quod erat in communitate fructuum, intelligeretur quod non deberent gaudere. expressum est ergo propter hoc. Quod autem aduena non gaudeat principalibus privilegijs anni remissionis, apparet, quia illa sunt duo, scilicet eripi a seruitute, & liberari a debitis contractis ex mutuo. Primum non habebat, quia si viderentur Iudaeis in seruos, non liberabantur in anno septimo; nec in quinquagesimo qui erat iubileus, sed manebant serui usque in aeternum. sic patet in infra in littera, cum dicitur, seruis, & ancillae sint vobis de nationibus, quae in circuitu vestro sunt, & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nau

Peregrini non gaudent duobus privilegijs, quae erant in anno remissionis, & iubileo.

mati fuerint in terra vestra: hos habebitis in famulos, & haereditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in aeternum. Secundum privilegium anni remissionis erat in liberatione a debitis, quae contrahuntur ex mutuo. & hoc non gaudebant aduena, sed soli Iudaei ex genere. unde semper manebat debitum apud istos, quamquam veniret annus remissionis, vel iubilei. sic patet Deuteronom. 15. cap. cum dicitur. septimo anno facies remissionem, quae hoc ordine celebrabitur: cui debetur aliquid a proximo, vel amico, ac fratres suos, repetere non poterit: quia annus remissionis est Dominica peregrino, & aduena exiges: & ciuem & proximum repetendi non habebis potestatem. *Iumentis tuis & pecoribus omnia, quae nascuntur praebeant cibum.* Idest omnia terrae nascencia anni septimi praebeant cibum tibi, & seruo tuo, & ancillae, & mercenario, & aduena, & iumentis atque pecoribus. in quo inuenitur, quod fructus anni septimi debent esse communes tam hominibus quam bestijs. sed in hominibus adhuc omnibus statibus, & professionibus debet communicari: in bestijs etiam non solum domesticis animalibus, sed etiam feris communicantur fructus anni septimi. Quamquam ista duo, quae ponuntur hic, scilicet pecora, & iumenta magis pertinent ad domestica, quam ad fera: nam iumenta vocantur domestica animalia, quae ad solum adiutorium pertinent, & non ad cibum, sicut equus, & mulus, & asinus, & camelus. pecora autem sunt, quae ad cibos pertinent, vt oves, caprae, & boues. Alia autem litera habet. *Iumentis, & bestijs.* Vbi nos dicimus. *Pecoribus.* Et tunc magis clarum est, quod intelligatur de feris domesticis, quia ferae bestiae vocantur: quomodocumque tamen ponatur, necessarium est intelligi de bestijs feris, vt habetur Exodi 23. cap. cum dicitur, sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius: septimo autem anno dimittes eam, & requiescere facies, vt comedant pauperes populi tui, & quidquid reliqui fuerit edant bestiae agri. sed manifestum est bestias agri solum nominari feras, quoniam alia vocantur animalia domestica.

Fructus anni septimi debent esse communes, & hominibus, & bestijs.

De iubileo. De peccato dicitur, quod aliquando sit in Leuitico.

De solennitate anni quinquagesimi, quod dicitur iubileo.

iubileus maximum festorum, quod patet quantum ad ea, quae fiebant in ipso, nam in anno remissionis liberabantur homines a seruitute, & a debitis. sed non erat ista perfecta liberatio. In anno autem iubileo ab omnibus perfecte liberabantur. patet de seruitute, si tamen accepisset seruus a domino suo vxorem, & cum esset in seruitute filios genuisset, non poterat exire in anno septimo cum vxore, & liberis, sed manebat liberi, & vxor apud dominum. si tamen ipse seruus vellet apud dominum suum manere usque ad annum iubilei, exibat liber cum filijs, & vxore. Inducebatur ergo perfecta libertas in anno iubilei, quod non fiebat in anno septimo remissionis. Idest autem erat quantum ad debita, siue venditiones possessionum immobilium. nam in anno septimo remissionis non redibat res vendita ad dominum, nisi si eam precio dato redimeret. In anno autem iubilei sine aliquo precio redibat omnis possessio vendita ad principalem venditorem. erat ergo iubileus maximum festorum. de hoc patet infra in litera.

De festo seu anno iubilei, quomodo est maximum festum propter maximas libertates. Et quomodo computatur variis a diuersis. Et an coincidat annus septimus remissionis, & iubilei. Qu. 1. 1.

Sciendum autem circa hoc, quod iubileus dicitur annus quinquagesimus, vt hic dicitur. Sed dupliciter computatur quinquagesimus. Quidam enim computant eum quinquagesimum inclusiue, alij autem exclusiue. & hoc quia ista computatio ponit hic septem hebdomadas annorum, & finitis eis erat iubileus. faciunt autem septem hebdomadae quadraginta novem dies. & quia hic computantur hebdomadae annorum, faciunt septem hebdomadae quadraginta novem annos. In fine autem harum hebdomadarum quidam constituebant annum iubileum. In ultimo anno, qui erat quinquagesimus nonus, sed vocant eum quinquagesimum computando inclusiue duos annos iubileorum. scilicet annum primum iubilei, & septem hebdomadas annorum, quae faciunt quadraginta novem annos. & sic cum illo primo iubileo praecedente erant quinquaginta anni. Hoc tamen non necesse est quilibet annum iubilei bis computare. Secundum istam positionem dicendum est, quod annus septimus remissionis, & iubileus coincidunt, quia cum in quolibet septenario fiat vnus annus remissionis. In fine illius septenarii, necesse est, quod cum computarentur septem hebdomadae annorum, quae in fine cuiuslibet fieret vnus annus remissionis, & in fine septime hebdomadae annus quoque remissionis erat. & tunc cum ultimo annus istarum hebdomadarum sit iubileus, erit idem annus iubileus, & annus septimus remissionis secundum istam positionem. Alia autem positio est, quod annus iubileus sit quinquagesimus, non computando annum iubilei praecedentis, sed ponendo vnum eorum exclusiue. & tunc fiebat sic quod acciperent septem hebdomadae annorum, quae faciunt annos quadraginta novem, & in sequenti anno, qui erat quinquagesimus, esset iubileus. Et ista positio erat vera, & rationabilior praecedens, quam in positionem praecedentem non erat annus quinquagesimus iubileus, sed annus quadragimus nonus: cum in fine septem hebdomadarum annorum fieret iubileus, & in fine erat iubileus, scilicet, in ultimo anno. Item si aliquis dicat, quod hoc modo computando annus iubileus erat quinquagesimus, quia computabatur inclusiue cum iubileo praecedenti. non potest stare, quia tunc necesse est, vt quilibet annus iubilei bis computaretur, quia repugnat rationi numeri. Nam in numeris continuis nunquam idem numerus bis assumitur, aut nunquam

Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est septies septem, quae simul faciunt quadraginta novem: & clanges buccina mense septimo, decima die mensis, propitiationis tempore in vniuersa terra vestra. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terrae tuae. Ipse est enim iubileus. Reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque rediet ad familiam pristinam: quia iubileus est, & quinquagesimus annus. Non seretis, atque metetis sponte in agro nascencia: & primitias vindemiae non colligebitis ob sanctificationem iubilei: sed statim ablata comedetis. Anno iubilei redient omnes ad possessiones suas.

Numerabis quoque tibi. Supra actum est de solennitate, quae erat in septimo anno, scilicet, remissionis, hic autem agitur de solennitate anni quinquagesimi, qui dicitur iubileus. Pro quo considerandum est, quod annus iubileus durabat etiam per totum annum septimum, & erat Alph. Toft. super Leuit.

annquam eadem vnitas computatur in numero præcedente, & subsequente, quia tunc minus esset numerus quam denominaretur, & hoc non conuenit. Etiam quia hoc modo non diuideretur totum tempus per quinquagenarios annorum, sed per quadragenarios, & nouenarios, quod falsum est, quia iubileus vocatur annus quinquagesimus, ergo cum totum tempus Iudeorum diuidatur per iubileos, sicut illud diuidit Eusebius in Chronicis, & Iubileus sit quinquagesimus annus, necessarium est, quod diuidatur totum tempus Iudeorum per quinquagenarios annorum, & hoc satis significat litera, cum dicat, numerabis septem hebdomadas annorum, quæ simul faciunt annos quadragintanouem, & clanges buccina mense septimo decima die mensis, & postea sequitur, sanctificabisque annum quinquagesimum, ergo videtur quod post illas septem hebdomadas annorum annus sequens esset iubileus. Et in hoc dicendum est, quod quandoque esset iubileus, necesse erat duos annos remissionis simul esse, vnum post alterum, quod patet, quia annus quadagesimus nonus erat remissionis, cum sit septimus diuidens quadagesimum nonum per septem septenariis: & annus quinquagesimus sequens est iubileus, ergo duo anni remissionis simul erant, & in his duobus annis nihil colligebatur, nec agri colebantur: sed erit sicut in omnibus alijs annis remissionis. Sed in hoc etiam patet, quia supra dicebatur, quod annus iubileus, & annus remissionis non sint simul, in fine hebdomadæ septimæ in anno quadagesimono. Nam si tunc esset iubileus, non oportebat, quod diceretur, quod in illo anno non araretur, nec coleretur agri, nec colligerentur fructus, ut fiebat alijs annis, quia ex eo quod erat tunc annus remissionis, satis apparebat nihil horum esse faciendum. Sed tamen hic, quod non fiet aliquid istorum propter sanctificationem iubilei, ergo apparet annum iubilei esse distinctum ab anno remissionis, & consequenter apparet eum esse annum quinquagesimum ultra septem hebdomadas annorum. Quæ autem dicta sunt, quod annus iubilei esset semper post annum remissionis, & ita eent duo anni remissionis coniuncti, non tenet verum generaliter, nisi annus iubilei tollatur de computatione, alioquin variabitur, & patet. Quando enim Iudæi ceperunt obseruare, leges istas datas a Deo, inceperunt simul, eodem anno, quia omnes leges ad hoc obligabant, quod inciperent eas obseruare Iudæi, postquam essent in terra sua pacifice, ut patet Deut. 12. ab illo ergo anno, quo inciperent esse in pace, inciperet obseruatio omnium legum, ille ergo esset annus, quo computari inciperent septem anni ad habendum annum remissionis, & in quo inciperent computari hebdomadæ annorum ad faciendum annum sequentem post septem hebdomadas iubileum. Hoc supposito cum in quolibet septenario sit annus vltimus annus remissionis, computatis septem septenarijs, quæ faciunt quadragintanouem annos, oportet quod vltimus annus horum, id est quadagesimus nonus sit annus remissionis, & sequens annus, qui est quinquagesimus, erit annus iubileus, & sic sunt isti duo anni coniuncti.

Sed tunc manet dubium, quia aut iste annus quinquagesimus, qui erat iubileus, & erat primus post annum remissionis, computabatur primus pro sequenti septenario ad faciendum annum septimum remissionis; aut non, si computaretur ut primus, non erat verum, quod quando veniretur ad sequentem iubileum, esset annus remissionis coniunctus ad annum iubilei, annus quadagesimus octauus esset annus remissionis, & esset iubileus in anno quinquagesimo: & ita maneret vnus annus inter annum iubilei, & remissionis, & sequenti iubileo essent duo anni intermedij, & in

alio tres, in alio quatuor: & successiue veniretur ad hoc quod annus remissionis, & iubilei essent idem annus: & in sequenti iubileo essent coniuncti isti duo anni, scilicet annus quadagesimus nonus esset remissionis, & annus quinquagesimus esset iubileus, & ita fieret continue ista variatio. Hæc autem plane apparent computanti septenarios, qui pertinent ad annos remissionis, & quinquaginta annos, qui complent iubileum. fit enim tota diuersitas, quia iubileus excedit in vno anno ad septenarios remissionis. Et ideo si in vna computatione excedit iubileus vno anno ad septenarium remissionis, computando semper pro iubileo quinquaginta, & pro septem septenarijs remissionis quadragintanouem, excedet in secunda per duos annos, & in tertia per tres, & sic consequenter, vnde in sequenti computatione complebitur septimus septenarius anno quadagesimo octauo, & in alio anno quadagesimo septimo; & sic semper descendendo. Si autem annus quinquagesimus, qui est iubileus, in illa prima vice non computetur, ut annus primus sequentis septenarij remissionis; sed annus sequens, id est quinquagesimus primus sit, in quo incipiat computari sequens septenarius remissionis, manebit semper idem ordo, scilicet quod cum septem septenarij faciunt quadragintanouem, quod annus quadagesimus nonus erit annus remissionis; & annus sequens quinquagesimus erit annus iubilei. & hoc est quod ponebat opinio præcedens. Sed tunc manet dubium quid horum sit verius. Dicendum, quod vtrunque poterat tolerari, quia non apparet expresse contra sacram Scripturam. Sed rationabilius est dicendum, quod non incipiebat semper computatio annorum quinquaginta pro iubileo, & computatio septenarij remissionis in eodem anno, & ratio est, quia Deus iussit computari septem annos ad hoc, quod septimus annus esset annus remissionis, & tamen computando per primam opinionem intermitteretur vnus annus, qui non computaretur, scilicet ipse annus iubilei, ergo non potest stare. nam cum Deus iubet computari septem annos iubet diuidi totum tempus per hebdomadas annorum; & tamen si intermitteretur vnus annus, non esset diuisio totius temporis per septenarios: ideo nullus annus intermitteretur.

Secundo, quia hoc esset ponere aliquid sine causa. Nam Deus iussit diuidi tempus per septenarios, & in alijs septenarijs ponitur totum tempus continuum, quod autem statim post iubileum fiat ommissio vnus anni, scilicet ipsius quinquagesimi, videtur esse irrationabile: cum non appareat causa aliqua.

Tertio, quia hoc erat in præiudicium pauperum. Nam ideo fuit annus septimus introductus, ut in eotollerentur debita, & liberarentur homines a seruitute, & quanto istud tempus erat minus, tanto erat lex favorabilior: nam si esset remissio de quinquennio in quinquennium, esset favorabilior, quam si esset de septennio in septennium: & tamen computando sic fieret aliquando remissio illa ad octo annos, quod erat tempus prolixius, ideo debebat fieri computatio continua per septenarios non subtrahendo aliquem annum. Quarto, quia videtur esse inutilis sic vnus annus remissionis, nam si annus quadagesimus nonus esset remissionis, & annus quinquagesimus iubilei; cum quidquid remittitur anno septimo, remittatur in iubileo, & aliquid plus: videtur quod superuacuis esset ille annus remissionis; cum in sequenti anno omnia hæc remittenda forent. Ideo rationabilius videtur dicendum, quod computatio fiebat continua annorum, & quod non erat annus remissionis iunctus semper iubileo. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas

Anni fœderum diuidebantur per quinquagenarios.

An sit verum, quod semper essent duo anni remissionis coniuncti.

Modus ad inuestigandum festum iubilei.

Danielis hebdomada de morte Saluatoris.

domadas annorum. Hic ponitur modus ad inuestigandum festum iubilei, scilicet, quod post vnum annum iubilei accipiantur septem hebdomadæ annorum, id est quadragintanouem anni, qui sunt septem septies, & post illos annos sequens annus est iubileus. Simile modum inuestigandi festum Pentecostes dederat Deus, supra 23. cap. cum dicitur, quod post diem primum azimorum a die sequenti, in quo offerebatur manipulus spicarum, computaretur septem hebdomadæ plenæ, & post illas dies sequens erat festum Pentecostes. Non dixit hic Deus quod computarentur septem hebdomadæ simpliciter, sed septem hebdomadæ annorum, quia quodcumque hebdomada simpliciter profertur, septem dies notat. hic autem non accipitur hebdomadæ dierum, sed annorum, ideo oportet explicari, quod essent hebdomadæ annorum. Similis autem modus loquendi de hebdomadis habet in Daniele, vbi cum vellet Deus declarare tempus mortis Saluatoris, quærit distaret a tpe reuelationis factæ dictum est ei 70. hebdomadæ abbreviate sunt super populum tuum, & super urbem sanctam, ut summus esset præuaricatio, & sine accipiet pccatum, vbi agit manifeste de morte Saluatoris; & oes tam Iudæi quam Christiani exponunt illas hebdomadæ esse annorum, similiter autem possent esse hebdomadæ mensium, ut 7. menses facerent vnam hebdomadam, sed non reperit talis modus loquendi in sacra Scriptura. **Septem septies, quæ simul faciunt annos quadragintanouem.** Hic declaratur magis qualiter accipiendæ sunt hebdomadæ. Nam hebdomada dicitur dies septem: Legislator tamen ponit hic hebdomadam per septem non significando nisi numerum; & hoc innuit cum dicitur, septem septies, quæ faciunt 49. ita ut solus importet numerus, & non limitatio temporis, sed in litera ad dicitur, quæ ista numerata sint anni, 49. anni. Et clanges buccina mense septimo. Hic ponitur dispositio ad ipsum festum iubilei, scilicet quod pulsaretur buccina quadam.

Quomodo Iudæi cantabant in tubis argenteis in solemnitatibus, & in magnis epulis, & in calendis, & in festo clangoris. Et an clangor buccinarum propter Iubileum fieret ante Iubileum, vel in Iubileo. Et an fieret mense septimo anni 49. vel 48. Et an in buccina argentea, vel cornea. **Questio. VII.**

SCIENDUM autem, quod Iudæi multoties pulsabant buccinas: aliqui. n. pulsabant eas in principijs mensium in prima die mensis, quam nos calendæ appellamus. & tunc clangebat in duabus buccinis argenteis, quas Deus fieri iusserat in deserto, ut habet Nu. 10. cap. de hoc clangore habet in Psal. 80. cum dicitur, buccinate in neomenia tuba in signi die solennitatis vestre. Etiam canebant Iudæi tubis in festiuitatibus magnis, & super epulas suas cum facerent aliqua magna conuiuia super holocausta, & pacificas victimas istorum dierum solennium: & hoc erat in tubis argenteis, & hoc erat ut habet Num. 10. cum dicitur, si quæ habebitis epulas, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri. Alio tempore canebant Iudæi tuba, scilicet in prima die mensis Septembris, quia tunc erat festum clangoris: & hoc non erat in tubis argenteis sicut in alijs festiuitatibus, sed in voce tubæ corneæ: quia fiebat illud festum ad memoriam Isaac liberati, quibus pater voluit eum immolare; & Deus posuit pro eo arietem, qui immolatus est. Iste autem cantus tubarum, de quo hic dicitur, fiebat in mense septimo in die decimo, in quo die erat festum propitiationis, ut habetur supra 23. cap. De hoc autem clangore dicendum est, quod fieret in tubis argenteis, sicut fiebant omnes alij cantus. Quod autem aliquis esset cantus in tuba cornea, hoc erat speciale, scilicet ad memoriam Isaac.

Alph. Toft. super Leuit.

liberati posito arietem pro eo: hic autem non erat aliqua talis causa: ideo clangebatur in buccinis argenteis, in quibus regulariter fiebat clangor. Aliqui tamen dicunt, quod fiebat iste clangor in buccina cornea, & dicunt propter hoc vocari istum annum iubileum, quia Iouel in Hebræo significat cornu, vel buccinam, Sed dicendum, quod non concluditur ex hoc, nam istud nomen Iouel in Hebræo est egroticum: significat enim buccinam, vel cornu, ideo quamquam ponatur Iouel, non concluditur, quod intelligatur de cornu: sed potest intelligi de buccina, quæ non est cornu, quia æquiuocum non magis determinatur ad vnum significatum, quam ad alterum. apparet etiam quod istud nomen Iouel, aliquando accipitur in sacra Scriptura pro buccina, quæ non est cornu, sic enim habetur Exo. 19. vbi dicitur, cum perit buccina clangere, tunc ascendant in montem: & ponitur ibi in Hebræo Iouel, sed manifestum est, quod accipitur hic pro buccina cornea: & sic non concluditur, quod in anno iubilei clangendum esset in buccina cornea. Sed dicendum est rationabilius esse, quod clangeretur in buccina argentea, quia in eis fiebat regulariter clangor nisi ex aliqua causa speciali, quæ non erat hic.

An clangor fieret ante, vel in anno Iubileo. **Quest. VIII.**

SED adhuc est dubium, quando clangeretur buccina, scilicet in anno Iubilei, vel ante annum iubilei, nam hic constat, quod dicitur clangor in mense septimo: sed an iste mensis esset anni iubilei, vel præcedentis, non apparet. Communiter enim Doctores tenent, quod iste clangor fieret in anno præcedenti ad iubileum. & dicunt esse quandam excitationem, vel promotionem ad iubileum: & fiebat iste clangor ad lætitiâ futuri iubilei exprimentam. Alij autem dicunt non esse rationabile, quod fieret ante annum iubileum iste clangor, sed in ipso anno: dicunt enim quod iubileus dicitur a Ioueli, cornu, vel buccina: ideo oportet quod in isto anno, qui dicitur iubileus, clangatur cornu vel buccina. Sed hoc non multum concludit, nam verum est, quod iubileus dicitur a Ioueli, cornu, vel buccina. & tamen quod buccineretur in anno illo, vel in præcedenti ad illum, non differt, cum ille clangor non fiat propter annum illum, in quo fit, sed propter sequentem ad exprimentum lætitiâ futuram illius: & hoc quia oes seruitutes, & debita soluentur in anno illo, quia oes res vendite ad priores dominos redibunt. Et hoc rationabile est, quod fiat iste clangor in anno iubilei in mense septimo: nam tunc magna pars anni iubilei transiisset, scilicet menses sex, & nondum clangeretur buccina, & sic non videretur pertinere illa pars anni ad iubileum: cum autem clangitur buccina ante annum iubilei, totus annus futurus significatur esse iubileus: & hoc obseruatur apud quosdam gentes: quoniam quæ veniunt aliqua magna festa, ipse clangunt & clamant ante diem illum nominantes diem festi: ut dicentes Natale, Natale, Pascha, Pascha, & per hoc incitant se ad gaudium futurarum solennitatum, hoc etiam videtur sentire litera hic; cum dicat quod numerantur septem hebdomadæ annorum, quæ faciunt annos quadragintanouem, & in septimo mense vel clangi buccina. videtur ergo quod intelligatur de septimo mense illius anni vltimi, qui nominatur in litera, scilicet quadagesimono. & patet magis, quia dicitur, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terre, quæ tunc denuntiabis remissionem futuram: & tamen si intelligeret hoc de mense septimo anni iubilei, non staret quæsiō, quia iam transiissent sex menses de anno, in quo fieret remissio, & tamen nondum clangeretur ad remissionem.

Oo 3 Dicen.

Doct. opinio.

Dicendum ergo, quod clangor iste fiebat in anno...

An fieret in anno quadragesimo, vel quadragesimo octavo...

SEn adhuc dubium est: dato quod fieret iste clangor...

Respondendum est, quod hoc patet ex predictis...

Quidam enim, ut patet ex supradictis, dicebant iubileum esse...

Hoc tamen adhuc potest excludi, quia adhuc poterat esse differentia inter clangorem...

Doct. opinio.

SEn adhuc dubium est: dato quod fieret iste clangor...

gor fiebat in decima die mensis septimi; satis apparebat, quod fieri deberet in die propitiationis...

Duplex li- tera expo- sitio.

possessiones suas alienauerant, redibunt ad eas. nam quandoque aliquis vendebat possessionem...

In iu- bileo redi- bant pos- sessiones im- mobiles...

Et hoc verum est de possessionibus immobilibus, quoniam si venderentur res mobiles...

Inter Iudaeos non esse poterant aliqui excellenter diuites...

ET ex hoc patet, quod regulariter non poterat esse inter Iudaeos aliqui excellenter diuites...

Quare possessiones venditae inter Iudaeos non manebant in aere...

CAUSA autem quare possessiones venditae inter Iudaeos redirent ad priores possessores...

essent nam cum aliquis haberet hereditatem in forte tribus Iudae, cognoscebatur esse de tribu Iudae...

Quo pro- fessiones cognosce- bantur ho- mines tri- bus suis, & non alias.

rentur in loca illa, manifestum esset de qua tribu quilibet homo esset: nam ex eo quod aliquis in tali, vel tali loco erat, cognosceretur tribus eius, vel familia, sic tamen fieri non poterat: ergo oportebat dari aliquam cognitionem de tribubus & familijs, & quia possessiones tribuum sunt immobiles, potuerunt cognosci conuenienter tribus per possessiones: sunt, n. distincti termini possessionum pro qualibet tribu, vt habetur in lib. Iosue a princip. cap. 15. vsque ad finem 19. quicumque ergo possideret aliquid in sorte Iuda, iudicabatur esse de tribu Iuda. fors autem Iuda immobilis erat, & cognoscebatur quæ esset per determinationem scripturæ sacræ Iosue 15. cap. ideo homo qui erat mobilis, cognoscebatur de qua tribu esset per possessionem, quæ erat immobilis. Et sicut cognoscebatur de qua tribu quilibet esset, ita cognoscebatur de qua familia, & de qua domo. nam distributiones sortium, quæ prouenerunt tribubus, postea diuisæ sunt in familias: & distributiones familiarum per domos & distributiones domorum per viros. Istæ tamen distributiones non fuerunt postæ in libro Iosue, quia erant minus principales, & erant infiniti processus: cum cuilibet de populo Israel diuideretur pars possessionis, & assignarentur limites eius: istæ tamen diuisiones manserunt scriptæ apud Iudæos in alijs libris, qui non erant sacræ Scripturæ: & per hos cognoscebant Iudæi distributiones familiarum: ideo cum viderent aliquem habere possessionem, quæ pertinebat ad aliquam familiam alicuius tribus, iudicabant eum esse de illa tribu, & familia.

Nota & plus quam nota hoc p genealogia Christi: & maxime pro his que autor tangit mirabiliter Matt. 1. ca. q. 28.

Certitudo familiarit per quid conseruabatur potissima.

Hoc autem stabat euidentissimum, nisi ista fors familiarum, vel tribus transfret ad alios, qui non essent de illa familia, vel tribu. hoc autem non permittebatur, quia si scriberetur aliquando possessio hominibus aliteris tribus vel familiarum, redibat illa ad priorem dominum in iudicio. & sic per ipsas possessiones cognoscebatur, de quolibet homine, de qua tribu, vel familia, vel domo esset. Ista tamen certitudo cognationis conseruari non potuit, nisi per vnam de duabus legibus. s. vel quod iudicaretur, ne aliquis venderet vilo modo possessionem suam, vel quod res vendita rediret ad dominum suum certo tempore. Prima lex poni non debuit, quoniam diuites aliquando nolebant pauperibus quicquam dare, nisi venderent eis possessiones suas. Si autem Deus non permisisset vendi possessiones, valde magnum inconueniens sequeretur, quia aliquando pauperes egerent nolentibus diuitibus eis quicquam concedere: ideo conueniens fuit, vt permitteretur, vt venderent possessiones: Debit tamen poni secunda lex, quod possessiones redirent certo tempore ad priores dominos. & hoc est ad quod fuisse positus annus iubilæi. Iste modus conseruandi certitudinem progeniei nunc etiam est apud alias gentes, non quidem vniuersaliter, sed in illis qui sunt de magno genere, quoniam ibi seruantur iura primogenituræ, & dantur eis omnia bona immobilia patrum, quæ semel pertinerunt ad ius illud primogenituræ, & quamquam alicui nascantur multi filij, tñ non pōt vendere patrimonium illud, vel distribuere inter alios filios, sed dabit primogenito: ille etiam ex nulla causa vendere potest. Et per hunc modum sunt determinatæ progenies, quia sunt determinatæ possessiones, vel iura progenierum: & ideo quicumque habuerit tales possessiones, cognosceretur manifeste esse de illa domo, vel progenie, ad quam pertinent ista iura: & sic non commiscerentur progenies quantum ad primogenitos. Quantum ad alios tamen minores filios, quibus non sunt determinata aliqua iura paterna, quæ habeant immobiliter, facilliter progenies confunduntur, ga-

commiscentur alteri stirpi, & transeunt in nomen eius. & hoc modo homines parua conditionis, in quibus non obseruantur iura primogenituræ, non habent distinctam progeniem cognitam: & si aliquo tempore habeant, dum permanet memoria viuentium; tamen confestim ista confunduntur: vnde ab originibus sunt, idest, homines sine aliqua certa origine.

Deus quare iusserit in veteri testamento obseruari tribuum distinctionem, & non in nouo testamento. Quest. XII.

CAUSA autem propter quam Deus iusserat in veteri testamento obseruari distinctiones tribuum, & familiarum in possessionibus suis, ne aliquo modo commiscerentur, fuit propter Christum nasciturum de semine Iudæorum, vt cognosceretur manifeste, de qua tribu erat, & de qua familia: nam dictum fuerat de eo quod esset de tribu Iuda. Si tamen non fuisset obseruata ista cautela de non confundendis possessionibus, neciretur de qua tribu fuisset: & isto modo Iudæi vel alij reculerent eum accipere in Messiam: quia dubitarent an in eo completeretur, quod erat dictum de Messia per Prophetas, scilicet, quod esset de tribu Iuda. Etiam obseruabatur inter Iudæos differentia inter familias, ita vt sciretur de qua familia quilibet erat, & propter hoc oportebat etiam considerari in Christo, de qua familia esset: nam dictum est, quod erat de semine Dauid. hoc autem iam pertinebat ad familiam, & non ad tribum: ideo si solum sciretur distinctio tribuum per sortes, & non familiarum, non posset sciri de Christo an esset de semine Dauid, quamquam sciretur, quod erat de tribu Iuda. oportuit ergo etiam distingui sortes propter familias, vt sciretur de quolibet, de qua familia esset.

In nouo autem testamento non iustum est hoc, quoniam iam non erat Christus venturus: ideo nihil referebat, quod cognoscerentur familia, vel tribus, vel quod non cognoscerentur, potissime quia in nouo testamento non erat aliquod genus determinati, vel aliquod caput progeniei, a quo omnes descenderent, & inde assumerent aliquam distinctionem tribuum, vel familiarum, sicut fuit in Iudæis. omnes. n. illi descenderunt de tribu Israel, scilicet ab ipso Iacob, & inde distincti sunt per familias: ista distinctio fuit semper postea obseruata. In nouo autem testamento non poterat hoc obseruari, quia in illo receptæ sunt omnes gentes, quæ non habebant vnum caput, nec habebant certitudinem cognationum: sed potius multæ earum erant iam aborigine, idest sine determinatione certæ cognationis: ideo in his nihil poterat tale obseruari.

Item non poterat hoc fieri, quia in Iudæis obseruabatur distinctio familiarum & tribuum per sortes hereditatum, quas habebant distinctas, ita quod non esset aliquis de Iudæis, qui in sorte sua & familia non habebat, aliquam hereditatem a suis progenitoribus, secundum quam cognosceretur de qua tribu & progenie esset. In conuersis autem ad Christum non erat sic, quoniam non habebant possessiones in locis determinatis, & secundum determinatas cognationes: ideo in eis non poterat fieri talis obseruatio, potissime quia etiam si fieret ista distinctio cum magno labore, tamen ad nihil proderat, quia non erat aliquid quod per eam inuestigaretur. Et vnusquisque ad familiam pristinam. Idest vnusquisque reuertetur ad priorem cognationem.

An inter Iudæos essent aliqui exules. & de penis quæ imponerentur inter Iudæos pro quibuscumque criminibus. Quest. XIII.

DEIT enim Nicolaus, & alij, quod hoc intelligitur de exulibus, & de seruis. Primo autem patet de seruis, quoniam si aliquis seruus de Iudæis non fuisset liberatus in septimo anno remissionis, quia volebat secum educere filios, & vxorem, in anno iubilæi liberabatur: & tunc dicebatur redire in suam cognationem, quia dum seruus fuit, non erat sui iuris, nec gignebat filios sibi sed Domino suo, vt patet Exo. 21. cap. & propter hoc non poterat educere eos secum in anno septimo remissionis. in anno autem iubilæi dicebatur redire ad familiam suam, quia iam erat sui iuris, & filij quos genuerat erant liberi. Item dicit hoc intelligendum esse de exulibus, quod isti redirent ad cognationem suam in anno quinquagesimo: nec tamen intelligitur hoc de illis, qui erant exules pro homicidio voluntario: quoniam isti non redibant in terram suam hoc tempore sicut infra dicitur. Sed dicendum est, quod non potest intelligi de his, scilicet nec de seruis, nec de exulibus. Primo patet de seruis, quoniam de illis infra dicit, quod liberabuntur in anno iubilæi, & tamen non dicitur, quod redibant in suam familiam, potissime quæ dicitur hic, quod redibit homo in familiam pristinam: ergo videtur, quod nunc non erat in familia illa: serui tamen non habent aliquid secundum quod perdant familiam, quia ex hoc, quod efficiuntur serui, non perdunt aliqua iura cognationis. ergo serui non proprie redeunt in familiam, ex eo, quod serui fuerant. Etiam non intelligitur hoc de exulibus, quod redeant in familiam pristinam. nã in illud quis redire dicitur, quod aliquando perdidit: exules tamen nunquam perdidit familiam propter esse exules, sed perdidit terram. ideo deberet dici de eis, quod omnis homo redibit in terram suam, scilicet omnis homo exul, sed non, quod redibit in familiam pristinam, cum illam non perdidit per exilium. Item si hoc intelligeret de exulibus, aut intelligeret de illis qui erant exules voluntarij, scilicet qui confugerant in aliquam ciuitatem refugij propter aliquod homicidij casuale, quod patrauerant, aut intelligit de aliquibus alijs exulibus. Non potest autem dici, quod intelligatur de primis, quia illi non redibant ad terram suam in iubilæo, sed solum quando moreretur summus sacerdos, in cuius tempore factum fuit homicidium, siue moreretur ante iubilæum, siue post, vt patet Num. 25. cap. cum dicitur, & inducetur per sententiam in urbem ad quam confugerat: manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui vnctus est oleo sancto moriatur: postquam autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam: exules, & profugi ante mortem pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt. Si autem dicas, quod intelligatur de alijs exulibus, non potest stare, quoniam nulli alij exules erant. Non enim legitur in veteri testamento, quod aliquis exulare possit. nec etiam aliqua talis pena erat, quoniam si contra aliquem Iudæum ageretur in iudicio, aut ageretur pure ciuilitate, aut aliquo modo criminaliter. Si ageretur pure ciuilitate non poterat condemnari ad exilium, quia exilium pena criminis est: si autem ageretur criminaliter, aut ageretur pro aliqua vulneratione, aut percussione, vel morte illata alicui, aut agebatur pro alijs delictis. Si ageretur per percussione, vel morte, non infligebatur exilium: nã pro percussione dabatur percussio secundum legem rationis, oculus pro oculo, dente pro dente, fracturam pro fractura, vt patet Exo. 21. cap. & procedenti. cap. Si autem aliquis alterum occideret, vel nihil pa-

tiebatur, vel occidebatur secundum distinctionem, quæ habetur Exo. 21. cap. Si autem aliquis peccaret in alijs delictis, aut illa erant delicta magna contra Deum, vt colere idola, vel non obseruare festiuitates, aut prouocare alteros ad colendum idola, occidebatur lapidando eum, vt habetur supra 19. c. & Deut. 13. & 17. cap. de non obseruantibus sabbatum habetur Num. 15. c. idem enim de illis, qui false prophetabant, quoniam lapidabantur, vt habetur Deut. 13. & 18. cap. si autem aliquis faceret aliquid de alijs delictis, quæ non erant directe in Deum, aut ille qui delinquebat erat dignus morte, aut non, si erat dignus morte, & non esset determinatum genus mortis in aliquo loco legis Moysi, vel nisi Deus expresse determinaret, suspendebatur, vt habetur Deuteronomo. 21. capitulo. si autem delictum illud non esset dignum morte, delinquens flagellabatur prostratus coram iudicibus, vt patet Deuteronomo. 25. capitulo. sic patet de illo, qui dixit se non inuenisse vxorem suam virginem, & tamen erat virgo, quoniam flagellatur, & condemnatur in pecunia. vt habetur Deuteronomo. 22. capitulo. & sic in nullo istorum casuum poterat esse exilium. ideo non potest intelligi ista litera, quod exules redirent ad familiam pristinam in anno iubilæi, sed redirent in terram suam. Sed est intelligendum hoc de illis qui vendiderant possessiones suas, scilicet quod illi redirent ad familiam suam, & ad possessionem suam. Nam Israelitæ habebant familias, & tribus distinctas, & certitudo atque distinctio istarum tribuum, & familiarum erat per sortes possessionum assignatas tribubus, & familijs, & sic qui habebat possessionem, quæ pertinebat ad tribum Iuda, vel Benjamin, de eadem erat in qualibet autem istarum tribuum erant plures familiae, & quælibet earum habebat determinatas possessiones: ideo qui haberet partem in possessione alicuius familiarum, dicebatur esse de illa familia, quando autem aliquis vendebat possessiones suas alteri, iam non habebat aliquid, secundum quod maneret in aliqua tribu, vel familia, cum distinguerentur familiae, & tribus per sortes possessionum, & toto tempore, quo possessio alicuius erat vendita, per quam ipse pertinebat ad familiam, vel tribum, quamquam ipse se semper esset de aliqua familia, & tribu, tamen dicebatur manere extra familiam, & tribum suam. Cum vero aliquis rediret ad possessionem suam, habebat id per quod erat de aliqua familia, vel tribu, ideo dicebatur tunc redire ad familiam pristinam, & ad tribum: sed in anno iubilæi hoc fiebat, quoniam vnusquisque redibat ad possessiones suas, quas olim vendiderat, id dicebatur redire ad familiam pristinam. Et sic pro eodem accipitur redire in possessionem, vel redire in familiam, cum sit familia propter possessionem. & sic accipit litera pro eodem cum dicit, reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque ad familiam pristinam. Quia iubilæus est, & quinquagesimus annus. Ista est causa predictorum, scilicet quod in quinquagesimo anno erat hoc priuilegium, quod vnusquisque rediret ad possessionem, quam olim vendidisset, ideo redire debebant. Dicitur autem, quod est iubilæus, & quinquagesimus annus. hoc enim idem est, sed vocatur iubilæus propter buccinam, quæ clangebatur ante annum illum. & vocatur quinquagesimus propter numerum, quia vnus iubilæus distabat ab alio per quinquaginta annos.

Quare Iudæi non obseruant nunc annum iubilæi, cum obseruent multas alias festiuitates, & ceremonias veteris testamenti. Quest. XIII.

Literæ expositio.

IRCA hoc quaeret aliquis, quare Iudæi non obseruant nunc annum iubilæi. nam multas festiuitates obseruant, & ceremonias. Nec valet si aliquis dicat,

dicat, quod non obseruatur, quia in eo fiebant sacrificia, & alia caeremonia, quae determinabant sibi locum Sanctuarij, & nunc, quia non sunt in terra promissionis, in qua est Sanctuarium, non possunt hoc obseruare. falsum n. est, quia non determinabant aliqua sacrificia, vel caeremonie pro anno iubilei, quae non possent obseruari extra locum Sanctuarij, sicut apparet hic: sed solum erant actus, qui vbiq; fieri poterant, scilicet remittere seruitutes, & alienationes factas, & facere fructus terrae communes. Item dato, quod iubileus sibi determinaret aliqua sacrificia, & caeremonias, quae solum fieri deberent in Sanctuario, tamen adhuc poterat obseruari a Iudaeis hic omittendo caeremonias illas, quae requirebant determinationem loci Sanctuarij: sicut patet de omnibus festiuitatibus, quas nunc Iudaei obseruant: nam obseruant dies azimorum, sed non immolant in eis agnum Paschalem qui tamen immolabatur semper in terra promissionis in hac festiuitate, ita etiam in alijs festiuitatibus, quoniam in omnibus iubebat offerri sacrificium aliquod sicut apparet Nume. 28. & 29. cap. & tamen relictis illis sacrificijs obseruant Iudaei festiuitates: ita ergo debet fieri de iubileo, sed non fit. ideo oportet assignari aliam causam. Ideo dicendum est, quod Iudaei non obseruant nunc iubileum, quoniam cessat causa obseruationis. fiebat enim ista obseruatio, ne confunderentur tribus, & familiae, & possessiones earum, quae erant assignatae certis tribubus, & familijs, p. quas distinguantur. Nunc autem Iudaei non habent illas possessiones, per quas distinguuntur familiae, & tribus eorum, quia illae solum sunt in terra promissionis, nunc autem vagi sunt Iudaei extra terram illam: ergo non habent aliquid propter quod faciant iubileum, quia dato, quod Iudaei nunc facerent iubileum remittentes communes alienationes factas in anno quinquagesimo, non rediret homo ad familiam suam pristinam, sicut litera ibi dicit, quia ista possessio quam nunc Iudaei habent, non pertinet magis vni tribui, quam alteri, nec familiarum, cum non sit a dno assignata. Quod autem ista sit intentio faciendi iubileum, vt non confundantur sortes tribuum, & familiarum, patet, quia propter hoc mandauit Deus, vt mulieres acciperent viros de tribu sua, ne confunderentur sortes, vt habetur Nume. 36. cap. cum dicitur, quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribum de nostra hereditate minuatur, atque ita fiet, vt cum iubileus, id est annus quinquagesimus remissionis aduenierit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat, & postea dicitur, omnes viri ducent uxores de tribu, & cognatione sua, & cumque foeminae de eadem tribu maritos accipient, vt hereditas permaneat in familijs, nec sibi misceatur tribus sed ita maneat, vt a Domino separatae sunt. *Non serues annus iudaei.* In ista parte ponuntur conditiones anni iubilei, in quantum concordat cum anno remissionis. Dicebatur enim in anno remissionis, quod agri non sererentur, & vineae non putarentur, quia erat annus requiectionis terrae, ita dicitur de anno iubilei, quod in eo non sereretur, nec putabitur, nec fiet alij labores agriculturij. Causa autem quare non fierent ista, eadem est, quae erat in anno remissionis, quae posita supra est. Et ex hoc inducitur, quod non fit annus iubileus in vltimo anno septimae hebdomadae, scilicet in quadagesimonono quoniam ille annus erat remissionis, cum esset septimus in septima hebdomada, & annus septimus semper erat annus remissionis. Si tamen accidisset iubileus semper in anno quadagesimonono, esset idem annus iubilei, & remissionis. & tunc superfluum esset, quod diceretur in anno iubilei non debere meti, nec colere agros, cum hoc ex conditione anni remissionis fieret,

Quae sunt
intencio in
stituendi iu
bileum.

Conditio
nes anni iu
bilei.

F sed hic positum est tamquam ad aliquam necessitatem ergo non est idem annus iubilei, & remissionis. & eo sequenter esset annus iubilei quinquagesimus, & non quadagesimus nonus, qui erat annus remissionis. *Nec metetis sponte nascentia in agro.* Non est intelligendum quod nullo modo Iudaei colligerent ea, quae nascebantur in agro anno illo, cum immediate dicitur contrarium, scilicet statim oblata comedetis. sed est sensus, quod non colligerent segetes agrorum in anno illo, sicut in alijs annis, cum totaliter colligebant pro se, sed quod colligerent particulam ad necessitatem ciborum sicut dicebatur de anno remissionis. *Et primitias vindemiae non colligatis.* Id est non colligatis uvas primas in modum vindemiae, sicut supra dicebatur de anno remissionis, scilicet, & uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam. Non enim prohibetur collectio uvarum primitiarum, sed quod non colligantur in modum vindemiantium. & sic dicitur, primitias vindemiae, id est primitias in modum vindemiae, nam si intelligerentur, quod non colligerentur primitias vindemiae, sequeretur, quod nihil posset intelligi, quoniam nihil potest colligi nisi primum aliquid colligatur, cum nunquam fiat initium a secundis, vel tertijs. Alio modo potest intelligi non colligatis primitias vindemiae, id est non colligatis primas uvas, quae vindimari possunt, sed permittetis eas pauperibus, vt ipsi primo colligant, deinde vos colligatis. Iste sensus multum apparet ex litera, sed prior rationabilior est, & magis concordat superioribus. Alio modo potest intelligi, non colligatis primitias vindemiae, id est non colligatis primas uvas ad faciendum vinum, sed poteritis colligere eas ad cibum. & iste sensus multum concordat ei quod immediate dicitur. sed statim oblata comedetis, & quamquam alij sensus sint satis veri; tamen iste & primus magis concordat literae. *Ob sanctificationem iubilei.* Id est facietis hoc propter sanctitatem anni iubilei, nam in alijs annis colligitis uvas ad faciendum vinum pro vobis, nunc autem in anno iubilei non colligatis sic; vt sint vobis in cibum, & pauperibus. *Sed statim oblata comedetis.* Id est non debetis facere vinum de uuis in anno iubileo; sed comedebantur solum in modum fructuum, & sic paucitas uvarum sufficiebat illis. si autem fecissent vinum, omnes uvas colligerent; & sic dicitur. sed statim oblata comedetis, id est immediate, vt duxeritis uvas de vineis, comedetis non expectantes, vt inde faciatis vinum. Et hoc idem intelligitur de segetibus, quod non deberent eas domini metere, sed ducere aliquid de eis ad dandum animalibus, vel vt ipsi faciant inde polentam, cetera autem maneat pauperibus, vt ipsi colligentes terant ad faciendum panes ex illis. *Annus iubilei rediet ad possessiones suas.* Hic repetitur quod supra dictum est, scilicet quod in anno remissionis omnes Iudaei, qui vendiderant possessiones, redirent ad eas, ita quod illi qui emerant, restituerent eas nullo dato precio, & ponitur hoc tamquam principium eorum, quae infra dicuntur, vbi agitur de modis venditionum, & redditionum.

Tripliciter
exposi
tio.

Quando vendes quippiam cui tuo, vel emes ab eo: ne contristes fratrem tuum: sed iuxta numerum annorum iubilei emes ab eo: & iuxta supputationem frugum vendet tibi. Quanto plus anni remanserint post iubileum, tanto crescet & precium: quanto minus temporis numeraueris; tanto minoris, & emptio constabit. Tempus enim frugum vendet

Modus ve
nditionis fa
ciendae in
ter ludaeos,
tam de im
mobilibus
quam mo
bilibus.

Textus de
quibus bo
nis intelli
gatur.

vendet tibi. Nolite affligere contribulos vestros: sed timeat vnusquisque Deum suum: quia ego Dominus Deus vester. Facite praecipua mea, & iudicia custodite, & implete ea: vt habitare possitis in terra absque vilo pauore: & gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini vsque ad saturitatem nullius impetum formidantes.

Quando vendes quippiam. Hic ponitur pars incidentalis, in qua ponuntur duo incidentia circa supradicta. Nam dictum fuerat, quod in anno iubilei redibant omnes ad possessiones suas. & ponuntur duo incidentia. Primum erat, quia dictum fuerat, quod in anno iubilei rediret quilibet ad familiam, & possessionem suam, ponitur prouiso de hoc, scilicet quod quando fieret venditio nunquam excederet annum iubileum. Etiam dictum fuerat supra, quod in anno remissionis non sereretur, nec putaretur, nec fructus colligerentur: ideo ponitur incidens prouisum circa hoc, scilicet quid faciendum est in anno septimo, & octauo, quando non sereretur, nec essent fruges. & circa hoc ponuntur tria. Primum ponitur modus venditionis in generali. Secundus modus prouisionis anni septimi, & octauo. Tertio reuertitur ad modum venditionis in speciali. *Secunda ibi. Quod si dixeritis.* Tertia ibi. *Terra quoque.* Circa primum dicitur. *Quando vendes quippiam cui tuo.* Hic ponitur de modo venditionis faciendae inter Iudaeos, scilicet quod non esset venditio illa sicut inter alias gentes. Nam in alijs fiebat venditio simpliciter, inter Iudaeos autem quacumque res venderetur, non poterat vendi simpliciter, si ad Hebraeos pertinens esset, sed vendebatur vsque ad annum iubileum, deinde autem redibat res illa ad priorem possessorem, & sic non vendebatur res pro tanto precio quantum valeret, cum non venderetur ad omne tempus, sed pro parte precij, & contingebat, quod aliquando res esset magno tempore vendita, & aliquando paruo. Quantumcumque enim esset tempus magnum venditionis, non poterat excedere annos quadraginta nouem, quia etiam si venderetur prima die post iubileum, cum reditura esset ad priorem dominum in sequenti iubileo, & inter iubileum, & iubileum solum intercederet anni quadraginta nouem, in illis annis esset vendita, immediate autem erat dies prima anni iubilei, & iam ibi res ad dominum priorem redibat. Minores autem venditiones poterant fieri multipliciter: nam quaedam per valde paucum tempus, vt per annum, vel duos annos, aliae autem per maius secundum, quod tempus emptionis, & venditionis distaret a iubileo. Et dicitur, quando quippiam vendes, non intelligitur hoc de omnibus, quae venduntur, vel emuntur: nam tunc omnia, quae possidentur essent incerta, & non posset dari omnibus conueniens modus viuendi. Nam non potest aliquid habere homo nisi emendo, vel vendendo, vel aliquo modo commutando. & tunc teneretur aliquis omnia, quae possidet, reddere alijs, & non possideret, quia plurima eorum, quae vendita sunt, & empta, in tanto tempore quantum est vsque ad iubileum, pereunt, & non possent reduci ad dominum priorem, nec tamen erant adhuc reducendae res, quae possidentur ad priores dominos, quamquam superflua, si mobiles sunt. In quo considerandum est, quod intelligitur ista litera de bonis immobilibus, quae venduntur. nam sicut in superioribus dictum est, sicut in omnibus alijs gentibus venditiones fiunt in aeternum, & omnes res venduntur simpliciter, ita inter Iudaeos fieret, nisi Deus vellet ali

quid speciale in eis agere, scilicet tenere certitudinem distinctionis in tribubus, & familijs. Hoc autem sicut supra declaratum est, non poterat haberi nisi per res possessas: ideo iustum est, vt possessiones, quae pertinebant ad vnam tribum, vel familiam, etiam si venderetur, non manerent in aeternum venditae, sed redirent in iubileo ad tribus, vel familias, quarum erant, vt sic non confunderentur distributiones sortium, & familiarum, & tribuum. Nunc ergo ista lex teneri debet in bonis illis, quae sunt ad distinguendum tribus, vel familias, & diximus, quod non poterat cognosci tribus, vel familia per hominem, quia quilibet homo mobilis est, cognitio autem certa debet se haberi per immobile, ideo necesse est, vt per bona immobilia fiat ista distinctio: nam bona immobilia manent in certis locis, & illa possidentur ab hominibus certae tribus, vel familiae: ideo si dicatur, quod illa non possideantur nisi ab hominibus determinatae tribus, vel familiae, cognoscentur homines ad quam tribum pertinent, vel familiam, per hoc, quod habent talem, vel talem possessionem. Ideo ista lex de de reducendo possessiones dominis prioribus tenet in bonis immobilibus, in bonis tamen mobilibus non tenet, quoniam per ea non potest haberi aliqua determinatio, vel certitudo de tribu, vel familia. Sicut enim homo, quia mobilis est, & potest esse in quocumque loco voluerit, non cognoscitur per se de qua tribu sit, ita neque cognoscitur per bona mobilia, quae possidet, quia illa in quolibet loco esse possent, quod tollit distinctionem & certitudinem. Iam bona immobilia distinguere possunt tribus, & familias, quia in certo loco manent, & inde nunquam mouentur, de mobilibus autem e contrario est: ideo ista lex non intelligitur de illis, sed quomodocumque Iudaei venderent ista bona mobilia, venditio illa manebat in aeternum, siue res venditae superessent tempore iubilei, siue non. *Cui tuo, vel emes ab eo.* Hic innuitur in quo intelligatur ista lex, & dicitur, quod in omnibus. & non vocantur hic ciues omnes qui morantur in eadem ciuitate, sed solum illi qui sunt Iudaei ex genere, alij autem qui conuertebantur de gentilitate ad iudaismum, quamquam per centum annos aut plures ipsi, & posterit eorum manerent in aliqua ciuitate, nunquam erant ciues, sed semper vocabantur aduenae.

Qui sunt ciues inter Iudaeos, & quomodo conuersi ad Iudaismum non communicantur omnia privilegia iubilei, & anni remissionis. Quasi. X P.

CAUSA huius est, quia secundum quod ait Aristo. in 3. Politic. multitudo seruorum, & banauorum non facit ciuitatem, sed communitas participantium lege & principatu loci illius, in quo est. de Gentilibus autem conuersis ad Iudaismum non erat sic, quia quamquam participarent lege, quantum ad ea quae facere debebant, & parerent sicut dictum fuit precedenti capitulo. aequum iudicium inter vos sit, siue ciuis, siue peregrinus peccauerit: tamen non participabant principatu, quia conuersis non dabantur dignitates in populo, vel officia, aut quidquid dicat aliquam excellentiam, sicut declaratur Deuterono. 23. capitulo. Iudaeis autem ex genere ista duo erant, scilicet participare lege, & principatu: ideo totaliter erant ciues. Et sic dicitur, quod ista lex tenet, quando emptio, vel venditio facta est inter ciuem, & ciuem, id est inter Iudaeum & Iudaeum ex genere. non poterat tamen esse inter Iudaeum, & conuersum de gentilitate ad Iudaismum. Sed sciendum, quod non ponitur hic ista regula ad excludendum conuersos de gentilitate, tanquam cum ipsis possit fieri aliquis talis contractus: nam ista lex solum est quantum ad vendi-

venditorem, scilicet, quod non grauet ipse ab emptore detinendo re venditam ultra tempus Iubilei. Sed conuersi ad Iudaismum non poterant vendere aliquas possessiones adiuuicem, vel Iudæis, quia ipsi nihil horum habebant: nã tota terra promissionis erat distributa Iudæis per sortem: & illæ possessiones quomodo- cunque venderentur siue Iudæis, siue conuersis de gentilitate, non poterant manere apud eos nisi vsque ad annum Iubileum. Cum ergo conuersi ad Iudaismum non possent habere aliquam sortem inter Iudæos, nõ poterant possidere, nisi Iudæi venderent eis illa bona possessa, & tunc nõ poterant permanere apud eos nisi vsque ad Iubileum. Ergo nullo modo poterant conuersi ad Iudaismum vendere aliqua bona immobilia, & sic non intelligitur ista lex de illis, scilicet, quod ipsi venderent. Hoc namque generale erat, quod conuersi ad Iudaismum quancumque diuites essent, non poterant possidere nec vnum palmum terre in terra promissionis, etiam si pro illo dare vellēt quidquid haberent, quia non poterat aliquis Iudæorum vendere gentilibus possessionem suam ad semper, vel conuersis ad Iudaismum, aut filiis conuersorum. Ideo quamquam conuersi inter Iudæos possent esse diuites inter Iudæos, tamen non poterat esse in bonis immobilibus, sed solum in pecunijs, & rebus mobilibus. lex ergo ista non expressit hoc debere seruari inter ciuem, & ciuem, id est inter Iudæum, & Iudæum, tanquam fieri posset inter Iudæum, & conuersum, & fieri vetaretur. Sed ideo prohibuit de non ciuibus quia alia priuilegia anni Iubilei, & remissionis, quæ eis communicari poterant, non communicabantur, scilicet quod remitterentur eis debita, sicut remittebantur Iudæis in anno septimo, & Iubilei. nam Iudæis adiuuicem remittebatur omne debitum contractum ex mutuo in anno septimo remissionis, vel in Iubileo, ita vt non posset repeti ab eo, gentilibus tamen non remittebatur, nec conuersis ad Iudaismum, sed etiam post annum remissionis repeti poterat quocumque debitum, sicut patet Deuteronomio. 15. cap. Idem erat quantum ad seruitutes, quia in anno septimo Iudæi liberabantur aliquantulum a seruitute, in anno autem Iubilei liberabantur totaliter, sed conuersi ad Iudaismum, vel filij ipsorum nunquam liberabantur, siue annus septimus, siue Iubileus veniret, sed manebant serui hereditarij vsque in æternum, & sic non habebant conuersi ad Iudaismum aliquod priuilegium anni remissionis, vel Iubilei. *Ne contristes fratrem tuum.* Hoc refertur ad emptorem, qui contristare poterat venditorem, si detineret ei rem venditam ultra tempus legis, emptores autem non poterant contristari aliquo modo, quia lucri eis cedebat, & est sensus, ne contristes fratrem tuum, id est quando emeris aliquam possessionem a fratre tuo, non contristes eum volendo ei detinere possessionem vsque in æternum, sicut alie gentes faciunt, sed reddas ei in Iubileo. Vocantur autem hic fratres Iudæi adiuuicem, qui sunt ex genere Israel, conuersi autem ad Iudaismum non vocantur fratres, sic patet infra cū dicatur, seruus, & ancilla sint vobis de nationibus, quæ in circuitu vestro sunt, aut de aduenis, & postea subditur, fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis, & iterum distinguuntur ibidem fratres, & aduenæ, cum dicitur, si inualerit apud vos man? aduenæ, & peregrini, & attenuat? fratres tu? & sic habetur Deute. 15. cap. cum venditus fuerit tibi frater tuus Hebræus aut Hebræa, sic quoque Deute. 24. cap. & in multis alijs locis, *Sed iuxta numerum annorum Iubilei emes ab eo.* Id est non contristabis fratrem tuum volendo ei emere res suas, vel iam venditas detinere in æternum, sed solum emes iuxta numerum annorum vsque ad Iubileum, id est si tempus magnū

manserit ab eo tempore, quo tu emeris possessionem fratris tui, vsque ad Iubileum, pro vnico tempore erat venditio. si autem pauci anni restabant, pro paucis annis venditio fiebat, ita tamen, quod nunquam excederet venditio tempus Iubilei, & hoc erat esse venditionem iuxta numerum annorum Iubilei.

Quare Iudæi volebant aliquid emere in rebus immobilibus, cum ista venditio non maneret in æternum. Et quid utilitatis consequeretur emptor ex tali emptione, quæ magis locatio dici potest. Quæst. XVI.

SE diceret aliquis, quare Iudæi volebant aliquid emere in rebus immobilibus, cum ista venditio non maneret in æternum? Respondendum est, quod Iudæi poterant habere utilitatem ex talibus emptionibus. Pro quo intelligendum, quod iste qui vendebat re, aut volebat eam redimere ante Iubileum, aut non. Si redimebat eam ante Iubileum, emptor nihil utilitatis consequeretur, quia nõ faciebat fructus suos, sed solū computabant in sortem deductis laboribus, & dabat insuper ille, qui vendebat partem precij recepti super fructus, quousque completeret totum precium, & sic restituebatur possessio vendita domino suo. Si vero non redimeret venditor ante Iubileum rem venditam, in Iubileo redibat res ad eum nullo dato precio, & tunc poterat consequi aliquam utilitatem emptor, quoniam fructus poterant maiores esse forsors, & quamquam supercreverent, non tenebatur restituere eos venditori. hoc autem expectabant omnes emptores, ideo emebant, primo autem modo nihil utilitatis consequi poterant. Circa hoc sciendum est, quod apud Iudæos possessiones non proprie vendebantur, sed locabantur, quia vsque ad tempus certum solum manebat ille contractus. & propter hoc quancumque aliqua res vendebatur, æstimandum erat quantum erat valor maximus eius. Nam sicut inter nos, quia pura venditio est, & ad omne tempus, æstimatur quantum res maxime valere potest, ita inter Iudæos maximum quod res valere poterat, erat precium, quod daretur pro illa ab vno Iubileo vsque ad alterum Iubileum, quia hoc erat tempus longissimæ venditionis. Si ergo æstimaretur de aliqua re, quod ipsa vendita ab anno Iubilei vsque ad alterum annum iubilei valeret mille, si venderetur decem annis post annum Iubileum valebat octingenta, quia sicut subtrahitur decima pars temporis, ita subtrahenda est decima pars precij, & si venderetur triginta quinque annis post Iubileum, deberet vendi pro quingentis, quia sicut subtrahitur medietas temporis, ita medietas precij, & sic de omnibus alijs differentijs temporum, siue magno tempore, siue paucis ante Iubileum venderetur, sent per enim erat taxandum precium cum tempore. Ista etiam taxatio proficiebat ad hoc, si vellet venditor ante tempus Iubilei redimere possessionem suam, quia secundum hoc deberet æstimari, quantum de precio deberet dare venditor pro re empta, quoniam non debebat totum quod susceperat. *Et iuxta supputationem frugum vendet tibi.* Ista est expositio superioris, dicitur, quod non vendatur res simpliciter, sed iuxta supputationem frugum, id est pro omnibus illis annis, in quibus percipi poterant fructus vsque ad Iubileum, fiebat enim hoc sicut in locatoribus, qui quanto maiori tempore locant, maius precium habent. Inter Hebræos autem maximum tempus venditionis huius, que videtur esse locatio, erat vsque ad Iubileum, ideo debebant æstimari fructus, quantum valerent vsque ad Iubileum, & quia inter Iubileum, & Iubileum erant quadraginta nouem anni percipiendi fructus, computabatur quantum valeret ista perceptiones quadraginta nouem

nouem annorum, & postea quocumque tempore inter Iubileum, & Iubileum fieret venditio rerum, computabantur anni percipiendorum fructuum, & sic hos diminuiebatur de precio totali rerum, quod erat si venderentur de Iubileo vsque ad Iubileum, & sic hoc dabatur magis aut minus pro re sic æstimationem annorum, in quibus debebant percipi fructus. Et quoniam hic dicitur de supputatione annorum frugum, non solum intelligitur de frugibus, sed etiam de omnibus alijs fructibus. idem fiebat in vinea si venderetur, idem quoque in rebus non habentibus fructum, nisi ipsum vsuum rerum, sicut sunt domus locatæ, in his etiam considerabatur tempus manens ad habitandum, quia sic maioritatem temporis, vel minoritatem augebatur, vel diminuiebatur precij. *Quanto plus anni remanserint post Iubileum tanto crescit, & precium.* Determinatio superioris est, scilicet pro maiori tempore annorum, in quibus poterant percipi fructus de re, daretur maius precium, & quanto esset tempus minus, tanto daretur minus precium, habita semper ratione ad totalem valorem rei. si venderetur ab vno Iubileo vsque in alterum. *Et quanto minoris temporis numeraueris tanto minoris emptio constabit.* Id est tanto minoris precij erit res, que venditur, quanto tempus, in quo res vendita apud emptorem manere debet, minus est. ratio huius manifesta est, quia non fuit simpliciter venditio sed locatio. In venditionibus autem simpliciter factis non consideratur an maius, vel minus tempus sit, quoniam res non venditur cum limitatione certi temporis, sed in æternum. Dicitur autem, quod emptio tanto minoris constabit, i. tanto minoris precij erit. & accipitur tibi emptio pro re empta, quoniam emptio nihil constat. *Tempus enim frugum vendet tibi.* Id est quancumque aliquis tibi venderit possessionem suam, non vendit substantiam rei, sed tempus frugum. i. sed fruges, quæ percipi possunt illo tempore, quo res vendita manet apud emptorem. Et in hoc proprie assimilatur venditio facta inter Iudæos locatiõni magis quæ venditioni, quia in venditione proprie dicta non vendit tempus percipiendi fruges, sed ipsa substantia rei cum omni eo, quod prouenit ex re, in locatiõne autem solū venduntur fructus rei, & nõ ipsæ res, sed hic dicitur de venditione, quæ erat inter Iudæos, quoniam ipsa vendebat tempus frugum, ergo magis erat locatio quam venditio. Nec tamen potest dici, quod venditio, quæ erat inter Iudæos, totaliter esset locatio. Nam cum alicui res locatur, ille qui eam conducit, non potest alienare, cum solum habeat ius percipiendi fructus ex re locata pro tempore, quo durat locatio: ille tamen qui aliquid emebat inter Iudæos, magis de iure habebat in re, quoniam poterat eam vendere cuiuscumque vellet, & sic, quod vellet saluo tamen iure primi venditoris. scilicet in anno Iubilei redire ad eum possessio sua, sicut reditura erat, si mansisset apud primum emptorem. & sic patet ex prædictis, quod venditio, quæ fiebat inter Iudæos, non erat pure venditio, nec pure locatio, magis tamen accedit ad naturam locatiõnis, quam venditionis, proprie dictæ. *Nolite affligere contribules vestros.* Hic admonet Deus emptores, ne affligant venditores volendo detinere res emptas extra tempus Iubilei, nam in hoc nimis affligerentur venditores, quia simpliciter carerent rebus suis. Et patet hic quod supra dicebatur intelligi istam legem de solis Iudæis, de conuersis autem nequaquam: nam hic dicitur, quod non affligant Iudæi contribules suos. Dicuntur enim esse contribules illi, qui sunt de eadem tribu, gentiles autem conuersi nõ habebant aliquam vnitate cognationis cum Iudæis, & sic si Iudæi possent aliquid emere a gentilibus conuersis, non teneret ista lex in eis, quoniam non erant de tribubus Hebræorum, nihil tamen ab eis immobile emi poterat, cum ipsi non possent aliquid immobile possidere in terra Hebræorum, vt supra declaratum est.

Deus emptores admonet ne venditores affligant.

A Et sciendum, quod hic accipitur tribus large pro quacumque artinentia cognationis: nam si acciperetur tribus specialiter, sicut dicimus esse duodecim tribus Israel, obligaretur quilibet Hebræorum non affligere illum, de cuius tribu erat, poterat tamen affligere quoslibet de alijs vndecim tribubus, de quibus ipse nõ erat. sed hoc quod dicitur hic, de non affligendis contribulibus, de omnibus Iudæis intelligitur, siue essent de eadem tribu, siue de diuersis: dicebantur autem large esse omnes de eadem tribu, in quantum erant ad eodẽ capite, scilicet a Iacob. Et quamquam istud quod hic dicitur, intelligatur de non affligendo contribules detinendo res venditas ultra Iubileum, etiã intelligi potest de omnibus afflictionibus, quas aliquis in seipso potest tribulibus suis, potissime in emendo, vt si aliquis de Iudæis necessitate coactus venderet possessionem suam alteri, qui videns eum esse in angustia nollet ei dare valorem rei, sed valde minus, affligeret eum, quoniam cogeret illum ad vendendum pro paucis pretio, & hanc afflictionem Deus vetat: ipse enim promittit se inflictorum pœnas pro omnibus fraudibus, quæ sunt Iudæos pauperes fiant, vt hinc Deut. 15. cap. cum dicitur, ne clamer te ad dominum, & fiat tibi in peccatum, sed dabis ei, nec ages quippiam callide in eius necessitatibus subleuandis, vt benedicat tibi Deus omni tempore, & in omnibus ad quæ manum miseris. *Sed timeat unusquisque Deum suum.* Id est quoniam si quos affligis non sint potentes reddere vobis malum pro afflictione, pro cuius timorem desistatis ab affligendo, tamen timeatis Deum vestrum, & propter huius reuerentiam, & timorem non affligatis. *Quia ego Dominus Deus vester.* Id est timeate Deum, quia ego sum Deus vester potens vobis malum infligere quod voluerit, & si non timueritis desistentes propter hoc ab afflictione contribulium, ego vos affligam. *Facite præcepta mea, & iudicia custodite.* Admonet hic Deus ad custodiam præceptorum suorum, scilicet vt Iudæi diligenter obseruent omnia quæ ipse iussit. Et ponitur hic custodia, & facere non tanquam distincta, quoniam quælibet distincta habent cum referuntur ad idem; hic tamen distingui nequeunt, quia referuntur ad diuersa, scilicet ad iudicia, & præcepta: & sic facere, & custodire idem est quod exequi. Distinguuntur tamen præcepta & iudicia, quoniam præcepta pertinent ad ceremonias, quæ sunt ad Deum: iudicia autem sunt leges directiue quomodo se habeat homo ad proximum suum. Hoc autem quod dicitur de Iubileo, ad iudicialia præcepta pertinet, in quantum in eo fiebant remissiones debitorum, & seruitutum, & reductio rerum alienatarum, & communicatio fructuum, ideo præceptum de Iubileo proprie sumptum magis debet vocari iudiciale, quam ceremoniale. Aliqua tamen erant in eo, quæ ad ceremonias satis reduci possunt, & quæ in Iubileo non solum iubeantur fieri vnum, sed multa, & de quolibet eorum præceptum datur, potest dici, quod ista præcepta, & iudicia, quæ Deus hic obseruari iubet, sunt solum ea quæ pertinent ad annum Iubilei. *Et implete ea.* Hoc addit aliquid super facere, & custodire. Nam quamquam aliquis obseruet præcepta attendens ad ea, & exequatur id quod iubetur, potest tamen non omnia facere, quæ iubentur, vel non completis ceremonijs cuiuslibet rei, quæ iubetur. ideo dicitur, quod non solum fiat, & custodiantur, sed etiam impleantur nihil prætermittendo de eis, quæ iussa sunt. *Ut habitare possitis in terra.* Id est hoc faciatis, & tunc poteritis habitare in terra, quam trado vobis: alioquin non permanebitis in ea magno tempore, quoniam Deus tradebat Iudæos in manu hostium, quando ipsi peruerterant præcepta eius, & transducebant illos de terra sua, sicut patet de captiuitate tribuum Israel, & de captiuitate tribus Iudæ: quoniam propter peccata transdu-

transducta sunt in gentes alienas. Vnde Moyfes qñ admonerat Iudæos ad custodiendum præcepta Dei dicebat, quod disperderet eos de terra, nisi custodiret ea, sicut patet Deute. 4. c. cum dicitur, testes inuoco hodie cælum, & terram, cito vos perituros de terra, quam tranfito Iordane possessuri estis, non habitabitis in ea longo tempore, sed debet vos Dñs, atque disperget in omnes gentes. Et qñ hic dicitur, vt habitare possitis in terra, non est sensus, quod ly vt dicat finem, scilicet ideo Iudæi obseruarent ista præcepta, vt Deus conferret eos in terra, quam dederat, quia tñc Deus induceret illos ad peruertendum ordinem charitatis. (est enim ordo in charitate, vt Deus super omnia diligat, & pp seipsum, alia vero propter Deum) si tamen vt teneatur hic dicens causam finalem, esset sensus, qd Deus faceret se coli non propter se, sed pp aliquid alterum. svt Iudæi manerent in terra eis data, sed hoc absurdum est, etiam si aliquis Deum diligat propter hoc solum, vt ei bonum faciat, amor iste deordinatus est, & non fm charitatem; ideo peccatis nõ caret. est ergo sensus, vt teneatur hic vt, non tñquã dicens causam finalem, sed vt denotans consequentiam, & est sensus, implete mandata mea, vt habitare possitis in terra, idest implete mandata, & tunc poteritis habitare in terra, & iste modus loquendi est multũ vsitatus in sacra Scriptura. Et verum est, quod Iudæi obseruantes mandata Dei habitarent in terra, quia obseruatio præceptorum caeremonialium, & iudicialium veteris testamenti secundum se promerebatur bona temporalia concedi, sicut manere in terra, & in securitate, atque victoria hostium, & abundantiam temporalium bonorum in terra nascentibus, sicut declaratum fuit supra 18. cap. circa principium. *Absque illo pauore.* Idest, vt habitetis sine timore hostium. Nam sicut expelli de terra propter peccatum Iudæis eueniebat, ita habitare in terra cum timore hostili, & persecutione, dabatur in poenam. Et sicut peccata inter se inæqualia sunt, & habent quandam ordinem excessus in maiori, & minoritate grauitatis, ita poenæ se habent secundum gradus. Vnde quando Iudæi a principio peccabant, dabat eis Deus minores poenâs mittens hostes super illos, qui inquietarent, & persequerentur eos in terra sua, sicut apparet ex libro Iudic. in quo sepius habetur, quod cum Iudæi delinquerent contra Dominum, tradebat eos in manus hostium, qui subiciebant eos seruituti prementes in terra sua, & cum Iudæi clamarent ad Dominum, suscitabat eis aliquem saluatorem. sic quoque in libris Regum apparet: cum vero vltimate peccata Israelitarum desperata facta sunt, tradidit eos Deus in æternam seruitutem Assyriorum, sic quoque de tribu Iuda factũ est, vt apparet ex 4. lib. Reg. cap. 17. & 2. Paralipo. cap. vlt. De ordine autem istarum poenarum secundum excessus peccatorum habetur, cap. seq. *Et gignat vobis humus fructus suos.* Id est si feceritis mandata mea, terra dabit vobis fructus, alioquin percutiebant egestate magna. sic patet Isa. cap. 1. scilicet si volueritis, & audieritis me, bona terre comeditis. sic quoque habetur seq. cap. scilicet si in præceptis meis ambulaueritis, dabo vobis pluuias tpi bus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur, apprehendet messium tritura vindemiam, & vindimna occupabit sementem. & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pauore habitabitis in terra vestra, comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proiectis. De inde ponitur poena non obseruantium, scilicet visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras, frustra se retis sementem, quæ ab hostibus deuorabitur, & multa ibidem similia, sic quoque habetur Deu. cap. 28. &

Littere expositio.

Peccata ac poenæ se habent secundum gradus, & hec poenæ sunt in ordine puniebantur.

F Aggæi cap. 2. *Quibus vescamini vsque ad saturitatem.* Est enim saturitas præmium eorum, qui obseruant præcepta. sitis autem, & fames poena non obseruantium. Et cum peccata Iudæorum tantum creuissent, mittebat Deus in eos famem validam, quousq; compellerentur comedere stercorea, & ad vltimum comedebant carnes filiorum suorum, & filiarum, vt habetur seq. cap. & Deute. 28. cap. & sic aliquando factum est in Israel, vt obsessã Samaria a Benadab rege Syriæ vendaretur vnum caput asini octoginta argenteis, & quarta pars vnus paruæ mēsuræ stercoreis columbarũ quinq; argenteis, & tñc duæ mulieres comederunt filium vnus earum, vt patet 4. Reg. 6. cap. *Nullius impetum formidantes.* scilicet si præcepta mea custodieritis, etiã si omnes gentes q̃ vos pugnent, non timebitis. Et potest ista littera intelligi dupliciter, vno modo, qd Iudæi nullius impetum formidarent. id est quod non timerent, quamquã aliqui insurgerent q̃ eos: Deus enim deleteret illos, sicut apparet sepius ex libris historialibus. Alio modo potest intelligi, qd nullius impetum formidarent, idest qd non timerent, quod aliquis insurgeret q̃ eos: nam Deus ponebat terrorem in cordibus hostiũ, & nullus audebat persequi illos. sic enim patet de Iacob, quem volebant delere cum filiis suis, & tota domo sua omnes populi Chananæorum propter destructionem ciuitatis Sichem, Deus tñc posuit pauorem in corde eorum, sic habetur Genes. 35. cũ dicitur, cumque profecti essent, terror Domini inuasit omnes per circuitum ciuitates, & non sunt ausi persequi recedentes. vterque eorum sensuum conueniens est.

Duplex si teræ expositio.

Quod si dixeritis. Quid comedemus anno septimo si non seuerimus; neque collegerimus fruges nostras? dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum; feretisque anno octauo, & comedetis veteres fruges vsque ad nonum annum: donec noua nascantur, comedetis vetera.

K *Quod si dixeritis.* Hic ponitur prouiso de cibis anni septimi, & octauo, & est secundum incidens. Deus enim dixerat supra, quod in anno septimo remissionis non seminarent, nec putarent vineas; nec colligerent fructus agrorum. dicerent ergo Iudæi, quod cum hoc agendum esset in anno remissionis, & in iubileo, quomodo possent habere cibos pro duobus annis, scilicet pro anno septimo, & octauo. Et quãdo veniret annus iubilei, oportebat pro tribus annis cibos inquiri (præsupposita opinione quorundam) scilicet pro anno septimo remissionis, qui erat immediate ante iubileum; & pro anno iubilei sequenti, in quo non serebatur, nec colligebatur: & pro alio anno vsquequo ex noua seminatione fructus haberent. Respondet autem Deus, quod ipse prouideret fructus in anno sexto ante annum remissionis, ita vt haberent pro omnibus annis sequentibus, vsquequo venirent nouæ fruges: & istud erat Dei miraculum, & satis apparebat hoc non fieri per accidens, vel ex aliqua conditione speciali naturæ, sed solum ex Dei bonitate, cum semper in sexto anno nascerentur fructus trium annorum. Simile autem alterum faciebat Deus Iudæis. iusserat enim, vt ter in anno ascenderent in locum Sanctuarij omnes masculi Israelitarum, ita quod in vrbibus & alijs locis non muratis nullus vir manebat, sed solæ foeminae, & tamen ho-

Modus p̃ in fructis anni septimi, & octauo, & quod duo tunc sunt facta Dei miracula.

A res, qui erant in circuitu eorum, quamquam desiderarent accipere terram illorum, & scirent nullũ mansisse in vrbibus defensorum, tamen nõ audebant aliquid ad occupandum terram, sic patet Exo. 34. cap. cũ dicitur, cum tulerõ gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente in conspectu Domini Dei tui ter in anno, *Quod si dixeritis, quid comedemus.* Deus enim posuit hoc respondens ad questionem Iudæorum antequã ipsi quærent, qd comesturi essent in annis illis, & hoc propter duo. Primo, quia rationale erat quæri de modo provisionis istorum annorum. nam nõ videbatur esse aliquis modus secundum naturam, per quem Iudæi cõmode habere possent fructus pro istis annis, in quibus non seminabant. solum ergo manebat refugium ad Deum. Quod ergo quærent a Deo, quomodo prouideret eis in annis illis, non erat irrationabile, dum tñ non quærent de potentia eius dubitantes, aut de bonitate, sed volentes scire an iuberet, quod haberent istos fructus per aliquem modum specialem, quamq; fortassis melius fuisset non petere aliquid a Deo considerando totaliter bonitatem eius, quod ipse qui ista iubebat, daret eis modum, per quod haberet fructus. Aliud autem erat, propter quod Iudæi quærent, quõ haberent fructus, quia ipsi erant nimis scrupulosi, & nõ bene credentes Deo, & semper volebant habere signa ad hoc, qd aliqui crederent, vnde dicebant Christo, qd volebant ab eo videre signũ, & ipse respondit, quod generatio praua signum quærit: ideo non dabitur ei signum, nisi signum Ionæ Prophetæ. sic habetur Matth. 12. cap. Apostolus quoque nimis scrupulosos dixit esse Iudæos inquirendo signa, sicut Græci circa philosophiam curiosi sunt. sic patet 1. ad Corint. cap. 1. cũ dicitur, quoniam, & Iudæi signa petũt, & Græci sapientiam. *Anno septimo.* Dicunt enim de anno septimo quid comedent, quoniam ille annus erat remissionis, & iubebat, quod in eo non sererent, nec colligerent.

Quare non dicitur hic de 8. anno quid Iudæi comederent. Quæst. xvii.

S E d quare non dicitur de anno octauo, cũ etiã in anno octauo nõ haberent quid comederent? nam fruges, quæ colliguntur in anno septimo, in octauo anno pro maiori parte comeduntur. Respondendum est, quod non est facta mentio de anno octauo, eo quod ille qui prouideret anno septimo, prouideret anno octauo, & sic sufficiens erat querere de vno eorum. Vel aliter dicendum est, quod de vtroque quæsitum est, tamen Scriptura, quæ breuiloquã est, vt non cogatur multoties repetere, vnum dimittit, sed postea complete ponit. sic autem hic in principio, quamquã non ponatur de anno octauo, tamen postea respondetur de illo, scilicet quod in anno sexto terra faceret fructus trium annorum, & sic sufficiebat septimo, & octauo. Idem autem quærendum esset de anno iubilei. Nam quando iubileus veniebat secundum vnã opinionem supra positã, erant plures anni sine frugibus, scilicet annus septimus remissionis, in quo non colligebatur, nec serebatur, & annus sequens, qui erat iubileus, scilicet quinquagesimus annus, & sequens qui erat quinquagesimus primus, nam quamquã in hoc quinquagesimo primo, qui erat sequens post iubileum, terra sereretur, tamen vsquequo haberetur fruges nouæ, Iudæi non habebat, vnde alerent nisi Dominus eis prouideret.

Ad hoc tamen sicut ad præcedentia responderi potest, quod qui prouidebat pro anno vno, vel duobus, prouideret pro tribus. Nam qui vnum miraculum facit, poterit facere infinita, cum non sit maioris

potentia facere multa miracula, quã vnũ. *Si non seruerimus, nec collegerimus.* Ista est ratio inquirendi. nam si Iudæi possent serere, & colligere in anno illo, nõ esset eis occasio inquirendi quomodo alerent, quã tamen ista interdicta erant, habebant causam inquirendi. Sed quæretur quomodo Iudæi dicerent, si non collegerimus, quoniam quamquã Deus eis veterat serere, tamen non verbat comedere de sponte nascentibus, vt patet supra, immo ista dabat in cibum hominum, & iumentorum.

Respondendum est, quod Iudæi dicere poterant hoc, quia quamquã in anno septimo colligerent de sponte nascentibus, tamen ista quasi nihil erant conferendo ad necessitates eorum, & ad fructus quos habere solebant alijs annis, cum serebant. nihil autẽ, & inutile aequiparantur. Cum ergo pauca colligerent, poterant dicere se nihil colligere. Vel alio modo potest dici, quod Deus veterat eis colligere. nam etiam de ipsa terræ nascentibus anni septimi dixit eis, ne colligerent ea in modum vindemiar, vel collectionis fructuum. sic habetur supra cũ dicitur, quæ sponte gignit humus non metes, & vnas primitiarum tuarum nõ colliges quasi vindemiam. ideo vterque modus collectionis erat eis interdictus anno illo. *Dabo vobis benedictionem meam anno sexto.* Hic ponitur responsio Dei, scilicet quod ipse faceret, vt annus sextus daret fructũ pro omnibus illis annis, tã pro anno septimo, quã pro octauo, & dicitur, quod dabit benedictionem suam, idest abundantiam quam specialiter ipse facit. benedictio enim semper significat abundantiam aut multiplicationem, sicut patet 2. ad Corint. cap. 9. cum dicitur, hoc autem dico, qui parce seminat, parce, & metet, & qui seminat in benedictione, in benedictionibus, & metet. ecce facit ibi oppositionem inter paritatem, & benedictionem. sed paritas significat paruum, & inops: ergo benedictio significat abundantiam, & parum ante hoc ait, & præparant repromissam benedictionem, & non quasi auaritiam. ecce fecit oppositionem inter auaritiam, & benedictionem, sed auaritia semper descendit ad paruitatem. ergo benedictio significat magnitudinem, & iste modus loquendi est frequentatus in veteri testamento. sic patet Deute. 7. & 28. cap. maledictio autem eõrio semper significat diminutionem rerum, sic patet Malach. cap. 3. cum dicitur, in decimis, & primitijs, & penuria vos maledicti estis. Sic igitur proprie dabat Deus benedictionem in anno sexto, quia faciebat illum abundare tripliciter super omnes alios annos in fructibus terræ. *Fruges vestras.* Idest fruges quas habituri eramus, non enim quantur Iudæi de fructibus, quos habebant in anno septimo sponte natos, sed de illis quos habituri essent, si terram seminarent. Quamquã aliquo modo dici potest, quod intelligatur de fructibus, qui erant sponte nati in annis, in quibus non serebatur: quia de his iubebat Deus, qd comederent a pauperibus, & peregrinis, & bestijs terræ, & dñi non possent colligere quidquid sponte natum erat. *Et faciet fructus trium annorum.* Scilicet tantum habebitis in sexto anno, quantum in tribus annis. Hoc tñ adhuc necessarium non erat, sed sufficiebat, qd essent tot fruges, sicut in duobus annis, quod patet quia a tpe, quo collectæ erant fruges in sexto anno, vsque ad tempus, quo colligi deberent in septimo anno, si liceret colligi, esset vnus annus integer. Deinde autẽ vsque ad tempus, quo colligerentur fruges in anno octauo, esset alius annus, & tunc inciperent colligere fruges octauo anni, & comedere de eis. nam in octauo anno serebatur, & colligebatur, cum solum hoc prohibuit in anno esset septimo. Dñ tñ Deus daturus fruges trium annorum, quia accipiunt anni per synechdochen. partes annorum pro ipsis annis

annis totalibus, ita vt dicamus vnum annum esse partem anni sexti a collectione frugum vsq; ad annum septimum sequentem; & septimum annum, qui integer est, dicamus esse alium annum. Deinde partem octauum anni vocabimus tertium annum. vsq; ad collectionem fructuum terræ. Similis modus loquendi per synechdochē hī in sacra Scriptura, cum n. dicit Christus Mat. 12. c. sicut n. fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Ibi. n. loquebat de resurrectione sua post tres dies & tres noctes, & tū manifestum est, qd non resurrexit post tres dies integraliter, sed post tres dies per synechdochē. Si n. accipiat dies naturalis a momento in momentum, solum surrexit Christus post diem & dimidium, & duas horas, qm̄ stetit mortuus in sepulchro quadraginta horis. scilicet ab hora diei veneris vsq; ad primam horam diei Dominice; & iste horæ faciunt diem & dimidium, & duas horas; dicuntur tñ esse tres dies. In tpe autē iubilei erant plures anni s̄m opinionem s̄. tactam, pro quibus De⁹ deberet dare fructum in anno sexto. s̄. tres anni integri, qui s̄m morem Scripturæ vocarentur quatuor anni per synechdochen, quod patet, quia deberet esse fructus pro anno sexto, & deinde pro anno septimo, qui erat annus remissionis; & iste erat quadragesimus nonus annus præcedens iubileum. Etiam deberent esse fructus pro anno sequenti quinquagesimo, qui erat annus iubilei, in quo nihil licebat ferere, aut metere; etiam debebant esse fructus pro anno sequenti post iubileum vsque ad tempus, quo illa quæ serebantur, in anno illo colligerentur, & sic erant duo anni dimidij. Annus ante annum remissionis, & annus sequens post iubileum, sed sicut De⁹ in alijs annis prouidebat dans fructum trium annorum in anno sexto, ita prouideret tpe iubilei dans fructus quatuor annorum. Et hoc verum erat, qd Iudæi in anno sexto haberent fructus trium annorum, si obseruarent annos remissionis & iubilei; ipsi tñ raro ista obseruabant, sicut cōcluditur ex fine secundi lib. Paralip. vii. c. vbi dicit qd terra egit sabbatum omnibus diebus, quibus fuerunt Iudæi in Babylone, quod videbatur factum, quia Iudæi tot annis reliquerant sabbata terræ. & hoc vñ dici sequenti c. f. qd tot annis quiesceret terra Iudæis existentibus in captiuitate, quot annis ipsi nō obseruauerunt sabbata terræ. cum hī erit terra vestra deserta, & ciuitates dirupte; tunc placebunt terræ sabbata sua cū istis diebus solitudinis suæ, qñ fueritis in terra hostili; sabbatizabit in sabbatis suis, eo qd non requiescerit in sabbatis vestris, qñ habitabatis in ea. In istis ergo t̄pibus, quibus Iudæi non obseruabant annos remissionis vel iubilei, non dabat eis Deus fructus trium annorum in sexto anno. Quod autem dictum est de quatuor annis sine fructibus, intelligendum erat accidere semper in septimo septenario annorum remissionis s̄m vñā opinionem s̄. tactam: & tñ aliquñ saltem s̄m veritatē accidebat, licet non esset in quolibet iubeo, sicut ostensum est supra. *Secretis que anno octauo.* In isto anno erat licitum ferere, & colligere; sicut in omnibus alijs annis, cum solum vetitum fuisset hoc in anno septimo, & tamen dicitur qd non comedebant de frugibus vsque ad nonum annum. In tempore autem iubilei addebatur vnus annus, quoniam annus iubilei quando erat immediatus post annum remissionis erat octauus, quamquam alio modo vocetur quinquagesimus. nam vocatur quinquagesimus respectu iubilei præcedentis: vocatur autem octauus respectu anni septimi remissionis. & in hoc non licebat ferere, nec colligere, sicut nec licebat in anno septimo, sed serebatur in anno nono, & comedebantur fruges nouæ in decimo. Et comedetis veteres fruges vsque ad

Christus fuit tribus diebus in sepulchro quo intel ligatur.

Iudæi pun ti, quod nō seruabant annos remissionis & iubilei.

F nonum annum. Idest habebitis de veteribus frugibus tantum, vt comedere possitis de illis vsque ad annum nonum. Vocantur autem fruges veteres illæ, quæ colligebantur in anno sexto, & de istis comedebatur vsque ad annum nonum: non quidem vsque ad principium anni noni, sed vsque ad perfectam collectionem frugum anni octauum. Secundum tamen vulgares computatur annus sequens post collectionem frugum anni cuiuslibet, vnde collectis frugibus anni octauum incipiunt vocare annum nonum, & patet, quod si ista intentio literæ, quia dicitur. *Donec noua nascantur edetis vetera.* Idest semper habebitis de frugibus anni sexti quousque veniant aliæ nouæ fruges, quas edatis. Et non est sensus qd solum Iudæi comederēt de veteribus. Idest de frugibus anni sexti vsquequo nascerentur noua, idest vsque ad natiuitatem nouarum frugum anni octauum: nam si solum vsque ad illud tempus comederent Iudæi de veteribus, non maneret eis quicquam in cibum a tempore natiuitatis frugum vsque ad collectionem earum perfectam, quia iudo iam possent comedere de illis; sed accipitur hic donec nascantur noua, idest donec nata & collecta sint, nihil enim proficiebat ad cibum natus esse fruges nouas, nisi tales essent, quæ in cibum sumi possent, & meti, & hoc solum est tempore quo iā est perfecta messio illarum.

Terra quoque non vendetur in perpetuum, quia mea est: & vos aduenæ, & coloni mei estis. Vnde euncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessionem suam, & voluerit propinquus eius, pot redimere quod ille vendiderat. Si autem non habuerit proximum, & ipse precium ad redimendum potuerit inuenire: computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit, & quod reliquum est reddet emptori: sicque recipiet possessionem suam. Quod si non inuenierit manus eius, vt reddat precium: habebit emptor quod emerat vsque ad annum iubileum. In ipso. n. omnis venditio redibit ad dñm, & ad possessorem pristinum. Qui vendiderit domum intra vr̄bis muros, habebit licentiam redimendi donec vnus impleatur annus. Si non redemerit, & anni circulus fuerit reuolutus, emptor possidebit eam, & posterius eius in perpetuum: & redimi etiam nō poterit in iubeo. Si autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum iure vendetur. Si ante redempta non fuerit, in iubeo reuertetur ad dñm suum. Aedes Leuitarum, quæ in vr̄bibus sunt, semper possunt redimi. Si redemptæ non fuerint, in iubeo reuertentur ad dños, quia domus vr̄bium Leuitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est. Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & suscepis

De venditione possessionum.

De venditione domorum.

De vitiis non accipiendis.

peris

peris eum quasi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum: ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Time Deum: vt viuere possit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vsuram: & frugum superabundantiam non exiges. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Ægypti; vt darem vobis terram Chanaa, vt essem vester Deus. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, nō eum opprimes seruitute famulorum: sed quasi mercenarius & colonus erit: vsque ad annum iubileum operabitur apud te: & postea egredietur cum liberis suis, & reuertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum. Mei enim serui sunt, & ego eduxi eos de terra Ægypti. Non veneant conditione seruorum. Ne affligas eum per potentiam: sed metuito Deum tuum. Seruus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt: & de aduenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra. Hos habebitis famulos, & hæreditatio iure transmittetis ad posterum, ac possidebitis in æternum. Fratres autem vestros filios Israel ne opprimatis per potentiam. Si inualuerit apud vos manus aduenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei; aut cuiquam de stirpe eius: post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum: & patruus & patruelis, & consanguineus, & affinis. Si autem & ipse potuerit, redimet se, supputatis duntaxat annis a tempore venditionis suæ vsque in annum iubileum, & pecunia quæ venditus fuerat iuxta annorum numerum & ratione mercenarij supputata. Si plures fuerint anni qui remanent vsque ad iubileum: secundum hos reddet & precium. Si pauci, ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum: & reddet emptori quod reliquum est annorum, quibus ante seruiuit mercedibus imputatis. Non affliget eum violenter in conspectu tuo. Quod si per hæc redimi non potuerit: anno iubeo egredietur cum liberis suis. Mei enim sunt serui filij Israel, quos eduxi de terra Ægypti.

14. q. 3. c. putant. De vsuris, c. colligit. & per loa. An. c. videt eo titu. in elem.

Infra eod.

Supra eo.

Alph. Toft. super Leuit.

A Terra quoque non vendetur. Hic reuertitur legislator ad modum venditionis in speciali. & ista ponuntur ratione anni iubilei, in quo dissoluebantur factæ venditiones, scilicet, quod redibant ad dominos priores. Et diuiditur in tres partes: quoniam primo agitur de venditione agrorum. Secundo de venditione domorum. Tertio de venditione personarum: secunda ibi. *Qui vendiderit domum.* Tertia ibi: *Si paupertate compulsus.* Circa primum. *Terra quoque non vendetur in perpetuum.* Ponitur hic primo documentum generale de limitatione venditionum factarum, quæ non tenerent sicut in alijs gentibus, sed determinarentur ad certum tempus. Deinde limitatur in speciali tempus istius venditionis, & modus redemptionis rerum venditarum. & dicitur quod terra non vendetur in perpetuum, idest non poterunt vendi possessiones immobiles simpliciter pro omni tempore: & non potest accipi hic terra solum pro terra; sed etiam pro qualibet possessione immobili, quamquam in aquis. nam necessarium est, quod aliqua possessiones Iudæorum essent in aquis, sicut nunc sunt apud nos: & tamen illas vendere non poterant; sicut nec alias, quæ erant in terra. sed omnes possessiones quæ immobiles sunt, vocantur terra, ex eo quod terra immobilis est.

Modus venditionis in speciali.

Quomodo Iudæi non poterant vendere aliquid de terra pro missionis saltem ad vnā horam, quia non erant domini possessionum sed coloni. *Quest. XVIII.*

VOLEBAT autem Deus quod non venderetur possessio aliqua terræ in perpetuum: & præter causas quæ supra assignatæ sunt, dicendum est adhuc esse alias, scilicet, quod Deus tradiderat terram Chanaan Iudæis, quam eis forte diuisit, assignas vniciquæ tribui & familia propria loca. Et quia quilibet partem suam agri, vel vineæ, vel cuiuslibet rei immobilis à domino suscepit, cum sua non esset, in perpetuum alienare non poterat: immo nec in aliquod tempus, cum solum essent Iudæi aduenæ & coloni Dei, quibus locauit terras illas, vel magis locauit eos in terris illis, vt colebant eas. ad colonos autem nihil pertinet de corpore possessionis, sed permittit eis posse ad tempus vendere ad subueniendum necessitatibus illorum. Nam si nunquam vendere possent, pauperes angustiantur diuitibus nolentibus aliquid dare pauperibus, nisi venderent eis possessiones suas. Facta est autem ista remissio, scilicet quod postquam Iudæi venderent, liceret eis in anno iubilei redire ad possessiones suas; ne dispositio Dei facta de sortibus filiorum Israel, per quam conseruabatur integritas & distinctio tribuum & familiarum, mutaretur. Si enim cuiuslibet vendere possessionem suam licuisset; per venditionem posset tota possessio vnus tribus ad alias pertransire: vnde necesse erat illa tribum perire quantum ad nomen & distinctionem; vel commiseretur alijs tribubus, cum non haberet aliquid in quo maneret distincta ab eis. sicut nunc aliqua familia vel cognationes aliquo tempore magna fuerunt, postea vero deperditis substantijs dispersæ sunt, & commixtæ alijs familijs perierunt. Si enim illi qui erant de tribu Ruben, possessiones suas in perpetuum, sicut nunc fit, vendere potuissent; necesse erat eis transire ad habitandum cum alijs tribubus, & dispergi, donec ex mixtione cum alijs nomē tribus istius periret. Deus autem volebat istas duodecim tribus in suis familijs & nominibus distinctas conseruare, propter causam, quæ supra

Pp expri-

exprimebatur, de cognitione genealogia Saluatoris: ideo hanc legem de remissione rerum venditarum in iubileo dedit.

Aliqui autem de legis conditoribus volentes captiuare semper multitudinem ciuitatis dederunt legem, quod nemo possessionem suam vendere posset, nisi ei manifestum infortunium accidisset, ne possessiones totius ciuitatis ad paucos & diuites deuenirent, vt haberetur in politicorum. Deus autem medio modo se habuit, nec totaliter venditionem permisit, ne substantia ad alienos perueniret: nec totaliter interdixit, vt in necessitatibus pauperes haberent recursum ad venditiones substantiarum.

Quare nullo si gentiles acceperit hanc legem de iubileo nec Iudaei nimis seruauerunt.

Ista autem lex cum optima sit ad conseruationem status politici; a nulla tamen ciuitate vnquam recepta est: multi tamen eam scire potuerunt. Sed ideo videtur a nullo populo suscepta fuisse, quia aggrauatoria diuinitum videbatur. Iudaei autem, quia timebant Dominum, susceperunt eam: etiam si multum grauentur, non tamen eam nimis custodierunt: quoniam tam preceptum de anno remissionis, quam de iubileo multis temporibus a Iudaeis incustoditum mansit, vt supra dictum est. Quia mea est. Quamquam intentio Dei interdicens terram vendi simpliciter, esset propter causam supra expressam; tamen tuebatur se hoc iure assignans causam precepti, scilicet, quod terra sua esset, & nulli homini licet alienare eam esset alterius. Quod autem terra sua esset, manifestum est non solum de terra Chanaan, in qua Iudaei morabantur, sed etiam de omnibus alijs terris, quoniam ipse omnia condidit & administrat. loquebatur tamen Deus hic specialiter de terra Chanaan, in qua erant Iudaei; quia ipse tradiderat eis terram illam habitandam exclusis inde alijs gentibus: ideo poterat ponere quamcunque conditionem in ea veller. Et vos aduenae, & coloni mei estis. In hoc etiam explicatur ius, quo Deus se tuetur contra Iudaeos, vt ipsi non venderent terram simpliciter, quia non erant domini illius. Diceret enim aliquis de Iudaeis, quod postquam ipsi susceperunt terram de manibus hostium, efficiebantur domini eius: & licebat eis vendere vel alienare per quemcunque modum. Deus autem respondet, quod ipsi nunquam sunt tanquam domini terrae Chanaan: sed ipse locat eos in illa, vt ibi habitarent, & colant eam: & sic constituit eos colonos, & non dominos terrae. Et dato quod ipsi dicerent quod Deus donabat eis terram illam; & post donationem transibat in dominium eorum, atque ita licebat facere quod vellent, non stat: quia quamquam donata sit, potest donator a principio imponere ei legem, quam voluerit; & donatarius tenebitur acceptare illam conditionem: alioquin non recipiet rem, nam cuiuslibet licet imponere legem rei suae. Res autem quae donatur, quando donatur, ipsius donatoris est: ideo potest imponere legem quam vult.

Dicit Deus Iudaeis, quod ipsi sunt aduenae eius: quoniam aduenae dicitur ille, qui venit de terra sua ad habitandum in terra aliena: & isto modo conuersi de gentilitate se habebant ad Iudaeos; quia ipsi veniebant ad terram Iudaeorum & cultum eorum, relinquentes terram suam, & cultum deorum suorum: ideo vocabantur aduenae Iudaeorum, & isto modo dicitur precedenti cap. de ciuibus & aduenis siue peregrinis, & Deuteronomij primo cap. & in multis alijs locis. & ibi vocantur ciues Iudaei: peregrini autem gentiles. Eodem autem modo se habebant Iudaei ad Deum: quia terra illa Chanaan in qua nunc habitaturi erant; non erat terra originis eorum: sed erat terra Dei, qui expulerat inde populos habitatores

eius; & fecit Iudaeos venire, vt habitarent in ea. ergo erant aduenae respectu Dei. Etiam vocat eos colonos suos: quia colonus dicitur, cui dantur aliqui fundi ad colendum. sic autem de Iudaeis factum est; quia Deus commisit eis terram Chanaan, vt colerent eam atque habitarent. non poterant ergo ipsi vendere terram, cum ad colonos nihil pertineat de corpore possessionum.

Vnde cuncta regio possessionis vestrae sub redemptionis conditione vendetur. Hoc est correlarium ex superioribus. Dicitur enim fuerat quod terra, in qua habitabant Iudaei, non erat ipsorum; cum solum essent coloni illius. ex hoc sequebatur quod nullo modo ipsi possent eam alienare, nec saltem ad vnam diem. & hoc poterat Deus inferre ex supradictis; tamen voluit temperare legem. Nam si dixisset quod Iudaei nullo modo possent vendere terram possessionis suae, granarentur pauperes non habentes unde succurrerent sibi in necessitatibus suis: ideo conclusit quod terra quidem vendi possit non simpliciter, sed iure redemptionis, vel conditione, scilicet, quod quando-cunque venderetur terra, idest possessio immobilis, posset postea redimi. Et dicitur conditione redemptionis; non quod ista conditio apponeretur in contractu venditionis; quia non oportebat aliquid tale exprimi; sed a lege erat posita conditio. ea autem quae a lege insunt contractibus; non oportet exprimi in illis: immo quod amplius est, si aliquis vellet renunciare privilegio redemptionis, non posset: quia illud non fuerat introductum propter eum; sed ne perirent familiae & tribus in Israel. perirent tamen si cuiuslibet permitteretur vendere; vt veller, possessionem suam non debebat ergo licere.

Intelligitur etiam ista venditio cum conditione liberationis in iubileo; quia quamquam venderetur res; tamen reditura erat ad dominum. & etiam ista conditio non erat exprimenda in contractu; quia a lege hoc erat. & si aliquis renunciaret illi, non valeret renunciatio: immo ille, qui ageret aliquem contractum contra interdictum huius legis, puniendus erat; sicut si aliquis agat contractum iniquum, velut si aliquis de clericis spontanea subijciat se iurisdictioni seculari, quantum ad hoc, vt puniatur, & permittat se corporaliter puniri: hi enim peccant volentes destruere privilegium clericale.

Cuncta regio possessionis vestrae. Idest omnis possessio quae est in regione vestra, scilicet inter alias gentes, & in alijs regionibus non habet locum lex de redemptione rerum venditarum; in tota tamen regione vestra quaecunque possessio vendetur, sub hac conditione vendetur.

Ex hoc autem patet, quod venditio quae erat inter Iudaeos, magis dicitur locatio quam venditio. sed differt venditio istorum aliquo modo a locatione proprie dicta, quia locatio quae inter nos est, solum tollit fructus, & non substantiam, vel corpus possessionis: venditio autem quae inter Iudaeos erat, tollebat proprietatem simpliciter ipsi venditori, sed non ad omne tempus. ita quod illa tempora, in quibus permaneret res vendita, pro emptore, excludebant totaliter proprietatem rei a venditore (& hoc erat vsque ad iubileum) & nihil iuris habebat magis venditor in re quam quilibet alius extraneus, nisi quod venditor poterat redimere rem venditam quando-cunque veller, nullus autem alius hoc poterat. Vt si inter aliquos purus venditionis contractus celebraretur, per venditionem transferretur dominium in emptorem: potest tamen emptor dicere venditori, quando-cunque volueris redimere, ego reddam tibi: sic autem inter Iudaeos

Venditio Iudaeorum, ac locatio proprie dicta in quo differunt.

daos tam fructuum, quam terra pura fiebat venditio: sed Deus volebat quod hoc modo non obstante, possessio redimi posset, vel in anno iubilei rediret ad dominum priorem.

Quod autem pura fieret venditio patet ex hoc: quia quanto-cunque tempore daret locatio fructuum, non transiret ius domini in conductorem nec prescriptione, nec alio modo, cum nunquam possit habere bonam fidem, sed in talibus venditionibus aliquando totaliter transibat dominium in ipsos emptores, ita vt in aeternum redimi non posset res vendita; nec rediret in iubileo, vt patet infra isto cap. de domibus quae vendebantur intra vrbes, si non redimerentur in anno primo quo vendebantur. Si attenuatus fuerit frater tuus. Posito supra in generali quod terra non possit vendi in aeternum; sed omnis venditio intelligeretur cum conditione redemptionis: ponitur hic in speciali de modo redimendi, scilicet quando aliquis homo vendebat possessionem suam, quod poterat eam redimere ipse, vel propinquus eius: & dicitur, si attenuatus fuerit, scilicet si homo denegat ad paupertatem; quod est attenuari in facultatibus. nam ista est causa propter quam homines vendunt possessiones: & tamen quamquam hoc intelligatur de pauperibus; debet reduci etiam ad diuites; quia si aliquis diues venderet possessionem suam, eodem modo poterat eam redimere, vel redibat ad eum in iubileo. ponit tamen litera id quod communius est. Frater tuus. Dicitur de fratribus, idest de Iudaeis ex genere, qui vocantur fratres sicut supra probatum est. aduenae autem de gentilibus conuersi non vocantur fratres. ideo si aliquis eorum posset vendere aliquam possessionem immobilem, non posset eam redimere; nec rediret ad eum in iubileo: quoniam non gaudebant conuersi privilegij anni remissionis, vel iubilei, vt supra probatum est, vt patet infra in litera. sed hoc solum ad Iudaeos erat.

Vendiderit possessionem suam. Possessionem parua possessio est. Sed in hoc non differt: quoniam siue magna, siue parua esset, redimi poterat, vel rediret in iubileo. & intelligitur de immobilibus; quia nihil aliorum poterat redimi: nec redire in iubileo.

Et voluerit propinquus eius, potest redimere quod ille vendiderat. Primo enim requirebatur ipse qui vendiderat rem, an veller eam redimere: quod si diceret se nolle, aut non posse; quilibet de propinquis eius, scilicet cognatis habebat ius redimendi possessionem venditam. sed erat differentia in maiori vel minori propinquitate; quia primo competebat ius redimendi maxime propinquis, consequenter autem alijs vsque ad vltimum: & isti sic se habebant, quod non posset minus propinquus redimere rem venditam, nisi primo requireret omnes alios magis propinquos, an vellent redimere. illis autem nolentibus, aut cedentibus ei, poterat ipse redimere. Sic autem patet de succidendo semen, & succedendo in possessionibus defuncti: nam quando moriebatur aliquis; propinqui poterant accipere uxorem illius; dum tamen non esset gradus prohibitus: & tunc qui magis propinquus esset, habebat primo ius accipiendi. & sic factum est in Booz accipiente Ruth Moabitidem in uxorem; quoniam erat alius propinquior illo, qui posset accipere eam; & requisit ab eo Booz an veller eam habere in uxorem, & cum cessisset iuri suo; accepit eam Booz, vt habetur Ruth. cap. 4. si autem aliquis non haberet consanguineos; nemo de extraneis poterat redimere possessionem ab illo venditam.

Alph. Toft. super Leuit.

Cognatis venditoris quare possessionem redimere permittebatur: & non extraneis. Quest. XIX.

Causa autem quare permittebatur cognatis venditoris redimere possessionem, erat in fauorem venditoris; quia melius tractaret cognati possessionem cognati sui, quam aliquis alius, & clementius se haberent cum eo.

Cum autem isti propinqui redimerent possessionem, deuoluebant eam in anno iubilei ad eum, cuius primo fuerat: quoniam omnis possessio in anno iubilei redibat ad priores dominos: cum tamen aliquis de cognatis venditoris semel redemisset possessionem cognati sui, non poterat ille redimere ab eo vsque ad iubileum; nisi cognatus cederet iuri suo; & faciebat toto tempore fructus suos: quoniam res simpliciter erat sua, & habebat omnem vtilitatem inde provenientem. vtpote si fructus suscepti superabundant ad sortem datam; & iste cognatus redimet ab emptore cum eisdem conditionibus, cum quibus venditor potuisset redimere, scilicet, vt fructus percepti computentur in sortem deductis expensis, vel laboribus, sicut infra patet, nullus tamen de extraneis poterat redimere istam possessionem de manu emptoris. Cuius causa est propter privilegium ipsius venditoris; & propter fauorem primi emptoris. nam si extraneus redimeret possessionem venditam; non posset venditor eam postea ab eo redimere, sicut poterat a primo emptore: quia lex non permittit hoc in redemptoribus quod in emptoribus: & sic grauentur aliquo modo ipse venditor. Etiam hoc est in fauorem primi emptoris: nam ipse dedit pecuniam venditori, unde posset succurrere paupertati suae: iustus est ergo, quod iste accipiat vtilitatem de possessione illa; vtpote si fructus supercreverint ad sortem, quam quod aliquis alius habeat, qui nihil dedit venditori, inuito ipso. Si tamen ipse emptor principalis veller possessionem emptam vendere alicui alteri, poterat; tamen hoc fiebat sine prauidicio primi venditoris: quia ipse non poterat constituere plus iuris in emptore, quam ipse haberet. sic ergo poterat principalis venditor, vel quilibet de cognatis eius redimere a secundo emptore: quoniam res transibat cum oneribus suis.

Etiam hoc erat quantum ad computationem fructuum. nam si venditor principalis, vel aliquis de cognatis eius veller redimere rem ab ipso emptore secundo; deberet computare annos qui manebant vsque ad iubileum a tempore factae venditionis; & distribuere pretium inter illos, vt sciretur quantum proueniret cuiuslibet anno de pretio illo. & tunc deductis annis in quibus recepti fuerant fructus; redemptor deberet dare residuum sortis; & reliquum computabatur in fructibus perceptis. Si autem venditor secundus secundo emptori pro maiori pretio rem vendidisset; primus venditor redimens rem non tenebatur computare fructus secundum maiorem valorem secundae venditionis; sed iuxta pretium constitutum in prima emptione: nam hoc modo fraudaretur primus venditor. secus autem si redimeret consanguineus venditoris rem de manu emptoris primi; quoniam tunc de manu eius non poterat primus venditor redimere rem.

Causa diuersitatis est; quia in casu precedenti primus emptor vendebat voluntarie alicui rem, quam emerat: ideo non poterat constituere in eo plus iuris quam ipse habebat.

In secundo autem casu lex constituit potestatem redimendi in consanguineis; & etiam si emptor nolit, eis dare

Pp 2 com-

compellitur: & tunc nihil ipse vendit; sed compellitur dare rem, quam emit, redemptori dato pretio. ideo non est necesse, quod res transeat cum onere quod habebat apud primum emptorem: quia ipse non transfert eam, sed lex quæ potest constituere tantum iuris in aliquo quantum voluerit.

Si autem non habuerit proximum. Hic ponitur aliquis alius casus, scilicet quando ille qui vendidit possessionem, non habet aliquem propinquum qui redimeret eam, vel si habet non potest redimere, aut non vult: quia tunc pro eodem est non habere proximum; vel haberet & non redimere possessionem. in isto casu dicitur, quod ipse venditor redimet si potuerit.

Et ipse pretium ad redimendum potuerit inuenire. Ex hoc videtur innui, quod primo permittatur consanguineis redimere, quam ipsi principali venditori: quia dictum fuit, quod si haberet propinquum venditor, redimeret rem: si autem non haberet, ipsemet venditor poterat eam redimere.

Dicendum est, quod primo competit ius redimendi ipsi venditori principali, quam consanguineis eius. Hoc tamen quod hic dicitur intelligitur a principio, quando venditor rem vendit: nam tunc quando vendit, non vult eam redimere; alioquin non venderet eam: & tunc cognati eius possunt redimere immediate, quo venditor vendiderit: immo si ipsi sciuerint, quod cognatus suus aliquid vult vendere, constituto iam pretio, poterunt prohibere quemlibet emptorem extraneum; & ipsi accipient rem. Cum autem dicitur hic, si potuerit inuenire pretium ad redimendum ipse venditor, quod redimet: intelligitur quando iam tempore procedente respicit venditioni factæ; & vult redimere rem venditam.

Computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit. Hoc enim est in fauorem ipsius venditoris. nam secundum leges humanas, cum per venditionem transeat res simpliciter in dominium emptoris; est possessor bonæ fidei: ideo facit fructus suos. & dato quod alius postea redimeret rem, non tenebatur computare fructus perceptos; sed deberet recipere sortem quam dedit. Deo tamen licuit constituere ius, ut voluit, in rebus suis: & sic in fauorem venditorum dedit, ut computarentur fructus percepti in sortem: & residuum de pretio redderet emptor secundus, & primus venditor secundo venditori.

Quare emptores inter Iudæos non faciebant fructus suos in rebus immobilibus emptis cum esset contractus bonæ fidei, sed cogebantur computare fructus: & quis esset modus computationis. Quest. XX.

FEBAT autem hoc modo, ut primo sciretur quantum erat pretium in venditione. Deinde quot erant anni a tempore venditionis usque ad iubileum, in quo res vendita ad dominum priorem reuertebatur: deinde illud pretium diuidebatur per annos, ut videretur quantum proueniret cuiuslibet anno: & tunc computabantur anni, quibus receperat fructus emptor, & tantum subtrahebatur de pretio, quod a principio datum fuerat. Verbi gratia, si aliquis vendidisset possessionem aliquam pro tribus millibus, & a tempore venditionis usque ad iubileum manerent anni triginta, cum diuidatur istud pretium per annos proueniret cuiuslibet anno centum; & tunc ponatur, quod iste venditor primus volebat redimere rem quinque annis postquam vendidisset; oportebat, quod pro quolibet anno subtraherentur centum; & sic pro istis quinque subtraherentur quingenta; ideo quando venditor reciperet

rem venditam ab emptore, deberet ei dare residuum de pretio; scilicet duo millia quingenta. & isto modo debent supputari, atque deduci fructus percepti de sorte.

Et non est sensus, quod deducantur fructus; id est quod computentur quantum valuerunt fructus in annis illis, quibus permanfit res vendita apud emptorem: verbi gratia, si in istis annis quinque supradictis, quibus mansit hæreditas vendita apud emptorem, fructus valerent mille, quia fuerunt abundantes in annis illis, si deducerentur illi de sorte; manerent solum duo millia: & hoc pro viginti quinque annis residuis usque ad iubileum: & sic fraudaretur ipse emptor; quia pro quinque annis dedit mille; & pro viginti quinque residuis daturus erat duo millia. in hoc enim non est æqualis diuisio.

Quod autem non possit hoc stare, patet in casu præcedenti, scilicet, quod aliquis emerit fundum pro tribus millibus; & manerent a tempore venditionis usque ad iubileum anni triginta: & tunc ponatur, quod pro tribus annis ante iubileum venditor vellet reuendere fundum: ponatur etiam quod in tempore horum vigintiseptem annorum fructus percepti de fundo, deductis expensis valuissent quatuor millia: tunc si deberent omnes fructus percepti subtrahi de sorte, cum fors fuisset trium millium, & fructus percepti valerent quatuor millia; & deberent computari pro venditore: teneretur emptor reddere venditori mille, quæ supererant ad sortem. Sed hoc falsum est dupliciter; quia lex mandat hic, quod fructus deducantur de sorte; & nunquam iubet, quod addantur supra sortem; cum res fuerit vendita pro toto valore suo. si tamen deduceretur valor fructuum eo modo quo dictum est, non solum deducerentur fructus de sorte, sed etiam superadderentur ad sortem. ergo non potest stare iste modus.

Item non potest stare propter alterum; quia nimis fraudaretur emptor, & esset iniustum simpliciter, ut patet in casu dato, si emisset aliquis fundum pro tribus millibus, & manerent triginta anni usque ad iubileum: si iste fundus non redimeretur, in iubileo redibat ad dominum priorem: & ille, qui emerat, recipiebat fructus omnium triginta annorum usque ad iubileum; & in iubileo nihil dabit domino fundi super id, quod a principio dederat: tamen secundum casum, quem ante ponebamus, computando valorem fructuum in quolibet anno, perceptis fructibus vigintiseptem annorum debebat reddere emptor mille, quæ superabundabant ad sortem. ergo plura deberet reddere, cum recepisset fructus triginta annorum usque ad iubileum. sed in iubileo nihil redibat ultra sortem: ergo non potest stare iste modus computandi fructus. ergo debet esse modus computandi, quem supra posuimus, scilicet, ut diuidatur æqualiter pretium datum per annos manentes a tempore venditionis usque ad iubileum: tunc scito quantum proueniat cuiuslibet anno, fiet subtractio pretij secundum numerum annorum, in quibus fructus percepti sunt.

Et quod reliquum est reddet emptori. Scilicet computando pretium datum cum fructibus susceptis, quantum superexcreuerit pretium ad fructus perceptos, tantum reddet venditor emptori, computando fructus eo modo quo supra dictum est.

Sic recipiet possessionem suam. Id est quando venditor fecerit ista quæ dicta sunt, reddendo emptori residuum, quod est super fructus perceptos, recipiet ab eo possessionem suam: & hoc fiet etiam nolente emptore, quia lex tribuit ius istud venditori: ideo inuito emptore potest ab eo repetere possessionem suam dato pretio,

cio, ut supra habetur. *Quod si non inuenierit manus eius ut reddat pretium.* Hic ponitur alius casus, scilicet quando venditor non habebat aliquem cognatum, qui vellet redimere possessionem venditam, aut posset. & dicitur quod manebit tunc usque ad iubileum in potestate emptoris. dicitur si non inueniat manus eius, id est si non possit habere. & similis modus loquendi est in multis locis horum librorum Moyfi. sic enim apparet supra cap. 12. cum dicitur, quod pariens expletis diebus purificationis suæ, siue pro filio, siue pro filia offeret agnum anniculum: & turturem, vel pullum columbæ. & postea subditur, quod si non inuenierit manus eius, nec potuerit offerre agnum sumet duos turtures. sic habetur supra 14. cap. & in alijs locis.

Habebit emptor quod emerat usque ad annum iubileum. Id est si non poterit redimere venditor possessionem suam; nec aliquis cognatus eius pro eo: manebit ista possessio apud emptorem usque ad annum iubileum, quoniam usque ad illud tempus vendita est. & tamen in toto tempore intermedio poterat venditor redimere, siue per se, siue per cognatos. *In ipso enim omnis venditio redit ad dominum.* Id est iste annus est a Deo positus; ut tunc redeant omnes possessiones ad dominos suos. Ex hoc autem apparet, quod solum vocantur hic domini illi, qui a principio possederunt istas res venditas: omnes autem alij emptores non vocantur domini; & tamen secundum veritatem ipsi sunt domini; quia quocumque proprietatem alicuius rei tranfit ad aliquem; ipse efficitur verus dominus illius rei, cum nihil aliud sit habere dominium nisi habere proprietatem rei. hoc autem vere erat apud illos, qui emerant istas res permanfitas solum usque ad iubileum: ergo solum isti erant tunc veri domini. sed erat differentia in hoc; quia isti erant veri domini ad tempus; primi autem erant domini veri in æternum: & hos vocat hic dominos. *Et ad possessorem pristinum.* Id est est possessor pristinus, quod dominus de quo hic dicitur: nam omnes isti possidebant & erant domini: verus tamen dominus erat possessor pristinus, id est qui ista primo possederat. unde non potest vocari hic possessor pristinus, nisi qui ex hæreditate haberet possessionem; vel ex affinitate, scilicet, quod haberet eam propter uxorem suam; vel propter filios. qui autem possidebat ex titulo emptoris, aut ex quocumque alio ritu, non vocabatur possessor pristinus.

Ex his autem inferuntur duo correlaria. Primum est, quod nemo poterat donare simpliciter possessionem suam alteri. nam donatio quado fit simpliciter, transfert dominium in ipsum donatarium; & est sua usque in æternum. Sed necessarium erat, quod in anno iubileo redirent omnes possessiones ad veros dominos. ergo si aliquis donasset fundum alteri, redibat ad eum in iubileo: & tamen donatio simpliciter transfert dominium in æternum: ergo non poterat aliquis donare fundum suum alteri donare; & si forte aliquis donasset fundum, & veniente anno iubilei nollet repetere fundum; sed maneret apud donatarium: defuncto patre filij, vel alij propinqui, qui succederent, poterant repetere fundum, quia contra istam legem donare non potuit: cum illo modo possent sortes tribuum, & familiarum confundi: ut si aliquis de tribu Iuda donaret possessiones suas; aut aliquam illarum alicui de tribu Neptalim; & sic de alijs tribubus. permiscerentur enim hoc modo possessiones sortium sicut per venditionem: & tamen hoc Dominus prohibuit, ut patet Num. 36. cap. & non solum non poterat aliquis alteri donare fundum; immo nec poterat proprie vovere; quoniam redibat ad eum in anno iubilei secundum distinctionem, quæ habetur infra 27. cap.

Alph. Toft. super Leuit.

Secundum correlarium est, quod non poterat aliquis inter Iudæos acquirere aliquid iure prescriptionis; sicut fit inter nos, & inter plurimos gentium. quod patet; quia non poterat aliquis inter Iudæos habere bonam fidem ad fundum alterius: nam fundi & omnes hæreditates pertinentes ad tribum Ruben erant distincti locis, & terminis suis ab hæreditatibus pertinentibus ad tribum Effraim: & sic de alijs tribubus. Cum ergo aliquis de vna tribu possideret aliquem fundum in alia tribu; manifestum erat sibi, quod ille fundus non poterat pertinere ad eum, vel ad aliquem de tribu sua. ergo semper haberet malam fidem.

Idem autem est, si vnus de vna familia vellet præscribere contra alterum de alia familia in eadem tribu: nam sicut sortes tribuum erant distinctæ, ita etiam sortes familiarum, ut apparet Num. 26. cap. ergo cum ille, qui pertinebat ad aliquam familiam, sciret se possidere aliquid pertinens ad alteram familiam, manifeste habebat malam fidem: ideo præscribere non poterat.

Amplius autem quoniam dato, quod procederet prescriptio cum mala fide; etiam leges humanæ aliquando permittunt in prescriptionibus longissimi temporis: tamen ista lex de iubileo non permittebat aliquam prescriptionem; quoniam in anno quinquagesimo debebat redire omnis possessio ad dominum pristinum: & sic quamquam aliquis tenuisset possessionem aliquam alterius per annos quadraginta novem; quod erat satis longum tempus ad præscribendum: tamen in anno quinquagesimo, qui erat iubileus, poterat illa res ab eo repeti; & tenebatur eam dare; quoniam immediate constaret de vero domino, propter distinctionem sortium tribuum, & familiarum. non poterat ergo aliquo modo procedere inter Iudæos prescriptio. Hæc autem quæ dicta sunt tam de donatione quam de prescriptione, intelligantur in rebus immobilibus: nam quantum ad res mobiles neutrum prohibitum erat. & dicitur hic: *Ad pristinum possessorem.* Ad differentiam intermedium possessorum. nam dato quod essent multi possessores successiue eiusdem rei inter vnum iubileum & alterum, tamen non deberet reduci res ad quemlibet immediatum possessorem, sed solum quæ dicta sunt: utpote si aliquis vendidisset possessionem suam alicui post annum iubilei; & ille emptor venderet alteri, & alius alteri; & sic per multos usque ad annum iubilei; vltimus qui possideret tempore iubilei, debebat restituere possessionem; non tamen ei a quo immediate acceperat; sed antiquissimo possessori. nam frustra erat restituere hoc intermedijs venditoribus, & possessoribus, cum apud eos res mansura non esset.

Qui vendiderit domum intra vrbis muros. Agitur hic differentia de domo, quæ erat in ciuitatibus muratis, & de domibus, quæ erant in ruribus: nam aliud ius est in domibus quæ sunt in ciuitate, quam in alijs: quia domus in ciuitatibus; si non redimerentur in anno primo postquam venderentur, manebant in æternum in potestate emptorum; nec in iubileo redibant ad dominos priores. Si autem esset in ruribus domus, poterat redimi quocumque anno: & si non redimeretur, redibat ad priorem dominum in iubileo, sicut in agris erat. *Habebit licentiam redimendi donec vnus annus impleatur.* Iste annus computatur de momento ad momentum; & non sicut computant vulgares annu a primo mense usque ad vltimu. dabit autem licentia redimendi. i. potestas, quasi dicat hoc erat ex concessione legis: non tamen erat

Pp 3 secun-

Donatio
possessio-
num apud
Iudæos non
valebat.

De vendi-
tione do-
morum.

secundum se iustum: sed quod id quod semel vendebatur, nunquam possit repeti, cum venditio simpliciter fieret: & dabatur hic vnus annus solum ad redimendum possessionem: nam si aliquis postea veller redimere domum venditam in loco murato, non poterat.

Causa autem diuersitatis istarum domorum quæ erant in locis muratis, ab agris, & ab alijs domibus quæ erant in locis non muratis, est in fauorem ciuitatum; vt melius habitata sint & populosiores. & sic cum daretur ista lex, homines non inclinarentur ad vendendum domos, quæ erant in vrbibus, vt non perderent eas totaliter. Si autem esset eadem lex quæ in agris, & in domibus locorum non vallatorum, faciliter habitatores exponerent domos suas venales, quas haberent in vrbibus; & hoc modo cum venditor tribueret domum suam emptori, recederet ab ea ad habitandum in vrbibus; vnde fieret quod habitatio ciuitatum ex magna parte destrueretur: vt autem hoc non fieret, cum in ciuitatibus consistat totum robur regionis, dedit Deus hanc legem; quæ non idem permitteret in vrbibus, quod in ruribus.

Secunda causa & præcipua erat: quia domus, quæ erant in vrbe, non erant proprie dictæ possessiones Israelitarum. nã erant possessiones Israelitarum illæ, per quas distinguebantur inter se tribus, & familiæ: & ideo non permittentur transire de vna tribu in aliam, ne confunderentur tribus; & distributio earum in congregatione Numeri 36. & tamen possessiones, quæ erant intra vrbes, non erant illæ per quas distinguebantur tribus, & familiæ; ideo non erat in illis ista necessaria reditio ad dominos in iubileo; neque facultas redimendi quolibet tempore intermedio; sicut in illis per quas distinguebantur inter se tribus & familiæ.

Quod verò per possessiones intra vrbes non fieret distinctio tribus, & familiarum, patet, quia de qualibet tribu Israelitarum dabatur Leuitis vrbes aliquæ ad habitandum. nam de toto Israel dari debebant quadraginta octo vrbes muratæ cum suburbanis suis in circuiitu Numeri 35. cap. & non dabatur agri, qui erant in circuiitu harum vrbium, neque villulæ; sed manebant hæc in possessione illius tribus, cuius fuerant illæ vrbes. & patet hoc Iosue 21. cap. vbi dicitur, quod Hebron ciuitas quæ erat de sorte Iudæ; & erat ipsius Caleph filij Iephone data fuit filijs Aaron in possessionem: agros verò & villulas eius retinuit sibi Caleph. & ita per vrbem Hebron licet esset in sorte Iudæ, non distinguebantur viri de tribu Iudæ ab illis; cum Leuitæ, qui non erant de tribu Iudæ, possiderent Hebron: per agros verò & villulas ab eis distinguebantur; quia illa solum possidebantur a viris de tribu Iudæ: ideo possessiones, quæ erant extra vrbes, erant proprie possessiones tribuum Israelitarum: & non vrbes, aut possessiones intra illas.

Secundo, quia Leuitæ dicebantur nihil possidere in terra Israelitarum, Numeri 18. & Deuteronomij, 18. & Iosue 14. cap. scilicet in terra eorum nihil possidebitis; neque habebitis partem inter eos; & tamen habebant Leuitæ vrbes cum suburbanis suis de terra Israelitarum, Numeri 35. & Iosue 21. cap. & hæc habentes non dicebantur aliquid possidere. & nihil inter Israelitas habere; quia non habebant aliquas villulas, & agros; ergo propria possessio Israelitarum non consistebat in vrbibus; & vrbibus possessionibus, sed in solis agris, & villulis. domus autem extra vrbes iudicabatur lege agrorum: ideo cum daretur lex redemptionis, vt non confunderentur possessiones Israelitarum, non oportuit extendi legem istam ad domos, & possessiones vrbanas, sed ad agros, & domos, quæ erant in agris, idest extra vrbes;

& ista est vera ratio legis. Et ideo licet non contingeret aliquem ditari inter Israelitas valde in bonis immobilibus, sicut inter alias gentes, vt dictum est supra, erat verum hoc in bonis, qui erant in agris: in domibus autem, quæ in vrbe erant, continebat aliquem fieri valde diuitem, quia ibi res vendita non reuertebatur in iubileo, nec etiam poterat redimi nisi intra annum a tempore contractæ emptionis.

Eodem modo dictum est, quod d conuersi ad Iudaismum non poterant possidere in terra Iudæorum neque passum pedis, quia erat tota terra distributa per sortes inter Israelitas ex genere, & si aliquid emerit conuersi de gentilitate, reuertebatur illud ad pristinum dominum in iubileo, nisi ante redimeretur. Intellegitur autem hoc de terra agrorum, quæ erat proprie possessio Israelitarum: secus de domibus intra vrbes, quia de illis poterant emere conuersi, & transmittere ad posteros, cum non redimerentur nisi intra annum hæc domus: in iubileo non reuertebantur ad priores dominos.

Vocantur autem hic vrbes omnia loca murata, siue magna, siue parua sint. Id autem in quo differebant domus venditæ in ciuitatibus, ab alijs domibus, & ab agris, erat duplex, scilicet quod non possit repeti domus vendita quolibet tempore vsque ad iubileum, sicut licebat in domibus locorum non muratorum.

Secundum erat, quod non poterant domus vrbium repeti in iubileo, sicut repetebatur agri venditi, & domus aliorum locorum, idest euolutus annus, idest circulus in anno; quoniam sicut linea circumferentialis circuli redita puncto in punctum, ita annus, quando completur, in eadem die completur, in qua incipit, & iste est circulus. Potest alio modo dici circulus anni, quia fit annus per motum solis, & consummat quando finit sol circulum suum motu naturali reditudo de puncto ad punctum, vnde in eodem loco cæli, in quo est sol eadem die, qua annus incipit; est in die in qua finit computando per motum naturalem, & habet eandem eleuationem, vel latitudinem: ideo nihil est, quod magis proprie dicatur de anno, quam quod est circulus. Et sic Aegyptij a principio antiquam ceteri inter eos reperta perfecta cognitio astrologia; figurabant annum per quandam serpentem incuruatum per circulum perfectum, ita quod cauda eius esset in ore, & sic opinio fuit ab antiquo apud omnes gentes annum esse circulum quandam, non quidem quantitatis permanentis, sed successiue. Emptor possidebit eam. Idest tenebit eam iam pacifice tanquam verus, & integer dominus, ita quod iam non possit ab eo repeti in aeternum, velut si proueniret ei de hereditate patris sui.

Et postea eius in perpetuum. Est signum quod iste emptor est verus, & integer dominus, quia potest transmittere istam possessionem ad posteros: si autem non esset verus dominus non possit transmittere. Quod est intelligendum quantum ad hoc, quod est transmittere simpliciter. Nam bene potest transmittere ad posteros suos, etiam si non sit dominus totalis, vt dicitur hic; vt pote si aliquis emit possessionem, & non redimitur, sed manet apud ipsum vsque ad iubileum; si ipse, qui emit, ante iubileum moriatur, relinquet eam posteris suis tenendam, sed solum hoc erit vsque ad iubileum: nam tunc redibit ad priorem dominum, sicut si non transisset ad posteros. transire autem proprie ad posteros est, quando transit res ad eos cum iure manendi ibidem vsque in aeternum.

Vrbes qd.

Quare annus vocat circulus.

Redimi ac redire dist. farunt.

An Leuitis daretur in priuilegium quod domus eorum in vrbibus redirent in iubileo vel proueniret eis ex ratione iuris. Quest. XXI.

Hic ponitur casus specialis circa Leuitas, cum venderent domos quas haberent in vrbibus. nam in omnibus alijs habebant ipsi legem communem, quæ erat posse redimere rem venditam quocumque tempore, vel redire in iubileo. In domibus autem, quæ erant in vrbibus, fuit posita alia lex, scilicet, quod non redimerentur nisi in anno primo, quo venderentur: & si non redimerentur...

Et redimi non poterit etiam in iubileo. Idest si ista domus vendita non fuerit in primo anno redempta, nunquam poterit redimi ex causa supra posita; etiam in iubileo: non quod in iubileo non possit redimi, quasi alijs in iubileo aliquid redimatur; quoniam tunc non redimitur, sed res simpliciter redeunt ad primos possessores: sed dicitur, nec etiam in iubileo, idest non poterit ista res aliquo tempore redimi elapso anno; nec toto alio tempore, quod manet vsque ad iubileum, nec etiam in iubileo, idest etiam non redibit in iubileo sine redemptione. Ponitur autem ista particula; quia supra dicebatur de venditione agrorum quod redimi poterant quocumque tempore ante iubileum; & si non redimerentur, in ipso iubileo redibant ad priores dominos: hic autem dicitur quod domus vendita non poterit toto tempore intermedio redimi; nec etiã redibit per se sine pretio in iubileo; sed manebit in aeternum apud emptorem. Sin autem in villa fuerit domus, qua muro non habet. Hic ponitur de domibus quando non sunt in vrbibus; sed in villis non muratis. Vocantur autem villæ non muratæ ipsa rura; quoniam omnia loca siue murata siue non murata appellantur hic villæ: nos autem alium modum loquendi habemus. & patet hoc quod posuit hic scriptura in diuisionibus, quæ sunt in libro Iosue. nã omnia loca terra promissionis vocantur ibi villæ, vel vrbes, aut villulæ. & tamen certum est, quod ibi erant multa loca non murata. Differunt autem istæ domus venditæ a domibus quæ sunt in vrbibus; quoniam in his sit, sicut in venditione agrorum. Causa huius supra posita est, scilicet, quod illa lex fuit posita multum stricte in fauorem ciuitatũ, vt semper essent populosæ: in ruribus autem non manet idem motiũ; siue multum habitentur; siue non: ideo reducit ea ad ius commune agrorum, idest aliarum possessionũ: sed alia ratio efficacior fuit secunda supra tacta. Agrorum iure venditur. Idest istæ domus vendentur per legem agrorum, idest per legem fundorum, vel aliarum possessionum immobilium. Est autem lex in illis, quod quando vendebantur; poterat venditor quocumque tempore redimere rem venditam reddendo pretium iuxta computationem fructuum supra habitam: & si non redimeretur fundus, redibat in iubileo ad dominum priorem, ita domibus venditis, quæ erant in ruribus, poterat fieri redemptio quolibet tempore supputando fructus perceptos, sicut supputabatur in agris. Si autem redempta non fuerit, in iubileo reuertetur ad dominum suum. Idest si in toto tempore intermedio non redemerit eam venditor, redibat ad eum in iubileo: & hoc sine aliquo pretio dato; quoniam distinguitur redimi, & redire. redimi est quod possessio conuertatur ad dominum dato pretio pro illa iuxta supputationem temporis: redire est quando ipsa res conuertebatur ad dominum nullo dato, & hoc solum erat in iubileo: omnibus autem alijs temporibus redimi debebant; alioquin non redirent. Aedes Leuitarum, quæ in vrbibus sunt.

tur, non redibant in iubileo. quantum ad hoc acciperunt Leuitæ priuilegium super ceteros, quod etiam domus eorum, quæ erant in vrbibus, possent redimi quocumque tempore, & si non redimerentur redirent ad eos saltem in iubileo.

De hoc dicit aliquis esse casum; quia Deus vult dare specialiora priuilegia Leuitis, quam popularibus: sicut in ecclesia apud nos maiora sunt priuilegia clericorum quam laicorum. Et satis rationi consentaneum est, vt illi qui Domino specialiter vacant, specialibus honoribus gaudeant & priuilegijs. ita autem & in veteri testamento Leuitæ, qui Domino ministrabant, debebant aliquid habere super ceterum populum, cui non licebat facere aliquam ministracionem.

Sed non est ista causa; sed potius inuuantur ex iure communi. Nam sicut erat in laicis concessum de quibusdam possessionibus, quod semper redimi possent vsque ad iubileum; & si non redimerentur, quod redirent in iubileo: ita esse debuit apud Leuitas: sed Leuitæ non habebant aliquam possessionem agrorum; sed solum domos, in quibus habitarent: quia iura percepta de sanctuario erant eis loco possessionum agrorum. Sicut ergo in possessionibus agrorum gaudebant populares hoc beneficio, quod possent eas redimere quocumque tempore, & si non redimerentur, redirent in iubileo: ita debuit dari aliquid simile in Leuitis: sed non poterant habere simile in agris, cum nullos agros possiderent: ergo debuerunt hoc habere in domibus vrbium, loco agrorum. & ista causa exprimitur infra cum dicitur, quod domus vrbium Leuitarum pro possessionibus sunt inter filios Israel.

Accipiuntur autem hic Leuitæ non prout dicuntur ministerium; sed genus. nam vno modo dicuntur Leuitæ omnes qui sunt de tribu Leui; siue sint sacerdotes, siue non. & isto modo non distinguimus sacerdotes à Leuitis. Alio modo dicuntur Leuitæ, vt significant ministerium quoddam: nam distinguebatur tota tribus Leui in duo genera principalis ministracionis: scilicet ministratio circa altare in sacrificijs, & thymiamate; & panibus propositionis, atque candelabro; & ceteris quæ erant intra sanctuarium.

Alia autem ministratio erat in rebus pertinentibus ad sanctuarium; non tamen intra ipsum sanctuariũ, sicut portare ea quæ erant in sanctuario de loco ad locum, cum castra mouenda essent; & figere tabernaculum cum castra metarentur; & excubare in circuiitu sanctuarij ne aliquis de populo accederet ad illud. Prima harum ministracionum tradita fuit Aaron & filijs eius, vt apparet Num. 3. & 18. cap. & ista vocatur ministratio sacerdotalis. alia autem data fuit omnibus alijs de tribu Leui, scilicet mercaritis; gerfonitis; caathitis secundum distributiones officiorum, quæ habentur Num. cap. 3. & 4. & isti qui pertinent ad hanc secundam ministracionem vocantur specialiter Leuitæ; prout distinguuntur contra sacerdotes. & iste modus accipiendi Leuitas est magis vsitatus in sacra scriptura, scilicet, vt dicantur Leuitæ, qui sunt de genere Leui; & non sunt sacerdotes. ipsi vero sacerdotes quamquam sunt de genere Leui, propter dignitatem tamen maioris ministerij Leuitæ non vocantur, sed sacerdotes. hic vero accipiuntur Leuitæ primo modo, scilicet pro omnibus qui sunt de tribu Leui; siue sint sacerdotes; siue solum Leuitæ.

Causa huius est, quia non debebant esse minoris priuilegij sacerdotes, quam Leuitæ, sed potius maioris: quia specialius Domino ministrant: etiam quia eadem causa consistit in sacerdotibus, quæ in Leuitis, scilicet, quod non habeant possessionem agrorum

Leuitæ dupliciter accipiuntur

Lex de Leuitis intelligitur etiam quantum ad sacerdotes

inter filios Israel; sed domus urbium sint eis loco possessionum. ergo eodem modo in sacerdotibus sicut in pure Leuitis ista lex tenebat. *Semper possunt redimi.* Scilicet vsque ad annum iubileum dato pretio computando fructus in sortem, vt supra dicebatur. & hoc est siue Leuita venderit alteri Leuita domum sua, siue alicui de populo. semper enim idem ius redimendi habebat. *Si redempta non fuerint, in iubileo reuertentur ad dominos.* Ista lex de redemptione domorum Leuitarum intelligenda est iuxta redemptionem supra positam, quae fiebat in agris: scilicet, quod si esset aliquis propinquus venditoris redimebat rem de manu emptoris, vel ipse venditor postea dabat pretium quando cuique vellent: & facta computatione fructuum in sorte iuxta modum supra positum, redibat possessio ad dominum; alioquin reuertebatur in iubileo nullo dato pretio. *Quia domus Leuitarum.* Scilicet tam sacerdotum quam aliorum minorum Leuitarum. *Pro possessionibus sunt inter filios Israel.* Ista est causa huius legis specialis in Leuitis; scilicet quod ipsi gaudere debebant lege redemptionis, vel reuersionis in iubileo; sicut gaudebant populares: sed non habebant in quo gauderent quantum ad agros: ergo debuit eis commutari hoc in domos; & hoc solum quantum ad domos urbium. nam domus, qui erant in locis non muratis, quolibet tempore redimi poterant; vel in iubileo saltem reuertebantur: & tamen in hoc non erat aliquid speciale Leuitis; quia idem erat in omnibus popularibus: ideo in domibus urbium acceperunt Leuita aliquid speciale loco agrorum, quos habebant populares. Et dicitur quia domus Leuitarum sunt eis pro possessionibus inter filios Israel, id est sunt eis loco agrorum: non enim potest accipi hic possessio large pro omni re quae possidetur; nec etiam possessio pro omni re immobilis possessa; sed solum pro agris. nam si acciperetur quocumque istorum modorum praedictorum, non diceretur quod domus erant Leuitis pro possessionibus; sed quod domus erant possessiones Leuitarum. Cum tamen dicitur pro possessionibus, intelligitur, id est loco possessionum. & sic est sensus quod habebat Leuita domos urbium loco agrorum: nam non acceperunt Leuita distributionem sortium cum alijs tribubus; nam terra fuit diuisa solum duodecim tribubus, vt patet Numeri 34. cap. & inter has tribus non fuerit computati Leuita: quia Deus erat possessio eorum, & fors, vt habetur Numeri 18. cap. & Deuteronomij 18. cap. acceperunt tamen Leuita ab alijs tribubus ciuitates, in quibus habitarent, quadraginta octo, vt habetur Numeri 35. cap. & non acceperunt possessiones istarum urbium, scilicet fundos nec rura ad colendum: sed solum in circuitu ciuitatis duo millia passuum dabantur eis ad alenda pecora. vineas tamen aut agros; vel oliueta non habebant, nec colebant, quia erant occupati circa ministeria Domini: accipiebant tamen ad sustentationem suam a populo iura decimarum, & aliorum prouentuum, de quibus Numeri 18. & 35. cap. & sic Leuita in hoc concordabant cum filijs Israel; quia possidebant vrbes & domos sicut aliae tribus; non tamen per diuisionem sortis; sed per collationem aliarum tribuum: differebant autem, quia non habebant agros, & vineas, & oliueta sicut populares. Et dicitur quod domus urbium Leuitarum sint pro possessionibus: id est computentur ipsis tanquam agri in filijs Israel. hoc autem est, vt habeant idem ius redimendi vel veniendi in iubileo ad priores dominos. Dicitur hic urbium Leuitarum; non quod Leuita haberent aliquam distributionem sortium cum alijs Israelitis, vt progenient eis vrbes sicut alijs: sed postquam tota terra promissionis diuisa erat in duodecim sortes per

Possessio qd in proposito.

Leuita acceperunt vrbes, & suburbana ab alijs tribubus.

duodecim tribus, dedit Leuitis aliquas ciuitates, ita vt tribus, quae abundaret magis in ciuitatibus, plus daret; quae vero pauciores haberet, daret quoque pauciores, sicut habetur Numeri 35. cap. & sic datae sunt quadraginta octo, quae vocantur ciuitates Leuita. *Suburbana autem eorum non ueneant.* Id est non poterunt vendi suburbana. Dicitur enim suburbanum quasi sub vrbe positum. & sunt spatia adiacentia vrbi quae sunt quasi sub menibus vrbis: Leuita autem habebant suburbana; id est spatia data in circuitu ciuitatum: nam cum qualibet ciuitate dabantur eis duo millia cubitorum per totum circuitum: haec autem non erant ad colendum vineas, vel habendum agros; sed vt ibi pascerent pecora sua, vt patet Numeri 35. cap. De his vero dicitur quod non ueneant: id est non vendantur. *Ueneo uenis* uerbum nostrum passiuum est, & in uoce actiua passionem significat; scilicet vendi sicut alia neutra passiuum; scilicet exulo, vapulo &c. *Quia possessio sempiterna est.* Id est suburbana non poterunt vendi; quia possidentur usque in aeternum.

Suburbana quae dicitur.

Sed dicit aliquis, non tollitur quin suburbana sint possessio sempiterna; etiam si vendantur; quia ista redirent in iubileo ad priores dominos, sicut aliae possessiones: & sic in aeternum possiderentur, quamquam venderentur.

Respondendum est, quod possessio aeterna dicitur, quando semper apud possessorem manet: si autem aliquando desinat possidere, etiam si ius ei sit ad postea possidendum, non dicitur possessio sempiterna. sic autem erat inter Israelitas quando aliquid uendebatur. Nam quamquam illud redimi postea vel redire in iubileo; tamen quando uendebatur, desinebat possideri a domino primo; & transibat in possessionem atque uerum dominium emptoris: ideo cum suburbana essent possessio sempiterna, nunquam poterant vendi, quia iam efficerentur possessio non sempiterna. In quo considerandum est, quod Leuita habebant ciuitates in quibus morarentur, & suburbana ipsorum, habebant quoque domos intra ciuitates ad habitandum. in his tamen differebant: quoniam domus pertinebat ad ius priuatum; scilicet quod quilibet possidebat domum suam, & non aliquis alius: ideo istae domus poterant vendi: sed ipsi qui uendebant, habebant ius repetendi eas medio tempore inter uenditionem & iubileum dato pretio, vel reducendi eas ad se in iubileo, nullo pretio exhibitio: vrbes tamen & ipsa suburbana pertinebant ad ius publicum; nec erant alicuius ciuis; nec omnium simul sumptorum. ideo non poterant tales res vendi; quoniam uocantur sacrae sicut porta; & mensura, & theatra: de quibus habetur Insti. de re. diu. circa principium. cum ista in nullius bonis sint, non possunt vendi: quia uendere ad dominum pertinet, cum per uenditionem transferatur dominium ab eo qui illud habeat: cum non possit quisquam in alterum plus iuris constituere, quam ipse habeat. sed in istis nullus habet dominium: ergo nullus potest uendere.

Aeterna possessio quae intelligatur.

De ciuitatibus autem ipsis non erat dubium, quod vendi non possent: ideo Deus non posuit quod non venderentur: de suburbanis tamen magis dubitabatur; ideo dictum est, vt non possint vendi. & ratio de istis patet; quia sicut ciuitas non erat ipsorum Leuitarum; ita quod ipsi essent domini: sic suburbana non erant ipsorum. sed res sacrae sunt pertinentes ad ciuitatem, & ob hoc dicuntur esse possessio sempiterna: quia ciuitas quae ista possidet, nunquam moritur. Si autem pertinerent ad iura priuatorum, non essent possessiones aeternae; quia aliquando possidens desineret possidere: & sic quantum ad ista non erat ius redemptionis nec iubilei, cum uendi nunquam

quam possent. Et ponitur hoc, quia forte aliqui de Israelitis inter quos habitarent Leuita, uellent ab eis emere ista suburbana pro pecoribus suis, vel ad colendum in eis & Leuita praeparate uellent uendere ipsa; & per hunc modum carerent possessionibus urbium suarum. Dicitur ergo quod non poterunt uendere. *Si attenuatus fuerit frater tuus.* Hic ponitur quadam exhortatio ad pietatem, vt Iudaei diuites se haberent misericorditer ad Iudaeos pauperes, & est casus. si aliquis Iudaeus efficeretur pauper, & non potens habitare in possessione sua vel vrbe, iret ad alium locum uolens habitare cum aliquo Iudaeo, vel saltem commorari in vrbe eius, non deberent qui in vrbe illa habitabant, opprimere eum usuris, sed gratis concedere omne illud quo egeret. Et ponitur hoc, quia Iudaei erant uiri immisericordes inter se, quanto magis ad extraneos. Cum ergo ueniret aliquis extraneus pauper ad habitandum in aliqua vrbe Iudaeorum, opprimerent eum usuris: ideo Deus admonet ne hoc faciant. *Si attenuatus fuerit frater tuus.* Id est si fuerit effectus pauper, quod est attenuari, id est effici in possessionibus minorem. *Et infirmus manu.* Id est non potens habere ea, quae uult, vel quibus indiget. Manus enim significat omnem potentiam operatiuam, ex eo quod in ipsa maxime operatio est, cum dicitur organum organorum iuxta Aristotelem secundo de anima. Quando ergo potentia alicuius debilitatur, ita vt non possit habere id quo indiget, dicitur infirmus manu. Et dicitur hic frater tuus: id est si sit hebraeus: non enim ponit hoc Deus, tanquam non sit miserendum aduenis conuersis ad iudaismum, cum saepe incitet ipse Iudaeos ad miserendum eis, vt patet Exodi. 23. & Deuteronomio. 10. cap. sed ideo hoc dicitur, quia magis miserendum est fratribus, scilicet Iudaeis ex genere, quam conuersis ad Iudaismum. Vtrisque tamen bonum erat misereri. Dixit etiam hoc Deus, quia facilius inclinarentur Iudaei ad miserendum fratribus suis, quam ad miserendum alienigenis. *Et susceperis eum quasi aduenam & peregrinum.* Hoc erat, quia aliqui Iudaeorum non potentes commode habitare in terra sua; ibant ad habitandum ad alias vrbes, ubi melius sibi esse reperirent: sic dicitur Iudicum. 17. capitulo. de quodam iuene: scilicet, egressusque de ciuitate Bethleem peregrinari uoluit, ubi cunq; sibi conueniret modum reperisset. Isti autem uocabantur quasi aduenae & peregrini, non quidem quod essent uere aduenae, & peregrini: quoniam sacra scriptura uocat aduenas eos, qui relictis cognatione & cultu deorum suorum ueniebant in terram & in cultum Iudaeorum. Hi enim totaliter aduenae erant, quia omnia reliquerant, tam mores quam originem. Iudaei autem quando transibant de loco ad locum ad peregrinandum ibi, non uocabantur aduenae & peregrini. *Et uixerit tecum.* Scilicet, quod sit mercenarius tuus, aut inquilinus. Vel uixerit tecum, id est uixerit apud te, scilicet in ciuitate tua: quocumque enim horum modorum accipi potest. Et est ista locutio ad omnes de ciuitate illa, in qua habitaret Iudaeus peregrinus, scilicet quod nullus eorum illum opprimeret usuris, nec faceret aliquod grauamen. *Ne accipias usuras ab eo.*

Quare Deus specialiter uenit ad usuram dare peregrino. Quaesitio. XXII.

SPECIALITER enim dixit de usuris in peregrino, & hoc propter duo. Primo quia peregrini pauperes sunt, ideo magis in eis habet locum usura, quam in alijs: quoniam qui diuites sunt, nihil petunt cum usuris, aut sine usuris. Secunda causa est, quia illi qui peregrini sunt, non habent aliquos amicos, vel cognatos, vel affines, qui sibi commoda-

rent ea, quibus indigebant: ideo magis cogentur recipere sub usuris quam alij, qui essent de terra illa quamquam inopes. Admonuit ergo Deus de his, ne darentur illis usurae; & hoc siue in pecunia, siue in frugibus, aut quacumque alia re, quia in omnibus equalis prohibitio est usurarum, vt patet Deuteronomio. 23. capitulo. & in hac prohibitione apparet, quod istud preceptum intelligatur de Iudaeis ex genere. Nam quamquam Iudaei beneficerent obseruantes hanc pietatem etiam ad aduenas; tamen non obligabantur ex hac lege, quod patet: quia hic prohibentur dare aliquod mutuum illis, & tamen poterant Iudaei dare aduenis mutuum sub usuris, sic patet Deuteronomio. 23. capitulo. scilicet non foeneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem, sed alieno: fratri autem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis. *Nec amplius quam dedisti.* Hoc uidetur esse idem cum superiori, scilicet accipere ad usuram, vel accipere aliquid super mutuum. Nam communiter usuram esse dicimus, quando aliquid recipitur ultra sortem, & uere sic est, sed hic Deus facit differentiam inter usuras, & dare aliquid supra sortem: quoniam usuras uocat, quoniam aliquid determinate datur pro anno vel mense: recipere aliquid amplius dicit, quando etiam non facta contractu de recipiendo aliquid determinate; ipse mutuator petit aliquid ab eo, cui mutuat, vel oblarum ab illo ex hac causa recipit: quoniam etiam si libenter offerat, quia pauper est, recipiendum non est. *Time Deum tuum.* Hoc dicitur quamuis ille pauper peregrinus non possit reddere vicem Iudaeo dimitti, si iniuste oppresserit, vel usuris afflixerit: tamen Deus retribuere affligentibus: ideo timere debet Deus tanquam potens punire sic facientes, & uere puniturus, & sic cunctatur ab his molestijs inferendis. *Vt uiuere possit frater tuus apud te.* Id est miseraris Iudaeo qui peregrinatur apud te, quoniam si tu eum opprimis usuris, non poterit propter paupertatem uiuere: miseraris ergo ei, vt uiuat: alioquin recederat a te non potens usurarum tolerare molestiam. *Pecuniam tuam non dabis ad usuram ei.* Repetitio superiorum est: quia satis intelligebatur per hoc, quod dictum est, ne accipias usuras ab eo. & hic accipitur usura per omnem modum, scilicet quando accipitur aliquid determinatum supra sortem, & hoc ex hac causa. Omnes enim modi illiciti sunt, sed magis primus, cum ibi magis fiat extorsio & directus. *Et frugum superabundantiam non exiges.* Id est non petes ab eo, vt det tibi plures fruges quam ei dederis: ponuntur ista duo, quia usura communius fiebat in his: tamen non sunt ista solum prohibita, sed etiam quomodocumque contrahatur usura. sic patet Deuteronomio. 23. capitulo. ubi prohibetur usura in pecunijs, & frugibus, & quacumque alia re. *Ego dominus Deus uester.* Id est ego qui iubeo uobis ista facere, sum Deus uester: ideo debetis obedire uoci meae. *Qui eduxi uos de terra Aegypti.* Ponitur hoc ad signandam maximam obligationem, quae istud erat de maximis beneficijs temporalibus, quae Deus Israelitis contulerat, liberans eos a durissima seruitute, quae uocabatur ergastulum, ut patet Exodi. 6. capitulo. & uocabatur fornax ferrea, vt habetur Deuteronomio. cap. 4. propter tantum ergo beneficium erant ei maxime obligati, & deberent facere quodcumque iuberet. Alio modo potest intelligi, quod Deus dicat se multum liberalem fuisse eis in eo, quod illos eripuit de tanto malo: ideo quod ipsi sint liberales fratribus suis Iudaeis non oportet primendo eos usuris, cum fuerint in paupertate, & aduenae apud eos. *Vt darem uobis terram Chanaan.* Id est ius uos eduxi de terra Aegypti, vt uobis darem terram Chanaan, in qua habitaturi estis, quae est terra fluens lacte & melle. & in hoc exprimit alterum beneficium magnum. scilicet conferendo eis terram Chanaan. & propter hoc

usura quae dicitur.

Maximū beneficiū eductio d' Aegypto.

hoc etiam debebant esse liberales proximis suis, sicut Deus fuerat eis liberalis in educendo de Aegypto, & collocando in terra bona. *Ut esset vester Deus.* Id est id vos eduxi de terra Aegypti, ut esset vester Deus, scilicet ut me coleretis specialiter, & ego facerem vobis singularia beneficia. Nam omnium gentium Deus per naturam sum, vos tamen elegi specialiter, ut essetis mihi in populum, & in gentem sanctam, ut patet Numeri, 19. capitulo. Ideo debetis facere id, quod ego iubeo vobis. *Si paupertate compulsus.* Hic agitur in speciali de venditione personarum. & agitur quomodo tractandi essent serui de genere hebraeorum, & quanto tempore manere debebant in seruitute. & dicitur, si paupertate compulsus: hoc est principium ad venditionem, quia aliquis seipsum vendit: nam nullus seipsum venderet, nisi propter paupertatem, quoniam seruitus est extremum malorum: & peius est cuiuslibet perdere suam libertatem, quod est effici seruum, quam quaecunque mala ei eueniant. nam in omnibus alijs manet homo sui iuris, in seruitute vero nequaquam. paupertas tamen ad quodlibet siue honestum, siue inhonestum hominem impellit. Et non ponitur hic ista particula quasi sit aliqua conditio legis, nam tunc solum teneret hoc, cum aliquis propter paupertatem seipsum venderet. si tamen alter se venderet, non consequeretur conditiones legis, scilicet; quod liberaretur a seruitute in Iubileo. sed falsum est, quia quomodocumque aliquis se venderet de hebreis, tenebat ista conditio legis, sed ponitur ista clausula tanquam communis conditio hominum se vendentium, quoniam propter paupertatem se vendebant. *Vendiderit se tibi frater tuus.* Iudei autem vendebant se, quando erant sui iuris, scilicet quod essent emancipati, ut est in illo qui habet uxorem. Dum autem aliquis est in potestate aliena, scilicet in patria potestate, non potest seipsum vendere: quia cum non possit quis constituere in altero plus iuris quam ipse habeat, & ille qui erat in patria potestate, non erat sui iuris, ergo non poterat tradere alteri ius in se. sed per venditionem tradit quis alteri ius in se. ergo non poterat qui erat in alterius potestate, vendere seipsum, sed solum ille, qui per emancipationem erat effectus sui iuris. sic autem est secundum leges humanas, quod nemo seipsum vendere potest, nisi sit maior viginti annis, & participet precium, ut patet in sti. de iure per so. circa medium. *Frater tuus.* intelligitur hoc de Iudeis qui vocantur fratres adinuicem: nam Gentiles conuersi ad iudaismum non erant fratres Iudeorum, nec gaudebant hac lege, ut infra habetur. sed manebant serui in aeternum, & transmittabantur ad postereros: Iudei autem non poterant effici serui vsque in aeternum, sed solum vsque ad Iubileum. *Non eum opprimes seruitute famulorum.* Id est non imperabis ei res duras, sicut imperantur seruis, qui vocantur hic famuli large.

Quomodo domini possunt imponere labores seruis quos voluerint, & affligere, nec habent ius reclamandi.
Questio. XXXIII.

DE seruis autem licebat dominis quodcumque vellent praeter hoc, quod non poterat occidere eos, nam sicut licet homini de re sua possessa facere quodcumque voluerit: ita licet de seruo, quoniam seruus est possessio domini sui. Sic enim ait Aristoteles primo Politicorum capitulo secundo. Sic quoque habetur Exod. 21. capitulo, ubi dicitur quod seruus est pecunia domini sui. Possunt ergo domini imponere seruis suis quoscumque labores voluerint, nec in eis seruis aliquod ius

Freclamandi, cum totaliter sint res dominorum suorum. Et sic Iudei accipientes fratres suos in seruos poterant eos vendere, & facere eis quodcumque vellent, atque magnis grauari laboribus, iuxta legem aliorum seruorum. Propter hoc ergo Deus iubet eis, ut non affligant eos, sicut alios seruos, sed sicut mercenarijs, & colonis eis faciant. Accipitur autem hic famulus specialiter pro seruo: tamen cum nos loquimur de famulis, omnes quomodocumque exhibentes alijs genus aliquod obsequij famulos appellamus. *Sed quasi mercenarius & colonus erit:* Isti non sunt serui, sed sui iuris: habent tamen aliquod opus ad quod obligati sunt. Nam coloni dicuntur esse illi, qui ad colendum aliquos fundos sunt collati, & non habent aliquod alterum opus. Hi enim sui iuris sunt, nec possunt cogi a dominis ad aliquod alterum genus obsequij, nisi ad culturam illorum agrorum: possunt quoque isti aliquid sibi acquirere, & facere quaecumque eis expediant. mercenarij vero dicuntur, quicumque pro aliqua mercede conducti sunt ad aliquod opus certum, & isti adhuc liberiores sunt quam coloni, nec tenentur, nisi ad id pro quo conducti sunt. & hoc modo iubebat Deus, ut se haberent Israeclitae ad seruos suos hebreos: tamen adhuc nolebat Deus, quod omnes immunitates quas habebant mercenarij, & coloni, haberent serui. Nam tunc inter hebreos nihil differret mercenarium esse, & seruum. quod falsum est, quia si dominus daret seruo suo uxorem, illa vxor, & liberi inde geniti erant ipsius domini, exeunte seruo in libertate anno septimo. Si tamen daret uxorem colonus, & inde haberet filios, etiam si post paucum tempus desineret esse colonus, non poterat ei tollere filios & uxorem. Etiam coloni & mercenarij pro seipsis aliquid acquirere poterant, serui autem nequaquam. Non ergo vult Deus id esse de mercenarijs, & colonis, sicut de seruis: sed quantum ad hoc vult seruos de genere Iudeorum esse similes mercenarijs, quod domini non possent eos affligere magnis laboribus, sicut non poterant affligere colonos ultra id quod sibi impositum erat, nec poterant eos punire, nec etiam mercenarijs poterant inherere aliquid ultra opus determinatum, pro quo conducti venerant, ita vero in seruis, quod non imponerentur eis opera dura, nec torquerentur a dominis, sicut in ierudum solent torqueri alij serui. *Vsque ad annum Iubileum operabitur apud te.* Id est solum poterit manere apud te vsque ad annum Iubilei: postea vero non poteris eum tenere. Non tamen innuitur in hoc, quod semper serui deberent manere vsque ad Iubileum, quoniam in septimo anno poterant egredi. Sic enim habetur Exod. 21. cap. & Deuterono. 15. cap. quomodocumque aliquis Iudeus venditus est in seruum, seruiet annis sex, & in septimo anno liberabitur a seruitute. & tunc quando contingebat, quod seruis maneret in seruitute ultra annum septimum, non poterat cogi ad manendum ex aliqua causa ultra quinquagesimum, qui erat Iubileus.

An ista lex intelligatur solum de seruis in septimo septenario, & quomodo quidam errant in hoc. Et de educatione filiorum & uxoris de seruitute: vel si relinquuntur, quid erat de illis statutum.
Questio. XXXIII.

AL I Q V I enim in ista litera decipiuntur existimantes, quod hoc sit praecipuum continens imperium, scilicet quod serui semper debeant manere apud dominos suos vsque ad annum quinquagesimum, ideo illi exponunt dicentes hoc intelligi de seruo, qui venditus est in fine septem septenariorum, scilicet in ultimo eorum, quoniam

Colonus quid sit. Et mercenarius.

niam iste non poterat permanere, nisi vsque ad annum Iubileum, qui est quinquagesimus, quoniam tunc coincidebant ista tempora, cum vnus annus esset post alterum, iuxta vnam opinionem supra tacta: & sic tunc idem esse dicuntur liberari in anno septimo, vel in Iubileo. De alijs vero septenarijs annorum dicunt hoc, non posse intelligi. Sed isti errant in duobus: primo quia existimant cogi ad hoc, quod dicant seruos debere manere vsque ad annum quinquagesimum Iubilei. Sed hoc falsum est, quoniam litera non signat hoc, sed solum quod Iudaei venditi in seruitutem operabuntur apud dominos suos vsque ad annum Iubileum, id est non poterant cogi ad ultra manendum. Secundo autem errant dicentes, quod possent intelligi in seruis, qui vendebantur in septimo septenario, quia tunc coincidebant cum Iubileo: sed falsum est, quoniam si aliquis venderetur in septimo septenario, & velle exire in anno septimo remissionis, non expectabat vsque ad Iubileum: sed vno anno ante Iubileum liberabatur, quod patet ex eis, quae supra probata sunt, scilicet quod annus Iubilei & remissionis non coincidunt. qui ergo liberandus erat in Iubileo secundum legem, quae hic ponitur, non liberabatur in anno remissionis septimo: sed tunc manebat seruus vsque ad Iubileum, & sic non liberabatur quando isti volunt. Nec est inconueniens, quod aliquibus annis remissionis iste maneret in seruitute: quoniam seruis, cuius perforabatur auris, non liberabatur in anno remissionis septimo, sed manebat vsque ad Iubileum, & sic poterat manere in seruitute per septem annos remissionis, cum inter Iubileum, & Iubileum sint septem septenariae annorum, & in qualibet septenaria est vnus annus remissionis.

Dicendum ergo quod ista litera intelligitur non de quolibet seruo, sed solum de seruis illis, qui non liberabuntur in anno remissionis propter aliquam causam. Nam sicut supra dictum est, Iubileus erat maioris perfectionis quam annus septimus remissionis, ideo ea, quae manebant incompleta in anno septimo, complebantur in Iubileo, & quia aliqui erant serui, qui non liberabuntur in septenario in anno remissionis, oportebat poni quomodo liberarentur in Iubileo. Et isti erant serui qui acceperunt a dominis suis uxores, & genuerunt ex eis filios, dum essent in potestate dñi, poterat autem adueniente septimo anno ille seruus liberari, sed manebat in seruitute vxor eius & liberi. & aliquando isti serui, ut deducerent secum uxorem & liberos, volebant manere apud dominum, & tunc cum veniret annus Iubileus, egrediebatur iste liber, cum vxore & filijs, ut patet Exod. 21. cap. & Deuterono. 15. cap. Isti enim sunt serui qui operari debebant vsque ad Iubileum: alij vero nequaquam: quoniam isti liberari non potuerunt in septimo anno remissionis, ut patet per hoc quod subditur. *Et postea egredietur cum liberis suis.* Id est post annum Iubileum egredietur a seruitute ipse & filij sui. & non solum dicit de filijs suis, sed etiam de vxore, quae cum illo egrediebatur. nam propter hanc non fuerat ipse effectus liber in anno septimo, ut apparet Exod. 21. quoniam seruus dixit, quod diligebat uxorem & liberos, ideo quod non egredieretur liber: sed maneret vsque in seculum, id est vsque ad Iubileum. Si ergo tunc egrediebatur cum liberis, ut litera dicit: hic etiam egredieretur cum vxore. nam nihil magis pertinebant liberi ad eum quam vxor, cum fuerit vxor data ei a domino suo, & consequenter liberi inde nati ad dominum pertinent, sicut arbor quae solo cedit, vel quia partus sequitur ventrem. Et quando ibi dicitur, quod egredietur in Iubileo cum liberis, non est intelligendum cum liberis quos habuit quando effectus est seruus: nam isti, & vxor qua

Ante habebat, liberi erant, & egrediebantur cum illo in anno remissionis primo veniente, ut habetur Exod. 21. cap. cum dicitur, cum quali veste intrauerit, cum tali exeat: si habens uxorem, & vxor egredietur simul. Idem etiam intelligitur de filijs, cum non fuerint geniti in seruitute. Immo isti proprie non egrediebantur in libertatem anno septimo, quia qui egredietur in libertatem, seruus aliquando est, sed filij istius & vxor nunquam fuerunt serui, cum ipse non venderit uxorem & filios suos, sed solum seipsum. ergo ipse egrediebatur in libertatem: filij autem eius & vxor, nec in Iubileo, nec alijs egrediebantur liberi, cum semper liberi fuissent. Sed intelligitur hoc, quando acceperit seruus uxorem a domino suo, quando manebat apud eam, & ante annum remissionis septimum genuit aliquos filios ex ea: postea vero nolebat egredi in libertatem, quousque educeret secum filios & uxorem, & de his intelligitur, quod in Iubileo exibit seruus in libertatem cum filijs suis & vxore. Si autem seruus iste non expectauit annum Iubilei, filij sui & vxor, de quibus dictum est, manebant apud dominum, sic patet Exod. 21. cap. cum dicitur. Si autem dominus dederit illi uxorem, & peperit filios & filias; mulier & liberi eius erunt domini sui: ipse vero exibit cum vestitu suo. Sed nunc aliquis quaeret de istis filijs & vxore, quos aliquis educabat in Iubileo, quod fieret si in anno septimo ipse liberari velle, nunquid si manerent in seruitute, vel si redirent ad seruum, qui iam exierat de seruitute.

C Aliquis forte dicit, quod isti filij & vxor non exhibantur in libertatem, sed manebant apud dominum, quod patet quia dicitur Exod. 21. cap. quod vxor & filij essent ipsius domini, & seruus egredieretur in vestitu suo.

Aliquis autem contrarium dicit, scilicet, quod isti filij & vxor in anno Iubileo redibant ad patrem, qui fuerat liberatus in anno septimo a seruitute: quoniam apud Iudeos nulla erat perpetua seruitus, nisi alienigenarum conuersorum, vel filiorum suorum: isti autem filij erant viri Iudaei, ideo liberari debebant aliquando, sed non erat ulterius terminus liberationis quam Iubileus. ergo in anno Iubileo vxor redibit ad virum, & filij ad patrem, qui egressus fuerat in libertatem anno septimo.

D Et poterit responderi secundum istum modum dicendi ad auctoritatem Exod. in qua dicebatur, quod vxor & filij erant ipsius domini, & seruus egredietur cum vestitu suo, quod intelligatur de anno remissionis septimo, in quo egrediebatur ille seruus in libertatem, & tamen filij sui & vxor non poterant tunc egredi, sed redirent in Iubileo.

Dicendum est, quod hoc non potest stare: nam hoc concessio, nunquam daretur, quod aliquis seruus perforaretur in aure subula, & maneret apud dominum suum vsque ad Iubileum. sed hoc falsum est, quoniam Exod. 21. cap. & Deuterono. 15. cap. dicitur de seruis, quorum aures perforabantur, & hic dicitur de eorum liberatione, ergo aliqui manebant serui usque ad annum quinquagesimum.

E Quod autem nullus maneret seruus usque ad istud tempus, si permittetur modus liberationis vxoris, & filiorum suorum, qui supra positus est, apparet: quoniam sicut habetur Exod. 21. cap. seruus poterat egredi in libertatem anno septimo remissionis, siue accepisset a domino uxorem, siue non: & siue genuisset ex vxore filium, siue non. Si tamen diceret, diligo dominum meum, & uxorem, & filios; ideo non egredietur liber, perforabatur auris eius, & manebat seruus usque in seculum. s. usque ad Iubileum. ecce qualiter ethiciebatur iste seruus usque ad Iubileum, ut educeret filios, & uxorem de seruitute. Si tamen reciperetur modus superior

perior liberationis, scilicet quod exuante seruo in libertate in anno septimo filij eius & vxor manentes apud dominum egredierentur liberi in anno Iubileo, nullus vellet manere in seruitute vsq; ad Iubileum. Sed hoc falsum est, quia multi manebant, & dabatur hic lex de liberatione illorum, ergo non fiebat talis modus liberationis: quia tunc stultus esset, qui vellet seruire vsq; ad annum Iubileum pro nihilo, cum possit nihil seruiendo educere filios & vxorem in libertatem in anno Iubilei. Item patet hoc, quia quando seruus egrediebatur in libertatem anno septimo manentibus filijs & vxore apud dominum, dicitur de eis Exod. 21. cap. quod vxor & filij erant ipsius domini: ergo erant serui ipsius domini, sed tunc cum essent serui, non videtur aliquid modis per quem possent liberari: quia liberatio filiorum & vxoris alicuius serui solum erat, quando ipse manebat apud dominum vsque ad Iubileum iuxta formam hic traditam, sed in casu posito non manet seruus pro filijs suis & vxore vsq; ad Iubileum apud dominum, ergo nunquam educerentur in libertatem filij, & vxor eius.

Et quando agebatur, quod apud Iudeos non erat aliquid seruitus sempiterna, sed aliquo tempore fiebat liberatio, vt infra patet, nisi in alienigenis, & filijs eorum, sed isti erant filij viri Iudaei, ergo non debebant semper manere in seruitute, & consequenter debebant liberari in Iubileo, cum non esset terminus vltior liberationis. Respondendum est, quod isti erant serui in aeternum, & cum dicitur, quod nunquam erat seruitus aeterna inter Iudeos conceditur. Sed dicendum est, quod isti erant alienigenae, nam licet essent filij istius viri Iudaei, tamen susceperat eos ex ancilla Gentili, quam dederat ei in vxorem dominus suus. Et quia partus sequitur ventrem, sicut mater erat ancilla vsque in sempiternum, ita erant filij, qui propter eam vocabantur alienigenae, sed hoc quod dicitur de liberatione Iubilei, erat aliquid gratis concessum seruis Iudaeis: nam regulariter filij ab eis geniti modo supra dicto, & vxor debebant esse serui in aeternum, cum pertinerent ad alienigenas, concessit Deus tamen hoc privilegium eis, vt cum seruirent vsque ad Iubileum, liberarentur ipsi, & filij eorum, & vxores.

Quod autem vxor illa, ex qua seruus susciperet filios, de quibus dicitur, esset Gentilis, apparet, quia non poterat esse de filiabus Iudaeorum. Nam tunc esset ancilla, aut libera: non potest dici quod esset ancilla, quia inter Iudeos non poterat vendi aliqua femina in ancilla, nisi esset infra pubertatem, & venderet eam pater suus, vt acciperet illam in vxorem dominus emens, vel filius eius. Si autem adueniret tempore pubertatis dominus puellae non accipiebat puellam in vxorem, nec tradebat filio suo, aut deflorauerat eam, aut non. Si non deflorauerat eam, redibat puella in domum patris sui libera, & non poterat dominus vendere eam, nec facere quicquam de illa. Si autem eam deflorauisset, & non acciperet in vxorem, compellebatur ei dare virum, & dotare eam, vt patet Exod. 21. cap. & sic quomodo-cunque puella vendita in seruitute de genere hebreorum semper efficiebatur libera aduenire pubertate. Non poterat etiam dici, quod daretur isti seruo talis puella in vxorem, quia tunc ista efficeret ancilla, quod semper, vel ad minus vsque ad Iubileum, & tamen liberanda erat adueniente pubertate, ergo non dabitur talis ancilla Iudaei in vxorem seruo. Etiam non potest intelligi de Iudaei, quae esset libera, nam liberam volebat contrahere cum seruis, ne diminuerent dignitatem suam: etiam quia dominus erant habens potestatem super virum suum, & non posset conuenienter recipere ab eo debitum, & alia quae pertinebant ad virum & vxorem: maxime quia hoc intelligitur de filijs su-

ceptis ab illa, quam dabat in vxorem dominus seruo, vt habetur Exod. 21. cap. cum dicitur, si autem dominus dederit illi vxorem, Dominus tamen non poterat dare aliquam mulierem liberam in vxorem alteri, quia libera tradita non potest alicui in vxorem, nisi ipsa se tradat. Sed dicitur, quod dominus daret, & ipse non potest dare, nisi quod suum est, ergo daret vxorem ancillam de Gentilitate conuertam: nam isti poterant possideri simpliciter a dominis vsque in aeternum, & transmitti ad posterum iure haereditario, vt patet infra in litera. Et sic necesse est dici, quod ista vxor, & filij qui liberabantur in Iubileo, pertinebant ad Gentilitatem. Et cum ancilla talis esset simpliciter ancilla, poterat manere vsque in aeternum in seruitute, nisi eam eriperet vir suus per legem hanc de seruitute vsq; ad Iubileum. Idem autem de filijs eius erat, quia quamquam illi essent filij viri Iudaei, tamen erant filij ancillae Gentilis, & in hoc magis consequebantur conditionem maternam quam paternam, cum partus sequatur vterum quantum ad honorem, & libertates. Erant ergo isti filij in aeternum serui, nisi eos pater eriperet, sicut dictum est de vxore. Si autem iste seruus haberet aliquam vxorem liberam Iudaeam, filij eius, & ipsa non manebant apud dominum; siue illa fuisset accepta in vxorem antea quam vir introiret in seruitutem, siue postea. De illa enim quae ante accipiebatur in vxorem habetur Exod. 21. ca. cum quali veste intrauerit cum tali exeat: si habens vxorem, & vxor egrediatur simul. Si vero ista vxor postea fuisset accepta, eodem modo dicendum est, quod ad dominum nihil pertineret, cum ista esset libera, & non se venderet illi, filij quoque inde geniti erant simpliciter liberi, quia cum partus sequatur ventrem, & ventrem mater sit simpliciter libera, erunt filij simpliciter liberi. Ratio autem diuersitatis inter vxores, quas sic accipiebat seruus hebraeus, & inter istam quam dabat dominus seruo Iudaeo, est: quia illa quam dabat dominus, erat ancilla eius, & pecunia illius: ideo ratio ipsa quae quicquid ex ea pueniret, ipsius erat. Alii autem vxores liberam nihil pertinebant ad dominum: ideo nec ipse nec filij earum tenebantur ad aliquam seruitutem. Quod autem seruus Iudaeus educeret secum in anno Iubileo vxorem & filios, quos susceperat ex ancilla Gentili; partim erat ex debito, partim ex grata Dei concessione: ex debito autem, quia iste seruus Iudaeus egrediebatur liber in anno septimo remissionis: si autem volebat manere vsque ad Iubileum, hoc non erat ex aliquo iure, quod haberet dominus suus in eum: sed quia ipse gratis se subiiciebat seruituti pro vxore & filijs, & ideo ita educerat vxorem & filios, tanquam si emisset eos, vt seruos a domino sua data pecunia numerata pro illis: quoniam idem est dare pecuniam, vel labores, aut aliquid pecuniae equiualens. & ita seruitus quae erat vsq; ad Iubileum, dabatur tanquam commutatio pro filijs & vxore. Erat etiam ista liberatio patrum ex privilegio, vel grata Dei concessione, quia seruitus illa, quae erat vsq; ad Iubileum, forte non tantum valebat quantum vxor, quam educerat, & liberi, & aliquid non valebat medietate precij, nec tertia, nec quarta, nec quinta parte: vt potest si aliquid deberet egredi liber in septimo anno, & postea seruiret vsq; ad Iubileum sequentem, qui poterat esse vsq; ad octo annos, si adhuc maneret aliud septennarium inter illum annum remissionis, & Iubileum, vel si forte liberaret in anno septimo remissionis, quod erat secundum opinionem quorundam, aut poterat immediate esse ante Iubileum, & haberet quatuor vel quinque filios ex vxore: manifestum est, quod non tantum valebat seruitus illius anni, sicut vna vxor & quinque filij, etiam si esset seruitus octo annorum vel plurium: quare ergo pro illa pauca seruitute haberet filios & vxorem, grata

Pater naturaliter diligit filios suos ac uxorem valde, ob id ista lex data de eorum educatione.

grata concessio erat. Item erat hoc quasi in privilegium, quia accipiebat hic seruus vxorem & liberos, quasi emptos a domino pro seruitio, quod erat vsque ad Iubileum, tamen etiam si nollet dominus, cogebatur dare ei filios & vxorem volenti seruire vsque ad Iubileum: quamquam in hoc non videbatur fraudari dominus, & si aliqua damnificatio esset, sibi reputaret, quod tradidit seruo ancillam in vxorem, cum uenire eum ad hoc cogeret. Postea autem cum seruus deberet egredi liber in anno septimo remissionis, siue modicum tempus restaret vsque ad Iubileum, in electione eius erat quid magis vellet, si egredi liber dimissa vxore & filijs apud dominum, vel manere vsque ad Iubileum, vt postea educeret filios & vxorem. Ratio autem huius concessionis erat fauor matrimonij & naturalis amoris, nam pater diligit naturaliter filios suos, & vxorem valde. Si ergo maneret filij & vxor serui vsque in aeternum egrediente patre in libertatem, esset durissima afflictio patri relinquente particulam suam animatam in seruitute, scilicet filios, & charam vxorem. Dedit ergo Deus, vt possent viri educere vxores, & filios, seruiendo hoc modo vsque ad annum Iubileum. Et reuertetur ad cognationem & possessionem patrum suorum. Idest iste seruus qui toto tempore transacto vsque ad Iubileum manserat in seruitute, quamquam non perdidisset cognationem, quia semper pertinebat ad cognationem illam de qua erat, nec perdidisset iura possessionis suae: tamen quia non manserat inter cognatos, sed in seruitute apud dominum, dicebatur manere extra cognationem; nunc vero ad illam egredi: quare reddita libertate poterat inter cognatos suos libere manere. Dicitur etiam regredi ad possessionem patrum suorum, non quia quod ante eam non haberet, quoniam ante possidebat: sed quia ante res possessionis non administrabat, sed alius loco eius: nunc vero quia incipiebat res suas administrare emancipatus de seruitute domini, dicebatur egredi ad possessionem patrum suorum. Illi qui vendiderunt possessiones suas, & postea eas in Iubileo recuperauerunt, nam isti non habebant aliquid de possessionibus patrum suorum, cum ille manerent apud emptores, sed cum in anno Iubileo recipiebant eas, dicebantur pure regredi ad illas: sic habetur supra in litera, cum dicitur, ipse est enim Iubileus, reuertetur homo ad possessionem suam, & vnusquisque ad familiam pristinam. Mei enim sunt serui.

Quare cum omnes gentes faciant contractus simpliciter in uenditionibus, inter Iudeos non fiebat uenditio aeterna, nec in possessionibus, nec in seruitutibus. Quaesitio. XXXV.

In ista parte ponitur, quare Iudaei non vendebantur in aeternum, sicut aliae gentes: nam in alijs gentibus omnes contractus uenditionis fiunt simpliciter, siue vendatur aliqua possessio, siue vendatur homo in seruum, & permanebant istae uenditiones vsque in aeternum, inter Iudeos autem solum vsq; ad Iubileum. De possessionibus autem supra causa reddita est in litera. Quod terra non erat Iudeorum, sed Dei: ipsi vero erant coloni, & aduenae, qui non habent aliquod ius super corpus possessionis ad alienandum. Hic autem redditur causa de hominibus, quare non vendantur in seruos usque in aeternum, & interio Dei erat haec, vt Iudaei pauperes non premerentur aeterna seruitute, quia sic inducerentur, vt conuerterentur ad Gentilitatem, ne tantum affligerentur. Hanc tamen legem datam Deus volebat iure tueri, quod hebrei non poterant se vendere in seruos in aeternum, nec ad vnam horam, quoniam nullus seipsum vendere potest in ser-

uum, nisi qui sui iuris est, cum non posset quisquam in alterum ius constituere, quod ipse non habet, ergo cum Iudaei essent serui Dei, non erant sui iuris, sed totaliter pertinebant ad Deum: ideo non poterant vendere se in prauidicium eius, nec ad momentum. Deus tamen ad subleuandas necessitates eorum, permittebat, quod vendere possent se in seruitutem vsque ad Iubileum: amplius tamen nequaquam. Sed aliquis dicet, quod ista ratio non stat, nam tunc in nulla gente liceret seruitus perpetua; quoniam omnes gentes serui Dei sunt: ergo non licet eis vendere seipsum, nec ad tempus, nec in aeternum: maxime autem erit de uenditione, quae erat vsq; in aeternum, quod autem omnes gentes sunt serui Dei, nullus dubitat. Ad hoc respondendum est istam rationem stare conuenienter, quia Iudaei erant serui Dei, ideo non licebat eis seipsum vendere. De ceteris gentibus respondetur, quod nulla gens erat serua Dei, nisi Iudaei. Nam quamquam omnes gentes sint creaturae Dei, & subdita ei naturaliter, tamen nulla est serua eius: non enim quilibet subiectus alteri, est seruus eius: sed deus seruus, qui pecunia emptus est, vel in bello captus, aut de manu alterius domini redemptus. Iudaei autem erant huiusmodi, quia ipsi primo erant in seruitute Pharaonis: Deus autem in virtute multa, & signis, atque prodigijs redemit Israelitas de manu Aegyptiorum, deletis Aegyptijs in mari rubro, ergo per hoc effecit eos sibi proprie seruos, atque si pecunia redemisset. De alijs autem gentibus non erat sic: nam quamquam Deus illas creasset, & quotidie gubernaret, tamen non redemit eas de manu alius cuius, tenentis eas in seruitute, sicut redemit Iudaeos, ergo non erant serui, sed solum naturaliter subditi. Quod autem Israelitae uocentur serui Dei, non propter hoc quod a Deo creati sunt, aut quotidie gubernantur, sed quia de seruitute educti sunt, apparet in litera sequenti. Et ego eduxi eos de terra Aegypti, ergo stabat conuenienter dictum in Iudaeis, quod non venderet seipsum, quia erant serui Dei: in alijs autem gentibus non subsistebat ista ratio. Et ego eduxi eos de terra Aegypti. Hic ponitur modus, quomodo Israelitae essent serui Dei, quia eos redemerat sibi iure bellico de manu aliorum dominorum, scilicet Aegyptiorum prementium, & non ponitur hic ista educio de terra Aegypti tamquam expressiuum diuini beneficii, vt etiam alias ponit solet, sed tanquam significatiua obligationis, & iuris, quod Deus habet in Iudaeis. Quia sunt serui eius ab eo pure redempti. Non ueneant conditione seruorum. Non poterunt vendi, sicut serui, non uetat hic Deus Iudaeos vendi in seruos, quoniam permittebat eos vendi vsq; ad Iubileum, sed prohibet eos uendi conditione seruorum. Est enim conditio seruorum, vt semper serui sint, cum semel serui effecti fuerint. Si ergo Iudaei venderentur in seruos conditione seruorum, manerent in seruitute usque in aeternum, & hoc deus prohibet. In quo innuitur quod purus contractus uenditionis in aeternum manet, siue uendatur possessio, siue homo: nam contractus uenditionis simpliciter non duraret in aeternum, cum Deus permittat hic Iudaeos posse vendi in seruos vsq; ad annum quinquagesimum, non prohibet eos uendi conditione seruorum, ergo uenditio per conditionem seruorum est in aeternum. Ne affligas eum per potentiam. Hic loquitur Deus ad eos, qui emebant aliquos de Iudaeis in seruitutem, quod non opprimerent eos per potentiam, quod potest intelligi dupliciter. Primo quantum ad afflictionem, de qua supra dicebatur, quod non opprimerent Iudaei serui seruitute famulorum, sed quasi mercenarij & coloni. Et quamquam ista lex data esset, domini tamen per potentiam opprimerent seruos Iudaeos dura seruitute: ideo Deus admonet ne affligant eos per potentiam. Alio modo intelligi potest hoc referendo ad id quod immediate dictum est, scilicet ad liberationem Iubilei.

Duplex huiusmodi expositio.

Nam

Nam licet sic statutum esset, vt liberarentur serui in Iubileo; tamen domini per potentiam poterant eos tenere in seruitute ultra Iubileum, & hoc erat affligere eos: ideo Deus iubet ne hoc modo affligantur. *Sed metuito Deum tuum.* Idest timeas Deum tuum. s. q. quamuis nō desistas ab afflictione seruorum propter eos; quia ipsi nullius potentia sunt, tamen time Deū tuum, & facias propter eum hoc. *Seruos & ancilla.* Prohibuerat Deus supra, ne haberent Iudaei aliquos seruos de fratribus suis vsq; in aeternum, & quia hoc videbatur aliquo modo grauatorum dinitum Iudaeorum; ponitur hic, quomodo Iudaei possent habere aliquando seruos, & ancillas vsque in aeternum, & hoc erat de Gentilibus. *Sint vobis de nationibus.* Vocantur nationes gentes omnes praeter Iudaeos, & de his licebat habere seruos. In quo innuitur, quod Iudaei quam venderentur in seruos, tamen non erant proprie serui; quia hic dicitur quod seruus, & ancilla sint de nationibus, ergo nunquam est seruus, & ancilla de Iudaeis. Illi vero qui de Iudaeis vendebantur in seruitutem, non erant serui proprie; quia non manebant in seruitute vsque in aeternum; quae est conditio seruorum, vt supra patet in litera. *Quae in circuitu vestro sunt.* Idest de gentibus, quae sunt in circuitu terrae vestrae. non dicitur de his, tanquam non possent habere Iudaei seruos de alijs gentibus remotionibus, etiam de extremitate mundi, sed dicitur de circuitu vestro ad significandum, quod non poterant accipere seruos de terra sua. Aliqui enim dicunt, q. intelligitur hoc de gentibus, quae erant in circuitu. i. de gentibus Chanaanorum quae erant apud Iudaeos, quorum terram ipsi Iudaei accepturi erant, & ponunt exemplum de Gabaonitis, qui accepti sunt in seruitutem in vsum totius populi, & sanctuarij, vt patet Iosue. cap. 9. Sed hoc nō potest stare, quia Gabaonites erant de terra populorum, quos accepturi erant Iudaei in possessionem suā: ideo non debebant eos dimittere viuentes; nec inire cum eis aliquod sedus seruitutis, nec iniuissent; nisi forte in fraudem Gabaonites mutauissent habitum, loquentes cum Iudaeis tanquam venientes de terra longinqua: cum vero Israelitae cognouissent se deceptos esse ab illis; populus moliebatur occidere illos, sed Iosue & principes Israel propter iurandum, quo se constrinxerant, liberauerunt illos a morte, & in penam fraudis suae fecerunt eos seruos sanctuarij, & populi: & tamen si cognouissent eos esse de terra illa, quam accepturi erant, nullo modo eos accepissent in seruos, sed occidissent eos, sicut occiderunt alias gentes. patet etiam hoc Deuterono. 20. cap. vbi dicitur, de his autem vrbibus, quae dabantur tibi, nullum omnino permittes viuere, sed interficies in ore gladij, Etheum videlicet Amorrhaeum, & Chanaanum, Ferezeum, & Eugum, & Iebuseum. sed ante hoc dixerat, q. quocumque oppugnaret aliquas ciuitates, quae non essent de terra, quam accepturus erat Israel, occiderent omnes viros, & feminas reseruarent, & iubet aliter fieri quando pugnarent Israelite contra gentes illas, quarum terram accepturi erant, ergo oportet, quod tunc occiderent omnes tam viros quam feminas, ergo non poterunt Iudaei accipere seruos de Gentilibus illis, quarum terram possessuri erant, sed de alijs, & dicitur quae in circuitu vestro sunt, i. accipietis seruos & ancillas, non de Gentilibus, qui habitant in terra qua vos possessuri estis, sed de gentibus, quae habitant in circuitu terrae huius. *Et de aduenis qui peregrinantur apud uos.* Hic ponitur alius modus gentium, de quibus accipi poterat seruus & ancilla, & supra dabatur vnus modus, scilicet quod acciperentur serui & ancilla de Gentilibus, qui erant in circuitu, i. de gentibus, non admodum conuersis ad iudaismum.

Iudaei seruos & ancillas vsq; in aeternum esse possent de gentilibus.

Si Iudaei pugnarent contra aliquam gentem, quae non esset de Chanaanis, accipiebant in se seruos & ancillas, & illi compellebantur conuerti ad ritum Iudaicum, & circumcidi, nec tamen gaudebant eiusdem priuilegijs. Quaes. XXVII.

Hic autem datur alius modus accipiendi seruos, & ancillas: scilicet de Gentilibus iam conuersis. Primus modus erat, vt si Iudaei pugnarent contra aliquam ciuitatem extra terram possessionis suae, occidebant omnes viros potentes capere arma, vel qui iam alicuius aetatis habentis instinctum ad vindicandum erant: feminas autem, & paruulos reseruabant, vt patet Num. 20. c. & hoc quando nolebant recipere conditionem pacis & seruitutis, & sic accipiebant tunc omnes foeminas in ancillas, & omnes paruulos in seruos, aut vendebat eos alijs gentibus, & de his potest intelligi litera ista, quod acciperent seruos & ancillas de gentibus, quae erant in circuitu. Et tunc isti qui accipiebantur in seruos & ancillas, conuertebantur ad cultum Iudaicum: nam si viri essent, circumcidebantur, & compellebantur ad omnes caeremonias cultus Iudaici. Sic patet Exod. 12. cap. cum dicitur, omnis seruus empticius circumcideretur, & sic comedit. De ancillis autem idem modus erat, quia sine aliqua caeremonia praecedente compellebantur ad ritum Iudaicum, cum in eis non posset praecedere circumcisio. Quod autem tam serui quam ancillae compellerentur ad ritum Iudaicum, patet, quia per mittebatur eis, quod comederent de sacrificijs pacificis dominorum suorum, & dicebatur q. ascenderent cum eis in locum sanctuarij, quando ascendebant domini, vt patet Deuterono. 12. & 16. cap. & tamen non permitterentur comedere de carnibus sacrificiorum, nec etiam introire in sanctuarium, nisi iam conuersi essent ad ritum Iudaicum, vt declaratum fuit supra 21. ergo serui & ancillae acceptae de gentilibus compellebantur conuerti ad caeremonias iudaicas. Alio modo poterant accipere Iudaei seruos & ancillas de gentibus, quae in circuitu eorum erant. s. vt non acciperent iure bellico, sed precio comparando. & tunc hos emptos in seruos compellebant ad ritum iudaicum, sicut supra dictum est. Modus autem accipiendi seruos, de quo hic dicitur, non est de Gentilibus manentibus in Gentilitate, sed de Gentilibus iam conuersis, qui sponte conuersi fuerant: nam ipsi poterant seipos postea vendere in seruos, sicut Iudaei faciebant, & tamen nō gaudebant eodem priuilegio, quo Iudaei se vendentes: quia Iudaei venditi egrediebantur liberi in anno septimo remissionis, vel ad plus in anno Iubilei: conuersi autem de Gentilibus cum semel venditi essent, nunquam liberabantur: quia nolebat Deus, quod gauderent eisdem priuilegijs, quibus Iudaei, ne oriretur inter Iudaeos & seditio & inuidia; quia alienigenae equiparabantur eis: ideo alienigenae efficiebantur serui in aeternum, vt patet infra. Etiam non gaudebant priuilegio anni septimi remissionis: nam in anno illo remittebantur omnia debita Iudaeis, quae contracta fuissent ex mutuo: nec poterant repeti ab eis, cum transfret annus septimus. Si tamen essent Gentiles conuersi, semper manebat locus repetitionis, ut patet Deuterono. 15. cap. nec gaudebant aliquo priuilegio anni remissionis, nec Iubilei, nisi in hoc quod fructus istorum annorum communicabatur eis, qui sponte nascebantur, sed in hoc non excedebant bestias, quia etiam bestijs agri communicabatur fructus, sicut patet Exod. 23. & supra in litera cum dicitur, sed erit vobis in cibum, tibi, & seruo tuo, ancillae, & mercenario, & aduenae, qui peregrinatur apud te, iumentis tuis, & pecoribus omnia, quae nascuntur, praeb-

Gentiles conuersi ad iudaismum non gaudebant priuilegijs Iudaeorum.

praebebunt cibum. Alia quoque erant priuilegia praeter annum Iubilei, & annum septimum remissionis, quibus non gaudebant conuersi ad iudaismum. q. nō poterat vnus Iudaeus alteri dare quicquam ad vlturam, & tamen poterat dare conuersis ad iudaismum ad vlturam, vt patet Deuteronom. 23. cap. s. non sceneraberis fratri tuo ad vlturam pecuniam, nec fruges: nec quamlibet aliam rem, sed alieno: fratri autem tuo absque vltura id, quo indiget, commodabis. & sic patet de aduenis, scilicet de Gentilibus conuersis ad iudaismum, quod non haberent eadem priuilegia cum Iudaeis ex genere, sed solum participabant cum eis aequaliter in legibus, quae sunt in punitionibus inferendis, vt patet praecedenti. c. Vocantur hic aduenae Gentiles conuersi ad iudaismum, quia isti venerunt de terra sua, & cognatione sua, & cultu deorum suorum ad terram Iudaeorum, & cultum Dei eorum, & dicuntur peregrinari apud eos, i. manere tanquam peregrini, quia non habent ibi cognationem, nec terram originis, sed omnia sunt eis noua & aliena. *Vel qui ex his nati fuerint in terra vestra.* Idest non solum poteritis habere seruos de aduenis, qui dicuntur esse Gentiles conuersi ad iudaismum, sed etiam de filijs eorum, qui postea nati fuerint manentibus patribus in iudaismo. In quo patet, q. soli vocantur aduenae hic illi, qui conuersi sunt de Gentilitate solum: filij autem eorum, qui nati sunt, postquam ipsi fuerint conuersi ad iudaismum, non vocantur aduenae. Et causa est, quia isti non venerunt de terra aliena, aut de cognatione extranea, aut de cultu aliorum deorum: sed patria Iudaeorum erat patria eorum, & ibi erat cognatio ipsorum, & nullum Deum habebant, nisi Deum Iudaeorum: ideo non habebant aliquid, in quo aduenae vocarentur. Et sic exprimitur hic de aduenis & filijs ipsorum, & rationaliter factum est. nam non videbatur esse idem ius de conuersis ad iudaismum, & de filijs ipsorum, qui postea nati sunt in iudaismo: videbatur enim maiori gaudere priuilegio eos, qui in iudaismo nati sunt ex conuersis, quam ipsos conuersos. sicut maiori priuilegio gaudebant Iudaei ex genere, quam conuersi ad iudaismum. sed isti qui conuersi erant, non tantum appropinquare ad Iudaeos ex genere, sicut illi qui ex conuersis nati erant in iudaismo. & sic videtur, quod debent consequi aliud ius. Deus tamen dicit, quod siue conuersi ad iudaismum, siue ipsi nati ex eis, possint vendi, & maneat serui vsq; in aeternum.

Qui vere aduenae dicuntur.

Nunquid verum esset semper, quod filij conuersorum vendi possent in seruos in perpetuum, & quando consequerentur Iudaeorum omnia priuilegia. Quaes. XXVII.

Sed quaret aliquis, an hoc semper verum esset, scilicet quod filij conuersorum possent vendi in seruos in perpetuum, vel esset limitatum aliquod tempus, vsque ad quod ista lex duraret. Dicendum quod conuersi de gentilitate semper vendi poterant in seruos perpetuos, sed de filijs conuersorum est dicendum, q. aut erant illi ex vtroque parte de parte Gentilium, aut pater erat conuersus & mater Iudaea. Si autem primo modo dicatur, non solum ipsi filij conuersorum immediati, sed etiam vsque ad mille generationes, & in aeternum haberent hoc, q. venderentur simpliciter in seruos, sine aliquo tempore dato ad remissionem. Si autem dicatur secundo modo, oportet assignari aliquod tempus, in quo filij conuersorum exercent iugum legis huius, & haberent idem priuilegium cum Iudaeis ex genere, scilicet q. nō possent vendi in aeternum, sed vsque ad Iubileum. Et dicendum est, q. ista lex manebat in filijs conuersorum, quousq; ipsi

possent contrahere matrimonium cum filiabus Iudaeorum: tunc enim filij inde nati, quia erant filij Iudaeorum feminarum, consequerentur legem Iudaeorum ex gne. s. q. non possent vendi in aeternum, sed vsq; ad Iubileum, & sic quantum ad omnia alia priuilegia. Quod autem esset tempus, in quo filij conuersorum possent accipere vxores de filijs Israelitarum, non est totaliter idem, sed in quibusdam conuersis hoc ante fiebat; in alijs autem postea. s. in quibusdam vsq; ad finem generationis, in alijs vsq; ad quartam, in alijs ad decimam. & sic differenter de quo habetur Deuter. 23. c. *Hos habebitis famulos.* i. Gentiles qui in circuitu vestro sunt, poteritis habere in famulos & ancillas, & er aduenae conuersos de gentilitate, & filios conuersorum. Et dicitur, q. habebunt istos in famulos. s. in famulos simpliciter: nam etiam Iudaei habebantur in seruos, sed non erant serui simpliciter, cum non possent vendi conditione seruorum, vt patet supra in litera, sed solum vsque ad Iubileum. *Et hereditario iure transmittetis ad posteros.* i. nō solum vos possidebitis istos seruos conuersos de Gentilitate, & filios conuersorum in vita vestra, quod est p. aliquod tempus possidere, sed etiam transmittetis eos ad posteros. i. ad haeredes vestros filios, vel nepotes, iure hereditario. i. faciendo, q. ipsi succedat vobis in eis: & hoc est possidere vsque in aeternum. & tamen non fiebat hoc in seruis, qui erant Iudaei ex genere; quoniam isti non poterant vendi vsque in aeternum; sed vsq; in Iubileum. Non tñ excluditur ex hoc, quin ipsi Iudaei facti serui aliquando transmitterentur ad posteros iure hereditario: nam multoties hoc fiebat in eis; vt si aliquis haberet seruum Iudaeum liberandum in anno septimo; & ante tempus illud moreretur, relinquebat seruum illum haeredi suo vsq; ad tempus remissionis, & postea liberabatur: a fortiori autem poterat aliquis seruus Iudaeus transmitti ad posteros, si maneret vsque ad Iubileum, nam in tanto tempore poterant esse multae generationes, & successiones hereditariae. Sed prohibetur in Iudaeis seruis, q. non transmittantur ad posteros iure hereditario, q. ista transmissio daret vsque in aeternum: sed bene poterat fieri transmissio per successores haeredes, vsquequo completeretur tempus seruitutis, siue ad annum septimum remissionis; siue ad Iubileum. *Ac possidebitis in aeternum.* i. isti serui de conuersis, & filijs conuersorum, & de alijs Gentilibus, qui erant in circuitu, poterant possideri vsque in aeternum. s. vsquequo morerentur. dicitur, n. aliquis homo in aeternum possideri, si tamdiu possidetur, quamdiu ipse viuunt. & sic erat de istis, quoniam semper tenebantur in seruos. *Frates autem vestros filios Israel.* Hic ponitur, quod nō erat sic in Iudaeis ex genere, sed isti maiori gaudebant priuilegio: quia in anno septimo remissionis, vel in Iubileo liberabantur: & vocantur fratres solum filij Israel. Conuersi autem & filij conuersorum, non vocabantur fratres, & sic non gaudebant eodem priuilegio, quo Iudaei ex genere. Et hoc est generale, quod vbiunque dicatur de fratribus, semper intelligitur de Israelitis descendentibus de Iacob: quia quando Deus volebat nominare Gentiles conuersos, non nominabat eos fratres, sed aduenas, aut peregrinos. *Ne opprimatis per potentiam.* Idest non opprimatis Iudaeos ex genere per potentiam, faciendo vobis seruos ultra tempus debitum. Et loquitur hic Deus quantum ad tempus remissionis Iudaeorum: nam cum serui essent, liberabantur in anno septimo, vel saltem in Iubileo. Conuersi autem ad iudaismum, & filij eorum erant serui vsque in aeternum. Propter hoc autem Iudaei aliquando conuertuntur per potentiam detinere in seruitute alios Israelitas contribules suos vsque in aeternum, sicut tenebant conuersos vel filios conuersorum: ideo dicitur, quod non

non opprimantur per potētiam. f. faciendo quod manent in seruitute vltra tempus, in quo lex exiit illos. *Si inualuerit apud nos manus aduena.* Hic ponitur casus, in quo vendebatur Iudæus alicui conuerso ad iudaismū vel filio conuersorum. & ponitur speciale in isto casu, quoniam conuersi ad iudaismū grauantur Iudæos. & propter hoc volebat Deus, vt eriperentur Iudæi de manu illorum. Erat enim causa aliqualis iniuriæ inter Iudæos ex genere, & inter filios conuersorū, & ipsos conuersos. Nam Iudæi ex genere gaudebant priuilegijs anni Iubilei & remissionis, sed non conuersi & filij eorum tam in remissione debitorum, q̄ seruitutis, vt supra expositum est: ideo cum Iudæi caderent in manu conuersorum, premebant eos conuersi, & cum conuersi in manu Iudæorum, premebant eos Iudæi.

Conuersi enim in respectu ad Iudæos non gaudebant priuilegio anni remissionis in debitis non rependis, nec priuilegio de non exigendis vsuris: ita nec Iudæi in comparatione ad conuersos. vt si aliquis de Iudæis recepiſſet mutuū a conuerso, vel filio conuersi, non liberatur ab illo in anno septimo remissionis, sicut si recepiſſet ab aliquo Iudæo: ita si venderetur in seruum alicui de conuersis, non liberabatur in anno septimo, sicut liberaretur si venderetur alicui Iudæo. Et si recepiſſet pecuniam Iudæus a conuerso vel filio conuersi, poterant exigi vsuræ, quæ non exigebantur si recepiſſet ab aliquo Iudæo. Patet hoc, quia omnes leges quæ loquuntur de remissionibus harum seruitutum, vel debitorum, & vsurarum, loquuntur in Iudæis ex genere, & sic nullo modo obligant conuersos, & filios conuersorum. De lege remissionis debitorū patet ex tenore eius, quæ habetur Deuter. 15. c. De lege remissionis seruitutis in anno septimo patet Exo. 21. c. & Deuter. 15. c. De lege vsurarum patet Deuter. 23. c. Erant igitur æquales Iudæi ex genere, & conuersi ad iudaismum inter se, nisi quantum ad vnum. f. q̄n venderentur conuersi ad iudaismum in seruos Iudæis, manebant in seruitute vsq; in æternū: cum vero vendebantur Iudæi conuersis ad iudaismū, vel filijs ipsorū, quamquam non liberarentur in anno septimo remissionis, tñ liberabantur in Iubileo, vt patet hic in litera. Cum ergo aequaliter essent exosi Iudæi conuersis, & conuersi Iudæis, dabat Deus, q̄ Iudæi venditi conuersis poterant redimi a quolibet suorum cognatorum, & si non redimerentur ab eis, liberabantur a seipsis, si possent dare precium: si autem liberabantur in Iubileo. Et est in hoc, quod pertinet ad redemptionē ante Iubileum, excedebant Iudæi conuersos: quia non poterant redimi conuersi ad iudaismum, vel filij eorū de manu Iudæorum, per aliquos cognatos suos & affines, etiam si darent precium quomodocūque, nisi de voluntate ipsorum dominorum. Si tñ aliquis Iudæus venderetur conuerso, vel filio eius, poterat redimi, quomodocūque vellet eum redimere cognati, vel affines sui, etiam inuito domino, & non tenebantur dare quodcūque precium vellet dominus eius, sed cōputando secundum tempus mercenarij. forma huius computationis infra habetur. De his dictum est Deuter. 23. cap. *Si inualuerit apud nos manus aduena & peregrini.* i. si inter vos factus fuerit potens aduena & peregrinus, manus enim potentiam signat, & dicitur tunc manus alicujus inualeſcere, quando ipse potens fit. & est sensus quod aliquando aduenē de gentilitate efficiebantur diuites, & potentes inter Iudæos, & tunc Iudæi vendebant se illis. Accipitur autem hic aduena & peregrinus pro eodem, scilicet pro conuerso de gentilitate, qui vocatur aduena: quoniam venit de gente aliena & cultu alienorum deorum. Vocatur peregrinus inquitū manet in terra Iudæorū peregrin-

Q̄si uende-
batur Iu-
dæus ali-
cui conuer-
ſo ad iuda-
ismum, quid ser-
uaretur.

Litere ex-
positio.

nando. f. q̄ nō manet ibi in origine sua, nec in cultu deorum suorum. *Et attenuatus frater tuus.* i. si fuerit frater tuus Iudæus depauperatus, quod est attenuatū esse in substantia. Et ponitur hoc, quia homines solent vendere seipſos propter paupertatem maximā: cum vero aliquis diues est, non vendit seipſum, & tamen ista lex non solum tenet de pauperibus, sed etiā de diuitibus, dum tamē essent de genere Iudæorum: quamquam non erat tanta misericordia habenda de diuite, qui seipſum vendebat, sicut de paupere. Et dicitur hic frater tuus, idest Iudæus ex genere, quia si esset aliquis de aduenis venditus alteri aduena, non poterat hoc facere Iudæi: nec etiam ista lex erat ad aduenas inter se, sed ipsi faciebant seruitutes, & omnes venditiones æternas fm legem aliarum gentium, cū non esset eis data aliqua lex super hoc. *Vendiderit se ei.* Iudæi magis vendebant se ahjs Iudæis, quā Gentilibus conuersis, quia apud Iudæos liberabantur in anno septimo sine aliqua redemptione precij. Si autem venderentur Gentilibus conuersis, aut filijs eorum, non poterant exire in libertatem vsque ad annum Iubilei, nisi precio redimerentur. Aliquando tamen Iudæi volentes se vendere, non reperiebant aliquos Iudæos, quibus se venderent, ideo compellebantur vendere seipſos conuersis ad iudaismū, & hoc erat quādo inualuerat manus eorum apud Iudæos, scilicet q̄ erant facti diuites, vel potentes.

Alia autem causa esse potest, propter quam Iudæus venderet se Gentili & non Iudæo. f. vt daret ei magis de precio. nam quando aliquis vendebatur Iudæo, erat venditio vsque ad annum septimum remissionis: etiam ibi liberabatur, nisi in casu supraposito. f. quando accepisset a domino vxorem, & genuisset ex ea filios, quia propter filios & vxorem educendos manebat aliquando vsq; ad Iubileum. & sic seruitus diuturnior, ad quam obligabatur simpliciter Iudæus venditus Iudæo, erat sex annorum. sic patet Exo. 21. cap. & Deuter. 15. c. cū dī. si emeris seruum Iudæū, sex annis seruiet tibi. Istud autē tempus erat paucum, ideo p̄ illo paucum precium daretur seruo vendito. Si autē venderetur Iudæus conuerso ad iudaismum uel filijs conuersorum, erat ista venditio pro maiori tempore, vsque ad Iubileum, vt apparet in litera. & sic poterat esse tempus quadraginta nouem annorum: ideo maius precium daretur, cum aliquis Iudæus sic se venderet, quā cum venderetur alteri Iudæo, quia erat uenditio pauci temporis, vsque ad annum septimum remissionis. *Aut cuiquam de stirpe eius.* i. alicui de filijs conuersorum, vel aduenarum. Ex hoc patet, quod solum vocantur hic aduenæ & peregrini ipsi conuersi immediate de Gentilitate, filij autem conuersorum nō nōcantur aduenæ, sed de stirpe aduenarum. cuiusque tamen vendatur idem iuris est, quoniam liberabatur in Iubileo, vel redimebatur ante tempus. Hoc est uerū de illis filijs conuersorum, qui non gaudebant priuilegio Iudæorum, & sunt qui nati erant ex utroque parte de Gentili stirpe: quia isti nunquam gaudebant priuilegio Iudæorum, quamdiu tales erant, vt dictum est supra. Nam isti vendebantur in perpetuum: ideo Iudæi uenditi istis manebant uenditi usque ad annum Iubileum, nam in annis remissionis, qui erant intermedij, non liberabantur, nisi redimerentur precio. Si autem esset de stirpe conuersorum de gentilitate, non tamen ex utroque parente, sed esset mater Iudæa ex genere, gaudebat ille priuilegijs Iudæorum, quantum ad hoc, quod non venderetur in perpetuum, sed liberaretur in anno remissionis, & ad plus in Iubileo. Et ideo si huic venderetur aliquis Iudæus, non poterat retinere illum usque ad Iubileum, sed liberum dimittebatur in anno remissionis septimo, nisi in casu

Priuegiū
datur iu-
dæis & nō
conuersis
ad redimē-
dū a serui-
tute.

casu in quo perforabatur seruo auris Exod. 21. capitu. & hic in littera, nam tunc manebat vsque ad Iubileū. Et ratio est, quia sicut iste non ut de conuersorum genere, sed ut iam de genere Israel, gaudebat priuilegijs hebræorum, vt nō posset vendi nisi sub lege remissionis: ita Iudæus ei venditus gaudebat apud eum priuilegio anni septimi remissionis, & non sicut uenditus conuerso, qui non est de progenie hebræorum. *Post venditionem redimi potest.* Idest postquam se vendiderit potest redimi. Hoc priuilegium datur Iudæis quando vendebantur aduenis, & filijs eorum, & erat propter duo. Primo quia magis affligentur ab istis quam a Iudæis. eo q̄ Iudæi erant exosi aduenis, & aduenæ Iudæis propter causam supra datam: & magis premerentur ab illis. rationabilis ergo erat liberari de manu illorum, quā de manu fratrum suorum Iudæorum. Secunda causa est magnitudo temporis: nam quando Iudæus Iudæo se vendebat, durabat ista venditio vsq; ad annum septimum remissionis: cum vero vendebat se gentili, durabat vsque ad Iubileum: & pro maiore tempore seruitutis maius subsidium liberationis dandum erat. Cū vero vendebatur Iudæus Iudæo, non dabatur ei quod posset se redimere, propter duas causas supradictas. Si tamen venderet Iudæus Iudæo possessionem suam, cōcedebatur ei, quod posset illam redimere secundum modum, qui habetur supra. Ratio huius est, quia venditio possessionis erat ad maius tempus, scilicet vsq; ad Iubileum. *Qui voluerit ex fratribus suis redimet eum.* Hic ponuntur persone potentes redimere Iudæum venditum alicui aduenæ, vel filio aduenæ: & sunt omnes cognati vel affines. Dabatur enim solum his; quod possent redimere Iudæos venditos, quia cognatus ad cognatum pertinet, & affinis ad affinem aliquo modo; ideo habet ius redimēdi cognatus p̄ cognato; vel affinis pro affine tanquam coniuncta persona. Alii autem de populo Iudæorum non habebant ius redimēdi, etiā si benefacere vellet: quia in hoc viderentur grauari ipsi emptores Iudæorum, si omnib. permetteretur ius redimēdi. Et dicitur q̄ quilibet de fratrib. suis redimet eum idest poterit redimere, accipiuntur enim hic fratres, nec valde large, nec valde stricte: nam fratres stricte dicti, dicuntur esse genti immediate ab eisdem parentibus, sicut dicuntur duodecim filij Iacob fratres inter se: largissime fratres dicuntur omnes Iudæi adinuicem, de quacūq; tribu, vel cognatione sint sic habetur Deuter. 15. c. cū dicitur, cum tibi uenditus fuerit frater tuus hebræus aut hebræa. Sic etiam dicitur supra, fratres vestros filios Israel ne opprimatis ubi omnes filij Israel vocantur inter se fratres. Accipit autē hic frater medio modo. f. pro illo qui erat cognatus, vel affinis in quocūque gradu attinentiæ, non tñ pro fratribus solis, qui erant ex eisdem parentib. quia licebat alijs ius redimēdi, nec etiam vocantur fratres omnes Iudæi: quia non licebat omnibus, sed solis cognatis & affinis. *Et patruus & patruelis.* Hic declarantur iste persone que sint: & dicitur, q̄ sunt patruus & patruelis. nec tñ hic ponuntur omnes, sed exemplificatur de quibusdam, & postea ponitur regula generalis. nam patruus, & patruelis sunt cognati ex parte patris. Istud tamen ius redimēdi non solum pertinebat ad cognatos ex parte patris, sed etiam ex parte matris. Sed ponitur hic iste duæ persone gratia exempli, vt intelligant ceteræ. dicitur patruus frater patris, sicut auunculus frater matris. Patruelis dicitur filius patris, & dicuntur patruelis ad se inuicem filij duorum fratrum, scilicet filij patris, & fratris sui. sic habetur Eſa. cap. 5. scilicet cātabo dilecto meo cāticū patruelis mei vineæ suæ. & isti sunt attinentes sibi in secūdo gradu equaliter transuersalia. *Et consanguineus.* Hic ponitur regula generalis, scilicet quod omnibus consanguineis liceret redimere.

Alph. Toſt. super Leuit.

dimere cognatos suos de manu aduenarum, etiam in uitis dominis. *Et affinis.* Idest ius redimēdi pertinebat ad affines, inter quos caufatur attinentia propter cōiunctionē carnalem: & fundatur super consanguinitate. Isti minus attinent sibi inuicem, quam cognati, cum affines solum attineant propter cognatos, & non econuerso. Et quando dicitur hic q̄ isti possent redimere, non est sensus q̄ isti soli possent: quia etiam omnes alij Iudæi poterant redimere, si vellet vendere dominus serui Iudæi. Poterat etiam uendere dominus cuiuslibet alteri aduenæ, vel filio aduenæ sub eadem lege, qua ipse emerat: non tamen poterat vendere alicui alienigenæ. f. gentili non conuerso ad iudaismum, sicut dicitur de venditione ancillarum Exo. 21. c. Erat tamen differentia inter istos, quia cognatis & affinis erat ius redimēdi cognatum suum, & affinem: & redimerent etiam inuito domino. alijs autē Iudæis, & aduenis non erat ius redimēdi Iudæum venditum inuito domino, poterant tamen redimere illum uolente domino. Rō huius est, quia cognati ad cognatos attinent, & affines ad affines, & tanquam personis coniunctis inest eis posse agere pro se inuicē. Alij autē non attinent sibi, ideo non habent ius redimēdi. Nam si cōcederetur cuiuslibet istud ius, grauantur valde emptores, & nullus vellet emere. Pōt etiam hoc intelligi ex parte ipsorum Iudæorum venditorum, quoniam presumitur, q̄ cum eis bene se habeant cognati, & affines sui. De alijs autem non erat ista vniuersalis presumptio, etiā si essent Iudæi. Sciendum autem, q̄ quomodocūq; aliquis horum redimebat Iudæum venditum aduenæ, efficiebat eum seruum suum: sicut cum aliquis emit seruum ab aliquo domino, efficitur iā ille seruus emptoris. poterat tamen quilibet cognatus, vel affinis redimens dupliciter se habere ad Iudæum redemptū. f. vel accipere eum in seruum, vel q̄ maneret obligatus pro precio dato, quod magis elegisset ipse redemptor. Si tamen redemptor acciperet in seruum Iudæum redemptum, non poterat eum in seruum tenere ea lege, qua venditus erat aduenæ: nam Iudæi vendebantur aduenis vsque ad Iubileum. Si tamen aliquis Iudæus alteri Iudæo venderetur, non debebat apud eum remanere nisi vsque ad annum septimum remissionis, nisi in casu supraposito de seruo recipiente vxorem a domino suo, & gignente ex ea filios: quoniam interdū manebat seruus vsque ad Iubileum, vt eximeret filios, & vxorem de seruitute. Sed non erat hic iste casus: ergo non poterat manere seruus apud Iudæum redemptorem, nisi vsque ad annum septimum remissionis. *Si autem & ipse potuerit, redimet se.* idest si non redemptus fuerit iste a cognatis, vel affinis suis, poterat seipſum redimere, si haberet pecuniam. Nam dabatur primo cognatis, & affinis; quod d redimerent Iudæum venditum, ideo ipsi a principio venditionis redimere poterant, & non redimebat se tunc ille, qui vendebatur, quia differebat venditio, & redemptio. Cum tamen alij non redimerent, poterat se quisque redimere, quasi poenitens quod se vendidisset, & isti poterant se redimere, quia quamquam essent serui, tamen habebant pecunias, & possessiones in cognatione sua, quibus venditis redimere se poterant. *Supputatis dumtaxat annis a tempore uenditionis sue usque ad annum Iubileum.* Hic ponitur modus, qui esse debebat in redemptione, & iste est communis, siue redimeretur aliquis a cognato, vel affini: vel siue redimeretur a seipſo, scilicet quod computarentur anni a tempore factæ venditionis, vsque ad Iubileum, & deinde computaretur precium huius venditionis, & taxaretur quātum cuiuslibet anno proueniret, & tunc computarentur anni elapsi a tempore venditionis

Q̄

ditionis facta; & detraheretur valor correspondens istis annis de toto precio, quod datum est pro seruo. ut pote si aliquis vendidit se aduenis vel filiis aduenarum si a tempore venditionis facta vsq; ad iubileum residebant anni quadraginta, computetur precium ut pote si erat ducentorum: & tunc prouenit cuilibet anno quinquaginta. & his subtractis reliquum, scilicet centum, & quinquaginta dandum est ipsi Domino serui. Dicitur hic, quod debebant computari anni, vsque ad iubileum eo, quod venditio non fiebat vsque in aeternum; sed solum vsque ad iubileum; & vsque ad illud erat precium datum taxandum, scilicet quantum proueniret cuilibet de annis. *Et pecunia qua venditus fuerat iuxta annorum numerum.* Id est etiam de bet computari pecunia, pro qua fuit facta uenditio, scilicet quae esset summa eius: & tunc debebat applicari ad annos remanentes vsque ad iubileum; sicut hic dicitur iuxta numerum annorum, id est quod computetur pecunia per annos; ut videatur quantum proueniat cuilibet anno: hoc est ut pecunia diuidamus per annos, sicut in casu supra posito, summa pecuniae erat ducentorum, & anni quadraginta erant. Diuidendo igitur ducenta per quadraginta; proueniunt cuilibet anno quinquaginta. *Et ratione mercenarii supputata.* Id est, quod facta ista distributione pecuniae per annos, & viso quantum proueniat cuilibet anno; computandus est labor istius serui tanquam serui mercenarii: & tunc est subtrahendum de precio principali, quantum proueniret cuilibet istorum annorum secundum computationem factam pecuniae inrer oēs annos. *Si plures fuerint anni, qui remanent usque ad iubileum, secundum hos reddet & precium.* Hic ponitur de modis taxationum, scilicet quod quando erant multi anni residui, multum de precio dabatur. Si autem pauci anni residui essent, paucum dabatur: quia necessarium erat fieri computationem annorum cum pecunia, iuxta modum mercenarii, id est ut subtrahatur de totali precio dato pro seruo tantum, quantum correspondet illis annis, quibus seruauit apud Dominum. *Si pauci: ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum.* Id est siue sint pauci anni, siue multi; semper reddere praeponatur rationem, id est computum cum ipso Domino serui; ut sciretur quantum proueniret cuilibet anno, & quantum subtrahendum esset pro annis, quibus seruauit quod redimitur. *Et reddet emptori quod reliquum est.* Id est iste qui redimit seruum de manu aduenae dabit ei totum, quod residuum est de precio, facta computatione per annos quibus seruauit redemptus, & qui manebant ad seruendum: quoniam illud est, quod debetur, reliquum autem computatur pro seruitio. *Annorum quibus ante seruauit mercedibus imputatis.* Id est debent imputari siue computari mercedes annorum, quibus seruauit iste qui redimitur: quoniam non est faciendum cum isto sicut cum seruo; sed sicut cum mercenario, scilicet quod detur sibi merces pro quolibet anno. & hoc est ex concessione Dei grata. Nam si secundum leges humanas fieret eo, quod iste seruus simpliciter venditus fuerat, si postea redimeretur, non deberent inde subtrahi mercedes annorum quibus seruauit: sed Dominus serui deberet facere fructus serui suos, scilicet, quod lucraretur eos; quia bona fide possidebat: & tales possessores efficiunt fructus suos. Deus tamen in hoc maxime voluit fauere Iudeis venditis; ut citius absoluerentur a seruitute, scilicet quod computarentur mercedes annorum. Sic etiam fiebat supra in redemptione possessionum venditarum; nam cum redimerentur, deducebantur inde tempora fructuum perceptorum, sicut supra habetur. *Non affliget eum violentus in conspectu tuo.* Hic loquitur Deus ad Israelitas;

quod non permittant affligi Iudeos venditos ipsis aduenis ab eis: & potest intelligi quantum ad taxationem temporis seruitutis, quod non permittentur Israelitae, quod permittentur iudei ab aduenis ultra tempus iubilei. Nam ipsi aduenae uellent tenere iudeos quos semel emerent in seruitute perpetua, & hoc non debebant consentire iudei. Alio modo potest intelligi quantum ad afflictionem quae est in durissima seruitute, scilicet grauando multis laboribus, nam si uellent aduenae grauare Iudeos emptos duris operibus, non erat permittendum, & in hoc totus populus Israeliticus prouidere debebat: id dicitur, non affliget eum violentus in conspectu tuo, id est te uidente. Alio modo potest intelligi quantum ad longam seruitutem, scilicet quod non permittentur iudei permanere Iudeum venditum tanto tempore in potestate aduenae, scilicet vsque ad iubileum; quoniam sic multum affligeretur: sed quod redimerent eum. & hoc intelligitur non quantum ad omnes Israelitas; sed solum quantum ad illos quibus inerat ius redimendi, scilicet consanguineis, & affinis; ut supra dictum est. *Quod si per hoc redimi non potuerit.* Id est si iste Iudeus venditus non habuerit cognatos, vel affines, qui cum redimant vel si non fuerint potentes ad redimendum; & ipse non habuerit pecuniam ad redimendum se, non poterit liberari vsque ad iubileum; sed ibi liberabitur. *Annus iubileus egredietur.* Scilicet non dato pro eo aliquo precio quia tunc complebatur seruitus, nec poterat aliquis vendi ultra illud tempus: ideo consummato tempore exibat liber, qui venditus fuerat. *Cum liberis suis.* Hoc potest intelligi multipliciter. Vno modo quod aliquis vendiderat seipsum alteri ad seruendum, & vendiderat uxorem & filios simul scilicet ut omnes seruirent illi domino: & tunc quando egrediebatur vir, qui erat caput, egrediebatur uxor sua cum eo, & filii: quia pro eodem tempore isti venditi fuerant. Alio modo potest intelligi, quod iste egredietur cum filiis, quod iste se vendidisset, & tamen non uxorem suam, nec filios; sed ex eo quod iste fuerat seruus, existimaret aliquis manere aliquam obligationem seruitutis in filiis, & uxore. & ideo dicitur quod egredietur cum liberis suis, id est non manebunt filii, nec uxor obligati ad aliquid. Alio modo potest intelligi de seruis Iudeis, qui gignebant filios, dum manerent in seruitute: & de istis magis videbatur, quod haberent aliquam obligationem seruitutis, sed non habent, quia nati erant de muliere libera iudea: ideo non incurrerant aliquam conditionem seruitutis. Potest adhuc alio modo intelligi, si dedisset dominus serui aliquam mulierem in uxorem, quae esset de ancillis aduenarum; & genuisset inde filios, quod egredierentur filii cum eo iam effecti liberi. Sed iste vltimus sensus non est conueniens; quoniam tales filii erant simpliciter serui, & manebant apud dominum vsque in aeternum: quia erant filii ex ancilla domini, & partus sequitur ventrem, nec erat aliquis modus, per quem isti liberarentur. Et si obiciatur de seruis, qui vendebantur Iudeis quod accipiebant a dominis suis uxores: & inde filios gignebant, quoniam illi filii, & uxor erant domini seruati in libertate; nisi seruiret vsque ad iubileum: quia tunc egrediebatur liber ipse cum filiis, & uxore, ut patet Exo. 21. c. Sed hic iste Iudeus venditus aduenae seruiebat vsque ad iubileum. ergo poterat eripere filios, & uxorem a seruitute. Respondendum est non posse hoc stare, est. magna dissimilitudo: nam cum uidebatur Iudeus iudeo siue acciperet ab eo uxorem, & gigneret filios, siue non acciperet, egrediebatur liber. 7. anno, filii autem si aliquos suscepisset, erant serui, & tamen si ultra tempus debentur ad seruitutem, ultra annum septimum uellet manere, uir ille in seruitute vsque ad annum iubileum, eripiebatur liberatam uxorem

Qsio dicebatur aliquis exire liber cum filiis suis.

uxorem suam, & filios: quia istud tempus, quod erat ab anno septimo remissionis, vsque ad iubileum computabatur pro mercede & precio dato pro filiis & uxore. Nam aliam non tenebatur hoc tempore seruire. Sed in Iudeo vendito aduenae non tenebat hoc; quoniam tempus liberationis suae erat iubileus; & vsque ad illud tempus se tenebatur seruire, ergo si uxorem quam a Domino suscepisset, & filios inde genitos educere deberet in libertatem; oportebat, ut seruiret vsque ad alterum iubileum. Sed hic dicitur, quod in iubileo exibat, quod intelligitur de primo iubileo, ergo non potest intelligi de filiis, quos habuisset ex uxore, quae non esset ei tradita a domino; quoniam alii filii, qui suscipiebantur ab ancilla tradita a domino, manebant serui in aeternum, cum nihil pro eis seruiret hebraeus seruus, sed solum pro seipso vsque ad iubileum. in casu autem superiori e contrario est. *Mei enim serui sunt filii Israel.* Hic ponitur causa, quare non fieret inter Iudeos uenditio aliqua in perpetuum, siue inter Iudeos inter se, siue Iudeis ad aduenas: sed omnes istae uenditiones seruorum limitabantur aliquo tempore. & est; quia Israelitae non erant sui iuris, cum essent serui Dei: qui autem sui iuris non est, alteri ius in se tradere nequit. Sed concedebat Dominus Iudeis, ut possent vendere se ad tempus ad subleuandas necessitates suas; ideo uendebant se, & hoc erat solum vsque ad iubileum.

An aduenae ementes Iudeos grauarentur, quia in iubileo exuebant seruitutem. *Quest. XXVII.*

SE aliquis diceret quod ex hoc grauarentur aduenae ementes Iudeos; cum tenerentur eos dimittere liberos in iubileo, ipsi tamen quando uendebantur Iudeis, manebant vsque in aeternum. Respondendum est quod non erat grauamen: & hoc propter duo. Primo quia in libertate aduenarum erat emere Iudeos, uel non emere. Si autem illos emerent, emebant cum conditione legis suae, scilicet ut liberarentur in iubileo. Si ergo aduenae scientes hoc uellent emere Iudeos, nemo grauabat illos: quia uolenti non fit fraus, nec iniuria, nec malum infligitur.

Secundo non grauabatur, quia sicut erat differentia in conditione uenditionis; ita erat differentia in precio dato, nam Iudaei uendebantur aduenis non simpliciter, sed vsque ad iubileum: aduenae autem uendebantur simpliciter vsque ad omne tempus: & sic dabatur maius precium pro aduenae, quando uidebatur iudeo quam pro iudeo quando uendebatur aduenae, cum uenus uenderetur simpliciter; & alius cum temporis limitatione. Et sicut si uenderetur aliquis iudeus cum conditione alicui aduenae, scilicet quod illa uenditio duraret vsque ad duos annos, in fine illorum annorum liberabatur seruus; & non fiebat in hoc aliquod prauiudicium ipsi aduenae emptori: ita cum uenderetur iudeus cuiusque aduenae, erat ista uenditio cum conditione, scilicet vsque ad iubileum. Et quamquam ista conditio non exprimeretur a uendito; tamen inducebatur a lege non permittente aliquam uenditionem ultra ualere: ideo non erat prauiudicium aduenis ementibus iudeos, cum ipsi scirent hanc legem. *Quos eduxi de terra aegypti.* Hic ponitur modus quomodo Iudei erant serui Dei, scilicet, quod Deus redemerat eos de aegypto eripiendo de manu aegyptiorum, qui premebant eos durissima seruitute; ideo efficiebantur serui eius; & propter hoc non licebat eis vendere se aliis, nisi quatenus Deus consentiret: & si ultra fuerit uenditio, non ualebat tanquam facta a non potente vendere se, cum non sit sui iuris.

Go Dominus Deus uester. Non facietis uobis idolum, & sculpsile, nec titulos erigetis: nec insignem lapidem ponetis in terra uestra; ut adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus uester. Custodite sabbata mea: & pauete ad Sanctuarium meum.

Go Dominus. In superioribus agebatur de solennitatibus, quas populus iudaicus obseruare deberet. hic autem ponuntur multiplices suasiones, ut eas obseruet. & non solum est persuasio ista ad obseruandum omnes festiuitates; sed etiam omnia alia, quae in hoc libro toto iussa sunt: quoniam in isto libro ex maxima parte continentur ritus iudaicus: ideo hic ponitur suasio ad illum obseruandum. & diuiditur in quattuor partes, quia primo inducitur populus ad istam legis obseruationem per prohibitiones. Secundo per promissiones. Tertio per comminationes. Quarto per consolationes. Secunda ibi. *Ego Dominus. si in praecipis meis.* Tertia ibi. *Quod si non audieritis me.* Quarta ibi. *Quod si & de his.* Circa primum. *Ego Dominus Deus uester.*

Documentum pro intellectu capituli. *Quest. I.*

Hic ponuntur praecipia, quae obseruanda erant, & quaequam omnia praecipia iubebat Deus obseruari, & ad hoc inducitur persuasio istae: tamen principaliter ponitur unum mandatum, scilicet de non faciendo idola, & colendo Deum. & causa huius est: quoniam sicut in moralibus ponitur finis tanquam principium, & in speculatiuis ponuntur propositiones primae tanquam principia iuxta Arist. in 7. Ethic. ita in ordine praecipiorum oportet considerari. Nam sicut in speculatiuis totus vigor concludendi est in principiis, & in agibilibus totus vigor actionis dependet ex fine, ad quem ordinantur actiones; ita in ordinatione praecipiorum est: nam sicut si quis errat in principiis speculatiuis, impossibile est quod recte dicat in conclusionibus nisi per accidens. & si quis errat in fine agibilium humanorum, impossibile est quod actiones bene sint qualitercunque fiant. Et si quis errat in conclusionibus speculatiuis, potest se reducere ad ueritatem eius, si teneat se ad ueritatem principiorum. Et si errat in aliqua actione, potest se reducere ad rectitudinem, si habeat finem conuenientem praestitutum. & hoc est quia tota uis speculabilium dependet ex principiis, & tota uis agibilium dependet ex fine.

Sic igitur est in coordinatione praecipiorum; quia quaedam sunt principalissima; in quorum uero si quis errat, necessarium est errare in omnibus: ideo illa principaliter obseruanda sunt. nam si quis errat in aliis obseruatis illis, per rectitudinem istorum; potest se reducere ad non errandum in aliis: & tamen si quis errat in principalissimis, qualitercunque habeat se in ceteris nihil prodest. Hoc modo se habent praecipia, quae Deus dedit Israelitis. nam quaedam sunt principalissima, ex quibus pendet uirtus omnia aliorum. scilicet hinc uincunt Deum; & non colere Deos alienos: omnia autem alia sunt determinata uis cultus diuini. quod colat sic ut sic. & id si quis errat in hoc praecipio, quod est credere esse plures Deos, uel colere Deos alienos, impossibile est quod in aliis praecipis bene se habeat, siue obseruet illa, siue non obseruet. quia alia sunt modi quidam colendi Deum. Si igitur quis non coluerit Deum, non poterit

Si quis errat in principiis non potest corrigi nisi in conclusionibus ita si quis errat in fine in moralibus impossibile est bene agere potest in emendatione si errat in electioibus.

terit eū sic, vel sic colere: cum modus colendi p̄supponat ipsū cultum diuinum: qui igitur non colit, nullū modum in colendo habet. *Ego Dominus Deus ueſter.* Hic ponit auctoritas iubentis, Deus. n. p̄cipiebat hic multa Iudæis: iō p̄supponit primo auctoritatem iubēdi: & ista est q̄a ipse est Deus & Dñs ipsorum, ex quo maxime poterat iubere quicquid vellet, q̄ ex aliquo alio titu. & ponit in hoc duplex rō iubēdi. Prima q̄a vocat Dñs, secunda quia vocat Deus. ex eo. n. q̄ erat Dñs poterat imponere legem; quia quilibet p̄t ponere legem rei suæ. erat aſit Deus Dñs hebræorum non solum tanq̄ p̄ latus vel p̄ſidens: sed et tanq̄ Dñs habens seruos: ipse quippe liberauerat Iſraelitas de egypto de manu Pharaonis. iō simpliciter erāt serui sui, & poterat eis imponere quācūq; legem vellet. Secundo poterat ponere legem ex eo q̄ erat Deus. & hoc dupl̄r, siue quia erat Deus absolute, siue quia erat Deus specialiter hebræorū. quia erat Deus absolute, et si nō haberet aliq̄ cōiocationem specialioretm cum Iudæis, q̄ cum aliis gentib. poterat eis legem p̄ſcribere quam vellet: & tenebant ipsi naturaliter obedire tanquam res eius. Poterat etiā hoc magis ex eo, q̄ ipse erat Deus specialiter hebræorum: nam acceperant ipsi eum in Deum, & pepigerāt obseruare oēs leges eius, ut habetur Exo. 19. & 24. cap. hoc aut̄ significauit Dñs cum dixit. Deus ueſter. & nō dixit simpliciter Deus. *Non facietis uobis idolum.* Accipit hic idolum pro aliqua statua facta in forma fuforia p̄ liquefactionem metalli, & ista consueuerant facere gentes, cum Deos argenteos fabricarent & aureos, & cū hoc maxime vsuatiū esset, hoc primo phibuit. sic habet Exo. 20. c. f. non facietis Deos argenteos, nec Deos aureos. & dixit. *Non facietis uobis.* i. non facietis pro uobis. quasi dicat. non facietis, ut vos adoretis. sed sicut nō licebat Iudæis p̄ seipsis fabricare idola; ita nec licebat fabricare, ut venderent gentilibus: ideo si aliquis de Iudæis hoc fecisset, occideretur. Nā in hoc habebat quoddam genus idolatrię: quia licet ipse directe nō coleret idolum exhibendo reuerentiam; tñ dabat occasionē, ut alii colerent, & faciebat id q̄ ad nihil erat nisi ad idolatriam. sicut ergo colens idola occideret, ita faciens ea & vendens gentilib. mori debebat. Et q̄ accipiat hic idolum pro statua facta in forma fuforia, tñ large assumit apud nos idolum pro oīum figura vel imagine, siue sit corporea sicut statua, siue superficialis, ut pictura nam et gręci imagines quæ in oculo sunt, idola, vocāt. Sciendū q̄ Rabbi Salomon dicit istam legem introductam esse hic, q̄a sup. dictum fuerat de seruitute Iudæorū ad aduenas: & quia aduenæ possent erudire Iudæos in aliquibus ritib. deorum gentilium, ponitur hic de mō euitandi oīa. s. q̄ nihil colatur præter Deum; nec idolum, nec sculpsile. Alio mō p̄t introduci & cōuenientius, s. q̄ Deus volebat hic inducere Iudæos ad faciendum oīa p̄cepta, quæ supra erant posita & pertinebant ad cultum Dei. & quia licet aliquis oīa illa obseruaret, si idolum coleret, nihil proficeret, immo magis essent odibilia; Deus posuit hic p̄ceptum de nō colendo idola, a quo oīa p̄cedentia depēdent. *Et sculpsile.* Dicitur esse sculpsile statua facta opere dōlatorio, uel incisorio, sicut si fiant aliquę statuę de lignis, vel de aliqua materia metallina sciendo aliquas partes, & cauando, ut inducatur ibi figura alicuius animalis, vel alterius rei. & iste etiam apud gentiles erāt in vsu: iō phibentur sicut idola. *Nec titulos erigetis.* i. non eleuabitis ad adorandum. Dicuntur tituli quidam lapides eleuati ad memoriam alicuius deorum, uel aliquorum hominum defunctorum, quibus gentiles aliquam reuerentiam exhibebant. Et generaliter omnes lapides eleuati in sublime ad memoriam aliquarum rerum præteritarum, uel ad significandum aliquid quod est, possunt vocari tituli. & sic lapides eleuati in confines locorum

Verum erat Iudæis idola facere uel pro se, uel pro aliis.

Tituli qui dicuntur.

ad distinguendum terminos possunt uocari tituli. Cōsueuerūt. n. in terminorū cōfinis poni lapides magni, iuxta illud Virg. in vlt. lib. Aen. de lapide magno, cū dī *Limes erat positus litem ut discerneret agrī.* Etiam lapides vel adificia quæ erigunt pugnantibus cum uicerint in bello, uocantur tituli. consueuerunt enim pugnantibus facere aliquos arcus; uel adificia post uictoriam, in signum uictorię: sic habetur de Dauid, quod quando reuersus est capta Syria fecit sibi nomen in ualle Salinarum id est erexit ibi edificium ad memoriam illius belli. sic habetur 2. Regū. 8. cap. de Saul etiam dicitur, quod fecerit sibi fornicetrium phalem, cum expugnauisset hostes suos. sic patet primo Reg. cap. 14. **G** Facere tamen titulos ad memoriam rerum uel declarationem, quamquam secundum se malum nō esset, erat periculosum inter Iudæos, cum posset aliquis adorare illos titulos. Aliquando tamen erigebantur tituli ad laudem diuinam; ut significaretur aliquid factū a Deo, hoc tamen nō licebat cuilibet; sed uiris magnę auctoritatis: de quibus nullo modo p̄sumptio esse posset, q̄ faciebant ad cultum demonum. sic patet de Moyse qui erexit duodecim titulos apud montem Synai in memoriam duodecim filiorum Iſrael, quando confirmata est lex, ut habetur Exod. 24. c. Iacob quoq; erexit titulos, scilicet unum lapidem in titulum, quando ibat in Mesopotamiam: & fudit super lapidem illud oleum in signum federis, quod ibi cum Domino pepigit. sic h̄r Gen. 28. c. eū dī. surgens ergo mane tulit lapidē, quē supposuerat capiti suo, & erexit in titulum fūdes oleū desup dicēs, si fuerit Dñs mecum & cetera: & postea sequit̄: & lapis iste quē erexit in titulum uocabit̄ domus Dei. & iterum erexit titulum in eodem loco, cū reuersus esset de Mesopotamia, ut patet Gene. 35. c. cum dicitur. ille uero erexit titulum lapideum in loco, quo locutus fuerat ei Deus, libans super eum libamina, & effundens oleum. Istis autem licebat titulos facere, quia erant uiri magnę auctoritatis, alijs autem non licuisset. *Nec insignem lapidem ponetis in terra uestra.* Dicitur lapis insignis lapis pulcher, magnus, & figuratus ad adorandum eum. *Imago Deus uetat omnem modum,* quo possit fieri adoratio ueteris rei, i quam ipsius, & totum quod hic dicitur, est in statu, cum idolum, uel sculpsibile, uel titulus, aut lapis insignis sint res corporeæ. Deus autem quamquam prohibeat hoc nihil dicens de picturis, tamen etiam intelligit non debere fieri picturas. Si enim aliquis de Iudæis coleret picturas, uel haberet eas secrete in domo sua, de idolatria conuincebatur, & occideretur. Ideo Deus Deuteronom. ca. 4. prohibuit etiam picturas cum dicitur, ne forte decepti faciatis uobis sculpsitam similitudinem, aut imaginem masculi, uel femina, similitudinem omnium iumentorum. ubi distinguitur imago, & similitudo, quia unum ponitur p̄ figura corporea, alterum pro superficiali, quę est pictura. In Hebræo dicitur. *Nec figuratum lapidem ponetis ad adorandum super eum.* Dicunt enim Iudæi, quod in terra Chanaan in lapidibus magnis positus in plano sculpebatur cauando lapidem, & faciendū quoddam inciluras profundas, ita quod manebant ibi figuræ hominum factæ, & super hos lapides sic figuratos incuruabant se gentiles ad adorandū, uel (ut alij uolunt) expandebant se totaliter applicantes manus manibus; & pedes pedibus, & sic singula membra singulis: & iste erat quidam ritus colendi. Similes autem lapides sunt in ecclesia plani iacētes super sepulchra; & in quibusdam sunt figure mortuorum factę per incisuram. Hoc autem dicunt Iudæi, quia dicitur in littera sua ad adorandum super eum. & sic intelligunt, q̄ adorantes deberent esse incuruati; uel expansi super lapidem illum

quem adorabant. sed littera nostra abiicit istum sensum: quoniam non dicit nec adoretis super eum: sed ut adoretis eum. Etiam non erat uerisimile, quod si gentiles tales lapides adorarent, super eos se incuruarent, uel expanderent: quia maximus honor tribuitur illi rei quam colimus: cum tamen aliquis super aliquam rem se incuruat, uel expandit, non honorat eam; sed magis sibi subiicit conculcando. Ideo non est intelligendum talem fuisse cultum inter gentiles, ut Deus illum prohibuit. Mortuum autem Iudæorum quantum ad hoc leuissimum est, quia dicitur super eum. Nam super non semper significat superioritatem; sed aliquando significat in, ut patet in multis locis; & aliquando ponitur superuacue quantum ad significationem ex modo loquendi hebraico; quia conditio huius idiomatis talis est. & sic dicitur. *Ut adoretis super eum.* Id est ut adoretis in ipso, uel ad adorandum ipsum. littera autem nostra dicit. *Ut adoretis eum.* In quo significatur, quod solum uetabatur poni talis lapis ne adoraretur: ad alios autem vsus licitus erat. & tamen quia interdū erat occasio idolatrię, non permittebatur hoc fieri nisi a uiris, de quibus nullo modo dubitaretur, quod Deū recte colerent. Sic erat de altari construendo: uetuerat enim Deus altare cōstrui, uel fieri aliqua sacrificia præterquam in Sāctuario, qui erat vnus locus: ne quilibet sacrificaret in agris demonibus sicut uellet. sic patet supra 17. cap. Si tamen esset altaris uir de cuius fide nulla reus dubitaretur, potissime si esset magnę auctoritatis, poterat facere sacrificia ubi uoluisset. Sic patet de Dauid, qui fecit holocaustum in area Areunam Iebulci tempore pestis ut patet. 2. Regum cap. vlti. & 1. Paral. 2. 1. cap. sic quoque patet de Helia propheta, qui fecit sacrificium in monte Carmeli coram Propheris Baal, ut habetur 3. Reg. 28. cap. Sic quoque faciebat Samuel faciens sacrificium ubi uoluit; uel, aliquando in Ramatha, ut patet. 1. Reg. 7. cap. & aliquando in Masphat. patet eodem. capit. aliquando in aliis locis ut patet. 1. Regum 15. De horum enim fide nequaquam dubitabatur potissime quia habebant causas ad faciendum hæc. patet specialiter de quolibet eorum in præallegatis capit. *Ego enim sum Dominus Deus ueſter.* Potest hoc referri ad superiora dicta uel ad inferiora: sed quomodocūque dicatur nihil differt; quoniam semper significat idem, scilicet auctoritatem iubēdi. & dicitur. ego enim sum Dominus Deus ueſter; & ista que iubēdo debetis facere; quia sum Deus ueſter & Dominus. *Custodite sabbata mea.* Ponitur hic alterum p̄ceptum de colendo Deū & est iste ordo conueniens in p̄ceptis: quia sup. positum fuit p̄ceptum quod erat primum simpliciter; & ex quo omnia alia dependebant, scilicet, quod coleretur Deus uerus, & abiicerentur idola. In ista parte ponuntur p̄cepta quæ determinant modum cultus diuini. Conſistit autem cultus diuinus principaliter in diuobus, scilicet in eis quę fiebant; & in temporibus faciendi hæc. tempora autem erant festiuitates, quę determinant secum multas cæremonias; non solum temporis sed etiam sacrificiorum, & aliorum rituum, de quibus patuit. sup. 23. capit. & magis habetur Nume. 28. & 29. capit. hæc autem iubet Deus hic obseruari, scilicet ut custodiantur sabbata sua, id est omnes festiuitates a Deo imperate; quoniam non solum intelliguntur hic sabbata id est sabbatum quod est semel in hebdomada, sed etiam omnia alia festa uocantur sabbata. sic patet sup. 23. cap. ubi generaliter quęlibet solennitas dicitur sabbatum; eo quod ibi requiescit a laboribus. sabbatum autem generaliter quietem notat, sicut patet. inf. in littera: cum dicitur, tunc placebant terræ sabbata sua; & sabbatizabit atque requiescet terra in sabbatis solitudinis suæ. *Et pauere ad Sāctuarium meum.* Id est timere Sāctuarium, uel habeatis illud in reuerentia Alpi. Toſt. super Leuit.

Diuinus cultus in duob. p̄cipue cōſiſtit.

non accedentes omni tempore; nec omnes personę: sed solum illi quibus permissum erat. & hoc est pauere, scilicet quod Iudæi timerent, quod si accederent ad Sāctuarium contra Dei p̄ceptum, morerentur: & sic Deus eis dicebat ut patet. sup. 15. c. & Nume. 1. & 3. capitulo. *De differentijs hominum immundorum secundum tactum & secundum naturales immunditias: & quomodo diuersimode expiabantur. Et quę officia in Sāctuario quibus concessa personis. Quæſt. II.* **I**N quo sciendum, quod Deus includit hic multa p̄cepta quę pertinent ad reuerentiam eius. nam Deus statuerat cultum suum in Sāctuario quantum ad sacrificia, & alios ritus principales colendi: ideo uolebat ut haberetur illud in magna reuerentia. nam si Iudæi semel iudicarent templum Dei esse contemptibile; iudicarent etiam omnia quę erant in Sāctuario, esse contemptibilia. ideo Deus posuit illud in magna ueneratione; & hoc erat in non accedendo ad ipsum. Sed istud dupliciter stat, quia aut considerat quantum ad iura personarum, propter quę quibusdā licebat accedere ad ministrandum secundum uaria genera ministerii; aut cōsiderat quantum ad id q̄ erat commune omnibus scilicet ad offerre. omnibus nam que Iſraelitis, & conuersis ad iudaismum licebat offerre sacrificia, & alias oblationes in Sāctuario. Sed quantum ad hoc excludebatur quedam personę. sicut mundi. nemo enim immūds accedere debebat ad Sāctuarium, alioquin moreretur, ut patet sup. 15. c. Genera autem immundorum erant multiplicia: quædam erant immundi ab intra propter aliquam naturalem immunditiam, sicut leprosi, & isti non poterant accedere ad sāctuarium, donec mundarentur, secundum modum, qui habetur sup. 13. & 14. c. sic etiam homo fluens semine, siue per agriutudinem, siue per sonium nocturnum, siue per coitū. Isti enim prius purgandi erant, & prius non poterant accedere ad offerendum, uel ad aliquam aliam ministracionem. sic patet, sup. 15. c. & Deut. 23. c. Eodem modo erant immunde per naturalem maculā mulieres menstruate, uel quomodocūque fluentes sanguine, & purgabantur iuxta cæremonias, quæ habentur, sup. 12. & 15. ca. Alij uero erant immundi per aliquam maculam, quæ non erat ab intrinseco, sed ab extrinseco per aliquem cōtactū, & isti sunt qui tangebant aliquas res immundas, ut quęcūque accederet ad mulierē menstruatam, uel fluentem sanguine, aut ad uirum fluentem semine, uel ad res eius, erat immundus, ut patet, sup. 15. cap. sic etiam qui tangeret leprosum, uel res illius. s. uestes, & similia; erat enim immundus, ut patet. sup. 14. c. Etiam illi, qui tangebat mortuos, uel intrabant in domos, in quibus aliquis mortuus erat, uel tangebat tabernaculum illius: incurrabant enim immunditiam. sic patet Num. 19. c. & illi, qui tangebant cadauera animalium mortuorum, uel qualitercūq; tangerent carnes animalium immundorum ad esum, iam mortuorum, incurrabant immunditiam, ut patet. sup. 11. cap. In istis immunditijs, supra tactis, tam per naturalem immunditiam, quam per cōtactum erant diuersitates purgationum, & temporum purificandi, & manendi in immunditia, ut patet ex eisdem capitulis, quę sup. allegata sunt. Hoc tñ generale erat, q̄ in omnibus immunditijs quicūq; esset immundus, manebat extra tabernaculum toto hoc tempore immunditię suę, & si quis horum uellet accedere ad tabernaculum ad offerendum, uel quomodocūq; moriebat, ut patet. sup. c. 15. Alio mō phibebantur quedam personę

Ministationes ad Sanctuariū que quibus necesse est & quibus assignate.

accedere ad Sanctuarium; non quidem quantum ad offerendum, quod commune erat omnibus; sed quantum ad ministraciones speciales, que non conueniebant nisi quibusdam generibus personarum. Vnde generaliter omnes de populo, qui laici erant, prohibebantur videre arcam Domini, quando nuda erat, & alia vasa ministerij tabernaculi; & si viderent moriebantur; sic patet 1. Reg. capit. 6. de bethsamitibus quos percussit Deus, qui viderunt arcam nudam; cum dicitur, Percussit autem de viris bethsamitibus, eo quod vidissent arcam Domini; & percussit de populo septuaginta viros; & quinquaginta millia plebis, Erat etiam prohibitum omnibus popularibus accedere ad Sanctuariū ad castrametandum in circuitu eius, præterquam solis leuitis, qui non computabantur inter populares, si quis vero de popularibus conaretur castrametari in circuitu Sanctuarii, moriebatur. sic patet Nume. 1. c. cum dicitur, & erunt in ministerio, ac per girum tabernaculi merabuntur; cumq; proficiscendum fuerit, deponet leuita: tabernaculum: cum castrametada erigent: quisquis externorum accesserit, occidetur: porro leuita per girum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio super multitudinem filiorum Israel.

Erant etiam quædam ministraciones leuitis debite circa opera Sanctuarii; & ad istas nemo de populo accedere debebat, alioquin morerentur: sed soli leuiti ista faciebant; sic patet Nume. 8. cap. cum dicitur, vt seruiant mihi pro Israel in tabernaculo federis: & orietur eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerit accedere ad Sanctuarium; Præter istas autem ministraciones, que conueniebant leuitis in figendo tabernaculum; & deponendo; & portando; atque excubando in circuitu eius si ipsi conarentur facere aliquid alterum, morerentur nam si vellent videre vasa Sanctuarii nuda, antequam sacerdotes cooperirent illa, moriebantur. sic patet Nume. 7. cap. cum dicitur nolite perdere populum Caath de medio leuitarum: sed hoc facite eis vt uiuant, & non moriantur, si tegerint sancta sanctorum. Aaron & filii eius intrabunt, ipsi disponent onera singulorum: & diuident quid portare quis debeat: alii nulla curiositate videant, quæ sunt in Sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin morerentur. Alia autem officia erant, que pertinebant ad sacerdotes, & ad illa nullus accedere debebat de leuitis. Si autem quis accedere conaretur, moriebatur. sic habetur Nume. 3. capit. cum dicitur, Aaron autem & filios eius constitues super cultum sacerdotum: externus qui ad ministrandum accesserit, morietur. Sic enim patuit in leuitis, quando Chore & socii sui conati sunt usurpare sibi sacerdotium de manu Aaron, & ipsi erant leuitæ. nam cum ipse & ducenti quinquaginta viri cum illo acciperent thuribula crematuri incensum coram Domino, egressus est ignis ab altari, & combussit illos; & alii socii sui, scilicet Dathan & Abiron, & familiae eorum a terra absorpti sunt. sic patet Nume. 16. c.

Sacerdotum officia.

Erant autem officia sacerdotum offerre incensum coram Domino; & ponere panes propositionis; & incendere lucernas candelabri; atque facere sacrificia. ad hoc autem nullus accedere debebat. de his fuit dictum sup. 21. capit. & si quis ad aliquod istorum accedere conaretur, siue esset de leuitis, siue de popularibus, occidendus erat, vel Deus illi occideret. sic patet. sup. de leuitis. De laicis vero habetur exemplum in rege Ozia, qui aliter vocat Azarias: ipse enim voluit offerre thus coram Domino; qui percussit eum lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem suam: regnabatque pro eo filius eius Ioathan. sic patet quarto Regum capitu. 15.

Sicut autem erant officia sacerdotum interdicta popularibus & leuitis; ita erant quædam alia interdicta ip-

sis sacerdotibus: nam nunquam poterant sacerdotes minores accedere ad sancta sanctorum; & si quis illuc introiret, moriebatur ut patet. sup. 16. capitulo vbi solus sacerdoti magno hoc permittitur. Etiam non poterant sacerdotes minores stare in tabernaculo, quando sacerdos magnus introibat in sancta sanctorum: nec etiam ipsi poterant facere ceremonias diei expiationis; alioquin morerentur. sic patet sup. 16. capitulo & ad Hebr. 9. capit.

Et sicut sacerdotibus minoribus erant prohibite ministraciones sacerdotis magni; ita ipsi sacerdoti magno erant quædam prohibita: quoniam non poterat introire sacerdos magnus intra sancta sanctorum, quæ docunque vellet; sed solum semel in anno in die expiationis, & hoc præmissis quibusdam sacrificiis; aliter autem faciens moriebatur scilicet si aliquam de istis ceremoniis omitteret. sic patet. sup. 16. capitu. cum dicitur. loquere ad Aaron fratrem tuum, ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod intra velum est coram propitiatorio, quo tegitur arca, vt non moriatur. & in eodem capitu. ponuntur omnes ceremonie quas præmittere debebat sacerdos, magnus cum ingrederetur in sancta sanctorum. de hoc etiam ad Hebræos. 9. capitu.

Quis sacerdotis omittendo ceremonias moriebatur.

Alia quoque ceremonie erant in ministrando, quas si sacerdos magnus vel minores omitterent, moriebatur. sicut erat cum aliquis ministraturus erat, quod lauaret manus, & pedes, alioquin moriebatur. sic patet Exo. 30. capitu. sic etiam de vestibus sacris erat; quoniam quando aliquis ministraret de sacerdotibus, debebat accipere vestes sacras secundum genus ministerij sui, quoniam si sacerdos minor esset, utebatur minoribus. si vero maior, etiam iuxta dignitatem suam. Et si quis aliquam de vestibus necessariis ad ministracionem ommitteret, moriebatur: etiam si feminalia ommitteret. sic patet Exo. 28. capit. cum dicitur facies feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ, & utentur eis Aaron & filii eius, quoniam ingredierent tabernaculum testimonij: vel quando appropinquant ad altare, vt ministrant in Sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Sic quoque erat circa ceremonias alias ministracionis: quoniam quicquid omitterent sacerdotes de iniunctis sibi, vel si aliquid transmutarent, moriebantur, sicut patet de Nadab, & Abiu, qui quoniam obtulerunt de igne, de quo oblaturi non erant, combusti sunt coram domino, vt patet, sup. 10. c. Idem esset si aliquis offerret incensum, quod oblaturus non erat, vel panes indebitos, & sic de cæteris. quicquid enim omitterent, vel transmutarent, moriebatur: quoniam omnia similia sunt, & hoc est pauere ad Sanctuarium, quod Deus hic iubet, si quis in magna reuerentia teneatur Sanctuarium, & ea que intra ipsum sunt, & nemo accedat ad ipsa nisi cum timore, & tremore, & nisi sit quidam cui hoc comperat ex officio, & cum quibus ceremonijs debet: alioquin timeat sibi mortem futuram. Quare autem in nouo testamento non fuit tantus timor impositus in ministracionibus, nec tot ceremonie iubentur, nec infligitur durissime poenæ transgressoribus, sicut in veteri testamento Exo. c. 28. in princ. declaratum est.

Ego Dominus. Si in præceptis meis ambulaueritis; & mandata mea custodieritis; & feceritis ea; dabo vobis pluuias temporibus suis; & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet messiu tritura vindemiam; & vindemia occupabit sementem. Et comedetis panem vestrum in la.

Præcepta seruandis omnia bona promittuntur.

Ego Dominus. Si in præceptis meis ambulaueritis; & mandata mea custodieritis; & feceritis ea; dabo vobis pluuias temporibus suis; & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet messiu tritura vindemiam; & vindemia occupabit sementem. Et comedetis panem vestrum in la.

Job 11.

in saturitate; & absque pauore habitabitis in terra vestra. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis; & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias, & gladius non transibit terminos vestros. Persequimini inimicos vestros, & corruent coram vobis. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia. Cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum. Comedetis vetustissima veterum, & vetera nouis superuenientibus proieciatis. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abijciat vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus vester: vosque eritis populus meus. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegyptiorum; ne seruiretis eis, & qui confregi catenas ceruicum vestrarum, vt incederetis erecti.

S. d. c. eii. c. i. sine. Ibi i nouo testamento.

Inductio populi ad legis obseruantiam per promissiones.

Ego Dominus. Id est omnia ista quæ ego iubeo facere faciamus: quia ego sum Dominus potens ista iubere. Si in præceptis meis ambulaueritis. Hic ponitur inductio Israelitarum ad custodiendum præcepta per promissiones, & est istud principale finis huius capituli, & promittit hic Deus Israelitis multa bona temporalia, per quæ eos inducat.

Quomodo Deus inducit homines ad bona spiritualia per bona sensibilia: & aliter in nouo testamento: & aliter in veteri. Et antiquis per virtutem meretur bona terrena. & eterna. Et virtuti quod sit dignum præmium. Et qualiter in nouo testamento dantur bona eterna simul & terrena. Quest. III.

Notandum.

IN hoc sciendum est, quod Deus hominibus loquitur iuxta dispositionem ipsorum hominum, vt possint capere & persuaderi. nam si aliter fieret, nequaquam conueniret ad intentionem Dei: perfectis ergo viris perfecte loquitur: imperfectis autem loquitur per bona imperfecta. Et quoniam homines terrena sola que terrena sunt cognoscunt; sola ista sensibilia bona existimantes, nescientes que sint vera bona, iuxta illud Apost. 1. ad Corinth. 1. c. animalis homo ignorat, quæ Dei sunt: ideo Deus, quoniam aliquibus hominibus imperfectis loquitur inducendo ad bonum, persuadet eis per ista bona temporalia, que ipsi bona existimant solum. & sic erat de ludæis; quoniam ipsi erant viri imperfecti: ideo Deus deducens eos ad bonum suadet per bona temporalia. Non tamen est intelligendum, quod sola bona temporalia Deus det hominibus pro operatione bona. quoniam cum colunt, vel quocumque agant aliquid directum in ipsum; sed magis dat vitam æternam. quod patet; quia Deus est iustissimus distributor: ideo oportet vt tantum conferat pro operatione, quantum ipsa meretur; et quia ipse liberalissimus est, aliquid conferet ultra meritum. sed omnis operatio bona directa in Deum excedit omnia bona temporalia: ergo non fit recta distributio dandis pro illa bona temporalia solum. quod apparet: quia omnis bona operatio directa in Deum fit per charitatem: charitas autem excellentior est omnibus bonis, que possideri possunt: ergo pro operatione, que est secundum charitatem, non potest dari sufficiens præmium in bonis, que possideri possunt, qualia sunt bona temporalia. Item excellentior est charitas, quam omnes virtutes morales; cum ipsa sit perfectior, & forma ipsarum secundum quam gratæ sunt. sed virtutes morales sunt excellentiores omnibus bonis, que possidentur. ergo non potest fieri conueniens satisfactio in bonis, que possideri possunt, pro ipsa morali virtute. Patet hoc; quoniam secundum Aristot. 1. Eth. bona distinguuntur tripliciter. scilicet in bona que sunt extra nos. scilicet bona fortunæ, & in bona que sunt circa nos. scilicet bona naturæ, & in bona que sunt intra nos. scilicet in virtutem. & dicitur quod tertium genus bonorum est differenter bonum a cæteris. etiam in 7. Eth. cum Aristot. distinguit bona, ponit ipsam virtutem de pulcherrimis secundum naturam. scilicet quæ ita bona sunt, quod nullo modo possunt esse mala. Alia autem que possidentur, sunt indifferenter bona; quia non magis ad bonum, quam ad malum declinant: sed secundum relationem eorum efficiuntur bona uel mala. impossibile est igitur quod pro ipsa virtute morali Deus solum retribuatur bona temporalia, que possidentur, cum virtus excellentior valde sit. Item operatio virtutis moralis est valde excellentior ipsis bonis que possidentur: quoniam felicitas est maximum bonum humanum: & tamen illa etiam secundum Philosophum ponitur in operatione secundum optimam virtutem in vita perfecta, ut patet secundum Aristot. in 1. & 10. Ethic. & non potest poni felicitas in bonis possessis. ergo non potest in eis fieri conueniens retributio pro virtute morali. Item eandem sententiam tenent Philosophi, quando loquuntur de retributione pro opere virtutis, ut patet in 5. Ethic. Docuit enim quod politia non potest sufficienter retribuere bonis rectoribus. pro meritis boni regiminis: sed debet eis dari honor & gloria: si autem aliquid ultra voluit, tyranni sunt. ecce enim distributio quam facit politia pro bono regimine, non est iuxta commensurationem bonorum possessorum: quoniam nullam talem existimat esse equalem merito boni regiminis: sed tribuit maxima bona que apud homines sunt; & sunt pure politica. honorem & gloria. & in his adhuc non intendit esse conuenienter satisfactum. Ergo nullo modo bona possessa, aut quecumque temporalia possunt equari operationi, quæ est secundum virtutem moralem. a fortiori ergo non equabuntur operationi, que est per charitatem; cum ipsa sit excellentior omnibus virtutibus moralibus. Dicendum igitur est, quod Deus qui pro bono opere tantum erogat, quantum ipsum meretur & amplius; non dat præmium pro bona operatione que est secundum charitatem in collatione istorum bonorum temporalium; sed in collatione eterne felicitatis quæ est super omnia bona, & in ista recipiunt quantum merentur, & ultra. Nunquam enim Deus facit præmium esse minus merito. ideo cum charitas sit maior omnibus bonis possessis; qui secundum eam agit, necessarium est ut recipiat retributionem in aliquo, quod sit maius, quam omnia bona temporalia possessa: & id est ipse Deus, qui se in præmium dat amantibus eum. scilicet videre, & frui. ideo siue quis agat opera legis; siue aliquid alterum secundum charitatem, non recipiet bona temporalia in mercedem adæquatam operis sui, sed visionem Dei. bona autem temporalia dantur non ut meritum operationis, sed ut congruentia operanti ad perseverandum in merito; vel ad magis merendum. Cum autem dicebatur de virtutibus moralibus, dicendum, quod illa secundum genus suum meliores sunt, quam quecumque bona possessa, in quantum ipsæ sunt bona anime, possessiones autem sunt extra nos. Et ideo si aliquod præmium virtuti morali; aut virtuti eius competat, necessarium est quod illud sit melius, & maius rebus possessis, quæ aliter non fieret adæquatio meriti, & præmium. ideo ciues recte politizantes, quoniam in præmium virtutis moralis; & potissime magne virtutis, scilicet iusticie in rectore non putat sufficere bona temporalia, sed tribuit gloriam.

Qq 4 riam,

Charitas est alius virtutibus excellentior.

riam, & honorem; recte existimant, si tamen adhuc putant hoc non sufficere: nam neque sufficiunt; quia ista bona exteriora sunt: hęc tamen tribuunt, quia non habet politia aut ciuitas aliquid melius aut maius, qđ tribuat, sicut in quibusdam non est possibile retribuire equale; & ibi conueniens atq; sufficiens est tribuere quod possumus, vt circa Deos, & parentes, ut dicitur. Eth. Sed quantum ad Deum, cum loquimur de premio virtutum moralium, dicendum qđ aut sunt virtutes morales solę in homine sine charitate, aut coniunctę charitati. Si cum charitate dirigitur ab ea in Deum: quia imperantur a charitate, & facit qđ actus suos eliciant propter Deum, & in ipsum: & tunc Deus reddit premium pro operationibus illis; non in bonis temporalibus, sed in vita eterna: quia tunc actus quilibet cuiuslibet virtutis moralis est meritorius vite eterne. Si autem virtutes morales solę sunt, non sunt meritorie in fine; neque in actibus suis apud Deum. & id quod non habet Deum pro fine, neque pro obiecto, nullo modo pertinet ad Deum: ideo nullo modo est meritum circa Deum: meritum quippe circa Deum consideratur, cum ipse sit qui premium reddit. Sed de moralibus ita est, qđ si non sint cum charitate, nullo modo pertinent ad Deum: non enim potest aliqua virtus ad Deum pertinere, nisi vt ad obiectum velut ad finem.

Sed neutrum istorum competit moralibus sine charitate: de primo, id est obiecto patet: quia singule morales habent passionem aliquam, vel actionem; ut est mansuetudo circa iram; & fortitudo circa timores & audacias, temperantia circa delectationem tactus, & gustus, & tristitia oppositas, iustitia autem circa actiones distribuendi & commutandi, & hęc obiecta semper eis manent; quia per obiecta specificantur habitus. vnde nunquam possunt ista perdere & dimittere alia. Et sic non sunt circa Deum tanquam circa obiectum, nec et habent Deum pro fine; sed quasdam alias perfectiones humanas politicas: si enim Deum sibi pro fine determinassent, sic illas tenuissent philosophi.

Sed falsum est: quia non obseruabant ipsi virtutes has propter Deum; sed quia erat secundum se bonum illas tenere. & ita ista virtutes secundum se nullo modo pertinent ad Deum: ideo non sunt aliquammodo meritorie. Charitas autem superueniens eis potest eas facere meritorias; quia facit illas ad Deum pertinere, & nō primo modo vt ad obiectum; quia obiectum suū nunquam dimittunt: quoniam cessarent esse virtutes, si dimitterent obiectum a quo speciem habent: sed incipiunt pertinere ad Deum vt ad finem, scilicet cum charitas sit habitus imperatiuus; quia est potentia sublimioris, & de obiecto altissimo, imperat omnibus alijs habitibus, vt eliciant actus suos ad finem quem ipse elegerit, & est Deus: cū Deus sit obiectum & finis charitatis. Morales autem virtutes a charitate imperari possunt dupliciter scilicet, quia sunt in inferioribus viribus. id est non in uoluntate, sed in parte concupiscibili, & irascibili, quę uoluntati subiiciunt, & obediunt ei. i. Eth.

Secundo quia charitas est de sublimiori obiecto. i. Deo qui est simpliciter finis. Ideo licet essent aliquę uirtutes morales in eadem potentia, in qua est charitas, scilicet in uoluntate, adhuc imperaret eis charitas; quia est de sublimiori obiecto. Sic est de iustitia, nā illa in uoluntate est; cum non sit circa passionem: & tamen est de obiecto minori id est de distributionibus & commutationibus, & sic charitas poterit ei imperare, hoc modo: charitas imperare potest omnibus moralibus uirtutibus; immo necesse est, qđ imperet eis, si fuerit cum illis: & tunc pertinebunt morales uirtutes ad Deum sicut ad finem: & ita erunt meritorie: quia actus suos eliciant propter Deum. Et ita apparet qđ aliquando uirtutes morales sunt meritorie, & meretur vitam eter-

nam: & non dat Deus premium operationis earum in bonis temporalibus. Aliquā autem nullo modo sunt meritorie. s. qđ non sunt cum charitate: & tunc non datur eis premium a Deo in aliquo; quia neque in uita eterna; neq; in bono temporalis. vnde semper manet uerū qđ Deus nunquam det pro uirtute morali premium in bonis temporalibus, sed aut nullum dabit; aut dabit uitam eternam. & ideo erūt de operationibus legalibus si fiant cum charitate. Ex quo inferitur, qđ quamquam Deus in ueteri testamento Iudęis promitteret pro bona operatione abundantiam bonorum temporalium; tamen non dabat eis in hoc premium: sed solum ponebat ista tanquam allicitiua ad bonam operationem; & hoc quia Iudęi erant uiri imperfecti; & magis inducerentur ad bonum per ista temporalia, quę cognoscebant, & amabant, quam per bona aeterna, quę nunquā uiderant; nec desiderabant. In nouo autem testamento e contrario factum est; quia nunquam aliqua bona temporalia promittuntur, sed semper eterna, cuius ratio est, quia nouum testamentum est lex perfectorum qui possunt induci per bona perfecta: ideo non debuerunt eis promitti imperfecta bona: & illa bona quę promittuntur dantur in premium. Non tamen est intelligendum, qđ obseruatoribus noui testamenti est datur uita eterna. s. quę promittitur; sed etiam interdum gaudium; & pax; & honor; & omnis temporalis prosperitas. ista tamen non dantur in premium bonę operationis; nec in partem premii: sed solum tanquam quidam allicitiua ad maiorem uirtutem; uel tanquam quidam occasio uirtutis; quoniam uirtus sic magis respicitur; cum ista bona temporalia coniuncta habuerit, quā si non habeat, sicut ait Boetius de consolatione lib. 4. prola. 5. Est ergo ista differentia in nouo & ueteri testamento; quoniam in ueteri sola temporalia promittuntur; sed etiam conferuntur eterna: in nouo autem sola eterna promittuntur; sed temporalia quoque conferuntur. utrobique tamen bona eterna sunt tanquam premia; & bona temporalia tanquam allicitiua. & sic Deus in isto cap. promittit multa bona temporalia Iudęis, si obseruauerint precepta sua: & ista non promittit eis in premium; sed solum vt alliciat ad bene operadū. Sed consideradū est de ueteri testō, qđ aut consideramus i opera qđ fieri iubent, aut deuotionē faciētiū. si sola opera consideremus. i. qđ nō sint cū charitate; uel nō consideret ipsa charitas cum eis, non sunt aliquo modo meritoria; quia nō pertinent ad Deū: si autē fiat cū charitate, nō solum sunt meritoria bonorū tpaliū, qđ hic exprimitur; sed potius eternorū: imo, pprie loquēdo non sunt meritoria bonorū tpaliū, qđ nō faciūt aliqđ ad equationem sed solum uitę eterne. Bona autē tpalia, vt dictū est, nō dant in pmiū; sed in allicitiū, uel in materiā cōtinuandā bonarū opationū. Sed tñ dicēdū est, qđ nō ē oīno idē circa morales uirtutes, qđ sūt sine charitate, & circa obseruatiā legalē: quia morales uirtutes nullo modo pertinent ad Deū, qđ solę sunt: nā nō vt ad obiectū, neq; vt ad finē, vt ostēsū ē: id nō p̄tibi ē rō meriti. secus de legali obseruatiā, nā qđ ē sine charitate nō p̄tinet ad Deū vt ad finem; pertinet tñ ad eū vt ad obiectū nō imediatum, quia illud est in charitate, spe, & fide, sed tanqđ ad obiectū mediātū. s. quia oēs actus legales sunt quędam obseruantie exhibite circa Deum, cū sint materialiter quidam ceremonie cultus eius, etiā a Deo impostę fuerunt, quod non est uerū de habitibus moralibus. id in illa obseruantia est aliquod meritum, & respondet illi premium, & istud consistit non qđ ē in uita eterna, qđ sola charitatem meremur, sed in bonis temporalibus, & hoc maxime quia Deus ponens precepta ista legalia materialiter obseruanda adiecit bona temporalia, qđ conferenda erant obseruatorib. Ideo uidetur, quod etiā si aliquis Iudęus nunqđ habens charitatē obseruaret oīa ista precepta

In nouo testō datur etiā bona terrena.

Opera ueteris testamenti quę erāt meritoria.

Notādum de pluuia.

precepta ad litteram, daret illi Deus ista bona temporalia, quę hic exponuntur, & auferret omnia mala opposita, quę dicuntur in littera. Non est autē sic de operationibus uirtutum moralium, qđ sunt sine charitate, quia illę nō sunt circa Deū, vt obiectum mediate, cum non sint aliqui eius cultus saltem materialiter: neq; etiam actus illarum sunt expresse a Deo imperati sicut obseruantie legales: & consequenter non promittit Deus obseruatoribus illorum actuum bona aliqua temporalia, sicut obseruatoribus legalium, & ita per illos actus morales non merentur bona temporalia sicut per obseruantias legales. Et tamen operantibus sic moraliter, quia faciunt, quod in se est bonum, licet non propter Deum, dat Deus, aut bona temporalia, aut (quod maius est) dat illustrationem interiorē, vt ad Deum cōuertantur, & charitatem habeant, & sic iam uere mereantur, & hoc uerum est nisi quando obseruationes uirtutum moralium sunt propter solum inanem gloriam, quia sic operantes teste Christo iam receperunt mercedem suam, vt patet Matt. 6. c. *si in preceptis meis ambulaueritis.* Loquitur hic Deus de omnibus preceptis suis siue moralibus, siue iudicialibus, siue legalibus: quoniam si aliqui Iudęi obseruarent quadā istorum, & non alia, Deus nō daret eis prosperitatem, quā hic promittit pro obseruatiōibus: ideo oportebat, quod omnia obseruarent. Dicitur autem aliquis ambulare in preceptis, quando ea opere compler, & in eis conuersatur: sicut aliquis dicitur ambulare in uia, quia per eam continue procedit. *Et mandata mea custodieritis.* Hic possunt distingui precepta, & mandata ita, quod precepta significant ipsa moralia, & mandata significant iudicialia, & ceremonialia, & debent in omnibus illis Iudęi ambulare ad hoc, quod eis conferantur bona, quę promittuntur. Alio modo potest dici, qđ accipiantur hic mandata, & precepta pro eisdem, (quod quodlibet illorum significet omnia tam moralia, quā iudicialia, quam ceremonialia, sed ponitur hic multiplicatio nominum propter multa uerba, quę sequuntur. *ambulaueritis, feceritis, & custodieritis.* & dicitur custodire mandatum, i. illud in corde tenere, & distinguitur hoc contra facere, quod est ponere in executione. Nam Deus iubet, qđ Iudęi in corde tenerent precepta sua assidue in eis cogitando, sic habetur Deut. 6. c. cum dicitur, erunt uerba hęc quę ego precipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere: dormiens atque consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tua: eruntque & mouebuntur inter oculos tuos. Facere precepta dicitur ea in executione ponere, & utrunque Deus uolebat. Alio modo possunt distingui facere precepta, & custodire per hoc, qđ custodire significet cauere ab eo, quod faciendum non est: facere autem pertinet ad expletionem, & executionem eorum quę facienda sunt. quocirca istorum modorum conuenienter accipitur: sed in isto secundo modo facere pertinet ad sola precepta affirmatiua: custodire autem ad sola negatiua. *Dabo uobis pluias temporibus suis.* Deus enim dicitur dare pluias, quia quamquam pluuie naturaliter causantur, tamen Deus interdum efficit ea, quę naturaliter fieri non poterant, uel destruit ea quę naturaliter futura erant, cum omnes operationes nature ei ad nutum seruiant, quia in potentia sua continet totam naturam, & omnes causas naturaliter influentes recipiunt potestatem influendi a Deo deriuante uirtute in illas, cum sit prima causa in concitare nature naturę, & causę posterioris respectu prioris habent se tanquam effectus ad causam, vnde omnes naturales causas sunt effectus diuine operationis. Et sic aliquando secundum ordinem motus celestis erat magna fertilitas prouentura, & salubritas gentium:

Deus aliquando tollit magnam fertilitatem prouenturam, & salubritatem gentium:

Deus tamen propter peccata hominum conuertit illud in contrarium. Aliquando autem Deus nobis iratus multa mala inflictorus erat, vt sterilitatem, & pestem, atque alia incommoda, & hoc causę naturaliter agentes exigebāt, nobis tamen humiliatis coram eo omnia conuertit in bonum, sic patet Deuter. 28. capit. cum dicitur, mittet dominus super te famem, & esuriet, & in crepationes in omnia opera tua, quę facies propter aduersiones tuas pessimas, & postea dicitur, det dominus imbrem terrę tuę puluerem, & de celo descendat super te cinis donec conteraris: & tamen ante hoc posuerat omnia opposita eis, qui obseruabant precepta eius, sic etiam patet Psal. 16. s. posuit flumina in desertum, & fontes aquarum in sitim, terrā fructiferam in saluginem prę malitia habitatorum eius: & deinde ponitur qđ pro bonis fiat e contrario. s. ponet desertum in paludes aquarum, & terram inuiam in fontes aquarum. a Deo, ergo ista sunt, quamquam vt in plurimum, secundum naturam fiant. Et promittit hic Deus primo se daturum pluiam, ante alia bona, quia uolebat promittere bona temporalia, & inter illa nullum maius est quantum ad estimationem uulgarem, quam uertitas in terrę nascentibus. Et forte aliquid uertitatis cōtinet ista positiō, quamquam non per omnem modum, quoniam maximum incommodorum humanorum est fames: melius enim ualde est bello perire, aut peste cadere, quam confici fame, quoniam fames diuturnum, & inhumanum malum est, potissime quia uertitas est fundamentum totius uitę humane: hanc ergo maxime uulgares diligunt, ideo Deus cum istam uellet promittere, promittit pluias, quoniam omnis uertitas fructuum ex pluujs nascitur. Nam omnia secundum naturam ex humore, & calore gignuntur, ex humore quidem tanquam ex causa materiali, ex calore autem tanquam ex causa efficiente dirigente: cum uero pluuia deficit omnis humor deficit: ideo necesse est deficere pluuia non esse aliquod de terrę nascentibus, & sic cum promittitur pluuia, promittuntur omnes fructus terrę.

Quare Deus non promittit solis calorem in bonum sicut pluias. Quęst. IIII.

DEB quaret aliquis, cum terrę nascentia non solum ex pluuia, sed etiā sint ex calore solis, quare Deus nō promittit calorem solis in bonum, sicut promittit pluias? Respondendum est, qđ quamquam æqualiter ad terrę nascentia proficiat calor solis, & ipsa pluuia, tamen non fuit conueniens promitti bonum caloris solis, quia ea quę sunt in mutabilia, non oportet, qđ promittantur tanquam bonum: sic autem est de calore solis, quoniam sol semper tenet eundem cursum in quolibet anno, & equaliter eleuatur, & deprimitur: ideo necesse erat, vt in quolibet anno esset equalitas caloris determinatis temporibus, nisi sit aliquid alterum, quod faciat uideri calorem maiorem, uel minorem. s. specialis coniunctio, uel aspectus planetarum, uel magnę siccitatis, aut abundantię pluiarum. Cum ergo status caloris in quolibet anno sit idem, secundum immutabilitatem cursus solis, nō debebat promitti tanquam beneficium. Pluię autem multum se habent per accidens, quia aliquando multum abundant, interdum uero nimis deficient, & aliquando sunt in temporibus debitis, aliquando uero extra tempora: ideo poterant promitti pluuie tanquam beneficium, quia multum indeterminatę erant. De calore autem solis non est idem. *Temporibus suis.* Hoc etiam est beneficium: immo in hoc totum beneficium pluiarum est, qđ temporibus suis conferantur. i. temporibus quibus terra exigit pluiam ad generationē, & con-

supernaturaliter bona, quę ali quando uertuntur sunt naturaliter, & auferunt mala, quę operatione nature proueniunt.

Uertitas, pmissa premium.

& conseruationem fructuum, quæ alio loco vocatur pluuiæ ferotia, & temporanea: nam si conferantur pluuiæ extra tempora sua, nihil omnino proficiet; sed potius nocebunt: ideo hoc et promitti debuit, quod pluuiæ essent in temporibus suis. *Et terra gignet germen suum.* Id est terra proferet fruges, quas prolatura est. Et accipitur hic germen solū pro ipsis frugibus, & alijs terræ nascentibus, quæ non sunt arbores: cum immediate de arboribus agat. & ponitur hoc consequenter ad prædicta, quia terra dat germen suum necessario, quoniam pluuiæ veniunt temporibus suis. *Et pomis arbores implebuntur.* Hic dicitur de omnibus arboribus sicut sint vites, quæ principaliter requirunt ad vitam, quæ alia arbores, siue sint quæcūque aliæ: & accipiuntur hic poma multū large. Solent enim poma tripliciter accipi. Vno modo pomum dicitur fructus quidam rotundus, quæ alio nomine malum vocamus, quia malon in Greco rotundum est: & ista est significatio vulgaris apud Grecos. Alio modo accipitur pomum pro omni fructu habenti corticem tenerum, sicut sunt mala; & pira; & ficus, & isto modo distinguuntur omnes fructus in poma, & in nuces, quia poma sunt fructus habentes corticem tenerum, nuces sunt fructus habentes corticem durum, sicut auellane, & amigdala; & similes. Et etiam non accipitur hic isto modo; quoniam Deus non solū promittebat abundantiam in fructibus corticis teneri, sed etiam in omnibus alijs. Ideo accipitur hic pomū tertio modo generaliter pro omnibus fructibus cuiuscūque conditionis. *Apprehendet messum tritura vindemiam.* In hoc significatur maxima vbertas in frugibus, quod vindemia coincideret cum tritura messu; & hoc propter multitudinem frugum, quæ non possunt triturari tempore suo; sed residet vsque ad principium vindemiæ. Communiter tamen in annis satis fertilibus confuevit esse tempus medium inter trituram messum, & principium vindemiæ, nisi forte sit aliqua gens pigerrima, quæ illud cōpleat in tribus mensibus, quod alia compleret in vno.

In quibus annis inter Iudæos messum tritura apprehendebat vindemiam, & vindemia sementem. Quest. V.

Hoc autem de apprehensione vindemiæ a tritura messum maxime inter Iudæos erat in anno sexto ante remissionem, quia tunc terra cōferbat fructus trium annorum, sicut patet præcedenti ca. erant autem isti tres anni duo anni integri: ideo oportebat secundū Dei promissionem, quod tantum de fructibus esset in anno sexto, sicut in duobus annis alijs satis fertilibus: & consequenter necesse erat dupliciter impendi de tempore in tritura, & vindemia in anno sexto, quæ in alijs potissime autē hoc fiebat quando annus septimus remissionis, & iubilæus sibi succedebant, quia tunc Iudæis bene se habebat terra faciebat fructus quatuor annorum, sicut arborum perfectiorū, vt declaratū fuit præceden. ca. ideo necesse erat impedi tripliciter de tempore super alios annos cōdes: & sic satis stabat, quod tritura messu apprehenderet vindemiam: & hoc quod dicitur quod annus septimus esset immediate ante iubilæum. Non est intelligendū in quolibet iubilæo, sicut aliqui putauerunt, quod semper finito septimo septenario, s. anno quadagesimo nono quæ dicebatur semper esse annū septimum remissionis, sequeretur annus quinquagesimus, quæ erat iubilæus: nam tunc in duobus annis cessaret a laboribus, s. in anno remissionis, & iubilæo, & consequenter in anno quadagesimo octauo oportebat esse fructum pro tribus annis integris, qui erant quatuor anni incōpleti. s. vsque ad messes anni quinquagesimi primi: & sic ille annus quadagesimus octauus haberet plurimū de messibus, & vindemia: vñ in vtroque nullū ipsi impediret.

Oes fructus distinguunt per poma, & nuceas.

F Est autem verum quod istud aliqui accidebat & sepe, & erant tunc plurimi fructus; sed non accidebat in quolibet iubilæo; sed in septem iubilæis semel accidebat. s. quod esset tunc annus remissionis quadagesimus nonus; & sequens quinquagesimus erat iubilæus: & tñ in sequenti iubilæo erat annus remissionis quadagesimus octauus; & postea quadagesimus septimus, deinde sextus; postea quintus, deinde quartus sic retrocedendo: & in illo tpe erat alius annus remissionis annus quinquagesimus primus, quæ erat primus post iubilæum: & tunc erant duo anni simul, in quibus cessabat a laboribus; & in sequenti iubilæo accidebat, quod erat idē annus septimus remissionis, & annus quinquagesimus iubilæi. & hoc patet computando septem septenarios, qui faciunt quadraginta nouem annos, si non incipiamus cōputationem in anno primo, sed in secundo, complebitur in anno quinquagesimo: & in sequenti iubilæo erit annus remissionis annus quadagesimus nonus, & quinquagesimus iubilæus, & sic erunt coniuncti: & statim retrocedet; quia proximus annus remissionis ad iubilæum esset annus quadagesimus octauus: & ita tenebitur semper ille ordo. Et non est verum sicut aliqui putauerunt, quod annus remissionis & iubilæus semper essent coniuncti, id est quadagesimus nonus & quinquagesimus, vt ostendimus præced. cap. *Et vindemia occupabit sementem.* Dicitur semētis id quod seritur; quoniam s. in vltimo grammaticorum semen ad aſalia perinet; sementis vero pertinet ad agros. accipitur tñ hic sementis pro tpe seminandi. s. quod vindemia accedat ad seminandi tēpus: & hoc est pp abundantiam vuarū; quoniam tpa determinata sunt vtrique: quæ s. in quibusdam terris non distinguuntur totaliter tps seminandi a tpe vindemiæ. *Et comedetis panem vestrum in saturitate.* In hoc significat eis abundantiam vuarū, quia comedere cū saturitate nunquā est nisi in fertilitate: alijs autē tibus comedunt panem in angustia, & mensura, pp paucitatem, sicut dicitur infra, quod quoniam Deus contriuerit baculum panis, decem mulieres coquent in clibano vno, & reddent panes suos ad pondus: & comedent Iudæi, & non saturabunt. *Et absque pauore habitabit in terra vestra.* Hic promittitur securū bonū. s. securitas ab hoste; quod est habitare sine terrore. Hoies. n. habentes hostes sine terrore non habitant, ne hostes per insidias aut impetum factū praualeant in ipsos. & hoc est magnū bonum; quoniam sine pace & securitate hoies non fruuntur bonis suis: pax autē efficit homines dños rerum suarū, bellū autē oia inquieta reddit. & hoc satis erat admirabile in Iudæis; quoniam ipsi erant gens pauca tria alijs gentibus in ritibus, & in bellis: cū ipsi aſemgenæ essent, & iure bellico exclusissent gētes septē de terra illa, in qua habitabant delentes eas. Ideo alia gentes semel congregatæ sunt ad veniendū super Iudæos, vt deleret illos, sicut hī Iosue 9. c. & postea quantocūque tpe habitauissent Iudæi in terra illa, adhuc erant eis infeste gētes ad delendū eos: & sic erat magnū Dei beneficium, quod ipsi manentes in terra illa non voluissent oīum aliarum gentium, secure quiescerent. Deus tñ hoc illis conferebat, cum non declinaret a præceptis eius, nec solum hoc, sed et alia maiora. s. quod aliqui oēs Iudæi desererent ciuitates suas, & gentes in circuitu eorū existētes non auderēt oppugnare illas; nec audebāt cogitare aliqd malum in Iudæos de inuadendo terrā eorū, sicut patet de tribus festiuitatibus in anno, quibus ascēdebāt oēs viri Iudæorum in terram & locum sanctuarij. de hoc hī Exo. 34. c. cū dicitur. cū enim tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos; nullus insidiabitur terræ tuæ ascendente te & apparente in conspectu Dñi Dei tui ter in anno. *Dabo pacem in finibus vestris.* Id est ego faciam esse pacem in tota terra vestra intra terminos possessionis.

Secundum bonum à Deo promissum, s. pax, & securitas ab hoste.

Potestas Dei est super eos, qui exterruit.

possessionis vestra. Est enim magnum bonum hoc, quod Deus promittit hic, sine quo nullius boni temporalis potest esse iucunda possessio, sup. namque promiserat Deus Iudæis fertilitatem in terræ nascētib; hic autem promittit pacem ad delectationem in possessione illorū, nihil quippe ista bona cumulata cum continua mētis inquietudine, & formidine profunt.

Bella ciuilia plus nocent, quam bella hostilia, & quomodo Deus potest tollere bella pacificando corda, vel incutiendo timorem. Quest. VII.

Et ista pax, quæ hic promittitur, potest intelligi de pace, quæ est cum hostibus, & opponitur bello, vel de pace, quæ est ciuib; adiutricem, & opponitur seditioni. bella namque ad hostes pertinent: seditiones ad ciues, vt ait Grego. in quadam Homelia, & quocūque accipitur est magnum beneficium: nam siue hostes impugnent, siue ciues inter se dissideant, vndique angustia est: sed maior quidem, cum ciues inter se pugnant: tunc enim minor securitas est. Sicut ergo ab hostibus tutos esse bonū est; ita nulla bella ciuilia esse valde bonum est; quoniam ex bellis ciuilib; bella hostilia oriuntur, & hoc modo status vrbiū deperit velocius, quam alijs occumbere possent, vt patet in bellis ciuilib; & plusquam ciuilib; Romanorum. s. inter Cæsarem, & Pompeium. Pax autē ab istis omnibus a Deo datur: quoniam difficillimum est plurimorum hominum corda in vnitatē sententiæ, & quod pacifici sint ex dilectione, aut quod alijs aliorum timorem incutiat, & sic non audeant insurgere in bellum contra ipsos, vel aliquādo Deus conuertit cor ad alia, propter quæ hostes a bellis cessant. De motu autem apparet Gen. c. 35. vbi dicitur, quod Deus misit terrorem in omnes gentes, quæ erant in circuitu vrbs Sichem, & non auit sunt persequi Iacob, & filios suos recedentes, & tamē ante hoc oēs gentes cōmotæ fuerant, vt delerent Iacob cum domo sua, quia filij sui destruxerant ciuitatem Sichimitarum. Quod autem aliquando Deus tollat bella conuertendo corda hostium ad aliquid alterum, ita vt pugnare non desiderent, vel non possint impediti alijs negotijs, patet 4. Reg. c. 19. vbi cum Rex Sennacherib vellet destrueret ciuitatem Hierusalem, & blasphemasset in Deum; dedit ei Deus in cor, vt reuertetur de Hierusalē; audito quod Rex Aethiopic vellet pugnare in ipsum: cum dicitur, nolite timere a facie sermōnū, quos audistis, quibus blasphemauerunt serui Regis Assyriorum me: ecce ego immittam eis spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam, & postea sequitur in eodem cap. quomodo hoc factum sit. Pluribus autē alijs modis Deus potest bella tollere, vel concitare conuertendo corda hominum quocūque voluerit: quoniam potestas Dei est super cor hominis, potissime super corda magnorum virorum. Sic enim ait Salomon Prou. 21. ca. cor regis in manu Dei est, & quocūque voluerit vertet illud. Si igitur corda regum Deus vertit, poterit facere pacem quomodocūque voluerit: quoniam pax per concordiam est, hoc autem non est in potestate alicuius viri, quia nemo potest super cor alterius. dat ergo Deus hic pacem tanquam pro beneficio. *Dormietis, & non erit, qui exterruit.* Hoc signum est magnæ pacis tam ab hostibus, quam a ciuib; quando homines securi esse possunt agētes, quod voluerint, & a nullo se defendentes. In bellis vero nunquam hoc contingit. *Auferam malas bestias.* Posuerat Deus pacem Iudæis cum hominibus, hic ponit pacem cum bestijs,

A Nam sicut homines seipos expugnant, & delent; ita bestia feræ aliquando terram depopulant, & inhabitabilem illam faciunt. Huiusmodi autem erat terra Iudæorum, quia erat satis calida: ideo abundant ibi bestia, & serpentes magis, quam hic. Nam quāto terra calidior fuerit, tanto serpentum maior copia est, quia omne venenum est naturaliter frigidum, ideo sine calore magno serpentes vegetari non possunt, & propter hoc in terris nimis calidis abundantissimi serpentes sunt, sicut in feruentibus arenis Lybia, vt ait Lucan. lib. 9. & Ouid. Metamor. lib. 5.

Et potest intelligi ista littera de serpentibus, qui veneno nocent, vel de bestijs, quæ per feritatem nocent, & non veneno, sicut leones, & vr̄i, & similia animalia. In terra autem Iudæorum multa horum erant, & ideo cum Deus Iudæis incuteret timorem alicuius mali inferēdi, sicut dicebat eis superuenturam cladem ab hostibus, ita etiam dicebat a bestijs affuturam destructionem, & ponebantur ista duo quasi æqualia. sic patet Deut. 32. c. cum dicitur, consumentur fame, & deuorabunt eos aues morſu amarissimo. dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram atque serpentium: foris vastabit eos gladius, & intus pauor. Ecce enim qualiter Deus posuit quasi equalia ista duo mala in Iudæis. s. persecutionem ab hostibus, & a bestijs. Tāta autem erat multitudo bestiarum, atque serpentum in terra Chanaam, & illa terra est conueniens ad generationem eorum, quod quoniam Deus tradidit illos populos in manu Iudæorum, noluit tradere totam terram simul, ne crescerent bestia in Iudæos, & deleret illos de terra, sic patet Exo. 23. c. cum dicitur, non euiciam eos a facie tua, anno vno, ne terra in solitudinem redigatur, & crescat in te bestia: paulatim expellam eos de cōspectu tuo, donec augearis, & possideas terram, sic etiam patet Deut. 7. c. *Et gladius non transibit terminos vestros.* Istud etiam pertinet ad securitatem ab hostibus. s. quod non possent hostes Iudæorum introire in terram eorū ad destruendum eos. Et ideo quamquam aliquādo commouerentur ad veniendum contra eos, tamen non poterāt introire intra terminos Iudæorum: sed Deus incutebat eis timorem, vt rediret in terram suam. Hoc autem erat Iudæis bene se habentibus; alijs autem tradebat eos in manum hostilem. Exemplum patet de Nabuchodonosor, qui venit contra Iudæos, & duxit in captiuitatem, quoniam male se habebat, vt patet 4. Reg. c. vi. & 2. Paralip. ca. vlt. Sennacherib autem venit in Hierusalem, quia tamen Iudæi ad Deum conuersi sunt, Deus posuit spiritum in corde eius, vt non pugnaret in urbem. Postea vero Angelus percussit omnem exercitum eius. s. centum octoginta quinque millia nocte vna, vt patet 4. Reg. c. 19. *Persequimini inimicos vestros.* Supra ponebatur securitas ab hostibus, hic autem ponitur victoria cōtra illos, & hoc est etiam de magnis bonis, quæ homines reputant, vnde ab antiquis cum homines benedicerent charis suis, imprecabatur eis, vt Deus subijceret hostes eorum illis, sic habetur Gene. 24. c. quando consanguinei Rebeccæ imprecabantur ei prospera recedenti in terram Chanaam: cum dicitur, soror nostra es crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum tuorum.

Quomodo victoria dicatur esse de maximis bonis inter homines, secundum vulgares, & quæ maxima vulgarem bona. Quest. VII.

Causa huius est, quia per victoriam efficiuntur homines domini: cum victores sint domini subiectorum. dominium autem, & honor sunt maxima bona, quæ homines vulgares appetunt. Ideo

Victoria contra hostes pmissa.

ideo Deus conſentens intentioni hominum,quādo benedicebat Iudæis dabat illis, q̄ ſubicerent ſibi hoſtes ſuos. ſic pater Gen. 2. c. cum dicitur. benedicam tibi, & multiplicabo: poſidebit ſemen tuum portas inimicorum tuorum. In hoc ē ſignificatur, q̄ Deus daret fortitudinem Iudæis ad delendum gentes: nam ipſi Iudæi non ſufficerent ad pugnandum q̄ gentes, ideo aliquando Deus adiuuabat ſupernaturaliter Iudæos faciens aliqua, quibus hoſtes delerent, ſicut tpe Iofue Deus fecit ſtare ſolē, donec Iofue viciſceretur de hoſtibus ſuis. ſic pater Iofue 10. & in eadem die occidit Iofue quinq; reges. Etiam mittebat Deus aliquā lapides graues ſuper hoſtes Iudæorum, & debebat plures ex eis, quam Iudæi occiderent, vt patet eodem Iofue 10. ca. Aliqñ autem Deus mittebat terrorem magnum in hoſtes Iudæorum, & faciebat eos fugere a facie illorum, vel corruere ſine bello. ſic pater Exo. 23. ca. terrorem meum mittam in præcurſum tuum, & occidam omnem populū, ad quem ingredieris: cūctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Aliquādo autem Deus mittebat beſtias q̄ hoſtes Iudæorum, vt eos impedirent ad bellandum, vel occiderent eos, qñ Iudæi pugnant. ſic pater Exo. 23. c. cū dicitur. emittens Crabrones, qui fugabūt Enanum, & Chananeum, & Ethæum antequā introeas. ſic ē pater Deut. 7. c. ſic faciet cunctis populis quos metuis, in ſuper, & Crabrones mittet dominus in eos, donec deleat omnes, atque diſperdat, qui te fugerint, & late-re poterint. Erant autem iſti Crabrones, quædam beſtiolæ paruæ, quæ inquietabant hoſtes Iudæorum. ſic habetur Sapient. 11. Aliquando Deus Iudæos adiuuabat dans eis vires ad delendū hoſtes, ita vt illi, qui erāt debiles efficerentur robuſti viri. ſic habetur Deut. 8. c. cum dicitur. ne diceres in corde tuo fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præſtiterunt: ſed recorderis domini Dei tui, q̄ ipſe vires tibi præbuerit, vt impletet pactuum ſuum, quod iurauit patribus tuis. hoc igitur modo facillime poterant Iudæi p̄ſequi inimicos ſuos. *Et corruerit coram vobis.* Hic ponit Deus adhuc ampliora bona Iudæis. ſc̄p hoſtes eorum caderent coram illis. nam licet perſecutio q̄ hoſtes bonum quoddam ſit: non tamen v̄ eſſe perfectum, niſi ipſe, qui hoſtes perſequitur, eos deleat. Nā hoſtes ſemel effugientes manus aduerſariorum ſuorum quomodocūq; effugiant, reddunt poſtea ſollicitos ipſos victores, vel perſecutores, quoniam iterum viſti inſurgent q̄ victores ad perſequendum, vel delendum eos: quoniam ſic eſt euentus belli, vt nunc hinc, nunc inde gladius conſumat, vt patet 2. Reg. 11. c. & ideo q̄ ſemel fuerunt victores, ſuperſtitibus hoſtibus ſuis ſemper timent ne vincantur. Et hoc eſt q̄ bonum quod Deus promiſerat ſupra Iudæis, ſabſque terrore habitabit in terra veſtra; dormietis & non erit, qui exterreat. ideo vt iſtud bonum promiſſum compleret, oportebat q̄ non ſolum Iudæi perſequerēt hoſtes ſuos, ſed etiam delerent eos; & hoc eſt, quod dicitur in littera, ſc̄ corruerit coram vobis. Tunc enim Iudæi hoſtes ſuos complete perſequerentur, quando facerent corruere coram ſe. *Perſequentur quinq; de vobis centum alienos.* Hic additur excellentia victoriæ Iudæorum, ſcilicet quod non ſolum ipſi perſequerēt hoſtes ſuos, & facerent corruere coram ſe, ſed etiam pauci de ipſis hoc efficerent, ſcilicet quinq; ad centum de gētilibus. in quo ſignificatur magnum robur datum a Deo Iudæis. Eſt enim diſtillimum, q̄ quinque homines perſequantur centum, compellentes eos in fugam, atque corruere facientes: ſed Deus hoc faciebat in Iudæis miraculoſe, ſicut ſupra expoſitum eſt. Nam quando mittebat lapides grandes de celo ſuper hoſtes Iudæorum, non ſolum quinq; poſſent

Ampliora bona a Deo collata Iudæis, & quæ excellenter vincebant ſuos hoſtes.

perſequi centū, ſed etiam vnus perſequeretur decem millia, de quo habetur Iofue 10. ca. vel quando Deus mittebat terrorem in hoſtes Iudæorum, omnes poterant corruere coram vno viro, ſicut patet Iudicum capitu. 7. quando pugnavit Gedeon contra Madianitas, qui erant pluſquam ducenta millia, ipſi autem ſolum fuerunt trecenti viri, & nihil pugnant: ſed ſolū habebāt ſinguli tubas in manibus, & lagenas fractas, & intus lucernas, & ſic terruerūt omnem exercitum illorum miſſo ſpiritu Dei in eos, nihil pugnantibus Iudæis: ſed vnusquifq; Madianita proximum ſuum occidebat. Facillimum etiam erat, quod Iudæi quinq; perſequerentur centum, & plures, quando Deus mittebat auiculas inquietantes oculos hoſtium, nec permittentes eos pugnare, & ipſa quoq; occidebant eos, qui fugere potuerant, & latere Iudæos. ſic habetur Deuteronom. c. 7. *Et centum ex vobis decem millia.* Hic additur iam ad numerum ſuperiorem: quoniam ſup. cum perſequerentur quinq; homines cētum de hoſtibus vnus perſequebatur viginti, cū autem dicitur hic, q̄ centum perſequerentur decem millia, vnus perſequetur cētum, vt patet ex diuiſione numeri per numerum, & nō ſolum vnus perſequetur mille hoſtes, & interdum vnus quinq; millia hoſtium. ſic patet Deuteronom. 32. c. cum dicitur. gens abſque conſilio & ſine prudentia: vnam aperent, & intelligerent, atque nouiſſima prouiderēt: quomodo perſequebatur vnus mille, & duo fugarent decem millia. Sed non eſt aliqua ratio dubitandi propter iſtas diuerſitates. ſc̄ cum aliqui dicat, q̄ vnus perſequebatur viginti, vel vnus cētū, vel vnus mille, aut quinq; millia: qñ Deo nō eſt diſtillius tradere multitudinem hoſtium in manus paucorum, vel multorum, ſic patet 1. Reg. 14. cap. ex verbis Ionathæ ad armigerum ſuum. ſc̄ quia nō eſt diſtillius domino ſaluare, vel in multitudine, vel in paucis. ſic quoque habetur. 1. Machab. c. 3. cum loquebatur Iudas Machabæus ad bellatores ſuos dicens. facile eſt concludi multos in manibus paucorum, & non eſt diſtillia in conſpectu Dei celi liberare in multis, vel in paucis, quia non in multitudine exercitus victoria belli, ſed fortitudo de celo eſt. Nihil ergo magis diſtill coram Deo, quando ipſe contert virtutem ad pugnandum, q̄ vnus pugnet contra centum, quam contra duos, quam contra decem millia. *Quod enim inimici veſtri in conſpectu veſtro gladio.* Hoc ponitur ad conſolationem Iudæorum, ſcilicet quod ipſi occiderent hoſtes.

Quomodo Deo agente Iudæis conſerebatur victoria, aliquando Iudæis nihil agentibus, aliquando ipſis pugnantibus. *Quæſt. VIII.*

ALIIQVANDO enim victoria de hoſtibus conſerebatur Iudæis a Deo ipſis nihil agentibus, ſed Deo, & hoc erat dupliciter, quia aliquando ſolus Deus operabatur conterens victoriam nihil agētib; Iudæis, nec etiam hoſtibus: ſicut patet in pugna facta contra Aſſyrios, quādo Angelus domini nocte vna occidit centum & octoginta quinq; millia virorum, corpora eorum incinerans illæ ſis veſtibus, & armis, vt patet 4. Reg. cap. 19. & Eſa. cap. 38. Sic quoque fuit de pugna Iudæorum contra Aegyptios, quoniam ipſis nihil agentibus Deus connerit aquas maris ſuper vniuerſum exercitum Pharaonis, ita vt nec vnus ex eis remaneret. ſic patet Exodi 14. c. & in eodem dixerat Moyses ad Iſraelitas. Dominus pugnet pro vobis, & vos tacebitis. ipſe ſolus pugnet vobis nihil agentibus. Simile quoque fuit in pugna Iudæorum q̄ Amorrhæos, qui obſeruantes caſtrodiam

ſtrodiam duorum mōtium terræ Amorrhæorum apud Arnon, & ibi in ſtriſto viæ fecit Deus concludi duos ſcopulos rupium, & oppreſſerunt omnes Amorrhæos, qui in medio erāt, ſicut patet Num. c. 21. cum dicitur: ſicut fecit in mari rubro, ſic faciet in torrentibus Arnon: ſcopuli torrentiū inclinati ſunt, vt requieſcerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. Aliqñ autē Deus dabat victoriā Iudæis nihil agētib; ipſis de victoria; ſed alijs agentibus, ſiſtis hoſtibus, ſicut patet in bello contra Madianitas, quando pugnavit Gedeon: nam tunc nihil faciebant Iudæi, ſed ſolū tenebant lagenas in manibus, & tubas canentes, & ipſi Madianitæ contra ſeipſos conuerſi ſe mutuo occidebant, vt patet Iudic. 7. cap. Aliquid tamen Iudæi fecerunt non tunc, ſed poſtea magna parte exercitus Madianitarum ceſſa Iudæi perſecuti ſunt illos, vt patet eodem cap. ideo conuenientius exemplum eſt cōtra hoc de bello, quod Moabitæ, & Amonitæ, atque Idumæi moliti ſunt contra regem Iofaphat: nā cum Iofaphat, & Iudæi cātaret laudes Dei, Amonitæ, & Moabitæ cōuerſi ſunt contra Idumæos, & occiderūt illos, tunc ipſi in ſeipſos conuerſi mutuis conſiderunt vulneribus; ita vt neq; vnus ſuper eſſet: vnde nihil ibi fecerunt Iudæi, ſed quando venerunt ad locum vidētes terram totam ſtratam cadaueribus admirati ſunt valde; & non inuenientes aliquem viuētem arripuerūt ſpolia occiſorum, vt patet 2. Paralip. 20. cap. Aliquando autem Deus conſerebat Iudæis victoriā ipſis partim operantibus, ſicut fuit in bello cōtra Hicrico. Deus enim fecit corruere muros vrbis Iudæis nihil agentibus: ipſi vero introierūt per fracturas murorum, & occiderunt omnes, qui erant in vrbe præter Raab, & cognitionem ſuam, vt patet Iofue. 6. cap. ſic etiam fuit, quando Iofue pugnantē cōtra quinq; reges Chananeorum Deus extendit diem faciens ſtare ſolem ſpatio diei vnus, quouſque ſe vendicaret Iofue de hoſtibus. Etiam miſit lapides grandes de celo, qui percuſſerunt plures de hoſtibus, quā Iudæi occidiſſent, vt patet Iofue 10. cap. Aliquando autem Deus faciebat, q̄ hoſtes totaliter caderent in gladio Iudæorum, nullos eorum occidente Deo: ipſe tñ præſtabat vires Iudæis, vt occiderent, ſicut patet Deute. c. 8. Etiam mittebat terrorem ſuum maximū ſuper illos, vt nullo modo reſiſtere poſſent; ſed verrebāt terga, vt patet Exod. 23. cap. & hoc fuit generale in pugna cōtra omnes Chananeos in ingreſſu ad terram promiſſionis: quoniam tūc miſit Deus timorem in omnes illos; & elanguerunt tanquā parturientes: ſic patet Iofue 2. ca. cum loquebatur Raab ad exploratores, ſc̄ noui, q̄ tradiderit dominus vobis terram: etenim irrui in nos terrore veſtero, & elanguerunt omnes habitatores terræ; & poſtea ſequitur; & hæc audientes pertimuiſimus, & elāgnit cor noſtrum; nec remanſit in nobis ſpiritus ad introitum veſtrum. Iſte autem terror inmiſſus a Dño in hoſtes erat maxima pars pugnae: ideo quamquam Iudæi per ſe occiderent omnes hoſtes in pugna; illa magis a Deo erat. *Reſpiciam vos, & creſcere faciam.* Supra poſuerat duo beneficia, ſcilicet quantum ad vber tatem terræ naſcētium, & victoriam hoſtium: hic ponitur tertium, ſc̄ quantum ad multiplicationem filiorum, & conſeruationem ipſorum in ſalubritate, & iſta ſolebat Deus promittere alijs Iudæis: ſic pmiſit Abraham, vt habetur Genef. cap. 22. cum dicitur: per memetipſum iurauit dicit dominus, quia feciſti rem hanc, & non peperciſti filio tuo vni genito propter me: benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas coeli; & velut arenā, quæ eſt in litore maris, poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum. Ecce promiſit duo, ſc̄ multiplicationem generis; & victoriā gentis hoſtilis. Et quando benediceret Deus Iſraelitis ſi

audirent vocem eius, promiſit eis abundantiam in fructibus; & ſalubritatem in corporibus; & multiplicatiōnem in filiorum generationibus; & diuturnitatem in diebus: ſic pater Exo. 23. cum dicitur: ſeruietisq; Domino Deo veſtro, vt benedicā panibus tuis, & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui, non erit in ſecunda, nec ſterilis in terra tua, numerum dierum tuorum implebo: ſic autem promittit hic Deus abundantiam in generationibus. Et quia nemo alteri beneficium agit, niſi ei videatur propitiuſ, atque beneuoluſ; ponit hic Deus, quomodo ipſe eſſet propitiuſ Iudæis conuertendo oculos ſuos ad illos; & ſic dicitur. Reſpiciam vos, id eſt ego reſpiciam ad faciendum bonum. Si enim proprie loquamur de diuina prouidentia; cū ipſe omnibus rebus prouideat; neceſſe eſt, vt oculi eius ſint ſuper omnia: ſic dicitur Prouerb. 15. capitu. in omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos. Sacra ſcriptura tamen accipit communiter eſſe oculos alicuius ſuper aliquam rem, quando reſpiciat eam ad faciendum bonum illi: ſic patet Deutero. 11. cap. cum Moyses laudaret terram Chanaan Iudæis dixit. Deus tuus ſemper inuiſit illam; & oculi illius in ea ſunt a principio anni vſque ad ſinem eius. Dicitur autem ſemper reſpicere illam; quia ſemper ei benefacit: ſic etiam dicitur reſpicere homines, quando eis benefacit, vt patet Pſalm. 33. ſcilicet oculi Domini ſuper iuſtos; & aures eius in preces eorum; & ideo rogabat Salomon, vt oculi Domini ſemper eſſent ſuper domum illam, quam ædificauerat, nocte & die: ſic patet 3. Regum 8. cap. *Et creſcere faciam.* Scilicet in magnam gentem: hoc enim Deus faciebat ſpecialiter in Iudæis, vt in paucis temporibus ad magnum numerum creſcerent, tanquam arbores, quæ germinant pluralitatem fructuum ſimul. Sic enim fuit in Aegypto: quoniam in ducentis, & quindecim annis, vel paulo amplius, quibus manſerunt Iſraelitæ in Aegypto, valde multiplicati ſunt: nam erant ſeptuaginta animæ introeuntes; nec etiam omnes poterant generare, & tamen in exitu de Aegypto fuerunt ſexcenta millia virorum fortium ad bellum præter ſenes; & paruulos; & ſc̄mimas: quoniam hi vltra numerum ponebantur, vt patet Exod. 12. cap. tanta enim erat iſta multiplicatio, vt non videretur generatio, ſed germinatio, ſicut eſt in arboribus: quoniam vna arbor ſimul multos fructus producit; de hoc Exod. 1. cap. cum dicitur, Filij Iſrael creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt, ac roborati nimis impleuerunt terrā, & erat in eis miraculum, quia quanto magis opprimebantur ab Aegyptijs, tanto magis multiplicabantur; & ideo affligebant eos dure Aegyptij inuidentes illis, vt patet eodem cap. *Multiplicabimini.* Intelligitur de multiplicatione, quæ eſt in prole: quoniam ad magnā multitudinem perueniebant generantes.

Duplici de cauſa hac proliſ multiplicatio erat in Iudæis. *Quæſt. IX.*

ERAT autem iſta multiplicatio propter duo. Primo propter pluralitatem ſc̄tuum; quia vna mulier pariebat tres, vel quatuor ſimul; & hoc non erat ſpeciale; ſed in multis intantum, quod non viderentur generare, ſed germinare, vt patet Exod. 1. cap. etiam ad hoc pertinebat, quod inter Iudæos, quando Deum colebant, non erant mulieres ſteriles, nec inſecunde, ſicut nſc̄ multæ ſunt inter nos, & in alijs gentibus, & hoc multum impedit multiplicationem humanam; de hoc dicitur Exo. 23. cap. ſcilicet non erit inſecunda, nec ſterilis in terra tua. Secundum propter quod Iudæi valde multiplicabantur, erat quia inter eos cum bene ſe haberent nō erat peſtis,

Quid ſit Deū reſpicere homines.

pestis, nunc vero pestes, & languores maxime delent humanam multiplicationem; de hoc Exo. 15. cap. dicitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod restum est coram eo feceris, cunctum languorem, quæ posui in Aegypto, non inducam super te: sic habetur Deut. 7. cap. & hoc modo perueniebant homines cõmuniter vsque ad magnam ætatem; sic patet Exo. 2. 3. cap. scilicet numerum dierum tuorum implebo. Præter hoc etiam magna pars gētis per bella hostilia, & ciuilia perit: Iudeis tamen bene se habentibus, nec ciuilia; nec hostilia in eis erant; sic patet supra in litera, scilicet pacem in finibus vestris, quod est contra bellū ciuile: & sequitur de bello hostili. dormietis, & non erit qui extirreat, & gladius non transibit terminos vestros. *Et firmabo pactum meum vobiscum.* Hic ponitur bonum completiuum omnium supra positorum: nam quæ supra multa bona Deus promississet Iudæis; illa tamen poterant cito desinere: ideo parum proderat Iudæis incipere felicitari, si immediate in calamitates dei ceciderant: ideo melius esset eis nullam prosperitatem vnquam gustauisse, quia in omni aduersitate fortunæ infelicissimum infortunij genus est fuisse felicem, vt ait Boet. de consol. lib. 2. prola. 4. Ideo Deus promittit eis, quod ista bona manebunt in illis; cum dicit. Firmabo pactum meum vobiscum, id est ego ponam vobis iuramentum, vel firmitudinem de conseruando vobis ista bona; si tamen vos conseruaueritis legem meam: sic enim intelliguntur omnes promissiones Dei de faciendi alicui bonum, vel malum, vt habetur Hier. 1. 8. cap. & ideo quamquam Deus interdum aliquid nulla posita conditione promiserit: si tamen est de faciēdo bonum, vel malum alicui, nō manebit, nisi ille ad quæ ista promissiones factæ sunt, maneat in eodem statu, in quo factæ sunt promissiones: sic patet 1. Reg. 2. cap. cum dicitur. Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo vsque in æternum: nunc autem dicit Dominus: absit hoc a me; sed quicunque glorificauerit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. *Comeditis vetustissima veterum.* Hic ponitur remedium ad id, quod Iudæi dicere possent: quoniam dixerat Deus, quod multiplicaret Iudæos ad magnum numerum, tunc ipsi possent dicere, quod nihil proderat eis multiplicari, nisi haberent, vnde sustentarentur: quoniam tunc cõquererentur in terra illud. Et cap. 9. multiplicasti gentē, & non magnificasti lætitiā, id est fecisti nos esse in magno numero gentes, & non dedisti nobis abundantiam in alimentis; ideo respondet Deus. Comeditis vetustissima veterum, id est etiam si sitis multa gens, habebitis quid comedatis, & non solum de nouiter nascentibus quolibet anno, sed etiam de veteribus, in quo significatur magna abundantia; quoniam tanta erat interdum frugum vbertas; vt non solum pro illo anno sufficeret, sed etiam pro alijs, & tunc erant illæ fruges veteres. Et non solum comeditis vetera, sed etiam vetustissima veterum: & hoc amplius est, & puenit ad maximum gradum ad notandam maximam vbertatem. Vel potest accipi hic alius sensus, scilicet quod sumantur hic tres gradus in terræ nascentibus, scilicet noua, & vetera, & vetustissima. Dicuntur esse fruges nouæ quando comeduntur in eodem anno, in quo metuntur: dicuntur esse veteres, quando fruges vnius anni in tertio anno comeduntur; & hoc promittit Deus Iudæis præcedenti cap. scilicet, quod annus sextus ante remissionem faceret fructus trium annorum; & de fructibus in eo collectis comederēt Iudæi vsque ad annum octauum. Aliquando autem terra in vno anno proferebat fructus quatuor annorum, vt ibidem declaratum est, scilicet quæ ueniebat annus septimus conseruatus quinquagesimo anno, quæ erat iubilæus, vt ibidem

& supra declaratum est. Nec tamen solum ista littera intelligi potest de multiplicatis fructibus annorum ante annum remissionis, vel iubilæum, (quia hoc regulare erat, quando Iudæi se bene habebant) sed adhuc magis intelligitur de fructibus aliorum annorum, qui interdum ita erant in magna vbertate, quod efficiebantur vetustissimi nouis superuenientibus, nec poterant comedi, ideo cogebantur Iudæi projicere illos sicut dicitur immediate. *Et vetera nouis superuenientibus projicietis.* In quo apparet, quod magis intelligatur de alijs annis, quam de anno sexto, ante iubilæum, vel ante annum remissionis. Nam licet tunc annus sextus faceret fructus trium annorum, vel quatuor, tamen erant alij anni sequentes, in quibus necessarii erāt fruges istæ: nullis alijs stantibus, cum non fereretur, nec meteretur annis illis. Ideo quamuis tunc vnus annus faceret fructus trium, vel quatuor annorum, tamen nunquam projiciebantur uetera, cum essent necessaria pro annis sequentibus. Sed hic dicitur de proiectione veterum superuenientibus nouis: ergo magis intelligendum est hoc de vbertate aliorum annorum; & hoc quod dicitur de proiectione veterum propter noua, magis pertinet ad fruges, quam ad vinū. Nam fruges vetustiores peiores sunt, ita vt interdum ladan- tur, & nullatenus conseruari queant. In vino autem e contrario est, quoniam cum vetustum effectum fuerit, melius erit, sic habetur Eccle. 9. cap. vinum nouum amicus nouus: veterascit, & cũ suauitate bibes illud. Et intelligitur dupliciter ista proiectio veterum. Primo modo, quod tot erant fruges cuiuslibet anni, vt fruges aliquorum annorum tardius veterascerēt & laderentur, quod non essent conuenientes ad cibum, & sic projicerentur. Alio modo intelligitur hoc propter defectum vasorum, scilicet quod tanta esset vbertas, vt non haberent Iudæi vasa, in quibus fructus conseruarent: ideo projiciebant veteres ad recipiendum nouos. *Ponam tabernaculum meum in medio vestri.* Hic ponitur quarta promissio, scilicet diuina familiaritas, & eorum protectio, & depēdet ex superioribus: quoniam possent dicere Iudæi, quod Deus promissit eis multa: & tamen ista poterunt sibi tolli velociter ab aliquo, nisi Deus eis præsto sit ad custodiendum illa. Ideo Deus dicit, quod erit inter eos, cum ait. ponam tabernaculum meum in medio vestri, id est ego habitabo inter vos: ideo potero esse vobis præsto ad omnes necessitates vestras. In quo maxima significatur familiaritas, & vere quidem maxima, quia quandoquæ Iudæi volebant responsum de aliquo dubio Moysē intrōeunte intra sancta sanctorum Deus respōdebat, vt patet Num. 7. cap. in fi. Et de hac magna familiaritate Dei Hebræi se laudabant, atque ab alijs gentibus laudabantur, sicut patet Deuterono. c. 4. cum dicitur. nec est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris, sic et patet Nu. 14. vt audiant Aegyptij de quorum medio eduxisti populum istum, & habitatores terræ huius, qui audierunt quod tu domine in populo isto sis: & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedes eos per diem, & in columna ignis per noctem, &c.

Positio tabernaculi Dei inter Iudæos dupliciter intelligitur, & ad quid proficiebat, quod esset in medio eorum.
Quæst. x.

QUOD autem dicitur hic de positione tabernaculi Dei inter Iudæos dupliciter intelligitur, scilicet de positione tabernaculi materialis, & de protectione sua. Primo modo verum est, quod tabernaculum Dei erat inter

Quæ erant vetera, quæ Iudæi projiciebant ad ueniētib⁹ nouis.

Promissiones Dei quæ simpliciter profertur, intelliguntur conditione liber.

inter Israelitas, quia quando in deserto erant, & figebant castra, disponebantur castra per quadrum sub quattuor vexillis, & in medio illius quadraturæ erat tabernaculum domini: & in circuitu eius leuitæ, vt habetur Num. 2. ca. etiam quando castra mouebantur, & Israelitæ procedebant in itinere, duo vexilla præcedebant medietatem exercitus, & duo sequebantur, & in medio eorum procedebant leuitæ portantes tabernaculum, vt colligitur Num. 10. c. De arca autem fœderis, an in medio ferretur cum reliquis partibus sanctuarii, vel præcederet exercitum per tres dies, sicut videtur haberi Num. 10. c. ibidem declarabitur. Tabernaculum autem istud manere in medio Iudæorum illis multum cõferebat; quoniam habebant ibi Deum specialiter præsentem, & respondentem ad omnes dubitationes eorum, sicut habetur Num. 7. ca. quoniam Iudæi quærebant quicquid vellent, & Deus respondebat, quod non contingeret ita leuiter alijs. Etiam tabernaculum istud manere in medio Israelitarum dabat eis magnam de Deo confidentiam; cum eum scirent specialiter præsentem, atque inter Cherubim loquentem. Secundo modo potest intelligi positio istius tabernaculi de protectione diuina. scilicet quod ipsemet Deus habitaret inter eos, & si hoc intelligatur de Deo quantum ad substantiam suam; verum est, quod ipse habitabat inter Iudæos, nec solum inter eos, sed etiam in omnibus gentibus, quia cælum, & terram Deus implet, vt patet Hier. c. 22. debet tamen hoc intelligi quantum ad specialem conseruationem, quia quamquæ Deus omnia conseruet; Iudæos tamen specialiter conseruabat, quia specialiter diligebat, & quantum ad hoc dicebatur habere tabernaculum suum in medio illorum. i. habitare cum illis. Et sicut ista habitatio, vel positio tabernaculi intelligebatur in deserto; ita intelligebatur de terra promissionis, quod poneret ibi Deus tabernaculum. Nam de tabernaculo, quod est protectio manifestum est, quod non potest variari sicut in deserto: nam cum Iudæi boni essent, semper Deus illos specialiter conseruabat. De tabernaculo etiam quod erat sanctuarium materiale, eodem modo intelligitur, quod esset in medio illorum, quia ponebat Deus in vna ciuitate terre illius tabernaculum, sicut apparet ex processu libri Regum, & Iudicum, quoniam per multa loca variatum est sanctuarium, quousq; mansit in Hierusalē. de quo late dicitur. 1. Reg. 7. capit. postea autem motum non est. De ista mutatione per loca, & quare facta fuerit, & an manserit magno tempore in quolibet locorum, tã de arca, quam de sanctuario, dictum est Exo. 20. c. sed potius dicitur. 1. Reg. 7. Et quāquam in terra promissionis non esset semper sanctuarium in medio terræ per equidistantiam: erat tamen per interpositionem, & in quocunque loco terræ sanctæ esset sanctuarium, dicebatur esse in medio Iudæorum. *Et non abiiciet vos anima mea.* i. ego non abominabor vos: Depēdet hoc ex superioribus, quia diceret aliquis de Iudæis, quamquam Deus inter nos sit, tamen nescimus, an magno tpe maneat: ideo Deus rīdet, quod semper manebit apud ipsos, & nūquam abiiciet illos, & dicit nō abiiciet vos anima mea. i. ego non abominabor. s. si manseritis in lege mea. Df hic anima Dei nō quod Deus habeat animā, quia hoc ad animalia pertinet, Deus autem animal nō est; cum sit purus spiritus, vt habetur Ioan. c. 4. ideo animā non habet: sed est modus loquendi humanus, quoniam in nobis amor, & odium in anima sunt, & corpus non potest aliquid istorum. ita cum Deus debeat nos diligere, vel habere eos, dicitur hoc tacere, secundum animam: nullam tamen animam habet. *Ambulabo inter vos.* Hoc est expositiuum superioris,

scilicet ponam tabernaculum meum in medio vestri, quia sicut Deus habitaculum suū habet in medio Iudæorum, ita ambulat inter eos. Et etiā iste est modus loquendi humanus, quia Deus non ambulat inter Iudæos; nec inter aliquas gentes; cum nullo modo moueri queat, quia id quod ambulat, mouetur motu recto dimittens vnum locum, & acquirēs alterū. Deus autē nihil horum habet, quoniam ipse vbique est; cum dicatur replere cœlum, & terram, iuxta illud Hier. c. 22. ergo nō potest ire ad aliquem locum, in quo ante nō erat; nec potest dimittere aliquem locum, in quo ante erat: & consequenter nec ambulat. Dicitur tamē ambulare ad notandam magnam diligentiam, sicut est de custodiendis vrbium; quia quāquæ illi custodiant, si tamen manent in vno loco semper nō inquirentes alia loca, poterunt irruere hostes per alia loca incustodita; ideo vt totaliter sit custodia pfecta, oportet ipsum custodem vigilare, & varia loca discurrere. Et erat de Deo; quoniam ipse dixerat supra ponam tabernaculum meum in medio vestri, in quo innuebatur, quod Deus erat in medio Iudæorum ad custodiendos ipsos, & tamen si semper maneret in medio non inquirens alia loca, poterant Iudæi qui in diuersis partibus habitabāt, pati mala, a quibus Deus non protegeret: ideo dicitur ambulare in medio vestri, id est ego discurram inter vos ad videndum, an aliquis patiatur malum, & prouideam illi: quod est signum maxime diligentia; quam Deus monstrare vult pro Hebræis. *Et ero Deus vester.* Id est ero Deus habens curam specialem de vobis. Pepererat enim Deus cum Hebræis, vt ipse esset Deus eorum, & ipsi essent populus eius, quod significabat, quod ipsi colerent eum specialiter, & nō alium Deū, quia erant populus eius, & ipse benefeceret eis specialius, quā alijs gentibus, quia erat Deus eorum; & in hoc significatur id, quod in superioribus dicebatur, scilicet quod ipse ambulet inter eos, & specialiter illos custodiat. *Vosque eritis populus meus.* Id est sicut ego ero Deus vester, quia de vobis specialem curam habeo, ita vos eritis populus meus, quia me specialiter colētis. *Ego Dominus Deus vester.* In hoc probat Deus id, quod dixerat, scilicet quod ipse custodiret eos specialiter habēs curam de illis. Aliquis autē de Iudæis forte dubitaret dicens: Deus ista nobis promittit; nescimus tamen an complebit. Et respondet Deus, quod ipse complet ista, quia ipse est Deus, qui eduxit illos de terra Aegypti, scilicet, sicut ego feci vobis istud beneficium, ita potero facere omnia alia conseruando vos, & ambulando in medio vestri. Etiam diceret aliquis, verum est, quod Deus potest nos custodire, & multa conferre bona; nescimus tamen an hoc volet. Et tunc respondet Deus, rationabiliter esse credendum, quod ipse vellet eis facere beneficia in futuro pro hoc, quod ponit hic de educatione de terra Aegypti, quasi dicat, ego eduxi vos de terra Aegypti conferens in hoc vobis maximum beneficium, & tamen nullum ante pepigeratis fœdus mecum, nec colueratis me: ergo verisimilius est, quod ego iā magis vos protegam cum sitis populus meus, scilicet mihi specialiter ad seruiedum confederatus, & me aliquo modo colere inciperitis: est enim satis rationale istud argumentum in moralibus, & habet magnam apparentiam. *Qui eduxi vos de terra Aegyptiorum.* Quasi dicat, ego non solum aliquis Deus nouiter ad vos veniēs petens, vt me colatis, quia tunc rationabiliter possent dubitare an ego vos possem protegere, & vellem, sed ego sum Deus ille, qui eduxi vos de terra Aegypti: ergo sicut ab illo malo potui vos liberare, ita & in omnibus alijs liberare potero, & sicut ibi volui liberare nulla præcedēte causa promeritoria ex parte vestri; ita intelligendū est, quod liberabo ab omnibus malis, quæ

Quo Deo ambulare inter eos dicitur.

que in futurum superuenire possint, cum iam mihi sitis magis confederati.

Sicutem aliquis Iudæus dubitaret, an iste Deus qui loquebatur eis, esset Deus ille, qui eduxit eos de terra Aegypti, vel esset aliquis alius Deus, aut demon, quomodo de hoc eis constare possit, quod erat Deus, qui eduxit eos de Aegypto, declaratum fuit Deut. 13. ca. circa prin. Ne seruiretis eis. Quasi dicat, ad hoc eduxi vos, ut non essetis serui Aegyptiorum; quia ista erat magna seruitus: ideo magnum beneficium fuit eripere vos inde; & est etiam scelus in hoc, quod Deus eripuit Iudæos de manu Aegyptiorum ne seruirent eis, & hoc ut seruirent ei libere; & ut assumeret eos specialiter in populum. Et qui confregi catenas ceruicium vestrarum. Idest cum ego liberaui vos de terra Aegyptiorum confregi catenas de ceruicibus vestris. Facit hic metaphoram de liberatione seruorum: nam serui solent teneri in vinculis, ne fugiant: & quoniam aliquis eripit eos inde educens de seruitute, confringit catenas eorum: cum ergo Deus eriperit eos de Aegypto, dicebatur confregisse catenas illorum. Et dicitur de ceruicibus ad signandam maximam seruitutem; quia alij serui solent teneri communiter ligati pedibus: Iudæi tamen quia habebant durissimam seruitutem, dicebantur habere catenas in ceruicibus. ista maxima seruitus designatur Exo. 6. ca. in hoc quod vocatur ergastulum Aegypti: significatur etiam Deut. 4. cap. in hoc, quod vocatur fornax ferrea Aegypti. Et incederitis erecti. Idest ego eripui catenas de ceruicibus vestris, ut ambularetis erecti; quia antea non poteratis nisi valde curuari ambulare propter catenas curuantes ceruices vestras. Et non est sensus, quod Iudæi ambularent in Aegypto pressi colla catenis, quia hoc inutile esset etiam ipsis Aegyptijs; cum non possent aliquid proficere in operibus eorum: sed dicebantur habere catenas, & non ambulare erecti, quia multum premebantur ab Aegyptijs durissima seruitute, atque affligebant eos Aegyptij illudentes eis; atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu terræ in operibus, ut patet Exo. cap. 1. & præter hoc addebant alias afflictiones occidendo paruulos eorum in flumine, & necando in partu, ut patet in eodem capitulo.

Quod si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea; sed spreueritis leges meas, & iudicia mea contempseritis, ut non faciatis ea, quæ a me constituta sunt; & ad irritum perducatis pactum meum: ego quoque hæc faciam vobis. Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra feretis sementem; quæ ab hostibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos; & cortuetis coram hostibus vestris: & subijciminij his qui oderunt vos. Fugietis nemine persequente. Sin autem nec sic obedieritis mihi; addam correptiones vestras septuplū propter peccata vestra; & conteram superbiam duriciæ vestræ. Daboque vobis celum desuper sicut ferrum, & terram æneam. Consumetur incassum labor vester, non profert terra germen, nec arbores poma præbe-

bunt. Si ambulaueritis ex aduerso mihi; nec volueritis audire me: addam plagas vestras vsque in septuplum propter peccata vestra. Emmittamque in vobis bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra: & ad paucitatem cuncta redigant, deseretque sicut via vestra. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam; sed ambulaueritis ex aduerso mihi: ego quoque contra vos aduersus incedam, & percussiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium vltorem fœderis mei. Cumque confugeritis in vrbes; mittam pestilentiam in medio vestri, & trademinij in manibus hostium. Postquam confregero baculum panis vestri; ita ut decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non saturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me; sed ambulaueritis contra me: & ego incedam aduersus vos in futuro contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra; ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum, & filiarum vestrarum. Destruam excelsa vestra, & simulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea; intantum ut vrbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam sanctuaria uestra, nec recipiam vltra odorem suauissimum, disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri cum habitatores illius fuerint. Vos autem disperdam in gentes; & euaginabo post vos gladium. Eritque terra uestra deserta, & ciuitates uestre dirute. Tunc placebunt terræ sabbata sua; cunctis diebus solitudinis suæ. Quando fueritis in terra hostili sabbatizabit, & requiescet in Sabbatis solitudinis suæ, eo quod non requieuerit in sabbatis vestris; quando habitabatis in ea. Et qui de vobis remanserint; dabo pauorem in cordibus eorum in regionibus hostium. Terrebunt eos sonitus folij uolantis, & ita fugient quasi gladium. Cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Nemo uestrum inimicis audebit resistere. Peribitis inter gentes; & hostilis vos terra consumet.

Quod si non audieritis me. Hic ponitur tertium principale huius capituli, in quo inducit populus Iudæicus ad

Deut. 9. Tre. 2. Malac. 2. Non seruibis precepta Dei mala esse signat.

Deut. 28.

Obedientia mandatorum sine operatione, nihil prodest.

Duo modi non implent legem legem non implent.

ad obseruantiam legis per comminationes eis factas a Deo. Et sicut supra ponebantur quatuor promissiones bonorum obseruantibus legem, ita hic ponuntur e contrario quatuor comminationes non obseruantibus. Et sicut supra ponebatur vnum bonum, quod erat securitas ab hostibus, ita ponitur hic vnum malum, quod est continuus timor hostilis, & ab eis illata persecutio, & mors; quamquam hic committentur comminationes, quia in comminatione de timore hostili ponitur aliquid de egestate, & sterilitate terre, cum ex aliqua parte ista proueniant ab hostibus. Quod si non audieritis me. Non accipitur audire pro solo auditu, quia in hoc nihil mercantur Iudæi, cum audire non sit aliquid actus meritorius, sed naturalis passio, cuius actus non est in potestate nostra: nam sicut ait Augustinus non est in nobis quibus visus tangamur, id est non est in potestate nostra, quod moueamur ab illo visibili, vel ab altero, ita de auditu cum omnes sint æqualiter potentia passiuæ, meritum autem nostrum est per potentiam pure liberam, scilicet per voluntatem, quia actus illius est pure actus noster. Nec etiam posset intelligi quantum ad hoc, quoniam manifestum est, quod Iudæi audiebant precepta Dei, ideo non poterat Deus dicere, quod si non audieritis me, sed accipitur audire pro obedire, & in hoc est meritum, quia obedientia voluntatis nostræ actus est, & si hoc non fecerint Iudæi, Deus comminatur eis poenas, quæ sequuntur.

Nec feceritis omnia mandata mea. Idest etiam si non feceritis omnia mandata mea, ego vos puniam. Et ponuntur hic duo, quorum vnum sine altero nihil proderat, scilicet obedire mandatis, & facere ea quæ iubentur. obedire enim accipitur hic, id est proponere facere ea quæ iubentur, etiam si immediate repugnant dicentes se nolle talibus obligare preceptis, nec proponit unquam illa complere. primi autem obedire dicuntur, secundi vero nequaquam. Post obedientiam autem est completio preceptorum, quod vocatur hic facere precepta, & in his illi qui obediunt si exequantur, omnia habent quæ Deus iubet. Si autem non exequantur negligentes exequi, vel ex aliqua altera causa omittentes, nihil profuit illis obedientia sua: ideo quamquam obedierunt, tamen Deus puniet illos, quia non expleat, quod iubetur. Magis tamen puniendi sunt qui nec obediunt, nec exequuntur, & hoc dicitur hic, nec feceritis omnia mandata mea, quasi dicat, etiam si obediatis mandatis meis, si non impleatis illa, infligam vobis omnia mala quæ sequuntur. & dicitur hic, omnia mandata mea, ut significetur, quod obedirent mandatis Dei, & completerent illa. Si tamen non completerent omnia, nihil factum erat. Nam pro vno omisso Deus infligeret punitiones, quæ hic sequuntur, quamquam omnia alia obseruarentur, quia qui peccat in vno factus est omnium reus, ut patet extra, de regulis iuris, capitulo debeat. ideo oportebat, quod omnia quæ Deus iubet hic, obseruarentur, ad hoc, quod Deus non infligeret Iudæis poenas quæ sequuntur.

Et si spreueritis leges meas. Hic ponitur de illis, qui non solum non implent ea quæ in lege precepta sunt, sed etiam spernunt illa, tanquam nullius sint momenti, & isti habent vltiorem poenam quam ceteri. & sic dicitur, quod qui spreuerit legem Dei, suscipiet poenas quæ hic habentur.

In quo notantur duo modi, non implentium legem. Quidam sunt, qui legem suscipiunt, & complere proponunt; & postea superuenientibus aliquibus impedimentis, vel temporalibus distractionibus,

Aph. Post. super Leuit.

aut ex sola desidia non implent. Isti non faciunt mandata Dei, & tamen non spernunt. Alij vero sunt qui non solum mandata Dei non recipiunt, sed etiam nullo modo suscipere volunt, & repugnant illis. Isti dicuntur hic spernentes.

Si spreueritis leges meas. Vocantur leges precepta ceremonialia, & proprie sunt leges, quia lex dicit aliquid posituum habens ortum ex voluntate legislatoris, etiam si nulla ratio in hoc sit, & sic de ceremonialibus, quoniam pure sunt positua, & non habent aliquem ortum ex ratione determinante, quare magis sic quam aliter fiant. Et de hoc dicit Aristoteles Ethicorum, libro quinto, quod legale est, quod non habet ubique eandem potentiam, sed est in videri, vel non, ut captiuos mina redimi, & sacrificare vnam capram, sed non duas oues: ecce qualiter dicit sacrificare hoc, vel illud esse pure legale, atque posituum. ceremonialia tamen precepta in hoc maxime consistunt, scilicet, quid sacrificandum sit, & qualiter, & vbi; & a quibus, & sic de alijs circumstantijs, sicut patet per discursum istius libri: ergo precepta ceremonialia proprie vocantur leges, scilicet aliquid pure posituum.

Et iudicia mea contempseritis. Iudicia dicuntur esse precepta quæ vocantur iudicialia, quia erant data circa iudicia, id est circa contractus humanos, sed est in quibus poterat communicare vnus homo alteri. & erat istud tertium genus preceptorum. nam sicut declaratum fuit Exo. 20. & 21. ca. circa princip. 24. tria sunt genera preceptorum, scilicet moralia, & ceremonialia, & iudicialia. Moralia sunt ea quæ erant in decalogo, & omnia alia quæ mores dirigunt; dum tamen habeant obligationem ex natura. Ceremonialia sunt secundum quæ homo dirigitur in cultum Dei, & hæc sunt omnia illa in quibus agitur de ritu colendi Deum, & facere omnia quæ habentur in hoc libro sunt ceremonialia. Et iudicialia sunt per quæ habet se homo in proximum, & de his habetur Exod. 21. vsque ad 24. c. & etiam in libro Numerorum, & in Deuteronomij.

Quare precepta naturalia decalogi magis obligant, quam precepta ceremonialia, & iudicialia. Et quomodo erat maior error contra precepta moralia, quam contra iudicialia, & ceremonialia, & de diuersitate punitionum infligendarum a Deo pro his. Quest. XI.

De duobus autem generibus istorum preceptorum dicit hic Deus, scilicet de ceremonialibus, & iudicialibus, quod non obseruantes puniretur, de moralibus autem nihil tangitur. Sed eodem modo intelligendum est de illis, & adhuc magis, quam de istis. & hoc propter duo. Primo propter maiorem obligationem, nam magis obligant naturalia, quam ceremonialia, & iudicialia. Nam ceremonialia, & iudicialia habent vnicam obligationem, scilicet a Deo data, & a Iudæis suscepta sunt. Precepta autem moralia habent duas obligationes. Primam habent ex natura, scilicet Deus indidit rationi nostræ practicæ iudicium de his, scilicet intelligamus ista esse facienda, & si non fecerimus, quod intelligamus nos peccare. Hoc autem non habent precepta ceremonialia, & iudicialia, quia non inclinat rationem nostram practicā ad se, sicut moralia: & ideo ipsa moralia sine aliqua lege data consistebant primo apud omnes gentes naturaliter, sicut ait Apostolus ad Rom. cap. 2. f. gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt: eiusmodi legem non habentes ipsi sunt sibi lex, qui ostendit opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddere illis conscientia ipsorum. Nulla tamen gens naturaliter faciebat precepta ceremonialia, vel iudicialia, quæ Deus posuit Iudæis. Maioris ergo obligationis erant precepta moralia, quam ceremonialia, & iudicialia.

R. f. Item

Item secundo maior error erat Iudæorum peccatum contra præcepta moralia, quam contra cæremonialia, & iudicialia, quia præcepta moralia sunt tanquã fundamenta: præcepta autem cæremonialia, & iudicialia sunt, tanquam quædam cõclusiones elicite ex præceptis moralibus, vel addite ad determinationem ipsorum. nam præcepta cæremonialia sunt determinationes præceptorum moralium secundæ tabule, vt declaratum fuit Exo. 20. & 21. ca. Sunt ergo moralia præcepta fundamenta, & principia cæremonialium, & iudicialium. Sed error qui est in principio est maior, quã error qui est in fine, vel qui est in medio, iuxta Aristot. in 1. de Celo, & in medio; cum in speculativis omnia dependant ex principijs, & in moralibus omnia dependant ex fine, tanquam ex principio, iuxta Aristot. 7. Ethicor. sic autem se habent ista præcepta moralia ad cæremonialia, & iudicialia; ergo si errabitur in moralibus, erit maior error quã in alijs. Et propter hoc Deus interdum non curat exprimeret de istis, quia de eis manifestũ est, & non ita de alijs: Deus tamen propter omnia ista genera præceptorum solet Iudæos percutere plagis. De moralibus apparet, quoniam cum Iudæi colebant Deos alienos percutiebat eos Deus plaga magna, & tamen tunc peccabãt contra præceptum primum morale.

Aliquando Deus puniebat Iudæos propter transgressionem cæremonialium, sicut Nadab, & Abiu, qui mortui sunt egresso igne a Domino, cum offerrent ignem alienum, vt patet supra 10. ca. Aliquando puniebat Deus Iudæos propter transgressionem præceptorum iudicialium, s. quia affligebant proximos suos contra præcepta iudicialia, vt patet de captivitate Babylonica, quia facta est propter oppressiones magnas paruulorum, sicut innuit Esa. ca. 1. & 2. De his autem multa sunt exempla per discursum omnium librorum veteris testamenti. Vt non faciatis ea quæ a me constituta sunt. Id est, si spreueritis legem meam, ita vt non faciatis ea quæ ego iussi, nam cõtempnus præceptorum est ad non faciendũ illa. Et ad irritum perducatis pactum meum. Id est, si spreueritis ad hoc, qd educatis pactum meum ad nihilum, Deus enim pepigerat cum Iudæis, vt esset Deus eorum conferendo eis specialia beneficia, & Iudæi pepigerant cum Deo, vt essent populus eius, id est, vt specialiter eum colerent, atque eum solum, & obseruarent omnes leges eius. Si autem Iudæi aliquando non obseruarent has leges, irritabant pactũ Dei, irritare enim pactũ, vel ad irritum deducere, est ad nihilare: hoc autem est cum non obseruatur: pactũ enim nihil est, nisi cum tenetur, sed Iudæi non obseruando leges Dei non tenebant pactum; ergo dicebantur deducere ad irritum, id est ad nihilare. Hoc quoque faciãt vobis. Id est, sicut vos frangitis pactum meum, ita ego non dabo promissas benedictiones, sed magis inferam omnia mala quæ sequuntur. Visitabo vos velociter. Hic ponuntur poenæ, quas Deus daturus erat Iudæis peccantibus pactum suum: & dicit, quod visitabit eos. Est autem visitare aliquando in bonum, scilicet, quod Deus veniat ad benefaciendum nobis; aliquando autem dicitur visitare in malum, scilicet percutere, & isto modo habetur in Psalmo 88, scilicet visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum. & sic accipitur hic pro punitione quam Deus inferret. Et dicitur velociter, scilicet, quod Deus velociter inferret mala, quæ illaturus est transgressoribus pacti sui; nam mala Deus cito infert, sicut patet Deuteronomio 7. cap. scilicet, & reddens odientibus statim, ita vt disperdat eos, & vltra non differat, protinus eis resistens, quod merentur.

Quid irritare pactũ sit.

In egestate. Primum malum, quod Deus infert transgressoribus est egestas, quia supra obseruatoribus le-

gis promittebatur abundantia omnium bonorum temporalium. & ista egestas provenit dupliciter, vel ex defectu terræ, scilicet propter sterilitatem, vel ex hostibus impugnantibus, qui diripiunt omnia quæ sunt in terra, & ista est hic significatio: sic enim dicitur infra, frustra sementem seretis, quæ ab hostibus deuorabitur, vel est ista egestas propter hostes, quia quando hostes premunt terram, non possunt incolæ terræ illius conuenienter serere, vel facere opera agriculturæ, & sic manent in egestate per accidens propter hostes. Et ardore. Scilicet Deus percutiet te ardore.

Ardor tripliciter accipitur, & quomodo ardor curarum absumit humiditates corporis, & oculos. Quæst. XII.

PROTEST accipi hic ardor tripliciter. Vno modo pro magna caliditate temporis, secidum quam omnia desiccantur, & terra non possit profere germen suum, & hoc est contrariũ ei, quod supra promiserat, nam quando obseruatoribus legis promittebat abundantiam omnium fructuum terræ, primo promisit pluuias dicens, quod daret eis pluuias temporibus suis, quoniam per pluuiam terra fecundatur. Et quia fecunditas terræ, & sterilitas veniunt ex causis oppositis, necesse est, quod sicut fertilitas venit ex humore pluuiarum, ita sterilitas veniat ex magno ardore omnia desiccante: tunc enim terra nõ habebit virtutem germinatiuam, & consumetur humidum nutrimentale ipsorum fructuum.

Alio modo potest accipi ardor pro febre, & hoc pertinet ad ipsum hominem, scilicet, quod Deus dabit ei agritudinem propter violationem pacti, & hoc significatur Deuteronomio, vigesimo octauo capit. vbi est catalogus maledictionum, cum dicitur, percutiat te dominus egestate, febre, & frigore, & ardore, & estu, & aere corrupto, ac rubigine: ecce enim post egestatem posuit febrem, sicut hic post egestatem posuit ardorem, & sic videtur, quod idem sit ardor, & febris.

Alio modo potest accipi ardor pro quadam qualitate insurgentis ardoris innaturalis, qui insurgit ex magna anxietate, & ille ardor consumit humiditates corporis. huius signum est, quia homines habentes magnas curas citius ceteris desiccantur, tanquam ipse cure calorem generent exurentem.

Qui consiciat oculos vestros. Id est, qui consumat oculos. Est enim conficere consumere, vel destruere, aut occidere. & ita est de illo ardore insurgente ex tedio vite, & ex curis insurgentibus propter ingruentes calamitates, & iste ardor consumit oculos, quoniam ardor innaturalis consumit humiditates naturales corporis, & ista consumptio primo videtur in desiccatione oculorum, qui tenerrimam habent humiditatem, & tunicas delicatas, vt patet in primo perspectiuæ cõmunis, & magis in anatomia: ista enim cura, & timor malorum futurorum multum desiccant hominem ex accensione cordis, sic patet Luca, vigesimo primo capit. arescentibus hominibus pro timore, & expectatione quæ superueniet vniuerso orbi, & sic dicit homines fieri aridos propter timorem.

Consumat animas vestras. Anima enim non potest accipi hic pro ipso spiritu humano, quoniam non potest consumi hoc modo anima, quia non est de conditione rerum materialium corruptibilem, & generabilem. Sed accipitur anima pro vita, sicut sæpe est modus loquendi in sacra Scriptura, s. qui odit animam suam perdet eam, & qui perdit animam suam, in vita æterna inueniet eam: animam. n. vocauit vitam, qm nõ potest ibi intelligi de anima rationali, sed de vita q homo odit, id est

De hoc, & in Genesi, vlt. qd. vlt.

id est affligit. de his Matth. 16. & Ioan. 12. cap. & verum est, quod vita cõsumitur pro ardore, & alijs angustijs, cum paulatim homines deficiant, donec totaliter deficiant esse. Vel accipitur vita pro corpore viuente, scilicet, quod corpora viuentia Iudæorum affligerentur, vel consumerentur ardore, & egestate.

Frustra seretis sementem. Hic magis ponitur perfectio illata ab hostibus: supra enim dixerat, qd Deus percuteret Iudæos egestate, quia terra non daret germen suum. hic tñ dicitur, qd etiam si terra aliquid germinaret, illud frustra esset, quoniam hostes deuorarent, & sic siue seminant, siue non, nihil eis prodest. Et in hoc Deus promittit Iudæis hostes pp peccata sua, quod potest intelligi dupliciter. Vno modo, qd Iudæi haberent hostes, & tamen Deus non permitteret eos venire contra Iudæos, cum vero efficerentur mali, Deus permittebat venire super eos. Alio modo potest intelligi, qd non solum Deus permitteret hostes venire cõtra Iudæos, sed etiam qd commoueret eos ad irruendum super Iudæos: sic enim videtur significare Esaie ca. 10. de rege Assyriorum, & de rege Nabuchodonosor, qui destruxit Iudam ducendo captiuos in Babylonem. Et quamquam iste rex Assyriorum intelligeret se hoc facere ex potestate sua, tamen solum faciebat ad Dei commotionem, & Deo conferente ei opportunitatem, cum dicitur Esa. 10. ca. v. Assur virga furoris mei, & baculus ipse, in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei. mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcatione quasi lutum platearum, ipse autem nõ sic arbitrabitur, & cor eius non ita existimabit, sed ad conterendum erit cor eius, & ad internitionem gentium nõ paucarum. Similiter enim de Nabuchodonosor factum est, qm ipse destruxit tribum Iudæ, & hoc putauit se facere in virtute sua: Deus tñ vocauit illum, vt veniret ad delendum Iudæos. sic patet Esa. 5. cap. f. & leuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce festinus velociter veniet. sic quoque describitur Abacuc. c. 1. & 2. vbi dicit, quod d posuit fuit Nabuchodonosor in iudiciũ, id est ad iudicandum, vel puniendum Iudæos, ipse tamen intelligebat, qd faciebat hoc in virtute Deorum suorum, s. domine in iudiciũ posuisti eum, & fortem, vt corripere fundasti eum. Ideo dicendum, qd qñ Iudæi patiebantur hostes, propter peccata sua, Deus concitabat illos contra Iudæos, & dabat robur illis ad delendum Iudæos, ipsi autem Iudæi auferebat omne præsidium, vt cito traderentur in manus hostiles: non tñ intelligebant ipsi hostes Iudæorum, qd Deus concitaret eos; vel qd daret eis virtutem, sed se facere viribus suis arbitrabant, & eleuabantur in superbiam, propter quod rursus Deus expugnat illos, sicut patet de rege Assyriorum, de quo Esa. 10. ca. dicit, qd Deus fecit eum virgam furoris sui, id est instrumentum suum ad percutiendum, & tamẽ quia eleuatus est cor eius, & voluit totaliter delere Iudæos, Deus ibi comminatur ei futurum malum. Sic quoq; de Nabuchodonosor, cũ descripsisset Abacuc, quod Deus posuerat eum ad puniendum Iudæos, subiungitur in c. 2. eiusdem, quomodo Deus immittat penam magnam super eum, quia superbiuit putans se fecisse in fortitudine Deorum suorum. Aliquando tamẽ isti hostes Iudæorum dicebant se missos a Deo ad delendum, vel persequendum Iudæos, & tamen hoc nõ dixerat Deus illis, nec ad hoc concitabat, vt patet de Sennacherib. 4. Regum, cap. 18. cuius nuncij nomine eius dixerunt Iudæis. Nunquid sine voluntate domini ascẽdit ad locum istum, vt occideret eum? Dominus dixit mihi ascẽde ad terram istam, & demolire eam. hoc tamen falsum erat, quia nihil tale dixerat Deus, quod

Quo Deo concitabat hostes cõtra Iudæos, & missos puniebat ipsos hostes.

Alph. Test. super Leuit.

patet seq. e. eiusdem libri, quoniam Deus dixit, qd mitteret spiritum in regem Assyriorum, vt reuerteretur in terram suam, vt occideretur a filiis suis, si tamen Deus dixisset ei, quod ascenderet ad demolendum Ierusalem, tradidisset eam in manus illius. Ponam contra vos faciem meam. Hic ponitur comminatio de infligendo malum hostile. & dicitur, quod Deus poneret faciem suam contra Iudæos, scilicet ad delendum eos. Nam sicut aliquis ponit oculos suos super alium ad faciendum ei bonum, vt patet supra, cum dicitur: respiciam vos, & crescere faciam: ita aliquando dicitur ponere faciem suam contra aliquem, id est respicere eum ad delendum, sic patet supra 17. de illis qui comedunt sanguinem, scilicet homo si comederit sanguinem; obfirmabo faciem meam cõtra animam illius; & disperdam eam de populo suo. Sic quoque erat de illis, qui dabant de semine suo idolo Moloch; quoniam Deus obfirmabat faciem suam super eos, donec deleteret eos, & eorum progeniem, & omnes qui eis conseruauerant, vt patet supra 19. capit. & sic Deus ponit faciem suam contra Iudæos, quando est eis iratus. Et corruetis coram hostibus vestris. Scilicet, si ego posuerim faciem meam contra vos, non poteritis resistere hostibus, sed cadetis coram ipsis. Hoc potest intelligi dupliciter.

Cõmittẽ malum nõ suũ.

Vno modo, quod Iudæi quocumque pugnant contra hostes, faciebant hoc Deo conferente eis terã expõ specialiter vires. Ideo quando non conferret, non possent pugnare, sic patet Deuteronomij, octauo cap. vbi dicitur, quod Iudæi non gloriarentur de destructione hostium, quia nõ egerant hoc in virtute sua, sed Deus dederat illis vires, & sic erat hoc in Iudæis, quod quando Deus adiuuabat illos, præualebant contra hostes, cum vero desereret succumbebant, sic patet Numeri 14. capit. cum dixit Moyses ad populum, nolite ascẽdere: non enim est dominus vobiscum, ne corruatis coram inimicis vestris. & postea sequitur, quomodo ipsi ascenderunt, & hostes sui persequentes eos multos illorum occiderunt.

Alio modo potest intelligi, quod Iudæi corruerent coram hostibus, quia quando prauaricabantur pactum Dei, non solum Deus non adiuuabat eos specialiter, sed etiam tollebat ab eis omne præsidium incutiens eis timorem, ita vt nullo persequente fugerent, sicut infra dicitur. Hoc autem manifestum est non fieri solum ex eo, quod Deus non adiuuaret Iudæos; sed ex eo, quod tollebat eis omne robur: alioquin non tantũ timerent, vt fugerent nemine persequente.

Et subiiciamini his qui oderunt vos. Magna enim aduersitas ista est, quod aliquis sit in potestate hostili, & hoc propter duo.

Primo propter mala, & grauamina, quæ infliguntur eis, qui hostibus suis subiecti sunt. Imponitur enim illis pessima conditio seruitutis.

Secundo ista subiectio est multum pœnalis, quia subiicitur homo eis quos totaliter odit. Nam potius aliquis velle subijci eis quos nunquam nouit, ita quod non fuissent hostes sui, & hoc ad duram seruitutem, quã quod subijciatur hostibus suis ad paruũ genus famulatus, & sicut pro maxima benedictione positi fuerat, quod Iudæi possiderent portas inimicorum suorum, vt patet Gene. vigesimo secundo cap. ita pro pessima maledictione eis infligebatur, quod hostibus subijcerentur.

Fugietis nemine persequente. Hic ponitur alia maledictio timoris incussi a Deo, quod si Iudæi Deum dereliquerent, Deus incuteret eis timorem magnũ, ita vt de oibus rebus timerent, & nemine persequente fugerent, ac si eos magna castra mouerentur, & ista est magna maledictio, quod aliquis habeat cor pauidum,

Duplex ita expõ.

& timeat omnia, que magis adhuc incutitur Deutero...

Sin autem nec sic obedieritis mihi. Hic cominatur Deus...

Adam correptiones vestras. Idest, ego addam vobis...

An poena quas Deus hic ponit per se venient, vel addeuntur...

Et quare aliquis, an iste poene quibus hic dicitur...

Potest responderi dupliciter. Vno modo, quod Deus...

Si autem intelligatur secundo modo, scilicet, quod ponantur...

Septuplum propter peccata vestra. Idest addam punitiones...

Quomodo Deus dicatur punire in septuplum pro peccatis. Et qualiter...

Alii vti enim intelligunt hic, quod Deus addet punitiones...

Sed hoc falsum est, nam Deus non punit bis in ipsum...

duplam ad peccatum, sed equalem. Si ergo non datur...

Sed dicitur, quod Deus addet septuplum pro peccatis...

Sed dicit aliquis, quomodo potest quis pro eodem peccato...

Respondendum est, quod non potest aliquis pro eodem peccato...

Est enim ista regula in operationibus malis ab eodem habitu...

Dicitur tamen aliquis esse malus, secundum quod delectatur...

Regula in operationibus malis, & bonis.

Stabiliores sint, & consequenter meliores, vel peiores. Ideo...

Et sic de malis habitibus, dicendum quod peiores sunt actus...

An poene quas Deus hic cominatur dare...

Et sicut dicebatur de contumacia, est in peccatis illis...

Et hunc modum habuit Deus in puniendo Iudeos: quoniam...

De tribu autem Iuda idem factum est; quonia primo punita est...

Alii autem intelligunt aliter istam literam, scilicet, quod Deus...

ta sua, quando sunt contumaces, id est dabit eis septem poenas...

Sed non potest stare, quoniam solum ponitur hic sex poene...

Propter peccata vestra. Idest propter peccata iterata. Nam quando...

Et conteram superbiam duritiæ vestrae. Idest ego, quando inflixero...

Daboque caelum vobis desuper, sicut ferrum, & terram aeneam...

Influxus autem corporis coelestis designatur per apertionem...

Coelestia sunt causa omnium istorum...

coeli significat cessationem ab influendo, scilicet, quādo non emittit aliquas pluias; & tunc nihil potest gigni, & dicitur esse coelum clausum: sic habetur Iacobi cap. 5. & tertio Regum, decimo septimo capit. ista autem clausio significatur per coelum ferreum, scilicet ad hoc, quod ne permittatur aliqua influenza celi deriuari in ista inferiora, habebit forte retinaculum sicut ferrum. vel dicitur coelum ferreum propter duritiem, quoniam influenza celi super terram ad germinandum est per pluiam, & ipsa est humida, & tenera: & huic opponitur durities ferri. & ideo dicitur coelum ferreum, idest nullo modo emittens pluias teneras ad germinandum.

Celum ferreum quōdo.

Dicitur etiam terra aenea ad significandum indispositionem terrae suscipientis influentiam. Nam licet coelum influat in terram; si tamen terra non sit disposita, nec per hoc disponatur, non proderit actio coeli, quoniam iuxta Aristotel. secundo de Anima, actus actiuorum sunt in patiente disposito: ideo licet agens agat, si tamen patiens non est dispositum, ut obediat agenti, nullus sequetur effectus. Indispositio autem terrae significatur per hoc, quod vocatur aenea: quia id quod aeneum est, valde durum est: dura autem non facilliter patiuntur, sed ea quae tenera sunt, iuxta Aristotel. in Predicamento qualitatis: maximè autem quando actio fit per instrumentum, quod est molle; quoniam tunc oportet patiens esse molliter se habens, alioquin non fiet aliquis effectus. Sic autem est cum corpora caelestia agant in terram ad germinandum per rores; & pluias, & ista sint tenera: oportet terram esse aliquantulum teneram: nam in res valde duras ista nihil efficiunt, sicut super lapides, & metalla: ideo ponitur terra aenea ad signandam magnam duritiem, secundum quam non possit fieri aliqua influentia propter indispositionem terrae non potentis immutari ab illa.

Terra aenea quomodo.

Et potest hic accipi coelum dupliciter. Vno modo pro corporibus caelestibus: quia ipsa sunt primariae per motum suum, & lucem, causae omnium quae corrumpuntur, & gignuntur secundum naturam, & ipsa gignunt pluias, & siccitates, & alias dispositiones temporales.

Celum dupliciter accipitur.

Alio modo accipitur coelum pro aere secundum modum loquendi scripturae, ut patet Psalmo 8. cum dicitur, volucres coeli, & pisces maris: ibi enim coelum aërem vocauit; quoniam aues non mouentur per coelum; sed per primam partem aeris coniuncti terrae. Et isto modo etiam potest hic intelligi, quod Deus dabit coelum ferreum, idest desiccabit istum aërem, sicut ferrum: ita ut non sit in eo aliqua humiditas ad distillantandum super terram: nam pluias, & rores, & aliae impressiones metheorice in aere gignuntur, ut patet per Aristotelem, in libris Metheorum. ideo si aer efficiatur siccus, non fiet aliqua influenza. Eodem modo si terra efficiatur dura valde, quasi aenea, quamquam coelum influat, non recipietur in ea influenza, & sic nihil poterit germinare.

Consumetur in cassum labor vester. Hoc sequitur ex superioribus: dicebatur enim, quod terra esset aenea, & coelum ferreum: si autem ista sic fierent, labor Iudeorum esset inutilis; quoniam terra nihil proferret, & sic tantum valeret Iudeis agros non colere.

Non proferet terra germen. Cum enim corpora caelestia nihil in terram influant, & ipsa nihil recipere possit, non proferet aliquod germen, cum ad hoc requiratur humiditas nutrimentalis. Et accipitur hic germen solum pro terra nascētibus, quae sunt fruges, & legumina, & similes herbae, & non pro arboribus; quoniam de eis immediatè dicitur. Et sic vocantur hic germen ea, quae quolibet anno totaliter nascuntur

de terra sicut segetes: arbores autem, quia non quolibet anno producuntur; sed productae sunt, non vocantur germina.

Nec arbores poma praebebunt. Idest, sicut terra non germinat, ita etiam non poterit arbores proferre poma: quoniam ex eadem causa nutrimentali fiunt poma, & germina, & ex humore aquae commixto terrae, cum ergo terra non germinat, nec arbores.

Si ambulaueritis ex aduerso mihi. Hic superadduntur aliae penae: & ponitur tertia comminatio, scilicet populi paucitas. & est contra benedictionem superpositam obseruatoribus legis, scilicet, respiciam vos, & crescere faciam. & additur hic ista punitione tertia, quia forte aliquando Iudei non obedirent Deo bis puniti. Deus autem qui longanimis est expectans nos, ut conuertamur, non statim debet Iudeos, sed expectabat dans tertiam punitionem, ut corrigerentur, & dicitur.

Si ambulaueritis ex aduerso mihi. Dicuntur Iudei ambulare ex aduerso Dei, quandoquocumque nolunt obedire mandatis eius, & sunt velut hostes eius. ex hoc enim, quod recusat Deo obedire, aduersarij eius sunt, quia tollunt ei bonum debitum, scilicet obedientiam.

Nec volueritis audire me. Idest si non volueritis obedire mihi. Non assumitur enim hic audire solum pro audire (nam in hoc, nec meritum, nec demeritum est) sed dicitur audire, idest obedire, & hoc signat hic, quod superiora. Vel possunt intelligi hic iste duae clausulae, ut significet diuersa: nam sicut supra dictum est, aliqui repugnant mandatis Dei nolentes illa villo modo recipere, nec complere: alij autem repugnant non quidem non recipientes praecipia, sed postquam receperint non complentes. primi peiores sunt, & dicuntur ambulare Deo ex aduerso, tanquam hostes eius, secundi dicuntur solum non obedire, & pertinet ad eos ista regula.

Addam plagas vestras usque in septuplum. Idest, non solum dabo vobis punitiones supra inflictas, quia per eas non corrigimini: nec etiam desistam vos punire, tanquam nihil ultra facere potens, sed addam plagas vestras, idest adiungam super penalitates, quas habetis, alias: & dicitur usque in septuplum, idest usque ad per septam poenalitatem, ita ut tantum patiamini, quantum contumacia vestra meretur. Septenarius enim poenarum non designat hic certum numerum poenarum, sed perfectionem poenaltatis: quoniam completus numerus est.

Propter peccata vestra. Idest hoc faciam, quia peccata peccatis superadditis: nam praeter peccata vestra antiqua, adhuc additis nouas contumacias peccata vetera frequentando.

Emittamque in vos bestias agri. Vocantur hic bestiae agri serpentes quae omnia veneno corrumpunt, vel ferre quae omnia morsu laniant. & sepe Deus Iudeis promittebat istam poenalitatem; quoniam facillimum erat in terra Iudeorum hoc fieri, cum ibi multae bestiae essent, quando tamen Iudei erant colentes Deum, retinebat Deus feras ne nocerent eis. Cum vero conuerterentur ad malum, emittebat in illos bestias concitando eas, ut in eos sequirent, sic patet Deuteronomo, trigesimo secundo capit. scilicet consumentur fame, & deuorabunt eos aues mortui amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium. Et istam poenam aliquando Deus inflixit in terra Iudeorum, sicut patet quarto Regum, capitulo 2. quando Heliseus ascendebat in Bethel, & pueri obuiam ei exeuntes illudebant illi dicentes: ascende calue; ascende calue. qui & maledixit eis in nomine Domini; egressique sunt duo viri de saltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros. Iterum autem inflicta fuit ista poena cuidam

Propheta.

Prophetae, qui cum iuisset in Samariam iussu Dei, & prohibitus ne ibi comederet panem deceptus fuit ab alio Propheta, & comedit: cui in itinere egressus est obuiam leo, & occidit illum, ut habetur tertio Regum, 13. capitulo. promptum enim erat istam poenam infligi in terra Iudeorum, quia ibi multae ferae erant. Quae consumant vos. Idest bestiae agri venient in ciuitates, & lace-rabunt omnes quos inuenerint, ita ut redigant terram in solitudinem. & si Iudaei multum peccarent, hoc fieret vniuersaliter in illis, sic patet de Samaritanis. Nam cum rex Assyriorum transfudisset Israhelitas in terram Iudeorum, & collocauisset in ciuitatibus Samariae habitatores Assyriorum; quoniam non obseruabant legima Dei, misit Deus super illos Leones, & moriebantur eorum lanata. & tunc missus est vnus de sacerdotibus Iudeorum, ut erudiret illos in custodia caeremoniarum Dei, & sic cessauit plaga Leonum: ut habetur 4. Regum 17. cap. Et pecora vestra. Adhuc facilius erat hoc, nam animalia fera magis inuadit pecora quam hominem. & hoc quia magis timent hominem quam caetera animalia, cum Deus fecerit hominem terribilem omnibus bestiis agri, sicut patet Gen. 9. cap. cum dicitur, crescete & multiplicamini, & implete terram, & tremor vester ac terror sit super cuncta animalia terrae, & super omnes volucres caeli, cum vniuersis quae mouentur in terra. Item quia pecora se defendere non possunt, ut homines: etiam quia pecora vagantur in agris, & facillimum est ibi animalibus feris ea deuorare. & hoc modo inferebant ferae famem Iudeis delendo pecora eorum. Et ad paucitatem cuncta redigant. Idest feras venientes ad terram habitationis redigent omnia videntia ad paucitatem, siue pecora, siue homines, cum illa deuorent & dilanent. Et deserta fiant via vestra. Idest nemo ambulabit per viam, cum ista animalia in terram venerint, propter timorem eorum, & consequenter viae deserte erunt nemine audente per eas ambulare. Quod si nec sic volueritis. Hic superadduntur aliae poenae propter peccata Iudeorum, si permanerent in contumacia. Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam. Idest si castigati poenis superioribus, nolueritis adhuc obedire mihi, & hoc est recipere disciplinam: significat enim duo. Vno modo disciplina dicitur, doctrina eorum quae agenda sunt: alio modo dicitur castigatio a malis. Hic accipitur secundo modo, scilicet quod Iudaei nolebant corrigi a malis suis quamquam punirentur.

Notandum de poena septenaria.

Si ambulaueritis ex aduerso mihi. Idest si semper fueritis rebelles mandatis meis. dicuntur homines ambulare contra Deum, quando agunt voluntate repugnandi ei tanquam hosti. & sic erat de Iudeis; quando toties puniti nolebant redire ad rectitudinem. Ego quoque contra vos aduersus incedam. Idest, quia vos estis contra me, ego ero contra vos, & hoc inferendo poenas. Et percutiam vos septies. Intelligendum est, sicut supra dicebatur, scilicet, quod punitio septenaria significat perfectam punitionem. & quia quotidie Deus Iudaeos peccantes puniebat sufficienter pro peccatis suis, dicebatur punire eos septies; & intelliguntur istae poenae etiam cum superioribus: nam propter istas non cessabant supra posita, sed fiebat augmentum, sicut quotidie scelera Iudeorum augebantur. Propter peccata vestra. Idest iste punitiones erunt propter peccata vestra saepius frequentata, & propter contumacias. Inducamque super vos gladium. Dicebatur Deus inducere gladium, quando inducebat hostes. nam cum Iudei dereliquerent pactum Dei, frequenter Deus mittebat hostes in illos ad delendum eos, & percutiebat eos gladio. Deus autem mittere dicitur, quoniam hostes non veniunt, nisi ipse incitaret eos ad vniendum. & sic dicitur vocare eos, vel sibilare ad eos, ut veniant, vel ponere vexillum, ut patet Esa. capitulo 5. de vocatione regis Nabuchodonosor.

Alph. Toft. super Leuit.

for, cum dicitur, & eleuabit signum in nationibus, & sibilabit ad eum de finibus terrae, & ecce festinus velociter veniet. & sicut Deus mittebat istos hostes super Iudaeos, ita utebatur eis tanquam instrumento ad percutiendos Iudaeos, ut patet Esa. 10. capitulo. vbi agitur de rege Assyriorum, quem misit Deus ad puniendam Iudaeos. ve Assur virga furoris mei; & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea; ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat praedam.

Mittam pestilentiam in medio vestri. Idest, quamquam dabo fedus meum. Iudaei enim fregerant foedus Dei; quia ipse pepigerat cum illis, ut custodirent legem eius, & ipse esset Deus eorum, ut patet Exod. 19. & 24. capitulo. nunc autem non obseruabant; & sic offende-batur Deus. ad vindictam autem huius foederis fracti mittebat Deus gladium super Iudaeos.

Cumque confugeritis in vrbes. Hic ponitur responsio ad id quod poterant Iudaei dicere, scilicet, quod quamquam venirent hostes, tamen non noceret eis gladius hostilis, quoniam confugerent in ciuitates fortissimas, & ibi defenderentur. respondet ad hoc Deus, dicens.

Mittam pestilentiam in medio vestri. Idest, quamquam fugiatis in vrbes nihil proderit: quoniam ibi morientur ex eo, quod mittam pestilentiam.

In medio vestri. Idest inter vos, & quando Deus mittebat specialiter pestem in poenam alicuius peccati, pestis illa erat gravis, sicut quando pro peccato Dauid numerantis populum Israhel, in tribus diebus mortui sunt septuaginta mille viri, ut patet secundo Regum, capitulo 24. & etiam hoc modo Iudei traderentur in manus hostium; quoniam non esset aliquis, qui posset defendere ciuitatem omnibus consumptis tabe pestifera.

Et trademini in hostium manibus, postquam confregero baculum panis vestri. Idest, quomodocumque confugitis ad vrbes, non poteritis euadere manus hostiles, quia ego dabo in vobis famem validam, & sic cogemini exire ad hostes, ut magis viuatis in seruitute eorum, quam fame simul pereatis. & ista est causa quare Istra-litae traditi sunt in manus Caldæorum; quoniam destructa fuit Ierusalem. nam inualuit famens in ciuitate, nec erat panis populo terrae, & tunc traditi sunt Iudei in manu Caldæorum, ut patet quarto Regum, vigesimo quinto capitulo.

Quid sit baculus panis.

Dicitur hic Deus confringere baculum panis, idest tollere abundantiam panis. Et vocatur panis baculus, quia sicut homines baculo innituntur; ita vita nostra pane innititur: sine cibo enim animal non vinit, & cum omnes cibi ad conseruationem animalis pertineant; maximè tamen panis: ideo vocatur baculus, vel firma mentum. sic patet Psalmo 103. cum dicitur, & panis cor hominis confirmat.

Aliqui intelligunt confractionem baculi panis pro sterilitate terrae, scilicet, quod Deus faceret, ut Iudei non haberent aliquid in terrae nascentibus. sed non est iste sensus, quod patet, quia hic agitur de Iudeis, iam clausis in ciuitatibus suis obsessis ab hostibus, & tunc nihil attinet ad eos de sterilitate, vel fertilitate terrae: quoniam quicquid in terra nascitur, quod extra ciuitatem est hostes comedet. siue ergo aliquid nascatur, siue nihil, ad Iudaeos obsessos nihil attinebat. sed dicitur frangi baculus panis, quando Iudaeis obsessis incipiebat deficere. cibus in ciuitate. nam dum panis esset, poterant se defendere: cum vero panis deficeret, dicebatur esse confractus baculus panis: & hoc significatur, quia infra dicitur, de mulieribus decem coquentibus panes, & reducentibus ad pondus in cilibano vos. Et quando dicitur hic de baculo panis, intelligitur de omnibus, quae erant ad cibum, principa-

Rr 4 liter

iter tamen de pane, quoniam etiam ceteris deficientibus si panis non desit, sustentatio aliqua esse potest, alioquin autem nulla.

Ita ut decem mulieres in vno clibano coquant panes. In hoc significatur maximus defectus panis, scilicet, quod decem mulieres possent coquere simul panes suos in vno clibano, satis enim modicum de panibus cuilibet mulieri proueniret, quando decem mulierum panes simul in clibano vno capiuntur. Et reddant eos ad pondus. In hoc etiam apparet magnus defectus panis, scilicet, quod postquam mulieres coquerent panes suos, reducerent eos ad pondus, id est distribuere famulis suis per pondera, ita ut non comederet quilibet quantum vellet, sed certum quid, & ponebatur pondus ne quibusdam plus quam alijs proueniret, & ita magna diligentia in distributione panis significabat magnam inopiam; nam in tempore aliquis ubertatis non distribuitur panis familiaribus per pondera, sed cuilibet datur quantum vult, cum vero cuique datur in mensura, angustia magna est. Sed adhuc Rabbi Salomon aliter dicit esse intelligendum istud de ponderibus panum, scilicet, quod decem mulieres faciebant paucos panes, quos ponebant in vno clibano, & isti forte erant in vna pasta; cum vero cocti essent mulieres inter se diuidebant, & ad hoc, quod illis proueniret aequalia, reducebant ad pondus illas pastas paruulas panis, & sic nihil proueniret alicui maius de quantitate quam alteri; quia pondus omnia determinat. Comeditis, & non saturabimini. Ista etiam maledictio est, & potest intelligi dupliciter. Vno modo, quod comederent, & non saturarentur, id est, quod quamuis comederent non possent saturari, & hoc propter paucitatem ciborum. Alio modo potest intelligi, quod comederent, & non saturarentur, id est, quod Deus mitteret in eos speciale desiderium comedendi; ita quod quamquam multa comederent, nunquam saturarentur. Et ista grauis pena est, cui non possit adhiberi remedium, & aliquando Deus mittebat istas duas simul, scilicet magnam inopiam ciborum, & desiderium magnam comedendi, & hoc significatur Deuteronom. 28. cum dicitur, mittet dominus super te famem, & esuriam, id est defectum ciborum, & desiderium comedendi. Siquidem nec per hoc audieritis me. Deus enim semper addit penas peccantibus, & semper illa quae adduntur, sunt grauiora; quia peccata posteriora semper grauiora, sicut supra declaratum est, & non simul delet, quoniam miseretur, & expectat conuersionis tempus; & interim penis affligit, ut conuertamur.

Et sic multoties repetit hic Deus Iudaeis, quod infiget penas nisi conuertatur, & hoc potest poni ad duo. Primum est ad significandum Dei misericordiam in puniendo; quoniam quamquam contra illum peccauerimus non immediate delet peccata; sed expectat, ut conuertamur, nos penis affligens. Secundum ad quod ponitur est, ut Iudaei intelligerent Deum non fatigari in inflictione penarum. Nam quidam possent intelligere, quod cum isti peccarent, & Deus illis penas primas infligeret; non haberet quid ultra faceret super eos; & tunc sublatis illis penis libere peccare possent, hic autem significatur, quod quocumque culpe adderentur, penae quoque addende erant. Et comminatur hic Deus Iudaeis diminutionem, quae induceretur ab ipsis; nam supra dicebat videlicet de diminutione Iudaeorum, per gladium hostilem iudicta, & per famem, hic agit de diminutione Iudaeorum, quam ipsimet causarent in seipsis, scilicet quandoquidem alios comederent, & hoc erat, ut Iudaei comederent filios suos. Siquidem nec per hoc audieritis me. Id est si non obedieritis mihi etiam per istas penas supra positas, ego addam alias.

Sed ambulaueritis contra me. Scilicet semper repugnando preceptis meis, & potissime intelligitur hoc de idololatria. Nam quamquam cetera peccata contra Deum sint, nullum tamen est ita directum, sicut istud, sicut declaratum fuit Exodi 24. cap. Nam in alijs peccatis iniuria videtur esse in proximum directum; in idololatria autem est directum iniuria ad Deum, velut si quis faceret alterum regem, aut nominaret, vel tanquam regi obediret praeterquam ei qui rex est: manifestam, & maximam offensionem inferbat regi, ita per idololatriam fit alius Deus, aut vocatur Deus, vel colitur tanquam Deus praeter illum qui Deus est, ideo directum offensio illius est: & ablatio honoris sui: ideo qui talia faciunt dicuntur ambulare contra Deum. Et ego incedam aduersum vos in furore contrario. Scilicet, quod furor meus, id est ira erit contrarius vobis. Nam sicut vos ambulatis contra me ad peccandum: ita ego ambulabo contra vos ad puniendum, & accipitur hic furor large, sicut in alijs locis sacrae Scripturae habetur. In Deo namque furor non est, sed propter eos quos punit; furorem habere videtur.

Et corripiam vos septem plagis. Id est puniam vos inferendo plagas septem. Dicuntur plagae septem plage perfecte, sicut supra expositum est. Nam non possunt accipi hic septem plage pro septem plagis: quia supra aliquando ponebantur septem plage; & tamen erant tres, vel quatuor, hic etiam dicitur de septem plagis, & tamen si computentur omnes quae sequuntur, plures sunt quam decem. Propter peccata vestra. Id est propter ipsa peccata principalia frequentata, & augmentata, & propter contumacias quotidianas, quae maiorem faciunt gravitatem peccatorum. Ita ut comedatis carnes filiorum, & filiarum vestrarum. Id est ego deducam vos ad calamitatem tantam: ita ut compellamini comedere carnes filiorum, & filiarum vestrarum, & ista erat de maximis penis.

Primo, quia est contra naturalem honorem: nam homo naturaliter horret comedere carnes humanas, & computatur inter vitia bestialia huiusmodi carnes comedere: ita quod qui peccat in hoc vitio, non peccat in humanis peccatis, sed in peccatis bestiarum, ut declarat Aristoteles, septimo Ethicorum: ubi ponit bestialitatem in cibis, & coitibus, & timore, & imprudentia, in quolibet istorum assignans modos de bestialibus. secundum cibos ponit illos qui dissecant pregnantes ad comedendum foetus earum; ponitur etiam ille qui comedit hepar conserui sui, & qui comedit vngues suos, & quicumque vorant carnes humanas.

Maxima autem est hic poena, quia non solum aliquis vorat carnes humanas, sed etiam vorat carnes suas: nam filij sunt partes decissae de substantia parentum, & aliquando fuerunt in parentibus: cum ergo aliquis comedit carnes filiorum suorum, vorat particulas carnis suae iuxta Aristotel. 8. Ethicorum, & ista etiam ab antiquis quibusdam in maximam poenam data est, sicut patet de Atreo, & Thieste fratribus: nam quia Thiestes cognouit carnaliter uxorem fratris sui Atrei, & suscepisset ex ea filios: Atreus volens hanc vlcis iniuriam, non occidit Thiestem: quia intellexit istam paruam poenam, sed dedit ei sanguinem filiorum suorum bibendum, & carnes eorum comedendas, hoc autem ignorante Thieste: nam si cognouisset, prius subiret omnia genera mortis, quam filiorum suorum carnes comederet. de hoc Seneca in tragedia secunda, cuius titulus est Thiestes. In Iudaeis autem maior poena esset: quoniam comederent carnes filiorum suorum scientes. Amplius autem adhuc maxima grauitas huius facti erat, quia Iudaei ad hoc, quod comederent filios suos; oportet, ut primo eos occiderent, & in hoc erat maximus dolor: nam cum

Peccatum nullum est directius contra Deum idolatria.

Comedere carnes filiorum est de maximis penis, & horribile, & contra naturam.

videtur.

videamus partes sapissimae pro filijs indubitate mortali se exponere; multo magis sustinebunt tranquillam mortem, ut non occidant eos: maxima ergo esset calamitas, quando pater filium occideret. Sed hoc Deus comminatur illis, quod in urbibus suis comederent carnes filiorum suorum obfessi ab hostibus, ut patet Deut. 28. capit. scilicet obfideberis intra portas tuas in omni terra, quam dabit tibi Dominus Deus tuus: & comedes fructum vteri tui, & carnes filiorum, & filiarum tuarum, in angustia & vastitate, qua opprimet te hostis tuus.

Et non solum Iudaei comederant carnes filiorum suorum, sed etiam vir & vxor contendebant, quis comederet carnes filij, & sic patet Deuteronom. 28. cap. cum dicitur: homo delicatus, & luxuriosus valde iniuri debet fratri suo, & vxori, quae cubat in sinu suo, ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet, eo quod nihil habeat aliud in obsidione, & penuria, qua vastauerint te inimici tui intra portas tuas.

Et non solum Iudaei comederant carnes filiorum & filiarum; sed etiam comederant immunditias sanguinis menstrualis, qui egreditur cum foetu concretus ex vtero, & propter inopiam magnam mater absconderet ad comedendum istum sanguinem, mox ut puer egrediretur ex vtero, ut nullus esset particeps in comedendo: sic habetur Deuteronom. 28. ca. scilicet tenera mulier & delicata, quae super terram egredi non valebat; nec pedis vestigium figere propter molliorem, & tenerrimam nimiam, inuidebit viro suo, qui cubat in sinu eius super filij, & filia carnis, & illuuii secundinarum quae egrediuntur de medio foeminae eius, & super liberis qui eadem hora nati sunt: comedent, eos clam propter rerum omnium penuriam, & obsidionem, & vastitatem, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

Haec autem quae Deus comminabatur Iudaeis de comestione filiorum suorum, leguntur aliquando accidisse apud Iudaeos. & primo quando obsidebatur ciuitas Samaria a rege Syriae: tunc enim duae mulieres comederunt filium vni, prius inter se conuenientes, quod vna die comederent filium vni; & postea filium alterius, ut patet 4. Regum, cap. 6. Iterum legitur hoc accidisse, quando obsessa fuit Ierusalem a Romanis, & vastata. tunc enim vna mulier comedit filium suum, ut recitat Iosephus in libro de bello Iudaico. Destruam excelsa vestra. Hic comminatur Deus Iudaeis aliam poenam, labominationem eorum, & est quarta comminatio contra quartam commissionem, quae supra habebatur. Dicebatur enim supra, quod Deus poneret tabernaculum suum inter Iudaeos, & quod non abominaretur illos anima eius. Hic autem dicitur, quod abiciet eos, & destruet templa eorum. Destruam excelsa vestra. Id est destrua ego templa, in quibus colitis idola,

Excelsa in quibus Iudaei colebant Deum, aliquando erant ad colendum Deum verum, aliquando ad colendum idola. Et quare Deus destruxit templum Ierusalem, & etiam gentilium templa destruxit. Quast. XV.

Excelsum enim dicitur esse locus, vel tabernaculum, in quo Iudaei colebant Deum verum, vel idola: & vocatur excelsum, quia talia loca erant coeter in montibus altis, & pro hoc erant magis suspecta de idololatria. Aliquando autem in illis excelsis colebatur Deus verus: aliquando autem colebantur idola: & ideo dicitur de regibus Iuda, & Israel, quod non destruxerunt excelsa, id est loca in quibus colebantur idola. Aliquando autem vocantur loca in quibus colebatur Deus, & tamen erant separata a Saecua-

rio: & isto modo dicitur Gabaon esse vnum de excelsis, & Hebron. Ista tamen erant loca in quibus colebatur Deus verus; quoniam Dauid, & multi de Israelitis offerebant in Hebron. patet etiam hoc, quoniam Absalon petijt licentiam a Dauid, ut iret ad offerendum domino hostias in Hebron. ut patet 2. Reg. ca. 14. Etiam apparet, quod in istis excelsis colebatur Deus verus: nam Iosias rex, qui expurgauit omnem idololatriam, & abstulit excelsa; fecit quod sacerdotes excelsorum non accederent ad altare Domini; tamen comederant de panibus azymis cum alijs sacerdotibus fratribus suis. ut patet 4. Reg. ca. 23. Si tamen illi sacerdotes excelsorum essent sacerdotes demonum, non fecisset Iosias, ut comederent panem cum alijs sacerdotibus domini; sed magis occideret eos, sicut occidebat sacerdotes idolorum. Sic patet in eodem cap. quia destruxit altaria Samariae, & occidit sacerdotes idolorum. ergo aliqua excelsa erant, in quibus Deus colebatur. Hic tamen accipitur pro excelsis, in quibus demones colebantur, quod patet immediate cum dicitur: & simulachra confringam, cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, quod non potest intelligi de templo Dei. nam quando Iudaei peccauerunt, & ducti sunt in Babylonem, Caldai destruxerunt templum Domini incedentes illud, & auferentes omnia quae ibi erant in Babylonem, reliqua autem, quae comburi non potuerunt, vastauerunt destruentes usque ad terram, sic patet 4. Reg. ca. vltimo. Et simulachra confringam. Id est ego faciam confringi Deos, quos colueritis. Nam aliquando erant simulachra de auro, vel argento; & propter preciositatem eorum hostes confringebant ea in massas, & asportabant in terram suam, sicut patet de vitulis Samariae, quos fecerat rex Israel, & posuit vnum in Bethel, & alterum in Dan. rex autem Assyriorum, postea veniens confregit illos, & duxit in terram suam, ut patet Osee 10. c. Aliquando autem erant idola lignea, vel lapidea, & tunc ipsi hostes confringebant illa in vituperium, vel frangebant corrumentibus adificijs quae ipsi prosternebant, & ipsi reges confringebant Deos illos; sicut factum est de vasis quae erant in templo Dni: quoniam transfudit Nabuchodonosor in Babylonem omnia ista, ut patet 4. Reg. ca. 24. & postea Nabuzardan princeps eius abstulit omnia vasa, & vtenilia aenea, quae erant in Sanctuario Domini. sic patet 4. Reg. ca. 25. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum. Id est ego faciam, quod moriamini inter idola vestra: quoniam enim veniebant hostes super Iudaeos idololatrias, vel super gentiles, confugiebant ad templa idolorum suorum, ut ibi in honorem Deorum defenderentur ab hostibus, sed iusto Dei iudicio, qui in templis idolorum peccauerant, ibi moriebantur peccatorum suorum poenam luentes, sic factum est de sacerdotibus Baal quos in fraudem vocauit Iesu rex Israel ad faciendum magnum sacrificium, & cum separasset eos ab oibus alijs, occidit illos in templo Baal, ut patet 4. Reg. c. 10. Sic etiam inter gentiles aliquando fiebat, ut victi confugerent ad templa Deorum, ibi tamen hostes saepe occidebant illos, ut patet per Virgilium 2. Aeneid. & August. de ciuita. Dei. quia Priamus rex Troianorum super altare Iouis a Pyrho filio Achillis interfectus est: sic etiam fuit de alijs Troianis, qui confugiebant ad templa Deorum; & tamen extrahabantur inde, & occidebantur non seruata aliqua reuerentia Deorum. Et dicitur hic: cadetis inter ruinas Deorum vestrorum, id est vos cadetis gladio inter idola vestra, quae cadunt: nam hostes prosternebant templa, & confringebant idola, & inter idola illa fracta & corrumentia, Iudaei confugientes cadebant gladio hostili. vbi littera nostra dicit hic, Et simulachra confringam. In Hebraeo habetur: Solarium vestra confringam. Solarium enim significat duo: vno modo dicitur solarium domus hyemalis disposita

Et non solum Iudaei comederant carnes filiorum suorum, sed etiam vir & vxor contendebant, quis comederet carnes filij, & sic patet Deuteronom. 28. cap. cum dicitur: homo delicatus, & luxuriosus valde iniuri debet fratri suo, & vxori, quae cubat in sinu suo, ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet, eo quod nihil habeat aliud in obsidione, & penuria, qua vastauerint te inimici tui intra portas tuas.

Et non solum Iudaei comederant carnes filiorum & filiarum; sed etiam comederant immunditias sanguinis menstrualis, qui egreditur cum foetu concretus ex vtero, & propter inopiam magnam mater absconderet ad comedendum istum sanguinem, mox ut puer egrediretur ex vtero, ut nullus esset particeps in comedendo: sic habetur Deuteronom. 28. ca. scilicet tenera mulier & delicata, quae super terram egredi non valebat; nec pedis vestigium figere propter molliorem, & tenerrimam nimiam, inuidebit viro suo, qui cubat in sinu eius super filij, & filia carnis, & illuuii secundinarum quae egrediuntur de medio foeminae eius, & super liberis qui eadem hora nati sunt: comedent, eos clam propter rerum omnium penuriam, & obsidionem, & vastitatem, qua opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

Haec autem quae Deus comminabatur Iudaeis de comestione filiorum suorum, leguntur aliquando accidisse apud Iudaeos. & primo quando obsidebatur ciuitas Samaria a rege Syriae: tunc enim duae mulieres comederunt filium vni, prius inter se conuenientes, quod vna die comederent filium vni; & postea filium alterius, ut patet 4. Regum, cap. 6. Iterum legitur hoc accidisse, quando obsessa fuit Ierusalem a Romanis, & vastata. tunc enim vna mulier comedit filium suum, ut recitat Iosephus in libro de bello Iudaico. Destruam excelsa vestra. Hic comminatur Deus Iudaeis aliam poenam, labominationem eorum, & est quarta comminatio contra quartam commissionem, quae supra habebatur. Dicebatur enim supra, quod Deus poneret tabernaculum suum inter Iudaeos, & quod non abominaretur illos anima eius. Hic autem dicitur, quod abiciet eos, & destruet templa eorum. Destruam excelsa vestra. Id est destrua ego templa, in quibus colitis idola,

Solarium duo signifi-

cat.

ta ad recipiendum radios solis, vnde a sole solarium dicitur. & aliquando vocatur solarium domus patens radijs solis, quia tectum non habet, quam nos currale vocamus, & hoc modo non accipitur hic. Alio modo dicitur solarium imago aliqua facta soli, quoniam gentiles colebant solem tanquam præcipuum inter omnia astra cæli, & ei faciebant imagines, quoniam quidam faciebant ei currus, & quatuor equos, ad significandum quatuor tempora anni, quæ sol motu suo peragit, sicut lunæ faciunt bigam, id est quadrigam habentem duos equos, propter duas eius proprietates, scilicet humiditatem, & frigiditatem, & isto modo Iudæi faciebant soli imagines, sicut gætes, & sic patet 4. Reg. cap. 23, vbi dicitur, quod reges Iuda posuerunt equos solis in templo, & currus eius, istos combussit Iosias, & puluerem eorum proiecit in torrentem Cedron, hic autem accipitur large solarium, siue imago solis, pro omni idolo. *Et abominabitur vos anima mea.* Id est iam non curabo de vobis: sed abiciam tanquam aliquid foetidum, & non præbebo vobis auxilium contra hostes, nec contra alia mala in angustijs vestris. *In tantum, vt vrbes vestras redigam in solitudinem.* Id est tantum abominabor vos, quod faciam vrbes vestras esse solitudinem. Hoc ponitur hic quasi pro maxima pena abominationis, & sic est, quoniam non poterant esse ciuitates Iudæorum tanquam solitudo, nisi omnes Iudæi morerentur; aut transferrentur in terram hostium, quodcunque autē superiorum minus est quam istud quia in hoc consummat penalitas. *Et deserta faciam sanctuaria vestra.* Id est etiam faciam, quod nemo iam habitet in Sanctuarijs vestris. Vocantur hic Sanctuaria loca illa in quibus colebant Iudæi idolatre Deos suos, vel potest accipi hic Sanctuarium pro Sanctuario Dei: quoniam in penam idolatriæ, & aliorum peccatorum non solum diruebantur templi idolorum, sed etiam templum Dei relinquebatur desertum; ita quod nullus maneret in eo, & ista magna pena est. hoc luget Hieremias in libro Trenorum cap. 1. dicens. via Syon lugent: eo quod non sit qui veniat ad solennitatem; omnes portæ eius destruet; sacerdotes eius gementes, virgines eius squalide, & ipsa oppressa amaritudine. Et non solum hoc fiebat, sed etiam exigentibus demeritis Iudæorum destruebatur aliquando ipsum Sanctuarium; sicut factum est, quando Caldæi venerunt in Ierusalem, & duxerunt Iudæos in Babylonem; atque templum Dei destruxerunt ad terram projicientes, vt patet 4. Reg. cap. ultimo, & hoc erat in penam Iudæorum; quoniam gloria eorum erat habere tale templum, & aliquando delectabantur manentes in eo, id est Deus ad plenam afflictionem illorum faciebat illud destrui, sic etiam factum est, quædo Romani obsederunt, & ceperunt Ierusalem: templum enim pro maxima parte destruxerunt. Sic etiam fiebat inter gentes, vt quando vna gens pugnat contra alteram, faciebat Deus, vt destruerentur templa, in quibus illa gens delectabatur, & aliquando faciebat ibi habitare bestias sic patet de Babylonijs, quoniam quando pugnatum est contra Babylonem, mansit ibi solitudo, & habitauerunt bestie in templis Deorum. Sic patet Esa. 13. c. scilicet, & erit Babylon illa gloriosa in regnis: incluta in superbia Caldæorum, sicut subuertit dominus Sodomam, & Gomorram, non habitabitur vsque in finem; nec ponet ibi tentoria arabs; nec pastores requiescent ibi, sed requiescent ibi bestie, & replebuntur demus eorum draconibus, & habitabit ibi struthio, & pilosi saltabunt ibi, & respōdebunt ibi vlulæ in edibus suis, & Syrenes in delubris voluptatis. sic autem in templo Dei fieri poterat, cum per septuaginta annos relictum fuerit solitarium.

Quare gentiles atque hiebant soli quadriga, & quatuor equos lunæ biga, & duos equos.

Quid hic Sanctuaria.

Nec recipiam vltimam odorem suauissimum. Id est odor sa-

crificiorum vestrorum iam non erit mihi suauis. In duobus enim recipiebat Deus odorem suauissimum: scilicet in sacrificijs, & in thymiamate, cremabantur enim quotidie sacrificia coram Domino in altari holocaustorum, & dicebatur Deus recipere in illis odorem suauissimum, sicut patet per totum istum librum. Etiam quotidie super altare aureum, quod erat intra tabernaculum, offerebatur thymiamata, sicut habetur Exodi 30. cap. & istud erat Domino delectabile. Nunc autem dicit, quod non recipiet suauissimum odorem, id est, quod quamquam Iudæi offerrent sacrificia, vel incensum tamen non esset gratum Deo quicquid fieret: sed potius abominabitur Deus illud.

Causa huius est, quia sacrificia, & omnes ceremonie veteris testamenti non placebant Deo, nisi secundum obedientiam, & deuotionem offerrentur: ipsa enim secundum se nullam habebant efficaciam. quædo autem Deus infligebat Iudæis istas penas, erant in odio eius, quoniam erant contumaces, ideo dato, quod offerrent sacrificia, illa nihil proderant. Et sic ponitur Esaie cap. 1. quædo Deus voluit mittere Iudæos in Babylonem, dixit quod non reciperet sacrificia illorum cum ait, quid mihi multitudinem vestrarum victimarum? plenus sum, holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum nolui, cum veniretis ante conspectum meum, quis quesit de manibus vestris, vt ambularetis in atrijs meis? ne offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi: neomeniam: & Sabbatum: & festiuitates alias non feram. iniqui enim cæcus vestri: calædas, & festiuitates vestras odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui inuisens.

Et quando dicitur hic non recipiam vltra odorem suauissimum, non intelligitur, quod Deus postquam semel abijceret Iudæos, nunquam reciperet sacrificia eorum, vel incensum, quoniam si Iudæi conuerterentur ad dominum dolentes in corde suo, Deus deduceret eos in terram suam, & ibi reciperet eorum ceremonias, sic patet infra cum dicitur, tunc orabunt pro impietatis suis: & recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham, terra quoque memor ero, sic etiam patet Deuteronomio. 30. cap. quædo dicitur de Iudæis conuersis ad dominum in corde suo, scilicet deducet te dominus Deus tuus de captiuitate tua, ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis, in quos ante dispersit, si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde te retrahet dominus Deus tuus, & assumet etque introducet in terram quæ possederunt patres tui.

Sed intelligitur, quod quædiu Iudæi permanent in ista contumacia, & non conuerterentur ad dominum, Deus non reciperet illorum odorem suauissimum: reciperet tamen quando totaliter conuersi essent in afflictione cordis sui, sic patet infra, scilicet ambulabo ego contra vos, & deducam in terram hostilem, donec erubescat in circuncisa mens eorum: tunc orabunt pro impietatis suis, & recordabor fœderis mei. Simile habetur Deuteronomio. 4. cap. vbi postquam positum fuit quomodo Deus abijceret Iudæos propter peccata, subiungitur quomodo eos audiret, si reuerterentur ad eum in corde suo, cum dicitur. cūque quaesieris ibi Dominum Deum tuum, inuenies eum, si tamen in toto corde quaesieris, & rota tribulatione anime tue, postquam te inuenierint mala quæ prædicta sunt tibi, non dimittet te, nec omnino delebit, nec obliuiscetur pacti, quod iurauit patribus tuis. *Disperdamque terram vestram.* Id est destrua, disperdere eum totaliter perdere est, vel in diuersa perdere, & sic erat de terra quæ in omnibus partibus suis destruebatur, & hoc erat quando omnes exclusi essent de illa ducti

Duo suauissimum odore dabant Deo.

Cur aliqui sacrificia Deo non erant grata.

in captiuitatem, vel mortui. nã terra nihil est sine habitatoribus. *Et superbuunt super eam inimici vestri.* In hoc significatur magnitudo desolationis terre, quoniam omnes videntes terram illam admirarentur, & non solum illi qui essent adueng, sed etiam qui habitarent in terra illa, sed etiam hostes. Et hoc satis est durum, nam illi qui hostiliter se habent ad alios, non satiatur in eorum poenis, & etiam si multas penalitates inflixerint, semper eis videtur, quod pauca intulerint. Magna ergo desolatio est, quando ipsi hostes qui illam intulerunt, admirantur de ea, putantes se minora intulisse mala quam ea quæ apparent. ex quo concludi daretur, quod tanta poena voluntate Dei inflicta est. De transuentibus autem per terram Iudæorum desolatam, quod admirarentur de ea, habetur Deuteronomio. 29. cap. scilicet dicit sequens generatio, & filij, qui nascetur deinceps, & peregrini, qui de longe venerint, videntes plagas terræ illius, quibus eam affixit dominus sulphure, & solis ardore comburens; ita vt vltra non feratur, nec virens quippiam germinet; in exemplum subuersionis Sodomæ, & Gomorre; Adame, & Seboin, quas subuertit dominus in ira, & furore suo, & dicent omnes gentes, quare sic fecit dominus terræ huic, quæ est hæc ira furoris eius immensa? & respondebit, quia dereliquerunt pactum domini, quod pepigit cum patribus eorum. *Cum habitatores illius fuerint.* Id est hostes qui deleuerint terram vestram habitabunt in ea, & videntes desolationem factam mirabuntur. Sic factum fuit quando rex Assyriorum captiuauit decem tribus Israel trãserens in terram Medorum, & ipsi Assyrij transferunt in terram Israel, vt habetur 4. Reg. cap. 17. Sic quoque factum est quædo Romani expugnauerunt Hierosolimam; quoniam expulerunt inde Iudæos prohibentes, ne quis Iudæorum ibi vltius habitaret. *Vos autem dispergam in gentes.* Aliquando Deus transferebat Iudæos in alias gentes, & tamen non erant dispersi per multas gentes, sicut quando ducti sunt in Babylonem. Quando tamen Romani Hierosolimam destruxerunt, Iudæos per totum orbem disperserunt, sicut hodie patet, quamquã apud multas gentes occisi fuerunt; apud alias autem ad Christum conuersi sunt. *Euaginato post vos gladium.* Id est quando misero vos in captiuitatem, non eritis prorsus immunes ab omnibus alijs malis, sed etiã superueniet super vos gladius; quoniam multi eorum itinere occidebantur: alij autem cum essent in terra hostili, vt patet infra cum dicitur, & hostilis vos terra consumet, & peribitis inter gentes. Dicitur autem aliquis euaginare gladium, quoniam percutere vult, & quia Deus significabat se velle punire Iudæos, cum ducerentur in captiuitatem, dicit quod euaginat gladium suum, id est gladium hostilem, quia ipse mouet hostes ad percutiendum Iudæos. & dicitur, quod euaginat post eos ad significandum metaphoram eius qui fugit, & eius qui persequitur eum gladio euaginato. Nam Deus aliquando ponitur in sacra Scriptura tanquam vir pugnator, & sicut dicitur pugnator respectu hostium; sic etiam respectu Iudæorum, quando ipsi incederent contra eum, sic patet Exodi cap. 15. scilicet dominus quasi vir pugnator. *Eruntque terra vestra deserta.* Scilicet terra quæ collidetur: quoniam nemo erit qui eam colere possit, nec in ea habitet. *Et ciuitates diruta.* Dicitur ciuitates diruta, quando turre, & mania, & omnia ædificia prosternuntur ad solum, & sic erat quoniam Iudæi captiuabantur ab hostibus: nam hostes destruebant fortes munitiones, & magna ædificia in signum vindictæ, & etiã ne aliquis postea repugnaret in illis. Sic factum est in Ierusalem quando fuit capta a Caldæis, nam destructus est murus ciuitatis, & templum totaliter, vnde postea, quando redierunt Iudæi de ca-

ptiuitate, construxerunt iterum muros Ierusalem, vt patet in libro Neemiæ, & Aggei Propheta.

Sic etiam factum est, quando Ierusalem capta est a Romanis, quoniam penitus destructa est maiori adhuc destructione, quàm eam Caldæi destruxissent. Hoc significauit Christus in die ramispalmarum, quando introiit in ciuitatem, vt patet Lucæ 19. cap. scilicet, & vt appropinquauit videns ciuitatem fleuit super illam dicens, quia si cognouisses, & tu, & quidem in hac die quæ ad pacem tibi, nunc autem abfcondita sunt ab oculis tuis, quia venient dies in te, & circundabunt te inimici tui vallo, & coangustabunt te vndiq; & ad terram prosternent, & filios tuos qui in te sunt: & non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ. *Tunc placebunt terra Sabbata sua.* Hic ponitur consequens ex superioribus poenis, scilicet, quod cum Iudæi in terram alienam ducerentur, & non maneret in terra qui coleret eam, requiesceret ab omnibus laboribus, & tunc diceretur facere Sabbatum, & placeret ei in Sabbatis suis, id est delectaretur in illis. hoc pertinet ad ea quæ dicta sunt præcedenti cap. mandauit enim Deus, quod Iudæi sex annis ararent, & meterent; in septimo autem nihil horum facerent, & tunc dicebat esse Sabbatum terræ, id est, quod tunc terra quiescebat ab omnibus laboribus, scilicet, quod non mouebatur per agriculturam: nec depauperabatur emittens vires suas germinando. vnde sicut erant aliæ festiuitates Sabbata hominum: ita ista festiuitas erat Sabbatum terræ. Idem etiam de Iubileo, vt patet præcedenti cap. Iudæi autem propter cupiditatem fructuum non faciebant ista Sabbata: sed in quolibet anno seiebant, & metebant. Quia ergo Iudæis manebat in terra, terra non quiescebat faciens Sabbatum: quiescebat postea Iudæi ductis in captiuitatem. sic dicitur infra, requiescet in Sabbatis solitudo dinis suæ: eo quod non requieuerit in Sabbatis vestris, quando habitabatis in ea. Et dicitur terra delectari in Sabbatis, quia si quod gauderet in illis, eo quod omnibus temporibus, quibus Iudæi in terra manserant, quietem non habuit.

An Iudæi steterunt septuaginta annis in captiuitate, propter septuaginta Sabbata, quæ facere omiserunt. Et quare vocantur Sabbata solitudinis terræ.

Quæst. XXI.

VNDE dicit Rabbi Salomon, quod captiuitas Babylonica septuaginta annis durauit: quia peccatis Iudæis tot anni requie terre, scilicet annorum remissionis, & Iubileorum in cultura fuerunt, & hoc videtur haberi secundo Paralipom. cap. ultimo, cum dicitur, donec compleretur verbum ex ore Hieremie, vt celebraret terra sabbata sua: cunctis diebus desolationis egit sabbatum, & sic tot annos quietis videtur terra recuperasse, quot perdiderat, quando Iudæi habitabant in illa, quoniam contra diuinum mandatum eam coluerunt. Nam captiuitatis omnibus Iudæis, & ductis in Babylonem, soli agricolæ relictis sunt in terra, & isti postea transferunt in Aegyptum occiso principe eorum Godolia, vt habetur quarto Regum, cap. ultimo. & sic mansit terra sine habitatore, & cultore.

Non tamen est intelligendum, secundum Rabbi Salomon. quod propter hoc peccatum, scilicet quia Iudæi non obseruauerunt annos remissionis, & sabbata terræ, manserint septuaginta annis in Babylonia: quia istud peccatum non fuit tantum, vt mereretur, quod Iudæi tanto tempore essent captiui, potissime cum Prophete expriment multa alia peccata, propter quæ Iudæi ducti sunt in Babylonem, vt patet per processum Esaie.

Roman destruxerunt Ierusalem maiori destructione, quàm Caldæi.

Quo terra dicebatur quiescere in Sabbatis suis.

a principio cap. i. vsque ad quintum, sed est sensus, quod Iudei fecerunt multa peccata, propter quae merebantur multo tempore manere in Babylone, & accidit, quod esset illud tempus septuaginta annorum; quibus septuaginta annis errauerat Iudaei ab obseruatione annorum Iubilei, & remissionis, non tamen est sensus, quod pro septuaginta annis omnis ab obseruatione festiuitatum manerent septuaginta annis in captiuitate. Similis modus loquendi habetur Numeri 14. cap. quando Deus infligit Iudaeis poenam, quod non intrerit in terram promissionis vsque ad quadraginta annos propter peccatum exploratorum, & dicitur ibi. filij vestri erunt vagi in deserto annis 40. & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta annorum, quibus considerastis terram, annus pro die imputabitur, & quadraginta annis, recipietis iniquitates vestras. ecce qualiter dicitur, quod pro quolibet die, quo manserant exploratores in lustratione terrae promissionis, manerent vno anno Israelitae in deserto. Sed manifestum est, quod mansio exploratorum per quadraginta dies in terra promissionis non sabbata quadraginta annos, quia nullum peccatum erat lustrare terram promissionis, vel manere ibi multis diebus, aut paucis, sed peccatum, propter quod Israelitae condemnati sunt, fuit murmuratio contra dominum, vt patet Numeri 14. cap. cum dicitur. vtinam mortui essemus in Aegypto, & non in hac vasta solitudine, vtinam pereamus, & non inducat nos dominus in terram istam, ne cadauus gladio, & vxores ac liberi nostri ducantur captiui, nonne melius est reuerti in Aegyptum, dixeruntque alter ad alterum, constituamus duces, & reuertamur in Aegyptum. Sed est sensus literae illius, quod Israelitae murmurando tantum peccauerant contra dominum, vt mererentur manere quadraginta annis in deserto, & Deus condemnauit illos, vt manerent hoc tempore. Accidit autem, quod exploratores, a quibus ortum fuerat istud peccatum, mansissent diebus quadraginta lustrando terram promissionis, & sic computatur ibi vna dies pro vno anno, vt videatur dari poena pro peccato exploratorum; quia ab eis orta est ista murmuratio. Sic autem intelligendum est de hoc, quod dicitur hic de annis septuaginta, quibus manserunt Israelitae in Babylone, & terra fecit tunc sabbata sua, non enim fuit ista captiuitas septuaginta annorum pro septuaginta annis omnis ab obseruatione, sed propter alia peccata magna, quae in libris Regum, & prophetarum exprimuntur. Accidit tamen, quod terra manente solitaria facti fuerunt septuaginta anni sabbatorum terrae, in quibus terra dicitur quiescisse: quia non quiescebat temporibus quibus manserant Iudei in illa, *Cum tunc diebus solitudinis suae*. Idest omnibus diebus quibus terra manserit solitaria sine cultore, & habitatore, ductis vobis in captiuitatem, faciet sabbata sua terra vestra. *Quando fueritis in terra hostili*. Idest quando translati fueritis ad alias gentes, & manseritis ibi: nam tunc nemo colebat terram. Quod verum est de captiuitate Babylonica, quia quibusdam Iudaeis transductis in Babylonem, alijs vero traesentibus in Aegyptum, nemo mansit qui terram coleret, sed fuit tanquam desertum temporibus illis, non tamen fuit sic, quando Assyrii transulerunt decem tribus Israel in terram Medorum, non enim mansit tunc terra eorum sabbatum faciens, sed de Assyrijs multi venerunt ad habitandum in terra illa, vt patet 4. Regum 17. cap. *Sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suae*. Sabbatizare dicitur, idest sabbatum agere, annus autem septimus, & Iubileus erant sabbata terrae, vt patet precedenti cap. *Dicebatur autem requiescere nunc in sabbatis illis habens annos remissionis, & Iubileos accumulatos, & non vo-*

cantur ista sabbata simpliciter, sed sabbata solitudinis terrae, quia non quiescebat tunc terra eo, quod quietura esset, sed quia erat solitaria, & nemo eam colere poterat. hoc quod dicitur hic sabbatizabit terra, & requiescet in sabbatis idem est, quia sabbatum idem est quod requies. Vel potest poni hic taquam diuersum, scilicet, quod terra dicatur sabbatizate, idest simpliciter cessare a laboribus, qui sunt in cultura. Dicatur autem quiescere in sabbatis, idest delectari ex eo, quod habet sabbata, & sic dicebatur supra, tunc placebunt terrae sabbata sua, idest delectabitur in eis. *Eo, quod non requiescit in sabbatis vestris, quando habitabatis in ea*. Idest vos non dedistis requiem terrae, quando eratis in ea, quod debebatur sibi, ideo ego excludam vos ab ea, & faciam eam habere sabbata sua. Quando hic dicitur in sabbatis vestris, non intelligitur de sabbatis Iudaeorum, sed de sabbatis terrae, quae Iudaei non obseruauerunt. Distinguntur namque sabbata terrae, & sabbata Iudaeorum, quia sabbata terrae dicuntur illi anni, in quibus terra non colebatur, scilicet annus septimus, & annus Iubileus: Iudei tamen tunc non cessabant ab alijs occupationibus & laboribus. Dicuntur autem sabbata Iudaeorum omnes festiuitates, in quibus Iudei nihil faciebant, de quibus habetur supra 23. cap. hic autem dicitur, quod non requiescit in sabbatis vestris, idest in sabbatis suis, quae vos illi abstulistis propter cupiditatem frugum.

Et qui de vobis remanserunt. Hic ponitur poena pro illis, qui non fuerint consumpti per plagas supra positas. ipse namque multus, & graues sunt, ideo plurimi Iudaeorum per earum infirmitatem occidebant: residebant autem aliqui, & ne illi viderentur a poena esse immunes, subiungitur hic eorum angustia in timore, & afflictione magna, cum dicitur. *Dabo pauorem in cordibus eorum*. Est enim ista poena grauis, & nimis afflictiva. Nam quando aliquis ab extra affligitur, si intra nimis non permoueatur, non est dura angustia: cum tamen interior afflictio est, perfecta poenitentia venit. Sic autem est in timore magno, quo aliqui timent ea, quae nullus timere debet, & in illis cor eorum valde comprimitur. Timor autem talis aliquando est ex prauitate naturae, & sic vocatur timiditas bestialis, & vnum est de vitijs bestialibus, iuxta Aristot. 7. Ethico. Sed tunc talis timor, licet hominem exterre ab agendo, sicut est de illo, sicut dicit Aristot. vbi supra, quod murem visum timuit: tamen cor non affligit. Aliquando autem est iste timor a Deo, incussus in magnam poenitentiam, sicut interdum incutit dolores, & agritudines, & potest tunc cadere in viros, qui alias erant fortes, & constantes, sicut egritudo cadit a Deo incussa in homines, qui alias erant sani nunquam aegrotantes.

An timor, quem nunc Iudaei habent super omnes alias gentes sit in eis propter seruitutem, in qua continuè manent, vel ex maledictione infligta a Deo.
Quaest. XVII.

HANC autem maledictionem Iudaei vsque hodie habent, cum sint in terra hostili, & communitim timent ea, quae nulli alij homines timent. Nec obstat si quis dicat, quod ideo timent, quia in seruitute nati sunt: seruis autem timendum est. Respondendum est, quia non timent, sed propter maledictionem a Deo datam: nam alij sunt in seruitute, scilicet Saraceni inter Christianos, vel e contrario, & duriori premuntur seruitute, tamen non habent hunc timorem validum: est autem iste timor cum quadam solitudine futurorum malorum, ita vt qui taliter timent semper expectet sibi affutura mala, & hac expectatione torqueatur.

Illam maledictionem Iudaeis Deus infligit, quando effice-

efficerentur mali, & ducerentur captiui, sic patet Deut. 28. c. cum dicitur. dabit enim tibi dominus cor pauidum, & deficientes oculos, & animam in corde consumptam, & erit vita tua quasi pendens ante oculos tuos, timebis nocte, & die, & non credes vitae tuae, mane dices, quis mihi det vesperum? & vespere, quis mihi det mane? propter cordis tui formidinem qua terreberis, & ea quae videbis oculis tuis. Ista poenitentia quae in timore est, a Deo infligi potest, ab hominibus autem nequaquam, quam homo solum potest quantum ad corpus, vt occidat, vel percutiat, sed non quantum ad qualitates animorum, vt alterum hominem timidum, vel constantem, castum, aut ad libidinem proprium efficiat. Natura quoque non habet directam potestatem super ista, quia virtus sua est super quatuor qualitates actiuas, & passiuas, & super ea quae directe causantur ab eis, istae autem sunt conditiones animorum, potest tamen natura in ista indirecte, s. permutando aliquas qualitates corporis, ad quae armonia sequitur hominem esse timidum, vel audacem, auarum, vel effusorem, id natura non potest in aliquo causare tales dispositiones in quo ante non erant, nisi permutatis quibusdam corporeis qualitatibus. Deus autem cui omnis virtus tantae naturae quam super naturam inest, potest efficere hominem timidum, qui audax erat, vel e contrario, & quod continens esset, sic effici poterit lubricus nulla praecedente mutatione, & quod Deus istas mutationes in homine facit, vt ei timorem incutiat, vel constantiam apponat, nihil operatur super animam intellectiuam, quam timor, & constantia, & similia sunt affectiones quaedam in parte sensitiua, & non pertinent ad intellectiuam. Cum ergo Deus possit super animam intellectiuam, a fortiori poterit super animam sensitiuam, cum magis pertineat ad naturam corporis. Sic autem faciebat Deus in Iudaeis, & in alijs gentibus, vt quod aliae gentes peccarent, & Iudaei pugnarent contra ipsos, conuertebat Deus gentes in fugam. Aliquod autem si Iudaei peccarent, incutiebatur eis Deus timorem, & quamquam ipsi multi essent, tamen conuertebatur in fugam paucis hostibus pugnantibus contra ipsos, sic habetur de rege loas, qui malus erat, & eduxit magnum exercitum contra hostes, Deus tamen conuertit eos in fugam, & tradidit in manus hostium, vt patet 2. Paral. c. 24. *In regionibus hostium reuertit eos sonitus folij volantis*. Hic designatur magnus timor, esse debet timor de magnis malis futuris, sed quod aliquid est, quod non potest significare magna mala futura, nec ipsum potest infligere mala, non debet ab aliquo timeri. huiusmodi autem est folium volans, timere ergo hoc est tanquam timiditas bestialis, sicut de illo de quo dicit Aristot. 7. Ethico. quod murem visum timuit. Sed adhuc ista timiditas peior est quam bestialis, cum magis afflictiva sit, quia a Deo infligta est. *Et ita fugient quasi gladium*. In hoc significatur adhuc maior timor, nam quod aliquis timeat folium volans non est rationalis timor, si tamen leuiter timeat non est admirabile. erit autem nimis admirandum si aliquis sic fugiat a folio volante, tanquam a facie gladij, & in hoc significatur, quod ista non esset timiditas naturaliter veniens, sed a Deo infligta. *Cadent nullo sequente*. Hoc etiam pertinet ad magnum timorem, & hoc est vt aliqui viderent Iudaeis, quod persequerentur eos hostes, & fugerent, cum tamen in veritate nemo eos persequeretur.

De duabus passionibus fortibus, scilicet ira, & libidine, & de fortibus immutationibus factis in phantasia per species libidinis, & timoris. Quaest. XVII.

HOC autem pronenit ex nimio timore. Naturaliter enim hoc accidit, vt passiones quae in nobis vehemens sunt, species multam tenaces, & valde immutabiles causent in

phantasia. Sic autem est in amantibus, nimia namque affectione amantes circa res amatas feruntur, id per noctem plurimum eis accidit, vt amatae rei consortio interesse videantur, vel vt amatarum rerum sibi praesententur effigies, & non est istud somnium tanquam leuis apparitio, quae solet esse in alijs visionibus nocturnis, sed causatur fortis immutatio, tanquam realiter rei amatae adesse effigies. Quando autem aliqua passio est, quae adhuc magis mouet, necesse est, vt fortiores adhuc faciat species in phantasia imprimi, & illae fortiter mouent. sic autem est de timore, nam licet amor in petuosa satis passio sit, atque succedens, timor tamen magis commouet, quod apparet, nam interdum alicui tantus potest incumbere timor, vt totis viribus destitutus breuissime moriatur. In amore autem nunquam sic fit, et si incidit maximus gradus amoris ex apprehensione excellentis formae, quae iam in infania vertitur, & hunc medici amoris hercos vocant. Necesse est igitur, vt species causata in phantasia pro timore fortius immutentur, quae causata pro amorem, unde species pro amorem causata pro somnium ita fortiter immutant, vt videatur homini verissimum interesse consortio rei amatae, per diem tamen non potest species causata per amorem tantum immutari, vt alicui videatur praesentata effigies rei amatae, nisi praesens sit, quia hoc ad excellentissimum immutationis phantasiae pertinet. Timor tamen excellentius mouet, ita vt interdum tantus incumbat timor, quod species causata ex timore in phantasia tantum nos immutet, vt videatur nobis, quod videmus ipsam rem terribilem, & tamen omnino nihil videamus, & sicut praesentibus hostibus si timidi sumus fugeremus, ita in phantasia nostra impressa tali specie, quae representat nobis hostes praesentialiter videri, fugiemus. Ista autem permutatio phantasiae, vt tales species pro timorem causentur, est interdum pro magnam peruersitatem naturae, sicut quibusdam inciditibus in graues egritudines causantur in eis passiones oino innaturales, & iste est vnus modus efficiendi hominem bestialem, iuxta Aristot. 7. Ethico. raro tamen hoc accidit. Hoc autem istud in poenitentiam infligitur, & ideo erant grauioribus istae permutationes, quae fierent in naturam, in quantum Deo maior operandi efficaciam quae naturae inest. Quod autem dicitur, quod Iudaei caderent nullo persequente, effectus timoris huius est: nam timor validus mortificat, & corpus viribus destituit, tunc ergo totus homo vniuersali totius corporis robore destitutus, se tenere non valens, corrumpit, tanquam penitus corpus inanimatum foret. *Et corruent singuli super fratres suos*. Adhuc significatur in hoc maior timor. Nam quod vnus homo, aut pauci sunt, & timor non est admirabile, sed quod multi simul timeant folium volans, & fugiant tanquam a facie gladij hostilis, satis mirum est, & hoc significatur hic, cum dicitur, quod corruent singuli super fratres suos, quod multi essent & fugerent, & pro desiderio fugiendi quidam super alios caderent. *Quasi bella fugientes*. Idest iste timor vester non erit leuis, quod sit de re leui: tamen erit maximus de re leuissima, & hoc significatur, quia dicitur, quasi bella fugientes: nam qui bella fugiunt maximum habent timorem, s. mortis atrociter inferendae. *Nemo vestrum inimicis audebit resistere*. Istud etiam ad timorem pertinet: nam dato, quod Iudaei aliquando pugnam haberent in terra hostili cum hostibus suis, tamen non audebant resistere illis, etiam si possent resistere, & hoc faciebant timore premente eos. Aliquando autem Iudaei diffensionem habebant, & pugnam cum hostibus manentes in terra hostili: sic enim fuit, quod erant in Babylone, vt patet 2. Machab. c. 2. *Peribitis inter gentes*. Idest illi qui de vobis non petierint per infirmitatem plagatum in terra vestra, peribunt in terra hostili, quia adhuc ibi Deus mittet, et calamitates suas super illos, vt perirent, sicut alij.

alij ante eos perierant. Hæc autem intelliguntur, quando Iudæi manentes in terra aliena in peccatis prioribus manebant, scilicet in cultu idolorum, aut in alijs iniquitatibus: tunc enim semper eos Deus premebat, quoad talibus insisterent, ipsi tamen inclinabantur ad faciendum ista, quando erant in terra hostili, quia ibi videbant gentes vacare cultui idolorum, & ipsi sequebantur eos, & erat eis hoc causa maioris mali: sic enim patet Deuter. 4. c. f. delebit vos dominus, atq; disperget in omnes gētes, & remanebitis pauci in nationibus ad quas vos ducturus est, ibique seruietis dijs qui hominum manibus fabricati sunt, ligno, & lapidi, qui non vident, non audiunt, non comedunt, non odorantur, & tunc cum Iudæi ista facerent, premebat eos in terra hostili, & vsque ad interitum, sicut prefferat in terra sua. Si autem conuerterentur, non premebatur, sed dabat illis Deus gratiā in conspectu dominorum suorum; & faciebat reuertī in terram suam, vt patet hic, & magis clarè habetur 2. Paralipom. cap. 30.

Et hostilis vos terra consumet. Consumere est totaliter perdere, & sic erat Iudæis, quoniam debebantur vsque ad nihilum, si in terra hostili manerent in iniquitatibus suis. in quo eis significabat Deus nunquam redituros esse in terram suam, sic fuit de decem tribubus Israel captiuitatis.

Quod si, & de his aliqui remanserint; ta bescent in iniquitatibus suis in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum, & sua, affligentur donec confiteantur iniquitates suas, & maiorum suorum, quibus præuaricati sunt in me, & ambulauerunt ex aduerso mihi. Ambulabo igitur, & ego cōtra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mēs eorum. Tunc orabūt pro impietatibus suis, & recordabor fēderis mei, quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. Terræ quoque memor ero: Quæ cum relicta fuerit ab eis, complacit sibi in sabbatis suis patiens solitudinem propter illos. Ipsi verò rogabunt pro peccatis suis, eo quod abiecerint iudicia mea, & leges meas despexerint. Attamen etiam cum essent in terra hostili, non penitus abieci eos, neque sic despexi, vt conlumeretur, & irritum facerem pactū meum cum eis. Ego enim sum dominus Deus eorum, & recordabor fēderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu gentium, vt essem Deus eorum. Ego dominus Deus, Hæc sunt iudicia, atque præcepta, & leges, quas dedit dominus inter se, & inter filios Israel, in monte Synai per manum Moyfi.

Quod si de his aliqui remanserint. Hic agitur de illis q̄ Deo non occidebantur in terra hostili. Nam quamquam Deus iudex iustus sit, sufficienter puniens pro peccatis quemcumque, hic tamen non apparet sem-

per ista punitio, sed magis in futuro puniendi locus est, ideo Deus aliquando grauius punit quosdam hic pro peccatis suis, alios vero maioribus, aut equalibus sceleribus implicitos nihil punit. Ex quo nos inepre arguentes dicimus iniustum esse Deū; quoniam quædam punit, quædam vero nequaquam, sed ista illatio non tenet: nam nihil mali est, quod secundum exigētiam suā a Deo non puniatur, nihil etiam boni, quod sufficientis præmij non recipiat: hic tamen nec sufficientis pœnæ, nec completi præmij locus est. Ideo ex his quæ hic videmus accidere in punitione, & prosperatione, nō est arguendum aliquos esse iniquiores aut meliores, cum non iuxta exigētiam taxentur hic præmia, vel pœnæ, sed hic ista infligi inchoantur. Bene tamen valet istud iudicium in futuro seculo, vt si aliquē altero videamus magis puniri, iudicemus ipsum magis peccauisse, & si aequaliter, equaliter de præmij quoque idē est. Et sic dato, q̄ beati in vita æterna non cognoscerent actus bonos præcedentes aliorum beatorum, tñ scirent quis eorum perfectius operatus est, ex quantitate gradus gloriæ quem super alium haberet. Idem aut cognosceret damnati inter se ex quantitate inflictarum pœnarum: hic tñ non cognoscitur ex causa dicta. Ideo Deus aliquos de Iudæis peccantes in terra hostili consumebat facies perire gladio, vel alijs incommodis, alios vero eisdem sceleribus implicitos non consumebat, sed permittebat vsque ad tempora, in quibus miseretur eorum, & sic dī, q̄ si de his aliqui remanserint, id est de his qui peccant in terra hostili. Aliquis forte dicet, q̄ non intelligitur de his, sed solum de illis qui erant boni, & colētes Deum in terra hostili. Sed falsum est, quia hoc dicitur, q̄ si aliqui remanserint de his, tabescēt in iniquitatibus suis, quod non pertinet nisi ad eos qui viti mali sunt. *Tabescēt in iniquitatibus suis.* Id est si Deus voluerit de istis peccantibus aliquos referuare, ita vt non immediate occidat, isti tabescēt in iniquitatibus suis. Dī aut tabescere in iniquitatibus, id est desiccari, vel putrescere, s̄ q̄ isti suscipiēt aliquas pœnas, dum manserint in istis sceleribus, donec conuertantur sicut infra hī, sed non penitus consumentur. *In terra inimicorum suorum.* Id est istud tabescere in iniquitatibus erat in terra inimicorum. ibi enim puniebantur pro sceleribus suis, sicut in terra sua. Quamq̄ tñ Iudæi conuerterentur ad dñm immediate, vt ducerentur in terram hostilem, non reducebat eos in terram suam, qm̄ peccata vetera cōmuerant, vt manerent aliquantō tpe in terra hostili, sicut fuit de captiuitate Babylonica, in qua Hieremias prædixerat, q̄ manerent Israelitæ annis septuaginta, vt hī 2. Paral. c. ultimo. sic ēt Hiere. c. 27. ideo q̄q̄ immediate, vt ducti sunt in Babylonem, conuerterentur ad Deum suum, tñ non erant reducendi in terram suam vsque ad completionem annorum septuaginta. *Et propter peccata patrum suorum, & sua affligentur.*

Quomodo Iudæi in omnibus captiuitatibus puniuntur pro peccatis suis, & patrum suorum, etiam in destructione facta per Romanos. Quæst. XIX.

Hic significatur, q̄ Iudæi, qñ ducerentur in captiuitatem, puniretur non solum pro peccatis suis, sed et pro peccatis patrum suorum. sic patet in tribus captiuitatibus Iudæorum, quarum prima fuit captiuitas decem tribuum, i qua puniti sunt, q̄ tunc erant, non solum pro peccatis suis, sed et pro peccatis oīm præteritorum a tpe regis Hieroboam, q̄ peccare fecerat Israel, vt patet 4. Reg. 17. c. Sic aut fuit reuelatū regi Iehu, qm̄ in tpiibus suis pro peccatis suis, & aliorū Israelitarū captiuandi erant oēs, q̄ tunc erant, sed quia Iehu studiose cōpleuit ea, quæ

Cur hic non videatur iniustum quandoq; iudicium Dei.

quæ Deus iusserat fieri dñm Achab, & dñm Baalim, & cultores eius, promisit ei Deus, vt maneret regnū illius vsque ad quartam generationē filijs suis, & postea secuta est captiuitas, sic patet 4. Reg. c. 10. Idem aut factum est de captiuitate Babylonica: nam vt maxime illa fuit facta pp peccata regis Achaz, q̄ fuit pessimus, & p alijs peccatis præcedentibus, tñ non fuit facta immediate, sed post generationes aliquas, qm̄ Ezechie regi filio Achaz promisit Deus, q̄ vsque ad aliquas generationes regnaret filij sui; & tñ partim pp peccata eius fuit captiuitas Babylonica, vt fuit 4. Reg. 20. c. Idem aut de captiuitate facta per Romanos, qm̄ ibi Iudæi puniti sunt non solum pro peccatis suis, sed et pro peccatis patrum suorum, qui Christum occiderant, cum illa captiuitas pp peccatum in morte Christi inducta sit, & tñ nō fuit immediate facta post mortē Christi, sed postea per quadraginta annos, vel quasi, & sic plurimi ibi pp peccata patrum suorum occisi sunt. Nam de illis qui in morte Christi fuerunt, iā plurimi obijissent, s̄ pontifices Iudæorum, & seniores, & Pharisei, atque scribæ, & sacerdotes, cum isti essent viri maturæ ætatis, & quidam eorum grandæui, & tñ ab eo tempore vsque ad quadraginta annos nō fuit facta punitio illius sceleris.

*Post mortem an puniantur filij pro peccatis patrum. Et an in-
ya canonica, & ciuilia cum puniunt filios pro peccatis
patrum, sint iusta.* Quæst. XX.

QUOD autem dicitur hoc, q̄ puniatur quis p sceleribus suis, satis notum est. Sed dī ēt, q̄ punietur pro sceleribus patrū. In quo sciendum, q̄ aliqui modi pœnarum sunt, qui nūquam infliguntur nisi ipsis peccantibus, filijs aut, vel nepotibus nequaq̄ huiusmodi est pœna æterna, quæ nunq̄ venit in filios pp peccatum patrum, hoc significauit Deus Exodi 32. c. qm̄ Moyses petiuit, vt Deus remitteret populo peccatum, vel deleter eū de libro vitæ: Deus aut rēdit, qui peccauerit in me delebo eū, quasi dicat, non delebo te, quia non peccasti: nec delebo quemquam nisi peccantem: hoc enim pertinet ad deletionem de libro vitæ secundum iustitiam presentem, vel secundum firmam præscientiam, & quantum ad hoc nunquam Deus punit vnū pro altero. Si tamen intelligatur de pœna temporalis, s̄ q̄ Moyses non fuerit punitus pp populum, falsum est, qm̄ ipse dixit irā Dei venisse super ipsum pp peccata populi dicās, nec miranda in populo indignatio; cum & mihi propter vos Dominus iratus sit, vt patet Deute. c. 1. Aliæ aut pœnæ sunt temporales, & istæ infliguntur pro peccato, & tunc aut filij imitantur patres in peccatis, aut non. Si aut imitantur, puniuntur p peccatis suis, & pro peccatis patrum, & hoc vsque ad tertiam, & quartam generationem. sic patet Exo. 30. c. & Deute. 7. c. & sic intelligitur hoc, q̄ illi qui captiuabantur, puniebantur in terra hostili pro peccatis suis, & patrum suorum. Et rōnabile est, q̄ puniantur filij peccantes aliqui pro patribus suis, qm̄ illis consentiunt familia operantes, & tunc q̄q̄ ex operatione sua ipsi mereantur pœnam, tñ non solum recipiūt pœnam ex actione sua eis conuenientem, sed aliqui pœnam q̄ merebantur p̄ses sui. Et hoc intelligitur quantum ad iudicium Dei, qui infligit pœnas fm̄, q̄ intelligit conuenire, in iudicio tñ hominum aliter mandabat esse faciendum, s̄ vt nunq̄ moreretur pro filijs patres, nec filij pro patribus, vt patet Deute. c. 24. & obseruabat hoc et si patres cōmitterent crimen læsæ maiestatis, qd̄ patet, quia nullum crimen pot̄ esse magis pertinens ad læsam maiestatem, q̄ q̄ serui occidant regem, & tñ pp hoc filij illorū non occidebant, sicut patet 2. Paral. c. 25. vbi rex Amasias

comprehendit eos, q̄ occiderant patrem suum regē, & occidit eos, tñ non occidit filios eorum, & exprimitur ibi cā, quia iustum erat in lege Moyfi, ne filij pro patribus occiderentur. Leges tñ humane aliquas pœnas infligit filijs pro peccatis patrum, in quibusdam peccatis sp̄aliter, sicut in læsā maiestate. Iura et canonica interdum filios pro patribus puniunt, quia in quibusdam magis deformitatē, q̄ culpam inspicit, vt patet in filijs presbyterorum, quos antiqua iura seruos Ecclesiæ faciebant, nūc vero prohibent ab ordinibus, vt patet extra de filijs presby. per totum. Hoc aut declaratur i corpe viciari, & leprosis, atq; similibus, qm̄ qui talia patiuntur, ad ordines non permittuntur accedere, & si eos iam habeant, ab administratione priuantur, hoc tñ culpa nō est, sed solum macula corporalis, Deus aut non punit nisi pro culpis, qm̄ alterum habet iudicandi modum. Sed tñ pp hoc non sequitur male agere iura humana, quin potius si cōtrario agerent, prae factum esset, cum Deus puniat pro peccatis patrum filios occidendo illos. Et an hoc verum sit in magnis, vel in paruis, & generaliter de tota ista materia punitiois filiorum pro patribus, late dictum est Exo. 24. c. super parte, non occidēt patres pro filijs, & magis dicitur Matt. 5. c. *Donec constentur iniquitates suas.* Id est isti qui manebant in terra hostili in sceleribus suis, semper a Deo punirentur, quousque confiterentur se peccauisse, & peterent sibi misericordiam: Deus enim tunc exaudiebat eos, vt patet Deute. 4. & 30. c. cum vero cōfiterentur iniquitates suas, Deus reducebat illos in grām dñorum suorum faciens ne affligerentur, & ponebat eis in corde, vt remitterent illos i terram suam, qñ esset a Deo præfinitum tempus captiuitatis illorum, sicut fuit in tpe regis Cyri persarum, in cuius tpe cōpleti sunt septuaginta anni captiuitatis Iudæicæ in Babylone, & Deus dedit illi mentē, vt remitteret oēs Iudæos in terram suam, vt patet primo Edra. c. 1. *Et malorum suorum recordentur.* Hic est ordo præposterus, qm̄ prius debet aliquis recordari malorum suorum, q̄ confiteatur illa, sed ista mutatio ordinis aliquādo est in sacra Scriptura, & etiam apud poetas, sic dicit Virgilius in secundo Aeneidos.

Moriamur mediaque in arma ruamus.
Prius tamen dicere debuisset ruamus in arma media, & deinde moriamur, ordinem tamen non tenuit. *Quibus præuaricati sunt in me.* Id est per istas iniquitates præuaricati sunt contra me, qm̄ qui peccat in Deum præuaricari dicitur, id est rebellare, vel transgredi. *Et ambulauerunt ex aduerso mihi.* Id est fecerunt contra mandatum meum, in quo dicuntur ambulare ex aduerso mihi, id est tanquam hostes mei mihi repugnare volētes. *Ambulabo igitur, & ego contra eos.* Id est sicut ipsi contra me, ita & ego contra eos ambulabo, ipsi quidē in me præuaricando, ego autem pœnas inferendo. Et fit hic recapitulatio, quoniam non intelligitur de his quæ Iudæi tolerarent in terra hostili, de quibus hæcenus dictum fuerat, sed de his quæ haberēt antequam ducerentur in captiuitatem, quod patet, quia dicitur immediate, & inducam illos in terram hostilem, & sic necessario est mutatio ordinis in recapitulādo, & anticipando, quæ sepe fit in sacra Scriptura. *Et inducam illos in terram hostilem.* Id est faciā eos captiuari ab hostibus, & transfugare de terra sua: erat autem ista pœna extrema, quæ dabatur Iudæis: nā quamquam mors maximum malum sit, quia est vltimum terribilium, iuxta Aristot. 3. Ethicor. tamen captiuitas erat maius malum in quantum erat vniuersalius: nam licet esset strages hostilis in terra Iudæorum deleris quibusdam, alij remanebant: terra tamē redigebatur in solitudinem, quando captiuitas fiebat, & transfugatio. *Donec erubescat incircumcisa mens eorum.* Id est ego ducam eos in terrā hostilem,

Extrema pœna, quæ dabatur Iudæis.

9. Cor. 6.

hostilem, & tenebo eos ibi donec erubescat mens eorum incircuncisa, id est donec erubescant de sceleribus suis. non debet hoc intelligi affirmatiue, sed in media te, vt Iudaei conuerterentur ad dñm in terra hostili, Deus reduceret illos in terram suam, donec conuerterentur ad dñm. Dicitur autem erubescere mens Iudaeorum, id est conteri de peccatis: nam hominis contriti erubescere actus est. non enim solum erubescere quis debet de peccato suo, quā alteri confitetur, sed et cum apud seipsum cogitat, si uere de commissis dolet: qui autē in cogitatione praeteritorum malorum gaudet ex consideratione particularium circumstantiarum peccatorum, non penitet, sed iterum se peccatorem constituit: ideo cauendum est a tali cogitatione. Vocatur autē hic mens Iudaeorum incircuncisa, id est habens mala desideria deordinata, & ponitur ad vituperium. Nam, quā aliquis incircuncisus erat, iudicabatur valde contemptibilis, & ignominiosus, sicut patet de Ionatha filio Saulis, qui quā loquebatur ad improprium phylistinorum dixit, transeamus ad stationem incircuncisorum horum, vt patet i. Reg. 14. c. & Dauid cum valde uoluisse proferare Goliath Getho dixit ad Saul. erit incircuncisus iste, sicut vnus ex illis. Aliquā autē uocatur incircuncisum omne illud, quod ineptum est ad officium suum, ideo quia labia ad loquendum sunt, qui conuenienter sermones proferre nequit, incircuncisa labia habere dicitur: sic enim Moyses de se dixit, quod erat incircuncisus labijs, ex eo, quod non poterat bene loqui, sicut patet Exodi 4. c. f. obsecro Dñe, nō sum ego eloquens ab heri, & nudius tertius, ex quo locutus es ad seruum tuū impeditioris linguae, & tardioris sum, & alibi uocatur sepe incircuncisus, ita autem, quando cor non habet cogitationes conuenientes, incircuncisus dicitur. Vel potest dici mens incircuncisa ad similitudinem circuncisionis factae in genitalibus membris: nam in circuncisione praepitium, quod superfluum uidentur, auferitur: qui ergo desideria uana, uel superuacua habet, incircuncisam mentem habere dicitur. Sic erat de Iudaeis qui desiderabant inutilia relinquentes Deum.

Erubescere actus est contriti.

Impietas quid sit.

Duplex li tera expo sitio.

F pro impietatibus, quasi dicat, quod ante hoc non recordabatur foederis, id est, non obseruabat illud, quia foedus erat, vt acciperet illam gentem sibi specialiter in populum, & vt custodiret ab alijs gentibus nocere uolentibus; nunc autem non custodiebat permittens Iudaeos in manu hostili. sed iuste in hoc faciebat. Nam pactum Dei intelligebatur cum conditione, quia sicut Deus dixit, quod acciperet Israelitas in populum sibi, ita Israelite inierunt pactum cum Deo promittentes, quod legem eius obseruarent, & eum acciperent in Deum. quoniam ergo ipsi fidem istam frangerant, recte Deus poterat eis fidem datam frangere.

G Alio modo intelligitur, quod Deus recordabatur tunc foederis sui, id est, quod foedus suum erat cum Iudaeis, vt eos ab omnibus malis eriperet, cum tamen ipsi eum, vt Deum colerent, si autem non colerent, non tenebatur Deus ad obseruationem pacti, ideo toto tempore quo in captiuitate hostili Iudaei tenebantur, non debebat Deus recordari pacti sui, antequam conuerterentur ad eum, cum uero in corde suo conuerterentur, Deus obseruabat illis pactum, & uidebatur esse ad hoc strictus non ex lege foederis, quia pactum semel factum non habet vires, nisi consensus partium reintegretur, vel in eo expresse caneat de hoc, sed ex lege benignitatis: Deus enim benignus, & pater est, & multae misericordiae, vt patet Exodi trigessimō quarto. ca. ideo hominem ad se conuersum quandoque recipit.

H Quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. Ordo enim mutatus est hic, quoniam prius debet dici de Abraham, deinde de Isaac, postea de Iacob, quoniam iste est ordo successione temporis, & compositionis foederis. primo namque cum Abraham foedus inuitum est, postea uero cum filio eius Isaac, & consequenter cum Iacob, sed interdum scriptura ponit talem mutationem ordinis.

An hic fuerit praepositus Iacob, tanquam fuerit iustior alijs. Et quod omnes promissiones Iudaeorum uenerunt propter Abraham, quia est maioris merito. Quae. XXI.

D I C E T aliquis hoc non sine mysterio factū esse, scilicet, quod fuit mutatio saecula ordinis temporalis, sed non ordinis dignitatis: quoniam dignior fuit Iacob quam Isaac, & Isaac quam Abraham, secundum quod quidam nituntur probare ex eo, quod diximus super Genes. capit. quadagesimo nono. ubi dicitur de reuelationibus factis istis tribus Patriarchis: & dicitur, quod saepe reuelatio posterioris erat excellentior reuelatione priorum: unde Iacob uideretur dicere, quod benedictiones datae sibi fuerint excellentiores benedictionibus datis patribus suis, cum loquitur ad Ioseph, dicens: benedictiones patris tui confortate sunt benedictionibus patrum eius: donec ueniret desiderium collium aeternorum.

K Respondendum est ad hoc, quod recipiendo hunc sensum, illius dicti, quamquam alij sensus etiam ibi sunt, concedendum est benedictiones Iacob fuisse maiores benedictionibus patrum suorum: non tamen ex hoc sequitur, quod ipse fuerit melior patribus suis, sed potius Abraham fuit melior, quam Isaac, & Iacob. & sic eum tota sacra Scriptura laudat. Quod patet, quoniam ipse fuit principium benedictionum, vt dicit Apostolus ad Galat. cap. 3. scilicet Abraham dictus fuit re promissiones, & semen eius, quasi dicat, quod eius primo dicitur fuisse. Etiam de ipso reperit sepius, quod Deus fecerit pactum cum eo, & benedixerit illi, de alijs autē non sic multoties reperitur. Etiam quia benedictiones

mes datae Abraham datae sunt sibi propter merita sua, & non meritis aliquorum patrum praecedentium, sed filijs suis, & nepotibus datae sunt benedictiones propter eum, sicut patet Eccles. 44. capit. scilicet, Abraham magnus pater multitudinis gentium, & non est inuentus similis illi in gloria, qui conseruet legē excelsi. & postea dicitur. & in Isaac eodem fecit modo propter Abraham patrem ipsius, benedictionem omnium gentium dedit illi, & testamentum confirmauit super caput Iacob. Si tñ Iacob fuisset sanctior, quā Abraham, promissiones essent factae Iacob pro seipsum, & non pro Abraham. Idem arguendum est de Isaac. Item patet hoc ex benedictionibus datis, nam si benedictio, quae data fuit Iacob, distinguatur a benedictione, quae data fuit Abraham, modicum supererit, sed iungendo eam benedictioni Abraham aliquid superaddit, & quia illa benedictio, quae est Iacob, & Isaac, est propria benedictio Abraham, nō potest distingui benedictio istorum a benedictione Abraham, quia se habent, sicut totum, & pars, & ista non connumerantur ab inuicem.

C Dicendum est ergo, quod non ponitur hic ista praeposteratio ordinis spalis ad constituendum ordinem dignitatis, quā dignior erat Abraham alijs, & posterius ponitur, sed ponitur sic a casu, quia non multum de talibus curat sacra Scriptura, praecipue quā si pro aliquo mysterium fieret hic ista praeposteratio, obseruaretur in alijs locis sacrae Scripturae, sed non reperit, sed potius e contra, ubi Moyses orat aliquid euenire Iudaeis merito istorum Patriarcharum, primo ponit Abraham. Et maxime adhuc patet, quā si Iacob poneretur hic primo, tanquam dignior, cum obsecrationes fiant in nomine illius, qui dignior est, deberet fieri magis nomine Iacob, quā aliorum Patriarcharum, sed e contra accidit, quā expressis Abraham, & Isaac, aliquid subicitur Iacob, vt patet Exo. 3. capitu. ubi rogabat Moyses Deum, quod dimitteret iniquitatem Israelitarum, non est ergo iste ordo sic positus ad denotandum aliquid mysterium.

De pacto autem inuito cum his tribus Patriarchis habetur ex processu Gen. De Abraham habetur Genes. 12. & 15. cap. & 17. & 22. cap. De Isaac habet Gen. 27. cap. De Iacob habet Genes. 28. cap. & in alijs locis. sed pactum proprie inuitum est cum Abraham, & ei iuramentum praestitum est, vt hī 22. c. cū dicitur, per me metipsum iurauit dicit Dñs. Isaac autē & Iacob nō fuit praestitum iuramentum, sed fuit pactum inuitum sub conditionibus factis Abraham, vt patet Gen. 26. & 28. cap. Terra quoque memor ero. Id est ego recordabor terrae quam tradideram eis, dicitur autē recordari, quia toto tpe, quo Iudaei tenebantur in captiuitate, non reduebat eos in terram suam, nec faciebat aliquid pro illa: cum uero conuertebantur ad Dñm, recordabatur terrae benefaciens ei reducendo ad eam cultores & habitatores suos. nam pulchritudo quaedam, & bonus stat⁹ ipsius terrae esse vt cultores habeat, & habitatores. Et dicit Deus, quod recordabitur terrae, quasi specialius diligat illam terram, quam omnes alias, sic enim significatur Deuter. 11. cap. cum dicitur terra enim ad quam ingredieris possidendam, non est, sicut terra Aegypti, de qua exiisti, ubi facta semine in hortorum more aqua ducunt irrigue, sed montuosa est, & campeltris, de caelo expectans pluuia, quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt a principio annique ad finem eius. Quae cum relicta fuerit ab eis complacit sibi in sabbatis suis. Id est, terra promissionis, quando relinquebatur ductis Iudaeis in captiuitatem, habebat sabbata, scilicet, obseruans annos remissionum, & iubileorum, quos non obseruauerant, quando Iudaei manebant in illa: ideo dicebatur complacere in sabbatis suis, id est delectari pro quiete sibi data.

Alph. Toft. super Leuit.

A ta, quia tunc recuperabat annos, quos sibi Iudaei prius abstulerant. *Patiens solitudinem propter illos.* Quamquam enim terra dicitur quietescere in sabbatis solitudinis suae, quando Iudaei erant extra illam, tamen dicebatur deserta cultoribus, & habitatoribus: & hoc sibi bonum non erat, cum ad decorem terrae, faciat esse cultam, & habitaram. & sic dicitur terra pati solitudinem tanquam solitudo ista mala sit: & est propter illos, id est propter Iudaeos, peccata enim ipsorum exegerunt, vt ducerentur ipsi de terra sua, & maneret terra in solitudine.

Ipsi uero rogabunt pro peccatis suis. Ista repetitio est supra positorum. Dixerat enim Deus, quod Iudaei in terra captiuitatis suae affligerentur, quousque erubesceret incircuncisa mens eorum, & tunc orarent pro impietatibus suis, & Deus recordabatur foederis sui.

Et quod abiecerint iudicia mea. Istud est causa superiorum, & non intelligitur, quod ideo orabunt pro iniquitatibus suis, quia abiecerunt iudicia Dei, nam peccatum non est causa orandi, sed est aliquid pro quo orari debeat, vt remittatur. Sed declarat ista clausula quoddam subintellectum: nam dictum fuerat, quod orabunt pro peccatis suis; hic declaratur, quae peccata sint. Quod abiecerint iudicia Dei, id est non obseruauerint praeccepta iudicialia. consistunt enim iudicialia praeccepta in directione proximi ad proximum: Iudaei autem infringebant ista praeccepta in oppresseione pauperum, & iniurijs, & damnis datis. Et sic quamquam causa captiuitatis magis sit propter idolatriam, vt supra dictum est, tamen aliquo modo erat propter iniustitiam, quae fiebat pauperibus, vt patet ex principio Isaie.

Et leges meas despexerint. Pertinent leges ad ceremonialia, quae uocantur legitima, uel legalia, eo quod sunt per positionem solam ipsius Legislatoris, & quamquam ponantur hic ista duo genera praecceptorum; tamen per ea intelliguntur praeccepta moralia, quae sunt principia, & origo istorum: & Iudaei infringebant ita illa, sicut ista: immo in fractione illorum erat communiter error, scilicet colendo idola, & tamen hoc est contra praeccepta moralia, scilicet, contra primum.

Attamen etiam cum essent in terra hostili non penitus abieci eos. Hic declarat Deus quomodo est misericors ad Iudaeos, nam ex eo, quod ipsi frangerent pactum eius, poterat penitus relinquere illos in manu hostili, & tamen non reliquit: quin etiam quando erant in peccatis suis nondum conuersi ad Deum, Deus custodiebat illos ad aliquod tempus in quo conuerterentur, & sic posset misereri illorum. Nam cum quis in peccato est, non conuenienter misereri potest illius, cum peccato correspondeat pena: sed misericordia, quae a Deo tunc exhibetur, est vt spectet ad tempus, in quo homo conuertatur ad ipsum, & tunc est dignus misericordia. hoc declarat Isa. 30. cap. dicens, ideo spectat nos Deus, vt misereatur nostri.

Nec sic despexi, ut consumerentur. Id est ego non penitus reliqui eos a misericordia mea: & in hoc superabundat bonitas Dei ad malitiam Hebraeorum, quoniam Hebraei totaliter a Deo auersi sunt: Deus tamen non est penitus auersus ab eis. nam si ab eis totaliter auerteretur, relinqueret eos destruendos in potestate hostili, sed non facit.

Et diceret aliquis, quod Deus despexit Iudaeos, cum permitteret eos in captiuitate duci, nam cum eos diligeret, non ducebantur in terram alienam. Respondendum est quod Deus abiecit, & despexit Hebraeos cum ducebantur in captiuitatem, tamen non totaliter abiecit.

Deus quomodo est misericors ad Iudaeos.

Duo pacta habebat Deus cum Iudæis.

abiecit. nam si totaliter abieisset, hostilis gladius deuorasset eos, ipse tamen ex aliqua parte obseruauit illis misericordiam suam, quia licet permitteret eos pati, non tamen perire. & hoc innuit cum dicit, nec sic despexi eos, ut consumerentur, id est despexi eos, ut affligerentur, non tamen tantum, ut occidi omnes permitterem. *Et irritum facerem pactum meum cum eis.* Duo enim pacta habebat Deus cum Iudæis. Vnum inuit cum Abraam, ut habetur Ge. 15. & 17. & 22. cap. & istud postea filijs eius, scilicet Isaac, & deinde. Iacob reiteratum est, licet non sub eisdem solennitatibus, scilicet sine præstatione iuramenti, & sine immolatione animalium, ut patet Gen. 26. & 28. cap. Hæc duo tamen præcesserunt in pacto inito cum Abraham, ut habetur Gen. cap. 15. & 22. Istud primum pactum fuit initum cum patribus Hebræorum, scilicet cum Patriarchis. Alterum autem fuit pactum initum cum ipsi Iudæis in monte Synai, quando ipsi consenserunt suscipere omnem legem, quam Deus daret, & eum solum in Deum acceperunt. Deus etiam illos accepit in populum specialem, & in regnum de cunctis populis terræ. Ista duo pacta memorantur in hoc cap. De primo habetur supra cum dicitur. recordabor fœderis mei quod pepigi cum Iacob, & Isaac, & Abraham. de secundo habetur infra cum dicitur. & recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de terra Aegypti in conspectu gentium, ut esset Deus ipsoꝝ. Manifestum tamen est non posse hoc intelligi de pacto inito cum Abraham: quia hoc præcesserat quasi per annos quadringentesimos tricesimos, vel per annos quadringentesimos saltem, sed verius est per annos quasi 430. ut colligitur ex eo, quod dictum est Ge. 15. & Exo. 12. cap. Sed necessario intelligitur de fœdere inito in monte Synai, quod fuit paucis diebus post exitum de Aegypto, scilicet per mensem, & dimidium, vel paulo amplius, de quo Exo. 19. cap. hoc autem quod hic dicitur, intelligitur de secundo fœdere inito in monte Synai, quod patet quia dicitur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Si tamen intelligeretur de primo pacto, quod fuit cum Abraham, non diceretur pactum meum cum eis, sed pactum meum cum patribus eorū, sicut sepius dicitur in his lib. Moyfi ex quo innuitur, quod ex utroque fœdere Deus specialiter iuuabat Iudæos, scilicet ex fœdere inito cum Abraham, & ex fœdere contracto cum illis, sed secundum est propter primum. Et dicit Deus, quod ideo obseruauit misericordiam suam Iudæis, ut non faceret irritum pactum. Ad quod aliquis dicit, quod Deus non irritabat pactum suum, quamquam non miseretur Iudæorum, quia illud erat conditionaliter constitutum, scilicet ut Deus acciperet Iudæos in populum, & illi acciperent ipsum in Deum. Cum ergo ipsi abiecerint illam, tunc esset Deus eorum, ipse abijcere debebat eos, nec essent populus eius, nec in hoc videbatur infringere pactum, quoniam ipsi primo datam fidem non tenuerunt, & fragenti fidem fides quoque frangenda est. Respondendum, quod quamquam pactum Dei esset conditionale, intelligebatur tamen, quod ipse nunquam eos totaliter derelinqueret, nisi cum ipsi a Deo totaliter diuerterent. Nam quamquam homo cum mortaliter peccat, totaliter auertatur a Deo, cum non maneat ex aliquid per quod Deo vnitus sit, quia charitas est vinculum vnituum, quo Deo vnimur, & incorporamur, sicut patet, 2. ad Corin. c. 6. scilicet qui diligit Deum vnus spiritus est cum eo, sed per quodlibet peccatum mortale tota charitas perditur: ergo quando euertitur mortale peccatum, manet a Deo totaliter auersus. Sed adhuc accipiendo largius, accipit alter esse hominem a Deo auersum, & aliquando est totaliter auer-

Hominem esse a Deo auersum dupliciter contingit.

stus, aliquando autem secundum quid. Dicitur autem homo a Deo secundum quid auersus, quando propter peccatum mortale a Deo recedit, quando corrigibilis est, & aliquando corrigitur. Interdum autem dicitur homo a Deo auersus totaliter: & hoc est cum recedit ab eo per peccatum mortale, & incorrigibilis manet, nec vnquam corrigitur.

His duabus auersionibus a Deo correspondent alie. Duæ auersiones Dei ab homine. Prima auersio est, cum Deus ad tempus permittit hominē aut cogit cadere in aliquas calamitates, postea tamen eum subleuat. & ista auersio correspondet primæ, qua homo a Deo auertitur per peccatum mortale, & postea redit. & sic Deus aliquando punit, postea vero miseretur homine redeunte.

Secunda auersio Dei ab homine est, quando eum totaliter derelinquit angustijs premendum, & consumendum sine aliqua spe reditus, & hoc correspondet secundæ auersioni hominis a Deo, qua homo recedit insanabiliter, & incorrigibiliter a Deo. Et sic intelligebatur istud pactum Dei cum Iudæis, scilicet quod quando ipsi recederent a Deo secundum tempus, ipse quoque temporaliter ab eis recederet, cum vero ipsi insanabiliter a Deo auerterentur, Deus quoque ab eis sine vlla spe reditus desisteretur. Si autem Iudæis derelinquentibus Deum ad tempus, ipse dereliqueret eos in æternum, iam irritabat pactum suum, quoniam non debebat eos deserere in æternum nisi pro irremediabili auersione: sed sic fuit in omnibus capitulibus, & afflictionibus primis Iudæorū, quod ipsi recesserunt a Deo secundum quid. Ergo si Deus recederet ab eis tunc totaliter, frangeret pactum suum: ideo dicit, quod non penitus abiecit eos, nec desipxit ut consumerentur, & hoc, ut non faceret irritum pactum suum, quod si penitus abieisset, irritaret fœdus. Nunc autem post mortem Saluatoris Iudæi insanabiliter, & incorrigibiliter a Deo se auerunt: ideo Deus illos insanabiliter, & irremediabiliter dereliquit, & tamen non frangitur pactum. *Pactum meum cum eis.* Intelligitur de pacto quod factum est in monte Synai, de quo Exo. 19. & 23. capit. Alterum autem pactum primum non fuit cum eis, sed cum patribus eorum. *Ego enim sum Dominus Deus eorum.* Hic ponitur ratio sua sua, quomodo Deus misereatur Iudæorū non infringens pactum. scilicet quia ipse Dominus Deus eorum est, & propter hoc habet curam specialiter de eis, quam de ceteris gentibus, sicut patet Exo. 19. & Deute. 7. cap. vbi dicitur quod sua est omnis terra, ipse tamē accipiet eos in regnum, & in gentem sanctā, & in peculium, & in populum acquisitionis. sed homines habent specialiore curam de rebus suis, quam de alienis: ideo Deus verisimile est quod curaret de Iudæis, quia specialiter ad eum pertinerent. *Et recordabor fœderis mei pristini.* Repetitio superiorum est. Dicitur Deus tunc recordari fœderis, quando adiuuabat eos secundum fœdus quod cum eis pepigerat. Cum vero eos affligi permittebat, videbatur non recordatus fœderis sui.

An fœdus factum cum Abraham sit istud quod hic dicitur, vel fœdus factum cum Iudæis. Et quod sit illud quod dicitur fœdus pristinum. Quæst. XXI.

ET dicitur fœderis mei pristini, id est, antiqui propter quod aliquis dicit intelligi debere hoc de fœdere inito cum Abraham, quia illud fuit prius per annos quadringentesimos tricesimos quam fœdus factum cum Iudæis in monte Synai. Sic declarat Apostolus ad Gal. cap. 3. dicens, Hoc

Hoc autem dico testatur scriptura confirmatum a Deo, quæ post quadringentesimos annos facta est lex, non irritum facit a te ad eandem promissionem. Sed pactum. *Dixit enim Iudæis, & lex data in monte Synai in eodem mense, quatuordecim diebus: præcessit pactum ipsum legem, dandam. nam cum Iudæi fecissent pactum cum Deo, dixit Deus ad Moysem, sanctifica eos vique in diem tertium. & tunc sequitur: in tertio enim die descendit Dominus cœli omni plebe super montem Synai: & infra dicitur, iā, aduenerat tertius dies, & mane inclauerat: & ecce cepit audiri tonitrua, ac micare fulgura: & hoc erat quando data est lex, sicut patet Exo. 19. & 20. cap. ergo per quadringentesimos & triginta annos præcessit pactum initum cum Iudæis: & sic dicit aliquis istud vocari primum. Sed dicendum est, quod littera sequens non permittit cum dicitur, quando eduxi eos de terra Aegypti: ergo oportet, quod tunc fuerit fœdus initum, quando Iudæi exierunt de Aegypto. & istud est fœdus contractum in monte Synai.*

Vocatur autem istud fœdus pristinum, non respectu temporis, in quo Deus loquebatur Iudæis ista, quæ eodem anno, & in eadem mansione factum est pactum, & dicta sunt ista, quod patet, quia istud pactum contractum fuit in monte Synai, ut patet Exo. 19. ca. & tria ista verba, quæ hic habentur dicta sunt etiam in monte Synai, ut patet ex fine cap. hæc sunt præcepta, & iudicia, & leges quas dedit Deus in monte Synai per manum Moyfi. In eadem ergo mansione vtrunque factum est. Etiam in eodem anno ista facta sunt computando annum a momento in momentum, quod patet, quia filij Israel venerunt in montem Synai prima die mensis tertij, ut patet Exo. 19. cap. in principio: & recesserunt Israelitæ de monte Synai anno secundo ab exitu de Aegypto mense secundo die viceima mensis, ut habetur Num. 10. cap. & sic decem dies deficiebant ad complendum annum: ideo in minori tempore quam sit vnus annus, factum est pactum, & dicta sunt ista verba: immo non potuerunt esse menses vndecim inter pactum, & inter ista verba, quoniam pactum fuit factum in die prima mensis tertij, anno primo exitus de Aegypto, ut patet Exo. 19. cap. quam aliqui volunt, quod fuerit factum in tertia die, de quo in eodem cap. dictum est, vsque ad principium ergo secundi mensis anni sequentis non erant perfecti vndecim menses, quod patet, quia detrahitur vnus dies, vel tres in quosdam, de mense tertio anni primi. sed ista verba dicta fuerunt ante principium secundi mensis anni secundi, quod patet Num. cap. 1. quæ ea quæ ibi sequuntur incepta sunt in prima die mensis secundi anni secundi ab exitu de Aegypto. & sic non fuerunt vndecim menses inter pactum factum, & ista verba dicta: ergo non vocabatur istud fœdus pristinum respectu temporis, in quo Deus ista loquebatur. Sed vocatur fœdus pristinum referendo ad tempus, in quo Deus recordaretur istius fœderis cum dicitur. recordabor fœderis mei pristini, tunc erit ipsum pristinum, quando ego recordabor eius, & hoc erat quando Iudæi manebant in captiuitatibus. sed tunc bene poterat dici pristinum, quia ab eo tempore, quo ista verba dicta sunt vsque ad tempus primæ captiuitatis multa temporum spatia elapsa sunt. quod patet de captiuitate decem tribuum, & de captiuitate Babylonica. Etiam si intelligatur quantum ad tempora omnium seruitutum hostilium, vel afflictionū, non potest intelligi, quod esset fœdus istud nisi pristinum: nam non potest intelligi, quod Deus recordaretur fœderis sui quantum ad hoc toto tempore, quo manserunt Iudæi in deserto, quoniam tunc ipsi prauauerunt contra hostes, & etiam multo tempore

Alph. Toft. super Leuit.

post mortem eius, postea vero conuersi ad idola oppressi sunt a gentibus, ut habetur Iudi. cap. 3. & sic si illo tempore Deus recordaretur fœderis sui, iam dicitur pristinum, quia esset centum annorum, vel amplius, ut patet computando quadraginta annos deserti, & annos Iosue, & aliorum seniorum post eum, quorum tempore Israelitæ seruiuerunt Domino, & non fuerunt traditi in manu aliquorum hostium, sic patet Iudi. cap. 2. cum dicitur. seruiueruntque Domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore. sed in centum annis satis potest aliquid vocari pristinum. *Quando eduxi eos de terra Aegypti.* Hic determinatur tempus fœderis constituti, scilicet, quod hoc fuit quando Deus eduxit Israelitas de Aegypto: nam post exitum de Aegypto diebus quinquaginta, vel quasi factum est pactum, istud Israelitæ: namque exierunt de Aegypto die decima quinta mensis primi, ut patet Exo. 12. & Num. 33. cap. fuit autem factum pactum mense tertio die primo mensis, vel die tertio, ut aliqui volunt. & sic fuerunt dies quadraginta sex, vel quadraginta octo a die exitus de Aegypto vsque ad factionem fœderis. *In conspectu gentium.* Ista est determinatio superioris dicti, scilicet, quando eduxi eos de terra Aegypti. nam ista educio fuit in conspectu omnium gentium, id est, in conspectu omnium Aegyptiorum, qui videbant Iudæos exire de Aegypto. sic patet Num. 33. cap. scilicet, profecti igitur de Ramesse primo mense quindecima die mensis primi fecerunt altera die phase filij Israel in manu excelsa videntibus cunctis Aegyptijs, & sepelientibus primogenitos quos percusserat Dominus.

Alio modo intelligitur in conspectu gentium, id est, scientibus omnibus alijs gentibus. dicuntur enim illa fieri in conspectu alicuius, quæ ad eius notitiam perueniunt. sed ista educio fuit cognita immediate apud omnes gentes, & timuerunt propter hoc. sic patet Exo. 15. cap. scilicet ascenderunt populi & irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philistinum: tunc cōturbati sunt principes Edō: robustos Moab obtinuit tremor: & obriguerunt omnes habitatores Chanaan. *Et essem Deus eorum.* Id est ideo eduxi Israelitas de Aegypto, ut essem Deus eorum, id est, ut eis specialia beneficia facerem, tanquam si essem Deus eorum specialiter. vel ut essem Deus eorum, id est, ut specialiter coleret ab eis magis quam ab alijs gentibus, dando eis speciales leges colendi atque viuendi. *Ego Dominus Deus.* Hic manifestat potestatem, & veritatem suam ad completionem prædictorum, scilicet, quod ipse recordabitur omnium, quæ dixit, & conseruabit veritatem. nam ista facere poterit, quia Dominus est, & ea facere vult veritatem conseruando, quia Deus est, qui si delis est, & seipsum negare non potest. iuxta Apollonum 2. ad Timot. cap. 2. *Hæc sunt præcepta, atque iudicia & leges.* Hic ponitur epilogus prædictorum, scilicet, quod ista quæ dicta sunt, sunt leges, & præcepta tradita a Deo in monte Synai.

Et dicuntur hic leges, præcepta, & iudicia, quæ sunt tria genera ad significandum omnia genera mandatorum, scilicet moralia, ceremonialia, & iudicialia. omnia enim hæc data sunt a Deo in monte Synai. de moralibus patet Exo. 20. cap. nam ibi datus est decalogus continens præcepta moralia, & illud fuit super monte Synai, ut patet eod. cap. De ceremonialibus autem & iudicialibus patet ex processu huius libri, & præcedentis. Pro quo sciendum quod istud nomen demonstratiuum hæc, potest dupliciter demonstrare. Vno modo quod demonstrat omnia præcepta, quæ in hoc libro continentur, & omnia quæ in Exo. a principio 19. cap. quoniam ab illo loco omnia fuerunt in monte Synai.

Quæ præcepta data sunt in monte Synai.

Si a Alio

Alio modo potest intelligi, quod istud pronomen demonstratiuum solum demonstrat ea, quae continentur in hoc libro, quoniam haec data sunt in monte Synai, & quod amplius est, data sunt in tabernaculo federe, ut patet supra i. cap. in principio. Vterque horum sensuum est conueniens. Sed adhuc conuenientior videtur primus, scilicet, quod intelligantur omnia praecipua contenta in hoc libro, & in Exodo. Nam quamquam hic continentur multa praecipua caeremonialia per totum librum, & quadam moralia supra 19. c. iudicialia tamen vel pauca, vel nulla sunt, quamquam verius aliqua sunt, sed rarissima. Accipiendo autem, quod demonstrantur hic omnia praecipua, quae habita sunt a principio. 19. cap. Exo. vsque huc, poterunt dari moralia, quae habentur Exo. 20. cap. sicut decalogus, & iudicialia multa, quae habentur Exo. 21. vsque ad 24. & caeremonialia, quae habentur a principi. 25. cap. vsque ad finem Exo. & a principio libri huius vsque ad finem. & iste sensus tenendus est. De his praecipua, & per hoc intelliguntur moralia: per iudicia intelliguntur iudicialia, quae sunt ad actiones forales, & conuentiones civiles: per leges intelliguntur praecipua caeremonialia, quae sunt pure leges consistentes per solam positionem. *Quas dedit Dominus inter se, & filios Israel.* Idest leges istae & praecipua sunt inter Deum, & Israelitas, id est, sunt de modo quo se habere debent Israelitae ad Deum, & non intelligitur, quod sint inter Deum & Israel, id est, quod obligentur ad eas Israelitae, & Deus. Nam Deus nulli legi subijci potest, cum nullus super eum Legislator sit: nec ipse potest subdere se legi suae quasi lex super eum habeat potestatem. nam par in parem non habet imperium: Deus tamen est aequalis sibi ipsi, vel magis est idem sibi, ergo est impossibile, quod lex ab eo posita habeat potestatem super eum. Potest autem aliter intelligi, quod Deus posuit inter se & Israelitas istas leges, quia aliquid est in eis quod obseruari debet ex parte Israelitarum, aliquid vero quod ex parte Dei: & hoc quia multae harum legum non solum sunt tanquam leges, sed tanquam pactum. est autem pactum inter partes suentium, atque vtriusque consensus firmatum, in quo quid vtraque pars facere debeat, ponitur: & sic est in plerisque legibus, in quibus dicitur, quod si Iudaei obseruauerint tale, vel tale, Deus faciet eis talia, vel talia bona: & sic tales leges pertinent ad Deum & ad Israelitas. Ideo conuenienter dicitur, quod Deus statuit istas leges inter se & Israel. *In monte Synai.* Idest omnes istae leges caeremoniales, iudiciales, & morales datae sunt in monte Synai incipiendo a capi. 19. Exo. vsque huc, sed differentia est, quia ea quae habentur in Exo. ex. cap. 19. vsque ad finem, dicta sunt, & facta in primo anno egressionis de Aegypto. nam id quod vltimum est in Exo. scilicet erectio tabernaculi iam constructi, fuit factum in principio secundi anni exitus de Aegypto, ut patet Exo. cap. 40. Iam autem quae habentur a principio Leuitici vsque huc, dicta sunt in secundo anno. quod patet, quia cum in istis recitatur ordo; & in eis quae habentur Exo. vltimo cap. dicitur, quod facta sunt in principio secundi anni exitus de Aegypto, scilicet mense primo, & die prima anni secundi, ergo necesse est, quod omnia quae in hoc libro dicuntur, fuerint post primam diem anni secundi, & sic in anno secundo fuerunt omnia ista. Differunt etiam praecipua, quae habentur in isto libro, & quae habentur in Exo. quia ea quae habentur in Exodo, data sunt extra tabernaculum, cum nondum esset constructum tabernaculum, ut patet Exo. vltimo cap. ea vero, quae habentur in toto Leuitico, dicta sunt intra tabernaculum, ut patet supra i. cap. in principio. Et non solum ea quae habentur hic, & in Exodo, dicta sunt in monte Synai, & facta, sed etiam multa

Quo intel-
ligat Deu
inter se ac
filios Is-
rael leges
posuisse.

Praecipua
huius libri
& illa Exo
di quo dif-
ferunt.

ta eorum, quae habentur in libro Numerorum. Iosafae sunt vsque ad 10. cap. quod patet, quia Num. 1. c. dicitur, quomodo recesserit nubes de monte Synai, & Israelitae mouerint castra. & sic fere omnia praecipua, quae data sunt Iudaeis, fuerunt data in monte Synai. nam ea quae hinc vsque ad ca. 10. Numerorum fuerunt in monte Synai, quae autem postea sequuntur ad historiam pertinent, & non ad praecipua. rari praecipua ibi sunt, & eorum, quae ibi iubentur, plurima ponuntur per recapitulationem, quoniam in monte Synai data sunt: ea vero, quae habentur in Deuterono, sunt per recapitulationem posita, quoniam ibi Moyses recitauit partem eorum, quae in alijs libris posita fuerat, & multa eorum declarauit, sed non fuerunt ibi nouiter data ista praecipua, sed solum recitata, vel explanata: ideo dicitur magis id quod habetur in Deuterono, explanatio legis, quam legislatio, sicut patet Deuteronom. cap. 1. scilicet cepitque Moyses explanare legem, & dicere, Dominus Deus noster &c. patet ergo, quod fere tota lex Moysayca in monte Synai data est. *Per manum Moysi.* Idest per Moysen, scilicet, quod omnia praecipua supraposita fuerunt data a Deo Israelitis, & non fuerunt data immediate, sed per Moysen, scilicet, quod Deus dabat praecipua ista Moysi, & Moyses recitabat ea populo. & dicitur per manum Moysi, id est per ipsum Moysen tanquam per instrumentum: ita quod non intelligantur ista praecipua data a Moysese, sed a Deo, tanquam Moyses non fuerit legis conditor, sed Deus. Et iste modus loquendi est per metaphoram, quoniam per manum Moysi non potest dari aliqua lex, quia lex est aliquid rationale, & non potest deriuari nisi per instrumentum rationis: huiusmodi autem non est manus: ergo per manum non datur lex, sed magis per linguam quae exprimit mentis conceptionem, sicut legem conceptam. Ponitur tamen manus, quia est instrumentum operatum generale, cum dicitur organum organorum, ut patet in 2. de Anima.

C A P. XXVII.

LOCVTVS QVE est Dominus ad Moysen dicens. Loquere filiis Israel, & dices ad eos. Homo qui votum fecerit, & sponderit Deo animam suam: sub aestimatione dabit precium. Si fuerit masculus a vicesimo anno vsque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarij: si mulier, triginta. A quinto autem anno vsque ad vicesimum; masculus dabit viginti siclos, femina decem. Ab vno mense vsque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli, pro femina tres. Sexagenarius, & ultra masculus dabit quindecim siclos; femina decem. Si pauper fuerit, & aestimationem reddere non valebit: stabit coram sacerdote, & quantum ille aestimauerit, & viderit cum posse reddere: tantum dabit.

Locutusque Superius dicebatur de festis; & festorum obseruatione. Hic consequenter agitur de votorum

Votorum
commuta-
tio.

De voto
obligatis.

rum solutione. & ista est quarta pars, & vltima huius libri, & pertinet ad praecedentia, quoniam principale huius libri est de sacrificijs: ipsa tamen sacrificia aliquando sunt votiuia, & aliquando spontanea, ut patet supra 7. & 22. c. id oportuit dici de solutione votorum, & de diuersitate votentium. De hac etiam materia agitur Num. 30. cap. vbi ponitur qui sunt, qui obligantur ad votum factum, & qui sunt qui non obligantur. Distinguitur autem hoc in tres partes, quia primo agitur de voto obligatis. Secundo de consecratis. Tertio de decimis: Secunda ibi. *Omne quod Domino consecratur.* Tertia ibi. *Omnes decima.* Prima in duas, quia primo agitur de redemptione votorum. Secundo soluitur dubium circa redemptionem ipsorum. Secunda ibi. *Primogenita.* Prima in duas, quia primo agitur de voto circa personam humanam. Secundo de voto circa rem possessionem. Secunda ibi. *Animal autem.* Circa primum. *Locutusque est Dominus ad Moysen dicens.* Ista lex sicut omnes aliae data fuit Israelitis a Deo per Moysen, quoniam nulla lex dabatur immediate Israelitis a Deo, sed omnes mediante Moysese praeter decalogum, qui datus est in voce tubae ad omnem populum, ut patet Exo. 20. & Deuterono. 7. Carteras autem leges Moyses a Deo recipiens recitabat Israelitis.

Vbi data fuerit haec lex huius capituli: & an simul data fuerit cum omnibus superioribus, vel in alio tempore. Quaest. I.

DE hac lege dubitaret aliquis vbi data sit, quoniam in fine praecedentis capituli dictum est, quod omnes leges praecedentes datae sunt in monte Synai. ex quo videtur quod ista lex non sit de illis, non sit data in eodem monte. Respondendum est quod etiam omnia, quae habentur in hoc capitulo, data sunt in monte Synai, quod patet, quia in fine capituli dicitur, haec sunt praecipua quae mandauit Dominus ad filios Israel in monte Synai. De hac etiam lege dubitatur, an simul data sit cum omnibus superioribus, vel in alio tempore. Respondendum est, quod hoc non potest constare, quia non sunt omnes istae leges, quae habentur in hoc Leuitico, posite simul vniuersae prolatione, sed non cessauerit Dominus dare illas, postquam incepit vsque quo compleuitur: nam inter quasdam earum facta est interpolatio, sicut probatum fuit supra 16. cap. Quidquid tamen fuerit, necesse est, quod omnes leges, quae habentur in toto hoc Leuitico datae fuerint in vno mense. quod patet, quia omnia ista dicta sunt intra tabernaculum federe, ut habetur supra 1. cap. vel saltem prima leges harum ibi datae sunt. Sed tabernaculum fuit erectum in prima die mensis primi anni secundi ab exitu de Aegypto, ergo necesse est, quod istae leges ceperint dari in primo mense anni secundi. Sed omnes istae consummatae sunt ante principium secundi mensis anni eiusdem, ergo intra vnum mensem datae sunt omnes istae leges: quod autem finitae fuerint ante mensem secundum anni secundi, patet Num. 1. cap. quoniam ea de quibus ibi recitatur, inchoata sunt in prima die mensis secundi anni secundi, & sic in paucis diebus datae sunt omnes istae leges, quae habentur in lib. hoc, cum in paucioribus quam triginta diebus. *Loquere filiis Israel & dices ad eos.* In hoc significatur, quod quilibet lex his proferebatur. Primo proferebat eam Deus Moysi. Secundo proferebat eam Moyses populo. *Homo qui votum fecerit.* Tota ista lex est de votis. Potest autem homo vouere quidquid sui iuris est, quoniam votum est tanquam donatio, cum transferat ibi dominium, & solus est super illas res, in quibus homo habet dominium, vel aliquod ius. & in isto cap. solum agitur de solutione votorum praesupponendo, quod vota facta

sunt valida, quia si ille, qui vouet non est sui iuris, vel id quod vouet non pertinet ad eum totaliter, vel si pertineat forte est aliquid inhonestum: & ideo in hoc distinguitur an ille, qui vouet sit vir, vel foemina, & si vir an sit iuris sui, emancipatus, vel non: & si foemina an sit totaliter in potestate patris, vel non, & si sit aliquo modo extra potestatem patris, an sit desponsata, vel maritata, vel vidua, & sic de multis alijs, de quibus omnibus plura Num. 30. cap. quia de hoc est tota materia eiusdem. Est autem hoc generale quod id, super quo aliquis habet plenum ius, potest vouere, & non solum si habeat plenum ius, sed etiam si habeat ius alio modo dictum. nam nemo est dominus sui ipsius, nec seipsum possidet, sicut res possessas, quoniam non potest esse dominus etiam vnius membri sui, ut patet ad leg. Aquil. in l. liber homo. a fortiori ergo non erit aliquis dominus sui ipsius, sicut esse dominus ferri sui, vel possessionis, potest tamen seipsum vendere secundum legem diuinam, ut patet Exo. 21. capit. & supra 25. cap. Etiam secundum iura humana potest homo vendere seipsum, quoniam est maior viginti annis ad participandum precium, ut Insti. de iure personarum. Sicut ergo aliquis seipsum vendere potest, ita de se poterit facere oes actus, qui minores sunt vditione, vel aequales. ita autem est de voto, quoniam cum aliquis vouet seipsum Deo, non tantum obligatur, quantum si esset feruus venditus alicui homini. Si ergo cuilibet est potestas vendendi seipsum: ergo a fortiori inerit sibi potestas vendendi se Deo. & quoniam homo est nobilissimus quod Deo voueri potest, Legislator primo ponit hic quid sit agendum, quoniam homo seipsum vouet. *Et nouerit & sponderit Deo animam suam.* Idest, sponderit Deo seipsum. Vouere & spondere idem sunt: sed ponuntur hic ista duo, quoniam spondere significat promissionem solam, vouere significat ipsas caeremonias, quae sunt ad confirmandum promissionem, & totum hoc complet rationem voti, quamquam vouere, & spondere aliter distinguuntur, quoniam vouere significat promissionem Deo factam: spondere autem significat promissionem, quae fit cuilibet. *Sponderit animam suam.* Spondere animam est spondere seipsum. Anima enim multipliciter accipitur. Vno modo pro spiritu sicut quod esse est, & isto modo non potest accipi: hic quia anima non potest sponderi Deo ad aliquid, quod contrario aia bene potest sponderi demoni, sicut quidam, ut adiunguntur a demonibus, inientes cum eis pacta spondent illis aias suas: istud. n. demoni gratissimum est, sed Deus non vult ad quicquam sponsonem aie nostrae, sed potius nobis est gratia & beneficium, quod ipse velit suscipere animam nostram, immo oia alia, quae nos Deo vouemus, & in honorem eius facimus; ideo sunt, ut suscipiat animam nostram. Alio modo accipitur anima pro ipso corpore etiam quoniam mortuum est, & hoc modo accipitur Num. 9. cap. cum dicitur, quod quidam erant polluti super hoies mortui. Alio modo accipitur anima pro vita, sicut dicitur de aliquo, quod posuit animam suam in manibus suis. Sic patet Psal. 118. anima mea in manibus meis semper. & Christus habet istum modum loquendi, ut patet Matth. 16. & Io. 12. capit. Alio modo accipitur anima pro ipso homine. & sic dicitur sepe in sacra Scriptura, quod de femore Iacob exierunt aiae septuaginta, ut patet Gen. 46. & Exo. 1. cap. & Deuter. 11. etiam dicitur Macha. 1. cap. 2. quod occiderunt Gentiles mille animas hominum; id est mille hoies. Non potest autem accipi hic anima pro corpore mortuo, quia Deo nemo vouere potest corpus mortuum, nisi cum homo cadauer erit, in potestate sua non erit: votum tamen semper de illis quae libertati nostrae sub sunt. Etiam quia corpus mortuum ad nullam operationem vile est: sed carum

Anima
multiplici-
ter sumit.

Non potest
accipi hic
anima pro
corpore
mortuo, quia
Deo nemo
vouere potest
corpus
mortuum, nisi
cum homo
cadauer erit,
in potestate
sua non erit:
votum tamen
semper de
illis quae
libertati
nostrae sub
sunt. Etiam
quia corpus
mortuum ad
nullam
operationem
vile est: sed
carum

nos Deo quicquam vouemus; ideo hoc facimus, vt specialiter proficiat in cultum eius. Alio modo accipiebatur anima pro vita, & isto modo conuenienter accipitur hic, scilicet, quod aliquis sponderit vitam suam Deo ad hoc, quod tota illa sit dedicata specialiter in cultum eius. & tunc homo vitam dicitur hic perdere, quia eam ponit in potestate alterius, & ad vtilitatem, vel honorem alterius abdicans eam a se, nec quicquam illius relinquens sibi: & hoc modo homo habebit vitam in futuro seculo duplicatam, quia illa hic perdidit iuxta illud Matth. 16. Si quis vult post me venire abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me: qui enim voluerit animam suam saluam facere perdet eam: qui autem perdidit animam suam pro me, inueniet eam. & Ioan. 12. cap. dicitur q. amat animam suam perdet eam, & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam eternam custodit eam.

Poterat etiam vltimo modo accipi, q. h. promitteret animam suam. i. seipsum totum, & hoc, vt Deo specialiter seruiret abdicans se ab omnibus alijs. q. i. sibi non viuat, sed Deo. & sic sunt oēs, qui religionem ingrediunt, qm se ipsos Deo vouent, ita vt iam non faciant opera carnis. s. ea quae eis placent, sed quaecunque Deo placita sunt: nec etiam iam sibi viuunt, sed Deo. ante in q. se vouent sibi viuere plena vtentes libertate: nunc vero nihil sibi libertatis reliquerunt.

De voto quo aliquis se Deo obligat, vel obligat res suas solum quomodo differant incomparabiliter. Questio. II.

A P V D Iudaeos autem etiam fiebant alia vota, q. non soluebant hoc modo. Et dicitur hic, q. aliquis sponderit animam suam, ad dñam eius, qui spondet res suas. Nō est. n. vlla cōparatio spondentis se ad spondentem res suas, quia sicut hō liber incomparabiliter valet magis q. res sua: ita qm se ipsum vouerit, incomparabiliter Deo magis dat, q. cum vouerit oēs res suas, maxime qm Deo sponso rerum nostrarum s. seipsum grata non est, sed in quantum dependet ex deuotione dantis. Nam nihil Deo est magis dare pecuniam, q. nihil dare: omnia. n. eius sunt. sed ideo ista aliquā grata sunt, quia a mentis ardore perficiuntur. Et qm votum proprie est qm quisquam alteri dat id, quod est sui iuris, & istae res possessae plene non sunt nostri iuris, sed iuxta dispositionem Dei nobis proueniunt: ideo cum de eis quicquam sponderimus, nihil de nostris ei vouemus, sed de suis: ideo quantum est ex seipso, sponso ista modicum, aut nihil proficiebat, sed in quantum dependet ex aliquo, quod est nostrum. Cum enim Deus omnia, quae nos habemus, habeat, & iuxta voluntatem suam disponat, vnum nobis proprium reliquit, scilicet voluntatem nostram. hac enim est proprie propria nostra, ideo cum istam Deo damus, & aliquid quod nostrum est, damus: & sic est hoc Deo gratissimum, quia in hac sola sponso de nostris offerimus, in omnibus autem alijs offerimus de his quae Dei sunt. sic enim dicebat rex Dauid Deo, omnia tua sunt Domine, & quae de manu tua accepimus, offerimus tibi, vt habetur 1. Paralip. cap. 29. Et ideo quantum est ex conditione ipsius rei, quae vouetur, maius est si quis voueat seipsum Deo abdicans a se libertatem, & subiiciens eam obseruantijs regularibus propter Deum, quam si totum mundum vouerit, qui in potestate eius esset, sed tamen non voueret: immo totum mundum vouere non solum minus esset, quam seipsum vouere, imo nihil est, si comparetur ad hoc quod est seipsum vouere. Ex quo sequitur, quod inestimabilis precij est & meritum apud Deum, cum quis sincera intentione vouet libertatem suam Deo suscipiens aliquis ordi-

Vorum religionis est maxime merito rium: extra martyriū

nis regularis obseruantiam. Nec videtur esse aliquis alius actus, qui ex genere actus aequetur huic in merito, nisi forte quis propter cultum Dei mortem subeat, quoniam iam ista charitas excedit omnem charitatem; cum maiorem charitatem nemo habeat, quam vt animam suam ponat pro amicis suis, vt patet Io. 15. cap.

Quomodo vota sunt dupliciter, scilicet cum determinatione temporis, vel loci, & aliquando simpliciter: & qua obligatio nascatur ex quolibet istorum. & qua differentia sit inter vota veteris testam. & noui. Questio. III.

C O N S I D E R A N D U M autem circa hoc quod hic dicitur de sponso animae, q. aliquis potest spondere animam suam dupliciter. s. simpliciter, vel s. m determinatione tēpis, vel actus. Hic. n. accipitur de sponso simpliciter, vt si aliquis dicat, ego me Deo voueo, nihil aliud exprimēdo, vel ego voueo me Deo ad seruendum in tali Ecclesia. istud votum est simpliciter factum, & ideo obligat ad totam vitam. Nam si dixerit solum, ego me voueo Deo, nihil alterum exprimens, intelligitur votum factum de libertate tribuenda Deo: & tunc necesse est, quod talis intret aliquam religionem, quamquam non determinate obligabatur ad vnam, vel ad alterā ex genere voti. si autem dicat, ego voueo me ad seruendum simpliciter in tali Ecclesia, debet tota vita manere seruendo ad vtilitates illius Ecclesiae.

Vota autem aliquā poterant fieri s. m determinationem temporis, vt si aliquis dicat, ego voueo seruire per annum, vel per mensem in tali Ecclesia: solum tenebitur ad illud tempus. Promissiones autem sine voto, de quibus hic agitur, sunt simpliciter facta sine temporis limitatione, quod patet, quia dicitur, si quis sponderit animam suam, id est vitam suam, vel seipsum totum: patet etiam qm ponuntur equales taxationes preciorum pro vouentibus, vt patet si quis fuerit annorum viginti, & vouerit animam suam, debet dare in commutationem siclos quinquaginta, & hoc erat generale apud omnes sic vouentes. Si tñ fierent vota s. m determinationem, aliquis posset vouere se per mensem, & aliquis pro die, & aliquis pro tota vita, & sic necesse erat quod fierent precia diuersa in vouentibus, quod tamen non fit.

Considerandum etiam q. in hoc est differentia inter vota noui & veteris testamenti, quoniam in nouo testamento si aliquis vouerit seipsum, non reduci potest votum in pecunias, sed eo modo quo se vouerit, tenebit votum, vt si vouerit accipere ordines sacros, tenebitur accipere, & si vouerit intrare religionem eodem modo. In veteri autem testamento vota etiam intelligebantur eodem modo. s. quod quicunque se vouerit Deo, promittebat se ad cultum Dei specialē, non poterant tamen hoc laici facere in veteri testamento: nam nemo de illis poterat vouere se ad ministrandum in sacerdotio. Solum enim hoc filijs Aarō concessum erat, quod si quis extraneus conaretur illud efficere, moriebatur, vt patet Num. cap. 3. etiam si iste esset de Leuitis, qui habebat propinquitatem magnam cum ipsis sacerdotibus, patet hoc in rege Ozia qui laicus erat, & quia ministrare voluit, percussus est lepra tota vita sua, vt patet 4. Reg. 15. cap. De Leuitis volentibus ministrare in officio sacerdotali apparet de Chore & socijs eius, qui erant de genere Leui, & voluerunt vlturpare sacerdotium Aaron. Nam quidam illorum combusti sunt; alij vero viuentes a terra absorpti sunt, vt patet Numeri 16. cap. ergo nemo se poterat vouere ad sacerdotium, nisi esset de genere

neri sacerdotali, sicut non potest aliquis laicus manens pure laicus vouere se Deo ad dicendum Missam per mensem, quia repugnat statui suo. Differt tñ, qm in veteri testamento erat simpliciter impossibile: in nouo autem non. s. q. ille, qui laicus est in nouo testamento, non potest se vouere ad dicendum missam manens laicus: potest tñ se vouere ad accipiendum ordines sacros, & sic potest se vouere ad dicendum missam. In veteri tñ testamento laicus, qui non erat de genere Aaron, sine esset de popularibus, sive de Leuitis, non poterat se Deo vouere simpliciter ad officium sacerdotale directe, nec indirecte, qm non poterat vouere, vt aliquem ordinem acciperet, vel sanctificationem ad ministrandum, nec etiam poterat vouere ministrare sine sanctificatione suscepta. vtrumque. n. conueniebat solum ad ipsos, qui erant de genere Aaron.

Nec etiam poterat quisquam de laicis vouere se ad officia Leuitarum. s. vt custodiret tabernaculum excubando in circuitu, vel vt portaret vasa Sanctuarij, qm tabernaculum mouendum foret. Ista quippe erant officia Leuitarum, ad quae nullus accedere debebat, q. si accedere conaretur, moriebatur sic patet Nu. ca. 1. & 8. Solum autem manebat ministerium quoddam in Sanctuario, quod poterat pertinere ad laicos. s. portare aquas, vel ligna ad Sanctuarium pro sacrificijs, quod apparet qm Gabaoonita, qui erat de Chananaeis, destinatus fuit a Iosue, vt seruierit ducēdo ligna & aquas pro ministerio altaris, vt patet Iosue cap. 9. ergo a fortiori poterat quilibet de Israelitis seruire Deo, in hoc genere ministerij. Deus tñ adhuc nolebat, quod Israe lite hoc modo seruiret, sed iussit, vt quicunque se ipsum voueret, daret certam estimationem pro seipso s. m q. infra taxatur. *Sub estimatione dabit precium.* Id est omnes vouentes animas suas dabunt precium pro se secundum q. fuerit estimatum. Sed aliquis dicit, videtur q. non fieret aliqua estimatio, qm quantitas precij erat determinata a lege s. m q. hic apparet: non ergo fieret estimatio. fieret autem estimatio si lex diceret, quicunque aliquis vouerit animam suam, estimetur quantum valet, & sic soluat precium.

Respondendum est, quod hic dicitur, quod erit sub estimatione non quantum ad hoc, quod de quolibet deberet estimari quantum valeret, sed q. aestimaretur etas sua, & s. m illam estimationem solueret precium, quod iam a lege constitutum erat.

Quare cum aliquis vouebat animam suam in veteri testamento conuertebatur votum in pecunias, & quomodo fiebat estimatio, quae solum videtur esse taxatio quadam precij: & an pro homine libero possit fieri estimatio in pecunia. Questio. IIII.

S C I E N D U M autem q. lex mandat hic omnia vota personalia conuerti in pecuniam, quia qm aliquis homo vouet seipsum Deo, spondet ei animam suam, vt dicitur litera. ergo debet Deo dare animam suam. s. vitam. hoc autem facere nō potest nisi per mortem, ita q. homo occidatur, & vere homo occideretur qm seipsum vouet Deo, si esset animal immolaticium, sicut boues, & oves. Vnde quando aliquis vouebat Deo aliquod animal, quod immolari poterat, immolabatur, sicut infra habetur, nec poterat conuerti in aliquem alium vsum, etiam non poterat commutari. s. quod daretur aliud animal pro illo: immo si quis commutare vellet, tam id quod dabat, quam pro quo dabat, sanctificari erat, quia ergo vita hominis non poterat applicari Deo isto modo, necesse erat, vt sacerdotibus maneret alia regula faciēdi circa hoc. Poterat autem vita hominis alio modo dari Deo. s. vt totam vitam homo expendere

in cultu diuino: sed etiam hoc fieri non poterat. Nā vt supra dictum est, nemo de laicis tempore veteris testamenti poterat se vouere ad ministrandum Deo in ordine sacerdotali, vel officio Leuitarum, & necesse erat, vt aliquo alio modo applicaretur homo, qui se vouebat ad cultum Dei. s. quod daret aliquam pecuniam, quae cederet in vsum sacerdotum ministrantium, vel in vsum Sanctuarij, de quo magis infra dicitur. & propter hoc assignabatur certa pecunia solueda pro vouentibus. haec autem vera sunt, nisi ille, qui voueret, esset de Leuitis, vel de sacerdotibus, quoniam iste poterat se vouere ad cultum Dei temporaliter, vel in eternum. Pro quo sciendum, quod d. sacerdotes & Leuita, quia erant in magno numero, non poterant omnes seruire simul. Sed quidam seruebant quodā tempore; alij vero altero. De sacerdotibus autem habetur 2. Paralip. cap. 24. & Luc. 1. cap. c. m. erant distincti in 24. sortes, & seruebant s. m illas. Leuitae etiam erant distincti per officia, & per tpa ad seruendum, vt habetur 1. Paralip. cap. 23. & 25. & 26. Qm autem isti seruebant, manebant in vrbe, in qua erat Sanctuarium. Cum vero non seruebant manebant in vrbebus suis, vt colligitur Deuter. 18. cap. habebant quippe sacerdotes & Leuitae quadraginta octo ciuitates distributas per sortes filiorum Israel, vt patet Nume. cap. 35. Quod etiam sacerdotes temporibus, quibus nō ministrabant, non essent in Sanctuario, sed irerent ad vrbes suas, apparet Luc. 1. de Zacharia patre Ioānis, qui erat sacerdos, de quo ibi dicitur, & factum est, vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suam, & tamen domus ista non erat in ciuitate Ierusalem, sed in quadam montana, sicut patet Luc. 1. cap. cum dicitur, exurgēs autem Maria in diebus illis abiit in montanā cum festinatione in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zacharię, & salutauit Elisabeth. ecce ergo q. domus Zacharię sacerdotis non erat in vrbe, in qua erat Sanctuarium. & sic erat de alijs sacerdotibus.

Tunc igitur quamquam ministerium Leuitarum vel sacerdotum veniret s. m diuersa tempora, poterat tamen aliquis se vouere, vt semper maneret coram Dño seruendo. sic patet 18. cap. in Deuter. cum dicitur, si surrexerit Leuitae de vna vrbe iuratum, in qua habitat, & voluerit venire desiderans locum, quem elegerit Dñs, ministrabit in nomine Dei sui, sicut omnes fratres eius Leuitae, qui stabunt eo tpe coram Dño: partem ciborum eandem accipiet quam & ceteri: excepto eo quod in vrbe sua ex paterna successione ei deberetur. Si ergo Leuitae poterant semper stare in loco quem elegerat Dñs ministrando, & propter hoc dabatur eis pars ciborum, sicut alijs Leuitis, fieret hoc qm Leuita seipsum voueret ad manendum coram Dño, & sic in istis si aliquis voueret Deo animā suā, non debebat dare precium, sed seruebat, qm non repugnabat sibi illud ad quod se vouebat. Simile etiam patet de Samuele, qui erat Leuita, & vouit eū mater sua, qm erat puer, vt tota vita sua maneret corā Dño, & sic mansit, vt patet 1. Reg. capit. 1. & 2. & non fuit datum aliquod precium pro eo, sicut statuitur hic. De sacerdotibus autem idem erat, q. poterat quilibet sacerdos vouere se, vt maneret coram Dño omni tpe, nec precium dabat, qm ministerium illud conueniebat sibi. Quod autem dicitur hic, q. subintelligit de popularibus, qui non pertinebant ad aliquod genus ministracionis coram Dño, ideo cōmutat votū in precium: & hoc erat minus, qm magis valebat homo ēt si venderetur in seruum, q. precij quod hic pro eo daf. In nouo autē testō non est iste modus cōmutationis votorum, sed si aliquis seipsum voueat Deo, ipse manebit seruens: si vero aliquando faciēda sit cōmutatio votorum, semper fit in maius, & in melius, & hoc

Notanda de sacerdotibus & Leuitis vbi erat & an oēs manerent in Sanctuario

non sine causa rationabili, & aequaliter vrgenti, vt patet extra de voto & voti redemptione, in cap. magne. De isto precio quod hic datur in solutione votorum an cederet in ius sacerdotum, vel ad vsus Sanctuarij, infra dicitur. Sciendum autem, quod hic ponitur sub aestimatione, scilicet, vt tantum detur pro eis, vel tantum, & distinguntur aetates hominum, qui vouentur, quoniam secundum diuersas aetates homines sunt maioris, vel minoris valoris. Aliquis autem dicit hoc esse inconueniens, quoniam homo liber non recipit aestimationem: hic tamen agitur de voto hominum liberorum, & ponitur aestimatio pro ipsis. Rnddum est, quod homo liber non potest recipere aestimationem, non solum quia lex hoc dicit, & habetur tamquam vulgare. ff. ad leg. Aquil. sed quia impossibile est in naturam, qd homo liber recipiat aestimationem, quoniam res aestimationem recipiunt in venditione, qm ipsa substantia rei venditur: aliter aut non possunt res aestimationem recipere, qm aestimatio dicit totum valorem rei, sed tota res nunquam traditur nisi per venditionem, qm per locationem, conductionem, commodationem, & similes. Quid non datur tota res, sed vsus rei: ideo non potest tota estimari. In venditione autem totum traditur, ideo ibi fit aestimatio, sed homo liber vendi non potest. nam cum venditur, iam liber non est: ergo impossibile est qd homo liber recipiat aestimationem. Ad hoc autem potest rñderi dupliciter. Primo concedendo hominem liberum aestimari non posse, seruus tñ recipit aestimationem, & quia qñ aliquis vouet seipsum Deo spondet ei animam suam, i. se totum: ideo iam seruus Dei efficitur, nec est sui iuris: & sic potest recipere aestimationem, & quia homo est ibi seruus Dei, poterit ponere Deus aestimationem quam voluerit. Alio modo potest dici, qd iste, qui vouetur sit homo liber, & non ponatur super eum aestimatio, & quando hic iubetur, qd detur tantum pro quolibet, qui vouet se, non est sensus, qd illa sit aestimatio valoris rei, sed quod iudicetur nihil magis aut minus rem valere, sed est aliquod precium constitutum, quod Deus vult dari sibi a quolibet vouente. Patet hoc, quoniam si fieret aestimatio valoris hominis secundum quod homo venditur in seruum, manifestum est, quod non fieret sic, quoniam aliqui homines sunt, qui sunt duplices, vel triplices in valore ad alios, tamen omnes solunt aequale precium, si sunt in aetatibus aequalibus: ergo non fit hoc secundum aestimationem, sed solum Deus posuit aliquam quantitatem pecuniarum hominibus, qui vouebant seipso, vt eam soluerent in redemptionem. Idem patet quoniam si poneretur ista pecunia ad aestimationem valoris humani: etiam si ponerentur omnes homines aequales in pecunia quantum ad aestimationem suam, tamen non aestimarentur in tam parua quantitate, quoniam hic ponit pueros ante quinque annos aestimari pro quinque siclis, & foeminas pro tribus, & sic aequiparabantur in valore duo arietes vni homini, & vnus aries vni foemina: quod patet, quia in terra Iuda vnus aries valebat duos, vel tres siclos, vt patet supra 5. cap. est tamen absurdum, vt aestimetur aequaliter valor vnus hominis, & vnus arietis. Ergo non fiebat haec aestimatio quantitatis valoris humani in pecunia, sed solum constituebatur hoc a Deo, vt solueretur a vouentibus.

Sed aliquis arguet, quod si non fieret hic aestimatio valoris humani, non ponerentur diuersa precia secundum varias aetates hominum: nam pro illis, qui sunt a viginti annis vsque ad sexaginta dantur quinquaginta sicli, qui vero sunt a sexaginta, & vltra dantur siclos quindecim, & sic de alijs aetatibus, vt patet in littera. nam secundum quod aetas est robustior, in qua

homo magis valet, ita datur maius precium. Item arguetur, quia litera dicit, quod qui sponderit animam suam, dabit precium sub aestimatione. ergo oportebit fieri aestimationem valoris.

Ad primum dicendum est, quod hic non fiebat aestimatio valoris humani secundum totum quod valere poterat: nam quilibet horum, cuius in litera ponitur precium, si venderetur in seruum, magis valeret: ibi tamen fit vera aestimatio valoris humani. Et quando arguis quod hic ponuntur diuersa precia secundum varias aetates, in quibus homo robustior est, concedendum est. Sed non sequitur quod propter hoc fiat aestimatio totius valoris. Nam rationale est, quod illi qui sunt fortiores, & magis conuenientes ad seruiendum, magis tribuant de precio: non tamen dat quisquam istorum pro se tantum quantum valet, vel quantum aestimaretur, si venderetur in seruum. Patet hoc, quoniam si aliquis est in anno 19. nihil minus videtur valere quam ille, qui est in anno vicesimo, pro quo dantur sicli quinquaginta, & pro eo qui est in anno decimonono dantur quindecim, vt patet infra in littera. ergo non est ista proprie aestimatio facta valoris, sed solum est quoddam constitutum a lege, vt soluant illi, qui vouent se. Si autem esset propria aestimatio precij, fieret sicut in voto animalium, & agrorum, nam si aliquis vouebat animal quod im molari non poterat, adducebatur ad sacerdotem, qui considerabat illud, & constituebatur precium eius. Idem autem de domo si quis eam vouisset domino, vendebatur, & accipiebant sacerdotes precium, vt patet infra. Nec obstat si dicas, quod in aestimatione preciorum hominum se vouentium non vendebantur ipsi homines, sicut pecora, vel domus, quia non licebat eos vendi. hoc enim falsum est: nam Iudaei, qui sui iuris erant poterant vendere seipso, vt patet supra 25. & Deuteronom. 15. cap. & pater poterat vendere filiam Hebraeam, vt patet Exo. 21. Non ergo intendebat Deus facere in his appreciationem aequalitatem valoris.

Ad alterum quando dicebatur, quod hic dicitur debere dari precium sub aestimatione. respondendum est, quod non accipitur hic aestimatio pro aestimatione totius valoris rei, sed pro taxatione certi precij, siue illud sit aequale, vel inaequale rei. & est sensus quod qui sponderet Deo animam suam, debebat dare precium sub aestimatione, id est non deberet dare quantum vellet paucum, vel multum, sed quantum a lege determinatum est hic. Nam licet ille, qui Deo se vouet, sit effectus seruus Dei simpliciter, sicut vnus homo est seruus alterius: Deus tamen noluit facere magnam taxationem. s. pro toto valore rei, & hoc vt homines desiderarent, vel saltem non euitarent se Deo vouere. Si autem fuisset positum magnum precium, fugerent hoies se vouere, & sic accidentaliter impediretur cultus diuinus. Simile autem est de redemptione primogenitorum. nam in filiis Israel qñ nascebatur aliquis primogenitus, redimebatur, & dabantur pro eo quinque sicli, vt patet Nume. 3. & 18. cap. vnde cum quilibet primogenitus esset ipsius Dei, quia ipse redimebat illum de terra Aegypti, vt patet Exo. 13. & 34. cap. vbi dicit Deus, mea sunt oia primogenita. potuisset ergo facere, qd daretur pro eis tantus valor, quantum alias daret si venderet: solum tñ iubebat dare quinque siclos, vt Iudaei sic faciliter darent. Si autem esset positus maior valor, distraherentur multi a solutione huius pecunie. Apparet igitur ex supra dictis, quod hic non ponitur aestimatio totius valoris hominis se vouentis, sed solum constituitur aliquod precium, quod a vouentibus seipso solui debeat.

Quare

Quare Deus posuit paruum precium soluendum ab homine vouente seipsum. Et cur non redimebantur pro vero valore suo.

Quest. V.

SI adhuc aliquis quaeret cum Israelita se vouerit Deo, & non possent ei personaliter applicari, sed essent redimendi, quare non redimebantur pro vero valore suo? Et videtur, quod istud fieri deberet. nam homo per vovum se totum spondebat, & si liceret, totus in eius cultum, & obsequium tradendus erat, sicut fiebat in Leuitis, & sacerdotibus, vt ostensum est supra: ideo cum non liceret hoc in laicis, cum non essent competentes ministri, debebat fieri redemptio in pecunia, sicut litera dicit esse redimendos, vt oēs primogeniti etiā redimuntur Nume. 18. cap. Sed totus homo Deo erat debitus ergo totum precium hominis dandum erat. ergo videtur, quod debet aestimari quantum valeret homo venditus, & tantum tribueretur. Et ad hoc nihil obstat, quod homo esset liber, quia homo liber potest effici seruus, & quando efficitur, venditur, & est certa aestimatio eius. Et quamquam non sit possibile aestimari hominem liberum quandiu liber manet, vt ostensum est supra q. 4. statim autem estimatur quando seruus efficitur. sed iste se ipsum seruum faciebat offerendo se Deo: ideo aestimandum erat ac si venderetur. Item quia Iudaei, qui liberi erant, manentes in terra sua se seruos interdum faciebant, & constituebatur in eis precium pro voluntate ementium. ergo, & hoc fieri poterat. Respondendum, quod hoc fieri poterat, vt quilibet qui se Deo voueret, aestimaretur, & precium Deo traderet, sed Deus illud fieri noluit, immo constituit precium dererminatum, quod soluerent vouentes. quod fuit propter multa. Primo propter dignitatem eorum qui se offerebant Deo, quia licet illi vere per hoc se efficerent seruos se totaliter tradentes Deo, noluit Deus, quod reputarentur, vt serui, sed vt liberi, & haec pecunia, quae dabatur, esset potius oblatio quam redemptio. Secundo, quia licet illi qui se Deo vouebant, essent serui Dei, non erant serui simpliciter iuxta conditionem illorum, qui efficiuntur serui humani: primo quia retinent sibi honorem, immo maiorem habent, quam prius, quod non est in seruis humanis, qui dignitatem omnem, & honorem perdunt. Secundo, quia serui humani dure tractant, & abiectionis, & ad quoslibet labores coguntur, non erat sic de illis qui se Deo vouent, quia etiam temporaliter non est tam dura eorum conditio. ideo non erat iustum, quod pro istis seruis Dei si redimerentur, daretur quantum poterant valere, sicut pro illis qui subibant humanam seruitutem. Tertio, vt homines magis allicerentur ad seipso vouendum Deo, si enim leuis esset conditio eorum qui se vouebant, multi se vouerent. Si autem daretur pro quolibet tota aestimatio, rari possent seipso redimere, aut vellent vouere, cum autem paucum precium imponeretur, multi se vouerent. & ita fuit, quia positum fuit paruum precium in respectu ad totum valorem hominis, & ideo multi se vouebant. vnde etiam si hoc fieret animo acquiriti aliquid Sanctuario, vel ministris Sanctuarij, vtilius erat paucum precium poni, sicut constitutum est, quam totum hominem aestimari. Quarto fuit, vt homines magis se putarent pertinere ad Deum, & dererminatus. Nam si ad redemptionem aestimaretur homo, & daret pro se precium quod aestimatum esset, quia aestimatio varie fit ab hominibus pro opinionibus diuersorum, putaret aliquis se non bene aestimatum, & ideo non sufficienter redemptum, quia non dabat quantum valebat, & ob hoc putaret se non to-

taliter pertinere ad Deum. Cum autem Deus dererminauerit quantum pro quolibet dandum est, non est dubium quin Deus accipiet de quolibet, quantum vult pro eo suscipere, & ita nemo dubitabit an sit sufficienter redemptus: ideo non debuit fieri commutatio pro quolibet: sed Deus potius debuit statuere precium pro hominibus, & ita fuit hic. Quinto ad tollendum mutuam inuidiam, & confusionem, quia quando aliquis se Deo voueret, si aestimaretur sicut venditus, aestimaretur vnus paruo, alius multo, sicut valere videretur. & ita ille, qui maius precium pro se daret, gloriaretur se magis valere, & magis pertinere ad Deum, alius vero qui paucum aestimaretur, doleret se parum apud Deum valere, & confunderetur se minoris esse precij quam essent alij homines: ideo ad tollendam istam mutuam inuidiam potissime circa cultum Dei, debuit fieri a Deo taxatio, & illa esset aequalis, & non aestimaretur quilibet quantum posset valere venditus. Sed dicendum, quod tertia ratio est potissima, & hoc apparet, quia omnes istae taxationes hic factae in littera sunt minores quam si homo venderetur, & tamen si esset aliqua alia causa principalior, licet a Deo fieret taxatio, fieret maior, scilicet quantum homines possent mediocriter valere. etiam quinta causa multum ad hoc confert. Simile est in primogenitorum redemptione. nam Deus posuit multo minorem aestimationem quam sit valor hominis alicuius, scilicet quinque siclos, & iste erat valor duorum arietum in terra Iudaeorum, vt ostensum est supra.

Quare Deus in veteri testamen. non acceptabat omnes vouentes se ad suum cultum, sed licebat fieri redemptio in pecunia. Et de votis noui testamen. quomodo semper implenda sint, & nunquam mutanda in pecuniam. Et quid agendum si quis habeat aliquod impedimentum iuris, propter quod non potest implere votum. Et per quid solemnizatur votum in nouo testam. & quae penitentia imponitur frangentibus vota.

Quest. VI.

SEd quaeret quare Deus non acceptabat omnes vouentes se ad cultum suum, sicut Leuit. & sacerdotes si se vouebant, non redimebantur sicut hic dicitur, sed manebant semper ad seruiendum Deo in loco Sanctuarij iuxta conditionem suorum ministeriorum, ita poterat conuenire omnibus popularibus aliquod ministerium respectu Sanctuarij, in quo ministrarent, & ita in illo ministrarent, & non fieret aliqua redemptio: nam poterant comportare aquas, & cedere ligna, atque portare in Sanctuario, ista enim faciebant Gabaonitae, qui erant de genere Chananaeorum Iosue 9. & primo Reg. 21. cap. ergo a fortiori, qui erant de genere Israel poterant ista facere, ideo non redimerentur: etiam poterant facere sartatecta templi, & quascunque alias refectiones, quae non erant determinatum ministerium sacerdotum, & Leuitarum. Dicendum, quod non debuerunt vouentes se applicari alicui ministerio Dei, sed vel debuit fieri redemptio, vel non debuit fieri votum tale. Circa quod considerandum, quod non est sic de vouentibus se Deo in nouo, & in veteri testamento. In nouo. n. testamento nulla fiebat redemptio votorum: in veteri autem fit redemptio. & ratio differentiae est, quia in nouo testamento omnes personae sunt habiles ad id ad quod se vouent: sed in veteri testamento non sunt omnes habiles. Nam in nouo testamento aut aliquis se simpliciter Deo vouet, aut vouet facere determinate aliquid ad cultum Dei. Si autem vouet seipsum Deo, vel ad cultum Dei, & non exprimit aliquid speciale, intelligendum est, quod promittit in perpetuum tenere aliquem modum colendi Deum specialiore, quam

quãra sit ille quem aliãs omnes tenemus, aut tenere obligamur. & iste debet esse per obseruantiam alicuius de religionibus approbatis, licet ad nullam earum sit determinata obligatio. Et patet hoc, quia seipsum vouet, & per hoc tradit se aliene potestati: ideo oportet quod transeat ad statum in quo in perpetuum maneat, & ibi non sit iuris sui, quia aliãs non tantũ Deo soluere quantum vouit, talis autem est status religionis: ideo quicumque taliter se Deo vouet, tenetur profiteri aliquam de religionibus approbatis quam maluerit, cum adhuc ad nullam determinate se obligauerit. Si autem non se voueat sic, sed ad aliquid determinatum, tenetur illud facere, vt si se voueat Deo ad ministrandum in sacerdotio, vel ordine diaconi, aut subdiaconi, tenetur in illo ministrare. Nam si nondũ in illum ordinem promotus est, tenetur promoueri, quia quilibet potest modo ad ordines sacros promoueri, & tũc ministrabit sicut vouit. Sed quid si aliquã de irregularitatibus iuris quis habeat, propter quam impediatur promoueri, quomodo votum implebit? vt si est illegitimus, aut fuit bigamus, vel aliquid simile. Respondendum, quod aut impedimentum sine irregularitas illa subest tempore, quo votum emittit, aut incidit postea, si tunc subest, aut est de illis, in quibus consuevit ecclesia dispensare, aut non si est de illis in quibus consuevit dispensare, tenetur agere diligenter quantum in se est, vt dispensetur cum eo ad hoc, quod votum compleat, & hoc maxime si ipse conscientius erat illius inhabilitatis, vel impedimenti: si autem dispensationem obtinere non valuerit, manet liber de rigore iuris; cum votum non tenuerit, quia tamen voluntatis illius fuit se obligare, tunc est ei commutationem aliquam petere, quã tamen, vt dixi de rigore iuris non est, nisi votum tenet, votum autem quod non tenet, est ac si non esset emissum, & illius non est propria commutatio. Si autem fuit de nõ dispensabilibus, siue in quibus non consuevit ecclesia dispensare, quemadmodum est de bigamia vera, & de homicidio voluntario: votum non tenuit neque oportet conari ad dispensationem habendam, eũ non soleat concedi, sed erit votum irritum, nisi uouens uoluerit fieri commutationem ad maiorem securitatis, maxime quando uouens sciebat se impediditum, & non obstante hoc habebat animum se obligandi ad aliquid. & tamen in his duobus casibus votum nunquam tenuit, neque a principio, neque processu temporis, cum impedimentum fieret tempore emissionis voti. Si autem impedimentum tunc non suberat, sed superuenit postea, vt potest quia fuerit corpore vitiatum, vel incidit seruitute, aut alia impedimenta iuris ad promotionem. Dicendum, quod aut illud impedimentum accidit omnino inuoluntarie, aut aliquo modo voluntarie. Si primo modo, cessabit obligatio voti, vel si factus est a laboribus, id est abscisa fuerunt genitalia, vel corpore mutilatus est, vel incidit in lepram, aut effectus est seruus, licet in his subdistinguitur, quia quedam habent causam continuam, & perpetuam impediendi, vt est mutilatio, & simpliciter soluit votum, & in talibus nulla fit commutatio, quia votum non manet, & sine culpa est effectus impotens ad soluendum. Alia habet causam temporalem, & ista non tollunt obligationem voti, sed impediunt solutionem, vel executionem, sicut est seruitus, nam quãdiu quis manserit in seruitute, non est ad sacra promouendus, cessante autem seruitute promouebitur, & tandũ cessatur a solutione voti. Alia sunt impedimenta voluntarie inducta, vel saltem ex aliquo actu nostro, vt est contractus matrimonij, & irregularitatis ex homicidio, si quis enim uouerit suscipere sacerdotium, & postea contrahat per verba de

presenti, soluitur votum, quia non potest ordinem sacrum assumere coniugatus existens. Nam per matrimonium sequens soluitur votum de suscipiendo ordinem sacrum, & de intrando religionem, quia ista vota sunt simplicia, & matrimonium sequens est maioris vinculi, quando est consummatum, quã votum simplex. Si enim non est consummatum, adhuc potest implere votum uouens, quia potest intrare religionem, & ibi ministrabit in sacerdotio. Si autem consummatum est matrimonium non fiet, sed statim solutum est votum. & non facimus hic distinctionem an ista vota sint simplicia, vel solennia, quia non possunt esse nisi simplicia. Nam votum de suscipiendo ordinem sacrum semper est simplex, cum non solennizet nisi in ipsa actuali susceptione ordinis sacri, & votum de intrando, vel proficundo religionem semper est simplex, cum solennizatio ipsius non fiat nisi per expressam aut tacitam professionem factam alicuius de religionibus per sedem Apostolicam approbatis, de voto, & voti redem. cap. vnico, lib. 6. licet vulgariter loquentes dicant votum solennẽ, vel solenniter emissum, quando pluribusstantibus quis uouerit religionem intraturũ, aut aliquid huiusmodi, maxime si illud iuramento confirmat, & dicunt simplex, id est tacitum, vel non publice factum, & sine validatione iuramentali emissum. id vero in quo accidit publice esse emissum, & cum confirmatione iuramenti, dicunt esse solenne, & iura interduum talia vota esse solennia, vel solenniter emissã, sed non esse illam solennitatem, quã de iure matrimonium sequens contractum dirimat, vt patet, e. cap. lib. 6. cũ dicitur, reliqua autẽ vota, & si quando que matrimonium impediunt contrahere, differunt, & quanto solennius, & manifestius sunt emissã, tanto propter plurium scandalum, & exemplum durior poenitentia transgressoribus debetur &c. De tali ergo emissionem voti siue ad suscipiendum ordinem sacrum, siue proficundum religionem, dicendũ quod semper est simplex: ideo nunquam potest impedire matrimonium postquam contractum fuerit, id est dirimere illud: sed solum impedit ne contrahatur. Si autem de facto contractum est votum, tamen est imponenda poenitentia transgressori secundum arbitrium confessoris: sed ista non est æqualis omnibus, immo quanto aliquis votum suum magis publicauit coram pluribus emitendo, vel maioribus solennitatibus firmavit, tanto est ei durior poenitentia imponenda eo. cap. in fine, & hoc fit propter duo. Primo, quia ille qui indixit plures solennitates ad validandum, habuit animum magis determinatum ad se obligandum: ideo magis obligabatur, quia tantum quis obligatur, quãtum se uult obligare, cum obligatio ex voluntate nascatur. & quãto magis se obligauit, si contraueniat est maior transgressio, & consequenter maior poenitentia imponenda. Secunda propter scandalum, quia quanto quis votum suum coram pluribus expressit, tanto est maior scandalum, si postea videant eum contra agentem. ideo tanto est grauius peccatum, & durior poenitentia, & hoc solum tangitur in allegato cap. lib. 6. Hoc autem factum, id est suscepta poenitentia, poterit manere in matrimonio suo sine aliquo serupulo petendo, & soluendo debitum, qui talẽ votum emiserat, tam cum illa vxore, quam accepit, quã cum alia, si quam superdixerit illa mortua, vel soluto aliãs matrimonio, si accidat solui. Sed aliqui obijciunt, quod iste qui contraxit, & consummauit matrimonium, tenebitur manere cum vxore quãdiu illa uiuit, quia est fortius vinculum matrimonium, tamen mortua vxore tenebitur profiteri religionem, vel suscipere ordinem

Nota per quid solennizatur votum in nouo test. & quid sit votum solenne.

impedimenta voluntarie inducta.

ordinem sacrum sicut uouerat, quia iam est ablatum impedimentum exequendi promissum, sicut dicebatur de eo qui incidit in seruitutem post votum emissum de suscipiendo ordinem sacrum, quia licet tunc non possit ordinari, non soluitur votum, sed differtur executio: ideo ablata seruitute siue cessante tenebitur ordinem sacrum recipere, vel intrare religionem, si illud uouit. Dicendum, quod non est simile, quia seruitus non habet naturam impediendi ordinem sacrum de se suscipi, quia & potest seruus manens ordinari, licet non debeat fieri, & in seruitute nihil est quod opponatur sacro ordini, aut obseruantie religionis, sicut est in matrimonio, quia in matrimonio est necessitas reddendi debitum, quod est contra castitatem, quẽ necessario inducitur in susceptione sacri ordinis, aut in professione religionis: ideo matrimonium & maxime consummatũ dissoluit votum de suscipiendo sacrum ordinem, & de intrando religionem. Seruitus autem non habet aliquid contrarium de se ad religionem, vel ordinem sacrum, quia non est ibi contrarietas ad aliquid de votis essentialibus religionis. Etiam quia matrimonium de se habet causam perpetuam, nam est indissolubile per totam vitam: ideo dissoluit votum de religione, & de suscipiendo sacrum ordinem. Secus de seruitute, quia non habet perpetuitatem: ideo non dissoluit votum, sed differendo impedit executionem ad tempus. Ideo dicendum, quod uouens religionem intrare, vel suscipere sacrum ordinem, si contrahat, & consummet matrimonium, dissoluitur votum, & pro transgressione voti imponetur ei poenitentia qua completa securus manebit in conscientia sua reddendo debitum, & petendo, & si contingat mori vxorem, vel dissolui matrimonium, poterit licite contrahere cũ alia: & iam non erit, ei poenitentia imponenda: quia non est transgressor voti; cum votum semel extinctum non possit reuiuiscere. Si autem incidit in irregularitatem ex homicidio, aut huiusmodi, quã irregularitas contrahitur ex proprio actu: est dicendũ quod ad votum religionis nihil obstat irregularitas; immo facilius dispensatur quantum ad quãdam irregularitates cum professis religionem, quã cum nõ professis, & dato, quod non dispensetur quantum ad hanc irregularitatem nihil obstat, cum possit esse obseruantia regularis cum irregularitate contracta, quã solum impedit promotionem. Si autem uouit suscipere ordinem sacrum ad ministrandum in eo, est dicendum, quod teneat agere, si possit obtinere dispensationem. Si autem non obtinuerit, soluitur votum, & tunc dicendum, quod non est commutatio, vlla voti faciendã, cum non teneat votum. Si tamen petitur, an sit aliqua poenitentia imponenda pro hoc, quod non potest implere votum quod emisit. Dicendum, quod aut peccauit in actu in quo commisit irregularitatem: aut non. Si non peccauit, putant quidam, quod neque teneatur pro voto aliquid facere, neque saltem poenitentiam: si autem peccauit, quod poenitentiam aliquam faciet, licet non fiat commutatio. Sed istud non stat, quia aliquando quis incidit in irregularitatem sine peccato, & videtur, quod sponte incidat: sicut in illo, qui iudicis officium in criminalibus inter laicos assumere uult, ex quo sequitur, quod interdum dicitur in hanc sanguinis, & proferat, ex qua sequitur irregularitas, & non peccauit iste in hoc, cum potius mereatur occidendo malos. & tamen, quia iste cum sumit hoc officium, scit inde facturum irregularitatem, sciat semper hoc efficiendum ad impletionem voti inhabile peccat quasi sibi si contrarius. Et ideo dicendum, quod in isto non debet esse commutatio voti, quia votum dissolutum est, tamen debet imponi poenitentia, quia sponte egit contra votum suum assumendo illud offi-

cium, sicut ille qui cum uouisset intrare religionem, contraxit matrimonium, & consummauit illud, nam imponitur ei poenitentia. cap. vnico de voto, & voti redem. lib. 6. Et illi uero imponitur commutatio voti, & tamen ille magis directe agit contra votum, quã assumens iudicis officium in criminalibus, cum sit possibile istum non incurrere irregularitatem: ergo neque isti debet imponi commutatio, sed solum poenitentia aliqua. Alij uero, qui homicidium commiserunt uoluntarium si illud egerunt ex iracundia, vel aliã nõ ex tali proposito, neque aduertere poterant, an ex eorum actu sequeretur tunc irregularitas: non solum non est commutatio voti imponenda, cum votum non teneat: sed neque videtur imponenda pro hoc, quod non possunt implere votum iam effectũ irregulares, sed solum pro peccato quod commiserunt in ipso actu homicidij, nisi dicerent, quod ideo quis committere uoluit homicidium, vt efficeretur irregularis, & non posset promoueri, quia tunc non solum pro homicidio imponenda est poenitentia, sed etiam, quia sponte, & opera data se impotentem constituit ad votum soluendum. Alia autem vota sunt de agendo aliquid determinatum, vt dando elemosynam, vel orãdo, aut peregrinando, & de huiusmodi, & quantum ad hæc regulariter quilibet qui est sui iuris est potens, & ideo non debent talia vota in aliud commutari, neque redimi in pecuniam, sed fieri debet id quod per votum promissum est. Et sic apparet, quod in nouo testamento non habet locum commutatio uotorum in pecuniam, quã dicitur quedam redemptio eorũ. De uotis autem in veteri testamento secus est, quia quedam vota propter inhabilitatem personarum ad exequendum ea commutabantur in pecuniam. & sunt illa de quibus habetur hic.

Quando vota in ueteri testamento redimebantur pecunia, & quando non. Et de uotis, in quibus seipsum uouet homo, & Nazareorum. Quest. VII.

Si dicendum, quod non redimebantur omnia vota, id est commutabantur in pecuniam in veteri testamento, sed quedam ipsorum. Pro quo considerandum quod in voto aut quod uouebat seipsum, aut aliquid sui, quod consistebat in dando, vel faciendo, aut non faciendo. & presuppósito quod persona uouens sit potens seipsum obligare de quo determinatur Num. 30. cap. Est dicendum, quod votum in dando, aut faciendo, vel non faciendo non redimebatur, sed complebitur, sicut promittebatur eo. cap. scilicet si quis uirorum uotum uouerit Domino, aut se refrinxerit iuramento, non faciet irritum votum suum: sed omne quod promiserit implebit, & hoc est, vt si quis uouerit dare obsequium, tenebatur ad illum precise, & non erat alia redemptio. Sic etiam si quis uouerit ire ad templum Domini: peregrinando in aliquibus temporalibus, in quibus alia non erat obligatus, ex lege tenebatur ire: & non debetur aliqua pecunia pro remissione huius voti. sic etiam si quis uouerit ieiunare, vel abstinere ab aliquibus delectationibus, quod erat in non faciendo, vel affligere carnem suam propter Deum: tenebatur illud facere, vt se flagellare, vel aliã macerare carnem, & non redimebatur istud votum in pecunia, sed fiebat quod promissum erat Num. 30. cap. scilicet si uouerit & iuramento se constrinxerit, vt per ieiunium, vel ceterarum rerum abstinentiam, affligat animam suam, in arbitrio uiri erit, vt faciat, siue non faciat. q. d. nõ erat medium nisi facere, si votum teneret, aut non facere, si votum non teneret. si tñ teneret nõ erat pecunia danda in redemptio, sed soluendũ quod promissum erat. Alia

Alia sunt vota in quibus seipsum vouet homo: & ista in nouo testamento reducuntur ad duo: vnum est votum religionis, in quo seipsum quis tradit Deo, ad permanendum in perpetuum in obseruantia regulari propter ipsum. Aliud est votum quo se quis vouet ad ministrandum in perpetuum in facto ordine. & per hoc etiam tradit seipsum quis Deo, quia obligat se ad continentiam, & obseruantiam quandam specialis vite, quae non est in alijs hominibus ex necessitate religionis Christianae, & ita non est ex necessitate salutis, & ideo non potest esse ista obligatio nisi perpetua, quae suscipiendo sacrum ordinem manet perpetua obligatio ad custodiam castitatis, & ad recitandas horas canonicas, ad quae duo non tenentur alij homines religionis Christianae. haec duo vota sunt in nouo testamento, quibus seipsum quis tradit Deo. In veteri autem testamento non respondent alia duo his. nam ad hoc, quod est vouere religionem, nihil respondebat in veteri testamento, eo quod non erant ibi religiones aliquae approbatae sicut nunc sunt in ecclesia. Nam nunc licet variae sint religiones, in omnibus est concordia trium votorum essentialium, scilicet castitatis, paupertatis, obedientiae: & ista sunt essentialia omnibus religionibus, quod neque Papa cum religiosis potest super his dispensare, extra de regularibus. cap. cum ad monasterium. Sed in veteri testamento nullus modus viuendi erat approbatus, in quo ista obseruarentur maxime de castitate, vel continentia, immo aliquo modo repugnabat statui veteris testamenti, ubi omnes viri, & foeminae vacabant proli; & erat ibi opprobrium non gignere, sicut dicitur Exo. 23. cap. non erit sterilis, & infecunda in terra tua. & Deute. 7. cap. dicitur non erit sterilis viri quis, sexus tam in hominibus, quam in gregibus. Vnde lex Dei non approbavit aliquam religionem in veteri testamento, in qua teneretur continentia carnis, & dato, quod precedente tempore fuerunt multi viri religiosi inter Iudaeos, id est qui se valde tradebant diuino cultui, sicut dicitur Actu. 2. cap. scilicet erant autem Iudaei viri religiosi habitantes in Ierusalem ex omni natione, quae sub caelo est: tamen nunquam fuerunt inter eos institutus aliquis modus viuendi, in quo abstinere a venereis. sic patet ex eo, quod tangit Iosephus lib. 2. de bello Iudaico. ubi describit omnes sectas Iudaeorum; & praecipuum inter eas ostendit esse sectam Hellenorum, & illos viros esse, ut sanctissimos, quorum obseruantias ad laudem gentis suae ibi describit, & tamen illi non tenebant continentiam cum habebant uxores, & ista adhuc seculi nimis tarda instituta sunt, quia non longo tempore ante Christi natiuitatem, sicut neque secta phariseorum. Non erat autem aliquid in veteri testamento, quod pertineret ad specialem modum colendi Dei nisi votum Nazaeorum, & ideo hoc potest aliquo modo correspondere religioni in nouo testamento, sed multum differt, quia religio consistit in speciali cultu Dei, quantum ad operationes spirituales quales sunt in abstinentia a venereis, & abdicatione proprietatis, & obedientia, atque alijs caeremonialibus. Obseruatio autem Nazaeorum tota consistebat in caeremonijs carnalibus, scilicet non manducare viuas, non bere vinum, non tondere capillos, aut barbam, non contaminari super aliquo mortuo, & in similibus, ut patet Nume. 6. cap. sed non erat ibi obseruatio castitatis, neque ieiunia specialiora, aut oratio, vel aliquid spirituale: sed in quantum ista obseruatio erat Deo insigniuata omnibus, qui vellent ea tenere tam viri quam foeminae, sicut fit in religione, erat aliquis simile religionis. Sed dicendum, quod non erat, ut religio propter causam supra positam, etiam quia professio religionis causat obligationem perpetuam ad manendum

Religio in quibus consistit.

fed votum Nazaeorum non erat de se perpetuum, sed ad nutum. Poterat enim quis vouere perpetuam illam ad paucum tempus, vel in perpetuum, & caeremoniae obseruationum eadem erant in Nazaeis perpetuis, & temporalibus: sed qui erant temporales, in expletione temporis illius faciebant, quaedam sacrificia, & caeremonias alias, quas non faciebant perpetui Nazaei. eo quod nunquam finiebatur tempus voti eorum nisi per mortem: de quibus habetur Nume. 6. cap. vnde poterat aliquis per sex, vel septem dies solos obseruare hoc votum. sic fuit de beato Paulo, qui ad ostendendum se obseruare legem Moyfi per septem dies seruauit votum Nazaeorum, & rasum fuit tunc caput eius cum capitis aliorum, qui hoc votum seruabant, & oblata est pro eo oblatio secundum consuetudinem Nazaeorum: ut patet Actu. 21. cap. & ideo non erat proprie in Nazaeis sicut in religione: sed dicebantur illi se tradere Deo per votum illud, sicut profiteantur religionem seipsum tradunt Deo. Et ob hoc votum Nazaeorum non poterat redimi, sed qui se voueret ad illam obseruantiam, obligabatur illam tenere sicut vouerat, qui tamen seipsum vouebant Deo in veteri testamento, redimebant votum suum sicut hic dicitur.

Si tamen esset aliqua obseruatio, vel modus viuendi institutus ab hominibus tempore veteris testamenti, in quo abundantius coleretur Deus quam per solam legem datam a Deo, si quis voueret illum modum tenere, siue temporaliter, siue in perpetuum, obligabatur: quia Deus dicit, quod quidquid viri vouerent implerent, & non redimebatur votum, sicut si quis vouisset sectam Hellenorum inter Iudaeos, quae videbatur esse sanctissima, vel vouisset sectam Phariseorum: qui etiam viri religiosi saltem in habitu videbantur, licet multas doctrinas falsas habebant. sicut eis Christus conuincit Mat. 16. & Mar. 7. cap. Quantum ad aliud votum quod erat in nouo testamento, cum quis vouet ministrare Deo in ordine sacro, in veteri testamento responderet votum de ministrando Deo in officio sacerdotali, vel leuitico, quia ibi fiebat illa ministeria, sicut nunc sunt in sacris ordinibus ministraciones. & etiam poterat se quis tradere domino ad hoc veniendum se in perpetuum ad tales ministraciones, sicut mater Samuelis vouit ipsum ad ministrandum in perpetuum coram Domino. 1. Reg. 1. cap. Sed circa hoc est differentia sicut supra tactum est, in nouo, & veteri testamento, quia nunc quilibet est potens ministrare, cum nemo sit prohibitus, nisi habeat certas irregularitates: in veteri autem testamento non licebat ministrare in sacerdotio, nisi solis filijs Aaron, neque licebat ministrare alicui in officio leuitico, nisi solis Leuitis de stirpe Levi Nume. 1. & 3. cap. & 17. & ideo non licebat alicui vouere se ad hoc, nisi eis quibus licebat ex genere. Sed de istis est dicendum, quod licet competere eis posse ministrare, non ministrabant omnitempore, quia multi erant, neque etiam semper erant in loco Sanctuarij. & ideo poterant se ex voto obligare ad manendum in loco Sanctuarij pro semper, vel ad tempus, quo ex lege non obligabantur. Nam pro eo tempore quo obligabantur, non poterant vouere, quia frustra esset: etiam Deus hoc vetabat, ut patet in fra in litera, scilicet primogenita quae ad Deum pertinent nemo sanctificare potest: neque vouere. Quantum ad tempus autem, quo non obligabantur manere in Sanctuario, poterant vouere, & hoc fuit, quod in perpetuum maneret, siue quod ad tempus, & manebant tempore quo vouerant. Iubebat autem Deus quod Leuitis, & sacerdotibus, qui vellent manere in loco Sanctuarij, scilicet tempore, quo non obligabantur, daretur semper portio quaedam ciborum ad sustentationem,

Ministracioni sacerdotali in nouo, qui id correspondebat in veteri testamento

tationem, sicut illis quibus ministrare competebat ex necessitate officij. Deute. 18. cap. Ad istud autem non se poterant vouere laici, quia erat eis interdicta ista ministratio, & si se vouerent non tenerent votum immo sic vouere erat peccatum, quia volebat quis sibi usurpare, quod erat ei a Deo vetitum. Sed loco vnius succedebat votum, quo se homines simpliciter Deo vouebant. nam si licitum eis esset, quando se Deo simpliciter vouebat, intelligitur, quod ei ministrare semper deberent in Sanctuario, quia tamen non licebat, commutabat Deus istud votum in pecunia, quod est redemptio voti, & dabatur precij quod taxatur hic. & istud solum votum est quod redimebatur in veteri testamento, scilicet quando quis non sacerdos, neque Leuita se Deo simpliciter offerebat. Caetera autem vota si tenerent, complebantur sicut fuerat facta promissio: & ratio differentie est, quia in omnibus alijs erant personae habiles ad implendum quod vouebat: in hoc autem non: ideo hic non fiebat impletio: sed commutatio in pecunia sicut hic dicitur. Sed obijciatur, quod istud votum non debet commutari, neque redimi, quia votum quod nunquam tenet, non commutatur, neque redimitur, sicut si quis non sui iuris existens vouet offerre pecuniam, cum ille nihil habeat, neque habere possit, non tenet votum: neque imponitur aliquid aliud votenti. Idem si quis coniugatus existens voueret intrare religionem, vel facere aliquid quod repugnaret redditioni debiti, vel impediret eam, nam neque votum completi, neque aliquid eius. Et sic fiebat in veteri testamento: nam quando votum non tenebat, ut quia emittebatur a persona, quae non erat sui iuris quantum ad illud, dicitur quod fiebat votum irritum, & Deus erat propitijs votenti, & non imputaret ei ad peccatum non faciendo aliquid pro illo, ut patet Nume. 30. cap. & tamen si quis laicus voueret seipsum Deo, non tenet votum, quia non potest ei applicari ad ministrandum, ergo non fiet aliqua redemptio voti. Dicendum, quod si votum emissum non tenet, non fit aliqua commutatio pro eo, vel redemptio, licet potest imponi interdum aliqua poenitentia votenti temerarie. quando autem quis vouebat se Deo, tenebat votum: ideo volebat Deus, quod fieret commutatio: Circa quod sciendum, quod quando aliquis vouebat se Deo, aut expresse vouebat se ad ministrandum in officio sacerdotali, vel Leuitico, aut vouebat se Deo simpliciter nihil ultra exprimens. Si primo modo, non tenebat votum si vouens esset laicus: neque etiam commutabatur, vel redimebatur, sed erat simpliciter irritum: & peccabat qui sic voueret. Si autem simpliciter se voueret Deo, tradebat se homo quantum iusserat Deo, qui poterat eum acceptare multis modis ad obsequium: ideo intelligebat in eo sensu quo melius valere poterat, cum potius debeat res interpretari, ut valeat, quam ut pereat. Sed ad aliquem usum poterat Deus applicare hominem illum, qui non esset secundum legem ab eo datam illicitus, ut portare aquas ad Sanctuarium, & cadere atque portare ligna ad sacrificium, facere sartatecta templi, & huiusmodi, quae cadunt in laicos, sicut fuerunt laici illi, qui fecerunt Sanctuarium Domini in deserto, scilicet Ooliab de tribu Dan, & Beseleel de tribu Iuda Exo. 31. cap. votum ergo sic emissum valuit: & sic erat tale quod posset mutari: an tamen deceret commutari dicitur infra. Sed obijciatur, quod erat contra legem Dei commutari, vel redimi tale votum, quia in litera dicitur, omnia quae Domino consecratur, siue homo fuerit: siue animal, siue ager non vendetur, neque redimi poterit: ergo nunquam danda erat pecunia pro eo, qui se vouerit, quia hoc erat votum redimi. Dicendum, quod ibi non dicitur omne quod Domini

Dupliciter se Deo vouebat 2.

no vouetur non poterit redimi: sed omne quod consecratur applicatur immediate Deo, id est ad aliquem actum qui est immediate in cultum Dei: & talia non redimuntur, sed manent in illo actu applicationis. Quantum ad homines dicebantur consecrari sacerdotibus, vel Leuitae, quia applicantur immediate ad cultum diuinum: ideo si quis illos se voueret ad Deo ministrandum, non poterat precio aliquo redimi, sed oportebat compleri quod promissum erat. secus autem erat de laicis, qui non poterant sic Deo applicari, sed ad actus multum remotos: ideo isti dicebantur voueri, sed non consecrari, propter quod poterant isti redimi, & non erat contra legem. Nunc autem respondendum est ad id quod quaerebatur supra, scilicet quod poterat acceptari laici quando seipsum vouebat Deo: ergo non erat votum eorum redimendum in pecunia. Dicendum, quod si se expresse voueret ad aliquam ministracionem, quae eis licita esset, admitterentur, & non redimeretur votum eorum. & sic esset si quis se voueret ad manendum in templo diebus, & noctibus, in ieiunijs, & orationibus. nam istud non erat aliqua ministratio specialis Leuitarum, aut sacerdotum, & ideo erat licitum laicis, sic patet de Anna Prophetissa filia Phaniel de tribu Aser, quae diebus, & noctibus non recedebat de templo in ieiunijs, & orationibus, Luc. 2. cap. & illa erat foemina cui minus liceret quocumque ministratio sacerdotalis, & Leuitica, quam viris. ergo a fortiori liceret cuilibet viro illud agere. & quod alicui simpliciter agere licet, licet ex voto. si autem non se voueret laicus specialiter ad aliquam ministracionem, sed voueret seipsum simpliciter Deo, fiebat redemptio voti, quia licet sub hac generalitate posset aliquid inueniri, cui homo ille traderetur perpetuo in cultum Dei, cum ille non determinaret, neque Deus determinabat: sed redemptionem voti imponebat, sicut patet hic.

Votum laicorum quare commutabatur cum possent laici, in alijs quibus Deo applicari. Et de seclis religionis inter Iudaeos. Quae. V III.

Secundo, quia si velimus accipere de reliquis applicationibus ad Deum, cum sint ad aliquod ministerium, vel specialem actum Dei, oportebat illum assignari, & illa autem esset spiritualis, aut corporalis. spiritualis autem erat sicut manere in ieiunio, & orationibus, sicut faciebat Anna Prophetissa Luc. 2. Corporalis autem erat pro maxima parte ministratio sacerdotum, Leuitarum, & Gabaonitarum. prima non veniebat nomine huius voti generaliter emissi, quia non potest cadere sub voto nisi id quod concipitur a votente, aut intelligitur ex verbis eius rationabiliter intellectis.

Intellectis: & tamen sic vouens non poterat concipere aliquam talem applicationem ad Deum, cum illa non fuisset adhuc. Sic enim nunc est, quia si quis se uer Deo ad seruendum ei in religione, vel in speciali obseruatione, non potest intelligi de religione, quae nondum est, sed de illa, quae est, & non de qualibet, quae est; sed de aliqua de illis, quae sunt per ecclesiam approbatae. Et ita uolunt iura, quae non concedunt solennizari uotum, id est esse firmum ad hoc, quod dirimat matrimonium, quod postea contractum fuerit, per professionem cuiuslibet religionis, sed solum per professionem alicuius earum, quae sunt per sedem Apostolicam approbatae, de uoto, & uoti redem. capi. v. neo. lib. 6. Sed in veteri testamento non solum non erat aliquis modus religionis approbatus per legem. Deum in mo nondum erat institutus, quia sectae aliquae, quae uidebantur esse alicuius religionis inter Iudaeos, sicut Haeheroni, & Pharisaeorum pauco tempore ante Christum instituta sunt, ut dictum est supra. Ergo per uotum sic generaliter emissum non ueniebat aliquis modus uiuendi spiritualis, manendo semper in templo in ieiunijs, & orationibus, & potissime cura ista esset res nimis ardua, non ueniret in generali sermone, sed per speciale uotum. Si autem accipiamus corporales ministraciones, sicut erant sacerdotum, & Leuitarum: Dicendum, quod non ueniebat in hoc uoto, cum laici essent personae inhabiles ad hoc. solum autem manebat ministerium Gabaonitarum, quod erat in comportando aquas, & caedendo ligna pro templo Domini.

Et dicendum, quod ad hoc non debuerunt applicari, qui se Deo simpliciter uocabant. Primo, quia Gabaonitae multi erant, qui sufficiebant ad hanc ministracionem, & superabundabant, ideo superuacuum erat adiungere alios ministros in hoc. Secundo, quia istud erat ministerium seruile proprium, & Deus propter honorem populi sui nolebat illos huic ministerio applicare, sed illos qui erant serui, scilicet Gabaonitas, Chananeos applicuit. Tertio, quia non solum hic erat seruitus, sed & abiecta seruitus, quia in maledictione, & opprobrium dictum fuit hoc Gabaonitis, quia deceperant Israelitas. unde dixit eis Iosue. itaq; sub maledictione eritis, & non deficiet de super ustra ligna caedens, aqua que comportatis in domum Dei mei. Iosue. 9. capitu. sed Iudaei non applicarentur illi ministerio, quod erat datum sub maledictione: ideo non debebant ad hoc applicari. Quarto, quia in hoc grauaue tur magis Sanctuarium. nam Sanctuarium prouidebat de expensis omnibus ministrantibus in quocunque ministerio, siue sacerdotali, siue Leuitico, siue laicali, quia qui altari seruit, uiuere debet de altari. 1. Corin. 9. capitu. ideo cura ministrarent Gabaonite ferendo aquas, & caedendo ligna, prouidebatur eis de expensis Sanctuarij. Si autem multi alij de Israelitis applicarentur Deo ad hoc ministerium, non sufficerent expensae Sanctuarij, & superabundarent ministri, & sic non esset conueniens aliquod: ideo non debuerunt applicari ad hoc ministerium, qui sic se uocabant. Neque ad alia ministeria laicalia applicari debebant, ut erat facere sartatecta domus Sanctuarij, quia ista non erat quotidiana ministratio, sed aliquando fiebat pro multo tempore, unde non expediebat pro hoc habere ministros specialiter assumptos, sed quando opus erat, vocabantur laici mercenarij qui illa facerent. Tertio quantum ad principale, quia per hoc uotum multi se Deo uouerent, & tamen nulla erat ministratio laicalis, neque omnes simul, in qua tot ministri essent conuenientes, quot de laicis se uouerent: ideo non debuerunt ad aliquod ministerium applicari, sed redimi uotum.

Quarto per istud uotum quo se Deo uocabant, impendebant quendam cultum Deo, & cultus Dei est semper ampliandus, & non imminuendus, cum sit grauiusimum peccatum distrahere homines a cultu Dei, sicut dicitur. 1. Reg. 1. cap. quia erat peccatum uerorum, id est filiorum Heli grande, quia distrahebant homines a sacrificijs Dei. & tamen si uoueres se Deo applicarentur talibus ministerijs, quilibet Gabaonite, rari se uellent uouere, quia homines magni status, & honoris non se traderent huic seruiti ministracioni. nulla autem applicatio ad Deum poterat minus recufari quam illa, quae commutabatur in pecuniam, cum cuiuslibet conueniat, quod posset dare aliquam pecuniam, & nullus erubescat, neque durum iudicet: ideo fuit conueniens commutari tale uotum in pecuniam, & non applicari homines ad ministerium aliud quod.

Quinto, & praecipue, quia nulla ministratio, neque aliquis modus uiuendi poterat conuenire omnibus, qui sic se uocabant. nam uocabant se sic masculi, & foeminae, pueri, & senes, a puero unius mensis usque ad quaecumque aetatem, ut patet in littera. & tamẽ masculis, & foeminis, pueris, & ueteribus secundum omnem differentiam aetatis non potest competere aliqua una ministratio, vel modus uiuendi: ideo non debuerunt qui sic uouerentur, ad aliquid certum applicari, sed potuerunt redimi, quia redemptio in pecunia omni aetati, & sexui competit.

Sexto, quia simile faciebat Deus in alijs: nam omnes primogeniti erant Deo debiti, & liberauerat eos de morte in Aegypto Nume. 3. capitu. & non poterat ei applicari ad cultum sacerdotalem, vel aliam ministracionem: quia ista fuerant data filijs Aaron, & Leuitis Nume. 1. & 16. & 18. capitu. ideo ne obligatio ista maneret non soluta, iubebat Deus, quod primogeniti hominum redimerentur dato pro eis precio Exo. 13. & infra in littera. & dabantur pro quolibet quinque sicli Nume. 3. & 18. capitu. nunc cum quilibet se uouerit Deo, debebat applicari ad aliquem cultum eius: sed nulla ministratio erat, ad quam omnes possent applicari conuenienter, ut ostensum est. ideo debuit in pecunia commutari.

Septimo & etiam praecipue, quia Deus uoluit prouidere ministris templi de aliquibus redditibus. erant enim sacerdotes, & Leuitae ministri Sanctuarij, & his prouidere Deus debebat de redditibus sacris. sed isti erant pauci, quia Deus noluit imponere multa popularibus soluenda, ne grauaentur, & nolent sustinere legem hanc: ideo quae fuit modum quendam per quem prouideretur aequaliter eis non grauaudo laicos, sed quod ipsi sponte ea darent. hoc autem fuit in uotis: sunt enim uota sponte, & non iubente lege. expressit autem Deus, quod si quis se uouere uellet Deo, daret precium quod ipse taxauit hic. & hoc modo multi ex deuotione seipsos uouerent, & prouenirent inde redditus aliqui ministris. nam sacerdotibus hoc dabatur, ut infra dicitur. & ob hoc etiam Deus taxauit primum precium uouentibus, scilicet, non totum ualorem hominis, ut sic plures se uouerent, quod non fieret, si magna taxatio imponeretur.

Quare Deus fecit uotorum taxationes inaequales ponendo precia diuersa personis, & in quibus seruatur aequalitas, & in quibus inaequalitas. *Questio. IX.*

N V m. quare cum Deus taxauerit redemptio nem uotorum hic, quare fecit taxationes inaequales ponendo diuersa precia personis: nam uide tur

Peccatum grauiusimũ distrahere aliquem a cultu Dei.

Redemptio in pecunia omni aetati & sexui competit.

tur, quod debuit facere taxationem aequalem, & hoc, quia hoc precium soluebant pro seipsis, quos Deo obtulerant. Si autem Deus eos taxaret inaequaliter, uideretur, quod non aequaliter acceptabat omnes: neque erant omnes coram eo aequalis ualoris. & tamen hoc erat inconueniens, quia scilicet sequerentur inde inuidentiae, & distractiones quorundam a se uouendo: ideo non debuit esse inaequalitas taxationũ. Et patet primo, quia licet nos non aequaliter homines appendamus, Deus tamen aequaliter illos respicit, ga non est apud Deum acceptio personarum Actu. 10. cap. & ideo in omnibus, quae nos loco Dei facere debemus, non licet nobis accipere personas, sed ita iudicare paruum, ut magnum. sic patet Deuteronom. 1. cap. scilicet, audite illos, & quod iustum est iudicate: siue ciuis sit ille, siue peregrinus, nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis, ut magnum: neque accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Ergo Deus ita paruos respiciet, ut magnos, & ita non constituet illis inaequale precium redemptionis, quia per hoc significaret, quod non faceret illos aequalis precij.

Secundo quia ita faciebat Deus circa alia. nam omnes Israelitae quando transibant ad numerum, dabat precium pro animabus suis, scilicet, dimidium sicli, & iussit Deus, quod non daret plus diues, neque minus pauper. & non solum non fecit ibi taxationem inaequalem, sed etiam non permisit inaequaliter, vel plus solum, si uellet plus quam alius dare, sed quilibet daret solum dimidium siclium Exo. 30. capitu. & hoc erat ad tollendas amulationes, ne quis putaret se magis ad Deum pertinere, quam alius pertineat, aut esse coram eo maioris ualoris. ergo ad tollendum hic eandem contentionem debuit hic fieri taxatio aequalis.

Tertio, quia idem obseruauit Deus in primogenitis Israelitarum, qui redimebantur: fecit autem Deus omnes illius ualoris, scilicet, quod pro quolibet daretur quinque sicli Nume. 3. & 18. capitu. & ita non plus daretur pro primogenito Regis, quam cuiuslibet pauperis hominis. & hoc etiam factum est ad tollendam emulationem. sed hic etiam redimebantur personae, quae seipsas uouerant, ergo debebant poni precia aequalia.

Respondendum, quod Deus fecit taxationes inaequales, & tamen conuenienter fecit. neque tamen fecit omnem inaequalitatem, quae fieri poterat: sed aliquam quae sine scandalo mandari posset. nam cum aliquis se Deo uouebat, totum se tradebat. ideo si uotum in pecunia commutandum erat, tantum dari debebat, quantum homo ualere posset uenditus. & tunc esset omnino inaequalitas preciorum, & non uiderentur omnes aequaliter ad Deum pertinere, sed quidam plus, alij minus. istam autem inaequalitatem Deus non fecit: ideo neque permisit uendi, aut estimari, sicut uendendos eos, qui se uouerant, sed statuit illis certum precium, cuius causae positae sunt supra. Alia autem inaequalitas est, quae non facit aliquam contentionem, neque emulationem, & illam posuit.

Circa quod aduertendum quod aliqua est inaequalitas secundum naturam, & est omnibus communis. aliae sunt inaequalitates a fortuna, vel magis per accidens, ut esse ditiorum; honorabiliorum, potentiorẽ, nobiliorem, sapientiorum, robustiorum, & huiusmodi, quae uel non ueniunt ex natura, uel non accidunt omnibus. prima inaequalitas diuiditur in duas, scilicet, in sexum & aetatem. alia habet multas partes, sicut expressum est. Inaequalitas enim quae est secundum sexum omnibus communis est, quia quilibet natus est masculus, uel foemina. Est autem inaequalitas in

sexu, quia omnes mares sunt naturaliter perfectiores quam foeminae; etiam Deus subiecit foeminam viro in Paradiso Genes. 2. capitu. Ideo quod pro viro datur maius precium quam pro foemina, non est inconueniens. immo non bene paterentur uiri, quod foeminae essent eis aequales. & sic Deus constituit hic maius precium in redemptione uirorum quam mulierum. Alia inaequalitas est secundum aetatem, & ista euenit secundum naturam: etiam euenit omnibus, quia nemo est, qui si diu uiuat, non habeat omnes aetates, & omnes in hoc iudicant maioris ualoris, & honoris esse uirum, quam puerum: neque scandalizatur quis, quod maioris honoris & ualoris reputetur uir, quam puer. istas ergo duas differentias & inaequalitates Deus seruauit, scilicet, quod plus pro viro quam pro foemina daretur, & plus in una aetate quam in alia. Aliae autem differentiae, & inaequalitates sunt non secundum naturam, uel saltem non sunt communes omnibus, ut esse ditiorum, sapientiorum, honorabiliorum, robustiorum, nobiliorum, & istas non obseruauit Deus, quia istae essent causa emulationis, ideo non constituit maius precium pro uno horum, quam pro altero.

Et secundum hoc respondetur ad obiecta. Ad primum dicendum, quod apud Deum non est acceptio personarum, ita quod sine meritis tribuat quibusdam bona, & alijs meritis in illa tribuat, & quod aliquibus penas non inferat, & alijs inferat, quale sepe faciunt homines: sed in omnibus se habet iuxta merita, & demerita eorum, & tunc non accipitur persona, quae non consideratur persona, sed meritum. & ita nos in iudicijs, quae loco Dei facimus, debemus sola merita respicere, non considerando personas. Sed ita est, quod in quibusdam personis uouentibus est maius meritum, quam in alijs de meritis, quae pertinent ad uotum, quia est quaedam inaequalitas secundum naturam, scilicet, in sexu, & aetate: ideo faciendo inaequalitatem taxationis non est acceptio personarum: immo & maior inaequalitas potuisset attendi sine acceptio personarum, sed non fuit a Deo facta ad tollendum mutua inuidentiam, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod non tenet Deus hic modum diuersum quam in alijs taxationibus, ubi recipit precium pro persona, & hoc est in transeuntibus ad numerum, & in primogenitis. De transeuntibus ad numerum est dicendum, quod quilibet soluebat dimidium sicli, & non amplius, siue pauper, siue diues esset, ut non uideretur esse maioris precij apud Deum diues quam pauper. & ita hic non facit Deus inaequalem taxationem pro diuitibus, & pauperibus, sed solum secundum sexum, & aetatem: & istam seruat ubique facit taxationem precij personarum, si inueniatur ista diuersitas. & tamen inuenitur utraque diuersitas, id est sexus & aetatis in uouentibus, & in transeuntibus ad numerum nulla harum: ideo omnibus transeuntibus ad numerum est idem precium, scilicet, quinque siclorum, sed non in uouentibus. & patet hoc, quia tam maribus quam foeminis licet se uouere. Deo praesupposita distinctione, quae habetur Nume. 3. capitu. Ideo quando cunctae fuerit uotum foeminae, taxat Deus minorem summam, quam pro viro. Etiam in aetatibus est differentia, quia in quacunque aetate potest homo uoueri Deo: ideo magis taxat Deus pro una aetate quam pro alia. Non est autem hoc in transeuntibus ad numerum, quia nulla foemina transit ad numerum, sed soli uiri: nunquam enim foeminae nomina habent neque numerum in scriptura, id est, non nominantur, ut indiuidua, uel partes populi, etiam non est ibi differentia aetatis, quia omnes, qui transeunt ad numerum sunt

de inaequalitatibus, & alijs meritis in illa tribuat, & quod aliquibus penas non inferat, & alijs inferat, quale sepe faciunt homines: sed in omnibus se habet iuxta merita, & demerita eorum, & tunc non accipitur persona, quae non consideratur persona, sed meritum. & ita nos in iudicijs, quae loco Dei facimus, debemus sola merita respicere, non considerando personas. Sed ita est, quod in quibusdam personis uouentibus est maius meritum, quam in alijs de meritis, quae pertinent ad uotum, quia est quaedam inaequalitas secundum naturam, scilicet, in sexu, & aetate: ideo faciendo inaequalitatem taxationis non est acceptio personarum: immo & maior inaequalitas potuisset attendi sine acceptio personarum, sed non fuit a Deo facta ad tollendum mutua inuidentiam, ut dictum est.

Notandum de inaequalitatibus, & alijs meritis in illa tribuat, & quod aliquibus penas non inferat, & alijs inferat, quale sepe faciunt homines: sed in omnibus se habet iuxta merita, & demerita eorum, & tunc non accipitur persona, quae non consideratur persona, sed meritum. & ita nos in iudicijs, quae loco Dei facimus, debemus sola merita respicere, non considerando personas. Sed ita est, quod in quibusdam personis uouentibus est maius meritum, quam in alijs de meritis, quae pertinent ad uotum, quia est quaedam inaequalitas secundum naturam, scilicet, in sexu, & aetate: ideo faciendo inaequalitatem taxationis non est acceptio personarum: immo & maior inaequalitas potuisset attendi sine acceptio personarum, sed non fuit a Deo facta ad tollendum mutua inuidentiam, ut dictum est.

sunt eiusdem, scilicet in anno vicesimo, quia ante illi annum nullus computatur in populo, & post vicesimum annum statim computatur Exo. 30. & Num. 1. cap. & tamen hic pro omnibus qui sunt eiusdem ætatis datur idem precium. ergo cum omnes transeunt ad numerum sunt eiusdem sexus, & ætatis, debet idem precium pro omnibus illis dari. nam ita fit in vocationibus, quod omnes vouentes eiusdem ætatis, & sexus dant æquale precium.

Ad tertium dicendum, quod in primogenitorum redemptione non est differentia aliqua precij propter causam supra positam, scilicet omnes soluunt quinque siclos, quia omnes sunt eiusdem sexus, & ætatis. nam masculi soli primogeniti redimuntur, feminae autem non redimuntur, licet sint primogenitæ. & ita non est differentia sexus, etiam non est differentia ætatis, quia omnes primogeniti redimuntur, quando sunt vnus mensis Num. 3. & 18. capit. Ideo propter identitatem sexus & ætatis debet esse idem precium redemptionis, sic etiam fit in vocationibus, quia omnes qui sunt eiusdem ætatis & sexus, soluunt æquale precium. *si fuerit masculus.* Distinguitur hic in vocationibus seipfos, vel qui ab alijs vouebantur, an essent viri vel feminae. & ceteris paribus semper ponitur maius precium pro viro quam pro femina. quod propter duo fit. Primo ne viri moleste tolerarent istam legem, si feminae æquarentur eis. nam cum natura virum perfectiorem femina fecerit, & Deus præfuerit virum foemine in Paradiso, inconueniens esset lex, quæ maioris precij foeminam efficeret quàm viri, vel facte æqualis, id debuit vir ceteris paribus maiori estimari valore quam foemina. Secunda causa est, quia quamquam non fiat hæc estimatio totalis valoris ipsius qui vouetur, tamen secundum diuersas ætates diuersa precia dantur: & pro robustioribus ætatibus maiora precia constituuntur. sed viri secundum naturam foeminis præstantiores, & que robustiores sunt, ideo debuit maius precium constitui in illis quam in foeminis. *A vicesimo anno vsque ad sexagesimum.* Etiam distinguuntur hic ætates in eis qui seipfos vouent. Nam secundum varias ætates sunt homines minus viles, vel magis ad famulatum: ideo Deus constituit diuersa precia. Et distinguuntur hic quatuor gradus ætatum tam in viris quam in foeminis, scilicet ab vno mense vsque ad quinque annos, & a quinque annis vsque ad vicesimum annum, & a vicesimo vsque ad sexagesimum, & a sexagesimo vsque ad mortem. Isti diuersi status faciunt in homine diuersos valores, & aptitudines ad seruiendum: ideo variantur precia. primo ponitur status qui est a vicesimo anno vsque ad sexagesimum, & pro isto datur maior summa pecunia, scilicet quinquaginta sicli, quia iste status est robustior ceteris, & in isto eligebantur bellatores. nã quãdo aliquis erat annorum viginti, transibat ad numerum in Israel, vt patet Exo. 30. cap. & in illa ætate eligebantur homines ad bellum vsque ad annum sexagesimum. Si vero non accessissent ad vicesimum, vel excessissent sexagesimum, non accipiebantur ad bellum, sic patet Num. 1. c. & 14. & 26. & Deuter. 2. cap. & dabatur pro ista ætate quinquaginta sicli, quod erat maximum precium vocationum, se. *Dabit quinquaginta siclos argenti.* Hic solum ponitur de quolibet ætate vocationum quantum dari deberet. & præsupponitur de omnibus istis votis, quod teneant. nam ad hoc, quod haberetur hic ordo artificiosus, necesse erat, vt poneretur primo an vota facta valebant, vel non, quoniam aliquando vota non tenent. & hoc præsupposito deberet distingui de ætatibus vocationum quantum quis dare deberet.

Distinctio vocationis secundum sexum pro ætimatione.

Distinctio 4 graduum ætatum, pro ætimatione.

Quid sit votum, & quæ personæ possunt vouere, & quantum ad quid, vt sunt filij, serui, & vxores. Quest. X.

SCIENDUM autem, quod hic solum agitur de votis simpliciter a principio, scilicet quando homo seipsum vouet, & sine aliqua determinatione temporis, vel actus, postea autem dicitur de rebus possessis ab homine. In quo præsupponendum est, quod votum est spontanea promissio, qua quis Deo se obligat ad aliquid ei soluendum, vel faciendum, & cum nullus possit in alium plus iuris transferre, quàm in seipso habeat, vel in re, nihil vouere potest qui se in posteritatem non habet, vel in re, cum per votum res transeat ad eum cui vouetur. pueri ergo non emancipati, & puellæ in domo patris existentes, & vxores sub virorum potestate, & serui sub dominis nihil vouere poterunt.

Distinguendum tamen est de voto vxorum, & filiarum nondum emancipatarum, sicut distinguitur Num. 30. cap. scilicet a patre, & vir audierunt, vel nõ audierunt. & si audierunt an immediate repugnaverunt, vel non. His tamen omnibus existentibus maior libertas vouendi est in nouo testamento, quàm in veteri, quoniam in veteri omnia vota in pecunia redibant, vt quidam putant: sed falsum est. & hoc siue homo seipsum voueret, siue res suas, nisi esset votum Nazæarorum, in quo quis seipsum Domino vouebat, vt certo tempore obseruaret caeremonias abstinentiæ: a gubulã rebus, de quibus hñ Num. 6. c. hoc autem vertebatur in pecuniam. Etiam si quis vouisset ieiunare, vel aliàs carnem suam macerare. nam hoc etiam tenere compellebatur. filius autem, & filia in nouo, & in veteri testamento peculium non habent, dum emancipati non sunt, nisi in quibusdam casibus: ideo votum factum ab eis de solutione alicuius quantitatis pecuniæ non tenet. nam si teneret pater, obligaretur, filijs non habentibus unde soluerent, & esset in præiudicium patris: ideo votum istorum non tenebat, nisi pater consentiret.

In nouo autem testamento magis acceptabilia sunt Deo vota facta de personis quàm de rebus: ideo filius non emancipatus, vel filia si sint in ætate discretionis libertatem habent, & possunt vouere ingressum religionis, vel acceptationem sacrorum ordinum patre inuito, vel nesciente, & tenebit votum, dum tamen vouens fuerit in annis discretionis, & non furiosus, neque ebriosus, ita quod haberet voluntatem se obligandi. tamen in bonis patrum nihil vouere possunt, cum nihil habeant. De vxore autem aliter dicendum est, quod ipsa minus libera est ad vouendum, quia licet filij nondum emancipati non possunt, vouere res, possunt tamen vouere personas, vxor autem nec potest res vouere, nec personam, quia mulier non habet potestatem corporis sui sed vir, & vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier, vt patet. 1. ad Corin. 7. c. Ideo vxor quantum ad personam suam vouere non potest aliquid, quod directe, vel indirecte repugnet solutioni debiti, vel aliquo modo illud perturbet, id nõ potest castitatem vouere, nisi vir eam voueat. nec potest intrare religionem vnus, nisi alius introeat, quia non debet vna pars ad Deum transire, alia in seculo remanente, nisi volens remanere talis esset, de quo nulla præsumptio propter ætatis profectionem haberetur. de his per totum est de conuersione coniugatorum.

Nec etiam potest vxor inuito marito ieiunium, vel carnis macerationem vouere, quia hoc indirecte redundat in damnum prolis, si mulier prægnans, vel nutriens fuerit, nec potest vouere ire in aliquam peregrinationem sine viri consensu, quia ex hoc perturbationatur.

batur debiti solutio. ideo dicit Apostolus 1. ad Corin. 7. c. nolite vos defraudare adinucem. s. debito, nisi forte ex consensu ad ipsas, vt orationi vacetis: iterum reuertimini in idipsum, ne vos tentet Sathanas. Vir autem tanquam maioris potestatis potest vouere sine consensu vxoris omnem peregrinationem, nisi transmarinam: quæ quia longinqua est, in magnum vxoris præiudicium redundaret. de his per totum extra de voto, & voti red. Seruus autem minoris potestatis est in vouendo quæ oēs isti, quia nihil habet in rebus, neque in persona. cum seruus sit homo vnus simpliciter alterius, vt patet per Arist. 1. Politicorũ. c. 2. Vxor autem alicuius, licet quantum ad ea quæ pertinent ad legem thori, libera non sit, simpliciter tñ libera est: ideo in alijs quæ non impediunt actum matrimoniale directe vel indirecte vouere potest vt ire ad ecclesiã, vel orare, vel dare moderate elemosinam de bonis, quæ ipsa arte, vel officio acquirit. Seruus autem nihil horũ vouere potest, quia omnia in dñi præiudicium vertuntur, quia per hæc aliquid quod tempus seruitij impediretur. potest tñ vouere orare sine loci determinatione, vt non perturbet obsequium impendendum dño suo: & tñ oibus his existētibus nulla persona est, quæ totaliter careat præte vouendi. Hoc autem præsupponendum erat, hic a lege, antequam distingueret de quãtitate solutionis votorum: sed non curat, quia subintelligit hic omnia, de quibus hic dicitur, valida fuisse. *Dabit quinquaginta siclos argenti.* Istud est maius precium quod dabatur vouens seipsum. & hoc quia ista ætas est robustior ceteris, & homo magis valet in ea quam in alijs: aliæ autem priores vel posteriores deficiunt robore in potentijs motijs, & operatijs: ideo sunt impotentes istæ ætates ad acquirendum necessaria naturaliter.

Seruus quid sit.

Nullus prius totaliter potestates vouendi.

Norandũ de siclo.

Sciendum autem de siclo, quod est moneta, & est determinata quantitas in pondere, quia est de materia argenti. monetæ autem quæ sunt de nobili materia, scilicet de auro vel argenteo, determinantur in pondere & in figura. Alia autem valentia determinatur in figura. & sic dicitur hic de siclo, quod continet viginti obolos, vt infra patet. Ille enim sunt paritæ mensuræ ponderum. *Ad mensuram sanctuarij.* Id est isti sicli dabuntur iuxta pondus sanctuarij. In quo sciendum, quod apud Iudeos erant duplices sicli, scilicet vulgares, & sacerdotales pertinentes ad sanctuarium. & illi qui sunt ad sanctuarium pertinentes sunt vulgares: ideo Deus iubet, quod ista vota soluerentur in quãtitate siclorum sanctuarij, quã si non exprimeretur se naper intelligeretur de minori moneta. Deus ergo dedit regulam generalem, quæ quacunque estimatio fieret in rebus pertinentibus ad Deum, fieret per sicli sanctuarij, vt patet infra. *Similiter triginta.* Id est si fuerit mulier a viginti annis vsque ad sexaginta vouens seipsum dabit siclos triginta, & sic minuebatur viginti siclos ad virum, quia dabatur quinquaginta pro viro. non enim debuit femina equari viro propter duas rationes supra assignatas.

In cuius ius cederent ista pecunia, an in ius sacerdotum, vel sanctuarij, & quæ erant quæ pertinebant ad sanctuarium. Questio. XI.

IRCA istas pecunias aliquis inquirat, in cuius ius cederent, an in ius sacerdotum, vel in vñs sanctuarij, nam quædam erant determinata pro sanctuario, quæ nullò modo pertinebant ad sacerdotes, sicut pecuniæ quæ dabantur a transiuntibus ad numerum. s. quilibet implens annum vicesimum dabat siclum dimidium, vt patet Exo. 30. c. cū dñs susceptamque pecuniã, quæ collata est a filijs Israel, trades in vñs tabernaculi testimonij, vt sit monimẽ-

Alph. Tost. super Leuit.

tum eorum coram dño. alia autem pertinebant ad solos sacerdotes & Leuitas: sicut decimæ & primitiæ, & multa alia iura sacrificiorum, de quibus habetur Num. 18. De hac ergo sic dubitabitur. In quo aliquis respondet istam pecuniam pertinere ad sacerdotes. nam pecuniæ aliarum redemptionum etiam ad sacerdotes pertinebant. nam cum aliquis primogenitus nasceretur, suscipiebant inde sacerdotes quinque siclos, & ab eis redimebatur talis primogenitus. sic patet Num. 3. & 18. c. Eodem autem modo in ista redemptione votorum quilibet vouens seipsum redimebat: quoniam se Deo vouebat, & propter hoc erat seruus eius. vt autem redimeretur dabat pro se siclos, qui hic continentur. ergo ad sacerdotes isti pertinebant, sicut sicli pro redemptione primogenitorum. Ad hoc respondebatur, quod iste modus responsionis non stat. Nã sacerdotes habebant causam rationabilem, propter quam susciperent pecuniam redemptionis primogenitorum, sed de votis hoc non apparet. Nam primogeniti filiorum Israel erant Deo obligati ad seruiendum, quia liberauerat illos de terra Aegypti, & postea elegit dñs Deus magis Leuitas quàm primogenitos totius Israelis, & fecit vt seruiret sibi Leuita loco omnium primogenitorum totius populi, vt patet Num. 3. tolle Leuitas pro primogenitis filiorum Israel, & pecora Leuitarum pro pecoribus eorum: eruuntque Leuita mei. & propter hoc obligati erant oēs primogeniti de populo Leuitis, qui seruirebāt pro eis. & sic quæ aliquis primogenitus nascebatur, redimendus erat a sacerdotibus, & dabatur in ea quinq; sicli pro illo, vt patet Num. 3. & 18. c. non est autem sic in soluentibus votum, quã sacerdotes nihil seruirebant pro huiusmodi vouentibus, nec erat aliquid s. quod obligarent isti vouentes sacerdotibus, s. quod obligabantur primogeniti. non stat ergo ratio ista. Aliqui autem eccotario dicunt. s. quod ista pecunia conuerteretur in vñs sanctuarij, vt inde redificaretur, vel construeretur, quicquid est construendum in sanctuario. sic patet 4. Regum cap. 12. scilicet omnem pecuniam sanctorũ, quæ illata fuerit in templum dñi a prætereuntibus, quæ offertur pro precio animæ, & quam spõre & arbitrio cordis sui inferunt in templum dñi, accipiant sacerdores iuxta ordinem suum, & instaurent fartatecta domus, siquid viderint necessarium in instauratione. ecce enim ibi dixit pecuniam, quæ offertur pro precio animæ, debere sumi ad fartatecta domus. Ista tñ est quam offerunt vota soluẽtes, quod patet, quia hic distinguitur duplex pecunia. s. illa quam arbitrio cordis sui quis offert, & illa quam dat pro precio animæ: unde ista secunda necessario est pecunia pro redemptione: nã aliter non dñs precium animæ. & hoc proprie pertinet ad id quod dñs hic, quia isti vouentes dicuntur spondere animam suam, vt patet in litera. Postea autem cum se redimunt, dicuntur dare precium pro anima sua. Ad hoc rñdendum est, quod ista pecunia quæ dabatur ab offerentibus propter votum, non cedebat in ius sanctuarij, nec inde quicquam construebatur, sed pertinebat ad iura sacerdotum, quæ erant distincta a iuribus sanctuarij. Cum vero arguitur, quod pecunia quæ erat pro precio animæ, pertineret ad fartatecta templi: rñdetur, quod ibi non vocatur pecunia pro precio animæ illa, quæ dabatur pro redemptione vouentium, sed illa quæ dabatur a transiuntibus ad numerum a viginti annis, & supra, hoc patet ex eo quod hñ. 2. Paralip. 24. c. nam ibi ponitur declaratio eius dicti quod habetur 4. Reg. 12. c. cū id, quod ibi dñs postea recitetur in Paralip. dñs tamen. 2. Paralip. 24. c. quare non fuit tibi cura, vt cogeres Leuitas inferre de Iuda & Ierusalem pecuniam, quæ constituta est a Moyse seruo dñi, vt inferret eã oīs multitudo Israel in tabernaculo testimonij. ecce qualiter patet illa pecuniam,

T t

cuniam, quæ est pro precio anime esse intelligendâ de pecunia, quam iussit Moyses inferri. Sed hoc proprie non intelligitur de pecunia pro voti redemptione: nam dicitur quod Moyses iussit, ut ois multitudo inferret istam pecuniam. & tñ manifestum est, quod non intelligitur de voventibus, quia non vouebat tota multitudo, sed rarissimi, potissime in tali voto, quo homo voueret se simpliciter Deo, & daret quinquaginta siclos. intelligendo tñ de pecunia, quæ dabatur a transeuntibus ad numerum, est verum, quod tota multitudo soluebat istam pecuniam, quia non erat aliquis in toto Israel, qui cõpleto anno vice simo, non cogere tur soluere istam summam. Et vocabatur ista precium anime, sicut dicebatur. 4. Reg. c. 12. quia offerebatur pro anima cuiuslibet, sic patet Exo. 30. c. 1. quoniam tuleris summam filiorum Israel, iuxta numerum, dabunt singuli precium pro animabus suis domino, & non erit plaga in eis cum fuerint recensiti: hoc autem dabit ois, qui transit ad nomen vel numerum, dimidium sicli iuxta mensuram templi. Item patet hoc, quoniam de ista pecunia, quæ colligebatur pro precio anime, dicitur 2. Paralip. 24. c. quod præcepit eam Moyses inferri in tabernaculo testimonij. non potest tñ hoc intelligi de pecunia, quæ soluebatur pro votis, quia de ista non dicitur hic, quod inferretur in tabernaculum, vel quod transferretur ad versus tabernaculi. De pecunia tñ quæ dabatur a transeuntibus ad numerum, habetur expressè, quod daretur ad versus sanctuarij, ut patet Exod. 30. c. 1. suscipiamque pecuniam, quæ collata est a filiis Israel, trades in versus tabernaculi testimonij, ut sit in monumentum eorum coram domino. patet igitur quod pecunia pro precio anime, quæ dicitur danda ad edificationem sanctuarij, ut habetur 4. Reg. c. 12. non intelligitur de ista pecunia, quæ datur hic a voventibus: sed de illa quæ dabatur a transeuntibus ad numerum. Quod autem pecunia ista, quæ dabatur a voventibus transiret in ius sacerdotum & non sanctuarij: apparet ex eo, quod habetur infra in litera. cum dicitur, possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum. sicut ergo de possessionibus est, ita de redemptione votorum, quantum ad hoies, & de quibuscunque quæ Deo vouebantur: cum litera non distinguat aliquid inter hoc. Item apparet hoc manifestius Num. 18. c. ubi ponitur catalogus iurium sacerdotaliu, & dicitur, omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit. sed iste pecuniæ dabatur pro voto persone: ideo manifestè pertinebant ad iura sacerdotum, & non sanctuarij. & sic est de oibus quæ in hoc. c. habentur, quod in eorum ius cederent. A quinto autem anno usque ad vice simum. Hic ponitur alia etas, voventium. scilicet a quinto usque ad vice simum. & ista non est ita robusta nec perfecta, sicut supra posita: ideo non datur in ea tantum precium.

Preciū aſſe quare uocetur hæc pecunia.

Quare dicatur hic de 5. & non de 4. & 3. anno. Quest. XII.

CV. autem hic dicitur de quinto anno, aliqui dubitant, quare dicatur de quinto, & non dicatur de quarto vel tertio. Et quidam respondent, quod hoc sit, quoniam votum nunquam valet, nisi in habentibus discretionem: & tñ ante quinque annos nullus habet discretionem. Dicendum est hoc non posse stare, quoniam etiam in quinto anno non habent homines discretionem, nec in sexto, nec in septimo, nisi interdum, quod rarum est malitia suppleat etatem: potissime me, quia non requiritur quicunque simplex discretio infantilis ad obligandum se voto, sed aliquanta, ut sciat vouens se per votum obligari, & cui obligatur. Item non stat hoc, quia in veteri testamento quando puer vel puella erant in præte patris, non erat votum in eis obligatorium, nisi audiente patre & consentiente, saltem in simplicitate per taciturnitatem, ut patet Num. 30. c. ideo puer etiam 12. vel 13. annorum, vel puella non se

possent obligare ex uoto suo simpliciter. non ergo ponitur per hoc etas anni quinti. Item non stat ista ratio: quia non solum ponitur a quinto anno usque ad vice simum, sed et ab vno mense usque ad quintum annum, ut patet immediate. manifestum tñ est, quod in vno mense non habet aliquis vllam partem discretionis, nec est loqui potest, nec intelligere ad vouendum. Aliter ergo ista intelligenda sunt. Dicendum. n. quod hic agitur de votis personalibus, quæ interdum fiebant ab hoibus pro seipis: interdum autem vouebant filij a patribus, vel a matribus vouebant. & tunc valebat votum. Causa est, quia istud votum erat conuertendum in pecunias, & non directe obligabatur persona filiorum, sed pecunia patrum voventium. in præiudicium tñ suum quilibet vouere potest quantum voluerit. Etiam non solum tenebat, ut quidam putant hoc, quoniam votum conuertendum erat in pecunias, sed et quoniam persona ipsa, quæ vouebatur, obligabatur domino ad seruendum ei in æternum. Sed de hoc dicitur veritas. 1. Reg. 1. c. sicut patet de Samuele propheta, quem mater sua Anna vouit, ut maneret in æternum coram domino, ut patet 1. Reg. c. 1. cum dicitur orauit & dedit mihi dominus petitionem meam, quæ pestulauit eum: idcirco & ego commodauit eum domino cunctis diebus, quibus accessit modatus fuerit dominus. & ante hoc dicebatur. & non vadam donec ablaucter infans, & ducam eum, & appareat ante conspectum domini, & maneat ibi iugiter. sic autem postea factum est. mansit namque postea Samuel semper coram domino ministrans, ut patet 1. Reg. 2. & 3. c. Masculus dabit viginti siclos. Istud est precium huius secundæ etatis. & ponitur duplum & amplius in alia etate. scilicet duplum sexquialterum. & hoc quæ etas quæ est a viginti usque ad sexaginta, melior est quæ etas quæ a quinque usque ad viginti annos. Famina decem. scilicet femina quam vouerint patres sui, a quinto anno usque ad viginti dabit siclos decem.

Quare variavit legislator hic precium pro femina iubendo a 5. anno usque ad 20. dare subduplum. Quest. XIII.

SE. aliquis arguet circa hoc, quare variavit legislator hic precium. nam semper iubet dari plus pro viro quam pro femina: tñ nunquam datur duplum, patet quia a viginti annis usque, ad sexaginta pro viro dantur quinquaginta, & pro femina triginta. Ab vno mense usque ad annum quintum pro masculo dantur quinque sicli, pro femina tres. A sexaginta annis & vltra pro viro dantur quindecim, pro femina decem. & sic semper est precium pro femina plusquam medietas partem masculini. hic autem est precise medietas. scilicet pro masculo viginti, pro femina decem. Respondendum est, quod sola voluntas legislatoris sufficit hic pro ratione. nec enim de oibus ratione dari oportet. sic enim & ipse leges humanæ dicunt, quod de oibus quæ a maioribus nostris constituta sunt, ratio reddi non potest, nec conuenit. Nam si in oibus assignaretur ratio legitima, non appareret præter legislatoris, quæ magis viderentur hoies induci ad legem ex vigore ipsius legis, quam ex parte legislatoris. Exempla autem horum patet multa in iure. non est enim maior ratio quare præscriptio fiat in decem annis, quam in nouem, vel in vndecim. vnde in quibusdam determinationibus particularibus sola voluntas legislatoris sufficit, dum tñ non sit ratio. Vnde de ratione proprie legis positivæ est, quod non sit ratio, ut bona sit: sed non est de ratione eius, quod habeat rationem, ut bona sit. Ideo lex positiva, quæ secundum rationem est, pure melior est quam illa, quæ non est per rationem tanquam per causam. sed non est ita proprie positiva, sicut alia. quod patet apud dialecticos de propositione disiunctiva. nam verior est illa disiunctiva, cuius utraq; pars est vera, quam illa cuius altera tñ est vera, magis tñ propria disiunctiva est, cuius altera est vera, & altera falsa. Satis patet hoc ex modo loquendi Aristoteli in 5. Ethico.

Doc. rñ. ad quæst. Votum parentum de filiis ualebat in præiudicium patrum non tamen filiorum, nisi si ratificarent.

De ratione legis positivæ non est, quod sit ratio, sed quod non sit contra rationem.

Ethico. ubi agit de iure positivo, & naturali. Item patet hoc ex ratione, quia ius posituum & naturale differunt. Sed ius naturale humanum dicitur omne quod per se recta ratio dicitur: & sic dicimus decem præcepta esse de iure naturali. ergo non vocantur talia proprie positua, sed illa quæ nullo modo ratione humana determinantur, sicut proles educatio, & successio liberorum de iure natura cõs est. Et dato quod aliquis legis conditor ista in suis legibus iubeat, non propter hoc efficiuntur positua, sed semper manebunt naturalia. Ita cum omnia quæ dicitur recta ratio, sunt magis de iure naturali hominis quam educatio proles: (quia hoc inest sibi in quantum rationale, illud vero in quantum sensibile, & rationale humanam complet speciem, & non sensibile) omnia quæ recta ratio dicitur esse totaliter faciendæ, erunt de iure naturali. Item quia secundum philosophum. 5. Ethico. legalia sunt de quibus non refert vtrum sic vel aliter sint. Ea autem quæ ratio dicitur, multum differt sic, vel aliter esse. Sed quia ius istud naturale, quod provenit ex determinatione rationis, non se habet ita inuariabiliter, sicut ius naturale, quod nature cõs competit: legis est solum illud quod a natura cõs provenit, naturale appellatur. hoc autem quod ex determinatione rationis est, civile corrupto nomine diffiniunt. Ideo si aliqua regula est, determinata a ratione de qua differt vtrum sic, vel aliter sit: quantumcumque cõcernat priuatum vtilitatem, vel alicuius loci solius, vel persone: tñ de iure naturali est. Si autem obijciatur, quod ius naturale cõs est. Respondetur quod hoc ius cõs est: quia licet ista regula dictata a recta ratione solius loco conueniat, hoc per accidens est, quia vniuersaliter & totus mundus, immo & infiniti mundi si essent, per istam legem regi possent, si eadè dispositio in eis esset, quæ est in isto loco. quod ergo vni soli conueniat non est de natura legis, sed ex natura particularis dispositionis loci, quod legi per accidens inest. Vel aliter dicitur, quod rationi practicæ innata sunt vniuersalia principia actuum humanorum, ut quod bonum appetendum, & malum fugiendum est: alia autem sunt minus vniuersalia. Applicatio etiam horum ad operationes secundum particulares conditiones loci, & personarum, & aliorum naturalium, aliquo modo infirmum est: sed perfici sine experientia non potest, ut patet per philosophum. 6. Ethico. quia prudentia partem a natura, & partem ab inquisitione consequitur. Patet ergo inductum ex supradictis, quia illa pure est lex positiva, quæ nec a ratione dictante illa est, nec tamen contra rationem est. Indiget tñ ad suam positionem actu rationis, ut videatur si aliquo modo contra rationem est. ideo de lege iudicatur ab hominibus æquum fiat, postquam vero facta est, iudicat homines. Si autem aliqua regula sit, quæ habet aliquid quod sola ratio dicitur, & aliquid quod ex sola conditoris voluntate est, ista mixta est ex naturali, & positua iure. Exempla horum habemus in veteri testamento, in quo decalogus est qui pure pertinet ad ius nature præter observationem sabbati. Alia autem erant pure positua, sicut cetera ceremonialia. non enim erat ratio quare magis faceret iubileum Iudei anno quinquagesimo, quam sexagesimo, & sic in alijs pure ceremonialibus. licet aliqua illorum habent causam figuralem: sed non in quantum ceremonialia, vel determinationes cultus sunt. Alia medio modo se habent, ut iudicialia, in quibus aliquid naturale est, & aliquid solum voluntarium vel posituum, ut patet dicurrenti modum superiorum. De omnibus autem taxationibus preciorum, vel assignationibus terminorum dicendum est, quod tam in iuribus humanis quam in diuino sunt pure positua, & solum legislatoris voluntatem habent pro causa. non enim maior ratio est, quare dentur

Obiectio. Ratio.

Aliquæ leges sunt pure naturales: alia pure positivæ: alia mixtæ ex utroque.

Alph. Tost. super Leuit.

decem dies ad appellandum, quam duodecim vel nonnem. & hic non est maior causa quare dentur pro masculo viginti sicli, quam vigintiquinque. non est ergo in his inquirenda causa. primo repugnat in his dari causam determinatam, quia si esset ratio, quare darentur decem dies ad appellandum, & non duodecim, vel vndecim, non esset lex iusta si dedisset ad appellandum duodecim dies. Ab vno mense usque ad annum quintum. Ista erat minima etas. & non est intelligendum quod hñtes istam etatem vouerent seipos, quia in vouente necessaria est voluntas obligandi se, & cognoscere quomodo se obligat, quod usque ad annum quintum hominibus non contingit. Sed intelligendum est, quod isti vouebantur a parentibus suis, sicut dictum est de Samuele, quem vouit mater sua ad hoc, ut semper ministraret coram domino, ut patet 1. Reg. cap. 1. & sic aliqui parentes nunc vouent filios ad aliquod, quando in parua etate sunt, quod ipsi parentes compelluntur facere in filiis ante etatem discretionis si compleri potest. Si vero nequit compleri usque ad etatem adultam, ut profiteri religionem, vel accipere sacrum ordinem, non tenentur filij ad vota parentum facta de eis. parentes tamen obligantur quantum ex parte sua est in eo, quod possunt, quia votum ab eis emissum in præiudicium suum tenet, sed non in præiudicium filiorum, qui non poterant consentire, vel dissentire tẽpore emissi voti, propter defectum etatis.

Quare dicitur hic ab vno mense usque ad annum quintum, & non ab vno die, & an parentes possint vouere filios cum nascuntur, vel antequam concipiuntur, & an teneat votum. Quest. XIII.

QV. aliquis quare dicitur hic ab vno mense usque ad annum quintum. & non dixit ab vno die, vel ab hora natiuitatis usque ad quintum annum. Forte aliquis rñ de improbitate, quod in tempore præcedenti non poterat voueri puer, sed post mensem. Dicendum est, quod hoc non potest stare. nam non videtur aliqua ratio cur puer natus post vnum mensem voueri possit, & non ante mensem. nam non reperitur in eo aliqua ratio diuersitatis completo mense, vel nondum cõpleto. nam si diceretur, quod puer cõpleto mense incipit habere vsum discretionis, & ante completionem non habebat esset aliquid quamquam non sufficiens. tñ nec ante completum mensem, nec post, rationis vsum habet, usque ad multa tpa: ideo non potest, propter hoc diuersitas euenire. Item falsum est, quod ante mensem non possint voueri paruuli. nam ea hora qua nascuntur, immo et antequam nascantur, & priusquam concipiuntur in vtero, voueri possunt. sicut patet de Anna quæ vouit Samuelẽ filium suum antequam conciperet eum, ut habetur 1. Reg. c. 1. cum dicitur. dñe exercituũ si respiciens videris afflictionẽ famulatuã, & recordatus mei fueris, dederisq; seruicũ tuẽ sexũ virilem, dabo eum domino oibus diebus vite eius, & nomacula non ascendet super caput eius. hoc autem votum erat quamq; cõditionale, ut patet in eadem litera. scilicet cõ esset Anna amaro aĩo orauit dñm flens largiter, & votum vouit dicens: dñe exercituũ. &c. Respondetur ergo quod votum fieri poterat ante vnum mensem. Hic tñ dicitur ab vno mense usque ad quintum annum, quia intelligitur puer vnius mensis ab ea hora qua natus est, usque ad cõpletionem mensis. Iste modus loquendi est vñ status in sacra scriptura. nam sepe dicit Deus, quod offerantur sibi agni anniculi, & tñ non requirebatur, quod illi essent vni anni completi, sed postquam compleuissent septem dies offerri poterant. & sic quilibet agnus vocabatur anniculus postquam complebat septimum diem usque ad finem anni, & toto hoc tempore offerri poterat.

Notandũ literale.

An teneat votum parentum in filiis.

Improbatio.

Doc. rñ. ad quæst.

fic patet supra 22. c. Libos, ouis, & capra cū genita fuerint septē diebus erunt sub vberē matris suae: die autē octauo, & deinceps offerri poterūt dño. Idem hñ Exo. 22. c. Ideo dicendū, qđ idem est dici ab vno mēse vsq; ad quintū annum, quod ab hora natiuitatis, vel añ vlque ad annum. Vel forte dici posset, qđ istud votum fieret post completum mensem ad tollendum intricacionem de solutione precij pro primogenitis. nam in redemptionem primogenitorum dabatur sicut quicquid, ut patet Num. 15. & 18. c. cum dicitur. cuius redemptio est post mensem vnum sicut argenti quinq; etiam pro puero qui erat ab vno mēse vsq; ad quinque annos, dabatur quinq; sicut, vt patet hic. Si ergo aliquis voueret primogenitum suum antequam haberet vnum mensem, & postea solueret quinq; sicut, videbatur esse solutus a totali obligatione siue voti, siue redemptionis pro primogenitura. quia tamen pro vtroque distincte soluendum erat, non debebat fieri votum ante mensem, ne implicaretur ista solutio. Sed dicendum est conuenienter esse primam solutionem. nam Deus non iubet solum voueri paruulos post mensem, sed etiam ante possunt voueri. nec etiam potest dici, qđ ista lex dixerit de vno mēse, quasi veterit ante voueri paruulos, ne coincideret solutio votorum cum solutione redemptionis primogenitorum: nam hoc solum erat ad primogenitos, & tamen stante ista regula non solum veterentur offerri primogeniti ante mensem, sed etiam generaliter omnes masculi. Item patet hoc, quia in nulla femina poterat esse dubium, quia feminae nunquam redimuntur, sed sola primogenita masculina. idem tñ dñ hic de femina. s. qđ datur pro ea tres sicut ab vno mēse vsq; ad annum quintum. in quo eodem modo innueretur, qđ feminae non poterat voueri vsque ad mensem completum. Sed hæc falsa sunt non solum de feminis, sed & masculis non primogenitis. illi enim ante mensem voueri poterat, sicut patet de Anna que vouit filiū suū Samuelem anteq̄ nasceret: & tñ ille erat primogenitus: qđ nullū habuerat ante ipsū, vt patet 1. Reg. c. 1. Dicendū ergo qđ liberū erat vouere paruulos ante mensem vel post mensem. Si voueretur post mensem fiebat, sicut hic dñ, si vero ante mensem completum, aut erant feminae, aut masculi. si feminae solum dabatur tres sicut, & nullum alterum ius solvebat. Si vero essent masculi aut isti erant tales, qui possent ministrare corā dño in aliquo gñe ministerij, & tunc ministrabant: nec dabatur pro eis aliqua pecunia. sic fuit de Samuele quem mater nō redemit quinq; sicut: sed tribuit vt maneret coram dño. Si autē nō esset talis masculus, qui posset ministrare corā dño, sicut erant filij laicorum. Distinguendum est, an essent primogeniti, vel non. Si non essent primogeniti solum dabatur quinq; sicut pro redēptione voti. Si autē essent primogeniti dabatur decē sicut. s. quinq; pro redēptione, qđ erant primogeniti, & quinq; pro solutione votiua.

Quare Deus iussit dari maius precium ab anno. 20. vsque 60. quam vltra. cum etas senectutis sit honorabilior. Questio. XV.

SEd nunc est dubium cum distinguat Deus precia fm̄ etatem: quare iussit dari maius precium ab anno vicefimo vsque ad sexagesimum, qđ a sexagesimo vsque ad mortem: nam si debet esse etatum diuersarum diuersum precium, debet magis solui quanto est maior etas, quia quanto plus soluitur, est maius honor. & tñ maioris honoris est etas senectutis, quam alia etates: ideo pro ea debebat maius precium constitui. nam nulli alteri etati propter se est debitus aliquis honor: solum autem senectuti

debetur honor. sic patet supra 19. c. cum Deus dixit. coram capite cano cōsurge, & honora personā senis. & Arist. 1. Ethic. vbi ponit dñiam honorū, qui debentur varijs personis. dicit alium esse honorem qui debetur p̄ri, alius sapienti, alius duci exercitus, alius oī seni p̄ etatem in assurrectione & inclinatione. & non fecit ibi mentionē de alia etate, cui deberetur honor. iō senectuti est dandus maior: vñ debet maius precium poni senibus in redemptione. Dicendū, qđ Deus fecit dñiam redemptionis in etatibus, non quidē p̄ honorem debitum illis etatibus, sed p̄ cōuenientia. hoīes. n. seipfos Deo vouent, vt se ei traderent: & si ei traderent, ministrarent ei in aliquo ministerio laicali. & tñ aliquis altior & robustior esset, ad ministracionem illā tanto magis valebat: & iō tanto maius precium p̄ eius redēptione dandū erat. & tñ in etate, qđ est ab anno vicefimo vsq; ad sexagesimū est hō robustior & aptior ad ministraciones corporales, qđ ante & post: iō eo tpe maior sit. Cum autē dñ de sene, verum est qđ debetur ei maior honor, qui est in assurgendo illi, & inclinando caput, vt patet supra 19. c. & 9. Ethic. sed non in eo, qđ valeat maiori precio si vendatur. & tñ hic sit redemptio personę, ac si venderetur ad ministrandum, & in venditione magis valet iuuenis quam senex, ideo non debuit maius, neque equale precium poni pro senibus, sicut pro iuuenibus.

Quare transeuntes ad numerum dabant pecuniam minus quam vouentes. Questio. XVI.

QVARE ET VR adhuc cum darent pecuniā transeuntes ad numerū pro aīa sua, quare dabatur minus qđ vouentes. nam vtroque offertur precium pro aīa. De transeuntibus ad numerum patet Exo. 30. c. & lib. 4. Reg. 12. c. De vouentibus patet hic. nam seipfos redimunt: & tñ Deus equaliter respicit animam hoīis, vel ipsum hoīem. in oībus ergo debet dari equale precium a transeuntibus ad numerum & a vouentibus. Aliquis dicit, qđ simile est in eis, tñ in transeuntibus ad numerū non est dñia sexus & etatis, vt dictum est supra, in vouentibus autē sic. Ideo fm̄ illam distinctionē datur maior summa in vouentibus. Sed dicendum, qđ non stat. Primo, qđ tñ oporteret, qđ aliquis casus esset in vouentibus, in quantum solum daretur de precio, quantum in transeuntibus ad numerum. sed falsum est, quia transeuntes ad numerum dant solum dimidium sicut Exo. 30. cap. vouentes autē nunquam dant minus quam tres sicut, ut patet in litera. Secundo quia considerata etate est adhuc maior diuersitas: omnes enim qui transeunt ad numerum sunt in anno vicefimo, vt patet Exo. 30. ca. & datur pro eis dimidium sicut. sed qui se vouēt ab anno vicefimo & supra, dant quinquaginta sicut, vt patet hic. ergo maxima est diuersitas.

Ridendum qđ valde maius precium dabatur vouentes, quam transeuntes ad numerū. & ratio prima erat, quia in vouentibus dabatur precium pro toto hoīe: erat enim precium istud redemptio, ac si hō venditus esset. transeuntes autē ad numerum non dabatur precium redimendo seipfos: sed quasi quandam oblationē: iō valde minus precium sufficiebat. & ista est potissima cā. Cum autē obijcitur, qđ et transeuntes ad numerū dabatur precium pro aīabus suis, non est intelligendū, qđ esset precium pro aīabus, sed precium aīa. ita. n. vocatur lib. 4. Reg. 12. c. & multū differt in hoc: quia aīa precium dñi precium personę. i. datum a persona. precium pro anima dicitur datū ab hoīe pro redēptione aīe. sed quomodocunq; diceretur non vocatur precium aīa. i. valor quo aliquis estimatur, & dat illū pro se, sed ualor quē dat ne aīa sua. i. persona incidat in periculū, quia si Israelitę numerarent, & nō darent precium istud, esset in eis

eis plaga Exo. 30. c. vt autē non esset ista plaga, dabatur precium, & ita non dabatur pro redemptione personę, & sic minus dandum erat. Secundo quia precium datum a transeuntibus ad numerū dabatur ex necessitate præcepti Exo. 30. c. & colligebatur sacerdotibus istud precium ab Israelitis cogentes eos soluere lib. 4. Reg. 12. & 2. Paralip. c. 23. precium autē vouentium non dabatur ex necessitate, sed spontaneę, quia nemo cogit vouere. maius autē imponendū est eis, qui spontaneę solunt quam eis, qui ex necessitate: nam cū magnū precium ex necessitate præcepti soluendū esset, clamarent Iudæi, & nō pateretur hanc legē. cū autē sponte soluendū esset, nemo clamabit, quia si viderit magnū precium impositum non vouebat: si autē placuerit eis vouere non clamabunt pro magnitudine precij, cum eam libenter subierint: ideo maius precium erat dandum in vouentibus, quam in transeuntibus ad numerū. Tertio quia non erat opus, qđ tantū imponeret in transeuntibus ad numerū quam in vouentibus: quia precium transeuntium dabatur ab omnibus de Israel. nullus. n. masculus excedebat annū vicefimum, qui istud non daret Exo. 30. c. & li. 2. Paralip. 24. c. votum autē non fiebat ab oībus Israelitis, sed a paucis, qui hoc sponte facerent: ideo et si paruum esset precium transeuntis ad numerū, maior summa pecunię ex hoc colligeret qđ ex votis, in quibus reddebatur maius precium. Quarto ex eodem fundamento, quia cum a tota multitudine Israel hoc soluere, in Israel essent multi pauperes, qui soluere non possent si magnū precium imponeretur. & hoc erat magnū incōueniens. s. qđ nō transirent ad numerū, qui non soluere precium. Et sic essent valde contemptibiles cū non haberent numerū, neq; nomen in Israel ac si non essent. qđ autē vouentibus imponeretur magnū precium, non erat cōueniens, quia si esset magnum, ille qui pauper esset, nō voueret, & ita nō grauaretur. Quinto quia adhuc in vouentibus si quis voueret, & postea soluere non posset precium a lege taxatum, cōparebat hō ille coram sacerdote qui minuebat precium, quantum ille soluere posset, ita vt non grauaretur, sicut dñ infra in litera. & ita non sequebatur incōueniens et si magnū precium positum esset pro redēptione votorū. Sed nō erat sic de transeuntibus ad numerū, quia de proprio statuto non debebat minuere pauper quantumcunq; esset pauper Exo. c. 30. ergo debuit esse precium parū, vt oēs illud soluere possent: vnde sic fuit conueniens dimidium sicut, qđ quilibet quantumlibet pauper soluere posset. Sexto quia redēptio ista voti raro fiebat, quia multi erant qui nunq̄ se vouebant. ideo non solvebat precium: alij autē tñ semel. sed soluere precium ad numerū transeuntium sæpe fiebat, quia semel obligabat quilibet soluere, qđ perueniebat ad annū vicefimum. Deinde quicunque numerabatur multitudo, vt ad bellum, vel ad alia similia, solvebat quilibet de numeratis dimidium sicut: quia aliter sequeretur plaga in numeratis Exo. 30. c. & ita accideret sæpe eundem debere hoc soluere: ideo debuit esse precium paruum in transeuntibus, & magnum in vouentibus.

Quare primogeniti plus solvebant quam transeuntes ad numerum. Questio. XVII.

SEd adhuc quæretur quare primogeniti plus solvebant qđ transeuntes ad numerū. nam cōtrario videtur debuisse fieri, quia in vouentibus fiebat dñia etatum, & magis solvebat qui erat viginti annorum qđ qui vnus vel quinq; vt patet supra in litera. & tñ transeuntes ad numerū trāsibant in anno vicefimo Exo. c. 30. Sed pro primogenitis dabatur precium, qđ erant vnus mensis Num. 18. c. ideo debe-

Alph. Toft. super Leuit.

bat dari magis a transeuntibus qđ a primogenitis. Itē non stat hic quod dicebatur p̄ce. q. de vouentibus, qđ illi sponte vouebant. ideo dabatur precium maius quam transeuntes, quia tam primogeniti qđ transeuntes ad numerū ex necessitate p̄cepti dabatur precium. Dicendum qđ pro primogenitis dandum erat maius precium, quam pro transeuntibus ad numerum. Primo quia primogeniti redimebantur, & sic dabatur pro eis quantum valebant, vel saltē dabatur precium noīe totius valoris: & tñ transeuntes ad numerū non redimebantur, neque dabatur pro eis precium noīe totius valoris. ideo valde minus dandum erat pro transeuntibus. qđ autē transeuntes redimerentur fuit ostēsum præced. q. qđ autē primogeniti redimerentur patet Num. 3. c. vbi Deus iussit separari oēs Leuitas, & oēs primogenitos Israel, & dari Leuitas pro primogenitis Deo, quia fuerunt ducenti septuagintatres plus in primogenitis Israel quam in Leuitis, quia nō poterat pro illis aliquis dari, iussit eos redimi dando pro quolibet quinq; sicut, qui sunt mille trecēti sexagintaquinque. & istud fuit tunc precium redemptionis eorum, qđ datum fuit Aaron & filijs eius. cod. ca. & postea in legē positum fuit, qđ primogenitus quilibet redimeret dando pro eo quinq; sicut post mensem a natiuitate eius Num. 18. c. maius ergo precium debuit dari pro primogenitis, quam pro transeuntibus ad numerū. Secundo quia oēs Israelitę trāsibant ad numerū, cum essent annorum uiginti Exo. 30. c. & tñ non solvebant oēs precium primogenitorū. & patet hoc Num. 1. c. vbi numerati sunt oēs Israelitę præter Leuitas in duodecim tribubus, & inuenta sunt sexcenta tria millia & quingenti: & oēs isti soluere precium pro se. s. quilibet dimidium sicut, & fuerunt sicut trecenta & vnum millia septingēta & quinquaginta: & dati sunt oēs isti sicut ad opus sanctuarij Exo. 38. cap. & tñ in toto Israel nō inuenta sunt, nisi vigintiduo millia ducenti septuaginta tres de primogenitis Num. 3. c. & si pro oībus his solvebantur precia. s. pro quolibet sicut quinq; essent cētum & vndecim millia & trecēti sexagintaquinque sicut: ideo licet quilibet soluere minorē summā colligebatur maior pecunia ex numeracione transeuntium ad numerum quam primogenitorum. Tertio debuit minus precium dari a transeuntibus ad numerum, quia sæpe contigebat eundem hoīem transire ad numerum siue numerari, vt si eundem esset ad bellum, vel faciendę essent similes congregationes, in quibus deberet numerari hoīes, quia semper solvebat quilibet dimidium sicut, ne sequeretur plaga in numeratis Exo. 30. c. & vt dictum est præcedēti. c. & tñ redemptio primogenitorum semel tñ fiebat in fine mensis vnus a natiuitate Num. 18. c. ergo maior pecunia dada erat pro redēptione primogenitorū. Cum autē obijciebatur qđ fiebat in vouentibus dñia etatum ad taxationem preciorum. Dicendum qđ verum est: tñ in primogenitis & transeuntibus ad numerū non fiebat differentia, quia oēs transeuntes ad numerum erant viginti annorum: oēs autem primogeniti, qđ redimebantur, erant vnus mensis: ideo in oībus primogenitis erat idem precium, & in omnibus transeuntibus similiter vnum & idem precium. & tñ licet maioris etatis essent transeuntes ad numerum quam primogeniti, solvebat precium minus propter causas supra tactas. Et cum dicebatur, qđ tam transeuntes ad numerum quam primogeniti solvebant precium necessitate legis, quod non fiebat in vouentibus. Dicendum qđ erat verum, & ideo erant plures dñia inter vouentes & transeuntes, quā inter primogenitos & transeuntes. & tamen sunt aliquę dñia inter primogenitos & transeuntes, propter quas solvebat maius precium in redēptione primogenitorū, quā in transeuntibus ad numerū.

T t 3 Quare

Quare plus soluebatur pro femina quam pro paruo puero. Quæstio. XLVIII.

Sed adhuc queretur quare plus soluebatur pro femina quam pro paruo puero: nam pro puero ab vno mense dabatur quinq; sicli vsq; ad quinq; annos, & pro femina q̄ erat a viginti annis vsq; ad sexaginta dabatur triginta sicli, vt patet supra in litera. Nam videtur q̄ sem p̄ deberet dari plus pro viro q̄ pro femina, quia masculus est nobilior sexus: ideo cuiuscunq; ætatis sit masculus erit nobilior q̄ femina cuiuscunq; ætatis, sicut hō cuiuslibet ætatis est melior, q̄ equus, aut bos, cuiuscunq; ætatis. ideo debuit fieri magis dari semper pro viro quam pro femina. Dicendū q̄ in viro semper datur maius precium q̄ in femina si sit eadem ætas. sed non q̄ sit diuersitas ætatis, quia tūc datur aliq̄ magis pro femina q̄ pro masculo, vt patet ex cōparatione taxationū quæ sunt in litera. Ad rōnem in p̄rium p̄t dici vno mō, q̄ licet masculus dignioris sexus sit, sed hic non cōsideratur hoc: quia siue masculus, siue femina se voueat, tradit se Deo per votum: & cū se redemit, debet dari plus p̄ eo, qui magis valet, licet non detur oīno t̄m pro quolibet quantum ipse valet. Iste aut̄ valor consideratur in ministratioe. Vouentes aut̄ se si non redimerent, ministrarent Deo in aliquo. & t̄m masculus est robustior & aptior ad ministrandū q̄ femina: ideo plus p̄cij pro masculo dabatur cæteris paribus. Et t̄m in diuersa ætate contingit feminā esse aptiorem ad ministrandū quā sit vir, & sic pro ea plus dabatur, sicut femina a quinq; annis usque ad viginti est aptior ad ministrandū & robustior, quā masculus ab vno mense vsque ad quinq; annos: ideo pro femina, tunc dabatur decem sicli, pro puero aut̄ quinq; vt patet in litera. sed q̄ sunt eiusdem ætatis semper plus datur pro masculo quā pro femina. Alio modo p̄t dici, q̄ simul considerabatur ista duo. s. diuersitas sexus & ætatis & pro quolibet fiebat diuersitas p̄cij. & quia vir semper est dignioris sexus existentibus cæteris paribus. i. ætate & sexu, dabatur plus pro viro quā pro femina. q̄n aut̄ erat dispar ætas, quam q̄ aliquid cōsideraret de sexu, præponderabat ætas, & dabatur maius precium p̄ femina quā pro viro. Cū aut̄ obijcitur, q̄ cū sexus virilis sit semp̄ dignior q̄ femine in quacūq; ætate sit vir aut̄ femina: id dēret indistincte plus dari p̄ viro. Dicit̄ p̄t vno mō, q̄ licet maneat dignior sexus, & sit simp̄r uir dignior femina: t̄m hic nō cōsiderat̄ ista dignitas sexus, uel quod dignitas simp̄r: sed solū dignitas quā ad id ad quod fiebat votū. sed illud fiebat, sed esse redemptioe Deo ad ministrandū: t̄m femina annorū viginti est aptior & robustior ad ministrandū, quā puer triū annorum: ideo maius precium tunc pro femina dari debebat. Alio modo p̄t dici, q̄ sexus masculinus semp̄ est dignior quā femininus. & t̄m nō est tanta dignitas sexus, q̄ faciat simp̄r digniorē virū in quacūq; ætate quā feminā ætate qualibet, & ideo licet uiro & femina existentibus eiusdem ætatis ceteris paribus, vel ut cōiter sit semper dignior vir: t̄m si femina sit viginti aut̄ triginta annorū, videtur esse simp̄r dignior, quā puer vnus anni. ideo pro illa dabatur maius precium. Cum vero d̄r, q̄ semper est sexus dignior, & facit simp̄r digniorē, sicut hō cuiuslibet ætatis est semper dignior, quā equus, aut bos cuiuscunq; ætatis sit. Dicendū q̄ non est simile, quia hō excedit equū, & bouem s̄m gradum d̄ræ essentialis, cū differat s̄m speciem, ideo cuiuscunq; ætatis, aut valoris sit equus, semper est hō dignior in quacūq; ætate sit. secus est de viro & femina, quia differunt sexu & conueniunt specie, & ita sunt eiusdem gradus perfectionis essentialis & specificæ: ideo d̄ræ sexus non facit t̄m differre masculū & feminā, q̄ semper masculus sit dignior:

imò poterit eē femina dignior, vt si sit multa d̄ræ s̄m atarē, vt in exēplo dato. s. si sit masculus vnus anni, & femina sit viginti annorū. Si aut̄ teneret̄ prior r̄sio esset minus dubiū, s. q̄ non cōsideret̄ hic dignitas, vel naturalis nobilitas, sed solū utilitas ad ministratioe. Nam tunc non solū femina p̄t esse maioris p̄cij quā vir, sed et equus, & bos, & res inanimatae ut ager, p̄nt eē maioris ualoris q̄ uir, & ita apparet in litera infra expressē de redēptione agrorū: nam pro agro qui serit̄ triginta modijs ordeī, dabatur quinquaginta sicli. ergo si sereret̄ quadraginta modijs, plures quā quinquaginta sicli darēt̄ur pro eo: & t̄m pro uiro nunq̄ dabatur plures, quā quinquaginta sicli. ergo plus dabatur inter d̄r pro agris, quā pro uiris. vnde non erit inconueniēs, q̄ detur aliq̄ maior redēptio pro femina q̄ pro viro.

Quare plus dabatur pro uouentibus quam pro primogenitis. Quæstio. XLIX.

Sed adhuc queretur quare plus dabatur pro uouentibus q̄ pro primogenitis. nā pro uouentibus dabatur aliq̄ quinquaginta sicli, ut patet hic in litera: pro primogenitis aut̄ nunq̄ dabatur, nisi quinq; Num. 18. c. Aliquis dicit q̄ hoc fiebat, q̄ redēptio primogenitorū erat ex necessitate: vota aut̄ spontanea fiebat. & t̄m maius debebat imponi spontaneis q̄ necessarijs, quia in solutionibus ex p̄cepto si essent magnæ, clamaret̄ soluentes, & nō sustineret̄ legē in sp̄taneis aut̄ secus est, q̄ si magnæ uiderent̄, liberū erat nō uouere, & sic nō graualet̄ uouens. Sed dicendū, q̄ hoc non stat, imò licet essent uota sp̄tanea, & redēptio primogenitorū ex necessitate p̄cepti, fiebat in eis equalitas taxationis. Cū aut̄ d̄r, q̄ erat in equalitas: dicendū q̄ in uouentibus cōsiderat̄ d̄ræ ætatis, & s̄m illas causant̄ diuersa p̄cia. in primogenitis aut̄ est vnica ætas, q̄ oēs primogeniti redimebant̄ in mense primo a natiuitate Num. 18. ca. ideo ponebat̄ in oibus vnū precium. s. quinq; siclorū Num. 3. & 18. c. Considerando t̄m eandē ætatē in uouentibus & primogenitis: fiebat equalitas p̄cij. nam oēs primogeniti redimebant̄ur post primū mensem, vt dictū est. sed pro eis qui uouebant̄ ab vno mense usq; ad annos quinq; erat p̄cij quinq; siclorū, ut patet hic in litera. & ita erat equalitas in primogenitis & uouentibus, q̄n erant eiusdem ætatis. Causa aut̄ quare esset in eis equalitas precium cum uota essent sp̄tanea & redēptiones primogenitorū necessariæ: fuit quia Deus nō cōsiderauit hic præcipue esse spontaneū a principio uel uoluntariū, sed esse redēptionē pro toto ualore rei uel pro parte eius. Idem in transeuntibus ad numerū: quia nō dat̄ precium pro toto ualore hoīs, neq; est redēptio dare paruū precium s. dimidiū sicli Exo. 30. c. In primogenitis aut̄, & uouentibus sit redēptio, quia dat̄ precium p̄ toto ualore hoīs. nam primogenitus totaliter debet̄ Deo ad ministrandum, & quia non sunt idonei ad ministrandum omnes primogeniti Israelitarum secundum Dei iudiciū: dabatur pro eis commutatio Leuitarum Num. 3. c. & quando cessauit illa cōmutatio, successit redēptio, s. q̄ pro quolibet dentur quinq; sicli. eod. c. & Num. 18. uouentes etiam totaliter Deo debentur, cum seip̄s applicari deberēt, si Deus hoc acceptaret. & q̄ nō acceptat, sit cōmutatio in pecuniā, q̄ est redēptio, ideo tam in primogenitis, q̄ in uouentibus maius precium debet dari, q̄ in transeuntibus ad numerū. & eadē rōne exite ætate equali primogenitorū, & eorū qui uouent̄, debet esse precium equalis, quia utriq; totaliter dabatur Deo, & utriq; cōpetit redēptio, id cum oēs primogeniti redimebant̄ post vnū mensem a natiuitate: Num. 18. fuit conueniens quod t̄m precium darent

Primogenitus tota litera Deo debet ad ministrandum.

rent qui uouentur ab vno mense: & ita sit, quia utrobique dant quinq; siclos, vt patet in litera.

Quare tanta diuersitas fuit in taxationibus preciorum pro uouentibus. Et multa dubia particularia circa hoc soluantur. Quæstio. XLX.

Sed queretur quare tanta diuersitas fuit in taxationibus preciorum pro uouentibus. Dicendum, q̄ prima causa fuit, quia Deus nō uoluit q̄ Israelitē, qui seip̄s uouebat, venderent, & daretur pro eis quantum ualere. nam licet de rigore hoc fieri deberet, quia qui se uouet tradit se Deo in seruum, & cum ille non acceptet eū in ministrū, uult cōmutationē in pecuniā. & ita t̄m precium uidetur, q̄ dandum erat, quanto ille uēdi potuisset: & t̄m propter aliquas causas equitatis Deus noluit fieri venditioe; neque dari precium quasi pro uendito, sed taxauit quādam precium minus, vt declaratū est supra. nam si illud non fuisset, venderetur quisq; quantum ualere; & non fieret ista diuersitas taxationū quæ hic ponitur. Secunda fuit uoluntas legislatoris, quia in assignationibus terminorum, & numerorū pro qualibet re, nō uidetur esse causa aliqua quare potius t̄m t̄ps, q̄ tantū assignetur, sicut in diebus ad appellandū, & in t̄pe ad petendum apostolos, & in t̄pibus præscriptionū, vsucapionū, & similibus, quia ibi nulla rō p̄t dari, quare potius tantum t̄ps, q̄ t̄m detur, vt ostensum est supra. ita & nunc, cum fiat taxatio quantum quisq; uouens debeat, & non respiciatur ad uerum ualorem uouentis, quantum esset si ille venderetur: non p̄t poni taxatio, nisi solum uoluntaria. & ideo harum diuersarum taxationum causa uidetur esse uoluntas legislatoris. sed iste taxationes quamq̄ non sint ex rōne dictante illas sic, & non aliter debere poni, conueniunt t̄m rōni. Et ob hoc fecit Deus diuersitatē multam. nam in hoc uoto non solum masculi, sed et femine uouere se p̄nt, cum uotum sit cōmutandū in pecuniā: & ideo pro utriusque Deus statuit precia, & in hoc fecit plures diuersitates. Prima est ḡnraliter masculi ad feminam. Secūda masculi ad seip̄s s̄m uarias ætates. Tertia est femine ad seip̄s s̄m uarias ætates. Quarta est proportio ætatum feminae ad masculum s̄m diuersas ætates suas. Quantum ad primam diuersitatem est doctrina, q̄ in viro & femina, q̄n sunt unius ætatis, semp̄ dat̄ plus p̄ uiro q̄ p̄ femina. & rō est tam p̄pter dignitatē sexus, q̄ præcipue p̄pter maiore aptitudinē & robur ad ministrandum, vt ostensum est supra. Q̄n aut̄ sunt diuersarum ætatum, datur aliquando plus pro femina quā pro viro, vt patet hic in litera. Cuius est causa data fuit supra. & ita quantum ad istā diuersitatē bene apparet eā, quia consideratur hoc in cōi. Secūda est uiri ad se ipsam s̄m uarias ætates. & hoc est p̄supponendū, q̄ distinguit hic Deus quatuor ætates in uiro. s. ab vno mēse vsque ad quinq; annos, & in hac datur quinq; sicli pro uiro: alia est a quinq; annis vsq; ad viginti, & datur t̄m pro uiro viginti sicli. Alia est ab anno uicesimo vsque ad mortē, & tunc dantur quindecim sicli pro uiro. circa istam non p̄t dari ratio ita aperta, sicut in præcedenti. Sed in surgit multa dubia. primum est quare potius fecit partes totius uitæ quatuor, quā plures uel pauciores: nam poterant fieri decem partes, aut plures, uel poterant fieri solæ duę. Ad hoc dicendum, q̄ ratio non sufficit, sed uoluntas legislatoris fuit, q̄ fierent iste quatuor solæ partes, & non plures, neque pauciores. & tamen dicendum, q̄ aliqua ratio adiuit ad hoc. nam quanto plures partes ætatis fierent, tanto iustior est estimatio. vnde si pro quolibet anno esset vna estimatio, fieret iustior

Dubium primum.

Alph. Tot. super Leuit.

stius iuxta uerum ualorem rei. nam nunc vnū precium ponitur pueri in sexto anno, & in uicesimo. s. sicli viginti: sed manifestum est, q̄ plusquam duplo ualere homo in anno uicesimo quā in sexto. si autem pro quolibet anno esset vna estimatio, non esset error talis. si autem fierent duę dimēssiones ætatis fieret multum iniusta estimatio, sicut si nō fieret aliqua diuisio; sed pro omnibus qui uouentur, daretur æquale precium cuiuscunq; ætatis essent: quia esset multū iniustum. Dedit ergo quatuor partes ætatis: & ita non est tanta inæqualitas, uel iniustitia taxationis. Si autem septē uel octo partes fecisset, essent taxationes iniustiores, q̄ autem præcisē quatuor partes fecerit, & non plures, neque pauciores, non fuit nisi solius uoluntatis. Secūda dubitatio est, cum uellet in quatuor partes diuidere ætatem, quare potius per has quatuor partes aliquas alias diuisit, si multi modi poterant fieri quatuor harum partium. i. per alios terminos annorum, vt si prima esset ab vno mense usque ad septem annos, & ita de alijs. Et de hoc dicendum, q̄ nulla omnino ratio reddi potest, sed sola uoluntas legislatoris est, vt sic fieret potius quā aliter: nam multis modis poterant fieri. Tertia dubitatio est, quomodo fecit ab anno quinto usque ad uicesimum, q̄ darentur viginti sicli pro uiro, quia sic tantum dabatur pro puero sex annorum, quantum pro homine decem & nouem uel viginti annorum, & t̄m inconueniens uidet̄. Dicendum, q̄ si Deus uellet dari pro quolibet quantum ualebat, non sic statuisset, sed fecisset quemlibet uendi, & tunc esset uera estimatio ualoris, & tamen Deus noluit illud fieri propter causas expressas supra: uoluit tamen Deus fieri quādam taxationem proportionalem s̄m ætates, licet non secundum qualibet indiuidua, & ad hoc posuit istas quatuor partes, & tamē non sufficiunt istæ diuisiones, quia intra quamlibet earum sunt multi anni, in quibus sunt inæquales ualores eorum qui uouentur: non curauit tamen Deus tam strictē diuidere, ne fierent multæ distinctiones: quia istud pertineret ad eum, si uellet habere propriū ualorem rei, uel aliquid proximū. sed Deus in hoc non curabat, satis putans sufficere id quod statuerat, quia istud non esset, nisi uel in præiudicium suum, cui soluebatur precium, aut eorum qui soluebat̄. nō erat præiudicium sibi, quia ipse statuebat. non et soluenti, quia sponte ipsi uouebant scientes talem esse legem: ideo conuenienter posita erat lex.

Dubium secundū.

Dubi. 3.

Dubi. 4.

Quarta dubitatio erat, quia ab vno anno usque ad quinq; soluebantur quinq; sicli, & a quinq; usq; ad viginti soluebantur sicli viginti, & ita in anno quarto soluebantur quinq; sicli, & in quinto soluebantur viginti. & tamen parum plus ualebat uouens in quarto quā in tertio, & in quinto quā in quarto, & soluebatur quadruplum. Sic etiam in anno decimo nono solueret viginti siclos, & in uicesimo solueret quinquaginta: & t̄m t̄m uel quasi ualeat hō in decimo nono quantum in uicesimo, ideo erat inconueniens. Dicendum est, sicut in præcedenti, q̄ si Deus uellet precium rei diligentissime taxare, quod fieri non potuit, nisi uouens venderetur, uel estimaretur, sicut uēdendus, quod non fuit conueniens, vt ostensum est supra: oportuit ergo fieri aliquas taxationes, quæ eēt aliquantulum iuste, sed nō poterat cōtinere iustitiā p̄ oīa. Quinta dubitatio est, quō circa omnes uiros fuit facta ista taxatio, quia aliquis homo vnus ætatis est maioris p̄cij, quā alius eiusdem ætatis: immo duplus uel triplus. Dicendū ad hoc, q̄ fuit istud cōuenienter factum: nam si Deus uoluisset totum ualorem præcisum uouētis, iussisset eum uendi uel estimari ut uenalem, & hoc noluit, vt ostensum est supra. Ideo posuit taxationē æquale pro oibus qui sunt eiusdem ætatis, licet

Dubi. 5.

T t 4 non

Dubi. 6.

non fiat vere valoris equalis. Et non est hoc inconueniens, immo ut euitarentur inuidia, debuit iudicari equalis taxatio, & in nullo debuit considerari inequalitas, nisi in sexu & aetate, quæ sunt secundum naturam, & omnibus conueniunt: in cæteris autem non considerat inequalitas aliqua, ut ostensum est super. Sexta dubitatio est, quare talia precia fuerunt constituta. scilicet quinq; sicli ab vno mense usque ad quinq; annos, & ita de alijs. Dicendum quod hæc pure dependent a voluntate legislatoris. Hoc autem præsupponendū erat: quia non debebat taxari homo quantum valebat, sed minus, quia aliàs venderetur, quod autem constitueretur minor summa pro vouente, quod ille valebat, erat in voluntate legislatoris quantum veller ponere: quia multas summas poterat ponere, & de nulla earum poterat determinate ratione dari. nam ratio non poterat sumi, nisi per adæquationem ad valorem, & tunc hic non considerabat equalitas valoris. Ideo ratio non poterat dari, nisi sola voluntas legislatoris. Sed quantum ad primam summam poterat dari aliqua ratio ex præsuppositione alterius cærimonie. Primogeniti. n. redimebantur, sicut vouentes, & redimebantur quoniam erant vnius mensis Num. 3. c. & pro eis dabatur quinque sicli Num. 3. & 18. c. ergo cum vouentes redimerentur ab vno mense, iustum erat tantundem dari pro illis. scilicet quinque siclos, sicut pro primogenitis. De alijs autem taxationibus. scilicet quod a quinto anno usque ad annum viceesimum soluerentur sicli viginti, & a viginti annis usque ad sexaginta soluerentur quinquaginta sicli, non potest dari ratio, sed sola voluntas est legislatoris: æstimat. n. hominem in quadruplum ab anno quinto usque ad viceesimum, quod ab vno mense usque ad quintum annum: tertia æstimatio quæ est ab anno viceesimo usque ad quinquagesimum est dupla sexquialtera ad illam, quæ est a quinto anno usque ad viceesimum; quia ita se habet quinquaginta ad viginti, ultima æstimatio, quæ est ab anno sexagesimo usque ad mortem, est valde minor. scilicet quindecim siclorum. de qua est nulla ratio patet, quare non esset maior neque minor. Tertia diuersitas quantum ad principale erat fœminæ ad seipsam secundum varias ætates. & de hoc dicendum est primo, quod Deus diuisit quatuor ætates fœminæ, secundum quas constituit varia precia: & de hoc dicendum, quod fuit eadem causa, quod in viro. nam poterat Deus facere plures, aut pauciores partes ætatis in fœmina, per quas taxaret precia: sed iustum fuit, quod fœmina sequeretur legem viri, non quidem quod daret tantum precium quantum vir, sed quod in eadem fierent tales diuisiones ætatis, quales sunt in viro. Etiam taxauit Deus precia pro fœmina vouente secundum istas ætates. scilicet ab vno mense usque ad annum quintum sicli tres sunt: a quinto anno usque ad viceesimum sunt sicli decem: ab anno viceesimo usque ad sexagesimum sunt viginti, & a sexagesimo usque ad mortem sunt decem. De his non potest dari causa determinata: ceterum enim pro prima ætate non datur quinque; neque, quod tra, est ratio manifesta ne illa equaretur viro, pro e vi quo dabatur quinque: sed quod citra quinque darentur potius tres quam quatuor; vel duo; uel unus sicli non apparet manifesta causa, sed est voluntas legislatoris. De secunda ætate, quod non datur viginti, neque ultra etiam ne equetur masculo: sed infra viginti, quod potius datur decem, quam in aliquo alio numero, non est causa, nisi voluntas. sic etiam de tertia quod datur triginta, & non minuebat precium, neque pauciores voluntas est legislatoris. Idem quoque de ultima ætate. Quarta diuersitas erat de proportionem preciorum fœminæ ad masculum secundum varias istas ætates. nam præter hoc quod precia non sunt equalia, adhuc non seruat proportio. in prima ætate datur pro viro quinque sicli, pro fœmina tres. quod uero pro fœmina pauciores darentur, rationale fuit: sed

datur tres quia ad quinque sunt plusquam subdupli, & minus quam subsexquialterum. Et tamen considerandum est, quod aliquo modo fuit rationabile, quia Deus in his taxationibus nunquam posuit masculum plusquam in duplo ad fœminam, ut patet in omnibus, sed ad plus in duplo. si ergo Deus poneret minus quam tres, id est duos siclos, esset uir ad fœminam plusquam in duplo. si autem poneret quatuor pro fœmina; haberet se uir ad fœminam solum in sexquialtera, & ita modicum excederet eam: quia in omnibus alijs taxationibus, quando minus excedit uir, habet se ut in sexquialtera: hoc autem est valde minus: ideo non debuit poni fœmina in quatuor, quia masculus parum excederet: neque in duobus, quia masculus multum excederet. debuit ergo poni in tribus, ubi excedit magis quam in sexquialtera: & non excedit magis quam in duplo. Hoc autem est quod Deus obseruat hic: & tamē quare potius seruauit istam proportionem quam aliam, scilicet ut poneret semper uirum ad fœminam, ut in quadruplum, uel triplum, aut maiori uel minori proportionem, non apparet causa: sed uidetur quod Deus uoluit quod uir esset duplo melior ad plus, aut parum minus in consideratione uotorum. In secunda ætate taxa uir uirum in uiginti, fœminam in decem. & hic est uir duplus ad fœminam: & iste est maximus excessus, quo uir excedat fœminam. nam in alijs taxationibus minus excedit: & hic non tenetur eadem proportio quæ in præcedenti: neque arithmetica, neque geometrica. Non arithmetica, quia non seruat idem excessus; nam in prima excedit uir fœminam per duos siclos, hic autem per decem. non etiā geometrica, quia non est idem nomen proportionum, cum in prima esset minus quam dupla. hic autem fit dupla. In tertia hæret uir quinquaginta siclos, & fœmina triginta. & non apparet causa quare tanta summa, & non maior, neque minor ponatur: seruatur tamen hic etiam proportio geometrica quæ in prima; quia sicut se habent ibi quinque ad tres; ita se habent hic quinquaginta ad triginta. In ultima habet uir quindecim, fœmina decem. & in hoc non apparet causa quare non plures, neque pauciores habuit, & est hic proportio sexquialtera. & iste est numerus excessus, quo uir excedit fœminam. Sed nunc considerandum, quod non est talis habitudo taxationum uiri inter se, sicut taxationum fœminæ inter se. nam in uiro secunda ad primam est quadrupla. i. uiginti ad quinq; & tertia ad secundam est dupla sexquialtera. i. quinquaginta ad uiginti. & quarta ad tertiam est subtripla subsexquialtera. in taxationibus autem fœminæ secundam non est quadrupla ad primam, sed est tripla sexquialtera. i. decem ad tres, & est minor proportio. tertia ad secundam est maior quam in uiro, quia est tripla. scilicet triginta ad decem, in uiro autem est dupla sexquialtera. quarta ad tertiam erat subtripla. i. decem ad triginta & est minor quam in uiro, ubi est subtripla subsexquialtera. est enim minor in nomine; sed est maior in re: quia maior pars est decem de triginta, quam quindecim de quinquaginta.

Quare quando uouens erat pauper minuebatur precium, & in transeuntibus ad numerum non minuebatur, quantumcumque aliquis esset pauper. Quæst. XXI.

Quare quoniam aliquis uouens erat pauper, minuebat precium: & in transeuntibus ad numerum non minuebat precium, quantumcumque aliquis esset pauper. Exod. 30. c. Dicendum quod potissima erat, quod precium transeuntium ad numerum erat ualde paruum. scilicet dimidium sicli. & nullus quantumcumque pauper esset, poterat esse, qui non posset soluere dimidium sicli. secus in uouentibus, ubi erat magnum precium, sicut interdu quinquaginta siclorum; ut in eo quod erat ab anno viceesimo usque ad sexagesimum, ut patet

ut patet in litera. & quia multi erant qui ad tantum precium non sufficerent, debuit ibi dari quod posset minui. Secundo fuit, ut homines non distraherentur a cultu Dei per uotum. nam si scirent quod non fieret aliqua diminutio precij in pauperibus, multi distraherentur a uotendo. ut ergo non distraherentur, fuit conueniens minui precium, quando essent pauperes. Non erat autem sic in transeuntibus ad numerum: quia illi ex necessitate præcepti tenebantur soluere: ideo non distraherentur a soluendo. secus de uouentibus qui spontanea uouebant; & si non scirent temperandam esse in illis summam, quando pauperes essent, non uouerent; uel multi distraherentur.

Quare in redemptione primogenitorum non minuebatur precium pauperibus sicut in uouentibus. Quæst. XXI.

Secundo quæretur quare in redemptione primogenitorum non minuebat precium pauperibus, sicut in uouentibus. nam non est hic eadem ratio, quæ in transeuntibus ad numerum. nam soluebant solum dimidium sicli, quod erat multum paruum: ideo non fiebat ibi diminutio in pauperibus; sed primogeniti soluebant quinque siclos Num. 3. & 18. cap. & istud erat comparatiue magnum precium: ideo minui debebat. Aliquis dicit quod uerum est, quod non minuebatur. & apparet hoc quia in sacrificijs offerentis primogenitum fiebat idem. nam debebat offerre agnum anniculum in holocaustum, & unam turturem; uel pullum columbae pro peccato. si tamen non posset offerre agnum propter paupertatem, offerebat loco agni unam turturem, uel pullum columbae supra 12. cap. Dicendum quod in redemptione primogenitorum non minuebatur precium in pauperibus; sed quilibet soluebat quinque siclos, & patet hoc primo, quia Num. 18. c. ponitur generaliter quod primogeniti darent quinque siclos, & non ponitur exceptio aliqua. ergo generaliter intelligitur, quod ab omnibus daretur quinque sicli. Secundo quia Num. 3. cap. fuit facta redemptio primogenitorum, & inter illos essent forte aliqui pauperes, & tamen non fuit detractum aliquod de precio: sed fuit data summa integra eod. cap. ergo nihil detrahebatur. Tertio patet, quia exceptio firmat regulam: & Deus conuenit in quibusdam regulis suis facere exceptiones, sicut in sacrificijs parientis, & sacrificijs leprosi supra 14. cap. & in quibusdam alijs non ponit: ideo intelligitur quod in illis nullus casus excipitur; neque aliquid minuendum est propter paupertatem: quia aliàs si subintelligeretur casus paupertatis in alijs, non oporteret in aliquo exprimi. sic etiam in presenti est. Expressit Deus hic de uouentibus, si essent pauperes, quod minueretur precium, & in primogenitis non expressit: ergo intelligitur quod in primogenitis etiam casus paupertatis nihil minuit: nam si ibi subintelligeretur, non exprimeretur hic in uouentibus; sed etiam taceretur, & subintelligeretur. Dicendum igitur quod in primogenitis nihil minuebatur propter paupertatem; sed quilibet soluebat quinque siclos. Ad rationem autem in contrarium de sacrificijs, dicendum vno modo, quod illud supra 12. cap. non intelligitur magis pro sacrificio parientis primogenitum, quam quemlibet alium filium: & non solum offerretis filium sed etiam filiam: ut patet eod. cap. & ita non est ad propositum. Aliter & melius dicendum, quod potius ista ratio adiuuat: quia in sacrificijs parientis expressit Deus, quod propter paupertatem minueretur: si autem per se subintelligeretur, quod propter paupertatem mi-

nueretur sacrificium, non oporteret exprimi, sed expressit Deus. ergo uideretur quod non intelligeretur si non exprimeretur. & tamen circa siclos quinque primogenitorum non expressit, quod propter paupertatem aliquid tolleretur: ergo nihil minuebatur. Secundo patet quia si aliquid posset minui, expressisset illud Deus, ut sciretur quantum posset minui, & a quo: sicut hic de uouentibus exprimitur, quod ueniret uouens coram sacerdote, & ille taxaret secundum quod posse uideret uouentem. Sed de siclis primogenitorum nihil expressum est, a quo siue quantum minueretur. ergo nihil minuebatur.

Et hoc supposito dicendum quod minuebatur precium in uouentibus pauperibus, & non in primogenitis. Primo quia precium uouentium erat magnum, scilicet interdum quinquaginta siclorum: in primogenitis autem erat paruum, scilicet nunquam nisi quinque siclorum. ergo non debebat minui. Secundo quia non erat idem inconueniens circa primogenitos, quod circa uouentes. nam si in uouentibus non fieret diminutio precij, distraherentur a uotendo cum sponte uouerent: sed in solutione primogenitorum non erat sic; quia erat ex necessitate salutis siue præcepti: ideo etiam si non diminuerebatur precium, non distraherentur a soluendo.

Ad rationem in contrarium, scilicet, quod precium primogenitorum erat magnum, cum essent quinque sicli: Dicendum quod in comparatione ad precium transeuntium ad numerum erat magnum precium primogenitorum: sed in comparatione ad precium uouentium erat ualde paruum precium primogenitorum: ideo non minuebatur aliquid de illo.

Quare Deus minuebat aliquid de precio oblationis primogenitorum. Et non minuebat aliquid de quinque siclis. Quæst. XXI.

Secundo quæretur occasione præcedentium quare Deus remittebat, uel minuebat aliquid de precio oblationis primogenitorum, scilicet commutando unum agnum in unam turturem, & non minuebat aliquid de quinque siclis. Dicitur potest uero modo, quod non fecit Deus remissionem aliquam specialem circa solutionem primogenitorum siue in siclis siue in oblatione. Et cum dicitur quod diminuunt agnum commutando in turturem: Dicendum quod non fit illud specialiter circa primogenitos, sed generaliter circa omnes, siue mulier pareret primogenitum, siue alios: siue masculum; siue fœminam supra duodecimo cap. nam ibi non exprimitur aliquid de primogenitis, sed de omnibus dicitur. & quia primogeniti erant aliqui nati in oblatione, pro eis poterat fieri illa diminutio sicut in omnibus alijs. & ita obseruatum est in oblatione pro Christo nato, qui fuit primogenitus eo quod fuit unigenitus. nam non oblati sunt agnus anniculus, sed par turturum, uel duo pulli columbarum Luc. 2. Si tamen supra 12. cap. specialiter ageretur de oblatione pro primogenitis, forte non diminuerebatur aliquid de illa. Sed quia generaliter de omnibus dicitur, fuit facta diminutio. & ratio est quia primogenitus unus tantum est respectu cuiuslibet mulieris parientis: alij autem multi esse possunt tam filij quam filia. & quia si mulier pauper sepe pariat, non poterit qualibet vice offerre agnum anniculum, fuit conueniens minui sacrificium. secus autem si de sola primogenitorum oblatione ageretur; quia cum de illis temel tantum fieret, non oporteret ibi fieri diminutionem. Secundo potest dici quod etiam si in oblatione pro primogenito specialiter minueretur, esset rationabile,

tionabile, quod facta diminutione in oblatione non fieret in factis. Nam Deus volebat aliquid minuire mulieri patienti primogenitū de eis, quæ datura erat: quod autem illud diminueret in pecunia vel in oblatione non differebat, quantum ad mulierem soluentem; dum tamen tantum esset quod remitteretur in oblatione, quantum quod remitteretur in pecunia si non remitteretur in oblatione. & ideo de hoc non erat petenda causa; sed sola voluntas remittentis. Tertio & præcipue, quia dato quod Deus remissionem, vel diminutionem aliquam faceret in precio, quod soluebat pariens primogenitum, non minueret in pecunia, sed in oblatione: & hoc specialiter circa agnum anniculum, & ratio est quia hoc maxime conueniebat ex omni parte. nam ex parte mulieris soluentis nihil plus proderat remitti in oblatione, quam in pecunijs, vel econtrario; dum tamen equalis valor utrobique minueretur. quantum ad remittentem autem differebat multum: nam pecunia quinque siclorum pro primogenitis cedebat in ius sacerdotū Numeri 18. cap. & si aliquid minueretur de pecunia præiudicaretur sacerdotibus; vel saltem minueretur facultas eorum. agnus autem anniculus ad Deum solum pertinebat; quia erat in holocaustum; & de holocausto nihil prouenit aliquid sed totum Deo, patet supra 1. cap. præter pellem, quæ dabatur sacerdoti immolanti supra 6. cap. & Deus magis volebat facere contra se quam contra sacerdotem: quia ipse dabat iura sua sacerdotibus pro ministerio, quo illi seruebant Num. 18. cap. & erant illi pauperes, cum nihil aliud haberent inter Israelitas nisi similia iura sacerdotalia Num. 18. cap. & Deut. 18. & Iosue 13. cap. ideo fuit conuenientius fieri diminutionem in oblatione, quam in pecunia. & ista est vera causa. Et est notandum pro regula quod si quando sunt aliqua sacrificia multa, & aliquid illorum Deus minuit, vel commutat: non erit nisi holocaustum: vel si multa minuuntur, aut commutentur, primum quod minuitur erit holocaustum. & ratio est quia tria sunt sacrificiorum genera, id est holocaustum; hostia pacifica; & pro peccato siue pro delicto. in holocausto autem pertinent ad Deum solum omnia supra 1. cap. præter pellem quæ datur immolanti sacerdoti supra 6. & ideo si istud Deus remittit vel minuit, sibi ipsi præiudicium soli facit. De hostia autem pacifica non prouenit Deo nisi adeps, scilicet pinguedo interior, & interdum cauda animalis supra 3. cap. reliqua autem proueniunt offerentibus, & sacerdoti immolanti supra 7. cap. & si istud sacrificium Deus tolleret, præiudicaret multum sacerdoti, & aliquantum offerenti. sed quia remissio fit offerenti, dicemus quod præiudicium fit sacerdoti. De sacrificio autem pro peccato & pro delicto; licet duo sacrificia sint, eadem est lex, scilicet quod totum pertinet ad sacerdotem immolantem, & nihil ad Deum, nisi adipem, & ad populares offerentes nihil pertinet supra 6. & 14. cap. & ideo si istud minueretur, præiudicaretur valde sacerdoti; quia totum quod minuebatur erat eius. Et ob hoc dicendum, quod si tria sacrificia offerenda sint, id est holocaustum; hostia pacifica; & pro peccato: & propter paupertatem offerentis Deus velit minuire vel commutare vnum ipsorum; non commutabit nisi holocaustum; quia in hoc sibi maxime præiudicat, & non tollit ibi hostiam pacificam, & pro peccato; quia in illis magis lederetur sacerdos, & offerens. Nam licet remittendo vel minuendo quodcumque eorum, fiat gratia offerenti; maior tamen gratia fit si remittatur ei holocaustum, quod si hostia pacifica, nam de holocausto nihil habet offerens, de hostia autem pacifica habet totam carnem præter pectusculum & armum dextrum, quæ cedunt in iura

Tria sunt sacrificiorum genera & quæ commutantur.

F sacerdotis immolantis supra 7. & 12. ideo ut faceret Deus gratiam tam offerenti, quam ut non præiudicaret sacerdoti immolanti, potius minueret vel commutaret holocaustum, quam hostiam pacificam. Id autem quod minime mutaretur, esset sacrificium pro peccato, vel delicto. & ratio est quia in hoc esset maximum præiudicium sacerdoti: quia in hostia pro peccato & delicto totum pertinet ad sacerdotem supra 6. & 14. in hostia autem pacifica non pertinet ad eum nisi armus dexter, & pectusculum supra 7. & 10. & tamen præiudicium maxime attenditur in sacerdote ne ei fiat: ideo minus commutatur hostia pro peccato quam aliqua alia. nam remissio de quocumque fiat in offerente gratia est; quia minus soluit: ideo siue hostia pacifica; siue pro peccato remittatur, soluitur ab expensis vnius animalis: in sacerdote autem commutatur præiudicium; quia quod aliquid remittitur, tollitur de iuribus eius: ideo id agendum est in quo ei minus præiudicatur: sed minus præiudicatur in remissione hostiæ pacificæ quam pro peccato. ideo remitteretur hostia pacifica, & non pro peccato. Sed considerandum est, quod licet hoc de rigore iuris agendum erat, nunquam tamen inuenitur actum quod hostia pacifica remittitur pro peccato. & ratio prima est, quia quod minuitur aliquod sacrificium, commutatur ut offeratur vni animalis pro altero quod sit minoris valoris, scilicet commutatur vnus aries in vnam turturam; vel pullum columbæ, ut patet supra 12. & 14. cap. ideo in sacrificijs illis, in quibus non possunt offerri turtures, vel pulli columbarum, non poterit fieri commutatio. In holocausto autem possunt offerri bos, ovis, capra, & turtures, atque pulli columbæ supra 1. cap. ideo poterit commutari aliquod animal, in turturam, vel pullum columbæ in holocausto: sicut fit in sacrificio parientis supra 12. & in sacrificio leprosi supra 14. cap. in sacrificio autem pro peccato potest offerri, bos, capra, ovis, supra 4. & 5. cap. & turtur, vel pullus columbæ supra 12. ideo poterit mutari aliquod animal in turturam, vel pullum columbæ, sicut mutatur agnus in turturam in sacrificio leprosi supra 14. cap. In sacrificio autem pacifico non potest offerri nisi bos, ovis, & capra, ut patet supra 3. cap. turtur autem vel pullus columbæ nunquam possunt offerri in pacificis hostijs: & causa est, quia diuiditur hostia pacifica, & prouenit quedam pars eius sacerdoti, quedam offerenti: sed turtur aut pulli columbarum nunquam diuiduntur, sed debent manere integri supra 1. cap. ideo non poterant offerri in hostia pacificam. Et tamen si in hostia pacifica deberet esse diminutio, fieret per commutationem, quia nunquam fiebat aliter, cum non tolleretur omnino aliquod sacrificium: sed in hostia pacifica non erat aliquid in quod mutaretur, ideo nunquam fiebat remissio in hostia pacifica: & poterat fieri in alijs, in quibus fiebat commutatio. Secundo fit hoc, quia remissio sacrificij per commutationem nunquam fit nisi pro peccato: nam ita exprimitur cetera, quod debet fieri commutatio: & tamen in talibus casibus nunquam imponitur hostia pacifica, ideo non est cetera aliqua, ut fiat remissio, vel commutatio circa illa. Circa quod considerandum, quod ista remissio vel commutatio nunquam fiebat nisi in sacrificijs, quæ erant necessaria ex lege: nam in eis quæ sunt voluntaria, non fit remissio: quia si quis pauper est, & non potest offerre tale animal, non offerat, quia nemo illum arctat: sed hostiæ pacificæ non sunt necessariae sed voluntariae, ideo non fit circa illas remissio. Ad hoc autem aduertendum, quod aut consideramus oblationes priuatarum personarum, aut oblationes ordinarias, quæ erant impositæ a lege & non fiebant a personis priuatis, sed de expensis sanctuarij. Si consideremus secundum dicendum, quod aliquæ hostiæ pacificæ erant de necessitate, quia in aliquibus festis iubebantur offerri, ut in catalogo sacrificiorum, & festorum apparet Nu. cap. 28. & 29. & ibi

ibi dicendum, quod nunquam fiebat remissio, neque commutatio alicuius sacrificij cuiuscumque generis, sed omnia offeriebantur sicut iussa erant: quia ista remissio fit in personis priuatis propter paupertatem: sed in sanctuario non erat ista paupertas, ideo nunquam fiebat aliqua commutatio sacrificiorum quæ faciendæ erant de sumptibus sanctuarij. Si autem consideremus oblationes priuatarum personarum: Dicendum quod in illis hostiæ pacificæ nunquam erant necessariae, id est lex nunquam imponebat eis hostias pacificas, sed offeriebant eas quæ volebant pro gratiarum actione, vel ex voto, vel spontaneas sine voto ex deuotione, ut colligitur supra 7. & 22. cap. & tamen quocumque accipiat, nunquam inuenit, quod imponeretur alicui hostia pacifica offerenda a lege, nisi illud esset sicut ordinarium sacrificium, ut est in consecratione sacerdotum, quia ibi offeriebatur hostia pacifica Exodi 29. & supra 8. & ibi non remittebatur, quia erat ordinarium sacrificium. In personis autem priuatis, quæ aliquod sacrificium imponebatur a lege, non erat illud hostia pacifica, sed erat holocaustum, vel pro peccato, aut pro delicto. In his autem habebat locum commutatio pro peccato: & apparet hoc, quia in tribus locis inuenimus fieri commutationem propter paupertatem in sacrificio. Primum est in sacrificio pro peccato, quod quis deberet offerre agnum anniculum, vel capram, ut patet supra 5. cap. & si non potest, fit commutatio in duos turtures, vel duos pullos columbæ eo. c. Secundus est in pariente, ubi commutatur agnus in turturam, vel pullum columbæ. & hoc est in sacrificio leprosi, quod mutatur vnus agnus in turturam, vel pullum columbæ. & hoc est in sacrificio pro peccato supra 12. c. In alijs autem non inuenitur nisi reducat ad hos casus. & ita in solo sacrificio pro peccato & holocausto fit pro peccato commutatio: & tamen si sacrificij pacifici esset commutabile, potius commutaretur illud, & minueretur quam sacrificium pro peccato: quia maius præiudicium est sacerdotibus in sacrificio pro peccato. Quocumque ergo de multis sacrificijs vnum in commutatur, illud erit holocaustum, & non aliud, ut supra 12. cap. commutatur holocaustum, id est agnus in turturam. Si autem de multis commutantur plura, primum quod commutatur erit holocaustum, deinde vnum de alijs quæ fuerint minus necessaria, ut patet supra 14. in sacrificijs leprosi, ubi iubentur offerri duo agni anniculi, & vna ovis annicula: vnus agnus pro delicto, & alius in holocaustum, ovis autem pro peccato. & dicitur quod si pauper fuerit, & non potuerit omnia hæc offerre, offerat vnum agnum pro delicto, & in holocaustum loco agni vni turturam, & alium turturam loco ovis, quæ erant pro peccato: sed pro delicto & pro peccato similia sacrificia sunt, & æqualiter pertinent ad sacerdotem supra 6. & 14. & tamen sacrificij pro delicto est ibi magis necessarium, ut de sanguine eius tingantur auricula, & pollices manus & pedis: ideo illud non commutabatur: sed alia duo, id est holocaustum & pro peccato commutantur ibi. sed quantum ad præiudicium sacerdotis non erat plus quod commutaretur sacrificij pro peccato, quam pro delicto, cum ex vtraque æqualia iura participat supra 14. Est tamen considerandum, quod difficilius commutatur sacrificium pro peccato, quam holocaustum. nam in holocausto datur vna avis pro vno agno, ut supra 12. c. in sacrificio parientis: sed in sacrificio pro peccato loco vnius animalis dantur duo animalia, ut supra 5. c. pro peccato iubetur offerri agnus, vel capra: & si non potuerit qui peccauit, offeret duos turtures, aut duos pullos columbæ vnum in holocaustum, & alterum pro peccato. sic pro vno magno sacrificio offeruntur duo parua. sed supra 14. commutatur sacrificij pro peccato in vnum turturam: & ratio est quia ibi iam est aliud holocaustum per commutationem alterius agni in tur-

Tribus in locis inuenitur fieri commutatio propter paupertatem in sacrificio.

Notandum de commutatione sacrificiorum.

Autem: & sic non oportet quod sint duo holocausta. si tamen esset ibi sacrificium solum pro peccato, vel pro peccato, & pro delicto, & non esset ibi holocaustum, & commutaretur sacrificium pro peccato, commutaretur in duo sicut supra 5. cap.

Quare Deus non permittebat, quod vouentes si pauperes essent, non cogerebatur soluere totam estimationem, cum ipsi prius scirent ad quid se obligarent. Quest. XXIII.

Nunc quæretur quare Deus permittebat quod vouentes si pauperes essent, non cogerebatur soluere totam estimationem. videtur enim quod non debuisset eis aliquid remitti: nam ipsi sciebant quantum precium imponebat lex vouenti: & ita qui sciret se non posse soluere precium illud, non voueret, cum esset liberum ei non vouere. unde in eis quæ ex necessitate legis soluebantur, videtur quod debuisset propter paupertatem aliquid minui, sicut in transeuntibus ad numerum, vel primogenitis, & non in vouentibus, quia ipsi sciebant. Dicendum quod accipiendo de rigore iuris remissio deberet fieri in illis, quæ ex necessitate legis soluebantur, cum lex esset communis omnibus tam pauperibus quam diuitibus. & aliqui tam pauperes essent, quod non possent soluere quæ a lege imposita erant, & in illis erat conueniens fieri quandam diminutionem. & ita fiebat, ut in eo qui dabat sacrificium pro peccato, & non poterat offerre agnum, vel capram, dabat duos turtures: & si illos adhuc non posset dare, dabat decimam partem ephi, supra 5. cap. sic etiam in pariente, quæ non poterat offerre agnum, offerrebat vnam turturam, supra 12. & in leprosi mundatione simile, supra 14. cap. ut ostensum est præcedenti quod & in omnibus his ponitur pro causa ipsa paupertas. & hoc modo in vouentibus quia libere vouebant, & sciebant quantum obligati erant, non debebat fieri remissio. Fiebat tamen ut dictum fuit supra, quia magnum erat precium quod soluturi erant. Cum autem obijciat, quod illi sciebant ad quid se obligabant, & ideo non debebat eis remitti: Dicere posset aliquis quod hoc fiebat, quando aliquis efficiebat pauper post votum, ut si quis cum votum emisit erat potens soluere estimationem legis, & antequam solueret furto, rapina, incendio, vel alio casu depauperatus est: itaque iam non est soluendo: nam tunc videtur quod debeat fieri remissio rationabiliter, cum mutetur status eius, in quo si fuisset ante votum, non voueret. Dicendum quod de isto casu manifestum est, quod deberet fieri remissio ex quadam æquitate iuris: sed etiam si quis ante votum emisit pauper esset, gauderet hoc priuilegio, vel beneficio legis, scilicet, quod non solueret totam estimationem. Et ratio prima est, ut non distraherentur homines a vouendo, sed potius allicerentur. nam si cum eis ex rigore ageretur, ut totam estimationem soluerent, alij cessarent vouere: cum autem benigne scirent se cum agendum esse, imponendo eis quantum tolerare possent, multi vouerent: & ex hoc morio non oportebat remitti in illis, quæ erant imposita ex necessitate legis: quia etiam si non remitterentur, non distraherentur homines ab illis, cum necesse esset soluere: secus in spontaneis. Secunda quia Deus dederat sacerdotibus iura vouentium. ut omnes pecuniæ data a vouentibus cederent in ius eorum. & quia sacerdotes erant pauperes, volebat Deus prouidere, quomodo ex hoc multa eis pecunia proueniret. Et hoc fuerunt duo necessaria. primum quod non imponeretur magnum precium in soluendo vouentibus. Secundo quod etiam circa illud quod imponeretur, benigne se haberent sacerdotes circa non potentes

potentes soluere. Propter primum factum est, quod vouentes non venderentur: nam cum seipfos totaliter per votum traderent, & non reciperentur, sed commutaretur votum in pecuniam, dandum erat tantum quantum quisque valebat: Deus autem multominus taxauit faciens astringentes, quae habentur in litera. Quantum ad secundum factum est hoc, scilicet, quod si quis pauper esset, non cogerebatur vendere omnia sua ad soluendum taxationem legis, sed quod diminueretur de illa: & hoc modo multi vouerent seipfos, & sic sacerdotes multam pecuniam reciperent. Si autem circa aliquos rigore se haberent exigendo debitam taxationem, alij non vouerent, & ita parui fierent redditus sacerdotales: ideo sic fieri debuit in fauorem ipsorum sacerdotum, potius quam pauperum soluentium.

Quare in primogenitis & in transeuntibus ad numerum non remittebatur aliquid propter paupertatem.

Quest. XXV.

C R C A id quod tactum est praecedenti quaestione est dubium, cum dicamus in quibusdam solutionibus positum quod ex necessitate legis remittitur aliquid propter paupertatem, vt in quibusdam sacrificijs: quare in alijs ex eadem necessitate legis soluendis non fiebat aliqua remissio, vbi esset eadem paupertas, sicut in transeuntibus ad numerum, & in quinque siccis primogenitorum? Dicendum quantum ad primum, quod est de comparatione istorum sacrificiorum ad precium transeuntium ad numerum, quod rationale erat fieri remissionem in sacrificijs, & non in precium transeuntium. Primo propter inaequalitatem precij, quia erat dimidium sicli precium transeuntium Exo. 30. c. Nullus autem tam pauper erat, qui dimidium sicli habere non posset, secus autem quantum ad sacrificium. nam in tribus casibus propter paupertatem minuitur sacrificium, vnus est supra 5. c. & ibi maius est precium quam in transeuntibus ad numerum, quia offertur vnus agnus, vel capra cum libamentis, & valebat plus vno siclo, aut siclo & dimidio. nam vnusaries mediocris vendebatur duobus siclis, & de magnis valebat plus duobus siclis eo. cap. ideo hic rationabilius erat fieri remissionem. Secundo casus erat supra 12. cap. in pariente: & sacrificium aliud erat vnus agnus anniculus in holocaustum cum libamentis suis, & vnus turtur pro delicto eod. cap. & istud valeretur plus siclo & dimidio, ideo etiam hic rationabiliter remitteretur. Tertius erat supra 14. cap. in sacrificijs leprosi, & ibi erant multa sacrificia, quae plus sicli sex aut septem siclos valerent, quia erant tria animalia, i. duo agni, & vna ouis, & duae aues, & libamenta sua. ideo hic adhuc multo rationabilius fieret aliqua remissio, quam in transeuntibus ad numerum. Causa secunda erat, quia etiam si precium transeuntium ad numerum esset aliquantulum maius, non deberet quicquam remitti pauperibus, quia sequeretur inde inuidia. Nam quando quis transibat ad numerum incipiebat esse vnus de populo, & accipiebat honorem quendam inter alios homines: si autem aliquis solueret hic minus, quam alij, non videretur plene consequi illum honorem, quem ceteri consequerentur: & si quis plus solueret, videretur ille accipere maiorem honorem, & vocem in populo quam ceteri. Ideo vt non putaret quisquam se despectum & abiectum, non debebat permitti minus soluere quam ceteri: & vt non crederet quis se alijs maiorem, non debebat ab eo recipi plus precij quam ab alijs, etiam si sponte dare vellet. & hoc satis patet Exo. 30. c. cum Deus iubet, quod pauperes nihil minuant de medio siclo, &

diuites nihil addant ad illum. Et apparet quod istud intendat Deus, quia alijs dato quod iuberet, quod pauperes non diminuerent de medio siclo, non iuberet quod diuites non adderent: quia in hoc quod veratur, apparet quod malum erat: & in dare elemosynam vel offerre aliquid Deo non est malum, nisi si aliquid malum inde sequatur: & malum quod sequebatur erat, quia diuites qui addent supra dimidium siclum, putarent magis habere de potestate, & honore in populo. Comparando autem ad secundum. scilicet de quinque siclis primogenitorum dicendum, quod non debuit ibi fieri remissio, sicut in tribus casibus supra positus sacrificiorum. Primo quia aliquando erat maius precium in his sacrificijs, quam in quinque siclis primogenitorum: sicut apparet de tertio casu supra posito, i. sacrificio leprosum, quod accedet ad sex vel septem siclos vel plus vt ostensum est. Secundo quia ista eueniebant saepe, & non sic erat de primogenitis: semel enim tantum illi redimebantur, quando erat vnus mensis a natiuitate Nume. 18. cap. & nunquam postea. sed in duobus primis casibus saepe accidebat fieri solutionem: quia primum quod erat peccare saepe accidebat, ita vt obligaretur quis ad illud sacrificium supra 5. c. si igitur nunquam minueretur aliquid de eo, graue fieret pauperibus. Etiam id quod erat in secundo casu saepe fiebat. nam quicumque mulier pareret siue masculum, siue feminam, facere debebat sacrificia illa supra 12. c. vnde si nunquam aliquid remitteretur, esset durum pauperibus. Tertio & praecipue fiebat hoc, quia primogeniti redimebantur: & in tribus casibus de sacrificijs non fiebat redemptio. ideo non debebat fieri remissio in primogenitis. erant enim primogeniti totaliter debiti Deo, quia ipse liberauerat eos a morte in Aegypto Nu. 3. cap. & sic tenebantur Deo semper ad seruendum: Deus autem non acceptabat seruitium eorum, sed potius commutabat in pecuniam: ideo tantum redimendi erant quantum valebant. faciebat autem Deus quod solum darentur pro quolibet quinque sicli: ideo multum remittebat de vero valore: vnde cum facta esset tanta remissio, non erat iam conueniens fieri aliquam remissionem de illa parua taxatione. Et ista est causa quare vouentibus impositum fuit tantum precium, vt aliqui soluunt quinquaginta siclos, vt patet in litera: quia illi redimebantur cum totaliter effecti essent serui Dei. sed in tribus casibus de sacrificijs non redimitur persona, quia qui offert pro peccato, non est totaliter Deo obligatus, ita vt redimi oporteat: sed solum obligatus est ad aliquid pro peccato, & imponitur ibi sacrificium: ideo multo minor obligatio est quam primogenitorum. & sic facilius poterit ibi fieri remissio, quam circa siclos primogenitorum. Idem autem est circa parientem: nam non est obligata pro partu totaliter ita vt effecta sit Dei, & redimi oporteat: sed lex obligat eam ad aliquid pro delicto: ideo non est ibi tanta necessitas soluendi precium quanta circa primogenitos, qui erant totaliter obligati: & idem est circa sacrificia in emundatione leprosi, ergo in his fit conuenienter remissio taxatorum sacrificiorum, & circa primogenitos non fit aliqua remissio, vel diminutio quinque siclorum a lege taxatorum.

An debebat fieri precij diminutio per sacerdotem. Et an esset propter hoc index in causa sua. Quest. XXVI.

Q V A E R E T V R cum circa vouentes facienda esset quadam diminutio precij an debebat fieri per sacerdotem: nam posset poni a lege sicut ponuntur taxationes preciorum. Dicendum quod ad diminutionem precij necessarium fuit constitui aliquem hominem, & non suffi-

sufficiebat taxatio aliqua legis. nam non est simile de diminutione, & de prima taxatione. Nam cum Deus non intenderit ponere tantum precium soluendum a quolibet, quantum ille valeret, potuit conuenienter ponere taxationes generales, quales fecit, quae semper essent minores alicuius valor hominis. sed accidebat quod etiam ad illas aliquis attingere non posset propter paupertatem, in quo casu Deus volebat quod solueret quisque quantum posset. sed hoc nulla lege diffiniri potest, quia contingit in finitum modis variari ista, vt vnus sit magis paruus quam alius: ideo debuit dari aliquis homo, qui considerata facultate alicuius in particulari diffiniret quantum ille dare deberet. Cui autem homo deberet dari in iudicem, debuit potius esse sacerdos, quam aliquis alius. Primo ne idem esset index, & qui iudicaretur. nam seculares erant, qui ista vota faciebant, quae commutabantur in pecunias. sacerdotes autem & Leuitae nunquam sic vouebant, quia si seipfos vouerent, tenebatur votum illorum, & illud implebant ministrantes coram Domino secundum conditionem ministeriorum suorum, vt supra ostensum est. ideo sacerdotes vel Leuitae essent sic melius iudices quam aliquis alius. Secundo quia in rebus sacris non debebant esse iudices prophani, sicut nunc in causis spiritualibus non sunt iudices laici. sed iudicare de voto est iudicare de causa spirituali: ideo debuit pertinere ad sacerdotes qui in spiritualibus principes erant. Tertio quia ad sacerdotes competebar alias esse iudices, & penes illos residebat altissimum siue supremum iudicium: vt patet Deuteronomio 17. cap. ergo ad eos nunc pertinere debebat diffinitio circa vota, & non ad alios. Sed aliquis dicit, quod non debuit pertinere istud iudicium ad sacerdotes: nam essent iudices in causa sua, quia precia data ex votis cedebant in ius sacerdotum, & ita de rebus suis iudicarent quod non est aequum. Secundo quia ob hoc grauerent valde laicos vouentes cupiditate pecuniae quae eis acquireretur: & tamen istud fuit beneficium legis ad hoc, quod cum pauperibus benigne ageretur exigendo ab eis paucam pecuniam. ergo non debuit hoc committi sacerdotibus. Dicit ergo aliquis quod potius debuit committi laicis aliquibus, vel saltem Leuitis: quia illi sacri erant Deo, & ipsi nunquam talia vota faciebant. Dicendum quod non debuit committi laicis neque Leuitis, sed sacerdotibus. De laicis patet, quia ista erat res sacra, cui non debebant praefici laici, vt dictum est. Non etiam Leuitis: quia illi erant minores sacerdotibus, ideo non debebant ipsi constitui iudices existentibus sacerdotibus. Item quia per hoc Leuitae fierent iudices in rebus pertinentibus ad sacerdotes, quia ista pecunia danda erat sacerdotibus. si ergo in hoc iudicarent Leuitae, iudicarent super sacerdotes. Sacerdotibus autem istud conueniebat, quia erat res sacra, & ipsi praesidebant rebus sacris: neque est aliquid inconueniens in hoc. Cum enim primo arguitur quod essent iudices in re sua, non sequitur. Nam ista pecunia, quae colligebatur de votis, non dabatur alicui sacerdoti determinati, sed dabatur omnibus sacerdotibus: & vario modo distribuabatur inter illos sicut & alia iura: & circa taliter pertinentia ad sacerdotes non erat inconueniens, quod praesiceretur aliquis sacerdos, sicut in causis clericorum soli clerici sunt iudices & non laici; tamen nullus clericus est index causa propria. & ita erat in praesenti: quia ad sacerdotes pertinebat illa pecunia, sed non specialiter ad illum qui de hoc iudicabat. Ad secundum dicendum quod non grauerent vouentes in hoc, immo potius allearentur: quia quanto magis sacerdotes essent fauorabiles sibi ipsis, tanto magis benigni essent vouentes. nam in hoc utilitatem suam procurabant: quia cum

benignius eos tractarent, plures vouerent, & sic plures pecuniae colligerentur pro sacerdotibus. vnde quod fieret remissio alicuius partis, & diminutio precij circa pauperes, potius in fauorem sacerdotum quam laicorum vouentium introductum est: vt ostensum est supra. Si autem remissio esset fauorabilis vouentibus, & esset odiosa sacerdotibus, vel in damnum eorum, fortassis non deberet committi sacerdotibus. sed nunc nullum inconueniens erat.

Quare lex non commisit hoc arbitrio vouentis, quod potens soluere solueret &c. Quest. XXVII.

S E D quaretur quare lex non commisit hoc arbitrio vouentis. quia potens soluere solueret quantum a lege positum erat: sed qui pauper esset, solueret quantum posset, & conscientiae suae relinqueretur quantum soluere posset, & illud solueret. & videtur quod ita fieri debuisset. nam in alijs sic committebatur conscientiae ipsorum offerentium, vt supra 5. cap. in eo, qui pro peccato offerre debebat agnum, vel capram. nam dicitur, quod si non posset, offerret duos turtures: & similiter committitur conscientiae offerentis supra 12. & 14. cap. ergo ita debebat hic fieri. Aliquis dicit quod nunquam debuit committi conscientiae soluentis, ne quis esset in causa sua iudex: & etiam quod in illis casibus relinquebatur arbitrio offerentis: sed sacerdos de illo indicabat, & iuxta arbitrium illius commutabatur sacrificium. Dicendum quod non est verum, sed ibi relinquebatur conscientiae & iudicio offerentis, an pauper esset vel non, qui posset offerre taxatum a lege vel non: quia in lege & potissime circa caeremonialia nihil debemus facere, nisi quod scriptum est nihil addendo: sicut dicitur Deuteronomio 12. cap. quod praecipio tibi, hoc tantum facito Domino Deo tuo: neque addas quicquam, neque minuas. & tamen ibi dictum est de offerente quod offerret agnum, & si non posset quia pauper erat, offerret duos turtures: & nihil exprimitur de sacerdotibus, vel de arbitrio alieno. Ergo videtur quod nemo alius erat iudex an pauper esset, sed ipse solus: & si iudicabat se impotentem pro paupertate, offerret turtures & non agnum. Sed in vouentibus non sic erat: quia non relinquebatur eis iudicandum, sed sacerdotibus quid soluere deberent. Et ratio diuersitatis est. Primo quia circa illa sacrificia erat paruum praedictum, etiam si male arbitrentur offerentes, i. circa vnum agnum: ideo permittebatur arbitrio eorum. secus in vouentibus vbi erat magnum praedictum, quia aliquando debebat vouens soluere quinquaginta siclos: ideo hic non debuit permitti. Secundo pro parte ipsorum laicorum: quia cum esset parua res & lucrum in oblatione, etiam si quis potens soluere mentiretur se non posse soluere, non erat presumendum quod quis contra veritatem agere vellet pro paruo lucro. secus est vbi erat magnum lucrum mentiendum. circa vouentes, vbi debebatur aliquando quinquaginta sicli: ideo non fuit hic commissum eis. Tertio quia circa offerentes non poterat esse dubium, ideo non requirebatur arbitrium. circa vouentes erat dubium: nam id quod dabatur offerentes in illis tribus casibus, in quibus fiebat commutatio & diminutio, erat paruum: & ideo debebat esse multum manifeste pauper, qui non posset offerre illud. & quoniam tam manifesta erat paupertas, non oportebat dari iudicem, qui arbitraretur. Secus circa vouentes, quia erat precium illorum aliquando magnum, vt quoniam dabatur quinquaginta sicli: nam tunc non oportebat quod esset manifesta paupertas eius qui hoc soluere non posset: quia multi viderentur aliquid possidere, qui istud soluere non possent: ideo requirebatur ibi arbitrium iudicis,

dicis, & hoc potissime, quia non dicebatur pauper, vel non potens soluere ille, cuius facultates venditæ non sufficerent ad hoc precium: quia tunc aliquoties esset manifestum quis esset pauper. sed ille dicebatur non potens soluere, qui valde affligeretur soluendo, & non posset cõmode soluere: sed hoc mō multū sunt, qui aliqua videntur possidēre, & si cogant tantā pecuniam soluere, non cõmode viuent: ideo in illis debebat fieri remissio: & ad hoc opus erat iudice. Quarto & præcipue fiebat, quia taxatio nunq̃ fit nisi a iudice, & non debet aliquis esse iudex in cā sua: ideo vbi taxatio aliqua fieri debet, oportet esse aliquē iudicē, & nō eum qui soluere debet. sed in vouentibus erat sic: quia si quis pauper esset, & non potens soluere illam æstimationē: volebat Deus q̃ minueretur de illa, & non posuit quātum minuendū erat: ideo debuit dari aliquis iudex, qui taxaret quantū minuendū esset: & non debuit taxare ipse soluens. Secus autem est de offerentibus in tribus illis casibus, in quibus fit cõmutatio sacrificij in aliquid minus, quia ibi cõmutatio fit a lege. nam supra 5. cap. dicit q̃ si nō pōt dare agnū, vel caprā, det duos turtures, aut duos pullos colūbæ, & supra 12. & 14. loco vnius agni datur vnus turtur, vel vnus pullus columbæ. & hoc mō non erat ibi necessarius iudex. Vnde si diceret ibi, q̃ si quis esset pauper nō potens offerre, q̃ scriptū est, offerret minus, & non diceretur quantum offerret, non relinqueret arbitrio offerentis, sed sacerdos in hoc iudicaret et si esset res valde minor: quia tñ a lege imponitur quid debeat offerre pauper, non oportebat q̃ aliquis iudex interueniret. Similiter circa vouentes si Deus fecisset taxationes ordinarias, & postea diceret q̃ pauperes minus soluerent, & fierent aliqua taxationes determinatæ pro illis, nō relinqueretur aliquid arbitrio sacerdotis: & tamē non fuit expressum quāto minus soluerent pauperes. ergo debuit committi arbitrio alicuius, & non ipsius vouentis: & ista fuit potissima causa. Quinto quia dato q̃ de paupertate alicuius cõstaret, si permitteretur ei arbitrari quātū daret, aliquis cupiditate motus parum daret, & ita defraudaret iura sacerdotū, & q̃ deterius est, q̃a votū nihil prodesset. & patet hoc, quia qui sic ageret nō soluēdo votū s̃m conscientia suam, peccaret, & melius fuisset ei nunq̃ aliquid vouere & nihil soluere, q̃ votū non complere. sic patet Deuter. 22. cap. Cum voueris Dño Deo tuo non tardabis reddere, quia requirit Dñs Deus tuus illud, & si moratus fueris reputabitur tibi in p̃ctm: si volueris polliceri absq; p̃ctō eris: q̃d aut̃ semel egressum est de labijs tuis obseruabis. Sic etiā erat circa cõremonialia: si quis nō offerret Deo sacrificiū in casibus, quibus non tenebatur a lege, non peccabat: si aut̃ sponte vel ex voto offerre vellet, & omitteret aliquā de illis cõremonijs, quæ obseruandæ erant, peccabat, & oblatio erat sibi inutilis. & vltra hoc tenebatur p̃næ reus supra 7. & 19. cap. si quis de carnibus victimæ pacificarū die tertio comederit irrita fiet oblatio: neque proderit offerenti: quin potius quecūque aīa tali se cõmaculauerit edulio, prauaricationis rea erit. Similiter aut̃ fuit de Anania & Saphira Iudæis, q̃ voluerunt transire ad obseruantia vitæ cõis, quā tenebant Ap̃l̃i & alij Christiani tñc in Hierusalē: & cū deberēt offerre totū precij ad pedes Ap̃torū, q̃d de agro vendito susceperunt, vt alij faciebāt, Act. 4. c. non fecerūt: sed mentiti sunt reseruantes sibi quādā partē precij. vñ tunc cū mentiri sunt, corruerunt mortui corā pedibus Ap̃torū Act. 5. c. si tñ isti non vouissent tenere illam cõitatē vitæ, nō peccassent reseruantes sibi integre possessionēs suas: sed quia voluerūt illā vitā tenere, & nō plene seruauerūt q̃d ad illā pertinebat, mortui sunt, ita ergo hic fieret, & sic nō debuit permitti

hoc arbitrio vouentū, ne esset eis occasio ad non implendum votum. Sexto conueniebat hoc ad tollēdū scrupulū conscientiaē vouentū: quia in pauperibus cū minuendū erat de taxatione cõis, si relinqueretur eis putarent quidā, q̃ dando id q̃d dabant, nō satisfaciebant quasi plus dare deberēt: stimulus aut̃ ista cõscientia constituit hominem peccatorem q̃ñ agimus. Cū vero sacerdos à Deo positus, aut aliquis alius taxaret, quātū dandū esset, non esset aliquis scrupulus vouenti: ideo sic erat melius & salubrius. Septimo ad releuationē pauperū: quia aliqui de istis essēt scrupulosi an satisfacerēt dādo rātū vel tñ: & vt tolleretur scrupulus iste, potius vellent grauari seip̃os, & affligere soluendo plusq̃ debebant, q̃ illis esset scrupulus. vt ergo non grauarent seip̃os, sic melius fuit q̃ ponerent alij iudices qui melius moderarent, & non grauarent illos: & etiam si parū soluendū imponerent, nō esset illis scrupulus conscientiaē, cū vouentes parati essent soluere quantū eis imponeret. Non ergo debuit remitti vouentibus quod ipsi arbitrarētur, sed quod sacerdotes hoc taxarent eis.

Ad quem sacerdotem pertinet facere has taxationes. Quæst. XXVIIII.

SEd queritur ad quem sacerdotem pertinet facere istas taxationes. Aliqui dicunt q̃ intelligitur de sacerdote magno: eo q̃ dicitur corā sacerdote absolute, & non ponit quis sacerdos esse: sed vt dicitur per excellentiā, quia alijs diceretur stabit corā vno de sacerdotibus. Dicendū q̃ non est dubium quin sacerdos magnus posset facere oēs estimationes votorum: quia cum ipse esset maior oibus, quicquid liceret alicui aliorū, liceret huic. Et tñ non est intelligendū, q̃ solū sacerdos magnus hoc posset taxare, sed etiā possent taxare alij tenētes locū eius in iudicando. sed certum est q̃ ille multos haberet vicarios in eis, quæ delegabilia erāt: q̃d dico p̃ ea quæ ei cõpetebant quasi ex ordine, sicut facere sacrificia diei propitiationis, & intrare in sancta sanctorū. hoc. n. ei soli licebat supra 16. & ad Hebræos 9. c. sed arbitrari in votis nō erat aliquid ordinis, sed iurisdictionis. Ideo circa illud poterat vicarios cõstituire. Aliter aut̃ dici pōt, q̃ non solū pertinebat hoc ad summū sacerdotē, vel eius vicarium, sed et ad alios sacerdotes: nō tñ ad quēlibet, sed ad eū qui illo tpe presideret. Nam in conueniens est q̃ cuilibet sacerdotū hoc liceret, quia tñc aliq; sacerdos nō ministrans eo tpe, quo nō ministrabat, exercebat actus ministratiū, sed licebat hoc sacerdoti ministranti: & non vt q̃ cuilibet, sed ei qui erat actualiter princeps ministratiū. nā vt patet 1. Paralip. 24. c. sacerdotes diuisi erant in viginti quatuor sortes, & quælibet fors illarū ministrabat vna hebdomada. s. a sabbato in sabbatū, vt patet 2. Paralip. 23. c. & habebat quælibet fors vnū principē: & ideo quocūque tpe erat vn⁹ actualiter in sanctuarij loco, qui præerat oib⁹ ministrantibus, & ad illū pertineret diffinire in votis & alijs quæ pertinerent ad ministratiōē: & non erat necesse q̃ semper adiretur summus sacerdos ad hoc. Simile patet Deuter. 17. c. de quõibus difficilibus, que non poterant diffiniri in singulis locis terræ Iudæorū, nam debebat in illis sacerdos ille adiri, qui tunc ministrabat, s. venies ad sacerdotes Leuiticij generis, & ad iudicē qui fuerit illo tpe. & postea dicit. qui aut̃ superbiaerit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tpe ministrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. Et non oportet q̃ esset summus sacerdos, qui commutaret vel taxaret minuendo ista vota. Primo quia ista non erat magna ministratio ad hoc, q̃ ei soli conueniret. Secūdo quia nō ponitur de illis minist-

ministratiōibus, quæ ad summum sacerdotem pertinent, & si pertinere voluisset, exprimeret de illo: sicut in sacrificijs diei propitiationis: quia Deus volebat q̃ solus Aaron illa faceret, expressit illud supra 16. Hic autem nihil expressit: sed dixit q̃ staret coram sacerdote. Cum autem arguitur q̃ dicitur hic, stabit coram sacerdote: Dicendum q̃ nō accipitur per excellentiam pro summo sacerdote: quia supra 14. cap. dicitur. hic est ritus leprosi q̃ mundandus est, adducetur ad sacerdotem. & tñ ibi nō accipitur pro summo sacerdote, quia purificationis huius cõremonias agere non pertinebat ad solum summum sacerdotē, sed ad oēs: quia Christus dixit leprosis quos mundabat, ite & ostendite vos sacerdotibus Luc. 17. c. ergo multi sacerdotes erant, quibus competeat ista potestas videndi leprosis, & faciendi cõremonias purificationis: & idē Christus dicebat aliq̃ ad sacerdotem absolute, sed non intelligebatur per excellentiam, sicut Matt. 8. c. dixit leproso quem mūdauit apud Capharnaūm, vade & ostende te sacerdoti. & ita non signabat ibi vnicum sacerdotem cui hoc cõpeteret, cum dixisset sacerdotibus Luc. 17. sed quia accipitur sacerdos p̃ quolibet, & ille qui hoc facturus erat, vnus esset & non oēs simul. & ita apparet ad quem sacerdotem pertinebat diffinire circa vota minuēdo taxationes legis in pauperibus. Pro masculo dabuntur quinque sicles. Intelligendū est solum pro solutione votorum, quia aliq̃ dabatur decem, hoc tñ solum erat si primogenitus vouerit ante mensē: nam tunc soluebantur quinque sicles, qui alijs proueniebant ex iure redemptionis primogenitorū, & quinque pro voto. Femina tres. Id est si femina fuerit ab vno mēse vsq; ad quinque annos dabit tres sicles. intelligendū etiā est ante mensem completum, vel a primo die natiuitatis, vel ante natiuitatem, & conceptionē si vouerit. Nam eodem mō poterant voueri femine sicut viri nondum natæ. Sexagenarius & vltra masculus dabit quindecim sicles. Ista est quarta ætas quæ hic distinguitur, scilicet ab annis sexaginta vsque ad mortē. & pro ista ætate non tantum datur sicut a vicesimo anno vsque ad sexagesimū, vel a quinto vsque ad viciesimū: quia illa duæ robustiores erant & magis dispositæ ad seruendū. hicaūt iam tenditur ad decrepitam ætatem, ideo impotens fit. etiam breuiant termini vitæ, ideo de precio minus dari debet. Femina decem. Id est si femina sexagenaria fuerit vel vltra, dabit pro voto suo decem sicles: quia semper in feminis diminuitur. Si pauper fuerit. Hic ponitur remedium generale: nam aliq̃ hoies vouerent seip̃os, & postea non haberent unde soluerēt, potissime si soluturi essent sicles quin quaginta, ideo dicitur quid in hoc casu fieri debeat. Et estimationem reddere non valebit. Id est taxatam pecuniam: quā hic non fit æstimatio valoris humani, sicut supra probatum est: sed solum ponitur precium taxatum a lege, quod soluere debeant vouētēs. & istud vocatur large æstimatio. Stabit coram sacerdote. Post votum emissum tenebatur quilibet ad solutionem. & quia illi qui non poterant plene soluere, grauantur si cogentur totū soluere: ideo veniebāt corā sacerdote ad excusandū se. corā sacerdote magno, vel tenente locum eius. & hoc quia iste erat iudex votorum, pertinebat ad eum æstimatio votiua. Et quantum ille æstimauerit. Id est quantum ille taxauerit, tantum debebat iste soluere. nam diminuebat de precio taxato a lege quantum videretur sibi rationabile. & etiam non accipitur hic æstimare proprie, sed solū pro taxare precium minus quam lex taxauerit. Et viderit eum posse reddere. Id est considerabit sacerdos quantum ille potest soluere, & tantum taxabit. Non tamen est intelligendum simpliciter, q̃ quātum aliquis posset dare,

Remedij generale pro his q̃ in votis soluere nō possent.

A tantum compelleretur dare vsque ad plenā voti solutionem. nam tunc pauperes cogentur vendere omnia quæ habent, vel cedere bonis: & vtrumque est satis inhumanū fieri pro voto. nam hoc dato destruerent hoies a vouēdo, & diminueretur diuinus cultus accidētāl̃. Etiā nō poterat esse ista int̃tio litera. nā si cõpelleretur pauper dare oīa q̃ haberet, quouique sufficeret ad plenā voti solutionē, non deberet dici, q̃ sacerdos æstimaret. i. taxaret tantum vel tantum, sed q̃ venderēt oīa bona sua vel cederet eis. Est ergo sententia q̃ si aliquis esset pauper, & sufficeret oēs res suæ venditæ ad solutionē voti & amplius, & tamen nimis grauaretur, si cogentur totū votū soluere: debebat sacerdos æstimare quātum iste posset dare. sicut q̃ nō valde affligeretur, vel depauperaretur: & non videbat quantum poterat dare simpliciter, quia hoc esse non posset nisi omnia bona venderentur. Tantum dabit. Id est tantum compelleretur dare, quantum fuerit per sacerdotem taxatum.

Literæ expositio.

Animal autē quod immolari potest Domino, si quis vouerit, sanctum erit: & mutari non poterit, id est nec melius malo, nec peius bono. Quod si mutauerit, & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est: consecratum erit Domino. Animal immundum quod immolari Domino non potest, si quis vouerit: adducetur ante sacerdotem. Qui diiudicans vtrum bonum an malum sit, statuet precium. Quod si dare voluerit is qui offert, addet super æstimationē quintam partem.

Animal votū mutari nō potest.

Animal autem quod immolari potest Domino. Supra ponatur de voto hominis, hic autem agitur de voto pecoris: quia interdum homo vouet pecora, vel alias res: & distinguuntur de animali an esset mundum vel immundum.

De voto pecoris.

De triplici munditia quæ requirebatur in animali ad hoc quod immolaretur. Quæst. XXXIX.

DEITVR primo de animali quod mundum est, & immolari potest Dño: nam omne animal ad hoc q̃ possit immolari Dño, habebat tres munditias. Prima quod esset licitū ad esum, quod patet: quia omne animal immolabile comedi poterat, sed non econtrario. nam decē species animalium erant mundæ ad esum in quadrupedibus, vt patet Dent. 14. cap. & tamen solæ tres species eorum recipiebantur ad immolationem. s. bos, ovis, & capra, vt colligitur Exo. 22. & supra 22. cap. & in principio libri huius, vsque ad 7. c. Secūda munditia erat, q̃ esset animal mūdū s̃m speciem. s. in specie animalium distinctorum ad immolationem, quæ erant tres species. s. bos, ovis, & capra. nihil autē præter hæc immolabatur in pecoribus. Tertia munditia erat, q̃ illud aīal non haberet per accidens aliquam maculā, scilicet ex contactu alicuius rei immūdæ, nec haberet oculū fractum, aut pedē, vel aures, & caudā amputatas, vel similes maculas de quibus supra 22. c. nam tunc non poterat offerri obseruata distinctione quæ ibi habetur. Si quis vouerit Domino sanctum erit. Id est si aliquis vouerit Dño animal quod immolari pōt, erit sanctū, i. sanctificatum, siue ad cultum Dei pertinens. vel erit sanctum, i. s̃mū, s. q̃ nō poterit mutare aliud animal

Prima munditia.

Secunda munditia.

Tertia munditia.

animal pro illo qui vouerit, & adhuc iste sensus sectus est melior, quia dicitur immediate. *Et mutari non poterit.* Id est istud votum manebit firmum, & non potest variari quantum ad hoc quod dicitur aliud animal pro illo. Causa huius est, quia animal quod vouebatur transibat in ius sacerdotum, vt patet Num. 18. cap. s. omne quod ex voto reddiderint filij Israel tui erit, & tamen istud animal immolabatur Domino, & accipiebatur inde sanguis, & adeps pro sacrificio Domini. sic apparet Num. 18. cap. Nam ibi dicitur de animalibus primogenitis quod immolarentur coram Domino, & omnes carnes eorum prouenerent sacerdotibus. ita autem de votis videbatur faciendum quibusdam, quia equaliter animalia primogenita & votiuu pertinebant ad sacerdotes: & tamen compellebantur de animalibus primogenitis offerre sanguinem & adipem. ergo eodem modo de animalibus votiuus fieret, & tunc quocumque voueretur aliqd aial quod immolari posset, sanctificatum erat Domino, & acquirerebatur ius Deo in illo animal, qd funderetur sanguis eius coram ipso. Si tamen mutaretur illud animal dato alio, iam illud quod erat sacru conuerteretur ad vus humanos: ideo mutari non poterat. Sed hoc non est verum, licet quidam illud velint. Declarabit veritas infra q. 24. *Id est nec melius malo, nec peius bono.* Id est si aliquis vouerit animal Dno parui precij quod tñ immolari pot, & propter hoc illud vocatur malu, non debet mutari, vt detur aliud melius pro ipso: nec etiam peius bono, i. si aliquis vouerit bonum animal, scilicet magni precij, non debet dari peius illo commutando. & ista est causa quare vetatur commutatio. Nam Iudai propter auaritiam si aliquando vouebant animal magni precij, postea volebant dare alterum minoris aestimationis. Deo tamen no placet ille, qui dat ex auaritia, vel quadã tristitia, & curuitate, sed qui dat cu hilaritate. sic patet 2. ad Corin. c. 9. s. vnusquisque enim prout destinauit in corde suo no ex tristitia aut enecessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Ista est aliqualis causa quare non commutabatur: & tamen vera causa declarabitur infra q. 25. vsque ad 27. & accipitur hic malu & peius in animalibus immolatijs non qd ipsa vere mala sint. nam hoc esset habere aliquam maculam, propter quam no possent immolari: sed dicitur animal malu. i. parui precij. & animal peius. i. minoris precij. & animal bonu. i. magni precij. *Quod si mutauerit.* Vt abatur supra ne quis mutaret animal quod esset Domino obligatum per votum dando aliud: si illud esset immolabile. hic ponitur pena mutantium. *Et ipsum quod mutatum est: & illud pro quo mutatum est consecratum erit Domino.* Scilicet qd qui mutauit animal quod vouerat, dabit duo animalia. s. ipsum quod primo vouit, & quod postea dare voluit. Et vocantur hic quod mutatum est: & pro quo mutatum est. & dicitur quod mutatum est animal, quod aliquis dare vellet loco eius, quod vouerat: dicitur pro quo mutatum est. i. ipsum quod primo promissum fuerat per votum. vtrunq; dicitur consecratum Domino. i. vtrunq; pertinet ad ius Dei, & ratio est, quia etiam intentio ipsius vouentis fuit vtrunq; consecrare Deo, licet no eodem tempore. Primo enim consecrauit illud animal quod ab initio vouit. nam per votum pertinebat ad ius Dei. Secundo voluit consecrare, & consecrauit animal quod volebat dare pro primo, vtrunq; ergo consecrauit: quia vtrunq; consecrare voluit. tamen non potuit auferre Deo animal quod primo vouerat: quoniam illud iam pertinebat ad ius Dei, sed potuit dare animal secundum quod iuris sui erat. *Animal immundum quod immolari Domino non potest.* Hic ponitur alia regula de animalibus immundis, Et dicuntur animalia immunda

mutatio dicitur ve. sicut.

hic fm Rab. Sal. solum ea quæ sunt immunda per accidens ex contactu alicuius rei immunda, vel propter fractiones & amputationes membrorum, & similes maculas de quibus supra 22. c. & qd no intelligitur de animalibus, quæ sunt immunda fm speciẽ, sicut bubalus, ceruus, & caprea atq; similia. Sed hoc falsum est. necesse est enim de animalibus quocumque, quod offerri non potest, hoc intelligi, siue hoc fiat pp speciem, siue per accidens. & patet hoc, quia aut animalia immunda fm speciem ad immolationem poterant offerri, aut non: si dicatur qd no poterat offerri per votum, falsum est: qm alia erant quæ offerebantur, & non poterant immolari, sicut agri & domus. sed solum verteabantur in pecuniam. Cum ergo no magis liceret voueri do mu vel agrum, quam animal no immolaticium, vtrunq; quidem in pecunias verti potest. Item patet, qm si dicas, qd aial non immolaticium non poterat voueri, qd no poterat immolari: eodem modo dicitur de animal, qd est immundũ per accidens, qd non posset voueri: qd illud no pot immolari, & tñ pot voueri, vt hic dñ. Dicendum ergo qd animal immolaticiu pot voueri Dno. Hic autem queritur quid faciendum sit in ipso: nam no immolabit. ergo necesse est, qd teneatur ista regula. s. qd aestimetur a sacerdote, & vendatur. & sic necesse est intelligi hoc de animal immundo, siue sit immundũ fm speciem, siue per accidens ex contactu, vel per aliquã maculam. *Adducitur ante sacerdotem.* Illud aial ducebatur corã sacerdote, vt ipse statueret preciu ad vendendum illud. erat naque conuertendu aial in pecunias: sed non permittebatur ipsi vouenti qd venderet illud, ne ibi sacerdotes fraudarentur in redditione pecuniar. sacerdos ergo taxabat, & pp hoc adducebatur coram ipso. Hic autem dñ, si aliquis mutaret aial immundũ, qd obtulisset, dando aliud pro eo, qd daret vtrunq; sicut supra dicebatur: immo satis poterat mutari, dñ tñ fieret conditio Dei melior. s. qd daret aliud aial maioris valoris p illo, vt si aliquis vouisset asinu, poterat dare equum. In animalibus autem immolatijs no poterat fieri mutatio: & hoc pp duo. Primo pp auaritiam ipsorum Iudæorum, ne vellent dare animalia minoris valoris pro maioribus: & si facere tentarent cogebant dare vtrunq; aial, & hoc erat in penam. Secunda ca & principalis erat pp consecrationẽ: na qm aliqd aial quod poterat immolari, vouebat Dno, erat consecratũ: & si vellet dare vouẽ aliud aial pro ipso, etiã illud erat consecratũ: ergo vtrunq; tenebat dare: ita qd no poterat transire aliqd illoru ad vus humanos. ergo no permittebatur mutatio. & hoc quia aial per vouit non erat consecratum Deo, sed solum debebat vedit, & conuerti pecunia in vus sacerdotũ. Ad hoc nihil differebat aial qd semel voueret, postea rediret ad vus humanos mutado aliud aial pro ipso, immo semper redibat, quia sicut hic dñ vendendu erat: & sic proficiebat ad vus hoium. *Qui iudicans vtrum bonum an malum sit.* Id est iudicabat sacerdos an esset aial magni precij vel parui: & fm hoc faciebat aestimationẽ. In Hebræo dicitur. *Qui iudicans inter bonum & malum.* Id est qd sacerdos iudicabit de illo animal apreciando, & hoc bene, vel male. s. qd qualitercunque appreciaretur, tenebat aestimatio. Sed hoc intelligendu est ad tollendum facultatem aestimadi ipsi vouenti. nam si sacerdotes no aestimarẽt, veniret aestimatio faciẽda per vouentem, & tunc possent falli ibi sacerdotes in precio: ideo ad eos pertinet bene, vel male aestimare. Non tamen est sensus, quod quantumcunque sacerdos aestimaret, tantum tenerentur dare laici emẽtes: nam aestimatio non fit per venditorem, sed per emptorem. & sic in omnibus sc̃tib; ad recipientẽ pertinet aestimatio vt patet 9. Ethic. cap. 1. sed dabat laici quantum volebant, vel retinebant sibi sacerdotes illud animal,

Quare animalia immunda poterant commutari in voto & non munda.

In animalibus immolatijs non poterat fieri mutatio. Prima causa. Secunda causa.

Notandũ.

aial, si laici emere nollent. sed est verum, qd hoc tenet de lege coi: sed veritas est, qd sacerdotes faciebant estimationem, vt habeatis causam. s. Vel dñ, qd sacerdos iudicabit inter bonum, & malum, id est inter magnũ, & paruum, paucum, & multum. s. qd aestimatio, quæ fieret a sacerdotibus no esset valde magna, nec parua, sed mediocris. nam ad negociatores pertinet velle facere aestimationes magnas in rebus, quoniam lucra intendunt. viri autem Eccelesiastici de his curare non debent, quoniam secundũ Apostolum habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti sumus. nec oportebat facere preciu valde parũ, tanq; res ille p̃tibiles essent. *Statuet precium.* Id est sacerdos determinet quantitatem precij. hoc autem erat propter ipsum vouentẽ, vt si emere veller, daret illud, & quinta partẽ sicut infra habetur. *Quod si dare voluerit is qui offert.* Primo sacerdos ponebat precium determinatum, quod daturus esset quicumque emens, primo tamen competeat vouenti ius emendi istam rem quam alicui alteri, & hoc ex iure redẽptionis, sicut si aliquis videret domum suam alteri, vel agrum fm regulas suas positas. s. 25. c. competeat ei ius redemptionis, si autem ipse nollit, alijs erat potestas emendi.

Ad quid ille qui vouebat vellet emere rem quam vouebat. Quæst. XXX.

Sed quæret aliquis, ad quid ille qui vouebat, vellet emere rem quam vouebat. nam si canerere voluisset, non vouisset. Respondendum est, qd vouentes, vt aliquid a Deo hrent, vel vt euaderent aliqua pericula, interdum Deo vouebant ea, quæ sibi charissima erant, sicut Ieptre Galaadites vouit, qd si Dñs daret sibi victoriã de hostib; suis Ammonitis, qd quidquid primũ occurreret ei de domo sua, cum reuerteretur in pace, offerret illud Dno. in quo exponebat se periculo offerendi domesticos suos in holocaustum. Cum vero reuerteretur, occurrit ei vni ca filia, & ipse scidit vestimenta sua, & tñ occidit eam, vt patet Iud. 11. capit. postea autem libenter darent hoies pecuniam pro illis rebus, & sic si aliquis in periculo, vel aliã p̃stitutus voueret domum suam, vel agrum, vellet illum redimere, ne perderet. *Addet supra aestimationem quintam partem.* Hic ponitur diuersitas in precio rerum, quæ vouebantur. Nam si aliquis vouisset animal non immolaticium, & sacerdos aestimaret in quinquaginta, si dñs nollit emere, dabatur cuilibet pro quinquaginta, si autem vouens redimere vellet, addebat quintam partem aestimationis. s. qd solvebat sexaginta. Causa autem quare vendebatur res carius ipsi vouenti qd cuilibet ementi, est, ne vouentes haberent oculum ad emendum, & recuperandum id quod semel vouerent, sed simpliciter Deo conferrent. Cum autem ponebatur ista quinta pars super aestimationem, non desiderabant redimere, sicut aliã desiderarẽt, & tñ adhuc aliqñ data insuper quinta parte redimebant.

Quomodo vouentes aliquando redimere volebant, quæ vouebant, licet plus quam alij soluerent. Quæst. XXXI.

Sed quæret aliquis quomodo vouentes aliqui redimere volebant id, quod vouebant, quia cogebant dare plus quam alij, potissime cum ipsi reciperare possent aliter res istas? Respondendum est, qd qui vouebat rem suam, si non redimeret eam, & alius eam emeret, nunq; poterat rehabere, nec etiã in iubileo, sicut erat in venditionibus cõibus, in quibus quilibet veditor toto tpe medio poterat redimere rem suam precio dato, vt patet s. 25. c. hic tñ non poterat redimi medio tpe, & etiam adueniente iubileo. Alph. Iost. super Leuit.

non transibat ad ipsum, sed redibat ad leuitas, vt patet infra: pp hoc ergo desiderarent vouẽtes redimere res suas, etiam si cogerentur dare plus de pecunia qd alij, nec videbatur in hoc fieri aliquod grauamen eis. nam ceteri qui emebant, non emebant illam rem simpliciter, sed solum vsque ad iubileum. illi vero qui vouebant, simpliciter redimebant rem, qm nunquam reditura erat postea ad sacerdotes, vel ad aliquem alterum in eternum. Rationabile est autem, quod magis detur pro re quando simpliciter emitur, quam si ematur ad tempus. & etiam ista videtur esse causa potissima quare ementes, qui vouerant, dabant quintam partem super estimationẽ, quam alij communiter dabant, & forte ista est ratio potior, quam illa, quæ supra posita est, quæ communiter assignatur.

Homo si vouerit domum suam, & sanctificauerit Domino, considerabit eam sacerdos vtrum bona an mala sit, & iuxta preciu quod ab eo fuerit constitutum, venundabitur. Sin autem ille, qui vouerat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem estimationis supra, & habebit domum. Quod si agrũ possessionis suæ vouerit, & consecrauerit Domino, iuxta mensuram sementis aestimabitur precium. Si triginta modijs hordei seritur terra, quinquaginta siclis venundetur argenti. Si statim ab anno incipientis iubilei vouerit agrum, quanto valere potest tanto aestimabitur. Sin autem post aliquantulum temporis, supputabit sacerdos pecuniam, iuxta annorum qui reliqui sunt numerum, vsque ad iubileum, & detrahetur ex precio. Quod si voluerit redimere agrum ille qui vouerat, addet quintam partem aestimatae pecuniar, & possidebit eum. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, ultra eum qui vouerat, redimere non poterit, quia cum iubilei venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum. Si ager emptus est, & non de possessione maiorum sanctificatus fuerit Domino, supputabit sacerdos iuxta annorum numerum vsque ad iubileũ precium: & dabit ille qui vouerat eum Domino. In iubileo autem reuertetur ad priorẽ rem dominum, qui vendiderat eum, & habuerat in sortem possessionis suæ. Omnis aestimatio siclo Sanctuarij ponderabitur. Siclus viginti obolos habet.

Homo si vouerit. Hic ponitur secundum principale, scilicet, de redemptione votorum circa res inanimatas. & primo quantum ad domos. secundo quantum ad agros ibi. *Quod si agrum.* Circa primũ. *Homo si vouerit domum & sanctificauerit Domino.* Aliqñ hoies vouebant domum suam Dno, & quia ista res non erat immolaticia

Domus voti.

Ager voti.

Exo. 30. Num. 3. Ezecl. 45.

De redemptione votorum circa inanimata.

laticia necesse erat, vt venderetur, & applicaretur ad vsus sacerdotum, & ponitur hic, si vouerit, & sanctificauerit. Non tñ est sensus q̄ ista sint duo, quæ faceret homo vouēs. solū namq; vouebat; sed ponitur vnum tanquam consequens ex altero: quoniam vouere est promittere: sanctificare autem est Deo applicare: & hoc fiebat p̄ votū. nam cum aliquis vouisset rem suā dño, illa transibat ab vsibus humanis ad cultum diuinum. Considerabit ea sacerdos. Iste est sacerdos magnus, vel aliquis pro ipso positus: nam hoc nō poterat face- re quilibet sacerdos, alioquin enim fieret magna defrauda- tio in solutione votorum sacerdotibus, quia quidā subtraheret alijs omnes partes debitas ex voris, sed erāt aliqui instituti per summum sacerdotem ad alios, qui recipiebant pecuniam votorum, & isti considera- bant de rebus, quas sic aliqui vouerent, quantum æstimande essent. Virum bona, an mala sit. Id est sacer- dos considerabit, an sit magni valoris, vel parui, vel si- cut sup̄ dictum est, considerabit inter bonum, & ma- lum. i. inter multum, & paucum. f. faciēs communem æstimationem in re. Et iuxta precium, quod ab eo fuerit constitutum vendabitur. i. tantum vendetur res, quan- tum æstimauerit sacerdos.

An sacerdotes possent sibi retinere res, quas accipiebant per votum, vel cogebantur eas vendere. Et quod vouentes poterant redimere: idque fere semper fiebat. Quæst. XXXII.

Sed quæret aliquis, an sacerdotes compellerentur æstimare rem, & vendere, vel an possent eā sibi retinere. Respondendum est, q̄ fm̄ quos- dam, sacerdotes non cogebantur vendere, sed poterant sibi retinere, quia ipsi ita possent vt animalibus, & domibus, & agris sicut alij de populo. Ad hoc respondendum est, q̄ sacerdotes cogebantur æstimare rem traditam per votum, & vendere. Et primo pp̄ ipsum, qui eam vouerat, nam Deus iubet q̄ si voluerit dare quintam partem super æstimationem, q̄ recipiat, & nisi forte sic fieret, tñ vouissent res suas, ideo cogebantur sacerdotes ad hoc. Sed adhuc dato, q̄ vouens nollet redimere, nō poterunt sacerdotes sibi retinere; sed precio statuto vendebat. Cā huius est, q̄ Deus iusserat, ne aliquid possiderēt Leuitæ inter Israe- litas: sed solum essent contenti decimis, & oblationibus, vt patet Nu. 18. c. potissime autem non poterant hñe aliquos agros, aut vineas: sed solum recipiebāt ab alijs Israelitis ciuitates, in quibus manerent, & subur- bana ad alenda pecora, vt patet Nu. 35. c. si tñ ipsi non cogebantur vendere res oblatas per votum, per succes- sionem temporum ipsi haberent plures agros, quam alij Israelitæ. Deus tñ volebat, vt sortes integræ mane- rent, sicut a principio distincte fuerant, vt patet Nu. c. vt. de domibus etiam eadem rō est: nam licet Leuitæ hñent domos in ciuitatibus, tñ non habebāt possessio- nes alias domorum in alijs vrbibus. Si vero nō ipsi co- gerentur recipere conditionem venditionis, per tem- porum successiones transirent ad eos plures domus, quam haberent alij Israelitæ, & sic quocūq; modo se- quebatur perturbatio distributionis sortium, & sic te- nebantur sacerdotes quocūq; modo vendere res ha- bitas per votū. Sed aliquis q̄ hoc arguet, quid fieri de- beret si Israelitæ nollet emere a sacerdotibus res cō- secratas per votum, nunquid deberent sibi retinere? Rñdendum est, q̄ quamuis iste casus esset possibilis, non est tñ recipiendus, quia nūquam eueniebat, nam q̄scūq; sacerdotes vellent vendere res acceptas per votum, siue ipse, qui vouerat, siue alij de tribu illa redi- mebant, ne maneret fors suā diminuta, & patet hoc: qm̄ illud introductum erat in fauorem Israelitarum

quæ facultas redimēdi propter ipsum introducta erat a lege: ipso autem nolēte emebant alij, sed recipiebat rem ipse vouens in maiori valore, quā ceteri propter causam supra assignatam, s. q̄ alij emebant res vsq; ad iubileum; vouens autem redimebat vsque in eternū: maior autem constitui valor debet cum res simplici- ter venditur, quā cum ad aliquod tempus. Et habebit domum. Id est recuperabit domū, quā vouerat a sacer- dotibus. Quod si agrum possessionis suæ. Hic agitur conse- quenter de redemptione agrorum, qm̄ vouebatur, & diuiditur in duas partes: q̄ primo agitur de voto agri possessi ex hereditate, & successione maiorum: sc̄do de agro habito per emptionem, vel alios modos con- tractuum ibi. Si ager emptus est. Circa primum. Quod si agrum possessionis suæ vouerit. Sicut homines vouebant domos suas, ita & agros: cum vtrunq; pertineat ad non immolabilia: & agitur hic de modo cōstitutionis precij, & redemptionis eius. Et consecrauerit Domino. Consecrare agrum, & vouere idem sunt, quia conse- crare est domino applicare, vel ei aliquam rem sacrā efficere: hoc autem per votum fit: nam in eo q̄ alijs vouebat rem suā, transibat proprietas eius ad Deum, & iam illa res erat consecrata. Consecratio in rebus quæ vouebantur dupliciter fiebat. Et an res mobiles alie possent voueri. Quæst. XXXIII.

Verū duo importat.

quia facultas redimēdi propter ipsum introducta erat a lege: ipso autem nolēte emebant alij, sed recipiebat rem ipse vouens in maiori valore, quā ceteri propter causam supra assignatam, s. q̄ alij emebant res vsq; ad iubileum; vouens autem redimebat vsque in eternū: maior autem constitui valor debet cum res simplici- ter venditur, quā cum ad aliquod tempus. Et habebit domum. Id est recuperabit domū, quā vouerat a sacer- dotibus. Quod si agrum possessionis suæ. Hic agitur conse- quenter de redemptione agrorum, qm̄ vouebatur, & diuiditur in duas partes: q̄ primo agitur de voto agri possessi ex hereditate, & successione maiorum: sc̄do de agro habito per emptionem, vel alios modos con- tractuum ibi. Si ager emptus est. Circa primum. Quod si agrum possessionis suæ vouerit. Sicut homines vouebant domos suas, ita & agros: cum vtrunq; pertineat ad non immolabilia: & agitur hic de modo cōstitutionis precij, & redemptionis eius. Et consecrauerit Domino. Consecrare agrum, & vouere idem sunt, quia conse- crare est domino applicare, vel ei aliquam rem sacrā efficere: hoc autem per votum fit: nam in eo q̄ alijs vouebat rem suā, transibat proprietas eius ad Deum, & iam illa res erat consecrata.

Consecratio in rebus quæ vouebantur dupliciter fiebat. Et an res mobiles alie possent voueri. Quæst. XXXIII.

CONSIDERANDVM tamen q̄ consecratio in rebus quæ vouebantur, dupliciter fiebat: quedam enim res ita consecrata: erant, vt ad solum Deum pertinerent, nec ad aliqd aliud vnquam puenire possent. Sicut cum aliquis voueret animal, quod immolari posset, illud erat cōsecratum domino, ita vt iā non posset redire ad vsus humanos: immo si vouens mutaret aliud animal, p̄ illo, siue me- lius, siue peius, vtrunq; domino consecratum erat, & debebat offerri immolando, vt quibusdā placet, vt patet supra.

Alia autem consecrabantur dño, quia eorū pprietas transibat ad dñm, tñ nō ita pertinebāt ad eū, quin redire possent ad vsus humanos; immo semper redire debebāt ad profanos vsus, sicut patet de voto animalium, quæ immolari non poterant, & domorū, atque agrorum: nā ista eo q̄ vouebantur, ad dñm p̄inebant transeunte proprietate eorum ad sacerdotes, tñ adhuc ista vendi debebant, sicut patet in litera: cōsecratio ergo in istis solum significat applicationē ad Deum; nō tñ immobilem. Considerandum autē, q̄ hic solum agit de voto factō de animalibus, & de agris, & de domi- bus, & non de alijs rebus mobilibus: ideo aliquis dubitaret an alia res voueri possent. Et respondetur, q̄ vouebantur, & erat in eis talis lex, qualis in animalibus quæ non poterant immolari, s. q̄ adducerentur ad sacerdotem, & ipse statueret precia eorum, & si vouens vellet redimere, superaddet quintam partem æstima- tionis, si vero alij, darent valorem constitutum a sacer- dote. litera tamen non expressit de voto aliarum re- rum, quoniam intellexit satis esse notum, quod alia res voueri possent, & quid in eis fieri deberet.

Sciendum, quod vbi litera nostra dicit. Et consecra- uerit domino. In Hebræo habetur. Anathematizauerit. Et bene consonat, quia in voto fiebant duo, primo quod applicabatur res Deo: secundo abdicabāt tota- liter ab vsu vouentis. Applicatio autem ad Deum si- gnificatur per litteram nostram, quia dicit, consecra- uerit. Abdicatio autem a vouente ne amplius habeat rem illam in vsibus suis, significatur per litteram He- braicam, quæ dicit, anathematizauerit.

Iuxta mensuram sementis æstimabitur precium. Diceba- tur supra, quod sacerdos debebat considerare rem quia

Alph. Tost. super Leuit.

quæ vouebatur, & statuere precium, ponitur ergo hic modus, secundum quem consideraretur constitutio precij in agris, & dicitur, q̄ secundum mensuram. i. q̄ secundum multitudinem, aut paucitatem sementis, quam recipere potest, æstimabitur maioris, vel maio- ris valoris. Agri enim secundum q̄ maiores sunt, ma- gis de semente recipiunt, & tunc maius in eis precij constitui debet. Quamquam non solum ad hoc consi- derandum est, qm̄ aliqui agri sunt in magna quantita- te, ita vt magnam sementem recipere possent, tamen steriles sunt alij autem minores magis germinant. Ideo etiam considerandum est de fertilitate, vel sterili- tate agrorū vtra ipsam eorum magnitudinem: sed intelligitur hic, q̄ de fertilitate, vel sterilitate datis pa- ribus in aliquibus agris tantum considerari debebat quantum reciperent de semente. si tamen inæqualia sint arua in fertilitate, & sterilitate, nō est precij cōsi- derandum quantum capiat ager de semente. Si triginti modis hordei seritur. i. si capit in serendo triginta mo- dios hordei. Quinquaginta siclos vendetur. Determinatur hic magnitudo agrorum quantum ad sementē susceptam. s. q̄ ager triginta modiorum pro quinquaginta siclis daretur, & consequenter in omnibus alijs agris fieret, secundum proportionem. s. si aliquis ager caperet quindecim modios sementis, darentur pro eo viginti quinque sicli, quoniam in eadem proportione se habent triginta ad quinquaginta, sicut quindecim ad viginti quinque, & ita si reciperet centum, uel du- centos modios, & sic de quocūq; numero siue mul- to, siue pauco, scietur modus constituendi precij. s. q̄ se haberet precium ad numerū modiorum sicut qui- quaginta ad triginta. Est enim duplum præter tertiā partem. Cū ergo in omnibus esset duplum precij in siclorum ad numerum modiorū præter quam in ter- tia parte quæ adimebatur, esset precium recte consti- tutum.

Quomodo litera nostra posuit hic triginta modios, cum litera Hebraica ponat vnum modium. Quæst. XXXIII.

SCIENTVM q̄ vbi nos dicimus. Si triginta modis hordei. In Hebræo dicitur. Si modio hordei terra seritur. In quo magna diuersitas est. Potest autem prouenisse ista diuersitas, eo q̄ in libris He- braicis erant a principio aliqua literæ, quæ significa- bant numerum triginta, & postea ademptis illis man- sit solus modius, & sic habent nunc Hebræi. translatio tamen nostra quæ tam antiqua est. s. per plures, quam mille, & triginta annos reperit illas literas signifi- cantes triginta, & posuit triginta modios.

Alio modo dici potest hoc fieri ex continua varie- tate mensurarum, & nomen earum. Nam non semp̄ habent eādem quantitatem mensuræ, sed variāt p̄ tempora, & potest esse, q̄ ista mēsurā, quam hñent hic Hebræi, quæ uocatur homer, tñ caperet quantum tri- ginta modii, de quibus loquitur litera nostra, quāquā Hebræi homer modium uocāt, sic enim & apud nos diuersitas est in modio, quidam enim maiorē, alij autē maiorem faciunt. maxime autē patet hoc in diuersita- te modii, de quo loquitur scriptura, ad modium, quē nos nunc habemus, qm̄ hñ Ruth c. 3. q̄ ipsa Ruth por- tauit sex modios tritici in scapulis suis: nec erat hoc magnam, qm̄ tanquam leuiter ferēdum imponebat sibi Booz: & tamen nunc non possēt portare aliqua puella quartam partem modii, ergo nimis differt, & sic maior est vnus modius de nostris, quam trigin- ta modii eorum, quos nominauit scriptura ibi, ita ecō- nterlo esse potuit q̄ mensura illa, quæ uocatur modius hic, s. homer tantum caperet quantum triginta me- sura: vna, quæ litera nostra modios uocāt.

Vu 2 Sed

Sed prima assignatio forte conuenientior est: nam si traslator noster reperisset in Hebreo unum modium, siue magnum, siue paruum, ita posuisset: non enim aunderet mutare, potissime quia si deberet fieri mutatio, hoc esset propter notificationem: nihil magis tñ notificatur per mensuram, quam ponit litera nostra. s. per triginta modios, quam per mensuram, positam in Hebraeo, primus ergo modus conuenientior est.

Considerandum autem circa ea que dicuntur hic, quod non erat idem modus redemptionis votorum, & appropriationis. Aliter enim iudicabatur de homine, & animali mundo vel immundo, quam de agro, & domo consecratis. nam homo qñ uocabatur vel seipsum uocabat, solvebat estimationem positam a lege & liber erat. & in hoc erat precium iā determinatū, & non in aliqua aliarum rerum: quia homo qñ redimebatur non estimabatur de eo quantum ualere totaliter sicut sup. fuit declaratum: sed solum determinabat lex aliquod precium qđ soluerent uouentes: & hoc erat propter reuerentiam hominis, ne ita ipse uēderetur in voto sicut alie res. omnia autem alia que uocabantur, simpliciter uendebantur: ideo non poterat constitui in eis unum precium a lege. sicut in hominibus, sed quelibet illarum rerum per se considerabatur si estimanda erat. Inter alia tñ ipsa animalia que immolari poterant, non estimabantur, sed immolabantur. Animal autem immundum uendebatur, & tunc aut uouens redimebat illud animal; aut non. Si autem redimeret, summ erat: si uero non redemisset, nunquā ad eum redibat, quia non considerabatur ibi annus iubilei, vel aliquod alterū remedium, per qđ rediret res ad priorem possessorem. Iubileus nāque solum erat ad tollendas seruitutes, & ut redirent imobilia uēdita ad dominos suos: si aut aliquis equum, aut asinum uenderet, nunquā ad eum redibat per annum iubilei; patet hoc s. 25. c. l. terra uestra sub redēptionis cōditione uendetur: non tñ dixit de rebus mobilibus, sed solum de immobilibus; que aut terra sunt, aut terræ infixæ manēt. Itē iubileus est annus quinquagesimus, sed non erat istud conueniens tps ad hoc, qđ redirent res mobiles ad dños: nam si essent animalia minori tpe consumuntur: si uero essent alię res mobiles, etiā ut in plurimum pauci temporis ulū pereir. ad possessiones ergo mobiles, quarum permanentia diuturna est, hoc pertinebat. De alijs autem, s. agris, & domibus alia lex est. s. qđ redimerentur a domino, vel qđ uenderentur alijs vsq; ad iubileum, & post iubileum redibat possessio illa ad Leuitas, quia dominus uouens nō redemerat eam. *Quinquaginta scilos argenti uendetur.* s. terra que seritur modijs triginta, debebat uendi pro scilis triginta. Sed in hoc dubiū erat, an pro quolibet anno darentur isti quinquaginta scili: vel si darentur pro toto tempore, quod est a iubileo vsq; in iubileū. Quantum ad primum modum est sensus, qđ si ager capiat triginta modios sementis, dabuntur pro quolibet anno quinquaginta scili. unde si uenderetur vno anno solum ante iubileum, darentur scili quinquaginta, & uigentes quinquaginta sunt mille. Si uero uenderetur in principio iubilei, & manere deberet quadraginta nouem annis apud emptorem, darentur duo mille quattuorcentum quinquaginta scili, quia quadregessio quinquaginta efficiunt duo millia, & quattuorcentum quinquaginta. Si autem ponatur secundus modus, dicitur qđ si uenderetur ager primo anno post iubileum, dabatur quinquaginta scili, & manebat vsq; alterum iubileum apud emptorem, & sic ueniebat cuilibet anno vnus scilus, & si quindecim annis ante iubileum uēderetur, quindecim scili dabant: & sic de alijs annis. Quid aut horum uerius sit, aliqua- liter iudicari pot considerata magnitudine modij, &

valore scili. Si enim modius magna mensura est, uidebatur esse parum dari unum scilum pro triginta modijs, ita qđ ager capiens triginta modios solum ualere quolibet anno unum scilum. potissime quia scilus est parua moneta, ut apparet ex redemptione primogenitorum, quilibet enim solvebat quinq; scilos, siue pauper, siue dives esset, ut apparet Nu. 3. & 18. c. & tamē si esset magni valoris moneta, nō possent pauperes hoc soluere. Itē patet, quia vnus aries ualebat duos, vel tres scilos in terra Iudæorum, ut apparet sup. 5. c. & nō erat hoc in aliquo tpe specialis penurię, ita ut res magno precio penderentur, sed ad communem estimationē. Iubebatur enim ut peccans (de quo ibi) offerret arietem, qui duobus scilis erit potest: & sic erat iste aries de mediocribus, unde ualor arietum erat ad duos, vel tres scilos, paruus ergo ualor est vnus scili. Non ergo uē rōnabile, qđ ager capiens triginta modios sementis daretur quolibet anno pro vno scilo, qui ualebat medium arietem: magis ergo dicendum uidebitur, qđ darentur isti quinquaginta scili pro quolibet anno, quā vsq; ad iubileū, sed teneat vnusquisq; quod uoluerit. *Si statim ab anno incipientes iubilei uouerit agrum.* Hic ponitur aliud scilicet qđ debebat fieri estimatio a sacerdotibus in rebus, que uocabantur. s. considerare tempora, an multum ante iubileum, vel parum superesset tēporis, & quantum ad hoc fiebat uarietas estimationis, & cā est, quia res que uendebantur, manere debebant vsq; ad iubileum. si ergo modicū tps superesset, modicum ualere, si uero multum, magnum esset ualor. *Quanto ualere potest tanto estimabitur.* i. si res multum apprecietur inter Iudęos, multum tunc aprecianda est.

De diuersitate maximi ualoris rei, secundum leges humanas, & legem Mosaicam. Quęst. XXXV.

SCIENTIAM autem qđ in hoc diuersitas est inter leges humanas, & legem istam traditam Iudęis, nam scilicet leges humanas quātum res ualere pot secundum estimationem communem, tanto uenditur, & hoc quia vsq; ad sempiternū fit uenditio, nec redeunt res ad dominos suos aliquo tēpore. Maximum ergo precium rei, secundum leges humanas est, quod ualere potest uendita usq; in sempiternum. Inter Iudęos autem maxima uenditio fiebat usq; ad iubileum. In hoc tñ adhuc dicendum, qđ inter Iudęos quicquid uendebatur, debebat uendi quātum ualere possit, non tñ simpliciter quantum ualere possit. Sed illę res, que uendebantur a iubileo usq; in iubileū uendebantur simpliciter quantum ualebant, que autem ualebant medijs temporibus, quamquam tūc uenderentur quantum ualere, tñ alio tpe uendi poterant; in quo magis ualere, utpote si a principio iubilei uēderentur. Et tñ adhuc non erat ista uenditio totaliter quantum ualebat res. nam si uenderet res habita per votū, constituebatur in ea ualor totus rei sicut hic dē. si tñ uouens eam redimere uellet, addebat quintā partem, ergo magis ualebat respectu uouētis, qđ aliorum. Causa est, quia alij emebant solum vsq; ad iubileum, scilicet in eternum, scilicet in conditionem legum humanarū. non ergo uendebatur res simpliciter tantū, quantum ualere, sed solum tñ quātum ualere inter Hebręos, & hoc erat maximum, quod poterat res ualere, scilicet precium, quod daretur pro ipsa a iubileo usque in iubileum, & debebat fieri ista estimatio, secundum proportionem ad precium, quod supra Deus posuit, scilicet si ager caperet triginta modios sementis, dabatur quinquaginta scili, & hoc pro quolibet anno, secundum vnā opinionem: computatis ergo omnibus annis usque ad iubileum sciretur quantum

scilus qđ sit.

res ualere possit. Idem autem si ager caperet decem, vel quindecim modios sementis: nam eodem modo dari debebant scili secundum proportionem, quam habebant triginta modij ad quinquaginta scilos: ita quod scili haberent se in duplum ad numerum modiorum sementis propter partem tertiam, & ista est regula generalis, ut si caperet terra quindecim modios tritici, dabatur viginti quinque scili, quod est duplum ad quindecim partem tertiam: & iste modus obseruandus erat in singulis. *Si autem post aliquantum temporis.* Id est si non fuit facta uenditio immediate post iubileum, sed transierunt aliqui anni intermedij. *Supputabit sacerdos pecuniam iuxta annorum numerum, qui reliqui sunt usque ad iubileum.* Id est si fuerit facta uenditio medio tempore inter iubileum, & iubileum, scilicet decem, vel viginti annis post annum iubileum, sacerdos computabit pecuniam secundum numerū annorum, id est computabit quid prouenit cuilibet anno, & secundum hoc faciet vnā summam pro toto tempore: v. g. si aliquis ager erat qui uenditus usque ad iubileum ab alio iubileo, ualebat duo millia, & quingenta scilorum, si forte aliquis uendere uellet agrum illum viginti annis post iubileum, oportebat qđ sciretur quantum proueniebat cuilibet anno, & subtraheretur precium viginti annorum: residuum uero dabatur pro agro: diuidēdo autem duo millia, & quinquaginta per quinquaginta cuilibet proueniant quinquaginta. Cum ergo auferatur viginti anni, qui elapsi fuerant a tempore præteriti iubilei, dabuntur cuilibet illorum viginti annorum quinquaginta, qui simul faciunt mille: ideo si aliquis ager inter Iudęos uenditus a iubileo usque in iubileum ualebat scilos duo mille, & quingentos, si uenderetur viginti annis post iubileum ualere solum mille, & quingentis scilis: eodem modo faciendum est si uenderetur triginta, vel quadraginta annis post iubileum, ut accipiatur totum precium, & diuidatur per quinquaginta, & tollantur partes conuenientes annis præcedentibus, & ista tollentur a totali precio: reliquum uero dabitur pro agro. *Et detrahatur ex precio.* Id est semper quando uendebatur aliquis ager elapsis aliquibus annis post iubileum, erat detrahendum de totali precio, quod ualere res uēdita a iubileo usque in iubileum, & hoc secundum numerum annorum qui elapsi fuerant. *Quod si uoluerit redimere agrum ille qui uouerat.* Hoc enim communiter ueniebat, ut uouentes res immobiles eas redimerent, quia alijs nunquam ad eos reditura erant in iubileo, vel per redemptionem medio tempore factā. In alijs autem uenditionibus hoc fiebat, ut si vnus Iudęus alteri Iudęo agrum suum, vel vineam uenderet, poterat eam quādoocunque uellet redimere: alioquin redibat ad ipsum in iubileo, ut patet supra 25. cap. In re aut que uocabatur, si uouens immediate non redimeret eam, & transiret ad alterū, nunquā eam poterat amplius recuperare per redemptionē, vel adueniente iubileo, sed manebat apud illum qui illā emebat vsq; ad iubileum, postea aut redibat ad sacerdotes: oēs ergo uouentes nitebantur, quantum poterant, ut res immobiles quas uouissent, redimerēt. De mobilibus autē non erat tanta cura, quia propter earū mutationē nō diminuitur possessio, nec perturbantur sortes filiorū Israel, cū consistere fortis in rebus immobilibus. Sed aliquis arguet, qđ dato, qđ uouens non redimeret suam rem, antequā alius emeret, tñ poterat eā habere postea per redemptionē, et si non ueniret ad eū per uia iubilei. Et cū obijcis, qđ uouens nō poterat redimere rem ab eo, qui emisset illam a sacerdotibus. Videtur respondendum, qđ uerum est, qđ non habebat ius ad redimendum, & tamen si alius uellet sibi uendere libere, possit ipse emere: & differt hoc a redemptione

Alph. Toft. super Leuit.

de qua habetur supra 25. c. nam cum aliquis ibi rē suā uendebat, poterat eam redimere ab emptore qđcunque uellet etiam inuito emptore. Hic autem nō habet ius redimendi inuito emptore: si tamen libere uoluerit sibi uendere recipiet uouens: cuilibet enim liberū est renunciare iuri suo, & illud alteri reddere. Item poterat hoc fieri alio modo: dato qđ diceremus qđ non procedebat aliqua redemptio. s. per donum donationis, ut emptor donaret ei, qui fuerat primus dominus. Ad hoc respondendum est, quod nullo modo poterat res uenire ad uouentem, si non redimeret eam de manibus sacerdotum, quando uendebatur, & cum dicitur quod poterat eam redimere ab emptore sponte uendente, vel donante, non potest stare. nam licet iste possit renunciare iuri suo; tamen non poterat hoc facere in præiudicium alienum. si tamen iste uenderet, vel donaret uouenti faciebat in præiudicium sacerdotum. ergo facere non poterat: patet hoc: nam cum res habita per votum uendebatur, si uouens eam redimeret: iam non manebat ullum ius sacerdotibus in re illa. si uero emeret aliquis alius, ad sacerdotem ius eius pertinebat. Si igitur iste emens uenderet rem acceptam uouenti, præiudicaret sacerdotibus ad quos ista res deuoluenda erat, non poterat ergo eam uendere, vel donare. Et dato qđ iste emens rem illam immediate uenderet uouenti, vel donaret, non causabat in eo aliquod ius, nec ex hoc præiudicare debebat iuri sacerdotum: quoniam iste non poterat cōstituire plus iuris in altero, quam ipse habebat, sed ipse nō poterat tenere rem nisi usque ad iubileum: ergo non poterat eam dare uouenti nisi usq; ad iubileum. Idem de omnibus alijs, & in hoc nō præiudicabatur sacerdotibus: nam cum ipsi uēdidissent illam rem, debebat manere apud emptorem usque ad iubileum. Sine ergo ipse teneret, siue cuique alteri daret, ad ius sacerdotum nihil differebat: nam ad eos semper erat reditura res in iubileo.

Quomodo leuita, ac sacerdotes habere poterant agros, vel vineas, que redirent ad ipsos in iubileo, idq; fieret etiam sine confusione sortium tribuum. Quęst. XXXVI.

SED nunc circa hoc quaeritur cum leuita, & sacerdotes non deberent habere aliquam possessionē nisi decimas, & oblationes, ut patet Num. 18. & recipiebant in elemosinam ciuitates a filiis Israel in quibus habitarent: quomodo poterant habere agros, vel vineas, vel domos que redirent ad ipsos in iubileo: cum uouentes non redimerent? Ad hoc sup. responsum est, qđ uouentes semper, vel quāsi semper redimebant res immobiles, quas uocabant ex causis ibi assignatis. Sed adhuc diceret aliquis, quod aliquādo contingeret uouentes non redimere res quas uouerant, & litera hoc præsupponit: quoniam alioquin frustra poneretur regula, quid fieret, qđ non redimerentur res a uouentibus. leges tñ nunquam ponuntur nisi de his, que accidunt, & non solum de his, que accidunt, sed de his que frequenter accidunt, ut patet, ff. de leg. in l. nam ad ea: potissime in legislatione Dei. nam legislatores humani interdū possunt ponere legem, cuius fortassis exemplum nunquā accidit, Deus tamen qui scit ea que euentura sunt, non poneret legem nisi de his que aliquē ueniant: cum lex solum sit regula eorum que sūt, sed Deus posuit hic legem de hoc, qđ emeret rem alius, quam uouens. ergo aliquē accidebat qđ alij quam uouentes emerent res traditas per votum, & tunc cum sacerdotes, & leuitę non possent hīe agros, sed solum suburbana ad alenda pecora, ut patet Nu. 35. c. quid facerent de his agris vel domibus? Aliquis forte rēdebit, qđ hoc raro accidebat;

Vu 3 & sic.

fic. pauci agri possent prouenire sacerdotibus, illi tamen qui proueniebant, possidebantur ab eis, & colebantur. Sed hoc non potest stare: quoniam quamquam raro hoc accideret, tamen aliquando eueniret, & in multis temporibus, ut in mille, vel duobus millibus annorum multoties accideret, & sic perturbarentur sortes Israelitarum, & proueniret Leuitis multe possessiones, quorum neutrum esse debebat. Sed hoc stare non potest; quoniam non possent Leuitae vacare agriculturæ cum essent sibi determinata officia in Sacerdotio: frustra ergo erat, quod haberent agros. Item si hoc staret, necesse erat ut multum diminuerentur alie tribus in possessionibus suis; sed hoc non accidebat: nam permenebant sicut distributa fuerat: ergo Leuitis non accidebant aliqua possessiones de his quæ per votum accipiebantur; ita quod ipsi haberent eas, & colerent. Sed dicendum est, quod quando aliqua possessio agrorum sic proueniebat sacerdotibus, si quod uouens non redimebat eam; Leuita non tenebat eam, ita quod possideret, & colerent (nam ex hoc sequerentur omnia inconuenientia supra assignata) sed solum pertinebat ad ius eorum, & ipsi vendebant, atque recipiebant inde pecuniam. Erat autem modus venditionis iste, scilicet, quod quando aliquis uouebat, si uellet redimere rem suam, dabat precium, quod taxabatur, & insuper quintam partem, & tunc permenebat apud eum possessio in æternum, & nihil iuris erat apud sacerdotes: si uero non redimeret illam, emebat alius, & redibat possessio illa in iudicio ad Leuitas, sicut dicitur in litera: & iam pertinebat ad ius eorum. Iterum autem in iudicio statuatur precium illius agrum, & vendebatur, atque permenebat sic usque ad alterum iudicium; & hoc modo Leuitæ habebant possessiones agrorum pertinentes ad iura ipsorum, tamen ipsi non possidebant illos agros, nec colebant, sed vendebant, & postea recuperabant, & sic erant agri isti semper centuales, vel quasi centuales. Et hoc modo non sequitur aliquod inconueniens de supra assignatis: nam ex parte Leuitarum inferebatur inconueniens, si quod non deberet habere Leuita aliquos agros, sed solum uerba ad habitandum, & suburbana ad alenda pecora, ut patet Num. 35. & hoc modo sic fiebat; nam non manebant aliqui agri in possessione Leuitarum, sed semper vendebantur eos: & cum reuerterentur in iudicio ad illos, iterum vendebant, & sic non habebant agros, nec poterant colligere fructus ex agris, sed solum recipiebant in iudicio pecuniam ex agris venditis. Etiam hoc modo non sequebatur, quod impediretur in agricultura: nam nunquam ipsi possidebant agros, sed vendebant eos Israelitis, & ipsi Israelitæ colebant, & sic erat ac si nunquam possiderent Leuitæ agros. Item non sequebatur inconuenientia ex parte Israelitarum, si quod non diminuerentur possessiones eorum, nec perturbarentur accedentes Leuitis, vel transeuntes ad alios. Nam cum supra dictum sit, quod Leuitæ non tenebant istam possessionem, sed in quolibet iudicio illam vendebant; fiebat ista venditio hominibus illius tribus, & familie, cuius primo fuerat possessio hæc, si quod cum ipsi uellent emere rem illam, primo competeret eis ius emendi, quam cui libet alteri, sicut dicebatur supra 25. c. quod cum aliquis uendebat possessionem suam, propinquus eius poterat redimere eam, & qui magis propinquus esset, habebat primo ius ad redimendum, & illo uolente non poterat quisquam alius de propinquis emere; & sic patet Ruth. cap. 4. & sic cum aliquis uouisset possessionem suam, & non redimisset eam immediate, sed emisisset alius, non poterat recipere illam, sed reuertebatur in iudicio ad sacerdotes. Iterum tamen in iudicio vendebatur, & ille qui eam uouerat poterat emere; non ut per hoc pertineret ad eum iura proprietatis rei, sed emebat satis quilibet alius

Doct. responsio.

usque ad iudicium: & si ipse uouens superueneret, filii qui successuri erant illi in possessione, emebant agrum illum: & nulli alteri erat ius emendi: cum ipsi uellent emere. Et sic de pronepotibus, & abnepotibus, & trinepotibus, & per omnes generationes. prouenire poterat ista possessio: ita tamen, quod in iudicio reuenteretur ad sacerdotes; & ipsi iterum venderent supradictis Israelitis, & cogebantur ad hoc, nam non poterant sibi retinere. Et hoc modo tot possessiones essent in quilibet sorte tribuum, quot fuerant a principio & eadē, nec permuarentur de una tribu in alteram, nec de familia in familiam, vel domo in domum, etiam si omnes possessiones per conditionem uotorum aliquando pertinerent ad sacerdotes. Quod autem hoc sit necessarium patet, quoniam agri qui non redimebantur immediate a uouentibus, pertinebant ad ius leuitarum, ut patet in litera: ergo oportet uel quod ipsi colerent sicut alii Israelitæ, uel quod fieret modus, supra positus. Sed si detur quod ipsi colant, & possideant, sequentur omnia inconuenientia supra assignata: ergo oportet dari illi modum. Item patet, quod quilibet aliquis uouens uolebat redimere agrum, quem uouerat, emebatur ab aliis Israelitis; & sacerdotes compellebantur vendere proprio constituto sicut supra declaratum est, & probatum, si tamen leuitæ deberent possidere & colere agros acceptos per uotum, frustra esset quod ipsi compellerentur vendere agros, cum uouens uellet redimere illos, & tamen compellebantur, ergo uidetur quod ipsi apud se tenere non poterant, sed compellebantur vendere. sicut ergo compellebantur vendere tunc, ita compellerentur in aliis iudiciis, quoniam nihil magis erat propter quod possidere possent tunc, quam a principio, uel si tunc possent, a principio quoque potuissent. Et sic patet quid fieri deberet de agris & domibus prouenientibus in ius sacerdotum per uotum.

Quando animalia munda domino uouebantur, an immolarentur, & sanguis, & adeps eorum cremaretur coram domino, uel sic integra prouenirent sacerdotibus. Et an leuita tenerentur immolare Deo animalia, quæ eis proueniebant ex decimis. Quest. XXXVII.

Sed est nunc dubium circa id quod dicebatur. supra de animalibus mundis, quæ uouebantur, quæ quidam asserunt, quod carnes eorum cedent sacerdotibus, ipsa tamen imolanda erant, & sanguis, & adeps coram domino offererentur, uel in aliis sacrificijs fiebat. Alij autem dicunt, quod non immolabantur, sed sic integra proueniebant sacerdotibus. Primi hoc probant per similitudinem primogenitorum animalium oblatorum, quæ sacerdotibus proueniebant: nam illa immolabantur, & sanguis, & adeps offererentur domino, & carnes totaliter cedebant sacerdotibus Num. 18. cap. Sed dicitur equale esse de uotis, quia animalia per votum incipiunt pertinere ad Deum sicut primogenita: ideo debebat similiter de illis fieri. Secundo probant hoc, quia in litera dicitur, quod si quis uouerit domino animal, quod potest immolari, illud dabitur, & non poterit commutari: & si quis uoluerit commutare dabit tam id, quod uouerat, quam id quod pro eo dare uoluerat: si tamen animal non deberet immolari, sed cedere in iura sacerdotum, non differret, quod daretur illud, uel alterum; dum tamen esset melius, uel æquale: ergo debebat immolari, & tunc constat, quod non commutaretur, quia per hoc quod uouebatur, efficiebatur sacrum, uel consecratum Deo ad hoc quod immolaretur, & id quod consecratum est, non debet redire ad usus humanos. Tertio, quia hic in litera cum dicatur causa, quod non debent commutari, non dixit animal mundum, sed animal

animal quod potest immolari: ergo uoluit quod immolaretur, & quasi ista esset causa, quod non commutaretur. Quarto, quia dixit sanctum erit, id est sanctificatum, sed sancta sunt, quæ Deo applicantur: ergo ista illud animal debitum erat ad immolandum Deo. Quinto, quia in litera fit differentia de animali, quod potest immolari, & de animali immundo, quod non potest immolari: & dicitur, quod animal, quod potest immolari, non commutabitur: animal autem, quod immundum erat vendebatur: si tamen animal mundum, quod immolari poterat, non deberet immolari, sed integrum sacerdotibus prouenire, non proueniebat de illo potius Deo, quod de immundo, quod non poterat immolari, & ideo cederet illud vendi, uel commutari, sed non permittit, & iussit hoc de immundis, quæ non poterant immolari: ergo animalia munda, quæ uouebantur, immolanda erant, ut sanguis eorum, & adipes Deo cederent, & ideo cederet illud sacerdotibus. Sed dicendum, quod animalia quæ uouebantur poterant dupliciter uoueri. Vno modo sine determinatione, ut diceret uouens, uoueo istud animal Deo. Alio modo cum determinatione, ut diceret, uoueo istud animal Deo ad immolandum, uel uoueo in holocaustum, aut hostiam pacificam. Si primo modo uoueret, pertinebat animal ad sacerdotes, & non ad Deum: quia dicitur Num. 18. c. omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit. Si secundo modo uoueret, pertinebat animal ad Deum, & immolabatur iuxta illud genus sacrificij, quod expresserat uouens, scilicet peccato, uel holocausto, aut in hostiam pacificam, & in hoc non proueniebant sacerdotibus, nisi partes ille, quæ alijs proueniunt ex alijs sacrificijs; dato quod non offerantur ex voto, & etiam proueniebant offerentibus aliqua partes, ut si uoueret animal ad immolandum in hostiam pacificam, cedebat eis omnes carnes præter pectusculum, & armum dextrum, quæ sacerdotibus dabatur. Si uero diceret uouens, uoueo animal istud ad immolandum Deo, & non exprimeret, de quo genere sacrificij intelligebatur de holocausto, quia illud erat sacrificij perpetuum, & per quod magis applicabatur Deo animal, & intelligendum est in omnibus his, quod siue uoueret ad certum genus sacrificij, siue ad immolandum, non expresso genere sacrificij, dabatur libamenta tali animali; & licet illa expressa non uoueret, ueniebant ex necessitate legis, quia erant annexa libamenta sacrificijs, ut patet supra 7. & Num. 15. c. Si autem modo uoueret primo pertinebat animal ad sacerdotes, quia est unum de iuribus suis Num. 18. & non offerabatur in aliquod de sacrificijs, nec dabatur libamenta cum eo: nam etiam si fieret sicut dicebant primi, quod sanguis, & adeps offereretur domino, & carnes totaliter cedebat sacerdotibus, non erat aliud de sacrificijs. Sed manet tunc dubium an sic fieret, uel animal uiuens proueniret sacerdotibus, ita quod non immolaretur. Et dicendum, quod proueniebant talia animalia uiua sacerdotibus, & non cogebantur illa immolare Deo, sed sibi ipsi referuabant ad cibos, uel ad uendendum, aut quaslibet utilitates suas; & patet hoc. Primo, quia Deus dixit, omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit: sed res totaliter pertinent ad sacerdotes: si tamen tenerentur immolare animalia, non pertinerent totaliter ad illos: ergo non tenebantur ad hoc. Secundo, quia Deus dixit eodē ca. debitum esse sacerdotibus quicquid uoueret Israelitæ, & non expressit, quod in animalibus mundis uotiuus fieret immolatio, & sicut ibi non ponitur, ita neque alibi in omnibus libris Moyse, ubi de ceremonijs agitur, & tamen non tenebantur Israelitæ plus facere, quam Deus iubebat, immo circa ceremonialia non licebat fieri, nisi quod iussum erat Deo. 12. c. quod principio tibi hoc tamen facito Domino Deo tuo, nec addas quicquam.

Vouens est simpliciter animal ad immolandum tenet dare etiam libamenta.

Alph. Toft. super Leuit.

neque minuas: ergo cum istud esset pure ceremoniale, & non inueniatur expressum, non tenebatur ad illud Israelitæ. Tertio ex eo, quod dicitur Num. 18. de primogenitis non dixit illa debita sacerdotibus, distinxit tamen dicens, quod primogenitum humanum redimendum erat quinque siclis: si animal immundum, redimendum quoque: si autem bos, ouis, capra, hoc tantum fieret, quod sanguis eorum offerretur Domino, & adeps cremaretur super altare, & carnes cederent in usus sacerdotum: cum autem de uotis dixit nihil distinxit, sed ait, omne quod ex voto reddiderint filij Israel, tuum erit, & nihil adiecit, neque distinxit: ideo uidetur, quod uoluit totaliter pertinere ad illos, & nullo modo debere immolari, quia alijs distinxisset, sicut in primogenitis, uel circa primogenita nihil distinxisset, quia aut ista per se intelligebantur, aut non: si per se intelligebantur, non oportebat fieri expressionem aliquam, aut distinctionem aliquam: si autem fieri oportebat, sicut facta est: ergo quando non fit, non intelligitur: sed circa uota non fecit distinctionem aliquam, ergo non debet aliquid intelligi, nisi quod totaliter pertineant animalia ex voto oblata sacerdotibus, & non immolentur. Quarto, quia si illa deberent immolari, exprimeretur saltem quid de eis fieri deberet: nam cum ceremonie non sint ex aliqua ratione naturali, sed ex mandato legis, ubi non est lex, non facimus ceremoniam aliquam, & tamen non expressit aliquid scriptura, quo genere sacrificij immolarentur uotiuia animalia, neque de aliqua alia ceremonie: ergo non debebat fieri aliqua immolatio in illis. Quinto, quia si Deus uoluisset animalia uotiuia immolari, licet non dixisset hoc Num. 18. ubi de uotis agitur, dixisset alibi: & tamen cum agitur de uotis non solum ibi, sed etiam hic nihil dictum fuit: ergo uidetur, quod animalia uotiuia totaliter pertinent ad sacerdotes, & non immolantur. Sexto, quia hoc conuenientius erat ad intentionem Dei: nam Deus uolebat prouidere sacerdotibus, qui erant pauperes, cum nihil possiderent inter Israelitas Num. 18. & Deut. 18. cap. & ad hoc uolebat eis dare iura, quæ ad eum pertinebant, ut patet Num. 18. & inter cetera posuit ibi de omnibus uotis: & quia aliquando uouebantur animalia, pertinebant illa ad sacerdotes: si autem illa immolantur essent dantes Deo adipem, & sanguinem, non habebant ipsi aliquam utilitatem inde, nisi quod carnes sumebant in cibum; sed hoc erat parua utilitas, quia ualde maior esset, si possent illa pecora referuare uiuentia, & nutrire, atque vendere: ideo sic potius Deus facere debuit ad utilitatem sacerdotum; cum ipse eam procuraret, & confirmaret, quia sacerdotes non egebant solis carnibus ad uelendum, sed cibo, & potu, & uestibus, atque alijs rebus humanis. Si autem immolarentur ista animalia, non possent carnes eorum vendere, neque in aliam utilitatem transferre: ergo potius Deus eis debuit dimittere illa animalia uiuentia, ut vendere possent, & inde sibi quantum ad necessaria prouiderent. Cum ergo inueniatur expressum, quod immolari debeant, debet interpretari in id quod erat utilius sacerdotibus, quia hoc erat magis ad intentionem Dei. Septimo patet, quia idem fiebat in primitijs: nam de omnibus rebus dabatur primitie apud Iudeos, id est de omnibus fructibus terræ, & illi pertinebant totaliter ad sacerdotes Num. 18. cap. & ita dabatur de animalibus primitiæ, quæ computantur inter fructus terræ, quia de illa aluntur, maxime quia primitiæ dantur de omnibus illis, de quibus datur decime, cum ista duo se consequantur: sed de animalibus dabatur decimæ: ergo & primitiæ: patet hoc infra in litera, ubi ostenditur qualiter soluntur decimæ de animalibus, sed de animalibus, quæ dabantur in primitias, nemo dicit, quod deberent immolari: ergo neque immolabantur illa, quæ dabantur in uotiuo.

Vu 4 Octauo

Octauo patet per comparationem ad decimas: erant enim decimæ iura Leuitarum, & sacerdotis magni Num. 18. cap. & dabantur tam de fructibus, quam de animalibus, vt patet hñc in litera. Sed certum est, quod leuitæ non immolabant animalia, quæ dabantur eis in decimas, quamquam essent munda, & quæ possent immolari: ergo neque sacerdotes immolabāt animalia, quæ eis dabantur ex voto: patet hoc, quia Leuitæ poterant vendere omnia, quæ habebant ex decimis, & quilibet dās decimas poterat emere illas data in super quinta parte, vt habetur hic in litera. Similitudo autē est, quia decimæ erant Deo sanctificatæ; & non obstante hoc poterant vendi, ac Leuitæ habere vnde sibi ipsis protulerent in suis necessitatibus; quia alias possessiones non habebant: sed ita etiam erat de sacerdotibus; quia non habebant aliquid aliud, quo sustentarentur, neque possidebant inter Israelitas nisi iura, quæ Deus eis dabat: ergo inde prouidere sibi debebant quātum ad omnia: licebat igitur multa de eis, quæ ipsis proueniebant, vendere; & ita esset de animalibus votiuus, cū non sit hoc vetitum. Nunc postquā respondendum est ad motiua in contrarium. Ad primum dicendum, quod non est simile de animalibus votiuus, & de primogenitis, quia de primogenitis expressit lex, quod offerret sanguis eorum, & cremaretur adipis coram Dño. De animalibus autem votiuus non expressit: ideo non est simile. Etiam non est similis ratio ad hoc, quod Deus idē statueret de vtriusque: nam licet animalia ex voto, & primogenita debeantur Deo, non debent equaliter, quia primogenita debentur ex quodā debito naturæ, quia Deus illa liberauerat de Aegypto, sed illi qui vouebantur non erant prius debiti Deo, sed ipsi se debitos per votum faciebāt; & ob hoc Deus posuerat preceptum de primogenitis, quod soluerentur, siue redimerentur. De vouendo autem non posuit preceptū, sed liberum erat vouere, & non peccabat, qui non vouebat, sed peccabat, qui quod vouerat, nō solvebat Deut. 22. c. ideo Deus magis debuit sibi applicare primogenita, quam animalia ex voto, cum aliquid ei daretur de primogenitis animalibus, i. sanguis, & adipis, & nihil de votiuus. Ad secundum quod ex illa distinctione nō probatur hoc, quia hoc idem inuenitur in alijs, quæ non immolantur. Nam Leuitæ poterant vendere fructus decimarum, & poterat quilibet emere, quia Leuitæ decimas proprias data in super quinta parte, vt patet in litera. Et tñ ibi dicitur de decimis ouium, bouum, & caprarum, quæ sunt animalia immolabilia, quod quicquid decimum veniret transendo sub virga pastoris coleretur dño: & sequitur. non eligetur bonum, neque malum, neque altero commutabit: si quis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur dño, & non redimetur: & sic in animalibus decimarum adhuc volebat Deus, quod non commutaretur, sed eadem darentur quæ loco decimo ueniebant, & tñ certum est, quod non immolabantur, quia non tenebantur Leuitæ immolare aliquod de animalibus, quæ dabantur eis in decimas, ideo fiebat distinctio ista etiā in eis, quæ non immolabantur; & ita in animalibus mundis, quæ ex voto proueniebant, erat quod etiā si non possent illa commutari non debebant immolari. Sed quia aliquis negabit assumptū dicēs, quod animalia prouenientia Leuitis ex decimis immolabantur. Primo, quia hoc Deus non iussit Num. 18. c. vbi mandatum est decimis dedit, nō iussit aliquod animal de illis immolari. Secundo, quia si immolanda essent, dixisset Deus, quo genere sacrificij, vel saltem qua cæremonia, cum cæremonia non existant ex ratione, sed ex sola lege politia, & non posuit aliquid de hoc: ideo non erāt immolanda. Tertio, quia hoc dato non haberent Leuitæ, vñ sibi prouiderent, cum non haberēt alios redditus nisi

An Leuitæ tenerentur immolare Deo animalia que proueniebant ex decimis.

decimas Num. 18. ca. nam si immolarentur animalia eorum, quæ proueniebant ex decimis, non poterant vendere illa, quia occidebātur coram Domino Deo: etiam carnes ipsorum occisorum non poterant vendere, quia erant consecratæ, sed comederēt de eis ipsi, & non comederent, nisi qui mundi essent de eis, quia de sanctificatis non licet comedere nisi mundis supra 22. c. & ita nō possent conuertere animalia ista in aliquas utilitates suas pro libito. Quarto, quia nemo hoc asserit, neque de hoc dubitauit, sed oēs asserunt, quicquid ex decimis venit, pleno iure pertinere ad Leuitas: id neque apud nos est dubitandum. Quinto patet, quia hoc idem vñ innuere sacra Scriptura: nam Ios. 21. cap. dñi quod data fuerunt Leuitis vrbes ad habitandum, & suburbana eorum ad alenda pecora: & sic innuitur, quod Leuitæ multa pecora habituri essent, cum darentur eis cū qualibet vrbe magna suburbana Num. 35. c. sed nō habebant alia pecora Leuitæ nisi de decimis, cum non occuparentur in officijs agriculturæ: ergo remanebāt eis vitia pecora ex decimis, & non immolabantur. Sexto patet efficacius, quia postquā Leuitæ recipiebāt decimas a toto Israel, dabāt sacerdoti magno decimā partem decimæ de omnibus decimis suis Num. 18. c. si tamen ipsi immolaret animalia data in decimas, nō potuissent dare decimam partem totius decimæ suæ, quia iā ipsi comedissent carnes animalium immolatorū: ergo non immolabant aliqua animalia data in decimas. Sed aliquis dicit, quod Leuitæ dabant decimā decimæ de frugibus, & oibus terræ nascentibus, de quibus nihil immolabatur dño, & non dabant de pecoribus, & ita illa poterant immolari. Sed dicendum, quod non stat, quia nō est rōnabile, quod daret decimā decimæ de quibuslibet, & non de alijs. Scđo & aperitius, quia Num. 18. ca. ponit expresse, scđum acceperitis a filijs Israel decimas quas dedi vobis, primitias earum offerre dño, i. decimā partem decimæ tñ de areis, quæ de torculari, & vniuersis quorū accipitis primitias, & decimas: & ita de oibus dare debebant decimam decimæ: sed recipiebant etiā de pecoribus decimas, vt patet hic: ergo de illis dabāt summo sacerdoti: & consequenter non immolabant animalia data in decimas, sed accipiebant illa viuentia Leuitæ, & dabant decimam partem illorum sacerdoti magno. Septimo & adhuc efficacius apparet, quod nullū animal de decimis debebat immolari, quia Leuitæ comedebant animalia eis prouenientia ex decimis, vel comedere poterant in locis habitacionū suarū Num. 18. c. cum dñi. Comederis eas, i. decimas in oibus locis vestris, tam vos, quam familia vestre: si tñ immolaretur animalia illa, nō possent comedere Leuitæ in locis suis, sed in loco Sanctuarij. Primo, quia carnes oblatas dño non licebat comedi nisi in loco sancto supra 6. & 10. ca. etiam si essent de sacrificio pertinere ad laicos, quia illi comedebāt partes carniū eis prouenientū in atrio tabernaculi coram dño Deut. 12. & 16. ca. Secundo, quia dato, quod liceret carnes extra portari ad comedendū, quo modo possent de loco Sanctuarij portari per totam terram Israel, cum occiderentur animalia in Sanctuario, & tñ ibi occidebantur oīa animalia Deo oblata §. 17. c. ergo non erant dño immolanda, sed Leuitæ poterant ea comedere vbicunque vellent. Octauo, quia si animalia illa immolarentur, non liceret comedere de carnibus eorū nisi Leuitis mundis, quia de sanctificatis nō vescuntur immundi §. 22. c. Et hoc est falsum. Primo, quia grauarentur valde sic Leuitæ: nā cum ipsi nihil aliud haberent nisi decimas Num. 18. c. nō habebant aliud, de quo manducaret ipsi, & familie suæ quotidie, nisi decimas; & ita qui immundi essent de Leuitis, vel de familia eorū, nō haberēt quod manducaret; & hoc durū erat, cū sepe oportebat eos pollui, & durabat interdū immunditia lōgo tpe, sicut in oratione

natione super mortuo, qui per septem dies durabat Num. 19. c. ideo oportebat dici, quod licebat etiam immundis manducare de decimis. Secundo apparet expresse, quia dicitur Num. c. 18. & comedetis eas in omnibus locis vestris tam vos quam familie vestre. sed per hoc ostendit quod omnibus licebat comedere non distinguens mundum ab immundo. ergo licebat immundis manducare de decimis: & ita animalia non immolabantur domino. & patet hoc per id quod dicitur Num. cap. 18. de iuribus sacerdotum, scđum mundus est in domo tua vescetur eis: & non dicebatur generaliter de oibus. ergo cum de leuitis dicatur indistincte, quod ipsi & familia suæ comederent de illis, videtur, quod omnibus mundis, & immundis licebat.

Cōclusio incidens.

A sal dupliciter mundum est.

Et ita apparet quod sup. inducere volebam, scđum animalia data in decimas non immolabantur. & tamen de illis diceretur, quod non possent commutari; sed dabantur eadem quæ veniebant decimo loco. ergo licet dicatur de animalibus quæ dabantur ex voto, cum immolari poterant, quod non commutarentur: non sequitur quod debeant immolari. Sed tunc dicitur, cū possent ita vendi animalia ex voto data immolabilia, sicut nō immolabilia; non tenebantur ea sacerdotes immolare, quare fiebat ista distinctio: quia satis erat dari eandem regulam de omnibus respondebatur ad hoc seq. q.

Ad tertium dicendum quod in littera dixit quod immolari potest, & non mundum: licet per vtrumque idem significauit, & voluit innuere quod immolari deberet. sed fuit conueniens sic dici, quia si diceretur de animalia mundo, non appareret de quo loqueretur. est enim animal dupliciter mundum. Vno modo ad eum. alio modo ad immolationem. ad immolationem sola tria erant munda. scđos, ouis, & capra sup. 1. & 22. c. ad cibū autem erant decem genera quadrupedum munda, vt patet Deut. 14. c. Deus autem noluit ponere istam regulam nisi de tribus animalibus, quæ sunt munda ad sacrificium, i. de boue, oue, & capra, & patet quia infra in littera in solutione decimarum de his solis ponitur regula, quod non mutentur, ideo non dixit de animali mūdo simpliciter, ne intelligeretur de animali mundo ad cibum, sed dixit de animalibus, quæ possunt immolari, ut intelligat de illis tribus, & non de omnibus alijs, licet omnia illa possint voueri.

Alio modo potest dici hoc fuit, quia non est idem esse mundum, & posse immolari, nam de illis animalibus quæ secundum speciem sunt licita ad immolationem, efficiuntur interdum aliqua illicita; vt quia habent testiculos sectos, ablatos, vel contritos; aut aurem, aut caudam amputatas, & alia huiusmodi per quæ dicuntur animalia maculata. sup. 22. c. hic vero licet munda sint secundum speciem, non tamen possunt immolari propter istas maculas. & quia de illis non intelligebat littera; & possunt tamen vocari munda: non dixit animal mundum, sed quod potest immolari, quia hoc planius erat.

Ad quartum dicendum quod animalia quæ vouebant si sunt munda ad immolationem, vocantur sancta, & tamen non immolantur, sic patet de decimis. nam animalia quæ ex decimis dabantur, non debebant immolari vt ostensum est sup. & tamen similiter dicitur de illis. infra in littera. scđos, & ouis, & capræ quæ sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum venerit, sanctificabitur domino. & sic sanctum vocatur, etiam si non sit immolandum. sed quæ sanctitas sit ista dicitur seq. q.

Ad quintum dicendum quod non proueniebat magis Deo de animalibus immolabilibus, quæ vouebantur, quam de non immolabilibus, & tamen faciebat inter illa differentiam propter causas quæ tangentur infra.

Quomodo dicebantur quedam sanctificari cum Deo non immolantur. Et quotupliciter sancta uel sanctificata dicuntur. Quest. XXXVII.

Quæritur occasione præcedentium circa istam sanctificationem, quomodo dicebantur quedam sanctificari, vel quod erant sancta, cum non immolantur Deo.

Aliqui dicunt quod vocantur sancta, quia possunt immolari licet non immolentur.

Sed dicendum quod istud non stat, verum est enim, quod quedam horum quæ sancta sunt, & dicuntur, immolari poterant, & non immolantur sicut dicitur hic littera, animal quod immolari potest, si quis vouerit sanctum erit. & tamen non immolabantur illa animalia, vt ostensum est sup. præce. q. sic etiam est de animalibus quæ dabantur ex decimis, quia dicuntur sanctificari in littera. & tamen illa non immolabantur, vt ostensum est præced. q. Sūt tamen aliqua quæ sanctificantur, & non sunt immolabilia, sicut fructus terræ qui dabantur in decimas sicut dicitur in littera. omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum, domini sunt, & illi sanctificantur constat tamen, quod de his nil potest immolari; neque cremari super altare, ideo non vocat sanctum id quod immolabile, licet non immoletur. Sed dicendum quod sanctificari est sanctum fieri, & ideo cui comperit sanctum esse, comperit sanctificari. sed sanctum dñi aliqd dupliciter. Vno modo sanctum, i. Deo applicitum. alio modo sanctum, i. firmum Tertius modus potest addi, scđum sanctum, i. mundum iuxta illud Mat. 5. cap. sancti estote, quia ego sanctus sum. i. estote mundi, sicut ego sum mundus, & idem sup. 11. & 19. & 20. c. & de isto nō loquimur hic. In isto tamē tertio modo sancti accipiuntur etiam sanctificare, i. mundificare sicut dicitur Exo. 19. ca. sanctifica eos vñ; in diem tertium, i. fac quod sint mñi die vñ; in diem tertium his trib. diebus, vel pro illo die tertio sup. 20. cap. ego dominus qui sanctifico vos. i. iubeo vos esse mundos.

Sed in proposito sunt duo modi horum. Primus est quo dicitur sanctum, i. Deo applicitum; & ita asserit sanctificamus, i. applicamus Deo, sic accipitur. 1. Paralip. 26. quod Samuel sanctificauit thesauros domini, & filij Israel sanctificauerunt. i. applicuerunt facientes, quod illi thesauri iam pertinerent ad Deum. & hoc modo omne quod offert Domino siue sponte, siue per votū siue cedat in ius Dei, siue Sanctuarij, siue sacerdotū, siue leuitarum, dñi sanctificari domino, siue commutari possit, siue non. Et sic nō differt de mundis, vel immundis quæ animalia munda & nullo modo immolabilia possunt voueri, ut patet in littera. & tamen per vota iam debentur illa animalia, vel aliquid loco eorum Deo, quod cedat Deo, vel ministris eius. & quia ministris Dei non cedunt nisi quia Deus illis concedit ea, quæ ad ipsum pertinent, pro ministerio quod ei impendunt Num. 18. c. ergo quod ministris cedunt iā prius & directius ad Deum pertinebāt: & ita sanctificata ei erāt. Et hoc modo ea quæ nō immolantur sed venduntur, sunt sancta sicut dicitur infra in littera de decimis. omnes decimæ terræ siue de frugibus, siue de pomis arborum domini sunt: & illa sanctificantur. & ita sequitur, si quis voluerit redimere decimas suas addet quintam partem. & sic ea quæ sancta sunt, venduntur. Et quantum ad hoc non differt de mundo vel immundo: quia oīa sunt sancta in quantum aliquo modo ad Deum pertinent: & hoc significat littera allegata. scđum omnes decimæ terræ domini sunt. hoc significat ad eum pertinere, & additur. & illi sanctificantur. i. illi applicantur, nam non potest dicere ibi sanctificare aliam habitudinem.

Secundo modo dicitur aliquid sanctum, i. firmum, & tunc habent se ista per ordinem; quia non est aliqd firmum.

firmum vel non firmum nisi sit Deo applicitum. sed id quod applicatur Deo, & firmiter apud ipsum manet, vocatur sanctum. quod vero applicatur ei & non manet apud ipsum, non vocatur sanctum. Et quantum ad hoc distinguitur de mundo & immundo, & de immolabili & non immolabili: quia munda que immolabilia sunt, non commutantur, & ista uocatur sancta: immunda vero siue que immolari non possunt, commutantur, & illa non dicuntur sancta. & hoc modo accipitur hic in quantum dicitur animal quod immolari potest, si quis uouerit domino, sanctum erit; & mutari non poterit. de illo autem quod est immundum, & non potest immolari, non dicitur quod erit sanctum: sed quod uideatur. sic etiam dicitur infra in littera de decimis animalium immolabilium. scilicet bouis, ouis, & capre que sub pastoris virga transeunt: quicquid decimum uenerit sanctificabitur domino: non eligetur neque bonum, neque malum, neque altero commutabitur. & ita de solis his tribus animalium speciebus, quia erant immolabilia animalia, dixit quod sanctificabantur, & non poterant mutari. & iste est maior modus sanctificationis que precedens, in quantum ista applicantur Deo & manent, alia uero applicantur, & non manent. Neque, tamen per hoc innuitur quod ista que sanctificantur, i. firmiter ad Deum pertinent, immolentur: cum multa eorum non immolentur, sicut est de pecoribus mundis, que dabantur in decimam: quia illa sanctificantur hoc modo; & tamen non immolantur, ut ostensum est prece. q. sed satis est, quod habeant aliquem modum applicationis quem non habent alia.

Ad quid fit differentia inter supra posita animalia immolabilia & non immolabilia: cum utraque ad sacerdotes pertineant: & neutrum ad Deum.
Quest. XXXIX.

Sed quæretur nunc circa id quod dicebatur supra, ad quid fit ista differentia inter animalia immolabilia, & non immolabilia, ut dicatur de immolabilibus quod non possunt commutari, & sancta sunt: & non immolabilia non sunt sancta; sed uidentur vel commutantur, si utraque ad sacerdotes equaliter pertinent: & neutrum pertinet ad Deum neque in totum, neque in partem?

Aliqui dicunt quod faciebat hoc Deus in Iudeis ad tollendum quandam fraudem, quam illi facere uolebant ex auaritia. scilicet animalia, que semel uocabantur, commutare uolebant dando alia minoris precii. & ut non esset locus ad hoc dixit Deus, quod quicquid uouerit in animali esset sanctum. i. firmum, & non posset commutari. Sed dicendum quod hoc non potest stare. Primo quia tunc licet non reciperetur mutatio in aliud minus uel equale, reciperetur in aliud maius. & tamen etiam hoc non recipitur, quia dicitur in littera animal quod immolari potest sanctum erit, & mutari non potest. i. neque melius malo, neque peius bono, ergo non fiebat propter hoc. Secundo quia dato hoc idem fieret in animalibus, que non possunt immolari, quia illa alicuius precii sunt; & interdum plusquam immolabilia. unde cuperent Iudei auari illa mutare, & dare alia minora pro eis; ideo ueteretur commutatio; sed non ueteretur; immolantur uendi, ergo non est illa causa.

Alii dicunt quod fit hoc, ne contingeret commutari animal immundum, & non immolabile pro immolabili quod aliquando fieret si permitteretur libera commutatio.

Sed dicendum quod non stat: quia si ob hoc fieret, ueteretur commutatio immunda; sed non in alia munda; potissime si meliora essent.

Alii autem dicunt quod ista regula non ponitur de ani-

malibus, que uouentur simpliciter, & cedunt in iura sacerdotum; sed de illis animalibus que uouentur ad immolandum: ut si quis dicat. uoueo istud animal ad offerendum in holocaustum, uel in hostiam pacificam, uel pro peccato, aut dicat uoueo istud animal ad immolandum Deo, non determinans genus sacrificii, quia in his modis cedebat in ius Dei, & non sacerdotum. & tunc dicunt quod habet locum ista distinctio. scilicet aut animal quod quis uouit ad immolandum, est tale, quod potest immolari, & immolabitur, neque poterit commutari: si aut fuerit immundum, uel tale quod non potest immolari, uendetur. Et dicunt quod non habet locum in animalibus, que simpliciter uouebantur Deo, & cedebant in iura sacerdotum: sed de illis dicunt, quod cum non deberent Deo immolari, non differebat an darentur illa uel alia, dum tamen essent meliora; cum possent uendi immolabilia sicut non immolabilia.

Dicendum quod si hoc esset uerum ualde concordabat littere, & tollebat inconueniens: quia tunc non posset commutari animal, quod poterat immolari: & quod illud determinate fuerat obligatum ad immolationem, & si posset commutari iam transiret ad profanos usus id quod erat consecratum domino. quod est inconueniens. Sed dicendum quod hoc non stat. Primo quia tunc non daretur aliqua regula de animalibus, que cedebat in ius sacerdotum per uotum: sed de illis solis que cedebat in ius Dei. sed non conuenit: quia omnia que hic dantur ex uoto, cedunt sacerdotibus: ideo de illorum iuribus debuit dari regula. Secundo patet aptius, quia Deus dedit istam regulam etiam in illis, que non immolantur sicut in decimis; quia de animalibus uenientibus ex decimis certum est, quod nullum tenebatur immolari, ut ostensum est. sup. & tamen iussit Deus quod animalia immolabilia. i. bos, ouis, & capra, que darentur in decimas, non possent commutari pro meliori neque peiori. ideo dicendum, quod hoc intelligitur de animalibus que ex uoto simpliciter facto proueniebant & cedebant sacerdotibus: quia licet non immolarent non poterant commutari. Dicendum igitur quod Deus fecit hoc propter duo. Primo fecit in fauorem suum, ut animalia immolabilia non commutarentur: quia licet cum prouenirent sacerdotibus, non tenerent ea immolare, poterant tamen immolare. laicus autem uouens si mutare concederetur, uel pecuniam dare pro illis, auferretur ista facultas offerendi illa domino. nam iam sacerdos cui ista cederent, non posset illa immolare domino, cum darent ei pecuniam in redemptionem, uel in commutationem. illa autem facultas offerendi Deo aliquid erat, quo Deus priuari uolebat, quia sunt tres modi. scilicet teneri ad immolandum, posse immolare, & non teneri, & non posse immolari. Primum erat maxime in fauorem Dei; & erat in animalibus mundis que aliqui uouebant ad immolandum. Secundum erat in animalibus mundis, que cedebant in ius sacerdotum. Tertium erat in animalibus immundis, que eis proueniebant, uel in pecunia data ex redempcione. & quia fauorabilis erat diuino cultui posse aliquid ei immolari, quam non posse, non permittebat commutari animalia ex uoto promissa. Sed istud non sufficit totaliter: quia hoc est ad hoc, quod non redimeretur animal in pecuniam, uel non commutaretur pro immundo: si tamen commutaretur in aliud mundum & in aliud immolabile, non tenebat causa ista.

Secunda & est melior. scilicet quod fiebat ad ostendendum quandam firmitatem, que acquiritur ex sanctificatione. nam si aliquid applicatur Deo, & est tale quod apud ipsum manere potest, acquiritur inde quedam firmitas permanendi, ita quod necesse sit illud transire semel in Deum: sed postea manebit secundum genus firmitatis, quod Deus ex lege dare uoluerit, immunda autem

Doc. r. ff. ff.

siue ex specie, siue per accidens non possunt applicari Deo, ideo licet uouentur, non acquirunt istam firmitatem, quod ad Deum transire oporteat, ut dicitur statim seq. q.

Quomodo potest stare scilicet quod aliquis acquirat firmitatem applicationis Dei: & tamen possit uendi: & que erat ista firmitas: & ad quid proderat.
Quest. XL.

Sed quæretur aliquis quomodo hoc potest stare. scilicet quod aliquis acquirat firmitatem applicationis Dei; & tamen possit uendi. nam tunc nulla differentia est inter animalia munda & immunda, cum utraque uendantur. & tamen dictum est quod animalia que cedunt in ius sacerdotum, quantumcumque sint immolabilia, possunt uendi; & animalia prouenientia ex decimis possunt uendi ut in littera patet. ergo nulla maior firmitas applicationis acquiritur in uno quam in alio. Dicendum quod multum in his differt, quia ea que immolari possunt uendi, applicantur Deo firmiter. & patet, quia capra, ouis, & bos sunt animalia immolabilia, ideo quocumque modo proueniant Deo applicantur ei, & non permittitur uillo modo quod non applicantur; sed necesse est quod transeant. & quantum ad hoc non differt in cuius iura cedant, quia æquale est in omnibus. Si enim uouerit quis determinatum animal Deo ad holocaustum, necesse est dare illud; quia per uotum acquisita est quedam sanctificatio in illo, ita quod necesse sit illud applicari, & non aliud. Unde etiam si daretur mille pro illo. i. mille arietes pro illo, & omnes ad holocaustum, non poterat ille commutari, sed necesse erat illum dari, cum ille esset promissus: immo si daretur quod dare aliud animal pro illo, iam utrumque debebat Deo, quia utrumque illorum uoluit Deo applicare: sed diuersis temporibus. Et hoc modo quod applicatur Deo sanctum erat. i. firmum. scilicet firmiter ueniebat ad Deum, cum necesse esset dari illud Deo, & non posset aliud dari loco eius. Idem autem est de animalibus que cedebant in iura sacerdotum. nam si erant talia que possent immolari. i. munda secundum speciem, & secundum actum. i. quod nullam accidentalem maculam haberent, applicabantur ad Deum, & erant sancta. i. immobilitate applicata, quia necesse erat quod illa transirent ad Deum ueniendo in ius sacerdotum, & hoc non poterat impediri: ideo etiam si quis uellet dare aliud animal melius, uel peius, uel multa animalia simul pro uno, non recipiebantur; sed necesse erat illud dari: & si uouens uellet alterum pro illo dare, utrumque cedebat sacerdotibus; quia erat sanctificatum immobiliter. Idem quoque erat in leuitis qui accipiebant decimas ab omnibus Israelitis. nam cum proueniebant eis animalia immolabilia ex decimis. i. capra, bos, & ouis firmiter debebantur: quia necesse erat dari id quod decimo loco ueniebat; & non poterat dari aliquod alterum, etiam si multa animalia daretur pro uno ut patet. J. in littera. scilicet bos, ouis, & capra, que sub pastoris virga transeunt, quicquid decimum uenerit sanctificabitur domino: non eligetur neque bonum, neque malum, neque altero commutabitur. Sicut enim per uotum determinat quis animal quod uouebat, & ideo illud debebatur, ita per legem determinabat decimum decimationem: & ideo per hoc applicabatur firmiter ad Deum, uel necesse esset illud dari, & dantis atque leuitæ accipientis consensus in contrarium non posset efficere, quod daretur, aut dari posset alterum: sed necesse erat dari illud.

Et ita uerum est, quod quocumque animal, quod erat immolabile, sanctificabatur, i. applicabatur Deo aliquo modo firmiter debebatur, & non poterat commutari: sed necesse erat illud ad Deum transire, siue Deo cederet, siue sacerdotibus, siue leuitis. Sed postquam applicabatur firmiter, & uenderetur, uel maneret, non tollebat istam firmitatem: quia non erat ista firmitas nisi quod inuincibilis transirendi ad Deum. Et quia siue Deo, siue sacerdotibus, siue leuitis cederet animal, necesse erat transire semel, & non poterat impediri iste transitus, uel applicatio, erat omnibus modis æqualiter sanctum & non potens commutari animal. sed differebat in modo manendi postquam applicaretur, quia animal quod cedebat Deo ad hoc applicatur ut immolaretur, & non ad alium usum: ideo immolabatur, & non poterat uendi, neque dari aliud pro eo, ut immolaretur. Animalia autem que applicabantur sacerdotibus, & leuitis, non cedebat eis ad hoc quod immolarentur, sed ad hoc quod essent ad eorum utilitates. & quia erat eis uile aliquod uendere, uendebant: & sic sacerdotibus licebat comedere, uel uendere animalia, que eis ex uoto proueniebant; & leuitis similiter uendere animalia, que eis ex decimis cedebat ut supra ostensum est. & apparet infra in littera. & hoc quia istud non impediabat firmitatem applicationis; cum ita inuincibiliter applicarentur eis que sanctificata erant, sicut Deo: & non poterant commutari antequam transirent in ius eorum, postquam uero transirebant ad eos animalia, completa erat illa firmitas sanctificationis: ideo nihil impediabat posse illa uendi, quia ad hoc Deus uoluerat quod cederent eis, sicut ea que sibi ipsi cedebant, ad immolandum essent. De immundis autem, siue que non poterant immolari, non erat sic. nam licet illa sanctificarentur, i. applicarentur Deo per uotum, & inciperent pertinere ad ipsum, non erant sancta. i. firmiter pertinentia ad Deum, quia non erat necesse illa transire ad Deum, immo non transiebant, sed uel commutabantur, uel redimebantur pecunia. & sic conueniebant in hoc tam que poterant immolari, que non poterant: quia poterant utraque uendi si ad sacerdotes uel leuitas pertinerent. & tamen differebant, quia que immolari poterant, non poterant uendi uel commutari, antequam transirent ad Deum, & essent firmiter applicata. que autem non poterant immolari, prius uendebantur, & sic illa nunquam habebant aliquam immobilitatem pertinenti ad Deum.

An animalia immunda promissa per uotum possint commutari, quod daretur unum animal pro alio. &c.
Quest. XLI.

An animalia immunda promissa per uotum possint commutari, quod daretur unum animal pro alio. &c.
Quest. XLI.

Sed quæretur de animalibus immundis oblati per uotum an possent commutari, quod daretur unum animal pro alio; & non ipsum quod promissum est. Dicendum quibusdam uidetur quod non est dubium, quia cum locum habeat redemptio, a fortiori habebit locum commutatio, nam animalia que poterant immolari, non poterant commutari, quia determinate debebantur, si quis mutare uellet unum pro altero deberetur utrumque, ut patet in littera. & tamen quod animal non poterat immolari, non debebatur illud determinate cum posset redimi. ergo & posset commutari pro altero. Secundo patet quia istud est in fauorem Dei. nam animal immundum non poterat immolari, sed quod aliud uoueret, si posset commutari posset dari animal immolabile pro non immolabili. ergo liceret fieri in fauorem diuini cultus.

Circa hoc presupponendum est. Primo quod hic non agitur de animalibus que uouebantur ad immolandum, sed de illis, que simpliciter uouebantur Deo, & cedebat in iura sacerdotum. Nam ad immolandum Deo nemo uouebat aliquod animal quod immolari non posset, quia immunda secundum speciem non uouebant, immo erat

erat nefas talia uouere. q̄a expresse agebat contra Deū, & cōdemnabat ipsum, q̄ talia uocabat: et non licebat uoueri immunda s̄m acc̄s, i. mutata, q̄a ē hoc uerum erat s̄m regulas, quas tradit Deus, s̄. 22. cap. unde si q̄s ip̄ote offere uolebat aliquod aīal, si eēt maculatū, non recipiebatur, eod. cap. Si aut̄ ex uoto offerret, & illud eēt maculatū non recipiebatur, sed cogebatur uouens dare alterū immaculatū. Et ita necesse est accipi de uoto aīalium per quod non uouentur ad immolandū, sed simpliciter, & prouenit sacerdotibus: nā aliās non fieret distinctio mundi, & immundi, aut immolabilis, & nō immolabilis, q̄a ad immolandū nemo pōt uouere aīal, nisi immolabile: secus de eis quā sacerdotibus proueniebāt, q̄a tam munda, q̄ immunda sacerdotibus proderant, & iō distinguit q̄n uouebatur quod poterat immolari, & q̄n quod nō poterat immolari. Cōsiderandū secundo, q̄ aīal est mundum dupliciter, scilicet ad esum, & ad immolationem: & utroq; modo etiā dīr ali- quod immundū: hic uero dīr, quod non pōt immolari, & quod pōt immolari, & non dīr mundū, vel immundū. Ad hoc aut̄ q̄ possit aīal immolari tres multitudie requiruntur, ut dictū est s̄. Prima, q̄ sit licitum ad esum: nam si non licet ad esum, non licet ad immolandum. Secunda q̄ sit in aliqua trium specierū, i. si sit bos, ouis, uel capra: q̄a alia aīalia non licebat immolari, q̄uis liceret manducari. Tertia, q̄ non haberet aīal aliquā maculā per accidens, ut esse cecum, uel claudum: & ita de alijs; de quibus s̄. 22. cap. Circa hoc putauerūt aliqui q̄ loqueretur hic scriptura de aīali solo immundo: p̄ accidens, i. maculato, quod tñ est immolabile s̄m specie, ut tenet Ra. Sa. Sed dicendum, q̄ hoc non stat, immo accipitur de oībus aīalibus quocunq; sint illicita ad immolationē, siue p̄ accidens sint maculata, siue nō sint de specie immolabilis, sint tñ licita ad esum, siue ēr nō sint licita ad esum, ut est asinus, & equus. Et patet hoc: primo q̄a non dixit hic litera aīal mundū, vel immundū, sed dixit aīal quod pōt immolari, & quod non pōt immolari, & tñ non posse immolari dīr de oībus aīalibus immundis, tñ maculatis, q̄ ēr immundis ad esum; iō ex vigore litera non magis accipitur de immundis, i. maculatis a casu, q̄ de immundis s̄m specie, & ēr immundis ad esum, q̄a de omnibus his uerum est, q̄ nō possunt immolari. Secundo, quia propter hoc uidetur q̄ litera dixerit, quod potest immolari, & non potest immolari, & non dixit mundum, & immundum: nam si diceretur mundum, intelligeretur, id est immaculatum quale immolatur; & immundum diceretur, id est maculatum, quod non immolatur: & tamen non dixit hoc; sed quod potest immolari, & non potest immolari, ideo dixit ad magis comprehendendum. Tercio, quia hic ponitur de eo quod potest immolari, & de eo quod non potest; & tamen cum aliquid non potest immolari, nō potest immediate applicari ad Deū, sed solum per commutationem, uel redemptionem, & tamen hoc ita est de immundis secundum specie, sicut de maculatis; ergo non est aliqua causa, quare magis intelligatur de uno, quā de alio, sed de omnibus accipitur. Quarto, quia agit hic de illis, quae sacerdotibus cedunt per uotum, & tamen non magis possunt offerri in uoto animalia munda secundum specie, quā immunda, cum etiam uouentur res inanimatae, id est agri, & domus, ut patet in littera: ergo intelligitur de omnibus animalibus qualitercunq; immundis. Quinto, quia animal quod non potest immolari, conuertitur in pecuniam, patet in littera: & tamen omnia animalia quantumcunq; immunda, & quae non manducantur, possunt conuerti in pecuniam, ut equus, & asinus: ideo de his etiam intelligitur, & non solum de solis immundis a casu, id est maculatis, sicut dixit Salomon, sed debet intelligi, q̄ ista anima-

Aīal dupli-
citer ē mū-
dū uel im-
mundum.
Et ut pos-
sit immolari
res mūdi-
cie requi-
runtur.

lia, licet essent immunda ad immolandum, & etiam ad esum, non essent immunda ad tactum, quia si nō liceret ea tangi, non uouerentur, quia nullius utilitatis essent, neque possent conuerti in pecuniam, sicut reptilia quacunq; possent tangi licite, & essent alicuius utilitatis, & ualoris inter homines, si tantum licita ad uotū, & de omnibus illis intelligitur hic littera. f. animalis q̄ immolari non pōt. Nunc uero supposito hoc quidam purant, q̄ commutari possit omne animal immundū q̄ uouet, eo q̄ datur melius pro minori. & q̄ pōt applicari Deo pro eo, q̄ non potest applicari Deo. Ob hoc igitur v̄ quibusdam distinguendum, q̄ aut pro anima li immundo commutatur aliquod mundum, & q̄ of ferri licet: aut alterū immundum. s̄ primo modo, dīr semper licere, quia est maior fauor Dei, cum illud pos sit immolari; & alterum non poterat. Si autem daret immundum pro immundo, dicunt q̄ non licebat generali- ter, sed solum q̄n erat maioris ualoris. Sed dicen- dum q̄ istud non stat, quia tñ liceret commutari hominem, cum sit animal non immolabile, & dando pro eo ouem, uel capram, sufficiens esset: quia daretur animal licitum ad immolandum pro animali, q̄ non poterat immolari, sed falsum est quia pro homine neces se erat dari precium, ut patet in littera. Secundo patet quia simile est in redemptione primogenitorum, nam primogenita animalium immolabilia immolaban tur, & primogenita hominum non erant immolabilia ideo redimebantur quinque sicli Num. 18. c. & non lice bat dari aliquod animal immolabile pro homine. Ter tio quia istud haberet aliquem colorē, si animalia ista quae uouebantur, cederent Deo: & tñ non cedebant sed sacerdotibus: erāt tñ eis utiliora animalia quaedam immunda, ut si offerretur in uoto equus, uel asinus, aut camelus, quam munda ut erant ouis, & capra: & graua rentur ualde si commutari possent: ideo non commu tabantur. Quarto quia q̄ datur mundum pro immun do ad hoc prodest, quia mundum potest immolari, & immolaretur si Deo cederet. & tñ in uoto siue essent aīalia munda, siue immunda, cedebant sacerdotibus: & non immolabantur Deo ut ostensum est. sup. ideo nō magis proderat dare mundum pro immundo, quam im mundū, p̄ immundo ergo nō erat uerū q̄ pro aīali immundo promisso ex uoto poterat dari animal quocunq; aut dum etiam si esset minoris estimatiōis. Sed obiciēt, q̄ sufficiebat dari quocunq; animal mundum in cō mutationem pro immundo, etiam si multo minoris ualoris esset. Nā asinus multo maioris ualoris erat quā ouis, & tñ qui debebat unum asinum Deo, sufficiebat q̄ pro illo daret unam ouem, ut patet Exo. 13. c. primo genitum asini mutabis oue, q̄ si non redemeris inter ficias, ergo similiter pro equo, & camelo, & quolibet im mundo poterat dari ouis: & similiter esset de capra, & boue q̄ sunt aīabilia immolabilia. Dicendum q̄ non pote rat, aut non sufficiebat dare ouem pro quolibet anima li immundo promisso ex uoto, sed necesse erat illud dari, uel estimationem. Et ad illud de asino potest dici vno modo, quod non facit ad propositum: quia ibi agitur de redemptione primogenitorum; hic autem agitur de solutione uotorum, non est autem idē in utro que: ideo si cum nasceretur asinus primogenitus sufficiebat quod daret domino ouem pro illo. & tamen si uoueret asinum non sufficiebat dare ouem, sed neces se erat dari ipsum asinum quem uouisset, uel estimatiō nem quam ponit hic littera. & ita erit de omnibus animalibus immundis quae ex uoto promittuntur.

Pro aīali mundo p̄-
misso ex
uoto nō li-
cerat quic-
cunq; aīal
mundum
etiam mi-
noris ualo-
ris.

Aīalia quae
Deo uou-
bant nō
comutabā-
tur licet a-
liqui redi-
merentur.

Secundo non tenet argumentum, quia etiam in primogenitis non erat illud uerum, quod sufficeret p̄ quolibet primogenito immundo dari ouem, sed necesse erat omnia illa redimi pecunia; nam dabantur quinque sicli Num. 18. cap. & Exod. 13. in solo autem asino

asino fuit aliud speciale quod commutaretur oue; iō non possunt commutari animalia immunda promissa ex uoto dando quodlibet mundum pro immundo.

Quantum uero ad immunda, non est etiam uerum quod sufficeret dari pro eis alia immunda equalis ualoris; quia ista sunt ceremonialia, & in eis soli legi standū est, & non sufficit alia ratio quocunq;. & tamen lex non dat hic commutationem aliquam: ideo non sufficiebat.

Doct. r̄-
sto ad qua-
situm.

Dicendum autem q̄ animalia, quae uouebantur Deo nunquam commutabantur, licet interdum redimerentur. & patet hoc, quia aut erant munda aut immunda. si munda, ipsamet debebantur, & non poterant commutari: & si quis uellet ea commutare, uerba debentur, ut patet in littera. Si autem essent immunda, nō poterant commutari dando pro eis alia munda uel immunda. Sed fiebat sicut dicitur in littera scilicet quod adderetur ad sacerdotem, qui taxabat precia illorum: & si uouens uellet illa habere, solvebat precium taxatum & quintam in super partem. Si autem ille nollet, accipiebat alius pro precio taxato a sacerdote.

Supposito hoc respondendum est ad rationes in cō trarium. Ad primum dicendum quod quando animal erat mundum, debebatur ipsum determinate: quando autem non erat mundum, non debebatur ipsum deter minate: & tamen non sequitur q̄ poterat commutari quia manet aliud medium, scilicet quod posset redimi & hoc dat littera, & non commutationem: ideo illud fiebat.

Ad secundum dicendum q̄ non erat fauor Dei, q̄ daretur mundum pro immundo, nam si ista animalia cederent Deo, uideretur esse fauorabilis dari mundū quod posset immolari, quam immundum, quod non posset immolari: & tamen cedebat sacerdotibus: ideo non erat aliquis fauor dari munda pro immundis.

Item quia dato quod munda darentur in commutationem, non immolarentur, nam quando uouebantur munda, & ipsa eadem dabantur, non immolabantur; sed uiuentia & integra sacerdotibus cedebant, ut ostensum est supra.

Item non est fauor Dei agi contra legem eius: sed Deus statuit in hoc casu non commutari, sed dari eadem uel redimi, ergo non erat fauor illa commutari.

Nisi quis dicat q̄ hoc est uerum existente iam lege data, & tamen ad hoc quod daretur, uidebatur ratio nabilis esse illam dari, ut posset fieri commutatio mundi dandi pro immundo, & immolaretur mundum, q̄ quod non fieret commutatio, neque immolatio.

Et ad hoc dicendum q̄ non erat fauor Dei, quia Deus uoluit prouidere ministris suis dando illis redditus in quibus uiuerēt. & isti erant de eis quae ad Deum pertinebant: & cum Deo cedere deberent, dabat ea sacerdotibus & leuitis pro ministerio, quo ei seruebāt Nu. 18. Si autem illi redditus essent parui, non sufficerent eis, & non possent ministrare Deo: & ita relinqueretur totus eius cultus. Fauor igitur Dei erat taliter prouidere ministris, ut possent ministrare: & ad hoc Deus illis redditus magnos dedit, de quibus magna pars fuit in uotis: quia omne quod ex uoto redderent Israelitae, sacerdotibus cedebat Num. 18. c. Si tamen animalia promissa ex uoto, quae immunda erant, possent commutari in animalia munda quae immolari deberent: iam sacerdotibus paucum inde reciperent scilicet solas carnes occisi animalis, quas vendere non possent, erat autem ualde maior utilitas eorum, q̄ cederent eis animalia uiuentia immunda, quae erant ualoris magni sicut equus & asinus, & camelus, ideo non erat fauor Dei quod commutarentur animalia ista; sed quod ipsa immunda red derentur, & redimerentur.

Quare penes primogenita licebat commutari animalia immunda datis mundis etiam minoris ualoris.

Quest. XXXVII.

Sed occasione cuiusdam dicti suprapositi quere tur, quare circa primogenita licebat commutari animalia immunda datis mundis etiam minoris ualoris, ut pro asino, capra, & circa nota non licebat. Aliquis dicit q̄ fiebat hoc quia primogenita pertinebant ad Deum, uota autem ad sacerdotes, ideo accipiebantur ibi ea quae immolari licitum erat. Sed dicendum q̄ non stat, quia sicut uota pertinebant ad sacerdotes Num. 18. c. ita & primogenita cedebant illis: quia sacerdotibus dabantur redemptiones eorum eod. c. ideo non erat illa causa.

B

Itē nō est praesupponendum illud ut uerum scilicet quod in animalibus primogenitis immundis permitteretur generaliter commutatio, quia solum fiebat in primogenito asini Exo. 13. c. ut dictum est supra. & ita non est simpliciter differentia inter uota & solutiones primogenitorum. Sed quantum ad id in quo est differentia, scilicet de primogenito asini, dicendum quod concessit ibi Deus commutationem in aliquo casu, & in uotis nunquam. & ratio est quia erat ibi fauor Dei: id est immolari ei animal, nā omnia primogenita munda immolabantur offerendo sanguinem & adipes cremando, carnes autem cedebant sacerdotibus: & non licebat ista redimi, neq; commutari Num. 18. c. Sed circa nota non erat sic, quia etiam animalia munda prouenientia sacerdotibus ex uoto non immolabantur, ut ostensum est supra, sed eis uiuentia cedebant: ideo cō mutatio erat ibi fauorabilis in aliquo casu. Et in primogenitis non erat fauor Dei cum non immolaretur animal mundum, q̄ daretur pro immundo, & esset pretium dicitur sacerdotum in quantum daretur animal parui ualoris pro animali magni precii.

Doc. r̄-
sto ad qua-
situm.

Quare faciebat Deus quod in primogenitis nō redimerentur animalia munda, sed immolarentur.

Quest. XXXVIII.

Sed quaretur quare faciebat Deus, q̄ in primo genitis non redimerentur animalia munda sed immolarentur: & sic carnes solē cederent sacerdotibus, in uotis autem non immolarentur animalia munda, sed cederent integra sacerdotibus. Dicendum q̄ fuit primo quia primogenita debebantur ex necessitate legis, uota autem ex sola uoluntate: ideo magis Deus sibi debuit applicare primogenita q̄ uota, ut aliquid ei de illis magis cederet. Secundo quia praeter legem debebantur primogenita Deo ex quodam debito nature scilicet quod liberauerat illa de morte in Aegypto ab angelo percutiente, animalia autem uoluntate, ideo rationabilis erat q̄ ea quae erant immolabilia immolaretur ei, quā q̄ animalia uotua. & ideo etiam aliquando primogenita immunda occidebantur propter Deum, licet non immolarentur ei, sicut erat de primogenito asini, quia si non commutaretur oue, occidi debebat Exo. 13. c. primogenitum asini oue mutabis, quod si non redemeris, interficies.

An sacerdos teneretur animalia immunda quae non poterant immolari uendere, uel posset sibi retinere.

Quest. XLIII.

Quaretur cum dicitur de animalibus, q̄ uouebantur, & non poterant immolari, an sacerdos teneretur ea uendere, uel posset retinere sibi. Aliqui dicunt quod tenebatur sacerdos uendere animal immundum, quia in his ceremoniis

malibus soli legi stādum est. sed littera dicit hic quod si esset animal non immolabile, sacerdos taxaret illud, & acciperet precium, ergo tenebatur vendere.

Dicendum quod sacerdos non tenebatur simpliciter vendere sed sub conditione, scilicet si offerens aial ex voto vellet illud redimere: si autem non vellet, retinebat illud sibi sacerdos, vel liberum erat ei vendere. & ideo dicendum quod absolute tenebatur sacerdos estimare animal etiam si nondum sciret, an uouens vellet redimere: & cum estimatum esset liberum erat vouēti redimere illud, data insuper quinta parte, vel non redimere, quod si vellet redimere, cogebatur sacerdos ei dare: si autem non vellet ille redimere, non cogebatur sacerdos alteri vendere, sed faciebat inde quod sibi vtile erat vendendo, vel retinendo. & hoc apparet in littera cum dicitur. animal quod immolari non potest, si quis vouerit, adducet ante sacerdotem, qui iudicans vtrum bonum, an malum sit, statuet precium, quod si uoluerit dare is qui offert, addet supra estimationem quintam partem, & sic ordo erat, quod qui uouisset animal quod non poterat immolari, adduceret illud ad sacerdotem qui poterat ista taxare: & ille statim taxaret precium iudicans an esset aliās malū. i. parui precii, vel bonum. i. magni valoris: & iuxta iudicium suū posset statim uouens redimere: & si non redimeret, erat iam liberum sacerdoti facere de animali quod vellet, quia tunc transibat in ius eius, nam antequam taxaret, & uouens repudiaret redimere, non transierat in ius eius, cum posset uouens inuito sacerdote retinere illud dato precio, quod taxaretur per sacerdotem: sed cum repudiasset redemptionem, iam non erat sibi recursus ad rehabendum per aliam viam inuito sacerdote. & sacerdos non cogebatur istud animal vendere alicui alteri, cum lex non cogat eum ad istud, quia nihil expressit ultra. Sed obicietur quod si uouens redimere nollet teneret alteri vendere, & ille non daret insuper quintam partem estimationis, sed solam simplicem estimationem, quia sic dicitur in littera de illo qui agrum uouebat: nam sacerdos taxabat illum iuxta modios semetis, & si vellet uouens redimere dabat insuper quintam partem: & si nollet, vendebatur alteri, & postea non poterat uouens redimere.

Secundo quia patet infra, in littera dicitur. quod si immundum est animal, redimet qui obtulit, iuxta estimationem suam, & addet quintam partem precii, si autem redimere noluerit, vendetur alteri quantumcunq; fuerit estimatum, ergo oportebat alteri vendere.

Dicendum quod non tenebatur sacerdos alicui alteri vendere, si uouens non redimeret, ut dictum est.

Et ad primum in contrarium dicendum est quod illud est in possessionibus immobilibus, i. agris & huiusmodi: quia ibi necesse erat quod sacerdos uideret, & non maneret res penes se. secus hic ubi est res mobilis, ut dicitur sequens.

Ad secundum potest dici vno modo quod illa littera non loquitur de necessitate, sed de voluntate. si ergo sacerdos non cogebatur alicui vendere, postquam offerens animal noluisse redimere: & tamen si vellet, posset vendere cuilibet alteri, & ille non adderet quintam insuper partem, sed solam estimationem: & ita est hic quia liberum est sacerdoti vendere animal vel retinere postquam offerens noluit redimere illud.

Secundo potest dici & adhuc melius, quod illa littera non accipitur in animalibus, quae offeruntur ex voto, sed in solis primogeniis, quae erant immunda, i. maculata, quia tunc non poterat immolari, & vendebatur offerenti illa, vel alteri, si ille illa redimere nollet. hic autem agitur de animalibus quae uouentur: ideo non est simile: & hoc patet, nam cum fecit ibi scriptura distinctionem illam, fecit et hic si uouisset: sed non fecit, ideo non uoluit hic obligare sacerdotem ad vendendum alteri uouenti,

Quare Deus obligat hic sacerdotem ad vendendum animal oblatum per uotum ipsi uouenti. Qu. est. XLV.

SED queretur quare Deus obligauit hic sacerdotem ad vendendum animal oblatum per uotum ipsi uouenti, si ille vellet, quia satis erat quod cum ille uouisset, redderet sacerdoti.

Aliqui dicunt quod hoc fuit, ut esset differentia inter animalia quae possunt immolari, & illa quae non possunt immolari, neque commutari, neque uenduntur, ergo quae non poterant immolari debebant vendi.

Dicendum quod hoc non stat, nam ad hoc quod esset differentia aliqua, satis erat quod possent animalia illa redimi, vel commutari, sed non oportebat quod cogere tur sacerdos vendere uouenti si ille vellet redimere. & tamen hic cogitur ut patet in littera: & dictum est praecedenti, quod.

Alii ergo dicunt quod hoc erat, quia generale erat, quod id quod uouebatur, deberet sacerdos vendere, ut patet in agris & domibus, in littera. ideo ita erat hic.

Dicendum quod non stat, quia ibi sunt possessiones immobiles, & sacerdotes & leuitae non poterant habere inter israelitas aliquam possessionem Nu. 18. & Deur. c. 18. ideo cum offerrentur per uotum, statim vendere debebant. Secus autem circa mobilia, quia sacerdotes & leuitae poterant ista possidere: ideo non deberet cogi ad uendendum. Et hoc patet amplius, nam non solum apud sacerdotem, sed etiam nec apud israelitas non manebant possessiones uenditae, sed omnes reuertebantur ad priores dominos quantumcunq; uenditae essent. 25. c. sed quantum ad res mobiles non dabatur beneficium anni iubilaei, sed statim ut uenditio fiebat, tenebat simpliciter, & durabat in perpetuum, & nunquam redibat res ad uenditorem, neque competebat ei beneficium redemptionis. & etiam si illa res maneret tempore iubilaei, non reuertebatur ad uenditorem: ideo cum animalia sint de bonis mobilibus non erat in eis idem quod circa agros & immobilia. Et adhuc apparet quod Deus non uoluerit id fieri de istis animalibus, quae redimebantur, & de agris, & de aliis immobilibus, nam de immobilibus dixit quod uouens hnt ius redimendi data quinta parte super, & si ille non redimeret uendebatur alteri, ut patet in littera. & tamen in animalibus quae uouebantur non astrinxit Deus ad hoc sacerdotem, quia dixit quod uenderet uouenti. & tamen si ille non uellet redimere, non cogebatur alteri uendere, ut ostensum est praecedenti. Et ratio differentiae est, quia bona immobilia quae necessario pertinebant ad aliquas de tribubus israel, non poterant retinere sacerdotes: ideo cogebantur uendere ea uouenti, & si ille redimere nollet quod uenderetur alteri, ut non maneret penes sacerdotes, quia inconueniens erat manere penes illos, cum nihil possidere deberent Num. 18. c. Secus de animalibus, quae erant bona mobilia, & non erat inconueniens manere ea penes sacerdotes. ideo si redimere nollet uouens, non compellebatur sacerdos alteri uendere. & sic apparet quod non compellebat hic uendere sacerdos propter eandem causam, propter quam compellebatur generaliter circa bona immobilia.

Dicendum igitur quod fuit hoc in fauore offerentium, ut possent habere animalia sua, quibus forte nimis indigebant. & ut promptiores fierent ad offerendum & uotum, concedebat Deus quod competere eis ius redimendi.

Secundo quia hoc non erat in prauidicium sacerdotum, quibus proueniebant animalia ex uoto, nam ipsi non egebant omnibus animalibus immundis quae offererebantur eis, unde ipsi aliquando sponte uedere uellent, & tamen nunc uedendo consequebantur utilitatem, quia dabatur insuper quinta pars ut patet in littera. immo bonum erat eis quod uouentibus competere ius redimendi.

Quare

Quare Deus posuit hic quintam partem super estimationem, quia uidetur nimis grauari uouens. Et tres causae ponderantur quibus rationabiliter quinta insuper uideretur addenda. Qu. est. XLVI.

QUARE ET VR quare Deus posuit hic quintam partem super estimationem, si uouens redimeret animal, quod uouerat. Aliqui dicunt, quod hoc factum est, quia ita fiebat in aliis redemptionibus rerum oblatarum per uotum, ut patet in domo & agro. & infra in animalibus immundis, sicut in littera habetur.

Sed dicendum, quod hoc non stat. Primo quia illud conceditur in rebus immobilibus ex multa causa. nam apud iudeos immobilia nunquam uendebantur in perpetuum, sed quomodocunq; uenderentur redibat possessio ad priores dominos in iubilaeo supra 25. capitu. in rebus autem immobilibus, quae uouebantur, statuerat Deus, quod si uouens statim redimere uellet, rediret ad ipsum. Si autem non statim redimeret, sed alicui alteri uenderetur, non manebat domino ius redimendi, neque redibat ad eum res in iubilaeo, sed manebat in aeternum pertinens ad iura sacerdotum, ut patet in littera. unde si postea redimere uellet, non redimeret sicut dominus, sed sicut vnus de extraneis, cui possessio non cedebat nisi usque ad iubilaeum, & statim reuertebatur ad sacerdotes. Si uero non redimeret uouens statim rem immobilem, uendebatur alicui alteri: sed ille non tenebat rem in perpetuum, sed solum usque ad iubilaeum. & ita magna differentia utilitatis erat domino uouenti, si statim redimeret. f. quia redimebat in perpetuum, quod non faceret alii: ideo iustum erat, quod aliquid maius in precio imponeretur ei & istud erat quod solueret insuper quintam partem. Secundo patet, quia quando redimebat uouens rem illam, sed alteri uendebatur, non imponebatur ei quinta pars sed solum soluebat quantum aestimatum erat ut patet in littera. & hoc erat quia ille non accipiebat rem in perpetuum sicut uouens, sed solum usque ad iubilaeum, & statim redibat possessio ad sacerdotes. unde quia non consequebatur tantam utilitatem, non addebat aliquid supra simplicem estimationem. & ita si uouens non redemisset statim, sed alteri uenderetur, & deinde in iubilaeo ille emeretur rem illam a sacerdotibus, cum uenditori essent, non addebat quintam partem: eo quod non emebat rem in aeternum, sed solum usque ad iubilaeum.

Sed circa animalia ista immunda, cum redimerentur, non erat aliquid tale: quia ista quomodocunq; uendebantur, simpliciter uendebantur: quia res mobiles non reuertebantur in iubilaeo ad possessores priores etiam si manerent, sed cuiuscunq; uenderentur, sine iure redemptionis uendebantur & ad perpetuum: ideo non erat hic aliqua ratio addendi quintam partem, quia non consequebatur aliquid ius speciale statim redimendo.

Dici potest vno modo ut communiter conuenit dici, quod Deus faciebat addi istam quintam uolens arcere uouentes a desiderio emendi siue redimendi rem quam uouerint: quia per hoc minus Deo tribuunt, cum desiderium habent retinendi rem, quam uouent: cum apponeretur quinta pars supra iustam estimationem, non cupiebant uouentes redimere res.

Sed dicendum, quod licet ista sit communis solutio, & nos in interdum recitemus ut ab aliis dictam, & approbare uideamur, non est ista proprie causa motiua.

Primo quia non est verum, quod Deus uolebat, quod israelitae uouentes non haberent desiderium redimendi res suas, quia potius in quibusdam uolebat quod redimerent, cum ipsae res oblatae per uotum non possent manere penes sacerdotes, sed oportebat tradi uouenti. vel si ille redimere nollet, uendebantur alicui alteri, & nunquam sacerdotes retinebant. & tamen adhuc ibi cum Deus uellet, quod rediret res ad uouentem: uel ad alios, imponebat Deus insuper quintam partem soluendam.

Secundo patet specialiter in casu isto de animalibus immundis, quae non poterant immolari. nam poterat illa manere penes sacerdotem, & tamen propter fauorem uouentis concedebat Deus illi soli ius redemptionis: & si ille non uellet redimere, non cogebatur alteri sacerdos uendere, ut dictum est praecedenti. q. ergo non est verum, quod nollet Deus uouentes habere oculum ad redimendam rem, immo uolebat quod haberent oculum ad hoc, uel saltem concedebat.

Secundo dici potest quod fiebat hoc propter gratiam quam recipiebat uouens. nam poterat sacerdos habere utilitatem magnam ex illo animali, & tamen in fauore uouentis cogebatur illud dare uouenti, si illud redimere uellet, ideo iustum erat, quod imponeretur ei hoc onus, quod compensaretur cum emolumento.

Tertio quia sacerdos grauabatur cogendo uendere istud animal, cum posset ex illo habere utilitatem multam, pro hoc ergo onere quod ei imponebatur scilicet quod cogere tur uedere, iustum erat ei aliquid dare. & sic dabatur quinta insuper pars. & istae duae causae sunt uerae, & ad idem pertinent.

Cum autem obiciunt aliqui quod ista additio quintae non debebat esse nisi in rebus immobilibus, quia ibi consequebatur uouens specialem utilitatem redimendo ut dictum est: & non est sic in rebus mobilibus.

Dicendum quod licet non sit eadem utilitas in utriusque est tamen aliqua: & ideo imponitur utrobique uouenti quinta pars insuper si redimat. nam circa mobilia non manet uouenti ius redimendi regulariter. Circa immobilia autem manet regulariter ius redimendi uenditori, & si non redemerit redit ad eum res in iubilaeo. Sicut ergo circa res immobiles addit quintam redimendi, ut res ad eum pro semper transeant, quae alias solum usque ad iubilaeum rediturae essent, cum semel eas consecrasset Deo, cogitur dare insuper quintam: ita circa res mobiles, cum non competere uouenti de iure communi redimere rem, sicut neque uenditori rerum mobilium redimere eas, uel recuperare eas in iubilaeo: pro hoc fauore, qui ei conceditur, qui est in prauidicium sacerdotum, quos iuuabat ius commune ad retinendum res oblatas ex uoto, imponitur hoc onus addendi insuper quintam partem. & haec est ueritas.

Quare ad sacerdotem competebat taxatio animalium quae redimebantur, & cur concedebatur, quod adderetur quinta super estimationem, cum uideretur gaudere tunc duplici privilegio sacerdos. Qu. est. XLVII.

SED queretur quare ad sacerdotem competebat taxatio animalium istorum, quae redimebantur.

Aliquis dicit, quod hoc erat, quia in omnibus, quae ex uoto dabantur, quae redimenda erant, sacerdos taxabat precium: sicut patet supra circa homines pauperes, qui non poterant soluere estimationem positam a lege: ideo hic deberet ipse taxare precium.

Sed dicendum quod non est ista causa, sed accedens commune, & illud fiebat ex aliqua causa, quae potius

potius respicienda esset, quam istud accidens. & forte illa causa non esset communis illi taxationi, & huic.

Dici potest quod in communi est causa, quia nota erant res sacre, taxationes ergo circa res uotiuas debebant esse sacrorum iudicium, & isti erant sacerdotes. & ista est communis ad taxationem in hominibus & in animalibus.

Sed in speciale dicendum quod causa est, quia sacerdos grauabatur in fauorem uouentis, ut cogereur illi vendere rem suam, debebat ergo ipse in aliquo alleuiari, sicut ipse poneret precium in re illa. Nam si sacerdos cogereur uendere rem suam vel animal illud in fauorem offerentis, & rursus arbitrium taxandi relinqueretur uouenti, posset taxare paruo, & laederetur sacerdos: quia pro paruo precio cogereur dare rem suam.

Secundo quia hoc fulcitur iure communi: nam de iure communi vendens imponit precium rei sue, quod si non uoluerit dare emptor, non celebratur contractus uenditionis, & emptionis, sed hic sacerdos est vendens, quia animal per uotum est ei debitum, quod ergo uouens illud habeat, est quod sacerdos vendat, & uouens emat, unde & sic dicitur uouens redimere: ideo ad eum debet pertinere taxatio precii.

Sed dicit aliquis, quod hoc modo nunquam uouens redimeret, quia sacerdos imponeret tantum precium, quod uouens nunquam uellet dare.

Dicendum, quod hoc non esset inconueniens. nam si uouens cogereur redimere, & sacerdos deberet imponere precium, posset aliquo modo grauari uouens. tamen non cogebatur redimere; sed liberum erat ei redimere, vel non redimere. Ideo si uideret sibi utile esse stare illi taxationi, redimeret. si autem non esset utile, non redimeret: & ita non grauaretur.

Sed obiicitur, quod ius redimendi concessum erat in fauorem uouentis, ut ostensum est supra. & prece denti questione, & si sacerdoti liceret multum taxare, sic excluderet uouentem ab intentione sua; & nunquam posset gaudere hoc fauore: quia grauaret eum sacerdos multo taxans.

Dicendum, quod uerum est, si liceret sacerdoti taxare animal ad uoluntatem suam: quia nunquam sic uouens gauderet priuilegio sibi concessio: tamen taxatio sacerdotum sic erat equaliter inter bonum, & malum idest inter multum, & paucum, unde non grauaretur uouens per illam, unde non excluderetur ab intentione sua, neque suo fauore priuaretur.

Sed tunc aliquis dicit quare concedebatur, quod adderetur quinta super estimationem? Nam in hoc sacerdos duplici priuilegio gauderet, scilicet quod ipse taxaret rem, & quod insuper ei solueretur quinta. Nam hoc modo grauaretur uouens, & nunquam posset redimere, unde si quinta estimationis addenda erat, uidebatur, quod uouens deberet ponere precium, & tunc adderetur quinta in fauorem sacerdotis.

Dicendum, quod inconueniens erat, quod uouens posset taxare animal, quod redimebat. Primo, quia efficeretur index in re propria, quod non licet, sacerdos tamen taxans non efficiebatur sibi ipse index, vel in re propria, ut ostensum est supra.

Secundo, quia istud erat iudicium circa res sacras, & non debebat committi nisi saceris iudicibus, scilicet sacerdotibus, non autem laicis, & illi erant uouentes.

Tertio, & precipue, quia si taxatio concederetur uouentibus, etiam si apponeretur insuper quinta in

fauorem sacerdotum, semper ipsi grauarentur immoderate, ut si animal datum per uotum ualeret, 15 denarios, & uouens taxaret decem, addebatur tunc quinta pars estimationis, idest duo, & essent duodecim, & ita animal, quod ualebat quindecim daretur pro decem. ideo nullo modo debuit concedi taxatio uouentibus.

Sed de quinta qua addebatur, dicendum est, quod illa addebatur ad iustum ualorem. Nam si sacerdos libere venderet, daret rem pro iusto ualore. Nunc autem cogebatur vendere uouenti, si ille uellet redimere, & carebat sacerdos utilitatibus rei ad quam forte afficiebatur, & alius pro nullo precio traderet, si eum lex non cogereur. ideo pro hoc onere iustum erat, ut supra iustam estimationem vel ualorem rei, adderetur quinta.

Ad habendum autem iustum ualorem non debuit committi estimatio uouentibus, sed sacerdotibus, & non sequebatur aliquid inconueniens committendo sacerdotibus, quia illi semper iuste taxabant, scilicet inter multum, & modicum, sicut Deus iussit.

Et hoc patet primo circa taxationem in preciiis pauperum: quia quantum illi taxabant, tantum tenebantur pauperes soluere, sed ibi erat maior locus grauandi quam circa taxationem istorum animalium: quia ibi tenebatur pauper soluere quantum imponeretur. Hic autem non tenebatur uouens redimere animal, quod uouerat, ideo hic minus poterat grauare. & tamen ibi permittebatur sacerdotibus taxare, quasi confideretur eis; quod non grauarent, ergo a fortiori in presenti non grauarent, & ita deberet eis committi.

Secundo, quia si sacerdotes grauarent taxado multo precio, magis seipos grauarent, quam soluente vel uouente, quia illos semel tantum grauarent, seipos autem semper. nam si uiderent laici, quod abuterentur sacerdotes potestate eis concessa multum taxado, nihil postea uouerent: in quo sacerdotes nimis laederentur, quia magna pars reddituum suorum consistebat in uotis, potius ergo ipsi minuerent de precio cauentes ne grauarent populares offendendo animos eorum, quam aliqui alii iudices, confidenter ergo eis committi hoc posset.

Tertio quia interdum sic taxare oportebat eos, ut laici uellent res emere, sicut quando uouebatur ager, vel res immobilis, non poterat illa manere penes sacerdotem, sed necesse erat, quod uouens illam redimeret, vel quod alteri venderetur, si tamen ipsi magno precio taxarent, nemo uellet emere. ergo tunc taxarent sic ut emi possent res, cum apud eos non possent manere, unde potius taxarent sacerdotes ad paucum quam ad nimis. Iustum ergo utrumque fieri fuit scilicet ut sacerdos taxaret, & quod insuper quinta adderetur, quia taxatio semper erat iusta, & supra iustum ualorem debebat addi quinta propter rationem supra positam.

An liceret sacerdoti alteri, quam uouenti vendere animal oblatum, & an tunc adderetur quinta pars. Quest. XLVIII.

Sed adhuc queritur quando animal immun- dum, vel quod immolari non poterat, vende- batur alteri, quam uouenti, an dabatur quintam insuper.

Sed in hoc primo est dubium an alteri, quam uouenti uidebatur animal oblatum per uotum.

Et dicendum primo in hoc, quod sacerdos non tenebatur alicui alteri vendere nisi uouenti, & patet hoc primo

Sacerdo- tes semp iuste taxa- bant.

primo, quia nullus regulariter cogitur rem suam vendere, nisi interdum specialiter lex eum cogat. sed in presenti lex cogebatur sacerdotem vendere uouenti, si ille redimere uellet, & nihil ultra addidit. ergo non tenebatur alteri vendere.

Secundo, quia quod sacerdos cogereur vendere rem suam erat quoddam preiudicium eius, ideo istud non fieret, nisi in fauore alicuius. iste autem erat fauor uouentis, quia bonum fecerat uouendo: alius autem circa hoc nullus fauor debebatur, quia nullum bonum fecerat, ideo non cogereur sacerdos vendere alicui, nisi uouenti.

Si autem obiiceretur, quod cogebatur vendere alijs, cum infra dicatur in litera de animali immundo, quod si non redemerit illud qui obtulit, alteri vendetur. Dicendum, quod ad hoc supra questione. 22. & 45. dictum est.

Secundum erat dato, quod sacerdos non cogereur illud animal vendere alteri quam uouenti, an liceret ei vendere illud.

Dicendum, quod non est dubium quin posset vendere cui uellet. Nam si non posset sacerdos animal vendere, hoc esset, quia illud esset specialiter domino consecratum, sed non consecrabatur cum posset redimi, quia uouens poterat illud redimere: ergo non oportebat illud manere penes sacerdotem, sed posset vendere.

Secundo patet, quia animalia qua dabantur Deo per uotum, non pertinebant magis ad Deum quam animalia primogenita, sed potius econtrario, quia animalia primogenita qua erant munda, immolabantur domino Numeri decimo octauo ca. animalia autem per uotum data, qua munda erant, non immolabantur domino, sed totaliter cedebant sacerdotibus, ut ostensum est supra. & tamen primogenita, quando erant immunda, redimebantur ab offerente ca. & si ille non redimeret, dabatur alteri, ut patet infra in litera: ergo a fortiori liceret animalia tradita per uotum vendere alteri, quando uouens non redimeret illa.

Tertio patet, quia animalia munda, qua immolari poterant, magis pertinebant ad Deum, quam immunda qua non poterant immolari; cum etiam animalia munda promissa per uotum non possent redimi, neque commutari, quin transfirent semel ad sacerdotem, & tamen animalia illa munda, postquam transfissent ad sacerdotem, licebat uendere illa, quibus uellet, siue uouenti, siue quibuslibet alijs, ut ostensum est supra questione. 37. & 38. & 39. ergo a fortiori poterat uendi animal immundum traditum per uotum cui- cunque ultra uouentem, cum ille non redimeret illud.

Nunc dubium manet de quo petebatur, scilicet, si animal debitum per uotum venderetur alteri quam uouenti, an daret estimationem, & insuper quintam partem. Aliquis dicit, quod sic, quia uouens dabat cui maior fauor debebatur. ergo a fortiori daret quilibet alius a uouente. Dicendum, quod uouentes soli dabat quintam, quando redimebant, & alij non.

Sed rationem quidam reddunt, quia ita dicitur de illis, qui uouebant agros, aut domos: nam si uellent redimere, dabat insuper quintam partem, si autem alijs venderentur, dabatur solam estimationem, ut patet in litera. ita ergo hic uouens adderet quintam, & alij non.

Sed dicendum, quod non est conueniens probatio, quia ibi uouentes consequebantur maiorem utilitatem quam alij ementes: nam si uouens redimeret rem suam, retinebat eam in perpetuum: si alius emebat, manebat cum eo solum usque ad Iubileum, & in Iubileo redibat ad sacerdotem, qui iterum uendebat eam.

Alph. Toft. super Leuit.

& ita in seculum fiebat. maiorem igitur consequebatur utilitatem uouens redimendo quam alij emendo: ideo ille plus dare debebat. secus in presenti, quia animal cum venderetur a sacerdote, nunquam redibat ad illum, siue redimeretur a uouente, siue ab altero emeretur. Non ergo consequebatur in hoc maiorem utilitatem uouens quam aliquis alius: & ita non erat iusta causa, neque sufficiens probatio.

Dicendum igitur aliter, quod si alius rem datam uoto emerit, & non uouens, non dabat quintam partem insuper, sed solum estimationem simplicem.

Et patet primo, quia simile est omnino de primogenitis, quando erant immunda: nam redimere licebat offerenti data insuper quinta, & si ille non redimeret venderetur alteri qui dabat quantum fuisset estimatum infra in litera. ergo, & nunc si alteri venderetur animalia data per uotum, solam estimationem daret.

Secundo, quia cessabat causa in alijs. Nam uouens si redimeret, dabat quintam, quia cogebatur ei dare sacerdos rem, & carebat sacerdos libertate uendendi, vel retinendi. si autem alteri venderet non faciebat coactus a lege, sed quia uolebat. ideo non tenebatur alius dare, nisi estimationem, quia nullus fauor attendebatur circa eum. secus de uouente, quia in fauorem eius cogebatur dare sacerdos rem.

Tertio, quia appositio quinta partis erat, ne res transfiret semel ad sacerdotem, & ita tam in agro, quam in alijs immobilibus si uouens uolebat redimere, antequam transfiret ad sacerdotem, dabat quintam partem, & ita res non efficiebatur sacra. & ita hic si redimebatur animal, non transferebat ad sacerdotem, sed ipse qui uouerat retinebat sibi, & nunquam efficiebatur ipsorum sacerdotum. Postquam autem res efficiebatur sacerdotum, nunquam erat locus redemptionis: ideo nunquam addebatur quinta insuper, sed quando uouens uendebatur alteri effecta erat res sacerdotum, ideo non poterat addi quinta.

Erant autem multa differentia in hoc, quia quando transferebat semel res ad sacerdotem, competebat eis idem ius quod alijs uenditoribus rerum suarum. Nam si venderet rem immobilem redibat ad ipsam in Iubileo, ideo si possessio immobilis uoueretur, & semel ad sacerdotem transferebat, cuiusque postea venderetur, oportebat, quod rediret ad sacerdotem in Iubileo, & iterum uendebant illa, & sic faciebant in omni Iubileo. Et ideo si emerit rem illam dominus qui fuerat, vel alius extraneus, semper redibat ad sacerdotem in Iubileo: ad impediendum autem hoc oportebat, quod non transfiret res ad sacerdotem, sed cum uouens offerret illam sacerdoti, antequam transfiret ad ius sacerdotum, redimeret eam dando estimationem positam a sacerdote, & insuper quintam partem, & sic non consecrabatur res, neque pertinebat aliquando ad ius sacerdotum, ideo poterat sibi uouens illam retinere in perpetuum, & hoc dicit aperte litera infra.

In rebus autem mobilibus, ut animalibus immun- dis, siue animalia ad sacerdotem transfirent, siue non, poterant semper redire ad seculares. & hic non erat talis diuersitas, quia in rebus mobilibus uenditio tenebatur ad semper, & non reuertebantur res in Iubileo, ideo siue uouens redimeret antequam ad ius sacerdotum transfiret animal, siue sacerdos illud postea alicui venderet, non reuertebatur ad sacerdotem, quia uenditio erat simpliciter.

Sed erat ista differentia, quia si uouens redimeret antequam transfiret in ius sacerdotum, non emebat res sacerdotum, quia nondum habebant ius in illa, quia non transferebat ad eos. sed redimebat eam, i. faciebat, ut non

Xx coe-

Additio 5. faciebat se non transfere in ius sacerdotum.

cogeretur eam, quæ adhuc sua erat, & sacerdotibus obligata, dare sacerdotibus. Si vero semel ad sacerdotem transiret, siue emeretur eam extraneam, siue qui fuerat dominus, non redimebat eam, sed emebat rem alienam quæ erat sacerdotum, in qua ipse nullum ius habebat: & tamen si accideret, quod uouens nollet redimere rem suam, & illa nulli alteri venderetur, & sacerdos uellet eam, postea vendere domino, non dabit ille quintam insuper, sed quantum conuenisset inter eum, & sacerdotem, quia tunc non redimebat eam, sed emebat.

Alia differentia est, quia antequam res transiret ad sacerdotem, licebat uouenti redimere inuito sacerdote, & hoc, quia res sua erat, postquam autem transibat ad sacerdotem, quia non erat uouentis, sed sacerdotis, non habebat uouens ius redimendi, non solum data insuper quinta, sed etiam si daret duplum, vel triplum quam sacerdos aestimasset. Fiebat autem ista consecratio, vel transitus ad sacerdotem per solam recusationem redimendi, id est, quando uouens offerebat animal sacerdoti, & sacerdos taxabat precium illius; si statim uouens non dicebat, quod uolebat dare precium illud retento animali, transibat animal ad sacerdotes, & non poterat amplius illud redimere.

Quæ erat illa aestimatio animalis, quam dabat alius, quam uouens.

Quest. XLIX.

Sed dubium est propter id quod dictum est, quest. proxima de illo qui emit animal datum ex voto, quando uouens noluit redimere, quod non datur quintam partem insuper, sed solam estimationem: quæ aestimatio erit illa, an ea quam fecit sacerdos pro uouente ad hoc, quod redimeret, vel alia quæ postea fiet.

Aliqui dicunt, quod est illa aestimatio, quam sacerdos facit a principio. & patet infra in litera, scilicet, quod si immundum est animal, redimer qui obtulit, iuxta estimationem suam, & addet quintam partem precij, si redimer noluerit venderi alteri quantumcunque fuerit aestimatum. ergo dabatur alijs pro aestimatione, quam prius fecerat sacerdos.

Dicendum, quod si sacerdos alteri venderet illud animal, non ponebat quintam partem super taxationem: & tamen taxatio non erat quæ prius facta fuerat, sed alia, quam faciebat deinde sacerdos secundum quod conueniebat inter ipsum, & ementem.

Et patet primo, quia illa taxatio fiebat pro uouente, ut daret illam, & quintam partem insuper si redimere uellet: ideo non proderat ista taxatio alijs, & sic poterat sacerdos facere alteram.

Secundo, quia quando sacerdos taxabat pro uouente, cogebatur dare si ille peteret, quia erat sibi ius redimendi, & sic tenebatur sacerdos taxare iuste, scilicet, inter paruum, & multum. cum uero alteri vendebat, non cogebatur vendere, neque competebat emptori aliquod ius emendi, nisi in quantum hoc uellet sacerdos. ergo non teneretur ad certum modum taxandi, sed taxaret quantumcunque uellet sacerdos.

Tertio, quia sacerdos non cogebatur aliquid perdere de suo, nisi in fauorem uouentis, cuius fauorem Deus attendebat pro bono, quod fecerat uouendo, ut alliceret ad magis hoc faciendum. sed poterat esse, quod aliqui ex affectione plus dare uellent, quam sacerdos taxauerat, aut quod aliqui taxaret maioris precij esse animal, quam sacerdos aestimauerat: ideo non cogebatur sacerdos stare primæ taxationi in fauorem eorum qui non uouerant, sed poterat quantumcunque uellet aestimare.

Quarto, quia illud poterat habere aliqualem colo-

rem, si statim ut uouens noluisse redimere, alius emeretur, quia uideretur, quod deberet manere eadem estimatione: & tamen poterat esse, quod multo post res uideretur, quando ex conditione temporis, aut loci res magis ualeret, ergo non cogebatur stare primæ taxationi.

Quinto, quia sicut res inter alios acta regulariter alijs non præiudicat, ita & alijs non confert ius, sed taxatio quam sacerdos faciebat erat inter se, & uouentem ad redimendum animal, ergo si ille non redimeret, non proficeret alijs ista taxatio ad hoc, quod sacerdos daret eis animal pro illo precio: sicut si quis uidebat nunc rem suam vni, quam dabat pro certo precio, & non conueniat inter eos, & alius tertius eam uelit pro illo precio, non tenetur venditor pro illo precio dare.

Dicendum, quod si sacerdos alteri venderet, & non uouenti, non cogebatur stare taxationi primæ, sed maiori, aut minori, sicut uidebat sibi utile esse. & si aliquando daret pro illa priori taxatione, non fiebat hoc, quia prior taxatio aliquas vires haberet, sed quia de nouo placebat ei illam taxationem facere, ac si nunquam facta esset, sicut est de quibusdam præceptis iudicialibus veteris legis, quæ nunc seruantur in Ecclesia, quia non seruantur, quasi obligentur ex prima institutione, quam habuerunt a Deo, sed ex noua institutione Ecclesie.

De prædictis autem non est dubium, nisi quis diceret, quod lex Dei specialiter obligasset sacerdotem ad vendendum pro priora taxatione: est tamen dicendum, quod non obligat, quia si obligasset ad vendendum alteri quam uouenti, forte obligaret ad vendendum pro taxatione priori, & tamen non obligat ad vendendum, ut ostensum est supra. ergo consequenter neque ad priorem taxationem.

Cum autem obijciebatur de eo, quod habetur infra in litera.

Dicendum, quod illud non obstat, sed potius adiunat, immo nec est alius locus in litera, qui melius hoc probet: quia non dicitur ibi, quod si ille non redimerit, vendetur alteri, sicut fuerat aestimatum, sed dicitur quantumcunque fuerit aestimatum, & ex hoc dupliciter probatur intentum.

Primo, quia dicitur fuerit aestimatum, quod est futurum coniunctiuum, & idem est ac si dicatur, quantum aestimabitur.

Secundo, & præcipue, quia dicitur quantumcunque, & tamen si scriptura uellet dicere, quod maneret prior aestimatio, diceret quantum, & non quantumcunque.

Ideo est sensus, quod si non redemerit uouens, sed alteri fuerit vendita res, non cogebatur sacerdos, & emens stare priori taxationi, neque additioni quintæ partis, sed quantumcunque fuerit conuentum inter partes, tantum dabitur etiam si sit plusquam tota præcedens taxatio cum quinta, & non erit respectus aliquis ad priorem estimationem.

Idem quoque intelligendum est circa immobilia, quæ sacerdotes non poterant retinere. Nam cum uoueret quis agrum, aut domum, & nollet redimere, uidebatur alteri, & ille non dabat estimationem quæ fuerat constituta a sacerdote pro uouente redimente, sed eam quæ conueniret inter sacerdotem quorum efficiebatur res, & ipsos ementes. nam litera infra, nihil dicit de isto precio, sed solum, quod venderetur res alteri.

Determinatio.

An res mobiles possint Deo uoueri, & an possint omnia redimi a uouente, & qualiter redimebantur cum quinta ne an sine. Et an uendi possent alijs: Et pecunia ex ea redemptione, vel uenditione extrahatur in cuius ius cederet, Dei ne an sacerdotum.
Quest. L.

Est nunc dubium de alijs rebus mobilibus, quando uouerentur, ut sunt vestes, vel arma, aut utensilia domestica, uasa aurea, vel argentea, libri, & huiusmodi, an sic redimeret ea uouens data quinta parte insuper, & quomodo alijs venderentur, quando uouentes, nollet ea redimere.

Dicendum, quod hic sunt duo dubia. Primum est, an ista uouerentur. Secundo si uouebantur qualiter redimerentur.

Circa primum aliquis dicit, quod ista non uouebantur, ideo non oportet quæri de his. & patet, quia Deus dedit hic doctrinam specialem de his quæ uouebantur: & dixit solum de homine, agro, & domo, animali mundo, & immundo, sed non est insufficientis doctrina Dei: ergo non possunt aliqua alia uoueri.

Dicendum, quod poterant uoueri. Primo, quia non sunt magis aliena Deo aurum, & argentum, & cætera inanimata, quam domus, & ager. sed possunt domus, & ager consecrari domino. ergo & hæc uoueri possunt.

Secundo, quia de his poterat esse dubium aliquod, si applicari deberent Deo per votum. applicabantur tamen sacerdotibus, quia omne quod ex voto dabatur, ipsorum erat, Numeri decimo octauo. ergo cum eis omnia hæc applicari possint, non est dubium, quin possint uoueri.

Tertio, quia quælibet elemosyna est permittitur, immo est licita, nisi sit expresse prohibita. votum autem quædam oblatio, vel elemosyna est, & non prohibetur votum fieri de aliquo horum. ergo quodlibet illorum licebit uoueri.

Quarto, quia sola illa quæ habent turpitudinem quandam, uentantur domino offerri, & uoueri, sicut mercedes meretricum, quia sunt turpes, & precium canis, quia illud quoque, uel est turpe, uel contemptibile, ut patet Deuteronomij, vigesimo tertio cap. non offeres mercedem prostibuli, neque precium canis in domo domini Dei tui, quicquid illud est, quod uoueris, quia abominatio est uirumque apud Dominum Deum tuum. sed ista non sunt turpia, scilicet vestes, arma, libri, aurum, & argentum, & utensilia. ergo poterant uoueri.

Quinto, quia votum est de maiori bono, id est de bono, quod non cadit sub præcepto: omne ergo bonum, siue consistat in agendo, siue in dando, potest cadere sub voto: sed dare propter Deum quicquid est alicuius valoris, est opus bonum: ergo potest sub voto cadere. & ita non erit aliqua res alicuius valoris, quæ non possit uoueri.

Cum autem obijciebatur, quod Deus hic dedit doctrinam de votis, & non posuit, nisi de hominibus, & domibus, & agris, & animalibus. Dicendum, quod non posuit Deus de his, quasi hæc sola liceret uoueri, sed posuit hæc exempli causa. sicut qui exemplificat in aliqua regula non exprimit omnia illa, quæ sub illa regula cadunt: & apparet, quod intentio Dei fuerit, quod multa alia possent uoueri. nam si sola hæc possent uoueri, superuacuum erat dici, quod non offerretur, neque uoueretur merces prostibuli, & precium canis Deuteronom. 23. cap. cum non sint illa de illis quæ nominantur hic.

Alph. Toft. super Leuit.

Item non potest dubitari quin fruges, & fructus arborum poterant uoueri, & uinum, & farina, & huiusmodi, quia hæc poterant offerri, & de his dabantur primitiæ, & decimæ: ergo a fortiori uouerentur, quia quædam erant quæ per uotum transibant in Deum, & non per decimas, aut primitias, sicut homo, & ager, & domus.

Aliter adhuc potest dici, quod Deus dedit hic doctrinam de votis, & est sufficiens: tamen non posuit omnia quæ possunt uoueri expresse, quia per hæc quæ expresse sunt, intelliguntur omnia alia. nam omne quod uouetur, aut est homo, aut res hominis. si hominis, sic est domus & ager. si mobilis sic est animal, & sub hoc includuntur omnia mobilia, quia tamen animalia sunt duplicia, quædam immobilia, alia non immobilia, distinxit illud litera. omnia autem mobilia præter animalia includuntur sub animalibus non immobilibus, quia ipsa non sunt immobilia. & ita sufficiens doctrinam dedit de omnibus hic Deus: licet non expresse omnia quæ uoueri poterant tradens membra, sub quibus omnia includerentur.

Nunc est dubium, cum autem possent uoueri, an possent omnia redimi, aut qualiter redimerentur. Circa hoc dicendum, quod aut ea, quæ uouebantur, determinate uouebantur, ut essent pro Sanctuario Domini, aut simpliciter uouebantur.

Si primo modo cedebant omnia Sanctuario, & nihil sacerdotibus. & tunc dicendum, quod aut ille res quæ uouebantur, erant tales quæ poterant per se ipsas cedere in usus aliquos Sanctuarij, aut non. Si primo modo non redimebantur, sed transibant in usus Sanctuarij, & reponebantur in thesauris domus domini, sicut erat aurum, argentum, es, ferrum, ligna sethim, plumbum. Nam similia iussit Deus a principio offerri ab Israelitis in constructionem Sanctuarij in deserto, scilicet aurum, argentum, es, ferrum, ligna sethim, purpuram, coccum, hyacinthum, byssum, pilos caprarum, & oleum. Exo. 25. & 35. & 36. c. Postea quoque cum fabricandum fuit templum Salomonis, David obtulit aurum, argentum, es, ferrum, ligna, & plumbum. 1. Paralip. 29. c. & principes quoque similiter obtulerunt. eod. c. & ad hoc congregabat David omnes thesauros hauri rerum, quos in prelijs acquirebat, ut patet 2. Reg. 8. c. & omnia hæc seruabantur Leuitæ qui erant thesaurarij, in thesauris domus domini. 1. Paral. 27. c. ubi ponuntur thesauri quos consecrauerunt Samuel, & Saul, & Abner, & Ioab, id est obtulerunt eos dño. Et sicut offerebantur hæc ad faciendum Sanctuarium, & templum, ita etiã offerebantur, & uouebantur, postquam hæc facta erant, ad usus quotidianarum necessitatum, & manebant in thesauris domus dñi. patet hoc in bello, quod habuerunt Israelitæ contra Ammonites in deserto. nam aurum, & argentum inde ablatum obtulerunt in thesauros Sanctuarij Num. 31. & in Anathemate Hierico iussit Deus, quod quicquid argenti, & auri ibi esset, & ualorum eorum, & ferri, consecraretur ei compositum in thesauris eius Iosue 6. c. sic quoque factum templo Salomonis reponerentur multa in thesauros domus domini, ut patet 4. Reg. 12. & 2. Paralip. 24. c. sicut ergo ista per oblationem erant, ita & per votum dari poterant. Et tunc dicendum, quod omnia huiusmodi quæ immediate seruire poterant ad usus Sanctuarij, non redimebantur, sed reponerentur in thesauris Dei, ut aurum, argentum, ferrum, plumbum, lapides preciosi. Alia autem erant mobilia, quæ non poterant immediate seruire Sanctuario, ut ueltes, libri, arma, utensilia domestica. & de his dicendum est, quod redimebantur, vel uendebantur, fiebat autem redemptio, & uenditio, sicut infra dicitur.

Xx 2 De

De animalibus autem si uoueretur pro Sanctuario, dicendum quod aut erant quae immolari possent, aut non poterant, ut quia immunda erant, vel maculata. si autem non possent immolari, redimebantur, aut vendebantur, sicut fiebat in illis quae cedebant sacerdotibus.

Si autem possent immolari, dubitaret aliquis, quia quantum ad illa quae sacerdotibus cedebant, dicitur in litera, quod applicabantur domino, & non poterant commutari pro melioribus, vel peioribus. & tamen postquam transissent semel ad ius sacerdotum, poterant illa vendere, vel comedere, & non immolabant ea domino, ut ostensum est supra. sed circa animalia, quae proueniebant Sanctuario, non apparet, quod sic debeat.

Circa quod dicendum, quod quocumque uouebatur animal, quod poterat immolari, semper applicabatur Deo, & non poterat commutari, sed poterat illud tripliciter prouenire, secundum quod uotum fieret tripliciter. Vno modo uoueo Deo istud animal ad immolandum. Alio modo uoueo istud animal Deo ad usum Sanctuarii. Tertio modo uoueo istud animal Deo, primo modo cedebat Deo, secundo Sanctuario: tertio sacerdotibus. Primo modo immolabatur semper animal. Tertio modo non immolabatur, sed cedebat in ius sacerdotum, ut comederent illud, vel venderent. Secundo modo cedebat in ius Sanctuarii, & tunc poterat vendi, ut pecunia redigeretur in usum Sanctuarii, vel immolaretur. & utroque modo proderat aequaliter ad usum Sanctuarii. Nam si venderetur haberetur inde precium, si autem non venderetur, immolabatur & excusabat pecuniam expendi, nam quotidie fiebat certa sacrificia, quae erant ordinaria, & in festiuitatibus plura, ut patet Num. 28. & 29. cap. & ista animalia emebantur de expensis Sanctuarii. & sic poterat illud animal offerri loco alicuius animalis ordinarie offerendi, quod animal esset emendum, ideo proderat sic ad usum Sanctuarii.

Si autem uoueretur pro Sanctuario res immobilis, ut ager, aut domus, non poterat transferri ad usum Sanctuarii, ideo redimebatur, vel vendebatur. nulla quippe res immobilis applicari poterat immediate ad usum Sanctuarii, ideo si uoueretur redimenda erat, vel vendenda, ut dicitur infra.

Accedendo autem quantum ad id, quod petebatur de mobilibus, quae offerebantur, & uouebantur sacerdoti, quae non erant animalia, ut aurum, argentum, & huiusmodi. Dicendum, quod cum nullum istorum esset animal, quod immolari posset, poterant redimi & vendi, quia solum animal immolabile erat, quod non poterat redimi, neque commutari, cetera autem redimi poterant, sed erat aliquid, quod per accidens non poterat redimi. non quidem quasi necesse esset sanctificari Deo, sed quia non erat aliquid per quod redimeretur: nam omnis redemptio fit dato precio rei. ipsum ergo precium non potest redimi, quia ipsum est medium redimi. Et ob hoc si quis offerret, vel uoueret pecuniam, non poterat redimere illam, quia non poterat fieri estimatio illius, quia ipsa est per quam aliquid estimatur. unde ob hoc cetera emi possunt: moneta autem non potest emi, quia ipsa est pro quo aliquid emitur. licet ueniam monetam pro alia commutemus, non tamen emimus, quia utraque est precium, & medium commutandi. Similiter si aurum, & argentum in massa, id est non formatum in aliquo uase, vel utensili uoueretur: venditur quia non erat redimendum, quia illud est precium, sicut moneta, & non habet adhuc aliquem actum, cum sit argentum, & aurum rude, sed solum est precium. ideo eadem ratio est de illo, & de moneta, quod non redimatur. si autem sit aurum, & argentum formatum in uasa, licet ualorem habeat, iam redimi potest & vendi, & ratio est.

Quo res mobiles oblatæ per uotum cedebant sacerdotibus, & quae poterant redimi, & quae non.

Primo, quia ubi est aliquis actus praeter ualorem cuius sit uas, vel utensile seruiens ad aliquam ministrationem: aurum autem & argentum rude, non habet aliquem usum, nisi quod est precium vel ualor, ideo illa non redimuntur.

Secundo, & principaliter, quia aurum, quando est rude, est equale in ualore, & argentum quoque, cum non habeat aliquid nisi esse aurum, vel argentum. & sic sunt precium, & regula commutationis quae mensuratur ualor in alijs: aurum autem, & argentum redactum in uasa, habet aliquid praeter esse aurum, & argentum, scilicet ingenium artificis, & figurationem quae reddit utilitatem, & usum alicui, propter quod aliquando equale de auro, vel de argento in pondere est duplum, vel triplum in ualore ad alterum quae in pondere, ideo tale argentum, & aurum non ponitur, ut precium, vel medium commutationis, sed potius ut aliquid commutabile, vel emptibile, & ita si illud uoueretur, redimi poterat, vel vendi. De ceteris autem mobilibus quae non sunt animalia: Dicendum, quod possent redimi & vendi, quia non applicatur Deo per se: & etiam quia non sunt precium rerum, sed res appreciables.

Sed circa haec dicit aliquis, quod non redimebantur neque vendebantur, quia scriptura non expressit haec, ergo non licebat redimi neque vendi, sed retinebat ea sibi sacerdos.

Dicendum, quod circa omnia haec fiebat redemptio, & uenditio. Et cum obijciatur, quod non scriptum est de hoc, dicendum, quod non tenet ratio.

Primo, quia si ita arguatur, quod non licet fieri, quia non scriptum est. Dicitur, quod non est prohibitum, quia prohibitio scripta non est. sic arguit Hieronymus in Prologo Epistolae Hebraeorum contra quosdam, qui dicunt eam non esse Pauli, quia non est ibi scriptum nomen suum, ergo nullius est, quia nullius nomen ibi scriptum est.

Secundo, & precipue, quia circa hoc fundatur intentio nostra de iure communi. cum enim aliquid transit in ius alicuius licet ei illud vendere, & non oportet ad hoc dari ei licentiam aliquam; sed solum quod non sit expressa prohibitio de uendendo, & ideo cum non sit expressa aliqua prohibitio de uendendo, etiam si non sit expressa, quod liceat, licebit sacerdotibus vendere ea quae sibi sic proueniunt.

Sed dicendum quod hoc tenet quantum ad hoc, quod liceat sacerdotibus vendere res illas, quia hoc competit de iure communi: & ideo non est necessaria permissio expressa. secus autem est de iure redimendi, quia istud ius introductum est in fauorem uouentis, & est privilegium illius. & non creditur aliquis habere privilegium, nisi illud ostenderit. Dicendum ergo tertio pro hoc, quod ista includuntur sub lege expressa, nam eadem lex est de omnibus his mobilibus quae uoueri possunt, quae est de animalibus quae non immolantur. nam in illis competit redemptio uouenti quam concessit Deus uouenti, si quod non sit necessarium transire in potestatem sacerdotis ea, quae promissa fuerint pro uotum, sed possit ea retinere uouens dato precio eorum, & quinta inluper parte illius. Idem autem est in omnibus his cum non sint ista talia, quae necesse sit applicari, & hoc licet litera non dicat, manifestum est, quia oem quod uouetur, aut necesse est applicari Deo, aut redimi potest, sed in omnibus quae uouetur nihil scriptura expressit, quod applicari necessario deberet, nisi animal quod immolari potest, in alijs autem concessit redemptionem, ut in homine in agro, & domo, & animali non immolabili. sed ista mobilia non sunt animalia immolabilia. ergo competere uoluit circa haec scriptura redimendi ius uouenti. Et ista est causa quare non expressit de his, quia scilicet

Quis modus tenebatur in redimendo res quae cedebant sacerdotibus.

Quod uouetur duplicem habet conditionem.

scilicet sacra Scriptura breuiter loquitur, & poterat sub praedictis intelligi de his mobilibus quid fieri deberet, ideo non expressit, quasi concedens idem fieri debere, quod de animalibus non immolabilibus. De uenditione magis notum est, quia aliqua sunt in quibus non competit ius redemptionis, & vendi possunt, sicut sunt animalia immolabilia per uotum oblata, nam illa non possunt redimi, neque commutari, sed necesse erat semel transire ad sacerdotem: & tamen postquam transiebant, poterat illa vendere, vel manducare, quia non cogebatur illa sacerdos immolare Deo, ut ostensum est supra: a fortiori ergo in quibuslibet alijs competit sacerdoti posse vendere.

Dicendum ergo, quando huiusmodi mobilia uouebantur, adducebat ea uouens ante sacerdotem qui illa aestimabat, & si uellet uouens illa retinere, dabat insuper partem quintam precij, & retinere poterat etiam sacerdos inuito, si autem uellet tunc redimere, non habebat postea recursum ad illa ad redimendum, vel emendum, sed retinebat ea sibi sacerdos, vel uendebat sub quacumque aestimatione ei placeret: sicut de animalibus non immolabilibus oblati supra diximus.

Quid fiebat de rebus quae per uotum cedebant Sanctuario, & an possint omnia redimi, & de tyibus modis earum. Quest. L I.

Nunc uero autem de illis rebus, quae per uotum ad Sanctuarium proueniebant, dicendum est, quod aliquae earum transibant ad immediatos usum Sanctuarii, & illae non redimebantur, ut ostensum supra est. Aliae autem sunt quae redimebantur. Aliae erant quae non redimebantur, poterant tamen vendi.

De primis dicendum, quod manebant firmiter in thesauris domus domini, ut erat ferrum, aurum, argentum, & cetera, & ista neque redimebat uouens, neque sacerdos uendebat alteri, sed in thesauris Sanctuarii seruabantur. De tertijs dicendum, quod erant sola animalia immolabilia, & ista non poterant commutari neque redimi, quia Deus istud uouit hic in litera, sed applicanda erant necessario ei, cui cedebant. & quia in aliquo casu cedebant Sanctuario, ut ostensum est supra, applicanda erant ei. & tunc sacerdos qui praerat Sanctuario, poterat illa immolare in sacrificijs ordinarijs, sicut alia qua alia empturi erant de expensis templi ad immolandum: aut si melius eis uideretur, poterant vendere illa aialia, & reponere illorum precia in thesauris domus domini: nam non erat necesse immolari illa, cum non prouenirent Deo, sed Sanctuario. & non proueniebant Deo ad immolandum, sed ad expensas: nam non immolabantur talia aialia, quasi ex lege determinata essent ad immolandum, quia erant munda, sed quia cedebant in usum Sanctuarii, & expensas. & tam uile erat Sanctuario vendere haec, & emere alia ad immolandum, quantum immolando haec euitare expensas. circa alia animalia immolabilia poterat de eis equaliter fieri utrunque. De secundis dicendum, quod competeat uouentibus circa illa redemptio, sed ista erant duplicia, quaedam immolabilia, ut domus, & agri, & alia mobilia, ut ueltes, & arma, & libri, & animalia non immolabilia.

De primis dicendum, quod competeat in eis redimendi ius uouenti: nam taxabat sacerdos domum, vel agrum, iuxta regulas datas in litera, si si erat domus taxabat, an esset paucum tempore uotum ante Iubileum, & paruam precium aestimabat. si erat multo tempore ante, taxabat multum precium. si autem esset ager, considerabatur magnitudo illius, & utilitas, scilicet, quantum sementis caperet, & etiam an paucum tempore, vel multo ante Iubileum uoueretur. & iuxta hoc

Alph. Tost. super Leuit.

taxabat multum, aut paucum de precio, & addebat uouens quintam partem si uolebat redimere, & retinebat sibi domum, vel agrum ipsum, & precium eum quinta dabatur in thesauros Sanctuarii. si autem nollet redimere, uendebatur alteri pro aestimatione, quae conueniret inter sacerdos & emptores, & manebat apud emptorem usque ad Iubileum, & tunc reuertebatur ad ius Sanctuarii, & uendebatur nomine Sanctuarii, & precium uenditionis applicabatur Sanctuario. Sed ad hoc aliquis dicit, quod non poterat tali modo ager, aut domus pertinere ad Sanctuarium, sed ad sacerdotes, quia dicitur in litera, quod possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.

Dicendum, quod ibi loquitur scriptura de uotis quae fiebant simpliciter, si uoueo talem rem Deo. nam omnia huiusmodi uota cedebant in ius sacerdotum. & tunc siue possessiones essent, siue qualibet alia, ad sacerdotes pertinebant. si tamen fieret uotum cum determinatione, si uoueo istam rem Deo pro usibus Sanctuarii, non cedebat sacerdotibus, sed Sanctuario. Scriptura tamen loquitur hic de uotis quae cedebant sacerdotibus, quia ista communius fiebant, & ita Deus fieri uolebat, ut haberent sacerdotes aliquid unde uiuerent, quia erant pauperes. quantum ad ea tamen quae cedebant Sanctuario, idem ius erat in illis Sanctuario, quantum ad redemptionem, vel uenditionem, quod ius erat sacerdotibus in eis quae cedebant illis. Sicut ergo si agri, aut domus cederent sacerdotibus ex uoto, redimebantur a uouentibus, vel uendebantur alijs, ut patet in litera, ergo & in agris, & domibus quae cedebant Sanctuario, idem fieret. Sed adhuc obijciatur, quod in agris, & domibus, quae cedebant Sanctuario, non esset idem, quia licet competeat uouentibus redimendi ius, si illi tamen non redimerent, non uideretur, quod teneretur Sanctuarium vendere alijs, sicut faciebant sacerdotes. & ratio est, quia sacerdotes, & Leuitae inter Israelitas uerabantur aliquid possidere Num. 18. & Deuteronom. 18. ca. Ideo quando proueniret eis domus, & agri per uota, etiam si non redimerent uouentes, tenerentur ipsi vendere alijs, & tamen templum, siue Sanctuarium non erat ueritum possidere aliquid horum. ergo poterat possidere, & non cogebatur vendere alijs, quando uouens non redimeret.

Dicendum, quod etiam Sanctuarium tenebatur in casu dicto vendere alijs, quia licet non sit prohibitio de Sanctuario, quod possideat: erat tamen intentio Dei, quod possessiones manerent in tribubus, & familijs, sicut ab ipso facta erant Num. 36. cap. & quod homines cognoscerentur de quibus tribubus, & familijs essent possessiones suas, ut ostensum est supra 25. c. Si tamen possessiones possent transire ad Sanctuarium per uotum, & manere ibi firmiter, periret ista distinctio, quae non manerent possessiones in tribubus, & familijs, in quibus Deus illas distinxerat: ideo Sanctuarium non poterat sibi possessiones retinere, sed uidebat illas, & accipiebant eas homines illius tribus, vel familiae. & sic manebat semper distinctio, quam Deus uouerat.

Et hoc tam uile erat Sanctuario, quam manere sibi possessiones firmiter, & forte plus. Nam si offerens, siue uouens non redimeret, uendebatur alteri, & tunc erat possessio consecrata Sanctuario, & pertinebat in aeternum ad illud, sed uidebat illam usque ad Iubileum recipiens precium illius, & in sequenti Iubileo rediret possessio ad Sanctuarium, & iterum eam uideret usque ad alterum Iubileum, & reciperet precium ac si non uideret, sed solueretur ad ipsos, & maneret proprietates penes Sanctuarium. Si autem essent res mobiles, ut arma, ueltes, & cetera, & huiusmodi, ipse uouens poterat redimere, cum taxarent ista a sacerdote data insuper quinta parte, sicut fiebat circa aialia non immolabilia, quae cedebant

X x 3 sacerdo.

facerdotibus, vt patet in litera: si autem non vellet redimere, vendebantur alteri: & in hoc differebat ab illo casu, qui erat quando ista sacerdotibus pueniebant, quia poterant ipsi tunc ista vendere, vel retinere, cum possent eis ad aliquid vtilia esse. cum autem proueniebant Sanctuario, non poterant esse vtilia ad aliquid ei: ideo sacerdotes qui administrabant res Sanctuarij, vdebant praeiudicia, quanto magis possent vendere.

An Iudaei possent vouere Deo seruos suos Iudaeos, & Gentiles: & quid tunc vouebant, & quid iuris transferebant in Deum, & an applicarentur Deo, vel redimerentur in pecunia, & qualiter. Quest. LII.

SEp nunc manet dubitum circa seruos, si quis voueret seruum suum, an cedebat Deo, vel redimebatur, & si redimebatur, quanto precio redimebatur. Circa hoc dicendum, quod aut seruus erat Iudaeus, aut de gentilitate conuersus. si esset Iudaeus, aliqui dicunt, quod non poterat voueri, quia illi non erant, vt serui, sed vt mercenarij, & coloni, vt patet supra 25. ca. & tamē seruos, & colonos nemo potest vouere, quia non sunt serui, ergo neque seruos Iudaeos.

Secundo, quia vouet quis id, quod est sui iuris, sed serui Iudaei non erant de iure ipsorum dominorum, quia non erant simpliciter ipsorum, cum non possent eos retinere quantum vellent, sed lex liberabat eos determinato tempore, nullo precio pro seipis dato: scilicet in anno septimo remissionis, vel in Iubileo supra 25. cap. ergo non poterant eos vouere.

Tertio, quia per votum transfertur aliqua res simpliciter ad Deum, & tamen domini seruorum Iudaeorum non poterant seruos Iudaeos tenere in perpetuum, quia nullus casus erat in quo semper essent serui, ergo non poterant illos vouere, quia si vouerent, totaliter ad Deum pertinerent.

Dicendum, quod non est dubium, quin Iudaei possent vouere Deo seruos suos Iudaeos, quia possum ego Deo vouere res meas, sed serui erant ipsorum dominorum, nam pecunia illorum sunt Exo. 21. cap. ergo poterant eos vouere.

Item maiorem potestatem, & ius habebant Israelitae super seruos suos Iudaeos, quam super filios proprios, quia filij sunt liberi, & tamen filios proprios vouere poterant Deo, & tenebat aliquantulum votum. & non solum patres hoc poterant in quorum potestate sunt filij, sed etiam matres, sicut fecit Anna mater Samuelis, quae vouit illum simpliciter Deo, 1. Regum, 1. c. & votum completum fuit, 1. Regum, 2. & 3. cap. ergo a fortiori posset homo Iudaeus vouere seruos suos Iudaeos, nam nemo dubitat hominem Iudaeum habere ius aliquod super seruos Iudaeos, ergo pro illo iure quod competit potest vouere illos.

Ad primum in contrarium dicendum, quod serui Iudaei erant serui, & non mercenarij, neque coloni. nam mercenarij nullum tempus expectabant ad hoc, quod liberarentur de potestate eorum, quorum erant mercenarij, serui non liberabantur, nisi determinato tempore a lege, vel cum redimerentur, ergo lex non voluit seruos esse mercenarios, sed esse seruos: & tamen dixit, quod essent quasi mercenarij, & coloni, quantum ad impositionem onerum, & laborum, & quantum ad vtilitatem ministracionem. Volebat enim Deus Iudaeos flectere ad misericordiam, solent enim homines durius tractare seruos, quam liberos imponendo grauiorē labores, & parciorē victum tribuendo. in hoc autē admonuit Deus Iudaeos, vt ad seruos Iudaeos se haberent, vt ad mercenarios, & colonos, qui liberi erant, & tamē cetera iura super eos, quae sunt dominorum ad

seruos, integra manere voluit, & alios esse colonos, & mercenarios, alios seruos: ideo licet non posset quis vouere mercenarium suum, aut colonum, quia non habebat ius in personam, sed in operas ad ipsos, poterat vouere seruum Iudaeum, super cuius personam potestatem, & ius habebat. Ad secundum dicendum, quod non potest quis vouere, nisi quod est de iure illius. de seruis autē Iudaeis dicendum, quod erat de iure, & potestate dñorum suorum. & cum dicitur, quod non erant in perpetuum serui, sed liberabantur aliqui, verum est. sed ex hoc solū sequitur, quod non erant dñorum suorum ad semper. & tñ eo tpe quo sui erant, ita serui erant ipsorum dñorum simpliciter vel totaliter, sicut serui gentiles qui in perpetuum seruebant: & tñ eo modo quo aliquis habet rem, potest dare eam Deo, & si modicum de re habet, modicum dabit, & quantumcumque modicum det, dum tñ aliquid det, gratum Deo est, sicut patet de vidua, quae obtulit duo era minuta Lucē 21. c. & Christus dicit Matt. 10. c. quod qui dedit pro Deum potum aquae frigidae, habebit mercedē suam. sed hoc est de rebus minimis quae dari possunt, ergo et minima possumus Deo offerre, & vouere: a fortiori ergo ipsi, quod dñs Hebraeus habet super seruum Hebraeum, poterat dare, & sic poterat ipsum seruum Deo vouere. Ad tertium, quod per votum transfertur res in Deum simpliciter, id est totaliter seruata conditione voti: nam votum fit voluntarie. & cū obligatio votiuā sit voluntaria, obligabit se homo quantum voluerit, & quomodo, & quantumcumque tempore, & ita vota quaedam sunt temporalia, quaedam perpetua. & hoc etiam erat in veteri testamento, vbi Deus facit differentiam in voto Nazaeorum dicens aliquod esse temporale, aliquod perpetuum Num. 6. ca. ideo generaliter, sicut quis potest vouere se ad seruendum Deo in aliquo opere in perpetuum, ita se potest vouere ad tempus, nisi sit votum, quod ex substantia sua non inducat paruitatem, sicut est in voto religionis, quia non potest aliquis profiteri religionem aliquam ad duos, vel tres annos, quia de substantia voti est perpetua obligatio ad obseruantias regulares, non erat autem aliquid tale in veteri testamento, vt supra ostensum est, iō poterat se quisque vouere Deo temporaliter, & ita licet serui Iudaei ad tempus solum apud dominos suos manerēt, poterant voueri, & non esset obligatio ex voto illo ad semper, sed ad tantum ad quantum maneret seruus ille. Vel vt melius dicatur tantum per votum illum poterat obligare, quantum ius dominus habebat in seruo. Alia ratio est ad hoc potior, quia cum vouebatur persona laicalis, fiebat estimatio voti in pecunia, vt patet supra in litera, si autem ita fieri deberet circa seruos, nullum erat argumentum, quia non applicarēt Deo personaliter ad ministerium aliquod, sed domini tantum, vt soluerent precium estimationis: ideo possent Iudaei serui voueri.

Si autem esset seruus de gentilitate, aliqui dicunt, quod non poterat voueri, quia erat res contemptibilis, & talia non vouentur neque offeruntur Deo, sicut precij canis, & merces prostibuli, neque offeruntur, neque vouentur domino Deuteronom. 24. c. Secundo, quia sicut ea quae offeruntur ab alienigenis, non acceptantur a Deo, neque poterant accipi a sacerdotibus supra 22. ca. f. de manu alienigenae non offeretis panes domino Deo vestro, & quicquid aliud dare voluerit, quia corrupta, & maculata sunt omnia: ita non possent accipi ipsi alienigenae, sed tales erant serui de gentilitate. ergo non poterant voueri.

Dicendum, quod serui conuersi de gentilitate poterāt voueri Deo. patet primo, quia ipsi conuersi de gentilitate poterant vouere seipos, ergo possent per alium voueri, patet hoc, quia conuersi ad Iudaismum faciebāt omnes ceremonias, quas Iudaei, & tenebantur ad obser-

De seruis ex gentilitate.

obseruationes legis, vt colligitur Exo. 12. ca. & tamen A voueri aliquid Deo erat vna de caeremonijs colētium Deum: ergo conuersi de gentilitate licebat. Secundo patet, quia adhuc maius est, quod conuersus de gentilitate voueat se Deo, quam quod aliquis voueat seruum suum conuersum de gentilitate, quia in vouendo, & offerendo ad hoc, quod liceat magis consideratur offerens vel vouens, quam quod vouetur, vel offertur. nā alienigenis non licebat offerre Deo boues, & oues mundos ad immolandum, & eosdem boues, & oues licebat Iudaeis Deo offerre supra 22. ca. & sic tenebantur munera propter personam. cum autem conuersus de gentilitate se vouebat, ipse erat vouēs. cum autem seruus conuersus de gentilitate vouebatur domino, vouens erat Iudaeus: si ergo liceret conuerso se offerre, a fortiori liceret Iudaeo seruum illum conuersum vouere.

Tertio, quia nulli conuersi ad Iudaismum erant magis alieni a Deo quam conuersi de Chanaanais, si qui essent, quia illos iussit Deus non recipi vllō pacto, sed occidi ore gladij Deuteronom. 20. ca. & tamen conuersi de Chanaanais fuerunt Gabaoitae quos Israelitae obtulerunt Deo ad hoc, quod cederent ligna aquasque portarent in ministerium altaris Iosue 9. cap. ergo a fortiori poterant offerri, & voueri conuersi de alijs gentibus. nam quicquid offerri potest, etiam poterit voueri.

Quarto, quia ista vota (vt videtur) conuertuntur in pecuniam, sed seruus conuersus de gentilitate, ita potest conuerti, vel estimari in pecuniam, sicut quelibet alia res: ergo poterat voueri.

Quinto, quia cum vouere sit bene agere, qualibet res erit licita ad votum, quae non est expresse vetita, & tamen non vetuit Deus seruos gentiles voueri: ergo poterant voueri.

Sed circa hoc est considerandum, quod aut serui erant gentiles, aut conuersi de gentilitate. si conuersi non est dubium quin liceret eis hoc, cum ipsi cogerentur seruare omnia mandata legis: & indicaretur de eis, sicut de Iudaeis ex genere. Si autem essent gentiles, non erant inter Iudaeos, cum aliquos gentiles accipiebant Iudaei in seruos, circuncidebant eos, & cogebāt ad obseruationem legis Exodi 22. capit. & ita nunquam seruos gentiles habebant: & tamen si daretur, quod haberent seruos gentiles, possent eos vouere, cum votum in pecuniam commutaretur, vt infra dicitur. & illi estimabiles erant, sicut quando vendebantur.

Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod serui conuersi de gentilitate non erant res contemptibiles, immo appreciabiles, quia erant homines, & maxime, quia iam erant effecti cultores Dei. Et cum obijciatur de precio canis, & prostibuli mercede, non est simile, quia precium canis est vile, & contemptibile, merces autem meretricis erat turpis, ideo non vouebatur haec, sed bene seruus gentilis. etiam ista adhuc posset quis offerre, nisi Deus expresse vetuisset, & tamen voueri seruos gentiles non venit, ergo licebat.

Ad secundum dicendum vno modo, quod ea quae offerbantur ab alienigenis, non recipiebantur: hic tamen serui conuersi de gentilitate non offerbantur ab alienigenis, sed a Iudaeis qui erant domini ipsorum.

Secundo potest dici, quod hic nullus alienigena erat, scilicet, quia neque offerens erat alienigena, neque quod offerrebat, quia offerens erat Iudaeus, qui autem vouebatur erat conuersus de gentilitate, & ita non erat alienigena, quia erat de cultoribus Dei.

Tertio potest dici, quod etiam recipiebantur oblationes de manu alienigenarū, quia rex Seleucus rex Asiae dabat de sumptibus suis omnes expensas sacrificiorū, libro 2. Machab. c. 3. & dabat etiam rex Persarum omnes expensas, vt patet 1. lib. Esdrae 7. ca. sed solum veta-

Alph. Toft. super Leuitia.

bantur accipi de manu eorum illa, quae ponerentur super altare. boues, & boues, aut libamenta, vt declaratum est supra 22. c. sed seruus non immolabatur in altari, sed in pecuniam conuertebatur. ergo poterat offerri. vnde secundum hoc videtur, quod non solum seruus conuersus ad Iudaismum poterat offerri a Iudaeo, sed etiam si alicuius gentilis esset, posset illum vouere Deo, quia in hoc pecuniam solum vouebat.

Nunquid serui qui vouebantur, applicarentur Deo, vel redimerentur in pecunia. Quest. LIII.

Nunc quaeritur de istis seruis qui vouebantur, quomodo fieret, an applicarentur Deo, vel redimerentur in pecunia. Aliqui dicunt, quod si serui isti poterant seruire in ministerio Sanctuario in aliquo Deo, non redimebantur, sed applicabantur Deo, & hoc tenent de seruis Iudaeis. Sed dicendum, quod istud non tenet, primo, quia liberi quae seipos vouebant, poterant ministrare seruienti Sanctuario, circa oia illa, quae poterāt facere serui, & tñ illi non applicabantur Deo, sed conuertebantur in pecuniam, iuxta taxationes, quae in litera hñt. ergo neque possent serui isti applicari, sed debent redimi pecunia. Secundo, quia adhuc videbatur magis hoc de homine libero Hebraeo quam de seruo Hebraeo, quia homo liber, cum se voueret, poterat dare se simpliciter, & ita applicaretur Deo ad semper, seruus autem Hebraeus non poterat dari ad semper, cum dñs non haberet ius super seruum, nisi vsque ad certum tps, & tñ Hebraeus seipsum vouens non applicabatur Deo, sed redimebatur pecunia, ergo non applicarentur serui Hebraei, sed redimerentur. Tertio, quia ratio motiua istorū presuppōnit falsum, scilicet, quod seruus posset applicari Sanctuario ad seruendum. nam hoc esset si seruus ille cederet determinatione Sanctuario. nō tñ cedebat, sed potius in ius sacerdotum, quia vota ad eos pertinebant Num. 18. c. nisi fieret cum determinatione, scilicet, vt diceret voueo hoc, vt cedat in vsu, vel iura Sanctuarij. Quarto, quia dato, quod votum sit factum, vt cederet seruus in iura Sanctuarij: adhuc non oportebat, quod applicaretur, quia simile est de alijs, quae cedebant in iura sacerdotum, nam animalia, tam munda quam immunda, & possessiones, & omnia mobilia per votum simpliciter emissum cedebant in iura sacerdotum, vt patet in litera. & ista omnia poterant applicari sacerdoti, quia poterant pertinere ad aliquas vtilitates eius, & tamen non applicabantur, sed redimebantur, & competebar vouenti ius redimendi etiam sacerdote inuito, vt colligitur ex litera, & supra dictum est. Ita ergo nūc circa seruos, licet possent in aliquo seruire, vel sacerdoti, vel Sanctuario, non sequitur, quod applicarentur eis, quia poterat competere repetitio.

Dicendum tamen, quod circa seruos istos Hebraeos non solum competebar repetitio, ita vt non applicarentur Deo, vel sacerdotibus, sed etiam non poterāt applicari personaliter dato, quod vouentes hoc vellent. Circa quod considerandum, quod ea quae vouebantur, erant triplicia, quaedam vouebantur, & necesse erat applicari, & non poterant commutari, neque redimi. Alia poterant commutari & redimi, vel manere applicata Deo, sine commutatione & redemptione. Tertia erant quae necesse erat redimi, & non poterāt applicari Deo. Prima sunt animalia quae immolari possunt, quia illa applicari necesse erat, vt patet in litera. Secunda erant, vt animalia immunda non immolabilia. nam poterāt redimi, vel manere penes sacerdotes, quibus proueniebant. Tertia sunt homines qui se vouebant, quia hos necesse erat redimi, & non poterant manere penes sacerdotem, cum lex obligaret eos ad redemptionem, vt patet hic.

Que vouebantur erant triplicis conditionis.

De seruis autem Hebrais dicendum erat, quod pertinebant ad tertium modum: cum enim homines essent, necesse erat eos redimi, potissimum cum illi redibant aliquando in libertatem.

Nunquid conuersi de gentilitate applicarentur Deo, vel redimerentur. Quest. LIIII.

CIRCA seruos conuersos de gentilitate est, nunc dubium an applicarentur, vel redimerentur.

Aliqui dicunt, quod applicabantur ad ministrandum, & faciunt differentiam inter seruos Hebraeos, & conuersos de gentilitate. quia dicunt Hebraeos seruos non posse uoueri, & consecrari, siue applicari Deo, quia isti liberabantur aliquo tempore. omnis autem res quae Deo consecratur non poterat vendi, neque redire ad usum humanos, infra in litera. sed seruos de gentilitate conuersos dicunt posse uoueri, & consecrari, quia manebant serui in perpetuum, & sic possent esse consecrati. & sic dicunt, quod tales manerent semper in ministerium Sanctuarii. Secundo, quia Gabaonites erant Chanaanii, & conuersi fuerunt ad Deum Israel, & facti sunt serui mandante Iosue, & principibus populi, & tunc a tota multitudine oblatis sunt, ut essent serui in Sanctuario ad cedenda ligna, & aquas portandas pro necessitate sacrificiorum Iosue 9. c. & ibi manerunt semper lib. 2. Reg. 21. c. & tamen non poterant esse aliqui magis alieni a Deo quam Chanaanii. ergo a fortiori serui conuersi ad iudaismum cum uouerentur a dominis, non redimebantur, sed manebant in perpetuum ad ministrandum Deo applicati. Dicendum, quod serui conuersi de gentilitate, quando domino uouebantur, non applicabantur ei, sed redimebantur. & dato, quod domini offerentes uellent, quod manerent Deo applicati, non poterant, sed oportebat redimi, & hoc quia erant homines, & homines redimebantur, ut patet hic. Secundo, quia cum posuerit hic Deus doctrinam de rebus, quae uouentur, non posuit de aliqua quae necessario applicaretur Deo, nisi animalibus immolabilibus. De alijs autem dixit, quod poterant redimi, & tamen serui non erant animalia immolabilia. ergo poterant redimi, & non applicabantur necessario. Tertio, quia isti putant, quod serui conuersi per uotum cederent Sanctuario, & seruirent ibi in perpetuum, sicut Gabaonites. sed non est uerum, quod serui per uotum cedebant sacerdotibus potius quam Sanctuario, & ita non manebat ibi motuum eorum.

Ad rationem primam in contrarium dicendum, quod fundatur illa distinctio super errore, nam serui Hebraei cum uouerentur a dominis, siue cederent Sanctuario, siue sacerdotibus, non applicabantur persona liter, sed redimebantur in pecuniam, si non erat causa quia non poterant manere in perpetuum ad Dei cultum: nam si applicari possent ad ministerium Dei, posset temporaliter, vel in perpetuum applicari, sicut poterat aliquis Leuita uouere se ad seruiendum Deo in loco Sanctuarii determinato tempore ultra id quod tenebatur, vel poterat se uouere ad semper, sicut uouit mater Samuelis ipsum Samuel. 1. Reg. 1. cap. & ita in uotis temporalibus laicorum erat, si in uoto Nazaretorum, in quo consecrabantur homines Deo, & poterat illud uotum esse temporale, vel perpetuum Numeri 6. capit. Ita si laicis concederetur ministrare circa aliquas res Sanctuarii, poterant se uouere ad ministrandum in illis determinato tempore, vel ad semper: ideo non est ista causa quare redimebantur serui Hebraei cum uouerentur. Nam pro tempore illo quo dominis tenebantur seruire, vel saltem quousque se redimerent, tenebantur manere ministrando in seruitio Sanctuarii,

vel sacerdotum quibus cederent ex uoto. sed causa redemptionis est, quia nulli laici admittuntur ad aliquas ministraciones Sanctuarii, sed conuerti uult eorum uotum in pecuniam.

Ad secundum dicendum, quod non fuit simile de Gabaonitis ad alios seruos qui uouentur: nam illi non fuerunt dati Deo per uotum, sed per oblationem Iosue 9. cap. nam fuit potius condemnatio quaedam quam condemnatio fuerunt ad istam seruitutem: nam prius non erant serui, & tunc effecti sunt serui.

Secundo, quia ibi non solum traditi sunt ipsi Gabaonites qui tunc erant, sed etiam omnes qui de eis nascerentur usque in sempiternum, & omnes dicebantur esse sub maledictione, id est maledictione Iosue 9. c. sed si aliqui serui applicarentur Deo, non ob hoc filij eorum erant applicati.

Tertio, quia hoc ualuit, quia intercedit ibi auctoritas Iosue qui erat Propheta, & dux totius populi, & sic fuit speciale, quod Deus approbavit, quia alias homines non poterant applicari eo modo ad ministeria Sanctuarii, ideo postea non licuit fieri, sed quod legi staretur, scilicet, quod homines qui uouerentur, redimerentur.

Quarto fuit, quia non erant tunc aliqui assignati, qui seruirent Sanctuario in officio cedendi ligna, & comportando aquas. Nam hoc non pertinebat ad Leuitas, sed alia ministeria digniora, ideo quando Sanctuarium alicubi locaretur, ita quod fieret in eo iam ministratio quotidiana, oportebat, quod illa fierent ab aliquibus mercenarijs, & fierent magna expense Sanctuario, ideo placuit Deo per istum modum providere, scilicet, quod tunc cum introierunt Iudaei in terram Chanaan, quando ministraciones incipere debebant, prouideret de ministris dando Gabaonitas, qui a populo obligarentur ad istam ministracionem, & fuerunt isti sufficientes ministri.

Et ex ista ratione non debuerunt alij qui uouerent, applicari in Sanctuario ministerio alicui, quia non erat aliquod, quod competeret laicis, nisi ministerium Gabaonitarum, & ad illud sufficiebant Gabaonites qui multi erant, & uiri de quatuor ciuitatibus Iosue 9. c. ideo plures apponi erat superuacuum, & rursus erat damnosum Sanctuario, quia isti qui ministrabant alebantur sumptibus Sanctuarii, & quanto plures essent, tanto maiores fierent expensae, ideo non debuit concedi alijs qui uouebantur, quod in illam ministracionem transferret, sed potius quod redimerentur: & tunc erat utilitas Sanctuario, & sacerdotibus propter pecuniam, quam accipiebant de redemptione horum: & ita apparet, quod nulli serui debuerunt per uotum transire in ministracionem Gabaonitarum, sed redimi.

Qualiter redimebantur isti serui conuersi de gentilitate, cum uouerentur per dominos suos. Questio. LV.

SEPO nunc queretur, qualiter redimebantur isti serui, cum uouerentur per dominos suos. Dicendum, quod aut erant serui Iudaei, aut conuersi de gentilitate. si erant serui Hebraei, aut uouebantur simpliciter Deo, aut uouebantur, ut essent in iura Sanctuarii.

Si primo modo cedebant sacerdotibus, quia omne uotum simpliciter factum ad illorum ius pertinebat. & tunc dicendum, quia redimendi erant serui illi, & fiebat redemptio per uouentem, qui dabat pecuniam illi, & retinebat sibi seruum, cum redemptio non competeret, nisi uouenti. si autem uouens nollet redimere, uendebatur seruus alteri, & dabat pretium, & illud sacerdotibus proueniebat. Si autem factum erat uotum cum determinatione praedicta, cedebat res promissa per uotum in iura Sanctuarii, & uouens redimebat tunc seruum,

seruum, & retinebat sibi, & pecunia redemptionis dabatur Sanctuario. si autem uouens nollet redimere, uendebatur alteri, & pecunia dabatur Sanctuario. Sed dicendum, quod siue cederet sacerdotibus, siue Sanctuario, & uendebatur, non uendebatur nisi usque ad tempus, quo alias manere obligatus erat, scilicet seruus Iudaeus exibat in anno septimo remissionis regulariter, nisi uolens liberare filios, quos acceperat ex ancilla tradita sibi in uxorem a domino, & ipsam uxorem, permitteret sibi perforari aurem subula, quia tunc usque ad Iubileum seruiret Exodi 21. & Deuter. 15. & supra 25. cap. siue ergo liberandus esset in anno remissionis, siue in Iubileo, non extendebatur ultra uenditio. etiam si dominus redimeret eum post uotum, non poterat maiori tempore retinere, quam poterat ante uotum. Nam dominus per actum suum non poterat conditionem serui deteriorem facere, ideo redimendo ipsum nunc postquam uouerat, non acquisiuit maius in eo ius, ut amplius possit retinere: nam per uotum potuit sibi ipsi dominus prauidicare perdedo aliquid de rebus suis, sed non potuit pinguius ius acquirere. similiter uendendo illum, vel uouendo redimere non poterat facere conditionem illius deteriorem, sed liberabatur eo tempore, quo alias liberandus esset, & nullum uotum emissum esset. Si autem esset seruus conuersus de gentilitate, aut per uotum cedebat sacerdotibus, aut Sanctuario: si sacerdotibus redimebat dominus seruum, & pecunia redemptionis dabatur sacerdotibus, manebatque seruus penes dominum uouentem. si autem ille nollet redimere eum, uendebatur alteri, cedebatque precium sacerdotibus. Si autem uotum esset tale, ut cederet res Sanctuario, redimebat dominus seruum, & pecuniam dabat Sanctuario. si autem non redimeret, alteri uendebatur, & similiter pecunia proueniebat Sanctuario. & tamen hic, quia erat seruus conuersus de gentilitate, cuiusque uendebatur, simpliciter uendebatur, sicut si uendebatur sine uoto aliquo.

Quanta pecunia pro seruo dabatur seu gentili, seu Iudaeo. Et quid sacerdos in eius taxatione considerabat. Questio. LVI.

CUM sit dictum, quod seruus, siue Iudaeus, siue gentilis, cum uouebatur, non applicabatur Deo neque sacerdotibus, sed dabatur pro eo pecunia: est dubium quae pecunia pro illo dabatur. Aliqui dicunt, quod dabatur pecunia statuta. nam iam taxata erat hic in litera quanta pecunia erat danda pro quolibet qui uendebatur, siue esset masculus siue femina, & iuxta illam taxationem daretur pro istis seruis. Sed dicendum, quod non stat, primo quia ista taxatio erat pro illis, qui se uouebant cum dicitur. homo qui uotum fecerit, & spoponderit Deo animam suam, sub estimatione dabit precium, & isti sunt liberi. serui autem non uouebant seipsum, sed Domini eos uouebant. ergo non debebat teneri illa estimatio. Secundo patet quia hic est differentia, quando quis uouebat se, vel rem suam, & alius modus erat circa personam se uouentem quam circa res, sed seruus computatur inter res possessas, quia est pecunia domini sui Exo. 21. cap. ergo non debet haberi circa seruos idem modus, qui habetur circa homines, sed qui habetur circa res eorum ab eis possessas, & circa illas non erat posita aliqua certa taxatio. ergo necque serui redimendi erant per taxationes, quae hic ponuntur pro hominibus.

Tertio apparet, quia non competerat haec lex seruo. nam poterat aliquis habere seruum Hebraeum inter viginti annos, & sexaginta, & tales secundum istam legem dant pro se quinquaginta siclos, cum se uou-

erint, sed dominus poterat uouere seruum uno anno ante annum remissionis, vel Iubilei, & quia uouendo seruum non uouebat nisi ius, quod habebat in illo, & illud erat ius ad seruum uno anno, & illud ius forte non ualere quatuor aut quinque siclos, vel parum plus, quomodo redimeret dominus talem seruum dando pro eo quinquaginta siclos? nam grauaretur, & ideo nollet redimere, & cum uendebatur alteri nolente cum redimere domino, non darentur pro eo, nisi quatuor aut quinque sicli, & sic non posset haberi ista estimatio. nisi dicitur, quod dominus cogebatur redimere dando illud precium pro seruo, & tunc grauaretur nimium, quia multam pecuniam daret pro re parui precij. unde nemo Iudeorum uellet uouere seruum Hebraeum, in quo diuinus cultus, & prouetus minuerentur. non ergo dabatur pro seruo Hebraeo estimatio, quae ponitur in litera pro alijs hominibus. Quarto quia non conuenit hoc intentioni legis, quia dicitur, quod uouentes se soluerent taxationes illas, quae in litera habentur, & si aliquis pauper esset non potens soluere precium illud, staret ante sacerdotem, & quantum ille taxaret considerata paupertate sua, tantum daret, hoc enim conueniebat pro hominibus liberis, scilicet ne cogebantur uendi, cum non haberent unde soluerent. Sed in seruis non stabat ista causa, quia si dominus uouens non posset soluere estimationem legis, poterat uendi seruus, & inde haberetur estimatio, cum non esset inconueniens uendi seruum, cum ipse se prius uendidisset, & dominus haberet potestatem uendendi illum, & tamen Deus uoluit, quod homines qui uouebantur, non uenderentur etiam si non possent soluere estimationem. ergo non accipienda est lex hic de omnibus hominibus, sed solum de liberis qui seipsum uouent, vel ut liberi uouentur ab eis, in quorum potestate sunt.

Quinto quia secundum formam istarum taxationum uidetur, quod homo redimat se pro toto, quod ualeat proportionabiliter, id est posita quantitate eius qui maximi valoris est, licet non taxetur ille proorsus quantum ualeat, taxentur ceteri proportionabiliter secundum estimationem illius, & hoc apparet, quia secundum diuersas etates ponuntur hic diuersa precia, & secundum differentiam sexuum, quia magis ualeat masculus quam femina, & uir quam puer. Non tamen serui redimerentur proportionabiliter quantum ualere, sed multo magis, aut minus: nam seruus Hebraeus tantum ualeat quantum est seruitium temporis illius, quo seruus futurus est, sed poterit esse, quod uouebatur uno anno antequam in libertatem exeat, ideo non est precium illius nisi pro uno anno, si autem ad etatem respiciatur, ualde inconueniens erit. unde magis respiciendum esset ad tempus sequendi, quod restat, quam ad etatem. sed hic statuitur precium iuxta etates. ergo statuitur precium pro homine libero, qui seipsum tradit simpliciter, & iuxta differentiam etatum esset maior aut minor eius valor, & non pro seruis qui uouentur.

Sexto quia sequeretur etiam magnum inconueniens, scilicet, quod tantum daretur pro redemptione serui Iudaei, quantum pro redemptione serui conuersi de gentilitate, sed falsum est, quia seruus de gentilitate est multo maioris valoris, cum ille sit seruus in eternum, & nunquam liberatur neque in Iubileo: & tamen ipsi quam qui nascerentur inde erunt serui domini usque ad annum remissionis, & forte seruiret per unum aut duos annos. ideo inaequale precium redemptionis debebat esse in illis, & tamen si redimantur per has taxationes erunt equalia precia, ideo dicendum, quod non sunt haec taxationes, nisi pro hominibus liberis.

Alij

Alij ergo dicunt, quod in seruis non erat alia, nisi quod venderentur, & daretur precium ei, qui cedebat siue Sanctuario, siue sacerdotibus, & hoc videbatur eis conueniens, quia seruus vendi potest, ideo simpliciter vendendus erat, & tota taxatio precij eius cederet Deo. Sed dicendum, quod hoc non stat. primo quia si seruus vendendus esset, quia vouebatur, venderentur serui Iudaei simpliciter, & ita praediceretur eis, qui non tenebantur seruire nisi usque ad determinatum tempus. Secundo quia praediceretur dominis, nam vouentes semper habebant ius redimendi res quas vouebat, nisi essent animalia immolabilia. serui autem non erant huiusmodi, ideo dominis competebar redimere eos, & si ipsi redimere nolent, vendi debebant. si igitur statim venderentur serui votiu non concessa dominis vouentibus facultate redimendi, praediceretur eis. Tertio quia tunc non esset hic regula, per quam agebatur in voto illo, quod erat inconueniens, ponit enim hic regulam Deus sufficientem de omnibus votis, ideo oportet, quod votum factum de seruis includatur sub aliqua parte huius regule, sed hic sunt tria membra circa votum, quia quedam vouentur que oportet redimi data taxatione certa, quae habetur in litera, ut homines liberi. Alia quae non redimebantur, neque commutabantur, sed ipsa eadem tradebantur, sicut erant animalia immolabilia. Alia erant quae redimebantur, & si non redimerentur vendi poterant, sicut animalia non immolabilia, & agri, & domus: & generaliter omnia alia humana possessa. sed serui non pertinebant ad primum membrum, cum non essent homines liberi, neque ad secundum, cum non essent animalia immolabilia, ergo oportet, quod ad tertium pertineant, quia aliis non esset aliqua regula, sub qua caperetur, quod est inconueniens, cum circa caeremonias non possimus aliquid facere neque ex nobis constituere, nisi quod a Deo institutum est. Dicendum ergo, quod ad istud tertium pertinebat votum de seruis, & ideo redimendi erant, vel vendendi, & conueniens est, quia ipsi erant res dominorum suorum, sicut alia res possessae. Sed circa modum redemptionis dicendum est, quod aliter redimebantur serui Iudaei quam conuersi de gentilitate. nam serui Iudaei non erant serui ad semper, sed ad tempus, ideo cum vouens ferret seruum quem vouerat, ad sacerdotem, statuebat ille precium; & redimebat illum dominus sibi retinens seruum, & precium tradens, siue sacerdoti, siue Sanctuario. Considerabat autem sacerdos in taxando precium tempus, usque ad quod manere deberet seruus in seruitute, & pro pauco tempore parum aestimabat, & pro multo tempore multum, & istud patet ex simili. nam cum voueretur ager redimebat eum dominus agri iuxta impositum sibi precium a sacerdotibus, sed dicitur quod circa impositionem precij considerare debet sacerdos quantum valeret ager simpliciter venditus, scilicet a Iubileo usque ad Iubileum, quod erat considerata magnitudine semetis quam caperet, & postea considerabat annos, qui manebant usque ad Iubileum, & secundum illos taxabat precium parum, aut multum, ut patet infra in litera. ita ergo esse deberet hic cum teneretur seruus solum usque ad determinatum seruire tempus.

Si autem erat seruus de gentilitate conuersus, dicebatur a vouente ad sacerdotem, & aestimabat eum, & vouens dabat precium si redimere vellet; sin autem alteri vendebatur, & tamen nunc aestimans seruum illum non respiciebat quantum usque ad Iubileum, vel usque ad tempus aliquod valere posset, sed quantum simpliciter venditum valeret, quia seruus de gentilitate non soluebatur a seruitute in Iubileo, sed transibat ad posterum sup. 25. c. & ita precium huius esset magnum.

F *Qua aestimatione vendebatur, & redimebatur seruus Iudaeus? Quaes. LVII.*

QVAERETUR nunc qua aestimatione vendebatur, & redimebatur seruus Iudaeus. nam dictum fuit, quod seruus Hebraeus aestimatus erat non simpliciter, sed solum pro illo tempore, quo mansurus erat in seruitute, & tamen ista aestimatio poterat esse duplex, scilicet illa quam dominus dederat pro seruo isto, quando emit eum, & tunc quod consideraretur quantum residuum erat de tempore seruitutis, & esset talis proportio partis precij ad totum precium, qualis erat partis temporis ad totum tempus. alia aestimatio esse poterat quam nunc faceret sacerdos, vel aliquis alius si emerit illum seruum, scilicet, quod consideraret quantum poterat valere iste homo venditus ad septem annos, & poterat esse ista aestimatio precij maior, vel minor quam prima, & ideo dubium est per quam istarum, nunc sacerdos deberet iudicare, scilicet an staret prima quam fecerat dominus emens seruum, vel posset ipse facere nunc aliam quam sequeretur dominus.

Dicit aliquis, quod poterat sacerdos facere aliam, quia forte dominus emerit seruum illum pro paruo precio, & iuste poterat aestimari pro maiori, & ut non defraudaretur sacerdos, vel Sanctuarium, sequeretur vouens aestimationem iustam, quam nunc sacerdos tenebat. Secundo quia iste seruus poterat nunc plus valere, quam quando fuit venditus, ideo si vendatur nunc pro septem annis, dabitur maius precium pro eo quam a principio, & tamen quando fit redemptio voti, non uiter pertinere incipit, vel obligatus esse seruus iste, Deo vel sacerdotibus. ergo attendi debet valor eius nunc, & non ille qui fuit quando a principio venditus est. Dicendum, quod istud non est satis manifestum, quia utraque pars potest habere rationes probabiles, sed magis videtur dicendum, quod sacerdos debeat sequi aestimationem serui, quam dominus fecit emendo seruum, & iuxta illam faciet proportionem residui temporis, & precij competentis pro illo. Et ratio prima est, quia dominus seruum Hebraeum vouens non uenerit illi simpliciter, sed ius solum, quod in illo habet, sed ipse habet ius temporis seruitutis pro illa proportione precij, quod dedit pro eo, ergo cum voueat pro residuo tempore, videtur quod nihil voueat nisi precium, quod competit pro illo residuo tempore seruitutis sibi debiti.

Secundo quia iste seruus habet ius redimendi se si uult de seruitute exire ante annum remissionis, ut patet supra 25. cap. & si seipsum redimit, dabit precij partem secundum proportionem temporis ad illud precium, quod dedit dominus pro eo, etiam si plus valeret, ergo dominus redimens illum cum vouerit, videtur quod teneatur dare secundum proportionem precij, quod ipse dedit pro seruo, & non debet fieri aliqua noua taxatio per sacerdotem.

Tertio quia aliis sequeretur inconueniens, scilicet si cum uouit dominus seruum, faciat sacerdos aliam maiorem taxationem, & iuxta illam reddat partem proportionalem pro tempore residuo. si seruus uellet se tunc redimere, daret domino partem proportionalem iuxta precium, quod acceperat a domino, & ita defraudaretur dominus, quia daret plus sacerdoti quam acciperet a seruo, & sic voueret plusquam in seruo habebat, quod non erat conueniens. Quarto quia sacerdotes nunquam debebant taxare ad maximum, quod res valere potest, sed inter multum, & paucum, quod est inter bonum, & malum, ut dicitur in litera, quia aliis vouentes distraherentur a vouendo, & tamen taxare ultra id, quod vouens pro seruo dederat, erat multum taxare

taxare quo grauaretur vouens, ergo sacerdos stabat illi taxationi, qua seruus emptus fuerat a domino. Ad primum in contrarium dicendum, quod satis erat contingens, quod dominus emisset minori precio quam valeret, & tamen non fraudabatur sacerdos neque Sanctuarium, si iuxta illam aestimationem acciperet proportionabiliter partem precij, quia sacerdos non debebat aestimare ad maximum, quod res valere poterat, sed ad mediocritatem, ita ut vouentes non grauarentur, sed aestimatio praecedens erat, per quam non grauaretur vouens, ideo illa tenenda erat, & non erat alia facienda de nouo. Ad secundum dicendum, quod poterat seruus magis valere, quando nunc voueretur, quam cum venditus fuerat, & tamen si hoc attendere, taxaretur res ad maximum quo valere poterat, & sic grauarentur vouentes, ideo non erat huic taxationi addendum, sed prime, quam fecerat dominus emens seruum illum. de seruo autem conuerso de gentilitate non erat istud dubium. nam in illo non poterat fieri, nisi vnus modus taxationis, quia ille non vendebatur ad tempus determinatum, sed ad tempus perpetuum, ideo vendebatur quantum valere poterat, unde sacerdos aestimaret illum tanti precij, quanti rationabile posset communiter valere, & illud precium solueret redimens.

Nunquid redimens dabat quintam partem insuper, vel solam aestimationem factam a sacerdote. Quaes. LVIII.

SED est nunc dubium, an redimens dabat quintam partem insuper, vel solam aestimationem factam a sacerdote. Aliquis dicit, quod solam aestimationem, quia dabatur a redemptore pars quinta insuper, quando vouens habebat fauorem in redimendo, sicut in agro, & rebus immobilibus, quas si redimeret, haberet in perpetuum, alij vero ementes solum habebant usque ad Iubileum, ideo redimens dabat quintam partem, & alij non, & tamen hic non contingebatur redimens aliquam utilitatem specialem, cum res ista quae redimebatur, siue emeretur, siue redimeretur, transiret in aeternum ad ementem, vel redimentem, ergo non deberet dare quintam redimens, sicut neque dabat emens. Dicendum quod tam in redemptione serui Hebraei, quam conuersi de gentilitate, si dominus uellet redimere, daret precium taxatum a sacerdote, & insuper quintam partem. Et patet hoc primo, quia ubique conceditur vouenti redimere rem quam vouebat, imponitur ei, quod soluat quintam, siue in rebus mobilibus, siue immobilibus, ut patet in litera, & tamen hic competebar redemptio, ergo dabatur insuper quinta. Secundo quia redimenti fiebat fauor, quod liceret ei retinere rem obligatam sacerdotibus, vel Sanctuario inuitis illis, ipsis autem ementibus non erat aliquis fauor, quia non competebar eis ius emendi, nisi uolente eo cuius erat, ideo imponebatur loco huius fauoris aliquod onus redimenti, scilicet, quod quintam solueret, & ob hoc generaliter litera addit quintam redimenti, & tamen hic conceditur iste fauor vouenti, quod redimat rem suam, ergo ei imponitur haec grauitas, scilicet, quod addat quintam. Tertio, & precipue, quia priuilegium non competit ex natura, sed ex speciali concessione, unde non creditur habere priuilegium aliquis, nisi illud ostendat, & tamen ius redemptionis priuilegium est, quia de iure communis tradenti rem suam, vel vendenti, non competit redemptio, & tamen dicimus competere hic redemptionem, ergo competit ex hac sola lege, quae concessa est hoc vouentibus, & tamen ista simul cum iure redemptionis imponit vouenti, quod quintam soluat, tenetur ergo dare aestimationem serui, & quintam redimens

seruum, quem vouerat. Ad rationem in contrarium dicendum, quod illud praesuppositum non est verum: quia hoc esset si solum adderetur quinta in immobilibus cum redimantur, & tamen etiam circa mobilia additur quinta, ut patet in vouentibus animalia, quae non possunt immolari, quia si uolebant ea redimere, dabant aestimationem, & quintam, ut patet in litera, ideo eadem ratione addetur hic quinta. Cum autem dicitur, quod nihil plus conuequebatur hic redimens, quam simpliciter ementes, ideo non daret quintam. Dicendum quod est falsum. Primo quia propter redimentem priuatur iure suo sacerdos, scilicet, ut non possit retinere rem sibi obligatam, sed compelletur eam dare, & propter alios ementes non cogitur dare, sed vendit quando uult, ideo est aliqua utilitas redimentis. Secunda est, quia redimens habet maiorem taxationem quam alij ementes, ideo additur quinta, patet quia sacerdos taxabat rem inter multum, & modicum ad hoc, quod posset redimens eam habere, & non ad maximum, quod poterat valere, quantum ad vendendum non erat sic, quia non erat eadem taxatio, sed uidebatur quanto posset in plus vendi, nam si redimens nolisset redimere, & sacerdos, vel Sanctuarium uellet rem illam vendere, non tenebatur pro eadem aestimatione dare que supra fuerat facta, sed uidebatur quanto plus poterat, ut colligitur infra in litera, & probatum fuit supra, & ita cum esset hic, & generaliter quantum ad omnem redimentem fauor quidam, tenebantur semper redimenteres dare insuper quintam.

Quare homines qui vouebantur, & redimebantur, non dabant pro se totum valorem suum, pro animalibus uero, & alijs rebus dabatur totus valor. Quaes. LIX.

QVAERETUR quare homines qui vouebantur, & redimebantur, non dabant totum valorem suum, & pro animalibus que vouebantur si redimeretur, dabatur totus valor, & ita etiam de alijs rebus. Dicendum, quod fuit conueniens in hominibus non accipi totum valorem ipsorum, in animalibus autem sic, in quo considerandum est, quod cum aliquis se uouebat, totum se tradebat Deo, & res que uouetur, etiam tota Deo traditur, ideo quantum ad hoc, si id, quod uouetur, redimendum erat, debebat totus valor rei dari, & tamen in hominibus fuit aliquid speciale, ut non conueniret dari, datus fuit ergo in alijs rebus. Primum fuit propter honorem, nam Deus uoluit honorare homines liberos, qui se sponte uouent, ne uideantur uendi, sed liberi manere, si tamen daretur pro eis totus valor, venderentur, ideo noluit statuere totum valorem, sed aliquid modicum oblationis, circa res autem possessas nullus honor attendi debebat, quia illae non sunt dignae aliquo honore, ideo non erat inconueniens, quod venderentur, vel darentur pro eis totus valor. Secundum fuit, ut acciperet Deus ad se uouendum, & hoc erat non grauando uouentes in solutione uotorum, si autem homines soluentes precium pro se darent totum valorem, cum valor hominis sit magnus, depauperarentur uouentes, ideo non debuit totus valor dari, sed statui aliquid minus. secus autem est de rebus possessis, quia non est regulariter tantus ualor earum, ideo etiam si totus valor daretur, non erat inconueniens.

Tertium erat, quia homo liber, qui se uouebat, etiam si applicaretur Deo ad ministrationem aliquam, non esset illa penitus seruilis, ideo non debebat dari pro illo quantum valere posset, si ad illam solam uenderetur, sicut si aliquis homo se uideret per totam uitam ad faciendum aliquod opus determinatum, & non plus uolueret, tunc

fidie, non daretur tantum pro illo homine, quantum si simpliciter venderetur. Iecus autem erat de rebus possessis ab homine, qualescunque essent, quia illę dę erant pro toto, quod erant, aut prodesse poterant, ideo si redimerentur, totus valor pro eis dandus erat, & hoc apparet, quia res illę si non redimerentur, transferantur ad sacerdotem, vel Sanctuarium, & vouens perdebat illas, vt ergo retineret illas, quas totaliter perditurus erat, totum valorem dare deberet, & hoc non solum fiebat in animalibus, sed etiam in domibus, & agris, & quibuscunque mobilibus, & immobilibus, vt patet in litera, & idem in seruis, siue Iudęis, siue cõ uersis ad iudaisum, quia non vouebantur, vt homines, sed vt res possessę ab hominibus, & ideo redimebantur, vt res, & non, vt homines dato totali precio.

Quare pro redemptione voti hominum posuit Deus aliquas taxationes, & pro alijs rebus non.
Quęst. LX.

SED quæretur, quare pro redemptione voti hominum posuit Deus aliquas taxationes, & pro alijs rebus non posuit aliquas. Dicendū, quod vt quidam putant fuit, quia in hominibus est multa varietas, ideo posuit multas taxationes. In alijs autem rebus non est tanta varietas, ideo non fecit sic. Sed dicendum, quod non fiat, quia tunc propter plures differētijs in hominibus essent plures taxationes, & in alijs rebus pauciores, & tamen nullam posuit in alijs, ideo non est hęc causa. Alij dicūt, quod hoc fuit, quia in hominibus est valor magis notus, & vt communiter magis simulantur in valore, in alijs autem rebus neque est valor ita notus, nec tanta similitudo, id non fuit ibi facta taxatio. Sed dicendū, quod nec istud fiat, quia maior similitudo est inter duos arietes, & duas oues inter se in valore, quàm inter homines, quia contingit vnum hominem valere pro mille, sicut dixit Ioab, quod Dauid pro decem millibus computabat lib. 2. Reg. cap. 18. & vnus valet tres, aut quatuor, aut plures, & tamen inter oues, & boues, & asinos, & huiusmodi nō est in hoc multa proximitas in precio, ideo non est ista causa. Sed dicendū, quod causa fuit, quia voluit Deus, quod pro homine nō daretur totū precium, & pro alijs rebus totū daretur. Si enim Deus voluisset, quod daretur totum precium pro homine, non oportuisset poni aliquam taxationem, sed quod sacerdos taxaret quantum valeret, & tātum ille daret, & hoc conuenientius erat quàm poni taxationes aliquas secundum etates, quia aliqui duo homines sunt eiusdem etatis, & vnus valet in quadruplum quàm alius. In particulari autem sit bene iudiciū de re, quia contingit rem variari infinitis modis, qui non subijciuntur cõsiderationi vniuersali, sed sensui, & iudicio in particulari, & ob hoc, quia voluit omnes res pro toto valore redimi, non posuit in illis aliquam taxationem, sed quod sacerdos taxaret quantum res valeret. Sed obijciatur, quod etiam circa hominem istud fiebat, quia circa pauperes estimabat sacerdos, vt patet in litera.

Dicendum, quod non est simile. Primo quia circa pauperes estimabat sacerdos quantum poterant soluere commode, & non quantum valebant, circa res autem alias taxabatur quantum valebant. Secundo quia taxatio sacerdotum semper erat in diminutione, nam Deus statuerat minorem taxationem quàm homo valeat, & quando homo tam pauper erat, vt neque illam commode posset soluere, diminuebat sacerdos illam quantum videbat posse soluere, & ita erat semper multo minus, quàm valor rei.

F Quare non fiebat sic penes primogenita quę redimebantur, quod solueretur insuper quinta, sicut in animalibus quę vouebantur. Et quod ea quę vouebantur erant triplicis conditionis.
Quęst. LXI.

QUÆRET aliquis, quare non fiebat sic circa primogenita quę redimebantur, quod solueretur insuper quinta, sicut in animalibus quę vouebantur, nam solum dicitur, quod darentur quinque sicli, & non additur aliquid supra Numeri 18. cap. Dicendū primo, quod hoc fuit, quia vbicunque certum precium statuitur, non datur quinta, sicut in redemptione voti habetur, vbi ponuntur precia pro singulis etatibus, & nō datur aliquid vltra, sed ita est in primogenitis, quę statuti sunt quinque sicli pro singulis, ergo nihil addendum erat Numeri 18. c. Secūdo quia quę vouebantur erant triplicia, quedam quę redimi necesse erat, alia quę non poterat redimi, tertia quę nō poterat redimi, vel manere penes illū, cui ex voto cedebant, in primis non addebatur quinta, & hoc erat propter duo. primo quia in illis statuebatur precium certum, vt est in voto hominis, secūdo quia quinta superadditur, quando conceditur redemptio in fauorem redimentis, sed in his nō est in fauorem, cum cogatur se redimere, ideo quinta non additur, & hoc patet in voto pauperum, vbi non dabatur taxatio data a lege, sed arbitrabatur sacerdos, & supra id, quod arbitrabatur nō dabatur quinta, & ista est causa precipua. Alia autem erant quę non redimebantur, & ista, quia non manebant apud vouentem, sed transferantur ad Deum, nō poterat dari quinta, cum nullum precium pro eis daretur. Alia erant quę poterant redimi, vel manere penes sacerdotem, vel Sanctuarium, & quia concedi ius redimendi erat in fauorem redimentum, iponebatur onus quintę partis, sed circa primogenita, quę redimebantur, erat primus modus, scilicet cogebantur redimere ea illi, quorum erant. ideo cum redimendi ius non concederetur in fauorem eorum, non cogebantur addere quintam, sed soluebant id quod a lege positum erat. Tertio potest dici, quod aliquando in redemptione primogenitorum erat additio quintę partis. Pro quo sciendū, quod primogenita aut erant humana, aut animalia. si humana dabantur pro eis quinque sicli, & ita redimebantur Num. 18. cap. & non addebatur aliquid, neque minuebatur etiam propter pauperatē, vt ostensum est supra. & ideo ibi nō erat locus quintę. Si primogenita animalium, aut erant immunda ad immolandum secundum speciem, vt asinus, ceruus, equus, aut munda, ut bos, ouis, capra. si primo modo redimebantur datis quinque siclis, ut solet dici, scilicet illa quę in nostra potestate erant, de quo dicitur magis Num. 18. c. si secundo modo erant per accidens immunda, aut totaliter munda. si munda, non redimebantur, sed tradebantur, & immolabantur Deo, & cremabantur adipes, carnes autē cedebant sacerdotibus. eo. c. si autē essent immunda per accidens, sacerdos taxabat illa, & si offerens uolebat illa redimere, addebat quintam partem insuper, si autem uendebatur alteri, quęcunq; possent vendi, vt patet infra in litera, & sic aliquando in redemptione primogenitorum addebatur quinta.

I Numquid si primogenita facta sunt immunda per accidens semper redimi oporteat. Et an predicta primogenita necessario debeant redimi, vel manere Deo applicata. Quęst. LXII.

OCASIONE precedentis, quæretur si primogenita quę addenda sunt fm speciem immolabilia sunt, & tamen facta sunt immunda per accidens, an po-

an oporteat semper redimi. Dicendum, quod aliqui voluerunt intelligere literam inferiorem, scilicet si immundum est animal, redimet qui obtulit de animalibus per votum datus, sed hoc non est verum, quia supernaculum esset cum hic iam sit de hoc dictum, & non replicaretur ibi, maxime quia ante literam ipsam agitur de primogenitis, quę non possunt sanctificari, neque ueri, & statim additur, quod si immundum est animal, ergo de primogenitis agitur, & non de animalibus quę uouentur.

An hæc primogenita necessario venderentur, si non redimerentur. Quęst. LXIII.

AD HEC quæretur, circa talia primogenita immunda per accidens, quę non poterant immolari, an necessario venderentur, si nō redimerentur, vel possent manere penes sacerdotem. Aliqui dicunt, quod necesse erat vendi alteri, si offerens non redimebat. Primo quia dicitur infra in litera de primogenitis immundis, quia si noluerit redimere alteri venderetur, ergo oportebat alterum horum fieri, scilicet redimeretur, vel venderetur. Secundo quia simile fiebat circa alia, id est domos, & agros: nā cum vouerentur, dabatur ius redimendi vouenti, & si ille non uolebat redimere, oportebat alteri vendi, vt patet infra in litera. Dicendum, quod si offerens prædicta primogenita non redimeret illa, non oportebat alteri vendi, sed licebat sacerdotibus illa sibi retinere, & patet, quia redemptio erat introducta hic in fauorem offerentium ipsa primogenita, vt possent illa retinere dato aliquo, sed quantum ad alios non offerentes nō erat fauor aliquis, ideo non cogebatur sacerdos vendere alijs, quando non redimebantur. Item quia non cogebatur aliquis redimere, quod uolebat, siue offereret, nisi quia illud non poterat manere penes alium, nisi penes ipsum, & tamen primogenita immunda poterant manere penes sacerdotem, ideo non cogebatur vendere. Circa quod sciendum, quod primogenitorum quedam sunt quę oportet penes Deum manere, aut applicari ei, & ista nullo modo possunt redimi, neque vendi, sed oportet illa Deo immolari, vt sunt primogenita ouis, & bouis, & capre munda Num. 18. c. Alia sunt quę nō possunt manere penes Deum, neque penes aliquem alium, nisi circa offerentem, & ista oportet redimi ab ipso offerente, vel vouente, & non conceditur alteri, quod illa emat. sic est de primogenitis hominū, quia primogeniti sunt liberi, & non possunt vendi, etiam non possunt manere penes Deum, aut sacerdotes in seruitio, ideo oportebat, quod redimerentur ab illis quorum erant, dando quinque siclos, vt sic restituerentur liberati, iam nulli existentes obligati. Et idem erat de hominibus liberis qui se uolebat: nam non manebant penes Deum, neque vendebantur, sed seipso redimebant dato precio taxato in litera. Animalia autem immunda primogenita non applicabantur Deo, quia erant immunda, neque oportebat redimi, quia non erant homo liber, ideo erat medium in illis, scilicet poterant redimi, vel poterant manere penes sacerdotem, quia quicunque locus illorum esset, poterat esse apud sacerdotem, siue enim ad cibum essent poterat ea sacerdos in cibum sumere, siue ad laborē, poterat sacerdos in eis laborare, ideo non cogebatur vendere, sed possent manere penes ipsum, sicut penes quemcunque alium laicum, cui venderentur. Ad primum in contrarium dicendum, quod non dicitur in litera, si noluerit redimere alteri vendatur, quasi uelit Deus necessitatem vendendi significari, sed solum potestatem vendendi ostendere, quia aliquis crederet, quod Deus dixisset, quod redimeretur, quod si non redimeret ille qui obtulerat, non posset sacerdos vendere, sed oporteret retinere illud, hoc autem esset inconueniens, id ostendit, quod poterat alteri vendere, non tamen, quod cogebatur, quia quod in fauorem alicuius in introductum est non debet ad illius incommodum retorqueri, sed ad sacerdotis utilitatem, introductum est, quod possent vendere, vt non cogebatur tenere omnia talia animalia, quia fortē non essent sibi utilia, & precium eorum esset uile ad prouidendum sibi circa inopiam, & tamē accideret, quod aliquando esset sacerdoti utilius retinere animal quàm vendere illud, ideo si cogebatur vendere, esset

C Sed tunc manet dubium, cum dicitur de immundo animali de quo intelligitur, & aliqui putant, quod intelligatur de immundis secundum speciem, vt est asinus, & equus, & similia. Sed tamen dicendum, quod hoc non est rationabiliter dictum, nam omnia animalia quę sunt quadrupedia, & in potestate nostra, siue sint ad cibum, vt pecora, siue non, vt equus, mulus, asinus, camelus, & dromedarius, sunt obligata redemptio primogenitorum, vel oblationi. Sed offerri ad immolandum non possunt, nisi bos, ouis, capra quando sunt immaculata, ergo omnia alia, siue immunda secundum speciem, siue per speciem munda, & immunda per accidens debeant redimi. Sed de redemptione est difficultas.

Aliqui volunt, quod omnia immunda prædicta redimantur data estimatione, & quinta parte, vt hic dicitur, & istud uidebatur multum rationale, cum non possent immolari, sed obstat, quod habetur Numer. 18. c. quod pro redemptione primogenitorum immundorum datur quinque sicli. Dicendum ergo uidetur ad concordiam scripturarum, quod aut est immundum animal per speciem, aut per accidens. si per speciem, vt equus, mulus, & huiusmodi, quę habent filios, datur quinque sicli pro quolibet primogenito, & de hoc intelligatur litera Num. 18. cap. si autem sunt per accidens immunda, id est maculata estimantur a sacerdote, & redimantur data estimatione, & quinta parte insuper, & de hoc intelligatur hic litera. Sed nunc est dubium an prædicta primogenita necessario debeant redimi, vel possint manere Deo applicata. Aliquis dicit, quod est necesse redimi, quia alijs manerent Deo applicata, sed non possunt Deo applicari, quia immunda sunt, ergo oportet redimi. Dicendum, quod nō est necesse redimi, primo quia si necesse esset redimi, non posset alteri vendi, & tamen dicitur in litera, quod si non redemerit qui obtulit, venderetur alteri, ergo non est necesse redimi. Secundo quia si vouens cogebatur redimere, non imponeretur ei quinta pars insuper soluenda, cum redemptio non esset in fauorem eius, sed cogebatur ad illam, & tamen imponitur quinta, ergo nō cogitur offerens redimere. Tertio quia redemptio esset necessaria, si non posset manere res apud Deum, sed animal primogenitum immundum poterat manere apud Deum, ergo non cogebatur offerens redimere.

Ad rationem in contrarium dicendum, quod manere primogenita immunda apud Deum stat dupliciter. Vno modo, quod ei applicetur immolando, sicut ea quę munda erant, & istud nō est verum.

Alio modo, quod tradantur ab offerente, & manent penes sacerdotes quibus loco Dei ista proueniunt, & hoc modo manere poterant, cum non immolarentur, & sic non erat inconueniens.

Alio modo potest dici, quod argumentum non ualeat: nam licet non possent manere animalia apud Deum, neque apud sacerdotes, non oportebat ob hoc, quod redimerentur, quia satis erat, quod venderentur alijs, & hoc fieri poterat in presenti, ergo non erat necesse redimi.

Doc. 15d. ad q̄tum.

Doc. 15d. ad q̄tum.

esset iam in damnum suum. ergo poterat sacerdos vendere, sed non cogebatur. Item si sacerdos teneretur vendere prædicta animalia, aut ideo hoc esset, quia nō liceret ei prædicta retinere animalia, aut quia in fauorem alicuius vendere teneretur, aut quia esset ei damnosum ea retinere, sed nullum istorum erat, ideo poterat illa retinere. Non erat primum, quia prædicta animalia licebat sacerdoti retinere, cum illa cuilibet laico liceret habere, liceret etiam sacerdoti, quia illa non erant aliquid sacrum, quod soli Deo deberetur. Etiam non erat secundum: nam fauor attendebatur ad ipsum offerentem, vel vouentem, ideo quantum ad illum dabatur ius redimendi inuito sacerdote, vt sic magis allicerentur homines ad offerendum, & vouendum, sed quantum ad alios nullus fauor erat, ideo respectu illorum non cogebatur sacerdos vendere prædicta animalia. Etiam non erat tertium, quia licet esset vtile sacerdoti retinere illa, non cogebatur, quia per hoc, q̄ cogebatur, iam grauaretur. Etiam non est verum, q̄ semper erat vtile sacerdoti vendere, immo aliquando esset vtile retinere, ideo tunc non cogebatur vendere, & quia lex non poterat prouidere, neque distinguere, quando esset ei vtile retinere, & quando vendere, debuit sacerdoti concedere, vt libere venderet, vel retineret. Ad secundum dicendum, q̄ non est simile, quia in rebus immobilibus, idest agris, & domibus, non licebat sacerdotibus aliquid retinere, quia Deus dixerat sacerdotibus, & Leuitis, q̄ nihil possiderent inter Israelitas, neque haberent aliquid in terra eorum Deuteronom. 18. & Numeri 18. c. agri tamē, & domus erant possessiones in terra, ideo non debebant retinere, sed oportebat, q̄ redimerentur hæc, vel venderentur, vt dicitur infra in litera. Secus de animalibus, quia licebat sacerdotibus, & Leuitis habere pecora, & iumentis, immo pro pecoribus, & iumentis suis dabatur eis subvina ciuitatum Iosue. 21. cap. ideo non erat hic, sicut in bonis immobilibus, ideoque poterant retinere sibi hæc, quando non redimerentur. Circa agros autem, & domos concedebatur redemptio, & ven ditio. redemptio quidem in fauorem vouentium, quia semper hoc dabatur vouentibus, nisi circa animalia que immolari poterant. venditio autem imponebatur non in fauorem aliquorum, sed quia sacerdotibus non licebat retinere, & sic per venditionē reuerterentur hæc ad laicos, quibus licebat illa retinere. Sed adhuc quidam dicunt speciale fuisse circa animalia, quæ primogenita erant qualiacunque essent, quia Deus volebat, q̄ nunquam manerent penes sacerdotem, sed aut redimerentur ab offerente, aut venderentur alteri, & hoc apparet ex differentia que fit hic in litera inter animalia que vouentur, & primogenita que offeruntur. Nam si sint immolabilia vtrouique applicantur Deo, & non redimuntur, si autē animalia que vouentur non possint immolari, dicitur, q̄ poterunt redimi addita quinta parte estimationis, & nihil vltra dicitur, in quo innuitur, q̄ in fauorem vouentis concedebatur redemptio, & tamen non cogebatur sacerdos alteri vendere si ille non redemisset. Sed circa primogenita dicitur infra in litera, q̄ si immundum est animal, redimet qui obtulit iuxta estimationem suam, & addet quintam partem precij, si redimere noluerit vendetur alteri, & ita hic addidit. ergo videtur, q̄ hic specialiter voluit, q̄ non maneret animal penes sacerdotem, sed cogebatur vendere. Dicendum, q̄ potest qui voluerit hoc tenere, sed paucam rationē aut nullam habet, & si ista litera intelligeretur, videretur lex continens solum mandata sine causa. nā sicut supra ostensum est, nulla est causa, quare sacerdos cogatur talia animalia vendere. Melius ergo dici potest sicut supra diximus, q̄ non tenebatur sacerdos

Solutio au-
toris me-
lior.

F vendere, sed erat liberum sibi retinere, aut vendere. Cum autem dicitur, q̄ fit differentia in litera. dici potest vno modo, q̄ non est differentia aliqua, sed illud declarat vtrouique, scilicet que vouentur, & primogenita, scilicet quod animalia non immolabilia liceat vendi, & per literam illam significatur facultas vendendi, & non necessitas, & etiam animalia immunda que vouentur, liceat redimi, & si non redimuntur, liceat vendi, sed quia supra tacitum fuerat, expressum fuit infra cū agitur de primogenitis, & extenditur ad vtraque, scilicet, quod vendi possint.

Secundo facta fuit ista expressio ad tollendum dubium: nam cum dictum fuisset de animalibus que vouentur, quod poterant redimi, non fuerat expressum, quod possent vendi, putaret aliquis, quod generale foret, q̄ non venderentur, ideo expressit, q̄ possent alteri vendi, & non cogebatur illa retinere sacerdos. Tertio fuit, & principaliter, vt tolleretur alterum dubium, quia etiam si nō exprimeretur, quod possent sacerdos alteri vendere per se, videbatur subintelligi cum possent ista redimi, & transire ad vsum laicorum inuito sacerdote: a fortiori possent transire ipso volente, & sic venderentur. Sed quia dictum erat, quod redimēs daret estimationē, & insuper quintam partem, dubitaret aliquis, an si venderentur prædicta animalia, emēs deberet dare estimationem, & quintam: tollit vnum dubium dicens, quod non dabit quintam, sed quantumcunque fuerit æstimatum, scilicet estimationem, quia nunc non fiebat in fauorem ipsius emētis, sicut cum fiebat redemptio, sed potius in fauorem sacerdotis qui pro sua vtilitate vendebat, ideo non dabat quintam insuper emens, sicut redimens.

Aliud quoque dubium tollit, quia sacerdos fecerat estimationem mediocrem ad hoc, quod redimens redimeret, sed ille noluit, ideo erat dubium an emēs daret eandem estimationem, vel maiorem, aut minorem, quia sacerdos fortē nollet dare pro illa, quia parua fuerat, & emens vellet gaudere iure illius estimationis nolens plus soluere. Et dicit Deus, quod non stabitur illi estimationi, sed quantumcunque fuerit æstimatum, idest quantumcunque conuentum fuerit inter eos, siue modicum, siue multum, quia vt communiter æstimatio, quā faciebat sacerdos ad redemptionem, erat parua, quia debebat addi quinta pars insuper. cum autē non redimebatur, sed emendum erat animal, nō solvebatur quinta, ideo debebat rationabiliter constitui maior taxatio: & ita faciebat sacerdos maiorem taxationem, sicut conueniebat, inter eum, & ementem, maxime quia aliquando sacerdos non vendebat statim, vt offerebatur animal, quando constituiebat taxationem offerenti ad redimendum, sed post tempus aliquantulum, & tunc res illa fortē multo plus valebat, ideo non stabatur prime taxationi, sed fiebat maior. Aliquando autem res deteriorabatur, & erat minoris valoris, vel non erāt emptores pro illa, & fiebat minor estimationis, & sic non erat respiciendum ad taxationem quam prius fecerat sacerdos, sed quantumcunque estimationem esset, idest conuentum inter partes tantum daretur. Ad tollenda ergo ista dubia fuit illud infra additum, & non ad ostendendum, q̄ sacerdos cogebatur vendere animalia primogenita, quādo non redimerentur. *Addet quintam partem estimationis pecunie.* Idest si vouens voluerit redimere, non dabit solum precium constitutum, sed etiam quintam partē precij insuper.

Causa est, quia magis granabantur sacerdos, quādo redimebat vouens, quam si quisquam alius emeret. Nam si vouens redimeret, nunquā rediturus erat ager ad sacerdotem, si tamen alij emerent, redibat ad sacerdotem in Iubileo. Iustum ergo erat, vt iste plus daret.

Quare, q̄ aliquis vouebat domum, vel agrum, & redimebat addebat quintam partē ad estimationem.

ret, sed hoc verum est in prima venditione, sed non in secunda, & in sequentibus, scilicet si immediate, vt aliquis vouisset, redimeret rem suam de manu sacerdotum, debet addere quintam partem super totum precium estimationem, quia tollebat simpliciter totum ius sacerdotibus. Si tamen non redimeret immediate, & alius emeret, postea in Iubileo iterum emere poterat, quia compellebantur vendere Leuiticē, tamen tunc nō dabat quintam partem super estimationem precium, sicut a principio, & causa est, quia per istam emptionē non tollebatur aliquid ius sacerdotibus, quia iste qui emebat non poterat tenere nisi vsque ad Iubileum, & etiam si millestes emeret, solum tenebat qualibet vice vsque ad Iubileum, sicut quilibet extraneus. Sed si alij extranei emerent non soluerebant quintam super precium estimationem. ergo nec iste soluere qui vouerat. *Et possidebit eum.* Idest tenebit eum tantum suum, nam si immediate redimeret de manu sacerdotum, erat ager totaliter suus vsque in æternū. *Sin autem noluerit redimere.* Idest si vouens noluerit redimere agrum suum, vel domum de manu sacerdotum immediate, vt vouerit. *Sed alteri cuilibet fuerit vendidatus.* Scilicet in prima vice, ex quo patet, quod etiam si vouentes nolent redimere agros, vel domos traditos per votum, tamen non poterant sacerdotes retinere apud se, sed cogebantur vendere Israelitis, & sic non sequebatur aliquid de inconuenientibus assignatis. *Vltra cum qui vouerat redimere non poterit.* Idest si a principio cum res tradita est sacerdotibus per votum, noluit vouens redimere, nunquam poterit redimere amplius, idest nunquam poterit peruenire ad eum ex iure redemptionis, bene tamen poterit venire ex iure emptionis. Nam dicitur aliquis redimere agrum suum, quando vendidit, vel vouit, & postea sic emit, vt apud eum maneat in æternum, & hoc poterat facere vouens si immediate redimeret, vt tradidit re votiuam. Emere autem, & non redimere dicitur, si taliter emit rem, vt non permaneat apud ipsum in æternum, sed solū vsque ad Iubileum, & hoc fiebat si vouens immediate non redemisset, sed acciperet de manu alterius ementis: nam tunc solum poterat tenere vsque ad Iubileum. idē si emeret in sequenti Iubileo, solum poterat tenere vsque ad alterum Iubileum, & hoc non erat redimere, idest habere rem per ius redemptionis, & subditur immediate causa huius cum dicitur. *Quia cum Iubilei venerit dies sanctificatus erit domino.* Idest ista possessio erit iam pertinēs ad Deum, quando venerit Iubileus, ideo ille qui vouit nō poterit retrahere, quoniam res que consecrate sunt, non transeunt in proprietatem laicorum. Et dicitur, quod cū venerit dies Iubilei, idest annus, erit sanctificatus domino non quidem annus, sed ager, idest iam pertinēbit ad Deū. huius causa est, quia quando aliqua res vouebatur, erat sanctificata Deo, & pertinebat ad ius sacerdotum. Si tamen vouens immediate vellet redimere, transibat totum ius in ipsum, & non manebat aliqua sanctificatio ad Deum. Si autem vouens nollet redimere, vendebatur alijs, & pertinebat ad ius sacerdotum, ita quod vouens nunquam haberet recursum ad illum, sicut ad rem suam.

Quomodo ager qui non redimebatur pertinebat in Iubileo ad sacerdotem si esset datus per votum, & qualiter: Et de vouente agrum ad se non attinentem. Et de scilo Sanctuarij. Quest. LXVIII.

Sed dicit aliquis, quare dicitur hic, quod cum venerit dies Iubilei erit ager sanctificatus, idest pertinens ad Deum: nam videtur, quod immediate, vt vouēs nollet redimere, esset ager san-

ctificatus, quia quomodocunque res se haberet, necesse erat, vt iam ille ager pertineret in æternum ad sacerdotes.

Respondendum est, quod quamquam vouens nunquam haberet recursum ad agrum suum, qui sic traheret in ius sacerdotum, tamen nō erat ager immediate sanctificatus sed solum vsque ad Iubileum. nam toto tempore medio ad ementem pertinebat, & nihil in eo habebant sacerdotes, scilicet nec possessionem, nec proprietatem. Cum autem veniebat Iubileus, habebant vtramque, quoniam iterum vendebant agrum illum, & recipiebāt pecuniam pro illo, & sic in altero Iubileo, ita vt in quolibet Iubileo diceretur ager sic habitus, consecratus domino, & nunquam temporibus intermedijs. *Et possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.* Idest omnis ager, vel domus, vel quodcumque possidetur, si consecraretur domino pertinebit ad ius sacerdotum, sic habetur Num. cap. 18. scilicet omne quod ex voto reddiderint filij Israel tuum erit, & agitur ibi de iuribus sacerdotibus. Est autem hic sensus, vt reddatur causa superiorum, scilicet, quod in Iubileo redeat possessio ista ad sacerdotes, sicut cura aliquis venderet possessionem suam, ex eo, quod illa sua erat, re habebat eam in Iubileo: ita cum res consecrate pertinerent ad ius Dei, & sacerdotum, si venderentur, debebant redire in Iubileo ad sacerdotes. hic autem solum declaratur, quod id, quod consecratur Deo, pertinet ad sacerdotes, ideo sic rediit ad ipsos in Iubileo, sicut si esset ipsorum, & ipsi venderent. *Si ager emptus non est de possessione maiorum.* Hic agitur de eo qui vouebat agrum non pertinentem ad se, vt pote si aliquis emisset agrum ab alio, durabat illa emptio vsque ad Iubileum, & poterat iste qui emeret, vouere domino, quoniam ad eum pertinebat vsque ad Iubileum. Sed in isto casu non fiebat, sicut in superiori: nā supra dicebatur, quod quando aliquis vouebat agrum, poterat redimere si vellet, & manebat apud ipsū ager in æternum, si autem nollet, emebat alius, & tunc nō poterat habere recursum ad eum dominus prior. hic autem non fit sic, sed cum aliquis voueret domino agrum non pertinentem ad possessionem suam, scilicet ad maiores suos, compellitur dare tantum pro agro quantum valet ipse venditus vsque ad Iubileum, deinde in Iubileo redit ad dominum priorem, & non habet iste qui dedit aliquid ius redemptionis, quia redēptio solum datur cuilibet pro re sua, sed iste ager, quam vsque ad Iubileum pertineat ad istum qui emit, non tamen pertinet ad eum vsque in æternum. Similis autem casus est si aliquis emeret agrum, quem venderent sacerdotes de voris: nam iste ager non pertinebat ad istum ementem, si ergo iste voueret illum agrum tenebatur dare tantum valorem sacerdotibus, quantum vendi posset vsque ad Iubileum, nec dabatur ei ius redimendi, quoniam non pertinebat ager ad eum.

Non est de possessione maiorum. Dicitur aliquis habere agrum de possessione maiorum, quando habet hereditaria successione a patribus, vel auis, vel alijs superioribus, qui dicuntur maiores esse. Nam omnes vltra annum vocantur maiores, vt patet extra de verb. sign. in cap. interroga. iuncta glosa. dicitur etiam habere agrum aliquis de possessione maiorum, si habeat succedens fratribus suis, vel alijs propinquis, quibus alijs succedere poterat ab intestato, & ista possessio est maiorum, quoniam licet non veniat nobis per maiores sed per equales, & minores, tamen aliquando fuit ista possessio maiorum, quoniam a maioribus nostris habuerunt illi, quibus nos successimus. Et dicitur hic si ager est emptus, & non fuerit de possessione maiorum, quasi sit ista sufficiens diuisio, scilicet, quod omnis ager que possidemus, aut venit ad nos de possessione maiorum,

Quid sit hère agri de possessione maiorum.

iorum, aut emimus illum, sed non est sufficiens diuisio, quoniam potest aliquis habere ex donatione, & poterit vouere eo tempore quo donatio durat. Nam sicut dictum est supra 25. cap. quamquam secundum leges humanas aliquis possit donare agrum, vel vineam vel domum, & ista donatio tenet in eternum, tamen secundum Iudæos non poterat hoc fieri. Eodem modo probatum est, quod inter Iudæos non procedebat prescriptio, multi quoque alij tituli sunt inter nos ad acquiritum, qui inter Iudæos non erant, quicunque tamen illi essent præter successionem hereditariam, comprehenduntur hic nomine emptionis.

Sanctificatus fuerit domino. Id est applicatus ei per votum: nam per hoc, quod aliquis rem vouet, applicat eam Deo, quod est sanctificare.

Supputabit sacerdos iuxta annorum numerum usque ad Iubileum precium. Id est sacerdos computabit quantum est precium, quod debet dari pro ista re usque ad Iubileum, & hoc secundum numerum annorum: est fensus, quod sacerdos consideret quantum valet illa res usque ad Iubileum, si venderetur a Iubileo usque in Iubileum, & tunc subtrahet de tali precio numerum annorum præteritorum, id est totum tempus, quod correspondet, & precium annorum illorum, residuum autem dabit ille qui vouit, fiet autem ista supputatio eo modo quo supra declaratum est.

Et dabit ille qui vouerat cum domino. Id est precium residuum secundum computationem sacerdotis dabit iste, qui vouerat agrum, & non fiebat hic, sicut in alijs votis: nam tunc vendebatur res, & si vellet eam redimere ille, qui vouebat, dabat precium, & quintam partem in super, & sic habebat agrum suum. hic autem non dabatur aliqua redemptio. non enim erat ager huius uouentis, sed solum ipse compellebatur dare precium rei a tempore voti usque ad Iubileum, tanquam si immediate, ut vouit, res desineret esse sua, & alius inciperet possidere, & de nouo venderetur ei, atque daretur precium illius. Poterat autem hoc alio modo fieri, scilicet si iste ager habitus per votum immediate venderetur, & emeret eum ipse, qui vouerat, vel aliquis alius, lex tamen determinauit priorem modum, scilicet, quod ipse uouens teneret agrum, & redderet pecuniam, quam ualeret ager usque ad Iubileum, & hoc, ut non videretur ibi datum ius redimendi, si uouens tribueret agrum sacerdotibus, & iterum emeret ab eis.

In Iubileo autem reuertetur ad priorem dominum. Id est iste qui vouit agrum, quem emerat ab alio, non poterat tenere post Iubileum, nec etiam sacerdotes possidebunt postea illum agrum, quasi non fuerit redemptus a uouente, & hoc quia non potest aliquis constituere ius in altero, quod ipse non habet, sed iste uouens non habebat ius possidendi agrum usque in eternum, quia non erat de possessione sua, sed emerat, ideo non poterat transferre in eternum in ius sacerdotale. Etiam quia res inter alios acta alijs non præiudicat, sed iste habens agrum ex emptione fecit votum tradens agrum sacerdotibus, & hoc fuit sine assensu, & mandato prioris domini. ergo nihil debuit nocere istud votum illi, sed alijs ipse habiturus erat rem suam in Iubileo. ergo sic etiam nunc habebit. Idem est si aliquis emisset agrum a sacerdotibus, qui transisset in ius sacerdotis, quoniam iste tenebatur soluere precium agri, & postea in Iubileo redibat ager ad sacerdotem, quia ipsorum erat, sicut supra dictum est, scilicet, & possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.

Qui vendiderat eum. Id est in Iubileo redibit ad priorem dominum, qui vendiderat, idem est si donauerat, & donatarius agrum donatum vouerat domino, redibit in Iubileo ad ipsum donatorem, vel ad hereditarium.

Fdes eius, quoniam sicut venditio non poterat fieri in eternum inter Iudæos, ita nec poterat fieri donatio inuitis successoribus, & dato, quod donator semper eam tenere uellet, tamen heredes sui habebant ius repetendi, ut declaratum fuit supra vigesimo quinto capitulo.

Et habuerat in sortem possessionis sue. Id est redibit ad illum dominum de cuius sorte, & possessione fuit ille ager, scilicet, quod ille habuit per hereditatem, & hoc a maioribus suis: nam solis his fiebat redemptio possessionum in Iubileo, & ponitur hoc ad tollendum dubium, scilicet cui reddendus esset ager emptus in Iubileo. Nam cum dicitur hic, quod uouens agrum non de possessione sua debebat eum reducere ad dominum, qui vendiderat, non debet sic intelligi simpliciter, ut si ponatur, quod aliquis vendidit agrum, qui erat de possessione maiorum suorum, & emptor vendidit alteri, & alius alteri usque ad quartum, vel quintum, & hoc ante Iubileum, quintus autem horum agrum illum uouit domino, tenetur dare precium secundum, quod apparet in litera, & in Iubileo debet redire ager ad dominum, qui vendiderat, non tamen debet redire ad immediatum venditorum, scilicet ad quartum, quia iste non habuit agrum illum de possessione sua, sed emit.

Nam si diceremus, quod ad istum ager redire deberet, eodem modo diceretur, quod deberet manere apud ultimum emptorem, qui tenuit usque ad Iubileum: nam nihil magis iuris habebat quartus emptor, quam quintus, cum neuter de possessione maiorum suorum agrum istum habuerit, sed per emptionem. Sic autem de tertio, & secundo emptore dicendum est, quousque ueniat ad primum qui vendidit, & nihil emit, quoniam iste habuit de possessione maiorum, non erat ergo ager iste reducendus in Iubileo ad aliquem de venditoribus nisi ad primum, qui illum habuit ex paterna factione. Et sic non est uerum uniuersaliter, quod quicunque emeret aliquam rem immobilem, deberet illam reducere in Iubileum ad venditorem a quo immediate accepit, sed solum ad venditorem qui accepit rem per successionem hereditariam.

I Sed adhuc non est uniuersaliter verum, quod deberet reduci ad illum qui accepit ex successione hereditaria, quoniam aliqui casus sunt, in quibus non redibat ager ad eum, qui habuit iure hereditario, sicut si quis emisset agrum, & moreretur, filius eius succedebat sibi in agro illo, sicut in omnibus alijs rebus, si autem postea filius eius venderet alteri, non erat reducendus iste ager in Iubileo ad eum, quamquam iure hereditario accepit, sed ager redibat ad illum, a quo pater huius emerat.

Causa huius erat, quia quamquam iste vendidit iure hereditario, tamen non suscepit iure hereditario sed per emptionem, sicut igitur si pater huius superueneret, in Iubileo rediret ager ille ad alterum, a quo primo acceptus est, & non ad ipsum: ita cum mortuus sit, & filius eius ei successit, non debet redire ad ipsum ager: quia filius ex eo, quod heres patris solum succedit iure paterno, nec potuit pater per testamentum constituere in eo ius, quod ipse non habebat, & si iste per hereditatem habuit agrum illum, non simpliciter habuit agrum iure hereditario, sed solum titulum emptionis hereditarie suscepit, & quia titulus emptionis non sufficiebat ad hoc, quod emptor postea uouens faceret rem ad se redire in Iubileo, ergo nec titulus emptionis habitus iure hereditario sufficit ad hoc.

Erit ergo regula generalis, quod ager, vel domus, non vendantur, debent redire in Iubileo non ad quemlibet

Si aliquis emisset agrum, & ante Iubileum multoties venderetur ad quem de venditoribus ultimus emptor est reducere debebat.

An omnis æstimatio fieret siclo Sanctuarij, & quid sit siclus Sanctuarij.

libet venditorem, sed ad eum qui habuit hoc iure hereditario, & non ad quemlibet habentem iure hereditario, sed solum ad eum qui habet hoc in sorte hereditatis sue. scilicet iste ager a principio distributionis sortium protulit huic familiae, & tribui, & domui, & significat litera cum dicit, & habuerat in sortem possessionis sue, id est, quod ager reduceretur ad illum in cuius sorte a principio fuit, & ideo si essent viginti venditores, & emptores intermedij, solum reduceretur res vendita ad primum venditorem, cui pertinebat res, & distributiones sortium in Iubileo. *Omnia æstimatio siclo Sanctuarij ponderabitur.* Hic ponitur regula generalis, quæ tollit dubium in omnibus superioribus. nam scpe dicebatur de siclis, qui dandi erant in votorum redemptione, & primogenitorum, & in multis alijs æstimationibus, & quia erant duo sicli, scilicet siclus Sanctuarij, & siclus vulgaris, esset dubium, de quo intelligeretur.

Respondendum est, quod intelligitur de siclo Sanctuarij. & hoc uerum est de æstimationibus, quæ fiebant pro ipso Sanctuario, vel sacerdotibus: sed non de omnibus æstimationibus simpliciter. nam æstimationes, quæ fiebant in usu vulgarium, non fiebant per siclum Sanctuarij, sed per siclum vulgarem, alioquin non esset aliquis siclus vulgaris, cum non fieret æstimatio per ipsum, sed hoc falsum est. Volebat ergo Deus, quod cum Sanctuarij haberet speciales siclos, per ipsos omnis æstimatio pertinens ad Sanctuarij fieret, vulgares autem poterant æstimare per quemcumque siclum uellent. Et non dicitur hic mensurabitur, vel computabitur, sed ponderabitur, quamquam magis pertineat ad monetam computare quam ponderare, hic tamen ponitur, quia siclus erat moneta magni valoris, & de argento, ut patet hic in litera, similes autem monete habent ualorem suum per determinatam figuram, & certam quantitatem ponderis: monete autem minoris valoris, quæ sunt de minus apreciatis metallis, consistunt solum in figura, & non curatur de pondere. ideo de moneta auri, & argenti melius dicitur, quod ponderabitur, quam quod mensurabitur, vel computabitur. de alijs autem monetis e contrario dicitur. *Siclus viginti obolos habet.* Hic ponitur determinata quantitas sicli Sanctuarij, & dicitur, quod habet viginti obolos. mensuratur autem quantitas sicli per obolos, quia obolus est minutissima moneta, & quia hic ponitur mensura, & mensura est aliquid determinatum quantitatis per certitudinem, oportet, quod illud quod magis determinat, sit magis proprie mensura, sed minima magis determinat quam maiora, ideo minima erunt mensura omnium maiorum, sic dicitur in quarto Physico, & in decimo Metaphy. quod minimum in quolibet genere est mensura omnium, quæ sunt in illo genere monetis ergo sic erit, quod minores monete sunt mensura maiorum, & minima moneta simpliciter est mensura omnium, & ipsa a nullo mensurabitur, sed sic est de obolo quod erat inter Iudæos minima monetarum: ergo per ipsum omnia debebant mensurari, & sic mensurantur hic sicli.

Exo. 30. Num. 3. Eze. 45.

Primogenita, quæ ad Deum pertinent nemo sanctificare poterit, & vouere, siue bos, siue ouis fuerit: Domini sunt. Quod si immundum est animal, redimet, qui obtulit iuxta æstimationem suam: & addet quintam partem precij. Si redimere noluerit, vendetur alteri quantumcumque fuerit ante æstimationem. *Alph. Tost. super Leuit.*

matum. Omne quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non ueniet, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum: sanctum Sanctorum erit Domino. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur: sed morte morietur.

Primogenita, quæ ad Deum pertinent. Hic tollitur unum dubium, quoniam dicebatur supra, quod tam animalia munda quam immunda poterant Domino uoueri: dubitaret ergo aliquis de primogenitis an possint uoueri, & responderetur, quod non.

Dicitur hic, quod primogenita pertinent ad Deum. si enim accipiatur pertinere ad Deum large, non solum pertinent primogenita, sed etiam omnia alia quæcumque nascuntur, quoniam per eius uoluntatem sunt, & conseruantur, sed dicuntur pertinere primogenita specialiter ad Deum, quia non solum iure diuino in quantum ipse est superexcellens, sed etiam iure humano ad eum ista pertinebant. Deus enim liberauit Israelitas primogenitos a morte: Angelus enim Domini transibat in Aegyptum per domos omnium Aegyptiorum percutiens omnia primogenita ab homine usque ad pecus: domos tamen Israelitarum non fuit ingressus, quia Deus non permittebat eum ingredi, ut patet Exo. 12. capit. ergo secundum ius gentium isti efficiebantur serui Dei, quia ipse illos a morte liberauit: uelut si quispiam eruat alterum a seruitute, uel de manibus hostium, efficietur ille seruus eius. Voluit ergo Deus propter hæc, ut primogeniti Israelitarum essent serui eius, & redimerentur tanquam veri serui, ut patet Exo. 13. & 34. capit. & quantum ad hoc dicebantur pertinere ad Deum. *Nemo sanctificare poterit, nec vouere.* Id est nemo poterit vouere primogenita. accipiantur hic sanctificare, & vouere pro eodem, & idem actus sunt materialiter tanquam superius, & inferius, sed non conuertuntur, quia omne quod uouetur sanctificatur, sed non omne quod sanctificatur uouetur. fiebant autem ista simul, quoniam uouere est aliquid Deo spondere, sanctificare est aliquid Deo applicare. in hoc tamē quod aliquid uouebatur, applicabatur Deo, cum per votum transeat proprietas rei ad alterum, sicut per donationem, uel uenditionem.

Quare primogenita non poterant uoueri. *Quæst. LXV.*

CAUSAM autem quare primogenita non possunt uoueri est, quia id quod ex una causa est meum, ex alia causa meum effici non potest, nisi desierit esse meum, ut patet extra de fide instru. in capit. inter dilectos. sed primogenita ad Deum pertinebant, ut dicitur in litera. ergo non poterant effici sua ex altera causa donec desinerent esse sua. sed non desinebant esse sua. ergo non poterant uoueri. Item causa huius est, quia votum dicitur esse spontanea promissio facta Deo de his, ad quæ ex aliqua causa obligati non sumus. cum uero quis obligatus est ad aliquid siue secundum naturam, siue ex altera causa, non potest uouere illud. Sicut nemo potest uouere non colere deos alienos, nec potest uouere obseruare decem præcepta, quoniam ista ex natura insunt, & dato quod aliquis dicat ego uoueo non colere deos alienos, uel obseruare decem præcepta, non est votum, in hoc tamen magis obligatus erit, si alijs sic uouerit, quam si solum ex natura obligetur, nam licet in seipso votum non sit, tñ quantum ad

Quo primogenita pertinent ad Deum.

Yy eum

eum aliquod genus obligationis etiam habet: ideo si fecerit hoc magis peccat, qui nullum tale votum emisit. De primogenitis autem sic erat, quod reddere primo genita Deo erat obligatio in Iudæis ex lege: ergo non poterat quisquam eorum hoc vouere. Sed hoc arguitur, quod primogenita possunt voueri, nam si alius esset primogenitus, & post mensum darentur pro eo quinque sicii, poterat se postea Deo vouere, sicut ceteri vouebant, & soluebat pro eo precium quod pro alijs. Ad hoc respondetur, quia verum est, quod primogenita, quæ ad Deum pertinent, non possunt voueri Deo in quantum ad eum pertinent, sed cum desinunt ad eum pertinere, bene possunt voueri. Nam licet id quod meum est ex vna causa, non potest effici meum ex altera quandiu meum est: si tamen desierit esse meum, poterit iterum esse meum ex altera causa, ut si habuero agrum ex iure hereditario, & vendidero, desinit esse meus ager, poterit autem iterum habere emendo illum. Sic autem erat de primogenitis: ipsa namque pertinebant ad Deum, quod quousque redirentur, tunc autem desinebant obligari, cum vero redempta essent, quia non pertinebant ad Deum, poterant iterum obligari. Dicunt tamen quod si quis voueret primogenitum suum Deo antequam redimeretur, solum soluebantur quinque sicii tam pro voto, quam pro obligatione. Nam cum aliquis ab vno mense usque ad quinque annos voueretur Domino, dabatur pro eo quinque sicii, ut patet in littera. si autem primogenitus sine voto redimi deberet, dabatur quinque sicii, ut patet Num. 3. cap. & 18. dicunt tamen quod tam pro voto quam pro redemptione dabatur solum quinque sicii, sed hoc falsissimum est: quoniam si voueatur puer primogenitus nondum redemptus, dabatur pro eo decem sicii, scilicet quinque, quia erat primogenitus, & quinque propter redemptionem voti. cum vero dicunt, quod solum dabatur quinque pro ambobus, præsupponunt, quod votum nullius obligationis fuit. nam si alicuius obligationis fuit, cum vna non tollatur per alteram, erit iste obligatus ad redemptionem pro primogenitura, & ad redemptionem pro voto, ergo soluetur 10. sicios. Si autem dicunt, quod votum non tenet, quia iste primogenitus nondum est redemptus, falsum est: nam Samuel erat primogenitus Ananæ, ut patet 1. Reg. cap. 1. & ipsa vouit cum Domino antequam nasceretur, & votum tenuit, quoniam sicut ipsa vouit, ita Samuel compleuit manens tota vita sua coram Domino, ergo votum de primogenitis etiam antequam redimantur, tenet. Sed adhuc dicere poterit quis, quod in Samuele erat aliquid speciale, quoniam ipse erat de Leuitis: & primogeniti Leuitarum non redimebantur Domino, quia ipsi erant affecti ad seruendum pro filiis Israel, sed solum aliorum Israelitarum primogeniti redimebantur, ut patet Num. 3. cap. ideo bene poterat vouere, quia non erat in eo alia obligatio. primogeniti autem aliorum Israelitarum non se habebant sic, quoniam debebant redimi: ergo non poterant voueri. Respondendum est hoc non sufficere: nam si redemptio pro voto, & pro primogenitura essent duo impossibilia, vnum excluderet alterum, sed ipsa non sunt impossibilia: ergo vtrique poterit simul solui, scilicet, ut darentur quinque sicii pro redemptione primogenitura, & alij quinque pro solutione voti. Item erat similitudo inter ea, quæ dicebantur de Samuele: nam sicut in primogenitis, si vouerentur antequam redimerentur, erat duplex obligatio, scilicet redemptionis votiva, & primogenitura: ita in Samuele erant duæ obligationes, scilicet vna qua obligabatur ad seruendum Domino in quantum ad Leuitam, & ista erat similis obligationi quam habebant primogeniti ad hoc, quod redimeretur: nam

Leuitæ accipiebantur ad seruendum Domino loco omnium primogenitorum filiorum Israel, ut patet Num. cap. 4. erat præter hoc alia obligatio, scilicet votiva qua mater sua vouerat, ut maneret coram Domino in æternum. & ista obligatio addebat aliquid ad præcedentem, nam per primam obligabantur Leuitæ ad ministrandum coram Domino, sed non omni tempore, sed per sortes suas, & vices: ideo pauca tempora erant in anno, quibus quilibet Leuita ministraret coram Domino, sic patet 1. Paralip. a. princ. cap. 23. vsque ad 27. votum autem quod fecerat mater Samuel de ipso, obligabat eum ad hoc, quod in æternum ministraret coram Domino, non recedens inde aliquibus temporibus anni, ut patet 1. Reg. cap. 1. 2. 3.

Et si aliquis dicat, quod Samuel non erat obligatus ad votum, quod mater sua fecerat de ipso, sed solum implebat gratias. Respondendum est esse falsum, aliqua enim obligatio innascebat ex illo voto, de quo magis dicitur 1. Reg. cap. 2. & sic semper erant duæ obligationes, sed adhuc dato, quod Samuel non fuerat obligatus ex voto matris suæ, tamen poterat hoc patere in alijs Leuitis, qui erant viri ætatis perfectæ, & præter ministerium quod gerere deberent certis temporibus anni coram Domino, poterant se obligare voto ad semper manendum coram Domino, vel poterant hoc facere sine voto, ut patet Deuter. 18. capit. ergo poterant esse duæ obligationes in aliquo, scilicet, vna tamquam ex conditione primogenitura, & alia tamquam ex voto.

Nec obstat si quis dicat in Leuitis nullam solui pecuniam tam pro obligatione, quam habebat loco primogenitorum Israelitarum, quam pro obligatione votiva: in Israelitis autem soluebatur pecunia pro vtroque. nam magis difficilia sunt vota, & obligationes Leuitarum, in quibus non soluitur pecunia, quam vota Israelitarum, quæ redimuntur pecunia. si ergo sunt compatibles istæ duæ obligationes in Leuitis, maxime erunt compatibles in Israelitis.

Item si aliquis obijciat, quod id quod ex vna causa meum est, ex altera meum effici non potest nisi desierit esse meum, & tamen primogeniti Israelitarum erant ipsius Dei, quia pertinebant ad eum, sicut dicit littera, & ista obligatio nunquam tollebat quousque redimerentur: ergo si non erant redempti, non poterant effici ex altera causa ipsius Dei: quia nondum desierant esse eius. Respondendum est, quod si aliqua res totaliter pertineat ad aliquem, ita quod nihil sit in ea quod non pertineat ad illum, dum ista fuerit eius ex vna causa, non poterit effici ex altera causa nisi desierit esse illius. si tamen aliqua res pertineat ad aliquem pro mediate, vel pro tertia parte, & hoc ex vna causa; bene poterit illa res effici ex altera causa eiusdem, etiam si non desierit esse sua. ita erat de primogenitis: quoniam non simpliciter debebantur Deo, sed solum quantum ad aliquid: nam debebantur pro eis quinque sicii, & soluebantur. totum ergo jus Dei super primogenitos erat ad quinque sicios; & tamen in quolibet primogenito poterant adhuc fieri maiores obligationes præter quinque sicios, ergo cum obligatione, quæ erat ex causa primogenitura poterat esse alia obligatio ex causa voti, & ambo simul essent ad decem sicios. In Leuitis autem huiusmodi erat, quoniam ipsi obligabantur ad ministrandum coram Deo quilibet certis temporibus anni: si autem ista obligatio esset ad manendum omni tempore coram Domino, iam ex hac parte non se poterat magis obligare Leuita. sed quia solum erat ad quedam tempora anni, poterat se obligare ad manendum semper. & sic id quod erat ipsius Dei ex vna causa efficiebat eius ex altera, quæ ex neutra ipsarum

ipsarum ad ipsum totaliter pertinebat. Dicendum est igitur, quod ista propositio solum intelligitur de primogenitis pecorum, quæ erant immolaticia, scilicet de boue, & oue, & capra: nemo enim illa vouere poterat. Ratio diuersitatis in his est, quia homo primogenitus non pertinebat totaliter ad Deum: ideo præter primogenituram adhuc poterat voueri: sed primogenita immolaticia totaliter pertinebant ad Deum, quia debebant immolari, & in eis nihil ultra erat, quam vt possent immolari. ideo non poterant postea voueri: quia votum eorum erat ad immolationem. Ad hoc dicendum est secundum quosdam, quod quamquam primogenita in pecoribus pertinebant ad Deum, tamen possent voueri, quia pro obligatione quam habebant ex eo, quod erant primogenita, poterant immolari, & pro obligatione quam habebant ex voto, poterant pro eis pecunia dari. Respondendum est hoc non posse stare pro duo. Primo quia primogenita pecorum debebant immolari, & non poterant redimi pro pecunia, ut patet Num. 18. cap. etiam si vouerentur animalia quecumque immolaticia, non poterant redimi, nec commutari sed immolari. impossibile tamen erat, quod aliquid bis immolaretur. Ergo impossibile erat obligari primogenita in pecoribus tanquam primogenita, & ex voto. Secundo, quoniam dato quod reciperetur redemptio in voto animalium immolaticiorum: tamen non poterat voueri primogenitum: nam pro obligatione prima debebat immolari, & tunc etiam si pro secunda redimi deberet, non poterat, quoniam tunc aliquod animal brutum, vel homo redimi dicitur, quoniam deberet transire in ius sacerdotum, & datis pecunijs non transit. sed id quod mortuum est, non potest liberari de manu sacerdotum, nec alicuius alterius: quia iam non est ens: ergo non poterat redimi. Et sic quocumque modo dato, siue primogenita immolarentur pro voto, siue possent redimi pecunia, non possent voueri Domino, quia solum ipsa sufficiebant ad soluendum vna ex istis obligationibus. quod autem littera intelligatur de his primogenitis, & non de hominibus apparet ex littera, quoniam dicitur primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo vouere, nec sanctificare poterit, siue bos, siue ouis fuerint: etenim Domini sunt, ecce qualiter intelligendum est de boue, & oue, & consequenter de capra, quia vnum est de omnibus iudicium, de hominibus autem nihil expiunt. *Sive bos, siue ouis fuerit.* Id est de quocumque genere pecorum immolaticiorum fuerint primogenita, non poterunt voueri.

Quare solum hic ponuntur bos, & ouis, ex primogenitis, quæ non poterunt voueri. *Quest. LXXI.*

QVAERET aliquis, quare ponitur hic bos, & ouis, respondetur, quod ideo fit, quia solum bos, & ouis, & capra, quæ per ipsa intelliguntur, sunt animalia immolaticia. alia autem non poterant offerri ad immolandum: ista tamen regula solum tenet in animalibus immolaticijs, quia cum obligantur Domino totaliter ex vna causa, non possunt obligari ex alia, & sic non vouebantur. De primogenitis autem, quæ non sunt immolaticia secus est, quia ipsa nec immolabantur Domino, nec redimebantur: ideo poterant voueri, cum ex nulla alia causa essent obligata. fiebat autem redemptio ipsorum quoniam vouebantur, quod adducerentur ante sacerdotem, & æstimationem, & si vouens vellet redimere illa, dabat totum precium, & super addebat quintam partem, si vero alius, dabat precium constitutum a sacerdote, ut patet supra. *Etenim Domini sunt.* Id est ista primogenita animalium immolaticiorum non poterunt voueri, quia Domini sunt, id est, ad Deum sunt pertinentia totaliter, & quod Alph. Tost. super Leuit.

ex vna causa manum totaliter est, non potest effici meum ex altera causa. *Quod si immundum est animal redimet qui obrulit.* Ista littera dupliciter intelligitur. nam secundum quosdam intelligitur de animalibus immundis, quæ aliquis voueret, sicut supra dicebatur, quod si vellet redimere, super addebat quintam partem. Et dicit Rabbi Salomon, quod non intelligitur hoc de animalibus immundis secundum naturam, vel propter speciem vitiatam, sicut de equo, & asino, sed solum de animalibus immundis ex accidenti. ut quia aliqua macula in eis fuit, vel fractio, aut amputatio alicuius partis, vel contactus rei immundæ, quæ omnia faciebant animal esse immundum, ut patet supra 22. capit. Sed si intelligatur de animalibus per votum traditis non solum intelligitur de animalibus, quæ sunt immunda secundum accidentem, sed etiam de animalibus, quæ sunt secundum speciem immunda, ut supra declaratum fuit, alioquin daretur, quod animalia non immolaticia non possent voueri, quod irrationabile est, cum alia res, que non sunt immolaticia voueri possint, ut patet de domo, & de agro. hic tamen dubium est de animali isto immundo, an debeat intelligi de primogenitis, vel de alijs animalibus. Satis enim videbatur conuenienter intelligendum esse de primogenitis, quando erant immunda ex eo, quod hic dictum fuerat de primogenitis non vouendis, nec sanctificandis: & intelligebatur in casu, in quo erant immunda. hic conuenienter debebat dari regula de primogenitis, si aliquando essent immunda: sed tamen videtur esse difficultas, quia dicitur infra, quod iste qui offert, redimet, & addet quintam partem: sed non videbatur aliqua ratio, quare hoc facere deberet solvens primogenita. Ideo quidam dicunt, quod non intelligatur hoc de primogenitis redimendis, sed solum de animalibus immundis, quando vouebantur, quia tunc vendebantur: & si vellet redimere ille, qui vouerat, dabat quintam partem super æstimationem. sic enim supra positum est. Sed iste sensus non videtur multum conueniens. primo, quia nihil ad propositum, quod hic diceretur de animalibus immundis, quando vouebantur, quid in eis fieri deberet: cum supra dictum fuerit immediate de primogenitis non vouendis. Etiam quia ista littera videtur dependere a littera immediate, quia supra dicebatur, quod primogenita, quæ ad Deum pertinent, nemo poterit sanctificare, & vouere. hic subiungitur, quod si immundum est animal, redimet, qui obrulit. & sic videtur dependere ex sententia immediata. ergo de primogenitis intelligitur. Item supra dictum fuerat in littera de voto animalium immundorum quid agendum esset in eo: ergo frustra erat hic reiterare. Conuenientius ergo dicendum est, quod intelligatur hoc de primogenitis: nam illa aut sunt munda, aut immunda, & hoc respectu immolationis. si enim munda sunt totaliter ad Deum pertinent, & debent immolari, sicut patet in superioribus. Si autem immunda sint, datur hic regula, & possunt esse dupliciter immunda, scilicet, secundum speciem, vel secundum accidentem, secundum speciem dicuntur immunda omnia animalia præter bouem, & ouem, & capram: & hoc quantum ad immolationem, & sic deberet intelligi istud subsequens de omnibus animalibus præter bouem, & ouem, & capram, sed in illis non redimunt primogenita, quamquam vt Num. 18. c. iuberi, quod omnia primogenita immundorum animalium redimantur, de quo ibi magis declarabitur: sed solum inter animalia immunda iustum est redimi primogenitum a sinu, de quo habetur Exodi capitu. 13. Sed adhuc non potest intelligi istud

Opin. Ra. Salom.

de primogenito asini, quoniam non redimebatur eo modo, qui hic habetur, sed iubebatur, vt mutaretur pro eo ouis, aliogno occidebatur, vt patet Exo. 13. c. Dicendum igitur qd intelligitur ista regula de anima libus immundis per accidens, scilicet, si aliquando essent aliqua primogenita boum, ouium, & caprarum immunda per accidens, scilicet amputatis auribus, & cauda, vel alijs membris, aut fracta aliqua parte corporis: & sic de alijs immunditijs, quæ habentur supra 22. capitu, tunc debebat fieri id quod dicitur.

Et quando supra obijciebatur, non debere hoc intelligi de primogenitis, quia non videbatur rationale, quomodo in eis adderet soluens quintam partem supra æstimationem. Respondendum est, quod non est inconueniens, quoniam idem fiebat supra in animalibus immundis, quæ non erant primogenita quando vouerentur, potissime quia hic ponitur in libertate ipsorum soluendum primogenita, an ipsi velint redimere primogenita superaddita quinta parte, vel permitterent alijs emenda. volenti tamen non videtur fieri iniuria, nec damnus. conuenienter ergo de his intelligitur. *Quod si immundum est animal.* Scilicet quod debet dari in primogenitum, & dicitur immundum secundum accidens, scilicet, ex aliqua macula speciali, quæ non fit sibi speciem, sed euenerit accidentaliter. Et est solum in bobus, ouibus, & capris. *Redimet qui obtulit.* Dicitur redimere, quia non erat istud animal conueniens immolationi: nam si fuisset conueniens non poterat iubere sacerdos, vt redimeretur, quoniam hoc vetuit Dominus Num. 28. capit. cum dicitur, primogenita autem bouis, & ouis, & capræ non facietis redimi, quia sanctificata sunt, sanguinem tantum eorum fundes super altare &c. & sic p animalibus primogenitis, quæ poterant immolari, uerita erat redemptio. Sed quia ista de quibus hic dicitur, erant immunda per accidens, nõ proficiebant ad aliquid nisi redimerentur: ideo iubet, quod redimantur. Et quando dicitur hic redimet, qui obtulit, nõ ponitur tamquam præceptum necessitans, quia tunc semper ille, qui offerebat huiusmodi primogenita, tenebatur ea redimere, sed falsum est, quia infra dicitur, qd si uoluerit ille, qui obtulit, dabit æstimationem & quintam partem. si autem noluerit, alius emet, ergo non compellebatur, sed solum dabatur sibi ius emendi, *Iuxta æstimationem.* Dicitur hoc, quia sacerdos debebat appreciare illud animal immundum, & qui illud emeret, tenebatur dare illam æstimationem. & dicitur iuxta æstimationem suam. iuxta æstimationem, quam habet animal impositam per sacerdotem.

Et addet quintam partem precii. Id est si redimeret primogenitum ille, qui obtulit, dabit quintam partem sui per valorem, quem sacerdos æstimauerat. causa autem huius non potest assignari eo modo, quo supra assignabatur de domo, & agro, quoniam redimente domino huiusmodi res, auferebatur totum ius sacerdotibus, si autem redimeret quisquam alius, non auferebatur totum, sed redibat in iubilæo, vt patet supra in litera. magis ergo dare debebat uouens, si redimeret quam quisquam alius. Hic autem nihil tale est, quia in rebus mobilibus vendentes non gaudebant beneficio iubilæi, sed quicumque emisset retinebat sibi rem in æternum: & sic nihil magis perdebat sacerdos de iure suo, si offerentes redimerent primogenita, quam si quicumque alij emerent. Non poterat ergo sumi causa ex hac parte, quare primogeniti redempti ab offerentibus plus valerent respectu eorum quam aliorum. Sed dicendum est, quod hoc fiebat, vt oblatio esset magis libera: nam si possent redimere offerentes æquali precio cum alijs, haberent oculum ad redimendum: cum vero quinta

pars additur, non ita inclinatur ad redemptionem, & sunt magis acceptæ istæ oblationes. *Si redimere noluerit vendetur alteri.* Id est si ille, qui obtulit rem, & cui competit ius redimendi, noluerit redimere, vendetur illud animal alijs, & cogebantur sacerdotes vendere: quamquam non consistat hic causa, quæ supra ponebatur de venditione domorum, & agrorum habitatorum per votum: solum tamen præceptum cogebatur. *Quotocunq; fuerit æstimatum.* Id est, venditio quando fuerit facta alteri quam offerenti, non fiet per additionem quintæ partis, sed solum vendetur res tantum quantum fuerit æstimata, scilicet per sacerdotem: Nec oportebat, quod aliquis de popularibus tentaret diminuerè precium constitutum a sacerdotibus, sicut emptoribus, & venditoribus accidit: nam hic non constituebatur precium per ipsum ementem, sed per sacerdotem vendentem, quia Deus sic iusserat. Et tamen non grauabantur in hoc populares, quia sacerdotes non constituebant precium nisi inter malum, & bonum, id est, inter modicum, & multum, vt supra dictum est: immo si ipsi ementes constituerent precium, valde grauarentur sacerdotes, qui cogebantur vendere res illas, & cogebantur etiam dare pro precio quod alij uellent. *Omne quod Domino consecratur, siue fuerit homo, siue animal, siue ager, non vendetur, nec redimi poterit.* Hic ponitur regula generalis de his, quæ Domino consecrantur, quod nunquam poterant vendi, nec aliquis habebat ius redimendi illa, sed solum pertinebant ad Dominum, & hoc, siue esset homo, siue animalia bruta, siue possessiones quæcunque. *Omne quod Domino consecratur.* Consecrari est diuino cultui applicari: res autem quæ diuino cultui applicantur, postea in profanos vsus redire non debent. Sciendum quod vbi ponitur apud nos consecrari, in Hebræo ponitur. *Herem.* Quod significat destructionem. & est sensus omne quod Domino destruitur: & satis conuenit hoc rebus consecratis, quoniam quantum ad offerentes destruuntur, cum non debent redire ad vsus eorum. vtrumque enim simul fit in consecratione, scilicet applicatio, & destructio: considerando enim respectu Dei est applicatio: considerando respectu offerentis fit destructio, quæ est abdicatio. Primum significat per destructionem Hebræicam, quæ est. *Herem.* Scilicet, destrui: alterum vero per latinam, scilicet consecrari. *Siue homo fuerit, siue animal, siue ager.* Ponitur hic diuisio inter hominem, & animal, tamquam ista sint distincta, & connumerabilia. sed nunquam connumerantur superius contra inferius, vel inferius contra superius accipiendo proprie, & sic est hic. sed solum accipitur hic animal pro bruto, & sic distinguitur contra hominem.

An sit verum, quod quidquid Domino consecratur, amplius vendi non poterat, nec redimi. Et consecrari quid importet. Eorumque omnium, quæ vouebantur distinctio quo ad quos vsus destinari deberent. Quest. LXVII.

DICITUR autem, quod quidquid consecratur, siue sit homo, siue ager, siue animal, nõ redimetur, nec vendi poterit. Sed hoc videbitur falsum alicui, qm si hoies uoueat se, redimunt, vt patet s. vbi dat regula quantum ad redemptionem in omnibus aratibus. & in isti qui uouentur, dicuntur consecrari. Idem patet de primogenitis, qm primogeniti Domino offeruntur, & redimuntur, & erant sibi consecrata. Item patet hoc esse falsum de animalibus: nam si aliquis uouerit, & consecrauerit aliquod animal, quod immundum est: redimit ab ipso uente, vel emittit ab aliquo alio. Idem patet de animalibus

libus immundis, quæ erant primogenita. nam hæc redimebantur, vt patet immediate supra. Idem etiam de agris arguitur: nam non solum si uoueretur aliquis ager, vel domus non poterat redimi, sed etiam iubebatur, quod redimeretur, vt patet in litera. ergo non fiat ista litera quantum ad aliquam particulam.

Consecrari dupliciter capitur.

Respondendum est, quod consecrari accipitur dupliciter vno modo large pro quacunque applicatione rei ad Deum, & isto modo omnia, quæ uouentur, vel offeruntur, quomodocunque dicuntur consecrari: alio modo dicitur proprie consecrari, id est, applicari aliquod ad cultum Dei totaliter, ita qd vsus illius rei sit immediate aliquis actus cultus diuini, & sic ea quæ immolantur Domino, dicuntur esse consecrata, & vestes sacerdotales, atque omnia, quæ erant in Sanctuario, dicebantur hic consecrata, quia actus eorum sunt diuini cultus, & nunquam applicabantur ad aliquod aliud ministerium. Nunc vero quando accipitur hic consecrari, non accipitur primo modo, scilicet pro quacunque applicatione ad Deum, sed pro secunda, vel saltem pro aliqua applicatione multum firma. Ideo accipiendo primo modo, ea quæ consecrata sunt, possunt redimi, & vendi. accipiendo autem secundo modo, nequaquam. litera autem ista intelligitur de consecratis secundo modo: ideo illa non venduntur. Et quando arguebatur de hominibus, qui uouentur, quod illi redimuntur. Respondendum, quod illud votum non facit magnam applicationem ad Deum, ideo non est consecratio secundo modo dicta, sed primo, & sic poterunt redimi. Quando secundo arguitur de primogenitis, qui offerebantur Domino, & redimebantur quinque siclis. Respondendum est, quod ibi non erat consecratio simpliciter, sed quedam applicatio, quæ uocatur sanctificatio. & sic dicitur sæpius in his libris Moysi, sanctifica mihi omne primogenitum. ideo quando solvebatur quinque sicli, quos iubebat Dominus solui pro quolibet primogenito, liberabantur primogeniti ita, vt iam non pertinerent ad Deum. De primogenitis autem Leuitarum imo de omnibus Leuitis non erat sic, sed simpliciter pertinebant ad Deum, & erant consecrati, vt ministrarent secundum uaria genera ministeriorum suorum: ideo isti nullo modo poterant redimi, vt non ministrarent Domino, quamquam pro se uellent dare pecuniam, quam dabant primogeniti Israelitarum, & multam aliam insuper, quia istud competebat eis quasi ex ordine, quod autem ex ordine uenit, non est redemptibile, sicut si aliquis presbyter factus est, etiam si multa daret, non soluitur quin esset presbyter. Leuitæ erant igitur homines proprie consecrati Domino, & non poterant redimi, vel vendi, sed alij primogeniti Israelitarum, vel omnes alij, qui se uouebant Domino, non erant simpliciter consecrati, sed solum pertinebant ad Deum large, quantum ad obligationem soluendi pecuniam taxatam a lege.

Ad alterum argumentum de animalibus immundis, quæ uouebantur. Respondetur, quod illa non consecrabantur, id est non transibant ad aliquem actum cultus diuini immediate, sed solum consecrabantur in eo, quod sibi erant obligata, scilicet, quod valor eorum pertineret ad sacerdotes, sed postea transibant in vsus humanos aliorum ementium. Eodem modo responderi debet ad argumentum de primogenitis immundis, quoniam quamquam omnia primogenita pertinerent ad Deum in animalibus, quæ secundum speciem poterant immolari, tamen si aliquod aliud esset immundum inter hæc, non habebat talem obligationem ex eo, quod erat ineptum ad

Alph. Toft. super Leuit.

immolandum, sed pertinebat ad Deum quantum ad hoc, quod solvebatur precium pro illo. ideo quamquam consecratum esset, redimi poterat.

Ad alterum argumentum de agris consecratis: Respondendum est, quod agri dupliciter dicebantur consecrari: vno modo dicebantur consecrari in eo, quod ius eorum pertinebat ad sacerdotes propter votum popularium. & isto modo bene poterat vendi, immo iubebatur vendi, & si ille, qui uouisset redimeret agrum, iam nullo modo ille ager erat consecratus, nec pertinebat ad ius sacerdotum. si autem non redimeretur a uouente, sed ab aliquo alio, incipiebat ager proprie pertinere ad sacerdotes, quia erat totaliter sui iuris, & nunquam redibat ad eum, qui uouerat. & hoc modo accipitur consecratum supra, scilicet, omnis possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotum.

Sed adhuc arguetur in hoc, quod ager proprie consecratus uendebatur: nam etiam si non redimeret uouens, emebatur alius: & etiam nient iubilæo quando redibat ager ad sacerdotes, iterum cogebantur vendere, & postea in alio iubilæo, & in omnibus sequentibus, ita quod nunquam maneret possessio consecrata apud sacerdotes, sed semper esset vendita, vt supra declaratum est. Respondetur, quod ager proprie consecratus & domus semper uendebantur: tamen non prohibetur hic ista venditio, sed solum illa per quam transit res simpliciter in emptorem sine temporis præfinitione: & hoc pertinet ad ius redimendi, & hoc negauit litera cum dixit, non vendetur, nec redimi poterit, id est postquam ager fuerit consecratus non vendetur tali modo, quo possit redimi, sed vendetur aliquibus non attribuendo sibi aliquod ius sempiternum in agro, sed tribuendo tamquam colonis temporalibus. & sic dicebatur ista res non vendi, quia non uendebatur taliter, vt possit transire proprietatem eius in ementem sine temporis præfinitione, sed solum usque ad iubilæum. Ad horum autem euidenciam considerandum est, quod rerum, quæ uouebantur erant quedam animata, & quedam non. si non essent animata, aut erant mobiles, aut immobiles. Si essent mobiles, vt aurum, & argentum, & quæcunque metalla, & sericum, & hyacinthus, & similia, quæ poterant transire ad ministerium Dei, transibant simpliciter, & consecrabantur Deo, & nunquam redibant in vsus humanos, sicut patet de auro, & argento, & ceteris, quæ obtulerunt filij Israel ad faciendum tabernaculum: nam illa nunquam redierunt in vsus humanos, sed ad ministerium tabernaculi, sicut patet Exodi vigesimo quinto, & trigesimo quinto capitu. & hoc modo aurum, & argentum, & omnia metalla, quæ capta sunt in ciuitate Hierico, consecrata sunt Domino, vt manerent in thesauris eius, vt patet Iosue sexto capitu. scilicet, quidquid autem auri, & argenti, & vasorum æneorum, ac ferri fuerit, Domino consecratur repositum in thesauris eius, & idem fuit in bello quod habuerunt Israelitæ contra Madianitas, quia omne aurum, & argentum oblatum est Domino, vt patet Numeri trigesimo primo capitu. Si autem erant res mobiles, scilicet, suppellectilia, & vestes, & coopertoria, & generaliter omnia mobilia inanimata, quæ non poterant transire ad vsus tabernaculi, uendebantur, & pecunia erat pro ipso tabernaculo, si esset res gratis oblata pro ipso Sanctuario, vel transibat in vsus sacerdotum, si esset traditum per votum, quoniam omnia vota simpliciter facta pertinebant ad sacerdotes, vt patet Numeri decimo octauo capitu. Si autem res illa immobilis, quæ uouebatur, vel quomodocunque consecratur, sicut ager,

Quæ uouebantur ad quos vsus redigerentur.

Yy 3 & da.

& domus, vel vinea, aut erat de paterna successione, id est, de distributione sortis ipsius offerentis, aut non. Si non esset de distributione sortis, sed vouens, aut primogenitores sui emissent illam rem, & postea iste voueret, non poterat illa res simpliciter consecrari, quia hoc fieret cum preiudicio venditorum, sed solum applicabatur ad Dominum usque ad iubileum, quod patet: nam si aliquis emisset agrum, vel domum ab alio, tenebatur ei gratis reddere in iubileo. Si tamen consecraret simpliciter illam rem, semper manebat in potestate sacerdotum, ergo non poterat consecrari. & sic quando aliquis vouens applicabat aliquam possessionem Domino, interrogabatur a sacerdote, unde esset illa possessio, & si responderet, quod erat empta, vel donata, cogebat sacerdos istum dare valorem illius rei usque ad iubileum, scilicet, ut computaretur quantum valeret ista res vendita a iubileo usque ad iubileum, & subtraherentur inde anni, qui effluerant a iubileo usque ad illud tempus, & precium correspondens annis manentibus solvebatur, & in isto casu vouens redimens rem non addebat quintam partem precij insuper, sicut quando erat de successione, quia non fiebat damnum sacerdotibus in isto casu, sicut in alio, cum non posset transire villo modo ista possessio in ius sacerdotum, quoniam non pertinebat ad vouentem, sicut poterat in alio casu, quando totum ius pertinebat ad ipsum vouentem. Si autem ager esset de successione paterna vouentis, consecrari poterat si vouens eum redimere noller: tamen non erat necessarium, quod transiret in ius sacerdotum. nec ex hoc ipso, quod vouebatur, aliquis ager dicebatur esse proprie consecratus, donec vouens requisitus noller agrum redimere. Si autem alius emerit, iam ager perfecte pertinebat ad sacerdotes, & nunquam poterat vouens habere recursum ad agrum illum per viam redemptionis, sed poterat emere, sicut quicumque alius usque ad iubileum, ut fuit declaratum supra. Si autem res que vouebantur erant animata, aut erant bruta animalia, aut homines. Si autem bruta animalia, erant immolantia, aut non. si essent immolantia, aut essent munda, aut immunda post votum. si essent munda immolabantur Domino, nec aliquo precio redimi poterant, nec mutari, quod si mutarentur, tam id quod mutabatur, quam pro quo mutabatur, erat consecratum Domino, ut patet supra in litera. si autem essent maculata, ut fracto pede, vel oculo, vel amputata aure, vel cauda, vel haberent aliquam maculam, de his que dicuntur supra vigesimo secundo capitulo. siue ista macula apparet ante votum, siue post votum, vendebatur, & conuertebatur in vsum sacerdotum si haberentur per votum, vel in vsum tabernaculi si offerrentur gratis sine voto. quamquam magis apparet ratio ista de primo animali, quod ante votum habebat maculam, & offerens cognoscebat maculam, tale voluit offerre quale obtulit, & taliter consecrari voluit qualiter animal illius conditionis consecrari poterat. Cum autem post votum inuenta est macula, vouens habuit intentionem vouendi animal, quod esset conueniens immolationi, & taliter consecratur Domino, sed illud animal antequam veniret ad manus sacerdotum, factum est inuile ad immolandum: ideo maior difficultas est: & tamen in vtroque casu vendebatur, & conuertebatur in pecunias ad vsum sacerdotum, vel Sanctuarii secundum distinctionem suprapositam.

Nicolaus tamen dicit, quod si animal mundum, quod aliquis vouisset, efficeretur immundum, vel

qualitercunque ineptum ad immolandum, antequam traderetur sacerdotibus occidebatur, & non offerebatur, nec conuertebatur in pecunias. causam huius dicunt esse, quia istud animal erat obligatum Deo per votum, & sic effectum est sacrum. nunquam debebat ergo transire in vsum humanos, & tamen transire si venderetur. Etiam obijciunt, quod istud animal quod efficiebatur immundum, non poterat vendi ad cibos, quia nullus comedere debebat: nam animalia immunda non comedebantur.

Ad hoc respondendum est, quod ista causa non sufficiunt. & ad primam quando dicebatur, quod animal quando vouebatur Domino, & erat mundum, obligabatur ei ad immolationem, ergo non poterat postea transire in vsum humanos. Respondendum est, quod si illud animal permansisset in sua munditia, non poterat redimi, nec mutari, sed necessario offerrebat Domino, cum tamen factum est immundum, cessabit ista obligatio, quia iam non poterat immolari Deo, ergo poterat conuerti ad vsum humanos. Item hic erat duplex obligatio, vna ad sacerdotes, & alia ad Deum, ad Deum obligabatur animal, ut immolaretur, & funderetur sanguis coram ipso, atque cremaretur adipes: sacerdotibus vero obligabantur carnes, & pelles animalium: ideo quamquam non posset hic solui Deo obligatio sua, quia animal habebat effectum immundum, debebat solui obligatio sacerdotum, que solui poterat. & hoc erat, quod animal venderetur, & pecunia cederet in vsum sacerdotum, vel tabernaculi, secundum distinctionem supra factam. Item hoc patet in solutione primogenitorum, nam si primogenita redimenda essent immunda, dabantur pro eis pecunie: & tamen si illa fuissent munda, immolarentur Domino, si igitur aliquod animal de primogenitis esset mundum a principio debebat immolari: tamen si antequam immolaretur, incurreret immunditiam, solvebatur precium pro illo, ut patet supra in litera, & Numeri 18. capitulo, ergo sic fiet de istis votis, quod si voueretur animal mundum, & ante immolationem efficeretur immundum, debebat vendi, & pecunie dabantur sacerdotibus, vel Sanctuario.

Ad secundam rationem quando dicebatur, quod ista animalia non poterant vendi, quia non proficiebant ad cibos, cum essent immunda. Respondetur quod quamquam aliquod animal efficeretur immundum ad immolationem, non tamen efficiebatur immundum ad cibos: nam macula que habentur supra 22. capitulo, solum impediunt animalia ab immolatione, sed non a cibis. solum autem fiebant illicita ad cibos per ea que habentur supra 11. capitulo, ergo poterant vendi ad cibos. quod autem non impediant eadem macula a cibis, que impediunt ab immolatione patet Deuteronomi duodecimo capitulo, cum dicitur: si autem comedere volueris, & te estis carnium delectaueris, occide, & comede iuxta benedictionem Domini Dei tui in vrbibus tuis, siue immundum fuerit hoc est maculatum, & debile, siue mundum hoc est integrum, & sine macula, quod offerri licet. ecce enim qualiter dixit aliqua animalia esse ad oblationem impedita propter maculas, & non ad cibum. Item dato, quod animal illud talem maculam incurreret, ut Iudais comedere non liceret secundum opinionem eorum, poterat vendi Gentilibus ad comedendum, sicut poterat dari canibus, ut dicit Rabbi Salomon super Exodi capitulo vigesimo secundo, sed quodcumque animal liceret tradere canibus, scilicet, quod nullum pro eis immundum erat, & quodcumque liceret dari Gentilibus. Et sic in quacumque macula incidisset animal poterat vendi ad cibos, si autem dicas quod consecratum erat illud animal, & non poterat vendi,

vendi, iam responsum est ad hoc. Si autem animal non esset immolatum secundum speciem dupliciter, quia aut erat animal quod ad seruitia humana prodest, sicut ea que a iuuando iumenta dicuntur, ut equus, & mulus, & asinus: aut non. si autem erant alia, transferebantur ad vsum Sanctuarii ad ferendum plaustra, vel alia similia facienda. sic enim principes Israelitarum obrulerunt plaustra, & boues ad ferendum ea, que erant in Sanctuario, & diuisit Moyses illa inter Gersonitas, & Meraritas, ut patet Numeri 7. capitulo. Talia autem animalia consecrata erant Domino, & redimi non poterant aliquo precio, si autem essent animalia, que non proficiebant ad istos vsum, ut ceruus, & dama, & caprea, & similia vendebantur ad sumptus tabernaculi, vel sacerdotum secundum distinctionem supra positam.

Si autem res, que vouebatur erat homo, aut erat Gentilis, aut Iudaeus. si autem Gentilis seruus, qui voueri possit, consecratur ad aliqua seruitia Sanctuarii: non tamen intra Sanctuarium, nec in vasa Sanctuarii aliquo modo contingeret, quia administratio pertinebat ad sacerdotes, custodia autem, & apportatio ad Leuitas, ut patet Numeri 3. & 4. capitulo. seruus vero Gentilis solum proficiebat ad extrinseca ministeria, ut ad cedenda ligna, vel ducendas aquas: & sic facti sunt Gabaonites serui Sanctuarii, ut patet Iosue nono capitulo. & talis seruus redimi non poterat postquam voueretur, si autem aliquis haberet seruum Hebraicum, non poterat eum consecrare, vel vouere Domino, sed dabat precium loco eius, quia Iudaeus seruus in anno septimo remissionis liberabatur, ut patet Exodi vndecimo, & 21. & Deuteronomi 15. capitulo. vel in anno iubilei si cum filijs & vxore sua exire vellet, ut habetur supra vigesimo quinto capitulo. isti tamen si consecrati possent, nunquam liberarentur, ergo non consecrabantur. Si autem erat homo Iudaeus liber, aut erat de tribu Leuitica, aut non. Si non erat de illa tribu, non poterat Domino consecrari, quia solis Leuitis, & Sacerdotibus licebat ministratio, & portatio valorum, & custodia in circuitu Sanctuarii, ut patet Numeri primo, secundo, tertio, & quarto capitulo. immo si aliquis de alijs se de his intromitteret, moriebatur, ut patet eisdem capitulo. & Numeri decimo sexto capitulo. si ergo aliquis de alia tribu se voueret, non consecratur: sed solvebat precium estimatum a lege, ut patet supra in litera. Si autem esset de tribu Leuitica, possit consecrari ad seruendum Domino in Sanctuario secundum genus ministerij sibi competentis, sicut patet de Samuele primo Regum, capitulo primo.

Obiectio. Si autem obijciatur, quod nullus Leuita possit se vouere, vel consecrare Domino, quia sicut dicitur in litera nullus poterat vouere Domino primogenita, quia sine voto aliquo ad ius Domini pertinebant, ita omnes Leuitae pertinebant ad Dominum, quia ipse segregauerat eos a reliquo populo loco primogenitorum omnium Israelitarum, ut patet Numeri tertio capitulo.

Responsio. Respondetur, quod Leuitae erant assignati per familias patrum ad custodiam, & portationem valorum Sanctuarii: & ad hoc non habebant continuam administrationem in tabernaculo custodiendo, potissime multiplicatis Leuitis, & cum habuisset requiem arca Domini, distinxit Dauid Leuitas per vices in ianitores, & cantores, & alios officiales, & seruiebant per diuersa tempora anni, ut patet primo Paralipomea capitulo 23. usque ad 26. sed manebant in vrbibus suis custodientes pecora, vel vacantes alijs operibus, dum non ministrarent. Aliquis ergo de

Alph. Toft, super Leuit.

A Leuitis manentibus extra Sanctuarium in vrbibus suis deuotione ductus volebat Domino continue seruire, & consecratur illi, atque manebat semper in obsequio sacerdotum in tabernaculo: & sic patet de Samuele, quia pater eius erat Leuita, & manebat extra Sanctuarium in ciuitate sua, & solum ascendebat statutis temporibus in Sanctuarium: mater autem Samuelis consecrauit eum, ut maneret iugiter coram Domino usque in aeternum, ut patet primo Regum 1. capitulo. & sic postea factum est: quia manebat ministrans coram Heli sacerdote summo, ut patet primo Regum 2. & 3. capitulo. sicut autem de Leuitis dictum est, ita & de sacerdotibus intelligendum erit, quod ipsi non ministrabant omni tempore coram Domino, sed erant distributi in 24. diuisiones, & ministrabant per vices in Sanctuario, ut patet primo Paralipomea capitulo 23. poterant ergo isti vouere se, ut manerent coram Domino semper, quia non obligati erant ad hoc. & istud erat consecrari, quoniam postea non poterant redimi aliquo precio. Ecce igitur, qualiter quidquid consecratum erat Domino, siue esset homo, siue ager, siue animal brutum, non poterat vendi, nec redimi, cum esset proprie consecratum secundum distinctionem supra datas.

Quidquid semel fuerit consecratum sanctum Sanctorum erit Domino. Istud est expositio praecedentium, scilicet, quod quando aliquid consecratur, siue ager, siue homo, siue brutum, non poterat vendi nec redimi. Dicitur hic, quod erat sanctum Sanctorum, id est, quod semper erat applicatum ad Dei cultum secundum diuersos modos supra diffinitos, & vocatur sanctum Sanctorum, id est, excellenter sanctum, quoniam aliqua erant sancta: tamen non totaliter pertinebant ad Deum, sicut primogenita humana, quae redimebantur, & agri. illa ergo quae non redimebantur secundum distinctionem supra datam, erant sancta Sanctorum, id est, multum sancta, scilicet magis sancta quam praecedentia.

Et omnis consecratio, quae offertur ab homine non redimetur, sed morte morietur. Ista etiam est expositio praecedentium, scilicet, quod quidquid consecraretur ab homine, cum esset vere consecratum, non poterat redimi, nec vendi, sed debebat mori. Hoc autem non potest intelligi proprie, nam aliqua Domino offeriebantur, quae mori non poterant, sicut domus, & ager, & aliae res inanimatae, sed dicuntur mori large, & quaedam eorum proprie moriuntur. & patet hoc, quoniam id quod Domino consecratur accipiendi proprie consecrationem, ut supra dictum est, aut erat homo, aut ager, aut animal brutum. Si autem erat homo, qui proprie consecratur, dicebatur mori, & non redimi, nec vendi, quia exuebat propriam libertatem, & mancipabatur diuino cultui, non tamen occidebatur, quia homo non est animal immolaticium, sed moriebatur euiliter, sicut serui domini mori euiliter. Et sic serui Gentiles, qui Domino vouebant, & nunquam redimi poterant, semel consecrati poterant dici mortui. Sic et Moysi mortui dicitur, quia abrenunciauerunt omni libertati, ita Leuitae, qui se Domino consecrabant, quia tota vita manebant in Sanctuario, mortui censebant. Si autem esset ager, qui consecratur, non poterat proprie mori, sed dicebatur mori ex eo, quod semel Domino datus nunquam poterat redire ad priores Dominos. Si autem esset animal, quod consecraret, si esset animal immolaticium, & immolaret, vere moriebatur. si autem esset animal quod non immolaret, sed consecraret ad ferendam onera in Sanctuario, mori dicebatur: non quod occideretur, sed quod iam ad alios vsum transire non poterat. Et sic generale erat, quod omnes res consecrate Domino, moriebantur, sed non moriebantur eodem modo, sicut erant in eis diuersi modi consecrationum.

Yy 4

Hebraei

Offio quid
quod Dño
consecratur
moritur,
secundum
litera ex-
positione.

Hebræi autem istam literam aliter legunt, quia ubi nos habemus ab homine ipsi habent. *Min adam.* Idest ab homine, vel de homine, quoniam. *Min.* in Hebræo est præpositio significans ab, vel de. ideo ipsi dicunt omnis consecratio de homine, & tunc intelligitur de consecratione, in qua consecratur homo, scilicet, omnis consecratio, quæ offertur de homine, non redimetur, idest, omnis homo consecratus morietur, quando consecratur. Dicunt enim quod solum intelligitur hoc de seruo Gentili, ita quod si aliquis voueret seruum suum Domino, si esset de Chananæis deberet illum occidere. sed hoc est valde contra rationem, quia hoc dato quilibet posset innocentem hominem vouere ad occidendum, cum nullus occidi debeat nisi speciali mandato Dei, vel ex peccato manifesto, aut iam manifesto a iudicibus condemnatus, nisi in quibusdam casibus specialibus. Item quia Gabaonitæ consecrati fuerunt Domino in perpetuum ad seruitium Sanctuarij, & non sunt occisi. ergo serui de Chananæis non debebant occidi, quamquam consecrarentur Domino. Item nullo modo stat fundamentum istorum, quoniam isti dicunt solum intelligi hoc in seruis Chananæis, quando Domino consecrarentur, & non in alijs: & tamen nullus poterat habere seruum Chananæum, quoniam Deuteronomi. 20. capitu. iussum est, vt nullum de gente illa viuum permetteret, nec masculum, nec foeminam, nec viros, nec paruulos. idem patet Numeri 34. capitu. sed de alijs gentibus habere poterant seruos. ergo nullus de Iudæis poterat vouere seruum Chananæum. Necessè est igitur, vt intelligatur alio modo, quia tamen dictio Hebraica hic posita destructionem, vel excommunicationem nominat, potest intelligi.

Omnis consecratio. Idest destructio, quæ offertur ab homine non redimetur, sed morte morietur, idest, quando homo vouerit Deo aliquid destruere in hominibus, siue Deus illos occidi mandauerit: non poterunt tales homines vendi nec redimi, idest, non poterunt precio dato liberari a morte, sed cogentur mori: ideo si quis conaretur eos pecunijs, vel alijs liberare, peccabat: fiebat autem hoc duobus modis. vno modo, quod Deus mandaret aliquam gentem totaliter deleri, tunc tales redimi non poterant: sicut patet de Chananæis, quos Dominus occidi mandauit totaliter, vt patet Numeri 33. & Deuteronomi. 20. capitu. ideo quamquam isti pro se multam pecuniam darent, non debebant Israelitæ eis vitam seruare.

Et si obijcias, quod Gabaonitæ non occisi sunt, quamquam essent de Chananæis, vt patet Iosue 9. ca. Respondetur, quod Israelitæ iurauerunt habere pacem cum eis decepti ab ipsis: putantes, quod essent de terra aliena, & postquam cognitum est de fallacia eorum, populus Israel voluit occidere eos, sed principes cum Iosue propter iurandum liberauerunt illos faciendo seruos in æternum. & sic licet naturaliter non perierunt, ciuilitate perierunt serui effecti in æternum. Saul autem, qui destructionem a Deo mandatam redemit, peccauit, vt patet 1. Reg. 15. capitu. quia pinguioribus regni Amalech, & regi pepercit nolens occidere, vt patet 1. Reg. 15. capitu. & sicut aliquando Deus iubebat destructionem hominum, ita etiam iubebat destructionem ciuitatum, sicut patet de ciuitate Hierico de qua iussit, vt nemo quidquam acciperet, sed omnia perirent, & cremarentur, de quo Iosue 6. cap. idem etiam mandabat, quod cum aliqua ciuitas esset, in qua colerentur idola, & filij alieni, quod omnes alij Israelitæ insurgerent contra urbem illam delentes in ore gladij homines, & iu-

menta, & diruentes muros vrbes, atque omnia supellectilia, & cuncta, quæ in tuis erant igne cremantes, vt patet Deuteronomi. capitu. 13. de illo autem nihil accipere poterat quispiam: & si acciperet fiebat anathema, sicut Achor, qui sumpsit regulam auream, & siclos, & pallium coccineum de præda Hierico: & postea lapidatus est, & omnia sua combusta, vt patet Iosue 7. & non solum si Deus mandaret, destructio ista facienda erat: sed etiam si iuberent totius populi iudices, qui locum Dei tenent, quia iudicium Dei iudicant, vt patet Deuteronomi. 1. cap. & dii vocantur, vt patet Exo. 22. c. dii non detrahent. & sic quæ aliquam sententia a iudicibus proferebatur de morte alicuius hominis, nullo modo talis homo permittendus erat viuere, vt patet Num. 35. cap. & si quis impediret peccabat. Alio modo fiebat destructio ex voto populi, vt quia populus vouebat occidere aliquam gentem de hostibus suis, & tunc illa redimi non poterat, sic patet de Israelitis contra Chananæos, vt habetur Num. 21. ca. scilicet, at Israel voto se obligans Domino ait, si tradideris populum istum in manu mea, delebo vrbes eius, exaudiuit Dominus preces Israel. & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subuersis vrbes eius.

Sed hoc non est intelligendum simpliciter, quod populus posset vouere occidere quamlibet gentem, sed solum illam quam sciebat Deo displicere, & voluntatis Dei esse illam deleri. Et sic dicendum est, quod quando Iudæi vouerunt occidere omnes homines contra quos pugnant, & delere ciuitates eorum, de quibus Numeri 21. cap. sciebat, quod Deus volebat illos deleri, sicut sibi expresse mandauerat de Chananæis, vt patet Num. 33. & Deuteronomi. 20. cap. Item vnus homo singularis hoc vouere non poterat, quia temeritas iudicaretur, tamen non erat temeritas in toto populo. prædicta autem manifeste patent, quia sicut nunc aliquis occidens aliquem infidelem mortaliter peccaret nisi in bello iusto, ita nunc contra Gentes Iudæi se habebant: immo Deuteronomi. 20. cap. dicitur, quod cum Israelitæ irent ad bellum contra hostes, primo deberent eis proponere conditionem pacis, si autem nolent eam recipere occidebant eos, si vero reciperent faciebant eos tributarios. Et sic patet de omni consecratione facta ab homine, quia occidebatur, idest, abdicabatur a rebus terrenis, ita quod nunquam rediret ad vsus profanos, vel si erat talis qui occidi deberet, occidebatur, vel intelligitur de consecratione facta de homine, scilicet, quando homo consecratur Deo, quomodo deberet occidi, & a quo.

Omnis decima terræ, siue de pomis arborum siue de frugibus: Domini sunt, & illi sanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas suas: addet quintam partem earum. Omnium decimarum bouis, & ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit sanctificabitur Domino. Non eligitur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Siquis mutauerit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est: sanctificabitur Domino, & non redimetur. Hæc sunt præcepta, quæ mandauit Dominus Moyfi ad filios Israel in monte Synai.

Omnes

Omnis decima terræ siue de frugibus siue de pomis arborum Domini sunt. Hic ponitur alterum quod sanctificabatur Domino. non quidem, quod filij Israel voluntarie sanctificarent, sed ex lege sanctificabantur, scilicet, quod iussit Deus, vt omnes decimæ fructuum terræ sanctificarentur ei, idest applicarentur ad ipsum. & agitur hic de decimis prædialibus, vel quasi prædialibus. dico autem de prædialibus, idest, quantum ad ea, quæ nascuntur de prædijs, quæ sunt proprie de terra. alia autem quasi prædialia, scilicet illa, quæ soluntur de pecoribus, & quibuscunque animalibus nostris. egit autem hic litera mentionem de pure prædialibus, quia dixit. omnes decimæ terræ. de alijs autem, quæ sunt quasi prædialia nihil tangitur hic, scilicet de decimis pecorum, sed infra dicitur. omnium decimarum bouis, ouis, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt quidquid decimum venerit Domino sanctificabitur. De decimis autem personalibus, quæ nunc apud Christianos soluntur, vt patet extra de deci. cap. ex transmissa nihil hic agitur, & forte istæ decimæ non erant apud Hebræos: vel si apud illos essent hoc ex denotione erat, quoniam Deus non iussit eas solui: nam tunc diceret, quod decimæ personales erant de iure diuino sicut et prædialia. sed hoc omnes Christiani negant. dicitur decimæ terræ, i. omnes decimæ de fructibus terræ. & declaratur immediate. *De fructibus siue de pomis arborum.* Per fruges intelliguntur tam ipsæ fruges quam omnia legumina, vel omnes alia herbae in quibus sustentatio humana est, & in quibus labor humanus versatur. dico autem, quod versetur labor humanus: nam si aliqua herba sit, vel legumen, in qua homines habeant aliquam vtilitatem ad vitam, & sanitatem, & tamen talia rarissime habeantur, vel nullus labor humanus circa illa versetur, non erant soluendæ decimæ. Per poma arborum intelliguntur hic omnes arbores, & vineæ, & hori, & quidquid est quod ad arbores pertinet. *Domini sunt.* Idest ad Dominum pertinent. nõ quidem, quod pertinerent ad Dominum, idest quod conuerterentur ad vsus Sanctuarij, quoniam non fiebat hoc. sed dicuntur pertinere ad Dominum, quoniam applicabantur ministris eius, scilicet Leuitis, & illi soluebant decimam decimarum sacerdoti magno, vt patet Num. 18. cap.

An ex hoc textu fundetur, quod decimæ sunt de iure diuino. Et an primitiæ sint de iure diuino.

Quest. LXVIII.

EX hoc autem aliqui dicunt, quod sunt decimæ de iure diuino, & sic determinauit ecclesia extra de deci. in cap. parochianos dicens, quod cum decimæ de iure diuino sint, tanquam debitum exigi possunt. sed ista propositio habet duos sensus. vno modo, quod decimæ sint de iure diuino, idest sint a Deo mandante solui, & tunc eodem modo dicemus, quod circuncisio est de iure diuino, & custodia sabbati, & omnes ceremoniæ. nihil tamen horum obseruatur, immo si quis conaretur obseruare peccaret. Alio modo potest intelligi, quod sint de iure diuino, idest, quod sint mandatum Dei firmum de soluendo decimas, sicut præcepta decalogi sunt mandata permanentia. Non potest intelligi primo modo, quod sint decimæ de iure diuino. nam tunc eodem modo essent abolitæ, sicut abolita sunt ceremonialia, scilicet, circuncisio, & sabbatum, & similia. & si aliquis diceret, quod aliqua ceremonialia, vel iudicialia nunc manent, sicut patet de aliquibus legibus quæ habentur Exo. 21. & 22. & Ecclesia suscepit illas, & habentur extra de homicid. & de adulterijs, & stupro, & de iniurijs, & damno dato. Respondendum

est, quod istæ leges non manent in quantum datae erant in veteri testamen. tanquam inde aliquam vim obligandi contraxerint, sed potius e contrario ex eo, quod datae erant in veteri testamen. non manebant. sed ideo manent aliqua earum, quia Ecclesia voluit statuere, vel suscipere quaedam earum, tanquam nouiter statuens & tribuens auctoritatem ligandi: tamen ex legislatione Dei in veteri testamen. non contraxerunt aliquas vires ad nunc nos obligandi. Nam si aliquas contraxissent, cum omnes illæ leges æqualem auctoritatem a Domino susceperint, vel omnes manerent, vel nulla. si ergo diceretur sic de decimis, quod pertinebant ad ius diuinum, & erant de ceremonialibus, vel iudicialibus, tamen Ecclesia nunc obseruat, necesse esset, vt præceptum de decimis in Ecclesia esset pure posituum, quia non haberet aliquam obligationem ex legislatione Dei, sed ex noua impositione Ecclesie. & sic non vocabitur ius diuinum, sed posituum, sicut leges quas suscepit Ecclesia Exo. di. 21. & 22. capitu. & habentur extra de iniurijs, & damno dato, & in alijs titulis, non vocantur de iure diuino, sed humano. non diceret ergo isto modo Ecclesia decimas esse de iure diuino, quoniam sic magis essent de iure humano. Secundo modo accipiebatur aliquid esse de iure diuino, idest, quod esset ita firmum, & permanens, sicut decem præcepta decalogi, quæ immutabilia sunt. Et dicendum est quod non sit totaliter præceptum de decimis de iure diuino illo modo. nam præcepta decalogi obligant secundum naturam, præceptum autem de decimis non obligat ex iure naturæ, quia non est aliquod dictamen in principijs rationis practicæ ad iudicandum de decimis soluendis, sicut est ad iudicandum de Deo colendo, vel non occidendo, & furando. Item quia si essent de iure naturæ obligauissent omnes gentes a principio, & tamen nulla gens obligabatur a principio. ergo non sunt de iure naturæ, sicut præcepta decalogi. Item sicut quilibet de Iudæis, vel gentilibus, aut quæcunque secta, peccat mortaliter quando agit contra præceptum decalogi, ita peccaret quando ageret contra præceptum de decimis soluendis. sed nemo hoc constituit: ergo non sunt decimæ de iure diuino, sicut præcepta decalogi.

Item contra id quod est de iure naturæ præscriptio nulla admittitur, nec quocumque tempore contra illud quis agat, poterit se iuuare. & tamen contra decimas præscriptio admittitur: non quidem contra hoc, quod soluatur, sed contra quotam decimarum, scilicet, quod soluatur duodecima pars, vel vigesima, secundum quod est conclusio Iuristarum. Item taxatio terminorum, vel alicuius quantitatis danda, vel recipienda nõquam limitatur a iure naturæ, quia natura semper tendit circa vniuersalia: determinatio autem certi numeri est circa particularia nimis. ergo non potest a natura iudicari. Et sic dicendum est, quod præceptum de decimis non sit de iure naturæ, sed sit pure posituum non tamen ab homine, sed a Deo. Item id quod est de iure naturæ nemo potest vouere, cum votum sit de his, quæ sunt sub libertate nostra: & tamen decimæ possunt voueri. quod patet in Iacob, qui vouit Domino dare decimas, vt patet Genes. capitu. 28. cum dicitur. si fuerit Dominus mecum, & custodierit me in via per quam ambulo: & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimenta ad induendum, reuersusque fuero prospere in domum patris mei, erit Dominus mihi in Deum, & lapis iste quem erexi vocabitur domus Dei, cunctorumque quæ dederis mihi decimas, & hostias offeram tibi. & hoc erat votum. nam ante hoc dicitur. vouit etiam votum dicens, si fuerit Dominus mecum, &c.

Dicen-

Resolutio
Authoris.

Decendum ergo non esse de iure naturę decimas, & consequenter non esse tantę obligationis sicut de cetera præcepta decalogi, quę sunt de iure natura: sed dicendum esse, quod decimę sunt de iure diuino, nõ tamen propter hoc dicimus, quod sunt de iure natura: immo ea, quę sunt de iure natura proprie non pertinent ad ius diuinum, nec tamen dicendũ esse, quod sint decimę de iure diuino, idest ex aliquo mandato Dei: quoniam tunc rediremus in id quod primo dicebatur, scilicet quod essent sicut circuncisio, & alia ceremonialia, quoniam illa a Deo iussa sunt. sed est sensus, quod præceptum de decimis est de iure diuino, idest Deus statuit, quod decimę darentur sibi pro ministris suis, & voluit, quod istud præceptum semper maneret, scilicet quod deberentur primitię ministris Dei. Quod autem istud præceptum maneat rationabile valde fuit. nam in veteri testam. Deus iussit dari decimas pro ministris, vt iidem sustentarentur, & quia in nouo testamento manebant ministri sicut in veteri, rationabile valde fuit, quod maneret decimę. Etã videtur hoc procedere ex ratione quam posuit Apostolus 1. ad Corin. cap. 9. scilicet qui altario seruit viuere debet de altari. ergo oportebat, quod assignarentur aliqui redditus in Ecclesia ministris altaris, vt sicut deseruiebant Ecclesię, ita Ecclesia sibi daret cibos. Quod tamen deberent dari decimę in nouo testam. to, auctoritate Ecclesię interpretatum, & diffinitum est, nam quoniam Apostolus dixerit ministros altaris debere viuere de altari, non tamen expressit quantitatem reddituum, quod autem Ecclesia determinauerit esse decimas, non habetur ex aliqua auctoritate noui testamenti, sed solum ex hoc, quod soluebatur in testamento veteri. Idem autem de primitiis est: quoniam iubebantur solui, & soluuntur nunc. sed cũ ista præcepta de decimis, & primitiis pertineant ad ceremonialia, non habent secundum se vigorem, vt maneat in nouo testamento, nisi Ecclesia determinet debere manere, alioquin manerent omnia ceremonialia cum sint inter se equalis auctoritatis. sed nõ manent alia, ergo nec etiam ista manent quantum at tinet ad auctoritatem Dei iubentis, nisi Ecclesia nouiter auctoritatem præstet: sicut in quibusdam alijs, quę Ecclesia statuit, & solebant haberi in veteri testamento.

An primitiæ sint de iure diuino.

Et si dicas, quod decimę, & primitiæ habent ortũ a natura, quia sicut a natura est dicente ratione nota, quod Deum colamus, & determinemus ei aliquod tempus in quo eum specialiter colamus, ita est a natura, quod ministris spiritualibus huius cultus assignentur aliqui redditus propter istum cultum iuxta illud 1. ad Corin. cap. 9. qui altario seruit, debet viuere de altari. Respondendum est, quod de iure naturę est solui aliquid ministris altaris, & tamen, quod soluatur decima pars fructuum, vel tertia, siue vice sima, vel quęcunque alia, non est de iure natura, sed ex determinatione legis. & quia non sufficiebat determinatio in veteri testamento habita a Deo, cum illa nullum vigorem habeat in nouo testamento, necesse est, vt præceptum istud habeat vigorem per interpretationem Ecclesię. Ecclesia tñ interpretatur istud præceptum esse de iure diuino, idest, quod Deus ponens istud præceptum non solum voluit obligare eos, qui erant in veteri testam. sed etiã eos, qui erant in nouo. Et ista interpretatio conueniens est ex eo, quod eadem ratio manet dandi istas decimas in test. nouo sicut in veteri, potissime cum istud præceptum non concernat aliquo modo statum veteris testamenti, ideo debuit obseruari. Quod tamen aliquis dicat præceptum istud esse de iure diuino, idest de iure natura: totaliter, est falsum, vt supra probatum est, quia natura nullo

modo inclinatur ad istam summam decimarum, vel primitiarum, etiam non possent dici de iure diuino, idest, quod Deus statuerit debere dari decimas ex auctoritate præcepti sui. nam nullum tale præceptum fuit in nouo, vel in veteri testamento per quod obligarentur homines soluere decimas in nouo testamento, nisi auctoritas Ecclesię interpretaretur hoc præceptum. Quod autem dicitur in capi. parochianos extra de decimis, esse decimas de iure diuino, intelligendum est secundum superiorem limitationem. *Et illi sanctificantur.* idest decimę ad Deum pertinent, & sanctificantur, idest debent sanctificari illi, scilicet applicando eas ad ipsum. *Si quis autem voluerit redimere decimas suas.* Cum dictum fuerit de solutione decimarum, ponitur hic de redẽptione ipsarũ. & p̃supponit, quod decimę sũt redẽptibiles, & p̃nt vendi. & si aliquis vendidit, quod decimę sanctę sunt: ideo non possunt vendi. Respondetur, quod eorum, quę sanctificantur quędam totaliter ad cultum Dei applicantur, ita vt ministerium Dei fiat in illis, alia vero sanctificantur, vel p̃secrantur Deo solum, quia illa debira sunt, & tamen non applicantur ad ministerium eius. De his autem, quę sanctificantur primo modo dicendum est, quod non possunt vendi, nec redimi sicut vestes Sanctuarij, vel ṽsilia eius, vt arca fęderis, vel altare holocaustorum, aut mensa propositionis, sic etiam de animalibus, quę consecrantur Domino ad immolandum. Alia autem sunt, quę alio modo consecrantur Domino, & de illis dicendum est, quod possunt vendi, & redimi. & sic est de decimis, quia illę solum consecrantur Deo tanquam debite Leuitis, sed non applicantur ad ministerium Dei. ideo Leuitę poterunt eas vendere. Sic etiã erat de hominibus qui vouebant seip̃os, quoniam illi redimebantur, eo quod non erant applicati Domino totaliter: sed solum debebatur ei precium pro illis. & sic dicit hic posse redimi decimas, & erat in electione cuiuslibet redimere decimas suas, patet, quia dicitur, si quis voluerit redimere decimas suas, & in tel ligitur de omnibus decimis, scilicet tam de fructibus terrę, quàm de pecoribus, & iumentis.

Sed sciendum, quod ille, qui redimebat decimas suas, non redimebat ius decimandi, sed solum fructus decimarum. nam ius percipiendi decimas spirituale est, & non cadebat nisi in Leuitam, & Sacerdotem magnum, quia Dominus illis eas assignauerat, vt patet Numeri 18. cap. sed poterat quilibet redimere fructus decimarum, scilicet, vt daret certam partem pecunię pro fructibus. nec tamen hoc intelligendũ est, quod fieret pro magno tempore: vt potest, quod aliquis daret certam summam pecunię pro omnibus decimis, quas solurus erat tota vita sua, vel decem, aut viginti annis, sed solum fiebat hoc in quolibet anno: ita quod pro fructibus cuiuslibet anni daret certam quantitatem pecunię. Nec etiam adhuc isto modo poterat aliquis redimere decimas suas, si vellent eas redimere antequam colligerentur fructus, sed solum redimendę erant collecti fructibus, & scita quantitate erum, & tunc debebat redimens tantum dare Leuitis, quantum recepturi erant de decimis suis, & insuper quintam partem, vt patet immediate in littera. sed nõ poterat sciri, quę erat decima pars fructuũ, vel quę erat quinta pars decimę, donec fructus essent collecti, & mensurati. Ergo non poterat fieri redemptio decimarum, quousque collecti essent fructus, & cognosceretur quantum prouenturum erat Leuitis ex decimatione. Nunc autem etiam si non possit redimi ius retinendi decimas, tamẽ possunt redimi fructus decimarum, & possunt hoc modo, quod aliquis det certam summam pecunię pro decimis suis in quolibet anno, ita vt verisimiliter non lædatur Ecclesia.

Qui redimebat decimas qd redimebat.

fra, sed potius fiat conditio eius melior. tamen non oportet computari fructus, & superaddi quintam partem, hic autem fit ex eo, quod iustum est. *Adde quintam partem earum.* idest dabit totum valorem decimarum iam collectarum. & insuper valorem quintę partis decimarum, & sic oportebat sciri quantum de decimis proueniebat, & quanta esset quinta pars illarũ. Sed dicit aliquis quomodo Iudæi vellent redimere decimas suas, si tenebantur dare valorem illarum, & insuper quintam partem, respondetur, quod ideo Deus faciebat hoc, vt Iudæi nõ desiderarent redimere decimas suas. nam hoc modo inclinarentur ad retinendũ eas, vel partem earum sibi, Deus tamen volebat, vt libere illas tribuerent. *Omnium decimarum bouis, & ouis, & caprę.* Supra positum est de solutione decimarũ, hic agitur de modo solutionis ipsarum. & hoc quantum ad decimas, quę sunt in pecoribus, & iumentis. Nam esset controuersia inter Israelitas, & Leuitas super decimatione, & potissime in pecoribus: nã, quod non sint equalis valoris Israelitę vellent dare de pecoribus pecorib⁹: Leuitę autem vellent accipere de melioribus. Deus ergo, vt tolleret controuersiam istius decimationis, dixit quod cum decimę soluendę essent, nec eligeret Leuita, nec etiam, qui solvebat, sed omnia pecora transirent ordinatim coram pastore per aliquam portam, & quod veniret in decimo loco acciperetur pro decimis, siue esset magnum pecus, siue paruum. quatecunque autem veniret, neutri haberent causam querendi, quoniam a fortuna erat, quod tale, vel tale pecus decimo loco veniret. *Omnium decimarum boui, ouis, & caprę.* Dixit de istis tribus non solum, quod de istis darentur decimę: sed etiam dabantur de omnibus alijs animalibus mundis, quę erant in decem speciebus, vt patet Deutero. 14. cap. etiam solvebatur de animalibus immundis ad esum, quę vocantur iumenta, vt de equis, & mulis, & asinis, de canibus autem nequaquam, vt patet Deutero. 23. cap. scilicet non afferes mercedem profibali, nec precii canis in domum Domini Dei tui. sed dicitur de his tribus, quia ista erant principalia pecora cum de his solis fiat immolatio, & per hæc intelligitur alia. *Que sub pastoris virga transiunt.* Iste est modus soluendi primitias de pecoribus, vel iumentis, scilicet, quod pecora colligantur in caulas, vel iumenta in sua receptacula: & pastor sit ad portam faciens exire, & tunc quidquid exiuerit decimũ erit pro decimis. & dicitur sub virga pastoris, quia pastor debet habere virgam ad portam caularum, ne patiat egredi multa pecora simul, sed alterum post alterum: ita vt cognoscat quid sit decimũ in illis. *Quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.* idest quidquid venerit in decimo loco reputabitur sanctum. & hoc est quando accipiebatur pro determinatione, quia illud tollebatur de substantia Israelitarum, & transibat in iura Leuitarum. *Non eligetur nec bonum nec malum.* In hoc tollitur causa controuersię, nam sacerdotes vellent eligere magna pecora, & pingua, populares autem vellent minora, & macilentia dare, si alicui istorum permitteretur ius talia eligendi: ideo vtrique aufertur, scilicet non eligetur bonum nec malum, idest sacerdos non poterit eligere magnum, vel paruum ad accipiendum, nec Israelita poterit eligere ad dandum: sed quidquid decimũ venerit consecrabitur. Et cum dicitur bonum nec malum solum intelligitur de magno, & paruo, pingui, vel macilento, & ad hoc respicere non debebant: sed respiciebatur an esset animal maculatum, vel immaculatum, vt quidam dicunt, quia sacerdotes non tenebantur recipere maculata. sed hoc falsum est. nã fundamentum istorum est, quod non debebant recipi animalia maculata. nam in oblationibus nihil recipie-

batur nisi immaculatum. existimant autẽ de istis animalibus, quod deberent omnia immolari, sed falsum est, quoniam illa, quę dabantur Leuitis ex decimis, pure pertinebant ad eos, & nihil ad Deum: sed dabantur eis pro mercede laborum suorum, vt iidem alerent ad cibos suos, & venderet pro alijs necessitatibus. Ad vtrumque autem horum non requirebatur aliqua distinctio maculati, & immaculati, sed vtrumque proficiebat, ideo dato, quod in decimo loco veniret aliquod animal maculatum, tamen recipiebatur a Leuitis in decimis. Item patet hoc, quod si non compelleretur Leuitę accipere animalia maculata, vel qualiacunque prouenerent decimo loco, contingeret, vt aliquando venirent animalia maculata decimo loco, & tunc non deberet seruari ista lex. Nec habetur aliquis modus quo Iudæi tenerentur tũc soluere decimas, & si dicas, quod si veniret aliquod maculatum decimo loco, quod Leuitę acciperent illud, quod veniret in vndecimo loco, vel quod primo immaculatum veniret, populares hoc non contentirent, sed magis ipsi vellent eligere quid dandum esset, vel compellerent Leuitas ad recipiendum maculatum, quod decimo loco venerat, quia non videbantur obligati ad alterum ex lege. Cum ergo lex contrarium non determinauerit, nec videtur esse aliqua causa, quare contrarium determinari voluit, videtur standum huic: scilicet, quod quidquid eueniret decimo loco, siue maculatum, siue immaculatum reciperetur. & patet, quia difficilius est recipi animal immundum secundum speciem, quàm maculatum. sed animalia immunda secundum speciem recipiebantur in decimis quando dabantur decimę de equis, & asinis, & similibus. ergo a fortiori poterant, & debebant animalia maculata recipi. *Nec altero commutabitur.* idest animal quod acceptum est in decimo loco, & venit pro decimis, non debet commutari, vt detur alterum pro ipso. *Si quis mutauerit, & quod mutatum est sanctificabitur Domino.* Hic ponitur poena commutantis, scilicet, quod si commutaretur animal veniens decimo loco, daretur ipsum animal quod commutabitur, & ipsum pro quo commutabatur. hoc verum est si ipse laicus commutaret: hoc enim faceret, vt acciperet animal melius pro se: & tunc dabatur sibi in poenam quod daret vtrumque animal, sicut dicebatur supra, de eo qui vouebat animal immolatiuum, scilicet, quod si mutaret, tam id quod mutabatur quàm pro quo mutabatur, consecratum erat Domino. Si autem Leuita conaretur hoc facere volente, vel nesciente Domino animalium, non debebat consecrari vtrumque animal, quia tunc fraus Leuitarum noceret popularibus nihil mali meritis, immo ipsi Leuitę merebantur tunc perdere animal, quod per talem fraudem acquirere voluerant, & id quod iure possidebant: lex tamen nõ diffinit hoc. ideo quamquam Leuita tentaret istam fraudem, non acquirere animal, nec tamen perdebat quod possidebat. *Non redimetur.* idest quando aliquis popularis voluerit commutare animal quod debetur pro decimis pro alio, vtrumque a Domino tenebitur, & neutrum eorum poterit redimi dato precio, sed pertinebit vtrumque ad Leuitas. *Hęc sunt præcepta, quę mandauit Dominus.* Hic ponitur recapitulatio omnium prædictorum, scilicet, quod ista præcepta data sint a Domino Moyfi. & non solum intelliguntur omnia præcepta, quę habentur in hoc libro, sed etiam ea, quę habentur in Exodo. nam a principio capi. 20. incipit præcepta in Exodo: & tamen ab ipso loco data sunt in monte Synai. & hic dicitur, quod ista sunt præcepta, quę data sunt in monte Synai, ergo etiam intelliguntur illa, quę habentur in Exodo. nec solum ea, quę

quæ habentur in his libris, sed etiam omnia, quæ habentur in li. Nume. vsque ad decimum cap. nam ibi dicitur de recessu Israelitarum de monte Synai. ergo omnia, quæ narrantur a cap. 1. vsque ad. 10. dicta, & facta sunt in monte Synai. & sic dicitur Nume. cap. 1. in principio: *Quæ mandauit Dominus Moysi.* Idest ista præcepta dedit Dominus Moysi: quoniam non audiebant Israelitæ aliquid horum, sed solum Moyses, postea autem ipse referebat ea populo sic autem patet in toto isto libro cum dicitur locutus est Dominus ad Moysen. & postea sequitur loquere filiis Israel, & dices ad eos. causa autem quare non proponebat Deus ista præcepta per se Israelitis, sicut proposuit præcepta decalogi in voce tubæ, habetur supra 1. cap. circa principium cap.

In quanto tempore data sunt hæc præcepta Moysi.

De istis præceptis patet ex superioribus, quod omnia data sunt intra spatium unius anni. nam data sunt in monte Synai. sed Israelitæ solum steterunt in monte Synai per annum non completum, quia deficiebant ei decem dies. ergo in illo anno omnia ista data sunt. quod autem steterint solo vno anno apparet, quia Israelitæ venerunt in monte Synai anno 1. exitus de Aegypto die. 1. mensis, vt patet Exo. 20. cap. & recesserunt de eodem monte in anno. 20. exitus de Aegypto mēse. 2. die. 20. mensis, vt patet Nume. 10. cap. ergo solū deficiebant illi. 10. dies vsque ad principium tertij mēsis, vt completeretur annus integer. in hoc ergo tempore data sunt ista præcepta, quæ habentur in Exo. a ca. 20. & in toto isto lib. & in libro Nume. vsque ad. 10. cap.

An ista præcepta data fuerint ante erectionem tabernaculi, vel postea. *Quest. LXIX.*

DE istis præceptis aliqui quarunt, an dicta sint ante erectionem tabernaculi, vel postea. Et dicunt, quod ex litera non patet: sed volūt, quod magis rationabile sit ea fuisse data antea quam post, quoniam in prima die erectionis tabernaculi videntur fuisse facta sacrificia super modū istum, qui habetur in hoc libro. Sed respondendum est ad hoc, quod omnia præcepta, quæ habentur in hoc libro data sunt post erectionem tabernaculi, vt apparet ex litera supra 1. cap. scilicet. vocauit Dominus Moysen de tabernaculo testimonij, & locutus est dicens, loquere filiis Israel &c. ergo iam factum erat tabernaculum, & erectum, quando ista præcepta data sunt. Ex hoc concluditur, quod non solum data fuerunt ista præcepta in vno anno, sed in mense, & dimidio, vel quasi, scilicet a principio anni secundi exitus de Aegypto vsque ad diem vice simum mēsis secundi anni eiusdem, vt magis declaratum est supra 1. cap.

An hæc præcepta data sint simul, vel diuisim. & quo tempore, & anno, & vbi. *Quest. LXX.*

AD H V C aliqui quarunt an ista præcepta data sunt simul, vel diuersis temporibus. Et respondendum est, quod si inquiratur de omnibus præceptis, quæ habentur a principio. 20. cap. Exo. vsque ad. 10. cap. Numerorum, non fuerunt data in eodem tempore, quia quedam fuerunt in monte Synai sicut præcepta, quæ habentur in toto Exodo, scilicet, quod ascendit Moyses in cacumine montis, & ibi loquebatur Deus ad illum, vt apparet de illis, quæ habentur a cap. 20. vsque ad 25. exclusiue. nam cum Dominus compleuisset dare in voce tubæ præcepta decalogi, iussit, vt ascenderet Moyses in cacumine montis, & ibi locutus fuit cum eo continuato

ordine oīa, q̄ hūc a c. 20. vsque ad 25. exclusiue vt patet Exo. 20. ca. & hæc data sunt in anno primo exitus de Aegypto, mense tertio, die tertio, vel sexto mensis, vt declaratum fuit Exo. c. 19. c. ea aut, quæ habent a primo capite Nume. vsque ad. 10. dicta sunt in secundo mense anni secundi ab exitu de Aegypto. ea vero, quæ habentur in hoc libro dicta sunt in mense primo anni secundi exitus de Aegypto, vt colligitur ex his, quæ declarata sunt præcedenti cap. in fine. non ergo in eodē tempore præcepta istorum librorum data sunt. Etia patet, quia non sunt data in eodem loco: nam ea, quæ habentur a 25. cap. Exodi vsque ad finem, data sunt in monte Synai: quoniam ascendit Moyses in monte Synai, & stetit. 40. diebus cū Domino, vt patet Exo. 24. cap. & locutus fuit ei omnia, quæ habentur a principio cap. 25. vsque ad 32. in quo agitur de descensu eius; cetera vero, quæ sequuntur in eodem libro ad historicam narrationem pertinent, & non continent aliquod præceptum, ea vero, quæ habentur in hoc libro per totum, & in libro Nume. vsque ad cap. 10. dicta sunt in tabernaculo foederis, & non in cacumine montis Synai, vt patet supra 1. & Nume. 1. cap. Sed si inquiratur de præceptis, quæ habentur in hoc libro: solum dubium est an in eodem tempore, scilicet continuata eadem prolatione data sint, vel diuersis temporibus. Aliqui autem respondent, quod omnia ista audiuit Moyses in monte Synai a Domino, quādo ascendit illuc bis 40. diebus stans coram Domino, scilicet ad recipiendum tabulas, & ad orandum pro peccato fabricationis vituli, de quo dictum est Exo. 33. c. & huic dicto concordat sententia Hebræorum: quādo enim aliqui quarunt quid tanto tempore Moyses cum Domino morabatur in monte, respondēt, quod instruebatur in quæstionibus legis, & dicunt, quod forte ista sunt quæstiones quas ibi didicit. & tenendo istum modum dicunt, quod omnia ista præcepta simul audiuit. Et quando aliās dicit, quod diuersis temporibus dicta sunt, quia multoties ibi repetit ista clausula, & locutus est Dominus ad Moysen, quæ est principium alicuius locutionis, & volūt aliqui, quod quoties dicitur locutus est Dominus, tot fuerint loquendi vices, & diuersa tempora. Respondēt ad hoc, quod non ponitur sæpius locutus est ad denominandum diuersa tempora loquendi, sed ad designandum diuersas sententias, & varia orationum principia, quia per hoc distinguuntur. Sed dicendum est fundamentū istorum esse falsum, scilicet, quod ista dicta fuerint in monte Synai. nam, vt patet supra 1. cap. sunt dicta in tabernaculo foederis, & istud non erat in cacumine Synai, nec erat factum quando Moyses stetit cum Domino in monte: sed postea, vt apparet ex processu libri Exodi. nam ascendit Moyses in montem, & ibi data sunt præcepta de fabricando Sanctuario, vt patet Exo. 24. iunctis sequentibus. postea autem descendit secunda vice de monte, & incepit fabricare, vt patet Exo. 34. cap. iunctis sequentibus. Dicendum autem est, quod præcepta ista data sunt diuersis prolationibus, quamquam omnia in eodem mense, vt probatū fuit supra 16. cap. quedam mandata sunt in principio erectionis Sanctuarij, alia vero post consecrationem Sanctuarij, & sacerdotū, scilicet post octauam diem a consecratione, in qua mortui sunt Nadab, & Abiu. nam supra 16. cap. dicitur, quod præcepta, quæ ibi habentur, data sunt ex morte Nadab, & Abiu. constat tamen, quod multa alia, quæ in hoc libro habentur, data sunt ante mortē eorundem, vt probatū fuit s. 1. c. & quamquam ista præcepta in diuersis prolationibus data sunt, non oportet dici tot fuisse vices, & varia tempora proferendi, quoties dicitur, & locutus est Dominus ad Moysen, quia ista clausula magis est ad distinguendum

Resolutio Auctoris.

guendum sententias, quàm diuersa tempora locutionum.

Sed obijciat aliquis, quod omnia ista continuata prolatione dicta sunt, quia non interponuntur aliqua incidentalia facta temporum. Respondendum est, quod aliqua interponuntur: nam supra 24. cap. dicitur de illo, qui blasphemauit nomen Domini, & quomodo lapidatus est supra 10. cap. interponitur de morte Nadab, & Abiu. aliqua ergo sunt incidentalia. Sed adhuc responderi potest aliter, quod Deus non posuit aliqua incidentalia facta in hoc libro, quia totum tempus in quo data sunt ista præcepta, fuit parū, scilicet unius mensis, vt supra dictum est. & in hoc non accidit aliqua facta, quæ memoratu, & stylo digna essent, præter mortem Nadab, & Abiu, & mortem blasphematis, quæ in hoc libro interferuntur. Aliter responderi potest, quod quamquam aliqua facta intermedia accidissent, tamen Deus volebat dare sacerdotibus modum in ceremonijs suis inter Deum, & populū. ideo totum quod ad eorum pertinebat officium, simul posuit nihil interferi faciens: ideo ab officio Leuitarum liber iste Leuiticus nomen accepit. sed quod fortius est, quamquam aliqua gesta essent huius temporis, tamen non interponerentur hic.

Item motiū eorum nihil agit, scilicet non interponuntur hic aliqua incidentalia, ergo omnia ista simul dicta sunt. Non valet consequentia: nam hoc ex legislatore dependebat scribere ista, & ex Deo dirigente eum in scribendo. Nam etiam si omnia ista simul data fuissent vnica prolatione, tamē poterat scri-

ptor interponere aliqua, quæ tunc accidissent, quando ista scripta sunt, vel si paulo ante, aut post accidissent vtendo recapitulatione, vel anticipatione, ideo non valet ista consequentia, ista præcepta scribuntur nullo accidentali facto intermedio, ergo simul dicta sunt. Nec valet e contrario, ista præcepta referuntur interpositis ibi quibusdam accidentalibus: ergo non fuerunt simul dicta. Nam cuiuslibet horum contrarium contradictorium dari potest in veritate. Patet ergo ex superioribus, quod omnia ista præcepta non fuerunt dicta simul, sed per aliquas interpolationes. *Quæ mandauit Dominus Moysi ad filios Israel.* Idest Deus mandauit Moysi, vt referret Israelitis ista præcepta: quia primo Deus dabat illa Moysi, deinde mandabat, vt ipse recitaret Israelitis. Et non solum intelliguntur hic filij Israel, sed etiam omnes, qui ascenderunt cum eis de Aegypto, quia omnes recipiebant ista præcepta, & obligabantur ad seruandum ea, & si contra facerent puniebantur, sicut Israelitæ, vt patet supra 17. cap. & 19. & in alijs locis, sed nominant Israelitæ, quia erant principales. *In monte Synai.* Idest omnia ista præcepta data sunt in monte Synai. Non est intelligendū, quod data essent in cacumine montis, sicut fuerunt data tabule, & præcepta de constituendo tabernaculo: sed fuerunt data in monte. Idest apud monte, scilicet in tabernaculo foederis, vt patet supra 1. cap. nam totus populus castrametabatur in circuitu montis, vt patet Exo. 19. cap. & inter eos manebat Sanctuariū in medio castrorum diuisorum in quatuor partes, & ibi data sunt præcepta. de his Numer. 2. cap.

Expositionis literalis Alphonsi Tostati in Leuiticum Finis.

Registrum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo
Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy.

Omnes sunt Quaterniones.

VENETIIS, Ex Typographia Dominici Nicolini.

M D XCVI.

